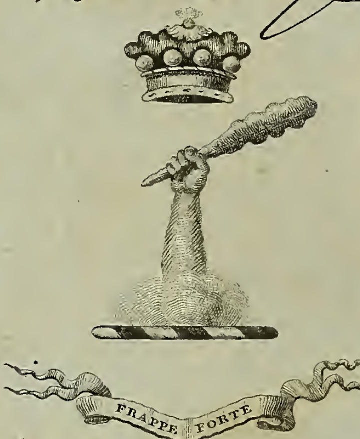
Wodehouse

Kimberly 1838

GAUDEO

John Carter Brown
Library
Brown University

JOHN CARTER BROWN
LIBRARY

Purchased from the
Trust Fund of
Lathrop Colgate Harper
LITT. D.

sl4.1.
k70

Translated from [illegible] [illegible] by [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

gm|-1-

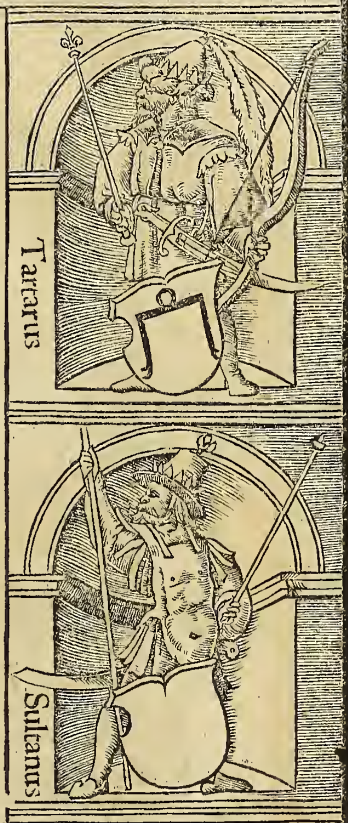

COSMO GRAPHIAE

uniuerſalis Lib. VI. in quibus, iuxta certioris fidei ſcriptorum traditionem deſcribuntur,

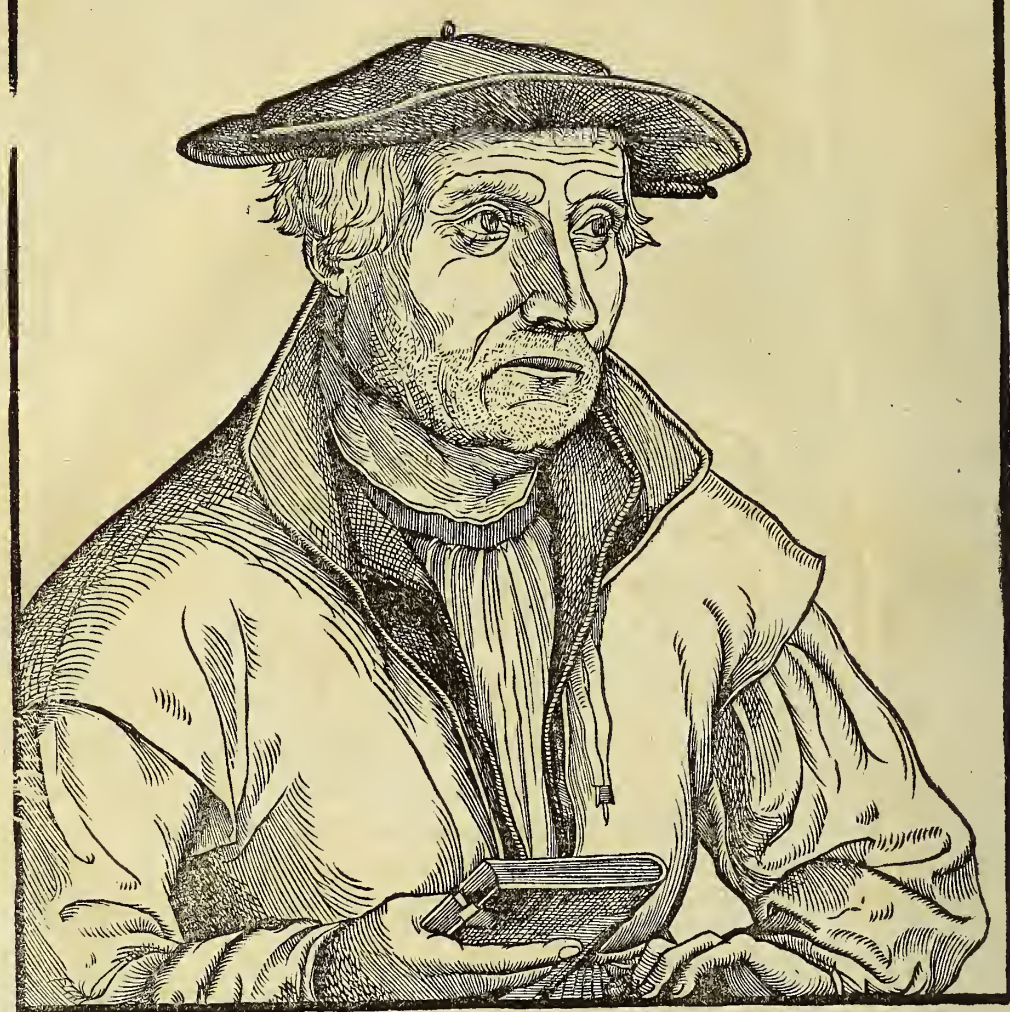
Omniũ habitabilis orbis partiũ ſitus, ꝓpriæq́ dotes.
Regionum Topographicæ effigies.
Terræ ingenia, quibus fit ut tam differẽtes & uarias ſpecie res, & animatas & inanimatas, ferat.
Animalium peregrinorum naturæ & picturæ.
Nobiliorum ciuitatum icones & deſcriptiones.
Regnorum initia, incrementa & tranſlationes.
Omnium gentiũ mores, leges, religio, res geſtæ, mutationes: Item regum & principum genealogiæ.

Autore Sebaſt. Munſtero.

S.M. Anno ætatis ſuæ 60.

Ad Lectorem pro Hiſtoriæ commendatione, Glareani Carmen.

Si quid in hoc mundo eſt, quod mortaleis iuuat omneis
Hiſtoria eſt. uno non celebranda modo.
Hiſtoria eſt noſtræ certiſsima regula uitæ,
Hiſtoriæ debet quicquid in orbe uiget.
Hiſtoriam cognoſſe iuuat, didiciſſe iuuabit
Dum rigidum Arctoo fulmen ab axe ruit.
Corniger arcano quæcunque uolumine Moſes
Tradidit, & quicquid biblia ſacra tenent,
Hiſtoria eſt Euangelium, ſacra dogmata Pauli,
Quæque ab Apoſtolicis ſunt ſemel acta uiris.
Huic ergo huic uni inuigiles prudenter oportet
Chare puer, quiſquis tendis ad aſtra uiam
Huic totum te dede puer, cœleſtia quondam
Præmia laturus perpetuumque decus.

Ad Clariſſimum uirum Dn̄m Sebaſtianum Munſterum, F. V.

Vidimus Hiſtoriam & rerum Pandecta tuarum
Quibus nihil nec amplius nec doctius
Hæc ætas habuit Muſis & Apolline dignum
Longiſque uix uidebitur poſt ſeculis.
Felix qui poſſis tantarum pondera rerum
Tot Principes: Tot orbis ingentes duces:
Vrbes: Tot populos modicis includere chartis.
Adeo nihil fatiſcit ingens illa uis
Ingenij: mentiſque uigor & cura futuri:
Et nomen immortalitatis arduæ.
Fortunate ſenex nunquam tua grandia ſcripta
Munſtere, delebunt Nepotes poſteri.
Quum famam ſuperes: quæ te, bene grata, ſepultum
A liuidis maliſque linguis eximet.
Ergo ſi quod habes uegetum ſub corde ſenili
Robur: micatque luminis fomes ſacri
Confice quod ſupereſt: modici eſt tibi meta laboris
Et orbis hoc munus nouum deſyderat.

INVICTISSIMO IMPEratori, Cæſari Carolo, huius nominis V. Pio, Felici, Auguſto, ac rerum geſtarum magnitudine incomparabili, SEBASTIANVS MVNSTERVS S. D.

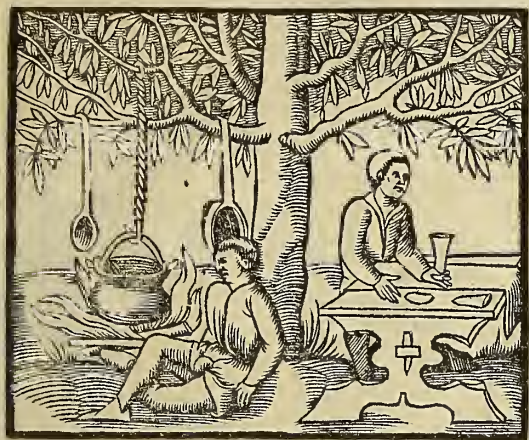
TAMETSI à multis Hiſtoriarum amatoribus, inuictiſsime Imperator, hoc opus noſtrũ expetatur, ęgreꝙ hactenus moras tulerint & literis ſuis me adhortati fuerint, ut æditionem iſtã maturarem, cuius expectatione tenerentur, reuocarunt tamen ab inſtituto multa, potiſsimum autem, quòd uiuẽtium res non ſatis tutè publicantur. Nam ſi gloriæ aliquid dederis, adulationis nota eſt, ſi contra uitio uerteris reprehendẽda, hic quoꝙ periculum ingẽs, Malunt enim multi eſſe quã dici mali. In ſumma, ueritatis ſtudiũ ſemper & in hac potiſsimũ temporum malicia, ſuos habet oſores. Et tamen grauiſsimi quiꝙ uiri ſic ſentiunt & rectè quidem, ſcriptorem hiſtoriarũ, ueritatis potius quàm uel gloriæ uel elegãtiæ, in ſcribendóue apparatus affectorẽ eſſe debere, atꝙ omnino fauoris amorisꝙ, & odij carere oportere affectu, ut ſuam apud poſteros autoritatem retinere poſsit. Sola enim hiſtoria memorię rerum geſtarum fidelis eſt teſtis, quum omnium mortalium conſenſu, unicum fermè domi forisꝙ, pace uel bello, ſit hominum uitæ documentum, & ueterum maiorumꝙ geſta abſꝙ huiuſmodi literarũ monumentis perpetua obliuione deliteſcendo interirent. Taceo quòd ad pleraſꝙ uirtutes mortalium animi, ueterum exemplo, ingẽti deſiderio incendũtur, omnemꝙ uiuendi normam à rerum initio in hanc hominũ ætatem ex longo temporum interuallo ſuſceptam eſſe, & ita hiſtoriã humanis rebus ſemper fuiſſe neceſſariã, ut ſi unicum illius beneficium adimeretur, omniũ mox mortalium ordines, leges, atꝙ uiuendi uſus interirent, honeſtatis, omniumꝙ uirtutum exemplis ex mortalium uita ſublatis, uitia ſupremo humanę uitę malo inualeſcerent. Extincta hiſtoria, non liceret recordari præteritorum, neque futura conſilio, à maioribus accepto exemplo præuenire. Quare Ariſtoteles, ut cætera omnia, ſic illud prudentiſsimè dixit, eos qui hiſtorias ignorent, ſemper pueros eſſe, & proinde ab omni reipub. adminiſtratione ſummouendos. Refert autem plurimum ad incolumitatem regni, ſi quis fines proferre, iniurias ulciſci & ſua iura tueri uoluerit, ſuæ gentis & uicinarum urbium res geſtas tenere, ut ea intueri exemplorum documenta poſsit: ſi quæ in illuſtri monumento poſita ſunt. Nam quis Aegyptiorum ſapientiam, Hebræorum cultum & religionem, Græcorum doctrinã, Romani imperij maieſtatem, maximorũ deniꝙ regnorum gloriã, &,

ut uno cõcludam uerbo, res omnium gentiũ perenni dignas laude, niſi hiſtoria, fidelis antiquitatis teſtis, ad poſteros ſummiſit? Veritas ergo in hiſtorijs ſummo ſtudio conſeruanda. At in tanta rerum magnitudine quàm uarij ſunt caſus? Nónne hi in hiſtorijs plerumq; ſunt ſequendi, qui aut nihil aut parũ ac idipſum quoq; mutilum poſteris tradidere? Certè in prima hominum ætate, uix ullis tanta ſolicitudo eaq́; cura fuiſſe creditur, ut rerum ab ſe geſtarum memoriã ad poſteros literarum monimentis perferrent. Hinc conſtat, multa egregia gentium facinora, clara perenniq́; memoria digna, ſcriptorũ penuria in æternam gemẽdamq́; obliuionis noctem abijſſe, prĕſertim eorum populorum, qui à ciuilioribus & elegantioribus barbari ſunt appellati. Porrò his manibus, corpore & ſanguine, totis deniq; uiribus agere, facereq́; impenſius, quàm dicere, lubuit, illis expedita lingua, quo ſæpe minus etiam clara facta ſermonis cultu adornare, ſua extollere, aliena ſemper peſſundare placuit, ut qui non armis, lingua tamen eſſent uictores: uicti magis feſsi pugnando ceſsiſſe quàm in apertã fugam acti crederentur. Hinc Græcorum geſta atq; Italorum facta toto orbe memoranda literis commẽdata, uerũ ſi dicere licet (utor autem uerbo Iodoci Ludouici ſecretarij regis Poloniæ) aliquanto minora quàm fama feruntur credenda. Hinc Hiſpaniarum, Gallorum & Germanorum rés tanto ſunt & uetuſtiores, quo citius linguæ facũdiam armis iunxere. Vbi enim & illud compertum, in armis uim & poteſtatem, in literis uero laudem & gloriam cõſiſtere, facilè factum eſt, ut qui Martia uirtute Italis aut æquales eſſent aut ſuperiores, etiam lingua expeditiori ſumpta, illos ingenio quoq; uincerent. Hinc eſt quod uniuſcuiuſq; gentis & populi res tãto ſunt clariores, quanto magis eruditũ nacti ſunt ſcriptorem. Sed quia hæc odioſa ſunt & ex affectu fluere quibuſdam uideri poſſunt, relinquamus & ad primorum hominum ſtudia ſtylum uertamus, hinc operis noſtri hiſtorici atq; Coſmographici initia auſpicantes, rem arduam & grandem ſtylo inopi & arido complexuri.

Initio itaq; quum aureum adhuc eſſet ſeculum, diuerſis diſsimile fuit ſtudium, quiſq; ſua arte contentus, cupiditate & inuidia nihil dominante, ſatis cuiq; ſua faciebant. Poſtquam uero libido dominandi hominũ mentes inuaſit, uaria quoq; ſtudia reperta ſunt. Eorum qui in altum uel fato uel ingenio agebãt, ſumma ars credita, nationes atq; populos ſubigere, claſſem parare, terra mariq́; imperium augere: uiciſſim quibus ſua chara, urbes muro cingere, mœnia erigere, certis inſtrumentis hoſtem remouere, in hoſtium caſtra excurrere, uarijs artibus moleſtare atque libertatem ſuam aut uendicare aut conſeruare ſtuduerunt. Hinc urbem urbi, nationem populis iungere, & reges ſibi conſtituere placuit, qui miro hominum conſenſu, leges dicerent domi foriſq́;, pace & bello imperium ſummum haberẽt. Sub his gentes & populi aliquandiu militantes, in regna & imperia uarijs nominibus aſcitis creuere. Collati itaq; ueteres illi rudeſq́; homines & moderni orbis cultores, non parũ uſui uitæq́; noſtræ conducunt, dum ipſorum moribus tanq̃; præſentiſsimis atq; optimis exemplis perſpectis, uitam inſtituẽdo laudabiles ſanctoſq́; æmulemur & ſectemur, culpabiles obſcœnoſq́; uitemus & prætereamus, aduertamuſq́; quàm pulchrè & feliciter, quàm itẽ incultè & ſimpliciter olim primi mortalium à creatione ſua ad generale uſq; diluuium & ultrà multis ſeculis uixerint, quum in uſu adhuc æs ſignatum haberent nullum, mercimonia nulla, be-

neficia

neficia mutuo beneficijs æquarent, nihil proprij cuiquam eſſet, quemadmodum aër & cœlum, ita terra & aqua omnibus cõmunia eſſent, non honoribus, non di uitijs inhiarent, cum quiſq; ſuis & admodum paucis contentus in rure ſub dio

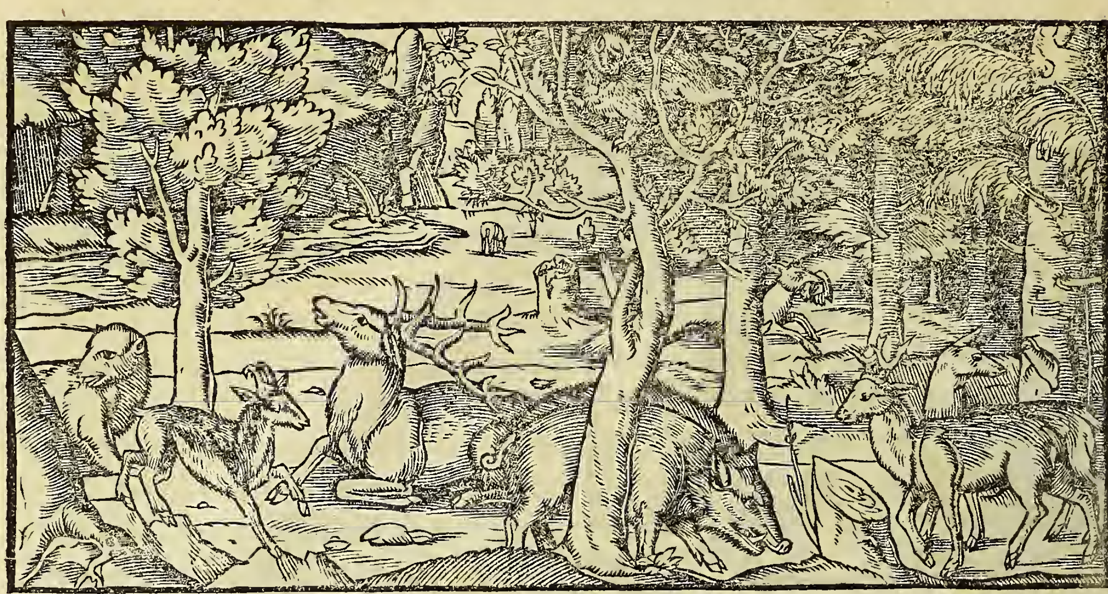

aut ſaltẽ umbroſa ſub arbore, humiliue caſa cum cõſorte una uel pluribus, cum dulcib. natis ſecurus & penè ocioſus ageret, congeſtis agrorum fructibus, pecorum´que lacte ueſceretur, aquam potaret, ueſtimentum ex arborum corticibus latisq; folijs primum, deinde ex inconcinnatis animalium pellibus ſibi conſueret, nullis obſeptus mœnibus, nullis foſsis, liber uagansq; inter libera uagãtiaq; pecora, ubicũq; nox deprehenderat reſideret, non latrones, nõ fures ullos metueret, lætus prorſusq; ignarus eorum omnium eſſet, de quibus Lucretius:

Sed nemora atq; cauos montes ſyluasq; colebant
Et frutices inter condebant ſqualida membra.

His contraria poſtea adoleſcente mundo ex uarijs diſcordibus mortaliũ ſtudijs, uoluntatibus, æmulationibus ſubſequuta ſunt, quãdo propter fructuũ abſq; cultura naſcentiũ inſufficientiã, aliarumq; rerum defectũ, beſtiarũ, hominumq; externorum in primis crebram incurſionem graſſantemq; uiolentiam, congregati hominum cœtus, eam peruagãdi nocendiq; libertatẽ cõmunibus auxilijs prohibituri, ſibi certos terræ limites, certos agros uendicauere, in quibus coadunatis tugurijs populatim habitare cœpere, ſe muris ac foſsis præmunire, legesq; ſibi et magiſtratus ut pacatè & ipſi inter ſe uiuerent, eligere. Iam non ex rure non ex pecore ſolum, ſed uarijs inuẽtis artificijs uarijsq; laboribus uitæ emolumenta quærere, per mare colligatis ratibus quàm longiſsimè deportandi primum colonias gratia, deinde mercãdi, ire: iunctis equis curribus uti, cultius molliusq; ueſtiri, humanius loqui, pacatius conuerſari, ſplendidius ueſci, magnificentius ædificare, per omnia iam mitiores, cultiores, prudentioresque eſſe, agnatam barbariem feritatemq; ſpõte ſua exuentes, à mutua cæde, ab humanarũ carniũ eſu, à rapinis à publico & indifferenti matrum filiarumqúe congreſſu, talibusqúe multis abſtinuere. Rationi & uiribus iam innitentes, terram quæ tota tunc opacis ſyluis nocentibusqúe beſtijs & ſtagnantibus undis, humano incolatui inconueniens deſerta, horrida, omninóque inculta & infrequẽs iacebat, induſtria & labore à ſaxorũ ſalebris, ab arborum trũcis, à ſuperfluis undis expurgauere, planauere & totam fœcũdam ſpectabilémque fecere, uarijs leguminum & frumentorum, arborũ & uitium generibus terram proſciſſam & uaria diligentique cultura præparatam, magno animo cõſeuere, obſeruato cuiuſq; ſoli ingenio & natura: qua induſtria factum eſt, ut arua, conſiti arboribus horti, ueſtiti colles uitibus, abunde reſponderint colorũ uotis, qui grauate prius glandes ſylueſtriáque poma dedere, ualles irriguis pratis hortisque amœniſsimis decorauere, ſummitate montiũ ſyluis relicta, adeò om̃e ſolũ fructificationi aſsignauere, ut quod lignationi pabulationiq; *Homines humaniores fiunt.*

 ſatisfaceret,

ſatisfaceret, ſupereſſe uix paſsi ſint. Loca ad hæc omnia frequentiſsimè incolere cœperũt, paſsim ædificare, ex modicis pagis ampliſsimas urbes, ex uillis pagos, in excelſis montibus arces, in multis uarijsq́ locis deorũ tẽpla ſtruere, fontes ut ſalubriores, utq́ delectabiliores eſſent, cæſis marmoribus cõplexi ſunt, circáque eos cõſitis arboribus amœniſsimè obumbrauere, à quibus in urbes ſalientẽ aquam

Pontium cõmoditas.

per cãnales latentésque ſiphones quàm longiſsimè deriuauere, ubi altius latebat defoſsis in terram puteis profundiſsimè quæſiere, torrentes impetuoſáque flumina, quæ frequenter prius pro libito in maximam interdum accolarum pernitiem expatiabantur, obiectis aggeribus coërcuere, atq́ ut cõmertia hominum per trãſitu difficilia & non uadoſa flumina non impedirentur, immiſsis in imũ palis aut arcubus eductis, ualidiſsimos pontes ſuperimpoſuere. In mari ſcopulos, à quibus nauigantes periclitari ſolebant, quantum potuit humana induſtria fieri, deiecere, in inſulis & cõtinenti ſolo portus multos fecere, ac in quibus admotæ naues à uentorum flatibus ſecure quieſcerent, naualia ſtationésque ampliſsimas effodere, adeò omnia per terram, per mare excoluere elaborauerénque, ut terra ipſa ad priſcum eius ſitum naturalemq́ ſqualorem hodie comparata, alia eſſe credi poſsit, q̃ quæ olim fuerit: uoluptate & delitijs pleno illi horto certè haud multum diffícilis, ex quo propter diuini præcepti tranſgreſsionem infelices protoplaſti Adam & Heua eiecti ſunt. Pręterea multas ingenioſiſsimas diſciplinas, multas artes inuenere homines, quibus per excogitatas etiam uarias literarum notas, libris tabellisq́ (ut ad poſteros peruenirent) demandatis, ſeſe extra mortalem conditionem intantum uindicauere extuleréque, ut indigetum deorum beatiſsimam uitam iam conſecuti uideri potuiſſent, ſi non mundi princeps iniquiſsimus Satan ſuperſeminata peſtilentiſs. zizania, integrum & felicem hunc ſtatum cõfudiſſet, qui ut homines & numero ſuccreſcere cognouit & melius in mundi delitijs iam habere, inuidia permotus teterrimis omnis generis ſceleribus primum ſibi obnoxios factos, mox futurarum ſupercœleſtiumq́ue rerũ curioſitate affectos, per obſcuras oraculorum ambages iniecta ſuperſtitione atq́ timore, deorum dearumq́ profanam culturam (ut unius ueri ſingularis dei cognitionem aboleret, mortaléſque

Satan dementauit orbem idololatria.

léſque ipſos aliquo inſigni malo afficeret) edocuit: hic Delphica, illic Euboica, alibi Naſamonia adita, Dodoneáſque quercus maligna inſpiratione reſonare fecit, quibus in Latio Saturno, in Creta Ioui, in Samo Iunoni, Bacho Thebis & in India, Iſidi Oſiriq; in Aegypto, in Ilio Veſtę, in Africa iuxta Tritonem Palladi, Mercurio ſub Teutatis nomine in Gallia & Germania, Mineruę Hymettio atq; Athenis, Apollini Delphis, in Rhodo, Chio, Patara Lyciæ, in Troade & Tymbra, Dianę in Delo et Scythia, Veneri in Cypro, Papho, Gnido, Cytheraq;, Marti in Thracia, Vulcano in Lipara & Lemno, Priapo in Lampſaco Helleſponti, alijſq; multis in locis (quorū adhuc nomina ob præclariſsima inuenta & beneficia popularibus ſuis collata, in recēti memoria erant) diuinos honores fieri excitauit. Deinde etiam poſtquā uerus dei omnipotentis filius aſſumpta carne apparuiſſet atque erranti mundo rurſus æternæ beatitudinis iter oſtendens, uerbo & exemplo ad patris ſui gloriam, ad benè beateq; uiuēdum hortatus eſſet, miſsiſq; in orbem uniuerſum diſcipulis ſalubri illorū prædicatione nefandiſsimos ſuperſtitionis ritus damnaſſet, religionem nouam, nouáq; ſaluberrima uitæ inſtituta promulgaſſet, & iam eò deduxiſſet, ut ipſis ab omnibus in orbe gētibus receptis ad ueram felicitatem deſiderari ulterius potuiſſet nihil, ipſe Satan in geminam malitiam reuerſus, curioſa hominum pectora, quæ deſtituere coactus fuerat, iterū circumueniens, quædam in priorem errorem reduxit, quædam nouis hęreticis opinionibus adeò corrupit, ut multo melius ipſis fuiſſet, cognitā ſemel ueritatis uiā quodāmodo ignoraſſe, quàm ſic temere & malicioſe dereliquiſſe. Vnde factum

eſt, ut hodie obſeruent, diuinoq; honore cū deuotiſsimè proſequantur Aſiæ minoris, Armeniæ, Arabię, Perſidis, Syriæ, Aſſyrię, Mediæ, & in Africa, Aegypti, Numidiæ, Libyę, Mauritanię, in Europa totius Græciæ, Myſiæ, Thraciæ, Turci nominis gētes omnes, Chriſto abiecto, epilepticū Mahometum & illius ueſanum dogma. Scythiæ latiſsimi populi, qui Tartari hodie uocantur, pars imperatoris ſui Chami idola, pars aſtra, pars etiā unū deum ueneratur. Æthiopiæ gentes, quæ Preſto Ioanni parēt, Chriſtianam pietatem tuentur, ſed inſtituto longe à noſtro diuerſo. Syncerā orthodoxāq; Chriſti fidem pauci hodie cōparatione tot gentium retinent. Effecit acerbiſsimus humani generis hoſtis hac inducta morū diuerſitate, ut dum unaquæq; gens deū, quē religioſè colit, quenq; opinatur uerum ſummumq; eſſe, dum ſe rectam æternæ beatitudinis uiam ambulare, cæteros uero omnes per deuia & abrupta oberrare magnis rationibus cōtendit: dumq; unaquęq; ſectam ſuā lōgè lateq; propagare & extendere nititur, ſeſe mutuo tantis inimicitijs

Nemo nō ſuam tuetur religionē

& odijs habeant proſequanturq́;, ut ad externas hodie nationes peregrinari non
ſolum non ſit tutũ, ſed ferè omnino prohibitũ & occluſum. Quare fit, ut dum ui-
cinarum gentiũ nomina uicinis gentibus uix cognita ſint, pro mẽdacijs hodie à
quibuſdam habeantur, quęcũq; de ipſis aut ſcribuntur aut referuntur, quorũ co
gnitio tamen, adeò dulcis & utilis, honoréque digna, ſemper reputata eſt, ut clarẽ
conſtet nõ ob aliam cauſam quàm illius amore atq; deſiderio, pleroſq; relicto na-
tali ſolo, relictis charis parentibus, coniugibus, liberis & amicis, relicta (quod ma
ius eſt) propria ſalute, cũ maximis difficultatibus, periculis, curis, anguſtijs, ut ali-
quid experirentur remotiſsimas tranſmarinas interdum aſſumpſiſſe peregrina-
tiones, ut compertum habeamus non hac tempeſtate noſtra ſolum, uerum ab ex-
ordio ferè mũdi omnes perquam maximę autoritatis, prudentiæ, eruditionis ab
Prodeſt uidiſſe urbes & regiones. omnibus exiſtimatos, in repub. (pacis & belli tempore) magiſtros, cõſiliarios, iu
dices, cenſores, adminiſtratores, duces, publico conſenſu electos aſcitóſq; eſſe, qui
ad remotas terræ oras aliquando profecti, multorum populorũ mores cognoue
re & urbes uiderunt, quemadmodum Græciæ atque Italiæ priſcos illos philoſo-
phos Socratem Socraticam, Platonem Academicã, Ariſtotelem Peripateticã, An
tiſthenem Cynicã, Ariſtippum Cyrenaicam, Zenonem Stoicã, Pythagoram Py
thagoricam, tantas ſectas, tantámque diſcipulorum frequentiam inſtituere cõci-
liaréque ſibi potuiſſe conſpicimus, quemadmodũ ueteres quoq; legũlatores Mi
noim & Rhadamãtum Cretenſibus, Orphea Thracibus, Draconẽ Solonemq́;
Athenienſibus, Lycurgum Lacedæmonibus, Moſen (quãquam cum hoc diui-
nitus miſſo, hos nullo modo conferamus) Iudæis, Zamolxim Scythis, alióſque
multos ciuitati ſiue reipublicæ præſcriptas ſacrorũ ceremonias, ciuileſq́; diſcipli-
nas ferre potuiſſe uidemus. Quæ non à ſe intra patrios muros excogitarant, ſed à
ſapientiſsimis ſeculi hominibus Chaldæis ipſis, Magis, Bragmannis, Gymnoſo
phiſtis & ab Aegyptiorũ ſacerdotibus, cum quibus aliquandiu cõuerſati eſſent,
ad ſuos quiſq; deportaret, quemadmodũ poſtremo præſtantiſsimos heroas Cre-
tenſem Iouem, qui quinquies terrarũ orbem perluſtraſſe prædicatur, pari quoq;
ſtudio ſucceſſuq́; eius duos filios Dionyſiũ cognomento Bachũ & fortiſsimnm
Herculem, æmulumq́; illius Theſea, Iaſonem cũ cæteris Argonautis, naufragum
Vlixem, & ex Troia profugũ Æneam, Cyrum, Darium, Xerxem, Alexandrum,
magnum, Hannibalem Pœnum, Mitridatem Ponti regem quinquaginta natio
num linguis loqui peritũ, Antiochum magnũ, innumeróſq; Romanorũ princi
pes, Scipiones, Marios, Lentulos, Pompeium magnum, Iulium Cæſarem, Octa
uium Auguſtũ, Conſtantinos, Carolos, Ottones, Conrados, Henricos, Frideri-
cos, ſuſceptas à ſe in exteras nationes bellicas expeditiones, immortalem hãc glo-
riam ſempiternámque memoriã cõparare potuiſſe cognoſcimus, quibus tamen
Carolus V. bis nauigat in Africam. tuam Cæſaream maieſtatẽ non inferiorem ſed pleriſq; ſuperiorem meritò iudica-
mus, ob duas illas inſtructiſsimas tranſmarinas expeditiones in Africã & Mau-
ritaniam cum ſumma gloria factas, in quarum prima re feliciter geſta, deuicto ſæ-
uo Chriſtiani nominis hoſte, magno cum triumpho redijt. Nec in altera defuiſ-
ſet uictoria, niſi illa in feliciſſimã immanémque incidiſſet tempeſtatẽ, elemento
rumq́; inauditam cõmotionẽ, quæ heroicos repreſsit conatus. Quapropter cum
tãta ſit in terrarũ, gentiũ, earũdémque morũ cognitione uoluptas, tanta utilitas,

neq;

neq; omnib. remotas terras adire inuiſereq; ob plurimas cauſas cõcedat aut liceat, uiſum fuit operæpreciũ me facturũ in hoc libro, ſi conſcriberẽ atq; ob oculos depingerem inſigniores totius orbis terras, urbes, montes, fluuios, mineras, animalia & terrænaſcentia, item gentiũ mores, ritus, religiones, celebriores res geſtas, regum & principum ſucceſsiones, antiquitates, locorũ fundationes atq; alia id genus quæ partim hiſtoricus partim coſmographus conſiderat, & quæ non minori alacritate promptitudineq; lector amplexari & cognoſcere poteſt, q̃ ſi illum regionatim fideliſsimè circũducerem, atq; quo in loco hæc omnia inueniantur aut geſta fuerint, ore ad os referrem & ad oculum digito demonſtrarẽ. Nec moueor ſi à Damiano aut alio rigido & iniquo cẽſore mihi obijciatur exprobreturq;, rem me peruetuſtiſsimã & à multis autoribus antea pertractatam, etiam non alijs q̃ eorum uerbis nunc pro meo proq; nouo aliquo attuliſſe, aut quòd multa ſcripſerim de externis regnis remotiſsimisque terris & de repertis in eis, quæ ipſe nõ uiderim aut perueſtigauerim, edat (inquit Goianus) Munſterus, dum mores gentium deſcribere conatur, ea tantũ, quæ ipſe uiderit & certiſsima habuerit. Mutantur quotidie ciuitates, oppida, mores, uiuẽdiq; hominũ rationes, nec iam Germania Galliáq; tales ſunt, quales nobis à Cæſare deſcribũtur, nec tam barbaræ ſunt. Hæc Damianus putat me ignoraſſe, qui etiam longè antequã admonitionẽ eius legiſſem, de ueterum & recẽtium nationũ moribus, poſt multos alios ſcriptores nõnihil euulgaui. Quãto rectius faceret Damianus, ſi poſita ſimultate noſtrũ potius iuuaret inſtitutum, ſuppeditaretq; quæ certa habet de regno Luſitaniæ & de nauigationibus Indicis, potiſsimum quæ his poſterioribus temporibus fiunt in Orientem? Fieri non poteſt ut unus omnia terreni orbis peragret & uideat loca, nec hominis ætas hodie ut olim ad mille extẽdit annos, ut aliquis ſuo ingenio deſcribere queat & priſcorũ hominũ atq; iã exiſtentiũ mores, facta & uitam. Iuuamur ergo ueterũ relictis monumentis, iuuamur & illorum beneficijs, qui noſtro æuo diuerſas adierunt terras, experientiáq; didicerũt, quæ mihi & multis alijs uidere non cõtigit. Credimus quoq; Damiano in his quæ de moribus Indianorũ ſub Preto Iohanne agentiũ ſcripſit, in quorũ tamen regionem nunquã uenit nec aliquando uenturus eſt. Plinius, Strabo, Ptolemæus, Diodorus Siculus, Quintus Curtius, Eneas Syluius, Iohannes Bohemus, &c. multa ſcripſerunt quæ non uiderũt, ſed à uiris fide dignis receperunt. Reprobandi ergo ſunt? Abſit. Amplectimur Tacitũ magno plauſu, legimúsq; Germani ſumma uoluptate Germaniam à ſe deſcriptam (& utinã illam integram & non tam mancam haberemus) qui tamen nunquam Germaniã ingreſſus eſt. Sic ego multa ſcribo, quæ ipſe non uidi, ſed aliorum refero experientias, etiamſi me nõ lateat, difficilimũ eſſe, prouincias externas deſcribere, quando & autores ipſi, quos imitari oportet, non ſolum uarij, uerumetiam inter ſe cõtrarij ac magnopere diſſentientes inueniuntur, ſicut apud quoſdam inueni Baleares inſulas oleo carere, recentiores autem ſcribũt eas abundare, ſicut & olim Germania caruit uino, hodie autem certare poteſt in uini optimi productione etiã cum Italia. Scio mutari temporũ ſucceſſu ciuitates, hominũ mores, terras, fortaſsis & terræ ingeniũ, id quod probat terra ſancta, Græcia ipſa & Germania noſtra, quin & cœlum non perpetuo in eodẽ permanet ſtatu, quum diuerſis tẽporibus alias & alias terræ miniſtret uires, certè quod ruſtici

ipſi,

ipſi, agris colendis addicti experiũtur, & doctos nonnunꝗ docent, id quod ipſi
ſua cotidiana deprehendunt experientia. Non ergo mirum ſi aliquando nos lite
ris ineſcati fallimur in harum rerum deſcriptionibus, multo magis autem in anti
quitatũ annotationibus & rerum olim geſtarũ enarrationibus. Vbiꝗ coniectu
ra potius quàm ulla certitudine nitamur oportet, nec uſquã certi aliquid affirme-
mus, niſi ubi ueritas ſeipſam manifeſtè prodit. Vſus eſt Beatus Rhenanus piæ
memoriæ ſuis cõiecturis, quum ante paucos retroactos annos aliquot libros ſcri-
beret de Germania: uſus eſt & ante eum Bilibaldus Pirckheimerus certis cõiectu
ris, nec ulli uoluit præſcribere legẽ, ne à ſua diſcederet opinione. Idem nos in hoc
opere ſentimus. Quicunꝗ oſtendere poterit, ſe nobis rectius ſentire, huic non ſo
lum non repugnabimus, ſed etiã gratias habebimus, ſi nos meliora docere potue
rit. Non enim tam pertinaces in noſtro ſenſu ſumus, quin libenter cedamus re-
ctius ſentienti. Hoc ubiꝗ & quantũ potuimus cauentes, ne quid ex affectu ſcri
beremus, plus priuato quàm ueritatis amore ducti. De longinquis & nobis in-
cognitis locis ſignauimus, quę apud ſcriptores fide dignos inuenimus, ſciẽtes, ut
plenũ laboris eſt in aliam terræ plagam transferre calamũ, ita & fallax nonnunꝗ
inquiſitio ac incerta, quum omnia luſtrare nemini liceat. Quare etiam doctiſsimo
ſcriptori facilè uenia dabitur. Execrandum proinde illorum exemplum, qui pro
uocula ſi quã inuenerint ineptam, proinde quaſi Babylonas ceperint ita geſtiũt,
exultant, triumphãt, officiumꝗ ſuum ſtudioſis uelut exprobrãt. Rurſum ſi quis
uerbo diſſentiat, ibi non aliter atꝗ pro focis aríſque digladiantur. Sed hiſce reli-
ctis ad te reuertor clemẽtiſsimè Imperator, cuius maieſtati hoc totius mũdi opus
ceu mundi domino offero, ſciens tuam maieſtatem non parum delectari Coſmo
graphiæ ſtudio, ut uerè ingenuis ſemper iucũdiſsimum fuit hoc ſtudium & ho
die quoꝗ eſt, maximè autẽ ubi regionum tabulares deſcriptiones, ciuitatum ico-
nes, animalium & rararum inſignium plãtarum delineationes, antiquitatum for
mationes atꝗ inſignium uirorum (ubi haberi poſſunt) genuinæ effigies acceſſe
rint, quæ omnia huic operi ego & cooperatores mei quoad licuit adiungere cura
uimus, nulla etiam magnorum ſumptuum habita ratione, inuocantes præterea
plurimorum doctorum uirorum iudicium & auxilium, cõſulentes principum
& epiſcoporum aulas, ciuitatum etiam imperialium obnixius ſubſidiarias requi
rentes manus, effecimusꝗ aliquid hac noſtra inſolentia, ſed non omnes, ne quid
diſſimulem, reſponderunt uoto noſtro. Eccleſiaſtici prælati plura contulerunt,
ut uerum fatear, in hoc opus, quàm reliqui principes. Epiſcopi enim literis meis
ſollicitati, fuerunt paulò propenſiores in hanc rem, potiſsimum autem Reueren-
diſsimi domini Treuerenſis & Vuirceburgenſis. Et ciuitatum aliæ aliȷs maiore
beneuolentia & ſtudio me iuuarunt, id quod opus ipſum abundè declarabit.
Atꝗ utinam maiorum plures eam humanitatem & ciuilitatem nobis exhibuiſ-
ſent, quam in Vienna Auſtriæ, Friburgo Briſgoię, Vangionum urbe & Vuyſ-
ſenburgo experti ſumus. Defuerunt mihi in hoc conatu, tuæ Cæſareæ maieſta-
tis literę, per quas facilè licuiſſet tam in Hiſpania & Italia, quàm in Germania im
petrare quod uolui, ſed non patuit acceſſus ad tuam celſitudinem, quantũuis ua-
riȷs mediȷs eam certiorem reddere de meo conatu ſtuduerim. Ex Gallia quoque
nihil licuit huc referre, niſi ea quę communes habẽt hiſtoriæ, quantumlibet mul-

torum magnorum uirorum, quorum etiam aliqui hic Baſileæ apud me fuerunt & uiderunt inſtituti mei apparatum, policitationes mihi ſpem aliquam fecerint. Quod ſi Galli, Hiſpani, Angli, Scoti, Dani, Sueci & Poloni, (apud quos omnes eruditi uiri & omni humanitate exculti hoc tempore reperiũtur) ſuas auxiliares manus adhibuiſſent huic operi, ꝑfectius tuæ Ma. auſpicijs feliciuſq; prodijſſet in orbẽ. Certè meo iudicio nihil magnificentius, glorioſius & perpetua memoria dignius tranſmitti poſsit, tuæ maieſtatis autoritate ad poſteras ætates ex tuo latiſſimo imperio, inuictiſs. Imperator, ꝙ ſi totius moderni orbis facies, quoad fieri poſſet, per tabulas regionum, urbium icones, rarorum animalium expreſsas effigies, antiquitatum & reliquarum rerum, quas ſuſpicere ſolemus, genuinas picturas, explicaretur, illiſq; adſcriberetur, quid natura & autor naturę ſingulare cuiq; tulerit, q̃d homines in ſuis quiq; locis moliti fuerint aut q̃d adinuenerint. Quãta quæſo animi iucunditate hodie legeremus & inſpiceremus librũ aliquem, ſi quis olim æditus fuiſſet, qui nobis exhiberet & ob oculos ſtatueret ea forma orbẽ terrenum, qualis fuit ſub imperio Alexandri magni? Nônne in eo uideremus faciẽ Alexãdri atq; Darij potentiſsimorum ætatis illius principum, uideremus picturam & figurã Ilij in Troia, Athenarũ, Tyri, Carthaginis, Babyloniæ, Epheſi, Corinthi & multarũ aliarũ potentiſsimarum urbium, quæ iam diu collapſę aut in fauillam redactæ ſunt, nihilq; de illis ſupereſt, niſi quantũ literarũ monimẽtis conſeruatũ eſt. Obierunt fatũ ſuũ, & pleræq; in alium translatæ ſunt locum. Quis olim inducere potuiſſet in animum, ex Memphi clariſsima urbe, hodie autem uiculo exiguo, naſciturum Cairum, noſtro æuo florentiſsimam maximamq; Ægypti urbem? Quis putaſſet ex Auguſta Rauracorum, olim notiſsima urbe, hodie autem tota in ruderibus iacẽt, prodituram inclytam Baſileam? Nônne & Aquileię fatum, Venetiarũ fuit felix exordium? Sic perpetua fatorum ſerie ex aliorum corruptione alia generantur. Et quis ſcit quid poſt noſtra tempora futurum ſit? Pereunt aliæ urbes incendio, aliæ terræmotu concidunt, aliæ bello ſubuertuntur aut alio ſubito euentu ad fatum ſuum perueniunt. Quare mihi dubium non eſt, poſteros noſtros, qui poſt ducẽtos aut trecẽtos annos futuri ſunt, ſi eò uſq; mundus perdurauerit, nõ minori uoluptate lecturos & inſpecturos ea quæ illis de noſtri ſeculi ſtatu trãſmittimus, quàm nobis ea eſſent, quæ ab Alexandri magni aut Iulij Cæſaris temporibus ad nos fideli ſermone figuriſq; accõmodatis de ſui orbis facie tranſmiſſa eſſent. Sed ut tãdem prefationi meæ colophonem imponam, tuis auſpicijs, inuictiſs. Imperator, hic meus labor omni ſolutus metu nunc prodeat: qui ſi quam hominibus allaturus eſt utilitatem, id primum autori omnium deo optimo maximoq;, qui nos idoneos facit, deinde multorum bonorum uirorum ingenijs, qui hanc corniculam decorauerũt, acceptum referimus, ſi uero quicquam deſiderabitur, meæ tenuitati adſcribatur.

His me cõmendo tuæ Cæſareæ maieſtati. Baſileæ ab incarnato filio dei M. D. L. menſe Martio.

Catalogus doctorum uirorum, quorum ſcriptis & ope ſumus uſi & adiuti in hoc opere.

Adrianus Barlanus de Brabantia
Achilles Gaſſarus medicinæ doctor
Aeneas Syluius qui & Pius papa ſecundus
Aegidius Schudus
Albertus Krantzius Hamburgenſis
Aloyſius Cadamuſtus
Abbas Sponheimen. Io. Tritemius.
Americus Veſputius
Beatus Rhenanus Seleſtadienſis
Beroſus Chaldæus
Beda Anglus
Bonfinius de Vngaria
Bonifacius Amerbachius iuriſperitus
Conradus Vuolfhardus artium magiſter
Cornelius Tacitus
Cornelius Hortenſius de Holandia
Chriſtophorus Columbus
Caſpar Contarenus de Venetis
Caſpar Bruſchius
Cuſpinianus
Damianus à Goës
Diodorus Siculus
Euſebius Cæſarienſis
Georgius Merula
Georgius Agricola
Georgius Vicelius
Haitonus Armenus
Hermannus Contractus
Iacobus Meierus de rebus Flandriæ
Iacobus Zieglerus
Ioachimus Vadianus
Iohannes Bohemus
Iohannes Kalbermatterus de Valeſia
Iohannes Maior de Scotia.
Iohannes Auentinus de Bauaria
Iohannes Dryander de Heſſia
Iohannes Sinapius medicus
Iohannes Bocardus
Iohannes Lodouicus Decius de Polonia
Ioſephus Munſterus
Iuſtinus
Laurentius Friſæus de Francia orientali
Marius Aretius de Sicilia
Matthias Mechouienſis de Sarmatia
Michaël Ritius
Nauclerus Tubingenſis
Otto Friſingenſis
Olaus Magnus
Paulus Iouius
Paulus Venetus
Paulus Aemilius
Petrus Artopœus Pomeranus
Plinius
Polydorus de Anglia
Pomponius Mela
Ptolemæus
Procopius
Quintus Curtius
Raphaël Voloterranus
Saluianus epiſcopus
Simon Richuuinus
Solinus
Strabo
Silius poëta
Torellus Sarayna
Vartomannus Ludouicus
Vuilhelmus Vuernherus comes
Vuolfgangus Lazius
Vuolfgangus Vogelmannus

Sunt & alij multi quorũ nomina paſsim in libro adducuntur.

AD LIGATOREM SEV COMPACTOREM LIBRORVM.

Chartæ illæ quarum utramque paginam una occupat figura, ſunt papyraceo adminiculo in plica ſuffultiendæ, haud ſecus quàm tabulæ regionum: ideoq; illæ ſemper mediũ tenent locum quaternionis, ternionis, aut duernionis, aut ſolitariæ ponũtur, id quod etiam ſignatura & numerus capitalis edocet. Hæ uero tres ciuitates Vuormacia, Heidelberga & Vienna Auſtriæ geminis conſtant chartis, ideo altera alteri in unam tabulam eſt coaptanda.

Rerum in Coſmographia Sebaſtiani

Munſteri memorabilium index ſatis copioſus.

ABbatis cella Heluetiorum 366.385
Abdiramus rex Saracenorum 132
abenalibeticum in Hiſpania regnum 64
aberdonia regia Scotiæ 51
aberthami argentifodina 7. 716
abila mons 58
abnobij montes 275.787
abydus opp. 936
acon & Aca ciuitas 1010. 1018.778
Acephalorum hæreſis 1038
achaia 924.926
achæi Aethiopes 1147
achillis geſta 981
acridophagi 1148
actiaca pugna 933
adamas lapis 1084.1153
aden emporium 1038
aden rex 1083
adolphus imper. 305
adrianopolis 949.955.960. 963.958
adriaticum mare 140
adrius mons 914
adula mons 275
adulterij pœna 282.1145
ægina inſula 966
ægypti deſcriptio, fertilitas, pyramides, labyrinthus &c. 1008.1126.1132.1134. 1135
ægyptiorum leges, mores 1130.1142
ælius Pertinax imp. 213
æmonia 932
ænaria inſula 258
æneas Syluius 196
æquinoctialis circulus 14
æris metallum 4.10.691
æſculapius 992.1119.926
æthiopia 1145.1146
æthiopum mores 1146
ætius dux 131
ætna 6.256
ætolia 961
africa maior & minor 12.13. 1118.1116.1113.1151.1158
agathyrſi pop. 1058
agaunum 332.340
agria 868
agrigentium 256
agrippina Colonia 501
ahauſen 573.657
ahelfingen 570
aiaz emporium 1036
aichach caſtrum 563
aiola rex Saracen. 65
aiſtulphus 222
alapia ciuitas 1009
alapinus Turca 960
alba ciuitas 181.961.867.857 861.869.870
albania 929.42.996
albanus ſanctus 323
alberſpach 589
albertus Rom. rex 699.305. 313
albertus magnus 588
albgōw 563
albis fluuius 276.789
albion inſula 42
albucenſis pagus 569
alcairum 968
alcoranus 412.1038
aldenborg 511.743.718.739. 771.735
alemannia 269.353.438
alen opp. 594
alep ciuitas 1024
aleria 251
Alexander magnus 38.214. 930.987.1045.1057.1071. 1077.1049
alexander Imp. Conſtantinopolitanus 951
alexander Medices 195
alexandria 1048.1126.1139. 1138.143.995.168.173. 181.173
alexandrina bibliotheca 1130.1139
Alexia ciuitas 75.90
alexius Imperat. Conſtant. 953.954
alfonſus aſtronomus 67
alfonſi reges 241.62.70. 65.67
algarbe 57
algeri ciuitas 244.247
algoia 556.557
aloe 1089
allobroges pop. 95
allodia 316
almachara ciuitas 1036
almanzor Saracen. 66
almericus 1009
alpium deſcriptio 137.518
alſatia nobilis regio 324.114. 414.428.457.445
aluta fluuius 920
altena comitatus 511
altenburg 543.919
altenſteig 554
altimetra ſcala 25
altrip 474
Altzheimenſis pagus 481
amaſus fluuius 276.748
amazones 988.1056.988
amberg 647.625
ambiani 90
ambrum 1094
amedeus dux Subau. 96
americus Veſpu. 1108.1110
ammiraldus 174
Ammon deus 1149.1125
amorbachium 626
amorica 78
amphipolis 1031
amſterdamum 128
amurathus Turca 958.961
anabaptiſtarū ſeditio 750
anaſtaſius Imperator Conſtantinop. 948
ancona 190
andegauum 78
andernacum 500
andex 562
andlow 454
andronicus imperat. Conſtantinop. 954
anglia 42.49
angliæ rex in Auſtria captus 1011
angli contra Scotos 50.52
angria 45
aniſus fluuius 276
anneberg 565.715
anoltſpach 650
anshelmus epiſcopus 46
anſeres arborei 49
anthenor rex 76
antenorea ciuitas 182

✱ antiochia

antiochia 984.1007.1024
anthropophagi 1058.1060 1094
antipodes, Antœci 16
antoninus pius 212
antonius Verus 212
antyrius rex 760
apelles pictor 992
Apenninus 141.198
aphrica 1152
apidis templum 1133
apollonia 926.933
apollo Delphicus 927.924 990
appencellenſes 530
apulia 141.233
aquæ calidę & amarę unde 5
aquæ Sextiæ 227
aquila auis 200
aquileia 161.143.132.228
aquiſgranum 79.866
aquitania 75.103
arabia 1031.1033
arabum ritus & mores 1035
arachoſia 1052
aræ Flauianæ 574
aragonia 70
aragonenſes 236.259
arar fluuius 93.102.276
araxes fluuius 1054
arbela ciuitas 1041
arbona 530 & Arbor felix
arca Noe 995
arcadia 925
arcadius Imperator 220
archiepiſcopales ſedes in Germania 485
archipelagus 1102
archon 771
ardea auis 623
arduenna ſylua 116
arelatum 94.78.384
arena uitrea 1023
areſtum quid 105
arethæ reges 1032
arethuſa 254.995
argentea menſa 7
argentum 6.7.690
argentum uiuum 6.10.8
argentifodinæ 7.10.430
argentina urbs 428
attila 77.860
argentinenſium bella 457
argæus mons 990
argiera 1122.1154
argos opp. 925
aria regio 1052
aries tormentum bel. 488
arimazæus 1048
ariminum 189
ariouiſtus rex 278.277
ariſtocratia 141
ariſtoteles 934.1139
aritbertus 760
armenia 1024.995.1051. 959
Armeniaci Galli 413. 438.445
armsheim 625
arnolfus Imperator 292
aruus fluuius 142
aromata 1033.1090.71
arona 174
ariani 162.65
arſinoe 1136
artemiſia 985
arteſia Flandriæ 125
arturus Angliæ rex 45
aſcalonitæ 1010
aſia 12.959.979.981
aſphaltum 1030
aſpides Indiæ 1070
aſſyria 1040.1026
aſta ciuitas 181.168
aſtrologia Chaldæorum 1040.1031
aſturiceñ epiſcopatus 65
aſtypalæa 992
athenæ 926
atheſis 565.140
athos mons 1043.931
atlantes pop. 1149
atlas mons 1118.1116
atramentum ſutoriũ 5.721
atrebates pop. 118
atria opp. 140
attica 926.959
attila rex Hunorum 90.131. 130.859.860
auendicum 419.382
auelburg 754
auenion 94.875
auentinus mons 146
augia maior 537
auguſta Druſi 278.637
auguſta Prætoria 333
auguſta Raurac. 399
auguſta Tiberij 637.278
auguſta Vindelica 602.866. 600.604.636
auguſtus Cæſar 207.278
auguſtulus 221
Auguſtodunum 101
auguſtoritum 90
auion expugnatur 132
aurea ætas 140
aurea Cherſoneſus 1103
aurelia ſancta 536
aurelia ciuitas 860
aurelius, Aurelianus Imperatores 213.216.96
aurum 6.10.691.1033.690
auſtraſia 78.461
auſtria 678.695.700.634. 700.
azanegi pop. 1154

B

BAal 2021
babenberg 666.676
babylon Aegypti 1025.1133
Babylonia 1012.1030.1027
bachus 1075
bachrach opp. 494.496
backenheim 553
bactra ciuitas 1049
bactriana 1075.1049
baden inferior 553
baden ſuperior 383
badenſis marchio 624.554
badenweiler 541.551
baiarzetus Turca 959.965
baioaria 627
baldacha 1043
bulduinus barbatus, Caluꝰ Ferreus, Ieroſolymitanus, Monteſis, Pius, Securis. & reliqui 120.119. 1008.121.120.955.123
baleares inſulæ 73.67.69
balenæ maris 1093
baliſtarum genera 489
balſamũ 37.1135.1017.1136
baltach 1030
balthicum mare 770
balzhuſen 565
bamberga 676
bangella emporium 1092
bappenheim 569
barbaroſſa Turca 1121
barcinon 57
barcus hortus 181
bardenſis principatus 821
bardouicus ciuitas 732. 734
barſalona 57

barutus

barutus opp. 1021
Baſilea maior & minor 93. 400.860.407.338.410
baſilienſe gymnaſium 404 406. Concilium 411.312
baſileæ factiones Stelliferorum 304.358
baſilius magnus 988
baſiliſcus 1151.1124
bataui 129.516.513
bauaria 628.631.647
bauaricum bellum 825
befort 417
beinheim opp. 554
benacus lacus 142.183
bela rex Vng. 873
belgica gallia 76
belgradum 962.968
belueder 187
bentiuoli 187
beraunum argentoſum 7
bergamum opp. 862.864
bergenſis ducatus 511
bergis opp. 834
bergſtras 626.490
berna Heluetica & hiſtoriæ eius 376.378.424.380.96.414
beroſus 34.272
beſicken 625.554
beſſus Alexan. 1049
bertha regina 374
bertholdi duces Zeringenſes 543.544
betus rex 56
berwic opp. 51
berytus 1021
bibliothecæ 1139.832.906
biela opp. 409.382
bigortiæ comitatus 66
bilug princeps 767
bingium opp. 493
birſa fluuius 404.415
biſenbergenſe uinum 679
biſontium 100
biſontes 839
biſtricium opp. 919
bithynia 979
bitumen Aſphalticum 1005 1030.5
bituricenſes 91
bizantium 933
blaſij monaſterium in Nigra ſylua 588
blabuern 569
blodesheim 355.358
blumenberg 424
bochiana reg. 1117
bochnia 899
bodobriga 494.277
bœotia 926
bohemia 715.789 800.895.803.395
bolentia ciuitas 74
boleslaus dux Polo. 896
boleslauia 804
bombardarum inuẽtio 488
bombyx 998.1036
bonæ ſpei caput 1158
bonifacius ſanctus 323
bonna opp. 500.79
bononia 187.169.188
bopardia opp. 494
bor mons 538
borbon ducatus 101
bornei inſula 1093
bornholm 814
boruſſia 776.777
boryſthenes fluuius 908
boſnæ regnum 961.231. 915
boſo rex Arelat. 94
boſphorus 936
braga 310
brabantia 114.111.113
brabantiæ ducatus 507
bragmanni 1067
brandenburg 563.754
branneſia 771
brema opp. 751
brendiſium 141
brenner mons 565
brennus dux 989
brentz fluuius 570.569
bretten opp. 614
brig opp. 341
brigantium 530.367
brigenſes thermæ 346
briſgoia 541.545
briſacum opp. 544
britannia 42.45.78
brixia 143.565.864
brugæ opp. 117
brunbach monaſt. 671
brunna ciuitas 811
bruſcha fluuius 429
brunſuicum 722.725.728
bruntrut opp. 409.359. 419.
bruderholtz 423
brureinia 619
brutus Syluius 41.48
bruxella 619
bucephalus 1071
buchonia 705
buchorn 530
buda Vngar. 857.868. 882.969
budoris opp. 614
bug fluuius 890
bulgaria 917.960.959.878. 952.949
burdegalenſes 132
burgaw 565
burgdorff 381
burgenſis epiſcopatus 72
burgia 1123
burgundia minor 353
burgundiæ deſcriptio 112. 78.102.352
burſa opp. 979.980
buta opp. 761
byblus 1021
byzantium 937.935

C

Cadmia 8
Cæſarea 1021.988. 1118.181
cæſarauguſta 57
cæſarea lutra 474
cafa inſula 143.936
cairum 1009.1133
calaberg 679
calabria 141
Calapinus Turca 960
calaris ciuitas 246.244
calcarius mons 729
Calechut 1087. 1090
caledonia 43.49.51
caleſium 53
caligula Imperator 208
Caliphus Saracenus 1039. 1043
callipolis 935
calliſthenes 931
calmaria 831
caloioannes Imperat. 954
calpe mons 58
caluariæ locus 1014
calw opp. 580.593
camaron 868.869
cambaia 1083

cambalu 1095
cambria 45
cambyſes rex 1115.1125. 1149
camelus 1050.1094
camelopardalis 1151
camenetium 905
cameracum 77
cameſena reg. 140
campania 141.143.197
campidona 562
camul prouincia 1098
cauariæ inſulæ 71.1099 1112.1153
candia inſula 933
canes Indici 1082.1148
canibali 1107.1101
canini pop. 518
canonor urbs 1084
canopicum oſtium 1143
cantabria 932.61
cantuarienſe regnum 46
canutus rex Dan. 121
capellatz 281
capetus rex 110
capha 179.959
capitolinus mons 145
cappadocia 988
capraria inſula 251
capricornus animal 348
capua ciuitas 198
caput album 1153
caput bonæ ſpei 1158
caput Lugudoris 242
caput uiride promont. 1157
carbonaria ſylua 118
cardamomus 1091
carentum 811
caria 992 984
carus Imperator 217
carinthia 689 690
carlota 999
carmania 1047
carmelus mons 1021
carnia 141.914.693
carnutum 101
carocus tyrannus 483
carolus Burgundiæ dux 133 135.417.421
carolus Caluus 292
carolus Craſſus 292. 79
carolus magnus 222.290. 648.491
carolus Neapolitanus 876
Carolus V. Romanus Imperator 315
Carolus Gallorum rex 240
Carolus Martellus 132
carpathus 8.10.935
carthagenia 59
carteia 67
carthago 1023.1119.1120
carthago noua 57.225
carybdis 253
caſia 1034
caſimira ciuitas 889
caſimirus Polon. dux 897
casletum 120
caſpiæ portæ 1073
caſſiouia 868
caſtaneæ 464
caſtel comitatus 659
caſtel monaſterium 647
caſtellæ regnum 65.66
caſtoreum 1090.1042
catalaunica pugna 131
catalonia 70
catana 256
cathay imperium 1095
catablepæ 1151
catti marini 1037
catuicum 516
catzedonij lapides 546
caub opp. 619
caucaſus mons 913
cayrum 1083
cazimirus rex Pol. 894
cecropia 927
ceculia 918
cella Ratolfi 537
cellenſes thermæ 597
celtiberia 56
cemmenus mons 102
cenſores Rom. 203
cephalenia 966
cepuſium 10
ceraſtæ 3074
cercopitheci 1082. 1089
ceruus 950.997
chalcedon 930.lapis 462
chaldæi aſtronomi 1031
Cham magnus 1063. 1098
charræ 1025
cherſoneſus aurea 1082
chimera 985
chilianus ſanctus 654
chius inſula 933.943
chorographia 18.19
chriſtiernus rex Danorum 828.736.737.843
Chriſti ſepulchrum 1013
chriſtophorus Columbus 1099.1100
chronenburgum 847
chryſocolla 5
Chryſoſtomus 220
cia inſula 935
cibinum 919
ciconiæ 1081.228
cilicia 986
cimbri 592.226
cimbrica Cherſoneſus 812. 814
cimmerius boſphorus 936
cinamomum 1090.1034. 1106
cingkis Imperator 1063
cipareſſus 1112
circumciſio Turc. 947.1033
cirta 1118
Claudius Imperator 216
claudius Tib. 209
claufenburg 919
cleopardia 889
cleopatra 1131
clima quid 30.17.31
cliuenſis ducatus 512
clodomirus rex 76
clodoueus 77.354
coacius mons 332
cocharus fluuius 276
cochenberg 652
cœlius mons 146
cœnomannia 141.90
colchis 996
colimbrica 57
colmaria 354.305.448
colonia Agrippina 504. 501.77.79
colotia opp. 867
columbus 1106
columbarũ ueneratio 1035
comites Germaniæ 316
commodus Imp. 212
compaſſi uirtus 19.20
compoſtella 65.66
confluentiæ Rheni 498
congellæ empor. 834
conſegles 246
conradinus dux 236
conradus Zeringenſis 544

conra-

conradus Imp. 299.293
conſtans Imp. 946
conſtãtia urbs 393.860.394. 312.801
conſtantinus Imp. 948.951. 953.956
conſtantius Imp. 218.219
conſtantinopolis 935.940. 964.938.942.234
conſtantinopolitani Imperatores 944
coppenhagen regia Daniæ 826.823.736.737
Corallium 1136
corbinian⁹ ſanctus 641.631
corcyra 924.966
corduba 57
corinthus 924
cornubia 45
corona opp. 919
corradinus dux Sueuiæ 583
corſica inſula 251.179
corſicum uinum 92
cortina 933.861
Corycius ſpecus 986
coſmas Medices 190
cous ſeu Coum 992
cozumella 1112
cracouia 805
cracuris Tartariæ 1059
cremona 174.173
crepuſculum 17
creta 833.160
creticum uinum 933
crocodili ciuitas 1136
crocodilus animal 1137
crœſus rex 983
cronſtat opp. 919
crucis ſanctæ inſula 1112
crucis mons 848
cruciferi 1019
cruſuitza 890
crutznach 493
cryſtallus 343.345
cuba inſula 1102.1112
cuiauia prouincia 905
culmigeria 776
cumania 995.867
cumanus lacus 142
cuniculi 73.49.59
cupreſſus 103.933
curallium 1136
curch 986
cureta inſula 933
curia ciuitas 518
curtius Romanus 224
cyclades inſulæ 934
cydnus fluuius 986
cydon ciuitas 933
cygni in Anglia 50
cyneci populi 1147
cynocephali 1151.1080
cynomolgi 1151
Cynonoti 493
cyprus inſula 997.179.1010. 1013
cyrenaica 1123.1124
cyrus rex 982.1054.1047. 1055

D

DAcia 916.917
Dæmonũ illuſiones 10.11.1097.1087
dagobertus nonus rex 78
dalecarli 838.844
dalmatia 914.873
damaſcus Syriæ 1023.959. 1008
damæ biſontes 784
damiata 1136.1008.1011. 696
Dania 832.815.817.826.786. 818
dantiſcum 777
danubius 868.275.568.587. 629
danubij cataracta 678.679. uallis 588
dapiferi à Waldpug 559
dargin emporium 1154
darius rex 986.1041.1049
debæ pop. 1033
dechan regnum 1084
decius Imperator 216
degernſee monaſt. 631.642
delmenhorſt 739
delos inſula 935
delphinatus 102.112
delphinus 102.413.412
delphicum templum 91.927 929
delta Aegypti 1142
democratia 141
demyn opp. 739
deſpotus 963
deucalionis diluuium 932
diana 185.983.992
dictatores 203
didesheim 472
dies faſti & nefaſti 202
dieterus epiſcopus Maguntinus 624
dietmarſi 828
diluuium in Italia 229 uniuerſale 2.34
dionyſius tyrannus 255
diocletianus 217.147
dionyſius Areopag. 1132
dioſcorides medicus 993
dioſcuria 996
dioſpolis 1005
diſion 90.425
diuidna fluuius 913
diuion 136.90
diuitenſe munimẽtum 506
dnieper fluuius 890.911
dnieſter fluuius 890
dobrzin 898
dofrinæ alpes 834
domitianus Cæſar 211
don fluuius 911
dordracum 512
dorinim petra 1076
dorneck arx 424
dornſperg 565
dottnaw 10
draconis leges 927
draco animal 889.1069
drangiana 1052
Drauus fl. 688.657.914
druntheim 835
druſomagum 278
duacum 120
duna fluuius 787.788
dunckelſpuhel 570
dura opp. 506
durlachum opp. 553
dyrrachium 929
dzwina fluuius 908

E

EBenus arbor 1065
Eboracum 50
ebur 1094
ebrach monaſt. 656
ebrodunum 382
eburones 101
ecbatana 1044
eccleſiarum ciuitas 244
edel fluuius 911
Edeſſa ciuitas 1025
edinburgum 49.51
eduardus rex Luſitaniæ 70
eger fluuius Egra oppidum 648.795
egesheim 438.446

ehenheim 437
ehingen 569.590
einſidlen 385
eiſenburg arx 439.445
euiſſa inſula 74
elatea ciuitas 928
elbingen 777
elwangen 572
electrum 8
elephantus 1156.1158
1079.1029.1068.1147
elicurt 419
eliopolis 1011.1136
emanuel rex Portugal 34.
71. Imperator 985
emathia 929
emeranus epiſcopus 631
emerita 75
emodij montes 1082
endingen 546
engedin 424.566
engelburg 427
engiſtus dux Ang. 44
enipons 565
enos fluuius 276
ensheim 438.417
enſiferi fratres 684.323.786
eolia inſula 258
epheſus 973.989
epheſtia 937
epidaurus 925.926.614
epirus 929.961.932
eppingen 553.625
equi generoſi 1072
eranon lapis 1042
eraſmus Roteroda. 130.407
eri ciuitas 1042
eridanus fluuius 142
erithrea inſula 58
eroſtratus 983
erfurt 323
errones zuginer 267
eſzlingen 597.363
eſtenſis familia 187
etholia 258
etſchland 565
ettenheim 553
ettlingen 553
euboea 934
eucherius 94
eupatoria 936.990
eufrates fluuius 1027
euripus 936
europa 979.12.41.40.42.41
euxinus pontus 13.936
exarchi 188.222
eydora fluuius 814.717
eyſaliæ deſcriptio 494
eyſtet ciuitas 645

F

Fabiariæ thermæ 383
Falarica inſtrumẽ. 489
falckenſtein 566
falſtera inſula 814
famaguſcha 143.1000
fanaticus ſinus 915.693
farſsburg 398.412
faſiani 1107
fauiana 686
fauſtus poeta 94
feliciana hæreſis 672
ferdinandus rex 69.970.70.
66.64
ferraria 187
ferratus mons 181
ferrum 8.693
ferrugo 8
feſs regnum 1123
ficus 92
fiderenſes thermæ 527
fichtelberg 648
finlandia 846
finſtermuntz 565
fionia inſula 814
firmian arx 565
flagellatorum ſecta 210
flandria 914.118.124
103.115.123.121.133
flenſsborg 825
florentia 143.190.195.
192.169
flora meretrix 147
fluuij auriferi 6.10
formicæ Indicæ 1082
fornaces fuſiles 494
forum Cornelium 143.188
forum Iulium 141.161
forum Liuij 188.864
fortunatæ inſulæ 1099.1108
1112
foitlandia 799
franckenberg 702
franckental 477
franckfordia multiplex 812.
671.754.758
francigermani 108
francia 511.666.76
437
francia orientalis 650.
656
franciſcus Sfortia 170.178
franciſcus rex Gal. 176
francorum origo 288.986
franconia 651.653.77
frawenalb 589
friſinga 641.642
freunſperg 565
friberg 715
friburgum Vchtlandiæ 375.
381
friburgum Briſgoiæ 545.375
380.550.546
friburgum Miſniæ 430
fridberg 646.427
fridericus Barbaroſſa 299.
165.302.313
friſio occidentalis 752
friſiorum bellum 824
friſonum contra Holandos
115
fruxinum 641
fulda 705.486.658
fundgrub 432
furſtenberg 523.589
furſtnow 524.566
furtelbach 432.433

G

Gades 57.58
Gagates lapis 49.458
galeatius 169
galenus medicus 993
galgal 1017
galienus Imp. 216
galilæa 1021
galilææ mare 1005
gallatia 75.989
gallicia 56.59
S. Galli ciuitas 385.358
366
gallia Narbonenſis 92
gallia 9.75.703.60.106.102.
209
gallorum mores 92.104 bel
la 54.77.133.216.237.425
878
gallinæ 1097.350
gallinarum lac 992
gambra 1157
gambræ regnum 1157
gamundia 579
gandauum 116
ganges fluuius 1065.1080
gannodurum 393
garamantes 1149
garganus mons 141

gariophilum 1106.1090 1093
gaſconia 103.64
gauotri 352
gaza ciuitas 179
gdanum 901.777.781
gebelini 166.169
gebwiler 439.429
gedroſia 1052
geienhofen 530
geiſingen 588
geldria 510
gelnhauſen 619
gemmi mons 333.347
genebaldus dux 76
geneua 100.414.96.98
genezar lacus 1005
gengenbach 542.553
genua 139.141.177.143.173. 999
geographia quid 18.19
georgius Pogebratius 882
georgius Scanderbeg 929
georgius Ceculus 883
S. Georgij monaſt. 589
gepidæ 164
geppingen 598.594
Germania Ciſrhenana 322. 278
Germaniæ deſcriptio 261. 268.287.270.327.284. 316.320
germani aſſequuntur imperium 288.318
gerſpach 554
geſoriacum opp. 116
geſtricia ducatus 839
getica 917
getuli 1116
Geyſa rex Vng. 873
gibelini 302.1019
gigantes 34.932.1110
Gilona inſula 1105
gingiber 1106
glaciale mare 847
gladiatoria ars 672
gladiferi fratres 784.786. 778
Glaris 366.384
Gleſſaria inſula 783
gletſther 341
gliapola ciuitas 248
glurus opp. 565.424
glycerhyſſa radix 650
gnezna ciuitas 887.890. 894.805
S. Goarus 494
Golgoltha mons 1014
Gonzagæ march. 186
Gordei montes 995
Gordianus Imperator 215
Gordium opp. 987
Gorgonia 1136
Goslaria 739.748.721
Goſtauus rex 843
Godfridus rex 1007
Gothalonia 70
Gothardi mons 333
Gothia, Gothi 830.62.229. 263.282
Gotlandia 814.830
Gotſchalcus 761.767
Gotſaw monaſt. 554
Graccus à quo Graccouia 888.889.901
Graccouienſis ducatus & gymnaſium 899.812
Gradetſth 340
Græcia magna 141
Græciæ deſcriptio 926 921.955.981.982
Granata 57.63
Granſon 382.419.135
Granus à quo Aquiſgranū 507
Gratianus Cæſar 220
Gregorius Nazianzenus 988
S. Gregorij uallis 446
Greiffenſee 370
Griers comitatus 381
Grimſslen mons 333
Gripſwaldum 771
Griſones 518.178.524
Grubenheimeri 801
Gruninga 753.594
Grunlandia 850
Grues pugnant cum Pygmeis 1081
Grypes auis 1070
Guelphi 166.169.302
Guelfi comites 635
Guilelmus Imperator 303
Guilelmus Tell 361
Gulch 511
Gulæ pœna 105
Guntherus Imp. 311
Gymneſiæ inſulæ 73

H

Habſpurg 359.360
hadrianus Imperator 212
hagenoia 461
hagenſchies 554
hailprunn 597
hala Miſniæ 718
hala Sueuorum 570
halberſtadium 743
halecum captura 118.814
halicarnaſſus 984.987
hall ciuitas 565
hama pugil 741
hamburgum 741.744
hamelburg 707
hammonis templum 1115
hanekam pagus 569
hanibal dux 224
hannon dux 1114
Hannonia 121
harburg 570
harmaſtis opp. 996
haran 1025
haſsle 459.78
haſſia 701.702
hatſtat arx 446
hatto deuoratur à muribus 493
haugſshofen 454
hebrus fluuius 935
hecla mons 5.848
hedui 90
hegoia 538.423
helena 981.999.1014
helicon mons 926
hellas 926.932
helleſpontus 936
Heluetia 328.37
heluetij 172.168.363
hemus mons 935
Henricus auceps 296.722
henrici Imperator. 298.300
heptapolis 1132
heracleus lapis 932
herbipolis 660.655.662
hercynia ſylua 911.568
hercules 1079.75.1128
hermannus Contractus 598
hermenſtat 919
hermunduri 714
hertenfeld 570
heruli 759
heſperia 56.140.1116
hetruria 141
hexamilium 963
heydelberga 614.620
heydelbergeñ ſtudium 614

hibernia 43.45.46
hierichuntinæ roſæ 1017
hieronymus Sauonarola 194
hieroſolyma 1011
hildegardis 493
hilermont 582
Hipanis fluuius 890
Hippocrates 992
hippopotamus 1073
hirſow monaſt. 593.473
hiſpalis 57.72
hiſpana inſula 1099.1102
hiſpaniæ deſcriptio 56.58.62.63.72
hiſtria 141.693
hohenberg 699
hohenburg 438.570
hohenkregen 539
hohenloh 626
hohenſtaufen 580
hohentwiel 539.585
hohenzollern 569.598
holandia 77.512.516.128.512
holſatia 814.727
horb 590.551
hufingen 589
hulmigeria 776
hundſsruck 493
huni pop. 131.264.90.858.228
huniades 962
huſſitæ 801.809.758
hydaſpis fluuius 1071
hydruntum 141.965.230
hylerus fluuius 599
hypra 118.120
hyperborei montes 913
hyrcania 1044

I

IAdera 914
Iagello dux 902
Iaitza 916
ianicula regio 139
ianus 35.139.1026.173
ianua opp. 139.173
iapides pop. 693
iaua inſula 1094
iaxartus 1051
iberia regio 996.57
iberus fluuius 43.56
ibis 1145
icaria inſula 991
ichniuſa 245
ichthyophagi 1047.849
iconium 985
idololatriæ exordium 1006
iericho 1017
ieroſolyma 1017.1014.1108
illyria 929.914.961
ilophagi 1147
impræſſoria ars 488
india 1080.1095.1073.1065.1067.1060
indus fluuius 1064
ingelheim 296.310.484.491
ingolſtadium 646
inſsbruck 565
inſula ciuitas 118.694
inſulæ nouæ 1099.1110
inſubria 141
inthal 565
ioachimica uallis 716
Iohannitæ 1020
ionia 983
iordanis fluuius 1005
irlandia 42.43
iſcla inſula 258
iſella fluuius 516
iſenburg 78.439.445
iſer fluuius 628
iſis dea 1128
islandia 43.847
iſſedones 1058
iſteuones 273
iſthmus 922
iſtria 693
iſtula fluuius 888.890
italia,itali 137.228.222.139.140.224.142.201
iudæa 1003
iudæus cadit in cloacam 738
iudæi Chriſtianis infenſi 457.578.133.46.230.380.444
iulia felix 1021
iulianus apoſtata 988.213
iulinum opp. 821.771.775
iulius Cæſar 206.277
iuliacum 511
iuliobonna 680
iura mons 414.382
iutia 812.814
iuuauia 527
iuſtinopolis 694

K

KArlſtein 790
katzenelnbogen 702
keiſersſperg 430
keiſerslutern 474
keiſsheim 570
kelheim 647
kexholm 847
kiburg 357
kingſsburg 824
kinigſsfelden 306.392.698
kinzig fluuius 552
kiouia 895
klagen 914
kleckgoia 549
kochenthal 579
kreichgoia 623.619
kunigſsfelden 698
kunigſperg 834.799

L

LAbacum 914.693
Labyrinthus 934.1135
lacedæmonia 922
lacertæ magnæ 1101
laconia 922
ladislaus rex 873.700
lagingen 588
lalandia inſ. 814
lampedo Amazo 986.1056
landoia 469
landſhuta 646.381
langarus fluuius 524.527
langendocken 92
Landgrauij 316
langenaw 919
laodicea 984
lapponia 848
larix arbor 344
latium 141.197
latobricus pagus 540
laudenburg 614.479
laufenberg 540.370
laureacum 636.680
lauriſſa monaſt. 491.619
leberana uallis 434
leck fluuius 513
lechitæ 887
lechthal 566
legio 279.637.62
letha portus 50
lemannus lacus 96.269.350
lemburg opp. 128.909.128
lemnos inſula 937
leodium 79.133
leo 1116.1074.124
leopolis Ruſſiæ 909.910
lepanthus opp. 926
leproſorum ſcelus 133
lesbus inſula 991
leuck 340

leucoſyria

leucoſyria 988
libanus mons 1004.1021
liber pater 1075
libya 1145
licus fluuius 276
liguria 179
limacus fluuius 276
limitanij milites 637
limpurg 570.472.506
lindoia 532.534
lingones 90.101
lipara inſula 258
lipſia 713.312.800
liqueritia radix 651
liris fluuius 142.197
liſibona 57.62
lithuania 324.902.906
liuonia 323.786.787
locuſtæ 1148
londinum 50
longobardia 141.816.164
longoum inſula 992
lorſch monaſt. 619
lorch monaſt. 580
loſanna 352.420
lotharingia 102.113.420
louanium 509.112.130
lubecum 761.734.824
lubiana ciuitas 693
lucania 141
luceburgum 127
lucerna 236.365.368
luchtenberg 648
lucretia 205
lugdunum 92.75.102
lundenſis archiepiſc. 813.831
luneburgum 729.730
luſitania 56.68.71
lutetia 85.78
lybia 1149
lycaonia 985
lycia 985
lyncurium 783

M

Macedonia 929.959
Madagaſcar 1094
magdeburgum 737.718.
666.738
magellanus 1103
magnes 932
magneſia 984
magnopolis 739.823.760.
759.988
maguntia 482.490
machomet 1038.1032
maiorica 73.195
malacha 1092.1103.1082
malea promont. 624
mallorca 74.73
malmogia 831
malta inſula 258
maluaticum uinum 933.
992.1153
mamaluchi 967
manfredonia 148
mangi regio 1096
mansfelden 431
mantua 186.864
marrani 1117.68
marcus Craſſus 1047
marcomirus 76
marcomannus 271
mare arenoſum 1032
1115. congelatum 847
mareotis palus 1126
margaritæ 1035.1090
margiana 1048
marieburgum 777.781
marmarica 1124
martpurg 702
martheſia Amazo 601.1056
maſouia 895
maſtix 992
matthias rex Vngariæ 809.
882
matterea hortus 1136
mauritania 1118.1116
mauſoleum 985
mazentius tyrannus 218
mazaca 988
mazouia 905
mecha 1032.1035
meckelburg 740.760
medera inſula 71.1106.1112
media regio 1043
medina ciuitas 1032
mediolanum 862.168.162.
172.176.168
mediomatrices 85.481
megara 926
melibocus mons 720
melindæ regnum 1159
memphis 1133
menapij 510.271
menorca inſula 74
mœotides pal. 993
merida 57
meroe inſula 1151.1146
meſſana 256
meſopotamia 1024
metalla 6.9.10.691
metis 85.78.359.431
methone 925
miletum 987
mimpelgart 427.412
mineralia 4
mindelheim 563
minden ciuitas 743
minerua 927
minois 933
minorica 73.195
mirabellum 175
miſnia 714.432
mitilene 177.964.991
modona 925
mœſia 984.961
mogunciacum 482.132
molaga piper 1093
moldauia 918
moloſſa regnum 932
molucca 1103.1106
monarchia 1026.38
monaſterium opp. 750
mongal regnum 1059
monoceros 1036
monoculi pop. 1151
monomachia 572
mons ferratus 1101
montenſis ducatus 511
mopſopia 927
morauia 810.893
morea 922
morini pop. 101.116
mortnaw 553
moſcha opp. 910.911
moſcouitæ 1055.911
muflo animal 244
muldauia 789
mundot 440.458
murbachium 427.438
mures Indici 1074
mus montanus 349
muſcata nux 1106.1093
muſchum 1090
mygdouia 1025
mymingrod 750
myrobalſamum 1091
myrrha 1034
myriſtica nux 1106.1093
myſia 984.958

N

Nabathæi 1033
Nagalter thal 580
nanceia 135
nanſeum 412

Narbona 92
Nardus 1065.1091
Narſinga 1084
Naſamones 1149.1126
natolia 971
nauariæ reg. 66.69
nazianzum 988
neapolis 143.177.234.875.
238.241
nebelgoia 524
nebeorum regnum 1157
nemetes 472
nerolinga 573
neuidunum 419
neuſtria 78.120
Nicea 979
nicopolis 959.960.988
nicoſia 1000
nidilis lacus 1141
nidroſia 833.835
nigra ſylua 586.430.588
nigritæ 1116.1154.1157
nigropontus 934
nilus fluuius 1129.1011.1142
ninus rex, Niniue 1026
Niſibis 1025
nitria 867
Noe 34.139.1026
nomades 1033
nouigrod 553
noracus dux 245
noradinus 1008
nordgow 647
nordlinga 573
nordmanni 78.103
65.234.834.120
nordwegia 832.736
noricum caſtrum 648
northumbria 53
noruegia 815
nouiomagus 79
nuithones 353
nuces Indiæ 1089
nuchtlandia 353
nugardia 908
numantia 57
numidia 1118
nuſſia 506.419
nurnberga 484.649
nux myriſtica 1093.1090
nyſa opp. 1075

O

Obeliſcus Semirã. 1028
obotritæ 759.762
obrinca 277.494
ocelis 1036
ocha fluuius 911.934
octodurum 340.101
odoacer rex 221.806
odonta animal 1074
œnotria 140
œta mons 921
offenburg 552
oldenburg 739
ollæ naturales 888
olmuncia 811
olympus 926.631.998
olympiades 925
onacra fluuius 728
onſpach 572.650
ophiuſa 990
oplandia 839
opobalſamum 1135
orcades inſulæ 43.49
orichalcum 8
oſnaburg 749
oſſa fluuius 777.897
oſt francia 668
oſtphalia 462
oſtrogothi 858.863
otto Friſingenſis 642
ottomanni Turcæ 856
ottocarus Bohem. 697
ottonica ſylua 823.626
oxonienſe ſtudium 46
oxus fluuius 1051

P

PAdua 182.143.229
Padus fluuius 141
pæones 858
palatinus mons 145
palatinus Rheni 624
paleſtina 1001.1004
pallas 1121
pallantia 57
palma 1004
pampalona 57
pamphylia 985
panchaia 1033
panis ex ligno 1100.1105
panias opp. 1021
pannonia duplex 857.678.
858.864
panormus 253
panthera 1049.1149
paphlagonia 990
papia 180.143.169.174
paradiſus Iudæorum 36
parallelus quid 30.31
parander animal 1151
pardalis 1149
pardus 1045
paria inſula 1107
paris rapit Helenam 981
pariſius 85.88.105
parnaſſus 926
paropaniſades 1052
parthenopolis 737
parthia regio 1046
patauia 630.637
patauium 182.982.231
paterniacum 353.419
patricius 43
pauones 1107
pegaſus auis 1151
pelaſgia 932
peloponneſus 922
peluſium 1011.1136.1009
peluſiacum oſtium 1142
pentapolis 1124
pentheſilea 982.988.
1056
pera ciuitas 143.943
perdica 183
perilli crudelitas 256
perlamentum Galliæ 105
perſia 1041.1044.1048
perſepolis 1041
peſtum Vnga. 868
peuce opp. 857.869
Pfedersheim 480
pfirt 397.426.699
pfortzheim 553.625
pharos 1139
phaſelis opp. 185
phaſiani Valeſiæ 350
philadelphia 984
philippus Macedo. 930.982
phocenſes 92
phœnicia 1021
phœnix auis 1034
phrigia 981
picardia 103
piceni 141
picis lacus 1030
pictones 60
pindus mons 926
pinifer mons 799
piper 1065.1090.1088
pirreport 415.409
piſæ deſcriptio 195
placentia 168
pleſcouia 908
plumbum 691.1052.10
pluteus 488

Poda-

podamicus lacus 527
podolia 905
polonia, Poloni 886.905. 890.897.899
polotzko 908
pomerania 766.770.776. 694
pomerella 769
pomonia 49
pompeiopolis 990
porcus marinus 1151
porne inſula 1095.1105
porus rex 1077.1075
praga 805.789.790
portugallia 70.72.1103
poſaga 857
poſſidonia 926
poſnania 894
premonſtratum 90
preſilium 1091
prentzthal 579
preſſouia 919
pretigoia 527
Preto Ioan. 1152.1159
propontis 936
prouincia 92
pruſſia 776.897
pſitaci 1089.1090.1158
pſylli pop. 1131
ptolemais 1018.1013
ptolemæus aſtron. 28.1140
pucinus mons 694
punicum bellum 224
purpuræ inuentio 1023
pygmæi 1151.1081
pyramides Aegypti 1134
pyrenei montes 56
Pyrrhus 982
Pythagoras 992.937
pythium oraculum 928

Q

Quadi 271
Quinq; eccleſienſis ciuitas 857.869
Quinſai opp. 1097
Quintilianus 73

R

RAdagaſtus 759
Raguſia 914
raimundus Lullus 74
ramelus mons 10
rangiferi 849
rapperſwyl 370
rapolcſtein 447
rapotus dux 753
raſcia 916
ratiſpona 279.636
rauenna 188.229
rauenſpurg 558
raurica colonia 93.399
reginoburgum 637
reinſal uinum 143.694
remenſes 131.132
remond 419
remſsthal 579
reſina 587
reutlingen 596.597
reualia 766.788
rha fluuius 911
rhea Syluia 152
rhenus fluuius 275.387.528
rhetia 277.518.384
rhetorum ligæ 524
rheticum uinum 183
rhinfelden 397.414.545
rhingauia 703
rhinoceros 1086
rhodanus fluuius 333.343
rhodus inſula 990.964
riga opp. 323.787
riphei montes 913
rolandus fortis 737
roma 177.149.234
romania 971
romandiola 141.188
romulus & Remus 152.202
roſmarina herba 92.103
roſtock 823.766
rotomagus 101
rotenburg 569.597.652
roterdam 76.129
rotwyl 590.598
roxolani 905.867
rubeacum 439.442
rugia inſula 771.820
S. Rupertus epũs 638.639
ruſſia 909
ruſticorum bellũ 480.460

S

SAba regio 1146.1033
Sabaria 857
ſaca regio 1051
ſaccarum 198.1112.254
ſaguntum 57
ſala fluuius 666.648.714
ſaladinus Sarac. 1010
ſalamandra 1098
ſal minerale 887.917.74. 899.1154
ſalisburgum 627.638
ſalinæ 245
ſalica lex 107.666
ſalona 915.861
ſamagittæ 909
ſamaria 1020
ſamochonites 1005
ſamos inſula 992
ſamothracia 937
ſandalium lignum 1094
ſaraceni 1121.1032.1038
ſaragoſſa 57
ſardanapalus 1040.986
ſardinia 242.245
ſarmatia 993
ſarona 926
ſaxonia 717.720.724
ſcandia 814.813
ſcardona 914.861
ſchowẽburgñ comites 740
ſchleſia 811.867
ſchleſswic 825.818
ſchneberg 716.552
ſchweinfurt 668
ſchyern caſtellum 632
ſcipio 225
ſclauonia 914
ſcodra 914
ſcopia ciuitas 931
ſcorpiones 1152.1024.1070
ſcotia 48.53.45
ſcylla 993
ſcythia 1052
ſcythæ 1049.1055.993
ſebaſte ciuitas 1021
ſeduni 330.381
ſelandia 814.120
ſeleucia 1048.1030
ſeleſtadium 454.436
ſemiramis 1026.1065
ſeneca 72
ſenegæ regnum 1155
ſenones 141
ſeptem caſtra 917
ſequani 90
ſerapis 1133
ſeres pop. 1057
ſergius hæreticus 1038
ſerica regio 1057
ſerici confectio 256.1058
ſerpentes 1070.1090.998
ſeruia 916
ſibenburg 917
ſibilia 57
ſybillæ decem 153
ſicambri 76.106

ſicania

ſicania 253
ſicilia 252.234.238
ſidon 1019
ſimiarum captura 1082.1152
ſinarum regio 1083.1103
ſmaragdus 1093
ſmolencea arx 904
ſnebergum 7
ſogdiana 1051
ſolonis leges 927
ſolothurum 374.364
ſophi Perſa 1042
ſoſſauia 618
ſponheim 468.493
ſpira ciuitas 472
ſtadij menſura 1065
ſtargard 771
ſtetinum 770
ſtiria 688
ſtoflerus 596
ſtockholm 838.829
ſtrabo 103.988
ſtraſsburg 860.456
ſtridon 615
ſtrigonium 679
ſtruthio 1150
ſtutgardia 596
ſubaudia 65.78
ſuccinum 783
ſuecia 838.826.847
ſueonia 838
ſueſſionis regnum 78
ſueuus fluuius 276
ſueuia 845.567.838
ſultani Aegypti 1008.1012
ſumatria 1092.1103
ſunggouia 426
ſuſatum 749
ſuſiana 1043
ſybillæ 153
ſyracuſa 254
ſyria 1001
ſyrtes 1123

T

TAberna 456.468
Tagus fluuius 59
tamerlanes 959.1063
tanais fluuius 13.39.911
tangut regio 1097
tantalus 983
taprobana 1092.1193
tarentaſia 352
tarentum 198.225
tarragona 57
tartaria 1059.1063
taurica Cherſon 936
taurinum 180
taurus mons 1064
teckenſis ducatus 598
templarij 1020.132.606
terebinthus 344
tergeſtum 143.699
terra ſancta 1006.1003
terræmotus unde 984.990
teruiſina marca 141
teutonici fratres 1019.778.
780.903
thaleſtris regina 1056
theatrum Veronen. 184
thebe opp. 926
theodoſia 936.179
thermæ Germaniæ 587
theſſalia 926.932
theſſalonica 929.961
thracia 935.936
thuringia 702.708
thus 1034
thyle inſula 814
tiberiadis lacus 1005
tiberis fluuius 142.224
ticinum opp. 693
tigris animal 1045
fluuius 995
tigurum 328.368.544
toletum 66.72
toloſa 861.91
tomiris regina 1054
tornacum 77.116
torneamentum 744
traiectum 514.519
tranſſyluania 917
trapezuntium 964
treueris 84.79.481
tribotes pop. 428.461
tridentum 565.630
troglodytæ 1034.1115
troianum bellum 981
tubinga 596
tungri 509.90
tunis 1121.1012
turcarum hiſtoriæ 974
turckes lapis 1042
tuſcia 141
tyrolis 690.565
tyrus 1021.987
tyrrhenum mare 140

V

VAlachia 917
Valdach 1030
Valeſia 330.343.349
uandali 266.77.1120
uangiones 461.474.
uarna 903
uaſconia 103
ueldkirchium 525.699
ueltlin 566
uenenum Macedon. 931
uenetiæ 143.229.862.231.
964.864
uerona 183.143.186
ueſeuus mons 190
ueſtales uirgines 144.148
uienna Auſtriæ 680
uilna Lithuan. 902.908
uindebonna 680
uinea inſtrument.bel. 488
uindoniſſa 392
uinum arboreum 1090
uiſogothi 858
uiſtula fluuius 767.276.266
ulixbona 57.60.63
ulma ciuitas 599
ungariæ hiſtoriæ 857.871
unicornes 1035
unionum conchæ 1042.1035
1090.1107
uoitlandia 653.649
uoſagus mons 7.429
upſalia 839
uratislauia 790.894
urſus 912
uulcana inſula 258
uulturum natura 200

W

Waldpurg 559
Wallia 45
Wandalia 767.821.229.
743
Waſgoia 462
Waldkirch 552
Wertheim comitatus 671
Weſtphalia 462.748
Weſtrich 462
Wyſſenburg 78.463
Wildbad 587.597
Wineta 760.771
Wirtenberg 592.594
Wirtzpurg 660.654.668
Wittenberga 644
Wolgaſt 821
Wormacię deſcriptio 474.
481.478
Wiſsbaden 703.491

FINIS.

VNIVER SALIS TYPVS ORBIS TERRENI, PVL

chre oſtendens, quibus in locis terra diſcooperiatur ab aquis, & quomodo natura rei tres præcipuæ eius partes, Europa, Africa & Aſia ad inuicem diſcriminentur: item quem ſibi uendicent locum nouæ illæ inſulæ noſtro æuo in Oceano inuentæ, quas nouum appellant orbem. Horum omnium uberiorem explanationem exhibet tibi principium ſecundi libri.

TYPVS ORBIS

Circius
Latitudo Septen.
Chorus
Iſland
Terra Florida
Corterati
Europa
Medera
Mare
me liter.
In ſulæ Fortunatæ
Mauritania
Hiſpaniola
Tropic9
Cancri
Libya
Cuba
Oceanus occidẽtal.
Africa
Aethiopia
Zephirus
America vel Braſilij inſ.
270 280 290 300 310 320 330 340 350 360 10 20 30 40 50 60 70
Fretu Magallianum
Africus Lips
Latitudo Merid.
Austroafricus
Libonotus

NIVERSALIS·

Aquilo
Latitudo Septen.
Cæcias
Cathai Regio
Aſia
India
Temi ſtitan
Callicut
Taprobana
Oceanus orietal
Zipangri
Gilolo
Porne
Iaua
Sub ſolanus
Tropicus Capricorni
100 110 120 130 140 150 160 170 180 190 200 210 220 230 240 250 260
Calen ſua
Mare pacificum
Inſulæ Griforum
Latitudo Merid'.
Eurus
Euroauster

TERRE NI ORBIS GENERALIS ET

Ptolemaica deſcriptio, quæ ſcilicet medium complectitur terræ globum, olim quidem ſecundum longitudinem cognitum non aut ſecundum latitudinem, quum ſuccedentibus temporibus tàm à ſeptentrione quàm à meridie portiones quædam acceſſerint: ſicut & in longitudine oppoſitus medius globus nauigationibus Hiſpanorum eſt deprehenſus.

2

ALTERA GENERALIS T

AB· SECVNDVM PTOL·

EVROPAE GENERALIS DESCRIPTIO ſecundum omnes præcipuas eius partes, preter uaſtiſsimas quaſdam ſeptentrionales re-

giões, quales ſunt, Anglia, Scotia, Dania, Gothia, Noruegia, Suecia, cæteræq; retruſiores terræ, quæ quidem omnes annumerantur Europæ, & quædã excurrere putantur uſq; ad polum, ſed quum hucuſq; non ſatis cognitæ & exploratæ fuerint neq; omnes habitatæ, paucæ Europeis tabulis fuerunt adiectę. Nec dubito, ſi omnes ſatis peragratę eſſent, ſicut hodie ſunt Britannia & Hibernia, ſua magnitudine facile adęquarent amplitudinem Europę à Ptolemęo deſcriptę. Coniecturam prębet tabula Olaica ſuperiori anno de quibuſdã ſeptentrionalibus regionibus euulgata.

MODERNA EVRO

AE DESCRIPTIO·

HISPANIAM HIC TIBI LECTOR

exhibemus, iuxta modernam deſcriptionem una cum inſignioribus eius ciuitatibus, montibus & fluuijs. Non potuit tam uaſta & lata regio ſecundum omnia priuata eius loca in tam exiguam cogi chartam. Satis fuit hic obiter indicaſſe ſitum eius & tam multa quæ habet regna, metropolesq́ eorum. Fuit mihi quidem in animo, celebrare eam regionem ſecundum dignitatem eius, atq; aliquot ciuitatum picturas huic noſtro inſerere operi, ſed quia defuit neceſſarium ſubſidium, non potui præſtare quod cupiebam.

4

HISPANICAE REGION

NOVA DESCRIPTIO

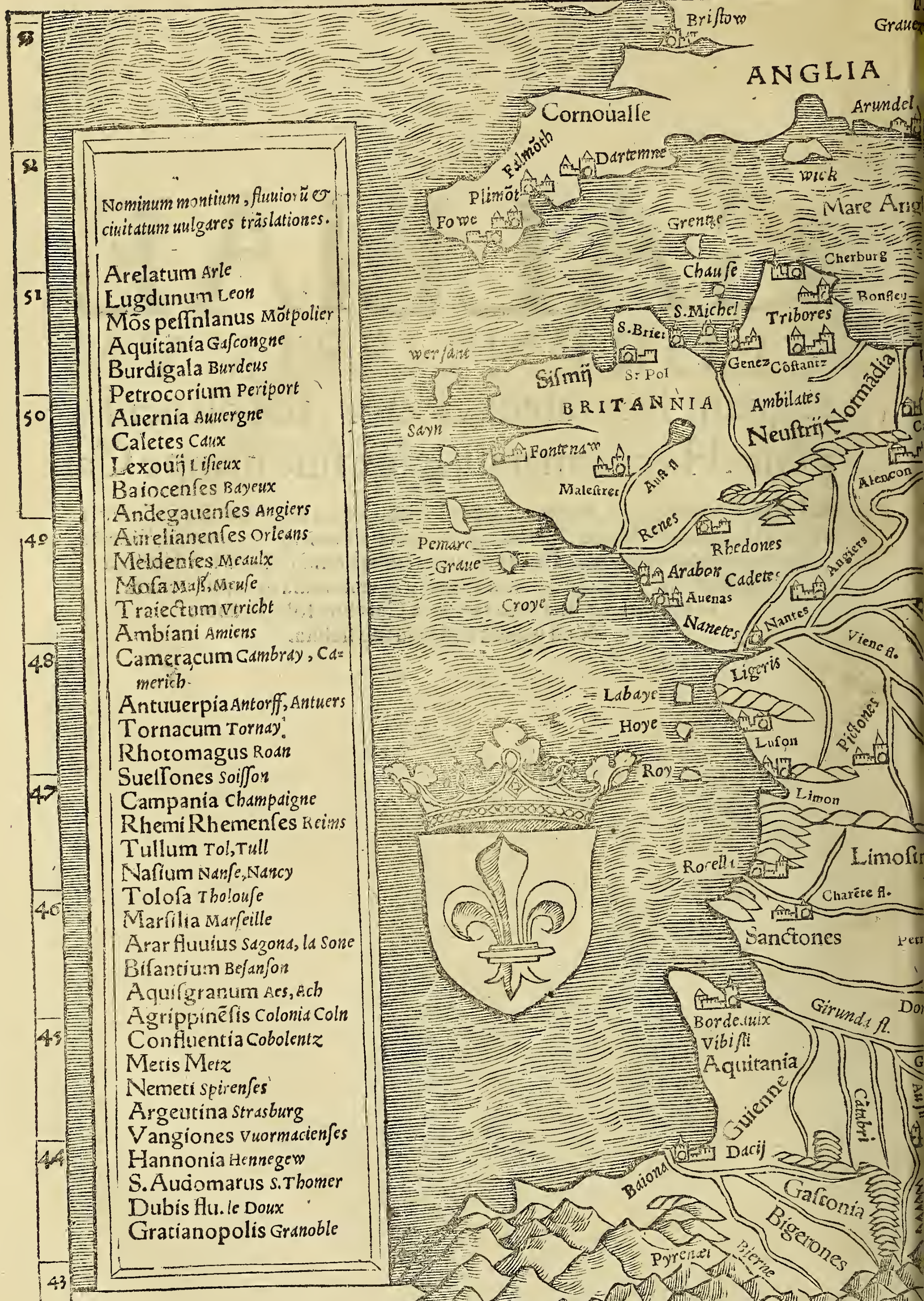

GALLIAE

FLORENTISSIMVM

regnum hæc tabula, lector, tibi ob oculos ponit. Hæc olim multiplex fuit, nempe Gallia Belgica, Narbonenſis, Aquitanica, & Celtica, quibus hodie alia ſucceſſerunt uocabula, Delphinatus ſcilicet, Prouincia, Burgundia, Francia, Normandia, Picardia, Britannia, &c. Aquitania adhuc priſtinum retinet nomen. Cæterum Neuſtria & Auſtraſia hodie in obliuionem abierunt, quæ nomina nec apud ueteres in uſu fuerunt, ſed circa tempora Carolinæ ſobolis enata & ad paucos annos in uſu habita.

GALLIAE REGIONIS

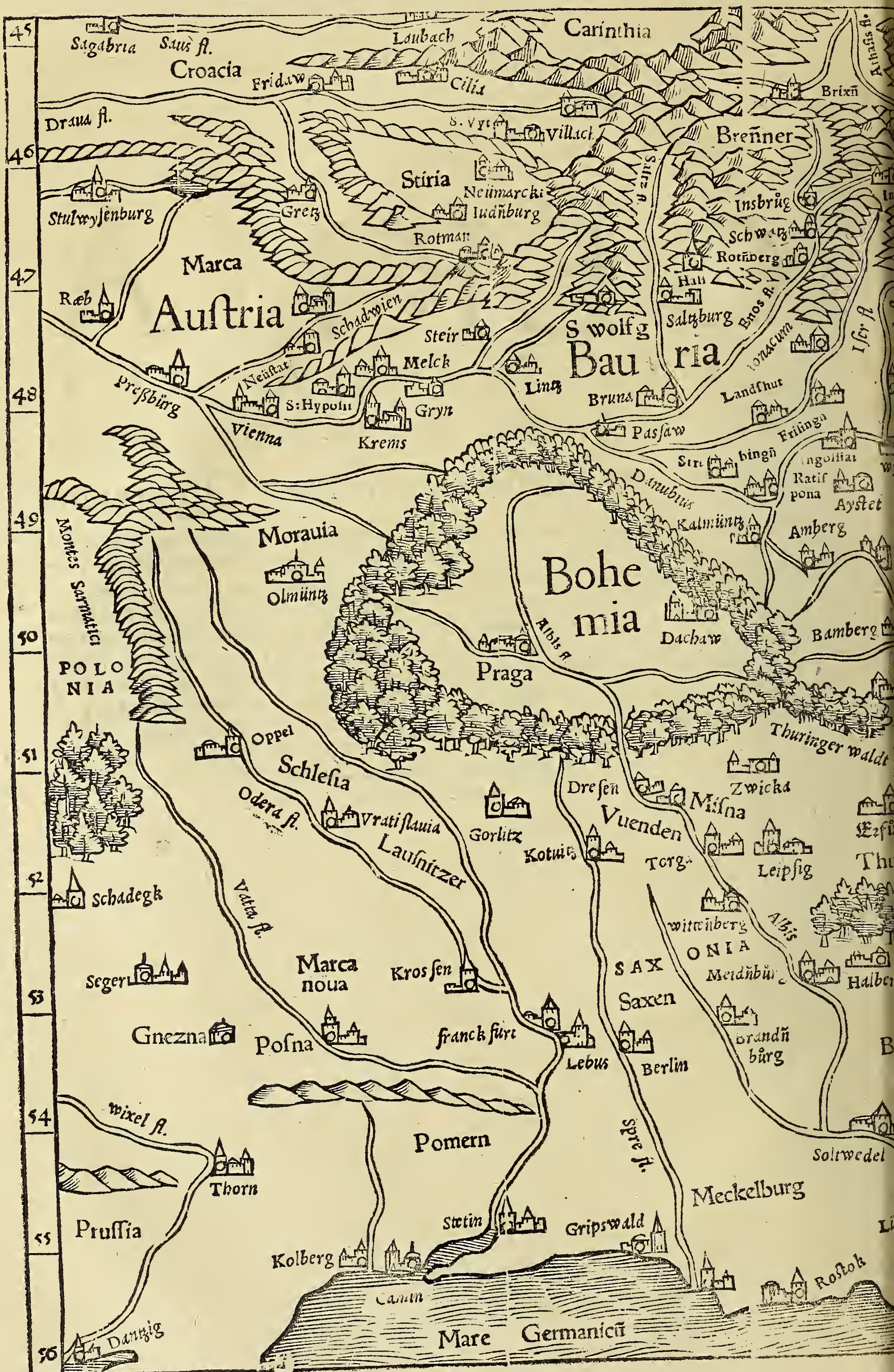
NOVA DESCRIPTIO·

GERMANIAE NOVAM ET

ad tempora noſtra accommodatam deſcriptionē hæc tabula repræſentat. Quæ quam diſsimilis ſibiipſi ſit collata ad ueterem & Ptolemaicam deſcriptionem, uel ſaltem hinc patet, quod inter tot antiquorū populorum nomina quæ recenſentur à Ptolemæo, Tacito, Plinio & Strabone, uix adhuc unum aut alterum ſupereſt, quod hodie eſt in uſu. Ex ciuitatibus uero & oppidis uetuſtis, nullum eſt quod ad nos ſuum tranſmiſerit nomen. Citra tamen Rhenum & Danubium, pauca quædam priſtinam hucuſq; retinent appellationem, qualia ſunt Auguſta Vindelicorum, Vindoniſſa, Auguſta Rauracorum, Argentoratum, Moguntiacum & Bonna. Vltra Rhenum nec unum inuenies locum, qui uetus in hunc diem ſeruauerit nomen, pręter Herciniam ſyluam, quam adhuc Germani Hartzuuald uocant. Inſigniora flumina Rhenus, Danubius & Albis nomina ſua hodie habent ut ante Chriſtum natum habuerunt.

GERMANICAE NAT

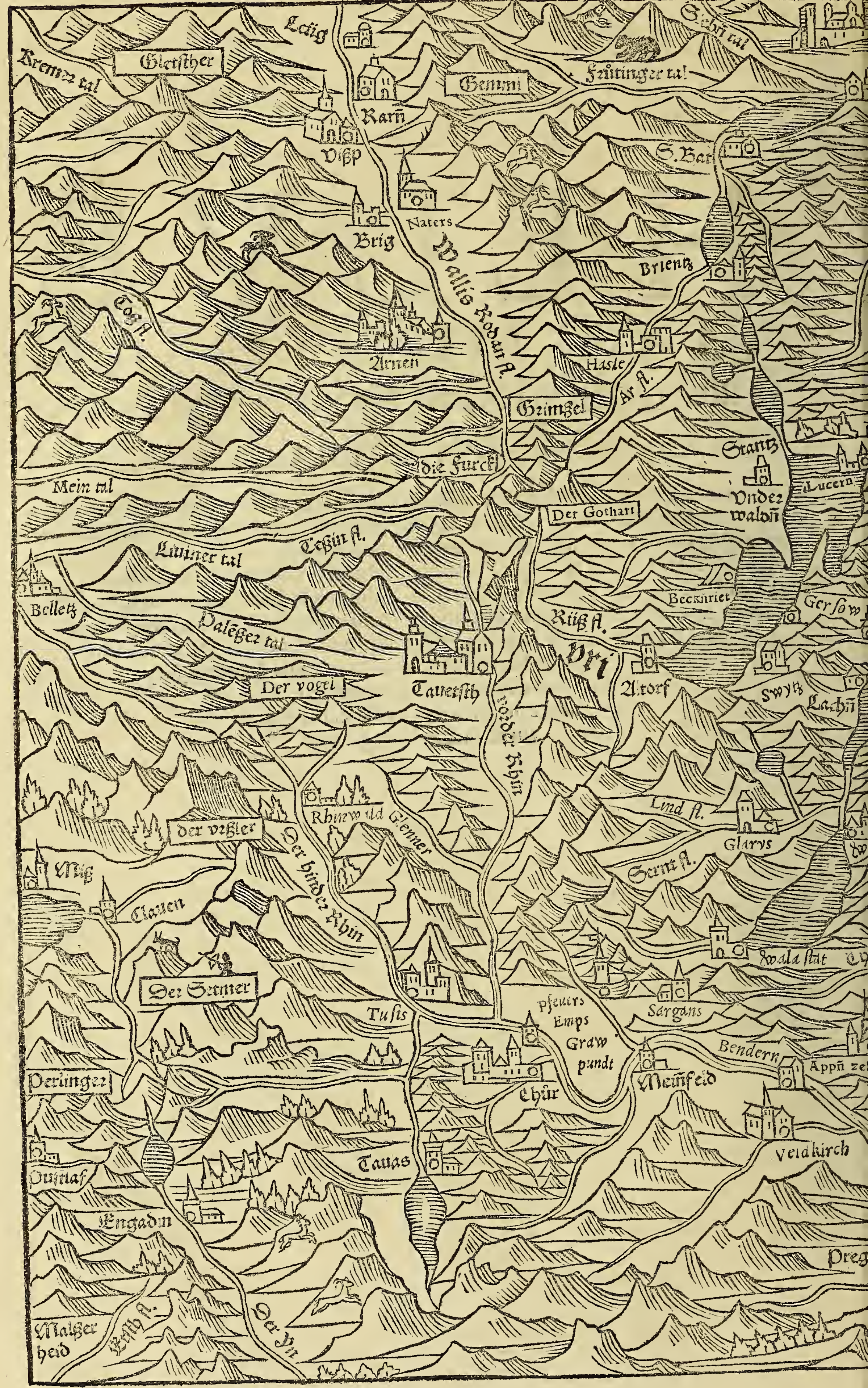
NIS. DESCRIPTIO.

HELVE
TIAE MONTOSAM

& aſperam regionem, toti orbi hodie cognitam, hæc tabula, lector, tibi depingit ſecundum omnem eius habitudinem atq; limites quoſq;. Tradimus autem eam tibi, ut hodie ſimul includit Rhætiam, Rauracam, Sedunos unà cum adiacente Nigra ſeu Hercinia ſylua, cuius Rhenenſem terminum Ptolemæus appellat Heremum Heluetiorum. Videntur autem tempore Ptolemæi Heluetij occupaſſe utranq; Rheni ripam, quum & Cæſar Lib. I. de bello Heluetico Tulingos & Latobrigos, qui ſunt ciſrhenani, hoc eſt, ex latere ueræ & antiquæ Germanię, annumeret unà cum Rauracis, Heluetijs. Hodie Rhenus Heluetiam, hoc eſt, Confœderatos à Griſonibus uſq; Baſileam ſeparat ab adiacentibus dominijs, idq; ab oriente & partim à ſeptentrione. Ab occidente uero terminum habet Burgundiam & Subaudię regionem.

HELVETIAE MO

NA DESCRIPTIO·

SVEVIAE

ET BAVARIAE PARTICVLArem deſcriptiōem hic in unam compegimus tabulam, præſertim quando Danubius in Hercynia ſylua exortus, utranq; mediam regionem perfluat & fœcūdet, atq; infinitos undiq; accurrentes riuulos colligat, ſecumq; ad Pontum deferat Euxinum. Licet etiam in hac tabula uidere, quàm diuerſum currendi inſtitutū hæc duo flumina toto orbe celebratiſſima, Rhenus & Danubius, ſeruent, cum unus rectà petat orientem, alter uero aliquādiu in occaſum labens, retorqueatur in plagam ſeptentrionalem, fluantq; ad utrunq; ceu filij ad matrem infiniti riuuli & amnes, etiamſi huiuſmodi riuuli nō à Rheno uel à Danubio extrudantur, ſed potius flumina ipſa augeant, atq; continuo maiora reddant.

8

SVEVIAE ET BAV

IAE DESCRIPTIO·

BOHEMICI REGNI TABULA, QVANTVM SCILICET intra montes conhercetur. Continetur autem eius regni maior pars intra hæc naturalia mœnia, quandoquidem Morauia, Schleſia & reliquæ extramontanæ terræ hanc Bohemiæ partem adæquare nequeant.

9

Bohemiæ deſcriptio iuxta in

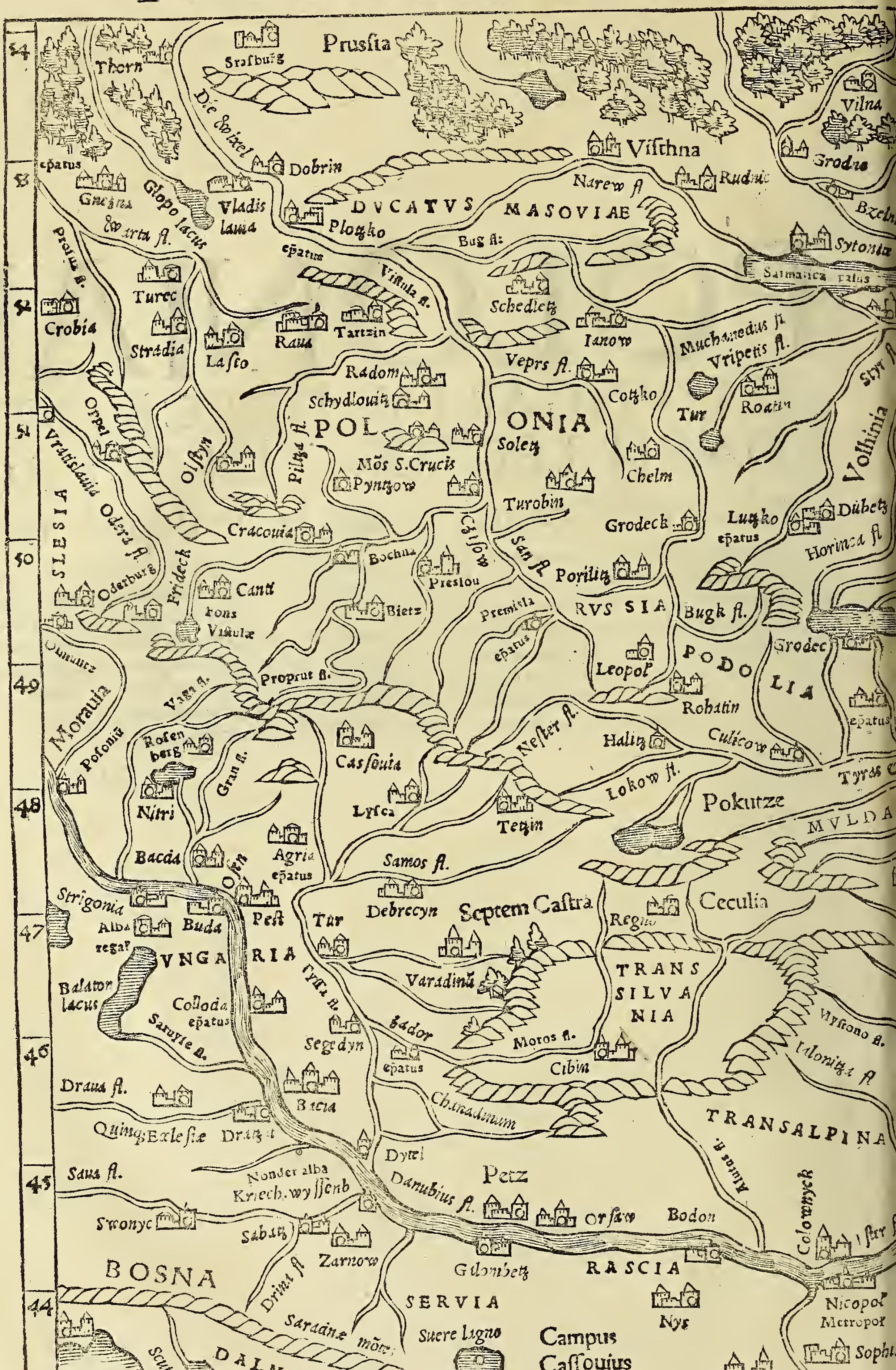
res eius ciuitates & oppida.

POLONIAE ET VNGARIAE DESCRIPTIONEM, LECTOR, TIBI IN HAC

tabula exhibemus, ex qua facile deprehendere potes in quot regna, prouincias & regiones uetus illa Europea Sarmatia abierit, quam multis irrigetur fluminibus, quibuſdam cum Danubio Pontum Euxinum petentibus & quibuſdam cum Viſtula mare ſepentrionale intrantibus. Vides & Boryſthenem, quem hodie uulgo Neper uocant, recta à ſeptentrione ferri in meridiem, atq; hauſtis infinitis amnibus tandem miſceri Ponto Euxino. Verum de his omnibus & ſingulis copioſa in noſtra Coſmographia fit narratio, ubi ſcilicet deſcribuntur Polonia maior & minor, Vngaria, Tranſſiluania, Bulgaria, Vualachia, Podolia, Ruſſia, Moſcouia, Muldauia, &c. quas regiones omnes complectitur hæc tabula.

POLONIAE ET VNGAR

E NOVA DECSRIPTIO·

TABVLA

NOVA GRAECIAE, SECVN-dum uariam eius habitudinem explicata, cu

us præcipuę & proprię partes ſunt Macedonia, Epirus, Achaia & Peloponneſus. His an
numerantur Thracia, Candia & quã plurimæ ultramarinæ & in Aſia ſitæ re
giones, Caria, Ionia, Myſia, Bithynia, Pontus &c.

II

Noua Græcia ſecundum omnes eius regi

& prouincias citra & ultra Helleſpontum.

NOVATA
BVLA INDIAE ET TOTIVS

ferè Aſiæ cum infinitis inſulis, quæ in mari Indi
co partim à ueteribus & partim à noſtri ſeculi Coſmographis ſunt obſeruatæ, inter quas
ſunt Ormus, Taprobana quæ hodie eſt Sumatra, Zaylon, Zipangri, Zan-
zibar &c. & peninſulę Calicnth, Malaqua &c. unde hodie omnis
generis aromata petuntur atq; ad nos deferuntur.

12

Tabula orientalis regionis, Aſiæ ſcilicet ext

complectens terras & regna.

AFRICAE

NOVA DESCRIPTIO, QVAE peninſulæ inſtar undique feré mari cingitur,

atq; tot regiones, prouincias, regna, montes & flumina complectitur. Licet in hac tabula uidere, quomodo Africa cohæreat Aſiæ, & rurſum quomodo per mare mediterraneum ſeparetur ab Europa.

13

Totius Africæ tabula & deſcriptio un

etiam ultra Ptolemæi limites extenſa.

NOVVS

ORBIS, QVI INSVLAS HABET Indici Oceani, quæ ſuperioribus annis ab Hiſpanis Oceanum undiquaꝗ luſtrantibus inuentæ, hodie toti Europæ ſpecies mittunt aromaticas, id quod & olim quidem fecerunt, ſed non ea uia qua hodie. Nam ante ætatem noſtram India miſit in Europam fructus ſuos per mare Rubrum atꝗ per Alexandriam, hodie uero 'a Luſitanis per Oceanum meridionalem longiſſima nauigatione hæc omnia ad nos deferuntur.

Tabula nouarum inſularum, quas diuerſi

ſtibus Occidentales & Indianas uocant.

COSMOGRAPHIAE uniuerſalis ex probatis quibusque au thoribus tam hiſtoricis quàm cho rographis per Sebaſtianum Munſte rum in unum collectæ, Liber primus.

De primordiali terræ & maris creatione & diſpoſitione, Cap. 1.

HABENT ſacræ literæ, terram ab initio ſuæ formationis undique obductã & incluſam fuiſſe aquis maris, donec iuſſu creatoris aqua ab aliqua parte ſuperficiei terræ ſubducta, ſiccũ & cõmodum manſionis locum hominibus atq; animalibus terreſtribus reliquit, plantis quoq; unde omnia uiuentia uictitarent, firmum in ipſa arida adaptaretur fundamentum. Mare ergo ab illa die non obtinet naturalem ſuum ſitum, ſed quantum terra eſt diſcooperta, tantum illud in oppoſitam terrenę molis partem ſemotum, profunditatem illam cõduplicauit, quam Oceanũ uocãt, ſacræ autẽ literę appellant תְּהוֹם רַבָּה id eſt, abyſſum magnã, ubi ſcilicet immẽſa eſt collectio aquarũ atq; profunditas imperſcrutabilis, qualis paſſim ultra Hiſpaniã, Iberniam, Scotiã, extremitatẽ Africę & in India inuenitur, ubi profunditas maris nulla induſtria humana indagari poteſt. Si enim iuxta philoſophorũ traditionem, elemen *Oceanus abyſſus magna.*

tum unum aliud excedit in decuplo,nedum in perſpicuitate & raritate,uerum & in magni
tudine ipſa, terra autem ipſa in ſua circumferentia complectitur 5400 miliaria Germa-
nica, quindecim miliaribus uni reſpondentibus gradui,uide quàm magnũ fuerit mare,ubi
adhuc naturalem tenuit ſitum,quando ſuperficies eius concaua coniuncta fuit ſuperficiei
conuexæ terræ,ſuperficies autẽ eius cõuexa longiſſime ſupra terrã ſeſe inſinuabat ſuperfi
ciei cõcauæ aëris, & nunc tota moles illa in unam abyſſum coacta ſit, & quæ prius undiq;
terram ſua magnitudine excedebat,nunc in unum collecta locum,quantum putas fecerit
aceruum ſeu,ut hebraiſmus uocat, מִקְוֵה aquarũ? Prodũt ſacræ literę,diluuij aquas aſcen-
diſſe quindecim cubitis ſupra montes quoſq;, nõ quod naturalem tunc obtinuerint & op
pleuerint locum, ſed tantiſper à creatore permiſſæ fuerunt, ut redirent in natiuum locum,
quouſque impij homines & cuncta animalia,propter homines creata,delerentur è terra.
Cõſtat autem quoſdã montes eleuari in mediam regionem aëris,id quod nix perpetuo fa
ſtigijs eorũ inſidens probat,& in diluuio aquæ adhuc multo ſublimiores fuerunt,ne quiſ-
quam mortalium ullum ſub cœlis inueniret effugium,at natiuum ſitum non obtinuerunt,
quum terra denuo eſſet habitanda, & hominibus atq; animalibus replenda.

De maris diuiſione & fluuiorum exortu, Cap. II.

QVVM ſcriptura dicat diluuij aquas creuiſſe & uehemẽter inualuiſſe ſuper ter
ram,arcã quoq; fluitaſſe in ſuperficie aquarũ,& tandem dominũ deũ tranſtu
liſſe uentũ ſuper ipſam inundationẽ terræ, ut aquæ eius flatu reuerterẽtur de
terra, quouſq; illa exiccaretur,nõ eſt dubiũ quin ille aquarũ impetus, fluxus
& refluxus multas fecerit in terra cauernas, hiatus & ſinus, & ubi ante dilu-
uium nullum fuit mare,iam nouum ortum eſt mare, ſicut & eadem ratione per diſcurren-
Montes unde. tes aquas multi noui mõtes & ualles oborti ſunt, ubi prius plana fuit terra, id quod multis
indicijs probare poſſet,ſed quod ſuo loco infra non tacebimus. Quin & multi magni flu-
uij,quales ſunt Rhenus,Danubius, Rhodanus & alij pro maiori parte in diluuio originẽ
acceperunt, quando fontes abyſſi magnæ aperti ſunt, prouidente deo ſic homini, ut qui
ſpargendus erat per uniuerſam terram, homo homini & regio regioni per fluuiorum de-
curſus mutuã ſibi opem ferre poſſent. Sciendum præterea quod mare illud magnũ,quod
ambit circũferentiam terrę,uocatur generali nomine Oceanus. Curuitates uero & arcus
Sinus maris. littorales, quos mare olim fecit uel etiam hodie facit in terra, uocãtur ſinus,& hi accipiũt
denominationẽ à terris illis quas alluunt,ut eſt ſinus Adriaticus,ſinus Perſicus,ſinus Ara
bicus,ſinus Indicus & ſimiles alij. At mare illud magnũ quod Africã diſterminat ab Eu-
Mare mediter ropa,uocatꝰ mare mediterraneũ, quod ſcilicet apud Hiſpanos in occidẽte tenui meatu ir
rancum. rumpit in mediam terram,at paulo pòſt incipit ſe diffundere,ut è regione Galliæ Narbo-
nenſis latiſſimum habeat alueũ, id quod ſuo loco quoq; dicturus ſum. Eſt & aliud mare in
Aſia,quod omni ex parte continenti circũſcribitur, atq; ob id non effunditur in aliud ma
re,nec ab alio mari ſuſtentatur,ſed exonerãtur in ipſum plurimi amnes, uocaturq; Hyrca
Mare Caſpiũ. num & Caſpium mare. De mari rubro nonnihil dicam,ubi uenero ad locum illum. Cæte
rum mare quod ſubiacet polo Arctico,& item quod ſubeſt polo Antarctico,appellatꝰ cõ-
muniter mare congelatum, eo quòd perpetuis temporibus ob ſolis diſtantiam & radios
æſtiuo tempore obliquè incidentes cõgelatum ſit, neq; ibi nauigationes fieri queant, nec
cõueniens hominum habitatio ſit. Et ut hæc omnia dilucide intelligas,accipienda eſt tibi
in manus tabula uniuerſalis mundi deſcriptionis, quæ ob oculos poſita,ſingula common
ſtrat,terræ mariſq́ue uariam habitudinem. Vides ibi quomodo Oceanus infuſus in mul-
tos ſinus,adeò uicino acceſſu interna maria allatrat,ut 115. millibus paſſuum Arabicus ſi-
nus diſtet ab Aegyptio mari:Caſpius uero 375.millibus à Pontico. Idem interfuſus intrat
per tot maria,quibus Africam,Europam,Aſiamq; diſpartit. Quãtum terrarum occupet,
computetur etiam nunc menſura tot fluminum, tantarum paludum,addantur lacus & ſta
gna. Et hæc habitatione hominum omnia deſtituuntur,ut taceamus terram in pleriſq; lo
cis in cœlum uſq; elatã,habere tot ardua aſpectu iuga, tot ſyluas ualleſq; præruptas,& ſo
litudines,& mille ex cauſis alia deſerta loca,& tamẽ hęc eſt materia glorię noſtræ,hæc ſe-
des : hic honores gerimus, hic exercemus imperia,hic opes cupimus,hic tumultuatur hu
manũ genus, hic inſtauramus bella etiam ciuilia, & mutuis cædibus laxiorem facimus ter
ram,ut ad horam latum habeamus imperium.O dementia.

De Inſulis. Cap. III.

INſula eſt terra quæ omni ex parte cingitur aquis, præſertim mari. Vnde omnis regio, quæ uni ex tribus partibus mundi, puta Europæ, Aſiæ, aut Africæ non adhæret, nec patet ad eam aditus pedeſtris, uocatur inſula, quarum plurimæ ſunt, ut ſunt Anglia, Selandia, Sicilia, Candia, &c. Harũ multæ ab initio mundi ſunt in mari createę, multæ etiã temporis ſucceſſu in mari natæ, uidelicet, Delos, Rhodos, Alone, Thera, Sicilia, Theraſia *Inſulæ unde fiant.*

& aliæ, idq́ʒ ob uarias cauſas. Vna eſt, cum terræmotus in mari eruptionem facit, excitat in mari magnam congeriem terræ, quæ quum temporis ſucceſſu coaleſcit, incipiunt in ea creſcere arbores & herbæ, aptaturq́ʒ ſuperficies eius habitationi hominum. Haud ſecus ubi magna flumina mare ingrediuntur, aduehunt plerũque ſecum magnam uim arenæ, ex qua cum tempore fit inſula habitabilis. Accidit quocʒ nonnunquam, ut mare per fluxum ſuum recedat à certo loco, fiatq́ʒ ibi in mari locus habitabilis. Sic ubi ſęuũ mare apud continentem perpetuo fremit, fieri ſolet ut quandocʒ interruptionem faciat, portionem auulſam à continenti inſulam conſtituat, id quod hiſtorici & coſmographi factum ſcribunt de Sicilia auulſa ab Italia, Cypro ſeparata à Syria, & Eubœa ſeiũcta à Bœotia. Et certe hic uidemus mirabilem dei potentiã, quod tot paſſim paruæ inſulæ in uaſtiſſimo mari inueniuntur, quæ aſſiduas procellarum illiſiones ſuſtinent, & tamen nunquam è loco ſemouentur, necʒ maris inundatione ſubmerguntur. Sed poſuit dominus mari terminum, inquit propheta, quẽ non prætergreditur. Sicut enim mare per dei potentiam uiolenter in loco uno cõſeruatur ne reuertatur & inundet totam terram, ita in limitibus terræ obtemperat man dato dei, ne conſtitutũ littoris terminũ trãſgrediatur, niſi deus diſpenſet cum eo, idquod factum ſcimus ante paucos retroactos annos in partibus inferioris Germaniæ, ubi multæ parochię uno die ſubmerſæ ſunt, quemadmodũ infra ſuo loco oſtendã, id quod tamen per terręmotũ fieri potuit, ſicut & alibi factũ cõſtat, præſertim in Gręcia, ut poſtea dicet̃.

Terra fœcundiſſimum elementum & ingentibus opibus plenum. Cap. IIII.

VT cœlum dei eſt habitaculum, ita terra hominum & animalium domicilium benignaq́ʒ mater. Illa enim nos naſcẽtes excipit, natos alit, ſemelq́ʒ editos ſuſtinet ſemper, nouiſſime cõplexa ſuo gremio, uſcʒ ad reſurrectionis diem cuſtodit corpus transferendũ in cœlum unà cũ anima, ſi & ipſum pro modulo ſuo hic agno-

uerit creatorem & redemptorē ſuum. Hoc inquam terræ elementum benignę matris erga hominem fungitur officio, nec unquam illi iraſcitur. Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcūt in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitant in torrentes: aër uero denſatur nubibus & furit procellis: at terra mortalium ancilla, quæ non generat? quæ non ſponte fundit? quos odores ſaporesq́; ? quos ſuccos ? quos colores? q̄ bona fide reddit creditum fœnus? Quis explicare poteſt quātæ eius diuitiæ? quāta eius fertilitas? præſertim ſi aduertas, quàm multa & uaria metalla iam tot annis ante & poſt Chriſtum natum eruta ſint ex ea, & in hunc

Mineræ.

uſq; diem ſine ulla ceſſatione ſcrobes agantur in profundum, atq; in multis locis penetralia eius referta ſint hominibus, qui indefeſſo ſtudio perſequūtur omnes eius fibras, quærūt in ſede manium opes, inſidiantur auro & argento, reliquisq́; minoris æſtimationis metallis. Quantū putas auri, argenti, plumbi & ferri è terra erutum, quod rurſum uſu ipſo conſumitur, aut ab igne annihilatur aut ſaltem perditur? Quantū cum interitu ciuitatum interit? quantum abſorbent naufragia in mari? Quantum auaritia hominū defodit in terrā, ibiq; in nihilum redigitur? Quantum abſumit pompa inanium hominū? Et ut ad alias me

Lapides præcioſi.

uertam terræ opes, quot & quam uarios pręcioſos & pulchre coloratos lapides, putas includi in uiſceribus terræ? Quot ſalubres ſcaturigines frigidarum & calidarum aquarum hinc erūpunt? Quot horribiles flammæ in diuerſis locis hinc proſiliunt? Quot & q̄ uarij uapores, calidi, ſicci, & humidi, ſalubres & nonnunq̄ peſtilētes hinc exhalant? Quid dicā de ſale foſſili, de calmia & cęruleo foſſili, de ceruſſa, alumine, nitro, uena minij, galena, halinitro, ochrapyrite, ſtibi, atq; alijs id genus terræ internis fœtibus? Quantā putas eſſe uim illam terrę, quę ſingulis annis tantam in ſuperficie procreat copiam frumenti, uini & pomorum, unde ſuſtentantur homines & animalia? Certe hæc eſt ineffabilis benedictio dei uiuentis, qui aperit manum ſuam & dat mediante terra omni carni eſcam. Quis igitur ſatis exprimere poterit, quanti theſauri lateant in terra, qui quotidie & ſine ulla intermiſſione, imò ſine defectione terræ homini ſeſe ſua quodāmodo ſponte exhibent? Et licet terra ab initio propter hominis peccatū maledictioni fuerit ſuppoſita, non tamen ob id eneruata eſt uirtus eius, ſed maledictio illa magis recidit in hominem & in laborē eius, dicēte ſcriptura, Maledicta terra in opere tuo.

De uarijs effectibus terræ, eorumq́; primis cauſis, Cap. V.

EA quæ natura in terræ canalibus atq; in quocunq; ipſius ſinu interiore gremioq́; gignit, partim ſua ui ex terra erumpunt in aërem, qualia ſunt humor, aër incluſus, uapor, ignis, exalationes, &c. unde mirabilia ſupra terram & in ipſo aëre fiunt, partim in uentre terræ concoquuntur, ut ſunt terræ quædam inſignes, ſuccus concretus, lapides precioſi, metalla &c. quibus metallorum foſſores montiumq́; euerſores inſidiantur. Non ſunt ſupra terram in aëre tam mirabiles naturæ operationes, quin mirabiliores in terræ uiſceribus continuo fiant tranſmutationes, concoctiones & effectus. Quum

Mirabilia in uiſceribus terræ.

enim natura uacuum execretur, terra autem nō ſit corpus ubiq; ſolidum, ſed in pleriſq; locis ſit rara, ſaxoſa & in ſaxorum commiſſuris, fibris & uenis relinquantur cauernæ, mare ſuo liquore madefacit terrā, alicubi in cauernas ſubterraneas ingreditur, alicubi per uenas & fibras penetrat ſub terras, maritimis pręterea quibuſdam fontibus largitur aquas: item aër in cauernis incluſus, quem terra exalat, nonnunquam caleſcit & agitatur, ſæpe etiam frigeſcit & immobilis quodammodo manet, qua de cauſa in aquam uertitur, atque aër eſt quidem de ſua natura calidus & humidus, ſed quàmprimum frigus expugnauerit calorē, neceſſario in aquam abit.

Aër reſolui tur in aquā.

Porrò quàm magnæ in terra ſint uel fiant cauernæ, hinc intelligimus, quod in eas aliquando agros, urbes, montes deſcendiſſe, ſcriptum reperiamus: nec paruæ tantum capiunt uentum, qui ſaxa grandi pondere in aërem extrudere & eijcere poſſit atque egerere tumulos, colles, montes, omninoq́; tam magnos & horribiles efficere terræmotus, ut oppida corruant abſorbeanturq́;, qua calamitate & ſubſecutis incendijs, ſuperioribus annis Puteoli partim ſunt afflicti & fracti.

Terræmotus unde.

Impetus quoque aquę quum canales, per quos modo iter habuit, obturati fuerint aut deſerti, continuo uel nouos aperit, uel ueteres aliquos recludit: atque is ordo conſeruatur ſempiternis ſeculorum ætatibus. Obſtruuntur uero canales limo ruináue, deſeruntur ubi uis aquæ per aliquem alium canalem iter patefecerit. Cæterum ſuccus, quem craſſitudo ab aquis diſtinguit, uarijs gignitur modis. Aut enim quum calor rem ſiccā immiſcet humidæ & mixtionem co

quit,

quit, aut quum aquæ lambentes terram aliquantulum craſſæ efficiuntur, quo ſanè modo plerunq; fit ſalſus & amarus, aut cum humor concluſus circũſerpit metallicam materiam, inprimis autem ærariam, eamq; corroſit, atq; hac quidem ratione fit ſuccus, ex quo gignitur chryſocolla, id eſt, uiror montanus ſeu ſaxoſus, germanicè *berggrün*. Similiter cum humor corroſit pyriten æroſum (germanicè kys) & friabilem, fit ſuccus acerbus ex quo orit̃ atramentũ ſutoriũ (vitrill) & alumen liquidũ: aut deniq; ſucci ab ipſa ui caloris ex terris exprimuntur. Ea uero uis ſi magna fuerit ſuccus ex terris manat & fluit, quemadmodum ex piceis crematis pix. Sin magna nõ fuerit, terræ ſucco præ ſe ſtillant, ut larix, abies & quæ ſunt generis eiuſdẽ arbores, reſina: quo modo bituminis genera in terra fieri intelligimus.

Succus terræ unde.

De mineris thermarum. Cap. VI.

NOn negant doctiores naturæ indagatores, materiam per quam currunt aquæ, aquis calidis odorem & guſtum, uires etiam pleraſq; dare, ſed tamen non concedunt, ſulfur, bitumen, aliudúe quod facilè cõcipit ignem, calefacere aquas poſſe, quod in ipſis non ſic lateat ignis ut in uiua calce, qui aquis infuſis excitatus, eas calefaciat. Ergo neq; ſolis ardor, neq; uẽtus, neque motus, neq; internus terræ calor, neq; materia per quam fluũt aquæ, cauſa eſſe poteſt calidarũ, ſed ignis ipſe cuius unius proprium eſt res in altiſſimo gradu caloris collocare. Bitumen quidem ardet in aquis non autẽ ſulfur, unde ſi flagranti bitumini aquas inſtilles, non extinguitur ignis ſed augetur, ergo thermę habent bitumen pro fomite & nõ ſulfur, atq; hoc modo aqua calida intra terram gignitur. Tepida fit, uel cũ (ſimiliter in interiore ſinu calefacta) longius per canales fluit, antequam ex ipſis effluat, uel cum tam multa & copioſa affluit, ut eam ignis tãtopere calefacere non poſſit ut ferueat. Quod ſi calida longiſſime per canales fluxerit, refrigeratur quidem, ſed ſapor malus, odor teter, color corruptus qui ei inſedit, manet. Idẽ ſentiendũ de aquis amaris, acidis, ſalſis & aluminoſis, quarum magnam copiam Germania noſtra in diuerſis effundit locis. Quum enim intra terram gignantur aquæ fontanæ & ſucci quiq;, omnes ſapores quoq; intra terram gigni, non alienum eſt à ratione atq; experimento. Nam fiunt aquæ acerbæ per loca aluminoſa permeantes, ſalſæ per ſalſa, amarę per nitroſa, mali ſaporis per loca ſulfuroſa, & bituminoſa. Non tamen dicimus aquam eſſe auſteram, quum id proprium ſit fructuum ſtirpiũ, ſed poteſt eſſe dulcis, pinguis, ſalſa, amara, acris & acida, qualis inuenitur apud Elbogen oppidum Bohemiæ.

Aquæ unde amaræ.

Auſteritas eſt fructuum.

De igne in terræ uiſceribus flagranti, Cap. VII.

DVbium non eſt olim montes & campos arſiſſe in orbe terrarũ, & noſtra quidem etiam ætate ardent: uerbi gratia, in Iſlandia mons Hecla ſtatis temporibus foras proijcit ingentia ſaxa, euomit ſulfur, ſpargit cineres tam longè circumcirca,

Mons Hecla.

ut terra ad decimũ lapidem coli non poſſit. Vbi autem montium incendia perpetua ſunt, intelligimus nullam eſſe obſtructionem meatuũ, per quos modo quaſi fluuium quendam ignis, modo flammas, nunc uero fumum tantum euomunt. Sin per temporum interualla increſcunt, internis meatibus obturatis, eius uiſcera nihilominus ardent: ſuperioris autem partis incendia propter fomitis inopiam nõnihil remittunt ad tempus. At ubi ſpiritus uehementior rurſus recluſis meatibus ijſdem uel alijs, è carcere magna ui erumpit, cineres, arenam, ſulfur, pumices, maſſas, quæ habent ſpeciem ferri, ſaxa aliasq́ materias foras proijcit, plerumq́ non ſine detrimento regionis adiacentis: cuius rei grande exemplum eſt mõtis Aetnę incendium, paucis ab hinc annis factum.

De metallis, potißimum de auro, Cap. VIII.

METallum foſſile, eſt natura uel liquidũ ut argentum uiuum, uel durum, ſed quod ignis ardore liquefieri poteſt, ſicut aurũ, argentum, æs, & plumbi genera, uel molliri, ueluti ferrum. Reperiuntur autem metalla in uenis quædam pura, quædam cum terra & lapidibus permiſta.

Metalla ſyncera in terra.

In Germania hodie in multis locis eruitur argentum ex terra ſyncerũ, ſicut & æs & plumbum, etiam ſi Plinius neget argentum naſci purum: ſed ſolum aurum lucentibus ſcintillis aſſerit inueniri in terra. Et ſi hodiernã auri conficiendi rationem conſideremus, facile arguemus plus auri puri ſemper repertum eſſe quàm confectum è terrarum uel lapidũ generibus, cum quibus ſolet eſſe permixtum.

Fluuij auriferi.

Argumento ſunt tot amnes auri ramẽtis celeberrimi, Ganges Indiæ, Pactolus Lydiæ, Hebrus Thraciæ, Tagus Hiſpaniæ, Padus Italiæ, Albis atque Rhenus Germaniæ: argumento denique ſunt tot in Hiſpanijs repertæ auri maſſæ, minutæ & magnæ, & in his decem libras excedẽtes. Noſtris etiam temporibus ſatis grandes maſſæ in inſulis nuper inuentis perhibentur inuentæ. Hę uero maſſæ uel reperiuntur ſeparatim à ſaxis uel ad ea adhæreſcunt, ſed tenuiſſimæ eius bracteæ, quæ quaſi ſcintillæ lucent, marmora, ſaxa, lapides, gẽmas ſemper amplectunt, quas ab his plerunque aquarum uis abradit (unde ramenta dicuntur) & in riuos atque amnes abripit.

Aurũ apyron.

Aurum itaque quod nulla conflatione eget, Græci apyron, id eſt, ignem non expertum uocant. Contrà quod coctione opus habet, quouſque argentum ab eo fuerit ſeparatum, apephthon nominant, alij obryſum. Cum autem aurum per ignem reſoluitur, tantum abeſt ut eo conſumatur, ut unum ex omnibus metallis nihil de ſua magnitudine deperdat, ſed quo ſæpius & diutius arſerit, eo fit melius & præſtantius: qua de cauſa ſemper habitum eſt precioſiſſimum.

Quare aurum nobilius metallum.

Sed neq́ corraditur aut imminuitur põdus eius ab acribus, quod genus ſunt ſal, nitrum, acetum, ſuccus ex uuis immaturis expreſſus: neq́ infeſtatur ulla rubigine aut erugine, nec manus ſi eis tractetur, ab ipſo ut à reliquis metallis ſordes accipiunt, quæ omnia aurum reliquis metallis reddunt precioſius. Attamen mollius eſt argento, ſed ob id non eſt fragile: unde malleo percuſſum adeo dilatatur, ut ex ſingulis eius denarijs quinquagenę pluresúe efficiantur bracteæ, ſenum utroque digitorum, quibus aurifices utuntur. In fila inſuper tenuatur, & modo cum lana bombycina, modo ſine lana texitur.

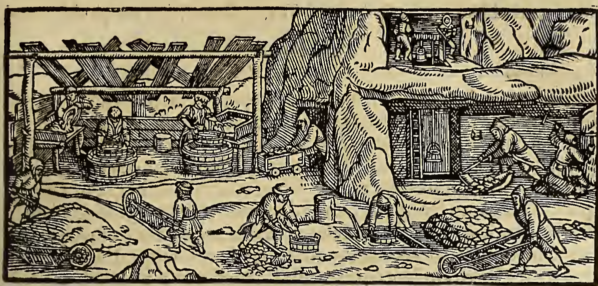
Vſus auri multiplex.

Præbet homini multiplicem ornatum & uſum: nam fiunt ex eo annuli, armillæ, fibulæ, inaures, torques, coronæ, catenę, & c. item aurea pocula, patinæ, pelues, quin (quod fœdum dictu) aureis uaſis onus uẽtris excepit Heliogabalus, omniũ hominum turpiſſimus.

De argento,

De argento, Cap. IX.

VEteres ignorarũt argentum reperiri purum, cum tamen hodie contrariũ in Germania noſtra experiamur. Siquidem Snebergum, Annebergum & Gairum gignunt purum argentum. Idem gignit in Bohemicis montibus uallis Ioachimica & Aberthamum. Gignit & Voſagus mons in Lotharingiæ confinio in ualle Leberia argentum purum, ſed non ita multum. Ex multis Miſnæ & Bohemiæ fodinis,

duę facile primas tulerũt, una Snebergi, cui Georgius nomen, celeberrima omnium argenti fodinarũ, quę unquã legun tur fuiſſe. Et ſi uero tota uena non cõſtitit ex argẽto puro, tamẽ multo maxima ex parte purum miniſtrauit. Altera autẽ fodina eſt Aberthami, Laurẽtius & Theodorus dicta, è qua ingens theſaurus effoſſus eſt argenti puri, impuri non minus. Grandes autem argenti puri maſſæ ſunt erutæ ex nõnullis fodinis, una è Snębergi fodina Georgius dicta, cuius uidendæ gratia cum Albertus Saxoniæ princeps in fodinam deſcendiſſet, ea cum ſtipatoribus corporis pro menſa uſus, dixiſſe fertur: Fridericus imperator potẽs & diues eſt, hodie tamen eiuſmodi menſam non habet. Altera quoq; inſignis maſſa ſuperioribus annis effoſſa fuit in ualle Ioachimica, ex fodina quæ Stella & Suicera dicitur, pondo decẽ talentorũ Atticorũ. Plures quoq; ſunt erutæ ex Aberthami Theodoro, pondo duorum aut unius talẽtorũ Atticorum. In ſaxorum itaq; canalibus, aut inueniuntur argenti puri maſſæ, itemq; maſſulæ à lapidibus, marmoribus, ſaxis ſecretæ, uel ipſis adherẽtes, aut tenuiſſimæ eius bracteæ eadem amplectuntur. Quin & argentum purum format natura in figuras, modo arborum, modo uirgularum, nunc uero capillorum, &c. Habet autem argẽtum proximum bonitatis locum ab auro, cui ſcilicet color eſt albus & talis natura, ut igni liqueſcat, fundiq; poſſit. Metalla ſi ad argentum in catinum coniecta fuerint, mutantur nonnihil, argentum uero ipſum remanet purum; attamen ubi diutius arſerit, ei aliquid igni deperit: ac deinde acria ipſum corrodunt, ergo uilius eſt auro, ſed durius eo. Et quo mollius fuerit, eo eſt prȩſtantius. Nam minus fragile eſt, atq; ideo laxius dilatatur malleo ictum: minus tamen auro dilatatur, minusq; eſt eo ponderoſum. Et propter eam quã habet duriciam, ſiue percutiatur ſiue proijciatur edit ſonitum, efficiunturq; ex eo eadem opera quæ ex auro, ſed numero plura.

Snebergum excellẽs fodina.

Menſa argentea.

Argẽtum poſt aurũ nobilius metallum.

De argento uiuo. Cap. X.

NVlla argenti uiui metalla ueteres ſcriptores literis mandarunt, ſed tria tãtum minij, ex cuius uena ſolebat confici. Primum fuit in Hiſpania, unde Romam afferebatur minium; alterum in regione Attica, tertium in Ionia ſupra Epheſum. Sed noua argenti uiui metalla hodie ſunt in Britannia apud Scotos, in Germania prima apud Landſperg in Vueſterich regione, id eſt, Auſtraſia, atque apud Creutznacum. Item in Germania magna, primo apud Schonbachum, quod oppidum ſitum eſt in montibus Suditis, qui Voitlandiam ſeparãt à Bohemia; deinde apud Beraunum ſupra Pragam metropolim Bohemiæ: à quo Berauno tertium non longe abeſt, Cameraua dictum, ſed hoc eſt uitioſum, quod ſit cum ferri uena permiſtum. Quartum nunc foditur apud Francos, iuxta locum Kunigſtein. Eſt autem argentum uiuum aſſimile in colore argento, ſed non conſtat ut ipſum, quum aquæ inſtar ſit liquidum fluatq;. Eſt autem duplex, purum & impurum. Purum inuenitur in metallis, impurum in minio. Purum in lacunis,

Vbi argentum uiuũ foditur.

Duplex argentum uiuum.

cum aquæ, quibus uenæ ſtillant, nimium madefecerint. Vnde idem ſiccatum, ad minij formam redit. Venæ autem ſiccæ non gignunt argentum uiuum. Cumque argẽtum uiuum natura ſit liquidum, infuſum in tabulam planam diffluit, nec tamen ut alij liquores eam humectat propter ſiccitatem quæ humorem temperat, & non ſinit eam tabulæ adhærere. Amicum eſt autem auro. Nam cum cætera metalla ei innatent, aurũ in eo mergitur. Etenim in duobus argenti uiui talentis unum ferri talentum innatat, unus uero aureus denarius mergitur. Plumbi generibus argentum uiuum facile adhæreſcit, argento difficulter, æri difficilius, ferro difficillime. Dioſcorides potũ lethale eſſe dicit, quod ſuo pondere interanea perrodat.

Aurum mergitur in argento.

De ære, Cap. XI.

GRæcis eſt æs chalcos, quod purum non modo in proprijs uenis, ſed etiã in argentarijs inuenitur. Quando uero cum ſubſtantia lapidis commiſtum inuenitur, opificio fornacũ fit purum. Eius tenuiſſimę bracteæ ſaxis adhæreſcunt, ac æs foſſile plerumqꝫ argenti quiddã in ſe continet. Suo autem modo rubet: qui color ſi fuerit ex uenis excoctus, præſtantiſſimũ eſſe iudicatur. Aliud autem æs rubet, ut in Carpato monte, quod Vngaricum uocãt, in Bohemia Cottenbergium, Nortuegium, &c. aliud fuſcum eſt, ſicut in Miſna. Quod melius eſt, malleis etiam dilatatur, nõ funditur tantum, aliud funditur ſed duci non poteſt, ſicut eſt illud quod in ualle Leberia apud Seleſtadiũ effoditur. Inducitur quoqꝫ ei artificio quodam aureus color, appellaturqꝫ à Græcis orichalcon. Tinctum enim Cadmia foſſili, abit in aureum colorem. Tingitur & magnete, mutaturqꝫ in candidum colorem. Infeſtatur autem æs uitio, quod inde ęruginem uocant, maxime ubi acria liquefacta attigerit. Ars itaque mutans naturam, tingit æs. Nam cadmiam foſſilem combibens fit orichalcum, idqꝫ hac ratione. Fragmenta æris optimi & cadmiæ alterna in oblongas ollas imponũtur, quæ ipſæ ſic ære & cadmia repletæ, in fornaces ſubtus ecauatas demittuntur, ignisqꝫ accenditur, in quibuſdam quaſi cuniculis. Itaqꝫ cum ſimul liquefacta fuerint, æs auri colore tinctum mutatur in orichalcum, quæ ratio orichalci conficiendi uulgaris eſt. Alij alio utuntur modo, adhibita tamen cadmia. Fit quoque æs albũ per adiectionem arſenici albi, halinitri, argenti uiui ſublimati, fecis ſiccæ uini, &c.

Aes rubicundũ & fuſcum.

Orichalcon möſch.

Cadmia calmei uulgo.

De ferro, Cap. XII.

FErrum inueniri purum, nuſquam à ueteribus eſt ſcriptum, ſed multum habet fecis: & quum excoquitur uena liqueſcit atque fundi poteſt: & cum poſtea detractis recremẽtis refrixit, omne quidem igne accenditur & molleſcit, ut malleo tractari & in bracteas queat dilatari, ſed amplius facile fundi nõ poteſt, niſi in eius generis fornaces rurſus fuerit illatum. Quoddam eſt tenax, quod & optimum, ut eſt Suedicũ, Norduegium, & Noricum: quoddam mediocre, ut eſt Miſnicum & Noricum ciſdanubianum: tertium fragile & æroſum. Infeſtatur autem ferrum uitio quod ferruginem & rubiginem nominant, id in primis humore, maxime ſanguine humano, contactum trahit. Veruntamen tale uitium ei aquæ marinæ celerrime exterũt, & ab eodem uindicatur multis rebus ipſi illitis, ut minio, gypſo, bitumine, pice liquida.

Ferrugo.

De mixturis metallorum, Cap. XIII.

MIſcet natura interdum tria metalla inter ſe, ut aurum, argentum, æs: interdum quatuor, argentum, æs, plumbum candidum & cinereum. Quum quinta argenti portio additur ad aurum, ea miſtura electrum nominatur. Eſt deinde alia mixtura, quam nouo uocabulo bombardariam appellant, ex qua cõflantur bombardæ magnæ, ubi æris uiginti libris additur una candidi plumbi ſiue ſtanni. Deinde alia fit temperatura, quando ſedecim libris albi plumbi additur ſelibra plumbi cinerei ut ſonitum poſſit reddere, ex qua tẽperatura efficiunt malleatę lances, patinę & orbes. In quarta tẽperatura duę plumbi nigri portiones ſunt & albi tertia, qua ueteres ſolidarunt fiſtulas. Habent quoque aurifabri & monetarij certas miſturas in argento cudendo, & pleriqꝫ hodie ſic præuaricantur leges præſcriptas, ut multi ſignati aurei & quædam monetæ ſint damnati, quod minus habeant uel auri uel argenti quàm debeant.

Electrum mixtura metallorum.

Monetæ parũ habent argẽti.

Quibus

Quibus in locis Europæ olim fuerit effoſſum, & hodie fodiatur metallum, Cap. XIIII.

QVi Europæ regiones, è quibus multa metalla quondam fuerunt effoſſa conſiderant, primas tribuunt Hiſpaniæ, ſecundas Thraciæ, tertias Britanniæ, quartas Galliæ, (ſi ſcilicet ueteribus terminis definiatur, id eſt, ſi cum ea ſuperior Germania & inferior ciſrhenana iungatur, quæ habet Euſaliam, Hunorum præſidium, Lotharingiæ extremitates, quæ loca in hodiernum uſque diem ſuppeditant multum argenti, æris, plumbi & ferri) quintas Græciæ. At Plinius de Italia ſcribit,

Germania ciſrhenana.

metallis auri, argenti, æris, ferri, quamdiu libuit exercere, nullis ceſſit. Audio tamen ab hinc annos uiginti iuſſu Clementis Pontificis quoſdam Suacenſes rei metallicæ peritos ex Germania euocatos, qui aliquot Italiæ uenas foderent & excoquerent. Quod cum ab eis diligenter factum eſſet, dixerunt, uenas metallis non carere, ſed tanta uix habere, quanta impenſis pariter æqualiterqúe reſponderent, exqúe eis lucrum facere neminem poſſe.

Italia parũ habet argenti.

Argentum in Hiſpania fodiunt noſtro tempore Pompolonenſes, in Gallia Nortmanni, Scoti ad Tuidam fluuium, Germani in pluribus locis, in Euſaliæ montibus, in Lebera ualle, confinio ſcilicet Lotharingiæ, in Valeſia, in Saxonia, nempe apud Cellerfeld in monte Meliboco & finitimis locis, in Miſnia, & uicina Bohemia, quæ cũ Miſnia de argenti fertilitate certat, in Norico prope Schuuatz, in Carpato monte, in Suetia. Foditur quoque haud procul hinc à Baſilea argẽtum in Nigra ſylua in loco qui uocatur Dottnau. ſicut & olim in eiſdem montibus prope Friburgum frequentes fuerunt argenti fodinæ.

Argentum uiuum.

Argento uiuo in Bohemia fœcundum eſt Schonbachum ſitum ad Egram fluuium, & Beraunum. Copiam æris ſuppeditat Melibocus & Carpatus. Plumbi candidi ſiue ſtanni fertile eſt in Miſnia Aldebergum & Iberſdorffum, in Bohemia Schlacchefaldũ. Sed plumbi nigri mons Ramelus apud Goslariam, Lebera uallis apud Seleſtadium. Cinerei aũt plumbi Snebergum in Miſnia. Ferrum innumeri loci dant.

Aurum ubi in Germania reperitur.

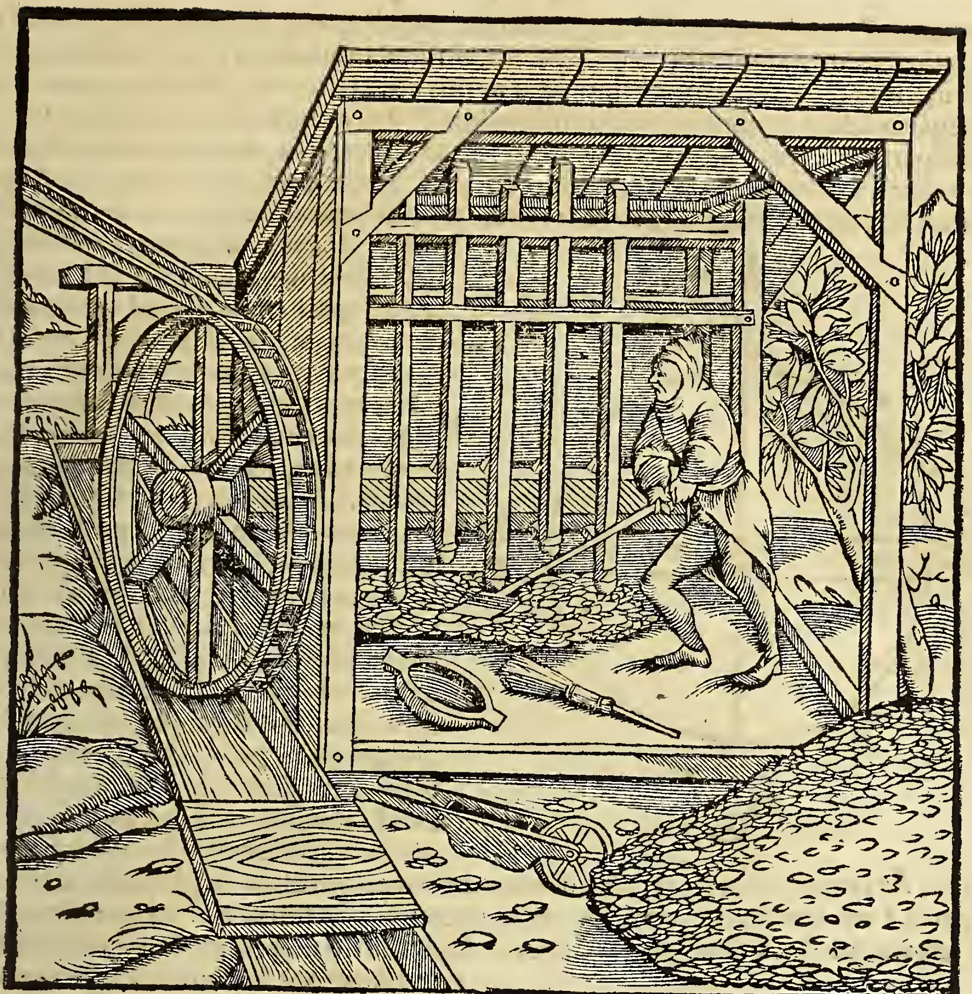
Aurum noſtris temporibus reperitur Granphurdi in Britannia, item in Nortmandia, in Germania quoque, nempe Corbachi in Vueſtphalia, & apud Chattos. Edera fluuius auri ramenta deportat, apud Francos Goldcranachi & Steinheidæ haud procul à Nurnberga. Apud Lygios quoque qui Bohemis ſunt propinqui, riui ſunt qui fluunt ad Goldeberg & Riſegrund, qui celebrantur uenis auriferis. In Sibeburgĳs Germanis ſiue ſeptem caſtris, Carpati montis incolis, aurarium metallum eſt ad Schlottam oppidum & Aldebergum, è quibus locis interdum effoditur aurum purum magnitudine nucis auellanæ. In Norico etiam ſunt duo auri metalla, Gaſteinum & Rauriſium, atque ibidem Liſara fluuius auri ramenta defert. In Carpato monte eſt Neuſola, ubi admodum celebre eſt æris metallum. Fructus quos rex ex eo capit annuo tempore, Fuggeri redimũt uiginti millibus nummis aureis Vngaricis: Item apud Cepuſiũ, quod eſt pars Carpati montis, ſunt tria æris metalla, nempe in Golniz, Roſetal & Smolniz, ubi atramentum ſutorium (uitriolum) conficitur.

De machinis, quibus metallarĳ utuntur in fodinis, atque de ſpiritibus ſeu dæmonibus uerſantibus in eis. Cap. XV.

QVicquid è uena & mõte exciſum eſt, machina tractoria, quam duo in orbem torquent, & modulis extrahunt, ac deinde quod extraxerũt carris euehunt montéq; monti imponunt, terrã è fodina egeſtam, in tumulum redigẽtes. Sunt deinde multæ & mirabiles machinæ à noſtri æui hominibus inuentæ, quę ueteres machinas non parum artificio uincunt, aut multum ab eis differunt. Cottenbergi in Bohemia putei ſunt plus quàm quingentas orgyas alti. Quidã planè ſunt aridi, ubi tam multis machinis non eſt opus, & quidam adeò multum cõtinent aquæ, ut Thales Mileſius hinc terram aquæ innatare probare poſſet, & ibi ingens & perpetuus ſine ulla intermiſſione adhibendus eſt labor, ad exhauriendum aquam ſemper inundantem. Et hæc unica eſt cauſa cur tam uaria & mirabilia excogitata ſint, & hucuſq; excogitẽtur inſtrumenta & machinæ, quibus ex tanta puteorum profunditate, aquæ undique per ſubterraneos meatus affluentes hauriantur. Exciſo autem atque extracto metallo, ſi uena fuerit pura, in capſulas conĳcitur & pilis præferratis, quæ rota aquaria uerſat, tunditur ac tenui cribro ſecernitur, quæ tranſmeat molitur, quæ non tranſmeat, rurſus ſub pila ſubĳcit̃ & amplius teritur. Si cum lapidibus permiſta fuerit, primum malleis minuitur, lauatur in lacunulis, ac palis agitatur in alueo, cribraturq́;. Tot exantlantur labores quouſque materia metallica per fornacem excoquatur cõfleturq́;. Venæ quæ per ſaxa montis in longũ extenduntur, meliores iudicantur, quę ab oriente in occidentem extenduntur per montis decliue, ita tamen ut dorſum montis uerſus meridiem ſit, decliue uero ipſius in ſeptentrionem ſenſim inclinet, & quanto uena ab hac receſſerit, tanto minus argẽti ferax eſſe ſolet. Habet etiam

Pendens & iacẽs quid in metallicis fodinis

quæq; uena ſuã pendentẽ & iacentem partẽ. Iacens eſt, in quã uena ueluti recũbit. Pendẽs uero quę uelut tegumentũ uenæ ſurſum incũbit. Itaq; uenę caput ſemper ex iacẽte ipſius iudicãdũ erit. Et ut animãtis corp9 uenas quaſdã habet magnas, à quib. uenulę deriuari ſolẽt, ſic uenę metallicę ſuas etiã habẽt ſiue uenulas ſiue fibras appellare uelis, atq; eas diuerſas. Sũt etiã uaria officia inter metallicos, ſunt leges & decreta, imò reſpub. quædã ipſis eſt bene conſtituta. Compertũ eſt quoq; genus dæmonũ in nõnullis fodinis uerſari, quorum quidã nihil dãni metallicis inferũt, ſed in puteis uagant̃, ac laboribus cũ nihil agant uidentur ſe

tur ſe exercere, nunc cauando uenam, nunc ingerendo in modulos id quod effoſſum eſt, *Dæmones in*
nunc machinam uerſando tractoriam, nunc iritando operarios, idq́ꝫ potiſſimum faciũt in *puteis metal*
his ſpecubus, è quibus multum argenti effoditur, uel magna eius inueniendi ſpes eſt. Alij *licis.*
uero noxij admodũ ſunt, ut ille qui ante aliquot annos Annebergi fodinam cui nomen,
Corona roſacea eſt, adeò infeſtam habebat ut metallicos duodecim necarit, ac ea de re fo-
dina, quantumuis argento diues eſſet, relicta fuit. Hæc omnia habeo ex doctiſſimo uiro
ſummoq́ꝫ philoſopho Georgio Agricola. Romani olim ad mortẽ damnatos, in huiuſ-
modi cryptas deſtinaſſent, quibus cacodæmones ſic illuſiſſent.

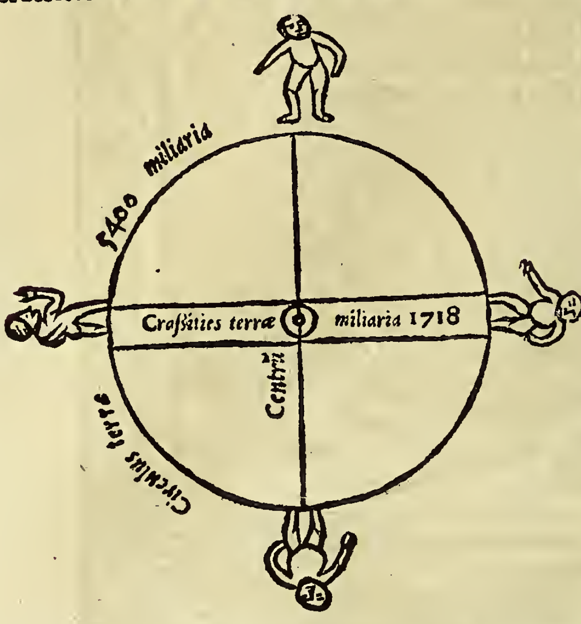
De magnitudine terræ, *Cap.* XVI.

SImplicioribus uidebitur fortaſſe uanum quod hic ſcribo de magnitudine & mẽſu-
ratione terræ, illis inquam qui deſtituuntur cognitione mathematices, at mihi ſatis
eſt, apud doctos hæc inuenire fidem, imò certitudinem. Hi norunt terram eſſe glo
bum magnum & rotundũ, imò oculi omnium uident cœlum habere formã ſphæri-
cam, & cõſequenter omnia elemẽta ſub cœlis illam induiſſe figurã, tametſi differẽter. Cœ-
i namq́ꝫ & tria ſuperiora elemẽta proprie ſunt orbes, habẽtes ſcilicet utrãq́ꝫ ſuperficiẽ, con
iexã & concauã, cõtinentesq́ꝫ cœlos inferiores & elementa illis ordinate ſubiecta. Terra
uero nullũ aliud cõtinet corpus inferius, cũ nullũ ea ſit inferius, neq́ꝫ ipſa ſit cõcaua, ſed eſt
corpus ſphæricũ unica ſuperficie, nempe cõuexa, contentũ, plenũ ubiq́ꝫ materia terræ, niſi *Terra corpus*
quod paſſim ſpeluncæ & ſubterranei meatus in ea inueniunt, ſed quæ nullius ferè ſunt mo *ſphæricum.*
menti ſi cõferantur ad totũ globũ terræ. Imò neq́ꝫ infernus, qui in medio terræ eſſe dicitur,
quũ ille pũctus ubiq́ꝫ à cœlo remotiſſime abeſſe diffiniatur, cõparatione eius eſt quicq́ꝫ. Eſt
quidẽ magna cauerna, capax tot milliũ corporũ humanorũ damnatorũ, ſed quæ nihil eſt,
ut diximus,

Infernus in centro mundi.

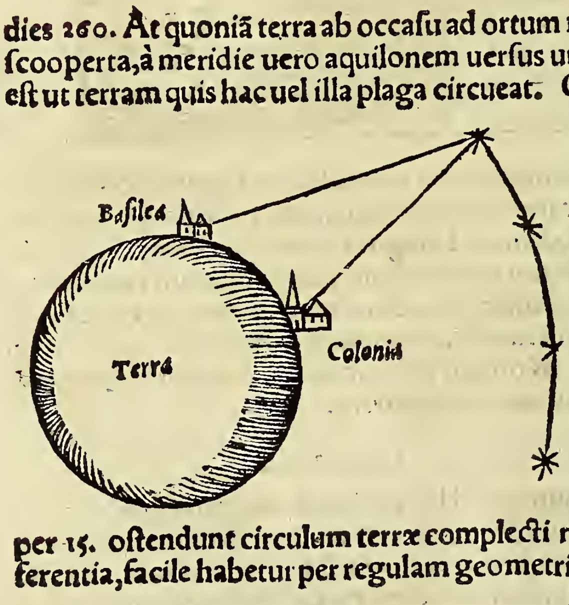
ut diximus, collata ad terrã, etiãſi longitudine & latitudine atq; altitudine duo aut tria millia cõtineat Germanicorũ miliariorũ, ſicut nec altiſſimi montes aut cauernæ illiſione procellarũ maris in terra excauatę obſtant, quo minus terra ſit rotũda. Nã eſto, montes quoſdam erigi in cœlum duobus aut tribus miliaribus, & mare tantam'q; excauaſſe ſpeluncam in ipſa ſuperficie terræ, quid hoc erit comparatione totius terræ, quæ in ſua circumferentia habet miliaria Germanica 5400? Ab hoc circumferentiæ complexu ulterius colligitur, craſſitiem ſeu diametrũ terræ habere 1718. miliaria Germanica & duas undecimas unius miliarij. Partire hũc numerũ in duo æqualia, & inuenies quot miliaria à ſuperficie terræ ſupputentur uſq; ad centrum eiuſdem, nempe 859. Si pateret in terra hiatus aliquis trium aut 4. miliariorum uergens rectà uerſus centrum, quis non obſtupeſceret ad uiſam illam profunditatẽ? et quid eſſet profunditas illa ad octingentorum miliariorum profunditatem? Cupis ex his ſcire quãtum tẽporis tibi eſſet inſumendum, ſi ſuperficiem terræ & circulũ eius peragrare uelles, modo id propter occurrentes montes, inuias ſolitudines & profunda æquora poſſibile eſſet, ambulares'q; quotidie 4. miliaria Germanica, quæ ſunt mediocris dieta curſoris, diuides 5400 per quatuor, & in quotiente inuenies dies 1350 qui tibi opus eſſent ad abſoluendũ pedeſtre iter per circuitũ terræ. Faciũt autem dies 1350 annos tres dies 260.

Circuitus terræ quantus.

At quoniã terra ab occaſu ad ortum non multum ultra circuli medietatem eſt diſcooperta, à meridie uero aquilonem uerſus uix tertia pars libera eſt ab aquis, impoſſibile eſt ut terram quis hac uel illa plaga circueat. Cæterum in inquiſitione magnitudinis terræ, nitimur hoc fundamẽto. Terra præciſe tenet meditullium cœlorum & totius mundi, unde quando hic Baſileæ noctu obſeruo ſtellam aliquam in linea mediæ noctis eleuatam ſupra horizontem Baſilienſem gradibus 30. & muto locum uerſus ſeptẽtrionem 60 miliaribus, obſeruo'q; ibi rurſum priorẽ ſtellam quũ fuerit in linea medię noctis, inuenio illam eleuari ſupra horizontem 34 gradibus, unde colligo, uni gradui cœleſti in terris reſpõdere miliaria Germanica quindecim. Diſtribuitur autem circulus cœleſtis in 360 gradus, qui multiplicati per 15. oſtendunt circulum terræ complecti miliaria 5400. Habita autem circuli circumferentia, facile habetur per regulam geometricam diameter circuli.

Probatio magnitudinis terræ.

De prima diuiſione totius terræ in Europam, Africam & Aſiam, Cap. XVII.

Ante multa tempora experti & docti uiri diuiſerunt totã terram in tres portiones, tametſi inæquales. Vnam appellauerunt Europã, alterã Africam & tertiã Aſiam. Ex his Europa minima habetur & Aſia maxima. India annumeratur Aſiæ. Europam & Aſiam aiunt ſortitas hæc nomina, à duabus mulieribus ſic appellatis. Europam dicunt fuiſſe filiam regis Agenoris, quam Iupiter è Phœnicia forma bouis aut uituli raptam abduxit in Cretam. Aſiam aſſerũt reginam fuiſſe Aſiaticæ terræ & filiam Oceani atq; Thetis. Alijs aliud placet, nempe nomen illud deductũ ab Aſio, qui filius fuit Manei & Lydi. Porrò Africa ſortita eſt ſecundũ quoſdam hoc uocabulum ab Afro, qui filius fui

fuit Abrahæ ex Cetura & expugnauit Libyam,deuictiſq; hoſtibus conſedit ibi. Alij uero huius nominis aliam afferunt rationem,nempe quod ea regio ſit ſine frigore,ut ſit α priuatiua litera, φρίκη uero horror frigoris. Sed non eſt diſputandum de uocabulis quãdo de re ipſa conſtat. Iam itaq; ut terræ & partium eius diſpoſitionem memoria teneas,intuere tabulam ſeu typum mũdi uniuerſalem, & aduerte primò Europam ipſam in qua uerſamur, quę ab Africa ſeparat̃ per mare mediterraneũ,& ex parte quoq; ab Aſia.Nam mare illud reflectitur in ſeptentrionẽ,ubi alia & alia ſortitur nomina,in extremitate ſcilicet aquilonari, Pontus dictus Euxinus, ubi et inſignis ille fluuius Tanais in ipſum labitur,ſeparatq; in plaga oriẽtis Aſiã ab Europa. Hic tu ipſe facile colligere potes, ſi Pontus Euxinus pertingeret uſq; ad mare ſeptentrionale,Europa iam inſula eſſet,undiq; mari circũſcripta.Deinde uides quoq; Europam reliquis partibus minorem eſſe,ſi ſpectes magnitudines triũ partium, at non eſt propterea illis inferior in omnium rerum affluentia, quum ob naturalem temperiem habeat excellentem fertilitatem, clementioriq; fruatur cœlo ad proferẽdum frumentum,uinum & arborum fructus. Nulla ferè habet deſerta loca,ubiq; terra culturæ apta,omnia loca pulchris ciuitatibus,arcibus,oppidis & caſtellis decorata, hominesq; in hac terræ parte nati & educati, Africæ & Aſiæ indigenis multo robuſtiores inueniuntur. In quot deinde priuatas regiones hęc Europa diſtribuat̃,infrà oſtendã. Cæterũ quomodo Africa à reliquis partibus ſequeſtret̃, poteris quoq; in uniuerſali mũdi typo deprehẽdere. Cingitur enim mari uſq; ad orientalem plagã, ubi mare rubrum ipſam diſpeſcit ab Aſia.

Europa.

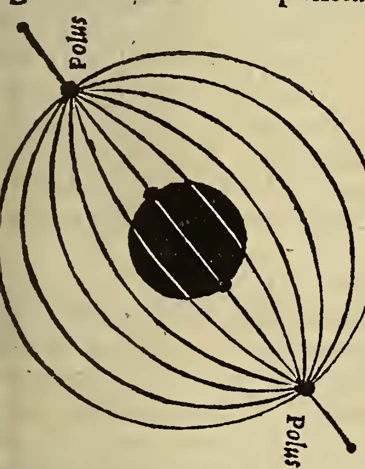
Europæ fertilitas.

Quid per circulos & lineas in regionum tabulis ſignificetur,præſertim in tabula generalis deſcriptionis mundi:& primum explicabitur circulus meridianus, Cap. XVIII.

QVemadmodũ cœlũ per ſuos circulos maiores,obliquè uel rectè ſeſe interſecantes,quorũ quidam trahuntur à polo in polum,ut ſunt meridiani,alij uero ab occidente tranſeunt in orientem, diuiditur in 360 gradus, ita in terrę diuiſione utimur quoq; hac partitione, ob id potiſſimũ quod terra in centro mũdi collocari deprehẽſum ſit,& neutrorſum inclinari inueniat̃. Per duos polos intellige in cœlo duo pũcta ex oppoſito collocata, in quibus cœlum ſingulis 24 horis ſemel reuoluitur.Et hic oportet te imaginari lineã,aut ſi mauis ſtilum aliquem ferreũ, qui tranſeat à polo in polum,& is utiq; pertrãſibit centrum terræ, & in ſuperficie terræ ſuo ingreſſu & egreſſu denotabit duo puncta, quæ polis cœli rectè ſupponent̃, uocabunturq; poli terræ,

Poli mundi.

Axis.

unus eſt in ſeptentrione & alius in auſtro. Per hos duos polos trahuntur multæ lineæ circulares, ut figura adiecta oſtendit(habes & in typo mundi uniuerſali huiuſce modi figurationẽ) & hæ lineæ uocãtur meridiani,ob id quod omnes ciuitates & regiones quæ ſub uno locãtur circulo meridiano, quãtumlibet latitudine diſtent, hoc eſt, una teneat ſitum in aquilone & alia in meridie, habent tamen ſimul & ſemel meridiem, habent etiam eadem hora eclipſes, cõiunctiones & oppoſitiones luminariũ. Quod ut rectè intelligas, inſpice generalẽ mundi typum & elige tibi certũ aliquem circulum meridianum,ſit autem 30 aut 40 non refert,& eius tractum aduerte ab Europa per mare in Africã, & omnes quas uideris ei ſuppoſitas ciuitates, habebũt unum meridiem, hoc eſt,in eo temporis momento quãdo hic Baſileæ eſt neridies, ſimul habebũt meridiem omnes aliæ ciuitates quæ ſunt ſub meridiano Baſiliẽſi, tiãſi mille miliaribus diſtent à Baſilea uerſus meridiẽ aut ſeptentrionẽ. Itaq; cũ Baſilienſi us ſimul meridiẽ habent Argentinẽſes,Spirenſes, Monaſteriẽſes in Vueſtphalia, Gro ingẽſes in Friſia,ſi ieris ad aquilonẽ,ſin meridiẽ reſpexeris,cõmunicabũt nobiſcũ in me idie & media nocte incolæ Pedemõtis,Sardiniæ,Numidiæ & Africæ minoris. Quando utẽ duę ciuitates locant̃ ſub duob. diuerſis circulis meridianis, habitatores earũ nõ ſimul abẽt meridiẽ,ſed unius meridies anticipat̃ & alterius tardior erit,iuxta quod circuli illi multũ ſe diſſident. Pro exẽplo intuere alterã generalem tabulã,quę eſt Ptolemaica, in qua Ger naniã reperies ſitã in Europa inter trigeſimũ & quadrageſimũ circulum meridianũ: at Syriam,

Circuli meridiani.

Ciuitates lõgitudine differentes.

riam,in qua eſt terra ſancta,haud procul à mari rubro inuenies inter 60 & 70 meridianũ.
Hæ itaqꝫ duę regiones nõ ſubijciunt uni circulo meridiano,ſed interſunt tres circuli,qua-
propter Hieroſolymitani multo citius habẽt meridiẽ quàm Germani, anteuertẽtes ſcili-
cet ſuo meridie noſtrũ meridiẽ tribus horis. Nam quũ Ieroſolymis eſt meridies,nobis qui
habitamus iuxta tractũ Rheni ſunt adhuc ferè tres horæ ad meridiem.Haud ſecus poteſt
exemplum adduci de eclipſibus ſolis & lunæ, item de coniunctione & oppoſitione.Nam

Longitudo regionũ in eclipſibus aduertenda.

cum in regione noſtra circa medium noctis cõtingit eclipſis aut luminarium oppoſitio,
illa eclipſis uidetur Ieroſolymis tribus horis poſt medium noctis. Illud enim momentum
temporis quod apud nos repræſentat medium noctis, eſt in Syria ſeu Palęſtina tertia ferè
hora poſt medium noctis. Notabis quoqꝫ hic,quod in duobus primis uniuerſalibus ta-
bulis ſinguli meridiani à ſe inuicem diſtant 10 gradibus,& 15 gradibus reſpondet una ho
ra,ſexaginta uero 4 horæ & ſic conſequenter. Et quoniam terra ſancta diſtat ab interio-
ri Germania circiter 40 gradus, facile tu ipſe iudicare poteris, meridiem Ieroſolymitanũ
præcedere meridiem Germanorum duabus horis & dimidia atqꝫ aliquot minutis. Si per-
rexeris ultra,uſqꝫ ad Indiam ſcilicet,& aduerteris meridianum 120 grad. deprehendes In-
diam differre à Germania 6 horis,hoc eſt,quando Rhenenſes habent meridiem, Callecu
tijs in India occidit ſol. Nam iſte duæ regiones diſſident in longitudine 90 gradibus ſiue
quarta parte circuli. Siquidem 15 inueniuntur ſexies in 90. Si ultra in Orientem proceſ-
ſeris uſque ad 200 meridianum, deprehendes Indianos illius terræ diſtare à tractu Rhe-
ni 12 horis, atqꝫ hic licebit uaria ratiocinari. Nam cum nobis incipit dies, illis deſinit eſſe
dies.Quando nobis eſt meridies,illis eſt nox media.Quando apud nos dies dominica ma
ne illuceſcere incipit, illis iam tranſacta eſt ea dies. Cum nos interdiu uigilamus & labori
operam damus,illi uiciſſim eodem tempore in tenebris dormiunt.Quum nobis ſol mane
oritur,occidit apud illos,& rurſum quando nobis occidit,oritur illis,& ueſpera noſtra eſt
aurora illorũ. Item quando nobis apparet eclipſis lunaris illi nequeunt eam uidere, cum
apud illos tũc dies ſit, illa aũt eclipſis nõ uidetur niſi noctu. Contrariũ fit in eclipſi ſolari.

Proiectio ſphæræ in plano.

Notandũ præterea per tabulam typi uniuerſalis repræſentari integrũ globum ſeu ſphæ-
ram,ſectam in medio atqꝫ in plano ſic deſcriptã,ut duo eius extremi circuli, orientalis ſci-
licet iuxta quem uides ſignatũ numerũ 260. & occidentalis cuius ſignatura eſt 270 unus
ſint circulus, ſi mappa ipſa in globũ contorqueatur recuruetuŕqꝫ. Vnde ſi mihi eſſet pro-
ficiſcẽdum ex Europa ad inſulam Zipangri, quam uides locatam ad dextram paululum
ultra meridianum 230. non oporteret me arripere uiam per Aſiam ac Indiam, atqꝫ deinde
traijcere mare uſque ad eam inſulam,ſed uerſus occidentem propinquior mihi pateret uia
ad eam. Traijciens enim mare Hiſpanicum ſiue oceanum occidentalem & perueniens ad
extremum occidentalem meridianum, iam apprehendi oriẽtalem meridianum,à quo ad-
huc ſuperſunt 24 gradus uſque ad inſulam Zipangri, id quod facile intelliges, ſi mappu-
lam conſideres in globum redactã, figuraḿqꝫ recepiſſe ſphæricã. Idem intelligendum eſt
de omnibus mappis uniuerſalibus magnis & paruis, quæ ſcilicet integrum terræ comple-
ctuntur circulum

De circulis parallelis. *Cap. XIX.*

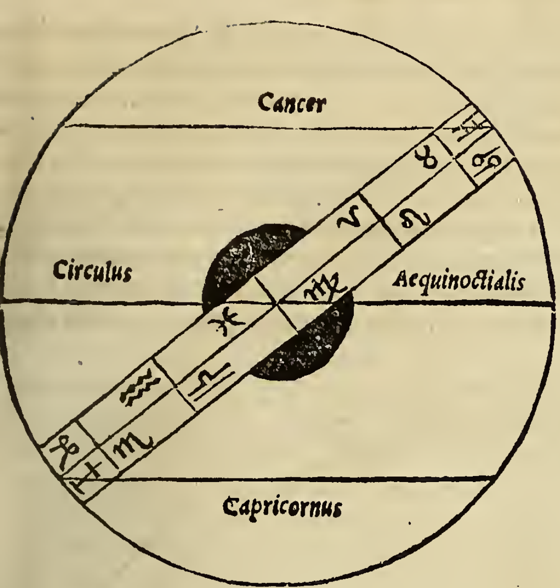
PRæter meridianos circulos ſunt quoque in mappa uniuerſali circuli trãſuerſales,
qui trahuntur ab occidente in oriẽtem. Et licet in plano ſint lineæ rectæ & in qui
buſdam typis uniuerſalibus eædem curuentur, tamen ſi mappa in ſphæram com-
plicetur fient ex rectis lineæ circulares. Vocantur autem hi circuli paralleli, quoc
ubiqꝫ æquidiſtent,nec unquam ut meridiani ad unum trahantur punctum. Inter ipſos aũ

Aequatoris officium.

tres ſunt pręcipui, qui magnæ ſunt cõſiderationis in aſtronomia atqꝫ coſmographia, nem
pe æquinoctialis,tropicus cãcri & tropicus capricorni. Aequinoctialis ſecat mundum i
duo æqualia, uocatuŕqꝫ ob id æquinoctialis, quod dies tunc noctibus adæquentur quãd
ſol ipſum trãſit,quod bis fit in anno,nẽpe in æquinoctio uerno,& æquinoctio autumnal
Tropicus cancri ſiue æſtiuus circulus propterea ſic uocatur, quod ſol propius ad ſepten
trionem accedere nequeat, ſed cum ad illum parallelum peruenerit habent omnes hom
nes qui extra æquatorem uerſus polum arcticum habitant, maximũ diem,eſtq́ꝫ ſolſtitiu

Tropicus Capricorni.

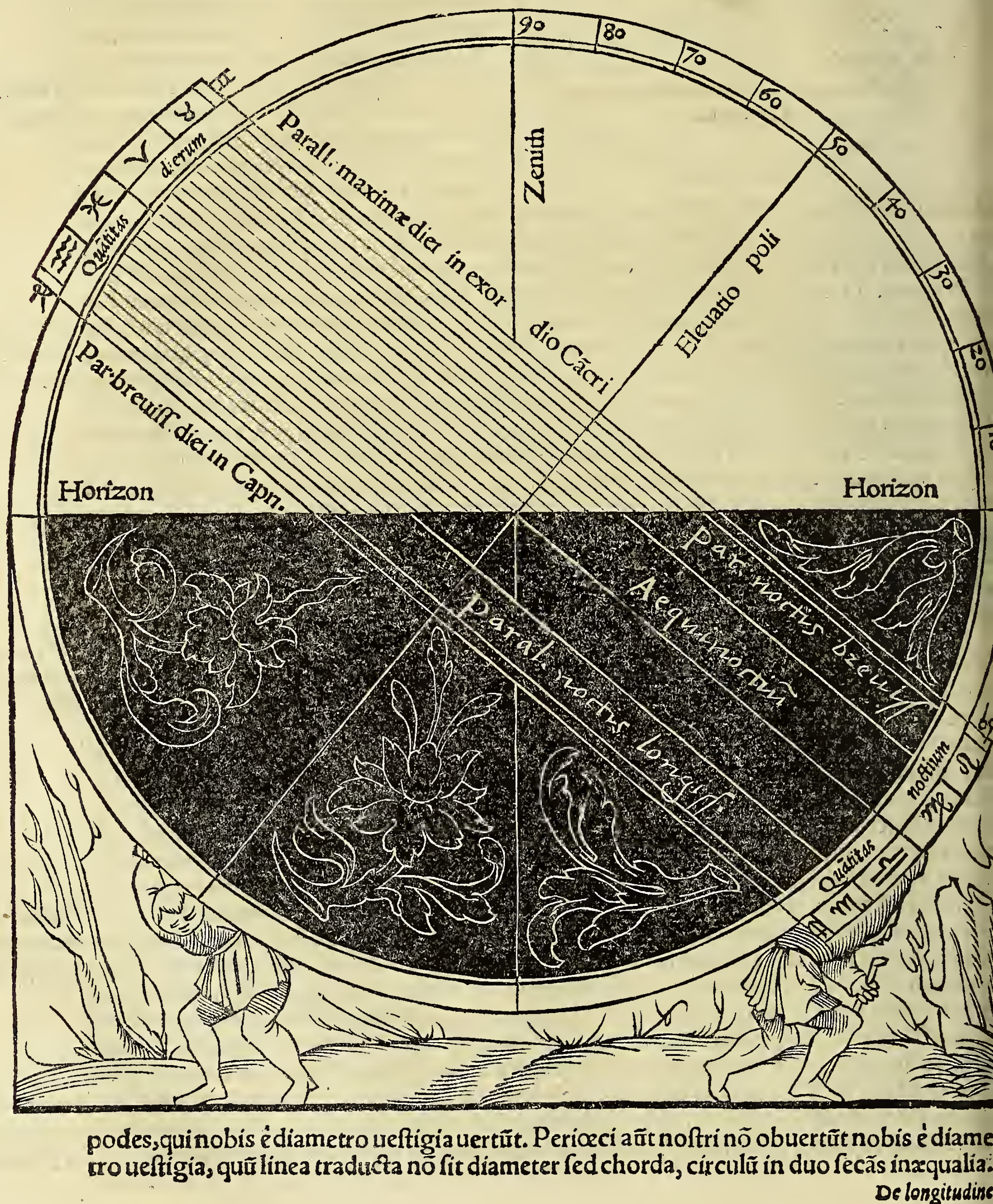
æſtiuale. Porrò tropicus capricorni ſic appellatur, quod ſol illum hyemali tempore ap
prehendens,ultrà nõ declinat,ſed curſum rurſum uerſus ſeptentrionẽ uertit, eſtq́ꝫ tũc die
in ſeptentrionalibus regionibus breuiſſimus. Signantur præterea & alij duo inſignes ci
cul

culi,unus arcticus,alius antarcticus,qui deſcribuntur reuolutione polorum zo‑ diaci,quam recipiũt à primo mobili.Hi huic inſtituto noſtro nihil inſeruiunt,et ob id miſſos eos facimus. At æquator, tropicus æſtiualis, & tropicus hyemalis in coſmographia magni ſunt momenti, atque ob id diligenter conſiderandi.Sol enim ſemper uerſatur inter duos tropi‑ cos, nec unquam latius euagatur uel ad meridiem uel ad ſeptentrionẽ, ſed illico ut unũ horũ circulorum apprehenderit, uertit ſe in oppoſitã plagam,unde fit, ut homines qui habitant ſub ęquatore aut prope æquatorẽ,ſemper æſtatẽ habeant & nunquã hyemem, eſtq́ regio eorum ualde calida,& exurit ſol hominum ſan guinẽ, ut perpetuo toto corpore nigre‑ ſcant,præſertim facies & manus ſolis ar *Torrida zona.*
doribus expoſitæ. Et licet ſol in media noſtra æſtate atq́ in media hyeme diuertat ab eis
3 gradibus, eſt tamen illis adhuc propinquior quàm nobis ſit in ſumma æſtate. Vnde &
pacium terræ inter utrũq́ tropicum cõprehenſum,appellant zonam torridã,quod Mau‑
i,Nigritæ, Troglodıtæ & reliqui Aethiopes in terra illa habitantes torreri uideantur à ni
nio æſtu ſolis. Notandum præterea, illam ſolis euagationem, qua nunc in auſtrum nunc *Simul et ſemel*
n ſeptẽtrionem perpetuo & regulari tenore flectitur & reflectitur, efficere, ut quum nos *æſtas & hye*
n ſeptentrionis plaga habemus æſtatem,homines qui habitant ultra tropicum capricor‑ *ems in mũdo.*
i habeant tunc hyemem, & contrà quum nos habemus hyemem illi habeant æſtatem, &
icut nobis tropicus cancri eſt circulus æſtiuus,ita illis tropicus capricorni eſt circulus me‑
iæ æſtatis. Eleuatur enim illis polus antarcticus ſupra horizontem,quemadmodum no‑
is in noſtra regione eleuatur polus arcticus, unde fit ut illi habeant horizontẽ diuerſiſſi
num ab horizonte noſtro,& omnia contrario modo illis atq́ nobis eueniant,quantũ at‑
inet ad ſtellarum & luminarium in meridie eleuationem & effectuum conſecutionem.
ic enim deus ſua ineffabili ſapientia proſpicere uoluit omnibus mundi creaturis & par‑
ibus,ut omnes fruerent luminariũ ſalutari aſpectu & effectu, id quod in ſphęrica mũdi fi
ura fieri nõ potuiſſet, niſi ſol atq́ reliqui planetæ motũ ſuum per obliquos circulos nũc
n auſtrũ,nunc in ſeptentrionem agitarent. Quod ſi ſol ſolum moueretur in plaga ſepten *Sol omnes mũ*
rionis uel in plaga tantum meridiei,exureretur continuis eius ardoribus plaga illa in qua *di partes lu‑*
erpetuo ſol uerſaretur,oppoſita autem terrę pars marceſceret rigeſceretq́ perpetuo fri‑ *ſtrat.*
ore,& fieret inepta ad fructuum productionem,quod pręueniens deus, omnia ſic mode
uit per currentem & recurrentem ſolem,ut & ſeptentrionales & auſtrini haberẽt per ui
es calorẽ & frigus,in frigore terra & terræ naſcentia fruerentur quiete & in calore ad fru
tum ferendum urgerentur. Quum autem ſol mouetur à tropico ad tropicum, quotidie
ouum deſcribit parallelum,eſtq́ poſterior ſemper uel maior uel minor priori, & pendet
b eis dierum noctiumq́ incrementa & decrementa,iuxta quod per circulum horizonta‑
em in maiores uel minores inæqualitates ultra citraq́ æquatorem illi paralleli ſecantur.
Omnes etiã ciuitates quæ uni ſubijciuntur parallelo, habent perpetuo æquales dies & no *Ciuitates lati‑*
tes,quum ſol in omnibus illis eandem ſuper horizontem habeat eleuationem. Pro exem *tudine commu*
lo poſſumus uſurpare ciuitatem Moguntinam ad Rhenum ſitam. Sicut enim illa habet *nicantes.*
naiorem æſtiuũ diem 16 horarum, atq́ maiorem hyemalem 8 horarũ ſic omnia loca per
uæ is tranſit parallelus,non differunt à Moguntia in dierũ atq́ noctium longitudinibus,
t ſunt Treueris,Herbipolis, Bamberga,Cracouia,&c. quæ ferè cum Moguntia commu
icantes in quinquageſimo parallelo ab æquatore abſunt, ſi paralleli numerentur de gra‑
u in gradum. Et hic numerus uocatur in Coſmographia latitudo regionũ, quæ ſemper *Latitudo regi‑*
adem eſt cũ eleuatione polari, niſi quod poli altitudo numeratur in aquilone à ſuperficie *onis & eleua‑*
orizontis ad ipſum polum,latitudo autem ſupputatur ab æquatore uſq́ ad parallelũ qui *tio poli idem.*
tranſit

tranſit per pūctum uerticalem, quem Arabica uoce appellant zenith. Et quemadmodum duo ſunt poli, unus in ſeptentrione, alius in auſtro, & quantum unus eleuatur tātum alter ſubmergitur, ita duæ ſignātur latitudines regionū, una ab æquatore uerſus ſeptentrionem & altera ab æquatore uerſus auſtrū. Qui uerſantur in latitudine auſtrali, ijs eminet polus auſtrinus, & deprimit̄ polus borealis, contrariū fit in latitudine ſeptētrionali, quā nos obtinemus. Porrò qui habitāt ſub eodē parallelo aut etiā climate, uocātur Periœci, id eſt, circumcolæ, & hi Antœci eſſe nequeūt, etiāſi in oppoſitis paralleli locis habitent. Soli habitatores æquatoris habere poſſunt Antœcos ſeu antipodes, ſi rationē habeas paralleli. Sin meridianos reſpicias circulos, nulla eſt habitatio in latitudine ſeptētrionali, quæ nō habeat Antœcos in latitudine auſtrali, ubi ſcilicet terra eſt diſcoopta ab aquis. Sūt enim Anti

Antœci.
Antipodes.

podes, qui nobis è diametro ueſtigia uertūt. Periœci aūt noſtri nō obuertūt nobis è diametro ueſtigia, quū linea traducta nō ſit diameter ſed chorda, circulū in duo ſecās inæqualia.

De longitudine

De longitudine dierum per omnes mundi regiones, *Cap.* XX.

VT in ſumma habeas longitudines dierum atꝗ uariationes eorundem ſecūdum alios & alios parallelos atꝗ maiores & minores arcus dierū,ordinauimus hic ta bellam,in qua uidere licet ſecundum diuerſas poli eleuationes mutationes & in crementa dierū æſtiualiū. Quanto enim plus mundi polus attollitur,tanto æqua tor & paralleli ab ipſo ad tropicum cācri ducti(qui arcus ſunt dierum)obliquius horizon tem interſecant,maioresꝗ arcus dierum ſupra hemiſphærium noſtrum relinquunt,quàm ſint arcus noctium ſub hemiſphærio demiſſi,ſole ſigna ſeptentrionalia percurrente. Con trarium euenire ſolet,ſole in oppoſita medietate uagāte. Qui habitant ſub æquatore,qui primus eſt parallelus,perpetuo habent diem æqualem noctibus. Quorum autē habitatio eſt ſub polo,hoc eſt, qui habent polū pro zenith,ſi modo is locus habitari poteſt propter nimia frigora & perpetuas glacies, his eminet ſol ſupra hemiſphæriū integris ſex menſi bus,reliquis uero ſex menſibus deliteſcit ſub horizonte. Non tamen habēt niſi tribus aut quatuor menſibus profundas tenebras,quū ſol in libra & piſcibus conſtitutus,haud pro cul ab horizōte ſuperno abſiſtat, ſplendoremꝗ aliquem habitatoribus adminiſtret, haud ſecus ꝙ nobis mane & ueſpere ante ortum & poſt occaſum parū lucis ad dimidiā ferè ho ram impertiat,quam diluculum & crepuſculum in aſtrolabio uocant,ſignantes ſub hori te lineam diſtantem ab ipſo horizonte 18 gradibus,quā cum ſol attigerit,nullum ſui ſplen doris ueſtigium amplius relinquit. Ab æquatore uerſus ſeptētrionem proficiſcendo, dies tarda ſuſcipiunt incrementa uſꝗ ad 50 latitudinis parallelū,qui & quinquageſimus eſt gra dus eleuationis poli,ubi maximus dies cōſtat 16 horis. Hinc uero ad modicā diſtantiam uerſus polum, dies ſenſibiliter augetur, quia extremus zodiaci parallelus,qui eſt tropicus cācri, cōtinuo obliquius interſecat horizontem donec tandē ſua circūferentia contingat periferiam horizontis, ubi dies eſt 24 horarū, idꝗ ſub eleuatione polari 66 graduum aut prope. Porrò inter parallelos qui ab æquatore uerſus polum a arcticū numerātur, quidam cæteris ſunt celebriores,per quos ueteres climatū diſtinctiones ac ueluti limites eorū fece runt,interceptū ſcilicet terræ ſpacium inter duos certos parallelos,clima uocantes,in quo porrectiſſimæ diei ab uno parallelo uſꝗ ad alium eſt dimidiæ horæ uariatio.

Diluculum & crepuſculum.

Climata.

12	45		12	45
		Clima primum per Meroēn		
13	15		20	30
		Clima ſecundum per Sienen		
13	45		27	30
		Clíima tertium per Alexandriam		
14	15		33	40
		Clma quartum per Rhodum		
14	45		39	0
		Clima quintum per Romam		
15	15		43	30
		Clima ſextum per Boriſthenem		
15	45		47	15
		Clima ſeptimum per Ripheos montes		
16	15		50	30
H	m̄		Grad.	m̄
Maximus dies			*Eleuatio poli*	

Latitudo regionū ſeu parallelus — habet diē maiorem

Latitudo		habet diē maiorem
52		horarū 16 & ſemis
54		horarum 17
56		horarū 17 & ſemis
58		horarum 18
61		horarum 19
63		horarum 20
64		horarum 21
65		horarum 22
66		horarum 23
66 ½		horarum 24
68		unius menſis
70		duorum menſium

In parallelo qui tranſit per 72. dies maior eſt trium menſium, ſole ſcilicet à medio tauri ad medium leonis uagante. Creſcunt itaq; dies paulatim donec ad polum perueniatur. Sub ipſo quippe medietas ſphæræ mũdi ſemper ſuper horizontẽ relinquitur, & æquinoctialis cum horizonte cõcordat, & polus ipſe eſt loco zenith. Poſuimus etiam hic figurã arcuũ dierum & noctium, uerificatam ad eleuationẽ poli borealis grad. 50 ubi quilibet integer parallelus cõplectitur 24 horas diei & noctis, ſed linea horizontalis abſcindit portiones noctiũ à diebus, & quantum diei accedit tantum à nocte tollitur & contrà, ſolus æquinoctialis in duas æquas ſecatur partes. Hic facile imaginari poteris, imò oculis ipſis uidere, quomodo ad eleuationem poli totus zodiacus ſeu cõprehenſio parallelorũ, quos axis polorum ad angulos rectos ſecat, à parte horizontis recipit incrementa & decremẽta, attolliturq; à parte dierum æſtiualium, creſcentibus continuo diebus & decreſcentibus noctibus, à latere autem dierũ hyemalium omnia cõtrario fiunt ordine. Finge deinde axim eleuari ad 90 uſq; gradum, aut ſi mauis deſcribe zodiacum, cuius æquator iaceat in linea horizontis, & uidebis ſolem uagari ſupra horizontẽ per ſex ſigna borealia, hoc eſt, medio anno, & quum in libra ſe abdiderit ſub horizonte, adhuc aliquamdiu radiј eius nonnihil illuſtrabunt ſuperiora, niſi quantum aëris groſſicies & nebuloſitas interturbat.

Summa compendiaria primi libri Coſmographici Ptolemæi, Cap. XXI.

Geographia.

QVum uolumen iſtud aliquo modo imitetur Ptolemaicã Coſmographiã, operæpreciũ facturus ſum, ſi in hoc primo lib. mentionẽ quoq; fecero primi libri Ptolemaici & rudioribus oſtendam, quid ille in eo tractet libro. Et quidem librum illum primum diſtinguit in 24 capita. In primo capite ponit differentiam quæ eſt inter Geographiã & Chorographiã. Geographia enim oſtẽdit unam & continuam terram cognitam, quemadmodũ ſe habeat natura & poſitione, uerſaturq; ſolũ in deprehenſibilioribus deſcriptionibus, ueluti ſinuũ, ciuitatum magnarum, gentium & fluuiorum, nec nõ circa ea, quæ ſecundũ ſpeciem uniuſcuiuſq; ſunt inſigniora. At Chorographia reſecat loca p partes, ſeorſumq; ſingula, & unũquodq; iuxta ſe conſtituit, ac fermè omnia, etiam minutiſſima deſcribit, ueluti portus, uicos, populos, necnon à primoribus fluminibus diuertigia & his ſimilia. Hanc differẽtiam exprimit exemplo & comparatione artis pictorũ, qui in figurandis corporum imaginibus, maiora membra primum lineis ſuis explicant, uelut caput, brachia, manus, pectus, uentrem, coxas, crura, pedes. Deinde minutiora mẽbra illis maioribus cõtenta, uelut oculũ, naſum, os, &c. ſuis lineamẽtis & aptis coloribus repræſentant. Sic etiam Geographia maiora loca, uelut celebriores ciuitates, integras prouincias & maiora flumina deſcriptione repræ-

Chorographia

Geographus imitatur pictorem

ne repræſentat. Chorographia uero minima quædam loca, uelut uillas, arces, portus, riuulos, prata, ſaltus, &c. quàm ſimilius poteſt accommodatis coloribus explicare molitur.

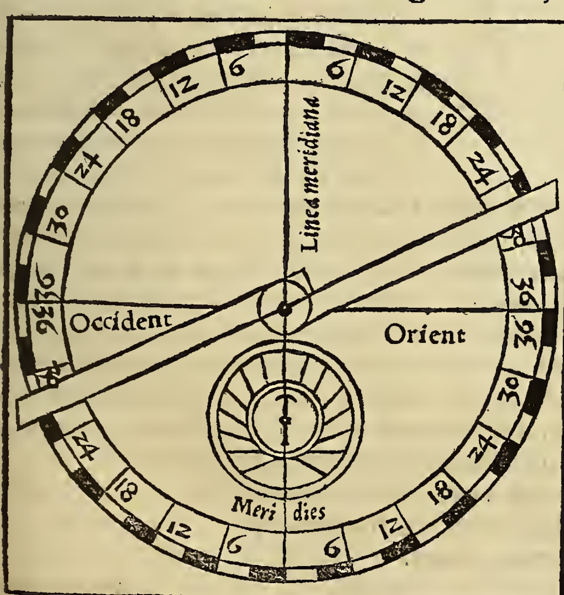
In ſecundo capite oſtendit quæ ſint neceſſaria ad geographiã. Potiſſimũ autem antecedens eſt hiſtoria itineraria & literarũ monumenta, ab illis quidem tradita, qui plurima loca in terra mariq́ꝫ, certis longitudinũ latitudinumq́ꝫ differentijs obſeruauerũt. Sine luſtratione enim & regionũ inſpectione, nemo poteſt rectè aliquam deſcribere prouinciam. Neceſſe eſt ꝙ ipſe uiderim regionẽ aliquã quã deſcribere inſtitui, aut ſequar alterius ſcripta qui eam luſtrauit. Sunt autem potiſſimum duo obſeruãda in regionibus, latitudo ſcilicet & longitudo. Longitudo attendit̃ ab occidente ad orientẽ, & latitudo ab auſtro uerſus ſeptentrionem. Duæ ciuitates unam habent longitudinẽ, quando unũ habent meridiem, quum ſcilicet una ad auſtrũ & alia rectè uerſus ſeptentrionẽ eſt ſita, ut ſunt Baſilea & Argentina, Cõſtantia & Stuckgardia. Iſta longitudo poteſt deprehendi per magnetinũ inſtrumentum, quãdo ab uno loco ad aliũ uideri poteſt, aut certum indiciũ alterius abſentis loci haberi poteſt, quale eſt fumus interdiu aut ignis per noctem. Certius tamen argumentum colligitur ex cœlo, præſertim ex luminariũ eclipſibus, id quod in terris mõtoſis ſumme neceſſariũ eſt, & quãdo duo loca magno interuallo à ſe longitudine diſſident. Cæterũ duo loca in latitudine cõcordant, quãdo ſub uno & eodem locãtur parallelo, unaq́ꝫ in occidentali & alia in orientali plaga ſita deprehenditur, quales ſunt Baſilea & Monacũ, Moguntia & Bamberga, Colonia Agrippina & Vratiſlauia. Latitudo facile omni die, quando cœlum eſt ſerenũ, inueſtigari poteſt, ex eleuatione ſcilicet polari. Porrò quo pacto poli eleuatio per radios ſolis deprehẽdatur in unoquoq́ꝫ loco, paucis hic indicari nõ poteſt. Oportet habere ad certũ diem gradũ ſolis atq́ꝫ declinationẽ eius ab æquatore, & tertio eleuationem eius in meridie ſupra horizontẽ, & eleuationi eius addere declinationem ſi ſol fuerit in ſignis auſtralibus, & proueniet eleuatio æquatoris, quã ſubtrahe à 90 gradibus, & quod reſiduũ manſerit indicabit tibi poli altitudinẽ. Sin ſol fuerit in ſignis borealibus, auferenda erit declinatio ſolis ab eleuatione meridionali, & relinquet̃ æquatoris ſupra horizontem altitudo, quæ cõſequenter pandit poli eleuationẽ. Solis uero locum & eius declinationem inuenies in Ephemeridibus & alijs tabulis planetarũ. Sũt qui noctu ex obſeruatione ſtellæ polaris altitudinẽ poli quoq́ꝫ uenantur. In tabulis Ptolemaicis & quibuſdã nouis tabulis ſignãtur ad dexterã & ſiniſtram latitudines locorum. Vnde cum huiuſmodi tabula tibi offert & cupis ex ea ſcire, quæ ciuitates habeãt eandẽ latitudinẽ, trahes filũ per tranſuerſum tabulæ per duos numeros eiuſdẽ denominationis, & per quæ loca filũ tranſierit, ea omnia unam habebunt latitudinẽ, ſeu poli eleuationẽ. Longitudo regionũ & ciuitatũ haud alia ratione quærit̃ in tabulis Ptolemaicis, niſi quod filum à ſuperiori tabulæ numero trahit̃ ad numerũ ſimilem in baſi ſignatũ, & quotquot loca priuata in eius lineã inciderint, tot eandem habebunt longitudinem, unum meridiem, eodemq́ꝫ temporis & horarum momento habebunt oppoſitiones & cõiunctiones. Noſtro æuo quãdo homines non tam ſtudioſi ſunt rerũ mathematicarum, & nobiliſſima aſtronomiæ diſciplina à pleriſq́ꝫ negligit̃, adinuentũ eſt inſtrumẽtum illud magnetinũ, quod uulgo Cõpaſſum uocant, quo uiatores & nautę paſſim in itineribus & nauigationibus utũtur, dirigũtq́ꝫ greſſum ſuũ ad mobilis linguæ, magnetis uirtute inauguratæ, directionẽ, quæ ſine notabili errore lineã oſtendit meridianã. Hac inuenta linea, facile habet̃ linea matutina ſeu ueſpertina, quę ad angulos rectos interſecat lineã meridianã. Poteſt aũt mediante Cõpaſſo primũ inueſtigari locus incognitus, regio aliqua, aut inſula, deinde per idem inſtrumẽtum facile quis deduci poteſt ad locum cuius iter ignorat,

Longitudo regionis.

Latitudo regionum.

Eleuatio poli.

Magnetis uirtus & utilitas in uiatorio.

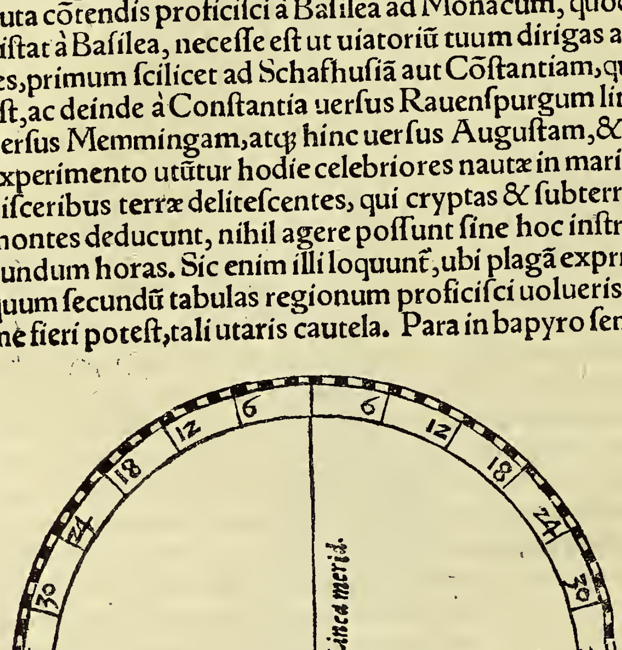

& tertio per ipſum licet deprehēdere interuallum duarū aut trium ciuitatum, quæ nō ſub eadem locātur linea meridiana. Et ut cōmodior eius ſit uſus in hoc negocio, neceſſe eſt ut circulo alicui includat̄, cui adaptata ſit regula mobilis, et circulus ipſe in certos aliquos diſtribuatur gradus. Mihi placet forma iſta hic ſignata, & qua hucuſq; in obſeruādis locis & regionibus ſum uſus. Parato autē in hunc modum inſtrumento, ſi arripuiſti ad locum aliquē iter, cuius ſitus tibi eſt incognitus, & neſcis quæ uia te illuc ducat, ages hoc modo. Interroga aliquē, qui ſitum loci, quē adire cupis, nouit, & ad demonſtrationē eius ſiſte uiatorium tuum, ut ſcilicet primū lingua mobilis rectè ſtatuat̄ ſuper immobilē perinde ac ſi horam ſolis deprehendere uelles, & inſtrumentum in hoc ſitu immotum teneatur, donec regula mobilis uerſus locum, quem accedere cōtendis, pręciſe uoluatur & ceu digito illū demonſtret. Quo facto, uidebis num tibi eundū ſit ad ſeptētrionem, ad orientē uel occidentem aut meridiem, aut gradu aliquo intermedio inter ſeptētrionem & orientem, uel inter orientem & meridiē, &c. Obſeruabis ergo plagā in quā regula cadit & gradum quem abſcindit. Illa enim linea directrix erit itineris tui. Quare ſi te cōtingat in cāpo aut ſylua aberrare à uia tua, nec habes quempiā qui tibi uiā oſtendat, age, profer inſtrumētum tuum et ſtatue ipſum in eo ſitu quem ſuprà habuit, dum loci petendi lineam repræſentauit, & indicabit tibi regula ipſa ueluti digito uiā tuam quā ambules, & qua ducaris ad locum inſtitutum. Quod ſi locus ille quem adire conſtituiſti, plurimū diſtaret à loco tuo unde diſcedis, puta cōtendis proficiſci à Baſilea ad Monacum, quod circiter 40 miliaribus Germanicis diſtat à Baſilea, neceſſe eſt ut uiatoriū tuum dirigas ad propinquiores intermedias ciuitates, primum ſcilicet ad Schafhuſiā aut Cōſtantiam, quarum ſitus Baſilienſibus ſatis notus eſt, ac deinde à Conſtantia uerſus Rauenſpurgum lineam rectā explores, à Rauenſpurgo uerſus Memmingam, atq; hinc uerſus Auguſtam, & ab Auguſta uerſus Monacum. Hoc experimento utūtur hodie celebriores nautæ in mari. Quin & metallorum ſcrutatores in uiſceribus terræ deliteſcentes, qui cryptas & ſubterraneos meatus & cuniculos procul in montes deducunt, nihil agere poſſunt ſine hoc inſtrumēto, ſed laborāt in abdita loca ſecundum horas. Sic enim illi loquunt̄, ubi plagā exprimere uolunt.

...quis multū
...et in itine

Secundū tabulas ire per terras.

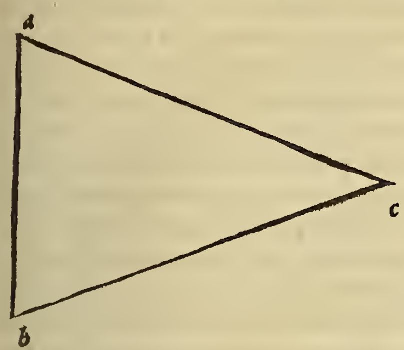
Notabis etiam hic, quum ſecundū tabulas regionum proficiſci uolueris ab uno loco ad alium, id quod facilime fieri poteſt, tali utaris cautela. Para in bapyro ſemicirculum aliquem & diſtribue eum in bis 36 portiones, ut hic uides figuram tibi præſcriptā, atq; pręſcinde ipſum diligēter in circūferentia. Quo facto, adapta centrum eius loco tuæ ciuitatis unde egredi contendis, & ſemidiametrum pone in lineam meridiei. Trahe etiam filum ex centro ad illam ciuitatem, quam uis adire, & aduerte quā plagā & quod ſegmentum pertrāſeat filum, eritq; tibi loco certiſſimi demonſtratoris. Nam iuxta ſitū illum ordinabis uiatorium tuum, quoties te in itinere errare contigerit.

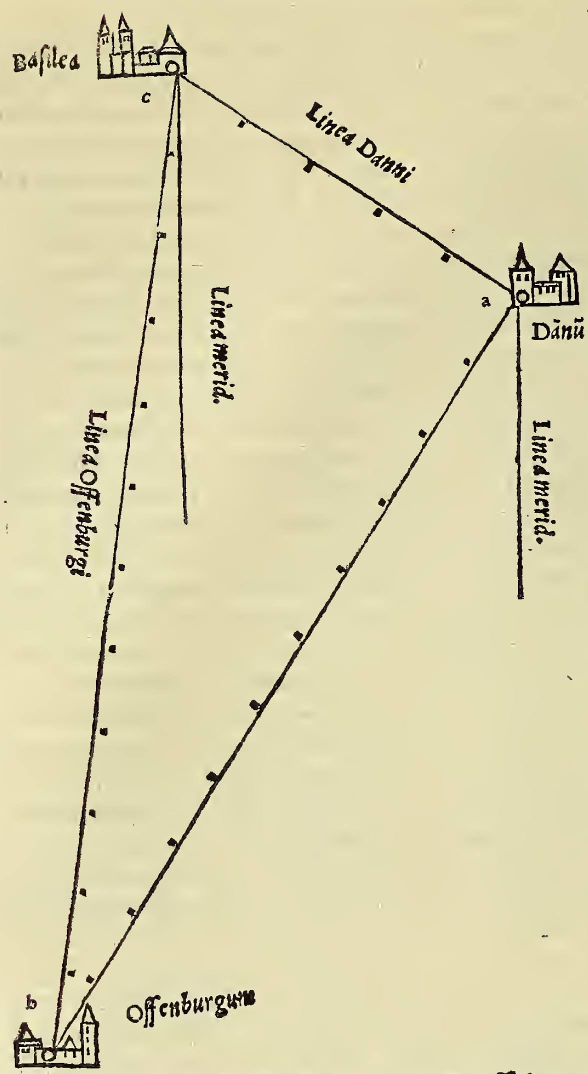
Requiris fortaſſe exēplum, quod huiuſmodi propono. Eſt tibi animus proficiſcendi à Baſilea ad Nurnbergam. Hic tibi in manus recipienda eſt tabula Sueuiæ & Bauariæ, quam infrà inter nouas tabulas reperies, & in qua Baſileam inuenies ſignatam ad dexteram iuxta Rhenum, Nurnbergam uero in medio tabulæ iuxa fluuiū Pegniz locatam conſpicies. Pone itaq; centrum ſemicirculi delineati in membranula in notula ciuitatis Baſiliēſis & ſemidiametro aptata ad lineam meridianam, trahe filum aut lineam ex cētro ad notulam ciuitatis Nurnbergēſis, & uidebis lineam cadere in quartam quam intercipiunt lineæ ſeptētrionalis & orientalis, uidebis etiam abſcindi in eadem quarta gradus ſeu portiones 19 ad quarū directionem te oportet uſurpare uiatorium, niſi quantum ob inuios occurrentes montes & ualles, flumina & paludes interdum oportet à recta deflectere linea.

Deprehendere interualla trium diſtinctorum locorum. *Cap.* XXII.

DIxi ſuprà per uiatoriũ Cõpaſſi poſſe deprehendi ſubtili ratione interuallum triũ ciuitatum differentiũ longitudine & latitudine, idqꝫ hoc modo. Quum tres ciui tates talem obtinent ſitum, ut in una recta linea non inueniant̃, poſſunt facile in triangulum cogi æquilaterũ uel nõ æquilaterum. Cognito autẽ trianguli uno la tere, poſſunt ex eo & alia duo latera facile cognoſci. Vt exempli gratia, ſi ſciuero quot pe des habet latus trianguli A B, poſſum inde colligere quot pedes habeat latus A C & latus B C, præſertim ſi hũc triangulum applicauero terræ, puta, ſum in ali/ qua ciuitate et uideo duo alia diſtincta loca, nõ diffici le erit ſcire diſtãtiam quę eſt inter locum meum & illa duo loca, atqꝫ diſtantiã qua illa duo loca inter ſe diſſi/ dent, ut, oculus meus eſt in angulo C & uideo angu/ lum A atqꝫ angulum B, & cupio ſcire quãtum à me di ſtet A & quantum B. itemqꝫ quantũ A diſtet ab angu lo B. Hoc inueſtigabo tali ingenio. Accepto priori uiatorio, cõtemplor ex meæ obſeruationis loco duo illa loca à me aliquot miliarib diſtãtia, aut ſaltẽ obſer uo ſitum illorum iuſtum, ſi interpoſita ſylua aut montes aſpectũ meum impediũt quo mi nus ad illa loca feratur, & aduerto in quam plagam linea cadat & quem abſcindat gradũ.

Quo facto, inueni duas lineas cõcurrentes in angulum unum, quas diligẽter transferam in bapyrum aut aliã ſuperficiem planam, donec tertiam lineã inuenero, triangulum clau/ dentem. Cõcurſus harum duarũ linearum eſt locus meæ obſeruationis, alia autẽ duo loca ſunt ſignanda in duabus extenſis lineis, ſed ubi, nõdum eſt deprehenſum. Et ne hæreas in hoc, quomodo duas deprehenſas lineas trãsferas in planũ aliquod, in quo diſcribẽdus eſt triangulus, indicabo obiter quo modo id perficias. Accipe cartam aliquã & trahe per me/ dium eius lineam rectã uice meridianæ lineæ, atqꝫ in mediũ lineæ fac punctum C. Supra C ſcribe meridies, & infra, ſeptentrio. Deinde applica cẽtro C ſemicirculum cartaceum, quẽ ſuprà te iuſſimus parare pro itinere cognoſcendo ex tabulis, & iuxta duas obſeruationes iam factas ſigna in hoc plano duas lineas in centro C ſeſe cõtingentes, quẽ contactum di ximus eſſe notulã tuę ciuitatis in qua duas feciſti obſeruationes. Quo facto, procedes ad *Trianguli uti-* tertiæ lineæ inuentionẽ, qui omniũ trium locorũ pandet interualla. At illam inuenire non *litas.* poteris, niſi te transferas à tuo loco ad unum duorũ memoratorum locorũ, metiarisqꝫ unũ trianguli latus, hoc uel iſtud, nõ refert, quot ſcilicet horis uel diebus, pedes aut eques, iter illud cõfeceris. Si habes certas horas, ſigna illas per circinum in linea tuæ ambulationis, di ſtendendo ſcilicet circinũ ad latum digitum & imprimendo notulas in linea, incipiendo à cẽtro C, & ubi deſinit numerus horarũ in linea, ibi erit ſitus alterius loci, cuius à tuo loco diſtantiã dimẽſus es. Poteris etiam lineæ inſerere numerũ miliariorũ atqꝫ notas impri mere. Signabis aũt huius ſecundi loci ſitũ litera A. Inuento itaqꝫ hoc trianguli latere, alia duo latera ſine ulteriori pedeſtri profectione hoc modo inuenies. Obſerua per uiatoriũ in ſecundo loco tertiũ locum, & aduerte diligenter lineã uiſualem in quã mundi plagã illa cadat, & quot abſcindat gradus, & trãsfer illam in planum in quo duę trianguli lineæ iam ſunt deſcriptæ, ponendo ſcilicet ſemicirculi cẽtrum in notulã ſecundi loci A, ubi hanc ſe/ cundam feciſti obſeruationẽ, & trahendo hinc lineã quæ alteram ſecet lineã, atqꝫ oſtendat in ea ſitum tertij loci, notula B ſignandũ. Et cum hanc lineam triangulo inſcribere uolue/ ris, oportet te in pũcto A ſignare lineam meridianã, cui applices ſemicirculum, ut ſuprà te quoqꝫ in prima actione monuimus. Inuẽtis itaqꝫ & ſignatis tribus lineis, facile poteris alia duo latera metiri, diuidendo ſcilicet duas illas lineas ſecundum ſectiones primę lineæ, hoc eſt, ſecundũ intercapedinẽ horarum uel miliariorũ primæ lineæ in his lineis replicabis cir cinum, notulasqꝫ imprimes ſecũdum quas horarum aut miliariorũ accipias numeros. Sed adiecto exẽplo res ipſa dilucidior erit. Ago hic Baſileæ & cupio ſcire quot miliaribus hęc *Exemplũ men* urbs diſtet ab oppido Sunggoiæ Danno, & item ab imperiali oppido Offenburgo, & ter/ *ſurationis.* tio quantũ diſtet Dãnum ab Offenburgo. Poteſt autẽ hic Baſileæ cum cœlum ſerenũ eſt Dannum uideri, aut mons ipſe ad cuius radices oppidum ipſum locat̃. Offenburgũ uero uideri nequit, ſed ſitus eius demonſtrari poteſt. Inſtituo itaqꝫ uiatoriũ, & inuenio regulam

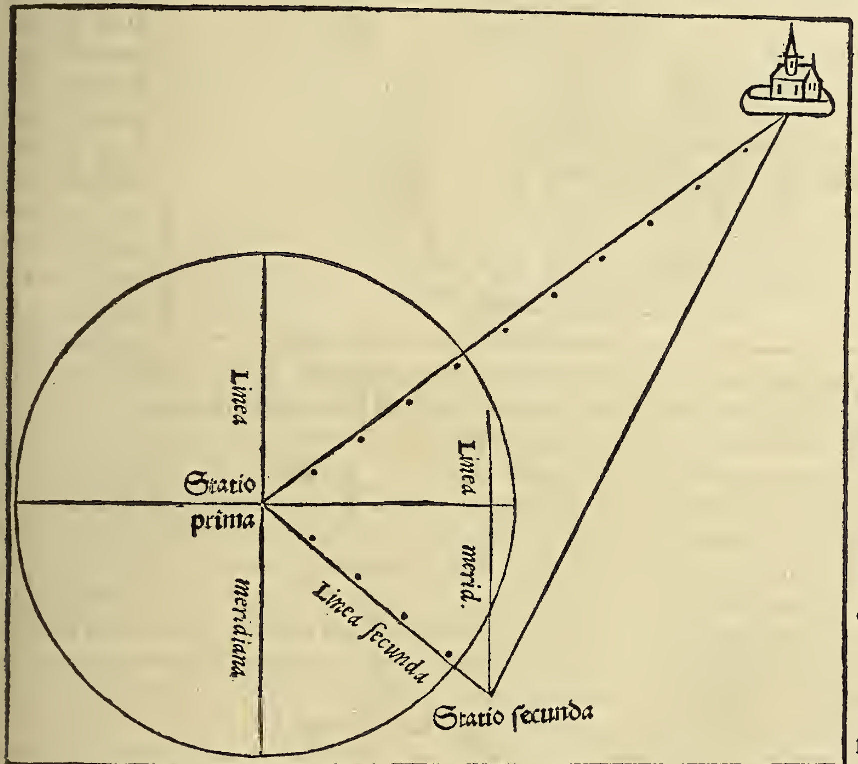
Dannũ repręſentantẽ, in quarta quã terminãt lineę occidentalis atq; orientalis, in 22. gradu. Offenburgũ uero aut ſitum eius deprehẽdo in quarta ſeptẽtrionis & oriẽtis in 4 gradu. Has duas uiſuales lineas trãsfero in planũ aliquod mediãte linea meridiana, ſtabũtq; ut adiecta figura oſtendit. Et quoniã nulla horũ locorũ diſtãtia mihi eſt cognita (ſic enim exempli gratia fingo me neſcire) proficiſcor à Baſilea ad Dannũ & deprehendo interuallum illud eſſe quinq; miliariorũ. Hæc miliaria ſigno in linea tranſeunte à Baſilea ad Dannũ per circinũ expanſum ad trãſuerſum digitũ, & quinquies hac intercapedine replicatũ in linea. Rurſum Dãni obſeruo ſitum Offenburgi, & inuenio regulam cadẽtem in quartam ſeptentrionis & orientis abſcindentemq; 14 gradus. Hac linea inuenta, atq; deſignata linea meridiana in notula Dannũ repręſentãte, quæ parallela ſit cum meridiana Baſilienſi, transfero inuentã lineã mediãte ſemicirculo, meridiei Dannico applicato, ad alias duas lineas, & conſtituet mihi triangulũ A B C. In C erit Baſilea, in A Dannum & in B Offenburgum. Accepta deinde cum circino intercapedine unius miliarij de linea trãſeunte à Baſilea ad Dannũ, repeto illã quoties potero in linea tranſeũte à Baſilea ad Offenburgum, & item in linea tranſeunte à Dãno ad Offenburgum, & inuenio quot miliarijs Offenburgum diſtet à Baſilea, nempe 12, & item quot Dannũ diſſideat ab Offenburgo, ſcilicet 11, nec cogor pedibus metiri iter à Danno ad Offenburgum, neq; à Baſilea ad Offenburgum.

Eadem ferè ratione & per idem inſtrumentũ licebit metiri ſpacium quodcũq;, centum aut ducentorum aut trecentorũ, &c. pedum: Puta uis ſcire latitudinem alicuius fluminis aut lacus aut aliam diſtantiã in plano, aut uis proijcere globum ex tormẽto ad metam certam, cuius tamen ſpacij longitudo tibi incognita eſt, &c. Huiuſmodi ſpacij interuallũ hoc modo inueſtigabis. Pinge in tabula aut in papyro aut alio plano circulum aliquẽ magnum, cuius ſemidiameter habeat palmũ maiorẽ aut pedem, circulum autẽ ipſum diuides in tot ſectiones quot habet inſtrumentũ ſuperius, quod uiatorium appellauimus. Deputabis præterea unã diametrorum lineæ meridianæ, altera uero trãſuerſaliter ducta, orientem & occidentẽ repræſentabit. Hoc facto, procedes in tua operatione tali modo. Statue uiatorium ipſum iuxta Cõpaſſi naturalem ſitum, perinde ac ſi uelles diei obſeruare horam, & in ea ſtatione moue regulam ad illum locũ, cuius inter te & illum diſtantiã ſcire cupis, et aduerte in quam quartã cadat atq; quot gradus abſcindat, ſiue quot punctis diſtet à linea meridiei uel à linea medię noctis, & eam lineam prę̨ciſe cum ſua declinatione trãsferas in circulum ſeorſum in bapyro factum, trahendo ſcilicet eam ex centro circuli per eam quartam & ſectionẽ in qua eam deprehendiſti in inſtrumento ipſo. Deinde quieſcente inſtrumẽto in priori ſitu, moue regulam ad latus dextrum uel ſiniſtrum, quod cõmodius fuerit, (nõ refert) ad certũ aliquod ſignũ, quod pedibus tuis adire potes, quodq; pedibus, aut paſſibus aliquot diſtat à prima ſtatione, & uide in quam quartã & ſectionẽ regula ipſa cadat, eamq; lineam trãsfer ut prius in bapyreum circulum, obſeruata diligenter mũdi plaga, ut

magnes

magnes ipſe oſtenderit:& hæc exẽpli gratia uocabiť linea ſecunda ſeu tranſuerſa. Quo facto, metire pedib. aut paſſibus hanc ſecundã obſeruationẽ, à ueſtigio ſcilicet ſtationis primę uſq; ad ſtationẽ ſecundã, & quot pedes aut paſſus inueneris inter has duas metas, in tot ſectiones diuides lineã ſecundã trãſuerſaliter in bapyro ductã, puta ſi interceptũ ſpacium habuerit 60 paſſus, facies in linea laterali cum circino tot æquales ſectiones, hoc eſt, diuides lineã ẽ cẽtro circuli ad eius circũferentiã eductã in tot portiones, aut ſi patiť cartæ magnitudo, potes diſtributionẽ extendere ultra deſcriptũ circulũ, modo portiones ſint ęquales. Opus autẽ eſt duplici ſtatione, quia unica ſtatione difficile eſt metiri longitudinem aliquã, ſecus de altitudine metienda. Signatis itaq; duabus lineis, reſtat tertia indaganda, quę cum priorib. duabus cõſtituat triangulũ. Per triangulum enim fiunt omnes dimenſiones. Ages autẽ ſic. Obſerua cũ uiatorio in ſecũda ſtatione locũ illũ, cuius diſtantiã ſcire cupis, eo modo ſicut ſuprà iuſſus es obſeruare, & lineã per regulã deprehenſam transfer in cartaceum circulũ, eritq; pũctus ſecundæ ſtationis in bapyro ſignatus, centrum ſeu initiũ huius tertiæ lineæ, unde ſcilicet ea uerſus locũ à te diſtantẽ & metiendũ ſecundũ uiatorij obſeruationẽ educta, cum prima claudat triangulũ, oſtendatq; ſua interſectione in prima linea uerum interuallũ, q̃d eſt inter primã ſtationem & locũ ẽ remotis obſeruatum. Nam ſectiones in ſecũda linea à prima ſtatione ad ſecundã factę, ſi transferanť & repetanť in prima linea, quoties in ea repeti poſſunt, indicabũt quot pedibus aut paſſib. res uiſa, & à longe obſeruata, à te diſtet. Sed figura hic adiecta omnia tibi reddet clariora. Nec multum abeſt hęc ratio menſurãdi longitudinẽ in plano ab ea qua res altas duplici metimur ſtatione. Q d ſi hic modꝰ tibi difficilior eſſe uideť, quâm ut eius aſſeq̃ris practicam, age præſcribã tibi eundem modũ faciliori uia, tantũ uide ut inſtrumẽtũ aptũ facias ſecundũ formam quã infra uides expreſſam.

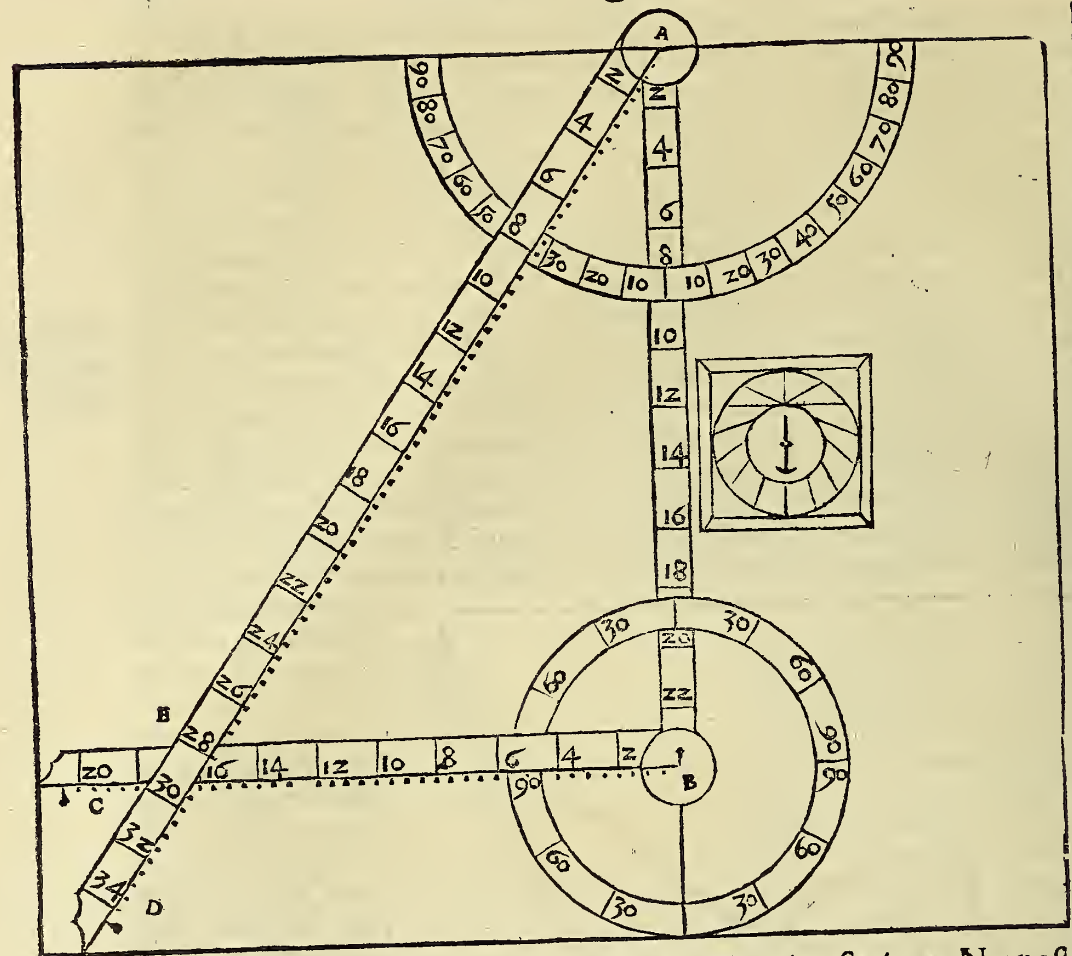
Omnes dimenſiones per triangulum.

Vſus inſtrumenti.

Vis ſcire quantũ turris aliq ıa aut caſtrum, au . res alia à te diſtet, aut quãta ſit latitudo alicuius præterfluentis aquæ, operaberis ſic. Pone inſtrumentũ ſuper lapidem aliquẽ aut ſuper lignũ & moue ipſum quouſq; per pinnulas B A uideris rem, cuius diſtantiam uis inueſtigare, & manente inſtrumento in eo ſitu, reſpicies ad dexrã uel ad ſinſtram, & deliges tibi ſignum aliquod, quod cõmodè adire poſſis, quodq; à te aliquod paſſibus diſtet, triginta ſcilicet aut quadraginta aut pluribus, non refert, & uerſus illud ſignũ diriges regulam B C donec per foramen pinnulæ B & aciem erectam in C uideas ſignum illud. Aduertes etiã in quã quartã circuli hæc regula cadat, & quẽ quartæ gradũ abſcindat, quia oportet in ſecũda ſtatione hãc regulã illũ q̃q; habere ſitũ. Et anteq; moueas inſtrumẽtum è loco ſuo, pones ſuper ipſum Cõpaſſum, latus ſcilicet eius meridianũ applicãdo lineę inſtrumenti A B, & uidebis quam horã aut aliud punctũ inter horarũ diuiſiones tãgat Cõpaſſi lingua mobilis, aut ſi ſplendet ſol, uide quam horã tangat gnomonis umbra, & punctum illud diligẽter ſeruabis, quia oportet te inſtrumentũ in hoc ſitu rurſum in obſeruato laterali ſigno (ubi ſecunda erit ſtatio) ponere, id ꝙ citra Cõpaſſi inſtructionem facere non

 potes.

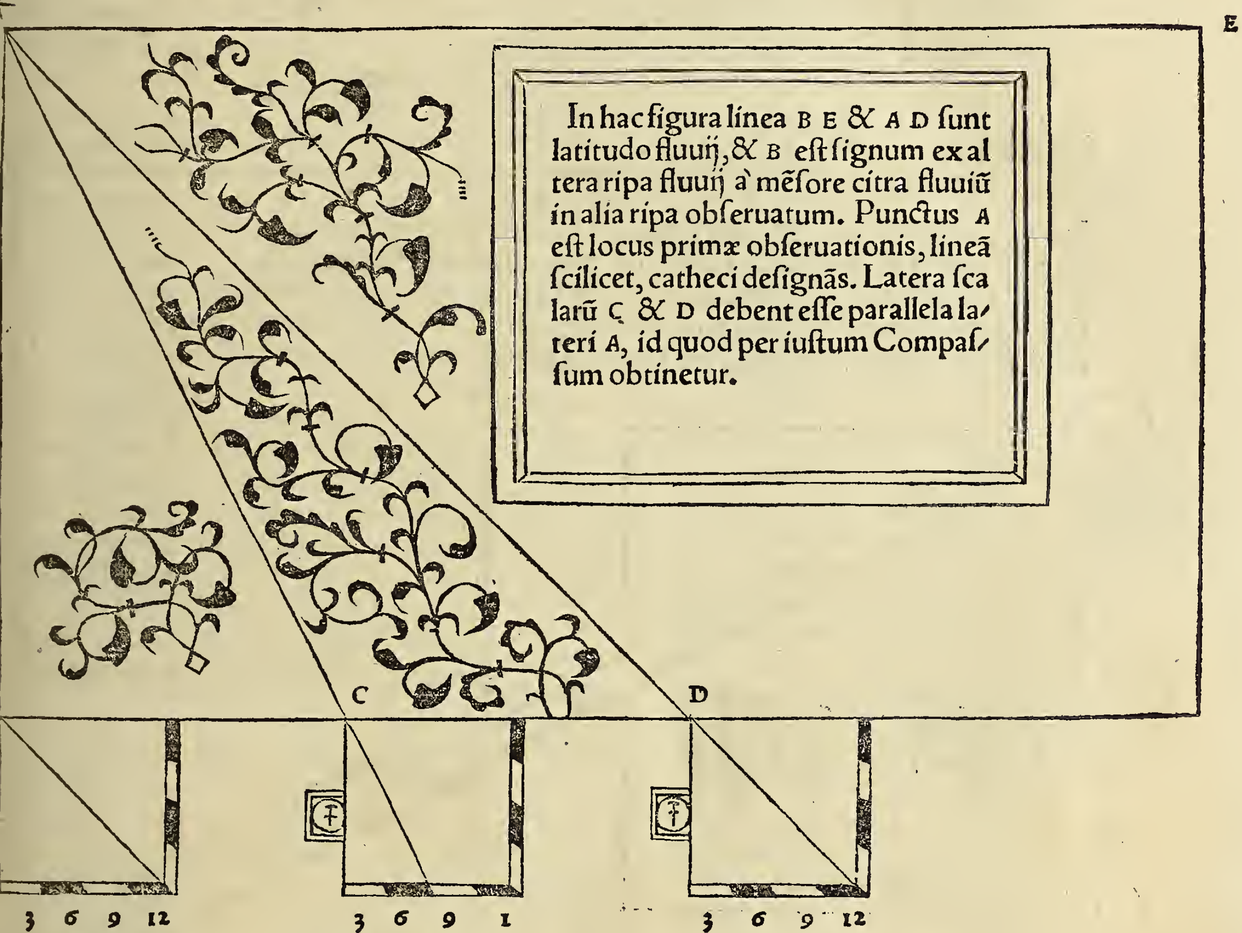
potes. Hac prima ſtatione expedita tranſibis ad obſeruatum laterale ſignum, ubi ſecũda erit ſtatio, & inter eundum numerabis per pedes uel ꝑ paſſus ſpacium interceptũ, et ſignabis diligenter numerũ pedum uel paſſuũ. Vbi autẽ perueneris ad ſignum à te in prima ſtatione obſeruatum, pones inſtrumẽtũ ſuper re aliqua eleuata è terra, applicatoq́ꝫ cōpaſſo ſtatues cōpaſſum in eo ſitu quẽ habuit in prima ſtatione. Nec poſthac indigebis amplius officio cōpaſſi. Figes etiã regulã B C in eo ſitu quẽ habuit in prima ſtatione. Quo facto, moue regulã D A ſuper regula B C donec per pinnulas eius uideas rem illã cuius diſtantiã q̃ris, & obſerua quot pũcta abſcindant in regula B C ꝑ regulã D A, & itẽ q̃t puncta abſcindant in regula D A per regulã B C & habebis triãgulũ, habebis q̊q́ꝫ triũ linearũ per æqualia pũcta diuiſionẽ. Deinde operaberis per regulá de tri in hunc modũ. Pone primo puncta regulę B C, deinde numerũ pedũ uel paſſuũ à ſtatione prima uſq́ꝫ ad ſecundã quã ſupra te iuſſimus ſeruare, tertio numerũ lineę A B qui ſemper eſt 24. & duc ſecundũ in tertiũ productũq́ꝫ diuide per primũ, & habebis pedes uel paſſus à ſtatione prima uſq́ꝫ ad rem uiſam. Quod ſi diſtantiã q̊q́ꝫ illã, quæ eſt à ſtatiõe ſecũda ad rem uiſam, habere cupis, pone numerũ pũctorũ regulę D A, quæ abſcindit regula B C tertio loco & operare ut prius. Exemplum. Ego mẽſuraui hic Baſileę iuxta tẽplũ maius latitudinem Rheni, à peribolo palatij uſq́ꝫ ad antemurale minoris Baſileæ, q̊d alluit Rhenus quãdo intumeſcit et inueni pedes 609. q ſunt latitudo Rheni pleni iuxta tẽplũ Baſilieñ. maius, niſi ꝙ à ꝑibolo palatij uſq́ꝫ ad littus Rheni ſunt circiter 40 pedes, q à 609 ſubducti relinquũt uerũ alueũ, nẽpe 569 pedes.

Exemplum latitudinis Rheni.

Forma alia ſecundum quam longitudo in plano menſuratur, *Cap.* XXIII.

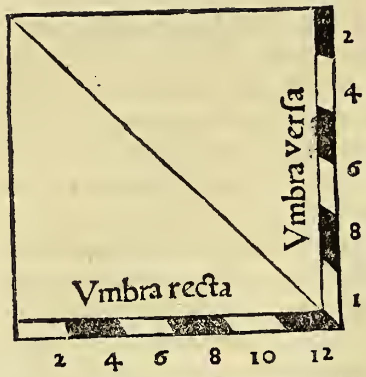
OPus eſt in planiciei mẽſuratione duplici ſtatione, in re autẽ alta duntaxat unica, ubi ſaltẽ ſatis ſpacij fuerit: cuius ratio eſt, ꝙ res eleuata habet cathecũ realẽ & hypothenuſam imaginariã, triangulus aũt in plano iacẽs, habet omnes tres lineas imaginarias, niſi murus aliquis aut pons uel alia res humilis, cuius lõgitudinem metiri uelles, catheci uicem teneret, tunc enim acceſſus pateret in baſi ad cathecũ ipſum. Itẽ in rebus erectis quęrimꝰ ꝑ baſim cathecũ, q una eſt quadrati coſta, in plano aũt primò ſignamus cathecũ imaginariũ, ac deinde per baſim à catheco recedẽtes ſignamꝰ hypothenuſam, quæ eſt quadrati diameter, quã demõſtrat numeri quadrati radix, tracta ex ſumma numerorũ baſis in ſe multiplicatæ atq́ꝫ catheci in ſe ducti & ſimul aggregatorũ, hoc eſt ex triãguli rectãguli duab. lineis orthogonaliter ſeſe tangẽtibus & in ſe ductis atq́ꝫ ſimul aggregatis

gregatis extracta. Eſt enim omnis triangulus rectangulus, quadrati medietas, diametro clauſa. Poteris poinde in longitudine metienda uti ſcala altimetra in hũc modũ. Aduerte per pinnulas in catheco ſignatas rem ipſam cuius à te diſtãs interuallũ noſſe cupis, & ſigna lineã ipſam Cõpaſſo, in quã ſcilicet plagã illa uergat, & nota locũ ſtationis tuę. Deinde diſcede ab hac ſtatione tua prima per iter rectangulũ ad uiginti aut triginta paſſus, & pone rurſum ſcalam altimetrã ut antea collocata fuerat, hoc eſt, ut cathecus eius priori catheco ſit parallelus, id ꝙ per Cõpaſſum efficere poteris, & reſpice ꝑ mobilẽ diametrũ pinnulis ſignatã, quæ hypothenuſę uices tenet, locũ à te remotum & antea in prima ſtatione obſeruatũ, atq; uide q̃t gradus umbræ rectæ in ſcala abſcindantur, & cũ illis ac numeratis paſſib. fac proportionẽ ad 12 & inuenies diſtantiã. Si habueris ſex puncta, quæ ſunt media pars duodenarij, duplica numeratos paſſus et habebis totã diſtantiã. Sin diameter abſciderit 8 pũcta, quę ſunt duæ tertiæ duodenarij, addes paſſib. tuis tertiã partẽ, id eſt, decẽ paſſus ſi antea numeraſti 20 & habebis iterũ diſtãntiã. Si uero hypothenuſa attigerit duodecimi pũcti finẽ, erit baſis catheco æqualis. Hypothenuſæ uero lõgitudinẽ inueſtigabis, ſi tam cathecũ q̃ baſim in ſe duxeris ſeorſum & ſummas productas ſimul iũxeris, atq; ex tota ſumma radicẽ quadrati elicueris numeri. Exemplũ & figurã huius rei hic tibi adijcimꝰ.

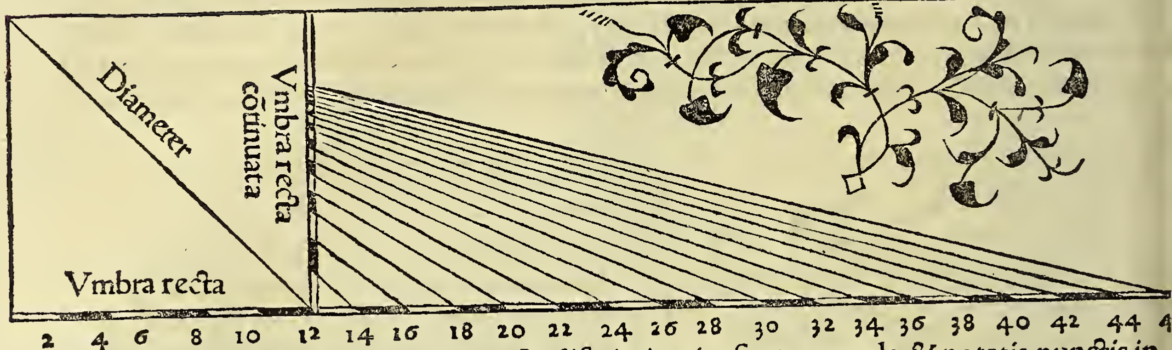

Statio prima *Statio ſecunda* *Statio tertia*

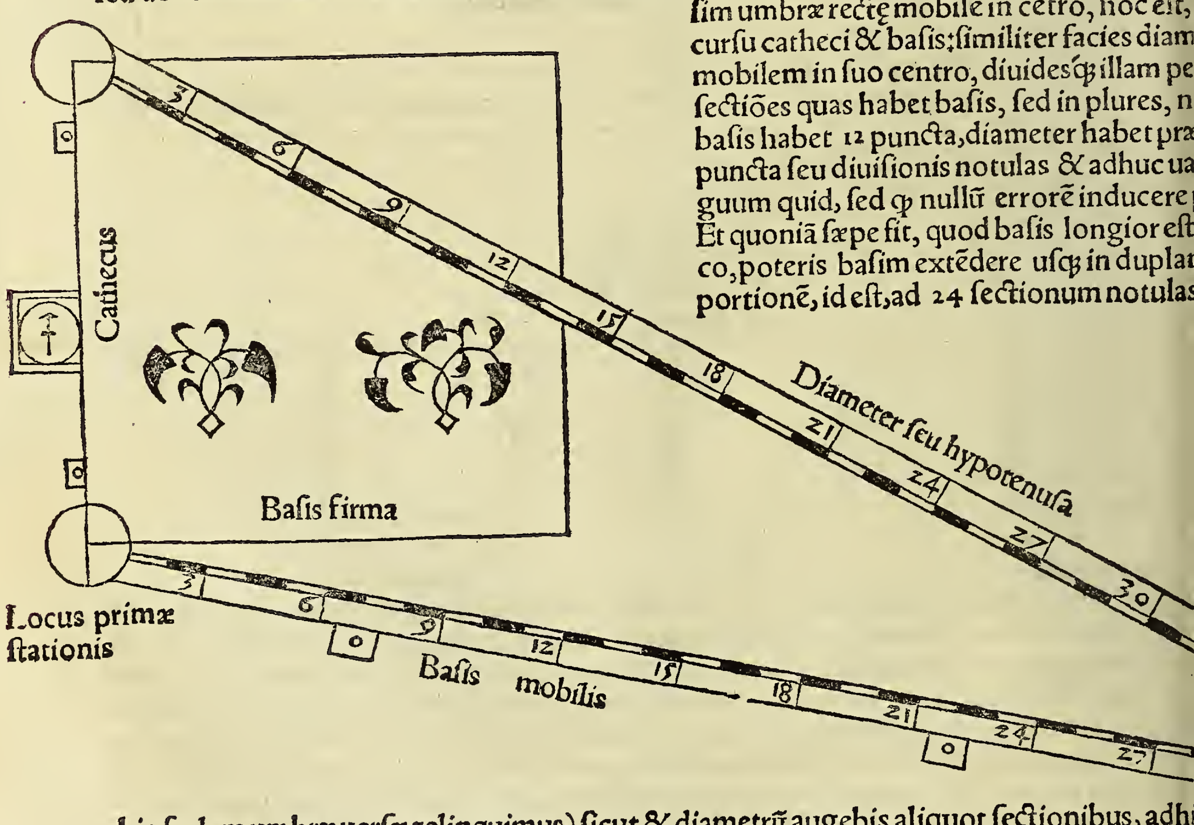
Quod ſi in operatione tua ſpacium baſis maius fuerit catheco ipſo, diameterq; ſcalæ ceciderit in coſtam umbræ uerſę, conuertes puncta umbræ uerſæ in puncta umbræ rectæ, & cõſiderabis in qua ꝓportione pũcta ultra 12 prouenientia excedãt duodenariũ, in ea enim proportione ſpaciũ terrę à te mẽſuratũ ſuperabit cathecũ. Vertunt̃ aũt pũcta umbrę uerſæ in pũcta umbrę rectę, ſi diuidant̃ 144 per pũcta umbræ uerſæ. Exẽplum: cadit diameter in tua obſeruatione pręciſe in 8 punctum umbræ uerſæ: diuides ergo numerũ 144 per 8. & inuenies in quotiẽte 18 qui cõtinent 12 ſemel & medietatẽ eius. Erit igitur ſpaciũ baſis in ſeſquialtera proportione ad cathecũ. Quod ſi cupis uitare hunc laborẽ, parabis ſcalam ut nulla habeat puncta quàm umbræ rectæ, idq; in hunc modũ. Extende baſim ſeu lineam

umbræ rectæ quãtum potes ultra duodenariũ,& replica in
ea aliquoties lineã umbrę rectę atq; diuide in eaſdẽ diuiſio
nes quas illa habet, & ad ſingulas ſectiones ſcribe ultra 12
numeros conſequentes 13 14 15 16,&c. Deinde pone re-
gulã ab una parte in cẽtrum ſeu angulum unde educit dia
meter,& aliam eius partem pone ſuper 13 punctũ,& fac no
tam in linea umbræ uerſæ, quã etiam ſignabis numero 13.
Poſtea quieſcente regula in angulo diametri, moue aliam
eius extremitatẽ in ſectionẽ 14, & imprime punctum in li
nea umbræ uerſæ, & ſic cõſequenter ages, quouſq; lineam
umbræ uerſę totam aut maiorem eius partem affeceris ſe-
ctionibus umbræ rectæ. Exemplum.

In magno inſtrumento ſingula puncta diſcriminatim ſunt ponenda,& notatis punctis in
ſcala aſcendẽte ad dextrã,totũ quod eſt extra quadratũ reſecandũ eſt, & numeri 14 16 18
&c. ad gradus aſcendẽdo ſignãdi. Sic enim fiet cõtinuatio punctorũ umbrę rectæ poſt 12.
Quod ſi per ſcalam altimetram nõ præciſe poſſis in tua operatione ſeruare rectangulum,
ſed deflectendum eſt extra lineam baſis & faciendus angulus acutus uel obtuſus, facies ba
ſim umbræ rectę mobilẽ in cẽtro, hoc eſt,
curſu catheci & baſis; ſimiliter facies diam
mobilem in ſuo centro, diuidesq; illam pe
ſectiões quas habet baſis, ſed in plures, n
baſis habet 12 puncta, diameter habet præ
puncta ſeu diuiſionis notulas & adhuc ua
guum quid, ſed q nullũ errorẽ inducere
Et quoniã ſæpe fit, quod baſis longior eſt
co, poteris baſim extẽdere uſq; in duplam
portionẽ, id eſt, ad 24 ſectionum notulas

hic ſcalam umbræ uerſæ relinquimus) ſicut & diametrũ augebis aliquot ſectionibus, adhi
bitis utriq; lineæ pinnulis, eritq; tunc idem ferè inſtrumentũ cum eo quod ab initio poſui
mus, niſi quod proportio baſis & catheci hic ad duodenarium more ſcalæ altimetræ eſt fa-
cta.

cta.Habes figuram pro exemplo, qua facilior in planicie metienda fieri nequit,ubi ex baſi mẽſurata habet̃ cathecus & hypothenuſa.Quando 12 in baſi & 17 in diametro concurrunt,habes angulum rectũ.Sin in diametro pauciora ꝙ 17 puncta per baſim abſcindãtur, erit angulus catheci & baſis acutus, modo diameter ſit in linea umbræ uerſæ.Angulus relinquit̃ obtuſus,quãdo linea baſis deſcẽdit à baſi quadrati.Quãdo itaq; aliquid metiri uolueris,cura ut ſtationẽ alteram facias in loco ubi diameter abſcindit numerũ qui certã proportionẽ habeat ad 12. Tunc enim facilior erit operatio:ut ſi abſcindat in baſi ſenariũ,ſpacium inter duas ſtationes deprehẽſum eſt ſubduplũ ad ſpaciũ menſurandũ, ſicut ſex ſunt in ſubdupla proportione ad 12. Sin abſciderit octo,erit ſpaciũ mẽſuratum ad ſpaciũ menſurandũ ſubtriplum, ſicut octonarius eſt ſubtriplus ad 12, ergo ſpacij mẽſurati medietas, quæ eſt tertia pars duodenarij,eſt addẽda eidẽ ſpacio,ut habeat̃ ſpaciũ menſurandũ,quod eſt cathecus.Quando diameter cadit in finem duodenarij,ſpacium menſuratũ æquale eſt menſurando.Si uero ceciderit in 15 punctum,ſpacium menſuratũ excedit menſurandũ in tribus,quæ ſunt quarta pars duodenarij. Sin ceciderit in 16 pũctum, ſpaciũ menſuratũ excedit menſurandum in tertia parte. Abſcindente uero diametro 18 punctum,ſpaciũ menſuratum erit in ſeſquialtera proportione ad menſurandum,hoc eſt,continet illud & prætere a medietatem eius. Hæc per regulam de tri pulchre indagantur in hunc modum. Octo puncta faciunt in ſpacio menſurato 30 paſſus,quot paſſus facient duodecim pũcta? operare ſecundum regulam & inuenies 45 paſſus.

Quid à Ptolemæo tractetur in 3 & 4 cap. ſui primi libri Coſmographici, Cap. XXIIII.

IN tertio cap. docet Ptol. quo pacto ex gradibus cœleſtibus liceat inuenire ſtadia aut miliaria terrã ambientia,& quot miliaria uni reſpondeãt gradui,de quo & ſuprà quoque nõnihil diximus,& ob id hic nihil amplius de hoc ſcribere uoluimus. In 5.cap. docet Pto. ut iuſtũ quis ponat fundamẽtum,q uult deſcribere regionẽ aliquã, atq; inſi

gniores regiones deſignet iuxta Coſmographiæ regulas,longitudinẽ regionũ quęrat ex eclipſibus ſolis aut lunæ,latitudinẽ aũt inueſtiget per accommoda inſtrumẽta, per quę & altitudo poli inuenit̃. Quãtum attinet ad latitudinẽ uel poli altitudinẽ (eſt enim idem) nulla eſt difficultas,quũ in omni loco ſole radiãte facile inueniri poſſit. Longitudinẽ uero inter duas ciuitates non licet tam facile deprehendere ex cœlo,ꝙ cœlum ſit in continuo motu, alias facilius haberi poſſet ꝙ latitudo.Nã ſi ſoli cœli planetarũ mouerent̃,ſtellatũ uero cœlum immotũ ſtaret,poſſet hic Baſileę ſtella aliqua obſeruari, quæ teneret plagã orientalem,poſſet & Cõſtantinopoli per inſtrumentũ eius ſuper horizontẽ obſeruari altitudo,& quot gradibus Cõſtantinopoli eſſet altior ꝙ Baſileæ,tanta eſſet differẽtia longitudinis inter Baſileã & illã Thraciæ urbẽ. Poſſet & iam,dum cœlum eſt in continuo motu,idẽ fieri,ſi cõmune poſſet dari ſignũ obſeruatiõis, ut ſcilicet ego hic Baſileæ & alius quiſpiam Cõſtantinopoli eodẽ tẽporis momẽto obſeruaremus eleuationem alicuius certæ ſtellę,ac deinde differentiã aduerteremus utriuſq; obſeruatiõis. Nullũ aũt aliud cõmune ſignũ poteſt dari ꝙ eclipſis lunę, quę hic & per totũ horizontẽ noſtrũ eodẽ tẽporis fit pun
to,tãetſi error aliquis, licet nõ magnꝰ, poſſet in obſeruatione initij aut integræ obſcura
ionis cõtingere.Nõ enim ſic ſubito luna labit̃ tota in tenebras,ut p̄ciſe momẽtũ illud to
ius obſcuratiõis obſeruari queat.Nec eſt alia ratio obſeruãdi longitudinẽ regionũ, quãꝗ
Dominus Petrus Appianus, quũ anno Chriſti 1546 mẽſe Maio illũ Auguſtæ Vindelico
um cõueniſſem, mihi narraret, ſe inueniſſe rationẽ aliã deprehendendi regionũ longitu
linẽ,ſperamusq; illum nõ ſoli Cęſari Carolo hãc rationẽ cõmunicaturũ,ſed et toti mũdo.

Longitudinis regionũ inuentio difficilis.

Petrus Apianus.

Sed

Sed redeamus unde digreſſi ſumus. Cum paras tabulam ſuper aliqua regione, & eidem iuſte inſcripſiſti certas aliquot ciuitates ſecũdum longum & latum, poſſunt & alię ciuitates & oppida ſine difficultate inſeri, habito reſpectu ad radices inſcriptarũ ciuitatũ. Sic quum ego deſcriberem Alſatiã & Briſgoiam, fundamẽti loco primum inſcripſi Baſileã, Argentinã, Offenburgũ, Friburgũ, Briſacũ, Colmariã & Dannũ, ac deinde aduerti oppida, quæ circa illam aut iſtã inueniunt̃ ſita ciuitatẽ, aut quę inter ſignatas deprehẽdunt̃ locari ciuitates. Tota ferè uis in hoc ſita eſt, ut iuſtos conſtituamus meridianos, ꝙ hoc modo fieri neceſſe eſt. Accipiamus duas ciuitates latitudine differentes, una exẽpli gratia ſit Baſilea ſita in ſuperiori Alſatia, aut ſi mauis in Sunggoia, alia ſit Groninga metropolis Friſiæ, uolo ſcire quomodo hæ duę ciuitates ſeſe habeant ad lineam meridianã, num unum habeant meridiem aut diuerſum, & quantum unius meridies differat ab alterius meridie. Id alia ratione nõ poteſt deprehendi niſi per eclipſim, nõ ſolis ſed lunæ, quæ certior eſt ſolari eclipſi propter diuerſitatẽ aſpectus. Inſtituam igitur aliquẽ, qui Groningę eandem obſeruet eclipſim, quam ego hic Baſileæ, & neceſſe eſt ꝙ in utroq; loco horologiũ non diſcrepet à motu ſolis uel ad unum minutũ. Quo prouiſo, expectabimus uterq; eclipſim certa nocte futuram, diligentiſſime aduertentes punctum illud quando luna tota eclipſat̃ omnem'q; perdit ſplendorẽ, aut quando tenebras incipit egredi, amiſſum'q; recuperare lumẽ. Si utriuſq; obſeruatio idem habet tẽporis momentum, ſeruatis prioribus cõditionibus, puta hic Baſileæ præciſe media nocte luna tota obſcurat̃, & idem fit Groningæ, indubitatum nobis erit ſignum, Baſileã & Groningam habere unam & eandem lõgitudinem, ſitasq; ſub eodem circulo meridiano. Sin Groningæ eclipſis illa duobus minutis anticipet tẽpus Baſilieñ. obſeruationis, erit Groninga oriẽtalior Baſilæa quatuor miliarib. Germanicis, eritq; differẽtia earũ in longitudie uel quatuor miliaria ſecundũ locum, uel duo minuta ſecundũ tẽpus, quæ idẽ ſunt. Quod ſi eclipſis aliqua quatuor minutis præueniat horã Baſilienſem, erit differentia longitudinis harum ciuitatũ, octo miliaria Germanica. In noſtro enim climate duo miliaria Germanica faciunt unum minutũ temporis ſecũdum longum. Et hinc eſt ꝙ diaria & ephemerides factæ ad meridianum Viennenſem aut Nurnbergenſem, non quadrant cum meridiano Baſilieñ. niſi auferant̃ ab eis aliquot minuta temporis in cõiunctionibus & oppoſitionibus, quum orientales citius in ſuo horizonte habeant meridiem q; occidentales in ſuo. Eſt aũt tempus oppoſitionis & tempus meditullij eclipſis eiuſdem oppoſitionis, præciſe idem tẽporis momentũ. Non autem ſic ſe habet coniunctio luminarium cum eclipſi ſolari, quę ſolũ in nouilunio cõtingit, quũ diuerſitas aſpectuũ hic duplicẽ efficiat cõiunctionem, ueram & uiſibilem. Vera reſpicit centrũ terræ, uiſibilis autẽ, ſuperficiem eiuſdem. Eſt etiam hodie error non uulgaris in calculo cõiunctionũ & oppoſitionum, nempe ut ueræ cõiunctiones atq; oppoſitiones pręueniant ſcriptas & calculo obſeruatas ferè 40 minutis. Et ego ſatis mirari nõ poſſum, quod hodie ſunt paſſim tot & tam præclari uiri, in aſtronomia doctiſſimi, qui hunc craſſum errorem aduertere noluerunt.

Per eclipſim lunæ deprehenditur longitudo.

Duo miliaria unũ minutum motus ſeu temporis.

Quid Ptolemæus in 5. 6 & alijs quibuſdã capitib. primi lib. ſuæ Coſmographiæ notauerit. Cap. XXV.

DOcet Ptolemæus in 5 cap. tabulas regionum temporis ſucceſſu eſſe alterandas. Quanq; enim terra ſemper maneat eadem atq; in eadem forma & diſpoſitione, quædam deniq; regna ac territoria hodie ſic ſeſe habeãt ut olim, nihilominus labentibus tẽporibus grandes fiunt mutationes in ipſis regnis, territorijs, populis & ciuitatibus. Delent̃ enim nonnunq; regna aut transferunt̃, exurgunt'q; noua. Sic multę nationes cõtrahuntur in unã, aut una in plures diſſipatur, ſolitudines fiunt habitabiles, & habitabilis redigit̃ in ſolitudinẽ. Inſignia olim nemora poſteris temporibus ſunt exciſa et facta habitatio hominum, ciuitates'q; magnæ abolitæ & exortæ nouæ. Hæc potiſſima eſt ratio, quare hodie Ptolemaicis tabulis nouę et ad tẽpora noſtra accõmodatę adijciuntur, quia à tẽpore ſuo (uixit enim circa annũ Chriſti 150) uſq; ad tẽpora noſtra grãdes & multę factæ ſunt in terra mutationes, id ꝙ in noſtra Germania apte uidere licet, in qua ſuo æuo nõ multæ fuerunt ciuitates, arces & aliæ munitæ habitationes, ut taceam tot principatus ducatus, Landgrauiatus, & marchionatus. Alſatiæ uocabulũ tũc nõ erat in rerũ natura, neq; Franconiæ, Haſſoniæ, Turingię, Saxoniæ & aliarũ regionũ Germanię priuata uocabula, quę poſtea ob populorũ inhabitationẽ ſunt exorta. Fuit Polonia ſua tẽpeſtate grandis ſylua, at hodie uaſtum eſt regnum. Conſtantinopolis & tota Turchiæ regio fuit Ptolemæi tempore Romanis ſubiecta, at hodie Romani uix tantum habẽt uiriũ, ut ſeſe tueri

Nouæ tabulæ in Ptolemæo.

quean

queant contra Turcam. Vides ꝗ neceſſarium ſit, ut noſtro tẽpore aliæ edantur Topographicæ tabulæ, quum tanta mutatio facta ſit in ſuperficie terrę, tamq; diuerſa hodie ſit terrarum diuiſio ab ea quã ueteres fecerunt in regnis & alijs prouincijs. In ſexto capite indicat Ptolemæus quod olim cõmodius ꝗ hodie orbis deſcriptio fieri potuit, quia tunc imperia latiſſime patebãt, & docti apud cunctas nationes, etiam barbaras, celebres habebant̃, atq; ob id facilime potuerunt quãcunq; deſcribere regionẽ. Fuerunt præterea multi docti uiri ante Ptolemæũ, qui tentarunt deſcribere orbem, inter quos præ cæteris cõmendatur Marinus, quippe qui diligentius alijs in Geographia ſcripſit, quanq; ſcripta illius in quibuſdã non careant reprehenſione. Nam nonnunq; ſic ſemet inuoluit, ut longitudinẽ pro latitudine, & cõtrà latitudinẽ pro longitudine poſuerit. Deinde ꝙ non docuit, quo pacto orbis deſcriptio fieri in plano debeat, & tertio longitudinẽ & aliquãdo latitudinem maiorem fecerit, quàm ars ipſa exegerit. Hæc tria conatur Ptolemæus corrigere in Marino.

Docti olim in precio.

In 7 capite adducit Ptolem. erratum Marini, quod de latitudine & longitudine uniuerſali orbis habitabilis poſuit, examinatq; ipſum & emẽdat. Latitudinẽ orbis habitabilis in utranq; æquinoctialis partẽ ſupputauit Marinus eſſe graduũ ferè 87. conaturq; id probare per ſigna cœlitus apparentia & profectiones itinerarias, nauigationesq;. Cœleſtia ſigna, quæ Marinus inducit, ſunt ſtellæ quædã, nempe maior & minor urſa, Orion, Pleiades, Canobus, canis maior, Algomeiſa, &c. In 8. capite oſtendit Ptol. quàm ineptè Marinus conet̃ demõſtrare, latitudinẽ terræ auſtralem terminari ſub tropico brumali, idemq; probare duabus profectionibus, una terreſtri, alia nautica. Certè nos hoc tempore ueriorem habemus notitiam de terræ latitudine ad auſtrum, ꝗ olim habuerit uel Marinus uel Ptolemæus, quũ noſtro æuo terra circũnauigetur, & potiſſimũ ab Hiſpania in orientẽ per meridiem adinuenta ſit nauigatio, de qua infrà proprium ſignabimus caput. In 9. capite reprehendit Ptol. maritimas profectiones, ex quibus Marinus putauit finem totius auſtralis latitudinis ſubiectum brumali tropico. In 10 capite ponit Ptol. propriam ſententiam ſuper uniuerſalis latitudinis termino, cõcludens uniuerſam cogniti orbis latitudinẽ non eſſe 87. graduũ, ut Marinus ſenſit, ſed 80, tantũ graduũ. In 11. cap. Ptol. cognitam orbis lõgitudinẽ, quã Marinus poſuerat 225 grad. ab inſulis Fortunatis uſq; ad Seras, corrigit, cõtrahitq; totã hanc longitudinem in 12 horarum interualla, hoc eſt, in 180 gradus.

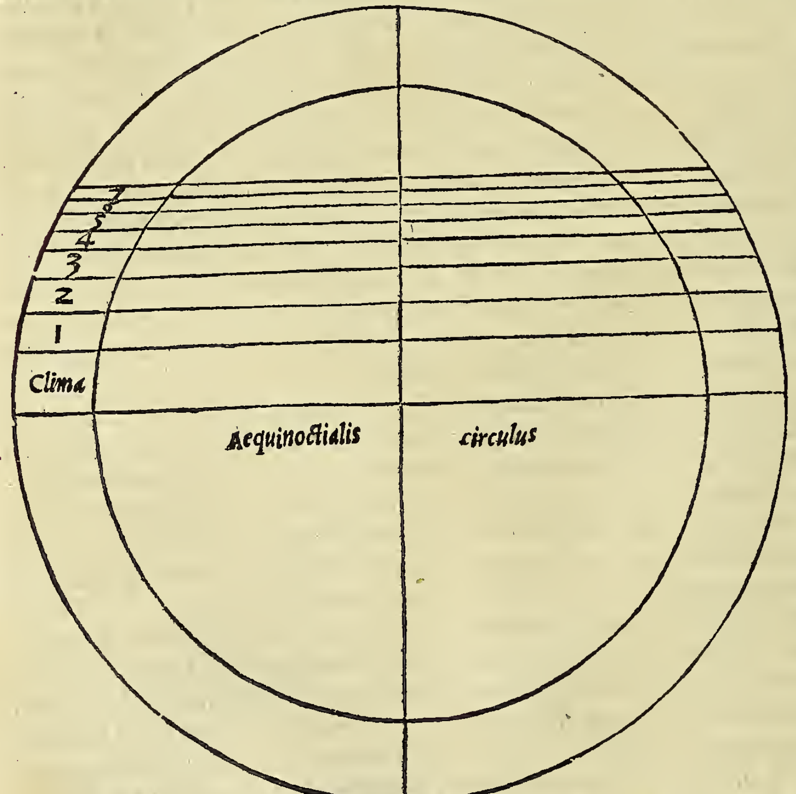
Extremitas Africæ modo cognita.

In 12 capite colligit Ptol. per particularia locorũ interſtitia lõgitudines, & deprehẽdit Marinum à Canarijs inſulis uſq; ad Eufraten nõ male ſupputaſſe longitudinem, at ab Eufrate uſq; ad Indiã per particularium locorũ diſtantias inuenit illum ſæpe hallucinatũ, id ꝙ ſequentibus capitib. 13 & 14 per aliquas nauigationes probat, quę trãſierunt uſq; ad promontorium Cory & ad Cururã ciuitatem. In 15. & 16 capite oſtendit Ptol. Marinum nedum erraſſe in generali deſcriptione orbis terreſtris, ſed etiã circa particulariũ locorum lõgitudinẽ & latitudinẽ in diuerſis opuſculis, quę de Geographia ſcripſit, diuerſa ſenſiſſe & planè erraſſe. Nã loca oppoſita, hoc eſt, in uno meridiano ſita, nonnunq; in unũ collocauit parallelum & cõtra. Sic circa regionũ fines nonnunq; erraſſe deprehendit̃, dum regionẽ unam ad occaſum alterius regionis poſuit, quę tamẽ illam à Borea reſpicit. Exẽpla huius oſcitantiæ ponit in 16 cap. In 17 cap. oſtendit Ptol. Marinum diſſentire hiſtorijs & enarrationibus nauigationũ, quas ſui tẽporis exploratores tradiderũt, pręſertim de ijs quæ fiũt per Indicũ littus uſq; ad Serã metropolim Serum, & inde uſq; ad terrã incognitam. Exploratores illi fuerunt mercatores & nautę Arabię felicis, traijcientes in Indiã, & tem nauigantes ab Aromatis uerſus meridiem ad Praſſum promõtorium. In 18 cap. reprehendit̃ Marinus à Ptolemæo de inepta locorũ deſcriptione, tam ſphærica ꝗ plana, præſertim ꝙ deſcriptionis in plano nullã idoneã tradiderit præceptionẽ. Ea nanq; quam tradidit tam obſcura eſt, ut iuxta eam difficile ſit uerã orbis in plano inſtituere deſcriptionem, quæ orbis repræſentet ſecundũ longũ ſimulachrũ. In 19 cap. aſſerit Ptol. ſe emendaſſe Geographiã Marini, ſubijſſeq; duplicem laborẽ. Vnus fuit quo diſcreuit ea, quæ nõ ſatis emendata uidebant̃ ab illis quæ rectæ caſtigationis cenſurã fuerant aſſecuta. Alter, quo decenti emendatione uerificatis locorum poſitionibus, adſcripſit numeros lõgitudinis ac latitudinis, ut ſcilicet loca ipſa in tabulis & terrarũ deſcriptione certius diſponerent̃ ptioraq; fierẽt ad inſcribẽdũ. Narrat ꝑterea ꝙ prouincijs ſingulis ſuos terminos, quib. ad quatuor mũdi plagas claudunt̃, aſſignauit, q̃dq; celebriorũ ciuitatũ, fluminũ, ſinuũ & mõtium poſitiones, tam in lõgitudine ꝗ in latitudine exactiores tradiderit, ꝗ Marinus ipſe.

Quid

Quid Ptolemæus in uiceſimo atq; ſequentibus quibuſdam tractet capitibus, Cap. XXVI.

IN uiceſimo capite reprehendit̃ Marinus de inepta orbis in plano deſcriptione, propo
niturq́ꝫ duplex habitabilis orbis figuratio: una quæ fit in ſphærica ſuperficie, & hæc nõ
eſt admodũ artificioſa, quanquã nõ facile tantæ magnitudinis ſphæra fabricari poſſit,
cuius ſuperficies cõtineat omnia, quæ neceſſario ponenda ſunt in ea. Neqꝫ etiã unico
intuitu noſter aſpectus omnes ſphericæ deſcriptionis partes ualet comprehẽdere, niſi uel
aſpectus uel ſphæra ipſa circumagatur. Quæ uero in plana ſuperficie fit orbis figuratio,
manens immota cũctas ſui partes noſtro offert aſpectui. Et quidẽ Marinus conatus eſt tra
dere præceptionẽ, qua tale orbis ſimulachrũ formari poſſet ſimile & cõforme ſphæricæ
deſcriptioni, ſed minime iuſtũ attigit ſcopũ. Nam diſtãtias poſuit improportionatas, cõſti
tuẽs ſcilicet pro omnib. parallelis & meridianis, q in ſphęra circuli ſunt, rectas lineas, & fa
ciens meridianis parallelos penê æquales. In 21 capite cõmemorat Ptolemæus modum
quendã, ſecundũ quẽ in plano orbis fiat deſcriptio, nempe ſi pro meridianis recte trahan-
tur lineæ, pro parallelis uero, circulorũ deſcribantur ſegmenta ſuper uno eodemq́ꝫ centro.
In 22 capite docet Ptolemæus quo pacto ſphæra parari debeat pro inſcribẽda cogniti
orbis habitatione. Et cũ ſuis tẽporibus non totus habitatus orbis ſed medius dũtaxat ex-
ploratus fuerit, ipſe in hoc capite hemiſphęriũ tantũ depingere docet, ſed quo ingenio &
tota ſphæra facile deſcribi poteſt. Quãto aũt huius ſphærę corpus maius fuerit, tanto plu-
ra loca, montes, fluuij & gentes ſuis nominibus inſcribi poſſunt. Porrò mediã ſphæram
Ptolemaicã poſuimus quoqꝫ inter tabulas regionũ, & eſt ſecunda in ordine. Hęc oſtẽdit
qꝫ longê & latè orbis terræ cognitus fuerit tẽpore Ptolemæi. In 23 capite ponit Ptole
męus 20 inſignes parallelos, ſecundũ quos maximæ dierũ lõgitudines ꝑ annũ accipiũtur.
Hi aũt paralleli ſic ordinãtur, ut creſcãt in tẽpore de quarta horę ad quartã, aut à media ho
ra ad integrã horã. Inter quos quidã habent peculiaria nomina, ſortiti ea aut ab inſigni ur
be, aut à fluuio aliquo magno, aut à monte pręcipuo, per quos trahunt̃. Extremus aũt uer
ſus meridiẽ parallelus,
q cognitã terminat ter
ram, tantum diſtat ab
æquinoctiali, quantum
parallelus per Meroën
uerſus ſeptentrionem.
Noſtro uero ęuo, quan
do tota Africa & litto-
ra eiꝰ cognita habẽtur,
plures uerſus meridiẽ
ſtatuendi ſunt paralleli
qꝫ ſignauerit Ptolemæ
us. Inter parallelos qui-
dam ponũt climata, &
cõprehendit clima ſpa-
ciũ terræ inter duos pa-
rallelos, in q̃ maxima
diei ab initio climatis
ad finem uſqꝫ eſt dimi-
diæ horæ uariatio, ſum
ptum in ea terræ, ab au
ſtro ad arctũ uerſus, in
tercapedine, qua po
lus ſeptentrionalis ele
uatior eſt graduũ 50 &

Clima quid.

minutorũ 30 ſubmiſſior uero graduũ 22 & minutorũ 45. Aliud ergo eſt clima & aliud pa
rallelus, etiã ſi ambo cingant circũferentiam terræ, trahanturq́ꝫ ab occidente in orientem
Parallelus quid. Parallelus eſt nudus circulus tractus per circuitum terræ æquidiſtans ab æquatore. Cli
ma uero eſt ſuperficies inter duos parallelos comprehenſa, circuitum terræ ambiens.
Aſſignant̃ autem cuilibet climati tres paralleli, unus ab initio, alius in medio, & tertius à fi
ne, Con

ne. Cõtrahunturq́; climata in latitudine, ſecundũ quod magis & magis receſſeris ab æqua
tore. Vt enim paralleli uerſus ſeptentrionem cõtinuo contrahũtur, dies autẽ econtrà au-
geſcunt, ſic quoq; climata, quæ parallelis clauduntur, parallelorũ imitantur naturam. Pri-
mum clima incipit à parallelo, cuius longior dies habet 12 horas & 45 minuta. Per mediũ
huius climatis tranſit parallelus cuius longior dies habet 13 horas, denominatq́; à Meroẽ
per quã trãſit. Parallelus uero in quem deſinit primũ clima & à quo incipit ſecundum, ha
bet longiorẽ diem 13 horarũ & 15 minutorũ. Vbi deſinit clima ſecũdum ibi incipit tertiũ,
habetq́; longiorẽ diem 13 horarũ & 45 minutorũ. Medius uero eius parallelus habet ho-
ras 13 & minuta 30. appellaturq́; Diaſyene. Eſt aũt Syene urbs Aegypti interioris. In ex-
tremitate ſeu fine climatis tertij habet parallelus circunductus longiorẽ diem 14 horas &
5 minuta. Medius uero parallelus, Alexandrinus dictus, habet præciſe 14 horas. In fine
quarti climatis habet parallelus longiorẽ diem 14 horas & 45 minuta, medius autem hu-
ius climatis parallelus Rhodienſis denominatus habet longiorẽ diem 14 horarũ & 30 mi
nutorum. Porrò extremus parallelus quinti climatis, Byzantinus appellatus ſeu Cõſtanti
nopolitanus, habet longiorẽ diem 15 horarũ atq; 15 minutorũ, medius autem Romanus
dictus, habet 15 horas. Quindecim enim horarũ eſt longior dies quem habent Romani
& omnes qui huic ſubiacẽt parallelo. Vbi ſextũ uerſus ſeptentrionẽ deſinit clima, ibi pa-
rallelus maximũ habet diem 15 horarũ & 45 minut. & trãſit hic parallelus p Heluetios,
apud quos ſeptimũ incipit clima & deſinit in eo parallelo ubi lõgior ęſtiuus dies habet ho
ras 16 atq; 15 minuta. Huic aũt parallelo ſubiacet Colonia Agrippina, Martpurgũ, Erdfur
diũ, Lipſia, &c. Vltra hęc ſeptẽ climata ueteres nulla alia poſuerũt climata ſed dũtaxat pa
rallelos cõſtituerunt, quia latitudo climatũ uehemẽter decreſceret, cũ ad modicã diſtantiã
uerſus polum dies ſenſibilter augeret. Quãto enim polus mũdi ſupra horizontẽ attollit,
tanto zodiacus & paralleli per eius gradus ducti, qui longitudines dierũ efficiũt obliquius
horizontem interſecant, maioresq́; arcus dierum ſupra hemiſphæriũ noſtrum relinquũt,
quàm ſint arcus noctiũ ſub hemiſphęrio deliteſcẽtes, ſole ſigna ſeptẽtrionalia percurrẽte.

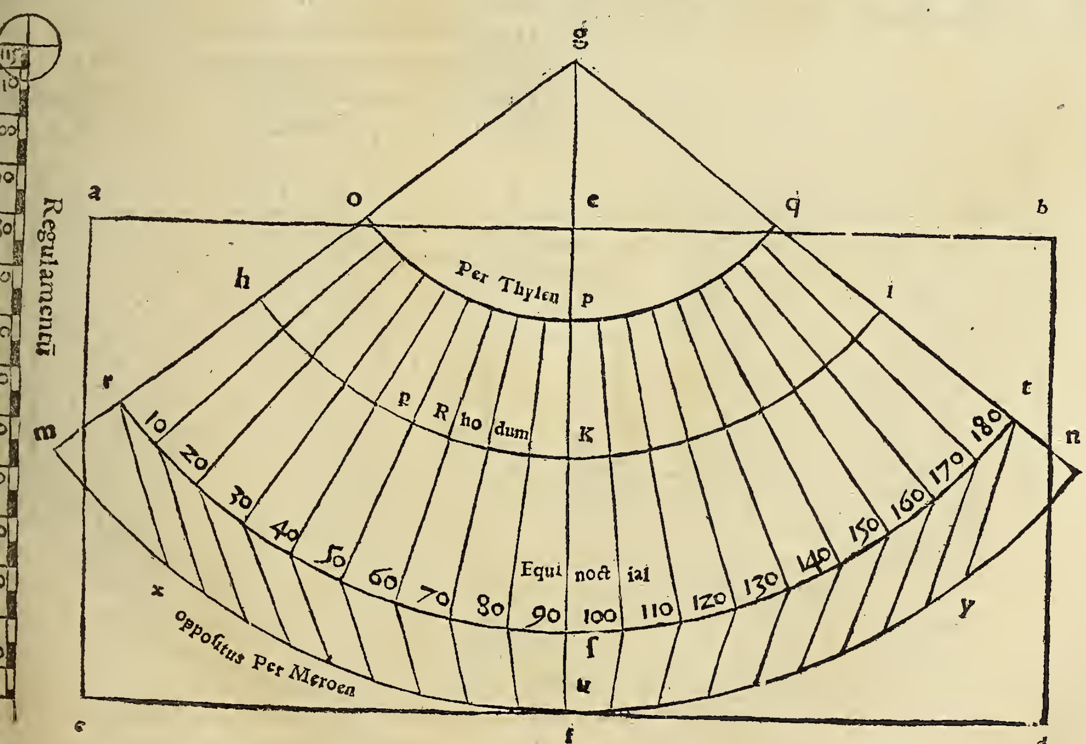
Meroë inſula eſt Nili.

Parallelus per Rhodũ.

Vltimũ clima finitur in Germania.

Quid Ptolemæus ſignauerit in 24 & ult. cap. primi libri ſuæ Coſmographiæ, Cap. XXVII.

DOcet Ptolemæus in ultimo capite primi libri ſuæ Coſmographiæ duplicẽ orbis
in plano deſcriptionem. Priorem inuenit ex aſpectu ſphærę motæ ſeu reuolutæ,
in qua ſcilicet meridiani ſunt rectæ lineæ iuxta uiſam apparentiam ſphæræ reuo

lutæ

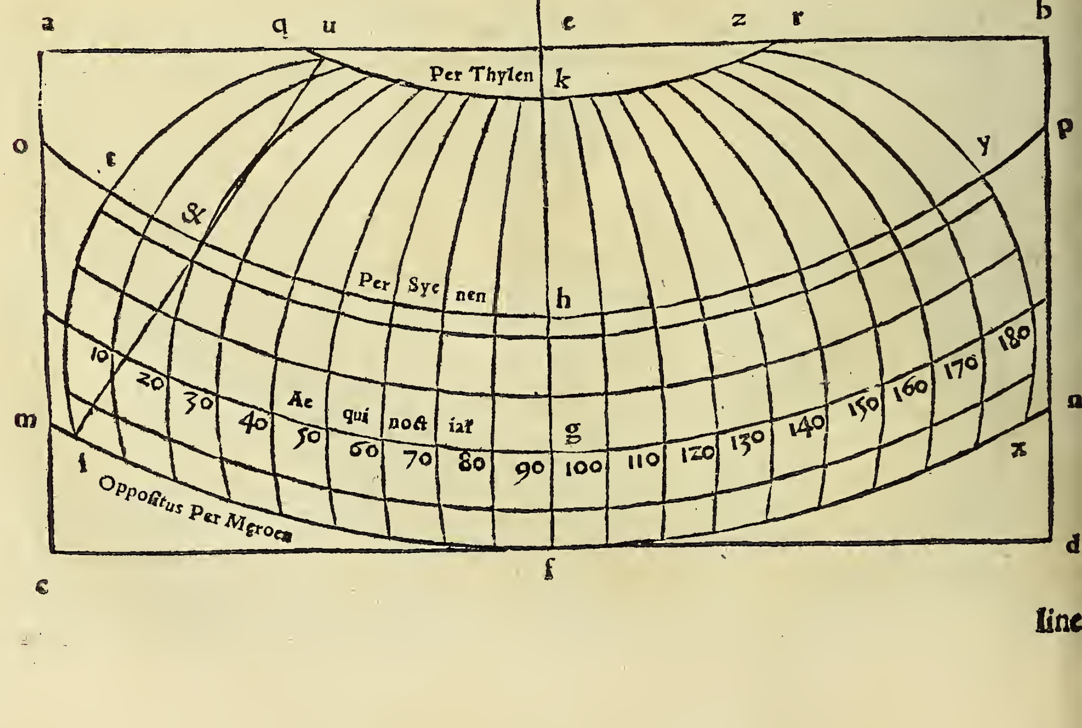
lutæ. Alteram docet formate ex intuitu ſphæræ quieſcentis. Deſcriptio prima habet ſe
in hunc modum. Fiat parallelogramum rectum A B C D, cuius latus A B duplum ſit
ad latus, A C diuidaturq́ꝫ parallelogramum illud in duo æqua per lineam E F, & hæc
eadem linea per tertiam ſui partem aut paulò amplius extendatur ultra E, ut ſcilicet E G
habeat 34 partes tales, quales ſunt per lineam F G 131 & una tertia. Quod ſic certius effi
cies, ſi lineam F E ſeorſum diuiſeris in 97 partes & unã tertiã, hoc eſt, uiginti minuta,
& ex illis accipies 34 partes, numerabisq́ꝫ ab E ſurſum, & ad finem earum facies punctũ
G polum mundi ſeptentrionalem repræſentantem, quiq́ꝫ centrũ eſt parallelorum, nempe
æquatoris & paralleli tranſeuntis per Rhodum, atq́ꝫ illius qui trãſit per Thylen. Qui tran
ſit per Rhodum, diſtat à centro G gradibus 79. qui uero per Thylen gradibus 52. Aequi
noctialis autem diſtat gradibus 115 & qui ex oppoſito eſt ei qui per Meroën tranſit, gra-
dibus 131. Porrò meridianos hoc modo inſcribes. Excipe circino intercapedinẽ 40 gra-
duum ut ſignãtur in regulamento, & pone circinum ſic expanſum ſuper parallelũ Rho-
dianũ, atq́ꝫ diuide interuallum illud in quinq́ꝫ æquales partes, atq́ꝫ in hũc modum diuide to
tum parallelũ: æquinoctialem quoq́ꝫ diuide in 18 æquales partes, & trahe rectas lineas per
correſpondentia puncta ab æquatore uſq́ꝫ ad parallelum tranſeuntem per Thylen, & diſta
bũt meridiani per 10 gradus. Demum fige regulamentum in punctum G & habebis nu
merum longitudinis & latitudinis pro regionibus & ciuitatibus inſcribendis. Longitu-
do ciuitatum ſupputatur ſecũdum numerum ſignatum iuxta æquinoctialem, latitudo au-
tem numeratur in regulamento, centro G affixo. Ponit deinde Ptolomæus in hoc ul-

Alius modus deſcriptionis ſphæræ.

timo capite alteram orbis in pla
rę quieſcẽtis & eſt ſphæricę figu
meridionales formant iuxta ap
rica ſcribuntur ſuperficie. Hæc
ſcat, & aſpectuum ſeu coni ui-
tro ſphæræ educitur ad commu
tæ terrę lõgitudinẽ in duo æqua

no deſcriptionẽ, quæ ſcilicet fit ex intuitu ſphę
1 rationi longè ſimilior quàm prior. Nam lineæ
parentiam meridianarum linearũ, quæ in ſphæ
aũt apparẽtia fit, ſi firmetur ſphæra atq́ꝫ quie-
ſorij axis cõſtituatur in recta linea, quæ ex cen-
ne ſectionis pũctum meridiani ſecantis cogn
& ipſius paralleli latitudinem eiuſdem cogni-
tæ terræ bifariã diſpeſcentis, hoc eſt, ut oculus
mediet inter centrum & ſectionem illam me-
ridiani & paralleli in medio habitabilis terra
ſe mutuo ſecãtium. Cæterum proiectionem
tetræ habitabilis in plano, ſecundum lineas ar
cuales tam meridianas quàm parallelas, ſic eff
cies. In plano deſcribe duo quadrangula, re
ctãgula & æquilatera, A C E F & E F B

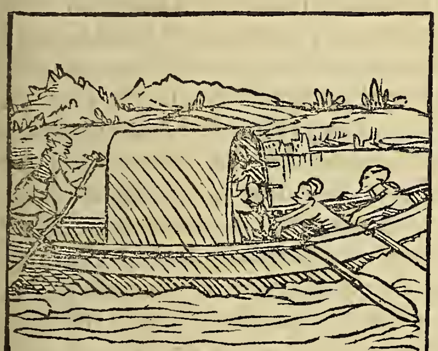

linea

lineam E F diuide ſeorſum in 90 partes æquales. Prætereа eandem lineam E F extende ultra E ſecundum quantitatem lineæ E F cui adde unam partem & 50 minuta lineę ſeorſum diuiſæ, & habebis centrum L, quod ſcilicet centrum erit omnium parallelorũ, qui hoc pacto inſcribãtur. Numera à puncto F uerſus E ſedecim partes & 25 minuta, & fini huius immitte pedem circini, & reliquum extẽde in L centrum & deſcribe æquinoctialem. Rurſum ab æquinoctiali recẽſe 23 partes & 50 minuta, & immiſſo pede circini in finem eius, & altero extenſo in L pinge tropicũ cancri. Iterũ ab æquinoctiali uerſus E numera 63 partes, & ut prius deſcribe parallelum tranſeuntem per Thylen. Poſtea pro meridianis inſcribendis diſtantibus per quinq; gradus ſic procede. Accipe cum circino in linea diuiſa diſtantiam duorum graduum & 15 minutorũ, quam in parallelo per Thylen tranſeunte, incipiendo à linea E F, utrinq; decies & octies replicabis, notando puncta. Consimiliter ages recipiendo diſtantiam quatuor graduum 35 minutorum, & in parallelo per Syenem tranſeunte decies & octies replicando. Iterum recipe diſtantiam 4 graduum & 50 minutorum, & in parallelo oppoſito per Meroẽn utrinq; pinge 18 puncta. Quibus ſignatis, quære cum circino centrum trium punctorũ in his tribus parallelis à meridiano recto E F æquidiſtantiũ: quo inuento, duc arcum per hæc tria puncta. Sic ages cum omnibus trinis & trinis pũctis. Quod ſi ultra Ptolemæi inuentionẽ, terræ figurationem uerſus auſtrum extendere uolueris, deſcribe primo parallelum diſtantem ab æquinoctiali 30 gradibus, quem diuides ſicut oppoſitum ſuum uerſus aquilonem. Secundo deſcribe parallelum ab æquinoctiali per 40 gradus diſtantem, quem diuides ſicut oppoſitum ſuum: deinde quære cẽtra hinc inde, & cõple priores meridianos. Sic itaq; habes in ſumma, quid Ptolemæus per ſingula capita ſuæ Geographię in primo libro tractet, cum adiectione noſtræ declarationis, ubi res ipſa expoſtulare uidebatur.

De nauigatione maris, *Cap.* XXVIII.

ETiamſi ab antiquis temporibus magnæ nauigationes factæ fuerint in mari, lateq; hinc & inde homines ſeſe eius expoſuerint fluctib. & periculis, tamẽ nullibi inuenitur ꝙ tam longæ profectiones in eo factæ fuerint, ſicut noſtro fiũt æuo, quãdo ferè nullus maris angulus indiſcuſſus eſt relictus. Certe Ptolemæus multa ſcrutatus eſt, & bonam partem terrę deſcripſit, at nõ pauca illum latuerunt quæ meo æuo intra 30 aut 40 annos adinuẽta ſunt. Extremitas meridionalis, quam in noua tabula Africæ atque in generali orbis deſcriptione uides extẽdi ultra tropicũ brumalem, quam hodie uocant Caput bonæ ſpei, iam noſtro æuo eſt explorata & cognita, nec obſtat quod unus aut alter ante Chriſti natiuitatẽ fuerũt, qui littora Africæ circumnauigarunt, ab occidẽte traiicientes in orientem, quum interim uſq; ad noſtra tẽpora illa nauigatio fuerit intermiſſa & à noſtris penitus incognita, iam demum repetita frequentet ſine ceſſatione. Et quid dicã de magnis iſtis inſulis America, Paria, Cuba, Hiſpaniola, Zipangri, Franciſca & aliis multis, quæ ueteribus penitus incognitæ fuerunt, ſicut & bona pars in extremitate Indiæ? Quin & fama terræ Callikut apud nos hodie increbuit, quæ tamen ſemper cognita fuit & à uicinis nationibus frequentata, puta ab Arabiæ, Taprobanę & aliarũ uicinarum terrarum incolis, inter quas media iacet, ut uidere licet in prima generali tabula, at per nouã nauigationẽ quæ hodie ab Hiſpania in orientem fit, innotuit nobis emporium illud tanquam noua aliqua terra, quam tamen inexperti pro inſula habent iam primum inuenta. Ante quadraginta annos maiores nõ fuerũt nauigationnes in Europa, quàm quæ ab Hiſpania (quæ finis eſt Europæ uerſus occidentem) in mari mediterraneo factæ ſunt ad terram ſanctam, aut à Brabantia uel etiam Anglia ad Hiſpaniam: itemq; à Venetiis ad Africam & Aegyptũ. Nauigarunt & Aegyptii per mare rubrum uſq; ad Callikut & ad alias regiones oriẽtales, unde aduexerũt aromaticas ſpecies pro tota Europa. Noſtro uero tempore aliud inuentum eſt iter, quod ducit ad Callikut & plagam orientalem. Nam ſoluunt in Portugallia & nauibus circueunt totam Africam, *Nauigatio in orientem.*

cam, uertuntq́; uela in orientem. Et primum quidem longo itinere ſulcant mare recta uerſus meridiem, quouſq; ad finem Africanæ terræ peruenerint, deinde flexa aliquam diu naue ſecundum recuruationem littoris in ſeptẽtrionem, perueniunt ad mare Rubrũ & hinc ad orientem, primum ad Callicuth & inde ad reliquas terras & inſulas, in quibus exercentur negocia daturq́; opera mercaturæ. Fiũt præterea nauigationes ab Hiſpania uerſus occidentem ad nouas inſulas ante triginta annos repertas, nempe ad Americam, Spagnollam ſiue Hiſpaniolam, Iucatanam & alias multas inſulas, quarũ diſtantia ab Hiſpania per oceanum protrahitur ferè in orientem. Nam abſunt circiter mille miliaribus ab Hiſpania. At ex Europa uerſus polum ſeptentrionalẽ non patet iter nauigabile, quo terra poſſit circuiri, quemadmodum à meridie circumnauigatur, quia terra à ſeptẽtrione porrigitur ferè ad polum uſque, ubi ob immenſum & perpetuum frigus atq; caliginoſum aërem nemo mortaliũ uerſari poteſt, ſicut nec ſub polo auſtrali nauigationes citra periculum fieri poſſunt, id quod experti ſunt Emanuelis regis Luſitaniæ naues, quæ penè cum gubernatoribus in extremum inciderunt periculum, ubi ingreſſæ ſunt interiora Auſtri, quæſitum nouas inſulas in uaſtiſſimo mari. De quo infra quoq; nonnihil dicemus, ubi nouarum inſularum inuentionem oſtenderimus.

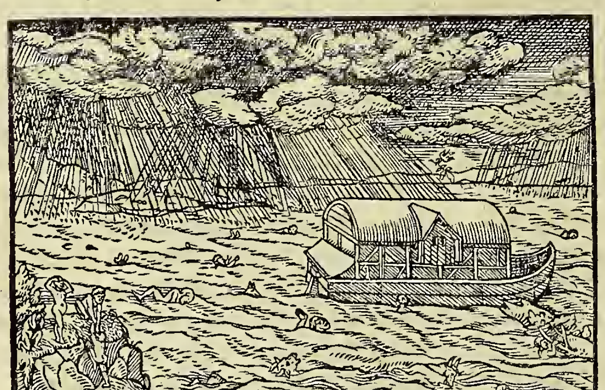
De prima terræ inhabitatione, Cap. XXIX.

QVàm làtè ſeſe extenderit ante diluuiũ humani generis habitatio in terra, qualia erexerint ædificia, & quas incoluerint terras atq; oppida, nemo mortalium ſcire poteſt: quia tunc alia fuit facies terrę, nõ dubium quin & alia littora maris, alij fluminũ aluei, fortaſſis & alij mõtes & ualles, ſed quę ob ſuperueniẽtis diluuij graſſationẽ omnia ſunt cõfuſa & immutata, ædificia cõcuſſa & regionum fines deleti. Non dubiũ quin primi illi patres ob longæuam ſuam ætatem cõſtruxerint magnifica & ſumptuoſa ædificia, utpote quorũ uita protracta fuit in octingẽteſimũ aut nongenteſimũ annũ, & interim nati fuerint gigãtes, homines uaſtiſſimo corpore, qui paruis tugurijs includi nequiuerunt. Geneſis quarto, quinto & ſexto ſcriptura mentionem facit de illorum uita. Retulerunt & illi qui ſaluati ſunt in arca poſteris ſuis, qualem faciem habuerit orbis ante diluuium, de qua re pauca quædam ſunt ſignata à Beroſo hiſtorico gentili, qui tempore Alexandri magni Babyloniæ uixit. Is autem in hunc ſcribit modum. Ante aquarum cladem famoſam, qua uniuerſus perijt orbis multa præterierunt ſecula, quæ à noſtris Chaldæis fideliter fuerunt ſeruata. Scribũt illis temporibus circa Libanum fuiſſe Enos urbem maximã gigantũ, qui uniuerſo orbi dominabantur ab occaſu ſolis ad ortũ. Hi uaſtitate corporis ac robore cõfiſi, inuẽtis armis omnes opprimebãt, libidiniq́; inſeruientes inuenerunt papiliones & inſtrumenta muſica & omnes delicias, mãducabant homines & procurabant aborſus, in eduliumq́; præparabant, & commiſcebantur maribus, filiabus, ſororibus, maſculis & brutis, & nihil erat ſceleris quod non admitterent, cõtemptores religionis & deorũ. At poſtquam orbis ſubmerſus rurſum exiccatus fuit ab aquis, non fuerũt niſi octo homines in Armenia Saga, per quos totum genus humanum ſeminatum eſt in terris, idq́; in hũc modum. Cum nauis in aquis reſediſſet ſuper uerticẽ mõtis Gordies in ipſa Armenia, exiccataq́; fuiſſet terra, deſcẽdit Noa cum familia ſua è monte in planiciem campi, qui cadaueribus plenus fuit, atque ob id uſque in hunc diem uocatus fuit מֵתֵי אָדָם methe Adam, id eſt, mortui homines, compreſſiſq́; cõiugibus perpetuo geminos edebãt, maſculum & fœmellam, quibus adultis & coniugibus factis, genuerunt & ipſi uno partu gemellos. Deus namq; & natura nũquam defuerunt rerum neceſſitati quantum attinet ad propagationem orbis. Cum itaq; in hunc modum

Aedificia magnifica ante diluuium.

Beroſus de mũdo ante diluuium.

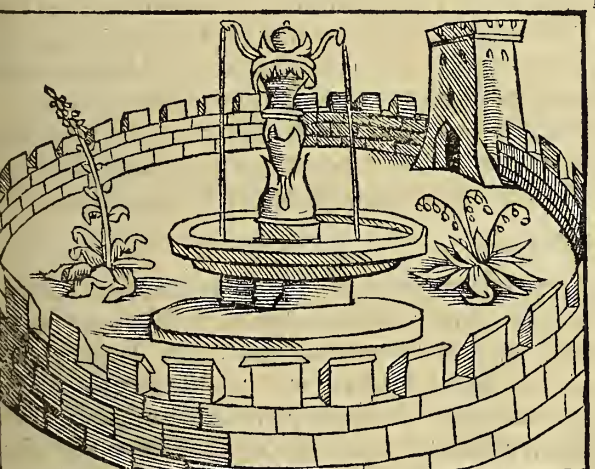
Anthropophagi.

dum breui tẽporis interuallo humanũ genus ſupra modum auctum eſſet, repletaq́ʒ Arme
nia hominibus, cogebãtur multi illinc diſcedere, nouasq́ʒ ſibi quærere ſedes. Ianus uero *Ianus qui Noha à uino ſic dictus.*
(ſic uocat Beroſus Noam) monebat principes eorum qui diſceſſuri erant, ut ſibi proſpice
rent de nouis habitationibus, ordinarent inter homines ciuilem ſeu politicam uiuendi
rationem, extruerentq́ʒ ciuitates & oppida. Deſignauit illis tres mundi partes, Aſiã, Afri/
cam & Europam, ſicut illas ante diluuium uiderat, tribuitq́ʒ ſingulis principibus ſingulas
prouincias, ad quas ſeſe cum populo ſuo conferrent. Nimrodum uero fecit regem in Ba/
byloniæ regione, qui & campum Sennaar adiens, fecit ibi extrui ciuitatẽ, erexitq́ʒ inſignis
altitudinis turrim, quæ montiũ excedebat cacumina, in ſignum quod Babylonicus popu
lus primus eſſet in mundo. In Aegyptum quoqʒ miſit Chamum, & in Libyam atqʒ Cyre
nen Tritonem, in reliquã uero Africæ partẽ Iaphetũ, qui cum Africa ſimul bonã habuit
Europæ partem. Porrò in Aſiam orientalem miſit Gangem, à quo fluuius quidã magnus
ſortitus eſt uocabulum iſtud. In Europam uero deſtinauit Tuiſconem, cuius dominium
extendebatur à Tanai fluuio uſqʒ ad Rhenũ. Nouiſſime uero & Ianus egreſſus eſt de Ar
menia, ut per uniuerſum orbem homines doceret uiuendi ritũ & quo pacto conſtruerent
ædificia. Huc uſqʒ uerborum Beroſi ſenſus. Nec dubiũ quin Beroſus hæc habuerit ex prę/
deceſſorũ ſcriptis, relictis ſcilicet uel à Noah uel à filijs eius, qui utrũqʒ uiderũt orbẽ, nẽpe
eum qui fuit ante & qui poſt diluuium. Hi proculdubio recenſuerũt poſteris ſuis, qualem
faciem habuerit mundus ante diluuium, remanſitq́ʒ poſt eorum mortem uel fama uel ſcri/
ptum aliquod de primo mundo. Vt autem rectè intelligas Beroſi uerba, cõſules tabulam
Aſiæ, & in ea uidebis ſitum Armeniæ atqʒ Babyloniæ. Aegyptum uero & Cyrenen quę/
res in Africa. Patet etiã ex memoratis Beroſi uerbis, nos Teutones ſic appellatos à Tui/
ſcone, de quo infrà ubi ad Germaniam peruenerimus latius diſſeremus.

De Paradiſo terreſtri, Cap. XXX.

CVm propoſitum noſtrum ſit in hoc libro deſcribere totius terræ circuitum, habi
tudinem & inhabitatas regiones, paradiſus autẽ certum in terra occupet locum,
non abs re in initio noſtri libri de eo quoqʒ faciemus mẽtionem, ubi nam hic de/
litiarũ hortus temporibus primorum parentũ fuerit, & ſi adhuc in rerũ ſit natu/

ra. Et hic quidẽ inter doctos uariæ ſunt
opiniones, & nullus ferè nõ proprium
adfert cordis ſui figmẽtum. Nam ſunt
qui aſſerunt paradiſum locatũ in orien
te extra tropicũ capricorni atqʒ extra
tropicum cãcri. Alij uolunt ipſum lo/ *Opiniones de paradiſo.*
cari ſub æquinoctiali circulo, in tempe
rata aliqua regione. Sũt rurſum alij qui
fingunt ipſum cõſtitutum in altiſſimo
loco, longe ſemotum à noſtro orbe &
pertingentẽ uſqʒ ad lunarem circulum,
expertem omnis aëreæ tempeſtatis, &
quo nullus uentus aut nubes peruenire
poteſt, aſſeruntq́ʒ in eo corporaliter ui
uere Henoch & Eliam. Sunt quarto,
qui ſcribunt hunc hortũ ante diluuium
occupaſſe in oriente aliquot fertiliſſimas regiones, puta Syriam, Damaſcum, Arabiam,
Aegyptum, &c. fueritq́ʒ ambitus eius ampliſſimus & durauerit uſque ad diluuium, muni
tus angelorum cuſtodia, ut ſcriptura ſacra habet. Cum autem totus mundus diluuio peri/
ret, interijt et hic hortus, ut nec ueſtigiũ aliquod eius aut ſeptorũ eius in terra remãſerit. Si
enim in hunc uſqʒ diem extaret, putas illum ſic latere, ut nõ fuerit inuentus ab hominibus,
qui nullum non terræ angulum ſunt perſcrutati? Complexus eſt meliorem terræ portio/
nem & decoratus nobilioribus arboribus & plantulis quàm reliqua terra, à quibus homo
collegiſſet optimos fructus, ſubtile & incorruptũ alimentum pro conſeruatione uitæ ſuæ.
Inter multas autẽ optimas arbores erat in hoc horto arbor quædã, dicta arbor uitæ, cuius *Arbor uitæ.*

 fructus

fructus fuiſſet ceu ſaluberrimũ remedium homini, conſeruaſſetq́ eum in perpetua iuuẽtute, ut neq; ſenuiſſet neque ſenectutis incõmoda ſenſiſſet, ſed manſiſſent membra corporis eius uegeta, donec tãdem à corporali uita translatus fuiſſet ſine mortis medio ad cœleſtẽ illam & perpetuo duraturam uitam cum corpore & anima. Habuiſſet proinde homo in terrena paradiſo labores quoſdam, ſed quos ſine corporaliũ uirium debilitatione, abſq; ſudore & fatigatione tranſegiſſet. Protuliſſet terra ſua ſponte nedum neceſſaria uerũ & amœna quæq;, inambulaſſetq́ homo inter terrænaſcentia ipſa, & pro uoto ſuo omnia ordine quodam cõpoſuiſſet, & hic labor uerius recreatio quædã fuiſſet atq; admiratio beneficiorũ dei, quæ homini exhibuiſſet, quàm fatigatio. Terra nondum obnoxia erat maledictioni, atq; ideo inter optimas plantulas nullum ſuccreuiſſet zizania. Habent & Iudæi de paradiſo ſuas cogitationes, easq́ admodum ſtultas & mẽdacijs plenas. Scribũt autẽ in libro מעשה שאירע לר׳ יהושע בן לבי paradiſum adhuc extare atq; multos in eo eſſe homines cũ corpore & anima. Potiſſimũ

Iudæorum fabula de paradiſo.

autem ſcribunt fabulam quandã de magno illo & probitate conſpicuo rabi Iehoſua, quomodo deus miſerit ad eum angelum mortis, cum inſtaret hora mortis eius, qui eum interrogaret, quid peteret à domino deo ante mortem ſuam. Ille uero poſtulauit, ut ſibi oſtenderetur locus ſuæ manſionis in Gan Eden, hoc eſt, in paradiſo. Cumq́ dominus petitioni eius annuiſſet, ductusq́ fuiſſet per angelum mortis ad ſeptum paradiſi ut introſpiceret nõ autẽ ingrederetur, elapſus ille è manibus angeli mortis, ſubito illapſus eſt in paradiſum. Perambulans ergo locum illum uoluptatis, & luſtrans omnia habitacula eius, inuenit ſeptem in eo manſiones, quæ ſingulæ in longitudine habebant centum millia miliariorum, & in latitudine decem millia. In prima mãſione erant pagani, qui relicto paganiſmo conuerſi fuerant ad legem dei. In ſecũda erant pœnitentes, in tertia Abraham, Iſahac, Iacob & omnes filij Iſraẽl, qui egreſſi erãt ex Aegypto & mortui in ſolitudine. In quarta nemo erat, ſed in quinta erat Meſſias filius Dauid, atq; Elias. In ſexta erãt, qui hinc migrauerũt in mœrore & triſtitia. In ſeptima autem, qui mortui ſunt in mundo ex infirmitate aut ſupplicio. Huiuſmodi ſtultitias ſcribunt miſeri Iudæi, & ſimplices hæc credunt, etiãſi nec iota adducant ex ſcriptura. Sed dicet quis. Et quomodo dixit Chriſtus in cruce, hodie mecũ eris in paradiſo? An non hæc uerba aſtruunt paradiſum adhuc exiſtere in terra? Reſpondeo. Locus ille euangelij ſeipſum explicat. Nam cum latro oraſſet, domine memẽto mei cum ueneris in regnum tuum, reſpondit Chriſtus, hodie mecum eris in paradiſo, hoc eſt, in meo regno. Regnũ autẽ Chriſti non eſt de hoc mundo, ut ille coram Pilato teſtatus eſt.

De mutatione & alteratione ciuitatum & regionum, Cap. XXXI.

SApiens Salomon ſcribit Eccleſ. 1. generationem tranſire & generationem aduenire, terram autem ſtare in æternum, quaſi dicat: id quod deus facit ſolidum manet, quod autem ab hominibus paratur, uadit cum homine ad interitum. Fuerũt olim florentiſſimæ & magnæ in mũdo urbes, quas ſi hodie quærere uelles, nec ruinas earum inuenire poſſes, imò nec facile locus ſitus earum tibi à quopiam demonſtrari poſſet: aut ſi etiam oſtenderetur, non facile poſſes in animum tuum inducere, homines illic olim commoratos, uſq; adeo in nihilum redigitur omnis faſtus & pompa hominũ, id quod teſtantur Ilium in Troia, Alexia in Burgundia, Tyrus in Paleſtina, Corinthus in Peloponneſo, Babylon in Sennaar, Athenæ in Attica, & aliæ quàm multæ inſignes urbes, quæ ante plurimos annos in ſolitudinem ſunt redactæ. Et tamen, ut Strabo ſcribit, appetit hominis animus uidere ea loca & ruinas ipſas ubi olim magnificæ illæ conſtitutæ fuerũt urbes, ſicut & libenter uiſitamus ſepulchra in quibus condita iacent oſſa præſtantium uirorum. Sed quæris unde ſit, quod quarũdam ciuitatum nec ruinæ amplius appareant. Ad quod facile reſpondetur, non fuiſſe priuatim apud ueteres in ædificando luxum, quẽ hodie uidemus apud omnes receptum. Alioquin ſi Auguſta Rauracorũ tot ê quadratis lapidibus domos habuiſſet quot habet Baſilea, alia ruinarum apparerent ueſtigia. Reſoluuntur facile

lignea

ignea ædificia per ignem in nihilũ,ubi lapidea perpetua relinquunt ueſtigia. Fuerũt præ/
erea olim regiones aliquæ, quæ ſupra modũ creuerunt in potentia & dilatauerunt pome
ia regnorũ ſuorũ,quæ noſtro æuo uel penitus cõciderunt uel adeò humiliatæ ſunt, ut nul *Regionum humiliatio.*
am nominis ſui habeãt prærogatiuam, id quod teſtant̃ Babylonia, Perſia, Terra ſancta,
mò & Italia ipſa, Macedonia & pleræq; aliæ regiones,quæ noſtris tẽporibus alijs ſubijci/
ntur regnis. Ecõtra uero,ubi olim nullum fuit imperium aut ulla potẽtia, ibi hoc noſtro
ẽpore inueniunt̃ principatus & poteſtates ſumma autoritate pollẽtes. Sicq; fit ut omnia
n hoc mundo ſurſum atq; deorſum ferãtur, uerumq; ſit, ꝙ nihil perpetuũ eſt ſub luna nec
quicq; ſtabile ſub ſole. Degenerant regna in prouincias, aſcendit urbs una in honore &
pibus,alia uero deſcẽdit,transferũtur populi de regione in regionẽ,deuaſtat̃ hic prouin/
ia aliqua florens, alibi alia aduerſam ſuſtinet fortunã, totq; interitus & tranſmutationes
aſſim incidũt per orbẽ,ut nemo queat calamitates illas om̃es enarrare,et ꝙ adhuc miſera
ilius eſt,nos corruimus cũ labente mũdo,perimusq; cũ interitu eius.Certè niſi ſtipites &
mẽtes ſumus, hæc nos monere debẽt, ne animũ his caducis & fluxis reb. nimiũ laxemus,
ed quęramus habitaculũ Chriſti, quod fundatũ eſt ſupra firmã petrã,ubi periclitari nũq̃ *Vnde interitus*
oterimus. Porrò interitus & deſolatio regionum atq; ciuitatũ fit aliquando per hoſtiles *regionum.*
raſſatiões, aliquãdo per cõflagrationẽ aut aliud fatũ,interdũ q̃q; corruũt per terręmotus
ut per alias cauſas ſecretas, ſicut prodũt hiſtoriæ per terræmotus plurimos oppreſſos ho
ines. Factũ quoq; legimus,ut aliquãdo per terræmotus inſulæ quædã cõtinenti adiũctæ
unt,& rurſum aliæ inſulę à cõtinenti auulſæ, ut patet de Sicilia, Euboẽa & quibuſdã alijs,
e quibus ſuis quibuſq; locis fiet mentio. Produnt etiã hiſtorię,planicies quaſdã cãpeſtres
erſas in lacus,id quod & ſacræ Geneſeos hiſtoriæ exẽplo maris mortui oſtendunt. Item
n regionibus quibuſdã naturalia quædam eſſe deſierunt, & cõtrà ex terra emerſerunt ali
ua,quorũ antea ibi defectus erat. Exẽpli locò tibi eſſe poterit balſamũ, quod olim ſolum
n Iericho naſcebatur, poſt deſtructionẽ autem Ieruſalem illic creſcere deſijt,id quod Ioſe
hus quoq; teſtat̃. Hęc nuturaliũ mutatio fit plerũq; ex noua corporũ cœleſtiũ habitudine
ut alia cauſa nobis ignota. Hinc etiã eſt, ꝙ noſtro æuo in quibuſdã terris creſcit uinũ ubi
lim nullo labore ex terrę uiſceribus erui potuit. Sic in quibuſdam locis hodie inueniunt̃
ineræ argenti & metalli, ubi olim harum rerum nihil inueniri potuit. Horũ omnium ra
io eſt,ꝙ cœleſtes influxus,unde terra fœcundat̃ & ueluti prægnans redditur ad uaria pro/
ucenda,mutatur per cõtinuum motum in alium & alium ſitum atq; habitudinem.

Translatio uero populorũ de terra in terrã, fit plerũq; propter unam harum cauſarum.
Cum enim terra aliqua repletur hominibus ultra quàm ſuis prouentibus ſuſtentare poteſt *Hominũ trãſmigratio.*
neceſſe eſt ut quidam emigrent aliasq; ſibi quęrant ſedes,ſicut olim fecerunt Gothi, Cim/
ri & Longobardi. Eſt deinde fundus unius terræ multo fertilior q̃ ſit alius,& id ſæpe mo
uit natiões,ut relicta ſua ſterili terra,aliã fertiliorẽ uſurparint, uiq; intrauerint. Sic enim ue
teres ſcripſerũt Coſmographi, quod Heluetij olim incoluerint terrã quæ eſt iuxta ortum
Danubij, appellauerũtq; habitationem eorũ heremum Heluetiorũ, noſtro uero tempore
inhabitant alpium montes. Fuerunt quoq; bella nonnunquã in cauſa, quod homines aliò

 conceſſerint

concesſerint relictís patrijs ſedibus, aut in aliam translati fuerint terram, id quod Saxoni-bus in Tranſſyluaniam ductis eueniſſe multi ſcribunt.

Quomodo exortæ fuerint in mundo monarchiæ & rurſum in nihilum redactæ, Cap. XXXII.

DIximus iam, quàm mutabilia, fluxa & nulla ſtabilitate fulcita ſint omnia humana, interituiq́; ſubiecta, haud ſecus ꝙ homo ipſe. Vt enim homo ante cõceptionem nihil planè eſt, cõceptus uero acquirit eſſe, naſcituŕq; paruus & inops in terram, atq; ſenſim tacitis auctibus grandeſcit donec iuſtam attigerit ætatis menſu

Pulchra ſimilitudo. ram, ac deinde rurſum incipit deficere, uiribus corporis deſtitui atq; mentis uigore langueſcere, donec tandem penitus in mortẽ reſoluat̃, ſic idem accidere ſolet regnis, monarchijs et magnis principatibus. Habẽt enim plerũq; initia exilia, ſed accipiũt paulatim incrementa, creſcũt, roborant̃, dilatãtur ac ueluti per gradus ad ſummũ aſcendunt faſtigiũ. Et quantumlibet armis, legibus & conſilijs ad tẽpus firmentur, tamen interim cõſeneſcunt & tandem penitus cõcidunt. *Monarchia Aſſyriorũ.* Habet monarchia Aſſyriorũ memoriã peruetuſtam, fuit ampliſſima, durauitq́; ad multos annos, ſed ſubiecta mutabilitati tandẽ corruit. Legit̃ enim apud probatos autores, illam ſucceſſione regũ duraſſe mille & trecentis annis. Poſt hæc translata eſt monarchia iſta in Mediã, ſtansq́; ibidem 350 annis, migrauit ſumma illa poteſtas ad Perſas. Perſæ uero inuidentibus fatis & ipſi experti ſunt fortunæ uolubilitatẽ. Nam cum aliquot annis uſurpaſſent orbis ſummã dignitatem, uenit Alexander magnus Macedo & *Alexandri fortuna.* ſubegit totã Aſiam cũ omnibus regnis, prouincijs & populis. Tãtaq́; dexteritate uſus eſt in bellis gerẽdis, ut nunq; ſenſerit aduerſam fortunã, quantũlibet multi reges & principes atq; potẽtes urbes extremis uiribus illi irent obuiã, id qđ ſuo loco nõ tacebimus. Sed qua celeritate ille ſummũ adeptus eſt faſtigiũ, ea rurſum eſt exutus. Nam cum duodecim annis rerum potitus fuiſſet in tota Aſia, dominiũq́; extendiſſet uſq; ad Indiam, ueneno Babyloniæ hauſto interijt, locoq́; eius ſurrexerunt ſeptem reges, partas regiones inter ſe diuidentes. Illis eiſdem tẽporibus cœperũt Carthaginenſes in Africa & Romani in Italia potentes fieri, ſubigentes multa externa regna. Romani uero æmulantes Carthaginenſium ſtudium, nequiuerunt ferre illorũ felicẽ ſucceſſum, ut ſcilicet ipſi uel alij ſibi in potentia pares, multo minus ſuperiores fierent. Quapropter tribus horrẽdis illos petẽtes bellis, non ſine grandi ſui iactura illos tandẽ uicerunt, urbemq́; ipſorum in fauillas redegerunt, penitusq́; deleuerunt, ut ipſi ſoli rerũ potirentur, caputq́; fierent orbis, id quod illos nõ fefellit. *Romani imperium obtinuerunt.* Nam adeò dilatauerunt imperiũ ſuum, ut ſubigerẽt Europã, Africam & bonã partẽ Aſiæ uſq; ad Perſiã, Mediã & Hircaniã, quẽadmodũ ſuo loco cũ ad Italiã peruenerimus dicturi ſumus. Sed hoc non obſtante, ſenſit & Roma ipſa rerũ continuã uiciſſitudinẽ incõſtantiamq́;. Sicut enim ipſa alias domuit gentes, ſic ꝙq; domita eſt tandẽ à Gothis, deprædata

& exuſta

& exuſta. Hæc itaq; fuerũt quatuor imperia & orbis monarchiæ, nempe imperiũ Aſſyriorum, imperiũ Mediæ, imperiũ Perſicum & Romanum imperiũ. Sed nullum ad tantum uenit faſtigiũ ut totũ ſubiugarit mundũ. Nõ enim legit Romanos domuiſſe extremos Africæ Aethiopes aut Indiam orientaliorẽ, multasq; inſulas, quin regiones iſtæ non ſatis tunc Romanis cognitæ fuerunt. Noſtris uero tẽporibus Rom. imperium adeo eſt attenuatũ, ut uix ſuperſit umbra, periculumq; eſt ut aliquando penitus cõcidat. Videmus enim quomodo illo deficiente alia creſcunt imperia, Suldanicum, Tartaricũ & Turcicum. Porrò quo pacto Romanũ imperium translatum fuerit in Græciam ſub Imperatore Cõſtantino, & poſtea per Carolum magnum in Germania nouum inſtitutum imperium, biceps'q; factus ſit aquila Romanus, dicemus infrà quum Germaniam ipſam attigerimus. Hic uero finem faciemus primi libri noſtræ Coſmographiæ.

COSMOGRAPHIAE
uniuerſalis opera Sebaſtiani Munſteri
ex probatis autoribus in unum collectæ, Liber II.

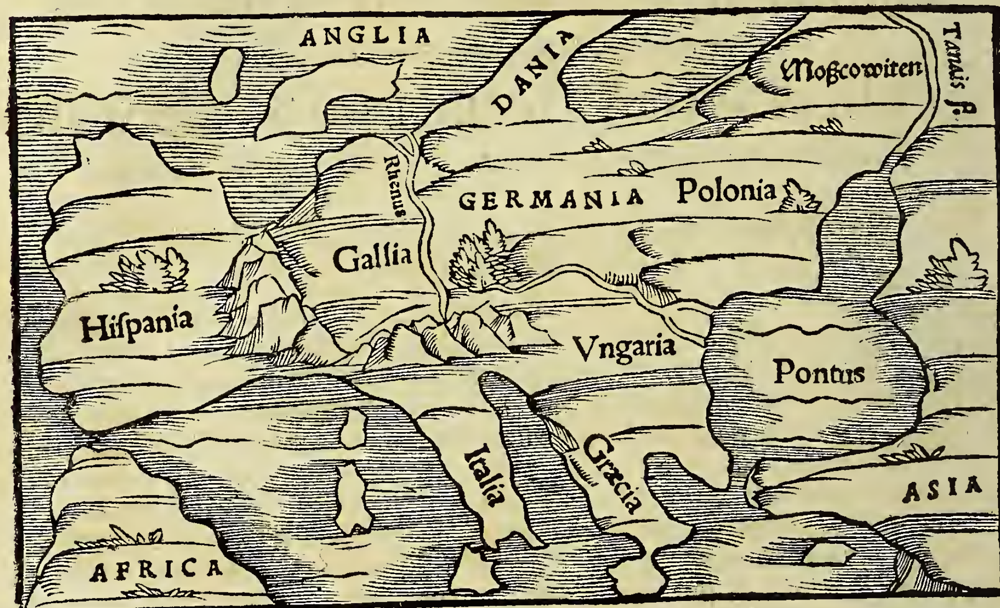
Explicat autem iſte liber priores Europæ
prouincias, nempe Britãnicas inſulas, Hiſpaniã, Galliam & Italiam.

Explanatio duarum primarum generalium tabularum, in quibus typus totius terræ habitabilis deſignatur.

EXERCITIVM tabularũ Europæ, Africæ & Aſiæ, requirit cognitionẽ ſitus & diſpoſitionis totius mũdi, ut ſcilicet mente teneas formã illã quam terra exprimit, ubi denudat à mari. Non enim certa aliqua figura, puta circulari, quadrata aut triangulari diſcooperitur ab aquis, ſed hic peninſulis quibuſdam porrigitur in mare, alibi mare ſinus quoſdã grandes ſibi uẽdicat in terra, interdũ portiones quędã terræ inueniunt aquis per circuitum circũfuſæ, quæ mirabilem orbis reddunt figurã, & quam neceſſe eſt ut quis animo ceu oculis obuerſantem cõtempletur, qui feliciter in Coſmographiæ ſtudio uerſari cupit. Figura aũt iſta exprimitur per primã & alterã generalem tabulam, ut noſtro æuo tota terra eſt luſtrata per nauigationes maris & peragrationes regionum, in quibus & montes quicq; inſignes atq; flumina, inſulæ, cherſoneſi, meridiani, paralleli, &c. ſunt deprehenſi. Explicat autem prima generalis tabula totum globum terræ in plano proiectũ, & ſecunda mediũ globum, ut Ptolemæi tẽpore orbis inferior eſt deſcriptus, etiã ſi idẽ Ptolemæus hunc inferiorem orbem nõ integre deſcripſerit, quia uerſus auſtrũ bona pars terrę latuit illum, quę noſtro æuo inuenta eſt à Luſitanis & Ptolemaicis tabulis addita, id quod uidere licet in ſecunda generali tabula quę proprie Ptolemęi eſt. *Ptolemæus nõ totũ orbẽ deſcripſit.* Notabit itaq; hic ſimplex lector, totũ inferiorem orbem, à ueteribus diuiſum in tres partes inæquales, nempe Europã, Aſiã & Africam. Europam uides pulchre diſtinctã ab Africa per mare mediterraneum, idq; in altera generali tabula, ab Aſia uero uides illam diſpeſci per Tanaim fluuium, qui à ſeptentrione magno cum impetu euoluit in Põtum Euxinũ. Europa per ſuos limites ſic ab Africa & Aſia diſtincta, diuiditur cõſequenter à Ptolemæo in decem particulares regionũ tabulas, ut ſuo loco fuſius indicabimus. Porrò terra quæ ultra mare mediterraneũ ad auſtrum extenditur, adſcribitur Africę, excurritq; uerſus orientẽ uſq; ad fluuium Nilum, uel ut alij uolunt, uſq; ad mare rubrum. *Africæ limites.* In prima generali tabula, deſignat longitudo terrę per numeros iuxta circulum capricorni, latitudo autem ad læuã in extremitate tabulę. *Longitudo regionis.* Longitudo orbis incipit ultra Hiſpaniã & Mauritaniam in occidente, extenditurq; in oriẽtem, & ubi deſinit in oriẽte, ibi ruſum incipit in occidente, id quod ex aſſignatis cifris aduertere potes. Latitudo incipit ab ęquatore, extenditurq; in auſtrũ & in ſeptentrionẽ. In altera uero generali tabula, quę mediũ duntaxat terrę globum cõtinet, longitudo ſignata eſt ſuprà & infrà, latitudo autẽ ad dextrã, ubi & ſeptem climata ſunt notata, paralleli uero cũ numeris

ſuis et nominibus ſunt ſignati ad ſiniſtrã. Proinde ſi cõtuleris alterũ generale cum priori,
uidebis quãtum de terrena mole exploratũ ſit tẽpore noſtro ultra explorationẽ quã fecit
Ptol. & reliqui ueteres Coſmographi. Videre quoq; poteris in primo generali, quòd rectè Hi-
ſpani feranť ad occidentẽ cũ ad nouas inſulas inſtituunt iter, & quantũ circuitũ faciãt per
extrema Africæ, cũ in orientẽ ad Callicuth uelificant. Videre etiã licet, totã terrã ferè inſu-
lam quandã magnã eſſe, natantẽ in uaſtiſſimo mari. Item patet ex typi inſpectione, Euro-
pam modicã eſſe portionẽ, ſi conferatur ad totã terræ molem, parumq; abeſſe, quin magna
ſit inſula, undiq; aquis cincta maris. Solũmodo iuxta fluuiũ Tanaim iũgitur Aſiæ maiori,
aliâs ubiq; per circuitũ alluiť mari. Regiones quæ ad ſeptẽtrionẽ ultra parallelũ 63 porrigũť,
fuerũt Ptolemæo incognitæ, noſtris uero tẽporibus omes ferè ſunt peragratę & cognitæ,
de quibus infrà ſuis locis proprias deſcribemus tabulas, indicabimusq; ſitus & limites earũ.

De Europa quæ noſtro æuo Chriſtianum complectitur orbem & nonnihil de Turcica ditione.

TAmetſi Europa prima orbis pars minor ſit Africa ipſa & Aſia ſi longitudinem
eius atq; lattitudinẽ attendamus, eſt tamen in ſe cõſiderata uaſtiſſima regio, quũ
ſecundũ longum extendať ab Hiſpaniæ extremitatibus uſq; ad Conſtantinopo-
lim, Græciæ orientalem terminũ, miliaribus Germanicis circiter 550 iuxta Pto-
lemaicam ſupputationẽ. In latitudine uero eſt nõnihil cõtractior, ut uidere licet in utraq;
generali tabula, & in noua Europæ deſcriptione. Tamẽ ſi annumeremus, ut par eſt, regio-
nes ſeptentrionales, quæ ampliſſimæ ſunt, parũ aberit quin latitudo eius excedat longitu-
dinem. Secundum deſcriptionẽ tamen Ptolemaicã longitudo maior eſt latitudine, quia
apud ueteres, regiões ſeptẽtrionales, nempe Suecia, Noruegia, Gothia, & quæ illis adhuc
Europæ fertilitas. ſeptentrionaliores ſunt, non fuerunt exploratæ. Eſt itaq; Europa regio reliquis orbis par-
tibus minor, ſed populoſiſſima, fertiliſſima atq; cultiſſima, non cedens etiam Africæ quan-
tumuis ipſa longior & latior ſit Europa. Nam in Europa nõ inueniunť tam uaſtę ſolitudi-
nes, tam ſteriles arenæ & tam ingens calor omnia exurẽs ut in Africa. Nullus eſt locus aut
regio in Europa tam abiecta, in qua homines ſibi non fecerint manſiones, & ubi uitæ ne-
ceſſaria non cõmode ſibi parare queant. Quis olim crediđiſſet ſummas alpes & aſperos il-
los montes perpetua cãdentes niue, ſeparantesq; Italiã à Germania, futuras hominũ man-
ſiones, ubi cõmodum uictum, dulcemq; patriam habere licuiſſet? Si itaq; montes niue re-
ſperſi, tam lætũ & ſufficiens pabulum miniſtrant tantę hominum multitudini, facile inde
conijci poteſt, quòd fertiles ſint aliæ Europę regiones, quæ deſtituunť niuoſis montibus atq;
ſaxoſis aſperitatibus. Poſt hæc ſi libet uidere tot maris inſulas, quæ collocãtur in Europa,
deprehendet

deprehendes illas adornare Europam noſtrã haud ſecus quàm gemmę ornant coronã aureã, potiſſimũ illæ inſulæ quæ uerſus auſtrũ ſitum ſuum habent. Certè Roma in Italia & Carthago in Africa olim non tam cruenta geſſiſſent bella propter Siciliã & Sardiniam, ſi non ex his inſulis magnũ ſperaſſent lucrũ. Nõ faciam hic mentionẽ de Euboëa, Peloponneſo, Cãdia & alijs inſulis, quàm nobiles illæ ſint, quantaq́; emolumenta hinc accedãt dominis ſuis, ſed differam laudem earũ in ſua loca. Europa itaq; tota eſt habitabilis, in exigua tantũmodo parte propter frigoris uim inhabitabilis, quæ finitima Tanaidis & Mœotidis incolis, in curribus degentibus. Habitabilis autẽ regionis id quod algidũ eſt & montanũ, laborioſè habitat̃. Curatores tamẽ probos ſuſcipientia loca, etiã prauè habitata, mitigant̃. Queãdmodum Romani multas gentes accipiẽtes, quę natura inhumanæ erãt, ex ipſis locis aſperis importuoſisq; & frigidis, cauſaúe alia malè habitatis, inſociabiles homines inter ſe, multis alijs admixtis cõnexuerunt. Et ciuiliter quidẽ uiuere agreſtiores durioresq; docuerunt. Quãtum autẽ Europæ ipſius in plano eſt, naturalemq́; habet tẽperiem, multum adiuuat ad iſta, quãdoquidem id quod eſt in felici regione pacificum omne eſt, & quod in triſti pugnax & uirile: accipiuntq; hæ gentes aliqua inter ſe beneficia. Aliæ enim opem armis ferunt, aliæ fructibus & artibus, morumq; doctrina. Eſt ergo Europa ad pacẽ & ad bellum ſufficientiſſima ſibi. Nam habet abunde multitudinẽ pugnacẽ, & quæ agros colat & quæ urbes cõtineat quoq;. Excellit hæc & fructus afferens optimos uitę neceſſarios, & metalla quęcũq; uſui ſunt. Odores ad ſacrificia, nec nõ multi ſumptus lapillos ipſa extrinſecus petit. Similter pecudum exhibet mitium multarum copiã. At beſtiarum ferarumq; habet raritatem.

Terra habitatione hominũ fit fertilis.

De partitione Europæ in ſuas priuatas regiones.

DIximus iam aliquoties, ueteres inchoaſſe Europã in occidẽte, limitemq́; eius cõſtituiſſe in oriente iuxta fluuium Tanaim, qui in Męotides exonerat̃ paludes, ab auſtro uero deſinit in mare mediterraneũ, et uerſus aquilonẽ complectit̃ omnes regiones quæ hodie cognitæ ſunt in illa plaga. At priuatæ eius regiones multæ ſunt, nempe Albion & Hibernia, Hiſpania & Gallia quę lõgè poſt Francia nũcupata eſt, Germania quę & Teutonia, Italia, Sarmatia, id eſt, Polonia, Lithuania, Vngaria & Valachia, atq; Græcia. Fecit quoque Ptolemæus ex quibuſdam inſulis, ut infrà uidebis, peculiares tabulas & deſcriptiones.

Quali exercitio opus ſit in tabula Europæ.

OPus eſt autẽ ut ſæpe inſpicias Europæ tabulam, quo ex frequenti eius intuitu, ſitum regionũ eius diſcas, memoriaq; cõplectaris, ſciasq; in qua plaga hæc uel illa locet̃ regio, ſi cũ tua in qua uerſaris cõferat̃. Diſces etiã hinc, ſi quis Baſileæ uel Moguntiæ nauẽ ingrediat̃, quomodo ſine pedeſtri itinere peruenire poſſit uſq; ad Cõpoſtellam Gallicię uel ad Liſibonã Portugallię. Licebit enim per Rhenum deſcẽdere uſq; ad mare, ac deinde inter Angliã & Flandriã Normandiamq; traijcere ad littora Hiſpanię, ut in tabula Europę iſtud ad oculum patet. Quod ſi à fano ſancti Iacobi libuerit ultra uerſus Romã iter maritimum arripere, uidebis in tabula, id cõmode fieri poſſe, ſcilicet ſi per oceanum iuxta Portugallię littora ad Gades nauiget̃, & hinc ex Oceano per fretũ Herculeũ in mare mediterraneũ ad littora Granatę traijciat̃, unde patet iter ad inſulas Sardiniã & Corſicã, atq; hinc ad Rormã. Ex illa nauigatione tu ipſe iam facile poteris cognoſcere, quomodo ad alia loca maritima nauigio ueniri poſſit, puta ſi quis è Venetijs Cõſtantinopolim per mare uenire conet̃, huic ſulcandũ eſt mare Adriaticũ, quod hodie Venetũ appellant, ac deinde iuxta Pelopõneſum, quam Moreã hodie uocant, nauis in ſeptentrionem per mare Aegeum, Helleſpontũ & Propontidẽ uſq; Bizantium ducenda. Eſt enim ciuitas maritima, ut patet ex tabula Europæ. Ex Germania tamẽ multo cõmodius ac breuiori itinere poteſt ad eam urbẽ nauigari per Danubiũ, qui rectà fluit ad ortum, niſi quod oſtia eius parũ ſeptẽtrionaliora ſunt urbe ipſa. Vnde qui Vlmę aut Ratiſponæ nauim ingredit̃, is ſecũdo flumine uenire poteſt ad Põtum Euxinum, atq; hinc ad Boſphorũ Thraciũ, in cuius littore Cõſtãtinopolis iacet. Quod ſi ex Germania libuerit pedibus ꝓficiſci in regionẽ aliquã longinquã, docebit q̃q; te tabula, quò & ꝑ quę loca tibi ſit eundũ. Exẽpli gratia, manes Moguntię & habes in inſula Sicilię negociũ q̃d ibi trãſigas, dubitasq; de itinere quo illuc ducaris, age, cõfer te ad tabulã Europæ, & ilico uidebis Siciliã reſpectu tuæ

Iter maritimũ ad Conſtantinopolim.

manſionis eſſe in meridie, tibiq́ eundum per Italiam uſq; ad Calabriam, & ibi traijciendū
fretum anguſtum. Haud ſecus ages, ſi itinere pedeſtri cupias uiſitare limina ſancti Iaco-
bi in Hiſpania. Conſpecta enim Europæ tabula, uidebis peragrandam Galliam ac deinde
tranſcendendos montes Pyrenæos, &c.

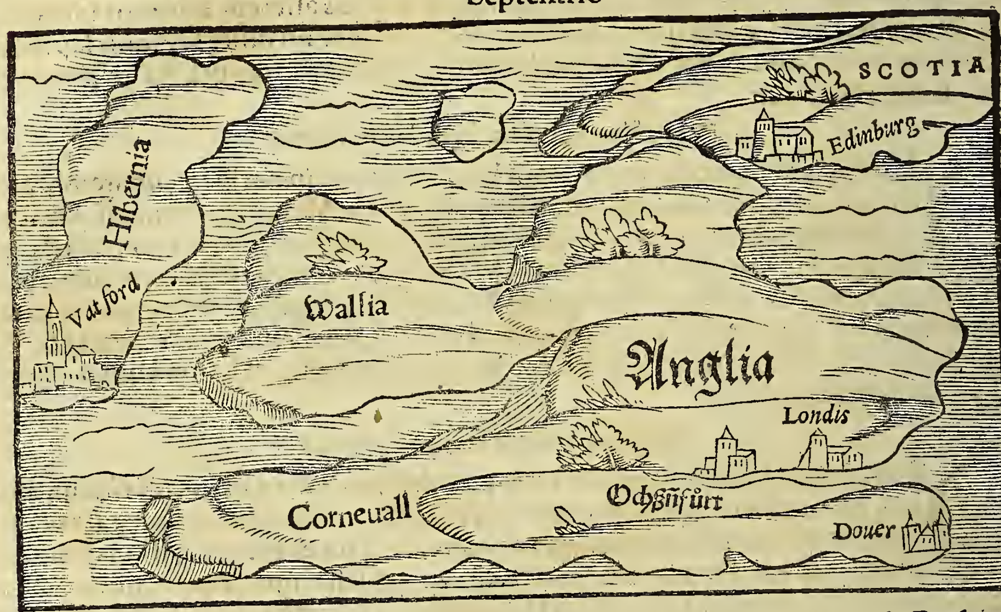
De tabulis decem, in quas Ptolemæus totam diuiſit Europam.

EVropa prima & præcipua, ſed minor portio trium partiū terræ, diuiditur à Ptole-
mæo in decem priuatas regiones, nempe in Albionem, Hiſpaniam, Galliam, Ger
maniam, Rhetiam & Vindelitiã, Sardiniam & Siciliam, Sarmatiã, Daciam & My
ſiam & ultimo Græciam. Has itaq; regiones omnes & ſingulas ſigillatim luſtra-
bimus, atq; unã poſt aliam iuxta ueterum & recentium tractationem diſcutiemus, adijcie
musq́ nouas quaſdam tabulas, & regionū, ciuitatumq́ picturas, præſertim in Germania
& partibus ſeptentrionalibus,

De inſulis Britannicis, Albione, quæ eſt Anglia, & Hibernia, & de ciuitatibus earum in genere.

Septentrio

Occidens

Oriens

ANglia & Hibernia appellatæ ſunt olim inſulæ Britannicæ, ſic enim & Ptolemæus
uocat eas, Anglia uero primū dicta eſt Albion ſiue Albania ab albis rupibus, quæ
primum illuc nauigãtibus apparẽt, unde cretacei lapides ad nos deferũtur, quorū
uſus eſt in abacis calculatorijs. Poſtea Britannia appellata eſt à Bruto Syluij Poſt-
humi Latinorū regis filio, duce quorūdam Troianorū, qui quadraginta annis poſt Troiã
à Græcis deletam, claſſe in hanc inſulam uenere, atq; Aborigenes, tunc eam incolẽtes, ad
ad unum occidêre. At Beda in Anglia natus, ſcribit Angliam appellatam Britanniam, a
Britannis Galliã olim incolentibus. Eſt autẽ Britannia oceani polygonia inſula, ab omni
continente per mare diſcreta. Triginta millia paſſuum maxima maris anguſtia inter Ca-
leſium & Douerū tenet, quam duarum horarū ſpacio nauis bono uento agitata percurrit.
Fertilitas Britanniæ. Veteres Britanniam ſterilem dixerunt, & non ſcrupulum auri, argenti aut æris in ea repe-
riri. Sed contrarium hodie deprehenditur, quum abundet mineralibus, auro in Cranfor-
diæ ora, in Scotia argento, ære & ferro in multis locis. Terram ſulfuream & bituminoſam
ad ignem aptiſſimam habet. Producit terra triticum, ſiliginem, piſa, auenam & huiuſmo
di, quantum inſulæ ſufficit. Habet autem hæc inſula noſtro æuo duo regna, nempe Angli
cum & Scoticum, diuiditurq́ unum ab alio tenui freto ab occidẽte, ſeu fluuio Suluaio, ub
periculoſa eſt arena, ab oriente uero Tueſi fluuio, alij uocant Tuedam, & medio Ordolu
cis montibus, quos uulgo appellant Cheuiet.

Hibernia, Ibernia, Iuernia.

Hibernia olim dicta eſt Iuernia & Iuuernia, & noſtro æuo uulgo uocatur Irlandia, fuitq́; tēpore Ptolemæi cognita & per ciuitates locaq́; alia priuata deſcripta, ſed paucorū populorū, oppidorū & fluuiorū nomina uſq; in hūc diē immutata permanſerūt. Ptolemęus has duas ciuitates pcipuas ponit in Hibernia, Rhebā & Iuernim, à qua inſula ipſa denominata eſt Iuernia ſeu Ibernia. Prima habet grad. 12. m̄ o in lōgitudine, in latitudine uero grad. 59 & m̄. 45. Iuernis uero habet grad. 11. in longit. & grad. 58. atq; minuta 19. in latitudine. Item lōgior dies æſtiuus Iuernis habet horas 18. m̄. o. Rhebæ uero longior dies habet horas 18. m̄. 30. Flumina quæ irrigant Hiberniā, ſecundum Ptolemæum ſunt multa, receſet autem Vidnam, Argitam, Rauium, Libnium, Auſobam, Senū, Dur, Iernum, Dabronam, Birgum, Modonum, Obocam, Bubindam, Vinderium, Logiam.

De Albione, quæ hodie eſt Anglia.

VT redeamus ad Angliam, notabis in ea olim fuiſſe celebrem ſyluā Caledoniam nomine, à qua & inſula ipſa primum Caledonia eſt dicta, deinde Albania & ultimo Anglia & Scotia. Ptolemęus deſcribit multa in ea flumina, multos populos, multas ciuitates, multos portus maris & multas paruas inſulas per circuitū eius iacentes. Nomina populorū & ciuitatum recenſent in tabulis Ptolemaicis, inter quę pauca ſunt, quę nō ſunt mutata, ut ſunt Cantiū, Londiniū, Eboracum, Daruernum uulgo Douer, ubi traiectus eſt ex Anglia ad Caleſium. Habet præterea Anglia à tergo, hoc eſt, ad ſeptentrionem, inſulam Thylen, quam putāt eſſe Islandiam, paretq́; regi Daniæ. De hac infrà multa narrabo. Inueniūtur quoq; ab illa parte mūdi Orcades inſulæ, numerāturq́; triginta, inter quas principalis dicitur Hetlandia, de qua & ſuo loco nonnihil dicam.

Thyle. *Orcades.*

De noua Hibernia & ſitu eius.

HIbernia inſula in Oceano inter Angliam atq; Hiſpaniā poſita, ab ortu habet Britanniam ipſam, unius diei nauigatione propinquam, & Galliā ab Auſtro, Hiſpaniam trium dierū, ut aiūt, nauali curſu affinem ab occidente, oceanum infinitum à ſeptentrione, nec multū diſtat à Scotia. Forma eius oblonga ad ſimilitudinem

oui, à meridie in ſeptentrionem protenſa. Vnde nomen iſtud ſit ſortita, incertum eſt. Sunt qui ab Iuerne ciuitate, alij ab Hybero duce, homine Hiſpano nominatā ferunt, qui primus magna hominū congregata multitudine, eam occuparit, ſiue ut alij ſentiūt, id nomē tulit ab Ibero flumine Hiſpaniæ celeberrimo, quod illius accolæ primi inſulam habitaſſent: aut ab Hyberno tēpore, quia ad occidentē uergit: ſed illud ueriſimilius eſt, ut uel à duce Hiſpano, uel à flumine Ibero dicta ſit, quādo Hyberni cum habitu corporū, tum uiuendi ritu atq; moribus nō ualde diſcrepant ab Hiſpanis uicinioribus. Ab hyeme hyemalis inſula appellari nequit, alias Norduegia & Suecia eadem ratione uocari poſſent Hyberniæ, quū hyems illarum regionū non minor ſit hyeme Hyberniæ. Spatium Hybernię dimidio minus q̄ Britanniæ æſtimat, quod nō amplius miliarijs germanicis ſeptuaginta in longitudinē, & 23 in latitudinem pateat. Cæterū ſolum & cœlum huius inſulæ haud multū differt à ſolo & cœlo Angliæ, niſi quod Hybernia montoſior eſt & aquarū abundantior, quippe quæ in editiſſimis etiam montibus paſſim paludes & ſtagna habet. Mira cœli temperies, fertilitas terræ inſignis, etſi Hyberni agriculturæ parū ſtudent. Nullum gignit uenenoſum animal, nec aliūde illatum nutrit. Maleficum habet lupum & uulpem: reliqua omnia animalia māſueta & corpore minora quàm alibi. Hybernia omnis diuiſa eſt in quatuor partes, quarū unam quæ auſtrū ſpectat Momoniā appellant, alterā borealem, Hultoniā, tertiam quæ ad ortū ſolis uergit, Laginiā: quartā occiduam Connaciā. Et quoniam parent regi Anglo, imbibunt mores honeſtiores. Momoniā à Laginia Sueus flumen, qui ad Vatfordiam portum facit, quo ex Anglia breuior eſt tranſmiſſus, & à Cōnacia Sinneus diuidit, cuius principalis occidentalis oræ ciuitas eſt Limiricū, quod Sinneo omnium totius Hyberniæ fluminum maximo alluitur.

Hibernia unde ſic dicta. *Quàm magna Hibernia.* *Quatuor Hiberniæ partes.*

Anno Chriſti 433 miſit Celeſtinus papa ſanctum epiſcopū Patritium, qui filius erat ſororis ſancti Martini in Hyberniam, ut illi prædicaret Chriſtum atq; fidem eius. Gignit

Hybernia

Hybernia multos equos, qui ſuauiter incedunt, ſtudentq́ ueluti data opera mollem facere
Fertilitas Hiberniæ. greſſum, ne inſidenti moleſtiã ullam inferant. Terra huius inſulæ adeo pabuloſa eſt, ut ibi pecora, niſi æſtate à paſtibus arceantur, in periculum agat ſaties. Nullum noxium animal gignit, non araneam, non ranam, nec alit aliunde inuecta. Omnia noxia animalia ab alio aſportata ſolo, pulueri iniecta necat. Apes in ea non reperiũtur, mira cœli temperies, fertilitas inſignis. Gens tamen inhoſpita, inculta & crudelis, atq; ob id bello gerẽdo nõ inepta. Summum honorem ponunt in armis & bellicis rebus. Mare inter Hyberniam & Angliam ferè ſemper ſæuit, ut nõ liceat traijcere illud, niſi certis quibuſdã diebus. Sunt etiam inter Hyberniam & Scotiam multæ inſulæ, quarum maximè meridionalis Mana quindecim leucis longa eſt.

De regno Angliæ, de ſitu eius & fertilitate.

Angliæ nomen unde tractum. DIximus iam Angliam & Scotiam unam eſſe inſulam, diſpeſcunturq́ ab occidente tenui freto, ab orente uero Tueſi fluuio, & medio Ordolucis mõtibus, quos uocant Cheuiet. Vnde uero natum ſit Angliæ nomen, uariæ apud hiſtoricos inueniuntur opiniones. Sunt enim qui etymologiam deducũt à Germanica uoce angel, quæ cardinẽ ſignificat, quod Anglia ueluti cardo ſit, uel angulus, ſi à latina uoce ſumatur, noſtri orbis. Alij uolũt eam uocatam Angliam à regina quadam Angela dicta. At Iohannes maior in geſtis Scotorum ſcribit in hũc modum: Anno à Chriſto nato 449 quũ Britãni ab hoſtibus præme rẽtur, coactus eſt Vortigerus rex eorum quærere externũ auxilium, nempe Saxonum, qui & cum magna multitudine uenientes liberauerunt regem ab hoſtium obſidione. Engi ſtus autẽ dux eorũ dolo circũueniens regem, multos ex no bilitate Britannorum interfecit obtinuitq́ tandem Britanniæ regnum. Succedẽs ergo Vortigero regi in imperio, no luit quod deinceps regnum illud Britãnia diceretur, ſed à ſe
Engiſtland. uulgari uoce Engiſtland uocaretur, quæ tamen uox tempo ris ſucceſſu corrupta eſt, ſublataq́ una ſyllaba degenerauit in Engelland. Scribunt etiam quidam, memoratum Engiſtum pro exhibito obſequio à rege poſtulaſſe dominiũ ali quod in illo regno, quod adeò ſibi placuit, ut exturbari nequiret, rege autem abnuente, poſtulauit rurſus ut tãtum ſibi ſpacij in terra daretur, quantũ corrigia aliqua per gyrum circumſcribere poſſet, in quo pro uoto ſuo aliquod erigeret ædificium. Hoc autem à rege impetrato, acceptoq́ corio buba lo diſcidit illud in longiſſimã corrigiam, & adiens locum illum quem antea delegerat, cir plexus eſt magnum terræ ſpaciũ, extructoq́ in eo caſtello, uocauit illud Corrigie. Alber tus Krantzius paulò aliter deſcribit hanc hiſtoriam, cum Beda in hunc modum ſentiens. Quum Britones à Pictis & Scotis premerentur nec à Romanis iam magno bello implici tis ultra auxiliũ impetrarẽt, aliquãdiu ſuis ſe uiribus ſunt tutati, ſed quũ impares hoſtibus & uiderenẽ & eſſent, à proximis Germaniæ littoribus Saxones ad ſtipẽdia deuocabãt, u propugnatores eorũ fierent in hoſtes, qui quidẽ Saxones cognomẽto Angli duce eorum Vortigerio inſulã ingreſſi, Scotos atq; Pictos prælio repreſſerunt: Sed ipſi poſtea merce narij Saxones ambitione ducti, magis Britonibus, q̃ Picti aut Scoti hoſtes nocuerũt. Ro manos enim ciues & Britãnorũ primores maiori ex parte uario genere mortis interfece rũt, ex eoq́ tẽpore cœperũt Saxones Angli dominari Britãniæ. Habitabãt aũt illo tempo pore Scoti in Hibernia, Picti uero uenerãt ex Scythia ut cõmuniter putaẽ, unde & ante Scoti uenerãt, conabanẽq́ Hiberniã inuadere & ſibi uẽdicare. At Scoti aliud dabãt Pictis conſiliũ, nempe ut partẽ aliquã occuparent in Britãnia, quæ nõ ſatis culta erat ob inhabi tantiũ paucitatẽ. Facta ſunt aũt iſta circa annũ Chriſti 449. Vocati itaq; Angliſaxones
Angliſaxones. expulſis hoſtib. facti ſunt ipſi hoſtes regionis, inſidijs laborãtes pro optima terra, nec fru ſtrati ſunt uoto ſuo. Nam quũ paulatim uires in terra obtinuiſſent, interfecerũt regẽ cum omnibu

omnibus præfectis eius,cœperuntq; in terra graſſari igne & gladio, ut cogerentur incolæ fugere in ſyluas & montes. Multi etiam traijciẽtes mare ingreſſi ſunt Galliam, & ui occupantes regionem quandam, ibi conſederunt, denominataq; eſt terra illa ab eis Britannia. Angliſaxones uero obtenta Britannia ſedem fixerũt in ea,appellataq; eſt deinceps ab eis Anglia. Antequam autem ſubegerunt Britanniam,habitauerunt in regione quadam,quę poſt diſceſſum eorum denominata eſt Angria,& duces Saxoniæ in hunc uſq; diem utuntur titulo ducatus Angrię(uulgo Engern)& Vueſtphaliæ. Colonienſis quoq; archiepiſcopus ex die deſtituti Henrici Leonis, Angriæ ſibi aſſumpſit inſcriptionis inter alios titulũ. Polydorus qui noſtro æuo deſcripſit hiſtoriã Anglorũ ,diuidit totã inſulã, in tres partes, nempe Angliã, Vualliã & Scotiã. Subdiuidit uero Vuallia quę & Cãbria & populi Vuales,in Cornubiam ſiue Cornuualliam,quæ ab ipſis Corneual dicitur,Noruuualliam,Soutuualliam & Vueſtuualliam. Northuuales ſunt qui uerſus ſeptẽtrionem habitant, dicti ab alijs Norgales. Soutuualles uero ſunt qui meridionalẽ inſulæ partẽ inhabitant:& Vueſtuuales,quorum habitatio eſt ad occidentem. Angliæ & Vualiæ rex unus imperat,Scotię alter. Indiſcreti Anglorum & Scotorum habitus,indiſcreta ferè omnia,ijdem mores,ſubita ingenia & in ultionẽ prona ferociaq;. Scoti in bello fortes,inediæ,uigiliæ,algoris patientiſſimi,decenti forma, ſed cultu negligẽtiori : inuidi natura ac cæterorum mortalium contemptores : oſtentant plus nimio nobilitatem ſuam, ut in ſumma etiã ægeſtate ſuũ genus ad regiam ſtirpem referant,nec non dialecticis argutijs ſibi blandiuntur. Lapidũ carbonum ad calefaciendũ eſt uſus ita cõmunis,ut mendicantes à prætereuntibus eos in eleemoſynam petant. Aſſerunt habitatores huius inſulæ,loca eſſe tẽperatiora,quàm in Gallia,remiſſioribus frigoribus, caloribusq;, optima frugib. atq; arboribus, & alẽdis apta pecoribus atq; iumẽtis, quorum eſt magnus numerus & præcipue ouiũ, quia nulli ſunt in ea lupi. Vinum olim non gignebat, iam uero uineas habet in quibuſdam locis. Habet aurum,argentum,ferrum,plumbũ,ſtannũ & carbonem abunde. Hinc efferũtur pelles & canes ad uenandũ aptiſſimi. Habet prægrãdia flumina piſcoſa, alternis motibus bis cotidie modo in pelagus,modo retro fluentia. Habet fontes ſalinarũ, habet & fontes calidos, habet gẽmas, margaritas & lapidem Gagatem plurimũ optimumq;. Hic lapis quãuis rudis & ignobilis uideat̃,diuini tamen neſcio quid in ſe habet. Ignẽ enim alit in laticibus,quem ſolo oleo licet extingui. Si quis autem aquam & eius lapidis fruſtula biberit,ſi carnis ſenſerit maculas,extemplo emingit,neq; cohibere urinam poteſt. At ſi uirgo biberit, non cogitur meiere. Dies longiſſimus in Scotia,horarũ 18 deprehẽditur,& æſtate lucidæ ſunt noctes. Anglica lingua mixta eſt ex multis linguis, præſertim Germanica & Gallica. Olim uero mere fuit Germanica, id quod aduertere licet ex Beda, qui ex Anglia oriũdus fuit: is enim in libro quẽ de tẽporibus edidit ſic ſcribit. Veteres Anglicani populi numerauerũt menſes ſuos ſecundũ curſum lunę,appellantq; lunã monã(Germani enim uocant lunã mon)& menſemmonat. Decẽbrẽ uocãt halegmonath (id eſt,ſacrũ mẽſem)& aprilẽ Eoſter monath(id eſt,paſchalem menſem)idq; à dea quadam,cui Teutonici populi in paganiſmo ſacrificia fecerunt tempore menſis aprilis, quæ Eoſtre eſt appellata. Maium appellauerunt Thrimelci (id eſt, tres mulctre) quia in maio ter per diem mulſerunt pecora. Hic locus in impreſſis codicibus non facile inuenitur,ego uero inueni in libro manu ſcripto,quem Glareanus ex nigra ſylua anno 1545 huc Baſileam miſit. Alia lingua in hac inſula eſt Scotorũ ſylueſtrium atq; inſulanorum, & hæc eſt Hibernica. Scoti uero manſuetiores utuntur lingua Anglicana. Tertia lingua eſt Vuallica.

Britannia Gallica. *Vuallia.* *Scotorum mores.* *Fertilitas Scotiæ.* *Lapis Gagates.* *Anglica lingua.*

De regibus Angliæ.

RAphaël Volaterranus ſcribit de regibus Angliæ in hunc modum. Anno Chriſti 156 fuit primus Chriſtianus rex in Anglia Lucius, ſucceſſores autem eius ſæpius defecerunt à fide. Poſt eum regnauerunt Carentius,Coël,Octauius,Codanus,cuius temporibus Cornubia propriũ habuit ducem. Poſt eum regnauerũt Cõſtantius,Vortigernus,cuius tẽpore Saxones ſeſe inſinuauerũt in Angliã, ut ſupra diximus,fuerũtq; ab anno Chriſti 467 duo reges in Anglia. Diſcordãt tamen hic hiſtoriæ,quę alijs excutiendũ relinquimus. Poſt Vortigernũ regnauit Aurelius, Vther, Arturus, quẽ Galli uocãt Artũ,qui magna geſſit bella cõtra Saxones,Nortuuegos,Danos,Hibernos, Scotos,&c. qui Britanniã ſibi uẽdicare conabant̃. Et cũ anno Chriſti 542 Lucius dux Romanus

manus in Britanniam cum magno exercitu ueniſſet, interfecit eos Arturus uſq; ad unum. Poſt Arturum multi principes regnauerunt in Anglia, nempe Cōſtantius, Aurelius, Carentius, Etelbertus, cuius reſidētia fuit Cantuariæ. Huius temporibus miſit diuus Gregorius precones Euāgelij in Angliam. Poſt Etelbertū regnauerunt Codnanus, Atelſtanus, Echeualdus, Sycobertus, Egbertus, Lotarius, Edricus, Vadredus, qui uixit circa annum Chriſti 710. Egbertus, Etelbertus, Egfridus, Cudredus, Vadredus, cuius tēpore Saxones occupauerūt regnū Cantuarienſe, poſſederūtq; aliquot annis. Anno Chriſti 800 Egbrutus Vueſtſaxo ſupra modū ampliauit Saxonicū regnū in Anglia, idq; tempore Caroli magni, permiſitq; ſub ſe alios reges imperare, at filius eius Edelnulphus reſtituit omnia quæ pater occupauit. Poſt eum regnauit Alfredus, qui Oxonij inſtituit ſtudiū generale. Succeſſit ei filius ſuus Eduardus, & hic Danos ex Anglia abegit, qui plurimum incōmodauerunt inſulam. Poſt Eduardum multi reges ſucceſſiue regnauerunt uſq; ad regē Cuntonē, cuius regia fuit Londinū: & hic ad obedientiam coēgit totam Angliam, Scotiā, Daniam & Nortuegiā, anno ſcilicet Chriſti 1000, creauitq; filiū ſuum regem Nortuegię, & aliū filium Daniæ. In Anglia uero regnauit Eduardus tertius, & eo mortuo ſine hærede, factus eſt Vuilhelmus Normādus ducis Ruperti filius, qui erat de ſanguine eius, rex in Anglia. Mortuo autem Vuilhelmo anno Chriſti 1085 regnauit filius eius Vuilhelmus, & poſt hunc Vuilhelmū Henricus huius nominis primus frater eius. Hic duxit uxorē filiam regis Scotiæ Matildem nomine. Eorū temporibus uixit Anshelmus epiſcopus Cantuarienſis. Paruit huic Henrico ad tempus Scotia & Vuallia. Poſt hunc regnauit Henricus ſecundus, qui adiecit regno ſuo Hiberniā, Orcades inſulas, Normandiam, Aquitaniā atq; Vaſconiā. Maculauit tamen gloriam ſuam ſanguine Thomæ Archiepiſcopi Cantuarienſis. Succeſſit ei in regno Richardus filius eius, & is profectus eſt anno Chriſti 1181 cum Philippo rege Franciæ atq; alijs principibus ad terrā ſanctā. Cumq; reuerteretur à terra promiſſionis, captus fuit in itinere à ducibus Auſtriæ & multatus tanta ui pecuniæ, ut pro redempione eius ſecundus quiſq; calix aureus uenditus fuerit, & monachi cogerentur uendere libros. Hiſtoriam habes infrà in deſcriptione Auſtriæ, & item in deſcriptione terræ ſanctæ ſub titulo Guidonis regis. Reuerſus autē in regnum triſticiaq; abſorptus, breui poſt mortuus eſt. Regnauit uero poſt eū Iohānes frater eius: cui Ludouicus rex Frāciæ grauiſſima intulit bella, ut ille rebus ſuis diffiſus, cum Pandulfo Rom. Pontificis legato pacē cōpoſuerit, pulſos epiſcopos in patriam reuocauerit, Angliamq; & Hiberniā ſedi apoſtolicæ fecerit in æternum uectigales, & magnū auri pondus, nēpe 70 auri marcas, uel duo millia Nobiliū, ut Iohannes Maior ſcribit, in annos ſingulos pendere pollicitus ſit. Alij de hoc ſic ſcribunt. Cum Philippus rex Galliæ animum adijceret ad ulciſcēdum Anglum, Anglus ueritus eius potentiam, ad Rom. Pontificis gratiam confugit, atq; libere deo & ſanctis apoſtolis Petro & Paulo, Romanæq; eccleſiæ regnum Angliæ pariter & Hiberniæ obtulit, & cōceſſit cum omni ſuo iure, proq; dictis regnis Innocētio tertio homagiū fecit, ut ſcilicet illa infeudum ab eccleſia reges Angliæ de cætero tenerēt, illud adijciens, ut pro omni ſeruitio dictorum regnorum quotannis centum auri marcas ſoluerēt. Nec id nouum, quum longè ante hoc Adulphus primus monarcha Anglorum rex, idem regnum Leoni quarto, Romanæq; eccleſiæ uectigale fecerit: poſt quem Henricus rex ob necem ſancti Thomę Cantuarienſis idem regnū pro ſe & ſuis ſucceſſoribus à ſede apoſtolica in feudum recognouit. Cæterum Iohannem regem monachus quidam potu ceruiſię intoxicatę extinxit, quod audiſſet illum magnā cariſtiam in damnū reipublicæ introducere. Anno Chriſti 1208 regnare cœpit in Anglia filius Iohannis Hēricus tertius, cui ſucceſſit filius eius Eduardus quartus. Hic domuit anno Chriſti milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimoſecūdo rebelles Scotos, interfecitq; 70 millia, ipſe uero in ſuo exercitu amiſit 7 duntaxat millia. Expulſi quoq; ſunt eo regnante omnes Iudæi ex Anglia. Succeſſit autem ei in regno filius eius Eduardus quintus, & huic ſucceſſi-

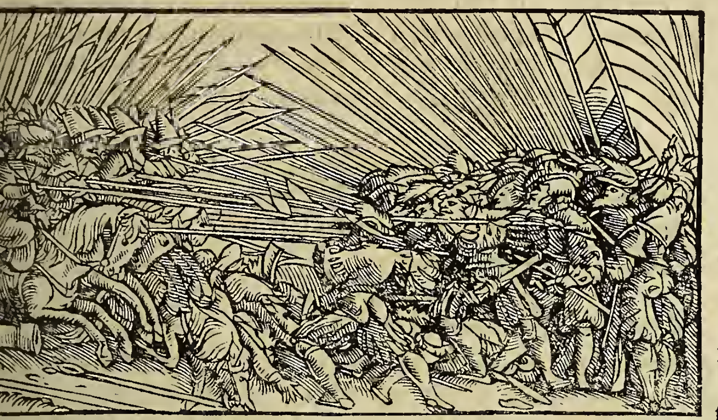
Euāgeliū prædicatur Anglis

Oxonienſe ſtudium.

Richardus in Auſtria captus

Anglia Romanæ ſedi ſubiecta.

ıcceſſit Eduardus ſextus,qui anno Chriſti 1308 uicit Philippũ regem Galliæ in ipſo ma/
haud procul à Flandria, amiſſis à parte Galli triginta millibus uirorum. Poſt hæc idem
Anglus congreſſus cum Gallo prope oppidum Calles, cepit eum,impoſito'ꝗ annuo tri/ *Rex Galliæ captus.*
uto manumiſit eum. At Gallus promiſſis non ſtetit. Eduardo ſucceſſit primum Richar
us tyrãnus,deinde Henricus quartus,dux Herefordẽſis, & huic ſucceſſit Henricus quin
ıs,qui multa geſſit bella cõtra Normandos, obtentaꝗ Rothomago diripuit eam,iuuãte
lum Carolo rege Franciæ,cuius filiam ille duxit uxorem anno Chriſti 1424. Mortuo au
m Luteciæ rege Henrico,regnauit poſt eũ Henricus ſextus,qui rurſum amiſit Norman

diam, quã pater eius acqui/
ſierat. Quin & æmuli eius
regẽ creant Eduardum du/
cis Eboracẽſis hæredem an
no 1459 quẽ totus populus
ſequitur et Henricum fugãt
regno. Qui poſtea rurſum
uocatus ab Anglis et ab E/
duardo captꝰ, incarceratus
eſt. Miſit autẽ Carolus Bur
gũdus Eduardo contra ho
ſtes ſuos ſuppetias, ꝙ ſoro/
rẽ eius haberet uxorẽ. Con
ſpirãtibus uero Anglis con
a Eduardum, liberant Henricũ ex carcere & regno reſtituunt. Eduardus accepto ſubſi/
o à Burgũdo ſororio ſuo, Angliam petit & cõmiſſo prælio Henricũ iterũ capit, & cõie
um in carcerẽ ibi mori permiſit. Eduardus genuit tres filios & duas filias, & moriturus
gnum Richardo fratri cõmendat, rogans ut maximum natorum ſuorum in regnum in/
ſtiret. At Richardus poſt mortẽ fratris anhelans ad regnum, iuſſit fratris filios occidi.
uod uidentes Angli uocant Henricum ſeptimum fratrem Henrici ſexti ex matre in exi
agentem & occiderunt in bello Richardum. Duxit autem Henricus iſte uxorẽ, Eduar/
regis primogenitam, factusque eſt rex anno 1474. Cui ſucceſſit in regno Henricus
tauus,qui & noſtro tempore eidẽ præfuit, duxitꝗ primã uxorem Catarinam filiã Fer/
nandi regis Hiſpaniæ: qua aliquot annis potitus et in monaſteriũ truſa, duxit duas alias
nobilibus Anglorum, ex una in puerperio moriẽte ſuſtulit Eduardum filium, alteram
collari fecit, neſcio ob quam cauſam, niſi quod à quibuſdã inſimulata fuit de adulterio.
uxit deinde ſororem ducis Iuliacenſis, ſed quã non diu amauit. Hic reuocauit annuam
nſionem, quam prædeceſſores ſui ex uoto ſoluerunt ſedi apoſtolicæ.

Catalogus regum Angliæ, ab Henrico ſecundo qui Thomam archiepiſcopum interfecit, inchoatus.

Henricus

1 Henricus ſe/cundus,qui S. Thomam occidit.

2 Richardus. Hic ꝓfectus eſt ad terram ſanctam.

3 Iohannes. Hic obligauit ſe apo/ſtolicę ſedi.

4 Henricus tertius

5 Eduardus quartus, q domuit Scotos.

6 Eduardus quintus.

7 Eduardus ſext9. Hic uicit Gal/lum.

8 Henricus 4. dux Hereforden/ſis.

9 Henricus 5. Hic ex/pugnauit Norman/dos.

10 Henricus 6. Hic ex/pulſus eſt à ſubditis è regno.

11 Eduardus ſeptimus. Hic diu bellum geſſit pro re/gno conſequendo, cuius frater Richardus per par/ricidiũ inhiauit regno.

12 Henricus ſeptimus Hen/rici ſexti frater recupera/uit auitum regnum.

13 Henricus octauus reuocauit uotum Põtifici Romano factum.

14 Eduardus filius Hen/rici octaui.

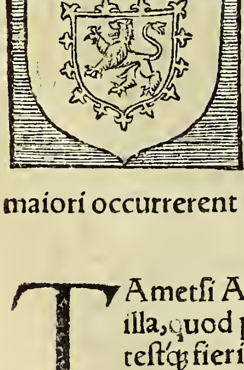
Quomodo Anglia primum eſt cognita.

Iulius ſubigit Angliam.

POſtquã Romani cœperunt ſibi ſubijcere orbem & uẽdicare dominium in omne
regiones,lõge antea fuit Angliæ populus & ſitus eius incognitus,niſi quod fam
erat,eam inhabitatam à gigantibus. Cum uero Iulius Cæſar extrema Galliæ inci
peret armis ſubijcere Romanis, conatus eſt & uicinam inſulam Britanniã eiſden
facere obedientem. Nec defuit fortuna uotis eius. Nam uictoria potitus aperuit inſulam
ut etiam extranei commertia facere inciperent cum Britannis. Ante hunc Iulium nulli u
quã externo principi ſubiecta fuit Britannia, ſed ſuis legibus uiuens, nullum agnoſceba
principem præter domeſticos iudices. Porro quis dux aut populus primus hãc adierit &
& occupauerit prouinciam,incertum eſt. Fabulantur tamen quidam,gigantes eam primi
incoluiſſe, antequam Brutus Syluij filius ,rex Latinorum & dux Troianorũ poſt Troia
num bellum eam magnis nauibus ingreſſus eſt.

De Scotia.

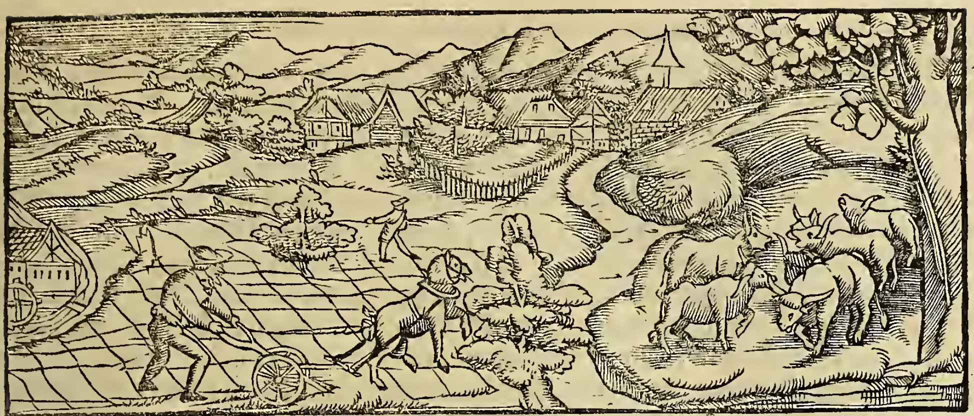
DIximus iam,Scotiam & Angliam olim uno nomine appellatam Britanniam &
Albionem,indiſcretamq́ꝫ remanſiſſe inſulam uſque ad aduentum Pictorum &
Scotorũ irruentium in regionem,conantium expellere Britannos ipſos, ſed ill
auxilio Saxonum à Britannis repulſi,occupauerũt poſteriorem inſulæ parten
hoc eſt,ſeptentrionalem regionem,quæ & ab ipſis Scotia deinde e

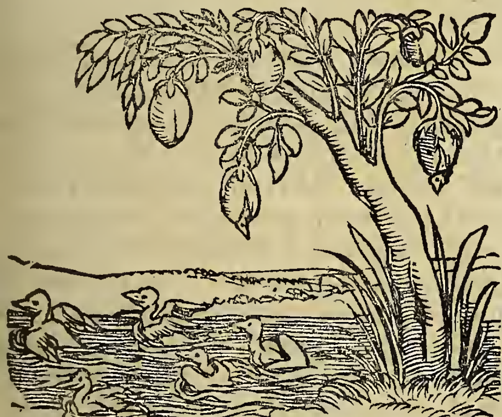
denominata. Scoti iſti referunt ueniſſe ex Hibernia,ut ſuprà quo
diximus, & utuntur in hodiernũ uſqꝫ diem pro maiori parte Hibe
nica lingua. Cum autem temporis ſucceſſu uehementer multipli
rentur,excreuerũt in proprium regnum, quod duo parui amnes ſe
parant ab Anglia,unus uocatur Tueda ferturq́ꝫ in orientẽ,alius u
ro qui ad ocidentem labitur,Suluvua ſeu Suluaius. Sunt qui Scot
ſic appellatos putant à græca uoce,quę obſcuritatẽ ſignificat,quo
olim conſueuerint pingere corpora ſua obſcuro colore, figurare
horrendis picturis, præſertim in brachijs & pectore, quo hoſtib
maiori occurrerent terrore.

De eximia fertilitate Angliæ & Scotiæ.

TAmetſi Anglia non multum diſtet à Flandria, mari anguſto dirimente hanc a
illa,quod prope Calleſiũ putatur habere triginta millia paſſuũ in latitudine,p
teſtq́ꝫ fieri traiectus ſecundis uentis ſpacio duarum horarũ, eſt tamen multo fe
tilior quàm ſit Flandria. Nam profert uaria metalla. Aurũ inuenitur apud Gra
fur

ſurd. Argentum uero, mercurium, ferrum, plumbum, & cuprum fodiunt magna copia in
Scotia. Producit quoq; gemmas quaſdã, præſertim Gagatem, qui ardet in aquis & extin/
guitur oleo. Terra in Scotia pro magna parte eſt ſulphurea & uiſcoſa, atq; ob id pabulũ
eſt ignis, præſertim cum ibi defectus ſit lignorum. In ûtroq; regno tantum creſcit frumen
ti, quantum incolæ abſumunt. In multis tamẽ locis nullum creſcit triticũ, ſed habitatores
ibi ex auena mediocrem cõficiunt panem, id quod potiſſimum faciũt ruſtici in Vuallia &
in Scotia. Paſcua in utroq; regno ſunt optima, unde & nullibi melior & tenerior inuenit
lana. Abundãt ſyluæ feris, maxime ceruis, damis, ſylueſtribus capris & apris. Nec uſq; lo
corũ tot inueniuntur cuniculi ut in Anglia. Scotia tamen in fertilitate non poteſt æqua/ *Scotia piſco-*
ri Angliæ, niſi quod piſcoſior eſt et carnibus pecorinis abũdantior, quia habet paſſim portus *ſior Anglia.*
tutos & aditus marinis aquis peruios, itẽ lacus, paludes, fluuios, fontes longe pleniſſimos
piſcibus, ut in quibuſdam locis duodecim ſalmones uno emantur aureo. Eſt multis in lo/
cis montoſa, & in ſummo montium æquata agri planicies, pecoris pabulum ubertim ſup/
peditans. Iuxta ciuitatem Aberdoniam multa inueniuntur nemora, putanturq́; eſſe Cali
donia ſylua, cuius meminit Ptolemæus, incipitq́; duobus miliaribus ab Edinburgo regia
Scotiæ. Vltra Scotiam uerſus ſeptentrionẽ ſunt Orchades inſulæ, quæ omnes noſtro æuo *Orchades*
inhabitantur, & creſcit in eis auena & hordeum ſed nullum triticum. Habent optima pa *inſulæ.*
ſcua, multaq́; pecora. Nulli ſunt lupi in Anglia, & illati non manent, atq; ob id pecora ob/
ambulant abſque ulla cura & cuſtodia hominum. Oues ſunt cornutæ præter morem alia/
rum regionum. In Scotia inueniũtur arbores,
quæ producunt fructum folijs cõglomeratum:
et is cum oportuno tempore decidit in ſubiectã
aquam, reuiuiſcit conuerti turq́; in auem uiuam,
quam uocant anſerem arboreũ. Creſcit & hæc *Anſeres ar*
arbor in inſula Pomonia, quæ haud procul abeſt *borei.*
à Scotia uerſus aquilonẽ. Veteres quoq; Coſ/
mographi, præſertim Saxo Grammaticus, men
tionẽ faciũt huius arboris, ne putes eſſe figmen
tum à nouis ſcriptoribus excogitatum. Scribit
tamen Eneas Syluius de hac arbore in hunc mo
dum. Audiueramus nos olim arborem eſſe in
Scotia, quæ ſupra ripam fluminis enata fructus
produceret, anetarum formam habẽtes, & eos
quidẽ cum maturitati proximi eſſent ſponte ſua

decidere, alios in terram, alios in aquam, & in terram deiectos putreſcere, in aquam ue/
ro demerſos, mox animatos enatare ſub aquis & in aëre plumis pennisq́; euolare. De qua
re cum auidius inueſtigaremus dum eſſemus in Scotia apud Iacobum regem, hominem
quadratum & multa pinguedine grauem, didicimus miracula ſemper re/
motius fugere, famoſamq́; arborem non in Scotia, ſed
apud Orchades inſulas inueniri.

De moribus & ritibus Anglorum atq; Scotorum.

IN Anglia tres ſunt linguæ, prima quę & pręcipua, eſt qua cōmuniter utūtur Angli & ciuiliores Scoti. Altera eſt Hibernica, qua utunẽ ruſtici in Scotia. Tertia eſt in Vuallia, & hæc eſt Britānica. Inter Scotos & Anglos perpetua eſt ſimultas, nec eſt ſpes cōcordiæ niſi hæc duo regna publico regali matrimonio uniantur. Mulieres in Anglia ſunt albæ, elegātisq́ formæ. Vulgares homines inhumani ſunt atq; inexperti, nobiles uero ciuiliores atq; humaniores erga extraneos. Solent aduenas ſalutare capite denudato, flexoq́ poplite, & ſi eſt mulier, excipiūt eam oſculo. In bellis nō depopulantur agros & ciuitates, congredientes exercitus contendunt in mutuum exitium. Olim cum Iulius Cæſar Britanniā ingrederetur, uictitabant incolæ, præſertim uulgares, lacte & carnibus abſque pane, & ueſtitus eorum erant pelles animalium. Vna mulier habebat aliquādo decem uiros, nec excludebat à matrimonio fratres aut etiam patrẽ. Scoti hodie in moribus non differunt ab Hibernis unde originem duxerunt, ut ſupra quoq; diximus, nec magnum eſt inter ipſos interuallum. Nam cum cœlum eſt ſerenum, poteſt Hibernia uideri in Scotia. Eſt præterea indiſcreta lingua eorum, indiſcreti mores & ueſtitus. Valẽt ingenio, id quod doctrina declarat: nam ad quancunq; ſe applicant artem, in ea facile proficiunt. Sunt proni ad ultionem, ferocesq́. In bello fortes, laboris, inediæ, uigiliæ, patientes, &c. Qui meliorem terræ incolunt partem, nempe meridionalem, hi bene morati ſunt, & ut humaniores lingua utuntur Anglica, & cum raræ hic ſint ſyluæ, ignẽ faciunt ex lapide nigro, quem ex terra effodiunt. Alteram ſeptentrionalem ac montoſam partem tenet genus hominū longè duriſſimū ac aſperum, qui ſylueſtres dicuntur. Hi ſago & interiore tunica Hibernico more, tincta croco, amiciuntur, nudisq́ genutenus tibijs incedunt. Arma ſunt arcus & ſagittæ cum enſe admodum lato, & pugione una tantum ex parte acuto. Differunt ab Anglis Scoti legibus & inſtitutis, quia iſti ciuile ius uſurpant, uti cæteræ fermè gentes, illi uero municipale tantum habent. Sub Imperatore Marco Antonino Vero Angli, Lucio ipſorū rege id per Epiſtolam ab Eleutherio Papa poſtulāte, conuerſi ſunt primum ad fidem Chriſtianam. Et cum ſub Diocletiano Imperatore ubiq; Chriſtiani raperentur ad ſupplicia, etiam in Anglia multi ob Chriſtum ſunt paſſi. Angliſaxonibus uero irruentibus in prouinciam & indigenas expellentibus, extincta eſt fides Chriſti in Anglia uſq; ad tempora Gregorij ſancti. Hic cum fortè Anglorum pueros Romæ uideret uenales, alludens patriæ uocabulo, bene inquit Angli dicuntur, quia uultu nitent ut angeli. Oportet illis iter ſalutis æternæ adminiſtrare.

Scoti non differunt ab Hibernis.

Angli quando ad Chriſti fidẽ conuerſi.

De fluuijs, ciuitatibus, epiſcopatibus & academijs Angliæ & Scotiæ.

VT iam diximus, Angliam ſeparant à Scotia amnes Tueda & Suluaius. Eſt deinde alius magnus in Anglia fluuius, Sabrina nomine, uulgo Habern, originem ſumens in Vuallia, & poſt multas ambages apud Briſtou ruens in mare. Sūt & alia duo inſignia flumina in Anglia, unum uocatur Humbria, curſumq́ ſuum dirigit uerſus Eboracum, & recipiuntur ab ipſo Trenta & Dunus. Alterum appellatur Tameſis, ad cuius ripam collocatur regia Angliæ, nempe Londinum, quod olim Trinouantum fuit uocatum. Tẽpore noſtro eſt inſigne emporiū & mercatus in eadem urbe, poſſuntq; maiores naues per Tameſim illuc deduci. Mille paſſibus ab hac urbe uerſus occidẽtem eſt monaſterium Veſt, id eſt, occidẽtale monaſterium, ſitum ad Tameſim, ubi regiū eſt palatium, regumq́ Angliæ ſepultura. Porrò tribus millibus paſſuum à Londino uerſus orientem, etiam iuxta fluuium Tameſin, eſt Greuenuuich, regum Angliæ commune receptaculum. Illic naues aſcendunt Londinum uſq;, quæ ab equis non trahuntur, ſed uel uẽti impulſu uel maris fluxu & refluxu. In Tameſi fluuio tria uel quatuor cygnorū millia domeſtica dicuntur inueniri. Alia inſignis Angliæ ciuitas eſt Eboracum, quod uulgo uocant Iork ſeu Yorck, habetq́ locus ipſe magnum ambitum, ſed nō eſt eò populoſior aut etiam locupletior. Tertia inſignis ciuitas appellatur Noruick, habetq́ epiſcopū. Habet pręterea Anglia duas academias, unā Oxonij & alteram Cantabrigæ. Habet duos archiepiſcopatus, unum Eboraci & alterum Cātuariæ. Regia & metropolis Scotiæ eſt Edinburgum olim Hethburgum dictum, haud multum à mari diſtans, eſtq́ ibi portus maris cōmodiſſimus, Letha appellatus, ubi Scoti negociantur, diſtatq́ ab Edinburgo per quartā unius milliarij. Iam à centum annis Scotorū reges in ea urbe reſident. Andera inſignis Scotiæ ciuitas

Londinum.

Edinburgum.

ciuitas appellatur Beruuick, locaturq; ad unum fluuiorũ, qui Scotiã ſeparant ab Anglia.
Item tres ſunt archiepiſcopatus & academiæ in Scotia, nempe apud ſanctum Andream,
in Glaſqeu & Aberdoniæ, quã Aberdein uulgo uocant, ubi optimus eſt maris portus, cõ/ Ciuitas Glaſquenſis.
ueniuntq; plurimi negociatores mercaturæ gratia. Eſt & aliud emporium iuxta mare, no/
mine Dunde, & apud ſanctum Iohannem & in loco Montros, ubi quoq; eſt epiſcopatus.
Oppidũ ſancti Iohannis alio nomine uocatur de Perth, & ſolum eſt inter uillas Scotiæ mu
ratum. Prope Aberdoniam ſunt Scotiæ alpes, quæ ab equitibus inacceſſibiles ſunt. Ad
montium radices magna ſunt nemora, ubi putãt olim fuiſſe Calidoniã ſyluam, & in illis
nemoribus, incredibilis ceruorũ & damarum inuenitur multitudo. Aberdonia fuit olim
Scotorum regia, hodie uero eſt Edinburgus.

Alexander Aleſius Scotus de Edinburgo.

A	Palatium regis	B	Arx puellarum	C	Eccleſia S. Cutberti
D	Eccleſia S. Egidij	E	Minoritæ	F	Eccleſia beatæ Mariæ in cãpo
G	Collegium reginæ	H	Prædicatores	K	Monaſterium S. Crucis

EST Edinburgus in prouincia Laudonię ſita ad auſtrũ miliario Italico à brachio ma/
ris, in quod influit amnis Fortha ab occidente ueniens. Habet autem ciuitas ipſa
duos montes ad orientem, auſtralior uocat̃ cathedra Arthmi, & qui reſpicit aquilo
nem, Collis apri. Ager undiq; fertiliſſimus eſt, amœna prata, ſyluulæ, lacus, riuuli,
arces plures quàm centũ per circuitũ urbis intra unum miliare Germanicum. Ad ſepten/
trionẽ interuallo Italici miliarij, ut diximus, eſt brachiũ maris, iuxta quod ſitum eſt oppi/
dum Letha, in cuius medio cõſtructa eſt porticus, in qua ſimul uidere licet centũ magnas
onerarias naues. Habet brachium maris ibi ad aquilonẽ in latitudine ſeptem miliaria. Eſt
& ex altero latere aquilonari oppidũ & noua porticus extructa. Porrò Edinburgus ſita
eſt in monte inſtar Pragæ, habetq; in longitudine miliare Italicum, in latitudine dimidiũ.
Longitudo accipit̃ ab occidente in orientẽ. Ab occidente urbis aſſurgit mons & alta ru/
pes atque arx in rupe, ſub qua undiq; eſt profunda uallis, niſi ea parte qua reſpicit urbem,
quare arx eſt inexpugnabilis niſi ex urbe, nec quiſquam ad eam ſcãdere poſſet etiã ſcalis,
tam præceps & dura eſt petra, in qua uultures nidificant. Harũ auium nidos depredantur

Caſtrum puellarum.

iuuenes audaciores, ex arce in ſportis demiſſi. Hæc arx uocatur Caſtrũ puellarũ, clauditq́; urbem ab occidente. Cæterum ad orientem urbis eſt auguſtiſſimũ monaſteriũ Sanctę crucis, habens annexum palatiũ regis & amœniſſimos hortos, quos claudit lacus ad fundum montis cathedræ Arthmi. In hoc mõte inueniũtur prętioſi lapides, clara die radiãtes, adamantes præcipue. In urbe ſunt duæ magnæ uiæ ab arce puellarũ uſq; ad monaſterium & regium palatium, lapidibus quadris ſtratæ, præſertim regia uia. Eſt ſuburbiũ ad occidentẽ, dimidio miliario longum, uocaturq́; uia ſancti Cuthberti. Sunt in urbe multa monaſteria & templa, præſertim Franciſcani, Dominicaſtri, Eccleſia Mariæ de campo, collegiũ ſacerdotum: & aliud collegiũ Trinitatis, Hoſpitale S. Thomæ. Vrbs ipſa non eſt cõſtructa ex coctis ſed naturalibus & quadris lapidibus, ut etiã ſingulæ ædes poſſent magnis palatijs comparari. In medio urbis eſt capitolium & eccleſia collegiata ſancti Egidij. Habent epiſcopi, duces, comites, barones & proceres totius regni in ipſa urbe ſua palatia, quando uocantur ad comitia. Eſt palatium regis poſitum ſupra monaſteriũ, ampliſſimum & ſuperbiſſimũ, & extẽditur ab eo uſq; ad arcem puellarũ una perpetua platea, dicta uicus regius, ſed quę prope arcem puellarũ latior, & prope monaſterium anguſtior eſt: atq; hæc regia uia ex utraq; parte habet inſignes ædes, potioresq́; ex lapide polito cõſtructas. Porrò alia oblõga uia, quæ uocatᷣ uicus Canonicorum, eſt anguſtior, ſeiũgiturq́; à regio uico, muro, porta & turribus & reputatur pro ſuburbio. A regia uia inter auſtrũ & boreã extenduntᷣ infiniti uiculi, qui omnes excelſis ſunt ornati ædibus, ſicut & uia uaccarũ, in qua habitant patricij & ſenatores urbis, & in qua ſunt principũ regni palatia, ubi nihil eſt humile aut ruſticũ ſed omnia magnifica. Inter maiores eccleſias Edinburgi, poſt monaſterij eximiam baſilicam primũ locum tenet Collegiata eccleſia S. Egidij, cõſtructa in medio regiæ uiæ. Deinde in uico qui diuidit Edinburgũ à uia Canonicorũ & ſuburbio, eſt eccleſia magnifica uocata Collegium reginæ intra muros. Item inter monaſteria Franciſcanorũ & Prædicatorum ſita eſt eccleſia Mariæ de campo, ubi quoq; eſt collegium ſacerdotum. Et ſub rupe arcis puellarum ſita eſt noua parochia S. Cutberthi.

Genealogia regum Scotiæ à quadringentis & ſuprà annis.

- 1 *Macolmus Cãmorus, cuius uxor Margareta Angla*
  - 2 *Edgarus*
  - 3 *Alexander*
  - *Dauid*
    - *Henricus*
      - 5 *Macolmus*
      - 6 *Guilelmus* — 7 *Alexander* — 8 *Alexander* — *Margareta, nupſit regi Nortuuegiæ.*
      - *Dauid*
        - *Margareta, uir eius Alanus.* — *Daruargilla, cuius maritus Iohan. Baleolus.*
        - *Marioria: uir eius Cumyngus.* — *Iohannes Cumyngus*
        - 8 *Iſabella: uir eius Robertus Bruſeus* — 9 *Dauid* — *Robertus comes Carriki* — 10 *Robertus Steuartus*

Circa annum Chriſti 1100 regnauit in Scotia Edgarus, cui anno 1107 ſucceſſit frater Alexãder, uir pius & iuſticiæ amator: quo ſine liberis defuncto, ſucceſſit tertius frater Dauid. Hic duo memorabilia bella geſſit contra Sephanum Anglorum regem, propter limites ſcilicet utriuſq; regni, præſertim autẽ propter Northumbriam & Combriam. Hic rex Dauid multa & nimis ſumptuoſa conſtruxit & fundauit monaſteria utriuſq; ſexus in magnam regij ærarij iacturam, præſertim quum Scoti nulla aut exigua ſoleant regi pendere uectigalia. Habuit autem Dauid filium Henricum nomine, ſed qui ante fratrem mortuus eſt, relictis aliquot liberis. 5 Macolmus iſte auo in regno ſuccedens, iunctus fui[t] amicitia Anglis, atq; ob id odio habebatur à ſubditis. 6 Guilelmus ſucceſſit fra[tri] anno 1165 qui homagiũ fecit regi Angliæ pro terris quas in limitibus Angliæ habuit deinde captus ab Anglo quatuor arces pro ſua liberatione dedit. Cumq; Richardus re[x]

Implacabile odiũ inter Anglos & Scotos

Angliæ ex terra ſancta redijſſet, & magna penuria ob paſſam in Auſtria capiuitatem pr[e]meretur, Guilelmus Scotus ei dono dedit duo millia marcarum: nec unquam legimus ſy[n]ceriorẽ inter Anglos & Scotos fuiſſe pacem. Semper enim poſtea uſq; in hũc diem rixa[e]

discordia

iſcordię,odia & atrocia bella inter hæc duo regna fuerunt,nec potuit unquam pax firma
er cõiugia regum aut per icta fœdera fieri,præſertim poſtquam Gallus cœpit partes fo/
ere Scotorum. Anno domini 1214 Guilelmus rex graui laborans morbo obdormi/
it in domino 7 Alexander filius Guilelmi pacis amator ſucceſſit patri,mortuus
nno 1219 & unum relinquens filium regni ſucceſſorem. 8 Alexander iſte inun
tus fuit ab archiepiſcopo ſancti Andreæ & duxit uxorem Margaretam filiã Henrici re/
is Angliæ.Hic tandem de equo cadens fractis ceruicibus expirauit,nullo relicto hærede.
uit poſt eum ordinatus adminiſtrator Scotiæ Guilelmus Vallaceus uir pugnaciſſimus,
ui multas ſtrages in Anglia fecit,& regem Eduardum aliquoties in fugam uertit,ſed ſuis
bi tandem inuidentibus hanc gloriam atque eum relinquentibus, Eduardus grauia bel/
excitauit contra Scotos. Tunc Scoti elegerunt adminiſtratorem regni Iohannem Cu/
yngum generum Dauidis aut nepotẽ eius, Mariotiæ ſcilicet maritum aut filiũ, ſub quo
duardus Scotiam ingreſſus, totã ſibi ſubegit. Cumyngus autem paulo pòſt eſt à Rober
Bruſeo in eccleſia iuxta altare interfectus,uẽdicauitq́ Bruſeus ſibi regni coronam, ad/
tus per familiares quoſdam. At Angli & Scoti quidam,præſertim Cumyngenſes, Bru/
um perſequentes in fugam egerunt, fratres eius captos ultimo affecerunt ſupplicio, &
xorẽ eius in Angliã ductam ibi incarcerauerunt. Eduardus rex Angliæ in regno Scotię
s habere uoluit, idq́ requiſiuit à Iohanne Baleolo, qui de antiquiore ſorore Eduardi de/
ẽderat. At Bruſeus ſenſim uires recuperat & uiriliter reſiſtit regi Anglię ſæpe Scotiã pe
nti. Irritati Scoti Northumbriam populantur,uicos omnes edaci flamma conſumũt,ſe/
es & pueros atq́ mulieres trucidant atq́ delubra ſpoliant. Hæc omnia contigerunt ſub
duardo ſecũdo, qui & acerrimã pugnam cum Scotis habuit, & multa millia hominũ ex
o exercitu amiſit,licet uictoria Scotis nõ fuerit incruenta. Anno 1322 Eduardus rex
ntum millia pugnatorũ in unum coẽgit atq́ in Scotiam miſit. Scotis autem à facie eius
m rebus ſuis fugientibus,rex penuria uictualium laborans,cogitur redire.

Rex Angliæ expugnat Scotiam.

Anno 1326 Eduardus rex Angliæ & Iſabella mater eius mittunt oratores in Scotiã,&
fferunt filio Roberti regis ſororem Eduardi, & renũciant ſimul iuriſdictioni ſuæ ſuper
gnum Scotiæ. Cõſentiens autem Robertus Bruſeus, accepit Dauidi filio ſuo quinquen
Iohannam ſororem Angli, trãſactis'q́ tribus annis poſt hanc concordiam, mortuus eſt
obertus,uir in re militari excellens,qui Anglos ex Scotia eiecit,& bis cum Anglo diffi
limis prælijs congreſſus eſt,ſemperq́ uictor euaſit. Propter impuberem autem regẽ,
homas Ranulphus regno præponitur, uir optimus, ſed qui à ſubornato monacho medi
,ueneno ante legitimum tempus interfectus eſt.

Pax per coniugium firmatur

9 Dauide rege res Scotiæ moderante,Eduardus uxoris ſuæ frater Caleſium ob/
dit. Tunc rex Galliæ Philippus Valeſius rogat Dauidem ut Angliã hoſtiliter ingredia/
r,ſicq́ Eduardus obſidionem Caleſij diſſoluere cogatur. Rex Dauid conſilium iuuenũ
cutus, obtemperat Gallo, Anglis'q́ ei occurrentibus capitur & Scotia paſſim diripitur.
uod uidens Gallus miſit pecuniã in Scotiam pro colligendo milite: at Vicerex accepta
cunia militibus nihil dedit. Irruentes tamen Scoti in Angliam,afflixerũt eam, ſed non
e ſuo ſanguine. Eduardus qui ſororium regem captum tenebat,accepta clade à Scotis,
licta Gallia cum maximo exercitu Scotiam ingreſſus,paſſim omnes trucidat,etiam par
los, comburit Edinburgum & Ladoniam,tãdemq́ nõ ſine ſuo damno redit in Angliã.
ex uero Dauid datis obſidibus reuertitur in Scotiam,ad tractandum cum ſuis de redem
ione. Sed non inueniens conſenſum populi pro poſtulatis, reuerſus in Angliam obſi/
s liberat. Anno 1356 Iohannes rex Gallię captus eſt ab Eduardo Anglo,ſicq́ An
us duos penes ſe habuit captos reges. A Scoto petebat ducenta millia Nobiliũ pro ſua
eratione, quæ ad certos ſolueret annos. Galli uero pro ſuo rege liberãdo magnam ſui
gni partẽ uoluerunt Anglo dare. Porrò regina Scotiæ ſoror Eduardi mortua eſt in An
a,comitata uirum. Frater quoque eius rex Angliæ mortuus eſt eo anno,uir pugnaciſſi
us. Dauid autem rex quum nullum haberet hæredem, conabatur Scotos perſuadere,
accíperent Anglũ pro rege: at illis diſſentientibus,egerunt cum eo ut aliã duceret uxo
m,unde hæredem ſuſciperet. Cumq́ illa nullam gigneret prolem,ille abiecit uxorẽ non
e malo exemplo. Mortuus eſt autem rex Dauid in Edinburgo, anno 1370. & electus
t nepos eius Robertus Steuartus ad regnum, cuius poſteri imperarunt uſque in hodier/
m diem. Suo tempore uiolatæ ſunt induciæ, factæ in liberatione regis Dauidis ad an/

Rex Scotiæ capitur.

Rex Galliæ capitur ab Anglo.

nos quatuordecim & utrinq; multa illata ſunt damna. Mortuus autem eſt Robertus ſecun dus anno Chriſti 1390.

10 Robertus ſecundus
11 Iohannes q & Rober. Robertus Alexander Galterus Dauid
12 Iacobus primus
Margareta
13 Iacobus ſecūdus
14 Iacobus tertius Alexan der Catarina
15 Iacobus quartus Iohannes Margareta
15 Iacobus quintus Iohannes rector Scotiæ
Filia

Mortuus Robertus ſecūdus reliquit multos filios, Iohannem qui commutauit nomen ſuum in Robertum tertium, Robertum ducem Albaniæ & Alexandrum comitem Bucha niæ, & ex alia uxore, Galterum comitem Atholiæ atque Dauidem. Habuit rex Iohannes Robertus unum filium nomine Iacobum, qui miſſus à patre in Galliam, captus eſt ab An glis in mari: quod patrem adeo afflixit, ut præ triſtitia moreretur. Interim autem præfuit regno dux Albaniæ patruus capti Iacobi. Anno 1424 duxit Iacobus rex uxorē Io hannā Clarētiæ duciſſam, ſed cuius dos nō ſuffecit pro ſui liberatione, ſed pro reliqua pe- cunia coactus fuit dare obſides, optimatum hæredes. Anno 1436 Iacobus primus rex Scotiæ dedit filiam ſuam Margaretam uxorem Gallo Ludouico undecimo. Sub hoc rege miſit Anglus ad Scotos, rogans, ut hæc duo regna tam uicina pacem perpetuam fir- marent, iuuaretq; Anglum Scotus & contrà Anglus Scotum. Tunc rex Iacobus uocatis primoribus regni cōcluſit cū illis, quod pacis fœdera cum Gallo uetuſtiſſima nō rūperēt.

Fœdus Scotorum cum Gallis.

Anno 1447 Iacobus iſte primus proditorie plurimis letalibus uulneribus occiſus eſt, procuratione patrui eius comite Atholiæ, qui ad regnum aſpirauit. Didicerat iſte Iaco- bus in captiuitate ſua multas artes: nam erat egregius luctator, curſor uelox, muſicus arti ficioſus, citharœdus ingenioſus & fortis eiaculator lapidum. Autores mortis eius à prin cipibus regni capti, miſere interfecti ſunt. Nam comitem Atholiæ & complices eius Edin burgi iudicarunt ad mortem: comitem quidem ueſtibus exutum duxerunt per urbem, fu nibus eum in altum trahentibus, & poſtea eum labi ſinentibus in terram: coronā ferream ardentem capiti eius imponunt, & poſtero die ad caudam equorum ligant, atque unà cum ſocijs de uico in uicum traxerunt. Tertio autem die poſuerunt eum ſuper tabulam, & ui uenti inteſtina extraxerūt atq; combuſſerūt: poſtea cor extrahentes in ignem proiecerūt atque demum caput obtruncant, & corpus in quatuor ſecant partes. Robertū uero Gra mum qui præcipuus percuſſor fuerat poſuerunt in currum, & dexteram eius, qua regem percuſſerat, ligarunt in patibulo adhærente currui, ſicq; ſuſpenſum circumduxerunt & ca lidis ferris pupugerunt per corpus, atque tandem quadrifariam diſſecuerunt. Alijs uero complicibus, alias inflixerunt pœnas.

Supplicium grauiſs.

13 Iacobus ſecundus ſuccedens patri in regno, genuit tres filios, Iacobum tertiū qui in regno ſucceſſit, Alexandrum Albaniæ ducem & Iohannem comitem. Cumq; is Ia cobus arcem Roxburgi, quam Angli intra Scotiam multis diebus tenuerāt, obſideret, ex magno tormento obſtructorium ligneū eiectum regem interemit, nec tamē ob regis mor tem obſidio diſſoluitur, quouſque arx capta fuit. Interijt autem rex anno ætatis ſuæ 2 Edinburgi in monaſterio ſanctæ crucis honorifice ſepultus.

14 Anno ſalutis 1469 Iacobus tertius rex duxit uxorem Margaretam filiam re gis Noruegiæ & in dotē accepit ius regis Noruegiæ in Orchadibus inſulis. Iacobus ue ro quartus accepit uxorem Margaretā filiam Henrici ſeptimi regis Angliæ, ſororē Hen rici octaui. 15 Iacobus quartus ſororius Henrici octaui regis Angliæ, fuit uir di gnus meliori fato, iuſticia & pietate inſigni, qui & diu in pace & feliciter imperauit, ne pe ad annum domini milleſimum quingēteſimum decimūquartū. Superioribus enim an nis quamuis Galli eum contenderunt incitare contra Henricum octauum Angliæ regem tamē id non poterāt efficere ut bellum ſuſcipere, niſi pontificū & monachorum fraude interceſſiſſent. Cumq; obijceret, ſe nō poſſe ſuſcipere bellū cōtra ſororium à quo nō eſſe ꝓuocatus, Galli cōtrà reſpondebāt, antiquū eſſe fœdus ſancitū inter Gallos & Scotos, & Galliā iam propemodū ab Anglo oppreſſam, quare illū teneri aiebāt ad ferēdum auxiliū

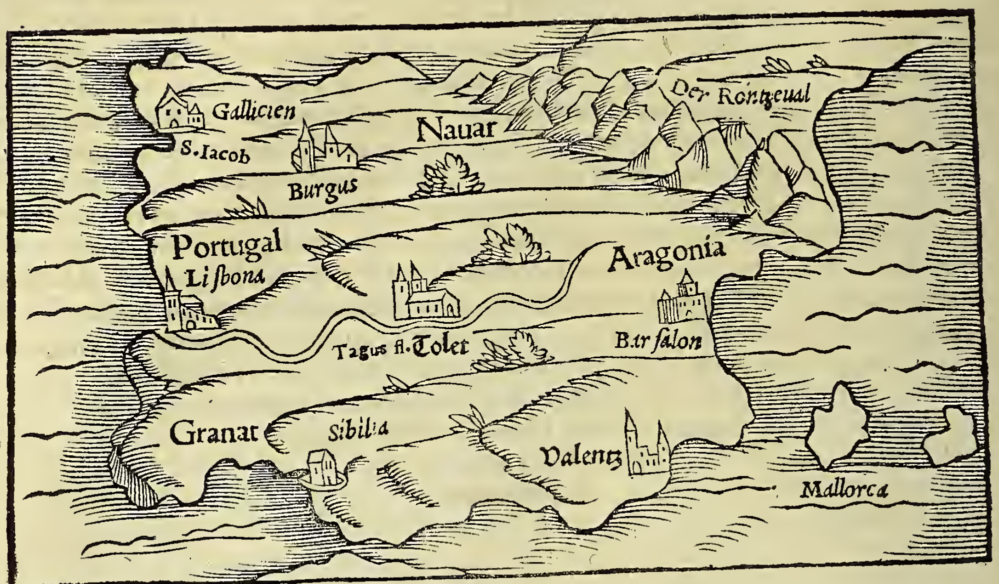
Oppoſui

Oppoſuit pius rex legem domini,quam præferendam docebat omnibus fœderibus:at illi reclamãtes aſſerebant,legis dei interpretationem pertinere ad Pontificem & eccleſiam, ſicq; inducunt optimũ uirum ,ut conuocato ſenatu regni & congregatis theologis,ex eorum conſilio bellum infeliciſſimum indiceret Anglo,in quo ſcilicet ipſe perijt.

16 Iacobus quintus puer erat unius anni quum pater eius periret, coronatus anno 1513 apud Schonam,quo loco ſolent reges Scotorum inaugurari. Interea Iohannes patruelis regis defuncti uocatur à ſenatu regni ex Gallia,ut tutorẽ ageret pueri & regni gubernatorem. Veniẽs autem in regnum cœpit bellum gerere unà cum Gallis contra Anglos, & principes quos putabat deſeruiſſe regem in bello,occidit,ob quã rem ſibi metuens regreditur in Galliam. Porrò Iacobus rex duxit uxorem primogenitã regis Galliarũ,qua intra annum ſublata è uiuis,duxit aliam Gallicam dominam, quæ adhuc uiuit, ex qua tantũ una filia reliqua eſt, propter quam nunc inter Scotos & Anglos pugnatur: ſed de morte Iacobi quinti ſimilis hiſtoria eſt morti patris. Cõuenerat inter regem Iacobum quintum & regem Angliæ Henricum octauum de colloquio habendo Eboraci, in quo putabatur Maria filia regis Henrici deſponſanda Iacobo regi tunc uiduo: at Scotorum epiſcopi metuentes ne Iacobus ex colloquio Henrici mutaret animum in religione, effecerunt ut Gallus impediret colloquium,& animaret Iacobum cõtra Henricum ad gerendum bellum. Quod cũ nõ ſatis felices haberet ſucceſſus,morit̃ Iacobus dolore animi in caſtro Falcken land: factuſq; eſt poſt eum gubernator regni & tutor pupillæ conſtitutus conſanguineus regis Comes de Vrania & dominus de Hammulton: is bellum gerit cum Anglis pro filia Iacobi quinti,quam renuit dare filio Henrici octaui coniugem, ſicut antea fuerat conſtitutum.

HISPANIAE DESCRIptio ſecundum regna eius, prouincias

fluuios & ciuitates: item de moribus & ritibus Hiſpanorum tam ueterum quàm recentium.

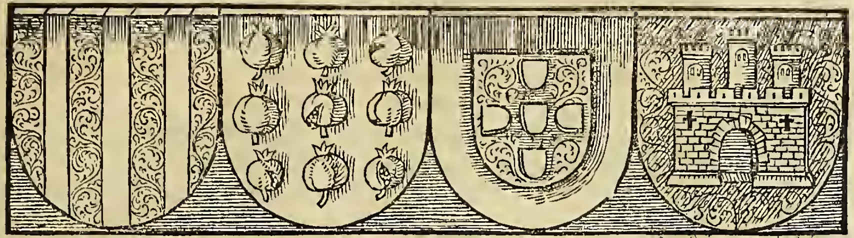
Pyrenei unde ſic dicti.

Hiſpania, ut tabula eius indicat, undique alluitur mari, excepta ea parte qua Galliam contingit, ibi altiſſimis montibus quos Pyreneos uocāt ſeparatur à Gallia. Appellantur autē montes illi Pyrenei à crebris fulminum ignibus, uel quod ſyluæ in Pyreneo frequētes & habitationes, iniecto à paſtoribus igne priſci temporis flagrauerunt. Durāte autem incendio aliquot diebus, ex montium cōcoctione cœperunt deſcendere ſtillicidia argenti liquefacti. Et cum habitatores illorū locorū uſum argenti non haberent cōtemnerentq́ metallum illud, ſuperuenientes mercatores è Phœnicia, emerūt uilibus mercibus magnā uim argēti. Diuiſa fuit olim Hiſpania in tres prouincias, Beticā ſcilicet, quæ hodie eſt Granata, Luſitaniam quam nunc uocant Portugalliam, & Tarraconē, quæ hodie cōtinet Cataloniā, Caſtiliam, Nauarram & Galliciam. Et ſecundum Ioſephum atq; Beroſum, Tubal Noē nepos fuit primus rex Beticæ, extruxitq́ in ea regione ciuitatē, quā à ſe denominauit Tubal. Hic Tubal dedit operā rei pecuariæ ſicut & omnes primi patres pecoribus alendis ſtuduerunt, quæ & uictum & amictum homini miniſtrant. Hinc quoque putant maiorem Hiſpaniæ partem appellatā Tarraconem ſecundum primam hominū linguam quaſi תורא סבניא quod ſonat, boum poſſeſſionem. Succeſſit Tubalo in imperio Iberus, à quo fluuius quidam Iber eſt appellatus, & adiacens regio Celtiberia. Rex ſextus fuit dictus Betus, à quo regio certa Beticæ nomē mutuauit. Decimus rex fuit uocatus Hiſpanus aut ſecundum alios Hiſpalus, à quo & tota terra poſtea denominata eſt Hiſpania. Duodecimus Heſperus à ſe Hiſpaniā quoq; denominauit Heſperiam, ſicut decimuſſeptimus Luſus certam prouinciam Luſitaniā, quam hodie Portugalliam uocant. Poſteaquā uero Romani ſibi ſubiugaſſent Hiſpaniam, diuiſa eſt in duas prouincias, nempe in Beticā & Tarraconenſem, durauitq́ partitio illa uſque ad tempora Attilæ, tunc rurſum alia adminiſtratione Hiſpania eſt gubernata. Nouiſſime ſub Saracenis diſcriminata eſt in quinque regna, uidelicet Galliciam, Nauarram, Caſtiliam ſiue Legionem, Cataloniam cui & Aragonia annexa eſt, Portugalliam & Granatam. Porrò Gallicia non diu proprium & diſtinctum mãſit regnum, ſed amiſſo legitimo hærede incorporata eſt Tarraconenſi. Alij adhuc plura numerāt regna, Valentiæ ſcilicet, Toleti,

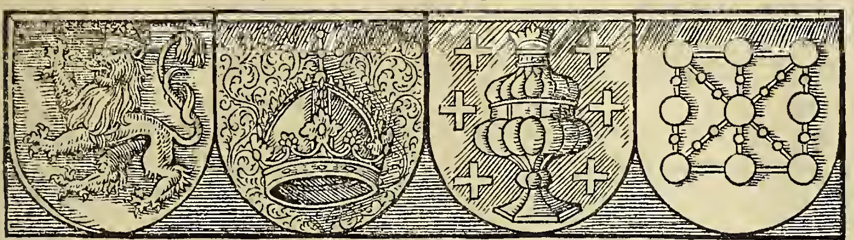
Luſitania à Luſo.

Algarbiorum,

Regnum Aragoniæ | Regnum Granatæ | Reg. Portugalliæ | Regnum Caſtiliæ

Regnum Legionis | Regnum Toleti | Regnum Gallitiæ | Regnum Nauarræ

Algarbiorum, Murtiæ & Cordubæ. Noſtro tempore omnia hæc regna in unum cõtracta ſunt regnum & dominium præter unam Portugalliam, quæ proprium habet regem.

De quibuſdam ciuitatibus & regionibus Hiſpaniæ.

CArtagenia quondam nobilis, potens, amœna & elegans ciuitas in Granata, primum eſt extructa & noua Carthago appellata, à duce Haſdrubale, qui princeps erat ciuitatis Carthagineñ. in Africa poſitæ, cum inciperet rurſum augere & extendere dominium ſuæ ciuitatis, quam Romani in primo bello ferè extinxerant.

Iſta Cartagenia per ſingulos dies numerauit Romanis tributũ duorũ milliũ & quingentorum aureorum, ut Strabo ſcribit.

Pallantia, Numantia, Cæſarauguſta, quæ uulgo Saragoſſa uocat̃, ſunt illuſtres in Caſtilia ciuitates. In Granata uero iſtę reliquas antecellunt, Hiſpalis quæ & Sibilia, & Corduba. In Luſitania & Portugallia fuit olim Emerita magni nominis, quæ iam Merida appellatur.

Tarragona ſiue Tarraco in Catalonia iuxta mare ſita, hodie nõ minoris eſt exiſtimatiõis ꝙ noua Carthago, eſtꝗ metropolis inter multas ciuitates ꝑ circuitũ eius poſitas.

Iberia regio eſt, quam intercipiũt Ibęr fluuius & montęs Pyrenei.

Liſbona ſiue Vlixbona eſt metropolis in Portugallia, ſicut Granata in Betica, Pampalona in Nauarra & Barſalona ſeu Barcinon in Aragonia. Legion uero quam uulgo Lyon uocant, metropolis eſt in Caſtilia.

Algarbe pars eſt regni Portugallię, uocat̃ꝗ alio nomine Caput ſancti Vincẽtij & olim Colimbrica, & eſt ibi finis terræ, æque ut Nerium promontorium in Gallicia.

Gades ciuitas eſt in inſula Gadira prope Granatã, extructa olim à Tyrijs, qui & Vticã ædificauerunt in Africa. Fuerunt enim Tyrij olim potentes in mari, ſicut & ciuitas eorũ ita fuit in mari, haud procul à Ieruſalem, ut ſuo loco in Aſia uidebimus.

Saguntũ ciuitas olim elegãs in Tarraconenſi. Cumꝗ amicitiã quæreret Romanorũ, ægreferens id Hannibal ſummus dux Carthaginenſiũ, expugnauit & deſtruxit eã, cuius loco ſucceſſit Moruetrũ. Habes apud Silium in fine 2. libri, quomodo Sagũtini ſua omnia in medio urbis cõbuſſerint ac demũ mutuis cædibus occubuerint, & Pœni in urbem uacuam irruperint. Sunt etiã multæ in Hiſpania ciuitates, quarũ uetera nomina penitus abolita ſunt & noua eis indita, ut ſunt.

Hiſpanorũ tẽperatura calidior ſicciorq́;, & color obſcurus, Gallorũ frigidior, humidior,
caro mollis & albicãs color. Gallicarum fœminarum maior ad prolem fœcunditas quàm
Hiſpanicarum. Grãdioribus corporis membris Galli muniti, Hiſpani durioribus, arctiſſi
mo ad cingulum corpore. Galli maiori ferocia quàm arte pugnãt, & plus uiriũ quàm con
ſilij in bella ferunt, Hiſpani contrà. Eſt ſemper Hiſpania equorum pernicitate cõmenda-
ta, quos leuis armaturæ equites tibijs cõtractis pulchrè obequitant, haſtiludia & militares
omnes actus ſæpius quàm Galli exercentes: ſunt tamen Gallorum cataphratti equites in
precio. Galli ore libero, Hiſpani taciturni, qui diſſimulare melius norint. Galli læti, ala-
cres & in conuiuia proni, & grauitatem enim quam ſuo more ſeruant Hiſpani, pe-
nitus refugiũt. Sunt enim Hiſpani in ſympoſijs minus ſociales, ceremonioſi, aliquam
ſeueritatem affectãtes, quod Galli non curant. Merum potant Galli, Hiſpani multa aqua
dilutum. Apud Gallos aduenæ humaniſſime excipiunt hoſpitijs, nullum eius denegatur
officium, ad uictum omnia parata proponuntur. Apud Hiſpanos non ita. Id efficit quod

Lingua Hiſp. & Gallica.

non ſunt in itineribus ita frequẽtes. Hiſpanicus ſermo grauior, Gallicus ſuauior. Elegan
tiori inter Hiſpanos oratione Caſtellani latiſſimi populi utuntur, in Gallia uix ſcias quæ
urbs uerè Gallice loquatur, ut ſit ſermo ille magis nobiliũ & curialium, quàm alicuius cer-
ti loci peculiaris. Eſt etiam Hiſpanicus ſermo latino propinquior. Latior ſolo Hiſpania,
ſed non ita populoſa: auro ditior, ſed nõ mercaturę negociatione, nec tot redditus ex hac
ſicut ex illa regi colligũtur. Gallici ſoli nulla ferè pars eſt ocioſa, Hiſpanici multa ſunt in-
culta & deſerta loca. Cuius cauſam Damianus eſſe dicit, quod maiori anni circulo plebei
homines ex ſylueſtribus fructibus, melle, herbisq́; laute uictitare poſſunt, quæ res eos parũ
ad agriculturam propenſos efficit. Accedunt deinde bella quæ Hiſpani magis amplectun
tur quàm aratri labores. Aucupium & uenatio maior in Gallia, & plures altilibus etiamſi
carius emptis, ueſcuntur. Ex Hiſpania in Galliam mercatores deferunt ſerici & omnis ge
neris pannos, lanas, crocum, ſaccarum, orizam, oleum, alumen, gemmas et aromata ab In-
dis accepta. Ex Gallia præſertim ex Arelatenſi terra, in Hiſpaniam frumentum, lineas te-
las, filum, libros & minutiora alia mercemonia plurima, ut gladios, ſpecula, acus, &c. defe

Nobiles Hiſpaniæ & Galliæ.

runt. Eſt in Hiſpania principum uirorum, ducum, marchionum, comitum & baronũ in-
gens numerus: in Gallia eſt quidem nobilium copia, ſed maiorum dignitatum pauci ad-
modum principes, quod regis opulentiam auget, qui ſolus omnia poſſidet. Duces nume-
rantur in Hiſpania uiginti, quorum cuiuſq; annuus cenſus quinquaginta ac ſexaginta du
catorum millia conficit. Marchiones uiginti, tantundem ferè reddituum percipiẽtes. Co
mites ſexaginta, quorum annuus redditus à decem ad uiginti millia eſt ducatorum, & ali-
quorũ plus quàm quinquaginta. Alij uicecomites, barones, prouinciarum præfecti, quos
uocant Adelantados, uicereges gubernatores, mariſcales, alcaldes, omnes principes uiri,

Equites ordinum.

mihi ſunt incomperti. Sunt ordinum equitum magni magiſtri, ut ſancti Iacobi Alcanta-
ræ, Calatrauæ, Rhodienſium ſancti Iohannis, Monteſæ, equitum quos uocãt de Chriſtus

Eccleſiaſtici in Hiſpania diuites.

& alij cognomẽto Dauis. Horum cuiuſq; redditus millia ducatorum eſt quinquaginta &
plus. Quo ad eccleſiaſticas dignitates ſuperior eſt numero Gallia, nam archiepiſcopos ha
bet duodecim, epiſcopos ſexagintaſex: Hiſpania archiepiſcopos nouem, epiſcopos 46.
Cardinalium in utraq; par numerus, nempe octonarius. Apud alios inuenio duntaxat ſe-
ptem archiepiſcopatus, quos & ſupra recenſui. Redditus horum maiores in Hiſpania, ut
unica Toletana eccleſia ducẽta millia ducatorum annuatim colligat, & ſolus archiepiſco
pus octuaginta millia. Vice parlamentorũ Galliæ quatuor ſunt in Hiſpania iuridici con
uentus, in Caſtella, Granata, Galicia, & Nauarra. Cæterum iuriſperitorum & foro liti-
gantium multo maior in Gallia numerus. Fidei quos uocant inquiſitores in Marranos
hæreticos & Sarracenos, magnam ſibi in Hiſpania uendicant autoritatem, & ſeueriſſime
animaduertunt. Eſt aliud iuſticiæ genus mirabile, quod uocant Hermandad: eſt enim ci-
uium fraternitas iurata, ut in ictu campanæ ex urbibus ſingulis multa hominum millia
armati prodeant, & eum qui deliquerit per uniuerſam prouinciam perſequantur, nuncijs
curſoribus ad alias omnes ciuitates præmiſſis, ut penè impoſſibile fuerit euadere. Depre
henſum palo uiuum alligatum ſagittis conficiunt.

Pompa Hiſpanicarum mulierum.

Illud barbarum à Gallis cenſetur, quod Hiſpanicæ fœminæ aurea uel argentea uirgula
aurium ima perforant, gemma aliqua ut plurimum appenſa. Ligneo etiam circulo uen-
trem ambiunt, ut latiore inceſſu pompoſiores appareant. Nec domo egrediũtur, niſi fa-
mulorum

nulorum præcedentium & ancillarum ſequentium comitante caterua: Gallicæ uero ſim
liciter & una uix pediſſequa comite. Illud in Hiſpanicis fœminis laudandum, quod pri-

ſcarum Romanarum inſtar uino plurimum abſtinent: illud uituperandũ q̃d nonnunq̧ collyrio, minio & ceruſa faciẽ deformant, quia natiuo colore ſunt minore quàm Gallicæ. Habent etiã Hiſpani in religionis ritibus ſupra mortales om̃es ſuperſtitioſi: per regis ſolium & eius uitam gentilicio more iurant, & oſculo manuum in ſalutationibus ſupplicant. Nomen magnũ ab aliquot annis bellica fortitudine Hiſpani ſunt adepti plurimis ab hoſte partis uictorijs, ut qui laborũ, ſitis & famis in acie ſunt tolerãtiſſimi, & in ſtratagematibus cautiſſimi, leui corpore, ut facile hoſtem fugiant & ſequantur. Frugalis uitæ ſicut & Itali, nec tantum cibi & potus ut Galli & Germani abſumentes, niſi ſint inuitati. Nam tunc hilariter eñ ſe oblectant edulijs, quia rara eis & maiori auiditate accidunt cõuiuia. Oceani nauigationibus ad incompertas regiones toto orbe ſunt clariſſimi. Verſus meridiẽ Africæ fines primi circumnauigauere aduſque Calecuth & alias orientis inſulas: quod iter Luſitanorum ſiue Portugallenſium eſt peculiare. Ad occidẽtem Caſtellani progreſſi, poſt inſularum auro diuitum multitudinem, quam inuenere

Nauigatio Hiſpanorum.

& imperio ſuo ſubiecere, ad ipſam etiã orientalis Indiæ cõtinentem ſunt perducti, in quo
indies magis & magis luſtrando perſiſtũt. Regionũ quoq̧ quæ ſub auſtrali polo ſunt, no
tiam nuper adepti ſunt. Porrò de moribus & ritibus antiquorum Hiſpanorum, Stra
o & Poſidonius mira ſcribũt. Nam homines qui inhabitauerũt montes Luſitaniæ duo-

Veterum Hiſpanorũ mores.

bus anni partibus querna ueſcebantur glande, quam quum ſiccaſſent, frangebant, molebant, panes conficiebant & ad tempus reponebant. Hordeaceo utebantur uino. Nam uitium laborabant inopia. Morti adiudicatum, lapidibus obruebant. Aegrotos uetuſto ritu paſſim in uijs exponebant, ut à prætereuntibus iuuarentur aut ſaltem cõſilium ab ijs daretur, qui eidem morbo obnoxij fuerant & conualuerant. Cõmemorat Poſidonius eos olim tam duros & laboris patiẽtes fuiſſe, ut etiam puerperæ poſt enixum infantem lecto non decumberent: ſcribitq̧ tale factũ. Tempore quodam cum uir quidam Maſſilienſis mercede conduxiſſet uiros & mulieres, qui agrum ſuum foderẽt, cœpit una ex conductis fœminis ſentire dolores partus. Relicto ergo labore abijt pauliſper extra agrum, emiſſoq̧ fœtu redijt ad laborem, ne mercedi quid decerperet. Et cũ dominus agri uideret quod difficulter penſum ſolueret laboris, neſciẽs quid ei accidiſſet, interrogauit quidnam illi eſſet. Cognita uero cauſa numerauit ei precium, iuſſitq̧ abire. Illa autem ſumpto puero

Hiſpani laboris patientes.

uit ipſum aqua fontis, & inuolutũ panniculis, incolumem domum portauit. Fuit etiam
eterum Hiſpanorum conſuetudo, ut dormierint in ſuperficie terræ. In Cantabria cum
eceſſitas belli urgeret, trucidabant matres proprios filios & uorabant, ne ſcilicet incide
ent in manus hoſtium. Legitur denique puerum quendam parentes ſuos & fratres in ca
tiuitate trucidaſſe, iuſſus ad hoc à patre, qui gladiũ porrexit, ut illud faceret. Veteres Hi
pani fuerunt ſemper bellicoſi, maluerũtq̧ habere bellum quàm ociũ. Cumq̧ extraneus
abeſſet hoſtis, ipſi domi excitarunt ſeminarium diſcordiæ & belli. Antepo-
ſuerũt militares equos atq̧ arma bellica proprio ſanguini. Fœmi-
næ res domeſticas, agrorũq̧ culturas adminiſtrabãt,
uiri uero armis & rapinis inſeruiebãt.

Hiſpani ſemper bellicoſi.

Quæ

Quæ & qualia bella olim propter fidem in Hiſpania geſta fuerint.

MVltis per Gothos deuaſtatis locis in noſtris regionibus, conceſſerunt tandem
ijdem Gothi in Hiſpaniam & graſſando ibi more ſuo obtinuerũt regnũ quod-
dam, ſed paulopoſt cõuerſi ſunt ab Ariana hæreſi ad catholicam fidem per ſan
ctum Leandrum Hiſpalenſem epiſcopum, anno ſcilicet Chriſti 600.

Saraceni Hiſpaniam inuadunt.

Deinde circa annum Chriſti 720 Muca Saracenorũ rex traiecto mari uenit cum nume-
roſa hominum multitudine ex Africa in Hiſpaniã, interfectaq́ꝫ nobilitate Gothorũ, ſube
git Hiſpaniam igne, ferro & fame. Reliquiæ uero Chriſtianorum quæ ſuperſtites manſe-
runt, creato nouo rege, plurima geſſerunt cum eis bella, multosq́ꝫ temporis ſucceſſu inter
fecerunt, donec tandem Carolus magnus ui & armis illorum ſæuitiam compeſcuit.

Anno ſiquidem 778 cõgreſſus cum eis in Vaſconia, amiſit de ſuo exercitu quadragin-
ta millia Chriſtianorum. Reuerſus ergo in Galliam inſtauratoq́ꝫ exercitu ſuo milite Ger
mano & Gallo, rurſus adortus eſt hoſtem infidelem, tamq́ꝫ acriter pugnauit cõtra Mahu
metanos illos, quouſqꝫ eos humiliauit & duos reges in fugam egit. Non tamen ualuit eos
penitus extinguere, ſed Chriſtiani perpetua habuerunt cum eis prælia, uſqꝫ ad annũ Chri-
ſti 1100. tunc rex Ramirus ſecundus huius nominis, trucidauit octoginta millia infideliũ.

Legionis ciuitas & regnũ.

Erat autem eo tempore ciuitas Legionis, regia & reſidẽtia regis infidelium, unde nedum
Hiſpaniam uerum & alias regiones ſuis excurſionibus laceſſiuerunt. Sed coacti ſunt tem
poris ſucceſſu domi ſeſe continere. Nam cum anno Chriſti 1216 Saracenorum rex Hil
minolinus magno congregato exercitu deuaſtaret nedum Hiſpaniæ fines, ſed & ad Au
nionem uſque egreſſus, omnia Chriſtianorum loca ſubuerteret, congregati in unum qua
tuor Chriſtiani reges, nempe Caſtiliæ, Aragoniæ, Portugalliæ & Nauarræ, proceſſerun
obuiam tyranno, & obtenta uictoria, recuperauerũt Legionis regnum & reliqua omni
infidelium loca præter unum regnum Granatæ, in quo ſeſe rex impius cum ſuis cõtinui
Referunt quoqꝫ hiſtoriæ, quod cum anno Chriſti 1147 diuus Bernhardus ſollicitaret im
peratorem Conradum & alios Chriſtianos reges ad bellum, & Coloniæ Agrippinæ ma
gnus congregaretur exercitus pro recuperanda terra ſancta, nauigioq́ꝫ uenirent in Hiſp
niam, noluerunt eam præterire niſi antea uiſitaſſent diui Iacobi reliquias, quæ Compoſte
læ in Gallicia habentur. Gauiſus autem rex Galliciæ de aduẽtu eorum, rogauit eos ut ſib
auxilio eſſent contra Liſibonam ciuitatem, ubi ſeſe continebant Saraceni & multas Chr
ſtianis intulerunt moleſtias. Acquieſcentes itaque peregrini milites regi, oppugnauerũ

Vlixbona à Chriſtianis expugnata

urbem à mari, rex uero Galitiæ obſedit eam in terris, nec deſtiterunt coanguſtare urbẽ d
nec eam expugnauerunt. Expugnatam uero retinuerunt Chriſtiani uſque in hunc dien
Ab hac urbe eſt hodie frequens nauigatio in Indiam, unde ſpecies aromaticæ & aliæ me
ces adferũtur, id quod apud ueteres res inaudita fuiſſet, qui illud nunquã tentare auſi ſun

Anno Chriſti 1233 interfecit catholicus rex Alphonſus ducenta millia Saracenorum.
Deinde anno Chriſti 1480 Ferdinandus rex Hiſpaniæ, Aragoniæ & Nauarræ, auus ma
ternus Caroli quinti imperatoris, Chriſtiano motus zelo, oppugnauit regẽ Granatæ M
lem nomine, mari & terra ſex integris annis, obtinuitque multas ciuitates, donec tande
ann

nno Chriſti 1492 ille undiq; anguſtijs uallatus ſeſe dedidit, & tunc Saracenorũ ſiue Mau
orum dominium in Hiſpania finem accepit, ſubactaq; eſt tota Hiſpania fidei catholicæ,
ec in hũc uſq; diẽ auſi ſunt perfidi Mahumetani ſeſe rurſum inſinuare in Hiſpaniam. Oc-
upauerant autem Granatam 800 annis, antequam inde expelli potuerunt. Eodem an-
o quo abactus eſt rex Saracenorum, expuſi ſunt quoque Iudæi ex Hiſpania in magno nu
iero, nempe centum & uiginti quatuor millia, idq; fuit anno à condito mundo ſecũdum
dæorum ſupputationem 5238. Numerant enim Iudæi à principio mundi res geſtas, ſi-
ıt Chriſtiani à Chriſto nato. Hoc autẽ Chriſti anno 1547 quando hæc ſcribo, ipſi nume
nt ab initio mundi 5307. Habuit Hiſpania ſemper doctos in ſua farina Iudæos, qui mul
rum librorum fuerũt autores, id quod uidere licet in tribus Kimhijm, in Aben Ezra, ra-
Ahraham autore libri Zeror hammor, &c.

Granata expugnata.

Iudæi expulſi de Hiſpania.

Anno itaque Chriſti 1492 expulſi ſunt de Hiſpania centum & uiginti quatuor millia
miliarũ Iudaicarum, edicto regis dato, ne aurum uel gemmas è regno tollerent, ſed com
utatione bonorum ſuorum merces & alias res, utpote pãnum, uinum & huiuſmodi ſe-
ndum debitam æſtimationem abducere poſſent; ubi quilibet Iudæus transfretando co
ctus eſt regi ſoluere duos ducatos, promulgatumq; fuit: Si quis Iudæorum nõ abijſſet in
rmino eis præfixo, is corpus & bona perderet. Itaque duæ galeæ neglexerunt abire ad
nſtitutum tempus, ideo omnes & ſinguli uenditi ſunt & in ſeruitutem redacti.

Anno 1506 orta eſt Vlyxbonæ in Portugallia magna ciuium perturbatio, propter Iu-
æorum nouiter baptiſatorum perſecutionẽ. Nam illi occulte ritus Iudæorum æmulantes,
e tantum & non corde Chriſtianos ſe oſtendebant, quippe qui cum Iudæis paſcha cele-
abant & carnibus ueſcebantur. Quod Chriſtiani aduertentes, apud regem eos accuſa
nt, fueruntq; ex mandato regis ſedecim capti, ſed rurſum ſine uindicta dimiſſi. Quod ui
ntes ciues contra regem & gubernatorem conſpirantes, tumultũ cõtra Iudæos & pſeu-
chriſtianos excitarũt, interficientes per ciuitatem quotquot inuenire poterant nouos
hriſtianos & Iudæos numero ſexcentos, quos & combuſſerunt. Dimanauit quoq; hæc
dęorum perſecutio extra mœnia ad uillas, referunturq; in ſumma occiſi in urbe & extra
o. Quod ubi rex audiuit, qui abſens fuit, indignatus, plurimos carcerib. mãcipauit, ex
ibus quidam cõbuſti, alij capitibus cęſi, & alij ad crucem ſuſpenſi, reliqui ſubſtantia ſua
uati, & ex patria in exilium miſſi ſunt atq; proſcripti.

Iudæi baptiſati raro boni Chriſtiani.

Anno Chriſti 1531 ſeptimo calen. Feb. motu terræ cõcuſſa eſt tota ferè Luſitania. Vlyſ-
onæ corruiſſe referuntur 1050 domus & circiter 600 ruinam minatæ. Hic motus ter-
dies octo durauit, & quotidie per interualla redijt, ut ſepties aut octies interdiu huic pe
ulo obnoxij fuerint incolæ. Vnde relicta urbe homines in campis ſub dio agere ſunt
npulſi.

Terræmotus horrendus.

Genealogia regum Hiſpaniæ.

PRiuſquam Romani peruenirẽt ad imperij ſummum faſtigium, fuit Hiſpaniæ do-
minium ſub Carthaginenſibus, durauitq; apud eos uſq; ad alterum Africanũ bel-
lum: tunc Romani expellentes Carthaginenſes facti ſunt ipſi domini Hiſpaniæ.
Diuidentes autem eam in Beticam & Tarraconenſem, conſtituerunt undecim in
iuriſdictiones. Manſitq; hæc adminiſtratio uſq; ad Attilam; tũc ſucceſſiue inter tot re-
s diſcriminata eſt Hiſpania in quinque regna, uidelicet in Caſtiliam, Aragoniã, Nauar-
n, Portugalliam & Beticam. In Betica ſeu Granata Saraceni & Mauri ferè uſq; ad tem
ra noſtra ſedem fixerunt: Caſtiliæ uero reges ante multos centenos annos amplexati
t catholicam fidem. Nam cum Gothi ab Italia arcerentur, illamq; plurimum ſub Ala
o & Ataulpho incommodaſſent, fugerunt in Hiſpaniam cum rege ſuo, cuius nomen
t Singericus.

Succeßio regum Gothorum in toto Hiſpaniæ regno.

Singericus ſiue Segericus.
Vallias & ſecundum alios Vualia.
Theodoricus, ab alijs Rodericus. Factus eſt autem rex anno Chriſti 492.
Thoriſmundus: cuius fratres Theodericus atq; Henricus.

5 Alaricus

5 Alaricus filius regis Henrici. Hic habuit primùm regiam ſuam Toloſæ, ſed pulſus eſt à Clodoueo rege Franciæ in Hiſpaniam.

6 Tendius Alarici filius: qui percuſſus interijt.

7 Tendeſilius, ab alijs Theodegoſilus. Cæſus eſt autem propterea, quod honeſtas fœmi nas ſua libidine polluere conabatur.

8 Agla. Hic in bello periit.

9 Atanagildus. Hic prope Toletum cæſus occubuit.

10 Leuogildus, habens collegam Luidam fratrē. Fuit autem iſte Arianus, ſubiecitq́ Hi ſpalim regno Caſtellæ. Perſecutus eſt etiam filiū ſuum Hermogildum atq́ interfe cit anno 572 ob id quod eſſet uere Chriſtianus.

11 Recharedus filius Leuogildi & bonus Chriſtianus. Hic damnauit Arianā doctrinam in concilio Toletano, quod celebrauit in eo loco.

12 Luiba & Victericus.

13 Gundamirus: qui domuit Gaſconios.

14 Siſebatus, bonus Chriſtianus & ſyncerus cultor Chriſti, cuius tēporibus uixit Iſido rus epiſcopus Hiſpalenſis. Eius dominium extendebatur in totam Hiſpaniam.

15 Recharedus ſecundus huius nominis.

16 Suitilla, ante ſuſceptionem regni Siſebati ſummus belli dux.

17 Siſenandus. Quidam præponunt ei Rachimirum.

18 Suitilla ſecundus huius nominis.

19 Tulga

20 Vindus, quem alij appellant Videſuindum.

21 Recenſuindus, rex probus & pius.

22 Bamba. Hic Mauros ab Africa in Hiſpaniā transfretantes ut illam inhabitarent, g ui contriuit cæde. Propinauit ei ſucceſſor eius potum, unde omnes memoriæ uir amiſit, quapropter regni habenas relinquens, monaſterium eſt ingreſſus.

23 Heringius, cuius collega Egica gener eius.

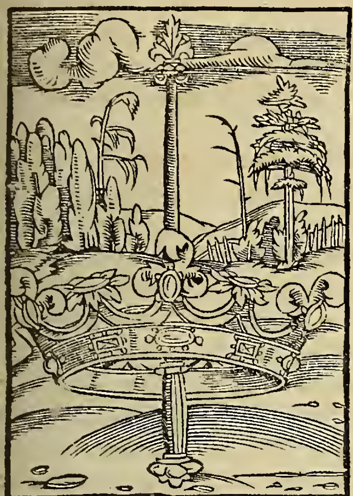
24 Vitiza. Hic excæcauit Theodebertum filium Recenſuindi in pueritia eius, cui regn debebatur. Ille uiſu priuatus duxit uxorem, genuitq́ Rodericum, qui poſtea fact rex ultus eſt patrem ſuum in Vitiza & filijs eius.

25 Rodericus. Defecit in hoc rege Gothicū & regiū ſtemma, idq́ in hūc modū. Fuit mes quidā Iulianus nomine, quē rex Rodericus præfectū conſtituerat in Tingitana Ma ritaniæ. Alij ſcribunt eum legatum miſſum ultra mare in Tingitanam. Interim autem q comes abſens erat, rex polluit filiam eius. Audiens pater uim filiæ illatam, dolore dome co ſollicitatur ad ultionem, fretus loci commoditate. Vnde clàm ex Africa uocat Sara nos. Qui anno ſalutis 714 duce Muza miſſo à Miramolino tunc eorum rege, per a guſtias Herculei freti ingreſſi, biennij ſpacio omnem ferè Hiſpaniam occuparunt, præ Aſtures, natura loci munitos. In quo temporis ſpacio dicuntur ad ſeptingenta millia minum in eo bello utrinq́ abſumpta. Saraceni tanto potiti imperio, cum late ferro ign omnia uaſtaſſent, regna inter ſe plura ac ſedes conſtituere. Primum Cordubæ, quod A nalibeticum regnum uocauerunt. Alterum apud Hiſpalim, tertium apud Carthagin nouam. Eaq́ poteſtate uſq́ ad Ferdinandum tertium regem perſeuerauerunt. Hic de anno Chriſti 1216 Toleto, Corduba, multiſq́ alijs recuperatis locis, Saracenos ex mag parte dieiectos, cōpulit Granatam ac Malacā, quæ prius ſub Cordubæ regno fuerant, recipere, ac uſq́ ad ætatem noſtrā, ad annum ſcilicet Chriſti 1480 retinere. Vnde tand dei benignitate ac Ferdinādi regis uirtute nuper expulſi ſunt. Porrò Chriſtiani qui ſup erant ex profligato exercitu, Aſturiam ſeſe receperunt cum Pelagio principe ſuo. A res enim & Callæci montibus & natura loci muniti, tantum incolumes permanſere. P ro quid egerint Chriſtiani, quidq́ illis ſucceſſu tēporis acciderit, qui in Aſtu riam ſeſe ob ſæuam Saracenorum perſecutionē receperāt, nunc breuibus explicabo, ſignaboq́ proprio nu mero reges eorum.

Saraceni occu pāt totam Hi ſpaniam.

Caſtiliæ regni exordium.

PElagius patruus fuit regis Roderici. Cum Vitiza Theoberto fratri Pelagij erueret oculos, fugit Pelagius in Cantabriam, latuitq; ibi multis diebus, donec ſcilicet bellum Saracenicum recrudeſceret, & Saraceni Chriſtianis omne adimerẽt in Hiſpania dominiũ, occiderentq; eos paſſim per uniuerſam Hiſpaniã. Tunc Pelagius profectus cũ reliquijs Chriſtifideliũ in Aſturiã, terrã montoſam atq; in Galliciã, factus eſt rex eorũ, obtentaq; ciuitate Legionis regnauit in ea uiginti annis. Recuperãdo autem paulatim multa, effecit ut afflicta gens aliquantulũ reſpirare uideret. Hanc ſedem poſteri Caſtellam nouã uocauere, ueteris differentia, quæ circa Cordubã & Hiſpalim fuerat. Sic enim Hiſpani regiam & munitum circa locum appellant: dictiq; ſunt poſt hunc nõ Gothorũ ſed Hiſpaniæ ſiue Caſtellæ reges, qui magna uirtute res patrias quotidie recuperauerunt.

2 Faſilla filius Pelagij. Hũc diſcerpſit urſus in uenatiõe.

3 Alfonſus gener Faſillæ. Hic cognominatus eſt Catholicus, quia extirpauit Arianam perfidiã, quæ repullulare cœperat, & expulſis Saracenis multas recuperauit ciuitates. Pater eius Petrus dux fuit in Cãtabria, fuitq; de ſanguine Gothorum. *Catholicus rex.*

4 Froilla, ab alijs Friola, filius Alfonſi. Hic ꝑcuſſit Saracenos, q Chriſtianos in Gallicia affligebant, interfecitq; ferè quinquaginta millia. Ipſe uero occiſus fuit à fratre ſuo, qui & poſt ipſum regno eſt potitus.

5 Aurelius parricida, qui fratrem obtruncauit

6 Silo Alfonſi gener. Sunt qui illi anteponunt Veremundum.

7 Muregatus Alfonſi filius nothus. Hic auxilio Saracenorum aſſecutus eſt regnum. Quapropter illis ex fœdere uirgines certas quotannis pro tributo mittebat. Degenerauit plurimum à ſuis progenitoribus, uiris mira probitate conſpicuis.

8 Veremundus Alfonſi nepos. Hic diaconatus habuit gradũ cum in regẽ inaugurare tur. Sed relicto poſtea regno, factus eſt monachus.

9 Alfonſus ſecundus Alfonſi primi filius & fratruelis Veremundi. Hic fuit uir religioſus & caſtus, qui uxorem quam habuit nunquã attigit. Cum autẽ Saraceni uellẽt regionẽ eius igni & gladio perdere, ipſe manu armata eis occurrens, trucidauit multa millia, diripuitq; predam ingentem, ex qua duas epiſcopales erexit ciuitates, Aſturicẽſem ſcilicet & Ouetenſem. Vixit autem tempore Caroli Magni. *Epiſcopatus Aſturicenſis & Ouetẽſis.*

10 Ramirus filius Veremundi. Hic percuſſit Nordmannos, qui ingenti claſſe uenientes irruebant in Galliciam.

11 Ordonius filius Ramiri. Hic reliquit quinq; filios.

12 Alfonſus tertius factus eſt anno Chriſti 883 rex; fuitq; multorũ & ingentium bellorum contra infideles patrator, ſæpeq; triumphauit de Saracenis. Nam eripuit illis in Portugallia duas ciuitates, Colimbricam & Viſeum. Fecit quoq; quatuor fratribus erui oculos, qui in eum conſpirauerant. Sunt etiam qui ſcribunt illum excitaſſe templum Compoſtellanum, & conſtituiſſe archiepiſcopatum Ouetenſem. *Templum Cõpoſtellæ.*

13 Garſias filius Alfonſi. Hic quoq; bella geſſit cõtra Mahumetos & cœpit Aiolã regẽ (eorum.

14 Ordonius Garſiæ frater. Hic eccleſiã Legionenſem eleganter conſtruxit, magnificeq; dotauit. Sed infeliciter pugnauit cõtra infideles Saracenos, amiſſis multis Chriſticolis, præſertim quibuſdã pijs epiſcopis. Habuit in ditione Caſtellæ quator comites, qui bellum id detrectauerãt. Iuſſos ergo ad ſe uenire & incolumes fore pollicitus, necari mandauit. Ob quam perfidiam Caſtellani rebellantes, factis inter ſe magiſtratibus ac iudicibus, rem ipſi adminiſtrabant è quibus poſtea reges deſcenderunt.

15 Froila ſecũdus Ordonij frater. Hic crudelis admodũ habebatur, ut qui multos è nobilitate interfecerit: factusq; eſt tandem leproſus, relictis quatuor liberis.

16 Alfonſus 4. Hic tradito fratri Ramiro regno, factus eſt ipſe monachus. Sed poſtea pœnitẽtia ductus cũ ad regnũ redire conaret, capiĩ à Ramiro, atq; illata cæcitate mulctaĩ.

Monſtrum pinguißimi regis.

17 Sanctius Ramiri frater. Hic tam portentoſæ obeſitatis fuiſſe dicitur, ut tantã ſaginæ molem uix ferre poſſet. Cumq; multa experiretur quæ illi pinguedinem minuerent, nihil inuenit quod prodeſſet. Fuit autem Saracenorum rex qui Cordubæ regnabat, nomine Abdemarus, uir doctus, habuitq; multos expertos Medicos. Quod cum Sanctiũ non lateret, facta pace cum rege, adiũgit ſe illi, ſperans ab eo curari. Accepta uero herba quadã à medicis illis, adeo attenuatus excarnificatusq; eſt, ut breui poſt morerẽt, ſed non ſine ſuſpitione ſumpti ueneni. Interea domi per eius abſentiã, Ordonius filius Alfonſi illius, cui lumina diximus adempta, auxilio procerũ regnum inuadit. At Sanctius Saraceni auxilio amiſſum recuperat. Præterea Ferdinandũ Caſtellæ comitem, eiusq; ſucceſſores in iuriſdictione regis Legioneñ. in perpetuum immunes eſſe uoluit. Deceſſit anno ſalutis circiter 928. regni undecimo.

18 Ramirus Sanctij filius. Sub huius regis imperio Arabes rupta pace quam cum Ramiro fecerant, omnia depopulabantur. Quapropter Gallæci cõtempta regis iuuenili ætate, Veremundũ regis Ordonij filiũ apud Cõpoſtellam regem declarant. Inter hunc Veremundum & Almanzorem Saracenorũ regem, ingens horrendumq; natũ eſt bellum, coẽgitq; Almanzor Veremundũ fugere ad Aſturũ montes. Inde Legionem per obſidionem expugnat ac diruit. Mox Luſitaniã ingreſſus Compoſtellanam euertit baſilicam. Poſt hęc Veremundus & Garſias Caſtellæ comes iunctis caſtris magnã Saracenis intulere cladẽ.

Cõpoſtellanũ euertitur templum.

19 Alfonſus quintus filius Veremundi. Hic ſororẽ Tyreſiam Abdalæ Saraceno Toleti regi locauit, ut eĩ contra Cordubæ regem auxilio foret. At uirgo Chriſtiana infidelis uiri cõſortium ac cõgreſſum detrectauit, quamuis ſæpe precibus, ſæpe minis uexata. Mox eo extincto, liberata ſeſe deo in cœnobio ꝑpetuo dicauit. Alfonſus uero ſagitta ictus ante ciuitatem Viſeum, interijt.

20 Veremundus tertius Alfonſi filius, iuuenis deceſſit ſine liberis.

Caſtiliæ regnũ

21 Ferdinandus primus ſororius Veremundi atq; Sanctij comitis Caſtellæ filius. Hic primus cõiunxit anno 1017 duo regna, Legionẽ & Caſtellam. Legionis autẽ regnum iure uxoris hęreditario aſſecutus eſt. Et ad eum uſq; diem Caſtella per comites regebatur, cum titulus tantum Hiſpaniæ regni poſt ingreſſos Saracenos apud Legionem eſſet. His etiã Nauarræ regnum adiecit, quod interfecto Garſia fratre arripuit. Tanta itaque fretus potentia, Colimbricam partemq́ue Luſitaniæ recuperauit. Deceſſit anno regni 40. Alij hic aliter ſentiunt. De Nauarra ſic ſcriptum inuenio. Cum Saraceni in Hiſpania uarijs modis turbarẽt Chriſtianos, uir quidam ſtrenuus Enecus nomine in comitatu Bigortiæ, qui eſt iuxta montes Pyreneos, ſæpe triumphãs de Saracenis, factus eſt à uulgo rex Nauarræ, cui ſucceſſit Garſias. Poſt Garſiam regnauit Sanctius, poſt Sanctiũ Garſias, poſt Garſiam Sanctius magnus, qui comes fuit Caſtellæ. Huic ſucceſſit filius eius Ferdinandus, de quo iam diximus, qui tot coniũxit regna, expugnauitq; anno Chriſti 1030 nobilem ciuitatem Valentiam per Rodericũ Cidum fidelem exercitus ducẽ, expulitq; Saracenos.

Nauarræ regnum.

22 Sanctius & frater eius Alfonſus ſextus huius nominis, filij Ferdinãdi regno præficiuntur. Excluſit tamen Sanctius fratrem ne ſecum regnaret, quapropter ille fugiens recepit ſe ad infidelem regem Toletanum, donec eo mortuo à populis reuocatus ad regni ſucceſſionẽ, nõ prius à Saraceno dimiſſus eſt, quàm iureiurando affirmauerit ſe perpetuo in eius amicitia permanſurum, quod minime ſeruauit. Nam inito regno, ſtatim Toletum expulſo Saraceno recepit. Reliquit autem filiam unicam Viracam nomine, quam duxit uxorem Raimundus comes Barcinonẽſis, genuitq; ex ea filium Alfonſum ſeptimum, qui auo ſucceſſit in regno.

Toletum expugnatur.

23 Alfonſus 7 { Sanctius rex Caſtellæ — Alfonſus 8 filius Sanctij. / Ferdinandus rex Legionis. — Alfonſus nonus. / Beatrix, nupta Ludouico regi Francorum. }

Alfonſus iſte ſeptimus potentiſſimus omnium, qui ante ſe fuere, eſt habitus. Quare Hiſpanorum Imperator eſt appellatus. Ipſe recepit Cordubam, Almeriam & Baionam. Exceſſit imperante Friderico primo.

24 Sanctius huius nominis tertius rex Caſtellæ, duxit uxorem Blancham filiam Garſiæ regis Nauarrę, genuitq; ex ea Alfonſum octauum.

15 Alfonſus octauus duxit uxorẽ filiam Richardi regis Angliæ, genuitq; ex ea multos liberos.

Alfonſu

Alfonſus 8
- Henricus huius nominis primus,rex Caſtellæ.
- Blancha,mater S. Ludouici regis Franciæ.
- Berēgaria uxor Alfonſi regis Legionis.
- Hieraca ſeu Viraca uxor regis Portugalliæ.
- Elionora uxor regis Aragoniæ.

Hic Alfonſus contriuit Saracenos clade inſigni, occiditq́ ferè ducēta millia. Mortuus
eſt autem anno 1160.

26 Alfonſus nonus filius Ferdinandi regis Legionū,ſucceſſit in regno Alfonſo octa
uo,genuitq́ Ferdinandum huius nominis tertium.

27 Hēricus filius Alfonſi octaui,nō regnauit duobus integris annis, mortuus in ado
leſcentia,ludendo cum pueris.

28 Ferdinandus tertius filius Alfonſi noni,factus eſt rex Legionū & Caſtellæ. Hic fe
licíſſime pugnauit contra infideles,ſubijciens ſcilicet ſibi totam Hiſpaniam,præter Beti-
cam ſiue Granatam,in quam coēgit Saracenos ueluti in angulum, fecitq́ ſibi tributarios.
Tempore huius regis, nempe anno Chriſti 1252 expugnauit Iacobus rex Aragoniæ inſu
las Baleares,ſubiecitq́ fidei catholicæ,ferente ſibi auxilium Ferdinando iſto. *Saraceni cogū tur in Granatam.*

29 Alfonſus decimus, Ferdinandi tertij filius. Hic duxit uxorem Violantam Iacobi
Aragonum regis filiam, quam & plurimum dilexit. Sed cum nullam prolem ex ea ſuſcipe
ret,repudiare eam cogitans, Chriſtianam Daniæ regis filiā forma conſpicuam poſtulauit
uxorem. Quæ dum in itinere cum maximo comitatu nobiliū adduceretur, & iam Hiſpa-
niam applicuiſſet, præter omnium ſpem, Violanta regina grauida apparuit. Rubore perfu
ſus rex,quo pacto leuitatem ſuam tegeret,diu multumq́ ſollicitus cogitat. Interim frater
regis Philippus,abbas Vallis ſolidæ ac electus eccleſiæ Hiſpalenſis præſul, abiecto ſacer-
dotio, obtulit ſe futurum maritum Chriſtianæ. Quæ res cum admodum grata Alphonſo
eſſet,cōtulit ei in dotem ciuitates & caſtra. Sic hac cura abſolutus, ex Violanta chariſſima
cōiuge ſuſtulit Berenguelam,Ferdinandū,Sanctium quartum, Iohannem,Leonoram &
Beatricem,quā rex Portugalliæ duxit uxorē,matrem regis Portugalliæ,quæ dotē ſecum
attulit Algarbiæ regnum cum caſtris & oppidis. Ob quam rem reges Portugalliæ deinde
ſe ſcripſerunt reges Algarbiæ. Erat Alfonſus uir clarus & in ſciētia ſyderali impēſe do- *Abbas ducit uxorem.*
ctus,ad quā natura inclinabatur,et qua ſe plurimū oblectabat,ut
etiam uulgo Aſtrologus uocaretur. Edidit aūt nōnullos libros,
hiſtoriam ſcilicet mundi, librum de motibus cœlorum & ſtella-
rum,qui Canones & tabulæ Alfonſinę appellantur. Sunt tamen
qui ſuſpicantur hos libros ab alio quodam editos,& ſub nomine
Alfonſi euulgatos. Is Alfonſus à quibuſdā electoribus deſigna
tus eſt rex Rom. contra Richardum regem Angliæ, miſſiq́ ſunt
ad eū Burgis,epiſcopi Spirēſis & Cōſtantienſis ac abbas S. Gal
li,electionem regi offerētes. Qui cum audiſſet principum diſſen
ſionē,ceſſit Richardo. Illo uero mortuo, Alfonſus relicto regno
filio Sanctio, uenit poſſidere imperium. Sed quū perſuaderet ut
cederet Rudolfo ab Habſpurg deſignato regi,ille acquieſcens redijt in Hiſpaniā,breuiq́
exanimi mœrore mortuus eſt Hiſpali, priuatus imperio & regno Hiſpaniæ. Nam filius
(noluit ei cedere. *Alphonſus aſtronomus & rex Rom.*

Alfonſus decimus
- Sanctius 4,
  - Ferdinandus quartus
  - Petrus
  - Philippus
  - Henricus
- Iohannes
- Iacobus
- Petrus
- Berenguela
- Beatrix

30 Sāctius quartus ſucceſſit patri in regno,pugnauitq́ feliciter cōtra Saracenos: ex-
pugnauit Tariſſam ciuitatem,quæ olim Carteia fuit uocata. Potitus eſt quoq́ uictoria in
mari contra Mahumetum regem Fes in Africa. Fuit homo ſæuus natura. Patrem redeun
tem è Germania,regno occupato non admiſit. Apud Pacemiuliam 4000 hominum tru
cidari iuſſit,quod in tumultu quodā exorto Alfonſum fratris filium regem appellaſſent.

 31 Ferdina-

31 Ferdinãdus huius nominis quartus, rex Caſtellæ & Legionis, genuit ex filia regis Portugalliæ Conſtantia nomine, Alfonſum undecimum & Elionoram, quam Alfonſus rex Aragoniæ duxit uxorem.

32 Alfonſus undecimus, rex Caſtellæ,

Genuit
- Petrum
- Alfonſum
- Telium
- Sanctium
- Henricum ſecundum, qui genuit
  - Iohannem primum
  - Elionoram reginam Nauarræ.

33 Petrus regnauit poſt patrem, fuitq́; homo malus. Nam fecit interfici multos egregios uiros ſine cauſa: & cum eandem crudelitatem exercere uellet in fratrem ſuum Henricum, fugit ille ad regem Aragoniæ, poſtulatoq́; & obtẽto auxilio, cinxit Toletum, & capto Petro rege eoq́; iugulato, factus eſt ipſe rex, anno Chriſti 1379.

34 Henricus huius nominis ſecundus, filius Alfonſi undecimi.

35 Iohannes primus. Hic ducta uxore Elionora filia Petri regis Aragoniæ, duo grauiſſima geſſit bella, unum contra Luſitanos, quod defuncto Ferdinãdo ſocero, ei ratione uxoris ſuccedere uellet: illi uero ſuffecto quodam Iohanne notho ordinis equeſtris ex ſtirpe regia, Iohanni reſtiterunt. Alterum mouit in Anglos, qui eum nitebantur pellere regno Caſtellæ & Legionis. Nam filius regis Angliæ, qui uxorẽ habuit filiã Petri regis Aragoniæ, iure uxoris petebat regnum Caſtellæ & Legionis. Pacatum tamẽ eſt bellum illud per ſuperueniens coniugium. Nunc itaq; ponam totam genealogiam, quæ ab hoc Iohanne deſcendit ad præſentes perſonas.

- 1 *Iohannes rex Caſtellæ cuius uxor Elionora filia regis Aragoniæ*
  - 3 *Henricus rex Caſtellæ et Legionis*
    - 2 *Iohannes rex Caſtellæ*
      - *Eliſabet*
      - 4 *Henricus rex Caſtellæ.* — *Eliſabet filia ſuppoſiticia*
    - *Maria regina Aragoniæ*
  - 5 *Ferdinandus rex Aragoniæ*
    - *Alfonſus rex Aragoniæ & Siciliæ*
    - *Iohannes rex poſt fratrem* — 6 *Ferdinandus rex Aragoniæ & Caſtellæ*
      - *Iohannes duxit uxorem Margaretã filiam Maximiliani*
      - *Iohanna cuius maritus Philippus dux Auſtriæ*
        - *Carolus Imperator* — *Philippus rex Hiſpaniæ*
        - *Ferdinandus archidux Auſtriæ*
        - *Leonora deſpõſata Emanueli regi Portugalliæ*
        - *Maria regina Vngariæ*
        - *Iſabella regina Daniæ*
        - *Catarina deſponſata Iohanni regi Portugalliæ*
      - *Catarina regina Angliæ*
    - *Maria regina Caſtellæ*
    - *Iohãna regina Portugal.*

36 Henricus tertius huius nominis, ſucceſſit patri Iohãni in regno, anno Chriſti 1390. Frater uero eius Ferdinandus factus eſt rex Aragoniæ poſteaquam Martinus rex Aragoniæ deceſſit ſine hærede. Mater enim eius fuerat uxor Petri regis Aragoniæ. Locauit etiã iſte Henricus filiã ſuã Mariam fratris ſui filio nempe Alfonſo, quæ regnum Aragoniæ uigintiquinq; annis adminiſtrauit, interim quo maritus eius abſens diſtinebatũ in Italia propter regnum Siciliæ.

37 Iohannes ſecũdus poſt patrem potitus eſt rerum in Caſtella, genuitq́; ex uxore Maria filia regis Ferdinandi Henricũ 4. Fecit etiã negociũ ſocero aut uerius patruo ſuo propter regnũ Aragoniæ, ſed nihil effecit. Ipſe perſuaſus à Vincentio monacho ord. Prædicatorum, expulit omnes Iudæos è regno ſuo, ſeruatis eorũ bonis in Hiſpania. Tunc multi Iudæi metu amittendæ rei ſacro fonte abluti, clàm uero paternis legibus inuigilantes, peſſimum genus hominum euaſere. Hi ſunt quos Marranos hodie uulgus appellat.

38 Henricus

38 Hēricus 4. huius nominis ſucceſſit patri ſuo in regno, anno Chriſti 1454. Hic occu
pauit quaſdā Saracenorū ciuitates. Deinde regnū Nauarrę per Caroli filij Iohānis Arago
nię morte, armis eſt adſecutus. Ex cōiugio nihil liberorū ſuſcepit, ꝗ eum inhabilē Vene/
ri ac uirilitate deficere cōſtans eſſet fama. Filiam ſpuriā, quam ſuam eſſe ſibi perſuaſerat,
regni hęredem inſtituerat, ſi per proceres licuiſſet, qui omni ſtudio reſiſtentes, Eliſabetam
eius ſororem illi prætulerunt, nuptuiꝙ illi dantes Ferdinandum huius nominis ſextum, fi
ium Iohannis regis Aragoniæ, qui erat quoꝙ de ſanguine eius, & ſucceſſor fuit regnorū
Caſtellę & Aragoniæ, Eliſabeta ſuppoſititia filia reiecta.

39 Ferdinādus 6. princeps magnus & catholicus, anno Chriſti 1454 Saracenos omes
de Hiſpania, præſertim ex Granata, ſuis armis & uirtute expulit, quā iam propè occupaue
āt 700 annis. Excluſit quoꝙ à regno ſuo Marranos & irreformatos monachos. Quomo
lo uero obtinuerit regna Neapolitanū & Siciliæ, dicam infrà, ubi harum terrarū inciderit
nētio. Habuit unicū filiū, cui nupſit Margarita Auſtriaca, ſed mortuus eſt ante patrē, nul
o relicto hęrede regni ſucceſſore. Tunc rex Ferdinādus accepit ueluti in adoptiuū filiū,
Philippū archiducē Auſtriæ, locans illi filiā ſuā Iohannā, unde nati ſunt Carolus & Ferdi
nandus reges. Habeo hæc omnia ex Raphaële Volat. & Michaële Ritio, quare ſi quid
perperā in hac genealogia eſt ſignatū, excuſabo me. Scio in hiſtorijs multa deſiderari, nec
quempiam ubiꝙ ſatis oculatum poſſe eſſe.

De regnis Nauarræ & Aragoniæ: quomodo cœpta ſint & per quos adminiſtrata uſꝙ in præſens.

Regnum Nauarræ, quod partim inter Vaſcones & partim inter Cātabros cōtinetur, initiū ſumpſit circa annū Chriſti 961 à quodā Eneco comite Bigorræ. Hic è montib. Pyreneis in uicinā Nauarræ planiciē cū exercitu deſcendēs, omnē eam regionē à Saracenis liberauit: pro quibus meritis, rex in eo loco primus eſt appellatus.

Genealogia regum Nauarræ.

Enecus primus Nauarræ rex.
Garſias filius eius
Sanctius cognomento Abarca.
Garſias tremulentus
Sāctius maior, q ducta uxore Eluiria filia comitis Caſtellę, factus eſt ꝑ eā rex Caſtellę:
Genuit { Ferdinandum regem Caſtellæ. / Garſiam regem Nauarræ. / Ramirum illegitimum, regem Aragoniæ. }

Factus eſt aūt Ramirus rex Aragonię anno Chriſti 1016. à quo deſcēderūt ſequētes perſonæ, reges Aragonię.

1 Ramirus.
2 Sanctius { 3 Petrus / 4 Ramirus. / Alfonſus }
5 Viraca, cuius marit9 Raimūdus comes Barcinonenſis.
6 Iacobus.
7 Petrus rex Neapolitanus { 8 Iacobus / Elionora regina Caſtellæ / Fridericus }
9 Martinus

Sanctius Ramiri filius, ictus ſagitta ante quādā ciuitatē quā obſidebat, perijt. Tūc Petrus
filius ſucceſſit patri, & nonnulla oppida Aragonēſi adiecit imperio. Mortuo aūt eo & fra
te eius Alfonſo ſine uirili prole, elegerūt ſubditi Ramirū, q fuit monachus, cōſtituerūtꝙ
eum regē. Et cū ex cōiuge unicā ſuſtuliſſet filiā, locauit eā Raimūdo comiti Barcinonenſi,
qui & ſocero in regno ſucceſſit, adiecitꝙ regno ciuitatē Barcinonē. Anno Chriſti 1250.
factus eſt Iacobus rex, q Alfonſi 10 Caſtellę regis ſocer fuit, et ille expugnauit Baleares in/
ſulas, adiecitꝙ regno ſuo ciuitatē Valentiā. Poſt eū potitus eſt regno Aragonię Petrus fi
lius eius, cui ꝗꝙ Nicolaus papa cōceſſit regnū Neapolitanū. Sed Gallis omnē uiā ꝑcludēti
bus, ne hoc regnū ingrederet, ꝑcuſſus in mari hoſtili telo, ex uulnere occubuit. Tūc regni
faſces ſuſcepit Iacobus filius eius, q tamē Siciliā tradidit fratri Friderico, ipſe uero ꝓfectus
in Aragoniā, mortuus eſt ibi, relicto filio Martino: qui & ipſe unā reliquit filiā, quā duxit
uxorē rex Caſtellæ. Cęterū poſt mortē regis Martini facta eſt magna cōcertatio de regno
Aragoniæ, ſed uicit Ferdinādus huius nominis 5. frater Hērici regis Caſtellæ, anno Chri
ſti 1407. declaratusꝙ eſt rex, eo ꝗ mater eius Elionora filia eſſet Petri regis Aragoniæ.

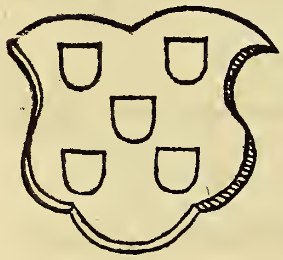
e 3 1 Ferdina/

1 Ferdinandus rex Aragoniæ
- 2 Alfonſus rex Aragoniæ & Siciliæ
  - Ferdinãdus illegitimus rex Siciliæ
- 3 Iohannes rex Aragoniæ poſt fratrem
  - 4 Ferdinandus rex Aragoniæ & Siciliæ
    - 5 Iohannes maritus Margaritæ ducissæ Auſtriæ
    - Iohanna cuius maritus Philippus dux Auſtriæ
      - 6 Carolus Imperator
        - 7 Philippus
        - Ferdinandus
      - Ferdinãdus rex
        - Maximilianus
        - Carolus
        - Ferdinandus
      - Leonora regina Portugalliæ et deinde Galliæ
      - Maria regina Vngariæ
      - Iſabella regina Daniæ
      - Catarina regina Portugalliæ
    - Catarina regina Angliæ
  - Carolus rex Nauarræ.

Hiſtoriæ regũ Nauarræ, quas ego uidi, ſunt tam obſcurę & implicatę, ut ex illis me non ſatis explicare potuerim. Quomodo uero Ferdinandus illegitimus Alfonſi filius ſe inſi nuauerit in regnũ Siciliæ, ſcribam infrà ubi peruenero ad inſulam Siciliæ. Notandum quoq; hic, Aragoniam alio nomine appellari Cataloniã, quæ tamen uerius, ut quidã ſcribunt, appellanda fuerat Gothalonia, perinde quaſi cõpoſitio quædam ſit facta ex his duobus uocabulis, Gothia & Alania.

De regno Luſitaniæ ſiue Portugalliæ & ſucceſſione regum eius.

REgnum Portugalliæ cœpit circiter annũ Chriſti 1110. id'q; hoc modo. Henricus Lotharingiæ comes è Gallia ueniẽs, magnas aduerſus Saracenos res geſſit: pro quibus meritis Alfonſus ſextus Caſtellæ rex permotus, filiã nothã nomine Tyreſiã ei locauit, Galliciæ partẽ quæ in regione Luſitanię cõtinetur, pro dote aſſignando. Ex eo poſtea matrimonio natus Alfonſus, qui primus Luſitaniæ rex eſt appellatus. Primus itẽ qui Vlyxbonã à Sarace nis recepit, quorum quinque ſimul regibus uno prælio ſuperatis, quinq; ſcutorũ inſigne, facti monumentũ poſteris reliquit. Verũ hoc decus in matrẽ crudelitate fœdauit, quã, q̊d poſt uiri mortẽ nupſit, in uincula cõiecit, nec ut eam dimitteret, tũc per legatum à põtifice miſſum cõpelli ulla ratione aut interdicto potuit. Qua. ꝓpter materna in eũ ira atq; imprecatio cauſa fuit, ut ab hoſtib. ca peret. Captus autẽ ab infidelibus, reliquit filiũ Sanctiũ in regno

Genealogia regum Luſitaniæ

1 Alfonſus — 2 Sanctius — 3 Alfonſus. — 4 Sanctius — 5 Alfonſus — 6 Dionyſius — 7 Alfonſus — 8 Petrus. — 9 Ferdinandus. — 10 Iohannes
- 11 Eduardus
  - Leonora imperatrix
- Ferdinandus
- Iohannes
- Petrus
  - Petrus
  - Iohannes
- Henricus infans

Fuit Iohãnes 10. nothus, ideo'q; ab adminiſtratione regni excluſus. Et cũ ordinẽ ſuſcepiſ ſet militarem, eſſet'q; uir ingẽti animo, uocatus ex ordine ad regnũ magna egit, ciuitatẽ Septenſem è Saracenis bello recepit, felix ſeptena liberorũ prole, inter quos Ferdinand Luſitani uitę abſtinẽtia pariter & religione inter beatos referũt. Is enim bello Saracenor captus, ea patiẽtia in cuſtodia apud eos uixit, ut molę (ea enim uiuere cogebat̃) cũ famul quanq; per ſe ſufficiẽte ſuas partes obiret. Henricus infans in Atlãtico primus pelag nouas inſulas reperit, de quibus ſuo loco dicemus. Ipſe cum in mathematicis eſſet doctu propter aſtrorũ ſtudia cœlebs mãſit, uitã'q; in ſacro promõtorio, quod Caput S. Vincen dicitur, egit: quẽ locũ propterea ꝙ in eo cœlũ raro turbidũ efficit̃ elegit. Obijt anno 146

Eduardus autẽ maior natu rex factus, Zeliam, Tigem & Alcazar Africanas ciuitat prælio expugnatas regno Luſitanię adiecit. Habuit autẽ duas filias, alij ſcribũt duas ſor res, Iohannam & Elionoram. Priorẽ Caſtellæ regi, alteram friderico tertio Imperatori cauit, ex qua Maximilianus Cæſar eſt natus.

11 Eduard

13
Ferdinandus — Iohannes,qui lapſus de equo interijt
11 — 12 — 15
Eduardus — Alfonſus — 14 — Iohannes,cuius uxor Catarina ſoror
Leonora Im- Emanuel — Caroli quinti Imperatoris
peratrix — Ludouicus infans
Iſabella uxor Caroli quinti Imperatoris
Alia,quam duxit Carolus dux Sabaudiæ

Habuit Emanuel rex 14. alteram uxorem Leonorã,quam poſtea Franciſcus Gallorum rex duxit uxorem. Cæterum frater regis Eduardi,Henricus infans,uir magnanimus, primus tentauit noſtro ferè æuo nauigare per maria ad incognitas terras,uenitq́ primùm ad inſulam Mederam,quæ ferè tota ſqualida iacebat, etiam quũ haberet fundũ ad omnes fructus ferendos aptiſſimum,potiſſimum autem ſaccarum, quod interim in ea inſula eſt plantatũ,& excellit ſua bonitate omne aliud ſaccarum quod creſcit in Europa. A Medera ſoluẽs uenit nauigio ad Canarias ſeu Fortunatas inſulas,ac inde circumnauigãs meridianam plagam, hoc eſt, Africam ipſam,inuenit multa mirabilia. Elapſis poſt hæc aliquot annis,rex Emanuel inſtructa magna claſſe emiſit eã anno Chriſti 1500 in occidentem,meridiem & orientem,explorauitq́ per illam nauigationem res inauditas. Adinuenit uiam per mare ad nouum & incognitum orbem,quem nouas uocant inſulas,inuenitq́ aliã uiam nauigabilẽ ab occidẽte in orientem, per quã ſcilicet uenitur à Portugallia in Indiã, unde efferunt uariæ ſpecies aromaticæ, id quod idem rex Leoni decimo pontifici Romano glorians & triumphãs per epiſtolam ſignificauit. Deprehẽſum tamẽ eſt,eam nauigationem Europeis habitatoribus, maxime occidẽtalibus,nõ parum

obeſſe. Vnde Paulus Iouius aſſerit, Luſitanorũ nauigationibus nõ ſolũ itinera reliquis nationibus in Indiam intercludi, uerũ etiam omnia aromata inibi cõparata, ingenti quæſtu Vlyſſiponæ,bona dum ſeruãt,corrupta proſtituũt,uenundari. Prætexũt,inquit,propagatione religionis ſuo cõmodo emolumento, quod ſuis nauigationibus quærũt. Quia ſumptus faciunt magnos ſuis nauigationibus,propterea uolunt aromata quoq́ charius uẽdere. Damianus tamen reijcit iſtius rei culpam in tabernarios,propolas & inſtitores,quibus nihil ſancti niſi quod cum lucro coniunctum eſt,in quos animaduertendum eſſet. Nam hi omnium generum mercimoniorum corruptela ueriſſimè ſunt.

Species aromaticæ.

Corrupta aromata.

De Epiſcopatibus,principatibus,academijs,& inſignibus doctisq́; uiris, quos habet & olim habuit Hiſpania.

ARchiepiſcopus Toletanus,cancellarius Caſtellæ: archiepiſcopus Hiſpalenſis, archiepiſcopus S. Iacobi,archiepiſcopus Granatẽſis. Et in Portugallia archiepiſcopus Bracharenſis,Vlyſſipponenſis,Funchalenſis. Epiſcopi: Burgenſis, Ciguntenſis,Cunquenſis,Placentinus,Palentinus,Iaenenſis,Segouienſis, Auillenſis,Camorenſis,Cordubenſis,Oſinenſis,Leonẽſis,Calahorenſis,Salmanticẽſis, Badaiocẽſis, Ouidenſis,Carthaginẽſis,Aſturgenſis,Corienſis,Rodrigenſis,Malagẽſis,Calixenſis, Guaditanus,Almerienſis,Mondonenſis, Tuienſis, Lugenſis, Orenſenſis,Canarienſis,Caragucenſis,Valentinus,Tarragonenſis,Taraconenſis,Hueſcenſis, Segorbienſis,Barchinonenſis,Leridenſis,Tortoſenſis,Gironenſis,Vrgellenſis,Vicquẽſis, Eunienſis, Pamplonenſis. Et in Portugallia epiſcopi: Eborẽſis, Viſcenſis,Guardẽſis,Colimbriẽſis,Portẽſis,Lamecẽſis,Syluenſis,Cepntenſis, &c: Habet quoq́ Hiſpania noſtro æuo innumeras

abbatias,quatuor magiſtros equitum ſeu ordinum inſignes commendaturas, & alios or-

Abbatiæ.

dines,qui omnes ingentes poſſident redditus,ut etiam archiepiſcopus Toletanus habeat
annue 80000 aureorum ducatorum: archiepiſcopus autem Hiſpalenſis uigintiquatuor
millia ducatorum,epiſcopus Burgenſis uiginti millia,&c.

Proceres ſeculares.

Magnates uero Hiſpaniæ ſunt,princeps Aſturiarũ,dux de Arſona, Comeſtabilis Ca-
ſtellæ,dux Frienſis regis cubicularius,Archithalaſſus Caſtellę & Granatæ,uulgo Ammi
raldus,& dux de Medina. Item duces de Beiar,de Scalona,de Medina cœli,de Medina Si
doniæ, de Arcos, de Infantazgo, de Alua, de Naiara, de Maqueda, de Albuquerque, de
Cardonia,Comeſtabilis Aragonię,de Segorue,de Gandia,de Villa formoſa,de Luna,de
Sauiote, Archithalaſſus Aragonenſis marchio. Item marchiones de Oriſtan, de Gotia-
no, de Villena,de Aſtorga,de Tarifa, de Zenete,de Comares,de Gibraleon, de Molina,
de Dema,&c.Itẽ comites innumeri. In Portugallia uero hi magnates hodie ſunt,Come
ſtabilis,qui nunc eſt infans Ludouicus regis frater ac præfectus regnorũ confiniũ,qui uul-
go Fonteiro dicitur. Eſt idem magiſter equitũ Rhodienſiũ. Item dux Brigantiæ,dux Co
limbrienſis, dux Viſeenſis,dux Tranſcoſſenſis, dux Barcelenſis, dux Aueriẽſis, marchio
de Villa Real, marchio de Tores Nouas, marchio de monte maior, marchio de Ferreira:
item comites multi. Qui de his plura ſcire cupit,legat Marinæum Siculum.

Vniuerſitates opulẽtia celebres in Hiſpania ſunt ſeptẽ,uidelicet Salmãticenſis, Com
plutẽſis,Colimbrienſis,Pincianenſis,Siguntinenſis, Oſtenſis, Ilerdenſis. Viros doctos
habuit Hiſpania paſſim exteris nationibus notos, Fulgentium ,Iſidorum archiepiſcopũ
Hiſpalenſem,Paulum Oroſium,Paulum Burgenſem, Alfonſum regem aſtrologum,Co-
lumellam,Higiniũ,Sedulium poẽtã,Ludouicum Viues oratorem, Quintilianum rheto-
rem,Senecam oratorem,Pomponium Melam,Iuſtinũ hiſtoricum, Raimundum Lullum,
& ex Iudæis atq; Saracenis,Aben Ezram,Dauidem & Moſen Kimhi, Auicennam,Aue
roim,Raſim,Meſalac,Albumazar,& alios multos.

Seneca Hiſpanus.

Seneca, qui & Lucius Anneus Stoicus philoſophus, natione
Cordubenſis,Neronis Imperatoris præceptor,Romę in precio
fuit & patruus Lucani poẽtæ. Cuius reminiſcẽs diuus Hierony
mus,ſcribit illum uirũ fuiſſe continentiſſimæ uitæ,& propterea
ponit eum in Catalago ſanctorũ uirorũ,potiſſimũ propter fre-
quentes epiſtolas Pauli ad Senecã & Senecæ ad Paulũ.Cum aũ
eſſet Neronis magiſter & illius tẽporis potentiſſimus, optare ſ
dicit, eius ſe loci eſſe apud ſuos, cuius ſit Paulus inter Chriſtia
nos. Hic inter cætera gratiarũ ſuarũ beneficia ſibi à deo collata
tãtæ fuit memoriæ,ut duo millia nominũ recitata, eo quo dict
ordine erant mox recitabat, & ducentos uerſus à ducẽtis ſchol
ſticis recitatos ab ultimo incipiens ad primum uſq; integerrim
recitaret. Quem tãdem ante biennium quàm Petrus & Paulu
martyrio coronarẽtur,à Nerone ſæuiſſimo diſcipulo, rętributionis gratia interfectũ fui
ſe legimus.Nam cum ſenex admodum eſſet Seneca, Nero uerbera quæ ſibi à puericia in
tulerat ad memoriam reducens infremuit,atq; per centurionem ei indixit,ut ſibi ipſi me

ter

em deligeret. Tunc Seneca cognoſcēs Imperatoris uoluntatem, petijt ut in tepenti aqua
oneretur, & in eadem omnes uenæ ei aperirentur, donec ſpiritum exalaret: ſuaue genus
nortis arbitratus, uenarum inciſione mori, quo & uitam finiuit.

Quintilianus.

Fuit & Quintilianus Rhetor ac philoſophus natione Hiſpa-
nus, uir magni pretij, à Galba Cæſare Romā pductus, ubi ſcho-
lam tenēs clariſſimus habitus eſt. Fuit namq; uir eruditiſſimus
atq; grauis, qui inter cætera de inſtitutione oratoria octo libros
compoſuit atq; cauſarū librū perutilem edidit. Ex quibus hanc
celebrem & memoria dignam habemus ſententiam: Vtinam
liberorū noſtrorū mores non ipſi perderemus. Infantiam enim
ſtatim delitijs ſoluimus. Mollis quippe educatio, quā indulgen-
tiam uocant, neruos omnes mentis & corporis frāgit. Huius ce-
leberrimi uiri de inſtitutione oratoria liber cū annis fermè ſex-
centis deperditus fuiſſet, à Pogio Florentino circa annum do-
mini 1414 in Cōſtantienſi concilio in quodam monaſterio in-
ger repertus, atq; eius opera tranſcriptus & emendatus in Italiam delatus eſt.

De duabus inſulis Balearibus, Maiorica & Minorica, hodie proprium conſtituentibus regnum.

OLim hæ duæ inſulæ dictæ ſunt Gymneſiæ & Baleares, una Balearis maior, & al-
tera minor, & fuit utraq; ſemper fertilis & optime culta, poſtq; ſcilicet à Roma-
nis fuerunt edomitæ. Antea uero habitatores eius corrumpebant piratica rabie
maria, erantq; homines feri & ſylueſtres, qui à ſcopulis ſuis proſpiciebāt maria.
ſcendebāt incōditas rates & prænauigantes ſubinde inopinato impetu terruerūt. Et cū
mel uenientem ab alto Romanā claſſem proſpexiſſent, prædam putantes auſi etiam oc
rrere & primo impetu ingenti lapidorum ſaxorumq; nimbo claſſem operuere. Sed non
u lapidatione Romanos terruerunt. Poſtquā enim cominus uentum eſt expertiq; roſtra
pila uenientia, pecudum in morem clamore ſublato petierunt fuga littora, dilapſiq; in
oximos tumulos, quærendi fuerunt ut uincerentur. Minor inſula ſpectat ad orien-
m, nutriens plurima armenta, præcipue mulos, qui & magni ſunt & ſonora uoce. Refer-
eſt utraq; inſula habitatoribus, qui ſcilicet triginta millia hominū excedunt. Habitāt in
xis concauis, iuxtaq; præcipites petras. Aureo nummo aut argenteo olim non utebant.
iligunt ſupra modū mulieres, ut mulierē à prædonibus captam, tribus aut quatuor redi
ant uiris. Quū olim Carthaginenſibus militaſſent, ex ſtipendio impenſo mulieres ac ui-
um emptū ſecum tulere. Funda utebantur in prælio, & iaciebāt lapides ita robuſtè, ut ab
iquo tormento lapis miſſus uideret. Fuerunt etiā in iaciendo tam certi, ut raro effugerit
tum appetitus locus, quod eis cōtinuus à puericia uſus præbebat, à matribus ad id certa
en coactis. Imponebant enim ſuper erectū lignū panem pro ſigno, quē iactu petebant,
q; ante cibū caperent, quàm panem lapide eiectū pro cibo ſumerent matris permiſſu.

In his inſulis nullū nociuū inuenit animal, etiā
ſi multos habeāt cuniculos, qui plurimū inſulas *Cuniculi perdunt inſulas*
incōmodant, dānaq; inferunt. Nō tamen ſemper
aut ab initio creationis in eis fuerūt, ſed quū uice
quadā duo illati eſſent, generatione ſic creuerūt
auctiq; ſunt, ut impleuerint totam terram, tan-
taque agris & domibus dāna intulerint, ut inco-
læ coacti fuerint quærere conſilium apud Roma
nos, quomodo animantibus illis occurrerēt, præ
uenirentq; rabiem eorū. Tūc cōſilium datum, ut
ferrēt cattos ſylueſtres ex Africa, illosq; cum laqueis mitterent in animātium cauernas,
turumq;, ut uel unguibus ſuis illos extraherent, aut per aliud foraminis oſtium expel-
rent, uenationiq; exponerent. Quod & factum eſt. Noſtro æuo hæ inſulæ proprium
abent regnum, quod dicitur regnum de Mallorca & Menorca, complectiturq; has duas

Eiuiſſa profert ſalem.

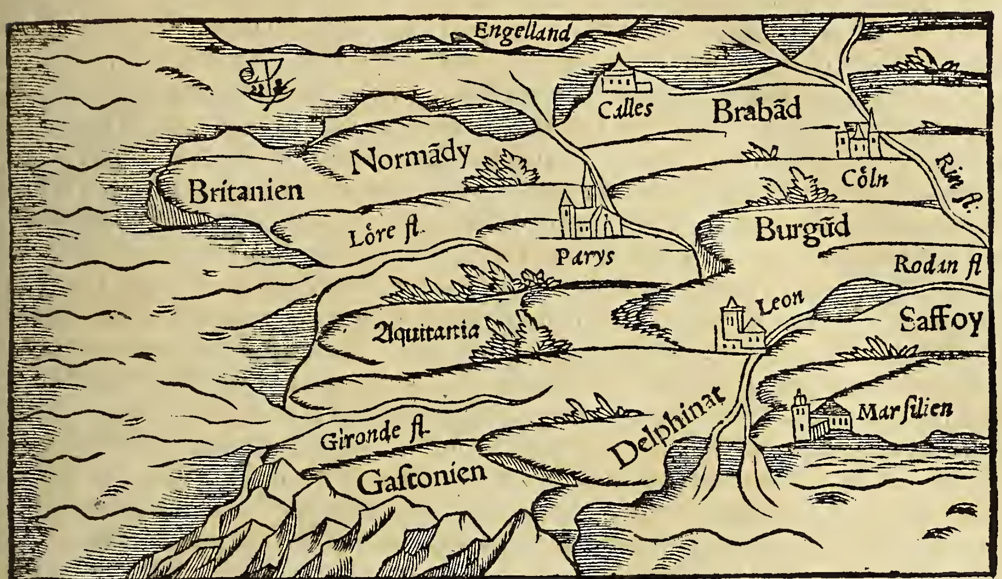
Nobiles caſei.

Studiũ uniuer ſale.

inſulas & tertiam Ebuſſum nomine,quam uulgo uocant Eiuiſſam, & eſt alijs minor,ha-
bens duntaxat unam uillam ſitam ſuper montem.Leuatur autem per ſingulos annos ma-
gna uis ſalis in hac inſula. Intromititur enim certis temporibus mare in ipſam terram,ac
deinde præcludiť locus introitus aquæ, & aqua ſic in terra collecta & inperturbata dimiſ-
ſa,in tantum coagulatur ſalis aceruum, ut nedum Mallorca & Menorca inde ſaliantur, ue
rum & onuſtæ naues in Italiam ductæ multis ciuitatibus ſalis ſufficientiam miniſtrent.
In Maiorica& Minorica optimum creſcit oleum,quod inde ad Valentiam, Flandriam &
Italiã aduehitur. Fiũt quoq; tam boni in eis caſei,ut præſtent omnibus caſeis qui ueneũt
Romæ & in Hiſpania. Deinde habent incolæ ſingulare negocium rudium pannorũ,quos
ex lana parant,diſtrahuntq́; circumquaq; uſque in Siciliam. Carent hæ inſulæ,ut diximus,
nocuis animantibus,abundant autem ceruis & cuniculis,creſcitq́; in eis nobile uinũ, cre-
ſcit & ſatis frumenti. Habet Mallorca ad orientem inſignem ciuitatem, quæ & ipſa Mal-
lorca nominatur,habetq́; portum optimum,& eſt metropolis harum inſularũ:olim uero
fuit Palma uocata, decoraturq́; hodie ſtudio uniuerſali, in quo Raimũdus Lullus magnæ
eſt reputationis,quia fuit ibi natus & educatus, & in hodiernum uſq; diem fouetur ibi ma
gno ſtipendio uir unus doctus,qui Lullianã profiteatur doctrinam,id quod habeo ex ore
docti cuiuſdam uiri nomine Antonij Lullij,nati in Mallorca ex familia Lulli. Eſt & alia
ciuitas in hac inſula nomine Bolẽtia, quæ uulgo appellatur Pollẽtia,reſpicitq́; meridiem,
ſicut Mallorca ſeptentrionalem inſulæ tenet locum. Eſt aũt inſula iuxta maris littora mul
tum fœcunda, in interioribus uero eſt montoſa & infœcunda. Incolæ plurimum incom
modanť à Saracenis, qui ſine ceſſatione ex Africa in eam traijciunt & homines abducũt,
illudunt,ſeruituti ſubijciunt aut pro pecunia uendunt. Quapropter feriatis diebus in ec-
cleſia è fidelibus colligitur eleemoſyna, qua pauperes captiui redimantur. Iacet hæc in-
ſula è regione oſtiorũ Iberi fluuij, patetq́; in eam ex Hiſpania iter nauigabile quatuor au
quinq; horarum. Ad Argieram uero Mauritaniæ opus eſt ſpacio duorũ aut trium dierũ.
Porrò alia inſula Menorca nullam habet inſignem ciuitatẽ,ſed plurimas uillas,eſtq́; in lit
tore maris circũuallata altis montibus & condenſis arboribus obducta. Quo-
modo noſtro æuo Carolus Imperator anno 1541 ex his inſulis
traiecerit in Africam expugnaturus regiam ciuita-
tem Argierã,quam uulgo Alger uocant,
dicam infrà ſuo loco,ubi nouam
deſcripſero Africam.

D

DE GALLIA ET eius ſitu: item de eius partitione, populis, ciuitatibus, montibus, fluuijs, &c.

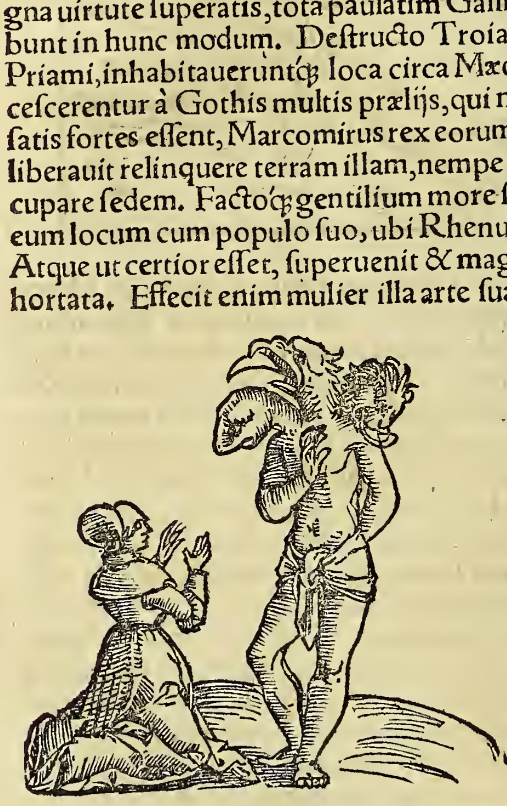

GALLIA tertia Europæ regio nomen accepit à duce Galate filio Hercu-
lis Aegytij. Venit hic Hercules in regionem Galliæ ante deſtructio-
nem Troianã, condiditq́ in Celtica ciuitatẽ nomine Alexiã (quã lõgè
poſt Iulius primus Cæſar deſtruxit) & genuit ibi Galaten, cui adulto
pater tradidit regnũ. Is ergo cum regni fines extendiſſet & multa pre-
clara geſſiſſet, ſubditi eius ab ipſo dicti ſunt Galatæ, & regio ipſa Gala
tia. Romani uero extracta ſyllaba ex Gallatia fecerũt Galliã. Alij ue-
o putant Galliã deriuari à græca uoce Gala, quæ lac ſignificat, quod ſcilicet Galli candi-
iores ſint Hiſpanis. Multiplicatis proinde Gallis, diuiſa eſt Gallia in duas partes, nempe
Ciſalpinã, quæ ultra alpes in Lombardia locũ habet Italiæq́ finibus includit, & in Trãſal
inam quæ citra montes occidentẽ reſpicit. Vocata eſt quoq́ una Gallia togata ſeu tonſa, *Galia togata*
lia Gallia comata, quod hi nutrirent pilos, illi uero reſecarent. Gallia comata ſeu Trãſ- *& comata.*
lpina diuiſa eſt in tres regiones, uidelicet Belgicã, Celticam & Aquitaniã. Et ſecundum
Beroſum, in Celtica olim regnauit Lugdus, à quo Lugdunũ & Lugdunẽſis Gallia nomẽ
ccepit, ſicut & à Celta rege Celtica denominata eſt, & Græci olim populos Galliæ com-
nuniter Celtas nominauerũt. Haud ſecus illis tẽporibus à ciuitate Narbonenſi regio illa
ppellata eſt Gallia Narbonenſis, & Braccata à Braccis ueſtiũ genere, quam hodie uocãt
Langendocken. Hęc nomina tẽporis ſucceſſu mutata ſunt in alia uocabula. Nam Gallia
Celtica demigrauit in Galliam Lugdunenſem & Narbonenſem, & hodie ſunt Delphina *Lugdunenſis.*
us, Subaudia, Prouincia, Langendocken & Burgundia. Aquitania uero uetuſtum reti-
uit uocabulum in hodiernum uſq́ diem extenditurq́ ad fluuium Ligerim. At Belgica à *Belgica.*
Beligio rege, qui in ea imperium habuit, ad Rhenum uſq́ ſecundum ueterum deſcriptio-
nem propagata eſt, & pro maiori parte lingua utitur Teutonica, includens omnes regio
nes iſtas (ut hodie nominant,) Alſatiã, Lotharingiã, Vaſtũ regnũ, uulgo Vueſterich, Bra-
bantiã, Flandriã, Geldriã, Normandiã, Britanniam, Burgundiã, & Franciã quę eſt per cir
cuitũ Lutetiæ. Olim regionũ limites fuerũt mõtes & flumina, extẽſaq́ propterea fuit Gal-
lia ad Rhenũ, q Gallos à Germanis ſeparauit, at hodie linguæ & imperia diſterminãt unã
regionem

regionem ab alia,& eouſq; unaquęq; extenditur regio, quouſq; gentis illius ſermo uerſa-
tur,atq; ob id Alſatia, Vaſtum regnum,Brabantia,Holandia,Geldria,& aliæ Teutonicę
nationes non Franciæ ſed Germaniæ adſcribuntur.

Vnde exortum ſit nomen Franciæ,cum ab antiquis temporibus hæc regio ſemper uocata fuerit Gallia.

HAbent hiſtoriæ,Franciæ,regionem hoc nomen ſortitam aliquot annis poſt Chri
ſtum natum, idq; à Teutonicis Franconibus,qui ueri & genuini fuerunt Franci,
tametſi Galli id conſtanter negent,longeq; aliter ſentiāt,dicantq; Galliæ partem
Franciam dictam à Frāco filio aut nepote Hectoris, qui poſt deſtructam Troiam
uenit in Galliam, denominauitq; Galliam à ſe Franciā. Recte quidem ſentiunt Franciam
à Franco dictam,at plurimi elapſi ſunt anni à Franco uſquę ad illud tempus quando Gal-
Fācia à Franco. lia cœpit uocari Francia. Siquidem Francus non regnauit in ea regione quæ hodie Fran-
cia appellatur, ſed fuit dux aut rex Franconum Germaniæ. Vnde & Raphaël Volater.
colligit ex Agathio, Francones occidentales ex ea natione migraſſe,quæ trans Rhenum
nunc quoque Franconia eſt. Hi enim anno ſalutis circiter 420 exagitati à uicinis ſimul &
mutandi melioris ſoli gratia in proximam Galliam Belgicam cum eorum rege Clodio tra
iecere,locaq; Metenſiū primo ac Tullenſium tenuere, ubi Aetio duce Imperatoris,dein-
de Gothis & Aquitanis, poſtremo Normandis ac Longobardis uaria ſucceſſione ac ma-
gna uirtute ſuperatis,tota paulatim Gallia potiti ſunt. Alij uero altius iſta repetentes,ſcri
bunt in hunc modum. Deſtructo Troianorum Ilio, traiecerunt Helleſpontum nepotes
Priami,inhabitaueruntq; loca circa Mæotides paludes & fecerunt ſibi regem. Cumq; la-
ceſcerentur à Gothis multis prælijs,qui non procul ab eis habitabant,nec ad reſiſtendum
ſatis fortes eſſent, Marcomirus rex eorum inito cōſilio cum reliquis populi præfectis, de-
liberauit relinquere terram illam,nempe Scythiam,& nouam in qua quietiores eſſent oc-
cupare ſedem. Factoq; gentilium more ſacrificio,monitus eſt oraculo quodam, ut adire
eum locum cum populo ſuo, ubi Rhenus labitur in mare, ibi adepturus optatā quietem
Alruna maga. Atque ut certior eſſet, ſuperuenit & maga quędā Alruna nomine, quæ ad idē illum eſt co
hortata. Effecit enim mulier illa arte ſua, ut noctu regi Marcomiro appareret ſpectrum
quoddam cum tribus capitibus, nempe cum ca
pite aquilæ, capite bufonis & capite leonis. D
xitq; aquila. Genus tuum ô Marcomire oppri
met me & cōculcabit leonē, interficietq; bufo
nem. Quibus uerbis ſignificauit futurū, quod
poſteri eius habituri eſſent dominiū ſuper Ga
los, Romanos & Germanos.

Anno itaq; quadringenteſimo trigeſimote
tio ante Chriſti natiuitatē egreſſus Marcomi
rus cum populo ſuo Scythiam & perueniēs i
Germaniam, occupauit illa loca ubi hodie e
Geldria & Holādia,uocatiq; ſunt à Saxonibu
Neomagi uox Germanica. Neomagi, germanice neumeg,id eſt,noui affi
nes,ſeu noui uicini. Appellati ſunt quoq; à reg
na quadam Cambra nomine, Sicambri, & no
men illud multis retinuerūt ſeculis,ut etiam re
Sicambria. gio ab ipſis habitata ante Chriſti incarnationē Sicambria appellaretur. Primus eorum
rex quem in Sicambria habuerunt,uocatus eſt Anthenor,filius dicti Marcomiri. Secun
dus fuit Priamus, decimusſextus Francus, qui ob ſingularem prudentiā & egregia ſua fa
cta in rebus bellicis, plurimū amabatur à ſubditis, uocatiq; ſunt deinceps ab eo Frācone
Præfuit rex ille Sicābris anno ante Chriſti incarnationē 42. Septimus poſt Francū Sica
brorum rex,dictus eſt Ratherius,& hic dicitur condidiſſe ciuitatem Roterodamū in Ba
uia,ubi & ſepultus eſt anno poſt Chriſtū natū 70 ſub Nerone Cæſare. Poſtea circa ann
Genebaldus dux Francorū orientaliū. Chriſti 320 imperium tenuit in Sicambros ſeu Francos Clodomirus, cuius frater Gen
baldus primus factus eſt dux Francorum Germanorum. Interim uero quo memora
Sicambri ſeu Franci inferiorem incoluerunt Germaniam plurima geſſerunt bella cont
popul

populos Galliã inhabitantes, & præſertim cõtra Romanos, qui Gallis tunc imperabant,
uiceruntque illos ſæpius quàm ab eis uincerentur. Iuncti ſunt etiam illis multi Germani,
quorum auxilio breui adepti ſunt utramque Rheni ripam. Sed hac ditione non contenti
extenderunt cotidie terminos ſuos, ut etiam Treuerim & alias ciuitates occuparint, ſub-
ecerintq́ſibi omnem terram uſq; ad Sequanam fluuium, qui pertranſit Luteciam, ubiq; *Pharamundus*
x ea Romanos pellentes. Hæc ex abbate Spanheimenſi. Quē tamen ſicut & Hunibaldũ, *primus rex.*
quem ille ſecutus eſt, quidam hic ceu ineptias referentem, reijciunt, aliamq́; de Francis hà
bent coniecturã, quam infrà iuxta Geldriam obiter commemorabimus. Illis temporibus,
nempe circa annum Chriſti 420 elegerunt Franci regem ſuper ſe Pharamundum nomi-
ne, qui undecim annis potitus rerũ, occupauit bonã partem Celticæ & Belgicę, proflgatis
undique Romanis, qui iſtarum regionum dominium ſibi uendicauerant. Fuit hic uiceſi-
mus quartus rex Francorum ſeu Sicambrorũ. & ut Galli quoque fatentur, fuit primus Gal
lię rex poſt expulſos Romanos, qui Galliam ferè centum annis ante Chriſtum natum ſibi
ſubditam tenuerant. Tradidit hic Pharamundus Franconiæ ducatum, qui erat iuxta Mæ

num, fratri ſuo Marcomiro regendum. Pharamundo ſucceſſit Clo-
dius filius eius, qui & ipſe ab armis non ceſſans, ditionem regni ſui
nõ parum ampliauit, id q facile efficere potuit, quãdo uires Galliæ
ꝓpter diutina bella & multas hoſtiũ incurſiones eneruatæ fuerũt, fa
ctæq́; inualidæ ad reſiſtẽdum, Romanis etiam ſenſim auxilium de-
trectantibus, unde hoſtes animati & roborati traiecto Rheno licen
tius ingrediebantur regionem, ut ſibi quærerent manſiones. Nec à
ſuo propoſito deſiſtebant, quantumlibet à Gallię finibus frequẽter
arcerentur, ſed ſumptis uiribus rurſum ingrediebantur, & primum
quidem obtinuerunt Cameracum, deinde Tornacum haud longè à Cameraco diſſitum.
Occupauit quoq; rex iſte Treuerim & totam circumiacẽtem terram, interfecto duce Mo-
ſellano nomine Sabino, & ne rurſum deficerẽt ab eo, emiſit duodecim millia colonorum *Dux Moſella*
cum uxoribus & liberis in Frãconiam, & tot millia de Franconibus ſurrogauit in locum *nus.*
eorũ. Cohabitantes aũt indigenæ cũ aduenis, cõtracta affinitate atq; morum conformita-
te uniti, facti ſunt populus unus. Succedẽteq́; in regno filio Meroueo, tota ferè Gallia uſ-
que ad Rhenum ſubacta eſt à Francis. Expulſis namq; Romanis, occupauerunt Coloniã
Agrippinam, Moguntiam, Nemetes & Argentoratum unà cum tota Gallia. Quomodo
uero & ob quas cauſas Francones relicta Sicambria, quæ nunc eſt Holandia & Geldria,
uenerint in eam prouinciã, quæ ab eis denominata eſt Franconia, dicã infrà in deſcriptio-
ne Germaniæ. Patet itaque ex his, quomodo Germani Frãci aſſequuti ſint ſub rege Pha-
ramundo & eius ſucceſſoribus Galliam ipſam, denominauerintq́; Franciam ſuo nomine
in hũc uſq; diem. Quin & regni faſces tenuerunt ſexcentis ferè annis uſque ad Hugonem
Capetum, qui aliquot annis poſt Carolum magnum regni ſceptrum obtinuit. Rex quin
tus in Francia, poſtquam Franciæ nomen eſt ſortita, fuit Clodoueus, & hic duxit uxorem
filiam regis Burgũdię, mulierem Chriſtianam, quę & maritum ad Chriſti fidem pertraxit, *Clodoueus rex*
ita ut tam ille q̃ multi ex ſubditis ſacrũ baptiſmum ſuſceperint à ſancto Remigio, anno Chri- *Chriſtianus.*
ſti 499. prędertim cum aduertiſſet uictoriam contra Germanos ſibi à deo cõceſſam. Hic
Clodoueus dicitur condidiſſe Argentinę primum templum ligneum, quod poſtea lapidi
bus fuit conſtructum & in cathedralem erectum eccleſiam.

De partitione in Gallia facta, poſtquam Francia cœpta eſt uocari.

INterea temporis quo Sicambri, qui & Frãci, tãtopere ſudarunt pro Gallia, Burgũdia
in proprium euecta eſt regnum, idq; in hunc modum, ut Krantzius in ſua Vandalia
ſentit. Cõgregati Vãdali cõſederunt ad Rhenũ, cõſtructisq́; burgis, hoc eſt, caſtellis,
appellati ſunt ab eis Burgũdi. Et cũ illis non ſatis eſſet loci pro ſui multitudine ad ma
nendũ, nam putant plusq́; 70 millia armatorũ ripæ Rheni inſediſſe, traiecerũt Rhenũ cum
ducẽtis milibus hominũ, quibus adiũcti ſunt multi Sueui et Alani, omnes inhiãtes Gallię,
quam ſciebant terrã eſſe optime cultam & fertilem atq; ob id accommodam habitationi *Burgũdi unde.*
rum. Sedẽ itaq; figentes apud Eduos, Lingones & Veſuntios, prouinciam illam in re-
gnum

gnum Burgundicum ſublimarunt,quod tamen poſtea in ducatū fuit redactum,ac deinde
rurſum in comitatum & ducatum diductum, quæ diuiſio in hunc uſque perſeuerat diem.
Porrò Burgundos olim fuiſſe Vandalos,teſtatur Plinius,qui ita ſcribit: Quinqꝫ ſunt ge-
nera Germanorū,quidam enim uocantur Vandali,quibus annumerant̃ Burgundi.Subie-
cta autem fuit olim regi Burgundiæ tota Subaudia,Delphinatus, comitatus Valentiæ &
quicquid citra Rhodanum eſt.

Anno Chriſti 514 quum filij regū Franciæ multiplicarent̃, diſtracta eſt Francia in mul
ta regna,durauitqꝫ hæc diuiſio uſqꝫ ad annum Chriſti 618. Tunc enim omnia particularia
Auſtraſia regna in unam redierunt monarchiam. Vnum appellabatur Auſtraſia,alterum Neuſtria
Neuſtria tertium,regnum Sueſſionis. Sedebat & Aurelianis rex proprius. Durabāt tamē Auſtra-
ſia & Neuſtria longiori tempore quàm reliqua regna. Extēdebatur autem Auſtraſia uſq
ad Rhenum,& habuit rex ille regiam ſuam Metis,aliquando Aquiſgrani,uel ut alij dicun
Coloniæ. Includebat enim Auſtraſia Lotharingiā, Brabantiam & totam terrā quam ci
cumſcribūt Moſa & Rhenus à Colonia uſqꝫ ad Alſatiam. Vocabatur autem hoc regnur
Auſtraſia,ab Auſtraſo præſide,quem Iuſtinianus Imperator regioni illi præfecerat. Al
tamen dicunt Auſtraſum regem fuiſſe in ea terra,priuſquam Belgica à Francis ſubigere
Sunt rurſum tertij qui Auſtraſiam ab Auſtria denominatam putant, quod ſcilicet orien
lior ſit reliqua Gallia, ſicut Auſtria orientalior eſt reliquis Germaniæ regionibus.Cæter
Neuſtria. Neuſtria complectitur omnes regiones quæ inter Moſam & Ligerim iacent, fuitqꝫ Lu
cia eius regni metropolis.Errant ergo hi qui Neuſtriam Vueſtrich interpretātur.Sed n
illi rectè ſentiunt,qui Normandiam pro Neuſtria accipiūt,etiam ſi pars eius fuerit.Eo a
tem tempore quo Auſtraſiæ regnum à reliquis Galliæ regnis ſeparatum fuit, rerum po
tus eſt in Gallia Dagobertus rex nonus,qui primum poſſedit Auſtraſiam, ac deinde h
regno adiecit Burgundiam,& demum ferè totius Franciæ factus eſt dominus. Interim
ro quo præfuit Auſtraſiæ,regiā ſuam habuit in Alſatia,condiditqꝫ caſtrū Rubeaquenſe,
Rubeaquum Eiſenburg appellat̃. Excitauit quoqꝫ multa monaſteria ordinis S.Benedicti,quæ & magr
Eiſenburg. cè dotauit,præſertim monaſterium Vueiſſenburgēſe anno 623. octo miliaribus ab Arg
tina ſecundum Rheni curſum diſtans, & alterum in Surburg,quod duobus miliaribus
ſtat à Vueiſſenburg uerſus Argētinam, ubi hodie collegia ſunt ſacerdotum ſecularium
Item aliud in Haſelach è regione Argentinæ in montibus occidentalibus. Erexit & A
gētinenſem eccleſiā in epiſcopatū, magnificeqꝫ dotauit, de quo infrà ſuo loco quoque
Regnum Are cetur. In hac autem Galliæ diuiſione,regnum Arelatēſe etiam exordium ſumpſit, qu
latenſe. ſe habuit Subaudiam,Heluetiam, Delphinatum,dominium ducum Zeringenſium, a
Britannia mi comitum ab Habſpurg, de quo infrà latius dicemus. Armorica quæ nunc Brita
nor. nia eſt,fuit anno Chriſti 387 à rege Maximino Britannico, hoc eſt,Anglico,expugna
atque ab eo tempore uſque in hunc diem minor Britannia appellata. Incoluerunt aut
eam regionem multa millia Anglorum,occiſis infidelibus habitatoribus.Scribunt ali
factum anno à Chriſto nato quadringenteſimo quadrageſimo nono. Nam oppreſſis
tannis ſeu Anglis à Saxonibus,qui Angliam occupauerāt, coacti ſunt diſcedere à pa
ſedibus atque alias quærere habitationes. Traiecto autem mari obtinuerunt terrā illa
quæ è regione Angliæ in Gallia ſita eſt, denominaueruntque eam à ſe Britanniam: in
adeo uiribus creuerunt, ut qui antea propriam patriam tueri nequibant, obtentam il
nouam terram nedum tuerentur, uerum & toti Galliæ graues eſſent. Fuerunt ſempe
Nordmanni. belles regibus Galliæ,ægreqꝫ tandem ſub iugum ſunt redacti,quando ſcilicet Nordma
ex ſeptentrione egreſſi, & portione terræ Gallicanæ occupata, fœdereqꝫ inito cum r
bus Franciæ,dominium aſſecuti ſunt ſuper Britannos,tametſi illis tam ægrè paruerin
antea regibus. Nordmannia itaqꝫ ſortita eſt hoc nomen à Nordmannis, qui olim
gna frequentia egreſſi Daniam,Sueciam & Noruuegiam,plurimum afflixerunt Galli
donec tandem ſedem fixerunt in ea. Vnde ſcribunt Hiſtorici,quod ſub Lothario In
ratore egreſſi Nordmanni,occuparunt Britannicum mare,& ingreſſi Ligeris fluuij o
repentina irruptione loca adiacentia cædibus ac rapinis depopulati ſunt. Erāt hi Dan
nitimi,Oceani accolæ,reliquiæ gentiū ſeptentrionaliū,quos Carolus magnus deuici
raticā exercētes,oræ tantū maritimæ infeſti,qui ad primū Francorū occurſum refugie
Sed tamē Franciā cōtinuo latrocinio adeo infeſtbant,ut ſub nullo alio hoſte tantum
ctaret̃. Lutetiam ingenti præda ſpoliantes, primùm dulcedine ſpolij allecti, reuerſi

Na

lanetes inuadunt ſabbato ſanctæ paſchæ, & epiſcopũ cum clero ſacris intentos obtrun⸗
nt. Dehinc Andegauum diripiunt, ac Turonenſem urbem fuga ciuium deſertam ſpo
unt. Cumq; diutius morari nõ auderent ob aduentantem Carolũ Caluũ, cuius hoc erat re
num, diſcedũt onuſti ſpolijs. Cũ autẽ ſic debacharent in terra, exuſſerunt in oppido No *Nordmanni ſæuiunt.*
iomagi iuxta Vualam fluuiũ, pulcherrimũ palatiũ, à Carolo magno conſtructum, deua⸗
antes ſimul Leodium, Traiectũ, Coloniam, Bonnam, & alias ciuitates multas. Quin &
gium palatium Aquiſgrani penitus igne in fauillã redegerũt, ac deinde Treuerim gra⸗
ter afflixerunt. Habuerunt regem Gotfridũ nomine, qui perſuaſus ſuſcepit ſacrum ba⸗
iſmum poſt omnia iſta mala, deſignataq; fuit illi Friſia, modo ceſſaret à tyrannide illa, q;
men non fecit, ſed multis damnis affecit Galliam. Hæc inciderũt in annum Chriſti 880.
uando Carolus Craſſus præfuit Franciæ: qui quantũlibet multis modis conaret reſiſtere
ordmannis, nõ tamen ualuit illos excludere à Gallia, ſed coactus fuit inire cũ eis fœdus
dare locum pro manſione eorũ, qui in hodiernũ uſq; diem ab eis uocatur Nordmannia.
tea Neuſtria dicta. De Nordmannis infrà in Noruuegia plura.

De quibuſdam ciuitatibus & populis

Galliæ, in quorũ tamen deſcriptionibus nullo utimur ordine, quod poſt multas pollicitationes paucula ſimus cõſecuti.

Treueris.

TReueris ſua antiquitate omnes reliquas Galliæ excedit ciuitates, etiamſi poſt ſui conditionem ſæpe excidio & depopulationi ſubiacuerit. Docẽt autem hiſtoriæ, Trebetam principem, primum eius fuiſſe conditorem, id quod & in lapide quo⸗ dam ſculpto aiunt repertum anno Chriſti 1200. Aiunt etiam Trebetam à ſua no
ca Semiramide excluſum à regno Babyloniæ, cũ illa regni habenas ſibi uſurparet, tra⸗
toq; mari per multas ambages & itinerum errores tãdem ueniſſe ad Rhenum atq; per
m & Moſellam fluuium ueniſſe ad amœnam quandam uallem, ubi cõſidens cœpit ex⸗
ere ciuitatem, quam à ſe Treberim appellauit, id quod tẽporibus Abrahæ, hoc eſt, duo⸗
s ferè millibus annorum ante Chriſti incarnationem actum ſcribũt. Vnde & Eneas Syl
s poſt alios hiſtoricos ſcribit, hanc urbem antiquiorem eſſe Roma, annis mille & tre⸗
is. Cæterum quàm ea olim floruerit potentia, opibus & alijs ornamentis, oſtendũt rui
eius. Monſtratur ibi palatium miri operis, quod ad inſtar Babylonici muri ex cocto la⸗
e factum tãtæ firmitatis hodie manet, ut nulla arte frangi queat. Diuus Maternus S. Pe *S. Maternus Treuirorum apoſtolus.*
Apoſtoli diſcipulus, prima fidei fundamẽta iecit in hac ciuitate. Siquidem Gallia pau⸗
oſt apoſtolorum tempora ſuſcepit uerbum dei.

Iohannes dei gratia archiepiſcopus Tre

uirenſis ac princeps elector, honeſto nobis dilecto Seba⸗ ſtiano Munſtero Mathematico S.

Honeſte, ſyncere, nobis dilecte, recenti etiamnum memoria complectimur, quanto de⸗
erio ſuperiori anno à nobis efflagitaris, ut delineatam Treuirorum urbem nouo Coſ⸗
graphico tuo operi inſerendam, atque ſic cum multis præclaris urbibus æternitatis lau
celebrandam ſuppeditaremus: Nos uero cum antehac ſemper doctorum hominũ ho⸗
tis conatibus & laboribus ſucceſſum expectatum acclamauerimus, nunc in hac ceu ſpe
a conſtituti, intelligere haud obſcure poſſumus, maioribus incitari nos debere ignicu
d illiciendas ingeniorũ utiles fœturas, nõ modo ut hoc tuo ſtudio ditionis noſtræ, quę
er alias monumẽta habet antiquitatis non aſpernãda, encomiũ decãtet, ſed ut in cõmu
omnibus omniũ gẽtium angulis depictæ ceu in tabula urbiũ & nobiliũ locorũ icones
ad poſteros

ad poſteros porro tranſmittendæ, ſimul in otio & negotio ſpectabiles communicentur.
Itaque ne te diu ſuſpenſum detineremus, compluſculis ab hinc menſibus in imperij nego
tijs diſtricti, prouinciam huius rei dedimus Simoni Richuuino, doctori Phyſico noſtro
quem deinde & noſtro iuſſui & tuæ expectationi reſpõdiſſe cognouimus. Verũ ne omni
no aſymbolus uideri queam, dedimus iam munuſculum, nõ quod laborem & induſtrian
tuam hac ueluti teſſera penſare uelimus, ſed ut extaret apud te mnemoſimũ, quo teſtifica
remur gratũ & acceptum benemerendi tuum ſtudium. Bene uale: Treuiri 17 Nouemb
Anno à Chriſto incarnato 1548.

SIMON RICHVVINVS *medicinæ doctor, illuſtrißimi Treuirorum principis & archiepiſco pi Iohannis comitis ab Iſenburg Phyſicus, ſuo Sebaſt. Munſtero S.*

Mitto typum urbis Treuirorum, doctiß. uir, ſicuti uides, utcunq; elaboratum. Voluiſſem uacua urbis ſpacia, ubi meria ſunt, propterea quod indies melius excolitur & domibus ornatur ciuitas, non tam paterent. ſed noluit pictor tare, ne falſè uideretur expreßiſſe, & nouus labor illi ſubeundus eſſet. Iſtud certißimum eſt, quarto fuiſſe exciſam T uerim, quemadmodum Saluianus epiſcopus Maßilienſis nimis uere teſtatur. Mitto tibi excerptum locum. Nam opti quadrat propoſito. Velim ut libro inſeratur propter antiquitatem. Adſcripſi nomina inſignia locorum in urbe & c ca. Ea curabis quàm aptißime appingi. Iam non uacat longius tecum agere. Bene uale: Auguſtæ Vindelicorum ex mitijs quarta Martij, anno 1548.

Antiquitates.

Treuiri in ſummo templo hæc picta uiſuntur in uetuſtißimo periſtromate, etiamſi quædam parum habeant ingenij.

Treberis urbs multis bello quod compta triumphis
Cum populis fortes quinq; ſubegerat urbes
A quibus immenſum conſueuit tollere cenſum
Quo locupletari cœpit nimis & dominari.

Picta urbs Treueris & circa illam, altera Roma.

Ciuitas Rauracorũ Baſilea.
Ciuitas Vangionum Vuormatia.
Ciuitas Moguntina.
Ciuitas Nemetum, Spira.
Argentoratum ciuitas picta.
Ciuitas Vbiorum, Colonia.

Infra iſta, ſcripta ſunt ſequentia carmina.

Nini Semiramis quæ tanto coniuge felix
Plurima poſſedit, ſed plura prioribus addit
Non contenta ſuis, nec totis finibus orbis
Expulit è patrio priuignum Trebetam ſolo
Inſignem profugus noſtram qui condidit urbem.

Auſonius de Treuirorum urbe.

Armipotens dudum celebrari Gallia geſtit
Treuericæq; urbis ſolium quæ proxima Rheno
Pacis ut in medio gremio ſecura quieſcat
Imperijq; uiros quod alit quod ueſtit & armat
Lata per extentum procurrunt mœnia collem
Largus tranquillo prælabitur amne Moſella
Longinqua omnigenæ uectans commertia terræ.

Ci

CIVITAS TREVIRĒSIS DELINEATA

iuxta formam ſeu figuram quam habuit anno ab incarnatione Chriſti 1548.

f

Situs & figura antiquiſſimæ & pra

lioniatricum ciuitatis Treuirenſis.

Saluianus de Treueri.

SALVIANVS epiſcopus Maſſilienſis in libro ſexto de uero iudicio & prouidentia dei
multa ſcribit de magnificentia & opulentia huius ciuitatis, ſed qua incolę Chriſtiani peſ/
ſime abuſi ſunt ſuo tempore. Scribit aũt ſic: Vidi ego Treueros, uiros etiam ſublimes, ca
lamitatibus ſuis factos peiores. Lugubre eſt referre quæ uidimus, ſenes honoratos & Chri
ſtianos imminente iam ciuitatis excidio, gulæ ac laſciuiæ ſeruientes. Jacebant in cõuiuijs
obliti honoris, obliti ætatis, profeſſionis & nominis ſui. Principes ciuitatis cibo cõfecti,
in uinolẽtia diſſoluti, clamoribus rabidi, bachatione furioſi, &c. Et cũ hæc ita eſſent, plus
multo eſt quod dicturus ſum, finem perditioni huic nec ciuitatũ excidia fecerũt. Nam ex/
Treueris qua- pugnata eſt quater urbs Gallorum, Treueris opulentiſſima. Incredibile eſt quod loquor:
ter expugnata Aſſiduitas calamitatũ, augmentũ illic fuit criminum. Sicut enim anguinũ illud monſtrum
(ut fabulæ ferunt) quod multiplicabat occiſio, ita etiam in Gallorũ excellentiſſ. urbe, qui/
bus ipſis coercebãtur ſcelera, ijs creſcebant, ut putares pœnam ipſorum non aliud ꝙ ma/
trem eſſe uitiorũ. Ad hoc autẽ poſtremo rabida uini auiditate peruentũ eſt, ut principes
urbis illius ne tunc quidẽ de conuiuijs ſurgerẽt, cũ iam hoſtis urbẽ intraret. Vidi ego illic
res lachrymabiles, nihil ſcilicet differre inter pueros & ſenes. Vna erat ſcurrilitas, una leui
tas, ſimul omnia luxus, potationes, perditiones, cũcta omnes pariter agebãt, ludebãt, ine/
briabant̃, enecabant̃, laſciuiebant in cõuiuijs ueтuli & honorati, ad uiuendũ propè iam im
becilli, ad uinũ prçualidiſſimi: infirmi ad ambulandũ, robuſti ad bibendũ: ad greſſum nu/
tabũdi, ad ſaltandũ expediti. Dum aũt bibunt, ludunt, mœchant̃, inſaniũt, Chriſtũ negare
cœperũt. Et miramur poſt omnia iſta, ſi ruinã rerum ſuarũ paſſi ſunt, qui tantò ante men/
tibus corruerunt. Nemo itaq; urbem illam excidio ſuo tantum periſſe credat. Vbi enim
talia acta ſunt, prius iam perierant quàm perirent. Inuehitur deinde epiſcopus ſan/
ctus in eos, qui poſt tot ciuitatis excidia, theatrum & circum in urbe quærebãt, ſuntq; hæc
uerba eius: Circenſes Treuiri deſideratis? & hoc uaſtati atq; expugnati, poſt cladem,
poſt ſanguinem, poſt captiuitatem, poſt ſupplicia, poſt tot euerſæ urbis excidia? Quid la/
chrymabilius hac ſtulticia? quid luctuoſius hac amentia? Fateor miſerrimos uos eſſe,
creduli cum excidia paſſi eſtis, ſed miſeriores uos uideo cum & ſpectacula poſtulatis. Pu/
Luxus repre- tabam enim uos in excidijs rem tantum atq; ſubſtantiã, neſciebam etiam ſenſum atq; intel
henditur. ligentiam, perdidiſſe. Theatra igitur quæritis, circum à principibus poſtulatis? Cui quæ/
ſo ſtatui, cui populo, cui ciuitati? Vrbi exuſtæ ac perditæ, plebi captiuæ & interẽptæ, quę
aut perijt aut luget. De qua ſi quid etiã ſupereſt, totũ calamitatis eſt, quę cuncta aut mœſti
tudine eſt anxia, aut lachrymis exhauſta, aut orbitate proſtrata: in qua penè neſcias ſors
cuius ſit peior ac deterior, interfectorum aut uiuentium. Tantæ enim miſeriæ ſunt ſuper/
ſtitum, ut infelicitatem uicerint mortuorũ. Ludicra ergo publica Treuir petis? Vbi quæ/
ſo exercenda? An ſuper buſtum & cineres? ſuper oſſa & ſanguinem peremptorũ? Quæ
enim urbis pars his malis omnibus uacat, ubi non cruor fuſus, ubi non ſtrata corpora, ubi
Calamitas ur- non conciſorũ membra lacerata? Vbiq; facies captæ urbis, ubiq; terror captiuitatis, ubiq;
bis. imago mortis. Jacẽt reliquię infeliciſſimę plebis ſuper tumulos mortuorum ſuorum, & tu
Circenſes rogas? Nigra incẽdio eſt ciuitas, & tu uultum feſtiuitatis uſurpas? Lugẽt cun
cta, tu lætus es? Inſuper etiã illecebris flagitioſis deum prouocas, & peſſimis ſuperſtitioni
bus iram dei irritas. Non miror planè non miror, eueniſſe tibi mala quæ conſecuta ſunt.
Nam quia tua te excidia non correxerunt, quartò perire meruiſti. Hactenus Saluianus.
Quę ob id induxi, ut uideas lector, cur florentiſſima olim Galliarum prima urbs, hodie ad
huc tot habeat ruinas & uetuſtatis monumenta. Cæterum quando archiepiſcopatus eius
fuerit inſtitutus, alijs excutiendum relinquo. Habet is ſub ſe comprouincia/
les & ſuffraganeatus titulo ſibi coniunctos epiſcopos, Metẽ
ſem, Tullenſem & Virdunenſem.

Metis.

EST Metis antiquiſſima ciuitas, quam Mediomatricum uocant ciuitatem. Nam populi Mediomatrices eam regionem incoluerunt, ſic dicti, quod metropolis eorum medium teneret locum inter has tres ciuitates, Tullum, Virdunum & Treuerim. Habet autem Metis Treuerim ad ſeptentrionem, Tullum ad meridiem & Virdunum ad occaſum. Scribunt quidam Metim ſic appellatam à Metio Romano, qui hanc urbem à Iulio expugnatam ampliauit & muris cinxit. Habet ſolum fœcundnm, agros & uineas ſupra modum fertiles, qui alluuntur à præterfluentibus amnibus Moſella & Selna. Utuntur incolæ utraq; lingua, Gallica & Germanica. Situm ciuitatis libenter huc pinxiſſem, ſed non potui obtinere à magiſtratu eius.

Lutecia Parrhiſiorum urbs.

SCribit Iohãnes Baptiſta Pius in annotationibus poſterioribus de Parrhiſio in hũc modum. Didici à Boëtio Seuerino, ciuitatem illam celeberrimam, quam uulgo Pariſium uocant, à Iulio Cæſare cõditam eſſe, atq; uocatam Iuliam urbem, muſæo hodie florentiſſimam & populo numeroſiſſimam. De qua Architremius poëta ingenioſiſs. Anglus luculenter & graphice his panegyricis ſcribit uerſibus.

Commendatio excellẽtiſſimæ urbis Parrhiſiorum.

Exoritur tandem locus altera regia Phœbi
Parrhiſius, Cyrræa uiris, Chryſæa metallis:
Græca libris, Inda ſtudijs, Romana poëtis,
Attica philoſophis, mundi roſa, balſamus orbis
Sidonis ornatu, ſua menſis & ſua potu
Diues agris, fœcunda mero, manſueta colonis
Meſſe ferax, inoperta rubis, nemoroſa racemis
Plena feris, fortis domino, pia regibus, aura
Dulcis, amœna ſitu, bona quolibet omne uenuſtum
Omne bonum, ſi ſola bonis fortuna faueret.

Euſtathius à Knobelſdorff Prutenus de laude & ſplendore Parrhiſiorum urbis.

Lutetia regina inter multa oppida ſibi ſeruientia.

Erigit excelſos muros regina locorum
  Turrigerum late conſpiciturq; caput
Oppida diuitibus circum famulantia uillis
  Ad nutum dominæ pinguia dura colunt
Illa ferunt animus quicquid deſiderat urbis,
  Quicquid auet ſtrepera garrulitate forum
Ac ſpacium in medio quod fluminis unda locauit
  Legitimus primæ terminus urbis erat
Inſulaq; hei, tenui decus orbis limite cinxit
  Non ſecus ac tenerum faſcia prima Iouem.
Sequana fœcundis Heduorum collibus ortus
  Magnas exiguis fontibus haurit opes
Diuiditur medius, nudoq; fit inſula dorſo
  Inſula perpetuis luſibus apta iocis.
Diuiſus mediam duplici meat amne per urbem
  Parte renitentes ſpectat utraq; domos
Dij quantas ædes? dij quanta palatia luſtrat?
  Vix ea Roma tuis inferiora puto.
Inde ſubit quinos ſed non ſine pondere pontes
  Ardua ſtructuris quos monumenta grauant.

Inſula quã facit Sequana, primus urbis ſitus.

Inſulæ aliæ luſibus aptæ.

Pontes habitabiles inſtar plateарum.

Eſſe neges pontes, moneat niſi fama, plateæ
Effigiem referunt, tergora ſaxa premunt
Stant utrinq; domus, ſolida tellure locatas

Arx regia magnificenter ad Sequanam conſtructa.

Quis putet, occultis Sequana tranſit aquis
Mox ubi collectus muros excedere tentat
Magnanimi ſpectat nobile regis opus
Aula decens cultu, magnis operoſa columnis
Lucida marmoreis turribus aſtra petit
Regibus apta domus quoties inuiſere partes

Populoſitas Lutetiæ.

Has placet, & populis reddere iura ſuis
Excute cunctarum diuortia flexa uiarum
Nullus in hac dices augulus urbe uacat
Si ſpacium uideas urbem non eſſe ſed orbem
Congeſtas mundi dixeris eſſe domos
Sin cœtum populi, certe mirabere, quæ nam
Terra quæat tantum ſuſtinuiſſe gregem.
Tot iuuenes, tantam quoties conſidero turbam
Huc reor humanum penè coiſſe genus

Numerus uicorum urbis Pariſienſis.

Quingenti quamuis ſcindant hæc oppida uici
Quos aliquo dignos nomine fama putat
Perpetuo cunctos uideas trepidare tumultu
Omnis multiuagum ſemita murmur habet
Præ turba uix eſt homini uia peruia, ſegnes
Cogimur hærendo nectere ſæpe moras

Lutecia excellit magnificas quaſq; urbes.

Pariſis urbs, cœtu ueteres excellit Athenas
Non Epheſo cedit, non tibi clara Rhodos
Nec quamuis gemino ſis equore clauſa, Corinthus
Accumuletq; tuas plurima claſſis opes.
Deficiunt nunquam Cærealia munera turbam
Hic uelut in cornu diuite cuncta fluunt.

Omnia Lutetiæ uenalia.

Quicquid auent oculi, quicquid mens optat ementis,
Illecebrę quicquid maximus orbis habet
Quicquid enim tellus, labor, ingeniumq; parauit
Huc uelut in certum confluit omne penu.

Opes & uires Lutetiæ.

Eſt aliquid tantum populi uidiſſe, tot urbes,
Ingenio ſummos conciliaſſe uiros
Fertilis ipſa ſuas uix nouit Gallia uires
Tantum præ reliquis illa uigoris habet

Origo urbis Pariſienſis.

Semina quis primùm uenturæ iecerit urbi
Me latet, ex diuis elicienda fides
Vrbs uetus eſt author longis intercidit annis
Credibile eſt aliquos hanc poſuiſſe deos
Auſpicio tam felici, tam diuite creuit
Floruit & multis inclyta temporibus

Alcuinus primus pariſiēſis ſtudij inſtitutor.

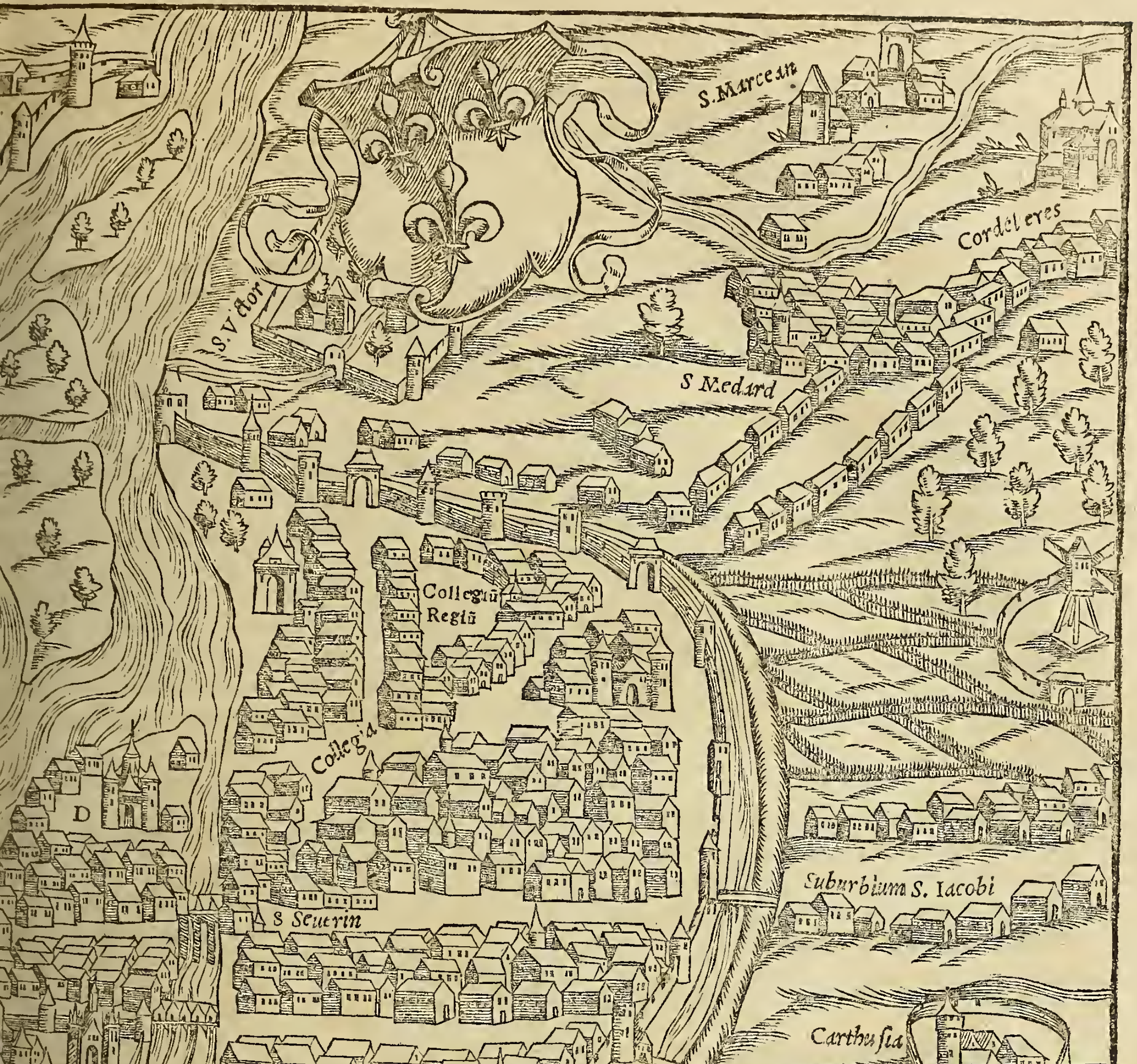
Ecce ſenex quidam uarijs agitatus ab auſtris
Attulit optatos in loca Galla pedes
Nomen adhuc meminit quamuis carioſa uetuſtas
Alcuinus meritum poſteritatis habet
Quas poſuere ſcholas ſuperare palatia regum
Structuris, ſpatio ſumptibus, arte putes
Centum Mygdonio collegia ſtantia ſaxo
Magnificas cingunt conſpicienda domos
Singula mille ſtrepunt poſt tintinnabula linguis
Incœptum uario murmure feruet opus

Ciuitas

CIVITAS PARISIĒSIS DELINEATA SEcundum ſitum & figuram quam habuit hoc

Chriſti anno 1548. intra & extra mœnia. Interiora quæq; eius ædificia & infiniti uici in tam anguſto ſpacio omnes explicari nequiuerunt. Sat fuerit, uidere urbem trifariam per Sequanam diſtinctam, atq; per pontes rurſum coniunctam.

Nomina quorundam ædificiorum, quæ ſuis quibuſq; locis ob ſpacij anguſtiam ſignari nequiuerunt.
A Sorbona. B Palatiũ regis. C Prætorium.
D Summum templum.
E Via ad Picardiam.
F Porta & uia S. Dioniſij.
G Porta & uia S. Martini.
Rhodiani
S: Martin
S: Catarin
S: Crux
S: Lorēz
Hoſpital
S. Innocent.
E
F
G

S.Marcean
Cordel eres
S.Victor
S Medard
Collegiū Regiū
Collegia
D
S Seuerin
Suburbium S. Iacobi
Carthuſia
B
A
S:Auguſtin
S German
Sequana fl.
HR MD

Sueſſon.

Eſt Sueſſon ciuitas epiſcopalis, ubi diuus Medardus ſub Clotario rege epiſcopus fuit. Habuerunt olim reges Franciæ in hac urbe, ut ſcribunt hiſtorici, curiam ſuam.

Ambiani.

Ambianenſium ciuitas in Picardia ſita, ſic appellata eſt ab Imperatore Gratiano, eo ꝙ aquis ambiatur. Antea uero dictam uolunt Sammonobriam, extructamq́ʒ ab Antonino Pio & filio eius Aurelio.

Aurelia.

Anno Chriſti 276 hæc urbs cōſtructa & denominata eſt ab Aureliano, poſitaq́ʒ ad ripam Ligeris amnis. Attila rex Hunorū ſtatuit eā, deuictis & exciſis Remenſibus obſidere ceu opulentiſſimā. Et quū illuc caſtra mouiſſet, traiecto Sequana fluuio, tāta ui oppugnationem adoritur, ut nil magis anhelare uideretur. *Cœnomanni.* Hanc Cœnomannorū uetuſtā urbem uolunt fuiſſe, non minus opibus quàm munitione populoq́ʒ præſtantē. Quāuis autem hoſtis arctiſſima circūuenit obſidione & admotis machinis grauiter oppugnarit, parū tamē profecit. Nam oppidani neqʒ deditione, neqʒ muneribus, neqʒ cōditione aliqua hoſtilē ſæuitiā ſedare poſſe ſperabāt. Cōfirmabant opinionē, finitimorū exempla. Vna obſirmatis ſpes erat animis, aut fortiſſime reſiſtēdo ſe tueri, & longa barbaros obſidione defatigare, aut ſi aliter acciderit, pulcherrimè mori, ut iactura corporum animos à morte redimerent.

Tungri.

Eſt Tungrorū ciuitas in Brabātia haud procul à Traiecto ſuperiori diſtans, fuitq́ʒ olim celebris locus, quum diuus Seruatius ibi epiſcopi fungeretur officio. Sed quū Huni in Germaniam irrupiſſent, & ciuitatem iſtam unà cum alijs oppidis deuaſtaſſent, trāslatus eſt epiſcopatus ad Traiectū. Deinde anno 710 idem epiſcopatus ſub diuo Huperto translatus fuit Leodium, ubi adhuc eſt.

Sequani, Lingones.

Hedui & Sequani fuerunt olim populi habitātes in Burgundia, in regione ubi modo ciuitas eſt Diuionis, quā Germani uocant Diſion, & quam Maximilianus Cæſar ante aliquot annos oppugnauit. Nec multum abfuerūt ab his populis Lingones, apud quos olim *Alexia.* fuit inexpugnabilis illa ciuitas Alexia, quam Iulius Cæſar non ſine magno ſudore terræ æquauit.

Præmonſtratum.

Iuxta oppidum Laudanū haud procul à Picardia eſt locus qui uocatur Præmonſtratū, ubi anno Chriſti 1120 ordo Præmonſtratenſium fuit inchoatus, ſub celebri uiro Noberto. Geſtant huius ordinis monachi habitum per omnia album.

Pictauorum urbs.

Pictauia quæ à Ptolemæo Auguſtoritū uocatur, urbs eſt antiquiſſima, inſignis & metropolis totius comitatus Pictauorum ſiue Pictonū. Floret in ea famoſa uniuerſitas, ma *Academia.* ximè ſtudium iuris ciuilis, obtinetq́ʒ ſecundum locum poſt Pariſienſem academiam. Vrbem circundat Clanus fluuius, qui in Viennam labitur. Extant in illa monumenta & reliquiæ quędam miræ antiquitatis: ut, uetus quoddam theatrum, & quidam ductus aquæ iuxta urbem, & in ipſa urbe, arces appellati, quos quidā adhuc hodie uulgari lingua Le duc uocitant, ab illo ſcilicet ductu aquarum. Vnde autem originem traxerint Pictones, ſatis liquet ex annalibus Aquitanicis.

Vrbis

Vrbis Bituricenſium deſcriptio per

Theobaldum Fagotium Bituricum.

BIturis quæ & Auaricū à Cæſare appellatur, Galliæ Aquitanicæ urbs eſt, omnium Biturigū metropolis, tantæq́ amplitudinis, ut reliquas totius Galliæ urbes, paucis exceptis, facile ſua ſuperet magnitudine. Sita eſt in ſolo paluſtri, fereq́ omnibus ex partibus flumine & palude circundata. Sunt qui putant ipſam à duabus turri-

bus ſic dictam, quaſi Bis turris. Siquidem olim duas habuit turres, à duobus fratribus qui in ea regnabant (ſi ueteribus qui de ea ſcripſere credimus) ædificatas, quarū una adhuc extat, ingens & rotunda, tantoq́ artificio extructa, ut arx ſit, uix ullis machinis expugnabilis. Populi ipſi Bituriges olim quoq́ Cubi dicti ſunt, ut teſtatur Plinius, liberi ſicut pleriq́ alij populi in Gallia, ſed poſteris temporibus à regibus Galliarū in ſeruitutem ſunt redacti. Ager extra ciuitatem eſt ualde frugifer atq́ omniū ferè rerum quas Gallia habet fertiliſſima, ubi nihil deſiderari poteſt. Huius urbis uetuſtatem teſtātur egregia quædam monumenta quæ in ea uidentur: Frequentiam uero commendat *Bis turris.*
nniū rerū mercatura & nundinationes quæ ibi exercenē. Et ſi de eius celebritate aliquid
dire uelis, en habes ibi academiā in omni diſciplinarum genere ornatiſſimā, ante multos *Academia.*
nos à duce quodā, qui Buturigibus imperabat, erectam, ſed hactenus à uiris clariſſimis
ı ſedulo excultam, ut iamiam literarum decus, atq́ doctiſſimorū uirorū emporium me-
o dici poſſit. Siquidem illic theologorum ſchola non mediocris eſt, in qua ſacrarum lite
ī profeſſores habes, qui ſuis lectionibus, diſputationibus, crebriſq́ concionibus de re-
ione Chriſtiana atq́ pietate bene merenē. Illic philoſophiæ ſtudiū uiget: illic medicina
s habet peritiſſimos profeſſores, illic inter reliquas diſciplinas iuriſprudentia maximè
-et, tum profeſſorum, quos excellentes hactenus habuit, opera, tum auditorū, qui undi-
que illuc confluunt, frequentia.

Toloſa.

TOloſa urbs quondam florētiſſima, ubi nobile templum gaza refertū antiqua fuerat, quam ſi quis attigiſſet, exitu infelici plectebatur. Compertum id in Cepione alijſq́ ducibus Romanis: ex quo prouerbium in his quæ cauſa ſunt aduerſitatis, Aurum Toloſanum. Hæc urbs Gothorum ſedes diu fuit, deinde à regibus Gal- *Aurum Toloſanum.*

lorum pulſi, intra Hiſpaniam ſe continuere. Siquidem Theodoricus rex & Thoriſmūdus filius eius Toloſæ ſedem habuerunt. Elegerunt eam tanquā uetuſtiſſimam & opulentiſſimā, idoneamq́ amplificando conſeruandoq́ imperio. Tectoſagum urbs quōdam fuit, quos in expeditionis ſocietatem aduerſus Delphos ueniſſe Hiſtorici memorant. Poſidonius refert, Toloſæ pecunias quindecim millium talentûm fuiſſe, easq́ partim in templi penetralibus, partim in conſecratis lacubus fuiſſe reconditas, quæ multos apparatus haberent, au-
n & argentum inelaboratum & rude fuit. Templum Delphicū eo tempore exinanitū
e talibus ornamentis à Phocenſibus antè ſpoliatum, quo ſacrum bellum commiſſum
eſt. Erat etiam quondam Toloſæ templum ſanctitatis eximię, quod finitimi peculiari quadam ueneratione colebant, & ex collata quotannis pecunia, multis muneribus abundabat, quæ nemo tangere audebat.

De Gallia

Narbona.

Prouincia. NArbona antiquiſſima ciuitas, in qua tempore Strabonis ampliſſimum fuit emporium, & à qua tractus illius regionis dictus fuit Narbonenſis Gallia, ſeu Narbon. prouincia, hodie uero appellať Prouincia, cuius pars eſt Langendocken.

In ea terra ſolũ eſt tam fertile, ut ſua ſpōte aut modico labore cultum, multos nobiles proferat fructus. Ibi tāta ficorũ prouenit copia, ut bona pars Europæ hinc ficus & uuas paſſas ſeu compreſſas petat. Ibi arbuſtula illa odorifera, quam uulgo Roſmarinum appellamus, & quæ ſemper uirides habet frondes, tanta copia in campo creſcit, quanta apud nos iuniperorum frutices. Creſcunt ibi quoque maiores caſtaneæ quàm alibi locorum in Europa. Quin & poma citrina, mala punica & mala granata uberius ibi q̃ alibi creſcunt atque ad nos deferuntur. Plantantur ibi nobiliſſimę uites, quæ & generoſiſſimum proferunt uinũ, quod apud Baſilienſes pro Corſico bibitur.

Maſſilia.

NObilis Prouinciæ ciuitas Maſſilia initium ſumpſit tēpore Tarquinij Romani regis, quingentis ſcilicet annis ante Chriſtum natum, Phocēſibus prima urbis iacientibus fundamenta. Quum enim ſolum eorum ſterile non ſuppeditaret ipſis uictus ſufficientiam, coacti ſunt aliam ſibi quærere commodiorem māſionem.

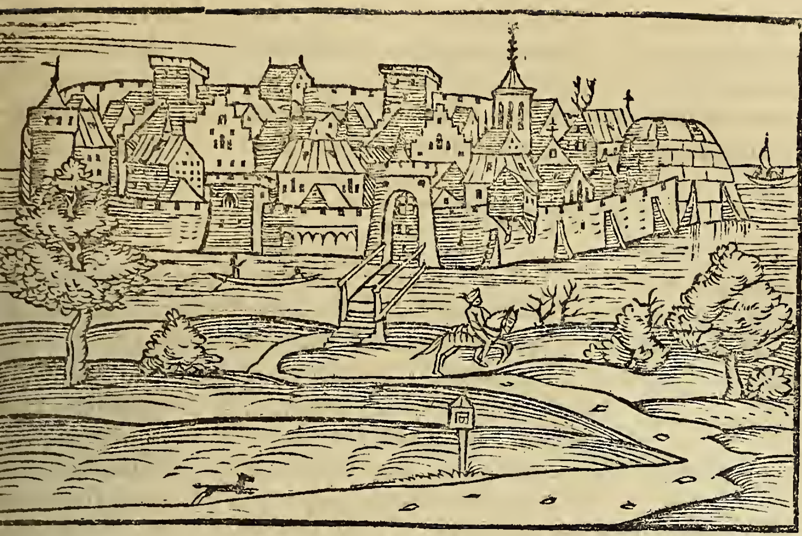

Phocenſes conditores Maßiliæ. Sunt tamen qui ſcribũt, Medos expuliſſe Phocenſes de ſedibus ſuis. Qui cum Romam ueniſſent, contraxiſſentq́ cum ſenatu amicitiā, pro[...]cuti ſunt cœptum maris iter, done[c] uenerunt ad oſtia Rhodani: & il[lic] inueniētes littus ſolidum ſaxeum & iuxta illud agrum fertilem, nō [...]rum exhilarati ſunt, redeuntesq́ c[...]mum, narrauerunt ſuis qualem in[ue]niſſent terrā. Quibus plurimi e p[o]pulo iuncti, feſtinarũt ad dictum l[o]cum, cœperũtq́ condere urbē Ma[ſ]ſilienſem. Docuerunt etiam uicin[os] Gallos, qui in magna & ruſtica ſi[m]plicitate uiuebant, quomodo ciuilem inſtituerent uitam, colerent terram, putarent uite[s], plantarent arbores, habitaculaq́ cingerent muris. Vſi ſunt autē aliquamdiu Phocenſes [in] hac aliena terra lingua ſua natiua, Græca ſcilicet, ſed poſtea mutauerũt & linguam & [mo]res. Scribit Strabo regionē illam ferendo uino & oleo accōmodatiorem eſſe quàm pr[o]ferendo frumento. Nam aſperum habet ſolum.

Lugduni deſcriptio per C. Mylæum.

SCribit Strabo Lugdunum ſuo tempore fuiſſe alteram omnium Galliæ urbium n[o]biliſſimam & populoſiſſimam, Narbone excepta. Et hodie quidem non in mi[no]rem excreuit magnitudinem, cum tantus ſit mœniorũ ambitus, colles duos & u[r]ba complectēs, ut ei pauciſſimæ Galliarum urbes anteponi poſſint. Magnus eſt concurſus externarum gentium, quas in hac urbe ſedes collocaſſe uidemus, ut transfe[rant] omne mercium genus in quancumque orbis partem cōmodiſſime poſſint. Loci com[...]

di

dítas ex amniũ de/
curſu apparet,q̃d'cꝫ
in medio ferè Euro
pæ poſita ſit. Am/
nes autẽ ſunt Rho/
danus ex Allobro/
gum & alpiũ mon
tibus, Arar (Sago/ *Commoditas*
nã hodie uocãt) ex *ſitus.*
Sequanorũ finibus
proruẽtes & iuxta
Lugdunũ cõfluen/
tes,ſimulcꝫ in mare
Liguſticum decur/
rẽtes, mercibus ex
portãdis & impor/
tãdis accommoda/
ſimi. Hanc tantã loci opportunitatẽ Romani cũ intuerentur,cæteris rebus ſtudioſe or/
arunt. Nam in ea urbe argenteum & aureum numiſma ſignare conſueuerunt. E Lugdu
o Agrippa in cæteras Galliæ partes proficiſcentibus, aptiſſime itinera diſtinxit, in Nar/
onenſem Galliam, in Aquitaniam, in Lugdunenſem & Belgicam. Tributa & uectigalia
ex omni Gallia comportabantur, quorum fuit tantus prouentus, ut una Gallia ſtabili/
entum imperij exiſtimaretur. Vnde Lugdunum tanquam ſedes Romanis principibus
ſtituta erat, ad quam perfrequenter inhabitandi gratia ſe conferebant: & quàm magni
ris ædificijs & ſtructuris ampliſſimis exornarũt. Seneca ſcribit tot pulcherrima opera *Pulchritudo*
ea fuiſſe, ut ſingula illuſtrare urbes ſingulas poſſent. Cum autem Lugdunum tantis re *urbis.*
m incrementis auctum & confirmatum eſſet eo tempore quo Romanum imperium flo
it, paulo poſt, ut ſunt mortaliũ omnia magnis infortunijs atcꝫ periculis expoſita, triſtiſſi
um (incẽdio late peruaſtante) ſui ſpectaculum edidit. Cuius rei memoriam Seneca, pru
ntiſſimus in aduerſis rebus perferẽdis conſultor, in epiſtola ad Liberalem uirũ Lugdu/
nſem literis commendauit. Vnius enim noctis incendium totam ſtrauit urbem, ut una
ilicet nox interfuerit inter urbem maximam & nullam, tanta fuit incẽdij uis & celeritas.
xtãt apud ueteres multa teſtimonia, olim in inſula ipſam fuiſſe urbem, & incluſam Rho *Vrbs olim in*
no atcꝫ Arare, quemadmodum & hodie uidemus uniuerſam inſulam ædificijs pleniſſi/ *inſula.*
am, præter longiſſimum & ampliſſimum uicum, qui Araris decurſum ſequitur, ambitus
œniorum & collem, qui inter duos amnes medius eſt, & montem ad Ararim complecti
r. Illud putant nonnulli poſt incendium locum mutaſſe, quærentes ſalubritatem loci, &
monte ſupremo urbem ædificatã. Nam etiam hodie ruinæ ſtructurarum latè diffuſæ in/
niuntur, maximè ab ijs, qui terram altius effodiunt. Niſi fortè, quod ueriſimilius eſt, tan
m fuiſſe urbis amplitudinem credamus, ut nõ aliter fuerit quàm hodie uidemus, collem
rumcꝫ & inſulam uno ambitu mœniorum contentam fuiſſe. Inſulam uocãt Cherſone/
m illam, quæ ex duorũ amnium, Rhodani & Araris concurſu efficitur, inſtar Deltæ Ae/
ypti, quam Nilus diuiſus in partes diſtinguit. In eo tamẽ eſt diuerſa, quod illius unum la/
s claudit mare & amnium concurſum coniungit, huius uero difficiles & aſperi montes
terum inter amnes finiunt terminum. In hunc itacꝫ locum Romani ſub Auguſto Cæſa
coloniã traduxere, in inſulam ſcilicet, quæ aut uetuſtate erat collapſa, aut inclinarat ab
celebritate & frequentia quam antea habuerat. Deducendæ autem coloniæ L. Plan/
ıs Munatius dux adlectus fuit, nobilis orator et Prętorius, Marci Tullij auditor, ut apud *Plancus Mu*
uſebiũ legitur. Idem quocꝫ Euſebius in libro qui eſt de ratione temporum, refert, Plan *natius.*
ım, dum Galliã regeret, Lugdunum condidiſſe, ſicut & aliam coloniam, nempe Rauri/
ım apud Baſilienſes deduxit, de qua infrà in Heluetia. Huius deductæ Lugdunenſis co/
niæ locupletiſſimus teſtis eſt Plutarchus, qui ſic ſcribit. Ibi nunc Lugdunũ eſt, celeber
ma Galliæ urbs, quam longis poſtea temporibus à Planco Munatio conditam accepi/
ıus. Extiterunt in hac urbe antiſtites eruditi, & potiſſimũ in ſacris literis, quę eædem ma
imis incremẽtis eorum opera auctæ ſunt. Plericꝫ ex his editis ingenij monumentis, quæ

Irenæus. ad hanc ætatem adſeruata ſunt, innotuere. Celebres nominātur Irenæus & Eucherius, qui
Eucherius. ſedem primariā totius Galliæ, quæ Lugduni conſtituta eſt, obtinebāt. Et Eucherius qui-
dem licet in maximam temporum obſcuritatem incidiſſet, dicēdi tamen elegantia & ſen
tentiarum grauitate, unus omnium maximè excelluit. Fauſtus quoque Lugdunenſis poē
ta clarus habitus eſt, quantum per obſcurorum temporum ſortem fieri potuit.

Arelatum.

ARelatenſis ciuitas non multū abeſt ab eo loco ubi Rhodanus recipitur à mari, atq;
ab ea urbe totum regnum Arelatenſe nomen habuit. Sita eſt autem hæc ciuitas in
Prouincia ad occidentem, creſcitq; in ſolo eius plurimum frumenti, unde incolæ
non parum diteſcunt. Adnauigant enim Genuenſes ex Italia atq; Hiſpani ab oc
caſu & auehunt frumentum, atq; ob id ſemper eſt ibi

charum. Erectus eſt ibi olim archiepiſcopatus, & ce-
lebrata tria concilia: primū tempore Conſtantini Im
peratoris & Sylueſtri papæ. Alterū quoq; ſub eodem
papa anno 326. Tertiū uero anno 461. Hæret urbs
iſta ad collem, clauditurq; ab occidente Rhodano, ad
oriētem uero habet paludem magnam & ad auſtrum
campū fertilem. Efficit etiam Rhodanus ibi inſulam
Inſula Rhodani. quam Camargues uocant, quæ quatuor ferè miliaribus Germanicis patet in longū & la-
tum, ferens frumentum & uinum atque paſcua in copia. De regno huius urbis & re-
Regnū Arelatenſe. gibus eius pauca inueniuntur. Inueni autem de ultimo eius rege, qui Boſo uocatus fuit,
huiuſcemodi hiſtoriā. Denunciauit rex Boſo epiſcopo Arelatenſi in uigilia natalis Chri
ſti, ne officiū nocturnum in eccleſia celebraret, niſi ipſo præſente. Epiſcopus autem cum
aliquandiu cum clericis aduentum regis expectaſſet ultra conſuetam horam, nec ille ue-
niret, proſecutus eſt ſacra. Et ſuperueniens rex cœpit expoſtulare cum epiſcopo cur non
expectaſſet, commotusq; dedit epiſcopo alapam in medio populi & clericorum. Quam
iniuriam populus ægreferens, in tumultum eſt uerſus. Deinde uero factum eſt, quum epi
ſcopus adiiſſet Imperatorem, conqueſtusq; eſſet quali cōtumelia rex ipſum coram popu
lo affeciſſet, iratus Cæſar iurauit per barbā ſuam, ſe ulturū hanc cōtumeliam, morteq; puni
turū. Vnde collecto ſine ulla cūctatione magno exercitu, ingreſſus eſt Galliam, obſedit &
expugnauit Arelatum, cepit regem & aulicos eius, mandauitq; regem decollari. Archi-
epiſcopus uero unà cum reliquis epiſcopis, abbatibus & principibus mitigans regis furo-
rem, obtinuit ſua interceſſione, ut hoc ſanguinis iudiciū ſuſpēderetur. Tunc ait rex. Non
eſt æquum ut rectum Imperatotis iudicium executioni non mandetur, cum non conue-
niat uel ullum uerbum ex principis ore fruſtra egredi. Cumque de hac ſententia multa
Arelatum imperio incorporatum. utrinq; fierent uerba, tandem decretum eſt, ut rex tonſus & regio titulo ſpoliatus trudere
tur in cœnobiū. Quo facto, Imperator nempe Otto primus, incorporauit perpetuo Are
latenſe regnum Romano imperio. Inuenit quoq; Arelati iuuenem quendā monachum,
Floriacenſem, Gilbertū nomine, qui poſt aliquot annos opera Ottonis tertij factus eſt pa
pa, Sylueſter tertius appellatus, uir in liberalibus diſciplinis impenſe doctus, quē inde tol-
lens, fecit pædagogum filij ſui Ottonis ſecūdi, atq; poſtea præceptorem nepotis ſui Otto-
nis tertij, cuius opera ſublimatus eſt in archiepiſcopum Remenſem ac deinde in pontifi-
cem Romanum. Sed quia ſciētiam ſuam fœdauit arte diabolica, peſſimè audit apud Hiſto
ricos. Vide Nauclerum uolumine ſecundo generatione 34. De Arelatenſi regno inue
nies quoq; infrà ampliorē fieri mētionem, quum illud extenſum fuerit uſq; ad Heluetios.

Auenion.

HAec urbs ad Rhodanum ſita miras habet uetuſtates, fuitq; ante aliquot annos ha
bitatio Romanorū pontificū. Nam Iohannes 22 Rom. Pōtifex curiam ſuam illuc
è Roma tranſtulit, manſitq; ibi curia circiter 60. annos. Factus eſt autem Rom.
pontifex dominus huius urbis hac occaſione, ut ſcribit Michaël Ritius. Fuit Re
gina

na quædam Neapolitana Iohanna nomine,quæ debebat pontifici Romano ratione re/
i ſui magnam uim pecuniæ,pro cuius ſolutione alienauit à ſuo dominio hanc urbē,tra/
diditq; eidem pontifici perpetuo poſſidendam. Scribunt id factum anno Chriſti 1360.ſub
emente ſexto: de qua re infrà in regno Neapolitano plura dicemus.

Allobroges qui hodie ſunt Subaudi,

olim Comitatum hodie uero ducatum conſtituentes.

ALlobroges populi ſic dicti ſunt à rege quodā cuius nomen fuit Allobrox,quorum metropolis fuit Vienna ad Rhodanum ſita,quæ hodie metropolis quoq; eſt Delphinatus. Noſtro itaque tempore per Allobroges accipimus Subaudos,qui longius à Vienna habitantes ad Geneuam uſq; & Pedem montis extendūtur. Putan/ *Subaudi unde.* aūt nomen illud accepiſſe à Sabatijs uadis ac populis, Ptolemæo & cæteris inter alpes ſitis. Hi nunc agros tenent,qui quondam Vocontiorum, Veragrorum,Caturigū,Cen num,Lepontiorumq; fuerāt,ad alpes pertinentes. Fuit Subaudia ante paucos annos mitatus,ſed qui ſupra modum creuit in populis & terris. Et licet comitibus iſtis accede at ducatus Auguſtenſis ſeu Prætor annsatque Pedemontanus, non tamen arrogabant titulum ducalem, ſed contenti fuerunt titulo ueteri,quum ex numero eſſent quatuor mitū Romani imperij, donec per Imperatorem in concilio Cōſtantienſi declarati ſunt ces. Ducunt autem originem à Cæſaribus & ducibus Saxoniæ,præſertim Ottone ſe/ ndo,annos prope quadringētos, propagataq; eſt genealogia eorum uſq; ad Aimonem *Nobilitas ducū Subaudiæ.* mitem,cuius filium Amedæum fecit Imperator in concilio Cōſtantienſi ducem Subau :. Qui defuncta uxore, relictaq; ducatus cura Ludouico filio, cum paucis ſuorum ſe/ ſit in agrum Geneuenſem,ſtudio rerum diuinarum,prope lacum Lemānum cœnobio nſtructo. Deinde ob abſtinentiæ clariq; nominis famam, inuitus in concilio Baſilienſi tifex max. factus,mox cōcordiæ gratia ſeſe ſpōte abrogās,Nicolao quinto ſedente,car alis ac legatus remanſit,ſimul cum his quos ipſe cardinales prius creauerat. Huius filia ria, Philippomariæ uicecomiti nupta, q̄d e uomica circa fœmina laboraret,uiro nun/ am congreſſa eſt,quapropter eo extincto, cœnobio uirginum, quod ipſa conſtruxerat e dicauit,patris animum imitata. Ludouicus uero Amedęi præfati filius,ex Anna Iani pri regis filia ſeptem mares præter fœminas nōnullas genuit. Quorū maior natu Ame us aui nomen ac uirtutem referens,morbum comitialem,quo laborabat,uſq; ad extre/ m, patienter tulit. Is rogatus quondam à quibuſdam oratoribus, qui tunc aderant, ſi os haberet canes uenaticos oſtenderet, annuit ut poſtera die redirent. Cum uero adeſ/ t, Amedęus pergula ingentem à latere ædium mendicorum multitudinem eis oſtendit diſcumbentium: atq; hi ſunt, inquit,canes mei,quos alo quotidie, quibuſq; cœleſtem oriam me ſpero uenaturum. Ludouicus frater eius rex Cypri fuit,ducta in matri/ *Subaudus rex.* nium Carlotta Iohannis regis Cypri unica filia, cum qua regnum,ſine tamē poſſeſſio n ſuſcepit. Porrò Amedæus uxorem duxit Violantam Caroli ſeptimi Gallorū re/ filiam,ex qua quatuor ſuſcepit mares,aliquot etiā fœminas inter quos Philibertus pa/ ſuccedens breui tempore ſine coniugio Lugduni deceſſit. Carolus deinde frater rem uit,qui ex Blanca Montisferratenſi Iohannemcarolum,& Amedæum dictum genuit. c in puerili ætate decedēs, Philippo patruo rem dimiſit. Ipſe poſtremo Philiberto filio Margarita filia ducis Borbonij prima uxore ſuſcepto,qui à Maximiliano Cęſare nuper ner aſcitus,Margarita eius filia in matrimonium accepta,ex hoc mundo migrauit. Por cum Philibertus non diu ſuperuiueret, ducatus adminiſtrationem reliquit Carolo fra/ ex altera patris uxore ſuſcepto,qui adhuc in uiuis eſt dum hæc ſcribo. Is duxit uxorem am Emanuelis regis Portugallię,ſororem uxoris Caroli Cęſaris,genuitq; Carolum,ſed puer obijt in Hiſpania,& Philibertum, qui uiuente patre ſuſcepit principatum Pede/ montanum. Porrò Ludouica ex prima uxore ſuſcepta,nupſit Carolo comi/ ti Angoleſmenſi,genuitq; Franciſcum,qui poſtea factus eſt rex Franciæ,præfuitq; noſtro æuo regno, ducēs maternam lineam ex ducibus Subaudiæ,id quod genea/ logia hic adiecta clarè oſtendit.

Genealogia ducum Subaudiæ.

- *Aimon comes*
  - *Amedæus qui & Felix papa dux primus*
    - *Maria duciſſa Mediolani*
    - *Ludouicus: cuius uxor Anna Cypria*
      - *Ludouicus, cuius uxor Carlotta conſobrina eius, filia regis Cypri*
      - *Ianus*
      - *Amedæus, cuius uxor Violanta filia Caroli regis Franciæ*
        - *Carolus primus*
          - *Iohannescarolus, dictus Amedæus*
        - *Philibertus primus.*
      - *Philippus, cuius uxor Margarita Borbonia*
        - *Philibertus ſecundus, gener Cæſaris Maximiliani*
        - *Carolus ſecũdus*
          - *Carolus in Hiſpania mortuus*
          - *Philibertus*
        - *Philippus comes Geneuenſis*
        - *Ludouica mater Franciſci regis Galliæ*
        - *Philiberta uxor Iuliani Medices*

Geneua.

Pons Heluetiorum.

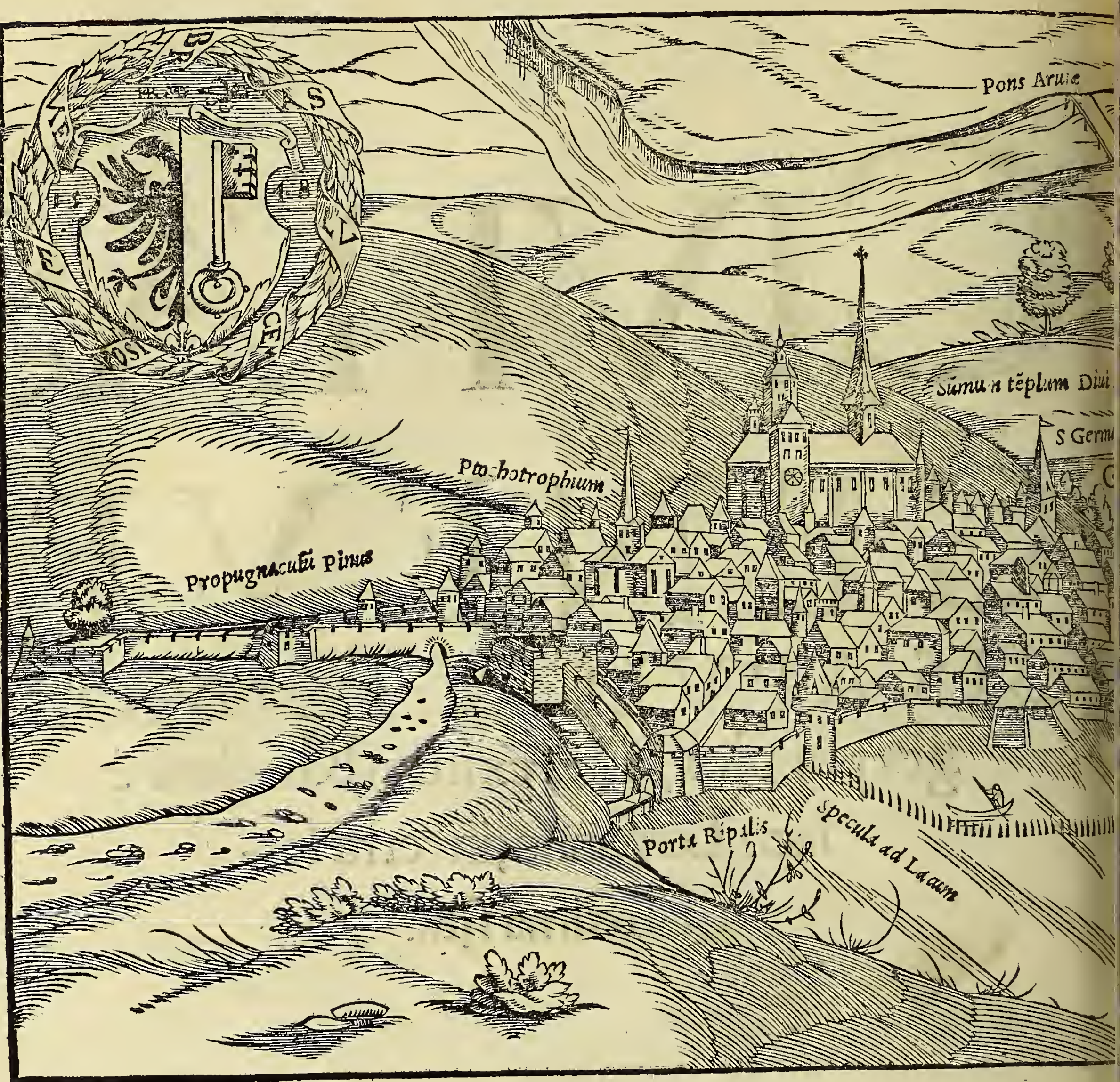
HAec urbs in Subaudiæ regione ſita, miram habet uetuſtatem, quippe cuius Iulius Cæſar meminit in primo libro de bello Gallico, aſſerens ibi pontem tranſiſſe ultra Rhodanũ, qui ſuo tempore in Heluetiorum fuit poteſtate. Habet hæc urbs amœnum ſitum & agrum fertilem atq; uineta uberrima, ab imo ſurgens & protenſa ad collem, ubi Rhodanus ex magno lacu, quẽ ueteres Lemanum uocauerunt, egreditur: ſuntq; duæ ciuitates noſtris temporibus, in duabus Rhodani ripis extructæ, atq; ligneo ponte coniunctæ. Maior tenet latus meridianum, minor uero partem oppoſitã. Produnt hiſtoriæ, hanc urbem reſtauratam per Aurelianum Imperatorem, qui eam quoque à ſe uoluit appellari Aurelianam, ſed retinuit uetuſtum uocabulum. Iacet ferè in medio regionis Subaudiæ, multaquẽ paſſa eſt à ducibus & moderatoribus illius terræ, ius aliquod ſibi in urbe uendicãtibus, donec anno Chriſti milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſexto liberata fuit per Bernates ab infeſtatione eorum: Sed de hac re audi Geneuates ipſos loquentes, à quibus habeo quæ ſequuntur, & ſunt ſub pictura ciuitatis ſignata.

Ciuitas

CIVITAS GENEVĒ SIS APVD ALLOBRO

ges populos, iuxta exitum Rhodani è
lacu Lemanno, in terra fer-
tiliſsima ſita.

Latu

Franciſcus Boniuardus domi-

no Sebaſtiano Munſtero,

Gratiam, ſalutem & pacem à domino. Retulit mihi domine Munſtere, dominus Calui
nus iſthinc rediens, te à me deſiderare epitomen earum rerum, quas nunc ſcribo de Gene
uatibus : quod utinam tam dextrè poſſem quàm libenter deſidero, & nuncij, & tua & rei
ipſius cauſa, quam ſilentio obliterari profecto eſſet indigniſſimum, quæ præter omne hu-
manum conſilium, omnemq́ humanam expectationem ſola diuina prouidentia ad effe-
ctum perducta eſt, quod ex ſerie noſtræ hiſtoriæ poſthac ſatis apparebit: cu
ius ſummam quàm breuiter potero tibi perſtringã, omni omiſ-
ſa præfatione, ne caput amplius ſit reli-
quis corporeis partibus.

guratio, latusqúe eius meridianum.

nale.

Vrbis Geneuenſis deſcriptio.

De origine huius urbis nihil habeo quod pro uero auſim aſſerere, quamuis multa paſſim de ea dicantur, quæ quia hiſtorica ueritate indigna cenſeo, prætermittam, tibi ſatisfactum exiſtimans, ſi de eius ſtatu tibi exarem ab eo tempore, cuius nobis memoria eſt relicta. Et (ut tempus ſcias quo aliquid in memoriam proditum eſt) id eſt ab anno ſalutis 1124. quo anno inueniuntur chartę, pacis cuiuſdam confortatio per archiepiſcopum quendam Viennenſem, inter quendam epiſcopum, qui & erat princeps prophanus Geneuæ, nomine Humbertum, & comitem eiuſdem urbis nomine Aymonem, qui contendebant de imperio urbis, quæ contentio durauit uſque ad tempora noſtra, quando dux Subaudiæ patria & imperio priuatus eſt. Mortuo autem Humberto epiſcopo & durante contentione, ſucceſſor eius adiens Cæſarem Fridericum primum, obtinuit ut ipſe ſolus Geneuę princi-

Contentio pr... Geneuæ impe... rio.

h 4 patum

patum obtineret regali iure, neminiq́ʒ in prophanis ſubeſſet præter Cæſari, ab omni tribu to liber. Sed ubi domum reditum eſt, epiſcopus, conniuente forſan Cæſare, priores moleſtias rurſum perferre coactus eſt, quouſqʒ tandem comes quidam Guilelmus nomine ob contumaciā ſuam imperiale incurrit bannum, & priuatus fuit feudo quod ab epiſcopo tenebat. Durante uero multo tempore bello, deficienteq́ʒ epiſcopo & ciuitate uiribus, acceſſiuerunt quendam comitem Maurianenſem, qui poſtea comes Subaudiæ effectus eſt. Inter hos uero diuerſa quoqʒ ſecuta ſunt bella, adeò ut Subaudus multa oppida, uicos, arces Geneuatum occupauerit, donec fieret Geneuę contiguus, nec his contentus, quæ titulo ſuæ infeudationis occupauerat, flagitauit ſibi & belli impenſas reſarciri. At epiſcopo reſpondente ſibi ſatisfactum de his quæ iure feudi ab eo dati acquiſiuerat, multæ hinc inde natæ ſunt controuerſiæ. Et maior pars populi timens ne Subaudus irritatus pacem iniret cum hoſte communi in eorum perniciem, tractauerunt cum eo ut & ipſe omnia in ea ipſa urbe poſſideret quæ antea comes Geneuēſis, idq́ʒ iure hypothecæ. Sed ubi ille pedem fixit in urbe, maiorem prædeceſſoribus exercuit tyrannidem. Canonici ergo aliquot cum ciuibus contra eum conſpirantes reuocauerunt comitem ſuum antea eiectum; qui ueniēs cum militari manu à Subaudis urbem tenentibus uictus eſt. Tunc Subaudi cōiuratorum domos inuadnetes, quos potuerunt comprehenderunt atque ſupplicio affecerunt. Durauit diſſiduum iſtud uſqʒ quo defecerunt comites Geneuenſes, & eorum ditio peruenit ad Subaudiæ principes. Tandem uero Amedæus princeps pertæſus ſubeſſe epiſcopulo, ſat egit aſcendere ſupra illum. Nam impetrauit à Carolo quarto Cæſare uicariatum imperialem in tota ſua patria, eoqúe titulo uoluit ut ſibi ſubeſſet Geneuenſis epiſcopus cum tota ſua ditione, ſed cum ille comiti reſiſteret, manſit epiſcopo ſua autoritas & populo ſua libertas uſqʒ ad tempora Amedęi octaui, prioris Amedęi nepotis, qui fuit primus dux Subaudiæ & demum electus in Romanum pontificem, dictus Felix. Ille impetrauit à Pontifice Martino temporalem iuriſdictionem in Geneua & eius ditione, ſed quā exequi nequiuit, ſicut nec poſteri eius, potiſſimū autē Carolus princeps, qui paucis ab hinc annis à ſuis aulicis perſuaſus, inuadere tentauit Geneuam & Loſannam, actū fore putans de ſtatu ſuo, ſi hæ duæ ciuitates in medio ditionis eius, ab eius imperio liberæ remanerent. Nam hoc pacto (ſic enim arguebant) poſſent & aliæ ditionis eius ciuitates ab eo deficere, & more Heluetiorum proprias erigere reſpublicas. Huic eius inſtituto epiſcopus quoque Geneuenſis non parum fauebat, quippe qui ducis precibus pontificatum obtinuerat, & de familia ducum (ex latere tamen) prognatus fuerat, tandemq́ʒ ex ipſorum inſolentia & inſultatione factū eſt, ut & epiſcopus ſuo priuaretur pontificatu & dux excluderetur magna parte ditionis ſuæ.

Epiſcopus olim princeps Geneuæ.

Subaudus inhiat urbi.

Geneua ſubijcitur à papa Subaudo.

Viſontium.

Viſontium nunc Biſontium & uulgo Biſantium, metropolis Burgundiæ, ubi plura ueterum ædificiorum ueſtigia cernuntur. In eius agro eſt locus, Salinenſis dictus, ubi duo ſunt fontes, alter aquæ dulcis, alter unde ſal igne denſatū conficiūt, candore præſtans, ac maximum eius nationis uectigal. Aliud iam nihil habeo, quod de hac urbe hic ſcribam, quum ad meam frequentem ſollicitationē nihil ſit miſſum.

Quorundam ueterum nominum Gallicæ

nationis interpretatio, relata ad moderna tempora.

Pariſius & Pariſij populi, hodie quoq; Parys, olim Lutetia.
Rhedon & Renes metropolis & ciuitas epiſcopalis in Britannia.
Carnutum olim, hodie Chartres, ciuitas epiſcopalis, non procul à Lutetia diſtans.
Trecas ciuitas epiſcopalis, quam Galli Troiam in Campania ſiue Schampania uocant.
Cathalanum, Gallicè Schalon.
ingon & populi Lingones, Gallicè Langres, ciuitas epiſcopalis in Burgundia.
læs & Blæſis, reſidentia regum Galliæ iuxta amnem Ligerim.
orbon ducatus in Auernia, Oueringen.
emouices, Limoſis.
othomagus, Roan, metropolis Normandiæ.
Ions Peſſulanus, Montpolier in Prouincia.
uguſtodunum, Heduum in Burgundia.
edunum, Sitten, metropolis & ciuitas epiſcopalis in Valeſia.
Octodurus, Sanctus Mauritius, oppidulum & infimus locus Valeſiæ, uel ſecundum alios uicus Martinacht, ubi adhuc aliquot uetuſtates inueniuntur.
burones, populi iuxta Leodium ſuper Moſam.
iuedunum, Niuernia.
ouiodunum uel Neuidunum, Neuis, oppidum iuxta lacum Lemannum haud procul à Geneua in monte ſitum.
arumna, fluuius Garon.
ntones, Xantonge.
ctones, Puttiers.
durcenſes, Cahors.
uguſtonemetum, Neuers.
ducenſes, populi in Normandia.
emmeni montes, montes Cebena.
orini, populi circa Calles habitantes.
geris fluuius Lore.
rebates, Arras, Artois.
ſontium, Biſantz, Beſanſon.
gdunum, Leon.
enapij, Geldri uel Cliuenſes.
ediomatrices, Metenſes.

De regionibus & fluuiis Galliæ,

quomodo noſtro tempore appellentur.

Scribit

De Gallia

SCribit inſignis Coſmographus Strabo, quod & res ipſa comprobat, Galliã ubiq;
allui fluuijs, ijsq; pro magna parte nauigabilibus, quales ſunt Rhodanus, Ligeris,
Moſella, Moſa & Sequana. Iſti & alij minores, partim prodeunt ex Alpibus, par-
tim ex Pyreneis montibus, qui Hiſpaniam diſpeſcunt à Gallia, & partim ex monte
Cemmeno, qui ad Lugdunũ ferè pertingit. Quidam fluuiorũ curſum tenent uerſus aqui-
lonem recipiũturq; à mari Anglico, alij labuntur ad Auſtrum, exonerantur'q; in mare me-
diterraneũ, id quod in magnã regni cedit cõmoditatem, quum hoc pacto merces facilè ab
uno mari ad aliud transferri poſſint. Notandum uero hic, Moſam & Ararim, quem ho-
die Sagonã appellant, ab uno oriri mõte, curſum uero fieri ad diuerſas plagas, puta ad au
ſtrũ & ſeptentrionẽ. Quapropter olim terræ illius dominus motus, uoluit pfodere mon-
tem atq; hæc duo flumina connectere, quo liceret ſine difficultate nauigare ab uno mari
ad aliud. Sed inſtitutũ illud paulò preſſius animo receptum, cœpit prudẽtioribus diſplice
re, quippe unde multa mala emergere poſſent, ſicq; intermiſſum eſt. Haud diſſimile pro-
poſitum habuit olim Carolus magnus Imperator, qui duo flumina Altmũl & Regẽtiam
prope Nurnbergã in Germania cõiungere uoluit, quemadmodum ſuo loco fuſius expli-
Rhodanus fluuius. cabo. Rhodanus fluuius Galliæ omnium maximus ac rapidiſſimus ex Alpibus per fines
Allobrogum uerſus occidentem in lacum Lemãnum fluit, multasq; in ſuperiori Valeſia fa
cit cataractas, plerunq; ob præcipitium in petroſis locis in ſpumam reſolutus, magno ſtri
dore & fragore ex alpibus deſcendit & alluit totã Valeſiam. Geneuæ uero rurſum lacum
egrediens inſtitutum curſum ſeruat uſq; Lugdunũ, inde conuerſus in Auſtrũ tribus oſtij
in mare Gallicum deſinit. Regiones particulares in Gallia noſtro æuo ſunt iſtæ, magna
ſcilicet & paruæ: Aquitania, Gaſconia, Britannia, Turonia, Normandia, Picardia, Fra
cia, Limoſis, Auernia, Burgundia, Lotharingia, Prouincia, Delphinatus, ducatus Baren
ſis, ducatus Berry, ducatus Borboniæ, Campania, Langendock, ducatus Subaudiæ, &c.
Vna lingua in Gallia. Hæ regiones omnes utuntur lingua Gallica præter Britanniam quæ propriam habet lin
guam, tametſi uarium habeat delectum. Subaudica & Lotharingica rudior eſt reliquis.
Sunt autem memoratæ regiones omnes ſub corona Franciæ præter Subaudiam, Lotha
ringiam & partẽ Burgundiæ, quæ Romanum agnoſcũt imperium. Sub Conrado enim
Burgundia. Imperatore qui ſucceſſit Henrico ſancto, regnum Burgundiæ quod cẽtum & triginta an
nis Francis paruerat, ſubiectum eſt Romano imperio, redactum'q; in prouinciam, etiam
bona pars adhæſerit Francis. Ante memoratum tempus, habuit regnum Burgundiæ ſu
ſe Subaudiam ultra Rhodanum & quicquid eſt citra Rhodanum, ut eſt Delphinatus & c
Delphinatus. mitatus Valentiæ, qui in hodiernum uſq; diem feuda ſunt imperij. Delphinatus hod
eſt principatus, qui conſenſu regis debetur primogenito ſuo aut principi ſibi in regno ſu
ceſſuro. Eſt enim hic principatus proximior gradus ad regale faſtigium. Siquidem mo
riente rege, Delphinus in locum eius ſuccedit. Hic Delphinatus fuit anno 1349. à De
phino Humberto (ab alijs uocatur Imbertus) uenditus regi Galliæ conſentiente Impera
re Carolo quarto, modo primogenitus regis feudũ eius ſuſcipiat ab imperio. Ante te
pus illud Francorum reges nihil iuris habuerunt in Delphinatu.

Anno Chriſti 1306 alienauit à ſe archiepiſcopus Lugdunenſis Lugdunum ipſum, co
Burgundiæ ditio diuiſa. mutauitq; in competentem cenſum ſeu redditum. Notabis quoque hic, Burgundia
ante tempora noſtra diuiſam in duas partes. Vna quæ ſcilicet Campaniam contingit
manſit apud Gallos, & altera quæ Biſantium uſque pertingit, Romanum imperium
domum Auſtriæ adhuc agnoſcit. Et quamuis pars prior poſt interfectum Carolum ul
mum ducem Burgundiæ Maximiliano duci Auſtriæ competeret, qui filiam habuit ei
dem Caroli, præoccupata tamen eſt à rege Galliæ atque plurimum ſanguinis ob eam c
ſam effuſum.

Lotharingia à Lothario. Lotharingia antea cum reliquis quibuſdã regionibus Auſtraſia dicta, ſortita eſt h
nomẽ à Lothario nepote Caroli magni, incorporataq; Romano imperio ſub Ottone
mo. A Carolo enim magno uſque in generationem quintam poſteri eius ſimul guber
runt Franciam & Germaniam, aliquãdo per diſtinctas perſonas ſed ſanguine iunctas, a
quando etiam per unam perſonam. Extincta autem in quinta generatione tota poſter
te ſaltem uirili Caroli magni, Galli proprium ſibi elegerunt regem, Germanis relicto i
perio, quod prius & Gallis & Germanis cõmune fuit. In illa autem imperij ſciſſione O
d

x Saxoniæ factus eſt Romanorum Imperator, qui Lotharingiam & Burgundiam redu
:ad imperium, de quo infrà latius diſſeremus. Hic reſtant nobis adhuc aliqua uocabula
plicanda,quę breuibus abſoluemus. A Lothario uenit nomen Lotharingiæ. Britan-
uero ſic dicta eſt à Britannis,ut ſuprà in Anglia commemorauimus. De Normandia
oque iam diximus. Aquitania ab obliquis aquis Ligeris ſic dicta eſt, ut quidam ſcri-
nt. Francia uero à Francis populis Galliam occupantibus dicta eſt, ut iam quoq; ex-
cuimus. Picardia à Picardis populis dicta eſt, ſicut Turonia ab urbe Turone. Pro-
ıcia autem in qua Maſſilia eſt ſita,à Romanis hanc appellationem accepit. Flandria à
ndra muliere, uxore Luderici primi gubernatoris qui anno Chriſti 782 fuit,nomē ac-
ıit,prius quàm Flandria ad comitatū aſcendit. Gaſconia ſiue Vaſconia ſecernitur per
rumnam ſiue Girundam fluuiū ab Aquitania, appellataq; fuit tempore Caroli magni,
gnum de Vaſconia.

De fertilitate regionum Galliæ.

FVit Gallia ab antiquis temporibus ſemper culta, tam in urbibus & oppidis quàm in agris,hortis & pratis. Et ut Strabo ſcribit, qui tempore incarnationis Chriſti ui xit, nullus tunc fuit angulus in Gallia incultus,præter lacus & nemora quæ culturā non admittūt. Potiſſimū autē Prouincia, Langendoc & aliæ regiones mediterra-

neo mari propinquę,miræ ſunt fertilitatis,ut etiam ibi Cupreſſi et roſmarina paſſim per cāpos creſcāt ſua ſpōte,ſine omni humana ſolicitudine,haud ſe- cus q̄ in hiſce partibus creſcūt iuniperi. Mala pu- nica,granata & citrones nullibi frequentiora ſunt quàm in Prouincia. Deinde quàm nobile in illis partibus creſcat uinum imò per totam Galliā,quæ tot irrigatur & fœcundatur amnibus, dici non po teſt. Sunt apud nos ſatis nota uina Burgundica & quæ in prouincia naſcuntur, Quomodo poſſet Aquitania tot inſignes ſuſtinere ciuitates, ut ſunt Lugdunum, Burdegalis,Lemouica,Tholoſa,Car *Aquitania.* caſſona,&c. niſi nobiliſſimum haberet fundum, aptum ad ferendum in copia uinum, uites, frumen tum,oleū,frugiferaſq; arbores,fontes,flumina aqua
prata,paſcua,pecora,nemora, & ſimilia,quibus indiget humana uita ad ſui ſuſtenta-
em? Quàm ferax ſit ager Pariſianus, poteris hinc colligere,quum uice quadam rex
ouicus undecimus ſcire uellet, quot armatos uiros Lutetia producere poſſet in agrū,
erati ſunt ſeptuaginta millia uirorum procedentium ad militiam. Vbi autem multus
opulus, neceſſe eſt ut fœcundum habeant agrum unde eis ſufficiens ſuppetat uictus.
e Nordmandia quoq; ſcribitur, quod præter metropolitanam & alias ſex præcipuas *Normandia.*
ates, habet nonagintaquatuor minora oppida, uicos quoq; & caſtella ſine numero.
et rex Galliæ Rothomagi in metropolitana Normandiæ ciuitate ſenatum doctiſſi-
,prudentiſſimosq; uiros,qui toti prouinciæ ius dicunt. Sunt etiam in ea urbe poten-
ercatores,ob quorū traiectiones & mercaturas, nomē urbis longè lateq; apud mul-
entes eſt cognitum. Habet autem hæc regio copiam piſcium & pecorum atque fru-
menti,ſed & pomiferarum arborū tanta eſt in ea multitudo, ut ex pomis po-
tum faciant, aut pro magna parte in alias deferant terras. In
ſumma,abundant omnibus rebus ad uitam huma
nam neceſſarijs,præter uinum quod
ibi non creſcit.

De moribus

De moribus & ritibus anti-
quorum Gallorum.

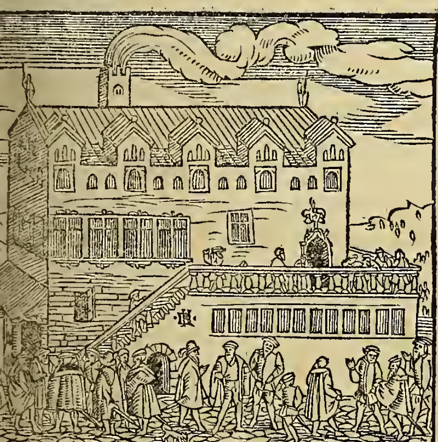

CRediderũt olim Galli animas humanas eſſe incorruptibiles & in alia trãſire co
pora,atq; metu mortis ita ſublato audaciores in periculis fuerũt. Procedẽtes
militiam aut graui morbo affecti,aut in periculis conſtituti,pro ſalute humana
mactabant hoſtiã. Supplicia eorũ qui latrocinij alteriusue noxę conuicti eſſe
dijs gratiſſima arbitrabantur. Mercurius in præcipua ueneratione erat,quẽ omniũ arti
inuentorem prædicabant,uiarum & itinerũ ducem,& ad quæſtum faciendũ plurimũ pr
deſſe. Marti in pugnã ituri quicquid cepiſſent pro uictoria uouebãt, uiſebanturq; ob e
in pleriſq; urbibus ingentes tumuli bellicis ſpolijs conſtructi. Si quis ex præda aliquid f
daſſet,graui ſupplicio id ſcelus uindicabãt. Se ex Dite procreatos perſuaſum habuere,
idq; initium feſtorũ dierũ ab ea nocte cœpere, quæ feſtam lucem præceſſiſſet, rati noc
illi ſacram eſſe.Liberos ad conſpectum ſuum non prius uenire patiebantur,q; per ætat
adoleuiſſent,ut militaria iam obire munia poſſent. Turpiſſimum arbitrãtes,filium ad
puerum patri aſſiſtere. Viri quantas ab uxore pecunias dotis nomine accepiſſent,tant
dem domeſticarum fortunarum æqua æſtimatione cum dote conferre: quicquid inde
ctuum perciperetur,id diligenter aſſeruari,eiusq́ue eſſe qui ſuperſtes alteri fuiſſet. Vi
uxores ſicut in liberos uitæ & necis poteſtatem habuere. Si qua ueneficij conuicta e
à propinquis mariti igne ſæuisq́ue cruciatibus necari. In funere omnia quæ uiuis char
ma fuiſſent,cremare cum defunctis,animalia etiã ipſa. Vulgus ſagis ueſtiebatur,ſci
pro tunica amictu, qui uix nates integeret dimidias,lana quidem aſpera,cęterum oblõ
uillis,unde & ſagula hirſuta texebant,quæ lenæ uocantur. Comas ſtudio nutriebãt. C
Gallorum militia. pora genti procera & uulgo candida,& ſecundum ea armatura æqualis, gladius long
dextro latere dependens,clypeus etiam longus,haſtæ ad proportionẽ. Arcubus pler
utebantur & cum telo certiorem infligebant ictum, quo in aucupijs potiſſimum ute
tur,pauciſſimi bellum fundis & fuſte ingrediebantur. Humi cubabant,cœnitantes i
mentis aſſidebãt, plurima cum lacte illis eſca,carnibusq; multifariam præſertim ſuill
recentibus & ſalitis.Ferox omnibus ingenium,ingenita ſimplicitas,plus uiriũ quàm
filij in bella afferebant,maius bellorum quàm agrorum ſtudium. Mira fœminarũ fœ
ditas,ut ter centum & amplius armatorum millia gens una Belgica ad bellum olim
ret.Vic

t uictoria ſupra quàm dici poſſit uincentibus læta, uictis ſtupor. E prælio decedẽtes, cer
cibus equorum hoſtium capita ſuſpendebant, eaq́ꝫ domũ delata, ut eſſent ſpectaculo po
bus affigebant. Illuſtrium uirorum capita cedrinis cõdientes odoribus, peregrinis oſten
bant, nec tantidem auri redimi dignabantur. Hominem diuinationi deſtinatum in ter-
o ferientes, ex ipſo impatiẽtiæ afflictandiq́ꝫ modo uaticinium capiebant. Erant Galli ex
ſiduo labore & exercitio ferè omnes olim macilenti corpore, uentresq́ꝫ minimè pro-
ndebant: nam ſaginam adeo deuitabant, ut adoleſcentes qui zonæ menſurã uentre ex-
derent, publicè mulctarentur. Cæterum Romanorum commertio multa mutari conti
t, tempus inde omnia in melius uertit. Peculiariter tamen crapulæ uitio notati ſunt, ſi-
t & reliquarum nationum uitia olim annotata, in talem ordinem ſunt digeſta: Inuidia *Vitia antiquarum nationũ.*
dæorum, perfidia Perſarum, aſtutia Aegyptiorum, fallacia Græcorum, ſæuitia Sarace-
rum, leuitas Chaldæorum, uarietas Afrorum, gula Gallorum, uana gloria Longobar-
rum, crudelitas Hunorum, immunditia Sueuorum, ferocitas Francorum, ſtultitia Saxo
m, duritia Pictauorum, libido Scotorum, uinolentia Hiſpanorum, ira Britannorum, ra
citas Normandorum. Econtra uero quando olim hæc uitia in ſingulis nationibus ſunt
prehẽſa, ſunt & uirtutes in eiſdem animaduerſæ, quibus unus populus alium præceſſit,
hæ tali ſignatæ ſunt ordine: Hebræorum prudẽtia, Perſarum ſtabilitas, Aegyptiorũ ſo-
tia, Græcorum ſapientia, Romanorum grauitas, Chaldæorum ſagacitas, Aſſyriorum
genium, Gallorum firmitas, Francorum fortitudo, Scotorum fidelitas, Hiſpanorum ar
tia, Britannorum hoſpitalitas, Normandorum cõmunio. Hæc ueteres ſignarunt, non
æ ſunt inuẽtiones, tametſi ſciam hodie omnia ferè inuerſa. Quid hodie Italis, quid Gal
quid Hiſpanis, quid Germanis & reliquis nationibus cõmuniter imputetur, nemo in-
doctos eſt qui id ignoret. Ego mihi hic tẽpero, ne undiq́ꝫ grauem mihi conciliem inui
am, etiamſi ueritatem dixero. Malumus omnes dici quàm eſſe probi & iuſti, etiam quan
publica ſunt uitia.

De Perlamento & gymnaſio Pariſienſi.

SEcundum Robertum Gaguinum Perlamentum Pariſianum tale habuit initium.
Conuenerũt olim ex omnibus Galliæ ciuitatibus probatiſſimi & expertiſſimi qui-
que uiri in unum conſiliũ, præſertim qui ad hoc delecti erant & nouerant regni con
ſuetudines & iura, examinatiſq́ꝫ cauſis & controuerſijs eorum qui ad ipſos prouo-

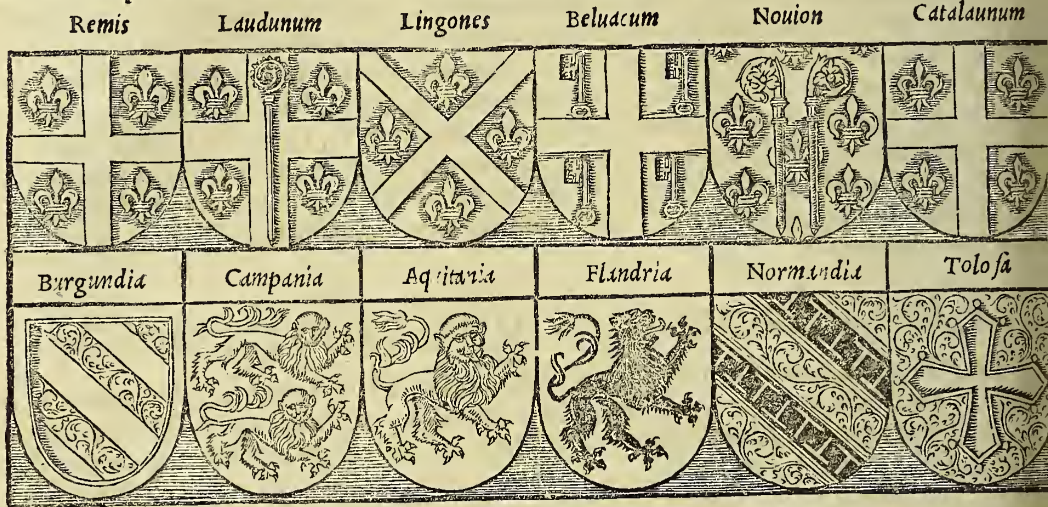

cauerunt, ius dicebant. Sed quia uaga eſſet incer-
taq́ꝫ inſtitutio, decreta Pariſius curia & ſedes eſt.
Suntq́ꝫ ad eam iudices deſignati, qui ibi conſiſten
tes, perpetui prouocationum definitores eſſent.
Illorũ octoginta numero ſunt, annua ſtipendia ex
fiſco regio percipientes. Hi autem diuiſi ſunt in
quatuor conſilia & curias, quas cameras uocãt. In
prima camera ſedent quatuor regentes ſeu præſi-
des atq́ꝫ triginta conſiliarij, qui audiunt cauſas &
lites, cõſtituunt terminos & faciũt dilationes, &
quæ ad iuris cognitionem attinent. Minores ta-
men cauſas & leuiora ipſi dijudicant. In ſecũda
camera ſedent decem & octo cõſiliarij ſicut & in
tertia, & in utraq́ꝫ ſunt quatuor præſidentes, & hi
conſiliarij partim ſunt laici & partim doctores.
Officium eorum eſt, diligẽter cauſas examinare,
quicquid illi decernunt, hoc unus ex quatuor præſidentibus primæ cameræ denunciat
tibus litigantibus, prima die ab ipſis determinata. Et hanc ſententiam uocant Areſtũ, *Areſtum quid.*
eſt, firmam, nec licet ab ea appellare. Qui autem hic reus iudicatus fuerit, cogitur dare
icibus ſexaginta libras Turonenſes. Quod ſi quis exiſtimet cauſam ſuam non ſatis di-
ſſam & examinatam aut non rectè intellectam, atq́ꝫ ob id ſibi iniuriam factam, huic li-
cauſam ſuam rurſum in iudicio proponere & diligentius examinare. Verum nõ prius
ditur, quàm duplicatã dictæ pecuniæ ſummam depoſuerit. In quarta camera ſunt con

ſiliarij quos uocāt magiſtros palatij, & hi audiunt ſolum illorū cauſas, qui regis obſequij ſunt deputati,aut ſpeciali priuilegio donati,ne ab alijs curijs infeſtentur. Sedent in hac c mera ſolum ſex iudices,licetq́ ab eorum ſententia prouocare ad Perlamentum. In deci dendis cauſis, quum magna difficultas offertur,hæc omnium curiarum conſiliarijs cōgre gatis diſcutitur,quod etiam fit in his quæ rex de republica ſtatuit. Huius enim ſenatus de creto omnia æduntur. Habet proinde hoc Perlamentum aliquot aſſeſſores & cōiudices præſertim quādo Pares Frāciæ præſentes ſunt & comites qui in regis curia ſunt,& hi un cum paribus diſcernunt & definiūt in Regalium & Parium cauſis.Sunt autem duodeci

Duodecim Pares. Pares electi ex cunctis nobilibus regni, quorū ſex ſunt ex collegio ſacerdotū,nempe ep ſcopus Remenſis,epiſcopus Laudunenſis,epiſcopus Lingonenſis,qui etiam duces app lantur,epiſcopus Bellouacenſis, epiſcopus Nouiomenſis, epiſcopus Cathalaunenſis,q comites uocantur.Et his addunt ſex principes ſeculares,nempe dux Burgūdiæ,dux No mandiæ & dux Aquitaniæ: item comes Flandren̄, comes Toloſanus & comes Cāpaniæ Hos duodecim principes primū inſtituit Carolus Magnus, appellauitq́ eos Pares, qu

Pares in Francia extincti. pari dignitate aſtare debeant regi. Nec ſubijciuntur ulli iudicio niſi Perlamenti. Noſt tamen tempore horū duodecim principū non magnus eſt reſpectus, deinde quidam ſu

aboliti,præſertim ex ſecularibus, ut dux Burgundiæ & comes Flandriæ, & rex agit qu illi placet. Fundauit quoque illis temporibus Carolus magnus ſtudium Pariſienſe,ſoll tatus ad hoc per quatuor inſignes & doctos uiros,quorum nomina ſunt,Claudius, Al nus,Iohannes & Rabanus. Hi fuerāt diſcipuli uenerabilis doctoris Bedæ, ueneruntq́ Scotia in Franciam.

Quibus moderatoribus Gallia ab anti-
quis temporibus gubernata & adminiſtrata fuerit.

Longè ante Chriſti tempora & priuſquam Romani Galliā ſuo dominio ſubeg ſent, præfuerunt Galliæ multi priuati reges & principes & qui non magni fue nominis,quales fuerunt Lugdus,Allobrox,Belgius, Trebeta & alij plurimi,u de priuatæ regiones ſuas mutuauerunt denominationes, ſicut & ſuprà dixim fuitq́ tunc & aliquot annis poſt Chriſti incarnationē ea regio Gallia & non Francia nu cupata. Aſſecuti ſunt autem Romani dominium in ea ferè centum annis ante Chriſti n

Sicambri Galliam inuadūt. uitatem,retinueruntq́ illud propè quingentis annis.Interea autem temporis, dum Sica bri,qui poſtea Franci dicti ſunt, quiq́ oſtia Rheni & circumiacētem agrum poſſideba indies creſcerent & roborarentur uiribus,cœperunt excurrere in finitimam Galliæ reg nem,occupare arces & oppida atque exturbare Romanos, ut etiā anno Chriſti 420 P ramundus uigeſimusquartus aut ſecundū aliorū ſupputationē 43 (qui ab alio principe talogum regem incipiunt) Francorum rex, primus fuerit in Gallia Francigenarū rex, que ſub eius filio Clodio atque nepote Meroueo Sicambri ferè totam adepti fuerint G

lia

am, relictiſq; prioribus manſionibus quas circiter 870 annis tenuerant, migrauerunt in allíam, potiti eius dominio. Didicerũt quoq; Gallorum linguam, quam Romani introduxerãt, & conformes ſe fecerunt moribus eorum, ſicut & alij Franci, qui à fratribus ſuis ccedentes & pagum Mogoni ſeu Mœni, ubi hodie eſt Wircipurgum, occupantes, didice

runt Germanorum linguam & mores. Pharamundus uero unanimiter à ſuis electus in regem, tranſtulit ſedem ſuam à Francia oriẽtali in Frãciam occidentalem, poſuitq; legem quam Salicam uocant, ne regni ſucceſſio in colum transferatur, hoc eſt, ne mulieres regni hæredes fieri permittantur. Poſt Meroueum rerum potitus eſt in Gallia Childericus, deinde Clodoueus primus Chriſtianus rex. Huic ſucceſſit Lotharius primus, deinde Childericus, et poſt ipſum Lotharius ſecũdus: Item Dagobertus magnus, Clodoueus, Lotharius tertius, Theodoricus, Clodoueus, Childebertus, Dagobertus. In hoc Dago *Lex Salica.*

rto defecit ſtirps Merouei, fuitq; Childericus ultimus rex. Hic, ſicut & quidam prædeſſores ſui, ignauiæ & corporis uoluptatibus ſic ſtuduerũt, ut poſthabita regni cura, conti eſſent ſolo eius titulo, opes uero & omnis regni potẽtia, penes aulæ præfectos, quos Maiores domus uocabant, erant, ſic ut illi quæcunq; uel domi uel foris agenda erãt, adiniſtrarent. Et quando ab exteris nationibus legati ueniebant, ſedebant quidẽ ipſi in reo ſolio, audientiamq; auditoribus præbebant, ſed aliud nihil reſpondebant, quàm quod ſtructi erãt. Eligebatur autem Maior domus ad id officij ex nobilioribus & præcipuis, ui in aula uerſabantur. Præerat huic officio, quum Childericus regium teneret faſtigiũ, pinus uir grauis & ad obeundum magna atq; ardua negotia ſumma prẹditus induſtria, i & ipſe ex regio deſcẽderat ſemine, adminiſtrationemq; habuit Brabãtiæ. Hic animadrtens regum Franciæ inertiam ignauiamq;, conſentiente populo mittit ad Zachariam om. eccleſiæ præſulem legatos, Burchardum Herbipolenſem epiſcopum & Folradum batem, qui interrogarent eum, uter regio faſtigio dignior ſit habendus, an qui nomine odo rex ſit, conſilio autem & opera nihil præſtare poſſet, an qui ſolus omne regni onus tinet? Zacharias memor paterni beneficij, quo Roma liberata fuit à Longobardorum ge, Pipinum, cuius humeris omnes regni labores incũbebant, regia poteſtate Childeri dignιorem eſſe diſertis uerbis pronũciat, ſic nimirum non patris modo officium comnſare, ſed ſibi quoque & Romanæ eccleſię fidum fortemq; patronum & propugnaton parare uolens. Pontificis ergo ſententia ferocior factus Pipinus, ſimulq; eandem apbantibus epiſcopis & quibuſdam aulicis uiris, in Sueſſionum urbe coronatus regnum i uendicat, Childericum uero regem poteſtate & dignitate deijcit & monaſterio inclu. Alij tamen aliter hic loquuntur, nempe, Pipinum ambitione motum, perfidumque ſſe in regem & affectaſſe regnum. Et cum uaria ſuper hac re conſilia nunc cum aulę reiq; proceribus, mox cum ipſis quoque epiſcopis uoluiſſet, tandem rem tantam ad Rom referendã eſſe cenſuit. Sperabat enim pontificem Romanum paterni beneficij meorem gratumq;, & ſententiam contra regem pro ſe laturũ fore, ſicut & factum fuit. Deenderat autẽ Pipinus iſte à filia Lotharij primi regis, quę maritũ habuit nobilem quenm Frãcum Anſbertum nomine. Anſbertus genuit Arnoldum, Arnoldus Arnolphũ. lli tamen nonnihil mutant hęc nomina. Arnolphus antequàm epiſcopus Metenſis fie genuit Anchiſum, Anchiſus uero genuit Pipinum, qui Maior domus eſt conſtitutus. cceſſit autẽ ei in hoc officio filius eius Martellus, qui in rebus bellicis clarus euaſit, geſq; magna, prẹſertim contra Saracenos in Hiſpania atq; in Gallia circa Narbonam. Mo nus uero diuiſit inter filios ſuos regni prẹfecturas. Carolomannum enim prẹfecit Au ſiæ, Sueuiæ & Alemãnię, Pipinum uero conſtituit ſuper Galliam. Nec multo poſt Ca omannus relicto ſeculo ingreſſus eſt monaſterium, ſortitusq; eſt Pipinus totius regni minium. Hic Pipinus cum uidiſſet regum ignauiam & uitę eorum diſſolutionem, obti t, (cõſentiente populo) regni ſceptrum, anno Chriſti 749 Reliquit autem duos filios, rolomannum & Carolum magnum. Carolomannus mortuus eſt immatura morte, po ſq; eſt Carolus toto regno Galliæ & Alemãnię, quod indiſcretum adhuc erat. Factus etiam idem Carolus poſtea Romanorum Imperator, ut infrà ſuo loco fuſius dicetur. nſerunt proinde hic Carolus & ſui ſanguinis ſucceſſores reges in Francia uſque ad anm Chriſti 988. Tunc emerſit ex Francigenis Hugo Capetus, qui potenter ſe ingeſſit *Hugo Capetus*

Maior domus (margin note beside "Eligebatur autem Maior domus")

regno Franciæ.Sunt qui ſcribunt illum fuiſſe comitem Pariſienſem,alij uero aiunt patrem eius fuiſſe in monaſterio abbatem, ignobilem quidem genere,cuius filius homo fuit fero-cis ingenij,intrepidus ad omne periculum,audax & quem nemo non formidabat ob eius tyrannidem. Paulus uero Aemilius & Raphaël Volaterranus aſſerunt matrē eius,Aui-dam nomine,ſororem fuiſſe Ottonis magni,patrem uero Hugonem,magiſtrum extitiſ-ſe equitum ſiue marſcalcum regni, & comitem Pariſienſem, obtinuiſſeq́ titulum ducis in Francia.Suſcepit liberos,Ottonem,Henricum & Hugonem,qui dictus eſt Capetus. Iſte ductans Francorum exercitum contra Carolum Ludouici patruum,bellum geſſit annos quatuor, quem & tandem in cuſtodiam apud Aurelianenſes miſit,quòd poſt Lotharij re-gis fratris ſui mortem,cum ducatu Lotharingiæ regnum quoque Frāciæ ceu propinquior hæres poſſidere uellet. Ipſe enim ſolus adhuc ſupſtes fuit de ſanguine Caroli magni.Man-ſit autem in carcere (non tamen duro) uſq; ad mortem ſuam. Hic uidere licet, Germanos Francos poſt Romanos multis annis uſq; ad dictum Hugonem poſſediſſe atq; gubernaſ-ſe Galliam. Poſt Capetum uero iam ſignatum, hoc ordine Frācorum reges uſq; ad tem-pora noſtra diducuntur. Hugo, Robertus,magnorum operum patrator, Henricus qu-regnare cœpit anno milleſimo 31. Philippus primus, Ludouicus Craſſus, Ludouicus iunior, Philippus cognominatus auguſtus, auxit enim regnum cœpitq́ue regnare ann-1181. Ludouicus,Ludouicus ſanctus,cuius frater occupauit Siciliā. Philippus pulcher Ludouicus, Philippus longus, Carolus formoſus frater eius, Philippus Valeſius, Iohan-nes,Carolus quintus & primus Delphinus,Carolus ſextus,Carolus ſeptimus,Ludouicu-undecimus, Carolus octauus qui regnare cœpit anno 1483. Ludouicus duodecimus du-Aurelianeñ.Frāciſcus comes Engoleſmeñ,qui noſtro æuo regno præfuit & plurima be-la geſſit contra Carolum regem Hiſpaniæ & Roman. Imperatorem. Huic ſucceſſit filiu-eius Henricus.

Genealogia regum Franciæ in ſuc-cinctam ſeriem redacta.

		Primus Franco-rum rex
Tiberius Cæſar	1	Francus
	2	Clogius
	3	Herimerus
Nero Cæſar	4	Marcomirus
	5	Clodomirus
	6	Anthenor

Duo aut tria nomina in una linea cum du-bus aut tribus numeris, ſignant perſonas il-fratres fuiſſe, præceditq́ is qui hæredem re-quit,id quod numerus quoq; oſtendit, nō o-ſtante quod is minor eſt & poſt fratrem reg-habenas ſuſcepit.

Commod

Commodus Cæſar — 7 Ratherus
8 Richimerus
9 Odemarus
10 Marcomirus
11 Clodomirus
Decius Cæſar — 12 Farabertus
13 Sunno
14 Childericus
15 Bartherus
16 Clodius
Diocletianus Cæſar — 17 Waltherus
18 Dagobertus
19 Clodius, frater eius — Genebaldus dux Franconiæ
20 Clodomirus — Dagobertus dux
Conſtantinus magnus — 21 Richimerus — Clodius dux
22 Theodomirus — Marcomirus dux
23 Clodius — 1 Pharamundus dux & rex, obijt anno 430
24 Marcomirus

Poſt hunc Marcomirum ſequũtur principes — 2 Clodius obijt 448
3 Meroueus 458
4 Childericus 484
5 Clodius ſiue Clodoueus primus rex Chriſtianus 514
7 Lotharius 6 Childebertus
9 Chilpericus 8 Aribertus
10 Lotharius ſiue Clotarius mortuus anno 632
11 Dagobertus magnus 646
12 Clodoueus mortuus 662
14 Theodoricus 13 Lotharius 668
15 Childericus tertius 679
17 Childebertus 16 Clodoueus 697
18 Dagobertus 19 Lotharius 721
20 Theodoricus 741
21 Childericus rex ultimus huius ſtirpis, obijt 750

Dagobertus
Genebaldus
Sunno
Diocles
Meroueus
Leontius
Heribertus
Priam
Sigibertus
Anſelbertus
Anſigiſes
Sanctus Arnolfus
Antiſiges. Iſte princeps duxit uxorem Beggam filiam ducis Brabantiæ, & factus eſt ſacri imperij marſcalcus, filius eius
Pipinus
Carolus Martellus

22 Pipinus poſt Childericum rex Franciæ obijt anno 769
23 Carolus magnus rex Franciæ & Imperator 814
24 Ludouicus pius, rex & Imperator, mortuus 840
25 Carolus caluus, rex & Imperator 878
26 Carolus Balbus, rex & Imperator 880
27 Ludouicus. 28 Carolus
30 Carolus cognominatus ſimplex obijt 926
32 Ludouicus 955. 29 Eude comes Andegauen̄.
33 Lotharius 986 31 Raoul de Burgundia
34 Ludouicus 987. Hi duo Raoul & Eude non fuerunt de linea Caroli magni. Deficiente enim linea Caroli magni, comites Pariſienſes ad ſe traxerunt regnum idq; in hunc modum. Cum Ludouicus 34 mature moreretur, erat adhuc ſuperſtes patris ſui Lotharij frater Carolus nomine, dux Lotharingiæ, qui legitimus erat in regno Franciæ ſucceſſor, at Capetus inhians regno conuertit ſe ad inſidias, cepit Carolum cõiecitq; in carcerem, & uendicauit ipſe ſibi regnum.

Genealogia regis Capeti & ſucceſſo-rum eius uſque ad noſtra tempora.

RObertus comes Andegauenſis & Pariſienſis genuit Robertum ducem Aquita niæ. Roberto ſucceſſit Hugo comes Pariſienſis, atq; is reliquit ſucceſſorem Hu gonem Capetum regem Franciæ, qui mortuus eſt anno 996. Filius eius Rober tus obijt anno 1030. Huius uero filius Henricus obijt 1060. Sequitur iſtũ Phi‑lippus rex, mortuus anno 1109. Cui ſucceſſit filius eus Ludouicus groſſus, qui mortuus eſt anno 1137. Hunc ſubſequutus eſt filius eius Ludouicus iunior, qui obijt anno 1179. Filius uero eius Philippus Auguſtus mortuus eſt anno 1223. In cuius locum ſuccedẽs Lu douicus octauus filius eius, obijt anno 1226. Atque is reliquit filios, Ludouicum ſanctum & Carolum qui anno Chriſti 1268 factus eſt rex Neapolitanus. Succeſſit Ludouico ſan cto filius eius Philippus tertius, obijtq; idem Philippus anno 1286. Reliqua patent in ſe quentis genealogiæ ſerie quæ ad tempora uſque noſtra deducitur.

1 Hugo Capetus rex — Hugo; 2 Robertus rex; Otto
3 Henricus rex; Hugo; Otto; Robertus dux Burgundiæ
Robertus; 4 Philippus rex; Hugo; Rudolphus comes Vermandois
5 Ludoui groſſus rex
Henricus; Petrus; 6 Ludouicus rex iunior; Philippus
7 Philippus à deo datus rex
8 Ludouicus rex
Robertus; Carolus; 9 Ludouicus ſanctus rex; Alphonſus.
Iohannes; 10 Philippus rex; Petrus
Ludouicus; Carolus comes Va[...]loys; 11 Philip. pulcher rex 1315 *

Muliebres perſonas quę in alienas translatæ ſunt familias, hic ex induſtria noluimus ſi gnare, quod iuxta Salicam legem ac ſucceſſionem genealogiæ regum Franciæ nihil fa ant, atq; deinde ſeriem præſentem ſupra modum obſcurent aut ſaltem nimium augeant. Ab Hugone Capeto uſq; ad Henricum regem, qui hodie rerum potitur in Gallijs, nume rantur 25 regiæ perſonæ, id quod numerus ſupra regum nomina ſignatus pulchrè oſten dit. Licet in hac Genealogię ſerie uidere, quomodo faſces imperij plerunq; à patre a filium, aliquando à fratre ad fratrem, & aliquando à nepote ad patruum, aliquan do etiam in quartum aut quintum gradum fuerint translati. Patet quoque hinc, quomodo regia ſoboles inſerta ſit in ducatus Burgun‑diæ & Lotharingię, & rurſum per fœmininum ge nus dominium ducatuũ in alias trãſ‑latum familias.

Philipp

21 Ludouicus rex undecimus

22 Carolus octauus rex, qui rapuit dominã de Britannia

19 Carolus ſextus rex

20 Carolus ſeptimus rex

Carolus princeps Bituricenſis

18 Carolus albus rex

Carolus dux Aureliæ

23 Ludouicus rex duodecimus

Claudia, uxor Franciſci regis

16 Philippus Valeſius rex

17 Iohannes rex

Ludouicus dux Aureliæ

Franciſcus Delphinus ueneno Lugduni extinctus

24 Franciſcus Angelomẽſis rex

25 Henricus rex

Iohannes comes Angelomenſis.

Carolus comes Angelomenſis

14 Philippus longus rex

Margarita Alenconienſis

12 Ludouicus Hutti[n]us dictus, rex

13 Iohã. rex

Iohan. dux Burg.

Philippus dux Burg.

Carolus dux Burg.

Maria uxor Cæſ. Maximil.

Philip. audax dux Burgundiæ

Philippus comes Neuers

Iohannes

15 Carolus pulcher rex 1327

Antonius dux Brabantiæ

Philippus

Iohãnes dux Lotharingiæ

Nicolaus dux Lotharingiæ

Ludouicus dux Andegauenſis

Ludouicus dux Andegauen. rex Siciliæ

Renatus factus per uxorem dux Lotharing.

Iolanda nupta comiti Friderico de Vademonte qui factus eſt poſt Nicolaum dux Lotharin.

Renatus dux Lotharingiæ

Antonius dux Lotharingiæ

Iohannes rex 13 nõ cenſetur in numero regum, eo quod non diu pręfuerit regno, ideo Iohãnes 17 habetur pro Iohanne primo huius nominis.

Lineam ſucceſſionis ducum Lotharingiæ infrà copioſius deducemus.

Lotharingia & Brabantia.

QVantum attinet ad minora dominia Franciæ, notabis hos duos ducatus, Lotharingiam & Brabantiam olim unitos fuiſſe ſub principe Auſtraſiæ, manſeruntq́ſic cõiuncti uſque ad tempora nepotum Caroli magni, tunc diſiuncti ſunt, ceſſitq́ue Lotharingia Lothario & Brabantia fratri ſuo Carolo, anno ſcilicet Chriſti 956 aut circiter. Cumque hi duces & tota poſteritas Caroli magni deficeret, anno ſcilicet Chriſti 1005. mortuus eſt & Otto filius ducis Caroli (quẽ rex Capetus uinctum tenuerat) ſine hærede, tradiditq́ Otto primus Imperator genero ſuo Conrado utrũq́ ducatum. De quo uide infrà apud Ottonem [Im]peratorẽ. Alij etiam ſcribũt, Henricum ſanctum Lotharingiã dediſſe duci Gotfrido. [...]pe tamen principum familia, cui hi ducatus poſſidendi traditi ſunt, penitus & ſine reli-

cto uirili ſemine defecit. Henricus enim Imperator tertius, alterius familiæ principes hoc
ducatu honorauit. Sic Henricus quintus tradidit hunc ducatum anno Chriſti 1106 domi
Gotfridus dux Lotharingiæ. nis Louanij, quorum primus uocatus eſt Gotfridus barbatus. Paulò poſt totum hoc do
minium fuit diſtinctum in duos ducatus, manſitq́ue Lotharingia multo tempore in poſter
tate Gotfridi, qua tandem penitus deleta, Renatus comes Vademontanus uocatus eſt ad
ducatum, cuius poſteri in hunc uſq; diem ducatui præſunt. Obtinuerunt quoque titulum
regni Ieroſolymitani per ducem Gotfridum, qui anno Chriſti 1099 expugnata Ieroſoly
ma factus eſt rex terræ ſanctæ. Sic Renatus attulit titulum regni Siciliæ. Sũt tamẽ inane
tituli, quum nullam habeant annexam poſſeſſionem. Manſit etiam Brabantia aliquãdi
in Gotfridi poſteritate, uſque ad ducem Iohannem tertium qui obijt anno 1355 relictis tr
bus filiabus, nullo autem filio. Vna uocabatur Iohanna, quam duxit uxorem Wentzel
laus rex Bohemiæ, quæ & poſt mortem eius gubernauit Brabantiam uiginti duobus an
nis. Altera appellabatur Margareta quæ nupſit Ludouico comiti Flãdriæ, genuitq́ue unam
filiam Kunigundem nomine, quam accepit Philippus dux Burgundiæ, regis Caroli qui
ti frater, genuitq́ue cum ea Iohannem ducem Burgundiæ & Antonium, qui poſt mortẽ Io
hannæ ſororis auiæ ſuæ factus eſt dux Brabantiæ. Genuit proinde Antonius ducem I
hannem quartum & Philippũ, ſed qui ſine prole ex hac uita exceſſerunt: tunc accepit Ph
lippus filius Iohannis ducis Burgũdiæ Brabantiam in ſuam poteſtatem tanquam propi
quior hæres, anno ſcilicet Chriſti 1434. Fecit quoque ſibi audientes Holandiam & Sela
diam, quanquam ultimus comes Holandiæ reliquerit poſt ſe filiam, Iacobã nomine, qua
Dux ultimus Brabantiæ. duxit uxorem Ioannes dux ultimus Brabantiæ. Quo mortuo ſine hærede, nupſit Iacob
fratri regis Angliæ, conabaturq́ue retinere Brabantiam cum Holandia, ſed uenit dux Bu
gundiæ & gladio recuperauit Holandiam, fuſo multo ſanguine ob hanc rem. Et cum p
ſtea Iacoba Holanda cõſanguinea eius moreretur, occupauit & Brabantiam, Selandia
& Hannoniam. Flandria & Arteſia antè ſui iuris erant, intercedẽte morte ultimorum
Carolus potentiß. dux Burgundiæ. mitum. Cunctas has terras reliquit in morte filio ſuo Carolo ultimo duci Burgundiæ, c
ius filiam Mariam accepit Maximilianus princeps Auſtriæ, factusq́ue eſt dominus omniu
memoratarum terrarum, præter eas terras quas abſtulit in Burgundia & inferiori Ger
nia rex Franciæ. Genuit autẽ Maximilianus cum ſua cõſorte Maria Philippum & M
garetam hæredes omnium harum terrarum. Philippus genuit Carolum & Ferdinãdu
qui in hunc uſque diem poſſident Burgundiam, Hannoniam, Holandiam, Flandriam
Brabantiam.

De regno Burgundiæ.

AB antiquis temporibus ſæpe tentatum fuit, ut Burgundia erigeretur in regnũ,
nunquam diu conſtitit in hoc faſtigio. Quin & Carolus ultimus dux Burgun
laborauit apud Fridericum Imperatorem, ut coronaretur in regem, at nõ fuit
conceſſum. Anno Chriſti 1020 factus eſt rex Burgundiæ Rudolfus ge
Burchardi ducis Sueuorum, cuius filiam Bertham habuit uxorem & idem ſocer Conr
Imperatoris, & quum abſq; ſobole maſcula moreretur, ſucceſſit ei rex Hẽricus filius C
radi Imperatoris. Complectebatur tunc Burgundiæ regnum Sequanos, ſuperiorem B
gundiam, Allobroges qui hodie uocãtur Subaudi, Delphinatum & territorium quod
circa urbem Arelatẽſem, ubi ſcilicet Rhodanus exoneratur in mare mediterraneum. S
non longè poſt diuiſa eſt terra in multa dominia, ubi regũ filij ſunt multiplicati. Burg
dia fuit diuiſa in comitatum & ducatum, habuitq́ue anno Chriſti 1300 ſuos peculiares do
Delphinatus. nos, ſicut & terra Lugdunenſis obtinuit ſuum principẽ, quem Delphinũ appellarũt,
multa geſſit bella cum uicinis populis Allobrogibus & comite Subaudorum. Et quum
timus princeps Delphinatus Vmbertus unicũ haberet filium, illumq́ue amitteret, præ m
rore uoluit ingredi monaſterium atque dominium Delphinatus tradere Romano põ
ci pro modica pecunia, niſi nobiles Delphinatus obſtitiſſent, qui maluerũt eſſe ſub r
Franciæ, qui eos tueri poſſet contra Subaudos quàm ſub pontifice. Incorporatus eſt i
Delphinatus regno Frãciæ circa annũ Chriſti milleſimum trecẽteſimum & 50 ſub Phi
po Valeſio rege Franciæ. Facta eſt quoque tunc cõſtitutio, quod ſeniores regũ filij p
bus in regno ſucceſſuri appellarẽtur Delphini, eſſentq́ue interim quo reges fierẽt, dom
Delphinat

elphinatus,cuius prima urbs eſt Vienna. Hæc autē habeo ex nono libro Pauli Aemi/ . Scripſi quoque nonnihil de hoc ſuprà,ubi de regionibus Galliæ mentionem fecimus. otandū prçterea quod comitatus Burgundiæ & ducatus eiuſdem, quum aliquādiu diſ/ ıcti fuiſſent, rurſum ſub unum dominiū ſunt redacti, mãſeruntq; ſic uniti uſq; ad inter/ ·tionem Caroli ultimi ducis, tum rurſum ſunt diſiuncti, arripuitq; rex Franciæ unū prin atū,meliorē ſcilicet & Cæſar Maximilianus alterū. Ducatus manſit apud regnū,comi/ us uero apud domū Auſtriæ, uterq; tamē feudum eſt regni Frãciæ. Alij tamen aſſerũt, nitatū feudum eſſe imperij, licet exemptum, uocaturq; Burgundia ſuperior & eſt mon a. Ducatus uero habet terram planam. Prçcipuę ciuitates in comitatu ſunt Biſantium, linum & Dollum,ubi Perlamentum eſt pro toto comitatu.Porrigitur autem is comita ; ad Confœderatos,ad ducatum Lotharingiæ & ad comitatum montis Beligardi. Por/ uerſus occidentem extenditur ad Ararim fluuium,quem hodie Sonam uocant.

Vienna Delphinatus.

Ducatus Burgundiæ.

Duces & comites Brabantiæ & Lotharingiæ,

VT redeamus ad Lotharingiam & Brabātiam,notabis,noſtro tempore quoſdam conatos, harum prouinciarum intricationem hoc modo extricare. Quum Ca/ rolus magnus & poſteri eius adhuc extarent, habuerunt ſub ſuo dominio Fran/ ciam,Alemanniam & Italiam. Imperij ſceptrum,ablatum eſt ex poſteritate eo/ ı citius quàm dominium regni Franciæ, quouſque ſcilicet Capetus ſeſe regni faſcibus pria temeritate ingeſſit, qui non fuit de ſanguine Caroli magni. Extabant quidem c aliqui, qui erant de ſemine Caroli magni, & hi moderabantur Lotharingiam & Bra ıtiam, tametſi non in multos annos propagauerint ſobolem ſuam. Vltimus, nempe rolus, reliquit poſt ſe filiam, quam duxit uxorem Lambertus Comes Bergenſis ſiue ntenſis, factusquè eſt marchio Romani imperij & comes in Brabantia. Hunc ſecu/ eſt in principatu filius eius ſenior Henricus. Poſt Henricum rerum potitus eſt filius Lambertus, poſt Lambertum filius eius Henricus ſecundus, & poſt hunc filius eius nricus tertius. Deinde filius eius Gotfridus cum barba, qui etiam dux Lotharingiæ us eſt. Gotfridum hunc ſubſecutus eſt Gotfridus ſecundus filius eius, qui dux fuit in haringia & Brabantia. Poſt hunc Gotfridus tertius filius eius, & poſt eū Henricus nus filius eius, dux utriuſq; prouinciæ. Cui ſucceſſit filius eius Hēricus ſecundus, & cum filius eius Henricus tertius, qui mortuus eſt anno Chriſti milleſimo ducenteſi/ ɔo. Hic uſus eſt titulo ducis Brabantiæ, prædeceſſores uero ſui uſi ſunt titulo comi/ ducis Louanienſis. Poſt eum imperiū habuit utriuſq; ducatus filius eius Iohannes nus : & poſt eum filius eius Iohannes ſecundus,dux Lotharingiæ & Brabantiæ,& hic tuus eſt anno Chriſti 1355. nullo relicto filio ſed filiabus duabus, quarũ unam nomine annam accepit comes Holandiæ, & eo mortuo, duxit eam uxorem Wentzeslaus fra egis Bohemiæ. Eo quoq; mortuo, præfuit mulier illis regionibus quum nullum habe ilium. Moriente uero ea,Philippus audax filius regis Franciæ, qui ſororem eius Mar tam habuit uxorem,factus eſt dux Burgundiæ & Brabãtiæ atq; comes Flandriæ.Re/ it autem duos filios.

Philippus audax
- Antonius dux Brabantiæ
  - Philippus dux Brabantiç poſt fratris ſui obitum. Obijt autem & ipſe ſine hærede.
  - Iohannes dux Brabantiæ. Hic inſtituit academiam Louaniē. anno 1427.
- Iohannes dux Burgundiæ & comes Flandriæ.
  - Philippus pius dux Burgundiæ & Brabantiæ,comes Holãdiæ,Selãdię,&c.
    - Carolus dux & comes,cuius unicam filiam duxit Maximilianus

Sequitur

Sequitur genealogia ducum Lotharingiæ.

Iohannes 2. rex Frãcia

Carolus rex
Ludouicus dux Aurelianen.
Iohannes comes Angoleſme — *Carolus comes Angoleſme* — *Franciſcus rex Franciæ*
Carolus dux Aurelianen. — *Ludouicus rex* — *Hanc regum genealogiam ſu prà ad longum habes*
Carolus rex — *Carolus rex* — *Ludouicus rex* — *Carolus rex*

Philippus dux Burgundiæ.
Iohannes dux Burgũd. — *Philippus dux Burgundiæ* — *Carolus dux Burgundiæ* — *Maria unica filia cuius maritus Maximilianus Cæſar*
Antonius dux Brabantiæ — *Iohannes* / *Philippus* — *ſine liberis mortui*

Ludouicus dux Andegauenſis
Ludouicus dux Audega. & rex electus Neapolitanus — *Renatus factus per uxorem dux Lotharingiæ*
Iohannes dux Lotharingiæ — *Nicolaus dux Lotharingiæ*
Yolanda cuius maritus Fridericus comes Vademõtanus fit dux Lotharingiæ — *Renatus dux Lotharingiæ quẽ Burgundus uexauit*
Antonius dux — *Franciſcus mortuus* — *Carolu regens*
Nicolaus epiſcopus Metenſis
Iohannes Cardinalis
Claudius dominus de Gieß.

Alſatia ſeparatur à Lotharingia.

SVcceſſio ducũ Lotharingię ſępe interciſa fuit, id quod aduertere licet ex ſupra
pta genealogia. Primus conſtitutus dux uocatus eſt Carolus. Secundus Otto,
ius tempore Lotharingia ſeparata eſt ab Alſatia, factaq́ eſt Alſatia Lãdgrauia
Mortuus eſt autem iſte Otto circa annum Chriſti 1020. Succeſſit illi in ducatu
ſanguineus eius comes Gotfridus de Ardena. Et poſt illum filius eius Gotfridus qui
tuus eſt anno Chriſti 1070. Hunc ſubſecutus eſt filius eius Gotfridus gibboſus, qui o
ſus eſt anno 1076. Tunc Henricus quartus Imperator tradidit ducatum filio ſuo Co
do, ſed reſtitutus eſt deinde familię Gotfridi, nempe nepoti eius ex ſorore, qui & ipſe
pellabatᷣ Gotfridus, factusq́ eſt rex Ieroſolymitanus. Succeſſit illi in regno & ducatu
ter eius Balduinus, cui deinde ſucceſſit tertius frater Euſtachius. Sunt tamen qui aiũt
Balduinum in ducatum truſum Henricum Limpurgenſem anno Chriſti 1106. qui fu
ptimus dux. Poſtea tradidit Henricus quintus Cæſar ducatũ comiti Louanienſi, no
Guilhelmo. Cui ſucceſſit filius eius Theodoricus. Hunc ſequutus eſt filius eius Theo

Brabãtia ſeparatur à Lotharingia.

dus, & Theobaldum Fridericus, ſub quo Brabantia ſeparata fuit à Lotharingia. Po
dericũ adeptus eſt quidam Matthęus nomine ducatum, qui poſt ſe reliquit filiũ Simo
nomine & alium filium Fridericũ nomine, qui mortuus eſt anno Chriſti 1239. In cui
cum ſucceſſit filius eius Matthęus, & poſt Matthęũ filius eius Fridericus, & poſt hu
lius eius Theobaldus, qui obijt anno 1311. ſucceſſitq́ filius eius Fridericus, ac deinde h
filius Rudolfus, qui mortuus eſt anno 1346. Rudolfo ſucceſſit filius eius Iohannes, du
uxorem Sophiam filiam Eberhardi comitis Wirtenbergẽ. & mortuus eſt anno 138
pultus Nanceię atq́ relinquens ſucceſſorẽ in ducatu Carolum, qui reliquit filiam uni
quam duxit uxorẽ Renatus rex Sicilię, filius Ludouici ducis Andegauẽſis, factus per
dux Lotharingię. Hic repulſus à Sicilia, retinuit inanem regni titulum. Reliquit a
filium nomine Iohannem & filiam Iolandam nomine, quam accepit uxorem Fride
de Vademonte. Succedens autem Renato filius eius Iohannes, reliquit & ipſe filium
colaũ, qui obijt ſine liberis anno 1464. Tunc ſucceſſit comes Fridericus de Vadem
fac

factusq; eſt dux Lotharingiæ, & reliquit ſucceſſorem filium Renatum nomine, quē Caro-
olus dux Burgundiæ tantis laceſſiuit bellis, expulitq; è ducatu. At Renatus auxiliātibus
Heluetijs ſuperior factus in bello, occiſoq; Carolo anno Chriſti 1477 recuperauit duca-
um, mortuus tandē anno 1508. Succeſſit ei filius Antonius, qui anno Chriſti 1525 ſeditio
os ruſticos in Alſatia trucidauit. Vt autē compendio in figura habeas, quomodo propin
quiores duces Burgundiæ & Lotharingiæ atq; Auſtriæ iuxta lineam paternam aut mater
iam propagati ſint ex regibus Franciæ, poſui hic ſeriem & ſucceſſionem totius genea-
ogiæ Iohannis ſecundi regis Franciæ, quorum omnium ipſe fuit pater, auus, abauus, tri-
auus, &c.

De comitatu Flandriæ.

QVamuis prouincia Flandriæ olim & hodie iuncta fuerit Germaniæ inferiori, ta
men ego annumeraui eam Galliæ ob id quod ſitus eius ſit in terra Galliæ, uta-
turq; pro bona parte lingua Gallica, præſertim in limitibus, & quod olim ſub re-
gibus Francie fuerit. Extremi eius limites tempore Chriſti habitati fuerunt ā
Morinis & Neruijs, qui hodie appellantur inferiores Flandri, extenduntur q;
; ad Caleſium quod & ipſum aliquando fuit Flandriæ annumeratū. Meminit horū po-
orum & ciuitatum eius Antoninus Pius in ſuo itinerario, potiſſimum autem mentio-
n facit ciuitatis Taruannæ atq; ciuitatis Virouiaci, quæ hodie uocantur Teruuanen &
ruijck. Virouiacum hodie eſt ſub epiſcopatu Tornaceñ. Meminit quoque ciuitatis
rnacenſis & item Caſtellæ, quæ hucuſq; retinet nomen ſuum & ſita eſt in monte. In-
oris uero Flandriæ atque ciuitatis eius ut noſtro æuo eſt culta, nec ipſe nec alij antiqui
ptores recordantur. Sed nec nominis Flandriæ apud nos ſit mentio uſque ad annum
riſti quadringēteſimū 45 hoc eſt, ad tempora Clodionis regis Frāciæ, qui habuit nepo
nomine Flandebertum, à quo Flandria, ut quidam putāt, hoc ſortita eſt uocabulum.
torici cōmuniter ſentiunt, quod anno Chriſti 620 Clotarius deſtinauerit in Flādriam
præfectum

præfectum quendam nomine Ludericum (ab alijs appellatur Lydericus) cōſtitueritq́ eun
foreſtarium, id eſt, Syluæ præfectū. Nam regio illa nondum erat culta ſed pluribus nemor
bus obducta, præſertim Arduēna ſylua, cuius extremitas Flandriam cōtingebat. Alij pa
lò aliter de hoc ſcribunt, nempe in hunc modum. Anno Chriſti 621 ſub Imperatore H
raclio, cū habitaret uir quidā locuples nomine Ludericus in uaſta & aſpera regione Flan
driæ, uenit rex Franciæ Lotharius qui & Clotarius in uaſtā illam ſolitudinē uenādi gratia
abductaq́ eſt illi filia, quam ſecū habebat, à Nordmannis. Quod cum ſenſiſſet Ludericu
rapuit puellam è manibus eorum, duxitq́ eam uxorem, neſciens eam filiā eſſe regis, etiar
cum ex ea genuiſſet tredecim filios. Sed cum hæc fabuloſa eſſe uideātur, relinquamus ea
Scribunt alij Dagobertū filium Clotarij cum rex Franciæ eſſet factus, laboraſſe, ut Chr
ſti fidem & cognitionem plantaret apud Flandros, curauitq́ ad honorem Chriſti in loc
ubi hodie eſt Brugis erigi templum, & prædicari Euangelium per ſanctum epiſcopū El
gium anno Chriſti 665 illuc deſtinatum. Deinde ſanctus Amandus epiſcopus Tungre
ſis prædicauit illis Chriſtum octo annis, conuerſaq́ eſt bona pars populi, præſertim in
tore maris habitantis ad Chriſti fidem. Habuit eo tempore Flandria paucas atq́ eas ex
guas ciuitates, ſicut & Iulius Cæſar de ea ſcribit in hūc ſenſum. Morini extremi Galliæ p
puli, ultimo uenerunt ſub Romanorum poteſtatem. Diu namq́ repugnabant antequa
ſeſe dederent, fiduciam habentes in nemoribus & ſtagnoſis locis, donec tādem Iulius ſ
uas reſecaret, agros uaſtaret atq́ oppida eorū exureret, illosq́ adigeret ad poſtulandū R
manorum gratiam. Meminit autem Iulius inter reliqua duorum oppidorum, quorum
mina ſunt Icium & Geſoriacum, quæ hodie putant eſſe Caleſium & Bononia. Aliorū o
pidorum non facit mentionem, ſed uicorum tantū. Qui uero poſt Chriſti incarnatione
ſcripſerunt, hi quoq́ mentionem faciunt Taruannæ & Tornaci. Quum Morini haud l
gè poſt apoſtolorū tempora ad Chriſtum conuerſi eſſent, rurſumq́ in paganiſmū relab
rentur, à diuo Odomaro iterū Chriſto ſunt lucrefacti, à quo & inſignis ciuitas denomin
tionem accepit. Vocatur enim Sant Omar, antea Sithiu appellata. Inualuit in ea noſ
temporibus uſus Gallicæ linguæ, quum antea Germanicè pro magna parte locuti fueri

Fides Chriſti plantatur in Flandria.

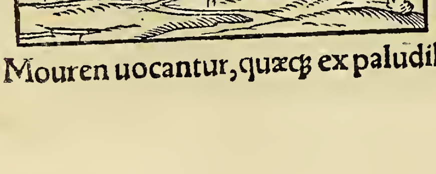
Morini putantur Flandri.

De ciuitatibus Flandriæ.

NOſtro æuo multæ & inſignes ciuitates in Flandria reperiuntur, ſed paucæ u
ſtatem præ ſe ferunt, quū intra quingentos annos ferè omnes extructæ ſint, p
uenerintq́ ad illam in qua hodie ſunt ſublimitatem. Tornacum quod
Tornay & Dornick appellant, habet mediocrem uetuſtatem, quū Antoni
in ſuo itinerario illius mentionem faciat, & ea ciuitas ante multos annos ſeſe alienau
Flādris, tutelamq́ apud reges Franciæ quæſiuit, quare à Comite quodā Flādriæ Ferdi
nando nomine uice quadā obſeſſa expugnata fuit & recuperata. Et noſtris tēporibus
ximilianus unà cum Henrico Angliæ rege eam expugnauit, ſed quā Anglus rurſum
lis uendidit. Et ſuperueniens poſtea Carolus quintus Cæſar, eripuit eam Gallis, inco
rauitq́ Flandriæ. Eſt autem ciuitas epiſcopalis ſita iuxta Scaldim ad occidētem, licet
tepore ultra flumina ad orientē bona pars in ædificijs acceſſerit, ubi & Angli fortiſſim
arcem condiderunt, per quam urbs in officio retineri poteſt. Mercatores & negoci
res uaria exercent ibi negocia, & fundus ipſe ſatis fœcundus eſt, plurimū ferens triticu

Tornacum.

Gandauum.

GAndauum ciuitas eſt ampla & bene mu
ſita in cōfluentia Liſæ & Scaldis. Porrig
quoq́ amnis quidam à Gādauo ad Dan
& hinc uerſus Brugas, quē Liuiā uocāt,
magis foſſa aquis inundans quàm fluuius, in utr
urbis magnam commoditatem facta. Habet de
Gandauum magnum emolumentum à ſtagnis,
Mouren uocantur, quæq́ ex paludibus Vuaſię ditionis originem accipiunt. Habet

a urbs iſta ciues locupletes,qui pro magna ſui parte uiuũt ex cenſu & redditibus. Abun
t opificibus, potiſſimũ textoribus,qui uaria pannorum & linteorum genera conficiũt.
tus eius eſt in ſuperiori Flandria,ſicut & iſtarum urbium Schluſz, Oldenburg, Arden-
rg,&c. Sunt aliquot ciuitates & oppida ſub hac urbe, quorum habitatores municipes
is ſunt,quales ſunt Cortracum, Harlenbec, Lambec, Quatuor officia, &c. Simul enim
nũt exactam pecuniam,ſimul in militiam proficiſcuntur,ſimulq́ conſilia captant. Pro-
nt hiſtoriæ,quod circa annum Chriſti 661. ſanctus Amandus epiſcopus Tungrorum,
ntes circa Gandauum habitantes imbuerit Chriſtiana religione,retraxeritq́ ſtultos &
cinos homines à craſſis ſuis erroribus,tametſi tũc ulla Gãdaui iacta fuiſſe fundamen-
negent pleriq́: tamen cõmuni opinione & doctorũ hominum autoritate inter omnes
amnum conſtat,hãc urbem uetuſtate eſſe commendatiſſimã,ut quæ Iulio Cæſare auto-
eo loci (ubi quondam diui Bauonis monaſterium fuit,nunc arx eſt) facta ſit auctior,atq́
leò à Caio Cæſare Candauum dictum autumant.

Brugæ.

Ciuitas iſta nullam habet uetuſtatem, nec natura bene eſt munita, caretq́ præter-
fluente aliquo amne, niſi quod foſſa longitudine duorũ miliarium ad Sluſam uſ-
que manu facta eſt,æſtu cõcitato tantũmodo nauigabilis, per quã olim cum mer
catus Antuuerpiẽſis Brugis eſſet,merces nauiculis impoſitæ Brugas ducebãtur.
erum quum id mercatoribus ſatis graue eſſet, ac deinde Brugẽſes contra dominũ ſuum
aximilianum commoti eſſent,translatus eſt inde non ſine graui ciuitatis damno,merca
s ad Antuuerpiam, quo confluunt hodie mercatores ex omni natione, ex tota Germa-
a,ex Schleſzuuic,ex Hiſpania,Italia,Anglia,Scotia,Francia,& alijs terris, quanq́ Bru-
non penitus deſtitutæ ſint omni mercatu. Quantum enim attinet ad lanam,retinuit in
nc uſq́ diem priſtinam negociationem & mercatorum concurſum. Anno domini
88 commota urbs Brugenſis cepit regem Maximilianum,idq́ eo nomine,ut reſignato *Maximilianus rex capitur.*
rę dominio, traderet illud Philippo filio ſuo, cui cõſiliarios aſſignare uoluerũt quibus
nul adminiſtratio terræ cõmitteretur. Hanc autem diſcordiam excitauerũt præfecti re-
onis, qui duri fuerunt erga populum, exactiones graues imponentes,unde ipſi diteſce-
nt & nihil Maximiliano accedebat. Cõperta autem Fridericus Imperator filij captio-
,coacto magno exercitu ſine cunctatione deſcendit ad inferiorem Germaniã, & filium
erũ fecit. Habet & hæc ciuitas Brugẽſis multas ſub ſe ciuitates municipes, nẽpe Dam
enſes, Honcauereñ,Sluſenſes, Neoporteñ, Duynkircheñ, Greuelingeñ,Mardycheñ,
rneñ & liberos Franconates. Per hos Franconates intellige paruam Flãdriæ regionẽ,
æ propter obtenta olim priuilegia dicta eſt Franca terra,habetq́ 35 habitationes.

De ciuitate Hyprenſi.

TOta Flandria ad orientem & occidentẽ diuiditur in quatuor præcipua membra. Primũ & principalius eſt Gandauũ, alterũ Brugæ, tertiũ Hypra & quartum terra Franca. Hyprẽſis ciuitas arte & natura optime eſt munita, fiuntq́ in ea magnę nundinationes, præſertim in lana & optimis pannis, imò tota Flandria occupat hoc mercãtiæ genere, recipitq́ lanas ab Hiſpanis, Anglis & Scotis, & textos pannos mit tit in omnes totius Chriſtianitatis regiones.

De magnitudine & fertilitate Flandriæ.

LOngitudo Flãdriæ accipit à Scaldi fluuio, ut uerſus Antuuerpiam flectitur, uſq́ ad
nouam foſſam, quæ apud ſanctum Odomarum pro regionis defenſione eſt facta,
poteſtq́ pedibus curſoris ſpatio trium dierũ confici. Latitudo uero mẽſuratur iti
nere unius diei à Lyſa fluuio uerſus mare. Terra uero quæ ultra Lyſam uerſus Frã-
Flandria ciam exponit, uocat Flandria Gallica, habetq́ multas inclytas ciuitates, præſertim Dua-
Gallica. cum uulgo Duai, Tornacum quam uulgo Dornic & Tornay appellãt, & Inſulam, quam
Inſula ci Germani Ryſſel & Galli Lille uocant. Hannonia quoque & Arteſia, præſertim Atreba
uitas. tes, qui Arteſiæ pars ſunt, annumerantur ratione linguæ Flandriæ Gallicæ. Quantum ue
ro attinet ad terræ fertilitatem, ſcribunt Flandrenſes de patria ſua, agrũ illum maiorem ha
bere commoditatẽ ad ferẽda paſcua quàm frumenta, unde neceſſe eſt, ut Flandris aliunde
frumentum miniſtretur, præſertim ab Atrebateſijs, Ambianenſibus, Cameracenſibus &
alijs adiacẽtibus terris, imò ex Iutia, ex Hiſpania maritima & Anglia adfertur eis triticũ.
Conficiuntur apud eos plurimi caſei & butyrum: habent quoque laudatiſſimam captu-
Halleces. ram hallecũ, quæ omnia magno ſuo lucro mittunt in exteras regiones. Exprimunt etiam
oleum ex ſemine lini & raparum. Afferunt proinde eis mercatores Armorici ſal indeco
ctũ, quod ipſi nouerũt depurare ab omni fece. Habent portus maris optimos, præcipuẽ
Cluſæ, Oſtẽdæ, Neoportus, Dunckerkæ & Duynkirchi. Caret regio uino, ſed quod opti
mum & uarium aliunde importatur, nempe ex Gallia & Germania. Care tamen uendi-
tur propter longinquam uecturã & multorum uectigalium ſolutionem. Quapropter in-
colæ communiter utuntur ceruiſia. Abundat quoq́ Flandria lignis, ut etiam quidam pu-
Carbonaria tent Carbonariam ſyluam olim in ea fuiſſe, nempe in agro Tornacenſi. Alij uero uolunt
ſylua. eam in Hannonia extitiſſe, habentes ſuas coniecturas. In littore tamen maris, penuria eſt
lignorum, quapropter fouent ignem ceſpitibus graminoſis & nigra quadam
atque uiſcoſa gleba, quam Darinc uocant, cuius incendium gra
uem ſpargit odorem. Vtuntur quoque ſtramine &
ſtercore bouino ad ſolem torrefacto
pro ignis fomento.

In quante

In quanto periculo ſint Flandri ob æſtum & ſæuitiam maris.

QVando flat Corus,quem uentũ nautæ uocãt Norduueſt, & eſt medius inter uentum ſeptẽtrionalem & occidentalem, magno impetu cõmouetur mare, arbores quoq;,turres,eccleſiæ,& ſublimiores edes grauiter quatiunt, & interdũ ad terram deijciũtur. Excitant etiã nonnunq; tam horribiles procellę in mari, ut ſic cõmotæ longe in terrã agãtur, rumpant aggeres, inundent foſſas, diſſipent ſe-ta, deſtruantq; omnia obſtacula cõtra impetũ earum humana induſtria obiecta, quemadmodum anno Chriſti 1374 in Octobri factũ ſcimus, quãdo multa oppida inundatione maris perierũt, nẽpe Auenkerck, Hama, Iſendijck, Oſtmanſzkerck, Weſtend, Varna & Waerflet, ac deinde noſtra tempeſtate anno 1530 in Nouẽbri tam horẽdo impetu cõcuſſum eſt mare, ut æſtus eius deuaſtauerit plurima loca maritima, omnesque ciuitates maritimæ multũ incõmodatę fuerint, præſertim Caleſiũ, Grauelinga, Mardychũ, Dunkerkũ, Neoportus, Cluſa, Quatuor officia, Antuuerpia & ferè tota Selandia. Prope Neoportum aliquæ naues in portu hærentes, ſubito in profundum ſunt protractæ, agger in duobus locis ruptus & mare potenter in terrã Francã intromiſſum, porta una & pons ciuitatis diffracti, magnaq; pars inſulæ Cadſant prope Cluſam ſubmerſa. Inundantibus autẽ mari & fluminibus cum magna hominũ & rerum ſtrage, nõ tantum pagi, ſed & oppida Flandriæ & Selandiæ enauigata fuerũt cymbis fluuialibus. Ferũt maria omnia adeò inſolenter eo tempore aucta, ut ternis aut quaternis pedibus ſupergreſſa ſint aggerem. Cumq; inſula Bierſiet undiq; & ſemper alluatur mari tempeſtuoſo, quod ob eius cõtinuam commotionem uocant Dullart, id eſt, inſanum, illæſa tamen euaſit, & multi mirantur quod in hunc uſque diem non obruta fuerit fluctibus maris & planè ſubmerſa. *Nordweſt.* *Inundatio maris.*

Sequitur Genealogia dominorum, & comitum Flandriæ.

Ludericus ſiue Lydericus de Harlebec.
Engleranus filius Lyderici, à Germanis Ingram uocatus.
Odoacer, ab alijs Audacher appellatus, filius Englerani.

Ludericum, qui primũ in ſequenti genealogia tenet locũ, poſuit Carolus magnus anno Chriſti 792 præfectũ in Flandria ut ſyluẽſtrẽ regionẽ repurgaret à latrocinijs quę fiebant in terra illa inculta. Extendebatur dominiũ eius ab eo loco ubi hodie Brugæ ſunt uſq; ad Caleſiũ & Boloniã. Nec poterit eſſe is Ludericus, de quo iam ſuprà ſcripſi. Alij uero ſcribunt, quod poſt mortem Eſtoredi patris ſui in poſſeſſionẽ eius ſucceſſerit, ac deinde à Carolo magno in Saltuarium & præfectum Flandrici littoris conſtitutus fuerit.

2 Engleranus Luderici filius, factus eſt poſt patrẽ Foreſtarius Flãdrię anno Chriſti 808. Et quum regioni aliquot annis præfuiſſet, eliminaſſetq; rapacium hominum tyrannidem, mortuus eſt anno Chriſti 824. reliquitq; dominium filio ſuo Odoacro.

3 Odoacer de Harlebec factus eſt poſt mortem patris ſui Saltuarius Flandriæ, mortuus anno 837.

4 Balduinus iſte ferreus eſt dictus ob uirilem eius animũ, fortiaq; facta. Abduxit Iudithã filiã Imperatoris Caroli Calui, quã antea habuerat rex Angliæ, ob quam rem aliquot annis nõ potuit impetrare fauorẽ Imperatoris. Tandem tamen Imperator cõuerſus in clementiã, fecit eum primũ comitem Flandriæ, deditq; ei in dotem totam Flandriã, quam & coronę Franciæ ſubiecit, etiãſi tunc indiſcreta eſſet à Romano imperio. Cũ uero Flandria tẽporis ſucceſſu plurimis adornaret urbibus, creſceretq; in diuitijs & ſequeſtratũ eſſet regnũ Franciæ à Rom. imperio, Flandria autẽ apud imperiũ maneret, nullum non mouerunt lapidem reges Franciæ, quo illam rurſum ad ſe traherent, multa paſſim excitantes prælia, quibus tamen parum promouerũt. Diuidunt duo iſti amnes, Scaldis & Somona Flandriã in duas ferẽ partes. Eſt autẽ Somona ad occidentẽ Flandriæ: & quicquid eſt citra Scaldẽ uerſus Somonã, paruit iam à multis annis Gallis, & terra quæ eſt ultra Scaldem, ut eſt comitatus Alſt, terra Vuaſię, Quatuor officia, & Selandię inſulæ, ſubiacet Romano imperio, à quo comes Flandrię feudum illud habet, & eſt imperij Marchio. Cæterũ hic Balduinus extruxit Brugis caſtrum contra Nordmannos, obijtq; anno poſt Chriſtum natum 879.

5 Balduinus Caluus ſecũdus comes Flandiæ, habuit uxorem filiam regis Angliæ, mortuusq́ʒ eſt anno 918 cõditus Gandaui. Tempore huius principis eruperũt ex ſeptentrionalibus partibus Nordmanni, & irruẽtes in Flandriã, multa illi circa Scaldem intulerũt dãna. Collecti ergo incolæ ſtrauerũt in Carbonaria ſylua circiter octo millia, qua cæde hoſtes magis irritati, cœperunt multo crudelius graſſari in terra, exurentes ciuitates & uicos, Tornacũ, Aldenburgũ, Rodenburgum, Bononiã, Casletum, Hypram, Duacum, Taruannam, Antuuerpiam, &c. Adeò ſæuiebant, ut nemo illis poſſet reſiſtere. Et ut cohercerent à ſua tyrãnide, dedit Carolus Cæſar regi eorũ uxorẽ Gillam regis Lotharij filiã, deſignauitq́ʒ pro dote regionẽ Friſię. Deinde anno 888 Carolus Craſſus Imperator dedit illis Neuſtriã, quæ ab ipſis Normãdia eſt appellata, habetq́ʒ Rothomagum metropolim.

Sæuicia Nordmannorum.

Neuſtria uocatur Nordmannia.

- 4 *Balduinus ferreus primus Flãdriæ comes obijt 879.*
  - 5 *Balduinus caluus*
    - *Adolfus comes Bononienſis*
    - 6 *Arnolfus comes Flandriæ*
      - 7 *Balduinus iunior*
        - *Iohanna uxor Gotfridi Montenſis.*
        - 8 *Arnolfus*
          - *Mathildis*
          - 9 *Balduinus cũ pulchra barba*
            - 10 *Balduinus pius obijt 1067.*
              - *Mathildis, cuius maritus Guilelm. dux Normandiæ*
                - *Guilelmus*
                - *Henricus* — 16 *Guilelmus*
                - *Robertus*
                - *Richardus*
                - *Mathildis*
                - *Lucia*
                - *Cecilia*
              - 11 *Balduinus Montẽſis obijt 1070.*
                - *Arnulfus*
                - *Balduinus*
              - 12 *Robertus Friſius*
                - *Maria monialis*
                - *Philippus Comes Hyprenſis*
                - *Gertrudis uxor Landgrauij Alſatienſis.*
                - 13 *Robertus Ieroſolymitanus obijt anno 1111.*
                - *Adela, cuius maritus Canutus rex Daniæ*
      - *Elſtrudis*
      - *Lutgardis.*
  - *Rudolfus comes Cameracenſis.*

6 Arnolfus iſte plurimum cõmendatur à prudentia ſua. Is inſtaurauit & in melio rem ſtatum redegit ciuitates Hyprenſem, Furnẽſem, Bergeñ, Broburgeñ, Dixmudeñ, 8 quaſdam alias ciuitates. Inſtituit quoq́ʒ Brugis, Cortraci & Casleti annuas nundinas atc emporia. 7 Balduinus iſte quartus fuit in Flandria comes, habuitq́ʒ uxorẽ Mathildem filiã ducis Saxoniæ. Eo autem mortuo, uxor relicta duxit maritum Gotfridũ comitem, genuitq́ʒ Gotfridum & Gotelonem duces Lotharingiæ.

8 Arnolfus quintus Flandriæ comes, duxit uxorem Roſulam filiam Berengarij regis Italiæ, quæ mortuo hoc Arnolfo nupſit anno 988 Roberto Capeto regi Franciæ.

9 Balduinus cum pulchra barba accepit uxorem Oginam principis Lutzelburge filiã. Ipſe dicitur condidiſſe anno Chriſti 1007 ciuitatem inſularum. Mortuus eſt ann 1035. Fuit autẽ uir ſtrenuus atq́ʒ ob id Henrico ſancto Imperatori ualde acceptus, ut et dono ab eo accipere mereretur Valachriam & reliquas Selandicas inſulas, unde natũ e perpetuũ diſſiduum inter Flandriam & Holãdiam, quod ferè quadringẽtis durauit anni Nam Holandi ſibi uolebant uẽdicare harum inſularũ dominiũ, quod ante multos annc acceperant à Ludouico Imperatore, nepote Caroli magni. Sunt autẽ quinq́ʒ inſulæ Selan dicæ, quarum nomina ſunt Valachria, Scaldia, Zutbeuera, Nortbeuera & Borſelia, qu uulgo appellant Walachren, Scaldien, Zutbeuerland, Nortbeuerlãd, land von Borſzler

Inſulæ Selandicæ.

10 Balduinus pius accepit uxorem Adelam filiam Roberti regis Franciæ. Ipſe co ſummauit incœptũ ædificiũ ciuitatis inſularũ anno Chriſti 1054. Cinxit enim eam murc muniuitq́ʒ arce. Natus fuerat in ea, & idcirco ſupra alias ciuitates amauit eam. Mortuu eſt anno 1067.

Ciuitas Inſularum.

11 Balduinus Montenſis duxit uxorem Richildim filiã Raginerij comitis Montenſis in Hannonia. Conceſſit in fata anno 1070. Soror eius Mathildis nupſit Guilelmo duci Normandiæ & regi Angliæ.

Matthæus — *Ida*, *Mathildis*
Petrus
Philippus Namurcenſis comes
Gertrudis
Iſabella Philippi regis Franciæ uxor.
Sibylla uxor comitis Lutzelburgen.
Henricus

17 * *Theodoricus Landgrauius Alſatiæ*
18 *Philip. Alſatien.*
19 *Margarita, cuius maritus Balduinus comes Hannoniæ*

14 † *Balduinus Securis*

15 *Carolus Brugis occiſus*, *Ingerta.*, *Cecilia* — *Arnolfus*

20 *Balduinus comes Flãdriæ et Hãnoniæ, atq; Imperator Cõſtantin.*

21 *Iohanna cum duobus maritis fuit ſterilis*

22 *Margarita comitiſſa Flãdriæ & Hannoniæ, Bochardus Auiens unus eius maritus & Guilelmus à Dampier alter.*

Iohannes Dampier — *Iohannes comes Hannoniæ*, *Guilelmus epiſcopus Cameracenſis*, *Bochardus epiſcopus Metenſis*, *Guido epiſcopus Traiecten.*
Iohannes Auiens
Balduinus Auiens
Balduinus Dampier

23 *Guido Dampier comes Flãdriæ*

24
Robertus Betunien. — *Ab hoc deducitur genealogia ulterius*
Wilhel.
Balduinus epiſcopus
Philippus
Margarita Brabantiæ duciſſa — *Gotfridus*, *Margarita*
Beatrix
Iohannes Namurc. — *Guilelmus*, *Margarita*
Guido
Henricus
Aliſa
Philippa
Margarita regina Scotiæ, deinde comitiſſa Geldriæ.

12 Robertus iunior filius Balduini Pij, cui pater dedit uxorem Gertrudem uiduã relictam comitis Holãdiæ, aſſignãs ei pro portione hæreditaria quinq; inſulas Zelandicas, comitatũ Aloſtanum, terram quatuor officiorũ unà cum ingenti ſumma pecuniæ. Adegit quoq; eum iureiurando ut his cõtentus nunquã fratri foret iniurius. Erat enim Robertus uir animo audaci ac præferoci, imperij cupidus, ad arma natus, & contrà Balduinus placido ac manſueto ingenio. Celebratis uero nuptijs in Holandia, Robertus indicẽs Phriſijs bellũ, partẽ aliquãtã eius regiõis ſubegit, indeq; nomẽ ſibi Friſio peperit. Balduinus uero pater paulò poſt uita excedens cõmiſit Roberto filiorũ ſuorũ tutelam, Arnolfo Flandriã & Balduino Hannoniã teſtamẽto aſſignans. Eoq; defuncto poſcebat Robertus tutelam iuxta formã teſtamenti. At Richildis relicta uidua negans tutelam, occaſionẽ præbuit, ut ſe inimicũ declararet domus Flandriæ. Tunc Richildis feroci animo inuaſit quicquid Robertus habuit in Flãdris, nẽpe comitatũ Aloſtanũ, quatuor officia, inſulasq; Selãdicas & aduerſantes ſibi aliquot uiros primores grauiter mulctauit. Quod uidẽtes Flandri exécrabanẽ durũ mulieris imperiũ, sciſſaq; eſt Flandria in duas partes. Gandenſes, Brugẽſes, Yprenſes, Corttacenſes, Casletani, Furnenſes, Burgeñ, &c. ſequuntur Robertũ: Atre- *Imperioſa. mulier.*

bates uero, Duacẽſes, Tornacẽ, Audomarẽſes, Bononiẽ, &c. adhærẽt Richildi & Arnulfo filio eius Flandrenſi comiti. Robertus autẽ expulit Richildim & filium eius, qui fugientes uenerunt ad Philippum Francorũ regem, ſollicitantesq; illum obtinuerunt, ut rex cum exercitu ingrederetur Flandriam. Robertus uero cum ſuis magno impetu & ardore hoſtem imparatum inuadit, in fugam uertit & Richildim capit. Cumq; & ipſe caperetur ab hoſtibus, pro ſua liberatione coactus eſt Hãnonienſibus Richildem reddere quæ Caſſeti ſeruabatur. Deinde rurſum factus eſt cum hoſte cõgreſſus, ceciditq; inter alios comes Arnolfus, Richildis uero cum filio Balduino fugatur in Hannoniam. Ferũt in hoc prælio ad uiginti duo occubuiſſe hominum millia. Robertus itaq; Flandriam per uim obtinuit.

24 *Robertus Betunien.*
- *Ludouicus comes Niuernen.*
  - *Margarita*
  - 25 *Ludouicus obijt 1346.*
    - 26 *Ludouicus Malanus obijt 1383.*
      - 27 *Margarita Ab alijs uocatur Kunigundis. Maritus eius Philippus dux Burgundiæ.*
        - *Catarina*
        - *Maria uxor Amedei Subaudi*
          - *Ludouicus dux Subaudiæ*
          - *Maria*
        - *Margarita*
        - *Antonius dux Brabantiæ & Lotharingiæ*
          - *Iohannes dux Brab*
          - *Philippus dux Brabantiæ*
        - *Philippus princeps Niuernen.*
          - *Ludouicus*
          - *Iohannes*
          - *Vgellanus*
        - 28 *Iohannes dux Burgundiæ, comes Flandriæ*
          - 29 *Philippus pius* { *
          - *Margarita*
          - *Iſabella*
          - *Maria Cleuenſis* { †
          - *Anna regina Angliæ*
          - *Agnes uxor Borbonis* { ⊙
- *Robertus princeps Casleti*
- *Iohanna*
- *Iole*
- *Mathildis*

Duxit autem tãdem alteram uxorem, filiam ſcilicet Bernhardi ducis Saxoniæ. Richildi uero ut recuperaret filio ſuperſtiti paternam ditionem, conuerſa eſt ad epiſcopũ Leodienſem, & aſſenſu Henrici Cæſaris ſubiecit illi in perpetuum Hãnoniam, ſeq; eccleſiæ Leodienſis profeſſa eſt beneficiariam, impetrauitque ab eo magnam uim pecuniæ, qua nouum bellum inſtaurauit, ſed inanes erant omnes eius conatus. Gerebat deinde cõtinenter Robertus bellum cũ nepote ſuo Balduino Montenſi iuſto Flãdriæ hærede, qui pro indigniſſimo habut, paterno ſe per patruũ ſpoliari principatu. Firmatis uero in pace rebus, Robertus profectus eſt in Syriã & reuerſus mortuus eſt anno 1093. cuius filia Adela nupſerat Canuto regi Daniæ, ſed qui poſtea furore Danorum fuit interfectus, propterea quod eis perſuadere conaretur ut decimas penderent ſuarum frugum, unde uiuerent ſacerdotes. Canuto occiſo, Adela regina tam efferatæ gentis declinans furorem, cum Carolo impubere clanculum profugit, redijtq; in Flandriam ad patrem, duabus in Dania relictis filiabus. Nupſit autem poſtea Rogerio duci Apuliæ. Gertrudis uero altera filia nupſit primum comiti Louanienſi, deinde Theodorico Landgrauio Alſatienſi.

Hãnonia ſubijcitur eccleſiæ Leodienſi.

15 Robertus filius Roberti rerum potitur apud Flandros unà cum uxore Clemẽtia filia comitis Burgundiæ, profectusq; eſt cum principibus, comitibus & alijs militibus & q

ꝗ́ magnam expeditionem parauerunt in terram ſanctam cõtra Saracenos. Reuerſus ue-
o anno 1100 cum incredibili lætitia eſt acceptus à ſuis. Deinde anno 1111 in bello Angli-
o interijt. Cõfoſſus enim equus eius, ipſe autem lapſus & oppreſſus tertia die expirauit.

14 Balduinus cognominatus fuit ſecuris, à ſumma legũ ſeueritate, ſiue quod ueterũ egum more ſecurim manu geſtare conſueuerit. Hic furũ latronũꝗ licentiã, quæ militan-e in Aſia patre incruduit, puniuit acerrime, tutumꝗ negociatoribus præſtitit acceſſum. Cumꝗ demum Francorum regi opem ferret cõtra Anglum, uulnus letale in capite acce-pit, unde tandem mortuus eſt, poſtquam Carolum ſuum amitinũ Danorum regis filium nſtituiſſet hæredem.

Antonius
Iodocus
* 30
Carolus

31 *Maria cuius maritus Maximilianus*

32 *Philippus dux Auſtriæ*
Frãciſcus obijt puer
Margarita, habuit ſponſum unum & duos maritos

33 *Carolus Imperator cuius uxor Iſabella Emanuelis Portugalliæ regis filia*
— *Philippus rex Hiſpaniæ*
— *Maria*
Ferdinandus Romanorum & Bohemiæ rex
Leonora primum Portugalliæ deinde Franciæ regina
Iſabella regina Daniæ
— *Dorothea, Friderici Palatini uxor*
— *Chriſtiana, primum Mediolanen. deinde Lotharingiæ ducißa*
Maria regina Vngariæ
Catarina regina Portugalliæ, uxor Ioannis regis

† *Iohannes dux Cleuen.*
AdolphusRaueſtanus
Margarita ducißa Bauariæ
Catarina ducißa Geldriæ
Maria ducißa Aurelianen.

☉ *Carolus comes Claromõtanus*
Iohannes archiepiſcopus Lugdunen.
Ludouicus epiſcopus Leodien.
Iacobus comes à Bello ioco
Petrus Borbonius
Agnes ducißa Calabriæ
Catarina
Iſabella

15 Carolus. Hic ita ſe geſſit, ut malis eſſet formidini, à bonis autẽ impẽſe amaretur. Cumꝗ anno 1126 ingens fames oboriretur in Flandria, tanta huius principis fuit erga pauperes miſeratio, ut uno quodã die Hypris ſeptẽ millia & octingentos panes præter pecuniã & ueſtes egenis diſtribuerit, ceruiſia cõfici inhibita, iuſſisꝗ occidi tota Flandria canibus. Eodem anno oborta contra eum Brugis cõſpiratione, optimi principis caput in templo orantis ab impijs tam grauiter eſt percuſſum ut cerebrum eius in pauimentum ſpargeretur. Sed parricidæ comprehẽſi exquiſitis ſupplicijs ſunt interfecti. Carolo itaꝗ interfecto non fit concertatio pro principatu Flandriæ, inualuit tamen Ludouicus Frãcorum rex, qui Guilelmum Normannum comitem Flandriæ nuncupauit. *Canes tẽ famis occi tur.*

16 Guilelmus Normannus à Flandrorum comitum ſtemmate Mathildem Balduini pij filiam paternam habuit auiam, fitꝗ comes Flandriæ, cum tamen alij eſſent competitores propinquiores, nempe Arnolfus Danus nepos ex ſorore Caroli, Teodoricus Alſatius. Hic itaꝗ Guilelmus ab Henrico Angliæ rege patruo ſuo à Normannia exactus, gratẽ ſuſceptus à Flãdris, perſecutus eſt Arnolfum Danum, coẽgitꝗ eum redire domum unde uenerat. Deinde cogitans de recuperãda Normãnia, impoſuit noua & inaudita Flandris uectigalia, magiſtratus precio creauit, omniaꝗ illi pecunia erant uiliora. Videntes er-

go Flandri inexplebilem eius auariciam & intolerabilem rapacitatem, clanculum conſul-
tabãt quid factu opus eſſet, cenſebantq; euocandum Theodoricum Landgrauij Alſatien
ſis filiũ. Veniens ergo Alſatius acceptatus eſt à Flandris & Guilelmus eiectus. Grauiter
itaq; Guilelmus offenſus, undiq; militem collegit, Theodoricum in Inſula oppugnat, ſed
nihil effecit. Diuertẽs ergo ad Aloſtanos cœpit illos grauiter affligere, ſi quo pacto Theo
doricum eliceret ad prælium. Videns autem Alſatius uim hoſtium Aloſtanis grauiter im-
minere, magno ſe animo ad illos cõtulit. Et cum Guilelmus ad portas uſq; Aloſtanas Al-
ſatium inſequeretur, baliſta ictus paulò poſt deceſſit, anno ſcilicet 1128.

Landgrauius Alſatiæ fit comes Flandriæ.

17 Mortuo Guilelmo Normanno, Theodoricus Alſatius Roberti Friſij ex filia ne
pos rem Flandricam ſuſcepit. Hic primam habuit uxorem, relictam Caroli comitis prede
ceſſoris ſui, qua mortua duxit Sibyllam filiam Fulconis Andegauenſis Ieroſolymorum re
gis. Huius tẽporibus nempe anno 1135 Oceanus ſe effudit in cõtinentem, bonamq; Flan-
driæ, Holandiæ ac Friſiæ partem ſubito ſubmerſit, magna tum hominum tum pecudum
multitudine extincta. Anno 1138 Theodoricus comes cura Flandriæ uxori Sibyllæ de-
mandata, profectus eſt magno comitatu in orientem, ſocero ſuo regi Ieruſalem opem la
turus aduerſus Aegyptiorum barbariem. Deinde anno 1147 rurſum profeſſus eſt ſa
cram militiam, ſecutus Conradũ Cæſarẽ, reuerſusq; tandem anno 1150 tradidit filiã ſuam
Margaritam Balduino comiti Hannoniẽſi uxorem, eaq; ratione ſublatũ eſt bellum quo
fuit inter Flandros & Hannonienſes. Anno 1157 Theodoricus cũ Sibylla uxore terti
profectus eſt Ieroſolymam ut Balduino Ieroſolymorũ regi opem ferret cõtra Saracenos.
Vbi Sibylla abdicato mundo monaſticen eſt profeſſa. Theodoricus uero omni uita pie
tate inſignis, religione illuſtris, munificẽtia clarus, fortitudine, iuſticia ac rerum geſtarun
magnitudine inclytus, anno 1168 Grauelingis moritur.

Inundatio maris.

18 Phillipus Alſatienſis mortuo patre ſuſcepit rerum gubernacula, adiecitq; Flãdri
iure uxorio omnem Veromanduorũ comitatũ. Soror eius Margarita nupſit Balduino fi
lio comitis Hannoniæ. Matthæus uero frater duxit uxorem inſtigante Henrico Anglo
rum rege, Mariam monialem & abbatiſſam, comitem Bononię, factusq; eſt ad eum mod
comes Bononiæ: ex qua duas tulit filias Idam & Mathildim. Sed ſtatim aqua & igni à R
morũ põtifice interdictus, coactus eſt illã remittere ad monaſteriũ. Ida ſucceſſiue tres ha
buit maritos, Gerardum comitem Geldriæ, Bertolfum ducem Zeringiæ, & Reginaldu
comitẽ de Caſtris. Mathildis uero nupſit Henrico comiti Louanienſi. Et cum pater ea
rum Matthæus ſine uirili ſemine ante oppidũ quoddam ſagitta ictus decederet, nec à Ph
lippo ob coniugis ſterilitatem ſperaretur hæres, Philippus magno affectus dolore, Petr
fratrem retractum ab eccleſia Cameracẽſi, ubi fuerat epiſcopus electus, equeſtri donau
dignitate, ac comitem Niuernenſem matrimonio illi copulauit, ex qua ut filiam unica
Sibyllam ſuſcepiſſet, accepto ueneno interijt. Philippus ergo ann

Vnde tot leones in inſignibus.

1177 ſororem ſuam Margaritam Hannoniæ nuptam comiti, hær
dem inſtituit & ad cognatum ſuum regem Ieroſolymitanum in S
riam profectus eſt, ubi cum aliquandiu manſiſſet redijt ſequenti a
no domũ, aſſumpto leonis nigri nouo ſigno. Principibus enim B
garum parantibus nouam expeditionem in Syriã, aſſumpſerunt
riorũ colorũ leones, relictis ueteribus inſignibus. Anno 1182 mo
tua eſt Eliſabeta Philippi principis uxor, comitiſſa Veromãdię, lo
go & inſanabili implicita morbo. Duxit deinde Philippus com
alteram uxorẽ, Mathildẽ filiam Alfonſi regis Portugalliæ. Anr
uero 1191 ſcuſcipiens arma ſacra mortuus eſt in Syria, poſtq; rexerat Fladriam 24. anni

19 Margarita ſoror Philippi & uxor Balduini comitis Hanonieñ. ſuſcepit gub
nacula Flandriæ, licet multa loca ei auferrent, nempe Atrebates, Aria, Fanum Odoma
comitatus quidam cum tota occidentali Flandria uſq; ad foſſam nouam quæ Ludouico
gi attribuebantur. Deinde Mathildi relictæ uxori uiduæ ſunt aſſignata uſufructualia in
ta poſſidẽda, Duacũ, Inſula, Sluſa, Casletum, Furnæ, &c. Balduinus itaq; uxoris nomi
ſalutatus eſt comes Flãdriæ. Decurtato aũt comitatu Flãdrico, Gandauẽſes inter cæter
ciuitates primas ſibi uendicabãt partes, ſummãq; imperij ad ſe retrahebãt, indigne ferẽt
ꝙ tanta Flandriæ portio ad Gallos abijſſet, Margaritã ac Balduinũ recipere recuſauer
niſi prius ipſorũ cõſuetudines, atq; ea quæ illis Philippus comes dediſſet priuilegia con
maſſe

maſſent. Mortua autem Margarita anno 1194 ſalutatᷓ comes Flandriæ Balduinus filius eius,ſucceſſurus quoq; patri in Hannonia.

20 Balduinus Balduini filius uxorē duxit Mariam filiam Henrici comitis Cāpanię, Philippi regis Franciæ ex ſorore neptem. Fit deinde Imperator Cōſtantinopolitanus anno 1204. Cumq; ſequenti anno Adrianopolim urbem obſideret, cōmiſſo prælio interemptus eſt,ac poſtea nunq̃ uiſus. Frater eius Hēricus duxit uxorem Petri Namurcēſis filiā. Soror uero Eliſa ſeu Iſabella nupſit Ludouico regi Frācię, futura mater ſancti Ludouici: atque ob eas nuptias diuiſa eſt Arteſia à Flandria & ſorori in dotem aſſignata, quod poſteris tēporibus multorū præliorū fomentū fuit. Porrò Iolen aliā ſororē matrimonialiter duxit Petrus Altiſiodorēn,ex quibus natus eſt Robertus Imperat. Græcorū & Philippus comes Namurcēn. Sibyllam tertiā ſororē duxit uxorē Gerardus comes Lutzelburgēn.

Comes Flandriæ fit imperator.

21 Iohanna filia Balduini anno 1211 cōciliante Mathilde Portugallenſi nupſit Ferdinando Sanctij Luſitaniæ regis filio. Eodem tempore Bochardus Aueniensis ex Britannia duxit uxorem Margaritā Iohannæ ſororē,cui tutor fuerat attributus. Fuerat hic Bochardus à Philippo Alſatio à teneris educatus, literis imbutus & tandē Aureliani profeſſor factus iuris ciuilis,deinde archidiaconus Laudunenſis ac Canonicus Tornacēſis atq; ſacris initiatus propinquis inſcijs. De hinc redijt in Flandriam laico habitu ſpecieq́; equeſtri ſuū diſſimulans ordinem. Reliquit quotquot habuit ſacerdotia atq; ad ſtudia militaria & equeſtrē dignitatē ſe tranſtulit. Huic Balduinus Imperat. ad Aſiaticū accinctus bellum, liberorum ſuorū tutelam cōmiſit & procurationem Flandriæ Hannoniæq́;. Eo in munere impigre ac dexterrime uerſatus, magnas ſibi opes ac diuitias parauit. Poſtquā autē innotuit eum eſſe ſubdiaconū, Iohanna principe omnibus eum modis inſectante, trepidus & ſupplex refugit ad papā, ſi quo modo expediri à ſacris atque manere in matrimonio poſſet. At papa iubet ut Margaritā dimittat, illiq́; & ſorori eius de tanta iniuria ſatisfaciat, inſuper in Aſiam proficiſcatᷓ militaturus cōtra barbaras gentes, & reuerſus in ſuſcepto ſemel uiuendi inſtituto æternū maneat. His oneratus mandatis in Syriam proficiſcitur,ſed domum inde reuerſus cōſpecta uxore ac liberis; dixiſſe fertur, uiuū ſe malle excoriari quàm cōplere ea quæ Romanus iniunxerat. Tunc à Romano pōtifice interdicitᷓ participatione piorum,mortuusq́; eſt anno 1221. Sunt qui ſcribunt eum diu Brugis in uinculis detētum & tandem Rupelmondę capite trūcatum. Porrò Ferdinandus grauiſſima cum rege Galliæ gerens bella tandem ab eo captus eſt anno 1214. Anno 1225 exortus nebulo quidam perturbauit omnem Flandriā Hannoniamq́;, auſus ſcilicet ſe mentiri Balduinum Iohānę comitiſſæ Flandriæ patrē apud uulgus nunq̃ nō mobile,eo quod ſtatura corporis, & lineamentis haud admodū malè Balduinū referret. Veniensq́; Cōpendium cum magno comitatu,toga ueſtitus rubra, albamq́; dextra gerens uirgam, ab epiſcopo Bellouacorum publicè interrogatus, quo loco in uerba iuraſſet Philippi regis, item abs quo atq; ubi balteo fet inſignitus, ubi loci ac quo die celebraſſet ſponſalia cum Maria Campana, hærens æſtuansq́; primū obmutuit,deinde tridui petijt ſpaciū ad reſpondendū. Ob hæc aliaq́; huiuſmodi pro impoſtore habitus,fide qua uenerat dimiſſus eſt, & fugiens uenit in Burgundiam,ibiq́; captus uenditus eſt Iohannæ comitiſſæ 400 marcis argēti. Tum ſe aperire coactus fatetur ſuam audaciā & nequitiam, traductusq́; per omnia oppida Flandriæ & Hannoniæ,cauſaq́; eius Inſulæ in iudicio cognita patibulo ſtrangulatur. Vulgus tamen Iohannam ſuſpēdiſſe patrē ſuum fabulabatᷓ,eumq́; tam fœdū de muliere optima in hāc noſtram memoriā tranſmiſit rumorem. Pronū eſt ſemper uulgus indocile ad ſtultas falſasq́; cōciendas opiniones. Anno 1226 interuētu Blanchæ reginę Ferdinandus comes Flandriæ uinculis eſt ſolutus,poſt annos ſcilicet 12 ac quinque menſes q̃ fuerat captus grauiſſimis præſcriptis cōditionibus. Mortuus eſt deinde Ferdinādus anno 1233. Iohāna uero relicta uxor anno 1237 nupſit Thomę fratri comitis Sabaudię,quę & ipſa mortua eſt anno 1244.

Sacris initiatus duxit uxorem.

Obſcurus quidam fingit ſe imperatorē.

22 Margarita ſoror Iohānæ principis,nupſit poſt mortē Bochardi primi mariti,de q̃ iam ſcripſimus,Guilelmo Dāpetræ Burgūdici ſanguinis uiro,genuitq́; Guilelmū,Guidonem,Iohannē & Mariā,maritus uero obijt diē ſuū anno 1241. Margarita autē poſt mortē ſororis & mariti ſucceſſit in regnū,cœpitq́; cū filio natu maximo prudēter ac ſtrenue gubernare. Initio tamē adminiſtrationis, Friderici Cæſaris & Leodiēſis epiſcopi offenſam incurriſſe memoratᷓ, eo q iureiurādo ſe illis nō deuinxiſſet, deq́; Hannonia fidē in tempore non iuraſſet. Anno milleſimo ducenteſimo 45 oritur de ſucceſſione Flandriæ inter Margaritæ filios magna cōtentio,adeò ut Guilelmus,Guido & Iohannes poſteriore thoro procreati,

ro procreati, Iohannem ac Balduinũ fratres ſuos ex matre per ignominiã nothos appella-
rent. Iohannes uero Aueníenſis ſubnixus ope comitis Holandiæ, cuius ſororem duxerat
uxorem, matri ſuæ bellum indixit, eo quod Guilelmo Dampetrę poſterioris thori primo
genito Flandriã poſt ſe deſtinaret, quã ſibi debitã contendebat. Factum tamen eſt ut arbi-
trio magnorũ uirorum diſſidiũ illud taliter cõponeretur, ut poſt mortẽ Margaritæ Dam-
petra Flandriã, Aueníenſis uero adiret Hannoniã, ſuisqꝫ uterqꝫ fratribus iuxta conſuetu-
dinem per ſortem bonorum prouideret. Iohannes uero pertæſus longam matris uitã, re-
bellionẽ faciens matri, inuaſit Hannoniã, deuinxitqꝫ ſe iureiurando epiſcopo Leodienſi,
& hinc Flandrię quoqꝫ partes quaſdã, nempe Vuaſios, quatuor officia, Aloſtanos, &c. po
pulari cœpit, cauſatus Flandricum dominatũ & quicquid beneficio imperij teneretur, nõ
eſſe cognitionis regis Franci. Margarita cognitis hoſtium uiribus in cõditiones deſcen
dit, pacem à filio redemit, ſexagintamillibus aureorũ numeratis eidem. Porrò frater eius
Dampetra ca- Guilelmus Dampetra, cui deſignata fuit Flãdria, profectus ad militiam ſacrã & captus à
ptus à Solda- Soldano cũ alijs multis Chriſtianis principibus atqꝫ magno auri põdere liberatus, rediẽs
no. miſerabiliter eſt in Hannonia occiſus, quod Iohannis Balduiniqꝫ fratrũ, qui peſſimè illum
oderant, proditione factũ ſcriptores teſtantˇ. Incrudeſcit nouũ bellum, uincitur Margari
ta, capiũtur filij eius Guido ac Iohannes ab Holando, qui Iohanni Aueníenſi opem tulit
Offertur Holando magna uis pecuniæ ut captos liberos reddat, ſed fruſtra hoc & alia te
tantur. Paulo poſt Guilelmus Holandus in Friſiam proficiſcitˇ ut bello eam gentem qua
teret, ſed uictus & occiſus eſt ibi. Dumqꝫ aliena conatus eſt rapere, perdidit ſua. Siquiden
Iohannes Aueniẽ. ex Clade Guilelmi adeò fractus eſt, ut ex mœrore animi morbo cõtr
cto, haud diu pòſt finem fecerit uiuendi. Sicqꝫ liberati ſunt Guido & Iohannes Flandre
ſes ſed non ſine grandi ære. Factum quoqꝫ eſt matrimoniũ inter Florentiũ filiũ Guilelm
regis & Beatricem Guidonis comitis filiam, cui Selandia pro dote quoqꝫ eſt aſſignata, a
pellatusqꝫ eſt Florẽtius primus Selandiæ comes, quã cum omnibus ipſius inſulis poſſedi
23 Guido comes Iſabellam Luceburgẽſis filiã duxit uxorem, factusqꝫ eſt anno 127
princeps Flãdrię quãdo mortua eſt mater eius Margarita. Iohãnes uero Iohãnis Auenie
ſis filius adijt Hannoniã. Guido ſucceſſiue duas habuit uxores. Ex prima, Mathilde ſcil
cet, ſuſtulit nomẽ liberos, & ex alia Luceburgenſi, ſex. Obijt anno 1304 in uinculis reg
Francorum. 24 Robertus Betuniẽſis patri ſucceſſit in comitatu Flandrẽſi, co
traxitqꝫ matrimoniũ cum filia ducis Burgundiæ, mortuus anno 1322. Beatricem ſorore
eius accepit uxorem comes Holandiæ, factusqꝫ eſt comes inſularũ, ut iam oſtendimus. I
hannã uero aliã ſororẽ duxit princeps Iuliacenſis, ſicut & Iohannis Namurceñ. filiã Ma
garitam duxit alius comes Iuliacenſis. Porrò filia eius Mathildis nupſit duci Lotharing
25 Succeſſit Ludouicus iſte auo ſuo Roberto in principatu Flandriæ. Mortuus
enim pater eius ante auum. Habuit autem uxorẽ filiam Philippi Longi regis Francoru
26 Ludouicus Malanus, dominus Flandriæ, Niuerniæ, Raſtellæ, & poſt matris ſ
mortem dominus Burgundiæ, Arteſiæ & Salinæ. Accepit autem uxorem Margaretan
liam Iohannis ducis Brabantiæ, factusqꝫ eſt per eam dux Brabantiæ, Lemburgi, Lothar
gię, &c. Dictus eſt Malanus à certo quodã loco. 27 Margarita unica filia Lu
Malani & hæres Flandriæ, Arteſię, Salinę, Niuernię, Raſtellę, Brgundiæ, Mechlinię, An
uuerpię, &c. Hęc nupſit Philippo filio regis Francorũ, qui per eã factus eſt dux Burgu
diæ & comes Flandriæ. Frater eius rex Carolus dono dedit fratris ſocero quater cente
millia coronatorum. Mortua eſt autẽ mulier anno Chriſti 1404 relictis multis liberis,
ter quos Catarina uxor facta eſt Lupoldi ducis Auſtriæ, Maria uero nupſit Amedeo d
Subaudieñ. genuitqꝫ Ludouicũ ducẽ Subaudiæ & Mariã uxorem uicecomitis Medio
neñ. Porrò Margaretã duxit uxorem comes Holandiæ & Hannoniæ. Diſcrepãt tam
iſta paululum ab illis quæ ſuprà in genealogia ducum Burgũdiæ ſunt dicta. Antonio c
uenerũt Brabantia, Lotharingia & Lemburgũ. Philippus uero frater Antonij factus
dominus Niuernæ & Raſtellæ; Porrò Vgellani filiam accepit Iohannes Cliuenſis.
28 Iohannes dux Burgundiæ & comes Flandriæ duxit uxorem filiam comitis H
noniæ & Holandiæ, mortuus 1419. Reliquit autem filium unum & multas filias. Ma
reta in duplici coniugio ſterilis fuit. Iſabella & Catarina quoqꝫ ſine liberis deceſſerunt
29 Philippus pius, dux Burgũdiæ & comes Flandriæ duxit uxorem Iſabellam re
Portugalliæ filiã. Cumqꝫ nepos fraternus moreretur, factus eſt quoqꝫ anno 1430 dux B
ban

antiæ. Genuit proinde tres filios, è quibus Iodocus & Antonius ſine liberis deceſſerunt.
30 Carolus, potentiſſimus dux Burgūdiæ, Brabantiæ, comes Flandriç, &c. cuius pri
a uxor fuit filia Caroli regis Frācorū 7, ex qua nullā ſuſtulit prolē. Altera fuit filia Ca
oli ducis Borboniæ, & tertia ſoror regis Angliæ. Interijt hic dux Carolus anno 1476.
31 Maria filia unica Caroli Burgundi, cuius mater Eliſa filia fuit duciſſæ Borbonis.
lanc duxit Maximilianus anno 1478, mortuaq́ꝫ eſt anno Chriſti 1481.
32 Philippus dux Auſtriæ, Burgundiæ, Brabantiæ, comes Flandriæ, &c. duxit uxo-
m Iohannā filiā Ferdinandi regis Aragoniæ & Eliſabet reginæ Caſtellæ atqꝫ Legionis.
lortuus eſt autem Philippus anno 1506. Margarita uero ſoror Philippi primū deſpon-
ta eſt Carolo 8 regi Galliæ, deinde Iohāni filio regis Caſtellæ & Aragoniæ q̄ fuit frater
xoris Philippi, tertio duci Subaudiç Philiberto, poſtea multis annis uixit in uiduitate.
33 Carolus rex Hiſpaniæ & Imperator, comes Flandriæ, &c. duxit Iſabellam filiam
manuelis regis Portugalliæ. Soror uero eius Leonora primum ducta eſt matrimoniali
r ab Emanuele rege Portugalliæ, deinde à Franciſco rege Galliæ. Iſabellam uero duxit
hriſtiernus rex Danorū. Et cū rex ille excluderetur regno, fugit regina Gandauū, ibiqꝫ
ortua eſt. Catarinam uero duxit Iohannes rex Portugalliæ, filius Emanuelis.

De regione Luceburgenſi.

FVit primum regio iſta comitatus, ſed poſtea comitatus fuit cōmutatus in ducatū. Henricus ſeptimus Cæſar, fuit comes Luceburgenſis non autem dux. Tempore Venceslai regis Romanorum atqꝫ Bohemiæ, fuit comitatus iſte ſublimatus in ducatum, licet Cōradus Vecherius ſecus ſentiat, nempe, quod Henricus Cæſar ex comitatu fecerit ducatū. Iohannes rex Bohemiæ captus oculis, habuit aulam ſuā et curiam Luceburgi, multaq́ꝫ beneficia collocauit in habitatores huius regionis. Habuit hic comitatus & regnum Bohemię centum annis et ſuprà, gubernatores de una & eadem familia. Poſtea uero ſeparata ſunt ab inuicē, māſitq́ꝫ Luceburgum apud fœminam Bauaricam, quæ iuriſdictionem ſuā uēdidit Philippo duci Burgundiæ. Haud ſecus Wilhelmus dux Saxoniæ ius ſuum quod in Luceburgo habuit, uēdidit dominis Burgundiæ. Cumqꝫ Cæſar Maximilianus ſuccederet duci Carolo in Burgūdia, ſimul factus eſt hæres Luceburgi. Et Cæſar modernus Carolus quintus, mox in baptiſmi lauacro à patre ſuo Philippo honoratus eſt iſto ducatu, fuitq́ue primus eius titulus Princeps Luceburgēſis. Quum duces Burgundię rerum potirent̄ in hac regione, deſignarunt gubernatores in ea, Dominum de Croy & Marchionem

dolfum de Hochberg. At quū dominiū eius aſſequeret̄ Maximilianus Cæſar per uxo-
n ſuam, quæ Burgūda fuit, ſubſtituit ille in locū ſuum pro gubernatore Chriſtophorū
rchionem Badēſem, idq́ꝫ pro aliquot millibus aureorum. Principes ergo Badenſes bo
n ſeruātes œconomiā in hac Luceburgenſi terra, defenderūt eam cōtra Galli & aliquo
n comitū (qui hoſtes erant) incurſus, deiecerunt quaſdā prædonum domos aut ſubege-
eas, præſertim Bull·gon, Eſzdan, Rodenmach & Richerſperg. Deinde Margareta du
a Auſtriæ & relicta uidua ducis Subaudiēn, filia Cæſaris Maximiliani, redemit oppi-
orationem gubernamenti à Bernhardo marchione Badenſi atqꝫ deſignauit marchionē
ntenſi Brabātino. Quo mortuo, cōſtitutus eſt in ea regione pręfectus à Carolo Imper.
pifer Hānonienſis. Quem inuadēs Gallus ſine præuia denuntiatione, fecit ferè totam
rā ſuæ ditionis, igni & gladio omnia uaſtans & perdens, anno ſcilicet 1542 & 1543. At
rolus Imperator paulò poſt omnia recuperauit. Eſt magnus & inſignis nobiliū homī
n numerus in hac terra, qui & ſua peculiaria habent priuilegia. Aliqui comites cogun
tur ibi

tur ibi profiteri ſe beneficiarios,nempe Manderſcheid,Arenburg,Salm,Ryfferſcheit,Ry
neck.Krichingen & Iſenburg,cum alijs multis dominis & nobilibus. Habetur Lucebur
gi ſenatus ſublimis,& præſes unus inter conſiliarios. Equeſtris ordinis uiri ſolent quot
annis quater conuenire in urbe. Sunt in regione nemora multa,amnes non magni,aër ſa
lubris, & populus fidelis, cuius præcipuum ſtudium eſt in pecoribus alendis quæ optima
ſunt in ea terra.

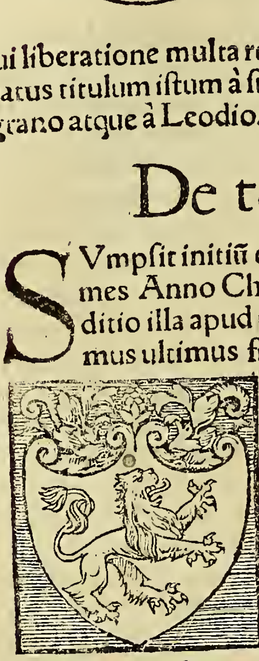
De ducatu Lemburgenſi.

HIc ducatus haud procul ab Aquiſgrano ſitus, fuit al
quãdo, nempe circa annum Chriſti 1172 comitatus,
quãdo & propinqui comites Hannoniẽſes, Namu
cenſes,Louanienſes,(qui poſtea dicti ſunt duces Br
bantini)Holandenſes,Luceburgenſes & reliqui circumiace
tes,ſuas poſſidebant ditiones. Henrici Imperatores erexe
runt hunc comitatum in ducatum. Qua ratione moti,nõ in
uenio, quum iuſtius Flandria ad hãc dignitatẽ euehi debuiſ
ſet,ſi tota Imperatorẽ cognouiſſet. Defecit autẽ hic ducatu
ante multos annos in uirili ſucceſſione, ſubactaq́ue eſt maio
eius pars ducatui Geldrenſi. Sed cũ anno Chriſti 1293 com
Geldrẽſis caperet à duce Brabantiæ, coactus fuit comes pr
ſui liberatione multa reſtituere de ducatu Lemburgenſi Brabãtinis. Habet autem hic du
catus titulum iſtum à ſua metropoli Lemburgo,quod oppidum nõ multũ diſtat ab Aqui
grano atque à Leodio.

De terra & comitatu Holandenſi.

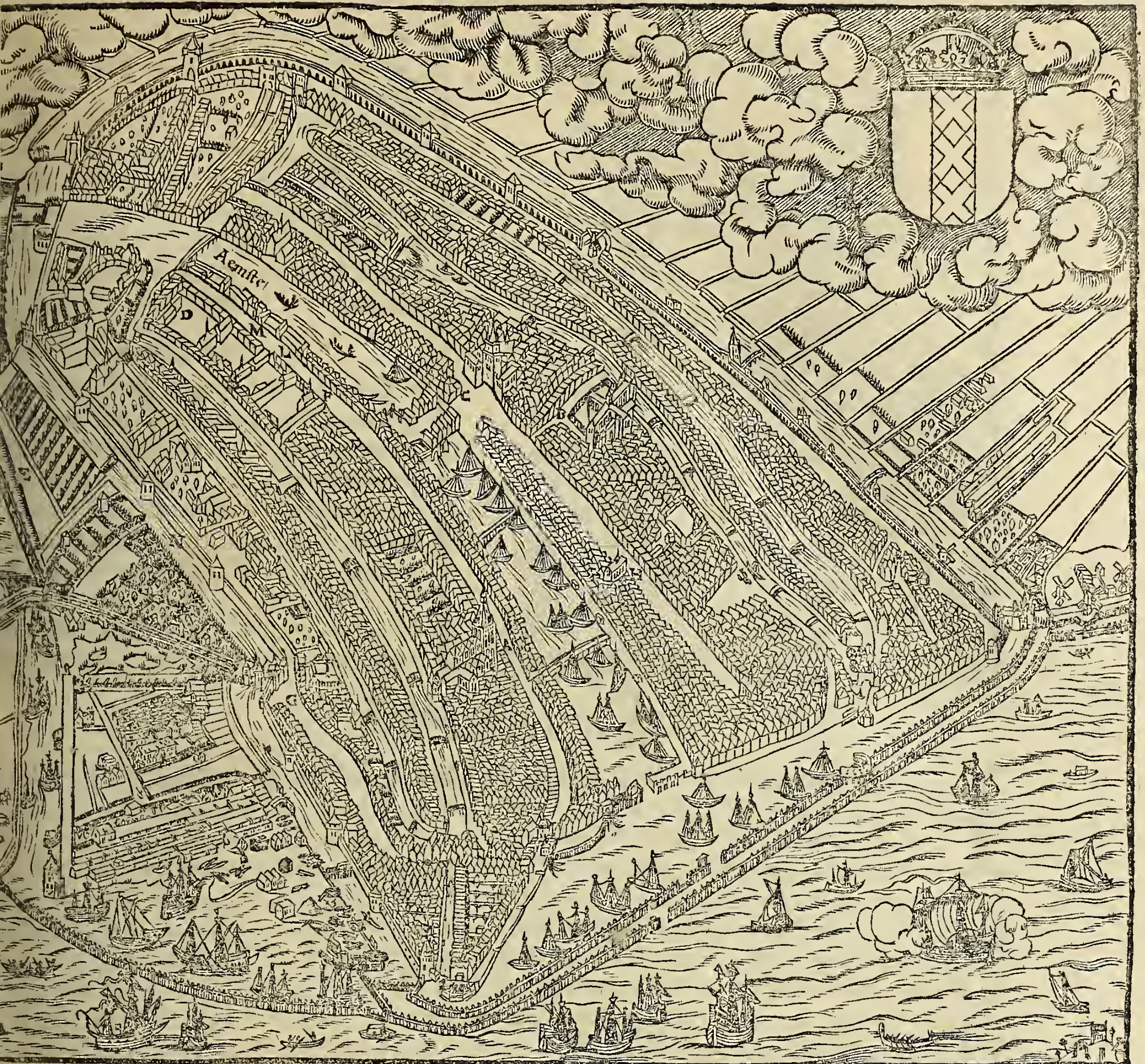
SVmpſit initiũ comitatus Holandiæ ſub Carolo Caluo, factusq́; eſt primus eius c
mes Anno Chriſti 861 Theodoricus de ſtirpe & familia regum Franciæ,& man
ditio illa apud poſteritatem eius uſq; ad annum Chriſti 1345 quãdo comes Wilh
mus ultimus filiam ſuam unicã cum comitatu tradidit Imperatori Ludouico Ba

ro. Reliquit Ludouicus comitatum filio ſuo Wilhelmo, qui & i
unicam tantum habuit filiam, quã duxit comes Geldrẽſis. Qua
functa, Holandia multos habuit cõpetitores,qui pro ea contend
bant,nempe Geldrenſes,Bauaros & Burgundos. Tandẽ poſt m
tem Iacobæ Burgundus factus eſt dominus eius,ſicut & antea pa
cis oſtenſum eſt. Siquidem Guilelmus ultimus comes Holandiæ
buit uxorem filiam Philippi ducis Burgundiæ. Signabitur autẽ
nealogia horũ comitũ infrà in Germania, ubi huius regionis qu
fiet mentio copioſior. Habet hodie ciuitates florẽtiſſimas,in
quas Amſterdamum primas tenet,urbs propter mercimonia quæ ibi exercẽtur toto o
celebris. Ipſa inſtar Venetiarum alluitur atq; circumluitur aquis marinis, creuitq́; ex
ſcuris caſis in tantum ſplendorem,quem habet hodie. Vnde Nicolaus Cannius,

Hæc illa eſt Batauæ non ultima gloria gentis
  Amnis cui nomen cui cataracta dedit
Dicta prius Damum,raris habitata colonis
  Cum contenta caſis ruſtica uita fuit
Hinc Aemſteldamum iam facta celebrior,utq;
  Fortunæ,creuit tempore nomen item.
Vrbs bene nota,propè atq; procul diſtantibus oris
  Dotibus innumeris ſuſpicienda bonis
Diues agri,diues præcioſæ ueſtis & auri
  Vt pleno cornu copia larga beet
Quod Tagus atq; Hermus uehit & Pactolus,in unum
  Vere huc congeſtum dixeris eſſe locum.

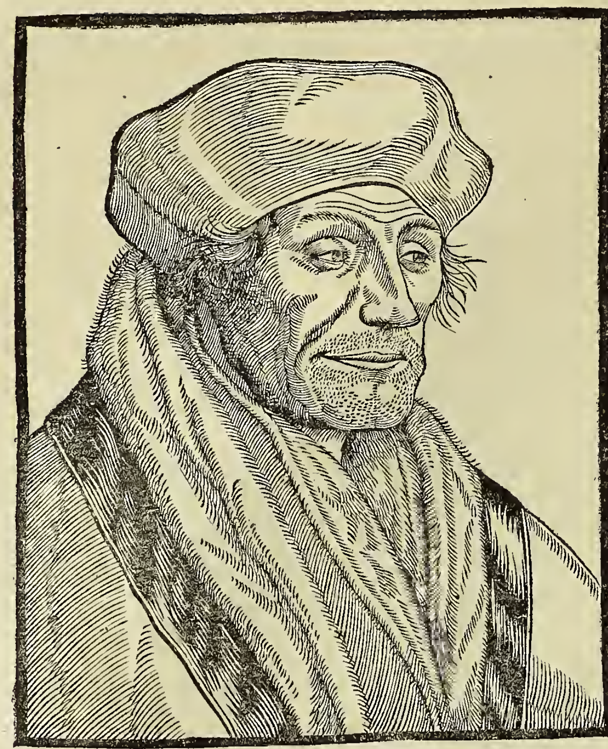
Rel

Reliqua quę memoratus Cannius de cultu,nitore,magnificoq́; decore,religionis cura,de
œcundis ingenijs hic natis & alijs id genus rebus hoc loco cõmemorat, breuitatis gratia
omittimus, ad alia tranſituri,præſertim cũ infrà copioſior de Holandia & eius ciuitatibus
it mentio habenda. Roterodamum alia Holandię ciuitas,uel ſaltẽ hoc nomine
clariſſima,totoq́; orbe celebratiſſima, quod in ea natus eſt & à puericia educatus, doctiſſi-
nus ille Eraſmus Roterodamus,bonarum literarum antiſtes & reparator,Germaniæ,ma
ximè Batauę gentis,unicum decus,qui de patria ſua in Chiliadibus in hunc ſcribit modũ.
Fuerunt Bataui Germaniæ populi,Catthorũ pars,qui domeſtica ſeditione pulſi,extrema
Gallicæ oræ uacua cultoribus ſimulq́; inſulã inter uada ſitam occupauere, quã mare ocea
num à fronte,Rhenus amnis tergũ ac latera circũluit. Gens tum bello ualida tum opibus
pollens, cuius terrã nunc Holandiam uocãt, mihi ſemper & celebrandã & uenerandã, ut
cui uitæ huius initiũ debeam. Atq; utinã illi nos tam poſſimus honeſtamẽto uiciſſim eſſe,
quàm illa nobis non eſt pœnitenda. Nam ſi mores eius domeſticos ſpectes,non alia gens
eſt ad humanitatẽ,ad benignitatẽ propenſior,cuiq́; minus adſit uel feritatis uel truculen-
tiæ. Ingenium ſimplex & ab inſidijs,omniq́; fuco alienum,nullis grauibus obnoxiũ uitijs,
tantũ ad uoluptatẽ,præcipue cõuiuiorum aliquanto dedititius. Cuius rei cauſam eſſe pu
to,mirã rerum omniũ exuberãtiam, quibus uoluptatis ſtudiũ irritari ſolet, idq́; partim ob
cõmoditatem importationũ, quod non ſolũ occupat duo nobiliſſimorũ fluminum oſtia,
Moſę Rheniq́;,uerumetiã ꝙ aliquãta ſui parte Oceano alluitur,partim ob natiuam regio
nis ubertatẽ,ut quæ paſſim nauigabilibus ac piſcoſis interluatur fluuijs,paſcuis uberrimis

A. Vetus eccleſia. B. Noua eccleſia. C. Prætoriũ. D. S. Clara E. Expanſoria F. S. Margare. G. Minoritæ. H. Beata uirgo K. Leproſi. L. S. Magdale. M. S. Barbara. N. Paulini.

Eraſmi facies ad uiuum expreſſa.

abundet. Ad hæc auiũ infinitã copiã pa
ludes, ſaltusq́; ſuppeditãt. Proinde ne
gant aliam inueniri regionem, quæ ſim
li ſpacio tantum oppidorũ cõtineat me
diocri quidẽ magnitudine, ſed incredi
bili politia. In domeſticæ ſuppellectilis
nitore, palmam uni cõcedunt Holãdia
negociatores, quibus pleraque pars or
bis eſt peragrata. Mediocriter erudito
rum, nuſquam gentium frequentior nu
merus. Hæc Eraſmus.

De Comitatu Louanienſi.

Comitatus Louaniẽſis fuit olim ma
gni nominis, habuitq́; ſub ſe bonã Bra
bantiæ partem, cui & comites Ardẽſe
prȩfuiſſe referunt. Tandem uero hi co
mites relicto ueteri titulo uſurparunt ti
tulum Brabantiæ, ut ſuprà in Lotharin
giæ deſcriptione indicauimus. De du
catibus Iuliacẽſi, Cliuenſi, Montenſi &
Geldrenſi infrà faciam mentionem, ubi
ad Germaniȩ peruenero deſcriptionẽ

De Britannia.

FVit Britannia aliquandiu ſub regibus Galliæ, deinde paruit ducibus Normandiæ &
tandem propriũ aliquot annis habuit ducem. Vltimus appellatus fuit Franciſcus
qui unicam filiam ſuam deſponſauit Maximiliano archiduci Auſtriæ. Cumq; Ma
ximilianus proficiſceretur in Galliã ut illam ſibi duceret uxorem, præuenit eũ rex
Franciæ Carolus octauus, præripuitq́; hanc prædam. Nullam tamen ex ea ſuſtulit prolem
Moriturus autem deſignauit eã ſororio ſuo Ludouico, qui ſibi in regno erat ſucceſſurus
De qua re Kranzius ſic ſcribit. Multis ſeculis ducẽ ſuũ ſortita eſt Britannia uſq; ad annum
ferè 1490. quo nouiſſimus dux Frãciſcus ſola filia relicta decedens, Romanorũ regi Max
miliano cũ deſponſa filia eius, potiũdæ ſpem fecit, ſed præuenit eum rex Frãciæ Carolus 8
qui deductã puellã Romanorũ regi, ubi Franciã pertranſire cõſtituit, detinuit, ſibi iunxit
reginã uocauit, & ipſe moriens ſine prole, ſucceſſori ſuo Ludouico pridem Aurelianenſ
duci, pridem ſororio ſuo relictã coniugem habere fecit, monſtruoſis ſemper nuptijs infel
cem fœminam nulli prouenientem marito, niſi quem iure tenere non poterat.

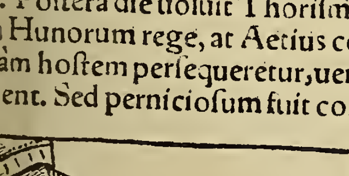
Hiſtoriæ quædam ſuccinctæ, & quæ in Gal-
liæ regno ſunt geſta ab Hunorum temporibus uſq; ad noſtra ſecula.

PAſſa eſt Gallia multas & diuerſas afflictiones à gentibus paſſim irruẽtibus, poſtq
ſubacta fuit à Francis. Nam irruerunt in eam magno fremitu, poſt Britãnos Nor
mandi, Gothi, Huni & Vandali, ſicut & Germania per poſteriores tres gentes ſa
pe grauiter fuit afflicta. Cæterũ unde gentes illæ proceſſerint, dicã infrà, ubi Ger
maniam cœpero deſcribere. Vnde Britanni & Nortmãni uenerint, iam ſatis oſtendimus
Anno Chriſti 455 uenit Attila Hunorum rex cum tanto exercitu hominum, qualem
Europa antea nunquam uiderat, quem paſſim ex diuerſis collegerat immanibus homini
bus, Sarmatis, Scythis, Gepidis, Quadis, Herulis, Rugis & Turcilingis. Scribũt hiſtorici
colluuiem illam fuiſſe quinquies centenorum milliũ armatorum uirorum, quos tyrannus
ille ſimul habuit. Venit autem ex Pannonia inferiori & ingreſſus Italiã, ſubuertit & deua
ſtauit obuia quæq;, potiſſimum Treuerim, Metim, Tungros, & alias multas ciuitates, ca
ſtella

tella,arces,& uicos,quouſque peruenit ad Catalaunicos campos, qui non longè abſunt à
Toloſa prope Vaſconiam. Venientes illuc Romani,qui Galliam adhuc pro magna par⁄
e ſubiectã habebant,ut incolis opem ferrent cõtra tam horrendum & crudelem hoſtem,
ollegerũt ingentem exercitũ,cuius dux fuit Aetius,uir in bellicis rebus exercitatiſſimus
uippe qui Valentiniani Imperatoris in occidẽtalibus partibus fuit ſummus dux militiæ.
Adiunctus quoqꝫ fuit illi Theodoricus Viſigothorũ rex,item Meroueus rex Francorum
um ſuis,qui ante paucos annos aduenę conceſſerant in Galliam,Saxones quoque,Pariſij *Catalaunica pugna.*
omnes qui uiribus ualebant, etiamſi antea inter ſe diſſidia habuerunt, iam ob commu⁄
em hoſtem facti ſunt amici,modo hunc publicum hoſtem arceant à terminis ſuis. Erant
Iuni homines robuſtiſſimi,qui iam multas deuicerant & ſubegerãt regiones. Nec in eũ
ſqꝫ diem ullus fuerat populus,qui auſus fuerit prœlium committere cum eis: quapropter
eceſſum erat,ut omni quo poterant modo ſibi proſpicerent, quatenus æquo Marte cum
lis congrederentur. Aciebus itaqꝫ utrinqꝫ inſtructis, congreſſi ſunt duo illi exercitus po
uloſiſſimi,cõmittitur prælũ tam atrox & horrendũ, quale antea nemini innotuerat,nec
ortaſſe unqꝫ tale cõmiſſum erat. Pugnatũ eſt à meridie uſqꝫ ad ueſperã utrinqꝫ acerrimè,
octe prælium dirimente. Aiunt riuulum quendam, qui humili ripa Catalaunicũ præter⁄
uit campum, peremptorum uulneribus humano ſanguine ſic auctum,ut inſtar rapidiſſi

torrentis effluxerit. Inclinare tamen cœperunt res Hunorũ, ut etiam fuga ſibi ſalutem
ærere cogerentur. Quod uidens Attila,fugit intra caſtra ſua,curauitqꝫ conſtitui per cir
itum quadrigarũ munimenta,ſcutiferos & ſagittarios,qui ſeſe hoſti opponerent, quo⁄
ꝫ ipſe aciem ſuam rurſum inſtauraret & in ordinem diſponeret. Iubebat etiam pyram
nſtrui ex ſtramine, ſellis equorum & quibuſqꝫ ramentis, quæ facile incendi poſſet, & in
a cõcremaretur,ſi hoſtes ſuperiores forent,nè in manus illorum uiuus incideret, aut ſal
n ſepultura non deſtitueretur, ſi in hoc prælio occumberet. Referuntur in eo prælio ce
diſſe ſupra centũ ſexaginta millia hominum. Et quamuis tyrannus uictus eſſet,id tamen *Numerus occiſorum.*
atij tulit, quod Theodoricum Gothorum præſtantiſſimum ducem obtruncatũ cogno
. Poſtera die uoluit Thoriſmundus filius Theodorici regis ulciſci patrem ſuum in At⁄
Hunorum rege, at Aetius conſuluit, ut expeditè paternum potius defenderet reg nũ
àm hoſtem perſequeretur,ueritus ne profligato Attila,impetũ Gothi in Romanos uer
ent. Sed pernicioſum fuit conſilium. Debellatus enim tum fuiſſet funditus Attila. Sed

ubi retro abijſſe hoſtes iam acceperat,ipſe diuertit ad Re
mẽſes, oppugnataqꝫ ciuitate obtinuit eam, & interfectis
omnibus quos in ea inuenit, conuertit ſe ad Trecas. Cui
occurrẽs diuus Lupus epiſcopus, interrogauit eũ in hũc
modum. Quis es tu? At ille reſpondit. Flagellũ dei ego
ſum. Comprehendens autem epiſcopus frenum eius,du
xit eum per ciuitatem, nullo illato damno. Poſt hæc in⁄
greſſus Germaniam,non deſijt ſæuire in ciuitates & alia
quæqꝫ loca,donec illi innotuit Aetium & Gothos nouũ

 collegiſſe

collegiſſe exercitũ,tunc rediens in Vngariam reparauit uires, & properãs ſæuo animo in
Attila pergit in Italiam. Italiam,profectus eſt per Stiriam & Carinthiam. Comperto autẽ per exploratores quod
in mõtibus ingentes hoſtium copiæ eius expectarent aduentum, aliud arripuit iter,tranſ-
ferens ſcilicet exercitum ſuum per Sclauoniã & ueniens ad mare Adriaticũ ſubuertit ciui
tates quaſcꝫ. Aquileiã quocꝫ obſedit tribus annis,donec eam expugnauit, de qua ſuo lo-
co in Italia quocꝫ ſcripturus ſum,Mediolanum diruit,Ticinum diſiecit,&c.
Anno Chriſti 700. Irruerunt Vandali in Galliam,& ſæuientes in homines & ciuitates,
cõfregerunt eccleſias,ſubuerterunt monaſteria,expugnauerunt ciuitates,perdiderunt do
mos,deiecerunt arces atcꝫ occiderũt innumeros homines,& in ſumma,uaſtabant omnia
gladio & igne. Habuerũt etiã uice quadã regem qui Crochus appellabatᷣ,& is diruit Mo
guntiam iuxta Rhenum,accepitcꝫ hoc conſilium à matre ſua,ſi cuperet magnus haberi &
Ex flagitijs magnus. nomẽ poſt ſe relinquere in terra,ſubuerteret magnas ciuitates. Cumcꝫ poſtea cõfregiſſet
Metim,& conaretur etiã Treuerim in fauillas redigere,eã nullo pacto expugnare potuit.
Anno Chriſti 721 Abdiramus Saracenorum rex,qui & Muca uocabatur,& iam decen
nio poſſederat Hiſpaniam,ſuperatis montibus uenit in Vaſconiã & Aquitaniam, obti-
nuitcꝫ Burdegalẽſem ciuitatẽ, & magno odio Chriſtiani nominis, occidit paſſim omne
in ciuitate,tam mulieres quàm uiros,iuuenes & ſenes,nec ætati nec ſexui parcens. Profe
ctuſcꝫ ultra aggreſſus eſt Pictauos,ubi rurſum ſæuijt in homines, ignécꝫ uaſtãs omnia lo
Ingens hominum cædes. ca. Occurrẽs autem illi apud Turonenſes Carolus Martellus,auus Caroli magni,uicit S
racenos & regem eorũ,factácꝫ eſt tanta ſtrages hominũ,ut ſcribantur tunc occubuiſſe tr
centa ſeptuaginta quincꝫ millia hominum. Venerant enim infideles cum uxoribus ſuis
A parte uero Chriſtifidelium referuntur cecidiſſe duntaxat mille & quingenti. Non mu
to interiecto tẽpore,reuerſi ſunt Saraceni nauigio ex Hiſpania,atcꝫ per Rhodanũ, aſcen
dentes uenerũt ad Auinionẽ,quam & expugnauerũt. At Carolus Martellus ſine ulla cu
ctatione collecto exercitu cõgreſſus cũ Saracenis, atrociſſimo prælio cõflixit cum eis, u
citcꝫ & eripuit ciuitatẽ ex manibus eorũ. Niſi hic ſtrenuus uir initio perdomuiſſet Sarac
norũ tyrannicas irruptiones, iamdudum totam Europam expugnaſſent,ſuácꝫ perfida fid
Maior domus. conſpurcaſſent. Fuit autem Martellus iſte in aula regis ſummus dux, qui eo tempore M
ior domus uocabatur, pendebantcꝫ ab eo maiores regni cauſæ & ardua quæcꝫ negocia.
De qua re & ſuprà mentionẽ fecimus,oſtendentes quomodo poſteritas eius anno Chri
750 obtinuerit regnum & imperium occidentale.
Anno Chriſti 1180 fuit magna Iudæorũ multitudo in Gallia, de quibus ſpargebatur
mor, quod ſingulis annis clanculum Chriſtianũ pu
rum cõprehenderent, ducerẽt ad ſubterraneum que
dam locũ, pœniſcꝫ affectum die Paraſceues cruci a
gerent. Quo audito, Philippus rex apprehendens
Iudæi expelluntur. dæos, ſupplicijs eos affecit, octoginta uiuos excitat
rogo ſimul cremãs,ac deinde anno Chriſti 1182 exp
lit omnes è regno ſuo, præter eos qui ad Chriſtũ ſu
conuerſi. Poſtea uero quum propter bella inopia l
boraret pecuniæ,accepta grandi à Iudæis pecunia,r
ditum eis cõceſſit & domicilium Pariſijs, ſicut & L
douicus poſt eum ipſis totam aperuit Galliam.
Templarij pœnis afficiuntur. Anno Chriſti 1307 ſæuitum eſt in Templarios
totum ordinem eorũ,potiſſimum in Gallia. Sunt c
illis imputauerũt magna ſcelera , nempe ambigut
coitum , ſacrificia crudeliſſima humani ſanguinis,

quod ſimulachrũ eis fuerit indutũ humana pelle,cui ordinem ingreſſi rationẽ uitæ profe
fuerint,quodcꝫ Ieroſolymę ditio eorũ fraude Turcę ceſſerit,&c. Sed multi alij ſunt in h
opinione, ut putẽt Philippum regem, qui in proceres ordinis odium conceperat ob eo
diuitias, magis amore cõſequendarũ opum quàm religionis gratia in eos tam grauiter
maduertiſſe. Conſenſu enim Clementis Rom. pont. cepit uno tempore omnes Temp
rios in Gallia, quorũ ingens fuit numerus, uarijſcꝫ eos pœnis torquens,tandem igne c
mauit. Monebantur autem in primis, ut qui ſupplicium euadere cuperent, damnarent
dinem ſuum ceu ſectã inutilem, ſed nullus erat qui non in ſua pertinacia perſeueraret u
ad morte

ad mortem, quiq; male loqueretur de ordine ſuo. Ab initio mūdi Gallia non uidit triſtius ſpectaculum atq; obſtinatius exemplum. Iacobus huius militiæ ſupremus dux ſeruabatur liquādiu cū alijs tribus, ac deinde miſſus Lugdunū ad Clementē papam, monitus eſt ad confeſſionem, ubi & nonnihil ipſum de ordine confeſſum produnt. Reductus uero Lute- iam & in medium cōſtitutus, rogabat ut pauliſper audiretur. Datoq; ſilentio, iureiurādo affirmauit, ordinē ſuum non cōmeruiſſe ut ſic puniretur. Quod aūt aliquid Lugduni eſſet cōfeſſus, hoc magis pontificis uiolenta coactione quàm rei ueritate eſſet factum. Ipſe ſibi ōſcius non eſſet, quicq; à ſe & fratribns ſuis perperā geſtum in ordine. Hęc magna fateba ur uoce atq; intrepida mēte expectabat mortē. Cumq; rurſum ipſe & alij tres ordinis ma giſtri exquiſitis torquerentur pœnis, tam hilarem ac conſtantem præ ſe ferebāt uultum, ac i inſenſibiles facti eſſent. Hæc morientiū conſtantia, cauſam ipſam ex parte regis magis c magis ſuſpectā reddidit, nempe quod magis auaricia quàm Chriſtianæ religionis amo e rex in ipſos tam ſeuerus fuit. Illico enim poſt Templariorū interfectionem ſpoliati ſunt udæi per totā Galliā omnibus ſuis rebus, atq; unica induti tunica expulſi. Philippus tamē ex prætendebat peſſima illorū facta, quo fucum aliquem prætexeret auariciæ ſuæ. Multa roinde aduerſa paſſus eſt rex cum filijs ſuis, quæ credita ſunt eis accidiſſe propter iniuſti ias ſuas: multi etiā æſtimātes illos iniuſte paſſos, ut martyres uenerati ſunt, tollētes deuo corpora eorū & oſſa. Ferebāt autem ueſtē albā ſicut Teutonici fratres cū rubea cruce.

Regis Philippi auaricia.

Anno Chriſti 1322 rapiebantur in Gallia multi leproſi ad ſupplicia. Incitati enim à an- cedentibus Iudæis, conſpiratione inter ſe fecerunt conſiliumq; inierunt, ut omnes fontes

per Galliā intoxicarent, unde homines uel morerent uel lepra in- ficerentur. Sicq; malignū cogitatum effectui mācipantes, paraue- runt confectionē quandam ex ſanguine & humana urina, quibus immiſcebāt uenenatas quaſdam herbas, totumq; includētes pan- no & applicantes lapidem demittebant in fontes. Quo comper- to Philippus rex fecit cōcremari in prouincia Narbonenſi omnes leproſos, qui rei deprehendebantur. Simile exemplum ſtatuit per totū regnū Gallię de omnibus Iudęis et leproſis, qui in hoc facino re rei inueniebāt. Capti quoq; fuerūt & incarcerati Vitriaci qua draginta Iudæi, de quibus ſuſpicio habebatur efficax quod ad hoc facinus cooperati fuiſſent. Cumq; illi nihil niſi imminētem cogi- tarent mortē, quā euadere nequirent, delegerunt duos ex ſeipſis, qui reliquos omnes interficerent, ne Chriſtianorū manibus ad ſup licium raperētur. Quo facto, ſenior inter duos ſuperſtites rogabat iuniorem ut manus illum inijceret occideretque. Executus autem iunior & hoc homicidium, accepit omne urum quod apud interfectos inuenit, & parato fune ex dilaceratis linteaminibus, demi- ſe extra turrim in ſubiectam terram. Funiculus uero pondus corporis eius non ferens, uptus eſt priuſquam ille ad ima perueniſſet, & graui caſu quaſſatus fregit crus unū, ut ef- gere nō potuerit ex foſſa in quā cecidit, ſed ibi cōprehenſus iuſtaſq; & ipſe luit pœnas.

Leproſi facinus cōmittūt.

Iudæi ſeipſos interficiunt.

Anno Chriſti 1290 geſſit rex Galliæ multa & grauia bella cōtra Flandros, ut etiam ſæ- enumero multa millia trucidarentur hominum. Quibus prælijs uſque adeo exhauſit fi- um ſuum, ut intolerabiles exactiones regnicolis ſuis imponeret, religioſis & ſeculari- us. Exegit enim triceſimum & quinquageſimum denarium omnium bonorum quę poſ- debant. Minuit quoque nonnihil pondus monetæ. Reſipiſcens uero tandem, monuit ium in morte, ut caueret ab huiuſmodi grauaminibus, ne ſubiectis exoſum ſe præberet, cut ſibi contigerat.

Regnū Galliæ exactionibus grauatur.

Anno Chriſti 1460 ſurrexit potētiſſimus Carolus dux Burgūdiæ, & aggreſſus regem ranciæ, Ludouicum ſcilicet undecimum, fermè illum regno excluſit. Nam in loco Mon eri non procul à Lutetia, potitus eſt uictoria contra illum. At rex cacauerat ſibi malum ud geſſeratq; ſeſe taliter erga ſubditos, ut etiam omnes regni principes, quin & frater us regi rebelles exiſterent. Exhauſerat enim uulgus inauditis exactionibus, grauiq; op- eſſit ſeruitute, nobiles uero contempſit & ademit principibus omnem poteſtatem & li ertatem, ut ne uenari beſtias illis licitum eſſet.

Carolus Burgundus fugat regem.

Anno Chriſti 1468 quum diſſidium implicabile exortum eſſet inter epiſcopum Leo- ienſem & ciues Leodij, uenit Carolus dux Burgundiæ affinitatis cauſa epiſcopo ſuccur

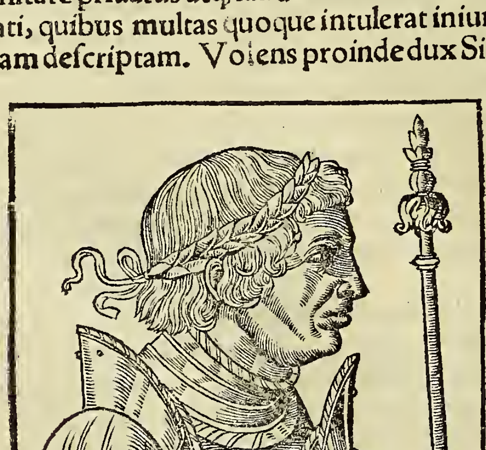
ſurus & obſidione cinxit ciuitatem. Venit & rex Ludouicus ut opem ferret ciuitati,cui be
ne cupiebat,ſed mutato animo Ludouici propter falſas ſuggeſtiones,deſertis Leodijs iun
xit ſe duci,cœpitq́ꝫ oppugnare ciuitatẽ. Videntes ergo ciues etiam cõfœderatos ſuos con
tra ſe hoſtiliter motos, conuerterunt ſe ad epiſcopum ſupplicãtes,ut remiſſa noxa patrem
potius ciuitatis ageret quàm hoſtem,conciliaretq́ꝫ eis ducem. Sed fruſtra huiuſmodi inge
minarunt preces. Videntes enim inexorabilem hoſtium animum,ſubito erumpentes ex
urbe,irruerunt in ducis exercitum,incipientesq́ue ſæuire,facilè à fortiori repreſſi ſunt,co
actiq́ꝫ fugere intra ciuitatis mœnia.Inſequẽtes uero hoſtes,acriter oppugnabant urbẽ,nul
la obſeſſis relicta quiete.Quod uidẽtes maiores quiqꝫ in ciuitate,fuga ſibi ſalutẽ quęſierũt
relictis in ciuitate uxoribus,liberis & uulgarib.quibuſqꝫ. Erãt etiã nõnulli in ciuitate,qui
eam hoſti prodiderũt,id quod tamen illis non impune ceſſit.Nam dux obtenta ciuitate fe
Crudelitas extrema. cit proditores omnes decollari unà cum alijs promiſcui ſexus hominibus,quos omnes in
terfecit,nullo habito delectu inter fœminas & uiros,pueros & ſenes. Cõfodiebant etiã ſa
cerdotes & monachi in tẽplis & in miſſarũ ſolennijs. Colligabãt mulieres à tergo & proij
ciebant in ſubiectũ Moſæ fluuiũ. Vltimo exurebant ciuitatẽ & diruebant murum. Nume
rantur quadraginta millia hominũ qui in ciuitate trucidati,& duodecim millia mulierum,
quę in aquas proiectę fuerũt atqꝫ ſubmerſę. At tãta Caroli ducis tyrãnis,inulta nõ manſit.

Bellum Burgundicum.

Bellum inter Burgũdos & Heluetios.

Anno 1474 exortũ eſt
bellũ atrociſſimũ inter Ca
rolum ducem Burgũdiæ &
Heluetios. Habuit enim hi
Carolus præfectum quen
dam in Alſatia & Sũggoia
Petrum ab Hagenbach no
mine,qui ducis nomine cu
rabat has terras,quas Sigiſ
mũdus dux Auſtrię pigno
ris loco duci Carolo ꝓ ſum
ma quadã pecuniæ dederat
Petrus uero abuſus ſuo of
cio, uiolabat uxores ſuor
ſubditorũ, fecitq́ꝫ quoſdam ex ſenatu Dannẽſi, ſine cauſa decollari,quapropter captus &
publico iudicio multarum inſignium ciuitatum morti adiudicatus, Briſaci fuit equeſtri
gnitate priuatus atqꝫ tandem decollatus. Fuerunt autem & Heluetij ad hoc iudicium u
cati, quibus multas quoque intulerat iniurias. Hanc hiſtoriam inuenies infrà ante Al
Inter geſta Heluetiorũ hæc hiſtoria copioſe tractatur. tiam deſcriptam. Volens proinde dux Sigiſmundus ſuas redimere terras, renuit Carol

Effigies ducis Caroli.

acquieſcere,ſed ui conabatur eas ſibi reſerua
re, ſciens quàm fertiles eſſent ad proferẽdu
uinum optimum & frumẽti ingẽtem copian
Sigiſmundus uero numerata pecunia & dep
ſita apud publicum menſarium, eoq́ꝫ per cad
ceatorẽ Carolo ſignificato,fretus auxilio H
uetiorũ,terras ſuas rurſum in ſuam accepit p
teſtatem, & ubique præfectos iuratos illis d
dit.Quod Carolus ægreferens,inſtituebat u
dictã ſumere de Heluetijs & Sunggoijs. He
uetij uero olfaciẽtes quod futurum erat, no
expectabant aduentũ hoſtis, ſed ſine mora i
uaſerũt terrã duciſſæ Subaudiẽſis, quæ à par
ducis erat, occupantes meliora oppida, nẽp
Grãſen,Orben,Iũgen,Iuerdon, Morſee &
tã terrã iuxta lacũ Loſanneñ. uſqꝫ ad Geneu

At muli

At mulier uidens ſe imparem uiribus Heluetiorum, donauit duci Burgundiæ omnes ter/
ras illas quas ei eripuerant Heluetij. Quapropter metuentes cōfœderati Heluetij, ne dux
occuparet memorata oppida & arces in graue diſpendiū ſuæ regionis, quæ ab illa parte ter
minat ad Subaudi ditionē, præuenerūt eum. Dux itaq; cōgregato magno exercitu, uenit
per Lotharingiam ut aggrederetur Heluetios, & inueniēs prope Nanceiam ſeu Nāſeum
oppidum iter ſibi præcluſum, facilè oppugnauit atque obtinuit oppidum ipſum, auctiori
busq; uiribus ſuum roborauit exercitū. Hinc uero per ſuperiorē Burgundiā traducēs ex/
ercitū, uenit in Subaudię terrā, occupauitq; prope Granſen duas arces, & omnes Germa/

nos milites quos in eis offendit (erant autē circiter quingenti) iuſſit ſuſpēdi ad arbores, ſex aut octo ad ramum unū. Heluetij ergo, Sunggoij, Briſgoij & habitatores nigræ ſyluæ excitati hoc rumore, uenerunt illico cum magnis copijs, & recupera/ runt amiſſas arces. Cōgreſſiq; duo exercitus ineunt prælium ſpecie quidem horrendū, at pauci ceciderunt. Nam Burgundi cōtra ducis uotū fuga ſalutē quæſierunt. In hac pugna amiſit dux omnes ſuas bombardas, trecenta dolia (quæ donnas uo/ cant) pulueris bombardici, & magnā uim indumentorū & or namentorum ſericeorū, unà cum ingenti theſauro præcioſo/ rum iocalium de argēto, auro & lapidibus præcioſis. Inuenti quoq; ſunt in caſtris eius ter mille ſacci pleni auena, duo mil/ lia quadrigarū, cū laqueis & funibus, quibus inſtituerat capti/ *Prima Burgundi & Heluetiorum pugna.*

os ſuſpēdere, bis mille uaſa hallecum, multa uaſa plena fumatis & exiccatis piſcibus, unà
um ſalſis carnibus, gallinis, anſeribus. Item tres quadrigæ repletæ baliſtis, neruis, funibus
 telis, multæ quadrigæ plenæ iaculis Anglicis, octo millia contorū aculeatorū, plurima
ocula argētea & aurea cælata cū lauacro argēteo, quæ cauſa ſplendidioris apparatus ſe/
um tulerat, ſigilla eius, maius ac minus, ſigillū fratris eius Antonij, qui tamē illegitimus
rat. Item ficus, amygdala & ſpecies aromaticæ ſine pondere & mēſura, uiginti quatuor
gna militaria ſeu uexilla, multa tētoria & magna copia eſcarum. Ingens quoq; pecuniæ
eruus eſt inuētus, quē uictores pileis inter ſe diſtribuerunt. In ſumma, æſtimatio omniū
onorū, quæ dux in hac prima pugna perdidit, fuit trigeſies centenorū millium coronato
m. Heluetij itaq; hac potiti uictoria, caſtra mouerunt contra oppidum Granſen, quod
urgūdi occupabant, & inuenerūt ibi miſerū ſpectaculum, fratres ſcilicet ſuos adhuc re/
ntes, ad arbores ſuſpenſos, quos depoſitos cōdiderunt in monaſterio Franciſcanorū iu
a lacū, anno ſcilicet 1476 altera Martij. Poſtea nō multo interiecto tēpore cupiens dux
atum ulciſci damnū, inſtaurato exercitu obſedit oppidū, quod uulgo Murten uocamus,
 hodie ſub Bernatiū eſt ditione. Heluetij audientes ducē redintegrare bellum, uenerunt
ſq; mora, quibus etiā iunctus eſt Renatus dux Lotharingiæ, cui Burgundus abſtulerat
anceiā ſed ille poſtea rurſum obtinuit, & cōgreſſi cum duce, duroq; commiſſo prælio, ſu
riores facti ſunt. Inſtauratus eſt exercitus Heluetiorū ſubſidio Baſilienſiū, Argentinen
m, Sunggoiorū & ducis Renati, aſcēditq; uſq; ad quadraginta millia electorū militum
 equitum armatorū, qui omnes intrepido animo irruerūt in caſtra ducis Burgundi, fude
ntq; omne robur eius, & iam ſecundo ducem in fugā uertunt, diripiuntq; caſtra eius &
 uulgaria colligunt ſpolia. Ceciderūt in hac ſecūda pugna à parte Burgundi, ad decem
 ſeptem millia uirorū, à parte uero Heluetiorū non ſunt deſiderati ultra quinquaginta ui
s. Alij uero ſcribūt, in ipſo cōflictu occubuiſſe duntaxat tria millia uirorū, equites uero
 cataphracti ducū Auſtriæ & Lotharingiæ inſequētes fugientem hoſtem, ſine ceſſatione
ucidarūt eum uſq; ad Paterniacū. Aliquot annis poſt hanc cædem extructa eſt domus
tra mœnia oppidi Murten, quæ impleta eſt oſſibus interfectorū, in quibus hodie adhuc
erta indicia apparent uulnerum & ictuū, gladijs, pugionibus & iaculis illatorū. Indi/
atus autem dux Burgundiæ quod iam ſecundo occubuiſſet, profligatus fuiſſet à duce
longe inferiori, qui antea regem Galliæ ferè regno exturbauerat, ſeq; pro rege geſſe/
t, etiamſi Fridericus Imperator detrectaret illi dare regium diadema, ſpirabat minas
uomodo hanc iniuriam ulciſceretur. Contigit autem hæc ſecunda eius clades menſe Iu
o. Cum itaque tantam confuſionem ab Heluetijs & eorum auxiliarijs paſſus fuiſſet,
olens tantam iacturā ulciſci in duce Lotharingiæ, tēpore hyemali obſidione cinxit Nan/

Secunda pugna apud Murten.

 ceiam,

ceiam,adeoq́ infeſtabat eam,ut fame arbitraretur eam ſubigendam. Verum niſi epiſco-
pus Metenſis, illi ſuppeditaſſet cõmeatum,ipſe præ fame coactus fuiſſet ſoluere obſidio-
nem. Accelerantes autem Heluetij cum copijs ducis Lotharingiæ, inuaſerũt ducem Bur
Tertia pugna apud Nanceiã. gundiæ & eius exercitũ in præuigilio Epiphaniæ,anno 1477 grauiſſimo prælio adorien-
tes imparatos, quod Burgundi ferre non ualentes in fugam ſunt conuerſi,cæſis ex eis ali-
quot millibus in ipſa fuga,multis etiam impulſis & ſubmerſis in Moſella. Qui uero ſibi la
tibula in nemoribus quæſierũt,inuenti ab incolis loci,trucidati ſunt. Sed & dux Renatus
Carolus dux interficitur. non deſtitit perſequi hoſtem quouſq; nox ipſum pedem referre coëgit. Porrò infelix Ca-
rolus quũ & ipſe fuga ſalutem quæreret, lapſo equo,aut ut alij ſcribunt,deiectus ab equo,
tribus uulneribus eſt interemptus. Vnum habuit in capite,alterum in fœmore & tertium
in parte corporis poſteriori.Fuit interitus eius aliquantiſper incognitus,nec quis eum in-
terfecerit ſciebatur. Inuentum uero corpus eius inter reliqua cadauera & cognitum, dela
tum eſt Nanceiã.Facies eius adeo intumuerat ex frigore,ut uix cognoſci poſſet. Diu fuit
dubitatum de interitu eius.Quidam enim dixerunt,eum uiuum abductum & regi Gallia
præſentatũ. Alij uero aiebant,eum per fugam elapſum,aſſumpſiſſeq́ uoluntariã peregri-
nationem,& reuerſurũ poſt certum tempus. Mercatores multa cauillabant de eo, emẽte
& uendentes plurima,quorũ ſolutio differebatur in reditum eius. Inuentus eſt quoq; poſ
paucos annos Bruxellis in Spirẽſi diœceſi uir quidã per omnia duci Carolo ſimilis, quem
uulgus cõſtanter aſſerebat Carolum ipſum eſſe,quantumlibet ille reclamaret,negaretq́ ſ
illum eſſe. Interempto autem duce Carolo, noua diſcordia exorta eſt inter regem Maxi
milianum & regem Franciæ. Rex enim Ludouicus accepta Picardia conabatur quoq; in
deditionem accipere Arteſiam unà cum tota Burgundia, ſicut & ciuitates quaſdam occ
pauit, quas tamẽ Maximilianus rurſum recuperauit, celebratis nuptijs cum filia ducis C
roli,quæ ſibi Gandaui reſeruabatur.
Anno Chriſti 1513 conatus eſt Maximilianus recuperare in Burgũdia quicquid ei ſub
traxerat rex Galliæ,& conducens Heluetios,adijciensq́ eis copias militum, nobilium &
comitum,iuſtum exercitum miſit in Burgundiam. Qui obſidione cingentes primam &
præcipuam ciuitatem, nempe Diuionem, infeſtabant eam aliquandiu machinis bellicis.
Obſeſſi uero ſperantes ſe poſſe pecunia emere pacem à Cæſarianis, nullum non moueri
lapidem quo hoſtem ſcutis aureis à mœnijs arcerent. At cum illi recuſarent oblatum ac
pere aurum,quin magis ſpem haberẽt,ut poſt illam captam ciuitatem,facilè tota potiren
tur Burgundia,erant in exercitu plurimi,qui inconſultis ducibus & magnati
bus exercitus,accipientes pecuniam detrectarunt pugnare con
tra ciuitatẽ. Tunc ergo Cæſariani coacti fuerunt
re infecta in Germaniam redire.

Finis deſcriptionis Galliæ.

Deſcript

DESCRIPTIO ITA-
liæ ſecundum uarios eius populos, ciui-
tates, montes, amnes, mores, mutationes, res in ea temporis ſucceſſu geſtas, &c.

VT omnia ſuo ordine atq; rectè intelligas, quæ de Italia ſcripturus ſum, ual-
de utile erit ſitum eius in tabulis eam repreſentantibus cõtueri, potiſſimũ
aũt eam quę integrã ob oculos ponit Italiã. Iſta uero quę paulo pòſt ponit,
ob Lombardiæ maiorẽ explicationẽ à nobis eſt addita, quũ in Italiæ inte-
gra delineatione propter loci anguſtiã tot ciuitates ſignari nequeant ut in
Lõbardiæ fragmẽto. Aduertas itaq; in primis totius Italiæ ſitũ, quomodo
natet mari, ſeparata ab omnibus alijs terris, ſolũq; ab una parte cohęreat cõtinenti, alias
nſula eſſet. Siquidẽ ad dextrã habet mare Adriaticũ & ad læuã mare mediterraneũ, quod
n eo loco ubi Italiã alluit ab antiquis tẽporibus mare Tyrrhenũ eſt appellatũ, potiſſimũ
ircũ Romã. Iuxta Genuã uero à Liguriæ regione Liguſticũ eſt appellatũ. Alluũtur itaq;
taliæ extremitates omni ferè ex parte aquis, ac deinde innumeris perfundit̃ amnibus, un-
e ſupra modũ fœcundat̃, ut ſibi ſimilis terra uix ſub ſole inueniat̃. Patet latitudo eius ma
or à mari ad mare ſpacio 25 miliariũ Germanicorũ, exponit̃q; cœlo calido, unde plurimũ
i accidit fertilitatis. Sumit initium ab Alpibus, quæ miram ſolariũ radiorum reflexionem
euerberãtes, magnã ei afferũt cõmoditatem. Ac deinde cũ perpetuis candeſcãt niuibus, *Alpes terminant Italiã.*
ideſinẽtibus aquis irrigant Longobardiã, plurimos & magnos efficiũt lacus, nedũ à par
e Italiæ, uerũ & oppoſita parte, quã Heluetij inhabitãt. Ab his itaq; montibus incipit Ita-
a, porrigiturq; longo tractu inter meridiẽ & orientẽ uſq; ad inſulam Siciliæ, quę olim iun
ta fuit Italiæ, ut à ueteribus memoriæ proditũ eſt, & à nobis in deſcriptione Siciliæ fuſius
ſtendetur. Cœpit etiã Italia ante duo millia annorũ ſibi uſurpare dominiũ in alias pro-
incias, eoq; temporis ſucceſſu peruenit, ut totius mũdi imperium felicibus auſpicijs obti-
uerit, id quod ſuo loco infrà dicã, ubi de adminiſtratione imperij Romani ſermo incide-
t. Præ ſe fert autem Italiæ ſitus maieſtatem quandã, proinde quaſi non ſine ratione ad tan
m aſcenderit poteſtatẽ, quandoquidẽ undiq; ſic natura munita ſit, ut à nulla parte pateat
greſſus in eam citra laborẽ & ſudorẽ. Cingitur æquoribus ceu magnis foſſis & à tergo
abet montes inſtar incorruptibiliũ murorũ. Quanto conatu & labore Hanibal hos ſu-
erauerit muros tranſpoſuerítq; exercitum ſuum, inuenies apud hiſtoricos, qui Carthagi-
enſe bellum deſcribunt.

Sardinia
Sardos
Ponza
Neapolis
Caieta
Capua
Campa
nia
Rom
Viterbium
Corſica
Aleria
Aquila
Apulia
Tiber fl.
Mōt Flaſcon
Aquapēdent
Spolet
Capraria
Perug
Aretz
Loretum
Racanat
Senis
Piſa
Ancona
Vrbin
Florentz
Luca
Genua
Ariminum
Rauen̄
Imola
Bononia
Ferraria
Adriaticum
Mare
Padus fl.
Mātua
Parma
Lombardy
Aſta
Placentz
Alexand.
Eſti
Padua
Olius fl.
Paphy
Meilād
Parentz
Venetiæ
Hiſtria
Vinzentia
Bern
Gard ſee
Cūm
Triendt
Friaūl
Trieſt
Aquileia
Louwers

Quomodo

Quomodo Italia primum ſedes homi-num facta, & unde hoc habeat nomen.

COnſentiunt in hoc ueteres ſcriptores, Ianum, qui & Ogyges, eo tempore ueniſſe
in Italiam, quando mundus adhuc fuit aureus, & homines iuſti. Ipſe docuit ho-
mines plantare uinum & frumentum, & de eis facere oblationes, atq; temperate
inde uiuere. Sic enim Fabius pictor de eo ſcribit. Fuit Ianus ſacerdos & uir reli-
ioſus, doctus, philoſophus & theologus. Fuit inquam pater deorũ & hominũ, caput & *Ianus qui & Noë.*
ector totius primi humani generis, à quo ſuo æuo magni & lati orbis pẽdebat cuſtodia.
greſſus eſt Ianus iſte poſt diluuium ex Aramea, quæ poſtea Armenia, in Italiam, condi-
itq; in ea ciuitatẽ, quam de ſuo nomine Ianuam appellauit, quæ hodie Genua dicitur, po-
ea uero tota regio ab eo Ianicula eſt denominata. Porrò uxorem eius aiunt Veſtam ap *Italia dicta Ianicula.*
ellatam. Vt autem ſcias, quis iſte Ianus fuerit, notabis uocem Iani deriuari ab Hebraica
uoce

uoce יין iaĳn,quæ latinè uinum ſignificat,denominaturq́ue iſte princeps humani generis
Ianus, quod primus fuerit inuentor uini & conſeruator humani generis in ipſo diluuio:is
autem fuit patriarcha Noah,quem & gentiles agnouerunt ex maiorũ ſuorum dictis fuiſ-
ſe philoſophum in terris atque theologum,ut iam præfati ſumus. Sub eo,recenti mundo,
pura illa uixit ætas,quæ aurea dicta eſt,annis ferè 250 poſt diluuiũ. Pinxerunt autem eum
bifrontem, habẽteḿq; duas facies, antè & retro, quia reſpexit ad utrunque mundum, ad
eum qui fuit ante & qui poſt diluuium. Ab eo Italia primum dicta eſt Ianicula, ac deinde
Italia dicta quum Heſperus in Ianiculam conceſſiſſet,pulſus ab Atlante fratre ſuo,ab eo denominata
Heſperia eſt (ſicut & Hiſpania) Heſperia,etiamſi Macrobio placeat eam ſic dictam,quod Heſpero
Saturnia ſtellæ ſit ſubiecta. Fuit etiam aliquando à Cameſe Cameſena,& à Saturno Saturnia dicta.
Item ab Aegyptio Oſiride, qui & Iupiter cognominabatur, qui tamen Dionyſius uoca-
batur,dicta eſt à quibuſdam Taurina. Adeptus enim fuit inclytam uictoriam cõtra gigan
Oenotria. tes. Quin & ueteres non raro uocitãt eam græco uocabulo Oenotriam, uel à bonitate ui
ni quod in Italia naſcit̃,nam Græci œnon uinũ dicunt, uel ab Oenotrio Sabinorum rege.
Mihi uero ſecus uidetur, ut iam de Iano & Ianicula dixi. Tandem uero dicta eſt Ita-
Italia. lia ab Italo Siculorum rege,qui agriculturam Italos docuit & leges poſuit. Proinde duo
maria quæ Italiam includunt,nempe Adriaticum & Tyrrhenum,hinc ſua ſortita ſunt uo-
cabula: Adriaticum à ciuitate Adria, quæ & Atria dicta eſt, cuius ſitus nõ longè abeſt ab
Adriaticum ora Padi,fuitq́; olim ciuitas magna & ampla, ubi nunc ager Ferrarienſis iacet,cuiuſq; ue-
mare. ſtigia adhuc parua quædã extant: à qua non ſolum mare Adriaticum, ſed & Atheſis præ-
terlabens fluuius, Atrianus uocatus fuit: etiamſi Strabo contrà potius urbem à fluuio no
minatam fuiſſe dicat,quod uerius uidetur, quoniam antiquiora ſunt flumina quàm ciuita
Mare Tyr tes. Tyrrhenum uero mare, à uiro Græco nomine Tyrrheno nomen accepit: cui non
rhenum. conueniebat cum fratre Lydo in Lydia in adminiſtratione illius regionis,præſertim cun
fundus pro utroque ſatis uictualium proferre nequiret, unde ſorte proiecta quis ab alter
diſcederet, ſors Tyrrhenum eiecit, Lydum uero regni moderatorem tenuit. Profectu
ergo Tyrrhenus in Italiam,certam oram terræ de ſuo nomine Tyrrheniam uocauit. Id a
tem haud longè poſt excidium Troianum factum ſcribũt, ut pleraq; alia incerta & dubi
facta in longiſſimè retroacta tempora reĳciuntur.

De populis & minoribus regionibus Italiæ, quales ſunt Longobardia, Liguria, Ethruria, Apulia, &c.

OB inſignem fertilitatem qua Italia eſt prædita, illico poſt diluuium hominum h
bitationi eſt adaptata, culta & caſtellis adornata, atque frequenti habitatore
pleta, qui & diuerſis eius locis, & ſucceſſoribus ſuis nomina ſua reliquerũt, ta
etſi quidam temporum ſucceſſu propter tranſlationes aut aduẽtum aliorum p
pulorum, quoque mutati ſint è ſedibus ſuis. Porrò hæ numerantur principales partes
regiones Italiæ: Hiſtria, Gallia togata, Liguria, Tuſcia, Vmbria, Latium, Cãpania, Ap
lia, Calabria & Græcia magna. Strabo uero partitus eſt Italiam in octo regiones, nemp
Venetiam, Liguriam, Picenum, Lucaniam, Tuſciam, Romam, Campaniam, & Apulia
Antoninus aũt diſtribuit eam in ſedecim prouincias, ſcilicet, Campaniam, Tuſciam cu
Vmbria in qua eſt Roma, Nurſiam in qua eſt Reate, Flaminiam quæ Rauennam con
net, Picenum, Liguriam, Venetiam unà cum Iſtria in qua eſt Aquileia: item alpes C
tias & Apẽninum, qui Genuam includũt, Samnium in quo eſt Beneuentum, Apuliam
Calabriam, in qua eſt Tarentum, Brutium unà cum Lucania in qua eſt Regium. Item p
mam & alteram Retiam, Siciliam, Sardiniam & Corſicam.
Rota papæ etiam alio modo diuidit Italiam, nempe in Taruiſinam ſeu Venetianã m
Rota papæ cam, in Iſtriam quæ & Foroiulium comprehendit, in Longobardiam, Liguriam, R
mandiolam ſeu Galliam ciſalpinã, in ducatum Spoletanum, ſiue Vmbriam, in Aprutiu
ſeu Samnium, in Campaniam ſeu Latium, in Terram laboris quæ Campaniæ pars eſt
Calabria

Calabriam ſeu Lucaniam,in Apuliam,regionem Hydrũtis quæ & Salentinorũ eſt regio.
Deinde uero cum Longobardi occupaſſent Italiam,erexerũt in ea quatuor ducatus, nem
pe Foroiulienſem, Hetrurienſem, Beneuentanum & Spoletanum. Nec tamẽ hæc diuiſio
perpetuo durauit,ſed ſubinde in aliam mutata eſt faciem,ſecundum aliam & aliam reipu/
blicæ adminiſtrationem. Porrò ſub maioribus diuiſionibus comprehenduntur quoque
multę priuatæ & minores regiones,ut ſunt Inſubria,Cœnomãnia,Ethruria,Aemilia,Fla
minia,Lucania,&c. Iſtria cōplectitur Forum Iulij,uulgo Friaul,habetq́ꝫ has duas ciui *Hiſtria.*
tates Aquileiam & Tergeſtum. Gallia togata ſeu tonſa,complexa eſt olim multos po *Gallia togata.*
pulos & terras, nempe Aemiliam, Flaminiam,Inſubriam, & bonam partem Venetiarũ.
Flaminia alio nomine uocatur Romandiola,habetq́ꝫ Bononiam & Ferrariam. Alij uero *Romandiola.*
uolunt Placentiam & Bononiam in Aemilia ſitas,Rauennam uero in Flaminia. Inſu *Inſubria.*
bria cōplectitur Mediolanum & quicquid per circuitũ eius iacet, quæ terra poſtea à Lon/
gobardis eſt Longobardia appellata. Venetorum ditio fuit olim uocata Garnia & Cœ/
nomannia,iam uero appellatur marca Teruiſina. Liguriæ metropolis eſt Genua. Tu/
ſcia habet ciuitates,Piſam,Lucam, & Senas. Vmbria uero comprehendit Peruſiũ & *Vmbria.*
Spoletum,uocaturq́ꝫ iam ducatus Spoletanus. Latium olim,hodie tractus eſt Romanus,
& hinc quoq́ꝫ latina lingua. Ethruria eſt regio ſita inter Liguriam & Tiberim,Campa/
nia habet Capuam & Neapolim regiam urbem ſic dicta propter uberrimam Capuę plani
ciem. Eſt autem magna ex parte montuoſa. Apulia complectitur inter cæteras has *Apulia.*
præcipuas urbes Brendiſium,Tarentum & Sipontum. Calabria quæ & Terra laboris,
habet has inſigniores ciuitates, Regium,Hydruntum & alias multas. Hæc regio olim uo
cata fuit Græcia magna,ſicut & hodie in ea Græca lingua cum Italica eſt permixta. Vete/ *Græcia ma*
res enim Græci habitauerunt in ea,extruxeruntq́ue in ea ciuitates quaſdam. Lucaniæ *gna.*
ſitus eſt inter Calabriam & Apuliam. Habitantes uero in Ancona & terminis eius, uo *Lucania.*
cati ſunt aliquando Piceni, hodie uero nominatur ea terra marca Anconitana. Poſt
Campaniam iuxta Salernum habitant Picentini. Qui uero circa Ariminum manẽt,uo/
cantur Senones. Cæterum Aelianus ſcribit in hunc modum de populis Italiæ. Inco/
luerunt Italiam plurimi homines,& uix eſt terra in qua plures fuerunt coloni quàm in Ita/ *Aelianus de*
lia,idq́ꝫ propter ſummam &eximiam eius fertilitatem,diſpoſitionem marium & commo *Italia.*
ditatem portuum maris. Superauit etiam manſuetudo incolarum omnium aliarum na/
tionum incolas, & numeratæ ſunt olim in ea mille,centum & ſexagintaſex ciuitates. No *In Italia olim*
ſtra uero tempeſtate multa oppida ſubuerſa ſunt iacentq́ꝫ in ruderibus & bona pars terræ *1166 ciuita*
iacet inculta. Facta eſt præterea Italia pręda exterorum & Barbarorum,multiq́ꝫ illi duces *tes.*
quos nacta eſt intra trecentos & quinquaginta annos,nullam ei attulerunt utilitatem,nec
defenſa eſt ab eis, ſed magis per cõtinuas diſcordias & inteſtina bella lacerata & in ſeipſà
ſciſſa. Noſtro æuo gubernatur quadruplici modo. Neapoli enim & Mediolani atq́ꝫ in
quibuſdam principatibus inueniũtur monarchiæ, Veneti uero habent adminiſtrationem
ariſtocraticam, atque Florentiæ, Senis & Lucæ gubernatur reſpub. per democratiã,hoc *Monarchia*
eſt,moderatores politiæ deligũtur ſine diſcrimine ex uulgaribus & nobilioribus. Notan/ *Ariſtocratia*
tur etiam quidã rectores,ut dicit præfatus Aelianus,de tyrannide,nempe qui occuparunt *Democratia.*
patrimonium ſancti Petri,in iacturam ſedis apoſtolicæ.

De montibus, fluuiis & lacubus,

qui in Italia inueniuntur.

HAbet Italia unum & inſignem montem, qui in Liguria initium ſumit ab altiſſi/
mis niuoſis montibus, extenditurq́ꝫ longiſſimo tractu per totam Italiam, primũ
uerſus Anconam,& hinc in Apuliam, diuidens Italiam in duas partes, una relin/
quitur ad mare Tyrrhenum, & altera ad mare Adriaticum. In Apulia extendit
idem mons ramum in mare, uocaturq́ue ibi Garganus, ubi Michaël archangelus homi/
nibus apparuiſſe fertur. Mons autem ille principalis uocatur Apẽninus & extrudit utrin/ *Apenninus.*
que plurimos fontes & fluuios,inter quos inſigniores hi cẽſentur, Padus,Truentum, Ar
nus, Tyberis, Liris & Vulturnus: quibus & Atheſis annumerari poteſt. Padus origi/ *Padus.*
nem ducit ex niuoſis alpibus, exoneraturq́ue in Adriaticum mare, ſuſceptis tamen prius
plurimis

Tiberis. plurimis riuulis & amnibus, qui undiq; ex montibus acurrũt. Tyberis curſu ſuo Romam petit ac deinde mare Tyrrhenũ. Augetur autem & ipſe ex multis affluentibus aquis. Di- ſpeſcitur ipſo Tuſcia ab Vmbria. Nomen hoc ſortitum aiunt ab euentu quodam, à Tybe rino ſcilicet Albanorum rege qui ſubmerſus fuit in hoc fluuio. Alĳ aliter ſentiunt. Arnus alluit Tuſciam, diuiditq; Florentiam in duo. Traiecit olim hunc fluuiũ Hanibal cum gran di periculo uitæ ſuorum, quum Romanos bello petere decreuiſſet. Vulturnus alluit Cam paniam præteriensq; mœnia Capuanæ urbis, quæ olim potentiſſima fuit, ruit in mare. Liris uero qui olim Ceruleus, hodie autem Garilianus uocatur, apud Caietam mari miſce- tur. Habet præterea Italia plurimos lacus, potiſſimum in Lombardia, qui ex alpium ni- uibus nedum ultra montes uerum & citra in Heluetia in ſubiectis uallibus ſtagnantur. In- ter eos autem primum habet locũ lacus Benacus, qui hodie uulgo Gardſee uocatur, haud procul à Verona ſitus. Lacus Cumanus, qui inter alpes & Mediolanum ſuũ habet ſitum, non minor cenſetur lacu Benaco, ſed non habet tam fœcundum agrum. *Lacus Benacus.*

De Pado inſigniori & celebriori fluuio

Italiæ, qui inter Liguriam & Lombardiam uario curſu fertur in mare Adriaticum.

PAdus quem Itali Po, Græci Eridanum, Ligures uero Bondingum, hoc eſt ſine fun do uocant, (eſt enim in quibuſdam locis immenſæ profunditatis) ubiq; terrarũ ha betur celebris, ſortitus nomen Padi à picea arbore, quæ circa eius fontem naſcitu quia Gallice ea arbor pade uocatur. Oritur autem in Veſuli montis gremio, euol uiturq; in Adriam ſex oſtĳs, ſed antea attrahit omnes aquas, quas alpes meridiẽ reſpicie tes atq; Apenninus in Liguria effundunt, ducitq; ſecum ad mare Adriaticum triginta inſi gnes amnes. Nomina eorum quos Apenninus extrudit ſunt, Tanarus, Trebia, Tarum Nitia, &c. Qui uero ex alpibus proruunt, uocantur Stura, Morgus, Dieria, Ticinus, Lam ber, Ollius, Mintius, Atheſis, &c. & hi procreãt undecim inſignes lacus, inter quos Bena *Benacus lacus.* cus lacus dicitur habere in longitudine 14 miliaria Germanica, in latitudine uero unum atque hunc efficit Mintius fluuius. Ticinus uero generat lacum Verbanum, quem uulg *Lacus Verbanus.* uocant Langſee, id eſt, Maiorem lacum, & hic in longum extẽditur ferè 12 miliaribus, la titudo uero propemodum unum habet miliare. Lacũ Larium, qui & lacus Cumanus u *Larius.* catur, cõſtituit Adua ſeu Abdua fluuius, & exporrigitur in longum nouem miliaribus, latum uno. Lacum Seuinum parturit Ollius fluuius, & hic non longior eſt duobus mil ribus, nec latior dimidio. Is ex liquatis niuibus maiora quàm ex pluuĳs ſentit incremẽt Adiacẽt etiã his fluuĳs multæ celebres ciuitates, pręſertim Taurinum, Papia, Cuma, Cr ma, Cremona, Ferraria, Alexandria, Verona, Modoẽtia, Bergomum, &c. Sciinditur P dus paulu lum infrà Ficariolum, fitq; ibi oblonga inſula ac late patens, in qua ſita eſt Fer *Atheſis fluuius* ria. Cæterum Atheſis oritur ſupra Tridentum, ad ortum primo tenuis fluens, mox ul Sarcam infra Bulſanum accipit, ad meridiem flectitur, maior ac uehementior factus. P ſteaquam uero Tridẽtum perſtrinxit tanquam accolis miteſcat, quietior fit, placideq; p Tridentinam labitur planiciem. Coniectus inde in montium anguſtias, uiolentus & p ceps agitur, ut ruere uideatur non fluere, atq; ita ſemel concitus ne per aperta quidem p cate fluit amplius, niſi cum mari appropinquat.

De ciuitatibus Italiæ.

OLim cum Italia floreret, dominiumq; orbis ſibi uindicaret, exortæ ſunt in ea m gnæ & celeberrimæ ciuitates, quibus uix aliæ ſimiles & æquales in Europa inu nire licet, quibus etiam aliquid inſigniter attribuitur hominum pręedicatione, *Epitheta urbiũ Italiæ.* Venetiæ reliquis urbibus opulentiores, Mediolanum maius, Genua ſuperbio Florentia pulchrior, Bononia fertilior, Rauenna antiquior, Neapolis nobilior & Ror caput Chriſtianæ pietatis. Cum uero quædam ciuitates mutauerint nomina ſua, pona hic quarundam nomina tam uetuſta quàm recentiora, atq; quibus accenſeantur popul

Pap

Papia & uulgo Paphi, olim uero Ticinū eſt dictum, ubi noſtris temporibus captus eſt
à Carolo quinto Franciſcus rex Franciæ. Fuit olim tam potēs, ut in magnitudine, pulchri
tudine & dignitate nō minor fuerit iudicata Mediolano. Nūc uero longè inferior eſt, mul
tas paſſa calamitates. De qua infrà plura.

Ethruria & Tuſcia, noſtro tempore Toſconia.

Hydrus & Hydruntum, uulgo Ottronto.

Verona, Germanicè Bern & Dietrichs Bern. Rex enim Theodoricus primū eam ce-
pit, atq; ex ea alias urbes afflixit. De hoc Theodorico multa fabuloſe referūtur, quæ à gra
uioribus uiris cōtemnuntur.

Forum Iulij, uulgo, Frigaul, regio eſt in Iſtria, olim uero fuit magni nominis ciuitas, quę
tamen penitus cōcidit.

Padua olim Patauium, urbs in Venetorum ditione, ſita in Marca Teruiſina.

Tergeſtū uulgo Trieſt, ſitum in Iſtria, ubi nobiliſſimū creſcit uinū, Reinfal appellatū. Reinfal uinum.

Imola, olim Forum Cornelium, ſita in Flaminia,

Alexandria inter Mediolanū & Genuā ſita, denominata à Romano pontifice Alexan
dro & condita contra Fridericum primum, quo ex Longobardia exturbaretur.

Neapolis uetuſta ciuitas, olim parthenope dicta, ut Titus Liuius de ea ſcribit.

Cāpania pulcherrima Italiæ terra, quæ bis floribus uernat, certamenq; dicitur Liberi &
Cereris ob ſummam ſoli ubertatē. Hic amicti uitibus montes, Gaurus, Falernus, Maſſi-
cus & pulcherrimus omniū Veſuuius, Aetnæi ignis imitator. Caput urbium regionis Ca
pua, quondam inter tres maximas Romam & Carthaginem numerata.

Venetiæ hodie potentiſſima urbs in mari & continenti, fuit olim regio tantum, habens
ſub ſe multas ciuitates & loca, ut infrà de ea fuſius ſcribemus.

Aquileia olim inſignis Iſtriæ ciuitas, noſtro uero tēpore cōcidit, uocatq; uulgo Algar.

Genua & Genoua atq; Ianua fuit aliquando potens in mari, quippe quę habuit multas
ſubiectas terras, inſulas & homines uſq; ad Græciam. Ciuitas Pera è regione Conſtanti
nopolis poſita, paruit olim Genuenſibus, ſicut & inſula Chius & Cafa in Taurica Cherſo
neſo. Quin & Famaguſcha urbs Cypri & inſula Mitilene fuerunt olim ſub Genuenſiū do
minio. Amiſerunt tamen ante paucos annos omnem poteſtatē in mari. Quomodo uero
ista ciuitas euecta fuerit ad tantam potentiam, dicetur infrà copioſius.

Florentia nobilis & elegās Ethruriæ ciuitas, primum dicitur fundata nonageſimo an-
no ante Chriſtum natū. Totila uero Gothorum rex diruit eam cum graſſaretur per Ita-
liam, ſed quam Carolus magnus inſtauraſſe dicitur & muro cinxiſſe.

Brixia & ab alijs Brexa, uulgo uero Preſz, non multum abeſt à lacu Benaco.

Sipontus in Apulia, ciuitas epiſcopalis, quæ noſtra tempeſtate Māfredonia appellatur.
Alij tamen intelligunt per Manfredoniam Apeneſten.

Roma Italiæ metropolis & olim orbis caput.

CONſentiunt communiter autores, Romam id nominis accepiſſe à Romulo fun-
datore ſuo, qui muros, turres, foſſas & reliquas munitiones per circuitū urbis ex-
truxit. Alijs uero placet, nomen Romę nō à Romulo ſed à Roma muliere qua-
dam & filia regis, qui longè ante Romulum in Italia uixit & regnauit, ueniſſe. Id
tamen omnes fatētur, Romam ſuam primam gloriā muros & munitiones accepiſſe à Ro
mulo, ac deinde temporis ſucceſſu magis ac magis in gloria & firmitate creuiſſe, ut tan-
dem ad tantā peruenerit maieſtatem & faſtum, ut etiam in mœnibus habuerit turres ſex-
centas & trigintaquatuor, portas uero trigintaſeptem. Area & fundus ciuitatis per circui
tum habuiſſe dicitur uiginti millia paſſuū, q quinq; ferè efficiunt miliaria germanica; fuitq;
prius regio quædā q̄ ciuitas. Tarquinius rex muros urbis rudib. uilibusq; ſtructuris ædifi
catos, primus cœpit ſaxis magnis formatis ad regulā extruere, cœpitq; foſſas etiā cloacis
facere, per quas fluens ex cōpitis aqua omnis fert ad Tiberim. Fecit aquæductus, uiarū
ſtrationes & cloacarū fabricatiōes. Extruxit quoq; circū maximū, cuius lōgitudo fuit tria
ſtadia, cum dimidio, latitudo iugera 4. eratq; capax hominū 100 & quinquaginta milliū.

Noſtro

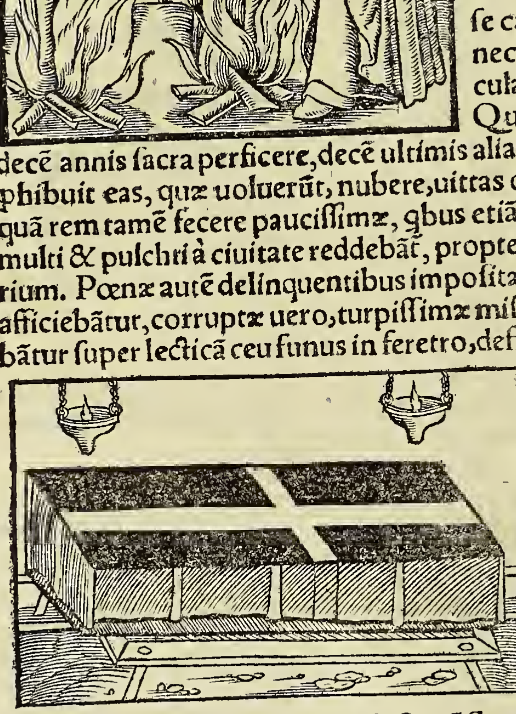
Noſtro tẽpore hæc urbs plurimũ degenerauit à priſtina illa maieſtate, quũ nõ inueniatur habere ultra uiginti portas, easq́ non omnes apertas, & 300 atq; 65 turres in muro extremo. Sed hæc paulo pòſt in figuris explicabimus, & nunc reuertemur ad Romulum & ad Remũ fratrẽ eius, à quibus Romana potentia, magnificentia & pompa initiũ ſumpſerũt. Vbi in primis ſciendum, Romanos ſeu Albanos (ſic enim Romani uocati ſunt ab initio) olim inſtituiſſe multas & uarias ceremonias, potiſſimũ autem erexerũt deæ Veſtę, quæ pro dea uirginitatis colebatᷣ, tẽplum, in quo perpetuus conſeruabatᷣ ignis. Veſta enim, & Hebraicè באֶשְׁתָּא ſonat ignem, quẽ uirgines ad hoc cõſecratæ in tẽplo inextinguibilẽ cõſeruare tenebantur, in teſtimoniũ ſuæ uirginitatis. Perſuadebantᷣ autẽ homines de multis irruituris malis, ſi caſu quodã hic ignis extinguere-

Veſtales uirgines.

tur. Nec fas erat eũ reparari ex igne humanis manibus elaborato, ſed accenſa per fomites ex ſole flamma, purus & cœleſtis ignis eliciebatᷣ. Iſtę Veſtales uirgines tãta afficiebantᷣ honore, ut ſceptra ferrea illis præferrẽtur, haud ſecus q̃ urbis moderatoribus, quando ob certa negocia ex templo ad urbem gradiebantᷣ Quod ſi quis morte plectẽdus occurriſſet Veſtali uirgini, liberabatᷣ à morte & ab omni pœna, modo uirgo iuramẽto affirmaſſet, ſe caſu illi in occurſum ueniſſe. Triginta annos neceſſe fuit eas manere innuptas & caſtas, ſacrificulantesq́ & alias ceremonias peragẽtes ex lege. Quo in tẽpore opus erat eas decem annis diſcere, decẽ annis ſacra perficere, decẽ ultimis alias edocere. Expleto autẽ trigeſimo anno, nihil ꝓhibuit eas, quæ uoluerũt, nubere, uittas quidẽ deponẽtes & reliqua ſacerdotij inſignia, quã rem tamẽ fecere pauciſſimæ, q̄bus etiã inoptabiles acciderũt uitæ fines. His honores multi & pulchri à ciuitate reddebãtᷣ, propter quos neq; filiorũ eis neq; nuptiarũ fuit deſiderium. Pœnæ autẽ delinquentibus impoſitæ etiã magnæ. In minoribus delictis uerberibus afficiebãtur, corruptæ uero, turpiſſimæ miſerabiliq́ tradebantᷣ morti. Viuæ enim emittebãtur ſuper lecticã ceu funus in feretro, deflentibus eas amicis & cognatis, ac perlatæ uſq

Pœna Veſtaliũ ſcortantium.

ad portã Collinã intra muros, ubi ligato capite ſepeliuit eam uiuã ſummus ſacerdos in monumẽto ſub terra præparato. Atque hoc erat triſte ſpectaculum Romæ, nec erat in urbe maior planctus, q̃ cũ talis mors incidiſſet. Contigit autẽ anno ab urbe condita 600. u Tutia uirgo Veſtalis argueretᷣ inceſti. At il la argumentis purgare ſe dedignata morta bus, ad Tiberim cribrũ detulit, ibiq́ ſubmer ſit, addita prece: O Veſta, inquiens, ſi pia & caſta ſum, hanc è Tiberi aquã ad templũ tu perferam, & pertulit. Vide illuſionẽ Satanæ, ut miſeros & excæcatos homines in erro retineret, etiã miracula fecit. Simile quiddam legimus apud Dionyſiũ Halicarnaſſeum Imperantibus Romæ Cõſulibus L. Pinario & P. Furio, ab urbe cõdita 282. morbus quid incidit in fœminas & mors, quanta nondũ prius, maximè in pregnantes, cruda mortua parientes & cum fœtibus morientes. Neq; eis deprecationes ad ſacraria & ad aras deo factæ, nec pro urbe expiatoria ſacrificia aut pro domibus priuatis perfecta, ceſſationẽ a ferebant malorum. In tali exiſtente urbe calamitate, fit à ſeruo quodam indicium ponti cibus, quod ſacerdos quædam Veſtæ, Vrbinia, uirginitate amiſſa, ſacrificia pro urbe pe ciebat, non pura ipſa. Illiq́ remouentes eam à ſacrificijs & apponentes pœnam, poſtq manifeſte eſt redarguta, uirgis ceciderunt, perq́ urbem eam ferentes, uiuam defoderun Eorum uero qui illam impiam corruptionem peregerãt, alter ſeipſum interfecit, alteru prehendentes inſpectores ſacrorum, uerberibus in foro afflictum, tanquam mancipiu necauerũt: ſicq́ morb. ille muliebris ingẽsq́ earũ corruptio, poſt hoc opus ſtatim deſi

De urbis Romanæ ampliatione.

VRbs Romana primum fuit quadratæ figuræ & ſolum duos montes incluſit, Pa-
latinum & Capitolinum, deinde Romulus adiecit urbi duos alios colles, Quiri-
num & Cœliũ. Romulus Palatiũ inhabitauit & montem Cœlium propinquum:
Tatius uero Sabinorum rex Capitolium inhabitauit, quod ab initio cœperat, &
Quirinalem rupẽ. Alij tamen aliud ſentiunt. Fuerunt itaq; duæ ciuitates ab initio. Et cum
magnum bellum fuiſſet inter Sabinos & Romanos, cõpoſito tandem bello, ex duabus fa-
cta eſt una ciuitas, ſucceſſuq; temporis Tullus rex, Tarquinius Priſcus & alij urbem ma-
gis ac magis ampliarũt. Sed poſt expulſos reges adhuc plus creuit, & fuerũt mœnia dilata
ta. In Palatino itaq; monte primo urbs Roma fuit extructa, & in eo reges, deinde cõſules,
poſtea Imperatores maiori ex parte ſedem habuerũt. Deinde Caligula tranſmiſſo ponte, *Palatinus*
coniunxit Palatiũ Capitoliumq;, cuius reliquias adhuc cõſpicere licet. Fuerunt plurima *mons.*
& magnifica ædificia cõſtructa in Palatino monte, quæ & ſi iniuria temporũ penitus cor-
ruerint, eorum tamen ruinæ multæ paſſim conſpiciuntur. Victoriæ templum fuit in hoc
monte: ſimiliter Apollinis tẽplum, iuxta quod fuit domus Auguſti, caſa Romuli, domus
Tiberij Imperatoris, & multa alia ædificia. Numerati ſunt autem in urbe poſt quã mœ
nia eius fuerunt ad ſummum dilatata ſeptem montes, Capitolinus qui & Tarpeius, Auen
tinus, Palatinus, Cœlius, Exquilinus, Viminalis & Quirinalis: octauoq; loco Ianiculenſis *Septem mon*
poſtea adnumeratus eſt. Et quoniam ualles locaq; humiliora propter ædificatos ampliſſi *tes intra ur-*
mos fornices impleta ſunt, ita mõtibus æquata ſunt, ut nonnullorũ montiũ diſcrimen uix *bem.*
agnoſci poſſit. Aiunt autem Palatinum montem ſic dictum, quod pallantes illuc uene
rint Aborigines. Alij uero aſſerũt ſic appellatũ à Pallanta Latini uxore. Hodie hic mons
nihil habere dicitur, præter eccleſiam ruinoſam.

Capitolinus mons ob id dictus eſt, quod cum in eo olim fundamẽta ædis Iouis foderen *Capitolium.*
tur, caput humanũ inuentum eſt, & ante Tarpeius à Tarpeia uirgine Veſtali dicebatur &
& mons Saturni. Fuit mons iſte muris ſeptus tẽpore Tarquinij, & ut dicit Cicero, habuit
Capitolium olim plures turres, Iouis Feretrij templum celeberrimũ, in quo clamore anſe-
rum & alarũ ſtrepitu M. Manlius Gallos in præcipitiũ dedit. Huius totius arcis ornamen
ta cunctis miraculis Aegyptiorum erant anteponẽda, quare domiciliũ deorũ cognomina
batur. Fuit Iouis templum in hoc monte præter cætera ornamenta multis ſtatuis exorna *Iouis templũ.*
tum, quarũ unam auream decem pedũ dicauit diuus Claudius; fuit & Iouis ſimulachrum
in eo, uictoriæ ſtatua, ſex pocula à Pompeio in urbem aduecta. Libri Sibyllini ſub terra in
arca lapidea cõditi, fœdera cũ Carthaginẽſibus icta, ſcripta in tabulis æneis. Habuit & fi
ſtulas quaſdã, quibus aqua reliquis tẽplis & ſedibus ſuppeditabatur. Eò ibant noui cõſu-
les ſacrificatum, quia Ioui debebatur omne initium. Erat in eo pars ſecretior templi, quam
nemo prophanus ingredi permittebatur, in qua ſeruabãtur duæ coronæ aureæ, miſſę gra-
tulatum ob partam uictoriam à Pamphylis legatis & Carthaginenſibus. Habuit quoq; Iu
no ſacellum à ſiniſtra ſacelli Iouis, & Minerua à dextra ſuã habuit cellam. Habuit & Con-
cordia templum in Capitolio: ſic Fides habuit in eo templum. Fuerunt quoq; in Capito-
lio multorum deorũ ſtatuę, etiam ſtatuæ omnium regum & multorũ aliorũ inſignium ui-
rorum, qui rempublicam cum honore auxerunt. Item tabulæ in Capitolio fuerunt fixæ, *Cõtenta in tẽ-*
in quibus leges & publica acta continebantur. Hodie in hoc monte præter cœnobiũ Mi *plo Iouis.*
noritanum, quod Ara cœli uocatur, nihil eſt extructum, quantumlibet olim habuerit delu
bra, ędes, ſacella & templa ultra ſexaginta. Bonifacius nonus latericiã quoq; domum con
ſtruxit ſuper ruinas tot ueterum ædificiorum, deputauitq; uſibus ſenatoris & cauſidico-
rum. Fuit is mons Capitolinus, priuſquam caput hominis in eo inuentũ eſſet, dictus Tar
peius, à uirgine Veſtali Tarpeia, quæ ibi à Sabinis necata & ſepulta fuerat. Eſt autem Tar *Tarpeius*
peia rupes quædam præceps, ubi hodie noxij puniuntur, ſicut & olim ex ea rupe, damna- *mons.*
ti præcipitabantur. Infra hanc rupem ſtetit olim Saturni ædes.

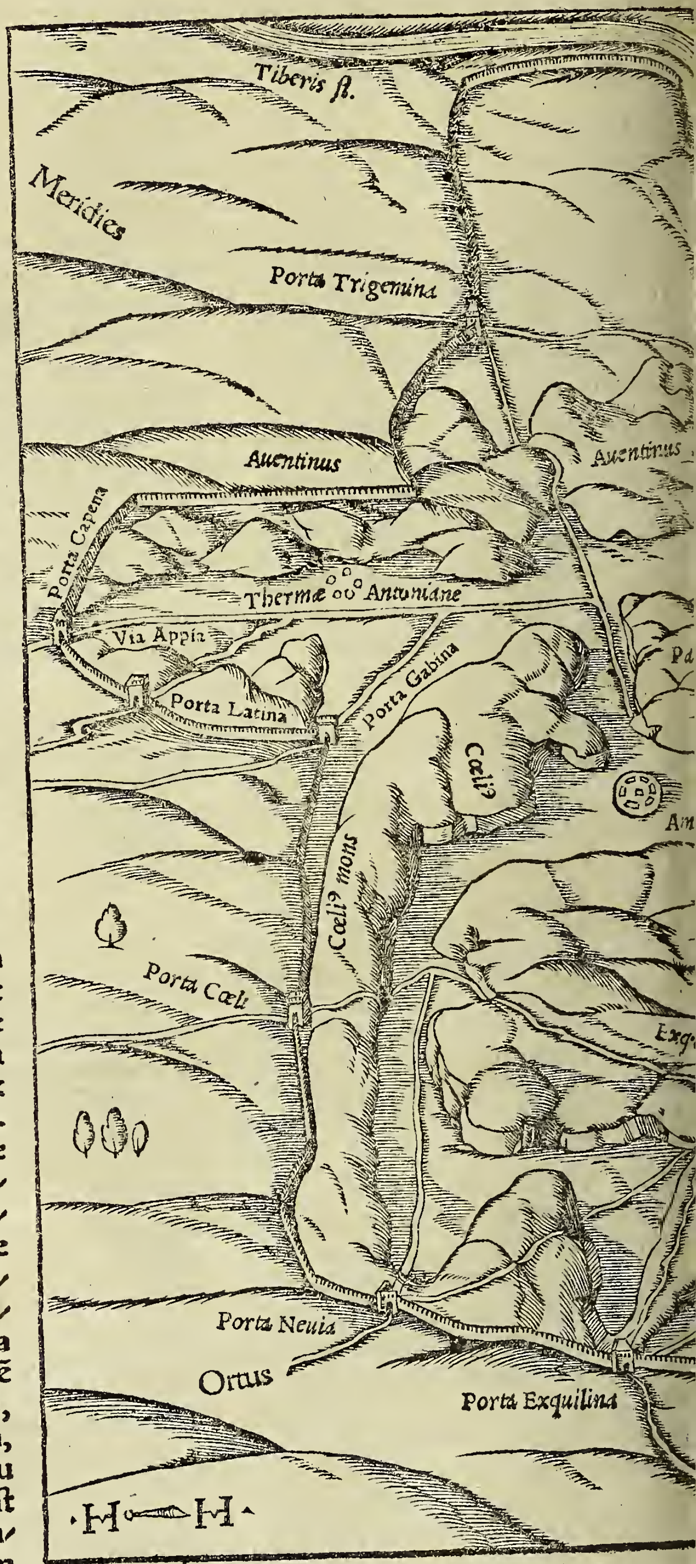
Inſula Tiberina ſic nata eſt. Cum Tarquinius ſuperbus ob Lucretiæ ſtuprum urbe pel
leretur, ſenatus bona eius populo conceſſit auferenda, frumentum autem quod in campo
Tiberino ſatum & natum fuit & ſtabat in culmis, nemini auferri permiſit, ſed ut execra-
bile iaciendum in flumen decreuit. Quod cum æſtiuis caloribus eſſet ſolito humilius,

paleæ fundo adhærentes, limū́cꝫ fluctibus aduectum excipiētes, inſulā hanc paulatim effecerūt. Opera deinde hominū factū eſſe opinat̄ Liuius, ut eius area firma eſſet etiam ad deorū templa ſuſtinendū. Lōgitudo eius paulò minus duobus ſtadijs perficitur, latitudo uero paſſibus 50. Tota erat Aeſculapio ſacra ꝓpter eius ſimulachrū ex Epidauro in eam aduectum.

Auentinus mons. Auentinum mōtem ſic dictū putant ab auibus, alij à rege Auētino Albano, qui ibi ſepultus fuit; alij ab aduētu hominum, ꝙ cōmune ibi Latinorū tēplū Dianæ fuerit conſtitutū. Fuit in hoc colle ara Herculi poſita, Iunonis templum, templa Dianæ, Mineruæ & Lucinæ. Habet nunc monaſteria ſanctæ Sabinæ, ſancti Bonifacij & ſancti Alexij, reliquæ partes mōtis, aut ruinis aut uineis conteguntur.

Cœlius mons. Cœlius mons à Cœlio duce Thuſco, qui Romulo in auxiliū contra Latinum regem uenit, dictus putatur. In hoc monte Veſpaſianus templum diui Claudij ædificauit, ubi multorū deorum fuerūt ædes, aræ & templa, ſicut in ſingulis montibus citra Tiberim, fuerunt deorum tēpla; quin & in Ianiculo ultra Tiberim extructa fuerunt nonnulla templa. In medio Cœlij dorſo, bini aquæ ductus ſuperbiſſimi operis conſpiciuntur: nunc eccleſijs Chriſtianis mons eſt ornatus, nempe monaſterio beati Gregogij, eccleſia Iohannis & Pauli, hoſpitali Saluatoris, eccleſia rotunda S. Stephani. In extremo eiuſdē montis eſt baſilica Lateranēſis, quæ ſeruat capita apoſtolorum, ædium ſuperbiſſimarum ſtructura toto orbe celeberrima. Eſt quocꝫ in hoc Cœlio monte amphitheatrum ſemidirutum, iam Coloſſeum dictum.

Ianiculum

arum eius, quas habuit olim e & faſtigio.

Ianicul m olim mons fuit altus prope Romam, trans flumẽ Tiberim.

Exquilinus mons.

Mõtis Exquilini ratio obſcura & incerta eſt. Sũt autem duo mõtes Exquilini, celebrior pars eſt à foro Traiani, & protẽditur uſq; ad thermas Diocletianas. Sunt autem thermæ illæ ædificiũ pulcherrimum & admirandum. Vocantur proinde thermę, loca quæ calẽtibus aquis, aut ipſa ſine aquis fornice igne calefacto, lauãdi ſudãdiq; uſibus deputata ſunt. Sic apud Rom. multa balnea publice ſunt inſtituta, in quibus plebs ad libitũ lauabat. Itaq; thermarũ omine, inſana ſunt extructa à multis ædificia. Erant nanq; in thermis areæ ampliſſimæ porticibus circũdatæ ſpacioſiſſimis, camerataq; ſupbiſſimis fornicib, ædificia in circuitu habentes, in quibus columnarũ diuerſi coloris marmorearum ordines immenſarũ fuiſſe conſtat.

Flora meretrix.

Collis hortulorum dicitur, q ſub ipſo olim fertiliſſimi eſſent horti. Fuit etiã in hoc colle circus Floræ. Fuit autem Flora meretrix quædam inſignis, quæ cũ magnas opes arte meretricia cõparaſſet, populum Romanum ſcripſit hæredem, certamq́ue pecuniam reliquit, ex cuius annuo fœnore ſuus natalis dies celebraretur editione ludorum. Quod quia flagitioſum uidebatur, ut pudendæ rei quædam dignitas adderetur, deam eſſe finxerũt, quæ floribus præeſſet, eamq; oportere placari, ut fruges cũ arboribus benè proſpereq; floreſcerẽt.

Nomina portarum Romanæ urbis.

Collina porta à collibus ſic dicta ad quam protẽdebatur Campus ſceleratus, ubi Veſtales inceſtireæ uiuæ defodiebãtur. Ibi ſupercilium fuit intra urbem, & in eo ſtructura ſubterranea, dom9 haud magna, in quam è loco ſu-

periore deſcendebatur. Iacebat in ea ſtratus lectulus, lucerna ardens, panis & aqua in uaſe & oleum. Ipſam uero pœnæ obnoxiam feretro impoſitã & exterius obtectã, loriſq; ligatã, quo neq; uox poſſet audiri, per forum uehebant. Silentio accedebant omnes, eamq; ſine uoce cum graui mœrore tranſmittebant. Neq; aliud ſpectaculũ horribilius erat, neque alium diem ciuitas mœſtiorem agebat. Et cum ad locum feretrum delatum eſſet, ſolutis à miniſtris uinculis, ſacerdotũ princeps precatus arcana quædam, ſublatiſq; ad deũ manibus, ante ſupplicium educebat eam capite opertam, conſtituebatq; in ſcalis, in domicicilium deferentibus. Deinde ipſe cum alijs ſacerdotibus auertebatur. Et cum illa deſcendiſſet, ſcalæ tollebantur, & multa deſuper iniecta humo, domicilium operiebatur.

Locus ſupplicij uirginũ Veſtalium.

De reliquis portis Romanæ urbis.

Porta Flumentana ſic dicta fuit, quod per eam Tiberis aliquando refluxerit. Hodie uocatur porta populi.

Porta Collatina dicitur quoq; Pintiana.

Porta Collina quæ & Quirinalis, nunc dicitur porta Salaria. Per eam itur ad collem Quirinalem.

Porta Viminalis propter uiminũ ſyluã ſic dicta, hodie ſanctæ Agnetis porta appellat.

Porta Querqueculana nunc clauſa, ſic dicta fuit, quod iuxta ſe habuerit quercum.

Porta Exquilina eſt porta ſancti Laurentij.

Porta Neuia uocatur hodie Porta maior.

Porta cœli, montana & Aſinaria olim, hodie S. Iohannis.

Porta Gabina hodie clauſa, quæ Gabiuſa putatur.

Porta Latina mittit in Latium.

Porta Capena eſt porta S. Sebaſtiani.

Porta Trigemina, porta S. Pauli.

Porta Naualis ultra Tiberim uocatur hodie porta ripæ.

Porta Aurelia ultra Tiberim, porta ſancti Pancratij.

Theſaurus Romæ inuentus.

In Vaticano anno Chriſti 1544 in Februario haud procul à Tiberi quũ in ſacello ſancti Petri fundamenta foderentur, inuenta eſt marmorea arca longitudine pedum octo & ſemis, latitudine quinque & ſex altitudine, in qua condita fuit Maria Honorij Imperatoris coniunx, quæ uirgo migrauit ex hac luce, præuenta inopinata morte, antequam ab Imperatore accepta eſſet. In ea arca corpore abſumpto aliquot tantum dentes ſupererant, capilliq; ac tibiarum oſſa duo, præterea ueſtis & palliũ, quibus tantum auri fuerat intextum, ut ex ijs combuſtis auri pondo 36 collecta ſint. Erat inſuper capſula argentea longa pedem unum & ſemiſſem, latitudine digitorum duodecim, in qua uaſcula multa ex cryſtallo, nonnullaq; ex achate perpulchrè elaborata. Item annuli aurei quadraginta, uarijs gemmis adornati. Erat & ſmaragdus auro incluſus, in eoq; ſculptum caput, quod creditum eſt ipſum Honorium referre. Is quingẽtis aureis noſtratibus æſtimatus eſt. Præterea inaures, monilia, aliaq; muliebria ornamenta, in quibus bulla earum quas hodie Agnus dei uocãt, per cuius ambitum inſcriptum erat, Maria noſtra florentiſſima, laminaq; ex auro & in ea hæc nomina, Michaël, Gabriel, Raphaël, Vriel, græcis literis. Item ueluti racemus ex Smaragdis alijſq; gemmis cõſertus, & diſcriminale ex auro, longitudine duodecim digitorũ, inſcriptũ hinc, Domino noſtro Honorio, hinc, Domina noſtra Maria. Ad hæc inerat ſorex ex chelidonio lapillo, cochleaq; & patera ex cryſtallo: itẽ pila ex auro luſoriæ ſimilis, ſed quæ in duas partes diuidi potuit. Innumeræ penè aliæ inerãt gẽmæ, quarũ & ſi plurimæ uetuſtate corruptæ, nonnullæ tamen recentẽ admirandamq; pulchritudinem retinebant. Et hæc omnia Stillico filiæ dedit pro dote.

Sunt autem hodie in Vaticano horti Romani Pontificis.

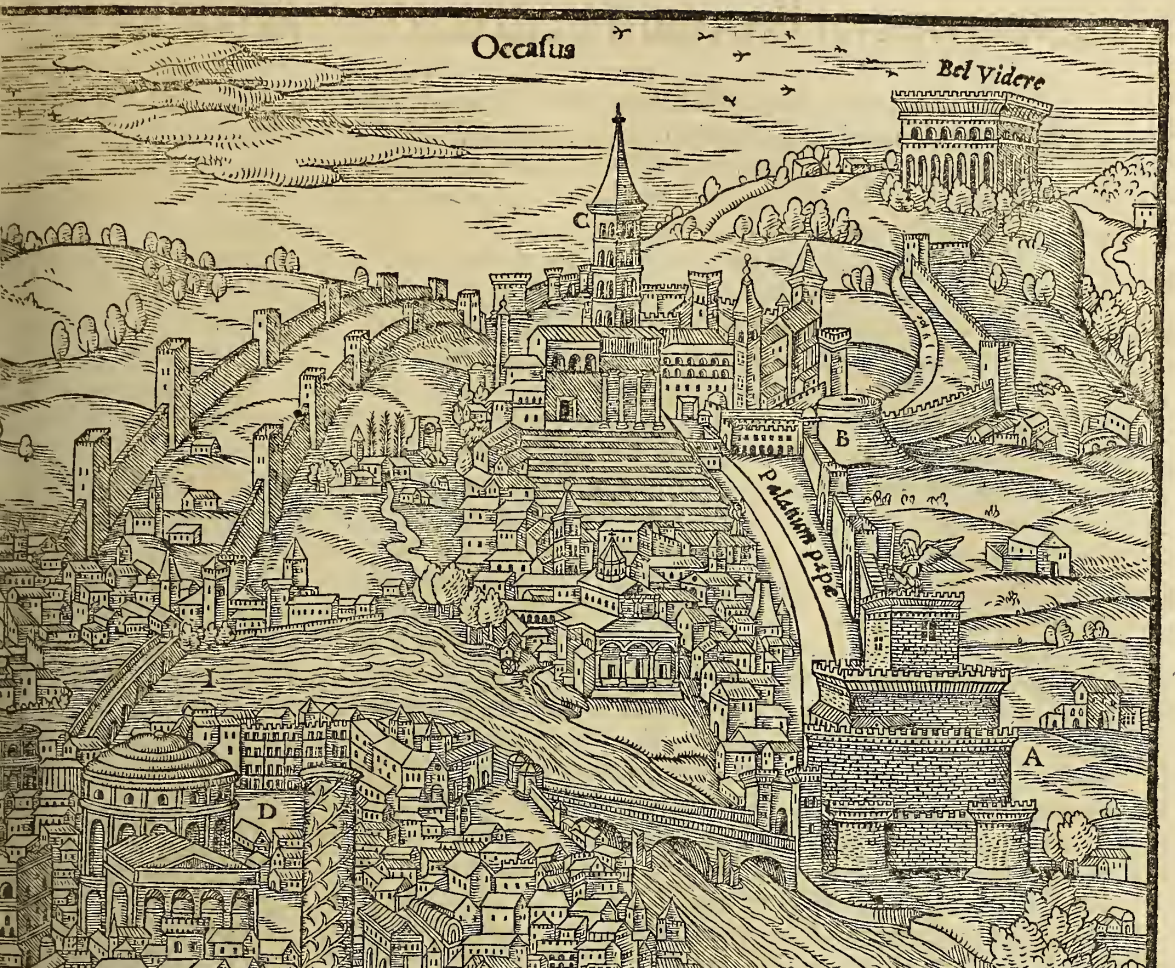
CIVITAS ROMANA

EXPRESSA SECVNdum hodiernum ſitum & ſecundum inſigniora eius ædificia, quæ habet hoc æuo. Quin & ruinæ ueterum quorundam ædificiorum utcunqꝫ exprimuntur in ea.

Quorundam locorum

A Moles Adriani, hodie Caſtel lum S. Angeli.
B Palatium papæ.
C Eccleſia S. Petri.
D Columna Antoniana, & è re gione eius, Maria rotunda.
E Columna Adriani.
F Arcus Septimij.
G Templũ pacis debuerat Coll ficiũ, ſed loci a
H Thermæ Dio

e picturæ explicatio.

Sixti. K Capitoliũ.
tholomei inſula, iuxta
tem Sixti.
annes Lateranus.

N Aquæ ductus.
O Arcus Titi & Veſpaſiani.
P S. Suſanna.
Q S. Maria de populo.

R S. Laurentius.
S S. Sebaſtianus.
T S. Vitalis.
V Caput bouis.

De imperii Romani prima adminiſtratione.

ANte conditam urbem Albani,qui iuxta Tiberim habitabant,habebant regem no
mine Procam: qui reliquit poſt ſe duos filios,Numitorem & Amulium. Amulius
admonitus deorũ oraculo, ut ſibi caueret à poſteritate fratris maioris, egit primũ
quædam præter ius & æquum,ac deinde cogitauit Numitoris domum prolis ino-
pem facere,ut ſic eam domũ arceret,ab imperio. Hæc cum animo agitaſſet,primùm Nu
mitoris fratris filiũ Egeſtum tunc pubeſcẽtem,obſeruatis locis,ubi uenabatur, interfecit,
ſubornatis qui dicerent,eum interemptum à latronibus. Ad id iungit deinde alterum faci
Rhea Syluia. nus. Filiã Numitoris Rheam Syluiã iam nubilem ſacerdotẽ deſignat Veſtæ,ne ea uiro ſta
tim tradita,pareret ultores generis. Triginta enim annis nec minus oportebat puellas ſa
cras caſtas eſſe,& cõiugij expertes, quibus interim æterni ignis cura mandabatͬ, & ſi quid
aliud religioſum bono publico per uirgines agi mos eſſet. Erat hoc Albanis conſuetum,
quod & honorificũ habebatur, generoſiſſimas puellas Veſtæ miniſtras legi. Hæc quanꝗ
Numitor intelligens nõ ſyncero animo fratrẽ agere,iram tamẽ diſſimulabat,ne populi in-
uidiã incurreret,ſeruabatꝗ tacitus hanc alterã cõtumeliã. Quarto deinde anno eunti in ſa
crum lucum Martis Rheæ Syluiæ,aquæ puræ ferendæ gratia,qua debebat ad ſacra uti,uim
Rhea ui ſtu- in templo quidã intulit, quem nonnulli procorum quendam fuiſſe aſſerunt, puellæ amore
pratur. uſꝗ à teneris annis captum, alij autem Amulium ipſum fuiſſe dicunt,qui tamen ſui cogni
tionẽ quantum potuit incertam reliquit. Puella igitur poſt uim illatam ſimulãs aduerſam
ualetudinem non adibat ſacra amplius. Motus Amulius cauſam perſcrutatur diutinæ à ſa
cris abſtinentiæ,ſubmittens etiam medicos,quibus cõfidebat. Agnoſcensꝗ puellam gra
uidam,cuſtodes cum armis ei appoſuit,ne clam pareret: erat enim non longè à partu. Pau
lo pòſt uenerũt cuſtodes nunciantes puellam geminos edidiſſe. Tunc conſeſſus ciuiũ cen
ſuerunt, lege utẽdum eſſe iuxta ſententiam regis Amulij, iubentꝗ puellam uirgis cæſam
mori, & quod natum ex ea eſſet, in uortices fluminis iaci. Hucuſꝗ ſcriptores parũ inter
ſe uariant,in ſequẽtibus uero differunt, quod alij necatã dicant ſtatim puellam, alij ſuper-
fuiſſe in carcere & diu aſſeruatam. De natis uero Fabius Pictor ſic ſcribit,iubente Amu
lio infantes exportati à famulis,expoſitiꝗ ſunt ſuper aquam ipſam. Recedẽte autem riuo
paulatim ab extremis,eiecti ſunt paruuli in littus. Quibus uagiẽtibus cũ per eluuiem uol-

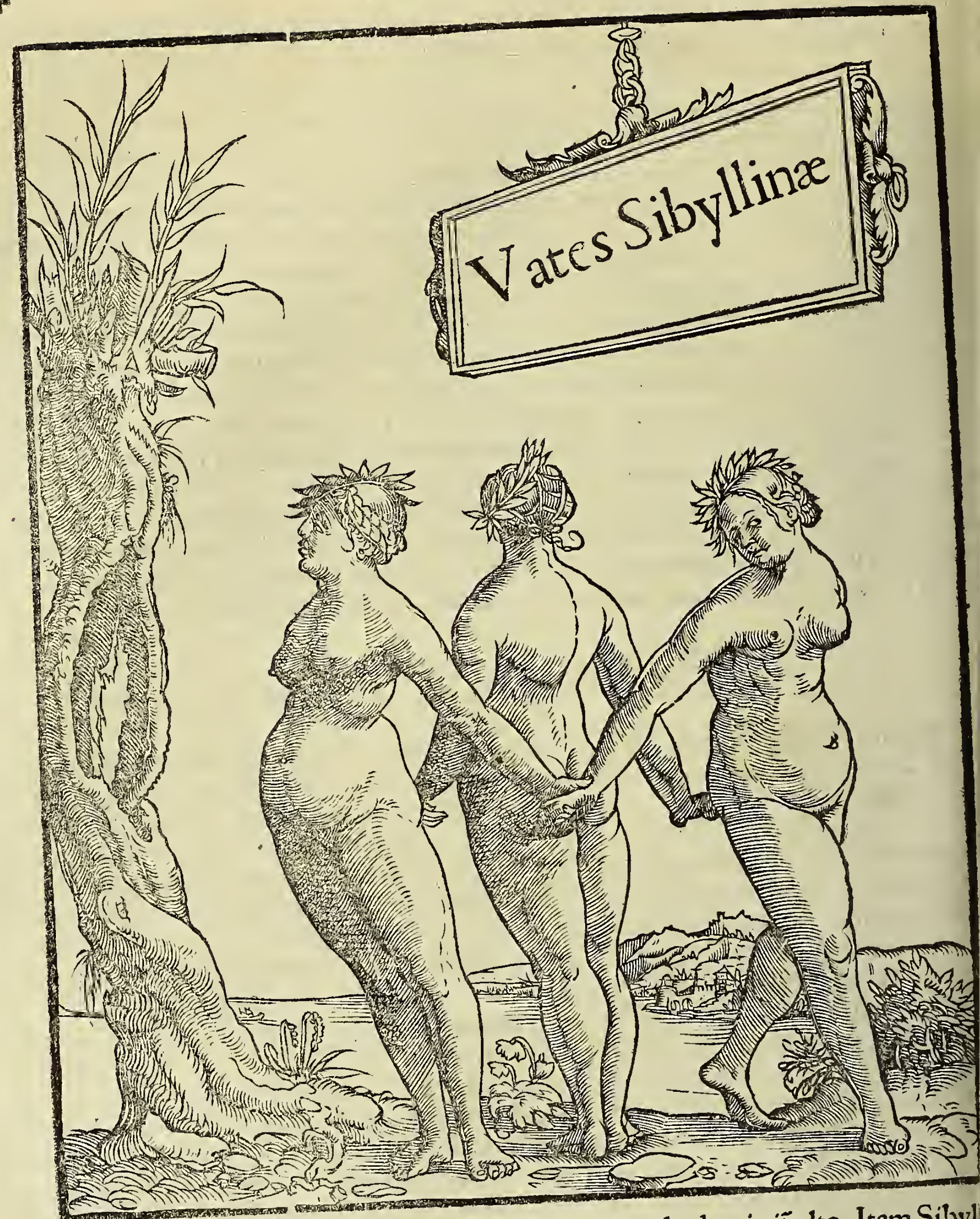
uerentur lupa quædam apparẽs paulo antè fœta,tur
gẽtibus lacte uberibus,ea ſubmittebat ad ora puero-
Lupa paſcit paruulos. rum, lingua quoꝗ cœnum abſtergẽs quo pleni erãt.
Hoc interim ſpacio forte paſtores adueniũt, greges
agentes in paſcua, uidensꝗ unus lupam ut infantes
cõplecteretur,ſtupefactus conuocat plurimos. Qui
propius accedentes rem perceperunt, hanc infantes
tanquam filios fouẽtem, illos lupæ tãquam matri ad-
hęrẽtes, rem quãdam diuinam uidere ſe rati, propius
accedebant cõgregati terrẽtes clamore beluam. Lu-
pa autem non multum exaſperata aduentu hominũ,
ſed ut mãſueta ſenſim diuulſa abijt. Paſtores uero ſu
ſceperunt infantes ipſos,adhibẽtes ſtudium,ut edu-
carentͬ,quaſi deorum eſſent filij. Sũt etiã qui paſtoris
uxorem Lupam uocatam dicãt, quæ pueros lactans
Romulus & Remus. enutriuit,creſcentibusꝗ nomina impoſuit, alteri quidẽ Romulum,alteri uero Remũ. At
peruetuſti nummi ante bis mille annos ſignati; qualẽ ego unũ habeo antiquiſſimũ,oſten-
dunt ſua pictura non eſſe fabulã, quod paſſim omnes de lupa fera ſcribũt. Egreſſi aũt Re-
mus & Romulus pueritiã,uitã egerũt paſtoralem, in mõtibus ſæpe ex lignis & harundini
bus tuguria figentes, ſeipſos contegebant. Cumꝗ lites orirentͬ inter paſtores,ſecutæ ſunt
aliquando manibus plagæ ac deinde atrocia uulnera & homicidia, captusꝗ Remus cõde-
mnatur ab Amulio. Interim uero Romulus certior fit de genere ſuo, ſubijtꝗ animũ eius
matris miſeratio,& de Numitore ſollicitudo. Numitor quoꝗ liberãs Remum à morte,di
dicit ab eo, quomodo à paſtoribus unà cum fratre gemello ſub lupa inuentus & liberatus
à ſubmer-

à ſubmerſiõe,atq; educatus fuit. Cui uiciſſim Numitor aperit caſus ſuos,& quomodo A-
mulius frater ipſum fraudauerit regno, orbamq; ſibi domũ liberis reddiderit,poſtulãs, ut
Remus domus ſuæ uindex ſit. Quod & factũ eſt. Nam Remus & Romulus firmiſſima ſti
pati caterua,ui omnes uno impetu occuparũt,ingreſſum non multis militibus defenſum,
haudq; difficulter Amulium obtruncãt,arcemq; eius capiunt, Numitorem uero auũ ſuum
reponunt in ſolij eius apicem. De procreatione itaq; & educatione conditorum urbis *Amulius interficitur.*
Romæ hæc dicuntur, atq; ex his præludijs initium ſumpſit Rom. imperium, quod poſt ali
quot annos in tantum creſcere cœpit, ut in hunc uſq; diem ſimile ſibi in terra non emerſe-
rit. Poſtquam uero Numitor mortuo Amulio imperiũ adeptus eſt, comparare ſtatim co-
gitauit adoleſcẽtibus Remo & Romulo propriam dominationem, donauit pecunias, ar-
maq; & frumentum, ſeruos & iumenta oneraria, & ſi quid aliud eſſet, nouæ urbis conſtitu
tioni conferens. Fratres uero in cõdenda urbe diſcordes effecti, utrinq; ad arma concurre
runt, occiſusq; eſt Remus cum multis ſibi adhærentibus. Hoc igitur modo Romulus rex
& ab hominibus & à dijs creatus, uir in bellicis rebus grauis ac ſtrenuus & ad conſtituen *Remus occiditur.*
dum ciuitatis ſtatum optimum prudentiſſimus, omnem ſibi ſubiecit populum. Ipſe cõdi-
dit aut uerius renouauit Romã, ſtatuitq; multas leges, iuxta quas uiuerent Romani, ut in-
frà dicetur. Hæc autem inciderunt in annum ante Chriſtũ natum, ſeptingenteſimum & tri
eſimum, quãdo ſcilicet Romulus rerum potitus eſt Romæ. Roma uero initium ſumpſit
nno ante reſtitutã ſalutem octingẽteſimo & ſexageſimo ſecũdo, poſt captum uero Ilium
nno 432. De ſucceſſoribus Romuli in regnum, dicam infrà plura.

De Sibyllinis libris.

VEnit olim Romę ad Tarquinium tyrannum mulier quędã, non indigena, libros
uendere uolens nouem, plenos Sibyllinis oraculis: at non cenſente æquum Tar
quinio libros ipſos precio petito emere, abiens mulier tres ex eis cõbuſſit, ac nõ
multo poſt redijt reliquos afferens, uolensq; tantidem uendere. Viſa autem ſine
nſu quodam eſſe, & ex eo mulier irriſa, quod idem peteret de paucioribus preciũ, quod
c de pluribus accipere potuiſſet, abiẽs ipſa iterum, dimidium relictorum combuſſit, &
's afferens libros tantundem auri petijt. Admiratus mulieris conſilia Tarquinius, augu-
s accerſiuit, remq; eis enarrans, quid agendum eſſet petebat, illiq; ex quibuſdã ſignis in-
ligẽtes, quod à deo miſſum bonum rex auertiſſet, magnamq; iacturam eſſe factã decla-
ntes, quod non omnes emiſiſſet libros, numerari iuſſere aurum mulieri quantum pete-
,& oracula quæ ſupereſſent capere. Mulier igitur dans ei libros & ſeruandos eſſe dicẽs
genter, è conſpectu hominum ablata eſt. Tarquinius autem quibuſdã uiris cuſtodiam
rorum tradidit. Et poſt eiectionem regum aſſumens ciuitas oraculorum patrocinium,
os etiam illuſtriſſimos cuſtodes eis deſignauit. Nec Romani quicquam ita cuſtodierũt,
ibyllina oracula diuinitus miſſa. manſeruntq; uſq; ad bellum Marſicum, ſub terra poſi-
n templo Capitolini Iouis in arca lapidea. Incenſo autẽ templo ſimul cum alijs deo re-
itis, iſta quoq; corrupta ſunt igni. Porrò quæ nunc extant, ex multis collata ſunt locis,
ex urbibus Italiæ, alia ex Erythris in Aſia, ex S. C. miſſis legatis ad eorum deſcriptio-
n: alia uero ex alijs urbibus, ab hominibus quoq; rudibus tranſcripta, in quibus aliqua
riuntur inſerta Sibyllinis. Scribit autem Varro decem fuiſſe Sibyllas. Prima fuit Per
ſecunda Libyca, tertia Delphica, quarta Cumęa in Campania, quinta Erythrea, ſexta
ia, ſeptima Cumana, octaua Helleſpontia, nona Phrygia, decima Tiburtina. Omnes
m hæ Sibyllæ unum prædicant deum, maximè tamẽ Erythrea, quæ celebrior inter cæ
ac nobilior habetur. Perſicam aiunt ſic ceciniſſe: Gignetur dominus in orbem ter-
m, & gremium uirginis erit ſalus gentium, & pedes eius in ualetudine hominum. Et *Oracula Sibyllarum.*
'cam dicũt tale de Chriſto protuliſſe oraculum. Ecce ueniet dies, & illuminabit domi
lenſa tenebrarum, & ſoluetur nexus ſynagogæ, & deſinẽt labia hominũ & uidebũt
n uiuentium, & tenebit illum in gremio uirgo domina gẽtium, & regnabit in miſeri
a. Delphica uero, quam ante Troiana dicunt uaticinatã bella, tale oraculum de Chri
liquit: Naſcet̃ propheta abſq; matris coitu ex uirgine eius. Et Sibylla Cumana tem-
Tarquinij priſci ſic cecinit: Magnus ab integro ſeculorũ naſcitur ordo, iam redit &

o uirgo

uirgo,redeunt Saturnia regna. Iam noua progenies cœlo demittiẽ alto. Item Sibyl
threa & Aſiatica omnium aliarum clarior ſic dicit : In ultima ætate humiliabitur de
manabitur proles diuina, unietur humanitati diuinitas, iacebit in fœno agnus,& pu
officio educabitur. Et Sibylla Samia,à Samo inſula ſic dicta,in hunc modum prop
uit. Ecce ueniet diues & naſcetur de paupercula. Et beſtiæ terrarũ adorabunt eum,
bunt & dicent. Laudate eum in atrijs cœlorum. Helleſpõtia uero in agro Troianc
ſic prophetaſſe narratur : De excelſo cœlorum habitaculo proſpexit humiles ſuos,
ſcetur in diebus nouiſſimis de uirgine Hebræa cum cunabulis terræ. Porrò Sibylla
tina,quę in Italia tempore Auguſti Octauiani floruit,mira quoq; de Chriſti incarna
ſcripſit,ſi modo ea prophetauit,quæ de illa à quibuſdam cõemorantur. Nam
dicunt eam ſic prophetaſſe: Naſcetur Chriſtus in Bethlehem,an-
nunciabitur in Nazareth. O felix illa mater,cuius ube
ra illum lactabunt,&c.

De ciuitate & populo Venetorum.

NOmen Venetorũ olim fuit nomen populi & nõ ciuitatis. Nam ciuitas Venetia
rum non habet illam, quam reliquæ urbes Italiæ, uetuſtatẽ, ut iam dicetur. Acci
dit enim circa annũ Chriſti 300 ut ex Scythia prodierit populus ferus & crude-
lis, quem Hunos uocant, qui grauiſſima intulit damna omnibus ferè Europæ na
ionibus, ut infrà in Vngaria fuſius dicetur. Cœperũt primũ ſæuire in Thracia, penetran-
esq́ Mœſiã & Illyricũ uenerunt in Italiã. Veneti uero qui tunc in cõtinenti circa Adriam
abitabant, audientes aduenire colluuiem illam, fugientes in mare, cõſederunt in paruulis
ıſulis, quarũ magnus erat numerus, & quæ non multũ à ſe diſtabant, uictitantes ibi prout
oterant, potiſſimum autem uictum piſcatura quæritantes Ichthyophagum ritu uiuẽtes.
'aulo poſt cœperunt in inſulis illis erigere ædificia, maximè in ea quæ uocabatur Riuo al
), ſic dicta, quod mare ibi profundius eſſet quàm circa alias inſulas, aut quod hæc inſula
mineret ſupra alias. Hac itaq; occaſione moti Veneti, poſuerũt primũ urbis fundamen-
ım ſuper inſulam Riualto, anno Chriſti 420. uel ut alij ſcribunt, anno 456. Et niſi Atti
ım circumſtãtium urbium euerſorem habuiſſet Venetorũ urbs, nullum adhuc ortum in-
eniſſet. E multarum namq; ciuitatũ excidio mutato fato ſupra modum efflorere cœpit.
iquidem ex Aquileiæ, Concordiæ, Alcini, Paduæ, Opitergij montis, Heracliæ, Aquilij,
iradus, Capreolarũ & Laureti reliquijs planè conſtat urbs ipſa. Primi autem cõditores
erũt Paduani, cœpitq́ protinus urbs creſcere in ædificijs, dominio, potentia, opibus, nu
ero hominum & poſſeſſione terrarum, in mari atq; cõtinenti, ut etiã temporis ſucceſſu
oi ſubegerit magnas inſulas, ciuitates & regna in remotis terris, quanq; noſtro æuo Tur
illis multa ademerit. In ſumma, urbs illa magnificẽtiſſima, pulcherrima & ditiſſima, fa
a eſt regina maris, habitaturq́; à maxima frequentia populi, ex diuerſis nationibus, imò
toto fermè orbe ad exercendam mercaturam illic cõcurrentis. Eſt ibi omnium lingua-
m uſus, diuerſiſſimiq́ ſunt hominũ amictus. Vectigal quod ex uino, ſale, oleo, alijsq́ re
ıs magiſtratus leuat, dicitur aſcẽdere ad duos miliones, hoc eſt, uicies centena millia du-
torum, præter tributa, cenſus & redditus, quos ex ſubiectis leuant ciuitatibus.

De ducibus & magiſtratu Venetorum

ANno Chriſti 700 Veneti primũ cõſtituerunt ducẽ, antea uero reſpublica fuit ad- *Primus dux Venetorum.*
miniſtrata & gubernata per tribunos & cẽturiones: inter quos cum nõnunq; gra
ues orirentur ſimultates, exequerenturq́ cũ diſcordia officia ſua, & ſuperuenirẽt
Longobardi, inuiderẽtq́ ſuam eis libertatẽ, quod nemini eſſent ſubiecti, & ob id
eos laceſſere tentarent, Veneti inito conſilio crearunt ducẽ,

ſub quo concordes uiuerent, paribusq́ uotis aduerſarijs reſi
ſterent. At temporis ſucceſſu nõ ſemper benè ſibi conſultũ
arbitrãtes, multos ex ducibus turpi morte ſuſtulerunt, ſi ue
ra ſunt quę paſſim de illis ſcribuntur. Vrſum tertium ducem
in ſeditione quadã interemerunt. Filium uero eius Adeoda-
tum priuauerũt utroq; oculo, poſtquã reipublicæ aliquãdiu
prefuiſſet. Decimũ ducẽ Obelierũ dictũ, actũ in patibulũ la
cerarunt in fruſta. Decimumtertium occiderunt in eccleſia.
Decimumquartũ combuſſerũt anno Chriſti 958. in ſuo pa-
latio. Decimuquintum truſerũt in monaſteriũ. Viceſimum
octauũ damnauerũt exilio. Quadrageſimumquintũ Rein-
hardum nomine lapidauerũt. Quadrageſimum ſextũ con-
iecerũt in dura uincula. Quinquageſimumquintum decolla
uerunt. Hæc & multa alia paſſim ſcribunt de Venetis & eo
rũ ducibus. At Caſpar Cõtarenus, qui ex profeſſo de Ve
netorũ republica ſcripſit, nullam de hoc miſerabili ducum
eritu mentionem facit. Volaterranus quorundam meminit. Porrò de magnificentia

& poteſtate ducis Venetorum, dictus Caſpar Contarenus Senator Venetus in hunc mo
dum ſcribit. Electus in ducem, quãdiu uiuit præeſt reipublicæ, nec Senatus quicquam ag
ſine eo, ſicut nec ipſe aliquid agit abſq; Senatu. Quando uenit ad tribum aliquam in ciuit
te, non habet maiorẽ in ea autoritatem quam magiſter illius tribus. Habet etiã in rebus gere
dis legẽ præſcriptã & certũ modũ cui ſe cõformem reddat, quam'q; prçuaricari nefas eſ
Magnificentia ducis. Ornatus eius nõ differt ab ornatu regis. Nam inſtar regũ geſtat indumẽtum purpureũ a
auro contextũ. Capiti uero imponit mitrã regiam ex lino factã, quam circũdat pileus pu

pureus cinctus corolla aurea. Quũ Senatũ ingredit̃, hab
paratum ſolium regium, & omnes ciues, etiam ſenatore
quãdo coram eo loquũtur, diſcooperiunt capita ſua, ſtant
ceu corã principe. Omnia diplomata quæ à ſenatu ſcribu
tur & ad exteros mittuntur, ſcribũtur nomine ducis, eius
obſignantur ſigillo. Sic quando leges euulgãtur, ſub nom
ne ducis publicantur. Monetæ quoque & aurei nummi
duntur & ſignantur nomine & imagine ducis. In ſumm
dux in cunctis præ ſe fert perſonam regis coram ſubiect
excepto quod habenæ illi plena autoritate non laxant̃. P
illum eliguntur ſex proceres ex ſex tribunitijs collegijs,
quolibet ſcilicet unus, nam urbs diuiditur in ſex tribuũ co
Sex tribuni. legia, & hos habet immediatos conſiliarios, nec quicqua
agit ſine illorum cõſilio. Sed non funguntur hoc officio
tra octo menſes. Et quo dux maiori fulgeat pompa faſt
conſpicuus fiat, numerantur illi ex communi fiſco ſingu
annis 3500 aurei, quos in priuatũ uſum nõ licet uertere,
expẽdere in faſtũ & apparatũ ut principẽ decet, alias enim poſt mortẽ eius hæredes e
non ſine mulcta cogerẽtur reſtituere ſi quid in eos eſſet collocatum. Quum foras egr
tur, tenetur poſt ſe in ſuis ſumptibus lõgum trahere ſeruorum ordinem, & quater in an
iuxta priſcam conſuetudinem opiparũ inſtruere conuiuium, pro ſexaginta aut ſeptuag
ta ciuibus & ſenatoribus. In ſolennitate aſcenſionis Chriſti pro more prædeceſſorũ
greditur pulchram & ornatam nauem unà cum epiſcopo & ciuibus aliquot, ducta'q; n
in uaſtum mare, proijcit annulum aureum in mare, & uerbis profitetur ſe hoc indicio
deſpondere mare in perpetuum dominiũ. Exercet & epiſcopus quaſdã ceremonias, q
Electio ducis. bus finitis redeunt domum. Quãdo eligendus eſt dux, nemo ſcire poteſt, in quem ca
electio. Nam fit ſorte, atq; ob id nullus inanis gloriæ cupidus hic quicquã efficere pot
ſed nec munera quicquam obtinere poterunt. Vt autem lectus eſt nouus princeps, cudi
noua moneta cũ nomine & imagine ducis, geſtatur'q; dux magna pompa à
nautis per forum ſancti Marci, ipſe uero interim ſine ceſſatione
ſpargit nouam monetam inter uulgus, quouſq; uen
tum fuerit ad certum locum, ubi du-
cali pileo adornatur.

Ciui

CIVITAS VENETORVM, REGINA ET domina maris, exarata ſecundum mirabilem ſitum, quem in Riuo alto poſt Hunorum ſæuitiam in ſinu Adriatico eſt aſſequuta, ſeruatq́ꝫ in hunc uſqꝫ diem.

Venetiarũ ciuitas habet in circuitu miliaria Italica octo, ſita in æſtuario maritimo. Tuetur urbẽ cõtra mare furioſum, littus quodam naturale ex mari eminens, quod in quinq; locis tranſitũ nautis & portum præbet, maximè apud duo caſtella & apud Chiozam ciuitatem epiſcopalem, diſtantem ab urbe miliaribus 25. eſtq; in itinere uerſus Ferrariam. Sunt per circuitum urbis 25 inſulæ, quæ ferè omnes à religioſis habitantur. Reliqua patent ex pictura ipſa.

bet urbs Venetiarum parochias 62 & monaſteria 41. Tot habet
s quot uicos. Pontes publici in ea, præter priuatos, ſunt 400.
ia accommoda omnibus uſibus, plus minusúe 8000. In nauali,
ndique muro cingitur, aſſiduè quadringenti occupantur hom i
nficiendis triremibus atq; alijs maritimis parandis rebus inten
Murano inſula, eximia conficiuntur uitrea uaſa, quæ uulgo Cry
appellantur, & per omnes regiones circumferuntur.

De ditione, poteſtate & opibus Venetorũ.

Venetorum exactiones.

CAeterum quantũ attinet ad diuitias & publicum ærarium, prouentus, telonea, uectigalia & exactiones, quæ leuantur annuatim in hac urbe, dici nequit in quãtam ſummam hæc aſcendant. Proditum eſt memoriæ, ſubiectos tantis grauari tributis, ut anno Chriſti 1350. Teruiſia non ob aliã cauſam ſeſe dederit Lupoldo duci Auſtriæ. Idem egit Tergeſtum. Carolus magnus dedit Venetis multa priuilegia, cui tamen illi ingrati facti, clàm ſuppetias miſerunt Nicephoro Imperatori Conſtantinopolitano, hoſti Caroli magni. Quo comperto, Carolus magnus in mãdatis dedit filio ſuo Pipino, quem regem ſuper Italiam cõſtituit, ut iniuriã iſtam ulciſceretur. Mouens ergo Pipinus expeditionẽ in Venetos, coëgit eos omnes fugere in mare ad Riuum altu m, extructoq́; longiſſimo ponte, inſtituit eos bello petere, ſed oborta tẽpeſtate & fracto ponte retractus eſt à propoſito ſuo. Anno 810. attulerunt mercatores corpus ſancti Marci ab Alexandria Venetias, cõditaq́; eſt pro honore eius baſilica magnificentiſſima, in hunc uſq; diem cõſiſtens. Anno Chriſti 1202 nacti ſunt Veneti Cretã inſulam, quæ antea fuerat Imperatoris Cõſtantinopolitani. Sub Ottone quoq; tertio Imperatore, adiecerunt ditioni ſuæ multas alias inſulas & ciuitates, præſertim Parentiam, Polam, Arban, Corictã, Corcirã, quam modo Corfulam & Corfun uocãt: item Pharũ quę hodie Leſinia appellaẽ, & alias multas ciuitates, in quibus piratæ ſua habuerunt latibula. Cumq; poſt aliquot annorũ curricula Turcæ cœpiſſent Venetos multis & uarijs modis laceſſere, eripuiſſentq́; eis in Albania Dyrrachen ciuitatẽ & in Sclauonia Croyam aliam ciuitatẽ, diffidentes Veneti uiribus ſuis contra tantum hoſtem, uolentesq́; eum habere amicũ, donauerũt ei tredecim inſignes ciuitates, quas in Græcia de imperio Cõſtantinopolitano obtinuerant unà cum Coſdra magnifica Albaniæ ciuitate. Produnt etiam hiſtoriæ, Venetos anno Chriſti 1400 occupaſſe Vincentiam, quæ fuerat de ditione Vicecomitis Mediolanenſis. Deinde anno 1406 alienarunt à Romano imperio has duas ciuitates, Paduam & Veronam. Anno Chriſti 1473 occupauerunt Veneti regnum Cypri, idq́; in hũc modũ. Deficiẽte regni uirili legitimoq́; ſemine, & turbato regno, accerſitus Ludouicus Subaudię dux, qui regis Iohannis legitimã filiam Carlotã nomine uxorem habuit, magno omnium applauſu rex ſalutatur. Iacobus autẽ Carlotæ frater illegitimè natus, Ludouici aduentum haudquaq; expectare auſus, cum amicis in Alexandriã nauigauit, opem Soldani imploraturus. Erat Iacobus duos & uiginti natus annos, forma egregia, ſtatura corporis patri perquàm ſimilis, uerum animi dotibus & eloquentia longè diſpar. Exoratusq́; ab eo Sultanus promiſit ſubuenire ſupplici, moxq́; regijs allatis ornamẽtis, facit Iacobum indui ueſte purpurea, declarauitq́; eum regem, & fecit ſibi Cyprũ uectigalem, Ludouicum uero iubet citius abire ad ſua. At Ludouicus mittit legatos ad Sultanũ, qui eius mentem lenirent, & cauſam humilibus uerbis defenderent, dicerẽtq́;, Ludouicum Sultano in omne tempus amicum futurũ, tributumq́; ſuis temporibus præſtaturum, Iacobo uero decem millia aureorũ ſingulis annis quoad uiueret traditurũ. Res diu in cõſilio apud Sultanum agitata eſt, & parũ abfuit, quin Ludouici poſtulata admitterenẽ, niſi Iacobus multos in aula Sultani ſollicitaſſet, ac deinde Venetos & Mahumetem Turcarũ Imperatorem ad ferendum ſubſidium ſibi conciliaſſet. Cõſentiens ergo Sultanus Iacobi precibus, accepit iuramentum ab eo, amandauitq́; eum cum magna militum manu: qui ueniens in Cyprum coëgit Ludouicum cum Gallis ſibi adhærentibus fugere in quoddam caſtellum, in quo aliquandiu obſidionem paſſus eſt. Coactus uero tãdem excedere, potitus eſt Iacobus tota inſula, duxitq́; uxorem filiam cuiuſdam patritij Veneti, qui uocabaẽ Marcus Comarius, cuius filiam poſt eius mortem ſenatus ſibi adoptauit, tãdemq́; per eam acquiſierunt regnum. Nam Iacobo rege mortuo, uxoreq́; prægnante relicta, Veneti ceu tutores relictam reginam ad ſe recipientes, regni adminiſtrationem uſurparunt. Sunt qui ſcribunt puerum poſthumum paulo pòſt natum, à Venetis ſublatum, ſicut & patrem eius Iacobum uolunt ueneno extinctum, Venetis ſuæ cauſæ hoc pacto proſpiciẽtibus. Alij uero aliter ſcribũt, tantæq́; impietatis Venetos reos non faciunt, ut hac crudelitate ſibi com-

Corpus ſancti Marci.

Creta fit Venetorum.

Cyprus.

Ludouicus Subaudiæ, rex.

Iacobus fit rex Cypri.

pararint

paratint Cypri regnũ, quibus & boni quiq; ſubſcribunt uiri, ſed mortuo patre & poſthu-
mo, ſenatus adoptionis & hæreditatis iure ſucceſſerit in regnum.

Forum Iulii & Aquileia.

FOrũ Iulij, uulgo Frioli, uel, la patria de Frioli, Germanicè uero Friaul, nec prouin-
cia eſt nec magna admodum Italiæ pars, circiter quinquaginta miliarijs Italicis lon
ga, & lata totidem, ager alioqui tum amœnus tum fertilis: oppidulis, ciuitatibus &
pagis refertus, comitibus & priuatis dominis pro maiori parte ſubiectus Rempu-

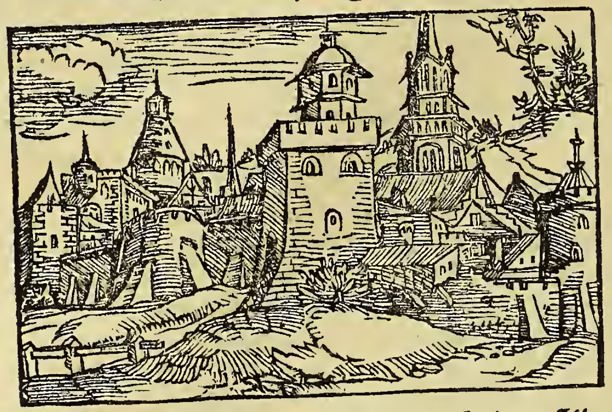

blicam tamen Venetam agnoſcunt
omnes. Huius metropolis Vtinũ eſt, *Vtinum metropolis.*
præclariſſima & ampla ſatis ciuitas,
ad quã præfectus à Venetis mittitur,
qui Locumtenens uulgo appellat̃, ad
quem ceu principem difficilia omnia
deferũtur, licet multi merum iſtic do-
minium in ſuis oppidulis obtineant,
qui etiam inter patricios Venetos re-
cenſentur. Aquileia urbs, Carno- *Aquileia.*
rum metropolis, hodie uero in Foro
iulio non longè à mari Adriatico po-
ſita, olim potẽtiſſima claruit: iam uix
inuenias ueſtigia ciuitais, nec tot ha-
:t domos ut pagus appellari poſſit. Inſigne nihil habet, præter antiquum & ruinoſum
nplũ, cuius Canonici propter cœli intẽperiem & adiacentes paludes uix per trimeſtre
npus uiſitare poſſunt. Patriarchatus titulo inſignita eſt, & paret patriarchæ cum plu- *Patriarcha.*
nis alijs Foroiulij oppidis. Iam Patricius Venetus, qui cardinalis Grimanus appellatur,
c dignitate ornatus & ditione auctus eſt. Fuit hic locus olim Romanorum colonia, at-
e ad eum flumine aduerſo onerarijs nauigatur per Natiſonem fluuium nauibus. Le-
ntur paſſim multa de hac Aquileia in hiſtorijs. De Foroiulio ſic ſcriptum inuenio.
:x Auarũ quẽ Cacanũ uocant, cum maxima parte copiarũ Forumiuliũ obſedit, maiore
natu q; ſpe munitiſſimę urbis potiundæ. Cœperat urbs hæc iam inde Aquileiæ excidio,
:ius regionis tanq; arx & caput haberi, ſedebatq; ad Natiſonẽ fluuium. Tomilda uero
or Giſulphi (quem rex Cacanus occiderat) tenebat urbẽ mœnibus & pręſidio munita,
endebatq; eam ualide aduerſus omnes Auarũ conatus. Sed q̊d uis nulla potuit, mulie
s intemperies urbem alioqui munitiſſimã hoſtibus patefecit. Tomilda enim regem for
ntuita mœnibus obequitãtem, forma & ætate florẽtem, eius amore capta, miſit qui cũ
urbis proditionem paciſceretur, ſi ſe in matrimonium reciperet. Accepit barbarus con
onem, uictoriæ cupidus, fideq; in id quod promittebat̃ data & accepta. Tomildæ ope *Mulier prodit urbem.*
n urbem admittitur. Hic rex ne fidem falleret, nocte una Tomildam pro coniuge ha-
t, inde effrenatam mulieris libidinem duodecim robuſtiſſimis militibus ſubiecit, qui
ludibrium & dedecus eam aſſiduis compreſſibus explerent. Poſtremo mulierem mi-
biliter uexãtam palo affixit, ut omnibus ſui ſexus documẽto eſſet, ne libidinem ratio-
nteponerent, uoluptatem utili & honeſto, ſimul ut omnes ſcirent, perfidiam ne apud
1 quidem, cui gratificari ſe putet, tutam eſſe oportere. Oppidum inde direptũ eſt, hau
nqũe quicquid opum Heruli, Gothi, nouiſſimeq; Longobardi, ex tota Ciſalpina Gal-
er annos 150 & amplius unum in locum cõgeſſerant. Multitudine inde extra urbem
cta, in Longobardorum inuidiam incendio conſumptum eſt ac ſolo æquatum. Fuit
us quo Forumiulium eſt ita exciſum ducẽteſimus ferè ab eo, quo Aquileia ab Hunis *Forumiulium exciſum.*
lę ductu diruta eſt. Quum Auarum rex prouinciam Foroiulienſem hoſtiliter adorire
tur, Giſulphus dux regionis cũ exercitu haud cõtemptibili fit hoſti obuius,
committitur atrox prælium, fitq; ea pugna tandem Longobar-
dis funeſta, qui & duce in acie amiſſo, ad interni
tionem omnes ſunt cæſi.

Mediolanenſis

Mediolanenſis urbis origo & incrementũ.

MEdiolanum à Gallis cõditum, Liuius Romanæ hiſtoriæ autor tradit. Nam Bel
loueſus, Tarquinij priſci temporibus, Ambigati Celtarũ regis ex ſorore filius
magno hominum excito numero, ad ſedes nouas quærendas, è finibus Gallia
rum emiſſus, in agrum Inſubriũ ueniens, urbem condidit, quam Mediolanũ a
pellauit. Quidam ſcribũt, duce Brenn
eos Gallos in Italiam ueniſſe, à quibu
Mediolanum conditum fuit. Alij uer
ſcribũt Mediolanum fuiſſe longè an
Gallorũ aduẽtum, uocatumq́ꝫ Olan
ſed dirutũ a Gallis, qui primi alpes tr
ſcenderunt, & mox ab alijs Gallis d
ce Brenno inſtauratum fuiſſe, quod I
ſtinus conditũ ſcribit. Strabo Medi
lanum uicum iam pridem fuiſſe refe
quod uicatim omnes habitarẽt, ſed t
peſtate ſua eximiæ dignitatis ciuita
quippe quæ Inſubriũ metropolis eſſ

Inſubrium metropolis

De urbis nomine nihil apud idoneũ ſcriptorẽ (inquit Merula) legi. Fama eſt uetus, ab ap
lanato ex media parte, quẽ effoſſo ſolo inuenerũt, Mediolanũ eſſe nũcupatũ. Eſt circa h
urbẽ nobilis regio, tũ cœli tẽperie, tum ſoli fertilitate, & affluenti rerũ copia, unde ciui
ipſa ſuo abũdãs populo & proprijs nitẽs uiribus, ſemper gẽtis fuit caput, & quotiẽs eu
ſa, poſt excidiũ reſtituta, ubertate agri & propinquitate alpiũ, ex quibus hominũ copia
fluit. Opes & uires gẽtis quãtę fuerint, oſtẽdunt multiplicia perpeſſa bella, poſt quæ u
rurſum ſurrexit. Olim cũ ſub Rom. populi et Cęſarũ tutela quieſceret, terreſtribus ma
q́ꝫ maritimis fructibus & multitudine populi mirũ in modũ ciuitas excreuit, in quã ſiu
ris clemẽtia, ſiue cultu agrorũ, dignatiõe morũ & opũ amplitudine, Romani Cęſares q
ties ocioſi forent, uel bella cũ Germanis atq́ꝫ Gallis eſſent, diuerterũt. Traianus nõ ſolũ

Palatium Imperatorum.

bem frequẽtauit, ſed & nobiliſſimũ palatiũ ædificauit in ea urbis parte, quæ adhuc non
palatij ſeruat. Maximianus Hercules quondã dictus, ampliſſimũ templũ Herculi exc
uit, quod poſteriores diuo Laurentio martyri dicauerũt. In hac urbe cultæ fuere liber
omnes diſciplinæ. Nam & Virgilius Mediolani literis operã dedit. Patet adhuc area,
uiridariũ dicũt, deducto ſcilicet nomine à nemoribus & uiridarijs, quæ plerũq́ꝫ princi
& potentes populi intra mœnia, tum animi, tum uenationis & aucupij gratia fecere. I
tant ſedecim ſtriatæ columnæ, operis antiqui ueſtigiũ, ſiue propylei ſiue periſtyli eius tẽ
quod Maximianus Herculi cõſecrauit. Ingenti incremẽto res Mediolanẽſis tẽpore (
tiani Cæſaris aucta erat, & maxima accumulata diuturna tranquillitate. Nam quingen
& amplius annos, neq́ꝫ ab externo hoſte, nec inteſtino bello Inſubres uexati fuere. D
uit illa felicitas uſq́ꝫ ad diui Ambroſij tẽpora: Nam cum illa tẽpeſtate Italia peſtifero
dogmate infecta laboraret, Mediolanũ adeo contaminatũ fuit, ut intra urbem ipſam,

Ariana hæreſis.

ſcẽte hæreſi, ceu diuerſarũ factionũ duces, duo epiſcopi armis repugnarent. Pulſus ta
urbe Ambroſius, & uictore mox Auxẽtio, uelut ciuili bello ciuitas afflicta fuit, poſt c
ſeram mortẽ reuocato in patriã Ambroſio, omnis Italia reſipiſcit. Quieuit per aliquo
nos ab omni motu & bello ciuitas uſq́ꝫ ad Gothos, qui Italiã miſere uaſtantes, Medio
quoq́ꝫ capiũt atq́ꝫ direptũ incendũt. Poſtea ſub Iuſtiniano Imp. Mediolanẽ. à Gothis

Gothorum imperium.

ficiẽtes, rurſum fuerũt expugnati, interfecti & mœnia exciſa. Durauit Gothorũ imp
in Italia annis ſeſquicẽtũ. Subſequuti paulo pòſt in eorũ locũ Lõgobardi, uſurparũ
diolanẽſis regionis ditionẽ, à quorũ regibus tandẽ deſcẽderũt Vicecomites Mediola
Horũ primus fuit Matthęus, q ſolus circa annũ dñi 1274 cœpit urbica negocia admin
re, ſiue quia domi legib. & morib. iura redderet, pcul'q́ꝫ à ui & iniuria res urbis agerent
ꝙ in omni militari negotio pro ſentẽtia cũcta ſuccederẽt, magnus appellari cœptus eſ

Vicecomites.

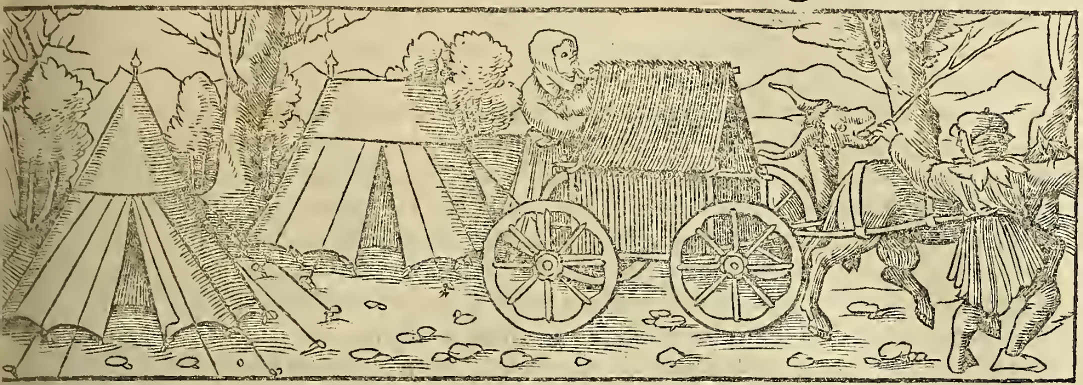
cecomitũ res ea tẽpeſtate ſatis ſtabilitę & firmæ erãt, Matthæo dominãte & ſuffragãt

Cæſaris procurator.

dolfo nouo Cęſare. Mortuo aũt Rudolfo & ſuccedẽte alio Cæſare, idẽ Matthæus mã
dignitate, appellatusq́ꝫ fuit Cęſaris procurator. Deinde uaria iactatus fortuna, et à bel
mor

otibus liberatus, nactus aliquid ocij, ad urbis ornamenta conuertit, ædes prætorias foro
iercatorio adiecit, in quas duodecim coirēt uiri, urbicis negocijs & mercaturæ præfecti,
ro quorū arbitrio eſculentis & poculētis precia quotidie ſtatuūtur, de mēſura & pōderi
ıs ius dicūt, fraudes opificū cauēt & caſtigāt, appellantq́ʒ publici cōmodi prouiſores.

Mediolanenſes unde dicti Longobardi.

Diximus ſuprà, regionem Mediolanēſem olim dictam Galliam togatam atqʒ Inſubriam, donec ſubacta fuit à Lōgobardis, qui anno Chriſti 525. in interioribus Saxoniæ in magnū numerū multiplicati, coacti fuerunt egredi inſulam Rugiæ, quam occupauerant, & quæ minor erat quàm ut tantam hominū multitudinem
triret. Egreſſi autem ut meliorem & fertiliorē ſibi quærerent terram, primùm uenerūt
Pannoniam: aliqui uero ſcribunt eos primū occupaſſe Bauariam. Cumqʒ eam terrā in/
bitaſſent annis 42 nec reſpondiſſet uotis eorū, relicta ea anno Chriſti 568. armata ma
concesſerunt in Italiam, ſi forte in ea portionem aliquam commodiorem obtinerent.
on tamen penitus reliquerunt Pannoniam, ſed Hunis eam interim poſſidendam tali pa
tradiderunt, ut ſi fruſtrarentur in Italia ſpe ſua, in Pannonia locum haberent ad quam
ſtliminio reuerterentur. Sunt etiam qui ſcribūt eos uocatos à Narſete, qui poſt Gothi/
m uictoriam tenuit Italiā annis 16. Sed dum ille nimium diuitijs inhiaret, accuſatus à ſe/
ioſis quibuſdam ciuibus apud Iuſtinum Imperatorem, quod nimis auſterus eſſet, miſſus
Longinus cum nouo exarchatus magiſtratu, qui Narſetis locum obtineret. Narſes ue
à Sophia auguſta per riſum uocatus eſt ad gynetiū, muliebria facere opera, lanas & pen
diuidere, quia eunuchus erat. Quibus irritatus uerbis, Neapolim conceſſit, auguſtæ So
iæ reſpondens, ſe tam inextricabilem orditurū telam, quam quoad uiueret nequiret — *Inextricabilis tela.*
ponere. Miſſis ergo legatis Longobardos, qui tum in Pannonia reſederant, ſolicitauit,
Italiam occuparēt, terram cunctis diuitijs refertam, ſalubritate cœli, frugū, uirorumq́ʒ
æſtantia longè principem, relicta Pannonum paupere rure. Longobardi læti nuncium
ceperūt, & poſt triennium rege Alboino duce, numero ducentorum penè millium cum
oribus ac liberis & omni ſuppellectile Italiam petierunt, quꝫ & ſubegerunt & in poten/

tatus diuiſerūt. Quū uero in ipſa profectione eſſent, in/
traſſentq́ʒ terminos Venetorū, aſcēdit Alboinus mon/
tem quendā, qui in ijſdem locis prominet, indeq́ʒ quan/
tum proſpicere potuit, partem Italiæ cōtemplatus, dixit
ad ſuos. En fortiſſimi uiri, hæc eſt nobilis illa Italia, quā
quærimus. Ingreſſus inde Foriiulij terminos ſine ullo — *Forum iulium.*
obſtaculo, præfecit illi prouinciæ Giſulphum nepotem
ſuum, uirum per omnia idoneum. Deinde expugnauit
Tauriſiū, Vincētiam, Veronam, Mediolanum & alias
multas ciuitates. Protractum eſt autem bellum iſtud in
quartū uſqʒ annū, ſubegeruntq́ʒ Longobardi ferè totam
Galliā togatā, quæ & ab eis denominata eſt Longobar/
dia, ac deinde corrupto uocabulo Lombardia. Iſte Al — *Lombardia*
nus rex 11 in numero, quum uice quadam genio indulgeret, inter pocula iuſſit afferri
phialam

phialam, cui craniũ Comundi regis Gepidarum erat incluſum (alij uocant eum Eurim
dum) quem in Vngaria occiderat, atq; filiam eius uxorem duxerat. Fuerunt autem G
dæ iſti reliquiæ Hunorum, qui cum rege Attila ingreſſi fuerãt Italiam, facti Longobar
rum uicini. Poſtquã uero Alboinus multas in Italia adeptus fuiſſet uictorias, plurima
ſubegiſſet ciuitates & in eis præſidia poſuiſſet, atq; regnaſſet tres annos & ſex menſes,
Verona regni caput. uerſus Veronam, ubi regni ſedem conſtituerat, ad uxorem ſuam, publica celebrauit co
uia, uinoq; grauatus iuſſit ſoceri Chunimundi cranium afferri, eoq; uino repleto & ep
to, miſit pincernam ſuum cum craneo illo deteſtabili ad uxorem ſuam Roſimundam, c
mauitque alta uoce: Bibe cum patre tuo. Accepta mulier hac iniuria, altum concepi
corde dolorem, quem compeſcere non ualens, mox in mariti necem, patris cædem uin
catura, exarſit. Habuit autem rex in aula ſua adoleſcentem nomine Helmechildem, cu
mulier illicito tenebatur amore, eumq; ſubornauit, ut regem dormientem in ſomno ne
Alboinus interficitur. ret. Quo facinore patratro, nitebatur mulier regnum cum adoleſcente retinere. Inſidi
tibus autem Longobardis reginæ & Helmechildi, fugit illa cum adoleſcente Rauenna
auferẽs ſimul magnam uim auri, totumq; Longobardorum theſaurũ. Exarchus uero L
ginus, Rauennæ tunc habitans, ſuſcepit illos cum magno honore, pręſertim quod mu
elegãti eſſet forma, aut quod abundaret diuitijs, atque ob id ambijt nuptias eius, cœp
ſuadere ut Helmechildem interficeret, & ipſius ſe nuptui copularet. Quod mulier uid
(ut erat ad omnem nequitiam facilis, affectansq; Rauennatium fieri domina,) cogitare
pit, quomodo reiecto adoleſcente, exarchum ſibi iungeret maritũ. Occurrens ergo q
dam die adoleſcenti uenienti ex balneo propinauit illi poculum ueneno mixtum. Ad
Veneni poculum. ſcens nihil ſibi metuẽs nec quicquam mali ſuſpicatus de muliere, accepto poculo bibit
illico ſenſit mortiferam hauſti potus uim, & antequam totum ebibiſſet, diſſimulato mo
dolore, dedit & mulieri ex eo bibendum dicens. Et tu quoq; in balneo languidior ui ca
ris effecta es, ebibe ergo reſiduum. Qua renuente & dicente, iam certè non ſitio, ille o
natius inſtans, cœpit nolentem cogere, tandemq; extracto gladio & intẽtata morte il
coẽgit, ut ſumeret calicem mortiferũ, ebiberetq; quod reſiduum erat in eo. Quo facto,
lo pôſt uterq; ueneno inflatus animam reddidit. Sicq; dei omnipotentis iudicio regis
boini interfectores nequiſſimi, uno momẽto perierunt. Poſt iſta Longobardi aliũ cre
tes regẽ Clephem nomine, cœperunt graſſari in Italia, incendio & gladio omnia deua
tes, tantamq; rabiem exercentes, ut Italia grauiora damna uix antè ſenſerit. Non parce
mulieribus neq; pueris. Exarchus uidẽs tantam furentis populi debachationem, coa
fuit eos rogare pro pace, quodq; contenti eſſent ciuitatibus à ſe ſubactis, & reliquas m
me infeſtarent, quibus tamen uerbis parum impetrauit. Nam exercuerũt tyrãnidem ſu
uſq; ad tempora Caroli magni, annis ſcilicet 204. qui potẽti manu illos cõpeſcuit, idq;
no Chriſti 776. Cepit quoq; Deſiderium regem ipſorũ ultimũ, & relegans eum Lug
dunum, cõſtituit ſuper eos duces alienos, qui tam humaniter eos tractabant, ut iam ex
gente rectores ſibi nõ optarent. Dicti fuerunt Longobardi ab initio Winili, ſed po
ob prolixas barbas mutato uocabulo uocati ſunt Lõgobardi, quaſi longè barbati. Et c
Mulieres barbatæ. exteris nationibus perſonarum numero formidabiliores eſſent, reſoluebant quoq; u
rum ſuarum cęſariem, & fluxam comam adaptabant genis earum, tradebãtq; arma in
Stratagema. nus earum, hoc cõmento hoſtem ludificantes. Infrà in deſcriptione Daniæ nõnihil q
que inuenies de Longobardis, unde primùm prodijſſe ab hiſtoricis commemorantur.

Multa excidia urbis Mediolanenſis.

ANno Chriſti 540 antequam Longobardi ingreſſi fuerunt Italiam, Gothi qu
eam occupantes & ſæuientes in ea, expugnauerunt Mediolanũ atq; ſubuerte
Memorantur tunc ex Mediolanenſibus occubuiſſe triginta millia hominum.
Poſt Carolum uero magnũ, quum multi reguli in Italia ſurgerẽt, ut infrà
loco dicetur, & quidam ex eis uocarentur Berengarij, qui & Longobardicum regnũ t
dem ſibi ſubiecerũt, fecit Otto magnus expeditionem magnam in Italiam, eripuitq; L
gobardiam de manibus Berengarij & incorporauit eam Romano imperio. Berẽgari
uero duxit ſecum in Germaniam, nempe ad Bambergam, ubi & mortuus eſt. Sunt eti

ui ſcribũt ſub Henrico quarto duces Bauariæ Marchiones fuiſſe in Longobardia, præſer
m autem dux Guelfo ſignatur hunc marchionatũ poſſediſſe. Quo tempore magni mo-
ıs, diſſidia & inteſtina bella fuerunt in urbe Mediolanẽſi, diuitibus & nobilibus plebeios
pprimentibus, & impune eis uim inferentibus. Poſteris uero temporibus quum Me
olanũ creſceret in diuitijs & potentia, ſubducerentq́ ſe ciues ab obediẽtia Romani im
erij, Fridericus Barbaroſſa cõtracto ualidiſsimo exercitu, Mediolanẽſes cum cæteris fa-
le ad iuga coẽgit. Tum uero irrogatam imperatrici contumeliã fertur uindicaſſe. Aiunt
lam fœminea, ut putabant, ſecuritate urbem intraſſe, cum illam conſpicere plurimũ ama
t, nec potuit aut ſæuitiam aut cõtumeliam ab eis qui parerẽt imperio formidare. Sed ple

Barbaroſſa expugnauit Mediolanum.

bei ciues male affecti imperatori, cũ
iterum rebellionẽ meditarentur, inſo
lentia ſingulari petulantiã ſuam ape-
ruerũt; obliti decoris ſui, fœmineiq́,
obliti armorum Cæſaris, quæ ſæpius
illis cum uictoria intentauit. Regiam
dominam mulæ impoſitã capite ob-
uerſo in caudã beſtię, tradidere in ma
nus pro freno eiuſdem beſtiæ caudã.
Ita ludibrio habitam emiſere per por
tam alteram. Iratus Cæſar iuſta indi-
gnatione, obſeſſos perurget, ut ſæpe
alias, ad deditionẽ, neq́ bellũ neq́ pa
cem perferre potentes. Tum deditos
illa legẽ accepit, eos qui uiuere mal-

Imperatrix ludibrio habetur

t, ficum de genitalibus mulæ dentibus eximerent, alioqui mox obtruncãdi. Multi præ-
nebãt mortẽ ignominiæ: uitę cupidi, fecere quod iubebant. Vnde nata eſt Italis illa con
neliosa irriſio, cum digito inter duos oſtenſo proferunt. Ecco la fico. Hæc Krantzius li
) 6. ſuæ Saxoniæ. Anno Chriſti 1162 ſubuerſum Mediolanũ à dicto Imperato-
Friderico primo; & poſtea ſubſidio Parmenſiũ & Placentinorũ rurſum in triennio eſt
ructũ & inſtauratũ. Obſedit autẽ Imperator urbẽ ſeptem annis quouſq́ illam expugna
otuit. Factaq́ præda innumerabiles uiros & mulieres cũ paruulis in Germaniã tranſ-
it. Mœnia uero ciuitatis euertit, & urbe ſolo adæquata aratrũ per circuitum duci & ſal
erpetuã damnationẽ ſeminari iuſſit. Deinde uero anno 1170 cõuenientes ciues Me-
lanenſes ciuitatẽ rurſum reparauerũt, mœnia munierunt & cum omnibus ciuitatibus
ngobardiæ rurſum Imperatori rebelles facti ſunt. Tandem uero cum multis annis Im
ator, papa & tota Italia inter ſe cruenta bella geſſiſſent, anno 1177 reformata eſt pax
r eos. Quibus uero medijs id effectũ ſit, ſcriptores nõ per omnia cõcordant. Sunt qui
t Fridericũ cum magno exercitu ueniſſe contra Romã, cuius aduentũ perhorreſcens
tifex, ſumptis coqui ſui ueſtibus fugit Venetias, uenitq́ ad monaſteriũ quoddam, ubi
tulo præficitur. Cognitus uero poſt aliquot mẽſes, dux Venetus cum ſenatu pontificẽ
nniter perducit ad tẽplum diui Marci. Imperator audiens pontificem eſſe Venetijs,
it filium illuc, qui ductus ad pontificẽ procurauit ut ſimultates inter patrem & ponti-
m cõponerentur. Deinde Fridericus quoq́ Venetias ueniens, approbat pacem à filio
ctam. Erat autem hæc cõpoſitionis forma, ut Imperator pontifici redderet Romã &
ditionis erant eccleſiaſticæ, & quicquid pontifex pro perpetrata culpa iniungeret, pa
ter ferret. Iſto igitur fœdere Alexãder pontifex inito, confeſtim ad ianuas templi diui
ci acceſſit, & ibidẽ uniuerſo aſtante populo Imperatori iuſſit, ut ſe humi proſterneret
eniã denuo poſtularet. Ac pontifex Imperatoris collum pede cõprimens ait: Scriptũ
uper aſpidẽ & Baſiliſcũ ambulabis & cõculcabis leonem & draconẽ. At Fridericus.
tibi inquit ſed Petro, cuius ſucceſſor es, pareo. E pontifex reſpondit. Et mihi & Pe-
Ac ſic inter Imperatorẽ & pontificem pace cõpoſita, ipſe Imperator cum bona uenia
. Quidã tradunt tunc primũ præpoſitos uniuerſæ prouinciæ præſides fuiſſe, qui uica-
æſarũ appellarentur, & ſummos urbibus magiſtratus eſſe conceſſos, quos poteſtates
runt. Archiepiſcopus quoq́ annuum uicarium quem uicecomitẽm appellabant, iuri
endo præficiebat. Huius præcipue erat, quæſtiones exercere, ſupplicia & pœnas capi

Excidium Mediolani.

Papa induit ſeruilem conditionem.

Papa calcat pedibus imperatorem.

talis noxæ arrogare,&c Cœperũt tunc factiones in urbe. Vicecomites poſtremo nati fu
runt ex comitibus Angleriæ,qui reliquiæ fuiſſe putantur regum Longobardicorum,arch
epiſcopo ſubſeruientes ut ſuprà quoq; meminimus. Anno Chriſti 1238 Fridericu
ſecundus expugnauit rebellem ciuitatẽ Mediolanenſem,atq; multos in ea interfecit. Ab
duxit quoq; optimates ciuitatis, unà cum filio ducis Venetorũ,& alijs multis Longobar
dis,quos ſecum duxit in Apuliam,ubi ducis filium in quadam turri in littore maris ſtan
fecit ſuſpendi. Reliquos uero uarijs mortis generibus fecit occidi,aſſecutusq; eſt in hun
modum dominium Longobardiæ.

Duæ factiones Mediolani.

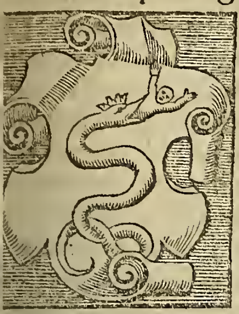
ANno Chriſti 1310 erant Mediolani ſub Imperatore Henrico ſeptimo duæ facti
nes,quæ & per totam Italiam fixerãt radicem,nempe Guelfi & Gibellini, qui an
no Chriſti 1240 ſub Imperatore Friderico exorti fuerũt. Guelfi erant à parte R
mani pontificis & Gibellini à parte Imperatoris. Hæ duæ factiones inter ſe dig
diabantur odio exitiabili,nec quibãt in una ciuitate cohabitare, ſed quæ ualidior erat al
expellebat. Earum origo tale dicitur habuiſſe initium. Cum Fridericus ſecundus profic
ſceretur in Italiam,excommunicatus eſt à Rom.pontifice,quod non per omnia illi cõſ
tiret. Imperator uero ſingulas luſtrans ciuitates,facilè deprehẽdit,qui propenſum erga
Gibellini. haberent animũ. Qui ei fauebãt,illos uocabat Germanico nomine Gibellinos, quod il
haud ſecus fideret atq; domus duobus robuſtis muris,quibus ne corruat nititur. Eos ue
Guelphi. qui auerſum à ſe habuerũt animum,appellauit Guelphos,id eſt,lupos, & hi pontificis,
diximus,tuebantur partes. Res ſanè pernicioſa,ex qua populorum excidia & ſubinde
bium ruinæ profectæ fuerunt, adeoq; in animis nepotum hæc mali labes & pernitioſa a
pellatio propagata eſt,ut in noſtra uſq; tempora iſta dominãte peſte, uiolato ſanguinis
re,cędes paſſim per urbes fiant,bona diripiantur,domus ad ſolum æquentur,ciues in ex
ſium alij agantur, trucidentur alij : & dum quiſq; ſibi aut parti ſuæ reponi iniurias & ma
ficia formidat,in eam plerumq; ætatem gladios diſtringit,cui immaniſſimus quiſq; barb
rus parceret. Quo malo Gregorius perculſus,ſolenni ſupplicatione apoſtolorũ capita
ta urbe circũtulit, habuitq; ad populum orationem accuratiſſimã ſuper ea re. Nam & R
mana ciuitas eiuſmodi inſania diſſidere cœperat. Erant autem Mediolani huiuſmodi
Turriani Vicecomites. ctiones. Vni adhærebant Vicecomites & alteri Turriani,duo ſcilicet magnæ & nobiles
ipſa urbe familiæ, ob quarum diſſenſionem tota urbs uerſa eſt in ſeditionem. Præualen
uero Vicecomites,retinuerũt multo tempore urbis gubernaculum,ſubuecti poſtea ad
calem dignitatem. Nam rex Wenceslaus accepta pecunia fecit Vicecomitem domin
Mediolanenſem, ducem, qui antea ſolum erat ſacri imperij per Longobardiam conſti
tus præfectus,atque in hunc modum bona pars Italiæ ſubtracta eſt à Romano imperio.
hannes Galeatius factus eſt dux primus Mediolanenſis,mortuus anno 1402.

Genealogia ducum Mediolanenſium.

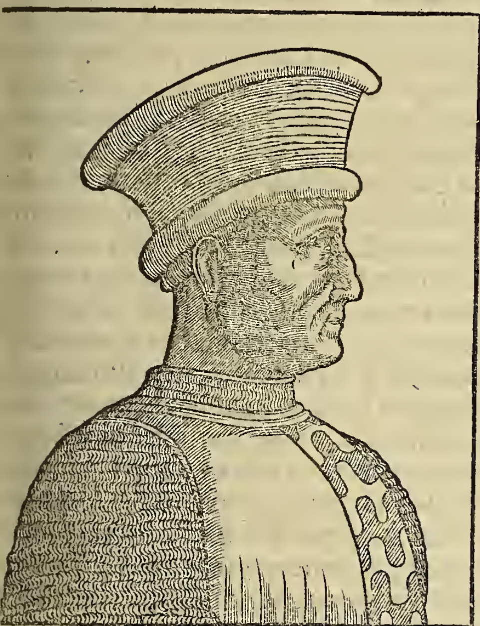
- *Matthæus Vicecomes anno 1312.*
  - *Galeatius*
    - *Actius*
    - *Marcus*
  - *Iohannes epiſcopus Mediolanenſis*
  - *Luchinus*
  - *Stephanus*
    - *Matthæus*
    - *Galeatius*
      - *Iohannes Galeatius*
        - *Iohannesmaria*
        - *Philippusmaria*
          - *Blancha cuius maritus Franciſcus Sfortia*
            - *Galeatius*
            - *Ludouicus dux*
            - *Aſcanius*
            - *Philippus*
            - *Octauianus*
        - *Valentina*
      - *Violanta*
    - *Barnabas*

Poſterior & illuſtrior Vicecomes Theobaldus nomine,genuit anno Chriſti 1250 M
thæum,Matthæus uero genuit Galeatium & Stephanum. Galeatius uero habuit fili
Acti

ctium,in quo hæc linea deſijt eſſe. Legitur de iſto Actio quod quodã tempore cum hu-
ni in caſtris depoſita galea dormiſſet, ac deinde rurſum galeam capiti imponeret,ingreſ-
is fuerat ſerpẽs in galeã, egreſſusq; & delapſus per faciem principis,in nullo illum læſit.

Atq; hinc eſt,quod principes Mediolanenſes ſerpentem in ſuis in-
ſignijs habẽt. Merula tamen ſcribit hoc inſigne anno Chriſti 1099
ab Ottone Vicecomite Mediolanũ allatum, quod ſcilicet expugna
ta Ieroſolyma & deuicto feroci cuidam Saraceno abſtulit. Habuit
enim barbarus ille in ſuo clypeo uiperã ſinuoſam, quæ nudũ infan
tem dentibus tenebat,barbaricæ crudelitatis documentum,&c.
Porrò Stephanus genuit Galeatium, & Galeatius Iohannẽ Galea
tium,primum Mediolani ducem Venceslai Cæſaris beneficio. Io-
hannes uero genuit Philippummariã, Iohannemmariam & filiam
unam Valentinam nomine,quã duxit uxorẽ Ludouicus rex Fran-
æ,quod matrimoniũ poſtea tot bellorum & cædium fuit ſeminariũ, ut paulo pòſt dicetᷣ.
hilippusmaria reliquit filiam unicam Blancam nomine, illegitimam tamen, quam duxit
xorem Franciſcus Sfortia. Natus fuit Franciſcus iſte anno 1369 patre Attendulo, uiro
ſſimæ ſortis,honeſtæ tamen magis q̃ nobilis familiæ,ſed maxime opulentæ,ut Paulus Io
us ſcribit, qui Frãciſcus primùm in caſtris fuit culinarius, ac deinde euaſit in militẽ ſtre-
uum, atq; ob fortia eius facta, factus eſt ex milite pedeſtri miles equeſtris atq; tandẽ dux

cãpeſtris. Inſtituit quoq; interim filiũ ſuum
in militia,ut breui in exercitio rerum bellica-
rum adeo patrẽ ſuperaret,ut Philippusmaria
unicã filiã ſuã (illegitimè tamẽ natã, quia cõ
iunx filia comitis Subaudiẽſis ſterilis fuit) illi
daret uxorẽ. Mortuus eſt autẽ Philippusma
ria anno Chriſti 1447. Proinde Franciſcus
Sfortia genuit Galeatium,Ludouicum, Phi-
lippũ, &c. mortuusq; eſt poſt multa egregia
facta, (quæ infrà recẽſebo)anno 1404. Cui in
ducatu ſuccedens Galeatius,uixit tam diſſo-
lutam uitam, ut à ſubditis occideretur ſubſti-
tuereturq; in locũ eius Ludouicus Sfortia fra
ter eius, quem rex Maximilianus creauit du-
cem Mediolanenſem, quod pater eius Fride-
ricus Imperator facere renuerat,aſſerens Me
diolanũ cameram eſſe Romani imperij. Ha-
buit Galeatius filiam nomine Blancamma-
riam,quã duxit uxorẽ rex Maximilianus an-
no Chriſti 1494 & priuſquã nuptias celebra

Franciſcus Sfortia.

occiſus eſt ſpõſæ pater ut iam ſcripſimus,traditusq; eſt ducatus à Maximiliano Ludo-
co patruo puellæ. Notandum prætereа quod anno 1447 poſt mortem Philippima-
multi aſpirauerunt ad dominiũ Mediolanenſe, ſed qui coloratis utebantur titulis qua-
or tantum fuerũt. Fridericus Imperator deuolutum ad ſe principatum Philippo ſine li
ris legitimis uita ſubtracto contendebat. Alphonſus ex teſtamento hæreditatem pete
t. Carolus dux Aurelianenſis ex ſanguine Vicecomitum natus, ab inteſtato ſibi debe-
ducatum aiebat. Habuit enim Valentinam filiam Iohannis Vicecomitis matrem. Fran
cus quoq; Sfortia uicecomes coniugem ſuam, quæ Philippi filia fuerat, hæredem patri
cipiendam affirmabat. Auditæ ſunt legationes omniũ in ſenatu Mediolanenſi. Sed ci-
ati,quæ iam libertate gaudebat,nulla conditio placuit. Obtulit tamen Imperatori cen-
n quotannis aureũ poculum,ſi libera ſuis legibus dimitteret. Dilaniabatur interea un-
ue Philippi hæreditas. Veneti Placentiam, Cremam,Laudam & multa prætereа mi-
ra oppida occupauere. Dux Subaudiæ Ludouicus Valentiam & Confluentiam inua-
Aſtenſes ad ducem Aurelianẽſem Carolum defecerunt. Papienſes inteſtinis agitati
cordijs, diu ancipites fuerunt,quibus ſe potiſſimum partibus iungerent. Nouarienſes,
menſes,Alexandrini ac Terdonenſes, Mediolanenſium imperium ſubiere. Mediola-

Quatuor hæredes ducatus Mediolanẽſis.

nenſes uero miſſis oratoribus & oblatis non paruis ſtipendijs cõduxerunt Sfortiam, cõ
ſtituerunt ducem ſui exercitus, imperaueruntq́; ut Placentiam omnibus copijs obſideret.

Sfortia fit dux exercitus.

Cõtinuata autem apud Placentiam obſidione, tandem ſumma ui oppugnare adorſus ur-
bem, quamuis magna & forti militum manu munitam, armis tamen oppugnauit ac diri-
puit. Mediolanenſes uero potentiã eius uerentes, intra urbem ſæuierunt in nobiles, magi-
ſtratum commendãtes ignobilibus hominibus. Et cum nec ſic urbi cõſultum eſſet, ſed in
dies magis prę meretur, & conarẽtur ciues excutere imminens Franciſci iugum, cuius ian
uires atq; arma non ſine graui iactura ſenſerant, percuſſerunt fœdus cum Venetis & præ-
ſcripſerũt leges, mandantes Sfortiæ, ut ſuis terminis contentus Mediolanenſes in pace d
mitteret. At ille cõtemnens eorũ imperiũ, ciuitatem quam aliquandiu obſederat, nõ deſi
nit infeſtare, producit obſidionem, ad tantamq́; adegit neceſſitatem, ut intra mœnia man-
ducarent canes, equos, cæteraq́; id genus animalia, nec multitudo amplius ferre poſſet fa-
mem. Collecti ergo ciues in unum, correptis armis obuium Venetorũ legatũ gladijs con

Principatus offertur Sfortiæ.

fodiunt ac diſcerpunt. Exin miſſis ad Franciſcum legatis, principatum ei ciuitatis obtul
runt, qui mox ingreſſus, dominiũ urbis accepit, ac breui arcem Mediolanenſem, inſanien
tis populi furore dirutam reſtaurauit ac magnifico opere refecit. Succeſſit huic Franciſc
filius eius Ludouicus. Quo rempublicam adminiſtrante, rex Galliæ nihil prius aut anti
quius habuit quàm ut animum ad res repetendas intenderet, conatusq́; eſt ui magna inua
dere ducatum, allegans iure auiæ hæreditario ſibi deberi ducatum, ſeq́; uerũ & legitimun
hæredem, Ludouicum uero hominem alienum cõtra æquitatem intruſum. Quibus uerbi
ſibi ciues Mediolanẽſes ſic deuinxit, ut inuiſus illis eſſet dux Ludouicus, tutumq́; nõ eſſe
illi amplius uerſari in urbe. Anno itaq; ſalutis 1499. delectu habito, rex exercitum equ

Gallus inuadit primũ Mediolanum.

tum peditumq́; ferè duodecim millium miſit, qui Aſta primum capta, Alexãdriam prope
re uenit, ubi munitiones, roburq́; omne militũ ducis Ludouici fuerãt: qua celerius omni
opinione in poteſtatem redacta, nihil cunctatus Ludouicus cum auro & argento omni
theſauro quem antea præmiſerat, ultra alpes in Germaniã ad regem Maximilianum eiu
neceſſarium cõfugit, cedereq́; ad tẽpus maluit furori hoſtili, quàm, licet poſſet, fortunan
periclitari. Galli itaq; Mediolanum ingreſſi & omnem regionem illam occupantes, præ
ſidijs illam munierunt. Et licet à cædibus & rapinis temperarent, nauſeã tamen (uti ſolent
ac faſtidium ob morum diſcrepantiã generãtes, ſexto quàm uenerant menſe auxilio Hel
uetiorum, & lanceariorum expulſi fuere ac Ludouicus dux reuocatus, in priſtinamq́; reſt
tutus ditionem. Nequiuerunt tamen expugnare arcem Mediolanenſem & arcem Noua
rienſem. Audiens uero Gallus ſe à ciuibus excluſum & ducẽ reuocatum, maioribus ren
uiribus aggreſſus, anno Chriſti 1500. magnum mittit exercitũ cõtra ducem Ludouicum
qui à parte ſua aliquot milia habuit Heluetiorum. Fiebãt utrinque in diuerſis locis mult
priuatæ digladiationes, nulla autem aperta pugna. Compertoq́; Gallus, ducem cum ma
gnis copijs deliteſcere intra ciuitatẽ Nouarienſem atq; populum eius magna laborare in
edia, moto exercitu cõtra eam cinxit obſidione, & acri oppugnatione infeſtabat eã. Erã
autem quidam intra mœnia, qui corrupti pecunia, languidius repugnabant. Quod uide
tes Itali, nolebant & ipſi reſpondere officio ſuo, atq; in hunc modum ciuitas tandem ſe
hoſti dedidit, obſidionem eius diutius ferre non ualens. Tunc regius exercitus tam Hel
uetios quàm lancearios qui fuerant in ciuitate, libere abire permiſit. At illi cupientes ſe
cum abducere ducem, ne incideret in manum hoſtis, mutata ueſte eius induerunt eum ue
ſte Heluetica, traditaq́ue haſta in manu eius, ſatagebãt eum ut incognitum extra hoſtium
cateruas educere. Sed res longè præter ſpem euenit. Nam Galli longa ſerie ad dextrã a
que ſiniſtram armati ſtantes & procedẽtium Heluetiorum atq; lanceariorum perſonas d
ligentius intuentes, cognouerunt ducem, alij uero ſcribunt ducem à ſuis proditum atq; h

Dux Mediolanenſis capitur à Gallo.

ſti in manum traditum. Capto uero duce & in arcem quam Gallus hucuſque tenuera
ducto, ciuitas quoque eſt ad plenum ſubacta. Et paulo pòſt miſſus eſt dux Ludouicus i
Galliam ad regem. Sunt autem qui hanc ducis captiuitatẽ, ultionem diuinam eſſe putã
Nam quum dux plurimum formidaret regẽ Galliæ, miſit legatum ad Turcarum Impera
torem, qui indicaret ei, Gallum & Venetos inijſſe fœdus ut totam ſubigerent Italiam, atq
ex ea impugnarent Turcam. Veniret ergo quãtotius in Italiam, id quod ſibi nequaquam
difficilè foret, quũ per Apuliam ſibi pateret uia, nec rex Aragoniæ Fridericus illum ab in
greſſu prohibere poſſet, quandoquidem Gallus illum ex Apulia pellere niteretur. Turc

certio

rtior factus huiuſmodi ſcriptis & literis,protinus deſtinauit octo millia militū in Italiā,
i rapinis & incendijs deuaſtauerunt terrā,ceperuntq́ plurimos,quos ſeruituti addictos
ulo pòſt in uniuerſum trucidauerūt. En talia Chriſtianus homo cōtra Chriſtianos mo
.is eſt,ſed non euaſit iudicium dei,quum & ipſe in captiuitate & ſeruitute mortuus ſit.

Præfatæ genealogiæ ducum Mediolanenſium dilucidior explicatio.

Am diximus tempore Hērici ſeptimi Mediolani fuiſſe duas factiones, Gibellinorum ſcilicet & Guelforū. Vni adhæſerūt anno Chriſti 1250 Vicecomites,præualuitq́ familia eorū,ut tandem Matthęus uicecomes excluderet magnā Turrianorū familiā ab ur-be Mediolano. Matthęo ſucceſſit Galeatius in adminiſtratione reipub. Galeatiū uero ſecutus eſt filius eius Actius,cui ſerpēs ex galea proceſſit. Cumq́ is ſine prole morere- ,pàtrui eius, Iohannes epiſcopus Mediolanenſis & Luchinus gubernaculū ducatus ſu piētes, multa prælia geſſerūt cōtra ciuitates, nēpe Parmā,Laudā,Cremonā, Bergomū, nuā,& Sauonam,ſubiecerūtq́ ſibi. Mortuis autē epiſcopo & Luchino,adminiſtratio ruenit ad Barnabā,qui cooperantibus fratribus multa prælia geſſit cōtra Rom.pontifi n, potiſſimū autem Bononiam tam diu uexauit, quoad ciues pecunia ſe liberauerūt ab Suſtulit ab uxore ſua quindecim liberos, ex quibus quatuor præfecit ciuitatibus Cre- nę,Parmæ,Bergomo & Laudano. Decem uero filias eius adiunxerūt ſibi matrimonia r dux Auſtriæ,dux Bauariæ,rex Cypri,Iohānes Galeatius nepos fraternus,rex Siciliȩ, . Dedit autē cuiq́ pro dote centum millia aureorū. Iohānes Galeatius ui ſibi ſub- it Papiam,urbē antea liberam,extructaq́ arce in ea,ſub ſuo cōtinuit dominio. Ipſe pri s Mediolanenſiū factus eſt dux. Soror eius Violāta nupſit filio regis Angliæ,attulitq́ em quinquies mille centenorū aureorū. Mortuus eſt aūt maritus eius haud longe pòſt ebratas nuptias. Iohannes Galeatius interfecit Barnabam patruum & ſocerū ſuum. m cum potens eſſet,haberetq́ medietatē Mediolani,cuperet autē totum poſſidere, ce patruū ſuum atq́ in carcere mori permiſit. Occidit etiā quoſdā ex Barnabȩ filijs,& reli s expulit,cooperante uxore Catarina, (ut quidam ſcribūt) quæ maritū magis irritauit, ens,patrē ei tendere inſidias. Adeptus itaq́ Iohannes Galeatius totum dominiū, pro- gauit illud ferè ſuper totā Italiā. Nam ſubiugauit Bononiam, Veronā,Senas, Peruſiū, cam,Vercellas,aliasq́ multas ciuitates numero 29. Produxit etiam prælium cōtra Flo tinos ad duodecim annos. Cōcedens uero anno Chriſti 1402 in fata,reliquit ſucceſſorē nomine Iohannēmariam. Hic magnā in imperio exercuit tyrannidē,cottidie ciues di ſis interimēs pœnis. Correptus autē à matre, cōiecit illam in carceres,in quibus & eam ri permiſit. Ob quā impietatē ſubditis exoſus redditus,in eccleſia ſub miſſarū ſolennijs oſſus interijt. Defecerūt quoq́ ab eo multæ ciuitates, quū uiderēt tyrannidē eius,alios eligentes dominos. Adminiſtrationē uero reipub. poſt eum ſuſcepit frater eius Philip maria,& hic recuperauit quaſdam dilapſas ciuitates, reſtituitq́ Rom. Pōtifici Bono- n, Forū Liuij & Forū Cornelij. Expugnauit quoq́ Genuā, ſed quam rurſum amiſit. fuit in initio reipub. felicibus ſucceſſibus, ſed in faſtū ſublimatus,cœpit formidabilis toti Italiæ. Et quū Sigiſmundus Imperator Romā proficiſcerēt, uolens Philippus ma rrogantiā ſuā oſtendere,ex cōtemptu dedignatus fuit illū adire,etiā cū Cæſar Medio eſſet. Factū tamē eſt ut inclinātibus rebus poſteriora infortunia,ſuperarēt priores ſuc is,adeoq́ uires eius langueſcerēt,ut ultrà ſe defendere cōtra hoſtes neqret. Deductus ræterea eò,ut omnibus per circuitū populis ac principibus contemptui eſſet. Cumq́ duerſam ualetudinē oculis caperet & deinde ex ipſa arce hoſtilium armorū fragore ito uehementer cōmoueretur, uitæ tædio ſimul & languore mortē obijt. Fuit autē in- ti corpore,in iuuētute macer,in ſenectute pinguiſſimus, deformi facie ac terribili, in- ilibus ac prægrandibus oculis,ingenio peracri & callido,cultus corporis ac mūdicia- omniſq́ lenocinij negligēs,uenandi cupidus,equorū ſtudioſus. Cæterum quietis im- ens,atq́ imperitandi auidus. In pace bellum,in bello pacem quæſiuit: ſimulandi atque mulandi egregius artifex. Raro in publicum prodijt, delatoribus facilè credidit,in ſu ones adeò pronus,ut ſæpe fidiſſimos à ſe amicos leuiſſimis de cauſis alienauerit. Pul- s indutos ueſtibus,ægrè ad ſe uenire permiſit. Sermonem de morte audiuit inuitus.

Papia olim libera ciuitas.

Galeatij in Italia dominium.

Superbia Philippimariæ.

Mores Philippimariæ.

Tonitrua ac fulmina mirum in modũ expauit. Tabifica labe percuſſos ex urbibus migra
re in agros iuſſit, eorũq́ domos incẽdio tolli: qua cura innumerabilẽ Mediolani populu
multis annis intactũ quodãmodo ab ea peſte ſeruauit. Soror eius Valentina nupſit Lud
uico duci Aurelianenſi, dotis loco Aſtam ciuitatẽ afferens. Mortui autẽ reliquerũt filiu
Carolum, qui poſt obitũ Philippimarię cõtendebat hęreditario iure ei ſuccedere in duc
tu Mediolanẽ, quũ nulla alia legitima extaret proles. Mediolanẽſes quoq́ dilaniato Ph
lippi teſtamento, elegerunt ex fece populari duodecim ignobiles uiros, qui urbi de mo
præeſſent. Fridericus uero Imper. deuolutũ ad ſe principatum Philippo ſine liberis legi
mis uita ſubtracto cõtendebat. Alphonſus etiã rex Siciliæ ex teſtamẽto hæreditatẽ pet
bat. Et quoniã Philippus Blancã filiam, illegitimê tamen natam, reliquerat, quã Frãciſc
Sfortia uxorẽ duxerat, aſpirabat & Franciſcus ipſe ad ducatũ, quem & ante alios tande
obtinuit. Obſtabant omnibus modis Mediolanẽſes ne libertatẽ diu deſideratam & tanc
obtẽram amitterent atq́ rurſum ſub dominij iugũ cogerent, curauerũtq́ ob id aliquot n
Franciſcus Sfortia. biles innocẽter obtrũcari, qui erant à parte Franciſci Sfortiæ, aut qui ſanguine iuncti er
Blancæ uxori eius. Sed nihil profuit eis hoc ipſorum conſilium. Cum enim undiq́ ab h
ſtibus laceſcerẽtur, feliciterq́ uſi fuiſſent Franciſci Sfortiæ opera contra Venetos, ille
parta uictoria animo eleuatus, cogitare cœpit quomodo ad ducatus dignitatẽ aſcẽder
Quod Mediolanenſes ſentiẽtes excludunt illum ab officio ſuo, libertatẽ ſuam mordic
retinere ſatagentes. Ille uero collectis copijs, tam dura obſidione premit urbem, ut tam
exercitu ſuo quàm in urbe ſumma omniũ rerum eſſet indigentia, ita ut dubium uideri p
ſet, an obſidens Franciſcus aut obſeſſus dici deberet. Vix ei bis mille equi ſupererant, q
ferre ſeſſorem poſſent, & milites ſtipendio fraudati, pro cibis ſeſe armis exuerant. Fran
ſcus itaq́ inter ſpem metumq́ dubius, obſidionẽ de die in diẽ, uerba pro factis oſtenta
producebat. In ciuitate uero cum iam frumẽtum omne abſumptũ eſſet, nec ferre ampli
famem multitudo poſſet, dediderũt ſe Franciſco, fruſtra expectantes Venetorũ ſubſidi

Sequitur Genealogia Sfortiana.

Frãciſcus Sfortia
- Ludouicus dux
  - Maximilianus
  - Franciſcus
  - (Maximilianus, Franciſcus:) mortui ſine hærede
- Aſcanius
- Philippus
- Octauianus
- Galeatius
  - Iohannes
    - Bonna quæ nupſit Sigiſmundo Polonorũ regi
    - Franciſcus Sfortia ultimus, captiuus ductus in Galliam
  - Blanchamaria

Frãciſco Sfortiæ primo ſucceſſit in ducatu filius eius Galeatius, homo corruptiſſim
lenocinijs & omnibus ſpurcitijs deditus, quapropter etiam à ſubditis fuit interfectus, ſu
ſtituto in locum eius filio eius Iohãne, anno ſcilicet Chriſti 1478. Sed quia ille adhuc p
erat, ſuſcepit adminiſtrationẽ ducatus patruus eius Ludouicus, factus nepotis tutor, co
ſeruauitq́ ducatum in ſua magnificẽtia & opibus. Cumq́ Iohannes in florenti ætate in
ta concederet, factus eſt quoq́ memoratus Ludouicus filij eius Franciſci tutor, & tradid
Blanchammariam uxorẽ regi Maximiliano. Sunt qui ſcribunt eum ueneno ſuſtuliſſe n
potem ſuum, ne ipſe deſtitueretur adminiſtratione ducatus. Nam cum Iohãnes adoleu
ſet & Iſabellam neptem Ferdinandi Neapolitani regis uxorem duxiſſet, rex ægre fere
Ludouicus Sfortia. Iohannem Mediolani ducem non agere. Et quia Ludouicus metuebat ſibi, ſicut illis ſo
accidere qui non legitimè imperant, ſtatim aduerſus regem Neapolitanum Gallos in I
liam accerſiuit. Carolus itaq́ Gallus nullam faciens moram, expeditiſſimis copijs peru
gauit Italiam & ſine negocio potitus eſt toto regno Neapolitano. Cumq́ pro totius I
liæ aſpiraret imperio, inito fœdere inter pontificem, regem Hiſpaniæ, Mediolanenſes
Venetos, rurſum ex Italia excluſus eſt. Carolo mortuo ſuffectus eſt in eius locum Lud
cus, qui ueniẽs in Italiam, expulit Ludouicum Sfortiam & captiuum in Gal-
liam duxit, & deinde cum rege Hiſpaniæ obtinuit regnum Nea
politanum, ut alibi copioſius ſcripſi.

Vnde rex Galliæ putet ſe ius habere ad ducatum Mediolanenſem.

- Matthæus Vicecomes
  - Galeatius.
    - Actius Galeatius, ſine hærede mortuus.
  - Stephanus.
    - Galeatius. Iohãnes Galeat. filius, primus dux creatus à Wenceslao
      - Iohannesmaria ſecundus dux, ſine hærede mortuus
      - Philippusmaria, tertius dux, nullũ habuit legitimum filium
        - Blanca illegime nata, quã duxit Franciſcus Sfortia atq; uiuſurpauit ducatum Mediolanenſ.
          - Galeatius adminiſtrator Mediolanenſis
            - Iohannes Galeatius ſucceſsit patri
            - Blancamaria
          - Ludouicus Sfortia factus à Cæſare dux Mediolanen. poſt nepotem fraternũ, quẽ ueneno ſuſtuliſſe à quibuſdam inſimulatur.
            - Maximilianus
            - Franciſcus
              - Sine hærede mortui
      - Valentina, quam accepit uxorẽ Ludouicus dux Aurelianẽſis, hac cõditione, ſicut Galli dicũt, ut ſi duo eius fratres ſine uirili deficerent prole, filij legitimi & poſteri Valẽtinæ ſuccederent in hæreditatem Mediolanenſis ditionis. Aiũt quoq; papã huic contractui ſubſcripſiſſe. Certè fuit negocium odioſiſsimũ, ob quod tot millia Chriſtianorũ hominũ perierunt & occiſa ſunt.
        - Philippus comes Vertuſienſis, mortuus ſine hærede.
        - Carolus dux Aurelianenſis, qui poſt mortem auunculorũ ſuorum expeditionẽ mouit cõtra Mediolanũ
          - Ludouicus II. dux Aurelianenſis, qui & ipſe bella geſſit pro ducatu Mediolanenſi obtinendo. Factus uero rex, expugnauit Mediolanum & captiuum abduxit Ludouicum Sfortiam.
            - Claudia filia Ludouici, quã duxit uxorem Fracĩſcus dux Valeſiæ, & poſtea rex Galliæ
        - Iohannes comes Engelomenſis.
          - Carolus comes Engelomenſis: uxor eius Ludouica ſoror fuit Philiberti ducis Subaudiæ
            - Franciſcus dux Valeſ. & deinde rex
              - Franciſcus delphinus
              - Henricus dux Aurel. iã rex
              - Carolus dux Engelomenſis

Quam atrocia bella geſta ſint poſt Franciſcum Sfortiam, qui ui ſe ingeſſit principatui Mediolanenſi.

ANno Chriſti 1506 diſſoluit rex Galliæ fœdus, quod paulo antè fecerat cum Romanorum rege, acceperatq; ducatũ Mediolanẽſem in feudũ à Cæſare Maximiliano. Deinde anno Chriſti 1511 quum rex Galliæ & Cæſar Maximilianus communibus copijs impugnarent Venetos, ſubordinauit Gallus clam militem & pecuniã, itẽq; ad ducẽ Geldriæ cõtra ipſum Maximilianũ. Quod olfaciens Cæſar Maximilianus,

rurſum ſpoliauit eum ducatu Mediolanenſi,tradiditꝙ filio Ludouici Sfortiæ, qui etiã Ma
ximilianus appellabat̃, fuitꝙ honorificè à Mediolanẽſibus ſuſceptus, & deinde ab Helue
tijs, epiſcopo Sedunẽſi & legatis pontificis Romani atꝙ Cæſaris Maximiliani anno Chri
ſti 1512 circa natalicia Chriſti ducatui inauguratus. Pater uero eius iam mortuus fuerat a-
pud regem Galliæ in ipſa captiuitate. Anno Chriſti 1513 conatus eſt rex Galliæ ua-
rijs modis ad ſuas trahere partes Heluetios, qui illi opem ferrẽt ad expugnationem urbis
Mediolanẽ. Sed quum Heluetij addicti eſſent Cæſari atꝙ ducem in auitam reſtituiſſent
ditionem, uentũ eſt circa feſtum Medardi iuxta Nouariẽſem ciuitatẽ ad pugnam, adeptiꝙ
ſunt Heluetij uictoriam cruentam. Abſtulerũt etiam Gallo multas machinas ſaxiuomas,
& occiderunt lancearios milites & Gallos circiter ſex millia. Anno Chriſti 1514 &
1515 cum papa, dux Mediolanẽ. & Cæſar multis & diuerſis modis ambijſſent Heluetio-
rum opem & copias contra regem Galliæ, polliciti'ꝙ eſſent, ad ſingulos annos certã pecu-
niẽ ſummam, & omnia literis atꝙ ſigillis eſſent cõcluſa & cõfirmata, omnis denique Ga
lo præcluſus eſſet aditus ad Heluetios, Gallus ingenti apparatu traiecit alpes feſtinauitꝙ
ad Mediolanũ. Quo comperto, Heluetij ſecundò plurimos milites miſerũt in Longoba
diam, atꝙ anno Chriſti 1515 in præuigilio ſanctæ Crucis in ipſo ſeptembri cũ iam ſol oc
caſum peteret aggredientes Gallos, uerterunt eos in fugam, ablatis'ꝙ magnis tormenti
æneis, magnũ populi interfecerunt numerũ. Mane uero ſequentis diei inſtaurans Gallu
Heluetij cædũt & cæduntur.
aciem ſuã nouo milite, eam'ꝙ in quatuor diſtribuens ordines, habentes tormẽta ænea qui
que millia diuerſi generis, manuaria ſcilicet maiora & ſerpẽtina, aggrediens'ꝙ Heluetios
qui feſſi uiribus'ꝙ exhauſti erant & tota nocte in ſuo ordine conſtiterant, receſſerant'ꝙ a
eis illa nocte aliquot ſigna militaria, facilè eos in arto conſtitutos fudit, interfecitꝙ circite
ſeptem millia, reſidui uero pedem retro mouentes armata manu ingreſſi ſunt Mediolanũ
relicta Gallo cruenta uictoria. Nam deſiderati ſunt à parte eius duodecim millia. Incõm
dauit hoc Heluetios non parũ atꝙ in hãc adegit neceſſitatem, quod Bernates, Friburge
ſes, Solodurenſes & Valeſiani, numero duodecim millia, antè pugnam deſeruerũt fratre
ſuos, aſſerentes regem pacem cum Heluetijs feciſſe, quã ipſi infringere nollent. Aſcend
numerus Heluetiorum uſꝙ ad quinquaginta millia, qui Mediolani & in Pede montis pa
tes ducis tutabantur. Et hi ut quidam ſcribunt facilè prohibuiſſent tranſitum regis ultra a
pes ſi pro ſua uirili illi obuiã ijſſent. Poſt hanc pugnam miſit Cæſar legatos ad Heluetio
Heluetij cũ Gallo fœdus faciunt.
monẽs ne concordiam ullam inirent cum Gallo, neꝙ ſibi hanc confuſionis inurerent n
tam, ſcilicet ut relicto Cæſare cui operam ſuam promiſiſſent, Galli partes adiuuarent. A
illi contra perpendẽtes & obijcientes pollicita ſibi minimè ſeruata, nempe promiſſam p
cuniam nõ numeratã, ac deinde cum quinꝙ menſibus Mediolani expectaſſent equitatu
ſibi promiſſum, neꝙ in hoc ſibi fidem ſeruatã, & pręterea Cæſarem diſſimulaſſe permiſi
ſe'ꝙ ſuos turmatim currere ad Gallum, paruipendendo ſi ab eiſdem cęderentur: & in ſum
ma, Cæſarẽ parum ex animo fauere Heluetijs, & ob id eos motos ad conciliandũ ſibi G
lorum regem. Facta eſt autem hæc cõcordia Geneuæ poſt diem omnium ſanctorum, co
ſenſitꝙ rex dare Heluetijs decies centena millia coronatorum, modo eſſent à parte ſua,
hil'ꝙ molirentur contra ipſum. Heluetij tamen tali cautione obligauerunt ſe Gallo, ut e
ciperẽt ſedem Romanam, Imperatorem, Romanum imperium atꝙ regem Hiſpaniæ. A
rex Galliæ excepit ducem Subaudiæ & ducem Lotharingiæ.

Anno Chriſti 1521 accidit Mediolani horribilis caſus. Erat ſupra fornicem portæ arc
Iouis turris, non ſolum ad propugnandũ munitiſſima, ſed aſpectu etiã pulcherrima, qui
pe in cuius fronte præter alia ornamenta locatæ eſſent tutelarium diuorũ marmoreæ in
gines ad amuſſim ſculptæ, cum inſignibus Sfortianorum ducum, qui tantam molem fu
dauerant. Fortè autem cum intra turrim ſeruarentur in uſum tormentorum plurima pu
Fulmen incendit puluerẽ ſulphureum.
ueris ſulphurei uaſa, fulmen de cœlo ipſam tetigit, & murum ſcindens, igneam materia
accẽdit: cuius impetus non ſolum turrim euertit à fundamentis, ſed mœnia etiam & ar
cubicula ac reliqua ædificij mẽbra proxima humi proſtrauit, ſaxa'ꝙ circumuolitãtia du
arcis præfectos, qui de more paulo antè ad ſalutandũ uirginem matrẽ in ſacello iuxta p
tam conuenerant, in area deambulantes occiderunt. Alios quoꝙ è militibus, qui ibidẽ
ram captabãt (erat enim æſtas & diei ueſpera) interfecerunt, aliorum capita, thoraces, b
chia & crura fregerunt, adeò ut è ducentis propugnatoribus uix duodecim è tam mag
clade euaſerint. Neꝙ tãtæ ruinæ fragor ciuitati fuit ignotus, quin & ipſa ualido terræmo
concuſſa magnũ pleriſꝙ iniecit timorẽ, ne tota eo impetu corrueret. Quo ſedato cum
mi

minis ardor uehemẽs uerſus arcem uiſus fuiſſet, innumeri eo cõcurrentes, omnem aream
quæ ante ipſam arcem erat latiſſima, ſaxis opertã repererunt, admirabanturq́; aliquot lapi
les, quales decẽ boum iuga uix loco mouere potuiſſent, quingentos et amplius paſſus ia-
ctos fuiſſe, fundamenta turris euulſa ſupra portã ſtare, ipſius faſtigia in imo conſpici, neq;
d ſine dei nutu eueniſſe exiſtimabant. Cęterũ Galli dubitantes ne per noctẽ arx ſine præſi
lio remaneret, ſenatores, quæſtores & alios magiſtraatus Gallici generis, qui pauci & im
belles in urbe erant, arcẽ ingredi iuſſerunt, donec poſtero die cataphractos equites cẽtum
um totidẽ uelitibus Nouaria euocatos introduxere. Neq; huiuſmodi caſus ad ſuſcipien-
um magis audacter aduerſus Gallos bellum Leonẽ pontificẽ & Cæſarianos cum eo fœ-
eratos parũ iuuit, quippe qui uiderint ob hanc cauſam Heluetios ſegniores factos ad fe-
endum regi auxiliũ, cõtra quem nedum põtifex uerũ & dij arma ferre uiderent. Tenebãt
unc Galli Mediolanũ, uehementerq́; timebãt ne amitterent arcem tanto hiatu apertam.
Audiens itaq; Leo põtifex & Cæſaris exercitus quod acciderat, ſine cũctatione expediue
unt copias cõtra Mediolanũ, & urbem ipſam ſine negocio occupauerũt, præſertim cum
ues exoſos haberẽt Gallos ob eorũ inſatiabilem & inceſſabilem pecunię emũctionem,
ua bellum illud in tam longũ protrahebãt tempus. Arcem tamen nõ potuerũt expugna
:. Audiens uero Leo põtifex Mediolanũ à ſuis captum, uehementi affectus gaudio & ni- *Mediolanẽſes*
ijs indulgens cõpotationibus, primũ in tertianã incidit febrem, ac deinde pituita & ca- *odiunt Gallos.*
rro laborans, non ſine ueneni ſuſpitione fuit ſuffocatus. Occupantibus proinde Gallis
mnia & munitiora tenẽtibus ducatus loca, puta Cremonenſem ditionẽ, arcem Mediola
enſem, Nouariã, Aronã, totum lacum Verbanũ, & Alexandriã ultra Padum fluuiũ, exer-
tus papę obtento Mediolano feſtinauit contra Alexandriã, cinxitq́; obſidione. Erũpen
s autẽ qui in præſidio erant ciuitatis, & ineuntes certamen cũ hoſte, coacti ſunt uertere
rgum, quos hoſtes inſequẽtes ſimul cum illis ingreſſi ciuitatẽ præter ſpem ea ſunt potiti,
otinusq; Galli cum ſequacibus ſuis per aliam portã anteq̃ hoſtes totã ciuitatẽ occupa-
nt, fuga ſalutẽ quæſiuerũt. Quod audiẽs Frãciſcus Sfortia, qui pulſus ex ducatu Triden
e cõtinebat, ſurgens uenit noctu Mediolanũ, lætiſſimeq́; ſuſceptus eſt à ciuibus. At Gal
copias ſuas roborãtes cõtendebant recuperare urbẽ Mediolanẽ. Cõtra Mediolanẽſes
duce ſuo illis obuiã ueniẽtes, inuaſerunt exercitũ eorũ in loco qui uno miliario diſtat à
ediolano nomine Bicocha, cõuerterũtq́; Gallos in fugã, interfectis tribus millibus Hel *Cædes Helue-*
tiorũ atq; decẽ & ſeptẽ uiris capitaneis. Nõ longe poſt profectus eſt exercitus Cęſarea- *tiorum apud*
s uerſus Genuã, quã Gallus quoq; in ſua habuit poteſtate, & obſedit eam. Dux aũt exer *Bicocham.*
us, nẽpe Ferdinãdus Daualus, miſſo caduceatore cũ literis ad pręfectos urbis, poſtulat
ditionẽ eius cum his cõditionibus, ut intra unius diei ſpaciũ, pręſidiũ omne Gallicũ di-
itterent, aſſumerẽt ducẽ Cęſareanũ, claſſem omnem quoties è re Cæſaris eſſet, paratam
berent. Si hæc facerent, de cætero eos ſuis legibus uti permiſſurũ. Quod ſi mãdata negli
rẽt, omnia hoſtilia, ſi in bello ſuccubuiſſent, illis eſſe ſubeunda. Quare plurimi in urbe,
æ nouarũ rerum cupida ſemper extitit, niſi nouũ militum præſidiũ uetaſſet, mãdata acci
da ſuadebãt, ſed pręt timore libera haud erat ciuitas; et propterea Benedictus Viualdus,
enuẽſiũ nomine ad Daualũ mittiť: & dum ſub ſpe res Genuẽſes cõponendi morã in ca
s trahit, pedites, q turrim quandã prope portã eo die pluribus tormẽtorũ ictibus pſtra
ãt, dum incautius, qui iuxta mœnia ſtationes agebãt, urbẽ cuſtodiũt, inſcio Daualo &
Viualdo ad rem cõponendã intẽto, turrim facto impetu occupãt, aditũ ſibi ab ea parte
ientes, qua murus aliq̃t in locis ruinã dederat. Fit undiq; in exercitu cõcurſus & clamor
gens, eleuanť à cohortibus ſigna, peditesq́; qua primi eruperãt, circũquaq; inuadũt. Ipſe
ẽ Daualus dimiſſo cõcilio uerſať inter primos & muri parte occupata ingreſſus, ſuos
temere progredi uidebãtur, ſubſiſtere imperat. Admonet præterea de uictoria aliũ du-
n, qui cum Germanis & equitatu ferè omni in alia parte cõſtiterat, ut cum reliquo exer-
u in urbem iam captam introẽat. Mox ſuis in unũ collectis præcipit, ut ordinibus ſerua-
procedant. Fit fuga undiq; ab ijs qui urbem tutandam aſſumpſerãt, nec ullus iam audet
ſeipſum defendere, relinquiturq́; urbs direptioni. Et quia tãtum prædæ inibi fuit quan- *Genua ca-*
n uix hoſtis amplius optare decens putaſſet, capitaneus edicto mandauit, ne quis è ci- *pitur.*
us captiuus à quoquam fieret. Poſtero etiam die, ut populationibus tandem modus
poneretur, ciuitate exercitum omnem eduxit, dolens eam urbem direptam, è qua pro-
immenſas opes Cæſareum exercitũ multos menſes pecunia ſuſtentare potuiſſet. Pau
oſt Cremona quoque ad deditionem compulſa eſt, ſicut & arx Mediolanenſis. Sub-

ſecuta enim altera æſtate poſtquã Galli apud Bicocham cladem acceperãt, quum omne
ferè qui in arce Mediolanenſi obſeſſi erant, uario morborum genere, reliqui moræ tædic
non expectato bello, quod magnis uiribus denuo inſtaurabatur, arcem ipſam Sfortiæ de
diderunt, incolumem in patriã reditum cum armis & impedimentis paciſcẽtes. Gallus u
dens ſe omnem in Italia amiſiſſe ditionem, rurſus quàm maximum potuit Italorum pe
tum equitumq́ue leuis armaturæ numerũ ſtipendio conducit, tormenta bellica, tormentor
Gallus ꝓpter bella exactiones graues imponit.
materiam omnem, iumentorum & uehiculorũ ingentem apparatum inſtruit, ac in prim
tantam contrahit pecuniarũ ſummam, & uectigalia mercatoribus Lugdunenſibus op
gnerãdo & decimas ſacerdotibus, & tributa in unaquaque regni prouincia paſſim indicer
do, quantam nemo unquã antea in Gallia collegerit. Oratores etiam mittit ad Heluetic
pro requirẽdo peditatu, ut eos cum primum in Taurinos deſcẽderit, ſibi adiungat. Quo
audientes Frãciſcus dux Mediolanẽ. & reliqui Italiæ proceres, colligunt & ipſi magn
exercitum contra hoſtem qui Italicam nitebatur turbare quietem. Et quoniã dux Burbo
nius regi negociũ faciebat, nõ poterat tam cito in Italiam uenire ut propoſuerat. Inter
tamen Ammiraldus cum triginta millibus peditũ, duobusq́ue equitum millibus, totidem
Cremona bombardis cõcutitur.
ſagittarijs equeſtribus in Italiã deſcẽdit. Cremonã contendit & ciuitatem oppugnare a
gredĩ, admotisq́ue tormentis triduũ urbis mœnia quaſſauit, & quũ ſupra 30 muri paſſus h
mi ſtrauiſſet & ingredi milites niterentur, tantæ repente de cœlo pluuiæ per quatriduũ d
miſſæ ſunt, ut rem differre opus fuerit. Interim Cremonenſes reparauerunt ſtrata mœni
Spe itaque recipiendæ Cremonæ fruſtratus Ammiraldus, ſuos ad Mediolanum obſidẽdu
redire iubet, cauitq́ue ne cõmeatus aliquis ciuibus adduceretur, quin & molas frumentari
quæ extra urbem erant incendio abſumpſit. Et cum molæ intus, quæ hominum manu fr
ges molerent non perfectæ eſſent, tanta farinæ in urbe oborta eſt penuria, ut ſupra cẽtu
hominũ millia hebdomadam totam pane caruerint, donec inſtructis tandem molis, fari
hominũ manu abunde fieri cœpit. Gallus fruſtra aliquandiu obſidionem protrahens, c
pit timere, ne cõmeatus penuria laboraret, & quoniam inſtabat hyems, ſoluta Mediola
obſidione in Hyberna cõceſſit. Miſit tamen ſeptem millia peditum contra Aronam o
Arona oppidũ
pidũ munitiſſimũ in finibus Verbani lacus ſitum, qui licet per dies triginta nunquã ceſſ
rent tormentis arcem oppido imminentem quaſſare, ita ut ferreæ pilæ ſex mille aduerſ
mœnia excuſſæ fuerint, ac multoties inſtructis ordinibus irruptio tẽtata fuerit, tamẽ tã
ſemper uirtus fuit intus propugnãtiũ, ut hoſtis re infecta abire coactus fuerit. Interea c
ſcentibus uiribus exercitus Cæſariani in Italia, iunctisq́ue ſimul copijs pontificis, ducis M
diolanenſis, Venetorũ, ducis Vrbinenſis, Florentinorũ, Lucenſiũ, &c. coactus eſt Gall
excedere Italia magna cũ cõfuſione & iactura, Italico exercitu ubique uincente. At anim
regis nondũ quieſcens, inſtaurat exercitũ ſuum, cõductisq́ue ſex millibus Heluetiorum, ſ
millibus lanceariorũ atque decem millibus Gallorũ & Italorũ, quibus adiũxit duo millia
taphractorum atque duo millia ſagittariorum equeſtrium, feſtinauitq́ue in Italiam, incred
li quodam recuperãdæ Mediolanẽ. ditionis deſiderio accenſus, nemini auſcultando, q
ipſum ab huiuſmodi expeditione deterreret, nec alium quàm ſe ducẽ fore exercitui æq
ducens. Et quia ipſi itineri accincto Ludouica mater ſignificauerat cõuenire eũ ſe cupe
antequam alpes tranſiret, quũ alioqui ſemper illi fuiſſet obſequẽtiſſimus, ueritus ne à ſuſce
prouincia filiũ pro quodã affectu dehortaretẽ, colloquiũ parentis reſpuit feſtinauitq́ue tra
ſcendere alpes & occupare dominiũ Mediolanenſe, antequam Mediolanenſes ſeſe cõmun
ſent. Et quidẽ res præter ſpem nõ euenit. Poſita enim omni ſpe uictoriæ in celeritate,
ſtructis ordinibus Mediolano appropinquabat, ipſumq́ue occupauit. Nihil tamẽ hoſtile
ciuitate fieri uoluit, quin paucos præter eos qui arcẽ obſeſſuri erãt ciuitatẽ introire paſſ
ipſe ne eam quidem uidere uoluit, quoniam niſi confecto bello muris ſe tenere haud
corum eſſe exiſtimabat. Conſtituebat itaque cum exercitu proficiſci ad Papiam, ut eam
uitatem & tormenta bellica, quæ omnia ibi Cæſariani habebant in poteſtatem rediger
Quod Antonius Leua animaduertẽs, excubias ſtationesq́ue militum circum mœnia di
nit, molas etiam frumentarias, quæ manuum opera farinam conficerẽt, quam plures q
ta maximè poteſt celeritate parari iubet, ne cis tranſque Ticinum amnem à Gallo ob
ſus, omnibusq́ue molis, quæ plurimæ in fluuio erant, excluſus, panis penuria laboraret. I
Gallus Papiã infeſtat.
rim rex admotis tormentis Papiæ muros quaſſare, mox inſtructa acie milites foſſas tr
ſire & murũ aſcendere iubet. Sed acriter his qui intus erant repugnantibus, non ſine m
torum c

torũ cæde Gallicus exercitus repellit. Perſeuerat tamẽ atq; tres menſes acriter oppugnat, & exercitus partẽ ad tentandũ regnum Neapolitanũ mittit,copias hoſtis contemnens, ꝙ illæ penuria rei numerariæ laborarẽt,ac deinde ꝙ Clemens papa & Florentina reſpublica ſibi fauebãt. Interim autẽ quo rex obſidionẽ producit, Cæſareæ partes non parũ firmãtur milite Germano atq; Hiſpano. Fiuntq; multa leuia prælia & in omnibus Cæſariani ſupe-riores exiſtũt, quod eis ſpem magnam fecit,ſi regẽ abſq; loci incõmodo tota acie aggredi poſſent,eis nõ defuturã uictoriã. Monebat pontifex regẽ,ut omnino decertandi occaſio-nem uitaret, exercitumq; ita cõmuniret ut neceſſitate adductus,cogi nõ poſſet ad pugnã, breui enim fore,ut exercitus hoſtilis pecuniæ defectu diſſolueret. At rex ſibi dedecori fo e exiſtimãs,ſi Papienſem obſidionẽ ob timorẽ intermitteret,noluit illũ audire. Cæterum Daualus qui exercitũ ſuum eò uidebat adductũ,ut niſi celerem reportaret uictoriã,paulo poſt inde diſcedendi neceſſitatẽ eſſet habiturus, media nocte mouit caſtra,equitũq; duas, peditum aũt quatuor inſtruxit acies. In prima erant duo millia Germanorũ totidemq; Hi panorũ & Italorũ. Secunda uero erat cõſtituta ex ſolo Hiſpano peditatu,tertia & quarta rat ex Germano. Porrò rex habuit omnẽ exercitũ inter caſtra Cęſareana & Papiã,à fron e, à tergo & à ſiniſtro latere,munieratq; præaltis foſſis & uallo,à dextro autẽ muro Parci *Parcum.* apienſis ſe tutum eſſe credebat,præſertim ꝙ nõnullas equitũ turmas & peditũ cohortes iſpoſuiſſet intra palatiũ Mirabellum,ubi antiquitus duces Mediolanenſes habitare ſoliti *Mirabellum.* rant,quũ uenationi operã darent. Sed Daualus per fabros lapidarios auxilio militũ,ſexa inta muri paſſus tanto ſilentio proſtrauit,ut ſtrepitus ab hoſte nunq; fuerit auditus. Itaq; um Parcũ ſeu hortũ ingreſſus eſſet,prima peditũ acies Mirabellum, reliquũ uero exerci-us ad regia caſtra cõtendit. Rex ſuis ſtatim opem ferre decernens,iuſſis militibus arma ca ere,caſtrorũ relicta munitione,Cæſarianis æquo loco pugnãdi fecit poteſtatẽ. Et quũ pri um agmen Hiſpanorũ obuiã habuiſſet, à ſcloppetarijs primi Gallorũ multa cæde et ſan uine cogunt retrocedere,donec Heluetij pedites equitatusq; à latere Hiſpanos repellũt. ed ſubſecuti Germani in cuneatã frontẽ aciem porrigentes,Heluetios poſt magnam illa m cædem profligant. Tum rex magno equitũ cataphractorũ numero ſtipatus, pugnam greſſus ſuos à fuga cõpeſcere q̃ maximè enitit. Verũ poſtq; paululum pugnauit, equo auiter icto,effuſus à quinq; Cæſarianis militibus nondũ illis notus capit. Prodit tamen *Rex Galliæ capitur.* pſum rex quis eſſet. Eodẽ tẽpore Daualus cũ prima acie equites Gallicos qui Mirabel ubſtiterãt ſternit,& Antonius Leua cũ Germano peditatu Papia egreſſus Gallos à ter cædebat, donec fuga undiq; cœpta nemo amplius è tãto exercitu reſiſtere auderet, ſed nnes quibus primus impetus uitã nõ ademerat,ſeſe captiuos reddũt,qui effugere nequi runt. Cecidere in ea pugna tum ferro,tum fugiẽtes Ticino ſubmerſi ex Gallorũ exerci ſupra octo hominũ millia, eq; primoribus totius Galliæ circiter uiginti; ex Cæſarianis ro uix ſeptingenti defuerunt. Totus exercitus Cæſarianus,potiſſimũ autẽ Hiſpani, tam imã nacti ſunt in Gallorũ caſtris & ex captiuorũ redẽptione prædã,ut nulli unq; in Ita-milites ditiores effecti ſint. Cõtigit autẽ hęc pugna anno Chriſti 1525 in Februario,ipſa Matthiæ apoſtoli. Profligato itaq; ad Ticinum Gallorũ exercitu,Carolus La-ius ſummus Cæſariani exercitus dux, regẽ cuſtodiens in arce Piſleone,Cæſarẽ q̃primũ uictoria certiorẽ reddere uoluit. Quo aũt id celerius fieret regẽ,ad ſcribendũ literas ad trem hortatus eſt,quibus rogabat ut nuncij in Hiſpaniã proficiſcẽtes & inde etiã redi-i tutò iter agere poſſent,fore enim ut id ſibi magnopere proficeret. Quod non ſolum ſcenti ultro cõceſſit mater,ſed nuncio etiã properanti alias ipſa dedit literas,quibus Cę m obſecrabat,ut humanæ cõditionis eſſet memor. Fieri enim poſſe,ut manſuetudinis lementiæ gratiã aliquando acciperet. Cæſar Lanoio per literas mãdat,ut regis animũ oquẽdo & cõſulendo ad pacẽ hortaret. Rege capto tantus erat in Italia Cæſareanorũ *Itali metuunt Cæſarianos.* us,ut paucis diebus Clemens Pont. 125 aureorũ millia numerarit,ne hoſtis loco habe Et quoniã magna ſumma pecuniæ militi erat ſoluenda, ea omnis duci Sfortiæ neceſſe perſoluere. Poſtulauit autẽ Lanoius iuſſu Cęſaris duodecies cẽtena aureorũ millia,ut rtia iuſtis ducatus titulis inſigneret. Neq; propterea ditionẽ Mediolanenſem à Cæſa-endi aiebat,qui maiorẽ tam in ea defendẽda q̃ in adipiſcẽda impẽſam feciſſet. Cumq; rauius onus quàm quod ferri poſſet uideret,haud imprudẽter reſponſum fuit,Sfortiã pediẽ legatos ad Cæſarẽ miſſurũ, ut quo ſtatu res Inſubrũ eſſent, certior redderet. La is uero ad regẽ ſecedẽs,magnã ei ſpem iniecit,ut ſi cum Cæſare cõgredi poſſet,æquis s conditionibus in libertatẽ reſtitueret. Rex etiã Lanoium obſecrabat ut in Hiſpaniã

potius

potius ꝗ Neapolim,quo ſibi proficiſcendum eſſe antea audierat adduceret. Necꝗ ad id mi
nus intentus erat Lanoius, quippe qui & magnã pecuniã & haud minorẽ gloriã ſibi ſpera
ret cõparare. Quãobrem regi perſuadet,ut iter in Hiſpaniã à Gallis tutũ reddat,ꝗd & fa
Rex Galliæ ducitur in Hiſpaniam. ctũ eſt. Ductus itaꝗ eſt rex cũ decẽ et ſeptẽ triremibus in Hiſpaniã.Ludouica uero mater
regis ut filio capto morẽ gereret,Margaritã filiã,relictã ducis Alanconij,in Hiſpaniã cum
legatis miſit,in obſequiũ Cæſaris, qui iam animo agitabat Helionorã ſororẽ ſuã,quã Bur
bonio promiſerat, Frãciſco regi, Margaritã autem regis ſororẽ Burbonio in matrimoniũ
tradere,atꝗ ita illum in ducatum, quo ob ſecutas ipſius partes fuerat expulſus,reſtituere.
Cũꝗ ad cõditiones pro regis libertate allatas deuentũ eſſet, & Cæſar quibuſcũꝗ Italiæ u
ribus, nec nõ etiam iuri quod ſenatus Pariſienſis in prouocationibus Flandriæ iamdudũ
obtinebat ac in primis Burgũdiæ renunciari à Gallo uellet, legati inter cætera mandatum
habere ſignificant,ne particulæ quidẽ tranſalpini regni cederẽt. Cumꝗ aliter Cæſaris ani
mus ad pacẽ haud inclinaret,unà cum regis ſorore quæ Caroli Burbonij nuptias cõfeſtim
Gallus in captiuitate ægrotat aſpernata fuerat,in Galliã re infecta rediere. Rex uero qui recuperãdæ libertatis nõ paru
ſpem in ea legatione poſuerat,animo cõſternatus in aduerſam ualetudinem incidit,& ni
Cęſar ægrotum uiſitaſſet, bonoꝗ iuſſiſſet eſſe animo,in magno uerſabatur uitæ diſcrimi
ne. Inter hæc animos Italorum principum irrepſit opinio,Italiæ monarchiã à Cæſare af
fectari, regiſꝗ libertate ingentem quæri pecuniæ ſummam, atꝗ ita Cæſari facilè fore, qu
regnum Neapolitanum poſſideret, & in Inſubribus uictorem haberet exercitũ,alias Ita
liæ urbes & loca in poteſtatem redigere, ab alijs pecuniam extorquere, quæ placerent d
ripere, militum hoſpitia pro libito in oppidis & ciuitatibus diſtribuere. Quo metu perci
ſi Clemens Pontifex & Veneti,conſilium inire cœperunt qua uia hoc impedirent, nihil
magis conducere uiſum eſt, quàm Ludouicam regis matrem Italicis uiribus in ſpem filij
berandi inducere. Fore enim ut Cæſar rebus ſuis metueret, ſi inter ſe cõſentiẽtes tot prin
cipes perſpiceret. Exiſtimabant quoꝗ Sfortiam Mediolani ducem unà cum eis cõſen
Sfortia fit dux Mediolani duris conditionibus. rum, præſertim cum iam dudum à Cæſare inſignia & iuſti ducatus tituli non niſi duriſſ
mis conditionibus promitterent. Interim monebatur Cæſar à ſuis in Italia,ut pacem G
licã honeſtis cõditionibus nõ aſpernaret,neꝗ ſineret Gallos Italis iungi: periculum eni
imminere, ne diſſoluto exercitu, qui rei pecuniariæ inopia diutius cõtineri nõ poterat, n
modo eius autoritas in Italia, ſed regnũ etiam Neapolitanũ in diſcrimen adduceret. A
monitus Cæſar ſtatim ſcripſit Daualo, ut quoquo modo ei melius uideret prouideret, n
quid res ſuæ detrimẽti acciperẽt. Ipſe uero Cæſar uidens quid in Italia fiebat,ſatius dux
conditiones à rege captiuo oblatas non aſpernari,ꝗ anſam relinquere ut Ludouica mat
eius Clemẽti põtifici atꝗ Italiæ principibus iungeret, atꝗ ad id incitabat,ꝙ rex liberta
Cõditiones regi capto præſcriptæ. deſiderio Burgũdiæ cedere pollicebat, dicebatꝗ ſe effecturum ut tota Gallia poſtꝗ in r
gnum eſſet profectus,cõſenſum præbere haud abnueret. Quibus promiſſionibus fret
Cæſar,fœdus ita cũ rege ictum eſt,ut Gallus iuri ſuo cuicũꝗ in Italia cederet,Senatũ Pa
ſienſem à Flandrię prouocationibus abdicaret,Burgundiam relaxaret, utꝗ ipſi ad ſum
dam imperij coronã in Italiã uenturo peditũ ſex millia, equites cataphractos ſexcentos
totidẽ ſagittarijs penſo in ſemeſtre ſtipendio in auxiliũ præberet, proꝗ his obſeruãdis
donec libertate adepta promiſſa denuo ſibi rata eſſe iuraret, filios duos natu maiores d
ret obſides, utꝗ pax firmior & fœdus arctius iungeretur, Helionorã eius ſororẽ uiduã
matrimoniũ acciperet. Ex qua ſi filios cõtingeret naſci,Burgũdiã duces eos efficere Cę
pollicebatur, atꝗ ita firmata pace minus iam rebus Italiæ ſibi timendum exiſtimans, P
tifici haud auſcultabat, quotidie pro reſtitutione Franciſci Sfortiæ oranti, quem Daua
ducatu & libertate ſpoliauerat. Recepit tamen ſe dux in arcẽ Mediolanẽſem, in qua
quãdiu obſidione cinctus fuit. Duces uero Cæſareani interim quęcũꝗ onera uel intole
bilia urbi imponere in animũ inducunt,potius quàm principi obſeſſo opem ferri patia
Quare ſenatus populuſꝗ Mediolanẽſis cõuentu inter ſe habito,omnes uno ore coram
gatis Cæſaris querũtur, non modo uillas oppidaꝗ diuturno militum ſumptu quotidie
hauriri,agroſꝗ colonis paſſim diſcedentibus incultos remanere,ſed etiã in urbem ipſa
& ciues manus inijci, priuataſꝗ pecunias cõtra toties promiſſam fidẽ extorqueri. A q
bus cum temperari poſthac enixe cõtenderent, omnia ſeſe facturos Cæſareani pollice
tur,nihilominus Cęſareani quibus cordi magis erat habere pecuniã quã pollicita obſe
re miſſis ſatellitibus in priuatam fabri cuiuſpiam domũ,totam urbem tumultu concitar
Dominus enim domus quum ſibi per uim auferrẽtur pignora, correptis repente armis

ilioq; uicinorum implorato, abire coëgit ſatellites, illi uero in tumultum uerſi, totam ur-
em excitauerũt ad arma, ut de relinquenda urbe Cæſareani deliberauerint, pugnatumq;
ſt à ſolis occaſu ad ortum incerto euentu, & ab armis utrinque diſceſſum. Sed paulo pòſt
nulto pernicioſior orta eſt cõflictatio. Proſternebãtur paſſim ciues, nec quiſquam in prę
o uiuus capiebatur, ſed ubiq; uulnera, cædes, incendia apparebant. Voti itaque compo-
s Cæſariani, urbem ingreſſi, ſibi à ciuibus opipare cibum parari imperãt, ueſtes & indu
nenta præbere iubent, & pro arbitrio ciuium bonis utuntur. Pontifex & Veneti undiq;
oactis militibus, duces ſuos in Inſubres maturare imperant, ut iuxta fœdus cũ Frãcorum
ge paulo antè initum, Cæſareanũ bellum aggrederentur, & duci Sforziæ iamdudũ ob-
llo opem ferrent. Sed nihil efficere potuerunt. Cumq; milites pro libito debacharentur
ciues, ciues petebãt ut ſibi liceret quo uellent abire, relictis etiam facultatibus, ut ſaltem
militum iniuria corpora libera eſſent. At Burbonius dux meliora illos ſperare hortatus,
euouebat caput ſuum primis tormentorũ hoſtilium ictibus, niſi ex ſoluto aureorum tri-
inta millium tributo, quibus menſtruum ſtipẽdium militibus dare poſſet, extemplo tam
aui onere liberaret urbem. Quod creditum eſt illi poſtea Romæ ob periurium cõtigiſ-
. Fruſtra enim intra paucos dies à Mediolanenſibus pecunia numerata eſt, & nihilomi-
is milites in uexandis ciuibus adeò perſeuerarunt, ut reperti ſint, qui tot ærumnarum tæ-
o ſibimet laqueo mortẽ conſciuerint. Sfortiani enim in arce cum duce obſeſſi, iam non
mem ſed mortẽ in faucibus habentes, extrema neceſſitate adducti, Burbonio arcẽ offe-
nt, modo non iniquæ conditiones fiant, donec Cæſar re intellecta iuſticiæ melius poſſit
nſulere. Sicq; factum eſt, ut Sfortiæ cum ſuis omnibus ac tota eorum ſuppellectile abi-
liceret, illiq; Comum ciuitas aſſignatur cum non modicis redditibus, donec à Cæſare ſu
r imperio Mediolanenſi & criminibus, quę in principem impingebãtur iudicatũ eſſet.
ortia uiro Cæſarianis non ſatis fidens, Italicum fœdus cum cæteris pontificibus iniit, &
llum aduerſus illos tanquam communes hoſtes pro uirili ſuſcepit. Deuaſtato itaq; agro
ediolanenſi & exhauſta urbe per diutina bella, placuit tandẽ alias quærere ſedes, alioq;
itam exonerari procellam. Adiectus eſt animus ad Pontificis urbes, in quem tanquam
ſtinæ amicitiæ deſertorem malè animati erant, rectaq; profecti contra Florentinorũ ur
m, ſperabãt in ea ſeſe magnas obtenturos opes, ſed fefellit eos eorum opinio. Nam Bur
nius maximis itineribus Romã contendit. Aditu autẽ per uim occupato, cum ipſe Bur
nius murũ aſcendens ſcloppo ictus ſtatim mortuus cõcidiſſet, milites nõ modo hoſtili-
urbem diripuerũt, ſed ipſum etiã Põtificem, qui in Adriani molem cõfugerat, captiuũ
uerunt, urbs prędæ fuit, uirgines parietibus cõcluſæ libidinẽ coactæ fuerunt militũ ex-
re. Quin & per ludibriũ ſacerdotalibus ueſtibus induti urbẽ perequitabãt, & quæcũq;
uoluptatem faciebant quærebãt. Nec à Gothicis, Vandalicis & Longobardicis tẽpori
s Roma exitio propior q̃ nunc fuit. Violata ſunt templa, refractę Veſtaliũ fores, cœno
arũ ſepta dirupta, cõtaminata ac direpta omnia. Felices erant qui ſua tantũ amiſiſſent:
quebant̃ inſuper homines & iugulabantur dum nõ habẽt q̃d nouo raptori tradant. In
ma nihil intactũ reliquit hoſtilis furor, pepcit nemini. Scripſit poſtea Cęſar ex Hiſpa-
ad Pontif. & anxiè excuſabat ea quę Romæ acciderãt. Nã iniuſſu ſuo omnia eſſe geſta
abat̃. Iubebatq; liberũ dimitti Pontificẽ cum ſuis, q̃d & factũ eſt, ſed haud dubie prius
unia placatis animis Hiſpanorũ. Interim quo iſta agunt̃ Romę, miſit Gallus nouã ex-
itionem in Italiam, opem laturus duci Sfortiæ & Italiæ principibus, occupauitq; Ge-
m, Alexandriam & deinde Papiam, quam & graui incendio afflixit ob acceptam ſupe
ibus annis ibidem cladẽ. Burbonio Romæ ſucceſſit in exercitus prefectura Philiber-
Orangiæ princeps. Dum itaq; hæc agunt̃ in Longobardia, Cæſar Henricum ducem
nſuicẽſem in Italiã mittit cum magno belli apparatu, ſed qui parum effecit. Nam tan-
es inuaſit Cæſareanorum caſtra quod inumeri moriebantur, neq; ullus poſtquã ægro
t conualeſcebat, & pleriq; fatum illud euitare non ſperabant, niſi in patriam redirent.
itaq; potiſſimũ cauſa & ob uictus penuriam, quam diuturnitas attulerat belli, Germa
equentes quotidie ex caſtris diſcedebant, & domum reuertebantur, ubiq; in uia peco
more morientes. Idem morbus corripuit Gallicum exercitum, qui iam quartum men
Neapolim obſidebat, ut cogeretur obſidionem illam deſerere. Interim quoque Gallo
ua erepta eſt, nec quicquam æquè regis animum angebat ac eius amiſſio. Productum
rælium in Italia tam diu, ut utraq; pars fatigata cuperet deponere arma, & mitioribus
animis

Cæſareani ſæuiũt in Mediolanenſes.

Militum crudelitas.

Habes hanc hiſtoriam quoq; infrà.

Burbonius interit.

Gallus Papiã comburit.

animis diſſidia quæq; componere. Vnde & rex Ludouicam matrem adhibitis aliquot re
gni cõſiliarijs miſit in Picardiam, ut unà cum Margareta Cęſaris amita, quæ Flandriæ ad
miniſtrationi præerat, in confinibus utriuſq; prouinciæ conuenirent. Nec difficilè admo
dum fuit utrinque animis ad concordiam inclinantibus rem componere, Gallo pręſertim
Helionoram ipſius Cæſaris ſororem uiduam in matrimonium ducente, & numerâte pr
Precium liberationis regis Galliæ. filiorum liberatione aureorum uigeſies centena millia. Fama aduentus Cæſaris in Italiam
increbreſcente Franciſcus Sfortia nullam amplius in Gallo ſpem ſibi ſupereſſe uidẽs, qu
modo Cæſari recõciliari poſſet, indies animo uoluebat, nemoq; ad id pontifice magis id
neus uidębatur. Agente uero Cæſare Bononiæ Franciſcus Sfortia decreuit quoquo mo
do reſtitutionis cõditiones accipere, & allato pro fide incolumitatis diplomate Bonon
proficiſcit, Cęſarẽ alloquitur & ſuam innocentiam multis illi probat. Cæſar pro re pau
reſpondit, amplexatusq; principem bono iuſſit eſſe animo, reſtituitq; in auitum & hær
ditariũ ducatũ, certis tamen cõditionibus, ut ſcilicet præter ea quæ purpuratis Cæſaris d
no dedit, ſummã aureorũ nongentorũ milliũ Cæſari polliceret, è quibus primo anno, q
erat Chriſti annus 1530 quadringenta millia, reliqua æquis penſionibus in annos decẽ n
merare teneretur. Cæterum pro pignore iſtius debiti, reſeruauit ſibi Cæſar in Longoba
dia duo certa loca, nempe Cumam & arcẽ Mediolanẽſem. Atq; in hunc modum recupe
Frãciſcus Sfortia Mediolanũ poßidet. uit Franciſcus Sfortia quietam poſſeſſionẽ ducatus Mediolanẽ., cunctis diebus uitę ſ
niſi quod anno Chriſti 1531 Iohan. Iacobus Medices dominus Muſſij, (uulgo My(z)be
Griſones Rheti. geſſit ad decimũ menſem contra ipſum & Chryſones, qui ſunt Rheti, propter uallem V
turenam, quam uulgo Veltlin uocamus, quam in ſuam poteſtatem redigere cupiebat,
quod uideret illam armentis & uino ditiſſimã atq; ob id ſibi cõmodiſſimã. Et quanq; n
ignoraret ſibi à Frãciſco duce timendũ eſſe, tamen exiſtimabat ipſum ob ingentẽ pecu
paulo antè Cæſari numeratã, ita exhauſtũ eſſe, ut non niſi poſt multũ tẽporis ad bellum
rendũ neceſſaria in promptu habere poſſet. Fuerat antea uallis illa imperij Mediolane
ſium, ſed per multas bellorũ mutationes, ob uicinitatẽ & locorũ fertilitatẽ occupata fu
Rhetis. Vexatis itaq; hoſtiliter per decem menſes utrinq; partibus, uentum eſt tandem
conditiones pacis, nempe ut Franciſcus Sfortia Medici exolueret 35 millia aureorum,
ne quod debitæ pecuniæ ſoluendæ impedimentum adferri poſſet, ſponſores darentur
nei extra ditionem Mediolanenſem. Præterea princeps eundem oppido quopiam do
ret, cum redditu annuo ſaltem aureorum mille. Tormenta inſuper bellica & res om
ipſius nõ ſolum exportari ſineret, ſed etiã iumenta & uehicula, quibus id fieri poſſet, p
beret. Iohannes autem Iacobus arcem Muſſy, Leucumq; redderet. Re in hunc modũ c
poſita, arx Muſſij, quæ tantorum malorum occaſio fuerat, iuſſu Sfortiæ exciſa eſt.

De Genua ciuitate Liguriæ, item de ducatu eius & terræ illius aſperitate.

GEnua Ligurum domina & regi
quam etiam Ianuam dicimus, Ita
urbs celebris clariſſimaq;, in Li
ſtici maris littore à Saturni regi
lio Genuo conditam & cognominatam
tant. Alij à Iano Italorum rege poſt Tr
nam cladem ampliatam aſſerunt, ubi Ian
frontis idolum primo coli cœptum eſt. Q
dam tamẽ ante belli Punici tempora nul
eius urbis mentionẽ haberi dicunt. Han
initio Romanis ſubditam fuiſſe conſtat
ad annum Chriſti 600. Tunc Rotaris L
gobardorum rex impetum in eam facie
cit & diſpoliauit eam. Sed recuperatam
ſtea, Carolus magnus Pipinusque filius
I

alíæ & ſucceſſores Franci reges,per annos circiter centum ſumma cum iuſtitia & huma
itate gubernarũt,ducibus illi adminiſtrandæ,qui comites appellarẽtur,præfectis. Cumq́
araceni irruerent in Corſicam inſulam ſibiq́ eam uendicarent,comes Ademarus cũ Ge-
uenſibus claſſem expediens atq́ inſulam adiens, eripuit eam de manibus infidelium, reti
uitq́ ſub Genuenſiũ poteſtate. Hęc ciuitas totius Liguſtici ſinus emporiũ eſt,habuitq́
itra quadringẽtos annos maxima incrementa. Vnde & ingẽtes nacta uires, & portu edi
usq́ ſuperbiſſimis ac reliquis in omni genere ornamentis, omnes Italiæ præter Venetias
iperat maritimas urbes. Excelluit etiã naualis belli peritia ſupra modum,ut annos mul-
s maris imperio potiretur & piratarũ abſtulerit latrocinia. Poſt Carolum magnũ & fi-
s eius plurimã ciuium ſuſtinuit tyrannidem, propter quod & peregrinos dominos ali-
iando aſſumere coacta eſt,imò agitata ciuilibus diſcordijs,imperium maris ferè totum
niſit,quod tamen olim ad Peram & ultra extenderat. Anno Chriſti 1258. natũ eſt in-
ens diſſidium inter Genuenſes & Venetos, propter Tyrum & Ptolemaidem, ubi utriq́
mercia exercebant. Nam Genuenſes accepto ingenti damno à Venetis, inuocato auxi
Imperatoris Conſtantinopolitani,nempe Michaëlis Paleologi, diripiebant atq́ diſpo
ibant Gazam ciuitatem Venetorum, captoq́ duce Venetorũ profecti ſunt uſq́ ad flu-
um & ciuitatẽ Tanaim,plurimas ſibi ſubijciẽtes ciuitates & inſulas,præſertim Capham
itatẽ,quę antea Theodoſia fuit uocata, ſed quam ultra 30 annos retinere nõ potuerunt.

Corſica à Genuẽſibus ſubigitur.

Anno Chriſti 1237 inſtituerunt Genuenſes ducem iuxta formã ducis Venetorũ. Mit-
ites autem eum in Cyprum,quam ſibi ſubiecerunt,ceperunt regem & reginã,ductosq́

Genuenſes creant ducem.

captiuos Genuam, paulo pòſt impoſito annuo tributo rurſum libe-
ros dimiſerunt. Retinuerũt autem de regno illo ciuitatem Famagu-
ſcham. Habes hanc hiſtoriam infrà in deſcriptione Cypri inſulæ lon
gè fuſius explicatam. Cæterum cum primus Genuenſium dux gra-
uem expeditionem cõtra Venetos mouiſſet atq́ exercitus eius ſuc-
cubuiſſet, priuatus eſt ducatu & in cuſtodiam coniectus,atq́ in locũ
eius alius ſurrogatus, qui uirili animo aggreſſus Venetos, multa eis
intulit damna, ſed interijt tandem in prælio. Tum Genuenſes alium
creauerunt ducem, qui profectus ad Imperatorem Conſtantinopoli
tanum,ſic ſe apud illum geſſit,ut ob pręclaras in bellis à ſe res geſtas,
donatus fuerit inſula Mitylene, quã Genuenſes etiã retinuerunt uſq́
ad annum Chriſti 1454. Poſt hunc ducem creatus eſt anno Chriſti
1381 dux alius qui & ultimus fuit, atq́ poſt eum ſuſceperũt pro defen
ſore urbis ſuæ Carolum ſeptimum regem Frãciæ, qui Vicetenẽtem
illuc conſtituit. Affecti autem tædio Gallorũ,iunxerunt ſe duci Me-
lanenſium,quem defenſorem habuerũt uſq́ an annum Chriſti 1435. Tunc deſerto du-
Philippo, proprium inſtituerunt ducem,quod tamen non omnibus placuit,adhærenti-
quibuſdam Gallo & alijs duci Mediolanẽſi, ſicq́ factum eſt, ut regnum in ſe diuiſum,
dem corruerit. Noſtro æuo agnoſcunt Imperatorem pro ſuo domino, quemadmodũ
Mediolanẽſes, tametſi interim liberi eſſe uelint,habentes ſtatum regiminis haud mul-
diſſimilem gubernationi Venetorum. Creãt enim ducem,non tamen perpetuum ſed
uum. Ciues exercent commertia grãdia, ſulcantq́ maria , & in his anteeunt omnes
s,ſolis Venetis exceptis. Vrbs eorum magna eſt,diues & pulchra, tum ſitu tum pala
habetq́ portum maris cõmodum. Regio in qua ſita eſt urbs Genuenſis,uocatũ
uria,habetq́ agrum rudem & ſaxoſum,nec quicquam profert,niſi quòd magno labo
terra eruitur. Fuit olim hęc terra pro bona eius parte ſyluis obducta,habens paucos
nos,qui latrocinijs plerũq́ tranſigebãt uitam ſuam,latitãtes in ſyluis,nec à quoquam
talium apprehendi poterant,donec tandem quidam uenit Fuluius nomine,qui undi-
yluam incendit,& latrones ex ea abegit. Ligures uſq́ in hodiernum diem la-
plurimo uitam duram agunt. Nam multis arboribus oppleta regione, materia eſt ad
lem fabricã præcipua,arbores tanta craſſitudine,ut diametri octonos pateant pedes.
e quidam cædendæ materiei,quidã ſubigendo agro à lapidum aſperitate uacant. Ve-
nibus quoq́ continuo intendunt,captisq́ feris fructuum inopiam ſuſtentant. Non-
meſſis raritate carnes partim domeſticas edunt, partim ferinas, aqua in potum ſum-
Oleribus uulgo ueſcuntur, præſertim hi ad quos neque Ceres uenit neq́ Dionyſius,

Genuenſes potiuntur Mitylene.

Liguria.

præ cæteris

præ cæteris dijs hominibus utiles. In terra cubant ut plurimum, rari ſub tecto aut in tug
rijs iacẽt. Plures ad cõcaua ſaxa ſpelũcasq́; ab natura factas, ubi tegant̃ corpora, diuertũ

Taurinum urbs Pedemontana.

DE hac urbe Cœlius Secundus, in ea natus, ſic ſcribit. Taurinum hodie, antea A
guſta Taurinorũ, quòd eius gentis caput eſſet, appellata eſt. Taurinos Iulij C
ſaris beneficio Romana ciuitate donatos fuiſſe, teſtis eſt Dion rerum Romana
rum ſcriptor illuſtris. Vrbs ipſa à Gothis exciſa, denuo inſtaurata minor fuit
prius eſſet, forma quadrata, ædi
cijs pulcherrimis ornata, leniſſ
mo riuo media alluit̃, cui nome
Duria, quòd à flumine eiuſdẽ n
minis quod propter urbem la
tur, deriuatus ſit. Ab inſtaura
urbe foſſa, muro & aliquot tu
bus & arce pulcherrima muni
fuit. Diu hanc urbem Allobr
gũ reguli, quos hodie duces a
pellant, tenuerunt: uerũ Fran
ſcus huius nominis primus G
liæ rex eã ante annos aliquot o
cupauit muniuitq́; ſic, ut nulli
bium Italicarũ munitionibus

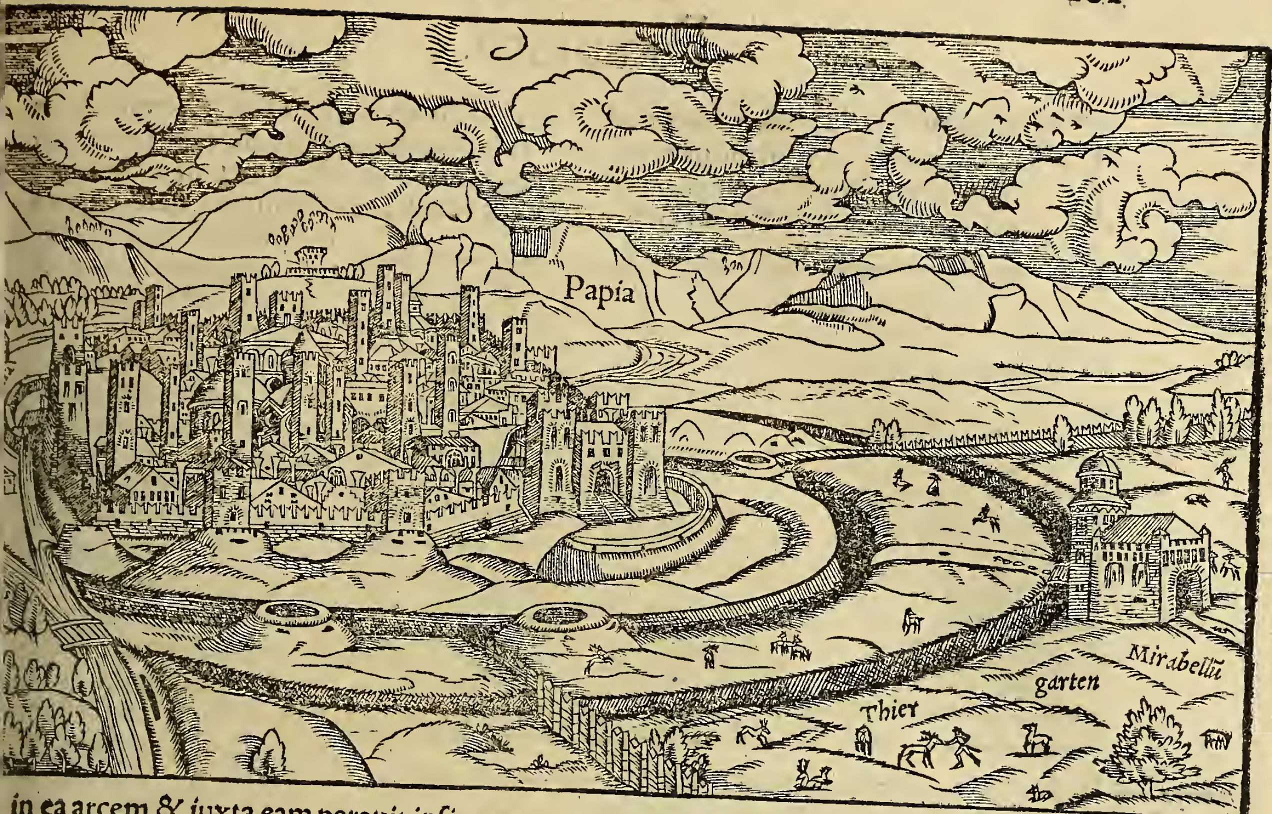

dat. Eſt enim loco plano ſita, ab oriente Eridanum flumen, quem Padum uocant, habe
quo non plus mille diſtat paſſus, ab occaſu alpes Graias, à ſeptentrione alpes quas Cæ
ſummas uocat, & flumen Duriam, cuius modo mentionem feci: à meridie uero planic
eamq́; fertilem, quæ patet paſſus quinq; millia inter Padum & alpes. Suprà Padum ing
põtis moles eſt, ſaxis extructa, turribus & propugnaculis munitiſſima. Inter urbem &
dum iacent horti amœniſſimi & irrigui: ultra Padũ colles uitiferi ſtatim occurrunt, è q
bus uina præſtantiſsima omnis generis habentur. Hæc ciuitas multis rebus ornata fu
primùm principis aula & domicilio, deinde eiuſdẽ principis & totius regionis ſummo
ſilio atq; ſenatu, poſtea põtifice archiepiſcopi titulo inſignito, clariſsima præterea fuit
gum, Medicinæ, & aliarum ingenuarum artium academia, quo tempore duces Allobr
gum eam tenuerunt: quo etiam tempore Typographia in ea urbe fuit omniũ Italicaru
præter Venetias, celeberrima. Geſta ſunt iuxta & propter hanc urbẽ noſtro æuo p
rima bella & ſtrages, inter Cęſarem Carolum & regem Gallorũ Franciſcum, potiſſim
autem anno Chriſti 1544 altera paſchę, iuxta Carmaniolam, grauis fuit commiſſa pug
in qua referũtur cecidiſſe duodecim aut tredecim millia uirorum de Cæſaris exercitu,
liqui uero omnes ferè aut fuere capti, aut pecunia mulctati atq; ſine armis domũ remiſſ

Academia Taurinorũ

Papia, olim Ticinum.

PApia uulgo Pauia, ciuitas antiqua ſita in regione, quam ueteres Trãſpadanam
Subalpinam, poſteri autem Longobardiam uocauerunt. Alluuntur mœnia e
Ticino fluuio perſpicuo etiam cum pluuioſum eſt cœlum. In hac urbe Longo
di & alij poſt ipſos Italiæ reges olim habuerunt regiam ſuam ſedem, antequã à
rolo magno Imperatore domarentur. Multaq́; paſſa eſt temporum ſucceſſu ob factio
Guelforum & Gibellinorum. Etiam bellis ruinoſa tota, in qua nihil præter ueſtigia a
quæ academiæ uidere licet, cæterum undequaque affertur occaſio dolendi ſuper tam p
chra & amœna ciuitate. Dum enim Cæſaris iugũ ſubterfugere ſæpe conatur, ſuo mag
malo didicit obedire. Pertinet hodie ad ducatum Mediolanenſem. Iohannes Galea
primus dux Mediolanẽ. coẽgit eam, quæ antea libera fuit ſub iugum ſuum, extruxitq

in ea arcem & iuxta eam parauit inſignem atq; magnū uenationis hortū, qui tam amplus
eſt, ut circuitus eius cōprehendat uiginti millia Italica, undiq; muro cinctus & diuerſis ani
malium ſpeciebus refertus. Vocatur autem hodie Barcus. Abundat ciuitas his quæ ad ui-
ctum pertinēt, colligitq; uina plus quàm egregia. De captione regis Galliæ iuxta hanc ur-
bem, ſuprà dictum eſt.

Barcus hortus.

Alexandria.

IVxta fluuium Tanarū, qui ex Liguria uenit & haud procul à Papia Pado miſcetur, lo-
cantur aliquot inſignes ciuitates, præſertim Alba, Aſta, & noua Alexādria. Accepit
autem Alexandria iſta tale exordium. Subuerſo Mediolano per Fridericum primum,
erant aliqui Ligures circa montem Apenninum, qui relictis prędijs ſuis conceſſerunt
ad uillam quandam Robereto nomine, ubi cœperūt extruere ciuitatem, quam Cæſaream
in fauorem Cæſaris appellauerūt. Pontifex uero Romanus nomine Alexander tertius,
hoſtili animo Imperatorem perſequens, adiunctisq; ſibi Venetis & Mediolanēſibus atq;
multis alijs illarum partiū uulgaribus populis, contendebat Imperatorem penitus exclu-
dere Italia, & in memoriam huius rei perpetuam, uoluit quod memorata Cæſarea à ſe ap-
pellaretur Alexandria, abolito priſtino nomine, uicitq; ſua pertinacia.

Mons Ferratus.

EST Mons Ferratus pars Liguriæ cis Apenninū ſitus, fertilis & habitabilis, diei ferè
ſpacio ab alpibus diuiſus atq; diſcretus, per patentes interim campos collibus ma-
gis quàm iugis eleuatus, ubi colonus nihil incultum aut inaratum relinquit. Hunc
à dextera parte Tanarus, à ſiniſtra Padus urgent, nec ultra progredi ſinunt, & qua-
enus à fluuijs diſcedit & quodammodo ſubducitur ferax admodum planicies interiacet:
uam terram Meſopotamiam appellare poſſumus: gemino amne clauditur.

Modoëtia ſiue Montſchen.

SIta eſt iuxta fluuiū Lambrum Modoëtia ciuitas antiqua, quam olim rex Theodori-
cus & poſtea Theodelinda regina Longobardorū magnifice ſuis muneribus ador
nauerunt. In hac ciuitate conſueuerunt Imperatores ante quadringentos annos ſu
ſcipere coronam ferream, ſed quæ poſtea tranſlata eſt Mediolanum.

Corona ferrea.

Patauium.

PAtauium uulgo Padua, à uicinitate Padi ſic dicta, ut quidã uolunt. Certum eſt Antenoream à conditore prius appellatam eſſe, cuius ſepulchrũ adhuc uiſitᷓ cum epitaphio, non longè à Franciſcanorum monaſterio locatum. Fuit autem Antenor iſte Troianus, qui unà cum Aenea patriã prodidiſſe exiſtimatus eſt, quòd legatos qui propter Helenã uenerant, ſuſcepit hoſpitio, & Vlyſſem habitu falſo cognitũ nõ indicauit. Hinc Venetiam uenit, urbemq́ꝫ in ea condidit Antenoream primo dictam, poſtea Patauium quaſi Padauium. Fuit urbs iſta ante Chriſti natalẽ Romanorum habitatio, quum ſtatus eorũ felicior eſſet, nõ quod noui coloni in eam translati eſſent, ſed ꝙ Paduanis ius eligendi ſenatum Romanũ conceſſum eſſet. Sunt qui putant nul

Paduæ pulchritudo. lam in Italia ciuitatem æquari Paduæ in pulchritudine & publicis ædificijs. Attila Hunorum rex primus eam deſtruxit. Deinde à Narſete & Rauennatibus reædificatam, Longobardi incenderunt atqꝫ diruerunt. Carolus uero magnus & ſui ſucceſſores rurſus eam inſtaurauerũt, manſitq́ꝫ in ea forma uſqꝫ ad Fridericum primum, cuius temporibus multa eſt paſſa. Habet hæc urbs hodie tam elegãtem domũ ſenatoriam, ut putent in orbe uix ſibi ſimilem extare. Paruit olim Romano imperio, ſed ſubacta eſt deinde ob uicinitatẽ ditioni Venetorum, anno ſcilicet Chriſti 1406. quod ad multa illis commodiſſimus eſſet locus. Rex Maximilianus ſuperioribus annis illã expugnatã rurſum adiecit imperio, retinuiſſetq́ꝫ, niſi proditione Venetis rurſus tradita fuiſſet. Retinent tamen ciues in hunc uſqꝫ diem propẽſum animũ ad imperiũ, ob quã cauſam multi patricij Patauini referuntur à Venetis de medio ſublati & multæ magnæ familiæ exciſæ, ut illi imperium pacatius poſſiderent. Vindicarũt etiã ſibi Veneti meliora quæqꝫ prædia, quæ inueniuntur extra mœnia ciuitatis Paduanę, nec habent ſubditos aliquos, quos uilius tractant ꝙ Paduanos, aut qui miſerabiliores cõtemptibilioresq́ꝫ uiuãt. Adde quod ciuitas nulla fermè iam mœnibus, uallis & foſſis, arcibus & propugnaculis munitior ſit in toto Venetorũ dominio. Loca multa, eaq́ꝫ ampliſſima, uacua habet, tum ad mœnia, tum paſſim per ciuitatem. Palatijs cernitᷓ *Academia Patauina.* inſignibus & uijs fermè regijs, academia nobilitata & frequẽtiſſima. Nam ſtudioſis exceptis, uix reſtaret quod numerare poſſes. Ciues enim rura ſua habitãt. Colunt incolæ agrũ fertiliſſimum & fœliciſſimum, ex cuius prouentu non ſtudioſi tantũ, qui ad minimũ ſunt mille quingenti, ſed ciues quoqꝫ & aliquot millia hominum in ipſis Venetijs aluntur. Prętor huic ciuitati imperat cum præfecto, habenturq́ꝫ hæ duæ functiones in republica Veneta pro ſupremis. Hoc commodum huic ciuitati accedit, ꝙ una nocte uel uno die nauigio Venetias ire & inde redire eodem temporis ſpacio poſſunt. Nam ſi Venetias eant ſecundo feruntur flumine uſqꝫ ad cataractas quaſdam, ubi ſalſa & marina aqua à fluuiatili diſpeſcitur, reliquum ſpacij eadem naui per paludes Venetias conficiunt. Redeundo uero, aduerſi fluminis raptum equis ſuperant. Fluuius hic Brenta uulgo dicitur

Titus Liuius. Cõditus eſt in hac urbe Titus Liuius Hiſtoricus, cuius in hunc uſqꝫ diem oſſa honorificè ibi ſeruantur. Is quarto imperij Tib. Cæſaris anno exceſſit, ætatis uero ſuæ LXXII.

Verona

Verona.

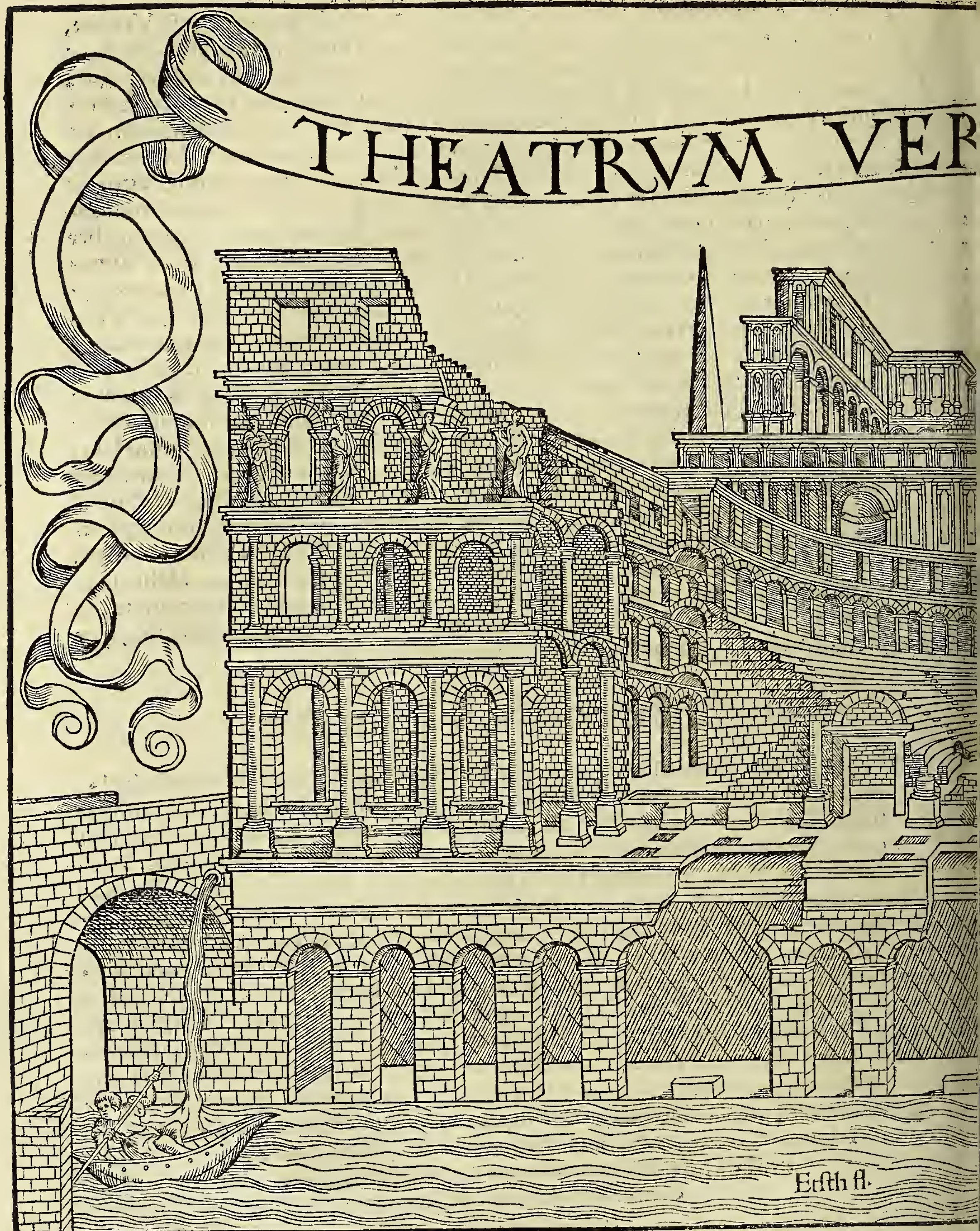
VErona alpibus finitima, primū Brenona dicta, ac deinde mutatis literis Verona, urbs Venetorum præclara ac pulcherrima, munitiſſima & nobiliſſima, diuiditur & cingitur fluuio Atheſi, ut is fluuius ſimul ſit & ornamento & cuſtodiæ, uſuiq; magno in aduehendis & auehendis mercibus & frugibus. Nec ea urbs eſt admodum diſſimilis Baſileæ noſtræ. Quidam putant eam à Gallis duce Brenno extructam, qui urbem Romam & Mediolanum ceperūt, & Brixiam atq; Bergomum condiderunt. Alij uero aſſerunt eam extructam poſt Troiæ excidium. Fruitur cœlo ſaluberrimo & agro fertiliſsimo, quippe qui gignit olei magnam uim & frumenta ad abundantiam, uinorum uarietatem & præſtantiam, pomorum omnis generis copiam & lanæ ſubtilis magnam ubertatē. Vnde & hic uilius uiuitꝰ ꝗ in multis Italiæ locis. In ſumma, quātum attinet ad humanæ uitæ uſum, Verona nulli eſt Italiæ urbi ſecūda. Decātatiſſimus uero lacus Benacus carpionibus, lautiſsimisq; alijs piſcibus cunctis gratiſsimis undiq;. Breuiter omnes qui Veronā ſemel uiderint, ad ſe inuitat atq; allicit. Creſcit ibi acinaticū uinū colore purpureo, regio ſapore præcipuum, cuius dulcedo ineffabili ſuauitate ſentitur, quod tamē tactus eius denſitate pingueſcat, ut carneus liquor aut potió edibilis uideatur. Vocatur alio nomine Rheticum uinū. Imminet ciuitati mons altiſſimus Balbus appellatus, qui nobilibus herbis celebratꝰ. Libera fuit aliquādo hæc ciuitas & imperio addicta, ſed à Venetis anno Chriſti 1405 uſurpata. In qua ut multa egregia ſunt, hoc unum tamen rariſſimum eſt, theatrum antiquiſsimū uel potius theatri ruinæ & ueſtigia, ex quibus adhuc molis magnitudinē & magnificētiam clarè deprehendere licet. Siquidem fuit ciuitas ipſa Romanis principibus tam grata, ut in ea amphitheatrum quoq; Romano more, nonnullaq; alia cōſtruxerint mirāda ædificia, quæ poſtea à Gothis & Longobardis rurſum fuerūt deſtructa. Habet preterea urbs ipſa loca uacua ad mœnia, & paſſim per urbē multa, ut omnes ferè ciuitates habent, quæ noſtris temporibus muniūtur, eiusq; rei cauſa eſt ipſa noua muniendi ratio, quæ multa loca culta ſolo æquat, & uacua rurſus plura complectitur.

Amphitheatrum Veronenſe.

VEronæ plura ædificiorū antiquorum ueſtigia quàm in cæteris omnibus Italiæ locis, excepta Roma, inueniuntur. Ante theatri autem molem, fuit & amphitheatrum ab Octauio conſtructum, cuius exterior paries marmoreus in tres arcuum ordines mirādos diuiſus, infimos, medios & ſupremos altitudine incredibili extollitur, quorum unuſquiſq; ſeptuaginta duos continet arcus. Inter ſupremos quoſq; ſtatuæ pulcherrimæ erectæ erāt. Supra arcuum ordines alius inerat ordo feneſtrarum 72 amplissimarum, aulis ingentibus toti amphitheatro circūductis deſeruientium, unde exterius & interius patebat deſpectus. Per portas decem & octo datur aditus in ipſius interiorem planiciem, cuius longitudo perticarū 39 id eſt, 234 pedum, habet enim pertica ſex pedes: latitudo uero 22 perticarum & dimidiæ erat, oualem conſtituens figuram. Ab ipſius uero planicie pro ſedibus, quadraginta duo inſurgunt gradus. In gradibus ipſis, hominum 3184 ſeſſionem commodam habuerunt, cuiq; hominum ſpacio pedis cum dimidio attributo, demptis portarum ſpacijs. Capacitas ſupremi gradus in circuitu perticarum 183 reperitur: medij autem, uiceſimi primi à ſuperiori deſcendendo, perticarū 142.

Monumēta antiqua ciuitatis Veronenſis & agri eius, quia ferè infinita ſunt, hic breuitatis gratia omittimus. Vide de illis librum quintum, Torelli Veronenſis.

Figura theatri Veronenſis, quum adhuc

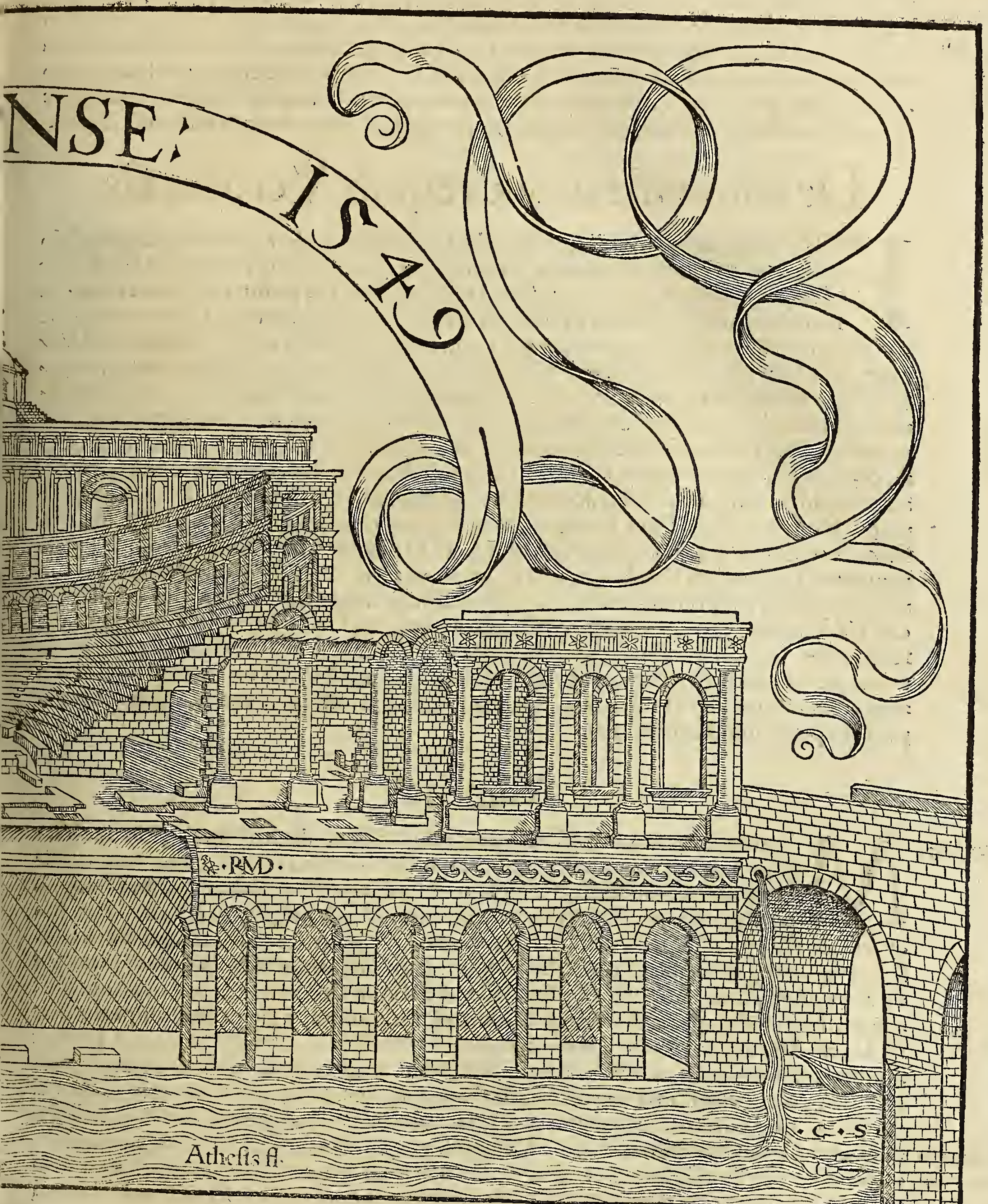
Torellus Sarayna, natione Veronenſis, de Verona ſic ſcribit. Quàm ampla fuerit Verona hinc patet, quod in ea fuit theatrum, amphitheatrũ & Campus Martius, quo nec qui Romæ erat, maior fuiſſe exiſtimari poteſt. In eo exercebantur corpora, equis, iactu, cęſtribus, ludisqúe aliįs campeſtribus. In amphitheatro, gladiatorŋ ludi & alia ſpectacula edebantur, in theatro ſcęnica. Theatrũ ipſum iamdudum magna ex parte uetuſtate corruit, pars quoq; demolitione cecidit, regē Berengario mãdante. Vnde ſcribit idem rex. Quia

Campus Martius.

Theatrum.

euenit

ꝗ perfectum eſſet. Hodie ruinæ eius extant.

euenit nuper in ciuitate Veronæ, ut pars quædã medíj circi, quæ Veronæ ſubiacet caſtro, præ nimia uetuſtate corruit, collidens cũcta ſub ſe poſita ædificia, hominesꝗ cunctos, penè quadraginta attriuit, idcirco mando cunctis ſub ipſo caſtro moratibus, quatenus ubicumꝗ ædificium aliquod publicum parti pertinens ruinam minatur, unde damnum contingere poſſet, quod ipſum ædificium publicum uſꝗ ad firmum euertatur. Datum quarto nonas Maij, anno ſalutis 895. Olim flumẽ extra urbem iuxta theatri murum currebat:

quo deiecto flumen deuectū eſt in ciuitatem. Putatur theatrum ipſum ex coniecturis quibuſdam conſtructum iubente Octauiano Cæſare auguſto, aut eius tempore. Fuit autem marmoreum non latericium. Nam cōſtruebantur theatra pro ciuitatum facultate, nobili- *Nobile marmor Veronenſe.* litateꝗ ac amplitudine. In Veronenſi autem agro marmora non ſolum alba uerum & nigra & rubea & diuerſis coloribus maculata, inſigniaꝗ excidūtur. Theatrū ab uno cornu unde ſpirat aquilo ad aliud unde africus flat, pedū 360 longitudinē cōtinet. Ab euro uero ad alterā partem, uſꝗ ad Atheſin protenſam, 340 pedes in latitudine numerantur. Pes Veronenſis continet palmū meum (Munſteri) maiorem bis, minus duobus trāſuerſis digitis.

De adminiſtratione reipub. Veronenſis.

FVit Verona ter à Barbaris incurſantibus combuſta, à Germanis direpta, terꝗ ſolo æquata & à Galieno inſtaurata. Legimus in Chronicis eam etiam ab Antonio Vero Imperatore cum diruta ac deſolata eſſet inſtauratā ac priſtinæ dignitati reſtitutā. Prima deuaſtatio facta eſt à militibus Veſpaſiani: altera contigit Galieni tempore: tertia uero Atilæ regis Hunorum tempore, anno ſcilicet Chriſti 427. Præfuit olim Veronæ Albuinus rex, ſtatuitꝗ in ea ſedē ſuam: quo interfecto, paruit Longobardorū regibus. Deinde fuit ſub regimine eccleſiæ. Tēpore uero Ottònis primi fuit imperio cū multis alijs ciuitatibus ſubiecta: ac deinde tempore Friderici primi cū Mediolanenſibus inito fœdere libertatem eſt cōſecuta, quoad ex ambitione & dominandi cupiditate, orto inter ciues diſſidio, in contrarias factiones ciuitas eſt diſtracta: ſed præualente una factione, in tyrannidem omnia abierunt, donec tādem ad populare regimen redacta eſt ciuitas ſub umbra Rom. eccleſiæ. Tunc Scaliger quidā eſt prætor electus, cui anno 1277 ſucceſſerūt frater & poſteri uſꝗ ad Antoniū Signorium, qui à Iohanne Galeatio Vicecomite regno priuatus eſt, ſicꝗ finitū fuit dominiū Scaligerorum, anno 1396. Porrò Galeatius Vicecomes dominatus eſt Veronæ annos 18. Quo defuncto unus ex Scaligeris rurſum ſibi uēdicauit Veronam. Quo per uenenum ſublato, Franciſcus Carrariēſis regimine eſt potitus ſeſquianno. Tunc Veneti indigne ferētes Scaligeri illius deformem mortem, anno 1405. urbem occupauerūt, pacificeꝗ in ea regnarunt uſꝗ ad annū Chriſti 1509. tunc fuit ſeptem annis ſub Maximiliano Imperatore; qui anno 1517 eam reſtituit Venetis, atꝗ illi uſque in præſens potiuntur dominio eius.

Mantua.

Vergilius. MAntua antiqua ciuitas, gloriatū poētarū clariſſimo illuſtriſſimoꝗ principe Virgilio Marone, cuius fœlix ingeniū tam omnes efferre debēt, quàm imitari nulli poſſunt. Ciuitas ipſa eſt ampla, munita & aſpectu iucūda, nobilibus frequēs, palatijs inſignis, fœlici ſatis ſolo prædita. Hæc haud procul à Benaco lacu ſita eſt, ex quo Mintius fluit, qui exundans Mantuam uſꝗ labitur, ibiꝗ lacu facto urbē circuit. Inde etiam progrediēs, breui curſu Padū influit. Agnouit hæc urbs olim Imperatores, ſed illi ex ea principatum facientes à ſe alienarunt, ſicut cum multis alijs Italiæ ciuitatibus eſt actum. Pro modica pecunia magnæ & illuſtres ultramontanæ ciuitates ab imperio ſunt ſeparatæ. Anno Chriſti 1220 ius dixit in hac urbe Sordellus. Deinde anno 1328 præfuit Aloiſius. Anno uero 1420 ſucceſſione hæreditaria adeptus eſt dominium Ludouicus, & is duxit uxorem filiam marchionis Brādenburgenſis, quæ ſanguine iuncta erat Cæſari Sigiſmūdo. Et quum idem Imperator uice quadam Italiam ingreſſus diuerteret ad Ludouicum, creauit eum marchionem. *onzagæ marhiones Mantani.* Regnat hodie ibidem familia Gonzaga, cuius ſucceſſores iam ab hoc Cæſare duces & creati & nūcupati ſunt, magnam ſatis poſſidentes ditionem, ſed iam multo maiorem, quod Monferratus quoque eis acceſſerit nomine hæreditatis. *antuanus ucatus.* Nam marchionis Mōferrati unica filia nupſit duci Mantuano, & mortuo patre dux Mātuanus obtinuit quoque marchionatū illum ſplendidum ſatis & ampliori quàm Mantua ditione ornatum.

Ferraria.

Iuitas Ferrarienſis non numerat̃ inter antiquas Italiæ ciuitates. Nam ſcribũt eam mœnibus cinctam ab Exarcho quodam. Fuit autem primùm ſub epiſcopo Rauennenſi, ac deinde dominium eius nacta eſt familia Eſtenſis, primuſq; dominus uocatus eſt Actius. Hũc ſubſecutus eſt anno Chriſti 1225 Ecelinus, durauitq; huius familiæ legitima ſucceſſio uſq; ad annũ 1394. tũc enim Nicolaus Eſtenſis princeps cõiugis ſuæ uindicans adulterium, Leonellum reliquit principatus ſucceſſorem: quo decedente Borſius frater eius & ipſe Nicolai filius ex concubina ad principatum uocatus eſt. Egregia forma iuuenis, & in armis cum laude uerſatus, dicendi & agendi peritus: qui cum Cæſarem Fridericũ Romam petentem & inde reuerſum magnificentiſſimè accepiſſet, ſuper Mutinam & Regium ciuitates, ducatus honorem accepit, primuſq; omnium in Eſtenſi familia dux appellatus eſt. Fuit etiam domus Eſtenſis uiris ſemper doctis amica, honorãs multos in omni ſtudiorum genere: quin & principatus ſui ratione habẽtes, cum temporis ſucceſſu nõ parũ auxerunt ditionẽ ſuã, ut etiã filiæ regũ ambierint nuptias eorũ. Noſtro tẽpore dominatur huic ciuitati & terræ Hercules Eſtenſis, ditiſſimus auro & argento omnium Italiæ principum. Ipſe ni fallor primus eſt dux: antea uero Marchiones uocabant̃. Adiacet urbs ipſa Pado fluuio, non ...tens & ampla, mercibus frequens, paludibus circundata, atq; idcirco minus fœlix ...ibus & uitibus. Amœna tamen eſt & populoſa, pulcherrimis ornata palatijs, & la...ngis uijs atq; uicis inſignis. Pater iſtius ducis extruxit in altera fluminis ripa è re... ciuitatis, hoc eſt, in parua inſula quam facit Padus, ampliſſimum palatium cum hor... fabrica illa inſignis & famoſa in tota Italia, & uocatur Belueder, quod ſonat latinè ... proſpectus.

Eſtenſis familia.

Belueder.

Bononia.

Ononia magnitudine non multas habet pares in Italia ciuitates, ſuperiores paucas. Olim Exarchatui ſubiecta fuit, donec Pipinus & poſt eum Carolus magnus eam tradiderunt Romanorum Pontifici poſſidendam. Poſtea tamen ſæpe à Vicecomitibus Mediolanenſibus occupata fuit, quum ditionem ſuam dilatare ſatagerent. Sita eſt hæc urbs in plano, licet ab uno latere paululũ excreſcat, ubi tẽplum eſt, dictum S. Iohannes in monte. Loca non multa habet uacua, eaq; ad mœnia, ab ea parte qua Ferrariam itur, ubi etiam planiciem maximã habet: cæterũ à reliquis partibus montibus cingitur, præſertim Hetruriã uerſus. Abũdat fœliciſſimè omnibus ad uictũ pertinentibus, eſtq; populoſiſſima, ſi ulla alia eſt in tota Italia. Fortes & feroces homines gignit: ciuilis & humana erga exteros, inteſtino tamẽ laborat diſſidio. Bentiuolorũ familiam habuit potentiſſimam, quæ non ſemel tyrannidem ſibi uſurpauit. Pontificum au...erata, eidem paret. Quadraginta deliguntur patricij, quorum magna eſt autori-

Bentiuoli.

ritas aut fuit in adminiſtrãda ciuitate: nam minuitur quotidie à Rom.pontif.qui præ
exterum illis deſignat & legatum quoque cardinalem. Habet urbs academiam celeb
ut tam ſtudiorum mater, quàm ſeditionũ alitrix appellari poſſit. Porrò principes fa
num eius fuerunt Baptiſta Connetulus & Hanibal Bentiuolus, ambo ſanguinarij, a
patratis cædibus inſignes. Qui licet ſimul compatratus ſacramento iuncti eſſent, ni
men inter ſe meliores fuere. Nã Hanibal leuato de ſacro fonte Baptiſtæ filio, uiſurus
peram, compatrem ſequitur, ei manu prenſa pro nouo nato cõgratulatur, ab irruen
Atrox facinus. ex improuiſo Baptiſtæ ſatellitibus obtruncatur, ut manifeſtè apparuerit Baptiſmi ſ
mentum non tam fœderis retinendi quàm cædis patrandæ cauſa à Baptiſta quæſitum
ſe. Sed non inulta mors Hanibalis fuit. Nam qui partes eius ſequebantur, ſumptis
pòſt armis, fugatis aduerſarijs plateam obtinuere. Baptiſta indicio puerili tãdem in
quodam ſubterraneo cum pleriſq; complicibus ſuis latitans repertus & fumo comp
exire, mox pluribus uulneribus confoſſus eſt. Cadauer eius in forum tractum & diu
brio habitum, quum pleriq; more ferarum cor eius dentibus laniaſſent, cruorem'q; b
non horruiſſent, tandem exuſtum eſt.

Forum Liuii, uulgo Forli.

ASſignatur ciuitas iſta Aemiliæ regioni, agnoſcit'q; papam dominũ tempor
Sed cum ciues eius Martino quarto Romano pontifici rebelles eſſent, miſit
tifex ipſe Gallum quẽdam Guidonem nomine & cum eo grandem exerciti
rebellem ciuitatẽ domaret. At cum ille ciuitatem oppugnare tẽtaret, profli
ab incolis, fugere coactus eſt. Pontifice uero altera uice grandem mittente exercitu
pugnata eſt ciuitas & euerſa. Poſtea ſubiecta fuit Ordelaphis, uiris ſcilicet qui fuer
familijs Venetorum, ſed qui non diu ciuitatem ſibi parẽtem retinuerũt. Nam redijt a
dientiam Rom. pontificis, qui præfectos illi dedit, quos tamen ciues ſæpe uel expul
uel interfecerunt.

Rauenna.

REgio in qua ſita eſt Rauẽna fuit olim appellata, Gallia togata, ac deinde di
Romandiola. Aemiliã & Flaminiã. Noſtro uero æuo uocat̃ Romandiola, in qua propri
uẽna locũ habet. Eſt aũt uetuſtiſſima ciuitas, quã rex Theodoricus olim pu
Exarchi. adornauit ædificijs. Habuerunt etiam in ea olim Exarchi ſedẽ ſuã, qui ſcil

Italia locum tenebant Imperatoris Conſta
politani, incœpit'q; is regiminis ſtatus ſub
Iuſtino anno Chriſti 620. durauitq; annis
Fuit Exarchus ſummus magiſtratus, quẽ C
tinopolitani Cęſares Italiæ ita dabant, ut i
prouocatiõe populi parerẽt. Obibat in Ital
archus ea omnia, quæ regiæ uicis erant: p
tempora de imperio Longobardorũ reges
archi dimicauere. Habuit autẽ Exarchus i
diate ſub ſe has ciuitates, Rauennam, Ceſe
rũliuij, Forum Cornelij, quæ hodie eſt Imo
noniã, Mutinam, &c. Et has ciuitates tradi
ſtea Pipinus Romano pontifici, quã donati
cõfirmauit quoq; Carolus magnus & filius eius Ludouicus. Volebant etiam quod
gio appellaretur à Roma Romandiola cui ſubiecta eſſet. Sed tẽporis ſucceſſu Ra
Rauẽnæ ſitus. fuit aliquandiu occupata à Venetis, quã tamen Iulius papa recuperauit. Eſt autem
ad mare Adriaticum, ex qua præter antiquũ nomen nihil ferè habet. Siquidem non
priorem ſitum, quũ diſtet à mari dimidio milliario Germanico. Et quæ nunc Raue
pellatur, uix dimidiato habitat̃. Occupat paluſtres locos ſegetibus fœliciſſimos,
cõtrà infœliciſſimos. Frumẽta enim ſuppeditat Flaminiæ toti & multis alijs regio

Cepis quocꝫ abundat magnitudine notabili:paſcua habet
optima,iccirco caſeo.butyro,lacte & carnibus abūdat egre/
gie.Laborant diſcordia ciues & factionibus. Templa habet
quæ uetuſtatem redoleant. Archiepiſcopus,canonici & mo
nachi hic ditiſſimi ſunt,& totam fermè ditionem ſibi uendi/
carūt.Homines alit ſtrenuos & cordatos ac bello idoneos.
Quod autem iam ſcripſi, Pipinum & Carolum magnū Ro/
mano pontifici tot inſignes donaſſe ciuitates,alij id negan/
tes,aſſerunt pōtifici nihil donatum præter patrimonium Pe/ *Vnde pōtifici*
tri,quod eſt in Tuſcia. Nō eſt autem illi collata tota Tuſcia *Rom. tanta di*
necꝫ Romandiola aut ducatus Spoletanus, marca Anconi/ *tio.*
tana,Bononia,Peruſium, Ferraria,Trinacria, Calabria,A/
pulia,Aprutium, Terra laboris & aliæ multæ regiones atcꝫ
ciuitates,quarū ipſe hodie immediatus eſt dominus, aut ſal/
tem habet beneficiarios in eiſdē, ſed temporis ſucceſſu cum
magna iactura imperij uendicauit ſibi memorata loca, præ/
ſertim quando inter ipſum & inter imperatores aut reges
ſchiſmata & diſſidia fuerunt. Præſtat em̄ piſcari in aqs turbi
lis.Excommunicauit imperatores atcꝫ ſubiectos abſoluit ab eius obedientia,quærens in
erim quæ ſua eſſe cupiebat,ut imperator hodie fermè nihil habeat in Italia,meliori ſui im
perij portione.Sic illi ſcribunt.Eneas tamen Syluius ſcribit,patrimonium Petri eſſe terrā *Patrimonium*
nteriacentem à Radicofano Senenſis agri oppido uſcꝫ Ceperanum,quam Mathildis uir/ *Petri.*
o filia Bonifacij ducis Lucani, de Bohemorum ducum ſanguine nata, donauit eccleſiæ
Romanæ,anno ſcilicet Chriſti 1080.aut circiter.

Ariminum.

ARiminum ciuitas eſt in Flaminia non longe à Rubicone inſigni fluuio (qui hodie
Piſitella uocatur)ad mare poſita,portu non infeliciter ornata, non admodum ma
gna,diues ſatis & nobilis,paſcuis & caſeo abundans,ſegetibus non uſcꝫ adeo ac
commodum colit agrum,uino omnino ineptiſſimum. Nam uina inſipida & debi/
a paſſim colliguntur.Paruit aliquando hæc ciuitas dominis de Malateſta, qui poſtea ſua *Vinum Arimi-*
ſorum inſolentia ciuibus inuiſi, à Romanis pontificibus expulſi ſunt,& adiecta eſt ciui *nenſe.*
s pontificio imperio,cuius nomine ibi præfectus degit,quem uulgo gubernatorem uo/
nt.Ciues tamen aliquot ſenatores deligunt ad reipublicæ adminiſtrationē, quemadmo
m in omnibus ciuitatibus pontifici ſubiectis fieri conſueuit. Veneti tamen ante quadra
nta annos occupauerunt eam aliquot annis.

Vrbinum.

ESt urbs iſta una ex antiquioribus Italiæ ciuitatibus,quum mentionem eius faciant
Plinius & Tacitus. Tempore uero Conradini ultimi ducis Sueuorum,ſubacta eſt
à comitibus de Feretra,cuius poſteri ſucceſſu temporis rem ſuam ampliantes,Eu/
gubium quocꝫ ſunt adepti.Fuit autem inter ſucceſſores dux quidam Oddo nomi/
,matre Columnenſi nobiliſſima natus,qui per libidinem in matronas nobiles debacha *Princeps libi-*
tur,nec modum licentiæ faciebat,quapropter populari tumultu interfectus eſt. Incen/ *dinoſiſſimus.*
quocꝫ nequitiæ & adoleſcentiæ ſuæ corruptor, protonotarius Carpenſis,nobili gene
ortus,ſed ingenio peſſimo,qui nuptis ac uirginibus quam plurimis uim intulerat,quicꝫ
omnia ſcelera ad ſummam uiciorum peruenerat, eadem nocte cum diſcipulo ſuo ne/
us,inexhauſtæ libidinis pœnas dedit. Cadauer eius in forum delatum,deſecta uirilia in
mordicus tenuit.Succeſſit patri malo filius bonus, Guido ſcilicet uir probus, qui fa/
s eſt primus Vrbinatium dux. Cuncꝫ is filium non haberet,cooptauit ſibi in filium Co
em adoleſcentem,Fridericum nomine de Vbaldinenſi familia,quem papa Sixtus crea *Primus Vrbi-*
ducem anno 1476. Fuerunt olim Vbaldini ciues Florentini,fauebantcꝫ partibus Fri/ *ni dux.*

derici primi imperatoris, & ob id inuiſi conciuibus, excluſi ſunt urbe. Exercentes autem
ſe in armis & rebus bellicis, euecti ſunt tandem ad hanc dignitatem, in qua ſunt hodie.

Ancona.

ANcona ciuitas, in ea parte Italiæ quę uulgo Marca appellatur, ad mare Adriaticũ
poſita, nobiliſſimo portu ornata, quem Traianus inſigni ope extruxiſſe fertur,
quo non extat in tota Italia commodior nec capacior. Hanc à portus curuitate di-
ctam putant Anconam. Mercatura eſt inſignis, frumento abundat & uino, reli-
quiſq; ad humanum uictum neceſſarijs. In ipſius portus faucibus turrim antiquiſſimam
& inſignem dicunt extructam, ueteres à pharo Alexandriæ pharum appellant, unde no-
ctu nauigantes facis ardentis lumen poterant obſeruare. Pontifici Romano paret, à quo
& legatione inſignita eſt. Vetuſtatem undequaq; olet.

Florentia.

FLorentia uulgo Firentz, inſignis Hetruriæ ciuitas & ferè Metropolis, Arno flumi-
ne diuiditur, pontibus uero iũgitur, collibus inſuper undiq; fermè ornata, circuitu
ampliſſima, & amplior adhuc multo eſſet, ſi ſuburbijs pulcherrimis ab ipſa bellorũ
inſania priuata non fuiſſet. Hoc quidam apertę audent affirmare, nullum fuiſſe ſub
Suburbia deleta. urbium, quod cum ipſamet ciuitate pulchre conferri & eidem æquari non potuerit. In prę
ſentia uero ne ruinę quidem extant ſuburbiorum, ijs enim propugnacula extruxit tyran-
nis, quibus ſe muniret. Dolendum itaq; magis quàm referendum putarem, pulchra & am
pliſſima palatia & templa, quæ ſolo hac poſtrema obſidione æquata ſunt. Quæ qualia fue
rint ex ijs quæ in ipſa ciuitate cernuntur colligere quis poterit. Nocuit huic urbi non pa-
rum factio Gibellinorũ & Guelforũ. Nã qui uiribus ſuperiores fuerunt, inſoleſcentes ex
cludebant ciuitate & ditione aliam factionem, tametſi Guelfi ſępius Gibellinos uicerint.
Anno Chriſti 1312. petente Henrico Cæſare ſeptimo Romam, Florentini ſuſceperũt
Robertum regem Neapolitanum defenſorem ad quinquennium, quo firmius reſiſterent
Gibellinis ſiue Cæſareanis, tam inuiſi fuerunt eis Germanorum imperatores. Eſt au
tem urbs ipſa pulcherrima, elegantibus ornata ædificijs, amplo dilatata ſpacio, præſertim
Magnitudo urbis. anno Chriſti 1310. adeo fuit ampliata & habitatoribus impleta, ut anno Chriſti 1400. ad
triginta millia hominum peſte in ea morerentur, unde facile quis colligere poteſt, quam
populoſa ſit. Paruerunt ei tunc ciuitates Hetrurię multę, ſed iam ipſamet cum eiſdem Me
dicæ familiæ paret. Sic enim eſt temporum uiciſſitudo. Ipſa ſumma felicitate ſuperaſſet o-
mnes, ſi priuatis ciuibus fortuna parcius diuitias elargita fuiſſet. Floruit an. Chriſti 1430.
Coſmas Medices. in hac urbe Coſmas cognomine Medices, eminuitq́; & prudentia & autoritate. Is enim
princeps urbis habitus, ſenatum quo uoluit impulit, ciuitati leges ex arbitrio dixit, ino-
pes ciues complurimos ditauit, matrimonia conſtitutis ex argento ſuo dotibus multa cõ-
iunxit. Villas magnificentiſſime exædificauit, in ſacras edes ditiſſima dona contulit, mo-
naſterium ſancti Marci amplum & nitidum à fundamentis erexit. Parrochiæ ſuæ templũ
cum ſibi parum placeret, prorſus diruit, ac deinde ſtructuram admirandi operis ex lapid[e]
Feſulano ſuſcitauit. Edes ſuas quamuis ornatiſſimas erexiſſet, amplius tamen meditatu[s]
opus, palatium altum & ingens ex quadratis lapidibus inſigni urbis loco adeò pulchrum
adeoq́; amplum conſtruxit, ut alterum æquari tota ciuitate non poſſit. Mortuo autẽ Coſ[-]
ma anno 1464. reliquit filium nomine Petrũ, qui & ipſe potens fuit in urbe. Succeſſit e[-]
Laurentius Medices. in adminiſtranda republica filius eius Laurentius Medices, uir magni nominis & qui o[b]
rerum geſtarum magnitudinem celebris fuit in tota Italia, quippe qui cum fratre Iulian[o]
ditioni Florentinorum multos adiecit populos & loca. Id quum uehementer diſplicer[et]
quibuſdam epiſcopis & cardinalibus atq; alijs proceribus, conſpirationem facientes ue[-]
nerunt anno Chriſti 1478. Florentiam, diſſimulatoq́; odio religioſe ingreſſi ſunt templ[um]
quo minus notaretur peruerſus ipſorum animus. Factumq́; eſt dum inter ſacra templi l[e-]
uaretur hoſtia, ut illi ad inſaniam uerſi, ex domo dei facerent ſpeluncam latronum, exe[r-]
tiſq́; gladijs ruerẽt in Iulianũ & fratrẽ eius Laurẽtiũ, Iulianũ quidẽ quẽ ſors obtulit int[er-]
ficientes, Laurentiũ aũt leui uulnere ſauciantes, qa elapſus fuit ex manib. eorũ in ſacrari[um]
Ciuit[-]

Putantes &c. *poſt ciuitatis picturam.*

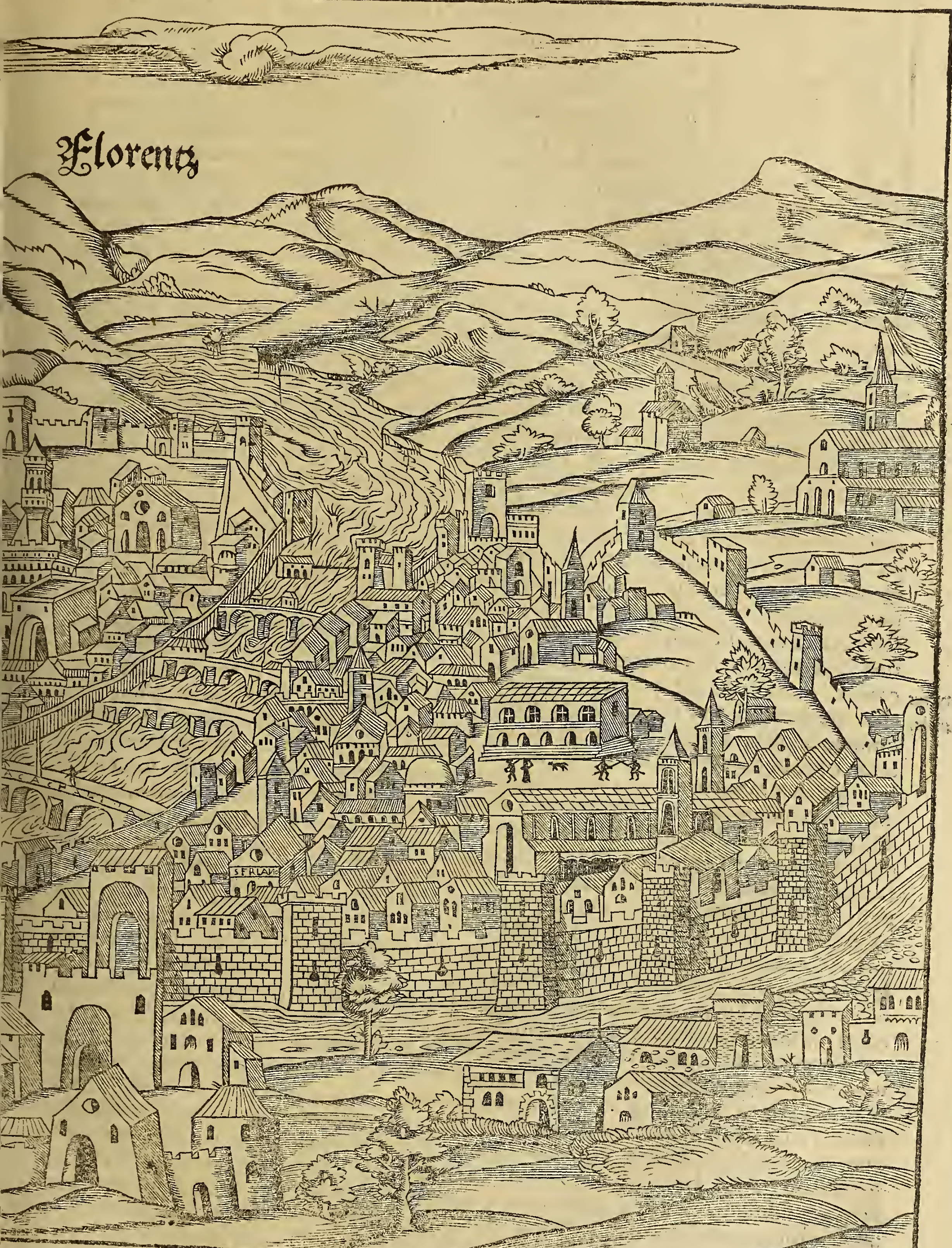
CIVITAS FLOREN TINA HETRVSCO-

rum metropolis, per picturã quo ad fieri potuit iuxta modernum ſitum expreſſa.

Florentia nobiliſſima Hethr

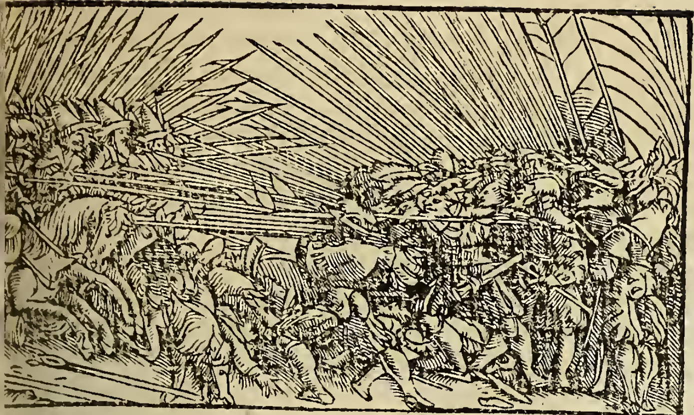

as, deformata ad noſtra tempora.

Putantes autem malefactores ſe obſequium præſtitiſſe ciuibus, il-
lisq́ꝫ pro ſeruitute obtinuiſſe libertatē, decepti hac ſua opinione,
capti ſunt omnes poſt cōmiſſum facinus atqꝫ quidā eadem die ꝑ fe-
neſtras funibus ſuſpenſi & enecati. Quidam uero altera & quidā
octaua die ſunt cōprehenſi atqꝫ ſuſpenſi: Nec parſum eſt ſacerdo-
tibus neqꝫ epiſcopis. Omnes qui huius facinoris ſuſpitione labo-
rabant, in uniuerſum ſunt ſtrāgulati. Archiepiſcopus quoqꝫ Piſa-
nus, qui ſacra celebrabat, traditus eſt carnifici, eliſisq́ꝫ faucibus ex
alta feneſtra ſuſpendio ſtrangulatus, qui lorica tectus ſolennia ce-
lebrauerat. Indignatus ob eam rem pontifex Rom. diris deuouit
principem Laurentiū, excitauitq́ꝫ Ferdinandū regem Siciliæ, ducē
Calabriæ & ducem Vrbinenſem cōtra Florentinos, qui ultionem
ſumerent de Florentinis. Venientes autem illi cum grandi exerci-
tu, cœperunt deuaſtare terram Florentinorum atqꝫ occupare loca
quædam ditionis eorum. At Laurentius uidens ſe imparem tanto exercitui, conſcenſa
clam naui (conſenſu tamen ciuium) uenit in Siciliam ad regem ipſum, impetraturus gratiā
eius, cui & magnam uim pecuniæ annuatim dandam promiſit, ſi irritaret conatum ſui &
reliquorum ducum exercitus, quod & factum eſt, liberataq́ꝫ eſt urbs in hunc modum &
tota ditio urbis ab hoſtium deuaſtatione, id quod in regis odium pōtificem accendit, ſed
rētius Me diſſimulare coactus, pacem iniịt cum Laurentio Medice. Mortuo deinde Laurentio, anno
s moritur. Chriſti 1492. reliquit tres filios, nempe Petrum, Iulianum & Iohannem, qui & in Cardi-
naliciam ſubuectus eſt dignitatem. Petrus uero ſuſcepit gubernaculum reipub. tametſi
eidem non diu præfuerit. Nam tranſegit cum Gallo rem, ita ut Piſæ & aliqua alia loca fœ-
dus cum Gallo inirent, quod adeo diſplicuit Florentinis, ut ſęuirent in Petrum, coge-
rentq́ꝫ cum ſuis urbe excedere, ac abſentem hoſtem iudicarent, eius bona publicarent ac
partim diriperent. Priuatus itaqꝫ Petrus publicę adminiſtrationis officio, ſenatus auctus
aliquot perſonis per ſe iam uoluit moderari cuncta quæ ad rempublicam ſpectabant. Et
quoniam multi ex ignobili plebe in ſenatum erant adoptati, nobiles uero neglecti, data
fuit occaſio tumultuandi in ciuitate & extrà, defeceruntq́ue multa oppida ad ſuos priſti-
nos dominos, à quibus Laurentịj opera fuerant auulſa. Conatus eſt quoqꝫ Petrus Medi-
ieronymus ces ui & proditione rurſum ciuitatem recipere, ſed nihil effecit. Emerſit tunc mona-
auoñarola. chus quidam ordinis Prędicatorū, Hieronymus nomine, qui ea temporum nouitate plus
omnino humanis ſe rebus miſcuit quàm deceret hominem religioni addictum, uendita-
uitq́ꝫ ſe prophetæ nomine apud uulgares, & multas nouas inauditasq́ꝫ aſſertiones ſparſit
in uulgo, nec tantum negocịjs eccleſiaſticis uerum & ſecularibus ſeſe ingeſſit, ita ut nihil
magni in ciuitate ſine eius ſcitu ageretur, etiamſi multi inter ciues eſſent, quibus monachi
diſplicebat procacitas. Ventum eſt autem tandem eò, ut nedum inter ciues, uerum & inter
domeſticos grauia ſeminaret diſſidia & odia, ingreſſusq́ꝫ eſt monachus ſtipata & arma-
ta manu in eccleſiam, liberè prædicans uerbum dei, non reſpiciens ullum hominem, non
papam, neque ſui ordinis maiores, quin conſtanter ſuum proſequeretur propoſitum. Alịj
uero ſcribunt hunc Hieronymum magno zelo populum docuiſſe uerbum domini & o-
mnium taxaſſe uicia, etiam papæ, epiſcoporum & ſacerdotum. Quod cum magnates illi
ferre non poſſent, examinauerunt eum uerbis, minis, & tandem tortura, elicueruntq́ue ex
eo cauſam ſuæ liberæ prædicationis, & tandem combuſſerunt ceu hæreticum. At ille tam
conſtans fuit in ſuo propoſito, ut nullo pacto à ſua ſententia deduci poſſet, tantoq́ꝫ ſpiri-
tus feruore docuit, ut paratus fuerit igne probare doctrinam ſuam. Excitato nanque in
medio foro magno incendio, ille arrepta euchariſtia cōtendebat ingredi ignem, niſi pro-
hibitus fuiſſet à ciuibus, timentibus aliud periculum. Alịj paulo aliter ſcribunt de eo &
de actis eius. Comprehenſus itaque Hieronymus cognomento Sauonarola Ferrarienſis
cum duobus alịjs monachis ſibi adhærentibus, iuſſu Romani pontificis concremati ſunt
in publico foro. Rebus itaque Forentinorum ſic ſeſe habentibus, conatus eſt Petrus
Medices ſubſidio Romani pontificis recuperare principatum Florentinum, occupatisq́ꝫ
aliquot locis ſæuịjt in ſubiectos, magna inſolentia uſus contra eos, donec per minas regis
Gallię, qui tunc erat in Italia, coactus fuit à tyrannide ceſſare. Tunc Florentini inito con-
ſilio elegerunt anno Chriſti 1502. caput in ciuitate, principem ſcilicet qui in omnibus ta-
lem ha-

lem haberet autoritatē, qua-
lem habet dux apud Vene-
tos. At nec iſte ſtatus regimi
nis multis durauit annis. Nā
quum Carolus quintus Im-
perialem coronā in Italia ſu-
ſcepiſſet & familia Medicea
exularet ab urbe Florentino
rū, laborabat papa Clemens
qui etiam de familia illa erat,
ut ſui reducerentur ad urbē.
Florētinis uero id recuſanti-
bus, impetratus eſt à Cæſare
exercitus cuius dux fuit Phi
rtus Auraienſis, qui obſidioue cinxit Florentiā, continuauitq́; eam ſpacio decem men
Interim uero cū copiæ quędā in ſubſidiū Florentinorū mitterētur, cōgreſſus dux Phi
rtus cū illis, cōmiſſoq́; prelio, uicit quidē egregiè, ſed ipſe bōbarda ictus interijt. Viden
ūt Florentini quod nihil ſpei reliquū eſſet, dediderunt ſe Cæſari. Ingreſſus ergo Ale-
der Medices urbem, qui Cæſaris naturalem filiam habuit uxorem, dominium occupa
Cumq; inſolenter & impudice cum pudicis mulieribus uiueret, deprehenſus in cubicu
uodam, gladijs in fruſta eſt conciſus. Spirantibusq́; tunc rurſum Florentinis pro diu
cupita libertate, non potuerunt eam obtinere. Nam Coſmas Medices factus eſt dux
be, cui iam ciues libenter, ut aiunt, ob multas & eximias eius parent uirtutes.

Princeps mactatur.

Fuit hæc urbs à multis annis libera, quę & alias ciuitates domuit atque ſibi ſubiuga-
auens ne aliqua iuxta ſe erigeret criſtas, præſertim autem Piſas pro uiribus ſemper
reſſit. quapropter & ipſa tandem ſenſit iuſtum dei iudicium, ut quemadmodum alijs
, ita quoque ſibi factum eſt, ſeruitutis ferre coacta iugum. Abundat hæc ciuitas o-
bus quæ ad uictum pertinent. Vina habet excellentiſſima, inter quæ Trebulanum uul
rebiano primatum obtinet, quod & ſuauitate & lenitate Cretico anteferri poſſit. Ho
es profert ingenioſiſſimos & ad omnia idoneos. In literis enim & armis æque florue-
Nunc mercatura excellunt: in extruendis ędificijs non habent pares. Veſtitu mode-
mo utuntur & graui: humanitate facile Hetruſcos omnes antecellunt, quemadmo-
& ſermonis elegantia. Cœlo fruuntur maxime temperato & aperto, à mari non am
s quam biduo abſunt.

Piſæ.

Iſæ Hetruriæ ciuitas antiquiſſima, teſtibus Cicerone, Vergilio, Claudiano & an-
tiquiſſimis quibusq́; autoribus, qui de hac ſcriptum aliquid reliquerunt, quin &
non multis antea ſeculis celeberrima & potentiſſima fuit, ita ut non in Hetruria
ſolum, ſed longe terrarum dominium ſuum aliquando armis propagarit. Nam
annum Chriſti 1020. Piſani bis aut ter excluſerunt Saracenos Sardinia inſula atq;
um receperunt dominium, ſicut & anno Chriſti 1108. inuaſerunt inſulas Maioricam
inoricam, interfectoq́; rege eorum homine Mahumetano, abduxerunt reginam & fi
paruulum: quem in Chriſti fide à puericia bene informatum tandem regem fecerunt
aiorica. Retinuerūt autem potētiam ſuam uſq; ad tempora Rudolfi imperatoris, qui
mum eos humiliauit.

Piſani domant Maioricam inſulam.

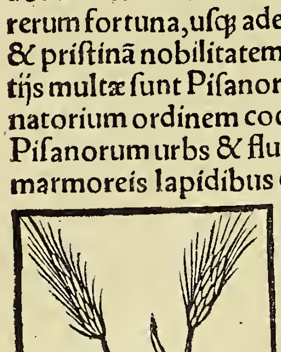
Anno Chriſti 1369. emit Petrus Gambacurta hanc urbem à Carolo imperatore pro
decim millibus aureorum. Deinde quum in manus alias ueniſſet, uendita eſt tandem
nni Galeacio uicecomiti. Qui rurſum uendidit eam Florentinis. Quod cum Piſanos
haberet, in ſeditionem uerſi expulerunt Florentinos, recuperantes ſuam priſtinam
tatem, ſed quam non diu conſeruauerunt. Nam Florentini rurſum facti ſunt domini
s ciuitatis uſq; annum Chriſti 1495. Nunc uero ſeruit cum domina ſua Florentia du-
ſmæ Medices, cuius præfectus hic ius dicit. Huius rei indignitate olim moti ciues
ditiſſimi, aufugêre relictis opibus & laribus patrijs, malentes alibi ignobiles quam

Piſani ſeruire coguntur.

domi

domi in ſeruitute uiuere, licet ubicunq; locorum uenerint mitius cum illis egerit domi
rerum fortuna, uſq; adeo, ut non ſolum diuitias recuperauerint mercaturā exercendo, ſ
& priſtinā nobilitatem retinuerint, atq; huius rei ueritas hinc facile elucebit, quod Ven
tijs multæ ſunt Piſanorum familiæ profugorum, qui non ſolum ciuitate donati, ſed & in
natorium ordinem cooptati ſunt, & Piſanorum cognomen retinuere. Ampla ciuitas e
Piſanorum urbs & flumine diuiſa, pontibus iuncta cernitur. Mœnia altiſſima habet, ea
marmoreis lapidibus extructa. Infrequens eſt ac penè deſerta ſuis habitatoribus, ſed ia

Academia apud Piſas.

academiæ inſtauratione frequens: loca habet multa uacua. Tem
plum tenet admirandum portis ahenis: Ab hoc turris eſt non pr
cul poſita raro artificio extructa. Extrinſecus enim eo uſq; pend
ut ruinam minari uideatur præſentaneam, intus uero ad perpen
culum recta apparet. Eſt & baptiſterium (ut uocant) inſigne, ſed
lud inſignius, cœmiterium ſcilicet amplum, mœnibus & porti
bus clauſum, cuius terra infra 24 horas corpus humanum con
mere & in ſeipſam conuertere poteſt. Hæc quatuor ſunt precio
lapidibus intus & extra fabricata, nec coniuncta, nec admodum
ter ſe remota, in una eademq; platea. Agrum colit ſegetibus acc
modatiſſimum, in tantumq; fertilem, ut Hetruriam totam paſc
& ad exteros quoq; aduehatur annona. Vina non admodum p
bantur. Cæterum reliquos fructus mediocriter bonos profert,
pones uero optimos. Mare uicinum habet, quapropter merca
ris exercendis admodum commoda eſt. Cœlo ſatis inſalubri fr
tur, præſertim exteris. In hac Decius famoſiſſimus iureconſul
ante aliquot annos, & paulo antè Curtius medicorum princ
obiere & ſepulti iacent.

Luca.

LVca Hetruriæ ciuitas pulcherrima, diues & libera, etiamſi moderno Cæſari co
mendauerit ſe. Ditionem habet exiguam, eamq; feracem feliciſſime, uerū non
bet multum planiciei, quo fit ut ciues omnes mercaturam exerceant. Sericis in
nis eſt, palatijs magnificis egregie extructa, mœnibus munitiſſima, populoſ
ma, cum tamen nulla forte ſit ciuitas in Italia, quæ tam multos habeat ciues peregre
hec. Summus magiſtratus uocatur Cōfaloniero, isq; ſingulis duobus menſibus muta
Aliquot alij ſenatores deliguntur qui uocantur Domini, & mutantur ſingulis ſex me
bus. Omnes habitant ſimul cum Cōfaloniero in palatio ſemper. Tempore Ludouici
ſaris Bauari habuit ciuitas iſta paulatim multos dominos. Fuit enim aliquādiu ſub G
enſibus, deinde ſubiecta eſt dominio Iohannis regis Bohemiæ: poſtea uendita Flore
nis. Cunq; hi nouem menſibus ius dixiſſent ei, uenerunt Piſani, aſſerentes ſibi deberi
minium urbis, ob ius quoddam quod ab Henrico Imperatore obtinuiſſent, qui ob re
lionem ciuium eam Piſanis deſignauit. Obſidentes ergo Piſani Lucam, plurimum ea
commodauerunt, donec tandem certis pactionibus lis eſt dirēpta. Non longe poſt u
ens Carolus rex Bohemiæ filius regis Iohannis, uendicauit ſibi dominium eius, poſ
ſui loco pro gubernatore Cardinalem, qui acceptis à ciuibus uiginti quinque millibu
reorum, reddidit eam liberam.

Senæ.

PRodunt hiſtoriæ Senas antiquam eſſe ciuitatem atq; coloniam Romanorum
quæ temporum ſucceſſu peruenit ad magnam ditionem, ſubijciens ſcilicet &
pulos & terras. Alij uero tradunt eam à Gallis Senonenſibus tempore Bre
cum in Italiā ueniret, anno ſcilicet ante Chriſtum natum 382. conditam. Sun
qui eam numerāt inter nouas Italię ciuitates, quod nulla antiquitatis ueſtigia in ea ap
reant. Natus eſt in hac urbe Pius ſecundus, Romanus pōtifex, Aeneas Syluius ante
minatus. Nec legitur quod ullus unquam ad eiuſmodi dignitatis faſtigium exercitat

Aeneas Syluius qui et Pius.

uita peruenerit,ut ad negociũ & uirtutem non ad ocium natus dici poſſit. Nullum ferè (citra armorũ tractationem) publicum Chriſtianæ rei negocium ſiue ſacrum ſiue prophanum iam inde à Baſilieñſis cõuentus celebritate incidit, cui non interfuerit, quum de eo ageretur. In ſumma, per omnes honorum gradus, quos ſola uirtus peperit, ad Pontificium decus eſt euectus. Venit is Baſileam fortunam quæſiturus, cum eſſet ſupra modũ tenuis. Dexteritas primũ commẽdauit hominem Cardinalibus, deinde in aulam Friderici Cæſaris aſcitus, mirabilẽ fortunæ benignitatem ſenſit, quouſq; tãdem ad ſummi pontificis culmen aſcendit. Vide commẽtarios eiuſdem de geſtis Baſilienſis concilij. Hic cõſtituit foſſiones aluminis, quod tum primũ in Italia fuit repertũ, unde ingens uectigal quæſitũ eſt fiſco pontificio.

Exortum eſt implacabile odiũ inter hanc urbem & Florentinos, poſtquam Gibellini & Guelfi in Italia ſuſcitati ſunt. Expulſi enim Gibellini de urbe Florentinorũ, iuncti ſunt Senenbus. Haud procul ab urbe Senarũ incipit patrimonium S. Petri, comprehenditq; Aquãendẽtem, quam Ptolemæus uocat Aquulam, Volſiniũ, Tuſcanellam, Montflaſconem, im Faliſcum, Viterbium, Sutrium, Soanam, ſanctam Floram, Griptas, S. Laurentium, alſenam, Martham caſtrum, Balneũ regium, Ortham, Veientã, Caſtrum nouũ, Nepas alia multa. Porrò Senæ, uulgo Siena, ciuitas eſt Hetruriæ pulcherrima, diues & amœ & amœniſſimo loco ſita, uniuerſitate decorata, frequẽs medicinæ ſtudioſis propter ſis amœnitatem & cõmoditatem uictus atq; humanitatem ciuium erga exteros. Libera itas eſt, ſed factionibus inſignis, quæ ut tyrãnunculos quoſdam extirparet funditus, co ta eſt ſe Cæſari cõmendare, qui milites huc & præfectum delegat, ea cõditione ut is prætus ſit ſemper unus ex ſenatoribus Mediolanenſibus, idq; pro cõmuni bono ciuitatis. uiete enim iam & citra potẽtiorum inſultus uiuit & floret. Eſt ciuitas ampla, turribus propugnaculis benè munita, habens agrum herbidum, ſemper boum, bubalorum atq; ium multarum nutritorem. Frumenti quoq;, uini & olei ferax, ac fructuum omnis geris abundans. *Patrimoniũ Petri.*

De Latio Latinorum regione.

Atium ea pars Italiæ eſt, quæ cõtinetur inter Tyberim & Lirim fluuios. Ea primũ à Siculis fuit habitata: quibus expulſis, Aborigines ſedes illorum occuparũt. Surrexit tandem inter eos rex Latinus nomine, à quo terra Latiũ & incolæ Latini dicti ſunt. Horũ lingua tẽporis ſucceſſu per ingenioſos & doctos uiros, quos inter iabuerunt, ſic eſt propagata, ut nedũ per totã Italiam uerũ & per uniuerſam Europam onam partem Africę ſit à ſtudioſis recepta, excepta parte Græciæ. Ad cuius propaganem non parum fecit Romanorum poteſtas, qui ſibi obnoxias fecerũt Galliam, Hiſpam, Britanniam, Illyridem, exteriorem Africam, &c. Creſcẽte uero in poteſtate Roma, pit deficere Latinorum nomen atq; loco eius à Romulo uſurpatum eſt nomen Roma um, cœpit & Latina lingua uocari Romana lingua. Habet autem Latium multas ciui s, inter quas Roma metropolis eſt. Iuxta mare inueniuntur Oſtia, Aſturia, ubi Cõraus ultimus Sueuorũ dux interfectus eſt, Terracina, Formiæ, Caieta, Fundi, & Sinueſſa ta oſtia Liris fluuij, qui hodie Garilianus uocatur. In mediterraneis uero locis ſunt iſtę inorum ciuitates. Laurentum, Alba, quæ trecentis annis ante Romam fuiſſe dicitur, neſte, Tybur, Sueſſa, Aquinum. *Latina lingua.* *Liris & Garilianus.*

De Campania & eius ciuitatibus.

N Campania eſt Laborinus ager, qui uulgo Terra laboris, ſecũdum alios Leboris, & ſecundum Narciſſum inſignem medicũ Terra leporis dicitur: in qua adeò pinguis eſt terra, ut ſtipulam tantæ craſſitudinis faciat, quod ea incolæ pro ligno utantur. Vocatur autem Terra laboris, quod ingẽs labor ſit in ea colẽda. Nam habet ſolum arduum *Terra laboris.*

opere & difficile cultu. De hoc agro Plinius ſic ſcribit. Quantũ uniuerſas terras campus
Campanus antecedit, tantũ ipſum pars eius, quæ Laboriæ uocantur. In Campania ſi/
Neapolis. ta eſt nobilis illa & uetuſta ciuitas Neapolitana, quæ olim Parthenope appellata eſt. Hæc
multa eſt paſſa à Vandalis ac deinde Saracenis, qui eam quoqꝫ triginta annis incoluerunt.
Paſſa eſt etiam circa annum Chriſti 1448 horrendũ terræmotum, in quo aliquot millia ho
Capua. minum perierũt aut graue damnũ ſuſtinuerunt. Eſt etiam Capua in Campania, urbs uetu
tiſſima, quæ in bello Carthaginenſi defecit à Romanis ad Hanibalem. Obtinentibus aũt
tandem Romanis uictoriam contra Carthaginenſes, occiderunt Romani totum ſenatum
Capuenſem paucis exceptis, qui antea ueneno ſibi mortem cõſciuerunt, uidentes quid fu/
turum eſſet. Longè poſt hæc urbs gladio & igne abſumpta eſt per Genſericum Gotho/
rum regem. Cumqꝫ uix inſtaurata eſſet, ſuperueniẽtibus Longobardis, rurſum diruta eſt.

Calabria.

SVccedit Campaniæ Calabria, quę extenditur uſqꝫ ad Siculum mare, hoc eſt, deſinit
in oram Italiæ proximam Siciliæ, à qua Pharo breui maris tractu diſiungitur. Vete
res hanc extremitatem terræ uocauerunt Meſapiam. Habet inſigniores ciuitates,
Rhegyum. Rhegyum cum y ad differentiam Rhegij oppidi in Gallia Ciſalpina iuxta Parmam
ſiti. Dicitur autem Rhegyum, quod ibi Sicilia auulſa abruptaqꝫ olim ſit ab Italia. Strabo
tamen à quodam rege putat Regium dictũ. Vſqꝫ ad hanc ciuitatem extẽditur mons Apen
ninus. Eſt autem in hac regione Tarentum inclyta urbs, circa Salentinorũ confinia : item
Brunduſium, quod nobilem habet portum, & eſt hinc tranſitus in Gręciam. Ad hanc uſ
que urbẽ extend ĩ ferè Apulia. Excellit autẽ Calabria in fertilitate omnes reliquas Italiæ
partes. Nam profert frumẽtum ſecundum omnes eius ſpecies: producit uinum & oleum
lanam arboream, quam xylinon uocant, atqꝫ lanam ouillam. Gignit præterea equos bello
Saccarũ in Calabria. gerendo aptiſſimos. Quin & ſaccarũ in ea parte Italiæ creſcit, quod eſt mel ex cannis col
lectum. Eſt autem primũ medulla quædam liquida, quam alij uocant gummi cãdidum &
fragile, deinde liquor ille decoctus in morẽ ſalis reſoluitur in ſpumam, donec tandẽ quod
bonum eſt ſubſidat in imo, fecibus per ſpumam ablatis.

De fertilitate totius Italiæ.

EXplicari uix poteſt quanta fertilitate prædita ſit Italia, & quam nobiles multipl
cesqꝫ natura in hac modica terræ portione producat fructus. Primo habet aërem
temperatiſſimũ, unde uegetãtur nedum animalia uerum & arbores atqꝫ herbæ, &
quicquid eſt q̊d homini conducibile eſt. Eſt enim metallis grauida, ubiqꝫ uitalis
perẽnis ſalubritas, eximia cœli temperies, cãpi fertiles, aprici colles, innoxij ſaltus, opa
nemora, &c. Habet deinde huius terræ tractus mirabiles portus maris, ubi & uaria flu
cõmertia, & ubi irruentibus hoſtibus facilè obuiari poteſt. Habet tertio inſignem mon
Apenninus mons. tem, nempe Apenninum, qui ab alpibus ſumpto initio extenditur per totam Italiam uſ

ad Calabria

d Calabriã, utrinq; plurimos emittẽs collium ramos, unde ualles quoq; fertiliſſimæ pro-
reantur, ut nedum montana uerum & plana ſumma inueniantur prædita ubertate. Ad
uod non parũ cõducit, quod tota terra uarijs irrigatur aquarum fluentis, ſtagnatur mul-
s piſcoſis lacubus, ſcatet quàm plurimis uenis aquarum frigidarum & calidarum, graui-
atur uarijs metallorum mineris, adornat amœnis & condenſis nemoribus, & in ſumma,
ibet Italia abundanter quicquid ad uictum & ferè ad luxum humanæ uitæ pertinet. Ha-
et uina præcioſa & fortia, habet olei & olearum copiam, habet pecora tenero & puro uẽ
ta uellere, id quod ſuis quibuſq; locis iam indicauimus. Quapropter aliqui ſcribunt, Ita-
im auide procurrere in maria ad mortales iuuandos, & uelut gremium omniũ gentium
mmertio pandere, ut uere à quibuſdam dicatur, eam alumnam eſſe omnium terrarũ, idq;
dum ob fertilitatem eius, qua reliquas antecellit terras, uerũ & quod per dei prouiden-
m electa eſt, quæ ſparſa congregaret imperia, molliretq; efferatarum gentium ritus, di-
ordes ad colloquia linguas munere literarum latinoq; ſermone congregaret. Certe ſi-
dei prouidentia factum non eſt, ꝙ illo tempore quando deus incarnatus hominẽ in ter
uiſitare dignatus eſt, omnium gentium imperium & caput in Italia eſſet, ſed quod alijs
cutiendum relinquimus. Diximus hactenus de Italiæ ſumma fertilitate, qua reliquas ſu
rat terras, quod de ea intelligi uolumus in genere, nõ ſecũdum omnes eius partes, quan
quidẽ in Liguria circa Genuã terra aſperior ſit, lapidoſa & mõtoſa, atq; nõ ſine magno
dore ad ferendũ fructũ cogi poſſit. Accepit tamen terra in eo loco aliud dei beneficiũ, *Arborũ procèritas in Liguria.*

ut ſua ſcilicet ſponte proferat proceriſſimas arbores aptas ad fabricandas naues, quibus cædẽdis magnus hominũ numerus operam ſuã impartit. Alij uero repurgantes agros à lapidibus cum difficultate macerant terram, aptamq; reddũt ad frumẽti aliquantulã productionẽ, adhibẽtes illi pinguedinis fomentum, per fimũ ſcilicet naturæ defectum ſupplentes, & iumentorũ ſtercore ſqualẽtem & agreſtẽ terrã fœcundiorẽ reddẽtes. Sic enim in multis locis ſagacitas humani ingenij meliorem reddit terrã, quæ ſua uirtute nihil aut parũ proferret. Quare & cultor uineę euangelicæ dicebat ad herum ſuum, qui iuſſerat ſuccidi arborem fici: Domine, dimitte illam
oc anno, uſq; dum fodiam circa illam & mittam ſtercora, &c.

De monte Veſuuio.

Veſuuius quẽ alij Veſeuũ uocãt, mons iuxta Sarnum fluuium non longè à Neapoli, bonitate uini celebratus, ſemper emittit fumũ & ignes, ſicut Aetna in Sicilia. Hic mons amœniſſimis olim habitatus eſt agris, excepto tamen uertice, quippe cõſitus uitibus, oleis, alijſq; arboribus frugiferis. De hoc Strabo quoq; ſcribit libro quinto: Cinerosus eſt inquit & cauernoſus petris exuſtis, quas color indicat igne abroſas fuiſſe. Hic Tito imperante ruptus in uertice, tantum emiſit incendij, ut regiones uicinas incenderet. De quo Mart. lib. 4. Hic eſt pampineis uiridis Veſuuius umbris. Cuncta iacent flammis & triſti merſa fauilla. Scribũt hiſtorici hũc montem aliquando tantam copiam eructaſſe fauillarũ, ut circumiacens ager altitudine arborum oppletus fuerit eiectis cineribus. Memoriæ quoq; proditũ eſt, Plinium ſecũdum, autorem illum grauiſſimum tempore *Plinius incendio ſuffocatur*

Traiani Imperatoris correptum incendio huius montis & ſuffocatum, quum propius ac
ceſſiſſet deſiderio uiſendi eius motus. Arſit enim mons T. Veſpaſiano & Fl. Domitiano
conſulibus, ruptoꝙ uertice primùm ſaxa eiaculatus eſt altius, deinde tantas emiſit flãmas,
ut earum ardore duo oppida conflagrarent: tam denſos fumos, ut lumen ſolis obſcurarẽt,
& ex luce diurna tenebras facerent nocturnas: tum pumices aliosꝙ lapides nigros eiecit.
Poſtremo tam denſum cinerem efflauit, ut tãquam niues uicinam regionẽ tegeret, quem
partim uis uentorum in Africam, Aegyptum & Syriam proiecit. Quod incendium cum
Plinius ſenior contemplaretur, fumus adeò obſtruxit aſperam eius arteriam, ut animi in
terclusione ſuffocaretur. Arſit idem mons anno Conſtantini quarti decimoſexto. Poteſ
autem cõſcendi mons ille, & ubi ſuperatus fuerit collis præceps, peruenitur ad craterem,
qui amplus & profundus eſt, & poteſt in eum ſine periculo deſcendi. Materia egeſta gra
uiſſimi eſt ponderis & nigra: ueruntamen circa craterem nonnihil rubra, lenis & mollis,
adeò ut teri manibus poſſit. Cæterum noſtris temporibus anno Chriſti milleſimo quin
genteſimo trigeſimooctauo aut nono rurſum horrẽdam fecit eruptionem, & in loco pla
no magnum terræ hiatum aperuit, atque per circuitum ingentem molem in modum mon
tis coaceruauit.

De quibuſdam auibus Italiæ,

potiſſimum de Aquila.

NVtrit Italia rapacẽ, crudelem, & carniuoram iſtam auem, aquilam. Hęc adeò ra
pacitati eſt intenta, ut nedum in uictu neceſſitatem quærat, uerum & ſuperflui
tatem. Inuadit mordicus lepores, ceruos, anſeres & grues. Habet oculos tam
limpidos tamꝙ acutos, ut in ſummitate conſtituta aëris, uideat quid ſubſidat in

terris. Inter omnes ſola eſt, quæ recta ſurſum & deor
ſum ſuo uolatu moueri poteſt ſine ullo deflexu laterа
li. Commẽdatur ob fidelitatem erga alias aues cum ha
Aquilæ fidelitas & crudelitas.
bet cibum. Nam familiariter illum cõmunicat aſſiden
tibus. Quum nihil amplius ſuppetit quod diſtribuat,
correptum hoſpitem diſcerpit atque deuorat. Contra
miſcunt omnes aues ubi uiderint aquilam, ſcientes ty
rãnidem eius erga ipſas. Pullis autem ſuis uiciſſim in
credibili iũgitur amore, ut totum corpus pro eis expo
nat, obiectetꝙ periculis, geſtãs pullos in dorſo, ubi ui
derit illos ſagitta petendos. Quum ceruum in præcip
tium agere laborat, multum puluerem uolatu colligit
Aquilæ et draconis pugna.
inſidensꝙ cornibus, excutit in oculos, atꝙ pennis ora uerberat, donec in præcipitiũ agat.
Cum dracone etiam init certamen. Oua hic aquilæ conſectatur auiditate malefica. Illa
ob hoc ubicumꝙ uiſum oppugnat. Ille autem multiplici nexu alas ligat, ita ut aliquando
ſimul concidere uideantur. Ex omni auium genere, hanc ſolam delegiſſe ſibi armigerum
Iupiter exiſtimatur, quod ſola contra orientis ſolis radios immotam aciem oculorum te
nere poſſit, uel quod ſolam hanc auem nunquam fulmine fuiſſe tactam produnt. De ſpe
ciebus aquilarum uide apud Plinium.

De Vulture.

EST uultur auis rapax & carniuora, magno corpore, tardo uolatu & acri uiſu, inue
niturqúe in Italia, in alpibus, in Hiſpania atꝙ in Aegypto. Maceratur pellis eiu
cum plumis ab alutarijs, appoſitaꝙ ſtomacho ægro, uehementer adiuuat digeſtio
nem. Inſidiatur hæc auis præ cæteris auibus humanis cadaueribus, atque ſingular
ingenio dignoſcit hominis mortẽ, aliquot ſcilicet diebus antè illã præſagiens. Acie quoꝙ
oculorum à longe cognoſcit expetitũ cibũ. Sũt qui mirabilia de ea ſcribunt, nempe quo
tempor

mpore belli ſeptem diebus antea olfacit locum futuræ pugnæ, adiungitq́ ſe illi parti, quã ntit gladio morituram. Et idcirco habuerunt olim reges ſuos augures atq́ auium inſpe ores, qui ſumma diligentia contuerentur oculos uulturum, aduertẽtes ad quam partem os uerterent, quamq́ prænunciarent occubituram in prælio. Diuus Ambroſius ſcribit ilturem ſine maſculorum ſemine concipere, & ſine coniunctione generare, natosq́ ex s in multã ætatem longæ uitę procedere, ut uſq́ ad centum annos uitæ earum ſeries pro icat. Et cum ad ſummam peruenerit ætatem, excreſcente ſuperiori parte roſtri ultra in- iorem, adeò illam cõſtringit impeditq́, ut aperire ad capiẽdum cibũ non poſſit, fameq́ əri cogatur. Nam non acuit roſtrum ad lapidem, ut aquila facere ſolet. *Aetas uulturis.*

De moribus & ritibus Italorum.

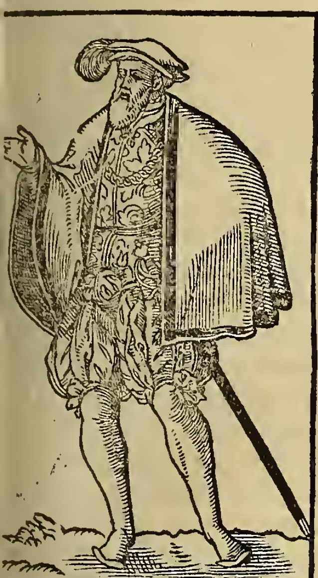
Talicus ſermo neq́ ille eſt qui olim fuit, neq́ omnino ab eo diuerſus, ſed barbaris uoci bus plus minusue adulteratus, ut hæc aut illa regio fuit externis gentibus magis obno xia. Litoralis Hiſtriæ ora, Veneta plurimum utitur lingua, quæ compta eſt & grauis, pluriumq́ linguarum flore conflata, quod facilè contigit in frequentiſſimo Italicarum itium commertio. Olim multo ſimplicior fuit, ac minus auribus grata. Carnicus ſer- plures ſonat linguas & aliquid ab Italico diuerſum, dulcior auditu, quo Taruiſin, Pa- ium, Verona, Vincentia, Mantua, Ferraria utunt, ſed in his urbibus gratior agreſti. Ra nę, Bononiæ & uniuerſę Aemilię & Flaminiæ uenuſtus ſermo, Picenis & Marſis craſ- ; Apulis, Lucanis & Brutijs & cæteræ Italiæ rudior lingua ac minus peregrinis imbu- ræter Neapolim, ubi pleriq́ Hiſpanicũ affectãt. In Calabria corruptior eſt quàm uſq́ rum. Quantum uero attinet ad mores & uiuendi inſtituta, conſtat ex autoribus, Ro- lum honores pro dignitate cuiuſq́ diſtribuiſſe. Illuſtres enim genere & ſpectatæ uirtu- iros, tum diuites, & quibus erãt filij ab ignobilibus, humilibus & egenis diſcreuit, uo- itq́ tenuioris fortunæ homines plebeios, & qui melioris erant conditionis, patres: his auſis progenitos eorum deinceps patricios uocabant. Romulus ubi maiores à mino- is diſcreuerat, leges dehinc poſuit, ſtatuitq́ quid utroſq́ agere opus eſſet. Sacra quidẽ icios perficere, magiſtratus gerere, ius dicere, ac ſecũ quoq́ publica adminiſtrare, ur- is ipſos maximè negotijs intentos eſſe, Plebeios autem his muneribus ſolutos, cum *Sermo Italorum.* *Plebei Patricij.*

inexperti eſſent,& ob inopiã ingenioſi, agricolari ſimul & paſcere pecora, quęſtuariasq
exercere artes. Ne uero diſſiderẽt Patricij à Plebeis, permiſit ut quiſq; ſibi deligeret quen
uellet, & officia inſtituens utriſq; commoda, beneuolas ciuilesq; eorum coniunctiones f
cit, ut illi tuerentur clientes tanquam patres filios, clientes è conuerſo patronis obſequio
ſi eſſent. Conſiliarios poſt hæc inſtituit, centum uiros ex patricijs eligens, qui à Roma
Senatores à Senio. nis Senatus dici cœptus eſt, qui ob autoritatẽ Patres ob ætatem Senatores dicti ſunt. De
inde trecentos uiros ex generoſiſſimis familijs eligens robuſtiſſimis corporibus, quo
circum ſe habebat Romulus, uocabanturque Celeres ab exequendi miniſterij celeritate
Regis officia. erantq; cuſtodes regis. Regis autem hæc officia, primum quidem templorum ſacrificio
rumq; principatum tenere, deinde legum cuſtodem ipſum fieri, iuriſq; ſimul omnis ſena
tum cogere, populum conuocare, poteſtatemq; ſibi in bello imperatoriam eſſe. Senato
rio ordini talem tribuit poteſtatem, omni de re de qua referret regno cognoſcere atq; ſu
Plebis officia. fragium ferre, & quod uiſum maiori parti eſſet, id uincere. Plebi deinde tria hæc dedi
magiſtratus creare, leges ſciſcere, & de bello decernere quum rex uellet, neque tamen p
teſtatem horum abſolutam, niſi & ſenatus approbaſſet. Ferebat populus ſuffragium n
uiritim, ſed per curias conuocatus, & quod pluribus uiſum eſſet curijs, ad ſenatũ refereba
tur. Romulus etiam ciuitatis uires augere uolens, cauſam honeſtam commentus & re
in honorem dei referẽs, templum in loco umbroſo erigit, confugientibusq; ad illud ſpo
ſor factus eſt per ſpeciem religionis erga deos, nihil eos mali ab inimicis accepturos, & c
Fuit item & aliud inſtitutũ, ut ne captas bello urbes funditus euerterẽt aut in ſeruitute
redigerent, uerum miſſis in eas colonijs, pro portione aliqua regionis colonias Roman
Matrimonij lex. rum facerent urbes deuictas & reipublicæ participes. Legem de matrimonijs tuli
ut mulier uiro ſocia eſſet pecuniarum & cæterarum rerum, ſacrorum etiam, & ut uiuer
ad mariti ſui morem, domusq; ut ille dominus, ita & hæc domina. Morienti uiro ſine li
ris ſuccederet, ſui cum prole ęqua ſit illi pars ſua. Adulterij conuictã, uir & cognati ut ue
lent, necarent. Non licebat Romæ fœminis uinum bibere, quod & multis fuit ſe
lis ſeruatum. Vnde & dotale inſtrumentum inuen
tur, quo genitori ſponſæ maritus promittit, quoti
peperiſſet uinum illi octo primis diebus quãtum d
ceret bibendũ dare, & pariter de cõſilio medici qu
diu ægrotaſſet, inſuper feſto quoque ſolenni die p
tu illam unico oblectare. Cato cenſor conſtituit,
Vinum fœminis prohibitũ. propinqui fœminæ oſculum darent, quo ſcirẽt illi
temetum oleret. Exemplo enim id factum uide
Egnatij Metentini, quem cõſtabat uxorem, quod
num è dolio bibiſſet, fuſte occidiſſe, & fuiſſe à Ro
lo abſolutum. Atque hunc morem inualuiſſe pu
ut quoties maritus domum rediret oſcularetur ux
rem & filias, ſimul odore ipſo aduertẽs, an uinum
biſſent nec ne. Fuerũt autem ob id tam ſeueri in m
lieres uino perfuſas, quod ſcirẽt ebrietatem cauſa

eſſe & originẽ corporalis corruptionis. Permiſit quoq; Romulus parẽtibus omnẽ pote
tem in filios, ut ſcilicet illos ad officiũ cogerẽt pro ſuo arbitrio, ſiue uellent coërcere, ſi
uerberare, ſiue uinctos ruſtico operi detinere, uendere quoq; permiſit & occidere. At N
ma Pompilius, qui poſtea factus eſt rex, nonnihil remiſit de rigore harum legum, nempe
pater nullum haberet ius in filium à ſe elocatum. Fuit etiam conſtitutio facta, quod ſin
li tempore pacis labore campeſtri occuparẽtur. Admittebantur tamen commertia me
Religio deorũ. torum, præſertim earum rerum, quarum penuria in regione erat. Sed nec religionis ob
tus eſt Numa; erexit enim multa templa, altaria, idolorum imagines, conſtituitque fe
quaſdam, dies faſtos, oblationes & alia pleraque deorum miniſterio accommoda. O
nauit etiam ſexaginta ſacerdotes, qui occuparẽtur publicis deorum officijs, quibus ad
cti ſunt aruſpices & ſecretorum expoſitores. Factus autem Numa Pompilius rex, ſup
Dies faſti & nefaſti. addidit prioribus ceremonijs & alias obſeruantias, præſertim dies faſtos & nefaſtos, q
bus ſcilicet aliquid lege licebat aut non licebat agi, ſicut apud nos diebus Iouis & Ve
ris, ſolenni & prophano, aliquid licet aut non licet. Creauit præterea pro ſummo Io
Pontifice

ontificem, Flaminem dictum,ob id quod filo caput cinctum habebat,ſicut & alios duos *Flamines.* onſtituit pontifices pro honore Martis & Quirini. Longè tamen pontifex Iouis,qui &)ialis uocabatur,prȩcellebat alios duos pontifices, quapropter ſingulari ueſte ab alijs di ernebatur,parauitq; illi ſedem eburneam. Prohibuit quoque defleri puerum,ſi more tur intra triennium. Sin triennium exceſſiſſet,lugeret tot mẽſibus quot annos uixiſſet. x his legibus poſteris temporibus multæ ſunt abrogatæ & multæ aliæ inſtitutæ uſque ad tempora, quãdo Italia cœpit Chriſtum agnoſcere. Nam Tarquinio ex urbe eiecto, mu ta eſt regiminis forma, & pro regibus cõſules habere cœptum, quibus omnia inſignia ermiſſa, quæ fuerant & regum, præter coronæ & togæ uſum, adactiq; ſunt ciues ſacra- ento, ne mortalium quenquam amplius Romæ regnare paterentur. Senatorum nu- erus in trecentorũ ſummã expletus eſt. Leges Valerius tertius conſul tulit,quibus pro- ocatio à conſulibus ad populũ eſt permiſſa. Addidit quoque ut qui tyrannidem affecta- t, impune occideretur. Aerarium in quod publica pecunia reponeretur,Saturni tem-

plum conſtituit, populo ut duos quoque quæſtores crearet, permiſit. Creatus tamen non longe pòſt magiſtratus,à cu- ius imperio nulla fuit ꝓuocatio. Dictatoris ei nomẽ inditũ, *Dictator.* qui alio pacto creari non ſolebat, niſi quum uis aliqua ma- ior repente exorta, ingentem urbi cladem minitari uidere- tur: huic cæteros magiſtratus eligere licebat,ut,magiſtrum equitum,qui ſecundam poſt eum gerebat dignitatem,iunge baturq; dictatori ſicuti regibus tribunus. Deinde quoq; ple bi datum eſt, ut ſuum haberet magiſtratum, & hic tribunus *Tribunus.* plebis dicebatur, & tanta fuit poſtea ipſorum inſolentia, ut decreta conſulum & ſenatorum caſſarent, ſi eis non place- rent. Cenſores præterea creati duo. Tanta illis temporum *Cenſores.* ſucceſſu dignatio,tanta autoritas,ut omnis morum ciuilisq; diſciplinæ ratio ipſorum eſſet,priuata quoque & publica lo- ca cognoſcere, uectigalia populo Romano locare, cenſum agere,luſtrum condere,ſenatores è ſenatu remouere,notare infamia: quinto quolibet anno creabantur. Magiſtratus & alius ſuperadditus, qui ius diceret, prætorem uocant: huic omnis publici priuatiq; iuris poteſtate permiſſa,nouũ ius cõ dere & uetera abrogare facultas. Erat unus ab initio qui ur- nus dicebatur, quo non ſufficiente,pro peregrinis in ciuitatẽ uenientibus alius creatus peregrinusq́ue uocatus, quod plerumque inter peregrinos ius diceret. Permanſit hic ciuitatis ſtatus ad Iulij Cæſaris uſque tempora,qui monarchiam iterum indu xit. Porrò quales hodie mores Itali habeãt,ſatis conſtat. Mul- ti ſcribunt,papatum in Italia non parum mi- nuiſſe Chriſtianam diſciplinam.

Qualis ſtatus & forma regiminis fuerit ab antiquo in Italia ſub regibus, conſuli-bus & Imperatoribus.

COeperunt monarchiæ ut in plurimum ab exiguis initijs gradatimq́; ad ſummum aſcenderunt apicem, & deinde rurſum deſcreſcentes, ſenſim in arctos deuenerũt fines: qua rerum uiciſſitudine monemur inconſtantiæ eorũ quæ fiũt in terris. Ta-le incremẽtum & itidem decrementum habuit olim prima monarchia Babyloni-ca, ſub Nimrod fortiſſimo uenatore, & poſtea ſub filio eius Belo atque nepote Nino, ſub quibus uehementer creuit, ſed tandẽ cum ad ſummũ perueniſſet, corruit. Durauit autem annis 1234 & deinde ſciſſa eſt in Babyloniam & Mediã. Mediæ annumerata eſt Perſia. Di-uiſio huius monarchiæ durauit annis 304. Deinde ſub Dario & Cyro rurſum inſtaurata eſt monarchia, durauitq́; annis 191. Superueniẽte aũt Alexandro magno, defecit & ipſa. Paulo pòſt cœperũt Romani extendere pomœria regni ſui, paulatimq́; obtinuerũt ſum-mum orbis dominium. Sunt tamen qui aliter loquuntur de his monarchijs mundi, nempe ꝙ fuerint quatuor: prima fuit in Aſſyria, durauitq́; annis 1300. Deinde translata ad Me-dos manſit apud eos aliquot annis. Tertia exorta eſt in Perſia ſub rege Cyro, uel potius ut alij dicunt, altera translata eſt ad reges Mediæ & Perſiæ. Tertia fuit apud Græcos, & quarta initium ſumpſit ſub Iulio Cæſare Romano, creuitq́; uehementer ſub Auguſto ſuc-ceſſore eius. Cumq́; trecentis ferè annis in Italia conſtitiſſet, translata eſt per Conſtantinũ ad Græciã, ut infrà ſuo loco explicabitur. His obiter commemoratis, iam rurſum calamũ uertemus ad Romulũ urbis Romanæ cõditorem. Et quamuis ante eũ multi reges in Italia fuerint, ſex ſcilicet Latini, quorum nomina ſunt, Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus, Aeneas, & quindecim reges Albani, quorum primus uocatus eſt Aſcanius, penultimus Amulius, & ultimus Numitor: relictis tamẽ illis, exordiũ faciemus à Romulo, qui primus

Romæ conſtructio.

Romanorum fuit rex, atque unà cum Remo Romam extruxit, uel ut alij ſcribunt, urbem incœptã ampliauit, firmioremq́; reddidit, anno ſcilicet ante Chriſti natiuitatem 730. Du-rauit autem illud eius & ſuorum ſucceſſorũ regnum annis 250 uſq; ad annum ante Chri-ſti natalem quingenteſimum decimumtertium. Tunc dominatus conuerſus eſt in tyranni-dem, idcirco excluſis regibus crearunt Romani duos Conſules, penes quos omnis erat au-toritas: iſq́; regiminis ſtatus durauit multis annis, nempe ad annum ante Chriſti incarna-tionem quadrageſimum octauum, tunc Cæſares uſurparunt imperij gubernaculum. Fue-runt autem ante conſules ſeptem reges ſibi inuicem ſuccedẽtes, inter quos primus fuit Ro-mulus, ſecũdus Numa Põpilius, tertius Tullius Hoſtilius, &c. ſeptimus Lucius Tarqui-nius qui propter ſuperbiã & tyrannidẽ ſuam deſtitutus fuit regno. Hoc eodem tempore Sextus eius filius maximus natu miſſus ab eo in urbem, quæ Collatia uocabatur ob nego-cium quoddam militare, diuertit ad cognatum ſuum Lucium Tarquinium, Collatinũ co-

gnomine

omine, cuius uxor erat fœmina Romana pulcherrima, filia Lucretij illuſtris uiri, quæ
eundem tanquam uiri ſui cognatum hoſpitio excepit. At ille cum conaretur eius cor-
npere pudicitiam, putaretq; ſe nactũ commodiſſimã occaſionem, abiens poſt cœnam
mitũ & magnã partem expectãs noctis, ſurgit & uadit ad cubiculũ dormiẽtis iam Lu
tiæ, minaturq; ſe eam occiſurũ, ſi uel fugere uel emittere uocem conaretur, & duorum

illi proponit electionem, mortem ſcilicet cum dedecore aut ui-
tam cũ felicitate. Si inquit enitaris obſiſtere, ſeruare uolens pu-
dicitiam, ego te occidam, famulumq; unum mactãs, ponam ſi-
mul ueſtra corpora ac dicam, quod indecenter te in cõplexu ſer
ui deprehenderim & iniuriã cognati perſequutus fuerim. Hisq;
minis elegantem fœminam in hanc adegit neceſſitatem, ut ſtu- *Lucretiæ ſtuprum.*
prum uiolentum intulerit, exortoq; die & nefario deſiderio ex-
pleto abierit. Lucretia uero acerbiſſime ferens hunc caſum, ce-
lerrime aſcendens uehiculum Romam uenit, ueſte induta ni-
gra, & abſconſo ſub ſtola cultro, ingreſſaq; domũ patris & ge-
nua eius complectens, iubet aduocare amicos & cognatos, ut il
lis exponat grauem & intollerabilem cõtumeliam ſibi illatam.
lectisq; amicis & cognatis, narrat eis rem omnem & calamitatẽ, à principio incipiẽs,
eaque ſalutans patrem multasque ei preces & eis qui aderant adhibens, ne inultum fa
is relinquerent, ac deinde dijs laribusque ſupplicans, celerem dari ſibi migrationem e
, educit cultrum quem ſub paludamentis occultauerat, ne inquiens aliæ fœminæ adul
um admiſſuræ, excuſationis uelamen à me ſuſcipiant, dicentes: Lucretia quoque ta-
uid admiſit, unum uulnus pectori inferens trudit uſque ad cor gladium. Clamore au-
& luctu & comploratione muliebri domum omnem detinente, ipſa in gremio patris
itans, efflansque animam moritur. Aſſiſtentibus autem illic Romanis, adeo atrox
m eſt hoc facinus & miſerabile, ut una fuerit uox omnium, mori millies eſſe melius
libertate, quàm huiuſmodi contumelias à tyrannis negligere. Veniens autem Col-
ius maritus eius & miſerabile ſpectaculũ in propatulo iacens, corpus ſcilicet ſangui-
onſperſum, uidens, altè gemit, complectitur & oſculatur mortuam Lucretiam, allo-
baturq; ut uiuentem. Quod uidens L. Iunius cognomento Brutus, dixit: Innumera
s tu & cuncti amici tui tempora, per quæ ipſam defleatis, at nunc ipſam ut ulciſca-
conſideremus. Hoc enim tempus præſens poſcit. Cuius conſilio à tota urbe obtem
tum eſt. Excluſus enim Tarquinius à regno, creati ſunt in locum eius duo conſules *Conſulum officium.*
natus. Et in ea adminiſtratione manſit reſpublica Romanorum annis 460. creuitque
inium eorum ſupra modum. Et cum poſtea rurſum admitterent reges & Imperato-
imminutum eſt ſenſim imperium ipſum. Habuerunt Conſules regiam & ſummam
ſtatẽ, fuerunt q; primi & ſummi duces in exercitu, & ab eorum officio atque conſula *Tarquinius excluditur.*
pputatio fiebat annorum. Primi duo conſules uocati ſunt L. Iunius Brutus & Lu-
Collatinus. Prior eiecit collegam ſuum L. Collatinum, qui fuit de genere Tarquinio
& maritus Lucretiæ, & in locum eius delectus M. Valerius. Brutus uero qui regium
inatum expulit & primus creatus fuit conſul, breui tempore in ea floruit dignitate.
cum dux eſſet exercitus contra eos qui Tarquinio adhærebant, confoſſus lancea in-
. Horũ primorum conſulum temporibus Tribuni ſunt quoq; conſtituti, atq; cum ma *Tribuni.*
igrueret neceſſitas, creauerunt & Dictatorem, penes quem ſumma erat poteſtas in
ulum, durabatq; ſolum per ſex menſes. Erat extraordinarius magiſtratus, cuius tan-
at poteſtas, ut haberet ius animaduertendi in cuiuſcumque ciuis Romani caput, nec
prouocandi ius erat. Nec alio pacto creari ſolebat, quàm cum uis aliqua maior re-
e oborta, ingẽtem urbi cladem minitari uideretur. Fuit autem ad eam dignitatẽ per
us à quæſtura acceſſus per edilitatem, præturàm, conſulatum, & cenſuram, nõ quod
er per hos gradus iretur, explendusque eſſet numerus, ſed in dignitate poteſta-
hic erat ordo, ut in re bellica certi militiæ gradus, miles centurioni parebat, centu-
ibuno, tribunus legato, legatus conſuli, magiſter equitum dictatori. Legitima mi-
lecennium habuit, ſi nõ prius debellari cum hoſte contigiſſet aut miſſio aliqua inter-
et. Militaris ætas à decimoſeptimo anno in octauum & quadrageſimum decurre-

bat. Ciuitates aut ſociæ,aut coloniæ,aut municipia dicebãtur. Municipibus,aliȷs ciuita
cum ſuffragio data,aliȷs ſine ſuffragio. Coloni ut membrum ciuitatis erant & Romanis u
uebant legibus, municipes ſuis. In his decuriones erant,q̃d Romæ ſenatores. Purpu
patritium diſtinguebat ordinẽ ab equeſtri,aurũ equeſtres à plebeis. Hæc officia & hic ſ
tus regiminis Romanorũ durauerunt uſq; ad annũ ante Chriſtũ natum 48 & interim R
mani ſupra modũ extenderunt poteſtatẽ ſuã, ſubiȷcientes ditioni ſuæ multa regna & pro
uincias,non ſolum in Europa,uerum & in Africa atq; in Aſia. Domuerũt potẽtiſſima
illam Africæ urbem Carthaginem, quum Romæ æqualis eſſe contenderet, aut illam ex
cedere in potentia,quemadmodũ infra ſuo loco dicetur. Anno 58 ante Chriſtum n
tum factus eſt Romæ Iulius dictator, habens ſcilicet ſummam poteſtatem, & poſtea mi
ſus eſt contra Germanos,ut illos prælijs perdomaret. Veniens ergo cum exercitu ad Rh
Iulius cõſtruit pontes ſuper Rhenum. num,ſubegit omnes ciuitates quas in ripa occidentali inuenit. Extruxit quoq; ad Rhe
arces & firma præſidia atq; duos pontes,unum apud Vbios,qui hodie ſunt Coloniẽſes,
alterũ apud Menapios, hoc eſt,Geldrenſes, ut ſcilicet illi pateret iter ad debellandũ Ge
manos, etiamſi parum proficeret ſuis incurſionibus apud illos. Cumq; in decimũ annu
expeditionẽ illam produxiſſet, reuerſus eſt Romã cũ magna potẽtia, uſurpauitq; omne
urbis poteſtatẽ,etiã contra Romanorũ uoluntatẽ,ſed magno cõmodo eorũ, & ſine ſub
torũ ullo diſpendio. Inuidentes autẽ ei quidam Romanorũ hãc poteſtatẽ, cõſpirationẽ
facientes occiderunt eum. Ipſe fuit primus Cæſar à quo omnes Cæſares id nominis h
bent. Appellatus eſt autẽ Cæſar non ratione officij aut poteſtatis quã habuit,ſed ob hui
modi euentũ, q̃ mortua matre,& cæſo eius utero natus ſit. Alij uero alias afferunt rati
nes,negãtes matrẽ eius in puerperio cæſam, quũ matrem Aureliã habuerit,quã amiſit
Iulius Galliam ſubegit. tẽpore quando bellum in Gallia geſſit. Hic omnẽ Galliam nouem annis in prouinciæ fo
mam redegit. Germanos quoq; qui trans Rhenum habitãt primus Rhomanorũ fabrica
ponte aggreſſus,cladibus afficere ſategit. Aggreſſus eſt & Britãnos antea ignotos,ſu
rauitq;. In Macedonia uicit Pompeiũ cũ Ptolemæo rege. In Ponto ſuperauit Mitrida
in Africa Scipionẽ & in Hiſpania liberos Pompei. Triũphauit quinquies,primũ de G
lia,poſtea de Alexãdria,deinde de Ponto,de Aphrica & de Hiſpania. Noluit uocari re
ſciens Romanis ab antiquo tempore nomen regis eſſe inuiſum: perpetuus uero Dicta
appellari uoluit,quod nomen apud poſteros Cæſares,commutatum eſt in uocem Imp
toris. Conſtituto itaque imperio in Italia uſq; ad Conſtantinum magnum, nempe ad a
num Chriſti 330. fuit inde translatum in Græciam, & factum eſt Byzantium ſedes imp
rialis, dictaq; eſt urbs illa à Conſtantino inſtauratore eius Conſtantinopolis. Manſit a
tem ibi ſedes imperialis ad annos ferè quadringẽtos, antequam aquila biceps efficeret
id quod factum eſt anno ſalutis 776 quando Carolus magnus in eccleſia occidentali i
perialem obtinuit dignitatem, Græcis ſuum orientalem conſeruantibus Imperatore
Ante uero hunc Carolum magnum,licet Imperatores Cõſtantinopoli reſiderent, hab
runt nihilominus in occidente imperij adminiſtrationem, quam exequebantur uel pe
uel per alium ſibi uel ſanguine uel affinitate iunctum, quem & Cæſarẽ creabant: & is ſ
Aquila Romani imperij ſignum. tus regiminis durauit uſque ad Valentinianũ tertium. Dicarũt autẽ Romani aquilam
ſigno legionibus ſuis militaribus ſub Caio Mario cõſule in ſecundo eius conſulatu, ut
licet hoc ſigno eis adderent animum, quo fidentius aggrederẽtur hoſtem, ſicut aquila
trepide irruit in ceruos & dracones, ut ſuprà quoque oſtendimus. Porrò
ut ſcias quot Cæſares & qui in Italia imperio præfuerint,po-
nam nunc ordine nomina eorum atque recen
ſebo catalogum ſecundum ſuc-
ceſſionem eorum.

Nom

Nomina & numerus Imperatorum.qui

poſt Iulium primum in Italia rerum potiti ſunt.

1 **Iulius** Cæſar primum dictator Romanus ac deinde dux exercitus, triumphator et uictor multarum gentium, ac tandem Imperator Romani populi, menſe quintili creatus eſt Dictator, uel ut alij ſentiũt, natus eſt hoc menſe, atq; ob id reliquit menſi illi nomen ſuũ, ut hodie Iulius idẽ ſit menſis, qui olim quintilis. Hic dictaturam, quæ ſemeſtris dignitas erat perpetuam in ſe recepit, ad hæc Imperatoris prænomen decreto eſt ei à ſenatu datum, quod cupide accepit. Cum uero cognomen patris patriæ ſibi uẽdicaret, ſtatuamq; ſuam inter reges locaret, & in curia ſede aurea uteretur, diuinos honores ſibi fieri pateretur, inexpiabile odium incidit, potiſſimũ cum eò arrogantiæ ueniſſet, ut quæ loqueretur pro legibus haberi uellet, nec adeũtes ſe honore dignaretur ullo, conſpiratum eſt in eum & in curia 23 uulneribus interfectus anno ætatis ſuæ quinquageſimo ſexto. Habuit filiam ſed nullum filium, ideo C. Octauiũ ex ſorore nepotem hæredem inſtituit. Genealogiã eius ſequens pagina oſtendit.

Iulius menſis unde.

2 **Octauianus** patre Octauio ſenatore natus ſtipatus, ingẽti multitudine Ceſaris interitum uindicauit, & deinde confectis multis bellis, faſtigiũ imperij attigit rerũq; potitus eſt. Eius nominis magnitudine motæ om̃es ferè gẽtes, miſerunt legatos cum donis. A Germanis uero adeo ignominioſe acceptus eſt clade Loliana & Variana, ut conſternatus nihil ei illa cęde cruentius fuerit. Hic urbẽ pro maieſtate imperij ornauit, plurima publica opera fecit, tẽpla p̃ſertim ædesq; ſacras, annũ confuſum negligentia ſacerdotum, ad priſtinam rationẽ redegit, ſacerdotia reformauit, abuſus correxit, leges quaſdã retractauit. Fuit Romano populo perq; charus, paterq; patriæ conſenſu totius plebis uocatus. Dictus eſt quoque Auguſtus, cum poſt bella ciuilia prouincias ordinaſſet & imperium condidiſſet. Cumq; in ſenatu tractaretur an Romulus quaſi alter urbis cõditor dici deberet, ſanctius & reuerẽtius uiſum eſt nomen Auguſti, q; loca religioſa & inaugurata auguſta dicantur, ab auiũ geſtu aut ab auctu, hoc eſt incremẽto, quaſi auctũ Iouis ope imperium. Vixit autem hic Auguſtus annis 76 & regna[...]nnis 47. Ab eo dictus eſt menſis ſextilis Auguſtus, q; hoc menſe conſulatum inierit, [...]mphos in urbem intulerit, finisq; ciuilibus bellis impoſitus ſit. Ob has inquam cauſas, [...] hic mẽſis huic imperio feliciſſimus fuerit, placuit ſenatui ut ille Auguſtus diceretur.

Auguſtus.

[3] **Claudius Tiberius** Nero Cęſar, filius fuit Tiberij Neronis, cuius mater Liuia poſt genitũ Tiberiũ impregnata [...]guſto nupſit, tertioq; pòſt menſe Druſum Neronẽ in domo Auguſti peperit, q poſtea [...]ermania perijt. Tiberius uero ab Auguſto in filiũ adoptat⁹ eſt. Hic Illyricũ domuit, [...]ermania quã feliciter adierat triũphauit, mortuoq; Auguſto delatus eſt ei à patribus [...]cipatus, ſed pro quo ille antea arte & dolo contenderat. Aſſecutus eſt autem imperiũ

anno

anno 56 ætatis ſuæ. Verſipellis fuit & omnia diſſimulans. Tandem uero uitia diu diſſimu
lata detexit. Vnde ob nimiã uini auiditatẽ, pro Claudius Tiberius Nero, dictus eſt Cald
us Biberius Mero. Fuit portẽtoſæ libidinis ſenex, crudelis in filios, nepotes atq; amicos
tantamq; paſſim tyrãnidem in Romanos exercens, ut nulla dies à pœna hominũ uacare
Mortuus eſt in Cãpania anno ætatis 78 imperij uero 23 non ſine ſuſpitione ueneni. Mor
te eius lætatus eſt populus, ut pars clamaret, Tiberiũ in Tiberim projciendũ, pars orare
ſuperos, ne ulla ſedes mortuo nec inter impios dicaret, &c. Habuit uxorem primã Agri
pinam ex qua filium Druſum accepit, coactusq; eſt hãc grauidam inuitus dimittere ac Iu
liam Auguſti filiam ducere uxorem alteram, quam tamen poſtea ob adulteriũ interfecit.

4 Caius Caligula Germanici filius in exercitu natus et ed
catus, militibus admodũ charus, Tiberio mortu
cui tabificum ferebat dediſſe uenenum, in imperio ſucceſſit. Hic
uam ſuam atq; probroſam naturã in iuuentute adeò texit, ut poſt m
trem ſuam relegatam & in exilio inedia mortuã, ac fratrũ Neronis
Druſi calamitates, obliuioſum omniũ rerũ ſe ſimularet, cũctisq; o
ſequioſiſſimũ ueluti ſeruũ præſtaret, licet clam ganea obambularet
adulteria paſſim exerceret. Tãdem uero in tam uanã gloriã prolapſ
ut ſe adorari pateret, hoſtiasq; expeteret. Tum ſæuitiã in omnes propinquos exercuit:
berium fratrem ueneno interfecit, tres ſorores ſuas conſtuprauit, ſenatores multos oc
dit, concluſis nonnunquam horreis populo famem induxit. Optabat ſæpe exercituum
dem, famẽ, peſtilentiã, incendia, hiatũ aliquem terræ, ut ſua tempora redderentur inſign
ra. Libidinis erat inexplebilis ac luxuriæ portentoſæ in mares & fœminas. In talem cru
lem beſtiam cõſpirationes multæ factæ ſunt, & tandem una fœlicem ſortita exitum. N
30 uulneribus confectus interijt anno ætatis 29. cũ imperaſſet triennio & decẽ mẽſibu

Genealogia Cæſarum, quæ in Nerone

defecit. Maior ſcriptura conſanguinitatem, minor
uero affinitatem indicat.

L. Cæſar
1 Iulius Cæſar, *Cornelia uxor* — Iulia filia
Iulia *M. Actius maritus*
Actia *Octauius maritus*
Liuia Druſilla uxor Auguſti poſterior
2 Auguſtus *Scribonia uxor prior*
Druſus *Antonia Octauiæ filia*
3 Tiberius *Iulia Auguſti filia uxor*
Iulia *M. Agrippa maritus*
5 Claudius
Octauia
Britannicus
Germanicus *Agrippina neptis Auguſti*
Druſus. *Agrippina uxor*
Tiberius
Iulia
Agrippina
Caius
Lucius
Agrippa
4 Caius Caligula
Nero
Druſus
Iulia Agrippina *Domitius maritus*
Iuli
fili
Ne
ty
Marcellus maritus
Octauia *Antonius alter maritus*
Marcellus
Antonia *Druſus Auguſti priuignus maritus ut ſuprà.*
Agrippina
ci filia oppid
rum fuit nata
deinde Agri
lonia denom
nem accepit.

uguſtus aſſumpſit nomẽ Cæſaris maioris auũculi, eoq́; deinceps uti maluit ꝙ paterno.
uia Druſilla duos filios ad Auguſtũ attulit, quos ex Tiberio Nerone genuerat, qui pri
ni Auguſti fuerunt. Tiberius Imperator habuit primam uxorem Agrippinam
Agrippæ filiam, ex qua Druſum filium accepit, quam grauidam coactus eſt inuitus di
ttere ac Iuliam Auguſti filiam ducere alteram uxorem, ſed quam paulo pòſt cœpit odio
ere, eiusq́; tædio ab urbe ſeceſſit. Poſt mortem uero Auguſti ſoceri eam ob adulterij
pitionem interfecit. Claudius Imperator quintus inter multas uxores ultimã du-
Iuliam Agrippinam fratris filiam, & filium eius Neronem priuignum ſuum Domitij
um adoptauit in nomen familiæ, eiq́; filiam Octauiam collocauit. Filium uero eius Bri-
nicum, Nero poſtea ueneno ſuſtulit.

5 **Claudius** Tiberius frater Germanici & patruus Caligulæ, cum Caius occiſus eſſet & inter milites tumultus exortus totam urbem commouiſſet, timẽs ne & ipſe raperetur ad ſupplicium, ſeſe occultauit, inuẽtus ductusq́; ad palatiũ urbis Imperator à militibus creatur. Cum autem ſenatus de communi libertate aſſerẽda cogitaret, multitudo uero unum rectorem expoſceret, à militibus Imperator eſt factus anno ætatis quinquageſimo. Initio principatus geſſit ſe in cunctis tam ciuilem ut omnium in ſe fauorem ac amorem traheret. Priuatis tamẽ inſidijs infeſtabatur, ut non
i in eum cõſpirarent. Curã urbis habuit maximam. Fuit natura ſæuus ſanguinariusq́;,
nenta quæſtionum ac pœnas parricidarum coram aſpiciẽs, gladiatorijsq́; ſpectaculis *Claudij ſæuitia.*
imũ delectatus, cõuiuijs & libidini in fœminas plus nimio deditus. Extinctus eſt uene
54 ætatis anno, imperij uero decimoquarto.

6 **Nero** filius Domitij Aenobarbi & Agrippinę filiæ Germanici, priuignus Claudij, unde et poſtea Claudius Nero uocatus eſt, Claudio ſucceſſit in imperio procuratione matris ſuæ Agrippinæ, quã tamen filius poſtea necauit. Hic primũ quinquẽniũ liberalitate, clemẽtia ac comitate ita exegit, ut omnes principes ſuperaret. Prauos mores emẽdauit, ſumptibus ſuperfluis modum adhibuit, & multas bonas leges tulit: ſed mox Impatoriæ dignitatis oblitus, ſeſe muſices ſtudio adeo addixit, ut in ſcenam prodire concupiuerit & in theatro publicè cantauerit, certaueritq́; agonali certamine, & paulatim petulantiam, libidinem, auaritiam atq́; crudelitatem detexerit. Crepuſculo pileatus popinas inibat circumq́; uicos uagabatur, ob- *Neronis malicia.*
quosq́; aut uerberibus aut uulneribus dehoneſtans, cloacisq́; immergens, ut ſæpe pe
um uitæ adiret. Cõmeſſationibus ita inſeruiuit, ut è medio die ad mediam noctẽ epu-
rotraheret, inter ſcortorum ſedens cœtus, pueris abutens & nuptis. Agrippinam ma
inceſtauit ac contaminauit. Britannicũ ueneno è medio ſuſtulit. Deinde uarijs mo
ggreſſus eſt matrem ſuã ut illam quoque interficeret, at cum illa ſemper euaderet, ſub
tãdem percuſſores qui eam occiderent. Vt uero Agrippina uidit centurionem ſtrin
n ferrum, illa uterum protendens, exclamat: hic uenter ferro eſt fodiendus qui mon-
n tale tulit, miniſtrumq́; rogauit, ut utero dirum enſem conderet. Ilico ictibus mul-
uulneribus confecta eſt. Tum Nero perfecto ſcelere, ut quidam tradunt, ſpectauit
pidus occiſæ matris cadauer. Multos præterea affinitate ac propinquitate ſibi con-
os crudeliſſime interfecit. Senecam quoque præceptorem ſuum & Burrum magi-
n ſuum ueneno ſuſtulit. Quin et in ſenatores ita deſæuijt, ut eum ordinem è republica *Nero incendit urbem.*
laturum minaretur. Nec populo quidem ac mœnibus patriæ pepercit. Vrbem ipſam
dit, cauſatus ædificiorum deformitatem ac uicorum flexuras, durauitq́; incendium
ex diebus & noctibus ſeptem, quod è turre tyrannus proſpexit.
q́; Galliæ & Hiſpaniæ defeciſſent, & ille audiſſet Galbam ſalutatum Imperatorem
ercitu, furibundus cogitauit uniuerſum ſenatum ueneno per cõuiuia necare, incen
ırbẽ & feras immittere in populum quo difficilius defenderetur. Sed deſperatione
ritus cum ab omnibus derelictus eſſet amicorumq́; fores omniũ cõcluſæ, nec quiſq́;
repertus

repertus qui eo petente ſibi ceruicem amputaret, prȩceps pro currit ſeſe immerſurus Ti
ri. Sed cum auocaretur à quodam & audiret ſe hoſtem à ſenatu iudicatum & ab equitib
inquiri, ferrum iugulo adegit, anno ætatis 32 cum tredecim annis & menſibus octo imp
raſſet. Habuit autem uxores tres. Primam Octauiam filiam Claudij principis, quam
ſterilem dimiſit & tandem interfici iuſſit. Poſtea duxit Pompeam Sabinam, quæ antea h
buerat Rufum Criſpinum, cuius filium Criſpinum Nero occidit. Tertiam accepit Sta
liam Meſſalinam, cuius maritum trucidauit ut ea potiretur.

7 Sergius Galba in adoleſcentia liberalibus diſciplinis & iuri operam ded
conſulatum per ſex menſes geſſit, Africam proconſul biennio o
tinuit Tarraconenſem Hiſpaniā octo annis rexit, auditaq́ꝫ morte Neronis ab exercitu I
perator ſalutatus eſt, quū annorū eſſet 73. Sed paulo pòſt, nempe menſe ſeptimo ab æn
lo ſucceſſore ſuo Othone, trucidatus eſt, familia & diuitijs non multis Romanis inferic

8 Otho uir ſplendidis ortus maioribus, apud Neronem t
ta potētia creuit, ut omnium ſecretorum partice
fuerit. Prouinciæ Luſitaniæ præfectus, ſumma moderatione adn
niſtrauit. Poſtea omni officio atq; ambitione uſus, militū animos
merebat atq; beneficio deuinciebat, ut palā omnes prædicarēt hu
ſolum ſucceſſionis imperij dignum. Sed cum paulo pòſt German
exercitus cōtra Othonē coniuraſſent & in Vitellij uerba iuraſſe
ille pugione ſibi mortem conſciuit, anno ætatis 38. imperij uero n
nageſimoquinto die. Fuit uir ab adoleſcentia ſemper mollis & ef
minatus atque imberbis.

9 Aulus Vitellius poſt tranſactam adoleſcentiā om
bus probris contaminatus eſt apud Caiu
Claudium & Neronem. Ventri enim dedítiſſimus fuit, & cū
mel cibi uiniq́ꝫ meridiani eſſet plenus, à militibus Imperator
lutatus eſt in Colonia Agrippinenſi. Paludatus dehinc præ
dente claſſico urbem introijt cum armato exercitu, diuina hu
naq́ꝫ iura commiſcens, nobiliores condiſcipulos & æquales ſu
ad imperij ſocietatē pellectos blanditijs, occidit, deſæuijt in p
beios, in equeſtrem ordinē & in alios quoſcumq;, dicēs ſe pa
Luxus Vitellij. re oculos, quum quis corā ſe interficeretur. Luxuriæ, libidini
delicijs ita deditus fuit, ut uentri omnem operam dare genitus uideretur. Cibis uſus eſt
quiſitiſſimis & qui non niſi maximis impenſis è remotioribus locis comparari poterāt
etiam de eo ſcriberetur, ſi diutius uixiſſet, Romani imperij opes prȩcio menſarum abl
riſſet. Helluantem itaq; Imperatorem deſtituerunt octauo imperij menſe, atque in Veſ
ſiani iurarunt uerba, exercitus Mœſiarum, Pannoniæ & Syriæ. Hoc ubi reſciuit Vitelli
ut cæterorum retineret fauorem, omnia largitus eſt ſine modo, ſine menſura, blandim
tis uſus erga milites imperatoriæ dignitati indecentibus. At qui Romæ à parte Veſpa
ni ſtabāt, tantam uim Vitellio & eius complicibus inferebant ut ille in latebras fuge
ſed extractus & religatis poſt terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, laniata ueſte
minudus in forum trahitur fœdo ſpectaculo nullo illachrymante, quibuſdam ſtercore
cœno inceſſentibus, alijs incendiarium & patinarium uociferantibus, tandē ad gemon
ſcalas raptus, numeroſis ictibus confoſſus interijt, & inde unco tractus eſt in Tyberi
Perijt autem anno uitæ 57. imperij menſe octauo.

10 Flauius Veſpaſianus ex antiqua Flauiorum gente anno Chriſti 73 ad
peratorium faſtigium euectus eſt poſt multa officia fœliciter a
niſtrata. Vltimo autē cū tribus legionibus adminiſtrabat in Iudæa bellū Iudaicū cū Ti
lio maiore. Ioſephus uero dux belli Iudȩorū captus & poſtea opera Titi uinculis exu
Ioſephi Iudæi libri. ſeptē libros Iudaicȩ captiuitatis Imperatorib. patri ac filio obtulit, q publicæ biblioth
traditi ſunt. Et ob ingenij gloriam dehinc Romæ ſtatuā meruit. Electus itaq; eſt Veſp
nus in Iudȩa à militibus in Imperatorē, q inferiores eſſe noluerūt ijs qui in Hiſpania Ga
nū, qui in urbe Othonē & qui in Germania elegerāt Vitelliū. Veſpaſianus itaq; in urb
uerſus nihil habuit charius aut melius, q̄ afflictā nutantēq́ꝫ rem ſtabilire & ornare, m
licentiam ad nimiā audaciā progreſſam, reprimere, prouincias & ciuitates tumultuo
agen

ntes, coërcere, diſciplinam militarem eneruatam corrigere ac caſtigare. Sola pecu-
cupiditate culpatus eſt, adeò ut prorſus ſi auaricia abfuiſſet, antiquis ducibus par fuiſ-
Quidam tamen ſcribunt compulſum neceſſitate ob inopiam ærarij & clades urbium.
n per omnes terras quà ius Romanũ eſt, renouatæ à Veſpaſiano urbes ſunt cultu egre
quæ aut terræmotu aut incendio afflictæ corruerant. Perijt tandem uentris profluuio
o 69. ætatis, imperij uero decimo.

Veſpaſiani auaricia.

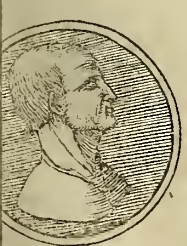
11 **Titus** Veſpaſianus, Veſpaſiani filius, ubi adoleuit in Germania et Britannia militauit, non ſine excellenti induſtria ac modeſtia. Vbi autem pater rerum potitus ad urbem cõtendit, Titus ad perdomãdam Iudæam relictus, crudeli oppugnatione Ieroſolymam fame, ferro & flamma cõfecit, annoq; ſecũdo principatus Veſpaſiani cepit octauo die Septembris. Deinde Romam ueniens, mox imperij particeps, tanta concordia imperium gubernarunt, ut nulla lyra conſonantiorẽ harmoniam reddere poſſet. Et licet ante ſuſceptum imperium uitijs ſubiacuerit, ut etiam à quibuſdã Nero dictus fuerit, tamen ubi patriæ curam ſuſcepit, incredibile eſt, quantũ quos imitabatur ante
ierit clemẽtia, liberalitate, honorificentia, pecuniæ contemptu, omniumq; uirtutum
:re, ut amor & deliciæ humani generis uulgo diceretur. Vnde ſæpe dicere ſolebat: Ne
lebet à facie principis diſcedere triſtis. Quadam autem die, in cœna recordatus nihil
iquam toto die præſtitiſſe, memorabili dicto, Amici inquit, diem perdidimus, quaſi ſi-
caret optimum theſaurum principũ eſſe fideles amicos, quibus eſſet quotidie imper-
la opera. Perijt autem poſt biennium & tres ferè menſes imperij, ætatis quinquage
ſecundo, febre correptus.

Titus hominũ delitiæ.

12 **Domitianus** filius Veſpaſiani, à paterna pietate ita degenerans, ut Caligulę & Neroni ſimilior eſſet quàm patri ac fratri. Varius circa adminiſtrationem imperij cõmixtis uirtutibus & uitijs, donec ingẽtia uitia uirtutes ſuperarent Sumptuoſiſſima ſpectacula edidit, inſtituit quinquennale certamen, fuit autor capitolinorũ agonum, ædificia multa publica fecit, bibliothecas incẽdio abſumptas reparauit, caſtrari mares uetuit, ius diligẽter dixit, aboleuit ſcripta famoſa, cupiditatis ab initio nullam ſuſpicionem habuit. Sed paulo pòſt cõuerſus eſt in ſæuiſſimum
inem. Nam interfecit plures nobiliſſimos ex ſenatu, adinuenit noua genera tormen-
m, adiecit animum ad rapinas, uerſabatur diu noctuq; inter meretrices. Cumq; terri-
cunctis & inuiſus eſſet, oppreſſus tandem eſt conſpiratione amicorum familiariũ at-
uxoris. Perijt autem anno ætatis 45 & imperij decimoquinto.

Cocceius Nerua natus ex nobiliſſima domo, uiſus eſt dignus principatu, quod mitiſſimo eſſet ingenio & ſummo loco natus. Conſti
eſt autem Romanus princeps cum ageret circiter ſexageſimum ſextum annum, &
o principatus mox clementiæ & liberalitatis indicia dedit. Mortuus eſt autẽ anno ætatis
xageſimooctauo uir probus & honeſtus.

14 **Vlpius** Traianus natus in Hiſpania, agens annum 42 ſuſcepit imperium apud Agrippinã coloniã. Iſte hoc ſemper egit, ut apud populum mitis, apud ſenatum ueneran dus, & omnibus eſſet uenerabilis, grauis nulli niſi hoſtibus. Hic Dacicus dictus eſt ob deuictũ Dacorum regem. Hic uarijs periculis in mari iactatus, cum Oceani naturam inueſtigare niteretur, nauigãtes fortè in Indiam conſpicatus, utinam (inquit) iuuenis eſſem, uireſq; ac robur ſuppeterent, in fines Indorum penetrarem. Mortuus eſt apud
iuntem Ciliciæ urbem, quæ & Traianopolis pòſt dicta eſt, cum imperaſſet annos un
ginti, menſes ſex & dimidio, anno ætatis 64.

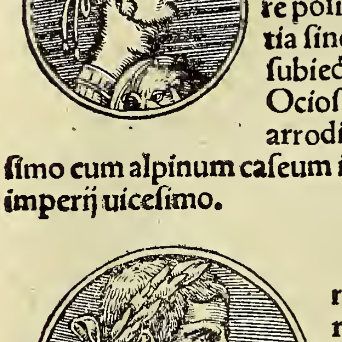
15 Pub.

15 Pub. Aelius Adrianus, cõſobrinus Traiani Impe
toris, cuius familia fuit ab Adria oppido a

Piceni, quod & mari Adriatico nomen dedit. Fuit ingenio a
& in græca lingua cõſummatiſſimus, ut à multis Græculus uo
taretur. Venãdi ſtudio uſq; ad inſaniam & periculum tenebat
Peregrinatiõis ita cupidus fuit, ut omnia quę legerat de locis
bis terrarũ, præſens uellet addiſcere. Multa in repub. reform
uit, & multa Romæ inſtaurauit, omnibus ſe benignũ & ciuil
exhibuit, pacis magis quàm belli cupidus fuit. Reges ad amic
as inuitauit, quos ad ſe uenıẽtes ita accepit, ut eos pœniteret
non uenerant. In Iudæa tum tumultus erat, quod uetarentur
Adriani perſpicax ingenium. tilare genitalia. Vno tempore ſcripſit, dictauit, audiuit & cum amicis fabulatus eſt. C
autem iam peragraſſet omnes pene partes orbis nudo capite, & in ſummis plerũq; imb
bus ac frigoribus, in morbũ incidit letalem, & miſerabili cruciatu affectus, inq; ultim
uitæ tædium delatus, gladio ſe trãsfigi à ſeruo petijt, uenenumq; à medico popoſcit. T
dem Baias petijt ubi & perijt.

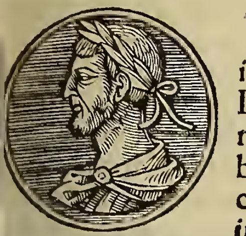
16 Antoninus Pius, adoptatus ab Aelio Adriano,
tura clemẽtiſſimus, uultu placidus,

ma cõſpicuus, ſtatura decorus & longus, ſobrius, largus & inge
clarus. Hic cum in ſenectute incuruaretur, tiliaticijs tabulis in pe
re poſitis, faſciabatur, ut rectus incederet. In uictu eius erat opul
tia ſine reprehenſione & parſimonia ſine ſorditie. Tanta diligen
ſubiectos ſibi populos rexit, ut omnes ſub eo prouinciæ floreren
Ocioſis ſalaria ſubtraxit, dictitãs, nil eſſe crudelius quàm remp. ab
arrodi qui nihil in eam ſuo labore conferunt. Perijt anno ſeptua
ſimo cum alpinum caſeum in cœna edens auidius, nocte reiectaret, febre correptus, an
imperij uiceſimo.

17 Marcus Antoninus uerus & Lucius Cõmo
Antoninus, æqua poteſtate adminiſ

runt imperium, quum hucuſq; ſinguli Auguſti à C. Iulio Cæ
re annis ferè ducentis præfuerint imperio. Fuit autem Marc
Antoninus uir omnium uirtutum & ſanctitate uitæ pręcipu
cœleſtiſq; ingenij, in omni uita philoſophiæ deditus. Ama
quoq; uenationẽ, pugilum luctamina, paleſtras, ludos circẽ
curſus, aucupatus, & pilæ ſtudium. Defuncto Pio Imperato
hic à ſenatu coactus regimen publicum capere fratrem ſibi
ticipem in imperio deſignauit. Fuit tamen hic frater uitijs &
xui ita deditus ut magis porcũ ageret quàm Imperatorem. Adepti ergo imperium it
ciuiliter ambo geſſerunt, ut lenitatem Pij nemo deſideraret. Mirabili enim cura & pro
dentia temperauerũt ambo grauiſſima incõmoda urbis, quæ inundatio Tyberis fecit,
multa urbis ædificia corruere & animalia periere & fames grauiſſima ſubſecuta eſt. C
terũ poſt multa geſta prælia, quũ fratres Imperat. ſimul iter facerent cõtra Marcomãn
alter apoplexia tactus perijt in itinere, alter uero, nẽpe Marcus Antoninus deinde rem
blicam tenuit, filiumq; Commodum Cęſarem fecit, clauſitq; ultimum diẽ anno imper
uitæ uero 61. Et uix dici poteſt quantum urbs audito mortis nuncio, publico luctu cõ
mœrorem induerit.

18 Commodus filius Marci Imperatoris, à pueritia turpis, improbus,
delis, libidinoſus, ſcurram ſe & gladiatorem magis qu
Imperatorẽ oſtẽdit. Paulò maturior ætate omne genus ſceleris perpetrauit. Senatũ ip
Flagitioſus Imperator. uelut abiectũ mancipiũ ita cõtẽpſit, ut honores, præfecturas ac dignitates per ſeruos a
bidinũ magiſtros uendiderit. Inter trecentas concubinas, quas ex matronarũ meretric
delectu ad formæ ſpeciem collegerat, in palatio per conuiuia & latebras debacchaba
pudentiæq; tantæ erat ut muliebri ueſte in theatro publicè ſedens ſæpiſſimè biberit, in
gladiatores pugnauerit, multa ferarũ millia cõfecerit ſua manu, licet aliâs debilis eſſet.
terum cum urbem tanquam ſuam coloniam incẽdi iuſſiſſet & populum in amphithea
inter

nterimi præcepiſſet, factæ ſunt in eum conſpirationes, uenenum'cꝫ ei propinatum, ſed cum
llud inefficax eſſet, ſtrangulatus eſt. Sic omnibus incõmodus Cõmodus expirauit anno
itæ 32. imperij uerò decimotertio.

19 Aelius Pertinax ſexagenario maior Imperator ſaluta
tus eſt poſt interfectũ Commodũ, licet nomen
imperij tanquam rem inuidioſam & ſenectutem cauſando recuſaret.
Imperatorijs poſſeſſionibus nomẽ ſuum inſcribi prohibuit, dictitans
non eſſe illas proprias imperantiũ, ſed cõmunes Romanorũ & pu/
blicas eſſe. Lætus tamen præfectus prætorij, qui eum imperatorem fe
cerat, quod ſæpius reprehenderetur ab eo, conuocatis militibus, qui
inter uina & epulas conſilia inierunt, Pertinacem in palatio confodit
:xto imperij menſe. Sic perijt uenerabilis ſenex, cui fuit imperatoria ſtatura, facies uenu/
ta, eloquentia mediocris & blandicies innata.

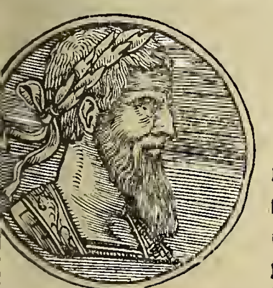

20 Iulianus patria Mediolanẽſis, audita morte Per
tinacis, ſedato'cꝫ tumultu in urbe qui à
populo ob eius cędem excitus fuit, ingeſſit ſe militibus edicen/
tibus imperium uenale, emercatus'cꝫ imperium, magno militum
comitatu armis munitus in aulam deducitur. Ac tum primũ cor
rupti ſunt militum mores, fœda'cꝫ & inſatiabilis pecuniæ cupi/
ditas, & contemptus imperatoriæ maieſtatis inoleuit, cum nul/
lus crudeliter interfecti principis uindex exiſteret, & nemo em
ptum nundinatum'cꝫ imperium prohiberet. Vbi autem Iulianus
imperium eſt adeptus, delicijs cõtinuo crapulæ'cꝫ deditus, circa
npub. indiligẽs, uitam molliſſimã traduxit, ſpe ſua militibus fruſtratis. Nam fidem pro
ſſorũ nõ impleuit, nec publico ærario pepercit. Inuiſus ergo militibus atcꝫ ſenatui, abro
tũ eſt ei ſenatus autoritate imperiũ, Seuerus'cꝫ Imperator appellatus. Tũ miſſis à ſenatu
i eum occiderẽt, inter fœdas cõplorationes ab omnibus deſtitutus obtruncatus eſt, cum
peraſſet mẽſibus duobus. Vixit aũt annis 56. uir ſenex, guloſus, aleator, ſuperbus, &c.

Imperium emi tur.

21 Seuerus in Lepti ciuitate Africe natus, ſtudiorum cauſa Romam uenit, tan
dem'cꝫ poſt quęſturam & pręfecturã imperator eſt appellatus, quo
npore & Peſcennius niger à Syriacis legionibus Imperator eſt ſalutatus. Congreſſi er
apud ſinum Iſſicum, ubi quondam debellatus eſt Darius ab Alexãdro magno, inſignis
ta eſt ſtrages, interijt'cꝫ Niger, ac breui omnis familia eius eſt extincta. Sic ille imperiũ
gis metu quàm beneuolentia retinuit, ut eſſet Imperator uerus nominis ſui, pertinax &
ierus. Mortuus eſt tandem Eboraci in Britannia ſenex, anno imperij 18. ætatis 89. Fuit
bellicoſus, liberalis, literatus, ac inſignis mathematicus, crudelis tamen adeò, ut ſena/
iudicauerit illum aut naſci non debuiſſe, aut mori, quod & nimis crudelis & nimis uti/
reipublicæ uideretur.

Seuerus nimis crudelis & nimis utilis.

22 Marcus Aurelius Ãntonius Baſſianus filius Seue
ri Imperatoris, in pueritia blandus, inge/
nioſus & affabilis: egreſſus autem pueritiam, adeò mores immu
tauit truculentior factus, ut eum quem puerum nouerant, multi
eſſe non crederent. Contra uerò frater eius Geta fuit uir probus,
moderatus & lenis, tractans honeſtiora ſtudia, placidus & huma
manus in optimos quoſcꝫ. Conabatur mater conciliare diſcor/
des fratres ſed nihil proficiebat, cum fraternũ odium indies gli/
ſceret, & paratæ inſidiæ ueneno non procederẽt, quod utercꝫ eſ/
ſet curæ ac diligentiæ ſingularis in cibo potu'cꝫ ſumendo. Tan/
n Antonius irrupto fratris cubiculo, nihil eum tale expectantem, ſupra matris pectus
lto undantem ſanguine ſæuus obtruncat. Poſtea enormem militibus largitionem tam
ummis quàm in annona donat, cuius magnitudine illecti, uulgata iam cæde fratris, u/
n illum declarãt Imperatorẽ. De hinc Rom rediens, ſæuijt in fratris domeſticos, & in
ſcuncꝫ qui opibus excellebãt, ut bona eorũ raperet. Occidit etiam Papinianũ iurecon
um quòd parricidiũ excuſare noluerit. Peroſum autẽ ſe ſentiẽs, relicta Roma ad ripas
ſſit Danubij, ubi Germanos ſibi aſſociauit, habitu'cꝫ Germanico ſępe inceſſit, ſicut &

Parricidium fratrum.

t cum

cum in Macedoniã ueniſſet, geſtauit habitum Macedonicũ, & Alexandro ſimilẽ ſe fecit. Cumq́ paſſim ſæuiſſet in Alexandrinos & Parthorum populum, in Meſopotamia per Martialem centurionem pugione perfoſſus eſt, dum ſubligacula deduceret uentriſq́ one ri ſubleuando intenderet. Sed Martialis à cuſtodibus corporis dum fugam molitur, milli libus eſt confoſſus. Vixerat autem Baſſianus annis 43. imperauitq́ annis ſex.

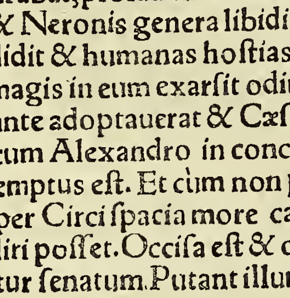
23 **Opilius** Macrinus homo obſcurus, malis artibus educatus, quibus & ad præ fecturam primum eſt euectus & deinde ad imperiũ. Senatus tamen odio Baſſiani eum libenter accepit, ſperans ipſum mitiorem futurũ. Macrinus uerò ſciens Antoninorũ nomẽ magni eſſe momẽti atq́ amabile apud milites, iuſſit filium ſuum quoq appellari Antoninum, incitauitq́ milites ad Parthos, ut ſordes ac infamiam aboleret ma gnitudine uictoriæ, habito conflictu interemptus eſt, defectu legionũ quæ ad Varium He liogabalum confugerant, quem cognouerant eſſe filium Antonini Baſſiani. Occiſus eſt autem & filius eius, quem Antoninum appellare decreuerat.

24 **Antoninus** Varius Heliogabalus ſtupro ex An tonino genere natus, dum Antoni nus pater à Macrino interficeretur, fugit ipſe in Iouis templum ueluti in aſylum. Deinde aſtu matris declaratus eſt Imperator & occiſus Macrinus à militib. quibus mater profuſas dedit lar gitiones. Nactus itaq́ imperium nuncios miſit Romam, ſimulq figuram numinis Heliogabali Iudaici in tabula pictam (unde ip ſe Heliogabalus dictus) ſeq́ ſanguine Antonini Baſſiani geni tum denunciãs, deſideriũ ingens ſui fecit, ſtatimq́ in ſenatu pri ceps appellatus. Ipſe primus Cæſarum fecit mulierem, hoc eſt matrem ſuam in ſenatu conſulum occupare ſubſellia. Quæ (Symiamira dicta) ſenatus co ſultu de legibus matronalibus quo ad ueſtitum & ornatum tulit plurima & ſententiã d xit. Sed cum ipſe ꝑ cũcta obſcœnitatis uicia impuriſſimus ueluti ſus in uolutabro ſeſe im mergeret, ſtatim milites pœnituit quòd in Macrinũ conſpiraſſent & hunc principem fec ſent, atq́ ideo conſenſerunt in Alexandrum conſobrinum Heliogabali. Nam Heliogab lus omnes honores, dignitates, magiſtratus ac poteſtates per libidinum miniſtros admin ſtrabat, profanabat ſacra populi Rom. inceſtabat Veſtales uirgines, conabatur Caligul & Neronis genera libidinũ non modo æquare uerum & excellere. Oreſtam ciuitatẽ cor didit & humanas hoſtias ſacrificauit. Cumq́ ob crudelẽ uitam omnibus eſſet inuiſus, tu magis in eum exarſit odium militum, quum Alexandrum conſobrinũ ſuum, quem paul ante adoptauerat & Cæſarem fecerat, trucidandum quibuſdã præcepiſſet. Et cùm no ll cum Alexandro in concordiam uenire, à militibus in latrina ad quam confugerat inte emptus eſt. Et cùm non poſſet cloaca excipere cadauer ob anguſtũ foramen, tractum e per Circi ſpacia more canini cadaueris & in Tyberim tandem abiectum, ne unquã ſep liri poſſet. Occiſa eſt & cum eo mater Symiamira, cautumq́ eſt ne unq́ mulier ingreder tur ſenatum. Putant illum quatuor annis tenuiſſe gubernacula Romanæ maieſtatis.

Mulier recipi tur in ſenatũ.

Crudelitas He liogabali.

25 **Alexander** conſobrinus Heliogabali, mat ſcilicet Iulia Mammea ſorore S miamiræ natus, & in literis ac militari diſciplina optimè inſtit tus eſt, ac ob animi uirtutes ei nomen Antonini magni datu ob ingentem autem animi uigorem contra militum inſolent Seueri nomen à militibus inditũ eſt, Recepto enim à ſenatu A guſti nomine, ſenatum & equeſtrem ordinem perpurgauit, i puros & infames ab aulico miniſterio abiecit, poteſtates ac m giſtratus uendi nõ eſt paſſus, multis ciuitatibus terræmotu o rutis, ad inſtaurationẽ pecuniam ex uectigalibus dedit, paup rum filios publicè aluit, neminemq́ ab alio damnum ferre permiſit, ſed omnibus operib præſcripſit illam legem naturæ: Quod tibi nõ uis fieri, alteri ne feceris. Et quanq́ ſeuer mus eſſet in milites, nullum tamẽ delictum atrocius exiſtimabat quàm furtum, appella fures Reipub. hoſtes. Cùm autem Germanicum bellum immineret, cõſcripto exercitu Gallum profectus eſt, ibiq́ à militibus quòd ſeuerior eſſet trucidatus à Maximino du anno ætatis 29. cùm imperaſſet annis tredecim.

Pientiſſimus Imperator.

Maxi

26 **Maximinus** Thrax,à puericia paſtor,demum ob corporis uaſtitatẽ ac robur prima ſtipendia ſub Seuero fecit, inter ſtipatores corporis ſui in aulam locatus, quòd magnitudine corporis conſpicuus & uirtute inter milites clarus eſſet. Ferus erat morib. aſper, ſuperbus, corpore procerus & uorax, magnitudine corporis tanta ac fortitudine, ut quidam eum Herculem alij Achillem uocarent. Interfecto autem Alexandro Maximinus è corpore militari ſiue decreto ſenatus ab exercitu Auguſtus appellatus eſt. Primum quidem milites non uirtute regebat ſed præmijs atque lucris exercebat. einde in omnes cœpit eſſe crudelis præſertim in nobiles, quo ſuam ignobilitatem tege ,ut crudelius animal in terris eſſe non diceretur quàm hic Cyclops. Quoſdam enim crucem adegit,quoſdã feris obiecit,alios fuſtibus uerberauit ſine delectu dignitatis,uo is barbaricam ſuam humilitatẽ uiolentia & crudelitate nobilitare & imperium ſuum re ere ſæuitia. Omnes enim generis ſui cõſcios,ignobilitatis tegendæ cauſa interemit. Vn & plures in eum factæ ſunt conſpirationes, tandemq́ cùm Aquileiã obſideret & duces quos ſuos trucidaret, in odiũ exercitus ueniens, unà cum filio à militibus trucidatus eſt caſtris,pater ſexagenario maior,& filius uigeſimũ annum agens. Deinde omnes in uer Maximi Balbini & Gordiani iurarunt,uenientesq́ Imperatores Romam receperunt ſe palatium. Talem exitum ſortitus eſt Maximinus crudelis cùm triennio imperaſſet cum o ſuo.

Maximinus crudele animal.

27 **Maximus** qui & Pupienus & Decius Gelius Balbinus cùm Maximinus adhuc uiueret dicti ſunt Auguſti. Et ueniens Maximus cum omni exercitu Romam, decreti ſunt ei plurimi honores. Quod cùm Balbinus ægrè tuliſſet, exortæ ſunt inter eos tacitæ diſcordiæ. Et Maximini exercitus utrunq́ odio habuit,quòd quem ipſi imperatorẽ fecerãt occiſus eſſet, illi aũt eis à ſenatu dati eſſent,qui urbem & populũ regerent,leges optimas cõderent & res bellicas diſponerẽt. Quocirca dolebãt milites, tantã eſſe autoritatẽ apud ſenatum. Quærebãt igitur occaſionẽ,ut ambos iderent,quę tum demum inuenta eſt,cùm ipſorum intelligerent inter ſe diſcordiã. Cùm ẽ Maximus contra Parthos & Balbinus contra Germanos eſſent profecturi, ludis qui dam ſcenicis milites tumultum excitarunt in palatio contra Maximum, gliſcenteq́ ſe ione militum,ambo ſunt de palatio deturbati ac per mediam ciuitatem ad caſtra raptati occiſi cùm annum unum imperaſſent.

8 **Gordianus** amabatᷓ memoria Gordiani aui ſiue patris à militibus,quòd ij militari morte perierant pro ſenatu populoq́ Romano. cùm is ſolus regnaret, inter populum & milites ac ueteranos pax roborata eſt & finis li inteſtini fuit. Profecturus autem ad bellum Perſicũ quod tum imminebat,duxit uxo ,ne contemptibile eius uideretur imperiũ, tranſiensq́ per Mœſiam quicquid hoſtium hracijs reperit, deleuit, fugauit & expulit. Inde per Syriam in Antiochiam uenit,quæ à Perſis tenebatur, triumphauitq́ de hoſte. Erat tunc in exercitu Philippus quidã, qui rdianum in odium militum duxit,circumuenitq́ milites artibus ut ſe imperatorem po ent,quòd Gordianus nimium iuuenis eſſet,nec regere tantum exercitum poſſet. Impe nigitur Philippo mandatum eſt,ut ille cum Gordiano pariter imperaret. At ille ſuſce imperio in eam ſuperbiã uenit,ut Gordianum nec in imperatoris nec in alicuius ducis o habere uellet, imo cùm amorem populi & ſenatus circa Gordianũ conſideraret,cura llum occidi cùm regnaſſet annis ſex,ætatis anno 20.

Marcus Iulius Philippus Arabs, humili genere ortus, uirtute rei militaris clarus Romam uenit & ſub cæſaribus militauit, cumq́ Gordiano tra perſas profectus,primũ præfectus creatus eſt,ac deinde de imperio cogitans, Gor num Imperatorẽ circumuenit ac de imperio deturbauit, clamq́ occidi mandauit. Et ſcri s ſenatui literas, dixit Gordianũ morbo extinctum & ſe ab exercitu Imperatorẽ crea . Deceptus ſenatus credidit, ipſumq́ Auguſtum appellauit. Hic ſeculares celebrauit os,quòd eſſet milleſimus annus urbis conditæ,uenationesq́ dedit,ubi feras omnis ge

neris conſecerat. Gordianus enim pro Perſico triumpho elephãtes, alces, tigres, leones
Peregrina ani leopardos, hienas, camelopardalos, onagros, equos, & innumera alia animalia uoto pu
malia ducun= blico reſeruauerat, ut natali urbis triũpharet, quę ille ſecularibus ludis atq; Circenſibus d
tur Romam. dit & occidit. Gladiatorum prętereа paria mille in circo maximo exhibita. Et ſcenicos l
dos in Pompei theatro tribus diebus, totidem'q; noctibus peruigil populus ſpectauit, fa
bus atq; lychnis tenebras uincentibus. Et cum multitudo ſolẽnibus ludis intenta eſſet, in
cendium ex luminaribus in curia diuagatum eſt. Theatrum Pompei exarſit, & ei propin
quum theatrum centum columnarum. Hæc & alia multa ludis ſecularibus exhibuit, lic
Chriſtianus eſſet. Primus enim Cęſar, nomen eſt profeſſus Chriſti. Interim tamen dicitu
Chriſtianus im deterior fuiſſe punica fraude, texiſſe'q; ſcelera ſub ſpecie cultus Chriſtiani nominis. Sed
perator. militibus Veronæ cæſus anno imperij quinto.

30 **Decius** clariſſimis in Pãnonia inferiori natus parentibus, à cunabulis ſpe bonam præbuit futuræ indolis, mox'q; uirtutes cum ætate creuerun quibus ampliſſimas aſſecutus eſt dignitates, non ambitione neq; emptis ſuffragijs. A mi tibus Illyricianis primum Imperator eſt factus, deinde à ſenatu Auguſtus appellatus. C gente autem ſenatu, conſortem imperij ac Cæſarem fecit Decium filium ſuum. Vixit a nis quinquaginta regnauit'q; cum filio ferè biennio. Senatus luxit eum ac eius nomi Decianas in Auentino thermas ędificauit. Fuit princeps in omnibus laudandus, ſi à Ch ſtianorum ſupplicijs abſtinuiſſet.

31 **Gallus** Hoſtilius Imperator factus eſt à legione quæ integra manſit in præl Scytharũ. Qui enim ſuperfuerant, ad hunc cõfugerunt ueluti ſeruat rem reliquiarũ Romani exercitus. Hic ignominioſum fœdus percuſſit cum Scythis, tũc reſpub. Rom. primũ accepit iugum ſeruitutis Scythicæ. Cum'q; paulo pôſt Aemilianus milite Cęſar ſalutaretũ & Gallus motus illos uellet opprimere, interfectus eſt cũ filio an ætatis ſuæ 47. Sed paulo poſt cum Aemilianus tribus menſibus imperaſſet, fuit & ipſe i terfectus. Gallus uero imperauerat duobus annis.

32 **Valerianus** & Galienus filius eius Imperatores f cti ab exercitu qui in Rhetia & Nori fuit, pater quidem uitã ad ſenium uſq; incorruptã duxit, ſuperatus eſt à rege Perſarum. Sic eñ fuit captus, ut ignobili ac perpetua ſeru tute apud Parthos cõſenuerit. Quoad eñ uixit Sapor rex Perſaru eo incuruato pedem ceruicibus eius imponẽs, equũ aſcẽdere ſoli erat, pro ſcabello eo uſus. Galienus uero cum audiſſet patris capti tatem, mox in delicias lapſus gaudebat & omnia negligẽter ageb
Imperator fit Tunc exercitus cõgregatus facit Macrianũ cum filijs Imperatores. Quibus in oriente o
ſcabellũ regis ciſis, Valens imperium aſſumpſit, qui in Achaia proconſul fuit. Galienus uero interim
Perſarum. no, mulierculis, popinis, lenonibus ac mimis deditus erat. Reſeruauit tamen eum fortu diutius quàm oportebat. Ad quintumdecimũ enim annum peruenit cum Valeriano pat qui ſeptem, ipſe uero ſolus octo annos regnauit, fuerunt'q; ſub eius imperio 30. Imperat res in diuerſis locis à militibus electi & omnes interfecti ab æmulis ſuis,

33 **Claudius** Flauius Imperator, è Dalmatis genus trahens uir morum gr tate inſignis, uitæ fuit integerrimæ, proceræ ſtaturæ & ex no familia ortus, adeo moderatus in cibo & potu, ut omnibus eſſet admirationi. Geſſit qu ſe in repub. ut eius ſtirpem ad imperium ſenatus principes'q; eligerent. Hic Daciam recu rauit, barbaros uicit & fudit præſertim Scythas & Gothos impetũ in res Romanas fac tes. Poſt hæc in morbum incidens interijt cum duobus tantum regnaſſet annis.

34 **Aurelianus** in Pannonia obſcura familia natus, à pueritia omnis ocij & inertię impati nullũ permiſit abire diem in quo nõ pilo & ſagittis ſe exercuerit. dulta uero ætate fuit procerus ſtatura, neruis ualidiſſimis, uini ci paulo cupidior, libidinis rarę, gladij agitandi ſtudioſus, ſeueritatis menſæ, diſciplinæ ſingularis, erumpentes Sarmatas attriuit, repul Gothos, tandẽ mortuo Claudio Imperator factus. Et cum Marco ni tantum Romanis incuſſiſſent terrorem, ut iam de urbe ſua deſp rent & magnæ in urbe excitarentur ſeditiones, uenit Aurelianus in urbem ut illos com

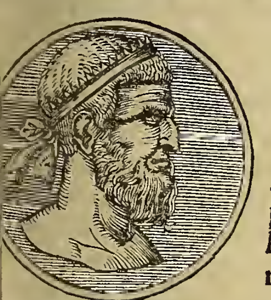
ſce

ſceret,interfectisq́ꝫ aliquot nobilibus ac ſenatorib. inciuilius imperio uſus eſt,adeo ut iam timeri non amari inciperet. Compoſito dehinc urbis ſtatu ad orientem profectus eſt,par- taq́ꝫ uictoria in Europam rediīt,triumphumq́ꝫ Romæ egit. Poſtea uero in orientem reditu- rus,inter Heracleā & Byzantium à notario ſuo interemptus eſt,quòd princeps eſſet ſeue- rus,truculentus,ſanguinarius & Imperator magis neceſſarius quàm bonus. Regnauerat autem ferè ſex annis. *Magis neceſſarius quam bonus.*

35 Annius Tacitus occiſo Aureliano uir egregius & reipub. cōmodus à ſena- tu eligitur Imperator. Fuerat autem interregnū ſex totis menſibus. Cum enim exercitus nullum haberet principem qui Aureliano conferri poſſet,retulit ele- ctionem ad ſenatū, ſenatus uero eam reiecit in exercitum, quod ſciret milites ægre eos acci- pere quos ſenatus elegiſſet. Reluctatus eſt autem diu & multum Tacitus quod iam ætate eſſet propemodum decrepita & corpore ualetudinario. Suſcepto autem imperio uitæ fuit parciſſimæ, & ualidior in ſenectute, adeo ut etiam ſenex minutulas literas ad ſtuporem le- geret. Nunquam noctem intermiſit,qua non aliquid uel ſcriberet uel legeret. Ob breuita- tem autem temporis nihil præclarum geſſit. Interiīt enim ſexto menſe. Tunc Annius Flo- rianus Taciti frater uir imperandi cupidus, mox ſine ſenatus autoritate quaſi hæreditariū arripuit imperium,ſed uix duobus menſibus in eo lætatus, Tarſi à militibus eſt occiſus. *Imperator ſtudioſiſſimus.*

36 Probus è Pannonia oriundus,quum adoleſcēs eſſet patrimonio moderato, uirtutibus ſeſe clariorem effecit,multaq́ꝫ ultra Danubium fortiter & ſtrenue geſſit. In Africa contra Marmaridas fortiſſime dimicauit, Carthaginem à rebellio- ne uindicauit & multa præclara geſſit. Quapropter cum omnibus militibus admirationi eſſet,delectus eſt ab eis in Imperatorem. Poſt multa autem bella feliciter geſta,tandem bel- lum Perſicum parans in Illyrico à militibus ſuis per inſidias eſt interemptus,quod nunquā militem ocioſum pateretur,dicens,annonam gratuitam militem non comedere debere, & quod iactabat breui milites fore neceſſarios,cum iam totum penè mundū Romanis ſubie- ciſſet orbemq́ꝫ pacaſſet. Interemptus eſt autem anno imperiī ſexto. *Orbem Romanis ſubiecit.*

37 Carus Narbonæ natus & Romę literis educatus,per militares gradus creuit uſq́ꝫ ad imperatoriā dignitatem, & bellum Perſicū quod Probus para- rat cum omni belli apparatu aggreſſus eſt. Et niſi fulmine ictus concidiſſet, regnum Per- ſarum ſubuertiſſet. Mortuo itaq́ꝫ Caro, traditæ ſunt rerū habenæ filio eius Numeriano. At ſocer eius Arrius Aper cupiēs inuadere imperium,generum nihil tale timentē occidit. At paulo pòſt Diocletianus quem exercitus Imperatorē fecit manu ſua cōfodit Aprum,uin- dicans necem Numeriani. Tunc Carinus frater Numeriani uolens inuadere Diocletianū, ab eo in Dalmatia occiſus eſt,homo impudentiſſimus, & omni libidinum genere deturpa- tus,quem & pater ob eius nimiam libidinem ſæpe cogitauit è medio tollere, eiq́ꝫ abrogare imperium & cæſaris nomen.

38 Diocletianus Dalmata natus ex parentibus obſcuris uicto Carino Augu- ſtus eſt appellatus & à ſenatu magno honore exceptus. Quū au- tem in diuerſis mundi partibus inſignes excitarent tumultus,plu- resq́ꝫ undiq́ꝫ ſurgerent tyranni,in Gallia,Britannia, Aegypto ac Italia, Diocletianus prudenter animaduertit conſorte imperiī o- pus eſſe,quo & imperium firmaret & pacem ubiq́ꝫ redderet,unde Maximianū Herculeū legit, quo cum imperiī habenas æquo iure mira cōcordia gubernauit. Obtemperauit eñ Maximianus Dio- cletiano tanquā filius patri ac minor maiori, nec unquā eius reſti- tit uoluntati. Cum aūt Diocletianus in oriēte plurimas nactus eſſet uictorias, maximus ei à ſenatu decretus triūphus cum inclytis cognominib, populorū à ſe deuictorū. Qui- non cōtentus,diuinos ſibi uſurpauit honores,uoluitq́ꝫ adorari, & pedes exoſculādos omnibus exhibuit. Aureo quoq́ꝫ & gēmato curru triumphauit, ſplendidius multò q̄ uete- rum quiſpiā. Senio autem cōfectus decreuit imperio ſe abdicare & priuatus uiuere, quod fecit Nicomediæ,quo die & Maximianus Mediolani depoſuit imperiales faſces. Impe- rarunt uero annis 20. & Diocletianus poſt depoſitum imperiū manſit priuatus Salonis ruſticę indulgens annis 10. Fuit uir ſagax admodū & ingenio acer,in Chriſtianos tamē ſæuè impius & crudelis, qui multa millia occidi iuſſit. Porro Maximianus fuit uir ſeuerus *Diuinos expetit honores.*

t 3 ciuili-

ciuilitatis expers,ſtolidi ingenij,libidinoſus & qui ægrè depoſuit imperium. Genuit uero
Maxentium,quem poſtea milites prætoriani Imperatorē fecerūt,& ad quem ſe pater con/
ferens,ſperabat reſumere faſtigium imperij.Sed cum ſibi non ſuccederet, profectus eſt ad
generum Conſtantinū qui eius filiam Fauſtam habuit,conabatuŕq; per inſidias illum impe/
rio deturbare.Quod ubi Fauſta filia cognouit,reſerauit marito,patri ſcilicet maritū pręfe
rens. Gener itaq; apud Maſſiliā illum obſedit ac uiuum cepit,iuſſitq́; genus eligere mor/
tis.Ille uero fractis laqueo ceruicibus occubuit,homo ſanguinarius & crudeliſſimus in
Chriſtianos.

39 **Conſtantius** poſt abdicatum à Diocletiano imperiū, factus eſt impera/
tor in Gallijs,Hiſpanijs,Italia & Africa, Galerius uero ob
tinuit imperium in Illirico,Græcia,Aſia & Oriente. Habuit aūt Conſtantius uxorem He/
lenam obſcuri generis,fœminā tamen ſanctā, ex qua Conſtantinū Imperatorē genuit.Ha
Helena ſancta. buit & Theodoram Maximiani priuignam , ex qua ſuſtulit Conſtantiū patrem Iuliani,ac
Conſtantiā,uxorem Licinij Imperatoris, conſumptusq́; morbo anno eius imperij 13. Hic
Chriſtianis ſupra modum fauiſſe dicitur. Galerius uero quem Diocletianus adoptauerat
& Cæſarē fecerat, tradita ei filia Valeria, eximius fuit bellator, proſpereq́; pugnauit in o/
riente. Prætoriani uero milites interim fecerunt Imperatorē Maxentiū, qui tamen non ut
Cæſar ſed ut tyrannus ſumma ſæuitia gubernauit, qui Seuerum Rauennæ captum occidit
anno eius imperij 2. Tunc Galerius fecit imperij conſortem Liciniū, ipſe uero paulo poſt
Maxentij crudelitas. ob ſæuam in cunctos libidinē ac in Chriſtianos horrendā crudelitatem in morbum incidit
ac conſumptis genitalib. defecit.Nam ulcus inguinibus innatum uirilia exedit,marceſcen
teq́; tota illa corporis parte uermes pullularunt,remedia deerāt,medici deſperauerūt.Fœ
tor enim tam intollerabilis erat, ut nullus omnino,ne medicorū quidem ullus,propius ac
cedere poſſet. Igitur digna morte tandem perijt,cum ſolus regnaſſet annos duos,cum C
ſaribus uero & imperij conſorte annos ſedecim.

40 **Conſtantinus** natus patre Conſtantio & matr
Helena, à patre in Britannia age
te creatus eſt Cæſar & ſucceſſor.Prætoriani tamen milites Romæ Im
peratorem fecerunt Maxentiū,qui & mox cum ſumma ſæuitia imper
tauit in urbe,pleroſq́; claros uiros occidit,bona rapuit,uectigalia n
ua inuenit,uirgines ſtuprauit,& caſtiſſimis matronis uim intulit,ine
tinguibilis libidinis & corradēdis pecunijs inexplebilis.Interim uer
Conſtātinus uocatus à ſenatu ad deturbandū Maxentium, qui iam
matre ad Chriſti fidem erat inductus, uenit in Italiā,pugnā initurus cum tyranno. At cum
ille confugeret in urbem,iuſſit iuxta Miluium pontem fluuiū ſterni nauibus ad decipula
cōpoſitis,ut inſequentē hoſtem ludificaret ſubmergeretq́;.Sed ille prior antè exercitū ſu
Foueā fecit alteri & incidit in eam. furibund⁹ è portis proruit urbis, immemorq́; fraudis à ſe fabrefactæ, pontē cum paucis a
greſſus in profundū mergit̃ cum equo,nec uſquā cadauer eius poſtea eſt inuentū.Perijt a
tem tyrannus ille ſexto imperij ſui anno.Poſtea Conſtātinus Liciniū Imperatorem perſ
quutus,in Gręcia apprehendit & interfecit.Quas pœnas luit homo ſanguinolentus &
cors propè ſeptuagenarius , cum imperaſſet annis ſedecim. Fuit & alius Cæſar in orien
Maximianus,quem alij Maximinū appellant, qui cōtra Chriſtianos ſumma truculentia
oriente deſæuijt.Sed cum aduerſus Licinium res nouas in oriēte moliret̃,rupto fœdere
preſſus eſt,poſtq́; imperauerat annis ſeptem. Conſtantinus uero fecit Cęſares filium C
ſtantinum & nepotem ex ſorore Licinium iuniorem Licinij filium, ipſe uero omnē orbe
gubernabat,ex omnibus bellis uictoriā reportabat, & ſemper proſpera uſus eſt fortun
Vnde ſtatuit urbem ſui nominis ædificare, delectoq́; Byzantio & ductis rite foſſis, urbe
in medio cōdidit & à ſe Conſtantinopolim denominauit,imperij ſedemq́; conſtituit an
imperij ſui 25. qui fuit annus Chriſti circiter 336. Fuit antiquū Byzātium, quod à Pertina
Conſtātinopolis fit ſedes imperij. & Galieno penè euerſum fuerat,ſed à Conſtātino firmiſſimè munitū & multis monimē
exornatū,quæ ex omni orbe in eius dedicationē aduecta ſunt,adeo ut D. Hieron. ſcrib
Conſtantinum omnes penè urbes nudaſſe,ut nouam Romam exornaret. Ex arce em̄ q
fuerat Ilij tranſtulit palladium,ex Troade æneam ſtatuam Apollinis mirandæ magnitu
nis,ex Roma Coclidem columnā Porphyreticā, quam uarijs ſignis circundatā in foro
pidibus ſtrato locari iuſſit.Sed non diu hęc ornamenta cōſtitere propter frequentes ter
mo

notus & barbarorũ irruptiões. Studuit hic princeps nutrire artes bonas, præcipuè ſtudia
iterarũ, ſcribere, meditari, audire legationes & querimonias prouinciarũ. Senex uero So- *Pietas Conſtãtini.*
ſropolim urbem petiјt, ut aquis calidis ſenile corpus foueret, & priuſquã ſe ablueret medi
i pharmacum dederunt, miniſtri uero corrupti precio ab affinibus nocua immiſcuere. Ille
ıtrepidus poculum ebibit, & paulo poſt incidit in morbum quo & tandem extinctus eſt.

41 **Conſtantius** Conſtans, & Conſtantinus fratres & filij Conſtãtini ma
gni ex teſtamẽto imperium ſuſceperunt atq; inter ſe par-
ti ſunt. Conſtantino obuenerunt Gallia, Hiſpania, Britãnia, Ibernia, & quicqd terrarum
t ultra alpes. Conſtans uero tenebat Italiã, Africã, Illyricum, Dalmatiã, Macedoniã, &
ıchaiam. Conſtãtino autem cedebat Thracia & quicquid à freto Propontidis Aſiam uer
ıs in orientem protendit. Conſtãtinus uero hac diuiſione nõ cõtentus, bellum ciuile mo
t contra Conſtantẽ, ſed uictus apud Aquileiam confoſſus eſt, anno ętatis 25. quum non-
ım triennnio imperaſſet in Gallijs. Tunc Conſtans potit rerũ in Gallijs, ſed poſt aliquot
ınos & ipſe cęſus factione Magnentij, anno 13. imperij, Magnentio reliquit imperiũ. Fuit
it Magnẽtius obſcuris ortus parentib. uir legendi ſtudio prõptus, ſermone acer, animi tu *Magnentius*
idi, & artifex ad occultandã audaciæ ſpecie formidinem. Conſtantius audita cæde fratris *arripit impe-*
nit ex oriente & manus conſerens cum Magnentio uictor euadit, cęſiq; fuerũt in eo bel *rium.*
ſuprà 54. millia pugnatorũ. Euaſit tamen Magnentius & uenit in Italiã. Reparatoq; de-
ıo exercitu, tentauit euentũ, ſed uictus fugit Lugdunũ, ſibiq; ipſi mortem cõſciuit, menſe
perij 42. Habuit tunc Conſtãtius in oriente conſortem imperij Gallum nomine, qui cum
eleratiſſime uiueret, 4. imperij ſui anno interẽptus eſt, ſicq; rerũ ſolus Conſtantius poti-
s eſt. Poſt hęc Mediolani Iulianũ patruelẽ Galli fratrẽ Gallijs pręfecit, Cęſarẽ fecit adop
itq;, & ſororẽ Helenã uxorem dedit, mortuus tandem febri ardente anno imperij 38.

42 **Iulianus** filius Conſtantij Conſtantini Magni fratris, bonæ indolis puer,
ab initio apparuit, & inſtitutus in Chriſtianiſmo, cœpit inde fidei
e deſertor, quin & cõtra Chriſtianos edidit librũ, quẽ tamẽ argutiſſime Cyrillus epiſco
s Alexandrinus confutauit. Gallijs primũ fuit præpoſitus, unde & in cãpis Argentora-
ıſibus in paucis militibus infinitas hoſtiũ copias deleuit. Cum itaq; re bene geſta in Gal *Iulianus iuxtà*
ſæpe hoſtes pfligaſſet ultraq; Rhenũ coëgiſſet, cõcordi aſſenſu à militib. uocatus eſt *Argentinam*
perator & auguſtus. Erant tunc domandi & profligandi Perſæ qui per 60. fermè annos *pugnat.*
ıiſſima cædiũ monumenta in oriente fecerãt, Romanis exercitibus ſępe repulſis atq; de
is. Cum his ardebat Iulianus cõgredi & in flore ætatis Parthicũ nomen affectabat. Itaq;
n ingenti apparatu uenit Conſtãtinopolim & hinc trãſmiſſo Boſphoro à Chalcedone
comediã proceſſit, quę tum terręmotu corruerat, inde Antiochiã perueniens hyemauit
. Sequenti uere Hieropolim profectus in Meſopotamiã ſigna mouit, atq; hinc traiecto
uio pugnã iniјt cum Perſis, acceptoq; letali uulnere & manu cruore repleta ut Deo no-
blaſphemaret, in aërem ſanguinẽ proijciens dixit: uiciſti tandẽ Galilæe, uiciſti. Sic enĩ *Viciſti Galilæe*
riſtũ uocare ſolebat, cum Chriſti cultores impios Galilæorũ appellaret filios, ipſe im-
ſimus & fraudulentiſs. cum nominis contumeliã ſe eis inferre ſic putaret. Cumq; pau-
m ſanguine uacuatus circa noctis ferè mediũ ſpiritus deficeret, popoſcit aquã, epotaq;
gida aqua, uita ſolutus eſt cum imperaſſet ſolus annum unum, menſes ſeptem, ab eo au
quod Cęſar fuit annos ſeptem. Hic quanquam Chriſtianos nimium inſectaretur, ſan
ne tamen abſtinuit. Chriſtianos ſchola tum prohibuit, ne doctores artium liberalium
nt, unde materia deeſſet & paulatim ingenium fidei defendendæ.

3 **Iuuianus** ſeu Iouinianus eligit Imperator à militibus, quum Iulianus in ex
ercitu oriẽtali interiјſſet, licet paulo ante cum Iulianus lege ab ex
tu exegiſſet Chriſtianos, cingulum militiæ deſerere quàm Imperatori obtemperare ma
ſet. Electus autem Romanum exercitũ traiecit ultra Tigridem fluuium, ibiq; ictum eſt
lus pacis ad annos 30. non ſine calamitate Romani imperij, datis obſidibus nobilibus.
tituit deinde Iuuianus ſacerdotes & epiſcopos, præſertim Athanaſiũ magnũ, qui prius
Conſtãtio & Iuliano pulſi erant. Cumq; ueniſſet ad locum qui eſt inter Bithyniam & *Athanaſius rẽ*
athas, nocte mortuus inuentus eſt cum imperaſſet menſibus ſeptem, anno ętatis 33. *ſtituitur.*

4 **Valentinianus** ab exercitu Nicææ in Bithynia eſt Imperator electus,
atq; Valens frater collega imperij deſignatus. Valens
Conſtantinopolim concedens bella geſſit in oriente, Procopium deuicit & occidit.

Poſtea Arrianus factus Chriſtianis orthodoxis multa incōmoda intulit. Valētinianus ue
ro Saxones Germanię populos tumultuātes domuit, ubi & Gratianū filiū appellauit Au
guſtū. Paulo poſt apoplexia tactus uoce amiſſa ſenſu integer expirauit anno ætatis 55. im
perij uero 11. Hic fuit erga Deum ualde pius & à iuſticia nunꝗ alienus. At Valens cum in
ſua hęreſi perſeueraret & multa bella contra Gothos gereret, tandem magna clade uictus
& in fuga uulneratus ſagitta decidit ex equo, acceptusꝗ eſt in uile tugurium circa Hadria
nopolim, iuxta quod palearum ſtrues erat cumulata, quod igne ſuppoſito in flāmas ſolu
Valens hæreticus.
tum, Imperatorem Valentem abſumpſit. Locus enim ſeptus ab hoſtibus, quia primo imp
tu capi nō potuit, dum uictor Alanus Imperatorem perſequitur, inſcius illic eum latere, i
gnem iniecit quo concrematus eſt. Perijt aūt anno ætatis 50. imperij 16. Anno Chriſti 378

45 Gratianus filius Valentiniani Imperatoris, à patre inſignibus imperij e
ornatus, princeps religioſus erga Deum, pudicus ac uerecu
dus, liberalis & comis in proximū, fecitꝗ participem regni Valentinianū fratrē. Fuit Gr
tianus admodum iuuenis, quando immenſa hoſtium multitudo irrupit in Galliam, cui ob
Apud Argentinam cæduntur Germani.
uiam profectus, fudit circa Argentoratū triginta millia Alemānorū. Deinde miſit Theo
doſium magiſtrum militum cum exercitu contra Gothos in Thraciam, & re bene geſta fe
cit illum conſortem imperij, tradito ſibi oriente cum Thraciæ imperio. Gratianus uero do
lo & inſidijs Maximi, cum annis regnaſſet 15. anno ætatis 29. interijt. Valentinianus iuue
nis in orientem ad Theodoſium properans, ab eo liberaliter eſt exceptus, admonitusꝗ n
ſectaretur Arrianā perfidiam. Theodoſius quoꝗ ingentes copias ordinauit contra Ma
mum tyrannū, cepitꝗ eum circa Aquileiā & occidit. Valentinianus uero ab Italia in Ga
lias profectus, dum Viennæ negligentius moraretur, fraude Arbogaſti Alanorum pręfe
cti noctu in cubiculo ſtrangulatus eſt anno eius imperij 18.

46 Theodoſius Imperator Traiano moribus & corpore perſimilis fui
tam uultu ꝗ ſucceſſu. Nā & eminēs utriuſꝗ fuit ſtatur
par cæſaries, ingentes oculi, uterꝗ comis ac clemens. Vinolentiā tamen & triumphādi c
piditatem plus deteſtatus eſt Theodoſius ꝗ Traianus. Ipſe imperiū Rom. ꝗd negligent
trium principū & diſſenſione partiū dilaceratū erat, rurſum inſtaurauit, filiosꝗ conſort
imperij fecit. Arcadiū orienti & Honorium occidenti præfecit. Ipſe uero Mediolani con
nuit, ex ſenio in morbum incidens defunctus eſt anno ætatis 60, imperij autem 17. Corpu
eius fuit Conſtantinopolim translatum ibiꝗ ſepultum, & diuus Ambroſius habuit fun
brem orationem poſt obitum eius.

47 Arcadius orientis & Honorius occidētis factus eſt poſt mortē patris I
perator, erantꝗ ambo filij iuuenes quū imperiū capeſſerent
undiꝗ plures orti ſunt tyrāni & duces mali, Alaricus ſcilicet in oriente, Gildo in Africa
poſt eum in eadē prouincia Maſcezel, Stilico in occidente, per quos Gothi irritati dirip
runt Romā & ferè totam Italiā, quod tamē Honorius homo ſocordis ingenij parum cu
uit, etiamſi Conſtantinū militiæ magiſtrū cum exercitu miſerit contra Vuallem regem G
thorum ad liberandas Gallias, ſed qui à Gothis circa Arelatū occidit. Morit quoꝗ Arc
dius cum regnaſſet annis 13. ſuperſtite filio Theodoſio, qui regnū paternū poſtea admin
ſtrauit. Mater eius Eudoxia fœmina arrogans & ſuperba, cuncta ſuo arbitrio agebat. C
Io. Chryſoſtomus in exilium mittitur.
ſtigata autem ob id à uiro ſancto Io. Chryſoſtomo, induxit maritum Arcadiū, ut uiro ſa
cto exilium indiceret. Qui ad deſerta Armeniæ delatus indignāte populo quód tantus
ſine cauſa exilio mulctaret, cum diem obijſſet, haud prætereunt tres menſes ab eius obi
cum & Auguſta diuina ultione morit. Tempore em̄ partus, fœtu in utero mortuo, in aſ
rimis doloribus & cruciatibus mortua eſt. Interim uero Honorius in conſortem imperij
cepit Conſtantium, cui & ſororem deſponſauit, qui magna indole ſuſtulit tyrannos a
domuit barbarorū impetus, qui Galliam, Britanniam & Hiſpaniam infeſtabant. Sublat
tamen eſt Conſtātius immatura morte ſeptimo menſe poſtquā Cæſar appellatus eſt. N
longe póſt Honorius quoꝗ mortuus eſt cum regnaſſet annis 31. nulla ſuperſtite prole.

48 Theodoſius orientis & Valentinianus occidētis Imperator, ſub id
tempus Rom. rexerūt imperiū. Theodoſius fuit filius
cadij & Eudoxię, fecitꝗ Valentinianū conſobrinū ſuum Cęſarē, uir Chriſtianiſs. lōgo
perij potentatu afflictus, tandemꝗ febre ſolutus, cum regnaſſet annis 48. Nam cum Ho
rio patruo regnauit annis 21. & cum Valentiniano genero 27. Valentiniano itaꝗ imper

plur

plurimi hoſtes in occidente & Africa ſurrexerunt, quibus neqꝫ uiribus neqꝫ conſilio undi-
que obſiſti potuit, incumbentibus undiqꝫ barbaris, Genſerico in Africa, Attila Hunorũ re
ge in Europa, qui Rom. imperium cupiebat ſubuertere & Gallias occupare, & Theodori
o Gotho in Gallia. Confoſſus eſt aũt Valentinianus conſilio, ut aiũt Maximi (qui & ſta-
tim arripuit imperiũ) poſtqꝫ imperauit annis 30. Vixit plurimũ Rauennæ, eſtqꝫ ab eo urbs
ipſa cum murorũ refectione, tum publicis exculta ędificiis, factaqꝫ caput 14. urbiũ. Fuit
hic Valentinianus ultimus Imperator occidentis, donec poſteris temporib. Carolus Ma-
gnus rurſum Imperator eſt factus. Durauit hæc imperij diuiſio, à Cõſtãtino magno ad Va
lentiniani huius tertij tempora annis circiter 120. ad annum ſcilicet Chriſti 456. quãdo or
his monarcha Conſtãtinopoli regnãs orientis Imperator dicebãt. Huic uero additum col
legã Cęſarem qui Romę rebus præſidebat, occidentis Imp. dicebant, cõfuſoqꝫ ordine mul-
ta geſta ſunt, præſertim poſt Valentiniani tempa. Multi ẽm cõſtituti ſunt Imp. aliqñ quidẽ
ab Imperatorib. Conſtantinopol. aliquando à ſenatorib. Rom. & aliqñ à milite quem Im-
perator Conſtãtinopol. habuit in Italia. Quin & ſummus dux belli nõnunqꝫ deſignauit Im
peratorẽ, quidã etiã ſua autoritate arripuerunt imperiũ. Quibus tamen omnibus ſuum in-
ſtitutũ infeliciter ceſſit, quum nullius ſtabile & diuturnũ fuerit regnũ. Aut ẽm cito interfe-
cti ſunt, aut expulſi, aut ſua ſpõte depoſuerunt imperiũ, uidentes res Romanorũ indies ire
in pręcipitiũ. Horum autẽ nomina fuerunt, Maiorianus, Seuerianus, Anthemius, Oreſtes
dux exercitus imperialis, qui filium ſuum Auguſtulũ fecit Cæſarẽ in Italia. Recte quidẽ is *Auguſtulus.*
dit Auguſtulus, infelicis ominis nomen ſortitus, ſub quo auguſtiſs. impium in tantas fuit
redactum anguſtias. Videntes autem extraneæ nationes, Italiã penitus neglectã ab Impe
ratore Conſtantinopolitano, cœperunt moliri res nouas, & contra Romanum imperium
inſurgendo libertatẽ ſuam aſſerere. Exortæ ẽm ſunt bellaciſſimæ Vandalorũ, Gothorum,
Francorum, Longobardorũ & Herulorum gentes, unà cum multis alijs, qui ubi proprios
ſibi ſuis reges creauerunt, contra occidentis Imperatores armis ſumptis rebellarunt.

Romanum imperium inuaditur a tyrannis.

VBi Valentinianus Romæ à ſuis occiſus fuit, ſurrexerunt multi tyrãni, Romã & im
perium ipſum inuadentes, quorum prmus fuit Maximus ciuis Romanus, quem
Genſericus Vandalorũ rex ex Africa euocatus trucidauit. Quem ſubſecuti ſunt
& alij multi, qui ex imperio latrocinium fecerunt. Quum ẽm Anguſtulus impe-
rio præeſſet occidentis, penetrat Odoacer Herulorũ rex cum inſtructiſſimo exercitu è
Germanorũ populis collecto in Italiã. Cui ad Ticinũ Oreſtes Auguſtuli pater occurrens,
memorabili pugna uictus & cęſus eſt. Quare Auguſtul. purpura & impiali dignitate præ
ſtu abiecta, Roma fugiens diſcedit. Odoacer uero urbẽ uictor intrat & totã Italiã occu- *Italia Odoacria.*
pat, mutatoqꝫ nomine eã à ſe Odoacriã denominauit. Sic qdẽ Rom. impium in uniuerſum
collatũ & opreſſum defecit, circa annũ Chriſti 471. Odoacer ẽm in urbe Roma ſui regni ſe
dem cõſtituẽs, in eadẽ annis regnauit 14, idqꝫ tãta cum potẽtia tantisqꝫ uirib⁹, ut nullis Ze
nonis impatoris Conſtãtinopol. uel cõſilijs uel armis eijci potuerit. O Italia, ubi nunc tua
potentia atqꝫ fortitudo? Tu olim tua potentia ſubegiſti nationes & populos, quinetiã uni
uerſum orbẽ. Tu recepiſti regibus & principib. terras eorũ, fuitqꝫ nomẽ tuum formidabile
in mundo, & iam ſinis alienum hominẽ eumqꝫ plebeium ingredi & te ſibi ſubiugare. Cœ
pit aliqñ imperium tuum ſub potentiſſimo Auguſto, & iam ſub Auguſtulo penitus ruit &
deficit. Quæ hæc rerum mutatio? Occupata itaqꝫ ab Odoacro tota Italia, miſit Imperator *Habetur quoque infrà in Vngaria hæc hiſtoria.*
Conſtantinopol. Theodericũ regem, qui ex Gothis fuit, cum grandi exercitu, tradiditqꝫ
Italiã, ut eſſet rex in ea, id tamẽ q̃d difficulter obtinere potuit. Multo ẽm labore Odoacrũ
qui ex Hunis erat, tandẽ interfecit & Italiã ſibi ſubiecit. Factus eſt proinde idẽ Theodori-
cus Arrianus, afflixitqꝫ multum catholicos. Succeſſerunt ei in regno Theodatus, Vitigis
Ildouadus, qui omnes Gothi erãt. Deinde ijdẽ crearunt Totilã regẽ. Interea autẽ tẽpo-
ris Lõgobardi irruerunt in Italiã, à quorũ ingreſſu obſtupuit Romanũ imperiũ. Quod
uidens Imperator Conſtantinopolitanus, miſit in Italiam legatum Longinum nomine,
qui Rauẽnę cõmorans, cõtinuit Impatoris ciuitates, quas adhuc in Italia habuit in officio.
Non erat tunc ullus exercitus in Italia, q hoſtilibus irruptionib. reſiſteret, ſed quælibet ciui
tas pro uirili ſua defendebat ſe contra hoſtium impetum. Tunc quoqꝫ iuſſu Iuſtiniani Im-

peratoris nouus fuit per Longinum in Italia inſtitutus magiſtratus, quem Exarchatũ Ra
Exarchatus Rauennenſis.
uennenſem dixerunt. Nam exarchus ſeu uicarius Imperatoris Conſtãtinopol. Rauenna
uerſabatur, non Romæ, quòd illa barbarorum irruptionibus miſere uaſtata & direpta iace
bat. Id autem factum eſt anno Chriſti 570. Durauit hæc Italiæ adminiſtratio annos 75. uſq
ad annum Chriſti 756. & fuerunt interim quatuordecim exarchi.

Longobardi occupant Italiam.

LOngobardi uero qui ſeſe iam in Italiã inſinuauerãt, Rauennã forti manu obſidẽt
oppugnant & tandem capiunt, ſimulq́ꝫ Imperatorẽ omni iuriſdictione Italica pri
uant. Sicꝫ factũ eſt, ut Luitprandus Longobardorũ rex regnandi cupidine & am
bitione flagrans, eam Italiæ partẽ quę Conſtantinopol. Imperatorib. ante ſubiecta fuera
ſuo regno uendicaret, & finitimis urbibus circumquacꝫ captis, ipſam quocꝫ Rom. urbe
Longobardi erigunt regnũ in Italia.
obſidione p̃meret. Quod uidentes Veneti, Pont. Rom. & reliqui populi Italiæ, auxiliũ &
defenſionẽ quærunt, non apud Imperatorẽ Conſtantinopol. quòd is negligens eſſet ad t
endã Italiã, uel ut alij dicunt, quòd ſimultas quædã nata eſſet inter Rom. Pont. & Impera
torem ratiõe imaginũ ſanctorũ, ſed Papa legatũ miſit ad Carolũ Martellũ regiæ domus i
Gallijs p̃fectum, rogauitq́ꝫ illum ut laborãti Romæ & eccleſiæ ſuccurreret. Nec ſpreuit p
tificis preces Carolus, quin Luitprandũ regẽ amica exhortatione retraheret ab urbis ob
diõe & Rom. graui periculo liberaret. Et tunc q̃dem eccleſię tutela primũ ab Imperatori
Gręcis ad Gallorũ principes eſt translata. Olfaciens aũt Leo Imperator Conſtant. q̃d fu
rum eſſet, nẽpe ut ſe reiecto Pont. Rom. aliũ conaret̃ in occidente creare Imperatorẽ, mi
alium exarchũ Eurithiũ nomine in Italiã, monens eum ut Romanũ Pontificẽ qui hæc m
liebatur, & ei adhærentes quoad poſſet uexaret, Longobardos uero ut amicos tractare
Longobardi ergo ab incœptis non deſiſtentes, ſed ſub Aiſtulpho rege Romanorũ agr
& fines aſſiduis bellis uexantes, Stephanus Papa ad Pipinũ regem cõfugit, ab illo ſuppl
Pipinus ſuccurrit Rom. pontifici.
citer petens, ut Romanę eccleſiæ laboranti ſuppetias ferret & à Longobardorũ tyranni
liberaret. Pipinus qui paulò ante regiam dignitatẽ acceperat, detruſo legitimo rege in m
naſterium, memor accepti beneficij, collecta ualida manu alpes ſuperat, & ad ipſas mo
tium fauces occurrentibus ſibi Longobardis prælio aggreſſus uictoria potit̃, regemq́ꝫ
lorum Aiſtulphum Papiæ incluſum armis extorquet, & ad conditiones pręſcriptas cog
Sed Aiſtulpho nihil eorum quę promiſerat pręſtante, Pipinus ſequenti anno nempe an
Chriſti 756 magno armorũ apparatu ingreſſus eſt Italiam, Longobardorũ uires oppre
& Rauennatẽ exarchatũ & quæcuncꝫ alia Italiæ loca quæ Imperatori & imperio ante
ſubiecta fuerant Romanæ ſedi donauit. Vnde factum eſt, ut Imperator Græcus, antea
dem Longobardorũ armis Italia pulſus, recuperandi uero iure & iuſtæ poſſeſſionis tit
nondum ſpoliatus, nunc his quocꝫ in uniuerſum amiſſis, totaq́ꝫ Italia eiectus, omne qu
in hoc tenuerat imperiũ amiſit. Potuiſſet quidem ulciſci hanc illatam iniuriam, niſi Sara
norũ impeditus fuiſſet armis, qui aſſiduis bellorũ incurſionibus uexabãt orientis imper
Pipinus autem ampliſſimis hiſce beneficijs ſuis in Romanos pont. collatis, auguſtũ Ch
Quare Gallus Chriſtianiſſimus.
ſtianiſſimi regis titulum ſibi & ſucceſſoribus ſuis meruit in hodiernũ uſcꝫ diem, quo eti
hodie Francorũ reges ſuperbiunt, hanc nimirũ ob cauſam, ꝙ quæ ad Imperatorẽ in Ita
pertinuerunt loca, ex Longobardorũ manibus aſſerta Rom. donarunt eccleſiæ. Et cum
huc ultimus Longobardorũ rex Deſiderius in Romanum Pontificẽ Adrianũ aliquid m
liri cœpiſſet, ille Carolum Pipini filium pro defenſione ſedis apoſtolicæ implorauit. Et
cile quidem quod uolebat impetrauit, ob beneficia in ſuum patrẽ & auum collocata. M
enim cum exercitu in Italiam penetrat Carolus, Deſideriũ cum exerciu ſuo occurren
Longobardorum regnum extinguitur.
acri prælio fundit & oppida illorum omnia in deditionẽ accepit, captumq́ꝫ regem unà c
uxore atque liberis in Galliam exulatum relegat. Et ſic Longobardorum regnum, q
annis plus ducentis in Italia obtinuerãt in uniuerſum deletum eſt, anno ſcilicet Ch
776. Carolus uero Pipini filius & Francorum rex poſtquam hæc geſta ſunt, fœdus
Rom. Pontificibus perpetuum inijt, ſimulq́ꝫ quod pater Pipinus Romano Pont. dona
idipſum amplioribus priuilegijs & iureiurando interpoſito confirmauit. Timentes au
Romani pontifices (ut quidã ſcribunt) ne Saracenis in oriente domitis, Imperator Græ
rum Rauennatẽ exarchatum cum alijs locis ad imperium pertinentib. denuo ſibi uend
re conaret̃, perſpectũ habentes Caroli Magni infractum animi robur, ſimulq́ꝫ propen

e

ga Romanā eccleſiā animū, cogitare cœperunt de imperij translatione, perſuaſumq́ꝫ fuit
s, Italię ſtatum incolumē, pacem atq́ꝫ libertatem cōmodius reſtitui non poſſe, quàm ſi no
is in Occidente Imperator electus omnem imperij dignitatē & eiuſdem curam ſuſcipiat.
iouerūt hæc multorū animos, resq́ꝫ ipſa perficit̄ anno Chriſti 801. decernitq́ꝫ Rom. Pont.
ſum Carolum magna uoce Imperatorē ác donat diademate Romæ in baſilica diui Petri, *Carolus Magnus fit Imperator.*
clamante Rom. populo ter, Carolo Auguſto à Deo coronato, magno & pacifico Impe
tori uita & uictoria. Et quāuis hæc iniquius ferrent Imperatores Græci, quo minus tamē
rent, obſtare nō potuerunt, bellis impliciti. In hunc itaq́ꝫ modū Rom. imperiū fuit inſtau
:um, quod iam 330. ferè annis apud Græcos fuerat, corrueratq́ꝫ in Italia. Habuit autē Ca
lus ſubiectā Galliā, Germaniā, Britanniā & Italiā, tametſi bonā partem de Italia Roma-
Pont. unà cum urbe Roma tradiderit, quam alij errātes Conſtantini donationē uocant, *Conſtātini donatio nulla.*
n tamē nullis hiſtorijs probari poſſit Conſtantinū & ſuos ſucceſſores poteſtate ſua Ro
: priuatos fuiſſe aut alijs Italiæ ciuitatib. quouſq́ꝫ Huni, Gothi & Longobardi irruerunt
Italiā & uendicarūt ſibi certas quaſdā ſedes, ac deinde per Carolum magnū tota fuit alie
:a à iuriſdictione Græcorū. De hoc infra quoq́ꝫ apud 27. Imperatorē Conſtātinopolita-
n. Manſit autē imperium Romanū iam innouatū apud Carolum Magnū & poſteros
s uſq́ꝫ ad annum Chriſti 905. Tunc Berēgarius qui in Longobardorū terris principatū
tinebat, toti Italiæ ſua potentia moleſtus eſſe cœpit, afflixitq́ꝫ eam multis modis. Quod
n innotuiſſet Ludouico tertio, quem Boſonis regis Prouincię ac Burgūdię filium qui
n ſcribunt, profectus eſt in Italiā ut illum ab ea arceret. Exiſtente uero Ludouico Verō
intromiſſus eſt clam Berengarius in ciuitatē, cōprehendensq́ꝫ Ludouicū eruit illi ocū-
, obtinuitq́ꝫ regnum in Italia. Paulo poſt circa annum Chriſti 913. quum omne ſemen ui
de Carolo Magno defeciſſet, cōtendebant pro Rom. imperio tres nationes, nempe Ita *Multi contendūt pro Rom. imperio.*
Galli & Germani. Quin & Imperator Conſtantinopolitanus nullum non mouens lapi
n, bellis quoq́ꝫ laceſſiuit Italiā, ſubordinans etiam Saracenos, qui ingreſſi illam perde
t. Germani tamen retinuerunt imperiū, ut ſuo loco dicturus ſum. Berēgarij quoq́ꝫ & a-
uidā homines qui de nullo regio ſtēmate fuerunt orti, cōtenderunt aſcendere ad regiū
igium quiſq́ꝫ pro ſua libidine, partim factione & partim armis illud uſurpare conās, e-
n cum in Germania interim imperialis ſedes non uacaret. Durauit hęc Italię cōfuſio an
circiter 50. quouſq́ꝫ Otto primus in Italiā profectus, captum Berengariū ſecundum du-
Bambergā, ubi & mortuus eſt, ſubiecitq́ꝫ rurſum Italiā imperio Germanorū. Deinde ue
Ottones, Henrichi & Friderichi imperatores multa aduerſa perpeſſi ſunt in Italia. Re
ta eſt quoq́ꝫ Apulia & Neapolis in regnum hæreditariū. Ciuitates aūt iſtę, Mediolanū,
rentia, Genua, Venetiæ & aliæ nōnullæ defecerunt ab imperio, & nōnunq́ꝫ rurſum coa
ſunt ſuo magno malo ad obediendū Imperatori, ſed illico iterum ſubtraxerunt ſe à iu-
ut ſuprà de Mediolano indicauimus. Veneti quoq́ꝫ latius graſſati ſunt q̄ par erat, ad-
perditi quidā & ignaui Imperatores cœperunt pro pecunia impignorare aliquas ciui-
s, aut accepta ſumma pecuniæ fecerunt illas liberas, abſoluentes eas ab obedientia im
, eoq́ꝫ tandem uentum eſt, ut Romanus Imperator præter nudum titulum nihil habeat *Imperij Romani tenuitas.*
alia. Ventzeslaus etiam alienauit Genuam ab imperio, tradiditq́ꝫ eam regi Franciæ, &
una fuit ratio, quare depoſitus fuit ab imperiali dignitate. Ludouicus Imperator Baua
acceptis ſex millibus aureorū à Florentinis, liberos eos reddidit. Carolus quartus Bo-
ius accepit pecuniā à Vicecomite Mediolanenſi, qui imperij Vaſallus in Longobardiā
& creauit illū ducē ſuper Mediolanū, q̄ cum annexa ditione melior pars imperij fuit
alia. Sicq́ꝫ ſenſim deplumata eſt Romana aquila, ut uix illi ad uolandū pēnę ſuperſint. *Deplumata aquila.*
erum quomodo in Germania quoq́ꝫ ſit deplumata, audies infrà in ſuis quibuſq́ꝫ locis.

Sequuntur hiſtoriæ quædam memorabiles,

quæ in Italia ante & poſt Chriſtum natum contigerunt.

ANno ab urbe condita 384. ante uero Chriſtū natum ferè annis 300. ingens uniuer-
ſam Romam peſtilentia corripuit, nata quidem non ut aſſolet plus minuſue ſo-
lito tempore ex turbata temperie, hoc eſt, ex intempeſtiua hyemis ſiccitate, aut ex
repentino ueris calore, aut ex incongruo humore æſtatis, uel ex autumni pinguis
geſta illecebra, uel expirata de Calabrię ſaltibus corrūpente aura, quę repētinos acu-
tarum

rum infrmitatũ ſolet afferre trãſcurſus, ſed grauis diuturnaq́; incidit, quę in nullo ſexu era
diſpar, in nulla ętate diſſimilis, quin cunctos per bienniũ iugiter tabe confecit, ut etiã quo
non egit in mortẽ, turpi macie exinanitos afflictosq́; dimiſerit. Sequẽti anno ſecutũ eſt ſa
tis triſte prodigium. Siquidem in medio urbis f

ro terra diſſilijt, uaſtoq́; pręrupto hiantia ſubit
inferna patuere. Quod cum diutius ad ſpectac
lum ita maneret, cunctisq́; terrorem inferret, ta
dem interpretantibus aruſpicibus, obſtrui bar
thri amplitudinem poſſe, ſi in eo quod eſſet R
mæ præcioſiſſimũ mitteretur, uoluntarie diu i
ctatis inaniter monilibus matronarũ, M. Cu
tius eques Romanus, domo clarus, militiæ inſ
gnibus ſumptis cum equo ſe in id barathrũ pr
cipitauit, ſicq́; cõcluſum eſt. Addunt quidã, ſe
quod alij negant, illum antea poſtulaſſe hoc
nũ, ut ſibi integro anno liceret per ſingulas n
ctes dormire cum qua uellet fœmina, & tum
lum ſua ſpõte ſe præcipitẽ daturum in hiante
ſpeluncam. Id cum obtinuiſſet exactusq́; eſſet annus, munitus armis, conſcenſo equo, m
nibusq́; prehenſa lancea, inſilijt intrepidus in barathrum, quod illico eſt clauſum.

Bellum primum Punicum.

ROmanus populus domita ſubactaq́; Italia à condita urbe uſque ad quingente
mum annum, qui ferè annus eſt ante Chriſtum natum 270. ſequentibus ducent
annis Africam, Europam, Aſiam, totum deniq́; orbem terrarũ ſibi ſubijcere ſat
git. Cumq́; à terra fretum uſque ueniſſet, & uideret opulentiſſimam in proxim
prædam, Siciliã ſcilicet, adeo cupiditate eius exarſit, ut ad continentẽ ſuam abſciſſam b
lo reuocandam putaret. Nec occaſio defuit, quum de Pœnorum impotentia, Meſſana f
derata ciuitas quereretur. Affectabat enim ut Romanus ita Pœnus Siciliam, & eode
tempore paribus uterque uotis ac uiribus imperium orbis agitabat. Igitur ſpecie quide
ſocios iuuandi, re autẽ ſollicitante præda, rudis ille populus atrocia terra mariq́; incho
perficitq́; contra Carthaginenſes bella, quæ & ad 21. aut 23. annum extendit, adeoq́; co
terit, ut Afri cogantur mittere Romã & orare pacem. Fecerunt tamen Carthaginẽſes c
Romanis his cõditionibus pacem, ut decederent Sicilia, Sardiniaq́; & per cõtinuos uig
ti annos perſoluerẽt puri argenti tria millia talentorũ. At modicã illã Romę lęticiã, ſup
ueniens repente quàm grauiſſimus luctus oppreſſit. Siquidem diuerſę ignium aquarum
Tiberis inundatio. clades penè abſumpſere urbem. Nam Tiberis inſolitis auctus imbribus, omnia Romæ
dificia in plano poſita deleuit. Et quæ ſegnior redundatio tenuit, madefacta diſſoluit,
quæ curſus torrens inuenit, impulſa deiecit. Hanc aquarum cladem grauior ignis ſec
eſt uaſtatio. Is enim plurimas ciuitatis partes peruagatus, tantum opus uno conſump
incendio, quantum plurimæ & peregrinæ uictoriæ conferre non potuerunt.

Alterũ bellum Punicum. Deinde anno ab urbe condita 534. bellum Punicũ ſecundum eſt Romanis illatum
Hannibalem Carthaginenſiũ ducem, quoniam iam dudum Hamilcari patri ad aras iura
rat, cum adhuc nouem eſſet annorum, ſe ut primum poſſet aduerſus Romanos pugna
rum. Hãnibal ergo Saguntum florentiſſimã Hiſpaniæ ciuitatem Romanis amicam op
gnare aggreſſus eſt, annũ ætatis agens 20. Huic Romani per legatos denũciauere, uti
lo abſtineret. Is legatos Romanorum ad ſe miſſos iniurioſiſſimè eſt auerſatus. Miſer
quoq́; Romani Carthaginẽ, ut mandarẽt Hãnibali, ne bellũ cõtra ſocios Rom. populi
reret. Durũ reſpõſum à Carthaginenſib. datũ eſt. Sagũtini interea fame uicti & octau
mum menſe expugnati, ultimis afficiuntur pœnis. Quib. hoc antè portenderat triſte p
digiũ. Nã quũ penè mulier enixa eſſet, in uterũ regreſſus infans, ciuitatis excidiũ ſigni
uit. Profectus eſt aũt cum exercitu Cornel. Scipio in Hiſpaniã, & Tib. Sempronius in S
liam. Porro Hannibal relicto in Hiſpania fratre Haſdrubale, Pyrenæos montes tranſi
in

ıter ferociſſimas Gallorũ gentes ferro uiã aperuit,& nono poſt die à Pyrenæo ad alpes
eruenit. Vbi dum montanos Gallos repellere eum ab aſcenſu obnitentes bello ſuperat,
:ꝗ inter inuias rupes igni,aceto,ferroꝗ uiã aperit nono poſt demũ die cũ maximo labo-
: ad plana peruenit. Tradit ad Italiã cum 100.millib. peditum &20.millibus equitum,37. *Hannibal Italiã ingreditur.*
nul elephantos adduxiſſe. Cognito Hãnibalis ad Italiã aduentu, exercitus Sempronij &
em Scipionis apud Ticinum Hannibali occurrerunt, cõmiſſoꝗ prælio Romanus exerci
ıs penè totus fuit extinctus. Tunc ſe Hannibali multi Itali dedere. Et cum is per Apenni
ım in Hetruriã tranſiret,in niuibus magnus hominum numerus, iumenta plurima & ele
ıanti penè omnes frigore perieruut. Deinde in Arno fluuio magnã quoꝗ ſociorum iu-
entorumꝗ partem perdidit. Et Hannibal oculum quo iam dudum in alpibus æger erat,
olentia frigoris,uigiliarũꝗ ac laboris amiſit. Paulo poſt ad Traſumenũ lacum in Flami
o 25.millia Rom. ſunt occiſa. Deinde apud uicum qui Cannę appellat̃,in Apulia rurſum
ıgnat̃,uincũturꝗ ambo cõſules, & ſternit̃ Romanus exercitus. Nam in ea pugna 44.mil
Romanorũ ſunt interfecta. De exercitu uero Hannibalis tria millia cęſa ſunt & magna
rs ſauciata. Nec dubium eſt, ultimũ illum diem Romani ſtatus futurũ fuiſſe, ſi Hannibal *Hannibali uictoria.*
ɔx ad peruadendã urbem cõtendiſſet. Sed ſic ſucceſſu belli elatus eſt, ut neminẽ ciuium
ɔrum in caſtra ſua admitteret,ſed reſponſa eis per interpretes daret. Hannibal Romanis
tulit ut captiuos redimerent,at ſenatus reſpondit ei,eos ciues non neceſſarios,qui cum *Hannibali ſæuitia.*
ıati eſſent,capi potuiſſent. Ille omnes poſtea uarijs ſupplicijs interfecit. Quibuſdã ima
lum amputauit,alios in caſtris binos inter ſeipſos dimicare cõpulit, nec ſpectaculum fi
batur quàm unus cædibus ſuperfuiſſet,ſed & ipſe iugulandus. Pro teſtimonio uero ui-
ıriæ ſuæ,tres modios annulorum aureorum Carthaginẽ miſit,quos ex manibus interfe
rum Romanorũ equitum, ſenatorũꝗ & militum detraxerat. Vſꝗ adeo autẽ ultima de
ratio reipub. apud reſiduos Romanos fuit, ut ſenatores de relinquẽda Italia, ſedibuſꝗ
:rendis conſiliũ ineundum putarint,niſi Cornelius Scipio tribunus tum militum,idem *Scipio Africanus.*
poſt Africanus eſt dictus,diſtricto gladio decreuiſſet, ſingulis mortẽ inferre minitans,
ɔotius pro patriæ defenſione in ſua uerba omnes iurare coëgit. Cum itaꝗ fortuna diu à
te Hannibalis fuiſſet, relicto eo demum ad Romanos eſt uerſa, & Claudius Marcellus
cõſul Hãnibalis exercitũ prẹlio fudit primus. Qui poſt tantas reipub. ruinas ſpẽ fecit
ınibalem poſſe ſuperari. Occidunt̃ quoꝗ in Hiſpania à Romanis 25.millia & capiun
decem millia. Nam uno tempore quatuor locis pugnabat̃. In Italia cõtra Hannibalem
liſpania contra fratrem eius Haſdrubalem, in Macedonia contra Philippum, in Sardi-
:ontra Sardos & Carthaginenſes, & ubiꝗ Romani cœperunt potiri uictoria. Occiſa
unt in Sardania 12.millia, ſubactaꝗ eſt à Romanis Sardinia. Vide mirabilem fortunæ *Sardinia ſubacta.*
ɔnſtantiam. Quando ærarium populi Romani egenam ſtipem priuata collatione po-
ıat,miles in caſtris non niſi aut puer aut ſeruus aut ſceleratus aut debitor,ſenatus in cu
ımnis nouitius penè uidebatur, poſtremò quum imminutis fractiſꝗ omnibus rebus
eraretur & conſilium de relinquenda Italia ſubiretur, eo inquam tempore cum unum
ıeſticum bellum nullo modo ferri poſſet, inſuper tria bella trãſmarina ſuſcepta eſſent
unum in Italia gereretur, in omnibus Romani deſperando pugnantes uicerunt. Deci
ınno poſtquam Hannibal in Italiam uenerat, mouit exercitum de Campania uerſus
ıam incredibili totius ciuitatis metu, infeſtuſꝗ acceſſit ad portam Collinam, cui cum
citus Romanus obuiã ueniret, Hãnibal circiter nouẽ millia hominũ interfecit. Scipio
annos natus 24. imperium in Hiſpania proconſulare ſortitus, Pyrenæũ tranſgreſ-
ɔrimo impetu Carthaginem nouam Hiſpaniæ cepit, ubi ſtipendia maxima, præſidia
a, copiæ auri argentiꝗ magnæ Pœnorum habebantur & nobiliſſimi hoſpites, quos
ıſpanis acceperant. Ibi etiam Magonẽ fratrem Hannibalis captũ cum cęteris Romã
Romæ ingens lętcia poſt hoc fuit. Hannibal uero interim frequenter dimicans cum
ano exercitu, uicit aliquoties, donec tandem Conſul Romanus ex eius exercitu in-
:it octo millia, cõpulitꝗ Hannibalem cum reliquis fugere in caſtra. Interea & Q. Fa-
Maximus expugnato Tarento deleuit ingentes Hannibalis copias atꝗ triginta mil-
minum captiuorum uendidit, prædam militibus diſpartiuit, pecuniã hominum uen-
ĩ ad fiſcum retulit. Tum multæ ciuitates quæ ad Hannibalẽ tranſierant rurſus ſe Fa- *Hannibalis frater in Italia interfectus.*
lax. ſubdiderũt. Deinde ob deſperatas res in Hiſpania, Haſdrubal in Italiã uocatus
ɔditus, ab exercitu Rom. interfectus eſt, caputꝗ eius Hãnibali ante caſtra, piectũ eſt.

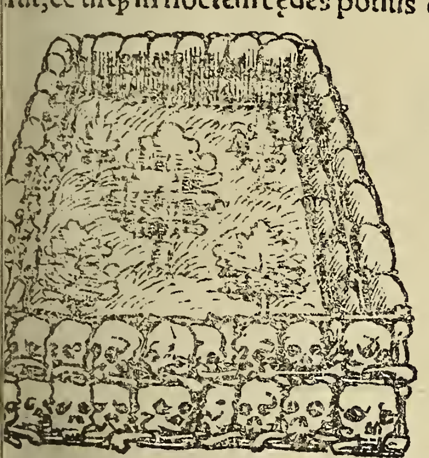
Quo

Quo uiſo & ſimul clade Pœnorum cognita(fuerunt enim cum Haſdrubale occiſa 59.mil
lia Pœnorum)fugit Hannibal ad Brutios. Poſt hæc anno continuo ceſſatum eſt à tumult
bellico, quia inquietudo morborum in caſtris erat & graui peſtilentia uterq; exercitus a
gebatur. Cœpit & Hannibal diffidere de belli euentu, Romanis autem ingens acceſſit an
mus. Cõmendat̃ uehementer Hannibal ob ſummã prudentiã & aſtutiã, qui tot annis man
bat in terra hoſtiũ ſuorũ cum ſuo exercitu, quem collectũ habebat ex tam uarijs hominil
Hãnibalis ſumma prudentia. qui diſſimiles habebant mores, leges & linguas, diuerſisq; utebant̃ ueſtibus & armis, &
men Hannibal tanta eos gubernauit prudentia, ut nunq; inter eos aliquis oriret̃ tumult
aut ſeditio, etiã quum nonnunq; magna laborarent uictualium penuria, ſtipendiũq; in m
tum differretur tempus. Anno 14. poſteaquã in Italiam Hannibal uenerat, Scipio q
multa bene in Hiſpania egerat, cõſul creatus in Africã eſt miſſus, pugnãsq; contra duce
Pœnorũ interfecit eum & 11000. Pœnorũ. Deinde noctu cõcubia fecit incendi hyber
Pœnorũ & Numidarũ, ad quem ignem extinguendũ Pœni inermes cõcurrentes, 40.mil
hominum de Carthaginenſib. & Numidis igni & ferro abſumpta ſunt, capta quinq; mill
Pœni uero exercitũ reparãtes & cum Scipione cõgreſſi, uicti fugerũt, duxq; eorũ Syph
captus Romã cum infinitis ſpolijs miſſus eſt. Qua re audita, omnis ferè Italia Hãnibal
deſeruit, ipſe à Carthaginenſib. redire in Africã iubet̃, quam Scipio uaſtabat. Ita anno
Italia ab Hannibale eſt liberata, quam flens dicitur reliquiſſe, omnibus Italici generis m
tibus qui ſequi nollent interfectis. Legati Carthaginenſiũ pacem à Scipione petierũt.
Hannibal Italiam relinquit eo ad ſenatum Romã miſſi ſunt & induciæ datæ, quouſq; redire poſſent. Porrò Hanni
frequentibus prælijs à Scipione uictus, petere & ipſe iam cœpit pacem & colloquium S
pionis. Vbi cum ſe diu attoniti admiratiõe mutua duo clariſſimi duces toruè ſuſpexiſſ
& colloquium inter utroſq; eſſet, diſplicuerunt Carthaginenſibus cõditiones, iuſſerun
Hannibalem pugnare. Eſt ergo prælium conſertum, quod diu magnis ducum artibus
ſpoſitum, magnis copiarum molibus geſtum, quale uix ulla memoria fuit, cum peritiſſ
uiri copias ſuas ad bellum educerent. Scipio uictor redijt, 80. elephanti capti & occiſi,
thaginenſium militum interfecti uiginti millia & quingenti. Hannibal inter tumultum
pſus Adrumetum confugit, poſtea Carthaginem uenit. Inuenta in caſtris Hannibalis
Hãnibalis mollities. genti pondo uiginti millia, auri octoginta. Hannibalem Campaniæ luxurijs immorant
prouincia delicioſa ſuperauerat. Dum em̃ aquis innatat, dum piſcibus atq; oſtreis paſ
inficitur, dum olet, dum potat, dum dormit, aquarum reſolutio molliuit Punicam fe
tem. Igitur poſt id certamen Carthaginenſes nullam eſſe reſiduã ſpem niſi in petenda
ce perſuaſi, ut pax daretur denuo ſupplicauerunt. Pace autem conceſſa, pluſq; quinge
naues in altum productæ in cõſpectu ciuitatis incenſæ ſunt, & Scipio iam tunc cogno
to Africanus cum ingenti gloria triumphans urbem ingreſſus eſt. Finitum eſt autem
Scipio Africanus. ſecundum Punicum bellum poſt annum 19. quàm cœperat. Hannibal uero clam ex A
metu profectus ne Romanis traderet̃, ad Antiochum migrauit, ſed ſequẽti anno cum
Antiocho pugnaret à Scipione Africano nauali prælio uictus eſt. Victo deinde quoq
tiocho à Romanis, Hannibal ad Pruſiam Bithyniæ regem fugit, ne Romanis trader
Cumq; & ab illo per Romanos repeteretur & iam tradendus eſſet, bibit uenenum & a
Hannibalis mors. Lybiſſam ſepultus eſt. De bello tertio Punico infrà ſcribã in Africa, quomodo ſc
Romani miſſis copijs & duce Scipione minori, expugnauerunt & exuſſerunt Carth
nem, populumq; captiuum abduxerunt.

Cimbricum bellum.

ANno ab urbe condita 642. hoc eſt, ante Chriſti aduentum anno cẽteſimodec
uel ut Crantius habet anno quinquageſimo, habuerũt Romani ingens præli
uerſum Cimbros, Teutonas, Tygurinos, & Ambronas, Gallorum Germ
rumq; gentes, quæ tum imperium Romanum extinguere conſpirauerant.
merus eorum taxatur ad trecenta millia armatorum hominum. Cimbri ipſi putantu
ginem ſumpſiſſe ex Dania & reliquis regionibus ſeptentrionalib. Expulſi enim per
ris inundationẽ, primum dicunt̃ ſedem tranſtuliſſe ad Danubium, ac inde profecti pe
uetiam uenerunt in Hiſpaniã. Quam cum grauiter incõmodaſſent, profligati ſunt a
manu per Celtiberos, expulſiq; Hiſpania uenerunt per Galliam ut ingrederentur Ita
Alij ſcribunt Cimbros profectos patria, duxiſſe per Saxoniã quę nunc eſt Vueſtpha

de tranſmiſſo Rheno in ſocietatẽ belli ex Gallijs accepiſſe Amburones & Tigurinos.
iittentes autem legatos ad ſenatum, petierunt ut aliquid terræ ſibi daret quaſi ſtipendiũ,
terum ut uellet manibus atq; armis ſuis uteretur. Sed repulſi à ſenatu, quod nequiuerant
ecibus, armis petere cõſtituunt. Sed nec primũ impetũ barbarorũ Sillanus, nec ſecundũ
anlius nec tertiũ Cepio ſuſtinere potuerũt. Omnes fugati & exuti caſtris ſunt. Manlius
nſul interfectus eſt, duoq́; filij eius cæſi, octoginta millia Romanorũ ſociorumq́; ea tem-
ſtate trucidata, quadraginta millia calonum atq; lixarum interfecta & ex omni penitus
ercitu decem tantum homines, qui miſerum nuncium ad augendas miſerias reportarẽt, *Romani à Cim*
erfuiſſe referuntur. Hoſtes binis caſtris atq; ingenti præda potiti, noua quadã atq; inſo *bris cædũtur.*
exccratione cuncta quæ ceperant peſſundederũt. Veſtes ſciſſæ, aurum argentumq́; in
men abiectum, loricæ uirorum cõciſæ, phaleræ equorũ diſperſæ, equi ipſi gurgitibus im
rſi, homines laqueis in collo inditis, ex arboribus ſuſpẽſi ſunt, ita ut nihil prędæ uictor,
il miſericordiæ uictus cognoſceret. Maximus tunc Romæ nõ ſolum luctus, uerumetiã
tus fuit, quantus uix Hannibalis tẽpore Punicis bellis, ne confeſtim Cimbri alpes tran
derentur, Italiamq́; delerent. Miſſus autem C. Marius & Q. Catulus poſuerunt caſtra
Aquas ſextias, ubi Iſara & Rhodanus in ſeſe confluunt, ubi Cimbri cum uniuerſa collu
tribus agminib. Italiã petere deſtinarũt. Sed Marius occupatis cõpendijs præuenit ho
& mox iuſto certamine cõpoſitis ordinibus bellum geſtũ eſt & uicere Romani. Quar
lie rurſus productæ utrinq; acies in campum uſq; ad meridiem ſimili ferè pugnarunt di
imine. Poſt uero meridiem incaleſcente die fluxa hoſtium corpora in modum niuium ta
rũt, & uſq; in noctem cędes potius quàm pugna eſt protracta. Ducenta millia armato

rum Gallorũ, qui à parte Cimbrorũ fuerunt, in eo *Cimbrorum in*
bello interfecta ſunt, octoginta millia capta. Re- *terfectio.*
licta ſunt in eo loco ex cadauerib. reſolutis tot oſ-
ſa, ut Maſſilienſes poſteris annis macerias face-
rent circum uineas ex oſſibus occiſorũ. Sunt etiã
qui ſcribunt terrã adeo fœcundatã & paſtinatam
cruore & carne humana, ut multo fertilior poſte-
ris tẽporibus fuerit reddita q̃ antea extiterit. Cæte
rum Teutones & Cimbri integris copijs alpiũ ni-
ues emenſi, Tridentinis iugis in Italiam prouoluti
ruina deſcenderãt, traiectoq́; Atheſi flumine, Ro-
mam infeſto agmine aggredi ſtatuerũt. Sed in Ve
netia, quo ferè tractu Italia molliſſima eſt ob cœli
ſoliq́; clemẽtiam, eorum robur elanguit. Vſu itaq;
is & carnis coctæ, dulcedine præterea uini mitigatos, Marius in tempore haud procul
rona aggreſſus eſt. Fuit tanta eorum feritas ut læti perirent in bello, in morbo autem
lamentis. Die itaq; ad pugnã & campo dato, cædunt ad centum & quadraginta millia *Cædũtur Cim*
brorũ. Sed addidit Imperator Marius uirtuti dolũ, ſequutus artẽ Hãnibalis. Primũ ne *bri.*
ſum nactus diem, ut hoſti inopinatus occurreret, tum uentoſum quoq; ut puluis in o-
s & ora ferretur, tum acie conuerſa in orientẽ, ſplendor hoſtium hebetauit oculos. Ita
eſt ut tãta ac tam terribilis multitudo, minima Romanorũ clade, ſua aũt ultima inter-
ne cæderet. Centũ & 40. millia eorũ tunc in bello cęſa, 40. millia capta dicunt. Roma
ilites ex utroq; exercitu Marij ſcilicet & Catuli trecenti periere. Nec minor cũ uxorib.
tunc pugna q̃ cum ipſis fuit, quum obiectis undiq; plauſtris atq; carpẽtis, alte deſup
i è turribus lanceis cõtiſq; pugnarẽt diuq́; Romanis obſtiterunt. Sed cum ab eis nouo
s genere terrerent (abſciſis eñ cum crine uerticibus, inhoneſto ſatis uulnere turpes re
ebant) ferrum quod in hoſtes ſumpſerant, in ſe ſuosq́; uerterunt. Siquidẽ quædã con *Mulierũ Cim-*
mutuo iugulatæ, alię apprehẽſis inuicẽ faucibus ſtrãgulatę, aliæ funibus per equorũ *brarũ occiſio.*
conſertis, ipſiſq; cõtinuo equis extimulatis, poſtq̃ ſuas ijſdem funib. quibus equorũ
nexuerãt, indidere ceruices, protractæ atq; exanimatæ ſunt, aliæ laqueo de ſubiectis
ſtorũ temonibus pependere. Ita in his duobus prælijs 340. millia ſunt cæſa & centum *Summa Cim-*
raginta millia capta abſq; innumera multitudine mulierũ, quæ ſe ſuosq́; paruulos fœ *brorum inter-*
o furore, ui autẽ uirili necauerũt. Actum fuiſſet illo tẽpore de Roma, ſi Marium Ro- *fectorum.*
nõ habuiſſent. Idcirco dicit Plutarchus, illum tertium fuiſſe, qui Romam reparauit.

Compulſus

Compulſusq́ tamen fuit in hoc prælio, excitare omnes Romanorũ uires. Exhortatus fui omnes, quotquot Romanorũ fuerũt amici aut ſocij. Exhauſit etiam omnẽ fereRomanor theſaurum, ut ſufficientẽ ſibi pararet militem. Quin ad urbem reuocauit omnes fugitiuos homicidas & mortem cõmeritos, quò copias ſuas augeret hoſtibusq́ reſiſtere ualeret.

Gothi uaſtant Italiam.

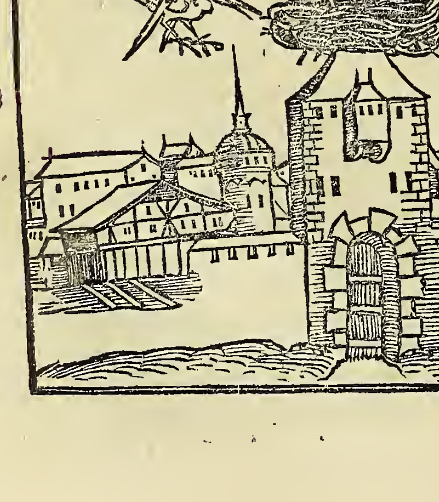
ANno poſt Chriſtumnatum 412. Alaricus rex Gothorum diſcedens ab urbe Co ſtantinopolitana uenit in Illiricum & omnia ſubuertit. Poſt hæc Italiam ingreſſ cum ab Honorio ſedes, quo cum ſuo exercitu conſiſtere poſſet, expeteret, Hon rius deliberato conſilio Gallias eiſdem conceſſit. Sed dum in itinere irritantur rabiem furoris excitati, cœptum iter deſerentes Romam contendunt petere, & cuncta p quæ iuerunt igne atq; ferro uaſtant. Obſidione autem Romam cingentes, in tantã neceſ tatem eam cogunt, ut ciues præ fame humana ueſcerentur carne. Capientes autem urb triduo deuaſtant & diripiunt eam, quæ antea longo tempore regna & terras ſpoliauer De qua re diuus Hieronymus ſic ſcribit. Miſeranda res eſt, ut ea urbs iam capiatur, quæ tea totum ceperat mundum. Incenderunt quoq; Gothi plurima urbis ædificia, & multos natorij ordinis diuerſis ſubdidere ſupplicijs, dato tamen prius præcepto, ut ſi qui in ſan loca, præcipueq́ in baſilicas Petri & Pauli confugiſſent, hos in primis inuiolatos ſe rosq́ eſſe ſinerent, deinde in quantum poſſent prædæ inhiantes à ſanguine temperare Deinde per Campaniam & Brutiam ſimili ſtrage Gothi bachantes Rhegiũ peruenerũ in Siciliam transfretare cupientes. Sed perpeſſi naufragiũ, plures ſuorũ ibi amiſere. Q re conſilium mutare coguntur. In reditu rex morbo correptus, ſubita morte Conſentiæ m ritur. Viſigothi dum grauiſſimè eum lugent, & ne qua in eius oſſa uindicta fieri poſſet ſ lida pietate reformidant. Deriuato nanq; quodam fluuio, in alueo ſepulchrũ ſtatuũt, ib Alaricum regem cum precioſa ſupellectili recondunt, moxq́ reuocato fluuio ne quis l lus eius monumentũ ſcire poſſet, foſſores obtruncant. In Alarici uero locum Athaulf regem affinem eius conſtituunt. Redeuntesq́ Romam, ſi quid reſiduũ fuit, more locuſ rum eradunt. Voluit hic rex delere nomen Romæ, eamq́ deinceps appellare Gothia ſed impeditus eſt.

Romani ad inediam ſummam coguntur.

Alarici ſepultura.

Huni uaſtant Italiam.

ANno Chriſti 454. cum ex longa obſidione cunctam regionẽ Foroiulienſem & cumiacentem exercitus Attile expoliaſſet, & non minori fame atq; penuria o dentes quàm obſeſſi laborarent, ita quòd capiendæ urbis Aquileienſis quaſi ſperaſſet, & die quadam rex Attila muros ciuitatis cerneret, conſiderauit cico quæ in turribus ciuitatis nidiſcauerant, uno im ex urbe migrare atq; fœtus ſuos exportare, dep dit magnam intus eſſe famẽ, auemq́ præſagire q futurum erat in ciuitate, nempe illam interitui p mam. Exhortatus eſt ergo populũ ſuum, ut uiril mo urbem oppugnarẽt, illisq́ langueſcẽtibus a ſubſtituit in eorum locum, quouſq; muri ſunt di Tunc hoſtis ingreſſus diripuit urbẽ, interfecitq nes tam ſenes quàm iuuenes, exceptis pulchrior mulieribus, quas ad illecebras reſeruarunt. Tra tur cæſa illic ſupra 37. millia hominũ, & tandem etiam incenſa. Fuit in ciuitate mulier forma & di inſignis, ſed pudicitiæ laude in primis uenera quæ ubi barbari hoſtis iram & libidinem per o fœda & immania, uictoria abutentem uidit, uita tius quàm pudicitiã amiſſura, domeſticã turrim terfluenti Nataſoni imminentẽ conſcendit, obu

Aquileia expugnatur

to

ſocq; capite in ſubiectum turri gurgitem ſe præcipitauit. Profecti autem inde Huni diruerunt Paduam, Veronam, Vincētiam, Brixiam, Bergomum, &c. Tunc etiam ob metū Hunorum cœpta eſt ædificari urbs Venetorum. Exciſis itaq; regijs urbibus, Ticino atq; Mediolano & alijs locis uaſtatis, dum tyrannus Romam quoq; pararet irrumpere, Leo papa ad eum acceſſit, eumq; adeò mitem reddidit, ut illico promiſſa pace firmiſſima ultra Danubiū abierit, non rediturus amplius. Cum milites eius de hoc mirarentur, dixit ad eos Attila. Stetit ſupra me uir grauis, qui nudato gladio mihi cōminatus eſt mortem, ſi oblatas Pontificis preces non admiſiſſem. Diſcedens autem Attila, continuo rebus humanis exceſſit, & humani generis diutinę uexationi finem aliquando uel mortuus attulit.

Venetiarum conſtructio.

Vuandali uaſtant Italiam.

ANno Chriſti 456 uenit Genſericus rex Vuandalorū ex Africa ducens ſecum trecenta millia hominum, collectorū ex omni natione atq; ex uarijs populis, & diripuit in urbe tam eccleſias quàm domus ſine ullo diſcrimine. Ingenioſiores uero artifices & alios inſignes uiros miſit in Africam. Poſtea diſpoliauit Capuam, Nolam & ferè totam Campaniam.

Gothi rurſus affligunt Italiam.

ANno Chriſti 545 Totila à copijs Gothorum rex effectus, mox Italiam incēdijs & populationibus deuaſtauit, inuaſaq; Sicilia ad urbem properat quā obſidione cingit ac tanta fame perurget, ut obſeſſi radicibus & carnibus canū ſtomachi rabiem domare cōtenderint. Tandem uero proditione Iſaurici militis Totila cepit ciuitatem. Deiectis autem mœnijs ac bonis omnibus direptis, multis interfectis urbeq; incenſa, Pelagius diaconus occurrit illi cum euāgelico codice, precabaturq; miſericordiā. Tūc iuſſit Totila ut ceſſarent interficere ciues: qui uero ad direptiones excurrere uellent, illis non eſſet prohibitū. Incēdit aūt capitoliū igne, unde plura alia palatia fuerūt quoq; cōbuſta, & homines reſiduos abduxit & diſtraxit in Cāpaniæ ciuitates. Senatores uero accepit obſides, euacuauitq; in hunc modum Romam, ut quadraginta diebus urbs ſine habitatoribus uacua ſtaret, quoniam tredecim diebus flamma quotidie domos depaſcebatur. Totila uero expugnato interim Spoleto, demolitus eſt muros eius. Oppugnauit quoque Rauennam. At Beliſarius patricius graui dolore cōmotus reparat interim urbem eamq; munitionibus circumſepſit & ciues expulſos redire iubet. Inſtaurauit enim muri ruinas, profundasq; fecit circū muros foſſas, erexit turres ligneas & parauit ſe ad reſiſtendum hoſti. Accepto hoc nuncio Totila, cum infeſto exercitu ad euertēdam urbem redijt. Cum quo Beliſarius cōgreſſus, licet uiribus impar, ſic eum in fugam uertit, ut plures Tiberi demergerentur quàm gladio caderent. Cumq; Beliſarius uocaretur Conſtantinopolim ad Cæſarem, Totila interim occupauit urbem, ſed non ſæuijt in ea quemadmodum antea fecerat, nec quicquam demolitus eſt. Audiens autem Auguſtus quibus calamitatibus ſubijceretur Roma, miſit Narſen cubicularium ſuum Romam cum manu ualida, fecitq; eum Exarchum Italiæ, ut afflictæ Romæ quantocyus ſubueniret. Is ad Italiā ueniens cum Longobardis fœdus inijt, & ad Alboin legatos dirigit, quatenus ei pugnaturo cū Gothis auxiliū miniſtraret. Tunc Alboin electa è ſuis manu, direxit qui Romanis aduerſum Gothos ſuffragium ferrēt. Qui per maris Adriatici ſinum tranſuecti ſociati Romanis, magnū cum Gothis certamē iniere. Quibus ad internitionem penè cōſumptis, regem Totilam, qui ultra decem annos iam regnauerat interfecit. Deinde urbes eorum munitas duas capiens, Veronam & Brixiam & Romanam ciuitatem, uniuerſamq; Italiam ad reipub. iura reduxit & Longobardos honoratos multis muneribus ad propria remiſit, omniq; tēpore quo Longobardi poſſederunt Pannonias, Romanæ reipub. aduerſus æmulos adiutores fuerunt.

Roma capitur.

Roma habitatoribus uacua.

Totila interficitur.

Diluuium fuit in Italia.

Anno Chriſti 590 fuit aquæ diluuium in finibus Venetiarum & Liguriæ, cæteriſq; regionibus Italiæ, quale maximum poſt Nohæ tempora creditur nō fuiſſe. Factæ ſunt lacus poſſeſſionum ſeu uillarum, hominumq; pariter & pecudum magnus interitus. Deſtru-

ćta ſunt itinera,diſſipatę uiæ,tantumq́ꝫ Atheſis fluuius excreuit,ut urbis Veronenſis mu
ex parte una ſubruti fuerint.Fuit autem inundatio illa kalendis Nouembris. Quin & ta
tæ coruſcationes & tonitrua tunc fuerunt, quantæ uix æſtiuo tempore fieri ſolent. Tibe
ris quoqꝫ Romæ in tantum excreuit,ut aquę eius ſupra muros influerēt, & maximas in e
regiones occuparent. Tunc per alueum eiuſdem fluuij cum multa ſerpentiū multitudin
draco etiā mirę magnitudinis per urbem tranſiens,uſqꝫ ad mare deſcēdit.Subſecuta eſt ſt

Peſtis grauis.

tim hanc inundationē grauiſſima peſtis,quam inguinariā appellant, quæ tāta clade pop
lum deuaſtauit,ut ex inæſtimabili multitudine uix pauci remanerent.

Conciliū Aquileienſe.

Anno Chriſti 625 celebratum eſt Aquileiæ quintum generale concilium,in quo cond
mnati ſunt hæretici,qui dixerunt uirginē Mariam ſolum hominem & nō deum genuiſſ
Anno dñi 1112 cōflagrauit urbs Florētinorū,interfecitq́ꝫ incēdiū duo millia hominū.
Anno Chriſti 1475 coriarius quidam ciuis Tridentinus amiſit in hebdomada ſanct
quā pœnoſam uocāt, puerū natum annos duos. Requirens autē eum per omnes uicos &
minime inueniens, ſuſpitio ſubijt animum eius,puerum ſublatum à Iudæis in eadem hab
tantibus ciuitate.Vnde magiſtratum conueniens ciuitatis,aperuit illi animi ſui angorem
indicauitq́ꝫ ſuſpitionem. Annuit facilè magiſtratus,ut inquiſitionem faceret per ſingula

Puer à Iudæis comprehenditur.

Iudæorum domos,ſi quo pacto,perditum infantem reperire poſſet. Facta itaqꝫ ſcrutati
ne,puerum non inuenit. Mox autem ſequēti dominica die Iudæi epiſcopum ciuitatis ad
euntes,exponunt illi,ſe in fluuiolo Ruſch appellato, inueniſſe infantulum quendam Ch
ſtianum, idq́ꝫ intra domum Samuelis Iudæi, aquæ impetu illuc impulſum,rogantes ut à
tollerent eū. Tunc ſubordinati ſunt quidā,qui diligentius cōtemplarentur & inſpicere
puerum. Accedentes ergo domum Samuelis,inuenerunt puerum indutum madidis ue
bus,perinde quaſi fluuius eū illuc ſuo curſu impuliſſet. In corpuſculo uero eius uarias in
uenerunt punctiones,quibus impij homines innocētem puerum ob Chriſti odium inte
fecerunt. Interrogati uero Iudæi quomodo puer ad ſe ueniſſet, reſponderunt ſe neſcir
putantes tamen ipſum aquæ impetu illuc delatum. Comprehenſi ergo & tormentis aff
cti,cōfeſſi ſunt facinus, ordineq́ꝫ retulerunt omnia, quomodo habito cōſilio unū ex ſe d
legerint, qui Chriſtianum puerum clam adduceret,quem mactarent & crucifigerēt tem
pore paſchali. Tobias itaqꝫ miniſter impietatis,allectum ad ſe puerū Simonem nomin
introducit in domum Samuelis,offertq́ꝫ hoſtibus Chriſti ibi congregatis mactādum. Q
arripientes infantem,primum adhibuerunt collo eius mantile,ne uagire poſſet,& exter

Puer à Iudæis crucifigitur.

ſis brachijs in modum crucis, primo priapulum, mox genam dextram præciderunt. In
quiſqꝫ forpice carnem cōuellit ac ſudibus præacutis pupugere.Portantes autem extinct
& ſauciatum corpuſculum in ſynagogā & rurſum deferentes in domum Samuelis, pro
cerunt in fluuium.Habita ergo diligenti examinatione, fuerunt omnes Iudæi,qui ad ho
facinus conſpirauerant,dignis ſupplicijs exterminati.

Turca per mare anguſtum uenit in Italiam.

ANno Chriſti 1480 Veneti ſolicitati à Cæſare & Romano pontifice, ruperunt f
dus ictū cum Turca. Quod Turca ægreferens, traiecit mare Adriaticū,idq́ꝫ eo l
co ubi mare illud ſummas habet anguſtias,& ubi ex Macedonia in Apuliam no
numerant niſi 55000 paſſus, & quo in loco Pyrrhus rex olim deliberauerat cōc
re pontē, per quem utrāqꝫ committeret terram: per has inquam anguſtias irruit Turca
Apuliam & obſidēs Hydruntum expugnauit ipſum. Sęuienſq́ꝫ paſſim in omnes,occid
ciuitatis epiſcopum & omnes ſacerdotes atqꝫ plebeios quoſqꝫ ſibi occurrētes. Florem
uētutis abduxit,& muliebrē ſexum libidine ſua dehoneſtauit. Potiti hac uictoria barba
cœperūt ſtatim uicina oppida ſollicitare ad deditionē, diſcurrūtq́ꝫ igni & ferro oīa pe
dentes. Et niſi Mahumetes cito de medio ſublatus fuiſſet, nō modo de Apuliæ regno, ſ

Pontificis Romani fraus.

de tota Italia actū fuiſſe credebatur. Tunc maluiſſet pontifex Romanus,pecuniā à Chr
ſtianis undiqꝫ prætextu Turcæ expugnandi collectam, ſe pro tuendis Chriſtianæ relig
nis terminis expēdiſſe,quàm in propinquos ſuos collocaſſe. Scripſit quidē literas ad pri
cipes & implorabat opem illorum contra Turcam, at illi altum dormientes ſomnum i
ſenſibiles erant. Matthias tamen Vngariæ rex expeditionem mouit in Turcam, recup

rauit

itꝗ regnũ Boſnæ,quod Turca antea coronæ Vngariæ ademerat. Matthia uero nõ mul
o poſt ab humanis exempto,Boſna rurſum uenit ad manus Turcarum.

Bellum graue contra Venetos.

ANno domini 1508 & ſequentibus annis, Venetis amplũ & uarium fuit bellum,ma
gnum & memorabile. Quatuor reges cum Heluetijs & tota Italia in eos moue
runt arma,atꝗ infeliciter cum Gallis pugnatum & ad hoſtes deſcitum eſt. Poſtea
rebus Venetis accíſis, ſubijt ſpes habendi Hiſpana auxilia, atꝗ illis conductis ſti
ndio,reparandæ reipublicæ ſtudebatur,ſed fefellit Venetos uana ſpes,quia ab illis dolo
cepti fuerunt. Deniꝗ accerſitis Heluetijs,fruſtra etiam confiderunt,quia Galli hoſtes
pulſi,nec potuerunt Veneti rempub,reparare. Itaꝗ neceſſe fuit cum Gallis iterũ in ami
iam coire,atque illi uenerũt in Italiam,profligaueruntꝗ hoſtes Heluetios,& inde ſalus
enetis reddita,unde tantum uulnus prouenerat. Volebat Maximilianus rex coronam
perij ſuſcipere,miſſiſꝗ oratoribus ad Venetos,quærebat tutũ iter. Quod ueritus Gal
um rex,conabatur Venetos in Germanos inceſſere,quo ipſe facilius rem ſuam ageret,
am antea molitus fuerat. Itum itaꝗ eſt à Venetis in eam ſentẽtiam,ut fœdus ſancitum
n Gallis inuiolatum ſeruaretur. Quod Maximilianus ſupra modum ægre tulit, atque
tim bellum mouit. Tunc Venetorum & Gallorum & Italorum iunctæ ſunt copiæ con
Maximilianum uenientẽ per Tridentum. Paulo pòſt conciliauit ſibi Cæſar regẽ Gal
um,conſpirauerũtꝗ omnes unà cũ Iulio pontifice in Venetos. Erat Venetis pugnan
m contra marchionem Mantuanum apud Aſulam, & ubiꝗ uires Venetorum debilita
tur. Maximilianus per Tridentũ magnũ exercitum adduxit,& ex parte alia dux Ferra
Venetis terra mariꝗ bellum inferre cœpit. Volebat quoꝗ rex Hiſpaniæ à Venetis ha
re ciuitates in Apulia oppigneratas. Igitur patres Veneti trepidatione ducti,omnia ut
mꝗ petebantur tradebant. Iulio pontifici traditæ ſunt Ariminũ, Fauentia, Rauenna,
rnia : duci Ferrariæ tota Rhodigij peninſula, regi Hiſpaniæ ciuitates Apuliæ, regi Ro
anorum tradita eſt urbs Verona, Vincentia, & Patauium. Gallus obtinuit Brixiã, Cre
nam, Cremam & Bergomum. Cum hæc agerentur, Venetus exercitus aſtu quodam
uperarunt Patauium, & ad ſeruandum ipſum omnia parabant ac faciebant contra ho
m impetus,unde pendebat ſalus reipub. Venetorũ. Tandem pontifex ad Venetos de
nauit,carioꝗ euentu terra mariꝗ pugnatũ eſt,Modo Veneti,modo hoſtes uincebant,
multa oppida ſæpe capta & recepta ſunt. Tandem apud Rauennam atrox certamen
it,& multi ex utraꝗ parte ceciderunt,nec incruenta fuit Gallorũ uictoria. Nam ex Gal
6700 peditum ceciderunt,ex pontificis uero exercitu 800 milites & 7000 peditũ. Hac
gna facta, Veneti aſciſcunt ſibi Heluetios, ſed paulo pòſt inter Venetos & Heluetios
æ ſunt diſcordiæ. Veneti recedunt à pontifice & confœderantur Gallo, atꝗ tam uaria
tuna iactantur Venetorum res uſꝗ ad annum Chriſti 1517. tunc finis belli fuit, in quo
penſa feruntur ad quinꝗ millia millium nummum à Venetis.

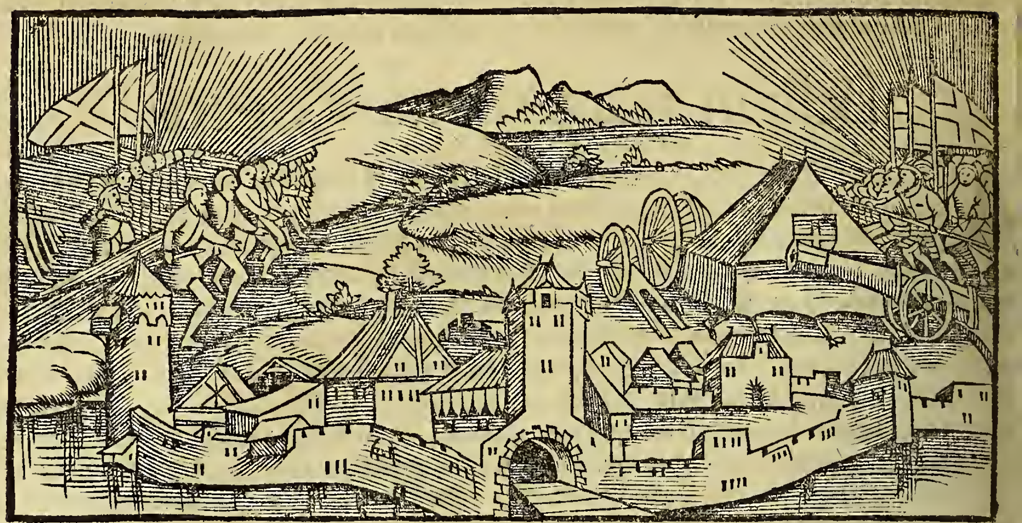
Galli & Veneti contra Maximilianum.

Pugna apud Rauennam.

Roma occupatur à Cæſareanis.

ANno Chriſti 1527 cogẽte magna famis neceſſitate,exercitus Cęſareanus,qui erat
in Italia, feſtinauit Romam, uenientesꝗ in medium hoſtium(ſiquidem habebant
ante frontem Romani exercitus potentiam,& à tergo alium exercitum ex popu
lo pontificis,ex Gallis, Venetis & tota circumiacente Italia præter Senenſes,col
tũ)miſit Borbonius ſummus Cæſarei exercitus dux tubicines ſuos nomine Cęſarię ma
atis Romam,ſemel atꝗ iterum rogans,ut ciues ſibi & ſuis concederent tranſitum, da
itꝗ pro iuſto precio cõmeatum. At Romani hoc pertinaciter & iniurioſis uerbis ne
uerunt. Tum dux rurſum poſtulabat ſibi nomine Imperatoris aperiri urbem. Ad hæc
ponſum eſt tubicini : niſi illico ſe reciperet ex urbe,futurũ ut ſuſpenderetur. Irritati Cæ
iani initoꝗ conſilio,irruperunt ui in quoddam ſuburbium & in palatium põtificis,oc
eruntꝗ circiter quinque millia Italorum, à parte autem ipſorum occubuerunt circiter
centi Hiſpani,inter quos & dux Borbonius ictus bombarda interijt. Direptum itaque

Cauſa huius belli ſuprà ſignatur inter bella Mediolanenſium.

eſt ſuburbium, pontifex autem Clemens unà cum Cardinalibus & epiſcopis fugit ad c
ſtellum S. angeli. Territi interea Romani, fugerunt quoq; & ipſi, neſcientes quo ſe uei
rent, inſequentibus duobus ſignis Hiſpanorũ & paſſim eos interficientibus. Videntes
tem Romani in quantis eſſent anguſtijs, rogabant Albertũ marchionẽ, qui natione G
manus erat, ut côueniret militem Cæſareanum, ageretq; cum illo de pace, quibuſcũq; i
tandẽ obtineret conditionibus, modo ceſſarent à ſæuitia ſua. Quod cũ ille tentaret, nil
effecit, quin & uitã ſuã uix à morte eripere potuit. Nã captus fuit & priuatus omnibus
nis ſuis. Simili furore irruerunt milites in aliã urbis partem, inuadentes eam crudeli a
mo, perdentesq; quicquid inuenerũt, capiẽtes diripiẽres, & cõfodientes quoſcunq; occu
Cardinales & epiſcopi capiuntur.
rentes. Capti quoq; fuerunt quidam cardinales, epiſcopi, prælati, monachi, & monial
& magno ære mulctati, plurimi libri, bullæ papales, breuia, regiſtra & ſimilia reperta, o
nia dilacerata & combuſta ſunt, nõ ſine magna iactura eorum quorum intererat. Item e
cleſiæ ſanctorum Petri, Pauli, Laurentij, &c. fuerunt ſpoliatæ omnibus iocalibus & or
mentis. Interfecti quoque ſunt in templo diui Petri ante altare circiter ducenti homin
atq; in hunc modum tota urbs Romana ſpacio quatuordecim dierum fuit à Germanis
Hiſpanis grauiter afflicta & diſpoliata. Nec hic referendum, quanta libidine abuſus fue
impius miles monialibus & puellis, nobilibus domicellis & honeſtis matronis, quas ui
latas Romani deinde magno ære coacti ſunt redimere. Corpora uero occiſorum, quoru
referuntur fuiſſe octo millia, alij numerant decem millia, iacuerunt inſepulta quinque a
ſex diebus. Quidam ex militibus inſidentes equis & mulis, circuierunt quotidie plateas
uitatis, ueneruntq; ante caſtellum S. angeli. Vnus autem ex ipſis impoſita triplici coror
indutusq; paludamento papali, ſtipatus multis militibus cardinalicio pileo, aut epiſco
li infula decoratus, in deſpectum pontificis magna pompa pertranſibat urbem, præced
tibus & ſequentibus curſoribus, fiſtulatoribus & tympanorum luſoribus. Tandem cu
Papa dedit ſe Cæſari.
pontifex caſtello S. Angeli incluſus, uideret ſe non poſſe reſiſtere furenti militi, dedidit
his cõditionibus, quod ſatagaret dare Cæſari aliquot ciuitates, & militi ſtipendia ſoluer
quæ Cæſar à retroacto tempore debebat, quorum ſumma erat, circiter quadringenta m
lia ducatorum, & præterea ſua propria perſona ſe captiuum traderet, in manus Cæſari
Mox ut has conditiones pontifex Cæſareanis præſcripſiſſet, eiſdemq; placuiſſent, recep
eſt arx ſancti Angeli, & poſita præſidia duorum ſignorum in eam, unum
ſcilicet ex Germanis, & alterũ ex Hiſpanis, aſtrictiq; ſunt
omnes captiui contra Cæſarem ne quic-
quam agere aut etiam moliri.

Deſcript

DESCRIPTIO APVliæ. Item regni Neapolitani initium,

ſucceſſus ac multa bella propter ipſum geſta.

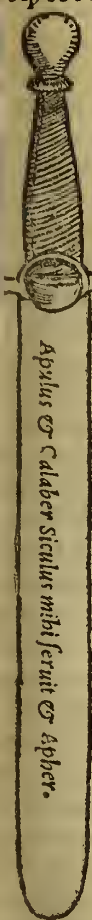

TEmpore Imperatoris Ottonis ſecundi,quando Italia in multa lacerata fuit dor
nia,& nemo non partem de ea habere uellet, non obſtante quod ſub Carolo n
gno,portio quædam Italiæ fuit regno oriẽtis adſcripta,nempe Neapolis & A
Limes Rom. et Cõſtantinopolitani imperij.
lia cum reſpondẽtibus maris mediterranei inſulis,ubi limes fuit deſignatus utr
uſꝗ imperij Conſtantinopolitani & Romani, orta ſunt paulatim multa bella inter utrũ
Imperatorẽ atꝗ inter Imperatorẽ Conſtantinopolitanũ & Saracenos,uendicãtibus n
raro ſibi Saracenis Siciliam & partem magnam Italiæ. Tunc enim nondũ fuit inſtitutu
regnum Neapolitanum,ſed aliquot annis pòſt, reges Siciliẹ quos & Neapolitanos app
lant ab eorum regia totiusꝗ regni principe ciuitate Neapoli, genus à Normãnis habu
ſe cõſtat.Nam poſt imperij Romani fractas opes,pars illa Italiẹ,cui Sicilia attributa er
Gothis aliquando paruit, Apulia uero Calabriaꝗ Conſtantinopolitanis paruerunt Ir
Normandi obtinẽt imperiũ Neapolitanũ.
peratoribus, ut diximus. Tandem uero uenerunt ſub imperium Normandorum. F
enim uir quidam in Normandia nomine Tancredus, qui genuit duodecim filios,paup
tateꝗ adactus uenit cum filijs in Italiam. Vbi cũ filij armis & ingenio præſtantes ſeſe ex
buiſſent uiros,facti ſunt quorundam locorum domini, potiſſimum autem ſubiugaueru
Apuliam & Siciliam,idꝗ circa annum domini 1008 quando Apulia erat comitatus ſic
Sicilia & Neapolis olim unũ regnum.
& Sicilia. Succeſſu tamẽ tẽporis facta ſunt duo regna, licet initio circa annũ Chriſti 10
unum fuerint regnum. Rex primus fuit Rogerius filius Roberti Normandi, nepos a
tem Tancredi,qui & titulum regis Italiæ ſibi conabatur uſurpare, ni pontifex Roman
illi obſtitiſſet,monuiſſetꝗ ut regio Siciliæ titulo cõtentus eſſet. Tranſactis deinde aliqu
annis, diuiſum eſt regnum iſtud in duo regna, id quod infrà quoque dicemus, unum p
ſederunt Aragoni & alterũ Galli. Aragoni obtinuerũt inſulam Siciliæ & Galli regnu

illud quod eſt extra Farum. Et quoniã illius regni prima
uetuſtior ciuitas erat Neapolis, uocatum eſt quoꝗ regnu
Erigitur regnũ Neapolitanum.
illud nouũ à regia urbe Neapolitanũ. Erecti ſunt quoque
eo aliquot ducatus & comitatus, complectiturꝗ domini
eius ferè mediam Italiæ portionem. Quicquid enim cõtin
tis eſt ultra Romam,eſt de iuriſdictione regni Neapolita
Veneti & Mediolanenſes poſſident priorem Italiæ port
nem, quæ alpes ſcilicet contingit,interſperſis tamen ultr
traque nonnullis principum ciuitatibus,& quibuſdam im
rialibus,ſed quæ ſocordia aliquorum Imperatorum ab im
rio ſunt alienatæ. Pontifex Romanus in hac Italiæ parti
ne ſuijpſius nõ oblitus, mediam & meliorem portionẽ u
pauit, extenditurꝗ limes ſui imperij ad terminos regni N
politani,quod complectitur Campaniam,Apuliam & C
Principatus in regno Neapolitano.
briam. In his autem Neapolitanis prouincijs magni ſunt principatus & comitatus, i
gnesꝗ ciuitates,prẹſertim principatus Tarentinus,ducatus Calabrienſis,ducatus Dy
cenſis,ducatus Sueſſanenſis,comitatus Lauretanus,Nolanus,Grauinenſis,Pulcinẽſis,
ſertẽſis,&c. Inſignes autem ciuitates ſunt Neapolis,Caieta,Aquila,Capua,Luceria,&
Quo pacto autem hæc Italiæ portio ad regale aſcenderit faſtigium, ſcribunt hiſtoric
ea re in hunc modum. Circa annum Chriſti milleſimum & quadrageſimum Rober
Nortmanni Apuliam obtinẽt
Normannus in defunctorum fratrum locum ſuccedens,Apuliam ſibi uendicauit & N
laus Romanus pontifex primus eum Calabriæ Apuliæꝗ ducem declarauit, certisꝗ c
ditionibus ſibi aſtrinxit, quas tamen ille reuocauit pontifice ab humanis exempto. N
tuo autem circa annum Chriſti 1077 Roberto,Rogerius filius eius principatum obti
in Neapoli & Sicilia,iurauitꝗ in uerba pontificis, nempe Anacleti, à quo rex fuerat d
ratus,& cui opem tulerat contra alium pontificem in diſcordia electum. Anacletus u
cum non eſſet canonicè electus,fuerunt paulo pòſt acta eius caſſata & Rogerius reg
gnitate priuatus. Quin & Innocentius ſecundus pontifex inito pontificatu contra R
rium mouit,incautumꝗ aggreſſus illum in fugam egit. Interea autem Guilielmus Ro
rij filius, qui ſe Calabriæ ducem ſcribebat,cum auxiliaribus interueniens copijs, obſi
ne patrẽ liberauit,ipſumꝗ Rom.pontificem & quoſdam cardinales cepit,nec eos dim
donec impetrauit quæ uoluit,excepto regni titulo. Interim uero antipapa quidam p
ficatum inuadens & Innocentium in Galliam adigens,pellexit Rogerium,utriuſꝗ Si
conc

ſceſſo regni titulo, ut ſe pontificem ſalutaret. Innocentius uero ex Gallia reuerſus unà
ım Lothario, quem Germani principes Romanorũ regem creauerant, bellum ſuſcepit
Rogeriũ, nec multo pòſt eum regno Neapolis exegit, in inſulam Siciliæ cõpulſo Roge *Rogerij regis*
rio. Sed mortuo pontifice Rogerius omnia amiſſa recuperauit, tantum titulo regis Ita- *bellica uirtus.*
e abſtinuit, contentus in poſterũ Siciliæ rex appellari. Bellum ſuſcepit aduerſus Pœnos,
ſq; tot affecit cladibus ut regem Tuneti iniquis conditionibus impetrare pacem cõpu

lerit, pacto ſolutoq; ſtipendio circiter annos triginta. Fretus aũt tanta po
teſtate in mari & continenti, fecit ſcribi in gladio ſuo hunc uerſiculum.
Solutus eſt àb humanis anno ſalutis 1052. atq; in eius locum ſubijt Guiliel-
mus filius, qui primũ graue diſſidium habuit cum pontifice Romano, tan
dem uero factis pacis cõditionibus, pontifex Guilielmũ utriuſq; Siciliæ re
gem declarauit, qui tamẽ mox apud Panormũ deceſſit anno 1166. in cuius
locum ſucceſſit Guilielmus ſecũdus filius eius, Alexandri tertij pontificis
maximi gratiã promeritus. Et cum Panormi è uita ſine liberis excederet,
Clemẽs tertius põtifex in ius eccleſiæ regna tentauit aſſerere, ſed utriuſq;
Siciliæ proceres in defuncti locum regem ſibi creauere Tancredũ eius pa-
truum, Rogerij ex pellice filium. At Celeſtinus tertius id non ferẽs, Hen *Papa ius re-*
ricum Aenobarbi filium Friderici Siciliæ regem declarauit, atq; eidẽ Con- *gni Neapol.*
ſtantiam Guilielmi ſecundi ſororem monialem, permiſſuq; ſuo reſecratã, *uſurpat.*
tradidit uxorem, etiam cum illa rite iuraſſet in uerba religionis. Conſtituit
autem pontifex Henricum ſub certis conditionibus regẽ in Neapoli, nem
pe quod regnũ poſceret tãquam dotem uxoris ſaluis redditibus quos pon
tifex annuatim ratione feudi leuabat. Placuit Henrico oblata conditio, re-
cepitq; primò Siciliam ac deinde Neapolim. Inuentum etiam iuxta Neapo
lim Tancredum, interfecit exercitus eius. Rex uero Henricus, qui & po-
ſtea Cæſar factus, genuit ex memorata Conſtantia filium Fridericum no- *Fridericus ſe-*
mine, hæredem horum regnorum, qui imperator ſecundus huius nominis *cũdus naſcitur*
patri ſucceſſit. Scribunt Hiſtorici quidam præſertim Krantius in ſua Me-
tropoli, mira de huius Conſtantiæ partu. Noua enim nupta, iam ſexagena
ria ferebatur, annos longè tranſgreſſa fœcundos. Medicorũ adhibita ſunt
cõſilia, ne ſine hærede Siciliæ regnũ permaneret: ſpondent operam, ſpem
largiuntur prolificandi uetulæ mulieri: intumuit uenter ſperatæ puerperę,
incertum quibus ex cauſis. Creditum eſt à multis pregnantem eſſe reginã,
credidit cuius maximè intererat Imperator, ordinatum ut in publico pone
retur ad pariendum, auleis tamen ad pudorem circumpendentibus, proui
n ferunt. ut in horam partus ei alienus ſupponeretur, quem enixa regina uiderẽ. Tres
o tempore mulierculæ non longè ab reginæ domo prægnantes non magno interuallo
mes peperere, phyſici, molendinarij, aucupis uxores, unius ex tribus, incertũ cuius in-
tulus affertur & ſupponitur, ut aiunt reginæ, ut ab illa progenitus è cæteris putaretur,
to nomine pater illum uocans Fridericum, mater ſuo de nomine dici cupiebat Cõſtan
um. Ea ferebantur natalia eius Friderici, qui ſe orbis malleum prædicabat, qui cũ ſum-
pontificibus grauiſſimas geſſit ſimultates. Potitus autem Fridericus regno triginta
is, lapſus eſt in morbum, ſtrangulatusq́ue in lecto à filio ſuo Manfredo, quem genue- *Manfredi im-*
ex ancilla, feceratq; ducem Tarentinum. Habenas imperij ſuſcepit ex eo natus Con *pietas.*
us, in cuius abſentia Manfredus occupare regnum ſtuduit. Conradus uero ex Aleman
reuerſus (erat enim Sueuus ſicut & maiores eius) primum Siciliam occupauit, dein-
obſeſſam Neapolim fame domuit, compulſamq́ue ad deditionem, muros eius & non
nullas publicas & priuatas ædes ſolo æquauit. Cumque potitus eſſet omni
Sicilia, altero poſt eius aduentum in Italiam anno, diem clauſit,
nòn abſq; ſuſpitione dati ueneni ab eius medicis, à
Manfredo pecunia corruptis.

Conradini ultimi Sueuorum ducis fatum.

Cõradinus hæres Siciliæ.

INſtituit Cõradus ex aſſe hæredem Henrici fratris ſui filium Conradinũ,eius quem F
dericus in carcerem coniectum necauit, eiq́ nominatim tutores ex Germania ded
qui Siciliæ res impubere Conradino moderarentur. Hortatus quoq́ eſt ad Cõradi
fidem populos. Quo audito,Manfredus miſit legatos in Germaniam,qui puerũ Co
radinum ueneno extinguerent. At mater pueri ſummam habens curam, loco eius aliu
exhibuit puerum legatis,ſuſpitionemq́ quam de illis non inanem habuit, in pueri oſte
ſi morte comprobauit. Nam offerentes legati puero aliquid ad edendum atq́ recedent
audierunt paulo pòſt puerum extinctum,quem tamen Conradinũ eſſe putabant. Alij ſ
bunt Manfredum in Italia publicaſſe, Conradinum fuiſſe mortuum, atque ob id ſe occ
paſſe omnia regni loca & præſidijs firmaſſe,allegans ſe fratris eſſe hæredem. Opera en
eius atrati quidam ex Germania uenerant nuncij,qui flentes affirmabant, Cõradinum
humanis exemptum. Manfredus etiam ſimulato mœrore, quo mendacio fidem facer
exequias mortuo Conradino celebrauit,appellariq́ cõtinuo rex edicto iuſſit,quin & c
nem regiam gazam, quæ iam olim Panormi ſeruabatur, uoluit ex ærario ad ſe trãſferri:
colligens militem,extorribus Florentinis auxilia miſit, Florentiam & fermè omnẽ Eth
riam occupauit. Erat autem Vrbanus quartus Rom. pontifex. cui Manfredi & prædec
ſorum eius inſolentia ualde diſplicuit, perinde quaſi illi tyrannicè egiſſent cõtra terras
manæ eccleſiæ,atque ideo uocauit Ludouici Francorum regis fratrem Carolum nomi
qui comes erat Andegauenſium prouinciæq́ Narbonẽſis, & ei utriuſq́ regni Siciliæ co
ceſſo iure,primò mandat,ut incubatorem Manfredum ui deturbet, qui ſe beneficiariũ
manæ eccleſiæ agnoſcere recuſabat;ac deinde iniũgit,quadraginta octo millia aureor
pendat Romanę eccleſiæ tributi nomine, atq́ ad Romanum imperium ſe nũquam pat
tur aſſumi. Veritus eſt enim pontifex,ne ſi Romanorum Imperator fieret,cum illo qu
eſſet de iure ueteri imperij contendendum. Audiens uxor Caroli, maritum uocatum
regnum, quæ tres habuit ſorores reginas, ipſa autem comitiſſa tantum erat, ſollicitat
rum ſine ceſſatione,ne occaſionem negligat, tandemq́ ſuaſu ſuo inducit, ut è Maſſilia
triginta triremium claſſe ſoluens & oſtium Tiberis ingreſſus Romam cum coniuge
nerit,auriq́ nummũ annuis ſexaginta millibus Romanæ paciſceretur eccleſiæ, meruer
rex coronari & uxor regina. Tunc Carolus terreſtribus copijs regni fines ingreſſus,

Gallus uocatur ad Siciliæ regnum.

Manfredus laborat pro regno.

tim Manfredum perſequitur, commiſſoq́ prælio apud Beneuentum, Manfredum in a
interficit. Notandum hic,titulum regni Ieroſolymitani annexũ eſſe regno Siciliæ p
pter uxorem Friderici ſecũdi Imperatoris, quæ filia fuit regis Ieroſolymitani, attulitq́
rito ſuo dotis loco titulum & ius quod pater habuerat ad memoratum regnũ Ieroſol
tanum. Atq́ hinc eſt, quod omnes reges Siciliæ ſibi adſcribunt titulum regni Ieroſol
tani. Vt autem reuertamur ad res regni Siciliæ,ſciendum,quod poſtquam Carolus G
lus occupauerat Neapolitanum regnum,erant multi in regno,qui deſiderabant uerũ
hæredem,nempe Conradinum,quem ſciebant adhuc in uiuis eſſe. Euocatus ergo Co
dinus uenit in Italiam,occupaturus auitum regnum. Cum autem Carolus Luceriam
piſſet expugnare,ecce nuncius uenit qui affirmabat Conradinũ adeſſe, regniq́ ingreſ
fines. Territus Carolus de eius aduẽtu, coëgit agmen aduerſus hoſtem, fuſiſq́ & fug
hoſtium copijs, Conradinũ uiuum redegit in poteſtatem, circumductumq́ per octo d
& publici ſpectaculi loco habitũ,perduxit Neapolim, ubi publico iudicio rei capitalis
mnatum,ſecuri percuſſit. Incidit autem hoc in annum Chriſti 1268. quo anno defecit
catus Sueuiæ,ut infrà ſuo loco fuſius ſum ſcripturus. In gratiã deinde Lu
douici Francorũ regis eius fratris,expeditionis aduerſus Afros
Carolus rex ſocius fuit,unde amiſſo fratre reuer-
ſus ad obſidendam Luceriam ani-
mum intendit.

Manfredus occiditur.

Titulus regni Ieruſalem.

Conradinus in ſuo regno occiditur.

Aragones obtinent regnum Siciliæ.

INſecuto tempore, anno ſcilicet ſalutis 1281. Siculi conſpirauerunt in Gallos: initium defectionis à Panormitanis eſt factum, uno eodemq́ die quicquid in Sicilia Gallorum fuit, ad internitionē trucidatum, cōtinuoq́ à Carolo ad Petrum Aragonum regem defecerunt, qui regis Manfredi filiam habuit uxorē. Veniens ergo Petrus cōflixit cum [C]arolo Caroli regis filio, uiuumq́ in ſuam recepit poteſtatem, & primum in Siciliam at[q]ue mox inde in Aragoniam deduxit, quatuorq́ annis in carcere detinuit. Factum eſt au[te]m iſtud anno Chriſti milleſimo ducenteſimo nonageſimoſeptimo. Interim Carolus pa[te]r eius ex Gallia Neapolim rediјt, urbem trepidam confirmat, ipſe cum copiјs in Apuliā [ſe] confert, ut contractis undique nauibus in Siciliam traiјceret, ſed inter apparatum belli [ſu]bita ui morbi correptus interiјt, ſic Aroganus manſit rex Siciliæ. Cōpoſito uero tandē [pra]ſidio, Carolus liber è uinculis dimiſſus eſt, deditq́ obſides duos filios Carolū & Ludo[ui]cū, ipſe uero rex māſit Neapoli, & Aragonus retinuit regnum Siciliæ. Poſt Carolum [re]gni habenas tenuit filius eius Robertus, Calabriæ dux, cuius ſororē duxit uxorem Iaco[bu]s Aragonus rex Siciliæ. Nec iſta affinitas fuit Carolo Neapolitano impedimēto, quo[m]inus ſpreto fœdere poſt Iacobi Aragoni mortē agitaret cōſilia recipiēdę Siciliæ. Sed cū [ad]uerſam pugnam ſentiret, relicta Sicilia rediјt Neapolim. Interea Fridericus Aragonus [ſu]cceſſor Iacobi regis ducta claſſe in Calabriam, breui eam regionem in ſuam redegit po[teſ]tatem. Defuncto rege Roberto circa annum Chriſti 1343 ſuperſtites fuerunt duæ ex [de]functo iam Carolo filio eius neptes, ex quibus Iohanna maior natu, quæ nupſerat An[dre]æ Vngaro ſucceſſit in regno, uirumq́ Andream ſuſpendio tollendum curauit ac Lu[do]uico Tarentino principi, filio Philippi fratris Roberti regis iterum nupſit. Audito au[te]m Ludouici regis Vngariæ Andreæ fratris aduentu, ſceleris conſcientia uiribusque ſuis [dif]fiſi, Ludouicus & Iohanna, Narbonam fugerunt. Non tamen longè poſt pax à Ludo[ui]co Vngaro Iohannę data eſt his conditionibus, ut regnum Iohannę reſtitueretur, mari[tu]s autem eius Ludouicus, ſolo Tarentini principatus titulo contentus eſſet. Verum Cle[m]ens accepta à Iohāna Auenione ſpecie uenditionis, maiori parte remiſſa ſtipēdiј, quod [pr]o regno Neapolitano debebatur, Ludouicum regiјs ornauit inſignibus. Aliј uero ſcri[bu]nt, quod feudi debiti loco Auenionē pontifici ex patrimonio tradiderit. Ritius ſic ſcri[bit]: Iohanna & Ludouicus Auinione pontifici uendita, ex ea pecunia reparatis uiribus [Ne]apolim bello repetebant. Et Sabellicus ſic habet. Debebat Iohanna regina pontifici [ta]ndem pecuniam, quam ſe illi pro regia corona ab eo accepta daturam promiſerat: ſed [bel]lis & grauibus caſibus iactata, quū nō eſſet alioqui ſoluendo, cum ea pontifex egit, ut [A]uinionem Romanæ eccleſię eo nomine habēdam relinqueret: ſicq́ urbs nobilis ponti[fic]iæ ditionis eſt facta. Superueniens deinde Carolus Andreæ Vngari filius potitur re[gn]o uniuerſo, captamq́ reginam nouercam ſuam cōiecit in carcerem, nec ita multo poſt

Regina ſtrangulat maritū.

Auenio datur pontifici Rom.

eliſis faucibus ibi ſtrangulandam carnifici dedit. Carolus deinde uocatus ad regnum Vngariæ, trucidatus eſt in quodā conuentu ſuperſtitibus Ladiſlao & Iohāna, quos impuberes apud uxorem Margaritam Neapoli reliquerat. Adnitente autē pontifice Ladiſlaus Caroli filius accepit regis nomen & inſignia. Cumq́ nō diu in regno uiueret, lapſus in ægritudinē Neapoli occubuit, hærede relicta Iohanna ſorore. Quæ Geldriæ duce, cui nupta fuerat, amiſſo, certior facta de morte fratris & teſtamento, ad ineundam hæreditatem Neapolim rediјt, ubi à multis fuit ſollicitata ad coniugiū, qui ſe libēter regno ingeſſiſſent, & regni hæredes fuiſſent. Et quidē mulier per ſuā inconſtantiam multis illuſit. Primum, cum cuidam elegantis formæ uiro uſq́ ad infamiam nimis indulgeret, hortatu principum ſecundò nubere ſtatuit, atque Iacobum Marchiæ comitem certis cōditionibus ſibi iunxit, ſcilicet ne titulum regis uſurparet aut perſonā gereret, ſed Tarenti principatu cōtentus eiusq́ ue

Reginæ Neapol. inconſtantia.

ctigalibus,regni adminiſtratio libera Iohannæ remaneret. Sed cum regni principes exer
citum ducerent, mandarunt Iacobo ut regium nomen animumq́ afferret non defutura ſi
bi auxilia. Vnde Neapolim ueniẽs,ſummo omnium plauſu exceptus eſt ut rex, potitusq́
arce quam Caſtellum uocant nouum. Quam iniuriam regina non ferens breui curauit, u
Iacobus maritus conijceretur in carcerem. At ille tandem liberatus è carcere fugit i
Galliam,mortuusq́ eſt apud oppidum Biſuntium. Poſt hunc Ludouicus Andegauẽſi
eſt declaratus rex Siciliæ. Sed cum paulo pòſt Iohannę reginæ bellum indiceretur,illa me
tu perculſa,Alphonſum regem Aragonum in filium adoptauit. Qui quidẽ paulo pòſt u
dens in muliere incõſtantiam,circumſedit eam in arce Campania,quæ Neapoli ſic appe
latur,ſed nihil efficiens à Sfortia fuſus,in fugam eſt uerſus. Tunc Iohanna Ludouicũ A
degauenſem abdicato Alfonſo adoptauit in filium. At Alfonſus indigne id ferẽs,anti
pam erexit contra Martinum pontificem,quem inimicum ſentiebat & interea mortua e
regina Iohanna.

Multi contendunt pro regno Neapolitano.

HInc uariæ ortæ ſunt contentiones. Nam pontifex ſatagebat regni oppida re
gere in eccleſiæ poteſtatem. Principes autem regni & ciues Neapolitani mi
runt legatos ad Renatũ defuncti paulo antè Ludouici fratrem,qui nunciarent
lum à Iohanna ſupremis tabulis hæredem ſcriptũ. Alij miſerunt ad Alphonſ
in Siciliam nuncios, rogantes ut mature ueniret Neapolim,ſeſe curaturos ut omnia cõ
rent in eius poteſtatem. Alij decreuerunt eum ſe pro rege habituros, quemcumq́ pon
fex daret,& ab optimis quibuſq́ regni probaretur. At Alfonſus oblatam recipiẽdi re
occaſionẽ non negligens, Aenariam delatus inſulã,quæ nunc Iſcla nominatur,inde Su
ſam uenit. Et quum Genuenſes tunc circa Caietam triremes aliquot haberent,fauerent
Renato,inito nauali prælio ceperunt Alfonſum & duos fratres eius,multosq́ regni pr
cipes, qui tamen omnes inuitis Genuenſibus perducuntur ad Philippum Mediolani
cem,habentq́ apud eum in ſummo honore,quin & pluribus magnificisq́ donati mun
bus in patriam remiſſi ſunt. At Genuenſes à Philippo ſe neglectos rati, quod ſe incõſ
tis Alfonſum liberaſſet,ab eo defecerunt. Legati uero qui ad euocandum Renatum a
rant,comperientes illum apud oppidum Diuionenſe à duce Burgundiæ cuſtodiri,Iſab
lam coniugem cum duobus liberis in Italiam Neapolimq́ deduxerunt. Quæ cum Cai
diuertiſſet, urbemq́ue in poteſtatem Mediolanenſium ducis eſſe redactam nouiſſet, n
ratis magiſtratibus, omnem regni curam per ſe geſſit. Quin & Eugenius Renati par
amplexus auxilia ſubminiſtrabat. Alfonſus uero maiores quàm antea parans copias,
certauit cum Renato,è uinculis liberato,pro regno Neapolitano, & paulatim regnum
cupauit. Quum uero diu oppugnaſſet Neapolim ui & fame, nec quicquã effeciſſet, c
uertit ſe ad dolos. Nam nonnullos ex his qui purgare reficereq́ conſueuerãt aquæduct
per quos aqua in urbem deducitur,pecunia corrupit, ijsq́ ducibus milites per aquęduc
intempeſta nocte in urbem penetrare iubet. Ii per puteũ quendam publicum qui eſt i
quam ſummam plateam memorant,ſcalis admotis faſtigium putei ſuperant,albeſcent

Alfonſus obtinet regnum.

die por

ie portas urbis adeũt, ſignumq; dant ſocijs quos Alfonſus extra urbem locauerat, & ob-
uncatis portarum cuſtodibus, clauſtra portarum reſtringunt, agmenq́; ex Alphonſi ca-
ris intromittunt. Ad eum nuncium Renatus equo uectus, concitato curſu in arcem no-
am ſe recepit. Alfonſus itaque anno ſalutis 1442 menſe Iunio Neapoli potitus & paulo
oſt arce noua certis conditionibus à Renato tradita, regnum ſubigit Neapolitanum. Ar
em Neapolis eam quam nouam uocant à fundamẽtis inſtaurãdam ſuo ære curauit, opus
agnificum & plane regium. Cum uero liberis ex iuſto matrimonio careret, Ferdinan-
um, quem ſuſceperat ex pellice, ducẽ Calabriæ declarauit in ſpem ſucceſſionis, cuius res
ualidius cõſtitueret, Iſabellam de Claro mõte ducis Venuſini filiam ei matrimonio iun-
t. Apud hũc Alfonſum Fridericus Imperator celebrauit nuptias cum Elionora filia ſo
ris Alfonſi & uxoris regis Portugalliæ. Exceptus eſt autẽ Imperator ſplendidiſſime ab
lfonſo, inſtitutis in eius honorem ludis, uenationibus, epulisq́; nuptialibus, quam maxi-
o potuit apparatu, tanta pompa, quantam nulla hominum memoria illa ætate nouerat.
æterum Alfonſus ætate ingraueſcente febre correptus anno ſalutis 1458 fato functus
t, cum Neapoli regnaſſet annis ſedecim.

Nuptiæ Friderici Imperatoris.

Noua concertatio pro regno Neapolitano.

CAlabriæ dux Alfonſo patri ſucceſſit et è ueſtigio recepit arces urbis, ſalutatusq́ue
eſt ab omnibus rex. Erãt tamẽ interim nonnulli qui Iohannem Lotharingiæ du-
cem Renati filium accerſierant, ut paternum decus acciperet ac regnum capeſſe-
ret. Nec ille cunctatus inſtructa duodecim triremiũ claſſe delatus ad Lirem pro-
Sueſſam deſcẽdit, ipſasq́; naues è ueſtigio redire domum iuſſit, ut ſublata ſpe fugæ, aut

uictoria potiretẽ aut honeſtã mor-
tem oppeteret. Veniens autem in
Apuliam, multos in ſuam fidẽ pel
lexit, recepitq́; multa ex omni re-
gno oppida. Ferdinandus uero au
diens hoſtem ingreſſum regnum,
proceſſit illi obuiã, mognoq́; ani-
morũ ardore utrinq; eſt pugnatũ,
donec Aragonẽſibus in fugã uer-
ſis adeò laboratum ſit, ut ægre Fer
dinandus Neapolim ſe receperit.
Interiecto tamẽ tempore per ociũ
reparauit exercitum, quem paulo
poſt in expeditionẽ deduxit: cui
Lotharingus ſeſe obiecit, datisq́;
utrinq; ſignis & acri cõmiſſo præ-
lio, uictoria penes Ferdinandum
fuit. Qui et cõuerſus ad expugnan
m eos, qui pertinaciter in fide Lotharingi perſtabant, rem celeriter confecit, eorumq́;
ullos extorres egit, pleroſq; coniecit in carcerem & quoſdam in uinculis mori permi-
Habuit Ferdinandus liberos Alphonſum, Fridericum, Iohannem & Franciſcum. Io
nes cooptatus eſt in numerũ Cardinalium. Alfonſus uero genuit Ferdinandum & Iſa
lam. Alfonſus conſenſu omnium ſummæ rei bellicæ præfectus eſt, geſſitq; cum ſuo da
o aliqua bella contra oppida eccleſiæ, contra Venetos & alios quoſdã, ueniensq́; Nea-
im permiſſu patris cœpit ſubditos nouis ſollicitare uectigalibus, quoſdã in uincula cõ
re, & quorundam bona publicare. Orto deinde in regno tumultu, Ferdinandus con-
atores omnes cõprehendit & in carcerem cõiecit anno 1487 ac deinde omnes ad unũ
ntio noctis carnifici tradidit ad ſuppliciũ, uiolato iureiurando pacisq́ue cõditionibus,
; ſimplici morte in quibuſdã comitibus contentus fuit, ſed etiã in fruſta fœdiſſime ſe-
iuſſit. Interim uero dum hæc agerentur, quidam ex regno Neapolitano elapſi, Ludoui
quoq; Sfortia gubernator Mediolanenſium, qui metuebat Alfonſi Neapolitani opes,

Duo reges certant pro imperio.

Carolum

Carolum Francorum regem multis largitionibus in Italiam uocauerunt, ut regnum N
polis ex Andegauenſium ſucceſſione ſibi debitum repeteret. In ipſo uero belli appara
Ferdinandus obijt, anno 1494 & Alfonſus filius eius dux Calabriæ fauſtis acclamatio
bus rex Neapolitanus eſt ſalutatus. Carolus uero rex Galliæ occaſionem non negligen
Gallus magna ui in Italiā uenit. ad antiquum regni Neapolitani ius ante omnia repetendum animū adiecit, & in tota G
lia habito delectu multa millia equitum atque peditum collegit, inſtrumenta etiam bellic
currus & regni principes in unum cōgregauit, quibus Philippum Subaudiæ ducem au
culum ſuum præfecit, & traiecit alpes. Vbi uero in Subalpina regione cum tanta multit
dine apparuit, timor omnibus eſt incuſſus, quippe qui ſciebant ferociſſimam gentem n
poſſe à maleficio cōtineri. Ex Aſta itaque ciuitate Parmam uenit, inde in ditionem Flore
tinorum, inde Romam, ubi ſe dies aliquot continuit. Vbi Alfonſus Carolum aduenta
Romam cognouit, facinorum cōſcientia perturbatus (occiderat enim quoſdam magn
uiros ſine cauſa poſt mortem patris) ultro ſe regia poteſtate abdicauit, Ferdinandumque
lium pro ſe regnare iuſſit. Ipſe cum traieciſſet in Siciliam nō ita multo poſt è uita deceſ
cum uix integrum regnaſſet annum. Ferdinandus autem cui pater Alfonſus regno ceſſ
rat, à Carolo Francorum rege duobus ferè mēſibus exactus eſt. Sicque Gallus uſque Nea
lim nullum habuit aduerſarium. Moratus autem Neapoli menſes ferè quatuor, deficie
paulatim exercitu, ac partim morbis partim cædibus debilitato, iā ſibi timere cœpit, e
magis quod Ludouicus dux Mediolani, quem cœpti iam pœnitebat, ac Veneti nō æq
animo ferebant Gallos Italiam inuaſiſſe, omnibusque uiribus ad eum expellendum con
rauerant. Rex ergo cum redire in Galliā ſtatuiſſet, Veneti & Mediolanenſes prope F
mam acie ſua illi occurrerunt, commiſſaque pugna, uictoria Gallis non omnino incrue
ſtetit. Nam ex illis ferè mille, ex Italis uero duo millia cecidere. Rex itaque incolumis in G
Neapolis deficit à Gallo. liam penetrauit, ubi biēnio pōſt morbo extinctus eſt. Interea Neapolis à Caroli fide
ſciuerat, redeuntique Ferdinando portas aperuit. Carolus in Galliam reuerſus, agita
animo regnum recuperare, ſed eius conſilia mors interrupit. Succedensque Ludouicus
pulit animū recuperando regno Neapolitano. Ferdinandus uero non ita multo poſt a
que ſobole Neapoli diem clauſit, quum duo de uiginti menſibus regnaſſet. Tunc Neap
litani Fridericum Ferdinādi patruum in regnum admiſerunt, qui Gallorum reliquias, q
adhuc in regno ſubſtiterant, imperata facere compulit. Non tamen potuit regnum u
quinquennium retinere, expulſus à Ludouico rege Francorū, qui regnum Neapolitan
potēter ſubegit. Fridericus tamen ſua ſponte conceſſit in Galliam ad regem, ſuſceptu
eſt perhumaniter & principatu donatus. His autem omnibus geſtis, nondum fuit pax
quies in miſero regno Neapolitano. Priuſquam enim Fridericus expelleretur, Ludoui
Gallus inijt fœdus cum Ferdinando Hiſpaniæ rege his cōditionibus, ut bello partū reg
Neapolis ex æquo diuiderent, Alexandro ſexto pontifice quicquid eccleſiæ compete
utrique concedente. Sed cum ob certum aliquod oppidum inter ſe altercarentur, initio
iure diſceptari cœptū, mox incaleſcentibus animis & gliſcente iurgio ad arma eſt con
ſum, fugatisque Gallis uictoria fuit apud Hiſpanos, qui & regno illo ſunt potiti. Alij ha
hiſtoriam in hunc modū tradunt. Excluſo Friderico à regno, partiti ſunt duo reges reg
Gallus & Hiſpanus partiuntur regnū. Neapolitanum, ſic quod Campania & Calabria cederent Ferdinando Hiſpano, Nea
lis uero cum ſuis ciuitatibus eſſet Galli. Cumque præfecti utriuſque partis inter ſe magna la
rarent diſcordia, uentum eſt anno Chriſti 1501 ad magnam cædem, in qua tria millia Ga
rum ceciderunt, defeceruntque principales ciuitates, nempe Neapolis, Capua & aliæ à G
lis ad Hiſpanos. Nec fuit deinceps pax inter Gallos & Hiſpanos ob regnum iſtud N
politanum. Numerant autem quidā annos quibus ſub diuerſis familijs hoc regn
fuit, ſcribuntque Nortmannos ipſum poſſediſſe annis 335. Deinde præfuerunt duces S
uorum annis 76. Poſt Sueuos dominati ſunt in eo Galli annis 178. Nouiſſi
me uero Aragonenſes annis 61. ac deinde nunquam fuit pax
ſed perpetua diſcordia propter ipſum inter
Hiſpanos & Gallos.

Genealo

Genealogia Regum Neapolitanorum,

ex Michaële Ritio deſumpta, & in hanc ſeriem ordinata.

ncredus — Robertus dux Apuliæ — 1 Rogerius rex primus:
- 2 Guilelmus:
  - 3 Guilelmus
  - 5 Conſtantia cuius maritus Henricus 6. — 6 Fridericus ſecũdus Imperator:
    - 7 Conradus
    - 8 Manfredus nothus — Conſtantia uxor Petri Aragoni
    - Henricus — Conradinus
- 4 Tancredus nothus

Poſt exactos Sueuos inſerti ſunt regno Neapolitano reges Gallorum hoc ordine.

1 olus ...er re... Fran...um — 2 Carolus, uxor eius Maria filia regis Vngariæ:
- Carolus Martellus
- Blanca cuius maritus Iacobus rex Aragoniæ & Siciliæ. — Fridericus rex Siciliæ
- Ludouicus ſanctus.
- Philippus. — 4 Ludouicus rex Neapolis: uxor eius Iohanna
- 3 Robertus — Carolus — 4 Iohanna cuius primus maritus Andreas Vngarus: alter Ludouicus filius Philippi ducis Tarentini
- Carolobertus rex Vngariæ:
  - Ludouicus rex Vngariæ
  - 4 Andreas rex Neapolis — 5 Carolus in Vngaria cæſus:
    - 6 Ladislaus
    - 7 Iohanna mulier inconſtantis animi, ex Iacobo marchione marito non habuit liberos.

...hãna 7. cũ ultima eſſet ex familia Carolina & Vngarica & nullam haberet ſobolem, ...ptauit primò in filium & regni ſucceſſorem Ludouicũ Andegauẽſem, & deinde illo ...ecto adoptauit Alfonſum Aragonenſem regem Siciliæ. Alÿ ſcribunt, pontificem Ro...nũ euocaſſe Ludouicũ Andegauenſem ex Gallia ad regnum Neapolitanum, cuius ma...s antea quoq; reges Neapolis fuerant. Quod Iohanna regina ægreferẽs, miſit pro Al...o rege Siciliæ, adoptauitq; eum in filium. Sed non ita multo poſt mutato animo abie...q; Alfonſo adoptauit Ludouicũ Andegauẽſem, unde multa orta ſunt bella. Nam uter ...uenit cũ apparatu bellico, Alfonſus tamen præualuit. Interim uero regina mortua eſt. ...tuus eſt quoq; paulo pòſt Ludouicus Gallus. Tunc miſerunt quidã ex proceribus re...ro Renato fratre dicti Ludouici &c. ut ſuprà indicauimus.

7 Iohanna, cuius maritus Iacobus, & Ludouicus Andegauenſis adoptatus filius

8 Alfonſus Aragoneus adoptatus obÿt anno 1458. — 9 Ferdinandus nothus:
- 10 Alfonſus dedit filio regnum — 11 Ferdinandus rex utriuſq; regni duxit uxorẽ ſororem regis Caſtellæ
- 12 Fridericus. Huic cum diſcordia regum Galliæ ſucceſſit Ferdinandus rex Hiſpaniæ.

...lfonſus Aragoneus octauus in numero arcem regiam, cui Nouo caſtro fuit nomẽ, à fundamentis

fundamentis eiectam,iterum magnificè ac ſplendide erexit, tum operè mirabilem inexp
gnabilemq́ꝫ,tum ſumptu magnificentiſſimã, turribus orbiculari forma ex lapide quadra
to mirifica ſtructura atqꝫ artificio;muriq́ꝫ craſſitudine inaudita & ingenti arcu triũphali e
marmore candidiſſimo reformauit. Arcem ſancti Saluatoris in mari ex Ouo nũcupatai
reparauit, cuius inexpugnabilis ſitus ad uſum magnificentiſſimæ regiæ eſt redactus. Am
pliauit & urbis portũ,obiecta in profundum maris altiſſima mole craſſiſſimo muro,tur
bus munita. Salubritatẽ urbi exiccatis paludibus introduxit. Magnus fuit princeps &
utrãqꝫ fortunæ partem probatus,qui inter cætera ſibi aduerſantia etiam terræmotũ paſſi
eſt toto fermè regno,qualem memoria hominũ non eſt experta.Nam & multa regni o
pida funditus corruere, inter quæ Arrianum ita abſorptum eſt, tanquam terræ fiſſura d
uoraſſet ipſum. Raro ciuitas abſqꝫ inſigni ruina ſuperfuit. Circiter triginta millia homir
inter cadentia tecta periiſſe feruntur.

SARDINIAE BREVIS
hiſtoria & deſcriptio,per Sigiſmundum

Arquer Calaritanũ,ſanctę theologiæ & iuris utriuſqꝫ doctorem.

De Sardiniæ ſitu & magnitudine.

SARDINIA uulgo Sardegnia,teſte Ptolemæo circũdatᷣ ab oriente Tyrr
no pelago,à meridie Africo,ab occaſu Sardoo,& à ſeptentrione mari
ipſam & Corſicã interluit. Plinius eius ſitũ & magnitudinẽ ita deſcri
lib.3.natural.hiſtoriæ. Sardinia ab oriẽte patet 188 mil.paſſ.ab occid
170 à meridie 74 & à.ſept. 122. In circuitu 560 mil. paſ. Abeſt ab A
ca ſecũdum eundẽ 200 mil.à Calaritano promontorio. Nũc minori
cio duorũ dierum nauigatur à ciuitate Calaritana ad Africam. Sed milliaria Plinii non
ctè concordant cum Sardorum miliaribus , ideo dierum itineribus ſic menſuramus Sar
niam: Patet in longum itinere ſex dierum, in latum,ubi anguſtior eſt,patet itinere du
dierum equitis.

De Sardiniæ ſolo,eiusque rerum copia

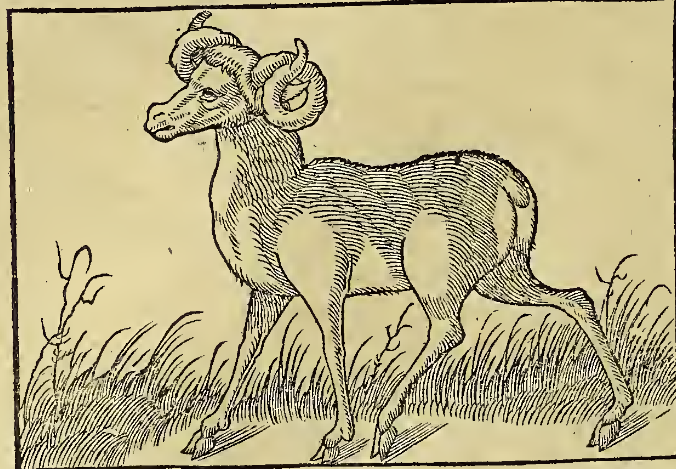
& inſalubri aẽre,aliiſq́ꝫ rebus in ea memorabilibus.

EA pars Sardiniæ quæ Corſicam ſpectat montoſior eſt,ſed qui montes amœni
& humanis neceſſitatibus utiles. Oppoſita uero pars quę Africam ſpectat,pla
eſt & tritici abũdantiſſima,amœna quoqꝫ, ſed altera amœnior eſt, appellaturq
Caput Lugudoris. die Caput Lugudoris. Abundat tota inſula frugibus,pecore & armento,qua
ut uili precio ibi emãtur carnes: quin & mercatores hinc multa coria in Italiam & Hi
niam abducunt,ſicut & miram caſeorum copiam aſportant. Sunt in hac inſula tam m
equi,ut non pauci agreſtes ſint,careantq́ꝫ dominis,& generoſiores uili emãtur precio
quamuis non ſint tam proceri ut Germanorum,Hiſpanorum & Italorum equi,tamẽ
ſunt illis deteriores in robore, agilitate & pulchritudine. Incolæ nõ ueſcuntur alio q
Triticum. tritico pane. Abundat autem adeo triticum ibi, ut à mercatoribus multæ quotannis
ues tritico oneratæ,abducantur in Hiſpaniam & Italiam. Quod ſi Sardi paulo magi
bus ſuis intenti eſſent, tantam tritici aliarumq́ꝫ rerum affluentiam ſibi in ſua compara
terra,ut Sardinia ipſa in fœcunditate ſuperaret Siciliam. Incuſatur hic colonorum n
Vinum. gẽtia,deſideraturq́ꝫ in ruſticis maior induſtria. Vini optimi magna paſſim per inſulã
ligitᷣ copia,albi & nigri. Ob incolarũ incuriam terra oleũ non producit, cum olei abũ
tiſſima eſſe poſſet. Siquidẽ,pfert paſſim in ſyluis ſua ſponte multas oleaſtros,& quidã
paucis retroactis annis cœperũt plãtare oleas, q̃ ſatis feliciter cultorib.cõpẽſarũt lab
Cæte

Septentrio
CORSICAE
Pars
Bonifacio
Lõgo ſardo
promõt.
Aſinaria
Portus Turris
Tempiu
Martis
Caſtrũ Aragoneñ.
S Gauin9
Olmedo
Saſſer
Oſuli
Poſada
de la cas ſal
atonis promõt.
Turritania
LVGVDORI
Puagre
Algher
Culeri
Terra noua
LA
INSV
Vruſei
Macomer
Boſa
CAPVT
Milis
CAPVT
Oriſtang
Meana
Oglaſtro
Caput S:Marci
S Iuſta
SARDINIA
Giarae montes
Sarabus
Laconi
Vras
S Gauinus
Genoni
Eccleſiarũ Ciuitas
Quira
Geſtori
Sorris
CALARIS
S:Antiochi Inſula
Sols ſeu Sulcitani
Calaris
Quart
Pula ꝓmõt.
Carbonaira
promõt.
S Petri inſula
Oriens
Nomina iſta omnia noua ſunt & uſitata nunc in Sardinia. Si diligens lector uoluerit nomina antiqua etiam ſcire, tabulam Ptolemæi cũ hac conferat ac rem apertam habebit.

Cȩterum loco olei ad concinnandum lampades utuntur animalium pinguedine,quoru magnam habēt copiam. Conficiunt etiam ex lentiſci ſemine oleum : oliuæ autem oleu petunt ex Liguria & ex inſulis Balearibus. Venationem habent maximam,multiq́ue r ſtici ex ſola uiuunt uenatione,præſertim qui in montibus habitant. Abundat enim reg apris,ceruis,damis,& alio quo animali quod muflonem uoc quodq; alibi in tota Europa n inuenitur,habēs corium & pi inſtar cerui,& cornua inſtar a tis, non longa ſed retro circū res reflexa , magnitudinem r nens mediocris cerui, quod ſ herbis ueſcitur,habitāsq; in m bus aſperioribus , curſu præ uelociſſimo, & cuius carnes næ ſunt ad ueſcendum. Null gignit Sardinia lupum aut al huiuſmodi nocēs animal,ſed niū quadrupedū nocētior eſt pes , eius magnitudinis cuiu in Italia. Occidit in Sardinia arietem etiam fortiſſimum,capram & tenellum uitulū. T dunt ſcriptores quidam in Sardinia nullum eſſe ſerpentem nec uenenum ullum præte ſtilentem aērem : unde Sil. Italus de ea ſic ſcribit:

Muflo ſingulare animal.

Serpentum tellus pura ac uiduata ueneno
Sed triſteis cœlo & multa uitiata palude.

Sardonica herba. At alij tradunt in ea Sardonicam inueniri herbam, apiaſtro ſimilem,& qui illam ed ſu perire uidentur. Nam neruos & muſculos contrahit & rictu diducit ora,facitq; mo tes ridere. Hinc natum eſt Græcum prouerbium σαρδώνιος γέλως riſus Sardonius. H herbæ Dioſcorides quoq; mētionem facit, eamq; ranunculi ſpeciem eſſe dicit : & qu poſſit ei ſuccurri qui eam comederit docet. Certè ego nunquā eam uidi,nec homines quam audiui ridentium more interire. Audiui tamen à peritiſſimo artium & medi doctore Thoma Rocha de Ferraris,eam herbam in Sardinia eſſe,& quod ille eam uid Tradiderunt quoq; ueteres Solifugam exiguum & uenenoſum animal araneis ſeu fo cis ſimile in ea inſula inueniri : at ego nec animās iſtud nec homines eius ueneno inte ptos unq; uidi. Scorpiones quidem in ea ſunt,quin & ſerpentes, ſed qui ferè innoxij

Habet pręterea Sardinia flumina multa & amœna ſed non profunda, qui æſtatis t re tranſuadari poſſunt. Scribit Solinus,& uerè quidem,piſculentiſſima ſtagna eſſe i dinia,præſertim iuxta ciuitatē Oriſtagn. Et quod idem dicit hybernas pluuias in æſti penuriam reſeruari,id hodie uerum nō eſt, quum in tota inſula magna aquarum ſit c tam fontium quàm puteorum. In Calaritana quidē ciuitate, quæ in monte eſt ſita, ci næ ſunt,ſed putei intra eius mœnia non deſunt,præſertim tres, qui pro tota ciuitate cere poſſent etiāſi nullæ ciſternæ in ea eſſent. Deinde & in ſuburbijs eius aliquot fu tei bonarum aquarum,quin & ſingulæ ferè uineæ & horti ſuos habent puteos, tantū ut Sardinia aquarum laboret penuria, excepta Algeri ciuitate, quæ alquem defectum bet aquæ,cum ſita ſit ad littus maris inter arenam & ſcopulos. Sunt quoq; in S nia balnea multa ſalubrium & calidorum fontium, tametſi incolę ea non curēt, quo eſt,ut omnia conciderint, & uix ueſtigia quædam ſuperſint. Pulcherrima balnea ea glecta iacent inter caſtrum Montis regalis & oppidum S. Gauini. Fabulantur ſcriptores in Sardinia fontem eſſe,cuius aquæ fures arguūt,idq; hoc pacto : ſi latro i rit ſe furtū non admiſiſſe, eaq; aqua lauerit manus ſeu oculos, cęcitate animaduertit furtū nō admiſit,clariores acquirit oculos. Certè huius fontis hodie nulla extat noti

Abundat Sardinia aqua dulci.

Thermæ.

Argēti fodinæ Argenti fodinæ in Sardinia ditiſſimæ ſunt, maximè apud ciuitatē Eccleſiarum,u quantulum hodie eruitur argenti,paucis impenſis,quod tamē in magna copia incol derent,ſi maiori uterentur induſtria. Alumen in Sardinia inueniri teſtatur Plinius, *Salinæ.* die nihil tale apparet. Salinas uero habet magnas & inexhauſtas,non in uno tātu

in n

n multis locis : meliores ſunt prope Calarim : in qua ciuitate certis anni tēporibus datur
luibus ſal gratis in magna copia, alijs uero uenundatur uiliſſimo precio. Paratur aūt hoc
nodo. Ingrediuntur hyberno tempore aquæ maris in certa quædā ſtagna, quę & ob id Sa-
næ uocantur, ubi poſtea æſtiuo tempore ob ſolis feruorem coagulantur in ſolidiſſimum
lem, atq; mēſe Iulij & Auguſti idem ſal inde extrahitur aut magna eius pars, nam totum
ctrahere neceſſarium non eſt, neq; id ſine magnis impenſis fieri poſſet. Sunt & alię præ-
r Calaritanas ſalinæ in Sardinia, ſed è quibus omnibus non extrahitur ſal. Fruunt̄ Sar
ubiq; locorū & omni tempore ſalubri aëre, niſi quod in quibuſdā locis planis, pręſertim
riſtagni, ubi terra eſt paludinoſa, aſcendunt è terra uapores craſſi, accedēteq; feruore ſo
, corrūpitur aër, & inaſſuetis multum obeſt. Incolis uero & qui à puericia ineſcati ſunt
o aëre, quiq; labori uacant, minimè nocet, quin ſenes & robuſti accolæ ut in alijs regioni
is ibi inueniūtur. At qui aliunde ueniunt in Sardiniam aut delicatiori educati ſunt uita,
cilè in morbum ruunt, ubi ſolis ardoribus ſeſe exponūt. Cauſam puto hanc eſſe. Habet
ſula pinguiſſimū ſolum & planicies multas, maximè ab Oriſtagno uſq; Calarim, & in-
ebreſcente ſolis ardore, conſurgunt uapores craſſi aërem corrumpentes, quos cum de-
atiora corpora ferre nequeant, facilè contrahunt morbum. Habent deinde ruricolæ do
os nullis tabulatis & contignationibus intercluſas, ſed tectum incumbit ſine ullis inter-
tijs manſioni, unde fit, quod calor facilè infeſtat totam domum & teneriora corpora, la
ribusq; inaſſueta lædit. Hinc fit, quod ditiores quiq; & ij qui luxui uacant corporis, ſo
m hyberno & ueris tempore ex ciuitatibus ad ſua caſtra & oppida egrediūtur: aut ſi co-
itur tranſire per Sardiniam æſtatis tempore, quęrunt loca montana, ubi aër ſalubrior eſt
à[illegible] in planicie. Raro tamen Sardi aliqua peſte laborant.

De Sardiniæ antiquis uocabulis atque rei-
pub. moderatoribus, quos habuit olim & hodie quoque habet : item de antiquitatibus.

APpellauit Timeus Sardiniā Sandaliotin ab effigie ſandalij, hoc eſt, ſoleæ: Mirſilus
uero & Chryſippus à ſimilitudine ueſtigij Ichnuſam nominarunt. Demū à Sardo
Herculis filio aut nepote fuit Sardinia appellata & uulgo Sardegnia, ut Plinius li
bro tertio naturalis hiſtoriæ tradit. Porrò quis primum in ea ſibi uſurparit domi-
m non ſatis conſtat. Sardus quidē in eam ueniens, ueteres accolas, non expulit ſed unà
n illis habitauit, qui antea inſulam occupauerant, & quorum Iohannes Anius in com-
ntarijs ſuis in Beroſum meminit, ſcribens Phorcum, Cadoſſanen inſulam compleuiſſe
tulonicis colonis. Plutarchus uero in uita Romuli oſtendit Tuſcos primos Sardiniæ
ſe colonos, ſicut & Strabo dicit Iolaum inueniſſe in Sardinia Tuſcos barbaros acco-
Poſt Tuſcos autem & Pœnos Græci quidam duce Ariſteo memorant̄ ingreſſi in Sar
iam, ſed qui & ipſi dominium inſulæ non occupauerunt. Poſt Græcos (ut quidam ſen
nt) Iberi Hiſpani duce Noraco dicuntur manu ualida ueniſſe in inſulam atque conſtru *Dux Noracus.*
e Noram urbem, ſed que hodie nō eſt in rerum natura, niſi malis Nurū oppidū agreſte
ipere pro Nora. Hodie inſula paret regi Hiſpanorū, habetq; paſſim antiquiſſimas rui
in locis agreſtibus & montoſis, inſtar rotūdarum turriū in anguſtiā aſcendentiū, quæ
uſtiſſimis ſaxis ſunt extructæ, habētes ianuas anguſtiſſimas : intra uero muri mediam
tudinem ſunt gradus per quos in altum conſcenditur. Præ ſe ferunt formā propugna
orum. Incolæ uocant huiuſmodi ruinas muraghos, fortaſſis quod reliquiæ quædā ſint
rū Noraci. Plinius ſcribit populos fuiſſe in Sardinia Ilienſes (ab Ilio fortaſſis) dictos,
s putauerim Troianos fuiſſe, qui euerſa Troia huc uenerūt; ponit & Corſos in ea, ſed
rum nullum hodie extat nomen. Deinde tempore quo Athenienſium res floruerūt,
erunt quoq; Græci in Sardiniā, expulſiſq; Afris qui eam paulo antè occupauerant, ipſi
orū ſucceſſerunt locum & condiderunt Calarim ciuitatem. Aliquot annis pòſt, quum *Calaris.*
entio eſſet inter Romanos & Carthaginenſes propter Sardiniam, tandem poſt longū
um Romani eam ſibi ſubiugarunt. Atq; hinc eſt quod Plinius Calarim nominat oppi
n ciuium Romanorum, dicitq; coloniam eſſe Romanorum ad turrim Libiſonis. Defi
nte uero Romano imperio, fuit Sardinia rurſum ab Afris occupata & aliquandiu iugo
x eorum

eorum obnoxia facta, donec tandem Piſani & Ligures Italiæ populi ſuaſu Rom. Pontif
cum magna claſſe Sardiniã aggreſſi, expulſis Afris inſula potiuntur. Atq; hinc putãt eſſe
quod Rom. pontifices in Decretis Sardiniã appellant patrimoniũ S. Petri & Rom. eccle
Diuiſio Sardiniæ. ſiæ. Obtenta autem Sardinia, Piſani & Ligures diuidũt eam inter ſe, partem unam Caput
Calaris uocitantes, & alterã, Caput Lugudori, quam & Ligures ſibi retinuerũt. Habebãt
tunc Sardi quoq; ſuos iudices habitantes in Oriſtagñ, qui locus antea dictus fuit Arborea,
& hi fœdus habuerunt cum Piſanis & Genuenſibus. Quin & Brancha Doria Genuenſis
quidam magnũ obtinet dominiũ in Sardinia, nempe in Lugudoris capite, eiusq; leges pro
parte adhuc ſeruãtur in quibuſdam locis, ſicut & in ciuitate Eccleſiarũ quædam leges Ita-
lica lingua eo tempore quãdo Piſani ibi rerum potiebantur ſunt cõſcriptæ, & adhuc in eo
loco ſeruãtur. Sic & Iudices Arboreę reliquerunt poſt ſe leges lingua Sardoa in uno uo-
lumine conſcriptas, quæ hodie in tota ferè Sardinia in cauſis rerum & ruſticarũ perſona-
rum ſeruantur, uocanturq; carta de Logu. Labentibus poſtmodũ annis, quũ Piſani Rom.
pontifici ob certas cauſas inobedientes eſſent, pontifex Sardiniã proſcripſit, eamq; quo-
dammodo in feudũ dedit Petro, uel ut Volateranus habet, Iacobo Aragonum regi. Rex
itaq; collecto exercitu inſulam ingreditur, Calaritanã expugnat urbem & Piſanos expe
lit, & poſtea paulatim Genuenſes quoq; ſuo in Sardinia exuit dominio, & loco iudicũ, qu
in quibuſdam locis Sardiniæ imperabãt, cõſtituit Barones. Ex Arboreæ uero iudicatu f
cit Marchionatum, & regionem illam cuidã ex ſuis ſubditis dedit in feudum: ſicq; Sardi
nia tota facta eſt regum Aragoniæ, qui & hucuſq; pacifice eam poſſederunt. Hodie præſi
det ei D. Antonius de Cardona, uir nobilis genere & moribus, cognatus Caroli quint
Rom. Imperatoris & regis Hiſpaniæ, cuius uices gerit in Sardinia, prudenter in ea admin
ſtrans rempublicam.

De Sardiniæ ciuitatibus.

Calaris. EST Sardinia mediocriter populoſa, habens ciuitates non paucas, inter quas Cala
ris (uulgo Cagler) nobilior & ditior eſt, ſita in monte iuxta mare, Africã reſpiciẽ
magnum & pulcherrimum habens portũ, in quo ſemper uaria nauium genera i
ueniuntur, ultro citroq; in orientẽ & occidentẽ uelitantia, merceſq; portantia. H
bet urbs iſta tria ſuburbia, ut pictura eius hic adiecta explicat, cingiturq; munitiſſimis m
nibus. Reſidet ferè ſemper in ea Prorex unà cũ baronibus, comitibus, et multis diuitibu
Habet aũt ciuitas ipſa ſuam reſpub. adminiſtrationẽ, in quam nec rex Aragoniæ neq; p
rex eius ſe intromittit, ſed ex ipſis ciuibus quotannis ſorte quinq; eliguntur cõſules, qu
Conſegles appellant, qui per ciuitatẽ officij inſignia portãt, & ſoli rempub. adminiſtran
eiusq; redditus, qui multi ſunt, diſpenſant diſtribuuntq; pro ſua prudentia, utentes ciuiu
conſilio, & in cunctis ad publicã reſpicientes utilitatẽ. Habent in quibuſdã caſibus le
condendarũ poteſtatem, poſſuntq; pœnã mortis & mutilationis membrorũ ſtatuere. H
Priuilegia ciuitatis. bet ciuitas multa priuilegia multaſq; immunitates, quas Calaritani olim obtinuerũt à r
gibus Aragoniæ, ob ſuam ſingularem fidelitatẽ. At hodie quando nõ ſolliciti ſunt de r
publica, ſed magis priuatũ conſiderant cõmodum, ut ubiq; ferè fieri ſolet, omnia ruunt
peius, incolę bonas literas cõtemnunt, ſatis ſibi eſſe putantes, ſi uel à limine latinã ſaluta
rint linguã, intellexerintq; obiter Imperatorũ leges & põtificũ decreta, quo rem ſuã fan
liarem locupletiorẽ reddant. Galenum & Auicennã tam oſcitanter legunt, ut inde pau
cõſulant ægrotis. Luxus, pompa, & craſſa ignorantia in ciuitatibus hodie multorũ m
Ignorantia mater errorum. rum ſunt ſeminaria. Det illis dominus ſpiritũ ſalutarem, ſine quo omnia peruerſo agun
ordine. Nam ubi ille nõ regnat, ſapientia habetur pro ſtulticia, & iuſticia pro ſæuitia, atq;
neceſſe eſt, ut ciues mutuis laborent odijs, utantur proditionibus, falſiſq; atteſtationi
& quiſq; alterũ deuorare contendat, maximè autem boni uiri periclitentur copore & rer
iactura. Sed redeamus ad Calarim. Prope hanc urbẽ maximę ſunt ſalinæ, creſcit ibi o
mum uinũ album & rubrum. Summum templum & turres eius magnificas extruxer
Piſani. Reliqua patent ex pictura & deſcriptione eius.
Oriſtagñ ciuitas. Oriſtagñ ciuitas metropolitana, ſita in ſolo plano & parum diſtans à mari, portũ ha
occidentẽ reſpiciens, eſtq; aër in ea inſalubris ob paludes & ſtagna, atq; ob id nõ eſt mu
populoſa. Stagna eius ſunt piſculẽtiſſima, maior Sardiniæ fluuius prope eam labitur.
in l

hac urbe magna Crucifixi ſtatua aliquantulum uetuſta, quã ferunt factam à Nicodemo, ꝗ ob id in magna eſt populi ueneratione. Fuit olim regio illa Arborea appellata, nunc t marchionatus Oriſtagni uocat. Et cum marchio quidã rebellaret regi Aragoniæ, pri-tus fuit dominio ſuo, factusq́ʒ eſt rex immediatus dominus ciuitatis. Turris ciuitas te Plinio Romanorũ fuit colonia: Ptolomæus appellat eam Turrim Biſſonis, ſitaq́ʒ erat plaga aquilonari ad littus maris, cuius ruinæ adhuc extant & appellatur portus Turris, deſtructa, Saſſaris ciuitas fuit extructa, diſtans tamen ab ea 12 miliaribus, habens ſolũ cœnũ & pulcherrimis irriguũ fontibus, abundans multis & bonis frugibus. Eſt tamen rum munita, unde & annis ſuperioribus ſub Franciſco Galliarum rege ob negligẽtem ſtodiã magiſtratus fuit à Gallis direpta, licet illico à Sardis recuperata expulſis Gallis. *Turris ciuitas.*

Algher ciuitas eſt noua, parua, populoſa tamẽ & munitiſſima, domibus & ædificijs pul-is ornata, cuius incolæ ferè omnes Taraconenſes ſunt, &c. Habet Sardinia & alias ci-ates, oppida & uillas, ſed quarum mentionem hic non faciemus, breuitati ſtudentes. Si ninus requiem & ocium dederit, prolixiorem de rebus Sardorum ſcribemus hiſtoriã. *Algher ciuitas.*

De Calari metropoli Sardiniæ.

CAlaris Sadiniȩ primaria ciuitas, hic quoad fieri potuit genuina pictura expreſſa, diuidit in quatuor partes: media quæ fortiſſimo ſepta eſt muro, propriè uocatur Calaris; ea uero quæ orientẽ ſpectat, appellatur Villa noua, latinè, nouũ oppidũ: ea uero pars quæ meridiẽ reſpicit atq́ʒ mare mediterraneũ, uocatur La Gliapola, La Marina, & quæ ad occidentem uergit Stampax nominatur: ſuntq́ʒ hæ tres partes urbia quædam & appendices Calaritanæ urbis, quarum præcipua ædificia iam ſigilla-explicabo.

Calaris.

Turris S. Brancatij, magna & pulcherrima, totaq́ʒ ferè marmorea.
Turris bellicarum munitionum.
Portæ S. Brancatij, ubi ſunt tres murorũ portæ, una poſt aliam, per quas in ciuitatem introitus patet.
Hic eſt fons publicus ſatis exuberans, dictus, Fons S. Brancatij.
Sancta Lucia, monaſterium monacharum.
Palatium regium, ubi Prorex habitat.
Cathedrale ſeu archiepiſcopale templum. I Carceres publici.
Domus ſenatoria, quã ciuitatis domum uocant. L Ciuitatis platea.
Vicus Iudæorum, ubi ſcilicet olim Iudæi habitauerunt.
Templum S. Crucis, ubi olim ſynagoga fuit Iudæorum, hodie uero Schola ibi eſt pu-blica Grammaticæ. O Propugnaculum S. Crucis.
Fons S. Crucis, largiter aquam propinans. Q Propugnaculum nouum.
Turris noua & magna, Elephantis dicta, tota ferè marmorea.
Propugnaculum Elephantis. T Lanienæ hic ſunt.
Portæ Calaris, ubi quatuor ſunt ordines murorum cum quatuor portis.
Platea ſeu forum caſeorum. Y Fons publicus, aqua inundans.
Propugnaculum portæ magnum.

Villæ nouæ inſigniora ædificia.

Hic rupibus nititur murus Calaritanus B Porta Cabañas,
S. Iohannis templum. D Dominicaſtrorum monaſterium
Parochialis eccleſia ſancti Iacobi. F Fons publicus aqua abundans.

Gliapola ſeu Marina.

Propugnaculum quod uulgo Turrio de Gleuant uocant.
Turrio ſeu propugnaculum S. Auguſtini. C Platea Gliapolæ.

D Vicus Barchinonenſis, uulgo Carrer de Barſelona.
E S. Eularia, parochia.
F Hoſpitale S. Antonij.
G Sancti Leonhardi templum.
H Supplicij locus.

Stampax ſuburbium habet hæc inſigniora loca.

A Stampacis platea & Publicus locus.
B S. Clara, monialium clauſura.
C Parochia Stampacis.

Alia quædam loca extra Calarim.

1 S. Mariæ Bonairæ, id eſt, boni aëris monaſterium.

3 Temp

Templum S. Mariæ portus
Ieſus, monaſterium Franciſcanorum de obſeruantia.
Sancti Auguſtini monaſterium.
5 Paliſada, id eſt, mare palis ſeptum.

De Sardorum lingua.

HAbuerunt quidem Sardi olim linguã propriã, ſed quũ diuerſi populi immigrauerint in eam atq; ab exteris principibus eius imperium uſurpatũ fuerit, nempe Latinis, Piſanis, Genuẽſibus, Hiſpanis & Afris, corrupta fuit multum lingua eorũ, relictis tamen plurimis uocabulis, quæ in nullo inueniuntur idiomate. Latini ſer-nis adhuc multa tenet uocabula, præſertim in Barbariæ montibus, ubi Rom. Impera-es militum habebant præſidia, ut l. ij. C. de officio præfecti præ. Afric. Hinc eſt quod -di in diuerſis locis tam diuerſe loquũtur, iuxta quod tam uarium habuerũt imperium. amſi ipſi mutuo ſeſe recte intelligãt. Sunt autem duæ præcipuæ in ea inſula linguæ, una utuntur in ciuitatibus, & altera qua extra ciuitates. Oppidani loquuntur ferè lingua ſpanica, Tarraconenſi ſeu Catalana, quam didicerunt ab Hiſpanis, qui plerumque ma-ratum in eiſdem gerũt ciuitatibus: alij uero genuinam retinent Sardorũ linguam. En es utriuſq; linguæ diſcrimen in dominica oratione.

Pater noſter qui es in cœlis ſanctificetur nomen tuum. Adueniat
Pare noſtre che ſes en loſcels ſia ſant ficat lo nom teu Venga
Babu noſtru ſughale ſes in ſoſchelus ſantuſiada ſu nomine tuo Bengiad

Ciuitatenſis.
Sardorũ cõmu mor lingua.

regnum tuum, fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra: Panem
lo regne teu, faſa'e la uoluntat tua axicom en locel i en la terra lo pa
ſu rennu tuo, faciadſi ſa uolũtade tua comenti in chelo et in ſa terra ſu pane

noſtrum cotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra,
noſtre cotidia dona anoſaltres hui, i dexia anoſaltres loſdeutes noſtres
noſtru dogniedie dona anoſatoros hoæ et laſſa anoſateros iſdebitus noſtrus

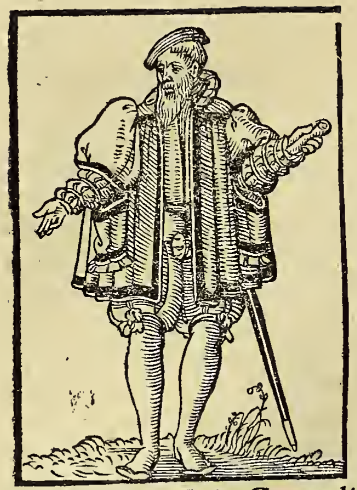
ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, & ne nos inducas in
axicom i noſaltres dexiam als deutois noſtres i no nos induſcas en
comẽte e noſateros laſſaos a iſdebitores noſtrus e no nos portis in

tentationem, ſed libera nos à malo, quia tuum eſt regnum, gloria
la tentatio, mas liura nos del mal, perche teu es lo regne, la gloria
ſa tentatione, impero libera nos daſu male, poiteo tuo eſti ſu rennu ſa gloria

& imperium in ſecula ſeculorum, amen.
i lo imperij en los ſigles de le ſigles amen.
e ſu imperiu in ſos ſeculos de ſos ſecolos amen.

De magiſtratibus Sardiniæ, incolarum natura, moribus, legibus & religione.

MVlti ſunt in Sardinia magiſtratus. Omnium ſupremus eſt Prorex ſeu uicerex, qui omnem ferè regis tenet autoritatem: & ſolus Hiſpanus hunc magiſtratũ gerere poteſt ſecundũ antiquas conſtitutiones. Habet à rege aſſignatum aſſeſſorem iuris u. doc. quem regentem ibi appellant. Habet preterea & alios conſi-os, quorum conſilio omnia ferè diſponit, appellaturq; eius tribunal, Regia audientia. n hũc magiſtratũ iuxta priuilegium regni nullus poterat gerere niſi per triẽnium: de- *Vicerex.*

inde alius ſuccedebat in locum eius. Nunc autem in eo offi
cio multis temporibus quis perſiſtit, ut regi placet. Cumq
Sardinia in duas partes ſit diuiſa, nempe in caput Calaris &
caput Lugudoris, unaquęqꝫ ſuum habet gubernatorem, ne
refert an is Hiſpanus ſit aut Sardus. Præſente tamē Vicer
ge ille nullam habet autoritatem, abſente uero Prorege, gu
bernator omnem habet autoritatem, ſed licet prouocare a
eo ad uiceregē. Committit rex hoc gubernationis officiun
cui uult, quiqꝫ idoneus ad id gerendum uidetur. Eſt & aliu
in ciuitatibus magiſtratus, qui ab incolis Vigher appella
qui etiam pręſente uicerege ſua non priuatur iuriſdictione
tam in cauſis capitalibus & pœnis infligendis quàm in alij
controuerſijs. Durat ſolum per unum annum, idq́ꝫ propte
inſolentiā quorūdā qui huic p̄fuerūt officio deinde ut et re
qui ciues hoc officio potiri queant. Olim durauit quinque
nio, deinde triēnio. Concedit rex aut prorex hanc functionē ſingulis ciuitatibus, habē
ſinguli qui eiuſmodi officio præſunt aſſeſſorem unum utriuſqꝫ iuris peritum. Sunt adhu
& alij magiſtratus minores, ſed quos hic breuitatis gratia miſſos facio. Eccleſiaſti

Archiepiſcopatus. magiſtratus in Sardinia ſunt conſtituti iuxta papæ decreta. Nam ſunt in ea tres archiep
ſcopi, nēpe Calaritanus, Arborēſis & Turritanēſis ſeu Saſſarenſis, qui & nō nullos ſub
habent epiſcopos. Eſt quoqꝫ ibi inquiſitor generalis contra hæreticos, apoſtatas & ma
ficos, ſecundum Hiſpaniæ mores & conſtitutiones, ultra ea quæ iure cōmuni Imperator
& pontificum inquiſitoribus ſunt conceſſa. Habet iſte immenſa priuilegia, nec quenqu
præter Hiſpaniæ ſupremū inquiſitorē, cuius eſt delegatus, agnoſcit ſuperiorē in Sardini
Cōſtituit ipſe quoqꝫ ſub ſe alios inquiſitores & miniſtros, quorū omniū iudex ipſe eſt, q
tanta ſeueritate contra ſuſpectos procedunt, ut paucis uerbis exprimi nequeat. Nam mi
ros homines multis annis in carcere detinent, examinant & torquent, priuſquā eos uel d
mnent uel abſoluant. Habent autem de his rebus libros impreſſos, ut Malleum malefic
carum, Directoriū inquiſitorum & nonnullos alios, item inſtructiones ſecretas & mult
alia quæ ex ipſorum pendent arbitrio. Habent præterea Sardi & Cruciatæ cōmiſ
rium, qui nullum præter Romanum pontificem agnoſcit ſuperiorem, &c.

Mores. Cęterum quantum attinet ad mores & naturā Sardorum, noueris eos eſſe corpore r
buſtos, agreſtes & laboribus aſſuetos, præter paucos luxui deditos: literarum ſtudio p
rum ſunt intenti, uenationi autem dediti ſſimi ſunt. Multi pecuariam faciunt rem, agre
cibo & aqua contenti. Qui in oppidis & uillis habitant, pacifice inter ſe uiuunt, aduen
amant, & humaniter tractant. Viuunt in diem, uiliſſimoq́ꝫ ueſtiuntur panno. Bella nu
la habent, neque multa arma. Et quod mirandum eſt, nullum habent artificem in tam am
pla inſula, qui enſes, pugiones & alia fabricet arma, ſed hæc petunt ex Hiſpania & Italia
Vtuntur plerunqꝫ baliſtis, maximè in uenationibus. Et ſi quando piratæ, Turcæ aut A
illuc ueniunt prædam abacturi, facilè à Sardis in fugam uertuntur aut captiui detinentu
Sunt Sardi optimi equites, ſunt ob ſolis ardorem ſubfuſci coloris, uiuunt benè ſecundu
legem naturæ, optimè uicturi, ſi ſynceros haberēt uerbi dei præcones. Cum ruſtici die

Superſtitio. feſtum alicuius ſancti celebrāt, audita miſſa in ipſius ſancti templo, tota reliqua die & n
cta ſaltant in templo, prophana cantant, choreas uiri cum fœminis ducunt, porcos, ari
tes & armenta mactāt, magnaq́ꝫ lætitia in honorem ſancti ueſcuntur carnibus illis. Su
etiam multi qui pecus aliquod ſaginant in honorē certi alicuius ſancti, ut illud in fano ei
potiſſimum in ſyluis extructo, & feſta die deuorent. Et ſi familia minor fuerit ad eſum p
coris, cōuocant et alios ad conuiuiū illud quod in fano celebrant, ne quid reſidui manea
Fœminę ruſticorum ualde honeſtæ ſunt in ueſtitu, omnem excludentes pompam: at urb
næ diuitijs abundantes, abutuntur illis in magnam ſuperbiam. Sacerdotes indoctiſſi
ſunt, ut rarus inter eos, ſicut & apud monachos, inueniatur, qui latinam intel
ligat linguam. Habēt ſuas concubinas, maioremq́ꝫ dant operam
procreandis filijs quàm legendis libris,

De Corſi

De Corſica inſula.

CORſicã inſulam Grȩci appellãt Cyrnum, diſtatq́ à Sardinia per unum miliare Germanicũ, quod unius horæ ſpacio traijci poteſt. Eſt inſula in interioribus plena altiſſimis, aſperis & ſaxoſis montibus inſtar alpiũ, ſterilis, parum habitata, qualisq́ eſt terra tales ſunt et inhabitatores. Nam habet homines agreſtes, feroces, furto et

latrocinijs deditos, q ipſo aſpectu, ut aiũt, referunt animi ferocitatẽ. Sũt homines pauperrimi, nullas curãtes literas: nõ habẽt ullũ medicũ necq iuriſperitum. Genuenſes, quibus parẽt, dant illis ſingulis annis gubernatorẽ unum generalẽ. Viuũt autem carnibus domeſticis & ſylueſtrib. Creſcit optimũ & nobiliſſimũ uinum in ea inſulæ parte, quȩ reſpicit Liguriã, quod ob ſui cõmendationem exportatur Romã. Fert quoq reſinam, mel & ſimilia. Nõ tamen laudat mel in ea collectum. Referta eſt ouibus & bobus. Ea pars quæ reſpicit Ethruriã Italiæ eſt mediocrirer plana, habetq́ ibi fœcundũ ſolum & producit nobiles & dulces fructus. In reliquis uero locis aditu eſt difficilis, ob montium aſperitatem. Scribit Plinius olim in ea fuiſſe ciuitates 33. hodie uero nullam ferè habet præter unã Baſtiam *Vinum generoſum.*
enult. producta) quæ tamen eſt parua ciuitas, maritima, & quȩ reſpicit Caprariã inſulã. *Baſtia ciuitas.*
hac ciuitatula reſidet ſupremus gubernator, habentq́ ibi Genuenſes militum prȩſidia.
rincolis uero nullus permittit geſtare arma per totã inſulam. Ea parte Corſicæ ubi Ba
a eſt ſita, terra eſt populoſior, uocatq́ Cãpo Loro, quaſi cãpus de auro, propterea quod
generoſum creſcat uinũ, caſtaneæ & aliquãtulum tritici. In ea extremitate Corſicȩ quȩ
picit Sardiniam eſt arx fortiſſima, natura munita, Bonifacio dicta, ubi optimus eſt por
, habẽtq́ ibi Genuẽſes præſidia militũ cõtra piratas, qui quoslibet homines abducunt, *Bonifacio caſtrum.*
ſunt incolæ tuti in uniuerſa inſula, niſi qui habitãt in oppidis munitis, quorũ tamen ho
paucula ſunt. Ante paucos annos miſerunt Genuẽſes coloniam in Corſicam, cõſtruxe
ntq́ oppidulum prope Bonifaciũ in portu maris, quod uocãt Porto uecio, id eſt, portus
tiquus, diſtãs à Bonifacio itinere dimidiæ diei, ubi & milites atq equites cõtinuas agunt
cubias cõtra piratas, ut illorum reprimãt inſolentiã, qui ſæpe ad portas uſq ueniunt op
lorum. Cæterum quãtum attinet ad antiquã illam ciuitatẽ Aleriam, ſciẽdum illã di *Aleria.*
re fermè tribus miliaribus Germanicis à Baſtia, ſed iacet hodie in ruinis, nec quiſq ibi
nc habitat præter paſtores, translatusq́ eſt inde archiepiſcopatus ad Baſtiã. Haud pro
ab area ciuitatis Aleriæ labitr fluuius quidã, qui maximus habet inter amnes Corſicæ.

Capraria inſula.

Diſtat Capraria inſula 30. mil. Italicis à Corſica, eſtq́ parua inſula & tota montuoſa,
nuẽſibus ſubdita, à Græcis Aegilion dicta. In ea habitãt pauci homines agreſtes, qui co *Vinum generoſum.*
t uinum, quod ibi ualde generoſum creſcit, præſertim rubrum. Habitãt autem incolæ
pter piratas in ſublimi caſtro inter ſaxa locato, quod paucis ab hinc annis Genuenſes
tutum aſilum cõſtruxerunt. Ante 7 uel 8 annos fuerunt ferè omnes incolæ capti &
ucti à piratis. Sed cùm Chriſtiana claſſis prope Corſicã hanc prȩdã recuperaſſet, uiciſ
captiuarunt prædones illos & egerunt cum illis quod cõmeriti fuerant. Cæterum di
Capraria ab Italia miliaribus Ialicis ſexaginta.

Ilua inſula.

Ilua inſula quã uulgo Elwam uocant, nõ multũ diſtat ab Italia, eſtq́ ſatis fertilis. Sunt
a ferri & chalybis fodinæ. Aiunt quoq eam habere minerã auri & argenti. Sunt in ea
uot oppida, quia eſt triplo aut amplius maior Capraria. Parebat olim cuidã domino,
reſidebat in Pumblino ciuitate Italiæ, nunc uero Imperator Carolus habet ſua præſi
in ea. Græci uocauerunt eam Aethalam ob ferri officinam in eo loco flagrantis. Sunt
liæ paruȩ inſulȩ in mari Liguſtico, Gorgona, Planaſia, Oglaſa, &c. quas hic prȩtereo.

SICILIAE INSVLAE atque totius regni eius deſcriptio,

ſecundum uariam eius habitudinem.

SIciliam ſic dictã putant à Siculo duce,qui primum in Latio ha
bitauit,atq; pugnacẽ ſub ſe habuit populũ,cũ quo traiecto fre
to in Siciliã uenit atq; inſulã armata ſibi ſubiecit manu. Sũt qui
aiunt illum Neptuni fuiſſe filiũ. Ab eo itaq; inſula dicta eſt Si
cilia,quę antea Trinacria & Triquetra fuit appellata à tribus eius,p/
montorijs,quorũ unũ Pelorus ad Italiã & aquilonẽ uergens contra
Scyllã, decẽ miliaribus ab Meſſana diſtat, à Peloro Annibalis nauis
gubernatore nomẽ ſortitum. Eſt in eo promõtorio turris recẽs, non
q; maris defendat anguſtias,ſed procul uenientibus,quà tranſeãt ua/
oſtẽdat. Scylla ſcopulus in cõtinenti,ubi oppidũ Scyglũ,è regiõe cuius memorata tur
ultra fretum abeſt tribus millib. paſſuũ,tãta enim ibi eſt latitudo freti,ut etiã bos trana/
quæat(eſt enim πορθμός) quẽadmodum Diodorus de hoc nugat̃, Herculẽ in natãte bo/
ibi traieciſſe. Carybdis uorticoſum mare,nuncupatũ à Siculis Galofarus,quaſi Calofa
s: ibi enim faces noctu accendunt̃,nautis portum petẽtibus ſignũ. Scribunt ueteres hãc
ulã ab initio portionẽ fuiſſe Italię,nullamq; inter Italiam et Siciliã extitiſſe diſcretionẽ,
eo loco terra fuit appellata Oenotria. Cumq; uice quadã ingẽs orireẽ terræmotus ſciſſa
Sicilia magno hiatu ab Italia. Alijs tamẽ aliud placet,nẽpe q; mare in eo loco impetuo
& perpetuis procellis & illiſionibus tandẽ terrã perfregerit,fecerit'q; ſibi meatũ, ſicut
in hunc uſq; diẽ ibi ſemper eſt impetuoſum & ex occurrentiũ undarum cõcuſſionibus
gnus edit̃ ſonitus inſtar horribilis latratus,ut etiã à lõgè rugitus ille audiat̃. Alterũ pro
ntoriũ uocat̃ Pachynus ab aëris craſſitudine,nũc uero Caput Paſſarũ dicitur, habetq;
o cornua,unum ad ortum & alterũ ad auſtrũ ſpectat. Tertiũ eſt Lilybeũ, Africæ & Li
æ oppoſitũ: noſtra ætate caput Boei dicunt,centum miliarib. à Carthagine ad oriẽtem
notũ. Hinc ſereno cœlo uideri poteſt Africa, ſicut et memoriæ proditũ eſt,quendã è ſpe
la proſpicientẽ naues Carthaginis portu egredientes, quũ olim Romanos expugnare
narent, Lilyberanis renunciaſſe. Iuxta promontoriũ iſtud mirabiles inueniunt̃ lapici/
æ,è cuius ſaxis olim muri Carthaginẽſes fuerunt facti. Diodorus Siculus hanc inſulã
it quoq; olim Sicaniã à Sicanis antiquis indigenis dictã,ſed nõ diu retinuit nũcupatio/
n iſtam. Nam quũ mons Aetna crebros euomeret ignes, deuaſtarẽturq; circumiacẽtes
i,deſeruerunt Sicanij inſulã,Siculisq; inhabitandã reliquerũt. Diſcernit̃ proinde inſu/
ſta in tres ualles, & deſinit quæq; uallis in unum promontoriũ. Vna,quæ Pelorũ habet,
norũ eſt plena. Altera quę extẽditur ad nothum,eſt frumentarijs tum cãpis tum nemo
is læta,pecorumq; fœcũda,Pachynũ cõtinens. Tertia Mazaræ, frugiferarũ arborum
pè impatiens,meſſibus armẽtisq; abundãs,Lilybeum ſibi uendicat promontoriũ. Am
is haud indiligẽter facta mẽſione 616 miliarib. Italicis definit̃,quæ faciunt ſeſquicentũ
rmanica miliaria. Sũt adhuc multi in Sicilia,qui utuntur Græca lingua. Quàm fertilis
ota inſula,oſtendã infrà, ubi de ſingulis locis peculiaris fiet mentio. Ceres apud Sicu
in precio fuit. Nã ualuit tanto ingenio,ut agrorũ cultũ excogitarit. Prima apud Sicu/
boues domuit & aratro terrã ſulcis proſcidit & ſemina tradidit. Quę cũ in ſegetẽ extri
et collectis ſpicis flabellis ſeparare & molis terere ac panem conficere docuit,cum an/
homines glandibus & pomis ſylueſtribus ſuſtentarentur. Ob quod meritũ poſt mortẽ
i eam deam frugum arbitrati ſunt & diuinis honoribus extulerunt.

Tria in Sicilia promontoria.

Scylla.

Sicilia ſciſſa ab Italia.

Pachynus.

Sicania.

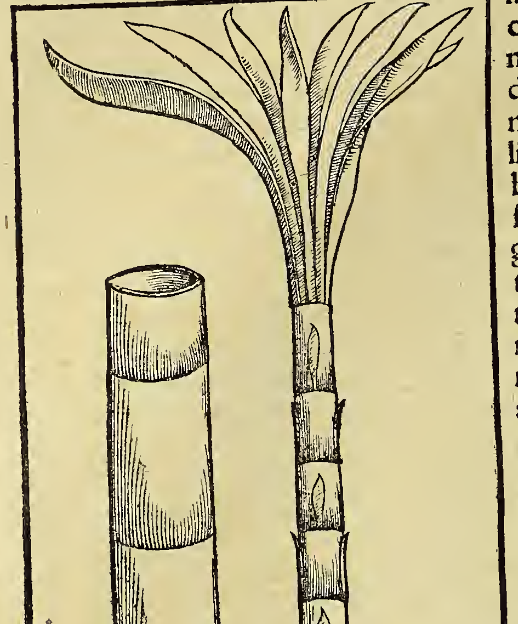
Ceres fuit in Sicilia.

Panormus uulgo Palermo,metropolis.

CIuitas Panormitana uetuſtiſſima eſt urbs,ſita in loco amœno & fertiliſſimo. Ad
ſeptentrionem ſpectat, pelagoq; alluitur Tyrrheno, muris ſepta perquàm altis,
quod opus eſt Friderici regis. Secũdum mare arx eſt,quæ noſtra tempeſtate am/
plificata,quod caſtrum ad mare nominant. Tres item antiquæ ciuitatis portę,
et ceres muri multis cum turribus lapide quadrato cõſtructi,& nunc manent. Ibi inue/
t̃ lapides literis inſcripti,quibus Nohæ tẽpore fuiſſe Panormũ planè cõſtat. Sic enim
it Marius Aretius. Templum ingẽs eſt Panormi,exteriores parietes multo pulcher/
à Gualtherio archiepiſcopo Guilelmi regis affine dedicatũ,opus ſanè cũctis ſpecta/
ubi Sicilię reges ſepulti iacent. Ipſo in templo ſtatutis cautum eſt,ne priuatorũ quiſq;
liat̃,regibus namq; duntaxat & epiſcopis cõceſſum. Prope eſt ad orientem fermè cele
oſpitale,cuius miniſtris curãdi ægros atq; infantes alendi,quos uel paupertas uel mu

Panormus fuit tempore Nohæ.

lierum uerecundia clam expoſuerit, maxima cura. Altera parte eſt locus ubi ueteri conſue
tudine aureas coronas reges accipere cõſueuerunt. Ibi enim regio diademate donati ſunt
Rogerius, uterq; Guilelmus, Tancredus, Hẽricus Imper. Fridericus filius, Manfredus &
Saccari plantatio. Petrus Aragoneus. Dulcium arundinum, quarum ex recocto ſucco fit ſaccarum, fertiles

in Panormitano agro fiunt meſſes. Quod ſic fa
ciunt. Principio cãpum non multum à mari re
motum, bene paſtinant, inq; paulò eminẽtiores
diſponunt ſulcos. Martio deinde menſe arundi
num dulciũ nodos, qui ad ſummũ pertinẽt, folijs
libris'q; exutos ita cõſerunt, ut ſulcorũ latera tri
bus aut quatuor cũ geminis fruſtis uno ictu per
forentur, ſic'q; implent omnes campi ſulcos. Irr
gat̃ terra æſtate, ſimul & à luxuria aſſidue purg
tur: brumale demum prope ſolſtitium, radicibu
tantũmodo pro altera ſatione (biennium durat
relictis, frangunt̃ arundines. Quarum ex matu
ris dulciſſimis'q; nodis in minuta inciſis fruſta, e
artificio quo oleum, elicitum ſuccum uno ex t
bus in hypocauſto diſpoſitis aheno purgatur a
uili percolat̃ panno. Colati mox ſucci partẽ (f
enim recoquunt) in alterum cõijciunt ahenum
& hinc rurſus in tertium reponunt cõfeſtim, u
berant'q; feruẽtem, unde extractũ ſubnigrũ e
ſaccarum. Idem deniq; itidẽ ſemel, iterũ & tert
ſi fuerit recoctum, candidum elegantiſſimum'i
fiet. Altera uero illis ex radicibus meſſis, n
menſe Maio ſtercoret̃ cãpus, uix emerget. Ad
cimus aũt hic cãnamellę picturã & formã ẽ q
ſaccharum ipſum elicitur. Planta eſt millio In
co, quod mellegam & ſorgum Itali uocant, a
milis, breuior tamen. Caudex eſt nodoſus inſt
arundinis, non tamen intus, ut arundo, uacu
ſed materia quadã, qualis eſt in millio Indico
in iunco ſpõgioſa plena, tenui cortice, dulci
co referta, qui in hunc exprimit̃ modum. Cau
cem totum in fruſta minutatim incidũt & ſec
mox'q; ſubmittũt torculari, & ſuccum inde expreſſum in cacabum mundiſſimũ immitt
igni'q; ſubiecto excoquunt donec perpurgatũ uideat̃. Purgatum in figulinis reponunt
ſis, in quibus ubi refrixerit, in ſaccarum laudatiſſimum congelatur. A Panormo ha
Thermæ. longè fundus, cui Cifala nomen, oſtendit̃, ubi aquæ ſunt calidæ, ægrotis admodũ ſalubr

Syracuſa Regia ciuitas.

VRbem Syracuſas maximam pulcherrimam'q; ac triplici ſeptam muro, opibus
uiribus potentẽ fuiſſe, multi ſunt teſtes. Ea capta prædę tantum fuit, quãtum
capta Carthagine tum fuiſſet, cum qua uiribus æquis certabat̃. Et Dionyſius
rannus centum uiginti peditum, equitum'q; 12 millium exercitũ, ac naues ad
dringẽtas ex urbe una eduxit Syracuſis. Quæ tum manu munitiſſima, tũ loci natura e
& portus adhuc habet duos, qui quũ diuerſos inter ſe aditus habeãt, in exitu ſunt cõiun
quorum cõiunctione inſula ipſa diſiungit̃. Ea tãta fuit, ut ex quatuor tunc urbibus cõ
ret, quarum una ea eſt quã dixi inſula, quæ duobus illis portubus cincta (magnũ & pa
uocãt) queq; in præſentia, cęteris ſolo adæquatis, tantummodo ſtat. In faucibus portu
ubi nunc caſtrum Marker eſt, arx erat tyrannorum, Hieronis'q; regis domus, qua præ
res poſtea uti ſolebãt, theſauro plena, ac armorum copia ita munita, ut hominum ſept
Arethuſa ginta millia illis armarentur. In inſula huius urbis eſt fons, cui nomen Arethuſa, t
fons. incredibili magnitudine, plenus piſciũ, qui fluctu totus opertus fuiſſet, niſi munition
m

mole lapidũ à mari
fuiſſet diſiunctus.
Arethuſa itaq; quã
uis nõ ea magnitu-
dine, è rupe ueluti è
ciuitatis latere uſq;
in hũc diem in por
tum magnũ effun-
dit. Regnauit olim
in hac urbe Diony
ſius, occupauitq; ty
rãnidem quũ com-
pleſſet annos 25. &
regnauit 38. Idem
ipſe, fratres & om-
nes regni æmulos
interfecit. Cumque
ob ſæuitiam omni-
bus inuiſus redde-
ret, abſq; omni re-
gio apparatu in Ita
liam tacitus profu-
git. Hic coniuges
principũ ad ſtuprũ
rapi iubebat, uirgi-
nes ante nuptias ad
ebat, ſtupratasq; procis reddebat, locupletiſſimos quoſq; aut ciuitate pellebat aut occidi
abat, bonaq; eorũ inuadebat. Cũ aũt ſecũdo cõſpiratiõe obſideret, depoſito imperio
cũ exercitu Syracuſanis traditis, receptoq; priuato inſtituto Corinthũ in exiliũ profi
t, ubi in ſordidiſſimũ uitæ genus deſcẽdit, in popinis & lupanaribus totis diebus reſe-
pãnoſus & ſqualidus inceſſit, omniaq; ita fecit, ut cõtemnendus magis quã metuẽdus ui
t. Nouiſſimè ſe ludimagiſtrũ profeſſus, pueros in triuio docebat. Huius Dionyſij cũ
nes Syracuſani interitũ optarẽt, quædã anus ſola quotidie deos orabat ut incolumis ac
ſuperſtes eſſet. Audiẽs Dionyſ. admirat, cauſam quærit. Ait illa. Cũ puella eſſẽ et grauẽ
nnũ haberemus carere eo cupiebã. Succeſſit illi grauior & cum illo carere cuperẽ, ter
importuniorẽ excepimus. Timẽs ergo deteriorẽ ſuccedere tibi, caput meũ pro tua ſalu
uoueo. Tã facetã audaciã Dionyſ. erubuit. Huius Dionyſij fuit Plato magiſter. Cęte
ias Dionyſius ne tõſori collũ cõmitteret, tõdere docuit: adultis uero illis, ferrũ earum
ib. remouẽs, cãdẽtibus carbõibus capillũ & barbã adurere. Damocles aſſentator pro
eius opes atq; rerũ abundantiã beatum Dionyſiũ aſſidue in ſermone cõmemorabat.
Dionyſius: Vis ne igit inquit ô Damocles ſic te eſſe beatũ? Cũq; ille uelle dixiſſet, ho
Dionyſius in aurea ſede collocari iuſſit, mẽſasq; inſtrui cõquiſitiſſimis epulis, pueros
ctos conſiſtere, iuſſitq; rurſus fulgentẽ gladiũ à lacunari ſeta equina appẽſum demitti.
nocles itaq; gladiũ ſuſpiciens nec pulchros adminiſtratores aſpiciebat, nec manũ por
bat in menſam, ſed potius exorauit tyrannũ ut abire liceret, quod iam beatus eſſe nollet. *Fertilitas agrĩ Syracuſani.*
gri Syracuſani omniũ quę ad uictũ humanũ pertinent rerũ lõgè ſunt feraciſſimi. Tri-
nim omnisq; leguminum generis lætiſſimas ferũt ſegetes, ita ut ibi arare terrã ac fru-
m ab ea mortales extorquere Cererẽ docuiſſe crederẽt. Ibi quoq; armentorũ copia &
lũ, aucupij etiã maxima cõmoditas. Anno Chriſti 1070 factus eſt Syrcacuſis horri
errę motus, per quẽ urbs ſic eſt cõcuſſa, ut multa ædificia conciderint. Cecidit quoq;
ia interim quo ſacra peragebantur & oppreſſit omnes ferè homines qui in ea erant.
ibũt quidã Syracuſanos olim regali poteſtate & magiſtratu totius inſulæ Siciliæ po
uiſſe. Nã Gelo Syracuſanorũ rex Carthaginenſibus bello iam profligatis, uniuerſę
dominium obtinuit, quem Hieroni fratri poſtmodũ ex teſtamento reliquit. Et ubi
anorum prouincia Sicilia facta eſt, Syracuſis prætoriã domum, ibidem qui ius dice-
udices manſiſſe nemo eſt qui improbet.

Catina.

PTolemæus & Diodorus Siculus uocant urbem iſtã Catanam,eſtq; in planicie,ha
bens montem Aetna ad ſeptentrionẽ. Decorata eſt noſtro æuo ſtudio uniuerſali
ubi & docti quidam habentur uiri. Hanc ciuitatẽ Hiero renouatis colonis Aetn
uocauit,quod ſub radicibus montis Aetnæ cõſtructa ſit, ſed poſt eius mortẽ priſ
num recuperauit nomẽ. In eo loco ubi hodie diuæ Agathæ eſt tẽplũ, fuerũt olim celebre
thermæ,marmoreis columnis et epiſtilijs circũſeptæ. Ager Catanaicus eſt totus fertilis,&
præſertim uinũ ibi natũ pſtat omni uino Siculo, quale olim hic Baſileæ bibimus, miſſum
Eraſmo Roterodamo bonæ memoriæ à mercatoribus Auguſtanis. Pecora quoque opt
mis paſcuis,quæ ibi ſunt,in tantum ſaginãtur,ut in ipſa pinguedine ſuffocarentur, niſi in
terdum ſanguine circa aures elicito leuarentur.

Agrigentum.

HAec peruetuſta eſt ciuitas atq; opulenta, quam olim Carthaginenſes euerterun
& Megalus atq; Feriſcus ab Helea urbe Lucainæ rurſum inſtaurarunt. Plura fu
runt in ea uetere templa egregiè facta,unum Aeſculapij illa tẽpeſtate religioſiſſ
mum,in quo ſignum erat Apollinis & Scipionis monumentum: alterum Palla
dis , tertium Iouis. Phalaris Cr
tenſis ob ſeditiones domo prof
gus in Siciliam comigrauit atq
Agrigẽti principatũ obtinuit,
prudens inter omnes, domi mi
tiæque clarus, literis ac liberalita
inſignis. Perillus Athenienſis
ber huic plura opera mira artific
cælata dederat, qui pluribus ob
donatus muneribus, taurum r
ſus æneũ naturali ſtatura maior
obtulit. Ipſe nondum reſerato a
ficio, quòd homo qui morti de
natus eſſet, tauro incluſus ſupp
tis flammis nõ humanam uoce
qua tyranni ſæuitia leniret, ſed

Incidit in foueam quam fecit ri mugitus ederet,donum benigne accepit. Artificium inde doctus, Perillum qui tale
cogitauerat tormẽtum omnium ſæuiſſimum ac illo cruciatu dignum exiſtimans, eund
facere periculũ adegit. Taurus Carthaginẽ deinde adductus,atq; à Scipiõe Africano r
tos poſt annos reſtitutus, Quẽ taurũ Scipio cũ redderet Agrigentinis, dixiſſe dicit̃, ac
eſſe illos cogitare, utrũ eſſet Siculis utilius, ſuis ne ſeruire an populo Rom. obtempera
quum idem monumentũ & domeſticæ crudelitatis & Romanæ mãſuetudinis haberen

Meſſana.

MEſſana uetuſta Siciliæ ciuitas,hodie ſatis p
ſpera & pollens, ab Italiæ finib. charybdis
to,portuq; natura ipſa facto diſcreta,ab o
ſu collibus munita,tritici meſſibus,quia m
tibus clauditur & pelago,caret, nemoribus abundat
tota propè eius meſſis in mororum folijs cõſiſtit. Pr
tiſſima enim à Meſſaneis lana ſerica in multas Eur
partes mittit̃. Venit artificiũ illud in Siciliã tẽpore
radi Imperat. Nam cũ rex Rogerius ea tempeſtate e
cilia in Græciã traijceret, multosq; captiuos abduce
inter eos etiã quoſdam ſerici artifices & textores ſe
duxit & in Panormitanam ciuitatẽ collocauit, per c
breui tota Sicilia ac deinde Italia huiuſmodi artific
eſt repleta. Et quidẽ parciſſimus fuit antiqs ſerici uſus, cuius poſtea luxuriam plurima
morus p Siciliã et Italiã auxit,ut nõ ſolũ ad uiliſſimi ordinis homines puenerit,ſed eo c
equo

ɔuorumq́; ſtragula ac dorſualia fiant. Nihilq́; ſiue in ordiendo ſiue in tingendo maiorem
:cipit uarietatem. Sunt qui ſcribunt, ad Iuſtinianum principem duos monachos ex Serin
a Indiæ ciuitate ſerici ſemen Conſtantinopolim primũ attuliſſe, ex eoq́; deinde ſub fimo
oſito paulatim uermiculos emerſiſſe, qui mori folijs enutriti ſericum fecere, inde transfu
ım artificium in reliquã Europam, potiſſimũ in Siciliam. Notatur hic Plinius de errore,
ui libro ſexto ſic ſcribit: Seres lauticia ſyluarum nobiles, perfuſam aqua depectẽtes fron
um caniciem, quaſi ſine uermiculo ſericum ſponte in arbore naſcatur. Sed redeamus ad
leſſanam ciuitatem. Portus tutiſſimum diuerſorium, qui charybdis ſcyllæq́; rabies ſupe
re pertentant, eam urbis partem alluit, quæ ad orientem pertinet. Fons eſt in ipſa ciuita
perennis atq; ſaluberrimæ aquæ, atq; inſignis pila, quo potum equos agunt, omnibus
ıæ in toto ferè orbe pulchrior. Effigies lapideæ duę, Scipionis & Annibalis antiquita-
ferè corroſæ in maioris templi porta uiſuntur. Sunt quoq; hic uenæ quæ aurum, argen-
m, porphyritũq́; marmor gignũt, ſed quæ alumen cęteris omnibus abũdãtius proferũt.

De monte Aetna.

AEtna mons, uulgo Montgibel dictus, ſuis mirus incendijs, quũ ſit materia plenus
ſulphurea, quæ humidis generatẽ nutrimẽtis, ueluti in Epheſtijs Lyciæ montibus,
intra fiſtulas cauernasq́; uẽtorum incluſo impetu, & Euri potiſſimum, ſubſolani,
boreæq́;, quibus ipſe plus quàm cæteris patet, accenſos ignis globos exeſis undiq;

ex crateribus eructat. Thucydides ab eo tẽpore quo
Gręci Siciliam tenuerunt, tres Aetnæ ignis inundatio
nes commemorat. Dicit quoque Strabo ante ſua tem
pora cãpos Aetneis cineribus ſparſos fuiſſe. Aliquot
pòſt annis deinde huiuſmodi ignem rurſum ex Aetnę
hiatu emanaſſe legimus. Oroſius præterea refert, M.
Aemilio, Lucioq́; Oreſte conſulibus, horrendis cũ ſo-
nis flammas eũdem eructaſſe montem, Ac Lucio de-
nique Cæcilio Q. Tito Flamineo conſulibus, his ma
iorẽ ignis cladẽ accidiſſe, & propterea Romanos de-
cennio tributũ Catinenſibus remiſiſſe. Arſit & altero
poſt ſanctæ Agathæ Catinenſis martyrium anno, qui
fuit 254 poſt Chriſtum. Itemq́; anno 1165 quando ſo
nantibus ruinis terra adeò fuit concuſſa, ut ipſius diuę
Agathæ domorũ lapſu, ſacerdotes omnes obruti ſint,
Anno quoq; poſt Chriſtum natum 1329 factis quatuor profundiſſimis hiatibus, magnũ *Ignis flumen*
ɪrupit ignis flumen. Ignis eius noctu horrendũ habet aſpectũ, nec lucet ut alius ignis,
:rdiu autẽ obſcure ardet, haud ſecus quàm accẽſum ſulphur, qua materia mons eſt ple-
:. Veteres multa de hoc ſcribunt, potiſſimũ Strabo, qui & in cacumine montis ſe fuiſſe
:rit & omnia diligẽtiſſimè luſtraſſe. Aiunt in ſummo apice mirabiles eſſe mutationes.
ɛrdum enim eructat igneum flumen, aliquando flammam ignis aut obſcurum fumum.
ıoc maximè eſt mirandum de illius ignis calore, quod ille nullo frigore temperari po-
, neq; frigus per calorem illum diſſolui. Superior enim pars montis plena eſt cinerum,
hyemali tempore cooperiuntur niuibus. Supremum faſtigium montis eſt planũ, com
henditq́; per circuitum circiter uiginti ſtadia, hoc eſt, dimidium miliare germanicum,
uius medio conſurgit colliculus quidam ex cineribus congeſtus, unde aliquando ignis
liquando fumus exhalat. Noctu uidetur ignis in uertice montis, interdiu uerò fumus
dam obſcurus aſcendit. Noſtro tamen æuo quando materia combuſtibils putabatur
ignem conſumpta, nihil uiſum eſt ex monte aſcendere præter caliginoſum uaporem
ıe ad annum Chriſti 1537. quando incredibilis magnitudinis ignea maſſa de incẽſo ſul
re facta, ex ipſius Aetnæ nouis factis crateribus cum maximo fragore prolapſa, quæ
ẽre aliquantulum condenſata ſuperficie, non quidem uelociter ſed paſſim ruebat, col-
nemora, ſaxa ac rupes, pagos etiam duos (mons enim pagos multos continet) com-
iſſe audiuimus: ac deniq; montis cacumine flammis continuis una ex parte prolapſo,

amplíorem factum craterem. Ipſe ignis globus,quem incenſum ſulphur eſſe cõſtat,Inte
diu ſubnigrum,noctu autem igneum totum,horrendumq́ ſeſe ſpectantibus oſtendit. T
nitrus plurimis diebus continuos, mortales terrentes, exaudiri atq; aduſtis nigrisq́ cine
Cineres in Calabriam delati bus non Siciliam modo,uerum & Calabriæ partem opertã, cœlumq́ totũ infeſtiſſimo fu
mo,hi qui terras illas inhabitãt ſunt teſtimonio. Cohibitus fuit ignis multis annis,atq; in
terim in radícibus montis multa bonarũ arborũ genera ſuccreuerunt: ſederunt & Cat
nenſes in magna quiete,at quũ ignis tanta uiolentia erumperet & Vulcanus officinã ſuan
reformare conaret̃,omnia circũ montem grauiſſimè fuerunt læſa,arbores, nemora, hon
nes & pecora. Rationẽ naturalẽ huius tam mirabiliter ardentis ignis afferunt philoſo
Cauſa incendij phi talẽ.Eſt hæc inſula in inferioribus ſuis partib. tota cauernoſa atq; plena ſulphure, a
mine,igne & aqua,alijsq́ ſimilibus rebus quæ ignem fouent: ignis autẽ eſſe nequit ſine
ſpiraculo,ſed ubiq; ſeſe exerit,ſicut & in Sicilia multæ calidiſſimæ inueniũtur thermæ. I
greſſus præterea aër in cauernas excitat flammã, quæ exitũ petens, fumũ & ignẽ euom
multisq́ in locis ſuos quærit caminos per quos reſpiret. Interdum quoq; in uiſceribus t
ræ tanta eſt ignis uiolentia, ut cũ flamma lapides aduſtos & arenã expellat,calore inclu
omnia latera cauernarum concutiente & commouente. Haud procul à Sicilia eſt p
ua quædam inſula quæ olim Hiera hodie uero Vulcano appellatur, dedicata à gentilib
Vulcano: & hæc habet collem faſtigiatum unde noctu ignis, interdiu autem fumus e
Vulcana inſula. lat. Obſeruatione eſt etiam deprehenſum,flammam per uentum excitari,modo in Vul
no ac deinde in Aetna,ſedatoq́ uento & flammam extingui. Eſt autẽ inſula Vulcana
ta aſpera,petroſa & ignibus plena.Flante uento à meridie,cõſurgit circum inſulam cal
noſa nebula,ſin ab aquilone ſpiret, erũpit ex camino eius flãma ignis, auditurq́ magn
fragor & ſonitus crepitãtis ignis. Quo autẽ ſterilior eſt inſula Vulcana,eo fertilior eſt i
ſula Lipari appellata,haud procul à Vulcana ſita. Abundat enim fructibus,alumine &
Lipari inſula. lubribus thermis. Vocata fuit aliquando Eolia,habetq́ ciuitatem unã quam Lipparũ t
cant,habet & optima paſcua & ſalubres thermas. Maximũ tamen commodum habet
alumine. Abeſt deinde non multum ab ea alia inſula Ethalia uocata, quæ mineras hal
unde ferrũ coquitur Notandũ præterea,inter Siciliã & littus Africæ ſitã inſignem
ſulam Maltam nomine,quam Ptolemęus Melitã uocat,inhabitaturq́ noſtro æuo à R
dianis militibus,qui ante paucos annos per Turcam exacti ſunt Rhodo inſula. Malt
Malta inſula. inſulam olim Saraceni incoluerunt.Sparguntur & aliæ multæ inſulæ circũ Siciliã,ex q
bus quædam habitantur, quædã uero incultæ iacent, quales ſunt Aenaria quæ hodie I
appellatur,nec multum abeſt à Caieta. Item Coſyra,Aeguſa,Strongile,Didyma,Eri
ſa,&c. quæ ferè omnes noſtro æuo alia habent nomina. Quædã coluntur,unde ſcilicet
quid cõmodi percipi poteſt;aliæ uero omnino ſqualidæ & incultæ relinquunt̃,quouſq
ipſæ beneficio cœli aliquando afficiantur.Haud enim alia habet̃ ratio de inſulis maris
de cõtinẽti inhabitato. Sicut enim in terra ipſa regio aliqua certa aliquot annis nullo la
re domari poteſt & perduci ad fructificationem,& deinde irradiata aſpectu cœli ad ſu
mam aſſurgit fertilitatem,ſic in mari inſularum fertilitas & ſterilitas ſubinde ſuas per
tat uices. Aenaria inſula olim flagraſſe quoque dicitur. Nam collis Epomeus in me
eius poſitus,cum terræmotibus quaſſaretur, incẽdia euomuit: ac deinde cum Carolus
cundus in Sicilia regnaret, eadẽ inſula arſit ſpatio ferè duorũ menſiũ. Etenim nõ long
Iſcla ciuitate, quę tunc Gerunda dicebatur,ignis ex uenis ſulfureis erũpens magnã in
partem incendio uaſtauit, & præter reliquas animantes multos homines conſumpſit,
teri fuga dilapſi ſunt.Manent incendij eius ueſtigia in hodiernum diem.

De adminiſtratione reipublicæ in Sici-
lia ab antiquis temporibus uſq; ad noſtrum æuum.

IAm ſuprà obiter cõmemorauimus, Syracuſanos ab initio imperiũ tenuiſſe in Si
uſq; ad ea tẽpora,quãdo Marcus Claudius Marcellus tertio cõſul poſt Carthagin
bellũ Syracuſas,pfectus,triẽnio urbẽ oppugnauit, atq; Siciliã in prouinciæ formã
git, Romanisq́ ſubegit, unde Romani nõ parũ cõmoditatis habuerũt. Eſt enim in
ipſa fertiliſſima in melle,frumẽto & croco,imò ſupat ferè in his & alijs rebus fœcund

līæ,ſicut & uulgo dicitur,Siciliā horreum eſſe & thecam penuariam Romanorū. Nam
cquid Siculis ſupereſt & quo illi non egent,id Romanis uendūt. Durauit autē iſta ad-
iſtratio uſq; ad Caroli magni tēpora. Tunc partito inter utrūq; imperium orbe,Sicilia
nis cum Calabria & Apulia Cōſtantinopolitano ceſſit imperio. Cui ſine controuerſia
uit uſq; ad Nicephorum Imperatorem, quo tempore Saraceni Apuliam,Luceriam &
nō nulla loca occuparunt,anno ſcilicet Chriſti nongenteſimo decimoquarto. Vnde
poſtea factis excurſionibus, Calabriā, Neapolim & alia loca penetrauerūt. Deinde
annos ferè centum rurſum expulſi ſunt, idq; per Tācredum Normandū,uirum armo
gloria inſignem,qui|cū numeroſa prole finibus ſuis egreſſus in Italiam uenit & tan-
cum aliquot milibus Normandorū, qui ad expeditionem Ieroſolymitanā ſe eo tem-
accinxerant,Siciliam,Apuliā & Calabriam cepit. Atq; poſtea moriens imperiū po-
s ſuis dimiſit, qui comites Siciliæ dicti 43 annorū ſpacio,magna cum felicitate creue-
. Succeſſit autē Tancredo filius Robertus, qui Apuliam per ſe & Siciliā per Rogeriū
em rexit,atq; cōſtitutus eſt per Rom. pontificem dux feudatarius. Ipſe Neapolim pri
poſſedit,longa obſidione & ui expugnatam. Obijt anno 1086. Sequitur genealo-
ecundum Raphaēlem Volater.

Sicilia hor̄i cū Italiæ.

Comites Siciliæ.

Dux Siciliæ.

ncredus — *Rogerius comes*; *Robertus dux*

Guilielmus primus; *Rogerius dux*; *Boëmundus dux Tarent.*

Rogerius rex — *Guilielmus ſecundus*; *Conſtantia cuius maritus Hēricus*

Guilielmus tertius; *Fridericus ſecūdus Imperator*

Conradus; *Henricus*; *Māſredus*

Conradinus; *Conſtantia uxor Petri Arag.*

oſt Robertū ducem rerū eſt potitus in Sicilia Rogerius,quo mortuo ſucceſſit Guiliel-
: ſed interim quo ille Cōſtantinopolim conceſſit,nuptias expetiturus filiæ Imperato
ōſtant. Rogerius fratris ſui filius,capta abſentis occaſione regnū inuadit. Guilelmus
uptiarū fruſtratus,regnoq; ſimul eiectus,apud principem Salernitanū animi mœrore
bijt ſine liberis. Rogerius uero uarie in regno iactatus eſt,de quo ſuprà multa in Nea
anorum regum genealogia. Mortuus uero Panormi,reliquit filiū Guilielmū ſecun-
ſucceſſorem,qui regnauit annos 12,mortuusq; reliquit hęredem filiū Guilelmum ter
ognomēto bonū,qui mortuus poſtq; regnauit 25 annis nullum reliquit filiū. Tunc ele
t quidā è genere Roberti Guiſcardi nothus,nomine Tācredus. Quod cū pōtifici-
Rom. diſpliceret, Conſtantiā Rogerij regis filiā deo dicatā è cœnobio Panormitano
rico Friderici Imperatoris filio ſimul cū regni iuribus matrimonio tradiderunt. Hen
aūt Tancredū bello perſequēs, Neapoli demū obſeſſum interfecit, & regnū utrūq;
rico filio ex Conſtantia ſublato reliquit. Res tādem deducta eſt ad Manfredū Fride
ium nothū,ut apud reges Neapolitanos habes. Is uero regno abdicatus eſt à ponti
& euocatus cōtra eum Carolus frater regis Francorū dux Andegauēſium atq; ei re-
n cōceſſum,idq; hac lege ut quadraginta millia nummum aureorū quotannis pontifi
nderet. Carolus igitur traiectis alpibus,Māfredum tandem ſuperatū interfecit,dein-
ōradinum Friderici Imperatoris nepotē poſt multa prelia cum toto exercitu etiā ſu-
ſicq; ſuperatis hoſtibus uindicauit ſibi citra ultraq; Pharum Siciliæ regnū. Cumq; in
ā traijceret fratri Ludouico ſuppetias laturus & rediret in Italiā, offendit omnia tur-
Nam pontifex Rom. ſollicitauerat interim Petrum Aragonem,ut iure hęreditario
tantiæ uxoris ſuæ,quæ Manfredi regis filia fuerat,regnum Siciliæ inuaderet. Petrus
e erectus,cum claſſe quaſi aliud ſimulans Sardiniæ propinquat,ſtatimq; Siculos Gal
eſtos clàm ad defectionem ſolicitat. Qui ad unum omnes, ueſperi dato ſigno,ex ea
ne utriuſq; ſexus interficiunt. Quo perpetrato,Petrus ſtatim Siciliam occupat, an-
3. Carolus uero in hoc tumultu extinctus eſt Neapoli ſuperſtite Carolo eius filio.
ugna nauali cū Petro rege apud Siciliam cōgrediens ſuperatus & captus eſt. Alius
reatus pontifex,fauēs Gallis,Petrum ſacris interdicit,regnoq; paterno abdicat,bo
ipientibus concedit. Moritur paulo pòſt ex uulnere Petrus,relictis duobus filijs Ia
& Friderico.

Monialis fit regina.

Aragonenſis occupat Siciliam.

Petrus rex Aragoniæ & Siciliæ
- Iacobus. — Martinus rex Aragoniæ ult.
- Elionora uxor regis Caſtellæ — Ferdinandus rex Siciliæ.
- Fridericus — Petrus
  - Ludouicus
  - Fridericus. Maria

Fridericus ex Hiſpania cum claſſe ueniens in Siciliã uexatã à Roberto Caroli filio,n
ſolũ Siciliã,ſed & Calabrię partẽ aſſecutus eſt,donec tandẽ pace facta & Carolo libera
cõditiones factæ ſunt, ꝙ Carolus duos filios obſides daret & Fridericus Siciliã dum uiu
ret haberet. His actis Carolus paucis poſt annis de u ita deceſſit, relictis ex Maria filia
gis Vngariæ filijs 14 è quibus notiores fuerũt, Carolobertus,qui poſtea rex Pãnonię f
& pater Andreæ, qui ſucceſſit in regno Apuliæ Roberto patruo & interfectus à Iohan
fuit. Diuus Ludouicus archiepiſcopus Tholoſanus,Robertus dux Calabrię qui in reg
patri ſucceſſit,Philippus princeps Tarẽtinus pater Ludouici cõiugis ſecũdi Iohannæ re
næ,&c.Habuit quoqꝫ duas filias,quarũ unam Blancã dedit Iacobo Aragoni, & Leon
Friderico Iacobi regis fratri. Iacobus rex tradito regno Siciliæ fratri Friderico, ſece
ipſe in Aragoniã. Cæterũ mortuo Martino Aragonũ rege ultimo abſqꝫ prole,orta eſt
regni iure cõtentio inter Iohannẽ & Ferdinandũ patruum, ꝙ uterqꝫ ſe propiorẽ Marti
materno ſtemmate prædicaret, armis regnũ Ferdinandus aſſeruit, cũ uno gradu prop
eſſet ꝙ̃ nepos eius ex fratre. Genealogiã eorũ habes in ſucceſſione regum Caſtellæ. Fe
nãdus itaqꝫ frater Hẽrici regis Caſtellæ obtinuit utrũqꝫ regnũ Aragonię & Siciliæ, &
eo nouã faciemus ſucceſſionis lineam.

1 Ferdinandus rex Aragonię & Siciliæ
- 2 Alfonſus rex Siciliæ & Neapolis ij
  - 3 Ferdinandus illegitimus
    - 4 Alfonſus
    - 5 Ferdinandus
    - 6 Fridericus ultimus rex Siciliæ
- Iohannes rex Aragoniæ & Nauarrę
  - iij Ferdinandus rex Aragonię adeptus p uxorem regnum Caſtellæ
    - iiij Iohanna cuius maritus Philippus dux Auſtriæ, rex Caſtellæ,&c.
      - Carolus Imperator,rex Caſtellæ,Nauarræ,Aragoniæ,Sicilię,Neapolis
      - Ferdinandus Romanorum rex

Numerus cifrarum ſignat reges Sicilię & eorum ordinem à Ferdinando primo ad
dericum ultimum. Numerus uero per unitates extẽſus ſignat reges Aragoniæ & eo
ſucceſſionẽ. Alfonſus ſecundus à Iohanna regina Neapolitana adoptatus, multis b
tãdẽ Siciliæ regno rurſum adijcit Neapolim,ut ſuprà indicauimus,anno ſcilicet 1442.
cedit ei Ferdinãdus,quem ex pellice ſuſtulit & quem pontifex prius legitimauit. Is au
ſexagenarius ex morbo perijt anno Chriſti 1494 & ſuccedit Alfonſus iunior filius
ſed uix anno uno regnauit,fugiensqꝫ à Carolo Gallorum rege in Siciliam,filio Ferdi
do permiſit regnũ. At nec filius Gallici tumultus flammã expectauit. Gallus itaqꝫ p
tus Neapoli octo ferè mẽſibus, reuocatus eſt in Galliã, & Ferdinando rurſum regnũ
politanũ à ſubditis oblatũ,ſed cũ poſt bienniũ ſine liberis decederet, & pater quoqꝫ n
tuus eſſet in Sicilia, patruus Ferdinandi Fridericus utriqꝫ regno eſt ſuffectus. Qui
ipſe poſt annũ ſextũ à Ludouici Gallorum regis exercitu in Aenariam proximã inſ
pelleretur,conceſſit inde ſponte in Galliam,ſeqꝫ ipſius regis miſericordiæ permiſit.
tequam tamen Fridericus eſſet pulſus regno, Ludouicus Gallus & Ferdinãdus Hiſp
rex iunctis copijs conſenſerunt expugnare regnum,& partum inter ſe diuidere.Sed
in diuiſione diſcordia ingens oriretur,uentum eſt ad pugnam,ſuperatisqꝫ &
excluſis Gallis,Hiſpani in hunc uſqꝫ diem retinent utrumqꝫ Siciliæ & Neapolis regnum.Cæterũ quomodo his regnis acceſſerit titulus regni Ieroſolymitani,ſuprâ oſtendi.

Finis deſcriptionis Siciliæ.

COSMOGRAPHIAE niuerſalis, opera Sebaſtiani Munſteri ex probatis quibuſcꝫ Geographicis & hiſtoricis ſcriptoribus in unum collectæ, Liber tertius.

Deſcriptio Germanicæ nationis, propter quam celebrandam atcꝫ illuſtrandam, autor ſubijt uniuerſum huius uoluminis laborem, diutiuſcꝫ ob id in Germania deſcribenda quam in reliquis omnibus totius orbis hæret terris.

FVERVNT hucuſcꝫ plurimi tam ex gentilibus quam ex Chriſtianis, qui anxie conati ſunt deſcribere Germaniā, ſed meo iudicio nullus fuit ex priſcæ ætatis ſcriptoribus, qui ciuitates, regiones & populos latiſſimæ Germaniæ recte conſignauerit. Fecerunt quidem ſinguli quod potuerunt, & ſunt qui illos ſic excuſant, quod per temporum bellorumcꝫ iniuriam nomina ciuitatum & regionū partim interciderunt, partim mutata ſunt, uixcꝫ eſt inuenire aliquid, quod ſuum priſtinū nomen tueatur. mihi hoc quocꝫ conſiderandū uidetur, quod ueteres ſcriptores, qui Germaniā deſcribe entarunt, fuerunt plericꝫ exteri, qui Germaniā nunquam ingreſſi ex ſolo auditu eam cribere ſategerunt, quantum ſcilicet à Romanis inueſtigare potuerunt, qui ripis Rheni Danubij occupatis, excubias & inſidias Germanis tetenderunt, aliquando irruperunt urſum pedem retraxerunt, uixcꝫ Germaniā à limine ſalutaruut, ad interiora uero non etrauerunt, & tamen iuxta qualitatem limitum uoluerunt æſtimare totam Germa n, nempe, ſicut extrema apparebant informia, aſpera cœlo, triſtia cultu aſpectucꝫ ſic iudicarunt totam nationem, libróſque ſcripſerunt, quibus illam magis infamauerunt m celebrauerunt. Et utinā eos libros hodie integros & non mancos aut omnino perditos

Germania ab exteris male deſcripta.

ditos haberemus. Traijcientibus illis Rhenum à Baſilea uſque ad Nemetes ilico aſpera
facies Nigræ ſyluæ & montium eius, quæ ab occaſu ueluti Germaniæ propugnacula ſunt,
occurrebat. Simile itineris impedimentum à Spira uſq; ad coloniam Agrippinã, quum in
eo tractu Germania ferè uſque ad Moguntiam deſinat in Ottonicam montoſam ſyluam,
& à Moguntia per Rheni deſcenſum ad Cattorum montes. Quód ſi hos tranſcendiſſen
montes, inueniſſent plurimas planities & ualles ſumma ubertate præſtantes, qualis eſt re
gio Vuirtenbergenſis, præſertim iuxta Neccarũ, uallis Tuberina à Rotenburgo ad Vuer
Interiora Germaniæ fertilia themicum comitatum, totus Mæni tractus à Bamberga uſque Francfordiam, ut taceam B
uariam citeriorem, Franconiam interiorem, Kreichgoiam, Rhetiam Norlingenſem, My
ſiam,, Thuringiam, Saxoniam, Schleſiam, Bohemiam, quę & ipſa pars eſt Germaniæ, &c
Hæ enim omnes Germaniæ regiones, abundant aut uino aut frumento aut utroque, quæ
dam etiam proferunt argentum, quædam ferrum, quædam ſales, aut alias mineras. Scripſi
Cornelius Tacitus multa de priſcis Germanis, edidit & multos de eorum moribus & lo
cis libros, ſed qui pro bona parte interierunt, nec ad nos peruenerunt. Fragmenta tame
quæ adhuc ſuperſunt cupimus in unum colligere ne & illa pereant, quum oſtendant qui
ſenſerint olim Romani de patria noſtra, qualeq́; teſtimoniũ illi tribuerint. Siquidem apu
maiores noſtros tunc nemo fuit in Germania qui ſcripſerit aut ſcribere potuerit, quum t
ta regio barbarie laboraret, nulláſque omnino attigerit literas, imò nec uiderit, niſi quo
Terra Germaniæ olim ſqualida. Græci dicuntur illis ſuos oſtendiſſe characteres, quos pro miraculo habuerunt. Non du
bium quin primi Germaniæ cultores inuenerunt terram ſuam ſqualidam, informem & pl
nè incultam, pro qua edomanda & in meliorem formam redigenda opus habuerunt mul
to labore & ſudore. Excidendæ fuerunt ſyluæ, amnes in ſuos riuos cogendi, ædificia co
ſtruenda, ſterilitas terrę per paſtinationẽ tollenda, loca pro habitatoribus diſtribuẽda, pr
ta & paſcua pro pecoribus adaptanda, &c. De his itaque & de nominibus Germaniæ, d
ſitu eius, de regionibus, ciuitatibus, habitationibus, fertilitate, populis, moribus, factis, d
gnitate, & qualis adminiſtratio rerumpub. in ea fuerit ante translatum imperium, &c. m
ta mihi erunt ſcribenda.

De Gothis & eorum ſæuitia,

IN deſcribenda Germania, in primis uiſum fuit, oſtendere qui fuerint & unde uener
Gothi, Vandali & Huni, quod illi olim ſuperioris Germaniæ habitatores ſæpe affli
rint plurimumq́; incõmodauerint, id quod omnes ſcribũt hiſtorici, ſimulq́; teſtant p
magna parte illos genere & origine aut Germanos fuiſſe aut Germanorũ uicinos, p
ſertim Vandalos, Alanos, Suecos, Gothos, Longobardos & Normannos, qui omnes
Scandia. ginem putantur duxiſſe à Germanis. Nam hi populi orti ſunt ex inſula Scandia ſiue Sc
Gothia. dinauia, quæ poſtea appellata eſt Gothia. Alij ſcribunt, ex dicta inſula prodijſſe Goth
Gepidas, Rugios, Vandalos, Herulos, Turcilingos, Hunos, Vuinulos, qui alio nom
Longobardi uocantur, mouenturq́; hac ratione, quòd homines ſeptentrionales prop
fr

igidiorem regionem diuturnioris ſunt uitæ, multiplicatiꝗ in immenſum nequeunt ſimul
abitare, ſed ob uictualium penuriam coguntur turmatim emigrare & alias ſibi quærere ſe
s. Quidam ſcribunt Gothos & Getas unum fuiſſe populum, quorum trecenta millia
laudius ſecundus apud Martianopolim in Mœſia deleuit. Nam longe ante Chriſtum na
m putantur in Mœſia habitaſſe, quæ & minor Scythia à quibuſdam appellatur, nec mul
m abeſt à Conſtantinopoli, ubi & regnum habuerunt geſſeruntꝗ grauiſſima bella con
Cyrum regem Perſarum. Alij uocant minorem Scythiam, regionem quæ eſt circa Mæo
las paludes, unde Gothi emigrarunt ad Mœſiam inferiorem, Thraciam, Daciam & Pan
niam. Sed quando id factum fuerit incertum eſt. Id conſtat, priores Aſiaticos Scythas
iſſe quàm Europicos, quippe qui traiecto Tanai Europicam ſibi uendicarunt, ac ſua im-
fuerunt nomina. Diuiſi autem quidam Viſigothæ, alij Oſtrogothæ dicti ſunt. Proco-
is de illis ſic ſcribit. Gothi & Viſigothi & Vandali atque Alani uno Sarmatarum nomi
ne appellantur, eademꝗ eſt natio, tantum ducibus, quorum nomina accepere, diſcreti.
einde alio loco dicit, famam eſſe Gothos ex Cimmerijs, qui ad Tanaim habitant, ueniſ- *Gothorum o-*
uuenes quoſdam, ac ceruum inſectando fluuium traieciſſe, reuertentes deinde, ſuis a- *rigo.*
m optimum ſe uidiſſe renunciauerunt. Illi armis freti cum exercitu ad Iſtrum uſque uin
do peruenerunt. Fuerunt bellicoſiſſimi, quibus multi Imperatores præualere nequiue
t. Iulius Cæſar eos deuincere nequiuit, neque Caius Tiberius, ſed neque Domicianus
decimus Cæſar, qui in ſuperiori Mœſia iuxta Danubium ab ipſis uictus, amiſit multas
itates. Deinde anno Chriſti 250. ſub Cæſare Philippo traijcientes Danubium ceperunt *Martiano-*
Mœſia Martianopolim, quam Cæſar Traianus ſecundum ſororis ſuæ nomẽ extructam *polis.*
ominauit. Paulo poſt ſub Cæſare Galieno traiecto Boſphoro cum trecentis millibus
rum, deuaſtauerunt Bithyniam & inſignem eius ciuitatem Nicomediam, & multas a-
ciuitates in minori Aſia, præſertim reſtauratam Troiam & Epheſum, in qua olim tem *Epheſi nobi-*
m fuit Dianæ celeberrimum, à tota Aſia annos ducentos per Amazones ædificatum, *liſsimum tem-*
d durauit uſꝗ ad Gothorũ ſæuitiam, numeratumꝗ fuit inter ſeptem orbis miracula. *plum.*
c templum deſpoliauerunt Gothi ſicut & ciuitatẽ, & poſtea igni exuſſerunt. Perpetra
utem multis malis, illatisꝗ plurimis damnis in Bithynia & Aſia, onuſti ſpolijs confe-
petierunt Græciam, Achaiam, Thraciam & Macedoniam, ceperuntꝗ eas ſimili inſa-
perdere. Sed ſuperueniens Cæſar Claudius, cepit & trucidauit ex eis ferè trecenta mil
ompeſcuitꝗ in hunc modum Gothos ad tempus. Deinde erumpente ſæuiſſima Hu-
um gente, Gothi multa ab ea perpetientes, miſſis legatis ad Imperatorem Conſtãtino
tanum Valentem, rogabant ut ipſis portionem aliquam terræ in Thracia uel Mœſia *Gothi fiunt*
bitandam traderet, offerebantꝗ ſimul obedientiam & Chriſtianæ religionis ſuſce- *Chriſtiani.*
nem. Gauiſus eſt Imperator de legatione ad ſe miſſa, annuitꝗ ut ad Danubij ripam in
ſia ea cõditione reſiderent, ut nõ ultra procederent & unà Chriſtiani fierent, murusꝗ
nt inter ſe & hoſtes ſuos. Cõſtituit etiam ſuper eos præfectos, & miſſis ad eos Arianis
rum ſectæ ille ſe addixerat) cunctam gentem eo dogmate pollutam reddidit. Poſt ali
t uero annos, quum gens barbara à præfectis in officio contineri nequiret, neque à ma
io coherceri, uerſa in furorem, præfectos Imperatoris trucidauit circa annum Chriſti
Valens itaque uolens iniuriã ulciſci quintodecimo anno imperij ſui lachrymabile cum
his bellum commiſit. Nam ad primum Gothorum impetum perturbatæ ſunt Roma-
m equitum turmę, nudatosꝗ pedites deſeruere. Qui mox equitatu hoſtium ſepti ac ſa
rum nubibus obruti, cum amentes metu huc illucꝗ fugitarent, funditus cæſi inſequen
gladijs contisꝗ periere. Ipſe Imperator ſagitta ſaucius uerſusꝗ in fugam ob dolorem
um, dum de equo laberetur in uiliſſimam portatur caſam. Vbi ſuperuenientibus Go *Imperator à*
igne ſuppoſito uiuus eſt crematus. Qua uictoria Gothi elati Conſtantinopolim con *Gothis uictus.*
n petierunt & cum uxore Valentis pecunia tranſegerunt, ac domum pacati ſe recepe
Deinde Gratianus & Theodoſius pluribus prælijs cum eis initis, pacem tandem fe
t. Habuerunt deinde reges Atanaricum & Alaricum. Anno Chriſti 407. ſub re-
larico occupantes Pannoniam, Illiricum & Bauariam incommodis omnibus affe-
t, coniunctiꝗ cum Radagaſo Oſtro gothorum rege de inuadenda Italia cogitarunt.
isꝗ multis cum Stilicone ſub Honorio prælijs, Alaricus rebus feliciter ſuccedenti-
n Italiam hoſtiliter ingreſſus, omnia ferro igniꝗ uaſtat, urbemꝗ Romanam à nemi- *Gothi Italiam*
fenſam facile occupat, anno Chriſti 412. urbis autem conditæ 1104. iuſſitꝗ primum *deuaſtant.*

ad templa confugientes ſaluos eſſe, inde magna ciuium facta ſtrage poſt diem tertium diſ
ceſſit, ac per Campaniam iter faciens populabundus, apud Conſentiam ciuitatem corre-
ptus morbo perijt. Ataulphus ſucceſſit, qui & ipſe urbem ingreſſus ſi quid erat reliqui di-
ripuit. Deinde relicta Italia in Galliam ſe recepit, quem poſtea Theodoſius iunior bello
petens compulit in Hiſpaniam fugere, ubi breui deinde interfectus eſt. Cui Segericus ſuc-
ceſſit, & poſt illum Vallias: quo extincto Rodericus rerum eſt potitus. Hic in Catalauni
cis ampis contra Hunos cum Aetio pugnans occubuit. Cui Thuriſmundus filius ſuc-
Theodorus rex. ceſſit, potitus regno Hiſpaniæ, interfectus tamen paulo poſt à Theodorico fratre. Hic ue
ro Theodoricus ſubegit totam Italiam, delegitq́ ſibi Rauennam pro regia. Quo mortuo
regnum adminiſtrauit uxor relicta & filius Atalaricus. Interim uero Theodorus ſeſe in-
gerens breui eſt interfectus. Cui ordine ſucceſſerunt Vectiges, Ildebaldus, Alaricus, &
Totila. Alij plures numerant inter Theodoricum & Totilam. Porro Totila Romana
Totilæ ſæuitia urbis mœnia diſiecit, capitolium incendit ac omnia diripuit, ex quo Dei flagellum eſt co-
gnominatus. Hunc Totilam quidam magnis extollunt laudibus, ut liberalitate ac alijs an
mi uirtutibus præditū, alij uero crudelem ac ſingulari arrogantia uirum taxant. Quomo-
do Totila deinde ſecundo Romam inuaſerit, oſtendimus in Italiæ deſcriptione. Fuit au-
tem interfectus à Narſete recuperante Romam, finem-
que accepit Gothorum in Italia imperium poſtquam il-
lud tenuerant annis ſeptuaginta & uno. Cæterum i
Hiſpania interim regnauerunt poſt interfectum Theo
doricum, Thuriſmundus filius eius, cui ſucceſſit Hen
ricus frater eius, qui leges ſcriptas primus tradidit Go
this, filiumq́ hæredem Alaricum reliquit, qui primum
Toloſæ in Gallia regnum obtinuit, ubi & ſedem conſti
tuit. Inde autem expulſus à Clodoueo Francorum re
ge ingenti prælio amiſſis omnibus quæ in Gallia poſſi
debat, intra Hiſpaniam ad auitum regnū ſe recepit, cu
ſucceſſit Tenda & multi alij ut Hiſpania ſignauimus.
Sunt qui ſcribunt Gothos lege cauiſſe, ne quis eligere
tur rex, niſi eſſet craſſus obeſoq́ corpore, ſicut contr
Sarraceni (alij ſcribunt Sirraceni) nullum eligebant re

gem niſi eſſet procero & macilento corpore. Carthaginenſes uero in electione regum a
tendebant ſolum uirtutem & magnanimitatem, non nobilitatē neq́ corporis elegantiam

De Hunorum gente crudeliſſima.

NOn legimus ante ſæuiſſimam Turcarum nationem populum ullum exortum
terris crudeliorem & truculentiorem Hunis ipſis. Fuerunt quidem & Gothi
initio crudeles & inhumani, ſed in tyrannide & malitia longe ſuperauerunt e
Fabula quorundam hiſtoricorum. Huni, qui nulli nationi & populo pepercerunt, quin in eos ſummam exercu
rint tyrannidem. De eorum origine texunt quidam ſatis ridiculas hiſtorias, nempe qu
prognati ſint ex dæmonibus & maleficis mulieribus, fortaſſis moti ad ſcribendum tal
quòd uidiſſent ferociſſimam & abominabilem illorum uitam & horrenda facta. Hab
autem ridicula eorum hiſtoria ita: Repertæ ſunt olim in populo Gothico mulieres qu
dam magæ, quæ ob ſuſpitionem è medio populi ſui proturbatæ longeq́ fugatæ, coac
ſunt errare in ſolitudine. Quas ſylueſtres homines (quos nonnulli faunos ficarios u
cant) per deſertum uagantes dum uidiſſent, & earum complexibus in coitum ſe miſcu
ſent, hoc genus ferociſſimum Hunorum ediderunt. Quod fuit primum inter paludes M
tidas minutum, tetrum atque exile, quaſi inhumanum genus, nec alia uoce notum, n
quòd humani ſermonis imaginem aſſignabat. Quærebant primum uictum per uenati
nes, donec didicerunt obruere & ſpoliare uicinas gentes. Tali igitur ſtirpe Huni crea
Gothorum finibus aduenerunt. Nam & quos bello forſitan minime ſuperabant, uult
ſui terrore nimium pauorem ingerebant & terribilitate fugabant. Sunt qui ſcribunt e
prim

imum duce cerua traieciſſe paludes & ueniſſe in Scythiam. Albertus Krantzius, qui
unorum quoque meminit, ſcribit eos primum ueniſſe ex Suecia ſeu Gothia, natosꝙ ex
uno filio Tuiſconis, unde Teutones ſiue Germani nomen ſuum ſunt ſortiti, ut ſuo lo-
quoque dicetur. Scribitur etiam de Hunis, quòd in pignora ſua prima die nata ſæuie-
t. Nam maribus ferro genas ſecabant ut antequam lactis nutrimenta perciperent, uul- *Quare Huni*
ris cogerentur ſubire tolerantiam. Hinc imberbes ſeneſcebant & ſine uetuſtate ephe *imberbes.*
iebant, quia facies ferro ſulcata tempeſtiuam pilorum gratiam in cicatrices abſume-
:. Quod ſi infans plorаſſet, occidebatur uelut adulterinus atque degenerans. Depri-
bant etiam pueris naſum, ne ille galeæ imponendæ obſtaculo eſſet. Vbi autem uiri-
s inualuerunt, primum cœperunt Gothos pellere Scythia. Deinde circa annum Chri- *Huni occupāt*
450. relicta Scythia uenerunt cum rege ſuo Attila in Pannoniam inferiorem occupa- *Pannoniam.*
runtꝙ eam, ubi rex Attila adeo uiribus creuit, ut unà cum Marcomannis ac Quadis (qui
die ſunt Bohemi & Moraui) ſibi adiunctis, exercitum conſcriberet quingentorum mil-
n militum. Egreſſusꝙ Pannoniam, ubique ferociter ſæuijt, ſubuertens multas ciuita-
iuxta Rhenum, præſertim Baſileam, Argentoratum & quaſdam alias. Similem ty-
nidem exercuit in Italia & Gallia. Interrogatus autem cur tam crudeliter ſæuiret in
mines, reſpondit, ſe eſſe flagellum Dei. Callimachus Hunorum mores & res geſtas *Callimachus*
ulo fuſius deſcribens, de illis huiuſmodi texit hiſtoriam. Huni diu natalia loca ab *de Hunis.*
nibus lingua, uictu, habitu, moribus diſcrepantes incoluere, ſine ullis ædificijs ſub
o paſſim & tantum ferarum pellibus, aduerſus cœli terræꝙ rigorem & tempeſtates cir
itecti magis quàm amicti. Non religio apud eos, numiniſue ullius uel metus uel reue-
tia. Corpora hirſuta, facies terribilis ac minax, deſæuientibus in filios parentibus, ma-
n ſcilicet genas candenti ferro inſecando, unde imberbes ſemper, cicatricoſa & ſulca-
ute fuerunt. Argenti aut auri nec uſus nec poſſeſſio apud eos erat, exercentes per-
:atione commertia. Diuitiæ ſolæ in armentis, maxime equorum. Prædæ ſtudio graſ-
intur in gentes alias. Arcubus tantum ſtudium impenderunt, ut omnes in ea arte ex-
erent, ſicut & Baudetes uir magnæ apud eos nobilitatis uenandi ſtudio ceruam inſe-
ns, ſic ante ſe fugientem ut laſſitudini mox ceſſura uideretur, non prius abſtitit, quàm
erata Mæotide, ſe uelut in orbem alium elapſum uidit. Cumꝙ ita cerua, quam oculis
ibúsque ſubſecutus uſque ad paludis extrema progredientem nuſquam appareret, in
pis longe lateꝙ patentibus locorum ſitum miratus, retro ad ſuos uerſus, omnia quæ
t exponit. Quibus auditis, qui paludem imperuiam crediderant, ſuperata Mæotide
oſtia Tanais peruenerunt & per mediterranea in Daciam Myſiamꝙ declinantes, cum
pidis & Alanis pugnauerunt. Difficilior res cum Gothis fuit, exercitatis omnium fe-
entium bellis. Victi tamen Gothi ab Hunis, Velambro paruerunt patri Attilæ &
dæ, quem alij Budam uocant. Viſogothi indigne ferentes Hunorum imperium, Da-
n, Myſiamꝙ incolendas à Valente Imperatore impetrauerunt, quibus perſequendis
i pararet Attila expeditionem, Bleda interijt. Et quia mors eius ſubita uulgata eſt, à *Mors fratris*
re ueneno necatum ut æmulum regni putant. Deinde Attila mouit in Viſogothos, *Attilæ.*
osꝙ Myſia & ſubinde Dacia in Pannoniam ſubſecutus eſt. Vnde feſſos cæſosꝙ mul-
c magnis certaminibus tandem commigrare in Galliam coëgit, ipſe uero uictoria al-

lectus, in Thraciam Macedoniámque ad mare uſque Ae-
gæum penetrauit. Quæ res compulit Martianum, qui o-
rientale tenebat imperium, ut cum Perſis & Vandalis, qui
in Aſiam ſe receperant, pacem firmaret, quo tutius Hunis
occurreret. Quo audito, Attila conuerſo agmine redijt
in Pannoniam, ibiꝙ ſedem ſuam ponere conſtituit, captus
locorum amœnitate & oportunitate, quippe quæ magnis
& frequentibus fluminibus circumſepta erant, munita &
clauſa contra inſultus externos. Mox ut uidit domi om-
nia eſſe pacata & firma, reputans ſecum Gothorum in Ita
lia & Gallia ſucceſſus, ad occidentale imperium animum *Attilæ facies*
adiecit. Erat enim gloriæ ac bellorum percupidus. Fuit cle *genuina &*
mentis animi in deditos & inexorabilis in deuictos. Pe- *mores.*
as ueteri maiorum ſuorum inſtituto propè contemnebat, auditusꝙ eſt ſæpe cum dice-

ret,plus eſſe moleſtiæ in earum amiſſione quàm in poſſeſſione uoluptatis. Sermo erat il
li horridus & minax, ac propter barbaram pronunciationem auribus grauis. Adiunxi
ſibi copias plurimas ex Marcomannis, Quadis, Sueuis, Herulis, Turcilingis, Rugijs
quas nationes omnes dicto audientes habebat,unà cum Gepidarum rege atque Oſtro G
thorum rege. Præmiſit legatos Romam ad Valentinianum, indicans ſe bello accing
contra Theodoricum, qui Viſigothis in Gallia præerat, inſtituiſſe delere gentem pu
licæ omnium gentium pacis perturbatricem, haud diſſimilibus mandatis inſtructam le
gationem ad Theodoricum miſit in Gallias, ut ſeparatim poſtea eos aggrediens fac
lius utrunque ſuperaret. Senſit tamen Valentinianus aſtu ſe peti,& ut conatus Attilæ r
tunderentur,miſit in Galliam Aetium patricium,qui unà cum Theodorico omnia præpa

rarent aduerſus Attilam. Congrediuntur itaque in Catalaunicis campis duo inſign
exercitus, uictoriamq́ue, ſed cruentam Romani conſequuntur, & niſi nox bellum dirime
ſet actum fuiſſet tunc de Hunis. Scripſi hiſtoriam huius belli fuſius ſuprà. Verebatur
men Aëtius ne deleto Huno, Romanis ſubinde difficilior res foret propter Viſigoth
atque ob id dehortatur Thoriſmundum à ſuo inſtituto, qui ob patris interfectionem m
liebatur extinguere Hunicum nomen. Sæuijt poſt hæc Attila in Tungros, quibus r
ctis adijt Trecenſes,ac inde redijt in Pannoniam, nouas copias ad ueteres adiecturus,
mulanteq́ue pudore rei malè geſtæ in Gallia, iræ ac minarum plenus in Italiam conuer
quaſi Galliarum uictoriam ex manibus ſibi Aetius eripuiſſet. Aquileiam tam obſtin
capiendi animo aggreſſus eſt, ut cum eam primo impetu expugnare non potuiſſet, trie
nio obſidere perſeuerarit. Cùm autem Huni ducentis ferè annis inhabitaſſent Pa
noniam, quæ poſtea Vngaria eſt dicta, eamq́ue immenſis repleſſent opibus, quas ex Ital
Gallia,& Germania collectas coaceruauerant,mouit in eos Carolus magnus expediti
nem,oppugnauitq́ue octo integris annis, donec tandem ad unum eos interfecit, obtinu
cunctas illorum diuitias. Sed de hoc in Vngaria latius.

Bellum in Catalaunicis cãpis.

De Vandalis.

VAndalos quidam numerant inter populos ſeptentrionales, quod hinc ſcilice
ti,in alias ſeſe effuderint terras. Alijs tamen magis placet, quòd Bohemi, Po
ni,& alij populi maritimi his affines, olim dicti fuerint Vandali. Nominis u
etymologiam deducunt à Vanda regina Polonię,quam pro aſſecuta contra T
tones uictoria, fabulantur dijs ſeipſam immolaſſe, de ponte in Viſlam ſalijſſe, & ab aq
ſuffocatam uno miliario à Graccouia. Vnde fluuius in quo eſt ſubmerſa, dictus eſt V
dalus,& gens circa fluuium habitans, Vandalitæ. Noſtro tamen tempore fluuius ille
pellatur Viſtula, Germanice Wixel, qui ſcilicet Germaniam ſeparat à Polonia. Leg
hoc Vandaliam Krantzij. Hoc certum eſt, Vandalos circa annum Chriſti 400. unà c
multis alijs populis, Alanis ſcilicet, Germanis, præſertim Sueuis, aut, ut alij ſentiunt, F
cis

ris ſibi adiunctis, numero trecentorum millium, traieciſſe Rhenum, ueniſſeq́ in Galliam, c ea direpta, tranſcenſo Pyreneo penetraſſe in Hiſpaniam, occupaſſeq́ loca circa Beti- am, quæ Vandalia poſtea eſt dicta, ubi capta Hiſpali quum Gandaricus (ab alijs uocatur Guntharius) templum prophanare uellet, ſubita morte corruiſſe dicit. Cui ſucceſſit Gen- ericus. Sub eo Vandali ex Hiſpania circa annum Chriſti 431. à Gothis expulſi in Afri- am traiecerunt, quam cunctam penè ferro, flamma, rapinis crudeliſſime deuaſtantes, in- per catholicam fidem Arriana impietate ſubuertunt. Sub hoc turbine diuus Auguſti- us Hipponenſis epiſcopus, ne ciuitatis ſuæ ruinam cerneret, tertio eiuſdem obſidionis menſe, 76. annis uitæ expletis, ad Chriſtum perrexit. Tenuerunt autem Vandali ſuba- tam Africam 96. annis, alij ſcribunt 74. atque interim Romani tentauerunt aliquoties eos rmata manu expellere, ſed non potuerunt. Pax ergo cum eis neceſſaria magis quàm uti s facta eſt. Tunc Genſericus, de cuius amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo pa s inuadit, omnesq́ opes eius, excruciatis diuerſorum tormentorũ genere ciuibus in ius um uertit, præcipuè autem nobilitati & religioni infeſtus fuit. Cumq́ de rerum ſucceſ- tumidus etiam apud ſuos ſuperbiret, ualida conſpiratio aduerſus eum facta eſt. Paulo oſt Romam ueniens, continuo illam præſidio uacuam capit, omnibusq́ opibus ablatis, ulta inde captiuorum millia cum Auguſta Eudoxia & eius filiabus Carthaginẽ reuexit. einde ſeptimo imperij Iuſtiniani anno facta ſunt in Africa Vandalica bella, liberatiq́ hriſtiani in Lybia à tyrannis. Miſſus nanque Beliſarius cum electo exercitu, urbem Car aginenſem ſine labore comprehendit. Nocte enim ad eam accedentes, & unà cum in- eũntibus plauſtris ruſticorum ingredientes, hanc obtinuerunt, ciues ex tyrãnica ſubiu tione eripuerunt, imperiumq́ Vandalorum deleuerunt, quod iam ferè centum annis in frica obtinuerant. Inuenerunt Romani in Africa ingentes theſauros argenti & auri atq́ idum præcioſorum & diuerſorum imperialium uaſorum, quæ Genſericus deſpoliato omano palatio in Africam tulit, inter quæ erant & Iudæorum uaſa, quæ Titus Veſpaſia filius poſt captam Hieroſolymam Romam detulerat.

Vandali graſſantur in Africa.

Genſerici crudelitas.

De gentilibus Chriſtianis, quos uulgo Zuginer uocant & latine Errones.

CVm ageretur annus poſt Chriſtum natum 1417. primùm per Germaniam appare re cœperunt homines nigredine informes, excocti ſole, immundi ueſte, & uſu rerum omnium fœdi, furtis in primis intenti, præſertim fœminæ eius gentis, nam uiris ex furto fœminarum uictus eſt. Tartaros aut gentiles uulgus uocat, in Ita-

lia Cianos appellant. Ducem, comi- tes, milites inter ſe honorant, ueſte præſtantes, uenaticos canes pro mo re nobilitatis alunt, ſed ubi uenentur niſi furtim non habent. Equos ſæpe mutant, maior tamen pars pedibus graditur. Fœminæ cum ſtratis & par uulis iumento inuehuntur, literas cir cumferunt Sigiſmundi regis, & ali- quorum principum, ut tranſitus il- lis per urbes & prouincias incolumis permittatur, innoxiusq́. Ferunt ip- ſi ex iniuncta ſibi pœnitentia mun- dum peregrinantes circuire, atq́ ex minori Aegypto primùm emigraſ- Sed fabellæ ſunt. Hominum genus quod uſu compertum eſt, in peregrinatione na- ocio deditum, nullam agnoſcens patriam, ita circuit prouincias, furto, ut diximus, fœ arum uictitans, canino ritu degit, nulla religionis illi cura, etiamſi inter Chriſtianos

Ægiptij

paruulos ſuos baptiſari curet, in diem uiuit, ex prouincia demigrat in prouinciam, per
aliquot annorum interualla redit, ſed multas in partes ſcinditur, ut non ijdem in eundem fa
cile redeant niſi per longa interualla locum. Recipiunt paſſim & uiros & fœminas uolen
tes in cunctis prouincijs, qui ſe illorum miſcent cõtubernio. Colluuies hominũ mirabilis,
omnium perita linguarum, ruſticæ plebi grauis imminens: ubi foris illa laborat in agris, hi
ſpolijs inuigilant caſellarum. Anus eorum chiromantiæ & diuinationi intendunt, atq; in
terim quo quærentibus dant reſpõſa, quot pueros, maritos aut uxores ſint habituri, miro
aſtu & agilitate crumenas quærentium rimantur & euacuant. Sunt anni plus minúſue ui
ginti ſex ab hoc tempore quando ego Munſterus iſta ſcribo, quòd Heidelbergæ agens
iſtius gentis primoribus me adiungens, uix extorſi literas quaſdam, quas gloriabantur ſe
habere ab Imperatoribus, at illæ mihi oſtẽſæ erant Vidimus quoddã (quod aiunt) Lindois
à Sigiſmundo Imperatore impetratum, in quo mentio fiebat, quomodo maiores eorum in
minori Aegypto olim ad aliquot annos abiecto Chriſtianiſmo ad gentilitatis erroren
relapſi fuiſſent, & reſipiſcentibus eis pœnitentia iniuncta, quòd tot annis ex ſingulis eor
familijs aliquot per orbem peregrè proficiſcerentur, diluerentq; in exilio perfidiæ ſuæ cri
men. Sed iam dudum euanuit tempus huiuſce peregrinationis & tamen colluuies illa no
ceſſat circumuagari, furari, mentiri, augurari & diuinare. Quod cùm illis obijcerẽ, reſpo
derunt ſibi interclusum iter, quo minus domum redire queant, quantumlibet iam pœniten
tiæ tempus elapſum ſit. Ad reliqua obiecta ridiculam retulerunt reſponſionẽ, quam hic p
det ſignare. Habent inter ſe plurimos nugatores, qui miris technis ſimplicibus imponun
perſuadentq; ea quæ in rerum natura non ſunt, aut quæ ipſi nunquã uiderunt. Audiui ipſe
nebulone quodam, qui erat à conſilijs comitis ipſorum, quòd redituri in patriam coga
tur tranſire terram illam quam inhabitant Pygmæi, homines cubitalis ſtaturæ, qui haud
cus rhetiaculis quàm apud nos lepores capiuntur. Cumq; ab illo quærerem, ubi nam eſſ
terra illa, reſpondit, eam eſſe longe ultra terram ſanctam, imò & ultra Babyloniam. Dix
ergo Aegytus ueſtra minor non eſt in Africa iuxta Nilum ſed in Aſia iuxta Gangem a
Indum fluuium, quod argumentũ ille alia quadam facetia illuſit, quippe qui neſciebat ub
nam gentiũ eſſet uel Africa uel Aſia. Hæc itaque uolui de Erronibus illis ſignare, quod
ipſi populus ſint quidam Germanię, ex uarijs tamen collecti ocioſis hominibus, nulli n
Europæ nationi oneroſi, etiamſi illis multi extranei incorporentur, maxime Galli & q
dam ex alijs regnis, quæ ingredi permittuntur. Confinxerunt etiam propriam qua
dam linguam, quam Germani uocant Rotwelſch, hoc eſt, rubrum barbariſmum, utent
interim omnibus ferè Europæ linguis. Nam apud Germanos loquuntur germanicè, ap
Gallos gallicè, apud Italos italicè &c. Non eſſent digni illi homines obſcuri, ſordidi
præſtigioſi, quiq; nullo conſpicui ſunt egregio aliquo facinore, quòd hic inter tot illuſtr
populos cõmemorarentur, niſi quoſdam ſimplices homines magna quędam teneret ad
ratio, qua nam ratione illi ita incederent uagarenturq; per terras.

Gens diuinationibus intēta

Quibus nominibus Germania ab

antiquis temporibus fuerit appellata.

RECeperunt Germani Teutonicam denominationem mox poſt diluuium à T
ſcone primo huius noſtræ regionis occupatore, quem Noha ex uxore ſua A
za ſeu Arezia poſt diluuium ſuſtulit, & adultum ad Rhenum miſit, tradens il
gnum à flumine Tanai uſque ad Rhenum, atque huic opinioni ſubſcribit B
ſus antiquus hiſtoricus & Cornelius Tacitus, qui aſſerunt Tuiſconem patrem & ca
primum fuiſſe Teutonum & Sarmatarum. Hic ſuis iuxta Rhenum habitantibus præ
pſit leges, iuxta quas honeſte & ciuiliter uiuerent. Sunt qui putant illum è regione C
niæ Agrippinæ habitaſſe, locumq; illum à ſe Teutſch denominatum. Vocant enim C
mani Teutoniam Teutſchland. Sed nemo poteſt certa ſcribere de ueterum factis, quæ
te tria contigerunt millia annorum. Nitimur ſolis coniecturis, quando nulla ueteru
bemus ſcripta. Id quoque hic obiter cõmemorandum, nomen illud Teutoniæ inter Ge
no

s & in Germanica lingua inuariatum in hunc uſque diem manſiſſe, quantumlibet apud

exteros ſæpe ſit uariatum, qui perraro in hiſtorĳs mentionē faciunt, nominis Teutoniæ, quod tamen proprie non à Tuiſcone deducitur, alias enim Tuiſconia fuerat dicendũ, ſicut Germani dicunt Teutſch, ſed deſcendit à Teutane alio uiro, qui dux fuit Germaniȩ aliquandiu poſt Tuiſconem, ſicut & Francia à Franco duce Franconum eſt denominata. Olim enim principes populorũ certas occupantes terras, reliquerunt nomina ſua terris ſuis. Hinc eſt quòd Iudæi Geneſis 10. huiuſmodi utuntur ſententia, quam & ex ſcriptura trahunt,

כל אלה בני נח נפוצו לכל ארץ ושמות ארצותם על שמותם :

Hoc eſt, Cuncti filĳ Nohæ diſſipati ſunt per uniuerſam terram, & cuiuſq; nomen relictum eſt terræ in quam ille uenit. In hunc itaq; modum accepit Teutonia denominationē à Tuiſcone principe ſuo primo uel à Teutane. Deinde poſt multos annos denominata eſt Alemannia, ſicut & hodie ab exteris appellatur. Sed unde nomen illud ſit ortum, nemo certò poteſt ſcire. Quidam dicunt Germaniam di- *Alemannia.*
n Alemanniam ab Hercule Alemanno, qui imperium habuit ſuper Germanos autore
oſo. Id ſi uerum eſt, erit nomen illud admodum uetuſtum. Alĳ uero ſcribunt Tuiſconis
m Mannum uocatum, à quo Teutones deinde Alemanni uocati, & tunc nomen Ale-
nniæ adhuc uetuſtius erit. Sunt autem hæc Beroſi uerba: Sexto anno Semiramidis
inæ Aſſyriorum, iuxta Rhenum Mannus Tuiſconis filius, Germanorum regnum ob-
it. At alĳ aſſerunt Alemãnię nomen deductum à quodam lacu Lemanno dicto, de ſitu *Lacus Lemannus.*
m eius diſſentiunt, plures tamen conſentiunt, hunc eſſe lacum Geneuenſem, qui eſt in
audienſiũ terra. Sed quomodo Germania potuit denominari à lacu qui eſt extra limi-
tius? Sunt igitur alĳ qui diunt Alemanniã eſſe nomen Germanicum, ut ſit idem quod
man, id eſt omnes uiri, ſicut & multa alia huiuſmodi nomina inueniũtur, etiam exteris
ionibus uſurpata, qualia ſunt Marcomanni, Cœnomãni, Longobardi, Neomagus &c.
rum primum idem eſt quod collimitius uir, alterum audax uir, quod tamen Germani
k ſcribunt kűnman, tertium ſonat longam barbam, & quartum nouum affinem, ger-
ice newmog. Sic Alemannia ſonat omnem uirum, quaſi dicas, propter robur cor-
is & ferocitatē animi ſunt toti uiri nulla ex parte effœminati, & tales quidem olim fue-
t contra Romanos. Non tamen inuenitur nomen illud uſurpatum ab antiquis ſcri- *Alemãnia non uetus nomen.*
ribus, præſertim qui ante Chriſtum & ducentis annis poſt Chriſtum ſcripſerunt, &
c quidem uſurpari cœpit pro Sueuia, cuius limites olim fuerunt hi tres amnes, Rhenus,
nubius & Nicrus, quem hodie Neccarum appellamus, licet quidam intelligant per
m Mænum fluuium, qui è regione Moguntiæ labitur in Rhenum, & ſecundum eos
ſcriminauit Alemannos à Franconibus. Nam Ammianus Marcellinus ſcribit de cæ-
Iuliano in hunc modum. Cùm Iulianus Alemannorum regem uellet inuadere, eo
d nollet ſe ſubĳcere Romanorum imperio, conabatur exercitum ſuum prope Mo-
tiam nauibus ultra Rhenum deportare. At cùm id minime ſuccederet, conſtruxit *Pons Moguntinus.*
uperiori ciuitatis parte pontem, per quem totus exercitus facile Rhenum traiecit, ob-
q; Alemannos &c. Notandum præterea, Teutones & aliud nomen accepiſſe à Ro-
is, poſtquam Romani cœperunt ſibi uſurpare orbis dominium, nam appellati ſunt ab
Germani, ſicut & in hunc uſque diem hæc Europę natio tritiſſimo uocabulo Germania
ellatur. Ratio tamen nominis non omnino certa eſt. Nam quidam cauſam huius nomi- *Germania.*
rbitrantur eſſe, quòd belli tempore tam fraterno animo ſemper partiti ſint pericula
cceſſus, & qui domi remanſerunt, ruſticantes paſcebant uxores & liberos pro cõmu
atriæ ſalute, etiam eorum qui in militiam proceſſerant, & poſt annum qui in bello fue-
reuertentes domum uiciſſim rura colebant nutriebantq; familias, etiam eorum qui
e lege inſtitutoq; in bellum cogebantur. Hæc autem omnia germana fiebant fide.
autem uſquam germani fraterniq; animi magis apparent quam in prælĳs, ubi uitæ
itiſque agitur periculum. At Strabo qui tempore CHRISTI ſcripſit aſſignat aliam
onem, ſcribitq; in hunc modum: Trans Rhenum uerſus orientem Germani habitant, *Germanorum fratres Gallorum.*
s forma & moribus non prorſus diſſimilis Gallis, qui ſcilicet poſtea Franci dicti ſunt.

An tempore Strabonis tanta conformitas morum fuerit inter Teutones & Gallos n
ſcio, hoc ſcio quòd noſtro æuo ualde difformes ſunt. Sunt alij qui huius nominis alia
afferunt rationem, putantes ſcilicet eam uocem eſſe Teutonicam, ut ſit idem quod ga
man, id eſt, totus uir, e mutato in a, & tunc idem erit quod Alman, de quo iam diximu
& huic oppinioni alludit Thargum Hieroſolymitanum, quod Gen. decimo Germania
ſic ſcribit, גַּרְמַנְיָא Garmania & non Germania. Nec eſt rara apud Germanos huiuſcen
di nominum mutatio, quæ ex Germaniſmo in latinam transferuntur linguam, ut, Rhen
Rhein, Albis Elb, Nicer Neccar, Alſatia Elſaſs, Sueuia Schwaben, Bauaria Beiern, D
nubius Tonaw, Moguntia Mentz, & multa ſimilia. Sunt rurſum alij, qui Germaniæ
cabulum deducunt à uerbo Germino, quòd hæc natio tot produxerit homines, ut ſæpe
ſedium anguſtiam coacti fuerint emigrare & alias ſibi quærere terras. Habent & Iuc
hic ſuas cogitationes. Nam dicunt אַשְׁכְּנַז Aſkenazē, qui Iapheti fuit nepos, primum oc
paſſe Germaniæ terram, eiq́ nomen ſuum reliquiſſe, ſicut & in hunc uſq́ diem in ſuis ſc
ptis, Germaniam Aſkenaz uocant, ſed apud nullum adhuc inueni probabile aliquod a
gumentum, nec ipſi oſtendere poſſunt unde id habeant. Certe Ioſephus Iudæus omni
calculo doctiſſimus, qui quadraginta annis poſt Chriſti paſſionem multa ſcripſit, exp
cans decimum caput Geneſeos, non dicit Aſkanazen occupaſſe Germanicam natione
ſed dicit Græcos per Aſkenazes intelligere Rheginenſes. Sunt autem Rhegini pop
Italiæ & non Germaniæ. Sed malo hic aliorum audire iudicium.

De ſitu & limitibus Germaniæ.

Limites olim Germaniæ.

GErmaniæ regio Europæ ampliſſima, ſecundũ omnes qui digni ſunt q̃bus fidem
beatur, ut ſunt Ptolemæus, Corn. Tacitus, Beroſus, Strabo, & ſi qui ſunt alij
de ea ſcribunt, conſentiunt in hoc, Rhenum Germaniam ſeparare à Gallijs, eſſ
utriuſque nationis terminum. Nec eſt dubium, Gallos uſque ad Rhenum oc
paſſe omnia, ut ſcilicet Baſilea, Argentoratum, Nemetes, Moguncíacum & reliquæ ciu
tes in ea Rheni ripa uerius ſitæ fuerint in terra Galliæ quàm Germaniæ. A Rhetis uero
Pannonibus diuiſi fuerunt Germani Danubio, à Sarmatis Dacisq́ mutuo metu & mon
bus, cætera Oceano ambiente. At Germani uirtute roboris armisq́ præſtantiores, ſuis
minis non contenti, ultra ſunt progeſſi. Hodie nanque extra hos fines Rhetiam, Vind
ciam, Noricum, ſuperiorem Pannoniam, Alpes, partemq́ Illiriæ & uſque ad Trident
clauſtra obtinent, Belgarum quoque ferè tota natio Gallici quondam iuris, omnisq́ R
nus in Germaniæ nomen linguamq́ conceſſit, ut ſe iam Gallos dici neſciant, ſi audiant
dignentur. Heluetij quoq́ in Germaniæ nomen & linguam tempore labente tranſie
Itaque magnam Galliæ tranſalpinæ partem, ipſa Germania ſibi uendicauit. Prutenos fe
ciſſimam gentem & idolis deditam, intra trecentos annos ex infidelium manibus mili
Teutonici ui & armis rapuerunt, ubi & lingua Teutonica introducta eſt, & Chriſti c
tus genti imperatus. Vnde habita ad primeuos illius terminos conſideratione, uidebi
certe illa ſibi ferè plus ſoli inſurpaſſe extrà, q̃ intus prius cõtinebat. Quum itaque de a

Præſidia Romanorum.

qua Germania dixerimus, tu intellige eam, quæ his quatuor includitur aquis, Rheno, D
nubio, Viſtula & mari ſeptentrionali. Hanc terram Romani olim tantopere ſuis infe
runt armis oppugnauèruntque à Rheno, Danubio & mari, quin & ciuitates contra e
conſtruxerunt ab altera ripa Rheni, à Conſtantia uſque Coloniam, locantes in eis m
tum præſidia, præfectos & duces bellorum, ut ſine intermiſſione oppugnarent Ger
nos, aut ſaltem arcerent eorum in Romanas terras excurſiones, adeo flagrabant in
bántque huic prouinciæ. Et hinc eſt quod ab uno latere Rheni tot magnificę & per
tuſtæ ciuitates inueniuntur, ab alio uero nullæ aut paucæ, idq́ à Conſtantia uſque ad
re. Vltra enim Rhenum Galliam uerſus ſunt Conſtantia, Cæſareum ſolium, Z
zachium, Baſilea, loco Auguſtę Rauracorum, Argentina, Nemetes hodie Spira, V
giones hodie Vuormacia, Moguncíacum, Bingium, Bopardum, Confluentia, Bon
Colonia, & cæt. En harum ciuitatum frequens fit mentio apud antiquos hiſtoric

ui ſcilicet ante mille & trecentos annos ſcripſerunt, tametſi quarundam crebrior quàm
:liquarum fiat commemoratio. In his enim Romani ſua habuerunt præſidia, haud ſecus
uàm in altera ripa Danubij, ubi Romani ſuas quoqꝫ contra Germanorum eruptiones ha
ıerunt ſtationes & munitiones, ab origine ſcilicet Danubij uſque ad Vngariam, in qua
pa hæ uetuſtæ inueniunt ciuitates, Pfulwendorff, Guntzperg, Auguſta, Ratiſpona, Pa-
uium, &c. Quòd ſi oppoſitum Rheni & Danubij latus conſideres, non inuenies ibi ul-
m inſignem & uetuſtam ciuitatem, cum non licuerit Romanis illic ſine periculo moram
ahere & fortaliciū aliquod erigere, unde Germanos inuadere & oppugnare potuiſſent.
quidem non dormitauerūt Germani, cùm tantum hoſtem ante oſtium excubias agentē
rent. Sed quæres, an tranſrhenanæ ciuitates à Baſilea uſque Coloniam illa tempeſtate
allica aut Germanica fuerint uſæ lingua? Reſpondeo cum Cæſare & Strabone, Germa
ıs tunc illud latus quoqꝫ occupaſſe & natiuam tenuiſſe linguam, tametſi à Germanorū
ominio fuerint ſecluſi. Quum enī Germani in ſua regione multiplicarētur inhabitarētqꝫ
ram incultam & ſqualidam, audirent autem ultra Rhenū ſolum eſſe longe præſtātius,
iecerunt plurimi eorum, etiam qui erant de magnis familijs, expulſiſqꝫ Gallis inhabita
nt loca illorū. Vnde dicit Strabo. Tribochos quos Iulius Triboces nominat, Ptolemæus
t Tribones, reliquiſſe auitas in Germania ſedes, traiectoqꝫ Rheno occupaſſe eam terræ
rtem, quam hodie uocamus inferiorem Alſatiam, ubi nunc eſt Argentoratū & Kocher
rgium. Idem feciſſe putantur Vangiones & Nemetes, hoc eſt, Vuormacienſes & Spi-
ſes. Cui ſententię Cæſar quoqꝫ in Commentarijs accedit, ſcribens Belgas nempe Bra-
ıtinos & Holandicos pro bona parte ueniſſe ex Germania. Cognito enim quòd terra
ra Rhenum à latere Galliæ præſtantior & fertilior ſua eſſet, relicta ſua turmatim traie-
unt Rhenum, occupaueruntqꝫ alienam. Simile quid legimus de Vbijs. Nam cùm illis
ıime conueniret cum Sueuis, quorum dominium tunc ad Saxoniā ferè & ad Albim uſqꝫ
endebatur, relictis Sueuis traiecerunt & ipſi Rhenum, apprehenderuntqꝫ eam Rheni
tem, ubi hodie Colonienſis eſt ditio, unde & populi illius agri olim Vbij, ſicut Geldren
ngens Menapij ſunt uocati. De Cattis quoqꝫ legimus, quod cùm olim multum eſſent
ti in ea regione quæ hodie Haſſia pro Chattia appellatur, nec ſatis ſpacij eſſet pro tan-
ıultitudine comprehendenda, altercationesqꝫ & contentiones ob penuriam uictualiū
ırirentur, magna quædam familia ad emigrandum ſe accingens, uiri cum uxoribus &
ris in Batauiam inſulam, quæ hodie Holandia appellatur, ſe tranſtulerunt, fixeruntqꝫ
edem. Haud ſecus Marcomanni & Quadi olim ex ea terra quæ noſtro æuo Bohemia
ellatur, ultra Danubiū profecti, receperunt ſe in Croatiam, ibiqꝫ conſederunt. Cæterū
ımodo Burgundi, relicta ſua terra quæ hodie eſt Marchionis Badenſis, uenerint ad ter
ı Sequanorū, & ſuperiores Sueui traiecto Danubio deficienteqꝫ Romanorum imperio
ceſſerint in Turgoiā, Algoiam & Lechgoiam, oſtendam ſuis quibuſqꝫ locis. Similiter
modo Franci deſcenderint ab antiquis Germaniæ Franconibus, non tacebo ſuo loco,
mſi iam libro ſecundo in deſcriptione regni Gallię non parū de hoc diſſeruerim. Au-
ſt Germania ante mille, imò bis mille annos plurimis habitatoribus, ut etiam terra cul
ıguſtior eſſet quàm ut tantam caperet multitudinem, atqꝫ ob id coacti fuerunt turma-
egredi & alias ſibi uendicare terras, ubi cōmodius uiuere poſſent, præſertim autem ſep
rionales regiones emiſerunt tam multas in omnes terras gentes, ut multis admiratio-
incuſſerit, unde tanta hominū copia uenerit, cuiuſmodi fuerunt Longobardi, Cimbri,
tmāni, Gothi, &c. Ex his itaqꝫ facile liquet, qua ratione factū ſit, ut uetuſta nomina lo
m iuxta Rhenum & Danubiū hodie adeo interciderint mutataqꝫ ſint, ut uix liceat ali-
n inuenire locum, qui priſtinum ſuum nomen tueatur. Certe plebeis & indoctis homi
s apud nos nihil conſtat de his nominibus, Heluetia, Rhetia, Vindelicia, Noricū, Pan
a, quę regiones Danubio ferè omnes adiacent, ſed loco eorū uulgo hodie uſurpamus
ıomina, Suicia, Lacus Podamicus, Lintzgoia, Algoia, Lechgoia, Bauaria, Auſtria,
aria. Sic iuxta Rhenum hæc uetuſta nomina, Sequani, Tribochi, Nemetes, Vangio-
Belgæ &c. mutata ſunt in iſta noua uocabula, Sungoia quæ alludit ad Sequaniam, Al-
, Lotharingia, Vueſtrichum, Huneſruck, Eifalia, Brabantia, Geldria, & Holandia.
nguebantur olim regiones montibus & fluminibus, at hodie lingue & dominia di-
ıinant regna à regnis, atque in hunc modum hodie accenſentur Germaniæ omnes re-
es, cuius habitatores utuntur lingua Germanica, ſiue ſint citra ſiue ultra Rhenum &

Ciuitates iuxta Danubium.

Tribochi.

Vbij.

Septentrionalium hominū multiplicatio.

Danubium

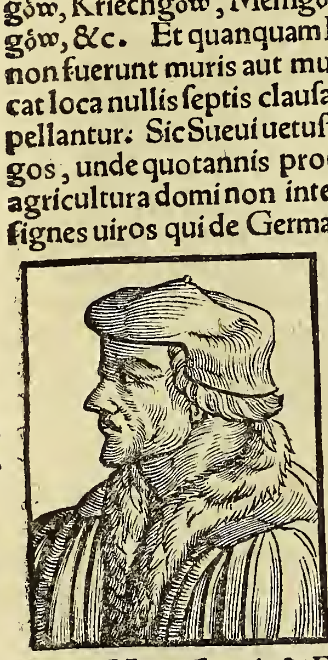
Danubium. Extenditurq; hodie Germania uſque ad Moſam, imò & ultra Moſam pertin
git. A meridie uero excurrit uſque ad alpes, & in oriente terminatur ad Vngariam & Polo
niam. A ſeptentrione uero retinet ueterem limitem, nempe mare.

De antiquis Germaniæ populis atque de eius multiplici diuiſione.

NOn fuit Germania olim ſciſſa & diuiſa ſicut hodie in tot ducatus, principatus
comitatus, epiſcopatus, abbatias & alia dominia, ſed fuit in duas uelut partes ab
initio diuiſa, ut quæ alpibus propinquior eſt, ſuperior ſit Germania appellata
altera ad ſeptentrionem atque oceanum uerſa, inferior. Durat hæc partitio ſul
Alemanniæ appellatione in hunc uſque diem. Prouincias priuatas tam hæc quàm illa mu
tas habet, ſuperior à Mogano ſiue Mœno flumine quod Franconiam perlabitur, aſcen
dendo Bauariam habet, Auſtriam, Stiriam, Atheſim, Rhetiam, Heluetiam, Sueuiam, Alſa
tiam, tractum Rhenenſem, Moguntiam aduſque. Inferior habet Franconiam, Haſſiam

Germania ſuperior & inferior.

Thuringiam, Bohemiam, Miſnam, Marchiam, Schleſiam, Pruſſiam, Pomeraniam, Liuo
niam, Saxoniam, Daniam, Vueſtphaliam, Phriſiam, Holandiam, Selandiam, Geldriam
Brabantiam, Lotharingiam &c. Non habuerunt Germani tempore naſcentis monarchi
Romanorum ullam muratam ciuitatem aut arcem munitam aut alia loca arte munita, ſe
habitauerunt in pagis quos gôw uocauerunt, quales fuerunt & adhuc ſunt Nortgôw, H
gôw, Kriechgôw, Meingôw, Zabergôw, Briſgôw, Kleckgôw, Algôw, Rhingôw, Er
gôw, &c. Et quanquam Ptolemæus enumeret multas in Germania ciuitates, illæ tame
non fuerunt muris aut munitionibus cinctæ, ſed fuerunt פְּרָזוֹת ut textus hebraicus u
cat loca nullis ſeptis clauſa, quapropter ab alijs autoribus magis pagi quàm ciuitates a
pellantur. Sic Sueui uetuſtiſſimi Germaniæ populi, commemorantur habuiſſe centum
gos, unde quotannis producere poterant multa millia armatorum ad bellum, & tam
agricultura domi non intermittebatur. Inuenio inter antiquos ſcriptores quatuor i
ſignes uiros qui de Germanis hiſtorias ſcripſerunt, quorum primus Beroſus trecentis
nis ante Chriſtum natum in humanis fuit. Secundus Strabo,
xit tempore humanę per Chriſtũ redemptionis, & tertius C
Tacitus, qui ſub Adriano Cæſare uixit, ſcripſit circa annum
lutis 120. quartus autem Ptolemæus fuit illi ferè coæuus aut p
cis annis ſubſecutus eſt eum ſicut & Plinius. Beroſum quid
reijciunt, idq; ob id quòd ille aut liber ſub eius nomine euulg

Beroſus hiſtoricus.

tus, non concordet cum reliquis ſcriptoribus. Quicquid ſit, h
unum ſcio, quantum attinet ad hebraica uocabula, quorum m
ta ſunt in eius fragmentis, nullam in eis inueniri impoſtura
quin hęc cogunt me fidem adhibere autori & libro eius, pot
mum quòd eo tẽpore quando Beroſus per monachũ quend
eſt publicatus, nemo fuerit inter Chriſtianos qui hebraicam
luerit linguam. Alioquin quis indoctis monachis dixiſſet, q
Eſtha, Maia, Arecia & Ruha ſignificauerint, qui linguarum penitus rudes fuerunt? N
tamen inficias eo, quin bono autori aliquid falſi ſit admixtum. Scribit autem Beroſus
Germanis in hunc modum. Tuiſcon à quo Teutones denominationem acceperunt,
nuit hos filios, Mannum, Ingeuonem, Iſteuonem, Hermionem, Marſum, Gambriuiu
Sueuum, Vuandalum, Hunum & Teutonem. A Marſo deſcenderunt Tiethmarſi & V
ſermarſi, qui noſtro æuo habitant iuxta oſtia Albis. A Vuandalo uenerunt Sarmatæ, h
eſt, Ruſſitæ, Poloni, Bohemi, Sclauones & Croatij, qui omnes una utunt̃ lingua. A Sue
deſcenderunt Sueui. Ex Gambriuio nõ legimus ullum deſcendiſſe populũ. Sunt qui ſ
bunt memoratũ Sueuum regem fuiſſe in Germania eo tẽpore quando Balens 11. Baby
niæ rex imperio orientis præfuit. De qua re nemo certam proferre poteſt ſententiã. Po
à Strabone ſequentes ſignant̃ populi, qui tẽpore Chriſti in Germania extiterũt, Bruct

Populi Germaniæ.

Sueui, Coldni, Marcomãni, Luij, Zumi, Butones, Mugilones, Sibmi, Senones, Sicam
Catti, Gãbriuij, Cattuarij, Chaubi, Cimbri, Caulci, Campſiani, Biſurges, Cheruſci, C
ſci, Ampſ

Ampſani, Cheniſci, Landi, Subattij, Heumunduri, Boij. Cornelius Tacitus qui Stra-
nem eſt centum annis ſubſecutus atque magna diligentia Germaniam deſcripſit, quan
tamen extero & Romano homini innoteſcere potuit, meminit horum populorum,
ſuo tempore in Germania fuerunt, ſunt autem hi, Catti, Vſipetes, Teucteri, Bructeri,
ſi, Cheruſci, Cimbri, Longobardi, Marcomanni, Quadi, &c. Plinius dicit Germanos
quinque taxari genera, primum eſt Vandalorum, ſub quibus continentur Burgundio-
, Varrini, Carini, & Guttones. Alterum genus eſt Ingeuonum, ſub quibus comprehen- *Plinius de Germanis.*
tur Sicambri & Teutones. Tertium eſt Iſteuonum, ſub quibus fuerunt Cimbri. Quar-
Hermionum, ad quos ſpectabant Sueui, Hermanduri, Catti & Cheruſci. Quintum
cinorum & Baſternarum. Vbi & hoc notandum, memorata nomina plerunque fuiſſe
tonica, ſed quæ Romani non intellexerunt, atq; ideo ſic deprauauerunt traduxeruntq;
atinæ linguæ normam, ut hodie nos Germani ferè neſciamus, quid unum aut alterum
tuntur nominibus nobis adeo incognitis, ut mirari quis ſatis non poſſit, qua tempo-
niuria adeo perierint regionibus & populis ſua nomina. Nec minus eſt mirabile quòd
lus ex autoribus cum alio conſentit in nomenclatura, ſed quilibet alia tribuit regioni- Strabo
populis & urbibus (ſi quę fuerunt) nomina, cum tamen in uno ferè ſeculo tres inſignio
ixerint, Strabo, Tacitus & Ptolemæus, unde ergo tam diuerſæ nominum impoſitio- Tacitus
cauſa? niſi quòd doctiſſimi hi ſcriptores aut putarint ſibi licere pro animi arbitrio impo
nomina barbaræ nationi, aut genuina Teutonica uocabula corruperint atq; in aliam Ptolemaus
rſerint formam. Exempli gratia. Iſteuones uidetur deductum à Germanicis dictioni-
Euſſerſte woner, id eſt, extremi & ultimi habitatores, & Ingeuones die inner wo-
id eſt, interiores habitatores, Burgundiones, die burgwoner, id eſt, burgorum habita-
s. Hermiones, die hartzwoner, id eſt, picis ſeu piceę ſyluæ habitatores, uel Herdwoner
terrę habitatores. Vide q̃t populi, quot familiæ & genera hominũ olim fuerint in Ger
ia, priuſquam inſignis aliqua extrueretur in ea ciuitas aut principatus aliquis erigere-
tamen ex his omnibus nulla ferè gens aut ciuitas ad nos ſuum tranſmiſit nomen,
er pauciſſimos, ut hic multa doctorum uirorum ingenia ſudarint, ubinam gentium
is populus & ciuitas ſuum habuerit locum, & quæ nomina ex modernis uocabulis
is poſſint adaptari. Nec minus poſteriores Geographi inter ſe diſſident in nominum
enda ratione quàm ueteres ipſi, dum unus nititur Ptolemeo, alius Cornelij probat le- *Diuerſa ſentẽtia Geographorum.*
tem & tertius credit Straboni. Si primi ſcriptores fuiſſent ex Germanis, nõ tanta ob-
fuiſſet difficultas in nominibus, nunc autem quum à longe Germaniam aſpexerint
q; ſolum à limine ſalutarint & annotarint ea quæ ab alijs referebantur, nec uno eodem
ſcripſerint, facile apud te cogitare poteris, quo in luto hæſerint. Et licet Ptolemeus
ornelius fere eodem ſcripſerint tempore, tamen non eiſdem uſi ſunt nominibus, quia
emęus ſcripſit ea, quæ longe ante eum de Germania ab alijs fuerant comportata. At
nelius ſcripſit qualiter ſuo æuo Germania ab exteris fuit cognita. Hoc certum eſt, Sue
nte duo millia annorum ſemper celeberrimum Germanię fuiſſe populum, quorum
inerunt omnes gentiles ſcriptores. Imò Sueui olim fuerunt genuini & ueri Aleman-
empore diui Hieronymi fuerunt tres inſignes populi in Germania, nempe Saxones,
cones & Alemanni, hoc eſt, Sueui. Franci partim habitarunt iuxta oſtia Rheni, & par
xta ripam Mæni. Alemanni complectuntur Sueuos, Cheruſcos & Chattos. Fran-
ro fuerunt admixti Chauci & Chamaui. Apud Germanos tunc nulli docti inuenie-
ur uiri, alioquin & ipſi monumenta ſuæ uetuſtatis poſt ſe reliquiſſent. Romani uero
os habuerunt ſcriptores & doctos uiros, quorum quidam uerſabantur iuxta Rhe-
exercitum comitantes, at ueram conuerſationem Germanorum, ſtudia, mores, & in-
ra loca, & regiones eorum nunquã ad liquidum potuerunt deprehendere. Nam non *Germani olim ab omnibus ſequeſtrati.*
nc ſub cœlo regio aliqua magis incognita impermeabiliorq; Germania ipſa. Siqui-
Germani nullum habuerunt cum exteris nationibus commertium, neque communi-
t cum illis in aliquo negocio, ſed contenti ſua ſorte domi manebant, uictitantes de
bus ſibi in terra ſua natis. Et ſi quando impeterent ab extraneis inuaderẽturq; ab eis
ta manu, uiriliter & intrepido animo occurrebant illis. Quando autem uidebant ho
uires maiores eſſe, quàm ut illis reſiſtere poſſent, abdebant ſeſe in ſyluis & paludi-
quibus regio tunc abundabat, ut non facile ab hoſtibus inuenirentur. Sed de hoc in-
ura dicemus.

Collatio

Collatio ueterum ac recentium quorundam

nominum populorum ac locorum Germaniæ.

Anates, populi Pannoniæ ſuperioris.
Antes & Anthlij, populus Pomeranorum antiquus.
Arborichij, Heſſorum populus, uulgo Eichfeldenſes.
Angriuarij, Saxones inter Rhenum & Viſurgim, hodie Vueſtphali.
Alites, populi Herciniæ, uulgo Hartzlender.
Bardi, populi Megapolenſibus uicini.
Baſtarnæ, populi quidam Pannoniæ, uulgo Huſerni.
Bethaſij, Traiectenſes ſuperiores.
Bryzani, Brandenburgenſes Marcomannorum.
Bructeri, Vueſtphali, aut ſecundum alios Pruteni.
Boij, Bauari qui & apud ueteres Baioarij & Auares appellantur. Bataui Holandi.
Cimbri, Dani aut Holſatij, Ptolemęo Otfacij.
Chauci, Friſij aut ſecundum alios Saxonum populus inter Viſurgim & Rhenum.
Cheruſci, Kriechgoiēſes circum Heidelbergam, uel Ottonici ſyluani. Ptolemæus uidet[ur]
eos accipere pro Miſnenſibus aut Schleſitis.
Chatti, Huneſruckeri, qui inter Rhenum & Treuirenſes habitant, aut potius ſunt Haſſ[o-]
nes Chatzenelnbogenſes, qui aliud latus Rheni inhabitant. Alij uoluut eſſe Luſatios.
Ciſſini, Roſtochienſes.
Codanus ſinus, á quo Codania urbs, hodie Hafnia, uulgo Coppenhagen, caput Danor[um]
Dantiſcum, Gdanum, Gythonium, Viuidarium, uulgo Dantzig.
Gepudium olim, nunc Sepuſium, Ptolemęo Metanaſtæ, uulgo Siebenburg.
Gabaliones, Megapolenſis plebs in ſaltibus, uulgo Gagelheider.
Gythones, Dantiſcani, teſte Cor, Tacito.
Heruli, uulgo Vuerli, Gręcè Obętritæ, nunc Megapolenſes.
Harelungi, Briſgoienſes, apud quos eſt Friburgum ſtudio uniuerſali decoratum.
Heluetij, Suiceri, Confœderati.
Hercinia ſylua, pycæa ſylua, uocant enim Germani picem Hartz, qua abundat ſylua ill[a]
Lemouij apud Corn. Tacitum, hodie Liuonienſes.
Luconij ſunt Lubecenſes,
Martiana ſylua, hodie Nigra ſylua, de qua infrà.
Menapij, Geldrenſes aut Iuliacenſes.
Marcomanni, Marchionitæ Morauenſes, aut ut alij exiſtimant, Bohemi.
Mattiaci, uulgo Selandini iuxta Batauos. Nemetes, Spirenſes.
Norici, Nortgoueri, Bauari Tranſdubiani.
Nuithones, Friburgenſes in Heluetia, quos hodie Oechtlandos uocant.
Obotriti, aut potius obætritę, Megapolenſes ſiue Meckelburgenſes. Sonat autem græ[ca]
uox Obętrita uariegatum gregem.
Quadi olim, putantur hodie eſſe Schleſitæ.
Rauraci, Baſilienſes & Rhinfeldenſes.
Rheti, Griſones, Curienſes, item Algoij, Rhingoij & qui alterum latus inhabitant lac[us]
Conſtantienſis, Lintzgoij.
Sargatij, populus Megapolenſis, qui & Stargardi.
Salani, Francones Germanorum.
Sicambri, Geldrij, Cliuenſes atq; accolæ tranſrhenani uerſus Vueſtphaliam.
Sorabi, Vuandali qui habitant iuxta Albim, uel Thuringi.
Sclaui & Sclauini, ſunt Bohemi, Vuandali uel Luſatij.
Sueui, quorum nomen in hunc uſq; durat diem, extendebaturq; olim ditio eorum uſq;
Abim, ubi & aliquot legiones electorum militum ab Auguſto Cæſare miſſas trucid[a-]
runt. Alij tamen dicunt cædem illam factam propè Auguſtam Vindelicorum.
Sequani, hodie Sunggoij, & extenduntur ex Burgundia uſq; ad Baſilienſes.
Tauriſci, uidentur eſſe hi qui inhabitant regionem meridionalem Auſtriæ, quos uul[go]
uocam[...]

ocamus Stiermercker, id eſt, Taurinos Marchionitas. Eſt enim Germanice taurus Stier.
henteri & Fiſcini, marchionitæ circum Badeniam inferiorem.
ribotes & Tribochi, inferiores Alſatæ, Argentoratenſes.
iguri, uulgo Zurcheri, & Turegi.
ectoſages, Vuirtenbergenſes & qui ſunt de ducatu Teck.
aliſurgium apud Ptolomæum, hodie Brunopolis ſeu Brunonis uicus, uulgo Brunſuic.
uini, Pomerani ſunt, ab alijs uocantur Vinuli, Vindeli & Vindelici, qui ad Vindum flu-
uium, hoc eſt, Oderam habitant, poſtea Vandali dicti putantur, ſicq; duplices à Plinio
ponuntur Vindelici.
agri, Holſatij.
inuli, ſunt Pruteni, unde etiam prodijſſe putantur Longobardi.
ij, Colonienſes.
ndelici, Lechgoij, Auguſtani, Rheti inferiores.
ngiones, Vuormacienſes.

De amnibus & fluminibus Germaniæ.

NOn eſt prouincia aliqua in tota Europa, quæ tot & tam magnis irrigetur flumi-
nibus ut Germania. Inter illa autem primum & præcipuum, maximumq; eſt Da *Danubius.*
nubius, uulgo Donau, qui apud Sueuos in ipſa nigra ſylua, in pago Doneſchin
gen ex terræ uiſceribus magna ſcaturigine ebullit, curſumq; uerſus orientem
onticum mare torquet, receptis ſexaginta nauigabilibus amnibus, priuſquam mari
eatur. Veteres uocant montem, unde prodit Abnobam, quanquam itinere unius ho-
ullus mons pertingat ad ſcaturiginem eius, ſed effunditur copioſo aquarum meatu &
quam deficiente, ex colliculo quodam, cuius eminentia uix habet quindecim aut ſe-
m cubitos, id quod diligenter ego ipſe luſtraui, ne Damiano mendacium hic ſcribere
ar, ſumpto itinere tridui a Baſilea ad eum uſq; locum. Tenebantur ueteres magno de-
io uiſendi originem huius fluuij, ut legamus etiam quoſdã è Roma in Nigræ ſeu Hir-
e ſyluæ perplexa ſe contuliſſe loca, ut uiderent fontem & primordia tam celebris flu-
Legimus quoque de Tiberio, quod cum uice quadam ueniſſet ad lacum Podamicum, *Tiberius petit*
uit iter unius diei, ut originem Danubij præſens contemplaretur. Secundus poſt Da *fontem Danu-*
um magnus Germaniæ fluuius eſt Rhenus, qui initium ſumit non procul à Curia ci- *bij.*
e epiſcopali in ſummis alpibus, & mons unde ſcaturit uocatur Straboni Adula, ha- *Rhenus.*
ibi Rhenus duos fontes, unde geminus promanat riuus, qui defluentes auido meatu
onualles & abrupta montium, coëunt uno milliario ſupra ciuitatem Curienſem, u-
iuus uocatur prior, alter poſterior Rhenus. Ab origine prioris Rheni uſque ad fon-
Rhodani, eſt diſtantia itineris, ſi rectum iter per apices & profundas montium ualles
inuari poſſet, trium horarum, ibi enim tanta eſt montium ſublimitas, ut illi nunquam
uantur glacie & niue, id quod meis uidi oculis, quum anno Chriſti milleſimo quin-
eſimo quadrageſimo ſexto, menſe Auguſto eſſem prope originem Rhodani, traijce-
montem quem Furcam uocant, per condenſam glaciem & niuem induratam, paſ- *Mons Gorthar-*
idem æſtatis tempore magna frigora. Inter horum fluuiorum (Rhodani & Rheni) *di.*
s, eſt mons Gothardi, quem ueteres ſummas appellauerunt Alpes, unde prorumpit
us fluuius, qui curſum ſuum ad meridiem per Italiam flectit. Citra montem Gothar-
raq; montem Furcæ, originem ſumit Vrſula fluuius, quem uulgo Ruſs uocant, ma-
q; ſtrepitu & ſpuma in conuallibus montium per ſaxa deſcendit ad lacum Vranen-
u Lucernenſem, & ex eo lacu deuoluitur Aquilonem uerſus in Rhenum. A Lucerna
Baſileam eſt nauigabilis, ultra lacum uero Lucernenſem uerſus alpes non eſt naui-
is, propter plurima ſaxorum præcipitia & anguſtias, per quas ſpumans labitur. Por
odanus rectà fertur in occaſum, & Rhenus prior ad ortum, idq; ad Curiam uſq;. Et
c modum iam memorati quatuor amnes diffunduntur in formam crucis ad quatuor
i plagas, atque ob id montes unde ſcaturiunt non abſque ratione, ſummæ uocan-
es. Rhenus à diuerticulo Curienſi inter altiſſimos montes per uallem amplam,
non parum ſuis eruptionibus & euagationibus prope Ragacium & Maifeldium
incom-

incōmodat,deſcendens,recta petit ſeptentrionē,efficitq́ duos magnos & preclaros lacus,
prior uocatur Brigantinus & Conſtātienſis atq́ Podamicus. Quidam etiam exiſtimant il
lum olim dictum Lemannum, ſed quod nulla autoritate probare poſſunt. Is lacus effundit
prope Conſtantiam Rhenum,ac paulo poſt alterum facit lacum,quem ueteres Venetum,
recentiores uero inferiorem,& ab oppido cella Cellenſem uocant lacum. Prope Coſtan-
tiam Rhenus reflectitur ad occidentem, retinetq́ curſum illum uſq́ ad Baſileam , ac dein-
de rurſum petit ſeptentrionem. Tertius fluuius Neccarus,qui & Nicrus, cuius ortus diſtat
itinere trium aut quatuor horarum à fontibus Danubij. Augeſcit autem quoad in Rhenū
labitur multis amnibus, qui ex Nigra ſylua undiq́ deriuantur, inter quos maiores ſunt En
tzigus , qui Pfortzenſis oppidi alluit mœnia, Cocharus & Iaxtus , qui ab Elbangen per
Sueuiam & Ottonicā ſyluam labentes,haud procul à Vuimpina Neccaro miſcētur. Qua
tus nauigabilis Germaniæ fluuius eſt Menus ſeu Mogonus, qui ultra Bambergā in Voit-
landia originē ſumit, magniſq́ ambagibus per Franconiā deuolutus, ac receptis aliquo
amnibus,nempe Pegnetio à Nurnberga, Tubero à Rotenburgo, Mimlingo ex Ottonic
ſylua deſcendentibus, feſtinat ad Rhenū,miſceturq́ ei è regione Moguntiæ. Quintus Ge
maniæ fluuius eſt Amaſus,uulgo Emſz qui Friſiam perambulat,ſeparatq́ Vueſtphalos
Saxonibus. Sextus eſt Viſurgis,uulgo Vueſer,qui ex Haſſonia deſcendens,per Brunop
litanum ducatum mare petit. Septimus eſt Albis,cuius fontes inueniuntur in Bohemia,al
luensq́ Miſnam & Saxoniam tandem & ipſe exoneratur in mare ſeptentrionale. Octauu
eſt Sueuus fluuius, uulgo Spre. Nonus eſt Viadrus, uulgo & corrupte Ader ſeu Oder
Decimus Viſtula,ſecundum alios Iſtula,uulgo Vuixel. In citeriori uero Germania,quæ c
lim pars fuit Galliæ, eſt Obrinca fluuius, hoc eſt Moſella. Cæterū præter hos nauigabile
fluuios,ſunt adhuc alij innumeri minores amnes Germaniā irrigantes, qui accolis ſuis n
parum cōmoditatis afferunt, ut ſunt Naha prope Crutznacum, Bruſſus & Illa prope A
gentinam,Murgus in Marchionatu Badenſi,Kintzigus prope Offenburgū,Araris, Lim
macus, & Ruſſus in Heluetia, Licus iuxta Auguſtā Vindelicorū, qui olim ſeparauit Al
mannos à Bauaris,Iſera prope Monacū & Landſhutam,Enos qui ab Enopōte fluit uerſ
Patauiū Germaniæ,item Aniſus uulgo Ens,qui olim Hunos ſeparauit à Bauaris. Et hi q
dem inueniuntur citra Danubium & extra ueterem Germaniam. Vltra uero Danubium
Nortgoia ex monte Fichtelberg plurimi quoq́ prodeunt amnes, potiores ſunt Nabus,
la,Eger,Pegnetius &c.

Lacus Podamicus & Venetus.

Mænus fluuius

Amaſus.

Albis.

Quàm acriter & longo tempore Romani olim oppugnauerint Germaniam.

QVanto labore & ſudore,quantisq́ue expenſis & iactura Romani olim arma m
rint contra Germaniam, nemo eſt qui id ignorat, qui modo uerſatus ſit in hi
rijs. Non multo labore ſubiugauerunt Hiſpaniam,Galliam,Britanniā, Græc
Aſiam, Aegyptum,Macedoniam, & alias multas regiones. At German

on tam facile potuerũt ſuperare,præſertim eam Germaniam,quam Rhenus ab occaſu &
anubius ab auſtro claudunt. Multa centena millia hominum trucidari oportuit,priuſ-
iam hæc unica prouincia Romanis ſubijceretur,ut iam oſtendimus. Siquidem Germa-
tam obſtinato animo tantiſq; uiribus corporis Romanis & omnibus hoſtibus ſuis reſti
runt,ut inter uicinos eorũ tale uulgaret prouerbiũ: Qui uult infeliciter pugnare,is ado *Promontorium.*
it Germanos.Et,qui uult uerberibus laniari,is cũ Germanis ineat contentionẽ.Inuictus
: & fortiſſimus Iulius Cæſar,primus aggreſſus eſt Germanos,occupauitq; ciuitates eo-
n,quas illi antea ultra Rhenum à parte Galliæ ſibi uendicauerant,coloniaſq; in eas de-
xerant.Quod cum Germani uiderent,trãſgreſſi Rhenum cum rege ſuo Ariouiſto, Ro *Ariouiſtus rex German.*
inos ubicunq; occaſio offerebatur,omnibus modis conatibuſq;,aperte & clam impedi
ſatagebant, ſeduloq; cogitare de ſibi ſubijcienda Gallia, & eijciendis ex ea Romanorũ
æſidijs. Ventum eſt tandem ad pugnã,acriterq; apud Sequanos pugnatũ,& utrinq; in-
ita pene hominum multitudo occiſa, uiceruntq; Germani ſæpius quàm uicti fuerint.
imq; multoties Galliam diriperent & omnibus modis Romanorum conatus impedi-
it,Cæſar neceſſario omnem belli molem in Germanos uertendam iudicauit.Commea
gitur comparato,delectuq; habito militum & equitum,aduerſus Germanos proficiſci
,qui in Gallia ſedes occupauerant,expulſis incolis Gallis Romanorum ſocijs. Denun *Germani occupant terras ultra Rhenũ & Danubium.*
t illis ſe nullo modo laturum,ut ipſi Romanorum ſocios eijciant occupentq; agros eo-
n: nullos in Gallia habitatoribus uacuos agros eſſe,qui ſufficiãt tantæ multitudini. At
s renitentibus rurſum uenitur ad pugnam,cæduntur multi,non parcitur neq; paruulis
q; mulieribus,uertuntur in fugam atq; trans Moſam tuta coguntur quærere loca.Ingẽs
die mulierum & puerorũ Germanorum numerus interijt,magna quoq; utrinq; uirorũ
it multitudo. Tunc Cæſar tranſportare in Germaniã per Rhenum copias ſuas cẽſuit,
ſertim cum iam ſubegiſſet omnes ciuitates Rhenanas, quæ in Gallica ripa iacent à Ba
a uſq; ad Moguntiacũ atq; præſidia in eas locaſſet una cum præfectis,comitibus & du-
s. Nam taxauit totũ Rheni tractum in prouincias & præfecturas, aſſignauit illis ma
ficos titulos,ordinauit comites & duces.Prima & maior prouincia comprehendebat
uetiã,Sequanos & Rauracos. Dux huius prouinciæ ſedem habuit Biſontij,habuitq; *Prouincia Romanorum prima.*
ſe alios præfectos & tribunos,ex quibus unus habitabat in agro Baſilienſi,in loco qui
lie dicitur Hole, qui ibi obſeruabat & cuſtodiebat uadum Rheni, ne Germani clam traij
nt Rhenum,turbarentq; Romanorum terras. Succedebat huic prouinciæ tractus Ar
toratenſis qui apud Seleſtadiũ ſumpto initio extendebatur ſecundũ ſucceſſum Rhe- *Tractus Argẽtoratenſis.*
ltra Argentoratum, uocaturq; hodie Alſatia inferior. Præfectus huius regionis uoca-
ur comes Argentoratenſis, parebatq; duci Moguntino.Ibi quoq; incipiebat Germa-
rima & cõprehendebat ſub ſe Argentoratenſem regionem,Spirenſem,Wormacien
& Moguntinenſem. Alij uocant eam Germaniã ſuperiorẽ,& extenditur uſq; ad Lo
ingiam. Ptolemæus uero extendit eam uſq; ad Moſellam, quem ipſe Obrincã uocat.
mus huius tractus præfectus habitabat Moguntiæ, habebatque ſub ſe undecim mi-
s præfectos,qui in diuerſis locis ſuas habebant mãſiones,unus Saletione,id eſt,Seltz,
apud Tabernas, uulgo Zabern,alius in Vico Iulio,ego ſuſpicor eſſe Wiſſenburgum
-andoiã,unus apud Nemetes,id eſt,Spiræ, alius in alta ripa ſub Spira, qui locus hodie
it Altrip,nõnihil adhuc uetuſto nomini reſpondens,tãetſi iam ſit uicus uilis.Erat præ *Alta ripa uulgo Altrip.*
a unus Wormatiæ,unus Bingæ,unus Bodobrigæ,quæ hodie eſt Boppart,unus Con-
tiæ & unus Antonaci ſiue Andernaci. Altera & inferior Germania extendebatur
lonia Vbiorum metropoli,uſq; ad mare,ab occidente uero pertingebat uſq; ad Mo-
erantq; præcipuæ eius ciuitates Agrippina Vbiorum, & Tungri, ubi poſtea epiſco
s fuit cõſtitutus,qui tamẽ hodie Leodij eſt. Haud aliter Romani locauerunt ſua præ-
in ripa Danubij cõtra excurſiones Germanorum,habueruntq; ibi certas prouincias
ouinciarum præfectos,præſertim in Rhetia,Norico & Pannonia. Diſtinguebã- ta-
Rhetiam in duas prouincias, prima continebat lacum Conſtantienſem & adiacen- *Rhetia duplex*
ca, erantq; præcipuæ eius ciuitates Brigantium, Arbona & quicquid oppidorum eſt
ad Curiam. Item cõplectebatur hæc prouincia Lintzgoiam & Algoiam uſq; ad Li
fluuium. Altera Rhetia extendebatur à Lico uſq; ad Enum fluuium, complectebã-
Auguſtã Vindelicorum,ubi & theſaurarius illius prouinciæ ſedem habuit. Succede
huic prouinciæ duæ quoq; aliæ prouinciæ,quæ uocabantur prouinciæ Noricorũ,quæ

extendebãtur per Pannoniam ſuperiorẽ,hoc eſt, Auſtriam, ad Pannoniã inferiorem,quæ
hodie eſt Vngaria, habebantq́; ſuos præfectos & præſidia. Sed his relictis redeo ad tractũ
Ariouiſtus. ſuccumbit.
Rheni. Quũ Iulius Cæſar apud Sequanos in armis eſſet,ueniſſetq́; cõtra eum Ariouiſtus
Germanorum ſuperiorum rex multasq́; pugnas iniiſſent, uictus tandẽ Ariouiſtus,cũ reli
quiis traiecto Rheno fugit ad Germaniã. Vltimã pugnam aiunt factam apud ſanctũ Apol
linarẽ, qui locus diſtat à Baſilea uno milliario. Superatis itaq; citra Rhenum in partibus
Galliarũ Germanis, Cæſar omnino tranſportandas in Germaniã per Rhenũ copias cen-
ſuit, præſertim quum unam ripã Rheni occupaſſet & ubiq; præſidia locaſſet. Ipſe quoque
ſæpius cum ſuis natando tranſiit Rhenũ, ut Germanis terrorẽ incuteret, ſed quum hoc pa
cto tutum exercitũ tranſportare nequiret nec nauibus tutum eſſet traiicere, quodã pontis
genere, de quo ipſe ſcribit, apud Vbios & Menapios ſibi uiam tranſeundi parauit, trãſpo

tatisq́; per pontes omni
bus copiis, uolens terro-
rem incutere Germanis,
ædificia & frumẽta paſ-
ſim ſuccendit. Cogno-
ſcẽs uero Sueuos om̃es
in armis eſſe, eosq́ue i
unum cõueniſſe locum
hoſtẽ lætos, animoq́; pl
nè Germano expectare
& ſi ueniat, ipſos obuio
excepturos, imò etiã ab
turum perſecuturos, c
leriter ſe in Galliã rece
pit, & ne Sueui inſequi poſſent, pontem deſtruit, qui magno ſumptu & laboribus factu
Sueui in inferiori Germania.
erat. Vnde liquet Sueuos olim non ſuperiorem tantũ inhabitaſſe Germaniã, alioquin po
tem non cõſtruxiſſet Iulius apud Vbios, ſed potius apud Argentoratenſes aut Nemetes
qui è regione hodiernæ Sueuiæ habitant, ſed extendebatur habitatio eorũ uſq; ad Albim
ubi irritare poterãt Vbios ſuis excurſionibus, ubi etiã Vbii coacti fuerunt implorare co
tra Sueuos Cæſaris auxiliares manus. In nullo itaq; Cæſar potuit incõmodare Germano
intra terminos ſuos latitantes, ſed quicquid terrarum habuerũt ultra Rhenum uerſus Gal
liam, aut extra Danubiũ uerſus alpes, obtinuit ipſe & ſucceſſor eius Auguſtus, & prim
quidem ſubiugauerunt ſuperiorẽ partem lacus Podamici, deinde Sequaniam iuxta Biſo
tium, deinde tractũ Argentoratenſem atq; Germaniã ſuperiorem unà cum agro Meten
& Treuirenſi, & quarto Germaniam ſecundã ſeu inferiorẽ. Interim quoq; occupauerur
utrãq; Rhetiam, Noricum & Pannoniam, nempe Algoiam, Lechgoiam, Bauariam, Au
Quæ uera & antiqua Germania.
ſtriam & Stiriam uſque ad Vngariam: at ex uera Germania, quam Rhenus & Danubiu
claudũt, nihil ſibi poterant uſurpare. Laborabant tamen multo tempore & extremis ui
bus pro ea, & undiq; obſederunt eam ad ripas Rheni & Danubii, militum præſidiis & co
piis, præfectis & ducibus bellorum, fuitq́; Iulius primus qui eos bello petiuit.

Imperatores poſt Iulium armis ſuis infeſtant Germaniam.

Auguſtus bello petit Germanos.
AVguſtus Cæſar, nullum non mouit lapidem, quo Germanos ſibi ſubditos facere
Vnde paucis aliquot annis ante Chriſti incarnationem miſit duos priuignos ſu
Tiberiũ & Druſum è Roma ad Danubium, qui armis & uiribus ſuis Romano i
perio ſubiecerunt regionẽ circa Licum, quæ tunc Vindelicia & Rhetia appella
tur, interfectis nobilibus & magiſtratu illorũ locorũ, præſidioq́; firmato ex Romano m
te. Muniuit quoq; Auguſtus ripas Rheni & Danubii certis & ad hoc confirmatis mili
bus, qui unà cum uxoribus & liberis gaudebant ſingularibus priuilegiis, ut nulli alteri
liti huiuſmodi bona & prædia concederentur. Fuerunt autem plurima huiuſmodi præ
diorum loca, id quod in hodiernum uſque diem teſtantur antiqua & collapſa arcium m
numenta & lapides quidã uetuſti Romanis inſigniti characteribus, Germani pellebant
tu

nc à Romanis ultra Danubiũ & Rhenum in Germaniam, ſed interim non quieſcebãt,
impẽtes & excurſiones in Romanorũ fines facientes, haud ſecus ꝗ hodie Turca excur
in Chriſtianorũ fines. Quapropter Romani coacti fuerunt cõtinuas militum excubias
bere in utriuſq; fluminis ripa. Duo fratres Tiberius & Druſus, autore Strabone, ſubiu
runt regionem circũ Ratiſponã, & (id quod moris fuit Romanorum) extruxerunt in lo
natura munitis nouas ciuitates, præſertim infra Licum ad Danubiũ cõdiderunt Augu
m Tiberij (hæc hodie eſt Ratiſpona) in Rhetia ſecunda, quemadmodũ iuxta Licum in
ıetia prima extructa fuit Auguſta Druſi, quam Ptolemæus appellat Druſomagũ, ho-
autẽ uocatur Auguſta Vindelicorũ. Druſus iſte cum exercitu Rom. imparatos Ger-
nos ex improuiſo oppreſſit, qui circa Rhenum habitabãt, cepit multa milia hominum
os in Galliam deſtinauit Vſipetes ſcilicet, Marcominos, Cheruſcos, quoſdã Sueuos &
ambros. Effecit etiã ut magno labore Hercinia ſylua eſſet peruia, multisq; locis illã ha
abilem reddidit. Nam ante Druſi aduentũ quidam ſcribunt Herciniã ſyluam deſertum
ſſe inhabitabile & planè domũ ferarum. Fuit autẽ Druſus admodũ adoleſcens immatu
morte abreptus ex uulnere quod à Germanis acceperat, deſciueruntq; illico quos ſube
at Germani. Poſt Druſi mortem miſit Auguſtus Tiberiũ & Varũ contra Germanos
n magno exercitu: qui licet plurima damna inferrent Germaniæ, non tamen ualue-
t eam cogere ad officiũ. Germani enim natura ingenioq; ad libertatẽ nati, Vari homi-
tumidi nõ ferentes dominationẽ, eligunt ducem, cuius præſidio Romanã eijciant ty-
nidẽ. At Varus cõfidens Romanis legionibus, nihilq; à Germanis timens nõ ueretur
tiũ multitudinem & robur. Germani ergo cõuenientes, Romanos opprimũt, arces &
tas urbes ſolo æquant, tres legiones trucidant, & captorũ, quorum magnus fuit nume-
, alijs manus, alijs oculos, alijs aliud membrũ exciderunt. Principis Vari corpus, quod
tes terra obruerãt cum ſignis militaribus duabus aquilis effoſſum, fruſtatim diſſecaue-
t & in paludẽ proiecerũt. Quò autẽ in loco hoc factũ ſit, dubitant ſcriptores. Sunt qui
nt id in agro Vindelicorũ factum. Strabo alio uult loco factũ. Tacitus putat factũ in
a Teutoburgenſi. Communis fama eſt id factum iuxta Albim fluuiũ. Faciunt autem
legiones ferè 20 millia electorũ & armatorũ uirorũ. Iohannes Auentinus ſcribit Ra
onæ eſſe duos uetuſtos lapides, qui oſtendũt quid propriè ſit legio quarta Italica, nem
umerum 6000 electorũ militũ peditum, & quingentorum equitum. Hæc clades uehe
ter afflixit Auguſtũ, ut capite in parietẽ grauiter illiſo ſæpe clamaret, Quintili Vare
le legiones. Poſt hæc geſta, miſſus eſt à ſenatu in Germaniã frater Druſi Tiberius cũ
decim legionibus, quæ erant maximus eo tempore exercitus Romanus. Hic Germa
bello grauiſſimo impetiuit, magna damna illis inferens, & magna uiciſſim accipiens.
to perpetuo triẽnio durauit bellũ hoc, nec ullum grauius magisq; ſanguinolentũ Ro-
i poſt Punica geſſerunt bellum. Poſt hunc Veſpaſianus cõtra Germanos miſſus eſt
lida manu, magnisq; conatibus eos aggreſſus, frequẽtibus prælijs ferè totũ exercitũ
idit. Sequutus eſt Veſpaſianũ & filium eius Titum Domitianus, qui & ipſe conatus
iumphare de Germanis, cupiebatq; ſe uocari Germanicũ, ꝙ feroces Germanos deui-
, ac cum parũ proſpere cum eis conflixiſſet, nihilq; inſigne egiſſet, niſi ꝙ Chattos iu-
Rhenum edomuit, longè aliter ei euenit ꝗ ſperauerat. Traianus quoq; Imperator ag
us eſt Germanos iuxta Rhenũ & Danubiũ, editoq; lapideo põte ſuper Danubium
Ratiſponam (ut quidam ſcribunt) conatus eſt eos redigere ſub iugum. At cũ armis
efficeret, alijs artibus, nempe mãſuetudine, humanitate & iuſticia eos ſibi deuicit, in
inciã redegit, beneuolentemq; habuit. Et quæ antè nullis armorũ uiribus domari po-
huius beneuolentia uicta iugum tulit. Subſequutus uero Antoninus Pius, aggreſſus
ipſe reliquias Germanorũ, diuicitq; Marcomannos & quoſdam alios populos, ſed
ũ ſubacta fuit tota Germania. Is cum eſſet uir bonus, facilè Germaniã circa Rhenũ
euos in officio detinuit. Quod autẽ Germanos nõ perſecutus ſit uſq; ad ultimas gla
nirũ non eſt, neq; enim operæpreciũ fuit magno capere homines in locis incultis de-
s, nihil habentes, neq; ædificia neq; ſuppellectilẽ ullam, niſi cortices arborũ aut pel-
arũ. Huic Imperatori ſingulare ſtudiũ fuit, ut Germania latius miteſceret, nam libe-
ngenia eos habere deprehendit. Marcus Antonius Verus longo & magno bel-
od illi cum Germanis fuit, exhauſit ærarium, tantæ molis erat Germanos bello ten-
Deinde Antoninus Cõmodus aggreſſus eſt quoq; Germaniam, idq; ſatis feliciter,

Germanorũ excurſiones.

Ratiſpona.

Auguſta.

Druſus occumbit.

Varus cum legionibus interficitur.

Legio quid.

Veſpaſianus bellum infert Germanis.

Antoninus.

ſed nō deuicit totam. Succedensq́ ei Pertinax nō uulgariter triumphauit & ipſe de Ge
manis. Maximinus qui militauerat ſub Alexādro Seuero, omnia quæ acceperat, milite
& reliqua in Germania cōſumpſit. Nam craſſus & ſtupidus uēter neq; ſuis neq; alienis pa
cens, poſt mortem Alexandri Germanis non dubitauit inferre bellum, exurere & perder
Domus Germanorum. omnia. Traiecit cum magna potentia Rhenū tempore meſſis, perdiditq́ frumentū, exuſ
ſit domos, quæ pro maiori parte cōſtructæ erant ex lignis cōpaginatis ſine petris & cocti
la pidibus. Abductis aūt pecoribus lōgè ꝓgreſſus eſt in Germaniā, uiditq́ quomodo Ge
mani ſeſe abdiderant in perplexis ſyluis & paludinoſis locis, unde ex improuiſo irruerun
in hoſtes. Nequiuerunt Romani eos telis petere in condenſis ſyluis, ac deinde erant palu
des quædā profundæ, quas exteri ſine magno periculo ingredi nō potuerūt. Sicut & qua
Pugna in palude. dam uice contigit, ut Romani congreſſi cum Germanis in quodā loco paludinoſo, in qu
Germani tutos ſe hærere putātes expectabant hoſtiū inſultum, trepidantibus autem R
manis militib. Maximinus primus eſt ingreſſus, expoſuitq́ ſe tāto periculo, ut equus ei
ſæpius uſq; ad ephippiū mergeretur. Quod uidentes milites eius, ſumpto animo ingreſ
ſunt & ipſi paludes, initaq́ pugna plurimi utrinq; ceciderunt, & impletæ ſunt paludes ca
daueribus humanis, rubricataq́ eſt aqua illa paludinoſa ſanguine occiſorum. Ex Germ
nis pauci reſidui manſerunt. Hanc pugnam & uictoriā, ſcriptis fecit Cæſar celebrari, in
cauitq́ ſenatui & populo Rom. quin et pictura uoluit eam eſſe præſentem oculis ſuis in
ria ſua. At ob illā partā uictoriā nōdū ſubacta fuit tota Germania, quin & Aurelianus I
perator tentauit arma ſua mouere in Germanos, atque poſt eum Valerius Probus, qui f
rè omnem in ordinē redegit Germaniā. Is enim ſubacta inferiori Germania perueni t u
que ad Neccarū, ad cuius ripam extruxit contra Sueuos multas arces & munitiones, qu
Veſtigia antiqua in ripa Neccari. rum ueſtigia in hunc uſq; diem apparent ab altera Neccari ripa, in ruinoſis gentilium m
ris, præſertim è regione Heidelbergæ in altiſſimo quodā mōte, qui hodie mons omniu
ſanctorū uocatur, in quo miræ quædā ſpeluncæ muris concluſæ & in modum carceris fa
giatæ inueniuntur. Similia quoq; ueſtigia munitionū inueniuntur ſupra Heidelbergā i
xta oppida Steinach, Hirſzhorn, Moſpach & Wimpinā, ab eo fluminis latere quod Ge
maniam inferiorē reſpicit. Quum itaq; Probus tantum progreſſum in Germaniā feciſſ
ſcipſit Romā huiuſmodi literas: Gratias ago dijs conſignati patres, ꝙ iam ſubacta eſt t
ta Germania. Habui multos reges procumbentes ante meos imò ueſtros pedes, &c. A
te iſtum Decius quoq; & filius eius cum Germanis conſeruerunt manus, occiſiq́ ſunt a
bo: atq; hoc bellum memorabile ſolum æternā fortitudinis laudem parere poſſet Germ
nis. Perijt autem Decius in palude multis acceptis uulneribus. Flauius Claudius n
ſemel cōflixit cū Germanis, magnis prælijs uictus, uictorq́ uiciſſim. Conſtantinus qu
que aliquot millia Germanorum trucidiſſe fertur, quod ingreſſi eſſent limites Galliæ a
eam diripuiſſent. Has & multas alias pugnas atq; cædes, quas fecerunt Romani in G
mania, deſcribunt Romani ſcriptores, detorquentq́ in laudem ſuā, ita ut Imperatores
Vnde titulus Germanici. rum titulos & omnia cognomina poſthabuerint Germanici cognomine, ut Domitian
Germanicus, Nerua Germanicus & Tiberius filium ſuum cognominauit Germanicu
nulla prorſus alia cauſa, ꝙ propter inſignem fortitudinem, animi magnitudinē, fiden
huius populi, etiamſi Romani interim ſemper ſuorum geſta magnificis extenderunt u
bis, Germanorū autem egregia facta extenuauerint, parciſſimeq́ attigerint. Certè ſi G
manis non defuiſſent uiri eruditi, qui eorum ingentia facta deſcripſiſſent, ſimpliciterq́
ſtorias texuiſſent & cōtinuaſſent, reliquiſſent nobis factorum ſuorū mirabilia monum
Præconiū Germanorum. ta. Quāquam & hoſtes eorum non omnino tacere potuerunt laudes Germanorum, i
quos unus eſt Tacitus, qui in hunc modum de Germanis ſcribit: Nemo unquā cum G
manis bellum geſſit, quem non pœnituerit, quiq́ non plus incommodorum ꝙ comm
acceperit. Poſt Conſtantinum Iulianus quoq; non mediocre bellum geſſit cum Ger
nis. Poſtquam enim Gallias deuicit, Germani qui trans Rhenum Galliæ loca occupa
rant, primum Romanorum impetum ſuſtinentes, in ſecundo occubuerunt apud Ar
tinam, Nodomario rege eorum interfecto. Hoc prælium tantum nominis & fauoris p
rit Iuliano, ut mox à pugna ſalutatus ſit Romanorū Imperator. Hæſit aliquandiu cum
ſtris ſuis iuxta Rhenum, ultra quem & paulò ſupra urbem Mogūtinam fecit conſtrui p
tem, per quem facile liceret tranſportare exercitum ſuum, & reducere ſiquando Germ
ſe fortiores eſſent. Habebant illis temporibus Alemanni, qui & Sueui, regem nomine

domari

omariũ, ut Ammianus Marcellinus ſcribit, qui in caſtris Iuliani fuit. Puto illum eſſe quẽ
ıprá ex aliorum ſcriptis Nodomarium uocauimus. Dicit quoq; idem Ammianus, Iulia-
um caſtrametatũ ultra Rhenum & ueniſſe in regionem Capellatz ſeu Palas dictam, ibiq;
ıueniſſe lapides, qui limites Romanorum & Burgũdionum deſignabãt. Ego puto Nec-
ırum fluuium hunc terminum fuiſſe. Nam uſq; ad eum Burgundionum ditio olim ſecun
ım Rheni lineam extẽdebatur, priuſquam illi relicta ea terra in Sequaniam ſe reciperẽt.
uę autem regio tunc Capellatz ſeu Palas fuerit appellata, incertum eſt. Ego puto eum
rrę tractũ fuiſſe, qui hodie Bergſtras uocatur, extenditurq; ab Heidelberga uſq; Franck
rdiam. Sunt qui putãt ab iſta uoce Pallas Palatinatum Rheni id nominis obtinuiſſe, de
ıo infrà fuſius dicam. Poſt Iulianum Valentinianus uolens aliquod preclarum facinus
memoriam ſui relinquere, in fines Sueuorum proficiſcitur, quod Romano imperio nõ
ırerent & quod ſine intermiſſione Romanorũ ſocios ſuis incurſionibus uexarent. Erãt
tem Sueuorum munitiones foſſæ & arbores ſucciſe, quibus facile hoſtẽ ab acceſſu pro-
bebant, pauciq; multos ſuperauerunt. Tradunt tamen ſcriptores, Sueuos & Saxones à
alentiniano uictos. Deinde circa annum Chriſti 382. aggreſſus Gratianus Cæſar Ger-
anos, percuſſit circiter triginta millia, tam ægre liberi ſemper Germani poterant cogi
b iugum. Huius pugnæ meminit quoq; diuus Hieronymus. Sic itaq; Germani conti-
o irritati & laceſſiti ſunt Romanorum iniurijs, magniſq; affecti damnis, etiamſi Roma
nunquam non grauiter læſi ab illis redierint. Alioquin non tantum inſumptum fuiſſet
mporis. Ducentis & decem opus fuit annis, quouſq; hoc Romanorum contra Germa
s perficeretur bellum, illiq; fierent domini Germanicæ nationis. Subiecerant antea ferè
um orbem, idq; breui tempore & ſine grandi iactura: Germaniæ uero acquiſitio opus
buit multo negocio, longo tempore & plurimo ſanguine. Cupiebant omnes Impera-
es triumphare de Germanis, etiam qui infeliciter pugnauerunt cõtra eos, nec putabãt
ıc Romani principes ſibi contingere titulum honorificentiorem quàm Germanici co-
omen, ſi facinus aliquod egregium contra eos commiſiſſent. Cui hic Germano nõ mo
t ſtomachum, quod apud maiores noſtros nullus fuit in Germania, qui nationis ſuæ
egia facta calamo excepiſſet, indicaſſetq; poſteris quàm uiriliter athletę illi tam diu Ro
nis reſtiterunt armis? Cogimur hic fidem dare maiorum noſtrorũ hoſtibus, qui pro-
dubio ſæpe falſa pro ueris ſcripſerunt, ut eſt ingenium omnium hominum, ſua detor-
re ne dicã deprauare in hunc finẽ, ut maiorũ ſuorũ mereantur fauorẽ & gratiã, aduerſa
rũ aũt etiam bene facta extenuare aut penitus in nihilũ redigere. Habuerunt Romani
ıcipes plurimos aſſentatores, qui ſolum ipſorum quęſiuerunt gloriam, atq; uictoriam
ıcta eorum miris euexerunt laudibus, ſubticentes interim ea quæ Romanis à Germa
illata ſunt, quoties ſcilicet ſuccubuerint, et quàm grauibus ſæpe ab eis affecti fuerint da
is. Id quod in hunc uſq; diem euenire ſolet. Quoties enim ab aduerſis partibus bellum
uod inter eas commiſſum deſcribitur, nemo non ſuæ gentis aut partis colorat factũ,
erſæ autem partis uerba & facta aggrauat, atq; omnes circumſtãtias metitur, quibus
ipſam atrociorem faciat. Et hinc eſt, ꝙ in hiſtorijs tanta ſæpe eſt diſcordia. Nam ne-
ferè non ſcribit ex affectibus. Non potuerunt tamen Romani omnino tacere Germa
um egregia facta. Nam ſcribũt, Germanos Iulium Cæſarem bis deuiciſſe, & fugiẽtem
el in crure uulneraſſe. Druſus in bello Germanico prope Bingam, haud procul à Mo
tia, interijt. Nam quidam dicũt illum lapſum ab equo, fractoq; crure poſt triginta dies
tem obijſſe, alij ſcribunt eum à Gallis prope Bingam occiſum, ac deinde Moguntiæ
ltum. Suetonius uero aſſerit funus eius per Tiberium fratrem Romam perductum,
tamq; Moguntiæ perpetuam memoriam. Auguſtus grauiſſimam quoq; à Germanis
ertim Sueuis accepit cladem. Nam Quintilius Varus proprætor cum tribus legioni
rans Rhenum fluuium à Germanis rebellantibus, mira ſuperbia atq; auaricia in ſub-
ıs agens funditus deletus eſt cum tribunis & quæſtoribus. Quam reipublicæ cladem
ır adeo grauiter tulit, ut ueſte capilloq; ac reliquis lugentium indicijs deformis eſſet,
per uim doloris caput parieti collidẽs clamaret: Quintili Vare redde legiones. De
t iam nonnihil ſcripſimus. Item Tiberius perdidit in tribus annis apud Germa
uinq; legiones. Antonius Pius grauiter afflixit Germanos, at Germani non ſegnio
o, tantũ illi fecerunt negocium, ut ferè exhauſerit ærarium Romanũ contra eos. Cæ-
n quid Germani athletæ egerint contra reliquos Cæſares & Imperatores, iam ſupra
r commemorauimus.

Capellatz ſeu Palas.

Sueuorum munitiones.

Germanis defuerũt ſcriptores.

Quare hiſtorici diſcordent nonnũquam.

Quomodo Germani uixerint ante & aliquot annis poſt Chriſti natiuitatem.

PRælium inituri Germani, ſacrum hymnum Herculi canebant, quem uolebant ali
quando in eam terram ueniſſe, graui & terribili ſonitu, non diſſono, cæterū ad te
rorē quæſito pugnā capeſſebāt. Truces oculi pluribus ac cærulei, rutilæ comæ, pr
cera corpora, ad primos impetus ſubita & præceps natura. Cæterū laborum op
rumq; impatiens. Sitim & æſtum ut Galli non ferunt, frigorum patientiſſimi. Auri & a
Germani olim contemptores auri & argēti gentihis olim uſus nullus. Argentea uaſa, eorū legatis data, aut principibus muneri mi
ſa, non minori contemptu quàm fictilia tractabant. Commertiorum uſu aurum & arger
tum ab his primo receptum. Credita & à quibuſdam tellus ipſa talium metallorū exper
quin & ferri inops, quo accidit, ut olim rari uterentur gladijs in prelio, ſed longiori haſt
quàm ipſi frameam uocant, & in ea breui ferro, habili telo ſiue cominus, ſiue eminus dim
Arma Germanorum. carent. Eques ſcuto & haſta inſtruebatur. Pedites miſſilia ſpargebant, plura ſinguli. N
di in pugnam, aut breui ſagulo utebantur, nulla cultus occultatione, ſcuta tantum color
bus, hiſq; lectiſſimis diſtinguebāt. Paucis loricę uſus, uix uni alteriue caſſis aut galea. Eq
nec forma nec uelocitate conſpicui nec in gyrum ſed recto tantum conatu agebantur. S
tum in pugna amiſiſſe præcipuum flagitium, ut ſacris & conſilio excluderentur huiuſn
di clade affecti. Multi tali infamia notati, uitā laqueo finierunt. Reges nobilitate legeb
tur, nec his libera infinitaq; poteſtas fuit. Exercitū is ductabat, qui præcipua uirtute pr
ſtaret, quiq; exemplo magis quàm imperio polleret. Signa quædam deorum lucis detra
in prælium geſtari, præcipuum in pugna incitamentū. Omnes ſuas neceſſitudines in pr
ximo ſtatuebant, ut in ſuorum conſpectu aut glorioſe uincerent aut cum laude caderer
liberi, cōiuges, parentes, ſanctiſſimi pugnæ teſtes adhibebantur. Ad matres & uxores a
cepta uulnera deferebant, nec illæ & numerare & exigere plagas formidabant. Eædem
bos hortationesq; pugnantibus ſuggerebant. Proditum memoriæ eſt, inclinatā aciem a
quādo illarum hortatu reſtitutam. Creduntur ad hæc arbitrari aliquid ſancti prouidiq
Sacrificia Germanorum. fœminis eſſe, earumq; conſilia propterea nō aſpernari, reſponſaue negligere. Mercu
certis diebus humanas hoſtias immolabāt: Herculi uero & Marti ex cæteris animalibus
crificia faciebāt. Sortes & auguria habebāt in uſu. De minoribus rebus principes ciu
tis conſultabant, de maioribus uniuerſa ciuitas. In inchoandis rebus noua luna aut ple
obſeruabatur. Noctium non dierum numerus ſupputabatur in ea gente. In concilium
mati uentitabant. Sententiam approbaturi frameas cōcutiebant, id honoratiſſimū aſſ
tiendi genus, contra aſpernati, fremitu ſignificabant. Transfugæ & proditores ex ar
ribus pendentes, ignaui & imbelles atque infami corpore cœno obruti, aut à palude ali
ſuperiecta crate necabantur, tanquam ſcelera in aperto ponenda eſſent, uicia cōtegen
Nihil publicè aut priuatim magiſtratus agere niſi armis inſtructi. Turpe & in omni
infame ſuo duci ſuperſtitem in prælio eſſe, niſi uictor is ex acie deceſſiſſet. Princeps p
uictoria, comites pro principibus dimicabant. Bella ultrò appetere, utpote quibus o
Sine bello Germani inertes. nis ſine bellica eſſet quies ingrata. Inertię & ignauiæ dabatur ſudore aliquid quærere q
poſſet cruore parari. Bellorum cura deſtituti, ſomno & cibo uel fortiſſimi quique in
gebaut, domo & agrorum cura fœminis & ſenibus delegata, ut mirum uideri poſſit,
tam diuerſa eidē genti adfuiſſe, & inertiæ amorem & odium quietis. Vicatim plurim
diſcretiſq; domicilijs habitabant. Tegumen fuit ſagum, fibula, aut ſi ea defuiſſet, ſ
Veſtitus. conſertum: locupletiſſimi ueſte diſtinguebantur non fluxa ſed ſtricta, ac penè ſin
membra exprimente. Idem fœminis habitus qui & uiris. Atque Germani ipſi omn
ferè qui ad ſeptentrionem & ortum habitant, ſoli unica uxore contenti ab initio fu
quanquam & in his nonnulli plura celebrarent connubia. Non uxor uiro ſed uir u
dotem comparabat. Nec ad delicias quærebatur cultus, ſed iugati boues dabātur
natus equus & ſcutum cum framea & gladio. Mira in fœminis pudicitia, nulla ſpec
di fuit illecebra, nulla conuiuiorum ratio, rara in tam numeroſa gente adulteria, cuius
Pœna adulterij. uicta mulier reſectis capillis, nudatam coram propinquis maritus domo exactam tot
co uerberibus agebat, profligatæ pudicitiæ nulla uenia, non ætas, non forma, non
connubiū corruptis conciliare poterat. Serus in iuuenibus uſus Veneris atque eò m

exha

hauſta pubertas, nec connubia uirginum properabantur, ut ualidior eſſet procreatio.
omicidium certo pecorum numero luebatur, atq; uniuerſa domus ſatisfactionem capie
t. Cōuictibus & hoſpitali menſæ ſupra modū ſtudebant. Nefas habebatur, quenq; do-
o aut epulis arcuiſſe. Gaudebant muneribus, nec data imputare aut obligari acceptis. *Compotatio*
iem noctemq; potando continuare. Temulentia nulli probro data eſt. Quod uicium in *Germanorū.*
nc uſque diem prohdolor adhuc manet, quiq; capaciora uno hauſto ſæpius exhaurit, is
buſtior habetur; nec in hoc pugnæ genere minus pertinaces ſunt, quàm in prælijs. Cre-
e poſt crapulam rixæ, raro conuicijs, cæde ſæpius tranſigebantur. De pace & bello in
nuiuijs cōſultare, quaſi nullo alio tempore ſimplicius paterent hominū curæ, aut ad res
gnas magis incaleſcerēt. Gens minime aſtuta, ſimpliciter omnia arcana detegere, po-
die acta retractabāt, ut de ſumma rerū deliberarent dum fingere neſcirēt, decretum ue
ferrent, dum errare non poſſent. Potus ex hordeo in ſimilitudinē uini corruptus. Pro-
ni fluiorum accolæ aduecticia uina in uſu habebant. Cibus ſimplex, agreſtia poma,
ens farina & lac concretum, potus uero immoderatior. Vno ſpectaculorum genere *Cibus.*
, ut nudi iuuenes inter gladios & frameas ſeſe celeriter expedirent. Exercitatio artē pa-
at, ars decorem. Aleę adeò ſtudioſi, ut cæteris amiſſis nouiſſimo iactu de libertate con-
derent. Victus uoluntariam adibat ſeruitutem, & quanquam iuuenis & robuſtus, liga
& uendi patiebatur. Annū in hyemem, uer & æſtatem diuiſum habebant, autumnum *Studium Germanorum.*
i & cæterarum frugum inopia neſcientes. In funere lamenta & lachrymas cito abſter-
ant, in dolore & triſticia permanebant diutius, fœminis tantum lugere permiſſum, ui
neminiſſe ſolum. Strabo ſcribit Germanos à multo tēpore nullas inhabitaſſe urbes,
quod ſimul commorari nequirent, atque ob id factum eſt, ut unus cum familia ſua uicti

taret hic, alius alibi. Non iunctas ſedes incole
bant, ſeorſum diſcreti rura ſua colebant, ſicut
fontis aut cāpi uel nemoris occaſio admonuit.
Quiſque domum ſuam certo ſpacio circumde-
dit, uel propter incendij periculum, uel propter *Domus Germanorum.*
barbariem ædificādiq; imperitiam. Et hinc fuit
quod habuerūt pagos lōgiſſimos. Erigebāt ca
ſas pro neceſſitate nō pro uoluptate, ſedebātq;
nudi aut male ueſtiti iuxta ignem, & tamen in
ſordibus à puericia educati excreſcebāt in tan-
tos artus tamq; robuſta corpora, ut nemo non
miraretur corporum ſuorum proceritatem.
Iulius Cæſar ſcribit in commentarijs ſuis, Ger-
manorum uitam & cōuerſationem olim in ue
nationibus ſtudijsq; rei militaris fuiſſe, quodq;
à paruulis duriciei & laboribus ſtuduerint. Vi
ctus eorum fuit lac, caſæus & caro. Fruebātur
i libertate, nec à puericia inſtituebātur honeſtis diſciplinis aut artificijs, ſed quiſq; fa-
t quod uolebat. Nemo inter eos premebatur ulla cura aut metu, id quod aluit ſtatu-
roborauit uires & confirmauit neruos eorum. Siquidem metus & anxietas mētis in
nibus, plurimum eneruant uires corporis, & ſpiritus triſtis exiccat oſſa, tātum abeſt *Metus in pueris obſtat incremento.*
le corpus incrementa iuſta ſuſcipere queat. Non multum occupabantur labore agre
q; is permittebatur eis à ſuo magiſtratu, ne maiori amore ad culturam agrorum fer-
r quàm ad diſciplinam militarem. Curioſa quoque ædificia non permittebantur eri-
, neque ſectari auri ſacram famem, unde diſſidia & factiones inter ciues oboriuntur,
ranteque diuites & pauperes, ſerui & domini, id quod eos tam diu ſimul cōtinuit, an-
tequam à Romnis ſuperari poſſent. Quam primum uero pecuniæ amor pe
ctora eorum occupauit, actum erat de eis, quemadmodum He-
rodianus ſcribit, Germanos ſub Cæſare Alexādro
pecunia corruptos, ut pacem cum
hoſtibus inierint.

De fertilitate ueteris Germaniæ.

FVit Germaniæ terra ab initio, autore Cornelio Tacito, in uniuerſum aut ſyl
horrida aut paludibus inſœcunda, aſpera cœlo, triſtis cultu conſpectuq́; humid
qua Gallias, uĕtoſior qua Noricũ ac Pannoniã aſpicit, frugiferarũ arborũ & om
culturæ impatiens, pecorum fœcunda ſed plerũq; improcera. Ne armentis quid
Germanorum inculta terra. ſuis honos aut gloria frontis. Numero gaudent, eaq́; ſolæ & gratiſſimæ ſunt opes. Arg
tum & aurũ propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamẽ affirmauerim, nullam G
maniæ uenam, argentũ aurumúe gignere: quis enim ſcrutatus eſt? Haud ſecus his diſſ
lia ſcribit Seneca in libro de gubernatione mũdi. Germani, inquit, errant incertis ſedib
ſunt apud eos perpetuæ hyemes, ſolum infœcundũ, nullæ ædes, uenationibus uiuunt: u
cumq; nox feſſos laboribus deprehendit cubant ſub frondibus aut in ſpeluncis foueis
Non habent domos ſed caſas folijs & culmis contectas. Incolæ circumaguntur chor
tium more in congelato mari, uictitantes carne ferina, gens nuda & pellibus ſolum fe
ueſtita, & propterea uilis deſpectaq́; ab omnibus. En tam miſeram regionem inhab
runt maiores noſtri, taliaq́; ſcripſerũt de Germania Iulius Cæſar, Tacitus, Seneca, Liu
& alij Romani, qui tamẽ tanta iactura ſuæ reipublicæ totq́; annis contenderunt pro e
bi ſubijcienda. Si fuit tam inops & miſera terra, tot paludibus & cœnoſis locis oppl
tam inculta, tam horridis ſyluis obducta, ut quid tam diu luctati ſunt pro ea? Certẽ m
ribus expenſis acquiſiuiſſent latiſſimam & ditiſſimam Aſiam, (cuius tamen bonam
tem ſubiugarunt) quàm ſqualidam illam & cœnoſam, ut uocant, Germaniã. Cumq́;
Cõtrarium hodie in Germania cernitur. die omnia cernamus in Germania longè aliam habere faciem, quippe quæ neq; Italiæ
Galliæ cedit in fertilitate, ſed neq; Hiſpaniȩ, & omnia contraria his inueniantur, quæ
morati ſcripſerũt autores, quomodo eos excuſabimus? Illi penitus extenuauerunt &
ſcurarunt terram noſtram, nos uero uidemus eam regionem eſſe amœniſſimam, pul
rimis nitidiſſimisq́; urbibus, caſtris & pagis paſſim exornatam & excultam. Habet
lum ſatis clemens, cãpi fertilitatem optandam. Sunt colles aprici, nemora opaca, frum
torum abundantia, uitiferi montes. Clariſſimi amnes Rhenus, Danubius, Moganu
bis, Neccarus, Sala, Odera, & multi alij fluuij & riui limpidiſſimi totam terram riga
Sunt fontes dulcis aquæ, ſunt thermæ calidæ: ſunt mineræ ſalis plurimæ, metallorũ
fertilitate nullis cedit terris. Vniuerſa Italia, Gallia & Hiſpania, argentum ex Germ
negociatoribus ferè omne habent, metallaq́; non parum multa, nec auro eſt priuata.
cum ita ſint, neceſſe eſt, memoratos ſcriptores aut mera mẽdacia ſomniaq́; literis m
ſ

e,aut cœlum regionumq́ʒ naturam mutatam. Certè ſi hodie eorum quiſquam ab inferis
eſurgeret ac oculis intima regionis noſtræ contemplaretur, nunquid non multum mira- *Nihil neceſſariarum rerum deeſt Germaniæ.*
etur? aut quid diceret, ſi uideret quanta nunc eſt locorum ſalubritas, cœli humana tempe
ies, ubertas ſoli, uini frumentiq́ʒ quanta copia, arborum conſitiones, quis ſplendor urbiũ,
emplorum ſacra & erga deum religio, urbanitas ciuium, ueſtitus hominum, rei militaris
eritia, apparatus bellicus, cæteraq́ʒ ornamenta Germanorum? profecto non diceret ter-
am informem, aſperam cœlo, triſtem cultu, uideret ſanè quàm uerum ſit illud quod dicit̃,
æpius bonam materiam ceſſare ſine artifice. Nam etſi alijs regionibus mitior hyems ſit
uctusq́ʒ nobiliores, minus tamen æſtus temperatus eſt, unde & frugum corruptio, adde
nimalia uenenoſa, & alia ad humani generis perniciem intentiſſima, difficilis ſatis erit iu-
catu, quæ cuiq́ʒ prouincia comparanda ſit, quæ anteferenda. Sunt quidã autores phyſici
ui opinantur ex reuolutione cœleſtium uirtutum & per hoc temperiei mutatione, regio *Cœlum cauſa mutationis.*
um fœcũditatem mutari in ſterilitatem, & ſterilitatẽ rurſum in fœcunditatem, idq́ʒ adeò,
: ubi nunc eſt mare aliquando terrã, & ubi terra, illic maria fuiſſe. Sterilem autem fieri
ecundam terrã, indicant etiam Romani ſcriptores, qui queruntur non eandem eſſe ſua-
m terrarum fœcunditatem, diſputantq́ʒ de eo, num etiam terra ſeneſcat, effœtaq́ʒ redda
r ſenectute, ut animalia. Quæ mutatio facta ſit in terra Chanaan, ſcimus. Natura rerum
firmis elementis ſubiectarum, eſt fragilis, corruptionibusq́ʒ & mutationibus expoſita.

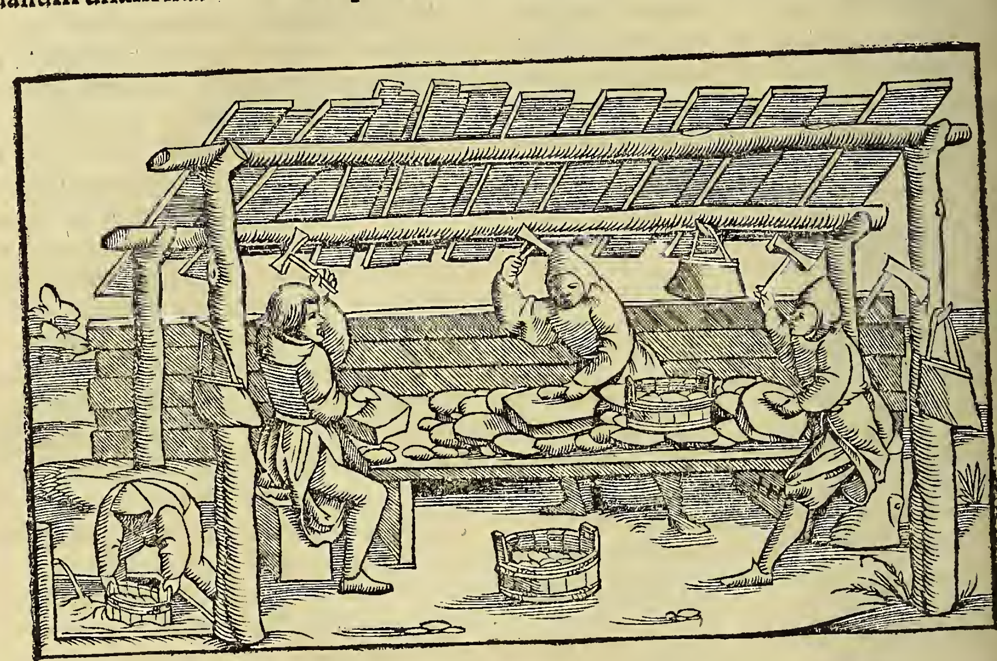
nihil eſt tam ſplendidũ & magnificũ, q̃d non redigat̃
ad nihilum, & in contemptum ueniat. Dominus ſo-
lus immutabilis manet, & qui in eo ſunt, unum cum *Omnia in terris degenerãt.*
illo facti. In Aſia & Africa alijsq́ʒ memorabilibus lo
cis iam multa iacent neglecta, infrugifera & deſerta,
quæ uix ſerpẽtibus iam alimentum pręſtare poſſunt,
ubi fuerunt ingentes ciuitates atque populoſiſſimæ.
Vbi eſt iã Babylonia? Vbi Niniue? Vbi Troia? Vbi
Thebæ? Vbi Carthago, Athenæ? & reliquæ urbes,
de quibus tam magnificè loquuntur hiſtoriæ? Ecce
rerum humanarum miſeram et inſtabilem conditio-
nem. Quid miſeri extollimur? quid cæci inflamur in
tã caducis rebus? Babyloniæ urbis amplitudo & alti
o nota eſt, ſed ubi fuerit ignorat̃ locus. Eſt iam habitatio ſyrenũ, draconũ et ueneficarũ
maliũ. Aegyptus quæ ex Nili inundatione paradiſus erat, iam ſuas laudes nõ tuet̃ nec

reſpõdet colonis ſuis. Quid igit̃ mirũ, ſi ex Germanię ere
mo factus eſt hortus, omnibus ad uoluptatẽ & neceſſitatẽ
ſufficiẽtibus plãtis cõſitus? Sed nos rectius id domini dei
noſtri tribuimus benignitati. Siquidẽ dñi uerbo obediunt
omnia elemẽta, faciũt omnia hæc iuxta iuſſum & imperiũ
dñi exercituũ. Hoc benedicẽte & aperiẽte manũ ſuã, terra
fert fructũ ſuũ fertilitateq́ʒ omnia implent̃: maledicente &
manũ claudente, ſterilis redditur terra & omnia pereũt. In
hunc modũ ſolet eſſe uiciſſitudo in donis dei, mutanturq́ʒ
ſic artes, animi, ingenia & regna, fieriq́ue ſolent mortales
poſt uaria dona & uictorias ſucceſſusq́ue arrogantes & *Viciſſitudo in rebus.*
molles, uicijsq́ʒ inquinantur infinitis. Quare poſt longam
patientiam non perpetuo ferens dominus deus maliciã ho
minum, ingratos punit, ſubtrahit conſueta beneficia. Sic
propter peccata populi mutata eſt fertilitas terræ promiſ-
ſiõis, & quæ prius fluebat melle, uino & lacte, iã uix ſpinis
& tribulis ferendis eſt habilis. Notum eſt quales fructus
potiſſimũ uuas, in teſtimonium & ſignum Iſraëli Ioſue &
Caleb ex illa tulerint terra, quę iam eſt deſolata, deſerta &
colono prorſus nõ reſpõdens. Sicut etiã Sodoma & Go-
rrha ante maledictionẽ omnibus rebus abundauerũt, ut iure habitæ ſint paradyſus &
uedinis domꝰ. Sic ſi uerũ eſt Germaniã aliquãdo fuiſſe barbaram, horridam & infœ

 cundam

cundam,ſemper tamen bellicoſam,alijſq́; populis fortiorem, quemadmodum conſueuit
eſſe gens laboribus indurata & exercitata, parumq́; ciuilibus moribus imbuta, dominus
Germanorum preconium. tamen iam tādem quoque hanc terrarum orbis partem reſpexit, ita ut ex uerbo & gratia
domini uix unquam fuerit regio, uel fertilior magiſue habilis ad omne genus fructus pro
ducendos,uel felicior ingeniorū animorumq́; bonitate,magnitudine & præſtantia.Qui-
bus enim gentibus in ulla cedit arte & ingenio? Fuerunt quidem olim ſecula apud Aegy
ptios, Græcos & Romanos,eruditione & artibus excellenter dotata & exculta,ſed tem-
poris iniuria, quæ omnia conſumit,artes & homines interciderūt. Id quod ſine dubio no
bis euenire poteſt,ſi ingrati fuerimus domino deo,omnium bonorum largitori. Mihi ta-
men non uideť terrā noſtram à principio adeò deſtitutā fuiſſe beneficijs dei, quibus hodie
abundat,quantumlibet à Romanis inſimuletur,& tamen illi perpetuo ſunt inſidiati,quin
ſi culta fuiſſet copiam omnium rerum neceſſariarum affatim protuliſſet. Quis enim dubi-
tat,ſi ante Chriſtum natum uenæ illæ terræ, quæ hodie ferri ſuppeditāt abūdantiam in to
locis Germaniæ, apertæ fuiſſent, effoſſoribus emolumentum abundans miniſtraſſent?
Fricktal apud Vocetiū montē Qualium unam habemus haud procul à Baſilea in Fricktal,quæ iam à multis annis exhau

riri nequiuit,Habēt & ciues Vlmenſes unam ſatis diuitem,ſed multo ditiorē habent A
bergēſes in inferiori Bauaria. Abūdant & Saxones hoc genere metalli. Idem dicere p
ſum de tot argenti fodinis,quæ etiam intra antiquam Germaniā inuentę ſunt,qualis eſt
ualle Ioachimi,in Annebergo, Schneebergo,Māsfeld,& alijs quibuſdā obſcurioribus
cis,in montibus nigræ ſyluæ atq; Bohemiæ.Nec hic recenſebo argenti fodinas extra u
ris Germaniæ limites inuētas, ut ſunt Swatzēſes & Lebertalēſes in Alſatiæ mōtibus,&
Sed dices, ante bis mille annos hanc mineram in uiſceribus terræ nondū fuiſſe cōcocta
atq; ob id mortales tunc fruſtra in recēſitis locis operam ſuam collocaſſent, ſi argento
hiaſſent. Reſpondeo. Fuit aurum & argentum etiam ante diluuium erutum è terris
quis tunc illud concoxerat, quum mundus nondum per multos annos duraſſet? Nō
Tubalcain fuit mox poſt mundi creationem malleator æris & ferri?Quis dedit æs,ſi il
opus habuit diutina in uiſceribus terræ concoctione? Quid itaq; obſtitiſſet ſi tēpore I
Cæſaris mōtes Germanię fuiſſent euerſi,ut foſſores nō inuenerint argētū,ſtannū,cu
Vis ſeminalis. & plumbū ſicut hodie inueniūt? Dominus deus in prima mūdi creatione nedum uim
minalē indidit terræ,uerū & res ipſæ iam ſua perfectione ſuoq́; modulo prædicabāt m
ſtatem dei. Siquidē in ſex primis diebus perfecti ſunt cœli & terra & omnis ornatus
rum.Et nōne mineræ terræ atq; pulcherrimi & precioſi lapides eius ſunt de ornatu ter
Fœcunda eſt & ſemper fuit terra ſeminibus, uerum & interim ſemper ornata fuit re
ip

ſis,idq; nedum in ſuperficie ſua ſed & in uiſceribus ipſis. Superficies decoratur plãtis & nimantibus,uiſcera mineris, gemmis & pulchris lapidibus. Germani olim data opera linquebant terram ſuam incultam,malebantq; ſe exercere in armis, quàm uenas argen & auri in terra abſtruſas magnis ſudoribus effodere. Alioquin inueniſſent ſi ſcrutati iſſent, ſicut hodie inueniunt. Siquidē diues eſt Germania auri, argenti, aliorumq; me lorũ. Certè Italiæ, Hiſpaniæ & Gallijs ferè prorſus omnia metalla negantur,niſi quæ à ercatoribus Germanis mercantur. Fructibus alij alijs abundãt, ſed habet & Germania os peculiares. Non facilè eſt conferre terrarum felicitatem. Nam nullam partem eſt in nire, quæ ferre omnia poſſet. Semper negatum eſt alij, quod in aliam collatum uideas. uod autē de metallis diximus, idem quoq; de uini plantatione ſentimus. Si Medera in a hodie profert uinum Creticum, uitibus in eam ex Creta translatis,non dubiũ quin & um Herbipolenſe aut Heilprunnẽſe olim æque ut hodie, ſi cultum fuiſſet, uinum no protuliſſet. Nec uideo quid triſticia cœli obeſſe poſſit terræ.Si uno æuo obſuerit,per uo oberit, id quod ſatis probat acetoſum uinũ quod apud Ratiſponenſes creſcit, niſi gularis & inſolitus ardor ſolis terram acrius macerauerit. Quod autem multæ hodie ſia & Africa inueniũtur regiones, quæ penitus degeneraſſe à ſua priſtina nobilitate rehendunt,id eueniſſe noueris ex maledictione dei,quã inhabitatorũ cõmeruerũt pec a iuxta illud. Deut. 28. Si non audieris uocē domini dei tui,ut cuſtodias cuncta præce eius,maledictus eris in agro,maledicta ſporta tua, maledictus fructus terræ tuæ. Semē rimum expones in agrum & parum colliges. Vineas plantabis & coles, ſed uinũ non liges,eo quod uermis illud ſit abſumpturus. In hunc itaq; modum interierũt maxima na,propter ſcelera ſua à deo maledicta,& maximæ abolitæ ſunt urbes. Factũ eſt quoq; bi olim magnus fuit lacus aut cœnoſa palus, hodie fertilis inuenitũ fundus. Et ut ſemel am,patria noſtra non habet immite cœlum, aut ſterilē fundum, ut ueteres ſenſerunt, nihil eſt ferè in ea ocioſum,quod non ſit frumento,fructui aut uino ferendo aptũ. Col int aprici,habemus amœniſſimas ſyluas,copiam fructuum,magnos et paruos amnes am fœcundantes, ſalubres fontes,plurimas aquas thermarum, totidemq; fontes ſalis, es mineras argenti & ferri quàm ulla uicina natio,ut taceam quàm hodie decorata ſit mania urbibus,oppidis,uicis & caſtellis,caſtris quoque & arcibus,montanis & cam ribus.

Maledictio dei ſterilem reddit terram.

De diuiſione ueteris & hodiernæ Germaniæ.

NOn cõſtat ex ſcriptoribus, Germaniam olim in uarias diſtinctam fuiſſe prouin cias, niſi quod fuit, ſicut & hodie, Germania ſuperior & inferior. De Saxonia, Thuringia, Miſnia,Haſſia,Franconia,Schleſia & alijs minoribus regionibus, nulla penitus fit mentio, tametſi certos quoſdam populos in his tractibus tunc que habitaſſe nemini dubiũ ſit,ut ſuprà indicauimus. Cum uero Germani traijcerent num atq; Danubium & occuparẽt partem Galliarum alieno ſudore excultam, exten tq; patriam ſuam in Noricum, Vindeliciam,Rhetiam,Heluetiam & ſuperiorē Pan ã,tunc Germania cœpit in uarias diſcriminari prouincias,quanquam hoc eſſet extra antiquam Germaniam.Nam ueteres ſeparauerũt has terras,ut diximus,à Germa ec incolæ earũ uſi ſunt lingua germanica, quouſq; Germani eas occupauerũt. Iuxta m Rheni à parte Galliæ loquuti ſunt Gallice, etiamſi incertũ ſit qua lingua uſi fue Galli antequã Romanis ſubijcerentũ,& ultra Danubiũ uerſus alpes locuti ſunt Italice, in hunc uſq; diem haud procul à Curia loquntur Italice, donec Germani traiecto ibio eas terras ſibi ſubiugarunt,aliamq; introduxerunt linguam. Per Heluetiam in agrum Suicerorum, & per Rhetiam lacum Podamicum ſeu Conſtantienſem at lgoiam,per Vindeliciam Lechgoiam, per Noricum Bauariam,& per Pannoniam iorem Auſtriam. Duorum fluuiorum Rheni & Danubij ripas Romani ſine magno tio ſibi ſubdiderunt, condideruntq; multas ciuitates iuxta eoſdem fluuios pro ue em Germania obtinenda, multum ab illis eſt ſudoris & ſanguinis effuſum. Obten uper,diu retinere nequiuerũt. Nam poteſtas eorum cum ad ſummum aſcendiſſet, illico

Linguæ in deuictas terras translatæ.

illico rurſum cœpit deficere,atq; proprium ſibi creauerunt regē,ſicut & Saxones.Sed ne
Thuringi uolebant eſſe ſine rege. Quod cum Sueui uiderent creauerunt ipſi ſibi ducen
qui antea habuerant reges. Cumq; parum conueniret Sueuis cum Thuringis qui cōfine
erant,uocati ſunt Frāci, datusq́; eis locus inter utramq; gentem,qui dirimerēt diſcordian
illarum. Deinde conuerſa inferiori Germania ſub Carolo magno ad fidem Chriſti, trāſ
latoq́; imperio ad Germanos, inſtituti ſunt multi & uarij ducatus, comitatus, epiſcopa
tus,abbatiæ,præpoſituræ atq; aliæ ſeculares & ſpirituales dignitates, ſciſſaq́; eſt Germa
nica natio in multas diuiſiones & regiones,ut hodie uidere licet. Trans Rhenum uerſu
Galliam ſunt Holandia,Brabantia,Geldria,Lotharingia,Weſtrichia,Tractus Rheni, A
ſatia & Heluetia. Citra Rhenū ſunt Friſia,Weſtphalia,Brunſuicia,Saxonia,Haſſia,Thu
ringia,Miſnia,Schleſia,Frāconia,Sueuia,Marca interior & exterior,Pomerania,Pruſſi
Meckelburgeñ ditio,Morauia & Nordgoia. Vltra Danubiū uerſus alpes ſunt Auſtri
Stiria, Bauaria & Atheſis regio. Quibus ſi accēſerem minores regiones, ut ſunt nigra ſ
ua, Ottonica ſylua, Wirtenburgeñ.ditio,Hegoia,Briſgoia,Algoia,Wedderauia,Hune
ruckia, Weſterwaldia & aliæ multæ,creſceret numerus particularium regionum Germa
niæ in immenſum,de quibus ueteribus nihil conſtitit,præſertim exteris.

Sub Carolo magno Germania diſtincta in ditiones.

Quando & quomodo imperium fuerit ad Germanos translatum.

OPeræpretium me facturum puto, ſi oſtendero, qua occaſione imperium ad G
manos ſit deuolutum, & quomodo ſinguli Imperatores ſibi inuicem in imp
rio ſucceſſerūt, priuſquam ſcripſero de præcipuarum regionum & ciuitatū G
maniæ exortu & ſucceſu. Nam non raro fiet, ut in ſequentibus mentionem f
ciam de quibuſdam geſtis, quæ ſub illo aut iſto contiger

Cæſare,ubi non ſemper adnotaturus ſum annorum nu
rum, qui à Chriſto nato effluxerunt,quos in Cæſarum ca
logo facilè inuenire potes. Oſtendi autem in deſcripti
ne Italiæ,quomodo imperium primū Romæ emerſerit,a
ſpicijsq́; creuerit,& quàm diu illic ſubſtiterit,item quon
do deinde Conſtantinopolim in Græciam trāſlatum,qu
liq; ſucceſſu ibi durauerit. Recenſui præterea Cęſarum
mina & perſonas, quæ imperio uſq; ad Carolum magnu
præfuerūt, quādo aquila Romana biceps eſt facta, manē
uno capite in eccleſia occidentali & altero in eccleſia ori
tali, ubi ſcilicet Imperatores Græci uſq; annū Chriſti 14
ſederūt,ſubactumq́; fuit imperium eorum à Turca. Qu
modo uero Imperatores Græci ſibi mutuo ſucceſſerint indicabimus infrà ſuo loco. In
perioribus quoq; retulimus,quomodo Italia conciderit & lacerata fuit,poſtquam Imp
ratores ſedem ſuam in Grçciam tranſtulerunt,quamq́; multi populi irruerint in Italiam
deuaſtauerint eam,præſertim Gothi,Huni & Longobardi, nullo Imperatore Conſtan
nopolitano iuſtam præbente defenſionem. Vnde & occidentalis eccleſiæ primores mo
cum conſilio Romani pontificis elegerunt Carolum regem Galliæ & aliquarū regionu
Germaniæ, Imperatorem occidentalis eccleſiæ,relictoq; Imperatore Græco,homagiu
præſtiterūt Carolo electo. Geſſerat enim ſeſe hic Carolus tā ſtrenuū cōtra Saracenos
Longobardos graſſantes in Hiſpania & Italia,ut omnium calculo dignus iudicaretur i
periali corona,gaudebatq́; tota eccleſia occidētalis de tanto principe,cui nullus alius ſi
lis & ita potens in occidente inueniebatur. Germani aſſerunt illum in Germania natu
& Galli in Gallia. Vtrumque autem eſt uerum. Siquidem ille deſcendit à Sicambris,
aliquot centenis annis habitauerunt iuxta oſtia Rheni, denominatiq́ue ſunt à Franco
ce uel rege ſuo Franci, & aliquot centenis annis poſt Chriſtum natum relicta terra
partim occupauerunt ripam Mogoni, quæ terra quoque ab eis denominata eſt Franc
nia,& partim ſubiugauerūt Galliam, cuius aliqua pars ab eis etiam appellata eſt Franc
Hæ itaque duæ Franciæ,una orientalis, alia occidentalis,ab uno populo habitatę,mu
an

Carolus magnus quare electus imperator.

Francorum origo.

nis ſub uno perſeuerauerũt dominio, quouſqꝫ ſcilicet poſteritas Caroli magni defecit,
quod hic annotandum duximus : quia Galli contendunt primum occidentalem Cæſa
n fuiſſe Gallum, atqꝫ ſub eo imperium translatum in Galliam. Germani uero longè ali
ſentiũt. Nam Carolus magnus fuit Germanus natus, fuit dominus Germaniæ, nouit
guã Germanicã, reduxitqꝫ Germaniam pro bona parte ad cognitionem Chriſti. Habi
iit in Germania, nẽpe Aquiſgrani & Ingelhemiæ, quę patria mea eſt, ubi & plurimi eũ
tũ aſſerũt, alij uero ſignãt Fruxinũ locũ natiuitatis eius. Celebrauit plurimos in Germa
principũ conuentus, potiſſimũ Ratiſponæ, Wormatiæ, Aquiſgrani, & prope Mogun
n, atqꝫ ob id imperium ſub eo translatum eſt in Germaniam, quod tamen Galli & Itali
iſtanter negant, dicentes, imperium ſub Ottone primo ad Germaniam translatũ, quan
n ſcilicet pontifex Romanus Imperatoribus de imperio permiſit. Nam bonã eius par-
i tẽporis ſucceſſu ſibi uſurpauit, ſicut ſuprà ſub titulo Rauennæ indicaui, ſed quod alijs
:utiendum relinquo, rediens ad Carolum magnũ & ad omnes ſucceſſores eius, quos
ıc ordine recenſebo, deſcribamqꝫ cõpendio eorum inſigniora facta. Sed quia multum
is allaturũ eſt hiſtorijs, quas in ſequẽtibus obiter attingam, ſi prædeceſſores Caroli ma
quoqꝫ hic ordine ponam, paulo altius uidetur repetenda regum Galliæ ſeries & ſuc-
io, incipiẽdo ſcilicet à Clodoueo primo Chriſtiano Frãcorũ rege, quomodo ille & ſui
ceſſores uſqꝫ ad Carolũ magnũ dominiũ ſuũ extenderint ultra Rhenũ in Germaniam,
egerintqꝫ ſub unum imperium utramqꝫ nationem, aut ſaltem bonã Germaniæ partẽ.

Locus natiuitatis Caroli magni.

De Chriſtianis regibus, qui ante Carolum magnum rerum ſunt potiti in Gallia & partim in Germania.

ANno ſalutis 500 plus minusúe, exortum eſt ingens bellum inter Clodoueum Ga
lorũ regem & inter Alemannorũ regem. Nam Clodoueus expeditionem fecit uſ-
que ad Tulbiacũ, quod eſt in epiſcopatu Colonienſi, contra Alemannorũ regem,
cõmiſſaqꝫ atroci pugna, Alemãni prima die Clodouei exercitũ ſtrauerunt, eumqꝫ

in fugam uerterũt, ut ille planè deſperarit ſe poſſe ferre tam po
tẽtis hoſtis molem. Duxerat autẽ Clodoueus iſte Childerici fi
lius anno 484 Clotildem Gundebaldi Burgundi regis filiã, mu
lierem ſanctã in matrimoniũ. Quã cum ad Chriſti religionem
exhortantẽ audire nollet, tandem cum Alemannis prælio con-
currẽs ab illiſqꝫ deuictus, ut iam ſignauimus, uotũ uouit ſi com-
pos fieret, ſe uxori obtemperaturũ, ſeqꝫ unà cum populo ſuo ſu
ſcepturum ſacrum baptiſma. Altera erga die rurſum inſtaurãs
exercitum ſuum aggreditur regem Alemannorũ & eius exerci
tum, percuſſit hoſtem & in fugam uertit, regem uero eorum oc
cidit & plurimos cepit. Eo die cecidit uniuerſa gloria & liber-
tas Alemannorum. Neqꝫ enim deſtitit perſequi uictor quàm la-
tè patuit nomen Alemannorũ, non ſolum Germaniam primã,
ciſrhenanam ſcilicet, ſed etiã traiecto Rheno ueterem Aleman
niam & trans Danubium Rhetiam primam penetrans, nec uſ-
quam conquieſcens, donec partim ferro partim ſeruitute totam
nannorũ gentem perdomuiſſet. Poſt hanc itaqꝫ cædem feliciter geſtam, Clodoueus
ıbditã fecit totam Alemãniam (non autem totam Germaniã,) ab oſtio ſcilicet Nec-
ıſqꝫ in Sueuiam, Nigram ſyluam, Lacum Podamicum, Algoiam, citeriorẽ & exterio-
Rhetiam uſqꝫ ad Curiæ interiores barbaros, partem aliquam Atheſis, partem quoqꝫ
n Heluetiæ quæ eſt inter Rhenum & Vrſam fluuium, qui ſcilicet ex Vrania per Lucer
deſcendit : item partem Sequaniæ, terram diœceſum Baſilieñ. & Argentineñ. atqꝫ
per deſcenſum Rheni. Sicqꝫ bona pars Heluetiorũ unà cum alijs iam memoratis ter-
anno Chriſti 500 aut circiter dominio Clodouei & hęredum eius ſubiecta fuit uſqꝫ
mpora Childerici tertij, qui procurante Zacharia Romano pontifice à Gallis fuit re-
onore priuatus & in locum eius Pipinus Caroli magni pater electus.

Sequitur

Sequitur Catalogus regum Chriſtianorum Galliæ.

1 Clodoueus (aliâs Ludouicus) primus Galliæ Chriſtianus rex Hic re feliciter cõtra Alemannos geſta, accerſito Remigio pręſule Rhemẽſi unà cum tribus millibus è populo, ſacro fonte ab luitur anno regni ſui 11. Regnauit autem anno 50
2 Childericus filius Clodouei fundator S. Germani prope Lutetiam, anno 514
3 Clotarius Childeberti frater, uir ferox & tyrãnus, regnauit 55
4 Aribertus filius Clotarij, magnus adulter. 56
5 Chilpericus Ariberti frater, occidit uxorẽ ſuã & duxit aliã 57
6 Clotarius 2. filius Chilperici deuicit Saxones, regnauitq́; an. 58
7 Dagobertus filius Clotarij fundator multarum eccleſiarum. Temporibus ſuis cõſtructa ſunt monaſteria S. Galli & Wiſſenburgi. 6
8 Clodoueus 2. Dagoberti filius, pius ergo pauperes 6
9 Clotarius 3. filius Clodouei adminiſtrauit regnũ per Ebroinũ magiſtrum Curiæ ſuæ regnauit anno 66
10 Theodoricus frater Clotarij gubernauit regnum per magiſtrum curiæ ſuæ, 66
11 Childericus 2 frater Theodorici uir tyrãnicus 97
12 Clodoueus 3 filius Theodorici 6
13 Childebertus 2 Clodouei frater. Cuius curiæ magiſter Pipinus genuit ex Alpiade filium nothum, nomine Carolum Martellum 6
14 Dagobertus 2 & Childeberti filius. Huius curiæ magiſter fuit Carolus Martellus filius naturalis Pipini. Hic in una pugna ſtrauit trecenta millia atq; octogintaquinque millia Saracenorum. Domuit quoq; Sueuos, Saxones & Bauaros. 7
15 Clotarius 4 Dagoberti frater, regnauit anno 7
16 Theodoricus 2 filius Dagoberti, Hic confirmauit fundationem abbatiæ Murbacenſis, regnauitq́; anno 7
17 Childericus 3 filius Theodorici, ultimus de linea Clodouei. Hic per papam Zachariam fuit regno ſpoliatus & in monaſterium truſus, atq; in locum eius ſubſtitutus Pipinus Caroli Martelli filius, translatumq́; eſt tunc regnum in aliam lineam & familiam.
18 Pipinus rex Galliarum procuratione Zachariæ papæ electus anno 7 Hic rurſum ſubegit Saxones, profectusq́; eſt bis in Italiam, uicit Aſtulphũ Longobardorum regem, qui pugnauerat contra papam & Romanam eccleſiam.

Catalogus & ſucceſſio omnium Cæſarum,

qui à Carolo magno uſq; ad Carolum quintum imperio præfuerunt.

Carolus magnus.

1 Carolus magnus filius Pipini regis Francorũ, natus iuxta omnium ferè hiſtoricorum ſententiã in uilla Ingelheim, quæ duobus miliaribus diſtat à Moguntiaco, ubi etiã inſigne cõſtruxit palatiũ, cuius ueſtigia adhuc hodie cernuntur, tametſi quædã meo æuo hinc translata ſunt uetuſtatis monumẽta, præſertim aliquot lapideæ fuſæ columnæ, quæ hodie Heidelbergæ in principis arce uidenẽ. Hic Carolus defuncto patre cõcordi cõſenſu in demortui locũ eſt ſurrogatus, ꝙ paternã auitamq́; æmula uirtutem. Hic Albinum Alcoinum præceptorem habuit, eoq́; procurante Pariſienſe gymnaſiũ extruxit, quemadmodũ & Papiẽſe gymnaſium uiris doctis inſtituit, poſteaquam Longobardos perdomuit. Templa exornauit, Baſilicã Aquiſgrani ubi ſepultus eſt extruxit. Monaſteriũ in Weſtphalia fundauit, plurimaq́; cœnobia in toto regno ſuo ultra & citra Rhenũ fundauit aut fundata priuilegijs et beneficijs proſecutꝰ eſt, id ꝙ patet de monaſterijs in Heluetia & Alemãnia ſitis præſertim de monaſterio Cãpidonenſi, Diſertinenſi, iuxta ortum Rheni, Fabario, Sancti Galli, Augiæ maioris, Murbacenſi & multis aliis quorum

Præceptor Caroli magni.

orum fundationes & diplomata adhuc extant, & quædam mihi uiſenda exhibita ſunt.
ic Carolus nullam inſignem ſacram ædem per Germaniam & utrãq; Franciam indona-

tam reliquit, quod & literæ & reliquiæ & tem-
plorũ ornamenta etiamnum atteſtantur. Gra-
uiſſima & maxima bella geſſit, primũ Aqui- *Bella Caroli magni.*
tanicum, alterum Longobardicũ, tertium Sa-
xonicũ. Geſſit in Hiſpanijs bellum, in Baioa-
ria atq; in Pannonia cõtra Hunos, quæ in ſuis
quibuſq; locis explicantur. Cæterum quum
Leo pontifex tertius ab æmulis male tractare-
tur, Carolus eius iniuriam uindicaturus uenit
Romam, ingreſſusq; in die natalis ſaluatoris
templum ut oraret, pontifex Leo corõnam ca-
piti ſuo impoſuit et Imperatorem Romanum *Carolus Im-*
pronunciauit. Cui ab uniuerſo populo Rom. *perator.*
acclamatũ eſt, Carolo pijſſimo, perpetuo Au-
guſto, à deo coronato, magno & pacifico Im-
peratori, uita & uictoria. Vnctus eſt deinde
& abolito patritij nomine quo prius utebat,
ellatus eſt Imperator anno regni ſui 33 noſtræ uero ſalutis anno 801. imperante tunc
tantinopoli Irene poſt excæcatũ filium Conſtantinũ. Irene itaq; audiẽs quæ Romæ fa-
uerãt, miſit legatos ad Carolum de pace firmanda: & Carolus uiciſſim oratores impe-
ici miſit pro pace ſolidius firmãda, ipſius connubiũ petẽs, in quod illa conſenſiſſet niſi
upra diximus) impedita fuiſſet. Interim cum ſenectus accederet, diuiſit regnũ inter
s. Nam Ludouicũ Aquitaniæ regem, Bernardũ uero nepotem ex filio Pipino, Italiæ
m dixit, ac ſequẽti anno cum Aquiſgrani hybernaret pleuritide correptus, diem clau
tremum, anno domini 814. imperij 14. regni 46. ætatis 71.

2 Ludouicus filius Caroli magni & Hildegar-
dis, pius cognomento dictus, mi-
tiſſimi ingenij & morum manſuetudine cunctis amabilis, poſt
mortem patris à regni proceribus Imperator ſalutatus eſt. Hic
cum in longiorẽ ætatem uita eius extenderetur, inſidias paſſus
eſt etiam à filijs, præſertim q; Iuditham alteram uxorem mulie-
rem procacem duxiſſet. Vnde Lothariũ in Italiam, Pipinum
in Aquitaniam, Ludouicum uero in Bauariam ablegauit. Sed
inquieti filij, patrem cuſtodiæ arctiſſimæ mãcipant, in monaſte-
rio diui Medardi Sueſſione, imperiumq; inter ſe partiunt. Mo- *Imperator in-*
narchiã uero Lothario natu maiori fratres permittunt. Id cum *carceratur.*
primores Franciæ ægre ferrent, inuitis filijs Imperator cuſto-
dia educitur, regnisq; ſuis reſtituitur & Iudithã uxorem ex Ita-
lia exilio redeuntem recepit, atque filio eius Carolo tradit re-
gnũ Aquitaniæ, Pipinus enim iam obierat: Lothario uero iam
urus imperiũ cõmiſit. Reddidit autem deo ſpiritũ anno Chriſti 840 cum imperaſſet
26 ſepultus Metis in monumẽto Hildegardis matris. Porrò Carolus Aquitaniæ rex
qui poſtea Caluus cognominatus eſt.

Lotharius filius Ludouici Pij poſt mortẽ patris infœlicibus auibus imperiũ aggreſ-
t. Cum enim ferox eſſet in fratres, illi aduerſus eius cupiditatẽ bellum geſſerunt. Alij
n ſcribũt Lotharium & Ludouicũ aduerſus Carolũ, qui poſtea Caluus dictus eſt, ma
cõparaſſe exercitũ, & in die reſurrectionis pugnã atrocem inijſſe, in qua Carolus ſu
r euaſit, perijtq; in ea ferè tota nobilitas Frãcica, tam pertinaci inter ſe certamine pu
nt fratres. Tandem cõcordiæ inuenta eſt formula, nempe ut Carolus rex Franciæ di- *Grauis fratrũ*
ır, Ludouicus Germaniæ rex eſſet, omnemq; Germaniã uſq; ad Rheni fluenta poſ- *diſcordia.*
t cum nonnullis adiacentibus ciuitatibus & pagis trans Rhenum ob uini copiam
dum acceptis. Lotharius uero maior natu Galliam Belgicam, regnum Prouin-
eam portionem terræ, quæ ab eo Lotharingia eſt dicta, acciperet, cum iam Italiam
poſſideret.

poſſideret. Pipinus uero nepos eorum ex Pipino fratre truſus eſt in monaſteriũ.Sed &
Imperator fit monachus. Lotharius Imperator diſtributa filijs hæred itate monaſticam ſuſcepit uitam. Reliquit a
tem filios Ludouicũ,Lotharium & Carolum.Cum enim Lotharius decem imperaſſet an
nis,conuocatis regni primoribus,ſic inter filios regna partitus eſt,ut Ludouicum conſo
tem imperij fecerit atq; Italiã tradiderit,Lothario autem Auſtraſiam & Lotharingiã,C
rolo autem minori natu Prouinciæ regnum, quod olim Narboneſis appellabatur Galli
Mortuus eſt autẽ anno ſalutis 855.cum regnaſſet annis 16.Lotharius quoq; filius eius p
lo pòſt mortuus eſt in Italia unà cũ magna parte exercitus eius qui omnes peſte perierũ

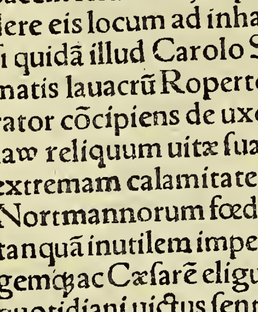
4 **Ludouicus** iunior qui & ſecundus filius fuit Lotharij,cui pater regnu Italiæ & imperium uiuus aſſignauit, fuit uir humanus, p & iuſtus,regnauitq; annis 19. mortuus anno 874.

5 **Carolus** Caluus Ludouici Pij ex Juditha altera uxore filius ac Ludouici cũdi Imperatoris patruus, cũ iam occidentalis Franciæ regnũ a nis ſex & triginta regnaſſet, audita morte Ludouici Imperatoris feſtinauit Romã pro c
Boſo rex Prouinciæ. rona imperiali ſuſcipienda,anno ſcilicet ſalutis 876. Ipſe Boſonẽ uxoris fratrem proc
mauit regem Prouinciæ.Cumq; in Italiam proficiſceretur ut Saracenos è Cãpania exp
leret, Mantuæ correptus febre moritur,accepto ueneno à Sedechia Iudæo medico,qu
miliarius diligebat,anno ſalutis 878. Regnauit annis 36. imperauit biennio.

6 **Ludouicus** tertius Caroli Calui filius, Balbus cognominatus, uir ſi plex ac mitis,iuſticiæ,pacis ac religionis amator,unctu coronatus eſt anno 878.Mortuus uero anno 880.cum uixdum biennium imperaſſet.

7 **Carolus** iunior cognomento Craſſus princ Chriſtianiſs.omnia Francorum re quæ maiores ſui non ſine magna ſanguinis effuſione obtin rant, breui ſine conflictu aſſequutus eſt. Sub eo grauia da illata ſunt Galliæ à Normannis,qui deuaſtarunt Atrebatos meracenſes,Morinos,Menapios,Brabãtinos,Leodiẽſes, gros,Treuiros,&c. Quibus cũ Carolus Imperator reſiſter poſſet,tandem ex hoſtibus amicos & affines fecit,data ſci Gotfrido regi in matrimoniũ Giſla filia Lotharij patrueli & Friſia in dotẽ, addito baptiſmatis lauacro. Sed cũ nec ſi
pacem ſeruarent,Imperator tandem coactus fuit nouam inire cum eis rationem, atq
Normandi. dere eis locum ad inhabitandum,qui poſtea à nouis incolis Normannia eſt dictus,ta
ſi quidã illud Carolo Simplici regi Franciæ attribuãt, qui Rolloni, poſt acceptum ba
matis lauacrũ Roperto dicto,Neuſtriã conceſſit. Paulo pòſt ſuſpitionem adulterij I
rator cõcipiens de uxore ſua muliere integerrima,illa ab eo ſequeſtrata,in cœnobio
law reliquum uitæ ſuæ peragit. Quæ res ut multis cõmiſerationem, ita Auguſto pe
extremam calamitatem. Cuius ignauiam pertęſi eius ſubditi, quod & Franciam ui b
Imperator deponitur. Nortmannorum fœdatam relinqueret, & coniugem ſanctam probri inique inſimul
tanquã inutilem imperio,deponunt,adhibito ei curatore Arnulpho,quem ei ſufficiu
gemq; ac Cæſarẽ eligunt Carolo abdicato. Qui in ſumma egeſtate adeò uixit,ut ſ
quotidiani uictus ſentiret penuriam,ab omnibus ſuis derelictus,priuatam uitam mi
xit,adiutus ab Arnulfo certis ex Alemãnia redditibus pro uictu quotannis,quem ſu
rogauerat ne fame periret.Mortuus itaq; pauper ſine honore in Augia maiori prop
Sepulchrũ Caroli Craßi. ſtantiã,humili ac abiecto monumento ſepultus anno 888. imperij decimo. A ſuis
gulatus etiam ſcribitur.Res digna ſpectaculo & magnis principibus animaduertẽd
manæ ſortis inſigne exemplar.

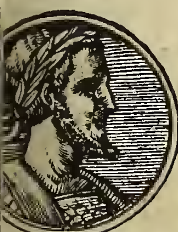
8 **Arnulphus** filius naturalis Carolomanni reg uariæ fit Imperat. Cũ enim opti uiderẽt Carolum Craſſum uiribus animi & corporis deficere, Arnulphum ſtrenuum ducem orientalis Franciæ,quę regnum tonicum tum dicebatur,Bauariam,Sueuiam,Saxoniam,Tu Friſiam,Lotharingiam complectens,abiecto Carolo,Imperat
Moraui uaſtãtur. deligunt.Contra eum rebellant Marahẽſes,ſed Imperator, re eorum ingreſſus omnia ſolo æquauit,atque in finibus Bauari
u

rum temeritatem repreſſit. Deinde grauiſſima bella geſſit cũ Nortmannis in ripa Mo-
Nouiſſime uero quum Italiam tumultuantem pacare contenderet, pharmaco quodam
mentatus ac graui morbo correptus, delatus Ratiſponam tandem mortuus eſt anno ſa
is 899, duodecimo regni ſui anno. Habuit autem duas uxores, unam Agnetẽ regis Græ
um filiam, ex qua ſuſtulit Arnulphum malum ducem Bauariæ & Vuernherum comitẽ
Schyern: alteram Luitgardam, quæ genuit ei Ludouicum Romanorum regem ac Baua
ducem ſucceſſorem ſuum.

9 **Ludouicus** quartus filius Arnulfi Imperato-
ris, in oppido Forcheim poſt pa
trem electus iuuenis admodum contra Lampertum, Berengariũ
& Ludouicum Boſonis filiũ, qui pro imperio concertabant. Hu
ius temporibus erumpunt Hungari in Germaniam & multas fa
ciunt cædes potiſſimum apud Auguſtam Vindelicorum, quibus
Ludouicus ſatis reſiſtere nequiuit, præſertim cum nobiles Ger-
maniæ magnis laborarent diſcordijs, maxime autem Conradus
filius ſenioris Conradi comitis Franconiæ principis Haſſiæ &
Vuederoiæ, et Albertus filius ſororis Henrici regis nepos ducis
Saxoniæ, magna inter ſe flagrabant diſcordia. Cum enim Alber
Conradum occidiſſet ultus fratrem ſuum, qui erat à Conrado prius occiſus, nemo re-
n potuit ſimultates inter tantos uiros ſedare. Et cum Albertus ille regi Ludouico quo-
eſſet rebellis, nec poſſet ad obedientiam ſeptem annis reduci, indignatus Ludouicus,
ra Hattonis archiepiſcopi Moguntinenſis hominis uafri & ſolertis, qui eum ex caſtro
enberg fraude eduxit, promittens eum reducere, regi præſentat, à quo eſt iudicio no
im condemnatus & decollatus, quod epiſcopo magnam dein infamiam attulit. Mor-
; eſt autem hic Ludouicus anno ſalutis 911. regni uero 12. Habuit uxorem Mathildam
n alij Luitgardam uocant, filiam Lutolfi ducis & ſororem ducis Ottonis. In hoc uero
cit genealogia Caroli magni, licet in Carolo ſimplici adhuc longius extenderet. Cen
annis & ſupra Caroli magni proſapia adminiſtrauit imperium.

Hanc Hiſtoriã habes quoque infra in Franconia.

10 **Conradus** Frãconiæ dux poſt Caroli magni ſubla
tã ſtirpẽ deſignatur Auguſtus. Vniuer
ſus quidẽ Francorum & Saxonũ populus, Germanorumq; procerũ
concurſus ad Othonem Saxoniæ ducem fiebat: ſed cum is ſenecta in
ualidus eſſet, excuſatione ætatis uſus, Conradum Franconiæ ducem,
opibus & robore animi atq; corporis præſtãtem indicauit, qui ad ſu
ſtinendam hanc molem aptiſſimus eſſet. Sicq; autore Ottone Conra
dus Auguſtus deſignatur & rex inungitur. Fuit autem is Conradus
; Conradi comitis Franconiæ, Haſſiæ, Vuederouiæ & Friſlariæ, uir ſtrenuus & re belli
xercitatus, animo corporeq; ualidus, cuius frater Eberhardus comes fuit in Frãconia,
olfus autem malus dux in Bauaria, & Burchardus dux in Sueuia, Hẽricus dux Saxo-
& Thuringorum. Porro Conradus aduerſa ualetudine laborans, cum ſupremũ diẽ
e cerneret, conuocatis Germanis proceribus, autor fuit ut Henricus Ottonis Saxo-
ium ducis filius Auguſtus crearetur. Simul etiam regalia ornamenta, coronam,
ſceptrum aureum in mediũ ferri iuſſit, atq; Henrico duci Saxoniæ tra
didit. Mortuus eſt deinde cum annos regnaſſet
ſeptem anno Chriſti 919.

Genealogia Imperatorum à Carolo Ma

- Pipinus — Bertha filia Cæſaris Cõſtantinopolitani uxor eius.
  - Carolomannus
  - Bertha — Rolandus
  - Carolus magnus
    - Galiena Hiſpana prima Caroli uxor
    - Hermingardis ſecunda uxor Caroli magni, filia Deſiderij regis Longobard.
    - Hildegardis filia ducis Sueuiæ tertia uxor Caroli magni.
      - Carolus Galliæ rex
      - Pipinus rex Italiæ & dux Bauariæ — Bernhardus Italiæ rex
      - Ludouicus pius primum rex Aquitaniæ. Vxor eius prima Hermingardis duciſſa Saxoniæ.
        - Lotharius Imperator. Hermingardis uxor
          - Ludouicus ſecundus, Imperator — Hermingardis cuius maritus Boſo rex Arelatenſis & Burgundiæ
          - Lotharius Auſtraſiæ rex, hinc Lotharingia
          - Carolus prouinciæ rex
        - Pipinus rex Aquitaniæ
          - Pipinus monachus
          - Pipinus dux Aquitaniæ
        - Ludouicus dux Bauariæ & rex Germaniæ.
          - Ludouicus iunior rex Germaniæ, Franconiæ, Thuringiæ — Carolus
          - Carolomannus rex Bauariæ, dux Carinthiæ, Pannoniæ, Sclauorum — Arnolfus Imperator filius Carolomani naturalis, uxor prima Agnes filia Græci imperatoris. Lutgarda uxor altera
          - Carolus Craſſus Imperator. Richardis filia regis Scotiæ, uxor
          - Hildegardis
        - Carolus Caluus rex Franciæ, uxor eius Richildis, cuius frater Boſo rex fuit Prouinciæ
          - Carolomannus
          - Carolus rex Aquitaniæ
          - Ludouicus tertius Balbus, Imperator.
            - Ludouicus, Carolomannus — Sine prole
            - Carolus ſimplex rex Franciæ. Hic dedit filiam ſuã Rolloni Normandorum duci & in dotẽ Neuſtriam, eſtq; tunc Rollo ſacris initiatus & uocatus Robertus.
          - Iuditha primum Angliæ regina, deinde comitiſſa Flandriæ
      - Rotrudis
      - Bertha
      - Giſela
    - Faſtrada ex Frãconia Germaniæ, quarta uxor Caroli magni
      - Theodora
      - Hiltrudis
    - Luitgarda quinta uxor Caroli magni, de nobili genere Sueuorum.
    - Cõcubinę Caroli magni: Gerſuinda, Regina, Adelinda, Himeltrudis.
      - Adeltrudis
      - Drogo epiſcopus Metenſis.
      - Hugo
      - Theodoricus
      - Pipinus gibboſus.

Hermingardis Ludouici ſecundi filia, quum Imperatori Græco fuiſſet deſponſat rurſum repudiata, tumeret autem patre, auo, proauo, attauo Auguſtis, maritum Papie um ducem maiori cupiditate impleuit, negans iucundam ſibi fore uitam, niſi uirum amplecteretur: unde eò Carolum Imperatorem, nempe Caluum impulit, ut qui iam du creaſſet, crearet & reges, quibus iura diceret. Boſonem itaq; maritum eius regem Pro ciæ proclamat, arbitratus ita facilius Prouinciam ad Francorum imperium rediturã. M

gno uſque ad Henricum quintum.

rolo *Lotharij Imperatoris filio mortuo, duo res eius diuiſerunt inter ſe regnũ Prouinciæ, tq; Ludouico prouincia quæ Italiæ continens Burgundia aũt ultra Iuram obuenit Lothario.*

In Arnolfi imperatoris ſucceßione, quædã ſunt incerta. Habes quoq; infra in Sueuiæ deſcriptione genealogiam eius, nõnihil ab iſta diſcrepantem. Certum tamen eſt Arnolfi filiam Lutgardim ex Ottone duce Saxoniæ genuiſſe Henricũ primũ, aucupem dictũ, patrem Ottonis magni.

Ludouicus rex Italiæ oculis priuatus à Berengario.

Senebaldus *illegitimus.*

Arnolfus malus dux Bauariæ. *Qui tamen à quibuſdam nullos filios ſed filiam tantum habuiſſe dicitur.*

- Arnolfus iunior. *Huius filij ambitione ducatus regi rebelles fuerunt, ideo Otto magnus dedit ducatũ Bertoldo fratri Arnoldi.*
- Iuditha uxor Henrici *fratris Ottonis magni.*
- Bertoldus dux Bauariæ *uxor eius filia Giſelberti ducis Lotharingiæ, neptis Ottonis magni.*

Ab iſtis poſteris à Carolo magno deſcendentibus, fuit imperij adminiſtratio ablata apud Germanos.

Vuernherus comes in Schiern *unde ſucceßio Palatinorum, ſicut ſuo loco dicetur.*

4

Ludouicus legitimus rex Rom. dux Bauariæ. *Defecit in eo ſtirps Carolina ab adminiſtratione imperij Rom. Vxor eius Mathilda uel Luitgarda ſoror Hẽrici aucupis.*

Conradus *conſanguineus nõ filius Ludouici regis. Albertus krantz ſcribit eũ fratrem fuiſſe Ludouici regis, quũ Ludouicus nullã habuerit prolem. Hic Conradus fuit interfectus uiuente patre ab Alberto comite Bambergẽſi, de quo in Franconiæ deſcriptione.*

Cõradus primus Frãcus, *Imperator poſt Ludouicum tertiũ anno 913 qui non uidetur habere locum in hac genealogia.*

Cõtinuatio inferioris genealogiæ deducitur infra apud duces Saxoniæ, ab Ottone magno uſq; ad Conradinum ultimũ Sueuiæ ducem, cuius tritaui mater fuit Agnes filia Henrici quarti.

Ludouicus rex Franciæ. *Vxor eius Gerbirga ſoror Ottonis magni, quæ antea habuerat ducem Lotharingiæ.*

- Carolus. *Hic ab Ottone ſecundo factus eſt dux Lotharingiæ & beneficiarius Cæſarum, ſed poſtea à Capeto incarceratus.*
- Lotharius rex Franciæ.
  - Giſela uxor *Imperatoris Conradi ſecundi.* — Hẽricus *tertius imperator, qui ratione matris fuit de ſanguine Caroli magni*
  - Ludouicus rex *ultimus qui ex familia Caroli magni regium nomen geßit.*
  - Mechtildis *uxor Richardi regis Burgundiæ.*

Hẽricus *quartus imperator Henrici 3. filius Bertha uxor.*

- Henricus *quintus Imp.*
- Cõradus *præfectus Italiæ*
- Agnes *uxor Friderici de Staufen*
  - Fridericus *dux Sueuiæ*
  - Conradus *Imperator.*
- Sophia *regina Vngariæ.*

poſt Carolum magnum regnum Germaniæ à regno Galliæ fuit ſeparatum, etiamſi a familia utrunq; manſerit uſq; ad Ludouicũ Arnolfi Imperatoris filium. Tunc trãſn eſt imperium Germaniæ à linea Carolina ad Conradum ducem Franconiæ, Regnũ Galliæ manſit adhuc aliquot annis in ſtirpe Carolina, quum in linea Caroli ſimpliqui in Gallia eſſent ſuperſtites.

11 **Henricus** auceps ſuccedit Cõrado. Nam Eberha
dus frater regis defuncti acceptis aureis

armillis cum chlamyde, lancea & ueterum regum gladio ac diadema
te ad Henricum Saxoniæ ducem feſtinat, quem in uenatione & au
cupio forte reperit, unde & cognomentum ſibi datum eſt, eumq; re
Quare auceps dictus. gem ſalutat. Fuit autem filius Ottonis ducis Saxoniæ & noluit acci
pere coronam imperialem. Nihilominus tamẽ cum regnum Germa
niæ ſuſcepiſſet, ſumma prudẽtia & fortiter illud adminiſtrauit. Geſ
ſit bella plurima contra Vngaros, Sclauos, Dalmatas, Bohemos, Obotritos, &c. Tanden
tactus paralyſi, deſignauit regem Ottonem filium ſuum maiorem, mortuusq; eſt anno æ
tatis ſuæ 60. imperij 17. & anno ſalutis 937. Sub hoc Cæſare inuenti ſunt ludi illi equeſtre
Torneamenti inuentio. & militares, quos Torneamentum uulgo uocant, in quibus adulteria, blaſphemiæ, latro
nia & alia ſcelera nobilium publice & magna eorum confuſione ſunt correcta. De quo i
fra nonnihil dicetur ubi ad Saxoniæ regionem uentum fuerit.

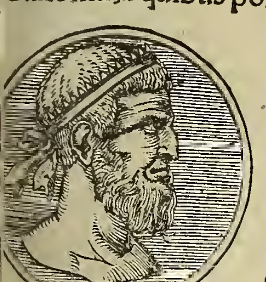
12 **Otto** Magnus filius Henrici regis, primorũ Ge
maniæ conſenſu regni ſucceſſor eſt electu

& à Moguntino epiſcopo Hildeberto inunctus. Hunc tres ęm
li conabantur deturbare regno, nẽpe Henricus frater eius, Giſ
bertus dux Lotharingię ſororius eius & Eberhardus comes F
coniæ, inuocaruntq; ob id Ludouici regis Frãciæ filij Caroli ſi
plicis auxilium. Ludouicus ergo rex ingreſſus Alſatiã ſperab
recuperare Lotharingiam, quam pater perdiderat. At Otto pe
lit eum Alſatia & Briſacum munitiſſimum obſidet caſtellum
expugnat atq; Lotharingiam in ſuam deditionem uſurpat. Eb
hardus comes prope Andernacum ab Ottonis auxiliarijs occ
ditur, & Giſilbertus cum equo in Rhenum præcipitatus ſubmergitur. Ludouicus dein
rex Franciæ Gerbirgam uiduam ab Ottone uxorẽ petit, dataq; eſt ei. Henricus uero f
ter Ottonis quum nullum undiq; reperiret ſubſidium, deſperatus nudis pedibus & cap
Ingelheim oppidum imperiale. detecto procidit ante pedes Ottonis petitq; ueniam. Otto fratrem iuſſit in Ingelheim o
pido cuſtodiri quoad ira eius reſideret. Tandem mortuo Bertholdo Bauarorum duce,
catum ei conceſſit Bauariæ, quod Arnulfi ducis Bauarorum haberet filiam uxorem, Iu
tham nomine. Cum uero Lotharingiæ pręſes Otto comes cum nepote ſuo Hẽrico Gi
berti filiolo occubuiſſent, rex Otto conceſſit Conrado Sueuorum duci Lotharingiam
liq; unicam filiam Luitgardam coniugem dedit. Filium uero Luitolfum ducem fecit A
maniæ data ei uxore filia Hermanni ducis Sueuorum, quę marito ampliſſimam attulit
tionem. Cũq; Otto alteram uxorem duceret Adelheidam filiam Rudolfi regis Burgu
diæ, quam habuerat Lotharius rex Italiæ, ęgreferentes illud Conradus gener & Luitol
filius, patri moliuntur inſidias, ſed tandem patri iterũ reconciliati, feſtinant occurrere V
garis, qui immenſa hominum multitudine ſe fuderunt in Bauariam dicentes: Aut cœl
cadens nos obruet aut terra dehiſcens nos abſorbebit, alioqui nemo hoſtiũ nos multit
ne ſuperabit. Qua confiſi, in campo quem Lycus fluuius circa Auguſtã Vindelicã pr
labitur, conſerere manus auidiſſime expectabant. Rex cum Saxonibus, Franconibus,
hemis, Sueuis & Baioarijs illis occurrens, uertit eos in fugam, fugatos partim in Lyco
Vngarorum magna cædes. merſit. Tres quoq; reguli capti, ſuſpenſi ſunt in crucem: cæteri propè omnes deleti. C
dit etiam in eo prælio Conradus dux Francorum, & delatus Vuormaciam ibi eſt ſepul
Poſt iſtud bellum uenit in Italiam, expugnataq; urbe Romana pontificum tyrannidem
libidinem compeſcuit, ſuſceptaq; imperiali corona & pacata Italia reuerſus eſt in Ger
niã. Cũ aũt Rom. imperiũ longe lateq; auxiſſet, ſenecta inualidus, tandẽ eſt morbo ſu
neo correptus atq; mortu⁹ anno ſalutis 973. regni 37. imperij 13. ſepultus in Magdebu

13 **Otto** ſecundus Ottonis magni & Adelheidis reginæ Burgundiæ
us, uiuente patre Aquiſgrani rex eſt declaratus & Rome in
ctus atq; à patre in imperium aſcitus. Solus Henricus Bauariæ dux patruelis eius He
cognominatus huic ſe rebellem oppoſuit; quem tamen Imperator mox perdomuit.
inde cum in Lotharingia motus eſſent excitati, Otto ingẽti coacto exercitu illos ſeda

ꝗ Carolo Lotharij regis Francorum fratri Lotharingiæ ducatũ tradidit,beneficiariũꝗ
æſarum iureiurando effecit.Quæ res adeo Lotharium regem Franciæ offendit, ut con-
regato magno exercitu obruerit Cæſarem Aquiſgrani.Otto uero euadens, conatus eſt
inceluere ignominiam,perueniťꝗ uſꝗ ad Luteciam,& concrematis ſuburbijs popula-
s eſt agros,ſed eruptione ciuium repulſus eſt.Tandem interuenientibus bonis uiris ul-
o citroꝗ commeantibus, ad colloquium congreſsi ſunt imperator & rex Franciæ,ar-
aꝗ poſita.Carolus in Lotharingiæ poſſeſsione permanſit,ſed anguſtioribus finibus eſt
ſcripta.Nam haud mediocris pars hinc Agrippinenſium,illinc Leodienſium eccleſiæ at
ibuta eſt.Dehinc noui ducatus comitatusꝗ inſtituti, ueluti membra è corpore diuulſi,
Antwerpia Marchionatus ſacri imperij à Germanis appellari cœpit. Deinde medita-
s eſt bellum contra Græcos,qui Calabriã & Apuliã tenebant. Has enim prouincias iure
initatis ob uxoris ſuæ Theophaniæ Græcæ mulieris dotem, ad imperium Romanum
nsferre conatus eſt. Sed infœliciter id tẽtauit.Nã exercitus eius uerſus eſt in fugã.Et ſi
ræci uictoria uti nouiſſent,Roma totaꝗ Italia eis ceſsiſſet. Otto Imperator à ſuis deſer-
s adlittus fugiens in nauicula trepide cũ paucis ſalutẽ quæſiuit. A piratis paulo pòſt de-
rhenſus in Siciliã delatus eſt ignotus, magna numerata pecunia. Sclauus em̃ quidã ne-
ciator qui Cæſarem nouit pro eo pecunias ingentes pollicitus rẽ occuluit.Cumꝗ pe-
niam allatam numeraret piratis,imperator equo celeri conſcenſo qui adductus erat,ue-
iſsime abijt,Romamꝗ redijt.Et collectis reliquijs exercitus dum nimis incaute Græ-
s atꝗ Saracenos perſequitur,ſagitta uenenata uulneratur,Romamꝗ rediens poſt pau
dies diem ſuum obijt decimo imperij anno. Reliquit autem filios Ottonem tertium
ſarem,Hugonem ducem Saxoniæ,Vtilhaidim uxorem Theoderici primi comitis Ho
diæ,Mechtildim uxorem Ezelini comitis Palatini Rheni,Fridericum & Vdalricũ du-
Saxoniæ,à quibus poſtea deſcenderunt comites & principes Subaudiæ.

14 Otto tertius filius Ottonis ſecundi ex Theophania Græca imperatrice natus eligitur Imperator contra Italos, qui ad ſe imperium trahere contendebant. Inde urbem petens à Gregorio quinto cõſanguineo ſuo duce Saxoniæ,Brunonis nomine antea appellato,diadema imperiale accepit.Hunc pontificem quum Romani eiecißent aliumꝗ creaſſent,Otto armata manu ueniens Romam,obſedit urbem,& intromiſſus pſeudopontificem uita priuat,Gregoriumꝗ reſtituit. Creſcentium uero conſulem huius tragœdiæ autorẽ ex fuga retractum uili iumento auerſe imponi iubet & per urbem circum-
i,paulatim membris detruncatis.Poſtremo ante urbem ſuſpenſus, mille uulneribus à
itibus eſt confoſſus.Gregorius ut Cæſari & Germanis gratificaretur & uindictam de
manis acciperet,nouam fecit unà cum Cæſare Ottone de eligendo à Germanis proce
s rege ſanctionem,formulamꝗ ac legẽ creandi Imperatoris, ut hæc electio perpetuo
rmanis maneret.Cumꝗ Otto Roma diſcederet, uxor Creſcentij conſulis, quæ forma
nia cunctas Italiæ mulieres ſuperabat,ſpeꝗ regnandi Imperatorem ad amorem ſui pel
rat,diſceſſum eius iniquo tulit animo.Et quum reditum in Germaniam maturantem
ret,chirothecis miro ingenio affabre factis,uenenum inſuiſſe fertur & Cæſari mune-
oco dediſſe.Quo paulatim intoxicatus ac conſumptus,inter remeandum in Italia pe-
decimonono imperij anno,nullo hærede relicto.Krantius paulo aliter ſcribit, nẽpe in
c modum.Poſteaquam Otto Creſcentiũ ſuperaſſet captumꝗ iuſsiſſet decollari, uxor
callida mulier & ſuæ pulchritudinis conſcia,Imperatorem pellexit in amorem, quæ
rebat uindictam de priore marito:quam cum ui nõ poſſet peragere dolo impleuit,chi
necas ſcilicet dono mittens, &c.Habuit Otto iſte uxorẽ,Mariã de Arrogonia fœminã
udicam & ſterilem,uirorum appetentiſsimã. Quæ ſecum habitu muliebri circumdu-
uuenem,quo cum congrediebatur quotidie, quandoquidem pro cubicularia uteba-
Quod cum innotuiſſet Imperatori,multis aſtantibus principibus iuuenis eſt ſpoliatus
ibus & pro fœmina maſculus repertus,uiuus dehinc combuſtus.Sed & imperatrix cũ
ius uiros peteret quàm peteretur,amatore ſuo extincto,cum ab Imperatore ueniã me-
ſet,in Italia circa Mutinam in comitem quendam elegantis formæ & uirum optimum
it deperire,multisꝗ blandicijs conata eſt eum in ſui amorem pellicere. Cui cum aſſen

Lotharingia contrahitur.

Otto à piratis capitur.

Conſtitutio de electione Imperatoris.

Imperatrix petulantiſsima.

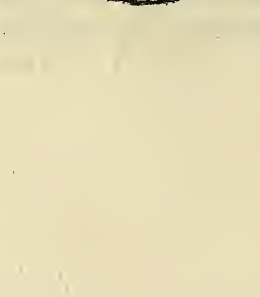
tire nollet,falſis delationibus ab ea eſt apud Cæſarẽ accuſatus & pœna capitis damnatus.
Poſt cuius mortem uxor comitis mariti innocentiam candenti ferro perpurgauit.Qua re
commotus Imperator,uiduam multis bonis ac muneribus,quatuor inſuper caſtris dona-
uit,uxorem uero ſuam exuri fecit.Sic condignam recepit petulantiſsima & impudiciſſi-
ma fœmina ſuæ impuriſſimæ uitæ mercedem.

15 **Henricus** ſanctus dux Bauariæ,Comes Bambergẽſis,dictus Claudus
rex Romanorum eſt deſignatus, fuitq; uir totus pius, qui &
multos epiſcopatus,qui barbarorum incurſione fuerũt euaſtati,auxit & locupletauit,re
ditibusq́; ſuis denuo ditauit.Babenbergę quoq; epiſcopatũ erexit & diuitijs dotauit. Ha
buit fratrem epiſcopum Auguſtenſem et ſororem Giſelam,quę nupſit regi Vngarorũ,qu
& Chriſtianus effectus,Stephanus in baptiſmo eſt appellatus.Cumq; morti ſe propinqu
animaduerteret,conuocatis parentibus,conſanguineis ac cognatis coniugis ſuæ,hanc in
quit illibatam uirginem à uobis in uxorem mihi accepi,eandem intactam et caſtam uob
reddo commendoq́;,ut eam fideli tuitione conſeruetis.Fuit autem hæc Chunegundis S
gefridi,Palatini Rheni filia.Porro Imperator obijt anno imperij undecimo,regni 24.æta
tis autem 52.

16 **Conradus** ſucceſsit in imperio Henrico,fuitq; f
lius Hermanni ducis Francorũ , cuiu
Hermanni abauus fuit Cõradus dux Francorum & Lotharingiæ,g
ner Ottonis magni.Dictus autem fuit hic Conradus Saliquus qu
deſcenderit à Sycambris,à quibus leges cœptæ ſunt dici Saliquæ et
ſi Franci Saliqui,qui ijs legibus utebantur.Erat proinde inter cæter
Lex Salica. lex Salica,ut ſoli uirilis ſexus reges à maribus regibus orti, regnũ a
miniſtrarent , nec ad eam dignitatem fœminæ admitterent in reg
Francorum.Mater huius Conradi Adelheidis , mortuo marito Hermanno Cõradi pat
nupſit Hermanno comiti de Hohenlohe,ex quo duos peperit filios,Sigefridum & Ebe
Oringen in Ottonica ſylua hardum,ſepulta tandem in Oringen monaſterio à ſe conſtructo.Hodie uero eſt colleg
ſacerdotum.Cæterum Conradus Imperator cohercuit potenter urbes Italiæ rebelles,ta
demq́; circa Traiectum inferius ægrotare cœpit,ſubitaq́; morte illico ſublatus, decimo
timo regni,imperij uero 14 anno,inteſtinis illic ſepultis,corpore autem Spiram delato
in templo à ſe conſtructo honorifice ſepulto.Habuit uxorem Giſelam filiam Lotharij
gis Franciæ,quæ antea habuerat Brunonem iuniorem marchionem Saxoniæ et Erneſtu
ducem Sueuiæ,ſepulta Spiræ anno 4 poſt mariti obitum anno Chriſti 1043.

17 **Henricus** tertius Conradi Imperatoris ex Giſela filius deſignatur
electoribus Romanorum rex,princeps humanus, natur
cetus,hilaris & largus.Hic Vngariam uarijs motibus agitatam ſedauit ac quietam red
Nuptiæ imperiales in Ingelheim. dit.Similiter fecit in Italia,quæ tres habuit Romanos pontifices.Mortuus eſt anno Ch
ſti 1056.ætatis ſuæ 39 imperij decimo.Habuit uxorem agnetem filiam ducis Aquitaniæ
qua nuptias celebrauit in Ingelheim.Cumq; immenſa hiſtrionum & mimorum afflu
ſet multitudo,omnes abegit & in eorum locũ pauperes & egenos accerſiuit.Habuit t
filias Iuditham reginam Vngariæ,Mathildim quæ nupſit Rudolfo comiti & duci Sue
rum,Itham quæ data eſt uxor Lupoldo marchioni Auſtriæ.Habuit quoq; duos filios,H
ricum qui ei ſucceſſit & Conradum Bauariæ ducem.

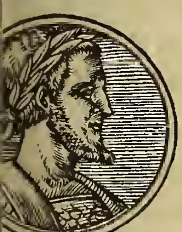

18 **Henricus** quartus filius Henrici tertij , uiu
te patre in regem eſt creatus & p
obitum patris ſub tutela matris educatus.Eodem tempore O
dux Sueuorum mortuus eſt ſine prole,& ducatus ab imperat
Rudolfo comiti de Reinfelden eſt collatus,qui habuit uxorẽ
Heinrici quarti luxus. thildem ſororẽ Henrici regis.Paulo poſt imperatrice amot
imperio,Henricus filius cœpit Saxoniã incolere, uenationi
ram dare & luxui , atq; licentius omnia agere ex ſinu matris
ſtractus.Quapropter multis inuiſus fuit, multorumq́; animo
ſe excitauit.Intulit Saxoniæ grauiſsima bella ob rebellionem
rum.Pontifex quoq; Romanus irritatus contra eum,abſolui
m

ıes regnicolas à iuramento regi præſtito & ab obedientia eius, quod magnum peperit
mperio diſſidium. Nam quidam Rodulphum ducem Sueuorum elegerunt Romanum
;em, qui antea fuerat comes in Rheinfelden, cui & Romanus pontifex miſit coronam
n tali inſcriptione: Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho. Paulo poſt duo re-
: committunt prælium, caduntq́; utrinq; multi. Magdeburgenſis epiſcopus in fuga oc-
itur, Wormacienſis capitur unà cum multis alijs. Et ſequenti anno rurſum committitur
ges, in qua Saxones ſunt fuſi. Deinde mox aliud ſubſecutum eſt prælium, in quo Ro-
phus cecidit abſciſſa dextera breuiq́; poſtea mortuus eſt. Ferturq́; in extremis poſitus
ciſſam dextram intuitus ad epiſcopos qui fortè aderant grauiter ſuſpirando dixiſſe: ec
ıæc eſt manus quæ domino meo Heinrico fidem ſacramento firmauit, ecce ego iam e-
regnum & uitam derelinquo præſentem. Videte qui me ſolium eius conſcendere feci-
. Vtinam recta uia me ueſtra monita ſequentem duxiſſetis. Ablatus eſt tunc ducatus
uiæ Bertholdo Zaringenſi, qui gener fuit Rodulphi & datus eſt Friderico de Stau-
, qui factus eſt & dux Sueuorum & gener Cæſaris. Deinde Cæſar ingreſſus Italiam fu-
ıit papam & alium cum ciuibus Romanis conſtituit Clementem nomine, à quo etiam
coronatus. Deinde uarijs iactatus procellis & à filio imperio priuatus, præ mœrore
dij moritur. Sic miſere perijt Henricus Imperator, princeps alioqui facũdus, liberalis,
: ingenio & bellicoſus & qui ſexagies & bis in acie collata pugnauit.

9 **Henricus** quintus filius Henrici quarti & Berthæ Marchioniſſæ Ita-
liæ, uir bellicoſiſſimus & audax, patrem ſuum impie eſt per
tus, Moguntiæ factus & electus rex ab uniuerſis regni principibus, accepto iuramen
ramento, deinde Romæ coronam imperialem accepit anno ſalutis 1111. unà cũ multis
ilegijs, quæ tamen papa paulo poſt reuocauit & Imperatorem excommunicauit, un-
ıultæ diſſenſiones, ſchiſmata, incendia, homicidia, depredationes & tumultus in Ger
ıia ſunt excitati, idq́; per totum æuum eius quouſque tandẽ in Traiecto inferiori mor-
orreptus eſt, quo & perijt, anno regni 20. imperij uero 14. Habuit uxorem Mechtildẽ
ırici Anglorum regis filiam, ex qua tamen nullam ſuſcepit prolem.

Lotharius Germanicè uero Luderus, natus à comite Gebhardo domi
no in Arnſpurg ac Hedunige Burggrauia Norinbergenſi,
tus dux Saxoniæ poſt obitum ducis Saxoniæ ultimi Magni, qui bello captus in carce-
ɔijt, dehinc poſt Henricum quintum electus eſt in regem Romanorum, uir induſtrius
udens, religioſus, diuitijs et uictorijs potens, qui Henrici Imperatoris progeniem per
i cœpit, à qua olim & ipſe perſequutus fuit. Vnde crebræ lites ſunt ortæ. Nam Frideri
& Conradus duces Sueuiæ multis annis rebelles fuerunt regi, præſertim cum Frideri-
aboraret pro Imperio. Tandem diuus Bernhardus abbas Clareuallenſis fratres Fride
n & Conradum duces Imperatori Lothario conciliauit. Obijt autem Imperator an-
.regni ſui, imperij autem ſeptimo. Habuit unicam filiam Gertrudim, quam duxit uxo
Henricus dux Bauariæ frater Welfonis & pater Henrici ſuperbi Leonis, per eam fa-
dux Saxoniæ.

21 **Conradus** tertius filius Friderici ducis Sueuiæ
de hohẽ Staufen & Agnetis filię Hẽ-
rici quarti factus eſt Romanorum rex contra Henricum Bauarię &
Saxoniæ ducem, qui regnum ſummis uiribus affectabat quod gener
eſſet Lotharij, & ſecum habebat regalia ſigna, nempe crucem, lanceã *Regalia ſigna.*
& coronam regiam. Quæ cum coactus reddidiſſet, & quædã alia quę
receperat reddere nollet, conuentu facto principum, ab Imperatore
proſcribitur ac ducatibus ſuis priuatur. Saxoniam enim Alberto Mar
ni conſobrino eius & Bauariam Luitpoldo Marchionis Auſtrię filio tradidit. Cum
n Henricus conaretur rebellare & ex Saxonia in Bauariam redire contenderet, mor-
ɔrreptus diem clauſit extremum. Rex uero in Saxoniam progreſſus, uiduam Henrici
rudim filiam Lotharij dedit uxorem Henrico Marchioni Lutpoldi filio unde maxi-
atæ ſunt diſcordiæ, Nam Welffo ducatum Bauarię ad ſe pertinere arbitratus eſt. Con

randus quocꝫ cũ principibus regni ſumit expeditionẽ Hieroſolymitanam anno 1147. Re
uerſus uero, haud longê pôſt mortuus eſt Babenbergæ anno Chriſti 1152. Habuit uxorem
Gertrudim filiam comitis de Sultzpach, Bauaram ſcilicet natione.

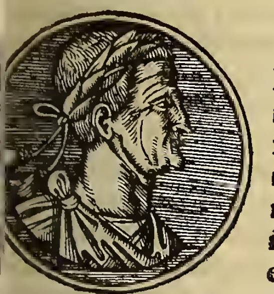

22 **Fridericus** primus uulgo Barbaroſſa & Ae
nobarba à rubea barba cognom
natus, filius fuit Friderici ducis Sueuiæ, fratris Cõradi regis, pri
ceps manu & ingenio ſtrenuus, ſtatura procera, corpore comp
cto, facie eleganti, capillo & barba rufa, affabilis & manſuetus
Hic electus rex ſepties ex Germania duxit exercitum in rebel
les Italos. Diſſoluit quocꝫ diſcordiam principum hoc ingenio, u
Henricus de Saxonia reciperet ducatum Bauariæ, quem & pa
ter & auus poſſederant, licet Conradus rex paterno ducatu o
rebellionem deturbaſſet. Henricus uero de Auſtria quum priu
eſſet marchio, ducem eum creauit, quædam illi ex Bauaria adijciens. Welfoni autem auu
culo ſuo contulit in beneficium pro emerendo fauore Marchiam Tuſciæ, ducatum Spo
ti, principatum Sardiniæ & terram Mathildis comitiſſæ. Conrado autem fratri ex alia ma
tre contulit Palatinatum Rheni. Anno quarto regni ſui accepit Romæ imperij coronam
quod ægreferentes ſenatores, ſeditionem in urbe mouerunt contra Imperatorem, in qu
Seditio Romæ. utrinque multi interierunt. Relinquens autem urbem multas paſſus eſt per Italiam inſid
as quouſque uenit in Germaniam. Ingreſſus Germaniam, ducem Poloniæ coegit ad tr
butum, ducem Bohemiæ inſigniuit diademate anno ſalutis 1158. Deinde rebellem urbe
Mediolanenſem obſidet & redigit ſub iugum, ac deinde cum rurſum rebellaret, fundit
euertit. Multi qui autores defectionis fuerant, ſecuri percuſſi ac cum omni ſtirpe ſunt de
ti, bonaćꝫ eorum publicata. Simili modo egit cum reliquis Italiæ rebellibus oppidis. T
Alexander pontifex incitauit in Imperatorem cunctos principes per Franciam, per A
gliam & per Hiſpaniam. Paucis quoque interiectis annis Mediolanenſes priſtinam ren
uantes perfidiam, eiecerunt iudices quos Imperator impoſuit, quoſdam etiam ſuſpend
runt, accepta occaſione à ſchiſmate, quod Alexander Imperatorem ferebatur excomm
nicaſſe, ſpretis iuramentis Imperatori rebellant. Ad quos puniendos cum Imperator in I
liam conceſsiſſet, Heinricus ſuperbus cognomento Leo, dux Saxoniæ, in ſuam confi
potentiam & factionem Alexandri pontificis, ab exercitu Imperatoris diſceſſit, ut fr
ſtra ille cum hoſtibus prælium committeret. Qua propter ipſe dignitate electionis imp
Henricus Leo rialis & ducatibus priuatur. Ducatus enim Noricus Ottoni Palatino de Witliſpach do
proſcribitur. tur, Saxoniæ uero ducatus & electionis dignitas Bernhardo de Anhalt confertur. P
hæc Imperator Italiam bellis æſtuantem utcunque pacat atque expeditionem parat in S
riam contra Saladinum. Cumꝫ in Armeniam ueniſſet & ob æſtum mitigandum ſu
remćꝫ abſtergendum flumini ſeſe crediidiſſet, uorticibus rapidi fluminis in omnium co
Imperator ſub ſpectu eſt abſorptus, anno ſalutis 1190. imperij 37. Filius uero Fridericus accipiens exe
mergitur. tum duxit in Syriam, ubi obijt cum multis claris uiris qui in eius exercitu erant. Habuit
tem Imperator uxorem Beatricem filiam Reginaldi comitis Biſontini unicam, & per e
ſortitus eſt Burgundiam & Prouinciam diu ab imperio alienatas. Ex qua ſuſtulit quin
filios. Henricus fuit primogenitus rex Romanorum, cui deſponſata fuit filia Rogerij
gis Siciliæ. Secundus Fridericus qui perijt in Syria. Tertius Otto comes Burgundiæ &
ſontij Palatinus. Quartus Conradus dux Sueuiæ, & quintus Philippus qui Henrico
ceſſit in imperio.

23 **Henricus** ſextus filius Barbaroſſæ Imperatoris, princeps facundu
prudens, ſtatura mediocri, facie decora, corpore tenui,
animo imperterrito, uenationi & aucupio admodum intẽtus, electus ad imperiũ prof
citur in Italiam. Et cum Guilelmus rex Siciliæ ſine hærede defunctus eſſet, regnumćꝫ o
Siciliæ ad eccleſiam deuolutum putarent, magnates adulterinum ſibi regem conſtitu
Trancredum, Rogerio regi ex concubina genitum, uirum ſocordem. Indignatus erg
pa uocat Henricum Cæſarem, ut regnum Siciliæ citra ultraćꝫ Farum arripiat, ſeruato
cenſu & quibuſdam terris eccleſiaſtici iuris. Et ut iure id aſſequi poſſet, offert illi uxo
Conſtant

onſtantiam Guilelmi Siciliæ regis filiam,ad quam iure hæreditario regnum hoc ſpecta/ uidebatur. Fuit autem monialis pene iam anus. Sed è monaſterio per diſpenſationem li rata datur uxor Henrico. Tunc Henricus armata manu Apuliam, Calabriam, Siciliam >egit, ac deinde ingentes copias miſit Hieroſolymam contra Saracenos. Tandem uero n uxore & filio Friderico Siciliam ingreſſus uenationiq; indulgens, bibit in quodã ne/ >re de frigidiſſimo fonte cum maxime æſtuaret, unde ægrotare cœpit, pauloq; poſt mor 1s eſt anno imperij octauo ſuperſtite hærede unico Friderico filio, quem Philippo fra/ cũ Siciliæ regni adminiſtratione cõmendauit. Sepultus eſt Panormi anno Chriſti 1198.

Hiſtoriam hãc habes ſupra ad longum.

24 Philippus dux Sueuiæ, filius Friderici primi princeps manſuetus, facundus & liberalis, Hagenoiæ à quibuſdam electus ad imperiũ, ſed à Ro/ mano pontifice omnibus uiribus impeditus, quantumlibet bo/ nus eſſet princeps. Philippus uero inſolentiam quorundam ani maduertens, conuocatis Germaniæ principibus, à Sueuis, Saxo nibus, Bauaris, Bohemis & multis Rheni principibus eligitur in Romanum regem. Sed paulo poſt animum mutantes, quidã eorum eligunt Ottonem ducem filium Henrici Leonis, qui erat uir audax & temerarius, & epiſcopus Colonienſes locauit eũ in em regni atque inſigniuit corona. Commotus ergo Philippus Alſatiam deuaſtat, dein >roficiſcens in Thuringiam, illam quoque obedientem facit. Ducit etiam exercitum 1tra Colonienſes & ad deditionem eos cogit, coronamq; ſuſcipit Aquiſgrani. Roma/ n uero pontificem placat per nuptias, promittens ſcilicet filiam ſuam nepoti pontifi/ ex fratre. Otto quoque placatus fuit, quod Philippus traderet ei filiam ſuam Beatri/ 1 uxorem, ſicq; omne bellum fuit ſedatum, niſi quod Saxonia adhuc rebellis erat. Quã 1 Philippus compeſcere uellet, tranſiretq; Babenbergam, Otto Palatinus de Witliſ/ h ſceleratus homo, ueluti amicus Cæſaris cubiculum ingreditur, & uibrato gladio in ut regis, uena ſecatur capitis letali uulnere. Ac dum rex uerba facere illi incipit, mori/ idus labitur. Henricus autem dapifer de Walpurg dum exclamat & oſtium cubiculi idere nititur, in maxillam graue uulnus ſed non letale accipit. Habebat Philippus fili/ quam deſponſauerat Ottoni. Sed cum Otto quendam in Bauaria citra omnem cauſam idiſſet, notatusquè eſſet homicidij reus, recuſauit Cæſar homini perfido dare filiam. apropter ille furore percitus, homicidium homicidio auxit anno ſalutis 1208. imperij lippi nono.

Rex Romanus interficitur.

25 Otto quartus primogenitus Henrici iunioris ſuper/ bi Leo cognominati, ducis Bauariæ & Saxoniæ, temerarius, ſuperbus & audax princeps & qui omnes præ ſe cõtem/ pſit, atq; idcirco paruo tempore in imperio durauit. Occupatis mul/ tis Alemanniæ oppidis coegit inſignem exercitum, quo Romam per rexit coronandus. Suſcepto uero diademate & Romæ cõtumelia af/ fectus, Romandiolam patrimonium ſancti Petri contra datam fidem inuaſit, & undiq; terras latrocinijs infeſtauit. Vnde anathemate per/ cuſſus imperio deturbatur, principesq; ſacramenti religione qua illi gabantur abſoluuntur. Subtrahentibus ergo ſe principibus ab eius obedientia, perſe ur Otto Lantgrauium Thuringiæ tanquam rebellẽ, & interim Fridericus Siciliæ rex ſimum agens annum uocatur in Germaniam pro ſuſcipiendo imperio. Quo audito, o relicto Lantgrauio uenit ad Rhenum nempe ad Briſacum ut Friderico iter interci/ t, qui Baſileam uenerat. Sed cum ſui ciuium uxores et filias conſtuprarent, orto tumul : ipſe et ſui oppido eſt deturbatus, amiſsis plurimis nobilibus. Turpiter igitur coactus rere iter incœptum, abijt inglorius in Saxoniam. Mœroreq; confectus tandem dyſen corripitur atq; moritur, regalia relinquens Henrico Rheni Palatino, Friderico aſſig/ da. Nam Fridericus fuit interim Aquiſgrani unctus & coronatus anno ſalutis 1219. n Otto imperaſſet annis 4.

26 Fridericus

secundus filius Henrici 6. utri
uſq; Siciliæ & Ieroſolymæ rex,
Sardiniæ & Italiæ dominus, dux Sueuiæ, princeps ſtrenuus, fo
tis & liberalis, multarum linguarum peritus, ad imperium ad
huc adoleſcens eligitur, Ottone quarto ab imperio deiecto, &
Romæ coronam imperialem accepit anno ſalutis 1220, confe
rens multa uiciſſim Italiæ prædia cum donis plurimis eccleſiæ
ut pontificis mercaretur fauorē, maiores ſuos imitatus. Qu
tamē in re parum ſibi propicios inuenit Romanos pontifices
Quod ſentiens, filium ſuum Henricum regem Romanorum
curat inſigniri diademate. Deinde pontifex ferit eū diris, quo
Pontificis Romani uerſutia. uotum peregrinationis Hieroſolymitanæ non ſoluiſſet. Obortę ſunt tunc in uniuerſo o
be Chriſtiano maximæ turbæ ac grauiſſima diſsidia. Imperator ut deliniret pontificem
maturat expeditionem Hieroſolymitanam, & dū abeſt, Papa Apuliam ſibi ſubiugat. Co
gnita hac fraude Imperator cum magnis copijs in Apuliam reuertitur, pontificis expelli
exercitum & terras ſuas ſibi ablatas nullo labore recuperat. Pontifex Imperatorem ru
ſum deuouet quod cum Soldano fœdus pepigiſſet, ſcribitq; literas Soldano quibus eu
rogat, ne terram ſanctam Cæſari redderet, ſicut rumore incerto intellexiſſet. Deinde ſcri
bit literas principibus Germaniæ, ne ullum de Friderici filijs deq; eius domo regem elig
rent. Cum ita ſe ludibrio haberi à pontifice intelligeret Imperator, irarum plenus Italia
ingreditur & multas Italiæ urbes expugnauit, Longobardosq; rebelles compeſcuit, Ve
ronam in ſuam ditionem accepit. Paduanum agrum depopulatus eſt, auditumq; eſt tu
Guelfi & Gibelini. primum nomen Guelforum & Gibelinorum. Gibelini Imperatori & Guelphi pontifi
adhærebant. Ex qua factione multa ſubſequuta ſunt in plurima ſecula mala. Ratio uoca
bulorum incerta eſt. Cumq; iam potior pars ciuitatum Italiæ Imperatori adhæreret ac R
mani propè omnes ad Cæſarem deficerent, pontifex ſupplicationes inſtituit ac capita a
poſtolorum circumferri iuſſit, habitaq; in baſilica ſancti Petri oratione populum cruce ſ
gnauit, tanquam aduerſus infideles pugnaturum, quem contra Fridericum eduxit. Indig
natus Imperator contra ſe dari crucem, cœpit ſæuire in eos qui pontifici adhærebant. M
riunt̄ autem interim quo iſta aguntur multi pontifices, donec Innocentius eſt creatus, q
olim Friderico fuit amicus, ſed ad dignitatem papalem ſublimatus, capitalis factus eſt ho
Honores mutant mores. ſtis. Nam Lugduni concilium celebrans, Imperatorem anathemate notauit, imperiali
priuauit dignitate, abſoluens principes à iuramento fidelitatis, atque ut alium eligant a
hortatur, multas afferens cauſas, periurium ſcilicet, ſacrilegium, clericorum captiuitate
& id genus alia ſcelera, de quibus tamen Cæſar ſeſe honeſtiſsime perpurgauit. Effecit tam
ut principes Henricum Landgrauium Thuringiæ, deinde Vuilhelmum comitem Hola
diæ eligerent. At Fridericus collectis magnis copijs, ſtatuit Parmam omnino delere, & i
loco caſtrorum ſuorum aliam condere quæ Victoria diceretur. Et res ab initio proſpe
Victoria urbs. ſucceſſu eſt cœpta. Sed cum paulo atrocius in captos deſæuiret hoſtes, egreſſus in ſumm
deſperatione urbanus populus, factaq; irruptione in Victoriam urbem, Imperator non
hil aduerſi paſſus eſt. Tandem cum rediſſet in Apuliam non potuit ſatis cauere quin ue
no periret anno imperij 32. Et quum medicorum diligentiſſima opera rurſum inciperet
ualeſcere, à Manfredo adoleſcente, ſpurio ex concubina eius, ſuffocatus eſt, quod ſcilic
Conradum filium hæredem inſtituiſſet. Habuit autem uxores multas ex quibus genu
Henricum ducē Sueuiæ & regem Rom. & ex alia quæ filia fuit regis Ieroſolymitani, g
nuit Conradum regem Romanorum.

27 Henricus

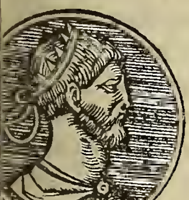
filius Friderici ſecundi, uiuente pat
penè puer Romanorū rex declarat̄,
paucis annis pòſt ducit uxorem filiā ducis Auſtriæ. Sed cū pater a
themati ſubijceret̄, corruptus filius à pontifice, cōſpirat & ipſe cō
patrē. Ob id à patre in Apuliā uocatus, cuſtodiæ datus atq; macer
tus eſt in uinculis, mortuus poſtea miſerabiliter, quū octo annis re
no præfuiſſet. Reliquit aūt duos filios gemellos, qui tamē anno d
decimo ætatis ſuæ à Manfredo ueneno ſunt ſublati, ne Siciliæ regnū illi auferrēt. Pontife

quo

ꝺꝗ pro regno illo laborans, miſit magnum exercitum contra Manfredum, at Manfre
: fudit hoſtem. Poſtea miſit pontifex Carolum Andegauenſem comitem, fratrem uel
.undum alios generum Ludouici regis Franciæ cum magno exercitu contra Manfre
n, pugnatumq́ꝫ eſt diu ancipiti Marte, donec tandem Carolus Manfredum ſtrauit & to
ı regnum eius occupauit. Porro uxor huius Hẽrici Margarita, ſuperſtes marito, filijs et
ribus domus Auſtriæ, nupſit Ottocaro filio regis Bohemiæ, ſed poſtea rurſum per di-
tium ab eo fuit ſeparata, quum eſſet ſenex & ſterilis.

28 **Cunradus** Friderici ſecundi filius, rex Siciliæ & à matre Iole rex Ieruſalem, dux quoq́ꝫ Sueuiæ, uiuente patre in regem Romanũ deſignatur. Sed contra eum & patrem Fridericum Henricus Landgrauius Thuringiæ & Haſsiæ ſuggeſtu pontificis rex eligitur, ſtruũturq́ꝫ Cõrado inſidiæ. Et quum pater interim moreretur, feſtinauit ipſe in Italiam, occupaturus regnum Siciliæ, quod iure hæreditario ad ſe ſpectabat. Cumq́ꝫ duobus ferè annis regnaſſet à Manfredo fratre ſpurio ueneno eſt extinctus. Verebatur enim Manfredus ne regnorum omnis ſucceſsio huic uni deferretur, eo excluſo, *Manfredus parricida.*
d iam filium genuerat Conradinum, quem teſtamento quoq́ꝫ omnium regnorum hæ
m conſtituit. Patricidio igitur fratricidium adiunxit, tollens & hunc ueneno, anno ſci
Chriſti 1254. Tunc pontifex Romanus conabatur ſubigere regnũ Siciliæ ut iam me-
auimus. Cæterum Conradi uxor fuit Eliſabet ſoror Ludouici & Henrici ducum Ba-
æ, quæ pôſt nupſit Meinhardo comiti Goriciæ. Conradinus uero quum adoleuiſſet ac
tus eſt in Italiam à Gibelinis contra Guelfos, & ut poſsideret auitum regnum, quod
ı iam dederat Carolo Gallo. Antea tamen Manfredus hoc regnum Conradini nomi-
renue eſt tutatus. Non enim ignorabat uir acris ingenij ſibi ſpurio pro ſe agenti po-
s nullatenus parituros, atq́ꝫ ideo Conradini prætextum adhibebat. Italiã autem Con-
ıus ingreſſus, à pleriſque ciuitatibus benigne eſt ſuſceptus. Proficiſcensq́ue contra
olum, qui iam Manfredum debellauerat, apud Beneuentum dubio Marte tres horas
ıatum eſt, ſed uictoria Carolo ceſsit. Cumq́ꝫ Conradinus fugæ conſuluit, Auſtriam pe
us cum Friderico duce Auſtriæ, filio Hermanni quondam marchionis Badẽſis & du
\uſtriæ, ignoti ambo habitu ſeruorum fugientes, à quodam poſt octauum diem ſunt
liti. Adamabat enim Conradinus proditoris uxorem formoſiſsimam, & ut ea potire *Conradinus*
irum ſub honoris ſpecie ablegauerat. Qui re intellecta & ſcelere deprehenſo, Conra- *dux ultimus*
m prodit Carolo. Vnde captus Conradinus ſecuri percutitur cũ duce Auſtriæ in Nea *Sueuiæ occi-*
. Alij tradunt uirum quendam pecunia corruptum hos prodidiſſe. Alij aliter ſcribunt. *ditur.*
ꝫ infra apud duces Sueuiæ. Sic Cõradinus ultimus de familia comitum de Hohenſtau
ıc Fridericus dux Auſtriæ ultimus de familia Leopoldi dies ſuos clauſerunt.

29 **Henricus** Lantgrauius Thuringiæ & Haſſiæ, frater Ludouici mariti ſanctæ Eliſabet, eligitur rex Romanorũ in odiũ Friderici ſecundi & filij eius Cõradi. Cõradus uero armata manu contra Henricũ apud Franckfordiam ueni ens, fugatus eſt ab eo magna ſuorũ ſtrage. Cõradus uidens ſe imparẽ ſuo aduerſario, ſpe auxilij, Bauariæ ducis filiam coniugem accepit, ſed fruſtra, quia Sueui undiq́ꝫ eum perſequebantur & oppugnabant. Henricus itaq́ꝫ ui imperium ſeruans, Vlmam quæ Conradi partes ſe- quebatur obſedit. Sed cum ob ingens frigus obſidionem ſolueret, ſa
iaculatus letale accepit uulnus, perijtq́ꝫ eodem anno quo electus rex erat.

Guilelmus comes Holãdiæ iuuenis imberbis eligit̃ rex Rom. q filius fu it Florẽtij quarti & Mechtildis filiæ Heinrici ducis Brabãtiæ
ꝫ diuæ Eliſabet. Fuit homo natus ad arma, gubernauitq́ꝫ Holandiã, Selandiã & Friſiã
nas prouincias. Geſſit multa bella cõtra Flãdrẽſes. Subegit quoq́ꝫ Friſiã. Et cũ uictor
egrederet̃, à quibuſdã fugitiuis ſecus uiã in harũdineto latitãtibus cuſpidib. trãsfigit̃.

Equitabat

Equitabat enim rex cum paucis,diuerticulum quærens ut ſecurius exercitum reduceret delatus in glaciem cecidit.Friſones qui latitabant erumpunt,& priuſquam regi ſubueni retur occiſus eſt.Friſones deinde conuocatis finitimis, Holandinos expellũt ac trucidã Interijt autem anno regni ſui nono,qui fuit annus Chriſti 1255.Deinde poſt 27. annos fili us eius Florentius deduxit inde oſſa patris ſui in Selandiam atq; ſepeleuit in Mittelburgo

31 **Richardus** filius regis Anglorum in diſſenſione eſt electus.Nam M guntinus, Colonienſis & Ludouicus Palatinus elegerun eum,alij uero principes elegerunt Alphonſum regem Caſtellæ.Sed Richardus ingenti p cuniarum aceruo uiſus eſt imperium emere.Inſoleſcens ergo contra aduerſarios ſuos, t ras Treuerenſis epiſcopi igne & ferro uaſtauit,Boppardiam obſedit & expugnauit.Dei de & alias rebelles ciuitates cohercuit.Cumq; Angliam repetiſſet & pro fratre ſuo He rico Anglorum rege incautius Londinum obſideret capitur,& liberatus in obſidione a terius ciuitatis iaculo eſt occiſus,cum annis regnaſſet ſex.

32 **Rudolphus** ab Habſpurg anno 1273. unanimi ſenſu in Rom.regẽ à principibus e gitur,uir maturæ ætatis & qui ſub Friderico ſecundo ſtrenue res ſi commiſſas obibat,ut ei tota Cæſaris nobilitas quum ipſum adiret a ſurgeret. Fuit inſuper magiſter curiæ Ottocari regis Bohemiæ,q hanc electionem ſummis uiribus impedire nitebatur, quãdoquide & ipſe ad imperium aſpirabat & Brãdenburgenſem Marchionẽ m neribus corruperat.Cum aũt Rudolfus eligeretur, in obſidione e

Factiones apud Baſiliẽſes. Baſileæ.Nam erãt in urbe duæ factiones,Stelliferorum & Pſitacorum.Cumq; Stelliferi be eſſent eiecti,reducere eos Rudolfus ſatagebat.Electus autem per Burggrauium acce ſitur.Cui initio neq; ſatis credidit neq; facile conſenſit.Venit tamen,& Aquiſgranum ctus coronatur ſolitis ceremonijs.Vbi & duas filias nobiles duobus electoribus in ux res collocat.Et cum iuramentum à principibus exigeret,quidam abſentiam quorundã c ſati,recuſarunt,quos tamen facile ad officium coegit. Erat enim princeps non minus m nu ſtrenuus quàm ingenio ſagax ac prudens.Collectis autem ab eo aliquot principum c

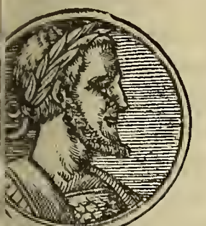
Rex Bohemiæ rebellis Cæſari uentibus,Bohemiæ rex contumax iudicatus eſt,qui Auſtriam,Stiriam,Carinthiam & C niolam uacante imperio ſibi uſurpauerat,Margarita uxore ducta,quam tamen repudia rat,ut ſupra memorauimus.Fuit etiam in illis conuentibus decretũ,quod omnes Auſt terræ uacantes ad imperiũ eſſent deuolutæ.Vnde rex cum omnibus principibus forti m nu occupat Auſtriam,& Bohemum ex omnibus terris fugat,ac deinde ad feudum ſuſc endum cogit.Conſentiens autẽ Ottocarus,unũ rogauit ſibi condonari, ne ſcilicet in p lico feudum accipere cogeretur.Erat enim ſuperbiſsimus,& uerebatur poblite flexo adorare,qui olim ei ſeruierat,ut magiſter curiæ ſuæ. Annuit rex Rudolfus,ut ſub tento

Illuditur Ottocarus rex. aut papilione id fieret.Erat autem id tentorium mira arte factũ adeò ingenioſe, quòd u tractu in quatuor partes diſſolui poterat.Dum itaq; flexis genibus accipit uexillum à ge,ut fieri ſolet,quidam fune rapto tentorium diſſoluit, ut ab omnibus palam uideret regem de more adorare.Id cum uxori eius Kunegundi,quam uiuenti Margaritæ ſupe xerat,innotuiſſet,uenienti marito acerbis illuſit uerbis,quaſi perpetuam ſibi inuſſiſſet culam. Vah inquit,qui potentiſsimus es rex,coram ſeruo olim tuo ſordido tam ſplen de ornatus ceruicem ſubmittis,eumq; adoras palam cunctis uidentibus? Armis potiu rat decernendum,quàm in fœdus tam humile deſcendendum. Verbis huiuſmodi arde

Stultum mulieris conſilium. bus increpatum regem compulit ut pacem abijceret, concordiam frangeret, ac negle honore ſuo,uiolatisq; literis ſuis,bellum regi Rudolfo indiceret,contra iuſiurandum c tum,contraq; nobilium ſententias,qui eum trahere ab hac ſententia conabãtur. Colle itaq; copijs,fortem exercitum in Auſtriam ducit, cui occurrens Rudolfus fortiſsima nu,primùm eum caſtris exuit,dein in fugam uertit,poſtremo à Stirio quodam nobili i acies eſt occiſus,ac omnibus rebus ſpoliatus,nudus in Laha oppidum Auſtriæ delatus bi expirauit anno 1279.Fuerunt in exercitu Ottocari 14. millia uirorum deſiderati, ter captiuos.Deinde Rudolfus Bohemiam ingreſſus,cœpit illam deuaſtare, ſed epiſco Olmuncenſis pacem fecit, remq; eò deduxit quod filiam Rudolfi Gutam Venceslau lius Ottocari duceret uxorem,uiciſsimq; filiam Ottocari Agnetem Rudolfus Rudolfi

gis fil

filius,dux Sueuiæ duceret uxorem. Talibus nuptijs pax firmata eſt. Auſtriæ uero duca quē Ottocarus 24. annis iniuſte poſſederat, Alberto filio Rudolfi ceſſit. Eo pacto Au a cum cæteris prouincijs ad comites de Habſpurg eſt deuoluta. Relicta uidua Ottoca Zebiſcum Bohemum nobilem duxit maritum, eiq; theſauros multos condonauit. At nceslaus matre defuncta hunc captum ſecuri percuſſit, ac omnia ablata bona recupe it. Rudolfus itaq; rex noluit Italiam ingredi pro adipiſcenda corona imperiali, ſed à Bo nienſibus, Florentinis, Genuenſibus, Lucenſibusq; pro libertate, licet in grauem Rom. perij iacturam, grandem congeſſit pecuniam. Auariciæ itaq; notatus ſtudio, à pleriſq; rehenditur, in cæteris laudatiſſimus. Obijt autem anno ætatis ſuæ 73. anno autē Chri 291, imperij 18. Genealogiam eius inuenies infra in deſcriptione Auſtriæ. Habuit uxo Annam comitiſſam de Hohenberg, ſepultam hic Baſileæ cum filio Hartmanno ſub ſo in Rheno, & puero Carolo, in choro Cathedralis eccleſiæ. *Auaricia Cæſaris.*

33 Adolphus comes à Naſſaw, à quibuſdam principibus eligitur, ab alijs uero Albertus Auſtriæ dux. Adolphus tamen Aquiſgrani coronatur. Cumq; Albertus dux Auſtriæ feudum ſuarū terrarum accepiſſet ab Adolpho, Adolphus nihilominus cœpit Albertum perſequi odio, exercitumq; in Colmarienſes, qui à partibus Alberti ſtabant, mouet & expugnat, deinde Alſatiæ urbes ſibi rebelles compeſcuit. Poſt hæc transfert exercitum in Thuringiam & Miſnam, habitatoresq; pacem poſtulare git. Molitus deinde eſt bellum contra regem Franciæ propter regnum Arelatenſe. In ma, tota Germania æſtuabat bello, ut etiam principes cogitarent eum deijcere à culmi nperialis dignitatis. Nam neglexit principes imperij, indignos extulit, adulteria patra uirgines, moniales & uiduas conſtuprauit, fidem literis & ſigillo roboratam uiolauit. Conuenientes ergo principes elegerunt Albertum ducem Auſtriæ, eumq; multis præci ſollicitant, ut imperium aſſumat. Quo aſſentiente, omnes promittunt ei auxilium. olpho uero adhæſerunt Otto dux Bauariæ, Rudolfus comes Palatinus & quædam ci tes imperiales, nempe Franckfordia, Spira, Wormatia, &c. Cōcurrunt itaq; duæ acies *Vicia Adolfi.*

prope Spiram & fit crudele prælium. Eſt ſex horis acriter & continue pugnatum, utrinq; multis occiſis, multis ab equis deturbatis. Cumq; diu ancipiti marte pugnatum eſſet, Adolphus qui cum ſuo exercitu aduerſos ſolis habuit radios, uiſum hebetantes, grauiſſime concuſſus equo eſt deiectus. Sed cum reſtitueretur equo, caſu Albertus ſuperuenit, A quo circa oculū enſe traiectus, in collo quoq; letale ſuſcepit uulnus. Incautus enī hoſtibus expoſitus interfectus eſt, quum ſine ordine in aciem deſcenderit. Multi nobiles capiuntur, multi calore & aeris ſuffocatione perierunt. Imperauit aūt Adolphus annis octo. Sunt qui ſcribunt omnes coniuratores regis mala morte perijſſe quaſi quodā fato. Co em Albertus de Haigerloch occiſus, Otto de Ochſenſtein ſuffocatus, epiſcopus Mo tinus ſubito in ſella apoplexia tactus, epiſcopus Argentinenſis à Lanio ante Fribur enſe traiectus, Comes de Leiningen frenetide correptus, Albertus à duce Iohanne en nsfoſſus. *Adolphus in pugna ſuccūbit*

34 Albertus filius Rudolfi dux Auſtriæ, poſt occiſum Adolfum iterum à principibus eligitur in regem Rom. atq; Aquiſgrani co tur anno 1298. Ducatum Auſtriæ filio ſuo Rudolfo adminiſtrandum commiſit, & cā ſororem Philippi regis Franciæ ei uxorem dedit. Inciderunt autē multa bella, quæ ertus geſſit contra hoſtes, inter quæ unū habuit aduerſus epiſcopū Salisburgēſem ra fabricarū ſalis. Nam antiſtes irritatus ab Alberto, curauit deſtrui fabricā ſalis, quod em iacturam ſalis ſui pateretur ob copiam ſalis quam dux Auſtriæ habuit. Et cum Al us uinci nequiret, oblatum eſt illi uenenum. Quod ut eijceret medici, omnē nauantes operam *Albertus uenēno inficitur.*

operam principem inuerterunt,machina ad hoc ingenioſſe fabrefacta,ut continuo uom
ret,non tamen ſuffocaretur.Excluſum eſt itaq; uenenum per os,per nares,per oculos,fu
itq; uis eius tanta,ut alterum ſibi oculum corrumperet.Vnde ſæpe monoculus rex dictu
eſt,princeps fortiſſimus,qui duodecies collata acie dimicauit,ſemper uictor.Poſtremo c
ingentem coegiſſet exercitum,Bohemiam ingreſſurus contra ducem Carinthiæ,qui ſe r
gem Bohemiæ gerebat,miſeranda morte eſt à duce Iohanne filio Rudolfi ex Ottocari f
lia occiſus.Iohannes enim dum eſſet iuuenis & prodigus, Albertus eius bona tutoribu
commiſit,& iuuenem apud ſe honeſta conditione tenuit.Qui cum malorum conſilio ſ
ductus,quaſi dux eſſet ſine terra,crebro patrimonium ſuum maternum peteret,perſerti
dominium Kyburgenſe,quod illi negabatur,cum tribus alijs coniurationem inijt,qui cu
ram cuſtodiendi corporis regij habebant,quibus ſemper rex uitam ſuam concredidit. H

Nomina coniuratorum.

erant Rudolfus de Wart,Vualtherus de Eſſenbach & Vlricus de Palm.Octauo autem K
lendis Maij anno Chriſti 1308.cum rex filios ſuos cum duce Iohanne & nonnullis famil
ribus in menſa habuiſſet,& hilaris omnes roſeis ſertis redimiſſet,quatuor coniuratores
bum capere non poterant,ſed meditabãtur necem regis.Erat enim illa die traiecturus fl
uium petiturus Reinfeldum.Menſa itaq; remota equum petiuit ut nauim conſcender
ablegatisq; omnibus alijs miniſtris,memoratos ſolum quatuor detinuit.Conſcenſo igit
rex equo,Rudolphus de wart,quandiu, inquit, iſtud cadauer equitare permittimus? fr
numq; equi apprehendens,cum inter eundum de more rex loqueretur,dux Iohannes p
gione collum regis primus ferit. Vlricus faciem & caput per medium ſecat,cæteri en
bus trãsfodiunt,inter Ryſam Arulamq;,Heluetiorum flumina. Vbi poſtea monaſteriu

Kunigßfelden id eſt, Regius campus.

monialium ſanctæ Claræ conſtruitur.Nomen eſt loco impoſitum, Kunigſsfelden, id e
Regius campus. Occiſores fuga dilapſi, tandem effugere nequiuerunt. Nam Vlricus
Palma ueniens poſt aliquot dies Baſileam latitauit in domo Cõuerſarum ſiue Beginaru
ubi & obijt,caſtro eius obſeſſo per Leopoldum ducem Auſtriæ & diuiſo cũ omnibus b
nis inter fratres ſuos.Ex eo ſunt decollati qninquaginta.Munitionibus uero Waltheri c
ſtructis,ipſe paſtorem agens poſt annos 35.ſeſe manifeſtat moriturus. Rudolfus de W
cum famulo poſt longam occultationem deprehenſus eſt,famulus rota cruciatur,Rud
fus uero poſt inanes excuſationes caudæ equi alligatur, & ad ſupplicium ductus,frac
rota membris crudeliſſime necatur.Iohannes dux nepos regis, profugus per ſyluas &

Dux Iohannes incarceratur.

rarum latibula tandem in Italiam uenit,poſtremo ad Henricum Imperatorem qui Alb
to ſucceſſit,in Tuſcia Piſis per papam miſſus, in habitu fratrum Heremitarum perpet
carceribus eſt condemnatus. Sic omnes illi parricidæ diris diſcerpti ſupplicijs, debita
præmia tulerunt,Regnauit autem Albertus annis decem.Fuit princeps prudentia, ſa
citate & clementia nulli ſecundus,munificus in benemeritos,bilingues graui odio pe
quens,laſciuorum contubernia uitans,patiens erga inimicos, non præceps in uindict
& iniurias facile obliuioni tradens.Habuit autem uxorem Eliſabetam filiam Meinha
comitis Tyrolis & Goriciæ ac ducis Carinthiæ,Conradini ex matre ſororem, fœmin
acuti ingenij,quæ ſalis mineram & uſum faciendi inuenit in Hallis prope Gemunde
ſuperiori Auſtria.

35 Henricus ſeptimus filius Henrici comitis
tzelburgenſis & Beatricis comi
ſæ Hannoniæ,paternis opibus non quidem magnus, iuſticia
tem & prudentia,tum rerum geſtarum gloria inter principe
æui præcipuus, in cuius nece Chriſtianitas maximam paſſ
iacturam. A Friderici ſecundi morte uſque ad annum 1308. q
do hic Henricus fuit electus, reges Romani abſtinuerunt ab
greſſu Italiæ,nempe Rodolfus, Adolphus & Albertus, & o
omnes penè Italiæ urbes Imperio parere ſolitæ,excuſſo iugo
rannis potius ſubeſſe cœperunt. Electus ergo Henricus &
quiſgrani coronatus,contendit ingredi Italiã,aſcendensq; per Rhenũ uenit Spiram.E
dẽs ibi Imperatorũ monumenta,doluit anteceſſores ſuos Adolfum & Albertũ in loc
ciſionis eſſe ſepultos. Iuſſit itaq; eos effodi atq; illuc deferri.Dehinc ad filij nuptias an
incẽdit, ut res domeſticas quæ mediocres erant aliqua affinitate muniret & latius pro

,priuſquam Italiam ingrederetur. Erat ei primogenitus Iohannes cui deſponſauit Eli
ſetam Vuenceslai regis Bohemiæ filiam, Rodulphi regis Rom. neptem. Quæ Spiram
neſto comitatu adducta eſt. Cumq; grandiori eſſet corpore, ob fornicationis ſuſpitio
m diu nuptiæ eius ſunt dilatæ. Puella innocens moræ impatiens, ubi hanc falſam intelli
ſuſpitionem, denudato corpore interiori ueſte regem adijt, ſtola unica tecta. Virgini
em meam inquit ô rex aſpectu corporis mei & examine honeſtarum approbabo ma
narum, nec hinc pedem mouebo, niſi ſiniſtram de me abijcias ſuſpitionẽ. Timore per
ſus rex, inducere reginam uirginem non potuit ut abiret, plurimũ ſeſe excuſans de cõ
ta in ſe ſuſpitione. Coactus itaq; mittere pro matronis & obſtetricibus, reperta eſt illæ
& inuiolata uirgo. Maturatæ ergo ſunt nuptiæ & ſolenniter celebratæ. Rebus autẽ Ger
niæ compoſitis, mittit Hẽricus rex legatos ad pontificem pro ſuſcipienda corona im
iali, quo annuente, ſubſecutus eſt rex cũ multis ducibus, comitibus, epiſcopis & baro
us, ſuſceptusq; eſt honorifice à Mediolanenſibus. Et dum Cæſar ibi moram faceret,
ido Turrianus id ægreferẽs, de eius interitu anxie cogitat, ſuæq; factionis profugos ad
ellicit, & parat mentis maliciam deducere ad exitum. Decreuit autem quendam ob ſo
niam condemnatum ad ſupplicij locum educere ad concremandum, ſperans magnam
rmanorum militum partem ad ſpectaculum progredi. Tum clauſis portis, regẽ in pala
deſertum ſperat facile mactandum. Hoc conſilium dum Turrianus cum quibuſdam in
no capeſſeret, adoleſcens quidam qui non curabatur, hoc audiens, Matthæo Viceco
i pandit. Qui diſpoſitis clam armatis, ſeditionem hanc diſſimulanter expectat, regiq;
nia aperit. Suborto tumultu, fratres Teutonici ordinis, qui Cæſarem officij cauſa comi
antur, primi irruerunt in palatium regis & uiriliter repellunt cõiuratores, portam ape
it urbis, qua occluſus Leopoldus dux Auſtriæ ducentis cum armatis iacuit & ad Cæſa
properat. Vicecomes quoq; cũ ſuis erupit ex latebris & obuios quoſq; trucidat. Tur
us uero cum conſilium proditum ſuſpicaretur, fuga elapſus cum ſuis euaſit. Domus e
olo æquata, bona direpta, trucidati obuij quiq;. Cœpit etiam paulo poſt Cæſar formi
ilis eſſe uniuerſæ Italiæ, dediderũtq; ſe illi paſſim celebriores ciuitates. Veniens autẽ
mam cum magna ſolennitate coronatus eſt. Deinde uolens in Italia omnia diſſidia tol
, in die aſſumptionis Mariæ cum de more ſacram euchariſtiam acciperet à fratre ordi
prædicatorum à Florentinis ſubordinato, illico cœpit ægrotare. Ferebatur enim mo
hus ſub unguibus uenenum habuiſſe, quo hoſtiam infecerat. Paulo poſt Imperator
nam deo reddidit anno imperij eius 5. Chriſti uero 1313.

Regiæ puellæ egregium facinus.

Turriani iniquus animus.

Imperator ueneno inficitur.

Fridericus

eius nominis tertius, filius Alberti ducis Auſtriæ & Roma
norum regis in diſcordia eligitur, cuius competitor fuit cõ
rinus eius Ludouicus dux Bauariæ, cuius mater Mechthildis fuit filia Rudolfi ab Hab
g, Friderici autem pater fuit eiuſdem Mechthildis frater. Diuiſum ergo imperium di
s fecit populos & ciuitates. Alij enim huic fauebant, alij alteri, uentumq; eſt ad diutinũ
um. Nam Fridericus depopulatur agros, caſtra & urbes in Bauaria. Frater uero illius,
poldus grandi exercitu iuxta Spiram Ludouicum perſequitur & in fugam uertit. De
uterq; frater ducit uxorem, celebrantq; maxima pompa nuptias Baſileæ, Fridericus
it ſibi regis Aragoniæ filiam & Leopoldus Comitis Subaudiæ filiam. Finitis nuptijs
poldus uolens fratri ualles Suiciæ, quæ ſunt de iure imperij, ſubiugare, primus inter
triæ duces Heluetios armis aggreſſus eſt, ſed fruſtra. Fridericus uero cum magnis cõ
Sueuiam ingreſſus, iuxta Eſslingã cum Ludouico pugnauit. Et cum dubio Marte pu
um eſſet, diſceſſere, quibuſdam occiſis, quibuſdam captis. Deinde rurſum apud Ar
tinã iuxta fluuiũ Bruſcã duo magni exercitus cõueniunt, ſtãtq; acies in planicie ad pu
paratæ. Ardẽt milites feruẽtq;, eductis gladijs manus cõſerere appetũt. Ludouicus ue
tellecto ſtrategemate fugit in Bauariã. Interiectis dehinc aliquot annis, Fridericus itẽ
ingreditur Bauariam & deuaſtat ſuperiorẽ Bauariã. Ludouicus miſeratus ſuorũ cla
, mori deſtinauit aut hoſtem uincere, hoc unũ cauens, ne fratres cõiungerent ſuos ex
us. Fridericus uero moræ impatiens, uerſus hoſtẽ tendit, conſiliũ ſuorũ qui id diſſua
nt, contẽnens. Concurrũt acies acriter & uictoria Friderico cedit. At Bauari pedites
e fugæ cõmiſerant, reuocantur, equiſq; dimiſſis pedites prælium renouant. Superue
uoq; Burggrauius, qui clamore magno Auſtrales ſagittarios in fugam uertit. Poſt la
borem

Nuptiæ regiæ celebrantur Baſileæ.

borem enim feſſi milites, hunc exercitum Leopoldi credebant, reſpirantes paululum, u
xillo decepti adulterino. Obruti igitur inſperato Auſtrales occludunt ueluti ſepto, mult
ex illis captis, inter quos Henricus dux Auſtriæ Friderici frater fuerat. Deinde in aliã pa
tem exercitus irrumpunt, qui minime hoſtes eſſe arbitrabantur. In fugam igitur uerſi m
Fridericus princeps captus. lites, Fridericum deſerũt. Qui equo deiectus ab armigero, captus & Ludouico adductu
cuſtodiæ haud magnificæ deputatus eſt. Subſequutus autem Leopoldus & aduerſam fr
tris audiens fortunam indoluit uehementer, admiratus tamẽ quod in tanta ſtrage occiſ
non eſſet. Facta eſt clades illa anno liberationis humanæ 1324. penultima ſeptembris. H
ricus autem reſtitutis quibuſdam munitionibus Morauie quas auſtrales occupauerãt,
te fratrem ſuum liberatus eſt. Fuit enim regi Bohemiæ traditus. Leopoldus interim qu
Fridericus in munitiſſima arce detinebatur cum multis alijs nobilibus, nullum poterat
ſtendere ſignum lætitiæ. Ciuitates quoqꝫ Alſatiæ, Columbaria, Seleſtadium, Ehenhei
Rosſheim, Hagenaw, quæ Friderico prius adhæſerant, immutatæ nutabant, in partem
douici flectentes. Leopoldus uero ob fraternum amorem, rem ridiculam molitus eſt. I
fratris enim liberatione dies noctesqꝫ ſollicite nimis cogitans, necromanticum adijt, q
nouit coniurationibus aduocare dæmones. Viſo itaqꝫ ſub habitu uiatoris dęmone, rog
Dæmonis coniuratio. eum, ſi Fridericũ è uinculis liberare queat. Promittit ille, ſi c

ſequi uelit. Territus aũt nocturna uiſione Fridericus, neqꝫ
ſentire uolens, res in nihilũ eſt redacta. Vix ſcribi poteſt qu
to ſudore Leopoldus pro fratris liberatione laborauerit, m
ximam pecuniæ quantitatem ac præcioſiſſima quæqꝫ pollic
do, ſed nihil profecit. Curauit etiam ut per pontificem Lu
uicus ſacris interdiceretur. Fiebant quoqꝫ crebri principũ c
uentus, tractantes de Friderici liberatione. Leopoldus eti
quoad uixit, Ludouico moleſtus eſſe non deſijt, quanquam
maximos labores diu uiuere non potuerit. Tantum enim
Leopoldus dux moritur. hauſtus fuit uiribus, ut nimia uigilia poſtquam ab expedit
ne Spirenſi redierat, mente captus, uitam apoplexia tactu
niuerit, anno ſcilicet ſalutis 1326. Deinde poſt annũ unũ m
tuus eſt frater eius Henricus. Fridericus uero cum trienni
cuſtodia maceratus fuiſſet, tãdem perſuaſione cuiuſdam P
ris Cartuſienſis Ludouicus eum liberat præmiſſis quibuſd
conditionibus iureiurãdo, ac dehinc literis corroboratis, nempe ut uterqꝫ quoad uiue
regio uteretur titulo, Fridericus autem Italiam pro imperij corona non accederet, ſed
liberam Ludouico permitteret. Reductus igitur in Auſtriam Fridericus cum magna
cia ſuſceptus eſt ab uniuerſo populo. Sed ipſe ob perpeſſas aduerſitates paulatim co
contabeſcere, paucosqꝫ annos poſt liberationem uixit. Reſolutus enim dyſenteria m
tuus eſt anno Chriſti 1330.

37 **Ludouicus** Bauarus uix ſeptennis patrẽ amiſit. Vbi uero adoleu
maniſſimus princeps cunctis amabilis uiſus eſt, omn
ſe humanũ exhibuit, obuiosqꝫ quoſqꝫ ſalutabat ac alloquebaẽ, unde maximũ ſibi fau
cõtraxit. Electus aũt rex in diſcordia, multas & grauiſſimas lites cũ Friderico geſſit, ſe
ctor tandẽ nomen & titulũ Imperatorium inuito põtifice uſurpat. Cumqꝫ foueret qu
minoritas, quos põtifex pro hæreticis declarauerat, damnauit & ipſum tanqꝫ hæreticũ
Ludouicus regno ad ſe deuoluto, ingentibus copijs ſeſe parat ad ingrediendũ Italiã,
primis Vicecomitib. permittit dominiũ Mediolani, ubi et ferreã ſuſcepit coronã. Ex
aũt Mediolani mittit oratores Auinionẽ ad pontificẽ, qui petãt ut imperialia inſigni
re maiorũ ſibi benigne conferat. Id aũt ſecũdo fecit. At põtifex recuſat, oratoresqꝫ ig
minioſe repellit, quin & Vicecomites in odiũ Ludouici excõmunicatione percutit. L
Põtificis Rom. pertinacia. uicus uero Romã petit, honorificeqꝫ eſt à populo Rom. ſuſcept⁹ & à ſenatoribus ur
uicarij Imp. uocabanẽ coronatus cũ cõiuge. Et quidẽ Rom. ſenatores põtificẽ requir
ut urbẽ inuiſeret & Rom. regi imp. ſigna cõferret. Alioquin ipſi pro antiqs iurib. ſe
uellẽt tueri. Ad hęc põtifex Ludouicũ lęſę maieſtatis reũ ac hęreticũ incuſabat. Ob id
cõſilio procerũ ac Rom. Petrũ Corbariẽſem Reatinũ minoritã, uirũ ad res gerendas
tiſſimũ ſummũ pontificẽ creat, Nicolaũqꝫ quintũ appellat. Qui mox creatis cardinal
& ep

epiſcopis Iohannem pontificē dignitate papali deijcit,ſimulacroq; eius fabrefacto, ig-
minia afficitur & per nouū pontificē atq; Cardinales aſtante Cæſare concremaт̄. Ponti *Imperator creat papam.*
uero Iohannes uiciſſim Ludouicū imperiali deijcit dignitate,regnoq; priuat,excōmu-
atione crudeli tanquam hæreſiarcham condemnat. Contrà Ludouicus hęreticū papam
nunciat,concilium appellat,urbem Italiamq; relinquere decreuit,proditionē ac uenenū
n arma extimeſcens,dicensq; Germanorū Cæſares multos ueneno, paucos enſe ex Ita
bactos. Mortuo Iohāne pontifice ſuccedit Benedictus 12. qui Ludouici Cæſaris inno
execrationes,omniq; regio honore ſpoliat,& ducatu Bauariæ priuat. Conuocat ob id
ſar principes omnes atq; doctiſſimos quoſq; & cōfirmat antiquas leges,decernitq;,ut
plura accedunt principum ſuffragia,is etiam in diſcordia uerus cenſeatur electus,ideq;
ſit citra apoſtolicæ ſedis confirmationē imperij iura exercere & adminiſtrare. Debeat
q; idem mox poſt principū inſinuationē à pontifice inungi. Quod ſi recuſet pontifex, *Lex cōfirmādi*
tholico poſſit quocunq; antiſtite proclamari Imperator ac auguſtus,cum inunctiones *imperatores.*
ſolennitates quædam ſint aduenticiæ à pontificibus adinuentæ,nomina non res conce
tes,in ſignum defenſionis ac unionis eccleſiæ imperijq; Romani. Dehinc Cæſar in per
æ ſuæ excuſationem coram principibus & nobilibus rationem fidei ſuæ clariſſime red
it,planeq; confeſſus eſt ſe Chriſtianum hominem, articulos fidei integre credere. Hæc
ſunt anno Chriſti 1339. Deinde pontifex Romanus nitebatur Imperatorem abſolue-
b excommunicatione,ſed reſiſtebāt Cardinales & rex Franciæ,minabaturq; rex Frā-
pontifici crudeliſſima ſi Bauarum abſolueret. At Imperator ultionem in animo ſuo in
cogitabat,quæ ſe ultrò pulchre offerebat. Nam Eduardus rex Angliæ uerum ſe regni
nciæ hæredem cauſatus,auxilio Ludouici Cæſaris ingreſſus Galliam, per 40. penè mil *Anglus deuaſtat Franciam.*
a in circuitu igne & ferro regnum crudeliter deuaſtauit,multarumq; urbiū mœnia de
itus eſt. Quod uidens Francus,imperatrici filiæ ſororis ſuę literas mittit, quibus pręca
ur ut inter Imperatorem & ipſum concordiam faceret,quod & factū eſt. Deinde mor
pontifice quum Clemens ſextus ſuccederet & Imperator cuperet recōciliari eccleſiæ,
ſex oratoribus imperatoris formulam exhibuit turpiſſimā rigidiſſimamq; iuxta quā
erator abſolutionem promereretur,nempe ut in ſolidum confiteretur omnes errores *Inſolentia*
æreſes,item reſignaret imperium nec reſumeret niſi fieret ex gratia papę,poneretq; ſe *papæ.*
lios ſuos atq; bona in manus & uoluntatem papæ. Congregati uero principes & hæc
ientes,indignati promittebant Imperatori aſſiſtentiam & firmum auxilium, ſeq; miſ-
s nuncium qui pontificē rogaret,ut ab his deſiſteret friuolis articulis & in deſtructio
imperij excogitatis. At pontifex his uerbis adeo exaſperatus eſt,ut anno 1346. Ludo
m in cœna domini noua excommunicatione feriret,declarans eum hæreticū et ſciſma
m. Depoſuit etiam archiepiſcopum Moguntinum qui Imperatori fauebat, & ſuffecit
m. Aduerſabantur tunc quoq; Iohannes rex Bohemiæ & filius eius Carolus Imperato
impetrauerūt ut Pragenſis eccleſia in archiepiſcopatū erigeretur, & à Moguntini iu- *Papa ſeditiones mouet.*
ctione abſolueretur ſimulq; ius coronandi regem Bohemiæ,quod Moguntini erat, in
genſem transferretur. Indixit etiam nouus epiſcopus Moguntinus conuentum princi
,ut pontificis expleret uoluntatem,& declarans imperiū uacare,eligitur Carolus rex
emiæ in regem Romanorum,à paucis quibuſdam principibus. Et cum epiſcopus Co
enſis multa pecunia corruptus illum coronare uellet,obſiſtebant Aquēſes & impera-
quæ tunc in Holandia erat. Intelligens uero Ludouicus nouam regis Rom. factam ele
nem,ingreditur Sueuiam,exploraturus nobiliū animos,quos omnes reperit integros.
uocatis igitur principibus Spiram ac ciuitatibus imperialibus,nullus eſt inuentus qui
lectionē Caroli approbaret uel proceſſus pōtificis curaret,omnes ſeſe in fide permā-
s affirmantes. Paulo poſt quum Ludouicus ueniſſet Nurnbergam, hilaris & lætus in *Imperator ueneno afficitur.*
iuio exiſtens,puncturas circa cor ſentiēs,ueneni ſuſpitio occurrebat. Ob id illico ſur
de more,ut uomitu uenenū eijceret. Sępius enim uenenum hauriens,ſic ſeſe curabat.
jt itaq; de menſa uomitum petens:& cum nequiret,uenationem, ut motu atq; labore
us calefaceret atq; roboraret,ingreſſus,urſum ingentem offendit. Quem cum impe-
odam uiriliter peteret,de equo pręcipitatur,corpusq; graui colliſione conquaſſatur.
itutus igitur omnibus uiribus ac ſenſibus,cū reſipuiſſet,eleuatis in cœlum oculis deū
t ut animæ ſuæ miſereaт̄ & peccatis ignoſcat. Deinde moritur anno Chriſti 1347. im-
33. Nauclerus hiſtoriā ſuæ mortis ſic texit, Iohanna duciſſa Auſtriæ ex Sueuia reuer-

ſura in Auſtriam,uoluit Ludouicum Imperatorem uiſitare,qua die princeps cupiens cu
ipſa relicta quondam Alberti ducis Auſtrię ſpectaculum habere apudMonachiũ,& om
bus cum hilaritate conſummatis,cum ex eodem poculo princeps à duciſſa porrecto bi
ret,ſtatim ſenſit ſe grauatum. Vnde accepta occaſione & exercitij gratia exiuit uenatu
paralyſi dein percuſſus,de equo in terrã corruit & mox expirauit.Quo mortuo fama u
lauit quod de poculo intoxicatus eſſet,quod tamen non fuit clarũ.Sepultus autẽ eſt in
pido Monachio in eccleſia parochiali B.Mariæ uirginis,iuxta Beatricem cõiugem ſua
Habuit autem duas uxores,quarum prima Beatrix filia ducis Poloniæ genuit Ludouicu
& Stephanum;altera uero Margarita filia Wilhelmi comitis Holandiæ hæres illius com
tatus & imperatrix coronata,genuit Ludouicum Romanum,Ottonem, Guilelmum,A
bertum,Eliſabetam,&c.

38 Carolus rex Bohemiæ nepos ex filio Henrici ſep
mi,primum regnante Ludouico à quib
dam electus & Bunnæ coronatus, nõ eſt habitus pro legitimo C
re,etiã cũ Ludouicus mortuus eſſet,unde hi quatuor Palatinus, B
denburgenſis,Saxo & epiſcopus Moguntinus elegerunt Gunth
comitem de Schwartzenberg,qui tamen paulo poſt intoxicatus
terijt. Carolus igitur magnam expendens pecuniam,conciliauit
paſſim principes,Italiamq́ ingreſſus,Romæ ſuſcepit coronam im
rialem,adiectis his conditionibus,ne Romæ aut in Italia diutius moraretur. Paucos in
illic moratus dies,quaſi uenaturus elapſus ex urbe,Romanos (qui priuilegiorum ſuorũ
nouationem petebãt)fruſtratus,Mediolanum peruenit, ubi Vicecomitibus perpetuũ
perij uicariatum aurea bulla confirmauit,omnia ubiq; concedens,è quibus pecuniam
radere potuit. Hic iuſſu pontificis ſuperſticioſam Flagellatorũ ſectam, quæ iam totã p

Flagellatorum ſecta.

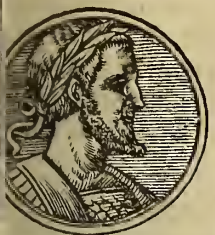
Alemanniam penetrauerat,armata manu eliminauit. Nam
mines diuerſarum conditionum cœperunt ſe flagellare, tran
tes de loco ad locũ. Venerunt ex Sueuia ducenti habentes i
ſe principem unũ & duos magiſtros,quorũ mandatis pareb
Illi autem ante monaſterium Spiræ circa horam primã circu
facientes ac depoſitis ueſtimentis habentes in modum brac
camiſias,à fœmore ad talos,in modum crucis ſe ſingulatim p
ſtrauerunt,flagellantes ſe ac cantantes et inuocantes domin
corruerũtq́ in facies orantes pro ſe et omnibus benefactori
& malefactoribus. Fuerunt inter eos ſacerdotes aliqui & lit
ti,nobiles ac ignobiles,mulieres et pueri. Inuitati ad menſa
ueniebãt nec recipiebãt eleemoſynã niſi de licentia magiſt
ſuorũ. Flagellabãt aũt bis ſe in die,et ſemel quilibet clã in no
Nõ loquebant̃ mulieribus. Omnes geſtabãt cruces ante & retro in ueſte & pileo,hab
flagella ueſtibus appẽſa. Nec in una parochia ultra noctẽ manſerũt. Ingreſſi ſunt in eo
cietatem ex urbe Spira ſupra centum. Nullus tamen recipiebatur niſi promitteret ſer
prædicta & niſi haberet unde ſingulis diebus expendere poſſet octo Hallenſes,ne me
carent,& niſi promitteret ſe eſſe confeſſum & contritum & remiſiſſe omnem iniuria
imicis & de licentia uxoris ſuæ. Tandẽ per Carolum coacti fuerunt deſiſtere, & Papa
pœna excommunicationis prohibuit,ne de cætero publicis flagellationibus uterẽtu
pœnitens clam ſe poſſet flagellare. Cæterum Carolus Imperator Pragam ciuitatem
ge ampliauit atq; propugnaculis cinxit,item Pragenſem eccleſiam erexit,generale ſt
inſtituit,multa collegia Canonicorum ac monaſteria fundauit Pragæ. In Palatio qu
Ingelheimenſi ubi Carolus magnus fertur natus,inſtituit collegium Canonicorum r

Collegiũ Pragenſe in Ingelheim.

larium,ſubiecitq́ monaſterio cuidam Pragenſi,in quo ſeptem aut octo monachi fue
in mea puericia,iam uero auulſum eſt à Bohemis & mortui omnes monachi, & cenſ
ditusq́ redeũt ad principẽ terræ. Idem Carolus ſtuduit extẽdere pomeria regni Bohe
partim emptione ac præcio,partim bello & alijs artibus. Vnde fratri ſuo Henrico Io
ni Morauiam poſſidendam dedit,ut iuri ſuo quod in Bohemiam habebat cederet.
tum quoq; & diu apud electores principes nixus eſt,ut filium ſuum Venceſlaum co
tueret regem Romanorum. Poſt multa anno ſalutis 1376,conſenſum principum aſſe

tu

ıs eſt,qui Venceslaum quindecim annos natum in regem Romanorũ elegerunt, electus
utem & coronatus Iohannam filiam Alberti comitis Holandiæ & ducis Bauariæ duxit
xorem. Altero deinde anno cũ imperaſſet 33. annis, ualetudine aduerſa correptus obijt,
nno ſcilicet 1378. Imperator quidem clarus, niſi maiorẽ regni ſui Bohemici, quàm impe-
j habuiſſet rationem. Nam dum filium ſibi ſucceſſorem parat, magnis pollicitationibus
: largitionibus electores corrumpit. Quas dum exoluere nequiret, publica uectigalia il-
; oppignerauit, ac Romanorum imperium ad hanc calamitatem in qua hodie adhuc eſt,
:duxit. Quandoquidem electores imperij ea ſibi retinent, quæ Imperatoris ſunt.

39 **Guntherus** comes de Schwartzenberg competi
tor Caroli quarti, Thuringiæ comes,
uir robuſtus, ſtrenuus & qui bello plurimũ ualebat, annos natus 45. à
principibus electoribus Carolo cõtrarijs, diu multumq́; ſollicitatus
ut imperium aſſumeret crebro recuſauit. Tandẽ his cõditionibus an
nuit, ſi principes imperij in Franckfurt per ſententiam decernerent,
uacare imperium, maiorq́; pars conueniret, qui ſe ius eligendi habere
aſſererent. Seſe paratũ eſſe, amore dei immortalis pericula quæq; pro
perio ſubire, ut tyrannide & ſeruitute imperium liberaret. Noluit autem per ſimoniam
largitiones quicquã facere. Cõgregatis ergo principibus Moguntino, Brãdenburgen-
Bauariæ ſeu Palatino Rheni, & duce Saxoniæ, unanimiter Guntherũ elegerunt anno
9. eundemq; regẽ pronuntiant. Electus aũt Guntherus cũ Franckfordiam ingredi uel-
à ciuibus eſt prohibitus. Mos enim eſt ciuibus (quẽ & pro lege habent) ut neminem re
m in urbem ſuã intromittant, cui ſit æmulus imperij aut aduerſarius regni, niſi prius ali-
ot menſibus urbs obſeſſa uim patiatur, aduerſariusq; aut æmulus regni interim aut ma-
; cum illo cõferat, aut diuiſioni finem inueniat, ſicq; unus regnet alter inglorius abeat.
ntherus igitur ingenti coacto exercitu, urbem obſedit duobus penè mẽſibus. Dehinc
urbem eſt regio more acceptus. Carolus hoc audiens, nec tamẽ aggredi auſus, uenit ad
enum & è regione Moguntiæ in uilla Caſtel haſtiludium quod Torneamentũ uocant
n principibus & nobilibus exercuit, uolens ſcilicet pompa quadã terrere Guntherũ,
nihil effecit. Habuit deinde conuentũ principum in Spira, ut componeretur cauſa eius
Guntheri, ſed fruſtra. Interim uero cœpit Guntherus leniter ægrotare. Erat tum ibi inſi
s medicus, qui parauit potionẽ pro Gunthero, quã & mirum in modũ laudauit. Gun-
rus uero iuſſit medicũ prægustare. Quod etſi ille inuitus faceret, guſtauit tamẽ, reliquũ
o Guntherus ebibit. Medicus ſtatim faciẽ mutans in colore in terram cecidit ac tertio
moritur. Guntherus uomitu quantũ potuit uenenũ eiecit, ſed nõ uſquequaq;. Reliquiæ
n corpus regis inflabant. Ferebatur aũt famulus medici iuſſu Caroli uenenum potioni
cuiſſe. Abſtulerat proinde rex Carolus nundinas à Franckfordiẽſibus & tradidit Mo
ntinis, quod Franckfordienſes adhærerent Gunthero. Marchio aũt Brandenburgen-
ine exercitu ueniens, pro concordia tractanda, utrinq; multa eſt colloquutus. Qui am
rum arbitrũ conſtituentes, huiuſmodi acceptarunt concordiã, quod Guntherus Caro
regem ſalutaret ſeq; regno abdicaret. Viciſſim Carolus Gunthero & ſuis hæredibus
ntiduo millia marcarum argenti daret in menſe proximo, ac duo Thuringiæ oppida
erialia pro uita ſua. Guntherus indignatus ſuper huiuſmodi concordia, inualidũ tum
dens & letaliter ægrum, inuitus tandem conſenſit, atq; ſexto menſe imperij moritur in
nckfurt. Coactus etiam fuit Carolus reſtituere ablatas nundinas.

Simonia imperium à quibuſdã uſurpatum.

voluntaria ob

Guntherus ueneno à medico potatur.

o **Vuenceslaus** filius Caroli 4. patre ſollicitate annos natus 15. in Ro-
manorum regem eligitur et Aquiſgrani coronatur cũ
nna filia Alberti ducis Bauariæ ac comitis Holandiæ. Fuit autem iſte Vuenceslaus tã
ore quam animo deformis atq; ineptus, corpore quidẽ diſtortus & animo effœmina
Nurnbergæ natus & matrem ſuam partu interficiens. Sublimatus autẽ in Bohemiæ ac
nanorum regem, ſtatim luxui deditus ac deſidia corruptus, uoluptates ſequebatur, uẽ
ntum ſtudens atq; in utramuis aurem ſecurus dormiens. Et quum nimia uteretur ty-
ide, tandem à baronibus regni captus, quatuor menſibus cuſtodiæ eſt traditus, donec
ratrem ſuum Iohannem Marchionẽ eſt liberatus, ſed inde non eſt melior factus. Cũq;
nnide, ſocordia, luxu omnia fœdaret, prouinciales conqueſti Sigiſmũdo fratri, qui rex

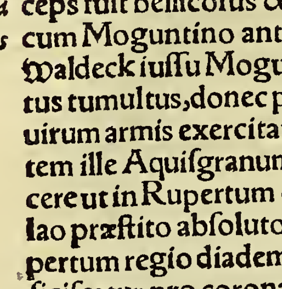
Deformitas Vuenceslai.

erat Vngariæ,iterum eſt captus & in Auſtria cuſtodiæ traditus.Sed inde elapſus & in re
num reuerſus,priores aſſumpſit mores.Et cum ab imperij electoribus crebro admonere
Huſsitæ. nihilq; curaret,imperio eſt Bopardiæ deturbatus.Sub eo autem Huſſitæ emergentes, c
perunt explodere placita hominum & Chriſti dogmata purius(ut putabant) auditoribu
inculcare,id quod multa nedum in ſtudioſis uerum & in laicis peperit ſchiſmata. Cõmo
ti ergo Teutones ſcholaſtici propter inaudita dogmata,reliquere Pragam una die quin
Lipſenſis academiæ initiũ. millia,ac Lipſenſem hinc erexere palæſtram.Porro quot hinc ſubſecutæ ſint calamitate
quot & quantę ſtrages,quanta humani ſanguinis effuſio,non eſt quod hic enarremus,ia
ante nos Eneas Syluius & Albertus Krantzius multa de hoc ſcripſerunt.Cumq; uice qu
dam Pragæ tumultus quidam exoriretur & conſules ė prætorio præcipites in terram da
tur,aliaq; crudelia fierẽt,commotus rex in apoplexiam incidit ac paralyſi 18.laborans di
bus , animam exhalauit anno ætatis ſuæ 57.cum regnaſſet in Bohemia annis 55. & in in
perio 20.anno Chriſti 1419.Habuit autem duas uxores,prima fuit Iohanna Alberti du
Bauariæ & comitis Holandiæ filia.Altera Sophia filia Iohannis ducis Bauariæ de Mon
co & ſoror Erneſti ducis Bauariæ.

41 **Iodocus** filius Iohannis Henrici Marchionis Morauiæ fratris Car
quarti,Marchio Brandenburgenſis , homo inutilis, traditu
quibuſdam ante Rupertum electus in Rom.regẽ,cum eſſet ſenex,quia fuit patruus Vu
ceslai.Non tamen fuit coronatus quum non exegerit ſex menſes in imperio ſuo..

42 **Rupertus** Bauariæ dux & Palatinus Rheni eligitur poſt Fridericũ
cẽ Brunſuicenſem & Lunæburgenſem.Hic Fridericus p
Dux Brunſuicenſis Imperator deſignatus ceps fuit bellicoſus & prudens,atq; omnino dignus qui imperij habenas tractaret,ſed
cum Moguntino antiſtite ueteres inimicitiæ erant.Nam ante coronationem à comite
Waldeck iuſſu Moguntini impie fuit occiſus , unde per Germaniam magnus fuit exci
tus tumultus,donec principes Bopardiæ conuenientes Rupertum Palatinum elegeru
uirum armis exercitatum ac inſignem iuſticiæ cultorem,ſtatura alioqui paruum.Cum
tem ille Aquiſgranum pro ſumenda corona proficiſceretur,ciues obſtiterunt, non ſib
cere ut in Rupertum conſentiant aſſerentes,cauſati ſeſe nondum à iuramento Vuenc
lao præſtito abſolutos.Ne tamen electio fruſtraretur,epiſcopus Colonienſis Colonię
pertum regio diademate inſigniuit.Deinde anno 1402.parat ſe Rupertus ut Romam
ficiſcatur pro corona imperiali ſuſcipienda, ſed à Venetis aut Mediolanẽſibus impedi
exequi propoſitum ſuum non ualuit . Obijt in Oppenheim decimo imperij anno , ſe
tus Heidelbergæ.

43 **Sigiſmundus** filius Caroli 4.princeps ſtren
primũ rex Vngariæ ac deinde

manorũ.Hic infeliciter pugnauit contra Turcas iuxta Nicopo
urbem,ut ſuo loco dicemus.Sub ſuo imperio fuit magnũ ſchiſm
Romana ecclesia,quũ tres pontifices ſimul præeſſe uellent.Vnde
cilium Conſtantienſe fuit tũc indictum,durauitq; ferè annis quat
Geſſit deinde multa & grauia bella contra Bohemos, qui irritati
uiſſima damna intulerunt Germaniæ.Succeſſit deinde conciliun
Baſilienſe concilium. ſilienſe,quod Iulianus Cardinalis iuſſu pontificis inchoauit anno Chriſti 1431.Et quũ
Cæſar in Italiam pro corona ſuſcipienda proficiſceretur,Itali pontifici perſuadebant
lienſe concilium diſſoluendum ac in Italiam transferendum,ut & urbes Italiæ ex pecu
ditarentur & Italia ab alienis non ſubiugaretur,cauſantes ob id ueniſſe Cęſarem,ut
liæ dominum faceret.Accepta autem Sigiſmundus Romæ corona,redijt Baſileã.Tũc
genius concilium à ſe confirmatum literis à Baſilea in Italiam reuocat. Quod cum In
rator & principes facere renuerent,non modo literas pontificis contempſerunt , ſed
adhortati ſunt ut eò proficiſcatur,alioqui futurum ut ipſe ceu contumax ſummo ſace
tio exuatur,quod & factum eſt.Sigiſmundus tamen priuſquam concilium finiretur u
ens in Bohemiam omnia diſſidia compoſuit,ſed præuentus ſenectute & morbo , mor
eſt cum attigiſſet annum 70.anno ſcilicet Chriſti 1437.Fuit autẽ princeps liberalis ac
Imperator fouet doctos. nificus,facetiſſimus,multarum linguarum noticia clarus,qui & linguam latinam ob
uit.Ob id doctos homines in primis fouit & amplis dignitatibus honeſtauit , ſæpius

is Germanos principes,qui literas odiſſent latinas, à quibus quandoq; reprehenſus eſt, od doctos homines foueret,ſed humiles familia.Ego inquit illos obſeruo,quos natura s anteſtare uoluit.Natura enim docti præſtant ignaris & idiotis. Duas habuit uxores, mam Mariam Ludouici regis Vngariæ & Poloniæ filiam,per quam regnum Vngariæ conſecutus,ſed nullam ex ea habuit prolem. Alteram Barbaram Hermanni comitis iæ filiam,ex qua ſuſcepit Eliſabetam unicam filiam, uxorem Alberti ducis Auſtriæ & is Rom.Et hæc Barbara fuit mulier libidinoſa,ſæpe in adulterio à Sigiſmundo depre‐ nſa,ſed adulter adulteræ ignouit,quum & ipſe ſæpe alienos uiolauerit thoros. Hiſtoriã s habes infra in Vngaria.

4 **Albertus** quintus eius nominis & ſecũdus Rom.rex,filius Alberti quar‐ ti,uix decem annos erat natus,quando pater eius ueneno inte‐ oppugnans Iodocum Marchionem Morauiæ.Agens autem ſub tutoribus,patruis ſci t,illisq; inter ſe digladiantibus ob tutelam pueri,Vienna & tota Auſtria,magna eſt af‐ ta clade,donec Albertus egreſſus pubertatem,tutelam abiecit,& Auſtriam quæ prius multumq; laceſſita & latronibus & bellis inteſtinis fuit uexata,pacauit. Deinde anno .duxit uxorem Eliſabetam Sigiſmundi filiam,& Morauiæ inſigniores urbes dotis no e accepit.Mortuo autem Sigiſmundo à proceribus regni Vngariæ unanimiter eſt rex tatus,atq; anno Chriſti 1438. coronatus. Deinde & Bohemiæ rex eſt ſalutatus,quod is extaret inter Bohemiæ reges & Auſtriæ duces fœdus,quo cauetur,deficiente in al‐ domo maſculo hærede,ex altera fore regem poſtulandum.Eſt quoq; concordi electo uoto electus Romanorum rex.Deinde cum in Vngariam uocatus eſſet & calore fer tis Auguſti inſolito uexaretur,uelletq; ſedare æſtum peponibus, in ſolutionem uētris dit & dyſenteria fatigatur,moriturq; anno 1439. prope Strigonium,cum ferè biennio eraſſet.Reliquit duas filias & uxorem prægnantem,quæ paulo poſt peperit Ladislaũ.

Lex inter Bohemos & Auſtrios.

45 **Fridericus** eius nominis tertius(quandoquidẽ Fridericus Ludouici Bauari cõpetitor nõ numeretur,alias enim eſſet quartus)filius ducis Erneſti & Cimburgæ duciſſæ Maſſouiæ,eligitur poſt Albertũ Romanorũ rex anno 1440. Deinde Italiam ingreſſus ſuſcepit coronam imperialem,ubi & Leonora Eduardi regis Portugalliæ filia illi datur in matrimonium, nuptiæ uero maxima ſolennitate celebrantur Neapoli apud regem Alfonſum.Reuerſus uero in Auſtriam, graues patitur ab Auſtralibus

inſidias & populi furias donec illis tradidit Ladislaum regem. Quidam etiam adhærebant Alberto fratri Imperatoris et quidam Friderico.Vnde factum eſt,ut multi in Auſtria obtrũcarentur & multi in exilium agerentur.Omnia nanq; furore plena ac rabie flagrabant, donec Albertus fato functus interijt. Tunc enim tota Auſtria iure hæreditario ad Imperatorem deuoluta eſt.Sigiſmundus uero archidux Auſtriæ libere ceſſit, Imperatoriq; adminiſtrationem prouinciæ tãquam ſeniori detulit.Defuncto Ladislao Fridericus Cæſar à multis deſignatus eſt rex Vngariæ,ſicut Matthias Huniadis factione quorũdam electus eſt in regem. Sed coronari non potuit quum corona adhuc apud Fridericum eſſet, donec inita eſt concordia & octoginta millia aureorum ab ipſo numerata. Fuit autem Matthias infenſus Friderico, quod ei negaſſet filiam Kunegũdim,ac deinde quod regalia dediſſet Vladislao filio regis Po e & Eliſabet filiæ Alberti regis,qui deſignatus fuit rex Bohemorum.Cauſatus eſt em thias,ſibi deberi regnum Bohemiæ,unde bellum Cæſari indixit,multaq; Auſtriæ lo‐ uaſtauit,donec res fuit concordata.Tãdem mortuo Matthia anno 1490. Vladislaus Bohemiæ factus eſt quoq; rex Vngariæ.Fridericus itaq; multis agitatus procellis,cum aueſcentem aſpiceret ætatem,filium Maximilianum aſciuit conſortem imperij.Dele atur autem plurimum hortulis, & herbarum cognitionem ſummã habuit. Fuit quę‐

Matthias rex Vngariæ.

Imperator o- rendi æris ſtudioſus ſed non attentus eiuſdem retinendi. In uictu mediocris & pene abſt
dit ebrietatem mius, adeo ut nullum magis horreret uitium quàm ebrietatem. Sæpe Leonoræ coniugi
xit, malle ſterilem ſobriam, quàm temulentam ac fœcũdam uxorem. In paterna enim d
mo prius Leonora uinum non guſtauit, ſed ſuaſu medicorum in Germania bibere ob ſt
litatem coacta, non niſi leuiſſimo & aqua perdomito utebatur. Friderico itaq; ex ætate
labore, fluxuq́; ueteri in tibia ulcus peſſimum natum eſt, medicisq́; ſuadentibus tibia fe
deponitur. Inſtabat quoque dies ſacroſanctæ uirgini Mariæ celebrandus, in cuius pro
ſto Imperator ab omni imprudenter cibo abſtinens, octo melones comedit, aquamq; l
bens in ſtomachi incidit laborem. Qui deſtitutus & frigore deficiens, reſoluit aluum C
ſari, obijt in Lintzio anno ſalutis 1493. imperauit autem annis 53.

46 Maximilianus filius Friderici tertij & Leo
ræ reginæ Portugallẽſis, à p
ritia bonæ indolis, ſed inepto pædagogo neglectus, inter multas l
guas quas didicit, ſolum latinam linguam non didicit. Bona tamẽ
dia fouit, literatos amauit euexitq́;, ac prȩmia digna largitus eſt, ag
ſcens ſeſe in pueritia male inſtitutum. Cum uero decimumoctau
ætatis attigiſſet annum, mittitur ex Vienna Auſtriæ à patre in Fla
driam, ut nuptias celebret cum ſponſa, Caroli Burgũdi filia. Quib
peractis, genuit ex ea ſuccedentibus annis tres filios, Philippum, Franciſcum & Geor
um, atq; filiam unam Margaritam. Sexto uero anno matrimonij, quum uxor iterum e
imprægnata, ex equo delapſa caſum facit. Quem cum occultaſſet, uerita mariti dolore
in morbum incidit, quo & extincta eſt, atq; cum morte uxoris fortuna quoq; Maximil
Vxor Maximi ni eſt mutata. Nam duo filij Franciſcus & Georgius mortui ſunt, & Flandrenſes filiũ
liani e lapſum lippum in ſuam acceperunt tutelam inuito patre. Margarita uero filia Carolo octauo
moritur. gi Franciæ deſponſata in Galliã abducitur. Deinde anno 1486. Maximilianus eligitur
Romanorum. Anno 1488. à ſuis eſt captus ac Brugis in aromatarij cuiuſdam domo cu
diæ per nouem menſes datus, decollatis pleriſq; in eius cõſpectu nobilioribus aulicis ſ
non ſine horrendo ac ſtupendo quodam timore. Credebatur enim & ipſe mox uitã am
rus ſuam, ita ſæuiebat ignobile uulgus. Claudebant portas ne elaberetur. At Fridericus
citatus commouit totum imperium, collegitq́; triginta duo millia militum, ueniensq́; l
rauit filium ſuum. Poſtea quum Carolus rex Franciȩ Margaritam filiam Maximiliani
deſponſatam, remiſiſſet in Flandriam, ui eripuit Annam ducis Britanniȩ filiam Maxim
no deſponſatam. Deinde ſecundas nuptias celebrauit cũ Maria filia ducis Mediolanen
cum iam Sigiſmundus dux Auſtriæ Maximilianum hæredem ſuarum prouinciarum i
Sigiſmundus tuiſſet, cogente eum ad id Friderico Imperatore. Siquidem Sigiſmundus dux collocaue
dux Auſtriæ. uxorem Alberto Bauarorum duci Kunegundim filiam Friderici Imperatoris inſcio &
uito patre, comitatumq́; Tyrolis cum adiacentibus ſuperioris Auſtriæ regionibus p
miſerat, quod Fridericus ægerrime tulit coegitq́; Sigiſmundum omnia in publica diet
uocare, quum non liceat alicui duci Auſtriæ uendere dominia ſua uel alienare alteri e
neo. Ob id Sigiſmundus pietate motus in Maximilianum, cum uideret hũc ſuis inuiſ
ſponte omnes ſuas terras (uiuente adhuc Friderico, qui durùs fuit in filium nec ullũ illi
catum tradidit) illi donauit, reſeruatis ſibi unde uiuere poſſet redditibus & cenſibus. M
tuus eſt autem Sigiſmundus anno redemptionis 1497. relicta omni ſua hæreditate Ma
miliano regi. Anno 1508. incœpit Maximilianus Venetum bellum, idq; tractauit uari
uentu, habuitq́; regem Franciæ & pontificem Romanum in fœdere contra Venetos.
ne urbem Romanam hoſtili manu ingrederetur, pontifex Romanus ueritus, illi Tride
uſq; bullam obuiam miſit, Cæſaremq́; electum ac Imperatotem declarauit. Cæterum qu
ſe morti uicinum eſſe ſentiret, ſanxit ut ſuarum prouinciarum rectores ac præſides cũ
nibus officialibus in ſuo quiſq; ſtatu, quoad alter nepotum in Germaniam commigra
perſeueret. Mortuus eſt autem in Ianuario anno Chriſti 1518. profluuio uentris. Mox p
mortem eius excitatus eſt tumultus in Auſtria, alijq́; rectores ab inſano populo cõſtit
durauitq́; is tumultus biennio, nec fuit pax quouſq; Carolus nepos Maximiliani fuit
ctus rex Romanorum. Is factioſis hominibus facile frenum impoſuit, quouſq; fratri F
dinando tradidit Auſtriam, Stiriam, Carinthiam & Carniolam.

Car

47 **Carolus** rex Hiſpaniæ & Siciliæ, archidux Au
ſtriæ & dux Burgundiæ, electus eſt ad
faſces imperij anno 1519. die 28. Iulij, eſtq́ quintus huius nomi/
nis. Anno 1520. duodecima octobris fuit Aquiſgrani magna ſolē
nitate coronatus, ac deinde anno 1521. cum celebraret Vuorma/
ciæ comitia fuit à Leone pontifice miſſo legato confirmatus in
officio. Anno 1526. in Ianuario celebrauit Hiſpali nuptias cum
Iſabella ſorore regis Portugalliæ. Porro frater eius Ferdinādus
archidux Auſtriæ, ſuſceptus eſt anno 1527. atque coronatus unà
cum coniuge ſua 24. die Februarij in regem Bohemiæ, idq́ Pra/
gę metropoli regni. Eodem anno ſexta die Maij, exercitus Caro
Cæſaris conflatus ex Hiſpanis & Germanis irruit in urbem Romanam, ſpoliatáq́ ea &
ultis occiſis, Papa cum ſuis Cardinalibus uix euadere potuit, id quod ſupra latius deſcri
mus. Eodem anno menſe Nouembri electus eſt Ferdinandus rex Vngarorum, corona
ſq́ in Alba regali. Anno 1530. uenit Solymannus Turcarum Imperator in Vngariam
n maxima populi multitudine, ſubegitq́ eam pro maiori parte ad petitionem Iohānis
aiuodæ. Hoc quoq́ anno reſtitutus eſt Franciſcus Sfortia in ducatum Mediolanenſem
Carolum Cæſarem. Hoc eodem anno, 24. Februarij coronatus eſt Carolus quintus à *Coronatio Caroli Cæſaris.*
ntifice Clemente in ciuitate Bononienſi. Deinde ſequenti anno menſe Ianuario Ferdi/
ndus rex Vngariæ & Bohemię electus eſt in regem Romanorum, pauloq́ pòſt Aquiſ/
ni coronatus. Eodem anno menſe Martio Leonora ſoror Caroli & Ferdinandi Cæſa/
n deſponſata eſt Franciſco regi Francorum atq́ in reginā Galliæ inuncta. Anno 1535.
ugnauit Carolus Imperator in Barbaria ciuitatem Tuniſſam atq́ totum regnum, re/ *Tunetum expugnatur.*
uitq́ regem Altzachenum, quem Barbaroſſa pirata expulerat. Nec Carolus ſibi quic/
m retinuit de regno illo præter caſtrum unum Colletina dictum, præterq́ tributum an
m quod regi reſtituto iniunxit. Deinde anno Chriſti 1541. conatus eſt Carolus Impe/
r expugnare ciuitatem Argieram in Mauritania, ſed ob aeris intemperiem atq́ maris
gnam tempeſtatem id efficere nequiuit. Hiſtoriam illam inuenies infra in Maurita/
deſcriptione. Anno 1546. & 1547. graue bellum fuit inter Cæſarem Carolum quin/
, & eos quos Proteſtantes uocant, ſed in eo bello uictoria eſt potitus Cæſar.

De principatibus & dominiis, apud Germanos temporum ſucceſſu inſtitutis.

TEmpore Ludouici tertij, qui regnauit anno Chriſti 903. atq́ ante tēpus illud, nō
fuerunt tot & tam uarij nobilium gradus, quot hodie inueniuntur, pręter reges,
principes & barones. At duces, marchiones, comites Palatini, comites & equi/
tes aurati, fuerunt illo æuo magis officiorum nomina quàm dominia hæredita/
Siquidem duces, marchiones & comites fuerunt præſides regionum & terrarum illarū
er quas ab imperatoribus & regibus conſtituti erant, & dominia illarum erant Cæſa/
atq́ imperij. Dux fuit ſummus militū in certa regione rector, id quod ex antiquis ad/ *Dux.*

uerti poteſt literis. In literis fundationis monaſterij Lucernenſis ſic ſcriptum inuenitur:
Ego Wighardus & frater meus Rupertus, dux militum Sueuiæ, regis Ludouici, &c. anno
Comes. circiter 840. Comes uero fuit iudex ab Imperatore uel rege deſignatus, præfectusq́ꝫ ciui
tati certæ aut regioni. Sicq́ꝫ tota Germania plena fuit comitibus, inter quos quidam erant
Landgrauii. Landgrauij, id eſt, regionum comites, quidam Marggrauij, id eſt, certarum marcarum ſeu
diſtrictuum comites, quidam Palatini comites, alij Burgorum comites, quos Burggrauios
appellamus, & alij Centuriones, quos uulgo in Germania uocamus Centgrauios: atque
hi omnes (ut putamus) eligebantur ex Baronibus aut alijs grauibus uiris. Atque hinc eſ
quod in uetuſtis literis tam frequens fit mentio de Landgrauiatibus, ut eſt Landgrauia
tus Suſenburgenſis, Landgrauiatus Siſgoienſis, Kleckgoienſis, &c. Apud Heidelberge
ſes quoque inter præfectos rurales adhuc nomen Centgrauiorum eſt in uſu. Speculum S
xonum docet Palatinos comites hoc modo initium accepiſſe. Quando Romani certam
Comites Palatini. edomuerunt regionem, permittebant nonnunquam deuictis regibus illorum regnorum
adminiſtrationem, niſi quod nomen regium commutabāt uel in Palatinum uel in ducem
Comes eſt iudex. Nomen comitis ſecundum ueterem Saxonicam linguam ſignificat iudicem. Sunt auten
uaria iudicum genera: nam ſunt Gograuen, id eſt, præcipites iudices, qui inconſiderate &
cauſa non ſatis expenſa ſentētiam ferunt, aut qui ipſa die qua facinus aliquod eſt commi
ſum pronunciant de cauſa illa. Atq́ꝫ illi Gograuij, dicit Speculū Saxonicū, non habent o
ficio ſuo annexum feudum aliquod aut ſequelam, hoc eſt, filij & hæredes eorū non ſucce
dunt ipſis in officio, cum illud non ſit hæreditarium ſed potius electicium. Quidam uoca
tur Dinggrauij, qui præſunt ruſticis, alij Marggrauij, qui iuriſdictionē habent in region
marcis. Eſt autem marca uocabulum Germanicum, ſignificās agri, aut ciuitatis aut regio
nis alicuius fines. At Palatini comites ſunt iudices regni edomiti. In altero libro legū Lo
gobardicarum docetur ubiq́ꝫ, Comites eſſe iudices, ubi & admonentur, ne deſint pupill
& uiduis in illorum cauſis. Cęterum mortuo duce aut comite, aut eo inepto ad exequend
officium reddito, rex aut Cæſar alium ad placitum in ſubmoti locum ceu imperij præfec
ſubſtituit, nec defuncti hæres illico ſucceſſit aut officij titulum uſurpauit, niſi gratia prin
cipis ad hoc ipſum officium deputatus fuiſſet. Nam, ut iam diximus, memoratæ pręfect
ræ nō erāt hæreditariæ, ſicut nec hodie apud Germanos Landuogt, Burguogt, Statuog
id eſt, præfecturæ regionum, caſtellorum & ciuitatū, ſunt hæreditariæ. Et hęc quæ hic ſc
Leges Germaniæ. bimus, comprobantur quoq́ꝫ per leges Germanicæ nationis, quæ olim per Cæſares, reg
& principes fuerunt ſancitæ, in quibus ſolum mentio fit principum & Semperfriē, id e
Semperfrici baronum: comitum autem alia non habetur ratio niſi ut iudicum. Quin & in Cancella
Semperliberi. Romani pontificis hic habetur uſus, ut in titulis bullarum atq́ꝫ breuium, Barones præp
nātur comitibus. Fuit & hic olim uſus, ut titulus nobilitatis ſolum principibus & magn
tibus tribueretur, id quod & hodie papa habet in uſu, qui ſolum ducibus ſcribit, Nobili
ci Saxoniæ aut Bauariæ. Alij uero nobiles ſub principib. habuerūt olim alia q́ꝫ hodie n
mina, nempe, Sēperliberi, Medijliberi, & infimiliberi. Sēperliberi fuerūt ſummi liberi. M
dij liberi, militares, beneficiarij & nobiles miniſtri. Infimi uero liberi, fuerūt liberi ciues
liberi coloni. Principum filij uocabantur nobiles domini, & coniuges Dominę, filię au
eorum, uirgines, quas hodie domicellas, germanice frowlin uocant. Baronum filij app
Iuniores domini, Iunckern. labantur iuniores domini. Et talis quidem dicitur fuiſſe ſtatus nobilitatis ante Otton
tempora. Poſt illorū uero ſecula, omnia ſunt mutata. Nam comites facti ſunt hæredita
aſcenderuntq́ꝫ ſupra Barones. Nobiles miniſtri, facti ſuut abſolute nobiles, Marchion
Landgrauij & Palatini, ſed & epiſcopi facti ſunt principes: quin & multi comites, abba
& abbatiſſæ aſſecuti ſunt principatus dignitatē. Nec hoc ſatis fuit, niſi & mercatores, c
dones atq́ꝫ piſtores hodie in nobilium numerum cooptarentur, fierentq́ꝫ ex plebeis co
tes, ex comitibus duces, ex ciuium uxoribus domicellæ, &c. Et quid non poteſt pecuni
principum fauor? Habuerunt tamen memorati duces & comites certa aliqua loca &
dia in noſtris regionibus, quæ ceu propria Cæſarum dono acceperunt, & illa apud uete
Allodia. uocantur Allodia, quæ propria ſcilicet ſunt bona & non per modum feudi recepta, qu
frequens fit mentio in antiquis fundationibus, nempe quod duces et comites allodijs
fundauerint monaſteria, quum ducatus & comitatus, quibus præſidebant, nō ipſorum
ſent ſed imperij. Sub Cōrado primo, anno Chriſti 913. electo, mutatus eſt uſus ille, & H
rico duci Saxoniæ, quem aucupem uocant, ducatus Saxoniæ hæreditario feudo cōceſſ

uo uigilantior eſſet ad expugnandum Obotritos & alios infideles. Poſtea quoq; Otto
rimus atq; ſui ſucceſſores hoc idem fecerunt. Nam præfecturas et dignitates iam comme
oratas deſignauerunt pro feudo hæreditario, et quędam etiam libere cum omni proprie
te donarunt bene meritis. Inter hæc tamen reges & imperatores ſibi & imperio retinue
nt multas ciuitates, ualles & uillas, ex quibus noſtris temporibus multæ ſunt principi-
is impignoratæ.

Quomodo ciuitates & ualles imperiales priuilegijs fuerint donatæ.

PRincipatus ipſi & cūcti in imperio dominatus, ciuitates quoq; illuſtriores & oppi
da quæq;, fuerunt ab initio imperij & Cęſarum, ſicut & telonea, uectigalia aliæq;
contributiones in eiſdem per Cæſarum præfectos fuerunt collecta atq; Cæſaribus
reddita. Poſtquam uero bona pars imperij fuit aut nomine feudi aut proprietatis
ncipibus conceſſa, Imperatores ſimul & uectigalia talium locorum illis condonarunt,
rum hac largitate ſibi & imperio conſulentes, quum hodie ad magnam inopiam impe-
m ob hanc & alias donationes, ut infra dicam, ſit redactum. Reges Gallię non ita agūt, *Largitate Imperatorum depauperatum imperium.*
quum alicui deſignant principatum aut dominium, reſeruant ſibi pinguiora uectiga-
aliaq; meliora tributa. Et ſicut reges & Imperatores Germanici haud ſine ſuo diſpēdio
gnis beneficijs & priuilegijs proſecuti ſunt principes & alios dominos, ita quoq; po-
ſingulari gratia & liberalitate liberas & exemptas reddiderunt antiquas ciuitates, op
a & imperiales ualles, cōceſſeruntq; eis propriam rerum ſuarum adminiſtrationem, &
donarunt inſignem portionem teloneorum & uectigalium: qua in re longe excellue-
t aliarum nationum reges ſua liberalitate & pietate. Atq; ob id neq; principes de impe
ibus ciuitatibus, nec rurſus ciuitates de principibus & primoribus conqueri poſſunt.
m quicquid iſti & illæ habent, totum habent ex gratia & ſingulari pietate Imperatorū
regum, exceptis his quæ poſtea principes & quædam ciuitates emerunt aut alio mo-
ſunt conſecuti à comitibus, magnatibus, baronibus & reliquis nobilibus.

Quales ordinationes in imperio factæ fuerint, poſteaquam ad Germanos fuit translatum.

QVia enim de imperio Germanorum nonnihil ſcribere cœpi, illud prius abſolue
re decreui, antequam Germaniæ prouincias explicandas in manus accipiā. Sciē
dum ergo hoc loco, quod tempore Caroli magni & aliquandiu poſt, diſpoſitio
de regno non tam erat in arbitrio eligentium quam in ordinatione decedētis. Nā
pater filio reliquit imperium, niſi quod aliquoties propter ignauiam ſucceden
interpoſuerint principes ordinationi. Vnde factum eſt, ut plerunq; pater filio imperi
ueluti hæreditariū relinqueret. Quando uero principes & reliqui imperij proceres ui-
nt deſignatum filiū ineptum & plane imperio inutilem, improbabatur & non ratā ha
ant huiuſmodi inſtitutionem. Durabat aūt hæc formula uſq; ad annū Chriſti 993. Tūc
one ſecundo defuncto, à Germaniæ proceribus, qui tum Romæ frequentes erāt, cum
cceſſoris electione uarijs agitaretur cōtentionibus, magna excitata ſunt certamina,
iam Romani cogitarent rurſum ad ſe trahere imperium & non illud diutius exteris *Mos antiquus eligendi imperatorem.*
quere. Sicq; conabantur unum ex ſe aut ex principibus Italię deligere ad hoc munus,
gantes antiquā conſuetudinē & legē Rom. quod ſcilicet à priſcis temporibus Senato-
Rom. cōſueuerint eligere regē, niſi in certo caſu, quando exercitus Rom. cū Imperato
expeditione erat, & Imperator apud eos moreretˉ aut interficeretˉ, tunc enim pericu-
n erat, exercitū in peregrina regione ſine capite eſſe, atq; ideo Senatores autoritatē da
nilitibus alium ſibi deligere regem & Imperatorem, penes quē omnis erat poteſtas.
tuo itaq; Ottone ſecundo, Creſcentius Nomentanus conſul Rom. qui urbis dominiū *Romani repetūt imperium.*
e arripuit, ſuadebat, à Rom. ac Italis imperiū reſumendū. At Germani id uidentes nō
ſcebant nec moram faciebant ad eligendum Cæſarem, tā & ſi in electione diſſiderēt.
quidam Henricū Bauariæ ducē, Henrici fratris Ottonis primi filiū, futurū proclama
Cæſarem. Melior uero & potior pars euicit, ut tandem Otto Ottonis ſecundi filius
retur, potiſſimum ne res Romanæ magis turbarentur, quæ alioqui non ſatis tranquil
runt. Nam ſummus pontifex tum urbe eiectus in Ethruria exulabat. Cum itaq; Otto

 adoleſceret

adoleſceret,aſpirabat imperialem benedictionem, coactoq́ꝫ ingenti exercitu priuſquam
Romam ingrederetur Beneuentanos,Capuanosq́ꝫ duces pacatos reddidit.Inde urbē pe
tens,à Gregorio quinto conſanguineo ſuo(fuit enim antea dux Saxoniæ Bruno dictus,fi
lius Ottonis ducis)diadema imperiale accepit,quem ipſe poſt papam Iohannē inuitis Ro
manis papam creauit.Romani tamen eiecto eo fecerunt epiſcopum Placētinum papam,
& uocauerunt nomen eius Iohannem nonū.Gregorius ergo aliquandiu in Ethruria ſub
ſiſtens,Imperatoris auxilium petens,in Germaniam eſt delatus.Creſcentius aūt denuo cō
ſul confirmatus,rempublicam arripuit. Tum muros urbis ac mœnia inſtaurat,molem A
driani,quæ hodie caſtellum ſancti Angeli cognominatur,munit ac firmat. Otto Impera

Otto Imperator Romam domat.

tor ira concitus,copijs coactis urbem petit,eamq́ꝫ longa obſidione cingit & ad eam red
git neceſſitatem,ut populus Romanus fame impulſus,patentibus portis Imperatorē rec
peret.Intromiſſus in urbem Imperator,Iohannem pſeudopontificem ſede deturbat,ocu
lis primum dehinc uita priuat,Gregorio reſtituto. Creſcentium autem conſulem ex fug
retractum uili iumento auerſè imponi iubet & per urbem circumduci paulatim membri
detruncatis,Poſtremo ante urbem ſuſpenſus mille uulneribus à militibus eſt cōfoſſus.Po
ro Gregorius ut Cæſari Germaniſq́ꝫ gratificaretur & acerrimam de accepta à Romanis i
iuria uindictam reciperet,nouam fecit unà cum Cæſare de eligendo à Germanis procer
bus rege ſanctionem,formulamq́ꝫ ac legem creandi Imperatoris, ut hæc electio perpetu

Imperator ex Germanis eligendus.

Germanis maneret,& ut è ſuo corpore Cæſarem deſignarent. Quæ ad hoc uſq́ꝫ noſtru
æuum permanet.Debet autē uirtute electionis mox ab electione uocari Cæſar &, rex R
manorum,& accepta Corona à Romano pontifice,tum habet titulū Imperatoris Augu
ſti.Et priuſq́ꝫ hæc ordinatio publicaretur,Otto uocatis principibus et proceribus Germ
nicæ nationis,indicauit illis quanta confuſione ad illum uſq́ꝫ diem electus fuiſſet orbis m
narcha & quam multi eſſent,qui conarentur propinquos ſuos ad ſummū illud promou
re faſtigium,quæ res ad ſummum Chriſtianæ reipub. diſcrimen poſſet aliquādo fomen
miniſtrare,præſtaret propterea aliquos ex principibus Germaniæ deſignari, penes qu
omnis eligendi eſſet autoritas,& quo illi in minorem redigerētur numerū, eo minor po
ſet oboriri contentio.Suaſit etiam ut huiuſmodi electores ex imperij præfectis & offici
bus deſignarentur,quòd illi regni & imperij noſſent habitudinem & ſtatum. Annuen
bus autem regni principibus & proceribus,nominarūt Cæſar & pontifex tres German
antiſtites eccleſiaſticos principes,quos imperij archicancellarios eſſe uoluerunt,Mogu
tinum ſcilicet,qui rebus Germaniæ, Colonienſem qui Italiæ & Treuerenſem, qui Gal
præeſſet,ac in his ſua officia exercerēt.His additi ſunt quatuor ſeculares principes qui

Seculares electores.

quoq́ꝫ munia Cæſari exhibent,ipſumq́ꝫ dominum mundi eſſe fatentur. Saxonum dux
luti protoſpatharius enſem præfert,ſignificans hunc eſſe fontem iuſticiæ,Marchio Bra
denburgenſis cubiculo præeſt,& uulgo Camerarius nuncupatur. Comes Palatinus R
ni,Dapifer,Bohemiæ rex pincerna,corporis Cęſarei curam gerētes. A quibus rex Ro
norum electus,deſignatus Cæſar,ac futurus Imperator dicitur. Penes quos ius ac arbit
eſt eligendi regem,ne quis ſibi Imperatoriam dignitatem ueluti hęreditariam uendicet

Aurea bulla.

olim. Hanc formulam poſtea Imperator Carolus 4. in bullam auream,quæ hodie extat
degit ac ſingula ſignificantius expreſſit. Fertur hæc ordinatio incidiſſe in annum huma
redemptionis 1001.quę Gallis plurimum diſplicuit,qui eam graui animo pertulerunt.
rum quia regium ſtemma Caroli magni defecerat in Ludouico Lotharij filio,regia dig
tate in Hugonem Capetum translata,contendere cum Germanis operęprecium nō f
Primus electus Cæſar fuit Henricus ſanctus,fundator epiſcopatus Bambergēſis. Rex
hemiæ eo tempore non fuit rex ſed dux tantum. Factæ quoq́ꝫ ſunt tunc & poſteris tem
ribus multę aliæ ordinationes in Romano imperio, uariaq́ꝫ officia, pro dignitate imp

Quaternarij præfecturarū imperij.

euehenda inſtituta. Nam poſt ſeptem electores,ordinati ſunt 4 duces, quatuor march
nes,quatuor Lādgrauij,quatuor Burggrauij,quatuor comites,quatuor barones, quat
nobiles milites,quatuor ciuitates,quatuor uillę & quatuor ruſtici. Nec tamen contenti
peratores his conſtitutionibus,crearunt ſubinde alios duces, & nouos comites,qui
multos comites ſublimarunt in duces,tametſi temporum ſucceſſu multi quoque
interierint ducatus,ut eſt ducatus Sueuiæ,ducatus Limburgenſis,du
catus Zaringenſis,ducatus Voitlandenſis,&c.

Quom

Quomodo intra trecentos annos ex omnibus

Romani imperij gradibus & oppidis, quidã ſingulari dignitate & officijs adornati & ad numerum quaternarium redacti ſunt, quo imperium ſolidiori firmitate ſubſiſteret.

4. duces. Brunſuicum, Bauaria, Sueuia, Lotharingia

4. Landgrauij. Thuringia, Haſſia, Luchtenberg, Alſatia

Marchiones. Miſnia, Brandenburgum, Morauia, Inferior Badenia

4. Burggrauij. Meidenburgum, Nurnbergum, Reneck, Stromburgum

Comites. Cleue, Schwartzenburgũ in Saxonia, Cilia, aut Gretzium, Subaudia

militares comites. Flandria, Tyrolis, Aldenburgum, Ferraria

præcipui ſcalci. Bappenheim, Iuliacum, Miſnia, Vinſtingum

Barones. Limpurg in Franconia, Thuſis & Raronia, dñs in Tockenburg, Weſterburgum, Aldenwalden

milites. Andlaw, Meldingen, Strondeck, Fronberg

metropoles. Auguſta Vindel., Aquiſgranum, Metis, Lubecum

4. Villæ. Bamberga, Vlma, Hagenoia, Seleſtadium

4. Ruſtici. Colonia Agripp., Ratiſpona, Conſtantia, Saltzburgum

4. Viculi imperij. Ingelheim, Altdorff, Liechtenaw, Denckendorf

4. Domini terræ. Mediolanum, Scala, Padua, Mirandula

4. Abbates principes. Fuldenſis, Campidonenſis, Vuiſſenburgenſis, Murbacenſis

4. montes imperij. Munſterberg, Fridberg, Heidelberg, Nurnberg

4. Burga imperij. Aldenburg, Meidenburg, Rotenburg, Meckelburg

4. Venatores. Hurn, Vrach, Schomburg, Metſth prope Curiam

4. officia hæreditaria ducatus Sueuię. Dapifer à Waldpurg, Pincerna à Radach, Marſcalcus à Marckdorf, Camerarius à Kemnat

4. Serui. Vualdeck, Hirten à Fulchen, Arnſperg, Rabnaw

Vltæ tamen ex his dignitatibus ſunt mutatæ aut penitus intercedente morte præſidentium abolitæ, ut ſuis quibuſqꝫ dicetur locis. Notandũ præterea ꝙ poſt Carolũ ũ quũ Germania ſupra modum creſceret in ciuitatibus, oppidis, caſtellis, arcibus & fieretqꝫ ex uaſta ſolitudine paradiſus, inſtituerũt Imperatores multas epiſcopales ec, ditarũtqꝫ illas multis bonis, contribuentes terras & homines. Fecerũt inſuper epi s earũ principes et uaſallos ſeu beneficiarios imperij. Creauerũt & alios ꝙ plurimos res principes & diſtribuerũt inter eos terras, fecerũtqꝫ eos imperij uaſallos, ut iã ſuximus, exceptis maiorib. ciuitatibus, quæ immediate regno & imperio ſubijciũtur, bus etiam aliquæ priuilegijs exemptæ libertate ſunt donatæ, ut iam magis Liberæ ꝙ iales uocitentur urbes. Cœperunt quoqꝫ principes colere ſuas terras & eas exornare ſplen-

Ciuitates liberæ.

re ſplendidis ædificijs, ut quædam illarum ciuitatum hodie ſuperent in diuitijs, mœniorum robore & palatijs magnificis, quaſdam imperiales ciuitates.

Sunt autem hi ſpirituales imperij principes.

Epiſcopus.

Moguntinus
Treuerenſis
Colonienſis
Saltzburgenſis
Bambergenſis
Herbipolenſis
Leodienſis
Wormatienſis
Spirenſis
Argentinenſis
Curienſis
Auguſtanus
Tridentinus
Brixienſis
Bremenſis
Biſontinus
Rigenſis
Eiſtettenſis
Conſtantienſis
Hildesheimenſis
Ratzenburgenſis
Friſingenſis
Oſnabruggenſis
Monaſterienſis
Ratiſponenſis
Patauienſis
Baſilienſis

Item magiſter ordinis Teutonicorum militum.
Abbas Fuldenſis. Abbas Hirſsfeldenſis & quidam alij abbates.

Nomina ciuitatum imperialium ab antiquo.

Aquiſgranum
Alen
Antwerpia
Argentina
Auguſta
Baſilea
Berna
Bernheim
Biberach
Biſontium
Bopartum
Buchorn
Bopffingen
Campen
Curia
Colonia
Colmaria
Conſtantia
Dauentria
Dortmund in Weſtphalia
Dunckelſpuhel
Durckheim
Duern in Braband.
Eger iuxta Bohem. ſyluam
Erdfordia
Eſslingen
Franckfordia ad Mogonũ
Franckfordia ad Oderam
Fridberg in Wederoia
Friburg in Briſgoia
Gelnhauſen
Gengen
Göttingen
Gruningen in Friſia
Gamund in Sueuia
Goslar in Saxonia
Hagenoia
Hal in Sueuia
Hal in Thuringia
Heltprunn
Hamburg
Heidesfelt
Iſsnen
Ingelheim
Kaufbuern
Keiſerſperg
Keiſerslautern
Kempten
Landaw
Lindaw
Leukirch
Lubecum
Lucerna
Luneburgum
Meidenburgum
Memmingen
Metis
Moguntia
Mulnhuſen in Thuringia
Mulnhauſen in Sunggoia
Northuſen in Thuringia
Nurnberga
Neumagen
Norlingen
Odernheim
Ober Ehenheim
Offenburgum
Oppenheim
Pfullendorff
Rauenſpurgum
Ratiſpona
Rotenburgum ad Tuberu[m]
Roſsheim
Rotwila
Reutlingen
Sangallus
Schaffhuſium
Seleſtadium
Solothurum
Straſsburg Argentina
Spira
Schwinfurt
Treueris
Vberlingen
Vlma
Wangen
Werd iuxta Danubium
Weſel ſuperior
Weſel inferior
Wetzflar in Haſſia
Wyl in Sueuia
Wiſſenburgum
Wimpina
Wormacia
Winſsheim
Zurch Tygurum

Ciuitates alienatæ ab imperio.

INter has imperiales ciuitates quædam non agnoſcunt Imperatorem, & tamen faci[...]
in imperio quod debent, ut potiſſimum ſunt quæ Heluetijs ſunt confœderatæ. Sunt [...]
am quædam alienatæ ab imperio & per Cæſares principibus impignoratæ, aut alio mo[...]
ſubtractæ: quale eſt Nouiomagum, quod circa annum Chriſti 1230 fuit impignoratũ à [...]
helmo Rom. rege, & comite Holãdiæ comiti Geldrenſi pro uiginti milibus marcarũ p[...]
argenti. Rudolphus quoq; ab Habſpurg cõparandæ pecuniæ ſtudioſus, cancellariũ ſui[...]

Ital

liam miſit, qui populos in Hethruria omnes liberos faceret & eos potiſſimũ qui ſe pe-niã redimere curarent. Perſoluerũt aũt ob eam rem Lucenſes 12. millia nummum auri, orẽtini uero ſex millia, qui ſtatim liberi omnino facti, magiſtratum quem priores arciũ cant addito uexillifero iuſticiæ creauerunt. Non diſplicuit hæc uenditio papæ, licet in-gna tanto principe uideretur, quod ea ratione eccleſiaſtica ditio futura ſecurior uideba-, cum non amplius Imperatori liceret liberas ciuitates uexare. Deinde rex Rupertus pa inus anno Chriſti 1402. tradidit filio ſuo Ludouico ac hæredibus eius pignoris loco iſta pida, Oppenheim, Ingelheim & Keiſerslautern pro centum millibus florenorũ. Eneas nen Syluius in ſua Bohemia aliam huius alienationis adducit cauſam, nempe iſtam. Cũ rolus quartus Romanorũ Imperator Vueceslaum filium ſuum in imperio ſibi ſucceſſo n adhuc uiuens ordinare conaretur, & principes electores haud facile ad eam rem tra-e poſſet, id quod uirtute obtinere non potuit præcio comparauit, promiſſis cuiq; ele-ri cẽtum milibus aureis. Quos cum repræſentare non poſſet, publica illis Romanę rei blicę uectigalia obligauit, perpetuum imperij malum. Principi palatino pro ſua portio-aſſignauit oppida memorata. Sicq; uiſcera imperij per Germaniam hauriens pro igna ſimi pecudis filij ſui prouectione, principes promiſſis induxit ut rex Romanorum uiuo re diceretur & eſſet. Hinc Romana poteſtas ad nihilum ferè redacta, nec poſthac extol caput imperium potuit, quum principes electores omnia ſibi retinerẽt; imperatorẽq; iurando adegerunt, ne pignora reuocaret. Hæc Eneas. Fecit iſte Carolus Imperator gnam Romano imperio iacturam. Spolians enim illud conabatur ſuum regnum Bohe e, quod hæreditarium fuit, ditare. Succedens autem illi filius eius Vuenceslaus in Ro-no regno, cui & uiginti duobus præfuit annis, adhuc grauius illud expilauit. Accipiẽs n pecuniam à domino Mediolanenſium, qui imperij in Longobardia præfectus erat, uit illum ducem Mediolanenſem, quæ melior erat portio, quam imperium habuit in ia. Alienauit quoq; multas alias ab imperio ciuitates, ſicut & ante eum fecerat Ludoui-Bauarus Imperator, qui accepta pecunia ciuitates Italiæ exemptas ab Imperio reddi-Sunt tamen qui id Rudolfo regi aſcribunt, quod hic excutere nolumus. Certe hoc cõ-, Romanam aquilam plus æquo hodie deplumatam. Fuit quoq; rex Vuenceslaus pro-negligentiſsimam imò nocentem Romani imperij adminiſtrationem ab electoribus oſitus. Illi enim conuenientes ad Rhenum in loco qui eſt è regione Brubacenſis arcis reuerenſi diœceſi, anno ſalutis 1400. uiceſima auguſti, erectoq; tribunali, ſcientibus et ntientibus Romano pontifice, ducibus, comitibus & alijs proceribus Germanię, ſpo unt Vuenceslaum regia dignitate, euulgauerũtq; publicis literis per totum imperium manum quod deinceps à nemine agnoſceretur pro rege Romanorum. Sunt autẽ hæc pa depoſitionis & euulgationis literarũ: Nos Iohannes archiepiſcopus Moguntinus, i Romani imperij per Germaniam archicancellarius, nomine dictorum dominorum cipũ electorum ſacri Rom. imperij atq; nomine noſtro, propter multas prægnantes as nos urgentes & intollerabiles exorbitationes, amouemus & deponimus hac no-ſententia dictum dominum Vuenceslaum ceu inutilem, ignauum & penitus ineptũ omanum imperium, ab ipſo Romano imperio atque ab omni ſibi debita gloria, ho-e & maieſtate, denunciantes omnibus principibus, proceribus, dominis & ſeruis, ciui us, regionibus & populis ſacro imperio ſubiectis, quod deinceps penitus abſoluen-abſolutos pronunciamus ab omni homagio & iuramento memorato Vuenceslao ine ſacri imperij præſtito, monemusq; & requirimus eos per iuramentum quo aſtri-ant ſacro imperio, ne poſthac ſæpe dicto Vuenceslao ullo pacto obediant aut obſe-tur, neq; illi ius ullum, obſequium, cenſum, redditum aut ullam obuentionẽ, quocun-nomine tandem appelletur, tanquã Romano regi præbeant, exhibeant aut permittãt beri, ſed omnia hæc reſeruent pro illo quem dei gratia ceu utilẽ & idoneum in Rom. m eligi continget. Nolo hic cõmemorare, quomodo antea Vuenceslaus tam ſæpe obnixe fuit rogatus, admonitus & requiſitus ab electoribus, ut abſtineret à uicijs & neret à ſe uitã ſe plane indignã. Vt aũt redeam ad ordinationes in imperio factas, nõ t hic ea omittenda cõſtitutio, quã Ludouicus Bauarus Imperator unà cũ alijs princi-s ſanciuit in comitijs Franckfordianis, ſcilicet q; Imperator electus à maiori & ſanio-rte electorũ uirtute electionis autoritatẽ habeat adminiſtrãdi Rom. imp. nec oportet, antea, Rom. põtificis requirere cõſenſum. Id ẽm nõ eſt ex iure diuino nec ex antiqua patrum

Imperium uenale.

Forma depoſitionis regis Romanorum.

Conſtitutio Ludouici Bauari.

patrũ cõſtitutione,ſed Rom.pontifices ſeipſos hic inſinuauerũt,inducti ad hoc quorundã
adulatorũ blãditijs.Electus tamẽ debet põtifici præſentari ceu princeps catholicus,iuſtus,
& qui dignus ſit imperiali faſtigio,ac deinde rogare pro diademate.Quod ſi electo Impe
ratori negaret̃ abſq; iuſta & patenti cauſa, poterit electus princeps coronã ſuſcipere à quo
libet catholico epiſcopo. Iſtæ em̃ ceremoniæ & pompa ſunt à Rom.eccleſia inſtitutæ. A
lioquin quis Papa cõſecrauit & coronauit Imperatores Cõſtantinopolitanos? quis Papa
inaugurauit catholicos Imperatores qui ante Carolum magnum fuerunt in Italia? Nul
lus.Quis benedixit gentilibus Imperatoribus,qui ante Conſtantinum Imperatorem fue
runt?Nemo.Et tamen fuerunt illi Imperatores multo potentiores his quos Papa corona

Ordo & conſeſſus electorũ principum.

uit.Fecit quoq; Carolus quartus multas in imperio conſtitutiones, præſertim quando ſe
det Imperator in ſua maieſtate,tunc archiepiſcopus Treuerenſis Cancellarius per Gallia
ſedere debet in proſpectu eius, & archiepiſcopus Moguntinus Cancellarius per German
am ad latus eius dextrum,archiepiſcopus uero Colonienſis Cancellarius per Italiam ad l
tus eius ſiniſtrum.Rex autem Bohemiæ ſedẽ ſuam collocare debet ad dextrã archiepiſco
pi & iuxta eum comes Palatinus Rheni.Itẽ dux Saxoniæ tenere debet ſiniſtrã archiepiſc
pi,iuxta quẽ Marchio Brandenburgenſis locũ ſuũ quoq; habere debet. Quãdo uero pu
licæ fiunt proceſſiones,is ordo ſeruari debet.Archiepiſcopus Treuerenſis præcedit Imp
ratorẽ & duo reliqui archiepiſcopi ſtipant duo latera eius.Rex uero Bohemiæ illico ſeq

Extra ueterem Germaniã imperium dilatatum.

tur ueſtigia eius.Sed de his ſatis.Quod aũt ſuprà memoraui Lotharingiã,Subaudiã et re
num Arelatenſe manſiſſe apud imperiũ,notandũ hic obiter,quod mortua poſteritate C
roli magni,conati ſunt Galli ad ſe trahere imperium, aſſerentes tot annis illud apud ſe fu
iſſe,non interim cogitantes,Carolum magnum atque poſteros eius Germanis ſimul at
Gallis imperaſſe,& adminiſtraſſe imperium in Germania.Quod aduertentes German
principes elegerunt fortiſſimum & magnanimum principem,ducem Saxoniæ, Ottone
primum in Imperatorem,qui gladio imperiũ apud Germanos retinuit,ſubegitq; prouin
cias quaſdam ultrarhenanas in Galliæ partibus ſitas,nempe Lotharingiam,cuius metro
polis fuit Metis,Brabantiam & Burgundiam. Domuitq; in Italia Berengarios,qui ui ſi
Romanum imperium uſurpare uolebant.Recuperauit etiam & ſubdidit Romano imp
rio Siciliam,Calabriam,Apuliam & Longobardiã.Hic geſſit tam magna bella, toties
triumphauit contra hoſtes ſuos,ut inde Magni cognomentum acceperit, præſertim au
magnam ſtragem fecit infidelium Hungarorum prope Auguſtam Vindelicorũ,qui Ge
maniæ plurima intulerant nocumenta.

Quando & per quem Germania
ad Chriſti fidem conuerſa.

QVemadmodum olim duplex fuit Germania,una ultra Rhenum & Danubiu
atq; alia citra Rhenum & Danubium,quæ uetus & uera ſemper fuit German
ita fides Chriſti non ſimul & eodem tempore fuit plantata in utraq; German
Qui enim ultra Rhenum Romanis primum ac deinde Gallis ſubiecti habi
bant,haud longè poſt apoſtolorum tempora imbuti ſunt Chriſti cogni

Citra Rhenum multi epiſcopatus.

ne, ſicut & Galli iam cognouerant uiam ſalutis.Atque hinc eſt quod ab ea parte Rhe
tot ſedes epiſcopales fuerunt erectæ,ut ſunt Baſilienſis,Argentinenſis,Spirenſis,Worm
tienſis,Moguntinus & Colonienſis.In oppoſita autem Rheni ripa, nulla inuenitur ep
copalis ſedes,ſed nec aliqua inſignis ciuitas.Haud ſecus Germani qui alterum Danubi
tus tenebant,Romaniſque parebant, cum Romanis Chriſtum longe ante Sueuos, al
ram incolentes Danubij ripam,agnouerunt,pluresq; ab ea parte diœceſes inſtituerunt
ſunt epiſcopatus Conſtantienſis,Auguſtanus,Friſingenſis,Ratiſponenſis, Saltzburg
ſis,Patauinus,&c.In ueteri uero & ſuperiori Germania, nullæ inueniuntur diœceſes,
in Herbipoli & Eyſtett.Excipio hic inferiorẽ Germaniã,hoc eſt,Saxoniã Hẽricus qu
ſanctus lõge poſt Bambergæ erexit cathedralẽ eccleſiã,ſicut & Fridericus tertius ferè
moria hominũ inſtituit uel ſecũdũ alios reſtaurauit epiſcopatũ Viennẽſem in Auſtria.
terũ interior Germania nõ uno & eodẽ tẽpore cõuerſa eſt ad fidẽ Chriſti,ſed ſępenum
per bonos & zeloſos uiros ad hoc ſollicitata,quorũ etiã multi cõfeſſione Chriſti occub
ru

runt: ut fuit diuus Albanus, ꝗ quũ Mogũtię anno Chriſti 425. Chriſtũ annunciaret, obtrũcatus eſt. Sic diuus Kilianus à Conone Roma. pontifice in Germaniam miſſus ad prædicandũ uerbũ Chriſti, apud Herbipolenſes, ubi uerbo & exemplo multos ad fidẽ Chriſti conuertit, unà cũ ſocijs ſuis pro ueritate occubuit. Anno Chriſti 612. Rupertus epiſcopus Wormacienſis Theodonẽ ducem Bauariæ cum multitudine populi ad fidẽ Chriſti induxit: qui dux deinde fundauit epiſcopatũ Saltzburgenſem. Item circa annum Chriſti 730. quũ Gregorius tertius ſedem Romanam occuparet, Germani pro bona parte, præſertim Thuringi, Franci & Sueui cõuerſi ſunt per ſanctũ epiſcopũ Bonifacium ad fidem Chriſti. Fuit autem Bonifacius iſte natiõe Anglus uocatusq́ fuit Vuunefridus, ſed Romæ à pontifice Rom. fuit alio appellatus nomine atq; deſtinatus in Germaniã, ubi 36. annis ſine ceſſatione Chriſtum annunciauit. Scripſit proinde ex Germania ad Zachariã pontificẽ Romanum huiuſmodi epiſtolam: Scias per gratiam dei Germaniæ populũ ad uiam ueritatis reductũ, …nauimusq́ apud eos tres epiſcopos: unum locauimus in caſtellum Wirtzpug (ipſum …erbipolis) alterum in Buraburg (non ſatis certum eſt quis ille ſit locus) & tertium in …ieſfurt, quæ eſt Erdfordia, & is epiſcopatus poſtea fuit incorporatus diœceſi Mogun… Factus eſt autem Bonifacius iſte poſt conuerſam ad Chriſtum Germaniam archiepi…us Moguntinus atq; propter eius interuentionem fecit Papa Zacharias Coloniæ ar…iſcopatum. Tandem uir ſanctus adhuc fidei zelo feruens, deſcendens per Rhenum in Friſiam, nec deſtitit ibi prædicare Chriſtum, quouſq; propter ipſum à gentilibus …yrij coronã eſt adeptus. Quomodo deinceps Friſijs annunciatus eſt Chriſtus per ſan… Willibrordum, dicam infra ubi ad Friſiæ uenero deſcriptionẽ. Anno Chriſti 785. …ta eſt tota Saxonia à Carolo magno, atq; fidei catholicæ ſubdita, quæ antea ſæpe à …pta fide defecerat. Anno Chriſti 920. expugnata eſt per regem Romanorum Hen… …n primum marca Brandenburgenſis & Chriſtianæ religioni adiuncta. Anno Chri… …4. Otto epiſcopus Bambergenſis profectus in Pomeraniam, conuertit ad Chriſti fi… …has ciuitates, Colberg, Stetin, Belgrad, Camin, & multas alias. Primus dux Catholi… …ocatus eſt Werſslaus. Anno Chriſti 997. Adelbertus epiſcopus Pragenſis profe… …n Pruſſiam, conatus eſt populum illum auertere à ſuo gentili errore: ſed nihil effici… …ccíſus eſt ab eis atq; corpus eius in minutas partes diſſectum atque auibus in cibum …ſitum. Deinde ſæpe tentatum fuit doctrina & armis, ut illi Chriſto lucrifierent, ſed inanis fuit omnis conatus Chriſtifidelium. Non enim præſtabãt quod neceſſitate præmente promiſerant, donec tandem ſub Friderico ſecundo à Teutonicis militibus ui & gladio coacti ſunt ſuum errorem relinquere & Chriſto nomen dare. Anno Chriſti 1186. fuit uir quidã religioſus Meinradus nomine, qui in Liuonia cœpit prædicare Chriſtum & in Riga ciuitate erexit epiſcopatum. Habitauit aliquandiu ibi quouſq; linguam eorũ diſceret. Interim autẽ habebat multas inſtantias & contradictiones à peſſimis quibuſq; uſq; ad annum Chriſti 1200. Tunc multis ſub ſpecie peregrinorum ingreſſis regionem, armorum potentia iuuerunt populum colla ſubmittere iugo fidei. Veſtiebãt autem ſe uiri illi ſingulari & religioſo indumento, ſui ſignum quoddam in figurã gladij ſeu enſis figurarunt, unde et enſiferi fratres dicti ſunt, ſicut & alij quidam religioſi qui crucis figuram ueſtibus ſuis adhibentes Cruciferi dicti ſunt. Cum autem Enſiferi fratres nequirẽt

S. Albanus.

S. Rupertus.

Diuus Bonifacius.

Erphesfurt.

Pomerania.

Pruteni ui coguntur ad fidẽ.

Liuonia.

Enſiferi fratres.

per

Teutonici milites.

per ſe perficere quod inſtituerant, adiunxerant ſe fratribus Teutonici
& Prutenis, eorūq́ auxilio expugnauerunt Linoniam, ſubdiderunt́q
religioni Chriſtianæ. Anno Chriſti 1350 & antè, fratres Teutonici ſ
pe tētarunt populum in Lituania iniciari Chriſto, ſed multo tempor
nihil ualuerunt efficere. Quadam uice occiderūt octo millia infideliū
ceperuntq́ multos, quos ſecum in Pruſſiā ducentes baptiſarunt & d
cuerunt Chriſtianam legem, ut inde in patriam redeuntes ſuis dicer
poſſent, Chriſtianam religionem nihil difficile includere, ſed uera pi
tate eam ſubnixam. Siquidē ſacra Chriſti fides tam male apud illos a
diebat, ut horrerent ad eius auditum, putantes illam grauia & impo
ſibilia continere, atq́ ob id renuebāt illam accipere. Sed nec iſte aſtu
profuit fratribus Teutonicis. Excitata ſunt & alia multa atq́ grau
bella, uſq́ ad annum Christi 1386. tunc dux magnus Lithuaniæ ſuſc
Lithuania recipit fidem. pit ſacrum baptiſma cum magna populi multitudine. Porro in Alſatia in ripa Rh
ni occidentali, annunciata eſt fides Chriſti eo tēpore quando adhuc diuus Petrus apoſt
lus in humanis uixit, acceptaq́ à quibuſdam Germanis. Nam Petrus apoſtolorū prince
miſit ultras alpes ad ripam Rheni Maternum, Eucharium & Valeriū, ut Germanis ann
ciarent Chriſtum dominum. Quibus feliciter negocium Chriſti exequentibus, diruit ſ
ctus Maternus, auxilio fretus fidelium quos ad Chriſtum conuerterat, locum quendam
S. Maternus. ſignem, qui tunc Nouientum, nunc uero Eberſche Munſter uocatur, haud procul à Seleſt
Eberſche munſter. dio ſitum, ubi Iulius Cæſar magnificum condiderat templū, dijsq́ ſuis gratias egit pro a
epta contra Gallos uictoria. Deinde profectus eſt Maternus Argentoratum, ut & ibi e
deret idololatriam, ſed repulſus eſt ab urbe. Nō ita multo pòſt eo ex morbo in itinere m
tuo, ſepultus eſt magno luctu in loco qui hodie Ele appellat̄. Sed non multis poſt eius m
Mortuus excitatus. tem elapſis diebus, baculo diui Petri rurſum eſt excitatus à morte, ob quod miraculum
rimi infidelium facti ſunt fideles, credentes in Chriſtum. Poſt iſta extruxit idem Mater
templum non procul à Molſsheim, uocauitq́ illud Domum Petri, quod in hunc uſq́ di
in Germanica lingua uocat̄, Domphieter. Nō longe pòſt, graſſante perſecutione in C
ſtianos, defecerunt conuerſi rurſum à ſuſcepta fide, manſeruntq́ in infidelitate aliquo
tenis annis, quouſq́ reges Galliæ Alſatiam & alias tranſrhenanas regiones ad agniti
ueritatis reduxerunt. Hiſtoriam ſancti Materni huc retuli ex legendis ſanctorū & ex
lo probato autore, ſciens illam à quibuſdam haberi pro fabula.

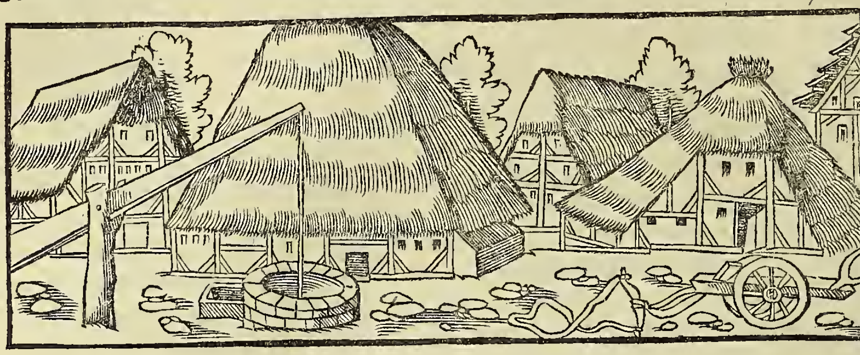
De moribus & ritibus Germanorum recentiorum.

OMnis hodie Germanorum cōditio ſiue ſtatus quadruplex eſt: primus cleric
qui magnis & largis redditibus cenſibusq́ prouiſi, ab alijs plurimū honori
cipiunt, quod Deo ſeruiant, ſcripturas intelligant & interpretentur, uitamq
libem agant. Et qui in his minus probantur, facile ab inerti uulgo aſpernar
Clericorum in Germania mores. lent. Veſtitu religionem præ ſe ferūt, quiſq́ ſuo inſtituto conformem. Seculares cleric
nicas portant fluxas, pullo ut plurimum colore. Caput mitra lanea tegunt, non mul
faſtigiata, ſed capite auretenus ſatis adhærenti. Ex collo quum in publicum procedu
ſciam dependunt, quidam ſericam, quidam laneam honeſtatis tantummodo cauſa. Su
ducunt & calceis crepidas ſiue ſandalia, quæ domum reuerſi deponūt. Ocio maior pa
cat, literis pauci intendunt: pomeridianas horas ludendo potandoq́ deducentes. Sec
ſtatus nobilium eſt, & hic multos habet gradus. Sunt enim principes, ſunt comites, a
barones & inferioris gradus milites. Principes nō ſolum dignitate & generis claritu
ſed & potentia ceteros antecedunt, terras habent & dominia latiſſima. Illud in nobi
ordine mirum uideri poteſt, quod principes ipſi atq́ comites Cæſari, quoties imper
ceſſitas exigit, obſequia tanquam ſubiecti præſtent, milites exemptos ſe dicant, & n
ſtipendium nemini ſeruiant, nec ſubditos ſuos ſeruire ſinant, & tamen Romanoru
peratorem dominum ſuum ac principem eſſe dicant & recognoſcant. Prophanari &
parum minui generis ſui ſplendorem exiſtimant, ſi mercaturam artemúe aliquam m
nicam exerceant, ſi plebeiam aut ſibi inferiorem ducant, ſi aliena urbe ciuiū more ha

Ipſi urbanorum conſortia, cõmertia omnia peroſi, arces & ro
buſtiora ſplendidioraq́; ædificia in montibus, ſyluis & rure col
locata cum familia ſua libere habitant. Quidam frequentant
regum curias aut bella ſequuntur, alij de redditibus ſuis & pa-
trimonio uiuentes, domi manent, cõmuniter tamen uenantur,
quod ſolis ipſis licere longo uſu & conceſſa libertate conten- *Venatio priuat[is]*
dunt, priuatis, leporũ, prelertim caprearum, hinnulorũ ceruo- *interdicta*
rumq; uenatio, in aliquibus locis oculorum effoſſione, in qui-
buſdam truncatione capitis interdicta, noxias tamẽ feras cap-
tare cuiq; licet. Laute inſuper nobiles ipſi epulantur, ueſtiun-
tur ſplendide, auro & argento diuerſicoloreq́;, ſerico tam uiri
quàm mulieres domi & foris exornantur. Multo familiariũ cœ
tu incedunt, & inceſſu adeo maturo & præmeditato, ut à ple-
beis mox ut uideant̃ internoſci poſſint. Equis ſi longius eun-
dum ſit & non pedibus uadunt, dedecoroſum enim hoc ualde
unt & merum egeſtatis indicium. Sed prædari ubi neceſſaria deſint, quidam non ueren
niurias illatas raro iure, ſæpius congregato ex ſocijs equitatu, ferro, flammis & rapi-
lciſcuntur, coguntq́; per hoc eos, qui intulerunt ad ſatisfactionem. Gens plerunq; in-
us & inquieta, ſubditos ruſticos irremiſſa ſeruitute exercet, miſeroſq́; & infelices ho-
s uexant. Tertius ſtatus oppidanorum eſt, quorum quidam Cæſari tantum ſubiecti *Oppidanorum*
, quidam principibus aut eccleſiæ prælatis. Qui Cæſari parent, libertates multas ha- *mores.*
, mores etiam & inſtituta quibus in cõmuni fermè utuntur. Singulis annis ex ciuibus
ſtratus ſuffragio creatur apud quem ſumma poteſtas cũ imperio ſit, in caput animad-
re cuiuſq; habet hoc ordine. Si de criminibus agitur, aſſident in concilio hi, quos ſibi
as delegit, rei ipſi ligati adducuntur, accuſatoribus & reorum defenſoribus dicendi co
latur, quibus auditis eunt in ſententiam, non ut leges cenſent, quas non nouerunt, ſed
t ratio eis dictat atq; iudiciorum conſuetudo habet, quod & in ciuilibus cauſis obſer-
r, excepto quod Cæſar in his appellari poteſt, in illis uero non. In omni ferè imperiali
ate duplices ciues ſunt, ingenui & plebei. Mercantijs & officinis plebei intendunt, in- *Ingenui*
i (qui & patricij dicuntur) patrimonijs redditibuſq́; ſuis contenti, equeſtrem ordinem *plebei*
ntur. Si plebeiorũ quiſpiam ditior factus ſe illis cõmertio aut conſuetudine cõmiſcere
enderit, repellitur. Reipublicæ admiſtratio tamen ferè cõmunis eſt & utriſq; permiſſa,
is plebs ſeruire aut ſubiecta eſſe uidetur. Sua cuiq; ſubſtantia tuta eſt & libertas, ſal- *Iudices indo-*
gibus, ut uiuere uelint, in communi iuſticia per totam regionem ab illiteratis admini- *cti.*
r. In ſingulis oppidis & nonnullis pagis, etiam uiri duodecim, uitæ integritate ac ho-
te præcipui eliguntur in iudices, nullo habito reſpectu, ſciant ne litetas uel non. Ha-
quo uiri induuntur cõmuniter laneus eſt, quo mulieres lineus, ſed adeo utrorumq; di
s & colore & forma, ut raro unus ſicut alius ueſtitus appareat. Aduenticijs & nouis
nentorũ formis iam plurimum gaudent, Italicis Gallicisq́;, à quibus ante paucos an-
btuſa calceamenta uiri cum fluxis & diſciſſis manicis tunicas, ſciſſas caligas & texta
, quæ pyretra uocant, receperunt. Geſtabantur mea adhuc ętate cum puer eſſem, circa
m Chriſti 1497. à ſenibus roſtrati calcei, ueſtes curtæ atq; ſtrictæ, caudata capitia, quæ
e Moguntiam Kogeln uocabantur. Sed iſta antiqua uirorum frugalitas hodie ad mu *Mulierum ue-*
uenit. Hæ depoſitis multiplicibus & plicatiſſimis peplis, quibus grandia olim fa- *ſtitus.*
nt capita, unico tantum hodie uelantur, modeſtiuſq́; incedunt. Satis honeſtus hodie
arundam mulierum ueſtitus, niſi quòd ſuperne nimium excauatur. Non tamẽ idem
bitus in diuerſis Germaniæ regionibus. Porro quantum attinet ad domorũ ædificia,
s lapidibus cæmentoq́; ſuberbe ædificant, pauperes luto & ligno tantum humilius, *Domorum ædi-*
is tamen latericeis aut ſciſſili lapide (ut apud Moguntiã) ædifcia ſua utriq; tegunt, ob *ficia.*
emne aut aduerſus incendiũ, affirmare non poſſum. In Saxonia & alijs pleriſq; locis,
in Heluetia montana, dolatis aſſerculis operiunt, quare oppida parum uenuſta ui-
r, & igni magis obnoxia ſunt. Eadẽ ratio eſt de ijs, qui culmis ſtramineis domus ſuas
unt. Plateæ ciuitatum ut plurimũ ſilicibus ſtratæ ſunt, ubi hi lapides haberi poſſunt.
e ſeu exitus urbiũ, celſis turribus inſigniti, in quibus diurni cuſtodes aduentãtes equi
ba aut campana ſignificare ſolent, ut hi qui portas inferius obſeruant præmoneant̃,

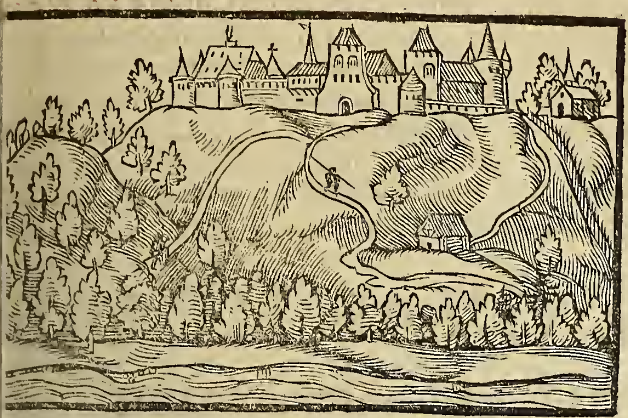
& eas in maiori tutela habeant. Vrbes cõmuniter natura & arte munitę, aut iuxta uortico
flumina uel in mõtes ſitæ ſunt, quæ in plano reſident muris, foſſatis, uallis inſuperabilibu
circumſeptæ, turribus & propugnaculis innumeris ueluti ex terra prominent. Eſt etia
multarum ciuitatum circumiacens ager foſſis adeo profundis & amplis concluſus, ut a
Ruſticorũ mores & uiuendi ritus. externa populatione & is tutus ſit. Eorum poſtremum qui in rure pagatim uillatimq́ h
bitant, quiq́ illud colunt & propterea ruſtici uel rurales appellantur, ſatis miſera & du
conditio eſt. Seorſum ab alijs quiſque cum familia & pecore ſuo humiliter uiuit. Caſæ l
to lignoq́ e ter
paululum educ
& ſtramine co
tectę, domus. P
nis cibarius, p
auenacea, aut c
coctum legum
cibus. Aqua
rúmue potus. T
ga linea, peron
duo & pileus
catus, ueſtitus

Gens omni tempore inquieta, laborioſa, immunda. In uicinas ciuitates ad uendendu
portat, quicquid tam ex agro quàm ex pecore fructus percipit, ſibiq́ ibi è diuerſo comp
rat, quorumcunq; eget. Artifices enim ſecum habitantes nullos aut paucos habet. D
minis crebro per annum ſeruiunt, rus colunt, & ſemine conſpargunt, fructus metunt
horreis important, ligna ſecant, domos ædificant, foſſas effodiunt. Nihil eſt quod ſeru
& miſera gens ipſis debere non dicatur. Nihil etiam quod iuſſa facere abſque periculo
cuſare audeat, delinquens in his grauiter mulctatur. Sed nihil eſt genti durius, qu
quòd prędiorum quę poſſidet maior pars non ſua ſit, ſed illorũ à quibus certa frugum
te quotannis redimere ſolet. Quantum uero attinet ad rationem hodierni uictus, ſcien
pleroſq; Germanos hodie in conuiuijs bellaces & ſtrenuos eſſe, præſertim cum noctes
dies bibendo ęquauerint ac omnes cyathos exiccauerint. Nullas poſſunt nuptias, nu
conuiuia, nullos celebrare conuentus, niſi ad extrenuam ebrietatem alter alterum ad
cula inuitet atq; ita repleat, ut quod dictu etiam pudendnm eſt, coram ſeruis ac uernac
rurſum potum euomat uinum, ſub menſaq́ impudice meiat, non ſine bonorum & De
rietas germanor timentium uirorum ſumma execratione. Et cum ſemiamens imò demens potius in ſtr
collocatur, tum triumphus ingens excitatur, tum riſus, tum cachinnus exoritur. Atqu
inter nobiles pleroſq;, qui pręeſſe debent reipublicę eamq́ tutari ac defendere, præci
ſit. Nemoq́ cenſetur bellicoſus, niſi fiat & ebrioſus. Qui enim plurimum potant, iudic
tur magis ſtrenui & bellicoſi. Ante noſtra tempora quum nobilium erat conuentus, ue
pugiles, lucta, diſco, curſu, corpora exercebant, ut fierẽt bello aptiores. Nunc poculis
tant, quomodo alter alterum ſuperet ac deijciat. O tempora, ô mores. His artibus, his
ſtijs uincemus Chriſti hoſtes, Turcos? non fiet.

Germaniæ ciuitates, quomodo tem- porum ſucceſſu extructę.

IAm ſuprà diximus, olim nullas aut ualde paucas in Germania ueteri fuiſſe ciuita
multos pagos & loca ruſticanarum domorum, extenſa in longum ſpacium, qualia
huc inueniuntur in Nigra & partim in Ottonica ſylua. Hi enim pagi coagmenta
in unum ueluti corpus redacti, longe pòſt excreuerunt in ciuitates & oppida. Al
Romani olim ædificiorum habuerunt rationem. Illi enim urbana ædificia ædes, ruſtica
las uocant, & locum ſine ædificio in urbe aream, rure autem agrum appellant. Idemq
ger cum ædificio fundus dicitur. In ędificiorum deſcriptione ratio temporum & loco
fuit habita. Aliter enim primis naſcentis Germanię reipublicæ temporibus, aliter auct
rum opulentia ædificatum eſt, aliter rure, aliter domi ędes fuiſſe extructas nullus addu
tabit. Monuimus iam ſępe, per ueterem Germaniam intelligendã eam prouinciam, qu
ambi

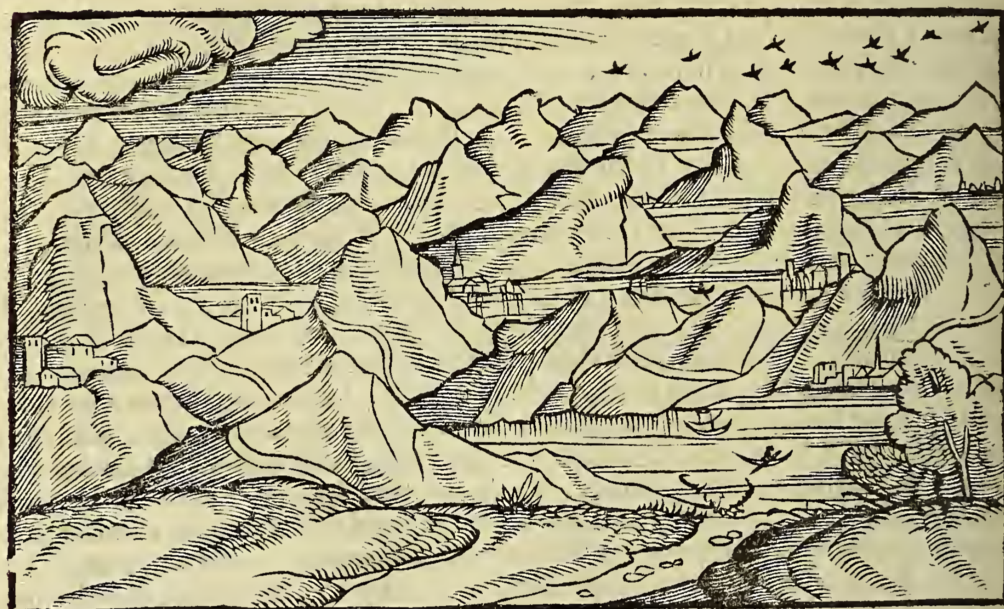
ambiunt Rhenus & Danubius. Nã
ultra hos amnes Galliam & Italiã
uerſus, lõge ante Chriſtum natum
fuerunt inſignes ciuitates, nempe
Moguntia, Vuormacia, Spira, Ar-
gentoratum, Auguſta, Brigãtium,
Ratiſpona, & aliæ multæ, ſed quæ
plerunq; alia habuerunt nomina.
Quæ Rheno adiacent, deſinebant
plerunq; in magus, ut Berbetoma-
gus, Neomagus, Nouiomagus, &
in Gallia, Rotomagus, eamq; deno
minationem putant à uiro quodam
Magus appellato tractã, qui Samo
fuit filius, regnauitq; olim ſuper Celtas. Nouæ autẽ & recentiores ciuitates & oppida
ſinunt ut in plurimum in brun, heim, bach, burg, berg aut thal, id eſt, in fontem, locum
talem, amnem, caſtellum, montem aut uallem. Ratio eiuſmodi deſinentiæ facile aſſigna
poteſt. Quando enim circa fontem aliquem inſignem olim multi cohabitarunt, & tan-
n in unam rempublicã coierũt, denominatus fuit locus eorum à fonte illo, ut Heltbrun, *Deſinentia in*
effenbrunn, Frawenbrunn, Padelborn, Maulbrun, Steinenbrunn, &c. Et quæ in heim *brunn.*
uduntur, uidentur à primo habitatore nomen accepiſſe, ad quem alij colonias deduxe-
ıt & ceu in patriam illius ſuas ſedes tranſtulerunt, ut Pfortzheim à uiro Phorce ut qui-
n putant, Vuinſheim à Franco Windegaſt, Ingelheim, à primo cultore Ingel. Idem in- *Deſinentia in*
ige de Oppenheim, Winheim, Hildeſheim, Rudeſheim, Forcheim, Odenheim, Altz- *heim.*
im, Bernheim, Ogerſheim, Saulheim, &c. Fieri tamen poteſt, ut multa talia nomina a-
nde originem acceperint, ut ſunt Hocheim, Mulheim, Roſenheim &cæt. Porro quæ
burg finiuntur, fuerunt primum pro magna parte caſtella, ex quibus tandem ciuitates
oppida creuerunt, ut ſunt Offenburg ab Offone, Hamburg ab Hannone, Augſpurg ab *Deſinentia in*
ıguſto, Sic Wirtzpurg à muſto quod wurtz uocãt, Friburg, Limburg, Marckpurg, We- *burg.*
burg, Rotenburg, Saltzburg, Straſsburg, & alia multa his ſimilia. Sunt tamen qui à-
t burg apud ueteres uſurpatum pro caſtello & oppido. Item ciuitates quarum funda-
nta iacta ſunt ad fluuios, receperunt ſæpiuſcule ab huiuſmodi amnibus ſuas denomina
nes, ut Onſpach, Alperſpach, Eberbach, Gengenbach, Putzbach, Schwabach, Sem- *Deſinentia in*
h, Tanbach, Murbach, Lutenbach &c. Et quando multi pagi & domus communem *bach.*
uerunt eccleſiam, ac tandem domos ſuas diſperſas ſimul collocarunt & in unam rem-
blicam coordinauerunt, retinuit locus ille denominationem ab eccleſia illa, ut eſt, Feld- *Deſinentia*
ch, Leukirch, Oberkirch, Newkirch, Waldkirch, Kilchofen, Kilchzarten, Kirchburg, *in kirch.*
rtenkirch, &c. Sic ciuitates quæ adhærent montibus, receperunt quoque montium no-
na priuata uel cõmunia, ut Nürnberg, Heidelberg, Keiſerſperg, Bamberg, Wynſperg, *Deſinentia*
ltzperg & alia ſine numero. Item Sueui conſueuerunt olim nomina oppidorum ſuo *in berg.*
n pro magna parte finire in ingen, ut Thubingen, Eſslingen, Ettlingen, Reutlingen, *Deſinentia*
ıingen, Vberlingen, Stutlingen, Villingen, Ehingen, Memmingen, Lagingen, Nörd- *in ingen.*
gen, Geppingen, Seckingen, & alia multa his ſimilia, ſicut Francones multorum loco
n nomina finierunt in furt, ut Francfurt, Dietfurt, Haſsfurt, Schwinfurt, Ochſenfurt. *Deſinentia in*
n plurima oppidorũ nomina deſinunt in hauſen, hofen & feld, ut Schaffhauſen, Mul- *furt, id eſt, tra*
ıſen, Burghauſen, Kunigshofen, Pfaffenhofen, Geroldshofen, Rheinfelden, Kunigs- *iectum.*
len, Hochfeld, Mansfeld, Hirtzfelden. Multa quoque exeunt in aw & ach, ut Hage
w, Landaw, Dachaw, Rheinaw, Dottnaw, Schönaw, Oppenaw, Eberbach, Erbach,
ſach, Schiltach, Dorlach, Vrach, Zurzach. Multa terminãtur in ſtatt & dorff, ut New-
t, Halberſtatt, Ingolſtatt, Selingenſtatt, Karlenſtatt, Schletſtatt, Bubendorff, Schorn-
ff, Pfullendorff, Marckdorff, &c. Arces uero terminantur plerunq; uel in ſtein, uel *Artium deſi-*
ck, uel in berg, ut Falckenſtein, Hertenſtein, Helffenſtein, Löuwenſten, Staleck, Wald- *nentiæ.*
, Rheineck, Geroltzeck, Lanſsperg, Kunigſperg, Poxperg, Hochperg, &c.
Notandum quoque hic, Hunos & Vngaros multarum ciuitatum in Germania cauſam
ſe ut extruerentur, quæ alias nunquam muris ſeptæ fuiſſent. Nam quum impiæ illæ

C 2 gentes

gentes ſepiſſime erumperent ſub rege Henrico primo. anno ſcilicet Chriſti 9 4 0. & per- derent Germaniam incendio, rapina atque gladio, coadunati cuiuslibet regionis populi, extruxerunt munitiſſimas ciuitates, in quibus ſua tutò reponerent, conſeruarentq́ à direptione hoſtium. Cumq́ poſtea Otto primus cæſis Vngaris triumpharet, condidit multas in Saxonia ciuitates, & conſtituit multos per Germaniam principes, qui & ipſi in ſuis ditionibus cœperunt ædificare oppida, ut infra ſuo quoque dicturus ſum loco. Hoc mirum eſt, quòd aliquot præclarę urbes breui tempore adeò ciuilitate, dignitate & potentia creuerunt, ut cum florentiſſimis aliarum gentium certare uideantur.

HELVETIA, QVAE HODIE Suicerorum ſeu Confœderatorum

regio, prima ab occidente & oriente Germanicæ nationis prouintia, quæ contermina eſt & Italię & Galliæ.

CVm hucuſque in genere mentionem fecerimus Germaniæ, exigit nunc ordo ut de priuatis quoque regionibus eius nonnihil ſcribamus, de cultura ſcilicet ingenio & ſitu earum, item de exercitijs inhabitantium &c. Diximus autem Germaniam ſecundum longum extendi ab oriente in occidentem uſque ad Rhenum & aliquot miliaribus ultrà, Rheniq́ originem eſſe in Heluetia, unde & Heluetiam primum deſcribere cenſuimus, ab eaq́ facere initium Germanicæ nationis. Eam autem regionem aut magnam eius partem, quam Romani olim Heluetiam uocauerunt, hodie uulgo uocant Suiciam & Confœderatorum terram. Incipit à ſummis alpibus, deſinensq́ ab ortu ad Rhenum excurrit in ſeptentrionem uſque ad Waldshut & Laufenberg, atque hinc reflectitur in occidentem ſecundum tractum Iuræ montis uſq́ ad lacum Geneuenſem, quouſq́ rurſum pertingat ad alpes, ubi ſuperiorem Gallię tunc temporis tenuit locum. Diuidebatur autem ea tempeſtate in quatuor regiones, unam incolebant Tigurini, & hi expeditionem facientes ex ſua regione contra Romanos, anno ante Chriſti natiuitatem centeſimo & amplius, ut ex Cæſare deprehendere licet, interfecerunt Romanorum conſulem, ducem belli, Lucium Caſſium, ceperuntq́ & perdomuerũt exercitum eius. Celebrati fuerunt tunc Heluetij ſupra reliquos Gallię populos, propter animi

Suicia.

Tigurini.

egregiorumq́

egiorumq; in bellis facinorum uirtutem. Anno ante Chriſtum natum circiter ſexa imo inierunt Heluetij fœdus cum Rauracis uicinis ſuis atque alijs adiacentibus po/ is. Poſt hæc Heluetij relictis terris ſuis, quæ ſibi non ſufficientes erant, uenere ſedes pe m, incenſis mœnibus ſuis, ne ſpes ulla eſſet redeundi, melioreſque occuparent terras. : defuit illis animus, totam ſi potuiſſent ſubigere Galliam. Profecti autē ſunt primum ſus Geneuam, uerſusq; Romanorum prouinciam, quæ modo Subaudia & Delphina/ appellatur. Iulio uero Cæſare duce Romani exercitus præcludente uiam multis foſſis, eribus & alijs obſtaculis, coacti ſunt declinare per Sequaniam, quæ hodie eſt comita/ Burgundiæ, uenientesq; ad Heduos qui iam ſunt habitatores ducatus Burgundiæ, ibi t multas dimicationes tandem uentum eſt ad atrocem pugnam, durauitq; cædes ipſa à ima hora uſque ad noctem. Cumq; utrinque fortiter in acie ſtarent, Cæſar tandem ui/ r factus perdomuit Heluetios atque gentem bellicoſiſſimam ſic in ſedes ſuas quaſi gre in ſtabula paſtorum deduxit, ueritus, ſi hoc non feciſſet, Germanos trāſito Rheno ſe ab Heluetijs relictas occupaturos. Deuictis itaque Heluetijs, Cæſar ſine ceſſatione lliam oppugnauit, donec eam tandem totam Romanorum ditioni ſubiecit. De lin/ qua tunc uſi ſunt Heluetij & Galli, duæ ſunt coniecturæ. Quidam enim putant (ut Beatus Rhenanus) Gallicam linguam tunc neque cum Germanica necq; cum Francica, hodie Galli utuntur, communicaſſe, ſed propriam extitiſſe linguam. Alij uero pu- (inter quos eſt Aegidius Schudus & Henricus Glareanus) Gallos tunc uſos lingua manica, potiſſimum ea qua adhuc Heluetij utuntur, habenturq; utrinque probabiles ones.

Heluetij relinquunt terram ſuam.

Lingua Heluetiorum.

Quomodo ante Chriſtum natum Cimbri

populi Germaniæ in Heluetiam uenerint.

MEmorauimus ſupra in deſcriptione Italiæ, Cimbros olim uicinos Saxonibus, ob inundantem Oceanum emigraſſe cum magna multitudine perueniſſeq; ad Rhenum, traiectoq; Rheno occupaſſe partem aliquā Galliæ, nempe oram ma/ ritimam ubi nunc eſt Brabantia uel Flandria. Cumq; eis nec terra illa ſatis com da ad inhabitandum uideretur, relicta ea peragrataq; tota Gallia uenerunt ad Rhoda/ , poſtulantes à Romanis, ut ſibi ſedes ad habitandum darentur. Sed repulſam paſſi à ſe , armis decreuerunt inuadere Romanum imperium. Expeditionem ergo mouentes in iam, reliquerūt citra montes omnem apparatum bellicum, quem tam ſubito ultra mon deportare nequiuerunt, relictis & deputatis pro impedimentis illis cuſtodiendis ſex ibus uirorum. Interfecto autem eo agmine quod montes tranſcenderat & ingreſſum rat in Italiam, putat Iulius Cæſar ex reliquijs, citra montes derelictis, natos Atuaticos, habitationem ſuam habuerunt iuxta Tigurinos, qui modo ſunt Vrani & Suici. Vnde iſtorici memorant, quoſdam Cimbros ceu reliquias conſediſſe inter Heluetios. An ue onge poſt ex Suecia quidam uenerint in regionem Heluetiorum, à quibus Suici ſeu Sui dicti ſint, non poteſt ſatis probari. Scribunt quidem aliqui de his in hunc modum. npore regis Suecorum Sigiberti atque comitis Friſiæ Chriſtophori, auctus eſt popu/ ſeptentrionalis in tantum, ut cogerentur penuria uictualium quærere alias ſedes. Col/ i ergo in Suecia ſex millia, & in Phriſia mille atque ducenti uiri, abſque mulieribus & ris, quorum multo plures erant, uenietesq; ad Rhenum prohibiti ſunt à Gallis, ne tra/ o Rheno partes eorū occuparēt. Contēnebant eos Galli ceu homines ocioſos, inertes nermes, nam humi cubabāt perinde quaſi nulla diſtringerent cura, æſtimabāt eos ceu nines fugitiuos & ineptos ad arma. At Sueci inter hæc conſiderabant ſuam penuriam eceſſitatē, cogitabant etiam quid è re ſua eſſet, quomodo prouiderēt uxoribus, pueris arentibus. Videbant quidē hoſtes ſuos parum ſollicitos eſſe de ipſis & omnino negli tes in excubijs agēdis, propterea ex improuiſo & ſubito obruerūt eos in caſtris, inter/ runt plurimos atq; abduxerunt opimā prædam. Stupefacti autem alij populi miſerunt ationē ad eos, interrogantes, quid hæc facientes in animo uoluerent. Reſponderūt illi, ihil iniqui poſtulare, nec quempiam uelle pellere ex ſuo loco. Peterent ſibi dari illas ter quæ ocioſę iacerent in regione ipſorū, unde illi nihil perciperent cōmoditatis, has cu/ ent ipſi inhabitare citra uicinorum detrimentum. Aſſerebant etiam ſe ueniſſe, ut quie/ & tranquillam uiuerent uitam, uictum quærerent ex cultu terræ, neminem moleſta/

Sueci egreßi terram ſuam.

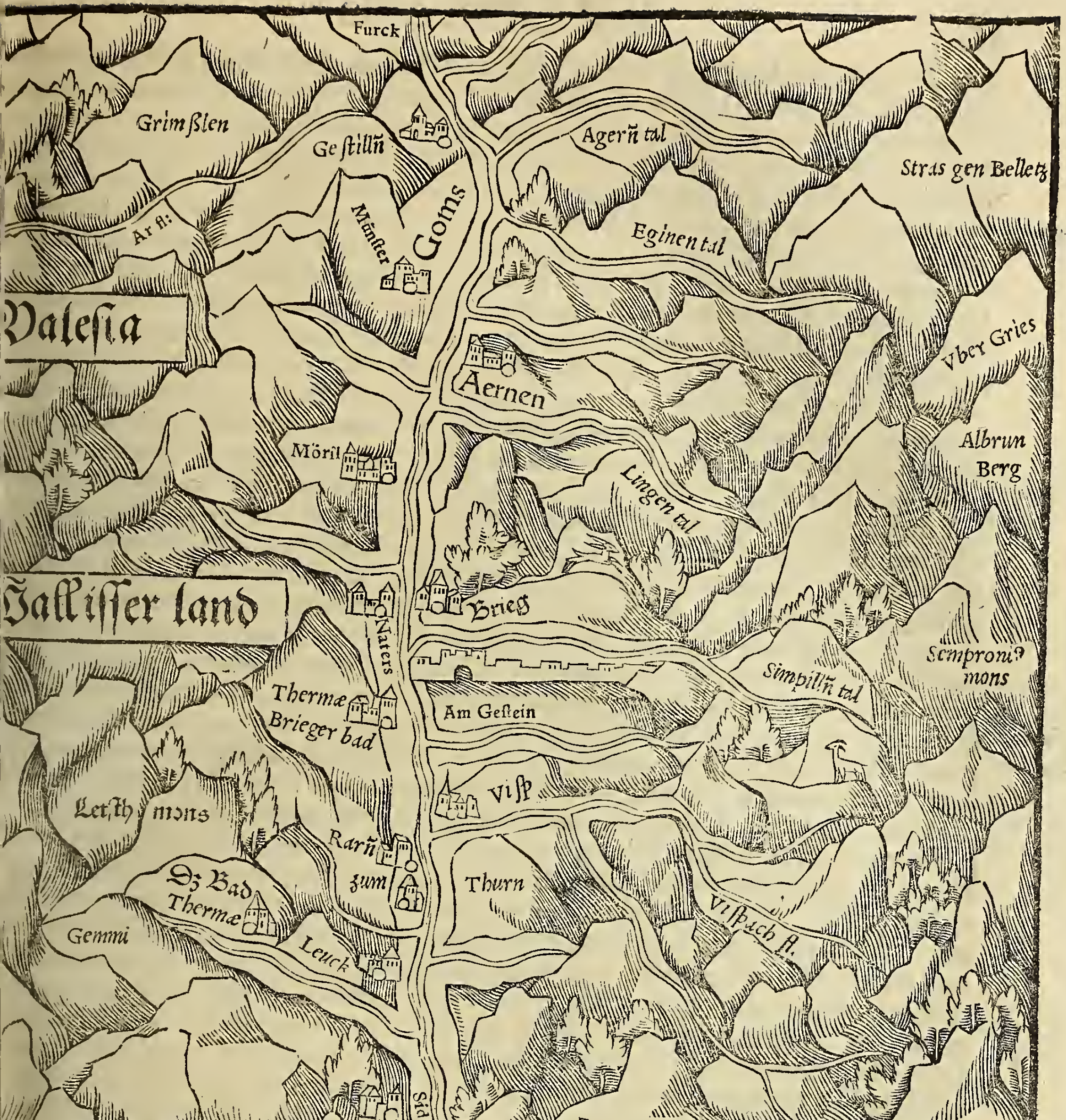
Cimbrorū æqua petitio.

rent aut aliena ſibi contra ius & æquitatem uendicarent. Audientes incolæ illorum pro
ſitum, facile acquieuerunt eis, tradideruntq́; ad inhabitandū poſtulata loca, montes &
les, fontes & lacus, qualem faciem in hodiernum uſq; diem habet interior Heluetia. H
enim conſtat altiſſimis montibus, profundis uallibus & multis aquis. Eſt tamen terra
eos multo melior reddita, ut hodie etiam multa millia hominum uictum ex ea ſibi pare
Siquidem nulla eſt terra tam deploratæ conditionis, quin ſi cultus ei adhibeatur melior
fertilior reddatur.

DE VALESIANIS, QVI OLIM Seduni dicti, uicini fuerunt Heluetiorum.

DE Valeſia, quam uulgo uocamus Wallis, pauca haberem quæ hic anno
rem, niſi reuerendiſſ. dominus Adrianus epiſcopus Sedunenſis bonæ
moriæ, princeps huius regionis, quędam demandaſſet quę facere uidel
tur ad laudem regionis & ditionis ſuæ, tradidiſſetq́; ea per eximium uir
dominum Iohannem Kalbermatterum nepotem ſuum, qui hic præter
ardua negocia ſibi ratione officij incumbentia non parum ſudauit, qu
principi & mihi atq; omnib. Coſmographiæ ſtudioſis inſeruiret, moremq́; gereret, deſ
beret atq; celebraret regionem à multis annis inhabitatam, à Romanis olim frequenta
& ſemper in celebri opinione habitam. Nec tamen ego Munſterus contentus huius b
uiri diligenti Valeſianæ prouinciæ deſcriptione, quin ardentibus uotis & proprijs oc
deſideraui uidere magnalia illa, de quibus ille mihi ſcripſerat, unde arrepto itinere ing
ſus ſum anno 1546. regionem ipſam, peragrauiq́; eam totam, apud S. Mauricium ing
diens & per conſcenſum montem Furcam egrediens, ubiq; dominos & amicos mihi ſu
modū fauentes inueniens, qui humaniter me exceperunt, congratulatiq́; ſunt meo adu
tui, præcipue reuerēdiſſ. dominus epiſcopus Adrianus à Riedmat, ac deinde ſpectatiſſ
& prudentes uiri, domini Iohannes & Iodocus Kalbermatteri, dominus Iohannes M
Iohannes Wieſtenerus præfectus apud S. Mauricium & alij multi, qui maiorē mihi im
derunt honorem, quàm compenſare queam. Quin & fauore eorum cōtigit me quędam
dere, quę alias nunquam exploraſſem, niſi illi mihi contigiſſent patroni.

Principio ſciendū, regionē Valeſiæ eſſe grandem & longiſſimā uallem, ut figura o
dit, undiq; clauſam ingentibus altiſſimisq́; montibus & pręacutis petris, qui pro ma
parte altitudine ferè unius Germanici miliarij eleuantur in cœlum, multiq́; eorū perpe
Montes altiſſimi. temporibus aut glacie irreſolubili aut niue glaciali obducuntur, in imo uero iuxta rad
montiū terra eſt optima atq; fœcundiſſima, omniū rerum ferax. Neſcio ſi ſimilis ei in m
do inueniatur terra, quæ tam faſtigiatis montibus in altum conſurgat & tamē fundum
beat fertiliſſimū. Extenditur longitudo eius ab occidente in orientem itinere trium a
dierum, latitudo uero eſt ualde anguſta, niſi quod prope Octodurū & Sedunū paulo
cioſior eſt, ut illic quoq; multa prędia agrorum & pratorū inueniantur. Montes pler
ſunt tam pręcipites, accliues & penduli, ut conſcendi nequeāt, nec quis ſine ſtupore p
ſumitates illorū intueri. Quacunq; parte quis ingredi uelit, neceſſe eſt altiſſimos tranſ
dere montes, per uarias ambages & receſſus, locaq́; periculoſa, abſtruſa & uerticoſa,
illi paſſagia uocant, quæ tempore hyemali intēperie aeris ſic clauduntur ut nō facile
ingredi & egredi regionem queat, niſi apud S. Mauricium, ubi in altera regionis ex
mitate Rhodanus egreditur Valeſiam, eſtq́; illic extructa arx, & pons lapideus ultra
danum factus, ubi duo diuaricantur itinera, unum uerſus ſeptentrionē ad comitatū Ae
Comitatus Aelen. ſem, cui ditioni Bernates hodie ius dicunt, appellatiq́; olim fuerunt populi illi Antuate
liud uero iter tranſmittit ad ſiniſtram in regionem Zables dictam, cuius populi olim
brogi fuerunt nominati. Arx S. Maurícij eſt hodie ſub dominio ſuperiorū Valeſian
qui & præfectū ceu cuſtodem totius prouinciæ illuc ſubordinant. Ibi enim alpes in mo
faucium utrinq; concurrunt, relicto anguſto ſpacio per quod Rhodanus euoluit. Et p
lapideus una teſtudine utramq; fluuij ripā cōplectens, tranſmittit ingreſſuros in Val
nec poteſt quiſpiā hyeme ingredi regionē ipſam, niſi per hunc pontem, qui iungit ar
qua

Furck
Grimſlen
Geſtillñ
Agerñ tal
Stras gen Belletz
Ar fl.
Münſter
Goms
Eginen tal
Valeſia
Aernen
Vber Gries
Albrun Berg
Möril
Lingen tal
Walliſſer land
Brieg
Naters
Semproniꝰ mons
Thermæ Brieger bad
Simpilñ tal
Am Geſtein
Viſp
Letſch mons
Rarũ
zum
Thurn
Dz Bad Thermæ
Gemmi
Leuck
Viſpach fl.
Sider
Enfiſch tal
Augſtal berg Mõs Syluiꝰ
Bremes
Sedunũ
Sitten
Mors fl.
Rhodanꝰ fl.
Octodurũ Martinach
Bãgi tal
Agaunũ
S. Moritz
Caſtrũ
S. Bernhard

quando preſectus claudit portã pontis, eſt tota Valeſia clauſa, quũ hyemis tẽpore nulli p
teat introitus quàm per hunc pontẽ. Tranſmiſſo autẽ ponte iter recta aſcendit ad dexter
Rhodani in ſuperiora Valeſiæ. Eſt quoq; iter in ſiniſtra parte fluminis citra pontẽ, ſed no
deducit niſi exiguo interuallo ad montem præcipitem, qui ſuperari nequit & cuius radic
Rhodanus alluit, ut ab illa pate prouinciã ingredi nequeas, niſi montem inſuperabilem ſ
Agaunum. perare aut fluuium rapidiſſimũ trãjcere cootendas. Is locus iuxta pontẽ appellatus fuit o
lim Agaunũ, & uicus Veragrorũ, fuitq; ab antiquiſſimis tẽporibus habitatus. Ad iactu
enim lapidis ab ipſa arce ſub præruptis petris ſitum eſt uetuſtiſſimũ monaſterium, in qu
tam abbas quàm monachi ſunt Burgundi, & adiacens oppidum uocatur hodie ſanct
Mauricius, eo quòd ibi diuus Mauricius, cum ſocietate ſua anno Chriſti plus minus 3o
pro Chriſto eſt paſſus, & paulo poſt ibidem extructum monaſterium, uetus Agauni u
cabulum temporis ſucceſſu abolitum, & ſancti Mauricij nomen uulgo receptum. Abb
monaſterij nomine Bartholomæus Soſtionis, exhibuit mihi uetuſtas literas, datas Aga
ni anno ſalutis 1 0 1 4. à Rudolfo rege Burgundiæ, cuius regni pomœria tunc extendeba
tur in Valeſiam, fitq; mentio in illis literis, quomodo monaſterium tunc plurimum ruin
ſum fuerit, priuatumq; prædijs & deſtitutum ſubiectis hominibus, quare ſollicitatus rex
Hermegundi regina, Bertholdo & Rudolfo duobus comitibus, item ab Hugone epiſc
po Sedunenſi, Henrico epiſcopo Laudunenſi, Hugone epiſcopo Geneuenſi, Burchar
epiſcopo Lugdunenſi & alijs plerique, reſtaurauit monaſterium, reſtituit ablata bo
omniaq; in priſtinum reformauit ſtatum. Datæ ſunt literæ illæ anno uiceſimo quarto
miniſtrationis ſuæ in regno Burgundiæ. Obtulit quoque memoratus abbas & alias
teras, quæ docent monaſterium Agaunenſe extructum in honorem ſancti Mauricij &
Sigiſmundus liorum martyrum à rege Sigiſmundo bonæ memoriæ, qui uixit longe ante Carolum M
rex Burgun- gnum. Tempore nanque Wandalorum erecta eſt Burgundia ad faſtigium regium, ſed n
diæ. diu retinuit coronam, ſicut nec poſtea ſub memorato rege Rudolfo multis annis con
tit in hac dignitate. Cæterum quando rex Sigiſmundus præfuerit Burgundiæ, inuen
pud quendam hiſtoricũ, qui in hunc modum ſcribit. Clodomirus Clodouei filius rex F
ciæ regnans apud Aurelianeñ. ciuitatem, Prouinciam ac Burgundiam bello ciuili acqu
uit hoc modo. Gundebaldus Burgundiæ rex Chilpericum fratrem maternum Clo
miri auum interfecerat, quamobrem eum ulciſci ſtatuens, bello aduerſus Gunebaldum
to, è duobus eius filijs alterum Sigiſmundum in prælio cepit, alterum Gothimarum in
fecit, regnoq; eorum potitur. Sigiſmundi præclara eſt fama ſanctitatis, quem captum
que in puteum unà cum uxore & filijs demiſſum & poſt aliquot dies extinctum ac ſe
tum in cœnobio Agaunenſi apud Sedunenſes, quod ipſe conſtruxerat, febricitante
uocant. Contigerunt hæc circa annum Chriſti quingenteſimum. Poſtea uero cum
Alteus abbas rolus Magnus ueniſſet Agaunum, præfuit monaſterio abbas Alteus, qui trigeſimus
Agauni. in ordine à primo abbate, qui quoque epiſcopus erat, uerum ubi locorum, literæ non
cant, & is oſtendit Imperatori oſſa diui Mauricij atque totius legionis Thebeorum,
rum oſſium tunc ibi magna erat copia, interim uero adeo diſtracta ſunt, ut hodie pau
perſint, quæ omnia mihi oſtenſa ſunt. Viſuntur etiam ibi quatuor aut quinque lapid
tiquo Romano charactere ſculpti, qui oculares teſtes ſunt, Romanos olim ibi & Oct
ri, qui hodie Martinacht uocatur, frequentem habuiſſe conuerſationem. Vocati tunc
ut ſupra quoque monuimus, habitatores illius regionis Veragri populi, quorum
fuit uicus ubi cœnobiũ eſt ſancti Mauricij. Per hos Cæſar olim in Galliam penetrauit

De inſignioribus montibus Valeſiæ.

MOntes qui ambiunt Valeſiam, habent noſtro æuo alia quàm olim no
Mons ille unde Rhodanus originaliter proruit, uocatus aliquãdo fuit Iu
& Coatius, aut ſecundum alios Vrſellus, at hodie nuncupatur Furca, id e
Mons Furca. cornus, attingitq; ferè montem Gothardi aut eſt unus cum illo mons, t
ſublimius habeat ſupercilium. Per hunc montem patet tempore æſtiuali iter à
ſijs ad Vranenſes & Lepõtios. Tempore uero hyemali ob niues non licet trajcere,
media æſtate difficulter id licet, id quod ego compertum habeo, qui quarta menſis
ſt

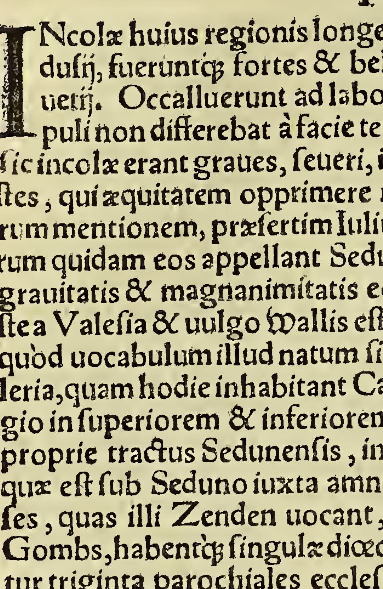
nta frigora in uertice huius montis paſſus ſum, ut totus contremiſcerem, cogerer q;
aut quatuor niues & glacies cum equo non ſine periculo traijcere. Cum q; eadem die *Mons Gotthardi.*
ellam uſque ad radices montis Gothardi peruenirem, uolui & illius montis difficulta-
xplorare, ſed non tantas moleſtias in eo deprehendi, quantas habet Furca, cum grada
ſcendat, nec ſit tam præceps nec tam altus ſed nec tam frigidus. Habet quidem ad u-
q; latus longe altiores montes quàm ipſe ſit & qui niue non carent, at iter illud quod
ntermedium Gothardum inuentũ eſt, leniter aſcendit, nec infeſtatur aliqua iniuria ni-
ſt æquinoctium autumnale & ante æquinoctium uernale. Tunc enim nix reſolubilis
lomerata in lateralibus montibus, magna mole & copia è ſupernis deuoluit & quic-
in ſubiecta accliui & aſcendente ualle deprehendit opprimit & conquaſſat. Vocant
æ hoc naufragium Leuwenen. In ſummitate montis Furcæ limites ſunt regionũ Vale
Vraniæ. Hinc enim ad occidentem deſcenditur in Valeſiam, & contra ad orientem le
longns eſt deſcenſus in Vraniam. In Furca monte atq; longe circum montem illum
rtim uerſus Vraniam, nihil penitus è terra præter tenuem herbam proſilit. Non uide
i arborem ullam, ſtirpem aut dumũ. Accipit in hoc monte, occidentẽ uerſus, Rhoda *Rhodani origo.*
uuius exile initium, ex reſoluta niue & glacie, ut infra fuſius dicetur, augetur q; conti
x innumeris amnibus undiq; ex montibus & uallibus accurrentibus, quorũ quidam
res alij minores ſunt, nec eſt finis talium fluuiolorũ, donec Rhodanus Valeſiam egre
& mergitur in lacum Lemannũ, quem hodie Loſannenſem uocant, qui longitudine
illiariorũ Germanicorũ patet, latitutidine autem maxima (id q; in medio) trium. Ge-
rurſum exit lacum, curſum q; uerſus Lugdunũ arripit. Non procul à Furca eſt mons *Grimßlen. mons.*
uem Grimſslen uocãt, per quem quoq; exitus in Heluetiã de Valeſia inuentus eſt,
i abſq; ſudore & labore magno ſuperari nõ poteſt. Montes qui Valeſiam à meridie
nt, habent multa paſſagia, ut uocant, in Longobardiã. Per Gries & Nyſi patet iter
hental, quæ uallis eſt de ditione Mediolanenſi. Ex Brigenſi pago patet iter per mon
mpronij (uulgo Simpelberg) ad Mediolanum. A Veſpa iter extenditur per mõtem *Mons Sempronij*
& ab alio latere per montem Matter ad oppida quædã Mediolanenſis ditionis, item
em Kremerthal, quæ paret comiti à Zaland. A Raronia uerſus ſeptentrionem & ad
m Bernenſiũ præſertim ad Kandelſteg eſt quoque iter, ſed pericuſloum, uocatur q;
lle tranſcendendus Lötſchenberg. Aiunt in hoc itinere multos homines ſingulis
erire, qui niue obruti in ipſa niue ſuffocantur. Ab oppido quoque Leuck per ther-
ucenſes, uia eſt ualde frequens uerſus Bernam. Mons quem traijcere oportet eſt al
s, quem Gemmi uocant, de quo infra copioſius, quia hunc ipſum aſcendi. A Sedu- *Mons Gemmi.*
o oppoſita itinera ad ſeptentrionem & meridiem extenduntur. Quod ad ſeptentrio
ucit, mõtem Sanetſch tranſit, quod uero meridiẽ uerſus ducit, tranſmittit per uallem
em longitudine ſex miliariorum, atque per magnũ niuoſum montẽ, qui maior glacia
rolla uocatur, ad uallem Wapelinam, quæ ab antiquis Vallis Pœnina appellata eſt
Hannibalem Pœnum quem putant per hanc uallem iter feciſſe in Italiam. Subeſt
æc uallis dominio Auguſtę Prætorię, hoc eſt, comiti à Zaland. Eſt quoque paſſa *Auguſta Prætoria.*
Martinacht, olim Octodurum dicto, quod Kumben uocatur, diuiditur q; in monti-
diuerſa loca, unum quod uergit ad læuam, tranſmittit ad montem minoris ſancti
rdi haud procul à Tarentaſia, atque ad Centrones. Deinde ab Intremont uerſus
m ducit alia uia ad maiorẽ ſancti Bernhardi montem, quem ueteres montem Iulij &
n Iouis appellauerunt, atq; inde ad Auguſtam Pretoriã. Cęſar quoq; olim per hunc
enetrauit in Galliam, ſicut & Galli hodie per eum Italiam petunt. In huius montis
e ſuper ingentia ſaxa & abruptas petras conſtructum eſt Xenodochiũ, ubi omni-
ſeuntibus hoſpicium & uictus gratis offertur, qui recipere dignant. Sunt autem in *Hoſpitale ſancti Bernhardi.*
o continuè duodecim Canonici regulares Deo & hominibus ſeruientes, funda-
ſt collegium ipſum à Diuo Bernhardo, Canonico eccleſiæ Auguſtanæ Prætoriæ.
domum illam longe late q; ſpacio trium miliariorum nihil inuenitur in ſuperficie
æter ſaxa & niues, non creſcunt ibi ligna neque gramina, ſicut nec in alijs multis
montibus. Coguntur ergo Regulares illi uictualia & quæcunque alia neceſſaria
e ſpacio quatuor, quinq; & ſex miliariorum, id q; tergis iumentorũ: potiſſimum au
artinacht continuo multos habẽt equos oneratos & ad hoc inſtitutos, itinere qua
liarium plana uia ultrà citráque tranſeuntes, donec perueniunt ad radicem montis.

Hinc eſt

Hinc eſt illis aſcendendum per cliuum ingentem uſque ad cacumen montis. Hoſpiciu
illud aiunt eſſe ampliſſimum ut etiam ſexcentorum peregrinorum capax eſſe poſſit. Q
hoc loco moriuntur ſepeliri non poſſunt, quum ibi non ſit terra foſſilis, ſed cadauera e
rum proijciuntur in profundas ſpeluncas petrarum, ubi frigore rigeſcũt, donec reſolua
tur. Inueniuntur ingentia ſaxa in hac regione, ut etiam homines eis uice tectorum uta
tur, id quod ego uidi non procul à Seduno in ualle Bremis, ubi monachi quidam cœnob
Cœnobiolum in petra. lum aliquod exciderunt in petra cum eccleſia, culina, hypocauſto & cellulis aliquot, ſi
ullo lignorum adiumento. Petra ipſa eſt monaſterij tectum, parietes, poſtes oſtiorum
manſiunculæ ipſæ. Opus eſt difficili aſcenſu donec ad eius atrium uenias. Cùm ego ill
luſtrarem, erat uacuum monachis, eo quòd ante paucos annos omnes peſte in eo lap
perijſſent.

De populis Valeſiæ.

INcolæ huius regionis longe ante & poſt Chriſtum natum uocati fuere Seduni &
duſij, fueruntq; fortes & bellicoſi nec minoris reputationis quàm uicini eorum H
uetij. Occalluerunt ad labores, calores & frigora, & ut in ſumma dicam, habitudo
puli non differebat à facie terræ. Vt enim terra ipſa aſpera eſt ob montes & petr
ſic incolæ erant graues, ſeueri, intrepidi, magnanimes & feroces contra tyrannos &
ſtes, qui æquitatem opprimere nitebantur. Multi ex ueteribus ſcriptoribus faciunt
rum mentionem, præſertim Iulius Cæſar, Plinius, Pomponius Mela & quidam alij, q
rum quidam eos appellant Sedunos acres, quod profecto non uulgare eſt teſtimon
Seduni acres. grauitatis & magnanimitatis eorum. Quando uero & ob quam cauſam hæc regio
ſtea Valeſia & uulgo Wallis eſt appellata, inueſtigare minime potui. Fieri tamen po
quòd uocabulum illud natum ſit à latina uoce Vallis, aut ab arce Sedunenſis ciuitatis
leria, quam hodie inhabitant Canonici cathedralis eccleſiæ. Noſtro æuo diuiditur hæ
Superior Valeſia. gio in ſuperiorem & inferiorem Valeſiam. Superior habet linguam germanicam &
proprie tractus Sedunenſis, incipiens à Furca & excurrens uſque ad marcam regio
quæ eſt ſub Seduno iuxta amnem Morſum, complectiturq; ſeptem Deſenas ſeu dio
ſes, quas illi Zenden uocant, nempe Sedunum, Syder, Leuck, Raren, Viſp, Bri
Gombs, habentq; ſingulæ diœceſes ſuos iudices & officiales. In his diœceſibus inuen
tur triginta parochiales eccleſiæ. Inferior Valeſia utitur lingua Subaudica, incipi
memorato amne Morſo, & extenditur uſque ad pontem ſancti Mauricij, cuius incol
lim Veragri dicti ſunt. Noſtro uero tempore paret ſuperiori Valeſiæ, quæ illis dat
fectos & iudices. Habet autem inferior Valeſia ſex communitates quas illi uocant u
la ſeu baneria, nempe Gundes, Ardon, Sallien, Martinacht, Intremont & ſanctum M
ricium, & in his inueniuntur uigintiquatuor parochiales eccleſiæ. Habuit quoque

timas arces, antequam à ſuperiori Valeſia expugnar
ſed ſunt omnes ferè dirutæ, ſedecim ſcilicet, nec permi
tur aliæ extrui, ad præcauendum futuram rebellionẽ
pulus in Valeſia eſt hodie erga exteros, quantum eg
uertere potui, ualde humanus & affabilis, totusq; be
cus. Inter ſe uero paulo rigidiores, quàm deceat amic
uicinos. Nam habent conſuetudinem quandam
rem & ius quoddam mirabile, uulgi approbatione
ptum, quod illi uocant Matzen. Illud enim ſi ante æd
cuius ſuſpẽſum fuerit, proſcribitur ille quodãmodo,
turq; ab omnib. bonis ſuis. Accurrũt paſſim omnes
regionis, deuorantq; omnia illius, homine illo non a
Quid Matzen neq; ad iudicẽ prouocato. Eſt aũt Matza radicũ arbo
aut uitiũ mira quædam perplexio, cui imponunt de
quandam & manu ſculptam humanæ faciei figuram
præ ſe fert laruam & terriculamentum quoddam. A
magiſtratũ non poſſe cõpeſcere furentis populi in
quando cum ſua Matza ad ædes alicuius hominis
tione c

ne criminis laborantis concurrũt. Habent autem ſingulæ diœceſes ſuas Matzas. Scien
in præterea, commune eſſe in Valeſia, ut bona pars hominum, mulieres & uiri ſub men
ſtrumas habeant, cauſamq́ putant eſſe aquam ipſam. At ego uidi multos magnos & in/
nes uiros, qui ſuas quoque in pectore geſtabant ſtrumas, & tamen nunquam aut raro
unt aquam, niſi malis in puericia eos hanc corporis conciliaſſe deformitatem.

De magiſtratu & adminiſtratione reipublicę Valeſianæ.

Epiſcopus Sedunenſis princeps eſt & dominus totius Valeſiæ, ſuperioris & inferio/ris, in rebus ſecularibus & ſpiritualibus, deditq́ Carolus Magnus circa annum Chriſti 805. hunc comitatum & præfecturam ſancto uiro Theodolo epiſcopo Sedunenſi atque omnibus ſucceſſoribus eius. Confirmauerunt quoque multi alij

Imperatores hanc donationem & roborauerunt uſque in hodier numdiem. Moriente autem epiſcopo, ſurrogatur alius per do/minos canonicos & ſubordinatos à ſeptem Deſenis legatos, il/liq́ electo adiungitur uir quidam iudiciaria fultus autoritate ad dirimendum & decernendum in cauſis prophanis, qui totius re/gionis capitaneus eſt. Deligitur autem per principis & ſeptem Deſenorum communes legatos tempore nataliciorum Chriſti in communi totius prouincię conſilio, duratq́ ad biennium offi cium eius. Stipatur ſex aut ſeptem famulis equitibus in expen/ſis principis. Habitatio principis eſt Seduni, habetq́ in ditione ſex arces ſatis munitas, duas Seduni, nempe Meyerin in ciuitate, & Tyrbilen in emi= i monte ciuitati adherente, unam in Naters, unam in Leuck, unam in Enfiſch atque n in Martinacht, ſed quæ ſub cardinali Matthæo eſt exuſta. Anno Chriſti 1417. uſſit natio Valeſiana fœdus cum Lucerna, Vrania & Tranſſyluania, fuitq́ prima mu/alis obligatio facta cum iſtis quinque Deſenis, Seduno, Siders, Viſp, Brig, & Gõbs. ide anno Chriſti milleſimo quingenteſimo triceſimo tertio fuit hoc fœdus, innoua/ clarius explicatum, & extenſum per Adrianum à Riedmat epiſcopum Sedunenſem, apitulum eccleſiæ cathedralis & ſeptem Deſenos totius regionis Valeſianæ, cum tri nemoratis Cantonibus, Lucerna, Vrania, Tranſſyluania & cum Suicia, Tugio, Fri/o & Solothuro. Facta eſt hæc confœderatio Lucernæ die Mercurij ante feſtum mæ apoſtoli. Fuit & cum Bernatibus fœdus primum ictum anno 1446. ac deinde oribus domini Gualtheri nouum factum fœdus, uetus uero penitus abolitum ſepti/ ptembris, anno 1475. Anno Chriſti milleſimo quingenteſimo triceſimo ſexto, rex Galliæ & Bernates ob certas cauſas ducem Subaudiæ pellerent è ditione ſua, ſi/ egionem eius uſurparent, pars quædam terræ Zablees dedidit ſe ſeptem Deſenis Va gubernaturq́ hodie à tribus præfectis ex ſuperiori Valeſia deſignatis. Vocantur au ræfecturæ illæ, Monthey, Yſian & Hochtal. Abundant iſtæ tres præfecturæ urſis, s, hinnulis, capreis, apris ſylueſtribus atq́ alijs feris.

Epi... minus Va...

Arces epiſcopi

Confœderatio Valeſianorum

DE CIVITATE SEDVNENSI & aliis oppidis Valeſiæ.

Metropolis Valeſiæ uocata fuit ab antiquis tẽporibus Sedunũ, germanicè Sittẽ & gallicè Siun, habẽtq́ incolę duas linguas, germanicã & gallicã cõ munes. Nec habent Valeſiani aliam circũmuratã præter Sedunũ ciuitatẽ, ſed egregia loca, quanq́ S. Mauricij ſiue Agaunũ pro oppido haberi poſ/ſet. Habent incolæ totam Vallem à loco S. Maurićij uſq́ ad Furcã montẽ, pro una ciuitate, quæ ad læuam & dextram uice murorum altiſſimis monti & inexpugnabilibus ſaxis clauditur, habens portam & introitũ apud S. Mauricium. Super/

Sedunũ.

Tota Valeſia una ciuitas.

Superfluum ergo & inane iudicant eſſe,ſi omnia oppida muris cingerentur. Olim quum r
gio non uni pareret domino,& ex uno dominio duæ fuiſſent factæ ditiones, fuerunt ext
mitates muro intercluſę,idq́; haud longe infra Brigam,qui porrigebatur & adhuc porri
tur(licet totus ſunt ruinoſus)á Rhodano ad montana auſtralia,uocaturq́; germanicè,A
geſtein,hoc eſt, apud lapides, nec quenquã inueni in regione ipſa qui mihi narrare potu
cauſam, ob quam ſuperiores Valeſiani ſe ſegregauerint ab inferioribus, aut quo tempo
hæc regionis ſeparatio facta fuerit. Sed ut redeam ad Sedunum, noueris illud pro more p
trię elegantem eſſe ciuitatem,creſcitq́; indies ſplendor ædificiorũ. Adiacet urbs ipſa mo
ti, qui in media planicie inter altiſſimos montes uallem claudentes, ſenſim uerſus ortu
Valeria. conſurgit, biſurcaturq́; in duo petroſa faſtigia ſeu eminentes colles. Qui dextram tene
alluitur in ſubiecta ualle Rhodano,uocaturq́; Valeria,quæ olim fuit arx bene munita,ia
uero inhabitatur à Canonicis,habentq́; ibi cathedralem eccleſiam,quum tamen uera &
tus epiſcopalis eccleſia ſit in ciuitate ipſa prope portam, Gundes appellatam. A ſiniſt
uero ciuitatis & à reſidentia epiſcopi aſcendit leniter mons petroſus & ualde anguſt
ſitq́; gradatim multo ſublimior quàm ſit Valeria,& habet utrinq́; præcipitia profunda,q
non facile humano labore & ſudore conſcendi poſſunt, præſertim à latere ſeptentriona
duratq́; hic aſcenſus ad ſpaciũ iactus bombardæ,in cuius ſumma extremitate arx eſt co
Arx Tyrbile. ſtructa ualde amœna & fortis,quæ Tyrbile uocatur,habens multas elegantes & amœn
manſiones, quin & uinum præſtans & nobile illic reconditum habetur, offerturq́; bibe
dum adductis amicis. Illic ſe recipit princeps cum familia ſua, quando calores in inferi
caſtro tempore æſtatis inualeſcunt. Eſt enim aura illius ſublimioris loci multo tempe
tior quàm aër inferioris caſtri. Appellatur autem arx inferior Maierin, eſtq́; extructa
Maierin. per ſaxo eminenti, quòd omnia ferè ciuitatis ædificia ſua ſublimitate excedit, præter pa
ca ædificia è regione eius in radice montis Valeriæ ſita,ut eſt domus magnifica domini
hannis Kalbermatteri, & quædam alia pauca. Cæterum quàm fertilem agrum Sedun
habeat dici nequit. Nobilius uinum & meliorem panem non licet circumquaq́; inueni
Habet hortos & pomaria atq́; prata ualde bona. Apes recondunt apud eos mel in ta
copia,ut per integrũ annum illis ſuppetat mel ex aluearijs, id quod Leucæ uidi & guſta
Abundat quoq́; regio iſta,præſertim circa Sedunum,ualde precioſis caſeis, habent & o
timos piſces in Rhodano, maxime truttas, eosq́; tanta magnitudine & pondere, ut a
quentur interdum triginta libris uulgaribus. Parant quoq́; multas ſalitas & exiccatas c
nes,præſertim à pinguioribus ouibus & caſtratis arietibus. Non fumo indu-
rant carnes,ſed ſalitas exiccant in aëre & poſtea reponunt in ſtra-
mine. Delectantur huiuſmodi carnibus ouillis
magis quàm ijs quæ fumo
macerantur.

Ciui

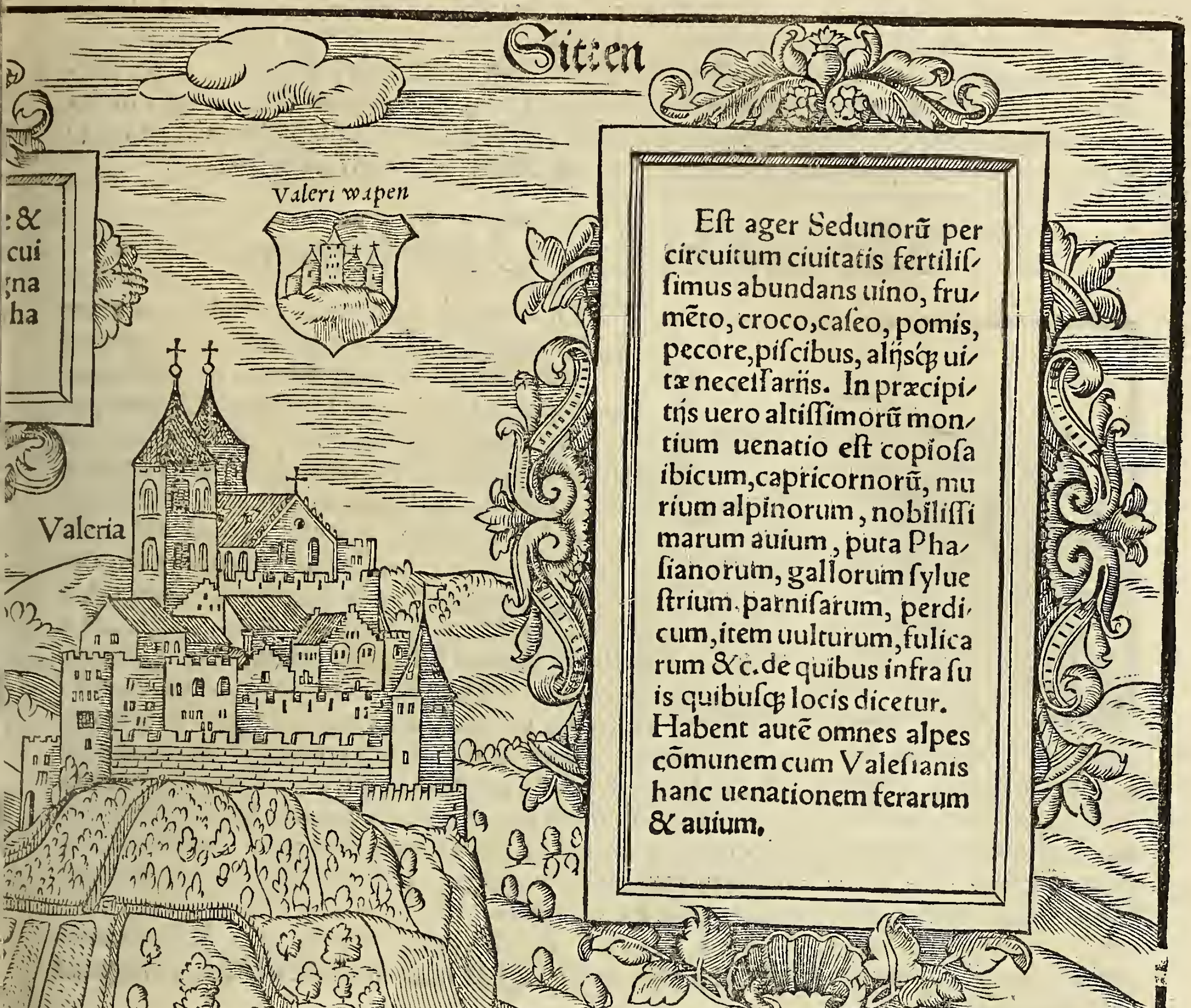
CIVITAS SEDVNENSIS, OPERA PRAECLARI uiri Iohannis Kalbermatteri ad ætatem noſtram diligenter deſcripta atque delineata.

D Sedunenſis

Sedunenſis ciuitas cum duabus

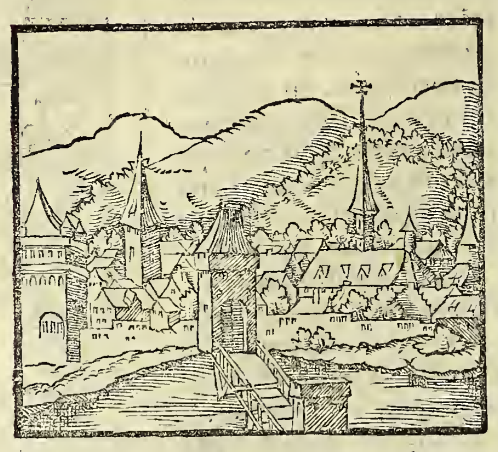
[V]aleria cathedrali ecclesia.

S.Mauricius, olim Agaunum.

DE iſto oppido ſuprà multa & uaria dixi. Incolarum uictus conſiſtit in plantatione uini, quod nobile ibi creſcit & largum, at parum colligunt frumenti propter uallis anguſtiam & præcipitium montis auſtrum aſpicientis. Vbi uero per fauces illas montium paululum deſcenderis exierisq́ Valeſiam, diuaricantur montes magis ac magis, ut incolæ illorum locorum maiorem habeant planiciem pro frumento ſerendo & pratis parandis quàm ſint intra iam dictas montium fauces ſpacia.

Martinacht ſiue Octodurum.

EST locus iſte celebris ſua uetuſtate ac amœnitate. Habet planiciem amplam, quæ contrahitur in fauces & montiũ conuallia, per quæ & Cæſar primus olim in Galliam penetrauit. Ducunt enim fauces illæ plano itinere ad montem ſancti Bernhardi, & hinc in Mediolani ditionem. Vnde Cæſar libro Commentariorũ tertio de Gallico bello inquit. Cùm in Italiã proficiſcereť Cęſar, Ser. Galbam cum legione duodecima & parte equitatus in Antuates, Sedunos, Veragrosq́ miſit, qui à finib⁹ Allobrogũ & lacu Lemãno & flumine Rhodano ad ſummas alpes pertinent, &c. Eſt fundus huius oppidi aptus frumẽto, fœno, pomis & alijs homini neceſſarijs ferendis. Vnde & regionis princeps olim, antequã arx à ſeditioſis exureretur, cõſueuit hic ſæpe per annum habitare. Viſuntur hic in hunc uſq́ diem quędam ueſtigia Romanarũ antiquitatum Nam ante & poſt Chriſtum natum, Romani hoc in loco frequentes habuerunt ſtationes. Extat adhuc ante templũ loci magna columna, cui Romanæ inſcriptæ ſunt literæ. Eſt & alius lapis muro eccleſiæ incluſus habens latinas literas, ſed uterq́ lapis adeo eſt corroſus, ut ex ſcriptura nullus integer poſſit haberi ſenſus. Hęc potui in colũna legere, INVICTO AVG. DIVI CONSTANTII FILIO. Ab iſto loco deflectit uallis Valeſiana ab auſtro uerſus aquilonem quadrante ferè, hacq́ lege & linea aſcendit uerſus orientem ad Gombs uſque.

Gradetſch & uetus Sider.

DVæ autẽ tres amœniſſimæ arces extructæ ſunt ſuper uno monte, Gradetſch (ſicut & arces) appellato, ad cuius montis radicem Rhodanus leniter ſecundo flumine deſcendit. Circa montem uero circulariter eſt planicies quædam amœna, quæ non parum uoluptatis habitatoribus arcium olim cum adhuc habitarentur afferebat. Hodie arces dirutæ ſunt ſicut & multæ aliæ in Valeſia, at fragmenta & ruinæ ſatis oſtendunt, qualem arces habuerint amœnitatem. Idem eſt iudicium de arce, quæ uocatur uetus Sider.

Sider & Leuc.

SVnt hæc duo egregia oppida, habentq́ arces ſed non ſatis firmas, nec alto loco ſitas. Creſcit ibi uinum generoſum. Leucæ ſolet princeps celebrare comitia ditionis ſuæ, quòd hoc oppidũ medium teneat locum totius regionis. Faciunt incolę huius loci graues expenſas pro aquæductibus per præcipitia montium in canalibus deriuandis, quibus adaquant & rigant prata montibus adhęrentia, id quod tamen nedum Leucę fit uerum & per totam prouinciam. Vnde dicunt incolę, ſe maiores facere ſumptus pro aquis deducendis quàm pro uino plantando.

Raronia & Veſpia.

EſSt Raronia oppidum antiquiſſimum,ſicut & adiacens rupta arx, Ad turrim appel
lata,Nam temporibus Ottonum Imperatorum,numeratus eſt dominus Raroniæ
inter quatuor barones imperij,qui & alio nomine appellatur dominus de Thuſis.
Veſpia elegans eſt oppidum,adhæretq; mõti ſicut ferè omnia oppida Valeſiæ, Ha
uit & elegantem arcem in colle quem magnus inde tranſiens alluit fluuius,ſed locus ho
ie eſt uacuus,niſi quod ex ruderibus quædam adhuc ueſtigia murorum prominent. In re
ſſu interiori huius loci,aſcendendo per uallem,uenitur ad pontem lapideum, qui conne *Põs Staldenſis*
it duos montes,eſtq; tanta profunditas à ponte ad ſubiectum flumẽ, ut ferè dominicam
ationem dicere poſſis donec lapillus manumiſſus deſcenderit.

Brig,Naters,Moril.

POſt Sedunum Briga uidetur elegantius in Valeſia eſſe oppidum,niſi quod caret
ſepto muri.Nam iacet in magna planicie,habetq; circum ſe multa prata & alia prę
dia,uinum tamen quod ibi creſcit eſt ignobile,ſicut & in regione ſuperiori, atque
ideo afferunt uinum Lamparticum,quod delicatum eſt.Naters è regione Brigæ at
e ab alia ripa Rhodani,eſt quoq; amœnus locus, abundat elegantibus hortis & pratis,
ia habet amplam planiciem.Vbi uero hinc contra Rhodani curſum aſcenderis, mon-
utrinq; coeunt & nõ amplius ſpacij reliquũ quàm opus ſit pro riuo Rhodani, duratq;
c montium auguſtia donec ueneris uſq; ad Moril,ubi quoq; uinũ creſcit,ſed quod ſub-
dum eſt.Incipit quoq; ibi panis crudeſcere,ut rudiorem & inſipidiorem in tota Helue-
uix inuenias.Frumentũ enim ibi tarde matureſcit,ita ut Aroniæ ac deinceps in ſuperio
us Valeſię locis,ſiligo uix in medio menſis Auguſti matureſcat.Eſt enim iuxta Aroniã
Monaſterium terra non deformis,ſed tota brumalis.Hanc tamen ſuperioris Valeſię ſte
tatem,compenſat Sedunẽſis agri mira fertilitas.Eſt in Gomſs,hoc eſt, in ſuperiori Va
a,uilla quædam Vlrichen nomine,cuius habitatores Hyemali tempore in magno ſunt
iculo,propter globos & moles niuium,quæ deſuper ex præcipitijs montium deuoluũ
& ad domos uſq; labuntur,& interdum demoliuntur.

De glaciebus induratis,quas uulgo Gletſcheren uocant.

QVanquam glacies illæ nunquam reſolubiles,non ſint lapides neq; metalla,in pu
ritate tamen non multũ differunt à depuratis cryſtallis,inueniuntq; maxime uer
ſus auſtrum in ſummis & agreſtioribus montibus, quos uocant Niuoſos mon-
tes.Non ſunt proprie ſecundum conditionem naturæ ſuæ niues neq; glacies,ſed
ſunt induratæ glacies,quæ in ſummitatibus montium nunquam liqueſcunt,
à duobus aut tribus millibus annorum cooperuerunt cacumina montium & impleue-
t ualles & fere in lapidem induruerũt . Et ſi quandoq; portio aliqua in demiſſam cadat
em,manet multo tempore,priuſquam calore ſolis in aquam reſoluatur. Eſt quoq; na-
eius,ut ſeipſam purget,ut nec terra,arena aut lapis,magnus uel paruus,aut alia extra-
materia in ea maneat,ſed repurgatur in modum cryſtalli.Habet in multis locis immen
profunditatem,ſcinditurq; nonnunquam in maximas rimas & fiſſuras, ut magnum *Fiſſuræ gla-*
culum ſit uiatoribus in paſſagijs ſicut & uenatoribus ipſis, præſertim quando fiſſuræ *cierum.*
teguntur niuibus.In multis locis fiſſuræ tam profundæ ſunt, ut ſuperent altitudinem
menſuram trecentarum aut quadringentarum ulnarum,ulna capta pro maxima extẽ-
e brachiorum.In quibuſdam fundus inferior menſurari ob nimiam profunditatem ne
.Cum æſtiuali tempore cõcreta illa glacies diſrumpitur, exoritur crepitus tam acutus
orrendus,ut putes totam terram diſſilire.Solent etiam uenatores ſuſpendere tempo-
ſtatis captam uenationem in huiuſmodi glaciei hiatus,ut in illis frigore conſtricta,ſal
onſeruetur uſq; ad tempus diſtractionis.Vtuntur incolæ hac glacie in morbis deſpera
præſertim ad ſiſtendum dyſenteriam,pro remedio,ad extinguendum acutam febrim.

Contraria enim cõtrarijs curantur. Aſſerunt etiam aquam quam glacies illa indurata à
Aqua glacialis emittit, ad multa conducere, multisq; mederi ægritudinibus. Eſt tempore æſtatis frigidi ſima, turbida & cinerei coloris, perinde ac ſi multo cinere eſſet permixta, erũpitq; paſſi ex uallibus magnis riuis. In quibuſdam locis ex altiſſimis ſaxorũ locis funditur, præſerti inter Agaunum & Octodurum magnus ex edito mõte labitur riuus, præbens uiſentib horrendum ſpectaculum. Eſt glacies illa tam frigida res, ut portio aliqua magnitudi oui immiſſa cantharo uini calidi, totum uinum frigidiſſimum reddat. Sũt inter ueteres, q huius glaciei quoq; faciunt mentionem, præſertim Silius poeta, qui floruit tẽporibus V ſpaſiani & Titi, qui in hunc modum ſcribit.

Cuncta gelu canaq; æternum grandine tecta
Atq; æui glaciem cohibent, riget ardua montis
Aetherij facies, ſurgentiq; obuia Phœbo
Duratas neſcit flammis mollire pruinas,
Quantum tartareus regni pallentis hiatus
Ad manes imos atq; atræ ſtagna paludis
A ſupera tellure patet tam longa per auras
Erigitur tellus & cœlum intercipit umbra,
Nullum uer uſquam nulliq; æſtatis honores
Sola iugis habitat diris, ſedesq; tuetur
Perpetuas deformis hyems illa undiq; nubes
Huc atras agit & mixtas cum grandine nimbos,
Iam cuncti flatus uentiq; furentia regna
Alpina poſuere domo, caligat in altis
Obtutus ſaxis abeuntq; in nubila montes.

Quomodo Hannibal primus tranſcende-
rit huiuſmodi glacies & caneſcentes uias.

Rumpit inacceſſos aditus atq; ardua primus
Exuperat, ſummaq; uocat de rupe cohortes,
Tum qua durati concreto frigore collis
Canenti, ca- Lubrica fruſtratur canenti ſemita cliuo,
neſcenti. Luctantem ferro glaciem premit, haurit hiatu
Nix reſoluta uiros, altoq; à culmine præceps
Luwene. Viuentes turmas operit delapſa ruina
Interdum aduerſo glomeratus turbine corus
In media ora niues fuſcis agit horridus alis
Aut rurſum immani ſtridens auulſa procella
Audacis rapit arma uiri, uoluensq; per orbem
Contorto rotat in nubes ſublimia flatu
Quoq; magis ſubire iugo atq; euadere niſi
Erexere gradum, creſcit labor, ardua ſupra
Seſe aperit feſſis & naſcitur altera moles
Vnde nec edomitos exudatosq; labores
Reſpexiſſe libet, tanta formidine plena
Exterrent repetita oculis, atq; una pruinæ
Canentis quacunq; datur permittere uiſus
Ingeritur facies, medio ſic nauita ponto
Cum dulces liquit terras & inania nullos
Inueniunt uentos, ſecuro carbaſa malo
Immenſas proſpectat aquas ac uicta profundis
Aequoribus, feſſus renouat ſua lumina cœlo.

Anno Chriſti 1546. quarta auguſti quando traieci cum equo Furcam montem ad immenſam molem glaciei, cuius denſitas, quantum conijcere potui, fuit duaru

ium phalangarum militarium,latitudo uero continebat iactum fortis arcus, longitudo
rſum tendebatur,ut illius receſſus & finis deprehendi nequiret,offerebat intuētibus hor
ndum ſpectaculum. Diſſilierat portio una et altera à corpore totius molis magnitudine
omus,quod horrorem magis augebat. Procedebat & aqua canens, quæ ſecum multas
aciei particulas rapiebat,ut ſine periculo equus illam tranſuadare non poſſet. Atq; hūc
uium putant initium eſſe Rhodani fluuij,tametſi haud procul in demiſſiore loco mag- *Rhodani origo*
is fons in illo monte ſcaturiat, quem alij putant originem eſſe Rhodani. Accurrunt etiā
idique plurimi riui aquarum in montibus collecti, qui illico primam Rhodani uenam
urimum augent & unà uoluuntur atq; præcipitantur per aſpera ſaxa,anguſtias montiū
alia confragoſa loca,tantum ubiq; excitantes ſtrepitum & ſonitum, ut uix comitem te
oquentem audire poſſis. Durat autem is ſtridor & impetuoſus fluxus uſq; Brigam fe-
ubiq; rupibus preſſus. Monaſterij tamen & Reckinenſium agros placidus & ſilens in
ſecat. Excipit inter conuallium anguſtias una ſpumoſa cataracta aliam, tantaq; inſania
nnunquam aquæ per ſaxa præcipitantur, ut nedum in ſpumam uerum & in nebulam
oluantur. Idem fit in flumine quod ultra Furcam ex concurrentibus riuulis & reſolutis
ibus naſcitur,quod uulgo Ruſs uocant,nec eſt ſine cataractis quouſq; in Vrania miſ-
ur magno lacui Lucernenſi. Sunt autem qui putant Rhodanum ſic dictum à uerbo ro- *Rhodanus unde ſic dictus.*
,quod in quibuſdam locis perpetuo corrodat ripas ſuas. Siquidem in una hora relicto
ori alueo nouum rodit,uagaturq; in ualle ipſa, non ſine magno inhabitantium dam-
,quod maxime ſentiunt Veſpiani & Durtmandini,qui & ingentibus aggeribus graſſa
ni eius obuiant,ne uberes agri eorum in nihilum redigantur. Iuxta originem Rhodani
ltæ effodiuntur cryſtalli, quia cryſtallus naſcitur ex gelu uehementiore concreto,nec *Cryſtallus.*
i reperitur quàm ubi hibernæ niues rigent. Eſt quoq; ibi copia murium Alpinorum,ho
es tranſeuntes allatrantium.

De fertilitate Valeſiæ.

NVlla re ſuſtentationi hominum neceſſaria caret Valeſia. Profert hæc clauſa regio uinum & panem atq; fructus omnis generis: abundat etiam carne & piſcibus. Incipit uinum creſcere in diœceſi Brigenſi in montibus, continuaturq; eius plantatio per deſcenſum Rhodani donec uenias ad S. Mauricium. Guſtus

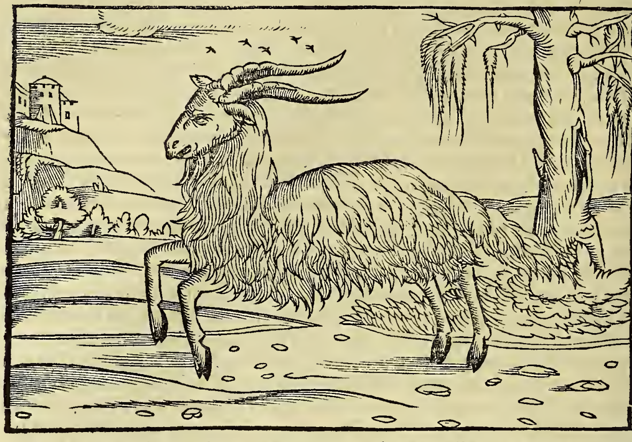
non eſt unus. Apud Sedunum & Syders eſt nobiliſſimum,tametſi rubeum præſtantius ſit albo. Eſt rubeum tam atrum & dēſum, ut poſſis cum illo ſcribere. In terra Gundes & Martinacht,album ſuperat in bonitate rubeum. Vix licet in Germania inuenire locum,ubi nobilius quam Seduni creſcat uinum. Euehitur quoq; in alias propinquiores terras, nempe in Sanen, in Vraniam & Siebenthal. Conſeruari poteſt ad decem aut uiginti annos, excepto eo quod uulgo Muſcatel uocant, quod ultra biennium cōſeruari nequit. Cæterum quātū ad fumētū attinet, regio nulla laborat penuria. Habet triticum & ſiliginem, habet & æſtiuale frumentum quod Lanxi

Vinum Sedunenſe.

Lanxi.

ant,habet hordeum,auenam,fabas,piſa,lentes & milium:habet ferè tantam meſſem,
incolis per annum ſufficiat. Incipit meſſis in Maio & durat uſq; ad feſtū ſancti Michae
Primum matureſcit frumentum in ualle, deinde in montibus & conuallibus niuoſis.
uni,in Syders & Gundes creſcit crocus in magna abundantia: ſunt ibi malogranata,
gdali & ficus. Per totam quoq; regionem inuenies omnis generis poma, pira, nuces, *Fructus terræ.*
a,ceraſa omnis generis,caſtaneas,moros,perſica,auellanas,corna, quæ & Baſileæ ha
ur. Nec penuriam habet hæc regio in animalibus: nam nutrit uaccas,boues,equos,a-
s,mulos,oues,porcos,capras,anſeres,anetas, gallinas, cuniculos, pauones,colūbas,
s uenaticos,magnos & paruos. Abundat quoq; apibus unde magnum habetur emo-

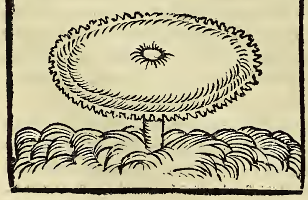
lumentum. Oues in utroque ſexu ſunt plerũq; cornutę. Habẽt incolæ pro pecoribus multa prata, præſertim in receſſibus montium & ſuper ipſos montes, quos maximis impenſis irrigant, aquæductibus ſiccitatem eorum temperantes. Habent uaccæ alpes ſuas, ſicut &

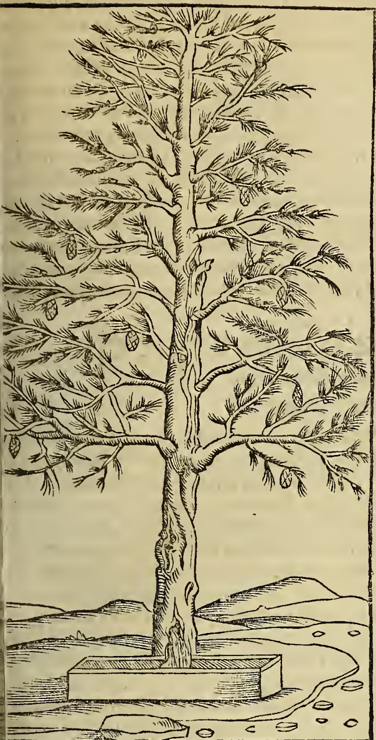
oues atque capræ ſuos montes, quæ in præcipijs mõtium et petrarum inter capreas ſylueſtres ſiue ibices uerſantes, aſpiciẽtib. plerunq; horrorẽ incutiũt, ſingulis momẽtis caſum minãtes, id quod ouib. interdum accidere ſolet, quæ tã firmũ ueſtigium ut capræ hirci & hœdi in mõtis decliuitate figere neſciunt. Sunt inter montes aliquæ ualles, quæ aliquot millia nutriunt uaccarum, præter oues, capras & alia pecora. Ex caſeo, butyro & coagulato lacte magnũ habent annuatim emolumentum. Vendunt quoq; per ſingulos annos magnum pecorũ numerũ in Italiam. In Rhodano & alijs affluentibus amnibus inueniũtur uariæ & multæ ſpe-
Nobiles piſces cies piſciũ, præſertim Truttæ miræ magnitudinis, Lucij, Carpones, Tenchæ, Funduli, Carabi ſeu Capitones, cancri & aliæ ſpecies.

De arboribus, herbis & radicibus.

SVppeditant montes huius regionis multas nobiles herbas & radices, id quod medici & pharmacopolæ non ignorant, præſertim gentianam, mutrinam, danmargã, ſpicam celticam, oſtrutium, ſquillum, ſelligen, pimpinellam, aſtrentzẽ, möreziblẽ, eberwurtz, &c. Abundant quoq; ualles & inferiores montes proceris arboribus,
Larix. præſertim Laricibus, abietibus, pinis & eiuſmodi ſpeciebus. Larices creſcũnt in miram altitudinem, habentq; lignum durum, ſubrufum & bene olens, quod ad multa conducit. In maio decerpunt ramuſculos teneriores, quibus utuntur in balneis contra uarios morbos, potiſſimum contra lepram. Aqua quoq; ex eis diſtillata, ualet contra lepram. Item qui ædificant domos & parant hypocauſta ex hoc ligno atq; inhabitãt, ſunt liberi à leprę infectio-
Terebinthus. ne. Fiunt etiam foramina in hãc arborẽ, per quæ educitur reſina, quæ uulgo à Terebintho Terpenthin & à Valeſianis Lertſchinen appellatur. Eſt hęc reſina nobile remedium cõtra uulnera & multos morbos. Vbi tamen arbor pro elicienda reſina uulnerata fuerit, deſciſcit plurimum à natura & uirtute ſua, perdens odorem, uires & robur. Creſcit quoq; in cor-
Agaricum. tice Laricis fungus quidam, colore candido, medicine uim habens quem medici Agaricũ

uocant, eſtq; res pręcioſa contra capitis dolorẽ, quemadmodum ſcribit Plinius lib. 25. cap. 6. Dicitur etiam naſci circa Boſphorũ, ſicut & in Gallia Ciſalpina, ſed quod melius & præſtantius eſt, uiderint medici ipſi. Præ ſe fert autem arbor iſta figuram abietis, creſcitq; inter abietes, ſed in multis differt ab eis. Quædam recte aſſurgunt in altum inſtar abietum, quædam expãdũt in latera ramos ſuos, & parui ſurculi qui ex maioribus ſuccreſcunt, habẽt paruas quaſdam papillas, & ex papillis illis prodeunt folia uirentia, qualia habet iuniperus

niperus, niſi quod ſunt molliſſima & lõ giora articulo digiti, nec manent per hyemem in arbore, in qua re differũt ab abiete & pino, quæ comam retinẽt. La rices habent inſtar abietum thecam & conum ſeminis, licet minorem & tene riorem. Cortex earũ eſt hiſpidus & ru/ bicundus, haud multum differẽs à cor/ ticibus pinaſtrorum, quas arbores Va/ leſiani tęlen & reliqui Germani Fhorẽ uocant. Sunt præterea in montibus Va leſiæ rubicundæ abietes & albæ, reſinã quoqꝫ ſtillãtes. Sed ea reſina pręcioſior iudicatur, quæ ab albis ſtillat abietibus quas incolæ uocant arben, quam quæ à rubeis, uocaturqꝫ in regione Trãbech. Pinus quoqꝫ exudant reſinã, & amplio rem quidem quàm abietes, ſed nullius eſt æſtimatiõis. Plinius uocat has arbo res Pinaſtros, id eſt, ſylueſtres pinus. Fructus quẽ hæc arbor extrudit, appel/ lat̃ in regione ipſa ardzapffen, in Ger/ mania aũt ipſa danzapffen, id eſt, coni abietum. Nã diſponitur fructus ille ſeu theca eius in formã coni ſeu pyramidis. Aiũt aũt fructũ illũ calidæ eſſe naturæ, ſaporẽqꝫ eius parũ differre à guſtu auel/ lanarũ. Fiunt ex eo confectiones. Sunt qui arborem illam Tedam uocant, flã/ mis ac lumini ſacrorum gratam.

Larices. *Tälen.* *Förenen.* *Danzapffen.*

De mineris & metal lis Valeſianæ regionis.

diœceſi Gomſs inueniuntur in multis locis pulcherrimæ cryſtalli, idqꝫ in duplici ge/ re. Quædam namqꝫ ſunt puræ & claræ & inueniuntur interdum in tanta quantitate inti aut triginta ponderẽt libras. Prębet hęc cryſtallus huiuſmodi in medicina uſum,

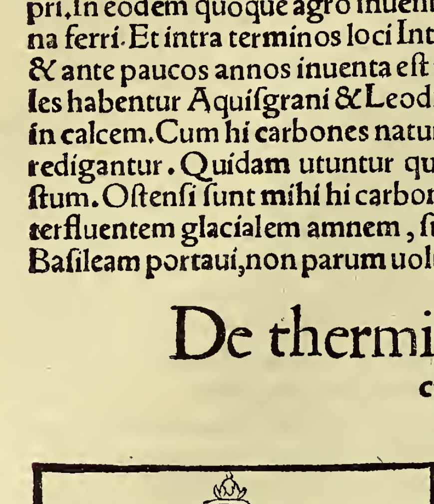
Cryſtallus.

ut trita in tenuem puluerem & in uino auſtero pota, auxilietur dyſentericis, quia multu
exiccat. Aliud genus eſt quoque clarum & pellucidum ſed fuſci coloris, ut uerſuti merc
tores, potiſſimum Iudæi, huiuſmodi lapides uendant pro Amethiſtis. In diœceſi Veſpie
ſi fodiuntur quoque cryſtalli, ubi & minera argenti inuenitur ſicut & in deſeno Raroni
ſi. In Lötſthen eſt uena plumbi & in Sider uena argenti. In deſeno Seduneſi eſt minera c
pri. In eodem quoque agro inuentus eſt anno 1544. fons ſalis. In agro Martinacht eſt fo
na ferri. Et intra terminos loci Intremont in ualle Bangis ſunt multæ argētifodinæ. Q
& ante paucos annos inuenta eſt minera lapidum, quorum uſus eſt uice carbonum, q
les habentur Aquiſgrani & Leodij. His hodie utuntur in Valeſia ad reſoluendum lapi
in calcem. Cum hi carbones naturales accenſi fuerint, non extinguūtur donec in ciner
redigantur. Quidam utuntur quoque eis tempore hyemali ad calefaciendum hypo
ſtum. Oſtenſi ſunt mihi hi carbones in ualle Bremis è regione Seduni, iuxta quendam
terfluentem glacialem amnem, ſubter ingentem ſaxoſum montem, unde unum mecu
Baſileam portaui, non parum uoluptatis in huiuſmodi raris & peregrinis rebus haben

De thermis Valeſianis atque effi- caciјs earum ſalutaribus.

Thermæ Brigenſes.

ESt ualde amœnus locus circa thermas Brig
ſes, interceptus montibus & Rhodano flu
Nam ſunt illic uineæ, horti, prata, agri, fonti
li, ſyluæ & amnes; atque à ſeptentrione incu
bit thermis mons altus & præceps, ex cuius radic
petræ ſciſſura promanat uena tenuis aquarum calida
quæ tribus canalibus deducitur in tres capſas, quar
quæq; capax eſt quindecim aut ſedecim hominum.
autem aqua illa in ſua eruptione, ubi ex petra prodit
calidior quàm corpus humanū ferre poſſit. Licet q
que & id ibi uidere, ut iuxta aquas illas calidas prod
riuulus aquarum frigidarū, ſimul ex una ſciſſura pe
rum proruentes, id quod non parum uoluptatis af
his qui thermis illis fruuntur. Eſt autem aqua illa tota ſulphurea, ſalubris & efficax his
externas in corpore habent plagas & corroſiones. Cōducit & ſurdis atq; tinnientibus
ribus, ſpaſmo, tremori, & catarro. Item prodeſt ſcabioſis & ulceroſis, atq; ſterilibus fœ
nis. Virtus eius commendatur maxime in his quatuor menſibus, Aprili, maio, ſeptem
& octobri. Abſtinere debent ab his thermis qui debili ſunt capite atque corpore, & q
lidos habent renes & epar. Similiter qui febri laborant.

Thermæ Brigenſes ſulphureæ.

De thermis Leucenſibus.

LOcus harum thermarum eſt quoque ſatis amœnus, habens circumquaque m
prata & ad ſeptentrionem altiſſima ſaxa & clauſurā montium, ad meridiem u
uallis eſt per quam uenitur ad oppidum Leuck, itinere ſeſquihoræ à thermis di
Sunt autem thermæ illæ multarum aquarum, tamq; calidæ ut oua poſſint eli
in eis. Cohærent in medio pratorum in modum uici aliquod hoſpicia & domus cum
lo & undiq; ferè conſurgunt in cœlum montes & horrenda ſaxa, qui locum iſtum ſic c
dunt, ut nullibi pateat exitus ſine ingenti labore & ſudore, præterquā ad oppidum L
ut iam diximus, ad quod inter montes lenis & perpetuus eſt deſcenſus. Ad occidentē
marum eriguntur ſaxa in cœlum, quæ ſine mentis ſtupore, ob eorum altitudinem, præ
tia & ſciſſuras inſpici nequeunt. Aliqua etiam ſic hiant, perinde ac ſi minentur ruinam
preſſura omnia quæ ſunt in ſubiecta planicie. Retorquentur autem ab occidente in ſe
trionem, ſuntq; interciſa magnis hiatibus & fiſſuris, per quos iter eſt inuentum, aut m
hominum labore factum, per quod magno ſudore & labore aſcenditur, uocaturq; eo l

ſaxo

ɛoſus ille mons Gemmi. Aſcendit iter rectà in altum in modum ferê cochleæ, habēs per
tuas ambages & flexuras paruas ad læuam & dextram, eſtq; iter ualde anguſtum & pe
uloſum maxime ebrijs & his qui uertigine laborant. Quocunq; enim demittuntur ocu
ıpparet chaos immenſæ profunditatis, quam ęgre etiam intueri poſſunt hi qui robuſtio
ınt capite. Certe ego non aſcendi hunc montem citra tremorem oſſium & cordis. Ab
entali plaga thermarum, aſcendit ſenſim mons quidam, decoratus infrà amœnis pratis,
hic gyrat contra ſeptentrionem in uallem quandam, per quam labitur amnis, qui tem-
re æſtiuali augeſcit reſolutione glaciei, quæ à remotis in cacumine montis cuiuſdam il-
s uallis conſpicitur. In prato uero illo leniter aſcendente, hinc inde multæ proruunt ſca
igines aquarum calidarum, ſpacio unius aut alterius iactus lapidis. Maior tamē & prin
alior uis aquarum erumpit in ipſo uico, quæ tanta eſt, ut ingentem rotam molarem ſuo
ɔetu circumagere poſſet. Media pars riui per canales deducitur ad capſas ſex aut octo,
e magnæ ſunt inſtar mediocrium uiuariorum, reliqua medietas diffluit & perit ſine uſu.
r capſas intelligo hic loca ampla in terra excauata, lapidibus conſtrata & quadruplici
ıro parietum loco clauſa atq; gypſo oblita. Ab eruptione iſtius ſcaturiginis ad iactū u-
s bombardæ uerſus montem orientalem, profluit alia uena aquarum calidarum, qua u-
tur leproſi, habentes ibi quoq; extructum hoſpiciolum. Hinc per iactum baliſtæ cerni
alia ebullitio aquarum calidarum, quæ paulo copioſior eſt ea quam leproſi poſſident,
luſaq; capſa petitur à multis, qui in inferioribus thermis eò uſq; iam balneo indulſerūt,
cutis ſcabra opus habeat refectione & curatione. Cæterum aquæ in tot & tam diuer-
locis promanantes, ubique eiuſdem ſunt caliditatis. Hæc autem caliditas tanta eſt, ut
Tis quidem digitum immergere aquis, ſed non diu in eis tenere. Ad unum iactum bali-

Gemmi mons.

Copia aquarū calidarum.

ſtæ ab iſta uena,ad dextram ebulliunt frigidiſſimi & optimi fontes,ex quibus maior
tembri penitus euaneſcit & in ſequenti maio rurſum erumpit. Eſt aqua harum therı
lympida & grata,carens quocunque fœtore,quia nihil habet de ſulphure, ſed de cu
ęre multum habet. Venit illuc tempore ęſtatis,etiam à remotis locis,magna multitu
minum: & niſi obſtaret portentoſa montium altitudo,quos oportet cum magna d
tate tranſcendere, afflueret tantus hominum numerus, quòd in oppidulo illo ſati
Salubritas thermarum. pro illis hoſpitandis non eſſet. Aiunt autem aquam illam prodeſſe obſcuris & lip
bus oculis, ſpaſmoſis neruis, catarro & fluxui narium,debilitati pulmonis,& lang
ſtomacho. Fortificat uim digeſtiuam,& excitat appetitum. Medetur dolori ſpleni
epatis & curat ulceroſa crura. Prodeſt quoque podagricis & conſolidat oſſa confr
ſumma,ſuccurrit omnibus frigidis & humidis morbis, & obeſt morbis ſiccis &
Calefacit,exiccat,abſtergit,reſoluit & ſtipticat. Salubris eſt paralyticis & his qui c
untur uſu membrorum,aut qui habent eneruatas uenas atq; neruos. Prægnantes u
lieres iubentur abſtinere ab ea,ne uel potent aut abluantur ea. Hydropicis & calcu
citur prodeſſe: ſicut & illis qui laborant calculo ueſicæ et dolore colico. Confort
minis matricem frigore debilitatam & laxat uentrem bibentium eam. Sanat inue
& ulceroſas crurium plagas,ac deinde cicatrices male ſanatas refricat & perfecte ſ

De ſylueſtribus & raris animalibus, atque

uarijs feris, quæ nedum in Valeſia uerum & per totas alpes uſq; ad Atheſinam regionem inueniuntur.

HAbitant in hac regione in ſummis alpibus animantia quædam mirabilia
qui extra hos montes degimus,penitus incognita,ut ſunt ægocerotæ ſeu
corni,meles,ibices,mures alpini,magni & parui lepores,magni & parui
ni,galli ſylueſtres,gallinæ petroſæ,item auiculæ quas parniſas uocant,pe
bonoſæ,fulicæ,uultures,palumbi,anates aquatici & ſylueſtres,ardeæ, ficedulæ,me
turnices,turdi,&c. Abundat quoq; terra urſis,lupis,lyncibus,uulpibus,martibus,f
bus,apibus mellificantibus,&c. Caret ceruis,capreis, apris ſylueſtribus, ſcorpion
conchyliatis ranis.

De capricornis & ibicibus.

H

HAbent capricorni manſiones ſuas in ſummitatibus montium iuxta induratas glacies. Nam ſi careant frigore, excæcantur. Non habet iſtud animal magnitudinem cerui, eſt tamen corpore graui & habet crura gracilia, caput paruum, pulchros oculos & ponderoſa cornua, quæ per ſingulos annos creſcunt uno internodio. Cū- ...e ſenuerint, cornu unum pondus habet ſedecim aut octodecim librarum cum uiginti ...t uiginti quatuor internodijs. Sunt capricorni colore griſeo, habentq; ungulas inſtar ca- ...æ, & innata eſt eis uis mirabilis ſaltandi in longum & altum. Nullum ſaxum eſt tam præ- ...ps & altum, quin capricornus poſſit aliquot ſaltibus peruenire ad cacumen eius, ſi mo- ...o ſaxum ſit ſcabroſum ubi fera figere poſſit pedes anteriores. Aiunt quoque ipſum poſ- ...ſaliendo tranſcendere murum non litum, ſtatura quinq; aut ſex uirorum altum. Vena- ...res magnis funibus ſeſe demittunt è præcipitijs petrarum ad locum ubi uident uerſari ...c animal, nec illud fugit, ſed expectat eos accedentes. Neceſſe tamen eſt quum uenator ...cedere conatur ad ipſum, ut arctiſſimè muro aut ſaxo ſeſe applicet, ne capricornus inter ...um & petram uiſum traijcere queat, alias enim impetum faceret in ipſum, deijceretque. ...uando non uidet interſticium eſſe aliquod inter ſaxum et hominem, diffidit ſe illum cor- ...bus poſſe comprehendere, atque ideo capitur à uenatore. Cum capricornus iuuenis ca- ...tur, poteſt cicurari, abitq; cum cœtu caprarum ad paſtum & redit cum eiſdem domum. ...m uero grandiorem attigerit ætatem, redit ad naturæ ingenium. Fœmellæ capricornorum uocantur in Valeſia ab ibice Ybſchen, et Plinius libro 11. cap. 37. uocat eas rupicapras, ſuntq; paulo maiores capris domeſticis, & habent formam ibicū, non tamen griſeſcunt neq; ſunt tam magnæ ut capricorni, nec habent tāta cornua, ſed cornua earum parum differunt à corniculis ibicū, niſi quod recuruātur ad tergum, ſicut ibicū cornua flectuntur ad faciem. Ibicū fœmellæ & maſculi non differunt cornibus, corpore, colore, aut alio accidente: æſtate rubeſcunt, hyeme uero griſeſcūt parumq; nigricant: uerſantur in inuijs montibus, ſed non in tā altis præcipitijs ut capricorni. Iuuantur non parū inflexis corniculis quando ſurſum aſ-...dere laborant. Caro illorum meo iudicio non eſt tam ſuauis guſtui ut aliarum ferarum, ...habet cruditatem quandam ſylueſtrem & ingratum ſaporem, etiamſi apud quoſdam ...elitijs habeatur.

Capricorni uis ſaltandi.

Cicurantur capricorni.

De mure montano.

MVs alpinus eſt qui & mus mōtanus, q̄ denominationē Itali hodie tenēt, qui id animātis uulgo murmōt appellāt, Germani aūt mormel thier, fortaſſis ob id, quod dormiens plerūq; murmur aliquod ędat. Eſt illi magnitudo media, habēs figurā cuniculi magni, niſi quod habet aures reſectas & caudam oblongam, extēſam ſcilicet longitudine octo tranſuerſorū digitorū. Habet anteriores dētes longos & acutos, irritatūq; acri morſu lædit. Sunt illi crura breuia, referta denſo pilo ſub uentre, perinde quaſi fluxas indutas habeat caligas. Habet

pedes inſtar pedum urſi,longis armatos unguiculis, quibus fodere ſolet,& cauernas ſib
Cilus cicurati muris montani miræ profunditatis parare. Quando fruſtum panis, carnis, piſcis, aut pomum aut ouun
durum(hæc enim omnia edit)illi offertur,recipit ea prioribus palmis, & reſidens in clu
nes more ſimiæ,illa comedit. Delectatur plurimum lacticinijs,quibus ſi intritus fuerit pa
nis,exedit totum,& in modum porci uorantis iuſculum,labijs facit ſtrepitum. Ingreditu
nonnunquam binis poſterioribus pedibus,ſtatq; erectum more urſi. Quando mutuo lu
dunt,latrant & garriunt inſtar catellorum. Indulgent plurimum ſomno, & uigilantes pe
petuo ludunt aut aliquid agunt,puta rodunt dentibus uel uerrunt pedibus,aut ore aliqui
deferunt de loco in locum,præſertim quod molle & nido parando accommodum eſt,u
eſt ſtramen,fœnum,linteolum, ligna gracilia & ſimilia, rictumq; oris adeo infertiunt,u
nihil amplius capere poſſit. Quod ſi pannus maior ſit capacitate oris, & rictum ingrec
Mira animantis natura. nequeat,ad terram poſt ſe trahunt. Veſtiuntur autem quædam griſeo, alia ſubrufo pilo
Quum adhuc uerſantur in montibus aſperis & procedere uolunt ad paſtum, ſtationar
um aliquem de ſuis in editum conſtituunt locum,ut palantes ac operi intentos, nullus d
improuiſo obruat metus,quem ille non prodat tempeſtiuo latratu, reliquo interim exe
citu fœnum undique molliſsimum diripiente. Cumq; plauſtrorum quo collecta inuehar
tur egeant,ipſis ſe in plauſtra commodantibus,uiciſſim enim alius ſeſe ſupinat & uẽtri a
pectori impoſitum fœnum uniuerſis pedibus amplectitur & ſtringit, alius uero ſociu
quadrigam factum cauda comprehendit atque cum præda in cubile trahit, quo immit
brumæ intemperiem ſomno excipiant. Hinc eſt quod ſecundum Plinium illo tempore c
trito ſunt dorſo. Cum uident hominem aut beſtiam præterire in montibus, garriunt,au
ut loquuntur Valeſiani,latrant acuta uoce,eaq; uoce reliqui admonentur ut ad ſua conf
Somnus lõgus muris Alpini. giant domicilia. Solent etiam hoc latratu quando apud homines uerſantur, aeris oſtenc
re mutationem. Parato in autumno nido abdunt ſe,& nidum humo ne uel aere uel hum
re contingantur claudunt,dormiendoq; deliteſcunt tota hyeme,ſex aut ſeptem menſib
ſine ullo cibo,conglomerantes ſe in modum erinacij. Loca autem illa obſeruantes incol
amouent terram quouſque perueniunt ad cubiculum, & alto ſopore oppreſſos una cu
nido auferunt atque domum portant,nec euigilant ablati,ſi adhuc hyems fuerit,donec i
xta ignem aut radios ſolares caleſiant. Inueniuntur autem in uno nido ſeptem,uel noue
uel tredecim. Vbi uero cicurati domi habentur & non datur facultas fodiendi in terrar
comportant friuola quæque,præſertim laceras ueſtes,quibus ſe inuoluunt & dormiunt
ta hyeme. Somno autem ſic oppreſſos,ſolent quidam eos reponere in arcam aut alium t
tiorem locum,ubi dormiant ſomnum ſuum. Caro eorum decocta plurimum amatur à p
erperis & ab his qui uiſcerum tormina patiuntur,aut qui cupiunt prouocari ad ſomnur
Solent quoq; hi qui colicam ſentiunt paſſionem,uentrem ſuum inungere adipe huius a
mantis,& ſentiunt leuamen. Hæc fuſius ſcribo,quod domi duos, maſculum & fœmella
è Valeſia mihi allatos,aliquandiu nutriui,& ingenium eorum diligentius aduerti, atq; r
centiori cuidam Miſnenſi ſcriptori occaſionem dedi ſcribendi de hoc animante.

De gallinis petroſis & Phaſianis.

GAllinæ petroſę,quas
nius li. decimo, cap.c
drageſimooctauo L
gopos appellat,inue
untur in ſummis montium ca
minibus, apud induratas gla
es,& ſunt ferè ſimiles magnis
lumbis. Habent difficilem u
latum,& mutant per annum
lorem. Nam hyeme griſeſcũ
æſtate candeſcunt,habẽtq; cr
& pedes albo pilo tectos. Ai
inco

ncolæ carnes earum generoſum,calefactiuum ,& ſalubrem eſſe cibum pro ægrotis . Mi-
a referunt de hac aue,potiſſimum quod tam temere & ſimpliciter capitur.Nam aucupes
ponunt in plano multos lapillos diſponuntq́; in longam ſeriem,contingente lapide lapi-
lem.Venientibusq́; gallinis,nec audentibus tranſcendere metam poſitorum lapidum, or
line ſequuntur murulum illum,quouſque in extremitate eius corruant in laqueos & poſi
as inſidias,capianturq́;.Maximi phaſiani habent manſiones ſuas in ſupremis ſyluis, mi-
ores uero uerſantur in medijs ſyluis,& ſunt quidam nigri coloris,quidam griſei. Eſt eti-
m duplex ſpecies leporum in regione.Maiores ſunt griſei coloris , habenturq́; pro me-
oribus.Minores uero ſunt hyeme candidi & æſtate griſei,nec magni ſunt præcij.

De lacu Lemanno.

Greſſus Rhodanus fluuius altiſſimos Valeſiæ mõtes,efficit maximũ lacũ,quem olim
Lemannũ,hodie uero ab adiacentib.Loſanna & Geneua , Loſannẽſem & Geneuẽ-
appellant,fuitq́; olim ceu interſtitiũ & murus , dirimens Heluetios ab Allobrogibus,
noſtro æuo ſunt Subaudi.Et licet Subaudienſiũ principũ imperiũ ultra lacũ in Helue-
t cũ tempore exporrectum,tamen uetus Heluetia olim deſijt ad ripã eiuſdẽ lacus,uſq;
Geneuam.Recipit lacus Rhodanũ à Veragris populis,qui hodie ſunt inferiores Vale-
ſiani,

ſiani,recuruaturq́ ad Loſannam atque hinc ad Geneuam,habens in longitudine octo aut
nouem milliaria Germanica,atque in medio patet in latum duobus aut ferè tribus milliari
bus.Habet à ripa Heluetiorum terram amœniſſimam,quam uulgo die Waat uocant, pro
Ryff wein. fertq́ uinum generoſum,quod ripale ſeu riuale,à ripa lacus uocatur. Principes Subaudiæ
atque epiſcopus Loſannenſis poſſederunt longo tempore hanc terram uſque ad bellum
Burgundicum. Tunc Heluetij occuparunt eam unà cum Geneua. Et ueniēs Carolus dux
Burgundiæ in eam regionem,facile ſibi ſubegit habitatores eius atque ex ea afflixit Vale
ſianos. Victus uero Carolus dux in duabus pugnis, Morati & Granſone, Heluetij rur
ſum ſibi ſubdiderūt eā terram.Sed nō longe pòſt, anno ſcilicet Chriſti milleſimo quadrin
genteſimo ſeptuageſimo ſeptimo dux Subaudiæ magna pecunia iterū redemit eam, poſ
ſeditq́ pacifice uſque ad annum milleſimū quingenteſimū trigeſimū ſextū,tunc rurſum a
miſit eam,ut ſuprà ſub titulo ciuitatis Geneuenſis obiter indicauimus. Spacio unius mil
liarij à capite lacus non procul à ripa Rhodani, ſitum eſt elegans oppidum Aelen nomi
Aelen oppidū. ne,habens arcem & dominium ſeu præfecturam,fuitq́ aliquādo comitatus Subaudis ſub
ditus,ſed temporum decurſu peruenit ad Valeſianos,qui rurſum eam commutarunt trad
deruntq́ Bernatibus pro præfectura Gundes. Prope initium lacus Loſannenſis ſitum
eſt aliud oppidum,Noua ciuitas,dictum,paruitq́ aliquando Subaudis, nunc uero agnoſ
cit Bernates.Haud procul ab hoc oppido in ipſo lacu ſupra petram,non tamen procul à r
pa,ſitum eſt regium caſtrum Ziliun dictum:ac deinde poſt unum milliare iuxta littus ia
Bibiſcum oppidum. cet pulchrum oppidum Bibiſcum,alij uocant Viuiacum,uulgo Viuis,habetq́ ſolum fœ
cundum & amœnum,ubi etiam ripale creſcit uinum.Hinc duo ſunt milliaria uſque ad Lo
Loſanna ciuitas. ſannam epiſcopalem ciuitatem,ad quam circa annum Chriſti quingētesimū nonageſimi
epiſcopatus ex Auentico pago fuit translatus.Habet hæc ciuitas mirabilem ſitum,occu
pans ſcilicet duos oppoſitos colles & intermediam uallem. Cathedralis eccleſia & Cano
nicorum edes tenent collem ſeptentrionalem, & ex oppoſito colle meridiano patet de
ſcenſus magnus ad lacum uſque.Forenſis uero locus eſt in conualle. A morte Caroli du
cis Burgundiæ,redempta à principibus Subaudiæ Loſanna,ciues Loſannēſes interim ſi
gulari familiaritate fuerunt iuncti Bernatibus,uſque ad annum Chriſti milleſimū quingē
teſimū triceſimū ſextū,tunc Loſanna cum omni circumiacente regione peruenit ad dom
nium Bernatium. At ciues fruuntur interim omnibus ſuis priuilegijs & iuribus, & ſacra
mentum quod hucuſq́ epiſcopo fecerunt iam præſtant Bernatibus. Habet præterea ho
latus Loſannenſis lacus & alia inſignia oppida uerſus Geneuā,præſertim Morſee & Ne
uidunum,quæ fuerunt ducum Subaudiæ,iam uero parent Bernatibus. Cæterum ab alter
lacus latere,ſingulæ terræ ſua quoque habent nomina. Nam ſub Valeſia incipit Zablees
cuius habitatores Gauotri quoque appellantur, quos ſequuntur iuxta Lacum Fuſſeniri
quorum terra tribus milliaribus porrigitur in montes,eſtq́ metropolis eorum Dinia, uu
Dinia ciuitas. go Dunoy,ubi principes Subaudiæ aliquando ſuam habuerunt reſidentiam. Hodie præ
ſunt ei Bernates. Iuxta finem lacus Geneuenſis reflectuntur alpes uerſus meridiem,diri
muntq́ Italiam à Gallia Lugdunenſi,appellanturq́ primum mons Sancti Bernhardi,& d
inde Mons cinis,uulgo Montenys. Poſt has alpes habitāt ueteres Allobroges, hodie Sul
audi dicti. Iuxta minores alpes S. Bernhardi,habitauerunt aliquando Ceutrones, quori
metropolis hodie appellatur Tarentaſia, Gallicè Motier,id eſt,monaſterium,propter e
piſcopalem cathedram. Vltra Tarentaſiam eſt Camerinum, uulgo Tſchamerin, prima
ria Subaudiæ ciuitas.

De Burgundionibus & Nuithonibus.

TEmporibus Theodoſij iunioris,anno ſcilicet domini quadringenteſimo uige
mo ſexto & poſteris annis exurgentes rurſum Germani quidam Wandalicę na
tionis, dicti Burgundiones,linguam tenentes Germanicā,aſſumptis Nuithon
bus,qui & ipſi Germani erant,profecti ſunt ad Rhenum,ad ea ſcilicet loca, qu
Burgūdorum eruptio. hodie habitātur à principibus Palatinis & Marchionibus Badenſibus,in quibus & aliqu
tiſper morati,relicta illa terra traiectoq́ Rheno uenerunt ad partes Sequanorum,ubi ho
d

ie eſt comitatus Burgundiæ, & Heduorũ, & ubi noſtro æuo eſt ducatus Burgũdiæ. Nec
ontenti his regionibus, occupauerunt & Subaudiam atq; partem quãdam Sedunorum:
em Lugdunum & Viennam, ac tandem Arelatum, à quibus deinde quoque exorta ſunt
gna Burgundiæ & Arelati. Nuithones Burgundionibus adiuncti tranſmiſſo Iuraſ-
monte conſederunt in Heluetiorum regione, in ea terra ubi hodie eſt Friburgum, Ber-
& Ergoia, à quibus denominata eſt ea regio Nuchtlandia in hunc uſque diem, tametſi
opter Burgundionum dominium appellata quoque ſit Burgundia minor. Anno Chri
919. profectus Rudolfus rex Burgundiæ per Burgundiam minorem (quæ hodie eſt *Burgundia minor.*
uchtland) traiecit fluuium Vrſam, occurrensq; illi Burckhardus dux Alemanniæ; com
ſſa pugna, coactus eſt Rudolfus rex Burgundiæ retrahere pedem, id quod Herman-
s contractus in ſuis annotauit annalibus. Deinde circa annum Chriſti 930. ſub Ot-
ne primo Rudolphus rex Burgundiæ obligauit & ſubiecit ſe & regnum ſuum regno
omano. Et poſt mortem eius Bertha uxor eius relicta, conſentiente Conrado filio eius
ge Burgundiæ, fundauit monaſterium Paterniacenſe, anno ſalutis 932. cui & oppidum *Paterniaci fundatio.*
ſdem nominis cum omnibus iuribus donauit. Deinde anno Chriſti 1025. tempore
nradi ſecundi Romanorum regis, miſit Conradus rex Burgundiæ ultimus ante mor-
n ſuam diadema regium memorato Conrado Romanorum Imperatori. Eodem ita-
e tempore Nuchtlandia & ducatus Burgundiæ minoris incorporati ſunt Romano im-
rio. Manſit autem in Latinis literis & inſtrumentis nomen ducatus Burgundiæ ad no-
a ferè tempora. Certe magiſter Teutonici ordinis qui domos aliquot habet in hac re-
one, ſcribit ſe magiſtrum domorum in Burgundia & Alſatia. Fundatio monaſterij En- *Engelberg in Vnderwalden*
bergenſis in inferiori Syluania Heluetiæ facit mentionem, cœnobium illud ſitum in
catu Burgundiæ. Sic fundatio monaſterij Murenſis, quod ferè adiacet Vrſæ fluuio, men
nem quoque facit ducatus Burgundiæ & pagi Ergouienſis anno 1114. ſub Henrico
nto. Vltra Vrſam uero flu. qui à Lucerna deſcẽdit, incipit ducatus Alemanniæ, in quo
gurum locatur. Scribit etiam Nauclerus, ſub Lothario, qui imperauit anno 1130. mor-
m Wilhelmum comitem Burgundiæ minoris, & Imperatorem ditionem illam Bur-
diæ minoris, quam alpes & Iuraſſus intercipiunt, tradidiſſe Conrado à Zeringen.
nc Conradus uſus eſt titulo ducis & rectoris Burgundiæ. Filius eius Bertholfus quar-
condidit Friburgum in Nuchtland & incœpit quoque condere Bernam, mortuus an-
145. Filius eius Bertholfus quintus conſummauit quod pater in conſtruenda Berna re
it, deditq; ciuitatem imperio. Mortuus autem anno ſalutis 1218. ſine hærede, reliquit
ſe duas ſorores: una habuit maritum Egonem de Vrach, qui aſſecutus eſt dominium
goiæ & oppidum Friburgenſe. Altera habuit maritum Sigiſmundum comitem à Ky
g, qui factus eſt dominus Thuni, Burgdorffij, Friburgi in Nuchtland & aliorum quo-
dam locorum. Quo mortuo, factus eſt hæres dominiorum eius, patruus eius, Hart-
nus ſenior, comes de Kyburg. Et is reliquit poſt ſe filiam unicam nomine Eliſabethã,
duxit maritum Eberhardum comitem ab Habſpurg, natũ in Laufenberg Cumque ille
um haberet dominium, uſurpauit hũc titulum, Eberhardus comes à Kyburg. Poſteri
ſui preſſi egeſtate auri & argenti, uendiderunt paulatim dominia ſua.

De Alemannis quibuſdam, qui in

Heluetiorum regione conſederunt.

COnſtat ex hiſtorijs Alemannos ſæpe conatos excludere Romanos ex Heluetia
& Gallia, id quod tamen multis temporibus uſque ad annum Chriſti 440 effice-
re non potuerunt. Scribunt quidem hiſtorici, numeroſum populum in ſepten-
trionali Germania collectum, quibus & Sueui apud Albim habitantes ſunt ad-
i, atq; illi ſimul emigrantes uenerunt ad Rhenum. Quem cũ traieciſſent ingreſſi ſunt
am, deuaſtataque ea in multis locis, penetrarunt per Alpes in Italiam, anno ſcilicet
ti 260. Autor huius hiſtoriæ eſt Euſebius. Poſtea anno Chriſti 300. tranſierũt Rhenũ
lemãni & multi quidẽ, ex quibus apud Lingones à Cæſare Cõſtantino cæſi referunt
illia. Deinde anno Chriſti 360. aut circiter rurſum traiecerũt Alemanni Rhenũ, inter

fectiq;

fectiq́; ſunt pro maiori parte apud Argentoratum à Iuliano Cæſare. Rurſum profecti A
lemanni in partes Galliæ circa annum Chriſti 380. occiſi referuntur prope Argentuarian
quã hodie putant eſſe Colmariam Alſatiæ urbem, pro magna parte, nempe triginta mil
lia, à ducibus militum Gratiani Imperatoris. Tandem circa annum Chriſti 440. & dein
ceps, quum Romanum imperium apud Gallos ſenſim deficeret ob irruptiones Gotho
rum, Hunorum & aliorum extraneorum populorum, qui Romanos & Cæſareanos præ
fectos paſſim in diuerſis prouincijs afflixerunt, exurgentes & Germanici Franci, qui Ge
manicæ linguæ & nationis erant, quippe qui ante multos annos alterum latus Rheni in i
feriori Germania habitauerant, tranſmiſſo Rheno uenerunt in Galliam, captisq́; mult
locis & regionibus, Romanorum præfecti omnes ferè excedere coacti ſunt inferiori Ga
lia uſq; ad Vangiones & Nemetes. Quo audito, Alemanni qui ſuperioribus annis grau
ter à Romanorum Cæſaribus fuerant afflicti & multi ex eis trucidati, tentantes rurſu
fortunam, & ſibi illata damna ulciſci ſtatuentes, traiecerunt Danubium & inuaſerunt R
manorum prouincias, potiſſimum Rhetiam, ortum Rheni & quicquid terrarum eſt uſq
ad Atheſin. Tranſierunt etiam Rhenum & occupauerunt bonam partem in Heluetia R
manis ſubdita, à fluuio Vrſa & Alpibus per diœceſin Baſilienſem & Argentinenſem ſ
cundum ſucceſſum Rheni, Sunggoiam ſcilicet & Alſatiam, à quibus antea fuerant expu
ſi. Deinde poſt 60. annos, circa annum ſcilicet Chriſti 500. expeditionem fecit rex Alem
Clodoueus Germanos bello petit. norum contra Clodoueum regem Francorum, deſcendens in diœceſim Colonienſem, u
bi & magna commiſſa eſt pugna. Prima die Alemanni in fugam uerterunt Clodoueun
altera autem die uictoria potitus eſt contra Alemannos Clodoueus, quam hiſtoriam ſ
prà latius ſignaui. Poſt hanc pugnam Clodoueus ſubiugauit totam Alemannorum reg
nem, quæ tunc incipiebat à Neccaro fluuio & extendebatur ſecundũ aſcenſum Rheni, p
Nigram ſyluam, per Sueuiam, per lacum Conſtantinenſem, Algoiam, Walgoiam, uſq; a
Atheſim, per Rhetiam primam uſq; ad Griſones: item ultra Rhenum deſcendebat à flu
uio Vrſa qui uulgo eſt Ruſs in Heluetia per Rauracos, Alſaticos & Argẽtinenſes, etc. E
Ducatus Alemanniæ. hoc Alemannorum regno fecit Clodoueus & ſui ſucceſſores ducatum, quem uocauit du
catum Alemanniæ, in quo nedum Sueui uerum & Alſatij & partim Heluetij et alij iam c
memorati populi continebantur. Poſtea temporibus Dagoberti, anno ſcilicet incarnat
nis 640. erectus eſt & in Alſatia ducatus, de quo infra ſuo quoq; dicetur loco. Eodem tem
pore & poſtea ducatus Alemanniæ in uaria & multa diſtinctus eſt dominia, in epiſcop
tus, abbatias, marchionatus, comitatus, aliorumq́; minorum dominorum & ciuitatũ po
ſeſsiones. Tempore Henrici quarti, anno uidelicet Chriſti 1070. fuerunt adhuc ſub duc
tu Alemanniæ iſtæ regiones, Sueuia, lacus Podamicus & in Heluetia Thurgoia una cu
ciuitate Tygurenſi. Quo tempore idem ducatus in literis aliquando nuncupatus eſt du
tus Alemanniæ & aliquando ducatus Sueuiæ. Poſt iſta tempora rurſus alia facta eſt mu
tio in ducatu Sueuiæ, ut iam ſequitur. Anno 1044. mortuo Ottone de Schweinfurt du
ce Sueuiæ, tradidit Henricus quartus ducatũ Rudolfo comiti de Rhinfelden. Qui & a
no Chriſti 1077. electus eſt in Romanorum regem, ſollicitante papa Gregorio German
principes, contra memoratum Henricum quartum, de quo uide ſupra in catalogo Impe
Rudolfus à Rhinfelden. torum Germaniæ. Porro Rudolfus tradidit filiam ſuam unicam Bertolfo Zeringenſi t
tio uxorem: & quia electus erat Romanus rex, dedit quoq; ei ducatum Sueuiæ. Illo temp
re Tygurum ſecluſum eſt à ducatu Sueuiæ, factiq́; ſunt domini Zeringẽſes duces Sueui
ſicut infrà commemorabo. Exorta tunc ſunt grauiſſima bella inter Henricum Imperat
rem & Rudolfum regem, durantia in quintum annum, unde magna ubiq; diſſidia ſunt n
Comes Lentzburgenſis. ta, potiſſimum in Heluetia & ſuperiori Germania. Comites Lentzburgenſes & alij adh
rentes Henrico Imperatori, mouerunt arma contra Bertolfum Zeringenſem atq; con
ciuitatem Tygurenſem, qui regi Rudolfo fauebant. Anno Chriſti 1077. intercepit Vd
ricus comes Lentzburgẽſis legatũ põtificis, abbatẽ ſcilicet Maſſiliẽſem cũ comitibus ſu
captiuũq́; tenuit in arce Lẽtzburg iuſſu Hẽrici quarti. Protractũ eſt hoc bellũ inter duos
ges uſq; ad annũ Chriſti 1082: factæq́; ſunt tres cædes & in quarta uulneratus Rudolfus
cubuit paulo poſt. Poſt hæc bellũ mouit Fridericus comes ab Hohẽ Staufen adiutus m
nib. ſoceri ſui Hẽrici quarti cõtra Bertolfum Zeringẽſem, excluſitq́; eũ à ducatu Sueuiæ,
licta tamẽ ei regni præfectura in ciuitate & agro Tygurẽſi. Sueuiæ uero ducatus colla

memorato Friderico à Staufen, manſitq́; longo tempore apud poſteros eius,ſicut &
perialis præfectura Tyguri & agri Tygurenſis manſit apud principes Zeringenſes uſ-
ad annum Chriſti 1218. quando mortuus eſt Bertolfus quintus & ultimus de Zerin-
n. Interim autem quo Zeringenſes præfuerunt præfecturæ Tygurenſi,uſi ſunt huiuſ- *Titulus ducis Zeringenſis.*
di titulo:Conradus uel Bertolfus de Zeringen dux,& rector Burgundiæ,dei & Impe-
orum gratia iudex conſtitutus & aduocatus in omne Turegum, imperialem iuriſdi-
onem habens.Retinuerunt nomen ducis, ducatus autem ipſe Sueuiæ & titulus ſimul
i ſunt memorato Friderico. Tempore Friderici ſecundi ducatus Sueuiæ rurſum in-
poratus eſt imperio,etiamſi Conradinus in poſterum uſurparit titulum ducis Sueuiæ,
madmodum inuenire licet in decreto quodam,quod rex Richardus anno Chriſti 1262.
mulgauit in hæc uerba:Quod Conradinus olim Conradi regis filius, qui ducem Sue-
ſe nominat,&c. Reddidit etiam Fridericus ſecundus Tygurenſes immunes, ne cui-
m in poſterum niſi imperio ſubijcerentur, id quod & ſubſequentes confirmauerunt
eratores.

Quomodo Vitæ Heluetiam ſunt ingreſsi.

REferunt hiſtorici,habitaſſe olim apud mare Germanicum tres præcipuos popu-
los,nempe Saxones, Anglos & Vitas. Angli cum parte aliqua Vitarum con-
ceſſerunt in Britanniam,quæ hodie eſt Anglia,ubi & ſedem fixerunt. Alia uero
pars Vitarum tranſierunt ad Heluetios, locumq́; manſionis inuenerunt apud *Vitæ populi apud Tygurinos.*
gurinos,quos quidam appellant Vranenſes. Iſti Vitæ ſunt poſtea Suitæ & ab exteris
eri appellati,à quibus hodie Suicia nomẽ habere putatur.Et quidem fieri poteſt, quod
am eorum uenerint in Vraniam & inferiorem Syluaniam,atque ad inferiora lacus et
sle uſq;.Scribit uenerabilis Beda agrum Vitarum apud Saxones aliquandiu uacuum
ne habitatoribus ante tempora Caroli magni extitiſſe. Alij aiunt Carolum magnũ
iſſe decem millia Saxonum,qui dicti fuerant Albingi,habitauerantq́; iuxta Albim,il-
nquam miſerit ad Rhenum,in Brabãtiam,Flandriam & alia uicina loca.Similiter mi-
aliquot millia Saxonum(fortaſſis memoratos Vitas)ad Alpes, ad eum locum ubi ex
mania iter patet in Italiam.Item miſerit multa millia in Trãſſyluaniam,regionem ſcili
uæ eſt ad orientem Vngariæ.

Quomodo Suitenſes & eorum præfecti
ſe geſſerint erga Imperatores,priuſquam mutuo fœdere ſibi ſociarentur.

ANno Chriſti 1212.Friderico ſecundo electo in Romanorum regem, eoq́; ex Sici-
lia per Tridentum Curiam uſq; ueniente,& modico milite ſtipato,Otto Impera-
tor depoſitus ab imperiali dignitate, collectis copijs in Sueuia, nitebatur Fride-
ricum impedire ne ſe reiecto ille potiretur rerum. Vnde in Alſatia & ſuperiori
nania undique magna excitata eſt diſcordia. Dux Zeringenſis & quidam comites *Diſsidiũ inter duos Cæſares.*
htland & Ergouia adhærebant Ottoni, & contrà abbas S. Galli, Dominus de Sa-
omites de Kiburg & alij multi fauebant regi Friderico, potenter conducentes eum
opijs ad Conſtantiam uſque, & deinde ad Baſileam. At dux Zeringenſis cum ſuis
andenſibus,Briſgoienſibus & epiſcopo Argentinenſi aſtabant Ottoni Cæſari,qui
erlinga ad Briſacum deſcendit,atque hinc in Saxoniam fugit. Interim dux Zerin-
s & epiſcopus Argentinenſis Friderico conciliati,præſtiterunt illi iuramentum.
no Chriſti 1222.electo Henrico filio Friderici Imperatoris in Romanorũ regem,e-
us Argentinenſis paulo poſt,anno ſcilicet 1228. illi rebellis,magnam in Alſatia ex-
tragœdiam.Collegit rex exercitum in ſuperioribus Germaniæ atq; in Alſatia,cu-
x erat comes de Pfirt.Similiter epiſcopus Argentinẽſis,aliquod comites & domini,
tas ipſa Argentinẽſis coaceruabãt magnas copias,quorũ dux belli erat Albertus co
Habſpurg,qui poſtea factus fuit Landgrauius Alſatię.Congreſſi aũt hi duo exerci *Pugnã apud Blodelsheim.*
e Blodelſheim quatuor ſcilicet milliaribus infra Baſileã,cõmiſſaq́; pugna comes de
Pfirt

Pfirt & Henrici regis exercitus uictoriam amiſerunt,fuerūtq; multi ex eis capti. Ven
poſt hæc rex Henricus in Alſatiam,congregatoq; magno exercitu,grauiter incommo
uit terras epiſcopi Argentinenſis. Anno 1235.cum Imperator Fridericus aliquot an
moram traxiſſet in Germania, ſecuti ſunt eum multi comites & alij proceres ex Alſa
ſuperiori Germania & ex toto imperio,traiectisq; alpibus ceperunt et euerterunt mul
in Longobardia ciuitates. Sic egit quoq; anno 1238. Profectus enim in Italiam,inijt cū
pa & ciuitatibus Italiæ bellum,& commiſſa pugna illos ſuperauit. Deinde anno 1240

Fridericus Imperator anathematizatur. Imperator Fridericus conſilio regum Franciæ & Angliæ à Romano pontifice priuare
Romano imperio & tantis deuoueretur diris,ut etiam crux contra illum prædicaretur.
ta ſunt plurima diſſidia inter illos epiſcopos & prælatos qui conſentiebant papæ, atq;
ter comites & ciuitatum proceres qui Friderico adhærebant. Durauitq; hoc ſchiſma
ad mortem Friderici & filij eius Conradi. Friderico adhęrebant comites ab Habſpurg,
gurenſes, Vranenſes & Suitenſes,quibus Imperator confirmabat priuilegia eorum, in
rim quo obſidebat atq; expugnabat Fauentiam ciuitatem. Albertus comes ab Habſp
frater Rudolfi comitis,in pugna quæ poſteris diebus commiſſa eſt,captus eſt à Medi
nenſibus,atq; in captiuitate mortuus. Anno Chriſti 1246. Imperator Fridericus et fili
ius Conradus rurſum ſunt à Romano pontifice imperio priuati & contra eos electus
gem Rom. Henricus Landgrauius Thuringię. Conradus autem rex collecto exercit
Alſatis & Sueuis,profectus eſt contra Henricum Landgrauium. Et concurrentes pr
Franckfordiam,commiſſaq; pugna,coactus eſt Cōradus cedere cum copijs ſuis, eo q
epiſcopus Argentinenſis & reliqui omnes Romano pontifici obedientes, pro omni
uirili miſerunt ſuppetias nouo regi contra Fridericum electo. Victoria ergo obtenta,
ſcopus Argentinenſis ſe conferens in Alſatiam,recepit in fidem regis Henrici Land
uij omnes ciuitates quæ antea homagium præſtiterant Imperatori Friderico & filio
Conrado regi Romanorum. Dediderunt ſe Colmaria, Keiſerſpergum, & Mulhauſ

Contra Fridericum eligitur comes Holādiæ Obſedit quoq; Seleſtadium,ſed re infecta coactus eſt hinc recedere. Mortuo autem e
anno Henrico rege Rom. electus eſt Guilelmus comes Holandiæ in Romanorum r
Nihilominus tamen fuit magna pars comitum,dominorū & ciuitatum in ſuperiori G
mania,qui nolebant deficere à Friderico & filio eius Conrado & adhærere Henrico
grauio & poſt eum Wilhelmo Romanis regibus. Tygurenſes expulerunt Dominica
monachos,quod interdictum papæ in eccleſijs obſeruare uellent. Erant quoq; tunc
leæ aliqui,qui à rege Conrado deſciſcere nolebant, maior tamen pars una cum epiſc
Lutholdo ſequebantur partes nouorum regum & papæ. Hinc factum eſt,ut Rudolfu
mes ab Habſpurg, Gerhardus à Gōſsken, Hēricus à Palm, Rudolfus à Widenſchwyl,
ricus à Kienberg, & alij quidam,barones & equites aurati, aliqui etiam ex ciuitate & e
copatu Baſilienſi, noctu irruentes in monaſterium monialium ad Lapides uocatum,
in ſuburbio,diripuerunt ipſum atq; combuſſerunt. Quapropter ſequenti anno papa
centius quartus excommunicauit memoratos,comitem Rudolfum ab Habſpurg et
plices eius,qui ad monaſterij concremationem cooperati fuerāt. Tādem uero cum Fr
ricus Imperator moreretur in Sicilia anno 1250. & filius quoq; eius Conradus rex m
tur anno 1252. electi ſunt reges Romanorum Richardus frater regis Angliæ & Alfo

Confuſio in imperio. rex Caſtiliæ,ſed qui ambo imperium non adminiſtrauerunt,quapropter imperium
titribus annis caruit iuſto moderatore,& interea temporis,omnia ſurſum deorſumq;
bantur in Alſatia & Sueuia. Principes,comites & alij potentes nitebātur ſibi uſurpare
pida,uillas & alia quæ erant imperij,magnaq; erat in imperio confuſio. Tygurenſes,
nenſes & Suitenſes inierunt fœdus triēnale in illis calamitatibus, anno ſcilicet 1251.
S. Galli. Comes quoq; ab Habſpurg Rudolfus gerebat ſe ad illos tanquam amicū &
num uicinum. Contra epiſcopum tamen Baſilienſem & quoſdam comites multas &
tinuas habuit controuerſias.

Rudolfus comes ab Habſpurg.

FVit hic Rudolfus uir proceræ & gracilis ſtaturæ,habuitq; caput paruum, palli
uultum,inflexum naſum, paucos pilos,in cibo & potu temperatus, prudens, ſ
& bellicoſus,plerunq; in magnis opibus fuit ſine pecunia. Natus fuit anno 1218
ter uero eius Albertus obijt Mediolani in captiuitate,ſicut antea quoq; diximu

ptus in pugna quadam regi Cõrado laturus auxilium. Carolus uero alter frater fuit Canonicus Baſilienſis, mortuus in iuuentute, Rudolfus ſucceſſit patri ſuo in comitatu Habſpurgenſi & omnibus attinentijs eius, & in Alſatia ſuperiori partem Landgrauiatus quã pater eius Albertus ante eum cõſecutus fuerat, poſſedit. Nec his contentus cupiebat indies ditionem ſuam ampliare. Erat uxor eius comitiſſa ab Hohenberg, ex qua ſuſtulit quatuor filios & ſex filias. Primũ mouit arma contra baronem de Tufenſtein, deinde contra patruẽlem ſuum Gotfridum comitem ab Habſpurg, qui per modum feudi receperat & poſſidebat ab abbatiſſa Seckingenſi, ciuitatem & dominium Laufenberg. Oppugnauit quoq; comites de Rapperſwyl iuxta lacum Tygurẽſem, & Wernherum comitem de Homburg. *Landgrauiu̓s Alſatiæ.*

nno Chriſti 1261. cum natum eſſet implacabile diſſidium inter ciuitatem Argentinenſem inter epiſcopum eiuſdem ciuitatis dominum Waltherum de Geroltzeck, & auxiliũ fert epiſcopo abbates ſancti Galli & Murbacenſis & multi alij, Rudolfus ab Habſpurg, ui primum fuerat à parte epiſcopi, mutato animo, uertit ſe una cum Hartmanno comite iburgenſi, Conrado comite Friburgenſi & Henrico comite Neoburgenſi, ad ciues Arntinenſes, pollicitusq; eſt eis opem ſuam, factus etiam dux belli eorum. Quod uidẽs eſcopus, exuſſit uallem Wyler prope Seleſtadiũ, quæ erat comitis Rudolfi. Obtinuit ue comes Rudolfus Colmariam, Keiſerſpergum, & Mulnhuſium, quę epiſcopus Argentinſis nomine Romani imperij in eum diem retinuerat. Anno 1262. uerterunt Argentinẽ exercitum epiſcopi in fugam, interfecerũtq; fratrem epiſcopi Hermannũ de Geroltzk & circiter 60. nobiles uiros, & ceperunt ſeptuaginta ſex magnos uiros, quapropter eſcopus fuit coactus paciſci cum ciuitate iuxta uoluntatem ciuium. *Bellum Argẽtinenſium.*

Comes à Kiburg.

Hartmannus comes a Kyburg ſenior & ultimus de iſta familia, mortuus reliquit poſt ſe uxorem, comitiſſam de Subaudia & filiam unicam nomine Eliſabet. Ipſe dũ adhuc uiueret donauerat epiſcopo Argentinenſi comitatus Kyburgenſem & Badenſem: itẽ Vintothurum & alia quædam dominia in Thurgoia & Ergoia, atq; deinde eadem dominia rurſum feudi loco recepit pro ſe & ſuis hæredibus utriuſq; ſexus. Reliquit etiam in teſtamento, quod uxor eius quoad illa uiueret, poſſideret & uſufructum haberet comitatus Badenſis & aliorum quorundã dominiorum. At comes Rudolfus excluſa muliere, uſurpauit omnia dominia illa. Quod cum comes Subaudiæ cerneret, indignatus uoluit Rudolfum eijcere ex dominijs illis, ſed non potuit. In hunc itaq; modum multa dominia uſurpata ſunt à Rudolfo comite Habſpurgenſi, ac deinde incorporata Auſtriæ, atq; in concilio Cõſtantienſi, anno ſcilicet 1415. um Auſtrijs erepta. Memorata comitiſſa Eliſabeth filia comitis Hartmanni uera erat es poſt mortẽ matris ſuæ, ſed quia comes Subaudiæ & comes Rudolfus ab Habſpurg rcabantur pro illis dominijs, filia legitima hæres priuabatur dominio ſuo. Illa retineſolum ditiones & poſſeſſiones quæ ei ex patrimonio in Vchtlandia & Burgundia mi i debebantur, nempe Thunum & Burgdorffũ cum attinentijs ſuis, quę pater eius Hartnnus hæreditario iure ab Hartmanno iuniori comite à Kiburg acceperat, cuius mater rat ſoror Bertholdi ultimi ducis Zeringenſis. Hæc Eliſabeth nacta eſt maritum Eberdum comitem ab Habſpurg, natũ in Laufenberg, qui erat patruelis Rudolfi comitis, rpabatq; titulum comitatus Kiburgenſis, propter dominia uxoris ſuæ, cũ alioquin nul- *Comes Rudolfus auget dominium ſuum.*

Epiſcopi Baſilīẽſis dominiũ.

las proprias haberet terras. Tempore Rudolfi comitis ab Habſpurg,habuit epiſcopu
Baſilienſis quaſdã iuriſdictiones in oppido Briſacenſi. Carẽte aũt tunc imperio legitim
capite,& nemine non ſua quærente,Rudolfus comes ab Habſpurg ſubito & inſperato
ruens in Briſacum,epiſcopi iura ſibi uſurpare conatus eſt Contradicentes autem illi ep
ſcopus & ciues Briſacenſes,tandem conuentione facta,Rudolfus exegit mille marcas a
genti ab epiſcopo. Tunc epiſcopus conſenſit dare nongentas marcas, illisq; à comite r
ceptis,oppidũ & caſtrũ libera epiſcopo relicta ſunt. Sequẽti anno,nẽpe 1265. Rudolfus c
mes aliã exactionis nactus eſt occaſionẽ ob certas quaſdã lites: unde cõpoſitione facta
numeratis ab epiſcopo centũ marcis argenti,rurſum illi duo inter ſe cõciliati ſunt. Ann
Chriſti 1267. quum comes Rudolfus rurſum egeret pecunia,ſumpta occaſione epiſcopu
Baſiliẽſem nomine Henricũ à Neoburgo rurſum uellicare uolens, poſtulauit ducẽtas m
cas argenti. Reſpondens uero epiſcopus dixit illi. Ego hucuſq; pro pace fouenda dedi t
tiò Rudolfo pecuniã,non potero perpetuus illius eſſe monetarius. Habuit iſte epiſcop
magnam propinquitatẽ & generis neceſſitudinẽ. Nam Vdalricus pater eius comes Ne
burgenſis habuit quatuor filios & quatuor filias. Hæredes autẽ patri ſuccedentes part
ſunt patris poſſeſſionẽ,factusq; eſt unus comes Neoburgenſis, alius comes Arbergẽſ
tertius comes Nidouwenſis, & quartus Henricus ſcilicet epiſcopus Baſiliẽſis, iũctus m
tiplici affinitate memorato Rudolfo comiti ab Habſpurg. Vna ex filiabus nupſit baro
de Granſen,altera comiti de Toggenburg,tertia domino de Rôtelñ,et quarta domino
Regenſperg. Horũ omniũ ſuorum propinquorum epiſcopus inuocato auxilio cõtra c
mitẽ Rudolfum,ſuccurrentibus quoq; ſibi ciuitatibus Baſilea, Rhinfeldo, Newburgo
Briſaco,technas illius euaſit. Geſſit quoq; comes Rudolfus bella cõtra abbatẽ ſancti Ga

Bellum contra abbatem ſancti Galli.

& contra duos comites à Toggenburg qui erãt nepotes epiſcopi Baſilienſis ex ſorore.
terim uero epiſcopus Baſiliẽſis una cũ ciuibus Baſiliẽſib. deſcẽdens cõtra Blodeltzhei
qui locus fuit Rudolfi ab Habſpurg, quẽ & paulo ante foſſis & aggeribus firmauerat,d
uaſtauerũt ipſum. Deſtruxerũt quoq; turrim Otmarſheimẽſem & alia quædã loca in L
grauiatu Alſatiæ,quæ Rudolfi erãt,præſertim aũt arcẽ Hertenberg recenter extructan
fundamento diruerũt. Deinde expeditionẽ mouerũt cõtra arcẽ Rhinfeldenſem,quę in r
dio Rheni ſuper ſaxo extructa erat,obtentãq; ſuis præſidijs munierũt. Videns interea c
mes belli pondus contra ſe ingraueſcere,reconciliatus eſt abbati ſancti Galli atq; ex ini
co fecit amicũ,quo facilius epiſcopũ Baſiliẽſem domare poſſet,& nobilibus quibuſdã a
ciuibus qui ab epiſcopo propter comitẽ Rudolfum urbe erant excluſi,ſuccurreret &
ſua reſtitueret. Videns epiſcopus quod futurũ erat,inſidias poſuit abbati intercepitq; a
quot plauſtra uini, quæ abbas ex Alſatia ſibi aduehi curauerat. Abbas iniuriã ſibi putan
latam,iunxit copias ſuas cũ exercitu comitis Rudolfi,ut epiſcopi Baſilienſis ditionẽ de
ſtaret. At epiſcopus unà cũ ciuibus Baſilienſib. Briſacenſibus, Rhinfeldẽſibus & Neob
genſibus,parans ſe contra abbatẽ & comitẽ,uenit illi obuiam,nec detrectaſſet pugnã,
ſi utrinq; amici diſſidiũ compoſuiſſent. Non tamẽ ceſſauit comes quin anno 1270. & 1
epiſcopum & ditionẽ eius laceſceret. Erant in diebus illis duæ ſectæ ſeu factiones in ci

Factiones in Baſilea.

tate Baſilienſi, Pſitaci ſcilicet & Stelliferi. Pſitaci adhærebãt epiſcopo, Stelliferi uero c
miti Rudolfo. Vtraq; aũt factio habuit quoq; fautores ſuos extra ciuitatẽ. Anno 1272. o
dione cinxit comes Rudolfus arcẽ Tuffenſten reædificatam & ab epiſcopo emptam. E
dẽ anno erupit ignis in oppido Seckingen & exuſſit ferè totum oppidũ, in quo Rudol
præſidia militũ & inſidiatores locauerat, qui inuaderent & diriperent ciues Rhinfeldẽ
potiſſimum eos qui partes fouebant epiſcopi Baſilienſis. Excitato aũt igne in Secking
ſurgens epiſcopus cũ auxiliarijs ſuis, quod reſiduum fuit ab igne hoſtili manu deuaſta
Tunc ſimul Neoburgenſes concremauerũt monaſteriũ Othmarſenſe. Eodẽ anno in u

Suburbium Baſileæ.

lia Bartholomei, exuſſit comes Rudolfus ſuburbiũ Baſilienſe, Ad Crucẽ appellatũ, q
hodie uocatur ſuburbium ſancti Iohannis. Tũc enim carebat urbs exteriori muro. T
ſima die decembris huius anni traditum eſt comiti Rudolfo à quodam proditore caſtr
Werr quod extruxerat epiſcopus Baſilienſis, captusq; eſt in eodẽ nepos epiſcopi ex ſo
re, dominus de Rôtelẽ. Anno 1273. uenit Comes Rudolfus cũ aliquot equitibus cõtra

Rudolfus oppugnat Baſilienſes.

ſilienſes ut illis metũ incuteret. Tunc cõſul ciuitatis inconſulto cũ paucis ſe periculo ex
nens, fuit gladio confoſſus, priuſquã ciues inſequentes illi contra hoſtẽ opẽ ferre poſſe
Eodẽ anno circa feſtũ Margaretæ mouẽs Rudolfus arma cõtra Baſileã, caſtrametatus

pr

rope Binnigen in monte ſanctæ Margaretæ. Nobiles uero qui erant intra mœnia ciuita-
s ſæpe cũ ciuibus erumpentes, aliquos ceperũt ex caſtris hoſtiũ. Incrudeſcenteq́ indies
ello, fuerunt multi magni & nobiles uiri, qui conabant̃ incendiũ illud ab utraq́ parte re
inguere & concitatos animos reconciliare. Sed priuſq́ id fieret uenit Legatus Baſileam,
nnuncias comitẽ Rudolfum ab Habſpurg electũ à principibus imperij in Rom. regem.
Quod audientes primores ciuitatis Baſilienſis, adiunxerunt legato principũ inſignes ui-
os, qui electo regi fauſta feliciaq́ præcarent. Tunc Rudolfus uidẽs ſe præter omnẽ ſpem *Rudolfus electus Rom. rex.*
d ſummũ euectũ faſtigium, illico præcepit ſuis ut pacẽ cum quibuſcunq́ iniret, omnes ca
tiuos ſine ulla mulctatione liberos dimitteret. Fuit aũt electus ultima die Septembris &
ox ſequẽti anno ſcilicet 1274. in uigilia Epiphaniæ Aquiſgrani coronatus. Anno 1277.
endidit Eberhardus comes à Kyburg ius ſuum quod habuit in Friburgo Nuchtlandiæ re
Rudolfo pro quatuor millibus marcarum. Anno 1283. obſederunt rex Rudolfus, epi-
opus Baſilienſis & epiſcopus Argentinenſis oppidũ Bruntrut, reſtitutumq́ eſt epiſco-
Baſilienſi. Eodẽ anno rex Rudolfus unà cũ Bernenſibus & Friburgenſibus expugna-
t Paterniacũ, eripuitq́ è manibus comitis Subaudiæ. Anno 1284. mortuus eſt comes
timus in Rapperſwyl iuxta lacũ Tygurenſem, factiq́ ſunt duo generi eius Iohannes co-
es ab Habſpurg & dominus in Laufenberg, & Wernherus comes ab Homburg, domi- *Comitatus Rapperſwyl.*
illius comitatus. Anno 1286 factus eſt Henricus Gurtelknopff archiepiſcopus Mo-
ntinus, qui antea fuerat epiſcopus Baſilienſis & Frãciſcanus. Anno Chriſti 1291. mor
us eſt rex Rudolfus & electus eſt Adolfus comes à Naſſaw, quo interfecto ab Alberto
ce Auſtriæ filio Rudolfi Imp. electus eſt ipſe Albertus in Rom. regem anno 1298. An
1308. mouit rex Albertus arma contra epiſcopũ Baſilienſem nomine Ottonẽ de Grãn
, q; emiſſet à Wernhero comite ab Homburg nouũ Homburgũ & oppidũ Liechtſtal
m attinẽtijs ſuis, ſed anteq́ rex perfeciſſet quod animo uoluebat, occiſus eſt à Iohanne
o fratris ſui. Hiſtoriã habes ſuprà in catalogo regũ Rom. Sunt qui ſcribũt circiter mille *Rex Albertus interficitur.*
mines decollatos, confoſſos aut alio modo interfectos in ultionẽ huius homicidij.

Habſpurg in Heluetia.

Haud procul à Kunigſsfeldẽ loco ſepulturæ Alberti Romanorum regis & ab oppido Brug ſita eſt arx Habſpurg, quam aiunt extructã anno ſalutis 1070. à comite Rapoto, cooperante ſibi fratre Wernhero epiſcopo Argentinenſi. Scribunt etiã quidam, ueteres comites Habſpurgenſes originem duxiſſe ab antiquis regibus Gallorum. Nam habuit rex Clotarius quatuor filios, ſcilicet Chilpericum, Heripertum, Guntramum & Sigipertum. Sigiperto pro ſua portione ceſſit Auſtraſia, cuius Metropolis fuit Metis, & is genuit Childepertum. Childepertus genuit Diethpertum & Theodoricum. Sed præſtat hanc genealogiã in figuram redigere.

tarius. { Chilpericus — Lotharius; Heripertus; Guntramus; Sigipertus — { Childepertus — { Diethpertus; Theodoricum }; Sigipertus: ab iſto putant̃ deſcẽdiſſe comites Habſpurgenſes. } }

Theodoricus inhians poſſeſſioni terræ, effecit ut frater Diethpertus & duo filij eius
ficerentur, ut ſic ſolus eſſet dominus terræ. Sed fefellit eum ſpes ſua. Nã ueneno pro-
to ab auia ſua è medio ſublatus, reliquit Lothario filio Chilperici terras ſuas. Deinde
uc ſuperſtes fuit Sigipertus iunior, qui obtinuit à rege Lothario, ut ſibi traderet quædã
iuxta Rhenum, Briſgoiam quoq́ & Sunggoiam. Creauit eum quoq́ ducẽ, hac tamẽ

conditione,ut tam ipſe ꝙ poſteri eius abſtinerent à regio titulo Auſtraſiæ. Ab iſto Sig
Otbertus primus comes Habſpurg. perto putant prognatos comites Habſpurgenſes. Nam filius eius Otbertus uſurpauit p
mum titulum comitis ab Habſpurg. Ab Otberto hæc genealogiæ recenſetur ſeries. O
bertus,Babo,Rotherus,Ethobertus,Galbon,Rampertus, Guntramus, Luthardus,Lu
fridus,Hunfridus,Guntramus,Bezalinus,Radepotus, Vuernherus, Otto,Vuernheru
Adelbertus,Rudolfus, Albertus,Rudolfus, Albertus, Albert⁹,Lupoldus,Erneſtus,Fı
dericus, Maximilianus,Philippus,Carolus. Signaui hic eorum ſucceſſionem, ut olim
hiſtoricis Cęſari Maximiliano fuit præſcripta. Infra in deſcriptione regionis Auſtriæ in
nies, quomodo Rudolfi ab Habſpurg genealogia fuerit propagata in multos ramos.

De terris Vraniæ, Suitiæ & inferioris Sylua-
niæ, priuſquam mutuo fœdere ſibi iungerentur.

Vri unde. TEmpore Iulij primi Cæſaris, appellauerunt Romani incolas Vraniæ Tauriſc
& nomen Vri quo hodie compellantur putatur originē duxiſſe ab Vranis, qu
ueteres Tauriſcos nominauerunt, ſicut & in hunc uſꝗ diē Siebētalenſes taur
uocant uros more ueterum Germanorū. Deinde & regio iſta habet nigrum t
ri caput in campo croceo, quo pro inſignibus utitur. Sunt qui ſcribunt, Gothos olim c
diſſe in hac regione. Signauimus etiam ſuperius, quomodo populi Germanicæ natio
olim ſibi in hac atꝗ in Suitenſi terra ſedem conciliarint. Scripſimus quoꝗ, qui olim ad
niſtratores reipub. fuerint in his terris, nempe reges Frāciæ, id quod potiſſimū probat
antiquis fundationibus, ſicut Ludouicus rex Germaniæ nepos Caroli magni aliqua do
nia de terra Vranenſi donauit monaſterio monialiū Tygurenſiū. Poſteris uero tēporib
quādo imperiū ad Germanos eſt translatū, & duces, comites aliȷꝗ imperȷ uaſalli facti ſu
domini terrarū, antiquæ quoꝗ ciuitates & ualles imperȷ priuilegȷs ſunt donatæ, & ſin
lis adminiſtratio ſuæ reipub. permiſſa, tunc & hæ tres ualles fuerunt exemptæ & nulli
dominio quàm imperio ſubiectæ, id quod teſtatur Fridericus ſecundus in confirmatio
Suicia uallis imperij. priuilegiorum & antiquarum conſuetudinum Suiciæ & Vraniæ. Sic quoꝗ Rudolfus
Habſpurg rex Rom. hoc probat, quando in confirmatione priuilegiorū Suitenſiū ſic ſc
bit: Rudolſus dei gratia Romanorum rex ſemper Auguſtus, prudentibus uiris uniuer
hominibus uallis in Schweitz liberę conditionis exiſtentibus, dilectis ſuis fidelibus gra
& omne bonum, &c. Datum 1291. Hoc idem teſtantur priuilegia ab Imperatoribus He
rico Lutzelburgenſi, Ludouico Bauaro & eorum ſucceſſoribus Pagis Heluetiorum c
ceſſa. Fuerunt ergo à multis annis habitatores Vraniæ, Suiciæ & Syluaniæ liberæ cōdi
nis, inter quos & multi nobiles olim habitauerunt, habentes omnes ſua iura municipal
Vnde qui ſcribunt, hos tres pagos Vraniam, Suiciam & Syluaniam olim paruiſſe co
bus ab Habſpurg ac deinde ducibus Auſtriæ, errant toto cœlo, cum illorū temporibus
antea quoꝗ liberæ fuerint conditionis, id quod confirmationes priuilegiorum ipſorū o
dunt. Reliquit poſt ſe Rudolfus rex filium Albertum ducem Auſtriæ, ſed qui nullā hab
iuriſdictionem ſuper eos, quum homagium præſtiterint regi Adolpho. Interfecto aūt
dolpho & Alberto electo ad imperium, ille non potuit uiolare ipſorum priuilegia a
prædeceſſoribus collata & cōfirmata, ſicut nec ſucceſſores eius Fridericus, Lupoldus,
bertus & aliȷ duces Auſtriæ, quorum nullus aliquam habuit iuriſdictionem in has ter
quæ iurauerunt Ludouico Bauaro ceu Romanorum regi. Mortuis deniꝗ ducibus Fri
Tres pagi nunquam Auſtrijs ſubiecti. rico & Lupoldo, dux Albertus claudus, uir alioqui ferox, non habuit occaſionem cōq
rendi contra tres pagos tanquam inobedientes ſicut conqueſtus fuit coram Carolo q
to de Lucerna & Tugio. Nullum itaꝗ imperium habuerunt comites ab Habſpurg et p
comites illos, duces Auſtriæ, in tres pagos, niſi quod rex Rudolfus & rex Albertus fi
eius ratione imperȷ illis deſignauerunt præfectos, quemadmodum & aliȷ ante eos fece
Romanorum reges.

Quomodo præfecti & gubernatores nomin
imperȷ tribus pagis fuerint deſignati.

FVit conſuetudo in imperio, ut Romanorū rex deputaret ciuitatibus & uallibus i
perio ſine medio ſubiectis, præfectos & iudices, qui nomine imperȷ tribunalibus
eſſent, & hi plerunꝗ ex nobilibus aut aliȷs grauibus perſonis regionum deligebantur,
tan

tamen interdum functiones ſuas alijs quoq; ſubdelegabant. Sic itaq; tribus pagis dati ſunt
quoq; prefecti à regibus & Imperatoribus. Et hi præfecti in adminiſtratione reipub. nullã
habebant commiſſionem, ſolũ in tribunalibus ius dicebant. Et in hũc modũ Albertus rex
Rom. dedit quoq; pagis ſuos præfectos. Et cum illi abuterent̃ officijs ſuis, fuerunt ab inco
is expulſi, ut iam dicetur. Præfectus Syluaniæ exigebat ab indigena quodam, ut ſibi mitte
ret bijuge boum. Quo recuſante iuſſit præfectus, ut ſeruus ui abduceret iugum. Quod cũ
lle exequi conaret̃, filius patrisfamilias mutilauit ſeruũ digito uno & aufugit. Præfectus
ndignatus contra indigenã, cepit eum & eruit ei oculos. Accidit quoq; alio tẽpore in Syl
uania, ut abſente quodam patrefamilias, prefectus coegerit uxorẽ eius ad parandũ ſibi bal
neum calidum & ad obtemperandum ei in eodẽ balneo. At mulier differens hoc quouſq;
maritus uenit, conqueſtaq; tentatã eius pudicitiã, adeo maritũ commouit, ut ille præfectũ
ſecuri occideret. Præfectus quoq; Suicię & Vranię actus magna inſania, erecto baculo im
poſuit pileum ſuũ, fecitq; per ſeruum mandari omnibus prætereuntibus ut pileo ſuſpenſo
honorem exhiberent. Erat aũt indigena quidã Guilelmus Tell nomine, qui id facere recu
ſauit. Vocatus ergo ad dominũ, iuſſus eſt pomũ capiti filij ſui impoſitũ telo ex baliſta tor-
to abijcere. Erat enim ſagittarius inſignis. Rennuit is aliquandiu id facere, ſed cũ tandẽ im *wilhelmus Tel.*
perium ſubterfugere non poſſet, fauente numine, quod iuſſus fuerat feliciter & ſine læſio
ne pueri perfecit. Et cũ adhuc aliud haberet iaculũ, interrogatus à dominio in quem uſum

illud recepiſſet,reſpõdit. Si primo iactu puer læſus fuiſſet, aliud iaculum in te torſiſſem
Quo audito,præfectus captum nauigio abduxit. Cumq́ ille ueniſſet inter Vraniam & u
cum Brun,lapſus è naui,per ardua & inuia montium currens dominum præuenit, inſidi
asq́ illi intentans,ſagitta eum transfodit. Hiſce & ſimilibus facinoribus præfectorum m
ti indigenæ,excluſerunt eos in uniuerſum ex tribus pagis. Imperatores Hẽricus ſeptimu
& Ludouicus Bauarus poſt hæc geſta,præfecerunt eis iudices, ſtatueruntq́ ne quis aliu
quam ex indigenis deligeretur.

Quid geſtum apud Heluetios ſub Imperato-
ribus Henrico Lutzelburgenſi & Ludouico Bauaro.

ANno Chriſti 1308. electus eſt ad imperiũ Henricus comes Lutzelburgenſis,iurau
rũtq́ ei ſequenti anno Tygurũ,Berna,Solodurũ,etiã pagi Vri,Suicia et Syluani
Anno 1309. natũ eſt diſſidiũ inter abbatẽ ad Heremitas,uulgo Einſideln et Sui
ſes. Abbas inuocato auxilio ducis Lupoldi excitauit Ergouiẽſes cõtra Suitẽſe
At Suitenſes ferociter illis occurrẽtes multos occiderũt aut in lacu ſubmerſerũt. Ciues A
rawenſes magnum damnũ tunc perpeſſi ſunt. Anno Chriſti 1314. uacante imperio arc
epiſcopus Moguntinus uocauit Treuerenſem & Colonienſem epiſcopos, Iohannẽ B
hemiæ regẽ,ducẽ Saxoniæ,Marchionẽ Brandenburgñ & Rudolphũ Palatinũ. Conuen
tes aũt in Franckfurt,uenerunt quoq́ Fridericus dux Auſtriæ & fratres eius Lupoldus
Albertus pro imperio laborãtes,quibus tamẽ contrariabant̃ epiſcopi Mogũtinus & T
uerenſis atq́ rex Bohemiæ. Quod intelligens Fridericus,cõuenit Rudolfum & Ludoui
duces Bauariæ fratres ut ſibi aſſiſterent. Vidẽtes aũt duo epiſcopi & rex quod Frideric
ambiret imperiũ,induxerunt Ludouicũ ducem Bauarię ut ſe contra Fridericũ eligi perm
teret. His tribus aũt adiunxit ſe miles Marchionis Brandenburgñ, qui habebat manda
à principe ſuo in genere,qui ſimiliter elegit Ludouicũ. Electi ſunt igit̃ in diſcordia Lud
cus dux Bauariæ & Fridericus dux Auſtrię. Pauſante aũt Ludouico per aliquot dies cũ
piſcopo Moguntino in Oppenheim ciuitate imperiali,quã archiepiſcopus in pignus h
bebat ab Henrico Imperatore,aduerſarij ſui in oppido Heidelberg,quod erat Rudolfi
tris Ludouici,ſubornarunt militẽ quendã ut parua baliſta ſub chlamyde prouiſus & ſa
ta uenenata iret in Oppẽheim ſimulãs ſe ex parte Ludouici eſſe, donec oportunitate d
eum ſagitta occideret. At rex Ludouic⁹ monitus ab amico uenientẽ militẽ cepit,leuat
pallio eius inuenit baliſtam,detectumq́ eſt totũ machinationis factũ. Ludouicus itaq́ h
longo tempore biga ligatũ pro ſpectaculo ſecũ duxit,ac tandem ad caudam equi ligat
& per ciuitatẽ tractũ,primo rotari fecit,& deinde quadrifariã ſecari. Anno domini 1
Ludouicus eſt Aquiſgrani magna pompa coronatus ab archiepiſcopis Mogunt. & T
uerenſi. Fridericus uero fecit ſe coronari Bunnæ ab archiepiſcopo Colonienſi. Porro
douico iurauerunt omnes ciuitates inferiores uſq́ ad Argentinam: ſed ſuperiores & q
ſunt iuxta lacum,receperunt Fridericũ,exceptis Berna,Baſilea,Soloduro et tribus pag
Aliæ etiam per Sueuiam,excepta Vlma & paucis cum ea,receperunt Ludouicũ. Arge
na & Landoia Friderico adhæſerunt. Cum itaq́ Fridericus dux Auſtriæ electus eſſet,l
à paucioribus,intulit frater eius Lupoldus bellum ciuitatibus quæ eum agnoſcere ren
runt,potiſſimũ aũt pagis infeſtus fuit,ductus hac ſpe,ut ſi exercitũ intra montes intro
ceret,iam multo facilius illos q̃ ciuitates fratri reluctãtes edomaret. Quapropter pagi
pſerunt Ludouico Bauaro,qui tũc Nurnbergæ morã trahebat,anno ſcilicet 1314. in lu
ſicut ille rurſum pagis ſcripſit his uerbis: Ludouicus dei gratia Romanorũ rex ſemper
guſtus,prudentibus uiris in Vnderwalden, Vri & Suitz,fidelibus et dilectis gratiam ſu
omne bonum, &c. Viri conſtantiſſimi,aduerſariorũ cõminationibus ne ſinatis animo
ſtros aliqualiter demulceri, &c. Præcepit etiam omnibus regni pręfectis & officialibu
præfatos pagos defenderent & tuerent̃ pro uirili ſua. Eodem anno dimicantes pagi c
cis Auſtriæ copijs auxiliaribus,utrinq́ aliqui fuerunt uulnerati. Erant pagi,præſertim
Pagi bello petuntur. tenſes,undiq́ hoſtibus circumdati: nã incumbebant eis Glaronenſes, Wernherus co
ab Homburg,dominus in ueteri Rapperſwyl, Rudolfus comes ab Habſpurg,domi
in noua Rapperſwyl, Abbas ad Heremitas, Tugienſes & Lucernenſes. Interim aũt
tenſes prodeuntes irruerunt in monaſteriũ Heremitarũ, captiſq́ quatuor monachis,
barones erant, abduxerunt eos ſecũ in Schwitz. Dux Auſtriæ Lupoldus ubiq́ apud

li

res ſuos,comites & barones,auxilium querebat & ſollicitabat quoſcꝫ contra Suitẽſes.
ctumq́ꝫ eſt ut partibus ſuis inter multos quocꝫ accederent Hartmannus & Eberhardus
Kyburg,domini in Thun & Burgdorff,et tutores monaſterij Interlacus,quorum iuriſdi
o fere extendebatur uſcꝫ ad Vnderwalden. Vexatis itacꝫ pagis ab omni parte,rex Ludo
us tunc Monaci agens,ſcripſit rurſum Suitenſibus in Nouembri in hunc modũ:Ludo/
us dei gratia Romanorũ rex ſemper Auguſtus dilectis filijs ſuis,officiato concilio,ciui
s & uniuerſis hominibus in Switz gratiam ſuam & omne bonum, &c. Admonuit eos
uo,ut conſtantes manerent in fide erga ſe & imperiũ:ſibi conſtare de laboribus & pe/
ulis,quos in illum uſcꝫ diem perpeſſi eſſent ab hoſtibus ſuis & imperij. Sibi quocꝫ in a/
no eſſe,in uere & q̃ citius poſſet conſcribere ex domeſticis regni magnũ exercitũ,per
em Suitenſes & alios ſui nominis gratia moleſtijs affectos ex periculis liberaret.Circa
endas nouembris collegit dux Lupoldus magnum exercitum in Thurgoia,Ergoia,Al
a & Sueuia,ſollicitauitq́ꝫ fautores ſuos,comites,proceres & ciuitates , ne ſibi deeſſent,
ꝫ in hunc modum cõgregauit exercitum uiginti millium peditũ & equitũ,quẽ & iuxta
um Tygurenſem ducens,recta pergebat uerſus Schwitz.Cõſiſtens autem in Egre,de/
trabat cũ conſiliarijs ſuis, qua parte commodius ingrederẽt regionẽ Suitenſiũ. Capto

Ludouicus Bauarus ad Suitenſes.

Lupoldus magnum exercitũ contra Suitenſes colligit.

uero cõſilio,aderat ſtultus ducis Lupoldi nomine Kune de Sto
cken,q conſultantes audierat,& is ſuũ calculũ temere adijciẽs
dixit.Non placet mihi conſilium ueſtrum:quia omnes conſul/
tatis quo pacto intremus regionẽ,nemo aũt dat conſilium quo
modo rurſum egrediamur. Cæterum cũ Suitia undicꝫ cingatur
aut montibus aut aquis,anguſtiq́ꝫ meatus in eam introducant,
poſuerunt Suitenſes paſſim pręſidia et obſeruatores,ne quis te
mere ingrederetur regionẽ. Mouenteq́ꝫ duce caſtra ſua,edocti
ſunt Suitenſes per amicos uicinos,qua parte hoſtis ingreſſurus
eſſet terram.Nam iecerunt ſpicula ad Suitenſes, in quibus ſcri/
ptum erat,prouidete uobis in Morgarten.Quo intellecto,Sui/
tenſes cum ſocijs Vranenſibus & Syluanis illico per turmas ſe
ſe recipiunt in mõtem Sattel,inter quẽ & lacũ Egre uia eſt, qua
exercitus ducis contendebat per anguſtias ingredi terrã. Con/
fœderati ergo mutuo ſeſe exhortantes expectant aduenientẽ
rcitum,inuaduntq́ꝫ illum,pauci multos,lapides grandes deuoluentes in exercitum,a/
q́ꝫ terrent equos,ut præcipiti curſu ferrentur in lacum.Et quoniam uia lubrica erat à fri
e & glacie,equis nullum erat firmum ueſtigium,atcꝫ ob id miles coactus fuit pedẽ mo
e retro.Inſequentes aũt Suitenſes magna clade affecerunt hoſtem. Dux Lupoldus cũ
copijs quæ adhuc ſupererant fugiens,recepit ſe in Thurgoiam.Incidit bellũ illud in an
n Chriſti 1315.die 16.nouembris.Monuerat eodem tempore dux Lupoldus comitem
ſsbergenſem,qui habitabat in Nuchtland,ut collecto exercitu traijceret montem di/
n Bruneck,inuaderetq́ꝫ Syluanos.Quod cum innotuiſſet Suitenſibus & auxiliarijs eo
,illi ſine mora agmen bellicoſorum uirorum miſerunt uerſus montẽ Bruneck, qui de
erent Syluanorum terram,id quod & ſtrenue fecerunt,occiſis aliquot ex hoſtibus. In
ibus his bellis pagi nullum habuerũt externum auxilium,eo quod Baſilienſes,Solo/
nſes & Bernenſes,qui Ludouico regi iuramentum quocꝫ præſtiterant,duces Auſtrię
n haberent hoſtes.Nec urbes iſtæ tunc ſicut hodie habuerunt ditionem aliquã extra
nia,ſed omnia ferè per circuitum earum erant ſubdita alienis dominis. Nec Tyguren
olebant initio pugnare cõtra Auſtriacos.Fridericus uero dux Auſtriæ, qui omnibus
lis ſibi uoluit uſurpare imperium,eo ꝙ in diſcordia quocꝫ electus eſſet,tãtum faciebat
Ludouico negocium,ut ille non poſſet pagis aliquod ferre præſidium.

Cõfœderati hoſtem ſternunt.

Primum Suitenſium fœdus.

Nno Chriſti 1316.cũ incolæ Vraniæ Suiciæ & Syluaniæ,integro biennio bello uexa
ti fuiſſent à duce Auſtriæ ꝙ illũ nollẽt agnoſcere Rom.regẽ,quia pauciora in electio
abuerat uota,cõuenientes in Vrania perpetuũ percuſſerũt fœdus , dictũq́ꝫ eſt fœdus il
,triũ pagorũ ſeu triũ Syluanorũ locorũ liga , Germanice , der dryen lender oder dryer
dſtetten bundt. Anno 1317.obſidione cinxit Fridericus dux Auſtriæ Eſslingen cõtra

 regem

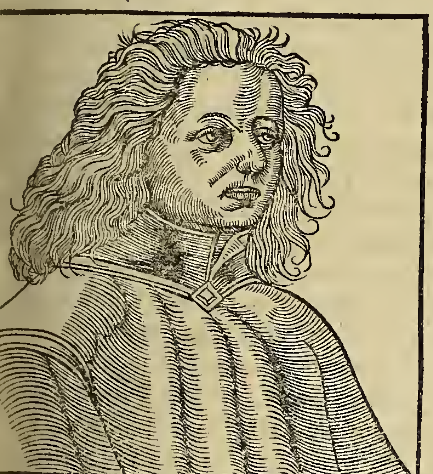
regem Ludouicum,uentum'q; eſt ad pugnam cruentam,multis utrinq; cadentibus. A
no 1318.obſedit Lupoldus dux Auſtriæ Solodurum,quod homagiũ quoq; præſtiterat
douico:Bernenſes uero miſerunt Solodurenſibus præſidium aliquod aduerſus Lupo
Inuadentes quoq; Bernenſes ditionẽ comitũ à Kyburg,qui partes ducis Lupoldi iuua
incendio deuaſtauerunt eã.Quo cognito,dux ſoluit obſidionẽ. Paulo pòſt factæ ſun
duciæ inter ducẽ Lupoldũ & Suitenſes. Anno 1323.confirmauit rex Ludouicus pri
Fridericus Cæſar capitur. gia triũ pagorũ Vri,Switz & Vnderwalden.Eodẽ anno captus fuit dux Auſtriæ Frid
cus in quadã pugna à rege Ludouico,ſicut & ſupra hęc hiſtoria fuſius eſt explicata.Q
ægreferens dux Lupoldus frater Friderici,nullum non mouebat lapidem, quo fratre
beraret.Mouebat bellum ingens contra Ludouicum,ſed omnia fruſta.Veniens autẽ
gus quidam ſeu præſtigiator,promittebat per diabolum ducem Fridericũ liberare è
tiuitate.Vnde diabolo ueniente in carcerẽ ad Fridericum , monente'q; ducem ut ſi u
liberari ſibi inſideret,territus princeps,ſignauit ſe crucis ſignaculo,inuocato'q; deo,p
gium effugauit.Tandem iuxta Colmariam in caſtris cõcordia facta eſt & dux Frider
è captiuitate liberatus,ſed hac conditione,quod tam ipſe quam frater Lupoldus Lud
cum Bauarum permitterent ſine omni impedimento regnum adminiſtrare.Paulo ta
poſt mortuus eſt dux Fridericus.Duce uero Lupoldo bellum repetente cõtra Cæſarẽ
douicum,haud longe pòſt morbo correptus Argentinæ mortuus eſt anno 1327.

E

Bella nata inter duces Auſtriæ & confœderatos Heluetiæ.

HAbuerunt iam memorati duo duces Auſtriæ ex fratre nepotẽ nomine Lupoldũ, qui anno Chriſti 1385. omnem diſſenſionis materiã inter domũ Auſtriæ & confœderatos tollere cupiens, fecit pacẽ cum eis, ſed pax illa non diu durauit. Nã nouæ exortæ ſunt cauſæ bellorũ, inuitis duce Auſtriæ & cõfœderatis. Quidã enim Au-iaci uicini Lucernanis, facti ciues Lucernæ ſic exaſperauerunt ſuos præfectos, ut præfe- illos captos in odium confœderatorum ſuſpenderint. Qua iniuria Lucernani moti, ui erunt oppidum Rotenbergum, atq; capti oppidi muros & caſtrum ſolo æquãt. Poſtea, ages & incendia ſecuta ſunt à ducibus Auſtriæ & confœderatis. Multi ſub idem tẽpus eſſerunt fœderi Heluetiorũ, pertæſi durã ſuorum præfectorũ ſeruitutẽ. Vnde tota uallis tlibuch & oppidũ Sempach obtento iure ciuitatis Lucernanæ, nõ parũ incendiũ iſtud ierunt. Receptũ eſt quoq; à confœderatis oppidulũ Meienberg. Anno 1386. Tygurẽ, Lucernani et tres pagi profecti in Thurgoiã occuparũt caſtrũ Pfeffikon. Venit autem empore exercitus ducis Auſtriæ bene inſtructus, ſed quẽ repentino impetu confœderati oppreſſerũt. Poſtea induciæ factæ ſunt, ſed tot cædibus exaſperati animi utrinq; non diu ſeruarunt. Rurſum igitur alteri alteros lædũt, & res ad arma uenit. Dux Lupoldus multis ſibi per Germaniam iunctis ſocijs, proficiſcitur ad Sempach, ad opprimendum in eo oppido præſidium cõfœderatorum. Quo ducis conſilio perſpecto, cõfœderati plures clàm noctu mittunt, qui hoſtem expectent, & ſi uideatur aggrediãtur. Vix igitur in conſpectum oppidi uenit dux cum copijs ſuis, & occurrunt illi obuiam confœderati in loco paulò ſibi æquiore, & in quo equitatus utilis eſſe non poterat. Dux & omnes nobiles ex equis deſcendentes, acie inſtructa, quantum per temporis anguſtiam licuit, opponunt ſe illis, concurritur, pugnant nobiles primo impetu fortiſſime, ſed ex nimio æſtu & laboris magnitudine fatigati, cedere coacti ſunt: neque enim poſſibile ocio aſſuetos tamdiu ſolem & labores pugnæ ferre, quamdiu poterant ruſticis labori exercitati homines. Dum igitur ex pugna fatigati nobiles ad equos ſuos properant,

Auſtriaci contra Lucernanos.

Pugna Sempachenſis.

occidunt̃ ferè om̃es. Cecidere in illa pugna Auſtriæ dux Lupoldus, Otto marchio de Hochberg, Iohãnes comes de Furſtẽberg, duo comites de Tierſtein, comes unus de Zollern, et plurimi nobiles minoris gradus. Inſecuti ſunt confœderati eos qui ſibi fuga conſulere nitebantur, multosq; in fuga ceperunt & trucidauerunt. Magnam gloriam & prædam in eo prælio adepti ſunt. Sepultus dux cum 60. nobilibus in cœnobio Kunigſsfelden. Habuit occiſus dux Lupoldus filiũ nomine patrem referens, qui iuuenis erat animo for

Occumbit dux

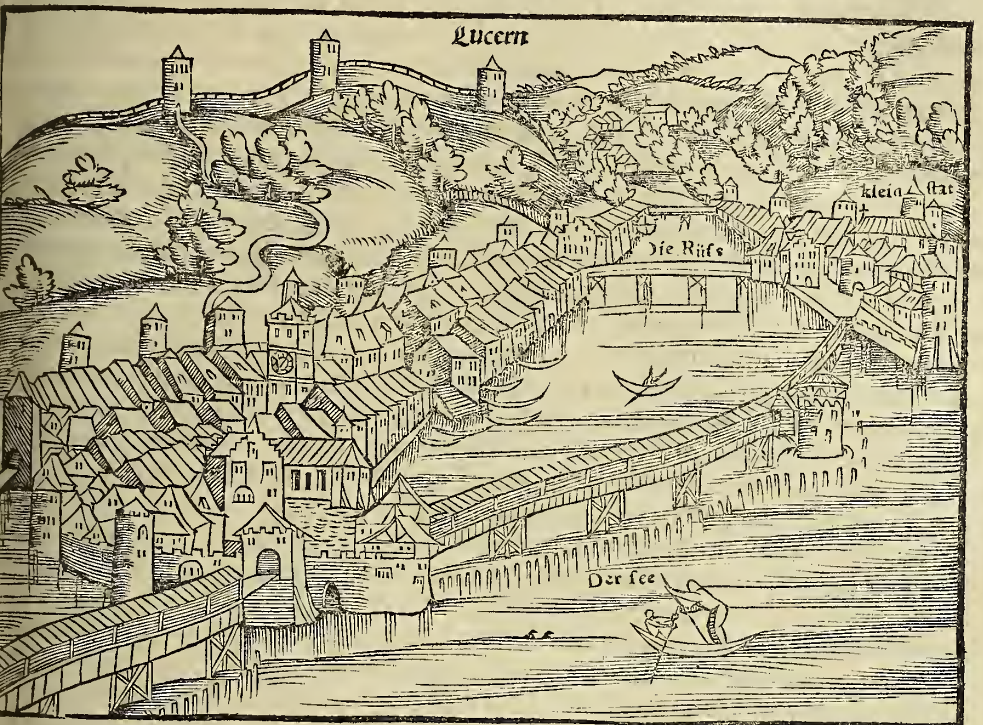
exercitatus in omni armorũ genere. Statuit igit̃ uindicare patrẽ & alios apud Sem- occiſos: Accedensq; Carolũ Imp. exponit illi ſua conſilia et queritur de clade accepta. adhortatur eũ ad uirtutẽ, & ut cõfœderatos bello fatiget, nihil tamẽ temere agat. Ag t igit̃ dux Lupoldus Suitẽſes magno animo, conatu, apparatu & ira, multis ex impe citis ſocijs: multisq; in locis tẽtat fortunã, ſed ferè ubiq; aduerſa erat. Eo bello comes

Werdenber-

Glareani uaſtantur. Werdenbergenſis & comes de Tockenburg uallem Glarenſem uaſtauerunt & direpta
domos incēderunt: quibus rebus exaſperati Glareani, coniunctis ſibi paucis ex uicinis p
gis, adoriuntur hoſtem, in auguſtijs mōtium committit pugna, utrinꝗ pugnatur fortite
ſed confœderati fortius de ſuis focis & pro libertate pugnantes. Vertunt tergū Auſtria
(ſic enim appellabantur omnes in eo bello hoſtes cōfœderatorum) occiduntur à parte c
mitū mille quingenti, Glareanorū uero & ſociorū eorū uix quinquaginta. Fugientes A
ſtriacos inſequunt uſꝗ ad oppidū Vrſee, ubi ex fuga ſe recolligere & requieſcere cōſtitu
runt. Sed oppidū expugnant Heluetij, coguntur ꝗ Auſtriaci noctu ex eo fugere per mo
tes in Tockenburg. Suitenſes armis eorū & reliqua præda potiti, ſequūtur eos uſꝗ in T
ckenburg, & per totā Thurgoiam multas deijciunt arces, occupātꝗ multa, quæ adhuc i
re belli poſſident. Eodem anno expeditionem mouerunt Bernates & Solothurenſes c
Nidow expugnatur. tra oppidum Nidow, oppugnauerunt ꝗ illud terra & aqua. Nam nobiles qui illud inha
tabant, diripuerunt amicos & inimicos. Expugnato aūt oppido & caſtro, inuenerūt in
ſtro epiſcopum quendam Portugallenſem & Priorem quoꝗ cū comitiua eorū, qui uen
rāt è Roma, rectà patriam per Galliā petētes: ſed deprehenſi in uia ſpoliati ſunt omnib
rebus ſuis, coniectiꝗ in carcerē. Inuenti aūt in carcere, liberati ſunt & ducti Bernā, ubi
ſtiti & cōmeatu tanto prouiſi, ut expenſæ aſcenderint ad trecentos ducatos. Abeūtes au
uenerunt Lucernā & deinde in Longobardiam, ubi cogniti à multis, expenſas reſtituer
Bernatib. & inſuper largiti ſunt illis mille ducatos, quod eorū beneficio liberati eſſent
carcere. Sed reuertamur ad Heluetios. Quū Auſtriaci in bello Heluetico ſępe male pu
naſſent, ſemperꝗ creſcerent uires montanorū hominū, qui indies aliquid acquirebāt, fa
gati ſunt tandem utriꝗ: nam Heluetijs cœpit deficere ſal & frumentū, & dux Auſtriæ p
cunia exhauriebat, quapropter partes cœperunt audire eos q̄ de pace loquebantur, at a
mis adhuc diſcordabant, quod ſeminariū fuit multorū bellorū. Anno 1397. ortū eſt b
lum inter abbatē S. Galli & inter Abbacellenſes. Querebat abbas ſibi minui iura & re
Bellum inter abbatē S. Galli & Abbacellenſes. tus quos habebat apud Abbacellenſes, & contra illi dicebant, ſe plus æquo premi à pra
ctis & exactorib. Iunxit itaꝗ abbas ſe fœdere ciuitatib. Sangallo, Cōſtantiæ, Vberling
Lindoiæ & Rauenſpurgo: & hæ omnes ciuitates miſerūt auxiliū abbati ad domādos A
bacellenſes. Abbas igitur manu non parua aggredit paucos illos paganos paſtores (ſic
nim uocabāt eos.) Cōgregati uero Abbacellenſes obuiā ueniūt hoſtib. Diſpoſuerūt e
quoſdā in ſublimioribus locis, ad obſeruandū uiarū auguſtias, datis illis lapidibus, quos
hoſtē deuoluerent per montiū præcipitia. Erantꝗ ita Abbacellenſes natura loci adiuu
ordinati, ut decennis puer aut nonagenarius ſenex ſeu mulier, potuiſſet mille uiris adit
prohibere. Armati itaꝗ Abbacellenſes cū primū abbatis copiæ eorum attigerūt fines,
monte per cliuū ruentes impetum in eas fecerunt, & quidē ſinguli aliquot lapides deie
runt in hoſtem, quorum iactu multi cadebant. Poſtea manus conſeruerunt, abbatisꝗ
pias terga uertere coegerunt. Abbas mittit legatos ad uicinos principes & ciuitates,
gatꝗ ut ſibi ſubueniant, peſſimumꝗ paſtorū exemplum mox ab exordio opprimant. I
rim dum hæc aguntur, Abbacellenſes quærunt quoꝗ adminicula, fœdus cum Confœd
tis Heluetijs ineunt. Et ubi cognouerunt abbatē meditari obſidionē longiorē, ut fame
acti ſe illi tandē dederent, capto cōſilio uicina caſtella expugnāt & deijciūt è mōtibus,
cunꝗ abbati uſui eſſe iudicabāt ad bellū, & uicinos ſibi iunxerunt, quod hoſtes magis
aſperauit. Abbas uix potuit obtinere à duce Auſtrię ut ſumeret arma cōtra Abbacellē
Nam equitatus nullus in mōtibus uſus eſſe poteſt, nec maioribus copijs in anguſtijs lo
Sangallus propendet ad confœderatos. eſt pugnandi. Acceptis itaꝗ copijs auxiliaribus, arma mouet cōtra Abbacellēſes. Pri
tamen mouet hoſtiliter caſtra ad oppidū imperiale Sangallū, ꝙ ciues eius inclinarēt f
Heluetiorū fœdus, obſidetꝗ illud & agrū eius diripit. Abbacellēſes amicis ſuis hæc p
ſe fieri grauiſſime ferētes, de montib. præcipitāt ſe in hoſtes & in fugā uertūt interfici
multos. Facta eſt pugna illa anno 1405. mēſe iunio. Miſit quoꝗ tūc dux Auſtriæ expedi
ſimos iuuenes, qui pagum Abbacellā expugnatū diriperent & exurerēt, ſed omnes ui
rant obſtructæ præſidijs, ut nuſquam pateret aditus: de induſtria tamē quodam loco c
re ij qui in præſidiū conſtituti erant & paſſi ſunt eos ingredi, ubi uero uenerunt in loc
quo Abbacellenſes optabāt eos eſſe, demittunt in eos immania ſaxa. Et poſtꝗ uident
prorſus diſſipatos, quoſdā occiſos & quoſdā claudos, deſcendūt de monte & impetu
in hoſtes & occidūt plurimos, totumꝗ exercitū in fugā uertunt. Sub idem tempus Ab
celle

lenſes multas arces occuparunt,nec modum fecerunt deſtruendorũ caſtrorũ in ea ualle
x à Sangallo oppido ad Rhenũ uſq; pertingit. Traijcientes quoq; montẽ Arlen cepe-
it arcẽ Landeck & deſtruxerunt Monfort & alias multas munitiones. Defecerũt paſ- *Abbacellenſes*
omnes uicini ruſtici ad eos,ſicq; factũ eſt ut qui antea obſcuri erant et mundo incogni *clari fiunt.*
am paſſim omnibus notiſſimi fierent,celebreq; ob egregia ſua facta adipiſcerentur no
n. Anno poſt Chriſtũ natum 1406,eduxerunt Abbacellenſes copias ſuas aduerſus
ilelmũ comitem Brigantinũ & oppidũ Brigantium obſidentes,ſed aduentu magni ex
tus ex Sueuia,obſidionem ſoluere & domũ redire coacti ſunt.Reuerſi uero denuo,co
auxilio nobiliũ præcipuè epiſcopi Cõſtantienſis ſtipatus congreditur cũ illis,pugna-
q; eſt utrinq; pertinaciter,tandem uero Abbacellenſes fatigati & ſuorum cæde ad rari
m redacti ceſſere.Demũ poſt multa damna utrinq; illata & accepta,rex Rupertus uo-
abbate & ſuis auxiliarijs,uocatis quoq; Abbacellenſib.fecit pacẽ inter diſſidentes.

De Lucerna Heluetiorum ciuitate.

Vcerna monaſterium iuxta lacũ Helueticũ,quem hodie Lucernenſem uocãt, fuit
olim conſtructum à presbytero quodam Wighardo nomine,qui frater fuit Ruper
ti ducis Alemanniæ & Sueuiæ,tempore ſcilicet Ludouici regis, anno circiter 816.
aut tempore Ludouici ſecundi anno 840.Factum eſt etiam poſtea,(quãdo uero &
non cõſtat)ut hoc monaſterium ſubijceretur abbati Murbacenſi.Hoc quidẽ prodũt *Lucerna pri-*
ię,regẽ Lothariũ,qui fuit anno 850 aut circiter,requiſitũ ab abbate Murbacẽſi,ad cõ *mo monaſteriũ*
ndũ iura quædã monaſterij Luciariæ(ſic uocat Lucernã)quæ habuit in uilla Emman
Ergoia iuxta fluuium Ruſs,quæ olim abauus eius rex Pipinus atq; pater Ludouicus
ator monaſterio donauerat. Memoratus quoq; dux Rupertus tradidit portionem
onij ſui regi Ludouico,ut ex illo conſtrueret & fundaret Tyguri monaſterium ad
m Lindmat,quod quidam putant eſſe abbatiam monialium à Tygurẽſibus dictam
ſteriũ dominarum. Ciuitas uero poſt monaſterium & partim ratione monaſterij eſt
ta,id quod in multis alijs oppidis quoq; uidere licet,quæ iuxta monaſteria ſucceſſu *Iuxta antiqua*
rum ſuccreuerunt, præſertim iuxta monaſteria diui Benedicti,ut ſunt, Wyſſenbur *cœnobia orta*
eckingen, Fulda, Amerbachium, Sangallus, Campidona, Blabeurern & multa *ciuitates.*
lonaſterium itaque memoratum appellatum eſt Lucerna ab eo loco in quo condi-
ſt, id quod ex literis fundationis notari poteſt, & ſunt quidam in hac opinione,
ent nomen illud datũ loco à magna & peruetuſta turri que hodie ſtat iuxta pontem

in

in exitu lacus,ex qua olim nocturni ignes oſtenſi nauig
tibus præluxerunt.Eiuſmodi turres ueteres Pharos dix
re,qualis iuxta Alexandriam in Pharo inſula turris fui
nocturnis facibus procul et è ſublimi nauigantibus ueli
curſum dirigens,quo ſuum in portum inoffenſi deferre
tur. Confœderata eſt Lucerna tribus pagis anno ſalut
1332.ante Martini,uocatumq; eſt fœdus illud, fœdus qu
tuor Syluanorum locorum.Eſt autem ciuitas ſatis amo
na & elegans,dignitate & opibus par multis, commu
emporium Suitenſium,Vranorum & Tranſſyluanoru
& ubi deponuntur merces quæ ex Germania in Long
bardiã & Liguriam tranſmittuntur, & per lacum mag
ad cuius finem Lucerna eſt ſita,ſpacio quinq; milliario
in Vraniam deferuntur,atq; inde dorſo equorum per montes & ualles alpium Mediola
uſq; tranſportantur.In ipſa Lucerna Vrſula fluuius manat ex lacu,haud ſecus quàm Co
ſtantiæ Rhenus ex lacu Podamico & Tiguri Linmagus ex lacu Tigurenſi.Habent au
Lucernates maiorem ferê commoditatem ex lacu quàm ex adiacente ſolo,tametſi exim
quoq; habeant prata & pabula pro pecoribus nutriendis. Literæ fundationis mona
rij Lucernenſis.In nomine domini,Notum ſit omnibus nobilibus & ignobilibus,tam
turis quàm præſentibus,qualiter ego Wighardus & frater meus Rupertus, dux militũ
gis Ludouici,qui nobis ex conſanguinitate coniunctus eſt,omnia prædia noſtra, quæ
bis ex paterna hereditate aduenerunt,ex illius permiſſione & iuuamine diuiſimus.Poſ
frater meus pro amore dei & remedio animæ ſuæ ductus,omnẽ partẽ ſuã,quæ ad eũ per
nebat,domino ſuo regi contradidit,ea uidelicet ratione in caſtro Thuricino iuxta flu
Lindemaci eccleſiã conſtrueret,et ſeruiciũ ibidẽ perpetualiter cõſtitueret. Vnde ego W
hardus presbyter quamuis indignus ex intimo deſiderio cõpunctus,in quodã loco qui
cerna ex antiquitate eſt dictus,iuxta fluuiũ qui Ruſa uocatur, & de ſummitate magni
fluit,in honore ſancti Leodegarij martyris,& ſancti Mauricij et ſociorũ eius et omniũ
ctorum,paruũ tugurium conſtruxi ac ædificaui,omnẽ ſubſtantiã quæ me attingit,de m
te qui Albis uocatur,incipiens à prædio meo Lungkhof,et omnibus locis circũquaq; i
tibus ex permiſſione regis cognati mei ad ipſum locũ cõtradidi,& me illic propter dei
uitiũ collocaui,et tãtos monachos quãtos potui illic cõgregaui. Vnde uir quidã nobili
bonus ad me ueniẽs,qui ſpretis omnibus curis huius ſeculi, quẽ ego ipſe monachũ illic
dinaui,nomine Alwicus,ita ut bene dicã per omnia dei amicus,prudẽs in ſcripturis ſa
qui ſuis admonitionibus & uerbis ſalutaribus corda omniũ hominũ regionis illius in
prouocauit affectũ.Inde de die in diem creſcente ſeruitio dei,ipſum Alwicum mei ſucc
ſorem & rectorem ipſo loco dereliqui. Acta ſunt hæc temporibus Ludouici regis. W
hardus frater Ruperti ducis militum Alemanniæ. Dictum monaſterium hodie eſt
poſitura diues,extra mœnia ciuitatis Lucernenſis ſita.

Aduerte. Dux militum,nõ dominus Alemanniæ.

Hæredes paternorum bonorum,nõ hæredes ducatus.

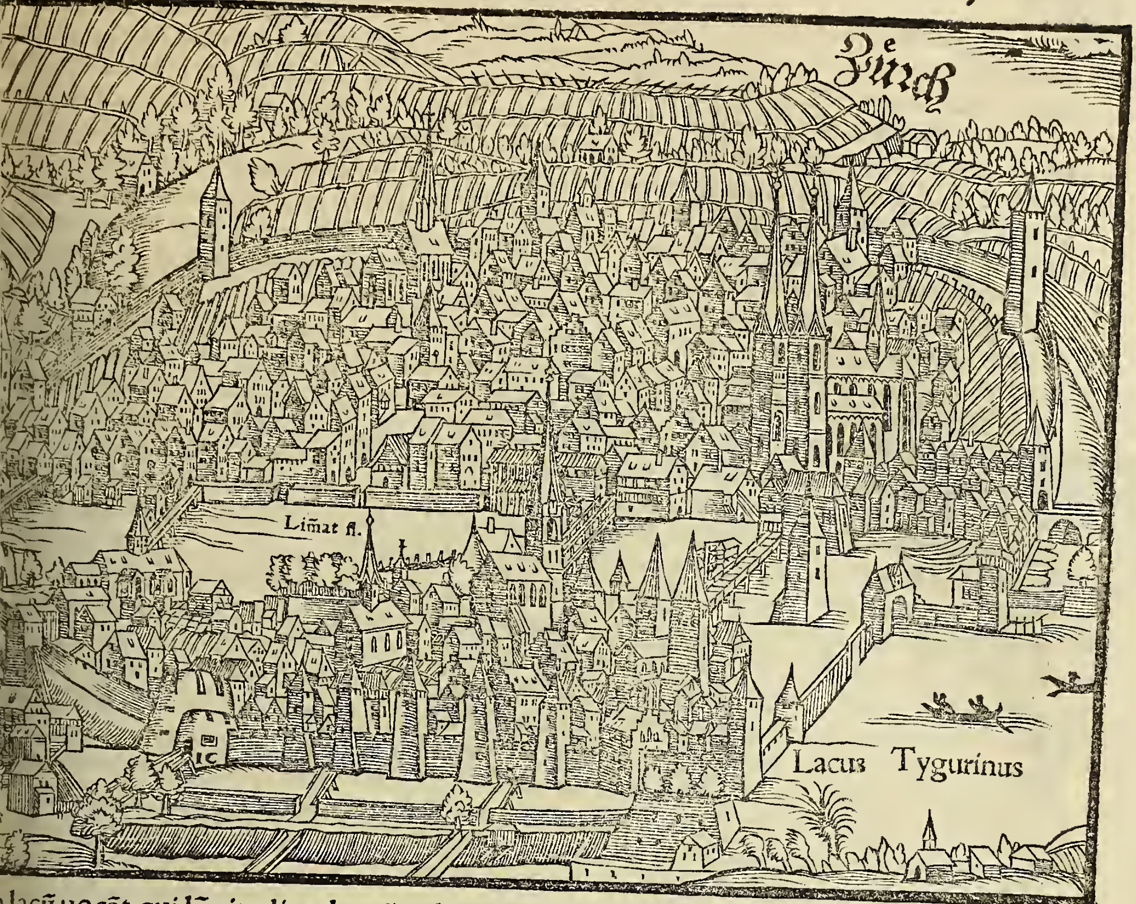
Monaſteriũ cõſtructum eſt à Ludouico rege Germaniæ anno 840.

Leodegarius paſſus ſub Theodorico primo, poſt annũ Chriſti 662.

De urbe Tigurina.

Tigurum proximis aliquot ſeculis Thuregum dictum,
go Zurch, uetuſtiſſima eſt urbs, ſita in amœno loc
exitum lacus magni,qui hic deſinit,excluditq; amnẽ L
magum uulgo Limmat dictum,quẽ haud procul à Gla
rona recipit,& diuidit urbem in duas ciuitates, maiorẽ & min
quæ tamen tribus coniunguntur amœnis pontibus, in quibus
quentes ciuium fiunt deambulationes. Solum per circuitum ci
tis eſt ualde fœcundum feraxq; uini & frumenti plurimi. Vinũ t
plerũq; eſt ſubacerbũ,nec poteſt ob uicinas alpes ad perfectam
uenire maturitatẽ. Matureſcit uinũ ſeu potius miteſcit à ſua auſt
tate poſt aliquot annos in penu conſeruatũ. Extenditur mons ad orientẽ ciuitatis & la
ferè ad tria miliaria,perpetuis cõſitus uitibus. Eſt quoq; in urbe ampliſſimũ frumenti f
quod undiq; aduectũ & diſtractũ,per lacũ Tygurenſem ducitũ ad loca Heluetiorũ ſup
ra,præſertim ad Glaronã. Quin & ex eo lacu in aliũ tranſportatũ lacũ,quẽ uulgo Wal
ten

n lacũ uocãt, qui lõgitudine duorũ miliariorũ Germanicorũ inter altiſſimas & pręci
ipes & mõtes patet, trãſuehit̃ ad Curiã & Griſones ipſos itinere 10 aut 12 miliario-
aũt forũ illud hebdomodariũ. Quã bonis piſcib. abũdet lacus Tigurinus pręſertim
b. nouerũt hi ꝗ in hac urbe fuerũt. Quãdo uero & à quo prima huius urbis iacta ſint
nenta, mihi nõ cõſtat. Maior eccleſia Canonicorũ fuit fundata ante tẽpora Caroli
. Deinde idẽ Carolus auxit fundationẽ illã circa annũ Chriſti 810. uocaturq́ꝫ eccle-
poſituræ ſanctorũ Felicis & Regulæ. Anno Chriſti 853. Ludouicus rex Germanię
Caroli magni fundauit abbatiã dominarũ, quæ uulgo uocat̃ Frawen munſter, ex
onio Ruperti ducis Alemanniæ, quod ille deſignauerat & tradiderat regi Ludoui-
ſiidẽ Ludouicus ex bonis ſuis nõnihil quoq́ꝫ contribuerit. Prima abbatiſſa uocata
degardis, filia iã dicti Ludouici. In literis huius fundationis, uocat̃ ciuitas iſta Tu-
ducatu Alemãnico, in pago Turgaucẽſi. In fundatione illa loquit̃ rex Ludouicus
nodũ: Noſtrã iuriſdictionẽ & præfecturã in Turego, in ducatu Sueuiæ ſeu Alemã-
e eſt in circuitu Thurgoiæ cũ omnib. attinẽtijs & dominijs pertinẽtib. ad hãc præ-
pręſertim cũ regione Vri et Foreſto quod Albis uocãt, donauimus dominarũ mo
, quod ſitũ eſt in oppido Zurich, ubi deinceps religioſæ fœminæ ſuſcipiant̃ & con
Paterno quoq́ꝫ animo moti, deſignauimus & tradidimus prædictũ monaſteriũ
ib. attinẽtijs prædilectæ filiæ noſtræ Hildegardi in proprietariũ, ut memoratis fœ-
rę̃ſit, eaſdẽq́ꝫ ſub ſua diſciplina, regula & ordine teneat. Datũ 19. Auguſti, anno 20-
gni Auſtraſię, in ciuitate Ratiſponenſi. Multis poſtea elapſis annis, circa annũ ſci
riſti 1083. liberata eſt urbs ab adminiſtratione ducatus Alemãniæ ſiue Sueuię, id ꝙ
ioq́ꝫ indicauimus. Anno Chriſti 1136. capta eſt ciuitas Tigurẽſis à Friderico du
iæ, ꝗ poſtea facta eſt Rom. Imp. excluſusq́ꝫ eſt Cõradus Zeringñ ab urbe Tiguri
nno ſalutis 1336. ſeptima die Iunij facta ſeditione in urbe Tygurina amotus eſt à ſua
ne ſenatus aliuſq́ꝫ in locũ eius ſubſtitutus. Erãt enim quidã equites, nobiles, & po-
s ciues in ſenatu, qui mutua affinitate ſibi inuicẽ iũcti, cũcta pro arbitrio ſuo age-
ciaq́ꝫ ſiniſtra decernebãt. Extorres aũt facti antiqui ſenatores, ꝓ maiori parte ſeſe
it Rapperſwilã ad Ioannẽ comitẽ de Habſpurg, unde multa ſubſecuta ſunt mala,

G ut

Multa mala paſſum Tigurũ

ut paulo pôſt diceť.Occiderãt Tygurẽſes comitẽ unũ de Habſpurg,quẽ filius ſuus Iohan
nes de Habſpurg uindicare ſtatuit.Igiť in unũ cõgregati q noctu Tygurũ comiti prodere
polliciti fuerãt,ciuitati noctu clanculũ apropinquarunt. At Tygurẽſes præmoniti, præpa
ratis inſidijs,multis occiſis militib.comitẽ capiũt,proditoresq́;,etſi nõ potuerint exeq pro
miſſa,tamẽ rotati ſunt,anno ſcilicet 1350.Biennio pôſt Albertus dux Auſtriæ obſedit Ty
gurũ cũ multis copijs auxiliarib.comitũ de Wirtenberg,de Hohẽberg & epiſcoporũ Ar
gentineñ & Baſilieñ,nec nõ ciuitatũ Friburgeñ & Bernenſis. A parte uero Thuricenſiũ
erant cõfœderati Suitẽſes, Vallis Vranię, Tranſſyluaniæ & Luceineñ.Poſt longã obſidio
nẽ compoſitio interuenit,nempe q Thuricẽſes relaxarent comitẽ Iohannẽ ex carcere, li
berũq́; dimitterent,duci uero reſtituerẽt uallẽ Glarẽſem,Lucernã et Zug,ſicq́; obſidio eſt
ſoluta. Anno 1317.uenit Carolus Bohemus rex Rom.in Alſatiã,& ad querelas ducis Au
ſtriæ profectus eſt Thuregũ & tẽtauit cõfœderatos reuocare á liga.Reſpõderunt Thuri
cẽſes,paratos quidẽ ſe facere quicquid de iure poſſent,nollent aũt à cõfœderatis ſeparari.
Ait Carolus, q de imperio eſſent,nec poſſent talẽ ligã rege incõſulto facere. Illi uero aſ

Tigurenſes ob confœderationem oppugnantur.

ſeruerũt,ſe iuramẽta ſemel præſtita ſeruaturos. Audiẽs rex, cœpit tractare cũ ducibus Au
ſtriæ ut uẽderent Lucernã, Zug & Glaris imperio, præſertim cũ hæreditario iure illas nõ
teneret.Reſpondit dux Auſtriæ,ſe potius emere uelle aliquid à Cæſare q ſua à ducatu ali
nare.Poſt hæc Cæſar cõtractis copijs ex imperio obſedit Tygurũ,omnia ferè uaſtãs.Ac
cidit aũt quadã die cũ pugnandũ eſſet,ut diceret epiſcopus Conſtantieñ,Sueuorũ priuile
giũ eſſe q primas tenerẽt in acie:cui cũ cõtradiceret dux,exacerbati Sueui receſſerũt.De
inde & Cęſar diſceſſit. Demũ dux cõpoſitionẽ inijt,obſidionẽ ſoluẽs. Anno Chriſti 144
defuncto comite Dockenburgẽſi,comitatus Sarganẽſis hæreditario iure obtigit baroni
bus Rarẽſibus,quorũ habitatio fuit in Valeſia,& q fœdus inierãt cũ Suitenſib.& Glarea
nis.Erat eo tẽpore Tyguri ciuiũ magiſter nomine Stuſſi,natus ex comitatu Sarganẽſi,qu
cõterraneos ſuos induxit,ut ius ſibi redimerẽt ciuitatis Tygurẽſis.Quod cũ male haber
dominũ Rarẽſem & Suitẽſes,quib.ille fœdere iũctus erat,monebant Tygurenſes,ut Sa
ganẽſes à præſtito iuramento abſoluerẽt.Quod quũ Tygurẽſes facere renuerẽt, uentũ e
ad arma.Suitẽſes inuocato auxilio omniũ confœderatorũ cõmunibus copijs expeditio
mouerũt in Tygurẽſes. Tygurẽſes uero impares tãtis copijs implorabãt auxiliũ ducũ A

Tigurini fœdus faciunt cũ Auſtrijs.

ſtriæ,quos & facile paratos inuenerũt,id quod adhuc plus iritauit cõfœderatos, iniquo
rẽtes animo,ut illi nouũ fecerint cũ duce Auſtriæ fœdus. Moneñt ergo denuo Tyguri
ut renunciẽt nouæ cõfœderationi.Reſpõderunt illi,ſe cõtra primã prioris fœderis fide
nõ feciſſe,nec eñ prohibitũ in cõditionib.Helueticí fœderis,alia fœdera cũ alijs nõ fac
da,modo nõ ſint cõtra cõfœderatos Heluetios.Heluetij itaq́; arreptis armis,in agrũ T
gurenſiũ irruũt,hoſtiliterq́; omnia inuadũt,uaſtãt & diripiũt. Ineũtes etiã multas priuat
pugnas & dimicationes,multi deſiderati ſunt à parte Thuricenſiũ & ducũ Auſtriæ pr
ſertim apud Rapperſwilã,ubi cecidit ducis Auſtrię ductor exercitus,miles deauratus cũ
lijs quibuſdã. Occuparũt etiã Heluetij oppidũ Brẽgarten,quod Tygurenſib. ſuã prom
rat operã. Tunc miſerũt patres ex cõcilio Baſilieſi ſolennẽ legationẽ in die pẽtecoſtes
Tygurẽſes et Heluetios,quo partes illas diſſidẽtes cõponerẽt,ſed nihil effecerũt.Cũq;
cernates, Vrani, Trãſſyluani & Suitẽſes graſſarenť in agro Tygurino,erũpentes Tyg
ni cũ Auſtriacis quos ſecũ in urbe habuerũt,peruenerũt ad eũ uſq; locũ,ubi patibulũ l
ſupplicij malefactorũ cõſiſtit.Quod Heluetij percipiẽtes,conabanť eos anteuertere,in
cludereq́; reditũ in ciuitatẽ. At illi uidẽtes q futurũ erat,cõuerſi repetebãt urbẽ, decau

Tigurini cæduntur.

tis tamẽ ex eorũ numero circiter ſexcẽtis peditib.& equitibus, inter quos & ciuiũ ma
ſter Stuſſi nomine,q totius illius tragœdiæ cauſa fuit,occubuit. Parũ etiã abfuit quin H
ue. ij tũc occupaſſent urbẽ.Exuſtis aũt omnib. locis quæ extra mœnia erãt,diſcedẽtes
uetij obſidione cinxerũt Rapperſwilã,quouſq; per epiſcopũ Cõſtantieñ & fratrẽ eius
dericũ ab Hewen exorati inducias fecerũt.Eodẽ tẽpore Bernates,Solodurẽſes & Baſi

Laufenbergũ obſidetur.

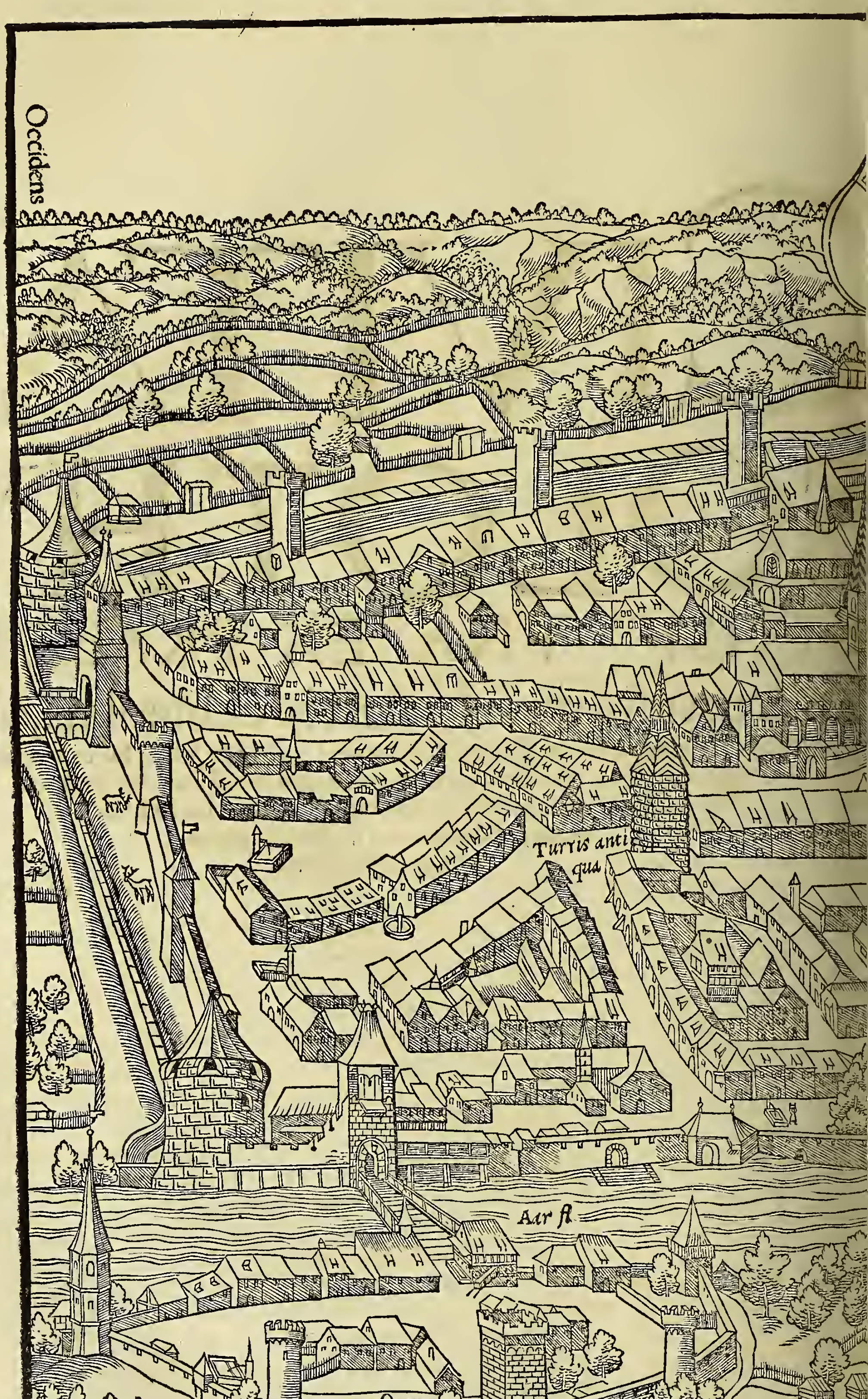
ſes obſidẽtes Laufenbergũ oppidũ,infeſtarũt mœnia oppidi per 12 dies.Sed ſupuenien
epiſcopis Cõſtantienſi & Baſilieñ,facta eſt cõpoſitio inter aduerſas partes,numeratis
natibus 10 milib.aureorũ ab his q de dominio erãt Auſtriæ. Tragœdiã illã excitauer
hãnes à Rechberg,q ex illo oppido Bernates & Baſiliẽſes ſæpe uexauerat. Anno 14
mẽſe maio Heluetij obſidione cinxerũt oppidũ Gryffenſee, q Thuricenſiũ erat,ſubſ
q́ue caſtro obtinuerũt ipſum,& inueniẽtes in eo 62 uiros,omnes decollauerũt, diruer
caſtra Werdeck & Sonnenberg. Quomodo uero tandẽ Tygurini rurſum recõciliati
fœderati fuerint Heluetijs,dicetur infrà iuxta ciuitatem Baſileæ.

CIVITAS SOLOTHVRENSIS, VNA EX PRAECLA-

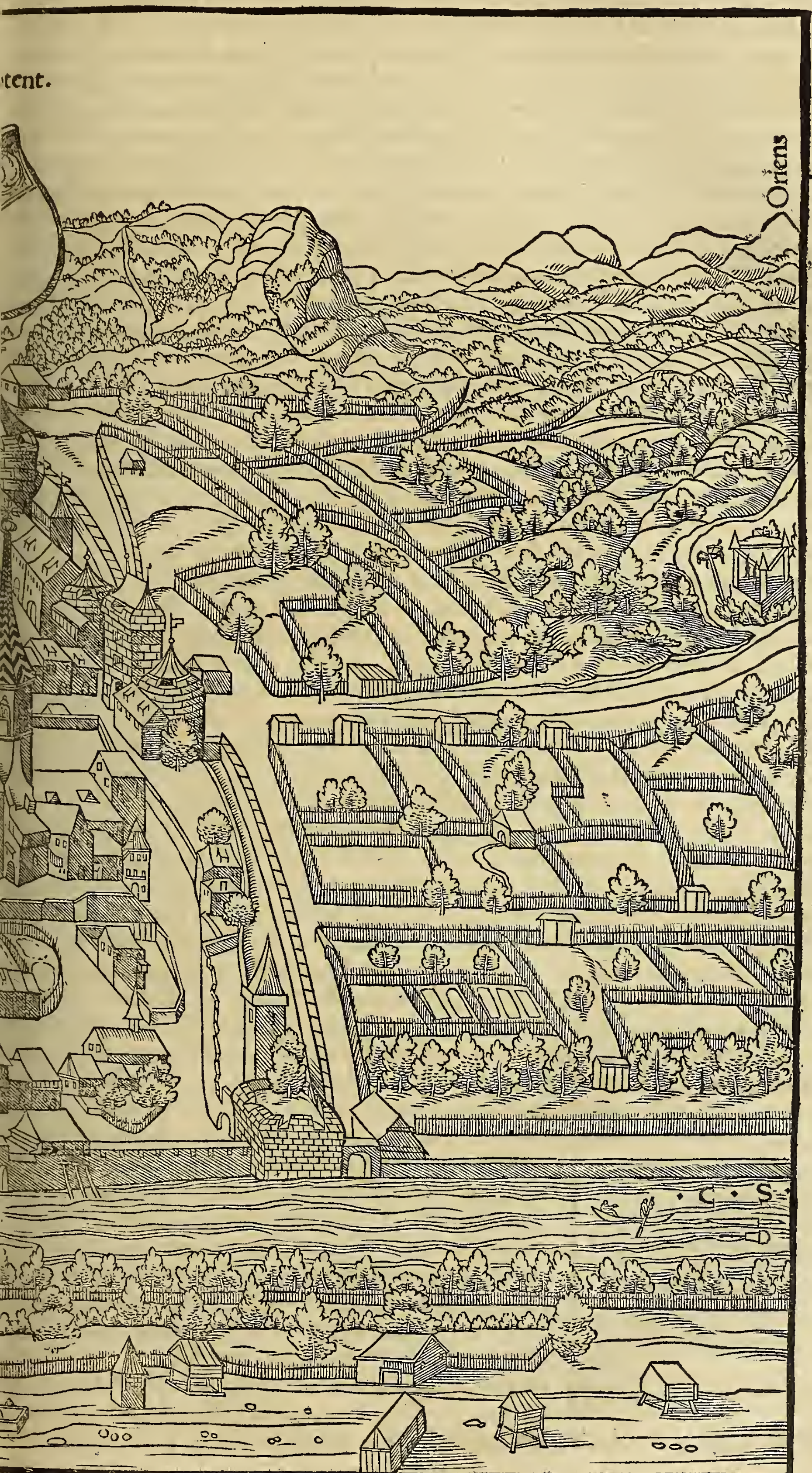
ris & uetuſtiſsimis Heluetiæ ciuitatibus, ad A-

rolam fluuium auriferum ſita, cuius picturam (quam tibi lector hic exhibemus) à
prudentiſſimo eius Senatu facile impetrauit præclarus uir Georgius
Hertingus ciuis Solothurenſis, eiuſdem ſenatus à Se-
cretis, uir doctus atq; ſtudioſorum pa-
tronus deditiſſimus.

Solothurenſis ciuitatis effigies

ro noſtro tempore depicta.

De ciuitate Solothurenſi.

NVmeratur Solodurum inter uetuſtiſſimas ciuitates, ſita iuxta amnem Arolam. Produnt uetuſtiores hiſtoriæ, hanc munitionem extructam paulò poſt conditā Treuerim, quam uolunt tempore Abrahami conſtructam. Meminit Antoninus in ſuo Itinerario huius ciuitatis, appellatq; eam Salothurum per a. Qui uero eam ſcribunt Soloturum, putant eam ſic dictam ab antiqua turri, quæ adhuc uiſitur in medio locata ciuitatis, ut ſit Soloturū idē quod Solis turris. Extat in hodiernum uſq; diē lapis quidam peruetuſtus deæ Eponæ conſecratus, in quo expreſſis characteribus locus ille appellatur Vicus Salodori. Longe poſtea uocatus eſt idē locus Caſtrum Solodorenſ, id quod literæ quædā indicant anno Chriſti 1251. ab abbate Frieniſpergenſi ſcriptæ, quæ ſic habēt. Inuenimus eccleſiam Solothurenſem in ſua prima fundatione conſtructam, dotatā, priuilegijs & iuribus ſuffultam haud aliter quàm eccleſia Tygurina fuit fundata, idq; à regina Bertha, quæ conſtruxit eccleſiā & caſtrum Solodorenſe, tradiditq; præpoſito & collegio omnia iura huius caſtri, nempe iuriſdictionem Sculteti, hoc eſt, præſidentis inter iudices, monetam, uectigalia & alia iura, præter maleficia quæ ſanguine puniuntur, ea enim reſeruantur præfecto & uicario regis Arelatenſis, cui regno hic ſubijcitur uicus. Nihil amplius habetur de fundatione collegiatæ eccleſiæ Solodurenſis. Nam quum olim perditæ eſſent originales fundationis literæ, conuentus capitularis ſupplicauit pontifici Romano, pro corroboratione ſuorum iurium & priuilegiorum. At ille deſignauit prædictum abbatem Commiſſarium, exhortatusq; eſt eum ut diligenter Solothuri apud ciues diſquiſitionem faceret de prouentibus illius eccleſiæ, quibuſq; illa gauderet priuilegijs, id quod abbas nō ſegniter proſequutus eſt. Et quicquid de eccleſiæ illius iuribus inuenit conſcripſit, fecitq; communiri ſigillis præcipuorum ciuium & Comitum per circuitum ciuitatis commorantium, earumq; literarum copia mihi eſt exhibita per magnificū uirum, dominū Iohānem Aal præfatæ eccleſiæ Soloturenſis præpoſitum, uetuſtatū mirum amatorem. Ex hiſce autem literis facile licuit deprehendere, olim regnum Arelatenſe extenſum uſq; in Heluetiā, ſicut & ſuprà de ea re mentionē fecimus in Galliæ deſcriptione, fuitq; tunc Solodurum Caſtellum, ſed quod ſubinde creuit in eam quam hodie habet magnificentiā & potentiam, habens etiā ſub ſe terras et homines. Hoc in loco ſanctus Vrſus de legione Thebæorum unà cum 66. ſocijs, quum ex Agauno Valeſiæ oppido ueniret, ſub Cæſare Diocletiano, præſide autem Hyrtaco, capite truncatus eſt pro Chriſti nomine. Illi uero ſinguli decollati acceptis capitibus ſuis, ut legēda illorū habet, geſtauerūt ea ad ſpaciū centū aut amplius paſſuū, ubi & ſepulti ſunt à fidelib. in littore Arolæ præterfluētis fluuij. Qui locus poſtea mœnib. ciuitatis eſt incluſus habetq; hodie ſacellū, quod ad ſanctū Petrum uocat. Cæterum quæ fuerit memorata Bertha regina, quę collegiatā eccleſiā Soloturenſem fundauit, uarię ſunt opiniones. Nā quidā putant eā uxorem fuiſſe Caroli magni, uixiſſeq; circa annum Chriſti 800 Abbas uero Vrſpergēſis ſcribit eā filiā fuiſſe Burckhardi ducis Sueuorum. Sunt rurſum alij qui putāt eā uxorē fuiſſe Rudolfi regis Burgundionum, filiā Richardi, quæ in ſua uiduitate dotauit eccleſias collegiatas, Anſeldingen (quæ poſtea Bernā fuit translata) Solothurenſem, Monaſteriēſem in Granwald atq; Paterniacum monaſterium, circa annum Chriſti 932. plus minusúe. Fuit autē mater ſanctę Adelheidis, quā Otto primus duxit uxorē, genuitq; ex ea Ottonē ſecundū. Quæ cū uice quadā ueniſſet Solothurū, mota Chriſtiana pietate effodit corpora ſanctorū martyrū, extructáque noua eccleſia, inſtituit religioſorū uirorū collegium, quib. & largā prouiſionē fecit. Poſteris tēporibus fuerūt oſſa ſācti Victoris martyris Geneuā trāslata, et corpus ſancti Vrſi ſepultū ſub ſummo altari ubi et geuit uſq; ad annū Chriſti 1519. Cūq; eo anno altare dirueret ut paulo mai⁹ fieret inuēta eſt ſub eo tūba lapidea longitudine quinq; pedū, & latitudine duorū, in qua duo quieuerūt corpora, ad quorū unius caput lamina iacebat, in qua hic uerſicul⁹ erat inſculpt⁹. Condit hoc tumulo ſanctus Thebaidus Vrſus. Hæc ego ipſe uidi anno ſalutis 1546. quū eſſē Solothuri, & luſtrarē omia diligētius. Sita eſt aūt hęc ciuitas in

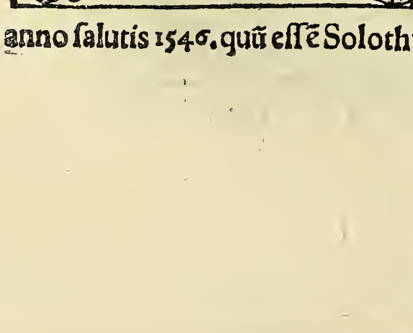
Solis turris.

Caſtrum Solodorenſe.

Regnum Arelatenſe.

S. Vrſus hic pro Chriſto paſſus.

Bertha regina.

agro

plano & ſatis culto, niſi quod ægre fert uites. Reliqua omnia abunde profert tellus.
: petit à propinquo loco Biela. Creſcit in huius urbis ditione, ſicut & in Tiguren-
atq; Curienſium & Glarenſium terra, arbor Taxus appellata, quam ob uſurpatũ offi
græca uoce oplon quoq; uocant, quod ſcilicet optima ſit pro baliſtis ligneis & arcu-
aciendis, quibus potiſſimum noſtro æuo Angli utuntur, & ex Heluetia in magna co
d eos deferuntur. Germani hanc arborem yben uocant, eſtq́; abieti aut potius larici
s, quantum attinet ad uirorem, quem hyeme tamen non ut larix abijcit. Sed nõ cre-
tantam proceritatem ut abies, quin magis inſtar piri diffluit in latum. Findit trũcus
is in plurimos palos, qui deinde adaptantur arcubus. Habet autem arbor ſub cortice
cem regionem: exterior eſt alba & interior rubea: nec una ſine altera ualet pro arcu
ido. Alba in arcu habet ſuperficiẽ conuexã, rubea uero concauã. Quod ſi ex ſolo li
ubeo faceres arcum, ille extenſionem ferre nequiret, ſed illico frangeretur, ſicut ecõ
ba ligni pars flexuram quidem quantumlibet magnam patitur, at impetũ iaculo non
rt, ſed dum curuatur prohibet fractionem, & rubeum uim ſuppeditat excuſſo telo.
it etiam hæc arbor in Auſtria, Vngaria & Dania, ſed Heluetica dicitur illis præſtare,
urq́; ab Anglis. Fert autem arbor iſta baccas rubeas, quibus letale ineſſe dicitur uene
præcipue in Hiſpania. Nutriri dicuntur hoc fructu feræ ſylueſtres, unde & Maximi-
s Cæſar ægre tulit huius arboris reſectionem. Fumus eius dicitur necare mures.

De ciuitate Friburgenſi ſita apud Nuito-
nes uulgo Nuchtland, qui terræ tractus hodie appellatur Vchtland.

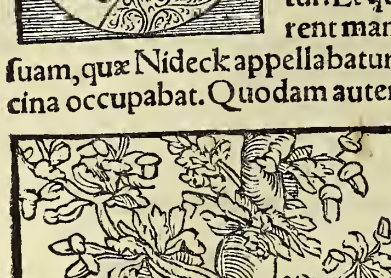
TEmpore Lotharij, qui ab anno Chri-
ſti 1127. uſq; ad annum 1138. impera-
uit, mortuus eſt Wilhelmus comes
Vchtlandiæ, ut Nauclerus ſcribit, tra
ditaq́; eſt Vchtlandia ab eodẽ Lothario Rom.
rege Conrado Zeringenſi. Quo mortuo an- *Duces Zeringenſes.*
no Chriſti 1152. ſucceſſit ei filius eius dux Ber-
tholdus Zeringenſis quartus huius nominis.
Is Bertholdus ædificauit utrunq; Friburgum,
Briſgoiæ & Vchtlandiæ. Cœpit quoq; extrue
re ciuitatem Bernenſem duodecim annis poſt
conditum Friburgũ, mortuusq́; eſt anno 1185.
Dotauit autem utrunq; Friburgum multis pri
uilegijs & libertatibus, ſicut & ſuperuenietes
Cæſares ea nõ minoribus proſequuti ſunt gra
iam imperiales ciuitates. Mortuo deinde anno 1218. Bertholdo quinto, peruenit Fri-
m Vchtlandiæ ad manus comitum Kyburgenſium, id quod ſuprà in Nuithonum de-
ione non tacuimus, ſaluis tamen cunctis priuilegijs à ducibus & Imperatoribus col-
Deinde circa annum Chriſti 1260. factus eſt huius ciuitatis dominus Eberhardus co-
Habſpurgeñ, natus in oppido Laufenberg, qui poſtea mutato titulo appellatus eſt
s Kyburgenſis. Et is uendidit poſteris temporibus nempe anno 1277. ius ſuum regi
lfo ab Habſpurg, ſaluis ciuitatis priuilegijs. Poſtea ciues pecunia redemerunt ſe à
Auſtriæ. Nulla pictura exprimi poteſt mirabilis ſitus huius ciuitatis, partim enim
ita eſt monti præcipitib. petris ſuffulto, partim iacet in ualle accliuis montibus clau
umfluitq́; montem in imo per deſidentem ciuitatem amnis quidam mediocris mag
nis. Prætorium ſitum eſt in præcipite rupe, ubi olim arx fuit munitiſſima, à qua tem- *Mirabilis ſitus*
n ſucceſſu creuit ciuitas ipſa ſuprà et infra. Oppoſiti montes ſuſtẽtant mœnia, tamet *ciuitatis Fri-*
in orientali monte nullæ ferè domus præter munitiones exiſtant. Quocunque *burgenſis.*
pergis in ciuitate, eſt tibi uel aſcendendum uel deſcendendum. Pro-
fert terra omnia neceſſaria præter uinum.

De

De ciuitate Bernenſi & eius exortu.

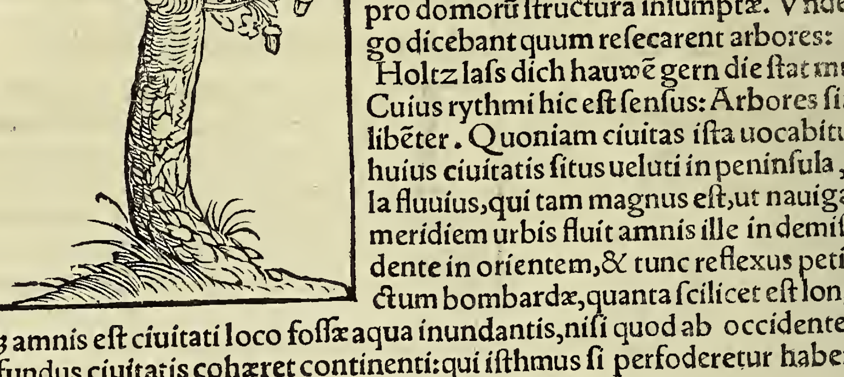
Erna ſi annos numeres non admodum uetus eſt,ſi ſit
cultum,ſi mores & ciuilitatem,ſi leges & inſtituta, ſi
tiam ac uirtutem cognoſcas, nulli urbium cedit. De
cõſtructione ſic legimus. Bertholdus dux Zeringẽſi
tus huius nominis, conſtruxit ſuo tempore, duo Friburga,id
bera caſtella,ſonat enim Friburg liberum burgum,unum ſcil
Briſgoia & alterum in Nuchtlandia. Fuit uir iuſtus & rectu
obſidionis legem, quam Germani Giſel uocant, introduxiſſ
tur. Et quo ſui ſubditi firmiorem & tutiorem in Nuchtlandi
rent manſionem, deliberauit aliam extruere ciuitatem iuxta
ſuam, quæ Nideck appellabatur, in peninſula quæ Saccus uocabatur, quam tũc ſylu
cina occupabat. Quodam autem tempore quum idem Bertholdus uenationi inte

dicebat ad ſuos: Ciuitatem quam extruere in ho
tuno loco deliberauimus, nominari uolumus u
lo beſtiæ, quæ nobis primũ occurrerit & capta
Ceperunt aũt urſum, quẽ Germani berẽ uocat.
in eo loco, ut diximus, plurimæ creſcerent querc
ciuitas erat conſtruenda, omnes ferè arbores ille
pro domorũ ſtructura inſumptæ. Vnde & oper
go dicebant quum reſecarent arbores:
Holtz laſs dich hauwẽ gern die ſtat muſs heiſſe
Cuius rythmi hic eſt ſenſus: Arbores ſinite ut ſe
libẽter. Quoniam ciuitas iſta uocabitur Bern.

Quare Berna ſic uocata.

huius ciuitatis ſitus ueluti in peninſula, quam fa
la fluuius, qui tam magnus eſt, ut nauigari poſſit
meridiem urbis fluit amnis ille in demiſſo loco a
dente in orientem, & tunc reflexus petit occaſu
ctum bombardæ, quanta ſcilicet eſt longitudo c
ſicq; amnis eſt ciuitati loco foſſæ aqua inundantis, niſi quod ab occidente ad iactu
ſtæ fundus ciuitatis cohæret continenti: qui iſthmus ſi perfoderetur haberet Bern
inſulæ.
à meri
ſeptẽtr
de pro
proſpe
ſubiect
curren
ab oriẽ
eſt aſc
ſummi
uitatis
cens ſ
mniun

eſt ferax præterq; uini, ſed quod haud procul Bernates ex ſua terra petunt opti
ſcit etiam ab uno latere ciuitatis uinum, ſed quod neq; celebre eſt nec multũ. Itaq;
dus quartus, huius urbis conditor, conceſſit in fata anno domini 1185. priuſquã ci
lophonem imponeret, eius operis conſummationem relinquens filio ſuo Berthol
to & ultimo duci Zeringenſi. Genuit quidem hic quintus Bertholdus ex uxore
mitis de Kiburg duos filios, quos nobiles regionis ueneno extingui curauerunt,
tiſſimum quod arbitrabantur Bertholdum ducem, odio & æmulatione conſum
ficium ciuitatis, unde eos in iugo ſeruitutis continere poſſet. Filijs autem è medi
ipſe Bertholdus ualde indoluit, exaſperatusq; dixiſſe fertur. Ecce progeniem me
no extinxerũt, & ego eos hac ciuitate inficiam uſq; ad exterminium, ſicut & effe
eſ

CIVITAS BERNENSIS

accuratiſsime per Io. Rudolfum Emanuelem Bernatem deformata, & huic operi in perpetuam patriæ eius memoriam inſerta.

H Vrſina

Vrſina ciuitas, uulgo Bernenſis,

Obijcitur oculis tuis amice lector in hoc icone, tota habitudo ciuitatis Bernenſis, quod latus meridianũ æque alluitur flumine ut latus ſeptentrionale, ſed quod in plano primi nequiuit. Vides quomodo urbs ipſa ab occidente tertiò ſit ampliata, ſeruato un eodem tenore trium præcipuarum platearum, quæ ab oriente in occidentem recto or

riſti annum 1549. exarata.

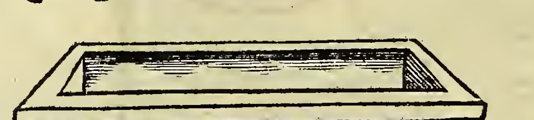

a hæc urbs ab urſo nomen accepit, ſolet Senatus eius perpetuo aliquot
putato illis certo quodam loco, ubi uides ſcriptum Beren grub, ideſt,
fouea. Habent ibi feræ iſtæ foueam quadratam lapidibus pla-
is conſtratam, in qua maſculus & fœmella ſeruantur.

Dedit enim dux Bernam cum pagis & cum minori Burgũdia imperio. Obijt hic Berth
dus anno 1218. ſine prole. Vnde ſunt uerſus: Dum bis ſexcentis ter ſenus iungitur ann
In Friburg moritur Bertholdus dux Alemãnus. Habuit autem ſororem Agnetem, qu
duxit Egon de Furſtenberg & genuit ex ea filium paternum referens nomen. Egon iſt
cundus duxit Adelheidem filiam comitis de Nyfen & ſuſtulit ex ea Cõradum. Conra
Friburgum in Briſgoia. duxit uxorem Sophiam de Zollern. Hic Conradus ædificaſſe fertur caſtrum Friburg
monte, anno 1270. quem obſedit Rudolfus rex anno 1279. Egon filius Conradi duxit
tarinam de Leuchtẽberg, &c. de quo infra. Incorporata autem Berna imperio, Frideri
ſecundus Imperator anno 1229, ipſam amplioribus proſecutus eſt gratijs. Cęterum de
ris Bertholdi, ueneno extinctis, eſt communis fama apud Solothurenſes, ubi oſſa eo
habentur, eos cooperatione matris interfectos. Vnde & Iohannes Carpentarius uir
uulgaris eruditionis, de hoc facinore ſequentia ſcripſit metra.

Hic recubãt pueri, Zæringæ dux Bertholdu

Quos genuit, mater teneris uenena propinat.

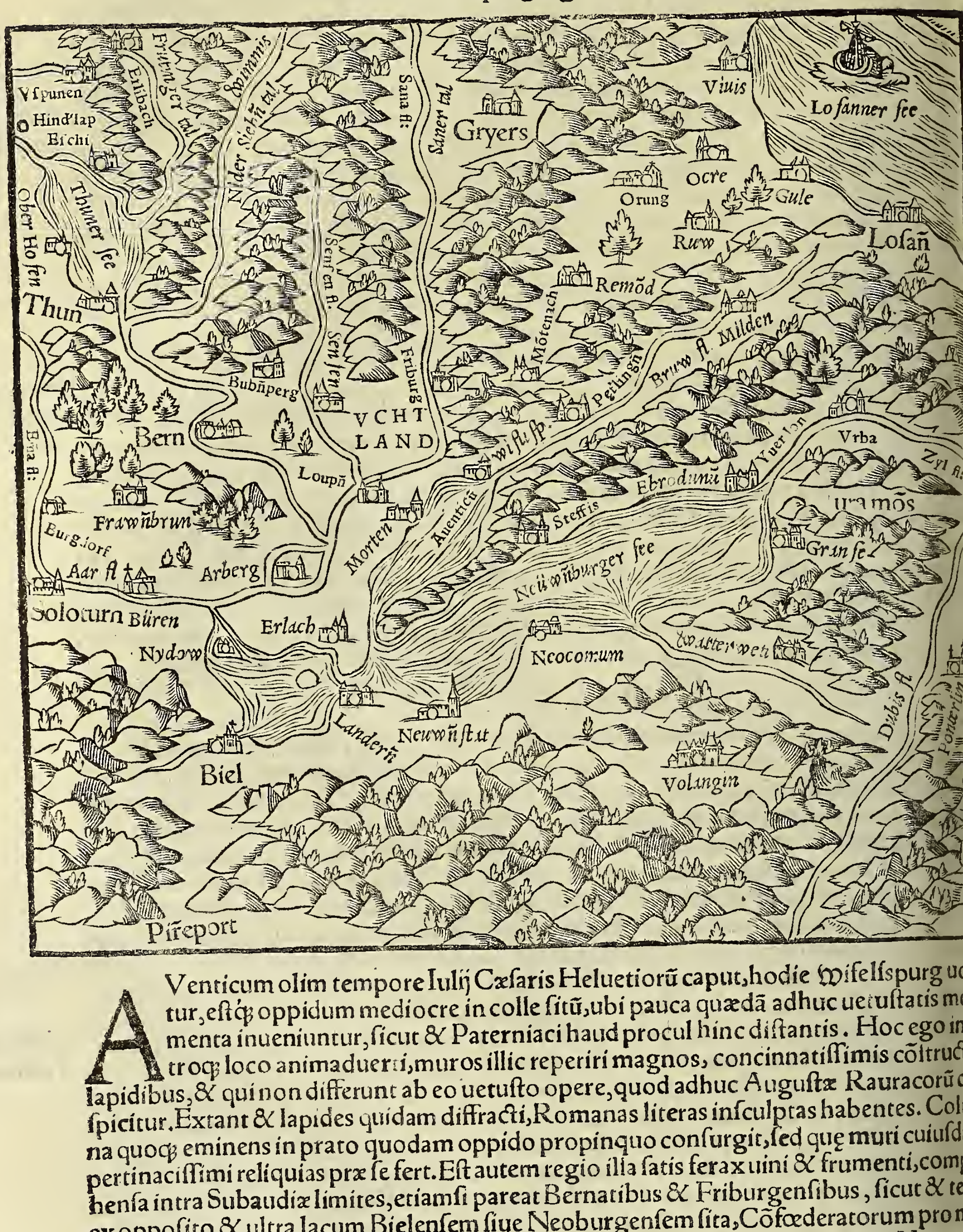
FIrmãt opinionem ſuam per id q
caput matris puerorũ, (quã aſſe
poſt perpetratum parricidiũ de
latam) abſq; corpore fuit adiũ
oſſibus puerorum, & in hunc uſq; di
mul in ſarcophago cõtinentur. Min
er quantum ego ex uiſis oſſibus iud
poſſum, fuit ſeſqui aut duorum anno
maior uero, nouem uel decem annor
Reliquit autem Bertholdus duas ſor
Vnam duxit uxorem Sigmũdus com
burgenſis, nactusq; eſt per eam domi
in Burckdorf, Thun, & Friburgo Vchtlandiæ: mortuoq; filio eius Hartmanno, totũ
dominium peruenit ad auunculum eius Hartmannum comitẽ ſeniorem de Kiburg.
ro unicam tantum habuit filiam Eliſabetã nomine, quam duxit uxorem Eberhardu
mes ab Habſpurg in Lauffenberg natus, qui & comitum Kiburgenſium titulum ſib
dicauit, quũ alias terras non haberet, prefuitq; Burgdoffio & Thuno, mortuus anno
Cui quum ſucceſſiſſent filij Eberhardus & Hartmãnus, priorq; interfeciſſet fratrem
in caſtro Thunenſi, emerunt Bernates totum dominium Thunenſe, tradiderũtq; ru
illi in feudum, etiamſi poſtea hoſtiliter egerit contra eos. Anno domini 1286. mou
Bernenſes expeditionem contra dominũ Wiſſenburgenſem in Sibenthal, contra c
Turris arx in Valeſia. Grierenſem & contra baronẽ à Turri, atq; cõtra ciuitatem Friburgenſem, obtinuer
tunc oppidulũ Wimmis & diruerunt fortaliciũ Iagberg. Anno 1287. interfecerunt
clanculũ Bernę puerũ Chriſtianũ, quare & multi rotati fuerũt & reliqui ex urbe pulſi
rentes autem Iudæi id regi Rudolfo, mouerunt eum ut cum triginta milibus militum
nam obſideret, biſq; impetum in eam faceret, ſed quum nihil efficere poſſet, infecta
ſceſſit. Anno 1289. uenit Rudolfus regis Rudolfi filius contra Bernam cum copij
tum, poſitisq; inſidijs pauci eorum obequitabant in proſpectu ciuitatis. Quos uid
Bernenſes, ſine ordine egreſſi, inciderunt in manus inſidiarum, grauiq; clade affecti,
partẽ ex uexillo amiſerũt. A parte uero ducis perijt comes unus de Homburg ſito i
wẽſtein. Anno 1298. geſſerũt bellũ cõtra Bernã Friburgẽſes, comes Subaudiẽſis,
Newẽburgeñ, comes de Griers, Baro de Turri, epiſcopus Loſanneñ. & multi alij.
nenſes freti ſubſidio Solothurenſiũ & comitũ de Kiburg atq; Arberg, ſtrauerunt
Victoria Bernatium. ſuos, occiderũtq; circiter quadringẽtos & quinquaginta & ceperũt trecẽtos, obtẽti
ſignis. Subuerterũt deinde arcẽ dominorũ de Belb, & occupauerũt Gerinſtein.
1303. multi cõfœderati expugnauerũt dominũ de Wiſſenburg, turbatorẽ pacis, occ
oppidulũ eius Wimmis. Eodẽ tẽpore expugnatũ eſt oppidũ Brẽgartẽ, itẽ Munſing
ſtrũ Balmeck, arx quoq; Wildẽſtein ſub Wallẽburg. Anno 1325. interceſſit graue bell
Ber

ernenſes & comitem de Newenberg. Deinde anno 1331. profecti Bernenſes cum ſuis au
iliaribus, Solothurenſibus, Baſilienſibus, comite Petro de Arberg, epiſcopo Baſilieſi &
lijs quibuſdam contra Hartmannum de Kiburg & Friburgenſes, expugnauerunt quędã
aſtra, nempe Guminen, Caſtel, Landſshut, Eſche, Halten & alia quædam loca. Ac deinde
ingentes copias ſuas copijs Argentinenſium deſtruxerunt caſtrũ Schwanow. Anno
32. regio Haſslenſis confœderauit ſe Bernenſibus fœdere perpetuo. Deinde anno 1338.
uærentes aduerſarij Bernatium occaſionem bellandi contra eos, obſederunt oppidum
oupen, quod Bernenſes magna redemerant ui pecuniæ, impoſuerantq́ præſidium uali- *Pugna prope*
ſſimum. Fuerunt autem inter aduerſarios comes de Newenburg, comes de Nidow, co- *Loupen.*
es Eberhardus de Vallendis, comes Ludouicus de Subaudia, comes de Furſtenberg, Fri
urgenſes, domini de Montenach & Wat, quorum omnium numerus erat circiter mille &
icenti equites atq; triginta milia peditum. Bernenſes itaq; præmente magna neceſſitate,
uocato & obtento auxilio Vranenſium, Suitenſium, Solodurenſium & Tranſſyluano-
m, iuuante quoq; domino Wyſſenburgenſi & alijs amicis, aggreſſi hoſtem, qui longe po
ntior ſe erat, ſtrauerunt eum, interieruntq́ in ea pugna comes Iohannes de Subaudia, co
es Rudolfus de Nidow, comes Eberhardus de Valendis, & plurimi alij proceres atq; no
les, peditesq́ numero circiter quatuor millia. Adepti ſunt tunc Bernenſes 26. ſignifera
xilla, profectiq́ illico ad Burgenſtein, expugnauerunt & diruerunt burgum illud. Cõ *Friburgenſes*
ſi autem Friburgenſes cum reliquis comitibus, & cupientes ulciſci in Bernenſibus cladẽ *contra Ber-*
ceptã, cœperunt de nouo hoſtiliter irruere in ditionem Bernenſiũ, præſertim quum à du *nenſes.*
Auſtriæ ſuppetias non exiguas recepiſſent. At Bernenſes animum recipientes, uiriliter
currentes Friburgenſibus, ſtrauerunt circiter ſeptingentos ciues, exuſſeruntq́ ſuburbi
eorum Galteren dictum. Deinde expugnauerunt quoq; oppidum Hutwil, quod erat
mitis Kiburgenſis. Prolongatum eſt prælium illud in tertium uſq; annum. Anno 1341
gnes filia regis Alberti & relicta Andreæ regis Vngariæ, quæ tunc in Kunigſsfelden ha
auit, fecit pacem inter Bernenſes & domum Auſtriæ. Anno 1346. mouerunt bellum
nes de Griers, baro de Turri & dominus de Raren, uterq; Valeſianus, cõtra Bernẽſes,
tisq́ utrinq; magnis damnis, interijt uixillifer Bernatium, ſaluato tamen uexillo.

Griers & Ocre.

COmitatus Griers locum habet in cõfinio meridionali Friburgenſium uerſus Va
leſiam, extenditurq́ uſq; ad Viuiacũ & ad lacum Loſannenſem. Deſinunt etiam
ad hunc comitatum ſublimes & niuoſæ alpes, quæ ab Vrania, Suitia & Tranſſyl
uania extenduntur ad occidentem. Spacio unius miliarij Germanici uerſus ſe
ntrionem à Viuiaco, ſitum eſt in ditione Bernatium monaſterium dirutum Ciſtertien-
rdinis, Ocre appellatum, quod anno Chriſti 1134. fundatum fuit à Domino Guidone
copo Loſannenſi, magnificeq́ dotatum à nobilibus & baronibus de Orung & Va-
quæ loca hodie ſunt ſub dominio comitis de Griers. Producit regio illa copiam frumẽ
lactis. Vinum uero creſcit Viuiaci iuxta Rhodanum in magna abundantia. Anno
nini 1349. confœderati Bernenſes & Friburgenſes ceperunt Gummenen, deinde mul-
amna intulerunt comiti de Griers, expugnantes & diruentes caſtra Lobeck & Man-
berg. Anno 1383. comites Kiburgenſes adiuti clam per Lupoldum ducem Auſtriæ, *Solothurum ſe*
cto bello adorti ſunt Bernenſes & Solothurenſes, potiſſimum autẽ conati ſunt in no- *rè proditum.*
iui Martini per proditionem occupare Solothurum. Præmoniti uero ciues Solothu
es, egreſſi nocte illa irruerunt in hoſtem & interfecerunt quotquot potuerunt. Thu-
uoq; & Arbergum ea ipſa nocte debuerãt obrui & occupari. At habitatores in tẽpo-
oniti, periculo occurrerũt. Anno 1384. profecti Bernenſes unà cũ omnibus cõfœde-
ſuis, ſuffulti præſidio comitis Subaudi, contra comitẽ Kiburgẽſem obſidione cinxe
aſtrũ & oppidũ Burgdorff. Comite uero grauato multis & magnis debitis, conuentũ
ter partes, ut ſi Bernenſes numerarent comiti 31. milia aureorũ, ipſi fruerentur caſtro,
do & toto dominio Burgdorff. Poſt hæc tulerunt Bernenſes ſuppetias Amedeo co-
Subaudie contra Valeſianos, occupaueruntq́ ciuitatem Sedunenſem. Anno 1385.
nciliati ſunt per omnia comites Kiburgenſes Bertholdus & Hartmannus atq; mater
, quæ comitiſſa erat de Nidow, cũ Bernenſib. Quomodo quidã monachi ordinis Prę
orum fuerint Bernæ combuſti, dicetur infrà in fine Helueticarum ciuitatum.

De pago Auentico, uulgo Wiſelſpurger gŏw.

AVenticum olim tempore Iulij Cæſaris Heluetiorũ caput,hodie Wiſelſpurg uo tur,eſtq́ oppidum mediocre in colle ſitũ,ubi pauca quædã adhuc uetuſtatis mo menta inueniuntur,ſicut & Paterniaci haud procul hinc diſtantis. Hoc ego in troq́ loco animaduerti,muros illic reperiri magnos, concinnatiſſimis cõſtruct lapidibus,& qui non differunt ab eo uetuſto opere,quod adhuc Auguſtæ Rauracorũ c ſpicitur. Extant & lapides quidam diffracti,Romanas literas inſculptas habentes. Colu na quoq́ eminens in prato quodam oppido propinquo conſurgit,ſed quę muri cuiuſda pertinaciſſimi reliquias præ ſe fert. Eſt autem regio illa ſatis ferax uini & frumenti,comp henſa intra Subaudiæ limites,etiamſi pareat Bernatibus & Friburgenſibus, ſicut & te ex oppoſito & ultra lacum Bielenſem ſiue Neoburgenſem ſita,Cõfœderatorum pro m gna parte eſt,habetq́ oppida ſatis elegantia,ut ſunt Biela,Neoburgum, quod Neocor uocant,Noua ciuitas,Granſon,Orba,Ebrodunum,uulgo Yuerdon,& alia quædam. lebratur lacus Bielenſis piſciculis quos uulgo Hewerling uocant,qui in maxima copia partibus iſtis ſaliti circumferuntur ad octo & decẽ milliaria. Prouenit quoq́ iuxta hũc cum,magna uini copia,in monte Iuraſſo,qui ad eum deſinit,reſpicitq́ meridiem. Hinc lodurum,Berna & circumiacentia loca uina petunt. De Biela oppido atq́ de Neobu

& comitibus eius infra multa dicentur,ſicut & Granſonis & Morati frequens fiet mentio
n hiſtoria Burgundici belli.

De regionibus,ciuitatibus,caſtellis & inſi-
gnioribus monaſterijs in Heluetia ad latus Rheni ſitis.

Fabarium ſeu Monaſterium apud Fauarias uulgo Pfeffers.

MOnaſterium Fabarienſe ordinis ſancti Benedicti,ſitũ in Rhetia & diœceſi Cu-
rienſi,ſub tutela ſeu aduocatia ſeptem Cantonũ,diſtat ſecundũ deſcẽſum Rhe-
ni duobus miliaribus germanicis à Curia,fundatumq́ꝫ eſt ad petitionẽ Pirminij
ſub Theodorico rege Francorũ & domino Alemãniæ,Rhetiæ atqꝫ Heluetiæ.
ucrunt autẽ multi reges Theodorici uocati.Primus imperauit anno 670.Alter anno 723
ıb quo uidetur hæc fundatio facta.Rationes omitto.Literæ fundationis amplius nõ ex-
ınt,quemadmodum me edocuit Iohannes Iacobus Ruſſingerus abbas huius loci,apud
uem fui anno 1547.humaniter ab eo tractatus,luſtraturus uetuſtatẽ huius loci.Fuit iſtud
ıonaſterium magnifice dotatũ,id quod priuilegia ei à Ludouico,Lothario,Carolo & a-
ıs Imperatoribus conceſſa oſtendunt.Quin & comites,barones atqꝫ nobiles ab hoc mo
aſterio olim loca quædã & poſſeſſiones per feudi conceſſionẽ receperũt. Sitũ eſt aũt mo
ıſterium ipſum in alto monte,& quũ aſcẽderis,patet magna planicies cũ amœnis pratis,
luis opacis & largiſſimis fontibus.Aſcendunt quoqꝫ ab illa planicie utrinqꝫ mõtes in cœ-
uſqꝫ,quos ſeparat profundiſſima & præceps uallis,per quã fluit horrendo ſtrepitu amnis
acialis,qui Ragatij prorumpens ex conualle,recta petit Rhenũ. Spacio unius ferè horæ
:deſtris itineris uerſus meridiẽ,inueniuntur thermæ iuxta memoratã glacialem aquam,
odeuntes ex petris in ima ualle inter altos & cõiunctiſſimos montes, deprehenſæ ante
:centos annos à uenatore quodã. Aſcendunt ibi ex littoribus decurrentis amnis horren

Thermæ Fabiariæ.

renda & alta ſaxa,infrà iuxta amnẽ ferè cõiuncta,
in medio uero plurimũ excauata & ſupra rurſum
recuruata & ad ſeipſa inclinata,in medio ſpacio-
ſum efficientia ſinum, intra quẽ & hodie tres aut
quatuor extructæ ſunt domunculæ obſcuræ,haud
multũ ſupra glacialẽ aquã fulcris ſuſtẽtatæ, ad quẽ
locũ in primis nemo uenire poterat citra admini-
culũ longiſſimi funis aut ſcalæ dependentis.Fieri
nõ poteſt ut per aliqꝫ figurã tibi ob oculos deſcri-
bat huius loci habitudo, quũ omnia intra petras
ſint concluſa ceu in immẽſa ſpelũca,relicta ſuper-
ne inter oppoſitas petras ingẽti rima, quæ ſole in
meridie conſtituto,demittit ad inferna fulgorẽ ra
rũ ad unã horã,idq́ꝫ tẽpore æſtiuali quãdo ſol ſupremos hemiſphærij tenet gradus. Eſt
ta obſcuritas in uoragine illa,ut meridie ferè opus ſit lumine.In ea petra quæ à parte o-
ıtali in muri formã erigitur,nõ enim tantũ excauatr quantũ oppoſitus paries, facta ſunt
datim magna & profunda foramina,& in ea intromiſſa robuſta ligna,prominẽtia ad
gitudinem quinqꝫ aut ſex cubitorum,quibus trabes ſecundũ longum & latũ impoſitæ,
unt pontẽ per quẽ hodie ſenſim deſcendit & aſcenditur ſine ullo periculo,à capite pe-
ũ uſqꝫ ad baſim earũ.Sunt aquæ harũ thermarũ calidæ ſed non feruentes,emanantq́ꝫ ex
ũris petræ orientalis & cauernis terræ.Fluxus eius in media æſtate eſt tã ualidus,ut pro
ıb.millibus hominũ ſatis eructet aquarũ,ſi uena illa in aliqua ampla planicie ebulliret.
ıc aũt in tanta anguſtia uix centum hominibus patet locus.Eſt enim capſa, in qua ho-
es balneaturi ſedent,ſculpta in lapide adhærenti ſaxo erecto.Sedent ibi homines, ther
um efficatiam percepturi,in tenebris atqꝫ acheronte,ceu animæ in Patricij purgato-
Ponte ante paucos annos nondũ facto,plurimi balneandi gratia aduentantes, uidẽtes
ipitium per quod erat illis deſcẽdendum,uertiginem capitis formidantes receſſerũt.
utem aqua illa admodum pura & nitida,ab auri & cupri minera originẽ trahens, nec
et ullum ſulfuris aut nitri fœtorem.Incipit erumpere in uere & deſinit poſt autumnũ.
ſcit cũ herbis & rurſum languẽſcit cum eis.Habet operationes efficaciſſimas. Quoſdã
bos curat in nouem aut decem diebus,quoſdam in 12.aut 15. iuxta complexionum ua

Qualis aqua thermarum.

Efficacia aquæ

rietatem & perſonarum agreſtē educationem,accuratamq́ ac negligentem balneandi ra tionem. Tollit quamlibet membrorū contracturā et diſſolutionem,quā induxit uel ira ue uinum. Aufert quoq; tremorem manuū & cruriū:item arteticā,chiragrā & laſſitudinem membrorum,aut quū membra defectu ſucci extenuant:abigit inueteratas febres atq; eo morbos qui ad ictericiam degenerant,calculū renum,defectus renū & ueſicæ, omnesq; o cultas infirmitates & intercutaneas,ut ſunt ſcabies, pſora, impetigo,aſperitas ſquamoſ & ſimiles ſordes ex cute prurientes.Item ſanat omnes apertas plagas, quæ ſub genibus i cruribus exoriuntur:cancrum,fiſtulam,ſuppurantia ulcera,apoſtemataq́; pectoris. Cur & omnia non bene curata uulnera,præſertim quæ præcipitanter curant,priuſquā natur lis caro ſuccreuerit;curat crurifragia non rectè ſanata:item eneruata & luxata per ruina aut torturā membra,punctiones & uulnera ex ſagitta aut bombarda relicta, concretū e caſu,impulſu aut uerbere ſanguinem,membraq́; frigore emortua. Conducit & dolori c pitis,uegetat memoriam,uiſum roborat & auditum,aperit oppletiones cerebri & neru rum,quales ſunt morbus caducus,apoplexia,ſpaſmus,&c.

Saruneganza uulgo Sargans.

CONtra Fabarium ad ſpacium unius miliarij germanici uerſus ſeptentrionem, montana Scalæ,eſt comitatus Sargans,oppidum & caſtrum, hodie ſub domin ſeptem Cantonum. De quo dociſſ. Ioach. Vadianus ſic ſcribit. Sargans eſt Sa caſa,cui rudis poſteritas prouincialis linguę ignara,id eſt,Romanę,anſeris nor affinxit:cui mox opinioni(ut efficax eſt ad errorē confirmandum conſuetudo)nobilis i familia acquieſcēs,anſerem ceu gentiliciū inter ſigna recepit. Eſt & Saxū dicta uetus ar unde familiæ à Saxo cognominatæ origo eſt. Sic Maienfeld nunc detorta uoce dicitu magna olim uilla. His & multis alijs euidētibus argumētis conſtat,bonam ſuperioris R tiæ partem Romanis prouincias ordinātibus primæ Rhetiæ attributam fuiſſe, q; præter lia certa in his locis ueterum præſidiorū monumenta cōuincunt. Nulla enim prouincia huius tractus euidentiora ueſtigia ueteris prouincialis,hoc eſt,Romanæ linguæ retinet hæc prima Rhetia. Arces enim uetuſtiſſimæ,præterea & oppida,ualles,agri,uici,uocab la Romana etiamnū illęſa retinent:qualia ſunt,Eminens Emſs,Mons fortis Mont fort, ſper mons Aſper mont,Curia Cur,oppidū antiquū & magiſtratus prouinciæ aliquādo des,unde illi nomen datum uidetur. Rhetia prima quæ & ſuperior,à fontibus Rheni u ad Licum flumen terminat. Rhetia uero ſecunda,quæ & inferior,habet quicquid inter L cum & Oenum interiacet,cōprehendens urbes Ratiſponā & Patauium. Rhetiā primā cupauerunt Alemanni,id eſt,Sueui,ducatus dictus Alemanniæ ab ipſis Alemannis. F quoq; tunc in hac prima Rhetia Auguſta Vindelicorum. De comitatu Werdenberge nihil habeo,niſi quod Glaronenſes illum emerunt ſuperioribus annis.

De Glarona,uulgo Glarys.

VAllis iſta atq; regio in latinis literis uocat Clarona,cingiturq́; altiſſimis mon Attingit ſuperiorem griſeam ligam,in qua prior Rhenus originem ſumit, a inde Vranorum montana:ad occaſum uero ſolis terminat ad montes Suicer Porro ad ſeptentrionem fuit olim clauſa muro extenſo per tranſuerſum uall monte ad montem. Huius regionis iuriſdictio unà cum quibuſdā prouentibus fuit tem re ſancti Fridolini per comitē quendā donata monaſterio Seckingēſi,tempore ſcilicet Fridolini legenda oſtendit)Clodouei primi Francorū Chriſtiani regis,nempe anno C ſti 500.qui(ut ſuprà quoq; diximus)primus Francorū rex fuit, qui in Rhetia, Alemāni Heluetia imperauit. Conſecuta eſt hæc terra poſteris temporibus ſuā libertatē & prop iuriſdictionem,confœderauitq́; ſe reliquis Heluetijs anno Chriſti 1252. Viuunt incola cte,caſeo,butyro & carnibus. Ibi inter anguſtias montiū nulli aut pauci ſerunt agri, plantant uites. Hortos pomiferos habent & lætiſſima prata. Vinū & frumentū aliund uehunt. Piſces miniſtrant lacus,aues et carnes ferinas ſuppeditant montes ſyluoſi. Ha & habuit regio multos egregiè doctos uiros,inter quos noſtro æuo facile primas ten Henrichus Loritus Glareanus & Egidius Tſchudus,patricij Claronenſes,ſed qui mea egent cōmendatione. Oſtēdit interq; quantū ualeat ingenio,maxime aūt Henrichus reanus,poeta laureatus,inſignis mathematicus & in bonis autoribus, potiſſimum in ſtor

Henricus Glareanus.

ɔricis,uerſatiſſimus.Quot ille doctos ſua inſtitutione & diligentia fecerit diſcipulos,no
runt nedum Germani uerum & exteræ nationes, ingenioſos pueros certatim ad illum
ittentes & fidei illius committentes.

De loco Heremitarum in obſcura
ſylua,uulgo Einſidlen.

ANno ſalutis 860.extruxit ſanctus Meinradus
in eo loco ubi hodie eſt Einſidlē, cellā,tūc aūt
erat ſolitudo ſqualida & inculta,ut habet legē
da eius,ubi quū aliquot annos in domini mini
ſterio exegiſſet, ut tūc religioſi uiri ſe ſolebant,etiam
corpore ſequeſtrare à mūdi tumultibus, interfect⁹ eſt
à duobus latronibus, ſperantibus prædā apud eū inue
nire opimā,eo ꝙ filius eſſet comitis cuiuſdā Sulgoien
ex Sueuia. Reddidit ſancti uiri innocēs mors locū celebrē, ut paulo pòſt ibi magnifica
ndareť abbatia,dotata uillis,iuribus,priuilegijs & diuitijs tempore Ottonis primi, circa
num Chriſti 945.Fuerunt ante octoginta annos in hoc monaſteriū recepti ſolum comi
& barones,quos liberos nobiles uocant.Quin & comites,barones & nobiles olim ab
bate huius cœnobij loca quędam feudalia acceperunt.Cœpta eſt quoq; fieri à multis an
frequens peregrinatio ex omni Germania ad iſtum locū,& adhuc à quibuſdam fit, eò *Peregrinatio*
od uulgo perſuaſum ſit, Chriſtum in propria perſona ſacellum matri ſuæ ibi cōſecraſ- *ad locum He-*
Ante iſta tempora etiam magni principes & epiſcopi,deuotionis gratia uiſitare cōſue- *remitarum.*
ant hunc locum,Chriſtum quærentes in penetralibus.Fuit olim Dietlandus dux Sue-
abbas huius monaſterij.

De oppido ſancti Galli & abbatia eius,
atq; de Abbatiſcella.

SAnctus Gallus uir iuſtus & rectus,uenit,ut quidam ſcribūt,
ex Scotia,ſecundū alios uero ex Ibernia, unà cū Columba-
no,peragrataq́; Normandia,Francia & Burgundia uenit in
Alemanniam iuxta lacum Cōſtantienſem,ubi aliquanto tē-
pore cōmoratus tandem iuxta montana in ſolitudine conſedit, u-
bi hodie monaſteriū & inſigne oppidum Sangalli extructa cernun
tur.Contigerunt autem iſta anno domini 630. ſub Dagoberto ma
gno rege Franciæ.Porro initio prouiſum eſt illi & ſodalicio eius à
rege Sigeberto & reliquis Franciæ principibus in regione monta-
na,quæ poſtea appellata eſt Abbatis cella,uulgo Appenzell,peco
lacte,unde commode uiuere cum ſuis poſſet:ac deinde labentibus tēporibus ſui ſuc-
ores abbates maiora obtinuerunt apud reges & Imperatores,tandemq́; monaſterium
ontributione eleemoſynarū,ex largitionibus & legationibus adeo cœpit diteſcere,ut
nachi ſibi emerint terras & homines.Fuit primum hoc monaſterium nobilium & ig-
ilium ſchola,ex qua multi docti uiri prodierunt,ut etiam aliquando ſeſquicentum ſtu- *Monaſteria o-*
i & fratres illic fuerint enutriti,nulla alia cura diſtracti,quam ut literarum ſtudio & in- *lim ſcholæ.*
oſioribus artificijs,quæ nobiles animos decent,intenderēt. Vnde & ad diœceſim Cō
tienſem multi epiſcopi hinc fuerunt petiti,nempe Anafridus anno 757.Sinodius anno
Iohannes anno 780.& alij quidam.Fuit enim cœnobiū iſtud multo tempore ſub gu-
atione antiſtitum Conſtantienſium.Creſcentibus aūt diuitijs & earum ſollicitudine,
ectum eſt literarum ſtudiū,animusq́; addictus exterioribus & ſecularibus negocijs,
les genere electi in abbates,qui ambitioni animū laxantes facti ſunt bellicoſi,magisq́;
uerunt acuere ingeniū ſuum in rebus ſecularibus q̃ ſpiritualibus.Præcipue autem an-
Chriſti 1226.ſucceſſit abbati Rudolfo Cunradus baro de Buſnang natione Thurgoien *Abbates prin-*
omo temerarius & præſumptuoſus, qui elatus diuitiarum affluentia & terrarum lata *cipes.*
eſſione,geſſit ſe pro principe,quem titulum omnes quoq; ſucceſſores ſui abbates ſibi
à trecentis & uiginti annis arrogarūt,digni quidem hoc titulo ſi ſpectes ampliſſimas

porum diuitias & poſſeſſiones. Tempore Friderici ſecundi fuit abbatia iſta magnarum
pum & potentiæ,quando multos habuit feudales comites,barones & nobiles. Oſten
chronicō Argentinenſium,quod anno Chriſti 1361.quum Gualtherus à Geroltzeck in
piſcopum Argentinenſem inauguraretur,ingredereturq́ ciuitatē,comitatus eſt eum a
bas Bertholdus à Falckenſtein Nigroſyluanus natione,cum pompa mille equorum ph
ratorum,abbas uero Murbacenſis ducatum præſtitit cum quingentis equis. Noſtro te
pore habet abbas Sangallenſis amœnam terræ poſſeſſionē,electorumq́ bellicoſorum
rorum delectum in ſuperiori & inferiori Thurgoia. In Tockenburg uero habet ſuperi
iuriſdictionem ſeu ius capitale & caſtra quædam cum cenſibus & redditibus,ſimplicem
iuriſdictionem. At ius militiæ abbas non habet,ſed illud eſt cōmune duobus Cantoni
Suitiæ & Glaronæ. Hic comitatus peruenit poſt mortem Friderici ultimi comitis de T
genburg anno Chriſti 1436.ad Barones de Raren Valeſianos,uenditusq́ eſt per eoſdē
bati Vlricho anno ſalutis 1468. Monaſterium uero ſancti Galli poſt multa bella quæ g
ſit abbas Chuno cum regione Appencellenſi & oppido Sangallenſi ſeptē integris an
uſq́ ad tempora abbatis Caſparis Landenbergenſis, fœdus iniīt anno Chriſti 1451.in
petuum cum quatuor Cantonibus,Tyguro,Lucerna, Suicia & Clarona,non obſtant
Oppidum ſancti Galli. feuda habet ab Imperatore,& abbas eidem homagium præſtat. Porro oppidum ipſ
ſancti Galli ante ſeptingentos annos cœptū eſt ſenſim per domunculorū ſtructuras &
ſignata iuxta monaſteriū ſpacia ædificari,& quū lōge pòſt Vngari in ſuperiori Germa
graſſarentur,omnesq́ terras uaſtarēt,cinctū eſt mœnibus,quemadmodū de patria ſua
tit,in literis ad me datis,inſignis ille & eruditione celeber Ioachimus Vadianus. Paruit
initio ciuitas ipſi monaſterio uſq́ ad tempora Friderici primi,tunc propria imperiī adu
catia ciuitas eſt adminiſtrata,quā & nepos eius Fridericus ſecundus anno domini 1220.
firmauit,poſt quos dies fuit imperio incorporata,licet interim multis obſequiīs monaſ
rio quoq́ fuerit aſtricta,à quibus tamen,honeſtis mediīs & compenſatione pecuniæ al
rumq́ bonorum ſucceſſiue liberata,ad propriam uenit iuriſdictionē, in qua ſicut & in
periī aduocatia,à regibus & Imperatoribus honorifice fuit priuilegiīs & libertate do
ta. Fuit quoq́ multis annis quibuſdā dominis,terris & oppidis,quin & abbatibus ipſis
fœderata,& tandē confœderationi Heluetiorū perpetuo incorporata,anno domini 14
Situs monaſteriī eſt intra mœnia oppidi,habetq́ paucas domos incluſas atq́ duos hort
reliquæ planicies,quæ diu noctuq́ abſq́ maceria patent,ſunt ciuitatis,omniaq́ inclu
muro & turribus ciuitatis. Intra circū monaſteriī patet omnibus locus emunitatis qui
capitaliter præuaricant, maleficiū uero ſeu crimen capitale per ciuitatis iudicē punit
Situs ciuitatis Sangallenſis. notoriū,&c. Iacet hæc ciuitas Sangallenſis iuxta & partim intra montes in fundo ag
ſti,ſed habet proſpectū amœnū,aerem ſalubrē atq́ aquā optimā,prædia deniq́ medio
ter bona,eſt populoſa,diues & ciuili ordine compoſita. Operantur ciues in eo oppido
riā lini texturā,habentq́ uiros ingenioſos et mercatores uarias callentes linguas,quor
negociatio extenditur ferè in totum Chriſtianitatis orbem,non ſine magna commodi
adiacentium terrarum et populorum,præſertim Abbacellēſium,Rhintalenſiū,popul
monaſterio ſubiectorum,Thurgoiæ & comitatus Toggenburgenſis. Habent interim
negociatores ſuū lucrū,ſed non ſine periculo,quod uicini qui ſuos labores eis cum em
mento uēdunt,nō expectant. Vitæ neceſſaria oppidū cōmode habere poteſt à memora
terris,puta piſces,carnes,lacticinia & reliqua. Frumentū petit à regione Podamicū att
gente lacū,ad quē iter eſt triū ad plus horatū. Regio Abbacellenſis pertingit à meridie
abbatis ditionem,parumq́ abeſt quin & ciuitatis marcam apprehendat, quæ olim part
monaſteriī iuriſdictioni ſubiecta fuit, ſed propter quorundam abbatum tyrannidem,
plus æquo exigere contendebant, iam uero minus quàm uolunt aſſequuntur, gladio
ſubſidio Suitenſium atq́ Glareanorum liberi facti,ac deinde per medium compoſitio
eiſdem abbatibus reconciliati & à monaſteriī iuriſdictione liberati, propriæ redditi ſ
Abbacellenſis regio. autoritati. Nec tamen regio Abbacellēſis ab antiquis temporibus ſic addita fuit mona
rio,ut ſolos monachos agnouerit ſuperiores,quin & imperio iuſta pſoluerit tributa a
alia exhibuerit obſequia. Nam abundat indigenis & uiris militaribus. Tota eorum t
ra diſtribuitur in duodecim communitates,quas illi Roden uocant. Sex Roden aſcrib
tur parochiæ Abbacellenſi,& aliæ ſex aliīs extra iſtam parochiīs. Numerantur autem
Octo parochiæ uniuerſum octo parochiæ,nempe Abbatiſcella,Gays,Vrneſchen,Trogen,Tuffen,H

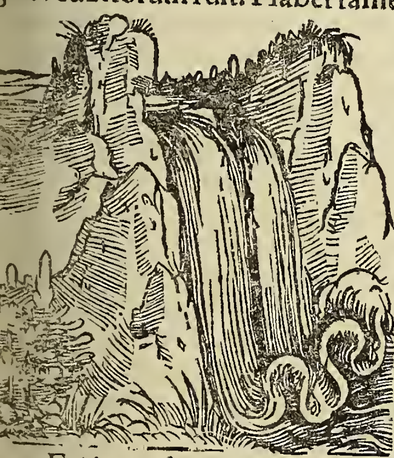
riſ

ow, Hundwil & parochia in Fouea. Extraneæ Roden ſeu communitates ſunt Heriſow,
ndwil, Trogen, Vrneſchen, Gays & Tuten. Interiores uero communitates ſunt, Abba
cella, Schwendi, Brulliſow, Gontes, Winckelbach & Haslen. At extraneæ communita
habẽt duplo plures homines quam interiores, qui ſcilicet ſunt agreſtes, robuſti, probi
implices. Victus eorum conſiſtit in lacticinijs, in pecore & in nendo lino: nec ſine ma
o emolumento has ſuas merces diſtrahunt in oppido Sangallenſi, unde annuatim ma-
am reportant uim pecuniæ. Habent amœnas alpes, hoc eſt, paſcua montana, & parua
ora, ſed lactis copia turgentia. Fuit Abbatiſcella centũ annis & amplius Heluetijs con
derata, & tandẽ anno Chriſti 1513. pro Cantone declarata. Ediderũt in multis locis plu-
& egregia facinora, nec parũ incõmodauerunt (laceſſiti tamen) quoſdã inquietos no-
s inhabitantes Thurgoiã, Rhinthaliã, id eſt, uallẽ Rheni, agrũ Veldkirchẽſem atq;
gantiuũ. Non fuit tota regio Abbacellenſis (ut iam quoq; diximus) monaſterij Sangal
lis, ſed bona eius pars paruit nobilibus, & poſt mortẽ abbatis Chunonis atq; poſt cele
tum concilium Conſtantienſe omnes redacti ſunt ſub unum ſceptrum atq; ſub unum
giſtratum, anno ſcilicet Chriſti 1421.

Schafhauſia.

OBtinet ciuitas iſta latus Rheni Germanicũ. De nomine e-
ius eſt diſceptatio. Sunt enim qui putant eã hoc habere no
minis ab oue, quã Germani uocãt ſchaf, & ciues huius op-
pidi habent ſignũ nigri arietis in luteo ſpacio. Alij uero
uolunt eã appellari Scheffhauſen à naui, quã Germani uocant ſchiff
& quidam ſchef, quod ſcilicet ibi ante ciuitatis & pontis cõſtructio
nẽ fuerit ſtatio & traiectus nauium. Non eſt uetuſta ciuitas, quum ſi
tus eius ſit ultra Rhenũ in Germaniæ littore atq; iuxta Hercyniam
ſyluam, habet tamẽ per circuitũ fundũ ualde fœcundũ, exciſisq; Ni
græ ſyluæ arboribus, plantatæ ſunt in earũ locũ uites frugiferę. Ex ſo
line factus eſt paradiſus amœnus. Siquidẽ occupat hæc ciuitas locum omnibus modis
odiſſimum. Ad meridiem Rhenus incluſus alluit mœnia, & à tergo uerſus ſeptentrio
nis aſcẽdit mons, qui æſtiuo tẽpore uireſcit hortis & uineis. Eſt aũt uinũ loci illius in-
e, quũ mons uitifer reſpiciat meridiẽ. Loco traiectus naualis, hodie eſt ligneus pons.
i infra ciuitatẽ Rhenus uarijs montiũ impedimentis incitatus cũ rupibus coartatẽ, terri
remitu eluctuat, tandẽq; ingenti impetu per præceps altitudine quadraginta aut quin
ginta cubitorum ruit. Habet tamen cataracta illa primũ in rupibus gradus quoſdã, ac *Cataracta*

deinde tanta uehementia in imũ delabitur, ut tota *Rheni.*
aquarum moles in ſpumã & nebulã reſoluatẽ. Ego
nunquam ſine horrore potui uidere ſtupendam iſtã
Rheni pręcipitationem. Incolæ uocant cataractam
illam, den Laufen, quod ſignificat Curſum. Ibi nul-
læ poſſunt deſcendere naues, alias in mille frange-
rentur partes, nec poſſunt huius ſaxi altitudinem ſu
perare quicũq; piſces, etiã ſi eſſent Morſi aut Roſ-
mari, qui aduncis ſuis naribus nullam non poſſunt
cõſcendere petram. Hic enim obſtat aquæ impetus.
Cæterum Rhenus ſub oppido Laufenberg petris ar
tatus, ſpuma apparet albiſſima præ fremitu & colli-
ſione. Tandẽ atrox ſpumans, amplo gurgite ad Au
guſtam Rauricam deuoluitur. Fuit aũt Schafhauſia
ore Friderici ſecundi ciuitas imperialis, & deinde ſub Ludouico Bauaro circa annũ
ti 1320. una cum Rhinfelden, Newenburg & Briſaco fuit impignorata duci Auſtriæ.
de uero tempore concilij Conſtantienſis, anno ſcilicet 1415. fuit rurſum libertati ſuæ
ita, erepta Friderico duci Auſtrię. Poſtea eadẽ ciuitas inijt fœdus cũ Heluetijs ad cer
liquot annos, atq; tandẽ perpetuo fœdere obligauit ſe illis. Habet quoq; ciuitas iſta ue *Monaſterium,*
& opulentũ monaſteriũ, ꝙ olim cõſtruxit comes Eberhardus ex Sueuia, appellatũq; *Nauiũ domus.*
tione naualis traiectus, Nauiũ domus, Germanicè Schiffhauſen, id ꝙ expreſſe in ue-
tuſto

tuſto codice à ſancto Georgio, monaſterio Nigræ ſyluę, huc Baſileã allato inueni. Fuit a
monaſterium illud magnis extructũ impenſis, adductæq́; ſunt ingentes columnæ lapide
quarum adhuc 12. in templo uiſuntur, habentes ſingulæ in longitudine 17. pedes & in co
plexu 9. Conſecrauit monaſterium iſtud papa Leo nonus cõſanguineus memorati com
tis Eberhardi, anno Chriſti 1052. Conſtructa fuerunt eo tempore tria magnifica monaſt
ria, Sanctus Blaſius in Nigra ſylua, Sanctus Aurelius, qui locus Hirſow quoq; appellatu
Ad ſaluatorē. & ſanctus Saluator, qui locus Schafhauſen hodie nominatur. Duodecim anni fuerunt
ſumpti, quouſq; monaſteriũ ſancti Saluatoris fuit conſtructũ, & anno 1064. fuit eccleſia
ius dedicata per Romaldum epiſcopum Conſtantienſem, magnificeq́; per dictum comi
Duodecim monachi. dotata. Deinde duodecim monachi, iuxta numerum apoſtolorum, uiri graues fueru
uocati, & decimuſtertius loco Saluatoris abbas deſignatus. Ingreſſi ſunt autem iſtud
alia duo monaſteria multi graues & nobiles uiri, deponentesq́; arma exteriora indueru
diſciplinam ſpiritualem. Quin & comes Eberhardus fundator huius monaſterij, relic
mundo, conſentienteq́; conſorte, ſex annis uixit ſub abbate. Vxor uero eius ualedicens
ipſa mundo, recluſit ſe in cella quadam, quæ poſt mortem eius commutata fuit in cœnol
S. Agnes. ſanctæ Agnetis. Succeſſit in imperio ſeculari comiti Eberhardo filius eius Burckhard
qui arreptum Guilelmum abbatem Hirſowenſem uirum impenſe doctum, tranſtulit e
ad Schafhauſen, conſtituitq́; abbatem. Huic ſucceſſit abbas Sigefridus, qui circiter trec
tos ſub ſe habuit monachos. Quem ſubſequutus eſt anno Chriſti 1093. Gerardus, ſed q
monachi expulerunt, &c.

Oppidum Badenſe, uulgo ober Baden,

id eſt, Thermæ ſuperiores.

Tacitus meminit huius loci. COgnitus fuit & inhabitatus locus iſte tempore Cornelij Taciti atq; ante eius
uum, quum ille mentionem de eo faciat in hæc uerba: Eſt locus amœnus, habe
aquas ſalubres & arcem munitiſſimam iuxta præterfluentem amnem, qui ho
uulgo Limmat uocatur. Iacet autem hoc oppidum in Ergoia, & quam primu
fluuium traieceris ingrederis Thurgoiam. Oppidum eſt ſatis elegans & opulentũ, in m
dio ferè Confœderatorum ſitum, quare & Heluetij omnia ſua ibi celebrant comitia. Im
nent oppido ab una parte montes, ab alia uero alluitur magno flumine, nauigabili & c
Locus thermarum. rapidiſſimi eſt curſus, per quod à Tyguro in Rhenum uenitur. Non longe infra opp
dum, ad iactum ſcilicet ualidæ bombardæ, eſt uiculus quidam ſuper flumen pulcherrim
in uſum balneorum fabricatus. Area perampla eſt media parte uici & circum hoſpi
magnifica, multarum receptacula gentium. Singulæ domus ſua habent balnea interius
quibus abluuntur hi ſoli qui ad eas diuerterunt. Balnea enim publica, tum priuata num
tur triginta, præter ea quæ ultra flumen ſcaturiunt, ubi & quædam domus conſtructæ

bentur, in quibus ruſtici plerunq; thermis fruunt. Si
citra & ultra flumẽ, imo & in ipſo flumine ebulliun
quæ calidæ. Calor eſt tantus in ſua origine ubi aqua è
ra emanat, ut eum nudo corpore ferre nequeas. Publ
balnea duo tantum exiſtunt, lauacra plebis & ignob
uulgi, ad quæ omnium affluentium fex deſcẽdit. At
nea quæ in domibus ſunt priuatorum, perpolita ſunt
ipſis uiris fœminiſq́; communia: tabulata quædam
ſecernunt, & in his feneſtrellæ perplures demiſſæ, qu
& unà potare, ſimul colloqui, et utriq; ridere & attre
re queant. Nec deſuper cingunt deambulatoria, in q
bus conſpiciendi confabulandiq́; cauſa homines co
ſtunt. In ipſis aquis ſæpe de ſymbolis edunt, compo
Thermæ maiores et minores menſa deſuper aquam natante. Thermæ quæ citra fluuium à parte oppidi exiſtũt maior
& quæ ultra ſunt minores uocantur. Confluit illuc, etiam à remotis partibus, innumera
lis multitudo, nobilium pariter & ignobilium, non tam ualetudinis quàm uoluptatis ca
ſa. Multi amatores, multi proci, multi quib. in delitijs uita eſt poſita, huc cõcurrunt, ut f
antur rebus concupitis. Multæ corporum ſimulant ægritudines, quum animo labore

CIVITAS BADENSIS

Heluetica, quam ad differentiam thermarum

quæ ſunt in Marchionatu Badenſi, uulgo uocant Badeniam ſuperiorem, ſicut a-
liam uocant inferiorem, reſpectu habito ad Rheni deſcenſum, à quo
utraq; Badenia uno diſtat milliario Germanico, à ſe uero
diſſident circiter uiginti milliaribus Germa
nicis, ſuperiori ad auſtrum, inferio
ri uero ad aquilo-
nem poſita.

Deſignatio ciuitatis Bade

ticæ, una cum oppidulo thermarum.

Ita uidebis innumeras forma præſtantes,ſine uiris,ſine cognatis,duabus ancillis & ſeruo,
aut aliqua affini anicula,quam leuius ſit fallere quàm cuſtodē habere.Singulæ quoad poſ/
ſunt ueſtibus auro,argēto,gemmiſq́ueniunt ornatæ,ut nō ad balnea ſed ad celeberrimas
In thermis omnis licentia. nuptias eas diceres acceſſiſſe.Hic quoq; uirgines Veſtales aut ſi mauis florales,hic abba/
tes,monachi fratres,ſacerdotes,maiorisq; licentia cæteri ueniunt,& ſimul plerunq; cū mu
lieribus lauantur,& ſertis quoq; comas ornantes,poſita religione omnibus una mens eſt
triſtitiam fugere,quærere hilaritatem,nihil quærere niſi quemadmodum lęti uiuant,gau/
dijs fruantur.Mirabile dictu eſt in tanta multitudine,quæ ſæpe millenarium ſuperat nume
rum,in turba tam ebria nullam diſcordiam oriri,nullam ſeditionem,nullum diſſidiū,nul/
lum murmur,nullum maledictum.Cernunt uiri uxores tractari,cernūt cum alienis loqui,
& quidem ſolam cum ſolo,& tamen omnia bona ac domeſtica mente fieri cogitant. No/
Virtus aquarū men zelotypi apud iſtos locum non habet.Quod ſi quæ uirtus aquarum ſit quæris: tum
uaria eſt & multiplex,tum uero illa eſt admirabilis earum uirtus & pene diuina. Neq; em
ulla in orbe terrarum balnea ad fœcūditatem mulierum magis accommodata.Plures qua
ſterilitatis cauſa acceſſerint,miram illarum uirtutem experiuntur.Mixta eſt aqua illa mul
to ſulphure & modico alumine,unde fit quod calefacit & exiccat, conſumit, aperit & at
trahit omnem noxium & frigidum humorem.Conducit uicijs capitis, quæ à frigore cere
bri originem ſumunt,ut eſt lithargia,obliuio,neruorum languida uis,apoplexia, uicium
auditus & uiſus.Conſumit quoq; pituitam & frigidos humores à capite delabentes, cale
facit & exiccat ſtomachum,iuuat digeſtiuam,aperit oppilationes epatis & ſplenis, ſeda
tormina uiſcerum,quæ colica & yliaca appellantur. Reprimit dolorem membrorum qu
à frigore conſurgit,& purgat cutem à uarijs immundicijs.Nocet autem ijs qui calidam &
ſiccam habent complexionem,& qui attenuati ſunt ptiſi atq; ethica.Parum quoque pro
deſt decrepitis:in ſumma, magis prodeſt fœminis quam uiris.Tantum de thermis. Nun
redeo ad oppidum.Situm eſt illud in loco amœno,habet uineas et hortos plurimos,ſed u
num colligit tenue.Habuit olim oppidum arcem mōtanam,quum adhuc proprio ſubeſ
ſet comiti,cuius ueſtigia etiamnum cernuntur.Quum olim,anno ſcilicet ſalutis 1180.He
ricus comes Badenſis moreretur,peruenit comitatus ille per mulierem ad comites Kibu
genſes.Mortuo autem Hartmanno ultimo comite Kiburgenſi circa annum Chriſti 1260
orta eſt contentio propter comitatum iſtum,ſed quem Rudolfus comes ab Habſpurg,p
ſtea Romanorum rex factus,in ſuum dominium recepit,manſitq; poſt ipſum apud duce
Auſtriæ uſq; ad concilium Conſtantienſe, quo tempore iubente Sigiſmundo Cæſare a
Heluetijs eſt occupatus,qui & arcem fregerunt.

Vindoniſſa,Germanice Vuindiſch.

LOcus ille qui olim putatur ciuitas epiſcopalis fuiſſe,e
hodie uilla miſera, adiacens fluuio Vrſulæ,quem uulg
Ruſs uocamus,haud procul ab oppido Brugarum in i
nere uerſus oppidum Baden. Viſuntur adhuc in eo lo
antiquitates quædam ſed paucæ,ut quis mirari poſſet, ibi epiſ
patum Conſtantienſem olim ſedē habuiſſe.Adiacet illi Kunig
felden monaſterium, de quo illico ſum dicturus. Cœpit aute
iſte epiſcopatus ſub Clodoueo Galliarum rege, dictusq; eſt p
mus epiſcopus Paternus, ſecundus Laudo,tertius Maxenti
quartus Bubulcus,quintus Grammatius,qui anno domini 5
fuit in cōcilio Aurelianēſi.Sextus Maximus.Hunc tranſtulit Clotarius rex ex ueteri V
doniſſa in regiam uillam Conſtantiam circa annum domini 570.

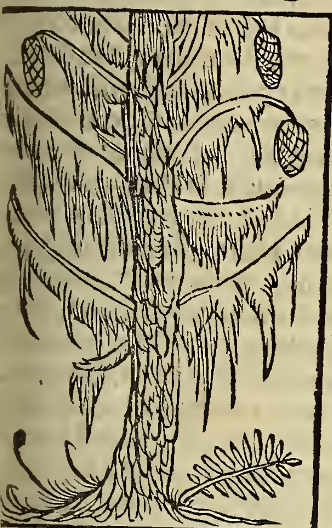
Kunigſsfelden.

QVum anno domini 1308. Albertus dux Auſtriæ & rex Romanorum iuxta
ſulam fluuium à nepote ſuo Iohanne interficeretur, Eliſabet ex Carinthia
Monaſteriū utriuſq; ſexus. ta, uxor eius in memoriam peſſimi facti & monumentum mariti,extruxit m
naſteriū illud,in quo monachi et moniales,ſed in diſtinctis māſionibus,ſub e
clauſ

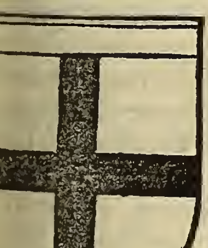
clauſura multis annis uictitarũt. Quin & regina Agnes, filia Alberti, Andreæ aũt regis Vngariæ relicta, contempto mundo hic & Brugis 48. annis in uiduitate & religioſa uita egit, tandemq; ibi eſt ſepulta. Fuit & Lupoldus dux Auſtriç, ab Heluetijs prope oppidũ Sempach interfectus, hic tumulatus, unà cum multis alijs nobilibus in eodẽ prælio interfectis. Oſſa tamẽ Alberti regis, fuerunt poſt aliquot annos hinc Spiram trãslata, id quod ſupra in catalogo regum Romanorum quoq; indicaui.

Zofingen in Bernatium ditione.

HAbent ciues oppidi Zofingenſis intra terminum ſuæ ditionis ſyluã illuſtrem, quæ euagatur uſq; ad Arolam fluuium, uocaturq; uulgo Bonwald, quæ habet tam elegantes & proceras arbores, ut uix ſibi ſimiles in tota Europa inueniantur. Nam creſcunt in ea abietes inſignes, ut etiam quædam aſſequantur longitudinem centũ & triginta pedum, & uſui poſſunt adaptari longitudine centum & decem pedũ. Veniunt Genuenſes ex Liguria ad hunc locum, emuntq; ſibi arbores ex hac ſylua, quas ſubſidio Arolæ deducunt in Rhenũ, per Rhenum autem in mare Anglicum, ac deinde in mare Hiſpanicum, tãdemq; in mare mediterraneum & uſq; ad Genuam, malos ex eis facientes nauium. Inueniuntur quidẽ & in Nigra ſylua tam proceræ & longæ abietes, ſed ſunt pinguiores atq; ob id non tam durabiles ut Zofingẽſes. Sicq; nulla ferè eſt terra, cui dominus deus non peculiare impertierit bonitatis ſuæ munus, unde diſceremus, ſingulos ſingulorum indigere ope, & nulli terræ omnia ſimul eſſe collata, ut aliorum [...]nu & auxilio opus non habeat. Bonwald.

Conſtantia.

COnſtantia urbs Germaniæ non admodum magna ſed pulchra & amœna, iacet in eo loco, ubi Rhenus rurſum ex lacu Podamico emergens in alueum redit. Vltra pontẽ quẽ ibi habet Rhenus, hucuſq; crebra fuerunt ædificia, in altera ſcilicet fluuij ripa, ſed quæ anno Chriſti 1548. ferè omnia igni hoſtili interierũt. Lacus omnium amœniſſimus eſt, multaq; caſtella & uicos undequaque per ripas habet, aqua nitida, fundo glareoſo ac perſpicuo. Piſces fert uarios quidem & multiplices, ſed pro tãta aquarum magnitudine non admodum copioſos. Viginti millia paſſuum in lõgitudine patet, hoc eſt, quinq; aut ſex miliaribus Germa
[...]s, latitudo alibi decem, alibi ad quindecim millia paſſuum extenditur, duobus ſcilicet
[...]ribus miliaribus Germanicis. Rhenus enim duos facit lacus, Venetũ & Acroniũ, ut
[...]res appellauerunt, inter quos Conſtantia ſita. Hi nũc à loco & dominijs ſortiti nomi
[...]uperior Conſtantienſis, & à caſtro ut putant, atq; eius loci dominio de Podmen, Poda
[...]us lacus dictus. Inferior ab oppido dicto Cella Rudolfi, Cellacenſis denominatur. In
[...]na lacus ſuperioris parte, Conſtantia eſt ſita. Figurã lacus infra ſignabimus ubi Rhe
[...] ex alpibus per Curienſem agrũ ad lacũ uſq; deduxerimus. Putant autem Conſtantiã
[...]nſtantio Conſtantini patre, qui à Diocletiano & Maximiano Cæſar dictus eſt, hanc
[...] circa annum Chriſti 307. nomen accepiſſe, aut, ut alij aiunt, à Cõſtantio Conſtantini
[...]ni filio, circa annũ Chriſti 340. ſic appellatũ, quũ prius Vitodura uel Gannodurũ nũcuparetur.

cuparetur. Eſt hodie omniũ in Acronij & Veneti littore conditarũ ciuitatũ florentiſſim
diuiſa in duo hominum genera. Alij enim ſunt equeſtris generis, alij plebei. Plebei merc
turis & officinis intendunt. Equites ueteribus patrimonijs contenti, redditibus alũtur,
equeſtrẽ dignitatem obſeruant. Si quis plebeius ditior factus ad equeſtrem locũ perueni
tentaret, ei nullo modo licere putant. Ita per longa tempora uterq; ordo in ſuis finibus
ſiſtit. Gubernatio tamen rei publicæ communis eſt plebeis & nobilibus. Fundus circu
ciuitatem omnium rerum eſt ferax, uini, frumenti, pomorum, pabuli, &c.

De epiſcopatu Conſtantienſi.

Diximus iam, epiſcopatum Conſtantienſem non C
ſtantiæ ſed in Ergouia apud ueterẽ Vindoniſſam
cõfluxu Arolæ, Ruſæ & Linmagi initium ſumpſi
ſub Clodoueo Galliarũ rege, translatũq; circa an
domini 570. ſub Clotario rege ad Conſtantiã. Numerant au
83. epiſcopi quos habuit Vindoniſſa ac deinde Cõſtantia u
ad tempora noſtra, quorũ bona pars fuerũt monachi cœnob
rũ S. Galli & diuitis Augiæ. Anno domini 935. ſanctus C
radus comes Altorffenſis factus eſt epiſcopus Conſtantien
contulitq; epiſcopatui omne ſuum patrimoniũ. Secundus p
ipſum fuit Gebhardus comes Brigantinus ex matris utero
ſus, qui fundauit monaſterium Benedict. in Petershuſio &
legium Canonicorum in Zurzachio. Longe poſtea fuit ali
epiſcopus nomine Vlricus comes à Dillingẽ et Kiburg, qui
ſtruxit ac dotauit de ſuo patrimonio monaſteriũ Crutzling
Obijt anno 1127. Rudolphus comes Habſpurgẽſis patruelis Rudolfi Cæſaris, obijt
no 1294. relinquẽs epiſcopatũ in maximis debitis propter bella geſta. Otho marchio
Hochberg & Rötelen accepit baculum paſtoralem circa annũ domini 1409, ſub quo c
gregatũ eſt anno domini 1414. conciliũ Cõſtantienſe: ipſe uero morbo caduco correp
tandem obijt. Cui ſucceſſerunt Fridericus comes à Zollern, Henricus baro ab Hewẽ, B
chardus à Randeck, Hermannus nobilis de lato Landenburgo, Ludouicus à Friberg,
to comes à Sonnenberg, Thomas Vngarus, præceptor Maximiliani Cæſaris, Hugo à
denberg. Hic anno 1527. ſeceſſit cum uniuerſo ſuo clero propter mutatã Conſtantiæ re
gionem ad oppidum Vberlingenſe. Cui ſucceſſit Balthaſar Waldkirchius, homo ambi
ſus, tenuis fortunę parentibus natus, Maximiliani conſiliarius intimus, ac deinde uoca
in aulam Caroli Cæſaris, uice cancellarius imperij eſt deſignatus, ac paulo poſt anno Chr
1530. in epiſcopũ Conſtantienſem inauguratus, cui cum præfuiſſet 15. mẽſibus, apud T
uerim ſubitanea morte deceſſit. Succeſſit ei Iohãnes comes à Lupffen, præfuitq; ſex an
& reſignauit epiſcopatum. Hũc ſubſecutus eſt Iohannes à Wetzen Iuliæ ducatu natus,
ſignatus primum archiepiſcopus Lundenſis in regno Daniæ, ſed ſęuiente Chriſtierno
regno, ſubduxit ſe ex Dania, ueniensq; ad Carolũ Cæſarẽ, factus eſt à conſilijs & à lega
nibus eius; poſtea conſecratus Ratiſponæ in comitijs anno 1541. in epiſcopũ Conſtan
ſem. Is incorporauit epiſcopatui diuitis Augiæ cœnobium Benedictinum. Tandem in
mitijs Auguſtanis anno Chriſti 1548. ſubitanea morte deceſſit menſe maio. Eligi
poſt eius mortem Chriſtophorus Metzlerus Veldkirchianus legũ doctor, 83. epiſcop
Excedit autem diœceſis Conſtantienſis in amplitudine reliquos epiſcopatus German
nam habet ſupra 1800. parochias & 400. monaſteria. Vnde de epiſcopatibus Rheni
dam in hunc modum loquunt: Curienſis eſt ſummus, quum ſit iuxta fontes Rheni, C
ſtantienſis ampliſſimus, Baſilienſis amœniſſimus, Argentinẽſis nobiliſſimus, ibi enim
mo admittitur in ordinem Canonicorũ, niſi ſit princeps, comes aut baro ex ſedecim a
& proauis. Spirenſis eſt religioſiſſimus, Moguntinus authoritate uenerabiliſſ. Coloni
ſis opulentiſſ. & Treuerenſis uetuſtiſſimus.

De concilio generali Conſtantiæ celebrato

Anno domini 1414. concilium generale iuſſu Sigiſmundi Cæſaris Conſtantiæ c
tum eſt celebrari, uenitq; illuc Iohannes papa 23. quẽ totus clerus & ciuitas hono
ce

ce ſuſcepit & in palatium epiſcopale deduxit. Sequebant eũ nouem cardinales, & paulo poſt uenerunt & ſex alij. Obtulit autem ciuitas pontifici ſcyphum ex argento deauratum quinque marcarum, uinum Italicum & Alſaticum atq; auenã. Venit & Sigiſmundus Rom. rex cum regina filia comitis Ciliciæ, & legit in nocte Natalis Chriſti in prima miſſa quam papa celebrauit, Euangelium, Exijt edictum. Circa initium ſubſequẽtis noui anni uenit ad concilium Ludouicus comes Palatinus Rheni cum 400. equis: uenerunt & alij principes & prælati innumeri, ut putarentur in urbe fuiſſe triginta millia equorũ. Interfuerunt concilio 4. patriarchæ, 29. cardinales, 47. archiepiſcopi, 160. epiſcopi. Secularium uero principum, comitum, baronum ac nobilium, non fuit numerus. Mittitur autem pro Iohanne Hus cum ſaluo cõductu regis Sigiſmundi, mancipatq; cuſtodiæ apud Prædicatores. Venit etiã Hieronymus Hus cũ uno clerico. Auditus eſt deinde Iohannes Hus in conſeſſu pa ũ, qui ætate & autoritate maior habebatur, licet doctrina & facundia ſuperior eſſet Hie nymus. Lecti ſunt ex omni natione patres docti, qui ſæpe cum his habuere colloquia, ro ntes eos ne plus q̃ eccleſia ſaperent ſed peregrinas opiniones relinquerent, & ingenia a Wickleforum inſania non macularent, eloquentiã qua præditi eſſent, in corroborãdis cleſiæ inſtitutis non euertendis exercerent, poſſe eos in conſpectu dei & in eccleſia ſub nem conſequi locũ. Stetere in propoſito pertinaces, aſſerentes ſe ueraces euangelij imi ores & diſcipulos Chriſti, Romanam aũt eccleſiã, cæteraſq; à traditionibus apoſtolo m abijſſe, quæ opes atq; delicias ſectarentur, dominatum in populis & primos in conui s accubitus quærerent, canes & equos alerẽt, eccleſiarum bona, quæ Chriſti pauperibus berentur, per laſciuiam, luxumq; conſumerent, aut neſcire prorſus diuina mandata, aut entes contemnere. Primores concilij ubi immutabiles animos hominum aduerterunt, licarunt eos putrida eſſe mẽbra quę ſanari non poſſent, ideo ne reliquum corpus infice t, reſecanda cenſuerunt. Lata itaq; eſt in conſeſſu patrum aduerſus conſtantes illos ui ſententia, quod cremarentur, qui doctrinã eccleſiæ reſpuerent. Prior Iohannes Hus cõ tus eſt in principio Iulij, Hieronymus diu poſt in uinculis habitus: & cũ reuocare nol pari ſupplicio affectus eſt circa medium ſeptembris anno 1415. Eductus eſt Iohãnes & atus octingentis armatis uiris, impoſitis ei duobus pileis, in quibus duo picti erant dæ nes, atq; ſcriptum, Hæreſiarcha. Pertulerunt ambo conſtanti animo necem & quaſi ad las inuitati ad incendium properabant, nullam emittentes uocẽ, quæ triſtis animi poſ eſſe indicium. Vbi uero ardere cœperunt, hymnum cecinere, quem uix flamma & fra ignis intercipere potuit. Cineres ex uſtorum ne raperentur à Bohemis in lacũ proie unt: diſcipuli tamen eorum ex eo ſolo terram abſtulere, in qua ignis fuit, eamq; ueluti

Iohannes Hus uocatur.

Condemnantur ad ignem.

ſacram ſecũ attulere in patriam. Intellectis his in Bohemia, quæ Cõſtantiæ geſta fuerunt de Iohanne & Hieronymo, diſcipuli & ſequaces eorum nonnullas eccleſias à rege ſibi tradi extorquent, in quibus prędicare & ſacramẽta miniſtrare libere poſſẽt, deinde paſſim excurrunt & uaſtant igne & ferro eccleſias et monaſteria. Conuenerunt in oppido Tabor triginta millia hominũ, qui omnes ſectatores fuerũt Iohannis Hus, eaq; congregatio multũ terruit Venceslaũ regem, uerentẽ ne arma in ſe uerterẽt, ſed presbyter qui ſedauit inſaniã populi per huiuſmodi ſermonẽ. Quanquã inquit uiri fratres inertem i ſimus regẽ, ſi tamen cæteros expẽdimus, nemo eſt quẽ noſtro regi anteferamus: eſt us, benignus, noſtri amans, ritum noſtrum neq; ipſe perturbat neq; alios perturbare

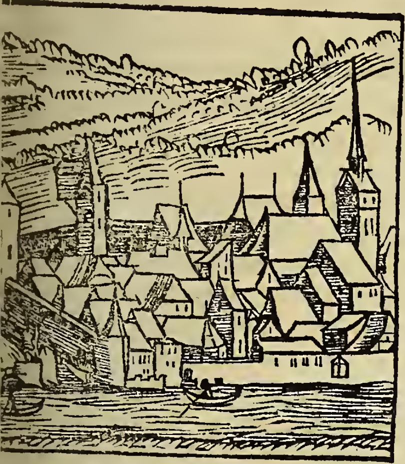
Bohemi inſaniunt.

ſinit. Deſidia illius, noſtra ſalus & quies eſt, &c. De hoc infra in Bohemia latius: nunc re
deo ad concilium. Anno 1415. prima die Martij papa Iohannes reſignauit papatum, ſu
hac conditione, quod Petrus de Luna, dictus Benedictus 13. & Angelus Corarius, dictu
Gregorius duodecimus, papatu quem prętendebant, per ſe uel per procuratores ſuos leg
timos cederent. Vt autem uentum eſt ad concilium, & omnibus facta dicendi copia, mu
ta crimina & grauiſſima quidem obiecta ſunt Iohanni papæ, unde paulo pòſt diſcordię i
ter eum & Sigiſmundum oriri cœperunt. Videnſqꝫ papa concilium contra ſe niti, cœp
pœnitere, dicens ſe & ſuos non eſſe ſecuros, nec ſe libere poſſe agere. Et intelligens Sigi
mundus Fridericum ducem Auſtriæ tractare de abducendo papa, uocauit eum, monuit
ne talia præſumeret. At dux omnia negauit. Interim tamen Iohannes papa clam abire c
ſtituit, ueritus ne papatui cedere cogeretur, adiutus ad hoc factione archiepiſcopi Mogu
Papa aufugit. tini & Friderici ducis Auſtriæ. Iohannes itaqꝫ 20. die Martij poſt meridiem equum aſce
dit, indutus griſea chlamyde & griſea cappa, incognitus ciuitatem exiuit: poſtea aſcend
nauiculam, ut dux ordinauerat, peruenitqꝫ ad oppidum Schafhauſen. Altera die Cęſar p
clamari fecit fugam papæ, ſciens quo pacto reduceretur. Conuocatis enim principibus
cuſauit Fridericum ducem Auſtriæ, quod autor & adiutor fuerit papæ ad fugiendū, in co
Dux Auſtriæ proſcribitur. cilij iniuriam, Chriſtianæqꝫ reip. periculum maximum. Citatur itaqꝫ Fridericus publice
concilio pro abductione papæ, & abſoluit Cæſar omnes ſubditos eius ab obedientia ei
priuauit eū feudis & omnibus bonis, atqꝫ ſine mora occupare fecit oppida eius Stain, F
wenfeld: Suitenſes quoqꝫ cum ſuis confœderatis iuſſi ſunt occupare oppida & muniti
nes in Ergoia, quæ ſunt Baden, Mellingen, Bremgarten, Walenſtat, Dieſſenhofen. Inter
papa ipſa die paraſceues poſt meridiem abijt de Schafhauſen, & peruenit ad oppidū La
fenberg, atqꝫ inde fugit ad Friburgum, iturus inde ſi poſſet ad Burgundiæ ducem. Scrip
autem ex Friburgo ad concilium huiuſmodi uerba: Iohannes epiſcopus ſeruus ſeruoru
dei, Vniuerſis innoteſcat, quod cum propter metum, qui cadere potuit in conſtantem
rum, de ciuitate Conſtantienſi receſſerimus, ne hac occaſione Petrus de Luna & Angel
Corarius in ſuis obedientijs nominati, allegantes impreſſionem nobis factam, ſe quou
modo ab acceſſione retraherent, & ſic protraheretur effectus pacis & unionis eccleſiæ,
quorum effectum noſtra deſideria tendunt. Ex Friburgo, &c. Interim Conſtantiæ me
toribus principibus inter regem & ducē Fridericum cōpoſitio facta eſt, uigore cuius d
Frid. perſonaliter in manus Cæſaris & ſua omnia bona reſignans, ſub hac forma deſu
literas tradidit: Nos Fridericus dei gratia dux Auſtrię, Stiriæ, Carinthiæ, &c. Fatemur n
indignationem regiæ maieſtatis incurriſſe, ea propter nos & noſtra in manus ſuæ maie
Reducitur papa & incarceratur. tis tradimus, &c. in bona forma. Datum 26. die Martij, anno 1415. Iurauit etiam dux ip
papam Iohannem cōcilio repræſentare, id quod & fecit. Nam perduxit illum uſqꝫ ad C
lam Ratolfi, ac inde nunciauit concilio, quod niſi adhibita ui, non poſſet eum ultra perd
cere. Curante poſt hæc concilio Iohannes capitur & in inſula ſancti Marci prope Conſ
tiam, uulgo Richow, carceri mancipatur. Cauſam fugæ diſquirere concilium tum cœp
certoſqꝫ iudices uiros grauiſſimos delegit, qui crimina homini obiecta diſcuterēt, eadē
ex ordine referrent, ad quadraginta capitula contra hominē probata ſunt. Venientibu
omnibus in eandem ſententiam, Iohannes merito pontificatu eiectus, ſententiam in ſe
tam approbat, pontificatu ſiue ſpōte ſiue inuitus ſe abdicauit. Quo facto, ad Ludouicu
Papa in palatinatu captiuus tenetur. comitem Palatinum cuſtodiendus mittitur donec alius decerneretur. Sicqꝫ in Manhe
oppido haud procul à Spira ſito, triennio in caſtro ſine cubiculario famulóue Italico d
genter aſſeruatus eſt. Teutonici erant cuſtodes omnes, quibus cum Iohannes nutu & ſ
nis loquebatur, quum nec ipſe linguam Teutonicam, nec illi uiciſſim Italicam aut latin
ſcirent. Coactus eſt quoqꝫ Gregorius 12. ſe abdicare pontificatu, nec diu pòſt uixit, dol
animi correptus. Sublatis duobus pontificibus, tertius reſtabat, Petrus de Luna, Bene
ctus 13. appellatus. Is autem in caſtello peninſulæ loco munitiſſimo ſe continens in reg
Aragoniæ, moueri ſuaſionibus à ſententia ſua non poterat, quod diceret ſe uerum Ch
ſti uicarium eſſe, & Conſtantiam non eſſe locum libertati eccleſiaſticæ conuenientem,
Iohannes 23. ab his etiam abdicare ſe pontificatu coactus fuerit, qui partes ſuas antea
quebantur. At principes Hiſpaniæ cernentes pertinaciam huius Benedicti, concilij o
nionem ſecuti, in reliquorum ſententiam, dimiſſo Benedicto, peruenerunt. Tunc Ben
&

ius in concilio pontificatu priuatur, & ut hæreticus ac ſchiſmaticus à cunctis habendus
:claratur. Deinde de eligendo nouo pontifice ſermo eſt habitus, electusq́ꝫ eſt concordi
: Otto cardinalis de Columna, uocatusq́ue Martinus quintus, anno milleſimo quadrin
nteſimo decimoſeptimo menſe nouembri. Cæterum incinerationem Iohannis Hus
Hieronymi ferunt Cæſarem non æquo animo tuliſſe, propter ſaluum conductum eis da
n. Reſpondit ei concilium: eum argui non poſſe de fide mentita, quia concilium non de
rat eis ſaluum conductum, & concilium maius eſt Imperatore, & ideo non potuiſſe cō
uoluntatem concilij id concedere, præcipue in factis fidei. Porro Iohānem depoſitum
pam aiunt è carcere Palatini liberatum, & ad pontificē Martinum ſupplicem ueniſſe, à
o benigne acceptus in Cardinalium numerum aſcitus, epiſcopus Tuſculanus eſt crea-
:. Equidem Sigiſmundi & Ludouici Palatini præcibus permotum Martinum, ante-
am Italiam adierit, putant, ut carcere fuerit eductus. Nec ſuperfuit diu, uita ex animi, ut
nt, dolore excedens.

Sigiſmundi Imperatoris integritas.

De comitatu Rhinfeldenſi.

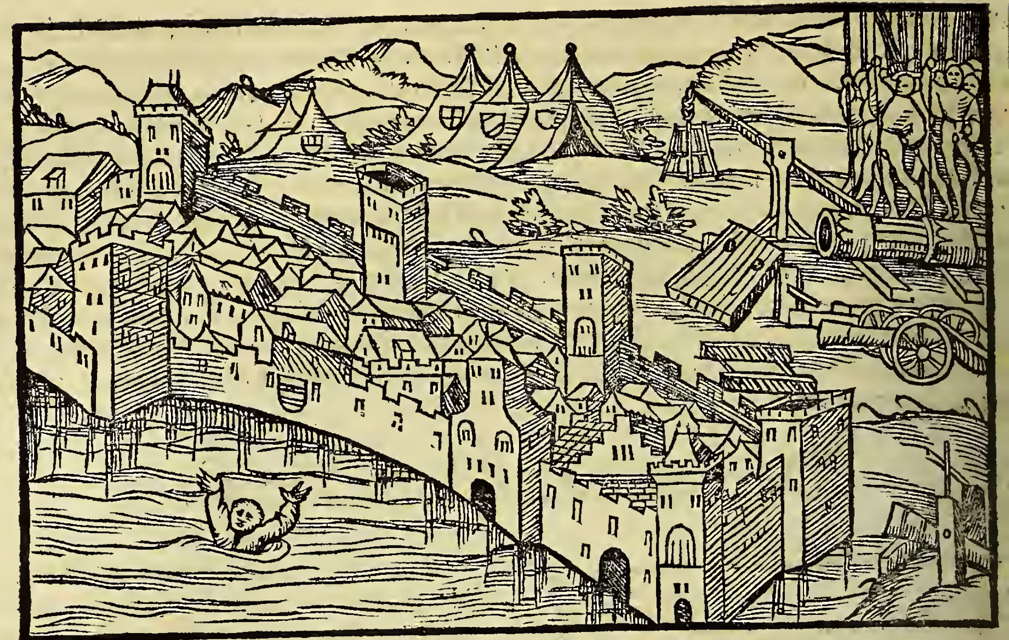

OCcupat iſte comitatus utrunqꝫ Rheni latus, caſtrum uero poſitum fuerat ante tēpora noſtra in medio Rheni ſupra petrā, cuius ueſtigia in ea inſula adhuc apparent. Rudolfus de Rhinfelden ultimus comes, factus primum dux Sueuiæ, ac deinde Romanorum rex in diſcordia electus, occiſus fuit Merſpurgi in Saxonia ab Henrico quarto anno 1082. Deinde peruenit comitatus ad duces Zeringenſes, atque tandem incorporatus fuit imperio, ut ſupra indicauimus. Cumque hoc oppidum unà cum Newenburg & Briſaco impignoraretur à Ludouico Imperatore Bauaro ducibus Auſtriæ anno milleſimo trecenteſimo uigeſimo quinto aut circiter, ſaluis omnibus priuilegijs oppidi, ſuperueniens de-

Rhinfeldē peruenit ad Auſtriam.

dux Albertus, conabatur ciues arcere à priuilegijs ſuis, eoſque omnibus modis ſuæ
dictioni ſubijcere. Quod cum illi ferre nollent, adiunxerunt ſe Baſilienſibus, qui &
niurias patiebantur ab Auſtriacis, factumq́ꝫ eſt bellum inter caſtrum & oppidum. Ba-
ſes uicinis auxilium ferre cupientes, miſſis tormentis bellicis atqꝫ alijs armis, ipſi quo
octaua die Iulij armati aſcendentes, terram circumiacentem rapinis uaſtauerunt. Mi-
t quoque præſidium ducentorum uirorum in oppidum Rhinfelden, id quod & Con
rati Heluetij fecerunt, ut tuerentur oppidanos, quouſqꝫ meſſem in agro colligerent.
im ciues & caſtrenſes mutuis bombardarum ictibus ſeſe infeſtabant. Ciues quoque
em, qui ex oppido in caſtrum tranſmittebat, deſtruentes, obſeſſos in caſtro prohibe-
ne ingredi uel egredi poſſent. Irritati autem magis ac magis Heluetij atqꝫ Baſiliēſes
uſtriacos, delectis quinqꝫ millibus fortiū uirorum miſerunt eos in Briſgoiam, qui
terram iuxta Friburgum igne & rapina uaſtarent. Illi itaqꝫ in Briſgoiā deſcendētes,
is 15. uillis, magnam ad Baſileā portauerunt prædā. Paulo pòſt ingreſſi Sunggoiā cō
runt oppidulum Pfirt, reportaruntq́ꝫ prædam. Eodem anno menſe auguſto, profecti
enſes unà cum Heluetijs ſtipendio conductis, magno apparatu aggreſſi ſunt caſtrū
eldenſe, quibus & ſuppetias tulerūt Bernenſes, Lucernates & Solothurēſes. Interim
uo Baſilienſes oppugnabant caſtrum Rhinfeldenſe, uenerunt copiæ ducis Auſtriæ
ſgoia contra minorem Baſileam, & abegerunt ducenta armentorum capita. Deſcē-
Albertus dux Auſtriæ cum ſuis copijs à Rhinfelden ad minorem Baſileam, ſed illi-
ſum aſcendit, exuſto caſtro iuxta Krentzach. Traijciētes autem Heluetij Rhenum
urrerent duci, & illum non inuenientes (ſiquidem uelociter aſcendit ad oppidum
igen) occuparunt locum caſtrorum eius, quem è regione Rhinfelden ſibi & exer-

Caſtrum Rhinfeldenſe oppugnatur.

citui ſuo delegerat, ubi & Baſilienſes catapultis ſuis cœperũt infeſtare incluſos in caſt
inijcientes magna ſaxa, cadauera pecorũ, ac bombardis concutientes caſtri mœnia, ſi
obſeſſos adegerunt, ut gratiam obſidentium implorarent, rogarentq́, ut permitteren
cum ſuppellectile ſua recedere. Et licet Baſilienſes id abnuerent, præſertim quum ſcirẽt
ronem de Falckenſtein apud illos eſſe, conſilio tamen inito, conſenſerunt petitioni ill
rum, liberum illis abitum in Septembri admittentes. Erant in caſtro collecti plurimi nô
les, nempe baro de Falckenſtein, Blumenecker, Wiſsnecker, & multi alij nobiles & ig
biles, quorum numerus erat ferè octoginta perſonarum: erat & magna copia rerũ nece
riarum in eo loco, multi ſericei panni, multa tormẽta bellica, octoginta lecti cum omni
paratu, ſex plauſtra uini, quatuor boues in ſale, &c. Baſiliẽſes quoq; inuenerunt ibi mag
ſuam bombardam, quam confœderati reliquerant poſt pugnam cum Delphino initã, q
ab arce Farſsburg diſcederẽt. Anno 1448. uiceſima tertia octobris Iohãnes à Rechbe
unà cum auxiliarijs ſuis cepit oppidum Rhinfelden, etiam quum anno 1446. pro diſſi
illo componendo, ciuitates quædam in urbe Conſtantienſi eſſent ſubordinatæ, quæ ca
ſam ſimultatis inter ducem & oppidum Rhinfelden natã ſuo arbitrio dirimerẽt. At Re
bergius memoratus, Thomas à Falckenſtein & alij multi nõ expectata legitima cõpo
tione, ſubordinarũt quoſdã ex ſeipſis, qui ſub ueſtitu peregrino tranſeuntes pontem u

runt ad telonariũ, atq; interim quo
uectigal ſoluerunt applicuerũt duę
naues, quæ uidebantur lignis onu-
ſtæ, ſed techna erat, quia ſub lignis
latuerũt plurimi uiri armati, ad quo
rum egreſſum illi qui in ponte erãt
transfoderũt telonarium & aliquos
cum eo exiſtẽtes. Ciuibus aũt in ec
cleſia conſtitutis, hoſtes ingreſſi op
pidũ facile occuparunt illud. Quod
quum oppidanis innoteſceret, cor-
reptis armis nitebantur hoſtem ex-
cludere, ſed fruſtra cõtra ſtimulum
calcitrabant. Nam quidam eorũ fue
runt interfecti, quidam capti, & qui
dam delapſi per murum. Fuerunt etiam quædam mulieres ui oppreſſæ, & magna pr
hinc in pecunia & alijs rebus abducta. Quin & nobiles illi indixerunt Baſilienſibu
Confœderatis ipſis bellum, rapinas & incendia exercentes in terris eorum, ſicut uiciſ

Baſilien

ꝛaſilienſes et Heluetij illos hoſtiliter ubiqꝫ inuaſerunt, donec tandem ut infra dicetur, pax uit firmata. Anno Chriſti 1453. Albertus dux Auſtriæ rurſum confirmauit ciuibus Rinꝛldenſibus priuilegia & iura quæ antea receperant à ſacro imperio.

De ueteri Auguſta Rauraca, quæ iam à multis annis miſera uilla eſt, uocaturqꝫ uulgo Augſt.

REgionem inter Iuram montem & Baſileam ſitam, uocarunt Latini olim Rauricam & inhabitatores Rauraces atqꝫ Rauracos, id quod Iulius primus Cæſar declarat & poſt eum Cornelius Tacitus, Ptolemæus & alij quidam. Vnde autē nomē illud exortum ſit, an ab extraneis confictū, aut antea Germanis in uſu fuerit, certum eſt. Mirum eſt, metropolim huius Rauracenſis terrę, Auguſtam, uocabulum ſuū qꝫ ad tempora noſtra retinuiſſe (nam uocatur adhuc uulgo Augſt) regionis aūt nomē ſic letum, ut nemo quicquam de eo ſciat præter ſolos doctos. Videtur eſſe nomē Germanim, ſicut & hodie Briſgoia, Nigraſylua, Alſatia, & alia nomina plebeis ſunt in uſu, & taen habent deſinentiam latinam, at nonnihil eſt corruptum à Romanis, qui ex Ruh raen duabus uocibus fecerunt unam corruptā uocem Rauracam. Sonat aūt Ruh rachen ina interpretatione, aſperam faucē. Siquidem montes ſupra Baſileā ab utraqꝫ parte Rhe ſibijpſis propinquiores fiunt in modum faucis, nomenqꝫ regioni non diſconueniens datū. *Rauraca unde dicta.*

Nā terra fit ultra Baſileā aliquod miliaribus tā aſpera intra montes, ut neqꝫ uinum neqꝫ frumentum proferat, tametſi ante tēpora noſtra multa ſqualida loca ſint in fertiles agros commutata. Auguſta Rauraca, quæ uno miliario Germanico diſtat à Baſilea, fuit aliquot annis ante Chriſtum natum haud procul à Rheno extructa, id qꝫ oſtendunt uetuſta monumēta iuxta pontē, qui ultra fluuium Ergetz trāſmittit, hodie adhuc in colliculo extantia. Certè ruinæ illæ ſatis teſtanē, Auguſtā Rauracā olim nō uulgarem aut ruſticā fuiſſe ciuitatem, etiamſi poſt eius deſtructionē in miſerā redacta ſit uillam, quæ hodie Augſt appellatur. *Antiquitates Rauracæ.* Videntur hodie ultra citraqꝫ Rhenum muri quidam miro artificio, regularibusqꝫ ſectis lapidib. olim conglutinati, ut nō differāt à magnificis operibus, quæ hodie à latomis noſtris paranē, niſi qꝫ olim uſi ſunt lapidibus multo minoribus. opere quinqꝫ aut ſex turrēs ex terra ſunt excitatæ, anguſtæ quidē & in formā ſemicirꝛaratæ, in quē aūt uſum factæ, nemo certò pronūciare aut diuinare poteſt. Fieri nō po fuerint ciſternæ pro cōſeruanda aqua, aut carceres, aut apta quarūlibet rerū receptanulto uero minus ad propugnādū ualuerint. Subterranearū ruinarū ueſtigia paſſim ēt Liechſtallū uſqꝫ, ubi putant ſpeculā fuiſſe Rom. in monte. Vnde conijcere poſſuAuguſtæ magnitudinē, tū qꝫ amplis ſuburbijs fuerit cincta. Nihil aūt admirabilius qꝫ

fornices

fornices ſubterranei, toto fermè ſpacio, quod modo diximus è quadris lapidibus extructi
Fornices ſubterranei. Vulgus diuerticula Romanorum fuiſſe credit, per quæ ueluti cuniculos quoſdam, hoſtil
illi uim metuentes, uel longa obſidione fatigati ſeſe ſubducere cõſueuerint. Veriſimiliu
eſt aquæ ductus fuiſſe, non quidem aquæ fontanæ, cuius illic, ut eſt mõtium natura crebr
ſunt ubiq; ſcaturigines, ſed fluuialis potius, quæ ſordes ciuitatis ablueret, in quẽ uſum Ba
ſilea plurimas ſub terra teſtudines habet, quæ res ad mundiciem urbis in primis conduci
Neq; enim Argentorato quicquam aliud magis officit, quàm quod huiuſmodi egeſtorij
ſtructuris caret. Habet autem cuniculus ille tantam latitudinem & altitudinem, ut duo
ri erecti ſimul ſine offenſione incedere per ipſum ualeant. Fuerunt ab intra parietes ei
gypſo & cruſta complanati, admixtis contuſis ſilicibus & tegulinis fragmentis, quale u
terum opus licet quoq; uidere in thermis Badẽſibus marchionis, in publico balneo, cui
litura non differt ab iſta. Allatum eſt mihi fragmentum unum de illa litura, latitudine tr
manuum & craſſitudine duorum digitorum, quod percuſſum tinnitum reddit ceu tegu
bene cocta, quæ tecto imponitur. Ars conficiendæ iſtius lituræ, hodie non extat. Habu
quoq; Auguſta ultra Rhenum à parte Germaniæ inſigne propugnaculum, cuius adhu
monumenta in modum diruti caſtri cernuntur, ex quo Romani Germanis obſtiterun
Veſtigia caſtri Romanorum. quum Rhenum traijcere in illis partibus conarentur. Non dubium quin Romani oli
quum rerum potirentur, præfectos & milites ordinarint in hanc ciuitatem, atq; deinde
ea deduxerint coloniam ciuium Romanorum, id quod indicat peruetuſta quædam ſcri
tura Caietæ in regno Neapolitano in lapide & turri uulgo Orlandica dicta, ſculpta, q
ita habet: L. Muna. L. F. L. N. L. Pron. Plancus Cos. Cenſ. Imp. Iter. VII. uir Ep
Triumph. ex Rhetis. Aedem Saturni F. de manubijs. Agros diuiſit in Italia Beneuenti.
Galliam colonias deduxit Lugdunum & Rauracam. Quorum uerborum hic eſt ſenſus
explicatio: Lucius Munatius Plancus Lucij filius, Lucij nepos. Lucij pronepos, Conſ
Cenſor, Imperator iterato, Septumanus in ſacerdotio, Triumphator ex Rhætis, æde
hanc Saturno fundauit ex facultatibus bello paratis. Agros Beneuenti diuiſit in Italia,
in Galliã in ciuitates Lugduni atq; Auguſtæ Rauracorum nouos colonos collocauit. V
xit hic Lucius Munatius ante Chriſti natiuitatem, quo tempore iſta ciuitas in magno f
flore, nacta tamen Auguſtæ nomen circa aut poſt Chriſti incarnationem. Nec enim ſo
imperialis præfectus, ſed & magna Romanorum ciuium multitudo habitauit tunc in
Quo autem tempore deſolata fuerit, obieritq; fatum ſuum, nemo hodie, etiam ex inco
& uicinis eius nouit. Sunt qui putant eam ab Alemannis, Rhenum ſæpe traijcientibus,
tempore quo Romanum imperium inclinare cœpit, deſtructam: alij uero uolũt eam pa
tim decreuiſſe atq; collapſam fuiſſe, ubi Baſilea uicina urbs incrementa accepit, atq; hu
ortum illius fuiſſe interitum.

De inclyta urbe Baſilea.

BAſileam ciuitatem amplam clariſſimamq; in loco regio extructam, tempore I
peratorum Gratiani & Valentiniani, qui ſimul imperio præfuerunt, anno ſcil
Chriſti 382, in rerum natura fuiſſe conuincit Ammianus Marcellinus in triceſi
lib. hiſtoriarum. Qui militans ſub Iuliano apoſtata, omnia quæ uidit diligente
ſcripſit. Meminit aũt Gratianũ conſtruxiſſe fortaliciũ quoddã contra Germanos non
cul à Baſilia (ſic uocat Baſileã) quod incolę Robur uocãt. Ergo ante Gratianũ fuit Baſil
id quod me cogit hic ſcribere Felix Malleolus, qui in Viridario Imperatorũ & regum
Baſilea Auguſta magna. manorum ita ſcribit. Tempore Arnolfi Imperatoris irruentes Vngari magna ui in G
maniam, deſtruxerunt Baſileam, quæ tunc Auguſta magna uocabatur. Sed Henricus
pater Ottonis primi rurſum excitauit illã urbem, tranſtulitq; in eum locũ quem hodie
cupat Baſilea. Fundauit quoq; ibi de nouo eccleſiam epiſcopalem & alias eccleſias, ma
ficeq; dotauit. Hęc ille. De epiſcopatu paulo poſt dicemus. De nomine huius urbis, qu
ſcribunt, ſed ſine probatione, ipſum tractum à baſiliſco. Fuerunt alij, qui, priuſquam e
garentur omnes libri Ammiani Marcellini (ſaltem qui extant) putabant Baſileam ſic
ctam à paſſagio & traiectu, qui in eo fuit loco, antequam ciuitas extrueretur, ut ſcilic
paſſagio illo rectius Paſſel quàm Baſel primum fuerit uocata. At Ammianus irritam
dit hanc coniecturam, qui ciuitatem illam Græca uoce βασιλείαν, id eſt, regnũ uocat, q

Regnopo

CIVITAS BASILIEN

ſis inclyta, utranque Rheni complectẽs ripam, maiore Baſilea in littore Gallico, minore uero in Germanico ſita. Maior occupat uallem à meridie uerſus ſeptentrionem inter duos colles ad Rhenum deſinentes extenſam, fluuioloq́ꝫ Byrſeca irrigatam, minor uero fundum habet planum.

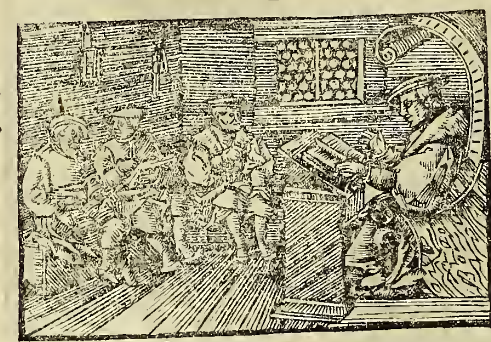
Baſilienſis ciuitatis contrafactura, adumbr

uinũ eius ſitum, quem anno 1549 habuit.

Regnopolim ſeu regiam ciuitatem. Alluitur hæc urbs Rheno, qui eam penè mediam diuidit, niſi quòd ponte ſimul unitur. Habet autem urbs ipſa commoditatem magnam à Rheno, quia ad eam plures ſunt nauigationes, magniſq; adiri poteſt oneribus. Habet agrum ampliſſimum extra & intra montana, qui & frumenti & uini ferax eſt. Paſſa eſt ante ducentos annos multos & graues terræmotus. Sed rurſum eſt inſtaurata, & noſtris ferè temporibus bonarũ artium gymnaſio ornata. Pius enim pontifex eius nominis ſecundus, ob loci commoditatem poſt ſuſceptum pontificatum in ea gymnaſium uniuerſale cõdidit ac priuilegijs omnibus, iuribus & libertatibus dotauit, quibus gaudẽt ſtudia Bononienſe, Colonienſe, Heidelbergenſe, Erdfordienſe, Liptzenſe & Viennẽſe. Vnde idem Pius, antea uero Aeneas Syluius dictus ſic ſcribit: Dudum dum nos minor ſtatus haberet per multorum annorum curricula, quibus grato incolatu in inclyta ciuitate Baſiliẽſi potiti fuimus, per euidentiam cognouimus, quòd ciuitas ipſa uberrima ac in partibus illis ſalubritate aëris & quibuslibet utilitatibus prælecta, nec non ad multiplicanda doctrinæ ſemina & germina ſalutaria producenda, apta & accommoda exiſteret, ac propterea nos, poſtquam ad ſummi apoſtolatus apicem prouecti, deſiderantes ciuitatem prædictam ac illi adiacẽtem patriam diuini muneris largitate conceſſa, inextinguibili ſapientiæ lumine illuſtrari, eaſq; ſanis peritorum conſilijs & maturitate fulciri generale ſtudium in eadem ciuitate ſtatuimus & ordinauimus inchoandũ, & tam in ſacra pagina & utroq; iure, quàm quauis alia licita facultate perpetuis temporibus uigere &c. Datum Mantuæ anno incarnationis dominicæ 1459. pridie Calend. Ianuarij pontificatus noſtri anno ſecundo. Cæterum ſitus ciuitatis Baſilienſis omnibus modis commodior eſt quàm ſitus Auguſtæ Rauracæ, quòd in libero terræ ſpacio & planicie condita ſit, ubi aër eſt liberrimus, ſolum terræ fœcundum, præcipuè paſtinatum, ſcaturigines multorum fontium, concurſus multorum amnium, præſertim Rheni, Byrſæ & Wieſæ. Byrſa ex Iura monte per multas conualles Baſileã uſq; deuoluitur, plurima ſecum deferens ligna & lignorũ rates, neceſſaria pro ædificijs erigendis aut igne fouendo. Nam ea pars terræ unde originem ducit, plena eſt ſyluis & mõtibus, inhabitaturq; à Gallis, ſed pro magna parte epiſcopo Baſilienſi parentibus. Wieſa uero fluuius ab oppoſita parte à Nigra ſylua ſegregatur, adferunturq; per eum plurimæ trabes ædificijs aptæ ac deinde in minori Baſilea multis inſeruit officinis. Nam ſerrantur eius officio arbores in aſſeres, commolitur frumentum, accuuntur fabrilia inſtrumenta, ducuntur in bracteas ferreæ maſſæ, multiſq; alijs conducit uſibus, præter id quod habet nobiles piſces, præſertim truttas. Et quanquam minor ſit oppoſito fluuio Byrſa, eſt tamen eo piſcoſior, pluribuſq; inſeruit officinis, etiamſi Byrſa non modica quoque exhibeat miniſteria molitoribus & papyri confectoribus, qui aliquot inſignes habent officinas iuxta hunc fluuium aut potius iuxta riuulum ab eo ſegregatum & ad mœnia uſque maioris Baſileæ facto alueo deductum.

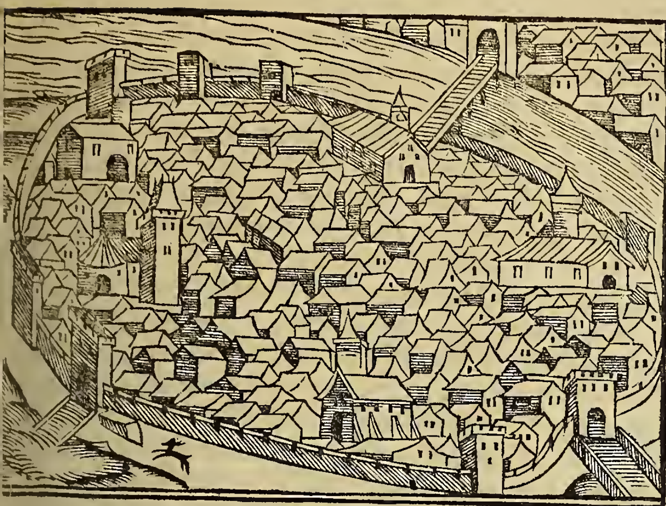

Academia Baſilienſis.

Byrſa amnis.

De

De minori Baſilea.

HOc à ueterib. in ſuperiori Germania ſæpe obſeruatum uidemus, ut ciuitates quæ fluminibus prætereuntibus ſunt adiectæ, utranq; occuparint ripam, aut ſaltem ex altera ripa ſuburbiũ aliquod ueluti appendicem acceperint, id quod uidere licet in omnib. ferè oppidis, quæ ſupra Baſileam iuxta Rhenum et alia flumina Rhenum intrantia extructa ſunt, ut ſunt Geneua ad Rhodanum, Lucerna ad Vrſam, Badenia ad Lindmagum, Solothurũ ad Arolam, Tygu
m quoque ad Lindmagum, item Rheinfelden, Laufenberg, & Conſtatia ad Rhenum,
Baſilea citra & ultra Rhenum geminam habet ciuitatem, maiorem Baſileam & mino
n, maior olim fuit in Sequania & minor in Germania, at hodie utraque eſt in Germania,
as pons ligneus coniungit. Vocatur altera minor ciuitas, non quòd paruam comple
itur aream, quum tria ampla & ſpacioſa præter innumeras ciuium ædes, contineat mo
ſteria & magnam parochialem eccleſiam; ſed comparatione maioris Baſileæ qua mi
r eſt, minor uocatur. Fuit ante tempora iſta ſub diœceſi Conſtantienſi & non Baſi
nſi, etiamſi olim epiſcopi Baſilienſes habitauerint in ea, curiam ſuam habentes in eo
:o, ubi hodie eſt monaſterium Carthuſianorum, uſque ad annum Chriſti 1365. quando
ſcopatui præfuit Iohannes de Vyan, Italus, homo inquietus & bellicoſus, qui ſua inſo
tia perdidit epiſcopatum Baſilienſem. Inter reliqua aũt bella iniȷt quoq; præliũ cum Ba
:nſibus, & ut illis hoſtem ante fores ſtatueret, uendidit ſuam minorem Baſileã duci Au
iæ, qui tunc temporis curiam & reſidentiam apud Rhenum habuit. Vendidit autem pro
ginta millibus florenorum, idq; eo potiſſimum nomine, quo ſibi opem ferret contra Ba
enſes. At Baſilienſes concordiam & pacem facientes cum duce, paulo pòſt triginta nu
:rantes milia aureorum, ſuperaddentesq; honorarium non uulgare, emerunt ab ipſo du
minorem Baſileam, quam & in hodiernũ uſque diem ſub ſuo tenent legitimo imperio,
ɔenturq; hæ duæ ciuitates pro una, quum noctu ęquè ut interdiu ab una ad aliam liceat
ire, indiſcriminatimq; conſules, tribuni & ſenatores ex utraque eligantur.

Bonifacius Amerbachius Sebaſtiano Munſtero ſuo, S. D.

ROgas ornatiſſime Munſtere, nunquid apud me ſit de Baſilęa noſtra, ad Chronica tua locupletanda pertinens. Ego uero ſi quid haberem ad hanc rem accommodatum, hoc ipſum me patrię debere ſcio, cui naſcimur, & quę ortus noſtri nõ minimam, quemadmodũ ille ex Platone inquit, ſibi partem uendicat, imò quæ om
s unà omnium charitates complectitur. Cæterum cum terribilem illum terręmotum, &
ɔ incendia maxima, quicquid hic monimentorum uel in grãmatophylacijs uel apud pri
os fuit, intercepiſſe ſuſtuliſſeq; ſemper à puero audierim, ad coniecturas, quod ad ciui
s originem attinet, confugiamus oportet, quarum aliquot Beatus noſter Rhenanus, ut *Beatus Rhenanus.*
icio in omni antiquitate inueſtigãda ſingulari fuit, libro rerũ Germanicarũ tertio haud
ɔrobabiles propoſuit, quem quòd te legiſſe ac quamplurima in alijs annalibus eò per
ntia obſeruaſſe nõ dubitem, γλαῦκα εἰς ἀθήνας, qui plura de his ad te. Certe quoquo uel
pore extructa ſit, uel quemcunq; tandem conditorem habuerit, βασιλειαν hodie nobis
œli clementia & ſitus omnium amœniſſimus & agri fertilitas, & ſumptuoſiſſima ad *Montes in urbe Baſilienſi.*
us montes, quorum tres extant, ſed & in ijs & aduerſus flumina ſiue perrennia ſiue tor

rentia conſtructa ędificia ſub oculos ſtatuunt,ut interea fornices Birſecā ſubterlabente
excipientes,& aquæductus cum ſalientibus cōmodiſſime elegantiſſimeq; collocatis,cry
tas egeſtorias innumeras ad ſalubritatem urbis quàmmaxime pertinentes taceam: quibu
factum eſt, ut non minus ſtructuræ Baſilæa ſub terra quàm ſuper terram habere uulgo c
datur. Quòd preterea doctorum præſtantiumq; uirorum à me catalogum requiris, q
uel hic nati,aut ciues, uel aduenæ uitam cum morte,imò mortalem cum immortali cōmu
rint,extant mi Munſtere, quàmplurimorū hic magnorum uirorum ſepulturæ,ac nomin
Ioannes Raguſinus. tim Ioannis niſi fallar theologi, Cardinalis Raguſini, cui inſigne illud librorū Gręcoru
manuſcriptorum legatum debemus. Sic illuſtris Ludouici poſtremi ducis Teggenſis, p
triarchæ Aquileienſis ac primatis Italiæ,item aliquot aliorum Cardinalium & legatoru
regiorum in ſynodo œcumenica hic mortuorum ſepulchra, nobis cum Carthuſia tum a
monaſteria exhibent,inter quæ Ludouici etiam Pontani,quem Romanū uulgo appellar
Ludouicus Pontanus. admirabilis memoriæ Iuriſconſulti buſtum uiſitur,honorifico ab Aenea Syluio epitaph
exornatum. Deinde in ſummo templo Annæ Rudolphi comitis Habiſpurgenſis uxor
& duorum eiuſdem filiorum reliquias ſiue cineres adſeruari: ſed & ſaxum anonymo c
dam ſuperimpoſitū cum hac inſcriptione, Hic iacet arte Plato, Cato uita, Tullius o
Vermes corpus alit, ſpiritus aſtra petit, oſtendi,non ignoras:quinetiam idem templu
inter complures epiſcopos & præclaros uiros, Def. quoque Eraſmum Roterodamū,
comparabile ſui ſeculi decus, habet, ut memoria in marmore Rhetico è regione condit
rij à me adfixa teſtatᷓ. Nec uero ſilendus uenit Ioannes Cono Norinbergenſis,theolog
Marci Muſuri Cretenſis ac Scipionis Cartheromachi Græcarū literarum doctorum o
auditor,hic apud Dominicanos cum elogio in primis eleganti, à Beato Rhenano pieta
ergò conſcripto quieſcens, quem ex Italia in patriam hâc iter facientem,Ioannes Amer
chius parens meus, tum ęditionem operum Hieronymianorū adornans ſuis ſumptibus
tinuit:eius induſtria in reſtituendis Gręcis,quę deſiderabantur,locis,non parum adiut
quo etiam in literis Græcis præceptore, idem Beatus, item Bruno & Baſilius fratres m
ne quid de me tum puero dicam,uſi ſunt. Ecquis porrò mi Munſtere, omniū qui hic uel
genij,uel prudentiæ, uel natalium,uel rerum geſtarum gloria excelluerunt, facile tumul
paſſim in templis,& uel maxime in monaſterijs haud ita dudum extantes enumerarit? I
uero Academiam præſtantiſſimorū ſemper uirorum alumnā fuiſſe, præterquàm quòd
nium & ſingulorū ordinum pyctatijs,tot inſignium uirorum recenſione uelut in rem p
ſentem ducimur, nobis uel Io. Geilerus Keyſerſpergius, Andronicus Cantoblaca nat
ne Gręcus,Io. Capnion,Fran. Vinaldus,Ioan. Cynus Hiſpanus, Vlricus Chrafftus, &
plures adducā,Sebaſtianus Brantus,documēto eſſe poſſunt,quibus honoris cauſa Cl
dium Cantiunculam iureconſultum,& Henricum Glareanū, etiamnum uiuentes, qui
quando hic publice docuerūt,addo. Nec tam παρόικους quàm etiā hic ortos in omni diſc
narum genere excellere contigit,niſi quòd eorum,qui ante erectam Academiā è uita m
tali emigrarunt,nomina temporum iniuria in obliuionem ueniſſe, non ſemel à fide dig
accepi. Inter innumeros ſanè eruditos Baſilęę natos, qui parentum & auorum memori
xerunt, antiquiſſimus, quem ego ſciam, occurrit ex cognatione mea,Io. Wilerus iurec
ſultus, ſummi templi Decanus, tempore concilij œcumenici, ob ſingularē prudentiam
integritatem, ut hiſtoria Aeneæ Syluij indicat, in eorum numerū, à quibus ſummus
pontifex eligeretur, conſcriptus cooptatusq;, cui Petros Andelaū & Zem Lufft,iure
ſultos συγχρόνους (ut Arnoldū poſterioris Petri ex fratre nepotem, Andream Helmutū
reliquos iuniores prætercam)adnumeraſſe ſatis eſſe reor. Nec minus rem medicam, E
mo teſte, unica nobilium medicorū gloria Copus, nomine Guilielmus,illuſtrauit,Reg
Galliæ dein ἀρχιάτρος, doctis ubiq; gentium ex ijs quæ de Græcis cōuertit lucubrationi
notus. Occurrerent eiuſdem ordinis complures alij etiam ortu Baſilienſes,niſi eos,qui
tra cōmunem aleam ſelecti & uelut maiorum gentium habentur, recenſere cōſilium e
Quid porrò ex ciuibus ſummos oratores & philoſophos Simonem Grynęum & Hie
nymum Gemuſæum,quid cęteros omniū ordinum doctores ac magiſtros & maxime th
logos,haud ita dudum mortuos, cōmemorem,euulgatis lucubrationibus ubiq; locor
celebres? Adnumerarem quoque Ioan. Amerbachium parentem cum Brunone & Baſ
fratribus meis uel Eraſmi iudicio, quod præiudicij autoritatem emeretur, niſi meæ in me
beneuolentiæ plus æquo tribuere uiderer. Doctorum uero etiamnum hic agentium
menclatur

menclaturā ſciens omitto quos ipſe noſti, & in quorum numero tu ob uariam eruditionem καὶ πολυγραφώτερος, uel inter anteſignanos referendus uenis. Bene uale uir ornatiſſ. Calen. Auguſti, anno à Chriſto ſeruatore nato M. D. XLIX. Baſilea.

SEBASTIANVS MVNſterus ad lectorem.

QVū eximius uir, memoratus dominus, Bonifacius Amerbachiꝰ Eraſmi Roterodami nobis effigiē à nobiliſſimo huius temporis pictore Iohanne Holbeinio coloribus ad uiuū bene feliciter expreſſam cōmunicarit, exemplum inde utcunque deſumptum, in gratiam ſui ſtudioſorū apponere libuit, ut eā non ſolum aduerſam & inte-
m, qualem ſuprà in Holandię deſcriptione propoſuimus, ſed & luſcam, nempe altera
taxat mala eminente, haberent.

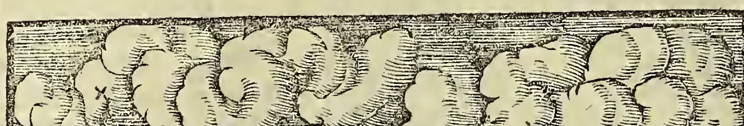
De epiſcopatu Baſilienſi.

SVnt qui ſcribunt primum epiſcopum Baſilienſem fuiſſe Panthalū, eoq́ʒ extitiſſe tempore, quo undecim millia uirginum pro Chriſto paſſæ leguntur. Sed quum multi de illa hiſtoria dubitent, relinquo cuiuis ſuum iudicium. Hoc quidem certò inuenio, tempore Pipini, patris Caroli Magni, anno ſcilicet Chriſti plus minúſue 740. Walanū fuiſſe epiſcopum Baſilienſem, atque eidem ſucceſſiſſe Baldebertum. Deinde ſub Carolo Magno fuit epiſcopus in ea urbe, Hatto uir doctus, qui antea in Richenow abbas fuit, quo Carolus Magnus uſus eſt legato ad Imperatorem Conſtantinopolitanum, adiunctis ei co- *Hatto epiſcopus Baſilien.*
Turonenſi ex Gallia & Anniano Aquileienſi ex Italia, qui pacem facerent inter Im
um orientale, cui Nicephorus præfuit, & occidentale quod iam nouum & ab orienta-
iunctum, exortum fuit. Obijt Hatto ille anno octingenteſimo triceſimo ſexto. Nec
itandum, quin huius antiſtitis tempore eccleſia Baſilienſis magnifice dotata fuerit ter
m dominio & opulentia, etiamſi hodie nullæ huius donationis extent literæ. Scribit
mannus Contractus Baſileam ab Hunis deſtructam, quum ſæui illi homines per Ale-
nniam in Burgundiam & Galliam armata manu anno Chriſti octingenteſimo nonage
o ſeptimo contenderent. Deinde anno Chriſti 917. rurſum eſt deuaſtata per eandem
minum colluuiem, quum tranſirent per Sueuiam, Alſatiam & Lotharingiam. Anno
riſti milleſimo decimo fuit per Henricum ſanctum Rom. Imperatorem, collapſum Ba

ſilieñ. templum rurſum inſtauratum & cathedralis eccleſia de nouo dotata terris & po
lis, oppidis & caſtris, ſed quæ per ſuccedētes epiſcopos ſpiritu uanitatis & leuitatis ag
tos, rurſum fuerunt dilapidata atque bellis amiſſa. Scribit etiam Hermannus Cont
ctus, quòd circa annum domini milleſimum ſexageſimum defuncto Romæ Nicolao pa
Romani Henrico regi eius nominis quarto coronam & alia munera mittentes, de ſum
pontificis electione regem interpellauerunt. Qui generali concilio Baſileæ habito, imp
ſita corona à Romanis tranſmiſſa, Patricius Romanorum eſt appellatus. Deinde comm
ni omnium conſilio Romanorumq́ legatis eligentibus, Parmenſis epiſcopus in Ron
num pontificem eligitur Honorius appellatus, etiamſi ante eius promotionem Lucen
epiſcopus à Nortmannis & quibuſdam Romanis electus & Alexander appellatus, illu
anteuerterit. Quàm uaria & multa bella Rudolphus comes ab Habſpurg geſſerit con
epiſcopum Baſilienſem, priuſquam in Romanum eligeretur regem, ſignauimus alibi.

De terræmotibus Baſileæ factis

ANno Chriſti 13
in uigilia S. Ca
rinæ cōcuſſa ſu
Baſileę aliqua
ficia ex terręmotu, qui
nōnihil de maiori tem
concidit, præſertim au
palatium iuxta eccleſi
cathedralē cecidit in R
num. Anno 1356. i
die ſancti Lucæ euange
ſtæ, horrendus per Ger
niam factus eſt terræn
tus, qui eo anno Baſi
ſæpius ædificiorum concuſſit fundamenta, conciditq́ in memorata ſancti Lucæ die urb
turribus, domibus, templis & mœnibus. Oppreſſi quoque ſunt circiter centum homin
Cumq́ populus paſſim fugeret ad planiciem quæ eſt iuxta ſanctum Petrum ut in tuti
eſſet loco, currebat quoque quidam ex nobilibus Berenfelſijs ex foro piſcario ad men
ratum locum, ſuperareq́ contendens pontem qui à ſancto Petro ad uiridarium ducit, c
Incendium in terræmotu. preſſus eſt lapidibus ex mœnibus quaſſatis decidentibus. Exarſit quoque in domor
ruina incendiū, quod multis flagrauit diebus, ut nemo manere potuerit in urbe, ſed om
fuga ſaluti & uitæ cōſulentes, receperūt ſe in hortos & agros, ubi tutiores eſſent. Perie
multi homines & iumenta in urbe. Extra quoque per circuitum urbis conciderunt mu
turres & arces, præſertim Schowenberg, triplex Wartenberg, Richenſten, Angenſte
Berenfelſs, Pfeffingen, Scholberg, Froburg, Clus, Furſtenſtein, Landſskron, Walde
Bieterthal, Landenberg, Blochmund &c. Item caſtra & arces in Frictal, Siſsgōw, & iu
Nigram ſyluam. Cumq́ Baſilienſes eſſent in tanta preſſura & calamitate, uenerunt F
burgenſes ex Briſgoia, Argentinēſes, Colmarienſes, Seleſtadienſes, Mulhauſenſes, Rh
feldenſes & Neoburgenſes, ſuppetiasq́ tulerunt, ut collapſam urbem rurſum eriger
& ruderibus ſublatis repurgarent.

Baſilienſium bellicus apparatus
contra primos Anglos.

VEnerunt anno Chriſti 1365. Angli numero quadraginta millia peditum & eq
tum in Alſatiam, cœperuntq́ omnia deuaſtare. Baſilienſes uero nudati mœnib
& turribus ob perpeſſum terræmotum, rogabant Bernenſes ut præſidiū aliqu
pro tuenda ſua collapſa urbe mittere dignarentur. Quorum precibus Berna

fa

facile inclinati, miſerũt copias electas cum uexillo, mille ſcilicet & quingẽtos uiros, quos Baſilienſes ordinarunt ad ſuburbium Steinen, ubi maius imminebat periculum. Colligente autem Carolo quarto Imperatore magnum exercitũ contra Anglos, illi limitibus Germaniæ excedentes, Baſilienſibus ademerunt omnem metum. Poſt quorũ abitum Baſilienſes ad Endingen contra Egonem comitem proficiſcentes, ut ſocijs ciuitatibus Friburgo, Neoburgo & Briſaco opem ferrent, non parum ab hoſte ſunt læſi.

De bello quod geſſit epiſcopus Baſilienſis contra Bernates.

OB id quòd Bielenſes cum Bernenſibus fœdus inierunt, irritatus epiſcopus Baſilienſis obruit Bielam, meliorem ciuitatẽ ſui epiſcopatus anno 1367. & combuſſit ipſam. Indignati autem Bernenſes uenerunt illico & diruerunt burgum quod epiſcopus habuit in oppido illo, ac deinde obſidione cingentes nouam ciuitatẽ qua hoſtes erant collecti, nihil potuerunt ob nimium frigus efficere. Nomen epiſcopi fuit Iohannes de Viana, uir rixoſus, qui plurimum nocuit epiſcopatui, omnemq́ ferè ditionem eius, ſua inſolentia dilapidauit & pro alieno ære impignorauit. Adhærebat illi comes de Nidow, homo eiuſdem farinæ, à quibus & propter quos non parum incommodati ſunt habitatores uallis ſancti Immerij, qui eidem epiſcopo paruerunt. Conſcenderunt quoque Bernenſes arcem Pirreport, quæ ſita erat iuxta petram, quam Iulius Cæſar olim perfregit, de qua infrà, & omnes qui in illius erant præſidio interfecerunt. Tradidit epiſcopus comiti Nidowenſi oppidum Olten, quod ſitum eſt ad ripam Arolæ paulò ſupra Solothurum, ut illi in gerendo bello fidelius aſſiſteret. In ſumma, ſanguinarius ille epiſcopus alienauit ab epiſcopatu uallem ſancti Immerij, ſanctum Vrſicinum, Laufen, Wallenburg, Homberg, Olten, Birſeck, & alias quaſdã arces & caſtra, omnia pro quinquaginta millibus & ...centis aureis. Poſt eum factus eſt epiſcopus quidam de Ramſtein, qui pignoris loco ab ...auit Brõtrut pro 13. millibus florenorũ, inſumptaq́ ſunt pro arcis eius inſtauratione de... millia florenorum. Impignorauit quoque oppidum Telſperg: ſumma ſuæ impignorationis, fuerunt triginta duo millia, & trecenti floreni. Defuncto hoc epiſcopo, factus eſt epiſcopus Argentinenſis ueluti ſuperintendens epiſcopatus Baſilienſis, donec idem epiſcopatus rurſum ſua recuperaret & perpeſſam iacturã ſarciret, etiamſi ille aliquid in Alſa... deplumarit ab epiſcopatu Baſilienſi, quod nõ uulgare putat fuiſſe cõmodum. Vocant ...rtas. Poſtea factus eſt epiſcopus Baſilienſis Humbrechtus de Neocomo, qui pro 22. ...libus florenorum tradidit per modum pignoris ciuibus Baſilienſibus Homburgũ, Walburgum & Liechſtal. Anno 1423. factus eſt epiſcopus Baſilienſis, Iohannes à Fle...nſtein, qui recuperauit multa loca quæ fuerant impignorata, nempe Goldenfels, ſan...m Vrſicinum, Spiegelberg, Freienberg, Laufen, Birſeck, Yſtein & Riehen, non quòd ...nia hæc loca prompta pecunia redempta fuerint, ſed pro quibuſdam annui ſoluuntur ...ſus. Succeſſerunt epiſcopi Fridericus zu Rhein, Arnoldus de Roperg, Iohãnes de Ven...gen, qui redemit Brontrud unà cum innouata eius arce multis milibus florenorum.

Pirreport expugnatur.

Baſilienſium apparatus contra poſteriores Anglos.

ANno Chriſti 1375. colluuies quędam ex Anglia, Britannia, alijſq́ nationibus congregata ad ſeptuaginta millia hominum uenit ad partes Rheni. Rumor erat quòd propter dominum de Duſin (Germani uocant Cuſſin) principaliter ueniſſent, qui Cuſſin dicebat Hegoiam (alij dicunt Ergoiam) totam ad ſe iure ſpectare hæredita... Et cum nemo auderet tãtæ multitudini reſiſtere, dux Auſtriæ Lupoldus cõſuluit, quòd ...ia oppida bene munirentur, fecitq́ omnes uillas per Alſatiam uſque in Hegoiam cre...i, arbores domeſticas excindi, populariq́ terram in rure, ne inuenire poſſent uictum ...manſionem. Non poterant Angli illi capere oppida, quum non haberẽt machinas aut ...nea inſtrumẽta quibus deijcerent muros, atq́ ob id preſſi defectu uictualiũ, coacti ſunt ...edere. Erat quoque frigus, ut ſub cœlo manere nequirent. Abierunt autem dimiſſis e...

Angli inermes.

quis multis & armis. Deſtruxerant breui tempore, nempe à feſto Michaëlis uſque Marti
ni aliquot caſtra & oppida, ac deinde mouerunt expeditionem uerſus Briſacũ. Sed quu
dux Auſtriæ & comes Wyrtenbergenſis cum ſuis copijs ibi ſe continerent, hoſtes prꝑter
to Briſaco, tranſitaq́ꝫ Baſilea uenerunt ad montana Howenſtein, & deſtruxerunt Waller
burg, Clus, Altrew & Williſow, omnia paſſim deuaſtantes. Confœderati & ducis Auſtr
populus, quem dux tunc in Ergoia habuit, cõmunibus copijs hoſti reſtiterunt. At Ang
oppugnantes oppidum Büren, ſagitta interfecerunt comitem de Nidow. Bernenſes int
rim non quieſcentes, ſemel atque iterum reliquias Anglorum adorientes, non paucos
illis ſtrauerunt, potiſſimum autem prope monaſteriũ Frawenbruñ, ubi circiter octinge
ti hoſtium perierunt.

Seditio Baſileæ facta.

ANno Chriſti 1376. Lupoldus dux Auſtriæ ſenior, conſtituit celebrare Baſileæ c
niſpriuium. Et quum in planicie ante ſummum templum torneamenti ludum, a
mi recreandi gratia cum ſuis nobilibus exerceret, excitarũt quidam ciues con
ducem ſeditionem, ut ille cogeretur fugere ultra Rhenum in minorem Baſilea
quam iam ab epiſcopo receperat. Interierunt in illa ſeditione tres nobiles & aliquot ſ
Adueniẽs autem Petrus de Laufen prior tribunus plebis, conſcenſo fontis margine, m
dauit ſub pœna capitis & amiſſione omnium bonorum, ne quis amplius interficeretur,
potius ducales captiui reciperentur, aliter enim furentis populi ſæuicia compeſci non
tuit. Capti ergo ſunt Rudolphus comes ab Habſpurg, Henrichus comes à Tetwang
comes unus à Zollern, Rudolfus marchio Hochbergẽſis & dominus in Rôteln & alij
dam equites atque miniſtri, atque mox fuit tragœdia illa pacata. Autores uero ſeditio
ciues ſcilicet quidam capite fuerunt à magiſtratu ante prætorium puniti.

Inter Baſilienſes & duces Auſtriæ

bellum exortum anno 1409.

PRæfecti ducum Auſtriæ, Iohannes comes à Lupffen qui moderabatur Sungg
& Alſatiam, atque Hermannus comes à Sultz, qui nomine ducis Friderici pr
Briſgoiæ & Ergoiæ, unà cum multis equitibus & nobilibus indixerunt bellum
uibus Baſilienſibus. Venit quoque ex Burgundia dominus de Werſchy cum m
tis cataphrattis & concremauit Roderſdorff, Heſingen, Plotzen atque alias uillas,
fuerunt nobilium in Baſilea habitantium. Combuſſerunt quoque Huningen, Binning
Botmingen & Bencken, quæ loca uicina ſunt Baſileæ. Et Ludouicus quidem dux Baua
niteba

nitebatur diſſidentes componere,ſed inanis fuit conatus eius.Baſilienſes ergo freti ſubſi/
dio ſuorum Confœderatorum, maxime Bernenſium, aſcendentes ab altera parte Rheni,
exuſſerunt Nollingen,Wilen,Warenbach & Ow è regione Rhinfelden.Demũ circa diem
Martini contra Yſtein profecti,expugnauerunt utranq; arcem. Turrim autem unam de/
molientes & Baſileam deuehentes,erexerũt quadros eius in minori Baſilea ſuper portam
quæ ad Riehen deducit. Paulo poſt hoſtes ex Rhinfelden erumpẽtes & ingreſſi ditionem
Baſilienſium,nempe Wallenburg,abduxerũt prædam.At Wallenburgenſes & Liechtſta/
enſes uires ſuas iungentes aggreſſi hoſtem,interfecerũt 80.uiros,ipſi uero amiſerunt 26.
Ciues quoque Baſilienſes ſæpe egreſſi cõbuſſerunt multas uillas iuxta Hapſen & in Briſ/
goia & abduxerunt prædam.Tandem mediante Rudolfo marchione Hochbergenſi,bel/
lum illud certis conditionibus fuit ſopitum. Fuerunt tamen poſtea occaſione huius belli
multæ arces deſtructæ,nempe Furſtenſtein,Blowenſtein,Newenſtein &c.

De concilio Baſilienſi.

ANno domini 1431.Eugenius creatus pontifex, Iulianum,Cæſariũ, cardinalem ſan
cti Angeli,quem Martinus prædeceſſor eius, legatum deſtinauerat in Baſileam ad
celebrandum ibi concilium,eius autoritate maxime ad extirpandã hæreſim Huſſi/
tarum,confirmauit, qui & primam celebrauit ſeſſionẽ in die ſanctæ Luciæ, nihilq;
obſtabat quoad Sigiſmundus Imperator uixit, quod concilij ſucceſſum impediret. Ponti/
fex uero poſtea ancipiti cura diſtractus,ſcilicet quòd bellis undique præmeretur, conciliũ
autem Martini prædeceſſoris ſui decreto inchoatum indies augeretur, concurrentibus eò
Hiſpaniæ, Galliæ, Germaniæ & Pannoniæ principibus,qui cõmunem reipub. Chriſtianæ
cauſam in arbitrio concilij reponebant, nitebatur transferre concilium à Baſilea ad Bono
nienſes. Sed Imperator & alij principes atque Prælati qui tum Baſileæ erant, monuerunt
pontificem,ut Baſileam,idoneum à Martino pro concilio locum delectum,unà cum cardi
nalibus proficiſceretur,aliter ſe in eum acturos,ut in contumacem. Motus iſtorum uerbis Eu *Concilium con*
genius,Baſilienſe concilium literis apoſtolicis confirmauit. Vocantur Bohemi,promitti/ *firmatur.*
turq; ſecuritas,ueniunt cum trecentis equis,diſputatur de quibuſdam articulis, maxime de
communione euchariſtiæ ſub utraq; ſpecie,de ciuili dominio,quod clericis interdictum diui
na lege,de prędicatione uerbi Dei quam liberam permiſſamq; paſſim omnibus arbitraban
tur,de publicis delictis,quæ nulla ratione toleranda putabant. Adduxerunt quoque Bo/
hemi nonnihil de religionibus mendicantium, quòd illæ inuentum eſſent diabolicũ,quum
neq; Moſes neque prophetæ,nec Chriſtus aut apoſtoli tales ſectas inſtituerint,ergo à Sa/
tana inſtitutæ eſſent. Diſputatum eſt itaque quinquaginta diebus cum Bohemis & multis
modis tentatum,ſi amicè poſſent trahi,nuncq; pacis ſpes facta,nunc belli metus incuſſus.
[...]l fuerunt Procopius,Iohannes Rochezana,Nicolaus Galecus & multi alij,qui ſcriptu/
[...] & poſtea armis ſua omnibus modis conabantur tueri. Poſtea cum Sigiſmundus in fata
conceſſiſſet,Eugenius uidens patres in concilio Baſilienſi contra ſe conſpiraſſe tanquam

contra uirum ſanguinũ & dilapidatorẽ bonorum eccleſiæ,mi
ſit archiepiſcopũ Panormitanũ unà cum Ludouico Pontano *Papa tranſ-*
miræ eruditionis uiro Baſileam,qui monerent patres ut deſiſte *fert concilium*
rent ab incœptis, conciliũ iam Ferrariã translatum, nullamq;
apud eos pontificiam eſſe autoritatẽ. Sed hac translatione nõ
obſtante,patres Baſileæ congregati cœperunt Eugeniũ antea
Gabrielem dictum citare ad conciliũ,atq; anno 1439. Eugenio
abrogato, pontificem deſignant Felicem 5. antea Amedeum
ducem Subaudię dictum.Hic Amedeus quum annis fermè 40. *Dux Amedeus*
poſt patris obitũ prouinciæ gubernacula tenuiſſet, & admirã *fit papa.*
dus aucto paterno imperio, parta undiq; pace,formidandusq;
cumulatis opibus,ſapientia, uicinis quibuſq; uideretur, ac de/
mum relictis principatus gloriæ faſcibus, in heremum ſe rece/
piſſet & ſumpta penula ac retorto baculo cum ſex uiris eque-
ſtris ordinis ætate etiam prouectis, mundo & pompis eius re/
nunciaſſet, ad extremum ſummi pontificatus honorem ex Ba

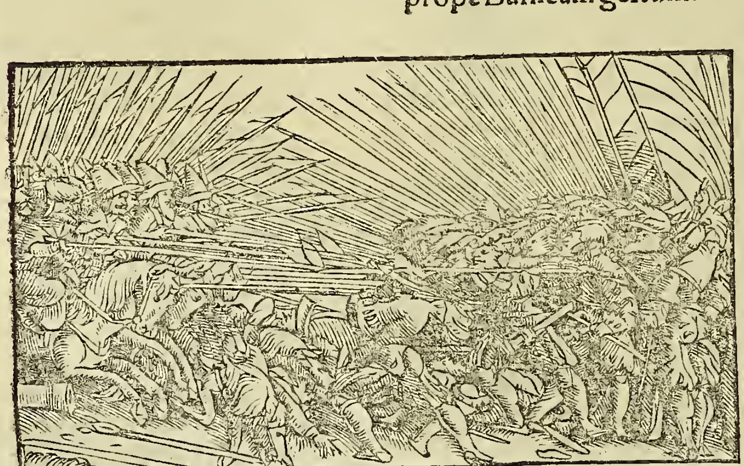
 ſilienſi

ſilienſi cõgregatione ſibi delatum in eccleſiæ diuiſione, ſuperis parum fauentibus accepit
barbam totondit quam promiſſam nutriuerat, ducatum primogenito ſuo tradidit, eccleſia
ſticas ceremonias & orandi morem repente didicit, ſtipatusq́ꝫ magna nobiliũ caterua & il
luſtri comitatu circundatus Baſileã perrexit: ubi ab his qui generale concilium facere arb
trabantur, in maxima populi multitudine, quæ undiqꝫ ad ſpectaculum tantæ rei confluxe
rat, inter duos filios egregia facie adoleſcentes, alterum Subaudiæ ducem, alterum Gebe
narum comitem, ſolennibus pro more ſeruatis, tanquam Romanæ præſul eccleſiæ coron
tus eſt. Celebrauit ſæpe diuina, benedixit plebibus, officia curiæ ordinauit, cardinales do
ctrina & autoritate præſtãtes aſſumpſit. Reuerentiã ei tanquam uicario Ieſu Chriſti ſubd
ti eius tantum & Suitenſes populi, Baſilienſes & Argentinenſes, & qui Alberto duci Ba
uariæ parebant, præbuerunt. Accepit etiam ab eo cardinalatus præeminentiam Iohanne
Segouienſis, homo Hiſpanus, moribus & doctrina illuſtris, & deinde unioni conſentien
à Nicolao pontif. max. dimiſſo cardinalatu, Cæſarienſi eccleſię pręfectus fuit, monaſteri
contentus modico. Hic uocatis ex Hiſpania legis Arabicæ magiſtris, Alcoranũ Mahume
tis in linguam latinam uertit, & mendacia eius uiuis rationibus & argumẽtis exploſit. C
terum cum publicatum fuiſſet ab Eugenio concilium Ferrariæ celebrandum, profectus e
illuc Eugenius cum ſua curia: & quoniã peſtis Ferrariã inuaſit, translatũ eſt conciliũ Fl
rentiam, ubi Græci cum Latinis prolixam habuerũt diſputationẽ. Interim Baſilienſe co
cilium aliquando apud Lauſanam finiri placuit, cui tot principes præter Germanos, nem
pe reges Franciæ & Angliæ, principes Mediolani & multi alij totis uiribus fauebant, n
glecta Eugenij pontif. autoritate, qui Florentino conuentui præerat. Amedeus quoqꝫ r
conciliatus Eugenio, relicto nomine papæ, cardinalatus honorem retinuit, in quo pau
poſt non ſine boni uiri opinione deceſſit.

Alcoranũ uertitur in linguã latinam.

Bellum Armeniacum ſeu Delphinicum

prope Baſileam geſtum.

DElphinus Vien
ſis Ludouicus n
mine, primoger
tus regis Franc
uenit anno 1444. duode
ma Auguſti cum magno e
ercitu intra limites Rom
ni imperij, cinxitq́ꝫ obſidi
ne oppidum, cui nomen
Mons Beligardi, quod po
ſidẽt comites de Wirtẽbe
Ibi quum aliquandiu man
ret, caſtellanus pactis ad c
tum tempus oppidum tra
dit, quo lapſo liberè id reſtitueret. Poſtquam autem loco potitus eſt, fama undiqꝫ aduen
ſuum publicauit. Aliqui illum in auxiliũ nobilitatis ueniſſe prædicabant, alij dicebant e
uocatum per Rom. regem Fridericum contra Suitenſes. Itali ſcribunt Eugenium, comp
ſita prius inter reges pace, Delphinum cum equitatu in Baſilienſes concitaſſe, ut illic d
paret conuentum patrum. Nonnullis ipſe Delphinus ſe uelle uendicare iura domus Fr
ciæ aſſeuerabat, quę uſque ad Rhenum protendi dicebat. Ex hac cauſa urbem Argẽtin
obſeſſurum ſe affirmabat. Dicebat quoqꝫ ſe propter Sigiſmundũ ducem Auſtriæ ueniſ
ſic enim fauorem ſeſe habiturũ putabat. De eius exercitu uaria dicta fuere: qui minora p
bant, uiginti quinqꝫ millia fuiſſe cenſent. Obſidebant tunc Heluetij caſtellũ Farſpurg, n
ferúntq́ꝫ Baſilienſibus milites ære cõductos. Quod ubi appropinquare urbi certior fact
eſt Delphinus, qui iam ad Baſileã uenerat, oppoſuitſe illis, ne poſſent ingredi urbem, pa

Quare Delphinus uenerit in Germaniã.

ua

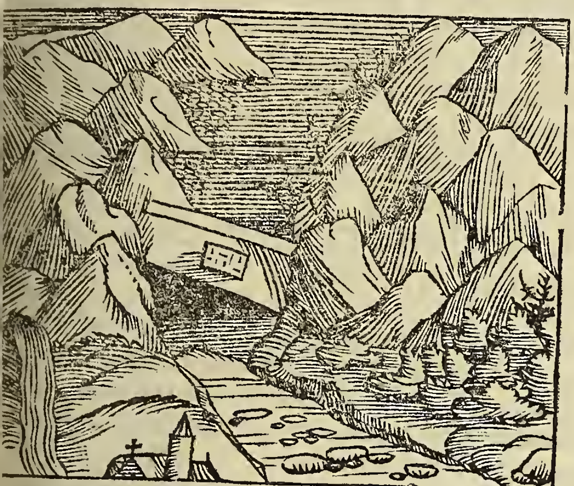
uaq; admodum Heluetiorũ manus, ab aduerſa Byrſæ fluminis ripa prope pagum Muttis,
munierũt in colle caſtra. Et dum ſenatus Baſilienſis deliberat, qua uia & ratione in urbem
inducere poſſent expectatum præſidium, Heluetiorum nimium audax iuuentus, non ex-
pectato ab urbe nuncio & audito conſilio, ſtatuit perrumpere denſiſſimas Armeniacorũ
copias. Impetu igitur facto ex caſtrorũ editiore loco in hoſtes, magnã eorum multitudinẽ *Pugna apud*
rucidant. Hoſtibus uero cedentibus ultra Byrſam fluuiũ inſequunt eos Heluetij uſq; ad *S. Iacobum.*
S. Iacobum, ubi eſt hoſpitale leproſorũ, ubi inueniunt maiorẽ exercitus hoſtium aciem op
poſitã & adhuc integrã, nec dubitant Heluetij quanq; fatigati, in illam quoq; aciem irrue-
re, nec prius cędere deſinunt, quàm omnes ceciderũt. De qua Aeneas Syluius, qui tunc Ba-
ſileę erat ſic ſcribit: Veniebant iam Delphini gẽtes, quæ uulgo uocãtur Armeniaci in ſub-
ſidium cuiuſdã caſtelli quod Suitenſes prope Baſileam obſidebant. Suitenſes ut hoc ſenſe
runt, non expectatis hoſtibus ad uiam pergunt, primasq; Armeniacorũ turmas inuadunt,
ſtragem dant, plurimosq; neci præbent. Armeniaci retro pedetentim fugientes, ad maiorẽ
exercitum ſe recipiunt. Illi ſanguinis cupidi & auidi uictorię, dum gloriam quęrunt pro-
priam, ſalutem amittunt. Ventum erat ad hoſpitale ſancti Iacobi, quod uix quatuor ſtadijs
Baſilea diſtat. Ibi uniuerſa multitudo Armeniacorũ in Suitenſes irruit, nõnullis ante por
tam Baſilienſem poſitis, qui exeuntes obſeruarent cęderentq;. Committitur atrox & miſe
rabile prælium, cęduntur'q; ex utraq; parte quàmplurimi. Horrendum auditu eſt. Euelle-
bant ſanguinolentas ex corporibus ſuis ſagittas Suitenſes ac truncatis manibus in hoſtes
ruerunt, nec prius animam exhalabant, quàm occiſorem ipſi occidiſſent. Quidam ha-
ſtis confoſſi & onuſti telis, inter Armeniacos currentes necem ſuam uindicabant. Erant *Viri Heluetici*
quatuor Armeniaci, qui Suitenſem unum inſequebãtur. Iamq; illum telo confoſſum ſtraue *ſtratagema.*
rant & ſupra corpus graſſabãtur, tum eius comes arrepta bipenni in quatuor illos fertur,
ex quibus duos obtruncauit, alios uero in fugam dedit, ac deinde ſemianimum corpus ſu-
per humeros recipit & inuitis hoſtibus portauit ad ſuos. Erat retro Suitenſes murus qui-
dam horti ſancti Iacobi, quo illi ſe tutos ab una parte rebantur, ſolumq; in fronte pugna-
bant. Sed Teutonici qui cum Ameniacis erant intrantes hortum, murum perfodiunt, Sui
tenſesq; à tergo feriunt, quæ res magna cauſa ruinæ Suitenſium fuit. Pugnatur tum ante
tum retro, iam uiro uir imminet, nec iam eminus ſed cominus ferrum ſtringitur. Suiten-
ſes quaſi leones per omnem exercitum in uictores uagantur, cædunt, ſternuntq; om-
nia, ut qui iam non in ſpem uictoriæ ſed in mortis ultionem ſe pugnare ſciunt. Prælium à
principio diei uſque in finem tractum. Ad extremum non uicti Suitenſes ſed uincendo fa-
tigati inter ingentes hoſtium cateruas ceciderunt. Victoria lugubris atque cruentiſſima *Victoria*
Armeniacorum fuit, campusq; liber eis manſit, non uirtute ſed multitudine ſuperantibus. *cruenta.*
Ex Armeniacis dicunt aliqui plures deſideratos eſſe quàm ex Suitenſibus. Magna cæ-
des equorũ fuit. Suitenſes autem nulla res magis extinxit quàm magnanimitas, ſiue illa te-
meritas fuit. Nam dum hoſtes paruipendunt, eò deducti ſunt, unde exire non potuere. Qui
ſapit, nec nimis timet hoſtes, nec contemnit nimis. Hæc Syluius. Occiſi ſunt Suitenſes mil-
le & circiter quingenti, uixq; euaſerunt ſeſquicentum. Inter Armeniacos referuntur in-
terfecti dux quidam ex Scotia & ſupremus magiſter ordinis ſancti Iohannis per Galliam,
qui ſex millia equorum ſub ſe habuit & alij multi. Appellatus fuit populus ille Armenia-
ci, quòd comes Armeniacorum cum duodecim millibus antea ueniſſet in Sunggoiam, an *Quare Arme-*
no ſcilicet Chriſti milleſimo quadringenteſimo triceſimo nono immoratusq; in ea regio- *niaci dicti.*
ne atque in Alſatia per unum menſem, populum expilauerit omnibus ferè rebus. Soluen-
tibus autem Heluetijs obſidionem caſtelli Farſpurg, reliquerunt maiorem ante arcem
bombardam, quæ erat Baſilienſium, quam Baſilienſes poſtea inuenerunt in caſtro Rhin-
felden. Hoc factum Heluetiorum omni memoria dignum ita confirmauit Delphinum,
ut nihil amplius de urbe capienda cogitaret, ſed de reditu. Miſit Baſileam legatos, qui age
rent de pace, ſicut & poſtea Baſilienſes, Bernenſes & Solothurenſes miſerũt legatos ſuos
ad Delphinũ qui erat in Einſheim, ut cum illo pacem inirent firmarentq;. Et dum diutius
moram faceret in Alſatia quàm promiſerat, omniaq; diriperet & uaſtaret, nulla priorũ con-
uentionum habita ratione, mittunt Baſilienſes ad Delphinũ legatos, mittit & rex Rom.
ſuos legatos, iubentq; ut quàm primũ abeat, alioqui Germaniã totam in armis futurã, nec
eſſe contentã hoſtem repellere, ſed adſecuturã atq; ſe ulturam. His nuncijs acceptis, redu-

xit copias unde illas eduxit. Montis Peligardi arcem & oppidum bona fide reddidit. Di-
ſcedens aũt ex Alſatia, quam miſere perdidit, omnia diripiendo, mulieres & uirgines uio-
lando, atq; ab hominibus captis exactiones pecuniarias extorquendo, nõ parum à Seleſta-
dianis fuit in ſuo exercitu læſus, maxime in aſcenſu montis qui eſt in Leberthal. Anno
1445. durante bello inter Baſilienſes & domum Auſtriæ, multę fuerunt uillæ cõbuſtæ, præ
ſertim in Frickthal & Siſsgöw, quæ erant de dominio caſtrorũ Stein iuxta Rhinfelden &
Farſpurgi. Eodem anno Baſilienſes occupauerunt arcem Pfeffingen, atq; cõbuſſerunt ca
ſtra Dyrnach & Waltighofen, in quibus arma Heluetiorũ inuenerunt, qui Baſileæ ab Ar
meniacis fuerant interfecti. Eodem anno Baſilienſes adiuti per Confœderatos fregerũ
tempore autumni caſtrum Rhinfeldenſe. Deinde in decembri effuderunt ſe in præfecturã
Lanſerenſem & combuſſerunt Schlierbach, Dietwyler & alias quaſdam uillas. Anno
1446. Baſilienſes & Auſtriaci mutuo ſe grauiter uellicarũt. Nam Pfeffingen fuit Baſilien
ſibus rurſum ereptum, caſtrũ Rhinfeldenſe per Baſilienſes à fundamentis deſtructũ, mul
tæ uillæ in comitatu Pfirt & iuxta oppidum Otmarſen exuſtæ. Eodem anno poſt pente
coſten fuit hęc grauis & diutina bellorũ cõmotio per quoſdã principes pacata & tota con
trouerſia inter urbem Baſilienſem & domum Auſtriæ compoſita. Anno Chriſti 1526. in
ſeptembri fulmen è cœlo lapſum feriens Baſileæ turrim quandam redundantẽ multis ua
ſis bombardico puluere repletis, in momento oculi fregit illam, diſiecitq; lapides magnos
& paruos in orbem, non ſine graui læſione omniũ quæ in propinquo erant. Interierũt duo
decim aut tredecim homines & aliquot pecora, qui ea hora in campo iuxta turrim uerſa
bantur. Quædam etiam domus quadratis turris lapidibus tactæ, non modicũ ſenſerunt de
trimentũ. Adiacentes uineę fuerũt ſubitò ſic tonſę, ut putares uites falcibus reſectas. Anno
1531. Heluetij in cauſa religionis nõnihil inter ſe diſſentiẽtes, & indies magis exaſperati in
duratiq; ad arma uenerunt. Partes erant, Tigurum, Berna, Baſilea, Schaffhauſen ab una
pagi quatuor & Lucernani ab altera. Vtraq; putabat ſe inique laceſci & iniurijs affici ab
altera. Quædam etiam priuatæ perſonæ atroces iniurias ſibi mutuo intulerunt: unde partes
magis ac magis irritatæ ad mutuũ tandem bellum ſunt prouocatæ. Pagi egreſſi in ſeptem
bri, læſerunt quoſdam qui Tygurinis adhærebant. Prouocati uero Tygurini, ut ſuos de
fenderent armata manu exeuntes contra hoſtem, ad iniquiores loci cõditiones adacti, mu
tos bonos amiſerunt uiros. Exhortantes ergo ijdem Baſilienſes ipſos, Schaffhauſen
ſes & Sangallenſes, qui illatam iniuriã ulciſcerentur, conſcenſo monte quodam quem Zi
ger uocant, paſſi ſunt & ipſi in eo monte ſtragem. Poſt illam pugnã utraq; pars ſeſquime
menſe in armis manebant, nulla uolente relinquere loci ſui cõmodiorem conditionẽ. Tan
dam circa feſtum Martini, legati regis Franciæ atq; quorundã Heluetiorũ inter partes diſſ
dentes mediantes, pacem fecerunt, adiecta hac conditione, ne qua pars amplius ob religi
nem cum altera expoſtularet. Anno 1536. epiſcopus Geneuẽſis & dux Subaudiæ bellũ m
uentes, Geneuã urbem obſederũt. Geneuẽſes uero hac præſſura afflicti, ſcripſerunt Bern
ſibus confœderatis ſuis, monueruntq; ut iuxta fœderis tenorẽ ſibi in tanta neceſſitate n
deeſſent. Scripſerunt ergo Bernenſes, miſeruntq; legatos & cõmonefecerunt ducem om
nium antiquorum fœderum & amicitiarũ quibus mutuo obſtricti erant, rogantes ut à G
neua recederet, permitteretq; litem componi. Sed quum hac monitione & obteſtatione n
hil proficerent Bernenſes, & Geneuenſes non ceſſarent requirere debitum auxilium, qu
iam in extremo erant periculo, emigrantes Bernenſes armata manu, irruerunt in ducis do
minium, fereq; totum quod circa lacum habebat ſibi ſubiugarunt, & ducem ipſum è ſu
ducatu excluſerunt.

De Iura ſiue Iuraſſo monte.

ITinere unius diei ſupra Baſileam iuxta Rhenum è regione Waldshut incipit Iura ſe
Iuraſſus mons, cuius meminit Iulius & alij quidam ueteres, eſtq; mons altus, multis &
ingentibus ſubnixus ſaxis. Noſtro æuo in diuerſis locis alia & alia habet nomina. E r
gione arcis Habſpurg prope Brugim uocatur Vocetius, uulgo Bötzberg. Inter Aro
Mons Vocetius. & Farſpurgenſem præfecturã uocatur uulgo Schaffmat, id eſt, Ouinũ pratum, atq; inte
oppidũ Olten & Homburgenſem præfecturam appellatur inferior Hawenſtein, id eſt, ſe
ctus lapis: per ſaxa enim factum eſt iter. Et inter Wallenburg, atque Balſtal nuncupatur ſu
perior Hawenſtein, ubi currus onuſti grandibus funibus demittuntur per decliuitatem
montis

nontis. Deinde procedendo ad occaſum uocatur Waſſerfall, id eſt, aquæ ruina, & ulte-
ius eundo Iurten, ubi uetus nomen retinuit. In his montibus Bertha regina Caroli mag-
i aut mater aut uxor, fundauit quædam monaſteria, quæ poſtea mutata ſunt in collegia
Canonicorum, ut ſunt ſanctus Germanus in ualle monaſterienſi, & S. Vrſicinus in monte
Blauo, de diœceſi Baſilienſi. Sunt tamē aliqui, qui putant memoratā Bertham uxorē fuiſſe
Ludolfi regis Burgundiæ, uixiſſeq́ anno Chriſti 932. Habet mons ille multas ualles, ut
unt Fricktal, Laufental, S. Imers thal, &c. ſed nulla eſt quæ montem per tranſuerſum pe-
etret. Vbicūq́ uolueris traijcere, opus eſt alta ſcanſione. Aliqua ramenta huius montis
mittuntur uerſus Baſileam ad unum uel dimidium miliare. Quin & iuxta Byrſam fluuium
iſtantia unius miliarij à Baſilea, conſurgit alius mons, quem uulgo Blouwen uocant, cre-
citq́ non parum in altitudine & aſperitate, quouſque ad Delſpergum opppidum ueneris,
bi rurſum in planiciem diducitur. Sed ulterius uerſus Bellele monaſteriū Gallicum proce-
endo rurſum creſcit, ac deinde iterum euaneſcit ſpacio unius miliarij, hinc rurſum nouū
xoſum & horrendum montiū iugum ab oriente in occaſum extenditur, per quod nemi- *Bellele monaſterium.*

ni facile iter pateret, niſi Iulius Cæſar, qui ibi ante Chriſtū natum apud Sequanos bella geſſit, ingens ſaxum in portæ formam perforaſſet. Diſtat hic locus à Baſilea dieta una magna, adiacetq́ ei uilla Dachsfeldē appellata. Portam uero exciſam uocant Pirreport (loquunt enim habitatores illius loci Gallicè) ſicut & uicina arx, quam ſuprà à Bernenſibus deſtructam memorauimus, uocatur Pirreport, id eſt, Petræ porta. Alij uocant portam illam Piere pertuſs, latine, petra pertuſa. Vbi notandū, montana illa, quæ ab oriente in occidentē trahuntur, diſtendi quoque uerſus meridiē uſque ad lacū Bielenſem latitudine duo-
n miliarium, inueniriq́ multas anguſtas ualles, inter quas una uerſus Dachsfelden re-
ducit, ſed quæ foris in egreſſu montium clauditur ingenti ſaxo, quod ab uno uallis late
ad aliud oppoſitum pertingit, quaſi ex induſtria illuc poſitum, quod exitum uallis pro-
eret, ſicut & prohibuit uſq́ ad Iulij tempora. Ille enim in eum locum à lacu cum ſuo exer-
u & bellico apparatu perueniens, & uidens ſibi iter & totam uallem ſolius ſaxi obie-
tu interclusam, ingenti labore perfregit ſaxum, tantamq́ aperuit portam, ut à ſuo tem-
re magni & onuſti currus ſine obſtaculo penetrare poſſint. Ego metiēs lapidem quum
quando adeſſem, inueni craſſitiem eius 46. eſſe pedum: cauaturā uero in altum factam,
itam, ut ego in imo cōſtitutus, cum lanceola mea, quæ ſtaturæ meæ longitudinē ferè du-
æquabat, uix potuerim pertingere uſq́ ad ſuperficiem conuexā inciſurę. Reliquū uero
idis quod eſt ſupra cauaturā, erigitur in cœlum iuxta meam cōiecturā altitudine trium
quatuor uirorum, in cuius frontiſpicio quadratus locus longitudine & latitudine duo
cubi torū eſt deſignatus, paululumq́ à cōmuni ſuperficie in lapidem demiſſus, in quo
uentia metra ſunt exciſa, ſed quæ in imo propter loci ſublimitatem & characterum cor-
tionem, quæ aērris iniuria & longitudine temporū accidit legi non poſſunt. Quidam
iē epiſcopus Baſilienſis (in cuius ditione illa terra eſt) ęuo noſtro, adiunctis ſcalis & fu-
us, fecit diligentius inquiri inſcupltorū uerſuum uerba, quæ talia eſſe deprehenſa ſunt.

Numinis Auguſti uia ducta per ardua montis
Feliciter petram ſcindens in margine fontis.

Apud alios uero inueni metra illa ſic ſcripta:

Nimis anguſti uia ducta per ardua montis
Fecit iter ſcindens petram in margine fontis.

Per marginem fontis intelligit ſcaturiginem Byrſæ amnis, qui ibi ex petra magna aqua
ui euomitur, atque extra mœnia urbis Baſilienſis, auctus multis accurrentibus riuu-
ngreditur Rhenum.

De qui-

De quibuſdam bellis à Confœderatis

Heluetijs intra centum annos geſtis.

PErpeſſi Vrani & Tranſſyluani anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo decim
in Lepontinis ultramontanis populis, ſibi quadam amicitia iunctis, iniuriam, tra
ijcientes mõtem ſancti Gothardi, occuparunt locum Domon, uulgo Thum, pro
fectiq́ ultrà deſtruxerunt quatuor magnas & munitas turres, ex quibus homine
diripiebantur & infeſtabantur. Deinde quum memorati duo Cantones emiſſent Belli
ſonam à comite de Moſax, dux Mediolanenſis in die paraſceues eripuit illis rurſum ciuita
tem illam, anno milleſimo quadringenteſimo uiceſimo ſecundo. Quod Vrani ęgreferen
tes, coaſſumptis reliquis cõfœderatis inierunt cum duce pugnam, in qua Lucernates gra
Decimo Aeneadum lib. 1. uem paſſi ſunt iacturam. De hac pugna Sabellicus ſic ſcribit: Ferociſſimus hoſtis iniqu
certamen adeptus eſt, Italis ex æquo pugnantibus. Ex Germanis lancea traiecti per ha
ham conati ſunt ad hoſtem pertendere, ne multi caderent. Ex Philippi exercitu fortiſſim
quoque interfecto aut uulnerato, equis noſtrorum quadringentis confoſſis. Neſcitur pl
res ne ducalium an Heluetiorum interfecti fuerint in ea pugna. Vbi Heluetij domum uer
ſunt, mox ſine mora delegerunt alias copias potẽtiores, quas contra ducem mitterent, ſe
dux mittit ad Heluetios legatum, facitq́ pacem, oblatis & donatis 30. millibus aureorum

Bellum inter Confœderatos & domum Auſtriæ.

CIrca annum Chriſti 1468. propter ſex ſolidos, quos quidam ciuis Mulhuſian
debebat ſeruo, natum eſt grande in uniuerſa regione diſſidium, imò incendiu
Nam uendidit ſeru9 ille actionẽ ſuã cuidã nobili, Hẽrico de Regesheim, qui po
debiti exactionem, indicto Mulhuſianis bello, ad partem ſuam traxit præfectu
ducis Auſtrię, quem dux habuit in Sunggoia. Mulhuſiani uidentes quod futurum erat,
carunt Bernenſes, Solothurenſes atq; omnes Confœderatos. Illi ergo deſcendentes o
nia circumquaq; loca incendio uaſtarunt aut incendij loco grauem fecerunt exactione
Nec minus graſſabantur contra Confœderatos illi qui erant à parte ducis Auſtriæ, ne
be Baro de Falckenſtein atque reliqui, qui in caſtro Rhinfeldenſi ſua habuerunt præſid
Eodem anno circa feſtum Margarethæ obſidione cinxerunt cõfœderati oppidum Wal
hut, continuantes obſidionem cum 16. millibus uirorum uſque ad feſtum Bartholom
infectoq́ negocio non ſine ſuorum iactura ſoluerunt obſidionem. Tandem eodem an
fuerunt Confœderati Sigiſmundo duci Auſtriæ reconciliati per Ludouicum Palatin
Rheni, epiſcopum Baſilienſem & Rudolfum marchionem ab Hochberg, numeratiq́ H
uetijs decies mille aurei.

Anno milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo nono circa feſtum Iohannis Bapti
impignorauit Sigiſmundus dux Auſtrię Carolo duci Burgundiæ omnem ferè ſuam dit
nem quam ultra & citra Rhenum habuit, nempe Sunggoiam, Briſgoiam, Nigram ſylua
& quatuor oppida iuxta Rhenum ſita, pro ſeptuaginta millibus aureorum, id quod m
torum malorum fuit ſeminarium. Nam conſtituit dux præfectum ſuper has terras Petr
de Hagenbach tyrannum, qui communis pacis turbator fuit & populi intolerabilis e
ctor. Eodem anno circa feſtum Martini conuenerunt Treueri Imperator Fridericus
Carolus dux Burgundiæ, tractaturi de ſponſalibus inter Maximilianum Friderici fil
& Mariam ducis filiam faciendis. Cœpit tunc ſuperbia aſcendere in cor Caroli ducis,
& poſtea perdidit illum. Nam poſtulat ſibi dari titulum regni, uicariumq́ generalem i
rij ſe inſtitui. Habuit enim has regiones præter Burgundiam, Selandiam, Holandiam,
bantiam, Lutzelburgũ &c. quas in regnum erigi arroganter petijt. Quin & quatuor e
ſcopatus cupiebat incorporari illi nouo regno, quorum Regalia à ſe & non ab Impera
re ſuſcipi ſuadebat. Hæc ubi ab Imperatore in deliberationem ſunt ſuſcepta imò nega
Carolus aliam tentat uiam, qua conſequatur quod petebat. Nam colligit exercitũ, qu
ducit ad obſidendũ oppidũ Nuſſiam, quod eſt eccleſiæ Colonienſis &c. De quo ſuo lo

Initi

Initium belli Burgundici, inter Hel-
uetios & ducem Carolum.

QVum dux Sigiſmundus impignoraſſet, ut iam diximus, Carolo duci Burgundiæ
terras ſuas, & Burgundus illis deſignaſſet communem præfectum, Petrum ab
Hagenbach, uenit Oſwaldus à Thierſtein, aulicus ducis Burgundiæ, ad Mulhu
ſianos & ſollicitauit eos ad iurandum ſibi tanquam ducis legato. Quod cum il-
li negarent, mandauit dux, ut omnes in terris ſibi ſubditis parati eſſent ad ar-
ma. Quod aduertentes ciuitates imperiales per Alſatiam, inierunt conſilium unà cum
riderico principe palatino & legatis regis Galliæ & ducis Mediolanenſis contra ducem
urgundiæ. Fuit tunc quoque Carolus dux Lotharingiæ apud Nanſen peſte mortuus,
uod mouit Carolum ducem Burgundiæ, ut armis tentaret ſibi ſubiugare Lotharingiam,
ontra Renatum cauſam ſumens, quòd Carolus defunctus obæratus illi eſſet, quo modo
imul meditabatur regium nomen Siciliæ & Hieruſalem uſurpare. Anno itaque milleſimo
uadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto, maturaturus Carolus perditionem ſuam, omnia ui
ina loca, ſuis non contentus, pergit ſibi ſubijcere, Lotharingiam, Alſatiam, Loſannam,
&c. Sic enim ignara fatorum mente miſer homo, ſæpe cæco non ſolum affectuum impetu,
erum & ſtulto rationis, Deum non timentis, iudicio, cùm putat ſe ſequi maxime ſaluta- *Homo fatorũ ignarus.*
a & commoda ſibi, in perditionem ſe præcipitat. Quare qui uere ſapiens eſt, ſuſpecta ha-
et omnia opera ſua, & timet dominum in omnibus uijs ſuis. Interim uero quo dux poſſe-
t terras illas iuxta Rhenum, præmiſit Petrum de Hagenbach cum mille & quingentis e-
iis atque quatuor millibus peditum, ſubſecuturus ipſe paulo poſt cum quinque millibus
uorum, qui omnes iuxta Colmariam tranſeuntes uenerunt Briſacum, afferentes ſecum
adrigas bombardis oneratas. Ex Briſaco receperunt ſe ad Ensheim atque inde ad Than.
i innotuit duci, regem Franciæ expeditionem mouiſſe in terras eius, ideo illico repetijt
rgundiam. Luſtratis autem Briſgoia & Alſatia, placuerunt regiones ei, cogitauitque qui
s modis illas ſibi retineret, & in ea re cooperatus eſt ei diligẽter Petrus de Hagenbach,
l qui ſua tyrannide omnia confudit. Siquidem commouit & perturbauit totam lineam *Petrus de Hagenbach.*
eni, & nemo non uerebatur potentiam Caroli ducis, qui ſemper extraneos homines,
amingos, Picardos & Longobardos alebat in terris iſtis, non ſine graui colonorum ia
ra. Cœpit deinde memoratus Petrus mulctare terras inauditis exactionibus, tumensque
erbia erga nobiles & ignobiles, nulla non audebat perpetrare facinora. Quare non
rum commotæ ſunt ciuitates iſtę Briſacum, Neoburgum, Rhinfelden & reliquæ. In hoc
um commendabatur, quòd conabatur publica itinera tuta ab omni prædone cuſtodire.
rris in hunc itaque modum preſſis, ſubditi recurrerunt ad Sigiſmundum ducem Auſtriæ
plorantes opem & auxilium. Conuenerat inter Sigiſmundum & Heluetios poſt diu-
a illa citrà ultràque geſta bella, & cœpit inire cum eis fœdus, cui fœderi & Argentinen-
, Baſilienſes, Colmarienſes, Seleſtadienſes &c. ſubſcripſerunt Conſtantiæ in conuen-
quodam. Fuit quoque capitalis ſumma, octoginta millia aureorum, numerata & Ba-
æ apud trapezitam repoſita, atque per Heroldum ſolutio duci Burgundiæ ſignificata.
od audientes ciues Ensheimenſes cœperunt erigere criſtas contra Hagenbachium,
temnentes iuſſa eius & imperium. Iratus ille, conabatur in paſchali nocte, quum om-
putaret eſſe in matutinali officio, conſcendere cum ſuis Longobardis mœnia, at illi de
henſi, fuerunt aut deiecti aut gladijs confoſſi. Reſidui fugerunt ad Briſacum. Ciues
oque Briſacenſes multa à tyranno perpeſſi & in unum collecti, ceperunt hominem & *Capitur Hagenbachius.*
incula coniecerunt. Quod uidentes Picardi & Longobardi, omnes fuga elapſi ſunt.
diens autem frater Stephanus Hagenbachius Petri incarcerationem, confeſtim ſigni-
uit id duci Carolo. Carolus itaque relicta Meti, quam obſidere deliberauerat, totum bel-
ndus uertere ſtatuit in Germanos. Viceſima Aprilis anni milleſimi quadringenteſi-
eptuageſimi quarti, uenit Sigiſmundus dux Auſtriæ Baſileam cum trecentis equis, miſ-
Hermanno de Eptingen in regiones Briſgoiæ & Alſatiæ, ſacramentum ab omnibus
git, præſertim quum impignorationis ſumma eſſet reſtituta, atque duci ſignificata.

Burgundus

Burgundus uero hoc unum urgebat, ut uel terræ ſibi reſtituerentur, uel ſumma pecunia/
ria Biſontij reponeretur, quod niſi fieret, ſe omnem moturum lapidem, quo iniuriam ulci/
ſceretur. Interim conſcriptus eſt dies iudicialis in oppido Briſacenſi, conuocatiq́ iudices
ex omnibus per circuitum ciuitatibus & terris, ex Alſatia, ex Argentina, Sunggoia, Nigra
Accuſatur Hagenbachius in iudicio.
ſylua, Baſilea, Friburgo, Berna, Solothuro & cęt. accuſatus eſt Hagenbachius de quatuor
facinoribus, primo quòd in oppido Thian quatuor ex ſenatu uiros graues abſq; iudicum
ſententia & ſine cauſa decollari feciſſet contra omne ius, diuinum & humanum. Secun/
do, quòd literas & ſigillum dediſſet, ſe nihil innouaturum Briſaci, nec ullas exactiones ex
torſurum. Item nullum peregrinum populum intra mœnia oppidi admiſſurum, quæ om
nia minime obſeruauit, nam poſuit & depoſuit pro arbitrio iudices & conſules in oppido
impoſuit graues exactiones, introduxit alienum populum, illiq́ liberum fecit, ut hoſpites
ſuos confoderent, uiolauit fœminas & uirgines, incæſtauit moniales. Verum hæc excuſa/
uit huiuſmodi commēto, quòd omnia feciſſet iuſſu aut ſaltem nutu ducis Caroli, & quòd
Carolo ſuperuenienti aliud feciſſent homagium ciues Briſacenſes, quodq́ poſterius ſacra
mentum eneruaſſet prius. Quòd autem oppreſſerit uxores alienas & uirgines, primus
non eſſet, ſed circuſtarent multi, qui in eadem damnatione eſſent, & tamen neque in corpo
re neque in uita punirentur. Durauit autem conſiſtorium illud & cauſę examinatio ab
hora ſeptima matutina uſque ad ueſperam, tunc fuit finaliter à iudicibus concluſum & ſen
Degradatur Hagenbachius
tentia lata, Petrum Hagenbachium extremo afficiendum ſupplicio. Data ſententia acceſ
ſit Heroldus Imperatoris & dixit: Petre ab Hagenbach, condoleo tibi quòd ſic perdite ui
xeris, ut nedum equeſtrem ordinis tui dignitatem cuſtodieris, uerum & uitam amiſeris.
Iubeor commiſſione horum ſedecim ſtrenuorum equitum te ſpoliare dignitatis tuæ inſig
nijs, ſed quia non inuenio in te hæc ſigna, pronuntio & publicè proclamo, te indignū mi
litia ſancti Georgij, in cuius nomine & honore, militiæ cingulum aliquando induiſti. Po
hæc conuerſus ad cunctos milites deauratos & reliquos uiros aſtantes ait: en ſtrenui do
mini, ueſtro iuſſu denudaui hunc Petrum Hagenbachium omni honore & militari digni
tate, promulgans eum ceu indignum equeſtri & militari ſodalitio, reum autem ob facino
ra ſua publico ſupplicio & morte: uos præterea atque omnes aſtantes & pro militari dig
nitate nitentes, exhortor, ut iuxta nominis ueſtri tenorem ſtrenuos & integros uos ger
tis, atque hunc Hagenbachium uobis pro exemplo ſtatuatis. Finito Heroldi ſermone
ſurgens Marſcalcus monuit iudicem, ut iuxta ſententiæ tenorem, iudicium exequeretu
Audiens Hagenbachius iudicum ſententiam, rogauit ſibi hanc impartiri gratiam,
caput à corpore tolleretur, quod & ſibi conceſſum eſt. Veniens autem ad locum ſuppl
cij, cœpit in hunc modum loqui: Scio hanc meam mortem non inultam relinquendam
duce Carolo, atque ob id me mei non tantopere miſeret, quantum multorum bonorum
rorum, qui propter me morituri ſunt. R
gauit ſecundo, ut Deum pro ſe prec
rentur, & tertio, ut dux Sigiſmundus
ſtamenti ſui executionem faceret, in qu

Decollatur Hagenbachius

ordinauerat templo Briſacenſi trade
dam catenulam auream & ſedecim egr
gios equos, ualentes mille & centum
renos. Vbi uero decollatus eſt, corp
eius ductum fuit ad locum Hagenba
& ad maiores ſuos ſepultum. Durauit
rannis illa & terræ impignoratio quin
annis, quanquam Hagenbachius dun
xat tribus annis & dimidio prefectura
adminiſtrauerit. Ceterum Carolus B
gundus audita ſui præfecti occiſione,
rore repletus, conſtituit de omnibus
cooperati fuerant, ultionem ſumere.
primum quidem cepit Henricū comitem Wyrtenbergenſem, iuxta Lutzelburgū. Qu
ubi Baſilienſib. innotuit, miſſis ilico bombardis, uiris & reliquo apparatu bellico ad Mo
tem Beligardi, præoccupare ſtuduerunt portam illam atq; munierunt caſtrū. Dux uero

rol

:olus miſſo nuncio ad caſtellanum montis Beligardi, iuſſit ſibi aperiri caſtrum, alioquin
:omminatus eſt ſe occiſurum captum comitem. Reſpōdit caſtellanus ſeu arcis præfectus.
Cepit dux præter omne ius dominum meum illuſtrem, quem ſi etiam occiderit, non ape-
iam, quum adhuc alij ſuperſint comites, quibus æquè ut capto comiti iuramento ſum aſtri
:us. Audientes uero Sigiſmundus dux & Baſilienſes ducis Burgundiæ propoſitū, admo
uerunt omnes Confœderatos ſuos, ut armati obſiſterent Carolo, ne erumperet in Ger-
naniam. Carolus tamē miſſis ſex millibus equitum contra Sigiſmundum ducem Auſtriæ,
{contra epiſcopum Baſilienſem, caſtrametatus eſt iuxta Bruntrut, apud quos fuit Stepha
us Hagenbachius ulturus fratrem ſuum, ac deinde profecti in Sunggoiam ſpoliauerunt
iginta uillas, nempe Damerkilch, Olenberg, &c. interfectiſq; aliquot uiris, ceperunt re-
quos unà cum mulieribus & pueris, quos abducentes extorſerunt pecuniam ab eis. Abe
:runt quoque duo millia armentorum. Cæterum Pfirtenſes uolentes ulciſci illatum dam
.m, inciderunt in grauius malum, nam cæſi fuerunt ex eis nonaginta uiri & capti centum.

Elicurt expugnatum.

QVum dux Carolus ab oppido Nūſſia copijs Imperatoris Friderici deturbare-
tur, initum eſt conſilium ut rex Franciæ illum oppugnaret in Picardia, dux au-
tem Auſtriæ & Heluetij Burgūdiam inuaderent, id quod & opere impletum eſt.
Nam epiſcopi Baſilienſis & Argentinenſis, ciuitates imperiales per Alſatiam,
Sigiſmundus dux Auſtriæ atque Heluetij communibus copijs adorti ſunt op
lum & caſtrum Elikurt. Quod uidens dominus de Blawmont tentabat ſuo exercitu
erare oppidum Elikurt ab hoſtium oppugnatione. At Germani in illum uerſi occi-
:unt de eius exercitu duo millia & reſiduos in fugam uerterunt. Tunc Elikurt dedidit
llis. Deinde poſt Luciæ feſtum Bernenſes & Friburgenſes occupauerunt oppidum
mond, quod ſonat rotundum mōtem, eſtq; ſitum inter Friburgū & Loſannā in monte,
ıs loci dominus adhęrebat duci Burgundo. Et hęc omnia fiebant interim quo Carolus
ſſię obſidione deſtinebatur. Veniebat quoque eo tempore filius regis Neapolitani per
ngobardiam & Pedemōtem cum exercitu & pecunia, ut ſuppetias ferret duci Carolo,
Heluetij admoniti per Ludouicum regem Gallorum interclusrunt omnia itinera, ut
ıs regis cogeretur reducere pedem. Sequenti anno in fine Aprilis, coniungentes co-
s ſuas Baſilienſes, Argentinenſes, Heluetij & dux Sigiſmundus, mouerunt exercitum
.tra Biſantium & Ponterlin, & in ipſo itinere occupauerunt oppidum Granſen atque
:rum eius, & oppidum Orben cum caſtro eius, rex uero Galliæ non pauca loca ademit
:gundo in Picardia & Burgundia. Burgundi autem erumpentes exuſſerunt quadra-
ta uillas iuxta Bruntrut & iuxta montem Beligardi & Tattenriet. Atque in his omni-
ıs duciſſa Subaudiæ ſoror regis Galliæ peſſime egit, quippe quæ adhærebat duci Bur-
ıdiæ & concedebat illi liberum contra Heluetios acceſſum. Vnde Heluetij indignati
tra mulierem, motis armis in terram Subaudienſem, occupauerunt plurima loca, nem-
Murten, Auendicum, Paterniacum, Montenach, Steffis, ubi occiderunt circiter mille ui
Font, Laſerren, Yuerdon, Sanctam crucem, Alacle &c. Fuerunt etiam uiginti caſtra
ugnata & exuſta. Oppida Morſee & Neuidunum & alia quædam dediderunt ſe. Ge
ı dedit uiginti ſex millia aureorum, iurantes ligæ Heluetico, ſicut & Loſannenſes fe-
nt. Hæc ut diximus omnia ſunt geſta, interim quo dux Carolus obſidebat Nuſſiam.
ıta autem obſidione illa, anno ſcilicet 1475. circa diem diuæ Margaretæ, recedenti
q; duce & Imperatore, rumor uulgabatur, ducem Imperatori numeraſſe ducenta mil-
ıreorum. Multis ualde diſplicebat hæc Imperatoris & ducis reconciliatio. Si enim
erator uoluiſſet, bello finem feciſſet expugnaſſetq; ducem, ſed putant eum ob futura
ıubia aliud in animo uerſaſſe. Audientes autem Confœderati omnes, Carolum du-
ſoluiſſe Nuſſianā obſidionem, uenireq; maxima uirtute in partes ſuperiores, colle-
nt & ipſi maiorem exercitum undiq; affluentibus copijs militum, à Baſilea, Argenti-
Alſatia, Berna &c. In uigilia ſancti Laurentij dedidit ſe oppidū & caſtrum Blowmōd,
l diu obſederant Heluetij & Auſtriaci, inuentaq; ſunt in eo octo dolia pulueris bom-
ici, multa tormenta ænea atq; cōmeatus pro duobus annis, quibus eductis, oppidum
incendio

Remond oppidum.

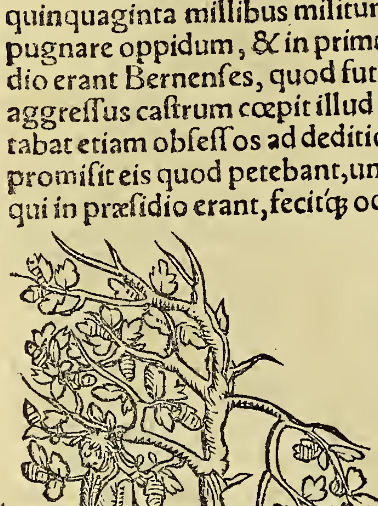
Subaudia à Confœderatis occupatur.

Blowmond exuſtum.

incendio eſt abſumptum. Idem factum eſt caſtro Warybon. Cæterũ dux Burgundiæ cu
ſuo exercitu rectà contendebat in Lotharingiam, cui ſuppetias ferebat rex Angliæ atqu
dux Mediolani, cui & duciſſa Subaudiæ liberũ tranſitum cõceſſit. Circa feſtum omniũ ſa
ctorum dux Burgũdię expugnauit omnia oppida & caſtra in Lotharingia, præter Sirick &
Nanſeum. Eo tempore frater Caroli nothus expeditionem mouit cum nobilibus Burgu
diæ in Valeſiã, exuſtisq́ aliquot uillis, comprehenſi ſunt & eorum duo millia à Valeſian
Nanſeum capitur. interfecti inter quos fuerunt decem domini Burgundici. Circa diem S. Eliſabet, dux Ca
lus Nanſeum in deditionem accepit. Deinde circa feſtum diui Nicolai induciæ factę ſu
inter ducem Burgundiæ & omnes Confœderatos, uſque ad Calendas Aprilis anni 1476.

Pugna iuxta oppidum Granſen.

ANno 1476. poſt diem purificationis miſit dux Mediolanenſis duci Carolo quin
cim millia uirorum, duciſſa autem Subaudiæ miſit quinque millia, qui omnes uen
runt Loſannam ad ducem, nam eam ciuitatem dux coactis ingẽtibus copijs inop
nato aduentu obruit. Loſannenſes nulla ſciẽtes tam repente auxilia aduerſus ta
inſtructum hoſtem, territi dediderunt ſe. Capta autem Loſanna, quę erat Heluetijs conf
derata, Heluetij ſine mora delectu habito aduerſus eum educunt copias, præmiſſis in op
da hoſti proxima pręſidijs. Oppidum Granſen præſidium tenebat quadringentorũ Hel
tiorum. Duodecima Februarij Carolus dux obſedit oppidum Granſen atque caſtrum e
quinquaginta millibus militum, adductisq́ quingentis magnis tormentis ęneis, cœpit
pugnare oppidum, & in primo impetu amiſit centum uiros. Videntes autem qui in præ
dio erant Bernenſes, quod futurum erat, incenſo oppido fugerunt in caſtrum. Dux e
aggreſſus caſtrum cœpit illud bombardis infeſtare, cadentibus utrinq́ nonnullis. Soll
tabat etiam obſeſſos ad deditionẽ, quod cum illi negarent, niſi reciperet illos cum gra
promiſit eis quod petebant, unde & dediderunt ſe illi. Accepto ergo caſtro, cepit om
Confœderati ſuſpenduntur. qui in præſidio erant, fecitq́ octoginta ſupendi, & ducentos in lacu uicino ſubmergi,
quos captiuos tenuit. Quo ſcelere uehemẽter cõmouit
nes ſuperioris Germaniæ homines, non ſolum Heluet
quare coniunctis uiribus aduerſus ducem duxerunt cop
nempe Heluetij, exercitus ducis Auſtrię cuius ductor
Hermannus ab Eptingen, epiſcopi Baſilienſis & Arge
nenſis cum copijs ſuis, & haud procul ab oppido Gra
exuerũt eum caſtris, eoq́ fugato magna eius exercitus
fuit occiſa. Amiſit tunc dux totum apparatum bellic
qui magnificentiſſimus fuit, omnia tormenta ænea, trec
uaſa puluerum bombardicorum. Tunc Heluetij recup
runt omnia oppida & arces à Carolo occupata, & ſuſ
ſos Germanos milites laqueis ſolutos, arboribus & pat
lis liberatos, terra condunt, captosq́ Burgundos, quos
rolus pręſidio reliquerat, laqueis eiſdem ſuſpendunt.
Carolus primo uincitur. nit autem dux in fuga illa, prima nocte ad Yuerdon ac
de Naſerith, & præ animi mœrore nec edere nec biber
luit, ueniensq́ tandem Loſannam, exercitum ſuum ru
inſtaurauit. Miſit etiam legatos in Flandriã & alia loca
cogerẽt nouas copias, exegitq́ à Burgundis ſextam o
facultatum partem in uſum belli, quoniam conſtituit ſ

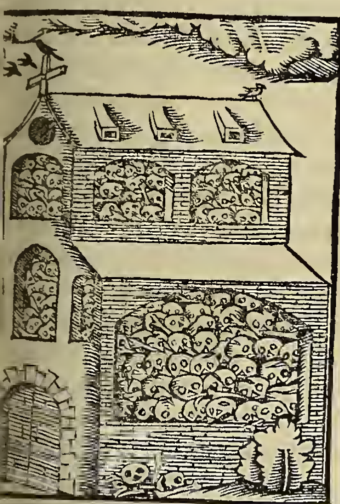
aut uincere, aut ſe ſuosq́ omnes perdere. Tanta erat animi uarijs affectibus turbati ir
habuit ullam impenſarũ rationem. Voluit duciſſa Subaudiæ quatuor millibus militu
rolo opem ferre, at Friburgenſes illis obuiantes, in fugam uerterunt. Venerunt qu
aliquot millia Longobardorum per montem ſancti Bernhardi in Valeſiam, occiſisq́
tum & uiginti incolis, ſic irritarunt Valeſianos, ut illi congregati ſtrauerint mille Lo
bardos, reliquis in fugam uerſis. In his omnibus laborabat Fridericus Imperator, ut pa
faceret inter Heluetios & ducem Burgundum.

Pu

Pugna iuxta Murtam.

CArolus copijs reparatis & auctioribus quam antea, iterum aggreditur Heluetios ulturus ſe, atq; nona die Iunij oppidum Murtam obſidione cinxit. Baſtardus Burgundiæ caſtrametatus eſt ad lacum, habuitq; in caſtris triginta millia equitũ & peditum, dux autem ipſe uerſus montem ordinauerat caſtra ſua, & d- minus
Remond in deſcenſu uerſus lacum caſtra ſua cõſtituit, in quibus habuit o- ia mi-
um. Sicq; ex omni parte infeſtabant oppidum. Properat eò Renatus cum u- opijs
i Carolus Nanſeum abſtulerat, iunxitq; ſe Caroli hoſtibus, auxilium laturus tijs.
t itaq; pugna & funditur Caroli prima acies, in fugam uerſo eius aciei ductore. Quod ui
ntes Murtenſes, facta ex oppido eruptione, iunguntur cum duce Lotharingiæ, & hoſti
ı caſtra, cæſis plurimis peruaſere, nec fuiſſe fertur fugæ modus. Interierunt in ea pugna
cem aut ſeptem millia hoſtium, inter quos fuerunt duo adoleſcentes duces Cleuenſes.
ıx quoq; Carolus in ea pugna parum fuit uulneratus. Videns uero Baſtardus pugnæ in
icitatẽ, inſtituit & ipſe cum ſuis fugere, at Germani eos inſequentes, confoderũt & ſub
rſerunt in lacu ferè ſex millia. Comes quoq; Remondenſis ſolus belli pondus ferre nõ

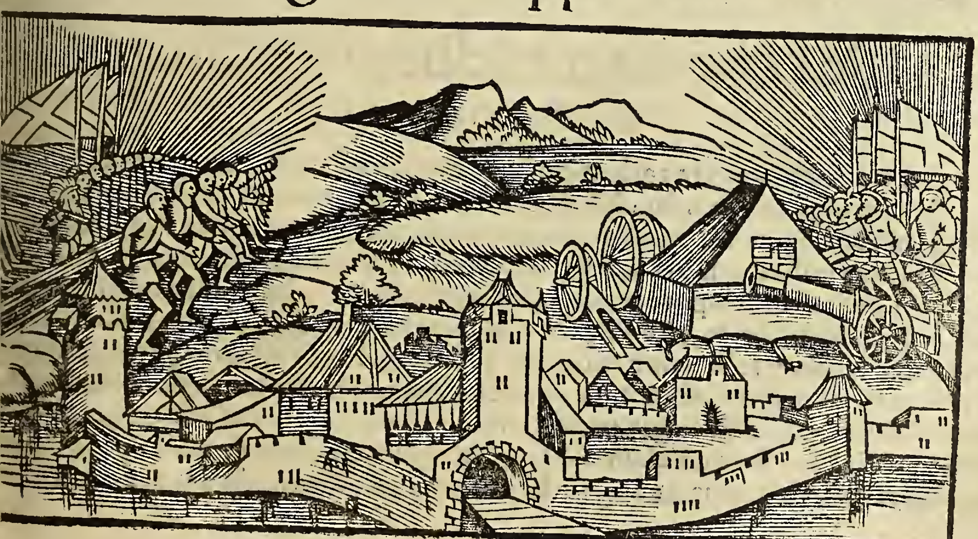
Carolus uincitur ſecundo.

potens, fuga ſibi ſalutem quæſiuit. Domus deinde extructa extra mœnia oppidi Murtenſis plena oſſibus interfectorum, oſtendit in hunc uſq; diem quanta cædes illa fuerit, quotq; ibi occubuerint homines. Videntur adhuc in quorundam cranijs infixa ferrea iacula, uidentur in oſſibus ipſis excepta uulnera, ſed de quibus iam ſuprà pagina 135. nonnihil ſcripſimus. Perdidit dux Carolus in hoc conflictu omnia ſua tormenta ænea atq; præcioſa iocalia, & uenit triſtis & mœſtus cum paucis ad ſanctum Claudium, atq; inde Biſantiũ. Victoria de Carolo in hũc modum habita, Renatus Argentinam ſe recepit, indeq; aliquot armatorum millibus roboratus, Nãſeum, quod ſibi Burgundus uſurpauerat, obſidione cingit, recuperatq; ſexta die octobris, reperiens in eo præſidium quadringentorum equitum & ſexcentorum peditũ Burgũdorum. Miniſtrauerunt quoq; Argentinenſes & Baſilienſes ſuppetias aliquas Bernẽſibus & Friburgenſibus,
ınà profecti in Subaudiæ partes, occupauerunt Geneuam, Loſannã & uniuerſam ter-
illam, deinde uſurpauerunt & ditionem comitis Remondenſis. At epiſcopus Baſiliẽ-
{ reliqui confœderati excurrentes in Burgundiæ partes, obtinuerunt & diruerũt mul-
ppida & caſtra in Burgundia.

Nanſeum recuperatur.

Obſidet Burgundus oppidum Nanſeum.

INterim Burgundiæ dux, cui aduerſa omnia ſuccedebant, ægre admodum ferens à mo
dico principe uinci, reſarcitis pro tempore copijs ex Salinis Sequanorum oppido,
Nanſeum ducit & obſidet, habens in exercitu 14. millia pugnatorum, aliasq́ expe-
ctans copias, Heluetios ſperãs nõ iam ſerio aliena defenſuros. Dũq́ ibi uenientẽ exer
citũ preſtolatur, ecce Renatus cum ſuis & Heluetiorum copijs adeſt. Erat oppidum mu-
nitum quibuſdam Gallis, Heluetijs & alijs Germanis, qui una nocte quadringentis equis
Burgundi excæduntur. erumpentes, adhærente ſingulis equitibus armato uno milite, ſtragem fecerunt in Burgũ
dis, ſurreptisq́ aliquot bombardis, ſine magna iactura redierunt in oppidum. Strauerant
autem in ducis caſtris quadringentos, ceperantq́ multos & abduxerunt octingentos e
quos. Simile ſtratagema accidit duci Carolo ante Niclas port, ubi amiſit uiros trecentos
& equos octingentos. Reuerſo autem duce ad Nanſeum, Germani & dux Lotharingiæ
partito agmine, alteri ſecundum flumen, alteri per uiam militarem Nanſeum uerſus com-
poſito ordine incedunt, iam etiam Carolus ſuam in acie ſtatuerat, & hoſtes ipſos, qui uia
publica progrederentur, tormentis appetere properabat. Quod animaduertentes eius a
ciei ductores, quinta die Ianuarij ſiniſtrorſum ad proximum collem diuertunt, inter quo
Carolus quoſdam bino agmine mittit, iubetq́ hoſtem ab equitibus inuadi, ſequente illo
numeroſo peditatu. Mox Heluetij qui in colle erant, conuerſa in Burgundos facie, incre
dibili impetu hoſtem excipiunt, peditatum Caroli in fugam conuertunt, & in binum ag
men, hi qui ad flumen iter habebant, nulla mora incurſantes, totam cohortem fuderun
Eſt pons non procul Nanſeo, ad quem poſtquã fugientes perueniunt Burgundi, inſeque
te eos ferociter Lotharingo, pars fluminis uadis ſe credentes, ab Heluetijs cæſi, pars fluc
bus obruti interibant, pars quæ ſyluis ſe abdiderat ab incolis ſine miſeratione iugulaban
tur. Nec ceſſauit Lotharingus hoſtem ſequi, donec adueniens nox eum prohibuit. Tu
de Burgundo duce, interiſſet ne an uiueret ſollicitus, at ille reuera dum ſe fuga ſaluare co
tendit, labente equo fuerat tribus uulneribus occiſus, uno ad caput ſecus aurem, ad dente
uſq́ pertingente, altero ad fœmora, tertio ad anum, id quod Antonius eius frater nothu
quem Lotharingus captiuum habebat & alij conteſtati ſunt, cuius tamen rei fidem uix a
Dux Carolus cadit. miſerunt hi, qui Burgundionum poteſtatis erant, pertinaciſſime affirmantes eum è pug
na ad Germanos dilapſum, ibiq́ ſeptennem pœnitentiam uouiſſe. Erant qui equos gem
masq́ uenales exhiberent, uenderentq́ dilata ſolutione donec Carolus exacta pœnite
tia rediſſet. Erat tunc in Bruxella oppido Spirenſis diœceſis homo, qui ſolo tectus uili u
lamine, alias nudus incedens, credebatur à uulgo Carolus, publiceq́ uiſitabatur à multis
quibus ipſe ea gratia uitæ ſubſidia recepit. Tandem uero ſub diſſimulatione opinionis c
ſe factæ abiens elapſus eſt. Inuentum autem ducis cadauer nudum apud Nanſeum ſepu
tum eſt poſtridie Epiphanias domini. Hæc fuerunt fata Caroli ducis uiri genere nob
liſſimi & animo nimium fortis. Interierunt in hac ultima pugna ex parte ducis Caroli tr
millia: capti autem fuerunt Balduinus & Antonius baſtardi, comes quidam de Naſſaw,
uenis marchio de Rôtelen, comes unus ex Anglia & multi alij domini atq́ nobiles. Hab
quoq́ hanc hiſtoriam ſuprà ante Italiam breuioribus explicatam uerbis.

De bello inter Heluetios & Sueuos

anno Chriſti 1499. geſto.

HOc Chriſti anno 1499. fuerunt inter Heluetiorum confœderatos & domum A
ſtriæ ortæ quædam ſimultates, primum ex paruis cauſis, ſed ex quottidianis ui
norum inuicem conuitijs odium indies creuit, ac tandem res uenit ad arma. Q
quam uoluntas non erat Maximiliani aut ullorum præcipuorum principum a
Ex ſcintilla magnum incendium. ciuitatum, bellum eo tempore cum Heluetijs gerere, ſed ut dixi, nullæ magnæ cauſæ be
erant, erat tantum cæcum, ſtultumque odium uicinorum quorundam hominum leuiu
quibus magis placet rerum turbatio quam alma pax. Erant etiam quidam pacis turbat
res potentes, qui non uerbis tantum, ſed & factis incipiebant laceſſere Heluetios. Con
bantur enim arces quaſdam, quæ pertinebant ad Curienſem eccleſiam cathedralem occ
pare, id quod Rheti ferre nolebant. Miſerunt itaque epiſcopum ſuum, cui potiſſimum e
illata iniuria, ad Maximilianum, qui ei hæc exponeret. Maximilianus præſulem Conſta
tienſ

ſem ordinauit,ut partes ſuo componeret nomine.Ipſe uero abiens ad Germaniam in
ırem,magnum poſt ſe reliquit diſſidium. Nam conſiliarij in Inſpruck contemnentes
uentum in Feldkirch per epiſcopum Conſtantienſem celebrandum, mittunt ad prin-
s & ciuitates Sueuici fœderis,petunt ut Maximiliano & ſibi ferant auxilium aduer-
Heluetios,omnes homines præ ſe contemnentes.Et belli autores quidam nobiles,ſub
inis Maximiliani autoritate multum poterant apud Sueuicum fœdus. Inuadunt igi-
riores Cæſariani Heluetios,capiunt oppidulum Maienfeld,& monaſterium Munſter
ripiunt,occidunt multos & quoſdam captos cum reliqua præda abducunt. Heluetij
ntes nullum paci relictum locum,collecti occurrunt hoſti,ſuos defenſuri focos. Con
i tandem,diu Heluetiorum impetum ſuſtinuerunt Sueui,quouſque terga uerterunt:
inſecuti Heluetij,ſua omnia recuperauerunt,& igne ferroq; hoſtilem agrum uaſta-
Maximilianus qui tum in Geldria erat alio occupatus bello,ubi audiuit de bello Hel-
ırum,pacem fecit apud Geldrenſes & feſtinauit in ſuperiorem Germaniam. Tunc
res & incœptores belli grauiter accuſabāt Heluetios apud optimum uirum Maximi
m,& facile erat in abſentes quiduis dicere. Irritatus Cæſar, decreuit omnes uires &
os in hoc bellum aduerſus Heluetios intendere. Quare totum imperium uocat in au
m ad debellandos Heluetios.Cumque aliquoties conflixiſſent infeliciter Cæſariani,
ıat Maximilianus à duce Mediolanenſi ut ſe interponeret,& cum Heluetijs de pace
:t: nam magnam inobedientiam in ſuis experiebatur, & uidebat omnium animos
os. Pacis igitur componendæ gratia locus ſtatutus eſt, urbs Tygurum. Sed dum
guntur,Cæſariani contra induciarum fidem Heluetic um pagum incendunt & oc-
ant apud Rhineck circiter ſexaginta Heluetios. Videntes hoc Heluetij,irritati plu-
æſarianos occiderunt atq; reliquos fugauerunt. Nihil igitur agi potuit eo tempore
ce,quin multis locis pugnatum eſt,& ubique ferè fortuna fauit Heluetijs. Griſones
m acceperunt oppidum Meienfeld,exortumque eſt bellum in terra Atheſiana & ex
n eſt ad Curiam uſque,imo ad Conſtantiam & Baſileam. Dominus de Brandis re-
ata Meienfeld,præſidium poſuit in ea. Et ſuperuenientes Griſones atque Heluetij
ecerunt nonnullos,expugnauerunt caſtrum Vadutz & comprehenderunt in eo do
m de Brandis. In Februario profecti Tygurenſes,Bernenſes,Friburgenſes & Solo-
nſes in Hegoiam,expugnauerunt atque incenderunt decem caſtra & uillas. Paulo
Lucernates,Vrani,Suitenſes,&c. expeditionem mouentes ad Hard, Cæſarianos in-
ıtes,percuſſerūt circiter tria millia uirorū. Cæſareani quoq; qui in Waldſshut & Lau
rg excubias agebāt,excurrentes comburebant Bernenſibus circum Vocetium mō
liquot uillas. Biduo ante Palmarum diem deſcendentes mille Heluetij ultra Baſile-
l prædam,Cæſariani autem profecti ex Sunggoia & Briſgoia ad Dornach & com-
ıtes domos quaſdam,in reditu obuiantes Heluetijs prope Baſileam in nemore,Bru-
ıltz uocato,ab Heluetijs in fugam ſunt uerſi. Decimaoctaua die aprilis uenerūt Cæ-
i & Sueuica liga Conſtantiam cum nouem milibus armatorum, combuſtaque uilla
tingen interfecerunt ibi circiter ſeptuaginta uiros & aliquot Heluetios,& præſi-
Heluetiorum uerterūt in fugam. Erat autem ibi ſub ſylua,Suaderloch nomine,cam-
umentarius,maturaque erat ſeges: cum igitur meſſores ex urbe ueniſſent plurimi &
ent, militibus in acie conſtitutis, qui hoſtes repellerent, ſi uenirent,Heluetij qui in
ıa excubias ſemper habebant, congregati expectabant donec demeſſum eſſet fru-
ım,& pro parte eſſet curribus impoſitum. Cum autem militum animi eſſent in ur-
nam appetentes,prorumpunt ex ſylua tacitè Heluetij uno tantùm ſigno,& interim
ıatur fragor & clangor tubarum in ſylua non aliter quam ſi eſſet plena armatis,erāt
ſenio defecti & adoleſcentuli nondum ad pugnam habiles, qui ſtrepitum & ſoni-
um excitabant,unde territa Cæſariana acies ad primum Heluetiorum in eos impe-
giunt. Nam alia uia quàm expectabatur hoſtis,ueniebant,declinantes ſcilicet bom
s, quæ Cæſarianis prorſus inutiles erant. Heluetij Cęſarianos fugientes perſecuti uſ-
è ad urbis mœnia occiderunt multos,ceperunt quoſdam,potiti ſunt bombardis,cur
& equis cum demeſſo & colligato frumento. Multis itaque hoc modo in locis pug-
m eſt, ſed ferè ubique fortuna fauit Heluetijs. Apud Fraſtentz Heluetij commiſ-
na,uictoriaq; obtenta,quinq; ſigna & aliquot bombardas multaq; arma nacti ſunt.

Maienfeld oppugnatur.

Imperium uocatur contra Heluetios.

Omnia bellis feruent.

Schwaderloch

Heluetij uictoria potiuntur.

Profecti deinde Heluetij contra Tungen,exuſto oppido & arce,expugnauerunt Kuſ
berg & cremauerunt Stulingam atqꝫ Blumenbergum. Bernenſes quoqꝫ, Friburgenſe
Solothurenſes deſcendentes Baſileam & ultra profecti in Sunggoiam, exuſſerunt ui
quæ erant ſub officio præfecti Lanſerenſis. Interijt etiam tunc prope Baſileam Iohan
comes Ortenbergenſis. Circa Pentecoſten irruerunt Tyrolenſes in terram Engadi
combuſſerunt multas uillas: at Griſones cum octo milibus expeditorum in eos irruer
in Munſterthal,ſtragem magnam fecerunt aſſecutiqꝫ ſunt uictoriam, ſed cruentam. I
cuti autem alios fugientes in Glurus,interfectis multis obtinuerunt uexillum Tyrole
atque ſex alia ſigna. Ceciderunt circiter tria millia uirorum,exuſtaqꝫ ſunt oppida Glu
Mals & alia tredecim loca. Poſt multa itaqꝫ infelicia bella,mathematici, aſtrorumqꝫ p
ti perſuadebant Maximiliano,ut iam nouo loco, nouiſqꝫ copijs aggrederetur Helue
Nam ſydus quod Heluetijs tantopere fauiſſet,iam non amplius in cœlo appareret, ſe
trà exortas ſtellas,quæ principibus & regibus amicæ eſſent. Maximilianus igitur circa
ſtum Magdalenæ Italogallos quoſdam milites oberrantes conſcripſit, eos iunxit co
quas Argentina & Alſatia atque alij in illis regionibus miſerant. Hi itaque unà prof
Arx Dorneck. cuntur ad obſidendam arcem Dorneck. Erant copiæ non paruæ beneqꝫ omni genere
morum inſtructæ,præcipuè bombardis. Caſtra igitur ante arcem parauerunt. Heluetij
ro antequam aduenißent,ſciebant hoſtem in iſtis regionibus fortunam tentaturum.
re dum hoſtes caſtris locum deligunt, & tormenta ad arcem oppugnandam diſpon
ipſi ex Lucerna, Zug, Tyguro & Solothuro primo uenerunt, ac deinde Suitenſes,
ni & reliqui remotiores. Qui prius uenerunt, deliberant, expectādi ne ſint alij: placui
tentia una omnibus,non eſſe cunctandum, ne caſtrorum munitionibus firmatis, ho
Heluetij ruunt in Cæſarianos. maiori negocio pluriumqúe nece ſint repellendi. Nec dubitabant,ſi ita ex improuiſo
primerent aduenientes nihilqꝫ adhuc timentes,ſtatim fugituros. Quam ob cauſam p
pitabant ſe in hoſtem ex monte Heluetij, ceu torrens omnia ſecum rapiēs. Cæſariani
lentiam primi impetus non ferentes fugiunt,ſequūtur Heluetij & cædunt ex illis qua
millia,uix centum ex Heluetijs cadentibus. Potiti ſunt Heluetij magna præda & belli
paratu,impedimentiſqꝫ omnibus & aliquot militaribus uexillis. Occubuerunt mul
prima nobilitate,inter alios comes de Bitſch,Henricus comes de Furſtenberg & co
de Caſtelwart. Poſt illud prælium Maximilianus iterum conſtituit agere de pace. Co
nerunt legati Baſileam ob eam cauſam. Maximilianus miſit illuc ſuo nomine hone
mam legationem,doctores iuris,nobiles & comites. Cum igitur utriqꝫ, Cæſariani &
uetij peterent iniqua ut æqua fierent,tandem media ſunt excogitata, quibus cruentu
infelix bellum eſt ſublatum & pax facta. Fuerunt autem & Baſilienſes paci huic inco
rati,eo quod in his belli tumultibus neutri fuerunt,quod Cæſari maximiliano non d
cuit. At his non obſtantibus,Baſilienſes poſt pacem firmatam extra mœnia ſua non
tuti erant,affecti ſpacio duorum annorum multis iniurijs. Quapropter adhuc mem
antiquorum beneficiorum,quæ eis impenderant à multis annis Heluetij,inierunt cu
perpetuum fœdus,anno Chriſti 1501. decimatertia Iulij.

Prædicatores monachi Bernæ combuſti.

ORta eſt anno Chriſti 1509. magna contentio inter duos mendicātes ordines
norum & Prædicatorum,propter conceptionem glorioſæ uirginis matris
ſti. Minores prædicabant eam præuentam gratia ſpiritus ſancti,ut etiam
quam ſubiacuerit uel uno momento originali labi,contrà uero docebant P
catores,eam conceptam more reliquorum filiorum Adam,atqꝫ hoc priuilegium,co
ſine peccato,ſoli Chriſto reſeruatum. Fuit tamen hæc ſacroſancta uirgo, futura Ch
mater,in utero ſanctificata & ab omni originali macula purgata,haud ſecus quam Io
nes baptiſta,Ieremias propheta & alij quidam ſingulari priuilegio ſanctificati anteq
nati. Hanc opinionem contendebant Prædicatores probare ſcripturis & rationibus,
& Heidelbergæ publicam diſputationem inſtituerant facere de ipſa conceptione gl
ſæ uirginis,ſed quæ executioni non fuit demandata. Poſtea cœperunt eandem opin

fictis quibuſdam miraculis & uiſionibus à ſe excogitatis coram uulgo probare. Sed falſi ſunt miſeri homines, mentitaq́ eſt iniquitas ſibi. Nam ſimplex quidam frater laicus, quem dementare cogitauerāt & ludificare ſuis præſtigijs, tandem omnia reuelauit. Vnde Bernæ in Heluetia capti fuerūt quatuor fratres Dominicani & per torturam examinati, degradati, ad ignem condemnati & miſerabiliter cōbuſti, propter doloſas illas & diabolicas machinationes, quas pro ſtabiliēda ſua opinione excogitauerāt. Nam tum ſimplicem hominem ſuperſtitioſis ſuis incantaminibus omnino dementarunt, & rima in euchariſtiæ ſacramento atque ſculptis imaginibus tentauerunt. Tandem uero nſtantiam Bernenſium, Haimo Lauſannenſis epiſcopus loci ordinarius inquiſitionē ıtra eos fecit, eoq́ negocium egit, ut depoſiti ab omni gradu clericali, traderentur poati ſeculari, & ultima die Maij incinerati ſunt in prato trans Arulam, quem Ararim uot, fluuium. Quidam alij huius rei conſcij, euaſerunt manus Bernenſium.

Bella inter Heluetios & Gallum geſta.

ANno Chriſti 1510. Iulius papa conducto ex Heluetia exercitu, ſuiſq́ ex Italia copijs adhibitis, magno conatu in ſua ipſius perſona in caſtris uerſans, Venetorum urbes quaſdam inſignes oppugnauit, quaſdam etiam expugnauit. Veniente uero poſtea cum magnis Heluetiorum & Gallorum copijs Ludouico rege Franciæ tra Venetos, illi non mediocriter territi ſunt ob hoſtium multitudinem, agunt cū pon e de pace, non ignorantes hoc placato, cum alijs minus negocij fore. Deinde pontifex fœderatus Venetis, bellum inſtituit contra Gallum. Heluetij uero per pontificem uo quum ad Mediolanum peruenire nequirent, reſiſtente Gallo, quin & legatis eorum pe Luganum à Gallis ſpoliatis, indignati magnis copijs ſollicitante epiſcopo Seduı, traiecerunt montem ſancti Gothardi. Et quum in ducatu Mediolanenſi nihil effipoſſent, omnibus locis iuſtis præſidijs munitis, Iulius procurauit, ut Heluetij per Aım ditionem Maximiliani in Italiam intromitterentur. Interim uero Gallus uictoria otitus in ipſo die paſcæ, anno milleſimo quingenteſimo duodecimo prope Rauennā ra Iulium papam. Iulius ſui exercitus cędem ægro ferens animo, omnibus modis hoc n effecit, ut Gallus intra decem hebdomadas auxilio Heluetiorum & Venetorū con ente Maximiliano Italia pelleretur, & ducis Ludouici Sfortia filius Maximilianus no , in ducatū reſtitueretur. Anno milleſimo quingēteſimo decimotertio. Gallus col multis ſtipendiarijs potenter ingreſſus eſt Italiam, erumpentibusq́ Heluetijs qui en oppido Nouarienſi & ſubmiſſis alijs Heluetijs ab omnibus cantonibus, pugna eſt niſſa inter Gallum & Heluetios, adeptiq́ ſunt Heluetij uictoriam cruētam. Nam ce unt à parte Galli ſex millia, & in exercitu Heluetiorum octingenti. Amiſit Gallus ı tormenta ænea & ſigna militaria atq́ reliquum bellicum apparatum. Deinde pro-ſunt Heluetij in Burgundiam, miſitq́ rex Maximilianus ad illos iuſtum equitatum, ſummus dux fuit Vdalrichus dux Wirtenbergenſis. Obſeſſo autem oppido Diuioiallus uidens ſe hoſtibus undiq́ preſſum, aſtu quodam uſus, pecuniæ magna ſumma etijs promiſſa, obſidibusq́ quoad hæc ſumma ſolueret datis, Heluetios à ſe facile ab. Diſplicuit ualde Cæſarianis & quibuſdam Heluetijs hæc clandeſtina compoſitio, ımen poſtea Heluetijs promiſſa fuerunt præſtita. Si uoluiſſent Heluetij, finem feciſoc tempore omnibus bellis, at quum ipſi nollēt, cōtinuatum eſt bellum in magnum n malum, id quod ſatis ſuperq́ anno 1515. experti ſunt. Anno 1514. mortuo Ludoege Francorum, Franciſcus comes Engoleſmenſis ſubſtitutus eſt in locum eius. Is la-

Papa bellator.

Heluetij uincunt Gallum.

Diſion oppugnatur.

borauit pro continuanda & ſeruanda pace cum Heluetijs,ſed ius Mediolanenſis domin
Rex Frãciſcus noluit reſignare,atq; ob id nulla facta eſt pax,quin ſequenti anno collecto grãdi exerci
cõtinuat bellũ. equitum & peditum,rex expeditionem mouit in Italiam.Conabantur quidem Heluetij
lum impedire ne tranſiret alpes,at ſui per aliam uiam ingreſſi ſunt Longobardiam.Rex
nim non deſtitit ſibi conciliare Heluetios, cui multi quoq; conſentire cœperunt,diſceſſ
que ex Italia tertia eorum pars.Quod uidẽs Cardinalis Valeſianus,monuit reſiduos H
uetios,ut Mediolanum ſe reciperent.Decimatertia die Septembris quidam eorũ circa u
ſperam prorumpentes ex Mediolano in occurſum Gallorum,inierunt pugnam cum e
quod reliqui uidentes ſuis tulerunt ſubſidium,factaq; eſt magna pugna, præualentibus
Heluetijs,Gallicus exercitus quantumlibet bene ordinatus coactus eſt retrocedere.D
rauit is conflictus uſq; ad profundam noctem.Mane rurſum itur ad pugnam, adeſtq; re
ſuis cum equitatu potentiſſimo,dirigit omnia tormenta ænea contra Heluetios:ſed H
uetij non territi,uiriliter pugnant cõtra hoſtem,quouſq; Gaſcones & cataphratti mag
impetu in eos feruntur & diſſoluunt aciem eorum,coguntq; eos pedem referre, caden
bus utrinq; plurimis.Facta eſt hæc pugna in die exaltationis Crucis anno Chriſti 1515.
Horrendum lus adepta uictoria rurſum egit cum Heluetijs de pace,quam & mediantibus quibuſda
bellum. dominis & baſtardo de Subaudia obtinuit,relicto tamen Heluetijs dominio horum lo
rum,Lugani uulgo Lowers,Luggaris,Monderys & aliorum,quæ uerſus Mediolanum
ta deprehenduntur.Promiſit & annuam pacis pecuniã,atq; pro habitis expenſis aliqu
donnas auri. Anno 1521.inierunt omnes Heluetij præter Tigurinos fœdus cum G
lo,duraturum ad annos uitæ Franciſci regis,atq; uno anno poſt mortem eius. Quid u
poſt hunc annum 1521.euenerit ſupra in deſcriptione ducatus Mediolanenſis ſignaui.

De Sunggoia & Comitatu Pfirt, quæ hodie in ſuperiori ſunt Alſatia.

SAtis diu hæſimus in Helue
exigit nunc ordo ut ad Su
goiam Heluetiæ contermin
ſtilum uertamus. Hæc itaq;
ortu Rhenum attingit, & ab occa
Galliæ extremitatem, à ſeptentri
uero Alſatiam. Habet in multis l
uineas,& ubiq; frumenti copiã, q
circumquaq; in omnes adiacente
hitur regiones,ſcilicet in Heluet
Nigram ſyluam,Lotharingiam,
Quin & tempore famis, Curia &
gobardã hic petunt panem.Legi
tamen in hiſtorijs, Germanos q
ſub Henrico Cæſare ſeptimo fru
tum è Siciliæ regno adduxiſſe.
ſuo tempore tanta peſtis graſſab
per uniuerſam Europam,ut tertia pene humani generis pars ea abſumeretur. Coloni
anno,nempe anno Chriſti 1313.triginta millia,apud Treuerim duodecim millia, Mo
tiæ ſedecim millia,Wormaciæ ſex,Spiræ nouem,Argentinæ tredecim,Baſileæ quatu
cim,apud Herbipolim quatuor hominum millia aeris contagio ſunt abſumpta. Toto
pagos,tota oppida uacua & ſine habitatoribus, rura ſine colonis & agricolis fuiſſe
bunt.Hanc peſtem ſumma annonæ difficultas excepit,nam manſerat terra inculta,a
ex tãta clade ſuperſtitibus difficilius fuit uiuere quam illis qui peſte ſunt abſumpti,fui
ri.Et fame perijſſent,qui peſte perire & abſumi non potuerunt,niſi è regno Siciliæ f
ta in mediam Germaniam fuiſſent allata.Cæterũ complectitur hæc Sunggoiæ regio
tatum Pfirt,cuius ultimus comes Vlricus mortuus eſt Baſileæ anno Chriſti 1324.re
duabus filiabus. Vnam,nempe Iohannam,duxit uxorem Albertus dux Auſtriæ:ſoro
Comitatus ro Vrſulæ nomine dedit idem Albertus octo millia marcarum argẽti pro ſua portion
Pfirt. comitatũ pertinent hæc loca,Altkilch,Dattenriet,Befort,Roſenfels,Maſmũſter, T

Senl

:nheim:quæ loca noſtro æuo ſunt diſtributa in præfecturas & impignorationes à domo
uſtriæ. In Befort eſt collegiata eccleſia, quam fundarunt comites de Pfirt, ſicut & Veld-
ch monaſterium monialium ijdem fundauerũt, ubi tredecim comites & comitiſſæ Pfir
ıſes ſepulti iacent. Monaſterium Lutzel Ciſtertienſis ordinis fundauerunt comites
Falckenberg, de monte Beligardi atq; Pfirt. In Maſmunſter inſigne eſt monaſteriũ *Maſmunſter*
onialium atq; aliquot Canonicorum, quod putant fundatũ à Maſone duce Alemanniæ: *à Maſone.*
uo uallis illa denominata eſt uallis Maſonis, quæ alioquin Waſt appellatur. Progenito-
huius Maſonis fuerũt de regia proſapia Francorum & Burgundionũ. Et quemadmo-
m infrà iuxta monaſterium Murbacenſe quoq; ſignatũ eſt, habuit hic Maſo filiũ unicũ,
i cum in amne Olruna, uulgò Tolder, balneare uellet, ſubmerſus eſt quum annorũ eſſet
:o, idq; ſubter arcem in qua tunc parentes eius habitabant, & iam in ruinis iacet. Priua-
; ergo Maſo & uxor eius legitimo hærede, fundauerunt monaſterium in eo loco, & eo
ıpore quando Eberhardus comes Egiſheimenſis fundauit monaſterium Murbacenſe
Theodorico rege Francorum, anno Chriſti plus minusúe 730. contribuentes omnia
na ſua, mobilia & immobilia, terras & homines, nempe 25. oppida & uillas cum omni
; iuribus eorum, ordinantesq; 18. canonicas, ſex canonicos & tres coadiutores. In tum
ilij Maſonis tale legitur epitaphium. Hic iacet ſepultus filius regis Maſonis, fundato-
ıuius monaſterij. Habet abbatiſſa huius monaſterij literas fundationis per Ludouicum
m approbatas ſic ſonantes. Volumus quod hoc monaſteriũ per Maſonem dotatũ, ma
eneatur & defendatur: numeranturq; in eiſdem literis hæc oppida, quæ tunc monaſte
uerunt ſubiecta, Mulhauſen, Einsheim, Egisheim, Herleſsheim, Morſwyler, &c. quæ
ie ſub alia ſunt ditione.

Thann.

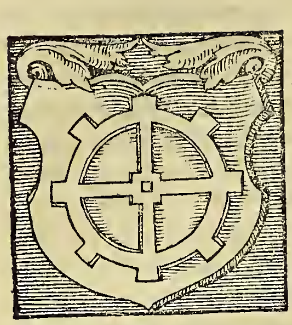

EST Thañ ſatis elegans oppidum, annumeraturq; comitatui Pfirtẽſi. Imminet oppido arx mõtana, Engelburg appellata, adiacetq; mons Rang uocatus, in quo nobiliſſimũ creſcit uinum Rangenwin appellatũ, Baſilieẽſibus bene notum. *Vinum Rangicum.* Prolabitur ibi ex montium faucibus fluuius Thur, qui diſterminat Sunggoiam ab Alſatia. Collegiata eccleſia huius oppidi, fuit primum ad ſanctum Amarinum in ditione abbatis Murbacenſis, ſed in concilio Baſilienſi fuit tranſlata in oppidũ Thañ. Eſt quo
nonaſterium monachorũ nomine Morſmunſter in hoc comitatu, quod fundauerunt
tes Pfirtenſes, habetq; nomen iſtud à ſancto Morando, cuius corpus ibi quieſcit. Itẽ
us Amarinus aliud oppidum cum arce Fridberg, uno miliario à Thañ diſtans, ubi a-
ndo fuit collegium Canonicorum quod iam eſt Thanni, abbati Murbacenſi ſubie-
. Non procul ab hoc loco origo eſt Moſellæ fluminis. Fuit autem Amarinus mona- *Fons Moſellæ.*
ordinis ſancti Benedicti, uir ſanctus, in eo loco ſepultus.

Mons Beligardi, uulgo Mimpelgart.

COmitatus montis Beligardi ad occaſum adiacet Sunggoiæ, habetq; oppidũ egre
giũ & arcem regalem. Habet & alia multa oppida atq; caſtra, ut ſunt Grans oppi-
dũ & caſtrum, Klarwang oppidũ & caſtrũ, Paſſewang oppidũ & caſtrũ, quæ om-
nia ſunt ducũ Wirtenbergenſium, utunturq; coloni lingua Burgũdica. Cõfine eſt
:omitatui oppidũ Bruntraut, ubi epiſcopus Baſilienſis in regali arce reſidentiã ſuam
. Itẽ Luders oppidũ cũ caſtro & monaſterio, haud multũ diſtans à Bruntraut, ſubie- *Brantraut.*
bati Luderẽſi, & cõfine Burgundiæ. Anno 1396. perijt in Turcico bello illuſtris co-
Hẽricus de mõte Beligardo, Stephani comitis filius, attauus maternus Vdalrici mo-
ducis Wirtenbergeñ, ultimusq; comes illius familiæ, poſt cuius mortẽ comites Wir-
rgeñ facti ſunt domini in Mimpelgard, ut infra in genealogia comitũ Wirtenbergẽ-
oſtendetur.

Mulnhauſen.

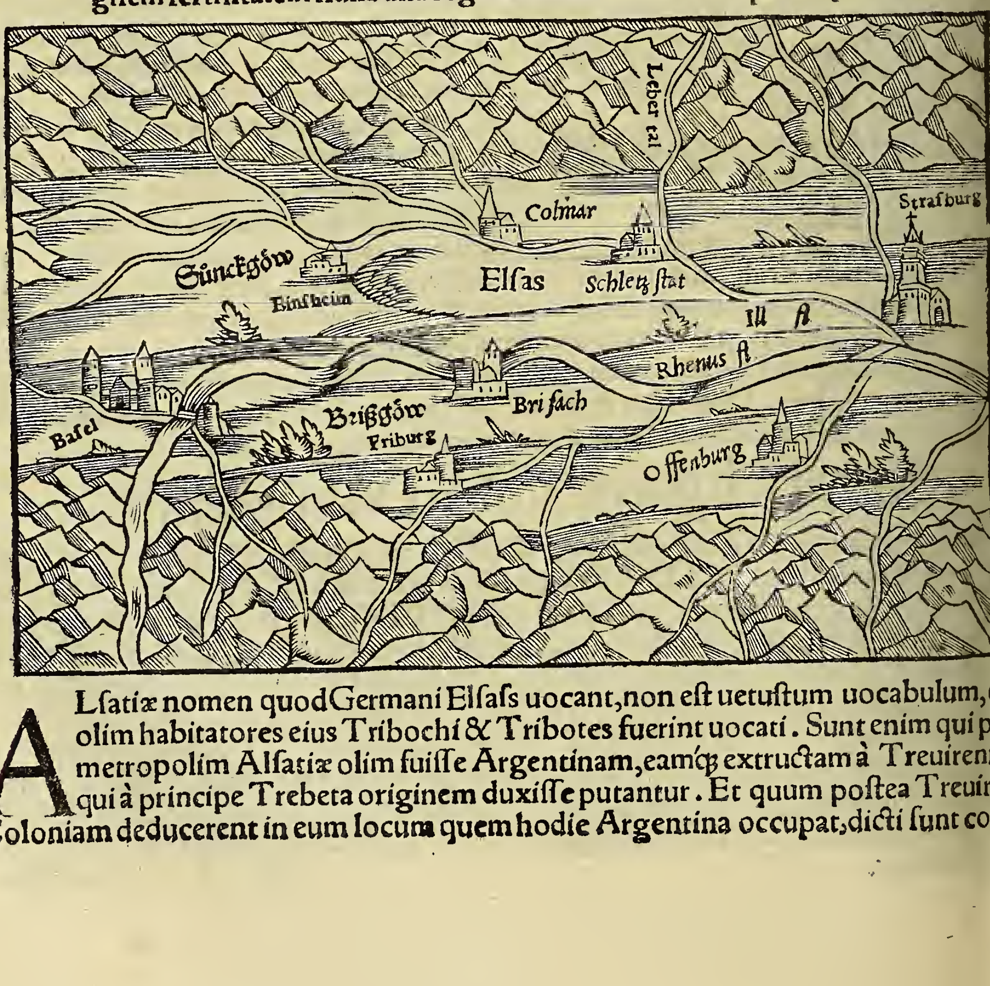

SItus oppidi Mulnhauſenſis eſt quoq; in Sunggoia. Eſt a
tem ciuitas imperialis, cuius aduocatiam ſicut & Colm
riæ & Keiſerſpergij habuit epiſcopus Argentinenſis ann
Chriſti 1261, Sed paulo pòſt Rudolfus comes Habſpurg
genſis recipiens Colmariam, ut infra quoq; dicetur, conſentien
bus quibuſdam ciuibus recepit & oppidum Mulnhauſenſe. Q
occupato, comes unà cum ciuium ſubſidio cinxit obſidione c
ſtrum quod in ciuitate erat, tandemq; poſt tres menſes expugn
uit illud, captiſq; omnibus qui intra ipſum erant, caſtrum dir
erunt. Electo aut Rudolfo in Romanorum regem, redierunt m
morata oppida ad imperium. Oppidanorum ſtudium conſiſtit potiſſimum in uini & fr
menti cultura, eſtq; uinum illius loci ſatis celebre.

Otmarſen.

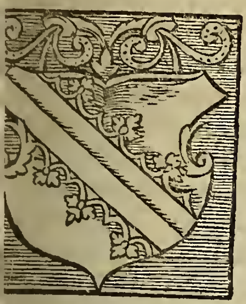
HAbet uilla iſta monaſterium dominarum, quod olim tempore Henrici quarti c
ſtrui fecit comes quidam Habſpurgenſis nomine Rudolphus. Huius Rudolfi
ter Wernherus fuit Argentinæ epiſcopus, qui Conſtantinopoli in quadam inſ
mortuus fuit. Habuit & alium fratrem cuius nomen fuit Rapoto, qui antea fun
uerat monaſterium Muri in Ergoia. Sunt & alia quædam monaſteria fundata per huius
miliæ comites in Briſgoia, id quod ſuis in locis ſilentio non præteribo. Volunt autem
dam hunc locum Otmarſen denominatum ab idolo Martis, qui ibi templum habuit a
in eo honatus fuit, id quod imago eius comprobat, quæ ante annos ab hinc nõ multos
ibi inuenta.

De Nobili regione Alſatiæ, cui ob eius ni
gnem fertilitatem nulla alia regio in linea Rheni comparari poteſt.

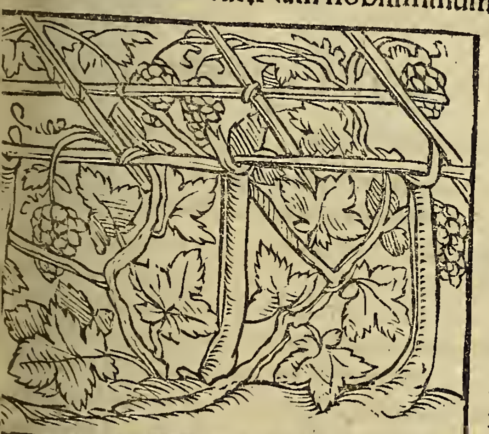

ALſatiæ nomen quod Germani Elſaſs uocant, non eſt uetuſtum uocabulum, q
olim habitatores eius Tribochi & Tribotes fuerint uocati. Sunt enim qui pu
metropolim Alſatiæ olim fuiſſe Argentinam, eamq; extructam à Treuirenſi
qui à principe Trebeta originem duxiſſe putantur. Et quum poſtea Treuire
Coloniam deducerent in eum locum quem hodie Argentina occupat, dicti ſunt col

à Treuirenſibus Tribotes. Nomenclaturã uero Alſatiæ putant longe poſtea ab Illa flu-
o, a in i mutato, exortam, unde & quidã eã regionẽ Illeſaſs & non Alſaſs appellatã aſſe-
nt, ſicut rurſus alij fluuiũ contendunt uocatũ Alſaſs. In libro militariũ ludorũ uocat̃ E-
lſaſs, quaſi nobilis ſeſſio. Diuidit̃ aũt Alſatia in ſuperiorẽ & inferiorẽ regionẽ. Superior
æ Sunggoiã contingit habet multa dominia, nã haud procul ab oppido Thañ eſt ditio
batis Murbacenſis, in qua ſunt Watwiler, Gebwiler & alia quædã oppida; hinc ſequitur
undat, id eſt, Munus datũ, quod includit Sultz, Rubeaquũ & multa alia oppida, epiſco
Argentinenſi ſubiecta. Huic dominio adiacet Lantgrauiatus in ſuperiori Alſatia, nem *Landgrauiatus.*

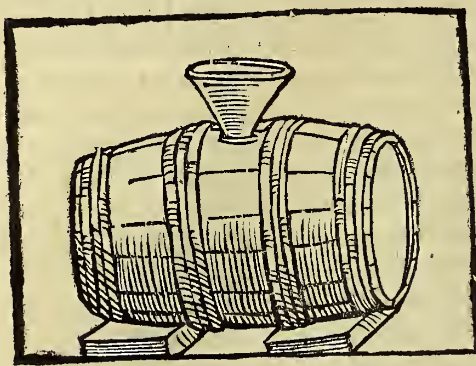

pe oppidum Enſsheim cum multis uillis. Is Lantgrauiatus perue
nit ad ditionem Alberti comitis Habſpurgenſis, patris regis Ru
dolfi, circa annum Chriſti 1200. Terminatur Alſatia ab oriente
ad Rhenum & ab occidente ad Voſagum montẽ, qui Lotharin-
giam à Germania diuidit, extenditurꝗ à Sunggoia uſꝗ ad ciuita
tem Wyſſenburg. Latitudo regionis à Rheno uſque ad montana,
eſt triũ miliariorũ Germanicorũ, etiã ſi apud Hagenoiã planicies
terræ adhuc latior eſſe deprehendatur, mõtibus ſcilicet magis ac
magis à Rheni alueo recedentibus. Euomit mons Voſagus pluri
mos amnes, qui per mediterranea deuoluti Rhenũ petũt. Nã erũ-
fluuius Tholder è ualle Maſmunſter, Louch è faucibus Murbaci & Gewileri, Fecht ex
rioribus oppidi Turckheim, Bruſcha ex conualle Schirmeck alluens mœnia oppidi *Amnes ex*
lſsheim, pertranſiensꝗ urbẽ Argentinenſem, Sorn à Taberna curſum accipiens, Ma *Voſago.*
Neuwiler uerſus Hagenoiam fluens, & Sur Foreſtam interlabens, à quo Surburg ue
um monaſterium nomen ſortitũ, quod tamen hodie eſt collegium ſacerdotum ſecula
, ſicut & Lauterburg oppidum ſortitum eſt ſuum nomẽ ab amne Lauter, qui ex Waſ-
nſibus montibus longe retro Wiſſenburgum imperiale oppidum originem ſumit.
amnes & alios ſimiles licet uidere in tabula Rheni, quam pro Alſatia paraui. Pręcipu
men Alſatiæ fluuius eſt Illa, qui totam ferè percurrit Alſatiam, primam ſcaturiginem *Illa fluuius.*
ens in Sunggoia ſupra oppidũ Altkirch, fluensꝗ iuxta oppida Mulnhauſen, Einſs-
, Colmar, Seleſtadium & Benfelden, ſine ambagibus petit Argentinam, ubi Rhenũ
editur, receptis tamen antea omnibus riuulis ex Voſago monte emiſſis. Quam ferti
ero ſit hæc prouincia, hinc aduertere poteris, quod in hoc terræ tractu tam anguſto,
ulis annis tanta prouenit uini & frumenti copia, ut nedum cultores quorum ingẽs eſt
erus hinc neceſſarium habeant uictum, ſed ſupereſt tantum, ut etiam uicini quiꝗ eo-
abundantia fruantur. Nam nobiliſſimum uinum quod apud eos creſcit, continua ue-

ctura curruum & aliquando etiam nauium,
abducitur in Heluetiam, Sueuiam, Bauari-
am, Lotharingiã & inferiorẽ Germaniã, eti
am aliquãdo in Angliã. In Sũggoia magna
creſcit uis frumẽti, imò per totã Alſatiæ pla
niciem uſꝗ ad Argentinam hæc frumenti
ubertas inuenitur, unde Lotharingiæ mõ-
tes inhabitantes, Burgundi & bona pars
Heluetiæ cibantur. In montibus & collibus
decoquitur optimum uinum, & in plano
prouenit frumentum & arborum fructus.
Habet quoꝗ Alſatia in montibus ſyluas ca
ſtanearum, habet montes turgentes mine-
ris argenti, cupri & plumbi, præſertim in
Leberthal. Habet præterea in montibus & uallibus nobiliſſima paſcua, id quod teſtã
timi & pinguiſſimi caſei, qui in Munſterthal conficiuntur. Et ut uno uerbo dicã, nõ
tota Germania regio aliqua, quæ in omnibus prouentibus Alſatiæ poſſet adæquari.
idẽ in Germania quædã terræ proferẽtes uinũ haud ignobilius uino Alſatico, at nõ
interim tantã abũdantiã frumẽti et arboreorũ fructuũ, ut ipſa Alſatia. Nã nullus eſt
montes in Alſatia locus ocioſus, qui non habitetur aut ſit cultus. Iuxta Rhenum ha-
ludes, & iuxta eas optima paſcua pro pecoribus. Hæc tam parua regio adeo huma-

nis uſibus eſt dedicata,ut in ea inueniantur 46.ciuitates & oppidula,omnia muris cinc
quinquaginta arces in montibus & plano ſitæ:uillarum uero & uicorum nõ eſt numer
Vulgares regionem incolentes & terram colẽtes,miſeri ſunt:nam per ſingulos annos
liguriunt bona ſua,nec quicquam in futurum ſeruant,unde fit,ut tempore belli,aut quã
frigore aut pruina terrænaſcentia deuaſtantur aut pereunt,patiantur magnam penuria
Iuuantur tamen pauperes ex publicis granarijs.Non habet terra hæc indigenas mult
ſed maior pars ſunt aduenæ,puta Sueui,Bauari,Burgundi,Subaudi & Lotharingi:qu
ſemel regionem ingreſſi fuerint,non facile hinc emigrant.Sueui potiſſimum ibi nidul
tur.Paſſim omnes ibi recipiuntur,qui colonis in terræ cultura cooperari ſatagunt.Circ
Keiſerſpergum,quod ſonat Cęſarianum montem,terra ſummam habet fertilitatem,u
& cor Alſatiæ ibi eſſe perhibetur,inueniunturꝙ ibi tria oppida murata,tanta uicinita
bijpſis iuncta,ut bombardæ iactus illa iſtam apprehendere poſſit,uocanturꝙ Keiſerſ
gum,Ammerſwier & Kõnſsheim. Ibi uinun

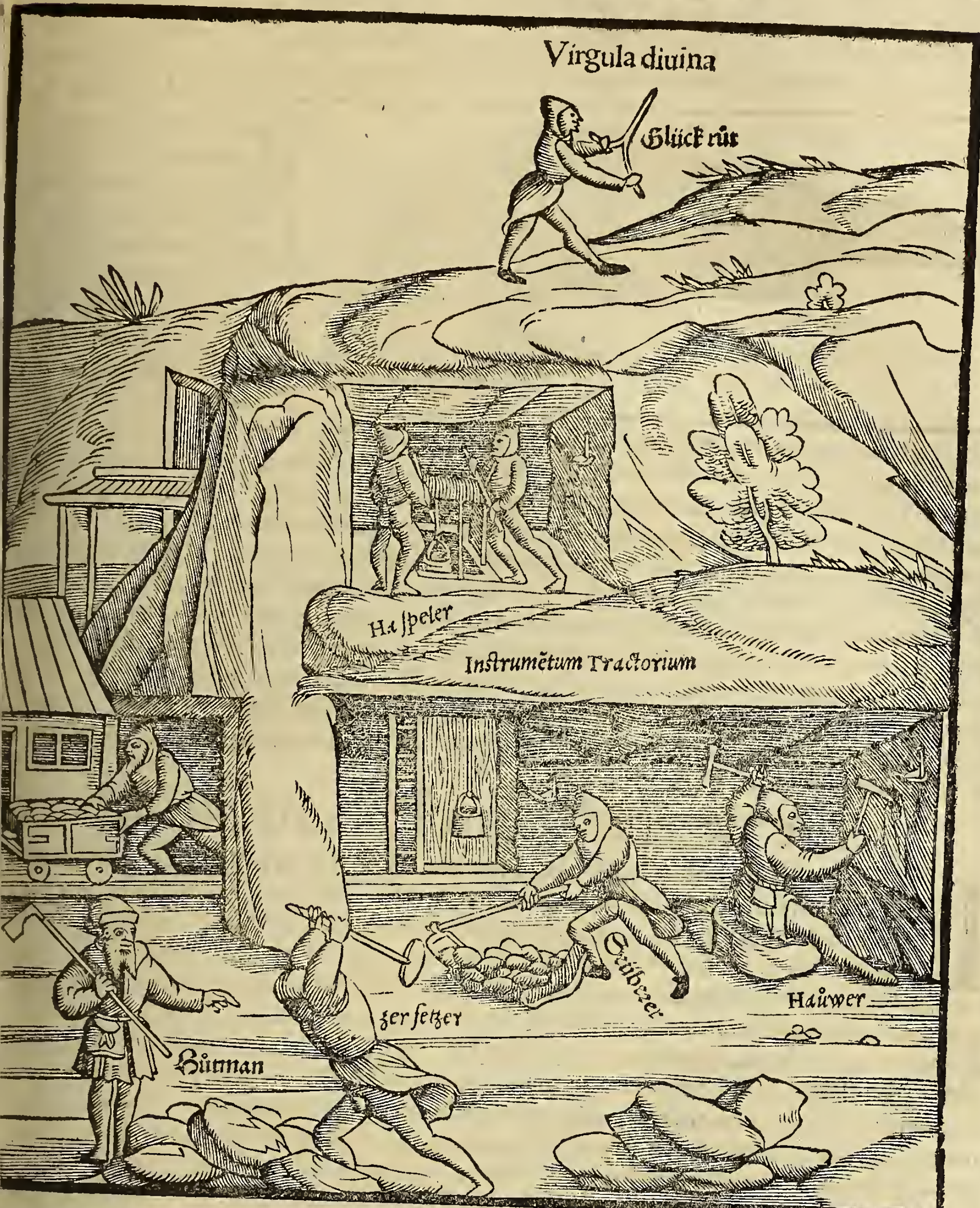
uaſis magnis per adiectas prunas decoquitur
ſepeliũtur uaſa ipſa muſto impleta in ipſis ac
& racemis expreſſis,quouſꝙ uis digeſtiua e
riatur in uino, manetꝙ ſic uinum dulce per
hyemẽ,& defertur paſſim in alia loca, habet
in delitijs. Alij implent parua uaſa racemis i
gris atꝙ affundunt muſtum parum decoctu
trahitꝙ uinum illud ſaporem racemorum &
net dulce per totam hyemem. Id autem max
fit ex uuis quas uulgo muſcatel uocant. In
untur quoꝙ in Alſatia multæ ſanctorũ reliq
Sanctorum reliquiæ. ad quas,uſꝙ ad tẽpora noſtra,peregrinationes uariæ ſunt factæ.In Thañ quæſitus eſt
ctus Theobaldus,Rubeaci inuocatus eſt ſanctus Valentinus,In Hohenburg lippitu
oculorum laborantes,ſanctæ Otiliæ ſubſidium implorarunt.Andloiæ uero peregrin
cuniam adferentibus oſtenſa ſunt oſſa ſancti Lazari, quem Chriſtus à mortuis excit
Vnde legimus de Carolo quarto Imperatore,& rege Bohemiæ,quod uice quadam q
ueniſſet ad Haſsle,accepit membrum unum de oſſibus ſancti Florentij,qui & ibi ſepu
iacet:ac deinde Andloiam perueniens aperta tumba ſancti Lazari (quæ eſt in monaſt
dominarum)contemplatus eſt oſſa eius:proficiſcensꝙ ad Einſsheim,diſcooperuit i
pulchrum ſancti Vrbani.Idem fecit in Hohenburgo. Aperto enim ſepulchro diuæ C
ſuſtulit inde fragmentum de dextro eius brachio.Collectisꝙ in hunc modum mult
quijs,tulit illas in Bohemiam,auroꝙ & argento incluſit.

De mineris & Argentifodinis,quæ paſſim p

Germaniam, potiſſimum autem in Alſatia, inueniuntur.

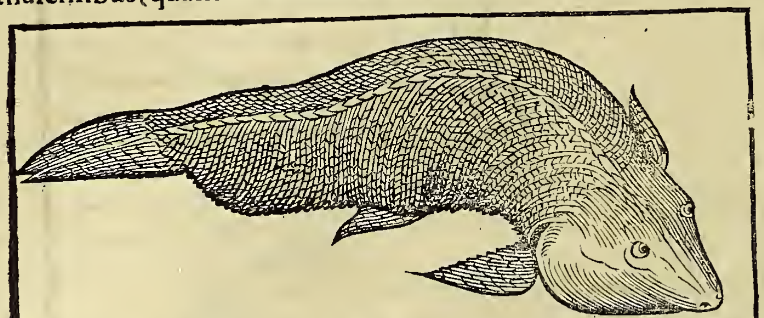
HAbet Germania in multis locis,ut ab initio quoꝙ retulimus,ditiſſimas terr
neras,potiſſimum autem argentifodinas,quæ raro ſunt ſine cupro,ſtanno
bo.Quædam ſunt à ueteribus metallicis exhauſtæ,quædam noſtro æuo inu
ſuppeditantꝙ ingentes diuitias,quædam etiam ab antiquis tanquã immatu
Nigra ſylua metallica. nondum ſatis decoctæ hodie repetuntur & exinaniuntur.In Nigra ſylua olim plurib
locis quæſitum & inuentum eſt argentum,id quod multa monumenta,quæ adhuc u
tur,teſtantur.Friburgũ in Miſnia,ubi adhuc frequens eſt ſcrutatio metalli,à ueteribu
pta,ſic Friburgum in Saxonia,Friburgum in Briſgoia, & ut quidam aiunt Friburg
Nuchtlandia,extructa ſunt metallorum fodiendorũ occaſione, & fortaſſis libertat
men adepta,ob priuilegia quibus argentifoſſores donantur. Noſtro æuo explorat
Annæbergum mineræ laudatiſſimæ in monte ſanctæ Annæ,ubi & ſpacio quinꝙ annorũ elegãs ext
Mariæbergum eſt ciuitas,in ualle Ioachimi,in monte Mariæ,ubi aliquot millia foſſorum, quos Ger
Knappen uocant,inueniuntur,in Goſslaria,in quibus omnibus locis,inæſtimabile a
ti pondus ex terræ uiſceribus eruitur. Vtuntur autem iſti ſubterranei operarij mirab
inſtrumentis & quæ pro ſua uarietate explicari nequeunt,quibus utuntur potiſſimu
exhauriendam aquam,quæ non parum remoratur eorum in profunditatibus labore

Hic per uirgam diuinatoriam quæritur latens metallum, & ex puteis in pro-
fundum actis educitur, qui eſt primus Metallicorum labor.

DEinde mirabili quoq; artificio incluſum in ſpecubus terræ aerẽ recenti aura folliculis & uentilabris ad hoc paratis ſubinde innouare contendunt, ne metallarij in illa Plutonis officina aere impuro ſuffocentur. Habent comites Manſsfeldenſes mineras in ſectilibus ſeu fiſſilibus lapidibus, quos Schiffer Germani uo- ,quales mineras in uniuerſo mundo extare non putant. Nã ſectiles illi lapides igne ad & macerati reddunt cuprũ, ex quo immenſa uis trahitur argẽti. Nec exhauriri poteſt us illius terræ his uenis. Nam ubicunq; in terra illa foſſioni intenditur, inueniuntur ſe s illi lapides cupro prægnantes. Foſſores, qui lapides illos eruunt ſeu excindunt, obli- n nanciſcuntur collum, uocanturqúe Germanicè Krumhelſs, id eſt, obliqui ſeu torui rij. Quum enim petrarum illarum uenæ & meatus planum habeant ſitum, neceſſe eſt ſſores iacendo intendant labori, unde fit, quod colla illorum ſic retorqueantur, ut pla epti reddantur ad aliarum minerarum labores. Magnum licet ibi in natura uidere culum. Eſt in ea regione lacus quidam magnus, longus & latus, & qualia ille uiua ani malia

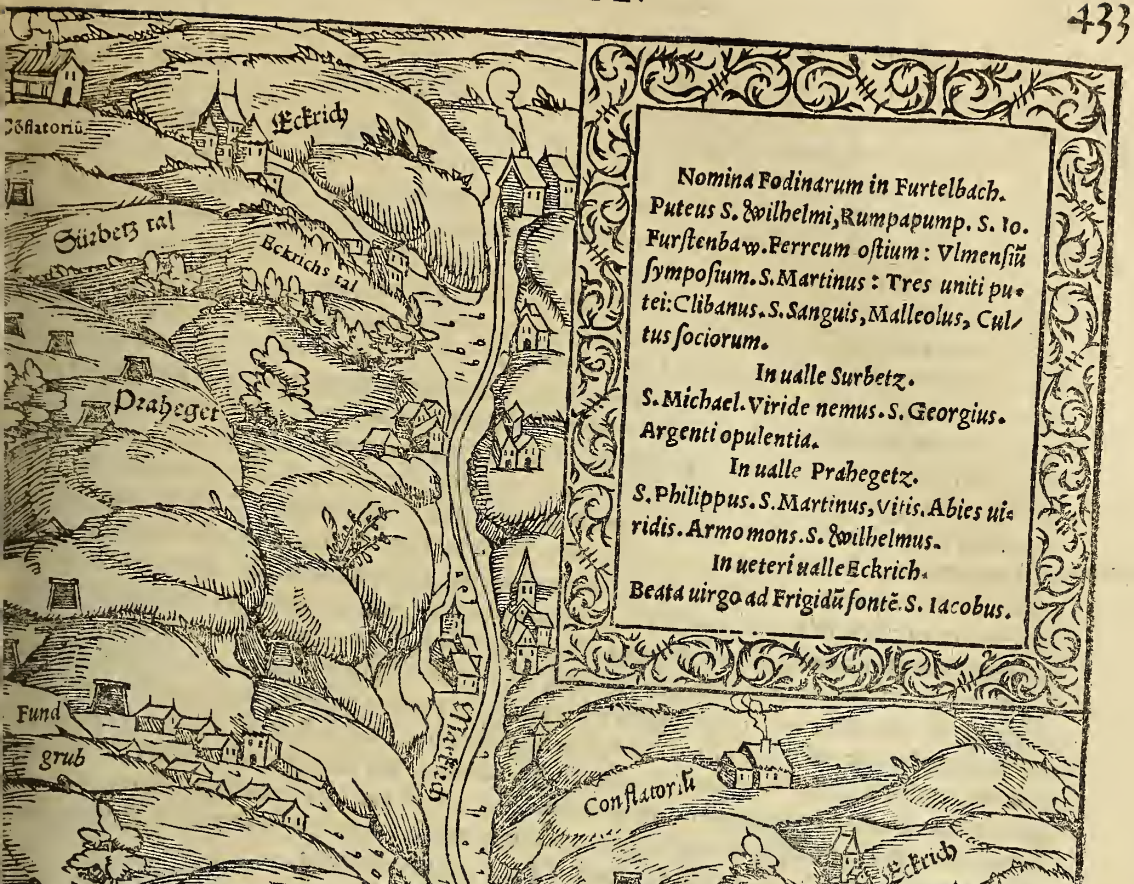
malia aquatilia producit,puta piſcium ſpecies,ranas & alia reptilia,tales figuras pingit &
effingit natura cupro puro in ſuperficie petrarum mineraliũ,ut diſtincte cognoſcere qu
as ex figura ſpeciem animantis. Miſit mihi unum eorum lapidum Spectabilis & pruden
uir Iohannes Hubinſaccus,à quo iſta habeo,qui iudicis fungitur officio in mineris Leber
thalenſibus(quantum attinet ad dominium Rapolſteinenſe) in quo lapide huiuſmodi pi

ſcis figura,qualem hic ſ
gnaui,eſt deformata,Ge
mani uocant Olruppã
Treiſam,habetq; inge
epar. Eiuſcemodi pict
lapides inueni quoq; ſu
riori anno Auguſtę apu
Fuggeros, quum illoru
antiquitates diſpicerẽ.
tunt metallarij illi Ma
feldenſes mirabilibus
cohercendam aquam inſtrumentis,multisq; artibus & equis illam exhauriunt. Non p
ſunt ea uerbis explicari,oculorũ obtutibus facilius quam ſermone dignoſcitur eorum i
Miſnenſis metallicus apparatus. genium.In Miſnenſibus montibus utuntur inſtrumentis quas bigales rotas uocant,q
ſua uolubilitate duo marſupia ingentia ex recentibus pellibus bubalis confecta, demit
& aquis impleta extrahunt.Factum eſt marſupium unum ex tribus pellibus,capaxq; eſt
tegri plauſtri.Mouetur hoc artificium tanta celeritate,ut interdum ſcintillæ ignis ex ma
dis lignis excutiantur.Superatq; omnia alia ingenioſa inſtrumẽta,quibus aqua ex prof
ditate extrahitur,omniaq; puerilia cenſentur,ſi huic conferantur. Nulla hodie eſt in Eu
pa natio,quæ tam diues eſt in metallis,ut Germania,etiamſi minor pars argenti Germ
ci apud Germanos cudatur in monetam:producit enim noſtra tellus cuprum,ſtannũ,
bum,ferrum,habet mineras ſalis,Mercurij, uitrilli, &c.pugnãtq; contra nos inimici
ſtri noſtris metallis.

De argentifodina Leberthalenſi.

LOcus huius fodinæ eſt in Voſago monte,ad occaſum ciuitatum Colmariæ &
leſtadij in limitibus ditionis dominorum de Rapoltſtein,itinere ſex aut ſeptem
rarum à Seleſtadio diſtans,fuitq; olim à memoratis dominis de Rapoltſtein ce
in agro deprehẽſus. Anno autem Chriſti 1525. poſt ruſticorum ſeditionem, qu
domini de Rapoltſtein multis annis impenſas feciſſent in ualle Furtelbach,extruxiſſe
Fund grub. caput fodinarũ,uulgo Fundgrub appellata & hodie ſanctus Guilelmus dicta,& ſimul
dem tempore in fodina ſancti Iacobi à parte Lotharingiæ largam argẽti uenã inueniſſe
allecti Metallici operationis ſuæ copioſa retributione,ubiq; in mõtibus per totam uall
conati ſunt ſcrutari uiſcera terræ atq; eruere fœtum eius internum. Inuenerunt aũt mu
antiquos puteos & foueas antiquæ ſcrutationis,quos Bingen uocant,unde didicerũt
quod & uetuſtæ quædã teſtantur literę)olim quoq; in locis illis homines metallis inhia
ſed non conſtat ob quam cauſam huiuſmodi fodinæ derelictæ fuerint,niſi quod quidã
tant,ueteres Metallicos coactos à labore ſuo deſiſtere propter aquarum inundation
quum illi ſolum puteos non autem cuniculos ut hodie fieri ſolet,egerint,puteosq; tã p
fundos fecerint,ut aqua ui ſua illos abegerit. Hodie dux Auſtriæ & dominus de Rap
ſtein ex æquo participant in decimis,habentq; cõmunem præſidem ſuper omnes fod
excepto capite fodinarũ,cuius nomen eſt ſanctus Guilelmus,qui putens proprius eſt
minorum Rappolſteinẽſium. Nomina reliquorũ puteorum & fodinarũ habes ſigna
figura uallis Leberanæ,ubi & explicatũ uides latus Lotharingiæ cum ſuis fodinis.Fe
montes iſti galenam,plumbum,metallum argentarium unde extrahitur argentũ,plu
nigrum & æs,id eſt,cuprum. Putant autem ab anno Chriſti 1528. uſq; in pręſentem ann
ſingulis annis 6500. marcas argenti elaboratas ex rudibus & ſylueſtribus illis monti
Quin & anno Chriſti 1530. in puteo Furnus dicto,& anno 1539. in ſancto Guilelmo e
ſum eſt argentum purum,ſingulis uicibus circiter tria talenta ſeu cẽtenaria in una int
portione. Sed & cottidie ferè inuenitur argentum ſincerum,exiguis tamen portioni
No

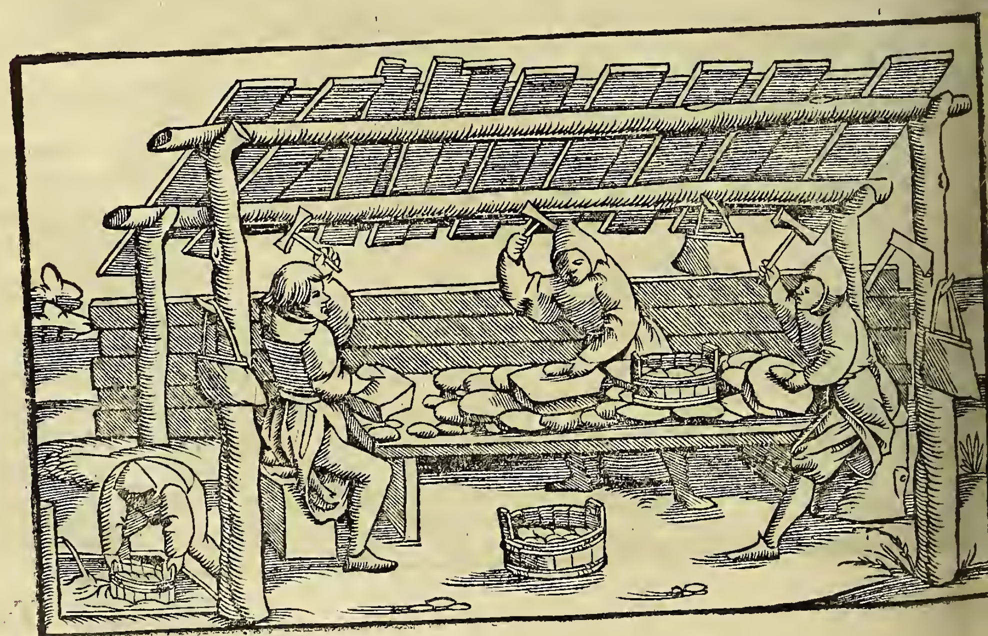

Nomina Fodinarum in Furtelbach.
Puteus S. Wilhelmi, Rumpapump. S. Io. Furſtenbaw. Ferreum oſtium: Vlmenſiū ſympoſium. S. Martinus: Tres uniti putei: Clibanus. S. Sanguis, Malleolus, Cultus ſociorum.
In ualle Surbetz.
S. Michael. Viride nemus. S. Georgius. Argenti opulentia.
In ualle Prahegetz.
S. Philippus. S. Martinus, Vitis. Abies uiridis. Armo mons. S. Wilhelmus.
In ueteri ualle Eckrich.
Beata uirgo ad Frigidū fontē. S. Iacobus.
Eckrich
Eckrichs tal
Praheget
Fund grub
Domus præfecti
Conflatoriū
Eckrich
Minus Rumpach
S. Crütz
Germanicū Rumpach
Jm Steinbach
Jm Meüßloch
Franckēburg
Ortēberg
Leberaw
Ramſtein

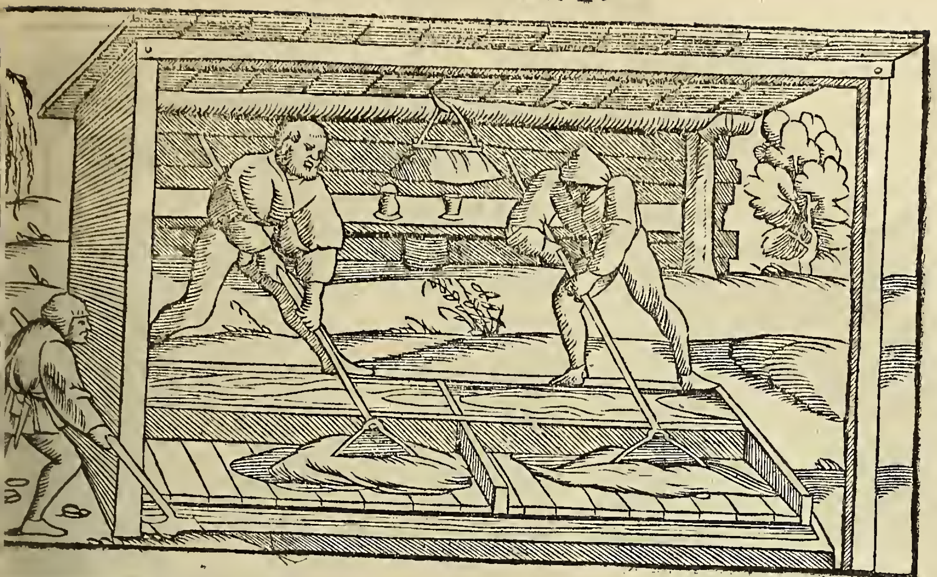
Tantum

Tantum undiq; in his montibus effoditur metalli,ut opus habeant duodecim caſis exco
ctionum,in quibus ſine ulla intermiſſione intenditur excoctionibus metallorum. Sunt e
tiam interim quo metallicæ rei opera eſt data,extructæ mille & ducentæ domus, potiſſi
Furtelbach. mum in ualle Furtelbach dicta:quin & oppidum Mai kirch plurimum in his paucis creu
annis. Locus eſt alioquin ſylueſtris & ſterilis, utunturque habitatores pro maiori part
Lotharingica lingua. Separant enim montes Alſatici linguas Teutonicam & Gallicam
Diſcriminatur uallis Leberana in multas particulares ualles, & in omnibus ferè pericu
lum factum eſt fodiendi metalli. Viuunt metallici ſuis legibus & iuribus, nec ullius reco
gnoſcunt obedientiam niſi iudicis ſui,qui eſt loco magiſtratus. In cuniculis ſequuntur d
rectionem compaſſi,hoc eſt,magnetis,haud ſecus quàm nautæ in mari plagas mundi p
iſtud inſtrumentum obſeruant. Cum puteum fecerint certarum orgyarum,tum in latu
agunt cuniculum,& ab illo cuniculo rurſus alium fodiunt puteum iuſtæ profunditatis,a
que inde ducto cuniculo ſecundo,tertium faciunt puteum,ſicq; miris ambagibus & me
tibus deſcendunt continuo in profundum quouſque aquarum ui coherceantur ab ulteri
ri deſcenſu. Quicquid autem in cuniculis excinditur de ſaxis uel effoditur de terra, adſu
operarij cum alueis in quatuor paruis ferreis rotulis currentibus, & abducunt ad pro
Haſpeler. mum puteum,ubi alij ſtant operarij & machinis tractorijs quicquid allatum eſt ſurſum
hunt,& alijs operarijs tradunt abducendum alueis. Sicq; ex profundiſſimis terræ locis
multos cuniculos & puteos,perq; multorum manus terra effoſſa egeritur, & breui ma
nus foris in aere aceruus ante caput fodinarum aſſurgit,tandemq; in montem coagme
tatur. Et quoniam omnia aguntur in tenebris neceſſe eſt ut quilibet proprium habeat
men,quandiu uerſatur in illo regno Plutonis,nec poſſet ardens facula conſeruari, niſi
cens aer ſubinde uel uentilabro uel folle inſufflaretur. Poſt laborem autem in puteis &
niculis exactum,eductoq; metallo,ſuccedunt deinde alij labores,quos hic ſuis figuris
gis quam uerbis explicare uoluimus,etiamſi ſuccinctis titulis iuxta ipſas figuras expli
rimus rem ipſam & operationẽ quam exercent ordine quodam Metallarij, quemadmo
ab ipſis inſtructus ſum,corām omnia proprijs oculis cernens.

Hic metallici ſecernunt atque comminuun

portiones metallicas,lauantq; primum in lacunulis,qui Germanice
Sumpffweſcher appellantur.

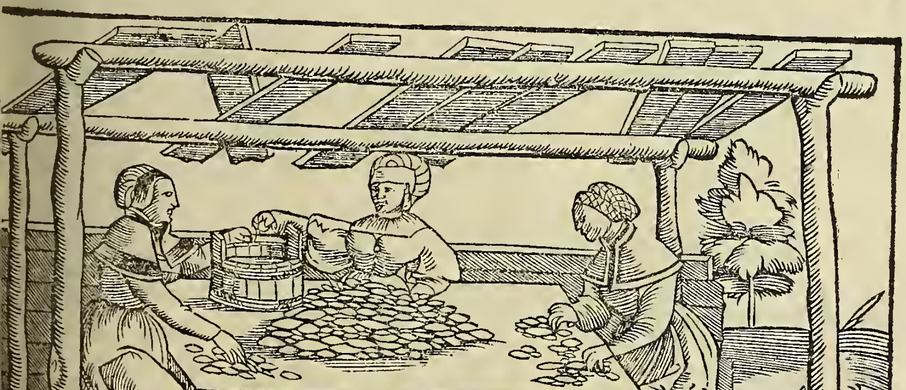

Hic lauatur metallũ, agitatq; palis furcatis, unde et germanice lotores illi uocantur Kruckenweſcher.

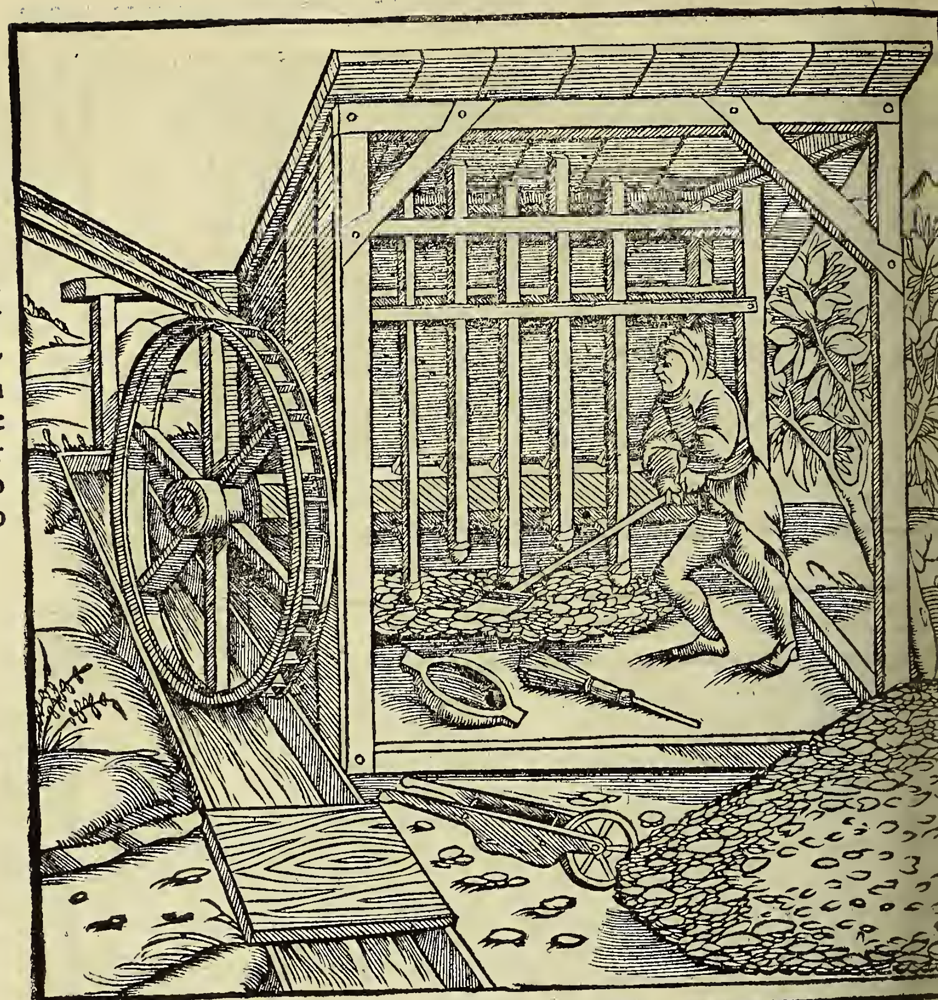
Hic per cribra agitatũ metallũ, lauaturq; tertio, & uocatur Germanice lotores iſti Sypweſcher.

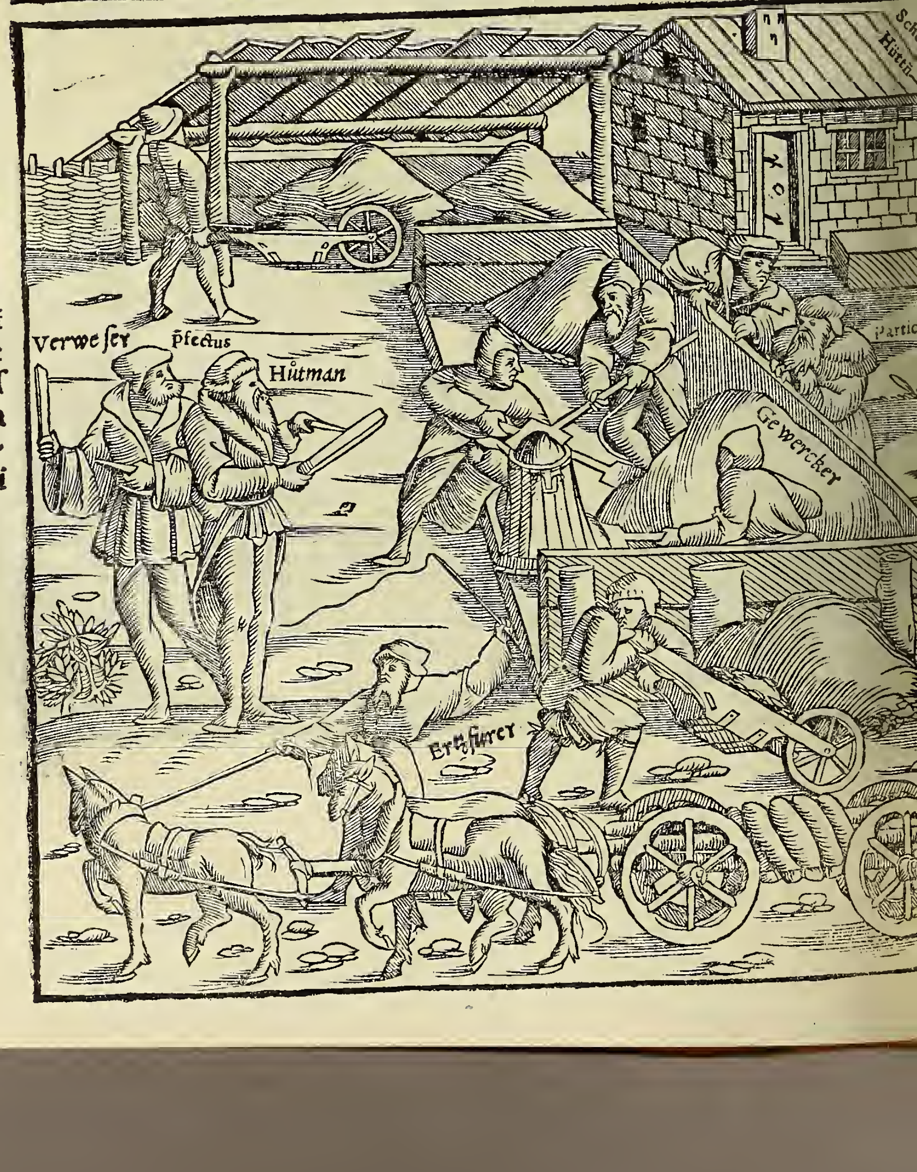
Hic ſecernunt mulieres ſeligũtque metallum antea malleo fractum & toties lotum. Germani uocãt eiuſmodi laborẽ ertzklauben.

Hic

Hic metallum in capſulas miſſum, pilis pręferratis, quę rota aquaria uerſat, tundit̃ atq; cõminuit̃, quem laborẽ Metallici Germanicè uocãt ertz bochen.

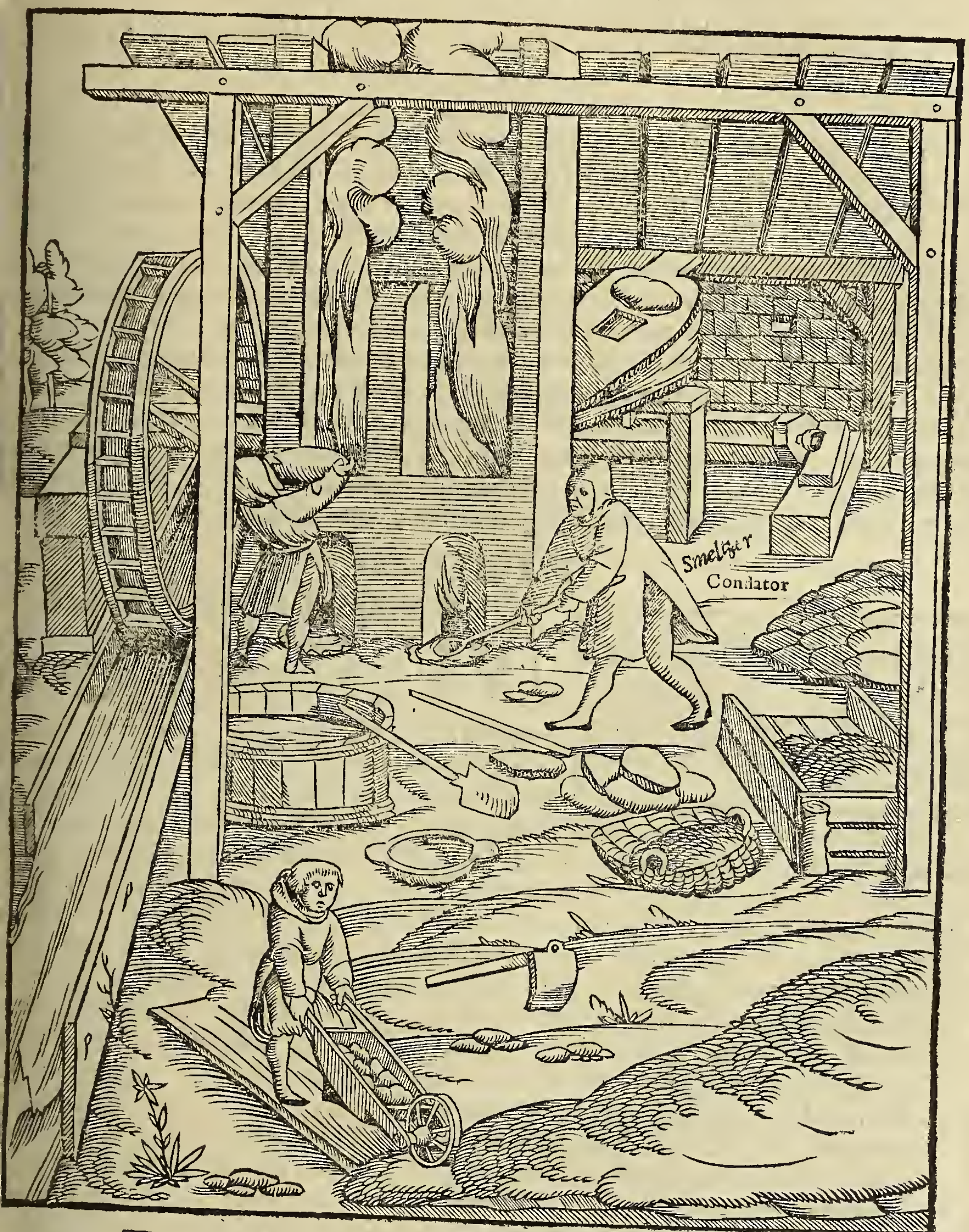

Explicat iſta figura, quomodo & coram quibus metallũ ad excoctionẽ iam paratũ inter cõpetitores, eoſque qui in eo participant, diſtribuatur.

)fficina excoctionis, liquefactionis, conflatio

& ſeparationis metallorum, Germanice Schmeltz hutte: ubi rota aqua impulſa mo- uet ſine ceſſatione folles ignem ſubinde excitantes. Conflator continuo excipit reſolutum metallum & à contuſis metallicis lapidibus ſeparatum, atq; in modulos transfundit.

De Alſatia eiuſque dominio.

REges Franciæ olim ſub ſuo dominio habuerunt Alſatiam, habitaueruntq́; in ea ducentos circiter annos. Fuit autem pars regni Auſtriaci, cuius ſuprà in Francia feci mentionem. Atq; hinc eſt, quod in quibuſdam hiſtorijs hæc regio uocaẗ mi- nor Francia. Antea uero fuit quingẽtis ferè annis ſub Rom. poteſtate, fuitq́; Ar- na gazophylacium eorũ, ubi colligebant cenſum, quem in Alſatia & alijs circumia- ous terris leuabant. Sunt etiã qui uolunt anno domini 685. regẽ Frãciæ Hildericũ tra e Alſatiã affini ſuo duci Eticoni, qui reſidentiã & curiã ſuã habuit in ſuperiori Ehẽ- Minor Frãcia.

Mõs S.Otiliæ. heim atq; in Hohenburg,quod hodie appellatur mons ſanctæ Otiliæ.Succeſſit auter
ticoni filius eius Adelprechtus,dux ſeu princeps Alſatię:& cum ille ſagitta ictus inter
reliquit duos filios Linfridum & Eberhardum, qui præfuerunt Alſatiæ.Poſtea fuit f
lia eorum repulſa ab Alſatia per Carolum Martellũ, qui fuit Palatinus & curiæ mag
in regno Franciæ.Habuerunt autem tunc Palatini ſedem ſuam in ciuitate Treuirenſ
De Landgrauiatu Alſatiæ paulo poſt dicturus ſum.

De ciuitatibus,arcibus & fundationibus quibuſdam Alſatiæ.

De oppido Einſsheim.

HAbet domus Auſtriaca in hoc oppido Perlamentum & cancellariam, ut uo
pro regionibus Sunggoiæ,Briſgoiæ & quatuor oppidorum , quæ ſita ſunt
Baſileam iuxta Rhenum. Anno domini 1475.deputatus fuit ad officium
catiæ Oſwaldus comes à Thierſtein,qui primus fuit regionis præfectus , ha
ſecũ in Einſsheim Conſiliarios & corregentes.Antea uero nulla fuit ibi regiminis a
niſtratio,niſi quod præfectus & ſcriba regionis ibi habitabant, uocabantq; ad ſe ex a
cis aſſeſſores quoties publicum fuerat celebrandum conſiſtorium. Anno domini
Armeniaci cõtinebant ſe in Einſsheim quindecim hebdomadarum ſpacio , occupat
oppido quam caſtro,tenentes omnem terram à monte Beligardo uſq; Hagenoiam,
bus iam multa ſcripſi in hiſtoria urbis Baſilienſis.Anno Chriſti 1492.lapſus eſt deſu
nubium coagulatione ædito magno tonitruo,ſeptima die Nouembris, lapis grãdis
procul à memorato oppido,ponderans duo talenta ſeu centenaria & dimidium, qu
ſentes incolæ ſuſpenderunt in eccleſia parochiali pro mirabili ſigno.

Murbach.

MVrbacenſe monaſteriũ ordinis ſanc
nedicti, unũ ex quatuor Romani i
cœnobijs quorũ abbates pro princi
habẽtur,fundatũ eſt à comite Eberh
tempore Theodorici regis Francorum,circa a
Chriſti 724.ſollicitante ad id ſancto epiſcopo
nio.Nam habent fundationis literæ in hũc mo

Fundationis literæ. Theodoricus rex Francorum uiris apoſtolicis,patribus , epiſcopis, nec non & il
bus uiris ducibus,patricijs,comitibus,uel omnibus agentibus tam præſentibus qu
turis,&c. Igitur dum uenerabilis uir Pirminius gratia dei epiſcopus,noſtris tem
bus cũ monachis ſuis deo inſpirãte pro euangelio Chriſti peregrinatione ſuſcepta
Voſagus. ſterium uirorum in heremo uaſta,quæ Voſagus appellatur,in pago Alſacenſi,in lo
uocatur Viuarius peregrinorum,qui ante appellatus eſt Mourbach,in allodio fide
ſtri Ebrohardi comitis,cum ipſius adiutorio deo cooperãte conatus eſt conſtruere
ſterium uel cœnobium ſanctum ibidẽ inſtituere in honorem dei & genitricis dom
ſtri Ieſu Chriſti,&c.Gundolfi uilla in dei nomine feliciter,Amen. In chronica q
Ebersheimenſis monaſterij ita ſcriptum inuenitur. Fuit Ergkonaldus ſummus m
in curia regis Dagoberti poſt annũ Chriſti 631.qui & ipſe reliquit filiũ Leodiſiũ,ſu
tem quoq; in officio magiſterij.Reliquit poſt ſe Leodiſius filium Atticum,quẽ alij
Eticonem,qui duxit uxorem ſororem reginæ, quæ & ſancti Leodegarij ex ſorore
fuit,unde rex motus tradidit illi ducatum Alemãniæ,qui continebat Alſatiam , Su
ſuperiorem Germaniam.Habuit autem Etico reſidentiam ſuam iuxta regalem uillã
Altitona. heim in arce Hohenburg,latine Altitona,quæ nũc appellatur mons ſanctę Otiliæ.
tę mortem ſuam diſtribuit bona ſua in quatuor partes:unam deſtinauit ad fundatio
cti Stephani in Argentina,aliam deſignauit ad fundationem monaſterij Ebershei
iuxta Seleſtadium,tertiã ordinauit pro monaſterio ſanctæ Otiliæ,quartã uero reliq
ſanguineis ſuis Eberhardo & Maſoni. Eberhardus cœlebs manſit in arce Egeshe
ctusq; cœcus fundauit ex bonis ſuis ad honorẽ ſancti Mauricij monaſteriũ, quod
Viuarium. ſanctus Pirminius conſecrauit in honorẽ ſancti Leodegarij,uocatũq; eſt Viuariun
grinorũ monachorum,& poſtea Murbach.At Maſo ſublato ex uxore filio , ruſum

niſſo,nam ſubmerſus fuit in Olruna,ſicut & ſupra commemoraui,extruxit de facultati
s ſuis cœnobium dictum Maſonis monaſterium,uulgo Maſmunſter,in honorem ſan-
i Leodegarij,de cuius proſapia erat Maſo iſte.Geſta ſunt hæc omnia temporibus regũ
heodorici & Childerici,qui rerum potiti ſunt ab anno Chriſti 721.uſq; ad annum 750.
nt etiam qui uolunt Eberhardum ducem Sueuiæ conſtruxiſſe & fundaſſe monaſterium *Eberhardus dux Sueuiæ.*
urbacenſe,in quo & poſtea Conuerſus factus,laudabiliq; uita conſummatus, ſepultus
t.In monaſterio illo factus eſt poſtea abbas ſanctus Simprechtus Caroli magni ex ſoro
nepos,translatusq; poſtea ad Auguſtam Vindelicorum, factus eſt eius loci epiſcopus,
i & ſepultus iacet.Fuerũt tempore Hunorum ſeptem monachi iuxta monaſteriũ Mur-
cenſe,in monte propinquo ſanctam agẽtes uitam,qui ab infidelibus trucidati,relique-
it loco illi nomen, ut poſtea uocaretur Latrocinij campus.

Gebuuiler.

PVtant hoc oppidum,quod in montium faucibus eſt ſitum,anno Chriſti 1124. initium accepiſſe. Abundat uitibus & paret abbati Murbacenſi, qui plerunq; in eo loco ſuam habet reſidentiam.Eſt & aliud oppidum Watweil nomine extra fauces iuxta montes ſitum,quod memoratum quoq; abbatem agnoſcit dominum.

Lutenbach,Marbach.

DIſtantia medij milliarij à Murbaco,ſitum eſt Lutenbacenſe collegium,quod aliquando fuit Benedictinenſe monaſterium,fundatum à quodam comite Lentzburgenſi,qui & monaſterium Ergoienſe fundauit circa annum Chriſti 998.Deinde anno 1090.fundatum eſt monaſterium Marbacenſe à domino Burckhardo Gebiſwyler & magiſtro Mangoldo de Lutenbach.

ubeaci oppidi ſuperioris Alſatiæ deſcriptio

per doctiſſ.uiros,dominos Conradum Pellicanum & Conradum Wolfhartum eius ex ſorore nepotem,natione Rubeaquenſes.

RVbeaquum antiquiſſimum Alſatiæ oppidũ conditum eſt à Romanis anno ſecundo olympiadis 235.ab urbe condita 914.Iunio Ruſtico & Aquilino conſulibus, M.Antonio & L.Vero eius fratre apud Romanos regnantibus,anno à natiuitate Chriſti 164. Nomen ciuitati impoſitum ferunt à fluuiolo, qui in ualle diui
rgij non procul à pago Sultzmat oritur,ac rubeo alueo per agros ac uineas fluens,ob *Rubeaquum à rubea aqua.*
tas commoditates ab urbe excipitur.Incolę eum hodie Ombach uocant,qui tamẽ ab
,quæ ex aluei ſplendore rubea eſſe uidebatur, Rotbach (ut ex antiquiſſimis annali-
ppa ret)olim dictus,urbi quoq; eandem appellationem dedit,quæ etiamnũ latino no-
ſatis commode exprimitur. Rubeaquum enim,quaſi rubeæ aquæ oppidũ dicimus.
c oppidum magnificis primum ædificijs ac duplici ſuburbio extructũ,Romanæ no-
tis diu fuit hoſpitium,quæ ob terræ fertilitatem,omniumq; rerum, quæ ad uſum ho-
m neceſſaria ſunt,abundantiam,ad annos ferè 500.hoc inhabitauit. Ad eius reip.
eruationem condiderunt leges optimas,in primis autem contra fures grauiſſimã in-
runt actionem,eamq; tam ſeueram,ut inde ad noſtram uſq; tempeſtatẽ per Germaniam tritum factum ſit prouerbiũ: Der alt galgen zu Rufach hat gut eichen holtz. Quo minatur ſuſpendium ijs, qui furto aliquid alienaſſent.Fuit tamen in terrorem hominum non eo loco quo hodie eſt,ſed meridiẽ uerſus non procul à pago Gundelsheim ea furca erecta,à qua eius loci incolæ adeo abhorruerunt,ut ex his quàm pauciſſimi furti nomine accuſarentur.Et cum Auſtraſij regni tempore Franci profligatis Romanis Alſatiam finitimaq; occupaſſent,Dagobertus IX.Francorum rex potentiſſimus Rubeaquum tenens,in ipſa urbe uerſus occidẽtem,loco natura munitiſſimo, anno à redemptione humani generis 623.arcem ædificauit,quam uel à magna lapidum mole,tutiſſimoq; contra hoſtes præſidio, Iſen- *Arx Iſenburg.*

burg,hoc eſt,Ferriburgum,uel ut alij uolunt ab Iſide frugum inuentrice (quam ob gle
fertilitatem in eo colle antiquitus cultam arbitrantur)Iſisburg nominare uoluit.Dagob
tus parata iam regia ſibi ſede,ut à gentilium ſuperſtitionibus ad uerum dei cultum auoc
ret populum,Amandum Vltraiectinæ eccleſiæ epiſcopum , uirum eo tempore doctri
& pietate conſpicuum ad ſe uocat.Cui quum circa annum Chriſti 638 . Sigiſbertum f
um , quem ex Mechtilde Saxonum duciſſa natum habebat,uera in Chriſtum fide eru
endum dediſſet,uoluit ut etiam poſt fidei confeſſionem in arce Iſenburg,multorum in
Primus Argentinæ epiſcopus
ſpectu ab eodem epiſcopo in nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis baptizaretur. Quo
cto,Amandus ad euangelij propagationem primus Argentinenſium epiſcopus ac o
um Chriſti per Alſatiam uigilantiſſimus paſtor factus , populum ab errore ad dei cult
pertraxit.Cumque Sigisbertus generoſus adoleſcens poſtea , nempe circa annum Ch
ſti 646.prope Ebersheimunſter uenatione feras inſectaretur , equo feroci deiectus &
apro ſpumante læſus,ſemianimis à ſuis eſt inuentus . Mittuntur igitur à Dagoberto nu
cij ad Arbogaſtum Aquitanum,quem poſt Amandum ad epiſcopatum Argentinenſ
promouerat,ut ad Sigisbertum animam exhalantem properaret. Venit illico epiſcop
& dum præces pro Sigisberto ad deum fundit,adoleſcens integræ ſanitati reſtituitur. P
quo pietatis officio Dagobertus rex,eccleſiæ Argentinenſi Rubeacum oppidum , tot
eam ditionem dono dedit,quam adhuc hodie Munuſdatū , incolæ autem corrupte Mu
Mundot.
dot appellant. Longe pòſt,oppidum Rubeaquenſe cœpit exteris innoteſcere & m
gni nominis fieri à peregrinatione quæ ex diuerſis regionibus ad diuum Valentinum
cta eſt . Valentinus enim cum anno à Chriſto nato 260 . Romæ ſub Claudio Imperat
unà cum multis alijs ob fidei confeſſionem martyrio coronatus eſſet , reliquiæ eius ap
S. Valentinus Rubeaci.
Sanctam Potentianam ad annos 741.ſeruatæ,& deinceps ſub Syluestro ſecundo Rom
no pontifice Rubeacum aliqua ex parte translatæ, eius peregrinationis , quæ ad ſanct
Valentinum tam crebro facta eſt,occaſionem dederunt , quæ incœpit paruis initijs an
Domini milleſimo primo. Cum autem in rebus mortalium nihil ſit perpetuum,
uiciſſitudine rerum ueluti æſtuario quodam fluxu refluxuq; ferantur omnia , uix dici p
teſt,quantis hæc ciuitas poſt tantam fœlicitatem , in qua plus quàm annos mille conſti
ta fuit,ærumnis ac periculis poſtea expoſita fuerit. Primum enim quum circa annu
domini milleſimum ſexageſimū octauum Henricus Romanus Imperator,eius nomi
quartus,in Alſatiā ueniſſet & honorifice cum ſuis à Rubeaquenſibus exceptus eſſet,
ximas in ciuitate excitauit turbas. Satellites quippe eius dū ſuperbe in urbe aliena graſ
rentur ac fœdæ libidinis gratia nihil non tentaſſent,ciues cum ſtupratas honeſtas uxo
ac uiolatas uirgines caſtas à militibus ſuperbis ſentirent,eoſdemq́ue uiolatæ hoſpitali
Seditio contra Hēricū quartū
tis fruſtra apud Henricum(qui ſuis data opera conniuere uidebatur) accuſaſſent , part
pietate in ſuos,partim etiam rei indignitate ac turpitudine moti ciues, hinc inde conc
runt,oritur ſeditio,ſæuitq́ue animis ignobile uulgus, iamque faces & ſaxa uolant,furo
ma miniſtrat.Imperator autem audito tumultu , relicta mora ad ſuos properat , non q
dem ut iniurias ciuibus illatas prohiberet,ſed ut iuuaret,& non ut pugnam ſedaret, ſed
commoueret amplius. Ruit igitur uehementius irreuocabile uulgus , fœmina cum ui
ſeruus cum domino,ignauus cum forti,& ut plerunque fit, animum illata miniſtrat in
ria . Incœpta autem pugna,incœpta eſt Cæſareanorum fuga . Nam qui imperatoriæ p
tis erant,uidentes furentis turbæ impetum & rem in arto ſitam , ſola fuga ſalutem qu
Rubeaquenſes ſuperant Cæſareanos.
uerunt. Oppidani autem fugientes hoſtes armis inſecuti,fortiter pugnando inſignia i
perialia , omnemq́ue Cæſareum cultum (coronam uidelicet , uexillum cum aquila,al
uexillum rubeo croceoq́ue diſtinctum colore,pomum,ſceptrumq́ue aureum)recuper
Inſignia imperialia.
cum alia præda pinguiſſima. Imperator autem fuga cum paucis uix elapſus , ſua dep
rans inſignia magis quàm milites interfectos,pacem cum Rubeaquenſibus inire nititu
Ciues igitur non aſpernantes Cæſaris,non impia molientis,amicitiam,petunt ut pacis
ditiones proponantur. At Hēricus nil cupit aliud,quam ut Rubeaquenſes imperialia
reſtituant inſignia. Quo facto,promittit ſe primum hoc Rubeaquenſium factum,neq;
ſe neq; per alios etiam uindicaturum . Deinde ſe perpetuo non tantum eius oppidi fau
rem ac amicum,ſed fidiſſimū etiam patronū ac propugnatorē fortiſſimū futurū. Ciues
ditis conditionibus æquis,pacē ea conditione recipiūt,omnēq; Cæſareū cultū reſtituu

S

CIVITAS RVBEA

quenſis ad uiuum hic expreſſa, uetuſtiſsima regum Franciæ reſidentia, in optimo ſuperioris Alſatiæ loco ſita, cuius picturam uir integritate & rerum prudentia inſignis D. Antonius Kuntzius Rubeaquenſium Prætor clariſſimus ad ornandum noſtræ Coſmographiæ librum exhibuit, & à patriæ amatoribus exoratus ob uenerandam uetuſtatem eius lineamenta (ut hodie poſt tot expugnationes reſtant) huic operi Coſmog. ærarij publici ſumptibus adiungi probe curauit.

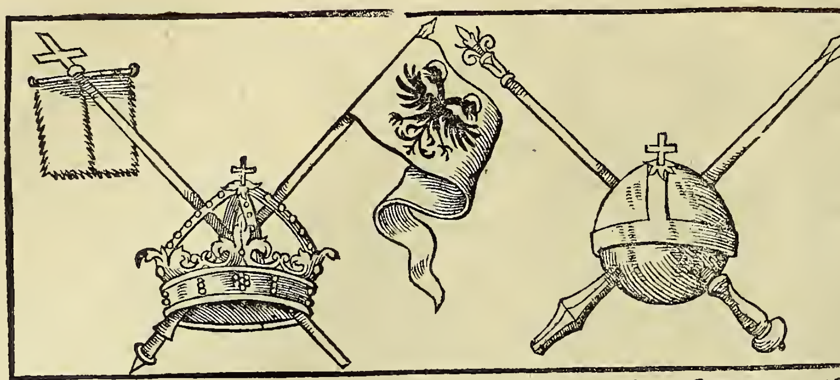
Rubeaquum cum arce Iſenburgo mœnibus

noſtræ ætatis habitudinem ad uiuum expreſſum.

Signa imperia-lia.

Sed Cæſar mox
oblitus qua ra-
tione ſua inſig-
nia recepiſſet,
ſtatim cōſcribit
exercitum:quo
contracto, Ru-
beaquenſes ex
improuiſo ob-
ruit,urbē expu-
gnauit, ferro in
cendioq; uaſta-
uit omnia.In hac expugnatione ſuburbia ad ortum & auſtrū amœniſſima,(in quibus pre
cipue artifices tumultuarij,utpote fabri diuerſi generis ac ærarij habitabant)adeo humi
proſtrata ſunt,ut in pleriſq; locis uix hodie ueſtigia cōſpiciantur. In cineres iam coniecta
ciuitas,cum inde ab incolis qui ſupererant,iterum poſt annos 140.à Philippo Barbaroſſæ
filio Sueuiæq; duce uaſtata eſt.Is enim cum Henrici ſexti Romani Imperatoris nomine
gubernator Italiæ fuiſſet,defuncto Henrico,Rom.imperij adminiſtrationem à principi-
bus electoribus accepit.Innocentſus autem pontifex infenſus Philippo (eo quod Italiam
gubernans in multis ſibi aduerſatus eſſet)non tantum imperij principes cōtra Philippum
incitauit,ſed excommunicauit etiam , ac aliorum principum auxilio Bertholdum ducem
Zeringenſem Cæſarem creari fecit.Quæ fama cum ad Philippum perlata eſſet, qui tum
in oppido Mulhauſen erat(quo multi principes Bohemiæ, Saxoniæ , Bauariæ ac Sueuiæ à
quibus creatus Cæſar erat,confluxerant)ferro oblatam ſibi dignitatem tueri conatus eſt.
Verum ſimul atq; cognouit Zeringenſis ſe potētia & uiribus imparem eſſe Philippo, ad
eum ueniens,ſibi repugnanti imperatoriam dignitatem oblatam eſſe oſtendit,ſuaq; ſpon
te imperio ſe exuit. Pontifex tamen uidens imperium Rom.iterum in Philippi manib.
eſſe,perſeuerans in odio ſemel concepto , effecit ut à Colonienſi epiſcopo & Palatino
Rheni,princeps Brunſuicenſis Otto uidelicet,eius nominis quartus , Romanus Impera-
tor crearetur,quem ipſe etiam pontifex,excommunicato adhuc ſemel Philippo, cōfirma
uit & coronauit. At cum deus fortunaret res Philippi , ulturus Philippus illatas iniurias,
bello adoritur eos qui Ottoni adhæſerant,in quorum numero cum Conradus baro Hun-

Rubeaquum expugnatur.

nenburgenſis,ſecundus eius nominis Argentinenſis epiſcopus fuiſſet, Philippus impe-
rio potens & armis,anno domini 1200.in Alſatiam irruit, depopulatur totam eam ditio-
nem,quę ad epiſcopum Argentinēſem ſpectabat,Rubeaquum expugnat,arcem Iſenburg
frangit,ferroq; in oppido conſumit omnia. Idem fecit poſt annos ferè centū Adolphus
comes à Naſſow,Rom.rex,non multum abſimilem habens occaſionem . Cum enim de-
functo Rudolfo Cæſare adiutus epiſcopi Moguntinenſis fauore,anno Chriſti 1292. Cæ-
ſar declaratus eſſet & imperij aliquot principes eundem ad tantam gubernationem parū
utilem iudicaſſent(eo quod partim ad ferendos eminentiæ Cæſareæ ſumptus,copiæ fami-
liares non ſufficerent,partim in rebus gerendis haberet fortunam ſibi parum propitiam)
eo depoſito,Albertum Auſtriæ ducem Rudolfi Cæſaris filium Moguntiæ(ubi tum prin-
cipum conuentus erat)Cæſarem Rom.pronūciarunt.Adolphus autē regnandi cupidus,
eam electionem improbat,& dum bello inſectatur eos, quorum inſtinctu Albertus Imp.
creatus erat,tandē intelligit etiā Conradi baronis de Liechtenberg,Argentinen̄ tum epi-

Adolphus Rubeaquum expugnat.

ſcopi,fauore adiutum.Ideoq; anno 1298.uel ut alij uolunt 1296.in Alſatiā irrumpit & cum
ferro ſuperiorē eius regionis partē deuaſtaret,Rubeacū etiā expugnauit & abacta præda
ampliſſima,urbem poſt ſe incenſam reliquit. Tres illas belli deuaſtationes ſequuntur
à Iudæis illatæ calamitates,qui dum in Chriſtianorum perniciem in omnibus ferè region
bus conſpiraſſent,& uarijs hinc inde ob nefanda ſcelera ſupplicijs affecti eſſent, Rubea-

Iudæi exuruntur.

quenſes pleroſq; ſuorum Iudæorum,qui ſynagogam in oppido habebant,anno 1309.in Ia
nuario extra urbem combuſſerunt,reliquos uero poſt 29.annos in die. Conuerſionis Pau
li ferro trucidauerunt. Inſecuta eſt poſt annos fere nouem dira in ciuitate fames & mi-
ſeranda earum rerum quibus uita humana ſuſtentatur neceſſitas , in cuius rei æternam
memoriam collatis à populo quadrantibus,quadrageſimale in ſummo templo uelum de

pictum

pictum eſt cum hac inſcriptione: Anno domini M. CCC. XLVII. depictum & perfectū *Fames dira.*
eſt hoc uelum, & eodem anno erat cariſtia magna & defectus terræ fructuum uniuerſo-
rum. Deuaſtata eſt quoq; ciuitas Rubeaquenſis bis ab Anglis: anno ſcilicet 1364. quan *Angli uaſtant*
do incurſionem in totam Alſatiam fecerunt & pleraſq; ciuitates multo ſanguine expug- *Rubeacum.*
nauerūt, ex quarum cladibus tam diris Iohannes baro de Liechtenberg Argentineñ tum
epiſcopus (qui ante annos 4. à Iohanne ultimo Alſatiæ prouinciali comite, Landgrauia- *Landgrauia-*
us Alſatiæ poſſeſſiones omnes ad epiſcopatū Argentineñ coemerat) adeo turbatus eſt, *tus Alſatiæ.*
ut ex ſolo animi mœrore paulo pòſt extremum clauſiſſe diem feratur. Deinde poſt an-
nos 14. reuerſi Angli in antiqua Alſatiorum hoſpitia, quorum uires ac impetum cū Lam-
bertus à Beuren Argentineñ tunc epiſcopus frangere nequiret, Rubeaquum oppidū to-
tamq; fere Alſatiam miſere uaſtarunt, anno domini 1374. Et ſic iacuit hæc ciuitas ab im
perio Henrici 4. uſq; ad hæc tempora in cinere hoſtili, quæ ob tot acceptas clades in priſti-
nam formam reſtaurari nequaquam potuit. Fridericus tamen à Blanckenheim à pontifi-
ce Romano contra diſcordiam Canonicorum ſenatus electionem, Argentineñ factus e-
piſcopus, dum clero peccanti grauiſſimas irrogaret mulctas, & per omnem ſuam ditionē
exactiones ac uectigalia imponeret, ex eadē pecunia, quinto ſui epiſcopatus anno, qui fuit
annus Chriſti 1380. Rubeaquenſium muros aliqua ex parte reſtaurauit, addens mœniorū
per circuitum ciuitatis ambulacrum, ad nocturnas uigilias, hoſteſq; propulſandos aptiſſi *Reſtauratur*
mum. Ob eam autem pecuniarum exactionem, animiq; innatam ſeueritatem, cum Fri- *Rubeaquum.*
dericus ſe clero ac ſubditis quibuſdam inuiſum eſſe intellexiſſet, de alio ſtatim epiſcopatu
acquirendo animum adiecit, obtinuitq; iure permutationis Vltraiectinum epiſcopatum,
Guilelmus comes Dieſtenſis Vltraiectenſis epiſcopus factus eſt Argentinenſis epiſco
pus anno 1392. Sed cum contra approbatam Romani pontificis permutationem à Ca-
nonicis Argentinenſibus Burckhardus de Lutzelſtein, ſummæ Baſilicæ præpoſitus in epi
ſcopum Argentinēſem eligeretur, magnæ inde ortæ ſunt diſſenſiones, Demū tamē Burck
hardus, dum uideret ſe epiſcopatum obtinere non poſſe, cum duobus iā annis eccleſiæ Ar
gentinenſi præfuiſſet, anno 1394. ſponte ſua deceſſit, retento tamen Rubeaco & adiacen
te ditione. Verum mox inſidias aduerſariorum timens, & Rubeacum & totam eam ditio
nem reſignauit, relictaq; religionis profeſſione, pontificia diſpenſatione interueniente u-
xorem duxit, ex qua pater filiorum duorum factus eſt, Iacobi uidelicet & Wilhelmi, comi
tum à Lutzelſtein. Qui deinceps à Friderico Rheni Palatino ditione ſua eiecti & in exili- *Comitatus Lu*
um acti, ſine hæredibus diem obierunt & comitatum Lutzelſteinenſem Rheni Palatinis *tzelſteinenſis.*
acquerunt. Rubeacum poſtea ab Vngaris bis uaſtatum legimus, anno ſcilicet Chriſti
1386. & 1426. quando incurſiones fecerunt in Alſatiam nō ſine damno eiuſdem regionis.
Deinde anno Chriſti 1439. cum Conradus baro à Buſnang ex Thurgouia natus à
maiori parte capituli eligeretur, & ab alia parte electus eſſet Baro ab Ochſenſtein, Conra-
dus natura humanus, certis conditionibus epiſcopatum abdicat, uidelicet ſi Rupertū Rhe
ni Palatinum Bauariæ ducem in epiſcopum crearent: deinde ſi ſibi poſt epiſcopatus abdi-
cationem arcem Iſenburg, Rubeaquum & omnem Munuſdati ditionem libere poſſiden
dam relinquerent. Quæ conditiones cum omnibus placuiſſent, Rupertus Conradi inſtin
ctu & totius cleri conſenſu in Argentinēſem epiſcopum creatur. Conradus uero concedē
te Ruperto Rubeaquū proficiſcitur, regiamq; Dagoberti inhabitat, Rubeaquenſibus lon
ge acceptiſſimus. Is dum in oppido moratur, Ludouicus Delphinus Caroli regis Fran
ciæ primogenitus, poſt pacem cum Angliæ rege factam, anno 1444. in Germaniam cum
magno exercitu irrumpit, Baſileam properans, uel ut in fauorem Romani pontificis diſſi-
paret congregatum concilium, uel ut alij putant, à Friderico Cæſare ſtimulatus, Heluetijs
bellum inferret, ijſque deuictis, iura domus Franciæ iterum ſibi uendicaret. Cumque iam
comitis Peligardi oppidum expugnaſſet, ingruente hyeme, quindecim ferè millia ſuorum *Delphinus ue-*
militum, quorum maior pars Armeniaci erant, in Alſatiam, ut in regione fertiliſſima *nit in Alſatiā.*
hybernarent, miſit. Hi poſteaquam Rubeaquum etiam occupaſſent, ciues magnis & ini-
quis exactionibus onerarunt, commeatu, pecunia & tota re familiari ſpoliarunt pleroſq;,
ciuitatem deniq; ipſam poſt ſe incenſam quaſi in cinere reliquerunt. Conradus autem
à Buſnang uir pius uidens quantis malis ciuitas ab hoſte affecta eſſet, ſua liberalitate quā
potuit ciues ad extremam paupertatē redactos, recreauit: amauit doctos, promouitq;
plurimum

Rubeacum doctos produxit uiros.

plurimum. A quo tempore Rubeaquum(abſit inuidia dicto)doctiſſimos uiros, qui diue ſorum principum aulas ornarunt,ueluti ex equo Troiano ędidit, exteris potius quàm ſi bi.Obijt autem princeps ille illuſtris apud Rubeaquenſes anno 1471.uectusq́ eſt Argen tinam & ibi ſepultus. Mortuo autem Ruperto cui Conradus ſponte ceſſerat,Albertu Rheni Palatinus,Bauariæ dux,filius Ottonis reſidentis apud Nouum forum,anno mille ſimo quadringẽteſimo ſeptuageſimo octauo electus in epiſcopum,arcem Iſenburg Ma tis impobitate multis in locis deſtructam,& à Friderico à Blanckẽheim, ob bellum quo cum Argentinenſibus geſſerat,nec à Conrado à Buſnang propter abdicatum epiſcopa tum,nõdum omnibus locis reſtauratam,abſoluit. Guilhelmus autem comes ab Honſtei Argentineñ epiſcopus,principum aliquot habitationibus ac aulis ampliſſimis,uerſus ſo lis exortum magnificis demum impenſis ornauit,anno domini 1536.

Hatſtat ſuperius.

INitio uocata fuit arx iſta Barbenſtein,conſtructa circa annum Chriſti 960.ab Hermanno comite K burgenſi,conſentiente domino Brunone à The berg,abbate ad ſanctum Marcum,qui locus hod appellatur ad ſanctum Sigiſmundum. Anno Chri 1466.fuit arx iſta,ſita uno miliario à Rubeaquo in æd to monte,in nouembri aſſenſu principis Palatini Rh ni,qui tunc aduocatiam tenebat Alſatiæ, à ciuibus o pidi Munſter haud procul ab arce diſtantis,obruta,o cupata,ſpoliata & igne accenſa,pręfecto arcis abſent qui nihil metuẽs abierat in Herliſsheim ad balneũ. D rante autem incendio octo diebus,turriq́ firmiter ſt te,redierunt dicti ciues Monaſterienſes,& ſuffoſſa turri atq; ſubmiſſo puluere bomba co igne deiecerunt eam. Continuerant ſe in hac arce raptores quidam, qui inde ducẽ L tharingiæ ſuis prædationibus laceſſebant,ſicut & comes quidam de Lupfen hinc prin pẽ Palatinũ qui in Keiſerſpergo aduocatiæ ſuæ oppido morabaẽ,armis ſtatuerat petere

Egisheim.

OPpidulũ eſt Egisheim,habens à tergo tres arces montanas,quæ olim manſio f runt illuſtrium comitum,quorum iam in Murbacenſi deſcriptione fecimus m tionem. Fuerunt anno Chriſti 948. comites Egisheimenſes Conſtantiæ in te tio torneamẽto quod ibi celebrauit Ludolfus dux Sueuiæ. Anno Chriſti 114 cœptum eſt monaſterium Beris in Lotharingiæ montibus ſitum, ab Hugone comite gisheimenſi & Vdalricho comite Pfirtenſi atq; Vdalricho comite Dagſpergenſi. Qu do uero comitatus iſte defecerit à prima linea,non inueni. Habent hodie feudum eius n biles quidam.

Monaſterium in ualle ſancti Gregorii.

CIrca annum Chriſti quingenteſimum triceſimum quartum ueneruẽt è Roma quidam religioſi ad loca deſerta Voſagi montis,cœperuntq́ ſibi in eiſdẽ perp xis locis extruere caſas,ubi deo ſeruirent. Deinde anno domini 660. fundaui bidem Hildericus rex Auſtraſiæ monaſterium & abbatiam ordinis ſancti Ben dicti in honorẽ glorioſæ uirginis Mariæ & apoſtolorũ Petri & Pauli atq; ſancti Greg unde & locus ille atq; uallis uocata eſt uallis ſancti Gregorij. Præfuerũt huic monaſte abbates Hetto,Remigius & Rachio,qui poſtea ſub Carolo magno facti ſunt epiſcopi gentineñ:& Wichardus abbas quoq; huius loci,factus eſt archiepiſcopus Biſontinus Ottone tertio. Creuit quoq; ibidẽ oppidũ eiuſdẽ nominis,Germanice Munſter,quod u

cu

ım habitatoribus totius uallis rerum ibi potitur, habẽs ab imperio priuilegia haud ſecus
q; Colmaria, Keiſerſpergum & alia oppida imperialia. Conſiſtit uictus incolarum in pe-
re, nam habent optima in ſummis montibus paſcua.

Rapoltſtein.

QVum Conradus ſecundus præeſſet imperio Romano, factũ eſt ut duo nobiles principes Spoletani fratres, Romanorum uiribus pellerẽtur Italia uenirẽtq; in Germaniã. Vnus eorũ fixit ſedem in Nigra ſylua, in caſtro quodam Vrslingen dicto, non multum ab imperiali ciuitate Rotwila diſtante, quod aliquando à ducibus Vrslingenſibus conſtructum & inhabitatum fuerat, qui ab Vrſinorum familia deſcenderãt, & ante multos annos è Roma pulſi locum illum inhabitauerant, iamq; ſine hærede mortui fuerant. Cum uero Spoletani iſti ab Vrſinorũ quoq; genere deſcendiſſent, laborabat unus eorum pro dicto caſtro, obti-
tq; à Cæſare Conrado pro ſe & ſuis poſteris. Habebat autem in inſignibus ſuis tres cly
los in campo candido. Vnde & poſteri eius extruxerunt in Kintzigera ualle arcẽ, quã
auerunt Schiltach & aliam in Nigra ſylua quam appellabant Schilteck. Vocant enim
rmani clypeum ſchilt. Alter frater delegit ſibi locum mãſionis in Alſatia, obtinuitq; do
ium in fauce montium, quod hodie Rapoltſtein appellant, eſtq; feudum à diœceſi Ba-
nſi. Is ergo & poſteri eius condiderunt tres illas arces in uno monte per modum trian
ſitas atq; oppidum ipſum, & appellarunt iuxta nomen ſuæ familiæ Rockſpoletin, reli
q; principatus titulo, uoluerũt ſimpliciter uocari domini de Rockſpoletin. Succeſſu ue
mporum mutatum eſt nomen à Germanis, migrauitq; Rockſpoletin in Rapoltſtein,
idum uero appellatum eſt Rapoltzwyl. Hinc quoq; eſt quod domini de Rapoltſtein
uces Vrſlingenſes ſemper eiſdem uſi fuerunt inſignibus, tres ſcilicet rubeos clypeos
io albo inſcribentes.

De nobilibus qui ſubiectam habent Alſatiam.

MAgna eſt in Alſatia nobilium multitudo, qui oppida et arces habent in pede montium atq; in planicie terræ, nempe comes de Sultz, comes de Egiſsheim cuius tamen ſucceſſio iam diu interrupta eſt, domini de Rapoltſtein, quibus parent Rapoltzwyl, Gemer, Cellenberg oppidum & caſtrum, nobiles ab Hatſtat, à Polwiler, ab Andlow, à Landſperg, ab Vtenheim, & alij multi. Habent & comites Wirtenbergenſes ditionem amœnam in ea regione, nempe comitatum Horburgẽ, cui noſtro æuo præeſt Georgius comes à Wirtenberg, habetq; ſub ſuo dominio oppidum Reichenwyer, ubi optimum in Alſatia creſcit uinum. Quin & comites Lupffenſes habẽt in hac regione dominiolũ aliquod, nempe Vngeriſchen, Ammerſwyl, Kõnſsheim & quædam alia loca. Reſiduum terræ eſt uel epiſcopi Argentinẽſis uel domus Auſtriæ, præter has imperiales ciuitates Colmariam, Seleſtadium, Argentinam, Turckheim, Keiſerſperg, Hagenoiam, Mũſter in ualle Gregoriana, Roſsheim, ſuperiorem Ehenheim,
uę uulgo Nehen appellatur, ſuper quibus princeps Palatinus aduocatiã imperialem habet, ſoletq; habere in ciuitate Hagenoienſi præfectum. Oppidulum ſancti Hyppoliti eſt ducis Lotharingiæ & oppidum ſanctæ Crucis ducum Auſtriæ.

Colmaria,

Colmaria.

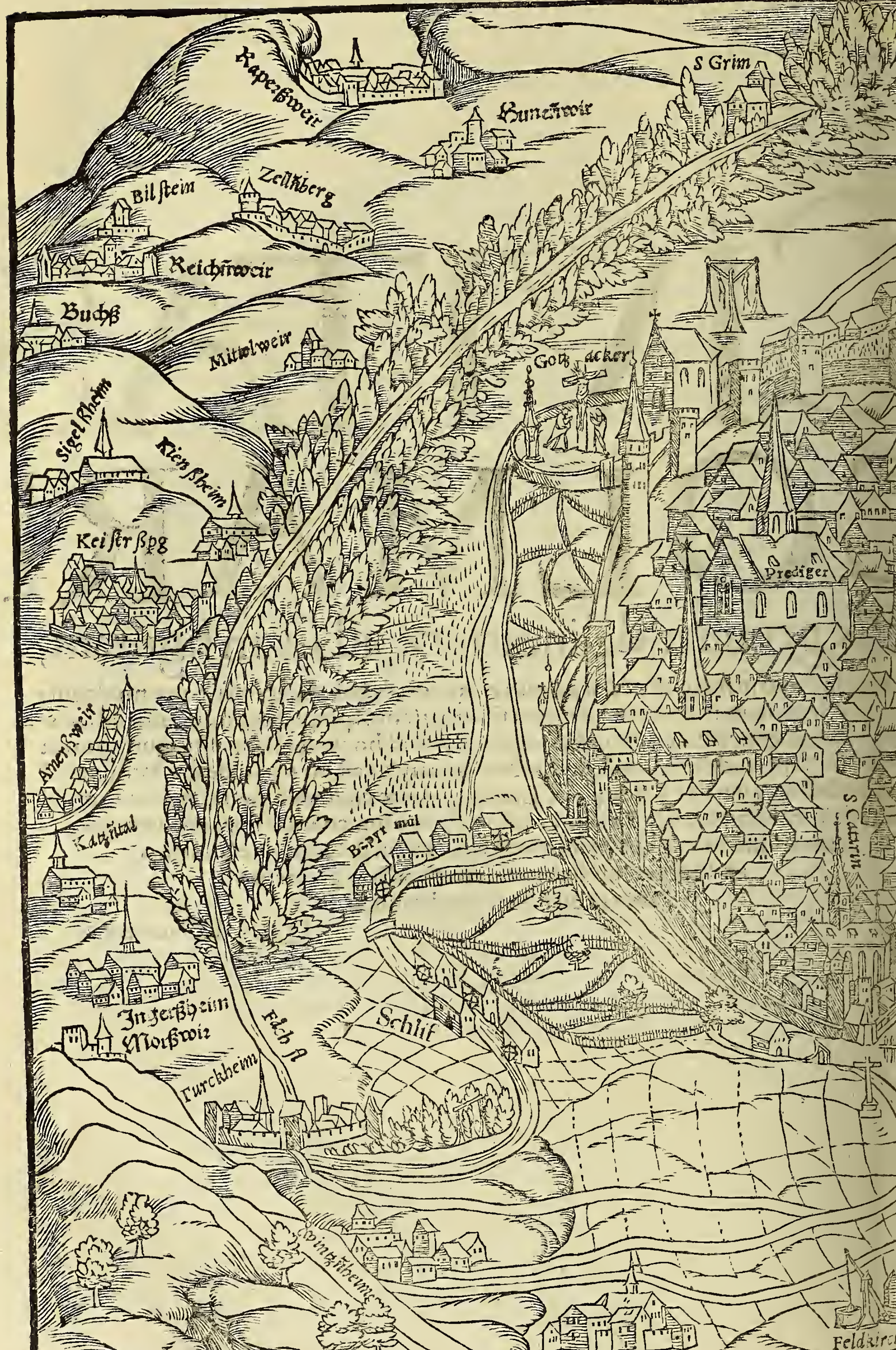
EST Colmaria imperialis & elegans ciuitas, excitata olim, ut putant, poſt excidiū A
gentuariæ, (quæ hodie comitatus eſt Horburgenſis) optimo loco ſita, quæ multi
retroactis temporibus aliquandiu afflicta fuit. Nā priuſquam Rudolfus Habſpur
genſis Romani regni coronam adipiſceretur, erant factiones in ciuitate, quidā ei
adhærebant epiſcopo Argentinenſi, amotusq́ꝫ fuit propterea ab officio Scultetus Roſſ
man. Qui id ægreferens adiunxit ſe memorato comiti Rudolfo, captoq́ꝫ conſilio fecit ſe i
uaſe uinario inferri in ciuitatem ad propinquos & amicos ſuos, quibuſcum tantum egit
noctu porta una aperiretur atq́ꝫ comes Rudolfus intromitteretur cum exercitu ſuo, que
ciues nollent uellent coacti fuerunt ſuſcipere dominum. Poſtea anno 1262. tētabat epiſc
pus Argentinenſis cum auxilio nobilium, qui per circuitum ciuitatis habitabant, ciuita
rurſum occupare. Vnde noctu appropinquantes, auxilio quorundam ciuium intromiſſ
magnam intra mœnia excitarunt tragœdiam, excitataq́ꝫ pugna interfecerunt Scultetum
At ciues tam uiriliter reſiſtebant hoſti, ut multis occiſis reliquos pellerent urbe. Cumq́ꝫ
ſubſequentibus annis Rudolfus eligeretur in Romanorum regem, & Colmarienſes no
lent eum agnoſcere regem, mouit rex expeditionem contra eos, obſidioneq́ꝫ cingēs, m
ctauit eos pro quatuor milibus marcarum argenti. Deinde anno Chriſti 1292. obſedit h
ciuitatem ſibi rebellem, Adolfus comes de Naſſow rex Romanorum, cepitq́ꝫ Anshelm
dominum à Rapolſtein & Scultetum, ſeu præfectū ciuitatis, ſecumq́ꝫ abduxit, id quod ſ
prà quoq́ꝫ commemoraui. Collegiū Canonicorū diui Martini illic, Prioratus fuit qu
dam Benedictinorum, ad monaſterium uallis diui Gregorij pertinens, ut alter ibidem, q
diui Petri dicitur, ad Paterniacum. Inſtitutricē cōmemorāt Berthā Reginam, ad cuius i
riſdictionem nonnulla ex parte ſpectauit olim Colmaria. Vnde etiam magni illinc Co
ſtantienſi præpoſituræ prouentns, quos ei eccleſiæ hęc nobiliſſima donauit matrona. C
xit muro hanc ciuitatem Wolphelinus Cæſareus apud Hagenoiam præfectus, imperan
Friderico ſecūdo. Iacet in fertili planicie, à montibus itinere unius horæ ſemota, hab
circum circa copiam uini & frumenti ex terra redundantem, maxime autem præſtat te
illa frumento, cepis, alijsq́ꝫ hortalicijs. Tenet ciuitas iſta medium Alſaciæ, diſtans uno m
liario à Keiſerſperg, Ammerſweiler, Reichenwyer & Rapoltzwyer, quibus in locis op
mum creſcit uinum & excellentius quod in Alſatia inuenitur. Alluitur ciuitas ipſa mul
accurrentibus riuulis amnium, præſertim his, Louch, Dur, Fæcht, Ill, & quibuſdam a
minus celebribus, quorum quidam per prædia Colmarienſium fluunt, fœcundioremq́ꝫ r
dunt terræ fundum. Quando iacta fuerint prima huius loci fundamenta, incolæ planè i
norant: non tamen apud me dubiū eſt, quin una ſit ex uetuſtioribus ciuitatibus, quæ in
ctu Rheni à parte Galliarum inueniuntur mutato priſtino nomine in nouum quod ho
habet. Indicant tot monaſteria uirorum & mulierum, quæ habet ciuitas iſta, quam pote
& opulēta fuerit iam à multis annis. Berthrada regina mater Caroli magni largita eſt C
ſtantienſi ſedi prædia ſua & uectigal quod in uico Colmariēſi dotis nomine poſſi-
debat. Vnde hiſtoria Guelforum habet, quod diuus Conradus epiſ-
copus Conſtantienſis hoc oppidum commutatum pro alijs
locis acceperit à fratre ſuo Rudolfo.

CIVITAS COLMARI

nſis, genuina delineatione ad ſuam figuram,

am noſtro æuo in mœnibus & præcipuis eius ędificijs habet, expreſſa, quam prudentiſ-
ıus eius ſenatus non illibenter ad meam ſollicitationem pingi curauit, miſitq́ꝫ inſeren-
n Coſmographico huic operi, gratificaturus per id bonis quibuſqꝫ uiris, qui hiſtorica
ꝫ coſmographica delectantur lectione. Nec priuandus eſt hic ſua laude ſpectatiſſimus il
ıtqꝫ doctiſſimus uir, D. Hieronymus Bonerus eiuſdē ciuitatis ſummus moderator, qui
primus inter Germanos pro meo iuuando inſtituto huc contulit operam ſuam, quan
tum attinet ad ciuitatis picturam & peculiarem deſcriptionem. Nam is
apud ſenatum effecit, ut ciuitatis pictura pararetur,
mea prouocatus ſupplicatione.

Colmarienſis ciuitatis & circu

gri pictura ad uiuum expreſſa.

Seleſtadium.

CIncta eſt muro hæc ciuitas Seleſtadienſis ſicut & Colmaria anno Chriſti 1216. aut circa illud tempus, ſub Friderico ſecundo. Antea uero, nempe circa annum Chriſti 1044. ſub Henrico quarto Hildegardis ducìſſa Sueuiæ conſtruxit in iſto loco templum iuxta figuram et formam templi Ieroſolymitani, quod paulo poſt filius eius Otto epiſcopus Argentinenſis dedicauit diuæ uirgini Fidei, tradiditq; monachis inhabitandum. Qui breui adeo opibus pollere cœperunt, ut monaſterium creſceret in præpoſituram: unde præficiendorum magiſtratuum ius aliquandiu fuit apud Præpoſitum diuæ fidei. Sed Cæſar, cui hic etiam nonnihil ditionis eſſet, facile impetrauit, id aliunde compenſans, ut in conſortium reciperetur. Is fuit Fridericus ſecūdus. Sicq; amborum pari poteſtate reſpublica adminiſtrabatur & uectigal æqualiter diuidebatur. Prętorem aūt quem Scultetum uocant, alternis annis per uices dabant. Id durauit uſq; ad tempora Rudolfi Cæſaris, qui ſui præceſſoris approbata cōmutatione, totam iuriſditionem imperio Romano uendicauit. Hæc ex Beato Rhenano, cuius natale ſolum fuit Seleſtadium. Haud procul à Seleſtadio in montibus Lotharingicis eſt monaſterium ordinis ſancti Benedicti nomine Haugshofen, cuius fundatores fuerunt comites & fratres Hugo atq; Albertus. Hugo factus eſt abbas illius monaſterij, Albertus uero reſidebat in arce Ortenberg, cuius ſitus eſt in Weilerthal, quæ uallis ab Alberto quoq; nomen accepit, ut plerunq; hodie nominet Alberti uallis. Quū anno Chriſti 1444. ſub concilio Baſilienſi Ludouicus Delphinus, primogenitus Caroli regis Francorum in Alſatiam cum grandi exercitu ſeſe effunderet, cuius milites Armeniaci & uulgo excoriatores uocabantur, & deuaſtaret Alſatiam, exureret uillas & arces, nemini parceret, non pueris neq; ſenibus, non fœminis neque uiris, ſed paſſim in omnes ſæuiret, factum eſt ſequenti anno 1445. die Iouis ante Palmarum, ut decē millia Armeniacorum tranſcenderent culmen montis, quod uulgo Furſt uocant, relictaq; peterent Galliam, præmiſſis nudis & inermibus, ne ab incolis interficerentur, & interim circiter quadringenti ex Seleſtadio, Leberoia & Wilero inſidias poſuerunt in receſſibus montium, ſubitoq; magno clamore & fremitu irruerunt in armatos Armeniacos, & trucidarunt quaſi trecentos in anguſto terræ ſpacio, ceperunt quadringētos equos, nouē bombardas, octo ſigna, & aliquot cataphractorum integra arma. Inter occiſos hoſtes fuit adoleſcens quidam dux, & Landgrauius unus, uterq; ex Scotia natus, ſororius regis Franciæ, Delphini marſcalcus. Inuentum quoq; fuit ibi uexillum Helueticum, prope Baſileam ab Armeniacis obtentum. Eſt autem Seleſtadium in firmiſſimo ſitum loco, habens ab uno latere, nempe uerſus Rhenum paludes impermeabiles. Ab oppoſito uero latere, ad occidentem ſcilicet uſq; ad Lotharingiæ montes habet ſolum fœcundiſſimum, uinū colligens & caſtaneas in montibus, atq; frumenti abundantiam in planicie. Ciuitatis figuram libenter exhibuit magiſtratus, petitioni meæ in hac re facile auſcultans.

Haugßhofen.

Armeniaci.

Stratagema Seleſtadienſium.

Andlouu.

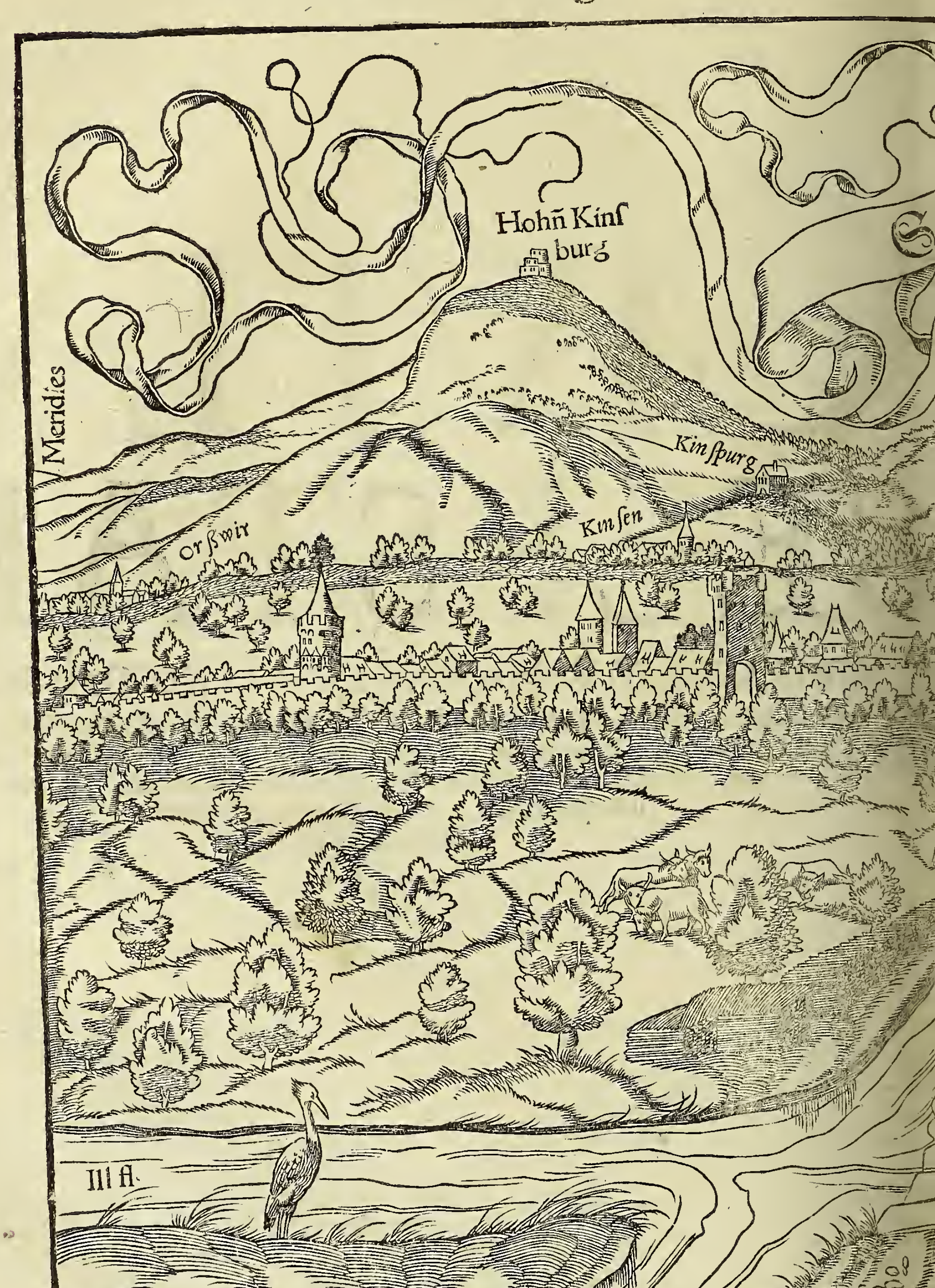
CArolus cognomento Craſſus habuit uxorem Richardin regis Scotiæ filiam, fœminam ſanctimonia uitæ & caſtitate inſignem. Cui cum adulterij crimen obijceret maritus, quod familiarius ageret cum Luitwaldo Vercellenſi epiſcopo, unico ſuo conſiliario, cui rerum ſuarum adminiſtrationem omnem conceſſerat, factus zelotypus ac delirus, uxorem in cōtionem uocat, iurat ab ſe integram hactenus relictam, nec ullo concubitu contigiſſe. Caſta fœmina quæ impotentiam uiri tot annis cælauit, bene inquit ſe res habet, afferte obſtetrices & mulieres honeſtas, quæ meam integritatem atteſtentur: nec amplius tali marito cohabitabo. Si uultis inſuper ignitis uomeribus caſtitatem meam palā cunctis faciam. Facto itaq; diſſidio, et acceptis bonis ſuis in Alſatia monaſterium conſtruxit ſacrarum uirginum, quod hodie Andlow appellatur, ac deo ſe dicat, ubi ſepulta iacet. Facta ſunt iſta circa annum Chriſti 888. Carolus uero maritus ſepultus fuit in Reichenow prope Conſtantiam.

De

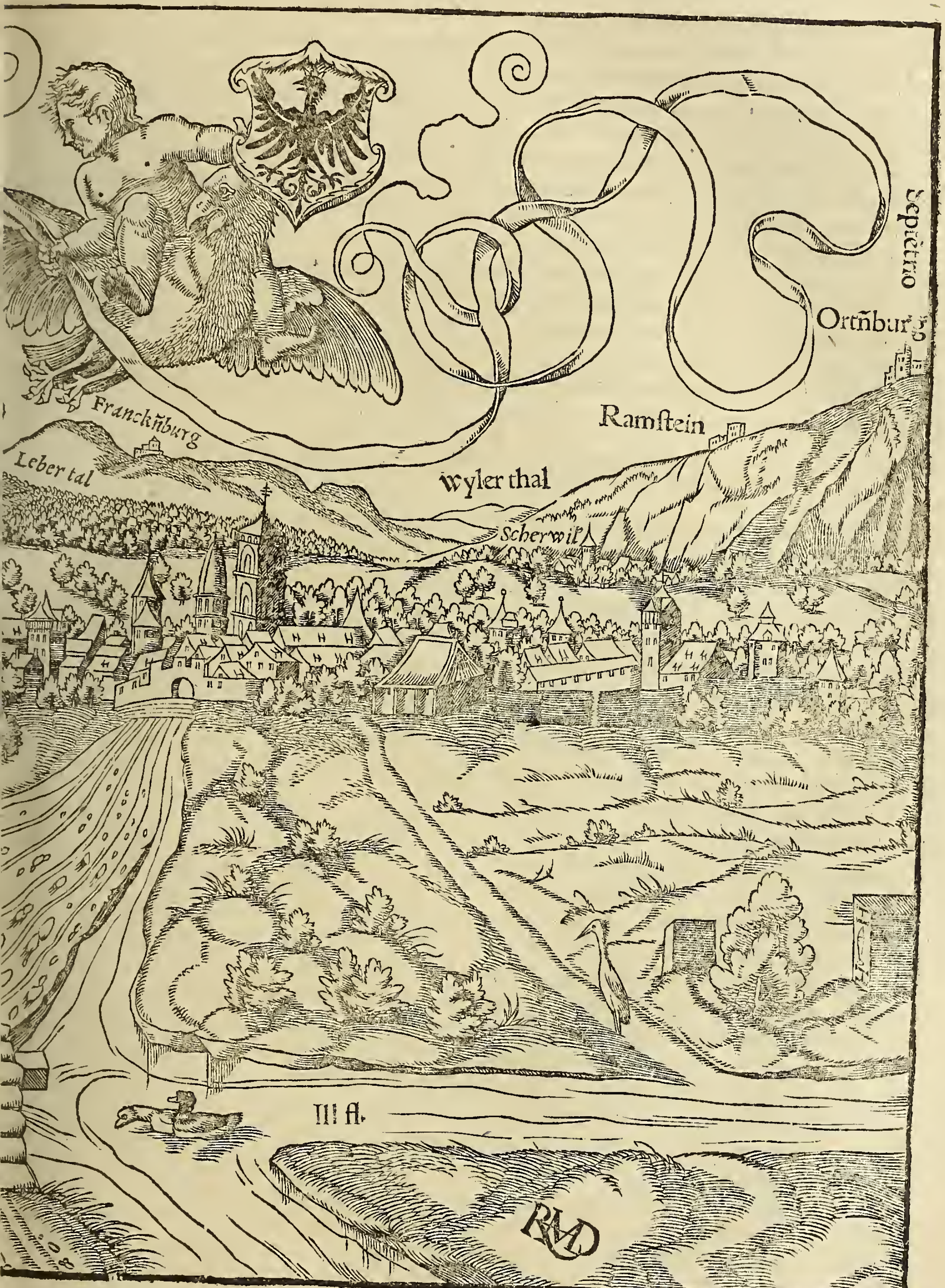
CIVITAS SELESTADI

ensis, deformata iuxta figuram quam hodie habet, adiectis montibus, qui à tergo Lotharingiam diſterminãt ab Alſatia. Miſit autem huius ciuitatis picturã prudens eius ſenatus, qui & ipſe de poſteritate cupit bene mereri, Nec mihi dubiũ, ſi Beatus Rhenanus bonæ memoriæ, cuius hæc urbs patria fuit, ſuperuixiſſet, omnia abſolutiora exhibita fuiſſent.

Seleſtadium uulgo Schletſtat, ciu

in medio Alſatiæ optimo loco ſita.

De monte ſanctæ Otiliæ & de Land-
grauiatu Alſatiæ.

IAm quoq; ſuprà meminimus,quomodo Hildericus rex Franciæ anno Chriſti 680.cō
tulerit affini ſuo duci Etticoni Alſatiam,feceritq; eum ducem. Sunt qui eum uocant
Adalricum,alij Atticum,tertij Eticonem.Reſidentia eius erat in ſuperiori Nehen,cō-
uertitq; arcem Hohenburg in cœnobium uirginum,cui filiam ſuam Otiliam præfecit
abbatiſſam.Succeſſit ei inducatu Alſatiæ filius eius Adelprechtus, qui ſagitta ictus inte-
rijt,cuius filia Athala unà cum patre fundauit monaſterium ſancti Stephani Argentinæ
factaq; eſt abbatiſſa in eo.Deinde tempore Ottonis primi,comites Kyburgenſes, qui de
ſanguine eiuſdem Imperatoris erant,potiti ſunt rerum in Alſatia.Sunt qui uolunt eos fa-
ctos Landgrauios Alſatiæ,alij uero dicunt ab Ottone tertio Alſatiam primum iu Land-
Duo Landgrauiatus. grauiatus duos erectam,peruenitq; tandem Landgrauiatus ſuperior, qui continet oppi-
dum Einſsheim & circumiacentia quæq; loca,ad comites Habſpurgenſes. Anno quoque
Chriſti 1238.quum Henricus Landgrauius inferioris Alſatiæ abſq; prole decederet & co-
mites Otingenſes aliquid iuris ad dominium illud haberent,numerauit eis epiſcopus Ar-
gentinenſis certam ſummam pecuniæ,uendicauitq; ſibi inferiorem Landgrauiatum,quem
& in huncuſq; poſſidet diem.

Argentina,uulgo Straſsburg.

Picturam urbis iam obtinere nequiuimus

ARgentoratum uulgo Straſsburg olim mediocre fuit oppidum, hodie uero eminē
tiſſima eſt urbs.Habuit olim comitem rei militaris,qui dictus eſt Argentoraten-
ſis,ſicut & tota Tribocorum regio quam hodie uocant Alſatiam, Tractus Argē
toratenſis fuit appellata.Quod quidam uero ſcribunt ante Iulij Cæſaris tempora
in Argentorato cameram fuiſſe Rom.tributorum,atq; ob id eam urbem dictam Argent
nam,alij putant fabulam eſſe,quum Romani olim Rationalem ſummarum in Gallijs ha
buerint,& præpoſitum theſaurorum apud Treuiros,atq; illic etiam procuratorem mon
tæ.Quapropter quum comiti Argentoratenſi in ſtipendia militum pecunijs opus eſſet,a
liunde haud dubie ſuppeditabatur. De exordio huius ciuitatis nihil certi habetur. Sūt ta
men qui putant eam conditam unà cum Treueri,& quemadmodum Treueris à ſuo con
ditore Trebeta hoc nomen accepit,ita quoq; Argentoratum ab eodem Trebesburgu
aut Tyrasburgum primo fuerit uocatū,ac deinde mutatis aut additis aliquibus literis de
Quare Straßburg. generauerit in Strasburgum. Sunt alij qui hanc nominis mutationem adſcribunt Attil
tyrannidi,qui cum iſtam diruiſſet urbem unà cum multis alijs Germaniæ ciuitatibus, un
diq; fecit eam peruiam:ut cunctis aduenientibus ſine difficultate uia libera pateret in e
poſt quod factum,uulgo dicta fuit Straſsburg,id eſt,Stratopolis. Quicquid de uocabul
ſit,hoc certum eſt,urbem ipſam ab antiquo ſemper celebrem fuiſſe,quin & feliciſſima il
Iuliani cum Alemannis pugna,eam adhuc nobiliorem apud ueteres fecit. Octo enim r
ges Alemannorum coniunctis uiribus,Rhenum cum Iuliano pugnaturi tranſcenderun
& apud Argentoratum ſua fixere caſtra. Cæſar relictis tribus tabernis, quod munimen
Ingens Alemānorum cædes. tum reparabat, Alemannis obuiam proficiſcitur. Conſerūtur manus, equitum cuneos p
mum noſtri diſiecere,ſed pedites fortiter reſtiterunt. Hos inclinatos auxiliares Bataui r
ſtituunt Itaq; uincunt Romani. Capitur ingens ille & obeſi corporis Chondomarius A
lemannorū rex. Iulianus uero occiſorū corporibus humari iuſſis,per tres tabernas præ
omnem cum captiuis in Mediomatricos aduehendam curauit. Ipſe mox Moguncιacu
eſt profectus,& illic ponte tranſito terras Alemānorum intrauit. Iulianus aſtu cum illis
gendum ratus,noctu manum militum nauigijs impoſuit,iuſſitq; ut egreſſi tum ferro tu
flammis omnia uaſtarent. Quum poſtero die fumum hinc inde uidiſſent Alemanni,p
territi trans Mœnum amnem aufugerunt. Multum damni tum Alemannis illatum eſt.
abacta pecora,uillæ & domus exuſtæ,frumenta aſportata,abducti captiui. Fuit aut
Argentoratum primo tributarium Treuirenſibus,deinde Romanis ſubiectū. Tertio
Epiſcopatus Argentoratenſis. ruit regibus Francorum,præſertim eo tempore quando Franci bonam Germaniæ pa
ſubactam habuerunt,inter quos Dagobertus magnus inſtituit epiſcopatum Argento
tenſem in eccleſia beatæ uirginis,quā præceſſor eius Clodoueus,primus Chriſtianus r
fu

ındauerat,traditiq; Amãdo epiſcopo & ſucceſſoribus eius omne ius quod ipſe habuit
urbe atq; Alſatia de quo paulo pòſt. Deinde incorporata eſt urbs imperio, numeratq;
ↄdie prima inter liberas ciuitates. Abundat autem omnibus bonis, excellitq; in opibus
ın ctas Rheni ciuitates. Habet miram copiam uini & frumenti, utpote quæ ſitum in opti

mo habet fundo, etiamſi oleribus &
radicibus ferendis accommodatior
ſit quam uino producendo. Inueniũ-
tur in ea urbe aliquot centeni hortu-
lani, qui annuatim magnum faciunt
quæſtum ex rapis, cepis, raphanis, na
pis, caulibus, papauere, alijſq; horta-
licijs, quæ feliciſſime ibi proueniunt
atq; in tanta creſcunt ubertate, ut nul
lus ei in Germania comparandus ſit
locus quantum ad hæc attinet terræ-
naſcentia. Habet urbs ipſa præter
Rhenum & alios multos accurrẽtes

nes. Ab oriente enim uenit ex Martiana ſylua Kintzgus fluui-
qui ſecum magnam adfert uim trabium ædificijs aptarum. Ex

Sünggoia atq; ab auſtro affluit Illa am
nis, & ab occidente Bruſchus, qui ciui
tatem in duas, impares tamen, diuidit
partes. Habet quoq; ciuitas iſta nobi-
le & ingens quoddam opus, cuius ſimi
le nec in Germania neque in Italia aut
Gallia inuenitur, nempe ſumptuoſiſſi- *Turris elegan tiſſima.*
mã illã turrim, quæ anno Chriſti 1277.
inchoata eſt atq; 28 annis ferè uſq; ad
faſtigium conſummata. Hæc ab ipſis
lamentis uſq; ad ſupremum culmen quadris & pulchrè figuratis lapidibus eſt erecta.
inus de Steinbach prima poſuit fundamenta, ideam ipſam concepit atq; architectum
onſummationem eius egit. Vbiq; aeri & uento eſt peruia, patetq; aſcenſus eius quatu
ochleis. Vbi uero craſſities eius in faſtigium incipit acuminari, ibi octo cõſurgunt co
æ. Supremus nodus, qui inferius uix modij magnitudinem habere uidetur, tantus eſt,
pacitas eius recipiat quinq; aut ſex perſonatos homines. Longitudo eius habet pe-
eometricos 574. Artificium eius olim annumeratum fuiſſet ſeptem miraculis mundi. *Altitudo turris*
lo ante erectionem huius turris, anno ſcilicet 1261. facta eſt magna contentio inter Hẽ
n epiſcopum Argentinenſem de Staheleck & ſucceſſorem eius Waltherum de Ge-
zeck & inter ciuitatem ipſam ſuper quibuſdam iuribus, adeoq; epiſcopus cœpit fure-
ciues, ut prohiberet ſacerdotibus ne pueros ciuium baptiſarent aut cuiquam ſacra-
a miniſtrarent. Et interea poſterior epiſcopus Waltherus cõtractis undiq; copijs, ob
ae cinxit ciuitatẽ ipſam. Ciues uero ſeſe mutuo cohortantes inito conflictu poſt mul
trагem epiſcopi exercitus uictus eſt. Interierunt de exercitu epiſcopi 60 nobiles, in
uos fuerat comes unus de Tierſtein, & Hermannus de Geroldſeck frater epiſcopi, &

populares multi. Fuerunt quoq; multi capti & in ciuitatem ducti,
multa etiã damna utrinq; illata. Poſtremo mortuo epiſcopo, pax
eſt reformata. Circa annum Chriſti 1348. tãta fuit peſtis per Euro
pã graſſans, qualẽ in hiſtorijs nemo legerat fuiſſe inter mortales.
Fuerant autem de ea infamati Iudæi quod eam procurauerint fon
tibus infectis, & propterea cremati ſunt ubiq; locorum. Habitus *Iudæi inficiunt fontes.*
fuit etiam ſuper hac re tractatus in Benfeld oppido Alſatiæ, & ut
ſcribitur, quidam ex Iudæis inuenti fuerunt ceu omnium malefi-
ciorum autores, atq; in Hiſpania de ueneficijs cõueniſſe. Itẽ de ne
ce multorum puerorum, de falſificatione ſuper debitis inſtrumẽ-
torum & monetæ, unde plebs furens omnes traxit ad ſupplicium.

Cremati ſunt in multis locis Iudæi,& cum euadere ſe non poſſe uiderent ,incluſerunt ſe
domibus & ſeipſos cremauerunt unà cum locis uicinis. Dicitur Moguntiæ hinc tantũ e
citatum ignem,ut magna campana in eccleſia ſancti Quintini ex igne defluxerit. Scrib
etiam,quod inuẽti fuerint ſacculi in fontibus ueneno pleni: quapropter fontes & putei o
ſtruebantur & loco aquæ putealis homines utebãtur aqua fluuiatili & pluuiali. Multi et
ex Iudæis utriuſq; ſexus baptiſati ſunt,pauci amore dei ſed potius timore pœnæ. Ciuita
tes imperiales diruerunt domos Iudæorum & ex lapidibus earum atq; cœmiteriorum ipſ
rum conſtruxerunt turres & muros. In ſumma omnia plena erant tumultibus propter Iu
dæos. Anno domini 1365. uenit per aſcenſum montium iuxta Tabernam Alſatiæ max

Anglorum exercitus.

ma multitudo hominum,qui Angli dicebantur,numerus eorum , equitum & peditũ, fu
taxatus ad quadraginta millia,& hi per circuitum Argentorati incolis plurima infereb
damna. Similiter graſſabantur incendijs & rapinis circũ Seleſtadium & Colmariam. A
dientes autem illi,Germanos contra ſe maximum collegiſſe exercitum, diſceſſerunt po
quam integro ferè menſe Alſatiam incommodarũt. Deinde anno 1375 uenit adhuc mai
graſſatorum multitudo,qui & ipſi Angli fuerunt uocati , perpetratiſq; in inferiori Alſ
tia multis malis,feſtinarunt ad Heluetios,apud quos plurimos amiſerunt,ut ſuprà quoq
ſignauimus.

De epiſcopatu Argentinenſi.

PVtant quidam Argentinam imperante Nerone à ſancto Materno Petri apoſtoli d
cipulo eiuſq; ſocijs Valerio & Euchario concionantibus accepiſſe euangeliũ Ch
ſti:ſed non diu perſtitit. Poſtea uero ab epiſcopis eccleſiæ Metẽſis in uiã ueritatis reduc
firmius cœpit adhærere Chriſto. Tunc etiam fuit per Clodouæum regem Galliarum, q
primus inter reges Galliæ Chriſti fidem accepit,circa annum domini 508. conditum te
plum ſimplex,fuitq; eccleſia Argentineñ ſub epiſcopatu Metenſi uſq; ad Dagobertũ
gem,qui fundauit & conſtituit epiſcopatum in hac urbe,ſicut & repurgari fecit epiſco
tus Spirenſem,Wormatienſem & Moguntinenſem,ab Attila miſere uaſtatos & ab A
nis infectos,ac ampliſſimis locupletauit donationibus. Cõſtituitur autem primus epiſc
pus S. Amandus Aquitanienſis,qui Sigibertum Dagoberti filium in caſtro Rubeaque
ſi,Eiſenburg appellato,baptiſauit. Deinde Arbogaſtus Aquitanus,aut ſecũdum alios
bernicus,anno Chriſti 646. à Dagoberto epiſcopus & doctor populi Argentinenſis c
ſtituitur. Hic orationibus ſuis reſuſcitaſſe dicitur à morte Sigibertum Dagoberti filiu
qui in uenatione prope Ebersheimmũſter ab apro percuſſus,poſtero die obierat:pro q
pietatis officio dedit rex eccleſiæ Argentinenſi Rubeaquum cum tota adiacente ditio
quam Mundatum ſeu Manudatum uocant. Obijt autem Arbogaſtus anno 658. ſucceſſi
ei Rotharius. Poſt Rotharium uocatur ad epiſcopatum Florentius Scotus,ſocius Ar
gaſti anno Chriſti 663. qui regis filiam cæcam ac mutam natam ſuis orationibus & uid
& loqui fecit,ut paulo poſt dicemus. Tres abbates uallis Gregorianæ uocati fuerunt
epiſcopatum Argentinenſem. Sub Regenhardo epiſcopo conſtructum fuit cœnobi
Andlow à Richardi imperatrice. Anno Chriſti 997. fuit Wilderolfus epiſcopus deu
tus à muribus arcano ſed iuſto iudicio dei. Anno domini 1006. factus eſt epiſco
Wernharius,qui cœpit templum ligneum Argentinenſe ex fundamentis renouare q
dratis lapidibus. Hetzelinus qui anno Chriſti 1047. factus eſt epiſcopus, uſus eſt, ſ
& anteceſſores eius hoc titulo:Indignus dei gratia paſtor Argentinenſis. Tertius poſ
ſum Otto comes de Staufen cœpit unà cum matre Seleſtadij conſtruere præpoſituram
Fidis. Sub Henrico uero barone ab Haſenburg,qui anno Chriſti 1180. uocatus fuit ad
tificatum fundatum fuit cœnobium Trutenhauſium. Anno Chriſti 1260. electus
Waltherus de Geroltzeck,qui atrox ac funeſtum biẽnale bellum,epiſcopatui ſumme
niciosum geſſit contra S.P.Q. Argentinenſem,euocato prius ex Argentina uniuerſo
ro ſuo. Poſt uarios autem conflictus,ingenti prælio uictus eſt non procul ab Argenti
etſi ipſe tam ſtrenue pugnarit,ut confoſſis ſub ſe duobus equis,in tertium etiam inſilie
Videns autem omnia eſſe deſperata & ſuos miſerrime cædi, ipſe fuga ſibi conſulens
elapſus eſt cũ paucis. Videns præterea in quantas calamitates induxiſſet eccleſiam ſuã,
lore animi potius quam corporis aliqua ægritudine ex hac uita migrauit anno 1263. Se

s eſt hunc Waltherum in pontificatu Henricus à Geroltzeck ex Waſgoia, atq; eum Cõ
dus baro de Liechtenberg, ſub quo inchoata eſt primum à ſenatu populoq; Argentinẽ
inſignis illa & admirabilis baſilicæ turris, totius Germaniæ ſpectaculum & ornamentũ.
Anno 1328. electus eſt in epiſcopum Bertholdus comes à Bucheck, ſub quo cœpit con-
ui à quibuſdam ciuibus Carthuſia Argentinenſis. Idem ipſe muniuit mœnibus & foſſis
uim ſuſtinendum Tanbachium oppidum. Succeſſor uero eius Iohannes baro Liechtẽ
rgius emit à Iohanne ultimo Alſatiæ prouinciæ comite inferiorem Landgrauiatum an
ſalutis 1358. Cæterum anno Chriſti 1439. electi ſunt in diſcordia Conradus à Buſnãg
Rupertus Palatinus Rheni, ſed Conradus cedens duci Ruperto ſedit in Rubeaquo an
132. Rupertus uero Stephani Palatini filius ingreſſus eſt Argentinã inſigni pompa. Co
tabantur eum pater Stephanus & fratres eius, plurimiq; comites & barones. Poſt eum
ctus eſt anno 1478. Albertus Palatinus, dux Bauariæ, filius Ottonis ducis apud Nouũ
um reſidentis, præfuitq; annis 27. Ipſe renouauit caſtrum Eiſenburg in Rubeaquo. O-
t anno 1506, ſubſecutiq; ſunt eum Guilelmus comes de Honſtein qui ſedit annis 35. &
ıſmus pincerna de Limburg, qui hodie præeſt.

Haſsle.

ANno Chriſti 660. ſucceſſit in epiſcopatu Argentinenſi diuo Arbogaſto ſanctus
Florentius, qui uenerat ex Scotia in Alſatiam, conſederatq; ad Bruſcham fluuium
in loco ubi hodie Haſsle oppidum extructum inuenitur. Cum autem ibi ſanctam
ageret uitam, præcibusq; ſuis obtinuiſſet ut Rathilda filia Dagoberti regis Fran-
um cæca & ſurda curaretur, tradidit illi & cunctis ſucceſſoribus eius rex locum Haſsle
ı omnibus agris & iuribus eius perpetuo poſſidendis. Florentius uero fundato à ſe in
oco monaſterio, ſepultus eſt ibi poſt mortem ſuam. Dagobertus quoq; gratum cupi-
domino pro accepto beneficio offerre animum, duodecim dicitur extruxiſſe mona-
ia in illo latere Rheni, nempe Ebersheimenſe, Wyſſenburgenſe, Surburgenſe, Clingẽ-
ıaſterienſe, &c. quæ fere omnia in collegia ſacerdotum ſunt commutata.

Taberna, uulgo Zabernia.

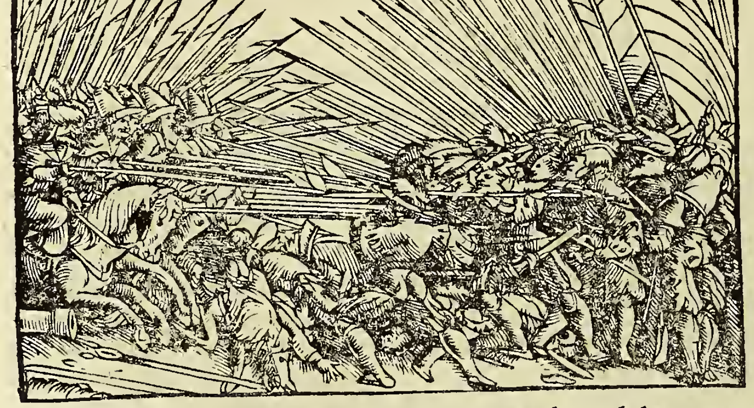

SIcut ex Turego Germani fecerũt Zuregum, uulgo Zurch, ſic ex Taberna facta eſt Zabernia, et ex Tugio Zugium. Taberna fuit munimẽtum Rom. ad prohibendas Alemannorũ in Galliã incurſiones, ubi hodie præſulis Argentoratenſis eſt domiciliũ & curia. Hoc munimentum ab Alemannis dirutũ, Ammianus
it Iulianum Cæſarem reſtituiſſe. Conuerſus, inquit, Iulianus ad reparandas tres taber
&c. Sunt qui aiunt Tabernam Alſaticam, de qua nunc agimus, conditam à Iulio Cæ
qui taxauit in Kalendario annum ad 52. ſeptimanas & 365. dies. Cõformiter enim mœ
Tabernæ adiecit 52 turres, atq; murũ diſcriminauit in 365. mœnia, ſeptem ſcilicet inter
turres ponens pinnas. Abundat locus iſte uino & frumẽto omnibusq; rebus uſui hu
o neceſſarijs. Anno Chriſti 1525. occiſa fuerunt in hoc oppido & extra mœnia eius
ot milia ſeditioſorum ruſticorũ à duce Lotharingiæ, ſpacio trium horarũ. Ac deinde

Mœnia repræſentant annũ.

Ruſticorum ſeditio.

poſt quatriduum,idem princeps iuxta uicum Scherwyler,qui medio miliario diſtat à Se
ſtadio occidit iterum aliquot millia ruſticorum.Fuit eo anno ferè tota Germania horrib
liter commota propter miſerorum ruſticorũ ſeditionem,qui ubiq; cõtra dominos ſuos ſ
Ruſticorum ſeditio. rexerunt,ſub ſpecie euangelij promouendi multa iniqua molientes.Volebant enim libe
eſſe à dandis cenſibus,decimis,uectigalibus & alijs oneribus,cõſcribentes articulos de l
bertate Chriſtiana,inter quos potiſſimus erat,tributa non pendenda magiſtratui. Ex h
doctrina ſpe libertatis acquirendæ,maxima pars ruſticorum accenſa,arma ceperũt adu
ſus legitimos magiſtratus,monachos & ſacerdotes.Vnde diruebant & comburebãt c
nobia,demoliebantur arces & quicquid erat nobilium & religioſorum deuaſtabant.Su
ijciebant ſibi multas ciuitates.Sumpſit malum illud exordium in Nigra ſylua,breuiq; ſe
pſit in Briſgoiam,Alſatiam,Marcham Badenſem,Palatinatum,Sueuorũ terram,Wyrt
bergenſem ditionẽ,Franconiam,etc.Nemo tutus erat,qui erat ex numero principũ,no
lium,epiſcoporum,ſacerdotũ,monachorum & monialium,quouſq; tãdem liga Sueu
& quidam principes atq; antiſtites præſidia ſua,in unum conferentes & in dies fortior
ſeipſis euadentes,in multis locis magna ui inſaniam eorum repreſſerunt,adeo quod in

menſes ferè tres ſupra ce
tena millia ruſticorum c
derunt in conflictu, non
ter atq; pecora trucidati.
Mulnhauſen oppido Th
ringię cõcionator erat T
mas Monetarius dictus,
palã aſſeruit ad euertẽd
impiorum tyrannidem
Gedeonis gladium cõm
ſum.Eduxit uulgi cohor
iuſſitq; nobiliũ domos d
pi & monaſteriorum b
compilari. Dum autem
beiæ copiæ ſine ordine prædationibus intendunt,deleuerũt eas Saxonię principes & L
grauius Heſſorũ.Monetarius & ſociorũ eius pleriq; capti ſunt & capite trũcati,pœna
impij inſtituti ſui dederunt.Fuit hic Monetarius primus autor phanatici illius erroris
baptiſtarum,qui paſſim multas turbas excitarunt in Germania.Ego,qui hæc ſcribo,nu
maiores uidi furias,ter in uitæ diſcrimen ueniens,dum ab Heidelberga Baſileam uſq; p
fiſcens per inſanorum hominum agmina tranſire cogerer.Nec tam mihi quam exem
ri Hebraico,quod multo tempore conſcripſeram,metuebam.

Mauri monaſterium & Stephani campus.

HAud procul à Taberna eſt monaſteriũ & iuxta ipſum oppidulũ quoddã nom
Maurſmũſter,inſtitutũ à Mauro abbate,quod Theodoricus rex Francorũ a
Chriſti 725.priuilegijs & alijs beneficijs ornauit atq; dotauit.Eſt deinde aliud
naſterium parum diſtans à Brocomago,cui à ſancto ſpiritu titulus eſt,quod d
Stechfeld. tur fundaſſe Lantgrauius quidam Stephanus nomine,à quo etiam nomen accepit. Nã
catur Stephãsfeld & corrupte Stechfeld.Eſt in eo loco Brephotrophium,hoc eſt, do
in qua pueri expoſiticij aluntur.

S.Waltpurgis,Neoburgum.

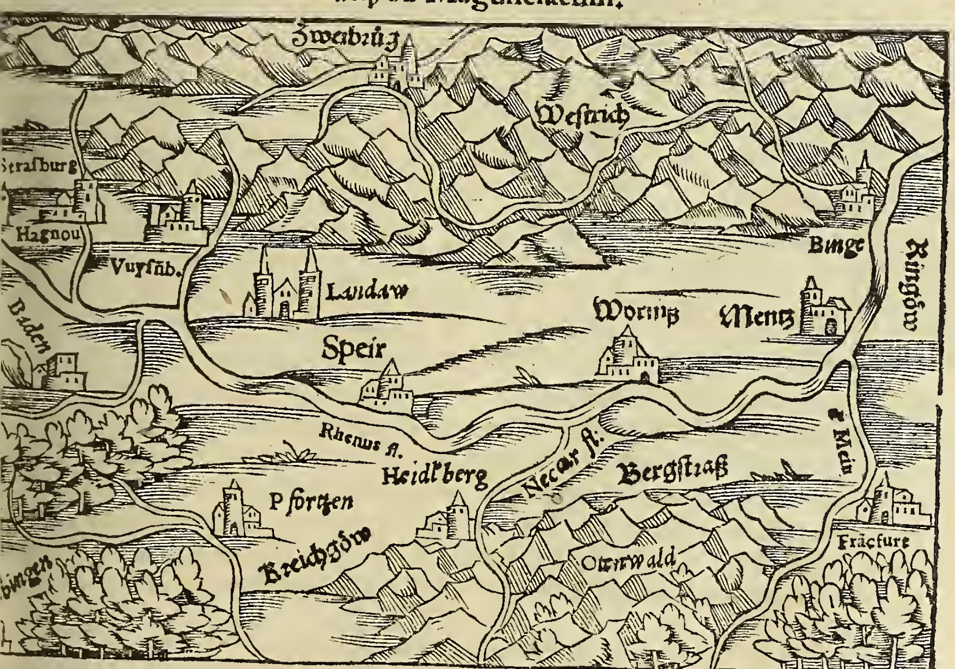
ANno Chriſti 1074.aut ſecundũ aliorũ calculum 1117.fundatũ eſt monaſteriũ ſan
Waltpurgis,ordinis ſancti Benedicti,ſitũ in ſacro foreſto haud procul à Surbur
Autorem inſtitutionis quidam aiunt fuiſſe Theodoricum comitem de monte Beligar
alij uero ſignãt Fridericũ ducẽ Sueuiæ patrem Friderici Imp.atq; uxorem eius Iudith
Item anno domini 1128.fundatum eſt monaſterium Neoburgenſe ordinis ſancti Bern
di,modico interuallo diſſitum à ſancta Waltpurgi,à quo poſtea fuit plantatum monaſt
um Maulbrunnenſe in ducatu Wyrtenbergenſi.

Hagenoia.

VVit ciuitas iſta anno Chriſti 1164. à Friderico Barbaroſſa muro clauſa, quum an/
tea uicus eſſet habens adiunctum burgum, in quo principes terræ morabãtur quã
do in Foreſto uenationibus uacabãt. Fundum habet circum mœnia arenoſum, ſed
ſterilitatem illam compenſat ager fertilis paulo longius à ciuitate ſemotus. Mirum
uod illis temporibus & longe antè, Auſtraſij ſic habitabant in oppidis, ut nunc in pa
abitatur. Sed quem iuuiſſet opes ſuas in ædificium expendere, cui Germanorum pri/
ı, deinde Francorum & Alemannorũ irruptiones perpetuo timendæ erant? Nec ma/
)ere excolebant uel muniebant olim Romani quælibet loca, niſi in quibus crebro uer
ıtur, & quæ ad tuendos limites erant idonea, quale erat Maguncíacum, ubi ueterũ æ/
orum & inſcriptionum magna copia eſt, ideo quod Romani ibi ſemper fuerint uer/
Rheni limitẽ tuentes, & ſub poſterioribus Auguſtis, præfectus militũ armigerorũ &
erea dux militaris, qui multas militũ præfecturas gubernabat, illic ſedẽ ſuã habuerint.
s itaq; olim Germania habuit ciuitates, id quod & Cornelius teſtatur, qui nullas Ger
ırum populis urbes tradit habitari. Quid ergo Clau. Ptolemęus, qui non ita multo
Tacitum uixit, tam multas Germaniæ recenſet urbes? Veriſimile eſt uicos potius fu
ıàm oppida, quos tamen Ptolemæus urbium uocabulo eſt dignatus. Sic itaq; Hage/
ıicus fuit uſq; ad Fridericum primum, ſicut & Colmaria, Seleſtadium & Keiſerſper/
ıici fuerunt uſq; ad Fridericum ſecundum.

Olim ciuitates Germaniæ non muratæ.

DESCRIPTIO LINEAE occiduæ Rheni ab inferiori Alſatia uſq; ad Maguncíacum.

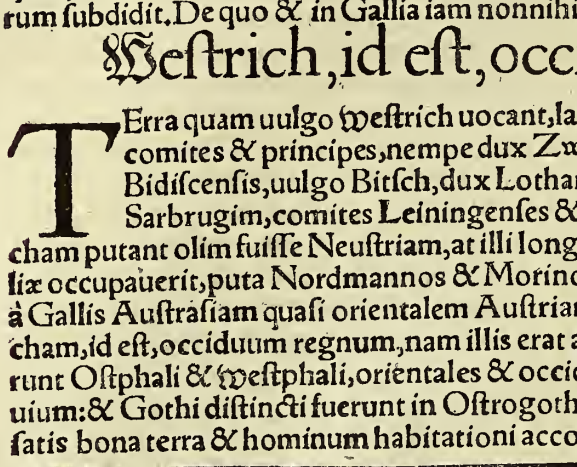
Egio iſta quam hic deſcripturi ſumus, annumerata fuit olim Galliæ ſicut & Alſa
tia, etiamſi Germani traiecto Rheno illam ante Chriſtum natum inhabitare cœ
perint, id quod teſtantur Iulius Cæſar & Ammianus Marcellinus, qui Tribotes,
& Vangiones, id eſt, Argentoratenſes, Nemetes & Wormacieñ numerãt inter
nos. Nec obſtat q Dagobertus & Carolus magnus etiã poſt Chriſtũ natũ hæc in/
int loca, quũ ipſi fuerint Germani, ſubegerintq; & aliquãdiu poſſederint Galliam,
tẽpus Hugonis Capeti, tũc Frãci pertæſi Germanorũ regimẽ, ex ſua gente & lin/
uerunt habere principem, id quod ſupra in deſcriptione Galliç prolixius explicui.
egio iſta quam nunc luſtramus, appellata fuit tempore Caroli magni Auſtraſia,

Auſtraſiæ regnum.

fuitq́ꝫ peculiare regnum,complectens Alſatiam,Weſtricham, Lotharingiam, Brabāt
& Holandiam. Sed non diu hoc durauit regnum. Quemadmodum enim numeroſa
proles ſæpe in cauſa fuit ut regnum unum in multa diuideretur,ita rurſum multa regn
liquando per mortem filiorum in unum ſunt reuocata. Sueuia, Alemānia, Bauaria &
ringia,tunc quoqꝫ Auſtraſiæ regno fuerūt incorporata. Lotharingia ſic dicta fuit à L
rio nepote Caroli magni,cuius metropolis olim fuit Metis. Defuncto uirili ſemine &
ta ſucceſſione Caroli magni in Gallia,nouoq́ꝫ conſtituto rege, uolebat is Lotharing
quoqꝫ ſibi uſurpare,at Imperator Otto primus gladio eam regionem imperio Germa
rum ſubdidit. De quo & in Gallia iam nonnihil diximus.

Weſtrich,id eſt,occiduum regnum.

TErra quam uulgo Weſtrich uocant,late patet uerſus Galliam,præſuntq́ꝫ ei n
comites & principes,nempe dux Zweibrugkenſis,id eſt,gemini pontis, co
Bidiſcenſis,uulgo Bitſch,dux Lotharingiæ,comites Naſſawenſes inhabita
Sarbrugim,comites Leiningenſes & epiſcopus Treuirenſis. Sunt qui We
cham putant olim fuiſſe Neuſtriam,at illi longe errant,quum Neuſtria tunc interiora
liæ occupauerit,puta Nordmannos & Morinos. Rectius ergo ſentiunt,qui hanc reg
à Gallis Auſtraſiam quaſi orientalem Auſtriam dictam putant,à Germanis uero We
cham,id eſt,occiduum regnum,nam illis erat ad occaſum. Sic quoqꝫ Saxones uocati
runt Oſtphali & Weſtphali,orientales & occidentales,reſpectu habito ad Viſurgum
uium:& Gothi diſtincti fuerunt in Oſtrogothos & Wiſigothos. Eſt autem Weſt
ſatis bona terra & hominum habitationi accommoda. Profert frumentum multum

parum uini. Nutrit plurima pecora &
undat piſcinis atqꝫ ſtagnis,quorum q
dicuntur extendi ad unum aut duo m
ria. Sunt tam piſcoſa,ut quædam qu
piſcantur dicantur pro aliquot milli
reorū ſuppeditare piſces. Nobiles qu
ſunt regioni non habent maiores ce
quàm quos ex piſcinis & uiuarijs le
Ita cōmunis ille cœleſtis paterfamilia
gulis terris aliquid dedit,unde incolæ
mode ſibi pararent uictum. Produci
que regio iſta lapides quoſdā inſigne
ſertim rubricam fabrilē, quæ in mag
pia inuenitur apud oppidum cui nom
diuus Wendelinus:& aliū lapidē qui
cedonius & uulgo Katzedonius uocatur. Is in magna copia hic effoditur,& Fribur
Briſgoiam delatus,defecat̄ & politur ut infra in Briſgoia dicemus. Apud ſanctum
Sarburg. num uulgo S.Kuri(eſt uicus)parantur optima ſpecula & alia uitri genera. Sarbu
oppidum imperiale,ſitum iuxta Sarum fluuium,hodie paret præſuli Treuerenſi. In
do Thus minera eſt ſalis. Item iuxta Landſperg effoditur argentum uiuum. Oppidi
werden,Buckenheim,Diemeringen & Phingſtingen hodie dominantur comites N
wenſes,qui ſucceſſerunt comitibus Sarwerdenſibus poſt obitum eorum.

Lutzelſtein.

NOn multū abeſt hoc oppidū à Taberna Alſatica,habuitq́ꝫ olim potentes
tes. Et quū Burchardus comes à Lutzelſtein deſignatus eſſet epiſcopus A
nenſis, eſſetqꝫ ultimus ſui generis,relicta religionis profeſſione uxorem
ex qua pater duorū filiorū factus eſt, Iacobi uidelicet ac Wilhelmi comit
anno Chriſti milleſimo quadringētesimo quinquageſimo tertio indixerūt bellū pr
Friderico Palatino,fiduciā habētes in potentiſſimo duce Burgundiæ. Multis dānis
rūt Palatinatū,excludētes etiā Palatini principis præfectos, quos in comitatu illo h
ab officio ſuo,pacēq́ꝫ publicā & fœdus infringētes. Quapropter princeps Palatinus
zelo motus,collecto magno exercitu obſedit oppidum & arcem Lutzelſtein,no
hebd

lomadibus acriter impugnauit,quouſq; ſui iuris fecit.Comites uero noctu elabētes,
ilio mortui ſunt.Habet oppidum iſtud uectigal ſatis pingue,quum ſit anguſtia quæ
inter montes quam Clus uocant,in Weſtricham tranſmittens.

De Walsgoia.

VBi apud montes deſinit Alſatia,incipit Waſgoia,& porrigitur ad Rhenum uſq;.
Ab occaſu eſt tota montoſa & aſpera,abundatq; ſyluis quercinis,piſcinis, uena
tionibus,auibus,atq; munitiſſimis arcibus.Potuit aliquando dare in militiā qua
dringentos equites cataphractos.Habuit dux niger comes Zweibrugkeñ atq;
entzenſis magnā ditionem in hac regione,ſed quā princeps Palatinus Fridericus illi
n eripuit.Abundat arcibus munitiſſimis,nempe Berbēſtein, Waldeck,Falckēſtein,
elhart,Arnſperg,Freundſperg,Fleckenſtein,Hohenberg,Trachenfels,Wachſen
Liechtenberg,Ochſenſtein,Greifenſtein,Erenſtein,Kalenfels,Than,Schoneck,
enburg,Hartēburg,Wegelburg,Tryfels,Peylſtein,Scharpffenburg,Mertenſtein,
ſtein,&c.Item oppida et oppidula,Werd,Anwyler,Than,Liechtnaw,Turckheim,
lbrun,Wigelburg,Weiſſēburg quæ eſt ciuitas imperialis,ſita ad Lutrā fluuiū,Sturtz
i cœnobium monachorū. Anno Chriſti 1523,Ludouicus princeps Palatinus,Phi
Landgrauius & archiepiſcopus Treuerenſis expugnauerunt multas arces in Waſ
nempe Nanſtall,Trachenfels,nouam Than,Hohenburg,atq; Ebernburg iuxta
nacum,Cronberg ultra Francofordiā,& pleraſq; igne exuſſerunt.Quin & Frācíſ
ckingenſis huius tragœdiæ autor,obſidione in Nanſtal arce cinctus,ictu bombar
is interijt.

Arces in Waſgoia.

Franciſcus à Sickingen.

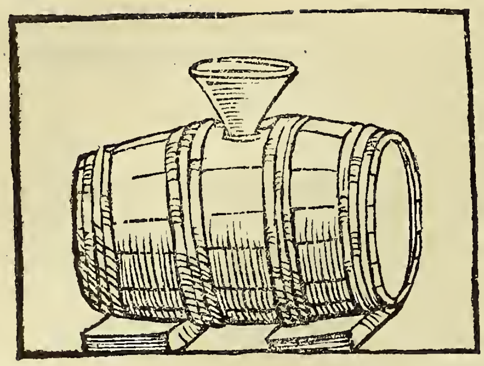
Wyſſenburgum.

Colligunt quidam ex Ammiano Marcellino,Sebuſianos,qui ſupra Nemetes ſig
nantur,olim fuiſſe Wyſſeburgenſes.Nam ſi tollas ſ primum & mutes b in u, faci
le ex Sebuſio fit Viſium,atq; inde Viſeburgum,quod Germani cum duplici pro
ferunt u.Eſt autem inſigne & clarum oppidum,ad Vogaſi montis radices,ſitu a
m,conditum,collibus undiq; humilibus clauſum,nemoribus & uarijs arborum ge
s ad occidentem felix,tellus cœli benignitate frugifera,oppidū ab omni parte na
q; humana firmatum induſtria.Lutra amnis,cuius fontes in ipſis montibus paulo
eptem millibus paſſuum ab oppido ſurgunt,penetratis iam montibus, per mediū
itur:qui ubi ſub oppidi mœnibus elabitur,ſtricto alueo duobus millibus paſſuum
iti curſu in Rhenum uno oſtio exoneratur. Loci tanta eſt uetuſtas, ut etiam apud
rerum ſcriptores eius origo reperiatur.Sed dū anno Chriſti 664. Dagobertus Gal
rex,poſtq; ob patratam in ſancta loca tyrannidem,ad diuinum raptus tribunal, (ſic
literæ fundationis)à diuis pro commiſſo ſcelere accuſatus,flagelliſq; cæſus et ad di
nyſij preces reſtitutus eſſet,in eo loco,quem diu antea Wiſſenburgium appellatum
ris declarat,inſigne ac regale monaſteriū infinitis extruxit ſumptibus, monachis
nedicti profitentibus ſectam tradidit. Addidit regalibus his ædificijs agrum copio
; fertilem,oppidum ipſum & circum loca,quæ Gallorum tunc parebant imperio,
uit.Oppida præterea,uillas,arces,uectigalia,immunitates & iura pleraq; contulit:
i item regum principumq; iugo exemit. Tanta etiam poſtea huius cœnobij maie
,ut marchionem Badenſem & ex Palatinatu pleroſq; haberet feudales. Aliquanto
agobertum regem,Wendelinus abbas oppidum muro quadrato ſaxo cinxit, turri
pugnaculis,aggere,uallo,foſſis & pomœrijs muniuit,ita paucis temporibus oppi
tura alioqui munitum,humana induſtria auxit. Cæterum prudens ſenatus Wiſſen
is per me ſollicitatus,ſcripſit in hunc modum.Inuenimus in literis antiquis, ciui
oſtram Wiſſenburgenſem longè præceſſiſſe conſtructionem monaſterij , regeſq;
um aduocatū habuiſſe in ea,à cuius tamen imperio abbas poſt extructum mona
nper exemptus fuit,ſicut & hodie Rom.Imp.aduocatū habet in ea,qui in crimi
italib.nomine imperij ius dicit.Eſt ēm noſtro æuo ciuitas Imp. habetq; agrū uino
aptiſſimū,unde & ciuiū unicū & præcipuū ſtudiū eſt, colere uites,ſicut & circum
m uicorum.

Monaſterium Wyſſenburgenſe.

Senatus Wyſſenburgenſis.

Nec

Nec uulgare ibi creſcit uinum, quippe quod
fertur in Sueuiam, Bauariam, Weſtricham, L
elburgum, Brabantiam & ad alias inferioris
maniæ terras. Eſt etiam limes quidam per cir
tum huius ciuitatis factus, alicubi ad unum m
re, alibi uero ad duo miliaria extenſus, intra q
multi ſunt uici, frumento & uino diuites, q
fundatione Dagoberti Munus datum, ob cõ
ſam emunitatem & alia priuilegia uocatur, la
bus altis & erectis ſignatus, intra quam ſep
omnibus liberum eſt piſcari in Lutra & alijs
nibus, uenari, aucupari in communibus ſylu
gna ſecare & pecora abigere ad communia loca. Qui
extra hunc circum habitant, non poſſunt hæc agere im
nes, quum præpoſitus & conſul ciuitatis hic iudices ſin
ſignati, poſſintq; animaduertere in huiuſmodi præuari
res. Siquidem olim abbas, hodie uero prępoſitus (nam a
Chriſti 1523. abbatia mutata eſt in præpoſituram ſacerd
una cum conſule & ſenatu Weiſſenburgenſi habẽt ſu
imperium ſuper ſyluas, amnes & paſcua in dicto Mune
to, poſſuntq; omnia agere ut uidebitur ſubiectis comm
citra cuiuſq; contradictionem. Abundant Wyſſenburg
caſtaneis illiſq; optimis, unde non parum habent lucri.
deuehunt poſt uindemiam uſq; ad Thuringos & Saxo
Quin & naues illis oneratæ tranſmittuntur in partes in
res, & perueniunt uſq; ad Angliam.

Caſtanea.

Ex literis fundationis monaſ
rij Wyſſenburgenſis.

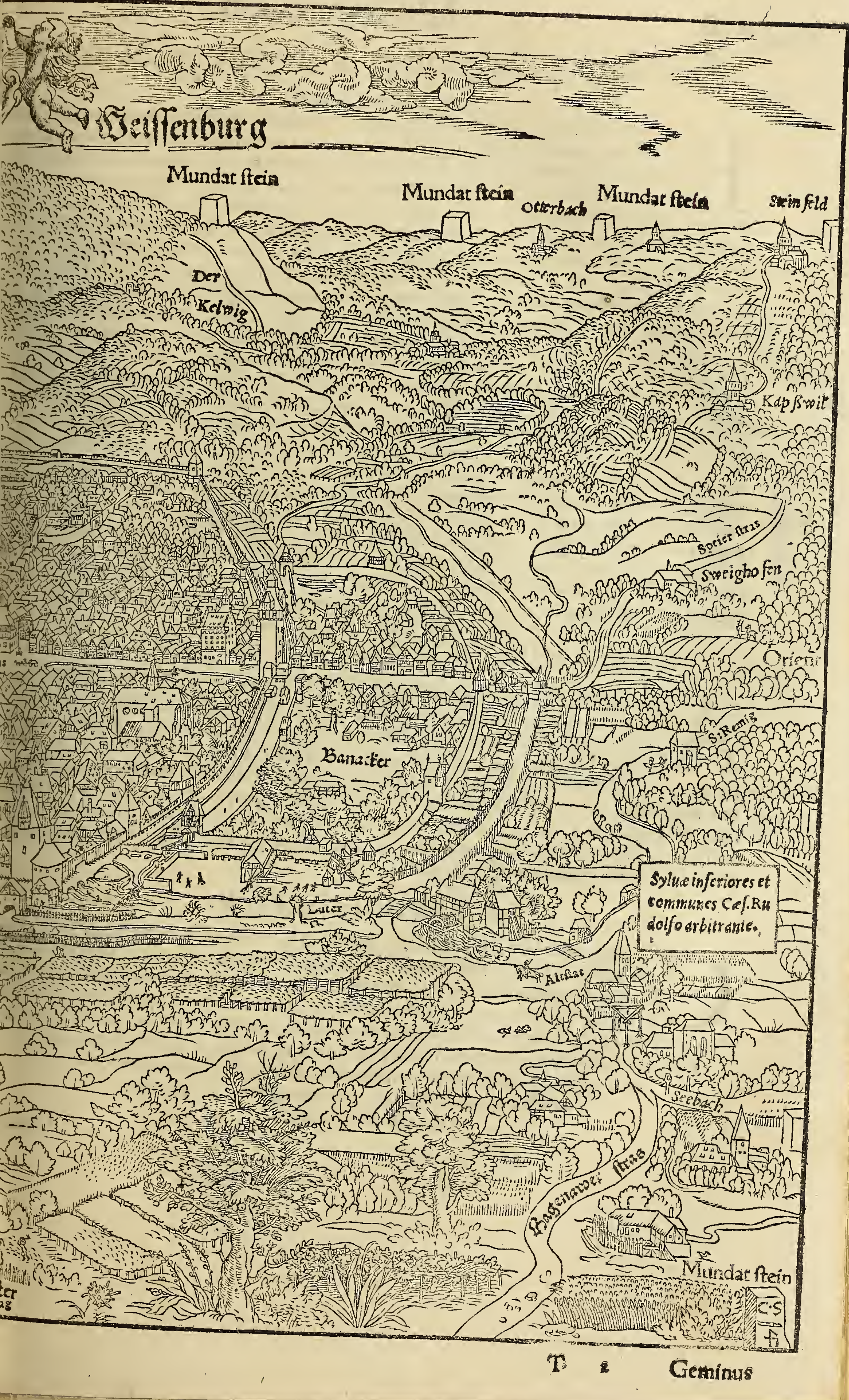
DAgobertus magnus diuina clementia rex Frãco
omnibus regni ſui primatibus, imo cunctis Chri
delibus, præſentibus & futuris notum facimus, quod patre meo Clotario defuncto,
ni regni curam ſuſcepi, ſed uiuendi ductus leuitate deceptus, regalis officij debitum
xi, & maxime inter alios exceſſus meos, eccleſiarum dei deſtructot & diſſipator eſſe
peram, nec diuinæ maieſtatis oculos nec hominum ueritus acclamationem. Tanden
benignitas obſtinatæ mentis ſuperbiam conterens uirga correctionis, iniquitates
correxit, & mihi caſtigato ueniam non negauit, &c. Quaſi autem modum pœnitent
ponens, in hoc mihi ſpem plenæ poſuit indulgentiæ, ſi ad honorem dei & beatorum
tri & Pauli apoſtolorum ſanctorum, quos magis offenderam, domum diuinis aptam
tijs conſtruerem, &c. Igitur ſub certa ſpe remiſſionis peccatorum noſtrorum, reddẽ
ſacri ſtudio uotum quod fecimus, eccleſiam in honore ſanctæ trinitatis & ſanctæ M
perpetuæ uirginis & ſanctorum apoſtolorũ Petri & Pauli in loco qui dicitur Wyſſen
conſtruximus, quam ſublimare & regali munificentia ditare decreuimus, &c. Illud e
pari decreuimus autoritate, ut nullus pontificum Nemetenſis ciuitatis uel reliquorum
ſcoporum aliquam ibi dominandi uel quaslibet cauſas agendi habeat facultatem,
ſed ſub noſtræ emunitatis defenſione pater monaſterij omnia poſſi-
deat, &c. Datum in ipſo monaſterio menſe maio anno
regni noſtri 23 anno domini 623.

CIVITAS IMPERIA

lis Wyſſenburgēſis haud procul à Rheno ſita,

à prudenti Senatu eiuſdem candidè ad meam ſollicitationem tam in pictura, quàm in ſcriptura tranſmiſſa, noſtræq; Coſmographiæ non ſine ſingulari ornamento & decore incorporata.

Sylux communes ad ſi
ſtram ciuitatis, iuxta R
dolfi Cæſaris cenſuram
Mundat ſtein
Berbl ſtein
Mundat ſtein
Lauter fl.
Occidēs
Weiler
Das Bruch
Sylux communes ad dex
trā ciuitatis Rudolſc dif.
Rode
Ingolham

Weiſſenburg
Mundat ſtein
Mundat ſtein
Otterbach
Mundat ſtein
Stein feld
Der Kelwig
Kapſwil
Speier ſtras
Sweighofen
Orient
S. Remig
Banacker
Sylvæ inferiores et communes Cæſ. Rudolfo arbitrante.
Luter
Altſtat
Seebach
Hagenawer ſtras
Mundat ſtein
C S

Geminus pons, uulgo Zweibrugk, & item Bidiſcum, id eſt, Bitſch.

FVit Geminus pons à multis annis comitatus, ſubactusq́ eſt illi comitatus ſeu domi
nium Bidiſcenſe, & fuit hic titulus illorum comitum: Simon Wecker comes Gemi
ni pontis & dominus Bidiſci. Itaq; poſtquam dominiũ Bidiſcenſe & comitatus Ge
mini pontis coaluerunt, atq; in unum uenerunt corpus, uendiderunt comites do-
minium Gemini põtis Ruprechto principi Palatino, regi ſcilicet Ro. aut patri eius, qui e-
tiam Rupertus fuit uocatus, retinueruntq́ titulum comitatus ac deinde dominij Bidiſcen
ſis. Anno 1420. auctus princeps Palatinus filijs, deſignauit uni eorum, nempe Stepha-
no, comitatum Zweibrugkenſem, atq; ille ducens uxorem Annã comitiſſam Veldentzẽ-
ſem, per illam obtinuit comitatum Veldentzenſem, atq; comitatũ Spanheimenſem. Quũ
uero dux Stephanus genuiſſet liberos Fridericum & Ludouicum nigrum, diſtribuit inter
eos terras ſuas. Friderico aſſignauit poſteriorem & priorem comitatum Spanheimenſem
pro media parte, alteram autẽ medietatem habuerũt Marchiones Badenſes, quin & Fri-
derico obtigit oppidum Siemern cum tota noua iuriſdictione, Erenberg, Waldeck, Bolã
den, Strumburg arcibus, & oppidis Wachenheim, Ogerſsheim, Lambſsheim & Frenſs-
heim. Et quoniam hęc quatuor oppida Wachenheim & reliqua multo ære oppignorata e-
rant, tradidit ea dux Fridericus fratri ſuo Ludouico nigro: ſed cui deinde ſunt ruiſum ere-
pta, poſtquam ille bellum mouiſſet cõtra Fridericum Palatinum electorem. Porro Ludo
uico nigro obuenerunt duo comitatus Zweibrugkenſis & Veldentzenſis, dominiũ Ki
Siemern. ckellenſe, atq; arces Wegelburg, Dryfels, Neuchaſtel & oppidum Anwiler. Oppidũ Sie-
mern primum fuit regi Ruperto obæratum à quodam comite Rugrauio pro ſex millibus
florenorum, ac poſtea iure hæreditario eidem uendita. Facta eſt autem memorata diuiſio
anno Chriſti 1444. Haud procul à Gemino ponte eſt monaſterium ord. ſancti Benedicti,
Hornbach nomine, quod fundauit diuus Pirminius, qui & in eodem ſepultus iacet.

Saletio, uulgo Seltz, item Schwartzach.

ANno Chriſti 980. fuit Saletionis inſtituta abbatia ordinis ſancti Benedicti ab Imp.
Adelheide uxore Ottonis primi, filia Rudolfi regis Burgundiæ, ubi & ſepulta ia-
cet. Eſt tamen monaſterium illud haud multis retroactis annis mutatum in colleg
um ſacerdotum. Annales Francorum, oppidum iſtud uocant Saleſiam: Germani
Rhenus auriſer. uero uocant Seltzam, diſtatq́ ſex milliarijs ſecundum curſum Rheni ab Argẽtina. Eſt au
tem Rhenus in eo loco auri ualde ferax, quippe quod purum ex arena colligitur & confla
tur. Anno domini 724. fundauit Ruthardus dux Alſatiæ atq; uxor eius Yrminſindis mo
naſterium Schwartzach, ſed quod poſtea fuit translatum per comitem Megenhardum &
extructum iuxta oppidulum Liechtenow.

Taberna montana.

COndiderunt olim Romani iuxta Rhennm aut non procul ab eo tres Tabernas
ubi milites hyemauerũt, nempe Tabernam Alſaticam, quam hodie poſſidet epi
ſcopus Argentoratenſis, Tabernam Rhenanã, cuius dominus eſt epiſcopus Spi
renſis, & Tabernam montanã, quæ uno miliario diſtat ab Wyſſenburgo, paretq
duci Zweibrugkenſi. Sed cum Ludouicus dux niger arma mouiſſet contra principẽ Pa
latinum electorem, Fridericum ſcilicet, indignatus princeps elector, ſpoliauit eũ
hoc oppido anno Chriſti 1455. ſed quod deinde illi reſtituit, ſpe bo-
na ductus quod nunquam contra ſe ageret, quod tamen
ille minime ſeruauit.

Ciuita

CIVITAS LANDOI

enſis & Rhenenſis, cuius typũ nobis exhibuit

cum ſuccincta deſcriptione, prudens ſenatus eiuſdem ciuitatis, cupiens & ipſe bene mereri de Coſmographiæ ſtudioſis, poſteriſq; gratificari, & animi ſui erga bona ſtudia exprimere propenſionem: ſciens nimirum perpetuo uicturum quicquid ſemel in publicas relatum fuerit literas. Patrocinatus eſt autem mihi in hoc negocio uenerandus & doctus uir, dominus Henricus Pfefferkorn, collegiatæ eccleſiæ Landoieñ Decanus, id quod hic indicare uolui, ne bonum uirum ſua defraudarem laude.

Landoia ciuitas imperialis

Landoia.

DE origine & incremento huius ciuitatis, ſenatus eiuſdem à me requiſitus tale
dit reſponſum. Ciuitas noſtra Landoienſis immediate ſubijcitur ſacro imper
ſita uerſus montes qui Waſgoieñ. appellãtur, & duobus milliaribus à Rheno
ſtans, amœnum ſortita eſt locum, fœcũdiſſimumq́; agrum, quippe qui ferax
uini, frumenti & pabuli iumentorum. Munita eſt ciuitas fortalicijs non contemnẽdis,
ris robuſtis, turribus, & propugnaculis, cincta foſſis profundis, atq; alijs accommodis
nitionibus, maxime autem iuuatur fluuiolo Qweich dicto, qui partim per ciuitatem &
cos eius & partim iuxta eam labitur. Terra per circuitum ciuitatis eſt admodum frug
ra, culta multis uillis et uicis, quorum numerus aſcendit ad 350. gyro ultra duo milliaria
extenſo. Hinc populus turmatim confluit ad oppidum, uenalia ſua in foro exponens
rurſ

ſigiem quam noſtro habet æuo.

rurſum ibi ea emens quibus opus habet, potiſſimum autem uictualia. Ignorant incolæ
ſuæ ciuitatis originem: hoc uero ſciunt, circulum oppidi ante 274. annos ualde exiguũ &
anguſtum fuiſſe, collocatumq́ʒ intra mœnia burgum quoddam. At ſenatus & ciues uiden
tes oppidi ſui quotidianum ſucceſſum, ampliarunt mœnia, includentes eis tres adhæren-
tes uicos, quorum nomina fuerunt Ytzingẽ, Mulhauſen & Oberbornheim, qui locus ho
die uocatur, ſanctus Iuſtinus. Has inquam uillas cum prædijs ſuis emens ſenatus, incorpo
rauit ampliatæ ciuitati ſuæ, ædificiaq́ʒ earũ tranſtulit intra Landoiæ pomeria. Anno 1308.
Ludouicus Imperator, dux Bauariæ impignorauit Landoiã pro certa pecuniæ ſumma epi
ſcopatui Spirẽſi, ſed quam diuus Maximilianus anno Chriſti 1511, dato multo ære rurſum
liberã fecit, incorporauitq́ʒ Aduocatiæ imperiali Hagenoienſi. Ciues Landoienſes prę
ter cætera ſtudia & negocia, magnam curam adhibent uineis plantandis & agris colẽdis,
iumentisq́ʒ nutriendis; abducunturq́ʒ uina eorum in Sueuiam & Bauariam, ubi uocantur

uina Rhenenſia. Habet etiam reſpublica Landoienſis tres uillas ſibi ſubditas, nempe Dan
theim, quam rex Adolfus ex ſingulari gratia Landoiæ donauit, Noſsdorff & Queicheim,
quas ſenatus & ciues ſuo ære emerunt. Verſati ſunt hucuſq; Senatus et ciues Landoienſes
in ſumma pace & quiete, nedum inter ſe tranquille uiuentes, uerum & erga collimitios
principes terrarumq; circumiacentium dominos, ſic ſeſe gerentes, ut neminem unquam
uel uerbo irritarint aut facto moleſtarint, id quod eis non in uulgarē cedit gloriā et laudē.

Nemetes uulgo Spira.

RECens eſt nomen Spiræ, tametſi ciuitas ipſa uetuſta ſit. Vnde autē natum ſit no-
men Spiræ, certò ſciri nequit. Sunt qui aiunt à molendino tractum, alij uero ali-
ter ſentiunt. Retinuit urbs ipſa Nemetum nomen inuariatum uſq; ad annū Chri-
ſti 1080. Tunc epiſcopus quidam Rudiger nomine ex familia nobiliori ciuitati
ortus, qui Hutzmanni fuerunt appellati, uillam iuxta ciuitatem ſitam, cuius nomen fuit an-
tiqua Spira, incluſit mœnijs ciuitatis, ampliorem q; urbem reddidit, atq; hoc facto nomen
uetus extinctum eſt, & uocabulum uillicum relictum urbi. Accurrit etiam ex montibu
occidentalibus fluuiolus quidam Spira nominatus, unde memorata uilla nominationem
accepit: qui cum & hodie fluat per ciuitatem, nomen ſuum nedum uillæ uerum & ciuitat
communicauit. Alij aliam huius nominis prætendunt rationē, ſed quæ facile eludi poteſt
Nam aiunt urbem Spiram dictam, quod Rhenus in modum ſphæræ mœnia eius alluat, i
quod non eſt uerum, alioquin ab initio urbs ipſa Spira & non Nemetes fuiſſet appellata
Conſtat enim Rhenum ciuitatem illam nunquam ambire potuiſſe, quum ab occidua eius
Tria olim tem pla gentilia. parte fundus terræ paulo altior ſit quàm ut Rhenus illam potuerit circuire. Volunt etiam
quidam, Iulium Cæſarē apud Nemetes olim hybernas ſtationes habuiſſe, & nonnulla illi
reperiri uetuſtatum Romanarum monumenta, præſertim aſſerunt apud ſanctum Germa
num celeberrimum fuiſſe templum, Mercurio dedicatum, quod poſtea regnante Dago
berto fuit dirutum & in eo loco cœnobium Benedictinenſe fundatum. In monte uero ſa
cti Guidonis dicunt conſtitutum templum Veneri ſacrum, & poſt cathedralem eccleſiā
in loco ubi iam Scholaſtici eſt manſio, fuiſſe templum Dianæ conſecratum. Inter ciuitat

Spirenſem et mōtes occiduos nobiliſſima eſt ter
ra, optimo uino rubeo, quod Anſerum pedes u
catur, frumento & amygdalis abundans. Eſt ib
tanta amygdalorum copia, ut ferè tota Germa
nia illis fruatur. Potiſſimum aūt prope oppidum
Didesheim, agri in modum ſyluæ replētur amy
dalis. Amat arbor illa ſolum optimum & calor
ſolis, quæ duo in hac regione inueniuntur. Nā h
bet ſolem matutinum & reflexionem à mōtibu
Epiſcopatus Spirenſis. De epiſcopatu Spirenſi quidam ſcribunt, illum i
cœptum tempore Pipini regis, & longe poſtea
Conrado ſecundo ad illam magnificentiā in qu
hodie eſt, euectum. Idem Imperator dicitur ei cō
tuliſſe oppidum Bruchſel & totam Brureinēſe
terrā. Cœpit & elegantiſſimū illud templū, quo
adhuc extat, extruere, anno ſcilicet 1020 uel, ut a
lij ſcribunt anno 1030. quod filius eius Henricu
tertius poſt mortem patris ad finem uſq; perduxit, in quo uterq; cum multis alijs Impera
toribus & regibus Romanorū, nempe Hērico quarto & quinto, Rudolfo ab Habſpurg
Alberto filio eius, &c. ſepulti iacent. Mutauit & memoratus Conradus Imp. arcem Lim
purg, quæ duobus milliaribus à Spira abeſt, in monaſterium Benedictinenſis ordinis, po
toq; primo fundamenti lapide properauit Spiram unà cum alijs dominis qui ſecum era
ubi uetuſtum templum uſq; ad fundamentum fecerat dirui, et eodem die, qui duodecim
erat Iulij, poſuit primum in fundamento adaptato lapidem, euexitq; ſtructuram utriuſ
ædificij immenſis expenſis, præſertim quum Spirenſe templum fundū haberet cœnoſu

ſ tam ingens ſtructura labili fundamento ſuperponi non poſſet. Cumq́ ante conſumma
ædificia moreretur, iniunxit filio Henrico in mortis articulo, ut cœptis ædificijs colo/

phonem imponeret, quod & factum eſt.
Anno Chriſti 1100. fuit comes quidam
ex Kreichgoia epiſcopus Spirenſis, in
numero præſulum triceſimus quintus, in
quem tota patris eius recidit ditio (fuit e/
nim ultimus de illa familia) nempe Keſtē
berg, Dydeſsheim, & pars aliqua in ciui
tate noua, cuius feudum princeps Pala/
tinus ab epiſcopatu habet. Anteceſſo/
res eius fuerunt fundatores monaſterij
Sintzenſis in Kreichgoia ubi & ſepulti
iacent. Habuit olim ciuitas Spirēſis mul
tos Iudæos. Et quum anno Chriſti 1092. *Monaſterium Sintzenſe.*
is illa per Germaniam pateretur magnam perſecutionem, & Spirenſes ſuos quoq́ cō/
hendere uellent Iudęos, fugerunt illi ad epiſcopi curiam, tutelam eius poſtulantes, quē
za pecunia corruperant. Iratus ergo epiſcopus contra Chriſtianos, fecit aliquos inter/
Habebant enim illis temporibus epiſcopi in ſuis ciuitatibus magnam iuriſdictionem
quæ temporum ſucceſſu multum fuit imminuta. Similis ſeditio orta fuit Wormacię
tra Iudæos. Et quum miſeri homines undiq́ anguſtijs præmerentur, fugerunt ad epi/
pum ciuitatis, ſed qui parum eis auxiliari poterat, niſi ſuſcepiſſent baptiſmum. Illi ue/
etentes ſpacium deliberationis, antequam reſponſum darent, ingreſſi deſperati homi
cameram in aula epiſcopi, mutuo ſeſe confecerunt, Chriſtianis foris reſponſum ex/
antibus.

De epiſcopatu Spirenſi.

Eſſe hunc epiſcopatum uetuſtiſſimū
teſtatur Ieſſius quidam Nemetēſis
epiſcopus, qui anno domini 348. in/
terfuiſſe Coloniēſi ſynodo legitur.
Qui illi ſucceſſerint in adminiſtratione epi
ſcopatus non inuenitur uſq́ ad Dagoberti
tempora, qui epiſcopatum collapſum de/
nuo inſtaurauit, atq́ Athanaſium ſacella/
num ſuum eidem præfecit anno ſexcente/
ſimo decimo aut aliquot annis poſt. Dein/
de anno Chriſti octingenteſimo uigeſimo
ſecūdo fuit epiſcopus Henricus, ſub cuius
gubernatione fundatum eſt Hirſaugienſe
cœnobium ad Nagoldum fluuium, ab Er/
lafrido comite in Calw. Succeſſit illi Geb/
hardus, qui trucidatus fuit à quibuſdam co/
mitibus, quod perſuaſiſſet eorum cognato,
quædam prædia donaret eccleſiæ Nemetum. Huius epiſcopi tempore, fuerunt Ca/
Nemetum monaſticam uitam profeſſi, ſub uno tecto coniuncti habitantes & ex
demq́ olla paſti. Vnde & illo tempore fuerunt multi monachi & abbates ex Wyſ/
go & Hirſaugia præſulatui præfecti. Anno nongenteſimo quadrageſimo
Otto magnus præficit epiſcopatui Spirenſi Reginobaldum monachum Hirſaugi/
donauitq́ ei Conradus dux Francorum & Sueuiæ tunc Wormaciæ reſidens deci/
dditus, uectigalia & poteſtatem cudendi monetam, conſentiente Ottone Impera/
cta eſt hæc donatio anno nongēteſimo quadrageſimo ſexto. Anno nongen/
X teſimo

teſimo ſexageſimo nono præficitur pontificatui Baldericus, tribus Ottonibus ab intir
conſilijs. Erat enim ſapientia ac rerum gerẽdarum uſu peritiaꝗ longe maximus. Sub h
epiſcopo cœperunt Canonici Nemetum (quemadmodum etiam Wormacienſes & M
guntini eodem tempore fecerũt) monaſticæ uitæ profeſſione abiecta, ſeculares fieri, ſe
ſum habitare ac propria habere, atꝗ annuos inter ſe diſtribuere prouentus. Poſtea
ricus ſanctus, Conradus ſecundus & coniunx eius Giſela, tanta munificentia dotarun
auxerunt eccleſiam Spirenſem, ut non benefactores ſed ſecundi fundatores epiſcopa
dici meruerint. Nam, ut iam quoꝗ diximus, dedit oppidum Bruxellam, extruxit inſign
illam ac longe ampliſſimam baſilicam, quæ adhuc extat, in qua tot auguſta Imperator
& imperatricum ſunt mauſolea, erexit eccleſiam S. Guidonis, antea S. Iohannis dict
arcem Limburg, in quo nuper filiolum Conradum ex præcipitio amiſerat, conuertit in
gnificum cœnobium Benedictinenſe, anno domini 1030. duodecima Iulij præſente ep
po Walthero. Walthero ſucceſſerunt Sigefridus, Reginerus, Reginobaldus, Sigebo
ſub quo abſoluta ſunt ab Henrico tertio filio Conradi templa à patre inchoata. Sub
etiam epiſcopo dedit Henricus Imperator epiſcopatui oppidum & arcem Rodenfel
adiacente ditiuncula. Attulit præterea ex Rauenna corpus S. Guidonis abbatis & in
cti Iohannis templum collocans, nomen etiã templi immutauit, quippe quod hodie
donis appellatur templum. Anno Chriſti milleſimo ſeptuageſimo quin
ligitur epiſcopus Rugkerus ex Hutzmannorum Spirenſi familia natus: qui ampliaui
bem Nemetum, pagumꝗ Spirenſem tum extra muros ad eiuſdem nominis fluuiolu
tum, mœnibus incluſit, ac totam urbem iam amplam ac magnificã, turribus, mœnib
& foſſis egregie munitam, Spiram ab adiecto pago & fluuiolo nuncupauit, anno mil
mo octuageſimo quarto. Sic uetus urbis appellatio exoleuit, & noua illa in hunc u
diem uſurpata in cõſuetudinem uenit. Moritur uero epiſcopus anno 1090. & ſucced
ceſimus quartus in numero, Iohannes comes Kreichgouiæ, patre Wolframo, matre
Atzela, Imperatoris Hẽrici quarti filia natus, qui omne patrimonium ſuum, quod am
ſimus erat, dedit eccleſiæ Spirenſi. Erat ei frater germanus comes Zeiſolphus: is un
habebat filiam Adelheidin, Henrico Palatino Thubingenſi deſponſatam. Cum aut
reretur Zeiſolphus, Hẽricus uero Palatinus miſere & lugubri caſu periret in flumin
dam, accidit ut ipſa Adelheidis etiam animi mœrore extingueretur & ſine hȩredibu
graret. Sic totus comitatus ad Iohannem epiſcopum deuolutus, mox ab eo in Spire
eccleſiam augẽdȩ pietatis ſtudio collatus eſt. Obijt epiſcopus anno 1104. ſepultus in
ſterio Sinſsheim apud maiores ſuos, qui eius cœnobij primi fuerũt fundatores.
1137. ſub epiſcopo Sigefrido, comite Lyningenſi, baſilica Spirenſis urbis conflagrau
quam epũs mox inſtaurauit. Succeſſit ei Guntherus cognatus ſuus comes à Lyni
qui unà cum nobili barone Walthero à Lamerſsheim fundauit Mulbrunnenſe mo
riũ. Anno 1237. Cõradus comes ab Eberſtein epiſcopus Spirenſis eligiť: qui uer
Crutzenacũ 1100. argẽti puri marcis, & emit his pecunijs prȩdia quædã meliora. An
ſores eñ ſui emerant ipſum. Succeſſerũt Cõrado Henricus à Liningen & Fridericus
à Bolandẽ, Rudolfo Habſpurgio Cȩſari in primis charus. Hic quũ exciperet Spirȩ E
tam Burgundionum ducillam, Rudolfi Cæſaris ſecundam uxorem, forma ipſius
ctus, oſculum dedit ei Imperatrix uero talis oſculi impatiẽs, apud Cæſarẽ de epiſco
ciuia cõqueſta eſt. Tũc iuſſit Rudolfus nũciari epiſcopo, ſe ſibi ſoli hoc pacificale o
dũ cõparaſſe. Quod ſi ipſe quoꝗ oſculari uellet, propriũ ſibi pacificale quæreret, n
num & ad ſe non pertinens oſcularetur. Epiſcopus relicta imperiali aula aliquãdiu
donec poſtea Cæſar apud Germersheimiũ morereť. Captꝰ deinde epũs à comite K
bogenſi, magna redemptus eſt pecunia. Anno 1396. Rabanus ab Helmſtat cance
Venceslai Rom. regis, conſiliarius Ruperti Palatini ac Sigiſmũdi Cæſaris fit epũs
ſis. Ipſe graui obſidione cinxit urbẽ Spirenſem, eo quod ciuitas ipſa cœnobiũ S. G
extra muros ſitũ, propter ſceleratã monachorũ uitã, & ſub religionis ſpecie cõſtup
bi ciuiũ uxores ac filias, funditus euertiſſent, totumꝗ clerũ ob hanc cauſam urbe e
ſent. Id diſſidiũ tandẽ per Sigiſmundũ Imp. in comitijs Nurnbergeñ certis cõditi
fuit compoſitũ. Sequiť Rabanũ in epiſcopatu Reinhardus ab Helmſtat, ſub cuius
natione anno Chriſti 1450. unà cũ cãpanis omnibus tectũ Baſilicæ Spireñ cõflagr
plumbũ quo contectũ erat in plateis promanaret. Incendiũ media nocte natũ eſt, t
negligenter curato igne eorũ qui organa ſummi tẽpli reficere debuerant. Sed epi
omnia maximis ſumptibus reſtituit. Succe

CIVITAS SPIREN

ſis cuius olim incolæ Nemetes & locus inhabitationis eorum Nemetum urbs dicti fuerunt. Picturam eius obtinui à prudenti Senatu, interuentione eximij uiri domini Lupoldi Dickij iuriſconſulti, qui in hac re obſequentiſſimum ſeſe mihi, imò omnibus Coſmographiæ ſtudioſis exhibuit.

Nemetum ciuitatis uetuſtiſs

Succeſſerunt ei Sigefridus à Venningen, Iohannes ab Entzberg, qui coactus fuit Impera-
torio & pontificio mandato ut contra Eiſenburgium Moguntinum archiepiſcopũ Adol-
fo Anaxouiano, uulgo à Naſſaw, ſuppetias ferret, & tãdem à Friderico Palatino cum alijs
principibus mulctatus, amiſit caſtra Rodenburg & Werſouiam cum adiacente territorio
Quin & cœnobium S. Germani extra muros idem Palatinus ſolo æquauit. Hoc infortuni-
um epiſcopus ſummo animi dolore excipiens, epiſcopatum reſignauit Matthiæ à Ramin-
gen cancellario principis Palatini, reſeruata ſibi Grunbacẽſis arcis poſſeſſione: in qua cũ
per annum ſediſſet, accepta annua ſua penſione in promptis pecunijs, Pfortzheimium ad
ſuos cognatos commigrauit, ubi & breui poſt mortuus eſt. Sub Matthia epiſcopo ædifi-
carunt

,quam hodie uulgo Spiram appellant.

carunt cœnobitæ aut Canonici S. Germani toties incendijs uaſtati, intra urbis muros ſibi ſedem & domicilium in Parochia S. Mauricij, anno domini milleſimo quadringẽteſimo ſexageſimo octauo magno honore excepti. Sequuti ſunt Matthiam in officio epiſcopali Ludouicus ab Helmſtat, Philipp⁹ à Roſenberg, qui redemit à principe Palatino quatuor decim aureorum millibus oppidum & caſtrum Rodenburg. Philippũ ſubſecutus eſt Georgius Rheni Palatinus qui multa fuit paſſus à ſeditioſa ruſticorum coniuratione. Obijt in arce Kiſslow, correptus ſudore Anglico, anno 1529. Eligitur poſt ipſum Philippus à Flersheim qui adhuc præ eſt hoc Christi anno 1549.

Alta Ripa, uulgo Altrip.

EST hodie Altrip uicus exiguus, uno milliario infra Spiram ad ripã Rheni ſitus, qui olim celeber fuit locus, quippe ubi Romani ſua contra Germanos habuerunt præſidia, nomenq́; illud uico aut tunc caſtello impoſuerunt. Vnde & Antoninus huius loci in ſuo meminit Itinerario.

Cæſarea Luthra, uulgo Keiſers Lautern.

DE uetuſtate huius oppidi, in hunc uſq; diem nihil potui ex libris colligere, neq; ſcriptis ad eum locum literis quicquã à rudibus hominibus impetrare. Hoc quidam hiſtorici in ſcriptis ſuis reliquerunt, Fridericum primum Imperatorem anno Chriſti 1157. apud Lutram extruxiſſe palatium regale ex rubicundis lapidibus, locumq́; illi deſignaſſe iuxta lacum quendam magnum & piſcoſum, à quo deinde ciuitas ipſa Cæſarea Lutra eſt appellata. Nomen uero Lutræ habet à fluuio Lutra qui ibi oritur, deferturq́; ad Nouam ciuitatem atq; hinc petit Rhenum. Anno domini 1402. fuit hæc ciuitas unà cum Oppenheim & Ingelheim pro centum millibus florenorum Palatinatui obærata ſeu hypothecata.

Deſcriptio ciuitatis Vangionum, quæ hodie

eſt Wormacia, concinnata ex annalibus eiuſdem ciuitatis atq; per prudentiſſimum ſenatum eius ad me tranſmiſſa.

VAngiones olim populi, hodie ſunt Wormacienſes, eſtq́; ciuitas eorum uetuſtiſſima, primam originem ſumens ut putant à Treuiris, dicta olim Vangionum ciuitas. Quomodo uero uocabulum Wormaciæ deſcenderit à Vangionibus, multi de hoc diſputant. Et quoniam alluſio noui nominis cũ ueteri non ſatis quadrat, ſunt qui à Borbetomago, cuius Ptolemeus meminit in linea Rheni, nomen Wormaciæ quaſi Bormacia fluxiſſe cõtendunt. At mihi uidetur idem accidiſſe huic urbi quod reliquis Auſtraſiæ uetuſtis ciuitatibus uulgo uidemus eueniſſe. Nam nomina earũ recentiora aut penitus ſunt mutata, aut adeo corrupta, ut uix umbram quandam præſeferant priſtinæ nomenclaturæ, Patet id de Argentorato & Strasburg, de Nemetibus et Spira, de Rubeaqua & Rufach, de Aquiſgrano & Ach, de Maguntia & Mentz, de Turego & Zurch, ſic de Vangionibus & Wormacia. Conſtat autem Wormaciæ nomen tempore Caroli magni iã in uſu fuiſſe. Sunt etiam qui referũt nomina Guarmatiæ & Vermeriæ, quæ paſſim in Canonibus inueniuntur, ad Wormacienſem ciuitatem. Paruit autem hæc urbs ante Iuliũ Cæſarem Treuerenſibus, quibus & habitatores tributum annuum penderunt. Deinde ſubditi fuerunt Romanis uſq; ad Attilam regem Hunorum, qui omnes urbes Rheni in littore Gallico ſitas deſtruxit & in ſolitudines redegit. Reſpirantibus autem rurſum eorundem locorum habitatoribus, reges Galliæ illos in ſuam receperunt tutelam, ſedemq́; collocarunt Wormaciæ, extruentes ibi caſtrum regium, ſed quod tempore Caroli magni edax flã ma in fauillas redegit. Fuit & tunc Wormaciæ archiepiſcopatus qui hodie eſt Maguntiæ, ut paulo poſt dicemus. Anno Chriſti 764. Pipinus rex Francorum habito Wormaciæ conuentu principum, Taſſilonem ducem Bauariæ læſæ maieſtatis reum iudicauit. Quam hiſtoriam infra in Bauaria recenſebimus. Anno 769. Carolus Pipini filius Wormaciæ regiam ſuſcepit coronam, ac ſequenti anno comitia ibidem celebrauit, miſitq́; exercitum contra Saxones. Anno 779. Audolphus princeps militiæ Caroli magni uicit Saxones duxitq́; ſecum Wormaciam ad Carolum regem obſides ex Saxonia. Anno Chriſti 781 dedit Taſſilo filium ſuum obſidem, miſitq́; Wormatiam ad Carolum magnum. Anno 783. celebrauit Carolus magnus Wormaciæ nuptias cum Faſtrada filia comitis orientalis.

Anno 790. Carolus magnus manſit integro anno Wormaciæ, exuſtaq́; fuit curia mãſionis ſuæ. Anno 829. celebrauit Ludouicus pius Imperator Wormaciæ concilium. Anno 834. Imperator Ludouicus Pius profectus ex Wormacia tempore quadrageſimali cum uxore & magna turba in Alſatiam ut oppugnaret filios ſuos ſibi rebelles, captus eſt ab eiſdem.

…tatio nominum urbiũ.

…ſtrum Wormaciæ.

n. Anno 837.aut ſecundum alios octingenteſimo triceſimo nono reconciliatus
doуicus pius tribus filijs ſuis Lothario, Carolo & Ludouico, diſtributaq́ inter eos om
terra ſua, ipſe fundauit Wormaciæ monaſterium uirginum dictum Nonnenmunſter.
Anno octingenteſimo quadrageſimo primo Lotharius Imperator celebrauit Worma pro filia ſua regales nuptias. Anno 358. in Maio Ludouicus ſecundus celebrauit *Nõnenmũſter.*
rmaciæ magnum concilium collectum ex multis principibus & epiſcopis contra erro
Græcorum. Anno 880. habuit Ludouicus filius Ludouici Imperatoris Wormaciæ
Auguſto magnum procerum regni conuentũ. Anno 1003. uenit Henricus dux Ba
iæ poſt mortem Ottonis tertij Wormaciam, obtinuitq́ conſilio & auxilio Burckhar-
piſcopi ſceptrũ Rom. imperij. Anno 1051. uenerunt Wormaciam Imp. Henricus
ius & papa Leo 9. tempore Nataliciorum Chriſti, celebratoq́ ſolenni concilio, papa
jt in Italiam. Anno 1065. celebrauit Hẽricus 4. Imperator paſcha Wormaciȩ, u-
archiepiſcopus Bremenſis prima arma induit Imperatorem. Deinde anno 1069. idẽ
erator habuit Wormaciæ magnum principum conuentum. Sicut rurſus anno 1076. i-
em collectis omnibus epiſcopis Germaniæ præter Saxones celebrauit cõcilium & de *Concilium ce-*
uit papam Hildebrandum. Habuit ad hanc urbẽ idem Imperator in omnibus perſecu *bratur Wor-*
ibus quas à Romano & alijs pontificibus patiebatur, ſingulare refugium, quærebatq́ *maciæ.*
l ciues & inuenit præſidium, quippe qui illum nunquam deſeruerunt, ſed corpora &
a ſua pro eo expoſuerunt, quod illis non uulgarem laudem apud cunctos peperit mor
. Anno milleſimo centeſimo uigeſimo ſecundo congregauit Henricus quintus
erator Wormaciæ concilium, miſſusq́ eſt illuc epiſcopus Hoſtienſis cum duobus car *Aliud conciliũ*
libus qui nomine papæ celebraret concilium: ubi & diſſidium illud eſt ſublatũ de col-
ne epiſcopatuum & beneficiorum, ortum inter prophanos principes & eccleſiaſti-
rælatos, cedentesq́ principes patribus, abſoluti ſunt ab excommunicatione. An
55. Fridericus primus rediẽs ex Italia celebrauit Wormatiæ tẽpore Nataliciorũ Chri
mitia ſolennia, in quibus Hermannũ comitẽ Palatinũ, Bertholdum comitem Niddẽ
& comitem quendam Katzen Elnbogenſem cum ipſorum complicibus pœna Harẽ
dicta mulctauit, eo quod in ſua abſentia ſpoliaſſent & incommodaſſent eccleſiã Ma *Harenſcara*
inam in oppidis quibuſdam & monaſterijs. Anno Chriſti 1234. Henricus Ro- *pœna.*
orum rex filius Friderici ſecundi ſollicitatus à papa fit patri Imperatori excommuni-
rebellis, traxitq́ multas ciuitates in partem ſuam, cui & Landolphus epiſcopus Wor-
enſis adhæſit contra Imp. Quũ uero & ciues Wormacienſes multis pollicitationibus
dẽ rege Henrico prouocarent ut ad ſe deficerẽt, illi aũt à ſacramẽto patri dato rece-
nollẽt, quin magis corp9 & ſubſtantiã pro eo exponere parati eſſent, affecti ſunt mul
urijs à filio, præſertim aũt anno 1235. in aprili, nã tũc miſſi fuerũt ex Oppenheim 500.
uiri

uiri armati,qui repente in urbē Wormacienſem prope S. Michaelē irruentes,incenderu
30 domos. Excitati uero ciues cum præſidio quod ſuis impenſis in urbe alebant,hoſtem
fugam uertunt. Deinde poſt bimeſtre tempus Imperator ueniens Wormaciam eripui
ues ſibi fideles ex omnibus periculis. Landolphum uero epiſcopum coegit excedere ci
tate & regione. Filius autem Henricus gratiam implorans patris, captus eſt & in turi
magnam iuxta S. Andream, Lug ins land, dictam coniectus, & poſt aliquot dies reddi
Ottoni principi Palatino, qui ex commiſſione illum tranſmiſit in Siciliam, ubi & in car

Rex Rom. moritur in carcere.

re mortuus eſt. Paulo pòſt, nempe 15. Iulij celebrauit Imperator ſolennes nuptias Worn
ciæ cum Eliſabetha ſorore regis Angliæ. Anno 1242. Imperator ueniens ex Itali
Germaniam commiſit regnum Germaniæ filio ſuo Conrado. Cui quum Sigefridus
chiepiſcopus Moguntinus parere nollet, rex coaſſumptis ducentis ciuibus Wormaci
ſibus irruit in Rhingauiam atq; igne deuaſtauit eam. Excommunicati deinde Worm
enſens ab archiepiſcopo, prouocauerunt ad papam proxime eligendum. Ar
1246. congreſſus rex Conradus cum competitore ſuo Henrico Landgrauio atq; uic
prope Franckfordiam, Wormacienſes qui illi copias miſerunt, non ſine damno redier
domum. Mortuo anno Chriſti 1247. Landolpho epiſcopo, electisq; duobus alij
diſcordia, Wormacienſes nullum uoluerunt intromittere in urbem, eo quod feuda nol
runt recipere à Friderico Imperatore aut filio eius Conrado rege, ob id ciuitas ſuppo
fuit interdicto. Anno 1250. Wormacienſes miſerunt auxiliares copias regi Con
do contra epiſcopos Spirenſem & Argentinenſem, atq; deinde contra regem Wilhel

Anno 1253. obtinuit per aſtutiam ſuam Richardus epiſcopus in diſcordia elec
ut in urbem Wormacienſem intromitteretur, ſeminansq; inter ciues diſcordiam, poter

Tyrannis cuiuſdā epiſcopi.

res ſibi conciliauit, uocauitq; eos Timentes deum & abſoluit eos ab excommunicatio
Reliquos uero appellauit inobedientes, et excommunicari fecit eos in ſingulis miſſar
ſolennijs, negauit eccleſiaſtica ſacramenta, prohibuit eos ſepeliri in cœmeterio, noluit
ſari campanas in obitu eorum, hisq; minis & uexationibus adegit eos, ut deficerent à
derico Imperatore & iurarent anno 1255. Wilhelmo regi, qui ad eos Wormaciam uen
Eo uero ſequenti anno in Friſia occiſo, & duobus regibus in diſcordia electis, Alfonſ
licet rege Hiſpaniæ & Richardo rege Angliæ, Wormacienſes poſt multas ſollicitatio
& pollicitationes tandem homagium præſtiterunt Richardo anno 1258. in Iulio, cum
niſſet ad eos. Pacti quoq; ſunt cum illo, priuſquam eum reciperent, ut ipſis numeraret
neceſſitate urbis mille marcas argenti, quod & fecit. Anno 1260. in auguſto rex
chardus reuerſus ex Anglia uenit Wormaciam, moramq; ibi trahens diutinam, ſimul
quę erat inter Wormaciā & Oppenheim, itemq; inter Wormaciam & quoſdam nobil

Comitia Wormaciæ.

remit. Deinde anno 1269. celebrauit rex Richardus Wormaciæ comitia, firmauitq; p
cam pacem & ſuſtulit omnia telonia, in aqua & terra. Anno 1276. Wormacie
iuſtas ſuppetias tulerunt regi Rudolpho contra Bohemos, ſicut & anno 1298. altera
regi Adolpho, cui iurauerant contra Albertum Auſtriæ ducem, non ſine multorum
um interfectione fruſtra auxilio fuerunt. Anno 1352. celebrauit Carolus qua
Wormaciæ comitia. Sequentes quoq; Imperatores, Fr
ricus tertius, Maximilianus & Carolus quintus, ſing
fauore & gratia proſecuti ſunt ciuitatem Wormacien

Cameræ conſiſtoriū incipit.

primumq; ibi inſtituerunt Cameræ iudicium, anno ſci
1495. in comitijs à Cæſare Maximiliano celebratis.

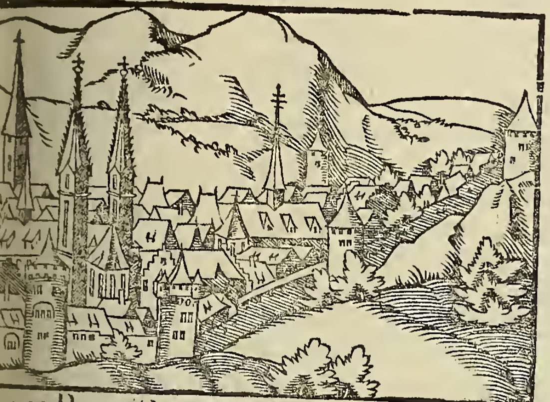

Hiſtoriæ quædam memora-
les Wormaciæ temporum ſucceſſu geſtæ.

DE Conrado duce Wormaciæ quem hiſtorici
bunt ſub Ottone primo Auguſtæ Vindelico
ab Vngaris interfectum & Wormaciæ ſep
annales Wormacienſium nihil habent. Hoc
habent, quod ſub Henrico II. Imperatore habitauerit
maciæ dux quidam Otto nomine, in caſtro fortiſſim

uo idem ciuibus multas intulit iniurias, patrociniumq́; & refugium conceſſit nebuloni-
us quibuſq;, raptoribus, latronibus & alijs peſſimis hominibus, in magnam ciuium iactu
ım. Fuit autem tunc in urbe epiſcopus Burchardus nomine, cuius auxilio Henricus pro-
ıotus fuit ad imperium: & is obtinuit ab Imperatore, ut Otto commutarit palatium ſuũ
ro oppido Bruchſel, relictaq́; Wormacia ſe receperit ad Bruchſellã. Tunc epiſcopus uer-
t ducis palatium in monaſterium, cui tandem ſucceſſit collegiata eccleſia ad ſanctum
aulum appellata.

Franckenthal monaſterium.

SVb Henrico quinto Imperatore circa annũ Chriſti 1119. fuit Wormaciæ uir quidam inſignis, natus ex ueteri equeſtri familia, Eckenbertus Kemerer nomine, unde adhuc ſuperſunt, qui uocantur Kemerer de Wormacia, dicti Dalburgenſes, qui omnem ſubſtantiam ſuam, quæ magna fuit, erogauit in cõſtructionẽ monaſterij Frãckenthal maioris & minoris, ingreſſusq́; eſt ipſe monaſteriũ maius in quo & prępoſitus fuit factus: uxor autẽ eius Richlindis ingreſſa minus cœnobium, facta
ın eo Prior & mater monialium.

Camerarij uulgo Dalburgenſes.

De inquiſitoribus hæreticorum.

Anno 1232. ſub Friderico 2. & filio eius Hẽrico 2. incœpit Wormaciæ tyrãnis inquiſitõ
rum, qui multos in noxios combuſſerũt. Fuit aũt nomen unius Conradus Dorſo or
is Prædicatorum, qui ſecum duxit diſcipulum quẽdam nomine Iohannem, qui & claudus erat & oculis coecutiens atq; inſignis nebulo. Hi primum adiudicarunt igni quoſdam qui incendium commeruerant, atq; per id acquiſiuerunt ſibi fauorem, ut poſtea autoritate fulciti comburerent paſſim ſontes & inſontes. Adiunxerunt quoq; ſibi & alium monachum nomine Conradum de Martpurg, qui fuerat à confeſſionibus diuæ Eliſabethæ, habebaturq́; pro docto & probato uiro. Conciliarunt hi inquiſitores ſibi magiſtratum ſecularem, atq; bona comburendorum ipſis adiudicarunt. Quare multi proceres eos uocantes, fecerunt examinari ſubditos ſuos atq; ſub prætextu religionis bona illorum ſibi arrogarunt, exuſtis paſſim multis bonis uiris. Cumq; aliquandiu ſic graſſati fuiſſent, aggreſſi ſunt tandem comitem quendam Hẽricum nomine de Sein, uirum iuſtum & integrum, diuitemq́;, & notarunt eum hæreſeos: at ille primum prouocauit à ſententia illorum ad archiepiſcopũ Maguntinũ, cui & fidei ſuæ confeſſionẽ fecit, ſatisfecitq́; tam archiepiſcopo quam omnibus eius aſſeſſoribus. At frater Conradus non contentus de illius confeſſione, prouocauit Rhomam ad ſummum pontificem. Quò cũ

Prætextu religionis emunguntur bona temporalia.

eniſſet unà cum quibuſdam uiris ſibi ex ſynodo Maguntina adiunctis & expoſuiſſet
ıano pontifici animum ſuum, ait pontifex. Inſanierunt Germani atq; ideo delegerũt
nſanos iudices. Paulo pòſt frater Conradus de Martpurg & unus ex ſocijs eius, Ger-
us Lutzelkolb Franciſcanus, quum proficiſcerentur ad Martpurgum in itinere occi-
t. Frater uero Dorſo prope Argentinam fuit perfoſſus & diſcipulus eius Iohannes
Fridberg ſuſpenſus. Sub Friderico Imperatore ſecundo fuit Wormaciæ epi-
ıs quidam Henricus nomine, comes de Sarbrug, qui Rauennæ in Italia iura quædam
m Wormacienſium abolere uoluit. At ciues audientes iniquum eius conatum, flocci

Papa ridet Germanos.

Clerus Wormacienſis egrẽditur urbem.

penderunt eum & propoſitum eius. Irritatus epiſcopus excommunicauit ciues, & cũ t
clero ſuo egreſſus eſt ciuitatem, relictis duntaxat parochis, quibus prohibitum fuit, ne
quam ciuium miniſtrarent ſacramenta, etiam in articulo mortis, niſi ille promitteret p
recuperatam ſanitatem obedire epiſcopo. Durante autem hac controuerſia ferè inte
anno, ciues quidam, beneficiarij epiſcopi, uiri equeſtris ordinis, maluerunt obedire epi
po quàm magiſtratui, unde magiſtratus & reſpublica non parum fuit incommodata.
acti ergo fuerunt ciues inire concordiam cum epiſcopo. Fuit etiam per arbitros à Cæ
Henrico conſtitutos declaratum, quid iuris epiſcopus deinceps in ciuitate Wormaci
haberet & quid non haberet. Ab eo tempore, nempe ab anno Chriſti 1233. uſq; in l
diem, clerus Wormacienſis ferè ſemper in diſcordia ſtetit erga ciues, & aliquando rel
urbe alio migrarunt, præſertim anno Chriſti 1499. receperunt ſe ad Ladenburgum &
Clerus recedit à Wormacia. Oppenheim, manſeruntq; ibi uſq; ad annum 1509. Interim uero ciues ſæpe fuerunt exc
municati & eccleſiæ eorum interdicto ſubiectæ. Paſſi etiam fuerunt in illa diſcordia m
ta & horrenda incendia, maxime autem anno Chriſti 1242. tertia aprilis, media ferè u
conflagrauit igne, atq; ſimul trecenti homines in ipſo incendio perierunt. Sicq; factũ
ut urbs deficeret in dies propter incendia & diſcordias, in diuitijs & populo, emigrar
nobiles qui magiſtratum gerere ſoliti erant, relinquentes urbem deſertam & uacuan
facies hodiernæ urbis collata ad antiquam eius maieſtatem, uix ſit umbra quædam pr
næ magnificentiæ. Sub rege quoq; Rom. Ruperto comite Palatino, quando ma
inter ciues & epiſcopum de nouo nata fuit ſimultas, & clerus biennio extra urbem ſe
ſit, eiecti quidam ciues ſedicioſi de urbe, tantum incolis fecerunt negocium per com
ces ſuos quos ſibi adiũxerant, ut urbs trecentorum millium aureorum paſſa fuerit dam
Ciues ſurgunt contra ſenatũ. Anno 1513. ſub Maximiliano Cæſare ciues Wormacienſes tumultuantes contra ſe
tum, depoſuerunt eum & ex ſeipſis nouum ſenatum inſtituerũt. Eiecerunt quoq; mu
ex priori ſenatu de urbe, ſecludentes eos ab uxoribus, liberis & bonis ſuis. Mittens u
Cæſar Maximilianus præfectum ſuum, quem habuit in Alſatia, & diligentem faciẽs in
ſitionem, facile deprehendit quorundam iniquum animum, autoresq; ſeditionis iuſta
Franciſcus à Sickingen oppugnat Wormaciam. cit pœna. Deinde anno 1515. Franciſcus à Sickingen cauſam extorrium ciuium & q
ſuperiori inquiſitione ex urbe elapſi fuerant uindicare ſtatuens, cœpit urbem ſuis inc
tionibus uexare. Quod uidens Senatus, uolensq; cauſam illam iure Cæſareo dirimere
tinuit à camera imperiali proceſſum contra memoratum Franciſcum. At ille bannum
meræ contemnens, non deſtitit hoſtiliter ciues ubiq; deprehenſos inuadere, ſicut ac
tempore quadrageſimali, quando cepit in Rheno nauem, oneratam mercibus, opple
ciuibus Wormacienſibus petentibus nundinas Franckfordianas. Tunc diripuit mer
abduxit ciues & tandem magna mulctauit pecunia. In ſequenti uero Iunio adduxit m
num exercitum, obſedit urbem, infeſtauitq; bombardis: & cum ſe nihil agere uideret
ctis uitibus & deiecto patibulo, re infecta obſidionẽ ſoluit. Durauit bellum illud trien
nec tutum erat interim ciuibus egredi ciuitatem, quum in omnibus uijs hoſtes ciuibus
ſidiarentur, & captos in labore agrorum abducerent, aut mutilatos una manu, aut ue
ribus & fuſtibus ſatiatos remitterent in ciuitatem. Tandem anno Chriſti 1518. Cæſar
ximilianus diſſidium illud ſuſtulit, cauſamq; partium compoſuit.

De epiſcopatu Wormatienſi.

VAngionum olim archiepiſcopatus, nunc epiſcopatus tantum, totius olim G
maniæ maximus ac opulentiſſimus, quippe qui olim poſſediſſe dicitur, quic
hodie regionum habent Palatini Rheni, Landgrauius Haſſiæ & archiepiſc
Moguntinus: cui item ſedecim alij epiſcopatus ſuffraganeatus titulo ſuber
ſcribitur uulgo cœpiſſe circa annum Chriſti 500. ex liberali conſtitutione ac munificẽ
ma donatione Clodouæi Galliarum regis. Sed longe eum uetuſtiorem eſſe, conciliũ
lonienſe probat, in quo Victor Vangionum archiepiſcopus anno domini 398. aut 34
nà cum alijs totius Europæ epiſcopis, Eufraten archiepiſcopum Colonienſem exaut
uit, & eccleſiæ gubernatione exuit, eo quod Ariana hæreſi infectus ad unionem ecc
redire nollet. Quando igitur archiepiſcopatus Vangionum cœperit aut quibus tem

us urbs ad Chriſtum conuerſa ſit,id uetuſtate intercidit & ex hominum memoria in ob•
uionem uenit. Primus itaq; archiepiſcopus Wormacienſis cuius nomen notum eſt,fuit
Victor:octauus,Rupertus,qui temporibus Hilderici regis Vangionum eccleſiæ prçfuit,
ir inſigni uitæ integritate & ſanctimonia prædítus. Fuit autem cuidam regio comiti, Be
ngero nomine inuiſus,quod peccata populi & magnatū liberius reprehēderet. Vnde re
e mortuo,tyrannus Beringerus Rupertum flagris cæſum urbe & epiſcopatu eiecit. Ille
atiſponam ſecedens à Theodone duce exceptus eſt ſummo gaudio,conuertitq; eum &
tam eius familiam ad Chriſtū,anno 580. primusq; totius Norici apoſtolus dici meruit.
odem anno Iuuauiam ueniēs auxilio ducis Theodonis cœpit conſtruere monaſterium
Petri & auſpicari ſedem archiepiſcopalem,ut infra ſuo quoq; loco dicemus. Decimus
chiepiſcopus Wormacienſis fuit Amandus,cui tradidit Dagobertus rex Galliarum co
itatum Laudenburgenſem cū toto adiacente territorio,cuius memorabilis donationis
iginale diploma adhuc integrum haberi dicitur in archiuis epiſcopi Wormacienſis,Mo *Laudenburg.*
ntiæ datum. Duodecimus archiepiſcopus Geroldus,aulicæ uitæ ſtudioſior quàm ec-
ſiaſticarum ceremoniarum. Perijt in bello Saxonico,quum Saxones irrumpētes Thu
giam ferro & igni popularentur,miſſus à rege Pipino ad defendendam Thuringiam.
cceſſor eius fuit Geruilio filius eius legittimus,in aula Pipini regis educatus, euect9 ad
bernationem Wormacienſis & Moguntinæ eccleſiæ. Hic cupiens ulciſci paternam cę
m & ueniens cum exercitu ad Viſurgim,miſſo ad patris ſui trucidatorem legato, dataq;
nma fide,ſub ſpecie alicuius amici colloquij,eum ad ſe uocat. Ille mali nihil metuēs,ac
ſcopi Geroldi hunc filium eſſe ignorans,publica item fide fretus ac nitens uenit. Quē
n ad ſe uenientem uideret Geruilio,uicit eum ira,uicit in parētem pietas,ut oblitus pa-
promiſſi ac datæ fidei,quaſi cœcus in eum irrueret ac gladio eum traijceret. Audiēs ue
ex Pipinus Geruilionem tale facinus deſignaſſe contra datam fidem,grauiſſime in eū
enſus,habita prius deliberatione cum papa Greg.3.ex utriuſq; dignitatis faſtigio eum
ectum monaſterio intruſit,ut ibi pœnitentiam ageret de commiſſa cæde et uiolata pub
fide. Tunc in deteſtationem uiolatæ fidei,Wormacienſis eccleſia exuitur archiepiſco
dignitate,& ea ipſa Moguntina induitur. Pipinus libentius archiepiſcopalem digni-
m ac ſedem tranſtuliſſet Erfordiam,ſed refragabatur eius uoluntati pontifex Roma-
. Subſecutus eſt Geruilionem Wernharius primus epiſcopus Wormacienſis, tempore
oli magni. Viceſimus ſeptimus Vangionum epiſcopus Burchardus aut ſecundum
s Brocardus Heſſus,ex inſigni palatio Conradi ducis Francorū,adiutus ſubſidijs Hen
ecundi,fecit Wormaciæ collegium S. Pauli anno 1025. Viceſimuſnonus epiſcopus
tus fuit Adelgerus,cancellarius Henrici tertij, atq; ſub eo ceſſauit in clero Worma-
i uita monaſtica,prorſus iam in ſecularem cōuerſa. Trigeſimuſquintus epiſcopus
go,ædificauit de nouo cœnobium Schōnouienſe ord. Ciſtercienſium. Sub eius quo•
ubernatione utrunq; Franckentalium eſt fundatum à ciue opulentiſſimo Wormaci-
Obijt epiſcopus anno 1151. Quadrageſimus primus epiſcopus fuit Landolfus ab Ho
ck,ſub cuius regimine Wormacia grauiſſima obſidione cincta eſt anno 1235. ab Hen
Friderici Imp. ſecundi filio. Veniens uero pater ex Italia,filium captum Heidelbergā
ci,ac iterum inde ad Altzheimium deduci curauit,ubi cum per annum ferè detentus
t,tandem in regnum Siciliæ abductus,ac ibi in arce quadam perpetuæ cuſtodiæ mā•
us eſt. Sub hoc epiſcopo perijt incēdio anno Chriſti 1242. media fere pars urbis Wor
nſis cum trecentis hominibus,ipſa die Palmarum. Simile incendiū accidit haud lon
ſt,ſub Eberhardo epiſcopo,anno domini 1276. Et aliud rurſum anno 1296. ſub Emi-
epiſcopo comite à Bayenburg. Quem ſubſecutus eſt Eberwinus à Cronenberg,cu
nporibus conſtructum eſt prope Wormatiam cœnobium monialium Liebenaw.
quageſimus quartus epiſcopus appellatus fuit Salomannus natus ex familia quadam
ntina,quem pontifex Romanus prçfecit:at Canonici illum nolentes aliumq; eligē
decennio litigantes,irrecuperabilibus damnis affecerunt epiſcopatū. Anno 1342.
a fuit ſublatum. Succeſſor Salomanni Theodoricus à Boparten, bis ſuſtinuit ſedi•
n ciuitatis Wormaciæ:ſicut & qui eum ſubſecuti ſunt in epiſcopatu, multas habue-
ontentiones cum ciuibus,quæ aliquoties ſopitæ per Rupertum principem Palati-
tq; Rom. regem,ſubinde repullulauerūt,unde & anno 1405. totus clerus à Worma-
ceſſit. Et quum elegiſſent Mattheum Cracouianum,doctorem Theologiæ,cancel-

larium regis Ruperti,ſub eo redierunt in urbem poſt triennale exilium. Anno 1423.fu
antiſtite Iohanne à Fleckenſtein iterum ſeditio fuit mota contra epiſcopum & clerũ,ſe
quã Ludouicus Palatinus iterũ pacauit. Succeſſor huius epiſcopi Fridericus à Domnec
renouauit ac illuſtrauit monaſterium Kirſgartenſe,extra mœnia Wormaciæ ſitũ,in quo c
omnes moniales peſte eſſent abſumptæ,dedit id Canonicis regularibus,ſed quod in ſed
tione ruſticorum ſolo fuit æquatum. Mortuus eſt autẽ memoratus epiſcopus anno 144
relinquens eccleſiam ſuam propter perpetuas ſeditiones ſumme exhauſtam, ut nunqua
aſcendere potuerit ad priſtinam dignitatem & potentiam. Præfuerunt poſt eum eccleſ
Ludouicus ab Aſt Ludouici Palatini conſiliarius,Reinhardus à Sickingen in magnis p
riculis & difficultatibus. Anno 1483. Iohannes à Dalburg uir doctiſſimus, trium li
guarum peritus,renaſcentium in Germanijs humanitatis ac philoſophiæ ſtudiorum ſu
mus fautor ac mœcenas,Ludouici Palatini conſiliarius ſuſcepit pontificatum propter
quentes tumultus & diſſidia ciuium atq; cleri. Anno Chriſti 1499. cũ uniuerſo clero L
den[illegible]urgum ſeceſſit,ubi & manſerunt integro decennio. Mortuo autẽ anno Chriſti 15
antiſtit[illegible] [illegible]hardus à Rieperg ſucceſſor eius reconciliatur reipublicæ Wormacienſi a
no 1509.[illegible] [illegible]tijs à Maximiliano Cæſare ibi habitis,ſed hanc reconciliationem mox
ui exceperunt [illegible]multus,qui cauſam præbuerunt Sickingenſi prælio, quod anno dom
1515. cœpit. Hi tumultus iterum fuerunt pacati per Ludouicum Palatinum electorem,
no 1519. Poſtea quum propter religionem & mutatum doctrinæ genus orirentur tur
epiſcopus petiuit coadiutorem Philippum à Flerſheim: at principes tranquillitati co
lentes commendarunt Henricum principem Palatinum. Quod uidens Philippus à Fl
heim,parato animo ceſſit uoluntati Palatinorum,ſicq; Henricus Palatinus aſſumptus
in coadiutorem,cui & epiſcopus Reinhardus anno 1524. totam commẽdauit guberna
nem reſeruata exigua ſibi penſione & monaſterij Ramſenſis epiſcopatui nuper incor
rati poſſeſſione. Proximo anno ſecuta eſt deteſtanda illa ſeditioſorum agricolarũ c
iuratio,quæ per totam Germaniam nõ aliter quàm inprohibibile aliquod incendiũ g
ſata eſt. Nec uero iam in agro ſolum,ſed in urbe quoq; tumultuabatur, & quemadmo
clauus clauum trudit,ita alius furor alium peperit. Reinhardus ergo quietis quærens l
recepit ſe in familiæ ac gentis ſuæ caſtrum Rieperg, quod in marchionatu Badenſi ſi
eſt,ubi poſt pauculos menſes naturæ debitum anno domini 1533. abſoluit. Henricus
Palatinus Rheni,Philippi electoris filius,factus anno Chriſti 1524. epiſcopus Vltrai
nus,reſignata iterum gubernatione illius epiſcopatus,retinuit epiſcopatum Worma
ſem,atq; anno 1542. ſucceſſit etiam fratri Philippo in epiſcopatu Friſingenſi.

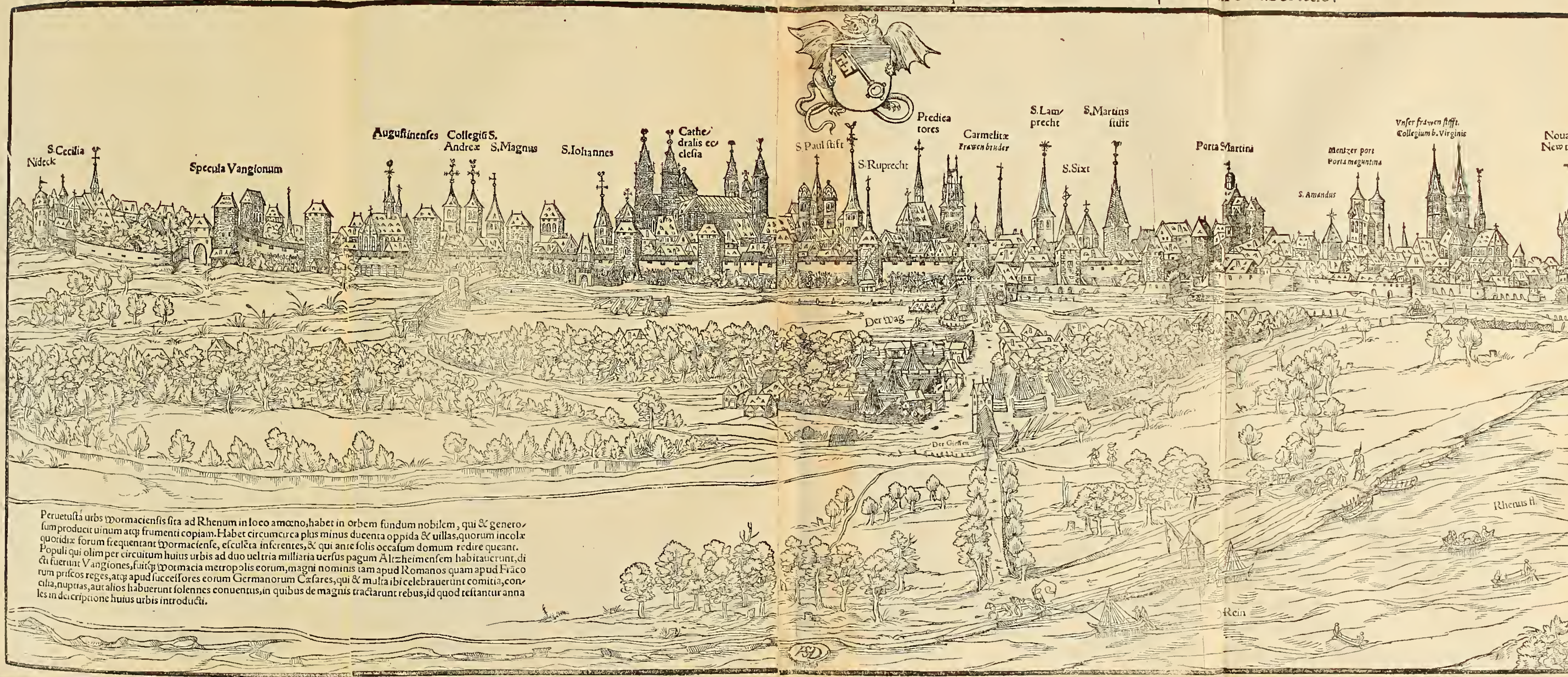
Pfedersheim.

DIſtat oppidulum iſtud à Wormacia uno ferè miliario,ubi anno Chriſti 1455
morabilis accidit clades. Siquidem conglobati multi principes & comites
tra unum principem Palatinum,prẹſertim epiſcopus Moguntinus,dux Lu
cus comes Veldentzenſis,comites Leiningẽ,Naſſoienſes,Werthenſes &
nebergenſes,aggreſſi ſunt Fridericum comitem Palatinum: at ille inſidijs circumu
hoſtem,cepit multos comites & milites, quos redimere magno ære oportebat epiſ
Moguntinum. Dux Ludouicus cum multis alijs fugit in oppidum Pfedersheim, & a
ga ſalutem quæſiuerunt apud Wormacienſes. Concordia tandem facta,principi Pal
obuenerunt ab epiſcopatu Moguntino duæ uille Hentziſcheim & Tuſſenheim lo
Ruſticorum cædes. ginta millium florenorũ. Anno Chriſti 1525. tres principes Palatinus, Lãdgrauiu
epiſcopus Treuerenſis,fecerunt magnam cædem ruſticorum(aliqui numerant plus
mille uiros interfectos)iuxta hoc oppidum,quod ſeditioſi homines occupauerã
ſed territi principum equitatu ſeſe dediderunt, erroreq; quodam in-
terueniente,multi ex eis fuerunt trucidati, quum ſolum
autores ſeditionis interfici iuſſi fuiſſent.

Ciuitas W

De Germania Liber III.

Vetuſtiſsima Vangionum ciuitas, quam hodie Wormaciam uocant, ſita ad Rhenum in littore Gallico, expreſſa hic iuxta formam quam noſtro habet æuo.

Peruetuſtá urbs Wormacienſis ſita ad Rhenum in loco amœno, habet in orbem fundum nobilem, qui & generoſum producit uinum atq; frumenti copiam. Habet circumcirca plus minus ducenta oppida & uillas, quorum incolæ quotidiæ forum frequentant Wormacienſe, eſculēta inferentes, & qui ante ſolis occaſum domum redire queant. Populi qui olim per circuitum huius urbis ad duo uel tria milliaria uerſus pagum Altzheimenſem habitauerunt, dicti fuerunt Vangiones, fuitq; Wormacia metropolis eorum, magni nominis tam apud Romanos quam apud Frãcorum priſcos reges, atq; apud ſucceſſores eorum Germanorum Cæſares, qui & multa ibi celebrauerunt comitia, concilia, nuptias, aut alios habuerunt ſolennes conuentus, in quibus de magnis tractarunt rebus, id quod teſtantur annales in deſcriptione huius urbis introducti.

CIVITAS
WORMA

ciensis, olim Vangionum urbs dicta, hic tibi

ctor ſecundum picturam eius ob oculos ponitur, cuius ſculpturam ſenatus eius
prudentiſſimus huc Baſileam miſit, unà cum deſcriptione ex annali-
bus recentioribus collecta. Vetuſtates nullæ ferè in ea ſu
perſunt, cum edax flamma iam dudum eas
penè omnes abſumpſerit.

Regio ſeu pagus Altzheimenſis.

INter Wormaciam & Crutznacum patet magna terræ planicies, habens agrum fera‑ ciſſimum frumenti & uini, nec eſt in linea Rheni poſt Sunggoiam terra aliqua fera‑ cior frumenti quàm ſit illa. Habet autem denominationē ab oppido Altzheim, quod in meditullio eius ſitum eſt. Nam uocatur pagus Altzheimenſis. In eo factus eſt con‑ ſtus ille horrendus inter duos reges Albertum & Adolphum. De quo hiſtoriæ ſic ha‑ ent. Anno Chriſti milleſimo ducenteſimo nonageſimo octauo principes Aleman‑ æ deſtituerunt Imperatorem Adolphum Moguntiæ iure imperiali, quod infideliter ege in imperio. Nam accepit centum millia marcarum argenti, ut quidam ſcribunt, à rege ngliæ ut ſibi ſuppetias ferret contra regem Franciæ. Et hanc pecuniæ ſummam debue‑ t diſtribuere inter principes Germaniæ quod non fecit, ſed emit inde comitatum quen‑ im. Vnde principes recuſarunt ire cum eo ad militiam, quod ei in magnam ceſſit igno‑ iniam, quum ſolus regem Angliæ iuuare non poſſet. Orta eſt præterea inter eū & quoſ‑ m de imperio concertatio, quod ille Argentinam & totam Alſatiam plurimum incom odaſſet, permitteretq́ paſſim in Germania oriri lites & bella. Quare depoſitus eſt ab ele oribus per ſententiam tanquam remiſſus et inutilis, electusq́ eſt Albertus dux Auſtrię. uo facto, nouum ſuſcitatur bellum inter Adolphum & Albertum, inſtigante ad hoc re‑ Angliæ, qui pecuniam magnam Alberto regi obtulit, ut ſe uindicaret in Adolpho. A‑ iſerat quoq; iam Adolfus multorum principum fauorem. Nam ut quidam ſcribunt, iu‑ runt in mortem eius Gerardus archiepiſcopus Moguntinus, Conradus epiſcopus Ar‑ ntinenſis, Albertus dux Auſtriæ, Albertus comes de Haigerloch, comes de Lyningē, mes de Zweibrugken, Otto de Ochſenſtein. Et paulo poſt contractis copijs uenit Al‑ rtus contra Adolfum de Naſſaw et ad duo milliaria prope Wormaciā inter Gillenheim Roſental occurrit illi. Adolphus multo minoribus copijs fultus, fiduciam ponens in xtera, bellum cum Alberto inijt, ſed pugna facta cū multis militibus eſt occiſus. Duraſ‑ ſertur prælium ad dimidium diem. Adolphus tanto impetu ferebatur in æmulum, ut nō pectato auxilio, ſe in periculum daret. Fertur tamen, ut nullus ex ijs qui coniurauerāt in m, recta fuerit defunctus morte. Nam inter primos comes de Haigerloch in itinere ab ttone duce Bauariæ genero regis occiſus eſt. Comes de Ochſenſtein uulneratus in con ſtu obijt. Archiepiſcopus Moguntinus inuentus eſt mortuus ſedens in ſella. Comes de weibrugken fluuio ſubmerſus eſt. Comes de Lyningen inſanus factus eſt. Epiſcopus rgentinenſis à quodam ruſtico apud Friburgum Briſgoiæ confoditur. Albertus poſtea x, à Iohanne fratruele ſuo occiſus eſt. Interierunt in hac pugna plurimi utrinque. Regis dolfi filius captus fuit cum multis nobilibus, inter quos commemorantur fuiſſe ſexagin comites. Multi calore ſuffocati ſunt. Nam committebatur hæc pugna circa feſtum diui hannis baptiſtæ. Anno Chriſti 1504. quum Wilhelmus Landgrauius Haſſiæ cū mul‑ alijs principibus bellum gereret contra comitem Palatinum, pagus Altzheimenſis in ndio grauiſſime fuit deuaſtatus, & plurimæ uillæ exuſtę, ad quod malum epiſcopus Mo ntinus non uulgares tulit ſuppetias.

Depoſitus Imperator.

Aduerſarij Adolfi omnes mortui.

Treueris & Metis.

MVlti ſunt in hac opinione, ut Mediomatricorū ditionem putent olim attigiſſe Rhenū, Nemetumq́ & Vangionum fines partim illis ſubiectos fuiſſe, quando ſcilicet res Gallorum ualidiores fuerunt, & priuſquam Germania prima & ſe‑ cunda ad ripam Rheni in Gallia conſtituerentur, id quod poſt Iulium Cæſa‑ n factum eſſe arbitramur, etiamſi ille ſcribat Rhenum per fines Sequanorum, Medio‑ tricorū, Tribocorum & Treuerorum citatum ferri. Vnde etiam colligimus, Sequano‑ n, Mediomatricorum ac Treuirorum potentiam multo maximam olim fuiſſe, & Me‑ omatricos quantū ad ditionis amplitudinem attinet, Treuiris pares. Putāt autem quidā diomatricos dictos, quod medij ſint inter Treuiros & Leucos & Metim, à Metio quo‑ n ſic uocatam. Treuiri ſunt qui hodie cis Rhenum archiepiſcopum Treuirēſem ag‑ noſcunt.

Mediomatrices.

noſcunt. Horum fines olim, ſicut & hodie, Rhenum attingebant. Nam extenduntur
ad Confluentes & Bodobrigam, quam hodie Boppardiam dicimus. Cæſare autore T
uirorum ciuitas olim longe plurimum totius Galliæ equitatu ualebat, magnasꝗ habe
Treuirorũ olim potentia. peditum copias. Quin & propter Germaniæ uicinitatem, cottidianis exercitata fuit
lis, cultu & feritate non multum Germaniæ abſimilis, neꝗ imperata unquam niſi exe
tu coacta fecit. Habuerunt Romani poſterioribus temporibus præpoſitum theſauror
apud Treuiros, procuratorem monetæ, procuratorem argentariorum, &c. Præterea
uiris erat fabrica ſcutaria, baliſtariaꝗ, tũ etiam primæ Belgicæ caput facti ſunt. Vnde
tropolitanam eccleſiam habent, Mediomatricis, Leucis & Virodunenſibus præſidẽt
qui inter primæ Belgicæ populos numerantur. Treuiros uocat Marcellinus clarum do
cilium principum, propterea quod Conſtantinus illic palatium extruxerit, cuius aliq
ruinæ etiamnum uiſuntur, ubi non hunc modo, ſed & inſecutos Cæſares habitaſſe ue
mile eſt, etiam quoſdam ante Conſtantinum.

Simon Richwinus medicinæ doctor de Treuiris.

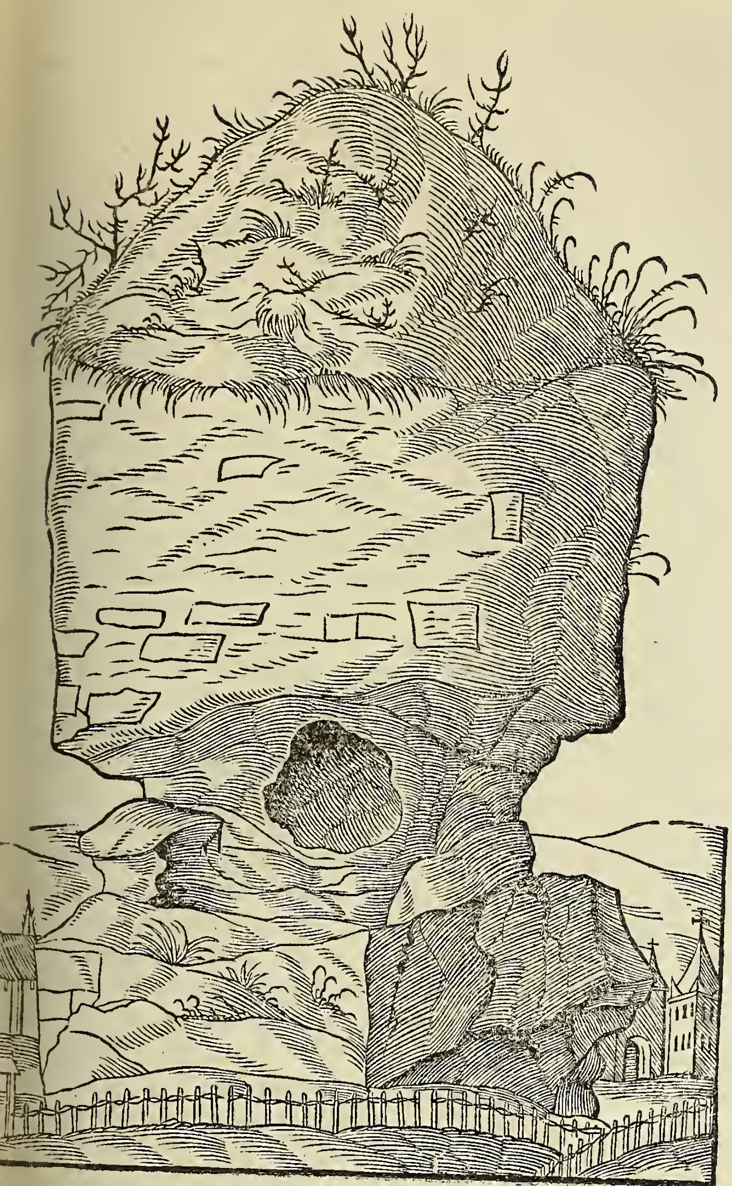
DE Treuiris habuiſti multa à me D. Munſtere ex comitijs Auguſtanis, quæ Sal
nus epiſcopus Maſſilienſis de illis ſcripſit. Durant heu nimium adhuc peruerſa
dia & mores. Natura loci ſatis eſt ad delitias & amœnitatem ficta, ſiue montes & uall
ue flumina & riuos pratis interiectis ſpectare uelis. Montes Bachico cultu uirent. Ag
tis hic eſt fœcundus: omnis generis piſces & ferina hic abundant, ſi tempeſtiue ſecter
captes, ut non miremur Romanos hic domicilium conſtituiſſe. Mores hominum hic
rum plerunꝗ triſtes ſunt & ad melancholiam procliues, ſed tamen manſueſcunt paula
commertio extraneorum, & Stoicum illud ſupercilium conuictu ceu recreatur.
ſonius bene de Treuiris meritus, alicubi de Treuiris aptiſſime ait, quinetiam more
lætum fronte ſeuera ingenium natura ſuis conceſſit alumnis. Aer frequenter hic eſt
bilus & pluuioſus, ut quidam etiam, quod in alias quoꝗ urbes dicitur, huc accommoc
cloacam planetarum. Verum propter conuallem ubi nebulæ ſuſpenduntur, id euenire
mus. In uniuerſum Moſellanorum corpora laboribus induruerunt ad miraculum uſ
Per montes aerios ueluti capræ reptare et euadere ſpectantur. Mores habent ſibijpſis
ſatis arridentes, alioqui irriſi à naſutulis. Palatium Treueri eſt ſpectandæ uetuſtatis, c
diuus Hieronymus meminit, quod interfuerit. Aliæ inſuper moles adhuc extant, aliæ
cæcis terræ ſpeluncis ſepultæ iacent, quæ cum indies eruuntur admirandam exhibent
tuſtatem, ſicut & ſuperioribus annis quidam ex ſenatu Iohannes Schortius ante urbe
agro maximi præcij theſaurum in nomiſmatis quæ numeroſe indies eruuntur, nactus
Suprà in deſcriptione. Galliæ ampliorem de hac urbe feci mentionem.

Maguncіacum, uulgo Mentz.

MAgunciacũ uetus paul
motius à Rheno fuit
quod ruinæ quædã ad
in agro Maguntino oſ
dunt. Et ubi hodie eſt Magũciac
olim munimenta fuere Romano
aduerſum Alemannos, ad ipſam
ni ripam. Quis primum hanc con
rit urbem ſciri non poteſt, quum
na ex uetuſtiſſimis ciuitatib. Sit
in loco amœno, ubi Mœnus fluuius quem alij Moganum uocant, ex Franconia deſ
dens, Rheno miſcetur. Habet agrum ſatis fœcundum, ab utraque Rheni ripa. Nec e
la ciuitas in linea Rheni, ubi plura quam Maguntiæ uetuſtatis reperiuntur monume
potiſſimum autem Druſus Auguſti Cæſaris priuignus, qui Germaniam tam obſt
to animo bello petiuit, & reliquit in hac urbe in perpetuam memoriam coloſſum que
Coloſſus lapideus. lapideum, qui in hunc uſꝗ diem in colle quodam conſtitutus, à forma ipſa uocatur ge
nice Eichelſtein, propter glandis figuram. Iulianus Cæſar cum Germanos op
gnaret, fecit Maguntiæ pontem ultra Rhenum, in loco ubi hodie diuus Albanus quie

De

Deinde anno Chriſti
813. pontem aliū Caro/
lus Imp. per annos de/
cē ingenti labore & o/
pere mirabili de ligno
ita conſtruxit, ut perhē
niter durare poſſe uide
retur. Sed in menſe ma
io ita tribus horis for/
tuito incendio confla/
grauit, ut præter hoc
quod aqua tegebatur,
ne una quidem haſtula
maneret. Fuit autem
pons iſte quingentorū
paſſuum. Nam tanta
eſt ibi fluminis latitu/
do. Combuſto ponte,
Carolus conſtituit ali/
um ex lapidibus con/
ſtruere, intermiſſum ta
men fuit opus. An
no Chriſti quadringēte
ſimo uigeſimo quinto
fuit diuus Albanus per
hæreticos ex Philippis
urbe Gręcię pulſus unà
cū epiſcopo Theone/
ſto, ueniensq́ꝫ Magun/
tiam, paſſus eſt ibi pro
Chriſto. Paulo antè an
no ſcilicet Chriſti 410.
habuerunt Vandali re/
gem nomine Carocū,
cui mater eius, mulier
deteſtabilis, tale dedit
conſilium. Fili, ſi cupis
nomen tuum conſecra
ernitati, acquieſce conſilio meo, & deſtrue omnia magnifica ædificia, quæ alij reges
incipes conſtruxerunt, atque interfice eos quos illi uiuere permiſerunt. Acquieuit
mus filius maleficæ matri, & diruit paſſim multas & inſignes ciuitates, præſertim Ma
iam, Wormatiam, Spiram & Treuerim, accenſoq́ꝫ igne redegit eas in fauillam, ho/
s autem inuentos occidit. Idem egit Metis. Et ueniens in Galliam, fuit captus & ma/
udibrio diutinoq́ꝫ cruciatu ductus per ciuitates quas deſtruxerat & tandem crude/
nterfectus. Anno Chriſti milleſimo centeſimo ſexto celebrata ſunt
untiæ comitia, adueneruntq́ꝫ tot principes, ut nulla hominum memoria maiorem
et principum conuentum. Siquidem uolebant componere cauſam Henrici Impera
quarti, qui quod pontificis Romani acta non probaret, fuit tertio anathematiſatus,
& filius eius Henricus quintus rebellionem parauit contra eum, unde magna diſcor
ita fuit in Germania, atq́ꝫ ubiq́ꝫ ſeditiones & bella excitata. Nam Henricus pater de/
t quoſdam epiſcopos, inſtituitq́ꝫ alios loco eorū: & ueniens filius, qui erat Roma/
rex, rurſum expulit eos quos pater inſtituerat, & reduxit expulſos, aut inſtituit no/
ui ſibi placebant. Irritatus igitur pontifex Romanus prohibuit omnibus Chriſtia/
communionem ullam haberēt cum Imperatore, quin & omnes ab eius abſoluit o/
ntia. Conuenerunt ergo Maguntiæ totius imperij principes ſpirituales & prophani

Pons Maguntiæ.

Carocus tyrannus.

Henricus quartus & quintus pater & filius diſſident.

ut

ut alium eligerent Imperatorem. Odium quod omnes contra ſeniorem cõceperant,h
natum fuit. Geſſerat Imperator multa & diutina prælia, in quibus plurimi rapinis aſſı
diuites effecti fuerant. Cumq; pax tandem eſſet reformata, adiunxerunt ſe feroces ill
inſoleſcentes nobiles atq; milites Henrico filio, incitabantq; eum contra patrem, ut oc
ſionem repetendæ conſuetudinis inueniret, mouendiſq; iterum bellis animũ intendel
Et quum filium multis dolis irretitum decipi poſſe conſiderarent, quadam die inter
tanquam ex obliquo patrem eius in mentionem adducebant: ſe mirari quod tam dur
patrem pati poſſet, nihil eum à ſeruo differre, quum omnia quæ ſerui ſunt toleraret: p
eius ſenem eſſe & moderandis regni habenis inualidum, ſi inueſtituram regni uſq; ac
Filius incitatur bitum eius differret, haud dubium quin alter illud ſibi præriperet: illum multos fautc
contra patrē. habiturum propter inuidiam & odium patris ſui: ſe autem omnium uota in ſe transfe
ſi non cunctaretur ſuſcepti regni gubernacula poſſidere, maxime quum patrem eius
communicatum eccleſia dudum abiecerit, & proceres regni reprobauerint. His uerbi
lius contra patrem exaſperatus eſt, quum pater de filio nihil mali ſuſpicaretur, donec
dem filij peruerſum erga ſe animum in bello ſenſit. Nam filius relicto in neceſſitate pa
ſub ſpecie cauſæ dei, ſuam egit cauſam. Illico Bauariam, Sueuiam, Saxoniam percu
proceres conuenit, attraxit omnes & ſubintrauit in regiam poteſtatem, tanquam ſep
ſet patrem. Mox caſtellum Nurnberg minax obſedit, quod patri adhuc adhæſit. Sequ
eſt pater filium ut illum à propoſito ſuo abduceret, roboratuſq; eſt utriuſq; exercitus
ta fluuium cui nomen eſt Regino, uulgo Pegnitz aut Regnitz. Quumq; potentiore
triuſq; partis conuenirent, illecti perſuaſibilibus uerbis ij qui à parte Imperatoris erãt,
ſim ab illo deficiebant. Et niſi ſenex domeſticam fraudem præſenſiſſet, ſolus cum pa
periculo relictus eſſet. Fugit ergo in Bohemiam ad ducem illius prouinciæ. Interim
uocat Maguntiam omnes proceres imperij. Ad quam curiam etiam Imperator conu
tis neceſſarijs ſuis uenire diſpoſuit, uolẽs in ratione ponere, rectene ſecum an ſecus ac
Fucata pœni- eſſet. Quod cũ agnouiſſent aduerſarij eius, metuentes ſibi & cauſæ ſuæ ſi ueniret ille, l
tentia. fraudem regi ſuggerebant, ut obuius patri ſumpto pœnitentis uultu culpam fateret
gratiam expeteret, dolere ſe, quod malignæ ſuggeſtioni conſenſiſſet, paratum ſe ad
nem ſatisfactionem, dum gratiam inueniret. Pater credulus uerbis filij, condonauit e
nam & culpam. Poſt hæc ſuggeſſit filius patri, ut dimiſſa tanta multitudine, ad curian
bo mediocri copia uenirent. Placuit conſilium patri, bonum quidem ſi fraudulentũ
fuiſſet. Dimiſſaq; multitudine, non plus quam trecentis uiris ad curiam filio comite
gebat. Cumq; Moguntiæ appropinquarent, uenit nuncius ſubornatus, qui diceret B
ros & Sueuos cum ingenti multitudine Maguntiam ueniſſe. Tunc filius ſuggeſſit Ir
ratori, non eſſe tutum uenire in medios hoſtes, niſi prætentatis eorum animis. Diuer

Caſtellum Ingelheim.

potius ad c
lum Ingel
quod iuxta
dum ipſe c
niret eos,
ſententia i
pti deduce
Fecit Imp.
lius ſugge
diuertit ad
ſtellum, no
nens laque
li. Quum i

Imperator cum paucis intraſſet, occluſa porta, fidelibus eius aditus negabatur, dete
fraude qui receptus eſt ut dominus, tentus eſt ibi ut captiuus. Et ſicut quidam ſcribun
ſens & non auditus, fuit Maguntiæ à principibus imperij honore deſtitutus, miſſi
eum Maguntinus, Colonienſis & Wormacienſis epiſcopi, ut imperialia inſignia i
auferrent. Cumque in ſenioris ueniſſent conſpectum in caſtello Ingelheim, quo loc
latium conſtruxit Carolus magnus, mandata concilij exponebant pontifices, poſcẽ
inſignia uolens traderet. Illo autem cauſam requirente, tam ſeueræ in ſe inauditum à

ilio ſententiæ, obieciſſe ei feruntur, in conferendis epiſcopatibus & abbatijs ſimoniam.
unc Imperator: Dic Maguntine, dic Colonienſis, per nomẽ æterni dei, quid à uobis ac-
perim? Dixerunt, nihil. Et Imperator: gloria deo in excelſis, quia uel in hac parte fideles
uenti ſumus. Certe maximæ ueſtræ dignitates potuiſſent magnum cameræ noſtræ ſi ita
xreretur quæſtum præſtitiſſe. Nolite patres temerare fidem ueſtram. Ecce iam ſenio la
ramus, ſuſtinete modicum, & nolite in confuſione gloriã noſtram terminare. Genera-
n curiam expetimus. Si cedendum eſt, proprijs manibus filio coronã trademus. Illis re-
tentibus & uim oſtendentibus, parumper ſecedens, imperialibus ſe ueſtiuit inſignijs, &
uerſus, hæc inquit imperialis honoris ſunt inſignia. Hæc mihi præſtitit æterni regis pie-
s & principũ electio. Potens eſt deus, nos in his conſeruare & manus ueſtras ab opere
pto cohibere, quamuis ſimus armis & militia noſtra deſtituti. Securi enim de tali uiolẽ
, nobis nõ proſpeximus. Sed timor dei uos coerceat quos pietas non reuocat. Hæſitant
ntifices, ſed inuicem cohortantes, accepto conamine Imperatorẽ adeunt, coronã capi-
letrahunt, & ſede detractũ omnibus imperialibus exuunt. Imperator ab alto ductis ſu-
rijs ſic eos alloquitur. Deus ultionum dominus uideat, & uindicet iniquitatẽ quam fa-
is. Ignominiam ſuſtineo antè inauditam. At illi obturantes aures ſuas, relicto caſtello In
heim reuerſi ſunt Maguntiã, inſignia imperialia ſecum deferentes, nempe, crucẽ, lance
, ſceptrum, globum atq; coronã. Sunt qui ſcribũt filio per hæc non ſatis factũ, niſi & pa
coràm ueniret, & in cõſpectu omniũ imperio renunciaret. Venit ergo nõ ſuæ poteſta-
ſed in cõprehenſione adductus, ſolus coram eis, qui dudũ coram ſe ſteterãt, ſtetit: & in
ſitus de ſpontanea imperij renunciatione, nõ quod uoluntas habuit, ſed quod neceſſi-
coegit reſpõdit, ſe uidelicet imperio renũciare, nõ ui coactũ, ſed propria uolũtate indu
, ſibi iam defeciſſe uires ad moderandas regni habenas. Abrenũciata itaq; imperiali di
tate, priuatus diſceſſit, & ad quandã ciuitatẽ, quã filius uictui illius permiſerat, receſſit.
is non uidet hic quàm impotens ſit potentia mundi, quàm incerta, quàm inſtabilis? His ita trã-
s, Imperator ſpoliatus ſua dignitate fugit Coloniã & Leodiũ, collectiſq; aliquot fauto
s, decreuerat ultionem ſumere de his, qui eum deſtituerant imperiali dignitate: ſed an-
iam poſſet id executioni mãdare, mortuus eſt Coloniæ quæ ei adhuc fauebat. Alij ſcri
t, quod Leodij fuerit mortuus & ſepultus. Sed cadauer Chriſtianæ ſepulturæ traditum
onaſterio, iubetur extrahi, & in locũ poni non conſecratũ, alioquin ciuitas anathema
rcuſſa, abſolui non poterat ab excommunicatione. Paulo poſt cadauer rurſum effoſ-
, perductum eſt filij conſenſu Spirã, ubi quinq; annis ſtetit in quodam loco prophano
matum, in ſarcophago ſcilicet lapideo extra eccleſiã in capella ſanctæ Afræ martyris
ocatum, ac deinde ad reliquos Imperatores in priori choro præmiſſa tamen recõcilia-
e ſepultum. Mirum & incomparabile rerum humanarum ſpectaculum & exemplum
uulgare, in quo contemplari poſſunt ima atq; ſumma. Mira legũtur de hoc Henrico:
nies acta eius conſcripta à Nauclero, Alberto Krantzio, maxime autem à Lamperto
acho quodam Hirſsfeldenſi.

Querela Imperatoris degradati.

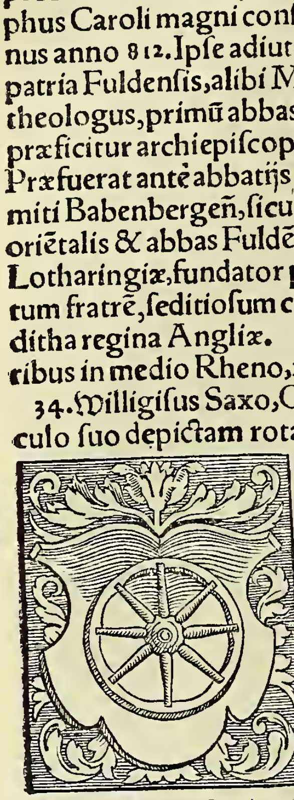
Imperator exutus imperio.

De epiſcopatu Moguntino.

Vnt ab Imperatoribus priſcis in uniuerſa Germania cõſtitutæ ſeptem ſedes archi-
epiſcopales, quarum prima eſt Moguntiæ, ſecunda Coloniæ, tertia Treueris, quarta
Magdeburgi, quinta Salisburgi, ſexta Bremæ & ſeptima Rigæ in Liuonia. Mogun
tina ſedes ſub ſe habet Curienſem, Conſtantienſem, Argentinenſem, Spirenſem,
macienſem, Herbipolenſem, Auguſtanum, Aiſtettenſem, Hildesheimenſem, Bader-
enſem, Halberſtatẽſem & Verdẽſem. Fuit & Babenbergenſis epiſcopatus olim Mo
no ſubiectus, ſed mox poſt fundatoris Henrici Imperatoris ſecundi mortem fuit ex-
us, idq; per pontificem Rom. Clementẽ ſecundũ, qui antea Babenbergenſis eccleſiæ
dus fuerat epiſcopus, Suidegerus dictus. Primus Moguntinus epiſcopus dicitur
S. Creſcentius, unus ex primis Germaniæ apoſtolis, diui Pauli auditor atq; comes &
ulus eiuſdem, qui populum Moguntinum ad Chriſtum conuertit. Secundus appel-
uit Bodardus, tertius Suffronius, quartus S. Maximus, qui ſcriptis ſuis Arianam im
uit ſectam. Quintus Sidonius, ſextus Maximus, qui interfuit ſynodo Colonienſi, in
phrates Colonienſis epiſcopus Arianæ ſectæ aſſecla anno 399. pontificatu priua-
. Nonus, Aureus ab Hunis anno Chriſti 454. trucidatus. Decimuſquartus, Ru

 chardus

thardus,ſub quo Dagobertus Galliarum rex cœpit Moguntiam reædificare,ab Attila
uerſam,& munire. Tranſtulit quoq; eam à priori loco ad Rhenum ducentis ferè paſſibu
Decimuſſextus fuit Geruilio,qui ſimul archiepiſcopus fuit Wormacienſis. Is patrē ſ
ulturus interfecit Saxonem quendã,atq; ideo Archiepiſcopatus fuit translatus Mogu
am,& ipſe truſus in monaſteriũ ut faceret pœnitentiã:cuius rei ſuprà in catalogo epiſc
porũ Wormacienſiũ fecimus mentionē. Decimuſſeptimus archiepiſcopus fuit Bon
S. Bonifacius. cius Anglus,antea Wunefridus appellatus,fundator Fuldēſis abbatiæ,qui plenius in Cl
ſtianiſmo erudiuit Germaniã,præfuitq; ſedi Moguntinæ annis 35. Tandem uero ſen
profiſcitur in Friſiã,ubi martyrij accepit coronã.Corpus eius Fuldæ quieſcit. 19. Rich
phus Caroli magni conſiliarius,ſub cuius gubernatione perijt incendio pons Mogun
nus anno 812. Ipſe adiutus per Carolũ magnũ fundauit cœnobiũ S. Albani. 22. Rabar
Rabanus. patria Fuldenſis,alibi Magnentius Maurus appellatus,Bedæ Anglici diſcipulus,poeta
theologus,primũ abbas,deinde archiepiſcopus anno 856. mortuus. 26. Hatto Fran
præficitur archiepiſcopatui ab Arnolfo Imp. cuius filiũ Ludouicũ ex baptiſmo ſuſce
Præfuerat antè abbatijs Elwangenſi,diuitis Augiæ & Fuldæ. Hic iniquus fuit Alberto
miti Babenbergen̄,ſicut ſuo loco referemus. 29. Archiepiſcopus Hildebert⁹ dux Frã
oriētalis & abbas Fuldēſis,qui coronauit Aquiſgrani Ottonē primũ. 30. Fridericus
Lotharingiæ,fundator præpoſituræ Mogũtinæ S. Petri,quũ in Rheno amiſiſſet Giſel
tum fratrē,ſeditioſum contra Ottonē. 31. Wilhelmus dux Saxoniæ filius Ottonis e
ditha regina Angliæ. 32. Hatto abbas Fuldenſis fit archiepiſcopus, deuoraturq; à m
ribus in medio Rheno,iuſto dei iudicio,anno 969. propter incendio deletos pauperes.
34. Willigiſus Saxo,Ottoni ſecundo à ſacris & à conſilijs. Aiunt hunc habuiſſe in cœ
culo ſuo depictam rotam cũ hac inſcriptione: Willigiſe memineris quid ſis & quid o

fueris. Hæc rota poſtea inſigne archiepiſcopatui Moguntino
tum & confirmatum eſt ab Henrico ſecundo claudo. Ipſe fuit
mus inter archiepiſcopos Mogunt. imperij elector: ipſe inch
uit nouã baſilicã S. Stephani,in qua & anno Chriſti 1011. ſepu
fuit. 36. Herimboldus abbas Fuldēſis,ab alijs Erckenbaldu
ctus,fundauit & erexit eccleſiã collegiatam S. crucis. 37. Ba
abbas Fuldenſis & Hirsfeldenſis,uir eloquentia & erudition
ſpicuus. Ipſe abſoluit cathedralem S. Martini eccleſiã,quã Wi
giſus inchoauerat,in qua et ſepultus iacet. 39. Luitpoldus m
chus Fuldenſis & archiepiſcopus,fundator monaſterij ad S.
bũ,in quo & anno 1060. ſepultus eſt. 40. Sigefridus baro a
pēſtein abbas Fuldenſis. Ipſe in archiepiſcopatu erexit in honorē Beatę uirginis Mar
ſignē eccleſiam collegiatam,ad noſtrã dominam hodie appellatã. Elegit & unxit co
Henricũ quartũ Rudolfum Sueuiæ ducē,ideo expulſus à pontificatu in exilio obijt.
Ruthardus Erdfordiæ ad S, Petrũ abbas,eligit̄ in archiepiſcopũ,& idē cœpit in Ring
de ſuis ædificare cœnobiũ S. Iohannis,quod uulgo Epiſcopi mons appellatur,anno
mortuus. 43. Adalbertus Lotharingiæ dux,aut ſecundũ alios comes Sarbruggen̄,
dauit monaſteria,Erbachiũ & Swabenheimiũ,muniuit quoq; mœnibus & turribus o
dum & caſtrũ Aſchaffenburgiũ,ſepultus anno 1137. in Erbach monaſterio. 47. A
dus è Ringouia natus,à conſilijs Friderici Barbaroſſæ factus eſt archiepiſcopus, &
domini 1168. trucidatus à ciuibus Mogũtinis in cœnobio S. Iacobi. Quod audiens B
roſſa Cæſar,fecit authores funeſti conſilij gladio è medio tolli,cœnobiũ ſancti Iacob
ditus euerti,urbē in mœnibus lacerari,immunitatibus ac priuilegijs exui. Tandē cõ
Ottonis quarti Imperatoris,urbs rurſum fuit inſtaurata. 55. Henricus Knoderer, c
mento Gurtelknopf à cingulo Franciſcano, Algous,patria Iſnenſis, piſtoris cuiuſd
us,Franciſcanus Lucernenſis,confeſſor Rudolfi Habſpurgij nondum ad imperij g
nationem euecti,Guardianus Baſilienſis,anno domini 1274. in epiſcopũ electus, ex
eſt monaſterium S. Claræ in Baſilea minori,anno 1276. doctor theologiæ & necrom
cus inſignis,tandem anno 1286. præficitur archiepiſcopatui Mogũtino ab Honorio
to Rom. pontifice,cui præfuit ferè duobus annis,mortuus anno 1288. Oderat clerũ,
ipſe inuiſus erat,unde quidam in eum luſit hoc diſtycho:

Nudipes antiſtes,non curat clerus ubi ſtes Dum non in cœlis,ſtes ubicunq; uel

56. C

6. Gerardus baro ab Eppēſtein,interfuit pugnæ in qua Cæſar Adolfus Anaxouianus
:u Naſſouienſis cæſus & interemptus eſt. Deceſſit ſubitanea morte anno 1304 in concla
i ſuo. 57.Petrus Archſpaldius Treuerenſis,medicus comitis Henrici Lutzelburgēſis
oſtea Imperatoris,primum epiſcopus Baſilienſis,ac deinde à Rom. pōtifice archiepiſco
us factus Moguntinus,fundauit Carthuſiā Moguntinā anno Chriſti 1308.ac deinde an
o 1320.mortuus. 65.Ioannes comes Anaxouianus impetrat archiepiſcopatū à Rom.pō
fice:& depoſito Wenceslao Bohemo ignauo rege elegit Rupertū Palatinū anno Chriſti
,00. Aedificauit primus caſtrū Hōhſt ad Mænū. 67.Theodoricus pincerna & domi
is ab Erpach eligit̄ anno domini 1434.in archiepiſcopū:qui monaſteriū S.Iacobi inſtau
uit,& ſub eius gubernatione inuenta eſt Moguntiæ ars typographica,anno 1459. mor
us. 68.Dietherus ab Eiſenburg eligitur à maiori parte Canonicorū,cōtra quē Pius pō
ex elegit Adolphum comitē à Naſſow:ex quo ſchiſmate multa nata ſunt bella & eccle
Moguntina irreparabilia perpeſſa eſt dāna.Obtinuit Adolphus poſſeſſionē præfuitꝗ
nis 13.Quo ex hac uita ſublato,reuocat̄ Dietherus,& ſeptem adhuc annis pontificatui
æfuit,& caſtrū Moguntinum denuo ex fundamentis extruxit.Fundauit & academiam
oguntinā,anno 1482.mortuus.Eligitur poſt ipſum Albertus dux Saxoniæ filius Erne
præfuitꝗ annis duobus. Anno Chriſti 1484.eligitur Bertholdus comes ab Hennen
rg,qui in comitijs Wormacienſibus autor fuit conſtituendæ imperialis cameræ ac iudi
ad promouendū iuſticiā.Ante enim iſta tempora,iuſticiam & ius in aulis Cæſarum pe
e neceſſe fuit,quod ut laborioſum erat,ita maximos etiā requirebat ſumptus.Fuit Ma
niliani Cęſaris per multos annos cancellarius,uir egregie doctus & ſapiēs,ſed qui plus
o fauere uiſus fuit partibus Landgrauij,quū in Bauarico bello eū traijcere permiſit a
Moguntiā Rhenū,ad deuaſtandū & incendendū infinitas penè uillas & caſas rurico
,principi Palatino ſubiectas.Eligit̄ poſt ipſum Iacobus à Liebēſtein Sueuus, mortuus
o 1508. Eodem anno eligit̄ Vriel à Gemmingen Sueuus,uir doctus & ſapiens,præfu
annis duntaxat quinꝗ non ſine ſuſpitione.Succedit ei Albertus marchio Brandenbur
ſis,74 in numero archiepiſcopus,antea quoꝗ archiepiſcopus Magdenburgēſis:ſicꝗ
is duabus archiepiſcopalibus ſedibus ſimul gubernandis conſenſu Leonis decimi præ
us eſt,quod hactenus inauditum erat,& nulli unꝗ contigerat principi.Donatus eſt ga
pontificio ab eodem pontifice Leone anno Chriſti 1518. mortuus anno 1545. Succe
i atꝗ hodie præeſt Sebaſtianus ab Henſenſtein Heſſus,doctor legum.

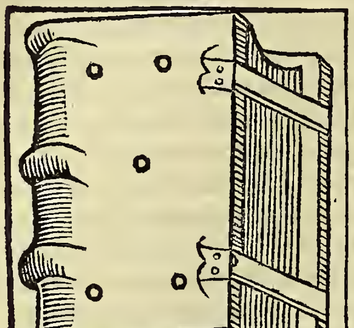
Inſolentia cuiuſdam abbatis in comitijs Moguntinis.

ANno Chriſti 1184.Imperator Fridericus primus inſignem fecit Maguntiæ conuen
tum,in quo Henricū filium ſuum regem declaratum, auratum fecit militē torque
donata.Ibi confirmatum eſt matrimonium inter eundē Henricū & Conſtantiam,
quæ filia erat unica regis Neapolitani.Hic conuentus tāto apparatu eſt inſtructus,
o ſumptu peractus,ut anguſta cōuentui ciuitas uideretur aduenarum. Ipſa autem die
eſſionis in ſacra Pentecoſtes feſtiuitate,cum in eccleſia ſederet Imperator cū utriuſꝗ
nis principibus,à dextris habens archiepiſcopum Maguntinū & à ſiniſtris Colonien
abbas Fuldenſis turbauit cœtum tā celebrem,locū ſibi depoſcens ex ſiniſtro Impera
latere,quem dominus Coloniēſis occupauit.Meminere multi hoc ab antiqua obſer
ia in eo præſertim loco factum.Sed princeps elector & archiepiſcopus cedere abbati
t inglorium.Imperator interpellatus deſuper reſpondit. Veteres approbamus,ut te
ur,imperij noſtri conſuetudines.Intelligens archiepiſcopus ſurrexit,dicens.Quando
iſſima maieſtas ita ſe uoluntas ueſtra præbet,cedo abbati archiepiſcopus, monacho
eps elector,ſed bona uenia ueſtra cœtum dimitto,& hæc dicēs abſceſſit. Secutus eſt
comes Palatinus frater Imperatoris, & comes de Naſſow atꝗ dux Brabantiæ.Tot
atis ſedibus,turbatur rex Henricus,etiā in collum appendens archiepiſcopi, quàm
è rogat,ne feſtū diem à mœrore auſpicetur,neūe turbationem excitet in tanto prin
n conuentu & diem ſuæ coronationis tantis iræ tenebris obnubilet. Tunc archiepi
is.Si Cæſar & rex manere me uolunt,ecce pareo, reponantur noſtræ ſedes ut fuere,ſi
am abbas turbauerit,aſcendat in cœlum,ponat ſuam in aquilonem & ſimilis ſit altiſ
.Præſentiens autem abbatis archiepiſcopus arrogantiam, quatuor armatorum mili

Hæc ſcribit Krantzius.

bus & ſupra uenit in cœtum, qui arma proculdubio etiam in eccleſia exercuiſſent, ſi in lo
gum duraſſet contentio. Conuerſus in abbatem Imperator, quod & ille principes haber
non paucos pro illo, ſi ad arma ueniretur pugnaturos, dixit. Hodie, ne maior nobis tur
hũc diẽ feſtũ obſcuret, ſine iuris tui præiudicio adhibẽda eſt tibi pater breuis moræ pati
tia. Abbas cũ rubore locũ tenuit inferiorem, & coronatus eſt rex Henricus cũ regina. V
tibi ſuperbia, quę in cœlis nata cum autore tuo ad inferna demergeris, ſemper excruciã

Ars impreſſoria apud Maguntinos inuenta.

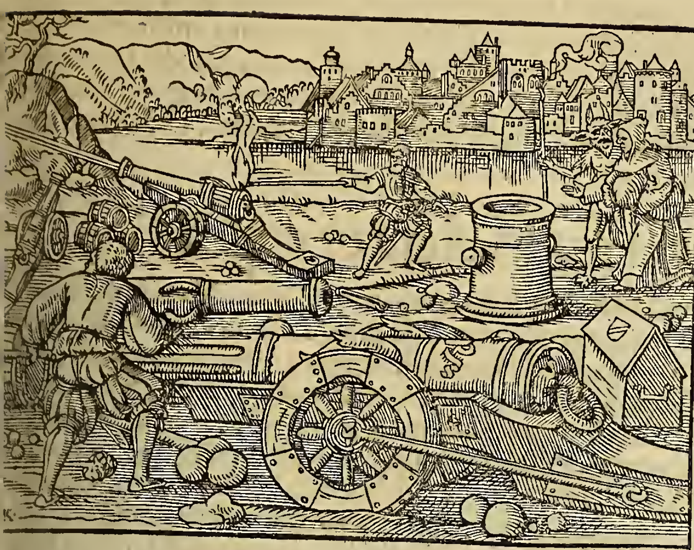

INuenta eſt ars illa libros ſtãneis typis imprimẽdi te
pore ferè noſtro, diuinum plane inuẽtum, & res mer
rabilis, nec minore admiratione digna, ſed multo ad
rabilior futura, ſi non adeo uulgari contigiſſet. Mirũ
uix credibile dictu, ſed uerius uero, tantũ literarum uno
opificẽ unũ formare, quantũ uix biennio uelociſſimus c
at librarius. Inuentũ id eſt Teutonicum, fuitꝗ ab initio
multa, ut debuit, admiratione, nec minore quæſtu. Pulch
Iohannes Gutenbergius inuentor typographiæ. rimi inuenti autor Iohannes Gutenbergius, equeſtri uir
gnitate, Maguntiæꝗ res primum tentata eſt, maiore qu
fiducia ꝙ ſpe, annis circiter 16 priuſquã in Italia res cœ
ſit uulgari. Cœpit inquã Magũtiæ autoribus Germanis,
ordijs admodum paruis, ſed breui, ut uidemus, creuit in
ſtria humani ingenij in eã perfectionẽ, quam hodie hab
Certe actum fuiſſet de omnibus bonis ſtudijs his nouiſſimis tẽporibus, quando omnes
trem curant & inexhauſta habendi cupiditate ducuntur. Vix enim in uijs optimos libr
quos olim magna pecunia uix comparare poterant, tollunt. Certe olim antequam hęc
inuenta fuit, quum cœpiſſent abijci & negligi boni autores, perijſſent omnes diſciplin
autoribus, ſi ars in tempore non fuiſſet inuenta. Deus ergo omnium rerum conditor,
humanis rebus nunꝙ deeſt, & quæ ad uniuerſam opulentiã pertinent abunde præbet,
lo poſt quam hiſtoriæ literæꝗ pene interire cœpiſſent, miram neceſſariãꝗ mortalibus
ui ſpacio characterum beneficio apud noſtrã Maguntiã repertam tradidit artẽ. Hac m
literæ auctæ & omniũ ferme gentiũ res renatæ in publicũ prodiere. Reſtituta eſt iã pri
uetuſtatis memoria, philoſophorũ diuinaꝗ ſapientia, & quicquid apud pauciſſimos
tis iam ætatibus delituit, multiplicatum. Factum eſt paulo pòſt huius artis beneficio c
mune omnibus, iamꝗ eo uentum eſt, ut nihil unquam apud ueteres geſtum, quod
iam paulò antequam hæc ſcriberem, in apertum abierit. Hinc Imp. regũ, populorũ, na
num, rerumpub. urbium, ciuitatumꝗ res geſtæ, memoriæ traditæ ſunt, &c.

De bombardarum apud Germanos inuentione.

ANte bombardarum inuentionẽ, olim uaria ad offendendũ & defendendum e
gitata fuerunt arma & inſtrumenta. A longe ferientia fuerunt iſta, ſagittę, trag
id eſt, haſtæ à traijciendo ſic dictæ, anſatæ quæ & iacula, fundæ lorulis funicu
Variæ baliſtæ. manu cõtortæ, manubaliſtæ, quas baliſtas minores, aliquando ſcorpiones pri
xere: quæ tela non ſolum ſingulis ætatibus & ſeculis, ſed per unamquãꝗ ætatẽ bis ter
mina & formã mutauere, ſicut & arma quibus corpora ueſtiuntur. Inſtrumenta bellic
pugnationibus adhibenda, hæc fermè erãt: teſtudo, aries, uinea, plutei, agger, muſculi
ris, baliſta, onager, falarica. Sub teſtudine tabulatis & corijs cilicinis contexta & cõt
Aries. aries ſeu trabs quæ unco præfigebat̃ ferreo & falx uocabatur, retro ducebatur & cũ im
Vinea. tu ad murũ reducebat̃, extrahebatꝗ lapides de muro. Vinea uero inſtrumentũ erat ex
nis compactũ, latũ octo pedes & altũ octo pedes, longũ aũt 16. tectũ duplici ligno et c
Pluteus. ſub quo oppugnantes tuto ad muros ſubruendos pugnabant. Pluteus machina erat a
pugnãdos muros factus inſtar teſtudinis, tribusꝗ ducebat̃ rotis, uolubilis in omnẽ pa
Hunc admouebant muris & eius munitione ſagittis defenſores mœniorũ de propu
Agger. culis ſuis exturbabant, ut ſcalis aſcendendi præſtaretur occaſio. Agger ex terra lign
Muſculi. extollebat̃ contra murum unde tela iactabantur in obſeſſos, & mœnia cuſtodientes. M

c

ſculos dixerunt minores ma
chinas,quibus protecti bella
tores ſoſſatũ ciuitatis appor
tatis lapidibus, lignis & ter/
ra non ſolum cõplebant ſed
etiã ſolidabant, ut turres am
bulatoriæ per rotasq́ mobi/
les ſine impedimento uehe/
rentur ad murum. Fuerunt
minores uineis ſubductio/
resq́, & maiores firmioresq́
pluteis. Turris aliquando la
ta pedib. tricenis in quadro,
quandoque 50. & proceritas
quæ muros urbis turresq́ ſu
perabat,rotis agebatur pluri
bus & ſubt⁹ arietẽ habebat,
materia tabulatisq́ cõpacta
it,corijs contra ignes & centonibus ciliciniſq́ aqua infuſis contecta,pontem habebat,
i in mœnia dimittebatur & pugnatores deſcendebant. Baliſtam maiorẽ dixere pri/ *Baliſta.*
,trabem ualidam ita libratam,ut quum pars denſior ponderibus attracta deſcenderet,
uata proceritas ſua,funiculis quos habebat alligatos funda ſaxum maximi ponderis lõ
emittebant. Talem baliſtam habent adhuc Baſilienſes,quam uidi ſemel intenſam, lapi
nq́ miræ magnitudinis in ſublime iaciẽtem. Onagrum tamen maiorem baliſta machi
n dixere,quo nullum maius tormẽtum fuiſſe uult Vegetius. Falarica eſt quæ ad mo *Falarica.*
m haſtæ ualido præfigitur ferro:inter cuius tubã & haſtile,ſulphur,reſina,bitumẽ,ſtup/
conuoluuntur infuſa oleo,quod incendiarium uocant. Et hæc falarica baliſtæ impetu
tinata,perrupto munimine ardens figitur ligno,turritamq́ machinam frequenter incẽ
Hoc tormentum non uidetur multum differre à noſtris uomiglobis,quos uulgo Böler
cant,niſi quod incendiarium,id eſt,globus puluere bombardico extorquetur. Fuerunt
ilia priſcis ad offenſionem defenſionemq́ inſtrumenta,quæ ferè omnia in prætio habe
eſiere,poſtquam bombardę uſus cœpit,machinæ omnium impetuoſiſſimæ,quæ à Ger
nis paulo ſupra centum annos fuit inuenta. Achilles Gaſſarus medicinæ doctor & hi/ *Bombardarũ*
iographus diligẽtiſſ. ſcripſit mihi,bombardas anno Chriſti 1354. in uſu apud mare Da *inuentio.*
ım fuiſſe,primumq́ inuentorem & autorem extitiſſe Chimiſtum quendã nomine Ber
ldum Schwartz,monachum. Hic certe adinuenit opus mirabile,& quod tot præcedẽ
n ſeculorum acutiſſima ingenia excogitare nequiuerunt,quod quidam diuinũ & ſum/
neceſſarium,alij uero Satanicum & pernicioſiſſimum eſſe iudicant. Primi his nitunẽ
ımentis. Conſtat propter auariciam & maliciam extinctamq́ charitatem in fine mun
ıalorum turbam legibus coherceri non poſſe,nec quenquam tuto iter uel miliare unũ
re. Nam incœperant paulo ante bombardarum inuentum facinoroſorum hominum *Bombardarũ*
us & factiones multis in locis bonorum labores diripere & perdere, nec quiſquã po/ *commendatio.*
ct illorum prædonum & latronum arces ex montibus,ubi ſe continuerunt,deijcere ſi
ombardarum ope. Nõ ergo rectè plurimi damnant inuentorem bombardarum,ſine
ıus boni tuto uiuere non poſſent,ſed nec tam potentes & opulẽtæ eſſent urbes, quum
ociatores mercaturam exercere non poſſent,qui præcipua pars ſunt ciuitatum poten
& magnarum. Quare bombardarum hoſtes,dei dona deſinant contemnere,niſi quis
ctum os canis & dentes ad mordendum factos damnandos putet, niſiq́ quis cornua
ue non bonum creatoris opus exiſtimet. At nemo ſanus damnat hoc genus partium
ıantibus à natura datum loco armorum. Abuſum ergo hi damnant, ſicut & in boue
ne rabie correpto,præſtaret abeſſe cornua & dentes. Sed quæ eſt creatura qua non ab
tur mali? Alij uero damnant ſimpliciter hoc inuentum ceu ſatanicum & tartaricum *Bombardarũ*
ıo horribilius nihil unquam eſt ſub cœlo excogitatũ, quo peſſimi quiq́, Turcæ, Tar/ *execratio.*
ublicæ orbis peſtes in perniciem bonorum utuntur. Hic nulla magnanimitas,nul/
corporis robur,nullus bellicus aſtus,nulla arma, nullæ ſaxeæ arces proſunt:tormenta

Berthold' Suartz Mo

illa ſaxiuoma imô ferriuoma & igniuoma omnia frangunt, conterunt, deijciunt & in ni
lum redigunt. Tollit unus ictus centum aut ducentos homines in acie conſtitutos quan
libet ferro indutos. Fuit hoc Teutonicum munus Venetis delatum, quando Genuẽſes
Clugia clauſi à Venetis obſidebantur. Sunt autem bombardarum uaria genera, quæ h
die uocantur Amazonæ, Baſiliſci, Luſciniæ, Quartanæ uulgo Cartunæ, Dracones, Ser
tes, Falcones magni & parui.

Maguntia fraudulenter capta.

ANno Chriſti 1461. quum Dietherus Eiſenburgius epiſcopus Maguntinus paci
cus & quietus eſſet cum Friderico principe Palatino, Canonici pacem illam odi
tes, excitarunt magnam tragœdiam. Nam deſtituentes à pontificatu archiepiſc
pum ſuum elegerunt Adolphum à Naſſow, cui electioni facile Pius papa conſe

Annatæ creſcunt.

ſit, eo quod Dietherus neglexiſſet aut tardaret redimere pallium epiſcopale. Redimeb
autem olim decem millibus aureorum & hodie, ut aiunt, taxa eſt duplicata. Creſcente
Romanorum pompa, neceſſe fuit & redditus augeri. Hinc eſt, quod annatæ in Germa
olim fuerunt à pontificibus ſic exaggeratæ, ut ſumma quæ leuabatur à præpoſituris, abb
tijs, epiſcopatibus, &c. creuerit ad 117259 aureos. Hodiæ uero aiunt eaſdẽ annatas ſic g
uatas, ut duplo ferè priorem excedant ſummam. Dietherus itaq; epiſcopus Maguntin
quum conſecrationem in tempore debito non accepiſſet, & dixiſſet papam argentum
tionis quærere magis quàm fidei defenſionem, & alia quædam commiſiſſet, quæ ponti
Rom. diſplicuerunt, depoſitus eſt et Adolfus inſtitutus. Alij uero de hoc ſic ſcribunt. P
papa, qui nouerat opes eccleſiæ Maguntinæ, quippe qui diu uerſatus fuerat in German
annatam extorſit acerbius. Dietherus uero de Iſenburg, qui potior in iure uidebatur,
annatam pro arbitrio papæ non ſolueret & de nõ ſollicitando pro concilio ſacramenti
præſtare recuſaret, confirmationem iam datam papa retraxit, & æmulo ſuo contulit
dolfo. Prætera cum Fridericus princeps Palatinus pugnãs pro Dietero cepiſſet tres pr
cipes, comitem Wirtenbergenſem, marchionem Badenſem, & epiſcopũ Metenſem, A
phus electus epiſcopus cum quibuſdã partium ſuarum proceribus conſiliũ capiendæ
guntiæ inijt, facinus audax, ſecutus in ea re quorundam exhortationem, qui locorũ ur
gnari copias introducere promiſerunt. Igitur machinis & ſcalis paratis, ubi tempus rei
rendæ uiſum eſt, profectione indicta cum paucis admodum copijs uiceſimaſeptima O

Maguntina occupatur.

bris anno 1462. profunda nocte ad foſſata urbis peruenere. Erat ab una parte urbs per
nita adituq; difficilis, quare cuſtodijs ferè relinquebatur uacua. Ea in parte exploratore
lenter per foſſata uepribus ac ſpinis oppleta falce tramitem ſcindunt, per quem ad mu
uſq; perueniunt: moxq; applicantes ſcalas, alta conſcendunt mœnia, pedetentimq; intr
greſſi cuſtodes ex improuiſo occupant ſilentio indicto. Erat hora poſt mediam noctem
rè quarta conſopitis adhuc ciuibus, deſcendunt in urbem uiri circiter centum, portam
tatis proximam refringere ſatagunt. Et dum iſta fiunt, uigiles per urbem conſtituti, in
ipſa loca deuenientes, deprehenſo ſtrepitu clamorem extollunt. Experrecti ciues & m
nitudine rerum attoniti, quid primum agerent & ubi ſuccurrerent ignari, armis tamẽ c
reptis qui proximi fuerant tumultuarie excurrunt, in paucos ingreſſos impetũ faciunt

Vrbs incẽditur

pugna, ſed porta interim eſt refracta, multitudoq; equitum & peditum irrupit. Tanden
ues globo facto ad arcendos hoſtes properant, atrox ibi prælium committitur, ignis
hoſte immiſſus aliquot edes conflagrauit: ad hæc nouus ſemper miles ſuperuenit, nihi
minus incolæ pugnarunt tota die uſq; in ſerum ueſperum. Ceciderunt ex eis quadring
ti, unde reliqui deſperantes omiſſo certamine ſeſe dediderunt. Iubentur mox arma trad
& in deſignatum locum cõuenire, ubi iuſſi ſunt cunctatione poſthabita migrare ex ur
nulla cuiquam ſalutandi ſuos aut ualedicendi permiſſa facultate. Direpta eſt deinde ci
tas & ceſſit urbs Adolfo. Erat illa nocte in arce urbis Dietherus epiſcopus & comes
Katzenelnbogen: hi cum ingreſſum hoſtium accepiſſent, trepidi tranſmiſſo Rheno f
ſalutem quæſiere. Exulibus uero paulo poſt pecunia accepta facultas redeundi ad ſua r
qua data eſt. Dietherus ab initio priuatus epiſcopatu, principem Palatinũ uocauit in au
liũ, deditq; illi pro eius expenſis & laboribus tractum quendã montanum, complecte

Bergſtraß.

agrum fertiliſſimum, qui uocatur Bergſtraſs, redimendum quidem ab epiſcopatu quar
uel

[..]ellet,centum millibus aureorum,nec urbs Maguntina facile capi potuiſſet,niſi memora[..]tres principes Palatino negocium feciſſent. Occupata autem ab Adolfo urbe, trāſactio[..]em fecit idem epiſcopus cum æmulo ſuo Diethero,aſſignauitq́ꝫ ei caſtra quædam cū pro[..]entibus eorum,ac deinde certiorem illum fecit,ut poſt ſe epiſcopatum recuperaret,quod [..] factum eſt poſt ſex annos.Is conſtruxit caſtrum ſatis elegans infra urbem ad Rhenum, [..]od eſſet ceu frenum quo urbs in officio contineretur.Erexit quoqꝫ academiam Magun[..]æ,& dotauit eam ſtipendijs honeſtis.

Vuiſebadenſes thermæ.

HAud procul à Maguntia,ultra Rhenum tamen,thermæ ſunt Wiſebadenſes,quas ueteres uocarunt Mattiacas,ſub edito quodam colle prodeūtes,atqꝫ ex ignitis terræ uiſceribus ſcatentes,ut ſunt multi occulti ignes in profundo terrę,ex quibus calidæ uel tepidæ effluunt,atqꝫ etiam acetoſæ,aut ex quibus calidæ exhalationes ex[..]ant,ſiue ſalutares ſiue noxiæ.Calidæ aūt & tepidæ multæ ſunt in ipſa Germania.Cæterū Wisbadenſib. thermis & natura earum infra ſub titulo Haſſiæ regionis nonnihil ſcribā.

De Ingelheim ſacri Romani imperii ualle.

LOcus iſte Ingelheim,ubi ego Mūſterus patre andrea Mūſtero natus & in pueritia educat⁹ ſū,iacet inter Magunciam & Bingiū,de quo in hiſtorijs multa inueniūtur,et tamē propter hodiernam eius obſcuritatē multi ignorant ſitū eius. Habet adiunctū caſtellū in modum oppiduli conſtructū, quod hodie uocat̄ Ingelheimenſis aula,quę ante octingētos annos Caroli mag[..] *Palatium Caroli magni.*
[..]it palatium,ubi manere conſueuit quando in ſuperiori Germania fuit. Sunt etiam qui [..]unt eum ibi natum. Alij uero ſignant illi Leodium natalem locū. Quum palatiū iſtud [..]ueret aut renouaret,(nam ſunt qui Iulium Cæſarē ſcribunt prima ieciſſe fundamenta) [..]l quoqꝫ Nouiomagi ſuper Vahulam fluuium,qui hodie Wala uocatur conſtruxit pala[..]ed quod poſtea à Nortmannis anno Chriſti 881. fuit exuſtū & deſtructū. Conuoca[..]arolus magnus ad palatium Ingelheimenſe principes & proceres Germaniæ,qui ſen[..]iam ferrent contra Taſſilonem ducem Bauariæ,qui de grauibus criminibus accuſaba[..] *Laurißa è regione Wormaciæ.* [..]ddicebaturq́ꝫ morti:ſed Imperator Carolus uitam illi concedens,in monaſteriū Lau[..]ium adegit, ubi felici fine uitā conſummauit. Ludouicus pius Imperator,Caroli [..]ni fili⁹,celebrauit comitia regni in hoc palatio,miſſæq́ꝫ ſunt ad eū magnæ legationes [..]uerſis nationib. è Roma,ab ultramarinis partibus, atqꝫ ex Dania. Haud longe pòſt, *Comitia.* [..] ſcilicet Chriſti 840. mortuus eſt hic Imp. in inſula quadā Rheni è regiōe Ingelheimij, [..]uctusq́ꝫ Maguntiā & ibi ſepultus. Anno Chriſti 948. fuit in Ingelheim celebratū à 34 [..]opis conciliū,præſente Ottone Imp. I. Miſit & papa illuc legatū ſuū nēpe Marinum *Concilium.*

 epiſcopum,

epiſcopum, qui concilio præeſſet. Anno Chriſti 1044. Henricus tertius Agnetem W
helmi Pictauienſis principis filiam, prima uxore filia regis Daniæ ſine liberis defuncta, a
pud Maguntiam ungi faciens in reginam, regalibusq́ ſibi nuptijs apud Ingelheimium c
pulauit. Et quum innumera hiſtrionum, mimorum & ioculatorum multitudo adueniſſe
illos non ſolum muneribus ſed etiam cibo potuq́ uacuos & mœrentes abire permiſit. Iſ
Henricus extruxit deinde magnificum illud templum Spirenſe, ut ſupra memorauimu

Anno Chriſti 1106. fuit Henricus quartus Imperator in palatio Ingelheimenſi ſpoli
tus inſignijs imperialibus, id quod paulo ſuperius ad longum explicatum eſt. Fride
cus primus Imperator rurſum inſtaurauit regale palatium Ingelheimenſe, quod iam ue
ſtate collapſum erat. Anno Chriſti milleſimo trecenteſimo triceſimo ſeptimo domi
ca poſt omnium ſanctorum nobilitas & militia Rheni celebrauit in Ingelheim ludum m
litarem quem torneamentum uocant, fueruntq́ præſentes Rudolfus Palatinus Rhe

Torneamentũ

Bernhardus dux Brunſuicenſis & Lunæburgenſis, Gerlacus dux Montenſis, Rudolf
marchio Badenſis, Ludouicus pacificus Landgrauius Haſſiæ, Wilhelmus iunior march
Iuliacenſis, Ludouicus Landgrauius Luchtenburgenſis, Eberhardus comes Wirtenber
ſis, Fridericus comes Hennẽbergenſis, Iohannes comes à Naſſaw & Sarbrugkẽſis, Wo
gangus comes Katzenelbogenſis, Iohannes comes ab hohen Zollern, Vlricus comes
Hanaw, Fridericus comes Lyningenſis, Otto comes Wertheimenſis, Iohãnes comes V
ringenſis, &c. Affuerunt quoque ſedecim barones & 34. milites, & 130. nobiles. An

Canonici monachi.

Chriſti milleſimo trecenteſimo ſexageſimo Carolus Imperator quartus & rex Bohemi
ob memoriam Caroli magni fecit renouari aulam Ingelheimenſem, inſtituitq́ in pala
ipſo collegium Canonicorum, ſubijciens cœnobium illud monaſterio Pragenſi, dura
in hunc uſq; diem, tametſi iam intra uiginti annos nullos habuerit monachos. Antiq
ædificia fere omnia ſunt collapſa præter eccleſiam uetuſtam, in modum crucis formata

Columnæ fuſiles.

Mœnia & foſſa ſatis adhuc firma ſunt. Fuerunt meo æuo quum adhuc puer eſſem, a
quinquaginta ſcilicet annos, quinq; aut ſex columnæ lapideæ fuſæ in monaſterio, quas
lim Carolus magnus ex Rauenna Italiæ unà cum alijs columnis quæ hodie Aquiſgrani
dentur, exportari fecit, ſed princeps Palatinus Philippus tranſtulit illas Heidelbergã, il
que in arce eas in perpetuam artis fuſoriæ memoriã erexit. Anno Chriſti milleſimo q
dringẽteſimo ſexageſimo epiſcopus Magũtinus, dux Ludouicus de Veldentz, Emic
comes Lyningenſis cum auxiliarijs ſuis profecti contra aulam Ingelheimenſem, obſidi
ne cinxerunt eam. Quo cognito, Fridericus comes Palatinus qui aulam ceu pignus te
bat, ſine mora cum exercitu ſuo exurgens, obſeſſos contẽdebat liberare ab hoſte. Sed
uſquam perueniſſet ad Ingelheim, hoſtes obſidionem ſoluerunt. Tũc princeps Palatin
mouens arma contra Maguntiam, à ſacerdotibus ſancti Victoris, ſancti Albani & ſan
crucis exegit quatuor millia aureorum, mulctam illam collegijs illis extra mœnia ſitis,
incendio ſubijcerentur, imponens. Deinde anno Chriſti milleſimo quadringẽteſi
ſeptuageſimo primo idem dux Fridericus profectus ad uillam Olm, quæ parum diſta
Maguntia, quam Adolfus epiſcopus impignorauerat duci Ludouico pro impenſo au
lio, occupauit eam, quam paulo poſt Canonici Maguntinenſes iterum redemerunt qua
or millibus aureorum. Quomodo Ingelheim, Oppenheim & Cæſarea Lutra imp

Landgrauius oppugnat aulã

norata ſint Palatinatui, iam ſuprà ſignauimus ſub titulo Cæſareæ Lutræ. Anno Ch
ſti milleſimo quingenteſimo quarto Wilhelmus Landgrauius Heſſorum mouit arma c
tra Ingelheimium, exuſſitq́ ipſum. Tentauit multis ictibus bombardarum deijcere tur
& muros aulæ, ſed cum parum ſuccederet, confuſus diſceſſit. Quid ueteres Imperato
mouerit, ut in hoc loco tam frequentes habuerint conuentus, aliam cauſam non puto e
ſtere, quàm quod locus ille amœnũ habet ſitum. Patet enim hinc liber proſpectus in R
goiam nobiliſſimum Rheni tractum, & in fauces Rheni, quas prope Bingium habet. V
ſus Maguntiam uero ubi terra eminentior eſt, magna eſt planicies, quam olim ſylua ma
na occupauit, ſicut etiamnum, in ſylua appellatur, ubi principes uenationibus animum
xauerunt. Prope uillam Eſenheim extant adhuc illius ſaltus reliquiæ. Ad ſepten-
trionem uero loci ſunt montana Ringauienſia, nobiliſſi-
mi feracia uini.

Bingi

Bingium.

LOcus iſte propter confluentiam Rheni & Nahæ uetuſtiſſimus eſt, retinuitq́ꝫ nomē
ſuum à natiuitate Chriſti uſqꝫ in hūc diem. Hic olim interfectus fuit Druſus Augu
ſti priuignus, aut, ut alij ſcribunt, lapſus ab equo interijt. Extat in hunc uſqꝫ diē pro
pe oppidulum iſtud fons, qui à Druſo Druſel broñ uocatur. Circa annum Chri/
1150. erat admirabilis quædam uirgo in hoc oppido, ſanctimonialis nomine Hildegar/
s: quæ frequenter rapta in ſomnis, didicit nō ſolum quod uerbis effunderet, ſed etiā quod
ribendo latine dictaret. Multa fertur prædixiſſe de futuris: ad quam etiā diuus Bernhar/
is literas ſcripſit. Iuxta oppidum iſtud in medio ferè Rheni cōſiſtit turris quædam, uo/
ta murium turris, à tali euentu hoc ſortita uocabulum. Fuit anno Chriſti 914. quo Otto
gnus rerum potiebatur, epiſcopus quidam Maguntiæ Hatto nomine, antea abbas Ful

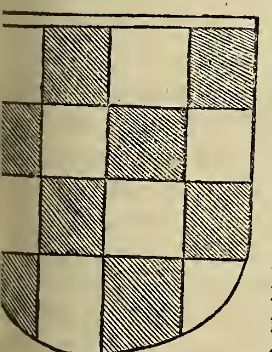
Hildegardis.

denſis, ſub quo magna in terris fuit fames. Vidēs ergo ille pau
peres magna premi fame, congregauit in horreo plurimos pau
peres & concremauit eos. Dicebat enim. Non differūt hi à mu
ribus, qui frumentum comedunt, ad nihilum utiles. At deus tā
tam tyrannidem inultam non dimiſit. Præcepit nanqꝫ muribus
ut cateruatim illum inuaderent, & die noctuq́ꝫ affligerent, atqꝫ
uiuum deuorare feſtinarent. At ille fugiens in hanc turrim, pu/
tans ſe tutū fore in medio Rheni à morſibus muriū, quod tamē
ei minime profuit. Nā uenerūt mures innumeræ per Rhenū na
tantes, executuræ iudiciū dei iuſtū. Quod miſer agnoſcens, tan
dē inter mures interijt. Scribunt quidā quod mures nomē quo
eius delentes à parietibus & tapetibus abraſerint. Similē magisq́ꝫ horrendam hiſtoriā
enies infra in Polonia, ubi & rex & regina atqꝫ filij eorum à muribus fuerūt cōſumpti.

Stauroneſus, uulgo Crutznach.

HAec ciuitas & bona pars regiūculæ, quæ uocatur Hu
neſruck, id eſt, Hunorum præſidium, fuit olim de co/
mitatu Spanheimenſi, qui ante centum annos prole ui
rili deſtitutus fuit. Manſit tunc reſidua de proſapia il/
la fœmina una, nempe domina Eliſabet, comitiſſa Spanheimē
ſis & domina in Crutznach, quæ nupſerat principi Palatino
Ruperto Pipan, ſed ex qua ille nullam ſuſtulit prolē. Mortuo
itaqꝫ principe ante uxorem, illa ſingulari amore affecta ad Pa/
latinatum, deſignauit Ludouico principi electori barbato, cō
ſentiente propinquo eius Iohanne ultimo comite Spanheimē/
ſe, quintam partem de priori comitatu, pro illo & omnibus hæ
redibus eius. Cedebat aliàs huic comiti Iohanni tertia pars u/
qꝫ comitatus Sponheimenſis, & aliæ duæ tertiæ cedebant partim marchioni Badenſi
ter duas patris eius ſorores, quarū unā Mechtildim habuit Rudolfus marchio, & par
comiti Veldētzenſi, qui aliā habuit ſororē, nēpe Loretā. Mortuo deinde ſine hærede
ite Iohāne, ceſſit totus comitatus duab. ſororibus præter quintā partē, quę antea prin
Palatino deſignata erat. Habuit aūt domina Loreta Henricū comitē Veldentzenſem
tum, qui genuerunt Fridericum, & is poſt ſe reliquit unicā filiā Annam nomine, quā
t uxorē dux Stephanus Palatinus, factusq́ꝫ eſt per eā comes Spanheimēſis & Veldētz
. Comitatū uero Zweibrugkenſem habuit antè à patre ſuo. Eliſabet comitiſſa Span/
enſis mortua fuit anno 1416. & propinquus eius Iohannes ultimus comes Spāheim/
deceſſit ſine hærede anno 1437. Poſtea uero anno Chriſti 1463. quū marchio Badēſis
s à principe Palatino multaretē pro 45. milibus aureorū, impignorauit partē ſuā quā
mitatu Spanheimenſi habuit, ſed eam poſtea data pecunia iterum redemit.

Comitatus Veldentzenſis.

De Hunorum præſidio, quam regionem alii Cynonotorum terram, uulgo Hundſruck uocant.

Erra quam ambiunt flumina Rhenus, Moſella & Naha uocatur noſtro æuo Huneſs/
ruck, id eſt, tergum ſeu refugium Hunorum, aut ſecundum alios Hundſsruck, id eſt,
canis

canis tergum, Ratio uocabuli ignoratur. Doctis uidetur, nomen regioni ab Hunis relicti quod gens illa refugium quæſierit in hac terra, continueritq́ſe aliquãdiu inter iam memo rata flumina. Ex hiſtorijs tamen nihil certi haberi poteſt. Præſe ferunt quidem quorũdam locorum nomina Hunorum memoriam, perinde quaſi illi eam terrã incoluerint ad tẽpu aliquod, ſed nihil efficaciter hinc probari poteſt, quare per coniecturã quæ ſequuntur ma gis accipienda ſunt quàm pro rei certitudine habenda. Haud procul ab oppido Siemer fons eſt nomine Hunenborn. Eſt & arx in regione illa, quæ uulgo Hoinſtein, & in Canc laria Hunolſtein appellaт. Eſt & aliud caſtrum nomine Caſtellun, quaſi caſtrũ Hunoru dictum. Alij ex Obrinca faciunt Hundſsruck. Vocatus aũt fuit olim Moſella Obrinc hinc Obrincanus tractus. Poſſident Palatini principes noſtro æuo hũc Obrincanũ tract ut ſuprà iuxta oppidum Zweibruckẽ cõmemorauimus. Quantũ uero attinet ad ingen huius terræ, illuſtriſſimus princeps Iohannes Palatinus, qui ei hodie præſidet, in hunc m dum mihi de ipſa ſcripſit. Huneſruckenſis terra intra quinquaginta annos ad magnã fer litatẽ eſt perducta. Antea enim ægrè produxit frumentũ, niſi ſolum duobus aut tribus a nis fimo bene fuiſſet maceratum. Nunc uero omnia ibi ſatis largiter proueniunt præter num, quod tamen iuxta aureum fluuium & iuxta Dalberg atq́ Gutenberg creſcit. In c mitatu Spanheimenſi haud procul à Trarbach iuxta arcem Herſtein foditur optimum purum æs ſeu cuprum, à quo nullum argentum ſegregatur, atq́ ob id ductilius eſt, qui nullum plumbum ei admiſceatur. Alio in loco prope Trarbach effoditur magna co plumbi, quod ſine magnis expenſis depuratur. In præfectura Birckenfeldenſi in pluri locis argenti uenæ ſeſe foſſoribus offerunt. Similiter prope Crutznacũ argentifodina q dam inuẽta eſt, ſed cui hucuſq́ executio data nõ eſt. Inuenitur præterea in hac regione quædam conſtrata & eleuata, quæ incipit ab oppido Bachrach, tranſitq́ per aſperam ill terram rectiſſimo tramite uſq́ ad Bergkaſtel, & inde ad Treuerim & ad regionẽ Lutz burgenſem. Quis uero eam ſtrauerit, nemini conſtat. Eleuatur alicubi ad altitudinem ni & alio in loco eminet ultra planiciem terræ altitudine menſæ. De oppido Siemern m tropoli huius terræ, diximus ſuprà.

Obrincanus tractus. — *Gulden bach.* — *Argẽtifodina.*

Eyſalia.

EſtEyſaliæ terra multum montoſa & aſpera, contingens ab una parte Huneſruc ſem ditionem & ab alia Lutzelburgenſem principatum, ſed deus eius minime c litus, qui dona ſua ſic diſpenſat, ut non omnia uni regioni conferat, ſed cuiq́ la tur unde incolæ eius commode uiuere queant, dedit & ei dona & beneficia qua peculiaria, maxime in Bertrig ubi ſunt thermæ ægrotis admodum ſalutares, diſtantes quimilliario à Moſella amne. Haud procul à comitatu Manderſsheit in dominijs Ke Cronenberg, & Sleida in ualle Hellental conficitur ferrum optimum, fabrisq́ cõmodi mum; parantur quoq́ ibi fuſiles fornaces quæ in ſuperiorẽ Germaniã delatæ, puta in S uiam & Franconiam, magni uenduntur. Habet quoq́ Eyſalia duos magnos lacus, un iuxta caſtrum Vlmen & alterum apud monaſterium dictum zum Laich; qui ualde pro di ſunt, nec habent ullum riuũ ingredientẽ, multos aũt riuos effluentes, qui uulgo app tur Marh, & ſunt ualde piſcoſi. In lacu Laichẽſi inueniunт lapides uiridis, crocei & rub di coloris, ſimiles nothis ſmaragdis & hyacinthis. In lacu Vlmenſi aiunt piſcem aut ſi uis balenam inueniri, qui à multis uiſus, putatur longitudinis eſſe triginta pedum, & a ibi aliquando uidetur, longitudinem habens duodecim pedum, ſpeciem lucij præ ſe rentes. Cumque ſe ſpectandos exhibent, certò aiunt futurum, ut quiſpiam moriatur e ci illius communibus hæredibus, quos uulgo ganerben uocant. Aſſerunt id ſæpe exp entia probatũ. Scribũt etiã Vlmenſem lacum tantæ eſſe profunditatis, ut fundus illius la menſura poſſit deprehendi, etiã quum plumbũ aliquando fuiſſet demiſſum ad trecẽ complexus brachiorũ ſiue orgyas. In medio Eyſaliæ ager eſt ſylueſtris & ſqualidus, u uix aliud quippiã q̃ auena elici poteſt. Verſus Rhenũ tamẽ & Moſellã, terra eſt fœcũd Circa oppidum Mayen, quod de Treuerenſi eſt ditione, mineræ argenteæ inueniuntur quæ ob incolarum ignauiam negliguntur. Habitant in hac regione comites Arburgẽ Firnenbergenſes, Mandersheitenſes, item barones à Ryfferſsheit, à Rulingen & à R eck. Eyſalenſium præcipuum uictus quærendi ſtudium conſiſtit in pecore, melle & c

Fuſiles fornaces.

lum

South.

Ingelheim
Crutznach
Binge
Kirnburg
Nah fl.
Eberſswald
Sobornum
Spanheim
Eberſtein
Herſtein
Der Hairich
Siemern
Veldẽnz
Nümagen
Trier
Sar fl.
Bacharach
Kirchburg
Hunes Ruck
S. Gewer
Keſtelun
Berncaſtel
Cuſa
Erincũ
Pfaltz
Moſel fl.
Bopart
waldeck
Trarbach
Croue
Ducatus Lutzenburgenſis
Schöneck
Enckrich
Cell
Molei
Brubach
Cõfluentia
Senheim
Moſel fl.
Mergũburk
Stub
Cluſum
Leſura fl.
Romſteinium
Kelburgum
Malbergum
Santomaſium
Eltz
Cobern
Cochem
Cardena
Meien feld
Springẽburgum abb.
Hymerodum abb.
Morle
Gelbis fl.
Densborenium
Hoſpitale
Scarpillicum
Engers
Sein
Bertricũ therme
Weſter wald
Meium
Monreal
Vlmũ lacus in quo piſcis magnus ſpectus aliquando
Vitelliacum
Andernach
Antoni
Lacus abb.
Senfeld
Gerardſtein
zum Laich
Mãdersheitũ
Hartelſtein
Prys
Kempen
Dunum
Caſtelburg
Bidburg
Sinſichiũ
Aar fl.
Schœnecum
Lintz
Rinmagẽ
Kerpen
Leſingum
Schœnbergum
Altenarium
Arburg
Eyfalia
Bonna
Haffenburgum
Dollendorf
Cronenburg
Smyddum
Blanckenheimium comitatus
Diffen bachium
Helles
Septem officinæ mineræ ferrariæ
Broil
Nideck
Hildesheimium
Monaſterium oppidum
Reiferſcheitum
Rodñkirch
Sylua Iuliacenſis
Lechenecum
Aerſium
Sleida
Tütſth
Durum
Sulgium
Steinfeldũ abb.
Stabuletum
Cöln
Deuwern
Colonia
Rhenus fl.
Cornelij monaſterium
Drymborniũ
Arduenna ſylua
Limburg
Monzaum
Durne fl.
Caſter
Gulch
Sunds
Iuliacũ
Vpen
Lüttich
Mosa
Dalem
Leodiũ
Nũs
Ach
Aqsgranũ
Gulſt
Weſet
Nueſiũ
Haſbania
Valckñburg
Maſtrich
Icher fl.
Geldriæ Regio
Geleen fl.
Traiectũ
Keiſerswird
Der Rhin
Sitart
Tungri

North.

Iumenta ueniunt plerunq; ex terra Baſthenachenſi, quæ uocatur Oeſsling & magna Ar denna ſylua, in qua eſt celebre monaſterium ſancti Ruperti.

Simon Richuuinus medicus ad D. Sebaſt. Munſterum.

EN mitto tibi, ut petiſti, clariſſime uir, Eifaliæ noſtræ præcipua loca, craſſa quod d ci ſolet Minerua à nobis depicta, fictis à locis Germanicis latinis nominibus, ut c ctis tanto magis placerent. Nō nego, ſi temporis plus impartiri licuiſſet, pulchri ra omnia habuiſſes: ſed ſpacijs excluſus iniquis, etiam hæc aliò properantem int tum penè longius detinuerunt. Natura loci eſt ſylueſtris, montibus & uallibus aſper horrida gelu, nymbis & imbribus concitata, fluuijs tamen & fontibus ſalubribus non i amœna. Homines ſunt laborioſi, ingenijs non malis ſi excolantur, ſed negligunt, paſcu & agriculturæ dediti. Mirum quàm diues ſit regiuncula hæc niuei pecoris & lactis abu dans. Piſculentos alicubi habet lacus. Ferina non perinde atq; nobilibus piſcibus abūd Frumenta ad uſum humanum benigne ſatis largitur, niſi ubi aſperrima eſt, ibi enim au næ pluſculum, cætera malignius proueniunt. In ea aliquot locis patitur liberalem cult ram, ut etiā alicubi ſpectare poſſis elegātes cultos hortos, ſicut apud arces Manderſche & Gerardſtein, ubi cum æſtas incaluit, delitiæ Italiæ, melones, cucumeres, lactucæ crit feliciter proueniunt. In dominijs Sleida, Cronenberg, Keila, ſunt mineræ ferri, ubi maſ & fornaces funduntur, quæ ultrà citraq; per Germaniam tranſportantur. Comites l locis nobiles à Manderſcheidt præclari ſunt ſtudioſorum cultores, ipſi etiam à literis n abhorrentes. Multa ſunt ueteris nobilitatis in Eifalia extātia caſtra: unde olim ceu ex equ Troiano prodibant equites, domi & foris exercitati, adeo ut parum tutum fuerit iter fa entibus crumenas ferre inconcuſſas. Romani huc penetrarunt, id quod monumenta n per apud Dollendorfum eruta, apertè teſtantur.

Mineræ ferri.

De ciuitatibus & oppidis ſitis iuxta Rhenum à Bingio uſq; ad Coloniam Agrippinam.

A Baſilea uſq; ad Maguntiam & Bingiū, linea Rheni utrinq; eſt terra aperta & pl na: ſed apud Bingium montes coeunt & intra fauces ſuas excipiunt Rhenum, q & in magnis anguſtijs inter montes deuoluitur uſq; ad Bonnam. In quibuſdam cis montes tam arcte conueniunt, ut uir fortis lapidem brachio ſuo ſine mag ui projicere poſſet ultra Rhenum. Ex utraq; ripa Rheni multa ſunt oppidula & arces, m tibus & petris innitentes.

Bachracum.

OPpidum iſtud diſtat à Bingio duobus milliaribus, putantq; ſibi datum nome Bacho, hoc eſt, optimo uino Furſtenbergenſi, quod ibi in monte quodam cr cit. Videtur eſſe uetuſtius oppidum in Palatinatu, aut quod primum Palatina Rheni fuit incorporatum. Nā anno Chriſti 1199. Stalberg & præfectura Bach cenſis obuenerunt Conrado principi Palatino à quodam Colonienſi ciue.

Bopardia & ſuperior Veſalia.

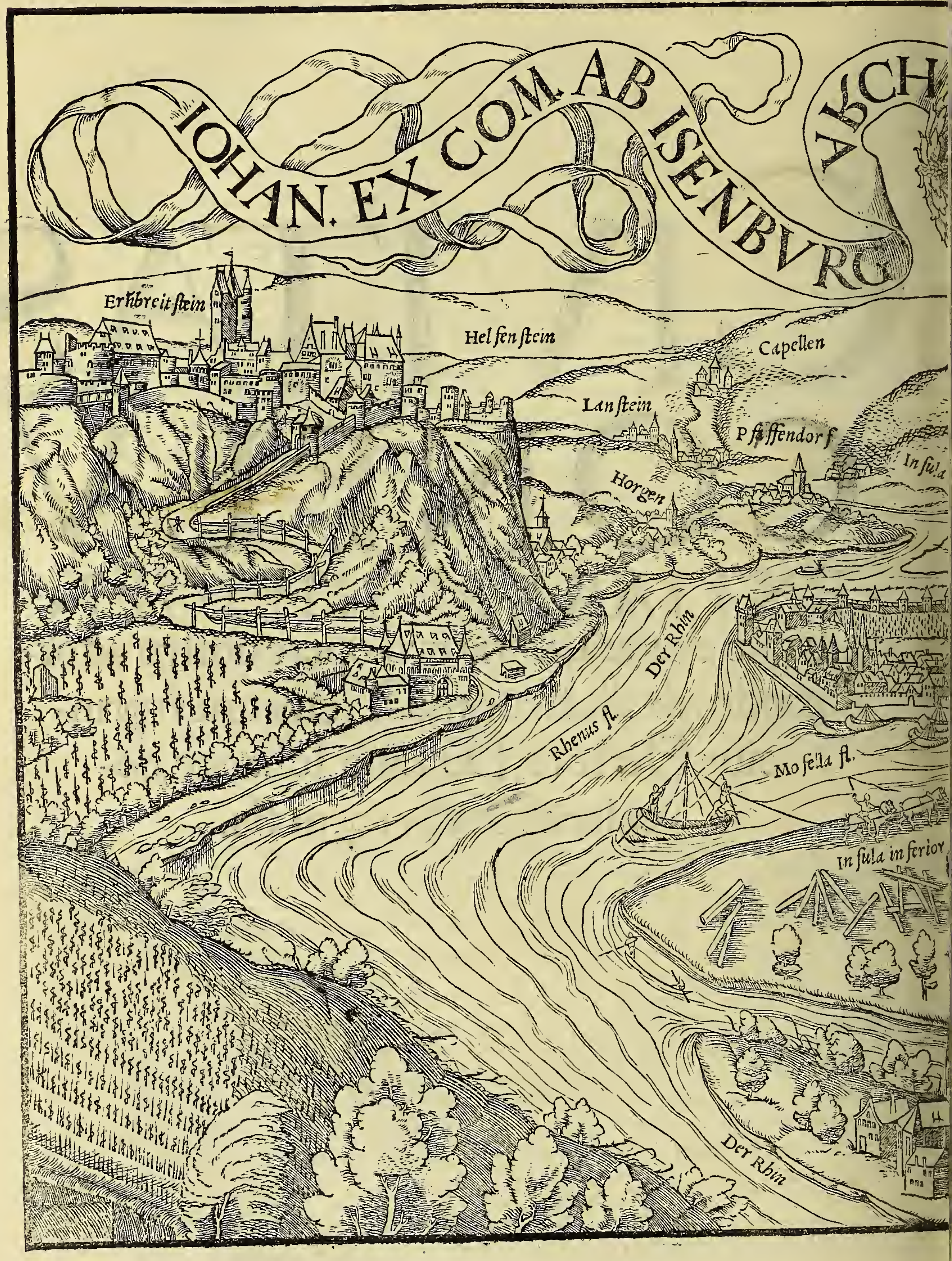
BOpardiā ueteres appellauerunt Bodobrigā, fuitq; iſtud oppidū ſicut & Veſalia perior alienatū ab imperio ab Henrico 7. Cæſare & impignoratū archiepiſco Treuerenſi pro certa quadā ſumma pecuniæ. Legimus paſſim, q; faciles fuerint peratores à trecentis annis ad alienandum ciuitates ab imperio, difficiles aūt ad dimendum eas, ſicq; factum eſt, ut noſtro æuo multa imperij loca occupentur ab epiſc pis & principibus, multaq; ſuo iuri relinquantur, potiſſimum in Italia.

S. Goarus, uulgo S. Geuuere.

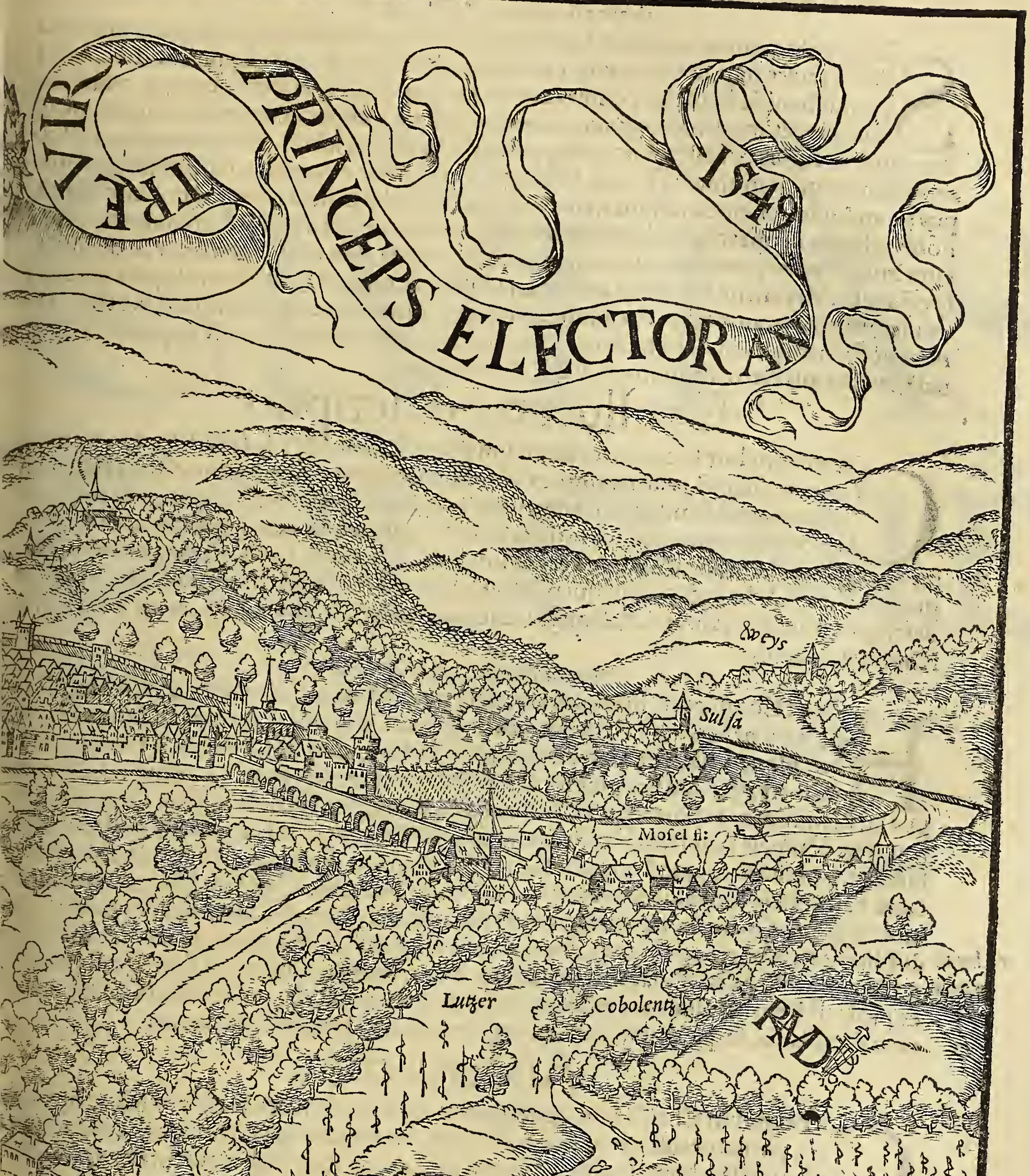
NActū eſt oppidulū iſtud nomen hoc à quodam uiro probo, nomine Goaro, ueniens ex Aquitania tempore Mauricij Imperatoris, conſedit ad Rhenum, xitq; ibi uitam Chriſto dignam. Habet Rhenus in hoc loco cataractam atq; gurgites plurimam amittit aquam, quæ à uoragine abſorbetur.

CIVITAS CONFLVENTIARVM DILIGENtiſsime exarata, atque pro opere noſtro adornando, ab illuſtriſsimo Treuirorum principe Electore, Domino Iohanne, comite ab Iſenburg, miſſa.

Situs ciuitatis Confluentinæ, ub

loſella fluuius Rheno miſcetur.

Iohannes dei gratia archiepiſcopus Treueren ſis & princeps Elector, ſincerè nobis dilecto Sebaſtiano Munſtero, Mathematico apud Baſileam S.

SIc perculit animum noſtrum ſpecimen quod nuper exhibuiſti in depictà urbe noſtra Treuirorum, ut porro cogitauerimus tibi typum alterum oppidi noſtri Confluentis Rheni & Moſellæ confluxu decantati, atq; adeò circumiacentem ambitum quaq; patet, montium iugis eminentem, caſtris inſuper & uinetis conſpicuum, ad hæc inſulis irriguis & uallibus non inamœnis illuſtratũ, in tabula delineatum, ſuppeditare: ſperantes gratum apud te locum habituram eſſe hanc exaugendi Coſmopraphicũ opus tuum, intentionem & uoluntatem noſtram. Nõ enim obſcurum apud nos eſſe poteſt, nouis ſubinde in opere tuo obuerſantibus figuris, ceu delitiari lectoris animum, ac ueluti cum hoſpes πολύτροπος per nouas raptatur terras nouis alibi alijs demulcetur & detinetur ſpectaculis. Verum ne hoc Auctario oneri tibi ſimus, rurſum ſymbolum aliquot aureorũ conferimus, non quod laborem tuum exæquare uelimus, ſed ut extaret apud te benigni animi noſtri in ſtudia tua Matheſeos, quibus orbi te commendas, fauor & applauſus. Bene uale, ex thermis Bertricenſibus. 12. Iunij, Anno 1549.

Confluentiæ deſcriptio.

COnfluunt hoc loco duo celeberrimi fluuij, Rhenus & Moſella. Oppidum eſt antiquum ſicut & reliquæ omnes Confluentes, quarum non paucæ iuxta Rhenum inueniuntur. Studuerunt enim ueteres in huiuſmodi confluentijs condere ciuitates & arces, quod eo loca tutiora ſint & munitiora, ac deinde multas commoditates ab amnibus habeant. Id uidere licet in ſitu harum ciuitatũ, Baſileæ, Argentorati, Maguntiæ, Bingij, Vlmæ, &c. Sunt qui putãt Moſellam à Ptolemæo uocatum Obrincam, at deſcriptio non ſatis reſpondet. Poſſet uerius accipi pro Naha fluuio, iuxta Bingium in Rhenum cadenti.

Simon Richwinus de eadem ciuitate.

HAbet Confluentia homines emunctæ naris & ingenijs bene dotatos & excultos. Spirant neſcio quid Atticum omnes ibi nati. Vinum paulò ſupra Cõfluentes creſcit plane Phalernum, in uicis præcipuè Horgheim & Lanſtein. Frumenti ferax ſatis eſt ager, ſed propter loci anguſtiam multum creſcere non poteſt. Infrà campus eſt planiſſimus exporrectus ad Antoniacẽſes uſq;, dicitq; uulgo, Das Engerſsbauw, frugibus & uineis ſatis felix. Ruſtici ibi neſcio quid quàm pro loci amœnitate barbaricũ ſapiunt. Confluentiæ, quod mirum eſt, magna eſt raritas & caritas piſcium. Rutilantem uiſcere Salmonem liberalius uenditat forum Confluentinũ. Quidam Epicureorum more lubentias menſarũ ſectantes, ſtridentes focis obſonia plebis alanſas in delicijs habent. Sed diſplicet piſcis uiſcere præ tenero fartim congeſtus ariſtis. Vicina regio tranſrhenana uulgo Weſterwald dicta, & clarum oppidulum Montaburium, ubi natus ſum ego, ſuppeditat copioſe Rhenanis alimoniam. Sunt qui ſcribunt ſupra Cõfluentes natum Caligulam in uico Ambiano: de quod uide Suetonium. Certe mihi incognitus eſt locus.

Richwini patria

Andernacum.

CIrca annum Chriſti 1120. epiſcopus quidam Colonienſis cõſtruxit hoc oppidum aut potius uetuſtum inſtaurauit. Nam Ammianus qui ſub Iuliano Cæſare militauit meminit huius loci, uocatq; ipſum Antennacũ. Habet autem ſitum amœnum iuxta Rhenum & inter montes.

Bonna.

PTolemæus & multi alij ueteres ſcriptores mentionem faciunt huius loci, atq; oid neceſſe eſt ut ille uetuſtus ſit. Habet hodie dominum Epiſcopum Coloniẽſem ſituſq; eſt in amœna planicie, ubi montes Rhenenſes qui à Bingio deſcẽdunt Rhenumq; includunt in planiciem euaneſcunt.

Coloni

CIVITAS COLONIĒ

ſis, Agrippina ab Agrippa dicta, in ripa Rheni ſita & iuxta magnificentiora eius ædificia hic expreſſa, cuius picturam ad me miſit eximius uir, Dominus Simon Richwinus, medicinæ doctor, amicus incomparabilis, atque bonorum ſtudiorum promotor operoſiſsimus.

Colonia Agrippina ciuitas ampliſsima, oli

Declaratio quorun

præcipuorum ædific

A Turris Beien, Beien thurn
B Sanctus Seuerinus & porta ſancti Seuerini
C Ad Carthuſianos
D Sancta Catarina
E S. Ian, & beata uirgo in Lies kirch
F Ad Carmelitas
G Sanctus Pantaleon
H S. Maria in Capitolio
I Templum Martini
K Auguſtinenſes
L Ad Apoſtolos

Habet urbs Colonienſis undecim eccleſias collegiatas & nouem eccleſias parr

caput, ad modernum ſitum deformata.

s inſigniorum &

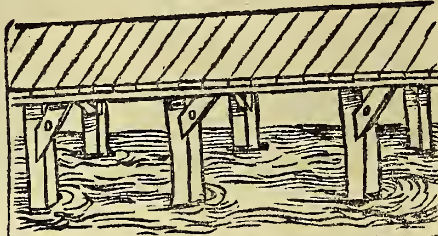
ares domos.

	Domus Senatoria, Rathauſs	S	Templum ſummum S. Petri
	Sancta Brigitta	T	S. Andreas
	Templum S. Martini magni	V	Ad Prædicatores
	Ad Minores	X	S. Lupus
	. Clara	Y	S. Vrſula
	. Gereon	Z	Machabeorum

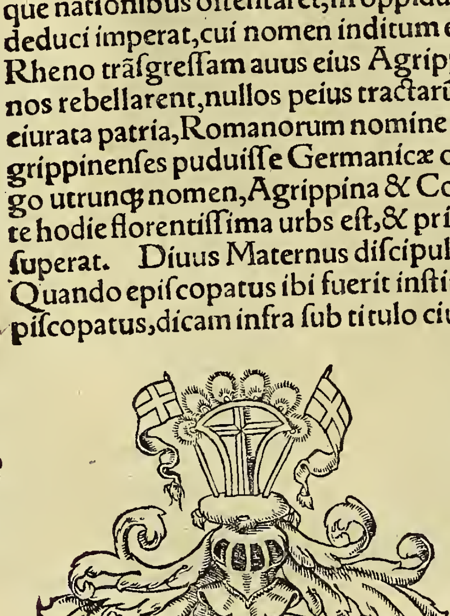
& decem cœnobia uirginum. Item habet decem
n ſunt collegiatæ.

Colonia Agrippina.

OStendunt autores quicꝫ,populos interioris Germaniæ,quam uocant Germaniã
ſecũdam,olim ante Chriſtum natum uocatos Vbios,quorum metropolis, quæ
hodie eſt Colonia Agrippina,dicta fuit Vbiorum caput.Habuerunt ibi Roma
ni perpetuas ſtationes,geſſeruntꝗ́ multa bella contra Germanos,præſertim au-
tem contra Sueuos,qui eo tempore pro maiori parte habitarunt in Saxonia iuxta Albim,
Pons apud Vbios. ut infra notabimus.Fecit Iulius Cæſar pontem ligneum apud Vbios ſuper Rhenum,quo
facilius exercitum ſuum traijceret in oppoſitam Rheni partẽ, oppugnaretꝗ́ Germanos.

Deinde poſt aliquot annos extructa Colonia Agrip
pina,factum quidam commemorant pontem lapide-
um,ſed à quo factus ſit non conſtat. Hoc certum eſt
Brunonem epiſcopum Colonienſem iuſſu Ottonis
Imperatoris primi fratris ſui,illum rurſum ex funda-
mento diruiſſe,quia noctu committebantur in eo ho
micidia & rapinæ.Cum itacꝫ Vbij huius urbis prima
iecιſſent fundamenta,dictaꝗ́ fuiſſet Vbiopolis, lon-
Vbiopolis. ge poſtea appellata fuit Agrippina à Marco Agrip-
pa,qui eam inſtaurauit,fuitꝗ́ Cęſaris Auguſti gener. Poſt eum Romani multis annis eam
urbem incoluerunt uſcꝫ ad Marcomirũ Francorum regem,qui eos circa annũ Chriſti 400.
Agrippina Colonia. expulit,denominauitꝗ́ Agrippinam Coloniam. Deinde Otto primus denominatus ma-
gnus eripuit eam Gallis,ſubiecitꝗ́ Romano imperio. At Cornelius Tacitus ſentit aliud,
qui libro duodecimo ſic ſcribit: Agrippina Auguſta(Auguſti filia)quo uim ſuã ſocijs quo
que nationibus oſtentaret,in oppidum Vbiorũ,in quo genita erat,ueteranos coloniamꝗ́
deduci imperat,cui nomen inditum ex uocabulo ipſius. Ac forte acciderat,ut eam gẽtem
Rheno trãſgreſſam auus eius Agrippa in fidem acciperet.Bataui quum aduerſum Roma
nos rebellarent,nullos peius tractarũt quàm Vbios, quod illi genus Germanicæ originis
eiurata patria,Romanorum nomine Agrippinenſes uocarẽtur. Tradit idem Tacitus, A-
grippinenſes puduiſſe Germanicæ originis,ubi Romanorum Colonia eſſe meruerũt. Er-
go utruncꝫ nomen,Agrippina & Colonia,huic urbi ab Agrippina muliere datũ eſt. Cer-
te hodie florentiſſima urbs eſt,& priſcam magnificentiam opibus & magnitudine longe
ſuperat. Diuus Maternus diſcipulus ſancti Petri primum prædicauit Vbijs fidẽ Chriſti.
Quando epiſcopatus ibi fuerit inſtitutus atcꝫ illuc ex Traiecto inferiori translatus archie
piſcopatus,dicam infra ſub titulo ciuitatis Traiectenſis, Habet autẽ archiepiſcopatus Co

lonienſis ſub ſe epiſcopatum Monaſterienſem, Traie
ctenſem, Leodienſem ſeu Tungrenſem, Mindẽſem
& Oſnabruggenſem. Hodie quando hæc ſcribo, præ
ſidet ei eccleſiæ nobiliſſimus princeps D. Adolphus
Adolphus Archiepiſcopus ex illuſtri familia comitũ de Schouwẽberg natus,qui
originẽ ducũt ex uetuſtiſſima Holſteiniorũ propagi-
ne,uir literarũ laude decoratus,ſtudioſorũꝗ́ ſingula-
ris patronus,archiepiſcopus Coloniẽſis, princeps e-
lector,Weſtphaliæ & Angriæ dominus, cuius in ho
faſtigio conſtituti inſignia ſunt, quæ hic adiecimus
Anno Chriſti 1074. orta eſt Coloniæ magna diſ-
cordia inter epiſcopũ et ciues. Epiſcopus ẽm aliquo
ſibi uſurpauit in urbe dominiũ,ciuiũ abutens officio
Quadã aũt uice quũ ui auferre uellet mercatori nauẽ
ciuis cõmotus reſtitit pro uirili ſua pręſuli,totamꝗ́ c
uitatẽ in ſuã pertraxit partẽ. Epiſcopus uidens quo
futurum erat,mãdauit pacẽ,interminatus pœnã ſedi
Seditio Coloniæ. tioſis. Pacatũ eſt itacꝫ diſſidiũ uſcꝫ in quartũ diem. Tunc exurgẽs epiſcopus contionẽ feci
ad ciues,deuouitꝗ́ eos Satanæ,ac prædixit interiturã urbem, niſi pœnitentiã agerẽt. Irrit
ti ciues ſermone indiſcreto epiſcopi,tumultuari cœperunt, irrueruntꝗ́ ſub ueſperã in p
latium eius & occiderunt quoſdã. Epiſcopus uero cũ paucis effugit noctu in eccleſiã di

Pet

Petri, atq; inde euaſit ad Nuſſiam,alienis indutus ueſtibus . Vbi multitudinem colligens
nilitum, Coloniẽſes ciues ſubito obruit,atq; coegit ut pacẽ ab eo peterẽt . Et quum mane
ob peruicaciam ſuam comparere deberent corã epiſcopo,ut illi ſatisfacerent pro exceſſi-
bus ſuis, omiſerunt uenire,expectantes regis auxilium,cui ſecreto ſcripſerãt. Quod aduer
ens epiſcopus,diſſimulans,permiſit militem ſuum graſſari in urbe,ut ſcilicet raperẽt, per
uterent atq; caperent quicquid obuium eſſet. Quos ceperant exoculabãt,aut capite trũ-
abant,& qui reſidui manebant cogebant nouo ſacramento ſe aſtringere epiſcopo. Quã-
o aũt deinde ciuitas à tyrannide epiſcopi fuerit erepta,non inueni. Circa annũ Chriſti
136.fuit Coloniæ archiepiſcopus Engelbertus,qui Fridericum comitem quendã propter
ontumaciam eius & afflictionem,quã intulerat eccleſiæ Aſſidenſi,cenſuris innodauit ec-
leſiaſticis,præmiſſis tamẽ monitionibus paternis,ſed quas ille cõtempſerat. Comes ęger
me ferens cenſuram,obſeruauit tẽpus quo epiſcopũ in agro deprehenderet. Quũ aũt ui *Comes & epiſcopus mutuo ſe conficiunt.*
e quadã epiſcopus cõſtituiſſet in uilla quadã conſecrare eccleſiã , ſuperueniens comes ar
natus proſilijt in epiſcopum atq; 28 illatis uulneribus crudeliter occidit. Quo facto,mag-
us erat luctus pro pontificis indigna cæde. Henricus ergo archiepiſcopus ſucceſſor eius
turus necẽ prædeceſſoris ſui inſidiatus comiti,deijcit arcẽ eius,captumq; Fridericũ Co
niã ducit,& ob crudele eius factũ ſeuero ſubijcit iudicio. Nã rotis tormẽtalibus,crurib.
achijs,dorſo & ceruice fractis,obijcit nobile cadauer coruis . Germani eius fratres Bru
o Oſnaburgenſis & Theodoricus Monaſterienſis uelut cõplices,& ad minus conſcij ac
iſantur apud ſummum pontificẽ,&,ut fertur,etiã conuincunt deponunturq;,ſed gratiã
nſecuti reſtituuntur. Circa annũ Chriſti 1260,epũs Colonieñ conatus eſt ſibi rurſum
bijcere amiſſam ciuitatem. Quod ſentientes ciues facile ſua aſtutia practicas illius eluſe
nt. Habuerunt eo tẽpore duo canonici catulũ leonis,quẽ educauerunt pro honore epi-
ſcopi. Aeſtuantibus aũt illis odio contra conſulẽ ciuitatis,nẽpe Hermannũ Gryn, ſimulã
s amicitiã,inuitarunt eũ quodam die ad prandiũ,uenientemq; duxerunt ad leonẽ fame-
um,incautumq; & nihil minus metuentẽ impulerunt ad luſtrũ leonis,& clauſo oſtio ex
ctabant quouſq; à beſtia laceraretur. At Conſul uidens periculũ uitæ ſuæ,illico ſiniſtrã
llio inuolutam rictui beſtiæ adſilientis immiſit, dextraq; iugulauit , & ſic illæſus euaſit. *Paſtor et oues rixantur.*
iſſiſq; lictoribus comprehendi fecit duos illos canonicos & ſuſpendi ad trabẽ iuxta ca-
edrale monaſterium. Poſt iſta orta ſunt multa bella inter epiſcopum & ciues,donec tan
m epiſcopus Sifridus obtinuit à Romano rege,quod ciues rurſum paſtori ſuo reſtitue-
nt urbem,aut ſi id nollent,deferrent claues ciuitatis extra mœnia ad longitudinem duo
n milliariorum,atq; ibi aduerſus epiſcopum decertarent pro eis . Placuit ciuibus regis
ppoſitio,impoſitiſq; clauibus bigæ deferunt eas uſq; ad uicum Woringẽ, & uiriliter cer
ntes recuperant eas,ſicq; ciuitatem & dominium eius retinuerũt. Anno Chriſti 1388.
ndatum fuit gymnaſium Colonienſe atq; dotatum priuilegijs ſub Vrbano papa. An- *Gymnaſium Colonienſe.*
Chriſti 1513. maxima ciuium Colonienſium ſeditio ſuborta eſt contra ſenatum , quod
icet nimium grauarentur importunis exactionibus per ſingulos annos. Igitur de com
nitate ciues in unum armati cum lanceis,contis & bombardis conuenientes , ſenatori
domum, ubi ſenatus fuerat congregatus,maximis clamoribus petunt,atq; in publicũ
qui inſolitis communitatem exactionibus grauarent euocant. Perterritus inſolito po *Seditio Coloniæ.*
i furore ſenatus,blandis furorem commoti uulgi ſermonibus temperare ſtudent,atque
tandem dilatione obtenta de ſingulis petitis ſe prope diem reſponſuros promittunt.
um ſenatus rurſum conueniret & tumultus cauſam diligentius indagarent , conſide-
t nonnullos ſe abſentaſſe à ſenatu,unde ſuſpitionem uulgi non uanam exiſtimãtes,ue
nenter ciuium qui ad fores reſponſa præſtolabantur,furorem timentes , quid facerent
orabant. Anxij facti qui de ſenatu congregati fuerant, tumultum ſuboriri uulgi nouũ
iunt. Nam per ciuitatem diſcurrentes,quos dę ſenatu conuenire poterant ad uincula
iecerunt,& paulo poſt prædiuitem uirum ſenatoriæ dignitatis capite truncatum neci
unt. Deinde alium ex ſenatoribus Burgimagiſtrum ſcilicet,& alium quendam ſibi ſo
cium in officio,capitis abſciſione uitam finire ſtatuunt. Deinde rurſum tres alij ſe
natores diuites & potentes truncati ſunt. Reliqui autem ex ſena-
tu plurimi proſcripti ſunt , atq; ſic ciuitati
pax reſtituta.

Diuitenſe munimentum,uulgo Teutſch.

EX altera ripa Coloniæ Agrippinæ Fl.Val.Conſtantinus in terra Frãcorum ere
Diuitenſe munimentum,id quod docuit tabula quędam lapidea, quæ ibi aliquã
fuit reperta,autore Ruperto Tuitienſi.Hodie uulgus eruditorum locum illũ T
tium appellat.Marcellinus quoq; meminit Diuitenſium militum . Hoc Diuite
munimentum poſterioribus ſeculis in uſum cœnobij monachis Benedictinis ceſſit. N
habuit Heribertus Colonienſis archiepiſcopus ſanctus fratrem qui Rotenburgi ad T
berum arcem inhabitabat. De quo legitur quod in magna ſui ſeculi annonæ difficult
Hattonis Moguntini exemplum imitatus,magnam mendicorum turbam in horreum
uocatam incendio deleuerit.Cuius ſceleris pœnitentia tandem ductus,Romam eſt pr
ctus. Vbi cum abſolueretur,iuſſus eſt monaſterium cõſtruere. Coloniam ergo ad fratr
Herebertum archiepiſcopum ueniens,& quid eum pontifex iuſſiſſet edocens , unà cũ
Tuicienſe Benedictinorum monaſterium è regione urbis Colonienſis in altera Rheni
pa condidit,ac ampliſſime liberaliſſimeq; dotauit.

Marcodurum,uulgo Duern.

MArcodurum uicus eſt Vbiorum ſecundum Tacitum , qui hodie Dura uoca
eſtq; celebris propter diuæ Annæ caput quod ibi oſtentatur, & quod ex ad
templi ſancti Stephani Maguntienſis,ubi negligentius colebatur,per lapida
opificem,quum ego adhuc puer eſſem,furtim ſublatũ eſt.Magna pecunia R
mæ eam ob rem delitigata eſt,dum illi repoſcunt ablatum,hi uero reſtituere nolunt.

De ducatu aut potius comitatu Limburgenſi.

SCripſimus ſuprà in Gallia pauca quædam de ducatu Limburgenſi , qui temp
Henricorum à comitatu aſcendit ad ducatum.Mortuo autem ultimo duce ab
prole,uiciniores principes puta dux Brabantiæ & comes Geldriæ certarunt gr
bello pro eius poſſeſſione.Dux tamen Brabantiæ ſuperior fuit, & ceciderunt
ti.Captus etiam fuit epiſcopus Colonienſis,qui ſuppetias tulerat comiti Geldriæ,& re
Archiepiſcopus incarceratur. ptus eſt in carcerem comitis Montenſis,apud quem ſeptem annis in captiuitate fuit,q
uſq; illius uotis per omnia reſpondit & tandem liber factus eſt.Liberatus autẽ epiſcop
rogauit comitem Montẽſem,ut ducatum ſibi præberet uſq; ad Tuitionem, uicum è re
ne Coloniæ ad Rhenum ſitum.Fecit id libenti animo comes.Et traijcientes Rhenum,
buit epiſcopus latentes inſidias,equitatum ſcilicet fortem,qui irruit in comitem nihil
metuentem,captumq; epiſcopus in uinculis detinuit uſq; ad dies uitæ eius.Fecit illi pa
ferream caueam,quam æſtiuo tempore deliniuit melle,adegitq; miſerum comitem ue
ſpoliatum in eam,ut ſic à muſcis & ueſpis pungeretur,duplam illi reddens pœnam pr
cepta afflictione.

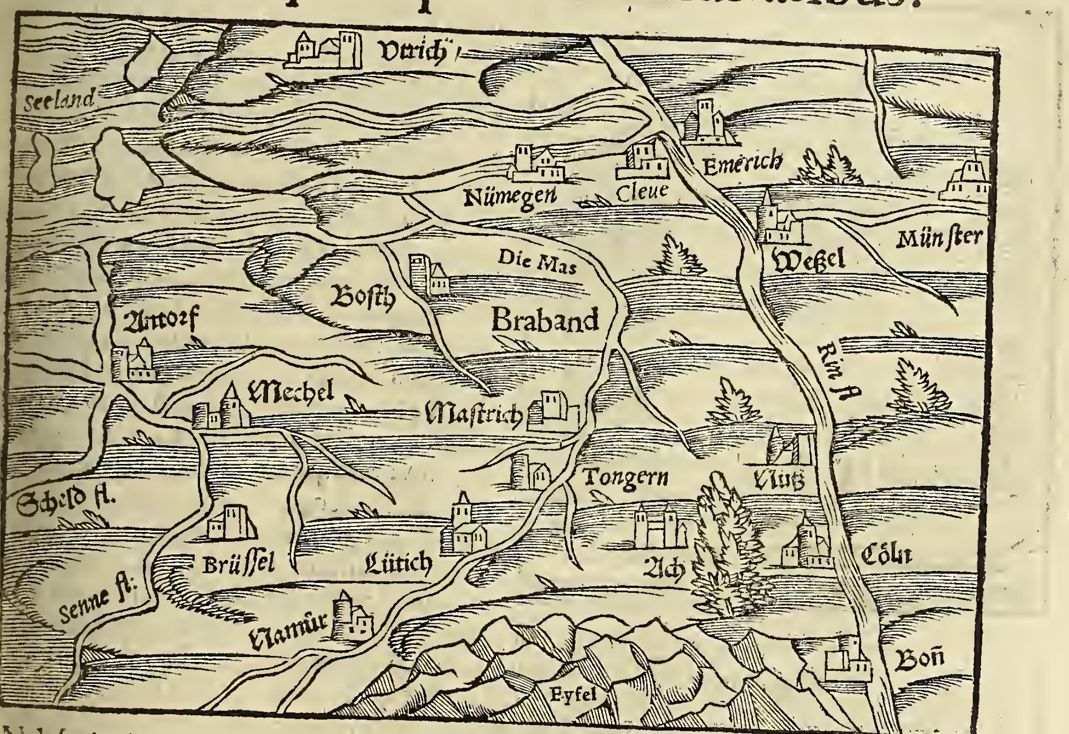
Noueſium,uulgo Nuſsia & Germanice Nuſs.

MEminit Ammianus Marcellinus oppidi Noueſij,unde colligimus locũ nõ c
nino eſſe recentem. Anno Chriſti 1470.orta eſt diſcordia inter Rupertũ
latinum,epiſcopum Colonienſem,& capitulum eius,motiq; Canonici inſti
runt Hermannum Landgrauium,gubernatorem epiſcopatus Colonienſis.
perueniens autem interim Carolus dux Burgundiæ,occupauit regionẽ Geldriæ, ad qu
Imperator facile diſſimulauit,quia Geldri in triginta annis non paruerãt ei. Anno C
ſti 1474.Carolus dux Burgundiæ cogit magnum exercitum ad obſidendam Nuſſiam,
pidum Colonienſis eccleſiæ.Cauſam eius belli reddebat,quod conaretur reſtituere arc
epiſcopum,à Canonicorũ collegio ab epiſcopatu deturbatũ immerito.Erat aũt duci
rolo fœdus cum eo archiepiſcopo.Coloniẽſes canonici mittũt ad Imp.Fridericũ, aux
petunt,omnem rẽ ut haberet exponunt.Procurauerunt etiã ut archiepiſcopus excom
nicaretur:quin & ciuitas Coloniẽſis quæ fauebat canonicis,inimicabaẽ duci & epiſco

proijci

)roĳcientes etiam ducis arma in lutum. Iratus ergo dux obſedit unà cum archiepiſcopo Nuſſiam integro ferè anno, ut obſeſſi etiam magna laborarent fame, mactantes & come lentes aliquot ſupra trecentos equos. Colonienſibus quoq; magnum imminebat pericu um, quare ſollicitantes Fridericum Imp. implorabant eius auxilium, quia futurũ uidebãt, it dux totam ſubigeret terram, niſi potenter illi occurreretur. Fridericus ergo conſcribit epente copias, ducit aduerſus Carolum, aduocatiam archiepiſcopatus Colonienſis, quæ d imperium pertinebat, ſibi contra ius arrogantem. Appropinquãte Friderico, Carolus naiori ſtudio & conatu nititur oppidũ capere, ſed à propugnatoribus ſæpe repulſus forti er, multos ſuorum amittit, nihilq; efficit. Sunt qui ſcribunt Carolum in illa obſidione ami ſſe circiter quindecim millia hominum, quia durauit ut diximus integro anno. Itaq; ubi Cæſar non procul ab hoſte caſtrametatus eſt, timens ſibi Carolus ſecreto pacem fecit cũ Cæſare, paſſusq; immenſas expenſas & magnam iacturam rerum ſuarum, diſceſſit. Qui am putant Fridericum Cæſarem tunc ſollicitaſſe ducem pro filia eius, Maximiliano filio io tradenda in uxorem. Porro archiepiſcopus qui huius tragœdiæ autor fuit, captus du usq; in carcerem, in eo mortuus eſt.

DE DVCATV BRABANtino & præcipuis eius ciuitatibus.

N deſcriptione Galliæ nonnihil diximus de ducatu Brabantiæ, de ducibus eius, item quomodo Lotharingia olim cum Brabantia unum conſtituerint dominium, atq; dein de ex uno dominio duo fuerint facta, nunc uero pauca ſignabo de quibuſdam ciuitati bus Brabantiæ, potiſſimum de Aquiſgrano, quod oppidum celebre factum eſt à ther & Caroli magni inhabitatione, qui frequentes in eo habuit manſiones.

Aquiſgranum, uulgo Ach.

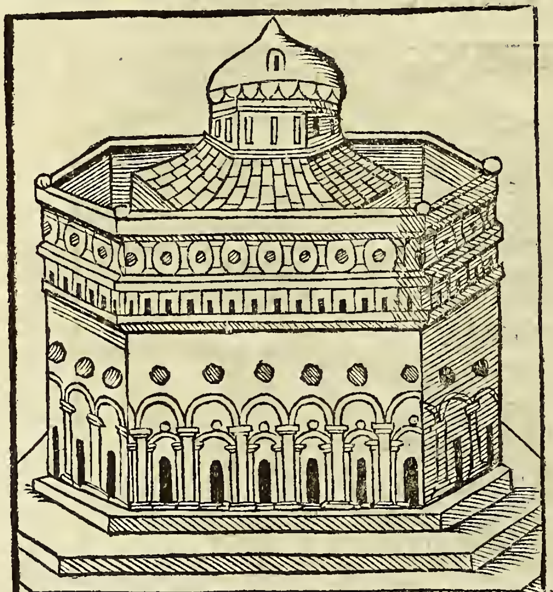
QVum olim Romani frequentes ſtationes facerent apud Vbios, fuit princeps quidam Romanus nomine Granus, frater Neronis, qui ueniens ad eum locũ ubi hodie eſt oppidulum Aquenſe, inuenit aquas calidas imò feruentes in loco plano, cœpitq; ibi condere ciuitatem & impoſuit illi nomen ab aquis à ſe inuentis atq; à nomine ſuo. Quando uero & qua occaſione Aquiſgranum rurſum fuerit de

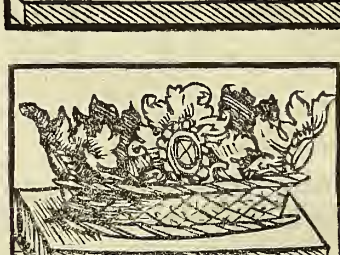
ſtructum non inueni, Coniectura tamē eſt, ut h
ſtes Chriſtianæ religiōis, qui deſtruxerūt Baſile
Argentoratum, Magunciacū, Coloniã, &c. ijde
ſubuerterint Aquiſgranū, Huni ſcilicet aut ſin
les tyranni. Eſt ager huius oppidi ſatis fœcundu
in frumento & herbis, fullonibus accōmodis, p
tiſſimū aūt inueniūtur ibi cotes, quibus primas
buunt inter omnes cotes, atq; illis illinitur oleu
quo trahãt aciem, unde ſcilicet fit delicatior aci
Vocāt eas olearias, atq; his in Germania ſolus
ſor exacuit nouaculas. Carolus magnus deſtruc
Aquiſgranum rurſum reparauit, ſicut quodã lo
idem in hanc ſententiam loquitur. Cum uice q

Aquiſgranum reparatum.

dam pro mea conſuetudine uenãdi gratia egrederer, ueniſſemq; in opacã ſyluã, ſequeſt
tus à comitibus meis, inueni originē thermarū atq; palatiorū, quæ olim Granus, unus
Rom. principibus, frater Neronis & Agrippæ primū conſtruxerat, & iam uetuſtate qu
dam collapſa erant, ſpiniſq; & uepribus obducta: & hæc ego rurſum reparaui atq; reſar
ui, &c. Hic laudatiſſimus princeps Carolus inter præcipua quæ magnifice incœpit & c
ſummauit, fuit eccleſia ſanctæ dei genitricis Aquiſgrani opere mirabili conſtructa, ad

ius ſtructurã è Roma & Rauenna (aliqui
dunt, è Treueri quoq;) colūnas fuſas & m
mora deuehi fecit, quæ in hunc uſq; diē
uiſuntur, ſacraſq; edes ubicunq; in toto
gno ſuo collapſas pontificibus & abbat
ad quos pertinebant, ut reſtaurarentur, i
perauit. Cōſtruxit quoq; Aquiſgrani adı
randum & pulcherrimum palatiū, ſed qu
paulo poſt, anno ſcilicet 881. à Nordmã
in fauillam fuit redactum, templū tamē i
ſum manſit. Affectus fuit hic Carolus Im
ſingulari fauore ad hãc ciuitatē, id quod
quēti ſua cōmoratione, quã in ea habuit,
ſtēdit atq; deinde cōſentientib. imperij p
ceribus conſtituit, ut Rom. rex in ea ciuit
te primam imperij coronã, eamq; ferrea
ab archiepiſcopo Colonienſi, in cuius d
ceſi Aquiſgranum eſt, acciperet, argēte
uero Mediolani & auream Romæ ſuſcip
ret. Fecit præterea è Cōſtantinopoli mul
ſanctorum reliquias ad iſtum locum afferri, quæ adhuc ibi

ſuntur & certis quibuſdã annis publice oſtenduntur. A
no domini 814. Carolus magnus in Palatio ſuo Aquiſgra
ubi principalem regni Francorum ſedē conſtituit, finē u
ſuæ cōcluſit, anno regni Francorū 46. ſubactæ uero Italiæ
imperij autem 14. ætatis ſuæ 72. ſepultus in templo beatæ
ginis quod paulo ante conſtruxerat. Imperãte aūt poſt e
filio eius Ludouico pio, celebrauit is Aquiſgrani ſynodu

Synodus Aquiſgrani celebrata.

conuocatis ex multis nationibus doctis uiris, potiſſimū aūt ex Germania, ubi ordinati
nes factæ ſunt de extirpatione uitiorum in eccleſia Chriſti, de reformatione morū, de in
tutione ſcholarum, de probatione perſonarum quæ inaugurantur eccleſiaſticis officijs
miniſterijs, atq; de cōſeruatione cōmunis pacis & de ceremonijs eccleſiarū. Anno C
ſti 1164. Imp. Fridericus I. obtinuit à ſummo pontifice, ut Carolus magnus inſcriberet
talogo ſanctorum. Anno Chriſti 1272. interfectus fuit comes Iuliacenſis una cū 450. m
litibus intra mœnia Aquiſgrani in ipſo foro, idq; ob hanc cauſam, quod adhærebat Col
nienſibus contra archiepiſcopum, Aquenſes aūt erant à parte epiſcopi. Poſt hanc inte
fectione

ꝛctionem, inita eſt reconciliatio, quod comes (nunc dux) Iuliacẽſis, autoritatem haberet erpetuã inſtituendi præpoſitum Aquẽſem. Recepit quoq; tertiã partẽ oblationũ quæ ſin ulis annis in templũ beatæ uirginis cadunt & à peregrinis afferuntur. Hæ autẽ obuentio es hactenus non fuerunt exiguæ, ubi pro multa pecunia à peregrinus oblata oſtenſæ fue unt Ioſephi nutricij caligæ, induſium beatæ uirginis, linteamen decollationis Iohãnis ba tiſtæ & alia quædã id genus monumenta uetuſtatis. Interfecto itaq; comite Iuliacenſi, ar hiepiſcopus Colonien̄ fuſus in terram Iuliacẽſem, deuaſtauit eã, fregit quaſdam arces & xpugnauit Iuliacum, uolens uindicare prædeceſſorẽ ſuum epiſcopum Engelbrechtũ, qui ioq; irruerat in ditionẽ Iuliacenſem, ſed captus à comite tribus annis & dimidio durã & rream ſuſtinuit captiuitatem. Nam comes fecit parari caueã ferreã, & quum uellet adige it epiſcopum in eam, faciens ridiculum ex eo ſpectaculum. Anno Chriſti 1450. diſce- ns dux Burgundiæ cum rege Franciæ à ciuitate Leodienſi, mouit exercitum ſuum con- a Aquenſes, eo quod præſtantiores ciues Leodiẽſes fugiſſent Aquiſgranum, expugnaſ- :q; ciuitatem & durius cum illis egiſſet, niſi illi dedidiſſent ſe ei. Ingreſſo aũt duce ciuita- m, potentiores qui erant in ea, nudatis capitibus, diſcalciati, ſolis induſijs amicti, funeq; llo ſuſpenſo prociderunt ante ducem, procumbentesq; ſic dimidia ferè hora, uix tandẽ niam & gratiam promeruerunt.

Comes Iuliacẽſis occiditur.

Mechlinia.

DE ciuitate iſta nihil habeo quod ſcribã, niſi quod anno Chriſti 1546. ſeptima die Auguſti circa undecimam poſt meridiem horam, horrenda in ea accidit clades, qualis uix unquam eſt audita. Nã edito tonitruo tãtus tremor concuſſit urbem, ut maior pars hominum putarit imminere extremum iudicium, aut inſtare urbis :erminium. Conſecutum enim eſt horribilem illum nubium crepitum, fulgur quoddã ouloſum & fœtor ſulphureus intolerabilis, neq; ſciebat quiſquã, niſi hi quos tempeſtas fatum apprehenderant, quid factum erat, donec tandem rumor in urbe percrebuit, ful- n cœli tetigiſſe Arenæ portam, in qua repoſita fuerant ſupra octingenta uaſa pulueris mbardici, quorum ſubita conflagratio tantam in urbe fecit cõfuſionem, ut nemo unq; erabilius uiderit ſpectaculum. Porta illa arenaria diſſoluta fuit in momento oculi in mi iſſimas partes, nec tantum turris fundamẽta, quin & uicinorum murorum lapides fue t ex fundamento euulſi & in omnem orbẽ diſperſi. Sed & foſſarum aquæ ſubito fue- t ui caloris incenſi pulueris, arefactæ. Mane itaq; ſequentis diei undiq; inuenta ſunt per uitum diſſipatæ turris cadauera defunctorum, quorum trecenta fuiſſe putãtur, & ſeſ- centum grauiter uulnerati. Inuenta quoq; fuit mulier uterum geſtans mortua, cuius u- ıs ſciſſus uiuum infantem baptiſmo miniſtrauit. Alia mulier in tempeſtate illa uolens iculi ualuas claudere, ſubita ui amiſit caput. Erant quoq; in hoſpicio quodam aliqui lu- tes cartis, qui in uniuerſum extincti ſunt, præter matremfamilias quæ in cellam uina- n deſcenderat, ut ceruiſiã apportaret. Inuentus quoq; fuit uir quidã in ſpelunca abſcon ıs, qui poſt triduum progreſſus, interrogauit num mundus adhuc conſiſteret. In ſum- erat miſerum ſpectaculum uidere urbem illam egregiam tam miſere uaſtatam & deho atam. Nulla ferè in urbe fuit eccleſia, quæ non graui læſione fuerit quaſſata. Domus iiores penitus fuerunt proſtratæ: imò integræ plateæ ſubuerſæ.

Louanium.

ANte tempora Ottonum fuit in Louanio comitatus, qui poſtea tẽpore Ottonis ma gni fuit ſublimatus in marchionatũ, & cõplectebatur Louanium, Bruxellã, Ant- werpiã & Niuellã. Deinde creuit in ducatũ Brabantinũ, de quo in Gallia aliquid ſcripſimus. Mortuo anno Chriſti 1247. Henrico comite Louanienſi, ſuccedẽteq; enrico 3. mutauit is titulum, loco q; comitis ſeu ducis Louanien̄ uſurpauit titulũ ducis antiæ. Anno Chriſti 1422. impetrauit Iohannes dux Brabantiæ à Romano ponti- confirmationem generalis ſtudij Louanij inſtituti & fundati.

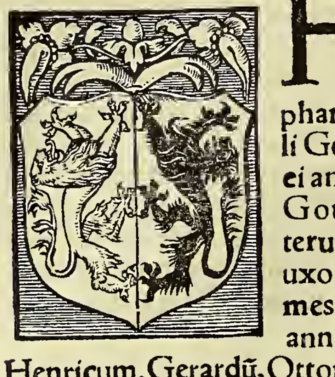
Academia Louanienſis.

Tungri.

TVngri populi, à quibus Tungrorũ ciuitas nata eſt, fuerũt primi Germani, qui relicta patria Rhenum tranſierunt, atq; alias ſibi quæſierunt manſiones. Nec inuenit in Bra ia ciuitas aliqua uetuſtior Tungrorum oppido. Sanctus Maternus conuertit eius ha

bitatores ad fidem Chriſti,erectusq́; eſt ibi paulo poſt epiſcopatus,ſed qui deinde trans
tus fuit ad Traiectum Moſellanum,atq; hinc ad urbem Leodienſem,ubi adhuc eſt.

De ducatu Geldrenſi & quibuſdam factis quæ in eo contigerunt.

HAbuit Geldria à multis annis triplices præſides.Primi i
cati fuerunt Domini & præfecti,ſecundi comites & te
duces.Fuerunt aũt ſeptẽ domini ſibiĵnuicẽ ſuccedẽtes,
pe Wichardus à Pont.Duxit iſte uxorẽ filiã comitis Z
phaniæ,fuitq; ipſe & frater eius Lupoldus primi fundatores caſt
li Gelre,unde poſtea tota regio denominationẽ accepit. Succe
ei anno Chriſti 910.Gerlacus filius eius:atq; Gerlaco ſucceſſer
Gotfridus,Wichardus,Mergoſus,Windekinus & Wichardus.
terum Wichardus reliquit filiã nomine Adelheidim , quam du
uxorem Otto comes à Naſſaw,factusq́; eſt ipſe primus Geldriæ
Comites Gelrenſes. mes.Creauit nanq; eum Henricus tertius Imp. comitem Geld
anno 1079.Reliquit aũt Otto poſt ſe ſequentes comites,Gerar
Henricum,Gerardũ,Ottonẽ.Otto iſte accepit in ſuum dominiũ anno Chriſti 1248.à
helmo rege Rom. Nouiomagũ ciuitatẽ antea liberam,expoſitis pro pignore 21000. m
cis argenti puri,& per iſtã argenti ſummam,poteſt Imp.rurſum redimere illud oppidu
Succeſſit patri in comitatu Geldriæ Reinoldus,& Reinoldo filius eius Reinoldus, qu
no Chriſti 1329.Franckfordiæ per Ludouicũ Cæſarẽ in conuentu primus Geldriæ crea
Duces Geldrenſes. eſt dux,Poſt illum tenuerunt gubernaculum ducatus duo filiĵ eius, Reinoldus & Edu
dus,non tamen ſine diſcordia,poſt quorum mortẽ terra circa annũ Chriſti 1371.ſciſſa
in partes.Quidã elegerunt in dominũ,principẽ Iuliacenſem , aliĵ principẽ Cleuenſem
quorum diſcordia biennio graue durauit bellũ.Retinuerunt tamen Iuliacenſes Geldri
gionẽ,& facti ſunt Wilhelmus & Reinoldus fratres, duces Geldrię & Iuliaci.Quibus
hærede anno Chriſti 1423.mortuis,relicta eſt ſoror eorum,quę maritum habuit domin
ab Erckel,qui factus eſt dux Iuliacẽ & Geldrẽ.Is etiam mortuus, reliquit poſt ſe fili
quã duxit uxorem Arnoldus ab Egmond,qui deſcenderat à filia primi ducis, factusq
Carolus dux ultimus. ſextus Geldriæ dux. Septimus fuit Adolfus filius Arnoldi, octauus & ultimus Caro
Hinc colligere licet,Wilhelmum nõ deſcendiſſe à duce Reinoldo,ſed cum dux eſſet Iu
ci,ſucceſſioq́; eius deficeret anno Chriſti 1422. uterq; ducatus peruenit ad manũ Imp
Geldriam contulit duci Montenſi,eo ꝙ dux ille uxorem duxiſſet relictã ultimi ducis I
cenſis:ducatum aũt Geldriæ dedit dominis ab Egmond,qui ferè maiorẽ partem in reg
ne habuerunt.Deinde Fridericus Imp.ſpolians Arnoldum ducatu,dedit illum Carolo
ci Burgundiæ:& is uolens ducatum illum armis ſibi ſubiugare,uix potuit tres aut quat
ciuitates expugnare,quare inanis fuit conatus eius,manſitq; Arnoldus dominus in te
Mulctauit tamen dux Burgundiæ ducatum pro trecentis millibus aureorum.

Genealogia ducum Geldriæ.

Rainoldus dux primus 1326.	Rainoldus ſecundus	defuncti ſine hærede.	Wilhelmus dux Iuliacenſis,quartus dux Gel			
			Rainoldus frater Wilhelmi dux quintus Gel			
	Edwardus dux tertius		Inhanna ſoror: hæc nupſit Iohãni ab Erckel, qui Iohãnes fit dux Geldriæ.	Margreta, quã duxit domin⁹ Arnold⁹ fitq; per eã dux Geldriæ	Adolf⁹ dux ſeptimus	Ca du tau ult

Menapii & Sicambri.

CIrca annum natiuitatis Chriſti imò ante tempus illud , Menapiĵ populi inhab
runt terrã Geldrenſem,fecitq; Iulius Cæſar apud illos pontẽ ligneum ultra R
num,quo facilius Germanos bello petere poſſet. In Holandia uero & Friſi
tempore iuxta Rhenũ habitauerunt Sicambri populi,qui poſtea à duce ſuo
co denominati ſunt Franci ſeu Francones.Hi ex ſedibus ſuis ſæpe erũpentes uexaue
omnes uicinas nationes,quin & quidam memorant Frãcos etiam Hiſpaniarum extr
uex

uexaſſe,piraticis ſcilicet incurſionibus. Vnde quidam ſic ſcribit:Frãci ipſi præter cæteros
ruces,quorum uis quum ad bellum efferueſceret,ultra ipſum oceanum æſtu furoris eue-
ta, Hiſpaniarum etiam oras armis infeſtas habebat. Idem Eutropius de Francis & Saxo
ibus ſcribit,aſſerens quantum negocium fecerint Rom. principibus,Maximiano,Con- *Franci apud*
antio,Conſtantino,Aureliano,Probo,&c. Tandem quum toties Franci pedeſtribus in *Rhenum ha-*
urſionibus Galliam intraſſent, non tam prædę dulcedine q̃ ubertate ſoli illecti,ſedes in *bitantes.*
a figere conſtituerunt. Primum tamẽ relicto oceano Germanico,ad Rhenum in ueteres
edes Sicambrorum ſe cõtulerunt (ſunt enim qui Sicambros diuerſos populos à Francis
uiſſe putant)atq; habitationem ſuam uſq; ad Mœnum amnem & Salam extenderint,un- *Sicambri.*
t commodius Galliam ſuis incurſionibus uexarent. Ea enim loca propter emigrationes
entium & excidia bellorum,cultoribus deſtitui cœperant. Itaq; ſicut Vbij & Menapij ſi-
ſtram Rheni ripam,ita Franci dextram tenuerũt,Coloniam Agrippinã à qua ſolo Rhe
o dirimebant,ceperunt & euaſtarunt. Sed urbẽ poſtea Iulianus recepit,firmata cũ Fran-
s pace. Deinde Galliæ tractum qui ad Moſam fluuium eſt depopulati ſunt. Exciderunt e-
am has ſeptem Rheni ciuitates, Caſtra Herculis, Quadriburgium, Vtriceſiũ, Noueſiũ,
onnam, Antenacum & Bingium. Iſti itaq; barbari Germani,qui dextrã Rheni ripam in
abitauerant,nobiliſſimum in Gallijs regnum conſtituerunt, multiſq; ſeculis iam tenue-
nt,donec paulatim abſorberentur. Et inter Gallos hodie,ut quiſq; procerum plus Fran-
ci ſanguinis à maioribus ſuis habet,ita regno fit propior.

Iuliacum,uulgo Gulch.

FVit olim Iuliacenſis ditio comitatus,qui anno Chriſti 1329. per Ludouicũ Imp. fuit
ſublimatus in marchionatum,ac deinde poſt triginta annos per Carolum quartum
in comitijs Metenſibus fuit erectus in ducatum,id quod Cuſpinianus ſub titulo hu
ius Imp. oſtendit. Interea autem quo hæc regio comiti paruit,acceſſit quoq; comita
s Montenſis,fuitq; comes Gerhardus ſimul comes Iuliacenſis & Bergẽ ſiue Montẽ.
cceſſit ei in adminiſtratione comitatuum filius eius Wilhelmus,& hunc ſubſecutus eſt
us eius Wilhelmus,primus dux Iuliacenſis & Bergenſis atq; dux Geldriæ. Poſt eum po
us eſt rerum frater eius Rainoldus,factus dux Iuliacenſis,Montenſis & Geldrẽ. Eoq;
ortuo ſine hærede anno Chriſti 1423. nupſit relicta eius uxor affini ſuo Adolfo Bergẽ
i factus eſt dux Iuliacenſis & Bergenſis ſed non Geldrenſis. His autem ſine liberis mor
s,factus eſt Wilhelmus dux Iuliacenſis atq; Bergẽſis,genuitq; filium nomine Gerardũ,
ceſſorẽ in paterna ditione. Genuit quoq; Gerardus filiũ nomine Wilhelmũ, qui anno
riſti 1496. unicã filiam ſuam tradidit uxorem ducis Cliuenſis unico filio,nomine Iohã-
ſicq; tres ducatus,Bergenſis,Iuliacẽ & Cliuẽ in unam redacti ſunt ditionem. Genuit
em iſte Iohannes filium nomine Wilhelmum,qui quartum ducatum,nempe Geldren
n,iunxit tribus ducatibus,Cliuenſi,Iuliacenſi & Bergẽſi, ſed excitato bello anno Chri
543. uictus à Cæſare Carolo quinto,ſpoliatus fuit ditione ſua ac deinde rurſus ea certis
ditionibus donatus,præter Geldriã tamen,ducta uxore filia Ferdinandi Rom. regis.

De ducatu Montenſi ſeu Bergenſi.

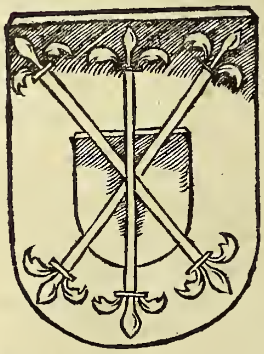

TEmpore Henrici Aucupis Rom. regis,nempe anno 924.
fuerunt duo fratres,qui ob exhibitum miniſterium hono
rati fuerunt à rege Henrico,qui deſignauit eis in Weſpha
lia certã quandam regionem,in qua ſenior, nempe Adol
fus,conſtruxit caſtellum quoddam prope comitatũ Arnſperg,no
minauitq; illud Volueshegh:& temporum ſucceſſu non parũ cul-
tiorem reddidit terram illam per circuitum, oppidis & uicis eã or-
nans. Alter quoq; frater,Eberhardus nomine,cõſtruxit & ipſe ca-
ſtellum,appellauitq; illud Aldenburg. Creſcẽtibus aũt fratribus il-
lis in potentia & opibus,creauit rex Adolfum in comitem,& ditio
nem eius erexit in comitatum,qui dictus fuit comitatus de Alten- *Comitatus de*
Eberhardi quoq; terram ſublimauit in comitatũ Bergenſem. Paulo pòſt Eberhardus *Altena.*
us monachus,tradidit fratri ſuo ditionem ſuam,& conſtructo monaſterio iuxta fluui-
Dune,factus eſt abbas in eo. Ab Adolfo & poſteris eius deſcenderunt comites iſti.

Engelbertus,Adolfus,Engelprechtus,Adolfus.Is uero Adolfus cũ nullã reliquiſſet pr
lem,ceſſit comitatus Bergenſis filio ſororis ſuæ,nempe Gerardo comiti Iuliacenſi. Po
eum præfuit utriq; ditioni filius eius Wilhelmus,& poſt Wilhelmum Gerardus, poſt G
rardum filius eius Wilhelmus,atq; huic ſucceſſit filius eius uocatus quoq; Wilhelmus,du
primus Iuliacenſis,Bergenſis & dux Geldriæ.Succeſſit autem ei in his ducatibus frater
ius Rainoldus,qui mortuus eſt anno Chriſti 1423.manſitq; poſt hæc tempora ditio Mon
ſis apud ducatum Iuliacenſem.Sunt qui aiunt comitatum Montenſem erectum eo temp
re quando Hẽricus ſuperbus fuit depoſitus à Friderico primo. Anno tamẽ Chriſti 133
fecit Carolus quartus ex comitatu marchionatum, & filius eius Wentzeslaus ſublima
ad ducatum.Incipit autem regio iſta apud inferiorem Veſaliam, aſcenditq; iuxta Rhe
magno ſpacio,cuius præcipuum oppidum aiunt eſſe Duſcheldorff.

De ducatu Cliuenſi.

Cleua caſtellum.

EO tempore quo Cæſar Iuſtinianus rerum eſt potitus, an
ſcilicet Chriſti 711.fuit in regione Cliuenſi filia unica do
ni illius terræ,Beatrix nomine,quæ ampliſſimam habuit
tionem,quin & caſtellum Neomagus cum attinentijs e
erat illius.Extruxit quoq; caſtellũ & appellauit nomen eius Cle
Maritum uero eius quem iuuenem de genere militari accepit, c
uit Theodoſius Imp.in comitem.Poſt eum præfuerũt regioni p
ſteri eius,quorum nomina ſunt,Theodoricus,Rainoldus, Lud
fus,Iohannes,Rupertus,Balduinus,Ludouicus,Edwardus Lu
uici frater,& poſt eum Luthardus Edwardi filius, qui ſuo tẽpo
nempe anno poſt Chriſtũ natum 889.in ſua habuit poteſtate N
ſiam oppidũ.Genuit aũt cum Bertha uxore ſua,filia Arnolfi Im
Balduinum II comitem & Richfridum.Hunc ſubſecuti ſunt filij & filiorum filij, Arn
dus,Wichmannus,Conradus,Theodoricus,Dietherus,Arnoldus,Theodoricus,Arn
dus 3.Arnoldus 4.Theodoricus 5.Theodoricus ſextus,ſeptimus,octau⁹,nonus & Th
doricus decimus Ottonis frater:item Iohannes Ottonis quoq; frater,qui mortui ſunt ſi
liberis circa annum Chriſti 1330.& quum comitatus tunc rediret ad imperium, multi c
tenderunt pro eo. Anno Chriſti 1357. Adolfus de marchionatu, archiepiſcopus Co *primus dux Cliuenſis.*
nienſis,reſignato epiſcopatu impetrauit à Carolo 4.comitatum iſtum.Deinde anno 13
filius eius Adolfus factus eſt comes Cliuenſis & marchio.Idem quoq; factus eſt dux in
cilio Conſtantienſi anno Chriſti 1417.Deinde anno 1443.Iohãnes Adolfi filius factus
ſecundus dux Cliuenſis.Sub iſto duce anno Chriſti 1454.alienatum eſt oppidum Sœſt
archiepiſcopatu Colonienſi & uenit ad ducatum Cliuenſem. Anno domini 1480.Ioh
nes memorati ducis filius factus eſt dux Cliueñ & comes in marchionatu.Huius filius
etiam Iohannes fuit uocatus,duxit uxorem Mariam filiam unicam Wilhelmi ducis Iul
cenſis,factusq; eſt per eam dux Iuliacenſis & Bergenſis. Suſtulit autem ex ea filium W
helmum nomine,qui noſtro tempore regionibus præeſt.

De comitatu Holandiæ & epiſcopatu Traiectenſi.

IN deſcriptione Galliæ haud procul à fine ſcripſi nõnihil de Holandia & comitibu
ius,quo pacto ſcilicet hæc regio uenerit ad ducem Burgundiæ ac deinde ad Maxi
lianum ducem Auſtriæ.Hic nunc paulo fuſius ſcribam de ipſa & epiſcopatu Traie
ſi,de ciuitatibus eius,atq; de ſucceſſione comitum eius,& quoties dominium illud
aliam fuerit translatum familiam. Principio ſciendum,Holandiam circa incar
tionem Chriſti incultam fuiſſe regionem,obductam magna ſylua,præſertim ea parte q
eſt inter duos Rheni riuos,Walam ſcilicet & Rhenum: nec Rhenus tunc rectà ſuo cu
petiuit Dordracũ,ut noſtro tempore,ſed infra oppidum Wick riuulus quidam à Rhe
extru

debatur uerſus Dordracum, qui uocabatur Leck, Rhenus uero curſum ſuum uer- raiectũ deflexit atq; inde uerſus Leidã & mare, efficiens unà cũ Wala inſulã, quæ Ba- ac deinde Holãd. fuit uocata. Quomodo uero Rhenus ſe Lecho immiſcuerit, unocq; rio infra Traiectũ in eũ riuũ ſegregatus fuerit, dicã infrà. Putant ab initio epiſcopum ectẽ dominũ fuiſſe huius regionis, quã illi donauit cũ omnibus prouentib. eius Ca- magnus atq; ſucceſſores eius uſq; ad Carolũ caluũ, idq; eo animo, ut circumiacentes Bataui*

Quales olim episcopi. terras doctrina ſua ad Chriſti fidem conuerterent,eaſq; ſibi ſubiectas tenerent. Fuerũt (tempore religioſi & deo deuoti epiſcopi,qui ſpiritualibus rebus animum magis ꝙ cor| ralibus intendebant,atq; ob id Imp.& reges illis inclinati,dederunt eis terras & populo fecerunt'q; diſpenſatores feudorum erga duces & comites,ſicut anno Chriſti 1021. præſ te Henrico Imp.multi comites ſeſe uaſallos & beneficiarios exhibuerunt Adelboldo e ſcopo Traiectenſi.Ducebant̃ Imp.in terris diſpẽſandis hac ſpe,ut ſi religioſos epiſcop & abbates præficerent populis & regionibus,beneficiarij eorum attendentes benefic rum integram & Chriſtianam uitam,ipſi quoq; integriores eorum exemplo redderent Factum proinde eſt,ut dum epiſcopi ſanctiori pollerent uita,ſimul quoq; grauarent̃ pl ribus diuitijs,quas conſentientibus Imp.expendebant in magnifica ædificia templorũ,r naſteriorum,& in ampliſſimas fundationes canonicatuum. Non erant tunc tam multi ces tamq; uarij gradus comitum ſicut noſtro tẽpore,inter quos diſtribueretur terra.Po quam uero epiſcopi relicta pietate cœperunt fieri fallaces,auari,ambitioſi,ſuperbi, mu dani,luxui deditì,atq; pompoſi,religioſam'q; uitam ſuam cõmutarunt in meram pomp & uanitatem,omnia quoq; in diuerſum uſum ſunt commutata. Abutentes enim diuit non iam monaſteria & eccleſias,ſed arces,munitiones & oppida cœperunt extruere co tra hoſtes ſuos. Sic epiſcopus Traiectenſis Godefridus nomine ædificauit contra Hol dos Montfort & Worden, contra Geldrenſes Horſt, & contra Friſios Vollenho ap Schwol:in ſumma,epiſcopi pro bona parte facti ſunt ſeculares principes, gerũt'q; bell

Officium epiſcoporum. illi,nec minorem pompã & faſtum oſtẽdunt ꝙ illi. Ab initio autẽ nõ fuit ita,nec Chriſ tales uoluit habere ſucceſſores,cum regnũ eius non ſit de hoc mũdo. Dotato itaq; epiſ patu Traiectenſi magnifice à Rom.Imp.habuit rex Franciæ Carolus caluus nobilem dam in aula ſua Theodoricum nomine,quem Holandiæ dedit præfectum. Is nonnihil pit deplumare epiſcopatum ſicut & ſucceſſores eius Holandiæ præſides,atq; in hunc dum perpetua diſcordia nata eſt inter comitatum Holandiæ & epiſcopatum. Habuer comites pro ſe Galliæ reges ſicut epiſcopi Romanorum reges,qui epiſcopatum fund rant & dotauerant. Theodoricus comes quartus huius nominis,cepit Adelboldum de mumnonum in ordine epiſcopum,uinctum'q; tenuit Iſelmondę integro triennio.Dura hæc inter epiſcopos & comites diſcordia uſq; ad rempora noſtra,quando terra ipſa in coacta eſt dominium,& ſublatum omnis diſcordiæ ſeminarium. Holandia itaq; Ger

Qualis facies Holandiæ. niæ prouincia,ad ſeptentrionem alluitur mari,& quod reliquũ eſt Rheni fluminis brac intercipiunt inſulam'q; efficiunt:paluſtris,paſcuoſa,pluribus ſtagnis ac maris interfuſ nibus. Principatus eccleſiæ Traiectenſis hodie Imperatori ſubijcitur,latam'q; compre dit terram,diuerſis meatibus Rheni intercluſam,cui ab oriẽnte Friſij,à Meridie Weſt li iunguntur. Traiectum diues & populoſa ciuitas eſt,epiſcopus urbis quadraginta m pugnatorum,ſi quando neceſſitas ingruit,educit ad bellum. Potus genti ceruiſia, uin mercatores afferunt. In hac ciuitate memoria noſtra multæ fuere ſeditiones, cum epiſ pum uni parti acceptum altera recuſaret.

Genealogia comitum Holandiæ.

1 Theodoricus primus princeps & comes Holandiæ anno 863.	2 Theodoricus filius eius qui Friſiæ quoq; fuit dominus	3 Arnoldus Theodorici filius	4 Theodoricus Arnoldi filius	5 Theodori comes 10 6 Florenti comes

Mortuo comite Florentio, Gertrudis relicta eius accepit maritum Rupertum comi Flandriæ,qui nomine uxoris & filiorum eius adminiſtrauit comitatum Holandiæ. H ctus fuit Friſius certa quadam ratione,quam in Flandria ſignaui. Poſtea fuit pulſus ex landia per Gotfridum ducem Brabantiæ & Lotharingiæ,qui potenter Holandiam & landiam ſibi ſubiugauit. Perdomuit quoq; gladio ſuo Friſios & ad obedientiam coe Deinde anno Chriſti 1076.uenit Theodoricus dicti Florentij filius, & nemine reſiſt ſubegit utranq; regionem,Holandiam & Friſiam. Deficientibus autem ab eo Friſijs, miſit duas pugnas cum eis.

7 Theodoricus filius Florentij	8 Florentius filius Theodorici	9 Theodoricus filius Florentij	10 Florentius	11 Theodor 12 Wilhelmu

Wilhelmus 12.factus eſt anno Chriſti 1203.comes Holãdiæ & Selãdiæ atq; OſtFriſiæ. quoq; legitimus hæres regni Scotiæ propter matrẽ ſuã. 12.Wil

Wilhelmus
Otto
Wil- 13 Florẽtius cu- 14. Wilhelmus. Hic fuit electus anno Chriſti 1248, Romano-rum rex.
mus ius uxor fuitdu- Margreta, cuius maritus fuit comes Hannonienſis. 17. Io-hannes comes Hannoniæ & Holandiæ
ciſſa Brabãtiæ Florentius.

vilhelmus 14. electus rex Rom. potitus eſt magna uictoria cõtra comites Flandreñ, id
od in Gallia ſub titulo comitatus Flandreñ ſignaui. Vltimo uero idem coadunato ſuo-
ualido exercitu, 28 die Decemb. in Friſones mouit. Cum aũt Friſonũ terra ſit admo-
n paludinoſa, & ob id nõ ſatis tutus acceſſus cõmeantibus, rex ipſe dũ exercitũ præce-
& locum ubi ad hoſtes cõmode intrare poſſet cogitauit, caballus cui inſederat ceſpi
in paludẽ glacie coopertam præceps prolabiť, ita ut nec regredi fuerit poſſibile. Dũ
hincindẽ cum equo paludi immerſus uolutareť, Friſones qui ad explorandũ hoſtium
entum in arundineto proximo latitabant, quempiã ex militibus fore exiſtimantes, oc
unt atq; regẽ luto hærentẽ nec ultra nec citra progredi ualentẽ interficiunt anno æta
iæ 27. regni aũt ſeptimo. Tertia uero die increbuit rumor exercitui eius regẽ à Friſoni
interfectum, unde animis non parum cõſternatis dum ad locum interfectionis perue
ent, hunc in cuiuſdam abiecti hominis domuncula ſepultum inueniunt, cuius cadauer
umantes ad Mittelburgum transferunt, & in monaſterio quodam ſepeliunt.

Wilhelmus rex perit.

16 Iohannes, ſine hærede defunctus
vilhelmus 15 Florentius Theodoricus
xRom. anno 1255. Florentius
Wilhelmus

Iortuis iſtis comitibus ſine uirili ſemine, peruenit comitatus ad Iohannem Hannoniæ
item, qui fuit filius ſororis Wilhelmi regis.

18 Wilhelmus. Iſte Wilhelmus factus eſt anno Chriſti 1304.
ohannes co- dominus multarum terrarum, duxitq; uxorẽ
Hannoniæ Iohannes Philippi regis Franciæ ſororem, ex qua ſuſtu
olandiæ Henricus lit 3. filios & unam filiam

Iohannes
vilhelmus 19 Wilhelmus. Hic factus eſt anno 1337. comes Hannoniæ, Holandiæ,
Ludouicus Selandiæ & dominus Friſiæ.
Margreta

urſum defecit uirile ſemen, atq; ob id maritus Margretæ, Ludouicus dux Bauariæ, co
Palatinus Rheni & Imp. factus eſt anno Chriſti 1345. comes Hãnoniæ, Holãdiæ, &c.

21 Wilhelmus, cuius mater retinuit Hannoniam.
Margreta duciſſa Burgundiæ
udouicus Ba- 22 Albertus 23 Wilhelmus. 24 Iacoba
s, Imperator Iohannes epiſcopus Leodienſis
Otto marchio Brandenburgenſis.

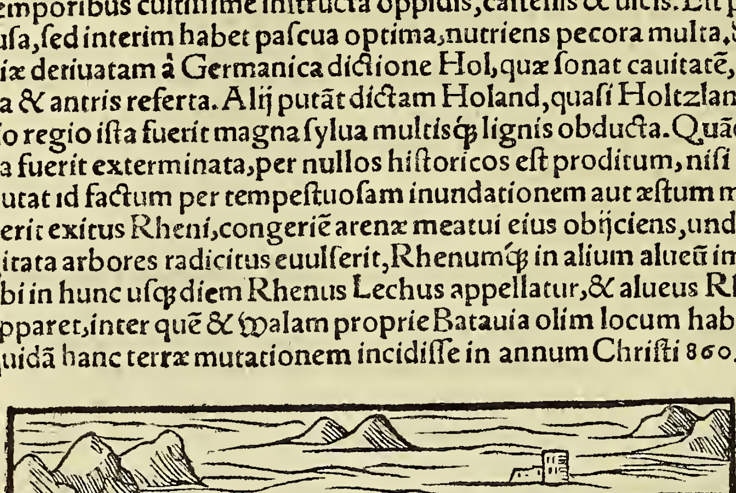
o Chriſti 1388. ſucceſſit Albertus princeps Palatinus fratri ſuo Wilhelmo in comitatu
ndiæ & Hãnoniæ, &c. Alberto ſucceſſit filius eius Wilhelmus anno 1404. Is aũt uni-
elinquens filiam Iacobã nomine, tradidit illi tot comitatus gubernandos, ſed quos il
inere nõ potuit, eo q̃ patruus eius Iohannes coadiutor Leodiẽſis, relicto epiſcopatu
endit quoad uixit pro fratris defuncti ditione, neptem ſuã inpugnans octo annis. Tu
ſuppetias Iohãnes dux Burgundiæ atq; Brabantiæ: domina aũt Iacoba nihilominus
nini præfuit cum quatuor maritis ſuis, quos ſucceſſiue accepit, uixitq; in adminiſtra-
decem & nouẽ annis, tametſi in magno labore & moleſtia. Primus eius maritus fuit
Carolus Delphinus, ſed qui mortuus eſt priuſquã coronã regni obtineret. Secundus
egis Angliæ frater. Tertiũ ignoro. Quartus fuit eques auratus ex Selãdia. Mortua
na Iacoba, uenit anno Chriſti 1435. Philippus dux Burgũdiæ filius ducis Iohãnis &
cit ditioni ſuæ Hannoniã, Holandiã, Selandiã et Friſiã, eo q̃ mater eius Margreta fue
ia Alberti ducis Bauariæ, & ſoror Wilhelmi ducis Bauariæ, ultimi domini Holãdiæ,
iæ, &c. Is præfuit regionib. iſtis pacifice uiginti ſex annis. Succeſſit autem ei Carolus
Burgundiæ, prefuitq; anno Chriſti 1461. omnibus memoratis regionib. Suſtulit etiã
a ducis Borboniæ unicam filiã, hæredẽ omnium ſuarum regionum, Mariã nomine,
duxit uxorem Maximilianus dux Auſtriæ, factus per eam dominus Burgundiæ,

Hannoniæ,

Hannoniæ,Holandiæ,Selandiæ & Friſiæ,Genuit autem illa ei Philippum & filiam una
Margaretam.Philippus genuit Carolum & Ferdinandum.

De Batauia quæ hodie eſt Holandia.

QVum olim Catthi inteſtino bello laborarēt,una horum natio rebus ſuis conſultu
ad Rhenum longius digreſſa eſt,ibiq; in inſula conſedit.Bataui inquit Tacitus, i
multum ex ripa ſed inſulam amnis Rheni colunt,Catthorum quondā populus & ſedi
Bataui ex Catthis nati. ne domeſtica in eas ſedes trāſgreſſus,in quibus pars Rom.Imp.fierent.Idē autor lib.18.
ſcribit:Bataui donec trans Rhenum agebant pars Catthorum,ſeditione domeſtica pu
extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus,ſimulq; inſulam inter uada ſitā occupauere, qu
mare oceanū à fronte,Rhenus amnis tergū ac latera circumluit.Fuerunt olim Bataui p
puli robuſtiſſimi & qui cæteras Germanię inferioris nationes ſuperauerunt, progeniti
multi ſentiūt,ex Catthis Germaniæ populis,qui traiecto Rheno hanc regionē occupa
runt.Ab his putant exortā ciuitatē Catuicum,in oſtio Rheni ſitam . Eſt regio iſta noſ
temporibus cultiſſime inſtructa oppidis,caſtellis & uicis.Eſt paluſtris quidē & aquis p
fuſa,ſed interim habet paſcua optima,nutriens pecora multa,Sunt qui putant uocē H
diæ deriuatam à Germanica dictione Hol,quæ ſonat cauitatē,quod ſcilicet regio illa ſi
ua & antris referta.Alij putāt dictam Holand,quaſi Holtzland,ob id ſcilicet quod ab i
tio regio iſta fuerit magna ſylua multisq; lignis obducta.Quādo uero & quomodo ea
ua fuerit exterminata,per nullos hiſtoricos eſt proditum,niſi quod Cornelius Horrē
putat id factum per tempeſtuoſam inundationem aut æſtum maris,qui ſuo fremitu ob
xerit exitus Rheni,congeriē arenæ meatui eius obijciens,unde aqua ſtagnata & uenti
gitata arbores radicitus euulſerit,Rhenumq; in alium alueū impulerit,nempe ad Lech
ubi in hunc uſq; diem Rhenus Lechus appellatur,& alueus Rheni uetuſtus adhuc in te
apparet,inter quē & Walam proprie Batauia olim locum habuiſſe putatur.Suſpicant
quidā hanc terræ mutationem incidiſſe in annum Chriſti 860.Fuit etiā anno Chriſti i

magna in ea regione i
datio,quæ uſq; ad Tr
ctum deſæuijt. Scribū
teres,Rhenum fuiſſe t
porib. ſuis bicornē, d
busq; oſtijs ingreſſū
re.Nam Iſela tunc nul
fuit exiſtimatiōis, aut
taſſe omnino nō fuit,
interim meatū ſibi fe
Riuus unus retinuit
men Rheni, ſed deflex
Wic ad Traiectū, atq;
de ſemitā habuit ue
Worden & Leiden &
pud Catuic lapſus fu
mare . Hinc conſurr
aut emerſit magna ,lata & feraciſſima inſula inter Walam & Rhenum,quę poſtea in m
Inundatio maris. nam abijt contractionem ,ubi Rhenus Lechi apprehendit alueum. Anno C
ſti 1420.aut ſecundum alios anno 1446.decimaſeptima Aprilis,mare in tantam rabiē
citatum fuit,ut poſt Dordracum eruptionē ſibi fecerit,diſſoluerit factos aggeres,libe
in terrā acquiſierit ingreſſum,perdiderit terras & homines,oppida et uicos.Submerſę
fuerunt ſedecim parochiæ & interierunt circiter centum millia hominum una cum pe
ribus & rebus ſuis.Senſitq; tunc Dordracum non uulgare damnum.

Traiectum,uulgo Vtrecht.

SVnt qui putant epiſcopatum,qui hodie Coloniæ eſt,olim Traiecti fuiſſe.Sed po
Traiectum per Nordmannos & Danos fuit direptum et euaſtatum archiepiſcop
tempore diui Bonifacij aut paulo poſt eius tempora,nempe circa annum Chriſti 755.
Colon

loniam translatus. Deinde Carolus magnus Traiecti rurſum excitauit epiſcopatũ,do-
itq; terris & hominibus. At Carolus caluus ueniens aliquot annis poſt Carolum mag
n & inſtituens in Holandia comitatum,ſpoliauit nonnihil epiſcopatum , diſcreuitq; u-
n dominium ab altero. Ad comitatum pertinuerunt ab antiquo hæ ciuitates , Schõnho
Dordrecht,Amſterdam,Alcmar,Gauda ſiue Gaw,Worden(quæ aliquando epiſco-
uit)Leiden,Harlem,Delfft,Hagen,Veteres aquæ,&c. Epiſcopatus autem ciuitates,ar
& uici fuerunt plurimi,incipientes à Traiecto & diffuſæ ultra Iſelam uſq; ad Schwol-
.Fuit epiſcopus quidam nomine Godfridus,qui condidit Montfort & Worden cõtra
uitatum Holandiæ.Nam habuit epiſcopatus perpetuas lites contra uicinarum terrarũ
inos,præſertim contra ducem Geldriæ,qui non parum epiſcopos Traiectenſes incẽ
& direptionib. moleſtauit,in terra ultra Iſelã,ſita. Fridericus marchio Badẽſis epiſco-
Traiectenſis,itemq; Philippus Burgundus epiſcopus,& Henricus Palatinus epiſco-
grauiſſime afflicti ſunt à Carolo duce Geldriæ,& multi ex ſubiectis depauperati,plu-
eq; ciuitates et uici ſubacti. Conatus eſt dux Henricus epiſcopus Traiectenſis noſtro
multis & uarijs medijs pacem facere cũ duce Carolo,ſed inanis fuit conatus eius. Pro
uit Geldrus apud Traiectenſes ciues & Canonicos ipſos,ut conſpirarint contra epi-
um ſuum,unde & multi capti fuerunt,& duo ſaccis inſuti atq; in Rhenum ſubmerſi.
ant tamen aliqui ciues à parte epiſcopi,at maior pars aduerſabatur illi;creuitq; diſſen
la in apertum & diutinum bellum,& perierunt interim multi. Geldrus inuaſit Traie-
,fecitq; regioni magnum negocium. Cæterum Henricus epiſcopus uidens ſe undiq;
bus circumuentum,quærebat auxilium atq; inueniebat apud Carolum Cæſarem, du
Brabantiæ & comitem Holandiæ atq; Flandriæ. Recuperauit magno apparatu belli-
uitatem Traiectenſem et alia oppida quę Geldrus occupauerat. Sed quia ſubditi eius
Iſelam nulla poterant frui quiete,quin continuo à Geldro uexarentur, & epiſcopus
etuo non poterat obſiſtere tyrannicis incurſionibus,quibus pauperes grauabantur,
conſilio uiſum illi fuit pro commodo populi ditionem reſignare dominio Burgundi
mq; incorporare ducatui Brabantiæ & comitatui Holandiæ,cuius poſſeſſionem ſu-
et Carolus Imp. pro ſe & ſuis legitimis hæredibus quibus poſt eũ ceſſuræ erant Bra-
a & Holandia. Conuocatis ergo epiſcopus totius ditionis ſuæ proceribus,ſpirituali
ſecularibus,aperuit illis animi ſui conceptũ, monuitq; ut deliberarẽt in hac re quid
icibilibus eſſet eis & toti reipublicæ. Placuit quibuſdã hoc epiſcopi propoſitum,a-
o diſplicuit. Videntes tamen quid futurũ erat , conſenſit maior pars ut Traiectũ &
a oppida,iuriſdictio,prouentus,bona,agri,montes,ſyluæ , flumina & quicquid erat
ad externũ attinebat dominium,cederet deinceps in proprietatem Carolo Cæſari,
nibus legitimis hæredibus eius utriuſq; ſexus ducibus Brabantiæ & comitibus Ho
e. Poſt illam reſignationem epiſcopus abſoluit omnes ſubditos ſuos à iuramento ſi-
ſtito,ita tamen ut ſeſe ſacramentis obſtringerent Carolo Cæſari & ſucceſſoribus
icibus Brabantiæ comitibusq; Holandiæ. Epiſcopus uero ſibi & poſteris ſuis epiſ-
nihil præter iuriſdictionem ſpiritualem reſeruauit. Illico poſt reſignationem iſtam,
eſt anno Chriſti 1528, legatio Romam ad pontificem,ut ille quoq; ſua autoritate cõ-
et & roboraret hanc ditionis translationẽ. In hunc itaq; modũ tota temporalis di-
ſcopatus Traiectenſis,quam pontifices illius loci tenuerãt & adminiſtrauerant an-
,translata eſt ad duces Brabãtinos & comites Holandicos. Traiectẽ itaq; & tota
is ditio in hac translatione nedũ dominiũ ſuum perdiderũt,ſed & omnia priuilegia
icule reſignauerunt. Interim enim quo ſub epiſcopo fuerunt, uixerunt domi iuxta
uas,nemini in mundo quicq; debentes. Singula oppida gubernata fuerunt per ſuos
s,cauſæ uero totius regionis tractatæ fuerũt per tres ſtatus eius,quorũ ſupremũ gra
uerunt ſpirituales,alterum nobiles & militares,& tertiũ uulgares . Fuerũt liberi ab
.exactionibus,niſi q uectigal dabant de potu & frumento. Nec habuerũt epiſcopi
imperiũ ſuper ciuitates,ſed ſolum ſuper rurales. Hanc libertatẽ Traiectẽ & tota
eſignarunt,& perpetuæ ſeruituri ſeſe ſubiecerunt. Sed interim hoc cõmodi lucriſe
ut poſt ſeditioſam illã,contentioſam & inquietam uitã,quã inter ſe ſub priuilegijs
xerũt,uenerunt ad coactã pacẽ,nacti principẽ quẽ timere cogunt, atq; abſtinere à
ſa illa uita quã ſub epiſcopis egerunt. Hic itaq; finẽ facimus tractus Rheni occi-
s,aſcenſuri rurſum ad initium Rheni & luſtraturi latus eius orientale,quod ſcilicet
rte ueteris Germaniæ.

Epiſcopi Traiectenſes afflicti.

Epiſcopatus ditio incorporatur comitatui.

Traiectenſes exuũtur priuilegijs ſuis.

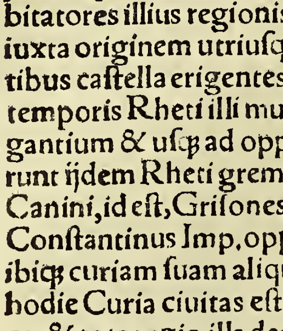
De

De Alpibus & ſummis mõtibus ex quibus ſ

turit Rhenus, quorum cultores hodie uocantur Griſones, uulgo Grawbundter & Churwalen.

E Regione Valeſiæ iuxta originem utriuſq; Rheni habitant Griſones, qui olim R
& Canini appellati fuerunt. De iſtis & alijs populis qui ſummas inhabitant alpes
profeſſo ſcripſit Egidius Schudi Glareanus, & nos olim librũ eius Germanica lingua
ptum, utcunq; fecimus latinum addita magna charta deſcriptionis Helueticæ. Ann
te Chriſti incarnationẽ 587. profecti Galli cum duce ſuo Belloneſo in Italiã, magnã o
parunt partem, expellentes etiã ex Tuſcia (in qua hodie ſunt Piſa, Luca, Florẽtia, &c.
bitatores illius regionis, qui in exiliũ acti, cum duce ſuo Rheto in aſperis alpiũ mont
iuxta originem utriuſq; Rheni & amniũ Atheſis atq; Eni conſederunt, in uallibus &
tibus caſtella erigentes, denominationemq; à duce ſuo Rheto accipientes. Succeſſu
Rheti unde dicti. temporis Rheti illi multiplicati, dilatauerũt fines ſuos uſq; ad lacũ Podamicum infra
gantium & uſq; ad oppidum Weſen & lacũ eius. Vltra uero alpes uerſus Italiam exp
runt ijdem Rheti gremiũ ſuũ uſq; ad Cumum, Veronã & Tridentũ. Primi Rheti dicti
Canini ſeu Griſones. Canini, id eſt, Griſones, qui pro bona parte Rom. ſubiecti fuerũt. Anno Chriſti 357
Conſtantinus Imp. oppugnaturus Alemannos caſtra ſua mouiſſet ad campos Can
ibiq; curiam ſuam aliquandiu habuiſſet, in planicie ſcilicet illa, atq; montium faucibu
hodie Curia ciuitas eſt ſita, poſt receſſum eius cœpta eſt ædificari ciuitas Curieñ in l
ço, & tota regio illa denominata Rhetia Curienſis, habitatores uero eius Churwalen

De Curia prima Rhetorum urbe.

CVria, ſicut iã diximus, habet mediocrẽ antiquitatẽ, co
cta circa annum Chriſti 357. ſenſimq; ampliata & mun
turribus effecta, elegantiorib. domibus adornata, atq; ſtatim
ſui conſtructionẽ ad fidẽ Chriſti conuerſa. Nã circa annũ C
495. tempore Clodouei magni, habuerũt Curiẽſes epiſcopu
quod colligitur ex diui Fridolini legenda. Hæc ciuitas noſtr
pore iuxta morem patriæ ſatis bene eſt extructa, diſtans à R
itinere dimidiæ horæ, ſita iuxta duos montes, triangularis, cõ
gens ſcilicet prope Curiam cathedralẽ in angulũ, qui tamẽ i
S.Lucius. cathedralem cõplectitur curiam. Monaſteriũ uero ſancti L
parũ abeſt à mœnijs curiæ epiſcopalis, ad iactũ ſcilicet baliſtæ. Factũ eſt noſtro tẽpo
monaſterio hoſpitale. A tergo ciuitatis & curiæ cathedralis prorumpit ex montiũ co
libus magnus amnis, per quẽ copia lignorũ in ciuitatem infertur. Ab oriente ciuitatis
montes plurimis conſiti uineis, & uinum quod ibi creſcit, albũ & rubeũ, ſatis præſtan
Eſt in hac urbe frequens mercium ultra citraq; montes proficiſcentiũ depoſitio atq; i
ſitio. Nam quũ in Longobardiam tranſmittendæ ſunt, ſingulis iumẽtis duæ ſarcinæ i
nunt, ob id q neq; bigæ neq; quadrigæ ultra mõtes currere queãt. Equi uero ad hũc la
aſſueti, reportant uinũ generoſum, quod uulgo Veltlin uocant. Cæterum in mõtibus
Curienſibus inueniunt uaria genera animaliũ & auiũ, ſpecie non differentiũ ab anim
Valeſiæ, ut ſunt ibices, capricorni, mures montani, uultures, lagopi, phaſiani, galli ſ
ſtres, parniſæ, &c.

De curia cathedrali Curienſis ciuitatis.

INcluditur quidem curia cathedralis mœnijs ciuitatis Curieñ, ſed tenet altiorẽ locũ
betq; clauſurã tantæ amplitudinis ut cõprehẽdat epiſcopales edes, Canonicorũ do
& cathedralẽ eccleſiã, quæ omnia pro more regionis ſatis magnifice ſunt extructa, p
pue tamẽ epiſcopi curia eſt ſplẽdide ab intra & extra ornata, regalibusq; manſionib
corata. Nihil eſt quod urbẽ illã deformiorem reddit quàm incompoſita domorũ tecta
uice coctilium tegularũ lapidibus latis aut tabulis ligneis incõcinne tegunt. Nõ enim
bent montes illi ſaxoſi & aſperi idoneam terram, unde lateres coqui poſſint.

De epiſcopatu Curienſi.

Eſt epiſcopatus Curienſis in Rhetis unus ex uetuſtiſſ. Germaniæ epiſcopatibus

irca annum Chriſti 440. Aliqui contendunt primum eius epiſcopum fuiſſe S. Luciũ
merus annorum non conuenit. Lucium hunc aliqui regio ſtemmate apud Bri-
s ortum & natum eſſe affirmant, conuerſumq́ʒ ad Chriſti fidem anno 176. imperan-
co Antonino. Venit amore propagandæ fidei Chriſtianę in Germaniã, cœpitq́ʒ pri
prædicare Salisburgi, poſtea Auguſtę Vindelicorũ: ubi cũ eijceret ab infidelibus, di
uriã cũ ſorore Emerita ceſſiſſe, ibiq́ʒ idololatricas reprehendens opiniones & Chri
rædicans, cum ſorore martyrio eſt coronatus. Alij hunc Luciũ Cyrenæum fuiſſe pu
monis illius, qui Chriſti crucem portauit, filium. Primus itaq́ʒ Curienſis epiſco-
nat Aſimo, qui anno domini 452. in Chalcedonenſi fuit concilio. 2. Puricius, alijs
us, cuius temporibus legitur S. Fridolinus condidiſſe S. Hilariæ templũ, quod nũc
lartino eſt dicatum. 3. Claudianus. 4. Vrſicinus. 5. Sidonius. 6. Eddo. 7. Va-
us. 8. Paulinus. 9. Theodorus. 10. Verendarius. 11. Conſtantius. 12. Ruthar
. Baldebertus, qui præfuit anno 720. Sub eius gubernatione cœptum eſt à S. Pirmi
naſterium Fabarianum ord. S. Benedicti. 14. Paſchalis comes Brigantinus, Vigi-
dis Rhetiæ filius. 15. Victor, legitimus filius Paſchalis epiſcopi. Hic unà cum ma-
circa annum Chriſti 760. fundauit in Tumleſch cœnobium nobilium dominarum,
Catzenſi, ſed quæ egredi & nubere poſſunt. 16. Vigilius comes Briganti-
. Thello filius Victoris Rhetici, tyranni, qui piũ uirum Placidũ apud Diſentinẽſe
eriũ obtruncari fecit. Hic condidit et extruxit cathedralem eccleſiam Curienſem
cuſq́ʒ illæſa manſit. Eſt anno domini 784. mortuus. 18. Conſtantius. Huic dedit
Carolus

Carolus magnus priuilegia magna,conſtituitq́ eum rectorē & defenſorem Rhetiæ. D
dit etiam ei parochiam Seleſtadianam in Alſatia. 19. Remigius. 20. Victor,cui Ro
ricus & Herloinus comites quædam bona per uim tenuerunt, ſed ad reſtituendum coa
ſunt per Ludouicum Imp. 21. Verendarius. 22. Eſſo. 23. Rotharius, cui Caro
Craſſus dedit anno 881.ditionem Flums. 24. Theodolphus ſeu Dietholfus,ab Ar
ſo Imperatore confirmatus. 25. Waldo. 26. Hardobertus. Habuit iſte coadiutor
nomine Lutolfum,qui fuerat cācellarius Ottonis primi Imp.cui Imp.donauit anno C
ſti 959.mediam partem ciuitatis Curienſis,totum teloneum,parochias S.Martini & H
rij & ſacellum Carpophori in Thrimmis:Actum Fratislare anno quo ſupra. 27. H
baldus:Cui dedit Otto ſecundus Imp.anno 980.penſionem uectigalium pontis Clau
nenſis in Prægallia perpetuo poſſidendam. 31. Hartmannus baro,monachus cōuen
lis in Einſidelen,deinde abbas Fabarianus & ultimo epiſcopus Curienſis. 33. Hēri
monachus ex Augia:cuius temporibus anno ſcilicet 1078.Welfo dux Bauariæ mouit
ercitum in Rhetiam Curienſem contra Ottonem comitem Curienſem,perdiditq́ eam
gionem,eo quod Henricus epiſcopus & alij proceres Rhetiæ homagiū præſtitiſſent R
dolfo electo in Rom.regem contra Henricum quartum. Fuit autem diœceſis Curie
poſt eam deſolationem integro anno ſine præſule,donec tandem Marpertus præpoſ
Auguſtanus ſimoniace ſe intromiſit,ſed qui anno 1085.in quadam ſynodo excommu
catus ab adminiſtratione eſt reiectus. 35. Vdalricus.Hic anno domini 1105.miſſus
cum archiepiſcopis Treuerenſi & Magdenburgenſi à comitijs Moguntinis ad ponti
Rom.pro obtinenda confirmatione Henrici quinti,qui contra patrem Henricum qu
tum electus fuit in Rom.regem. 37. Wido.Hic fuit anno 1114.in comitijs Baſiliēſib
38. Conradus à Bibreck Sueuus.Huius temporibus nempe anno 1165.Hugo Palati
Thubingenſis,comes Brigantinus atq́ Rheticus mouit arma contra Welfonem ducē
uariæ & Spoleti auunculum ſuum maternum,afflixitq́ eum iuxta Danubium. 39.
radus ſecundus. 40. Egino.Hunc appellauit Fridericus Imp. principem. Ipſe in fe
dedit Friderico duci Sueuiæ filio Friderici Imperatoris aduocatiam eccleſiæ Curienſis
ditione tali,quali antea Rudolfus comes Brigantinus & poſt eum Rudolfus à Pfullēd
eam habuerant.Actum Mengen indictione tertia,anno domini 1170. 41. Vdalricus
ro à Degerfelden ſupra Clingnow in comitatu Badenſi, primum abbas apud S.Galli
præfuit epiſcopatui annis octo,& reſignauit epiſcopum anno 1182.Brunoni,reſeruata
bi abbatia S.Galli.Fecit autem iſtud propter reformationem ab Alexandro papa te
factam ne quis duas poſſideret prælaturas. 42. Bruno. 43. Henricus Canonicus Sa
purgenſis. 44. Reinherius,qui ab Ottone quarto regalia ſuſcepit. 45.Arnoldus.I
iuſſu Rom.pontificis,deduxit anno domini 1211.Fridericum iuniorem regem Siciliæ
terram ſuam uſq́ ad Conſtantiam,quum primum proficiſceretur in Germaniam co
Ottonem quartum Cæſarem. 46. Henricus comes à Realt. 47. Albertus præpoſ
ſancti Stephani apud Cōſtantienſes. 48. Rudolfus baro à Gutingen,abbas apud S. G
lum,mortuus Romæ anno 1226. 49.Bertholdus canonicus Cōſtantienſis interfectus
no 1233. 50. Vdalricus comes à Kyburg & monachus conuentualis in Einſidlen. Hic
dauit anno Chriſti 1230.Vitoduri,Montem ſanctum. 51. Volcardus de Newenburg.
52. Henricus comes Montfortenſis,qui ædificauit arcē Furſtennouiam. 53. Conra
baro de Bellmont. 54.Fridericus comes de Montfort,filius Vlrici comitis Brigantin
frater Wilhelmi abbatis S. Galli.Fecit iſte epiſcopus fœdus cum Petro epiſcopo Sedu
ſi contra Rudolfum ab Habſpurg Rom.regem, talibus conditionibus ut neuter alter
deſereret quacunq́ tempeſtate ingruente eò quod bello fuerat à rege laceſſitus.Sed ta
in pugna apud Baltzers captus eſt epiſcopus unà cum barone de Grieſſenberg & do
no Eberhardo ab Aſpero monte,qui & in ea pugna interijt,poſtquam arma mouerat c
tra comites Werdenbergenſes,Veldkirchenſes atq́ Schellenbergēſes,anno domini 12
Epiſcopus uero biennio in cuſtodia detentus & inde aliquando aufugere uolens,quū
funem,ex linteaminibus factum,deſcendere uellet ex ſublimi turri,cadens in terram
tuus eſt anno 1285. 55.Bertholdus,factus eſt epiſcopus anno 1290. 56. Sifridus bar
Flums.Hic conſtituto adminiſtratore Rudolfo comite à Montfort,factus eſt monac
57.Hermannus baro ab Eſchibach,primum conuentualis apud Heremitas in Einſi
deinde abbas Fauarienſis,ac ultimo epiſcopus Curienſis. 59. Iohannes, factus epiſ
pus anno milleſimo trecenteſimo uigeſimo ſeptimo interfectus anno 1333.

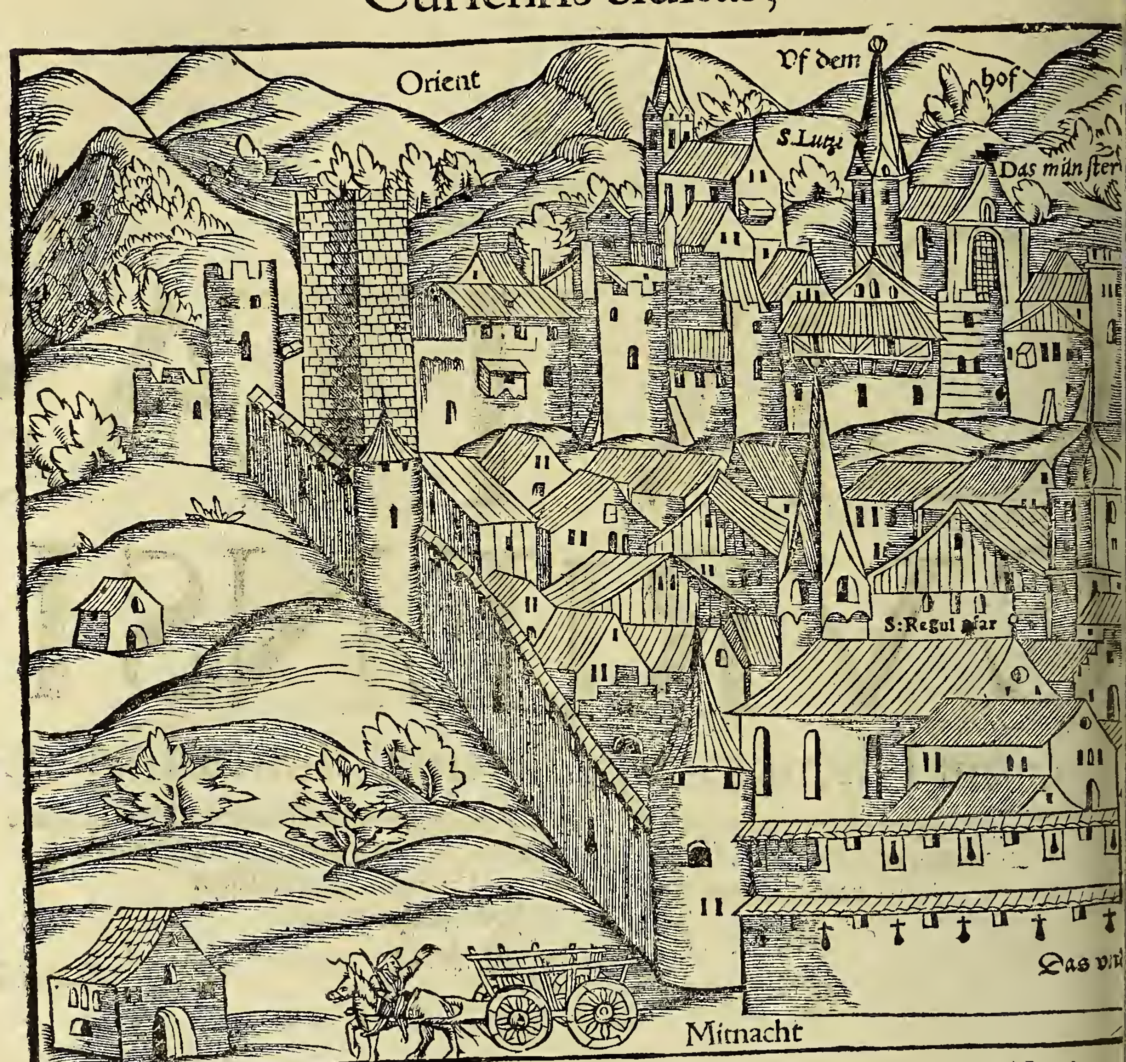
60 V

CIVITAS CVRIENSIS

caput Rheni, in faucibus montium ſita, habens

tamen uerſus Rhenum magnam planiciem, (diſtat enim à Rheni ripa itinere dimidiæ horæ) cuius picturam candidè exhibuit, ob amorem patriæ ſuæ, Reuerendiſſimus dominus, dominus Lucius Yterus eiuſdem loci epiſcopus, ſtudioſorum patronus pientiſſimus.

Curienſis ciuitas, Rhetorum ſiu

60. Vdalricus à Lentzpurg dictus Schultheis, monachus Einſidlenſis. Hic à Ludo/
uico Romano, marchione Brandenburgenſi, in bello iuxta Atheſim geſto, cum multis
nobilibus fuit captus, eo quod Carolo regi Bohemorum ſuppetias tuliſſet contra Ludo/
uicum quartum Imperatorem, patrem dicti marchionis, Tyrolenſemq́ꝫ comitatum Baua
ro eripuiſſet. Liberatus tamen poſtea fuit & mortuus domi, anno 1355. 61 Petrus ex Bo/
hemia natus, qui poſt relictum pontificatũ Curienſem factus eſt epiſcopus Morauienſis.
62. Fridericus de Mentzingen aliàs Neutzingen. Fuerat iſte cancellarius Leopoldi du
cis Auſtriæ, relictaq́ꝫ Curia uenit Brixiam. 63 Iohannes. Fuerat iſte cancellarius Alber/
ti ducis Auſtriæ, obijt 1389. 64 Hartmannus comes à Werdenberg & dominus in Sar/
gans, antea uero Commendator ord. Iohannitarum. Hic fratribus ſuis uolens opem ferre,
diutinum geſſit bellum contra Lupoldum ducem Auſtriæ propter limites dominiorũ &
propter aduocatiam Rhineckenſem. Sed apud Veldkirchenſes à comite Stulingenſe ca/
ptus unà cũ fratre Hugone comite à Sargans, tandem poſt nouem menſes facta compo/
ſitione reſtitutus eſt libertati, mortuus anno 1416. 65 Iohannes dictus Abundi, tempo/
re concilij Conſtantienſis. 66 Iohannes cognominatus Naſſo. 67 Conradus à Reh/
berg. 68 Henricus baro ab Hewen, obijt 1472. 69 Leonhardus cancellarius ducũ Au
ſtriæ, mortuus anno 1459. 70 Ortliebus baro de Brandis. Noluerũt ciues Curienſes hũc
agnoſcere dominũ ſuum, ſed maluerunt eſſe ſub imperio, quod tamẽ à Friderico Imp. nul/
lo iure obtinere potuerunt. Multa hic epiſcopus à ſuis eſt paſſus, & tandẽ anno 1491. mor
tuus. 71 Henricus baro ab Hewen. Hic pacẽ habuit in epiſcopatu uſqꝫ ad annum 1498.
Tunc

ocantur) Griſonum metropolis.

Tunc magnũ exortũ fuit diſſidiũ in ditione Furſtenburgenſi cõtra Tyrolenſes. Inijt pro/
pterea iſte epiſcopus fœdus cũ ſeptẽ Heluetiorũ cantonibus, ſicq́ poſt multa bella ſopito
uno diſſidio, alibi aliud natũ fuit incendiũ, nempe Gutenbergij & Meiẽfeldi. Perſuaſus e/
piſcopus reliquit Tyrolenſibus arcẽ Furſtẽburg, & poſt multa promiſſa, arx ipſa fuit ſpo
liata & incenſa, ipſe uero ad Enipontẽ translatus & cõtumelia affectus, diſcedẽs uenit Ar/
gentinã. Paulo poſt ſublata diſcordiæ occaſione, redijt epiſcopus anno Chriſti 1503, ad poſ
ſeſſionẽ ſuam. Cõuenientes deinde partes in Veldkirchio ut pacẽ facerent, diſcuſſis ſingu
lis controuerſijs cõuenit tandẽ inter eas. Sed reuerſis epiſcopo et legatis ligarũ à comitijs
illis, innoteſcenteq́ plebeis de negocio ipſo, irritati turmatim uenerunt ad ciuitatẽ Curien
ſem, poſtulantes epiſcopũ & legatos qui ſecũ abierãt. Quo cõprehenſo, abduxerunt eum
unà cũ nouẽ legatis ad Furſtenaw. Sed is clã elapſus, uenit ad aulã Maximiliani Cæſaris, re
ſignauitq́ epiſcopatũ domino Paulo Zieglero, à quo accepit penſionẽ 720. florenorum,
cõmoratusq́ eſt Tiguri & Argentinæ auſq́ ad mortẽ ſuã. Habes hanc hiſtoriã ſuprà poſt
hiſtoriam Caroli ducis Burgundiæ. 72 Paulus Zieglerus præpoſitus Otingenſis in Ba
uaria, qui fuit à ſecretis Max. Imp. & præfuit epiſcopatui inter maximas difficultates ac
ſubditorum moleſtias annis 38. Tandẽ uero cedens ad Furſtenburgũ arcem, mœrore con
fectus, ſubitanea morte ex hac uita migrauit anno 1541. Ipſe contulit anno Chriſti 1516. in
ueſtituram feudorũ officij pincernarũ & comitatus Tyrolenſis Maximiliano Cæſari. Sũt
enim archiduces Auſtriæ pincernæ epiſcopatus Curienſis, domini de Marmoribus Mar/
ſalli, & comites Amaſij dapiferi. 73 Lucius Yterus ex antiqua Curienſium ciuium fami/

lia natus,electus eſt anno 1541.princeps & antiſtes Curienſis poſt mortem Pauli epiſco/
pi.Ipſe reconciliauit ligam templi Curienſis atq; ciuitatem ipſam.

De tribus Rhetorum ſeu Griſonum ligis.

PRima & ſuperior Griſonū liga facta eſt anno domini 1424.in oppido Trontz per
abbatē Diſertinenſem,comitē Maſaucenſem & baronē à Rezuns, cōtra extrane
os populos & raptores ; ac deinde ne ſeipſos & ſubditos ſuos amplius permitte/
rēt prouocari ad extranea iudicia. Adiecta eſt etiā conditio iſta,quod abbas noluit
id factū in præiudiciū Rom.imperij,cuius prælatus eſt,aut in præiudiciū dominorū Medio
(Liga templi.) lanenſiū,quorū comes erat,aut domus Auſtriæ unde feudū habuit baronatus. Altera liga
quæ & maior eſt,eſt eccleſiæ cathedralis,qua primū epiſcopus Curienſis,collegiū capitu
lare & ciuitas ipſa uniti,anno Chriſti 1419.annis 50 & uno,ciues facti ſunt Tygurenſium,
ac deinde quo adhuc tutiores eſſent,confœderationē inierūt cū uicinis ſuis qui ſunt de pri
ma liga. Tertia liga eſt 10 iudiciorū aut iuriſdictionū , eorū ſcilicet qui habitant in Pretti/
goia,qui anno Chriſti 1470.conglobati,conceperunt quandā unionis formulam,ac demū
omnes tres ligæ coniurantes,unū ferè confœderationis fecerunt corpus. Nec hoc conten
ti,reliquis quoq; Heluetijs ſunt coniuncti;quin & regno Franciæ, cui tamen uallē Veltlin
abſtulerant,ſe certis conditionibus obligarūt. Gubernant̄ ligæ iſtæ per ſuas cōmunitates,
utūturq; partim lingua Germanica & partim Longobardica hoc eſt,corrupta Italica. Su
(Ilantium.) premum in Rhetia oppidū iuxta priorē Rhenū eſt Ilantium , habetq; in ſuis inſignijs coro
nam per quam fluit Rhenus,in ſignū quod ipſum ſupremus locus ac ceu Rheni corona ſit.
Iuxta poſteriorem uero Rhenū,ſupremū oppidum eſt Furſtnow,à Curia duobus magnis
milliaribus uerſus montē Spluger diſtans,eſtq; ſub dominio epiſcopi Curiēſis. Haud pro
cul ab eo oppido uerſus Rheni fontem iacet arx quædā uetuſtiſſima,olim quidē firma &
(Rhetia alta.) munita,poſita ſupra eminentem petram,ubi duces Rhetiæ curiam ſuam habuerūt,appel/
lata Realt,hoc eſt,Rhetia alta,duabus dictionibus in unam correptam contractis.

De ualle Rhenana ſub Curia.

(Langarus fluuius.) INfra Curiā ad ſpaciū magni miliaris erūpit Langarus ex Pretigoiæ montibus,fluuius
quidem ſatis impetuoſus,miſceturq; mox ubi Pretigoiæ fauces exierit Rheno. Succe
dit deinde Meienfeld,olim Lupinū dictum. Incolæ aiunt Maiā matrē Mercurij ibi olim
honoratā,atq; oppidum ab eo nomen Maienfeld accepiſſe. Fuit aūt oppidū ipſum do
minorū de Brandis,ſed noſtro tempore agnoſcit Griſones,utiturq; lingua Germanica. Se
quitur deinde ad dexteram Rheni Nebelgoia,in qua iuxta arcē Gutemberg eſt ditio Va/
dutzenſis,inde Eſtnerberg,comiti à Sultz parens,poſtea comitatus Feldkirchēſis,qui ad
lacum uſq; Brigantinū extēditur. Eſt Vadutz,quaſi uallis dulcis,noſtro tēpore regio amœ
na,habens arcem rupi ſublimi & præcipiti impoſitam,atq; ſatis munitam.

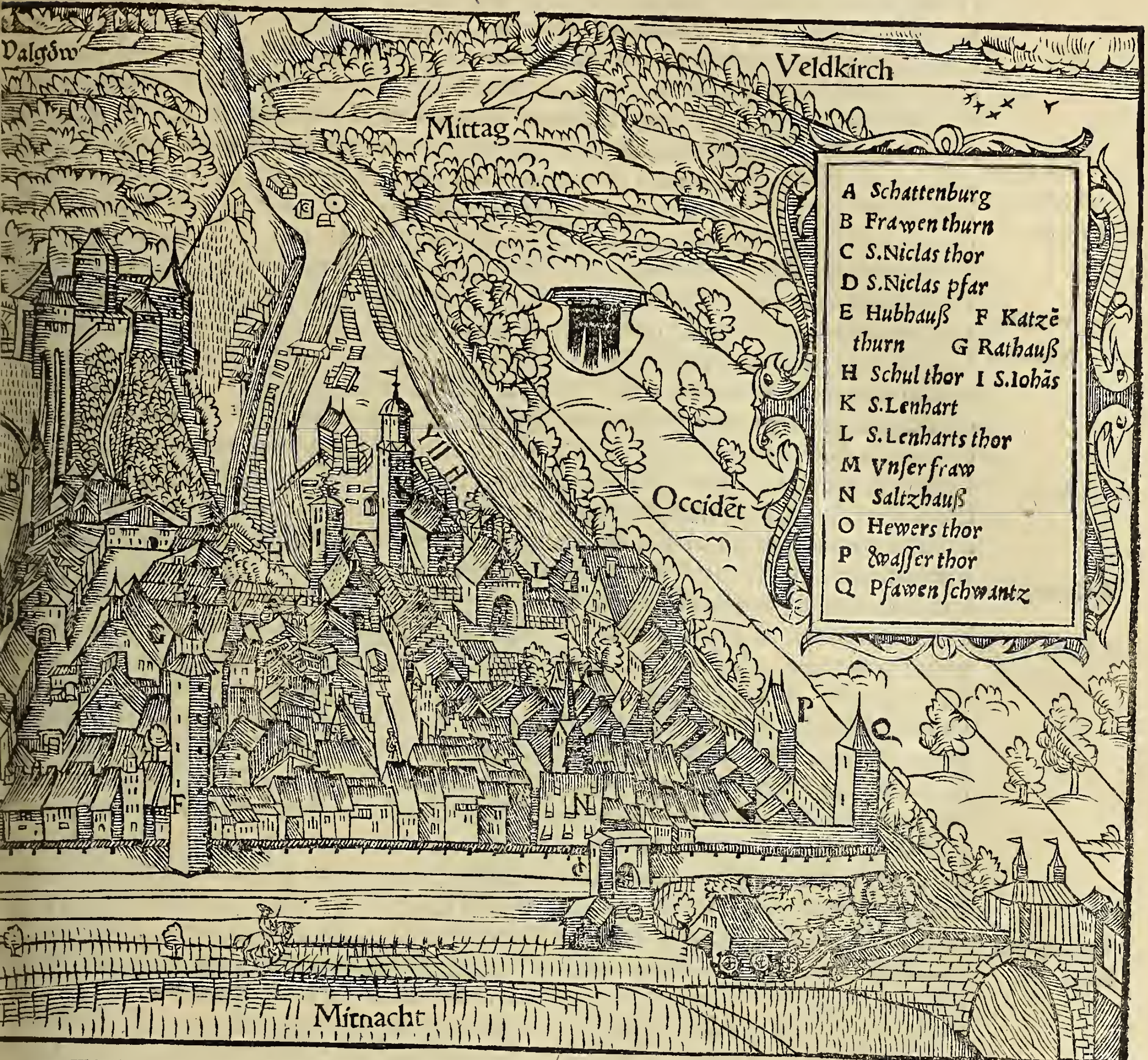
Achilles P. Gaſſarus medicinæ doctor

ſuo Sebaſtiano Munſtero S.

LIteras tuas Sebaſtiane doctiſſ. quas 25 Octobris iſthic ad me dediſti, accepi,morē
quē tibi geſſi:tuū erit om̄ia æqui boniq; cōſulere,& quod Verg.in Ennianis uerſib.
factitaſſe legit̄,aurū ex ſtercore eruere. Ego quidē in alieno opere, ut cernis, inge/
nioſus eſſe,tua tamē ſalua autoritate,non erubui,ac niſi tu prouocaſſes, certe quæ
eſt curtæ ſuppellectilis noſtræ cōſcientia,penitus abſtinuiſſem manus. Porro anilia ſi quæ
inſerui,tu pro tuo iudicio uel omitte uel emēda. Videt̄ tamē Saturnale hoc ludicrū, quo ci
uitatula iā mea cū pueris ineptit cocto milio,penitus delectationis cauſa nō prætereundū.
Scias aūt omnia ea quæ de ciuitatū,quarū mentionē habeo , uel iuribus uel antiquitatibus
annotaui,me partim ex receptiſſimis rumoribus,partim ex archiuis earū ſumpſiſſe. Quin
& triū ligarū initia,Curienſiſq; ciuitatis donationē epiſcopo factā,ex diplomatibus et ori
ginalibus habeo literis earūdē. Quod ad picturas attinet,en Lindoā patriā meā,Curiēſem
ciuitatē & Veldcuriā paulo rudius à pictoribus expreſſas mitto:tu da operā ut ex rudibus
archetypis elegantiores prodeant figuræ. Reliquis inſuper conatibus tuis optime præcor.
Certe nucē quā publico diario tuo Mathematicis obtuliſti,iā dudū ego mordeo, ſed nucle
um nondū habere poſſum,quu nemo nō uideat calculū ipſum in terris noſtris diſcrepare à
cœleſtib.cōiunctionibus & oppoſitionib.luminarium,id quod eclipſes aperte teſtant̄. Be
ne uale. Ex Veldcuria in ipſo Brumæ die,&c.

Veldkir/

Veldkirchium oppidum & comitatus.

VEldkirchium ſiue Velcuria, paruum quidem ſed excultū & negocioſum eſt op-
pidū, in Nebelgoia inter rupes & montes ad flumen Illam ſitum, diſtās à lacu A-
cronio uerſus Italiam tribus milliaribus. Illa fluuius decurrit ex radicibus mōtis
Rheticonis per Gaſchurniam, Montemfundanū & Druſianā uallē uſq; ad mœ-
Veldkirchij, plus minus ſex miliaribus, & dimidio miliaris ſpacio infra id Rheno mi-
tur. Habent incolę ex eo piſcium & lignorum copiā. Temporibus diui Gregorij Rom.
ntificis appellatum fuit oppidum iſtud Dawenfeld, id eſt, roris campus, poſitū eo loco, *Dawenfeld.*
i hodie Vetus ciuitas dicitur, & deinde nomen Felkirch ſortitum, ac ſi dicas, errans ec-
ſia, eo quod cū à Chriſtiana religione exorbitaſſet, per herum ſuum comitem cum ru-
o uexillo ſeu de ueteri Monteforti, auxilio ducis Sueuiæ, armis recepta, atq; ad ueram fi
n redacta fuerit. Alijs uero placet, locum iſtum ad Campos dictum, & quod Eſtionum
tropolis fuerit. Accepta uero religione, à Germanis illuc coloniā deducentibus, Veld-
ch, id eſt, Campiphanum dici cœperit. Hodie Italis, Anglis & inferioribus Germanis *Campiphanū.*
Romam uiſitantibus, ad ſanctum Petrum appellatur. Multiplicata autem prole comi
n à Monteforti, quibus omnes hæ alpes totaq; Curienſis ferè Rhetia parebant, ac illi in
nium ſuorū uexilla, coloribus ſeorſim iuxta cuiuslibet familiæ ditiones & priuata ha-
cula diſtinguerent, contigit ut ea ex illis pars quæ nigrum uexillum in albo campo ge-

ſtat,ſibi ac ſuis dominium,comitatumq́ Veldkirchenſem in hæreditatē acceperit, &
tinus ex ueteri arce & nouo Monteforti manſiones ad caſtrum Schattenburg è regi
Ardentis montis tranſtulerint: Quo poſtea optimi quiq; ciues in gratiam domini ſu
ueteri urbe commigrātes,domicilia prope id erigere,arcum lapideum pro uia regia ſu
illam conſtruere ac plane nouam ciuitatulam exædificare ſibi occœperunt,quæ hodi
nimirum eſt Veldkirchium. Anno domini 1218.Hugo comes à Monteforti dom
in Velcuria conſenſu Friderici ſecundi Cæſaris de ſuo prædia nonnulla hoſpitali pa
rum in Ieroſolyma elargitus eſt,unde Iohannitarum domus in eodem oppido ſunda

Priuilegia Veldkirch enſium.

eſt.Deinde Rudolfus comes Montefortenſis impetrauit ab Henrico 7 imperat.Pro c
bus Veldkirchēſibus omnia priuilegia quæ habet reſpub.Lindouiēſis,& prætera ne c
quam eos externo ſiue prouinciali foro conuenire præſumat. Et Rudolfus iunior præ
Rudolfi filius,ſolus poſt parentem & fratres totius ditionis hæres relictus, præ poſitu
cathedralis Curienſis eccleſiæ reſignans & comitatus gubernaculum ſuſcipiēs,nullar

Venditur Velcuria.

tem ab uxore prolem ſuſcipiens,uēdidit comitatum anno domini 1375. Lupoldo duc
ſtriæ præcio 36000.aureorū Rhenenſiū,hac cōditione,ut ipſe præfectū ageret in comi
quoad uiueret.Quo tempore idē heros accepta anno domini 1382. à ciuibus Veldkir
quindecies centum nummi librarum ſtipe,non ſolum ab adſcriptitiorum ſeruitute illo
beros eſſe iuſſit,uerum etiam ut in ſingulos annos è ſuorum numero prætorem urbi
eligere poſſint,unà cum alijs prærogatiuis clementiſſimè conceſſit.Comis & feſtiuus
hic comes,quippe qui magnis expēſis comœdias & ludos apud ſubditos ſuos celebra
ac ſubinde maioris hilaritatis alendæq́ publicæ amiciæ cauſa,totius ditionis ſuæ & ui

Miliacea puls.

rum aliquot adoleſcentulos ſub finem Saturnaliorum Velcuriam ad ſe altero quoq; a
inuitauerit,eoſq; miliaceo pulte cum ſimilagineo pane (quod tunc ruſtici delitias iud
bant)ad ſatietatem uſq; miris ceremonijs pauerit.Quæ res in tantam conſuetudinem i
terata deinceps ibidem eſt,ut ſenatus Velcurienſis epulas has tanquā fundatas ferias,
raro agricolis exhibuerit,perſuaſumq́ ſibi Alpini illi habent,certiſſimam annonæ fer
tatem ſubſecuturā,dum nugæ iſtæ obſeruatæ fuerint.Reliquit etiam præfatus comes
petuo legato ciuibus ſuis Velcuriæ bouem unum quotannis arcubaliſtarum ludo luc
ciendum.Ab eo igitur tempore cœperunt ſæpedicti ciues oppidum ſuum ampliare,fo
us communire & perlabentibus riuulis,ſimilibusq́ urbicis ædificijs exornare primum
li deniq; modo ſub illuſtriſſimorum Auſtriæ principum tutela ſeſe honeſte gerere, ut h
nata ſua clementia plures immunitates,præcipue liberam migrādi aliò profectionem,
non capitale iudicium ultro donauerint illis.Qua ex re non parua incrementa, politic

Copia uictualium.

ordinem unà cum populo perhumano Feldkirchium accepiſſe conſtat. Vbi quod ad
peram uictus rationem attinet nihil uel Apitius deſiderauerit,facile enim Erythrotao
Attagenes & nobiliores quaſq; auiculas,item ibices ſeu dorcadas,ceruos ac reliqua f
rum genera,ſimiliter delicatiſſ. piſces,generoſa uina, præcipuè quæ in Ardente aut S
monticulis,Abbatis aut Villenſium cliuis creſcunt,optima armēta unà cum carnibus
tyro & caſeis pinguiſſimis,arboreisq́ fructibus quam ſapidiſſimis reperire & compa
omnibus licet.Lignorum inſuper copia ſiue ad cottidianum uſum ſiue ad architectu
ſpectes,tanta eſt quanta uix alibi:frumenta ſolummodo quod ab Acromo & Veneto l
bus nō leui onere aduēhenda ſint,in montanis hiſce carius ueneunt. Populus alioqui
ruri quam in oppido egregius,fortis & omnino Martius,audax,proteruus & impige
iſtit,habentq́ ciues apud ſe in Mechanicis non parum multos excellentiſſimos artific

Miraculum in Ranckwil.

Diſtat à Veldkirchio uerſus lacum Acromum dimidio miliario pagus, Rancouil
ctus,in quo prouinciale iudicium ab antiquo habetur,ad quod olim diuus Fridolinus
dum mortuum quendam rediuiuum foro publico in teſtimonium litis pēdentis addu
ſe ſtatuiſſeq́ perhibetur.Id aliquādo iuriſdictionum ſuarū terminos habuit à meridie S
timum montem,ab oriente Arle ſeu Aquilæ montem,à ſeptentrione lacus Podamici
put,& ab occaſu Riuani lacus exitum,fuerūtq́ imperatorij ac liberi illius prouinciæ i
cis aſſeſſores,plus minus 12 comites aut barones, quorum & nomina & maſcula ſti
quemadmodum intra 80.uel paulo plus annos,maiori ex parte penitus deſiere(nemp
mitum à Meſauco,Togkenburgo,Saruneganza,Werdenberga,&c. Baronum à Be
monte,Rhetico caſtro,Caſtelloguardo,Brandyſio,&c.) ita confœderationibus Suit
rorum & Griſonum,hoc eſt,Heluetiorum & Rhetorum ſuperiorum, ſimul ac per im
tra

tratas aliorum prerogatiuas, iudicium illud prouinciale admodũ exile & paruæ autorita-
tis eſſe noſtris diebus cœpit. Paulo infra Rancouillam uerſus ortum ſolis, ſupra pagum
Rœthys mons Amacia admodum excelſus & peramœnus eſt, qui denominationem à ſan
cto Victore Romano pontifice habet, in quo Euſebius Scotus monaſticam uitam 30 an-
nis egit, ac tandem à prædonibus in prædijs (uulgo uff Prederiſs) circiter annum domini
880. decollatus eſt. Hunc locum deinde Carolus craſſus Imperator Hartmuto abbati San
gallenſi donauit. Poſtea Franciſcanis monachis ea habitatio ceſſit, habetq́ noſtro ſeculo
utores ac aduocatos ſenatũ Velcurienſem. Hæc ſuppeditauit doctiſſ. Achilles Gaſſarus.

Pretigoia.

Regio iſta atq; ditio, quæ olim Retigoia à monte Reticone dicta, & temporis ſuc-
ceſſu acceſſione p ex Retigoia facta Pretigoia, fuit aliquando ſub dominio comi
tum de Metſch, & intra 70 aut 80 annos incorporata & uendita domui Auſtriæ,
non ſine graui impignoratione Briſgoiæ, ſicut in hunc uſq; diem rex Rom. Ferdi
nandus ceu dux Auſtriæ præfectum in Caſtels ſuper octo iudicia conſtituit, eſtq́ dominus
orum: ruſtici tamen agunt quod uolunt. Siquidem domus Auſtriæ habet in hac regione
mmam iuriſditionem, ſed ius militare & minor iuriſditio Griſonibus eſt deuincta atq;
perpetuum obſtricta, uocaturq́ Decem iudicia, inter quæ numerantur quoq; Meienfeld *Decē iudicia.*
Malans. Nullum habet oppidum muro cinctum, ſed dictam arcem Caſtels & magnas
llas. Eſt uallis quatuor quidem milliaribus in longum patens, anguſta autem in latitudi-
, fluitq́ per ipſam uallem amnis Langarus. Clauditur uerſus Meienfeld anguſto introi
& arce iam diruta ceu porta quadam, nec aliũde ad habitatores eius patet ingreſſus. In-

medio autem regionis ſupra uillam Fideris ſunt aquæ alumi *Thermæ Fide-*
noſæ ſeu fons ſubacerbus, quo balnei loco utũtur incolæ & *renſes.*
uicini contra infirmos ſtomachos, ui digeſtiua deſtitutos, cō
tra ſanguinolẽtas excreationes, febres & exceſſiua mẽſtrua.
Viſitatur à longe, ob iſta naturæ beneficia cōſequenda. An-
te paucos etiam annos in huius regionis montibus inuentæ
ſunt ferri fodinæ atq; mineræ. A tergo Pretigoiæ uerſus
Tafaas ſunt Walſeeri, qui communiter agunt & habitant in
altis montibus, apud quos nihil præter rapas, herbas & ſyl-
uas creſcit. Poſt montes iſtos uerſus Septimum montem in-
ueniuntur Capricorni, Agaricũ, reſina ex Laricibus copio-
ſe ſtillans, pineæ nuces, de quibus omnibus ſupra in Valeſiæ
regione multa ſcripſi.

De lacu Podamico & adiacente terra,

præſertim in latere Germanico.

Lacus Podamicus qui & Brigantinus atq; Conſtantienſis, immenſam habet aqua-
rum molem, poſſetq́ ob ſui magnitudinem Germanicum uocari mare, quũ in lon
gum extendatur ſex aut ſeptem milliaribus, & in latum duobus & in quibuſdã lo-
cis ferè tribus. Eſt omnium amœniſſimus, multaq́ caſtella, oppida & uicos undi-
q; per ripas habet. Siquidem totam hanc Rheni ſuperioris faciem tam uariè & tã mul-
ominibus auxit ornauitq́ natura, ut amœnior ne an fœcundior ſit, affirmare uix poſ-
Aqua huius lacus eſt nitida, fundo perſpicuo, piſces fert uarios quidem & multiplices:
circumiacens ferax uini triticiq́ & arboribus domeſticis egregie eſt conſita. Regio-
orma ſupra quam dici poteſt pulchra, uniuerſa læta unamq; faciem longe lateq́ conte
. Nullibi putant lacum profundiorem quàm apud Merſpurgum, ubi à ſuperficie aquæ
d fundum aiunt eſſe trecentos complexus brachiorum ſeu orgyas. Habet duas inſu *Inſulæ lacus*
na uocatur Meinow, quaſi minor Augia, alij interpretantur maiorem Augiam, & a- *Podamici.*
chenaw, quaſi diues Augia. Diuiditur autem lacus iſte in duas collectiones aquarũ:
r & ſuperior, id eſt meridionalior, incipit prope Lindoiam & Brigantium, & deſcẽ-
q; ad arcem Podman, quæ anno Chriſti 881. appellata fuit, Palatiũ imperiale, unde hic
putatur dictus Podamicus. Quidam etiam uocant eum Aconiũ & alij Acromum,

ab acie quadā quæ iuxta Rumiſshorn exporrigitur in lacum ipſum, aut quod ſit ſine mag
no frigore. In ſuperiori eius & media parte latior eſt, & prope Vberlingā oppidū imperia
le contrahitur in anguſtiā.

Ioachimus Vadianus.

DE lacu Acromo nō habeo quicq̄ Zuiki doctiſſ. quod iā antea docti uiri nō pro
diderint. Aedidit libros tres Beatus Rhenanus titulo rerū Germanicarū, in qui
bus ſane nō paucos locos ad hāc rē, quā poſtulat Munſterus, attinentes, magna
diligētia explicauit. Lacū ipſum Acromū uocatum à Briganto Conſtantiā uſq;
idē cū Melæ teſtimonio probat: inde etiā cōiectura colligit uici Cromanshorn, qui in me
dio ferè occidui littoris eius lacus poſitus, à lacu Acromo cognominatus uidet̄. Sunt qui
dem apud me tabulæ donationū ſub Francorū regibus ſcriptæ & ſignatæ, quę uocē illā nō
aliter ferè quàm Romanishorn, reddidere. Sed fieri poteſt, ut iam tum uiciata fuerit à Bar
baris populis ueteris nominis puritas, Neq; enim mihi improbatur Rhenani cōiectura, &
uero eſt ſimile Germanicū nomen uetus eſſe nec carere etymo. Neq; ſemel uiſum cogitā
ti mihi ita dici lacum ab obliquitate potuiſſe, qua à Briganto & Rheno accepto ad Conſtā
tiam uſq; & Rheni exitū in arcus cuiuſdā formam inflectitur. Veteres certe Krommaſee
lacum obliquum & arcuatū dixiſſent, ut lacū longum Langenſee. Sed non habeo unde il
la confirmem præter ſolam coniecturā, etiamſi indubiū eſt Melę ætate longe latius in Rhe
ni uallem abijſſe Acromum q̄ hodie abeat, id quod & accolarum iam à maiorū relatione
deducta cognitio & loci ipſius effigies ſitusq; ueterum locorum palam teſtantur, unde ob
liquiorē tū fuiſſe conſtat q̄ hodie conſpicit̄. Quod enim multis in locis amnes paulo uehe
mentiores fecere, hoc idem & ad Rheni, Brigantiq; & intermediorū amniū confluentiā,
contigiſſe multis argumentis, ut dixi, colligit̄. Plinius in Aſiæ maritimæ deſcriptione tra
dit eius tractus magnis amnibus ita digeſtas arenas & cœnū ingeſtū, inuectūq; littoribus
maris fuiſſe, ut inſulas aliquot conſtiterit continenti cōiunctas, quæ antè longo interuallo
à littore abfuiſſent. Idē & in Pharo Aegypti accidiſſe ob arenā à Nilo ingeſtā recepti au
tores

ores prodidere. Equidē & Acroniū dictum ſola coniectura lacū noſtrum putaui, quod in ſtuſtis Melæ exēplaribus Acroniū, non Acromū legiſſem. Et quia Gallis ueteribus Græ linguę notícia propemodū domeſtica fuit, Acroniū igitur interpretabar ſine glacie & lu, uel maximè incongelabilē. Venetus enim lacus, quē & ipſum Rhenus fundit, ut ſæ glacie obducitur adeo rigida, ut immenſa etiam & plauſtra quantumuis grauia ferat, ta en non conſtat Brigantinū ullo tempore totū irriguiſſe & glacie clauſum fuiſſe. Verum ſolent ſtudioſa & cupida ueritatis ingenia, citra ſcilicet præiudiciū cuiuſquā, quod uero oximum uidet̄, in medium proponere. Hactenus Vadianus. Inferior lacus incipit in Conſtantiām, collatusq; ad ſuperiorem paruus eſt, & denominat̄ ab inſigniori eius op do Cella, lacus Cellenſis. Veteres uero appellauerunt eum Venetū, ob Venetes aut Ve netes accolentes populos. Tranſit aūt Rhenus utrunq; lacū in alueo ſuo nūquam reſo us, ut ueteres ſentiunt, recentiores pro fabula habent. Onerat̄ circumquaq; multis riuu quorum quidā multū piſcoſi ſunt, ut ſunt, Arg, Bregentz, Liblach, Schuſs, Roſchach, einach, Salmſach, Goldach & Goldbach, &c. His amnibus adeò auget̄ tempore æſtiua acus iſte, ut aſcendat octo aut nouem cubitis ultra conſuetum morē. Prope Conſtantiā enus emittitur per alueū ſuum ex ſuperiori lacu, recuperatq; nomen ſuū, ſed paulo poſt ſum diffundit ſe in ſtagnum, amittitq; alueum ſuum & nomen, uſq; ad oppidum Stain. c aūt lacus inferior quamuis minor ſit ſuperiore, eſt tamen cōparatione maioris piſco r, præſertim ubi Rhenus in illū labitur. Efficiunt hi duo lacus peninſulam quandā, præ tim quum ab Vberlinga occidentem uerſus lacus ſuperior extrudat ſinum quendā an ſtum & longum uſq; ad arcem Podmen, ſitq; inter Cellam & Podmen Iſthmus dimidij lliarij. Hæc autem peninſula eſt ſatis fertilis, producens frumentum, & ſyluas, habēsq; gna & multa oppida, præſertim Alenſpach, quaſi Almanſpach, & Almanſdorff. Ingre ur quoq; promontorium quoddam in lacū Venetum, quod Cornu uocant, quodq; eun n lacū ferè in duos diſiungit, Cellenſem ſcilicet & Bernangenſem. Egrediens uero Rhe s ex hoc lacu alluit mœnia plurimorum oppidorum, nēpe Stein, Dieſſenhofen, Schaf ſen, Rhinow, Egliſow, Keiſerſtul, Waldſshut, Laufenberg, Seckingē, Rhinfelden, Ba Briſach & Straſsburg, in quibus omnibus ſunt pōtes, quorum ab Argentina uſq; ad la n inferiorem numerantur tredecim.

Inferior lacus.

Pontes in Rheno.

De inſula Meinouu.

INfra Conſtantiam uerſus Vberlingam ad ſpacium medij milliarij Germanici, emer git in ipſo lacu ſuperiori inſula quædam, in qua noſtro tempore elegās & munita do mus fratrū Teutonicorū eſt cōſtructa, quę olim reſidentia fuit nobiliū de Langēſtein, tandemq; ab Arnoldo equite de Langenſtein, Teutonicis militib. poſſidenda tradita. c enim duos habuit filios, qui ambo ingreſſi ſunt ordinē. Vnde pater motus, anno Chri 282. conſentiente Alberto abbate Augiæ ditioris, cuius erat feudū huius loci, reſigna ordini Teutonicorū inſulam iſtam. Eminet in medio huius inſulæ petra quædā ingens, ortu ſolis ualde præceps, cui incumbit munitiſſima hæc arx, & arci adhæret atrium am ſimū pro iumentis ſtabulandis. Extra aūt omnes edes iſtas patet per circuitū caſtelli ad amplū ſpaciū terræ, quod iuxta commoditatē fundi diſtributū eſt in uineas, agros, ſyl & prata. Vineæ adhærēt monti, & prata ſyluulaq; lacui. Eſt locus amœniſſimus, patetq; ſpectus ad Vberlingam, ad Montem ſanctū, ad Merſpurg & ultrà ad Lindoiā atq; Bri ntium. Putares te agere in mari quando ex hoc loco oculos uertis ad meridiem. Com ndator huius domus habet ſub ſe terras & populos, & tanquam princeps pręſidet illis. Anno 1546. quum ego circa pentecoſten hanc inſulam inuiſerem, præfuit ei nobilis uir, ninus Sigiſmundus ab Hornſtein, commendator, qui me ſummo excepit fauore, tra uitq; humaniſſime.

Fertilitas inſulæ.

De oppidis & caſtellis in littore lacus Conſtantienſis ſitis.

OB inſignem commoditatē atq; eximiam fertilitatem, qua prædita eſt regio iſta, quæ deſinit ad lacum Conſtantienſem, ſunt tot ciuitates, caſtra, oppida, uici & monaſteria per circuitum eius conſtructa, ut uix omnia numerare queas. Siqui dem iacent in littore eius quatuor ciuitates imperiales, nempe Cōſtantia, Vber

Ee 3 linga,

linga,Lindoia et Buchorn,ac deinde quinq; magnorum dominorũ oppida,quorũ quo
adiacens habet caſtrum aut arcem,uidelicet,Brigantium, Rhineck, Arbona,Merſpur
& Langenarg. Aliorum uero oppidorum & uillarum non eſt numerus. De præcipuis e
rum hic aliquid ſuccincte ſcribam.

Merſpurgum & reliqua oppida.

EST oppidum iſtud epiſcopi Conſtantienſis, ubi plerunq; reſidere ſolet,fuitq; ol
à rege Dagoberto è regione Conſtantiæ ad traijciendũ ibi lacũ conſtructum ac
inde ducibus Sueuorum ſubiectũ atq; tandem epiſcoporũ Conſtantienſium diti
ni ſubditum. Item Alenſpach & Steckborn ſunt abbatis Augienſis. Langenar
autem agnoſcit comites Montfortenſes,Rineck Appencellenſes,Stain Tygurẽſes,Di
ſenhofen Confœderatos,Arbona epiſcopũ Conſtantienſem(ubi fiunt optimæ nouacu
& inciſoria phlebotomica)Roſchach,abbatis eſt ſancti Galli. Hic fodiunt optimi lapid
cinerei coloris,uarijs ſtructuris accõmodiſſimi. Adiacent præterea lacui, Celia epiſcop
Stultorum habitatio. lis,oppidum & caſtrum,Geienhofen uilla & caſtrum,ubi ſtultorum infinitus dicitur e
numerus,Bodman arx & uilla. Item uillæ magnæ & paruæ, Bermatingen, Ermatinge
Marckelfingen,Itznang,Imſtat,Nuſsdorff,Muſeck, Supplingen, ubi creſcũt bona uin
Newenhorn,Seefelden,Stad,Wolmatingẽ,Tingeldorff,Totingen, Reutin, Sernating
Kupenhauſen,Fiſchbach,&c. Monaſteria: Hofen præpoſitura,Brigantium abbatia
dinis ſancti Benedicti ſicut & Augia,Stain,Schyuerberg & Petershauſen, Oeningen
Crutzlingẽ Regulares,Langnow Paulini. Cæterum Munſterlingẽ & Lowental ſunt c
nobia monacharum.

Brigantium.

A Capite lacus eſt comitatus Brigantinus,oppidum uetuſtũ,cui ſuprà imminet ar
infrà autem in Augia eſt monaſterium ord. ſancti Benedicti, quod aiunt fundat
anno 1102. à comite quodam Pfullendorffenſi. Eſt comitatus iſte pars inferior Rh
Comitatus Brigantinus. tiæ,terminaturq; ad Vindelicos,hoc eſt,Lintzgoienſes iuxta lacũ Podamicũ. Si
giſmundus dux Auſtriæ emit ante 60 annos medietatem huius comitatus à Montforten
bus qui Pfannenbergenſes appellantur,deinde reſiduam medietatem emit Ferdinandu
dux Auſtriæ anno ſcilicet 1523. Anno domini 1127. fuit Rudolfus comes Brigantinus
integer & excellens uir,ut Henricus dux Bauariæ,Saxoniæ & Tuſciæ ei unã ex ſororibu
nomine Wulfhildim traderet uxorem. Genuit aũt is Rudolfus Hugonem Palatinum Th
bingenſem,comitem Brigantinũ & Churwalenſem,qui cũ fratre matris ſuæ Welffone d
ce Bauariæ & Spoleti anno domini 1163. iuxta Danubium magnum habuit conflictum.
Anno domini 1408. Appencellenſes à comite Brigãtino Wilhelmo & fautoribus eiu
magnam acceperunt iacturam.

Buchorn.

PAruum admodum eſt oppidum iſtud imperiale,ſed opulentum, habetq; uillas al
quas ſibi incorporatas & alias iuriſdictiones. Nomen uero putatur accepiſſe à fa
ginea ſylua,quæ olim uſq; ad lacum fuit protenſa. Vocant enim Germani fagum
buchen. Habuit etiam oppidũ iſtud olim comites,ſed eis deficientibus bona ipſ
rum uſurpata ſunt à comitibus Altdorffenſibus & Rauenſpurgenſibus,qui tamen & ipſ
temporũ ſucceſſu penitus ſunt extincti. Oppidum uero iſtud fecit ſe liberum ab omnibus
dominijs,incorporatumq; eſt Romano imperio.

Arbona ſeu Arbor felix.

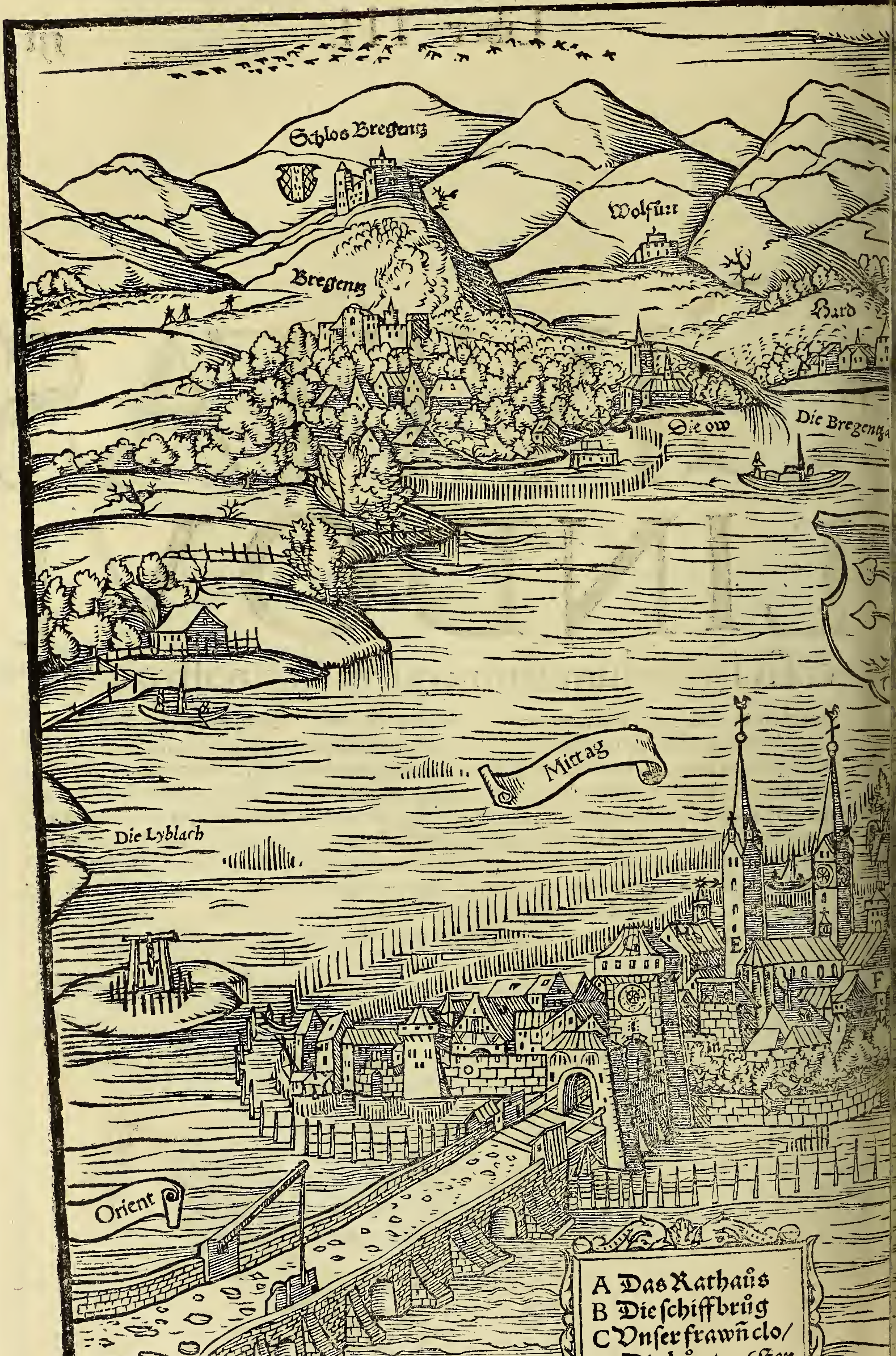
OPpidum iſtud & arx eius locus eſt ualde uetuſtus, Romanis olim ſatis bene no
tus,quippe ubi ſtationes habuerunt & munitiones contra Germanos. Dictus
eſt autem ipſe locus Arbor felix, ob eximiam feracitatẽ terræ eius. Antoninus
quoq; meminit huius Arboris.

Ciuitas

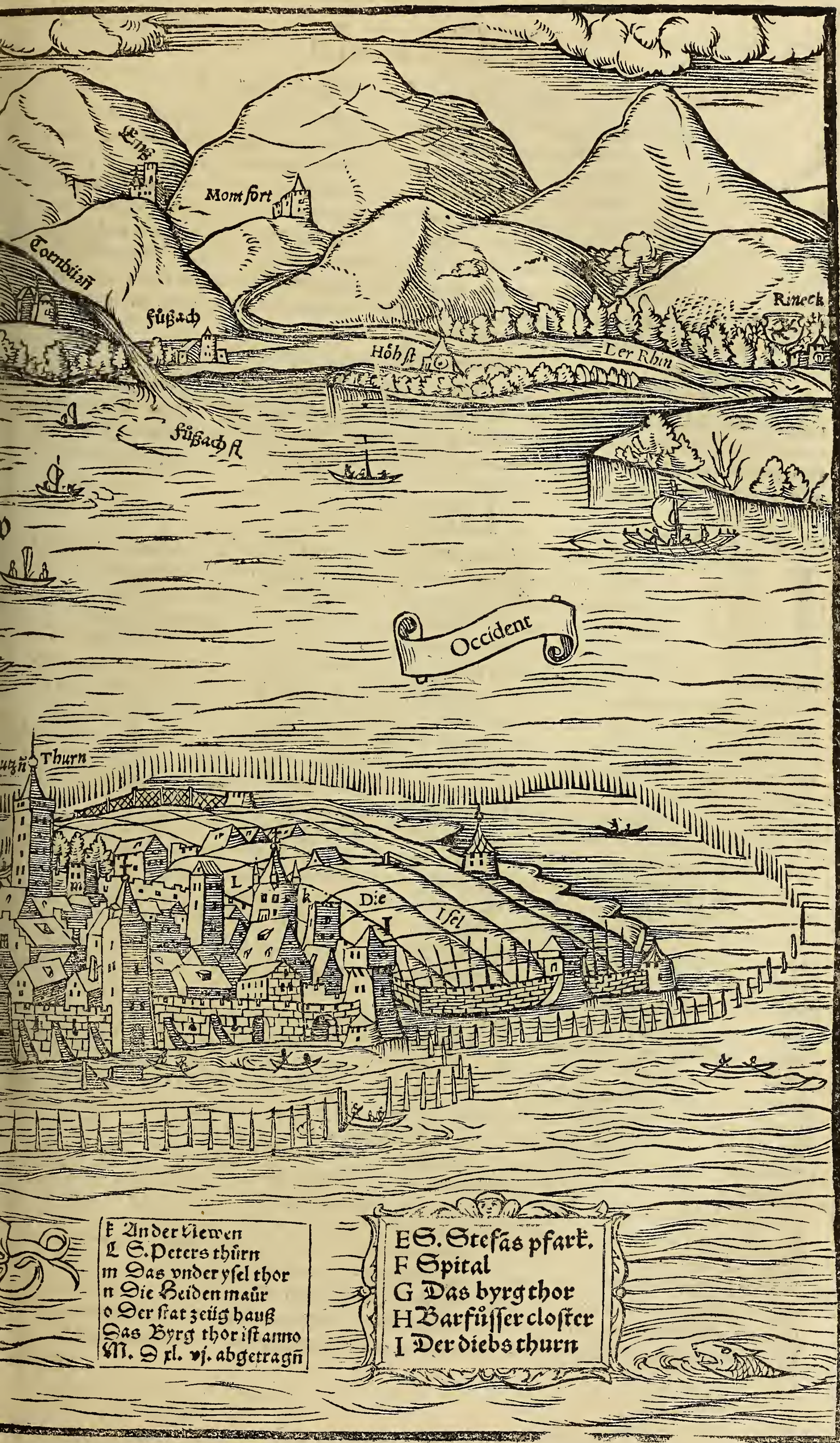
CIVITAS LINDOVI

ensis ſecundum ſitum quem hoc noſtro tempore habet, rudi quidē Minerua expreſſa, cuius picturam & deſcriptionē iam dudum nobis exhibuit doctiſſ. uir, dominus Achilles P. Gaſſarus, medicinæ doctor, non tantum ob id ut patriam ſuam (eſt enim Lindoienſis) celebraret, uerū ut & ſtudioſis, maxime Coſmographiæ amatoribus inſeruiret, operamq́ ſuam commendaret. Nec te moueat lector, qui non intelligis Germanicam linguam, quod urbis huius inſigniora ædificia Teutonicis expreſſi uocabulis & non Latinis, quia non uidi quid utilitatis tibi extero homini hinc accederet, niſi fortaſſis in nomine Bregentz hærere poſſes; is enim eſt locus Brigantinus, uetuſtiſſimum oppidum, à quo & tempore Strabonis lacus Acromus dictus fuit Brigantinus, id quod te lectio hiſtorica huius libri plenius edocebit.

Lindoiæ ciuitas inſularis,

ua lacunari circumfuſa.

Achilles Gaſſarus Lindoienſis, medicinæ doctor, ſuo Sebaſtiano Munſtero S.

SCripſi ante ſeptimanam hinc ad te, Munſtere obſeruande, quæcunque ex re utriuſque neceſſaria putabam: nunc uero hocce tabellione iterum ſcribere cogor, ut explorem certo nuncio, num omnia receperis. Feceris igitur mihi rem gratam, ſi certò ac cito ſuper omnibus, quæ prius de Lindoia noſtra atque Rhetorum Curia exaraui, reſponderis, ſimul ac indicaueris, quo tempore librum tuum expectare debeamus. Stumpfij enim Chorographia multos undique inuitat & incitat longe maiora, pulchrioraꝙ te daturum ſperare: quare caue, ne ſpe tanta fruſtremur. Cæterum num Vlmenſes, Auguſtani & reliqui Sueui conatus tuos, uti ante biennium promiſerāt, adiutent, ſcire uelim, ſimul ac catalogum nouorum librorum nuper iſtic æditorum habere geſtio. Bene uale: celerrime ex Lindoa, octaua paſchæ, anno domini 1548.

Sebaſtianus Munſterus.

Has literas ad me dedit, candide lector, eximius uir dominus Achilles, quum adhuc neſciret ſibi delegandam prouinciam deſcribendæ Auguſtanæ urbis, atꝙ ab ea ciuitate, manſione ſua, ad tempus receſſiſſet Lindoā ad patriam ſuam, animi recreandi gratia. Poſtea uero à me ſollicitatus, Auguſtanam quoꝙ urbem depingi curauit, atque ſuccinctam adiecit deſcriptionem, ut infra uidebis.

Lindoia.

LIndauium ſeu Lindoia oppidum imperiale ſitum in inſula Acromi lacus, aquis undique & fluctibus circumdatum, nulla ſui parte continentem tangit, niſi ubi lapideo ponte, qui ducentos nonaginta paſſus in longitudine habet, terræ annectitur.
ndoia inſula Locus eſt admodum amœnus & ſalubris, uentis omnibus peruius, aquam fontaram & uiuam, agrum circum circa fertilem, nec non omnia quæ ad uictum pertinent facile comparatu habens, adhæc ædificijs ſatis ſplendidis ornatus, nulli non negociatorum generi opportunus exiſtens, natura firmus & aduerſus inopinatas hoſtium incurſiones tutus: in cuius occidentaliori latere haud minor ambitus adhuc, tanta uinearum copia colitur, ut populari annonæ curſu centum cupæ ſeu (ut dicere conſueuimus) plauſtra uini, ſed pro fundi natura ſatis auſteri, creſcant: & ſpacium illud mœnijs & foſſa, duabusqúe tum
blicius pons portis tum ſublicijs pontibus à præfato oppido diſcretum, Inſulæ nomen ex antiquo, etiam apud uulgus, obtinet, in quo hodie piſcatores ſolum nauiumꝙ architectones cum paucis aliquot textoribus habitant. De oppidi huius origine aut primis incolis, nihil exacti, hiſtoriarum penuria noſtrorumqúe hominum incuria haberi poteſt: coniecturis tamen ex Strabonis geographia colligitur, Romanos ſub tempora Octauiani Auguſti, inſulam hanc poſt deuictos Rhetos occupaſſe, præſidió ac propugnaculo ſibi & ſuis contra Vindelicos communijſſe. Extat enim adhuc fortiſſima uetuſtiſſimaꝙ ac ſemidiruta turris, ex quadrato ſilice à dextris mox pedeſtri itinere oppidum ingredienti conſtructa, uulgo murus gentilium (die heidē maur) dicta, quę teſtatur Tiberij Neronis, uitrici ſui legati & non barbarorum induſtria opus illud exædificatum. Subſequentibus tempeſtatibus quid rerum hic loci actum ſit, iterum plane neſcitur, non ambigendum tamen, Traianum, Aurelianum, Conſtantinos duos & reliquos Romanos Imperatores quibus cū Rhetis & Alemannis ad Brigantinum lacū ſubinde negocia haud incruenta fuere, inſulam præfatam tāquam inexpugnabile refugium, facile ullo pacto deſeruiſſe, donec inclinante imperio Germanicæ nationes omnia regna uaſtare cœperunt, etiā inſulā hāc Romani nominis odio in ſolitudinē uerſam, uix gauijs & mergis incubādi nidū eſſe permiſerūt. Poſte
Adelbertus naufragus. riori dein euo quū D. Adelbertus Caroli magni cognatus & Palatij comes, ob undarū periculoſas procellas, quib. in lacu amplo obrueret, diuę uirgini Marię in eū portū, quocūꝙ ſaluus adpuliſſet, ædē & monaſteriū extructurū ſe deuouiſſet, forte fortuna accidit, ut uento propitiore in inſulam hāc noſtrā, quæ diu iā uicinis tantū anſerū paſcua erat, naui deijceret ibi protinus pius uir areā purgās phanū promiſſum erigi curauit, ſimul ac cœnobium nobilibus uirgunculis de ſuo fundauit, portū quoꝙ iſtū à uoto & euentu deinceps Lendoam,
Lendaw. uel, ut antiqua inſtrumenta habent, Lendaugiā, nouo nomine, quo nimirū etiamnū proprio idiomate propinquiorib. Rheni accolis uocaē, adpellari fecit. Quā rē nō multo poſt Imp. Hluduuicus ſecūdus anno domini 856, certis immunitatibus confirmauit nec non &

comites

comites à Rorbach dictum monaſterium dotarunt, ut incrementa non parua acceperit.
Sed & ingruẽtibus ad diuæ uirginis templum hoc uotiuis peregrinationibus, denuo tam
locuples fieri hominum ſuperſtitione doniſq; cœperit, ut non modo abbatiſſæ loci illius
cum cæteris Romani imperij eccleſiaſticis prælatis principis obtinuerint dignitatem, ue-
rum etiam palatij ſui præfectis(qui Hydropyrgi olim reſidebant)modum præſcribere co-
ctæ ob illorum prodigalitatem ſint, ne uidelicet hi dum Lendoam proficiſcerentur, ultra
2. equites ſecum adducerent amplius. Defunctis ſimul anno domini 1051. Lindoenſi &
Buchhaimenſe abbatiſſis, referente H. Contracto, Iuota nobilis & relligioſa uidua, ab im
eratore Henricho 3. utriq; domui reſtaurandæ præfecta eſt, &c. Veſtales dicti monaſte-
ij, nobilitatis ipſarum ſtemmata, ab uſq; proauis oſtentant, nec moniales uerum ingenuę
ominæ, ſiue, ſi magis placet, Canonicæ noſtro ſeculo nuncupari gaudent, nam nullo ue- *Canonicæ do-*
ium diſcrimine utuntur, nec ullo cœlibatus iuramento à nuptijs honeſtis detinentur, tan *minæ.*
ummodo pro choro pſallunt, aut ſeptem horarias præces ſibi dimurmurant, habentq; in
per Romanorum Imperatorum gratia aſylum apud ſe ac ſontium inuiolabile confugi-
n. Ob enarrata itaq; hæc geſta, protinus factũ eſt, ut aliæ quoq; habitationes, præſertim
uponum, hoſpitum & inſtitorum, una cum eiuſmodi farinæ hominum domunculis, uil
inſtar à tergo monaſterij figerentur. Quin etiam urgentibus ſic fatis, accidit ut caſtellũ
n procul à ſeptentrionali inſulæ latere ſitum(quondam à fauillis, in quas ab hoſtibus re-
ctum erat, at hodie à cineribus in quos publico cœmiterio ciues illic diſſoluunt, denuo
n ineptè Eſchach adpellatum)aboleri occœperit, eiuſq; incolæ ſuggeſtione Schönſtei-
elffone Bauariæ & Spoleti duce, comite Altorffenſe conſobrino ſuo in his terris crude
r debellatus eſſet, à domino præfectoq; Hugone iuniore, comite Brigantiæ filio prædi
Hugonis, 42 ſemiſſe auri & reliqua medietate argenti, marcis(è qua pecuniæ ſumma no
n arcem Podamicam erectam multi prædicant)in libertatem ab omni penitus ſeruitio
aſſeruerint, ſicq; relictis prioribus ſedibus, populariter è firma terra in nouam coloni-
ad diuam uirginem ſub tilias commigrarunt(hoc nomine enim poſteri inſulam eam
dictarum arborum frequentiam, quæ ueſtalibus & aduenis ſolatij cauſa ibidem circum
naſterium plantatæ fuerunt, patrumq; memoria adhuc, multa ex parte etiam ad parœ-
am S. Stephani eccleſiam, extiterunt, nec amplius ab adnauigationibus Lendoã qua-
rtuoſam, ſed Lindoam Lindauiumq; à tilijs uocarunt)atq; illic tanta proſperitate ha
re cœperũt, ut tandem ex cœnobio uilla, eq; pago oppidũ iuſtum, unà cũ totius Poda-
lacus portu nominatiſſimo ſit exædificatũ. Id circa eã ætatẽ qua duces Sueuiæ Rom. *Lindoia.*
erij habenas moderabãtur, in aduocatiam & mundiburdiũ(ſic tunc tutela, id eſt, Kaſt-
tei dicebatur)ſuſceptum, dexteritate & obedientia ciuium, multa utilia ac digna lau- *Mundiburdiũ.*
riuilegia, etiam haud aliorum imperialiũ liberorumq; municipiorũ prærogatiuis mi-
aut uiliora unà cũ ſuperioris ſiue capitalis iudicij adminiſtratione, cudendæ monetæ

facultate, nec non tiliæ uiridis in albo clypeo imaginibus reip.
ſuæ apud ſuccedentium Rom. Cæſarum ac regum clementiam
impetrauit, cum primis autem poſtquã anno 1264. menſe mar-
tio prorſus fermè concrematum fuiſſet, à comite Rudolfo ab
Habſpurg Rom. rege, anno 1275. priuilegium contra abbatiſſę
uota obtinuit, ita ut noſtris diebus populus ibidem citra omnẽ *Ciuitas ab ab-*
præfecturam in ſingulos ſibi annos & Conſulem, quem ciuiũ *batiſſa libera.*
magiſtrum, & prætorem quem Stat amman, quaſi urbis officia-
lem uocant, partim ex patricijs, partim ex plebe pro nutu libe-
re & dicat & legat, qui adſcito ſenatorum aſſeſſorumq; nume-
ro & ordine, meram & mixtam iuriſdictionem exercere per u-
um ipſorum diſtrictum poſſunt, hac conditione tamen, ut magiſtratus ille, ſi quid
uta religionis cauſæ, ſtatutorum ac legum municipalium immutationes, noua fœ-
ellum, aut tale quid ſerioſius inciderit, citra totius populi, præcipue octo tribuno-
ſenſum, nihil præſcribere, aut pro ſuamet authoritate decernere auſit queatúe. Ne
noua tyrannis ſeditioni iterũ occaſionẽ præberet, quemadmodum non raro priori
ulis, potiſſimũ aũt anno 1396(quo redactis in ordinẽ patricijs, tribunitia poteſtas in
oręualere cœpit primũ)nõ ſinę plurimorũ extremo ſupplicio inter ciues cõtigerat.

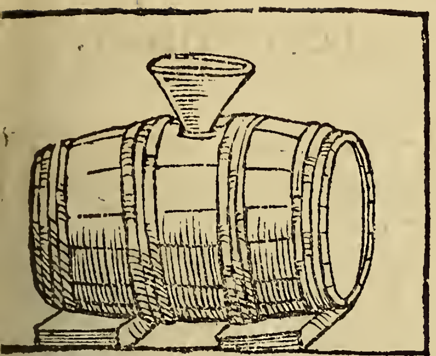
Quam

Quam ob rem etiam munia illa eorumq́ adminiſtrario ſub ſolſticij tempus in ipſo Ioha
nis baptiſtæ feſto, quotannis ex ueteri inſtituto à plebe alterari & renouari conſueuerū

Cœnobiorum fundationes. Anno Chriſti milleſimo ducenteſimo quadrageſimo primo Franciſcani Lindo
cœnobium conſtruxerunt, abbatiſſa permittente & fundum de ſuo tradente, plebano t
tis uiribus refragante. Similiter 31 annis pòſt, iterum conſenſu abbatiſſæ Sigenæ clauſt
monialium ad congregationem dictum, ac deinde alia diuorum ſacella unà cum Begin
rum conuenticulo fundata & ædificata ſunt Lindoiæ, quæ tamen à ruſticis tempore b
uel in alium uſum uerſa uel omnino euerſa uidentur hodie. Ciues huius oppidi & in
genæ ſunt ſatis integri & bellicoſi, minime frugaliter aut ſordide uiuentes, ciuiliter uel
Emporiū Lindoienſe. ti ac nummoſi, uerum ſubruſtici moribus. Habet oppidum emporium celebratiſſi
pariter ac omni mercium generi accommodum, in quod ex cunctis undique ferê regio
bus tanta continuè rerum copia conuehitur, ut ſingulis ſeptimanis quadrigæ & currus
nerarij plus minus mille quadringenti terrenam portam permeent. Nam ab octo uſque
nouem miliaribus negociatores, ex paulo minus triginta oppidis ac ciuitatibus hebdo
datim forum ibidem certo frequentant petuntq́. Sueui & Bauari maximos aceruos f
menti, ſalis, cupri & ferri adúehunt, qui inde in Alpinam Rhetiam & Heluetiam diſtr
tur. E Veneto lacu, Hegouia & Turgouia, omni ſabbato præter auenæ & tritici copi
ingens uini uis nauibus comportatur, quæ confeſtim ad Algoios, Sueuos & Bauaros
uenditur. Ex Brigantina ſylua, Montefundano, Abbacellenſium & Griſonum alpib
butyri, recoctarum & caſeorum incredibile pondus accedit. Denique propinquioris
coloni, ut interim de piſcium delectu abundantiaq́ ſileam, abietinos quercinosq́ue pr
nearum cultura palos, aſſeres, poma, uarios fructus, linum & ſimilia permagno num
uenalia publice gerunt, exceptis infinitis alijs mercatorum, propolarum, monopolio
ac inſtitorum ponderoſis ſarcinis præcioſisq́ue rebus, quæ haud leui publici ęrarij ue
gali è borealibus regnis, item utraque Pannonia per Nurnbergam, Auguſtam, Mona
umq́ue in Langobardiam, Italiam ac Gallias, econuerſo ex his in illa indies dicto in o
Termini terræ Lindoienſis. do tranſmittuntur. Terminos ditionum ſuarum in continente, uerſus ortum qui
communes habet cum comitatu Brigantino, qui hodie archiducibus Auſtriæ paret,
ſus arctum uero terminos cum comitibus Montisfortis in Tettnangio & Argona ſ
tur, aduerſum quos non raro nec leuiter de finibus uenandi, iure criminali ſummoúe,
omnia autem ob hoſpitalis ipſorum prædia, uillas, ac quibus abundat mancipia ſiu
ſcripticios homines digladiatur. Vltimo non prætereunda hic erit popularis ill
ma, qua fertur in Caſtri loco (auf burg) quod ad meridionale oppidi latus, prope naui
rum portum publicamq́ mercium cuſtodiam, in ipſo mari iacet, corpus cuiuſdam ſa
S. Aurelia. uirginis, uulgo ſant Orilla, id eſt, Aurelia dictæ, ſepultum eſſe, quæ olim tempore perſ
tionis Chriſtianorum unico paſſu à Fuſſachio (unde pago illi uno milliario cis lacum
ſito, per quem iter ad Inſubres eſt, nomen hoc obueniſſe multi putant) Lindoam uſq
memorati caſtri aream progreſſa narratur: quanquam ſint qui Nympham hanc patri
thnici iram è Brigantia uno ſaltu ad pomerium iam dictum effugiſſe contendant, id
parum refert, ſi reliqua conſtant. Ego potius monumentum Rhomani alicuius ex Au
norum familia legatisúe crediderim.

Vberlinga.

Fruſtra pro huius oppidi effigie laboraui. TEnet ciuitas iſta imperialis inferiorem locum Podamici lacus, abundatq́ u
et alijs uictui humano neceſſarijs. Priuſquā autem imperio fuit incorporata
rundam ducum Sueuiæ reſidentia fuit. Nam anno Chriſti ſexcēteſimo uige
Cunzo aut Gonzo, potens princeps huius regionis, infidelis tamen, Ibur
Iburinga. commemoratur habuiſſe curiam ſuam, hæc hodie eſt Vberlinga. Habet ciuitas iſ
rum frumentarium inſigne, ubi ſcilicet plurimum emitur frumenti, quod per lacum
ctum diſtrahitur in ciuitatibus & terris meridionalibus, nempe Conſtantia, Lin
Thurgoia, Valle Rhenana, Veldkirchio & Churwalia. Subduxit ſe cum tempore
catu Sueuiæ, receptaque eſt in protectionem & communionem imperij. Habet n
tempore terram amœnam cui imperat, habet & hoſpitale inſigne eximiè dotatum.

Hinc uerſus Aquilonem itinere unius horæ,eſt
monaſterium Ciſtertienſe opulentiſſimum, no-
mine Salmanſwyler,quod aiunt primo fundatū à *Salmanſwyler*
duce quodam Sueuiæ nomine Almo,anno domi
ni 750.ſed quod tunc Ciſtertienſes monachos ha
bere non potuit,Soli Benedictinenſes tunc apud
Germanos monachatum ſuſtinebāt.Habet mo-
naſterium iſtud maiora uaſa uinaria, q̄ ullus alius
Germaniæ locus, habet & monachos abſtinen-
tia & inedia ſic maceratos, ut æquentur magnis
fornacibus.

Augia maior.

DIximus iam ſuprà,infra Conſtantiam in minori lacu ſitam inſulam amœnam,o-
lim Sindles augiam ac deinde diuitem Augiam appellatam:quæ in longum pa-
tet ad dimidium miliare & ad latum, quartam miliaris, à Conſtantia uero diſtat
miliario uno,Habet tres parochiales eccleſias,& fert uinum, frumentum atque
na,Ante multos annos,nempe circa annum Chriſti 724.ſanctus Pirminius epiſcopus *S. Pirminius.*
lliæ unà cum Carolo Martello,auo Caroli magni fundauit & conſtruxit in ea monaſte
m ordinis ſancti Benedicti,in quod primum nemo recipiebatur niſi principes, comites
barones.Noſtro uero tempore,nempe anno Chriſti milleſimo quingenteſimo quadra
imo abolitis monachis incorporatum eſt epiſcopatui Conſtantienſi. Fuit monaſteriū
d aliquando tam potens & diues,ut abbas ſingulis noctibus potuerit habere hoſpitiū
uis prædijs aut proprijs bonis uſq; Romam,atq; ob id non ſine ratione uocatum eſt,di
Augia.Hodie uero longe ad tenuiores redactum eſt opes.Fuit olim ciuitas Vlmenſis
huius monaſterij abbatis dominio,id quod infra ſuo loco apud eandem urbem nō ta-
o.Sunt qui ſcribunt,et experientia id quoq; docet,ſanctum Pirminium omnes uermes *Inſula uermi-*
enatos,puta ſerpentes,aſpides,lacertas, bufones & huiuſmodi ex inſula effugaſſe,ut *bus interdicta.*
odiernum uſq; diem in ea non inueniantur, & illati non maneant aut moriantur. Fuit
Pirminius primus in iſto monaſterio abbas,ſepultus tamē iacet in alio monaſterio nē-
Hornbachenſi in Weſtricha regione,ſiquidem fuit fundator multorum monaſteriorū.
ent ſepulti in hac inſula ſanctus Meinradus heremita,Carolus tertius Romanus Impe
or,cuius epitaphium tale eſt.Carolus rex Germanorum,patricius Francorum, Roma
umq; Imperator,&c.Iacet quoq; ibi ſepultus Geroldus dux Sueuiæ, præfectus Baua-
& dux militiæ Caroli magni. Aiunt etiam diuum euangeliſtam Marcum quieſcere in *Corpus ſancti*
monaſterio,unde monachi euangelium eius in eccleſiaſticis officijs pronunciantes, *Marci.*
uſi ſunt hac communi præfatione,Sequentia ſancti euangelij ſecūdum Marcum,ſed,
uentia ſancti euangelij ſecundum illum,id quod Venetis, qui gloriātur ſe habere oſſa
us Euangeliſtæ,dicitur olim ſtomachum mouiſſe,ut etiam uoluerint dare ſummā ali-
m pecuniæ monachis,quo ſoli poſſiderent uiri ſancti reliquias,at monachi recuſarūt.

Cella Ratolfi.

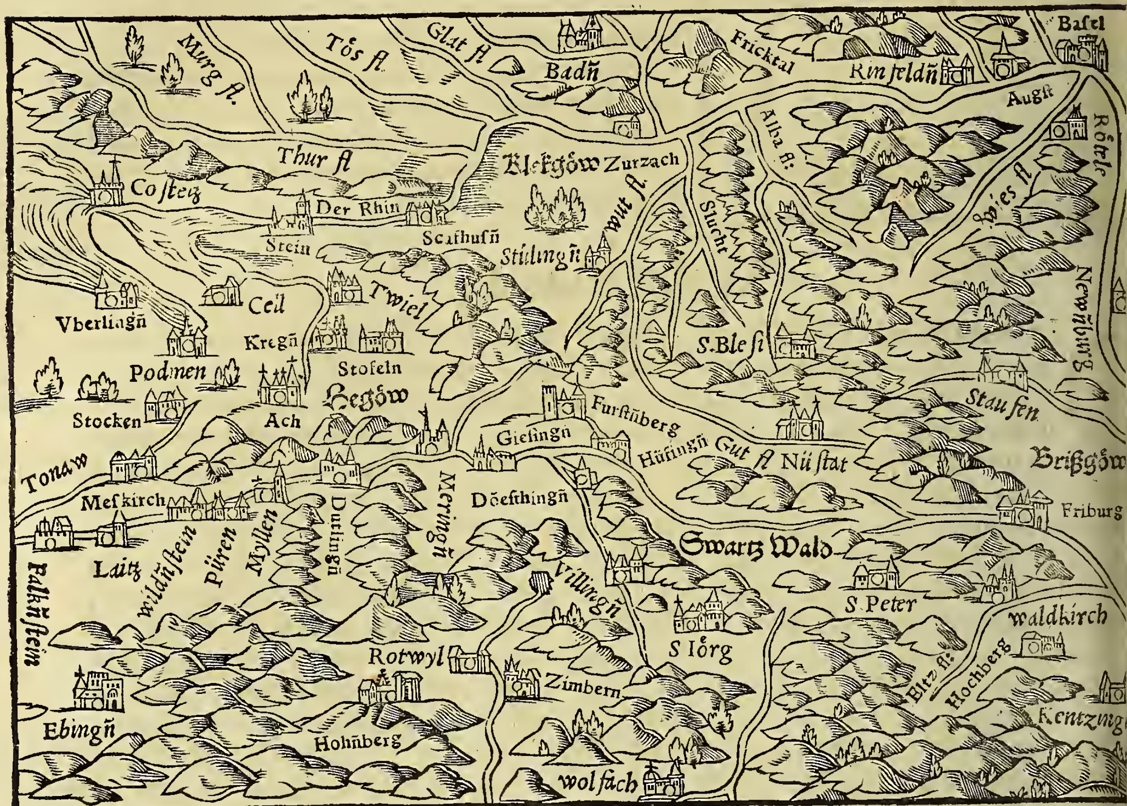
E Regione Augiæ ſeptentrionem uerſus ſitum eſt oppidū Cellenſe,quod latine Cel
la Ratolfi uocatur,locus certe amœnus & noſtro æuo non ineleganter extructus.
Hoc oppidum putatur accepiſſe initium à Ratolfo duce Sueuiæ, & ex prima exi-
gua ſtructura magna ſuſcepit incrementa,ut hodie oppidum ſit mediocre & pul-
um. Alij uero dicunt Ratolfum epiſcopum fuiſſe Veronenſem in Italia,relictoq; epi-
patu ueniſſe ad hunc locum,primumq; extruxiſſe cellam ac deinde monaſterium, ubi
& ſepultus dicitur anno Chriſti 875.Habet oppidum iſtud magnum forum, ma-
xime autem frumentarium,paretq; ducibus Auſtriæ,quum olim
abbatem Augiæ agnouerit dominum.

De

De Regione Hegoienſi & oppidis, arcibusq; eius.

Meridies

Oriens

INfra lacum Cellenſem uerſus ſeptentrionem incipit famoſus pagus uulgo H dictu s,comprehẽſus inter Rhenum & Danubium,regio quidem parua ſed ſupra dum bene culta & fertilis,longa & lata ferè ſex milliaribus Germanicis. Annum enim ei quidam Schaffhuſium. Sunt in ea præter nonnulla oppida & uillas in m iugis caſtra & arces plurimæ,natura & arte munitæ,quæ quaſi totius Sueuiæ uidentu propugnacula. Numeranť autem 46 arces munitæ. Abundat uino & frumento,præ aũt celebratur ibi rubeum uinũ. Habent incolæ optimos piſces,aues & uenationem dent in hac regione plurimi nobiles,landgrauiatus uero eſt Nellenburgenſiũ,qui oli tẽtes fuerũt comites,hodie uero ſubeſt hic Lãdgrauiatus domui Auſtriæ. Oppida i terra ſunt Stockach & eſt Nellenburgenſiũ,Engẽ quod eſt comitũ Lupffenſiũ,Den mitũ Dengenſiũ,Ach & Plumẽfeld,duo oppida:itẽ Meſskirch in Madach & eſt con Zimbern. Arciũ uero nomina ſunt,Meckingẽ,Bodmen,Hohen Twiel,& hæc arx eſt ducis Wirtenbergeñ,Hohen Höwen comitũ Lupffenſiũ,Hohẽ Kregẽ modo duc ſtriæ,olim aũt nobilium de Fridingen,Hohen Stoffeln , Stoffeln & alt Stofflen tres nobilium à Reuſchach,Honburg nobilium Honburgenſiũ,Megtberg domus Au ſed quæ à Reuſchachenſibus inhabitatur,Bollingen epiſcopi Conſtantienſis, Steu gens,New Höwen,Roſsneck,Randeck,Frydingen,Höweneck , Halſperg,Langen Newhauſen , Waldſperg, Hohenklingen , Staufen , Hohenfels , Leupfertingen , K eck,Tähenberg,&c. Notandum quoq; hic,montes quoſdam diſterminare H am à Nigra ſylua,qui uocantur Bor , & hi uerſus meridiem ubi Hegoiam ſcilicet re unt,ſunt fertilitate magna præditi,ubi autem Danubium uerſus ad ſeptentrionem in tur,toti hyemales ſunt. Et quicquid pluuiarum in hos cadit montes, ſecundum utra cliuitatem defluit uel in Rhenum uel in Danubium. Quod defluit in Rhenum defer mare ſeptentrionale, & quod in Danubium , in pontum Euxinum. Vnde in cacu huius montis arx quædam in hunc modum eſt conſtructa,ut tectum unum trãſmitta

Arces in Hegoia.

Montes Bor.

…iiam receptam in Rhenum petentem occidentem & ſeptentrionem, alterum uero ſtillici
…dia ſua in Danubium & orientem tranſmittat.

Hohen Kregen.

ARx iſta eminenti incumbit petræ, fuitq́ aliquando refugium raptorum & prædonum, plus æquo confidentium in inaceſſibilẽ huius petræ ſummitatẽ. At Sueuica liga anno Chriſti 1512. iuſſu Maximiliani Cæſaris eũ locũ totis uiribus adorta, tertia die obſidionis funditus deſtruxit. Erat arx arte & natura munitiſſima, atq; ad obtinendũ opinione hominũ pene impoſſibile. Verum exercitus ligæ Sueuicæ admotis bombardis & machinis, uim obſeſſis uehementiſſimam intulerũt, ita ut principales noctu clam aufugerẽt, reliqui pauci qui remanſerant intus, uidentes quod tot bõbardarum iaculis reſiſtere non poſſent, dato in deditionem caſtro abierunt. Siquidem qui prædictũ caſtrũ hæreditario iure poſſidebant, dicuntur raptores publicos & nonnullarum ciuitatum imperialium diffidatos hoſtes intromiſiſſe & aditum contra Cæſaris mandatum quocunq; uoluiſſent tempore, hora &
…conceſſiſſe.

Summum Duellium, uulgo hohen Twiel.

CIrca annũ Chriſti 893. inhabitarunt arcẽ iſtã Duellũ uel Duelliũ principes Alemãniæ Bertholdus et Erchingerus fratres, quo tempore apud ſanctũ Gallum abbas fuit Salomon, qui idẽ epiſcopus fuit Conſtantiẽſis, habebatq; ſummũ Imp. Arnolfi fauorẽ, quare etiam quod uoluit ab eodẽ impetrauit Cæſare, maxime aũt bona aliqua ex ditione Bodmenſi circũ lacũ Podamicũ ſita ſibi uſurpauit, id quod dictos fratres nõ parũ diſcruciauit, qui etiam inuidia moti, libenter ſtoma-
…n in epiſcopũ ipſum effudiſſent, ſi illius potentiã ueriti non fuiſſent. Sed quod aperte
…e non poterant, clam machinati ſunt. Accuſati ergo Mogũtiæ apud Imperatorẽ, uin
…ducti ſunt in Ingelheim, ibiq; carceribus mancipati, & uix tandẽ præcibus erepti. Ca
…ntibus autem adhuc utrinq; animis, ceſſare non potuerunt à mutuis iniurijs. Et cũ ui-
…adam fratres epiſcopũ ſibi in uia occurrentẽ uidiſſent, moti inuidia manus iniecerunt
…abductumq́; in Algoiam in arce Dieboldsburg primum incarcerauerunt, ac deinde
…unt in Duellium, prouidentes ſibi de cõmeatu, ac montẽ illum excelſum propugna-
…& fortalicijs communiebant. Sciebant enim ſubſecuturũ bellũ. At priuſquã captiuũ
…xiſſent epiſcopũ in arcẽ, cõprehẽſi ſunt per inſidias in nemore, epiſcopus liberatus,
…res illi in Duellio, quod ſe iã dediderat, incarcerati et per Conradũ regẽ morti adiudi
…rope uillã Adingen gladio percuſſi ſunt. Ditio uero illorum tradita eſt Burckhardo
…ueuiæ. Anno Chriſti nongenteſimo ſexageſimo habitauit in arce Duellio Burc-
…s dux Sueuiæ, cuius uxor fuit Hadwigis filia Hẽrici ducis Bauariæ: & hi cõuerterũt

Ingelheim carcer nobilium.

castrum

Hohen Twiel aliquando monaſterium.

caſtrum illud in monaſterium, quod poſtea fuit trãslatum ad Rhenum, nempe ad oppidũ Stain. Fuit autem Hadwigis pater, frater Ottonis primi. Cæterum Duellium caſtrum noſtris temporibus occupat Vdalricus dux Wirtenbergenſis, emptum anno Chriſti 1520. à Clingenbergenſibus.

Pagus Latobricus, uulgo Landgraueſchafft Kleckgöw.

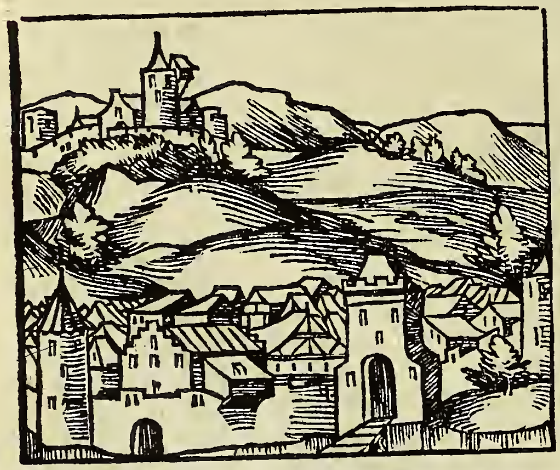
KLeckgoia ab uno termino contingit Hegoiam, meridianum uero limitem conſti tuit Rhenus, Turgoienſes dirimens à Kleckgoienſibus. Fuit in hac regione comi tatus Tungenſis atq; Palmenſis, qui ex antiqua & nobili deſcẽderunt familia, ſed iam dudum in uniuerſum extincti. Noſtro tempore Landgrauiatus iſte paret comitibus de Sultz, licet epiſcopus quoq; Conſtantienſis habeat partem ſuam in eo. Pate autem in longum & latum itinere duorum milliariorum. Nullus ingreditur aut egreditu amnis præter Wutach, ſed in quem iſta regio deſinit. In Wutacenſi ualle iacet oppidum Döngen, cui imperat comes Sultzenſis, ſicut & caſtro Kuſſenbergenſi. Vallis uero memo rata eſt comitum à Lupffen. Balm uel Palm fuit uetuſtum caſtrum infra Schafhuſium iuxta Rhenum in colle è regione monaſterij Rhinow ſitũ, ſed quod à Schafhuſenſibus ſub Friderico tertio Imperatore propter rapinas fuit exuſtum. De Schafhuſio ſupra in deſcr ptione Heluetiæ nonnihil diximus.

Vualdſhut.

SOnat Waldſhut cuſtodiam ſyluæ, habetq; nomen à nigra ſylua, quæ haud procu ab hoc oppido incipit. Eſt autem ſub dominio Auſtriacorum. Circa hoc oppidi & adiacentes terras poſuit Ptolemæus Heremum Heluetiorum, putantq; quidam ante Chriſtum natum Heluetios quoſdam in hac terra conſediſſe, unde regioni no men relictum. Si hinc ad nigram ſyluam pergere uolueris, occurrit terra ualde auſtera & inculta, ubi habitatores ex ſolis uictitant pecoribus. Nihil creſcit ibi præter hordeum & auenam. Domus Auſtriæ has quoq; terras ſibi ſubiectas habet. De bellis circa Waldſhu geſtis, ſuprà in Heluetia nonnihil indicauimus.

Nigra ſylua.

Laufenberg.

PAret hodie & hoc oppidum domu Auſtriæ, diuiditurq; per interfluen temRhenum in duo oppidula, lice minus ſit in latere Rheni Germa co, maius in Gallico. Eſt autem prima Ra racorum & Baſilienſis diœceſis ciuitas, ha bens arcem in monte ſitam, & ditionem a quam extra mœnia. Poſſederunt hunc lo cum olim Habſpurgenſes, ſicut in Helue tia ſignauimus, receperuntq; in feudum a abbatiſſa Seckingenſi. Habet hodie præfe ctum, qui ius dicit oppido & toti annexæ tioni, etiamſi oppidũ in ciuilibus cauſis ſu habeat ſenatum & gubernaculum, priuil giumq; cudendi monetam æque ut Baſile Friburgum, & aliæ ciuitates in moneta communicantes. Cõſtringitur Rhenus iuxta ho oppidum in tantam inter ſaxa anguſtiam, ut uir facile lapillum traijcere poſſit. Habet qu que Rhenus hic cataractam, per quam nautæ funibus coguntur demittere naues, ne int ſaxa collidantur. Incolę magna parte uictum ſibi quærunt ex ferro quod ibi coquitur et ditur, minera tamen ſiue æs foditur in ualle Frickenſi ex monte quodam inexhauſto, un ſingulis annis ferrum extrahitur pro uiginti millibus florenorum. Sunt autem 33 officinæ briles ſeu excoctionis, quæ dicto monti inſeruiunt.

Ferri minera.

Secking

Seckingen.

MOnaſterium & oppidum Seckingenſe adiacet Rheno à ripa Germanica, con-
ſtructumq́ eſt monaſterium per ſanctum Fridolinum tempore Clodouei & a- *S. Fridolinus.*
liorum regum Francorum, circa annum Chriſti 495, opem ferente comite quo
dam, qui pro monaſterio condendo donauit agrum Seckingenſem, Laufenber
m & Glaronam, quæ hodie una ex potioribus Heluetiæ eſt partibus. Tempore Fride-
i Barbaroſſæ Albertus comes Habſpurgenſis primũ in feudũ recepit (ſicut & hodie du
s Auſtriæ qui ab Habſpurgenſibus deſcenderunt faciunt) ab abbatiſſa Seckingenſi ciui
ē Seckingum, oppidum Laufenberg & caſtrũ & alia quędam: quare illi aduocati & de- *Canonici &*
ſores huius monaſterij ſunt. Fuerunt olim in hoc monaſterium ſolæ liberæ & maioris *Canoniſſæ.*
bilitatis dominæ receptæ, hodie uero ſimplices quoq́ nobiles admittuntur. Additi ſunt
oq́ quatuor canonicatus ipſi monaſterio. Cudit abbatiſſa monetam unà cum Baſilien-
us, Friburgenſibus, &c.

Rötelen.

ERegione Baſileæ inter Rhenum & Nigram ſyluam eſt ditio Rötelenſis, ac ſecun-
dum deſcenſum Rheni Lãdgrauiatus Suſenburgenſis, dominiumq́ Badenwyler.
Fuerunt olim ditiones diſtinctæ, ſed quæ poſtea omnes marchioni Hochbergẽſi,
ac deinde anno 1503. marchionibus Badenſibus fuerũt adiũctæ. Eſt Rötelen caſtrũ
uſtum montanum, ſitum in Wiſenthal, diſtans à Baſilea itinere pedeſtri duarum horarũ
ſus Nigram ſyluam. Habitat̃ adhuc, licet pro magna parte ſit ruinoſum. Vallis quæ à
ilea illuc & longe ultra deducit, eſt ferax uini & frumenti, habet amnẽ piſcoſum & plu
a prata. Adducuntur per fluuiolum ex Nigra ſylua plurima ligna ædificijs apta & ad
andos aſſeres accommoda.

Neoburgum, uulgo Newenburg.

NEwenburgenſe oppidum, quod Rheno adiacet, extructum eſt aut potius mœ-
nijs cinctum, ſub Friderico ſecundo poſt annum Chriſti 1212. ab aduocato impe
rij Wolfelino, qui Hagenoiæ tunc (ſicut & hodie habere conſueuerunt) manſio
nem ſuam habuit. Hoc oppidum ſicut & Rhinfelden & Briſacũ fuerunt impig
atæ ab Imperatore Ludouico Bauaro domui Auſtriæ poſt annũ Chriſti 1326. id quod
pra memoratũ eſt. Anno Chriſti 1491. propter conſulem ſeditio facta eſt in hoc op-
. Hic enim à 24. iudicibus infamis declaratus & ab officio remotus, per ducẽ Sigiſmũ
rurſum fuit reſtitutus, unde multa fuerunt ſubſecuta diſcordiæ ſeminaria. Paſſum eſt
oppidum meo æuo magnam à Rheno iacturam, qui fundum ſuffodiens, bonam op-
partem perdidit & labefactauit, quin & ſummum templum turrimq́ eius deiecit.

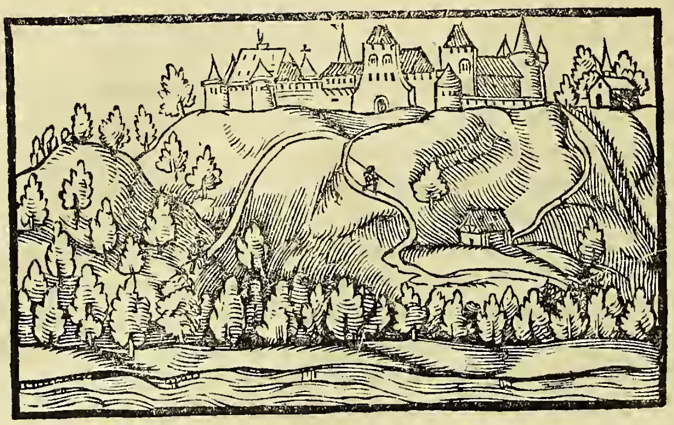
De Briſgoia ſeu Briſgaudia & particularibus eius ditionibus, oppidis, caſtris & cœnobijs.

N Germanica lingua ſonat Briſgöw pagum laudabilem. Et certe regio iſta ob ſuã exi-
niam feracitatem uini & frumenti, hoc nomine digna eſt, quum non inferior ſit in bo
itate uini & frumenti, reliquarumq́ rerum quibus mortalis homo pro corporis ſuſtẽ
atione opus habet, ipſa Alſatia, quæ è regione Briſgoiæ ultra Rhenum ad occidentẽ
a. Tamen ſi ueteres reuoluamus ſcriptores, facile inueniemus hanc regionẽ hoc uo-
lum adeptam à metropoli ſua Briſaco, de qua iam dicemus. Habet Briſgoia in longi-
e milliaria decem & in latitudine duo. Incipit enim à Mortnaw & excurrit ſecundũ
ſum Rheni ferè uſq́ Baſileam. Habuit olim ditiſſimas argentifodinas unde ortũ eſt
urgum, & tot in eo fundata monaſteria.

Briſacum.

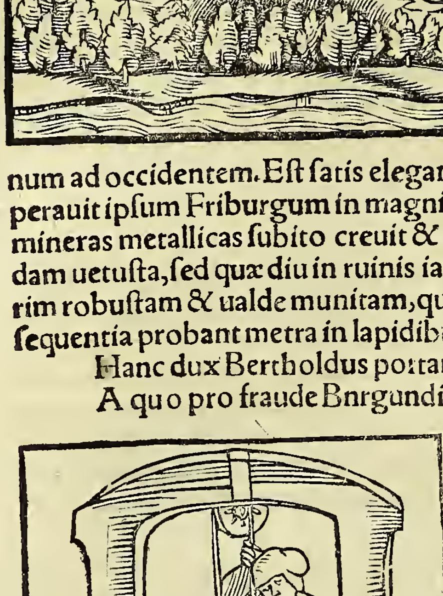
MEminit Antoninus in ſuo itinerario montis Briſaci, quum alioquin nullas tranſrhe
nanas commemoret urbes, ſed tantum prouinciales citra Rhenum ſitas: unde quidã

Ff arguunt

arguunt alueum Rheni hic muta
tum, qui ab altera parte quondan
pretercurrerit oppidũ, quum illu
adhuc in Gallica ripa ſtaret. Lui
prãdus Ticinenſis qui ſub Otton
primo uixit, montem Briſacũ Al
ſatiæ tribuit, & inſulam Rheni fu
iſſe docet. Nec dubiũ quin in hc
loco olim fuerit ualidiſſimum R
manorum munimentum, hinc ac
uerſus Alemannos erũpentes pr
pugnantium. Ponitur oppidum
ſtud in monte rotundo inſtar c
ſtri, habetq́ꝫ noſtro tempore Rh
num ad occidentem. Eſt ſatis elegans, munitum & populoſum, ſed temporum ſucceſſu
Friburgum Briſgoiæ. perauit ipſum Friburgum in magnificentia & diuitijs, oppidum recẽs natum & quod c
mineras metallicas ſubito creuit & ad ſummum aſcendit gradum. In Briſaco eſt arx qu
dam uetuſta, ſed quæ diu in ruinis iacuit, reſuſcitataq́ꝫ ſunt tandem ædificia eius. Habet t
rim robuſtam & ualde munitam, quam Bertholdus Zåringenſis tertius extruxit, id quo
ſequentia probant metra in lapidibus eius ſculpta.

Hanc dux Bertholdus portam ſtruxiſſe notatur.
A quo pro fraude Bnrgundiæ gens depopulatur.

Alij legunt, Per quam pro fraude, &c. Habet hæc
uitas duntaxat unum fontẽ, cui ſuperædificata eſt tu
ris magna, in qua pedibus agitatur rota grandis, q
extrahit aquam ex multa profunditate terræ, ciues
cenſum ſoluunt annuũ pro hauſta aqua. Nam und
magnus eſt deſcenſus ad Rhenum & ad ſubiectã pl
niciem ubi aqua in ſuperficie terrę facile quidem ha
ri ſed difficulter in ſublimen montem perferri pote

Zåringen.

MEdio milliario intra Friburgũ ſitum eſ
monte excelſo caſtrum quoddam dirutu
nomine Zåringen, à quo duces Zåring
ſes olim titulum ſuũ habuerunt. Putant
catum iſtum exortum ſub Henrico tertio aut pa
antè. Fuit aũt ducatus ille potens & opulentus, qu
per duces eius tot extructæ ſint ciuitates, arces & c
Potentia ducũ Zeringenſiũ. nobia. Ruthardus de Zåringen extruxit, ut dicunt, monaſteria Gengẽbach & Schwar
ach. Alij dicunt Gengenbachium fundatum nõ à duce ſed à comite Rutario tempore
pini regis Francorum circa annum Chriſti 752. Bezelinus uero & Gebiſo frater eius
truxerunt circa annum Chriſti 1060. monaſterium Sultzbergenſe, ubi & ambo ſepulti
cent. Exhibitę tamen ſunt mihi literæ fundationis huius monaſterij, in quibus inueni
ſum primò fundatum ſub Ottone tertio anno 993. à comite Birthilone & confirmatũ
Henrico ſecundo, qui ſubſecutus fuit Ottonem Cæſarem. Docent quoq́ꝫ literæ, mona
Sultzberg olim Saltzberg. rium illud ſitum in uilla Sultzberg, in ditione Adalberontis comitis. Vocant literæ u
illam montem ſalſuginis, id eſt, Saltzberg Germanicè & non Sultzberg. Noſtro æuo
neſtus marchio Badenſis amœniſſimum hic conſtruxit palatium, in quo & aliquot an
curiam ſuam habuit. Creſcit ibi nobiliſſimum uinum, ita ut rubeũ aliquando con
ferri poſſit cum Voltureno, id quod multi boni uiri apud me guſta
runt. Nam & ego uineolam ibi habeo.

Geneal

Genealogia comitum & ducum Zāringenſium.

Gebizo
Bezo et ſecundū alios Bezelinus. — Bertholdus primus ſine hærede; Margareta comitiſſa Kiburgñ.
…thardus …nes hab …rgeñ & …nin⁹ in …ēburg
Birthilo — Berthold⁹ ſecundus — Bertholdus tertius — Cōrad⁹ — Bertholdus quartus — Agnes comitiſſa Furſtenburgeñ; Bertholdus quintus; Anna comitiſſa Kyburgenſis
Conradus
Albertus
Hugo
Rudolfus epiſcopus Loſanneñ
Hermannus monachus
Gebhardus monachus in hirſow & epiſcopus Conſtantienſis.

Luthardus comes reliquit tres filios, qui anno Chriſti 980 imperauerunt inter Rhenū
Nigram ſyluā. Filius ſenior Bezo inhabitauit duas arces Altenburg & Scharpffenſtein
s apud ſanctum Trupertum. Birthilo uero & Gebizo ſuas habuerunt reſidentias non
ltum à ſe diſtantes in Eltzenthal. Apparent adhuc uetuſta ueſtigia murorū in arce Gi-
nburg (hodie appellatur Ieſenburg) quam comes Gebizo poſſedit. Hi tres fratres con
xerūt monaſteria iſta, Sultzberg, Wyſſenaw prope Rauenſpurgū, & Waldkirch. Ab
comitibus deſcendiſſe commemorantur duces Zāringēſes. Anno 1112. Bertholdus
Zāringenſis condere cœpit ciuitatem Friburgum in Briſgaudia, ex uilla faciens ciui-
m. Hic Bertholdus poſtea anno 30. prope oppidum Molſsheim occiſus legitur & ad
tum Petrum ſepultus. Succeſſit ei in ducatu Cōradus frater, qui obijt anno 1152. & ad
tum Petrum ſepultus cum duobus fratribus Bertholdo & Rudolfo. Reliquit aūt plu *Monaſterium*
ilios, Conradum, Bertholdum, Rudolfum, Albertum & Hugonem. Rudolfus fit epi- *S. Petri in Ni-*
us Lauſannæ, mortuusq́ anno 1190. & ſepultus ad ſanctum Petrum. Albertus factus *gra ſylua.*
ominus in Drachenfels in Waſgǒw. Hugo habuit dominium in Briſgaudia, & uterq́
ſine prole. Bertholdus ſucceſſit omnibus, condiditq́ in Burgundia minori Friburgū
1178. Mortuus eſt anno 1185. ſepultus ad ſanctum Petrum. Reliquit filium paternum

referentem nomē, qui ex uxore filia comitis de Kiburg duos
procreauit filios, & quia onerofus uidebatur nobilitati, præ-
potens enim erat, & nobilis princeps, libertatis conſeruandæ
cauſa, ueneno extincti ſunt duo illi pueri. Sed redeo ad maio-
res Bertholdorum. Bezonis filius Bertholdus primus duxit
uxorem filiam ducis Carinthiæ. Et ſoror Bertholdi Margare- *Bertholdus*
ta nupſit comiti Kiburgenſi. Bertholdus iſte conſtruxit arcē *primus.*
Zāringenſem relictaq́ paterna cognominatione, uſurpauit, p
Habſpurg titulum ducis Zāringenſis, ut quidam dicunt. Se-
dente uero ſororio eius, comite Kiburgenſi in arce iuxta Fri-
burg, orta fuit magna inter affines diſcordia, excluſitq́ Ber-
tholdus ſororium Briſgoia, & uendicauit ſibi totam Briſgoi-
am & adiacentem Nigram ſyluam. Sororius autem conceſſit
in Turgoiam ad nouum Kiburgum. Mortuus deinde eſt Ber-
tholdus ſine liberis Hirſoiæ apud ſanctū Aureliū, ſucceſſitq́
ditionibus eius Bertholdus ſecundus, filius Birthilonis.

Bertholdus ſecundus.

Hic Bertholdus patrueli in dominio ſuccedens conſtruxit anno domini 1093. mo-
naſterium ſancti Petri in Nigra ſylua, ubi & ſepultus iacet. Frater eius Herman-
nus factus eſt Cluniaci monachus, & alter frater Gebhardus, conſecratus epiſco-
pus Conſtantienſis.

Bertholdus tertius.

BErtholdus ſecundus reliquit filium Bertholdum tertiũ,qui magnas excitauit t
gœdias in imperio tempore Henrici quarti. Nam quũ Rudolfus dux Sueuiæ &
mes Rhinfeldenſis ſuggeſtione papæ eligeretur Rom.rex cõtra Henricũ qua
dedit Rudolfus filiam ſuam Zäringenſi uxorem,promiſitq; pro dote ducatũ S
uiæ,quo præſentius auxilium ab eo expectaret. Facta ſunt autem iſta anno 1077. Sunt
Primus dux Zeringenſis. qui dicunt,iſtum tertium Bertholdum primùm ducalem uſurpaſſe titulum. Interfecto
Rudolfo ſocero eius,& Sueuiæ ducatu Friderico à Staufen collato,cui Henricus Imp
tor filiam ſuam tradiderat,indignatus Bertholdus,multa intulit Friderico bella,in qui
Aduocatia Tigurenſis. tamen Fridericus gener imperatoris ſuperior fuit. Concordiam autem Imperator fa
dedit Bertholdo per modum feudi aduocatiam imperialem Tigurenſis ciuitatis & to
adiacentis pagi. Sub iſto Bertholdo conſtructum eſt Friburgum in Briſgoia ut iam c
mus. Exortum quoq; eſt ſuo tempore bellum in Alſatia inferiori inter Hugonem co
de Tagſpurg & ſubditos eius. Cui quum Bertholdus ceu propinquo auxilium ferret
terfectus eſt cum Hugone,haud procul à Molſsheim anno Chriſti 1122.

Conradus Zäringenſis.

SVcceſſit patri in regimine filius Cõradus, quem tamen alij fratrẽ eius ſignant
mouens bellum contra Fridericum ducem Sueuiæ, excitauit contra ſe filium
Fridericum Barbaroſſam,qui illi ademit Tigurum,perſecutusq; fugiẽtem cep
cem Zäringen,& coegit Conradum petere ueniam & gratiam ducum Sueuia
cordiam deinde ineuntes,adegerunt Conradum,ut traderet Friderico Barbaroſſæ d
nem Hochbergenſem,quam idem Barbaroſſa deinde Imperator factus dedit in feud
Marchiones Badenſes. dam adoleſcenti marchioni Veronenſi,quem obſidem ex Italia ſecum duxerat. Inci
autem iſta in annum Chriſti 1155. Ab iſto marchione deſcendiſſe ſcribuntur marchi
Badenſes. Impetrauit quoq; iſte Conradus ab Imperatore Lothario,ditionem quan
ter Iuraſſum montem & Heluetiam,quam uocant minorem Burgundiam,auctusq;
que filijs,mortuus eſt & ſepultus apud ſanctum Petrum.

Bertholdus quartus.

MOrtuo Conrado,filius eius Cõradus defu
eſt iuuenis,& Albertus alius filius habita
Waſgoia in arce Trachenfels,defunctus et
ne hærede,Hugo uero poſſedit dominium
ringẽ,Nigram ſyluam & Briſgoiam,mortuus tand
ipſe ſine prole,ſicq; totum dominium peruenit ad Be
dum quartum. Rudolfus uero alter frater factus eſt ep
pus Loſannenſis,mortuus anno 1199 & ſepultus apu
ctum Petrum. Bertholdus ergo ſolus tota ditione po
conſtruxit Friburgum in Vchtlãdia atq; Bernam, q
Friburgum in Briſgoia clauſit muro, quod auus eius
ſtruere cœperat. Conſtruxit etiam contra ducem Bu
diæ,quem multis bellis uexauerat,arcem Briſacenſem
metra ſuprà ſignata oſtendunt. Sunt qui aiunt illum
Villingen. condidiſſe oppidum Villingen,alij uero adſcribunt i
eius Bertholdo quinto. Mortuus autẽ Bertholdus q
podagra & ſepultus apud ſanctum Petrũ,reliquit unum filium Bertholdum et duas
quarum unam duxit uxorem Ego comes Vracenſis qui & Furſtenbergenſis, altera
mes Kiburgenſis.

Bertholdus quintus.

BErtholdus quintus ſuccedẽs patri in ditione,grauis fuit ſubditis et uicinis ſu
ob id à proceribus & nobilibus circumhabitantibus tam exoſus habitus, u
eius pueris clam uenenum propinarent eq; medio ſuſtollerent. Quod dux u

‹ ægerrime ferens, tranſtulit mãſionem ſuam in Briſgoiam, & Bernam ciuitatẽ dedit im-
erio, cui tunc præſidebat Fridericus ſecundus, anno 1190. ut ſic nobilibus uicem in eorũ
xitium rependeret. Contulit etiam iſte Bertholdus ſubſidium ſuum ad conſtructionem
ionaſterij Omnium ſanctorũ in Nigra ſylua, mortuusq́; eſt anno 1218. & defecit in eo to-
im uirile ſemen Zãringenſium, qui trecentis annis rebus potiti fuerãt. Fuit princeps ma
næ ſtaturæ, id quod indicãt indumenta eius ferrea, quæ mihi Bernę in armamentario ſunt
tenſa. Poſt mortem eius ſucceſſerunt in hæreditatẽ ſororij eius. Comes enim Kiburgen
occupauit Burgundiam minorem, nempe Burgdorff, Thun, Friburg, &c. & Ego Fur-
enbergenſis Briſgoiã, Nigram ſyluã & quicquid Zãringenſes in Sueuia habuerant.

Monaſterium Omnium ſanctorum.

Briſgoia cedit comitibus à Furſtenberg.

EGo comes Furſtenbergeñ, acceptam à ſocero ditionẽ Briſgoienſem reliquit filijs
ſuis Egoni & Cunoni (quidã hunc uocant Conradum.) Cunoni ceſſit Briſgoia &
maxime Friburgum, à quo ipſe & poſteri eius appellati ſunt comites Friburgen-
ſes. Ego aũt pro ſua portione accepit Nigrã ſyluã, à quo dicunt deſcẽdiſſe moder
comites Furſtenbergenſes. Cuno itaq; comes & poſteri eius poſſederũt Friburgũ uſq;
annum Chriſti 1367. Tunc fuit comes quidã nomine Ego, inter quem & ciuitatem Fri-
rgenſem confœderatosq́; ciuitatis, qui fuerunt Baſilienſes, Briſacenſes & Newenbur-
nſes, magnum exortum eſt diſſidiũ & bellũ, quouſq; tandem comes perſuaſus, ius ſuum
iburgenſibus aut potius ducibus Auſtriæ reſignauit pro magna ſumma pecuniæ, quidã
merant uiginti millia marcarum argenti, qua ſibi emit dominium Badenwiler. Bellũ in
comitem & Friburgum tam ſæuum fuit, ut in ſeptem annis ager Friburgenſium nullo
mere fuerit ſciſſus. Alienato autẽ à ſe Friburgo, uſus eſt huiuſmodi titulo, Ego comes
burgenſis, dominus in Badenwyler. Succeſſor autem eius Conradus ſcripſit ſe Land-
uium in Briſgoia, anno 1385. Et hic duxit uxorem Eliſabetham filiã ultimi comitis Ne-
nburgenſis iuxta lacum Bielenſem, per quam comitatũ illum adiunxit ditioni ſuæ, uſur
itq; talem titulum, Comes Friburgenſis & Newenburgenſis iuxta lacum, dominus in
denwiler. Anno Chriſti 1445. Iohannes comes Friburgenſis & Newenburgenſis iux
acum, dominus in Badenwiler iunctis copijs ſuis cum Bernenſibus & Baſilieñſibus, mo
expeditionem contra caſtrum Rhinfeldenſe. Eoq́; poſtea anno Chriſti 1458. mortuo
uirili ſemine, ditio eius Newenburgẽſis & Badẽwiler obuenit affini ſuo Rudolfo mar
oni Hochbergenſi & domino in Rõtelen atq; Suſenburg. Ob hoc autem quod tam ip
uam poſteri eius plerũq; curiam ſuam habuerunt in Rõtelen, uulgares abuſi titulis eo-
uocauerunt eos marchiones Rõtelenſes, quum tamẽ non à Rõtelen ſed ab Hochberg
it marchiones.

Comites Friburgenſes.

Friburgum uenditur.

Genealogia comitum Friburgenſium,

continuata ad genealogiam proxime ſignatam.

… de Fur…erg, ux…us Ag… Zerin…is	Egon, uxor eius Adelheid comitiſſa de Nyfen	Cõradus, uxor eius ſophia de Zollern	Egon uxor eius Catarina de Liechtenberg	Cõradus 2. habuit duas uxores	Fridericꝰ habuit duas uxores, prima comitiſſa de Suſenberg.	Clara q́; duxit Gotfridꝰ Thubingeñ.
					Ego, uxor eius Verena de Welſchẽ Newẽburg.	Iohãnes ſine prole mortuus

iteor me hic non integram nactum genealogiam, quũ Conradus Landgrauius Briſ-
, qui ultimi comitis de Welſchen Newenburg filiam duxit uxorem, hic non ſignetur,
nec poſteri eius. Vltimus Ego hic ſignatus, fuit ille qui anno Chriſti 1366. per inſidi-
luit Friburgum capere. At Friburgenſes præmoniti, deſtruxerunt caſtrũ eius in mõ
im. Poſtea cũ confœderatis ſuis obſederunt oppidum Endingen, ubi tamen à comite
gnam prouocati occubuerunt. Nam mille fuerunt interfecti, quadringenti perierũt

Strages apud Endingen.

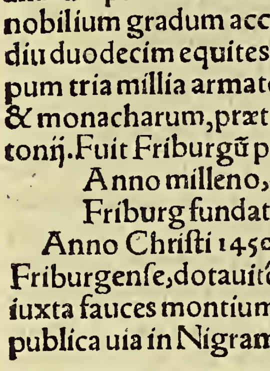
in Rheno atq; trecenti capti. Sequenti anno, nempe 1367. pace facta receperunt ducẽ Au-
ſtriæ in dominum, pecunia ut diximus ſeſe redimentes à comite ſuo.

Friburgum.

ANno Chriſti 1120. conſtruxit Bertholdus dux Zãringenſis ciuitatẽ Friburgenſem
in Briſgoia, ſucceſſitq; ei in dominio frater aut filius eius Conradus, qui & ipſe reli
quit filium Bertholdum nomine, qui anno Chriſti 1178. conſtruxit Friburgum in
Vchtland. Huius filius Bertholdus ultimus qui Bernam conſtruxerat, mortuus eſt
anno Chriſti 1222. relictis duabus ſororibus, quarum unam duxit Ego comes de Furſten-
berg, atq; per eam factus eſt dominus Friburgi & multorum locorum in Briſgoia. Cuius
ſucceſſores multo tempore, nempe uſq; ad annum Chriſti 1367. pacifice poſſederunt Fri-
burgum. Sed quum ultimo implacabiles inciderẽt diſcordiæ inter comitem & ciuitatem
Ego collecto ab amicis & militibus ſuis exercitu, uoluit nocte quadam irruere in ciuitatẽ
At ciues in tempore moniti, parauerunt ſe armis, expugnantesq; caſtrum eius, ſubuerte
runt illud. Et quum poſtea unà cum alijs cõfœderatis ciuitatibus, nempe Baſilea, Briſaco
Neoburgo & Kentzingo obſidione cingeretur Endingen oppidum, circumuenti ab ho
ſtibus, magnam ſtragem acceperunt. Subſecuta eſt tandem ciuitatis uenditio alienatioq;
Argẽtifodina. à comite, ut iam ſignauimus. Habuit olim ciuitas Friburgenſis ditiſſimam argẽti uenam
uno milliario à mœnijs diſtantem, unde tam multa monaſteria, tam magnifica baſilica &
alia ſumptuoſa ædificia in ciuitate ſunt extructa. Ciues quoq; ob diuitiarum affluentiam
nobilium gradum acceperunt, & nobiles ex rure illis ſe iunxerunt, factumq; eſt, ut aliquã
diu duodecim equites aurati ſenatum ingrederentur. Potuit tunc ciuitas producere in cã
pum tria millia armatorum. Habet oppidum in hunc uſq; diem 14. cœnobia monachor
& monacharum, præter domos cruciferorum diui Iohannis, Teutonicorum & diui Ant
tonij. Fuit Friburgũ primũ uilla, ſed anno Chriſti 1120. cincta eſt muro, unde ſunt metra.

Anno milleno, centeno, bis quoq; deno
Friburg fundatur Bertholdus dux dominatur.

Academia Friburgenſis. Anno Chriſti 1450. uel ut alij ſcribunt 1460. Albertus dux Auſtriæ fundauit gymnaſi
Friburgenſe, dotauitq; iuſtis redditibus & prouentibus. Habet ciuitas iſta amœnum ſit
iuxta fauces montium, ferunt montes uinum bonum & planicies frumentum. Patet hin
publica uia in Nigram ſyluam. Eſt quoq; ibi noſtris tẽporibus magnum cõmertiũ nobili
& elegantium lapidũ, quos uulgo Chalcedonios & Catzedonio
uocant. Sunt duriſſimi & uariorum colorum, poliunturq; ibi in m
dum ſpeculi, & fiunt ex illis orbiculi quibus ij qui preces ſuas diu
numerant utũtur: adaptantur quoq; manubrijs cultrorum, & poc
la aliaq; ex eis conficiuntur. Fodiunt in Lotharingia & Weſtrich
ſed Friburgi expoliuntur. Quidam putant hunc lapidem appella
Murrinum. Nitor inquit Plinius eſt his & uarietas circumagenti
ſe maculis in purpuram candoremq;. Fiunt autem ex murrino ab
ci, eſcaria uaſa & potoria atq; trullæ, quæ murrina uaſa dicũtur, ſic
& ex cryſtallo cryſtallina formantur. Alluitur oppidũ multis riu
lis aquarum, quorum quidam per ſingulas quoq; ciuitatis plateas c

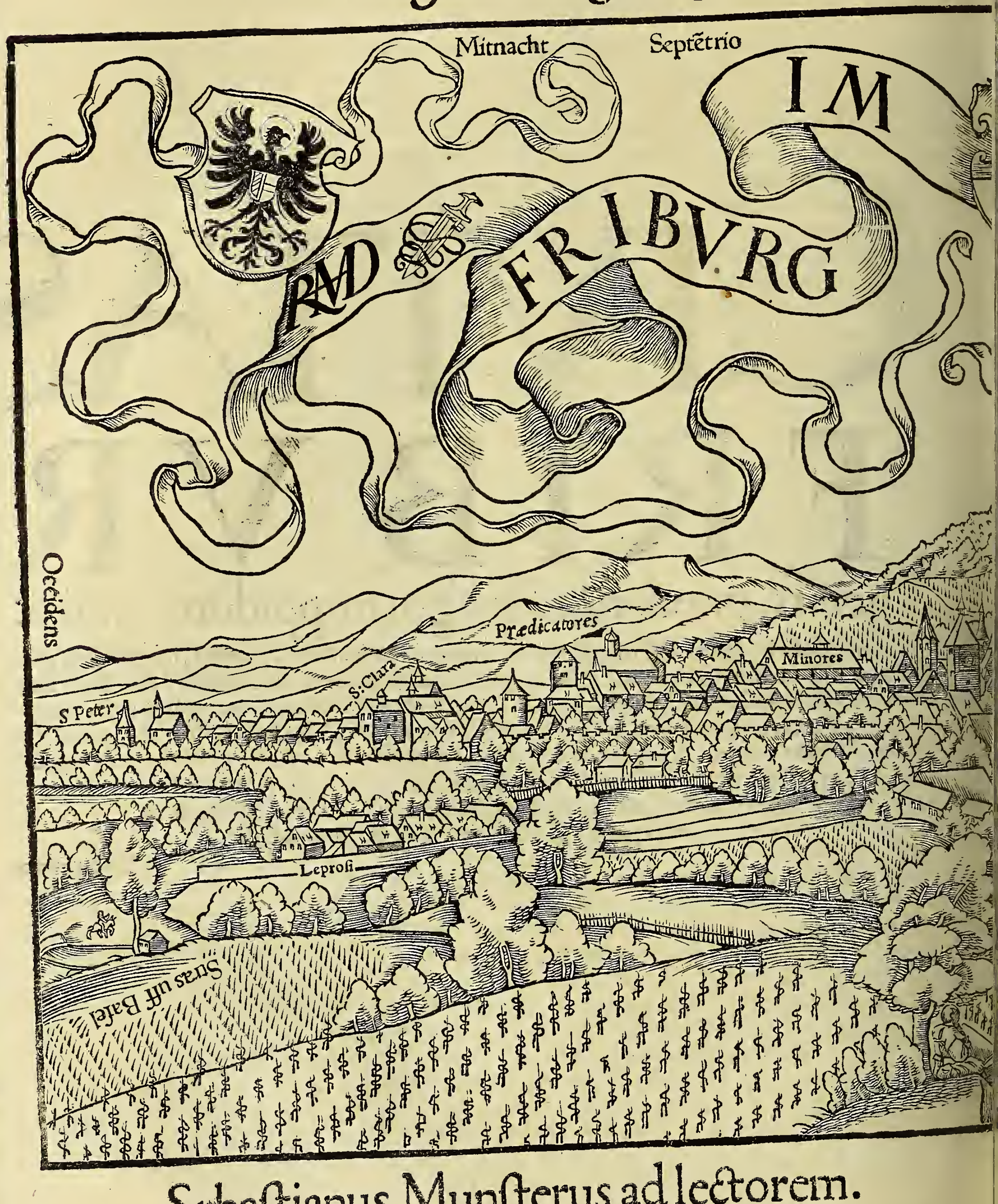
riuantur, immundicias quaſq; ſecum abducentes, & qui hyemali tempore non congela
tur. Iuxta mœnia uero decurrit piſcoſus amnis Treiſem dictus cuius origo non procul a
eſt ab origine Danubij. Nam unus & idem mons hunc & iſtum effundit amnem, Danu
Turris Friburgenſis. um quidem in orientem & Treiſemum in occidentem tranſmittens. Habet oppidũ iſtu
iuxta ſummum templum turrim elegantiſſimam, totam lapideam, ſculpturis & ima-
ginibus adornatam, qua in linea Rheni pulchrior non eſt poſt turrim
Argentinenſem. Gentiles numeraſſent olim hæc opera
inter miracula mundi.

Ciuit

CIVITAS FRIBVR

genſis, præclarum Briſgoiæ oppidum, imò & metropolis hodie, ornata multis, uarijs & magnificis ædificijs, templis, monaſterijs atq; gymnaſio uniuerſali, cuius genuinam picturam haud grauatim obtinuit à clariſſimo atq; prudentiſſ. eiuſdem loci Senatu nobilis & illuſtris uir Dominus Ambroſius à Gumpenberg, Protonotarius apoſtolicus & Præpoſitus cathedralis eccleſiæ Baſilienſis, omniū ſtudioſorum mecœnas & patronus, & qui ſua ſedulitate non parum nobis in hoc profuit opere, quippe qui & ipſe mirus eſt hiſtoriarū & antiquitatum amator, habetq; domi earundem rerum copioſum theſaurum & qualem in Germania uix apud priuatum aliquem hominem inuenias.

Friburgum Briſgoiæ præclara ciuitas,

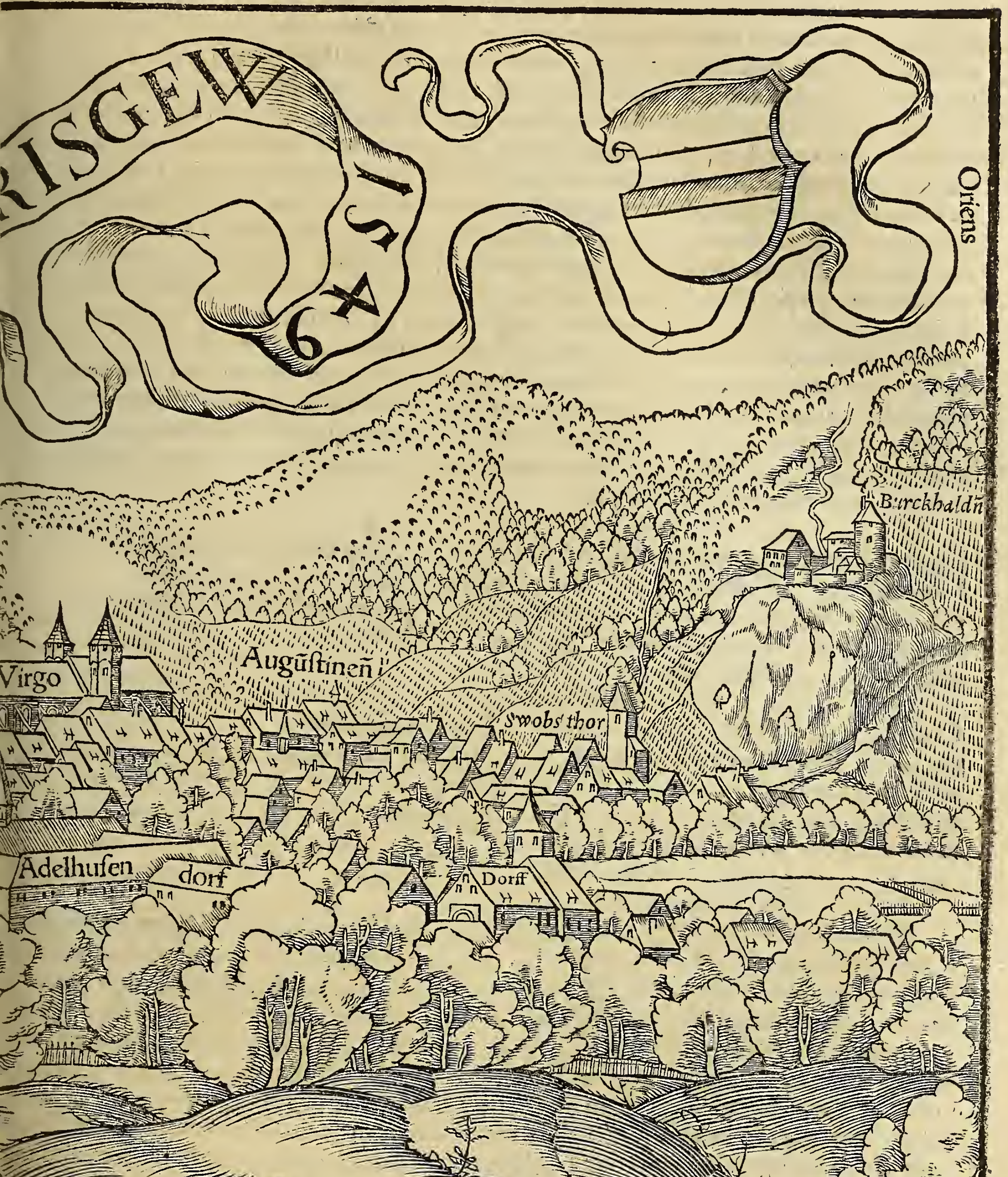

Sebaſtianus Munſterus ad lectorem.

QVum iam deſcriptionẽ Briſgoiæ & ciuitatis Friburgeñ adornaſſem atq; prelo ſubieciſſem, prudentiſſ. ſenatus Friburgenſis ex ſuis annalibus nõnihil miſit de ſuæ ciuitatis exordio atq; de ducũ Zäringenſium familia & rebus geſtis, quæ pro meo arbitrio & iudicio insererem huic noſtræ Coſmographiæ. Et quoniã hæc uiſa ſunt facere ad laudẽ Senatus Friburgenſis atq; ad celebritatem ciuitatis eorum, libenter morem geſſi conſilio optimorum uirorum, & quantum loci anguſtia permiſit ex multis paucula hic ſignaui.

De

ſecundum omnem eius habitudinem.

De ducibus Zåringenſibus.

HAbent annales Friburgenſium quædam, quæ plane diſſentiunt à communibus hi ſtorijs, quantum attinet ad duces Zåringenſes. In hoc quidem cõſentiunt, duces Zåringenſes deſcendiſſe à comitibus Habſpurgenſibus. In hoc diſſentiunt, nomen Zåringæ illis contigiſſe à Carinthia, in qua Bertholdus primus dicitur dux us ab Henrico quarto, quodq; is fundauerit monaſterium Hirſowẽſe, genueritq; ex hwara Bertholdũ 2. qui habitãs in arce Teck duxerit uxorem Agnetem filiã regis Bur

gundiæ ſeu Arelatenſis nempe Rudolfi. Hic unà cum fratre epiſcopo Conſtantienſi reparauit monaſterium ſancti Petri in Nigra ſylua. Natum eſt inter iſtum Bertholdum & Fridericum à Staufen generum Henrici 4. diſſidium, ſed quod tãdem ſic fuit compoſitum, ut loco ducatus Sueuici Bertholdo ceſſerit Mortnauia, Alſatia, Briſgoia: à ſocero autẽ Rudolfo regẽ Arelatenſi obuenerit Ergouia & minor Burgundia. Relicta ergo Teggenſi arce, cœpit in Briſgoia extruere arcem Zãringenſem. Hæc alij adſcribunt Bertholdo primo aſſeruntq́ꝫ Bertholdũ ſecundũ uillam Friburgenſem cinxiſſe muro, feciſſe multas ordinationes in ea & conceſſiſſe priuilegia quę & Henricus quintus Imperator confirmauit. Sũt autem 35. articuli, nempe de collatione parochiæ, de electione ſculteti, de telonio põtium, de libertate mercatorum, de menſuris uini, frumenti, argẽti & auri, de ſtructura domorũ, de lanijs, de his qui moriuntur ſine hærede, quomodo coniuges mutuo ſibi in hæreditate ſuccedunt, de iniurijs illatis, &c. Occiſo hoc Bertholdo apud Molſsheim ſucceſſit illi Conradus frater, qui poſt ſe tres reliquit filios, Bertholdũ, Rudolfum & Adelbrechtum. Adelbrechtus rurſum aſſecutus eſt arcem Teggenſem, appellatusq́ꝫ eſt dux Teggenſis ipſe & poſteri eius. Rudolfus factus eſt epiſcopus Leodienſis, ſecutusq́ꝫ Fridericum primum ad terram ſanctam mortuus eſt in itinere, quum poſt ſubmerſum Imperatorẽ rediret in Germaniã. Bertholdus uero conſummauit ædificia publica Friburgenſis ciuitatis, extruxitq́ꝫ Friburgum & Bernam in Vchtlãdia. Mortuus autem reliquit duas filias, una earũ omine Anna nupſit comiti Kiburgenſi, altera uero Agnes nupſit Egoni comiti à Furſtẽberg, à quo ſequens deducitur genealogia.

1	2	3	4	5
Egon comes à Furſtenberg, cuius uxor Agnes à Friburgo obijt 1236	Egon comes à Friburgo uxor eius Adelheidis comitiſſa à Nyfen	Cuno, cuius uxor Sophia comitiſſa à Zollern	Egon, cuius uxor Catarina à Liechtenberg	Conradus, qui duas habuit uxores

5		
Conradus, cuius prima uxor duciſſa Lotharingiæ, altera Anna de Signow	6 Fridericus cuius uxor Anna à Suſenburg	7 Clara nupſit comiti Götz à Thubingen
	8 Egon, cuius uxor Verena comitiſſa à Welſchen Newẽburg. Sub eo uenditũ Friburgũ	9 Conradus

Egon ſecundus infringens priuilegia quædam & iura ciuitatis, in litem uenit cum ciuibus, ſed quæ rurſum per arbitros anno 1293. die Veneris poſt Bartholomæi dirempta fuit. Fridericus 6. quia nimiũ offẽderat ciues fuit ab eis expulſus de Friburgo anno 1338. & poſt eius mortem Clara filia eius adminiſtrauit comitatum. Cui ſucceſſit Egon comes, inter quem & ciuitatem exortum fuit irreconciliabile diſſidium. Quare ille anno 1366. in uigilia annunciationis uenit cum magnis nobilium copijs ad portas ciuitatis ut illam obrueret, natumq́ꝫ fuit graue bellum in quo multæ uillæ exuſtæ, ruricolæ direpti & terra in ſolitudinem redacta. Ciues quoq́ꝫ obſidentes comitis burgum deſtruxerunt ipſum. Tãdem poſt multa mala utrinq́ꝫ illata pax hac lege eſt reformata, ut ciues numerarẽt comiti uiginti millia marcarum argenti, eſſentq́ꝫ deinde liberi ab omni iuriſdictione comitis. Tunc Friburgum fuit incorporatum domui Auſtriæ, anno ſcilicet 1368. quando principatum Auſtriæ adminiſtrabant duces Albertus & Lupoldus. Comes itaq́ꝫ Friburgenſis accepta pecunia emit dominium Badenwyler.

Hochbergenſi

Hochbergenſis Marchionatus.

MArchiones Badenſes & Hochbergenſes deſcenderunt ab uno ſtipite, utuntur quoq; eiſdē inſignijs,ſed diſcreti multiplicatione prolis, dominiū ſic diuiſerūt, ut quidā in Baden alij in Hochberg ſuā tenuerint curiā. Qui Zäringenſibus in Hochberg ſucceſſerūt,uſi ſunt huiuſmodi titulo:Fridericus marchio Hochber nſis anno 1179. Wernherus marchio Hochbergeñ anno 1198. Albertus marchio Hoch rgeñ anno 1311. Sic enim literæ uetuſtæ habent. Iſti marchiones iure hæreditatis & cōtra matrimonij obtinuerūt quoq; dominiū Rötelenſe & Suſenburgenſe circa annū Chriſti o. Domini Röteleſes nō ſunt uſi titulo comitis uel baronis ſed domini tantū,ut, Theo ricus dominus in Rötelen & Rotenburg, anno 1280. Notandū præterea, marchiones chbergenſes uendidiſſe ditionem ſuā Hochbergenſem propinquis ſuis marchionib. denſibus, & nihilominus interim uſos huiuſmodi titulo, Marchio ab Hochberg ſed nō Hochberg, trāſferentes inde curiā ſuā ad Rötelen, quā ditionē ſicut & Suſenburgēſem cquiſierant. Succeſſu quoq; temporū obtinuerūt ditionē Badenwiler & comitatū Neo nēſem, uulgo Welſchen Newenburg. Vnde habēt quædā literæ ſic: Rudolfus marchio Hochberg, comes in Newēburg, dominus in Rötelē & Suſenburg, anno 1486. Et poſt Philippus marchio de Hochberg, comes in Newenburg iuxta lacū, dominus in Röte & Suſenburg, anno 1503. qui ultimus fuit de familia Hochbergenſi. Habuit quoq; alia minia in Burgundia, ubi etiā manere cōſueuit, per præfectos adminiſtrans terras quas riſgoia habuit. Cūq; nullā prolem maſculam ſed dūtaxat filiā haberet, & Chriſtopho marchio Badenſis de ſanguine eius eſſet, licet plurimis gradibus diſcretus ab eo, cōue nter eos de feudis maſculini ſexus, ut poſt mortem Philippi Chriſtophorus occupa litionē Rötelenſem, Suſenburgenſem & Badenwyler, id quod factum eſt anno Chriſti , cōſentiente Maximiliano Rom. rege. Filia uero dicti Philippi ultimi marchionis re it comitatū Neocomenſem & alia quædā dominia in Burgūdia, & nupſit domino cui de Dunes Gallo, qui putabat ſe dictam Briſgoienſem ditionē recuperaturum, ſed in fuit conatus eius.

Hochberg in ditione Zeringenſium.

Titulus marchionū Hochbergenſium.

Genealogia Marchionum de Hochberg & comitum de Hohenberg, Horb & Haierloch, quam ſuppeditauit Wilhelmus Wernherus comes à Zimbern.

CIrca annum Chriſti 1153. redeūte Friderico primo ex Italia duxit ſecum Hermannum Veronenſem, ſanguine ſibi iunctū. Cui cum Germania arrideret, reſigna ta ditione ſua Veronenſi, impetrauit nuptias Iudithæ comitiſſæ et per eam comi tatū Badenſem atq; Hochbergēſem. Imp. quoq; ſublimauit comitatū in marchio propinquū uero ſuum creauit marchionē & principē imperij, id quod literæ ſigillatæ c extantes declarāt. Defunctus aūt Hermannus iſte, reliquit tres filios, qui ſucceſſiue niſtrarunt marchionatum, ut numerus perſonis adiunctus oſtendit.

- Herman… (1)
  - 2 Wernherus
    - 3 Wernherus obijt ſine prole
    - Erneſtus dominus in Hohenberg, ſine prole.
  - 4 Rudolfus marchio Hochbergenſis, ſine prole.
  - 5 Albertus cui⁹ uxor habſpurg
    - Iohannes, obijt ſine prole.
    - 6 Hermannus
      - 7 Henricus obijt anno 1222
        - Rudolfus, obijt ſine prole
        - 8 Burckhardus, obijt anno 1237

chberg & Hohenberg ſunt duæ & diſtinctæ ditiones. Nā Hochberg eſt in Briſgoia Friburgum, at Hohenberg eſt in Nigra ſylua prope Rotwilam, arx iam in ruderibus , unde comitatus Horb & Rotenburg iuxta Neccarum denominationem habet. A ardo conſequenter deſcenderunt:

Differūt Hochberg & Hohenberg.

Burckhar-

8 Burckhardus
- 9 Fridericus
  - 10 Burckhardus
    - Ego
    - 11 Burckhardus obijt 1275
      - 12 Albertus ſenior
        - 13 Rudolfus ſenior
        - Henricus comes Haigerlocher
        - Rudolfus iunior comes in Horb
      - Albertus iunior primus comes Hohẽbergñ & haiger.
    - Thiemo abſq; liberis
- Burchardus baro Hohẽbergenſis

Albertus. Hic Albertus in pu
cia amiſit patrem ſuum, quapr
ter patrueles eius Rudolfus &
ricus comites tanquam prop
quiores tutores uendiderunt c
ne ius, quod habuit in comitatu Hohenbergenſi, Rudolfo comiti ab Habſpurg Rom.
gi. Sed quum comes Henricus abſq; ſemine diſcederet, remanſit Albertus iſte ſolus co
in Haigerloch & Horb. Ditio uero Hochbergenſis hæſit in ſequentibus perſonis.

13	14	15	16	17	18	19
Rudolfus ſenior, marchio Hochbergñ.	Rudolfus marchio	Rudolfus marchio Hochb.	Rudolfus marchio Hochb.	Burckhardus marchio hoch.	Otto marchio Hochb.	Rudolf⁹ [...]chio Hoc[...] et dominu[...] Rötelen

A Rudolfo decimonono natus eſt Philippus ultimus marchio Hochbergenſis & do
nus in Rötelen. Quo mortuo, ſolus marchio Badenſis retinuit titulum & poſſeſſionen
tionis Hochbergenſis. Reliqua uero dominia Chriſtophorus marchio Badenſis obti
à Cæſare Maximiliano, ſicut & ſupra oſtendimus.

Waldkirch.

ITinere trium horarum infra Friburgum uerſus ſeptentrionem eſt oppidũ Waldki
ubi olim tempore Henrici primi aiunt fundatum cœnobium monialiũ per comite
Habſpurg, in quod ſolũ duciſſæ, comitiſſæ & liberæ dominæ recipiebãtur, ſed quod
Monaſteria olim fundata. ſterioribus temporibus in collegiũ ſacerdotum fuit commutatũ. Sunt & alia multa
naſteria in Briſgoia olim à proceribus huius regionis extructa, ut ſunt, Seldẽ fundatũ à
cibus Zäringenſibus, Gruningẽ & ſanctus Vdalricus fundatũ à Baronibus de Yſenb
ſeu Ieſenberg. Itẽ Burglis, & Sytzenkirch fundata à baronibus de Kaltenbach. Cœn
uero monialium Beraw & Vogelbach fundata ſunt à libera domina Ita de Kaltenbac

Sanctus Trupertus.

MOnaſteriũ iſtud prope oppidũ Staufen ſitũ in Briſgoia fundarũt Otpertus, Rã
tus, & Lãfridus (ab alijs Leutfridus) comites ab Habſpurg. Habent quidẽ literæ
dationis, quod anno Chriſti 903. ſub Ludouico Imp. 3 Ludfridus comes ab Habſpurg
nouauerit aut potius ampliauerit hoc monaſteriũ. Nam antea fuerat domus heremi
Montes metallici. ſub Cæſare Phoca primũ extructa. Abundãt montes monaſterio huic adiacẽtes arg
ſolũ deſunt homines qui illud è uiſceribus terræ eruãt & effodiãt, ſicut & in mõtibus
pinquis iuxta Sultzperg adhuc multæ cõſpiciunt̃ fodinæ, ubi olim argentũ fuit extra
Itẽ monaſteriũ Rinthal iuxta Mullẽ ſitũ, fundatũ fuit à Cõrado comite Friburgenſi. G
terſtal uero fuit fundatũ à cõmunibus nobilibus, quorũ multi ibi ſepulti iacent.

Schneburg.

HAud procul à Friburgo in excelſo mõte uiſitur adhuc arx diruta nomine Sc
burg, à qua magna familia nobiliũ fuit propagata, qui omnes Schnelin ſunt d
in 14 lineas ramificati, qui omnes eadem habent inſignia, & ſolum in galea d
rentiæ notam poſuerunt, ſicut & ob diuerſas manſiones diuerſa acceperunt
nomina, ut ſunt Schnelin à Landeck, Schnelin à Wyer, Schnelin à Krantznaw, &c.

Offonis burgum, uulgo Offenburg.

ANno Chriſti 603. uenit ex Anglia uir inſignis, ſatus ex regio ſanguine, nomine C
traiectoq; Rheno in uotis habuit plantare fidẽ Chriſti inter Germanos, & prim
Schuttern monaſterium. quidem fundauit monaſterium Schuttern, & interuallo unius miliarij ab eo conſtrux
per amnem Kintzig caſtellum, quod ab eo fuit appellatũ Offonis burgũ, quod ſucce
poris incremẽta ſuſcipiens, tandem factum eſt oppidum imperiale, uulgo Offenburg
pellatũ. Anno Chriſti 1330. redemit hoc oppidũ à marchione Badenſi epiſcopus Ar
tin

nenſis,cui ab imperio fuerat impignoratū. Cæterum oppidulū Gēgenbach quod uno iliario diſtat ab Offenburgo,ſitū quoq; ad ripam amnis Kintzig,conſtruxiſſe fertur Pri imus epiſcopus Argentinenſis anno Chriſti 724. Regio in qua oppida iſta cōſtructa nt,uocatur Mortnaw,id eſt,augia latrocinij,terminaturq; ab oriente ad montes, & allui r amne Kintzig:olim aūt uocatam aiunt Ornaw,ſed ratione latronū,qui deprehēſi ſunt ea,maxime in uilla Humbsfelden quæ adiacet Rheno,factū eſt ex Ornaw Mortnaw. Eſt gio parua ſed mirum in modum fœcūda,quippe in qua uinū mediocre & frumentū cre/ it. Abundat ager ille uſq; adeo canopi plantatione,ut incolę annuatim inde lucrifaciant ginti aut triginta millia aureorū. Habet etiam regio iſta quantūlibet parua,plurima op/ da,arces,uillas & monaſteria,nempe Offenburgū cuius iā meminimus,Gengēbach op dū & monaſterium peruetuſtum, Ortenberg arcem in monte ſitā,Wilſtetten arcē & op dū,cui imperat comes ab Hanaw, Cell in Harmenſpach oppidulū imperiale, ſed impig/ ratū ſicut & Gengenbach,Ettenheim oppidulū,Lar oppidū,quod olim fuit nobilium Geroltzeck,hodie eſt marchionū Badenſium, Oberkirch oppidum epiſcopi Argenti nſis ſicut & oppidum Nopnaw. Item Achern,Renchen & Buhel,tres magnæ uillæ,hęc nia aſcribuntur Mortnauiæ.

Mortnaw.

Marchionatus Badenſis.

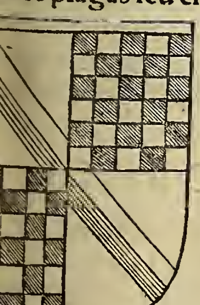
VBi à ſeptentrione deſinit Mortnauia,ibi incipit Marchionatus Badenſis,utranq; aūt regionem ab occidente terminat alueus Rheni,& ab oriente montes Nigræ ſyluæ claudunt,tametſi Marca ab una parte etiā in montes expatiet̄. Primum & præcipuū oppidū huius ditionis uocat̄ Baden, quod ſonat balneū ſiue thermas,

Thermæ Badenſes.

quæ olim ibi fuerūt repertæ,atq; inde tota regio illa de/ nominationē accepit. Quādo uero hæ thermæ fuerint inuētæ,quidā de illis ſic ſcribūt. Sunt quædā thermæ in Germania,quę uſq; eò feruēt,ut animātes ſi quę immer gant̄ glabras reddāt,ex quo genere aquarū eſt fons unꝰ in Germania M. Aurelij Antonini nūc Badēſis dictus, alter in Bohemia,Calidarū Caroli 4. Eſt etiā unus apud Moguntiā Viſebadę. Horū aqua nō modo coquit oua, ſed etiā de alitū cute plumas eximit, de ſuilla ſetas, ſiue immergant̄ animātes ſiue ea perfundant̄. Vixit aūt Au relius Antoninus circa annū Chriſti 126. Habet aqua harū thermarū alumē,ſal & ſulphur. Prodeſt his qui la/ borāt difficili anhelitu & anguſtia pectoris,quæ ex fri/ s ſurgunt capitis fluxionibus:prodeſt humidis oculis,tinnientib. auribus,tremulis & nitantibus mēbris, ſpaſmo & alijs morbis corruptionibusq; neruorū, naſcentibus ex dis humiditatib. Prodeſt quoq; his qui habēt ſtomachū frigidū,humidū & male cōco tē,qui patiunt̄ dolorē epatis & ſplenis ex frigiditate obortū:prodeſt itē illis quos hy/ iſis cœpit grauare,qui ſentiūt tormina uiſcerū,quin & calculoſis ſuccurrit & infœcū nulieribus,ſedat dolorē matris,arcet alba mēſtrua,reprimit inflationē crurium, ſanat ē & plagas ſeu cicatrices puſtularum. Aiunt & podagricis præ cæteris thermis pro/

Aquæ aluminoſæ.

deſſe. Imp. Fridericus Barbaroſſa hūc marchionatū primus inſti tuit,licet alij id Ottoni tertio aſcribāt,qui & oppida aliqua mona/ ſterio Wiſſenburgēſi ademit atq; huic principatui adiecit, nēpe Ba den, Stolhofen atq; Ettlingē,quæ tūc nondū murata erāt ſed uillæ apertæ. Atq; hinc eſt,ut ciues Wiſſenburgeñ immunes ſint à ſolu/ tione uectigaliū,quū oppidū Ettlingē pertrāſeūt. Durlach uero & Heidelſsheim,donauit Fridericus Imp. ſecūdus marchionib. quū deficeret comitatus Kreichgoiēſis et feudalia loca redirēt ad impe riū. Raſtett & Cuppenheim ex ditione Eberſteinēſi ad marchiona tū ſunt trāſlata. Pfortzheim & Zell pertinuerūt olim ad ducatum Sueuiæ,ſed interfecto ultimo duce Cōradino peruenerūt ad mar/ nes Badēſes. Referunt̄ etiā Marchiones cōſtruxiſſe Stuckgardiā & Backēheim,ſed s cōditionibus aut medijs principi Wirtēbergenſi obuenerint,ignoro. Quin & Ep ē fuit olim marchionū Badēſiū,ſed ꝑuenit poſtea una cū Heidelsheim ad Palatinatū.

Marchionatus inſtitutio.

Pfortzheimiū.

De

De quibuſdam oppidis Badenſis ditionis,&
in primis de Durlach, Gotſsaw & alijs.

DVrlachium oppidum ſic uocatum putant à turri quadam, uicino monti impoſ ta, quaſi Turlacum, quam turrim Rudolfus rex Rom. & comes ab Habſpurg nà cum oppido confregit, quum expeditionem mouiſſet in marchionem. M naſterium uero uicinum Gotſsaw dictum, ord. ſancti Benedicti fundaſſe aiu Bertholdum comitem ab Hennenberg, anno Chriſti 1064. Iſti enim comites ab antiqu temporibus dicuntur poſſediſſe Durlacum & Newenburgum, quod nõ procul hinc R no adiacet, unà cum reliquis locis interpoſitis. Quomodo uero & quando hæc loca Ma chionibus à dictis comitibus obuenerint, non legi. Gerſpach aliud oppidum in Nig ſylua, cuius dominium pertinet ad marchiones & ad comites de Eberſtein. Liebenzell, pidulum, caſtrum & naturale balneum, quod prodeſt contra ictericiã. Muckẽſturm pidulum, Steinbach oppidulum, Beinheim oppidulum ab altera ripa Rheni, Beſicken pidulum iuxta Neccarum, Altenſtaig caſtrum & oppidulum, Raſteten magna uilla op di inſtar, Graben caſtrum & uilla, &c.

Gerſpach.

Mulberg.

ANno Chriſti 1424. Bernhardus marchio Badenſis indignatus eſt Friburgenſib atq; Briſacenſibus, quod ſubditos eius paſſim reciperent in ciues, aliaq; deſign rent quæ principi diſplicuerunt. Et licet eſſent qui diſſentientes partes compon re niterentur, tamen omnia media fruſtra tentabantur. Quare Friburgenſes fo dus ineuntes cum Argentinenſibus, Baſilienſibus, Colmarienſibus, Seleſtadienſibus, ciuibus Mulhauſenſibus, Kentzingenſibus, Endingenſibus, &c. quibus & Ludouic princeps Palatinus, epiſcopus Spirenſis & comes Wirtenbergenſis iuncti ſunt, irruẽtes in ditionem Marchionis, obſederunt caſtrum Mulberg per tres hebdomadas, & ſine ce tione bombardis quaſſauerunt muros eius, donec uenit epiſcopus Herbipolenſis miſſu Sigiſmundo Imperatore, qui omne diſſidium compoſuit. Volebat marchio nouum in tuere telonium, ſed quod ciuitates ferre non poterant.

Expeditio contra marchionẽ

Pfortzheim.

CIuitas Pfortzheimenſis olim extructa fuit ad ripã amnis Entz per Phorcen qu dam principem ueteris Germaniæ, ut Iohannes Reuchlinus putat: alij aũt ali cogitant, nempe nomen & oppidũ illud natum ab Orcinia ſylua, quæ illuc uſ propagatur, uocaturq; eo loco Hagenſchies. Siquidẽ habet pars inferioris S uiæ ad læuam Neccari amnis pagos plures, per ſyluas, mõtes & riuos diſtinctos, inter qu ſuperior habet à dextris amnem Neccarum, à ſiniſtra ſyluam Hagenſchieſs, eſtq; terra la uini ferax & frumenti opulentiſſima. Habet autem ad pedem montem Heuchelbe ultra quem terra Kreichgoia uocatur. Ciuitas itaq; Pfortzenſis ad Syluam Hagenſchi ſita, olim fuit ſub dominio ducis Sueuiæ, ſed quum duces illi deficerent uirili prole, in porata eſt ciuitas ipſa ditioni Marchionis. Alij dicunt, Fridericum primum illam marc ni primo tribuiſſe. Eſt aũt præcipua ciuitas quam marchio in ſua habet ditione, licet Ba nia propter thermas maioris ſit reputationis & nominis. Habet Pfortzheim caſtrum tra mœnia ciuitatis in edito loco ſitum, in quo hiſce temporibus Erneſtus princeps cu ſuam habet. Alluit autem mœnia oppidi Entzius fluuius nauigabilis, per quem multæ ceræ abietes per rates in Rhenum deducuntur.

Hagenſchieſs.

Genealogia marchionum Badenſium.

DIxi iam ſuprà, unde deſcenderint Marchiones Badenſes atq; Hochbergenſes, n quod unum cõmune habuerint principiũ, ſcilicet Hermannũ, qui anno Chriſti hanc putatur poſſediſſe terram. Alij uero ſcribunt, circa annũ Chriſti 1153. Fridericum mum ex Italia obſides aliquos eduxiſſe, inter quos idem Imp. unum fecit marchionem, cum ille ſine ſemine moreretur, rogauit moriturus ſubditos ſuos ut alium ex ſua famil bi deligerent dominum, quod & fecerunt, atq; ab illo electo hodierni marchiones deſ derunt, iuxta ſequentem formulam.

Herman

1 rmannus ·rchio ele us. — 2 Wernherus. — 3 Wernherus
4 Rudolfus
5 Albertus — Iohannes; 6 Hermannus — 7 Hermannus marchio Badenſis; Henricus marchio Hochbergenſis

)mittimus hic lineam marchionum Hochbergenſium,& proſequimur ſolum lineã eo marchionum qui marchionatui Badenſi poſt Hermannum ſeptimum præfuerunt.

7 mannus chio Ba nſis. — 8 Hermannus quartus — 9 Hermannus quintus, obijt anno 1240. — Fridericus marchio & dux Auſtriæ.
10 Rudolfus tertius
Rudolfus

abuit Hermãnus quintus nomine & nonus in ordine uxorẽ filiã Hẽrici ducis Auſtriæ edẽ paternæ ditionis,nomine Gertrudim, factusq́; eſt poſt mortẽ soceri ſui dux Au- ,Suſtulit aũt ex uxore filiũ Fridericũ nomine,qui et patri defuncto ſucceſſit in regimi is Fridericus cõtra uoluntatẽ matris cũ Cõradino duce Sueuiæ Neapolim profectus, ijt cũ eo. Captus enim una cũ Cõradino à Carolo duce,fratre regis Frãciæ, gladio eſt ſus. Et irruens Otacer Bohemus in Auſtriã ui ſubiugauit eã,ſicut infra in Auſtria oſtẽ us,Marchionatus aũt Badẽſis recidit à Friderico in Rudolfum huius nominis tertiũ. *Fridericus dux Auſtriæ.*

10 olfus tertius — 11 Hermannus — 12 Rudolfus; Herman
Fridericus
Rudolfus

dolfi 12 & fratris eius mater,fuit filia ultimi Landgrauij Alſatiæ.Et is Rudolfus fun- collegium in Backena,mortuus anno 1295.

2 olfus artus — Hermannus
Henricus
Ortliebus abbas
13 Rudolfus Heſs — 14 Fridericus; 15 Hermannus; 16 Rudolfus — ſine prole mortui
Fridericus
17 Rudolfᵘ wecker

ſt Rudolfum Heſs & tres filios eius,gubernaculũ uenit ad manus Rudolfi Wecker, ortuus eſt anno 1355.

lfus ker — Hermannus
Burckhardus
18 Fridericus — 19 Rudolfus; Hermannus
Rudolfus — 20 Bernhardus — 21 Iacobus; Bernhardus; Rudolfus

rnhardo 20 obtigit quoq; comitatus Spanheimenſis.

us — 22 Carolᵘ marchio — 23 Chriſtophorus
Frdericus epiſcopus Traiectenſis
Albertus hic ictu bombardæ interijt in captiuita te Maximiliani Cæſaris
Iohannes epiſcopus Treuerenſis
Bernhardus mortuus in monte Peſſulano
Georgius epiſcopus Metenſis.

Habuit

Habuit Carolus 22 uxorem, ſororē Friderici Imperatoris. Filius uero & ſucceſſor e
Chriſtophorus 23 habuit uxorem Otiliam comitiſſam de Katzenelnbogen, fuitq́ʒ ali
diu Cæſareæ maieſtatis ſummus gubernator in Lutzelburgo. De quo ſuprà (nēpe in (
lia) ſub titulo Lutzelburgenſis regionis, nonnihil quoqʒ diximus.

23 Chriſtophorus Marchio Badenſis & comes Spanheimenſis.
- 25 Bernhardus
  - Philibertus
  - Chriſtophorus
- 24 Philippus. — Iacoba duciſſa Bauariæ
  - Albertus
  - Sidonia
- Rudolfus Canonicus Argentinenſis
- Iacobus epiſcopus Treuerenſis
- Maria abbatiſſa in Buern
- Otilia monialis in Pfortzheim
- Roſina uxor Franciſci comitis in Zollern
- Beatrix uxor Iohannis ducis Palatini in Hunorum præſidio.
- 25 Erneſtus
  - Albertus mortuus
  - Bernhardus
  - Carolus

Mortuo Philippo marchione abſqʒ filio, duo eius fratres diuiſerūt marchionatū, B
hardus ſenior retinuit Badeniam, cui, eo mortuo filiorum eius tutor præeſt. Erneſtus
ro poſſidet oppidum Pfortzheim & marchionatum Hochbergenſem, dominiaq́ʒ Ba
wyler, Suſenburg & Rötelen.

Algoienſis regionis & partium

eius deſcriptio.

Alg

A Lgoia pars Sueuiæ terminatur ab oriente Lico fluuio, ab occidente lacu Podami-
co, à ſeptentrione Danubio & à meridie alpibus, olim dicta Rhetia ſecunda. Ver-
ſus alpes eſt terra hyemalis & aſpera, habet tamen elegantes in utroque ſexu homi
nes, qui omnes nendo lino operā impendunt. Nec id uiris probro datur, potiſſimū
uillis. Habet regio iſta multa iumenta, uaccas & equos, educat multos & elegantes pul-
s equinos. Plantant habitatores frumentum hyemale & hordeum, habentque multa abie-
ıa & pinca nemora, amnes, piſces & aues. Inueniuntur paſſim in ea regione multa piſco
ſtagna & uiuaria, quorum quædam ingentes producunt cancros, alia maximos piſces,
ęſertim lucios, carpones, olrupas, (ſunt piſces habentes ingentia iecora) atque aliarum
ecierum optmos piſces, maxime autem balenas, Welinin uocant, habentes barbæ loco
os oblongos funiculos, deuorantes alios piſces & aquatiles aues. Fiunt enim tam mag
ut quidam adæquēt pondus 40. quidam 50. librarum. Debuit autem Algoia proprie uo-
ri Almangoia ab Alemannia, aut ut alij ſentiunt & ego Campidonæ in uetuſtis literis ui
Alb goia, ab alpibus in quas à meridie deſinit. Domus Auſtrię, epiſcopus Auguſtanus,
bas Campidonenſis & comites à Montfort, imperāt maiori parti huius regionis, etiam-

Wälinin, piſces quaſi balenæ.

ſi multi alij nobiles reſidentias
ſuas in ea habeant, præter ciuita
tes imperiales. Intendunt inco-
læ ut diximus, magno ſtudio li-
no & telæ, pecoribus, lacti & li
gnis parādis. Vulgares & agre
ſtes homines uictitāt miſerè, mā
ducantes pànem auenaceum aut
hordeaceum nigrum. Abundat
hæc regio uallibus, quæ ab inter
fluētibus amnib9 denominatio
nē accipiūt, ut à fluuio Tetrach
dicitur uallis Tetrachana, ab Ir
n uallis Irrachana, à Breitach uallis Breitachana, ab Ylero uallis Ylerana. Eſt aūt Yler
ius mediocriter magnus, & qui multos alios amnes à montibus excluſos recipit, do-
apud Vlmenſe patibulum in Danubium ruit. Alluit mœnia Campidonenſis oppidi &
Memmingenſis. Prætereo hic ſciens duos amnes Argen appellatos. Tranſilio quoque
Stauferthal, Lyblacher thal, Hindenlenger thal, Miſſer thal. Wagenſteig, &c. Habet
m Algoia in Teuffenbach balneum ſulphureum, quo utuntur contra febrim incolæ.

Ciuitates, oppida & caſtra in Algoia.

H Abet autem Algoia plurimas ciuitates & oppida, quorū nomina hæc ſunt: Ymen
ſtatt, Campidona uulgo Kempten, Yſsna, Wangen, Tettnang, Lutkirch, Rauen
ſpurg, Waldſee, Memmingen, Bibrach, wurtzach, Fuſſen, Mindelheim, &c. Ca-
ſtra & arces, Rötenberg, Krantzeck, Neſſelwang, Luchtenſtein, Falckenſtein,
ıs præſidet epiſcopus Auguſtanus. Item Rotēfelſs, Hugenfelſs, Bleichach, Staufen,
ımeraw, Liebnaw, ſub dominio comitis à Montfort. Abbas uero Campidonenſis hæc
t caſtra in Algoia Wolckenberg, Liebenthan, Nuburg, Logo, Fiſchē. Dapiferorum
aldpurg, Truchpurg, Wolffeck, Zyl. Habent denique aliqui nobiles caſtra & oppida
lgoia, nempe nobiles à Schellenberg, Hochneck, quæ tamen ditiones hodie Tyrolen
omitatū agnoſcunt, Fryberg, Werdenſtein, Langeneck, Rotēſtein, Loubenberg, Sir
tein, Ratzenriedt, Schönſtein. Item quę ſubijciuntur quibuſdā ciuitatibus aut ciuibus,
nt, Eglytz, Schonburg, Nouum Rauenſpurg, Zum Gieſſen, Schmaleck &c.

Vinea, Vuingarten uulgo, monaſterium.

M Onaſterium iſtud ordinis ſancti Benedicti fundatum & conſtructum eſt à Guelfis.
Primus autem Guelfus fuit comes in Altdorff prope Rauenſpurg, tempore Caroli

 magni,

magni,cuius filiam Iuditham duxit uxorem Ludouicus Pius Imperator. Sed præſtat po
nere hic ſuccinctam genealogiam primorum comitum.

1 Guelfus comes — Rudolfus, Conradus, Iuditha
Conradus — Eticho
Eticho — Barbo, Henricus, Lutgarda regina Franciæ
Henricus — Henricus
Henricus — Eticho, Rudolfus, Cõradus epiſcopus ſanctus
Rudolfus — Henricus, Richarda, 2 Guelfus
Rudolfus — 3 Guelf…, Cunil…

Henricus in linea generationis quintus duxit uxorem Beatã de Hohenwart,quę geni ei Conradũ ſanctum,poſuitq́ꝫ in monaſterio Wingarten primũ fundamenti lapidẽ.Rud fus quoqꝫ filius eius dedit aliquot uillas monaſterio,ſepultus in eo. Guelfus tertius app lauit hoc monaſterũ Vineam iuxta euangelicã parabolã, quod antea S. Martinus uoca tur,& multa eſt ei largitus.Quo mortuo ſine filio,ſoror eius Cuniſſa ſeu Kunigundis n ſit Azzoni marchioni cuidã Italo,genuitq́ꝫ Guelfonẽ quartum. Iſte Guelfo cepit Sifrid epiſcopum Auguſtanũ, incarcerauitq́ꝫ eum in caſtro Rauenſpurgenſi. Largitus eſt aut & ipſe multa bona Vineæ domini. Filius eius Guelfo quintus multa de ſua paterna hæ ditate contulit huic monaſterio, ſepultus tandem in eo,mortuusq́ꝫ ſine hęrede.Frater e Henricus dux Bauariæ renouauit uetuſtã Vineam,tribuitq́ꝫ illi multa bona, quin & an Chriſti 1124.factus eſt monachus in ea Vinea ſub Cunone abbate.Filiam eius Iudithã d xit uxorem Fridericus dux Sueuiæ, genuitq́ꝫ Fridericũ Barbaroſſam. Genealogiã integ Guelfonum ſeu Guelforum inuenies infra in Bauariæ deſcriptione.Primus prępoſitus neæ uocatus fuit Beringerus,factusq́ꝫ eſt anno Chriſti 1094 .prælatus. Tandem noſtro uo abbas Geruicus impetrauit à Romano pontifice infulam.

Rauenſpurgum.

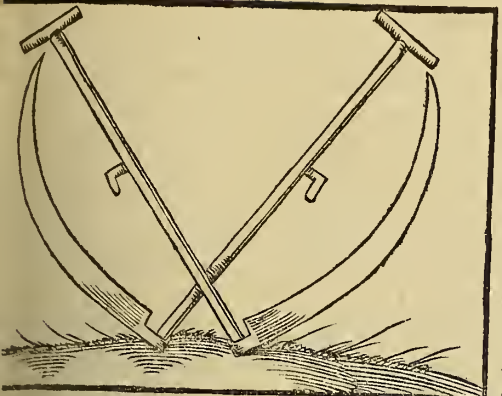

Est Rauenſpurgũ oppidũ imperiale, qu quidam olim tempore Caroli magni (uenſpurgum, quaſi comitis burgum, catum aſſerunt, abiectaq́ꝫ prima litera Grauenſpurgo factum eſt Rauenſpurgũ.Eſt pidum ſatis elegans, pulchris ornatum ædific ſitum in ualle admodũ amœna & habẽs à ter hoc eſt,ad ortum,montem uitiferum. Inter ci multi ſunt patricij,multi item mercatores.In te incumbente ciuitati,ſita eſt arx peruetuſta, tructa ante 1200. annos à Saturnino quodã p cere Sueuiæ, quam hodie montem ſancti Vit pellant, ubi aliquando duces Sueuiæ curiã ſ habuerunt, pręſertim dux Hiltprandus, pat Hildegardis, uxoris Caroli magni. Sunt & næ cuiuſdam caſtri non multum diſtantis à monte ſancti Viti,cuius uocabulũ eſt, im H loch,ubi aiunt natum Fridericum Barbaroſſam. Ad occidentẽ huius ciuitatis & ad iac lapidis eſt monaſterium aliud præter Vineam, ordinis Præmonſtratenſiũ, dictum Alba gia,quod aiunt fundatum ſub Ottone primo,à comite quodam Habſpurgenſi,fuitq́ꝫ a Chriſti 1115. primus in eo deſignatus præpoſitus Hermannus, ac deinde anno 1257.ex poſitura facta abbatia. Amnis Schuſs alluit ferè hoc monaſteriũ, originẽ ducens non ge ſupra cœnobium Schuſſenried, & infra oppidum Buchorn prope uillã Eriſkilch a mitur à lacu Podamico.

Wyſſenaw.

Wangen.

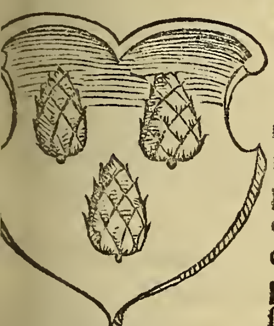
Oppidum iſtud nõ admodum magnũ eſt ſubiectum imperio,habetq́ꝫ ſuam iuriſdi nẽ & dominium extra mœnia ad unum miliare propagatũ. Habet deniqꝫ pign loco ab imperio comitatum quendam Meglofs appellatum. Ciuium præcipuum ſtud conſ

conſiſtit in falcibus fœnarijs cudendis & tela paranda. Telæ negociũ tam frequens hic eſt, ut cõmunibus annis diſtrahant pro 15. millib. florenorum telas, id quod mihi primores huius oppidi indicauerunt. Nec minus eſt negocium parandarũ falcium, quas in quadruplices formas diſtinguũt, uocantq; unum genus Lombardicũ, aliud Helueticũ, tertium dumarium & quartum Lotharingicũ. Diſtrahuntur enim in Longobardiã, Valeſiam, uallem Pœninam, Franciam & Lotharingiam. Ager per circuitum oppidi iſtius eſt ſatis ferax frumenti, ſicut & amnis præterfluens, Arg appella‑ ,eſt piſcoſus, exoneraturq; in lacum Podamicum.

Falces fœnariæ.

Origo & ſucceſſio nobilium Dapiferorum Waldpurgenſium.

VNo miliario à Rauenſpurg uerſus Algoiã in culmine cuiuſdã mõtis ſitum eſt caſtrum Waldpurg, unde barones Dapiferi dicti, uulgo Trucheſſen, denominationẽ acceperunt. Deducũt originem à Gebhardo quodam inſigni uiro, qui olim Rumeli ducis Sueuiæ, tempore Conſtantini Imperatoris, fidelis miniſter fuit, ab eoq; donatus arce Waldpurg & adiacente terra. Recepit quoq; ab eodm duce clypeum cæruleo colore pictũ, iniectis tribus pini coniferis & aureis glandibus: ipſe autem atq; omnes eius ſucceſſores cõſtituti ſunt Dapiferi ducis Sueuiæ, appellati Dapiferi à Waldpurg. Fit apud hiſtoricos mentio Waldpurgenſiũ baronũ anno Chriſti 801. quan Carolus magnus adhuc inter mortales egit, & item anno Chriſti 954. tẽpore Ottonis ni. Anno Chriſti 996. Fridericus dominus in Than & Dapifer in Waldpurg, fuit in nto torneamento Brunſuici celebrato. Anno Chriſti 1100. ſub Henrico quinto uixit nherus comes in Than & Dapifer in Waldpurg.

nherus { Cono aut Cuno inſtaurator monaſterij Vineæ.
Fridericus à Than, pincerna in Winterſtetten.
Gebhardus, cuius uxor Ella comitiſſa Rauenſpurgenſis. }

Ab his deſcenderunt omnes Dapiferi & Waldpurgenſes.

nno Chriſti 1208. fuit apud Philippũ regem Rom. Henricus Dapifer, quum rex ipſe Ottone palatino in ciuitate Bambergenſi occideretur. Nam cum rex Philippus filiam n eidem Ottoni ab Witliſpach dare nollet propter homicidij ſcelus in familiarẽ quen ducis Bauariæ ab eo perpetratũ, ille temporis & loci opportunitatẽ nactus, gladium gis collum in cubiculo uibrauit, atq; organicã abſcidit uenam. Perterritus tamen cla Henrici de Waldpurg Dapiferi, qui tum ſolus cum Conrado epiſcopo Spirenſi intra culi ſecreta manebat, ictum ſemiplenum ducens, manu titubabat, ſicq; uulnus paruũ, mortiferũ infligebat. Dapifer crudele facinus uidens, clamore ſimul & pauore irri, atq; fores cubiculi, ne truculẽtus homo clanculum effugeret, repagulis firmare feſti t. Quod latro perpendens, retrorſum conuerſus uibrato in maxillam obſtantis gla ctum dedit, illoq; in præceps ruente, ruptis cameræ repagulis proſilijt, & antequã res curialibus innoteſceret, cõſcenſis equis quos prius parauerat, extra ciuitatẽ cum ſuis ius aufugit. Quo extra palatium proſiliente, ſuborit clamor extemplo, fitq; concur d cubile regis, & inueniunt regem ſanguine ſuo uolutatum in pauimento mortuum tem. Nam accepto uulnere parum progreſſus concidit in terram mortuusq; eſt. Fuit n Otto homicida poſtmodum à Philippi regis Mareſcallo propter tanti ſceleris ne aud procul à Ratiſpona urbe occiſus, pœnam quam meruit criminis condignam recido. Genealogiam huius Ottonis habes infra in Bauaria. Anno 1268. fuit Dapi uidam à Waldpurg nomine Henricus apud ducem Conradinum, miſſusq; eſt poſt du

Egregium facinus Henrici Dapiferi.

Otto homicida interfectus.

cis inter‑

cis interfectionẽ ad Petrum regem Aragonię ut ad illu
perferret anulũ eius atq; indicaret miſerũ ducis interiti
Tunc rex Petrus uiciſſim dedit Hẽrico huic inſignia du
cum Sueuiæ, nempe tres nigros leones, quos Waldpu
genſes barones in hunc uſq; diem habent pro inſignijs.
Anno Chriſti 1306. emit Ioannes Truchſes à comitib
Henrico de Veringẽ & Eberhardo de Nellenburg co
ſanguineis ſuis proprietatẽ arcis Truchpurg, quam a
tea per modum feudi ab eis habuerat, unà cum aduocat
& præfecturę in Iſna iuriſditione, pro 190. marcis arge
Clara uero comitiſſa à Neifen uxor eius, attulit ei don
nium Wolfeck & oppidũ Wurtzach. Anno 1350 m
tuus eſt abbas & totus cõuentus monaſterij Iſnenſis(
tant uenenoſum inſectũ aliquot, nempe bufonẽ, incidi
in ollam unde monachi comederint) tunc Otto Dapi
inſtituit parochũ ciuitatis in abbatem, ueſtiuitq; hab
monaſtico. Anno 1386. ciuitas Yſnenſis liberata eſt à iuriſditione Dapiferorũ, ob mulie
diffidentiã, ſicut paulo pòſt dicemus. Eodem tẽpore Ioannes Dapifer, ſacri imperij per S
uiam præfectus, ducta uxore comitiſſa de Zili maximã ab illa recepit dotem. Vnde &
gnoris loco obtinuit hæc quinq; oppida Waldſee, Riedlingen, Sulgow, Mengen, Mun
kingen, & caſtrum Buſſen. Et licet nullam ſuſtulerit ab uxore ſua prolem nihilominus
uniuerſam dotẽ marito teſtata eſt. Ducta deinde alia uxore, multos ab ea ſuſtulit liber
mortuusq; eſt anno 1403. & ſepultus Yſnæ in monaſterio apud patres ſuos. Ab eo de
cam nunc genealogiam.

Oppida Dapiferorum.

- Ioannes Dapifer
  - Iacob⁹ aureus eques
    - Ioannes Truchſeſs
      - Iacobus obijt ſine prole anno 1505.
      - Fridericus Teutonicus miles
        - Chriſtophorus mortuus in Tuneti bello
      - Wilhelmus ſenior
        - Iacobus mortuus anno 154
        - Wilhelmus iunior
        - Otto epiſc. Auguſtanus & Card.
  - Eberhardus comes Sonnẽbergenſ.
    - Andreas
    - Eberhardus
    - Ioannes, hic extruxit Wolfeck
    - Otto epiſcopus Conſtantienſis
  - Georgius Dapifer
    - Georgius Dapifer
      - Ioannes Truchſeſs
        - Chriſtophorus
          - Iacobus Dolę captus
          - Vdalrichus
          - Ludouicus
          - Georgius
          - Henricus
        - Georgius
        - Ioannes

Mortuo Ioãne Dapifero, filius eius primogenitus Iacobus ſucceſſit patri in ditione
ceptisq; 35. millib. florenorũ profectus eſt ad terrã ſanctã, unde aureus eques ſeu mile
appellatus. Mortuus autem eſt anno 1460. Yſnæ ſepultus. Eberhardus frater eius em
mitatũ Sonnenbergenſem atq; oppidum Scher & comitatũ Fridberg. Non tamen diu
nuit comitatũ priorẽ. Nam Sigiſmundus princeps Auſtriæ arrogato Sonnenbergo nu
rauit Eberhardo comiti 35000. florenorũ. Mortuus eſt deinde anno 1479. ſepultus in o
do Scher. Ioannes Dapifer filius Iacobi militis aurei primũ fuit præfectus imperij in
uia, ac deinde translata præfectura ad domum Auſtriæ factus eſt præfectus in Sueuia
mine domus Auſtrię. Andreas comes Sonnẽbergenſ. cœpit ędificare anno Chriſti 14
arcem prope oppidũ Scher. Cumq; idem comes 1511. in Maio à uenatione rediret, Felix
mes Werdenbergenſis armatus inermẽ Sonnenbergenſem in loco cãpeſtri inter Men
& Riedlingen inuadens, crudeliter occidit. Quærentes aũt propinqui eius, Iohannes,
helmus qui filiam eius uxorem habuit, & Georgius à Waldpurg, ulciſci innocentem n
tem, fruſtra ſollicitarunt regem Maximilianũ, plus æquo (ut actores querebanẽ) Felic
uentem. Georgius Ioannis Dapiferi filius, ducens uxorem filiam comitis Ioannis à
nenberg, acquiſiuit per eam dominiũ Wolffeck. Is fuit in bello ruſticorũ ſummus dux n
tiæ, interfecitq; plurimos ruſticos præſidio exercitus Sueuicę ligæ. Deinde factus eſt F
nandi ducis Auſtriæ locumtenens in Wirtenbergenſi ditione, mortuus Stuckgardiæ a
1531. ſepultus in Waldſee. Is emit à Wilhelmo archidapifero aliam medietatẽ quam ille

Comes interficit comitem.

bu

uit in caſtro Waldpurg pro 12. millibus florenorũ. Obtinuit quoque præfecturã ſeu aduo
tiam Sueuiæ per modũ impignorationis pro 50000. florenis. Chriſtophorus Wilhel-
i Dapiferi primogenitus reuerſus ex bello Thunetano, cœpit egrotare in Lõgobardia,
ortuusq́; Papię eſt ſepultus. Iacobus Dapifer, filius Georgij baronis à Waldpurg captus
it Dolæ in Gymnaſio per Thomam à Roſenberg, claraq́; die per 12. equos è ciuitate edu
us atq; quinq; annis in captiuitate detentus, tandemq́; octo millibus aureorũ liberatus.
lortuus eſt anno 1536. quum ex bello Marſiliano domũ repeteret, infirmatus in mari me-
terraneo & Sauonæ ſepultus. Iacobus Dapifer, filius Wilhelmi ſenioris mortuus eſt an-
Chriſti 1542. in profectione contra Turcam.

Yſsna.

HAbet ciuitas iſta nomẽ hoc ab amne Yſsnę præterfluente, factaq́; eſt ex uilla ciuitas iuxta monaſteriũ ord. ſancti Benedicti, quod olim comites Veringenſes fundauerũt. Mortuis autem comitibus Veringenſibus ſine uirili ſucceſſione, uenit oppidum Yſsnę iure hæreditatis ad dominium Dapiferorũ à Waldpurg. Hi ergo quũ multis annis oppidũ ſubiectum habuiſſent, caſu quodã memorabili ciues ab eorũ iuriſdictione ſunt liberati. Siquidẽ anno Chriſti 1386. quũ
poldus dux Auſtriæ Suitenſes bello petere decreuiſſet, perſuaſit Ottonem Dapiferum
)aldpurg, ut aliquot equites in ſubſidiũ ſecum afferret. Rogauit præterea eum ut ad tem
numeraret ſtipendia cõductis equitibus, ipſe redditurus expẽſas tẽpore ſuo. Otto Da
:r confiſus de propinquo ſuo Ioanne Dapifero, quẽ ſciebat abundare pecunia, promi-
luci Lupoldo omnia quę poſtulauit. At uxor Ioãnis Dapiferi inuiſa Ottoni affini ſuo,
titit apud maritũ quo minus pecuniã Ottoni cõmodato daret. Quod uidens Otto, indi
itus indicauit Ioanni, ſe quicq; tentaturũ, quod illi & toti poſteritati eius ceſſurũ eſſet in
ue diſpendium, recedensq́; adijt ciues Yſsnenſes, & accepit ab eis 8000. libras obolorũ
nſtantienſis monetæ, cum hac conditione: Si rediret ex bello, & ipſe aut poſteri ſui le-
mi redderent infra certum tempus memoratas 8000. libras, non eſſent exempti à ſuo
ſuorum hæredũ dominio. Sin ex bello non reuerteretur, aut pecunia à ſe nõ reſtituerẽt
à ſui corporis hęredibus in definito tempore, liberi eſſent à ſua iuriſdictione, poſſentq́;
m uellent ſibi eligere dominũ. Deinde coacto in unũ pro uolũtate ducis Lupoldi equi-
, profectus eſt contra hoſtes ducis ſui Lupoldi atq; occumbens in bello nullum ex cor
e ſuo reliquit uirile ſemen. Gauiſi itaq; Yſsnenſes de ſua libertate, ſubiecerunt ſe impe
non curantes Ioannem Dapiferũ, qui pecuniam negauerat Ottoni, & pręter exceptio
n iſtam hæres fuiſſet Yſsnenſis oppidi. Retinuerunt tamen Dapiferi aduocatiã mona-
j Yſsnenſis in hunc uſque diem. Ciuitate itaq; imperio incorporata, creuit & aucta eſt
tum in hominibus & manſionibus. Habent ciues ibi magnũ negociũ cum lino & tela,
t & omnes ferè Algoiæ ciuitates, laborq́; eorũ diſtrahit̃ uſque ad Turcas. Ager huius
idi ſicut & Campidonenſis, eſt multum agreſtis, ſed nihilo ſecius à natiuitate Chriſti
abitatus & cultus à Romanis, id quod peruetuſtus lapis in monaſterio oſtendit, in quo
criptum habetur: IMP. CAESAR L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS PERTINAX
. ARABIC. ADIAB. PARTHICVS MAXIMVS PONTIFEX MAX. TRIB. POT.
I. IMP. XII. COS. II. P. P. PROCOS. ET IMP. CAESAR MARCVS AVRELIVS
ONINVS PIVS AVG. TRIB. POT. IIII. PROCOS. E. VIAS ET PONTES RE-
A CAMB. M. P. XI. Interpretatio: Imperator Cęſar Lucius Septimius Seuerus Pius
inax Auguſtus, Arabicus, Adiabenicus, Parthicus, maixmus pontifex, maximus tri-
itiæ poteſtatis nonies, imperator duodecies, conſul bis, proconſul, pater patriæ: Et
erator Cæſar Marcus Aurelius, Antoninus Pius Auguſtus, tribunitiæ poteſtatis qua
roconſul, Vias & pontes reſtituerunt à Cambidono millibus paſſuum undecim.

Liberatur Yſsna à dominio Dapiferorum

Fundatio monaſterij Yſſnenſis. Fundatio monaſterij Yſnenſis, quæ mihi anno Chriſti 1546. quum locũ illum adijſſem e
hibita eſt, oſtendit, quòd in uilla Yſnæ anno Chriſti 1042. eccleſia ab Eberhardo epiſco
Conſtantienſi ad inſtantiam Wolfradi comitis Veringenſis & Hiltrudæ uxoris eius cor
crata eſt, & poſtea anno 1096. à Manigoldo dicti Eberhardi fratre comite Veringenſi d
tata & pro abbatia erecta. Confirmauit deinde anno 1106. Henricus 5. iſtam fundation

Campidona, uulgo Kempten.

Hyllamõt arx. Eſt oppidũ iſtud peruetuſ
quod ante Chriſtum nat
appellatũ fuit, ut aliqui ſ
bũt, Vermeta, deinde Tr
ca, tertio Vertica & ultimo Cam
dona. Habuit etiam uetuſtũ caſtr
montanũ Hyllamont appellatu
quod olim inhabitarunt quidam
ces Sueuiæ, præſertim Eſnerius,
ad fidem Chriſti fuit cõuerſus. D
de poſt eum atq; ex ſemine eius r
ſunt dux Gotfridus, dux Hobin
Nebus, Imanus, Hildprãdus, qui
tẽs factus eſt in Sueuia & Ylerg
Suſtulit ille ex Regarda uxore ſua natione Bauara, in monte Andex filium Vlrichum
mine, qui poſtea factus fuit epiſcopus Lauſanenſis, & filiã nomine Hildegardim, quæ n
ſit Carolo magno, genuitq́; ei quatuor filios, Carolum, Pipinum, Lothariũ, Ludouicun
quatuor filias. Gertrudim, Gyſelã, Berthã & Hildegardim. Habitauit dictus Hildpran
aliquando in Andex, aliquãdo iuxta Rauenſpurgũ in monte ſancti Viti, aliquãdo in H
mõt prope Campidonã, & filia eius Hildegardis conſentiente marito, Carolo magno,
Hildegardis fundat monaſterium. dauit monaſteriũ Campidonenſe, contulitq́; eidem comitatũ Hyllamont cum multis p
ulegijs. Cæterum arx Hyllamont noſtro tempore eſt diruta, uocaturq́; Burghaldẽ, &
præruptus collis, mœnijs ciuitatis incluſus, cuius ſummitas magnã habet planiciẽ, qu
quot fortalicijs eſt munita, patetq́; inde liber proſpectus in omnem regionẽ. Ylerus qu
Ylerus. piſcoſus fluuius alluit radicem huius collis atq; mœnia ciuitatis. Eſt proinde in memo
to monaſterio Campidonenſi ſepulta dicta imperatrix Hildegardis anno Chriſti 783.
primus huius monaſterij abbas fuit appellatus Amelgarius, aut potius Andegarius, ut
bet fundatio. Poſtea aſſecuti ſunt abbates titulum principum atq; inter quatuor abba
imperij numerati. Oppidum uero Campidonenſe longe poſteà imperio eſt ſubditum.
autem ſatis bene munitum, habens populũ bellicoſum, paranturq́; ibi cultri optimi, mu
telæ, albi & cærulei coloris. Sciendũ quoque, Hildegardi fuiſſe ſororẽ nomine Adelind
quam duxit uxorẽ Otto comes de Keſſelberg, cuius habitatio fuit in Blanckenthal pr
Biberach, quæ Adelindis poſt ſui mariti mortem fundauit monaſterium Buchaw, quo
Monaſterium Buchaw. tum eſt iuxta Buchamenſem lacũ, non procul à Biberaco, in quod recipiuntur tantũ p
læ comitiſſæ & liberę, poſſuntq́; pro uoluntate egredi & ducere maritos. Quomodo a
Hildegardis fauore & cõſenſu Caroli magni mariti ſui fundauerit monaſteriũ Campi
nenſe, atq; dotauerit comitatu Hyllamont, oſtendunt literæ fundationis eiuſdem mon
rij, quæ adhuc in ſuo originali extant, mihiq́; legendę exhibitæ ſunt ab illuſtri uiro dom
Wolffgangus à Grienenſtein Wolfgango à Grinenſtein, eiuſdem monaſterij abbate. Certe, ut uerum fatear, uetuſtio
literas ego in uita mea non uidi. Sonat autem fundatio in hunc modum: In nomine ſ
Literæ fundationis. ctæ & indiuiduæ trinitatis, Carolus diuina fauente clementia, Imperator Auguſtus. Si
ctam Dei eccleſiã digno magnitudinis noſtræ munere ſublimare, augmẽtare, atq; ſubue
re, ad æternã noſtrã remuneratione & regni noſtri ſtabilitatẽ prodeſſe confidimus, ide
nouerit omniũ ſanctæ Dei eccleſiæ fidelium noſtrorumq́; præſentiũ ſcilicet & futurorũ
lers induſtria, qualiter nos ob interuentũ ſanctiſſ. patris noſtri Adriani papę ac ſupplic
rogatum dilectæ coniugis noſtræ Hildegardis, nec non propter nobilem & fidelẽ famu
tum Ioannis Augienſis & ſancti Galli reuerendi abbatis eiuſdemq́; epiſcopi Conſtant
ſis prece

ſis precem, ob meritum Rudangi Metenſis epiſcopi & Stürmi Vuldenſis abbatis ſeu cæte
orum principum innumerabiliũ nobis aſſiſtentium, Andegariũ quendam nobilem ma-
gnę religionis uirum & primum Campidonenſis cœnobij ad regularem diſciplinã inſtru-
torem adſumpſimus & in eodem loco Campidonenſi, qui ab eodẽ in honorẽ ſanctæ Dei
enetricis Marię conſtitutus eſt & ſitus in pago Ylergóẅ, abbatẽ eum confirmamuius &
papa Adriano in ſancto die paſchę conſecratũ præcioſiſſimis ſanctorũ martyrũ Gordia-
i & Epimachi corporibus donatũ in ſuam abbatiã honeſte tranſmiſimus. Sed quoniã præ
cta coniunx noſtra in eodem cœnobio locum ſepulturæ ſe habiturã ordinauit, diuerſis
uneribus ditando, quicquid in pago Ilergóẅe & Auguſgóẅe & Albgóẅe materna hæ-
ditate legitime obtinuit, cum noſtra poteſtatiua manu & imperiali largitione illuc tradi
t & in proprium ius eiuſdem monaſterij tranſfudit & perpetualiter poſſidendũ ſicut in a-
o breui continetur donauit. Nos igitur eundem locum, utpote de noſtro & in noſtro fun
atum ac dotatũ, in noſtro noſtrorumq́ ſucceſſorũ mundiburdio ſiue defenſione fore con
ituentes, per noſtrę autoritatis munitionem confirmamus, & præcipimus ut nullus pu-
licus iudex neq; dux, neq; comes aut quislibet ex iudiciaria poteſtate uillas, curias aut lo
uel agros ſeu reliquas poſſeſſiones memorato monaſterio pręſenti tempore ſubiacen-
& c. *Et in fine ſic concluditur:* Quod ut uerius credatur & omni tempore incorruptum habea
r, manu propria roborãtes, ſigilli noſtri impreſſione iuſſimus inſigniri, l.u.ſ.ſ.q.m.u.s.

gnum domini Caroli   R   Sereniſſimi Imperatoris Auguſti.
nelbertus Cancella-   K   S   rius ad uicem Luperti Archicancellarij
recognoui.
)ata ab incarnatione   L   domini D. CC. LXXIII. inditionẽ
I. anno uero regni pijſſimi Caroli VI. imperij primo. Actum Romæ in ſancto die pa-
hæ in eccleſia ſancti Petri coram Adriano papa & multis alijs principibus in Dei nomi-
feliciter Amen.

Memmingen.

OPpidum iſtud imperiale eſt elegans & munitum, olim Grien ẅerd appellatum.
Habet rempublicam & mercatores diuites. Perfluit ipſum riuulus quidam aquæ
fontanæ, qui nunquam hyeme frigore rigeſcit. Situs ciuitatis eſt ualde amœnus,
licet uerſus meridiẽ habeat amplum locum paluſtrem, ciuitatem ab ea plaga mu
iorem reddentem. Parantur ibi uaria telarum & byſſorũ genera, quæ ex lino & goſſi-
o conficiuntur, & ferè omnes ciues huic unico ſtudio & labori incumbunt, indeq́ annua
ingentem pecunię lucrifaciunt ſummam. Inueniunt plurimę monaſteriorũ per circui-
n ciuitatis fundationes, præſertim Ottenbeuren fundatum tempore Caroli magni per
acum comitem Ylergoienſem: Munchrot Præmonſtratenſis ordinis fundatum per du-
Teckenſes, Ochſenhauſen ord. ſancti Benedicti, fundatum à dominis de ẅolfhartz-
ẅendin, ẅyblingen ſitum iuxta Ylerum fluuiũ, fundatũ per comites à Kirchberg. Item
chſsheim monaſterium Carthuſianũ, fundatum à nobilibus Ellerbachenſibus. Caſtra
o in Ylerthal ſita, ſunt, Kronburg nobiliũ à Rechberg: Marſtetten baronũ à Kunſeck,
itrach nobilium à Landaẅ: Eroltzheim nobilium de Eroltzheim: Klemũtz nobilium
Rechberg ſicut & Aichach & Brandenburg. Item Dietenheim, Bellenberg, ẅertingẽ,
lb, Kirchperg caſtrum & oppidum, ſita iuxta Ylerum. Defunctis autem comitibus à
chberg, peruenit comitatus ille ad principes Auſtriæ, qui deinde illum impignoraue-
t Fuggeris.

Mindelheim.

IVxta amnem Mindel ſitum eſt oppidum Mindelheim, habitatio ſanè amœna & pul-
chre culta, habens in monte propinquo arcem regalem, cuius ſicut & oppidi domini
ſunt nobiles de Freundſperg. Anno 1263. eſt translatum per Swigerum equitem
auratum Mindelbergenſem monaſterium Bedernoienſe in oppidum Mindelheim.
nde anno 1290. eſt idem monaſterium monialium per Henricum dominum Mindel-
genſem in poſſeſſionem traditum monachis Auguſtinenſibus. Anno 1324. eſt arx

Mindelbergenſis deſtructa, ſicut & oppidum Mindelheim igne & rapina fuit deuaſtatum Anno 1365. Waltherus Hochſchlitz de Kircheim apud Haldē factus eſt dominus in Mindelheim. Fuit quoque idem epiſcopus Auguſtanus, qui & anno milleſimo trecenteſim ſexageſimo nono percuſſus iuxta Mindelheim interijt. Succeſſit illi in dominio Fridericu dux Teckenſis, extruxitq́ arcem Mindelheimenſem in monte ſancti Georgij. Vſurpau is ſibi multa dominia, cinxitq́ obſidione Kauffbewern anno 1377. exactisq́ uiginti anni quibus Mindelheimio præfuit, mortuus eſt anno 1389. Habuit uxorem Annā comitiſſa de Helffenſtein, & reliquit poſt ſe numeroſam prolem utriuſque ſexus, qui tamen omne præter quaſdam filias ſine hæredibus mortui ſunt. Fridericus ſecundogenitus unà cum fratre Vdalricho præfuit poſt patrem ditioni uiginti annis, mortuus anno 1413. Vdalrichu fundauit parochialem eccleſiam in Mindelheim anno 1409. mortuus anno 1432. Georgius alius filius primum factus eſt doctor & deinde prouincialis in ordine Augſtinenſi Ludouicus uero quintus filius, factus eſt patriarcha Aquileienſis, qui & ultimus fuit du Teckenſis, unde mortuo fratre ſuo Vdalrico, ille ſicut & ſororū ſuarū filij, comites à Werheim & Rechberg, hęreditario iure ſucceſſerunt ei in ditione. Mortuus autem fuit patriarcha in concilio Baſilienſi. Soror eius Guta nupſit Ioanni comiti à Wertheim. Et alia ſor Irmēgardis nupſit Vito à Rehberg equiti aurato, & huius filius factus eſt dominus in Mindelheim, cuius genealogiam nunc ponam.

Duces Teckenſes.

Patriarcha mortuus Baſileæ.

Vitus à Rechberg, uxor ei⁹ Irmengardis duciſſa Teckenſis
- Georgius
- Albertus
  - Vitus
    - Vitus
    - Georgius
    - Margaretha
    - Clara
  - Agnes
- Bernhardus à Rechberg emit poſt mortem patriachę à co hæredibus ſuis ditionē iſtā anno 1444. dictus Vrſus.
  - Wolffgangus Canonicus
  - Georgius
    - Philippus
    - Anna
  - Vdalricus canonicus & doctor
  - Bernhardus
    - Bernhardus
    - Fridericus
  - Barbara. Hanc duxit uxorem Vdalricus à Freuntſperg, eques auratus, dux militaris & autor Sueuicæ ligę.
- Barbara
- Anna monialis

Vlrichus à Freundſperg emit unà cum fratre ſuo Iohanne, dominium Mindelheimen ab uxoris ſuæ fratribus anno Chriſti 1467. genuitq́ idem Vlricus Georgiū à Freuntſper qui fuit dominus in Mindelheim, Peterſsberg, & Stertzingen. Fuit etiam eques auratus ſummus dux cæſarei exercitus in Italia, mortuus anno 1528. Caſpar uero filius eius dom nus in Mindelheim, Peterſsberg & Stertzingen, Cæſareæ maieſtatis conſiliarius & d exercitus imperatoris morbo in Italia correptus & domum reportatus, obijt in Minde heim anno Chriſti 1536.

Vlricus à Freuntſperg
- Georgius
  - Caſpar
    - Georgius unicus hæres maſc.
    - Paula
    - Catarina
  - Georgius Philip.
  - Baltaſar
  - Catarina
  - Barbara
- Vlricus epiſcopus Tridētinus
- Ioannes uir bellicoſus
- Caſpar
- Adam
- Thomas
  - Anna
  - Irmegardis
  - Ioannes canonicus
  - Vlricus miles Teutonicus
  - Chriſtophorus
  - Thomas

Ex omnibus illis perſonis maſc. ſexus, nemo hodie ſupereſt præter unum Georgiũ Ca
paris filium, qui anno Chriſti 1546. quum in Mindelheimenſi arce eſſem, materq́; eius do-
mina Margaretha à Freundſperg, libera à Firmian, me humaniter excepiſſet & genelogiã
tam cõmunicaſſet, fuit annorũ circiter tredecim. De magnificis geſtis aui & patris eius
on eſt ut hic quicquam ſcribam, notiora ſunt facta eorum quàm ut hic illa cõmemorem.
'æterum Freundſperg eſt caſtrum prope Schwatz in Atheſina regione, cui hodie prin-
pes Auſtriæ imperant.

Burgaw.

AB iſto oppido quod ſitum eſt iuxta flumen Mindel, denominationem accepit to-
tus marchionatus Burgawenſis, fuitq́; olim in eo magna familia, quæ etiam princi
pum gradum & dignitatẽ obtinuerat, ſed mortui ſunt omnes, paretq́; regio hodie
domui Auſtrię. Patet in longũ & latum 8. miliaribus. Vltimus marchio eius appel
:us fuit Henricus, mortuus anno Chriſti 1283. & ſepultus in monaſterio Wertenhauſen,
iod antea circa annum Chriſti 983. fundauerant Conradus & Wernherus comites à Ro-
enſtein. Incipit hic marchionatus apud Auguſtã, nempe à fluuiolo Hetẽbach, qui haud
ocul à patibulo Auguſtano labit̃ in fluuiũ Wertach, continetq́; oppida & monaſteria,
æſertim Wetenhauſen, Knőringen, Ietingen, Reiſenſpurg &c. Porro ditio Reiſchnaw Ditio Reiſchnaw.
a in marchionatu Burgawẽſi, incipit uno miliario ab Auguſta, habetq́; hæc loca: Fiſch-
n, Ziematzhauſen, Zuſsmarſshauſen, Seiferſperg, Walleshauſen, Tierdorff, Geſter-
uſen, Raitenbach monaſteriũ, Schőnfeld etiam monaſteriũ, Vſterbach, Dinckelſcher-
n, Aurbach &c. Defecerũt multorũ comitũ & dominorũ familiæ in Algoia, quales ſunt
rchiones Burgawenſes, comites à Schwabeck ſiue Baltzhauſen, marchiones à Ronſ-
g, comites à Zuſmeck, comites ab Eichelberg, domini à Seifritzberg, domini primi à
ndelberg &c.

De regionibus Vinſtgőw, Finſtermintz, Inthal & Etſchland.

SVpra ciuitatẽ Curienſem incipit uallis Venuſta, germanicẽ Vinſtgőw, in qua epi- Vinſtgőw.
ſcopus Curienſis habet aliquos populos, ſummum autem imperiũ eſt principum
Auſtriæ. Extenditur autem à Finſtermintz uſque ad oppidum Meronam, cuius lon
gitudio eſt miliariorũ nouem & latitudo ſemis. Munſterthal in Vinſtgőw quoq́; ſi Münſterthal.
xcurrit in longum ad duo miliaria & in latum ad dimidium. Sunt in ea caſtra Rodunt,
berg, Liechtenberg, Spawrer: item Marieberg monaſteriũ, Annẽberg caſtrum, Dorn
g caſtrum, Meron oppidum, Tyrol regale caſtrum, Nuders uilla, Mals oppidum: In
us oppidi agro oritur Atheſis fluuius: Glurus oppidũ, Letſch, Schliſs, Tertſch, Schlu-
s, Prad, Vrſs, Kertſch. Item in Finſternmintz, Phuntz, Ried, Prutz &c. Diuidit autem
ſtermintz Vinſtgoiam & Inthal, in qua eſt caſtrum & clauſura dicta Landeck in ualle
tran, oppidum eſt epiſcopi Brixienſis. Stalla uilla, ubi merces deponuntur & rurſum im
untur. Inſprugk oppidum & caſtrum, ubi camera & perlamentũ eſt comitatus Tiro Enipons.
is & ſuperiorũ regionũ Auſtriacarũ: Hall ciuitas, Mulbach non procul ab Inſprugk
iunt optima armamenta & ferrea indumenta. Item in Lefetſch prope Hall ubi mine-
t metallica. Item Sigmundsburg caſtrum, Nazareth oppidum non muratum ſicut &
ti: Stambs monaſterium Ciſtertienſe diſtans quatuor miliaribus ab Inſprugk, ubi ſe-
ura eſt principum Auſtrię. Hall ciuitas & caſtrum ubi plurimum coquitur ſalis & mul- Minera ſalis.
duntur cruciferi. In monte Brenner multæ conſtructæ ſunt uillæ & oppidum Goſſo,
oonum inuenitur metallum. Item Stertzing oppidulum, ubi diues uena eſt metalli, &
ooni cuduntur cultri, enſes & laminæ. In Munſterthal eſt caſtrum Reichenberg,
l aliquando fuit comitum de Metſch, item caſtrum dictum, Iuuet me Deus. Metſch
& caſtrum, Algund uilla & caſtrum, Laſshat & cæt. Hic in multis locis plurimi in-
untur ſtrumoſi homines. Potzen ciuitas & iuxta eam duo caſtra: Tramin uilla ma- Potzen.
& iuxta eam Firmian caſtrum, Newmarckt, ſanctus Michaël & cæt. Brixia ciuitas &
um, Bruneck oppidum & caſtrum epiſcopi Brixienſis. Tridentum ciuitas & caſtrum, Tridentum.
nedia parte ducum Auſtriæ, & pro alia parte epiſcopi Tridentini. Item Setzthal,
uatuor inueniuntur parochiæ & multæ uillæ, oritur quoque ibi Atheſis ex Grauen-

ſi lacu uno milliario ſupra Mals. Atheſina regio à Merona uſque Tridentum habet i
Inthal. longitudine decem miliaria & in latiudine unum miliare. Inthal uero incipit in Finſter
muntz & extēditur iuxta Rotenburg ad 18. miliaria, in latitudine uero habet unum milia
Finſtermüntz. re. Finſtermuntz habet longitudinem unius miliarij, latitudo uero complectitur tranſi
tum currus, pertingitq́ ad Engedin, Inthal & Etſchland & ad montes. Eſt rudis & aſpe
ra terra in qua nihil creſcit, habetq́ multos latrones. Engedin extenditur ſecundum lo
Engedin. gum ad ſeptem miliaria, & ſecundum latum ad dimidiū miliare, plus minùſue, agnoſcit
epiſcopum Curienſem dominum. Non creſcit in ea ullum frumentum niſi æſtiuum ho
deum & fœnum: habentq́ cultores multa pecora, bonas uillas, bellicoſam gentem ſed f
racem, utunturq́ magis Longobardica quàm Germanica lingua. Extenditur ad eam reg
Veltlin & montana Inthal, Atheſis & Lechthal, Vinſtgow & Munſterthal atque Sta
tzer thal. Item Kunterſweg excurrit à Potzen uſque ad Brixiam ſex miliaribus, latit
do autem eius modica eſt. A Merona uſque ad Stertzingen ad tria miliaria extendit
Paſſerthal, in latitudine uero anguſta eſt, habetq́ hordeum, fœnum, nuces, uinum & p
ma. Eſt & alia uallis quæ uocatur Stantzerthal, quæ in longitudinem patet ad duo mili
ria, creſcitq́ in ea ſiligo, hordeum & auena, poma & ſimilia. Vallis Munſterthal habet
longitudine duo aut tria miliaria, attingitq́ Atheſinam regionem, ducatum Mediolane
ſem, Engedinam, in latitudine eſt anguſta. Porro Vinſtgöw incipit à Gluro & termi
tur ad Meronam, habens in longitudine ſex miliaria, abundatq́ omnibus bonis, uino o
Malſerheid. timo, piſcibus, uenationibus, pomis &c. Malſerheid incipit à Maltz & extenditur
longum quatuor miliaribus uſque ad Finſtermuntz, in latitudine habet duntaxat di
dium miliare. Superior Engedina habet tria milliaria, cuius extemitates ſunt Punth
& Syls, ubi Enus è lacu originem ducit. Alia uero Engedina à Sarnetz uſque Nud
patet longitudine quatuor miliariorum, at in latum eſt anguſta. Omitto hic multas al
ualles, ut ſunt Paſtklaff, Schams regio rupibus clauſa, Schopina in qua Furſtnaw, G
uenſtein, Kliſen, Pargell, Sunetag, Rheinwald, in qua ualle Rhenus originem ſumit.
Item mons Neanis uulgo Nanſsberg diſtans tribus miliaribus à Tridento, in quo inue
Mons Neanis fertiliſſimus. untur 350. uillæ. 24. parochiales eccleſiæ & 32. caſtra. Creſcunt in hoc monte omnia quil
utitur humana uita prǽter ſal & aromata. Agnoſcunt habitatores partim principes A
ſtriǽ dominos, partim epiſcopum Tridentinum. Extenditur hic mons in longum undec
miliaribus & tribus in latum. Ibi inueniuntur uinum, frumentum, aqua, piſces, aues,
ces, capricorni, mures montani, pecora, caſei, butyrum, prata & agri, ſyluǽ montanæ,
ma, nuces, aurum, argentum, plumbum, ſtannum & ferrum.

Schwatz.

IN comitatu Tirolenſi exorta eſt noſtro ferè tempore uilla quǽdam magna, Schw
nomine, ubi in Falckenſtein & Erbſtollen incredibilis theſaurus argēti & æris ſine
ſatione, die noctuq́ per multa millia hominū metallicǽ rei operam dantiū eruitur,
ditur & conflatur. Cœpta eſt hǽc argentifodina ante centū annos, fuitq́ tunc fun
ille nobilium de Freundſperg. Sed quàmprimum innotuit principibus terræ, in uiſceri

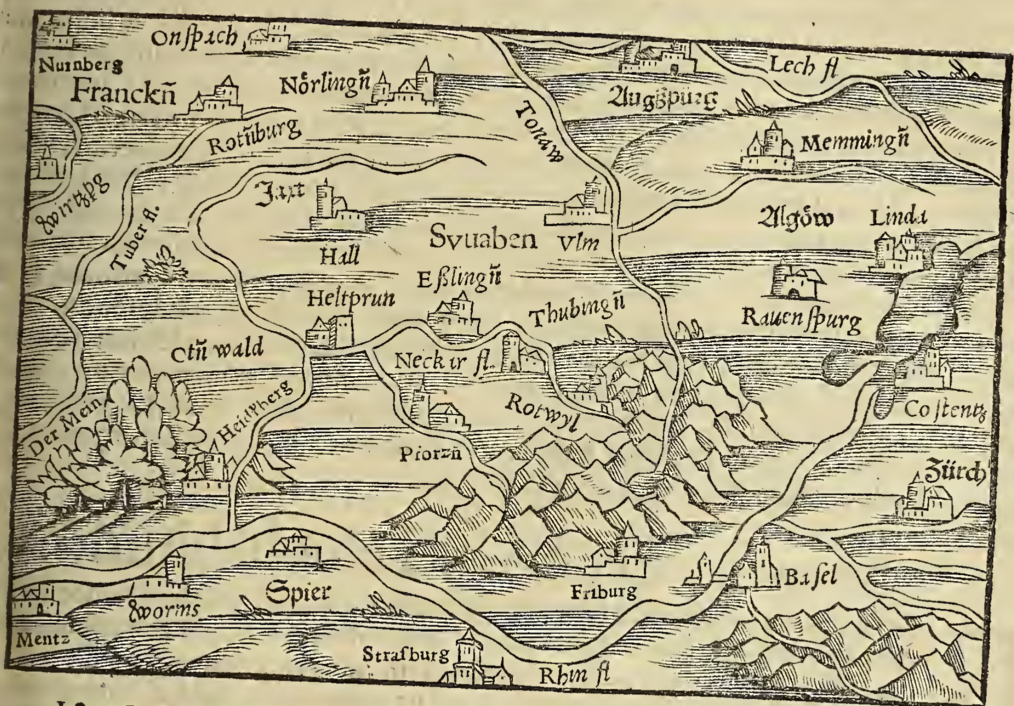

illius terræ ta
latere theſau
ilico per Sigi
dum ducem
ſtriæ, tunc T
li præſidentē
dium illud &
tus fundus il
commutatio
quandam ad
mum Auſt
translatus &
ctus eſt.

I

dem princeps anno Chriſti 1449. condidit primas leges priuilegiorũ & ordinationũ, quę acere uidebantur ad accelerationem & effoſſionem latentis in terra theſauri. Effodiuntur uoq; ibi cum metallis nobiles quidam lapides, potiſſimũ Magnes & Malachites. Et docti fferunt Malachitẽ tam efficacem in ſua operatione eſſe, ut nõ cedat lapidi Cyanæo, quem ulgo Türckiſch appellant.

DE SVEVIA ET EIVS PRAEcipuis ciuitatibus, oppidis, ditionibus, & terrę fertilitate.

DIcta eſt Sueuia à Sueuis populis, qui ex ea Scythiæ parte quæ hodie Liuonia & Pruſſia, alijsq; Saxoniæ interioribus locis digreſſi, conſederunt in ea parte quæ prius Alemannia fuit nominata, duobus clariſſimis fluminibus Rheno & Danubio irrigata, quorum alter modico flexu in occidentem, oceano ſeptentriona- cetur. Hic è diuerſo in orientẽ per innumeras gentes uolutatus, Pontum influit. Ter- rtim plana, partim montoſa: ager regionis fertilis, cuius nulla pars inculta iacet, præ- quid aut lacus aut montes aut ſyluæ occupant. Nemora in ea multa, & ob id genti ue frequens; aucupiũ peculiare, frumentorũ abundantia, pecorũ magna uis. Conualles mæ perennibus riuis clariſſimæ: undiq; amnes procurrunt, qui ſe uniuerſi in Rhenũ & ibium exonerant, idq; experimento cõpertum eſt, mirabile dictu, quod amnes quiq; o etiam aliquando ſcaturientes fonte, ſi Danubio influunt, anguillis carent: Si uero o illabuntur, anguillas nutriunt. Tota inſuper regio ſalubritate gaudens, celebratiſ- ırbibus, uicis & caſtellis referta: arces excelſæ, natura & arte munitæ, & quæ ad Chri m religionem ſpectant, pulcherrimis ac ditiſſimis templis, collegijs, monaſterijs ua- n ordinum, ſexus utriuſq;, baſilicis parochialibusq; eccleſijs exornata. Circa montes ı, argentum, ac metalla procreat. Gens populoſa, fortis, audax & bellicoſa, procera re, flauo crine, uenuſta facie & decora, ingenio ſingulari prædita, præſtantiſſima anorũ à Plutarcho dicta. Fuit hæc natio ante Bauaros, Saxones & Frãcones. Vnde abuerit Sueuiæ nomen, incertum eſt, quum hiſtorici hic inter ſe diſſentiant. Bero- ibit Tuiſconem, à quo Teutones deſcenderunt, inter multos filios unum habuiſſe

Fertilitas Sueuici agri.

Sueui omnib. antiquiores.

nomine

nomine Sueuum, à quo Sueui nati putanẽ. Alij deducunt nomen à Sueuo fluuio, qui Pruſ
ſiam à Lithuanis ſecundum quoſdã diſcriminat, aut ſecundũ alios hic eſt hodie Odera flu
uius, quem alij Viadrum appellant. Sunt etiam qui putant nationi huic nomen iſtud reli
ctum à monte Sueuo, quem ueteres in interiori Saxonia poſuerunt. Produnt inſuper hiſt
riæ, in Teutonia olim imperaſſe regẽ Sueuũ nomine, eo ſcilicet tẽpore, quando Balleus i
perauit Babylonijs, quod duobus millibus annorũ fuit ante Chriſtum natum, quem pu
fuiſſe Tuiſconis filium, cuius iam mentionẽ fecimus. Sed quæſtio eſt, ubinam Sueui te
Vbi Sueuorum olim habitatio pore natiuitatis Chriſti habitauerint, in interioribus Saxoniæ aut in ſuperiori Germani
Et quidem hiſtoriæ aſſerũt, Druſum Auguſti priuignũ, Germanos acriter impugnaſſe p
ſertim quum Tencteros, Cattos & Marcomannos domaſſet, tunc quoq; ſimul Cheruſco
Sicambros & Sueuos inuaſit. Conſtat autẽ Sicambros habitaſſe infra Coloniã iuxta R
num, ergo Sueui non uidenẽ longe illis abfuiſſe. Produnt quoq; hiſtoriæ, Iulium Cæſare
duos ſuper Rhenum conſtruxiſſe pontes, unum apud Vbios, id eſt, Colonienſes, & alte
Plinius de Sueuis. apud Menapios ſiue Geldros, quo Sueuos traiecto Rheno affligere poſſet. Plinius qu
dicit Teutones olim diuiſos in quinq; genera, inter quæ unum fuit Hermionũ, ad quos
ctabant Sueui, Hermanduri, Catti & Cheruſci. Multis autem perſuaſum eſt, Cheruſcos
lim habitaſſe iuxta Albim, Cattosq; fuiſſe Haſſones. Et cum utriq; in inferiori Germa
habitauerint, conſequens uidetur quòd Sueui Saxoniæ partes tunc incoluerint, id qu
Ptolemæus & Strabo expreſſis teſtãtur uerbis, Sueuos ſuis temporibus Albis fuiſſe ac
las. Commemorant quoque quędam hiſtoriæ, Druſum & Auguſtum Sueuos ab Albi
Danubium, ubi facilius eos compeſcerent, abegiſſe. Alij uero uolunt, olim totam ferè
maniam occupatam fuiſſe à Sueuis, & quòd per Sueuos accepti fuerint Germani, qui
facile crederem, ſi non tot populi è regione Sueuorum à ueteribus recenſerentur. Q
quid de hac re ſit, hoc certum eſt, Sueuos & Alemannos, quum olim ad Danubij origin
ueniſſent, latiſſime propagaſſe habitationem ſuam, in multosq; diſſeminatos popul
Hinc enim originem duxiſſe uidentur Briſgoij, habitatores Nigrę ſyluæ, Hegoij, Ereg
uſque Tigurenſes, Algoij, Lechgoij, habitatores lacus Podamici, Wirtenbergenſes, K
chgoij, Marchionenſes, Rheti iuxta Nörlingen, &c.

Situs Sueuiæ & uaria eius habitudo.

Regio Sueuiæ partim eſt plana & partim montoſa. Eſt ſatis fertilis nec habe
cum aliquem ocioſum ut iam diximus. Per ualles eius fluunt commodiſſimi
nes. Habet ſalubrem aẽrem, cultaq; eſt plurimis ciuitatibus, oppidis, caſtr
uillis. Caſtra ferè omnia in montibus ſita inueniuntur, arte & natura mun
In hac regiome oritur Danubius ſeu Iſter celeberrimum Europæ totius flumen, diui
Sueuiam in duas partes. Superior & quæ meridiem reſpicit, uocata fuit olim Rhe
Vindelicia. Rhetia inferior & ſuperior complectitur lacum Podamicum, Algoiam,
rienſes montes, ubi in ſummis alpibus Rhenus originẽ ſumit, uoluiturq; per ſaxa & n
Danubij fluxus. tium anguſtias, quouſq; ingreditur amœniſſimum lacum Conſtantienſem. Danubiu
ro ab occiduo fluit in orientem, primo lentus, deinde auctus ſexaginta fluminibus, cl
mas gentes alluens, tandem ſeptem oſtijs mare Ponticum ingreditur. Fons Danub
haud procul à Furſtenberg in uilla DonEſchingen, cui loco à Danubio nomen indit
tant multi. Gleba utriuſque ripę eſt ſalebroſa & horrida, quæ nullũ aut acetoſum pr
uinum uſq; ad Auſtriã, ubi iuxta decurſum Danubij optimũ creſcit uinum. Alia uer
pioſe creſcunt iuxta hunc fluuium. Vbi Sueuia terminatur ad Nigram ſyluam, ibi ter
amara, & niſi antea exuratur nullum profert fructum. Difficulter quoque plantant
in uallibus arbores pomiferæ. At paſcua eſt optimum & præpingue. Miniſterio Da
deducunẽ ex Nigra ſylua rates procerarum arborũ, quæ ad conſtruendũ domos nece
ſunt, in Bauariã & Auſtriã. A fonte Danubij uſq; Vlmam terra ultra citraq; fluuiũ eſt
Terræ Danubio adiacentes toſa, & habet multos pagos, qui & diuerſa habẽt nomina. Iuxta oppidũ Mengen app
Scher, id eſt Forceps, cui ſuccedit iuxta decurſum fluminis, Alb. Albã apprehẽdit Al
tandemq; ſequitur Hertfeld, id eſt, durus campus, de quibus paulo pòſt dicam. In re
Alb, quę reliqua terra altior & ob id frigidior eſt, magna eſt planicies, fundusq; petro
etiã ibi in multis locis penuria aquæ. Habitatores eius magno ſudore eliciũt panẽ ex
Siqu

iquidem agri tam duri & petroſi ſunt, ut uix octo aut nouem boues aratrum trahere poſ‐nt. Cæterum Neccarus (apud ueteres Nicrus) qui ex Nigra ſylua quoque originem du‐it, deuolutus ad oppida Horb, Rotenburg, Thubingam &c. reddit agros illorum ualde ecundos, ut in pleriſq; locis creſcat uinum in utraq; eius ripa, nempe in dictis locis, & in slingen, Stuckgardia, Heltbrunna, Wimpina & Heidelberga.

De quibuſdam pagis Sueuicæ nationis, qui tamen noſtro æuo alia habent quàm olim nomina.

Pagus Albenſis, uulgo Alb.

EST pagus iſte Albenſis, terra aſpera & dura, ſed quæ multum producit frumētum, hordeum & auenā, at non ſine magno ſudore. Nam inſtituuntur plerunq; ad unum aratrum ſex aut ſeptem paria boum & duo equi. Terra alioquin nō eſt mala, quum abundet iumentis, paſcuis, ouibus, lignis, uenationibus & alijs rebus. Caret uino oprio, nec habet copiam aquæ, niſi quæ deſuper uenit. Oppida & caſtra in iſta regione nt, Rauenſtein, quod eſt caſtrum nobiliū de Rehberg, diuidens Albam & Albuch, Ga‐rtingen oppidulū & caſtrum, Hetingen oppidum & caſtrū, Balingen, Münſingen, Ve‐gen, ubi olim fuit comitatus, Trochtelfingen, Melchingen, Iungnaw, Albeck, Weſter‐tten, Blawbeuren, Hohen Zollern, Rotenburg, Ehingen, apud Neccarū, Schelcklin‐n, oppidum & caſtrum, Zweifalten monaſterium. *Veringenſis comitatus.*

Pagus Forcipenſis, uulgo Scher.

PAgus iſte non minus quàm præcedens horrida eſt regio & mōtana, confinis prio‐ri pago. Producit tamen ſatis frumēti, abundat lignis, paſcuis, ouibus & bobus iu‐galibus. Nullum in ea creſcit uinum, nec abundat aqua, niſi quantū Danubius, nix & pluuia ſuppeditant. Habet multa caſtra & uillas. Oppidū uero & caſtrū Scher, ta Danubium & haud procul ab oppido Mengen ſita, quorū dominus eſt Wilhelmus pifer à Waldpurg, habet fundum fertilem. Fuit hoc oppidū olim impignoratū per prin es Auſtriæ nobilibus à Stein, ac deinde in ius propriū emptum. Tandem uero fuit uen‐um comitibus à Sonnenberg, qui de genere Dapiferorū à Waldpurg fuerunt. De quo uprà in genealogia Dapiferorū diximus. Circumluit hanc arcem Danubius peninſu‐ãq; facit, in qua perhumaniter à generoſo domino Wilhelmo fui aliquando tractatus. *Mengen.*

Pagus Albucenſis uulgo Albuch.

NOn differt conditio huius pagi à prioribus pagis, quum & ipſe ſit petroſus, mō tanus & durus. Abundat ſyluis, lignis, iumentis, paſcuis, ouibus, auibus, uena‐tione: ſed parum habet frumenti atq; auenæ. Fluuius Brentz ſeparat prope uil‐lam Albuch pagum Albucenſem ab Hertenfeld. Habet autē caſtra multa, nem auterburg, Hohen Roden, Roſenſtein, Bergen, Alten Rehberg, Wyſſenſtein oppi‐ & caſtrum, Bomkirch, Rauenſtein, Einbach, Scharpffenberg, Wolrod & Welwart. t hic & aliæ adhuc minores regiones, nempe Wellend, ſylua Zehen, & Schwanfeld. *Brentz fluuius.*

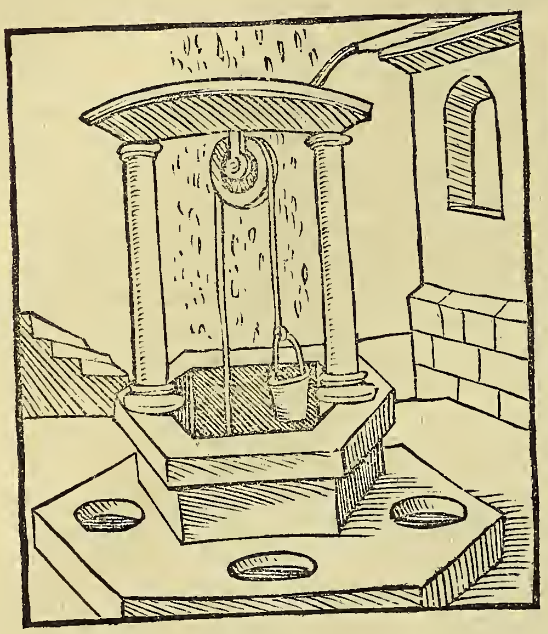
Pagus dictus Hanenkam, uulgo Gallinacea criſta.

REgio iſta non differt à prioribus pagis, quum & ipſa ſit mōtana & horrida, deſti tuta uino proprio, etiamſi habeat frumentum, hordeum, auenam, iumenta, nemo ra, ligna, & oues. Habet agrum partim arenoſum & partim paluſtrem ſeu cœno ſum, terminaturq; ad Rhetiam Norlingenſem, Danubiū è regione oppidi Rain, l Hertenfeld. In oppido Monheim ſunt ſexaginta tres artifices, qui omnes acubus cu lis operā impendūt. Nec alterius artificij quiſquā ibi eſt ciuis. In Heidenheim ſunt duo aſteria, quæ inſtituit diuus Wunibaldus. In uno ipſe fuit abbas & in altero ſoror eius purgis abbatiſſa. Item Bappenheim oppidū & caſtrum, ſita in ripa Altmūl, quorū do‐ſunt Marſcalci de Bappenheim. Habet hæc regio & alia multa oppida atque caſtra, *Magiſtri acuum.*

quorum

quorum quædam ſubijciuntur marchioni Brandenburgenſi, quædam dominis Bauariæ, a
Keißheim. qua habēt etiam priuatos nobiles dominos. Incipit regio iſta apud monaſteriū Keiſshein haud procul ab oppido Werdenſi iuxta uillam Buchdorff, & per tranſuerſum extenditu uerſus Monheim, Steinheim, Truhadingen, Funffſtett & Wolffſtatt.

Pagus Hertenfeldenſis, id eſt, durus campus.

Est regio iſta agreſtis, dura, montan & ſqualida, caret uitibus & non abu dat aqua, niſi quātum habitatores niuibus & pluuijs colligunt in ciſte nis. Congregant tamen multum frumenti, ducant boues, equos & oues. Extenditur longum ad quinq; miliaria & in latum ad tr Apud Nereſsheim eſt monaſteriū ord. ſan Benedicti, quod fundauit Hartmānus com de Tillingē, propinquus ſancti Vdalrici. mites Oetingenſes ſunt aduocati & defen res eius. Habet regio iſta multa caſtra, in quæ numerātur Kockenburg, Kapfenbu Ahelfingē, Schenckenſtein, Flochperg, T neck, Maurē, Hohenburg, Tiemenſtein, K tzenſtein, Tetenſtein, Trogenhofen, T ſchingen, Harburg &c. Brentz fluuius di minat hanc regionē ab Albuch.

Kochenthal, id eſt, Kochari uallis.

Denominatur ſic uallis iſta à fluuio Kochen, eſtq; regio ſatis bona. Nam ha aues, piſces, uenationem, boues pro cultura terræ, pecora multa, frumentū, nam & poma. Spacio quinq; milliariorū ab origine Kochen fluuij nullum ſcit uinum, uſque ad Geilndorff oppidum, Hallam Sueuicam, Konburg, E lingen, Geiſingen & uſque ad uallem Neccari, ubi Kochen amittit nomen ſuum, dim
Vinum Kochenicum. ſcilicet milliario infra Heilbrunnam. Eſt autem uinum Kochenicum paulo acidius. In u iſta inuenitur oppidū unum aut alterū imperiale, nempe Alen & Hall. Item Geilndorf pidum & caſtrum, Limpurg oppidum & caſtrum, unde Pincernæ Limpurgenſes titu habent. Konburg aliquando monaſterium, nunc autem collegium ſacerdotum, cuius datores fuerunt comites Rotenburgenſes iuxta Tuberum fluuium, Tierberg caſtrun mitū ab Hohenloh ſicut & Ingoltingen. Item Steten, Nagelſperg, Vorchtenberg, Sto ſtein caſtra &c.

Hall in Kochenthal.

Est ſylua quæ Francones à Sueuis diſterminat, cuis latitudo unius, longitudo tem trium dierum itinere uix conſummatur. Incipit ab Ottonis ſylua & aſce uſque quo Rhetiam Norlingenſem in latere tangat. Habet autem quaſi pro cu dia in hoc loco Sueuia duo propugnacula aduerſus Francos, oppidū illuſtre
Fontes ſalis. lenſe, in quo ſunt fontes ſalis uberes, & extrà ager apricus. At ubi plus aſcenderis occ oppidum Dunckelſpuhel inſigne, cuius ager Rhetis eſt uicinus. Et licet ſylua hęc m ſa ſit & aſpera, paſcua temen habet & multa pecora, eſtq; pluribus locis pinifera, ex incolæ reſinam colligunt, & arborem pinum in uarios uſus ſcindunt. Et quanq; uaſta ua, à latronibus tamen bene eſt cuſtodita. Habet Hallenſis ciuitas propriam monetā quæ non tranſit extra ditionem eius.

De ſale Hallenſi.

GErmania plurimum ſcatet aquis ſalſis, quarum aliquot fontes nobilibus oppidis
decoros ob id Halas uocabulo à Græcis deducto noſtri denominant, ut eſt Hala
Sueuiæ ad Cocharū fluuium. Notandū autem hic, duplex eſſe ſal, factitiū & foſſi-
le. Facticium fit uel ex aquis marinis, uel ex ſalſis fontanis coquitur: differtq; ſal
ale primum in colore. Nam ſal foſſilis Sarmaticus eſt candidus, & ex factitijs noſtris, *Sal foſſile & facticium*
neburgenſis eſt candidiſſimus. At niger tantum eſt Noruegius is, qui coquitur in fer-
s ollis, quo ruſtica plebs utitur. Secundo differt ſal à ſale facilitate translucida. Sal foſſi
magis quàm cæteri eſt compactus & durus, marinus uero & lacuſtris minus eſt compa-
s & durus & omnes iſti ſales graſſarum ſunt partium, contrà tenuium ex aqua ſalſi ex-
ſti. Sal Luneburgi & Halæ in Suæuia coctus, candidus eſt.

Halla monomachiæ locus.

DEſignatus fuit olim locus iſte Hallenſis pro iudicio eorum, qui diſſidio aliquo
& ſimultate laborabant, cupiebantq; certamine publico & uictoria ipſa tueri &
probare integritatem ſuam. Nam qui athleta euaſit, ille iudicio hominum inſons
declarabatur. Permittebatur autem huiuſmodi conflictus & duellum nobilibus, &
ui equeſtri erant præditi dignitate, ſi quando notam infamiæ inuſtā diluere cuperēt, id
t manifeſto uictoriæ indicio. Et ad huiuſmodi rei executionē, ſenat⁹ Hallēſis ſua olim
peratoribus & regibus accepit priuilegia & leges. Obſeruatur aūt in eo experimento
proceſſus. Quādo duo nobiles inter ſe diſſidentes, gladio uolūt probare innocentiā *Proceſſus in duello.*
, ſollicitant in primis ſenatum Hallenſem pro theatro & loco certaminis dando atq;
ublica dimicationis defenſione. Tunc ſenatus ſolet reſpondere in hunc modū. Acce
s literas ueſtras & dolentes perpendimus animorū ueſtrorum motum, conceptamq;
ſecus ſimultatem: quare obſecramus, ſi fieri poteſt, ut ab hoc inſtituto ueſtro deſiſta
aq; cōmodiori uia diſſenſionē ueſtram componatis, à cruento duello abſtineatis, pe-
emq; noſtram in hac re minime refutetis. Illis autē in ſuo propoſito perſeuerantibus,
ſum ſenatum pro monomachię publico loco interpellantibus, reſcribere ſolet ſena-
b tali forma. Quoniam obſtinati perſeueratis in ueſtro propoſito, en conſtituimus
illum aut illum diem, in quo coram nobis cōpareatis. Parati enim ſumus audire cau
eſtrā æquis auribus. Comparentibus autem illis conſtituto die coram ſenatu, ſena- *Conditiones monomachiæ.*
ditis querelis eorum, nullum non mouet lapidem, quo illos diſſentientes ad unionē
t. Quod ſi noluerint acquieſcere ſaniori conſilio, perſtiterintq; in primo propoſito,
illis ſenatus certū diē in quo conneniant, exhibet theatrū, pollicetq; defenſionē. Ve
. ergo partibus & adhuc monomachiā expetentibus, primo adigunt ad iuramentū,
quo ſe

quo ſe obſtringunt certa die ſtare legibus monomachię, & ne quis plures perſonas aut m
iorem comitatum ſecum in ciuitatem introducat, quàm ſenatus eis præſcripſerit. Deputa
tur deinde certa intra ciuitatem planicies, puta forum aut alius cōmodus & amplus locu
qui & arena perfunditur, atq; peribolo circumſepitur, & utriq; dimicaturo ſua erigitur ca
ſa in qua maneāt cum his qui ſtipant eos. Ponitur etiam ad utriuſque caſam feretrum cu
candelis, pannus funeralis & alia ad funus requiſita. Permittitur deniq; cuiq; eorum ſac
dos, qui magis arriſerit, cui ſua confiteatur peccata, permittuntur duo cuſtodes ſeu ſtipa
res, permittuntur æqualia arma, ſecundum quod inter illos equites aut pedites conuener
ipſiq́; ſcriptis antea fidem dederint, ſecluſa omni fraude. His omnibus rite peractis, prę
tibusq́; illis qui ad certandum parati ſunt, promittitur utriq; æquale patrocinium & æqu
lis defenſio, promulgatur etiam à ſenatu uoce præconis tale edictum, ne quis acclamet,
tum aut indicium aut quodcunq; ſignum det uni eorum. Et qui id pręuaricatur, iuſſu ſen
tus ilico per lictorē qui præſens aſtat, punitur. Nam irremiſſibiliter talis pręuaricator tr
catur manu dextra & pede ſiniſtro. Claudūtur interim omnes portę, turresq́; & mœnia p
Fœminis ſpe- ſidijs muniuntur, plateæ ciuitatis ferreis catenis & repagulis claudūtur. Prohibetur eti
ctaculū inter- ne mulieres aut puellæ aut etiam maſculi infra duodecimū annum ad tale admittantur
dictum. ctaculum. Poſt hæc ad præſtitutam à ſenatu horam, ueniunt certatores armis muniti c
confeſſoribus & ſtipatoribus ſuis, quiſq; ad caſam ſuā: & priuſquā cōmittantur fit per
tatio ſtipatorū, qui in alterius caſa omnia diligenter luſtrent, ne quis eorum ulla utat̄ fr
de aut dolo, aut diſparia habeant̄ arma. Quo prouiſo, permittūtur certaturi egredi è ca
ſuis ad monomachiam, emiſſaq́; trina uoce præconis, clamantis, Primò, Secundò, ter
ad tertiam uocem congrediuntur. Qui uulneratur & ſeſe æmulo tradit, is infamis habe
cunctis diebus uitæ ſuæ, nullumq́; permittitur conſcendere equum aut barbam radere
arma geſtare, ſed nec ad ullos unquam ſuſcipitur honores. Qui uero in theatro illo
ctus neci datur, is honorificè ſepelitur, & uictor ſatis ſuperq́; honori ſuo conſuluit, po
ritq́; deinde ad officia honorabilia recipi. Anno domini 1005. in fine Aprilis Iodoc
Burgaw & Georgius Hail, Hallę duellum inierūt, in foro ubi pecora uenduntur, uictu
Iodocus à Burgaw, mortuus eſt poſt ſextum diem. Poſtea monomachiā exercuerunt d
nobiles, induti tunicis uiridis coloris abſq; indumentis ferreis, uictusq́; uictori ſe dedi
Deinde rurſum duo nobiles congreſſi ſunt, unus Greuter dictus & alius Bawſtetter, e
ſitq́; Greuter uictor, & à theatri loco ſuper poplites ſuos inceſſit, ut potuit, ad ſacellū b
tę uirginis ſitum iuxta capellę portam, poplitibus etiam ſanguinē ſtillantibus. Poſtea
rum duo nobiles, unus à Munchingen & alter à Rappenburg inſtituerunt deſcender
arenam, ſed perſuaſi à ſenatu Hallenſi deſtiterunt à propoſito ſuo concordiamq́; inieru
Fuit & Herbipolis ciuitas Franconię, olim pro monomachiæ iudicio celebrando & ex
rimento quærendo deputata, ſed quod longe alijs ritibus quàm Hallenſe fuit executi
mandatū. Omitto tamen hic formā illius iudicij, ſicut & illius quod in Onſpach iuxta N
bergum aliqnando fuit inſtitutum, breuitati ſtudens.

De pago Viragrundenſi.

VIragrund nemus & regio parua, ſeptem miliaribus in longum excurrens, c
plectitur oppidum & celebre monaſteriū, Elbwangē, ſed quod hodie collegi
eſt ſacerdotū & prępoſitura. Cōmendatur ager illius terrę propter agricultur
ligna, prata, iumenta & pecora. Habet quoq; piſces, aues, uenationem, reſin
picem. Vinum tamen non producit. Latitudo eius accipitur à Dunckelſpuhel uſqu
Hoſt ſylua. Hoſtenſem ſyluā. Adiacet Dunckelſpuhel oppidū imperiale fluuio wernitz, habetq́
Iaxt fluuius. circuitum tot ſtagna & piſcinas quot ſunt dies in anno. Amnis Iaxtus tranſit hanc ter
alluens mœnia Elbwangen, habetq́; primum fontem iuxta oppidum Zebingen, ingr
tur duos lacus & rurſum egreditur, tandemq́; labitur in Neccarum. Habet regio iſta
ta oppida & caſtra, quorum nomina ſunt, Kreilsheim, Laubenhauſen, Hornberg, Su
Kirchberg, Löwenfelſs. Morſtein, Langenburg, Iaxtperg, Krauten, Tertzbach, Leub
Berlichingen, Widern &c.

Elbwang

Elbwangen monaſterium.

MOnaſteriũ iſtud fuit fundatum anno Chriſti 764. à quodã epiſc. Hariolfo nomine. Hunc Carolus magnus amaſſe dicitur ut proprium patrem. Fuit autem epiſcopus Lingonum, hodie Langres uocant. Succeſſor eius in abbatia iſta fuit Victerb⁹, qui poſtulatus fuit in epiſcopum Auguſtanum. Secuti ſunt eum iſti abbates, Grimoldus, Othaldus, Adelgerus, Sanderadus, Ermẽricus, Berno, Aſtericus, Lindbertus &c. Vltimus abbas uocatus fuit Ioannes ab Hirn
m, qui factus abbas anno Chriſti 1452. rurſum reſignauit abbatiam anno 1460. commu
cꝗ eſt in prepoſituram, ſuccedentibus iſtis præpoſitis: Albertus de Rehberg, Bernhar
: de Weſterſtetten, Albertus Thumb de Nuburg. Hic reſignauit præpoſiturã, factusꝗ
poſt eum præpoſitus anno domini 1521. Henricus comes Palatinus Rheni.

De reigone & fluuio Wernitz.

FLuuius Wernitz oritur ſub caſtro Schillingsfurſt iuxta uillam Wernitz, curritꝗ uerſus Dunckelſpuhel & inde uerſus Oetingen, ab Oetingen uerſus Sueuicam Werdã ubi labitur in Danubium. Terra iuxta hunc fluuium eſt bene culta oppidis, caſtris, monaſterijs & uillis. Habet enim Weitlingen caſtrum & uillam, Auffkirch, Reckin
, Richenbach, Truhadingen, Kronheim, caſtrum & uillam, Ahauſen monaſterium
. ſancti Benedicti, Oetingen oppidum & caſtrũ ſita ad ripam fluuij Wernitz, Alerheim
Alleren, Goſſen, Harburg, Werdam ciuitatem imperialem.

Ciuitatis Nordlingenſis deſcriptio, per eximium uirum Wolffgangum Vogelmannum eiuſdem loci protoſcribam ad Munſteri ſollicitationem concinnata.

NOrdlinga antiqua imperialis ciuitas, in medio ferè Rhetiæ inferioris ſita, putatur nomen ſortita à Claudio Tiberio Nerone, tertio Rom. Cæſare, anno plus minúſue triceſimo quarto antequã faſces imperij ſuſciperet, quum ſcilicet ageret ducem exercitus Auguſti Cæſaris, oppugnaretꝗ ex hac Rhetia interiora Ger- Nerolinga.
æ. Siquidem quum præclarus Romanæ militiæ dux eſſet, & unà cum Claudio Druſo
e plurimas adeptus eſſet uictorias, Auguſtus denique per hos fratres ferè totum or
paulo ante Chriſtum natum ſibi ſubiugaſſet, cupientes immortalem factorũ ſuorum
ſe relinquere memoriam, extruxerunt & inſtaurauerunt multas ciuitates, illisꝗ nomi
a impoſuerũt, maxime aũt Tiberius Nero, qui in delicijs habebat ciuitates à ſe deno
ri. Vnde unam in Galilæa à prænomine ſuo Tiberiam, & duas in Rhetia à cognomi
erobergam & Nerolingam appellari uoluit, ad quod probandum multæ à me affer
iſent coniecturæ, etiamſi non ſim neſcius, quoſdam in hac eſſe ſententia, ut putent Ti
n ſiue Tiberiadem conſtructam ab Herode, Norimbergam uero nomen accepiſſe à
co monte, & Nordlingam à Nordgauia dictam. Ego diuerſum ſentio. Certè quantũ
t ad Nerolingam, facile ex patrio ſermone probare poſſum, ciuitatem à Nerone po
uàm aliunde denominationẽ accepiſſe, quum incolæ ipſam trito ſermone Nereling
n Nordling ſicut exteri appellent, quin & Annales Norlingenſium atꝗ Norenber
um adſtipulantur huic noſtræ coniecturæ. Nam in libro Nerobergenſis hiſtoriæ ſic

legitur. Anno uigeſimo ante natiuitatem Chriſti, Tiberius Nero in Rhetia caſtrameta-
tus, ubi modo Nerolingen oppidum eſt: & ſicut à Tiberio Tiberiam, ita hoc oppidum à
cognomine nominauit Nerolingam. Mos enim erat Romanorum, in quo loco hiber-
na faciebant, foſſam aggeremq́ꝫ eijcerent, uallo circundantes exercitum, ibidemq́ꝫ tem-
pore æſtiuo pro exercitu alimenta reponerent. Vnde poſt eorum diſceſſum facili ope-
ra oppida conſtruebantur. Ex præfato loco geſſit Rheticum Vindelicumq́ꝫ bellum.
Hæc ibidem. Nec obſtat propoſito noſtro quòd Tiberius ex Euſebio conuincitur an-
te Chriſtum natum bella intuliſſe Aſianis populis, quum ſucciſiuis temporibus potue-
rit & in Aſia & in Europa arma geſtare atque tandem triumphare de Rhetijs, Vindelicis
Armenijs & Pannonijs triumphare, ſicut paſſim apud hiſtoricos inuenitur. Quòd auten
hæc noſtra Nerolingenſis ciuitas à Ptolemæo Aræ Flauianæ nuncupatur, hoc inde fa
ctum putant, quòd circa annum Chriſti ſeptuageſimum ſecundum Flauius Veſpaſianu
Germanos oppugnans, atque parta uictoria triumphans, hoc loco aras extruxit, atqu
dijs gratias agens, ciuitati nouum atque gentilicium nomen reliquit. Nec id Flauio Cla
dio adſcribi poteſt, qui triceſimus fuit in ordine cæſarum, atque circa annum domini du
centeſimum ſeptuageſimum rerum eſt potitus, Ptolemæus autem longe antè, nempe circ
annum Chriſti centeſimum ſexageſimum tertium huius nominis mentionem facit, quan
do Flauiorum Romanæ familiæ adhuc recens erat memoria, & tres cæſares Veſpaſianu
Titus & Domitianus Flauiani fuerint. Quòd autem aliqui per Aras Flauianas alia lo
quàm Nerolingam intelligere uolunt, cum illis contendere nolumus, hoc tamen certo ce
tius ſcimus, in tota regione iſta non eſſe aut olim fuiſſe locum aliquem commodiorem
manſioni humanæ conuenientiorem quàm Nerolingæ ſit area & circumiacens ager. Hc
etiam conſtat, ciuitatis mœnia primùm locata fuiſſe in monte ad ſanctum Emeranum(
bi antiqua eſt parochia) dicto, ubi ſcilicet Tiberius Nero hiberna tenuit, & Proteſtant
anno Chriſti milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſexto caſtra ſua cum centum mill
bus hominum fixerunt, è regione quorum Cæſar Carolus V. non minoribus copijs ſuu
exercitum in monte Veneris prope Aberhaim & Lierhaim collectum tenuit. At quu
temporum ſucceſſu locus ille in monte aquæ penuriam ſentiret, ac ſimul ob ſuperuenie
incendium funditus periret, coloni aream aliam & multo commodiorem ſub monte ad
pam Egræ amnis ſibi deligentes, manſionem à monte in planiciē tranſtulerunt, fluuium
in ciuitatem deriuarunt, qui & in hunc uſque diem ciuitatem ferè mediam interſecat. H
bet & maior domorum pars in eo ciuitatis ſitu ſuos proprios & ſalubres fontes, cellas
rias atque alias multas commoditates, quas in monte habere non potuit. Sed quia nil
firmum & perpetuū eſt in terra, omniſq́ꝫ conatus humanus nihil præualet contra Dei pr
uidentiam, & quando ille non cuſtodit ciuitatem fruſtra uigilat qui cuſtodit eam, factu
eſt anno Chriſti milleſimo ducenteſimo triceſimo octauo ut tota ciuitas igne conflagr
rit cum ingenti damno inhabitantium, ut non modo amiſerint homines, ædificia, forta
cia & ſubſtantiam, uerum & diplomata, inſtrumenta, literas contractuum, regalia, priui
gia, immunitates, iura, leges &c. Illico tamen & eodem anno, ſuccurrente beneficio c
mentiſſimi Imperatoris Friderici ſecundi, cœpta eſt ciuitas reædificari, ſingulariq́ꝫ eius
uore atque filij eius Conradi regis & reliquorum ſucceſſorum beneficentia, libera fuit
liquandiu quouſque reſpiraret, ab omni exactione, ſeruitute & contributione, & poſt
ſtaurationem ſuam immunitate & magnis gratijs atque priuilegijs donata. Sed quia p
mus reſtitutæ ciuitatis circus non multum amplus fuit, nec capax omnium eorum qui te
porū ſucceſſu ibi uel nati uel coloniā adepti fuerunt, factum eſt poſterioribus annis, im
rante Ludouico tertio, anno ſcilicet 1327. ut omnia ſuburbia unà cum oppido ipſo in un
contraherentur circumferentiam, mœnibusq́ꝫ nouis & amplioribus cingerētur, & ciui
ipſa iam duplo maior fieret quàm antea fuit, omninoq́ꝫ in orbem diſponeretur, ut ſui ſi
les non multas in Germania inuenias ciuitates. Habuit ab antiquis temporibus patric
& multas nobiles atque diuites familias, inſigneſq́ꝫ alios ciues, quos & ab egregia eor
facinora domi foriſq́ꝫ geſta, cæſares magnis proſequuti ſunt beneficijs & gratijs. Sed q
nihil in hac mortali uita omni ex parte eſt beatum, ſenſit & hæc ciuitas fatorum ſæuitia
Bellonæ tyrannidē, Vulcaniq́ꝫ furorem, quibus malis preſſa, ſucceſſiue perdidit optin
quoſque patricios & fortunam, ut etiam hodie multę ſint ciuitates, quæ olim ea inferio
iam uel pares aut certe ſuperiores ſint. Sic enim omnia in hoc mundo ſuſq́ꝫ deq́ꝫ ferun
E

Ergo Danubius non fuit tunc limites Rom. Imp.

Aræ Flauianæ.

Locus primus Nerolingæ.

Nerolingæ incendium.

Ampliatur Nerolinga.

CIVITAS NORDLIN
genſis ſacro imperio hodie immediate ſubie-

cta ad uiuum hic depingitur, cuius deſcriptionem & effigiem tranſmiſit eiuſdem ciuitatis prudens ſenatus, ſollicitatus ad hoc per pręſtantem & doctum uirum Wolfgangum Vogelmannum protoſcribam, qui & ex Annalibus collegit ſuccinctum commentarium, oſtenditq; quibus fatis eadem ciuitas in hunc uſque diem ſubiacuerit.

Nördlinga ciuitas imperialis, ſita in R

i tranſdanubiana, uulgo Rieſs dicta.

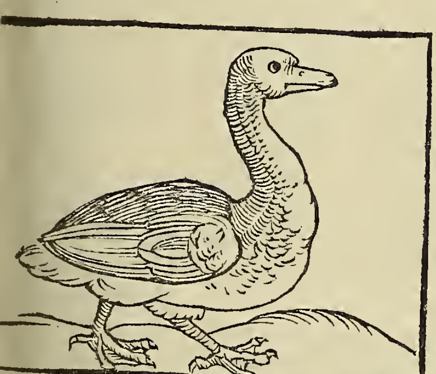
Et ut ex multis paucas quaſdam adducam calamitates, quas ciuitas Nordlingenſis eſt per
Calamitates peſſa, aduertat lector, circa annum Chriſti 890. eam translatam à Romano imperio in po-
Nerolingæ. teſtatem cuiuſdam dominæ, nomine Windpurgis traditione filij eius Zwentopulchi. Sic
enim habent annales huius oppidi. Hæc rurſum ciuitatem donauit epiſcopatui Ratiſpo-
nenſi, & in recompenſam accepit emolumentũ monaſterij Wembdingenſis, ubi duces Ba-
uariæ hodie habent oppidum, ſitum ſcilicet in Rhetia haud procul à Nordlinga, id quod li
teræ ab Arnolfo Imperatore anno Chriſti 898. datæ, in hunc uſque diem teſtantur, & quę
præ nimia uetuſtate uix legi poſſunt. Cumꝙ poſteris temporibus epiſcopus quidam Ra-
tiſponenſis crimen leſæ maieſtatis incurriſſet, conatus Imperatorem ueneno interficere,
inter multas irrogatas pœnas, fuit & Nordlingenſis ciuitas epiſcopatui rurſum ablata &
imperio reſtituta, atque tunc rurſum cœpiſſet reſpirare, niſi perfidi Iudæi nouum illi feciſ-
Iudæi perdunt ſent negocium. Illi enim per obtenta ab Imperatoribus priuilegia ſe magno numero inſi-
ciuitatem. nuauerunt in ciuitatem, occuparunt meliora atque commodiora loca & ſpacia, auxerunt
cum magno detrimento ciuium res ſuas, quare ſuaſu impatientiſſimæ egeſtatis anno Chri-
ſti milleſimo ducenteſimo nonageſimo Iudæos adorti, magnum occiderunt numerum,
nullum habentes inter uiros & mulieres delectum. Iratus Rudolfus Romanorum rex con
tra Nordlingenſes, mulctauit eos exactione grauiſſima, quam in hunc uſꝙ diem ferre co-
guntur. Iudæi quoque & complices eorum, principes, domini, & nobiles, quibus Iudæi ob
impignorationes obſtricti erant quinquaginta nouem annis ciuibus inſidiantes tãtum fe-
cerunt eis negocium, ut cogerentur relinquere ſtudia & commertia ſua, unde factum eſt
ut ciuitas rurſum ad extremam redigeretur inopiam. Nam ex hoc facto ciuium anſa data
fuit nobilibus, qui pignora depoſuerant apud Iudæos illaꝙ in direptionem uenerãt ciuiũ,
Proditio ciuita- ut non ſine exactione ſua repeterent à ciuibus ipſis. Accidit deinde anno Chriſti 1440.
tis deprehendi- ut Ioannes comes ab Oting quoſdam portarum Nordlingenſium cuſtodes pecunia cor-
tur à ſenatu. rumperet, qui illi noctu portas reſerarent, proderentꝙ ciuitatem. Sed diuina prouidentia
deprehẽſi proditores die Lunę poſt trium Regum, quando noctu expectabant comitis &
auxiliariorum eius irruptionem, rapti ſunt ad iuſta ſupplicia. Celebraturꝙ ſingulis annis
in memoriam facti & diuinæ liberationis dies Lunæ qui proxime ſubſequitur ſolennitatẽ
Alia proditio trium Regum. Simile quiddam tentauit Anſshelmus ab Eiberg anno Chriſti 1442. qui cũ
innoteſcit. 700. equitibus tempore nundinarum Nordlingenſium uolebat irruere in ciues & exteros
populos qui ad publicum conuenerant ſpectaculum, quod ſingulis annis in regio prato à
ſenatu ciuitatis exhibetur, propoſito brauio nobiliſſimi panni, pro quo adipiſcendo cur-
ſu certatur. Sed prudens ſenatus olfaciens quod futurum erat, muniuit & pratum & mœ-
Bellum Ciuita- nia ciuitatis, quare hoſtes confuſi cogebantur re infecta à ſuo deſiſtere propoſito. Non
tenſe. longe pòſt, anno ſcilicet domini 1448. quum noui belli incendium paſſim excitaretur inter
ciuitates & quoſdam principes atque terrarum dominos, Nordlingenſes ciues egregie ſe
contra hoſtes tutati ſunt, atꝙ cum copijs aliarum ciuitatum oppida & caſtra hoſtium ex-
pugnauerunt, concremauerunt atque diripuerunt. Cumꝙ tandem pugnam iniſſent ante
Eſslingenſem ciuitatem cum duce Wirtenbergenſi, amiſerũt conſulem ſuum nomine Hie
ronymum Bopfinger, qui totius exercitus primarius dux fuit. Facta deinde inter partes
pace, Nordlingenſes immenſas coacti fuere ferre expẽſas, in grande ciuitatis diſpendium.
Oppugnantur Anno deinde Chriſti milleſimo quadringenteſimo octuageſimo quinto, quum rex Vn
Nordlingẽſes. garię Mathias negociũ faceret Friderico Imperatori in Auſtria, Cæſar autem auxiliũ quę-
reret ab imperio, factum eſt ut Georgius dux Bauariæ nacta opotunitate deliberaſſet ul
tionem ſumere de Nordlingenſibus, reuocans ad memoriam quid illi egiſſent in Ciuitate
ſi bello, quodꝙ olim ducem quendam ex ſuis anteceſſoribus nomine Ludouicum in por
ta ſuę ciuitatis permiſiſſent interfici, conſcripſit plurimos comites, barones, equites & mi
lites, neglectoꝙ mandato Imperatoris qui eum ab hoc propoſito dehortabat̃, ne ullo pa
cto lęderet ciuitatem imperialem ſemper obedientem, ueniens circa diem diui Iacobi, qua
do campi maturas habebãt fruges, caſtrametatus eſt ante mœnia Nordlingę, cœpitꝙ bom
bardis infeſtare ciuitatem. Sed cum parum tormẽtis illis proficeret, aliud nihil egit quàn
quòd ciuium cõmertia aliquãdiu impediuit, cõmeatum ne in ciuitatem inferret̃ occupau
atꝙ frumentũ in agris deuaſtauit. Tandem poſt ſolennitatẽ Natiuitatis Mariæ interceſſi
ne epiſcopi Aiſtettenſis pax facta eſt, atque Bauari beneficijs ciuium Nordlingenſium m
tigati, domum ſunt reuerſi, nullo ex ſuſcepto bello lucro ditati.

Ann

Anno dñi 1517. uiceſi-
ma ſexta die Iunij Nord-
lingenſes rurſum alio affe
cti ſunt damno. Nam exci *Horrendus*
tatus horrendus uentus ſi *uentus.*
mulq́ terræmotus grauis
concurrens deiecit paro-
chialem eccleſiam, ad ſan-
ctum Emeranum dictam
atq́ intra mœnia ciuitatis
& extra ad duo milliaria
ſtrauit duo millia domorũ
& ſtabulorum. In ſyluis
uero & hortis innumeras
radicitus euulſit arbores.
ıqua eminentiora ædificia quæ non deiecta ſunt ui uentorum, pro magna parte ſunt
ıcuſſa & commota atque deinde infirmiora reddita. Anno 1525. quum ruſtici per Ger *Ruſticorũ bel-*
ıiam ſæuirent, Nordlinga quoque huius mali non fuit expers. Nam fuerunt in ea qui- *lum nocuit*
ı pacis turbatores, qui prouocantes ciues in magiſtratum, depoſuerunt ſenatum, uſur- *Nordlingæ.*
ɔq́ gabernaculo ipſi aliquanto tempore moderatores reipub. extiterunt, quouſq́ ſena
innocentiã ſuam & ſeditioſorũ peruerſitatem declarans, cõmiſſione cęſareæ maieſtatis
reſtitutus, autores autem ſeditionis iuſto fuerunt cõdemnati iudicio. Anno Chriſti
. Nordlingenſes ad Cæſ. maieſtatis mandatũ in Schmalkaldico prǽlio neutri fuerunt, *Schmalkal di-*
i parti adiutrices porrigẽtes manus, ſed quod illis minimè profuit. Nam præſſurã paſſi *cum bellum.*
pti ſunt, uulnerati & aliqui occiſi, quidã extorres facti, multi iniurijs laceſſiti atq́ in his
ıibus grauiſſimo affecti ſunt damno. Nam loco incendij emuncta eſt magna uis pecu-
Numerantur autem bis centum millia aureorum, quę intra & extra mœnia coacti fue-
dare habitatores illius regionis. At perſonæ in eo prælio occiſione, terrore, frigore,
e, præſſura, ueneno aut alio mortis genere obruti, numerantur quatuor millia.

Fertilitas Rhetiæ Nordlingenſis.

EST huius regionis terra pinguis, diues pe-
corum & frugum, paluſtris tamen & uiti-
tibus carens. Abundat iumentis, pratis,
pomis, anſeribus & ſuibus. Anſeres hinc
magnis turmis ad tractũ Rheni deducũtur. Pro-
ducit quoq́ hæc terra elegantes pullos equinos,
ſed qui facile dicũtur excæcari. Terminatur hæc
regio prope Bopfingen ad Hertfeld, prope Te-
ckingen ad Hanenkam, prope Wemlingen ad
Schwanfeld & prope Truhadingẽ ad Viragrũd.
Eſt aũt Bopfingen oppidum imperiale ſitum ad
Egram fluuium. Wemdingen uero oppidum &
um principum eſt Bauariæ. Hirnheim caſtrum eſt nobilium de Hirnheim. Teckingen
ıſterium eſt ord. ſancti Benedicti. Kirchen monaſterium monialium, ubi comites de
ıgen ſuam habent ſepulturam.

Remſsthal & Prentzthal.

ACcipit uallis iſta denominationem ab amne Remſs, per quam fluit. Sita eſt in ea
ciuitas imperialis Gamundenſis, quæ olim fuit ſub ducibus Sueuiæ, ubi & curiam *Gamundia.*
ſuam aliquandiu habuerunt. Fuerat enim dominorum à Staufen, quos Henricus
quartus euexit ad ducatus culmen. Eſt in eo oppido magnum negocium lapillo-

rum Cryſtallinorum,ſuccini & oſſium, ex quibus parant globulos
qui filis aut funiculis innexi, collo aut brachio adhibentur, multisq́
qui Deo preces numeratas offerunt, uſui ſunt. Lucrifaciunt ciues al
quot millia florenorũ annuatim ex huiuſmodi globulis. Sitũ eſt qu
que in hac ualle caſtrum mõtanum Hohenſtaufen, quod fuit ducu
Sueuię, unde nomen & ſtemma deduxerunt. Fuerunt enim primò b
Staufen. rones, ex quibus deinde duces, reges & Imperatores nati ſunt. Nc
procul ab hac arce eſt monaſterium Lorch, fundatũ à memoratis d
cibus. Item Höhen Rehberg arx mõtana, unde nobiles Rehberg
ſes nomen habent. Cæterum quantũ attinet ad fertilitatem huius u
lis, notandũ incolis nihil deeſſe neceſſariarũ rerum, quum apud e

creſcat uinũ, frumentũ, auena, poma, iumenta &c. Alia uallis in hac Sueuica region
Prentzthal, à fluuiolo Brenſs ſic dicta, qui oritur iuxta monaſterium Kunigsbrũ, præt
riensq́ oppidum Gengen, miſcetur Danubio prope oppidum Gundelfingen. Habet h
uallis multa inſignia loca, nempe Heidenheim oppidum & Helenſtein caſtrum: monaſ
rium Kunigsbrunn ordinis Ciſtertienſis, quod fundauit Albertus ab Habſpurg rex Ro
in quo ſepulti iacent comites de Schlüſſelberg, qui & ipſi fundatores fuerunt. Item caſt
Falckenſtein, Eſelburg, Brentz, Schnaitheim, & Gengen oppidum imperiale, Wyteſli
gen oppidum in quo ſanctus Vdalricus natus perhibetur.

Nagoltherthal, id eſt, uallis Nagolt.

VAllis Nagolt eſt in regione Wirtenbergenſi, incipitq́ apud oppidũ Nagolt &
tenditur ſecundum fluxũ amnis uſq; ad Pfortzheim. Oritur fluuius iſte in Ni
ſylua prope oppidum Altenſtaig, habetq́ aliqua adiacentia oppida, ut ſunt W
perg oppidum & caſtrum unà cum monaſterio monialiũ, in quo comites de H
henberg fundatores ſepulti iacent: Bulach & arx montana, ubi aliquando fuit minera
Calw. tallica, Zobelſtein oppidum & caſtrum, Calw egregium oppidum ubi aliquando fuit c
mitatus, ex cuius familia duo Romani pontifices fuerũt electi, nempe Leo nonus, qui à
tre comes fuit Dagſpurgẽſis ex Alſatia, à matre autem deſcendit ex familia comitũ Ka
wenſium, & Victor ſecundus, qui & ipſe fuit ex genere Kalbwenſium comitum.

De moribus & ritibus antiquorum
& modernorum Sueuorum.

CAius Iulius Cæſar in quarto Commentariorũ de Sueuorũ moribus ita ſcribit. S
uorũ gens longe maxima ac bellicoſiſſima Germanorũ omniũ, centũ pagos h
re dicuntur, ex quibus quotannis ſingula millia armatorũ bellandi cauſa è fini
educuntur, reliqui qui domi remanſerint, ſe atq; illos alunt. Hi rurſus inuicem
Sueui olim bellicoſi. no pòſt in armis ſunt, illi domi remanent: ſic nec agricultura neque ratio aut uſus bell
termittitur, ſed priuati ac ſeparati agri apud eos nihil eſt. Neq; lõgius anno remanere
in loco incolendi cauſa licet. Non frumento ſolum ſed uulgo lacte & pecore uiuunt, n
tumq́ ſunt in uenatione, quæ res & cibi genere & quotidiana exercitatione & liberta
tæ (quod à pueris nullo officio aut diſciplina conſuefacti nihil omnino contra uolunta
faciant) & uires alit & immani corpore homines efficit, atque in eam ſe conſuetudinẽ
duxerunt, ut ſub cœlo frigidiſſimo habitantes, neque ueſtem ullam pręter pelles habe
quarum propter exiguitatem maior corporis pars nuda & aperta eſt, lauantur in flum
bus. Mercatoribus eſt ad eos aditus magis, eò quòd quæ bello ceperunt uendant, q
ut aliquam rem ad ſe deferri deſiderent: quin etiam iumentis, quibus maxime delecta
quæq́ impenſo parãt prætio, Germani nõ utuntur, ſed quę apud eos ſunt, & natura pa
& deformia, hæc quotidiana exercitatione ſummi ut ſint laboris efficiũt. Equeſtribus
Sueui in equis non pugnant. lijs ſæpe de equis deſiliunt ac pedites præliantur, & eos eodem ueſtigio remanere edoc
ubi uſus eſt, celeriter repetunt. Neq; moribus ſuis quicquã inhoneſtius aut inertius put
quàm ephippijs uti. Vinum ad ſe importari omnino nõ ſinunt, quòd ea re ad laborem f
dum remolleſcere homines atq; effœminari arbitrentur. Publicæ eſſe laudis putant, q
latiſſ

ſſimè à ſuis finibus uacare agros, hac re ſignificari magnum ciuitatum numerum ſuam
ı ſuſtinere nõ poſſe, propter quod una parte à Sueuis circiter mille ſexcentorũ paſſuum
i uacare dicuntur. En hi fuerunt antiquorum Sueuorũ ante & circa Chriſti natiuitatẽ
res, quando adhuc toti Romano imperio fuerunt formidabiles. Verumenimuero ho-
non ſolum apud Sueuos ſed & apud omnes ferè gentes mutati ſunt mores, & quod do
dum plurimum eſt, ferè in peius. Nam hodie potentiores Sueuorũ ferè omnes mercatu *Hodierni Sueuorũ mores.*
acant, ſocietatem ſiue confœderationem unam multi ineunt, ac certam pecuniæ ſum-
n quiſq; ponit, qua non ſolum aromata ſerica atque alias pretioſas merces, quæ ad nos
nſmarinis & remotiſſimis regionibus tranſuehuntur, emunt, ſed uilia etiam ut coch-
ia ſunt, acus ſpecilla, pupæ & huiuſmodi: prçemũt etiam uina & frumenta, quod nõ mi
opificibus & agricolis graue damnoſumq; eſt (qui ſua ante tempus mercatoribus uen
t, quæ poſtmodum neceſſitate cogente duplo ære redimere ab ipſis debent) quàm toti
uinciæ: quæ quibuſcunq; indiget, non apud uicinas gentes, à quibus minori præcio ha-
poſſit accipere debet, ſed ab illis ubi emporia habent. Ipſi tamen per ſe non negocian
ed cõmunibus ſeruitijs, qui contractam rurſus pecuniã unà cum lucro congregantes,
o tempore rationem ponunt, ſingulisq; dominorũ lucri partem fideliter præbent. Pri- *Sueuorum opificium.*
Sueuorum nulla alia re, nullo alio artificio magis occupantur, quàm lini operatione,

cui adeo incumbunt, adeo de-
diti ſunt, ut in quibuſdam Sue-
uiæ locis nedũ mulieres ac pu-
ellæ ſed adoleſcẽtes & uiri hye
mis tempore colo admouent.
Panni genus faciunt, cuius tela
linea eſt, intextum bombycinũ
ſeu goſſapinum, barchat illud
uocantes, faciunt & totum li-
neum quod golſch appellant.
Compertũ eſt, apud Vlmenſes
ſolum quotannis utriuſq; gene
ris pannos parari centum mil-
quo quiſq; cõiecturare poteſt, quàm incomprehenſibilis incredibilisq; ſumma in to-
gione elaboretur. Ad remotiſſimas nationes iſti panni tranſuehuntur, & maxime bis

in anno ad emporiũ Francofordenſe,ubi quàm ingens uectigal Sueuicæ nationi accedit.
Præterea quoniã bonis mala cõmiſta ſemper ſunt,& nulla ex omni parte erecta,ſunt Sue
ui in Venerem multum proni,fœmineus ſexus uirili ad malum facile cõſentiens, unde pro
uerbiũ ortum,unam Sueuiã latæ Germaniæ ſatis meretricũ transfundere, quemadmodum
Franconiam copiam dare raptorũ, & mendicantium, Baioariã furum,Heluetiam carniſi
cum & lenonum,Saxoniam potatorum,Friſiam atq; Weſtphaliam periurorũ,Rhenum gu
lonum. Hodie Sueuorũ tria ſunt genera, nempe qui ſacris præſunt,nobiles, & ciuitates
imperiales.Qui ſacris præſunt eccleſiaſtici principes & prælati multa poſſidẽt,regalia ha
bent & iuriſdictiones temporales,quas in ſuos ſubiectos laicos exercent. Nobilitas gra
dus habet.Sunt enim principes,ſunt comites atq; barones, ſunt & inferioris gradus nobi
les.Principes non ſolum dignitate & generis claritate ſed & potẽtia antecedunt reliquos
Terras habent & dominia latiſſima. Comites & barones cæteriq; nobiles per totam Sue
uiam diſperſi ſunt. Ciuitates imperiales eò dictę ſunt, quòd ſolum ſint Romano princip
ſubiectæ.

Prouerbium uulgare.

Regnum & ducatus Sueuiæ.

Reges Sueuorum.

HAbuerunt Sueui ab antiquo reges ſuos,præſe
tim tẽporibus Iulij,Augusti, Tiberij atq; Con
ſtantini.Quot autem & qui fuerint & de inter
regno eorũ pauca inueniũtur. Conſtat aliqui
de Arioviſto,Morauino,Badoncario & alijs paucis. V
timi putantur fuiſſe Cunimundus,qui cum Oſtrogothi
bella geſſit & Marſilius qui circa annũ domini 690. un
cum Pipino maiore domus Franciæ contra Græcos pr
Chriſti fide cõcertaſſe memoratẽ. Clodoueus quoq; re
Francorum ob uictoriã de Sueuis obtẽtam in prælio, i
quo Sueuorum rex occiſus narratur, Chriſtianum ſe fi
ri pollicebatur &c. Ab eo tempore Sueuia reges nõ ha
buit uſque ad Carolum Craſſum. Hic enim in diuiſion
Sueuiã obtinuit,poſteaq; rex Rom factus eſt,& in pro
uinciæ formam Sueuia redacta fuit, habuitq; non mult
poſt duces. Anno domini 600.habuit Gonſonem d
cem,qui S.Columbanũ & S. Gallum è Brigãtia expulit.Poſtea fuerunt Bertholdus, Go
fridus,& filius eius Theobaldus.Et Carolus magnus duxit uxorem Hildegardẽ de ger
re Gotfridi ducis Sueuiæ, fuitq; Sueuia aliquãdiu in familia eius, nempe Caroli magni,q
& priuilegia multa dedit Sueuis ob miniſteria ſibi exhibita Fuit enim Geraldus dux exe
citus Sueuorum,qui priuilegiũ Sueuis primorũ ordinum in prælio meruiſſe dicitẽ.In caſt
Hilermont iuxta Campidonã ſedem habuerunt duces Sueuiæ,Eſuerius, Eruerius,Mar
lius,Conradus, Hildebrandus,Hochuinus,Nebus,Gotfridus,Imauus.Numerantẽ etia
à quibuſdã duces Sueuorũ Lãdfridus, quẽ Carolus Martellus ſuperaſſe dicitẽ, Gotfrid
qui cũ Odilone duce Bauarię certauit.Itẽ Richard9 nepos Offonis regis Agliæ ex ſoror

Richardus dux Sueuiæ {
- Wilibaldus epiſcopus Eiſtettenſis in Bauaria.
- Wunibaldus abbas in Haidenheim
- Walpurgis abbatiſſa in Haidenheim alio monaſterio.

Sub Arnolfo Cæſare gubernabant Sueuiã Bertholdus & Erckingerus,ſed Sueuia no
dum erat in ducatum reſtituta,quin fiſco regio parebat. Continuo tamen Sueuorũ aſſe
ſu inſtituitẽ dux Burchardus illius gentis nobiliſſimus,& ducatui pdia ſupradictorũ fuer
incorporata anno domini 912. Alij intelligunt Buchardum ſocerũ Rudolfi regis Burg
diæ. Huic ſucceſſit Hermannus qui anno Chriſti 948.dedit Idam filiam ſuam Ludolfo
lio Ottonis primi.

Hermannus 1. qui habitauit in Twiel { Ida cui datus maritus Ludolfus. } Otto. Gregorius quintus papa.

Ludolfo amoto propter rebellionẽ quam mouit in patrẽ,ſucceſſit Burchardus tertius,
illi Henricus dux Saxoniæ.Poſt eum Otto,deinde Conradus, Hermãnus ſecundus, cui
uxor fuit Gerburga filia Conradi regis Burgundiæ. Succeſſit ei Hermãnus, & poſt eu

Erneſti

rneſtus mar- Hermannus ano 1030. Hic poſt nepotẽ ex fratre Erneſtũ, pręfuit ducatui.
iio Auſtriæ- Erneſtus perijt. Erneſtus: hic interijt in prælio in uenatione.

Poſt Hermannũ Erneſti filium, Otto comes Palatinus factus eſt dux per Henricũ Cæ-
'em, anno 1042. Succeſſit deinde Otto de Schwinfurt, & poſt eum Rudolfus comes, fi- *Poſteriores duces Sueuiæ.*
is Cunonis, de Rhinfelden, anno 1048. qui poſtea contra Henricum quartum à quo du-
tum obtinuerat, electus eſt à quibuſdam in regem Rom. & deinde in bello ab Henrico
ciſus. Poſt hunc Bertholdus de Zäringen qui Rudolfi habuit filiam uoluit ſe inſinuare
ducatum, ſed nihil effecit: translatus enim fuit ducatus ad Fridericũ de Staufen, cui Im-
rator ſuam dederat filiam uxorem Agnetem nomine. Et quoniã Imperator Zäringen-
n quoque pro ſuis meritis honorare cupiebat, tradidit illi pro ducatu Sueuiæ aduocatiã
gurenſis ciuitatis. Fridericus à Staufen ex barone factus dux, genuit Conradum regem
Fridericum ducem Sueuiæ. Fridericus dux genuit Fridericum Barbaroſſam Imperato- *Fridericus à Staufen.*
n & Conradum comitem Palatinum Rheni. Barbaroſſa genuit Henricum ſextum, qui
ta unica filia regis Siciliæ uxore, factus eſt rex utriuſq; Siciliæ, Rom. rex & dux Sueuię.
ceſſit ei Fridericus ſecundus filius eius, Imperator, rex Siciliæ &c.

dericus ſtaufen
- Conradus Rom. rex
  - Henricus } Sine liberis.
  - Frideric. } Sine liberis.
- Fridericus dux
  - Fridericus Barbaroſſa.
    - Fridericus
    - Hẽricus 6.
      - Fridericus ſecundus
        - Henricus
        - Conradus rex Rom.
          - Conradinus dux ult.
        - Fridericus
        - Manfredus
        - Entius
    - Otto comes Burgundiæ
    - Conradus
    - Philippus
  - Cõradus com. Palatinus

ridericus ſecundus genuit Fridericum, qui factus fuit rex Antiochiæ, Manfredum no-
n, qui princeps fuit Tarenti, Entium regem Sardiniæ &c. Anno 1252. Conradus rex
erici ſecundi filius, ex Germania in Apuliã ſe recipiens, cœpit corporis ualetudine ali
tulũ laborare. Manfredus enim frater eius nothus, ambitione ductus regnandi adau
nfirmitatem, medicis multa promittens, ut in clyſtere uenenũ ponerent: ex qua re ille
edio ſublatus eſt, teſtamentum antea condens in quo hęredem inſtituit Conradinum.
tuo autem Conrado, & filio eius Conradino adulto, conqueriť Conradinus de pon-
Romano, quomodo ſibi nocuerit. Nam Conradus pater eius rex Siciliæ condito te-
ento ſe tenellum in manibus ſanctæ eccleſiæ reliquerat, & quòd papa prætextũ Con- *Papa contra Corradinum.*
i aſſerens ſe eius baiulũ totũ regnũ occupauerit, qui tum poſſeſſione adepta nomine
extinguere conatus ſit, terras ipſius Conradini diſtribuens in ſuos conſanguineos &
res. Deinde in excidium Conradini inuitauit ad regnum Carolum Gallum. Hæc &
nulla alia conquerens Conradinus, ſubintulit ſe armis aduerſum Carolum certaturũ:
ienſq; armata manu ingreſſus eſt Italiam. Quem cum pontifex uidiſſet tranſeuntem
: Hic adoleſcens tanquam uictima ad cædem ducitur. Properans autem Romam, tan-
n Imperator acceptus in capitolium ducitur. Deinde relicta Roma, cum omni exerci-
regnum properat. Audiens autem Carolum partem Campaniæ obtinere, uenit ob-
Carolo. Sed cum uideret tantam uim eius, ipſe & Fridericus dux Auſtriæ, adoleſcen
mbo, ſigna ſua conſulto relinquentes, receſſerunt. Et illico uictoria plena potitus eſt
olus. Tunc Conradinum inter cadauera diu quæſitum & non inuentum, Carolus ſum
iligentia perquiri fecit quaqua uerſum. Conradinus tectus cuculla Romam peruenit
le Aſturam incognitus petijt, eo conſilio ut Piſas nauigaret, ſed proditus eſt à piſca-
Cum enim pecuniam non haberet, anulum manu extractum illi pignus dedit. At pi-
r anulum quibuſdam oſtendit de ualore interrogans: qui permoti unde haberet anu-
reſpondit adoleſcentis eſſe liberali forma, habitu autem ſordido. Illi itaque Conradi- *Conradinus proditur.*
ſuſpicantes eſſe, adoleſcentes capiunt & ad Carolum octaua die poſt prælium ducũt.
gaudens eos mox carceri mancipat. Deinde Neapolim duci fecit, & poſt multas o-
ationes ad pompam, Conradinum unà cum Friderico decapitari iuſſit. Cuſpinianus

 paulo

paulo aliter deſcribit hanc hiſtoriã. V de ſupra ſub titulo Conradi 28. Rom norum regis. Sicq́ꝫ Conradinũ regem luſtrẽ ex antiqua imperatoria proſap propagatũ, regna paterna repetente non in prælio quod iam peractũ erat ſ longè pòſt interceptũ, inermẽ, poſt d turnum carcerem, cõtra omne ius bel contra conſuetudinẽ, quæ neminẽ re quem armis cepiſſet uita priuaret, im niter uita & regno ſpoliauit anno 12 cũ quo inclyta ducalis Sueuorũ dignit ab aula receſſit. Sed hoc habet omnis rum mortaliũ fortuna, ut cum ad ſum peruenerit, intelligamus prope exit eſſe. Interfecto itaqꝫ Conradino, null poſt eum dux cũ titulo ducatus Sue uenit in Sueuiam, etiamſi Rudolfus ab Habſpurg & filius eius atqꝫ nepos Lupoldus ſ uſurparint hunc titulum, ob id quòd Rudolfus haberet uxorem Annam filiam Alberti mitis ab Hohenberg, factusq́ꝫ Rom. rex, fecit filium ſuum Rudolfum ducem Sueuię, & dit illi uxorẽ filiam Ottocari regis Bohemiæ quem in bello occiderat, unde natus fuit d Ioannes, qui poſtea Albertũ Rom. regem patruum ſuum interfecit.

Genealogia ducum Sueuiæ à Carolo

magno uſque ad Conradinum ultimum ducem extenſa.

Numerus adiunctus ſignat Imperatorum ſucceſſionem.

1 Carolus magnus ei⁹ uxor Hildegardis

- 2 Ludouicus pius, una eius uxor Iudith filia Guelfi comitis in Altdorff. Alia Hermingardis duciſſa Saxoniæ, quæ prima fuit
  - 5 Carolus caluus rex Franciæ & Imperator
    - 6 Ludouicus balbus rex Franciæ & cæſar
      - Carolus ſimpl
  - Ludouicus rex Germaniæ
    - 7 Carolus craſſus Imperator & rex Franciæ atqꝫ Sueuiæ
    - Ludouicus rex Franciæ, Thuringię xoniæ, Friſię &c.
    - Carolomãnus dux Sueuię, Bauarię, Auſtrię
      - 8 Arnolf Imp
  - 3 Lothari⁹ Imp. rex Italię & Auſtraſię, unde Lotharingia nomen accepit
    - 4 Ludouicus ſecundus Imperator qui Saracenos percuſſit
  - Pipinus rex Aquitaniæ
- Pipinus rex Italiæ
- Carolus. Hic uicit Bauaros, Bohemos & Vandalos.

Poſt Arnolphum Imperatorem linea Caroli magni in hunc modum extenditur.

8 Arnolphus Imperator & dux Sueuiæ atqꝫ Bauariæ, felix in bellis.

- 9 Ludouicus Rom. rex pugnauit iuxta Licũ contra Vngaros:
- Conradus dux Lotharingiæ & Franconię, etiamſi dubium ſit an fuerit filius Arnolfi. Suprà in catalogo imperatorum, ſit quoque huius genealogię aliqualis deductio.
  - 10 Conradus Imp. ultimus familia Caroli magni. S qui putãt eum filium fu regis Ludouici noni, ali ro dicunt eum nepoten iſſe Ludouici ex ſorore
- Leutgardis quã duxit uxorẽ Otto dux Saxoniæ
  - 11 Henricus primus dictus auceps dux S niæ & Rom. rex, de ſanguine Caroli gni, à matre ſcilicet.
- Eberhardus dux Franconiæ.

Memo

Memorati Imperatores, reges & duces habuerunt ſub ſe Sueuiæ ducatum.

- enricus uceps
  - Henricus dux Bauariæ.
    - Hedwigis nupta Buchardo duci Sueuiæ.
    - Henricus dictus Hetzel, dux Bauariæ
      - 15 Henricus Imperator ſanctus dux Bauariæ
  - 12 Otto primus Imp. uxor eius prima Egitha filia regis Angliæ. Altera Adelheidis relicta Lotharij regis Italiæ, mater Ottonis ſecundi. Mortuꝰ eſt Otto primꝰ anno 974
    - Leutgardis uxor Conradi ducis Frāconię, ac deinde nupta Ottoni Lotharingo
      - 16 Conradus dux Sueuiæ & Franconię nepos Leutgardis & Conradi, fit Imperator 1025
        - 17 Henricus tertius Imperator, moritur anno 1056.
    - Ludolfus dux Sueuiæ
      - Otto dux Sueuiæ, mortuus ſine hærede anno 982
        - Gregorius papa quintus
    - 13 Otto ſecundus ſanguinolentus dictus quòd tot Saracenos interfecit
      - 14 Otto tertius factus Imperator anno 984. mortuus in obſidione Romana non ſine ſuſpitione ueneni
  - Bruno epiſcopus Colonienſis

Ludolfus Ottonis primi filius duxit uxorem Idam filiam Hermanni ducis Sueuorū, cui
er etiam tradidit ducatum, factusq́ eſt marchio Auſtrię. Habitauit hic dux Hermannus
)uellio caſtro, uulgo Twiel, ſito in Hegoia. Ludolfo ſucceſſit Burchardus ſecundus,
duxit uxorem Hedwigim neptem Ottonis primi. Poſt hunc autē præfuit Sueuiæ Hen-
s dux Saxoniæ, idq́ (ut putant) nomine tutoris, pſertim quū illum ſubſequutus ſit Ot- Twiel arx.
ilius Ludolfi. Ottoni ſucceſſit dux Conradus, eoq́ mortuo anno 997. ſubſtitutus eſt in
um eius Hermānus ſecundus, qui habuit uxorem filiam Conradi regis Burgundiæ, cui
ceſſit filius eius Hermannus. Anno 1042. Otto Palatinus de genere ducis Herman-
actus eſt per Henricum tertium dux Sueuiæ. An is fuerit Otto dux de Schwinfurt aut
s, perſpectum non habeo. Anno 1048. factus eſt Rudolfus filius Cunonis comitis
Rhinfelden, dux in Sueuia per Henricum Imperatorē. Qui quum contra Henricū quar
electus eſſet in regem Rom. perijt anno 1080. in bello. Tunc gener eius Bertholdus
: Zaringenſis uoluit ſibi iure uxoris ſuæ uendicare ducatum, ſed prohibitus fuit per Im
atorem, qui filiam ſuam dederat uxorem Friderico à Staufen, illumq́ creauerat in du-
Sueuiæ an. 1080. Fuit huius ducis uxor de ſanguine Caroli magni, licet per fœmineū
um, ut patet intuenti genealogiam hic & ſupra poſitam.

- 7 ricus ius
  - 18 Henricus quartus
    - 19 Henricus quintus
    - Agnes, uxor Friderici à Staufen ducis Sueuiæ
      - Fridericus monoculus dux Sueuiæ
        - Conradus factus comes Palatinus Rheni
        - 21 Frideric. Barbaroſſa electus Imperator anno 1152
      - 20 Conradus, factus rex Rom. poſt Lotharium anno 1140.
        - Henricus, Fridericus: Sine hærede

dericus primus huius nominis Imperator habuit matrē comitiſſam de Zweibrucken,
ero ſcribunt matrem eius appellatam Iuditham, natam ex Guelforū familia, uxor au-
ius fuit Beatrix filia Reginaldi comitis Biſontini, ex qua ſuſtulit multos liberos, in-
uos Henricus factus eſt Imperator ſextus huius nominis, dux Sueuiæ & Apuliæ, atq́
ſque Siciliæ rex.

Fridericꝰ Barbaroſſa Imperator.

Otto dux Sueuię & comes Burgundiæ

Fridericus. Hic in obſidione Aconenſi perijt.

Henricus ſextus Imp. & rex Sic.

Fridericus ſecundus dux Sueuię, rex utriuſq; Siciliæ & Ieruſalem, Imperator

Henricus dux Sueuiæ & rex Germaniæ, mortuus in carcere anno 1231.

Conradus tertius dux Sueuię, rex Siciliæ & Ieruſalem, rex Rom. ueneno à fratre Manfredo interemptus

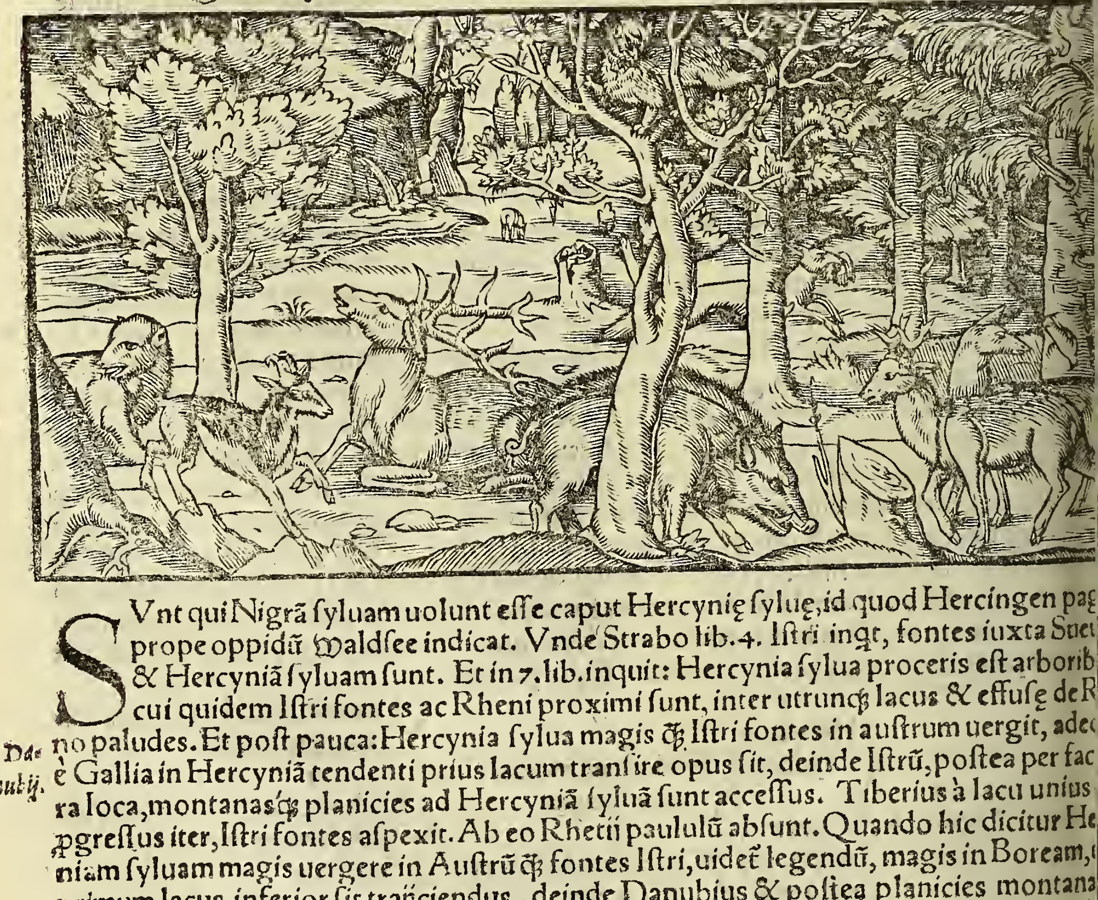
Conradinus dux ult. Sueui

Manfredus filius nothus, interfecto fratre poſſedit regnũ Siciliæ 13. annis

Philip. dux Sueuiæ, electus Imp. anno 1198. interfectus ab Ottone de Witelſpach

Conradus dux Sueuiæ & Franconiæ, profectus contra Bertholdũ ducem Z
ringenſem prope Durlach in ſylua Luſshart ob adulteriũ fuit interfectu

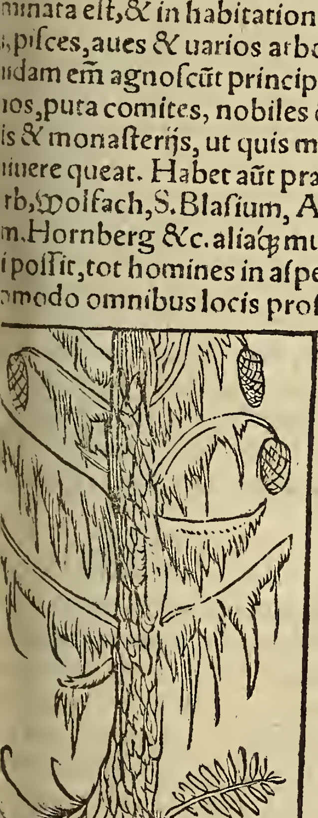
Nigra ſylua, olim pars Herciniæ ſyluæ.

SVnt qui Nigrã ſyluam uolunt eſſe caput Hercynię ſylue, id quod Hercingen pag
prope oppidũ Waldſee indicat. Vnde Strabo lib. 4. Iſtri inqt, fontes iuxta Sue
& Hercyniã ſyluam ſunt. Et in 7. lib. inquit: Hercynia ſylua proceris eſt arborib
cui quidem Iſtri fontes ac Rheni proximi ſunt, inter utrunq; lacus & effuſę de R
Fontes Danubij. no paludes. Et poſt pauca: Hercynia ſylua magis ꝙ Iſtri fontes in auſtrum uergit, adeo
è Gallia in Hercyniã tendenti prius lacum tranſire opus ſit, deinde Iſtrũ, poſtea per fac
ra loca, montanasq; planicies ad Hercyniã ſyluã ſunt acceſſus. Tiberius à lacu unius
ꝑgreſſus iter, Iſtri fontes aſpexit. Ab eo Rhetij paululũ abſunt. Quando hic dicitur He
niam ſyluam magis uergere in Auſtrũ ꝙ fontes Iſtri, uidetꝛ legendũ, magis in Boream,
primum lacus inferior ſit traijciendus, deinde Danubius & poſtea planicies montana
ſyluam perducant. Eſt aũt Nigra ſylua pinifera & obſcura, proceris frequens arborib
habet altiſſimos montes qui ab occaſu terminantꝛ ad Briſgoiã, ad ortum autẽ ſenſim in
niciem rediguntur ſicut & ad ſeptentrionẽ. Habitatꝛ undiq; exceptis quibuſdã uaſtiſſi
iugis montium. Habet etiam in diuerſis locis diuerſa nomina. Nam ultra Baſileã & Fri
gum uocatur Nigra ſylua & olim Orcinia ſylua, prope Pfortzheim uero appellatꝛ Ha
ſchieſs, & propè Heidelbergam Otenwald, id eſt, Ottonis ſylua, & in quibuſdã alijs lo
Alpes. Terra eius amara eſt, & niſi exuſta in locis plurimis ſemina perdit. Fructiferas
bores & domeſticas niſi in cõuallibus ægrè producit, ſed paſcua habet uberrima mul
pe

pecora. Vnde ruſticos habet diuites, ut plerique 12.
uaccas per hyemem enutriant, multosq́ boues ſagi
nent, quorũ carnes meliores eſſe dicuntur carnibus
boum Vngaricorũ, Bohemicorũ & Suitenſiũ. Multi
etiam incolæ uictitãt ligno & reſina. In uallibus fon
tes & riui uberes circũiacentia loca irrigãtes, & pre-
ter piſces quos ferunt eximios, aliam cõmoditatem
afferunt hominibus. Arbor em̃ pinus pro ſua proce
ritate ad ædificandũ multum eſt idonea, quam ſcin-
dunt in uarios uſus, ceu rates colligant, amnibus im
ponũt & in Danubiũ aut Rhenũ auehunt, & ex hoc
queſtũ faciunt. Sunt & in ſylua hac fontes aquæ cali
dæ. Hinc ſurgunt duo balnea famoſa, in oppido Ba-
den illuſtri, unde marchiones Badenſes nomen tra-
hunt, unũ: alterũ in oppido Wildbaden, quod natu-
le dicitur, longe lateq́ notũ. Non deſunt huic ſyluæ argenti uenæ aut fontes ſalis. Non-
illa habet oppida, uicos plurimos, & per gyrum ſunt urbes, arces, uici & pagi decoran-
s, unde ſylua hæc alioquin triſtis & aſpera ex his præcõmodis, habitantibus nõ eſt iniu-
nda. Vbi terra eſt horridior, illic eſt ſaxoſa & frigida, in multis locis aquæ penuria eſt,
iq́ tamen habitatur. Incolæ multa ui exigunt à gleba frumentũ, cum terra adeo ſaxoſa ſit,
nonnunq́ octo aut nouem iuga boum aratrũ uix bene trahãt unum. Et quod mirum ui-
ur, cum aliæ gentes ex agris ſaxa & lapillos eijciant ueluti impedimenta frugũ, hi uber-
is cauſa conſeruãt. Auena eius terræ optima eſt. Bona pars huius ſyluæ noſtro æuo ex-
minata eſt, & in habitationẽ humanã redacta. Habent cultores optimas oues, uenatio-
, piſces, aues & uarios arboreos fructus. Habent autẽ uarios quibus parent dominos:
idam em̃ agnoſcũt principes Auſtriæ, alij marchiones Badenſes, tertij alios habent do
nos, puta comites, nobiles & alios prælatos. Abundat hæc ſylua tot oppidis, arcibus,
is & monaſterijs, ut quis mirari poſſit, unde in uaſta ſolitudine multitudo tanta cõmo-
nere queat. Habet aũt præcipua loca, Furſtenberg, Hufingen, Villingen, Rotwilam,
rb, Wolfach, S. Blaſium, Alperſpach, monaſteriũ omnium ſanctorũ, S. Georgiũ, S. Pe
m, Hornberg &c. aliaq́ multa celebria loca, præter infinitos uicos & uillas, ut mirũ ui-
i poſſit, tot homines in aſperis illis & horridis mõtibus poſſe uictitare. At Deus nouit
omodo omnibus locis proſpiciat. Inuenies in hac ſylua uillas quaſdã, quarũ habitato-

res ſolis pecoribus uiuunt & collectione reſinæ ſtillantis
ex arboribus abiegnis. Vidi prope monaſterium Kniebiſs
& iuxta originẽ amnis Murgi, homines huic ferè ſoli labo
ri intentos, ut deglubant defluentes ex arboribus guttas,
iuxta ignem reſoluant atq́ in torcularibus exprimant, col
ligantq́ annuatim ducenta centenaria reſinæ, uendant Ar-
gentinæ & emant quæ apud ſe non habent. Retulerunt mi
hi quoq́ accolæ amnis Kintzgi, ſe annuatim aliquot millia
aureorũ colligere ex proceris arborib. ædificijs aptis, quas
per memoratũ fluuiũ in Rhenum deducũt, ac inde uictum
ſuum quærunt. Idem faciunt Gerſpachenſes, Murgum flu-
uium uehiculi loco uſurpantes, & Pfortzẽſes per Enztiũ
fluuiũ primũ in Neccarũ ac deinde in Rhenum rates dedu-
centes. Sic qui iuxta Danubium habitant, imponunt rates
ſuas illi fluuio & deturbãt uerſus Vlmam. Nec ullum aliud
negocium exercetur in Danubio ab origine eius uſque ad
Vlmã itinere 10. miliariorũ, niſi quòd lignis abducendis &
tionibus intendunt. Ab Vlma uero & deinceps frequentior eſt Danubij uſus & naui
. Extrudunt montana Nigræ ſyluæ infinitos penè amnes. Haud procul à Rotwila o-
ur Neccarus & Danubius. Danubius petit rectà ortum, percurrensq́ Bauariam, Au-
n, Vngariã & alias regiones, haurit 60. inſignes amnes priuſq́ ſeptem oſtijs in mare
ticũ ingreditur. Appellarunt ueteres montem ex quo Danubius ſcaturit Abnobam:

Pini in Nigra ſylua.

Thermæ in Nigra ſylua.

Oppida Nigræ ſyluæ.

Reſinæ collectio.

Amnes ex Nigra ſylua promanantes.

Ii 4 de quo

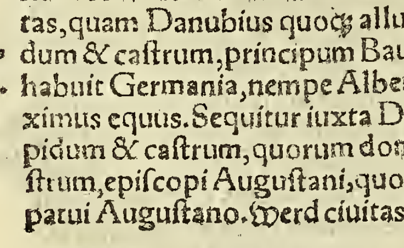
Neccarus. de quo ſuprà etiam nonnihil dixi. At Neccarus quem ueteres Nicrum uocant, haud lo
ge à fontibus Iſtri ortus, & mox in agrum Rotwilenſiũ uerſus ſeptentrionẽ delatus dec
rit, inferiorẽ Sueuiam in duas ſecans partes, ac itinere fermè quinq; dierũ auctus riuis pl
ribus. præſertim Entzio, Kochero & Iaxto inter Spiram & Wormaciã in Rhenum exor
rat. Oppida illuſtriora iuxta ripas ſunt, Horb, Rotenburgũ, Thubinga, Eſslinga, Stutg
Heidelberga. dia, Hailprunna, Wimpina, Heidelberga: ſupra quod oppidũ arx fortis ac nobilis, ędific
habens regia magnificẽtia digna, ſedes eſt comiti Palatino Rheni, archidapifero ſacri i
perij, ubi & ſtudium floret generale. Kintzgus, Renchus & Murgus fluuij deferunt à N
Oppida Nigræ ſyluæ. gra ſylua ad occidentẽ recipiuntq; à Rheno. Diximus iam ſuprà Nigrã ſyluam ſecundũ
uerſas eius partes multos habere dominos, nempe duces Auſtriæ, marchiones Badenſ
principem Wirtenbergenſem, cuius ſunt Dornſtettẽ, Schiltach, Haiterbach, Nagelt, W
perg, Kalw, Bulach, Zabelſtein, Wildbad, Neuburg &c. Rotwila eſt ſub imperio, Ober
dorff oppidum eſt comitum à Zimbern, Horb, Schemperg & Bintzdorff ſunt comitũ
Hohenberg, Eltzach oppidũ eſt nobilium à Rechberg, Gerſpach partim eſt Marchio
& partim comitum ab Eberſtein, Stulingen oppidum & caſtrum comitũ à Lupffen, Löff
gen & Newſtatt comitũ à Furſtenberg, ſicut & Wolfach, Hauſen & Haſslach tria oppi
ipſorum ſunt.

Vallis Danubiana.

DAnubij uallis excurrit à fontibus Iſtri uſq; ad Vlmã, eſtq; plurimis oppidis, u
lis, caſtris & monaſterijs exculta, quorũ habitatores in nulla re deficiunt quæ
uictũ eſt neceſſaria. Nam habent frumentũ, auenã, piſces, aues, uenationes, p
Fons Danubij ma, paſcua, agros, ligna &c. Solo uino carent. In uilla ThunEſchingen ori
Danubius, ubi & caſtrum in plano iuxta Danubiũ ſitum inuenitur, eſtq; comitũ à Furſt
berg. Hic ad ſpacium unius miliarij germanici eſt oppidũ Geiſingẽ, cum arce Wartenbe
in mõte ſita, cuius dominus eſt quoq; comes Furſtenbergenſis. Sequitur deinde oppidũ
caſtrum Möringen, ac deinde Mulheim oppidum & caſtrum, item Fridingen oppidum
Tutlingen oppidũ & arx principũ Wirtenbergenſiũ, Laitz, Vntzkofen, Hedingen mo
ſterium, Simringen oppidum & caſtrum, Scher oppidum & caſtrum, Mengen oppidu
Riedlingen oppidum, Sulgen & Munderkingen oppida, Buſch, de quibus omnibus ſu
feci mentionem. Ehingen ciuitas, Schelcklingen oppidũ & caſtrum, Marckthal mona
rium ord. Præmonſt. ubi maximi cancri inueniuntur. Sequitur deinde Vlma præclara ci
tas, quam Danubius quoq; alluit, Lipheim oppidum quod eſt Vlmenſiũ. Lagingen op
Albertus magnus. dum & caſtrum, principum Bauariæ. Hic uno & eodem tẽpore fuit doctiſſ. uir quem tu
habuit Germania, nempe Albertus magnus qui fuit ibi natus, uenuſtiſſima mulier & m
ximus equus. Sequitur iuxta Danubiũ Gundelfingen oppidum & caſtrũ, Höhſtetten o
pidum & caſtrum, quorum domini ſunt principes Bauariæ. Item Dillingen oppidũ & c
ſtrum, epiſcopi Auguſtani, quod Hartmãnus comes ultimus Dillingenſis, tradidit epiſ
patui Auguſtano. Werd ciuitas imperialis, ubi optimi conficiuntur caſei cruce ſignati.

Monaſteria in Nigra ſylua.

S. Blaſius.

FVit hoc monaſteriũ primo fundatum ſub Otto
primo. Erat enim tunc baro quidam de Seldenb
ren, qui bellis plurimmũ occupatus, uice quad
amiſit manum. Tunc pœnitentia ductus, egreſſ
mundum contulit ſe ad quoddã heremitoriũ ſitum ad
bim fluuium, qui quatuor miliaribus ſupra Baſileam n
ſcetur Rheno, deditq; fratribus omnia ſua bona & mi
rem iuriſdictionẽ. Obtinuit deinde priuilegiũ imperi
ab Ottone magno anno 963. ſignatũ manu Imperato
atq; datum Veronæ, quod poſtea fuit confirmatum p
Henricũ 2. anno 1047. & per Henricum 4. anno 1065. in ciuitate Baſilienſi, atq; per Lo
rium 3. anno 1126. Barones uero Maltho de Waldeck & Burchardus de Eyſtet deder
huic monaſterio uillas Schönaw & Dottnaw, ubi hodie eſt argentifodina.

Hen

Herren Alb.

HOc monaſterium uulgo Herren Alb, latinè Albis dominorũ, fundatum inuenio an‑no 1148. à comitibus ab Eberſtein. Eſt ord. Ciſtercienſ. ſitũ inter oppidum Baden & Pfortzheim.

Sanctus Georgius.

Barones à Degernow hoc monaſterium ordinis ſancti Benedicti fundaſſe memoratur.

Hirſow.

COmites à Kalw, præſertim Erlafridus, fundauerunt ano Chriſti 838. monaſterium ſancti Aurelij ord. diui Benedicti, quod uulgo Hirſow appellatur. Fuit in eo circa annum Chriſti 1080. abbas ſingulari eruditione præditus, Wilhelmus nomine, qui monaſterium iſtud reſtaurauit & monachos in diſciplina reformauit. Idem quoq; icitur extruxiſſe multa alia monaſteria, duo ſcilicet in Nigra ſylua, ad ſanctũ Georgium ad ſanctum Gregorium, item Duplicem aquam, uulgo Zweifalten iuxta Danubium. num quoq; in diœceſi Herbipolenſi in oppido Chamberg. Idem reformauit duo mona‑eria Schafhauſen atque Peterſhauſen, iuxta Rhenum ſita.

Sanctus Petrus.

VT ſupra quoque memorauimus, fuit hoc monaſterium ord. ſancti Benedicti fun‑datum per duces Zäringenſes, nempe per Bertholdum, qui in ſua ditione & ter‑ra illud conſtruxit, & frater eius Gebhardus epiſcopus Conſtantienſis conſecra‑uit ipſum anno Chriſti 1091. Iacet in Nigra ſylua, diſtans à Friburgo tribus ferè liaribus, fuitq; locus ſepulturæ ducum Zäringenſium.

Reichenbach.

NNon longe à fonte Murgi fluuij, ſitum eſt monaſterium Reichenbachenſe inter arbores piniferas in ſqualido loco, fundatum à barone quodam Sygburgẽſi & ſubiectum monaſterio Hirſowenſi. De monaſterijs ſancti Truperti & omniũ ſanctorum ſuprà diximus.

Alperſpach.

Vndatores huius monaſterij fuiſſe dicuntur comites à Sultz, Albertus à Zollern & barones de Hauſen.

Monaſteria monialium in Nigra ſylua.

ALbis dominarũ, uulgo Frauwen alb, habuit fundatores comites ab Eberſtein. Frauwen Alb. Fridenwiler uero fundauerunt comites à Furſtenberg, & Beuren marchiones Ba‑denſes. Oberndorff uero inſtituerunt duces à Teck, & Wyckten Geroltzenſes. Wildperg fundauerunt comites Hohenbergenſes &c.

Furſtenberg.

OPpidum iſtud unà cum caſtro ſitum eſt in monte ſublimi in landgrauiatu Borenſi. Montana eñ quę ueteres Abnobia appellauerunt, noſtris tẽporibus Bor uocantur. Abnobij mõtes egio hyemalis & frigida, atq; ob id dura hominũ habitatio. Qui montem incolunt, co ur omnia, etiam ligna & aquam, per aſinos in ſublime portare. Comites qui hinc ti‑n & denominationem ſuam retulerunt, non habent ibi curiam ſuam, ſed in monte San Mons Sanctus rope Vberlingã habitant, habentq; latiſſimam in regione illa ditionem, plurima op‑, arces & uillas. Tractus Rheni iuxta Schafhauſiũ miniſtrat habitatoribus illis mon‑ uinum optimum. In Nydingen uilla iuxta Danubium, eſt monaſterium monialium, omites Furſtenbergenſes ſuam habent ſepulturã. Hufingen pulchrum oppidum non

multum ab ortu Danubij diſtans, eſt nobilium Schellenbergenſiũ. Et caſtrum montanũ
Wartenberg,quod aliquando proprios habuit nobiles,hodie eſt comitũ Furſtenbergen-
ſium. Habet autem ditio horum comitum,ſicut & tota Nigra ſylua,uiros bellicoſos & ro-
buſtos,agreſtiori ſcilicet cibo ſolidiora & proceriora generante corpora.

Hohenberg.

ARx iſta montana uno miliario à Rotwila diſtans, caput olim fuit comitatus Ho-
henbergenſis, iuſſu Sigiſmundi Imperatoris à Rotwilenſib. deſtructa, ſicut & arx
Lupferberg. Ditio quę adiacet huic arci appellat̃ ſuperior ditio, quę autem adiace
Neccaro, uocatur dominiũ inferius, habentq́ duę hæ ditiones dúos prępfectos. Inf
Horb oppidũ. rior ditio habet inſignia quædã loca, ut ſunt Horb elegans oppidũ, Rotenburg & Ehin
gen, duo oppida trans & citra Neccarũ poſita. Collegiũ Ehingenſe fundatũ fuit à comi
bus Hohenbergenſibus. Habet præterea comitatus iſte & alia multa loca, ut ſunt Bintz
dorff oppidũ, Kirchperg cœnobium monialiũ, Schemberg oppidum ſub arce Hohenbe
genſi, Fridingen oppidũ iuxta Danubiũ, &c. Iuxta oppidum Nagolt eſt monaſteriũ mo
nialiũ, in quo ſepultus iacet ultimus comes Hohenbergenſis, Sigiſmundus nomine. Na
Nagolt & Wildperg, quæ hodie ſunt ducis Wirtenbergenſis, fuerunt olim comitũ Hohe
bergenſiũ ſicut & Haierloch & Oberndorff. Comes Rudolfus ab Hohenberg uendid
anno domini 1371. dominiũ de Hohenberg ducibus Auſtriæ ob id quòd non erat ei filius
deinde propter uxorem & filiam eius, à quibus magnam iniuriã fuerat paſſus: tertiò quò
conſanguinei ſui, patrui ſcilicet, fraudulenter & nulla cogente neceſſitate, alienigenis pa
trimonium ſuum uendiderant.

Rotwila.

CIuitas iſta imperialis ab initio ſuæ conſtructionis quater mutauit ſedem. Primu
enim cõſtructa fuerat ultra Neccarum, ſed paſſa multa damna à torrente Prein
translata fuit ad alteram ripam Neccari, qui locus hodie appellatur antiqua ciu
tas. Id factum quidam putant eo tempore, quo Romani ſtrauerant Cimbros, &
liquiæ eorum hunc locum occupauerunt, educti ſcilicet per Germanos ſuperiores, qui
lis adhæſerant, ex Italia. Vnde & Ptolemæus iuxta lacum Venetum ponit Taxgętium
Rotwila quaſi pidum, per quod quidã Rotwilam intelligunt, quaſi Rottwila. Sonat autem Rott germa
cohortiũ uilla. cè, cateruãm uel cohortem latinè. Taxgętium etiam græcè, ſignificat cohortium manſ i
nem. Deinde ob conflagrationem ciuitas iſta antiqua fuit in æditiori loco poſita, habuit
eum ſitum tunc quando Conradus tertius dux Sueuiæ electus fuerat ad imperiũ, qui & i
periale conſiſtoriũ in hac ciuitate conſtituit, idq́ hac occaſione. Electi duo reges in diſc
dia, Lotharius Saxo & Conradus, fuit Lotharius multo fortior Conrado, etiamſi Conr
dus plura habuerit uota. Perſequens ergo Saxo Conradum, coëgit illum fugere ad He
cum comitem Hohenbergenſem in arcem eius, cui quoq́ conqueſtus Conradus, quàm
què Lotharius ageret contra ſe, conſilium ſimul & auxilium eius implorauit. Timens
tem comes ne & ipſe periclitaretur propter receptum Conradũ, ſuaſit illi, ut ſe Rotw
quæ in arce Hohenbergenſi uideri poteſt, reciperet, ſalutemq́ ſuã ciuibus illius urbis c
mitteret, qui proculdubio ſe & totam ciuitatem expoſituri eſſent pro ſalute eius. Nam
bat comes quàm integer eſſet populus ille, quàm fortis & intrepidus. Rex obſequens c
ſilio comitis magna fiducia confugit ad ciues & in neceſſitate tanta illorũ implorauit a
lium. Ciues ęquam eius petitionem aduertẽtes, promiſerunt illi auxilium dederuntq́ re
Rotwila oppugnatur. gij locum. Audiens autem Lotharius æmulum receptum à Rotwilenſibus, admoto ex
citu, integro ferè anno obſidione cinxit ciuitatẽ, deficiẽteq́ in urbe alimonia, ciues ſub
erumpentes, abſtulerunt Lothario commeatum qui iam recens erat allatus. Quod Lot
rius uidens, ſoluta obſidione diſceſſit, & paulo pòſt facta eſt concordia tali conditio
ut Conradus libere permitteret imperare Lothariũ quoad ille uiueret, ipſe autem poſt L
tharij mortem regni habenas ſuſciperet, quod & factum eſt. Lotharius enim non diu
peruiuens, reliquit Conrado imperium. Tunc Conradus memor beneficiorum Rot
lenſiũ, uolens illis compenſationem facere, inſtituit apud eos iudicium aulicum ſiue c
ſiſtorium imperiale, in quo duodecim aſſeſſores ex militari ſeu equeſtri dignitate eſſen
dex autẽ eſſet comes Sultzenſis, cui ſicut & toti eius poſteritati pro feudo hoc officiũ c
ceſ

ceſſit. Quod ſi ex equeſtri ordine non omnes aſſeſſores haberi poſſent, dedit ciuibus hoc priuilegium, ut ex ſe reliquos ſufficerent. Eſt ciuitas iſta Rotwilenſis bene munita, ſita in edito loco, habens foſſas ampliſſimas atq; profundiſſimas, ſpinis & perplexis dumetis obductas. Cumq́; ſuperioribus annis multas moleſtias & preſſuras ſuſtineret ab Eberhardo duce Wirtenbergenſi, coacta fuit inire fœdus cum Heluetijs: quod fœdus poſtea anno Chriſti 1519. renouantes perpetuo obſeruandum firmauerunt.

Villingen.

Ciuitas iſta ad amnem Brigum ſita, à duce quodam Zäringenſi dicitur primùm extructa, & poſt extinctum illud Zäringenſium genus uenit ad obedientiam comitum Furſtenbergenſium & poſtea principibus Auſtriæ fuit ſicut & hodie eſt ſubiecta. Accepit nomen à Villa, quia primùm fuit uilla & poſtea creuit in ciuitatem.

Dominus Georgius Pictorius medicus, ibi natus, putat inde nomen ei inditum, quòd ſit quaſi mater multorum circumiacentiũ locorum deſinentium in ingen, ut ſunt, Hüfingen, Giſingen, Tutlingen, Schweiningen, Eſingen, Lupferdingen &c. Alij uero aiunt uocabulum Villingen deſumptum à uiro quodam Welling nomine, qui primus ibi monetam cudit, cuiusq́; monetandi cuſpidem adhuc habent. Habent incolæ ſalubrẽ aërem, alluunturq́; omnes plateæ riuulis pertranſeuntibus, Forũ eſt in meditullio ciuitatis, unde quatuor rectę plateæ ad quatuor uergunt portas, ut ſtans in foro oculorũ aciem per omnes portas tranſmittere poſſit. Omnia in hoc óppido haberi poſſunt in mediocri precio, panis, caro, piſces, caro ferina &c. Vinum ex Briſgoia per aſperos montes adducitur: Nulla ibi toleratur auis quæ piſcibus inſidiatur, præſertim ardea, mergus & quædam ſpecies anatum. Et qui unam talium auium capit, illi datur ſolidus Villingenſis, relinquiturq́; captori, abſciſo tamẽ prius crure Habet hæc ciuitas aquam ſalubrem ſulphure & alumine tinctã, quæ in balneantibus reſtaurat feſſa membra. Extergit enim languidos neruos, roborat ſtomachum & iuuat digeſtiuam.

Zimbern.

Familia antiquorũ baronum à Zimbern, qui noſtro æuo ad comitatus gradum aſcenderunt, originem putãtur duxiſſe à Cimbris, populis ſeptentrionalibus, qui aliquot annis ante Chriſti natiuitatẽ propter aquarũ inundationem coacti fuerunt excedere patria ſua & alias quærere ſedes, id quod ſuprà multis explicuimus uerbis.
n quum Cimbri in magna multitudine egreſſi fuiſſent, & Romanos pro aliqua regio habitanda & ſibi concedenda ſalutaſſent, illi autem petitionẽ abnuiſſent, uentumq́; et ad horrendum bellum, & utrinque multa millia interijſſent, reliquię Cimbrorum e ſę Italiam, apud Germanos, qui eos comitati fuerant, ſedem fixerunt, conſtruentes caſtra & ca

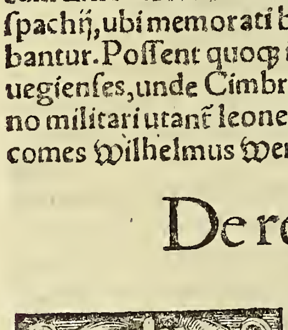
ſtra & caſtella. Et quanquam ex his efficaciter probari nequeat, Barones Zimbrenſes à dicti Cimbris deſcendiſſe, quum de tantis antiquitatibus cert nihil haberi poſſit, & ueteres in hiſtorijs cōſcribendis n gligētiores fuerint, neceſſe eſt ut uerisimilibus cōiectur utamur, nō obſtāte quod quidā diuerſum ſentiāt. Hoc ce tū eſt, Cimbros qui in ultima pugna cum Romanis fact ſuperfuerunt cōſediſſe in Germania (id quod quidam t ſtātur hiſtorici) & reliquiſſe nominis ſui aliquod indici Quod quum alibi non niſi in nigra ſylua comperiatſ, lic hinc conijcere, Barones Zimbrenſes originē ſumpſiſſe Cimbris, maxime quum in eo loco adhuc tot extent ui & caſtra, quæ nobis ſuis nominibus in memoriā reduc Cimbrorū manſionē, ut ſunt Herren Zimbern, qui loc olim tempore Ottonis terij uocatus fuit Ancia zimber Item Waldzimbern, quod modo uocant Spitalszimber Et Marſchalckenzimbern, Heiligen zimbern, Roten zimbern, Zimbern in foramine. quot Zimbern in modico terræ ſpacio, uetuſtatis monumenta, adhuc ſuperſunt. Inueni tur & in alijs Germanię locis uici qui Zimbern appellant, ut in Habergoia, in Rhetia N lingenſi, in Franconia & iuxta fluuiū Lyn, at nullibi inuenies tot Zimbern ut in domin comitum Zimbrenſium. Nec obſtat quòd ueteres Cimbri cum c. loca autem Nigræ ſyl cum z. hodie ſcribuntur, quum in annalibus monaſteriorū ſancti Georgij, Augiæ & Al ſpachij, ubi memorati barones Zimbrenſes ſepulti inueniuntur, cum c & non cum z ſc bantur. Poſſent quoque inſignia ipſa nonnihil adſtipulari propoſito noſtro, quum & N uegienſes, unde Cimbri putantur pro bona parte egreſſi, & barones Cimbrenſes pro ſi no militari utanſ leone geſtante pedib. ſuis ſecurim haſtariā. Hæc ſuppeditauit generoſ comes Wilhelmus Wernherus à Zimbern, antiquitatum ſingularis amator & indagat

Cimbri in Nigra ſylua.

Multa Zimbern.

De regione Wirtenbergenſi, item de principibus & ciuitatibus eius.

Wirtenbergū magnus comitatus.

Habuit regio iſta olim multas priuatas ditiones & comi tus, inter quos numerātur comitatus Kalwenſis, Thub genſis, Vracenſis, Wirtēbergēſis, Zabergoienſis, Krei goienſis, Helfenſteinenſis, Zollerēſis, Achellenſis, T enſis, Nifenſis, Herrenbergenſis, Gruningenſis, Veringenſis, ſpergenſis &c. quorū ferè omniū ſucceſſio per mortem deleta quidam uenditi, aut iure belli in aliam tranſlati ditionē, tande ad hoc uentū, ut tot dominia in unum comitatū Wirtenbergen confluxerint cum quibuſdā ciuitatibus, quas poſt abolitionē d tus Sueuici, comites ſibi uſurpauerunt. Fuit etiam in hac regi ducatus Teckenſis, itē Vrſlingenſis & Schiltacenſis, quibus locis principes pręfede Ex tot itaque dominijs in unū conflatis comes Wirtenbergenſis tumefactus, Henrico7. anno Chriſti 1308. ad imperiū fuit electus, auſus fuit rebellare. Sed quàm feliciter id ſibi ceſſ paulo poſt fuit expertus. Interim enī quo Imperator in Italiam conceſſit, Conradus à ſperg uicerex ſeu uicarius Cęſaris, inuadens comitem Eberhardū, exuit eum omni po tia bellica, occupauitque omnia munitiora eius loca, ita ut ex 80. oppidis & caſtris co uix tria reſidua manerent. Deinde captus comes ab Heſſo & marchione, 5. annis uſ mortē Imperatoris in uinculis fuit retentus. Fuit aūt an. Chriſti 1313. Impatori in Italia monachum quendam in ſacramento altaris uenenum porrectum &c. Docent etiam h rie, Eberhardū comitē Wirtenbergenſem ſub Cęſare Rudolfo ab Habſpurg impugn comitem Albertum ab Acheln (cuius arcis ſitus eſt iuxta oppidū Reutlingen) & comi à Teck. Lego quoque comites ab Acheln fuiſſe anno Chriſti 937. in torneamento denburgi celebrato. De comitibus uero Wirtenbergenſibus non inuenitur quod annum Chriſti 1179. ullum uiſitarint huiuſmodi militarem ludum, ſed eo anno com ruerunt Coloniæ in tornemento ibi habito. Tecktoſagum gens putatur Nicri ripam col

Comites ab Acheln.

oluiſſe, quò loco uetuſta adhuc arx uiſitur, quæ Teckenſibus poſtea comitibus & ducibus
iomen dedit. Ea Teck uulgo appellatur. Anno Chriſti. 1179. fuit comes Albertus domi
us in Teck. Et anno Chriſti 1311. fuit dux Vlricus dominus in Teck. Deinde anno 1360. *Comites Tekſes.*
iit Fridericus dux Teckenſis præfectus prouincialis nomine Rudolfi quarti ducis Auſtriæ
ı Sueuia & Alſatia. Comites Calwenſes, fundauerūt monaſteriū Hirſawenſe, potiſſimū *Comites Calwenſes.*
rlafridus anno Chriſti 838. Et poſtea anno 1083. Adelbertus Calwenſis fundauit mona-
erium Sindelfingenſe. Deficientibus autem comitibus à Kalw, Wirtēbergenſes comites
)rum facti ſunt hæredes. Anno Chriſti 1342. comites Palatini Thubingenſes, Gozon
Wilhelmus impignorarunt comitibus Wirtenbergenſibus comitatū ſuum, ſicq́ꝫ duo co
itatus Thubingenſis & Calwenſis peruenerunt ad excelſos comites Wirtenbergenſes.
nno Chriſti 1120. fuit comitatus Wirtenbergenſis diuiſus in tria dominia. Vnus enim co
es curiam ſuam habebat in Vrach, alius in Beutelſpach & tertius in Grieningen. Poſtea
mma imperij peruenit ad duos moderatores, unus habitauit in Stutgart & alius in V-
ch. Tertiò omnia dominia ſunt contracta in unum. Anno ſalutis 1495. rex Maximilia-
is conuentū Germaniæ in urbe Wormaciēſi celebrauit, in quo Eberhardū comitē Wirten *Comes Wirtenbergenſis fit dux.*
rgenſem ſolenni pompa ducem creauit, tituloq́ꝫ ducali, auctis armis, in Wirtenberg &
eck propria manu inſigniuit, præſentibus totius conuentus principibus.

Genealogia comitum & ducum Wirtenbergenſium.

'utant Wirtenbergenſium comitum familiam primum ſub Conrado ſecundo ex Italia
Germaniam ueniſſe. Nam non leguntur in hiſtorijs antiquiores comites huius generis,
im fuerint duo fratres Conradus & Bruno, qui ambo ſub Henrico quarto uixiſſe me-
rantur. Bruno primum fuit Spiræ præpoſitus in monte ſancti Guidonis, ac deinde po-
atus in abbatem Hirſawenſem. Fuit autem Conradus comes Wirtenbergenſis anno
o. habuitq́ꝫ filium Vlricum.

icus / nes —
- Wernherus comes in Grieningen
- Ioannes com. in Wirtenberg
  - Hermannus aut Hartman.
  - Eberhardus comes — Eberhardus obijt 1325 — Vlricus obijt 1344.
    - Vdalricus mortuus 1370.
    - Eberhardus mortuus anno 1393
      - Eberhardus ſenior comes in monte Beligardo, mortuus anno 1419.
      - Vlricus ante Wilam occiſus
      - Eberhardus pius ſine liberis obijt 1417

Poſt Eberhardum ſeniorem deducitur genealogia in hunc modum.

hardus nior —
- Ludouicus dominus in Mimpelgard obijt anno 1454.
  - Eberhadus barbatus dux primus, mortuus anno 1496. uxor eius filia principis Mantuani.
  - Ludouicus mortuus puer
  - Mechtildis. Hanc duxit Ludouicus Heſſus, auus moderni landgrauij Philippi
- Vlricus captus à Palatino
  - Eberhardus dux ſecundus, obijt anno 1504.
  - Henricus comes obijt anno 1519.
    - Vlricus dux 3. Mater eius comitiſſa à Bitſch — Chriſtophorus dux 4.
    - Georgius comes: Mater eius comitiſſa à Salm.
- Sophia, quam duxit uxorem dux Lotharingiæ.

erhardus ſenior adeptus eſt comitatum montis Beligardi, qui haud procul à Baſilea
. Vnde filij eius Ludouicus & Vlricus fuerunt comites Wirtenbergenſes & Montbe
denſes. Vlricus quem Palatinus comes Fridericus cepit, habuit uxorem Margaretā
ı comitiſ Subaudiæ & matrē Philippi principis Palatini. Mortuo eīm primo eius mari
douico principe Palatino in iuuentute, nupſit Vdalrico comiti Wirtenb. At frater
Vdalrici Ludouicus, duxit uxorem Mechtildem, ſororem dicti Ludouici comitis Pa *Affinitas Palatinorū & Wirtenbergenſiū.*
ſicq́ꝫ duo fratres habuerunt uxores, unus principis Palatini ſororem, & alter eius re
ı. Eberhardus barbatus primus dux, mortuus ſine liberis regionē uſq́ꝫ ad ſe in duo
dominia

dominia diuiſam, rurſum ſub patruele ſuo Eberhardo duce ſecundo in unam redegit ditic
nem. Hic tamen ſecundus dux ultra biennium non manſit in ducatu, ſed corraſis utenſili
bus ſuis aureis & argenteis, primum fugit Vlmam ac deinde ad principem Palatinũ, mor
tuusq́; eſt apud exteros ſine liberis. Tunc creauit rex Maximilianus nepotem ſuũ Vdalri
cum ducem Wirtenbergenſem, qui adhuc ęuo noſtro ſuperſtes eſt atque pręſidet ducatu
à quo tamen aliquot annis excluſus fuit. Pater eius Henricus comes, anno Chriſti 1499. c
ptus fuit & incluſus à patruele ſuo duce Eberhardo propter maniã qua laborabat, & pro
pter quædam inepta quæ deſignauerat.

De bellis & ſeditionibus quæ in Wirtenbergenſi ditione intra trecentos annos orta ſunt.

ANno Chriſti 1286. Eberhardus comes Wirtenbergenſis regis Rudolfi mandat
diutius reluctando iram in ſe regis concitauit: unde rex contractis tam equitum
peditum copijs, comitatum prædictum armata manu ingreditur, & omnia quæ p
tuit hoſtili deuaſtatione demolitur. Videns autem comes Eberhardus tãtę ſe mu
Stutgardia à rege obſidetur. titudini reſiſtere non poſſe, ad tutiora loca confugit. Quod cernens rex, Stutgardiã uall
uit obſidione, arietibus muros oppidi grauiter concutiens. Verum comes cum ſuis qui i
tus erant fortius rem aggredientes, maiore regis damno quàm cõmodo ſeſe ab hoſtib
defenderunt. Ad ultimum poſt concuſſum oppidi murum & poſt deſolationẽ terræ arch
piſcopus Moguntinus comitẽ in gratiã regis reduxit. Eodem anno memoratus com
bellum geſſit contra Eſslingenſes: quibus cum Albertus comes de Acheln & alius qui
de Teck ſubſidia ferrent, Eberhardus eoſdem comites perſecutus eſt, eorumq́; uillas &
gros igne & ferro deuaſtans, cum rapinis cędes non modicas fecit. Sed rex Rudolfus
ter eos pacem reformauit. Anno 1309. Henricus Imperator ſeptimus conſulturus mo
bus Germanię, inuenit principes ſibi cõſentientes pręter Eberhardũ comitem Wirtenb
genſem, qui rebellionẽ meditabatur. Cauſam aiunt fuiſſe, quòd multa temerè egiſſet c
ciuitatibus imperij, quæ ſub Rudolfo Cæſare nuper ereptæ fuerãt dominio Wirtenberg
ſi, à quo poſt Conradini mortem grauiter uexatę fuerãt aliquot annos uſq; ad Rudolfu
Itaq; Henricus ciuitatũ fidẽ accepturus, accepit quę in illas cõmiſiſſet comes Wirtenbe
ſis, adijt Spirã, quo mox & Eberhardus comes ducentis equitibus ſtipatus uenit. Sed c
Rex Rom. contra Wirtenbergenſem. nihil cum eo cõcordię cauſa agi poſſet, comes indignanter receſſit. Contra quem rex g
dem exercitũ uocauit & eum oppidis ſuis & caſtris ferè omnibus aut deſtructis aut ca
depauperauit, inter quæ & caſtrum Wirtenberg fuit deſtructũ. Itaq; belli anguſtia un
preſſus comes ad caſtrum Aſperg munitiſſimũ fugit: quo obſeſſo, fugientẽ Rudolfus
chio de Baden ſororius eius in oppido Beſicken recepit. Poſt mortem tamẽ Cæſaris H
rici omnia deperdita recuperauit. Beneficij aũt marchionis oblitus, caſtrũ eius obſedi
quo per marchionẽ & eius auxiliatores repulſus, præ mœrore Stutgardiã rediens ob
Anno domini 1360. Eberbardus comes Wirtenbergenſ. præſes Sueuię ſeu aduocatus p
uincialis ſuper 24. ciuitates imperiales ab imperatore conſtitutus, cœpit eaſdem exact
bus grauare: quod ciuitates non ferentes Imperatorẽ Carolũ implorant. Cumq́; Car
comitẽ redarguiſſet, ille Imperatoris increpationẽ paruipendẽs, ligã fecit cum ducibu
ſtrię. Ventum eſt autem tandem ad bellum, & Rupertus dux Bauariæ ab Imperatore
Noua expeditio contra Wirtenbergenſem ſtitutus dux belli: qui concurrente auxilio Rhenenſiũ ciuitatũ comiti multa dãna intul
ualle Zabergow. Imperator uero oppidũ Alen euicit, quod erat comiti pro 20000.
impignoratũ à comitibus de Oetigen. Deinde profectus eſt ad Eſslingen & obſedit c
dum Schorndorff. Rupertus autem Palatinus obſedit Grũningẽ, & Auguſtani cum C
ſtantienſibus Geppingen. Tandẽ pax eſt facta ſub his conditionibus, quòd comes ſo
ret ligam factam cum ducibus Auſtriæ, & reſignaret aduocatiã imperialem per Sueu
Alen oppidum imperiale. cum omnibus iuribus ſuis, & quòd ſua ablata ſibi reſtituerentur præter oppidum A
quod imperio deberet eſſe ſubiectũ. Cumq́; hæc reſignatio uerbo fieret nõ autem re
factũ eſt poſtea anno 1373. quòd dictus comes nomine Caroli Imp. à ciuitatib. imperi
Sueuiam exegit grandem pecuniã. Ciuitatibus autem dare recuſantibus, comes cong
to magno exercitu, eas magnis affecit damnis, donec tandem concordia facta Vlme
dederũt 52. millia florenorũ, Eſslingenſes 15. millia, Rotwilenſes 10. millia, Reutlinge
15. m

millia, Lindouienſes ſex millia, Conſtantienſes 40. millia &c. Sunt autem qui ſcribunt
peratorē per illam pecuniā placaſſe memoratū comitem, ob id, quod ſibi ademerit ad-
catiā ciuitatū Sueuiæ. Eodem tempore comes aduocatiā monaſterij Mulbrunnenſ. reſi
are coactus eſt, quam poſtea comes Palatinus obtinuit, & anno 1504. rurſum amiſit.
nno 1373. aut ſecundū alios 1377. denuo erat bellū inter comitē Wirtenbergenſ. & ciuita-
Sueuię. Poſtq̃ ergo comes ciuitatibus & ciuitates uiciſſim comiti multa intuliſſent ma
quadā nocte ante feſtum diui Ioannis Reutlingenſes cum ſociorū auxiliari manu, nu-
ro 500. egreſſi latuerūt in arbuſtis, donec paſtores ex oppido Vrach & Tettingen ma *Reutlingenſes*
ſummo pecora in paſcua agerent, quæ omnia abegerūt, & pagū Tettingen incenderūt. *pugnant contra comitem.*
o facto Vdalricus iunior comes Wirtēbergenſ. cum iuſto exercitu equitū conabatur
s opprimere, priuſq̃ ſe ad oppidū reciperent. At ciues hoc aduertentes, per portā aliā
ito clauſam excurrunt & hoſtem pręter eius expectationē circundant & ceu pecora in-
iciunt. Comes par eſſe non potuit, ſed perturbato ordine fugere conatur, at circumſe-
to hoſtibus armatis nulla patuit fugiendi uia. Occubuerunt in ea pugna plurimi inſi- *Strages comitis.*
s uiri, Fridericus comes de Zollern, Vlricus comes de Thubingen, Ioannes comes de
wartzenberg, Suigerus de Gundelfingē, Gotfridus de Winſshem uexillifer cum alijs
obilibus uiris præter famulos eorum, quorum numerus multo maior erat. Alij tamen
erant 72. nobiles & ſeruos. A parte uero Reutlingenſium perierunt tantum 15. uiri.
filius comitis de Wirtenberg Eberhardi acceptis aliquot uulneribus, cum quibuſdā
fuga elapſus peruenit ad arcem Acheln. Reutlingenſes equis & reliqua præda poti-
ptis aliquot, oppidum ſuum uictores ingreſſi ſunt. Petierunt autem nobiles ſuorum
uera, quæ illis Reutlingenſes dederunt. Durauit hoc bellum diutius quòd Carolus
erator conniuebat duci Wirtenbergenſi. Sueuia ex hoc bello multa paſſa eſt mala.
uillæ ruſticæ integriq́; pagi utriuſq; partis exuſti ſunt, & fruges contritæ in agris, quę
ultos pauperes ruſticos ad mendicitatem perduxit. Poſtquā accepit comes Wirtem-
enſ. hanc inſignem cladem, comparauit maiores copias, armauitq́; omnes ſuos ſubdi- *Nouus conflictus.*
Contrà quoq; ciuitates conſcripſerunt auctiorem exercitū, ſed iuſto prælio non dimi-
runt, alteri autē alteros uehementius uexauerunt. Aiunt hunc comitem Eberhardū ui
ex materno utero exciſum, id quod præſagiū fuiſſe putant futurę ſuę in uicinos graſ-
nis. Anno 1388. conflictus maximus inter comites de Wirtenberg & ciuitates impe
apud Wilam eſt habitus. Contigit autē hoc modo. Poſt conflictū apud Reutlingen
o perierunt tres comites & 72. nobiles & famuli, audaciores factæ ciuitates, ligam fe-
t cum ciuitatibus Rheni, ſicut & comites de Wirtenberg & duces Bauariæ & quidā
opi fœdus inierunt: factæq́; ſunt prædæ & direptiones, uaſtationes, cædes, incendia,
naq́; alia mala. Contigit autem quòd ciuitates prædictæ contractis copijs aliquot prę
incendia agerent, obſiderentq́; cœmiterium in uilla Toffingen, quæ erat Wirten-
enſium prope oppidum Wilam. Quapropter Eberhardus comes Wirtenbergenſis
regatis copijs hoſtem inuaſit in uigilia diui Bartholomæi, initoq́; conflictu, in prima
omes Vdalricus Eberhardi filius cum nonnullis alijs occiſus interijt. Ea ſtrage ter-
nt comitis copiæ. Quod aduertens ſenior comes Eberhardus, exclamaſſe fertur ad *Vlricus comes interijt.*
Quid trepidatis? State uiriliter, ecce fugam. Hac uoce reuocati ſui: pars autem aduer-
iciens ſi quis fugeret, pauſando ſunt uicti. In eo conflictu de parte Ciuitatenſiū mil *Stratagema.*
mplius ceciderunt, capti ſunt 600. reliqui uero fuga ſaluati. Ex parte autem comitis
unt comes Vdalricus de Wirtenberg, comes de Lówenſtein, comes de Zollern, co-
Werdenberg & cum his 60 nobiles ac milites. Anno 1498. Eberhardus dux ſe
s Wirtenbergenſis cum uix duobus annis adminiſtaſſet, uel conſcientia malæ admi
ionis uel metu ducatum deſerens, Vlmam cum paucis profugit, auferens ſecum ua-
entea & aurata, quæ paulo pòſt conflauit in maſſas & ad Philippum comitem Pala-
diuertit. Cumq́; moneretē ut uaſa reſtitueret uiciſſimq́; reciperet penſionē annuam
llium florenorū quoad uiueret, id nō fecit, ſed aliquot annos moratus cum principe
o tandē in arce Lindenfels annno 1504. diem clauſit extremū. Anno 1514. exorta
t paſcha ſeditio in ducatu Wirtenbergenſi, quam appellauerunt pauperē Conradū.
enim ruſtici ſupra modum exactionibus grauarentur, illi in ſeditionē uerſi & moti *Der arm Conrad.*
principem ſuum, coëgerunt illum fugere ex Stutgardia in arcem Thubingenſem,
q; tumultus fuit ſedatus. Multi tamen deinde neci fuerunt dati, pręſertim qui fuerant
s ſeditionis.

Anno

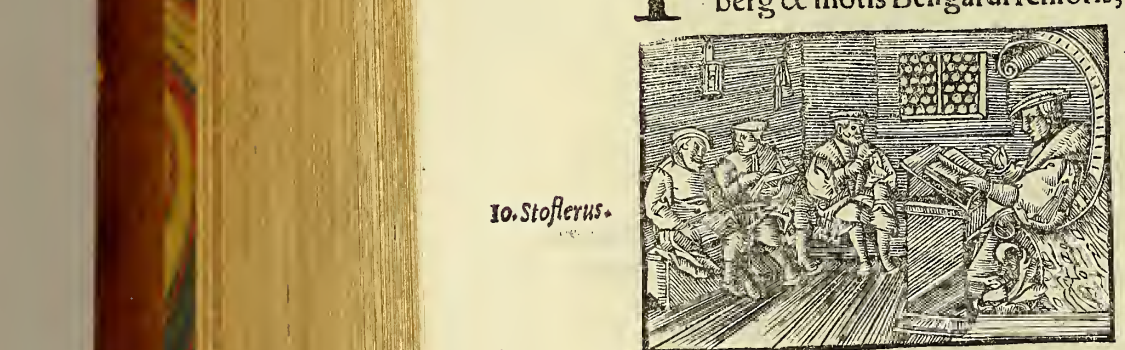
Anno Chriſti 1518. Vlricus dux Wirtenbergen. proſcriptus à Cæſare, bello fuit obrut
à liga Sueuica. Cumq́ ille imperialem ciuitatem Reutlingẽ inuaderet ſubiugaretq́, pulſ
eſt ex ſuo ducatu. Et reuerſus in ſeptembri denuo fuit excluſus, manſitq́ extorris uſq
annum Chriſti 1534. tunc auxilio Philippi langrauij Haſſonum fuit reſtitutus.

De oppidis ditionis Wirtenbergenſis.

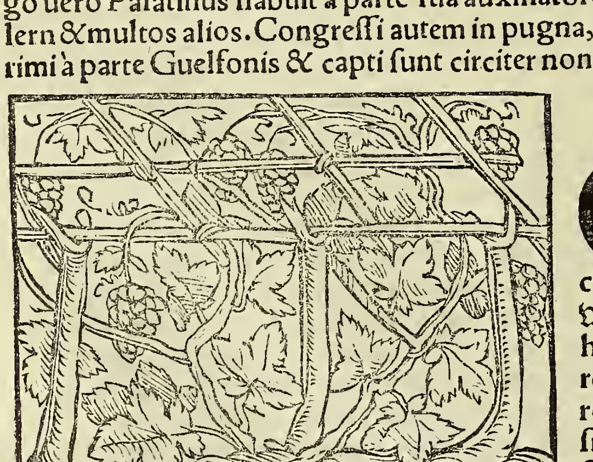
REgio Wirtenbergenſis ducatus ueluti circularem habet ſitum, complectiturq́
uitates & oppida plurima, multa caſtra & monaſteria, uillas & uicos penè in
tos, præter tres ciuitates imperiales, Eſs lingam, Wilam & Reutlingam, quæ in
ditionem principis ſuum habent ſitum, & proprias iuriſdictiones. Præſtantio
autem huius ducatus ciuitates ſunt Thubinga & Stutgardia.

Thubinga.

FVit hæc ciuitas olim habitatio præcipua Palatinorũ Thubingenſiũ, qui hodie r
dent in Briſgoia, curiam ſuam habẽtes in arce Liechteneck, haud procul ab opp
Kentzingen ſita. Anno Chriſti 1477. ad inſtantiam comitis Eberhardi de Wir
berg & mõtis Beligardi ſenioris, illuſtriſq́ dominæ Mechtildis matris eiuſdem,

toritate Romani pontificis uniuerſitas ſtudij g
ralis in oppido Thubingæ fuit erecta, & eccl
parochialis diui Georgij in collegiatã eleuata.
buit & adhuc habet hoc florentiſſimũ ſtudiũ n
tos celebres & egregiè doctos uiros, inter quo
hannes Stoflerus mathematicus, olim præcep
Io. Stoflerus. meus fideliſſimus, editis in Aſtronomia multi
bris, apud poſteros perpetuam ſui reliquit me
riam. Nec tantum deflenda fuit mors huius o
mi uiri, qui ante triginta annos ad ſummam &
nè inualidam peruenerat ætatem, quantũ opti
rum librorũ eius interitus, quos edax flamma poſt mortẽ eius, unà cum pulcherrima ſp
ra & uarijs inſtrumentis in fauillas redegit. Adiacet hæc ciuitas Neccaro, ſita in loco a
no, ornata munitiſſima arce montana, habetq́ agrum ualde fœcundum, quippe qui fe
num, frumentum, fœnum, poma, piſces, uenationem & alia ſimilia. Creuit ciuitas non
rum poſtquam ornamentum ſcholæ admiſit, in opibus & elegantioribus domibus.
no Chriſti 1164. uenit Guelfo ſeptimus comes cum magno exercitu contra Hugonem
latinum Thubingenſem, habens apud ſe auxiliatores epiſcopos Spirenſem, Wormac
ſem & Auguſtanum, Bertholdum ducem Zãringenſem, comitem Veringenſem &c.
Conflictus. go uero Palatinus habuit à parte ſua auxiliatores Fridericũ ducem Sueuiæ, comites à
lern & multos alios. Congreſſi autem in pugna, Hugo uictoria eſt potitus, ceciderũtq́
rimi à parte Guelfonis & capti ſunt circiter nongenti.

Stutgardia.

CIuitas iſta haud procul à Nec
ſita, fuit primũ à marchionibu
denſibus extructa, atque dei
Rudolfo Habſpurgenſi anno
cet Chriſti 1286. muro cincta. Habẽt d
Wirtenbergenſes hodie reſidentiã ſua
hoc oppido, intra cuius mœnia eſt eleg
regiũ caſtrum, ſed in plano ſitum. Age
ro per circuitũ ciuitatis eſt fertiliſſimus
ſitus infinitis uineis, & uinum illius lo
ſatis generoſum, celebraturq́, ſicut rel
Neccaricũ uinũ, per totam Sueuiã. Vix
bis exprimi poteſt, quãta uini copia per circuitũ hui⁹ oppidi in ſingulos annos prod

Orr

rnauit locum iſtum olim Iohannes Capnion,uulgo Reuchlinus dictus, uir inſignis,iu-ſperitus,trilingnis,& qui primus in orbe Chriſtiano ſacram Hebræorum docuit linguã. bri tamẽ eius in oppido Pfortzheim,natali eius loco repoſiti,à ſtudioſis permittuntur iſſim reuolui,Græci & Hebraici.Ibi inter reliqua exemplaria habetur ספר נצחון manu riptus,quem & ego olim mihi deſcripſi. *Iohannes Capnion.*

Ruttlingen,Eſslingen,Hailprunn.

ANno Chriſti 1282. aut, ut alijs uidetur, anno 1240.Reutlingẽ ex uilla facta eſt ciuitas,idq́ſub Friderico ſecundo, qui multa per Germaniã loca mœnijs cin-xit atq́ in munita redegit oppida. Habet autẽ Reutlingenſis ciuitas fundum omnium rerum feracem, ſitumq́ amœnum. Eſslingen uero oppidum muro eſt cinctum anno 1285.priuile-gijsq́ & regalibus donatum. Eſt etiam ſolum eius tam fœlix & amœnũ,ut undiq́ uineis cir-cumiacens terra ſit referta,atq́ ſex monaſteria ob loci ubertatem ibi ſint conſtructa. Hail-prun quaſi ſalutaris fons,uulgo Heltprun ad ri pam Neccari condita,ſecundum quoſdam an-no Chriſti 1085. ciuitatis induit formã. Alij ue-ro ſcribunt eam mœnijs clauſam ſub Friderico ſecundo.Eſt ſitus eius quoq́ amœnus & habet magnam ex fœcũdo ſolo commoditatẽ. Nam creſcit ibi præſtantis uini magna copia.

Thermæ ſylueſtres atque Cellenſes.

NOn conſtat quando inuenta ſit ſcaturi-go thermarum ſylueſtriũ, quas uulgo Wildbad uocamus,ob aſperos montes & incultam terram, quæ in eo loco eſt, niſi quod coniectura eſt,cum thermis Badẽſibus has quoq́ inuentas. Nunquam fuiſſet in ea rudi & indomabili terra oppidum conſtructum,niſi hoc dei beneficium & ſalutares aquæ ibi fuiſſent deprehenſæ.Non feruent aquæ iſtæ ſicut Baden-ſes,ſed ſic in egreſſu caleſcunt,ut facile à cute hu-mana ferri poſſint.Sunt admodum ſalubres para lyticis & contractis membris.Nã ſunt tinctæ ſul-phure,alumine & cupro.Purgãt caput,ſenſus ex teriores,cerebrum,ſtomachum & inteſtina,quin borantibus ictericia calculoq́ renali & ueſicali proſunt. Proſunt etiam magis uiris n mulieribus,ſicut contrà thermæ Badenſes in Heluetia ſalubriores fœminis ſunt q̃. Sunt & aliæ thermæ haud procul à Wildbad diſtantes in Nigra ſylua,prope Kalw et,quæ ab oppido Cell uocantur Cellenſes,ſed quæ frigidæ emanant,Habent autem quæ mixturam aluminis,cupri & parum ſulfuris, proſuntq́ ad expellendum concre-ex humiditatibus materiam,ut ſunt antiquæ febres,malæ & flegmaticæ ſtomachi cõ-ones.Sanãt quoq́ uulnera & aliàs incurabilia ulcera,conſtringunt fluxus, ſedant do n membrorum,atq́ proſunt ijs qui calidæ & ſiccæ ſunt complexionis. *Wildbad.*

Rotenburgum iuxta Neccarum.

Ræfefert hæc ciuitas uetuſtatem quandam,id quod hinc colligimus,quod anno Chri ti 1112.terræmotu collapſa,poſtea anno 1271.rurſum fuit inſtaurata per Albertum co

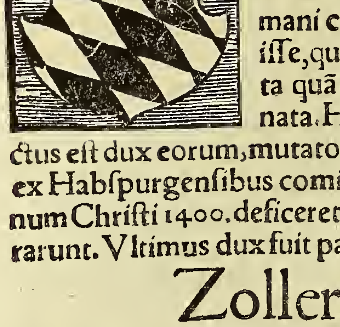
Landfurt. mitem ab Hohenberg. Fuit autem ante terræmotum Landfurt & poſt Rotenburg app
lata. Dirimitur per interfluentem Neccarum in duo oppida, & utrunq; unà cum Horb
ret comitibus ab Hohenberg & eorum ſucceſſoribus, qui hodie ſunt principes Auſtri
Vocatur autem unum illorum oppidorum Ehingen & alterum Rotenburg, de quibus
pra quoq; mentionem fecimus. Eſt & aliud oppidum, etiam Rotenburg appellatum, i
ta Tuberum fluuium ſitum, quod imperio immediate ſubiectum eſt, & habuit olim pr
prium ducem, cuius linea defecit anno Chriſti 1172. fuitq; ultimus dux appellatus Fride
cus, qui mortuus eſt ſub Cæſare Friderico cognominato Barbaroſſa. Eſt illud Rotenbu
gum ualde elegans oppidum, in edito loco ſitum, habens ad occidentem uallem profun
per quam ad ſeptentrionem decurrit Tuberus fluuius.

Ducatus Teckenſis.

SVnt qui putant arcem Teck ſic appellatam à populis Tect
gis, ſed quæ ſucceſſu temporis prima litera in geminum u n
tata cœpit appellari Weck, atq; inde principes illius ditioni
armis ſuis poſuerunt quoq; ſignum cuneatū. Vocāt enim G
mani cuneum weck. Aiunt autē quendam in illo principum gener
iſſe, qui agnoſcens Chriſtum condidit ſubter arcem ſuam eccleſiā,
ta quā paulo poſt orta eſt ciuitas Kirchen, ab illa eccleſia ſic deno
nata. Hic princeps ob Chriſtum cognitum à Chriſtianis honoratu
Kirchen an der Eck. ctus eſt dux eorum, mutatoq́; nomine Weck in Teck priſtinum Tectoſagum nomen,
ex Habſpurgenſibus comitibus ditionē ſuam reliquit. Cumq; & illius poſteritas circ
num Chriſti 1400. deficeret, comites Wirtenbergenſes ducatum illū ditioni ſuæ incor
rarunt. Vltimus dux fuit patriarcha Aquileienſis, mortuusq́; eſt in concilio Baſilienſi.

Zollern uulgo Hohen Zorn.

PVtant ditionem iſtam ſub Henrico tertio exortā,
mosq́; eius proceres fuiſſe Rom. de genere Colum
ſium, qui excluſi Italia, fauore Imperatoris hunc lo
habitandū obtinuerunt. Creauit itaq; Imperator F
dum primum huius loci comitē & deſignauit illi ſpaciū to
comitatus, in quo arx Zollern in ſummo monte fuit extr
& ad radicem eius oppidum Hechingen. Anno Chriſti
natum fuit diſſidium inter Fridericum comitem de Zolle
ciuitatem Rotwilēſem, adeoq; creuit diſcordia illa inter ad
ſas partes, ut utrinq; caperentur ſubditi & neci darentur. R
wilenſes ergo innocentiam ſuam explicantes alijs ciuitat
Zollern deſtruitur. imperialibus, commouerunt eas ut magno apparatu obſiderēt arcem, continuarent
ſidionem medio anno. Comes uero deſtitutus omni auxilio atq; cōmeatu, coactus
ſeſe hoſti dedere. Diruerunt itaq; Rotwilenſes unà cum Vlmenſibus & aliarum ciuita
copijs arcem Zollerenſem, ſabbato poſt aſcenſionem Chriſti. Quando uero hæc arx
ſtea fuerit reſtaurata, non inueni. Nati ſunt ex his comitibus Marchiones Brandenbu
ſes, ut infra ſuo loco ſum ſcripturus.

Geppingen.

COndiderunt iſtud oppidū domini Staufenſes priuſquā ad ducalē ſublimarē
gnitatem, ſcaturitq́; ibi fons amaræ aquæ, unde balnea facta ſunt, quæ obſtru
Balneum Geppingenſe. ni epatis & ſplenis medelā afferunt. Inſeruiunt quoq; laborantibus hydrop
ictericia, & his qui tertianæ ſubiacent febri. Item excitat appetitum edendi,

Veringen.

COmitatus Veringenſis excurrit ab alpibus Sueuicis uſq; ad Danubium, imò
quum comites illi fundatores fuerint monaſterij Yſnēſis. Natus eſt ab eis Her

nus Contractus, cuius pater uocatus fuit Wolferadus comes Ve
ringenſis mater uero Hiltrudis. Cumq́ꝫ filius Hermannus omni
membrorum deſtitueretur officio, inutilisq́ꝫ eſſet ad tractanda ſe
cularia negocia, pater incluſit illum monaſterio ſancti Galli, in
quo ſicut & in maiori Augia conuentualiter cunctis diebus uitę
ſuæ claudus & cōtractus uixit. Hinc etiam illi nomen datum, ut
ob membrorum contractionem Contractus uocaretur. Scripſit
contractis ſuis manibus multos libros, potiſſimum de curſu Lu
næ, de Geometria, de mundo & eius euētibus, de horologijs, de
trumentis muſicis, de factis Conradi & Henrici Imperatorum. Habuit nobile ingeniū
paralytico corpore, mortuusq́ꝫ eſt circa annum Chriſti 1050. & ſepultus in Aleſhuſen
minio ſuo, ut in quodam uetuſto libro manuſcripto reperi in Alſshuſen, domo Teuto
orum fratrum.

Wimpina uulgo Wimpffen.

Mperiale iſtud oppidū ſitum in ripa Neccari, uocatū fuit olim Cornelia, deuaſtatumq́ꝫ
fuit ab Hunis, præſertim quum omnes per circuitum habitantes confugerint ad ipſum
tanquam ad fortalicium & tutum aſilum. Exercentes autem immanes illi homines ſum
mam tyrannidem & crudelitatem in obſeſſos, interfecerunt uiros & abſciderunt mu-
ibus mamillas, ex quo crudeli facto, oppidum poſtea reſtauratum, appellatū fuit Weip
n, quod ſonat, Mulierum pœnam. Succeſſu uero temporis ex Weippein factum eſt cor
tum uocabulum Wimpina & uulgo Wimpfen.

Vlma.

Vlma inſignis Sueuię urbs, ad unam Danubij ripā ſita, ubi Hylerus & Blauus amnes Danubio miſcent, redditurq́ꝫ inde idem Danubius na uigabilis. Putat̄ autem ab ulmis ſeu ulmetis hoc nomen adepta, quod ſcilicet cōſtructa ſit in terra uligine plena & apta ulmetis. Dedit olim Carolus magnus religionis ſtudio Vlmam regiam uillam abbati & cō uentui Augiæ maioris, qui eccleſiæ iura, decimas, tributa, pēſiones per præfectos ſuos inde recipiebant. Sed Vlmenſes ante nonnullos annos ad libertatem ſuam nō ſine maximo incommodo redierūt. Donationem ſuam Carolus literis confirmauit, quarum hoc eſt exēplar: Carolus diuina fauente gratia Imperator Auguſtus. Si ſanctorum monaſteriorum loca ne labantur frequenter ſuſtentamus, ſuſtentando ditamus, non ſolum deum per hoc nobis placamus, ſed etiam noſtri toti- *Vlma datur monachis.*
gni ſtatum corroboramus. Quapropter omnium præſentium ac futurorum compe-
nduſtria, qualiter Vlmam noſtram regalem uillam pro animæ noſtræ ac parentū no-
um remedio, ad monaſterium quod conſtructum eſt in inſula, quæ in Alemanniæ par
ſita, Sintleohesſuna nuncupatur, ubi uenerabilis præſul Hetto ſpirituali turmæ præ-

eſt,cum omnibus appendicijs ſuis & locis adiacentibus tradimus atque transfundimus,
fratres ibidem regulariter ſubſiſtentes & diuino operi die noctèq; iugiter inſudantes,
à noſtris ſumptibus alacriter procurantur,aſſiduis eorũ præcibus,deum nobis propiciu
facere dignentur,ut cum prædictus Hetto cum fratribus ſuis monachis & clericis in p
fata inſula exterioribus curis remotis,deo ſeruire liberius atq; ſecurius inſiſtere ualeat cu
ipſius abbatis deſiderio, ſuorumq; monachorum rogatu Adelbertum cognatum noſt
in ſupradicta Vlma aduocatum ac defenſorem conſtituimus,&c. Datum anno ſalutis 8

Vlmẽſes à monachis ſe ſubducunt.

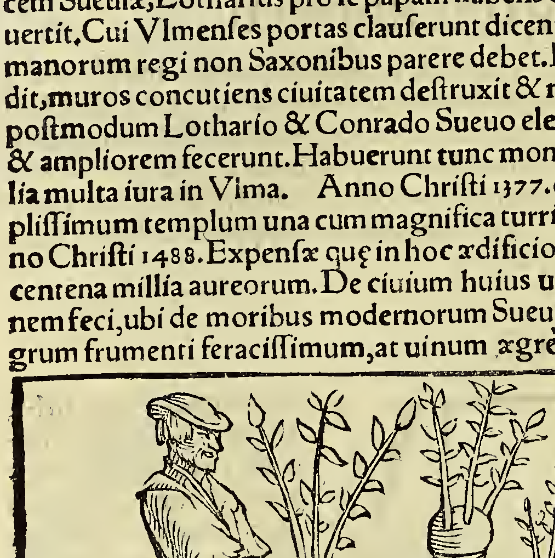
Quum itaq; Vlmenſes aliquãdiu paruiſſent Augiæ monachis, pertæſi eorum imperiu
ſenſim ſubtraxerunt ſe ab obedientia eorum,unumq; ius poſt aliud emerunt, donec ta
dem à iuriſdictione illorum liberati ſui iuris ſunt effecti. Diſceptarunt tamen monachi
quot centenis annis cum ciuibus Vlmenſibus uſq; ad Fridericum tertium,tunc tandẽ V
menſes liberati ſunt ab omni iuriſdictione monachorum,numeratis eis 24. milibus aur
rum. Anno ſalutis 1128. cum diſcordia eſſet inter Lotharium Cæſarem & Conradũ d
cem Sueuiæ,Lotharius pro ſe papam habens & maiorem partem principum, Vlmam

Vlma ſubuertitur.

uertit. Cui Vlmenſes portas clauſerunt dicentes: hoc oppidum ducibus Sueuorum & R
manorum regi non Saxonibus parere debet. Iratus Cæſar Vlmam obſedit, ſuburbia in
dit,muros concutiens ciuitatem deſtruxit & multis interfectis plures cepit. Sed defun
poſtmodum Lothario & Conrado Sueuo electo,is ciuitatem reædificari præcepit, qu
& ampliorem fecerunt. Habuerunt tunc monachi Augiæ adhuc eccleſiam, decimas &

Vlmenſe ſumptuoſum templum.

lia multa iura in Vlma. Anno Chriſti 1377. cœptum eſt ædificari pulcherrimum & a
pliſſimum templum una cum magnifica turri in urbe Vlmenſi,conſummatumq; opus
no Chriſti 1488. Expenſæ quę in hoc ædificio ſunt inſumptæ,dicuntur aſcẽdiſſe ad non
centena millia aureorum. De ciuium huius urbis ſtudio,labore & negocio ſuprà men
nem feci,ubi de moribus modernorum Sueuorum nonnihil ſignauimus. Habet auten
grum frumenti feraciſſimum,at uinum ægrè producit,idq; ſatis auſterum,niſi acriori

ſolis cõcoquatur ardoribus. Habet à p
te aquilonis montem uineis & nouelli
boribus pulcherrime conſitum. Ibi uid
licet in uno iugere terræ per inſitionẽ
tatas ducẽtas aut trecẽtas arbuſculas,
effoſſæ magna copia per deſcenſum I
nubij diſtrahuntur uſq; in Auſtriam.
ſcio ſi ruricolæ alia ratione hoc ſuum a
ficium exerceant,quam quod ſimiliu
ſitionem faciunt in ſimilia ſecundũ ge
non autem ſecũdum ſpeciem, ſicut pi
pirum & mali in malum,tam fœcundi
ſolum illud. Nõ puto illos obſeruare
cepta Varronis,quibus monet,meliu
ſe inſitionem fieri in arborem dome
quàm ſyluestrem: item mollem plant
in mollem aut multum duram,nec in ſimilem nec in diſſimilem inſerendam. Vidi ego
us decem autem quindecim ſurculos inſitos uni ueteri trunco, feliciterq; omnes ſuc
centes,& non male prouenientes. Id fortaſſe omnes norunt, ſurculos inſerendos ſte
& de nouo natos & non eos qui ferunt fructum,quiq; non facile ad debitum uenire
ſint augmentum.

Auguſtanæ urbis deſcriptio, per doctiſſimum uirum dominum Achillem Gaſſarum, medicinæ doctorem.

AVgſpurgum ſiue Auguſta,Rhetiæ primæ,quæ nũc Sueuia dicitur,ciuitas,Ro
ni imperij ut hodie cultu & diuitijs clariſſimum,ita origine quoq; uetuſtiſſi
municipium exiſtit. Ea inter piſculẽtiſſimorum fluminum,Lechi uidelicet (q
cus etiam uocatur) & iamiam Sinckoldam recipientis Werdachæ (quam Vin

'ci nonnulli aſſerunt)confluentiam,in natiuo & aprico colle ſita,ab oriẽte Fridbergam
auariæ oppidulum trans Lycum,cuius alueo à Vindelicis ſegregatur,reſpicit, à meridie
er campeſtria memorati Lyci Algoicas alpes & Lanſpergã proſpectat:ab occaſu Mar-
m Burgauiæ cõtingit,ac ab arcto communes cum Sueuia ſua terminos, ad uſq; Lyci cũ
anubio è regione Werdæ oppidi commixtionem poſſidet. Cuius meridianus circulus à
ro occidente 31 partibus ac 16. ſcrupulis diſtat,& aquilonaris polus ſupra finitorem ip-
is 48. gradibus(ut cum Coſmographis loquar)& 17. minutijs eminet. Conſtituta eſt igi
r præfata urbs in ſeptimi elimatis, διαρυφαίων ἢ διαπόντου dicti,principio,ſiue quod idem
;ſub decimiquarti ab Aequatore iuxta Ptolemæi numeros, paralleli fine,ubi longiſſi-
is dies ex quindecim horis & 54. minutijs,nox uero breuiſſima horis 8. minutijsq; 6. in
lſtitio æſtiuo & econtrà in Bruma conſtat. Vmbra autem recta in meridie equinoctio-
m gnomonis altitudinem ſemiũcia & ſicilico ferè excreſcit:ac habet ſydera præciſe uer-
alia,ſtellam quinti ordinis,quæ eſt in cubitu ſiniſtro Bootis,item ſtellam quartæ magni
linis,quæ eſt ſeptentrionalior duarum ſub genu dextro Heculis ἐνγόνας adpellati, dein-
& ex ſexto ordine ſtellulam quæ uidetur media trium in ſiniſtro pede eiuſdem Hercu
ad hæc ſtellam quartæ iterum magnitudinis,quæ fulget in pede dextro Andromedæ,
iq; tertij ordinis ſtellam quæ in ſiniſtri prioris pedis Vrſæ maioris extremitate Borea-
r adparet. Quorum aſtrorum potiſſima pars Martis & Mercurij naturæ communicãt.
Zodiaci tamen ſignis,Capricorno ſubiectam Auguſtã hanc,uulgus Aſtrologorũ iudi
. Eſt autem aer ibidem ſaluberrimus ac undiquaq; liber, tum ager pro ſoli ἀπροσδιονύσου
ura fertilis,frumentoſus & planus,qui tamen mures areneos, pleriſq; glyres uocatos,
q; gignat neq; aliunde aduectos ferat,lata habẽs paſcua,campos amœniſſimos,ac tum
upijs,tum Venationibus idoneos;amnes item circum circa limpidiſſimos, uiuiq; lati-
fontes ſapidiſſimos,prædia deniq; & uiuaria habet non ingrata, ædificia autem ſupra
im credi poteſt ſumptuoſiſſima,plateas amplas pariter ac mundiſſimas, nec non mœ-
ambitioſiſſimis, aggeribus munitiſſimis, propugnaculis & foſſis inexuperabilibus
iditur,quorum ambitus augulofus plus minus nouem millia paſſuum forinſecus conti
.Inde accidit ut non modo plebeiæ multitudinis conuerſationi aut crebris negociato-
commertijs præ cæteris ſuperioris Germaniæ habitationibus locus ſit accommoda-
mus & aptiſſimus,uerum etiam maximorum principum,regumq; adeo & Imperato
Romanorum ueluti inclyta Regia & ſedes longe magnificentiſſima ab antiquo eſſe
atur. De cuius certo nomine primisue conditoribus aut alijs celeberrimis antiquita-
s admiranda paſſim feruntur,quæ tamen ut uaria ſic etiam ualde dubia ſunt. Tradunt
annales uulgati,paulo poſt mundi diluuium à Iapheti filijs ciuitatem hanc,ſeu poti-
cum exordia ſumpſiſſe. Deinde annis ſexcentis ferè ante conditam Romam,narrant
theſiam Amazonum reginam,poſteaquam Europa maiori ex parte fuiſſet potita ci-
em hanc & debellaſſe & captam expoliaſſe. Quæ mox ſubſequenti tempore ab indi-
s iterum pro æui eius captu exædificata, tignisq; & macerie fortius quàm antea com-
ita,haud aliter atq; reliqua Germanorum oppida inter horridas ſyluas fœdasq; palu-
iam agriculturæ nemo in hac regione operam tunc dabat)aſpero ſatis cœlo inculta,
ſq; inſuper aduenis ampliata multis ſeculis eſt. Quid autem præclari interea tempo-
iuibus his geſtum ſit,qualemue reſpub. illorum habuerit faciem ſiue quæ uiuendi il-
tio fuerit,ob hiſtoriarum penuriã nemo,niſi exoletas fabulas uelis,facile dixerit. Cõ-
amen Germanos priſcos uenationibus & rei militari ſtuduiſſe unicè:quare nequaq; à
ate diſſonat,terram hanc cum gente ſua mutuis uicinorum populationibus,crebriſq;
im nationum incurſionibus,ſubinde à priſtino ſtatu diuexatam, ac prædominãtibus
o Rhetis(quorum è Tuſcia in alpes aduentus circiter 548. annos ante Chriſti natiui-
n fuiſſe perhibetur)modo Boijs,non raro Vindelicis, ſæpe etiam & extremo Sueuis
iſere euerſam uel omnino permutatam. Adhæc in confeſſo habetur, quod licet im-
s(ſicq; namq; Horatius Rhetos appellat)barbarus & moribus rudis populus, reſpe-
lebræorum,Græcorum aut Romanorum,hic fuerit,iuſticiam tamen & pudicitiã in-
os,nec non hoſpitalitatem erga aduenas exercuerint ſemper. Aſtrologiam etiam in
o uſuq; frequenti habuere. Deos deniq;,ut omnes Germani,Solem,Lunam,Herthũ,
terram,ac ignem,nimirum quod hos uiderent,reliquos neſcirent, uenerati ſunt tan
donec creſcente ſuperſtitione peculiarius ciuitati ſuæ Numen, Ciſam quandã, rece-

Longitudo & latitudo Auguſtæ.

Aer Auguſtæ.

Auguſtana ædificia.

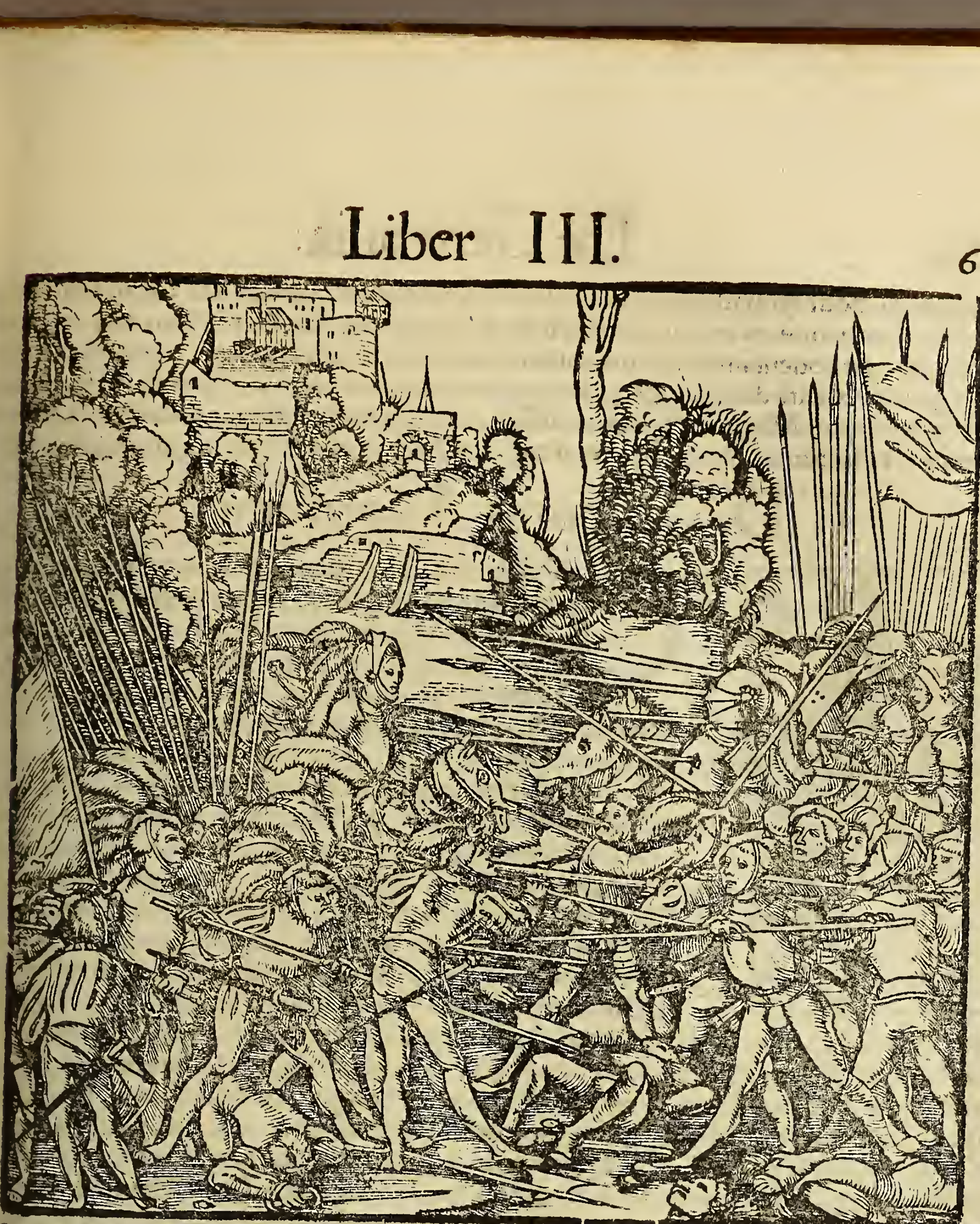
Exordia Auguſtæ.

Dij Germanorum.

perunt quocꝫ, à qua protinus ſiue ea frugifera Ceres ſiue Cibele turrita fuerit(utrūcꝫ en
maiores annotarunt)non ſolum ciuitatem ſuam Cyſarim indigitaſſe,ſed & ob mitius
monſtratum pabulum,ſtroboli ſeu coni pinei inſignia ſibi (quanꝗ imperiti rerū iam l
trum,iam fragum immaturum pinxerint,& plebs cū pinum d

ret urbis pirū inepto ſanè idiomate uocet)deinceps adſcripſiſſ
colas,non parū multi etiamnū credunt,in cuius honorē quocꝫ
Nundinæ Auguſtanæ.
tutelaris ſuæ,annua feſta hic ad 4.Kalēdas octobris agitauit q
dā antiquitas,quemadmodum & poſteritas adhuc Auguſtæ p
cas nundinas eodē die celebrare ueteri inſtituto nō erubeſcit.T
dem cū inexplebilis regnandi libido Romanis omnino perſu
ſet,ut liberæ Germaniæ arma quocꝫ uel ſuo malo inferre aude
factum ſub Octauiani Auguſti monarchia eſt,ut is accepta ia
pud Germanos Lolliana ꝗ ignominioſiſſ.clade, amiſſaꝗ qnt
gionis Aquila,onus belli eius totū Cl.Druſo priuigno ſuo del
rit.Qui,ut erat induſtrius adoleſcens,ſuperatis cōfeſtim alpibus, exercitū copioſiſſ.i
peſtria deduxit,& Rhetos una æſtate quarto decimo ante Chriſti ſeruatoris natiuitat
no,plurimo illorū ſanguine,ſuorum uerò maiore periculo ꝗ damno perdomuit,ſim
ciuitatem hanc noſtram per deditionem accipiens,non modo pro ſepibus muros,agg
busꝗ turres ædificando,reſtituit,& nouis pro reipub.Romanæ commodo colonis f
us adornauit,ſed & quemadmodū frater eius Tyberius eodē cōmilitio Vindelicos in
pinquo Romanā prouinciā faciens,Rhetobonnam apud illos à ſuo uocabulo Tybe
Tyberina Druſomagus.
dici uoluit,ita ipſe quocꝫ nomen ſuū,ut in poſterum Druſomagus de ſeſe uocaret, ill
immortali trophæo impoſuit.Quanꝗ non neſciā ſupereſſe hodieꝗ plurimos,qui eā
ſari Auguſto dedicatā ac memorati Druſi mandato Auguſtā nuncupatam, adeoꝗ ill
ſam Auguſtā Vindelicorum,tam in Ptolemæi geographia quàm aliorum authorū h
rijs eſſe,ad aras uſꝗ contendant.Quam opinionē tamen inpræſentiarū neꝗ refutare a
mentis neꝗ refellere in animo eſt.Permāſit itaꝗ ciuitas iſta,utut Sueui,paulo prius ab
guſto Cæſare ex ultima quaſi Germania ad Rheni Danubijꝗ fluenta admiſſi, acriter
minerent, in fide Rom.non abſꝗ euidente incremento ſui,quoad Prouincia per pr
ratores legatosúe(quorū prætoriū inibi fuiſſe uix ambigendū) cohibita eſt,adeo ut (
Tacitus eam ſplendidiſſimam Rhetiæ coloniā ſuo tempore ſub Hadriano & Anto
Pio Imp.dicere non addubitauerit. Porro ſub M. Aelio Vero Imp.circiter annū do
Auguſta à Romanis contra hoſtes defenditur.
166.per Aufidiū Victorinū legatū à Cattorū irruptione propugnata,et paulo pòſt p
nacem prætorē,primaꝗ legionis ducē ab hoſtibus iterū uindicata,ac dein à L. Cōm
Septimio Seuero,Aelio Baſſiano,Licinio Valeriano,(qui è procuratore anno domin
militū ſuffragijs hinc ad imperium euectus eſt)Aureliano Tacitoꝗ Cæſaribus,nec n
noſo Rhetici limitis duce Eiulaſio,Galerio & etiā C.Aquilio prætoribus, tū pulchr
uerſum hoſtes conſeruata,tū liberaliſs.aucta eſt,nec unꝗ rebellauit.Per tempora aūt
ſtantini magni filiorūꝗ eius Magnentius Hiſpanienſis poſt auū ordinū comes & po
Syluanus,Barbatio,Neuitta(qui anno domini 365.Conſul poſtea Romæ eſt dictus)
des hic,haud tamē citra grauiſſimas Sueuorū incurſationes ordine ſibi ſucceſſerūt. I
de ſub Gratiano Imp.defectionē ciues Lentienſiū prouocatione moliti ſunt, ſed eā c
cidatis apud Argentuariā 30.Alemannorū millibus,facile conſopire & prouinciā in
Imperij maieſtas ſenſim minuitur.
retinere Cæſariani potuerunt,uſꝗ ad obitū Theodoſij magni:tūc em̄ imperij maieſt
anguſtias paſſim redigi,& apud Germanos Gothorū armis omnino cōteri cœpit,q
& Alemāni undiꝗ libertatē uindicātes,eiectis paulatim Rom.antiquas prouincias n
pigre receperūt iterū:ſub qua tēpeſtate M.Aurelio & poſt ipſum Theodorico Triar
fectis,dū Sueui ſuperato Danubio Rhetiā omnino occuparūt,fieri nō poteſt,qn & A
ſpurgi tumultuatū itidē ſit uariè,donec flagellū illud dei,Attila Hunorū ferociſſ.ac ſ
biſſ.rex exercitu quingentorū milliū aduerſus Rom.& Viſogothos ad meditulliū G
rū profectus,nō admodū proſpere cū Aetio in campis Catalaunicis pugnaſſet,illico
re percitus,in reditu quicquid oppidorū et urbiū illinc per uniuerſam fermè ſuperiorē
Auguſta ſubuertitur.
maniā,Heluetiā,Rhetiasꝗ ambas,in Pannoniæ ſuæ limites uſꝗ obuiā habuit,crudel
igne & ferro cōculcarit,proſtrauerit,penitusꝗ demolitus ſit.Agebāt forte tūc 450.C
ſti annus,quo in publica illa ciuitatū calamitate etiā Auguſta hæc funditus diruta,po
ſtes fauillas in rudera recidit, Barbarorūꝗ metu cū omni adiacēti ora,uaſta iacuit &
t

ſq; ad Attilæ mortē. Inde adeo cladis huius ſuperſtites ſe uicinorū Almangauiorū mō
m, Sueuicarūq; ſyluarū latebris prorepentes, uires recolligere, antiquā patriā repetere
ueluti de nouo eam exuſcitare excolereq; auſi ſunt, idq; potiſſimē à Chriſticolis factita-

tū perhibet. Qui eccleſiā hic reparātes, proximos quoſq; ad cohabitandū ſua innocentia inuitarūt. Et ſicuti ab initio Auguſtorū Cæſarū armis omnē ciuilitatē debet, ita de cætero religioni ſanctæ reſtaurationē acceptā merito fert ciuitas hæc. Poſtq; eṁ Rom. præſidio nunq; deſtituta & præcipuè legioni III. Italicæ ſtatiua cōtinue quaſi præbuiſſet, etiā deos & ſacra illorum cōſuetudine lōga recepit: unde præter alia idola, Merc. adeò ſibi addicta hic tēpla habuit, ut ipſum inſcriptiones plurimæ, hodieq; paſſim extātes, proprio uelut epitheto Auguſtanum uocēt. Syluanū itē, finiū tutorē, tēplo publico lacte piarūt. Sed & Pluto cū Proſerpina ædē hic meruit ſuā. Inueniunt itē Apollini Cranio & Marti dedicati lapides. Vbi aūt Euangeliū de Chriſto, Lucio quodā, ut uulgo perſuaſū habet (nā Britāniæ ille rex, q circiter annū domini 190. floruit, patriā nequaq; exiēs, pie apud ſuos obdormiuit) annūciante hic pcrebruit, illico auditores ſibi deſtinatos, inter quos & Cāpeſtrius prætor extitiſſe cōmemorat, acquiſiuit & ſolito more magis ſub crucis offendiculo clā q; glorioſa prędicatione palam propagari cœpit, ad uſq; Diocletianam illam cruentiſſimam (quæ à Neronis ſæuitia decima Chriſtianis numeratur) perſecutionem. Tunc enim Narciſſus Gerunden-

Mercurij idolum.

Euangeliū annunciatur Auguſtanis.

præſul fidelium gregem uerbo domini hic corroboraſſe, Dionyſiumq; Cretenſem quē
m primum epiſcopum conſtituiſſe narratur, qui breui martyr fidei Gaio damnante

effectus,quos aut quot in officio ſucceſſores habuerit nuſquam liquet. Certo tamen co
ſtat S.Columbanum Scoticum monachum diſcipulumq́; eius S. Gallum circiter ann
domini 580.per Sueuiam & Alemanniam Chriſtū intrepide ac palam Sigeberto Auſtr
ſiæ rege concedente depredicaſſe primum,quare non diu pòſt ſub Heraclio Cęſare,pau
antequam impius Machumet pernicioſiſſimam ſuam apud Arabes fundaret ſectam,ann
domini 618.Sozimus uerus paſtor epiſcopusq́; Auguſtæ à clero & populo electus eſt,

De epiſcopis Auguſtanis.

QVando in eccleſiaſtica & eas quæ ad religionem a
nent res incidimus,non extra propoſitū fuerit,ſi ſi
gulorum Auguſt.epiſcoporū nomenclaturam ea
demq́; continuam ſeriem una cū ſacrarū ædiū ciu
tis eius primordijs, abſolutius paulo contexe
mus.Decedente igitur poſt 18.epiſcopatus ſui annū. Sozin
primo præſule,ſecutus eſt illū rite ſub Sigeberti Alemanno
& Rhetiæ ducis,Dagoberti Francorum regis filij tutela,B
Secundus epiſcopus. welphus Sueuus,quo itē poſt ſexenniū mortuo,Dagobert
3.loco epiſcopus ordinatur,ſeditq́; 17 annis. Cui Manno ſu
ctus,epiſcopatum 19.annis tenuit,poſt quē anno domini 68
S. Bonifacius. Wicho electus 18.annos ſedit. Dein Brico ſiue Pericho 20.a
nis ſuccedit,ad hūc Wunefridus Anglicus monachus,qui B
nifacius dictus,primus metropolitanus Moguntiæ eſt fact
poſtea,Pipini Groſſi Francorum principis authoritate diu
tens,ſynodū hic anno domini 710.celebrauit.Inde Zeiſo 21.annis præſul eſt,à quo Mar
mannus ſiue Martinianus undetriginta annis pontificio fungitur.Cuius tempore And
garius primus abbas Campoduni fit.Anno uero 732.eligitur S.Wicterpus & ſedit Caro
magno Francorum & Germaniæ rege cōtra Boios opitulante 16.annis. Quo in fata ce
te Toſſo,opera & præſentia S.Magni præſul 12.annis non ſine ſanctitatis titulo fuit. C
electione ſucceſſit S.Simpertus,antea monachus Murbacenſis,Caroli magni Imp.ſoro
Summum templū Auguſt. natus:qui primus templum maius Auguſtæ conſecrando,diuæ Mariæ uirgini in profe
archangeli Michaelis dedicauit,unde emporij & politirij celebritas eodem die ciuibus
manauit,quiq́; epiſcopatum ultra Lycum extendens 30.annis eccleſiæ præfuit. Huic 12 l
co ſubrogatur Hanto per 7.annos. Anno 839.accepit lituum S.Neodogarius ſiue N
carius & ſedit quadriennio.Poſt quem Vdalmannus ſeptennio 14 præſul extitit:cui in o
ficio Wiggerus ſiue Wicherus decennio ſucceſſit. Inde ſubſequutus eſt Lauto per trien
Primus dux Lotharingiæ. um:apud quem fuit Arſenius papę apocryſarius,qui Lutharij Galliæ Belgicæ & Rhen
ſium regis adeoq́; primi ducis Lutharingiæ digamiam damnauit. Cæterū Faucenſe cœn
bium Lauto hic extruxit primo,ac S.Magnum in cōcilio publico canonizari fecit. A
no 871.electus eſt 17 loco S.Adalbero,muſicus egregius,ac ſedit 16 annis. Succeſſit illi H
Sanctus Vdalrichus. denius 15 annis. Quo mortuo diuus Vdalrichus pōtificatum ſubijt.Is filius fuit Hugoba
di comitis Dillingenſis,& ut multi addunt, è proſapia Kyburgiorū: cui dum in cœnob
Sangallenſi literis operam daret,à Wiberoda deuota illi moniali,non ſolum epiſcopatu
ſed & in eo plurimæ tribulationes prædictæ ſunt.Igitur anno domini 924. iuxta Eghar
Contracti & Vrſpergenſis chronica,uel 903.ſecundum uulgarem catalogum, præſul or
natus,50 perpetuis annis Auguſtenſem eccleſiam adminiſtrauit tāto zelo,ut Rom.pon
ſacerdotibus ſuæ diœceſis legitimas uxores adimere uolenti,non ſtatim acquieuerit,at O
toni Magno Imp.in omnibus negocijs multisq́; prelijs contra infideles preſto adfuerit,
ta item pietate ciuitatem ſuam complexus eſt quoq́;,ut S.Iohannis ædem anno 956.dū l
milia hic mœnia,orationibus potius quàm incolarum armis contra Vngarorū oppugn
tionem non ſemel iam defendiſſet,pro laicorum parochia primus erexerit, ac nobiliū u
S.Stephanus. ginum γυναικεῖον ſeu κοινοβιόν ad S.Stephanū octennio pòſt de ſuo fundarit, Deniq́; S.A
fræ ſacellum annis iam plus minus 180.ſitu & uepribus extra urbem hanc horrens reſta
rarit,uiuusq́; ſibi loco monumenti elegerit. Ab hoc Hainrichus comes à Geiſenhauſ
eccleſiæ præficit biēnio:is cū Imp.Ottone in Calabriā cōtra Saracenos proficiſcēs,pre

cæſ

ſus eſt,quanquam Contractus captum & in exilium ab eiſdem miſſum anno 978. ſcri-
.In locum eius aſſumitur Vdalgerus,quo defuncto Eutychus 22.epiſcopus à Cæſare cō
uitur:Poſt quē Luitholdus cathedrā tenuit, qui beatæ uirginis ſummum templū ætate
lapſum præcipua deuotiſſ.imperatricis Adelhaidis(quæ filia Rudolphi regis Burgun-
: uxor fuit Ottonis primi)munificentia circiter annum 993. erigi iterum curauit. Sunt
ıen qui operam hanc Vdalgero adſcribant:Hic etiam licet quinquennium ſolum præ-
rit,à papa Ioh.16.ut S.Vdalrichus in numerum Sanctorum inſcriberetur, Rhomæ ob
uit.Succeſſor eius fuit Waltherus decennio:is è uita decedens,curam eccleſiæ nouē an-
Gebhardo reliquit,qui anno domini 1012.in monaſteriū S.Vlrichi Benedictinos mo-
hos primum inuexit,quibus ſtatim Reginboldū abbatē conſtituit:ſed is poſtea ad Spi
ſem præſulatū translatus eſt.Gebhardum Sigefridus triennio ſecutus eſt, qui inteſtina
:onis 3.Imp.honorificè hic ſepelijt.Eo humanis exempto ad annum domini 1019.eligi
27.pontifex Bruno,dux Bauariæ,qui decem annis ſedens,tū eccleſiam collegiatam S.
uricij,Hainrichi II.Imperatoris ac fratris ſui mandato,exædificauit,tum poſtquā Con
um Francum ad finem(cui & ius hæreditariū ſuum in Bauariam tradidit) totis uiribus
mperium promouiſſet,mutuas prædas & incendia cum Welffone Sueuigena Baioa-
um comite egit.Poſt hunc Eberhardus qui & Eppo 4.annis epiſcopatum ſortitur.
Anno 1033.Henricus 2.uiceſimo nono loco præſul ab Imperatore Rom. cuius capel-
ıs fuerat,efficitur,ſeditqꝫ 30.annis,quibus initio non tam Hainricho 3.Cæſari,quoad is
nauit,ab intimis conſilijs quàm etiam Agneti Pictauienſi relictæ Imperatoris eiuſdem
ıæ familiariſſimus poſtea fuit:ſub quo anno domini 1042. Eberhardus Auguſtenſis
ıonicus,defuncto Popone in patriarcham Aquileienſem à rege promotus eſt, Leoqꝫ
ıtione Alemannus papa ex Moguntino concilio Rhomam hac rediens, S. Galli pha-
n proprijs manibus anno 1051.denuo conſecraſſe aliquibus fertur(plurimi autē id pri-
n ac uetuſtiſſ.Chriſtianorum in ciuitate Auguſtana eccleſiam fuiſſe conſtanter aſſeue
t.)Porro præfatus Henrichus ſummi pontificis exemplo inductus,tum eccleſiam Ve
um S.Stephani uirginum à ſe ampliatam hic biennio poſt,tum etiam poſt trienniū ab
)ominicanum proprium,deniqꝫ poſt aliud biennium ab hoc S.Vlrichi & Afræ mona-
ium luſtrauit dedicauitqꝫ.Sub quo item epiſcopo Rheinhardus & Wotolfus canonici
: ad præſulatus,hic Pataulam ille Spiram poſtulati ac expetiti ſunt: ad extremū quum
ırichus alijs coepiſcopis & ipſimet regi inuiſus undiqꝫ eſſet redditus,coeperunt & Vl
iani monachi Frideboldo 4.abbate,illi ob neſcio quas reliquias S.Afræ, negocia quo-
faceſcere:unde adacto apud arcem Falkenſtein,non citra bellicam fraudē, ligneo per
culos cuneo,uitam cū morte permutauit. Inde anno domini 1063.ſucceſſit Imbricus
Embrico comes à Leiningen ac præpoſitus Moguntinus,uir pontificiæ grauitatis ac
dentiæ,à nonnullis tamen periurij inſimulatus,qui non ſolum Saxones cum Imperato
Henricho 4.compoſuit, ac ob negocia inter papam & Germaniæ Cæſarem à Lango-
lis captiuitatem pertulit,ſed & anno 1072.duas campanarias turres cathedrali eccleſię
dit.Sub hoc etiam Swigherus comes à Baltzhauſen præpoſituram cum templo S. Pe
rope curiam ciuium anno domini 1066.fundauit, & Adalbero ſeptimus apud S.Vl-
um abbas,cœnobium ſuū muro circumdedit primum. Anno 1077.accepit epiſco-
ım hunc Sigefridus 2.cui quod Henricho 4.Imp.ceu iuſto collatori ſuo faueret,Hilde
ıdus papa confeſtim æmulū è medio fratrū ſuorū ſuſcitauit,Wigholdū quendā, qua ex
hiſma haud incruentū Guelfone 4,Noricorū duce Romanenſium partes propugnan
u hic fuit,quo præter alia incōmoda & eccleſia S. Mauricij igne hoſtili abſumpta eſt.
ilominus tamen ex collegio edis maioris ſub eiſdem turbis Norbertus Curiæ anno
.præſul electus eſt, & Henrichus Aquilegiam patriarcha anno domini 1078. poſtu-
s eſt.Deniqꝫ Adalbero epiſcopus Tridentinus anno 1086,ordinatus eſt:interea ipſe Si
idus in ſynodo Quindelburgenſi anno 1085. cum multis alijs Germaniæ epiſcopis
totius ciuitatis ſuæ euerſionem biennio Rauenſpurgi carceribus mancipatus,mag-
ıe ui pecuniarum liberatus,ſuperſtes plurium competitorum tandem domi pie obijt.
ſubrogatus eſt anno 1092. Hertwichus baro à Lichein triginta tribus annis,habuitqꝫ
edditus diutinam cū capitulo,quod uocant,ſuo rixā. Sub eo extructum eſt anno 1096.
egidij lararium.Poſt hunc ab Imp.Henricho 5.fit epiſcopus Hermānus: & quia excō
ıicato Cæſari adhærebat,eccleſias turbare,bonaqꝫ eccleſiaſtica dilapidare accuſatus,
nec

Cathedralis eccleſia reſtauratur.

Eccleſia S. Afræ fit monaſterium Benedict.

Epiſcopus interficitur.

Epiſcopus, incarceratur.

nec non anathemate notatus fuit. Vnde non tam ab Eginone duodecimo ſancti Vlric
abbate, quàm ab archiepiſcopo ſuo Moguntino, nec non epiſcopo Curienſe in hoc neg
cio papali cōmiſſario, miris modis uſq; ad ciuiū ſeditionē exagitatus eſt. Huic anno m
leſimo cēteſimo triceſimo quarto Waltherus 2. uiginti annis ſuffectus eſt. Is fundata ann
milleſimo cēteſimo quadrageſimo ſecūdo Canonicorum regularium in ſuburbio ſept
trionali ad S. Georgium præpoſitura, ante mortem ſuam epiſcopatum ſucceſſori reſign
uit, nempe Chunrado comiti à Bōl & Lutzelſtein. Is cathedram 22. annis tanta religio
tenuit, ut non tantum Canonicos Regulares cum nouo Præpoſito ex caſtro Hamm
berg in monaſterium S. Crucis extra mœnia Auguſtanæ urbis ad hoc ſpecialiter ext
Epiſcopus fit ctum tranſtulerit, uerumetiam priuſquam ex hac uita migraret, in monachum apud S.
monachus richum transformatus ſit: cæterum auxilia præſtitit Guelffoni Bauariæ & Spoleti du
comitiq; Altorffenſi, dum is cognatum ſuum Hugonem Palatinum Thubingenſem,
riæ & Brigantiæ comitem, bello crudeliſſ. impugnaret. Anno domini 1176. conceden
prædeceſſore Vdalſcalcus epiſcopus eligitū Auguſtæ, ſeditq; 23. annis. Huius ſeptimo a
no conflagrauit totum monaſterium S. Vlrichi: at abbas Henrichus 19. in ordine cun
breui reſtaurauit & in dedicatione noua tum imperat. Fridericum Barbaroſſam cum m
tis principibus, tum Chunradum metropolitam Moguntinum cum multis alijs præla
præſentes habuit. Vdalſcalcum ſubſequitur ordine Hertouichus ſecundus quadriennio
lo. Quo mortuo Sigefridus à Rehberg præſul ordinatur, uir bellicoſus, qui caſtrū Swa
eck deſtruxit, ac tandem Hieroſolymam contra Saracenos militans, in Apulia diem ſ
obijt. Cui Siboto ſucceſſor eſt lectus, quo annuente ædificatum eſt anno 1236. in foro
nario phanum ſancti ſepulchri ab eiuſdem cognominis patricijs hic, Siboto uero epiſc
pus ad imitationem anteceſſoris ſui, cum cruce ſignatis in terram ſanctam aduerſum in
deles profectus, in itinere naturæ debitum ſoluit. Anno domini 1239. à Sozimo quad
geſimo loco mitra donatur epiſcopali Hartmannus comes à Dillingē, quam annis 47.
tinuit. Hic fertur comitatum eum quod ultimus uirorū ex proſapia illa fuerit eccleſiæ ſ
reliquiſſe, ſub quo circiter annū 1243. cœperunt Franciſcani in hac ciuitate nidificare, q
rum locus hodie in alimentariorum, ſeu ut uulgariter uocantur, prebendariorum uſu
ſenatu redactus, nomen antiquum ſeruat. Porro ſub deplorandum illud Germaniæ int
Albertus regnum, Bauariæ dux multum illi contrarius, ac Albertus magnus Langingenſis, phil
magnus. ſophus Germanorum maximus (qui ſtudiorum gratia Ratiſponenſem epiſcopatum
cullo permutauit) contemporaneus eidē extitere. Poſt hunc Sigefridus 4. de Algishauſ
infulam hic biennio ſolū geſtauit. Cui protinus Wolfhardus à Rodt duodecim annis ſ
fectus eſt. Sub eius extremo anno ieiunium in feſto S. Marci propter quorundam ſubi
neam mortē annali ſtatuto hic receptum eſt. Deinde anno 1301. eligitur antiſtes Deg
hardus de Helenſtein 43. in ordine, quo intra ſexennium humato Fridericus Spetbaro ſ
Templarij. ceſſit. Sub hoc circiter annū 1312. poſtquam Templariorū factio per totam Germaniā
ſaris nutu eſſet extirpata, habitatio eorundem Dominicaſtris monachis in urbe hac a
nata primùm eſt; quin & decennio ferè pòſt, admiſſione eiuſdem epiſcopi Carmelitar
delubrum ad diuam Annam condi primum à ciuibus cœpit. Nec non monaſterium S.
richi Marckwardo de Hagel triceſimo abbate ibidem, iterum exuſtum eſt. Anno 13
Vdalrichus 2. à Schōneck, ſcriba & amanuenſis Imp. Bauarici, papæ infenſiſſimus præ
electus, altero mox anno in fata concedens, Henricho tertio fratri iam antea eccleſiæ
ius præpoſito, pedum cum ouibus, Ludouico tamen imperat. 4. addictis 19. annis haud
tra turbas commiſit. Cui Marckwardus à Randeck præpoſitus Bambergenſis & eccle
huius cuſtos ſucceſſit. Is protinus Auguſtanorum ciuium militari auxilio arcem Mind
bergam demolitus eſt. Quo æuo & Flagellantium ſeſe ueſania hac primum tranſijt.
no 1362. in pontificem hic aſſumitur Waltherus 3. de Hohſchlitz, qui ſeptimo adminiſt
Epiſcopus in tionis anno ab Eberhardi comitis de Werdenberg ſocijs apud Mindelheimiū Sueuiæ
bello occiditur pidum interfectus eſt. Succeſſit illi Iohannes duodecim annis, cuius tempore hic non
lum atrox erat diſcordia clerum inter & plebem uſq; ad ſacerdotaliū ædium demolitio
ſed & adpertum bellum ciues inter & Bauarum ducem, adeoq; chorizantium inſania
S. Viti phanū uſq; ad Conſulis inhibitionē. Anno milleſimo trecēteſimo octogeſi
ſecūdo Burghardus de Ellerbach à papa Vrbano 6. mitram accipit & fuit 22. annis quib
diœceſim hanc rexit, ob iniqua poſtulata, pactorumq; inconſtantiā toti urbi adeo inuiſ

rimo ſtatim ſexennio illi cathedrale palatium una cum monetaria officina in publico
ɔ à ciuibus diruta ſint. Quo ex hac uita migrante eligitur Eberhardus comes à Kirch-
g, ſeditq; ſeptem annis. Huius in uindicandis cleri criminibus negligentia factum eſt,
nagiſtratus hic aliquos ſacrificulos in ferrea cauea publice expoſitos fame necarit. In-
Anshelmus de Neuningen anno milleſimo quadringenteſimo undecimo pontifica
i ſuſcepit, ac poſt duodecim fermè annos dum chorum, quem ſic uocant, ædis ſummæ
ndamentis latius erigi curaſſet, officio deiectus eſt, ſub quo (tempore nimirum con-
Conſtantienſis) Iohannes abbas infulæ ornamentum monaſterio S. Vlrichi primum
ilit. Clauſtrum item Beginarum ad Horbrugkam igne fortuitu conflagrauit. Id poſtea
o milleſimo quingenteſimo triceſimo octauo in domum expoſititiorum puerorũ eſt
mutatum hic. Anno 1424. Petrus de Schawenberg quinquageſimus tertius præſul
ernitur, & rerum 45 annis potitur. Doctus hic Baſilienſi conciliabulo interfuit, Hen-
m 6. Angliæ & Carolum 7 Galliæ reges, Philippumq; Burgundiæ ducem in gratiam
git, diſcordias ducum Bauariæ cum Alberto Brandeburgenſe marchione complana
ac haſtiludia auratis equitibus totiq; nobilitati ſuæ quàm pompoſiſſ. ante aulam ſuam
celebrauit. Dein anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo primo à Nicolao
ito pontifice maximo Cardinalitio galero Rhomæ donatus, moleſtiſſimã pariter atq;
expectationi indignam camerinam Senatui P.Q. Auguſtenſi, præteritis priorũ trãſ-
onibus, mouit, ſub quo etiam non ſolum Rhomanarum indulgentiarum nundinatio
magnam argenti copiam miſeræ emunxerunt plebeculæ primum, uerum inſuper le-
ıs quidam papalis plus quàm 400 ſimplices uiros hinc in Turcã tam temere quam fru
exciuit. Sub hoc item anno milleſimo quadringẽteſimo ſexageſimo exuſtum eſt Car
itarum ad S. Annam contubernium. Hoc mortuo, Iohannes 2. comes à Werdenber
piſcopus efficitur ac præfuit eccleſiæ annis 17 cuius tempore in feſto Petri & Pauli an-
474. corruit impetu uentorũ noua eccleſia S. Vlrichi, oppreſſiq; ſunt ruina ea 33. mor-
s cum parocho. Anno milleſimo quadringẽteſimo octuageſimo ſexto cooptatur
uinquageſimũ quintũ epiſcopũ Fridericus 2. comes ab Hohenzollern, & eccleſiam
9. annis gubernans morte rapitur naturali. Hic cũ Auguſtano ſenatui incõmodare
lius non poſſet, ſtatuto conſiſtoriali cauit, ne qui ciuium illorumq; filij in templi ſui
onicorum album reciperentur unquam. Succeſſit ei Hainrichus de Liechtenaw ad
nnos, ſub quo mulier quædam ciuis Anna nomine uſq; adeo potentum ora præſtigijs *Mulier ludificat mundum.*
nauit, ut neq; edere, neq; bibere, multo minus egerere aut dormire, ſed pijs meditatio
s ſtupenda operari, non tam ſuperſtitioſe quàm falſiſſime etiam Imperatore Maximi

liano credente, diu hic in ſancta exiſtimatione fuerit. Mattheus
item Langius patritius hic anno 1513. eodem Imperatore pro-
curante, Cardinalatus apicem apud Leonem X. papam Rho-
mę adeptus, ſexennio pòſt archiflamen Saltzburgi effectus eſt.
Poſt præfatum Hainrichum Chriſtophorus à Stadio epiſcopa
tum inijt 26 annis; princeps hic Iohannem Oecolampadium ac
dein Vrbanum Rhegium à ſacris contionibus aliquandiu ha-
buit, ſed & Ruſticorum rebellionem anno 1525. pertulit, ac ciui
tate cum omni clero ſub annum domini 1537. propter mutatam
religionem ceſſit, plurimis tum Germanorum comitijs pacifi-
cator medius inter Imperatorẽ Carolum V. ac Lutheranos ex-
titiſſe perhibetur. Tandem anno domini milleſimo quingente
ſimo quadrageſimo tertio quinquageſimus octauus à Sozimo
primo epiſcopo, Auguſtanorum pontifex creatur Otto baro
de Waldpurg, imperij ſacri dapifer, qui breui pòſt Cardinalis
manus quoq; effectus, ſub fatale illud Germaniæ bellũ anno 1546. non ſolũ à Schmal
kaldienſibus Confœderatis omni ditione exutus eſt, ſed paulo poſt per Cæſarem
Carolum inuicta manu in integrum reſtitutus, uniuerſum clerum
priſtinæ ciuitati non abſq; ingenti à Republica ex-
torta pecunia reddidit.

Chrõforus a ſtadio

Otto baro de waldpurg

Pugnant

Pugnant Chriſtiani prope Auguſtam cum Vngaris infidelibus & uincunt.

ANno Chriſti 954. Vngarorum colluuies in Bauariam irrupit, & Sclaui alterū G
maniæ orbem infeſtabant. Otto ergo maguus tantis rebus occurrens Auguſta
contendit: in cuius urbis confinio caſtris poſitis, exercitus Francorum & Baua
rum ei occurrit cum Conradi ducis copijs. Erat is dux audacis animi ac conſi
præſtans, & tum eques hoſtibus intolerabilis atq́ socijs chariſſimus. Igitur appropinq
tibus exercitibus utriuſq́ partis, ieiunio in caſtris prædicato, iuſſum eſt omnes ad bellu
Apparatus bellicus contra Vngaros. paratos fore in craſtinum. Et primo diluculo ſurgentes datis ſacramentis erectisq́ ſig
quaſi octo legiones procedunt de caſtris Imperatoris. Ducitur exercitus per aſpera &
ſicilia loca, ne daretur hoſti copia turbandi ſagittis agmina. In primis tribus fuerūt Baio
rij, in quarta Franci, in quinta Imperator, in ſexta & ſeptima Sueui, in octaua Bohemi
qua & ſarcinæ omnes ac impedimēta quæq́, quaſi eſſet tutiſſima quia ultima, ſed aliter
eſt acta. Nam Vngari nihil cunctantes Licum fluuium tranſierunt, circumeuntes exer
tum, extremam legionem ſagittis laceſſere cœperunt, & cum ingenti impetu uocifera
ne facta, alijs cæſis alijs captis, ſarcinis omnibus potiti, cæteros legionis illius fugere c
pulerunt. Rex cum hoc aduertiſſet, miſit illuc quartam legionem, quæ ueniēs captiuos
puit, latrocinantiaq́ hoſtium agmina perturbauit. Fuſis undiq́ latrocinantium hoſtiū a
Strenuitas Ottonis Cæſaris. minibus, dux ad regem reuertitur ſignis uictricibus triumphum legionis agens. Totū
go pondus prelij iam ex aduerſo eſſe rex conſpiciens, arrepto clypeo ac ſacra lancea ip
primum equum uertit in hoſtem, fortiſſimi militis ac optimi Imperatoris officio funct

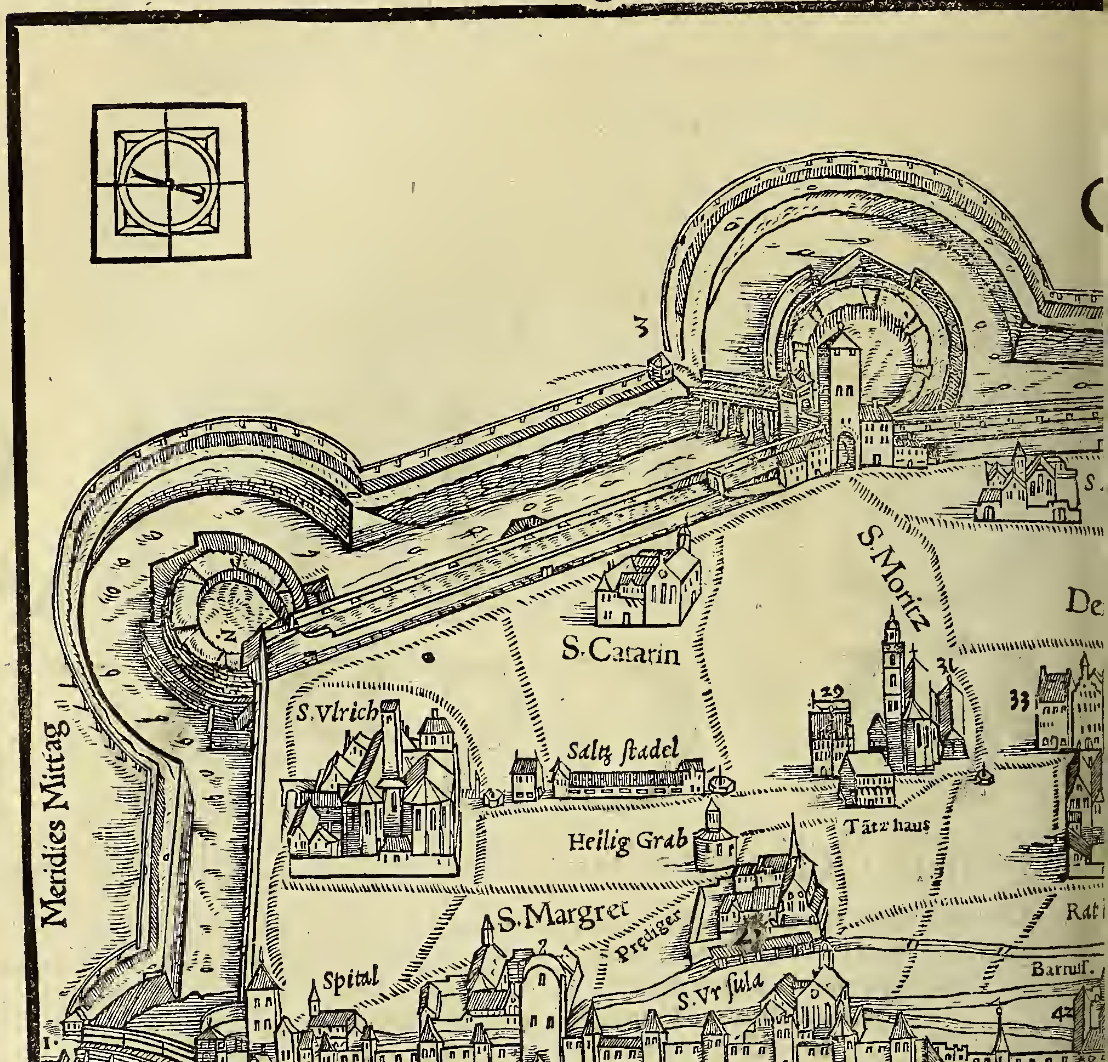
audentes hoſtium cunei primum reſtiterunt, deinde ut ſocios t
ga uertere uiderūt, obſtupefacti, noſtrisq́ inter mixti, extincti ſu
nonnulli uillas incurrunt, ibiq́ circumfuſi ſimul cum mœnibus
mantur, alij flumen tranſnatantes, fluminis ui obuoluūtur. Con
dus dux Francorum cum iam hoſtibus male propiciam fortun
uidiſſet, Ottonis ſe partibus adiunxit, bonamq́ nauās operam,
tijt ut interiret. Itaq́ in partibus noſtris fortiter pugnans, animi
Conradus dux occiditur. uore & ſolis ardore æſtuans, dum auram carpere uult, ex aduer
ſagitta miſſa, uulnere gutturis cecidit: cuius corpus imperio re
honorifice tranſportatur Wormatiam, ibiq́ ſepelitur. Fuerat
gener Imperatoris & uolens ei nocere, proficiſcitur ad Vngar
educit illos, facitq́ ſpem magnæ prædæ conſequendę. Vnde illi
ſcriptis copijs, cum Conrado illas in Bauariam tranſmittunt.
illa pugna caſtra hoſtium ſunt capta, tantaq́ multitudo eorum
ſumpta, ut hæc extrema eſſet Vngarorum incurſio, & multis te
poribus ſe continuerint in Pannonia. Tres quoq́ in eo prelio reguli in poteſtatē Otto
uiui ſunt perducti, quos Germani renitente Ottone, laqueo in Vngarorum dedecus ſu
ſos necauerunt.

Ciui

CIVITAS AVGSPVR

gensis, delineata iuxta figurã quam hiſce temporibus habet in mœnibus & præcipuis eius ædificijs, adiecta huic operi noſtro Coſmographico impenſis eiuſdem urbis magiſtratus, atq; diligentiſſima eximij uiri, domini Achillis Gaſſari medicinæ doctoris deſcriptione celebrata. Priuatorum inſignium locorum nomina Germanicis expreſſimus uocibus, ſcientes ab exteris Germanici ſermonis ignaris non requiri huiuſmodi nominum interpretationem.

Ciuitas Auguſtana olim Vindeli

Heilig Crütz
Zeughaus
Thor
Tum kirch
S Iohãs
Burg thor
S.Görg
Septẽtrio Mitnacht
Gots acker
s.Stephan
Alt Stat maur
S:Gal
Die walck
Blater haus
Rot Thurn
ens
16 Vogelthörle. 17 Schwiboger thor. 18 Ober waſſer thurn. 29 Fuggers hauß. 31 Korn ſchrand. 33 Stat cantzelei. 34 Kauffleut ſtuben 35 der Herren ſtuben. 42 Pfrendhauß. 44 Findelhauß. 45 Puluerthurn. 47 Vnder waſſer thurn. 51 Pfaltz ſampt dem fronhof. 59 Katzenſtadel.

Achilles Gaſſarus medicinæ doctor de ciuitate Auguſtana & ciuibus eius.

Ciuitas noſtra celeberrima habet omnis generis panoplia, præcipuè æneorum tor-
mentorum, quæ bombardas uocamus, aliquot domos elegantiſſima copia refer-
tiſſimas, ſimul & publicas aliorum artificum tum tabernas tum officinas opero-
ſiſſimas, quibus nõ tam toti orbi uſurpatiſſima quàm Mercatorum ſuorũ num-
moſiſſimis monopolijs notiſſima paucis retro annis euaſit. Ad hæc pauperũ curam unicè
gerit: extant enim præter Xenodochia ægrorum ac orphanorum hoſpitalia, ſpeciales ad
huc ædes, quibus gratis uel peſte infecti ſuo fouentur tempore, uel Gallica hic laborantes
curantur, uel deniqꝫ leproſi ſeorſim adſeruantur. Deniqꝫ ingenti eleemoſyna tum reliquos
inopes paſſim liberaliſſime leuat, tum ſtudioſos pueros nõ parum multos ex his domi hu-
manioribus literis emancipat, foriſqꝫ ſtipendijs non pœnitendis alit. Quin uel ſoli Fugga-
ri penuria laborantibus ſed frugi municipibus anno 1519. ſupra centum habitationes tan-
quam iuſtam ciuitatulam, de ſuo, apud Iacobinum ſuburbium fundarunt. Iam qua æquita-
te, clementia & prouidentia Magiſtratus quàm politicè hic polleat, quaúe proſperitate, in-
duſtria, humanitate & uirtute reliqui ciues inter ſeſe, aut cum alijs, tum in negocijs uel a-
pud Antipodes ac utrunqꝫ mundi polum gerundis, tum in educãdorum liberorum hone-
ſtiſſima liberalitate, tum deniqꝫ in domeſticæ ſuppellectilis nitore ad inſolentiam uſqꝫ cer-
tent, nemo facile dixerit. Sunt enim plerunqꝫ homines illi (in primis blandæ fœmellæ) for-
ma pulchri, ueſtitu ſplendidi, uictu uoluptuarij, congreſſu & uerbis ceremonioſi, actioni-
bus aſtuti, moribus exotici & opulentia φιλαυτοὶ. Ex quibus plebs hodie ſedula opere &
quæſtu officioſiſſima, ſorte ſua contenta exiſtit. Mercatores uero aliquot & patricij ma-
gno numero natalibus ſunt reſtituti, multi Baronum nobilitate eminent, nonnulli etiam
comitum prærogatiuis gaudent, ſed & integrum regnum quidam apud Indos poſſidẽt,
adeo ut in uniuerſum S.P.Q. Augſpurgenſis inſtar Alabandæ fortunatiſſimi (ut prouer-
bio habetur) cenſeri planè debeant poſſintqꝫ. Quibus redditibus uero, auriqꝫ et argenti di-
uitijs, ęrarium ciuitatis locupletatum ſit, uel inde cõijciet argutus lector, quod Senatus, ex-
ceptis annuis fabricarum (ut ſic loquar) publicarum conducti famulicij, certorum officio-
rum, adeoqꝫ belli maximi infinitis impenſis, pro ſola obtinenda pace ſupra trecenta mil-
lia aureorum Rhenenſium, citra priuatas ciuiũ cõtributiones, proximis expoſuerit prom-
pta pecunia comitijs. Vt autem tanquam condito luſtro, etiam ciuium capita curioſus ali-
quis ceu per tranſennam obiter queat æſtimare & colligere, ſciendum pro certo, quod an-
no 1549. proxime iam lapſo, mille ſeptingenti & quinqꝫ infantes baptiſmo adhi-
biti, ac communibus cœmiterijs mille ducenta uiginti ſeptem huma-
na cadauera, nulla epidemia graſſante, ſepulta
Augſpurgi fuerint.

De Palatinatu Rheni, quomodo & quando ille exortus.

FVerunt olim multi & uarij comites Palatini, præſertim Palatini ab Andechs, Pala-
tini à Schiern, Palatini à Wittelſpach, Palatini à Dachaw, Palatini à Vallay & Pala
tini Thubingenſes. Vnde & in torneamento olim Tiguri celebrato, commemorã
tur fuiſſe 34. Palatini diuerſi generis. Cæterum quomodo illi aut multi ex eis in unã
edacti ſint familiam, quidam id conantur oſtendere, errantes interim nõ parum in nomi-
ibus, in tempore & in adminiſtratione Imperatorum. Certum tamẽ eſt, pene omnia hæc
alatinorum genera, eorumq; ſucceſſionem defeciſſe, præter Arnoldum Palatinũ à Dach
w & Ottonem à Schiern, unde nati ſunt moderni principes Bauariæ & Palatinatus Rhe-
i. Extant quoq; adhuc Palatini Thubingenſes. Inter memoratos ueteres Palatinos, nulla

apud hiſtoricos fit mentio Palatinorum Rheni, quãtum-
libet Palatini à Schiern atq; Palatini Rheni in unam coie
rint ditionem. Fuerunt autem ab initio Palatini palatio-
rum præfecti, præſertim in curijs Imperatorum, quos Frã
ci olim Maiores domus uocauerunt. Quãdo autem ditio
Palatinatus Rheni fuerit inſtituta, & ubi locorum Palati
ni Rheni ante quadringentos & quingentos annos ſe cõ
tinuerint, non licuit mihi inueſtigare, niſi quod uariæ hic
coniecturę ſunt hominum. Aliqui enim uolunt hodiernũ
Palatinatum nomen accepiſſe à Palatio Rheni, alij à Ca-
roli magni inſtitutione, tertij à Palatio Treuerẽſi, ſed tũc
magis eſſet Palatinatus Moſellæ quam Rheni. Sunt rur-
ſum alij qui aſſerunt eum tunc inſtitutum, quando Otto
magnus imperium tranſtulit ad Germanos. Beatus Rhe-
nanus conatur probare ex Ammiano Marcellino, Palati
us ditionem & nomen à Palas regione deſcendiſſe. Scribit enim Ammianus in hũc mo
n. Conſtituto ponte prope Moguntiacum, cohortes tranſgreſſæ ſunt Rhenum in re-
ne Cappellatiana, quæ à Palas nomen habet, caſtra ſunt poſita. Et alibi: Quum uẽtum
ſet ad regionem cui Cappellatij uel Palas nomen eſt, ubi terminales lapides, Romano-
 & Burgundionum confinia diſtinguebãt, caſtra ſunt poſita. His ſubijcit Rhenanus.
aduertere licet principem Palatinum non à Palatio Cæſaris, uel ædificiolo illo quod
heno oſtenditur, nomenclaturam ſuam poſſidere, ſed uetuſtiſſimã à regione eſſe na-
appellationem. Hæc ille. Si à Palas regione ortus eſt Palatinatus Rheni, eſtq; ueteris
inis ad hodiernum alluſio, unde nati ſunt Palatinatus à Schiern, à Wittelſpach & Da-
w? Certe nomen Palatini Rheni eſt nomẽ dignitatis & officij, quod Imperatores inſti
unt, ſicut quoq; ſunt nomina Landgrauiorum, Marchionum & Burggrauiorum. Sic
n Germanice quoq; dicimus Pfaltzgrauius, id eſt, comes Palatinus. Si à burgo factus
urggrauius, facile licebit arguere, à Palatio quoq; factum Pfaltzgrauium. Præterea
d principes Palatini Rheni à loco Palas nomenclaturam ſuam non acceperint, facile
d conuincitur, quod ante quadringentos annos neq; caſtra neq; oppida in hac regio-
bi hodie habitant, habuerunt: ſed intra hos annos quicquid locorum iuxta Rhenum
nt, uel emerunt uel armis acquiſierunt, id quod infra ſigillatim oſtendam. Sunt qui a-
primos Palatinos ſimplices fuiſſe nobiles, uſq; ad tẽpora Ottonis tertij, quãdo prin-
s electores fuerunt conſtituti: tũc enim illis maior dignitatis gradus fuit additus. Nec
cauſa Electura nõ fuit commiſſa ducibus potentibus qui tunc erant in imperio, puta
Bauariæ, duci Sueuiæ, Lotharingiæ & Brunſuici, etiamſi Bauari temporum ſucceſſu
niliam ſuam ſtuduerint hanc dignitatem introducere, hodieq; & Palatinatus & Ba-
titulum habeant. Primus Palatinus elector appellatus fuit Henricus, qui anno Chri
03. diuum Henricum cum reliquis electoribus in Imperatorem elegit. At ubi ſuã ha-
t curiam, cui præſederit regioni, quos audientes habuerit populos, ipſe & aliquot e-
cceſſores, à nullo inueni ſcriptum, nec principes ipſi qui hodie præſident Palatinatui
unt, niſi quod quidam, ſed ſine certo teſtimonio, putãt principes Palatinos olim Wor

Multiplices Palatini.

Palatinatus Rheni unde.

Palas.

Rhenanus de Palatinatu.

Primus Palatinus elector.

maciæ conſediſſe,& magnam in ea urbe habuiſſe iuriſdictionem. Hoc conſtat, Conradū ducem Franconiæ anno Chriſti 942. ſuam ſedem Wormaciæ habuiſſe,de principe Palati/no nihil tale inuenitur.

De oppidis,uicis & arcibus Palatinatus.

NEmo mihi facile probare poterit,Palatinatum ante quadringētos annos ſedem habuiſſe circa Heidelbergã aut in ea regione, quæ hodie principibus Palatinis ſubijcitur. Nam omnia loca illius regionis,aut fuerunt epiſcopi Moguntinēſis, aut epiſcopi Wormatienſis,aut marchionis Badenſis ſiue potius ducis Sueuiæ, aut epiſcopi Spirenſis aut imperij. Sed cum poſteris temporibus Heidelberga in feudum daretū principi Palatino ab epiſcopo Wormaciēſi, illec̄ꝗ ſibi ſedem fixiſſet in eo loco,bre/ui multa loca ſibi comparauit,dilatauitq́ꝫ pomœria ditionis ſuæ non parum, potiſſimum tunc,quando Palatinatus incorporatus fuit ducatui Bauariȩ. Hinc mihi uidetur colligen dum,Palatinatum ab initio magis dignitatem quandam fuiſſe quàm principatum, quã ali quando duces Saxoniæ,aliquando duces Sueuiæ & ultimo duces Bauariæ ditionibus ſuis ſtuduerunt inuehere. Malo tamen hic aliorum audire iudicium.

Heidelberga.

EST hoc oppidum metropolis Palatinatus & feudum ab epiſcopatu Wormacienſ ſicut & alia quædam oppida,quæ ſupra Heidelbergam uſqꝫ ad Obricken iuxta Ne carũ conſtructa inueniuntur. Putant nomen oppido datum à gētium colonia,qu ante multos annos hic habitaſſe certis indicijs conuincuntur. Vocant autem Ge mani gentilem hominem heiden. Situs loci eſt ſatis amœnus,cum ſit in fauce montiũ,ub Neccarus ex montibus in planiciē egreditur,nec dubito quin locus ille ſemper, quàm di Germania habitata fuit,ab hominibus cultus fuerit. Sunt alij qui contendunt legendũ & ſcribendum Edelberg,quod ſonat nobilem montem,& non Heidelberg, id eſt, gentilen montem. Sunt qui Ptolemaicam Budorim putant olim fuiſſe Heidelbergam. At mihi ui

Budoris. detur oppido huic magis reſpondere Heidelſsheim aut Bretten. Sunt alij qui oppidũ Mã heim per Budorim recipiendũ contendunt. Nam ſitũ eſt illud in confluentia Rheni & Ne cari,ubi in concilio Conſtantienſi Iohannes papa triennio incarceratus fuit. Eſt terra cir ca Heidelbergam omnium rerũ ferax, uini bon frumenti,olei,fructuum arboreorum & caſtane rum. Anno Chriſti 1346. Rupertus ſenior prin ceps Palatinus fundauit gymnaſium Heidelbe genſe,ubi temporum ſucceſſu in omni ſcientia genere multi docti floruerunt uiri. Potiſſimum a tem meo æuo locum illum celebrem reddideru inſignes iſti uiri Iohannes Dalburgius, Rudolf Agricola, Iohannes Virdungus, & multi alij,q eruditionis ſuæ monumenta poſt ſe in ſcriptis r querunt. Ego quoqꝫ ab anno Chriſti 1524. uſqꝫ annum 1529. primus Hebraiſmi profeſſor,publice ibi ſacram docui linguam, acceptis p mi rudimentis ab integerrimo uiro atqꝫ fideliſſimo præceptore, Conrado Pellicano, & ipſe olim Heidelbergæ ſub auunculo ſuo Iodoco Gallo theologo,primã aſſecutus l ream,feliciter ad ſublimiora peruenit.

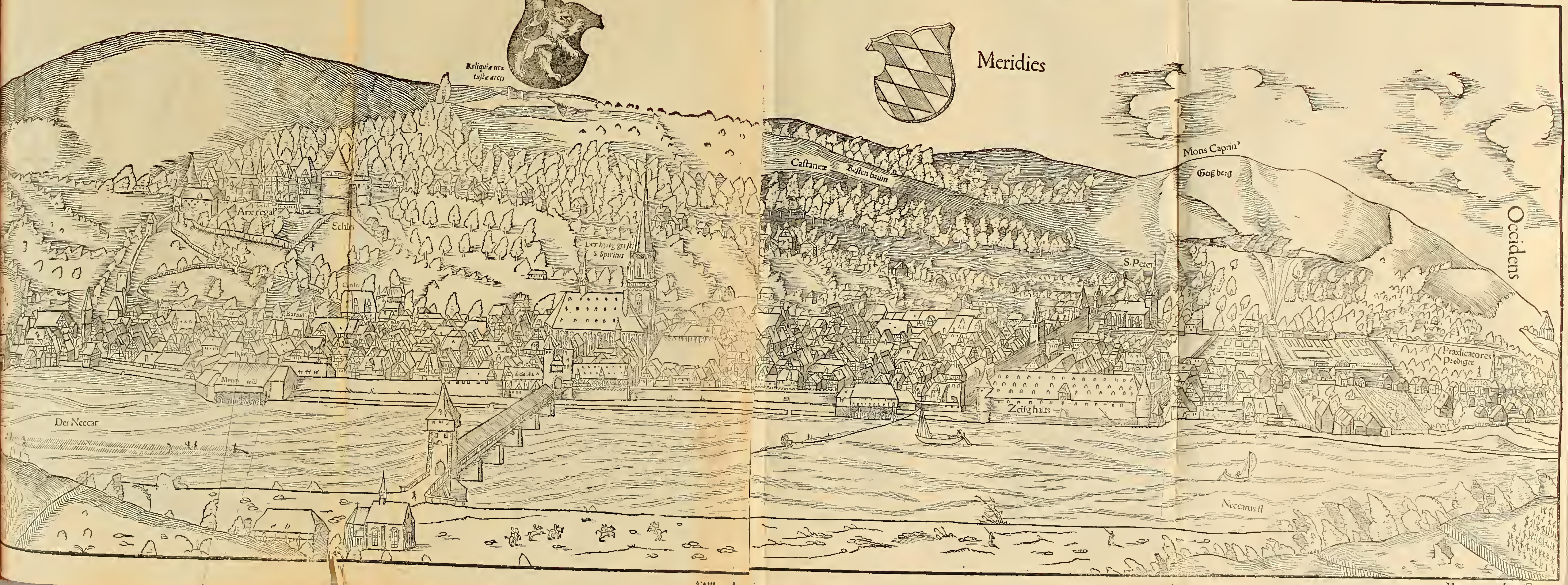
Fūdatio ſtudij Heidelbergen.

Ladenburg,Schrieſſen,Winheim.

IMpignoratum eſt Ladenburgum duci Ruperto ſeniori pro media eius parte an Chriſti 1371. Alia medietas obuenit epiſcopo Wormacienſi. Eidem principi uen dit Sifridus à Stralnberg anno Chriſti 1347. oppidum Schrieſſen & caſtrum Stra berg. Et anno Chriſti 1344. oppidum Weinheim per arbitros eſt memorato prin pi adiudicatum,quod antea epiſcopus Maguntinus poſſederat.

Florentiſsimæ ciuitatis Heidelbergenſis ſitus & genuina pictura, tam arcem quàm reliqua illius loci inſigniora ædificia pulchrè intuenti ob oculos ſtatuens.

CIVITA

HEIDEL

bergēſis, iuxta Neccarum ſita, Palatinatus
tropolis & illuſtriſsimorum principum Comitum Palatinorum Rheni reſidētia, e
pulchre in hac tabula ſecundum omnem eius habitudinē. Quam tranſmiſit ad h
noſtrum ornandum illuſtriſſimus princeps Otto Henricus, comes Palatinus Rh
Bauariæ, omniumq́ ſtudioſorum mecœnas & patronus pientiſſimus. Habuit au
ipſa ciuitas ante paucos annos & aliam arcem in ſuperiori mōtium iugo locatam
fulmen cœleſte in momento oculi euertit, puluerem ſcilicet bombardicum, c
eo in magna quantitate ſeruabatur, incendens & ſubiectam arcem
atq; oppidum ipſum per diſiectos lapides non
parum lædens.

Mm 2 Flore

Lauriſſa uulgo Lorſch.

MOnaſterium iſtud conſtructum fuit per Carolum magnũ,aut ut alij putant per
Pipinum,in quod Taſſilo dux Bauariæ unà cum filio eius Theodone,à Carolo
magno recluſus fuit,quum fœdifragus & periurus deprehenſus fuiſſet.Nõ eſt
locus in Germania,ubi uetuſtior quàm in hoc monaſterio bibliotheca fuerit. *Vetuſtiſſimi libri.*
/idi ibi exemplar unum quod manu Virgilij ſcriptum titulus præmonebat. Inuentus eſt
bi quoq; ultimus liber Ammiani Marcellini qui & iam publicatus eſt, ſcriptus maiuſcu-
s tantum literis.Fuit autem primo à Benedictinenſibus monachis ac deinde à Præmon-
tratenſibus inhabitatum.Iohannes Dalburgius epiſcopus Wormacienſis, uir doctiſſi-
ius,tranſtulit inde ad bibliothecam Ladenburgenſem meliores quoſq; codices.

Lindenfels, Caub & alia quæ-dam oppida.

PRæfectura arcis Lindenfels fuit empta anno Chriſti 1277.pro 5030. marcis argen-
ti.Fuit antea Marchionis Badenſis. Anno Chriſti 1289.Wernherus Mintzen-
bergenſis uendidit oppidum Caub cum appendicijs ſuis locis,duci Ludouico pro
2100.marcis argenti,ſupputata una marca argenti pro octo florenis. Oppidum
nperiale Gelnhuſen quod ad comites à Swartzenberg peruenit,fuit ab eiſdem principi
alatino & Reinhardo ab Hanaw impignoratum anno Chriſti 1436. Moſpach & Sin-
:en oppida imperialia cum appendicijs ſuis ſunt Palatinatui incorporata per modũ pig- *Moſpach.*
oris. Anno 1230. recepit Otto comes Palatinus ab Henrico Rom.rege uillam Wald-
orf.Et uillam Nuſslach emit comes Palatinus Ludouicus anno Chriſti 1259.ab Henrico
:Liechtenaw. Oppidum Luden apud Tuberum fluuium ſitum,emit Rupertus prin-
ps anno Chriſti 1398.à comitibus Hohenlohenſibus. De Oppenheim, Cæſarea Lutra,
gelheim imperialib.oppidis Palatinatui impignoratis,ſuprà diximus.Omitto hic Bret
n,Lówenſtein,Bachrach,Nouam ciuitatem & alia oppida, quæ omnia intra trecentos
inos ditioni Palatinatus acceſſerunt.

Bruxella in Brureinia.

EST Brureinia parua quædam ditio,habens multas egregias uillas quarum caput eſt
oppidum Bruxellæ,paruitq; olim Wormatienſibus,quando illi habuerunt ducem,
cuius palatium poſtea uerſum fuit in eccleſiam ſancti Pauli. Dux ultimus uocatus
fuit Conradus filius ducis Wernheri,fuitq; de ſanguine ducum Franconiæ: & de-
ei Otto magnus filiam ſuam Lutgardim uxorem, qui tamen interijt prope Auguſtam
illa magna pugna quam idem Imperator habuit contra Vngaros, quibus Conradus ſe
iunxerat,ut ſupra meminimus.Paulo antea idem Conradus reſignauerat iuriſdictionẽ
am Wormaciæ habuerat,comparauitq; ditionem Bruxellenſem,quam poſt eius mortẽ
perator donauit Sigebaldo epiſcopo Spirenſi. Quin & idem Conradus quum adhuc
eret contulit epiſcopatui Spirenſi plurima bona,decimas, redditus, telonia uini & ſa-
ius cudendi monetam,& hæc rata habuit Imperator.Si poſt hãc reſignationem comes
latinus iuriſdictionem aliquam Wormaciæ habuerit,priuſquam regio Heidelbergenſis
i obuenerit,neſcio,nemo enim huius rei facit mentionem. Adiacet Bruteniæ Kreich-
ia,terra diues & latè patens,cuius agri omnes uino,frumento,plantis, arboribus dome- *Kreichgoia.*
is & ſylueſtribus,omniq; eo quod ad uictum pertinet humanum abundant:ſunt præcla
ppida,uicorum multitudo,terra plena colonis & irrigua,& quod pręcipuum eſt,aeris
ibritate prædita.Redegit hanc terram Conradus ſecundus in comitatum, ob id quod
parentes eius habitaſſent Bruxellis. Sed & Iohannes 34.epiſcopus Spirẽſis comes
Kreichgoienſis,donauit bonam partẽ de ſua paterna hæreditate epiſ-
copatui Spirenſi, id quod ſupra quoq; indicaui, ubi de
Spirenſi urbe feci mentionem.

Genealogia

Genealogia comitum Palati-norum Rheni.

INfrà ubi ad deſcriptionem Bauariæ peruenerimus,indicabo unde Palatini à Schie exorti ſint,atq; quomodo ab illis proceſſerint moderni duces Bauariȩ & Palatini R ni.Quantum uero attinet ad prȩſens inſtitutnm,notabis quoſdam ſic ſentire,ut pu Ottonem à Wittelſpach auum ſanctæ Kunegūdis primum extitiſſe Palatinum elect rem,cuius auus fuit Arnolfus Imperator.

- Arnolfus Imperat.
  - Arnolfus dux Bauariæ
  - Wernherus comes à Schiern
    - Otto Palatinus Wittelſpach
      - Otto homicida
        - Theobaldus
        - Stephanus
      - Sifridus: uxor ei⁹ Hadwigis
        - Theodoricus epiſcopus Met
        - Albertus Canonicus
        - Henricus dux Bauariæ, Pala nus Rheni, elector.
        - Diua Kunegundis.
    - Eckardus comes à Schiern
  - Ludouicus Rom. rex

De Ottone Palatino,conditore Wittelſpachij,rythmi Germanici inueniuntur, qu ille per filiam Henrici Palatini obtinuerit electuræ dignitatem. Secundum alios prin Palatinus elector,qui ſuo ſuffragio Imperatorem declarauit Henricum ſanctū anno 1 fuit uocatus Henricus,cui ſucceſſit Sifridus pater ſanctæ Kunegundis, qui & ſecund quoſdam priuignus fuit dicti Henrici.Nam ut ipſi dicunt, Henricus Palatinus duxit rem comitis Brabantiæ relictam,deditq; Palatinatum filio eius Sifrido.Et ſic ſecundū nionem eorum,auus ſanctæ Kunegundis elegiſſet maritum eiuſdem Kunegundis Imp torem,quod ueriſimile non uidetur.Propterea ſcribunt tertij in hunc modum.Cum S dus Palatinus uſq; ad ſeniū ſubditos ſuos optime gubernaſſet, & Otto tertius Impera nullum haberet hæredem,qui poſt ſe imperio præeſſet,nitebatur ante obitum ſuum p facere in imperio:quare egit cum Romano pontifice,ut aliqui principes conſtituerent quos ſolum ſpectaret Rom. regis electio.Sicq; inter reliquos fuit quoq; deſignatus ele memoratus Sifridus,ſed qui breui uiuens tempore,nullius Imperatoris interfuit electi At filius eius Henricus frater ſanctæ Kunegūdis,elegit anno Chriſti 1003. ſororium ſu Henricum ſanctum in Imperatorem.Et quum filium non haberet ſed filiam nomine Ir gardim,tradidit eam Conrado duci Franconiæ qui & dux fuit Wormaciæ & Landgr us Haſſiæ,factusq; eſt hic Conradus per uxorem comes Palatinus Rheni & dux Loth giæ.Quod autem appellatur dux Wormaciæ,quum tamen ducatus ille ſub Ottone pr extinctus fuerit ut iam in Brurenia 'diximus,uidetur illi & ſucceſſoribus eius relictus lus ſed ſine poſſeſſione,ut plerunq; fit.Habuit uero & ipſe unam duntaxat filiam,Eliſ nomine,quam duxit uxorē Conradus dux Sueuiæ,ſimul cum ea factus Palatinus Rh Fuit titulus eius talis.Cōradus gratia dei Palatinus Rheni,dux Sueuiæ & Franconiæ, imperij Romani dapifer & elector,templorum Wormaciæ,Herbipolis,Argentinæ,S Fuldæ & Wyſſenburgi præpoſitus & aduocatus,&c.Sepult⁹ eſt in monaſterio Schön quod uno miliario diſtat ab Heidelbergo in Ottonica ſylua.Hic ex uxore ſua ſuſtulit nomine Agnetem,quam duxit uxorem Henricus dux Saxoniæ & Luneburgi, dom in Brunſuic,filius ducis Henrici Leonis, factusq; eſt per eam Palatinus Rheni. moratus Conradus ampliauit Heidelbergum, exq́ue uili oppido fecit magnificam tatem,quam & arce muniuit,habuitq; ſedem Heidelbergi uſq; ad extremum uitæ,ubi anno domini 1185. præpoſituram cœnobij in Newenburg prope Heidelbergum in m ſterium monialium commutari fecit,de conſenſu tamen abbatis Lauriſſenſis, ad quē no iure ſpectabat. Cæterum Henricus dux Saxoniæ Palatinusq; Rheni manſionen habuit Brunſuici,& genuit duas filias. Vnam duxit Hermannus marchio Badenſis & teram,Gertrudim nomine, Otto comes ab Witliſpach & Schiern,qui à progenitor ſuis fuit de ſanguine ducum Bauariæ,eiq; in comitijs Gamundiæ Sueuicæ ceu hæred turali traditus fuit ducatus Bauariæ,unde Henricus ſuperbus,cognominatus Leo,fu cluſus,& Palatinatus,anno Chriſti 1180. Mortuus uero eſt anno Chriſti 1184. Ab iſto citur genealogia ducum Bauariæ & Palatinorum Rheni in hunc modum.

Primus Palatinus elector.

Dux Sueuiæ palatinus Rheni.

Palatinatus migrat à Sueuis ad Saxones.

Newenburg prope Heidelbergam.

1	2	3	4	5
Otto Palatinus à Schiern, dux Bauariæ, Palatinus Rheni	Ludouicus Ottonis filius, Palatinus Rheni & dux Bauarię	Otto Ludouici filius, Palatin⁹ & dux Bauariæ	Ludouicus prioris Ottonis filius	Ludouicus filius Ludouici mox præcedentis

Quomodo Otto hic in ordine primus deſcenderit ab Imperatore Arnolfo filio Caro
lomanni, oſtendetur infrà in deſcriptione Bauariæ.

5 Ludouicus dux Bauariæ & Palatinus
- 6 Ludouicus dux Bauariæ & Imperator
  - Stephanus dux Landſshutæ
  - Albertus dux Straubingẽ.
  - Wilhelmus comes Holand.
  - Otto marchio Brãdenburg
  - Ludouicus Tyrolenſis
- Ludouicus Nurnbergæ in torneamento ictus.
- 7 Rudolfus Palatin⁹
  - 8 Rudolfus
  - 9 Adolfus
    - 11 Rupertus iunior, uxor eius Beatrix filia Friderici regis Siciliæ
      - Anna duciſſa in Bergen
      - 12 Rupertus rex
      - Eliſabet marchioniſſa Morauiæ
  - 10 Rupertus
  - Mechtildis comitiſſa Sponheimenſis.

Linea ducum Bauariæ hic omittitur, diffʼerturq́ ad deſcriptionem Bauariæ.

Sub Ludouico 6. & Rudolfo 7. fratribus, diuiſa eſt Bauaria à Palatinatu, etiamſi Pala-
tini nõnihil terrę retinuerint in Nortgoia. Sed reuertamur ad auos. 2. Ludouicus iſte fuit
in Bohemia aut ſecundum alios in Kelheim publice præſente familia trucidatus, iuſſu Fri-
derici ſecundi Imperatoris. Ipſe conſtruxit caſtrum in Landſshut, habuitq́ duas uxores
ſcilicet Gertrudim Palatinam & Ludmillam filiam regis Bohemiæ. 3. Otto. Hic ſubi-
to mortuus eſt Heidelbergæ in excommunicatione anno 1255. Habuitq́ multos filios, nẽ-
pe Henricum ducem inferioris Bauariæ, qui habuit uxorem filiam Belæ regis Vngariæ:
Sophiam, quam duxit Gebhardus comes ab Hirſperg: Eliſabeth quam accepit Conradus
filius Friderici ſecundi, poſtea nupſit Meinhardo comiti Tirolenſi.

Otto
- Sophia
- Eliſabeth
- Henricus
  - Ludouicus mortuus anno 1294
  - Otto
    - Henricus
  - Stephanus
    - Otto de Burckhauſen
    - Henricus dux Landshutæ & Straubingæ. Iohannes
- 4 Ludouic⁹

Henricus dux Landſshutæ reliquit filium unum nomine Iohannem, qui ſine hærede
mortuus, Ludouicum Imperatorẽ habuit in ditione ſua ſucceſſorem. 4. Ludouicus. Iſte
habuit primam uxorem Mariam filiam ducis Brabantiæ, fecitq́ eam in Sueuiæ Werda ob
truncari, id quod infra in genealogia ducum Bauariæ latius indicabo, ac deinde duxit uxo
rem filiam ducis Poloniæ ex qua ſuſtulit Ludouicum quintum. Iacet autem ſepultus inter
Auguſtam & Monacum in monaſterio Furſtenfeld. 5. Ludouicus iſte qui utrãq́ adhuc
habuit ditionem, Palatinatum & Bauariæ ducatum, accepit in uxorem Mechtildim filiam
Rudolfi ab Habſpurg, genuitq́ Rudolfum & Ludouicum Imperatorem. Mortuus uero
Heidelbergæ apud Auguſtinianos iacet ſepultus. 7. Rudolfus. Huic ſeniori filio dedit
pater Palatinatum & partem de ducatu Bauarię. Vxorem uero filius accepit Mechtildem
filiam comitis à Naſſaw, ex qua genuit Rudolfum, Adolfum & Rupertũ. Frater eius Lu-
douicus fugauit eum in Angliam, ubi in exilio mortuus fuit, eo quod ſuffragium ſuum in
electione Imperatoris non ei ſed Friderico duci Auſtriæ dederat, cum quo tam diu pro co
rona imperij certauit, donec tandem illum captum ſub iugum coegit. 8. Rudolfus Ru-
dolfi filius non diu uixit in adminiſtratione Palatinatus, ſucceſſit ergo ei frater Adolfus.
Sed cũ ille nõ magna prudentia eſſet prȩditus, reſignauit fratri ſuo Ruperto adminiſtratio
nẽ, qui ſenior & rubicũdus appellatur. Hic Rupertus 10 fundauit anno Chriſti 1346. gym
naſium Heidelbergenſe & collegium ſacerdotum in noua ciuitate, ubi quoq́ ſepultus ia-
cet. Habuit duas uxores unam Namurcenſem & alteram Bergenſem, ex quibus tamẽ nul
los poſt ſe reliquit liberos. Succeſſit ei in Palatinatu 11 Rupertus iunior, filius Adolfi &

Diuiſa Bauaria à Palatinatu.

Academia Heidelbergenſis.

Nn comitiſſæ

comitiſſæ ab Oetingen. Is aliquando nomine patris Adolfus Branditz fuit appellatu
Rupertus. Vxor eius filia regis Siciliæ, genuit Rupertum filium, futurum Rom. regem. Rupertus r
habuit uxorem Eliſabetam filiam Burggrauij Nurnbergenſis. A Ruperto rege contin
bimus nunc genealogiam, qui Palatinatum in ſuos diſtribuit filios in hunc modum.

12 Rupertus elector et Rom. rex
- Otto Moſpach
  - Otto Moſpach & Neumarckt
  - Rupertus epiſcopus Ratiſponenſis
  - Iohannes Canonicus Auguſtanus
  - Albertus epiſcopus Argentinenſis
  - Dorothea Landgrauia Pfremdenſis
  - Margareta comitiſſa Hanawenſis
- Fridericus habitator Ambergæ
- Rupertus Pipan Ambergæ ſepultus
- Ludouicus cum barba
  - Ludouicus elector
    - Philippus elector
      - Ludouicus elector
      - Rupertus
        - Otto Henricus
        - Philippus
      - Fridericus poſt fratrem elect
      - Philippus epiſcopus Friſing
      - Georgius epiſcopus Spiren
      - Henricus epiſcopus Traiect wormaciẽſis, & poſt fratr Friſingenſis.
  - Fridericus magnus bellator
  - Rupertus epiſcopus Colonieñ
  - Mechtildis duciſſa Auſtriæ.
- Iohannes Neuenburck cuius uxor fuit ſoror Erici regis Daniæ
  - Chriſtophorus rex Daniæ.
- Stephanus Zweibrugk
  - Stephanus
  - Iohannes epiſcopus Meidenburgenſis
  - Rupertus epiſcopus Argentinenſis
  - Ludouicus comes Veldentz
    - Caſpar
    - Alexander
      - Ludouicus. Wolfgangus
      - Rupertus
  - Fridericus comes Sponheim.
    - Rupertus epiſcopus Ratiſponenſis
    - Iohannes
      - Iohannes Simmerenſis
        - Fridericus
        - Georgius
        - Richardus
- Agnes duciſſa Cleuenſs
- Margareta duciſſa Lotharingiæ
- Eliſabet duciſſa Auſtriæ.

Duci Ottoni filio Ruperti regis obuenit Moſpach oppidum ſitum ad Neccarum Neumarckt in Bauaria, ſucceſſitq́ ei filius eius Otto: quo ſine hærede mortuo, ditio redijt ad principem electorem. Duci Friderico pro ſua portione ceſſit Amberga, & poſt eius mortem redijt ad Palatinatum Heidelbergenſem. Dux Iohannes poſſe Neoburgũ quod eſt ante Bohemiæ ſyluam, genuitq́ cum filia ducis Pomeraniæ multo beros, ſed qui omnes obierunt præter Chriſtophorum ad regnum Daniȩ uocatum, qu ipſe ſine liberis deceſſit. Stephanus recepit pro ſua parte Geminũ pontem, uulgo Z brugk, duxitq́ Annam filiam unicam Friderici comitis Veldentzenſis et Spanheimen per quam utrunq́ adeptus eſt comitatum. Suſtulit autem ex uxore multos filios, ex qu duo diuiſerunt inter ſe paternam ditionem, Ludouicus ſcilicet & Fridericus. De eor diuiſione diximus ſuprà iuxta oppidum Crutzenacum. Ludouicus regis Ruperti a filius, retinuit electuram, fuitq́ executor in concilio Conſtantienſi, & tãdem profectus terram ſanctam, cȩcus factus eſt ante mortem ſuam. Genuit ei uxor eius regina Cypri filios, Ludouicum, Fridericum & Rupertum. Ludouicus accepit in uxorem Margare liam Amedei ducis Subaudiæ, qui in Baſilienſi concilio electus fuit in papam, ſuſtulitq́ ea in adoleſcentia ſua Philippum principem electorem, mortuus iuuenis anno 1449. xor eius Margareta, habuerat antea maritum Ludouicum regem Sicilæ, deinde nupſit
dou

douico Palatino. Et quum eſſet mulier adhuc iuuenis, ſpe prolificandi in tertiũ matrimo/nium conſenſit, ſicq; thoro iuncta eſt illuſtri Vdalrico comiti de Wirtenberg, & ex eo ſu/ſcepit plures puellas. Fuit autem matrimonium illud ſeminarium multorum malorũ. Mor/tuo itaq; Ludouico electore, frater eius Fridericus tutorem agens Philippi nepotis ſui, bi/ennio feliciter pugnauit contra uicinos principes. Philippus uero adultus, iũxit ſibi in ma/trimonium Margaretam filiã Ludouici diuitis ducis Bauariæ, genuitq; multos filios & fi/lias. Vnam filiarum duxit princeps Meckelburgẽſis uxorem, & alteram dux Pomeraniæ, tertia facta eſt monialis. At Fridericus patruus Philippi genuit Ludouicum comitẽ à Lö/wenſtein nothum, cuius tamen matrem ante mortem ſuam conſcientia pungente legiti/mam fecit uxorem, ut quidam ſentiunt.

Mater Philippi principis Palatini.

De fertilitate Palatinatus.

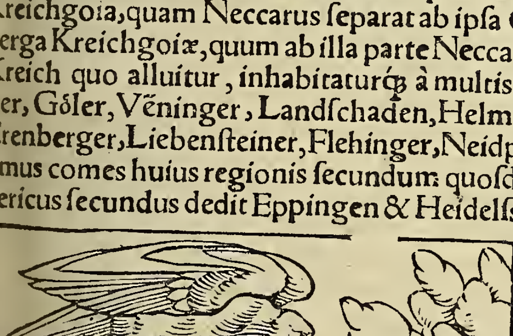
NIhil quod ad humanum uictum neceſſariũ eſt deſideratur in Palatinatu, potiſſi/mum aũt iuxta Heidelbergam extra montes in planicie miram habet terra fru/menti ubertatem. In montibus decoquitur generoſum uinum & ſimul in eiſdẽ creſcunt caſtaneæ: in pede montium pulcherrimi plantantur horti, & in planis

agris copioſa prouenit ſeges tritici, ſiliginis, hor/dei, &c. Syluæ & montes referti ſunt feris, potiſſi/mum ceruis, quin & incolæ plurimos in ſyluis nu/triunt hircos, hœdos et capras, eò quod hęc anima/lia potius ſylueſtribus delectantur ſaltibus q̃ pra/tis. A carpendo enim capræ dicuntur, ideoq; in le/ge locationis fundi excipi ſolet, ne colonus caprã in fundo paſcat. Præterea in Neccaro qui medium alluit Palatinatum, innumeri per ſingulos annos capiuntur piſces, magni & parui, maxime autem abundat barbonibus. Deſcendunt quoq; per hunc fluuium continuæ lignorum rates, ex Ottonica ſyl/ua, quæ ex Neccaro in Rhenum deferuntur, atque omnibus ciuitatibus Rheni à Spira uſq; Bingium ad portas uſq; deducuntur. Eſt Ottonica ſylua regio ſylueſtris & montoſa, cultura quoq; difficilis, licet in quibuſdam locis amœnas & fertiles habeat ualles, in quibus ſatis frumen/ti colligi poteſt. Incolæ pro magna parte uictitant ex pecoribus, ac deinde ex quæſtu lig/norum. Prouenit quoq; in felicioribus eius locis uinũ nempe in Moſpach, Weinſperg & Bockſperg. Habet oppida multa, ſed plures uillas & uicos. E regione Ottonicæ ſyluæ eſt Kreichgoia, quam Neccarus ſeparat ab ipſa Ottonica ſylua, annumerariq; poteſt Heidel/berga Kreichgoiæ, quum ab illa parte Neccari ſita ſit. Nomen habet hæc regio ab amne Kreich quo alluitur, inhabitaturq; à multis nobilibus, quorum nomina ſunt, Gemmin/ger, Göler, Vẽninger, Landſchaden, Helmſtetter, Sickinger, Sternenfelſer, Sturmfeder, Urenberger, Liebenſteiner, Flehinger, Neidperger, Hagẽbacher, Maſſenbacher, &c. Vl/timus comes huius regionis ſecundum quoſdam uocatus fuit Ziſholdus, quo mortuo, Fri/dericus ſecundus dedit Eppingen & Heidelſsheim marchionibus, quæ oppida poſtea Pa/

Ottonica ſylua

Kreichgoia.

latinatui ſunt incorporata. Prope Heidel/bergam eſt magna copia ardearũ, atque ibi in nemore nidificant. Eſt autem auis aqua/tilis, quippe quę uiuit ex aqua, & tamẽ hor/ret pluuias & alias tempeſtates, quas in ſub/lime uolans euitare conatur, ſecundum il/lud Virgilij: Atq; altã ſupra uolat ardea nu/bem. Vocatur etiam ob id ardea, quod ar/dua ſuo uolatu petat. Ponit nidum ſuum in altiſſimis arboribus, & habet naturale odi/um contra accipitrem, ſeu niſum, ſicut ui/ciſſim accipiter exitium illius continuo quærit. Exercentes autem monomachiam in ſub/limi aere, uterq; hoc unum conatur, ut alterum aſcendendo ſuperet. Si accipiter altiorem

Ardea auis.

obtinuerit locum, impetu quodam obruit hoſtem atq; extinguit. Sin ardea ſuperior fu
rit, excremẽto ſuo fœdat accipitrem atq; interficit. Nam ſtercus eius eſt accipitri uenen
Computreſcunt enim inde pennæ eius.

De bellis quibuſdam in Palatinatu geſtis.

MOrtuo Ludouico Palatino anno Chriſti 1452,
adoleſcentia ſua, frater eius Fridericus prince
ſingulari prudentia, magnitudine & ſtrennuit
te inſignis, arrogatus eſt à ſuis nobilibus in adı
niſtratorem Palatinatus & tutor cõſtitutus nepotis ſui P
lippi, qui poſt obitũ patris ſui adhuc infans in cunabulis i
Fridericus princeps bellicoſus.
cebat. Iſte dux Fridericus ſua ſponte paternam hæredita
reddidit Palatinatui, & quũ in bello felix ſemper eſſet, n
ta quæ armis obtinuit, dominio Palatinatus adiecit. N
quum Dieterus epiſcopus Maguntinus à Romano pon
ce deturbatus eſſet ab archiepiſcopatu, ille autem nolle
dere Adolfo de Naſſau, Fridericus comes Palatinus, cui
piſcopus loco ſtipendij dederat arces quaſdam ad Magu
nam eccleſiam pertinentes, pollicitus eſt epiſcopo ſuum
xilium, quod ægreferens papa excommunicauit Palati
Nec enim leue erat, eccleſiarum bona accipere ab epiſco
qui ius dandi non habebat & excommunicatum iuuare.
iunxerat ſe quoq; Dietero Ludouicus dux Bauarorũ di
cognomine. Adolfus uero habebat à ſua parte papam, I
peratorem, Carolum marchionem Badenſem, Marchionem Brandenburgenſem, Alb
tum uel ſecundum alios Iohannem epiſcopum Metenſem, Ludouicum à Zweibrugk
gnomento nigrum, Vlricum comitem de Wirtenberg. Hi non paruis odijs gerebãt b
inter ſe inteſtinum, donec tandem Dieterus ab epiſcopatu eijceretur. Quam hiſtoriam
pra habes ſub titulo Maguntinæ urbis. Anno 1460. in carniſpriuio indixit bellum Fr
rico principi Palatino Vdalricus comes de Wirtenberg, eo quod Fridericus comitem
Bellum ob dotem.
pediret quo minus dote uxoris ſuæ potiretur, quæ antea habuerat Ludouicum Palati
& fuit filia Amedei ducis Subaudiæ, materq; Philippi Palatini. Aſſeruit autem princ
Fridericus dictam Margaretam (ſic enim uocabatur) pro ſua parte, Palatino Ludouic
dotis apportatione non ſatisfeciſſe. Contradicebat comes Vdalricus, tandemq; uentũ
ad bellum. Hoſtes enim qui erant à parte noui epiſcopi Maguntini conſpirantes irru
in ditionem principis Palatini, quibus occurrens Fridericus inijt cum eis pugnam. Ce
tum eſt diu & mutuo ſe uexauerunt cæde & incendio, licet nũquam pugna tum fuerit
nis copijs. Cũ uero nonnulli tractatus de pace intercederent, & autore Philippo duce
gundiæ uentum eſſet ad certa pacis capitula, Principes partium Adolfi noui epiſcopi
liquid gloriæ ſuæ adijcerent, ſtatuunt ante concluſam pacem terras Palatini ingredi &
Sant Len.
ſtare, conueneruntq;, ſed paucis copijs, apud ſ. Helenam, habentes uix equites ſexcẽto
ſex millia peditum, abſente tamen duce Ludouico. Nõ latebat hoc Palatinum Frider
Illi moræ impatientes, ſollicitante etiam epiſcopo Spirenſi, in cuius ditione caſtra erã
ſita, utcunq; uenerit in mentem, die prima menſis Iulij relicto omni peditatu in caſtris
lis equeſtribus nixi deſcendunt in agrum Heidelbergenſem, incipiuntq; uicos quoſdã
cẽdere. Fridericus uero corraſo milite acceptisq; copijs quas miſerat Dieterus epiſcop
hoſtes ita clauſit ut nullam euadendi uim haberent. Sero itaq; circumſeſſos ſe uidentes
toniti non niſi ferro aperienda uia eſt inquiunt, acieq; tumultuariè inſtructa, imparibu
cipiunt hoſtem copijs, factaq; magna pugna, duo comites unus de Helffenſtein & alte
Salm cum nonnullis equeſtris ordinis propugnatoribus in prima acie occiſi ſunt. Vẽ
Conflictus in Palatinatu.
eſt poſt hoc ad gladios ac paruo negocio ſuperantur à multis pauci. Capti ſunt epiſco
Metenſis, Carolus marchio Badenſis & Vlricus comes Wirtenbergenſis & cum his e
tota ferè nobilitas, qui omnes cum triumpho ducti ſunt Heidelbergam & ibi ad annũ
pè ſeruati, donec tandem legibus (quas uictor uoluit) acceptis relaxati ſunt. Comes W
berge

ergenſis pro ſua liberatione centũ millia florenorum dedit, & alia quædã onera ſuſcepit
is plane æquipollentia. Inciderũt iſta in annum Chriſti 1452. ipſa die diui Vdalrici. Epũs
Metenſis fuit mulctatus pro 45. millibus florenorum, marchio Badenſis frater eius pro cẽ
um millibus, quorum loco dedit partem ſuam quam habuit in comitatu Spanheimmenſi
& oppida Beſiken atq; Bynheim, ſed hac conditione, ut rurſum ea poſſet pecunia redime
e. Fecit quoq; oppidũ Pfortzheim feudatarium & tota eius nobilitas obligauit ſe Palati-
atui. Abdicauit etiam marchio à ſe omne ius quod habuit in Heidelsheim & Eppingẽ,
tẽq; quod habuit inter Seltz & Germersheim in piſcatione & uenatione. Epiſcopus Spi
enſis dedit pro ſua mulcta Rodenburg & Werſaw atq; uenationem in nemore Loſſart.

Tres principes capti.

Anno 1474. Fridericus Imperator unà cum principibus & epiſcopis in conuentu Augu-
ano proſcripſit Fridericum Palatinum, quod poſt fratris ſui obitum ſibi uſurparit admi-
iſtrationẽ Palatinatus, quum tamen frater reliquerit filium ſucceſſorem & hæredẽ prin-
ipatus. At Fridericus uolens principatum retinere, non curauit quid principes de eo de-
ernerent. Et Ambergenſes nolentes illi ut principi electori, ſed ut tutori domini ſui pare
, aliqui ex ciuibus obtruncati ſunt, manſitq; princeps Fridericus adminiſtrator Palatina
s, non obſtante quorundã rebellione.

Proſcribitur Fridericus princeps.

Anno Chriſti 1470. Fridericus princeps Palati
us oppugnans Ludouicum ducem Bauariæ & comitẽ Veldentzenſem, eripuit illi oppi-
a Schrieſſen & Armsheim, fecitq; ex oppido Schrieſſen uillã.

Schrieſſen.

Anno ſalutis 1504. ingẽs
ellum exortum fuit in Germania, inter Maximilianum Cæſarẽ & Philippum comitẽ Pa
tinum, cuius belli cauſa hæc fuit. Mortuo Georgio duce Bauariæ, Rupertus dux, ge-
er defuncti, filius memorati Philippi ducatũ Bauariæ & diuitias ſoceri omnes ad ius ſuũ
ertinere dicebat, cuius unicam filiã habebat uxorem, de qua & liberos ſucceſſores iã le-
itimos ſuſcepiſſet. Sed Albertus Monacenſis dux Bauariæ quibuſdam pactis, cõuentio
ibus & literis inter ipſum & ducẽ Georgium dudũ habitis & ab utraq; parte ſigillo mu-
itis fultiebatur, quibus cauebatur, ne filiæ in ducatu ſuccederẽt, ſed uter eorũ moreretẽ ſi-
uirili ſemine prior, alter eius conſequeretẽ principatũ, præmonitus, duci Ruperto potẽ-
r ſe oppoſuit. Vnde rex Maximilianus ſe arbitrũ conſtituit & multos labores inſumpſit,
riaq; acta habuit & formã concordiæ ſub certis conditionibus explanauit. Verum Ru
ertus propoſitas conditiones acceptare nolens, in ſua ſententia contra imperiale decre-
m permanſit. Vnde cõmotus Cæſar, ducem Rupertum ueluti rebellem banno imperia-
per ſententiã ſubdidit, & omnes ei adhærẽtes pari animaduerſione multauit.

Deſcriptio belli Bauarici.

Pater Phi
pus uolens filio auxilium mittere, omnium principũ incurſioni ſe expoſuit. Nam moue
nt cõtra eum arma Vdalricus dux Wirtenbergenſis, Wilhelmus Lãdgrauius Haſſię, A-
xander dux Bauariæ qui & comes Veldentiæ, Cæſar ipſe, dux Albertus, Fridericus mar-
io Brandenburgenſis, ciuitates Nurnberga, Vlma, Auguſta, &c. ubiq; Palatinatum de
ſtantes & diripientes. Cumq; bellum quinq; ferè menſibus duraſſet, propter Chriſto-
ori marchionis Badenſis indiuulſas preces Maximilianus humiliato principi pacẽ con
ceſſit, & ut pax redintegraretur, Coloniæ comitia indi-
xit.

Palatinatus ab omnibus laceßitur.

Anno Chriſti 1495. prope Wormaciã ad dextram
Rheni partẽ in uilla Birſtat, quæ ſita eſt inter Wormaciã
& Bensheim, mulier quædam monſtrum enixa eſt quar
to idus Septembris. Erant duæ puellæ corporib. integrę,
ſed in uertice frontetenus connexæ inſeparabiliter & ſe
mutuo inſpicientes. Vidi ego Munſterus eas Mogũtiæ
anno 1501. erantq; tũc circiter ſex annorum. Cogebantẽ
ſimul incedere, ſimul dormire et ſurgere, & quũ una pro
cederet altera retrocedebat. Naſi utriuſq; ſeſe ferè cõtin
gebant, oculi uero nõ in directũ ſed in latera tantum tor
queri poterant, quia paululum ſupra oculos frontes
cohærebant. Extenſa eſt uita illarũ ad decimũ uſq; annũ
& quũ tunc una moreretur, illaq; à ſuperſtite reſecaretẽ,
uiua ex accepto in capite uulnere aut potius ex uulneris
tore & putrefactione corrupta in cerebro, ſororem paulo poſt eſt per mortem ſubſecu
Occaſionem huic monſtro dedit huiuſmodi euentus. Colloquebantur duæ mulieres in
r quas una uterum geſtabat, & ſuperueniens tertia ex improuiſo, concuſſit colloquentiũ
pita, unde prægnans terrefacta, fœtui concuſſionis dedit ſignum.

Monſtrum humanum.

Ottonica ſylua.

DE fertilitate huius regionis,quę pro bona p
te nemoribus & montibus conſtat,ſupra ſ
ſimus.Eſt enim pars herciniæ ſyluæ etiã ſi n
las aut paucas habeat piceas arbores,ſed
gis quercus & fagos,Latitudo eius extendit̃ à Necc
uſq; ad Męnum,& longitudo à montana uia,quæ uu
Bergſtras appellatur, uſq; ad Tuberũ fluuium,hoc
uſq; ad Frãconiã.Iuxta montanã uiã,quæ ab Heidel
ga Franckfordiã ducit,& ubi montana illa regio in
niciem deſcẽdit,eſt ſupra modum fertilis, generoſu
parturit uinum,ſicut & in oppiſito eius orientali lin
iuxta Tuberũ, & prope Heilprunnã ubi meridianu
mes eſt mediocre creſcit uinũ,idq; in magna copia. T
amnes ueniũt ex hac ſylua,Mimlingus,Kocherus &
tus,etiamſi Iaxtus ex Rhetia Nörlingenſi originẽ ſ
ducat.Quare ſylua iſta atq; terra appelletur Ottonica,nemo huc uſq; indicauit, niſi q
quidam ſuſpicantur eam ab Ottone quodam principe nomen illud accepiſſe.Multi pr
pes noſtra tempeſtate partem habent in hac regione,præſertim princeps Palatinus, e
Bergſtras. copus Maguntinus,cuius etiam fuit tota uia Montana,epiſcopus Herbipolenſis,com
ab Hohenloh,Domini ab Erpach,pincernæ cognominati. Omnes iſti principes hab
ſua priuata caſtra & oppida in hac ſylueſtri regione,adeò nihil manſit incultum in ha
multis alijs rudibus terris,quod non humano labore fuerit edomitũ redditumq; manſ
us. Anno Chriſti 1445.Ludouicus Palatinus emit à comitibus Hohenlohenſibus o
dum Meckmul pro 26.millibus florenorũ,conſentiẽtibus epiſcopo & capitulo Herb
lenſibus,ad quos ſpectat feudũ huius oppidi.In bello tamen Bauarico rurſum fuit idẽ
pidũ alienatum à Palatinatu.Obediunt epiſcopo Maguntineñ in Ottonica ſylua hæc
pida,Mudoch,Kruten,Buchen,Amorbach & alia quædam,Pincernæ uero habẽt Erp
Comites Hoe-lenſes. & Michelſtat unà cum multis caſtris & uillis.Comites Hohenlohenſes habent Orin
oppidum & quicquid ibi circa Tuberũ fluuiũ ſitum eſt.Fuerunt olim iſti comites op
ti & potentes,ſed temporis ſucceſſu multa perdiderunt,quæ Brandenburgeñ marchio
ad ſe traxerunt,ut ſunt Kreilsheim, Kreglingen, Vffenheim & alia quædã quæ uend
mulier quędã. Ab iſto comitatu Mergeteñ oppidũ fuit translatum ad Teutonicos frat
Löwenſtein. Comitatus Löwenſteinenſis prope Heilbrunnã,exordium ſumpſit tẽporibus Otton
tantũq; accepit incrementũ,ut anno Chriſti 1318.unus ex illis comitib. ceperit marchi
Badenſem. Deinde poſt aliquot annos, uenit idem comitatus ad Palatinatum,ut ſu
quoq; indicauimus.

Amorbachenſe monaſterium.

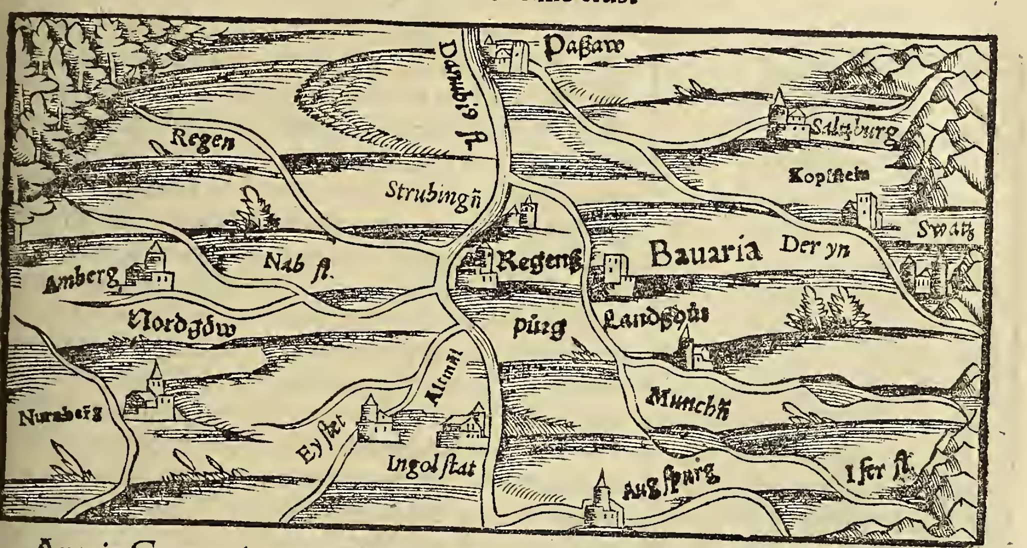
VNo miliario ab oppido Miltenberg & Męno fluuio uerſus meridiem conſtruct
fuit olim in loco ſolitudinis monaſteriũ Amorbach,anno ſcilicet Chriſti 734.à
ctis uiris Pirminio Meldenſi & Bonifacio Maguntino epiſcopis, cooperantibus Car
Ab amore Amorbach. Martello & filio eius Pipino.Primus abbas appellatus fuit Amor,fuitq; diſcipul9 diui
minij.Poſtea anno Chriſti 1253.Conradus à Thurn nobilis quidam & qui in ea region
tionem habuit,curauit ut oppidulum quoq; iuxta monaſterium conſtrueretur,ſiue,ut
mus quæ iuxta cœnobium exortæ fuerant,muro cingerentur formamq; oppidi indue
Schöntal aliud monaſterium etiam in Ottonica ſylua ad ripã Iaxti fluuij ſitum ord
Ciſtertienſis,fundatum eſt à nobilibus de Perlichingen,qui ibi quoq; ſuam habent ſe
turam.Numerum annorum fundationis eius non inueni.

Niclas hauſen.

IN Franconia atq; in confinibus ſyluæ Ottonicę fuit anno Chriſti 1476.tympaniſta
dam adoleſcens,nomine Iohannes Behaim,homo illiteratus,paſtor pecorum apu
cum Niclashauſen,qui ſectatores plures nactus,ſimulatam quandam religionẽm con
gens, docere cœpit uulgus mobile, uitam cleri fore ignominioſam, ſcandalis plen
&

& deo abominabilem,telonia & uectigalia,cenſus,redditus,decimas & tributa non eſſe
perſoluenda,omnes aquas & nemora omnibus eſſe libera, ac nonnulla alia ſpargebat in
populum,eaq́; ſibi à uirgine Maria reuelata eſſe prædicabat.Quam ob rem magna plebis Pſeudopro/
nultitudo ſecuta eſt eum. Creditumq́; eſt uulgo cœlitus hominem doceri à deo,ut qui nul pheta.
as didicerat literas,diſputabat cum ſacerdotibus,nec de ſua ſententia cedebat,doctrinam
dei eſſe aſſerens.Populus qui nouitate gaudere ſolet,undiq; factis uotis concurrebant,&
paſtor ille in diebus feſtis maximo concurſu hominum longũ ſermonẽ in odium cleri de/
lucebat.Aiunt una contione ad eum ſupra 30. millia confluxiſſe. Artifices ex officinis, a/
ator à ſtiua,puellæ à falce & colo quaſi numine quodam rapti,neſcijs & inuitis parẽtibus
lominis & magiſtris,abeunt recta ad Niclashauſen. Communitates oppidorum & ui/
orum cereos,priuati anulos aureos,redimicula,armillas,pecunias,puellæ plerunq; alte/
um crinium plegma offerebant.Rudolfus igitur Herbipolenſis epiſcopus maturè doctri
æ ſerpenti occurrendum exiſtimans,quodam die cum nemo circa eum eſſet diſcipulorũ,
niſſis exploratoribus,iuſſit eum captum Wirceburgum duci & in carcerem conijci & cõ
emnatum ad ignem,comburi ut hæreticum.Poſt cuius mortem hæc peregrinatio uiro/
um & mulierum ceſſauit,& epiſcopi Herbipolenſis atq; Maguntinus diuiſerunt inter ſe
ona ab imperita plebe oblata.

De Baioaria quæ hodie Bauaria,& primo de ratione nominis eius.

BAuaria Germaniæ prouincia ab Auaribus Hunorum reliquijs,qui Noricis expul
ſis in ea terra conſedere,adiecta litera appellatur.Baioaria etiam à Boijs Ciſalpinæ
Galliæ populis hoc loci aliquando moratis dicitur:Noricum olim fuit, & Danu/
bio inſigni fluuio ex Sueuia profluente irrigatur.Auſtriam, Stiriam & Carinthiã
e comprehendit,quod ijdem ferè homines eiſdem moribus & lingua utantur.Citra da
biana regio,quam ſcilicet Romani principes poſt Auguſti tempora occupauerũt, cito
nouit Chriſtum,ut infra ex Auentino oſtẽdam,diuiſaq; fuit in 4. epiſcopatus,Saltzbur
nſem,Ratiſponenſem,Patauienſem & Friſingenſem.Nulla Germaniæ prouincia plu/ Saltzburgum
us,cultioribusq́; illuſtratur urbibus.Saltzburga quæ olim Iuuauia fuiſſe creditur, me/ metropolis.
polis eſt.Hæc terra priuſquam in prouinciã redigeretur,à proprio rege ad Arnolfi Im/
ratoris uſq; tempora adminiſtrata eſt,ut quidam ſcribunt, infra tamen id paulo diluci/
is explicabo.Deinde duces habere cœpit,hodieq́; tenet.Suſcepta autem fide orthodo Leges Bauaro
,ſimul leges & uiuendi inſtituta ſunt genti præſcripta,nempe de eccleſiæ libertate,de in rum antiquæ.
ndiarijs eccleſiarum,de confugientibus ad eccleſiam,de clericorũ percuſſoribus,de de/
nis,de ſedicioſorum pœna,item leges caſtrenſes,de libertis,de nuptijs,de cauſis mulie/
n,de furtis,de legibus agrarijs,de commendatis & commodatis, de hæreditatibus,de
ptionibus & uenditionibus,&c.Illis legibus Bauari ante aliquot ſecula paruere, non/
lliſq; adhuc.Regio ipſa præterquam ubi auſtralior eſt,non feritur.Nemoroſa multũ eſt

ſ
& montuoſa. Sues glandibus ſylueſtribuſq́ꝫ pomis tan
copia nutrit, ut ueluti Vngaria boues ita hæc ſues cæter
Europæ nationibus large ſuppeditet. Gens ipſa ueſtit
ut plurimum blauo colore amicitur, ocreis libentius qu
caligis calciatur. Extendebatur hæc regio olim ſicut &
hodie uerſus meridiem uſqꝫ ad alpes & Atheſim fluuii
Vnde Strabo: Incoluerunt Rheti & Norici ſumma alp
um cacumina, quæ in Italiam inclinãtur, appellatiq́ꝫ ſu
Rheti, Vẽnones, & Lepontij, qui paupertate adacti, ſp
liabant uiatores qui per alpes in Italiam tranſibant. No
erat tunc certa & trita uia ex Germania in Italiam, ſed
rant conſcendendi montes, & rurſum deſcendendum
ualles, inſidiabanturq́ꝫ tranſeuntibus Romanis raptor
& latrones, diſpoliantes & iniurijs afficientes eos, præſ
tim quando Imp. exercitibus ſuis mittebant pecuniam

Alpes latroci-norũ latibula.

Vicinis tamen ſuis nihil incommodi intulerunt illi latrones, ementes ab eis cibos & ui
neceſſaria. Durabat autem aliquandiu huiuſmodi latrunculorum ſæuicia quouſqꝫ per Cæ
ſarem Auguſtum extincti ſunt, atqꝫ iter magno labore, ingentibuſq́ꝫ expenſis per mont
& ſaxorum aſperitatem, per glaciem & niuem fuit inuentum & paratum.

De fertilitate Bauariæ.

REgio Bauariæ hodie non eſt deſerta, ut Strab
tradit, & ſicut ſuo fortaſſe tempore fuit, ſed c
tiſſima nunc eſt, magnas & ambitioſas ciuit
tes habens & oppida nobiliſſima, quorũ ſpl
dorẽ neſcimus quæ in tota Europa uincere poſſint. M
gna copia frumenti inuenitur circa Ratiſponã & Lãc
hutam, at uinum in paucis creſcit locis, idqꝫ agreſte, ſ
nobilia importantur uina ex Alſatia, Frãconia, Auſtr
Atheſi & à Neccaro, uiciſſimq́ꝫ ſal, cuius magna ibi pa
tur copia efferẽ. In Nortgoia prope Ambergã & Sult
bachum terra turget minera ferri, ſuppeditatq́ꝫ omni
fluuijs materiæ ſufficientiam, ubi in diuerſis officinis f
brilibus cogitur in ferrum. Amnes qui malleos in offic
nis continuo agunt, ſunt Fils, Nab & Pegnitz. Præter
in comitatu Tyrolenſi iuxta oppidum Schwatz annu
tim immenſus theſaurus argenti & æris eruitur ex pen
tralibus terræ atqꝫ ſine ceſſatione aliquot millia uiro
in profundo terræ atqꝫ Plutonis regno diſtinentur. Al
tur etiam hæc terra multis piſcoſis fluminibus, quæ fe
omnia in Danubium deſcendunt, ut ſunt Amberus, I
ra, Enus, Altmullus, Nabus, Rẽgus, &c. plurimiq́ꝫ lac

Metalla in Bauaria.

& ſtagna qui peculiaribus ſcatent piſcium generibus, quales ſunt Amberenſis lacus, T
gernenſis lacus, Wirmenſis, Chimenſis, &c. Quàm nemoroſa ſit regio & porcis nutri
dis apta, præcedenti diximus capite.

De regibus & ducibus Bauariæ.

QVum Bauariæ regio per Danubium in duas ſecetur partes, raro ſub unius re
aut ducis fuit imperio. Siquidem Romani principes incipientes ſibi orbem te
ſubijcere, unam Danubij ripam, meridionalem ſcilicet occuparunt, firmarun
præſidijs, ſtationes & excubias perpetuas illic agẽtes & ceu hæreditario iure
ram illã poſſidentes. Quos non raro Baioarij ab altera Danubij ripa in No
goia habitantes, obruerunt, crudeliter occidentes, ſubmergentes & in fugam uertẽtes
quod ex antiquis lapidibus Romano charactere ſcriptis, & qui adhuc extant, aduerti p
teſt, unde quidã lapis ita habet: Dijs manibus & memoriæ legionum: Et memoriæ mil

mor

morum, Vindelicis præfectis, Mocenianis & Victori &
Aurelio filijs Vindelicis, Surinus infelix pater faciendum
curauit. Quæ uerba Iohannes Auēt. ſic interpretatur. Suri
nus infelix pater fecit fieri hoc monumentū in honorē deo *Inſcriptio ueta*
rum tutelarium mortuorumq́ꝫ, & in perpetuam memoriā *ſti lapidis.*
legionū ac militariū Vindelicæ regionis, qui tā miſere inte
rierūt, pro ducibus, qui fuerāt in præſidio Motzingenſi &
pro filijs eius Victori & Aurelio. Fuerūt Danubius & Rhe
nus in principio naſcentis Romanę monarchiæ limites im
perij cōtra Germanos, atqꝫ ob id fuerant ubiqꝫ præſidia lo
cata, unde & Domitianus bellum geſſit cōtra uicinos Ger
manos, uictusq́ꝫ eſt ab eis. Tunc Germani traiecto Danu-
bio irruerunt in ditionē Rom. crudeli cæde ſtrauerūt legio
nes, milites & duces eorū, reſectaq́ꝫ capita eorū fixerunt in
haſtis & circūtulerūt per Germaniā in ſignū uictoriæ. Au- *Ripa Danubij*
guſtus qui utrunqꝫ fluuiū munierat præſidijs, dedit militib. *munita.*
& uxoribus eorū atqꝫ liberis certa priuilegia, deſignauitq́ꝫ
eis fundū ceu feudū quoddā, & erat una ſtatio poſt aliā, id ꝙ
adhuc teſtanť uetera monumenta & ruinæ multorū forta-
ciorū quorū ueſtigia in hunc uſqꝫ diē inueniunť in ripis Rheni & Danubij. Præfuerūt er
o Romani uni ripæ Danubij ex ea parte quam hodie Bauariam uocant, uſqꝫ ad 500. an-
os & ultra ab incarnatione Chriſti, ab alia uero parte erat principatus Noricenſis, cui ali-
uando præſidebant reges, ſed frequentius principes, quos hodie duces uocamus. Vnde
ilius Cęſar meminit, Ariouiſtū Germanorū regem uxorē habuiſſe ſororē regis Norico
i. Quos tamen Norici poſterioribus temporibus habuerūt principes, nō cōſtat, quouſqꝫ *Reges Norici.*
cti ſunt Chriſtiani. Tunc enim utraqꝫ regio citra & ultra Danubium ſita, uni ſubiecta
it principi, qui aliquando regis aliquando ducis uſurpauit titulum, id quod ex ſequēti ca
te tibi aliquanto clarius fiet:

Quomodo & quando Chriſtus Baioa-
rijs per prædicationem euangelij notus fuerit factus.

SCribit Iohannes Auentinus ſe reperiſſe in bibliotheca Patauiēſi, quod Marcus qui
dā, diſcipulus ſancti Pauli, nō euangeliſta, Laureaci & per aſcenſum Danubij prædi
cauerit Chriſtū, ſicut & eodē tēpore Lucius Cyrenēſis diſcipulus & affinis ſancti
Pauli Moguntiæ iuxta Rhenū & Creſcens atqꝫ Clemens Metis apud Moſellā annū
runt Chriſtū. Erant tunc in locis illis occulti Chriſtiani, non habuerunt eccleſias aut cō
egationes, eò ꝙ Rom. perlamentum euulgauerat edictū, ne aliquis Chriſtianus permit
etur uiuere, ſed ceu apoſtatæ & ſeditioſi homines obtruncarentur. Hoc edictū exeque-
nť ualde crudeliter quidā Imp. ſed multo magis iudices & ſatellites ab eis conſtituti. At
nia fruſtra. Quanto enim Chriſtiani præmebanť, tanto creſcebāt & augeſcebant. Qui
m Chriſtianorum qui abundabant diuitijs, pecunia acquirebant ſibi libertatē à præte-
s, ementes literas ſigillo munitas, ne à Chriſtianiſmo deturbarenť atqꝫ interim contem
tes pauperes Chriſtianos, id quod magnū inter eos peperit diſſidiū. Si quādoqꝫ incide-
calamitas aliqua, Chriſtiani cōtinuo rei iudicabanť. Si nimis parcè aut plus æquo plue
, ſi maior ſiccitas ingrueret aut nimia humiditas inualeſceret, unde Danubius uel redun *Chriſtianorū*
eret aut nimiū exiccareť, ut Germani facile tranſito eo fluuio, in Rom. imperiū effunde- *infelicitas.*
tur, nemo non Chriſtianos inculpabat, nempe ꝙ propter eorū introductam religionē
c incommoda acciderent. Atqꝫ hæc fideliū calamitas durauit uſqꝫ ad annū Chriſti 306.
ando imperium adminiſtrabāt Diocletianus & Maximianus. Hi enim conabanť Chri-
idem funditus extirpare, mouentes primum bellū cōtra milites Chriſtianos quos in ſta
nibus habebant. In uigilia paſchæ fecerunt dirui omnes Chriſtianorū eccleſias, mactan
Chriſti fideles ueluti oues occiſioni deſtinatas. Et quamuis illi tyranni non niſi uno an-
perſecutionem continuarint, quouſqꝫ reſignarunt imperium, durabat tamen perſecu-
ſemel incœpta uſqꝫ ad decimum annū imperij Conſtantini, qui fuit 319. annus Chriſti: *Reuocatur cru*
unc Imp. reuocauit per totū imperiū crudele mandatū cōtra Chriſtianos promulgatū, *dele mandatū.*
litq́ꝫ illis pacē & ſecuritatem. Deinde anno 324. idem Imp. celebrauit Nicenū conciliū,

in quo 318. epiſcopi conuenerunt, inter quos que
que fuit Dominius Laureacẽſis epiſcopus, qui h
die eſt Patauienſis. Primus enim epiſcopatus B
uariæ fuit in Laureaco, ut ex ueteribus colligitu
Laureacum. literis, fuitq́ tunc Laureacum ingens & potẽs ci
uitas ſita in cõfluentia Eni & Danubij. Principe
Bauariæ tranſtulerunt poſtea archiepiſcopatun
ab illo loco in ciuitatem Pataulenſem, & Carolu
magnus rurſum illum à Patauia tranſtulit Saltz
burgum. Anno Chriſti 506. egreſſi Germar
Nortgoiam & Bohemiam traiectoq́ Danubio
ruerunt in Romanum imperium, comburẽtes, c
ripientes, capientes & abducentes ceu pecora o
uios quoſq́ Romanos. Erat tunc ciuitas quædar
imperialis prope Oſterhofen, nomine Quintan
rum colonia, cuius ciues fugerunt Patauiam, ſp
Patauia. rantes ibi facile ſeſe defenſuros cõtra Germanc
rum impetum, præſertim ſi duarum ciuitatum u
res ſimul unirentur. Venientes ergo cũ uxoribu
& pueris Patauiam, quæ ciuitas etiam Romanc
rum fuit, dicta ab eis Battauorum Colonia, par
uerunt ſe ibi contra Gibhuldum Germanorur
regem quem alij uocant Theodonem ducem, ſed expugnati à rege in uniuerſum fue
runt trucidati, & ciuitas ipſa exuſta. Haud ſecus graſſatus eſt in ciuitate Iuuauiæ, quæ hc
die eſt Saltzburgum, & Ratiſponæ, ut infrà dicetur. Anno Chriſti 489. Theodoricu
Veronenſis, rex Oſtrogothorum, factus eſt præfectus & uicarius Romani imperij, curi
Theodoricus ſuã plerunq́ Rauennæ & Veronæ tenens, quare & à Germanis dictus fuit Diethrich uo
Veronenſis. Bern, & is poſteris annis rurſum inſtaurauit Romanum exercitum iuxta Danubiũ, miſſ
à Sauo fluuio ducibus militaribus ad ſuperiora Danubij loca uſq́ ad Licum & lacum Pc
damicum. Mortuo uero Theodone primo anno Chriſti 511. filius eius Theodo ſecundu
exequens patris inſtitutum tyrannicum, ſtrauit rurſum Romanos apud Enum fluuiũ, q
locus uſq́ hodie uocatur Mortfeld, id eſt, campus latrocinij, ac deinde ſeptem quoq́ fec
pugnas cum exercitu imperatoris & præſide eius Theodorico Veronenſi, expellens Rc
manos & Chriſtianos ex Germania in Italiam, ſubſecutus fugientes uſq́ Potzen. Terr
tus Theodoricus Veronẽſis, muro cinxit Tridentum contra hoſtem, ſed nihil profuit e
Bauari omnia ſubuerterunt. Rediens uero Theodo Ratiſponam reſedit ibi, mortuusq́ a
no Chriſti 537. reliquit tres filios, Theodonem tertium, Ottonem & Theobaldum, qui
uiſa prouincia, habitarunt in tribus diſtinctis locis, Theodo Ratiſponę, Otto iuxta Enu
in loco qui à ſe appellatus eſt Otting, antea autem dictus fuit Pontes Eni, Theoboldus u
ro habitauit in comitatu Tyrolenſi. Præfuit illis temporibus regno Franciæ & German
S. Rupertus Childebertus aut ſecundum alios Theobertus, qui filiam ſuam Regentrudim dedit ux
cõuertit Theo rem duci Theodoni, mittensq́ ad eum diuum Rupertum epiſcopum, fecit eum baptiſa
donem. & erudiri in religione Chriſtiana. Profectus quoq́ ſanctus Rupertus Laureacum ad du
Ottonem baptiſauit & illum. Deinde uero ſe recipiẽs ad Theoboldum, baptiſauit quo
illum, anno ſcilicet Chriſti 540. Paulo poſt ab illis ducibus inſtituti ſunt epiſcopatus La
reacenſis iuxta Enum, Ratiſponenſis, Sebinenſis, iam Brixienſis: Sanctus Rupertus ue
& ſoror eius receperunt ſe Saltzburgum, quem locum duces Bauariæ reſtaurauerunt.
Anno Chriſti 565. defunctus eſt dux Theodo tertius, reliquitq́ filium nomine Theope
tum. Theoboldus quoq́ reliquit filium nomine Thaſſilonem, & hi duo diuiſerunt inter
Tafſilo dux. ditionem Bauariæ. Dux Thaſſilo habuit curiam ſuam Ratiſponæ, Theopertus uero ma
ſit in Potzen, Otting & Saltzburg. Dietperto ſucceſſit Gerboldus, alij uocant eum Ga
baldum, & hic excluſo Thaſſilone uendicauit ſibi totã Bauariæ ditionem, geſſit ſe pro
ge, habuitq́ curiam ſuam Ratiſponæ. Dux uero Thaſſilo confugiens ad Chilpericum r
gem Franciæ, qui illi ſanguine erat iunctus, implorauit eius auxiliũ, inuenitq́ id ipſum. N
anno Chriſti 590. Chilpericus mouens exercitum in Bauariam, expulit Gerboldum & f
liu

lium eius Gundholdum atq; filiam Theudolindam: qui uenientes in Italiam, illic manſe-
runt, tradiditq; Gerboldus filiam ſuam regi Longobardorum uxorem, quem et ad Chriſti
conuertit fidem. Mortuus autem eſt dux Taſſilo anno Chriſti 598. & ſucceſſit ei filius e-
ius Gerboldus, qui genuit Theodonem quartum.

Gerboldus. Theodo 4. { Theopertus; Taſſilo ſecundus { Theodo quintus { Vta, Landebertus, Plutridis; Swinholdus; Theopertus } }

Theopertus habuit curiam ſuam Ratiſponæ & Taſſilo reſedit iuxta Enum & in comi-
tatu Tyrolenſi. Anno Chriſti 650. mortuus eſt Taſſilo 2. & reliquit tres filios, Theodo
nem 5. Swinholdum & Theopertum, qui diuiſerunt inter ſe totam Bauariam. Theodo re
ſedit Ratiſponæ & Theopertus Potzoniæ in comitatu Tyroleſi. Habuit Theodo filiam *Emeranus*
Vtam nomine: quæ quum ſtuprum admiſiſſet cuiuſdam adoleſcētis, reiecit culpam in Hai *accuſatur.*
meranum ſeu Emeranū epiſcopum Ratiſponenſem. At Emeranus nolens innocentiā ſuā
declarare clam aufugit. Quē inſecutus dux Landebertus frater Vtæ, fecit innocentem epi
ſcopum interfici. Cuius corpus paulo poſt quū innocentia eius innotuiſſet, ductū per Iſa-
rā fluuium in Danubium atq; inde ad Ratiſponā & honorifice à uulgo ſuſceptū, fuit cū ma
gna ſolennitate humatū. At dux Theodo ablegauit filiā Vtā in Italiā, & filius Landeper-
tus fugit in Vngariā ad Hunos. Anno 660. regnauerūt in Frācia Lotharius 3. & frater e-
ius Hildericus 2. Hildericus tradidit per modum feudi Alſatiā duci Eticoni, quē iuxta no-
men ſuum appellauit Hildericū, fuitq; pater ſanctę Otiliæ, natus ex magiſtro domus Hil-
derici regis. Theodo ſextus dux Bauariæ genuit Theodonem ſeptimū, Grimoaldū &
Hupertum. Ad hos principes uenit diuus Corbinianus, factusq; eſt primus epūs Friſingē *S. Corbinianus*
ſis: Cum aūt idē epiſcopus redargueret Swinholdum ducē q fratris ſui relictā duxiſſet u-
xorē, irritata mulier inſidias tetendit ſancto uiro. At ille effugit in Italiā. Cumq; Hupertus
rerum potiretū in Bauaria, reuocato Corbiniano reſtituit eum in epiſcopatū. Succeſſit Hu
perto filius eius Vdilo, quem alij appellant Otilionem, quē Carolomannus & Pipinus fra
tres affines eius aggreſſi prælio fuderunt, eoq; fugiente Ratiſponā, Pipinus dux occupa-
uit ſuperiorē Bauariam, nempe Friſingam & circumiacentē regionem, ſuſtulitq; ex uxo-
re ſua Bertha filium, quē Carolum uocauit, cognomento magni. Hic dux Vdilo dicitū fun
daſſe epiſcopatum Patauienſem poſtq; ciuitas Laureacenſis incēdio perijt. Fundauit quo- *Patauienſis*
que monaſteriū Degernſee & aliud cœnobium Oſterhofen, ubi quoq; ſepultus iacet. Cū- *epiſcopatus.*
que eo tempore reges Franciæ titulum regni haberēt ſine adminiſtratione eius, facto Ma
guntiæ principum conuentu, priuatus eſt Hildericus regno & Pipinus in locum eius ſub
ſtitutus. Dux uero Vdilo accepto ſecum Hilderico depoſito rege & eius uxore Giſela, re
cluſit eū Ratiſponæ in monaſteriū ſancti Emerani ubi & mortuus eſt: regina uero uxor e-
ius in monaſterium monialium iuxta Kochlerum lacum eſt truſa, ubi & uitā ſuam finiuit.
Dux Vdilo reliquit poſt ſe filium Taſſilonē qui gubernauit totam Bauariam, curiam ſuā
Ratiſponæ habens. Ipſe ampliauit eccleſiam ſancti Emerani, quæ tempore illo cathedra- *Taßilo dux.*
lis fuit, fecitq; per quoſdā epiſcopos conuerti ad fidem Chriſti Carinthiam & Stiriam. Ha
buit autem filium nomine Theodonē, qui ſecum ducatui præfuit. Et hi duo, pater & fili-
us cum patruele ſuo Carolo rege, in grauē inciderunt diſcordiam. Metuebat enim Caro-
lus propinqui ſui Taſſilonis potētiam. Reconciliati aūt, rurſum in priſtinam & maiorem
inciderunt ſimultatem, arreptiſq; armis in campo Licenſi congreſſi ſunt, ſed interuenienti
bus arbitris pugna fuit impedita. Prouocati tamen dux & filius eius ad conuentū princi-
pum Ingelheimēſem, capti ſunt in comitijs illis & monaſterio Lauriſſenſi incluſi. Pater qui- *Taßilo captus*
dem tōſus, factus eſt Cōuerſus, & filius in ſacerdotē ordinatus, uxor aūt Leutpirgis facta eſt
ſanctimonialis, & Carolus rex totā ſibi uſurpauit Bauariā, tranſtulitq; curiā ſuā & gynœ-
ceum Ratiſponā, ubi manſit ad quartū uſq; annū, colligens interim magnū militū exercitū
contra Hunos, quos octo annis impugnauit. Sic quidē Iohannes Auentinus hiſtoriā Taſ-
ſilonis & filij eius Theodonis deſcribit. Scribit etiam Carolum poſt ſubactam Bauariam
expugnaſſe Hunos, & Bauariam multum ampliatam in regnum erexiſſe, cui præfuerunt
filij eius. Alij uero eandē hiſtoriā in hunc modum recenſent. Taſſilo unà cum primoribus
gentis ſuæ fidelitatē Pipino regi & filio ei9 Carolo anno domini 757. feciſſe legitū. Sed poſt *Aliorū de Taſ-*
obitum Pipini immemor iuramēti quod fecerat, hortatu uxoris, quæ filia Deſiderij regis *ſilone ſententia.*
fuit,

fuit,rebellis Carolo magno factus eſt. Deinde datis obſidibus reconciliatur. Veruntam
paulo poſt ſuadente uxore Hunos in diſſipationem regni uocauit,multaq́ alia hoſtilite
egit,ob quæ maieſtatis læſæ reus iudicatus eſt. Verum conſanguinitatis contemplation
uita cõceſſa,una cũ filio tonſuratur & in monaſterium ad agendũ pœnitentiã detruditu
anno 788. Ab eo tẽpore Bauaria in prouinciæ formã redacta manſit ſub regno Caroli & l
berorum eius uſq; ad annũ domini 876,quo tempore morit̃ Ludouicus rex Germaniæ &
reliquit tres filios: Carolomannus factus eſt rex Bauarorum, Ludouicus obtinuit orient
lem Franciã, Thuringiam,&c. Carolo uero ceſſit Alemannia,hoc eſt,Sueuia. Caroloma
no ſucceſſit Arnolfus rex qui principabatur Baioarijs, Sueuis,Francis oriẽtalibus, Loth
ringis & Saxonibus,factusq́; eſt Imp. Arnolfo ſucceſſit Ludouicus rex Bauarorum & re
Rom. morit̃q; anno 913. Sub hoc Ludouico inuenitur Arnoldus dux Bauariæ, qui elect
Schyern. Conrado primo Imp. ad Vngaros confugit & uſq; ad Conradi obitũ ibi permanſit. Scr
bunt aliqui Arnolfum Imp. conſtruxiſſe Schyern caſtellum inter Ingolſtadium & Mor
cũ,quod poſtea cõmutatum fuit in monaſteriũ. De ſucceſſione Arnolfi Imp.qui mortu
fuit anno 899,& Ratiſponæ ſepultus,magna eſt inter hiſtoricos diſſenſio. Nã quidam a
runt ſtirpem Carolinam in Germania defeciſſe in Ludouico filio eius rege Rom. alij ue
aſſerunt Conradum Francũ Imp. ultimum fuiſſe de genere Carolino,quippe qui ſine ux
re & prole mortuus eſt,coegitq́; Arnoldũ ducẽ Bauariæ ire ad Vngaros. Vnde quidã ai
hunc Conradum nepotẽ fuiſſe Arnolfi Imp. Id ſi uerum eſt, Albertus comes Bamberg
ſis interfeciſſet auiæ ſuæ fratrẽ,& rurſum ipſe ab auiæ ſuæ altero fratre,nẽpe Ludouico r
ge,morti adiudicatus fuiſſet. Ego hic uidi Krantzium,Cuſpinianũ & Auentinum, qui r
per omnia ſibi conſentiunt. Quidã enim ſcribunt Conradum ab Alberto interfectum,
lium fuiſſe Ludouici regis,quẽ tamen alij aiunt fuiſſe ſine uxore & liberis. Hunc ergo n
dum alijs explicandum relinquo. Deducam autem genealogiam ducum Bauariæ, incip
do ab Arnolfo Imperatore,ut à Bauariæ hiſtoricis iam dudum eſt promulgata.

- Arnolfus Imperat.
  - a Arnoldus malus qui dedit genero ſuo Nortgoiam.
  - b Ludouic⁹ Romanorũ rex electus in Forcheim
    - Eberhardus Palatinus à Schiern, recuperauit Bauariam
      - Otto Palatin⁹ à ſchiern
        - Wernherus dux Saxoniæ & Pa tinus à Schiern.
        - Eckhardus bũdſchuch à Schie
        - Otto marchio Abacenſis,&c.
      - Cõradus comes in Andex,princeps in uall.
        - Conradus marchio Abacenſis princeps Vallaienſis
        - Waltherus dux Teccenſis & c mes Voburgenſis
          - Cuno d Bauariæ marchi Iſtriæ
          - Arnold Palatin witelſpa Hic re perauit uariam
      - Arnoldus princeps Vallaiẽ et comes Dachawenſis.
        - Conradus comes Iſtriæ Dachawenſis monachus factus.
      - Kunegũdis comitiſſa in Wolfershauſen
  - c Wernherus dux Bauariæ expulſus ex Bauaria & Nortgoia
  - Bertholdus
  - Zendebaldus ab Vngaris interfectus
    - Otto Palatinus in Wittelſpach
      - Fridericus comes in ualle rubicunda atq; in Burckhauſen
      - Otto maior Palatin⁹ in wittelſpach
        - Otto Palatinus in Wittelſ. occiſ
        - Sibilla Palatina in Wittelſpach, ciſſa Bohemiæ
      - Sifridus comes in Graisbach & Kraiburg
        - Kunegundis comitiſſa à Graiſpach
      - Conradus marchio Abacenſis & Burgawenſi
      - Agnes marchioniſſa in Bechler
      - Otto iunior Palatinus,ueneno potauit Rom. re gem in Bohemia.

a De Arnoldo iſto uariæ ſunt opiniones. Quidã uolunt filiam eius matrem fuiſſe Hẽrici aucupis & Babæ, at alij aiunt matrem Henrici aucupis filiam fuiſſe Arnoldi Imperatoris. Arnoldum quoq; iſtum alij aſſerunt filium fuiſſe Lupoldi ducis Bauariæ interfecti ab Vngaris & non Arnolfi Imp. Quidam etiam ſcribunt eum peſſimum fuiſſe, & quem diabolus ſuſtulerit in carectũ quod eſt circa caſtrum Schiern. b Ludouicus iſte fuit electus Auguſtus in Forcheim ſucceſſitq; patri in imperio: captus autem Veronæ in Longobardia, excæcatus fuit, quemadmodum Krãtzius ſcribit in Saxonia ſua. c Wernherus iſte per fratrem fuit excluſus à Bauaria, translataq; regio ad Saxones per filiam Arnoldi, Eberhardus uero filius Wernheri recuperauit rurſus Bauariam aut partem eius, quũ Henricus auceps eam quoq; filio ſuo Henrico tradidiſſe memoretur. Alij tamen ſcribunt Wernhe‑ rum diſtribuiſſe duobus filijs totam prouinciam, ſed cum Henricus auceps nollet conſentire ad hoc, uentum eſt ad bellum, in quo Wernherus interijt: at filius eius Eberhardus, quẽ alij Eckhardum uocant, bellum cœptum non intermittens, tanta ui regem impugnauit, ut ille cogeretur ei reddere totam Bauariam ceu uero hæredi. Eckhardus ergo fuit comes in Schiern, & frater eius Otto Palatinus in Wittelſpach. Huius Ottonis filius, Otto iunior ueneno, uel ut alij ſcribunt, gladio interfecit Philippum Rom. regẽ, quapropter ipſe profligatus & tandem interfectus fuit, caſtrumq; eius Wittelſpach dirutum, & peruenit Palatinatus ille ad Arnoldum filium Eckhardi, atq; inde multiplicati ſunt Palatini, qui de eius ſanguine erant, in tantum numerum ut in torneamento Tigurenſi ſcribãtur fuiſſe 34. Palatini, ludum illum militarem exercentes. Fuerunt enim Palatini ab Andechs, à Dachaw, à Vallai, &c. Excreſcentes autem in tantum numerum dereliquerũt burgũ Schiern, quod ruinoſum factum anno 1124. omnium conſenſu mutatum eſt in monaſterium & ſepulturam comitum à Schiern.

Hiſtoriam habes ſupra in Algoia.

- Conradus marchio Iſtriæ, princeps in Ruſſia, comes in Dachaw
- Cuno comes in Greiſpach & Playn.
- Henricus dux Bauariæ & marchio in Burgaw atq; Abach factꝰ quoque dux Saxoniæ
  - Henricus ſuperbus, pulſus à Bauaria & Saxonia
    - Henricus iunior recuperauit Bauariã, Palatinꝰ in Schiern & Andex.
      - Gertrudis quam duxiſſe fertur Otto tertius.
      - Anna quam duxit Hermannus marchio Badenſis
  - 1 Otto Palatinus in Schiern & Wittelſpach, marchio in Abach & comes in Bogen
  - 2 Ludouicus dux Bauariæ, comes in Andex & Greiſpach
  - 3 Otto dux Bauariæ, duxit Gertrudem unicã filiam Palatini uxorem
    - Henricus
    - Eliſabeth ducîſſa Sueuiæ
    - 4 Ludouicus dux Bauariæ & Palatinus

Ab Arnoldo malo filio Arnolfi Imperatoris deducitur genealogia eius per ſexum muliebrem ad duces Saxoniæ in hunc modum.

- a Arnoldus malus
  - Lutgarda cuius maritus Otto dux Saxoniæ
    - Bruno
    - Richardis
    - Henricus auceps
      - Bruno epiſcopus Colonienſis
      - Gerbirga
      - Otto Cæſar primus
        - Wilhelmus epiſcopus
        - Otto ſecundus Cæſar
        - Luitgardis
        - Lutolfus
      - Hẽricꝰ dux Bauariæ
        - Henricus Hetzel dictus
          - Hẽricus ſanctus
          - Bruno epũs Auguſtanu
        - Albertus à rege truncatus
      - Rainoldus occiſus
    - Lutgardis
    - Baba cuius maritꝰ Hẽricꝰ comes Franconiæ

uum Henricus ſanctus, Henrici fratris Ottonis magni nepos dux fuerit Bauariæ, con‑ t Saxones non omnino deturbatos ex Bauaria, quantumlibet ſcribat Aucupẽ coactũ reſtituere

reſtituere ueris hæredibus totam Bauariam. Nec ſatis cõſtat, quis poſt Henricum ſanctu
immediate Bauariam adminiſtrauerit. Sunt qui dicunt comites à Schiern multa moui
bella, etiam Vngarorum auxilium requirentes, quo auitam recuperarent ditionem. Su
etiam qui ſcribunt Cunonem quendam ducem factum in Bauaria poſt Henricum ſanct
At Albertus Krantzius dicit Ludolfum marchionem ſuperioris Saxoniæ hæreditario
re Bauariam poſt Henricum ſanctum poſſediſſe. Peruenit deinde ad Agnetem impera
cem, uxorem Henrici tertij, & poſtea rurſum Otto quidam Saxo eam poſſedit. Tand
uero peruenit ducatus ad Guelfum quartum, cui ſucceſſit filius eius Henricus, qui Lot
rij Imp. unicam filiam nomine Gertrudim uxorẽ habuit, factus per eam quoq; dux Sax
niæ. Genealogia ſuperior oſtendit eum filium fuiſſe Arnoldi, adeò incerta ſunt pleraq;
hac ducum Bauariæ ſucceſſione. Reliquit autem iſte Henricus filium Henricum nomi
cognomento Leonem & ſuperbum, qui fuit dux Bauariæ, Saxoniæ & Brunſuici. Sed p
ſus eſt Bauaria unà cum uxore & liberis, tradiditq; rex Conradus ducatum Lupoldo m
chioni Auſtriæ, qui ratione matris frater eius fuit. Siquidem mater eorum primum hal
it maritum Fridericum à Staufen, ac deinde marchionẽ Auſtriæ. Lupoldo ſucceſſit in
catu Bauariæ Henricus marchio. Poſtea anno Chriſti 1150. Fridericus Imperator reſtit
Marchio Auſtriæ fit dux. Bauariam Henrico Leonis filio, Henricum uero marchionem fecit ducem, adijciens A
ſtriæ de prouincia Bauariæ aliquot comitatus. Sunt autem qui ſcribunt hunc quoq; L
nis filium anno 1180. per Fridericum Imperatorem propter ſuam inobediẽtiam amot
& priuatum ducatu Bauariæ atq; ducatu Saxoniæ, Ottonem autem comitem à Schiern
Palatinum à Wittelſpach recuperaſſe auitum ducatum Bauariæ. Diſſentiũt itaq; pluri
inter ſe hiſtorici ab Henrico ſancto uſq; ad hunc Ottonem de perſonis quæ interim ad
niſtrauerunt ducatum Bauariæ, præſertim Nauclerus & Krantzius.

Continuatio genealogiæ ducum Bauariæ.

3 Otto dux Bauariæ & Palatinus
- Henricus
  - Otto rex Vngariæ.
  - Stephanus Palatinus in Schiern
    - Otto marchio Abacenſis & comes Waſſerburgenſis — Henricus rex
    - Henricus Palatinus Wittelſpachenſis & comes Andechſeñ. — Iohãnes cor Andechſe
- Eliſabeth cuius primus maritus Conradus dux Sueuiæ — Conradinus dux ultimus Sueuiæ
- 4 Ludouicus dux Bauariæ & Palatinus
  - 5 Ludouicus Palatinus, dux Bauariæ, Mechtildis filia Rudolfi regis uxor eius
    - Rudolfus Palatinus Rheni princeps elector, cuius ſucceſſionem habes ſupra in Palatinatu
    - 6 Ludouicus dux Bauariæ & Imperator
      - 7 Stephanus in Landſhut
        - Stephanus in Ingolſta
        - Fridericus Landſh
        - 8 Iohannes in Munch
      - Wilhelmus comes Holãdiæ
      - Agnes monialis
      - Eliſabeth Wyrtenbergenſi
      - Ludouicus comes Tyrolis — Mainhard comes Ty
      - Albertus in Straubingen
      - Otto marchio Brandenburgenſis

C

Otto 3. dux Bauariæ anno domini 1255. quadam nocte iucundior ſolito, mero ingurgitatus, miſerabiliter & in excommunicatione ſuffocatus eſt. Eodem tempore filius eius Ludouicus uxorem ſuam filiam ducis Brabantiæ malicioſe infamatam, non tamen conuictam, truculenter cum nonnullis criminis (ut putabat) conſcijs, interfecit in Werda. Albertus 10. Erneſti filius, Bauariæ princeps, quum pater eius puellam balnei cuſtodem ab eo perdite amatam & in ſpem matrimonij ſuſceptam, apud Straubingam Danubij fluentis demerſiſſet, illeq; diu uitam in mœrore peregiſſet, tandem luctu peracto uxorem ex domo Brunſuicenſi duxit, & ex ea ſobolē pulcherrimā ſuſtulit. Ludouicus 5. Ludouici imp. pater, dicitur à quibuſdam fundaſſe monaſterium Furſtenfeld. Habuit proinde Ludouicus Imperator & alium fratrem Ludouicum quoq; nomine, qui Nurnbergæ à quodā comite de Hohenloh in ſociali haſtiludio ictus interijt. Horum ducum & quorundam aliorum hiſtoriam habes quoq; ſupra in Palatinatu deſcriptam, licet quædam uariēt ab his quæ hic ſignaui. Difficile enim eſt diſſentientes hiſtoricos concordare.

De Guelfis comitibus, qui ad ducalem aſcenderunt dignitatem.

GVelfus primus comes Altorffenſis fuit tēpore Caroli magni, cuius filiam Iuditham duxit uxorē Ludouicus Imperator, ſuſtulitq; ex ea Carolū caluum. Fuit autem comitatus ille prope Rauenſpurgū in Sueuiæ partibus. Succeſſit Guelffo primo in comitatu Etticho nepos eius, cuius filius Hēricus genuit ex uxore ſua Beata ab Hohenwart tres filios. Conradus factus eſt epiſcopus Conſtantienſis, anno 934. tradiditq; portionem hæreditatis ſuæ epiſcopatui Conſtantienſi. Etico nullos habuit liberos, at Rudolfus ſuſtulit ex Ita filia comitis Otingenſis tres liberos, inter quos Hēricus interijt in uenatione, Guelfus uero ducta uxore Immilla de Gliſberg, genuit Guelfum tertiū & Cuniſſam. Factus eſt hic Guelfus tertius dux Nortgoiæ, adeptusq; eſt ducatum Carinthiæ & Marchiam Veronenſem. Mortuus eſt tamen iuuenis in arce Podmenſi ſine ſucceſſore. Tunc Cuniſſa ſoror eius nupſit cuidam marchioni Itali nomine Azzoni, genuitq; Guelffum quartum, ducem Nortgoiæ & Bauariæ.

Iohannes epiſcopus Ratiſponenſis
Ludouicus Ingolſtatenſis — Ludouicus gibboſus
Eliſabeth regina Franciæ

Henrichus { Eliſabeth Wyrtenberg. / Ludouicus diues } { Georgius diues / Margreta Palatini Philippi uxor } Eliſabeth uxor Ruperti Palatini / Ludowicus / Rupertus, &c.

Wilhelmus 9 / Erneſtus — 10 Adolphus / Albertus — Wolfgangus / Chriſtophorus / Sigmundus / 11 Albertus uxor eius Kunegūdis duciſſa Auſtriæ
{ Erneſtus epiſcopus Saltzburgenſis / Ludouicus Lanſhutenſis dux / Sibilla uxor Palatini / Suſanna uxor marchionis & deinde Otto Henrici Palatini / Sabina Wirtenbergenſis / 12 Wilhelmus uxor eius filia marchionis Badenſis / Albertus uxor eius filia Ferdinandi }

Albertus Strubingeñ.
Iohannes epūs Leodiñ.
Iohanna uxor Alberti ducis Auſtriæ
Wilhelmus comes Holandiæ — Iacoba uxor Delphini in Frācia
Margareta uxor Iohannis ducis Burgundie, auia Caroli ducis Burgundiæ.

Guelfus

Genealogia Guelforum.

1 Guelfus comes in Altdorff 820 — Rudolfus / Conradus Etico 870 / Iuditha
Barbo / Hēricus. Hēricus / Lutgardis regina Franciæ
Etico / Rudolfus 940 / S. Conradus epūs
Henricus periȷt / Richardis / 2 Guelfus Rudolfus 980
3 Guelf[…] 1047 / Cunif[…] ſeu Ku[…]gundi[…]

Continuatio prioris genealogiæ.

Cuniſſa cuius maritus Azzo — 4 Guelfus 1071
5 Guelfus / Henricus dux Bauariæ
6 Guelfus / Henricus ſuperbus / Iuditha / Sophia / Wilbildis
7 Guelfus. Hic cinxit obſidione Thubing[…] / Henricus Palatinus, uxor eius Agnes Palatina
Gertrudis cuius maritus Otto de Schiern Palatinus et dux Bauariæ.

Guelfus 4. filius Cuniſſæ genuit ex Iuditha filia Balduini comitis Flandriæ Guelf[…] quintum. Hic cepit Sifridum epiſcopum Auguſtanum, tenuitq; in uinculis prope Rau[…]ſpurgum in quodam caſtro. Deinde profectus ad terram ſanctam, obiȷt in Cypro inſula[…] ductumq́; corpus eius ſepultum eſt in monaſterio Wingarten. Filius eius Guelfus quin[…] gubernacula poſt patrem ſuſcipiens, moriensq́; ſine hærede, reliquit fratri Henrico du[…]tum Bauariæ, ſed qui tandem anno Chriſti 1124. factus eſt monachus in Wingartē. Fili[…] eius Iuditham duxit uxorem Fridericus dux Sueuiæ, ſuſtulitq́; ex ea Fridericum Cæſar[…] primum. Sophia uero nupſit Bertholdo duci Zeringenſi, quam poſt eius mortem ac[…]pit uxorē Lupoldus dux Auſtriæ. Porro Wilbildis iuncta eſt matrimonialiter Rudolfo [co]miti Brigantino. At frater earum Henricus factus eſt dux Bauariæ & Saxoniæ, adeptu[…] ducatum Nortgoiæ, duxit uxorem Gertrudim filiam Lothariȷ Imperatoris & ducis Sa[…]niæ. Fuit iſte dux potentiſſimus, cognominatus ſuperbus, ſed bannitus & proſcriptus [..]dem à Friderico primo Imperatore nepote ex ſorore, priuatus fuit omni ditione ſua. N[…] ducatum Saxoniæ dedit Imperator Bernhardo marchioni ab Anhold, & ducatum No[…]goiæ tradidit Ottoni Palatino Wittelſpachenſi, Bauariam uero dedit Lupoldo march[…]ni Auſtriæ. Cumq; filius eius Henricus uerſaretur in aula Imperatoris, impetrauit Agn[…] filiam Palatini Rheni uxorem, atq; per eam factus eſt Palatinus Rheni.

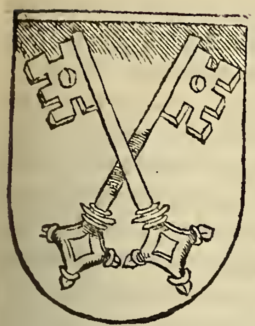
Henricus Leo.

Anno Chr[…] 1165. Guelfus ſeptimus obſedit in ſeptembri oppidum Thubingenſe, habens ſecum ep[…]copos Auguſtanum, Spirenſem, Wormacienſem, & ducem Zeringenſem Bertholdu[…] Hermannum marchionem Badenſem, multosq́; alios comites. At Hugo Palatinus T[…]bingenſis habuit à parte ſua Fridericum ducem Sueuiæ & comites Zolerenſes, qui ſi[…]iuncti, in fugam uerterunt hoſtem. Deinde iuſſu Imperatoris dedidit ſe Hugo Palati[…] Guelfo duci. Et quū paulo poſt Guelfus iſte peſte interiret, tradidit pater eius aut pot[…] frater, Friderico Cæſari omnia bona eius, terras & populos, defecitq́; in hūc modum li[…] & ſucceſſio huius ducatus. Inueni autem hanc Guelforū deſcriptionē anno Chriſti 154[…] in monaſterio Wingarten, ubi ferè omnes ſepulti iacent.

De quibuſdam ciuitatibus Bauariæ.

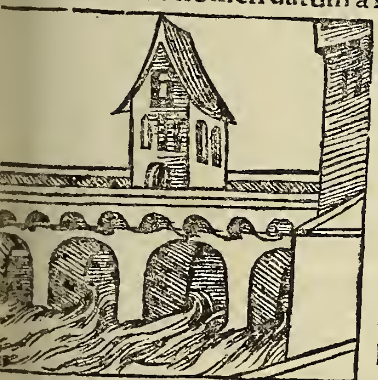
Ratiſpona.

Ratiſpona inſignis & uetuſta Bauariȩ urbs, ad ripas Danubiȷ ſita, iacet in cōm[…]diſſimo loco, ubi quatuor concurrunt flumina. Supra enim urbē, Labar & N[…] ingrediuntur Danubium, & infra, amnis Regen. Abundat Labar optimis piſ[…]bus, præſertim truttis & cancris. Deſcendunt autem omnes tres à ſylua Bohe[…]ca, ſicut Danubius ex nigra ſylua originem ducit. Quum olim Cæſar Auguſtus conten[…]ret ſibi ſubiȷcere Germaniam, miſiſſetq; numeroſum exercitum ad ripam Danubiȷ, pr[…]

fecit illi duos priuignos ſuos Tiberium & Druſum. Qui uenientes ultra alpes in Rhetiam primam & ſecundam, cœperunt paſſim populos ſubigere, ciuitates et munitiones more Romanorum in locis natura munitis conſtruere, militumq́ꝫ præſidijs firmare. Iuxta Licũ condiderunt aut potius inſtaurarunt Auguſtam, appellantes eã ſic ab Auguſto Cæſare, & in ripa Danubij conſtruxerunt aliam ciuitatem, quam uocauerunt Auguſtam Tiberij, ſicut prior appellata fuit Auguſta Druſi. Ordinarunt autem in Auguſta Tiberina certum & ſtatutum numerum electorum militum, nempe ſex millia peditũ, & quingentos equites, uocatiq́ꝫ ſunt Legio quarta Italica, id quod duo uetuſti lapides ſua inſcriptione teſtantur. Hi ſtationarij milites, in legibus imperialibus uocantur Limitanei & Riparij. Patet itaqꝫ, proprium nomen urbis Ratiſponenſis eſſe Auguſtam Tiberij ſiue Tiberinam, eamq́ꝫ olim fuiſſe metropolim & refugium Romanorum militum, excubantium in limitibus Romani imperij, unde & in antiquis hiſtorijs appellatur Colonia Quartanorum, quod quarta legio Romanorum in ea ciuitate ſtationem firmã haberet, & metropolis Ripariolorum. An uero ciuitas aliqua in hoc loco, priuſquam Romani imperij ſui limitem extenderunt ad Danubium, fuerit, ...nan. Auentinus ſcribit incertum eſſe, ſeq́ꝫ nihil de hoc inueniſſe. Incoluerunt Romani hãc urbem & adiacentem regionem citra Danubium, annis quingentis, uno atqꝫ uiginti, habẽ...es ibi belli duces, quorum primus poſt Tiberium & Druſum fuit Lucius Piſo. Cum uero Theodo dux Nortgoiæ, Bauariæ ſcilicet Tranſdanubianæ, anno Chriſti 508. magnis co...ijs ex ſylua Bohemica ad Danubium ſe transfunderet & Chriſtianos unà cum Romanis ...militibus interficeret, regionem omnem diriperet & exureret, omnesq́ꝫ ad Auguſtam Ti...erij confugerent, oppugnans Theodo ciuitatem expugnauit eam, magnaq́ꝫ crudelitate ...mnes interfecit, etiam Lupum epiſcopum, fœminas & pueros qui ad eccleſiam confuge...ant. Nemini pepercit præterquam paucis ruricolis, qui agros colerent. Inſtaurata autem ...urſum ciuitate, uocauit eam ex nomine uxoris ſuæ Regenſpurgum. Sunt tamen alij, qui ...utant urbi hoc nomen datum à fluuiolo quodam Regen dicto, qui à ſeptentrione meridi

Auguſta Tiberij. *AuguſtaDruſi* *Legio quarta Italica.* *Riparij.* *Lucius Piſo.* *Regenſpurgũ.*

em uerſus deuolutus, haud procul ab hac urbe Danubio miſcetur. Ratiſponæ uero nomen omniũ recentius eſt, quum in ueteribus Imperatorum literis nulla eius fiat mentio. Carolus magnus in priuilegijs monaſterio ſancti Emerani datis uocat ipſam Reginoburgium, & ſanctus Wilboldus primus Eiſtettenſis epiſcopus Reginam, at Ratiſponæ nomen putant acceſſiſſe ex ratibus, quibus pontis loco ante conſtructionem pontis uſi ſunt ciues, aut, ut alij dicũt, quod rates propter mercimonia illuc frequentes deducerentur per Danubium. Cæterũ pons lapideus opus inſigne & multorum arcuũ nempe 24. qui ciuitatem cum ſuburbio iungit, circa annũ Chri... 1115. fuit conſtructus, de quo tales habentur uerſus.

Reginoburgũ.

Pons fieri cœpit, domini dum annus incœpit
Mille centenis decem ſemiq́ꝫ denis.

...entinus tamen ſcribit, potentiſſimum principem Henricum ducem Bauariæ & Saxo...æ una cum ciuibus Ratiſponenſibus anno Chriſti 1135. incœpiſſe pontis ſtructuram & ...nſummaſſe anno 1146. Fecit & Traianus in nouæ prouinciæ tutelam fornicatum pon...m in Danubio operis admirandi. Is habebat uiginti pilas lapideas altas centum & quin...uaginta pedes, latas ſexaginta, diſtantes inter ſe 170. pedibus, idq́ꝫ apud Mœſias factum ...imus. Sed diuerſum ueritus Adrianus Imperator, ne Barbaris pateret aditus per põtem ...depopulandas Mœſias, quicquid ſtructurarum eminebat ſupra aquã, demolitus eſt. Re...ua de urbe Ratiſponenſi quære ſuprà ab initio deſcriptionis Bauariæ.

Patauia.

PAtauia præclara diuesq́ꝫ olim ciuitas, inter Danubium Enumq́ꝫ ſita, quam priſci Cæſares eccleſiæ tradiderũt. Danubius ex Nigra ſylua uenit & Enus ex alpibus. Vrbs ipſa

in longum tẽditur,nec magno negocio formam inſulæ ſuſcip
ret,ſi ab Eno fouea in Danubiũ duceretur,id quod ſpacio quir
gentorum paſſuum fieri poſſet.Habet Enus pontem ligneum
qui partem ciuitatis quæ trans flumẽ eſt,ciuitati maiori coniun
git.Habet & Danubius pontem qui trãſmittit ad mõtes Boh
miæ.Ab illis mõtibus emittitur quoq; uerſus Pątauiam fluuiu
quidam niger,& tertiam Pątauiæ partẽ,oppidulum ſcilicet lu
dæorũ,diuidẽs,ſubq; arce præſulis Danubio è regione Eni mi
ſcetur, Vltra Danubiũ duæ ſunt arces epiſcopi, una in ſumm
montis cacumine,& altera in radice atq; confluentia Danub
& nigri amnis.Quomodo olim epiſcopatus ex Laureaco deſ
lato fuerit Pątauiã translatus,iã ſupra memorauimus.

Saltzburgum.

Iuuauẽſis arx.

Germanos Iulius Cęſar aggre
ſurus, in faucibus montiũ a
cem munitiſſimam extrui c
iauit,ut milites ad eam refug
um & ſatellites ex ea iuuamẽ haberẽ
Et inde caſtrum Iuuauenſe,German
ce Helffenberg,appellatũ eſt. Fluui
quoq; cui adiacet,Iuuarius dictus, a
nomen dediſſe à quibuſdam putatu
quo & ciuitas inde condita, Iuuauia
cta eſt.Habet hæc urbs paludes,pla
ciem,colles & mõtes. Paludes præb
paſcua,montes aucupia et uenation
nonnullas.Cum autem hæc ciuitas olim floruiſſet,temporibus Attilæ regis Hunorum
ſtinuit incurſiones,uaſtationes & incẽdia.Poſtea circa annum ſalutis 540. cum diuus R
pertus ex regia ſtirpe Francorum ortus,Wormacienſem rexiſſet epiſcopatum & poſt
tum regis Childeberti à ſede Wormacienſi pulſus eſſet, Theodo dux Baioariorum, Ra
ponæ eum cum gaudio ſuſcepit,baptiſatusq; eſt ab eo una cum proceribus & populo.
circuiens Rupertus epiſcopus per Noricum uſq; Pannoniam,prædicansq; Chriſtum,p
rimos ad fidem eius conuertit. Veniens autem ad Iuuarium fluuium,ubi olim Iuuauia c
tas fuerat,ſed tunc collapſa,uirgultis operta & deſolata,contemplansq; locum cathed
li ſedi idoneum,proprietate eius à duce obtenta,extirpatis arboribus & uepribus, rep
tisq; ædificijs,baſilicam in honore ſancti Petri conſtruxit. Quin & cœnobium ord. ſan
Benedicti cum munificentia ducis inſtituit,rexitq; eccleſiam epiſcopalem annis 44.
monaſterio multi abbates uocati ſunt ad epiſcopale faſtigium,ut patet ex ſequenti cat
go epiſcoporum. Habet autem archiepiſcopatus iſte ſub ſe ſuffraganeatus, Tridentin
Pątauienſem, Viennenſem, Gurcenſem, Brixienſem, Friſingenſem, Seccouienſem, L
tinenſem & Chyemenſem. Ratiſponenſis eſt exemptus ab eo.

Rupertus Baiuarorum apoſtolus.

Catalogus epiſcoporum Saliſburgenſium.

Iohannes Albertus Widmanſtetter cognomento Lucretius, domino & amico chariſſ. Sebaſt Munſtero.

Mitto ad te Saliſburgenſiũ epiſcoporũ hiſtoriam ex uetuſtiſſimis exemplari
deſcriptam. Scripſiſſem ad te maturius,niſi horum comitiorum moles, quæ
ferè oppreſſerat,totum ferè omnibus alijs curis,ſtudijs atq; cogitationibus
emerit. Et ſi quid amplius de reb. Saliſburgeñ cognoſcere uoles,ſcribe ad
ronymum Anfang cõſiliarium archiepiſcopi,uirum opt. et doctiſſ. qui te magno
pere iuuare poterit. Vale & hanc meam celeritatem boni conſule.
Auguſtæ pridie Kalend. Iulij anno 1548.

Ex hiſtoria Eugippii diſcipuli ſancti Seuerini, qui claruit Patauiæ anno ſalutis 476.

SAnctus Maximus tempore quo Romani Noricum prouinciam poſſidebant, præ-
ſul Iuuauenſis ſub Vidomaro rege Oſtrogotorum ab Herulis & Oſtrogotis infi-
delibus patibuli ſuſpendio, & cum ipſo LV. ſymmiſtæ martyrio coronati ſunt an-
no 476. Commonitus antea uir dei Seuerinus reuelatione, miſit ex Patauinis ad Iu
uauenſe oppidum nuncium, ut habitatores illud ſine cunctatione relinquerent, alias mox
perituri ſi contemnerent imperata. Inſtantius autem iuſſit admonere ſanctum Maximum
præſulem. At quum ille cunctaretur diſcedere & cuperet nuncio præbere hoſpitalitatem,
ille autem non acquieſceret, Heruli ea nocte inſperate protinus irruentes, oppidumq́ʒ ua-
ſtantes, plurimos duxere captiuos, præſulem uero patibulo ſuſpenderunt. Quod audiēs
Seuerinus ſeruus dei, grauiter doluit præmonitos non curaſſe.

1 Rudpertus (quem alij ſcribunt Ruper-
tum) tempore Theodoberti Francorū re-
gis, epiſcopus Wormacienſis, ex regali pro
genie Frācorū ortus, iuſſu memorati regis
ad Boios cum 12 diſcipulis profectus eſt, ac
Reginoburgij à Theodone 3. quem illic pri
mum cū filio Theodoberto ſacro fonte la-
uit benigne receptus eſt, & Boios primus
ad religionem Chriſtianā conuertit. Dein-
de nauibus delatus, ubiq́ʒ cōfluentibus cer-
tatim Boijs, myſteria Chriſtianæ fidei edi-
dit, atq́ʒ ita Laureacū peruenit. Inde per No *Laureacum.*
ricum Oetingam, quam nonnulli Vtinum
appellant, perrexit, ubi Vtonē & Theodo
waldum, Theodonis fratres, ſacro lauacro
abluit. Poſt hæc ędem pontificiam prope la
...um Wallerſee, ubi Viſcha amnem effundit, primo extruxit. Ruinas quoq́ʒ Iuuauiæ, quæ
...unc Saltzburga dicitur, reſtituit, & pontificiam ſedem eò tranſtulit. Præfuit autem epiſ-
...opatui annis 64. mortuus anno Chriſti 623.

Vitalis ſanctitate uitæ ac eruditione clarus, monaſterij ſancti Petri abbas, ſedit annis
23. mortuus anno 646.

Anſologus abbas ſancti Petri populum Saltzburgeñ pauit annis 20. ſepultus ad ſanctū
Petrum anno 666.

Sauol9 ſancti Petri abbas, ſedit annis 14. humat9 in monaſterio ſancti Petri anno 680.

Ezius abbas eccleſiam Saltzburgēſem annis 23. rexit, conditus in cœnobio diui Petri
anno 703.

Florbargiſus abbas ſancti Petri, præfuit epiſcopatui annis 37. tumulatus in æde ſancti
Petri 740.

Iohannes primus, morū ſanctitate & eruditione inſignis, ſedit annis 14. Obijt 754.

Virgilius ex nobilibus Hiberniæ inſulæ natus, præfuit annis 30. ſepultus in ęde Ca-
thedrali 784.

Bertricus abbas ſancti Petri obijt anno 785.

Arno primus archiepiſcopus, pallium à Leone 3. adeptus populū Saltzburgeñ annis
ſalubriter pauit, tumulatus in eccleſia cathedrali anno 821. Fuit hic Arno Taſſiloni *Primus archiepiſcopus.*
...tio duci Boiorum plurimum acceptus. Et ab ipſo in legatione contra Carolum magnū
...ic Francorū regē ad ſummum pōtificem miſſus & re infecta reuerſus. Depoſito deniq́ʒ
à ducatu expulſo p ſupradictū Carolū Taſſilone cū filio Theodone regi iuſinuatus, ma
...o apud eū habebat pręcio. Pręd icauit uerbū dei Boijs, Sclauis & Hunis. Et ueniēs Caro
Auguſtus anno 803. Saliſburgū, ibi cū legatis Nicephori Imp. Conſtantinop. pacē fe-
& fœdus inijt, atq́ʒ in hunc modum inter eos conuenit, ut Carolus & eius ſucceſſores
...petuo ſint & appellentur poſt hac Romani, Latini & occidentales Imperatores, & Ni
...horus cum poſteris, Conſtantinop. Græcorum & Orientis Cæſar uocitetur.

11 Ammilonius abbas & archiepiſcopus obijt anno 821.
12 Adalramus, pietate & doctrina inſignis, obijt anno 836.
13 Leopramus archiepiſcopus, mortuus anno 869.
14 Adalwinus archipreſul præfuit annis 14. mortuus 873.
15 Adelbertus uno anno præfuit archiepiſcopatui, obijt 874.
16 Theodomarus ſiue Dietmarus primus, moderatus eſt archiepiſcopatum annis 23. t dem ab Hungaris cæſus anno 907.
17 Piligrinus primus præfuit annis 16. mortuus 923.
18 Olibertus ſedit annis 12. obijt anno 935.
19 Egilolpus gubernauit epiſcopatum annis 4. mortuus 939.
20 Heroldus archiepiſcopus, comes de Schyern, ſedit annis 18, poſtea excæcatus & de poſitus eſt anno 958.
21 Fridericus primus, comes in Chiemgew, obijt 991.
22 Hartowicus comes à Spanheim & Artemburg alias Lauental, ſedit annis 32, mortu us anno 1023.
23 Guntherus diui Henrici Cæſaris cancellarius & archiepiſcopus obijt 1025.
24 Dietmarus ſecundus præfuit annis 16. mortuus anno 1041.
25 Baldewinus ſiue Beldingus ſedit annis 19. mortuus 1060.
26 Gebhardus Sueuus ab Helfenſtein præfuit annis 28. & inſtituit Gurcēſem ecclesian mortuus anno 1088.
00 Bertholdus comes à Moſpurg Gebhardo fugato, autoritate Henrici 4. uſq; ad Gel hardi reductionem præſedit annis 4. & poſt mortem Gebhardi annis 2. & per Cc radum primum de Abinſperg expulſus, tandem in Moſpurg conditus eſt.
27 Thiemo abbas ſ. Petri ex nobili Bauarorum genere natus, præfuit annis 11. poſtea Turcis captus, poſt omniū membrorum trūcationem, uiſo corde proprio, apud C rozaim martyrio obijt.
28 Cōradus primus de Abinſperg Hērici 4. capellanus ſedit annis 42. mortu⁹ anno 11
29 Eberhardus primus, comes de Hiltpoltſtein abbas Biburgenſis, amator pauperu ſedit annis 17. mortuus anno 1164.
30 Conradus ſecundus S. Leopoldi Marchionis Auſtriæ filius, epiſcopus Patauiē̄ pr fuit archiepiſcopatui annis 4. obijt 1168.
31 Adalbertus ſiue Albertus filius Labezlai ſeu Sobeslai regis Bohemiæ ſedit annis Friderico Oenobarbo anno 1174. expulſus eſt, & tūc Hēricus præpoſitus in Berc teſgaden adminiſtrauit archiepiſcopatum annis 3.
32 Conradus tertius comes à Wittelſpach, Ottonis Bauariæ ducis frater, Cardinalis e ſcopus Sabinē̄, quum ſediſſet annis 6. ad eccleſiam Mogun. translatus eſt. Poſt prædictus Adalbertus reſtitutus archiepiſcopatum rexit annis 17. obijt 1200.
33 Eberhardus ſecundus de Truchſen, epiſcopus Brixinē̄, pater pauperum, præfuit nis 46. & erexit tres epiſcopatus, Chiemenſem, Secouiē̄ & Lauentinē̄, mortu anno 1246. Burchardus à Ziegenhagen, licet pallio donatus fuerit, obſtante men capitulo, nunquam ad poſſeſſionem peruenit.
34 Philippus Bernardi Carinthiæ ducis filius adminiſtrauit archiepiſcopatū 10. ann Poſtea quum nollet ordinari in ſacerdotem, depoſitus eſt anno 1256.
35 Vdalricus epūs Secouiē̄ quū ſediſſet annis 9. archiepiſcopatū reſignauit anno 12
36 Wladislaus Henrici Sleſiæ ducis filius, uir omnibus acceptus, præfuit annis 5. mo tuus 1270.
37 Fridericus ſecundus de Walhen ſedit annis 14. obijt 1284.
38 Rudolphus de Hoheneck Rudolfi Rom. regis Cancellarius, præfuit archiepiſcop tui annis 5. mortuus anno 1290.
39 Conradus 4. de Vonſtorff & Braitenfurt, ſedit annis 22. mortuus anno 1312.
40 Wichardus à Polheim præfuit annis 3. mortuus anno 1315.
41 Fridericus tertius à Leibnitz ſedit annis 23. mortuus anno 1333.
42 Henricus à Piernprunn, præfuit annis 5. obijt anno 1344.
43 Ortolphus de Weiſſeneck, ſedit annis 22. mortuus anno 1365.
44 Piligrinus ſecundus à Pucheim rexit archiepiſcopatū annis 32. mortu⁹ anno 1396.

Gre

45 Gregorius Schenck de Oſterwitz ſedit annis 7. obijt anno 1403.
46 Eberhardus tertius de Neuhaus præfuit annis 24. mortuus anno 1427.
47 Eberbardus quartus de Starenberg obijt anno 1429.
48 Iohannes ſecundus de Reichſperg tenuit archiepiſcopatum annis 12. obijt 1441.
49 Fridericus 4. Truchſaſs de Emerberg, mortuus anno 1452.
50 Sigiſmundus primus à Volckẽſtorff archiepiſcopatui præfuit annis 8. & dimidio, obijt anno 1461.
51 Burchardus à Weiſſpriach Cardinalis, ſedit annis 4. obijt 1466.
52 Bernhardus à Ror quum præfuiſſet archiepiſcopatui 15. annis, ceſſit regimini anno 1482. obijt anno 1487.
53 Iohannes tertius Strigonienſis ac deinde archiepiſcopus Saltzburgenſis, præfuit annis 7. mortuus anno 1489.
54 Fridericus quintus comes à Schaunberg, ſedit annis ferè quinqꝫ, mortuus anno 1494.
55 Sigiſmundus ſecundus ab Holneck, præfuit menſibus 8. obijt anno 1495.
56 Leonhardus à Keutſchach præfuit archiepiſcopatui annis ferè 24. mortuꝰ anno 1519.
57 Matthæus Lang à Wellenburg, uir prudẽtiæ ſingularis, archiepiſcopus & cardinalis, quum archiepiſcopatum in grauiſſimis temporibus annis ferè 21. gubernaſſet, mortuus eſt anno 1540.

58 Erneſtus comes Palatinus Rheni, Bauariæ dux, Alberti & Kunegundis Frideri Impe
atoris filiæ proles, à Iohanne Auentino uiro doctiſſimo bonarum artium rudimenta hau
it, Iaſonem Maynum Ticini paucis diebus audiuit, in iuris ſcientia non uulgariter profe
it, Mathematicas diſciplinas amauit, & foſſilium metallicorum tantam aſſecutus eſt no
iciã, quantam in tota Germania, idqꝫ ego Iohannes Albertus expertus loquor, quiuis ali
s. Gulielmo fratre Bauariæ dominatum appetente & obtinente, Erneſtus aliquãdiu mul
regna & prouincias ueluti priuatus aliquis ex infima nobilitate oberrauit, ſeqꝫ Iohãnis
alentini equeſtris ordinis hominis, nunc epiſcopi Secouienſis, in ea peregrinatione mi
iſtrum præbuit, atqꝫ hac diſſimulatione Luteciam uenit, ubi die quadam à Franciſco re
e conſpectus & ſe proditum ratus, cum ſuo Malentino in Saxoniam profectus eſt, inde
atauiam ubi epiſcopus fuerat deſignatus. Mortuoqꝫ Matthæo à Salisburgenſibus poſtu
tus fuit archiepiſcopus. Eccleſias quas hactenus rexit Patauieñ & Salisburgenſem, par
m ære alieno liberauit, partim opibus redditibusqꝫ maximis auxit. Princeps eſt laborio
ſſimus, qui diu noctuqꝫ ſupplices ſuorum libellos atqꝫ querimonias legit, decernit, decre
dictat aut præſcribit amanuenſibus ipſe nonnunquam: ſummaqꝫ tranquillitate prouin
am ſuam ſine exactionibus & oneribus gubernat.

Friſinga, olim Fruxinum.

FRiſingenſe oppidum conditum putatur eo tempore quãdo Romani per præfectos
& prouinciarum præſides tenebant & adminiſtrabant eam Bauariæ regionẽ, quæ
à ripa Danubij excurrit ad alpes. Siquidem habet locus iſte elegãtem & amœnum
in colle ſitum, etiamſi uicinus ager iuxta terræ illius ingenium aſper ſit. Præterfluit
oſacus amnis, qui haud procul hinc Iſeræ fluuio miſcetur. Sanctus Corbinianus Gallus
exit ibi epiſcopatum circa annum domini 710. permittente Pipino rege, & Bauariæ du
tum tenente principe Grimoaldo: cuius rei mentionem ſupra quoqꝫ feci, ex ſcriptis Io
n. Auentini edoctus. Iſta autẽ ſicut & multa alia ſuppeditauit doctiſſ. uir Achilles Gaſ
rus, medicinæ doctor, patrocinante apud illuſtriſſimum principem Henricum ducẽ Ba
riæ & Palatinum Rheni, antiſtitem eiuſdẽ loci, egregio uiro Doctore Sebaſtiano Pem
erlino, cancellario eiuſdem, qui & picturam ciuitatis huius ab eodem principe obtinuit,
cileqꝫ honorarium impetrauit pro ſculptura picturę. Si apud epiſcopos Saltzburgẽſem,
tauienſem, Bambergenſem, Moguntinum & alios quoſdam tales mihi contigiſſent pa
oni, maiori gloria expolita fuiſſet noſtra Germania in hoc libro. Eandem querimoniam
io de quorundam principũ ciuitatibus, pro quarum pictura obtinenda inaniter labora
Sed conuertamur ad catalogum epiſcoporũ huius ciuitatis, qui multa edocet, quæ in
a contigerunt ciuitate.

Diuus Corbinianus præfuit epiſcopatui à ſe erecto 20. annis.

2 Erimbertus frater Corbiniani geſſit epiſcopatum 28 annis. Hic conſecrauit monaſteriū Degernſee, fuerūtq; ſuo ęuo dioece ſes Bauariæ ſuis limitibus à ſe inuicem diſcretæ, & Pipinus pater Caroli magni habitauit aliquot annis Fruxini in arce Thetmōs & tandem anno 747. cōſtruxit ibi eccleſiam in honorem ſancti Stephani, quæ in hunc uſq; diem appellatur Weichenſteffan.

3 Ioſeph electus eſt ad epātū anno 758. præfuitq; annis tribus.

4 Aribo. Egit iſte antiſtitem annis 23.

5 Otto, electus anno 782. præfuit annis triginta.

6 Hitto. Hic translationem ſacrorum bibliorum in pleriſq; lo cis corruptam pro omni uirili correxit, & conſtituit in eccleſia Weichenſteffan ſex ca nonicos, gubernauitq; epiſcopatum annis 24.

7 Erchenbertus nepos prioris Hittonis ex fratre, adminiſtrauit epiſcopatum annis 18.

8 Arnolfus electus eſt anno 854. ad pontificatum. Ipſe ampliauit eccleſiam cathedralē, mortuusq; eſt anno 21. ſui pontificatus.

9 Walthon. Hic uixit in pontificatu annis 22. paſſaq; eſt eccleſia cathedralis ſuis tempo ribus graue incendiū, anno ſcilicet 883. at donatione Arnolfi Imp. omīa ſunt reſarcita, conſtitutumq; tunc fuit, ut deinceps nullus eligeretur in epiſcopum niſi eſſet canoni cus eiuſdem eccleſiæ, quam legem nec Cæſar nec Rom. pont. infringere poteſt.

10 Vtto ſucceſſor Walthonis uixit ſolum uno anno in epiſcopatu.

11 Dracolfus electus eſt epūs anno 898. qui nedum cathedrali uerum & aliīs eccleſijs col legiatis noxius fuit, immenſas faciens expēſas, exactisq; in officio 28. annis ſubmerſus fuit in Danubio.

12 Wolframus. Hic quantum potuit uno anno, quo præfuit epiſcopatui, reſtaurauit, qua prædeceſſor ſuus dilapidauit.

13 Lampertus factus eſt epūs anno 938. functus officio ſuo annis 31. Huius tēpeſtate erū pentes Vngari & omnia deuaſtātes in Auſt. atq; Bauaria, eccleſias S. Stephani & Vit combuſſerunt: eccleſiam uero cathedralem propter nebulam omnia obducentem ir nullo uiolare potuerunt.

14 Abraham factus epiſcopus, 37 annis cum magno commodo eccleſiæ ſuæ præfuit.

15 Engilbertus comes Moſpurgenſis 34. annis pontificatui præfuit atq; ex patrimonic ſuo non parum eundem ditauit. Quin & collegium Canonicorum in Weichenſteffar commutauit in monaſterium ord. ſ. Benedicti.

16 Nicerus functus eſt officio epiſcopali annis 14. & canonicos à Weichenſteffan ſemo tos cōfirmauit in eccleſia S. Viti. Fuit homo ſæuus obijtq; ſubita morte Rauēnæ.

17 Ellenhardus electus eſt anno Chriſti 1053. in epiſcopū, fundauitq; collegiū Canonico rū apud S. Andreā in monte Friſingēſi haud procul à cathedrali eccleſia. Interfuit iſte ſynodo Wormacię ab Hērico 4. contra Hiltprandū Rom. pont. celebratæ anno 1076 & exactis 25. annis ſui pontificatus mortuus eſt.

18 Meginwardus electus eſt anno domini 1078. multaq; paſſus à Welfone qui Brunonem Auguſtanū bello fatigabat. Redactis uero rebus in tranquillitatē profectus eſt in Bo hemiam ut infideles ad Chriſti conuerteret fidem, mortuusq; eſt Pragæ & ſepultus quum eccleſiæ Frinſingenſi præfuiſſet annis uiginti & uno.

19 Henricus ab Eberſtein epiſcopali munere functus eſt 39 annis. Sub eo Welffo uaſta uit ciuitatē Friſingenſem: quin & ipſe nō parū incōmodauit epiſcopatū quòd Henri co 4. adhæreret contra Rom. pont. quare omnia ſua bona quæ habuit in Eberſtorff & Grieſs legauit epiſcopatui.

20 Otto filius diui Leopoldi marchionis Auſtriæ factus eſt epūs anno 1138. uir doctus & qui antea fuerat cancellarius Imp. Conradi tertij. Hic inter Hiſtoricos ob ęditā Chro nicā celebris habetur. Vixit in epiſcopatu 20. annis habuitq; fratrē Conradum archie piſcopum Saltzburgenſem & epiſcopum Patauienſem. Hic Otto ante obitum ſui relicto lituo monachus Morimundenſis eſt factus.

21 Albertus functus eſt officio paſtorali 24 annis. Fuit ſuo tēpore eccleſia Friſingēſis o nata doctis Canonicis excellebatq; reliquas Germaniæ cathedrales eccleſias in diui tijs & præcioſis iocalibus, ſed orto incendio, uno quaſi momento omnia amiſit bona Et quum Albertus epiſcopus eccleſiam ſuam reædificare conaretur, inuenit in funda menti

mentis corpora ſanctorum martyrum Alexandri & Iuſtini.

22 Otto 3. uir pius & Canonicus Magdēburgenſis, factus epiſcopus Friſingeñ, præfuit illi eccleſiæ annis 38. Ipſe fabricam eccleſiæ rurſum inſtaurauit, multaꝗ bona in eā cōtulit.

23 Geroldus electus in epiſcopum anno 1220. iuxta tenorem epitaphij ſui præfuit eccleſiæ Friſingenſi undecim annis, ſed ſine laude.

24 Conradus Toltzner non parū profuit epiſcopatui Friſingenſi, quin & ex patrimonio ſuo quatuor inſtituit Canonicos in ſacello ſancti Pauli. Fuit autē unà cum Rudigero epiſcopo Patauienſi captus à Friderico duce Auſtriæ, & Viennæ diu in captiuitate detentus. Vixit in pontificatu annis 27.

25 Conradus 2. Wildgrafenſis præfuit 20. annis cathedræ epiſcopali.

26 Fridericus Montalbanus factus eſt anno 1278. ex præpoſito epiſcopus, mortuus anno octauo poſt electionem.

27 Emicho comes à Moſsburg & uir ſanctus electus in epiſcopum, uiginti nouē annis præſulem egit, mortuus Viennæ anno domini 1315.

28 Conradus tertius Monacenſis doctor Canonum factus epiſcopus, inſtituit eccleſiam Iohannis baptiſtæ & ſex Canonicos unà cum præpoſito in ea. Anno ſeptimo ſuæ adminiſtrationis ueneno eſt ſublatus.

29 Gotfridus decanus eccleſiæ Friſingenſis factus epiſcopus, tribus annis pontificatum geſſit. Ipſe inſtituit ſacellum ſ. trinitatis & aliud ſacellum ſanctæ Catarinæ.

30 Iohannes doctor Canonum & Canonicus Bambergenſis atꝗ Brixenſis, poſtulatus epiſcopus Friſingenſis, quinꝗ duntaxat ſeptimanis officio functus eſt.

31 Conradus 4. à Clingenberg electus ad epiſcopatum, magna illi contulit dona, præſertim infulam præcioſam & argenteam crucem. Vngari & Bohemi ſuo tēpore profecti contra Imp. Ludouicum quartum, miſere perdiderūt Bauariā & diœceſim Friſingenſem.

32 Iohannes 2. medicus doctus, obtinuit Romæ epiſcopatum anno 1337. abſensꝗ 12 annis poſſedit.

33 Albertus comes Hohenbergenſis, doctor decretorum, trāslatus eſt per Clementem VII. ad Friſingam, ſeptemꝗ annis epiſcopum egit. Ipſe in propria perſona fuit in expeditione cum Alberto duce Auſtriæ contra ciuitatem Tigurenſem.

34 Paulus electus fuit anno 1359. Hic multa quæ erant epiſcopatus uendidit & impignorauit, rurſumꝗ redemit, mortuus 19. anno ſui pontificatus.

35 Leopoldus difficulter propter ſchiſma Rom. pontificum cōfirmari meruit, trienniocꝗ exacto Lactis ex ponte in ſubiectum fluuium cadens ſubmerſus eſt.

36 Bertholdus Wechingenſis, 1. Vienneñ ſcholæ creatus magiſter, electus fuit anno 1381 in epiſcopū Friſ. Huius temporibus iudex ciuitatis Friſingēſis uolens Ludouico duci Bauariæ prodere ciuitatē, Ludouicoꝗ iā expeditionē mouente contra ciuitatē, iudex in ſcelere ſuo adeo attonitus eſt & obriguit, ut nec pedē mouere de loco poſſet. Vnde deprehēſus & crimen confeſſus, in foro ciuitatis capitis amiſſione pœnā luit. Iſte epūs egit bonum patremfamilias, inſtaurauit omnia caſtra quæ habet diœceſis in Auſtria, Carinthia, Stiria & Carnia. Auxit quoꝗ Canonicis prebendarum prouētus. Et mortuus anno adminiſtrationis ſuæ 30. in Auſtria, reliquit mitram pontificalem nimis præcioſam, quam uiuens affabre fieri procurauit. At propinqui & hæredes eius illam ſurripientes, abbati Melacenſi uēdiderunt pro 4200 ducatis Vngaricis.

37 Degenhardus à Weix præpoſitus Mosburgeñ fuit electus anno domi 1410. in præſulē Friſ. Cūꝗ Conradū epiſcopū Gurcēſem æmulū pateret, qui & ipſe ꝑ epiſcopatu Friſ. laborabat, anno 3. ſui regiminis Lactis fuit miſere interfectus, atꝗ poſt 20. annos tū primū innotuit latrociniū ipſum. Siquidē antea infamauerāt latrones epm̄, ꝙ ſibijpſi manus intuliſſet.

38 Hermannus comes quidā electus in epiſcopū, ruptus grauiter 9. anno obijt.

39 Iohannes tertius Grienenwalder dictus, factus eſt epiſcopus anno 1422. Fuit aūt doctor decretorum & theologus reſtititꝗ Iohanni Huſs in concilio Conſtantienſi. At paulo poſt Nicodemus de Scala conſentiente Martino quinto ſe ingerens epiſcopatui, excluſo Iohanne uiginti annis potenter illum retinuit. Eoꝗ mortuo, Grienenwalderus rurſum obtinuit epiſcopatum præfuitꝗ 10. annis.

40 Iohannes quartus Tulbec dictus, primum præpoſitus ad ſanctum Vitū & plebanus Monacenſis, factus eſt anno Chriſti 1453. epiſcopus, adminiſtransꝗ epiſcopatū 20 annis, reſignauit illum Cancellario ſuo Sixto Tanbergenſi.

Friſingenſis epiſcopalis ciuitatis icon,per D

41 Sixtus Tanbergenſis factus eſt epiſcopus anno domini 1473. inſtituitq́ 12 chorales, torpori ſacerdotū conſulens. Natū eſt etiā graue diſſidiū inter ipſum & ducē Bauariæ Albertū, parūq́ abfuit, quin dux in grauē Imp. incideret indignationē. Tandē anno Chriſti 1495. mortuus eſt epiſcopus in comitijs Wormaciēſibus, id quod ei prædixerat fatuus eius.

42 Rupertus Palatinus Rheni electus eſt epiſcopus poſt mortē Sixti, ſed quia nimis iuuenis adhuc erat, diſpenſatione papali epiſcopatus Philippo fratri eius ſeniori anno 1499. eſt collatus. Rupertus aūt accepit uxorē filiā Georgij diuitis ducis Bauariæ. Præfuitq́ Philippus epiſcopatui uſq; ad annū Chriſti 1540. Factus eſt quoq; idem anno 1517. epiſcopus Naumburgenſis in Miſnia.

43 Henricus comes Palatinus, adminiſtrator diœceſis Wormacien̄ & præpoſitus Elbwangenſis, poſt Philippi fratris mortem factus eſt epiſcopus Friſingenſis, qui & hoc tempore quando hæc ſcribo epiſcopatui præſidet. Scribit Beatus Rhenanus, in bibliotheca diui Corbiniani ſe reperiſſe librū inſignem euangeliorū, Francice, hoc eſt, Germanice uerſum, ex eoq; collegit, ueteres Francos, qui tranſito Rheno nobile in Gallijs regnū cōſtituerunt, Germanica uſos fuiſſe lingua. Titulus libri eſt. Liber euangeliorū in Teodiſcā linguam uerſus, putaturq́; tunc æditus quando Franci orientales primum Chriſto dedere nomen, exiſtente ſcilicet epiſcopo Friſingenſi Waldone, nono in ordine. Incipit autem autor in præfatione hoc modo: Nun will ich ſcriban unſer heil, Euangeliono deil: So wir nun hiar begunnon,
in Frenckiſga zungun, &c.

Eyſtett,

umerlinum obtentus & huic operi inſertus.

Eyſtett, ciuitas epiſcopalis.

EPiſcopatus Aichſtadianus olim ab Aureati uetuſtæ urbis(q́; Huni uaſtarunt)ruinis ac ruderibus Aureatẽſis appellatus, ad Almonum amnẽ ſitus cœpit circiter annum Chriſti 744. Erat eo tempore religioſus quidam rex Anglorũ Richardus nomine, qui ſingulari pietatis ſtudio relictis regno, facultatibus, uxore & filia Walburgi, aſſumptis duobus filijs peregrinando Romã contendit, ſed in itinere febri correptus Lucæ in Italia moritur in domino, filios præſentes ſummo ſtudio cohortãs ad pietatẽ & Chriſti amorem. Proficiſcentes autem filij Romam, Wunibaldus grauiter ægrotare cœpit, & alter Wilibaldus nomine peregrinationẽ ſuſceptam proſequens, ualedicto fratre Ieroſolymam abijt, uiſurus omnia terræ ſanctæ loca. Wunibaldus uero recuperata ſanitate miſſum à Pipino ad curiam Romanam Bonifacium auunculum ſuũ adiens, poſt uarios ultro citroq́; habitos ſermones, cũ illo uenit in Germaniã, præfectusq́; eſt à S. Bonifacio quibuſdam cœnobijs gubernator ac abbas in Thuringorũ regione. Redijt interim ex terra ſancta Wilibaldus, & uenit in Germaniam ad S. Bonifaciũ. Erat aũt ea tẽpeſtate pius quidam in Bauariꝫ finibus regulus Swigerus nomine, illuſtris ac opulentiſſ. comes de Hirsberg, qui ſingulari pietatis ſtudio ſui comitatus partem deo offerens, S. Bonifacium orauit, ut in hoc comitatu epiſcopatum conſtitueret & monaſteria, in quibus uiri docti ac pij ad gubernandasq́; eccleſias idonei educari poſſent, conderet. Quod cum ſe Bonifacius facturum recepiſſet, mox ad Almonum ſedem elegit & Wilibaldum eius loci

primum epiſcopum deſignauit, anno Chriſtianæ ſalutis 745. cõmendans ei ſummo ſtudio eccleſiã nouã ornandã ac ampliandã. Wilibaldus itaq; exciſo querceto circa Almonũ fluuiũ, primum inſtituti Benedictini cœnobiũ ibi condere cœpit, & affluẽtibus certatim undiquaq; religioſis ac ſecularibus uiris, cœperunt ibi extruere prope monaſteriũ tuguria, quouſq; tandem ibi exortum eſt oppidum, appellatũ ab exciſis quercubus Aichſtat, quaſi oppidũ loco ſucciſarũ quercuũ conditũ. Appellabatur itẽ in memoriã ueteris urbis ab Hunis deſtructæ Aureatũ. Epiſcopatus etiã utroq; uocabulo & Aichiſtadianus & Aureatenſis appellatˉ. Porro ſoror utriuſq; fratris Walburgis poſt mortẽ matris in Germaniã acceрſita, præfecta eſt abbatiſſa cõgregationi monialiũ in nouo cœnobio Heidenheimeñ, mortua anno 776. Nõ longe poſt trãslatũ fuit hoc monaſteriũ in ciuitatẽ Aichſtadianã. Porro Wilibaldo ſucceſſerunt Gerochus, Aganus, &c. Hodie præeſt epiſcopatui Mauricius ex Huttenica natus familia.

Monacum.

Monaci leones uiui.

MOnacũ urbs ad ripã Iſaræ ſita, inter ciuitates principũ in Germania eſt præclariſſima & in Bauaria nominatiſſima. Habet edes pulcherrimas, plateas amplas & Baſilicas ornatiſſ. Quidã aiũt tẽporibus Ottonis primi Imp. circa annũ Chriſti 962. eã accepiſſe initiũ, & à Ludouico 4. anno 1315. ampliatã & ædificijs ornatã. Habet ſitũ amœnũ & arcẽ in plano ornatiſſ. ubi principes Bauarię noſtro ęuo reſidere ſolent. Et quia ſunt de genere & familia Palatinorũ Rheni, qui leone pro inſignibus utunˉ, nutriunt cõtinuo in eo loco leones, ſolentq; nonnunq; leenę ibi parere catulos. Iohannes Auẽtinus diligens ſcrutator rerum Baioariæ, ſcribit in libro ſexto ſuarum hiſtoriarum in hunc modum de Monaco. Henricus duodecimus Bauariæ dux conſtruxit oppidum Monacenſe in fundo monaſterij Schefflarn, atq; inde dictum eſt Monacum, & habet monachum pro inſignibus, fuitq; eo tempore oppidum quoddam aliud Vering nomine, infra Monacum ad ripam Iſaræ ſitum, ubi pons erat ultra fluuium, quo omne ſal quod ex Reichenhall deferebatur, tendebat, traijciebatq; pontem, unde epiſcopatus Friſingenſis, cuius erat oppidum illud, magnum habuit quæſtum. At dux Henricus exuſſit oppidum illud, fregit pontem, direxitq; uiam ad Monacum, ſicq; totum negociũ & uectigal ſalis ad ſuã peruenit ciuitatẽ.

Vering oppidum.

Landſhuta.

CIrca annũ Chriſti 1208. dux Bauariæ Ludouicus, Ludouici Imperatoris pater aut auus conſtruxit ciuitatem Landſhutenſem, & paulo poſt oppidum Strubingẽ ac deinde oppidum Landaw. Caſtrum uero Landſhutenſe ædificauit Imperatoris Ludouici quartus aut quintus progenitor, etiam Ludouicus dictus. Eſt autem ciuitas Landſhutenſis ſatis pulchra, habens ſitum amœnum & domos ornatas. Creſcit ibi in montibus uinum mediocre ſed non multum. Memoratus Ludouicus Ludouici Imperatoris auus conſtruxit quoq; oppidum Fridbergum haud procul ab Auguſta ſitum, ul tra tamen Licum fluuium, ſicut Auguſta citra poſita eſt. Fundauit etiam monaſteriũ Furſtenfeld, ubi & ſepultus fuit.

Fridberg.

Ingolſtadium,

INgolſtadium iuxta Danubium ſitum fuit olim, ſicut omnes ferè Germanię ciuitates, uilla, ſubdita monaſterio Altach ſed pro munere tradita Ludouico regi nouiſſimo, cœ pit ab illo & ſucceſſoribus eius ducibus Bauariæ redigi in oppidum muratũ, quod ſen ſim temporum decurſu creſcens, ad eum in quo hodie eſt florem peruenit, potiſſimũ in ſeſquicentum proximis tranſactis annis. Propter hoc oppidum exortũ fuit anno Chr ſti 1504. graue illud Bauaricum bellum, quòd utraq; pars in diuiſione prouinciæ, quã dux Georgius diues cognomento abſq; prole maſcula principibus Palatinis & ducibus Bauariæ reliquit, hanc uellet habere ciuitatem. Ornata eſt noſtro tempore publico literarum gymnaſio, ex quo quidam docti prodierunt uiri.

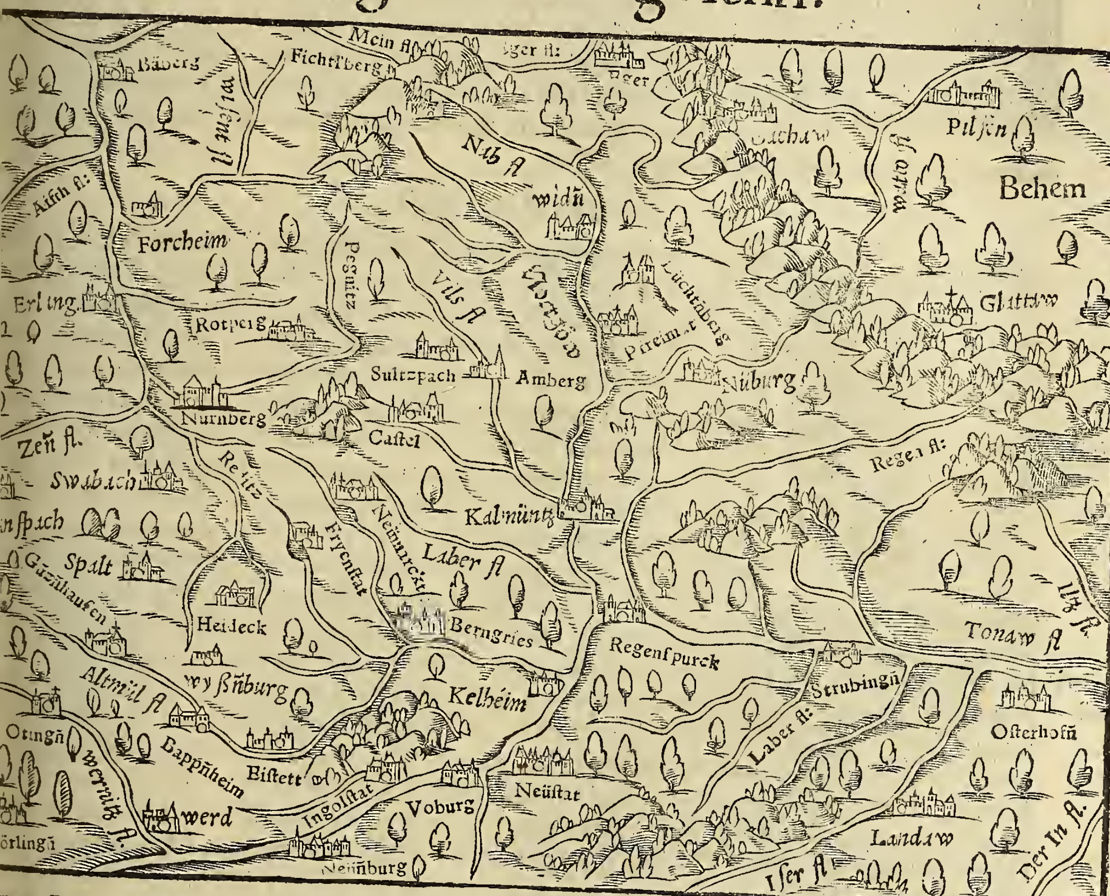
Bellũ propter Ingolſtadium.

D

De aliis quibuſdam Bauariæ oppidis.

N Ouioburgũ iuxta Danubiũ non procul ab Ingolſtadio diſtans, feudũ eſt hære-
ditariũ ab imperio ſuper filios et filias, Eſt hodie caput regionis quã ſortiti ſunt
duces Palatini nepotes ex ſorore ducis Georgij. Oſterhofen oppidũ cũ mona
ſterio ord. Præmonſtratẽ. quod eſt ſub dominio ducum Bauariæ, ſicut & Voh
burg magnificũ caſtrũ, q̃d Danubius ferè totũ cingit. Wachſenſtein caſtrũ: Neuwenſtat
oppidũ, ubi Ilm amnis Danubio miſcet. Abenſperg oppidũ & egregiũ caſtrũ, quod ante
paucos annos ducatui Bauariæ fuit incorporatũ, quũ ſcilicet Chriſtophorus dux Nicolaũ
ultimũ baronẽ huius loci occidiſſet. Kelheim oppidulũ poſitũ ad ripã Danubij, ubi flu-
uius Altmonius Danubiũ ingreditur. Creſcit in hoc loco acetũ in montibus. Hőhſtett
oppidum fuit olim de dominio comitum Tillingenſium, & poſtea peruenit ad domũ Ba-
uariæ, ſicut & Burckhauſen atq; Waſſerburg ſuos habuerunt comites, quibus deficienti-
bus, dominia eorum ſunt uendicata à principibus Bauariæ.

De regione Nortgoienſi.

B Auarię altera pars quę ultra Danubiũ ad Bohemicã excurrit ſyluã, uocatur noſtro
æuo, ſicut & olim, Nortgoia, habens Nurnbergã metropolim, unde regioni ſecũ
dum quoſdã datum nomen. Et licet Nurnberga nõ ſit peruetuſta ciuitas, tamẽ ca-
ſtrum eius in edito colle ſitũ, quod olim Caſtrũ Noricũ fuit appellatũ, eſt antiquũ. *Caſtrũ noricũ.*
...et hæc regio plurima oppida, monaſteria & uillas, potiſſ. Amberg anno Chriſti 1300.
...o cinctũ, Awerbach, Sultzbach; Caſtel monaſteriũ, ubi principes Nortgoiæ olim ſuã
...uerũt curiã, Kẽnat, Eger, Neuwẽſtat, Ruwẽkolm, Beierut, Kruſen, Greuẽwerd, Eſchẽ
..., Weiden, Pernaw, Pleiſtein, Feldẽ, Herſprugk, Rurbach, Eiſter, Newmarckt, Tur-
...ut, Elbogen, Cham, Napurg. Schonſee, Kunigſperg, Stauff, &c. Hæc pro maiori par-
...nt principum Palatinorum. Siquidem Ludouicus Imperator & dux Bauariæ fecit an
...hriſti 1339. huiuſmodi diuiſionẽ, quod ex tota Bauarię prouincia Palatinis principib.
...ret Nortgoiæ regio, prēter oppida quædam imperialia, multa etiam pertinentia ad co

ronam

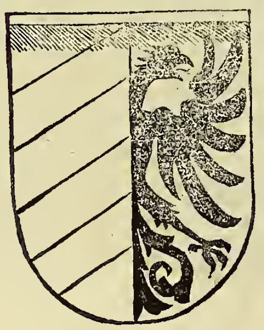
ronā imperij olim fuerunt principibus Bauariæ impignorata. In hac regione inter Bam-
bergam & Nurnbergā ad orientem, uerſus oppidum Eger, ſitus eſt mons magnus dictus
Fichtelberg. Fichtelberg, ex quo profluunt quatuor inſignes amnes, Mœnus, Nabus, Sala & Eger. Cō-
plectitur autem mōs iſte in circuitu ſuo circiter ſex miliaria, & extrudit uarias metalli ſpe
cies, gignit & optimum cæruleum colorem, quem uulgo Lazurū uocāt. Inuenitur quoq
in ſummitate montis ſtagnum unum & multæ foueæ ex quibus olim metalla fuerunt eru
ta: in ſumma, tota illa terra turget mineris, potiſſimū ferro, unde Nortgoienſes annuatin
magnam uim pecuniæ colligunt. Eſt aliàs terra dura & aſpera, licet in quibuſdam locis ſa
tis proferat frumenti, abundetq́ꝫ paſcuis pro pecorum ſaginatione.

Landgrauiatus Luchtenbergenſis.

INcludit quoqꝫ regio Nordgauienſis unum ex quatuor Landgr
uiatibus, qui olim ab Imperatoribus fuerunt inſtituti, nēpe Luc
tenbergenſem, accepitq́ꝫ denominationem iſtam ab arce Luch
tenberg, etiamſi principes dominij illius curiam ſuam teneant i
oppido Pfreimbdt, & quādoqꝫ in Grunſsfeldē. Situm eius oppidi u
des in tabella deſignatum. Comes qui hodie ditioni preſidet, uocatu
Georgius, ſi recte memini, ſatus ex progenitoribus Alberto & Fr
derico. Non creuit iſte Landgrauiatus in tantam potentiam ſicut r
liqui tres Landgrauiatus, qui temporum ſucceſſu multum aucti ſu
ditione & potentia, maxime autem Haſſia.

Nurnberga.

NVrnberga urbs tota Germania & Europa celeberrim
emporium Germaniæ ampliſſimū, magnificis operib
publicis & priuatis ornata, arcē habet regiam in colle
bi imminenti ſitā uetuſtiſſimam, ex qua in urbē & ext
patet proſpectus, à qua ciuitati nomine inditum putatur. Vetu
codices eam arcem caſtrum Noricum appellant, quod urbs huc
Caſtrū Noricū que pro cuſtodia habuit. Interluit urbem amnis Pegnicius cū mu
tis pontibus lapideis, duas urbis partes coniungētibus. Eſt aute
in agro ſterili & arenoſo condita, atqꝫ ob eam rem induſtrioſo g
det populo. Omnes enim plebei homines ſunt opifices ingeni
ſiſſimi aut plerunqꝫ negociatores prudentiſſimi, repertores & m
giſtri ſubtilium operum, quæ hominibus non parum conducunt. Numeratur urbs ipſa i
ter nouas, quum nulla in ea antiquitatis inueniantur ueſtigia, nec à ueteribus mentio de
Nurnberga tēpore Caroli magni. fiat, niſi quod arx ipſa tanqꝫ uetuſtatis monumētum à multis commendatur. Cōſtat en
Nurenbergam aut caſtrum eius tempore Caroli magni in rerum natura fuiſſe. Siquid
habent hiſtoriæ, Carolum Taſſiloni duci Bauarorum indixiſſe bellum & illum tripart
exercitu oppugnaſſe: unus iuxta Nurenbergam & loca uicina ſua firmauit caſtra, alius
Danubium conſedit, tertius uero cui Pipinus Caroli filius præfuit ad Tridentum deſe
Ferunt etiam nonnulli hanc urbē ſub initijs eius, quæ parua fuerūt, ſub dominio fuiſſe
biliſſimi comitis Francorū Alberti, qui per fraudē Hattonis epiſcopi Mogūtinē cap
et à Ludouico Rom. rege obtrūcatus fuit, & tūc ciuitatē uel locū illū in ius imperij trāſi
Et poſtqꝫ in ditionē imperij uenit, ſumma fide, cōſtantia & officio Rom. coluit imperiū
gibusq́ꝫ Romanis ſemper fidē ſeruauit. In diſcordia tamen Cæſarum grauia pertulit d
na, præſertim cū Henricus 4. & 5. pater & filius inter ſe diſcordes eſſent. Tunc enim N
Nurnberga oppugnatur. cū caſtrū fuit obſidione cinctū & expugnatū. Poſtea Conradus Sueuus Rom. rex urb
ſtaurauit circa annū Chriſti 1140. & inſigne monaſteriū & abbatiā ordinis diui Bened
ad S. Egidiū nūcupatū, in celebriori urbis loco fundauit. Deinde tēporibus Caroli qu
maiore ambitu & nouis mœnijs fuit aucta. Hodie uero munitiſſima eſt, altis ſcilicet m
bus, antemurali, ingenti foſſa, infinitis turribus & propugnaculis. Numerantē in hac u
528. plateæ & uici. 116. putei aquarum, duodecim fontes ex truncis aquam euomentes
magnæ portæ, undecim pontes lapidei, tredecim communia balnea: cingiturq́ꝫ ciuitas
plici muro, in quibus ſunt 183. turres præter fortalicia & propugnacula.

Ha

:Iabet ſenatum & magiſtratum à plebe diſtinctum. Nam uetuſtiores ciues rempublicã ad
niniſtrant, & interim plebs ſuis rebus ſtudet, de publicis minime curioſa. Hercynia ſylua
olim occupauit fundum Nurnbergenſis ciuitatis, ſed temporum ſucceſſu pro magna par
e exciſa fuit. Reliquiæ uirẽt ſemper, hyeme & æſtate. Pegnitius & Regnitius duo amnes
paulo infra urbem concurrentes unum efficiunt fluuium, qui ad ſeptentrionem lapſus in-
ra Bambergam Mæno fluuio miſcetur. Regnitius quem alij uocant Rednitiũ, originẽ du Regnitius fluuius.
it à Wyſſenburgo, quod oppidum eſt ad meridiẽ Nurnbergæ. De hoc amne hiſtorici ſic
:ribunt. Moranti Carolo magno apud Ratiſponam propter Hunos, perſuaſum eſt fore,
t à Rheno in Danubium nauigari poſſet, ſi intra Radiantiam (hic eſt Regnitius) & Alti-
noniam fluuios foſſa duceretur, quæ eſſet capax nauium: quia horum fluuiorum alter Da-
ubio alter Rheno miſcetur: confeſtim rex ad locum oportunum accelerat ac magna ho-
ninum multitudine congregata totum autumni tempus in hoc cõſumpſit. Ducta eſt itaq;
oſſa inter prædictos fluuios duum milium paſſuum longitudine, trecentorum pedum la-
tudine, ſed fruſtra: nã propter iuges pluuias & terram quæ paluſtris eſt natura, opus ſta-
:non potuit, ſed quantum interdiu egeſtum fuerat, tantum noctibus humo iterũ relaben
ſubſidebat. Adhoc rumor increbuit, infideles irruiſſe intra limites Chriſtianorum, qua
:Imperator coactus diſcedere, cœptum laborem deſeruit. Aiunt prope Wyſſenburgum
lhuc apparere ueſtigium profundatæ foſſæ. Anno Chriſti 1538. Nurnbergenſes reno-
uerunt caſtrum ſuum, dilatauerunt & munierunt fortiſſimis propugnaculis, in quorum Arx Norinbergẽſis, renouata
ndamenta poſuerunt nummos quoſdam magnos, aureos, argenteos & æneos, cum tali
ſcriptione ſignatos.

DEO OPT. MAX.

S.P.Q.N. muros arcis non ſatis firmos ad ſuſtinendos hoſtiles impetus, & iuſta ſpa-
orum adiectione, et multis ſubinde egeſtis ruderibus à fundamentis, magna cũ laude ere
t ac nouos fecit, Imp. Carolo V. Cæſ. P. F. ſemper Aug. rege Hiſpan. catholico, archidu
q; Auſt. &c. Et Ferdinan. fr. eius rege item Rom. Hung. & Bohem. Romaniq; Imp. ſuc
ſſore, &c. Patribus uero P. Chriſtophoro Tetzelio, Leonh. Tuchero & Sebald. Pfintz
go, Anno M.D.XXXVIII. Men. Aug. Hæc omnia unum nummi latus continet.

Burggrauiatus Nurnbergenſis quomodo & quando exortus fuerit.

OLim cum imperiũ ad Germanos transferret, ſtuduerunt
monarchæ Chriſtiani orbis illud decorare multis dignita
tibus, honoribus & gradibus, tã in ſeculari q; in ſpirituali
ſtatu. Nam creabant duces, Landgrauios, Marchiones,
Burggrauios, Palatinos, comites, equites auratos & ſimplices no-
biles. Deſignabãt & quoſdã epiſcopos, abbates, præpoſitos & or-
dinũ militariũ magiſtros, qui comitijs regijs intereſſent, quo om̃ia
magis cõſpicua & nitidiora eſſent in imperio. Cõſtituti ſunt quoq;
ſeptẽ principes electores. Nurnbergæ uero aduocatia imperij fuit
erecta & pro illo officio exequendo inſtitutus Burggrauius anno
Chriſti 911. ab Imperatore Conrado, uel ut alij ſcribunt anno Chri
140. ab Imp. Henrico, qui muro cinxit ciuitatẽ & conſtruxit eccleſiã ſancti Egidij. De
proinde ducatu Voitlãdiæ prope Bambergã, bona pars regionis illius acceſſit Burg
uijs Nurnbergenſib. Anno domini 1289. aut circa illud tempus Rudolfus rex uacãte
ggrauiatu Nurnbergenſi, eũdem comiti de Zollern contulit ſororio ſuo, à quo deſcẽ
unt Burggrauij uſq; ad Fridericum, qui in concilio Conſtantienſi à Sigiſmundo Rom. Zollerenſes ſi
.in marchionem Brandẽburgenſem creatus, de eodem fuit inueſtitus. Huic Frideri- untBurggrauij
rimo de familia Zollerenſium ſucceſſerunt in Burggrauiatu, Fridericus ſecũdus, Io-
nes, Fridericus 3. Fridericus 4. Vacante itaq; marchionatu Brandenburgenſi, impe
it ipſum Fridericus quartus Burggrauius Nurnbergenſis anno Chriſti 1417. ab Impe
re Sigiſmundo, non ſine multa pecuniæ largitione, quam à Nurnbergenſibus extor-
uibus iura ſua quæ in urbe habuit reſignauit, retento nudo titulo Burggrauiatus. Di
amen quam extra urbem habuit manſit illi integra, Comitatum Dornberg in quo
eſt

eſt Onſpach & alia multa oppida, adeptus eſt ipſe aut prædeceſſores eius anno dñi 137
Kreilſsheim uero, Vffeltzen & Kreglingen fuerunt aliquando comitum Hohenlohenſ
qui ea uendiderunt Burggrauiis. In hunc itaq; modum principatus marchionũ, qui eſt pr
pe Nurnbergam, exordium ſumpſit. Genealogiam eorum infra ponam, ubi ad marca
Onſpach oppidum. Brandenburgenſem peruenerit ſtilus meus. In oppido Onſpach quod alij uocant Ano
ſpach, & alij Onoltzpach, nomine deriuato à præterlabente amne, habẽt principes illi
riã ſuã. Anno Chriſti 1450. Albertus marchio & Nurnbergenſes multa inuicem bel
geſſerunt. Fuerunt in ditione Marchionis aliquot uillæ combuſtæ & abacta pecora, qu
aliquot centeni homines utrinq; interfecti & capti. Anno Chriſti 1502. quũ Nurnbe
genſes pro more ad dedicationem cuiuſdã templi extra urbem proficiſcerentur, march
poſitis in ſylua inſidijs, ſubito in eos irruit percuſſitq; omnes qui non euaſerunt. Cecid
runt utrinq; circiter mille homines, tametſi marchio minorem acceperit ſtragem.

Picturam urbis libenter exhibuiſſem, ſed obtinere nequiui.

De Francia orientali, quam Franconiam Germaniæ uocant.

Vnde Francones primum exorti ſint.

FRanconia ſiue Francia oriẽtalis Germaniæ pars & ferè meditullium, à Sycamb
quibus Valentiniani Cæſaris tempore ob Alanos deuictos Francorum nomen
tigit, appellata, Sueuiam & Bauariam à meridie habet, ab ortu Bohemi accolu
Haſſi & Thuringi à ſeptentrione. Regio latis ac denſiſſimis ſyluis, aſperiſq; mo
bus clauſa, difficulter adiri poteſt. Intus plana eſt, innumeris turritis oppidis, caſtris &
Hercynia ſylua gis exculta. Sylua quæ Hercynia dicitur, æditiſſimis iugis per circuitum obfirmans ea
ueluti natiuo muro ambit. Moganus ſiue Mænus nauigabile flumen, Sala & Tuber
Neccarusq; perlabuntur. Valles in quibus decurrunt amplæ & profundæ ſunt, earum
utraq; latera uitibus conſita, uinum producunt, quod ob ſui præſtantiam ad remotiſſ.
tes tranſportatur. Terra, præterq; ea pars quæ Norica hodie uocatur atq; fluminibus u
nior eſt, arenoſa nimium nõ eſt, ut Eneas Syluius ſcriptum reliquit, nec nimium etiam
coſa. Fertilis omnis eſt, hordeum, triticum & omne frumentum legumenq; ſatum, mu
cum fœnore reddit. Nulla Germaniæ prouincia plures & maiores cepas gignit, n
la grandiora rapa & caulis capita. Adde glycerhyſam radicem melleam, quæ in Bab
berg

bergenſi agro tanta copia effoditur, ut ingentes currus ea onerari uideas. Eſt autem radix cuiuſdam herbę, quæ profundiſſime ſe ſe demittit in terram, quam alio nomine Liqueritiam uocāt. Eſt etiam undecunq; terra cultiſſimis pomarijs & pratis amœna, hominibus, omnigeniſq; pecoribus abundans. Sed redeamus ad Franconum originem. Hi primum habitauerunt iuxta Rhenū in inferiori Germania, in regionibus quæ hodie Geldria & Holandia appellantur, citra ultraq; Rhenum. Sunt qui ſcribunt populum iſtum primam originem duxiſſe ex Scythia, & præſertim ex ea regione, ubi Danubius in mare labitur. Ibi putantur Francones ante Chriſti natiuitatem habitaſſe, ſed cum propter Gothos ibi pacifice uiuere nequirent, anno ante Chriſtum natum 433. conſilio cū rege ſuo Marcomiro inito, profecti ſunt ad Rhenum, in Friſiam ſcilicet & Geldriam, appellataq; eſt ab eis regio illa Sicambria, ſicut & ipſi Sicambri fuerunt appellati. Inter multos autem duces quos habuerunt, unus dicitur appellatus Francus, à quo & ipſi deinceps dicti fuerunt Franci. Inſidiantes autē *Franci à Sicambris.*
mporum ſucceſſu Galliæ, quæ etiam ab eis nouiſſime denominata fuit Francia, expulſis
omanis ſubegerunt eam, ſicut ſuprà ſuo loco quoq; diximus. Contigit quoq; illo tempo
;ut Thuringi & Sueui multa inter ſe haberent diſſidia & continua prælia, quapropter
ranci à Thuringis uocati, quaſi murus conſtituti fuerunt inter Thuringos & Sueuos.
nperauit tunc Frācis rex Clodomirus, qui fratrem ſuum Genebaldum præfecit ijs quos
ſtinare in auxilium Thuringorum decreuerat, adiurauitq; eos ut perpetuo eſſent ſub do
inio regum Franciæ. Hæc facta fuiſſe putantur circa annum Chriſti 326. ſi non dubius
t Hunibaldus Francorum hiſtoricus. Virorum numerus tam ruſticorum quàm artificū *Hunibaldus hiſtoricus.*
citur fuiſſe 32680. Accipientes autem ſecum pecora ſua & omnem ſupellectilem uene
nt ad pagum Mogoni ubi hodie extructa eſt ciuitas Herbipolenſis. Thuringi quoq; ul
ı ſyluam cedentes, aduentantibus hoſpitibus locum habitationis dimiſerunt atq; pluri
um frumenti tribuerunt: & in hunc modum Francones ceu robuſtus murus inter diſſi
ntes Thuringos & Sueuos cōſederunt, fuitq; primus eorum princeps Genebaldus, qui
ginta annis eis imperauit.

Sequitur genealogia ducum Franciæ orientalis.

1 [Ge]nebaldus {
- Marcomirus ſine hærede mortuus
- 2 Dagobertus. 3 Ludeuicus primus. 4 Marcomirus ſecundus {
  - 5 Waramundus factus rex Franciæ
  - 6 Marcomirus tertius — 7 Prūmeſſer — 8 Genebaldus ſecūd[us]

Continuatio genealogiæ.

8 [Ge]nebaldus [ſe]cundus — 9 Suno — 10 Luitemarus — 11 Hugbaldus — 12 Helmericus — 13 Gotefridus {
- 14 Genebaldus tertius
- Ludeuicus tertius

Deducitur genealogia poſt Ludeuicum tertium.

[Lu]deuicus tertius {
- 15 Erebertus
- N.

16 Ludouicus quartus — 17 Gozpertus primus — 18 Gozpertus ſecundus — 19 Hetanus dux ultimus

Waramundū alij uocāt Pharamundū: qui uocatus ad regnū Frāciæ, fratri Marcomiro
quit ducatū. Huius Marcomiri filius Prunmeſſer, male uocat̃ Priamus. Appellatur &
lmſchrot, qui galeā mucrone metit̃ & fodit. Sic Helmericus à quibuſdā perperā uocat̃
lenus ſiue Helin[us]. Sub Gozperto primo diuus Chilianus paſſus eſt. Cęterū Hetan[us] dux

ultimus

ultimus Francorum ſine hærede mortuus, Witunino Francorum regi, qui etiam Pipinu
dicitur, ducatum ex commiſſo reliquit, quem deinceps filius eius Carolus magnus & pr
mus beato Burchardo primo infulato epiſcopo Wirceburgenſi eiuſq; ſucceſſoribus & e
cleſiæ in proprium donauit, anno ſcilicet Christi 752. Quod autem quidam ſcribunt, Fran
cos ſub quodam Imperatore exemptos fuiſſe decẽnio à tributo & uectigali perſoluend
ac deinde rurſum adactos ad eorum ſolutionem, illi autẽ reſponderint, ſe liberos eſſe Fra
cos, Albertus Krantz habet pro fabula, quum Franci nunquam fuerint Romanis ſubiec
ſed contra Franci excluſerint Romanos Gallia, occuparintq; ipſi regnum illud. Quu
uero Carolus magnus dono dederit epiſcopo Wirceburgenſi ducatum Franciæ orient
lis, intelligere debes per ducatum ducalem ciuitatem Wirceburgẽſem & cætera oppida,
cos, territorium, ditionem, homines & omnia bona quæ Hetanus ultimus dux poſſed
rat, non autem uniuerſam orientalem Franciam. Nam eo & longo tempore ſequẽte, mu
ti duces, comites & heroes in Francia orientali, Rotenburgi ſcilicet ſuper Tuberum, C
chenbergæ, quod hodie Camberg dicitur, Babenbergæ, Swinfurti, Wormaciæ & Limp
gi fuerunt, ex quibus Friderici, Eberhardi, Otones, Popones, Conradi, Henrici & alij d
ces atq; comites Francorum prodiere, id quod hiſtoriæ & uetera literaria monumẽra pa
ſim indicant. Sed ex illis nullus Francorum dux dicebatur, quàm qui Wormaciæ & Ly
purgi ultra Rhenum habitabant. Et uidetur mihi (inquit Friſæus) ueriſimile ob nonnull
cauſas, adhuc quaſdam comitum & equitum familias ex his ducibus & comitibus deriu
tas, hodie etiam apud nos extare. Verum iuriſdictio ſiue iudiciaria dignitas ſuper præd
incendijs, allodijs, beneficijs, hominibus & uindicta ſanguinis (ita hi caſus in diploma
imperialibus nominantur) per totum Franciæ orientalis ducatum & epiſcopatum W
ceburgenſem apud unũ & ſolum epiſcopum manebat. Quare tanquam ex lege hacten
obſeruatum eſt, ut epiſcopis Wirceburgenſibus electis iam & mox ad publicationẽ po
lo faciendam procedentibus, ac deinceps etiam ſemper feſtis diebus & ſolennibus con
tibus, in ſignum ducatus per electionem acquiſiti, gladius præferatur, quo ut territorij d
minus ſontes puniat, inſontes tueatur. Vnde ab antiquo apud eccleſiam Wirceburgẽſe
in hodiernum uſq; diem cautum eſt, ut non alius niſi ſolus epiſcopus tanquam dux in ſ
territorio bannum, id eſt, iudicium & uindictam ſanguinis committat & proſcribat. V
de illud tritum,

Herbipolis ſola, iudicat enſe & ſtola.

Ducatus Franciæ Orientalis. — *Epiſcopus utitur gladio.* — annu

Genealogiam ducum & comitum Franconi

extra ducatum epiſcopalem, quidam talem ſignarunt.

1	2	3			6	
Conradus dux	Otto comes	Cuno comes	Sifridus / Eberhardus / 4 Hermãnus aut ſecundum alios Henricus	Gebhardus epiſcopus / 5 Conradus Cæſar	Henricus tertius Cæſar	Cõradus d Bauariæ / Hẽricus qu tus Imp.

Conradus primus in hac genealogia habuit uxorem filiam Otonis magni Imp. fuit
ſimul dux Lotharingiæ, dictus Conradus dux de Wormacia, eò quod plerunq; Worm
ciæ curiam ſuam haberet. Metropolis ſui ducatus fuit Rotenburgum iuxta Tuberũ f
Occiſus autem in pugna prope Auguſtam, corpus eius Wormaciam delatũ, ibi fuit ſep
tum. Alij ſcribunt duos fuiſſe Conrados Franconiæ duces. Prior habuit uxorem filiã H
rici aucupis, quæ antea maritũ habuerat ducẽ Lotharingiæ, celebrauitq; anno Chriſti 9
alterum torneamentum in ciuitate ſua Rotenburgenſi. Poſterior uero fuit is, qui pr
pe Auguſtam interijt & fuit gener Otonis magni. Poſt hunc Conradum fuerunt comit
Franconiæ uſq; ad Conradum Cæſarem, qui & ipſe uocatur dux Frãconiæ, cuius frater
piſcopus fuit Ratiſponenſis. Genuit Conradus Cæſar Hẽricum tertium, qui etiã dux f
Saxoniæ & comes à Kalw. Alij uero ſcribunt, hunc Henricũ tertiũ comitẽ fuiſſe de Kal
atq; Conradi Cæſaris filiam duxiſſe uxorem. Sequitur continuatio prioris genealogiæ

Dux Wormaciæ. — *Comites Franconiæ.*

Henric

Henricus quartus Imperat.
- Conradus factus per patrem præſes Italiæ.
- Henricus quintus Imperator poſt patrem.
- Agnes uxor Friderici ducis Sueuiæ — Conradus rex Rom.& dux Franconiæ ut quidam ſcribunt.

De ſitu & fertilitate Franconiæ.

DIximus iam Franciam orientalem ſitam in media Germania ſeptam condenſis ſyluis & aſperis mõtibus. Mœnus & Tuberus fluuij labuntur per eam, creſcitq́ optimum uinum in utriuſq́ ripa. Fertilis omnis eſt, proferens omnis generis frumentum, uariasq́ terræ radices eſui humano aptas. Eſt piſcatio in ea, ꝑpter fluuiorum copiam multa, maior tamen uenatio. Feræ in nemoribus à principibus fouentur, habentq́ plurima ſtabula, in quibus hyemis tempore pabulum & interdum ſal accipiunt, ſeq́ à cœli inclementia tutantur. Eas captare aut ſaltem perſequi, priuatorũ nemini conceſſum. Incolæ regionis à cæteris Germa-
s & habitu & corpore nihil differunt. Laboris patientiſſimi ſunt, & in uinetis colendis
m uiri quam mulieres exercẽtur, nemini ocium datur. Vinum quod inde percipiunt ob
ɔmeſticam egeſtatem uulgo uendunt, ipſi aquam bibunt. Ceruiſiam contemnunt, nec fa
le ad ſe ferri permittunt.

Francia orientalis quinq; habet præcipua dominia.

PRincipes quibus Franconia hodie eſt ſubiecta, quinq́ ſunt, Burggrauius Nurnbergenſis, comes Palatinus Rheni, duo ſeculares: Babenbergenſis, Herbipolenſis & Maguntinenſis, tres eccleſiaſtici. Herbipolenſis, terræ ducatum habet. Fuit etiam inter Babẽbergam & ſyluam Bohemicam ducatus quidam Voitlandia dictus, qui
ɔprium habuit principem: ſed cũ ille à ſuis miniſtris interficeretur, uiciniores principes
ionem illius ſibi uendicaſſe referuntur, præſertim marchio Brandenburgenſis, epiſco-
s Herbipolenſis & epiſcopus Babẽbergenſis, qui & meliorem portionẽ ſibi uſurpauit.

Catalogus epiſcoporum Wirceburgenſium.

Laurentius Friſæus Francus ſuo D. Sebaſtiano Munſtero ſalutem & commendationem.

Iteras tuas ad me datas, clariſſ. uir, cum ſumma uoluptate perlegi, non tam ob id,
quanquam hoc maxime, quod in amicorum tuorum album adſcribi me dignatus
ſis, quàm quod uideam indefeſſa illa ſtudia tua in illuſtranda noſtra Germania in-
dies fieri alacriora frequentioraq́. Catalogum epiſcoporum Wirceburgenſiũ, ur-
q́ ipſius Wirceburgi iconem ſiue deſcriptionem, qualeis qualeis, tibi præſentibus trãſ-
to. Aduolaſſent multo citius, ſi languidum pictorem in medio opere correptum ſæua
ris non prohibuiſſet. Tu pro exquiſito iudicio tuo illis deme, adde, quicquid libuerit.
aldus à Crutzenacha, principis noſtri à Secretis, amicus tuus integerrimꝰ, ante aliquot
s abiens Spiram profectus eſt, in aula Caroli Auguſti negociolum quoddam expeditu
Quare factum, ut tabellarius ille ſine eius literis ad te, abierit. Cæterum ſi tenuis imò ui
nea opera tibi inſeruire poterit, tu ea liberrime utere. Tuus enim ſum totus. Feliciter
at humanitas tua, & me ſibi commendatum habeat. Wirceburgi Calendis Septemb.
no domini M.D.XLVIII.

Sanctus Chilianus primus Wircebur-
genſis epiſcopus.

CHilianus natione Scotus, profeſſione cœnobita, ſacr
rum literarum apprime doctus, zelo Chriſtianę religi
nis motus, duobus comitatus ſocijs, Colomanno ſcili
cet & Dietmanno, ex Gallijs trans Rhenum in Fran
am noſtram orientalem uenit, incolisq́ dæmoniorum cultui de
ditis, euangelium Chriſti Ieſu cũ ingenti fructu prædicauit. Go
bertus Francorum dux & terræ dominus, hunc concionante
non illibenter audiens, eius monitu Giſilam, quam alij Geilan
uocant, fratris uxorem in ſuis amplexibus gentium more hæri
tem, ablegaturum ſe recipit. Delicatum uero ſcortum auulſion
proci metuens, Gozberto peregrè profecto, ſanctos dei uiros, tum diuinis uacantes lau
bus, immiſſis ſicarijs trucidari fecit. Paſſus eſt autem egregius primus Francorum apoſt
lus & epiſcopus cum ſocijs anno poſt Chriſtum natum 688.
2 Burchardus ex nobilibus Britanniæ, quam nunc Angliam appellant, parentibus g
nitus, epiſcopali ſedi per diuum Bonifacium Magunciacenſem archiflaminẽ Wirceburg
erectæ, primus præficitur antiſtes infulatus, cuius etiã opera & cõſilio certos epiſcopat
ſui limites conſtituit, & in eo ſingulas ordinauit parochias. Huic Carolus magnus, aut,
cundum alios, Pipinus ducatum Franciæ qui Gozberti fuerat contulit. Præfuit popu
non ſolum doctrina, ſed & bono innocentis uitæ exemplo in annũ 39. Decrepitus iã p
tificatum reſignans in monaſteriũ ſeceſſit Hohenburgñ. ubi paulo poſt morit̃ anno 79
3 Maingutus ex uetuſta comitũ Rotenburgẽ ſupra Tuberũ familia oriũdus, antea
bas monaſterij in Newenſtat ad Mænum, Burchardo ſucceſſit. Sed cum per tres annos
pertus eſſet, aulã & monaſterium plurimum differre, in clauſtrum ſuum reuerſus eſt. M
tuus eſt autem anno 794.
4 Berenwelphus ex commendatione prædeceſſoris Mainguti, præſentibus Wilibal
epiſcopo Aiſtetẽ & Gallo Heluetiorum abbate, in epiſcopum Wirceburgenſem aſſun
tus, ſeptem præfuit annis. Obijt anno 800.
5 Lutericus à Carolo magno, cui à ſacris erat, ſucceſſor datus eſt, ſeditq́ annis duob
mortuus anno 803.
6 Egilbartus ſubijt epiſcopale munus, & ferè 7. annis eccleſiam Wirceburgẽſem adr
niſtrauit, conceſſitq́ fatis anno 810.
7 Wolfgerus à Ludouico pio in pontificalem cathedram ordinatur. Hic 14. eccleſ
Nordalbingis & Sclauis, quos à ſuſcepta Chriſtiana fide ſæpe ad idola ſua relapſos, Ca
lus magnus è Saxonia in Franciæ orientalis ſolitudines abduxerat, ut ibi terra exculta d
micilia figerent, pro uſu ſacri baptiſmi & uerbi dei deſtinatas & incœptas, tandem abſ
uit. Præſul uixit annis 21. uitam finiens anno 831.
8 Hunibertus paſtorali officio & curæ ſe ſubdidit, Ludeuico pio adhuc orbis habe
moderante. Hic poſt mortẽ Ludeuici, diſſidiũ inter filios eius ortũ, nõ minori dexterit
q́ diligentia ſtuduit pacificare, etiam ſi parũ profecerit. Mortuus eſt tandem anno 841.
9 Gotebaldũ prædicti Mainguti ex ſorore nepotẽ, Ludeuicus Francorũ orientaliũ
Baioariorũ rex primò cœnobitis monaſterij Altach abbatẽ, deinde Huniberto ſucceſſ
dedit. Sub eo ignis de cœlo domũ ſaluatoris combuſſit. Quo incẽdio exterritus Goteb
dus ita conſternatus eſt, ut haud longo poſt tẽpore, anno ſcilicet 854. animã exhalaret.
10 Arno Gotebaldo ſuffectus, Chriſto ſaluatori nouã extruxit domũ, eo loco quo h
die cernitur. Homo erat præcipuæ probitatis & prudentiæ & ob id Cæſaribus ſui tem
ris acceptiſſimus. Cum Arnolpho Cæſare contra Zuentebaldũ Morauię ducẽ profect
ab hoſte in caſtris, inter miſſarum, ut aiunt, ſolennia trucidatus interijt anno 891.
11 Rathulphus ex comitibus Francorũ orientaliũ natus, Arnoni epiſcopo ſucceſſo
tus eſt. Qui dum minus ſenſatus maiores iactando, tanquam aliquot gradibus comitib
Babenbergẽ antiquiores improbaret, ingens eccleſiæ ſuæ iacturã & damnum incau
aduexit. Nam Adelbertus Babenbergẽ comes ſe ulturus, numeroſo exercitu Wircel
gum obſedit, cepit, diripuit & deuaſtauit. Obijt autem Rathulphus anno 908.

Die

12 Dietho ex monaſterio Newenſtat à Conrado primo Wirceburgum uocatur. Eius re
giminis anno ſecundo Huni in Germaniam excurrentes, ciuitatem Wirceburgum igne
& cæde depopulantur. Obijt Dietho anno 932.
13 Burchardus ſecundus huius nominis, antè abbas monaſterij Hirsfeldenſis, uitæ inno
centia & morum ſanctitate clarus, ab Hērico primo Saxone Diethoni mortuo ſuffectus
eſt. Ex diligenti abbate diligentior factus epiſcopus, rexit eccleſiam Wirceburgeñ annis
3. mortuus anno 941.
14 Bopo primus ex illuſtri Burggrauiorum Wirceburgenſium familia oriundus, homo
n ſacris & prophanis literis luculenter inſtitutus, & Otoni primo, qui eum Wirceburgeñ
clero & populo patrem ordinauit, chariſſimus. Sub hoc ſchola, qua canonici nobiliumq́;
cæterorum filij erudiebantur multum florens, doctos & ſapientes emiſit diſcipulos, è quo

rum numero S. Wolfgangus poſtea Ratiſponeñ epiſcopus, & S. Wolfgāgus.
Henricus Boponis Germanus, deinceps Treuereñ archiepiſco
pus prodiere. Ab Otone euocatus ad comitia, Ratiſponam ua/
letudinarius proficiſcitur, ubi paucis poſt diebus diem clauſit ſu
premum anno 961.
15 Bopo ſecundus primi conſanguineus ex Otonis decreto
ſucceſſit prædeceſſori. Eo conſultore Iohannes 12. pont. Rom.
inutilis deponitur et Leo 8. ſubſtituitur, mortuus eſt anno 984.
16 Hugo comes Franciæ orientalis, Ottoni ſecundo à ſacris
Boponi ſucceſſit. Hic monaſteriū S. Andreæ ad Mænū ſub ar/
e Wirceburgñ ſitum, collapſum reſtaurauit, ſanctiq́; Burchardi oſſa ex domo Saluatoris
uc tranſtulit, et monaſterium ipſum mutato nomine, ad S. Burchardum appellauit, quod
in hunc uſq; diem ſic appellatur. Obijt anno 990.
Bernwardus Richardi comitis à Rotenburgo ſupra Tuberū filius, Otonis tertij nu/
Hugonis locū occupat. Fratres eius Richardus, Ainhardus & Rugerus inſtruendis no
s, reparandis inueteratis & ditandis eccleſijs, hinc inde multas opes elargiti ſunt. Hic cū
hanne epiſcopo Placentino ab Otone per Italiā & Græciā Conſtantinopolim ablega/
s, ut Conſtantini filiam ſibi deſponſari peteret, Achaiam pertranſiens, peſtilenti febre
rreptus obijt anno 995.
Henricus primus ex comitibus à Rotēburgo ortus, Bernwardo patruo ſurrogatur,
r ſingularis eruditionis & probitatis. Petenti Henrico ſecundo Imp. annuit, ut ex parte
æ diœceſis nouum faceret epiſcopatum, Babenbergeñ ſcilicet. Hic etiam ex bonis pa/
rnis apud ædiculam ſepulchri S. Chiliani nouum ędificat monaſteriū, & mox alia duo,
terum ad S. Iohannem baptiſtam in Haugis, alterum ad ſanctum Petrum & beatū Ste/
anum appellata, atq; eadem religioſis uiris & ſufficiente imbuit cenſu. Moritur anno
18. in eccleſia S. Iohannis baptiſtæ tumulatus.
Mainhardus 1. ex familia comitū Rotenburgenſium progenitus ordinante Henrico
mp. magno cleri & populi applauſu aſſumitur. Inter incumbentes debitas curas & diu
rnas ſollicitudines, nulli magis indulſit uoluptati quā uenationis. Primus inter epiſco/
s Wirceburgenſes monetam cudiſſe dicitur. Obijt anno 1033.
Bruno Conradi ducis Carinthiæ filius Mainhardo ſucceſſit, diuinarum literarū inter
es nobilis. Extant commentarij quos in Dauidis pſalmos conſcripſit. Anno domini
45. Henricum tertium in expeditione contra Vngaros ſequutus, in caſtro Boiſenburg
Danubium per fractam pergulam delapſus, octaua die uitam finiuit. Corpus aromate
nditum & reuectū, in crypta domus Saluatoris, quam antè ædificauerat, ſepelitur.
Adelbero Arnoldi comitis à Laimbach in diœceſi Patauieñ filius eligitur in epiſco/
m. Hic canonicos ex monaſterio S. Petri ad canonicos noui monaſterij in unum colle
m tranſtulit, & eorum loco 30. monachos regulæ S. Benedicti in monaſterium S. Petri
roduxit, & utriſq; ut uitam commode tranſfigere queant, plurima cōtulit bona. Hic in
iſmate à Gregorij Rom. pont. partibus ſtetit. Quare ſecundo à cathedra ſua Wircebur
ñ fugatus, in patrios lares abijt, & monaſterium Laimbach à genitore inchoatum per
it. Senio confectus huic ſeculo renunciat anno 1090.
Mainhardus ſecundus ab Henrico quarto & eius papa contra fugatum Adelbero/
n epiſcopatui Wirceburgenſi intruditur anno 1085. homo multiplici rerum experien/

tia conſpicuus. Ab Hermanno duce à Wirceburgo pellitur, & per Henricum poſtea reſ tutus obijt anno 1088, ſuperſtite adhuc anteceſſore ſuo.

23 Ainhardũ comitẽ Rotenburgen. ob gentilicias uirtutes tam clero ꝙ populo accep tiſſimũ, Henricus 4. defuncto ſubſtituit Mainhardo. Munificus in pauperes, hoſpitale a pud S. Petrum ædificat magnificeꝗ dotauit, ſed quod poſt aliquot annos in monaſteriu uirginum immutatum eſt; ad S. Aphram uocatum. Migrauit ab hac luce anno 1104.

24 Rupertus præpoſitus domus Saluatoris libera electione dat⁹ eſt Ainhardo ſucceſſo At Henricus 4. hunc quod Adelberoni contra ſe adhæſerat, à ſede deturbat & Erlungu quendam canonicum in eius locum ſubſtituit. At Henricus quintus prioris filius depoſi to Erlungo Rupertum reduxit. Breui pater ſuperueniens, propulſato Ruperto Erlungu reſtituit. Sed & hic per filium rurſus amotus, Ruperto locum ceſſit. In concilium Warſt li in Longobardia indictum concedens, in itinere ſpiritum exhalauit anno 1106.

25 Erlungus ex nobilium equitum à Cundorff ſatus familia, Henrici quarti archigra mateus mortuo Ainhardo pontificatui præponitur, ſed ab Hẽrico quinto bis reiectus tandem captus, priuatus manſit quandiu Rupertus uixit. Hoc uero mortuo, honorifice uocatur, Henrico quinto reconciliatus. Henricus Romam profectus, imperij coronam uetera Cæſarum priuilegia ab inuito Paſcali extorquet, à quo in Germaniam reuerſus nathemate percitus eſt. Erlungus declinans Wirceburgenſes ciues Henrico adhærente in monaſterium Swartzach ſeceſſit, ubi paulo poſt comitiali morbo correptus, naturæ bitum perſoluit anno 1122.

26 Rugerus comes à Vaihingen & canonicus ob integram uitam epũs eligitur. At h recuſato, Henricus 5. Gebehardum comitẽ Hennenbergẽ adhuc grammaticis implici rudimentis præſidem deſignat. Quæ diſcordia eccleſiam Wirceburgñ plurimis affecit a nis, utraꝗ parte ſuum conſeruare & tueri ſtudente. Quare Rugerus ſecedens, ſedem ſua in Hailigbrunnen & Laufen fixit, cui ea pars epiſcopatus ad Neccarum ſeu Nicrũ ut ſu paruit antiſtiti, Gebehardo Wirceburgi ac aliàs ubiꝗ dominante. Per apoſtolicos tame legatos tandem effectum eſt, ut Gebehardus ſe epiſcopatu abdicaret et hunc Rugero le timo ſineret præſuli. Rugerus nactus pacem & quietem, Wirceburgumꝗ rediens, bre peſte intoxicatus obijt anno 1125.

Heilprun.

27 Embrico electus epiſcopus, eccleſiam ſuã optime adminiſtrauit. Sub hoc celebre m naſterium Ebrach inſtitutum & extructum eſt, in quod cuiuſuis Wirceburgeñ defuncti piſcopi exectum cor peculiaribus ceremonijs deuectum, iuxta ſummum altare cum hon re reconditur. Huius temporibus Lotharius ſecundus conciliũ Wirceburgi cogit, in qu Anacleto repudiato, Innocentius pro uero & legitimo Rom. pontifice pronunciatur aſſumitur. Embrico à Conrado tertio Conſtantinopolim miſſus eſt. Expedito autem n gocio, rediens Aquileiæ acuta febri compreſſus uitam finiuit anno 1146.

Ebrach monaſterium.

28 Sigefridus in miniſterium pontificium poſt Embriconem uocatus, officium ſuum gili cura & fide exercuit. Hic diuo Bernhardo, per Germaniam crucem (ut uocant) cont Saracenos prædicanti, ſumma iunctus erat neceſſitudine & familiaritate. Mortuus eſt a no 1151.

29 Gebehardus comes ab Hennenberg, qui certauerat cum Rugero ſuper epiſcopat ut diximus, maturior factus canonice eligitur, comitatusꝗ Fridericũ Barbaroſſam cõt Mediolaneñ & domum reuerſus, octaua die uitam morte commutauit, anno 1160.

30 Henricus 2. Gebehardum in pontificatu ſequitur. Sub eo Frid. Barbaroſſa ob diſſi tes Rom. pontifices concilium Wirceburgũ conuocat, ubi Guido epiſcopus Cremen dictus Paſchalis 3. papa nominatur. Henricus uero moritur 1165.

31 Heroldus ex equeſtri ordine dictorum ab Hocheim progenitus, ex præpoſito fit e ſcopus. Fridericus Barbaroſſa huic eiuſꝗ ſucceſſoribus ducatum Franciæ orientalis & lius iudiciariam dignitatem, eccleſiæ Wirceburgeñ à Carolo magno donatos, per uicin uero aliquot annis inuaſos & attritos, nouo priuilegio & aureo ſigillo uendicat & con mat per totam Franciam orientalem & epiſcopatum, 6. idus Iulij anno 1168. Hinc cœp atꝗ hactenus ſemper obſeruatum eſt, epiſcopis Wirceburgeñ in ſolennibus feſtis & co uentionibus in ſignum reparati ducatus gladium anteferri, & mortuos cum gladio ſep liri. Obijt anno 1172.

Ducatus Franciæ epiſcopis confirmatur.

32 Rainhardus factus epiſcopus, ob prudentiam & fidem ſuam multũ amabatur à Fri

Barbaroſ

Barbaroſſa. Vnde idē Imp. conceſſit decedētibus Domus canonicis, ut bona ſua teſtamē
to legare & donare poſſent nedum parentibus, uerum & quibus uellent. Exemit etiam æ-
des eorum oneroſo hoſpitalitatis iure, ita ut deinceps in regni comitijs neq; homines ne-
que iumenta hoſpicio ſuſcipere tenerentur, niſi ſolos principes, & hos ſine ſatellitio. Hi
contrà in gratitudinis uicem, ſpecioſam & amplam illam curiam Wirceburgi Kazenwig- [*Katzenwighauß.*]
nus olim, hodie Kazenweiker nuncupatam, Barbaroſſæ & illius hæredibus propriam do
narunt. Obijt Rainhardus anno 1184.
3 Gotefridus primus, Friderici primi archigrammateus ſeu cancellarius & domus Sal
uatoris præpoſitus, ex equeſtri ordine à Piſtemberg dicto, natus, electus epiſcopus, Fride
ricum Cæſarem contra Saracenos in Aſiam abeuntem ſequutus eſt. Sed neuter redijt. Nã
Fridericus undis, Gotefridus peſtilenti aura oppreſſus periere, anno 1189. Hic domũ Sal-
uatoris nouam fecerat, ſed fatis reluctantibus non in ea ſed Antiochiæ conditus eſt.
4 Henricus tertius dictus à Bibelriedo, Gotefrido ſubſtitutus nõ diu pontificatui præ-
fuit, nam mortuus eſt anno 1196.
; Gotefridus ſecundus ex antiqua claraq; herorum ab Hoenlohe progenitus, eligitur,
uir iuſtus, prudens, benignus & multis uirtutibus inſignis, imbecilli tamen corpore, qua-
re non ſine communi luctu moritur anno 1198.
5 Conradus primus, nobilis baro de Rabenſpurg, antea epũs Hildesheimeñ, Friderici
primi, eiuſq; filij Henrici ſexti & Philippi regis cancellarius, poſtulatur & fit epiſcopus
Wirceburgenſis. Hic autor fuit ordinis Teutonicorum. Fuit autem uir iuſtus, æquus &
pacificus. Vnde graſſatores qui rapinis, cædibus & incendijs intendebant perſcrutans, ſe
ueriter puniuit, etiam ſibi ſanguine iunctis non parcens. Idcirco à tribulibus ſuis nihil ta-
men metuens, prope domum Saluatoris trucidatur anno 1202.
Henricus 4. ex ueteri quadam & nobili Francorum familia natus, electus epiſcopus
monaſterium Veielſdorf fundauit & dotauit. Obijt anno 1207.
Otto primus, baro de Lobdeburg, cuius maiores monaſterium Ahauſen fundarũt, [*Ahauſen monaſterium.*]
electus epiſcopus, ſecutus eſt Ottonem quartum Cęſarem, pro ſuſcipienda corona Romã
abeuntem. Reliquit hoc mortale ſeculum anno 1223.
Diethericus ex inclyta ducatus Wirceburgeñ hæreditariorum Marſcalchorũ de Ho
henbergo ad Wernam fluuium progenie ortus, Ottoni ſubſtituitur. Obijt anno 1225.
Hermannus 1. & ipſe baro de Lobdeburg, Diétherici uices ſubijt, diligentiſſimusq;
paterfamilias fuit. Nam collapſa & ruinoſa ædificia reparauit, multa noua extruxit, iuriſdi
ctionem firmiter aſſeruit, & eccleſię cenſus plurimum auxit. Ciues quoq; inſolentiores cõ
ſcuit. Tandem ſuborta ſeditione à ciuibus captus & ſuper lignea craticula ligatus ante [*Stratagema.*]
caſtrum ſuum, Montem Marię uirginis portatur, ut caſtrum ipſum pro uitę redemptione
ciuibus deſtruendum traderet, ſed à caſtrenſibus interceptus, in arcem interiorem ducit.
Ciues uero armis & baliſtis abacti ſunt. Obijt anno 1253.
Iringus à Rainſtein poſt Hermannum à capitulo canonice eligitur. Sed breui uenie-
bant Wirceburgum procuratores Wilhelmi comitis à Leiningen epiſcopi Spirenſis, cona-
bantur electionē caſſare, inſinuantes bullam Rom. pont. in qua ſub eccleſiaſtica cenſura
præcipiebat capitulo, ne quē alium poſt Hermannũ eligerēt niſi Wilhelmũ à Leiningen.
Iringus Rom. pontificis tonitrua & fulmina formidans, tandem pacē à Wilhelmo ter mil-
le marcis argenteis comparat, mortuusq; eſt anno 1266.
43 Diſſident poſt mortem Iringi electores in ſuffragijs. Nam quidam elegerunt Cõ
radum comitem à Trimperg, alij Bertholdũ comitē ab Henneberg. Ambo inuicē conſan [*Aemulatio conſanguineorum*]
guinei, paria habebant uota, at Bertholdus Conradum potentia & cognatione, Cõradus
illum ætate, prudentia & fauore ſuperabat. Bertholdus continuo Magũciacum profectus
ab archiepiſcopo confirmatur. Conradus uero recta Romam tendit, ius ſuum proſecutu-
rus. Quem mox Bertholdi nuncius ſubſequutus, apud pontificem pro domino ſuo confir
mando inſtat. Pontifex negocij ſeriem & qualitatem percontatus, inuenit Bertholdi pro-
ceros paulo antè conatos, ipſum Bertholdum armatis & uiolentis manibus inducere, ſed
ab eccleſiæ fidelibus prohibitos, maximo eius eccleſiæ damno & detrimento. Quare Cõ-
radum confirmat & conſecrari facit. Cæterum dum is re ſua feliciter confecta & expedi-
ta Germaniam repeteret, in itinere letifera febri laborare cœpit, cuius languore tabeſcēs
Romæ moritur, cum iam ferme per integrum annum Romæ moram traxiſſet.

Pp 3 Conradi

44 Conradi morte percepta Bertholdus Hennebergeñ denuo apud capitulum inſtat
Epiſcopi competitores. ut ſe tanquam electum & confirmatum admittant. Sed illi renuentes, eligũt Bertholdun
à Sternberg decanum ſuum. Quamobrem Hennenbergenſis cauſam hanc Romã prouo
cat, quo primò nouus electos ſuos mittit oratores, paulo poſt ipſe ſubſequẽs. Sed quia põ
tifices Rom. urgentioribus occupati, his leuioribus manus applicare nõ quiuerãt, hæc li
in ſeptimum annum protrahitur, tandemq́ꝫ rei ſtatu excuſſo, Bertholdus à Sternberg c
firmatur: Hennebergeñ uero iterũ repulſam paſſus, titulo epiſcopali quandiu uixit ſe no
abdicauit, mortuus anno 1282. Bertholdus uero à Sternberg inauguratus pontificatu, Ru
dolfo ab Habſpurg Rom. regi non uulgares ſuppetias ferens contra Primislaũ Bohemũ
mortuus eſt anno 1287.
45 Mangoldus archimagirus à Newenburg eligitur in põtificem, antea præpoſitus do
Iphofen. mus Saluatoris. Hic ex Iphofen fecit oppidum mœnibus & foſſis cinctũ, & abrogauit ſ
cietates artificũ quas Zunfftas uocant, ut publicę tranquillitati infenſas: obijt anno 130
46 Andreas heros à Gundelfingen, antè præpoſitus eccleſiarũ collegiatarũ in Onold
Diſsidium epiſcopi & ciuiũ. bach & Oringen, concorditer eligitur. Sub eo uetus illa inter clerum & ciues ſimultas re
pullulat. Albertus rex tum Wirceburgi exiſtens, atrociora formidãs, auditis hinc inde pa
tibus, pacem reformat. Moritur autem Andreas anno 1314.
47 Gotefridus 3. baro à Hohenloe, ſedit in epiſcopatu annis 7. mortuus anno 1322.
48 Wolframus à Grunbach electus & confirmatus, abbatẽ Fuldenſem armata manu i
ditionẽ ſuã effuſum capit & in cuſtodiã abduxit, quouſqꝫ tumultus per amicos fuit ſed
tus. Obijt 1333.
49 Hermannus ſecundus Liechtenbergius Ludeuici quarti archigrammateus poſtul
tus, autoritate fretus Imperatoris obtinuit potificatũ, inuitis Ottone in cõtentione quo
electo & Iohanne Rom. pontifice. Præfuit duntaxat ſeſqui anno, mortuus anno 1335.
50 Otto dictus Wolfskel antea in diſſidio electus confirmatur poſt Hermannũ, nihil
eorum omiſit quæ ad boni præſidis exactum officium pertinent. Obijt anno 1345.
52 51 Albertus baro de Alta flamma, uulgo Hoenlohe, plenis eligiẽ poſt Ottonẽ uoti
At papa Clemens caſſata hac electione Albertum comitẽ ab Hohenburg Elſaciæ, cano
cum Conſtantienſem, ſacellanum ſuum mittit Wirceburgũ, mandatq́ꝫ ſuſcipi ut epiſco
Inclemens Clemens papa. & electum epiſcopum poſſeſſionemq́ꝫ nactum anathemate innodat. Nec capitulares n
Carolus quartus Rom. rex exorare potuerunt inclementem Clementem, ut Albertũ le
time electum admitteret. Coactus itaqꝫ fuit Albertus epiſcopatum & ducatum illi ann
xum reſignare in manus Clementis, ſuiq́ꝫ reatus & offenſæ ſupplicem petere ueniam ac
nathematis abſolutionem, ac deinde mera liberalitatis gratia petere & accipere põtific
tũ. Conciliatus ergo Rom. pontifici, ſeditioſos erga ſe habuit ciues Wirceburgñ, ſed qu
Carolus Imperator compeſcuit. Obijt 1372.
53 Albertus ab Heſpurg præpoſitus Wirceburgñ, & Witigis decanus Babenbergeñ
Aemuli. diſſidio petuntur. Albertus ab archipræſule Maguntino confirmaẽ. Witigis uero Auin
nem pergit & paciſciẽ cũ Gerhardo Nuenburgẽſi epiſcopo, quẽ ſui ciues eiecerãt, cedi
alter alteri ius ſuum: quod Gregorius papa ratũ habens, Witigẽ Nuenburgenſem & G
hardum Wirceburgenſem declarat epiſcopos. Tunc Gerhardus adiens Imp. epiſcopat
Wirceburgñ & ducatus obtinuit regalia. Recuſantibus aũt Capitularibus eũ ſuſcipere,
mata manu ingreſſus om̃ia ferè loca ſibi ſubdidit, paucis munitioribus locis exceptis, q
Albertus electus poſſidebat. Verum his cunctis Albertus, ipſaqꝫ etiã prępoſitura exut
priuatus quodammodo uixit 30. annis, plus minus poſt electionem, Gerhardo tamen p
ſtremo conciliatus. Obijt anno 1404.
54 Gerhardus comes à Swartzenburg Thuringiæ & antea epũs Newenburgñ, Wirc
burgi rerum potitus, ad ſoluendum ęs alienum, quod hoc bello ingens conflarat, animu
adiecit. Impetrat ergo telonia, imponit uectigalia & alia uariarum exactionũ genera, qu
Diſsident epiſcopus et ciues ſteuras, precarias, decimas, angarias & ſubſidia nominant. Ob quam rem omnium fer
animos in ſe concitat. Conquerebantur ciues ſe alioquin per clerũ intolerabiliter graua
Et quæ iam cohibita erat ſimultas, in publicam conuertitur altercationem, & utraqꝫ p
alterius uel uires uel inſidias metuens pręſidio ſe munit. Durans hoc hoſtile diſſidium f
me perpetuo triennio in dies magis ac magis gliſcit, tandẽ horrẽdo finiẽ conflictu, in q
Gerhardus uictor extitit, ciues & ſocij ſuccũbunt. Breui poſt Gerhard⁹ moriẽ anno 14

P

5 Poſt mortem Gerhardi duo in contentione eliguntur, nempe Iohannes ab Eglof‐
tein præpoſitus & Rudolfus comes à Wertheim decanus. Tandē altercationis iudicio in
Rupertum regem coniecto, Iohannes epiſcopus uerus declaraẽ. Hic autoritate Bonifacij
.pro utriuſq; philoſophiæ & bonarū artiū ſtudio anno domini 1403. publicū erexit gym‐ *Gymnaſiū Wirceburgi erectū*
naſium, pleriſq; doctoribus & magiſtris aliunde uocatis & conductis, nec caruit ſucceſſu
ncœptum: nam plures confluxerant ſcholaſtici diſcipuli & omnia uitæ neceſſaria æquo
omparabantur precio. Cæterum quotidianæ diſceptationes, iurgia & rixæ inter clerū &
iues ortæ, iam inchoabant in ſcholaſticos & doctores redundare, eò incrudeſcentes, ut
lis diutius hic eſſe non tutum uideretur. Mortuo igitur Iohanue epiſcopo paſſim abiere
ui paſſim aduenerant, maior pars Erdphordiam. Ita frequens et nouum hoc gymnaſium
nte deſijt, quàm rectè conſtitueretur. Obijt Iohannes epiſcopus anno 1410.

Iohannes ſecundus ex equeſtri ordine dictorū à Brun in Elſatia natus, homo induſtri
s, magnanimus, & magis prodigus quàm liberalis. Extorquendarum & colligendarum
ecuniarum ingenioſiſſimus, rurſus erogandarum profuſiſſimus erat, atq; eccleſiam ſuā
profundam alieni æris coniecit uoraginem. Vnde à creditoribus captus, abductus & de *Epiſcopus prodigus capitur.*
ntus eſt, donec illis noua & fideiuſſoria cautione ſatiſdaret. Duob. coadiutoribus, quos
ocant, ex ordine aſſumptis, regimen epiſcopale bis abdicauit, bis recepit. Admiſſo tan‐
em coadiutore tertio, moritur anno 1440.

Sigiſmundus dux Saxoniæ, frater Friderici & Wilhelmi, coadiutor prædeceſſoris
rtius, uiuēte epiſcopo Iohanne ſic ſuſcepit epiſcopatū, ut poſt mortem epiſcopi regimi‐
abſtineret, donec confirmaretur ab eo papa, quem epiſcopus Iohannes & capitulum
gnouiſſent legitimum. Nam tunc duo certabant pro primatu Romani pontificatus. Sed
ſcedente epiſcopo Iohanne à concilio Baſilienſi, Sigiſmundus huius iuriſiurandi præſti
impetrata relaxatione, cōfirmationem ſuam à Felice Subaudo accepit. Deinde Onoldſ
chium concedens, à tribus uicinis epiſcopis in pontificem eſt conſecratus. Ambiensq; *Diſceptatio propter epiſcopatum.*
miniſtrationem eccleſiæ Wirtzburgenſis, à capitulo minime ſuſceptus eſt. Hinc uariæ
ceptationes utrinq; ſunt exortæ. Tunc Fridericus tertius Cæſar depoſito Sigiſmundo,
otefridum Pincernam à Limpurg decanum Babenbergenſem ſuffecit. Sigiſmundus in‐
ia laborans Saxoniam repetijt: ubi in fratrum cuſtodia detētus paucis poſt annis diem
uſit extremum.

Gotefridus quartus Pincerna à Limpurg, decanus Babenbergenſis, canonicus Wir‐
burgen. præficitur eidem eccleſiæ Coadiutor ſiue rector à Friderico tertio anno 1442.
quenti uero anno à papa epiſcopus confirmatus, omnes animi uires eo aduertit, ut ec‐
ſiam ſuam à grauibus æris alieni nexibus liberatam reſpirare faceret. Obijt anno 1455.

Iohannes tertius à Grumbach præpoſitus, uir magni animi canonice eligitur. Hic *Comitatus de Caſtel feudatarius.*
nitatum de Caſtel à comite Wilhelmo ſuæ comparauit eccleſiæ, quem deinceps eidem
beneficium contulit. Obijt 1466.

Rudolphus ſecundus à Scherenberg ſuccedit Iohanni tertio. Hic qualis fuerit ex e‐
ſequenti epitaphio, quod Doctor Engelhardus Funcus Nouimonaſterij decanus po‐
, facile deprehendes: Rudolfo à Schernberg epiſcopo Herbipolenſi, Frāciæ du *Epitaphium.*
ummo in omnium uirtutum genere uiro, prudentia uero atq; conſilio admirabili: qui
ſcopatum Herbipolēſem ob malitiam temporum creditoribus oppignoratum atq; ſer
ntem, nexu æris alieni ſoluto, in priſtinum ſtatum dignitatemq; reſtituit, ut eccleſiam
rbipolen̄ non tam adminiſtraſſe quam fundaſſe uideri poſſit. Pacis tam ſtudioſus fuit,
am ſæpe uel pecunia & iniquiſſimis impetrarit conditionibus. Dieta & uitæ modera‐
ne ad ſummam ætatem peruenit. Moritur anno 1495.

Laurentius ex equeſtri ordine dictorum à Bibra progenitus, Rudolfo ſuccedit: cu‐
ingenium, mores & ferè totam uitam ex epitaphijs diſces. Vito Nichteno au‐
re. Laurentio à Bibra Wirceburgenſi epiſcopo ac Franciæ duci, qui pacis arti‐
præcipue florens, rempub. Herbipolenſem bene gerendo, ſplendideq; augendo, fecit,
am fato functus, potiſſima ſui parte adhuc uiuat, immortale poſteris imitādi exemplar
nquens. Obijt anno 1519. Laurentio Friſæo Franco autore. *Epitaphium.*

Princeps probus, præſul pius, patriæ pater
Laurentius ſub hoc ſolo poſitus iacet.
Non totus attamen, deo nam ſpiritum

Prius

Prius dedit. Quæ cætera affuere, nunc
Terris perambulant, ſatis recognita
Gloria, fides, pax, religio & ſumma æquitas.

62 Conradi à Thungen tertij huius nominis epitaphium, Laurentio Friſæo authore.

Epitaphium. Conrado à Thungen epiſcopo Wirceburgenſi & Franciæ Orientalis duci, præcipuæ u ro iuſticiæ, egregiæ eruditionis, temperantiæ ſingularis, acutiſſimiq́ iudicij. Quem prim ſtatim ſuſceptæ adminiſtrationis limite arreptum, ueſani huius ſæculi diſſidium, ſediti & calumnia ſeueriter diu & contumelioſe habitum, unà cum eccleſia eius, extremæ per ſubieciſſent internetioni, ni deo ſuffragante aduerſas iniquiſſimæ fortunæ procellas uig li prudentia, infracta dexteritate, tolerantiaq́ miranda gnauiter ſuperaſſet, æquiore ſecul digniſſ. Vixit annis plus minus 74. præfuit annis 21. menſibus 4. diebus 10. Obijt 16 Cal Iunij, anno ſalutis 1540. communi ſuorum mœrore & luctu.

63 Conradus à Bibra quartus huius nominis, eligitur Calend. 15. Iulij anno 1540. Epi

Epitaphium. phium eius autore L. Friſæo Franco. Conrado à Bibra quarto eius nominis Wirceb genſis eccleſiæ electo & confirmato præſidi, Franciæq́ orientalis inclyto duci, uiro ma nanimo, miti, ſereno, pacis & communis tranquillitatis præcipuo amatori. Hic ob tum tuantis temporis iniuriam, epiſcopalis ſuæ conſecrationis ſuſceptione, ac ducalis pro u tuſto patriæ more tranſitus (quem uocant) peractione in quartum annum cõſulto dilat utrunq; tandem negotium mature abſoluturus erat, ſi illum uita Parcæ dignatæ eſſent l giore. Cæterum dum præfuiſſet annis 4. menſe uno, diebus 7. moritur octauo idus Aug ſti, Anno gratiæ M.D.XLIIII.

Gloria, nomen, opes, applauſus, forma, poteſtas,
Ob quæ ego non paucis antè beatus eram:
Quæris nunc ubi ſint? breuibus capis, inuida mecum
Cuncta ſub hunc triſtem fata tulere rogum
Sola manet terris non conſtans fama ſuperſtes.
Incertis uotis his probor his reprobor.
Iudicium at multo magis eſt cæleſte uerendum.
Pro meritis cuiquam premia digna ferens.

64 Melchior ex antiqua & nobili dictorum Zobel à pio monte, uernacula noſtra lin ua Gutenberg familia natus, homo uere pius, modeſtus, comes, benignus, & ob id omn bus gratus, eligitur 14 Calend. Septemb. Anno 1544.

De ciuitatis Wirceburgenſis nomine

eiuſq́ conditoribus, ſitu, incolis, templis, &c.

IN nomine ciuitatis Wirceburgenſis uariant ſcriptores. Nam uetuſtiores eam nuſq non Wirceburgum uocant: recentiores quidam ab annis fermè quadringentis Herb polim nominant, falſa nimirum etymologia decepti, quòd has duas dictiones Ger nicas Wirtz & Wurtz idem ſignificare arbitrati ſunt, quum tamen Wirtz nouum u num, id eſt, muſtum ſignet, Wurtz autem odoriferam herbam aut radicem, nonnunqua bene olentia aromata, quæ uulgus ſpecerei appellat. Cum autem in omnibus antiquio bus diplomatis, Wirceburg non Wurceburg ſcriptum reperiatur, certum eſt hanc ciuit tem nomen ſuum ſortitam eſſe, non à Wurtz, id eſt, herba uel radice, ſed à Wirtz, hoc e muſto, quod ager Wirceburgenſis dulcis uini noui præcæteris uicinis locis tum ferax fu rit, ſicut & hodie eſt, ut propinquis imò remotioribus etiam prouincijs muſtum ſuum uinum tranſmittat. Primus autem qui hanc Herbipolim nominauit, Iohannes Gallicus it, qui circa annum domini 1150. hymnos, cantiones ac præculas de S. Chiliano & ſocijs ius (quas noſtri myſtæ hiſtoriam, officium & ſequentias uocant) meditatus, pro Germa co nomine Wirceburgũ, quod latinum facere uolebat, Herbipolis, id eſt, Herbæburg dixit, quum latine Muſtoburgum, aut Græcè γλευκόπολις dicere debuiſſet. Illum Ioha nes Trithemius ſecutus, hanc in Chronicis à ditione Græca ποίη quæ herbam uel gra ſignificat, non diſſimiliore elegantia ποιάπολιν Pœapolim, & nonnunquam, neſcio q fretus autoritate, Marcopolim appellauit, nouis ſcilicet nominibus, quæ antiquitas pen tus ignorat.

Differunt Wirtz & Wurtz.

Pœapolis. Marcopolis.

Conrad

CIVITAS HERBIPO

lenſis ſeu Wirceburgenſis, Francorum Orien-

talium caput & metropolis ad uiuum expreſſa, miſſaq́ꝫ à Reuerendiſſimo domino, D. Melchiore Zobelino eiuſdem loci ornatiſſimo præſule, & totius regionis illuſtriſſ. duce, patrocinantibus ſimulq́ꝫ cooperantibus ſpectatiſſimis doctiſsimisq́ꝫ uiris dominis Laurentio Friſæo & Ewaldo à Crutzenacha, cōſiliarijs primis & à ſecretis eiuſdem principis, uetuſtatum quoqꝫ amatoribus præcipuis & hiſtoriarum ſtudioſiſsimis, amicis noſtris incomparabilibus. Vtinam licuiſſet tales patronos & inſtituto noſtro fauentes inuenire in aulis quoqꝫ aliorum principum & antiſtitum. Inuenimus quidem tales apud Mediomatrices, Viennenſes, Curienſes, Sedunenſes, Friſingēſes & paucos quoſdam alios: ſed quot ſunt curię reſiduæ apud quas nihil impetrare potuimus?

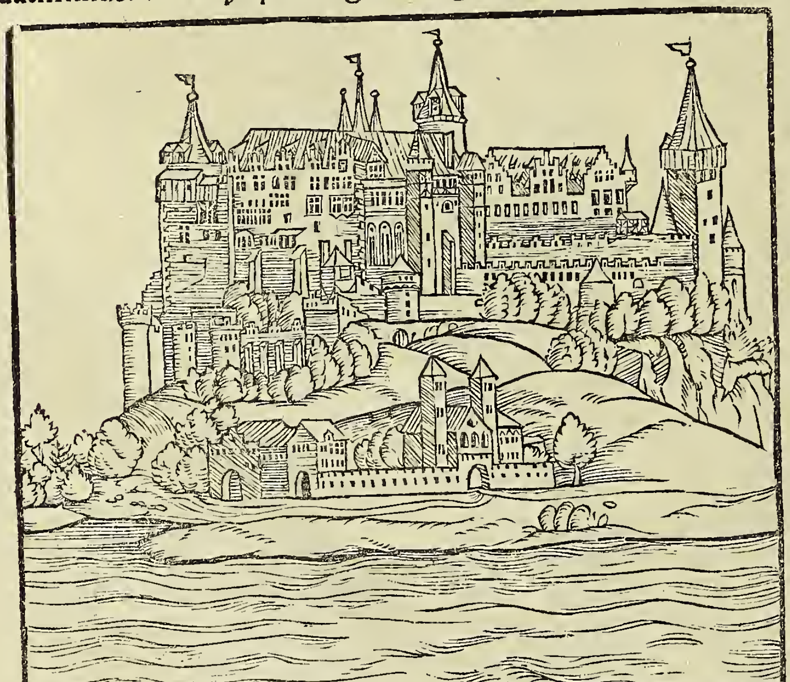

RAD
Herb
S:Burckhard
Mænus fl.
A Iudæorum planicies. Iuden platz
B Cathedralis ecclesia. Thum ſtifft.
C Curia epiſcopalis. Biſchofs hof.
D Katzen wiker. F S. Stephan.
E Currificum platea. wagner gaß.
G Pœnitentes. Reuwern. H S.Iohans
I Porta xenodochij. Spital thor.
K Porta Mæni. Mein thor.
L Porta lignea. Holtz portle.
M Rubea porta. Rot thor.
N Laterificiũ. Ziegel hutt. O Hortus
ſtagnalis. Seegarten. P Feſsel brunn.
Q Krepfhaus. R Prędicatores
Prediger S Minores. Barfuſſer.
T S.Nicolaus. S.Claus V S.Catarin
X Iudæorum cœmiteriũ. Iuden kirchoff.

irtzpurg
54
Teütsch Haus
S Iacob
Porta cœli
Menus fl.
K
L
Der Mein
M
N
V
A
C
x
Mitnach.
Septen-
D
Katzñ wiker
Stifft Haug
Q Reñweg
Gilgñthor
New thurn

Conradus Celtis poeta Francus propius alludens ἐρεβίπολιν hoc eſt, Herebi aut Plutonis ciuitatem nominat. Ptolemæus, prout eius commentatoribus placet, hanc Arctaunum ui detur appellaſſe. De cõditoribus ciuitatis Wirceburgẽ, apud Coſmographos aut Hiſtoricos nihil certi inuenitur. Celtis famam eſſe ait, Græcos à bello Troiano redeũtes, ſed fato errantes ex mari ſeptentrionali per Rhenum & Mænum in hanc terram ueniſſe & ciuitatem Wirceburgẽſem ſtruxiſſe, ipſamq; à ſuo deo Herebo nominaſſe, cui eo loci bidentibus litaſſent. Sed Tacitus fabulam putat, Vlyſſem cum Græcis ad oſtia Rheni ueniſſe. Hoc conſtat, Wirceburgum eo tempore quo diuus Chilianus Francis Chriſti fidem prædicaret, ciuitatem fuiſſe, & duci Francorum Gozperto paruiſſe circa annum domini 686.

Idola Wirceburgi reperta. Veterem autem huius urbis originem arguunt antiqua Francorum idolorũ ſimulachra, quæ ab incolis Chriſti fidem primo ſuſcipiẽtibus in Mænum demerſa, poſt annoſam temporis reuolutionem, dum ad noui pontis pilas fundamenta foderẽtur, reperta & extracta non longe à S. Saluatoris domo, publico expoſita ſunt conſpectui. Eſt autem urbs iſta in plano ſita, extrà undiq; circumiacẽtibus monticulis et collibus uitiferis, amœnis hortis & pratis intermixtis ornata, præterea foſſis, uallis, mœnibus, turribus & propugnaculis bene munita. Intus autem populoſa, pluribus templis, monaſterijs & eccleſijs, ac non ſolum clericorum, ſed & ciuium ſplendidis & ampliſſimis ædibus extructa, atq; alibi aperte latentibus, alibi ſubterraneis fluuijs, à fœtore & putredine aeris clementiam nuſquam nõ corrumpentibus ſemper mundiſſima ſeruatur. Habet etiam plureis puteos uiuis & dulcibus laticibus perpetuo ſcaturiẽteis, ad quoſuis uſus ſatis utiles. *Epiſcopatus erigitur.* In ea diuus Bonifacius archipræſul Maguntiacenſis anno domini 751. epiſcopalem ſedẽ erexit, & illi diuum Burchardum præfecit, qui primum templum ad orientem conſtruxit & id domum Saluatoris mũdi nominauit, cuius Canonici domini de domo, uulgariter Domherrẽ dicti ſunt. Hoc nomen aliarum cathedralium eccleſiarum Germaniæ Canonici ſimili affectu ſed diſſimili cauſa uſurparunt. Ad occaſum amnis Mænus proxime urbem præterlabitur, ad quæuis uitæ neceſſaria aduehenda & aſportanda, nõ modo incolis ſed externis etiam accommodatiſſimus. Vtranq; ripam ingens iungit pons lapideus, fortibus nitens pilis. Vltra Mænũ proximus mõs, ſatis pulchram & munitam arcẽ diuæ uirginis Mariæ nũcupatã continet, quæ poſtea ſæpe à ciuibus urbis et eorum ſocijs, anno uero 1525. à ſeditioſis ruricolis obſeſſa & oppugnata expugnari non potuit.

Arx ad uiuum expreſſa

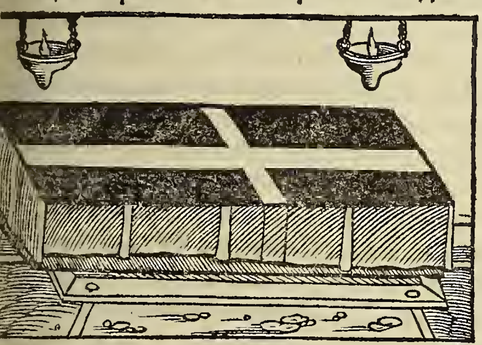
S. Burchardus prædictus auxilio beati Cuniberti comitis Franciæ ad radicem præfati montis monaſteriũ in honore diui Magni confeſſoris ædificauit. Quod ſequentibus annis epiſcopi cenſu auctius fecerũt. Henricus quoq; epiſcopus huius nominis primus tria canonicorũ collegia inſtituit: in ciuitate unũ ad orientẽ, quod nouum monaſterium, ſecundum ad meridiem quod ſanctorum Petri & Pauli apoſtolorũ ac protomartyris Stephani, tertium extra urbem uerſus ſeptentrionem ad S. Iohannẽ baptiſtam nominantur. Succeſſu uero temporis amplius 35. monaſteria, incluſoria & inſignes eccleſiæ in & iuxta ciuitatem Wirceburgenſem erectæ, fundatæ & dotatæ ſunt. Quas ſingulas enumerare legentibus magnum adferret tædium. Incolarum multi epiſcopo

&

duci ſunt ab armis,bombardis,conſilijs,ſacris,literis & cæteris aulæ negotijs.Ex popu *Ciuium ſtudia.*
quidam negociatores,quidam manuarij & ſedentarij artifices;habent etiam iudices &
ræfecti conſiſtoriorum,quæ ibi admodum frequẽtia ſunt,ſuos homines & familias. Vul
us autem uitium culturæ deditum,ſibi & ſuis uictum quærit. Proinde maxima uini copia
idem excreſcentis,nauibus,curribus & carris in circumiacentes regiones portatur.

De tranſitu epiſcoporum Wircebur-genſium & ceremonijs in morte eorum conſuetis.

POſtquam epiſcopi electi & confirmati ſunt,habent mirabilem conſuetudinem &
ritum,quem latine tranſitum,Germanice uero Aufgang nominant, fitq́ hoc mo
do.Cum nouus epiſcopus cathedram epiſcopalem poſſidere intendit,ciuitatẽ ip-
ſam ingenti ac exquiſito equitatu accedit.In quam admiſſus de equo deſcendit &
ludamento omni abiecto,per quatuor Francici ducatus comites officiales, qui ſunt ab *Quatuor comi*
nnenberg,Caſtel,Wertheim & Reineck,à porta pontis per publicum forum, capite & *tes Francici*
dibus nudus,uili ueſte tectus & funiculo cinctus,ante gradus domus Saluatoris ducit. *ducatus.*
bi à clero illi obuiam prodeunte,per Decanum quid petat rogatus,humiliter reſpõdet,
indignum preſto eſſe,munia ad quæ electus ſit ſubire & diligẽter ſuſtinere. Decanus ue-
continuo ſubiungit:Ego nomine totius capituli,S.Saluatoris mundi domum eiuſq́ an
xum ducatum tuæ committo fidei,in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti,amẽ.Mox
rum in domum reuerſum ille ſequitur,& ſeorſum pontificalibus indutus ueſtibus, di-
nis intereſt.Quibus finitis unà cum clero & certis principibus uicinis,nobilioribus ter
primoribus circumiacentium imperialium ciuitatum & eccleſiæ oppidorũ ob id Wir-
burgum uocatis,arcem diuæ uirginis Mariæ aſcendens , conuictoribus largum & ple-
m exhibet conuiuium. Rurſus cum epiſcopus moritur,corpus eius exenteratur,ilia *Ceremoniæ in*
dictæ arcis ſacello conduntur,& cor in peculiari uaſe uitreo ad hoc parato tegitur. Cor *morte ſeruatæ*
s ſubinde in feretro erectum,pontificaliq́ ornatu indutum,altera manu pædum paſto-
e ut epiſcopus,altera tanquam dux gladium tenens,ſequenti die ſingulari pompa ab ar

ce in monaſteriũ S.Iacobi defertur, ubi per-
noctat. Altera uero die cum magnis ceremo
nijs per pontem in ciuitatem ad domum Sal
uatoris portatur,& hic per eum diem & cõ-
tinuam noctem inter clericorum preces &
cantatos pſalmos quieſcẽs,tertia luce in pro
ximum Noui monaſterij templum geſtatur,
inſtauratis ad deum pro eius anima cantioni
bus & precibus. Deinde reductum in Salua-
toris domũ, epiſcopali ornatu & nudo gla-
dio ſepulturæ traditur. Cor autem præpara-
mpoſitum plauſtro per quoſdam equites in monaſterium Ebrach deuectum & condu-
m,per abbatem & monachos obuiam eũtes honorifice ſuſceptum , poſt preces ad deũ
ſas apud ſummum altare conditur.

De inſigni collegio domus Saluatoris.

N collegio S.Saluatoris canonici ſunt 54.quorum anteſignani,Prępoſitus,Decanus,
Scholaſticus,Cuſtos & Cantor. Capitulum ex 24.ſenioribus cõgregatur. E quibus
ſi cũ tempore quis decedit,numerus ex cæteris gregarijs reſarcitur. In ipſum uero col
legium nemo unquam admittitur,niſi qui ex nobili & antiqua aliqua Germaniæ fami-
egitime natus fuerit,id quod admittendus per iuratos teſtes & ipſos nobiles & candi-
uitæ uiros docere cogitur. Habent illi præterea 58.uicarios ſacerdotes,quorum admini
o & opera,diu noctuq́,legendo,orando,cantãdo,inſtitutas preces & laudes probe ab
unt. Cæteros concentores & ædiles,item fabricæ,reliquiarum , uaſorum , ornatuũ &
tibuendæ diuturnæ præbendæ in ære,annona,uino,&c. curatores,cuſtodes, miniſtros
iſpenſatores,item uulgarem familiam enumerare,ſuperuacaneum ducitur.

De antiquitatibus.

QVod hic Wirceburgi uel in toto etiam ducatu nullæ inſcriptiones ueteres aut aliæ eiuſmodi antiquitates inueniantur, argumentum eſt, Franciam orientalē n lis aliјs dominis unquam ſubditam paruiſſe quàm regibus Francorum & ſuis c cibus. De ueterum Francorum idolis in Mœnum ſubmerſis, ſupra diximus.

Saxones in Franciam orientalem deportati.

ANno domini 796. Carolus magnus decem millia Saxonum à fide Chriſti, quam mel profeſſi erant, ad dæmonia ſua relabentium uno tempore abducta, in Franc orientalem, in Brabantiam & ipſas deportauit Gallias. Qui in noſtram Francia uenerunt, quaſdam ſyluas ad fluuios Mœnum & Radiantiam excindunt, eradic terram nouant & domicilia figunt. Epiſcopi Wirceburgenſes illis & poſteris eorū pro u ſacramentorum, prædicationiſq; uerbi dei 14. templa ædificant. Antiqui Imperatores h in priuilegijs ſuis Nordalbingos, Radenzwinidos, & Moinwinidos appellant, quod p mo apud Albim ad Septentrionalem plagam morati, inde ad Mœnum & Radiantiam f uios trāslati eſſent. Præcipuus locus illorum Babenberg erat, quem ſua lingua Papēber id eſt, Pfaffenberg ideo uocarunt, quod frequentior hic numerus cleri erat quàm ali Hic Friſæus.

Babenberg.

De Sala Franciæ fluuio.

SAla fluuius oritur apud uicum Salam à quo nomen habet, nō procul ab oppido K nigshofen, in Comitum terra uulgo dicta. Ab oriente ad occaſum tendens, octo lijs minuſculis fluuijs auctior redditur, Fladingo ſcilicet, Baro, Stroha, Rona, Br do, Lauro, Stainacha & Aſchacha. Præterfluit oppida Neuwenſtadium & Ham bergū ac monaſteriū Auracenſe, pluresq; inſignes uicos, & arces, tandemq; apud Gem dam oppidū ſe Mœno immiſcet. Franci Salici dicti ſunt, qui prope utranq; Salæ ripam bitarunt. Verum leges Salicæ non ab iſto fluuio, ſed à Sala dictione Franca, quæ latine p latium ſignificat ſiue aulam, nomen habent. Ad ripam Salæ duo uici ſunt, alter ſuperi Salza, alter inferior dictus, In ſuperiore Carolus magnus ſibi celebre & ſplendidum co ſtruxit palatium. Quo, Eginhardo & cæteris hiſtoricis teſtibus, per Mœnum & Salam uigio uectus, ſæpe ueniens, uenationibus in Saltzforſto proximo nemore & circumiac tibus ſyluis uacauit, denuo per eoſdem amnes rediens. Exterorum regum legatos hic ſ pe audiuit & remiſit. Magdeburgenſem epiſcopatum hic inſtituit & roborauit. Iſte loc amœnus non diſſimili uoluptati ad ſe etiam allexit traxitq; Ludeuicum pium, Arnolph Ottonem primum. Tandem uicus ſuperior Salza oppidum factum, nomē mutauit & N wenſtat dictum eſt, inferiori antiquo nomine permanente. Dictum uero Caroli magni p latium uetuſtate collapſum penè, in reliquijs uiſitur adhuc hodie.

Quare Franci Salici.

Saltza palatium.

Noua ciuitas.

De memorabilibus factis, quæ apud Wirceburgum ſunt geſta.

ANno 751. inſtitutus eſt epiſcopatus à Wituuino ſeu Pipino rege Francorum, co ſultore diuo Bonifacio archiepiſcopo Maguntiacenſi. Anno 960. Oto prim conſcripſit Wirceburgum omnes Germanos principes, quorum cōſilio regni gocia, in primis autem expeditionem contra rebelles Italos tractat & abſoluit. Anno 994. Leopoldus marchio Auſtriæ à Berēwardo epiſcopo ad ſolenne feſtū diui C liani inuitatus, Wirceburgum uenit, ubi inter ludos & iocos à quodam equite, non hu ſed aliū petente, ſagitta ictus interijt. Anno 1015. Erneſtus filius prædicti Leopoldi, m chio Auſtriæ & dux Sueuiæ in uenatione ex iaculo ſagittæ, quam familiaris eius quidā aprum collimabat, letaliter uulneratus obijt. Anno 1077. Adelbero Wirceburgē ep copus & ciuitas ipſa ob Rudolphum ducem Sueuiæ contra Henricum 4. in Rom. rege electū, grauiter diſſentiunt, ciuitate adhærente Henrico, epiſcopo autem agnoſcente R dolphum. Quomodo deinde anno 1078. utriuſq; principis exercitus conflixerint, Rud ph

phus dextra mutilatus fuerit & uitā finierit, ſupra in catalogo Cæſarum memorauimus.
Item de diſcordia Henrici quarti & filij eius Henrici quinti, unde Wirceburgum plurimū
ſuit incommodatum, iam diximus in catalogo epiſcoporum Wirceburgenſium. Anno
.134. monaſterium S. Iacobi extra urbem Wirceburgenſem ad Scotos dictum, ab Embri- *Monaſterium ad Scotos conſtruitur.*
cone Wirceburgenſi epiſcopo, ſub regula S. Benedicti inſtitutum & ædificatū eſt. An-
no 1157. poſt feſtū S. Trinitatis Fridericus Barbaroſſa cū Gibſelda Rainhaldi comitis Bur- *Nuptiæ regiæ in Katzēwiker*
gundiæ filia nuptias celebrat Wirceburgi in ea curia, quæ uulgo Katzenwicker dicitur.
Anno 1164. principes Germani in concilio per Fridericum Wirceburgum indictum con
ueniunt, ſanciuntq́, ut nemo deinceps pontifex Rom. admittatur habeaturq́, quam qui
Imp. aut Germanorum regis ſcitu & uoluntate electus ſit. Anno 1180. Henricus Baioa
riæ & Saxoniæ dux, qui ſuperbus cognominabatur, Wirceburgi ut publicus deſertor & *Henricus Leo proſcribitur.*
perduellio per ſententiam omnibus bonis & honoribus deſtituitur & proſcribitur. Fride
ricus Imp. ducatum Baioariæ Ottoni Palatino comiti de Witelſpach, & ducatū Saxoniæ
Bernhardo ab Anhalt, præterea non exiguam partem Weſtphaliæ eccleſiæ Colonienſi in
beneficium dedit. Anno 1202. Conradus epiſcopus Wirceburgenſis primus huius no-
minis promotor præcipuus ordinis Teutonicorum, iuſticiæ & æquitatis ſtudioſiſſimus,
direptiones, rapinas, cædes & incendia à ſuis perpetrata, interim quo duo Cæſares in diſ- *Integritas epiſcopi.*
cordia erant electi, acerrime uindicabat, ut nec ſuis contribulibus parceret. Quare à Bo-
done de Rabenſpurg conſanguineo ſuo inſidioſe occiditur, non procul à domo S. Salua-
toris, in quo loco lapidea pyramis erecta, ſuperne hanc inſcriptionem habet:

Hoc procumbo ſolo, ſceleri quia parcere nolo
Vulnera facta dolo, dent habitare polo.

Anno 1209. Otto quartus Cæſar Gibſeldam alias Beatricem Philippi regis filiam ſibi
uxorem Wirceburgi deſponſat. Sed ex publica lætitia repente publicus fit luctus. Nam
quarta die poſt nuptias illa è uiuis exceſſit, non ſine ſupitione accepti ueneni, quod pelli- *Regina ſponſa intoxicatur.*
ces Ottonis illi ſubminiſtraſſe creduntur. Anno 1266. comites de Hennenberg & Ca
ell ditionem Wirceburgenſis eccleſiæ ingreſſi cum exercitu, recta Wirceburgum ten-
dunt, ut Bertholdum de Hennenberg canonicum, inuito etiam ipſo capitulo epiſcopum
ducem inducant. Quibus decanus eccleſiæ cum ſuis occurrens, apud oppidum Kitz-
gen improuidos adoritur, quingentos ex eis cædit & ducentos capit. Cæteri fuga ſibi
conſulunt. Anno 1287. Rudolfus rex ad ſollicitationem Romani pontificis curiam
imperialem & ſimul concilium Wirceburgi indixit. Petebat autem Romanus ponti- *Cōcilium Wirceburgi.*
fex per legatum epiſcopum Tuſculanum à clero Germano ſubſidium contra Turcham,
nempe quartam partem omnium illorum cenſuum & prouentuum per ſingulos quatuor
annos continuo ſequentes. Huic exactioni inauditæ antea nemo audebat contradicere,
præter unum Probum epiſcopum Tullenſem, qui conſcenſo baptiſterio, quod eſt in me-
dio eccleſiæ Saluatoris alta uoce proteſtabatur, ſe in huiuſmodi intolerabilem exactionē *Epiſcopi Tullēſis integritas*

cōſentire ne poſſe nec uelle. Incandeſcēs
legatus minatur epiſcopatus priuationē
niſi reſipiſcens à propoſito deſiſteret. At
ille nihil territus in propoſito perſiſtit.
Quare ut pertinax epiſcopatu publice de
ſtituitur. Fuerat autem Franciſcanus an-
tequam fieret epiſcopus, rediitq́ priuatus
ad monaſteriū, malens paruus minor mo
nachus eſſe q̃ magnus malus epiſcopus
inexplebilem pōtificis auariciam appro-
bare. Circa annum Chriſti 1290. Adol-
phus rex Mangoldo epiſcopo & ciuibus
ſuis Wirceburgenſibus aliquot pacis cō-
ditiones propoſuerat. Quas cū ciues præ
uaricati eſſent, regio notabantur banno.
Adolpho interim ab imperio amoto, Al-
bertus primus ciues ſupplices reconciliatos tali pacto in gratiam ſuam admiſit, ut ſibi ſin-
gulis annis uitæ ſuæ triginta cados, uulgo plauſtra nominata, uini Franciſci penderēt. Vi-

ciſſim rex illos in ſuis iuribus,libertatibus & priuilegijs manuteneret. Cõſules & ſenatu
ex hac conciliatione exhilarati,tertio Calend.Septemb,regio apparatu cœnã inſtituunt
adductisq́ uxoribus & filiabus comptis & ornatis choreas illi exhibent. Et in huius pub
licæ exultationis memoriam,conſules & ſenatus hunc diem perpetuitati conſecrantes,d
inceps quotãnis 3. calend.Septemb.una cũ uxoribus & filiabus conuenerunt, cõuiuante
& choreas ducentes.Iohannes dux Auſtriæ Albertum regẽ patruum ſuũ in loco ubi hc
die eſt Kunigsfelden prope Baden perimens,ciues Wirceburgenſes ab hoc uini tributo
beros reddidit. Anno 1397.Wenceslaus rex Rom.& Bohemiæ Wirceburgũ ueniens,
bem cum ciuiũ ſummo gaudio in ſuã & regni tutelã accepit,priuilegia & emunitates la
gitus eſt,& illi rurſus ſe regi & regno contra dominum ſuũ Gerhardum epiſcopũ ad del

Wircepurgum ad horam imperio ſubeſt.

tas ſeruitutes & obſequia obligauerunt. Suſpendũt à mœnibus & turribus regni ſigna,
ubiq́ aquilæ uolant. Verum quũ Wenceslaus Gerhardũ epiſcopũ contrà differentẽ aud
ret,hęrebat animo,neſciens quo iure dictos ciues abiecto uero domino,ſibi & regno aſ
rere poſſet. Vnde abiens per literas ciuibus præſtitum ſibi iuſiurandum remiſit & eos iu
ſit,ut priuilegia quæ illis dederat epiſcopo abolẽda redderent. Verſum eſt ergo ciuiũ g
diũ in magnam triſticiã & mœrorẽ. Quæ res fecit ut bellũ iã pene obliteratũ, nouis inſt
raretur uiribus,cõmiſſaq́ pugna prope uicum Berchthaim,ciues primũ ſuperiores fier
ſternerent aliquot equites & quoſdã caperẽt,deinde uero ab equitibus ſuperati,1100.oc
derentur & quadringenti caperentur. Gerhardus epũs poſt hanc partã uictoriã nõ diu

Gymnaſium Wircepurg.

perſtes moritur. Anno Chriſti 1402.gymnaſiũ publicũ,ſiue uniuerſale omniũ bona
literarũ ſtudiũ,fuit Wirceburgi erectũ,de quo & ſuprà in catalogo epiſcoporũ in uita Io
nis primi nonnihil dictũ eſt. Anno 1440.Sigiſmũdo epiſcopo Wirceburg.cũ proceir
capituli ſui diſſidẽte,marchio Albertus q ab epiſcopi partib.erat cũ ualida manu ante O

Ochſenfurt oppugnatur.

ſenfurdũ dicti capituli oppidũ uenit,et admotis ſcalis,per immiſſos in caſtrũ eius oppidi
tellites oppidũ in ſuã poteſtatẽ cogere parabat. At Marchio Albertus negocio infecto
multis ex eius parte occiſis,mœſtus & inglorius abiuit. Epiſcopus Iohannes à Brun
poſt eũ Sigiſmundus Saxoniæ dux per ſuã ignauiã,negligentiã & prodigã inertiã eccle
Wirceburgẽ in eam coniecerunt calamitatẽ,ut ferè omnes Capitulares domini plane
ſperarent hanc refloreſcere & in priſtinũ ſtatũ reduci poſſe. Vnde quidã ex eis prouida
frugalitatẽ & induſtriam fratrũ Teutonicorũ cõmendantes,aiebãt eccleſiã Wirceburg
nunq́ reparari ſiue reſtitui poſſe,q́ per illorum prudentiã. Paciſcebant igit cũ dictorũ

Eccleſia Wircepurgenſis Teutonicis fratrib. offertur.

trũ magiſtro,ut ille conſenſu & nutu Rom.pont.& regis impetrato eccleſiam cũ duca
in ſuã & ordinis Teutonici poteſtatẽ acciperet & perpetuo haberet,his tamẽ conditio
bus,ut contracta debita in ſe ſemel reciperet & ſingulis canonicis q́ diu uiuerẽt cõpet
tẽ & honeſtum cenſum ad moderationẽ boni uiri quotannis aſſignaret. Magiſter his au
tis petit terminum deliberandi. Interim Gregorius Hainburg iuriũ doctor incola Wir
burgẽ ad dominos Capitulares properans,obſecrat apud ſe periculũ facere, nũ ſuos h
berẽt teſtes, etſi haberẽt,meminiſſe ſe uiros eſſe & ob id uiriliter agere & nõ deſpond
animũ iubet. Nã ſi hodie ſic,cras non ita fore. Quod ad eos ſpectet,fortiter agendũ,in c
ris cõfidendũ deo,qui eos ex profunda hac calamitate erutos,ſatis ſuperq́ fortunare p
ſet. Talibus uerbis animos illorũ mutatis ita obfirmat, ut redeuntẽ magiſtrũ & propo
tas conditiones acceptantẽ,nõ modo amplius non admittere ſed nec audire ultra digna
tur. Et bene ſperantibus deus etiã affuit,& illis Gotefridũ pincernã à Limpurg & Rud
fum à Scherenberg aſſertores et reparatores dedit. Anno Chriſti 1474.quidã adoleſ
uictum ſuũ hinc inde per cauponas in ludo tympani quærens,aduenięte tempore quad
geſimali tympanũ ſuum in uico Niclashauſen ad fluuiũ Tuberũ exuſſit,uulgo prędica
ut qui hactenus choreis ad ſpurcã uoluptatẽ inſeruiſſet,nunc uiciſſim prædicatione ue
diuini,iratum deũ ſibi placaret. Habes hiſtoriam ſupra in deſcriptione Palatinatus.

Suinfurtum oppidum Oſtrofranciæ.

Iohannes Sinapius medicus præſulis ac ducis Oſtrofranciæ,clariſſ. uiro D. Sebaſt. Munſtero,profeſſori publico in gymnaſio Baſilienſi,amico ſuo ſemper honorando, S.

ITerũ totum eſſe te in ornanda illuſtrandaq́ Germania noſtra intelligo,uir clariſſ.
defeſſoq́ ſtudio perquirere quicquid ueteris hiſtoriæ hucuſq́ latet,eaq́ de cauſa nu
ad te nonnullas etiã ſtatus Wircepurgẽ antiquitates trãſmiſſas eſſe. Quod ubi reſciui
p

potui facere quin hanc tuã induſtriã,ſedulitatem ac pietatem ualde collaudarem, & affe-
ctu ſimili erga meã patriã mouerer,in quam uelut poſtliminio tãdem ex Italia redij,regio
nẽ amœniſſimã illi ſicut Vlyſſes Ithacæ ſuæ Circen & Calypſo poſtponens. Eſt aũt patria
mihi,non ignota opinor tibi,ciuitas imperij in media Oſtrofrancia,ſicut umbilicus(ut de
Delphis in Græcia Pindarus canit)poſita,nomẽ ut Beatus Rhenanus opinatur à Sueuorũ
uado ſortita,Sueuofordia,uulgo Suinfort appellata,quæ annis abhinc ſexcẽtis Comites,
ac deinde Marchiones proprios habuit,qui poſtea duces Sueuorum facti ſunt, quorũ ali-
quot nomina ex uetuſtis hiſtorijs collecta tibi tranſmitto. Tandem in poteſtatem Eiſtetẽ-
ſis eccleſiæ peruenit,per Eberhardum comitem à Suinfort epiſcopum Eiſtetẽſem. Et inde
per commutationem ciuitatis Gredingen(nunc Eiſtetenſis dominij, tunc autem imperij)
peruenit ad imperium,ſub cuius aquila nũc etiam per Palatinum electorẽ protegiẽ. Viros
eruditos multos protulit,ex quibus minime obſcuri ſunt,Conradus Celtes,primus poeta
laureatus in Germania,& Cuſpinianus hiſtoriographus & orator quondã celebris Cæſa-
ris Maxi. Deniqꝫ abbates,prælatos,doctores innumeros hodie quoqꝫ in totã uicinã & in
exteras dat nationes. Quoties aũt hinc inde oppignorata fuerit & ꝙ inſigne monaſteriũ
olim habuerit,cuius hodie nullum extat ueſtigium,ex ſchedis adiunctis cognoſces. Has
tanquam φιλόπατρις idcirco ad te mitto,ut ſi quid forte lucubrationum de Oſtrofrancia no
ſtra ſiue Francia orientali nunc inter manus habes,ne ſilẽtio tam ueterẽ ac florentẽ remp.
prætereas. Bene uale ac te bonis ſtudijs ꝙ diutiſſime incolumem ſerua. Datum Wircebur
gi ex aula principis,ex qua te diligenter ſaluere iubent Nobiliſſimus uir Iohannes Zobe-
lus & Theobaldus à ſecritis. Iterum uale XI. Calen. Quintilis,anno 1549.

Antiquitates ciuitatis Suinfordenſis.

EBerhardus uiceſimus Aiſtetenſis epiſcopus,frater,ut quidam autumant,uel ut alij,
filius Othonis comitis Suinfurtenſis,facti ducis Sueuorũ,præfuit XIII. annis. Ab
illo & ſuis progenitoribus,ciuitas Suinfurdenſis cum acceſſorio ad epiſcopatum
Aiſtetẽ. peruenit. Obijt MCXII. VI. Ianua: Marchio Henricus longa ægritudi
ne uexatus 14. Calend. octob. orientaliũ Frãcorum decus obijt,& in ciuitate ſua Suinford
in ſeptentrionali parte monaſterij ſepeliẽ, anno domini MCXVII. Anno 1047. Otho
dux Sueuorũ obijt,in cuius locũ Otho marchio de Suinford ſurrogaẽ. Otho de Swin-
fort dux Sueuorum 4. Calend. Octob. obijt & in Swinfort cũ parentibus ſuis ſepultus eſt
anno 1057. Anno 1058. memorati Othonis ſoror Gutha,duciſſa Bohemiæ obijt 4. no-
nas Auguſti Pragæ ſepulta. Hæc ex hiſtoria ſcripta.

Ex tertio libro Beati Rhenani de rebus Germanicis,ubi de Francofordia agit, unde nomen habeat Suinfordia.

Hunc traiectum Mœni fluminis Franci poſſidebant,à quo oppido nomen datum per
eam occaſionem nato. Sed cogitandũ,an in huius quoqꝫ ripa amnis oppida ſita,Suinfor-
dia & Ochſenfordia à Sueuis & Foſis populis potius ſint dicta,quàm à ſignificatarum be
ſtiarum tranſitu uel conditorum cognominibus. *Q. d. Sueuofordum. Foſi uidentur eſſe Foitlender,*

Monaſterium ord. S. Benedicti in Suinford commutatum in ordinem Teutonicorum anno 1283 menſe Martio.

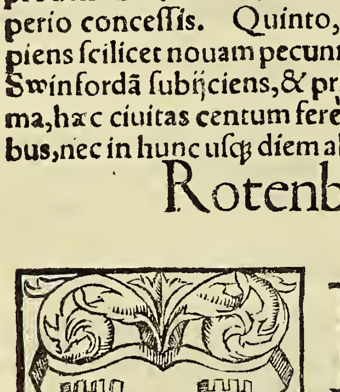
NOs frater Mathias præceptor Alemaniæ, gerẽs uices
magiſtri generaliter domus hoſpitalis S. Mariæ Iero-
ſolymitanorũ,& frater Dietricus magnus præceptor
Aconenſis,frater Conradus de Fuchtwang prouincia
lis Franconiæ,nec non frater Hermannus de Munrichſtat com-
mendator,& conuentus in Schwinfort eiuſdem ordinis, tenore
præſentium confitemur & ad noticiam tam præſentium ꝙ futu-
rorum cupimus peruenire,quod cum monaſterium in Swinfort
Herbipolenſis diœceſis, eccleſiæ Eiſtetenſi in temporalibus ple
no iure ſubiectum, longis retroactis temporibus ſub regula beati Benedicti minus pro-
ſpere regeretur,& ex magna parte cultus diuinus diminutus eſſet ibidem, ædificijs plerun
que dilapſis & ruinam minantibus, prædijs quoque cum alijs attinentijs paſſim in negli-
gentiam labentibus, eiuſdem monaſterij deo dicati ſubuerſio probabiliter timebatur:
Venerendus igitur pater & dominus Reinboto epiſcopus Eiſtetenſis,ad quẽ ſicut prædi-

ctū eſt,fundus ipſius monaſterij cū ſuis attinētijs pleno iure proprietatis ſpectabat, de cō
ſilio capituli Eiſtetenſis,prouide cogitans cauere decreuit,ne locū ſemel deo dicatū dila/
bi cōtingeret,& alijs ꝙ diuinis uſibus mancipari,idē Reuerendus pater & dominus Rein
boto epiſcopus & capitulū Eiſtetenſe mutata religione loci,prænominatū monaſteriū in
corporandum ordini noſtro nobis dederunt,de communi conſenſu & unanimi uolunta/
te,ea uidelicet conditione,ut antiqua duntaxat eiuſdem monaſterij prædia nobis deſerui/
ant,mancipijs & alijs feudis,quæ dicuntur Manlehen,quæ uel epiſcopi Eiſtetenſes uel ab/
bates ſæpedicti monaſterij conferre conſueuerant,ſaluis per omnia ac Eiſtetenſi eccleſiæ
reſeruatis,&c. Actum & datum, Anno domini M.CC.LXXXIII. menſe martij.

Succincta deſcriptio ciuitatis Suinfordenſis.

SIta eſt hæc ciuitas in ripa Mœni fluuij in loco fertiliſſimo,ubi uineæ plantātur, agr
ſeruntur,fœnum & ligna uberrime proueniūt. Cuſpinianus ibi natus ſcribit in ſuis
Chronicis de ea in hunc modum. Hæc urbs nunc imperialis eſt,olim Othonis du
cis de Swinfort fuit hæreditaria,qui ſub Henrico 3. degebat, pòſt Cæſari Romanc
ceſſit, libera facta. Noſtro æuo aliam quam olim occupat aream,translata ſcilicet ad iacti
bombardæ à ueteri ſitu,qui & in hūc uſ ꝙ diē uocatˀ uetus ciuitas,etiā ſi nullas habeat ede
ſed uineas tantum. Habet inſigne forum frumentariū,uicinis oppidis & uicis ſua ibi diſtr
hentibus commodiſſimum. Hinc enim per fluuium frumentū ab emptoribus in alia loc
quo uolunt facile abducitur. Quin & molas habet frumentarias toti regioni inſeruientes
fluuio ibi natura & arte in uarios uſus & neceſſaria obſequia inſtituto. Grauata fuit hæc c
uitas longo tempore à regibus & Imp. uarijs oppignorationibus,ex quibus ipſa ſe ſubi
de redemit at ꝙ imperio rurſum ſubiecit,magnas paſſa expenſas, unde in hunc uſ ꝙ diē
ad plenum nondum extricauit. Nam anno Chriſti 1300. oppignorauit rex Albertus tā ci
tatem quàm burgum epiſcopatui Wircepurgenſi. Deinde Hēricus ſeptimus Rom. rex o
pignorauit eam anno 1310. Bertholdo comiti ab Hennenberg. Tertio, confirmauit re
Ludouicus literas hypothecationis, quas memoratus rex dederat comiti Bertholdo,&
inſuper ciuitatē ipſam plus oppignorauit unà cū burgo,foro,præfectura & reliquis iuri
Quarto ſubſequentes comites ab Hennēberg uendiderūt mediā partē iuriſdictionis qu
habuerunt in ciuitate,epiſcopatui Wircepurgenſi,dantes ſcilicet illi mediā partē omniu
cōmodorum,quam habuerunt à burgo,marca,præfectura,iudicio,uillis, obuentionibu
prouentibus,iuribus,cōſuetudinibus,teloneis,decimis,redditibus at ꝙ alijs iuribus ab im
perio conceſſis. Quinto, Venceslaus hoc maximum grauamen adhuc plus auxit, acc
piens ſcilicet nouam pecuniæ ſummam ab epiſcopatu Wircepurgenſi, at ꝙ arctius eide
Swinfordā ſubijciens,& priores oppignorationis literas de nouo cōfirmans,&c. In ſum
ma,hæc ciuitas centum ferè annis agitata & uexata fuit his oppignorationum grauami
bus,nec in hunc uſ ꝙ diem ab eiſdem omnino libera eſt,ut iam quo ꝙ diximus.

Rotenburgum ad Tuberum fluuium,ciuitas imperialis.

PAtet ex hiſtorijs,duces Francorū olim potentiſſimos
fuiſſe,priuſ ꝙ epiſcopus Herbipolenſis ditionē tā ampla
adipiſcerctˀ,& comitatus Babenbergeñ in epiſcopatu
erigeretˀ. Nā ditio eorū excurrebat ad Sueuos, Thuri
gos & Bauaros,multiplicatiſ ꝙ ducibus,quidā eorū ſedē collo
uerūt in ciuitate Rotenburgeñ. alij alibi. Deficientibus aūt il
ducibus,ciuitas Rotenburgenſis peruenit ad imperium, ſicut
ſupra in deſcriptione Rotenburgi Sueuici oſtendimus. Eſt au
Rotenburgum iſtud Tuberenſe ualde elegans ciuitas & am
nus locus,cuius ſitus eſt in edito colle,habens ad occidentē pr
fundā uallem,per quā deſcēdit Tuberus fluuius. Eſt etiā fund
adiacentis agri ſatis fertilis,producit ꝙ copiā frumēti,uini at ꝙ lignorū.

De ualle Tuberenſi & oppidis in ea ſitis.

ORitur Tuberus fluuius ſupra ciuitatem Rotenburgenſem in uilla quadma Wertri
gē appellata,deſcēdenſ ꝙ ad ſeptentrionē efficit uallē quandā magnam & fertile

in qua ſequentia oppida ſita inueniuntur. Rotenburgum oppidum imperiale in monte ſi
tum, habens in ſubiecta ualle præterfluentem amnem Tuberum, abundat omnibus bonis,
niſi quod aquæ penuria in ſublimi loco laborat. Kreglingen aliud oppidum, quod mar-
chionem Brandenburgenſem agnoſcit dominum. Rötingen oppidum, de dominio e-
piſcopi Wirceburgenſis. Wickersheim caſtrum & oppidum ſubiectum comitibus de
Hohenloe. Mergentheim elegans oppidum cum munitiſſimo caſtro in planicie ſito,
ordinis Teutonicorum fratrum. Brunbach monaſterium ordinis Ciſtertienſis, cuius ad
uocatiam habent comites Wertheimenſes. Lauda oppidum antiquorum comitum de
Reneck. Biſchofsheim oppidum epiſcopi Maguntinenſis. Wertheim caſtrum & oppi-
dum, caputq́; totius illius comitatus, ſitum in confluentia Tuberi & Mœni.

Wertheim.

HAbent Comites à Wertheim ditionem ſuam in ducatu Wirceburgenſi iuxta con
fluentiam Tuberi & Mœni fluuiorum, ſuntq́; de antiqua familia, etiamſi nihil ha
beam de prima eorum origine. Anno Chriſti 1300. Bappa præfuit huic comita
tui, reliquitq́; filium poſt ſe nomine Rudolfum, cui ob ductam uxorē acceſſit quo
que ditio Brenburgenſis. Filius Rudolfi Eberhardus dictus, utrunq; poſſedit dominium,
uod ille decedens reliquit filio ſuo Iohanni. Hic Iohānes duxit uxorem filiā ducis Deck
nſis, mortuusq́; anno 1407. pater & ſtemma fuit ſequentis generationis.

- [Io]hannes comes
  - Iohannes comes Wertheimeñ
    - Georgius comes
      - Eberhardus comes Wertheimenſis
      - Iohannes canonicus Colonienſis & poſt fratris mortem comes Wertheimeñ. obijt 1497.
    - Iohannes, Albertus — canonici
  - Michael dominus in Brenburg
    - Michael dominus
      - Wilhelmus dominus in Brenburg
        - Aſimus
        - Ludouicus
        - Michael. Georgi⁹. Michael

[M]ortuo comite Eberhardo ſine hærede, frater eius Iohannes relicto canonicatu admini
[str]auit comitatum Wertheimenſem. Cumq; & ipſe ſine hærede moreretur, deuolutus eſt
[co]mitatus ad dominos de Brenburg tanquam ad propinquiores hæredes.

Francfofurtum ad Mœnum.

HAec unica eſt ciuitas in Francia orientali, aut potius in extremitate eius ad Mœ-
num fluuium ſita, quæ nomen ſuæ gentis refert, ante Francorū aduentū Heleno-
polis, ut quidam ſcribunt, appellata. Fuit ab antiquis temporibus imperialis ciui
tas, cōſecrataq́; electioni noui Imp. Primus ibi Arnolfus delectus eſt Imp. Creuit
[hæ]c ciuitas ſupra modum in diuitijs & ſplendore ob cōmune totius Germaniæ emporiū
[qu]od ibi multis fuit annis; quo undiq; ex Germania, itēq; ex Italia, Gallia, Polonia & An-
[gli]a mercatores bis in anno conueniunt & omnis generis merces illuc deferunt, nempe
[in m]edio quadrageſimæ ante paſcha & in medio menſis Septembris. Diuiditur hæc urbs
[a] Mœno fluuio in duas amœnas ciuitates, ac rurſum lapideo ponte ſatis eleganti &
[con]ſtantis operis ſibi ipſi cohæret, unoq́; ſenatu & magiſtratu atq; iure eodē regūtur. Ma
[ior] Francofurtum & minor Saxenhauſen, quaſi dicas, Saxonum domus appellatur. Fran
[cofu]rti nomen accepit, ut diximus, à Franco filio regis Marcomiri, inſtauratore eius, au- *Frācofurti nomen unde.*
[tore] Tritemio, etiamſi alij putent id nominis accepiſſe à uado ſeu portu, quem Franci o-
[lim ſ]ub Carolo magno in Saxonicis bellis habuerūt. At certum eſt, hanc urbem etiā ante
[Car]oli magni tempora, iam olim Francofurti nomen obtinuiſſe. Cōſtatq́; Pipinū Caroli
[ma]gni patrem in hac urbe in honorē Saluatoris egregiū templū & Canonicorū collegiū
[qu]od tamen hodie, ad S. Bartholomeū uocatur) fundaſſe & conſtruxiſſe. Quod poſtea fi
[lius] eius Carolus magnus, paternę pietatis et ſingularis erga hāc urbē affectionis, ueſtigia *Collegium S. Bartholomei.*
[ſe]cutus, compluribus uillis, prædijs, decimis & iuribus magnifice atque regaliter dota-
[uit.] Quem pari pietate & poſteri aliquot Imperatores & reges Rom. in hoc ſunt imitati.

Porro

Porro in deteſtabili illo ſchiſmate,quod poſtea inter Ludouicum Bauarum Imp.& Io/
han.papam XXII.extitit(quapropter etiam idem Ludouicus anno domini 1338 , imperia
lia ibidem Francofurti comitia,quibus multa contra pontificatum Rom.& conſultata &
concluſa fuerunt,habuit)cum utrinq; ſe ſuoſq; adhærentes bannis publicis perſequerentur,
euenit,ut pleraq; illa ad templum collegiumq; prædictum pertinentia,à uicinis comitibus
& nobilibus occuparentur,concedente nimirum permittẽteq; ipſo Ludouico,ob id quod
collegium illud Põtificis potius quàm ſuas ſequi partes maluerat.Præpoſitus tamẽ quòd
cum Senatu à Ludouici partibus ſtabat,Præpoſiturã ferè ſaluam retinuit,quo in ſtatu ho/
Concilium Frã cofurti. die quoq; conſiſtit. Anno Chriſti D.CCXCIII.Carolus magnus Francofurti generale
congregauit concilium,in quo condemnata fuit communibus ſuffragijs Feliciana hære/
ſis,quæ(ut abbas Vrſpergenſis commemorat)Chriſtum redemptorem noſtrum ſecũdum
humanitatem adoptiuum ſaltem eſſe dei filium ſtulte aſſerebat. Non minore beneuolẽ
Locus electionis regis Rom. tiæ affectu Carolus quartus Rom.Imp.hanc urbem eſt proſecutus.Quapropter electionis
Romani regis,futuriq; Imperatoris,per ſeptem Germaniæ principes electores,fiendæ,lo
cum,eò potiſſimum in perpetuum conſtituit,bullaq; ſua aurea confirmauit. Nam antea,
quantum ad ipſum electionis locum,uariè obſeruatum erat,quanquam prius etiam ut plu
rimum electio Francofurti fuerit celebrata. Vnde & mos inoleuit,ut cũ in diſſenſione Ele
ctorum duo pariter in Rom.regem nominarentur,alter in agro Francofurtenſi iuſto ex/
ercitu conſidere,alterumq; ſeſqui menſis ſpacio,cum eo conflicturus,expectare conſueue
rit:qui cum uel prælio uel aliàs cedente aduerſario,ſuperior extabat,tum demum in urbẽ
recipiebatur & pro rege agnoſcebatur.Ita accidit inter Henricum Landgrauium Thurin

giæ & Conra
dum Frideric
ſecũdi filium
item inter L
douicum Ba
uarum & Fri
dericum Au
ſtrium:ſimili
ter inter Gun
therum com
tem à Swartz
enburg & C
rolum quarti
quorum om
um conflictu
ſupra in cat
logo imperatorum ſunt obiter ſignati. Sciendum præterea quod in nundinis Francofu
Ars gladiatoria. tenſibus,illi qui in arte Gladiatoria excellunt,magiſtri titulo,ſi id ambiant,à magi
ſtris eiuſdem artis, ciuibus tamen huius urbis,ex ſpeciali Romanorũ
Imperatorum & regum priuilegio inſigniuntur,
id quod alibi non licet.

Ciuit

CIVITAS FRANCKO

fordiana ad Mœnum ſita, locus ob eius empo-

rium tota Europa celeberrimus, cuius picturam nobis tranſmiſit prudentiſſimus eius Senatus ad ſuggeſtionem eximij uiri domini Iohãnis Fichardi iuriſconſulti, qui ſua autoritate qua pollet facile à Senatu obtinuit quod ego & mei ſimiles obſcuri homines nunquam impetrare potuiſſemus.

Francfofordianæ ciuitatis ſitus

ualem hoc Chriſti anno 1549 habet.

Hennenberg.

EO tẽpore quo Gothi irruerunt in Italiã & deuaſtarunt omnia circa annum Chriſti 458. nobilis quidã Rom. de familia Columnenſium uenit in Germaniã, quo ſaluti ſuæ & quieti conſuleret. Veniens aũt in Frãconia ad ſyluã quandam, ubi iã caſtrum Hennenberg conſtructũ eſt, oblectatus ual de illa regione, conſtituit ſecũ, in monte illo erigere ædificia. Incipientibus aũt artificibus repurgare aream illius loci, excitarunt perdicem cum pullis eius, ex quo euẽtu arx poſtea cõſtructa, fuit Hennenberg appellata. Quando uero & à quo Imperatore domini illi ad comitatus & principatus dignitatem fuerint euecti, non inueni.

Babenberga.

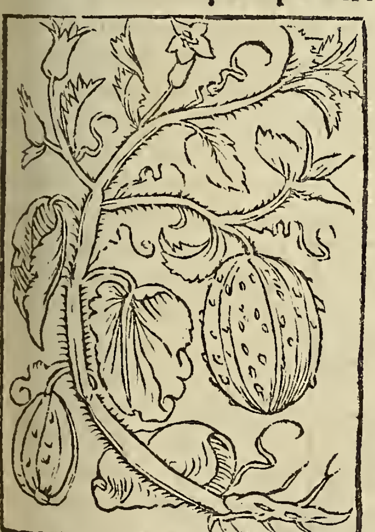

EST in Franconia nobilis eccleſia Bambergeñ ad amnẽ Regnitium ſita, quã fundauit Hẽricus 2. Imp. quẽ accolæ religioſe colunt & ſanctum habẽt. Ibi quoq; Berengarius ſepultus eſt, qui regnũ Italiæ uſurpauit, & ab Ottone 1. captus in Germaniam ductus, illic exulans obijt. Supra ciuitatẽ in ædito monte arx eſt ſita, natura & arte munita, in quã ſe contulit Albertus nobiliſſimus Francorũ comes, et Ottonis Saxonię ducis ex filia nepos, cum Conradũ comitẽ occidiſſet, qui Ludouici regis fuiſſe filius dicebaẽ, Albertus uero Krantz aſſerit eum regis fratrẽ fuiſſe. Siquidẽ inter Adelbertum comitem Babenbergeñ fratresq; eius Adelhardũ & Henricũ ab una, et Rathulphũ undec. epiſcopũ Wirceburgeñ ac illius fratres Conradum, Eberhardũ & Gebehardum altera partibus inuicẽ ſibi ſanguine iunctos, ut Regino ſcribit, ex parua ſcintilla magnum gliſcit incendiũ. Et dum nemo eſſet qui principio, dum facile fieri poterat, extinguendæ flammæ ſtuduiſſet, huius odij uis in publicos conflictus progreditur, in quibus Eberhardus, Adelhardus & Henricus, ac demum etiam Conradus Ludeuici regis frater dux Franciæ orientalis occiſi ſunt: epiſcopus Ratholphus ſibi fuga conſuluit ciuitate ſua ſubinde capta & direpta. Ludeuicus rex hanc contumeliam ulturus comitẽ obſidet. Difficilis autem expugnatio loci uidebatur. Ob quam rẽ ad dolos recurſum eſt. Hatto piſcopus Maguntinus miniſter ſceleris inuentus eſt, qui profectus ad Albertum (ſic ab alijs uocatur) litis arbitrum ſe dixit, rogauitq; Albertum, ad Imp. in caſtra deſcẽderet, quia uel pacem ei daret uel in arcem reduceret incolumem. Credidit Albertus accepta iuriſiurandi religione, Hattonẽ ſecutus eſt. Vix arcem egreſſi erant, tum Hatto, uereor inquit, ne diu apud Imp. morari oporteat, utilius fortaſſe cõſilium erat prius ſumpſiſſe cibum. Laudauit Albertus uerba præſulis, & in caſtrum rediens Hattoni prandium dedit. Quo ſumpto, ad Imp. cum eo perrexit, ubi mox captus eſt & capitali ſententia damnatus. Cui archiepiſcopi fidem imploranti, reſpondit parum religioſus pontifex, ſe fidei ſatisfeciſſe, qui ſemel reduxiſſet incolumem cum ad prandiũ introiuit, bis reducere non promiſiſſet. Infelix Adelbertus gladio obtruncatus eſt, & omnia bona eius fiſco regio adiecta anno domini 903. Regino ſcribit hunc Adalbertum apertis portis ultro ſe regi obtuliſſe atq; ſupplicem de cõmiſſis ueniam popoſciſſe atq; emendationem promiſiſſe. Poſtea uero bona illa confiſcata una cum ciuitate Babenbergenſi in Henrici ſecundi manus peruenerunt, qui ea in pios uſus conuertit, hoc eſt, ex eis nouum epiſcopatum Babenbergenſem inſtituit. Et cum Conradus Imperator ſuſpectas ſibi haberet Saxonum uires, & uideretur ſibi iniquum uiribus aliquid agere contra Henricũ ducẽ Saxonię, Hattonẽ epiſcopũ Maguntinũ cõtra eũ ſollicitat.

ſollicitat. Hatto malis artibus imbutus, fabricari fecit Henrico torquem auream, quam collo illius iniiceret: & illa ſic erat fabrefacta, ut in collum adiecta nulla arte potuerit aperiri aut diſſolui, cogebatq́ hominē mori. Sed præſentiebat hoc aliquis, qui dolum Henrico detexit. Et cum inuitaretur ab Hattone conuiuandi gratia, imò latrocinandi cauſa, dux Henricus præmonitus, uade, inquit nuncio, dic Hattoni quòd durius collum non habet Henricus quàm comes Albertus. Hatto autem uidens ſuis calliditatibus finem eſſe, nimia triſticia ac morbo non poſt multos dies obijt, ferturq́ in Aetnam montem Siciliç delatus à dęmonibus, ubi merita artibus ſuis pœna torqueretur. *Hatto delatus ad Aetnam.* Otto tertius tradidit multa de bonis comitatus Bambergenſis diuo Henrico duci Bauariæ, quemadmodū in priuilegijs ſcriptū in hæc uerba habetur: Notum ſit omnibus Chriſtifidelibus, quòd nos iuxta deſiderium & inuocationem prædilectæ matris noſtræ Adelheidis, dilecto nepoti noſtro Henrico ducis Bauariæ ciuitatē noſtram Babenbergā cum omnibus attinentijs eius, autoritate & poteſtate noſtra imperiali in uſum perpetuæ proprietatis concedimus & tradimus &c. Anno Chriſti 1006. erexit diuus Hēricus cathedralem eccleſiam in ciuitate Babenbergenſi, dotauitq́ eam honorificè. *Cathedralis eccleſia.*

Papa uero id facere renuente, eo q́ regio illa pertineret ad diœceſim Herbipolenſem, Imperator obtulit ſe pontifici ad omnia quę uellet, modo inſtituto ſuo faueret. Tūc papa conſtituit cenſum annuū quem ſibi darent Babenbergēſes, centum argenti marcas cum equo albo & phalerato. Accipiens tamen papa Beneuentū ab Imperatore, tributū remiſit. Poſt hæc fundauit Imperator duas collegiatas eccleſias in hac ciuitate, appellatusq́ fuit primus epiſcopus Eberhardus. Subdidit huic epiſcopatui diuus Henricus multa præclara & ampliſſima monaſteria, multos item ampliſſimos comitaus, quorū gubernatores feuda ſua à Babenbergenſi epiſcopo petere tenentur. Subiectus uit is epiſcopatus archiepiſcopatui Moguntino, ſed mox exemptus eſt per pontif. Rom. Clementem ſecundum, qui antea Babenbergenſis ſecundus fuerat epiſcopus nomine Suilegerus, immunisq́ factus ab omni iugo Archiepiſcopali, ita ut in omnibus cauſis & proeſſibus non aliter q́ archiepiſcopus aliquis in ſua diœceſi procedere ſoleat antiſtes Baenbergenſis. Duxit autem Henricus Imperator uxorem Kunegundim uirginem ſanctā, uam & unice dilexit. Et quanq́ continentiſſimè cum ea uixerit, ſeminator tamē zizanioum iniecit illi ſcrupulum zelotypiæ, cum ei ſuggereretur, quòd quendam militem amicius intuita fuerit quàm par eſſet. Illa ubi comperit iuſſit ſecreto ſex igniri uomeres & in

conſpectū Imperatoris aliud agentis afferri. Miratus ille quid ageret, uidit deinde chariſſimā coniugē nudis pedibus conſcendere ferrū ignitū intrepidā. Vides inquit Imperator illæſam à ferro, illæſam ab omni immundicia. Ille in ſe cōuerſus cœpit cogitare quid eſſet ſuſpicatus, mox procidēs genibus uxoris imò ſororis prouoluit. Illa procumbentem amiciſſime leuat, ceſſauit ex illa die omnis ſiniſtra ſuſpicio. Cohabitantes itaq́ & ſimul commorātes Imperator & Imperatrix in pudicicia uirginali, & ad finē uſq́ perſeuerantes, Imperator moriturus uxorē uirginē propinquis cōmendauit, & mortuus ſepultus fuit in cathedrali eccleſia à ſe cōſtructa, iuxta quē & poſtea cōiunx uirgo ſepulta fuit. *Coniugium uirginale.* Eſt Babenberga ciuitas ualde amœna, etiamſi careat muro per circuitū, habet montes & colles & plurimos hortos, fundumq́ fœcundiſſimū, ubi pepones & radix mellea creſcūt in maxima copia, ut iam ſupra quoq́ ſignauimus. Pepones habentur ibi atq́ Nurnergæ, quo deferuntur, in delicijs. Plantantur & in alijs Germaniæ locis, ſed nō matureſcūt

æquè ut Babenbergæ. Legimus Albertũ ſecundum Rom. regem in calore feruentis Augu ſti uſum peponibus ad ſedandũ æſtum, ſed uentre inde ſolutus & dyſenteria fatigatus, extremum obijt diem. Ceterum in hodiernũ uſque diem urbs Babenbergenſis epiſcopo ſicut & circumiacens paret regio.

Otto dux Saxonię
- Henricus auceps
  - Otto primus
  - Henricus dux Bauariæ — Henricus Hetzel. — Henricus ſanctus
- Baba cuius maritus Henricus comes Franconię.
  - Albertus ab Hattone epiſcopo proditus
  - Rainoldus occiſus

De Pannonia ſuperiore, quæ hodie Auſtria eſt, & de alijs dominijs ſeu regionibus illi ſubditis.

AVſtria olim Pannonia ſuperior dicta, habet ab oriẽte Vngariã, ab occidente Bauariam, & ad auſtrũ montes Stiriæ. Latitudo eius trium aut paulo minus dierũ, longitudo uero duplo maior. Terra nobilis, aquis irrigua, uitibus cõſita, ligni copioſa, agro feraci, piſcibus plena, uino adeo exuberat, ut Bohemis, Morauis, Sleſitis, Bauaris in dando uino ſatisfaciat, ex indeq; maximas opes colligat. Danubius eam mediã ſecat, alluiturq; multis alijs amnibus terrã fertilem reddentibus. Et poſtq; adminiſtratio imperij ad principes eius peruenit, culta eſt regio ſupra modũ, præſertim ab eo tempore quo Rudolfus Habſpurgenſis rerum potiri cœpit. Tunc enim Auſtria legitimis hæredibus destituta, tradita fuit à Cæſare filio ſuo Alberto, qui & patri in imperio ſucceſſit. Poſt aliquot annos mortuo Sigiſmundo Imperatore electus fuit in Rom regem Albertus dux Auſtriæ, q ſimul quoque fuit rex Bohemiæ & Vngarię & ab eo uſque ad tẽpora noſtra imperij ſceptrum manſit apud principes Auſtriæ. Danubius fluẽs per Auſtriam habet infra Lintzium duos periculoſos

Auſtriæ fertilitas.

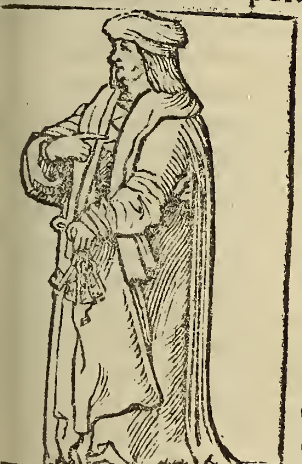
culoſos gurgites ſeu cataractas ut Strabo uocat, in quibus naues facile abripiunẽ. Primus uocatur germanicè Sewrüſſel, id eſt, proboſcis ſuilla, ubi aqua Danubij horrendo ſtrepitu illidiẽ ad ſaxa ſub aquis latentia, & niſi nauta expertus ſit & caute nauem ducat, in periculum incidit. Deinde poſt mediũ miliare infra oppidum Gryn occurrit alia charybdis, ubi aqua in modum turbinis per gyrum agitata, plurimas excitat procellas, easq́; tam inſanas ut naues uix ſine periculo tranſire poſſint. Pereunt multi homines abſorbenturq́; in tantã profunditatem ut nunq̃; emergant. Tentauerunt aliquando ingenioſi uiri uoraginis illius inueſtigare profunditatem, ſed inuenerunt tam magnum hiatum illum eſſe, ut bolus nullum inuenerit fundum. Quicquid ibi mergitur manet ibi, nec unquam emergit.

De oppidis, caſtris, uillis & monaſteriis iuxta Danubium in Auſtria ſitis.

ADiacent Danubio innunera oppida, caſtra, uillæ & monaſteria ab utraq; eius ripa, primũq; ſub Pataui a occurrit Bechlern oppidũ & caſtrum, ubi plurimi habitant figuli, qui & iudicẽ habent peculiarẽ. Item Weiteneck caſtrũ, Melck regium monaſteriũ & caſtrũ unà cum oppido: Euerſdorff oppidũ, Augſtein caſtrũ mõtanũ, Spitz oppidũ, Tiernſtein oppidulũ & caſtrũ. Stein ciuitas & caſtrum: Krembſs ciuitas, Rotwyg monaſteriũ
ord. Bened. in monte ſitum: Hellenburg caſtrum, Tullen oppidum, Tulbing caſtrum &
ſt epiſcopi Patauienſis, Kunigſtetten & Zeiſelmauer duo oppida. Stockeraw oppidum
on muratũ, Greiffenſtein caſtrũ Patauiẽſibus ſacerdotib. bene notũ: Greitzenſtein caſtrũ
ontanũ, Kitzendorff ubi nobile creſcit uinũ ſicut & in Biſenberg, uocaturq́; uinum illud *Vinum nobile*
iſenbergenſe, Cloſter Newenburg oppidũ & caſtrum, ubi celeberrrimũ eſt monaſteriũ,
ndatum à ſancto Lupoldo marchione Auſtriæ & Agnete uxore eius filia Henrici quarti Imperatoris. Item Calaberg caſtrũ montanũ, ſub quo in planicie uilla extructa eſt, in qua admirabilis ille ſacerdos parochum egit, qui ſuis facetijs totam Germaniã repleuit. Creſcit in eo tractu optimũ uinum. Sequiẽ deinde Vienna metropolis, denominata ſicut aliqui putant à fluuio Vienna dicto. Habet ciuitas illa optimũ fundum, in quo etiam nobile creſcit uinum. Otocarus rex Bohemiæ interim quo Auſtria eſt potitus, caſtrum illud in quo hodie Auſtriæ principes regiã tenent, à fundamentis poſuit, cum antea anguſtas admodum ædes ijdem principes inhabitarint. Infra Viennã plurima iuxta Danubiũ inueniũtur oppida & caſtra, uſque ad Preſsburgũ ciuitatem, quæ coronæ Vngariæ ſubijcitur. Creſcit quoque ibi præſtans uinum. Oppida autem intermedia ſunt Krainberg, Haynburg oppidum & caſtrum, ubi & mons Haynberg, in quo nidificant optimi falcones & aues dictæ germanicè Blafuſs: item Rotenſtein, Teben, Watenburg, Karolſpurg, Kotzo, Altenburg, omnia caſtra: Raba epiſcopalis ciuitas, Gummern oppidum & caſtrum, ubi plurimi capiuntur piſces, qui Huſones appellantur: Strigoniũ uulgo Gran dictum, ciuitas archiepiſcopalis & quæ mõtanum habet caſtrum, atque ubi thermæ naturales ſunt. Lindenburg oppidum & arx, ubi conſeruatur corona ſancta, qua Vngariæ reges coronantur. Hinc patet quàm potens olim fuerit Auſtria, ſed quæ hodie longe potentior eſt, quum interim acceſſerint regiones Stiria, Carinthia, Croatia, comitatus Ciliæ, & comitatus Tyrolenſis.

Caſtrum Vienneſe conſtruitur.

Vienna metropolis Auſtriæ.

WOlfgangus Lazius Viennenſis, medicinę & philoſophię doctor, regius hiſtoricus &
gymnaſij Viennenſis ordinarius Sebaſtiano Munſtero S.

QVòd noſtræ tibi Viennæ hiſtoria perplacuit, uir clariſſime, libẽter audio, etſi nō
eiuſmodi liber ſit qui laudem mereat̃, quòd tumultuario labore confectum, dum
Decades Auſtriacæ hiſtoriæ concinno, amici hunc extorſerint, deprauatè in ali-
quibus locis, ut uideo, à meo amanuenſi deſcriptum. Proinde denuo hanc hiſto-
riam & quidem multo auctiorem molior &c. Ad petitionem tuam uenio, quo
imaginem noſtræ urbis requiris, te eam memorabili operi tuo, quod moliris, adiecturũ pol
liceris, qua re me Hercule poſt hominum memoriam nihil præſtantius atque hominum ge
neri magis gratum facere potes. Itaq; propoſui rem ſenatui noſtro, qui haud grauatim pe-
titioni tuæ morem geſſit. Vnde urbem noſtram cum mœnibus, propugnaculis (incredibili
retroactis annis ſumptu aduerſus Turcas excitatis) templis, ædificijs publicis & priuatis
geometricè in plano depinxi, in ære ſculpi feci & exemplar tibi mitto, quod xilographus
imitet̃. Proinde rogo te mi Munſtere, ut eam diligenter cures, ut hic depicta eſt, procudi.
His me commendo, & ut me in album amicorũ tuorum adſciſcere uelis, peto. Viennæ Pan
nnoniæ 20. Auguſti, anno 1547.

Breuis topographia Viennæ metropolis Auſtriæ, autore
Wolfgango Lazio &c.

VIenna notiſſima Auſtriæ archiducatus metropolis, cuius hic tibi lector imaginẽ
exhibemus, ante Chriſtum adhuc natum, culta ciuitas fuit, & à Sarmaticis popu-
lis inhabitata, ijs, quos Octauius Auguſtus Cæſar, ſolo æquatis Metullo, Monæ-
tio, Vendo & Terpono ob crebra & infeſta Italiæ latrocinia, ab Iſtriæ finibus ip
ſoq; Saui fluento ad Danubij oram tranſpoſuerat. Hi paulatim ita ſuccreuere, nominibus
iam tribusq; diſtincti, Boi, Sennones, Brenni &c. ut pulſis loco Sarmatis, ipſi eam ciui-
tatem cum conterminis prouincijs oppidisq; obtinuerint, quorum ex numero & Carnun-
Carnuntum. tum erat, uetuſtus & hodie haud procul à Vienna locus, multis ruderibus ac ædificiorum
ruinis refertus, quem Auſtriaci hodie ob antiquitatẽ Troiam, & Petronellam à templo for
ſan iſtic poſito nominant. Verum enimuero quo tum Vienna noſtra appellata fuerit nomi
ne pro certo haud equidem conſtat, niſi quantum coniectura ſuggerit, eam Vindebonnã
Vindobonna. gentilicia non Romana lingua appellatam, quòd Vindorum is quondam diſtrictus extite
rit, quem Germani adhuc bannum dicimus. Vindobonã enim in confinibus Norici ac Pan
noniarum Antonini itinerarium ad Cetium collocat montem: quam uocabuli cõpoſitione
mutata, Iuliobonnã Ptolemæus nuncupauit, deſcripta iſthic ab utroq; Decima Germani-
ca legione, cuius in hanc uſq; diem & monumenta & argumẽta infinita intra mœnia Vien
næ atq; extra ſuperſunt. Quanq; autem ex ipſo uocabulo Vindobonna prioribus ſyllabis
extinctis, aliquid ſimile uulgari Viennę appellationi emergat, tamen nota res eſt, hanc alia
quoq; nomenclatura Fabianam uocatam, cuius prima ſyllaba dempta, clarius hodiernũ ac
uulgo tritum uocabulũ remanet Biana. Ita nanq; in uernacula noſtra lingua uocamus, &
uetuſtis diplomatibus utraq; in lingua repertis, appellatam inuenimus. Nec moror in qui-
Vienna buſdam exemplaribus hiſtoriæ diui Seuerini & diplomatibus, Fauianas nominatã. Huius
Biana. enim barbarici ſeculi cauſa extitit, & ſolent adhuc Belgicæ nationes b & u literas unã pro
alia uſurpare. Porro ante quadrienniũ ferè fragmentũ columnę dum noua foſſa agitur ad
portã Scotenſem erutum fuit, in quo utrunq; nomen inciſum extat, facta mẽtione cuiuſdã
Marciani decurionis, ædilis & duũuiri, municipij Vindobonæ & præfecti cohortis Fabia-
næ. Quo ex monumẽto duo eliciuntur, primo, quòd Vindobona non ius coloniæ ſed mu
nicipij duntaxat habuerit, quum alioquin in prouincia Auſtriæ ad Danubiũ duę extiterint
colonię, Carnuntũ & Laureacum, hodie Petronelliũ & Enſiũ nũcupata loca, deinde quòd
Fabianæ uox alteri uetuſtiori à caſtris cohortis Fabianæ nimirum acceſſerit, quam Mille-
Laureacum ho nariam fuiſſe credendum eſt, fortè à Tito Fabiano denominatam, cuius & Pannoniæ præ
die Enſium. fecti Cor. Tac. meminit lib. 18. uel potius ab Annio Fabiano, quem legioni X. Germanicę
Pannonicę præfediſſe, tot apud nos monumẽta eruta conteſtant̃. Hæc de nominis etymo.
Itaq;, ut iam diximus, Vienna ante Chriſtũ natum fuit culta à Sarmatis & Windis, quos in-
ſecuti ſunt, Boi, Sennones, Brenni ac Geſatæ, Gallicæ omnis ueteris Germanicæ linguæ na
tiones, ſed quos Nero Tiberius in formã prouinciæ redegit. Quo ex tempore limes Danu
bij preſidio

 Vienna Auſtriæ metropolis, urbs toto orbe notiſſima celebratiſſimáque, unicum hodie in Oriente contra

CIVITAS VIẼNEN

ſis, urbs metropolitana atque reſidentia illu-

ſtriſſimorum principum & archiducum Auſtriæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniæ, Croatiæ, &c.
cuius picturam impetrauit apud prudentiſſimum ſenatum Viennenſem ornatiſſimus, do
ctiſſimus, totoq; orbe celebratiſſ. uir dominus Wolfgangus Lazius, philoſophiæ & me-
dicinæ doctor, regiæ maieſtatis ab hiſtorijs, Viennenſis ſtudij ſingulare decus, uir ne-
dum à præſentibus uerum & à poſteris omni extollendus laude, maxime autem à Vien-
nenſibus, quorum urbem iam antè proprio ad hoc edito libro, & nunc quo-
que ad meam ſollicitationem rurſum eleganti celebrauit ſtilo,
magnificisq;, ut digna eſt, & quod ipſe patriæ ſuæ fa-
cere debuit, illuſtrauit præconijs.

hij præſidio primũ omniũ à Romanis contra oppoſitas Germanicas nationes firmari cœp
tus eſt. Præſidiũ erant legiones 4. ex quib. 13. Germanicã (cuius in territorio Viennæ ſtatiua
erant) Traianus Imp. in illo memorabili aduerſus Decebalũ regem geſto bello in Daciã ab

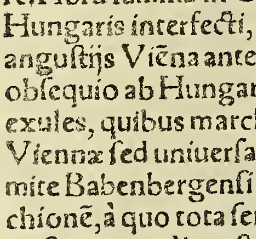

duxit, & ſuffecit illi poſtea apud Pannones Marcus Aurelius
decimã Alaudã ſiue Germanicẽſem à Rheni præſidio abductã
& magnis laudibus à multis celebratam. Hinc haud extra rem
cõiectura eſt, primęuis Auſtriæ marchionibus 5. alaudarũ au-
rearum inſignia eo euentu acceſſiſſe, quòd eas ab imperio pro
uincias accepiſſent, in quib. decimę huius legionis alaudę quõ
dam ſtatiua erãt. His legionibus additę erant, Alę equitũ quę-
dam, Ala Flauiana, unde quidã Viennã Flauianã dictam conij
ciunt, ala Scriboniana, ala Cetienſis &c. Harum legionũ ala-
rumq; pręſidio, limitẽ Danubij ijs ipſis in locis multo tempore
Romani aduerſus frequentes nationũ Sarmaticarũ Germanicarũq; incurſiones tuebant̃,
quarũ præcipuę erant, ex his quidẽ Marcomãni, Quadi, Boi, Heruli, Longobardi &c. ex il
lis uero Daci, Vandali, Gepidæ & Hunni, de quibus Rom. ſępe cruentas reportarãt uicto
rias. At illi huius terræ allecti fœcunditate, omnẽ mouerunt lapidẽ, ut ſuę facerent poteſta
tis. Idẽ poſtea fecerunt Gothi, alia German. natio, Pannonias ſui iuris faciẽtes, qui & cum
Chunimundo Sueuorũ rege ad lacũ Piſonis, quẽ hodie in confinib. Auſtriæ & Hungariæ
den Newſidler ſee uocãt, ingens fecerunt p̄lium. Et ab eo tempe Fabiana caput iterũ exe-
uit, quũ Vindobonę adhuc nomẽ retineret. Regia hęc erat, ubi Herulorũ reges aulas ſuas
ſuſtinebãt, anguſtior tamẽ multo ꝙ nũc ſit. Fuit tũc in ea urbe, nẽpe circa an. Chriſti 464. *Seuerinus Auſtriorum apoſtolus.*
D. Seuerinus, Chriſto lucrifaciens gentẽ illam, & cum ipſe ſibi ſuisq; monachis cellulam
ſub Cetio poſuiſſet, barbaros reges induxit, ut duas intra Fabianã baſilicas extruerẽt, ſed
quæ poſtea ab Auaribus uel Longob. fuerunt demolitę. Hæ eñ gentes poſt Herulos Pan
noniã Noricũq; poſſederunt, id ꝗd hiſt. D. Seuerini docet. Occupantibus aũt Longob. Fa
bianam, poſt 40. an. inuitati à Narſete eunucho in Italiã Tranſpadanã, ea loca Auaribus re
linquere habitanda. Ad hanc gentẽ in fide Chriſti erudiendã, D. legit̃ Ruptus circa an. ſalu
tis 636. (alij numerãt 540) Giſalaricũ quendã ablegaſſe. Qui Chriſto barbara gente uendi
cata, beato Rudberto magiſtro ſuo intra Fabianã ſacellũ poſuit, ꝗd adhuc ædibus noſtris
uicinũ Viẽnæ ſupereſt. Atq; ab eo tẽpore epiſcopatus quondã apud Fabianã à S. Seuerino *Epiſcopatus Viennenſis uetuſtiſſimus.*
auſpicatꝰ, renouari cœptus eſt. Cui legunt̃ p̄fuiſſe Mamertinus (cõſecratus ab ipſo Seuer.
& Marcianus monachus cellæ Seuer. Is nõ habuit ſucceſſorẽ, barbara gente Longob. & à
Chriſto aliena immigrãte. Relata uero diœceſi per Giſalaricũ S. Rudberti diſcipulum, ſe-
cuti ſunt eum epiſ. Fabianenſes ſiue ut in alijs codicib. legitur, Fauianenſes aut Vigenneñ.
Sodomus & Haymo. Habuit Sodomus archiepiſcopũ ſuum in Norico Vnilonẽ Laurea-
cenſem & coepiſcopos apud Iuuauiã, quę hodie Salzeburga dicit̃, Ioan. & Patauię Wal-
taricum. Poſt hęc tempora Carolus Magnus celebres quondam apud Romanos Rheni
atq; Danubij limites reſtituit, uocibus gentilicijs nuncupatos, Marcha Weſtenrich & mar *Weſtenrich.*
cha Oſtenrich, collapſamq; in eis religionẽ inſtaurauit, & prouincias eas pulſis Auaribus *Oſtenrich.*
e Pannonijs, magna ex parte Teutonicis gentibus colendas tradidit, conſtitutis illic mo
re Rom. aliquot colonijs: quarũ præcipua tum Fabiana erat, ubi & beato Petro baſilicam
conſtruxit, quę adhuc Viẽnę extat, ruinoſa ac uetuſtate præ cæteris cõſpicua & ferè col-
la. Idẽ fecit in Sabaria, Sicãbria, Carnũto, ubi D. Petronel. baſilicã poſuit, à qua locus il
in uicũ redactus nomẽclaturã ad poſteros trãſmiſit. In uetuſtis codicib. Carnburgũ tum
ctum fuiſſe animaduerti, & cãpos proximos Carnfeld. In Norico quoq; Ripenſi erant *Noricum Ripenſe.*
coloniæ aliq̃ celebres, ubi baſilicas pro retinẽda Chriſt. religione Carol. legit̃ cõſtituiſſe,
quas ptim uetuſtas in uillas admodũ exiguas mutauit, ptim in monaſt. cõuertit. Iis auſpi-
ciis & Fabiana noſtra amplificata & diœceſim ſuam ueterẽ recepit, quã adminiſtraſſe legit̃
eo tẽpore Haymo quidã & ſub Arnulpho Imp. circa an. dñi 908. Radfridus à Laurea-
cenſi metropolitano conſecratus. Cæterũ ſub Ludouico Arnulphi filio, Conrado & Hen
rico Auguſtis. Hungarorũ gens fera crebris incurſionib. totam ferè Germaniã deſolarã *Fabiana deſolata ab Hungaris.*
uit, quæ res fecit ut Fabiana noſtra rurſus in ruinas concideret, in quibus exigua uilla cũ
domo uenatoria paulatim adſurrexit, in qua Hungarorum reguli ethnici à uenatione con-
ſueuerant conuenire. Quæ poſtea domus, Fabiana paulatim ad oppidi amplitudinem re-
dacte, & nomine manſit & ædificijs, noſtris ædibus & diui Rudperti ſacello proxima.

Itaq; Hungari atq; Auares facti iterum incolæ huius uetuſtæ urbis, paulo pòſt cæſi ſunt ad Lycum flu. ob Ottoone 1. qui in exercitu habuit plurimos Germaniæ proceres, comites ſci licet à Buchorn, à Schala, à Lengenbach, & à Blae. Quorũ primæ ſtirpis Vdalrichus nomi ne in expeditione contra Auaros eam partem ſuperioris Pannoniæ ſubegit, quæ in Vale riam excurrit, iſticq; ſedem poſuit & eam terrã ab Ottone 3. in beneficiũ accepit, à quo comi tes à Buten & Varnbach, qui prope nouã Auſtriæ ciuitatẽ in Neunkirchen, hoc eſt, nouẽ eccleſijs regiã tenebãt, in duces poſtea Carinthiæ inaugurati. Quorum poſtremus Ecken bertus ſub Friderico 1. in expugnatione Mediolani mortẽ oppetijt. Comitib. uero à Scha la ceſſit caſtrum Medlicenſe cum adiacente terra. Porro familia comitum de Blae, qui ſub Pipino rege latè domo profecti ex Gallijs in Noricum ſedem permutarunt, Grub caſtro conſtructo & Benedut, Peur ac Schlechdorff cœnobijs apud Baioarios excitatis, benefi

Peuren monaſterium. cio Francorũ regum multos & in uicinia Norici Pannoniæq; agros obtinuere. Fuit in hac ſtirpe & Sifridus quidã patriarcha Aquileienſis, qui unà cum fratrib. ſuis, quũ Beuren cœ nobium prope Saltzeburgũ poſuiſſet, eidem & prædiũ Fabianæ noſtrę atq; agros uicinos conceſſit. Retinent etiã in hunc uſq; diem monachi Beurenſes aliquot Viennæ, hoc eſt, Fa bianæ noſtræ uillas. Etſi aũt hęc comitũ de Blae ſtirps multis poſtea ſeculis in Auſtria man ſerint, agros tamen ſuos cum Fabiana amiſerũt, ab Hungaris occupatos. Quorũ inſultus fugientes ultra Danubiũ profecti, Hardekhe, Tanſpurg ac Weikerſchlag caſtra excitaue re. Horũ familia in Cunrado & Ottone defecit circiter annum domini 1264. qui in acie ab Hungaris interfecti, comitatus ſuos Burggrauijs Magdeburgenſib. reliquere. Itaq; in his anguſtijs Viẽna ante Ottonũ tẽpora ferè inculta iacuit, è comitũ à Blae, cœnobijq; Beuren obſequio ab Hungaris adſerta. Quos poſtea Lupoldus & Albertus comites Babenberg exules, quibus marcha orientalis ab Ottone 2. in beneficiũ collata fuerat, nõ ſolum è loco Viennæ ſed uniuerſa Pannonia ſuperiori Noricoq; Ripenſi eiecerunt. De hoc Alberto co

Lupoldus primus marchio. mite Babenbergenſi capite plexo, uide Ottonẽ Friſingeñ. li. 6, cap. 15. Ad Lupoldũ 1. mar chionẽ, à quo tota ſeries progenitorũ noſtorũ (inquit Otto Friſing.) uſq; ad hæc tempora noſtra extenditur, ſtilum uertamus. Is ſic refert obtinuiſſe hanc terrã. Dum adoleſcens die quadã in uenatione per auia fuiſſet Imperatorẽ ſolus ſecutus, & ille feram percuſſurus ar cum fregiſſet, iuuenis arcum ſuũ ilicò cæſari exhibuit. Tunc cęſar percuſſa fera ſuper ala

critate adoleſcentis delectatus, promiſit ei terrã, quam ſibi proxime uacare contingeret, ipſiq; cõpeteret. Non multo pòſt tempore mar chione Auſtriæ mortuo, cum multi procerũ inſtarent apud Imperato rem pro ea terra, prorumpens iuuenis in mediũ cum atteſtatione fra cti arcus, quem à cæſare acceperat, regalis promiſſionis petijt execu tionẽ. Cui princeps nihil moratus cõtulit terrã. Is itaq; omni potitus terra, multis annis per ſucceſſores ſuos eam ſtrenue tuebatur & dilata uit, quouſq; directu Dei aduenit in partes iſtas peregrinando beatus

Diuus Cholomãnus ſuſpenſus. Cholomãnus. Cumq; ille pro exploratore haberetur, fuit anno dñi 1012. ſuſpenſus &c. Hæc oſtendunt Viennã tunc ex Hungarorũ ſeruitute fuiſſe exemptã & in uerba uictorũ comitũ Babenbergæ adactã: multis tamen poſtea annis incultã iacuiſ

Fundatio Scotenſis abbatiæ. ſe, ut uix oppiduli anguſtias habuiſſe putet: id quod probant literæ fundationis Scotenſis abbatiæ, quæ ab Henrico 1. duce Auſtriæ fundata fuit & ad extremã manũ perducta circa annum ſalutis 1158. quæ ſic habent: Ego Henricus Dei gratia dux Auſtriæ, uniuerſis Chri ſti fidelibus ſalutẽ: Manifeſtũ fieri uolumus uniuerſis quòd nos inter alias noſtri patroci natus eccleſias, abbatiã in honorẽ Dei & laudem ſuæ genetricis Marię, deniq; in cõmemo

Fauiana hodie Vienna. rationẽ beati Gregorij, in pdio noſtro fundauimus, in territorio ſcilicet Fauianę, quę à mo dernis Wienna nũcupatur &c. Cuius, ut oppidi, Otto Friſigeñ. quoq; meminit lib. 1. hiſt. Fri derici 1. ca. 32. cum cladẽ Henrici Auſtriæ ducis fratris ſui à Bela Hungariæ rege retexeret ſcribẽs in hunc modũ: Dux tunc demũ terga hoſti dare compellitur, periculis belli exẽptus in uicinum oppidum Vienis, quod olim à Rom. inhabitatũ Fauianis dicebatur, declinauit. Quæ docent ab eo primũ tẽpore oppidi rurſus frequentiã, Viennã ipſam induiſſe, quã tri bus rebus retuliſſe memoratus Hẽricus 1. dux Auſtriæ uidetur, primũ quòd abbatiã nouã ad (nu intra) mœnia illius poſuiſſet in ſubſidiũ peregrinantib. ad terrã electionis, deinde quòd nou baſilicã omnib. ſanctis ſacratã ante mœnia excitaſſet, quę modo intra mœnia uiſitur. Terti quòd ſuam ab eo tempore regiã aulamq; Viennæ conſtituerit: quę poſtea in monaſt. Carme tarum uerſa, proximo foro appellationẽ reliquit, quod Viẽnenſes uocare ſolemus, Am hof

H

Hac enim ex re factum eſt,ut Richardus Angliæ rex ob ignominiã Lupoldo duci Auſtriæ
ſexto apud Accarõ Aſiæ illatã, exploratus & captus in diuerſorio uillæ Erdpurgi & duci
exhibitus, dum domũ ab expeditione Aſiatica rediret, nouis mœnibus Viennam circũda Richard-1
re coactus fuit. Quã hiſtoriã Otto Friſingenſis Auſtriacę propaginis princeps doctiſſ. qui *Richardus rex Angliæ captus.*
eo ferè tẽpore in humanis fuit, in hęc uerba deſcribit, in noua nuper à nobis reperta Auſtrię
Chronica ab eodem principe ſcripta. Hac tempeſtate rex Anglorũ Richardus de expedi-
tione tranſmarina rediens per Hungariã in fines ducis Leopoldi, paucis comitatus deue-
nit: memorq; iniuriarũ eidem duci apud Accaron à ſe exhibitarum, ipſum nimis metuens,
dimiſſo regali obſequio, priuato habitu furtim celeriterq; tranſire cupiens, in quodam di-
uerſorio iuxta Viennam ciuitatem neceſſitate prandij diuertit, ſocijs præter paucos dimiſ-
ſis. Itaque ſeruili opere ne agnoſceretur in coctione pulmentorum per ſe dans operam,
...ile ligno adfixum propria manu uertens aſſabat, anulum digito oblitus. Quidam ergo
de familia ducis, qui cum duce apud Accaron fuerat, uiſum inibi regem notum habebat, *Habes hanc hiſtoriã quoque infrà in terra ſancta, ſub Guidone rege.*
de ciuitate fortuitu egreſſus, tabernam regali coco inſignem intrauit, & ex conſideratio-
ne annuli ipſum reſpiciens & recognoſcens, agnitum diſſimulauit, concitoq; curſu in ciui-
tatem reuerſus, ducem qui tunc forte aderat, de præſentia regis certificans, admodum ex-
hilarauit. Igitur ſine mora aſcenſis equis cum frequentia militum dux accurrit, regemq; fri
...am carnem manu tenentem captiuauit, irriſumq; tali opere, in ciuitatem duxit & cuſto-
...liæ mancipauit, digna recompenſatione reddens quod meruerat. Imperator itaque cap-
...um regem Anglorum audiens, miſſis ad ducem nuncijs regem ſibi præſentari iuſſit, præ-
...entatumq; Wormaciã aſportari uinctum ferroq; onuſtum præcepit, datis ſibi inducijs de-
...iberandæ redemptionis. Itaque pro captiuatione peregrini regis Lupoldus à ſummo pon
...if max. excommunicatur, ne ſimili auſu peregrini ſancti ſepulchri à quoquam impeteren
...ur & à ſubuentione tranſmarinæ eccleſiæ deterrerentur. Tandem datis pro redemptione
...ua Imperatori multis millibus centenariorũ auri & argenti, imò & duci Lupoldo auro &
...rgento pro libitu collato, eisq; reconciliatione ſacramenti firmata, captiuitate exuitur,
...icq; mulctatus redijt in terram ſuam &c. Hæc docent Viennam ab eo primum tempore, &
...ucis cohabitatione & incolarũ fuiſſe ſubuectam frequentia. Ad quas res adiumenta non
...inima ipſe Richardus Angliæ rex contulit (ſi uulgaribus Auſtriæ credimus annalibus,) *Richardus rex noua Viennæ mœnia excitat.*
...ouis mœnibus excitatis, quę priora & uetuſtiora includerent, & adhuc hodie, licet lacera
...q; à Mathia partim Hungarorũ rege, partim Solymanno Thurcarũ tyranno quatefacta
...emolitaq; cernuntur. Igitur his incremẽtis Vienna ab anno domini 1200. caput exeruit,
...uitq; eam pręter hunc Lupoldũ, cuius meminimus, & alter Lupoldus prioris filius, empo
...o mercatorũ nouo in ea conſtituto, & magna ſumma pecuniæ ciuibus conceſſa, quam in
...ęſtum conferrent. Quo beneficio ita ditati ciues, opumq; cumulo exultãtes, locum eum *Emporiũ Vienneſe.*
...ud imperij Rom. ordines quęſiuerũt, ut proſcripto poſtea Friderico hoc nomine primo
...uſtriæ archiduce item primo, à Friderico Cæſare ſecundo, & aquilę aureę oriẽtis ſcilicet
...perij inſignibus adornati fuerint, & donati libertate, inter liberas imperij urbes Viennã
...ſtram retulerint. Quam etſi prærogatiuã ob ſingularẽ fidem erga imperium tum Vien-
...nſes accepiſſent, tamen reconciliato imperio duce, dulce heri ſui obſequiũ amplecti ma
...runt, quàm in illa, ſi dijs placet, libertate ſuperbos ſpiritus gerere. Quare factum eſt, ut
...ſtea deficiente ſtirpe Babenbergenſi, in fidem à Rudolfo Habſpurgenſi in Cęſarem cir
...annum ſalutis inaugurato 1280. recepta fuerit, magniſq; priuilegijs accumulata, ita cre-
...rit & priuatis & publicis ædibus, ut tertia deniq; mœnia acceſſerint, ac tertia urbis pars
...ecta fuerit, prioribus duabus multo amplior: quam anno domini 1529. Thurcarũ nobis
...ſidio ademit. Atq; poſt ea tempora cathedralis ſedes in Viennã redijt, Academia poſita
...,uno ferè eodemq; tempore, eodemq; à principe Rudolfo 4. Quod circa annum ſalutis *Cathedralis ſedes Viennæ.*
...factũ 1363. A quo etiã principe altera diuo archangelo Michaëli ſacrata parochia intra
...ennã excitatã & Carmelitarũ cœnobiũ in ueteris aulę ruderibus adſurrexit. Ante quem
...terea ab eius maiorib. Habſpurgenſibus uidelicet principib. cætera ſunt tẽpla condita:
...guſt. cœnobiũ ab Ottone duce, circiter annum ſalutis 1339. Diuo Laurentio ſacra ædes
...cœnobiũ moniaiũ poſita à Friderico & Ottone ducibus circa eadẽ tẽpora. Diuę Clarę
...batiam à Rudolfo tertio duce Auſtriæ eiuſq; cõiuge Blanca Galliarũ regina excitatam
...erio. Quam Anna poſtea Friderici tertij Romanorũ regis filia, circa annũ domini 1336.
...nq; Catharina Alberti ſecundi ducis Auſtrię nata circa annũ ſalutis 1380. auxerunt atq; *Monaſteria multa Viẽnæ.*
...upletarunt. Hanc abbatiã ſecutũ mox eſt Minoritanũ cœnobiũ à Blanca Galliæ regina

Auſtriæ

Auſtrię́q; archiduciſſa & Eliſabeta Arragonũ regina itemq́; Auſtriæ archiduciſſa circa an
num domini extructum 1336. Porro ad Cœli portas cœnobiũ ueſtalium uirginũ, magiſter
Gerhardus parochus Viennenſis circa annum domini 1267. auſpicatus fuit. Cui aliud po-
ſtea item pro Sanctimonialibus honeſta quædam matrona adiecit, diuo Iacobo dedicatũ.
Adiecit & diuo Hieronymo ſacram ædem, iuncto monaſterio Veſtaliũ ad annum repara-
tæ ſalutis 1424. Chunradus Holtzler cõſul Viennenſis, & beatæ Dorotheæ præpoſiturã
Canonicorũ regulariũ ſub annum ſalutis 1410. Andreas Blancus, Alberti quinti ducis Au
ſtriæ & præceptor & Cancellarius. Atq; hæc breuiter & ſine omni uerborũ lenocinio de
Viennę noſtrę & exordijs & incrementis. Quam urbẽ Fridericus imperator 4. eiuſq; filius
Maximilianus Cæſar, ac pronepos inuictiſſimus noſtri ſeculi Auguſtus Ferdinandus ita
euexerunt, ut iam ſex præcipuarũ iſta linguarũ earundemq́; mercatorũ cõmune quaſi diuer
ſorium exiſtat, hoc eſt, Germanorũ, Italorũ, Hungarorũ, Bohemorũ, Polonorũ & Schla-
Multi magi- uorum. Præterea duodecim in ea magiſtratus quotidie iura dent & leges dicant. Quorun
ſtratus Viẽnæ. quatuor ſunt eccleſiaſtici, Patauienſis epiſcopi officialis, Viennẽſis epiſcopi officialis, Ca
pitulum cathedralis eccleſiæ, & uniuerſitatis Rector. Sunt itẽ quatuor Vrbani, & quatuo
extra urbem: ex quibus præcipui ſunt, quem uocãt Regimentũ, unde omnes inferioris Au
ſtriæ prouinciæ iura petunt, & quem fiſcum ſiue Cameram appellant, quò omnes ratione
earundem prouinciarũ referuntur. Reliqui his ſubiecti ſunt & à quibus ad ſuperiores pro
uocatio libellorũ fit, Senatus prouinciæ cum ſuis Mareſcalcis, Ordinati prouinciæ, Sena
tus urbanus cum ſuo conſule, Prætorium urbanum, Telonarij iudicium, & Mercatorun
prętorium, quod Handgrauiatum uocant: de quibus quia fuſius in noſtra Vienna diſſerui-
mus, iam breuitatis gratia ſuperſedemus. Atque hæc raptim in gratiam cum conciuiu
meorum, tum Munſteri, pro eo quem erga hos uiros habemus affectu, obiter picturę ur
bis ſubnectere uoluimus. In quib. qui elocutionẽ atq; diſpoſitionẽ quęrere uelit, ita fallit
ut ſentiat ſimpliciſſimę nos orationis filo ſingula adnotaſſe, & nequaq; hiſtoriã ſcripſiſſe

Stiria.

STiria quam quondam Valeriam dictam putant, latus eius ſep
tentrionale Auſtriam reſpicit, prouincia eſt mõtana, quamu
in orientem excurrens non paruas planicies habeat. Drau
ac Mura fluuij terram irrigant. Mura in Drauum exoneratu
ille autem in Dãnubium. Vrbium populi plerunq; Teutones. Scla
qui citra Drauum rura colunt. Imperiũ Auſtralis familiæ eſt. Mult
ibi uetuſtatis reliquiæ uiſuntur & Romanorũ principum nomina ſ
pulchralia marmora referunt, præſertim in oppido Ciliæ, cui ſuperi
ribus annis pręfuit comes Fridericus, qui cum eſſet in libidinem pr
niſſimus & olim Veronicę concubinę incenſus amore, legitimam cõiugem ex comitibu
Sceleratus Croatiæ natam manu ſua interemiſſet, concubinã uero pater comitis in profluentẽ dim
princeps. ſiſſet, uxores paſſim filius maritis abſtulit, puellarum greges in palatium rapuit, prouinc
les pro mancipijs habuit, eccleſiarum bona diripuit, monetarum falſatores, ueneficos, ar
los, necromanticos undiq; ad ſe conſciuit. Cui mortuo, Vdalricus filius ſucceſſit ſimil
ingenio patri. Quo interfecto 24. competitores hæreditatis fuere, ut qui uiuens undiq; b
la conciuerat, moriens quoq; ſeditiones excitaret. Sed optimates terræ poſſeſſionem Im
peratori Friderico tradendam cenſuerunt, ea lege, ut competitoribus ſecundum prouinc
conſuetudinem in iudicio reſponderet. Decreuit quidem relicta Vdalrici armis defende
quæ poſſidebat, ſed Fridericus obtentis multis caſtellis, tandem receptus eſt. Fuit aute
primum Stiria marchionatus, ſicut & Germanice appellatur Stiermarck, ſed per Fride
cum Barbaroſſam fuit ad ducatum erecta. Vltimus marchio uocatus fuit Ottocarus, cui
Stiria fit duca- filiam duxit uxorem Lupoldus dux Auſtriæ, qui conſenſu Imperatoris factus eſt dux S
tus. riæ. Deinde quum rurſum ſucceſſio illa extingueretur, miſerũt prouinciales quidam ad B
uariam, alij ad Vngariam, cuius regni moderator miſit filium ſuum ad Gretium, ſed cu
ille uiueret iuxta mores ſuos, intolerabilisq́; eſſet Stirijs, expulſus fuit de prouincia, & u
catus Ottocarus filius regis Bohemiæ, qui uſurpauerat ducatum Auſtriæ, obtinueratq;
no Chriſti 1269. Carinthiam, ſed diu conſeruare non potuit. Stirij agreſtes uulgo p
puli ſu

puli ſunt & ſtrumoſi, adeo quidem ingenti ſtruma, ut ipſis loquelam impediat, & mulier lactans illam poſt tergum perinde atque ſaccum reijciat (ſi fama uera eſt) ne infanti impedimēto ſit. Strumæ cauſam aquæ aërıꝗ quibus ueſcuntur incolę, tribuunt. Stiriani ipſi cultu & ſermone Germani ſunt præter Draui accolas, qui Illirica utuntur lingua. Sal ibi coquitur, quod ad finitimas gentes defertur. Regio ferri & argenti ferax, ſed principum incuria parcius foditur.

Carinthia.

EST Carinthia montana regio Carnis ad ortum, Stiriæ ad occaſum ac meridiem iuncta, alpes Italas & Forū Iulij cōtingit. Multæ in ea ualles colleſꝗ feraces tritici, multi lacꝰ & amnes, quorū pręcipuus Drauus, qui per Stiriā ac Pannoniā in Danubium fertur. Obedit hæc prouincia principibus Auſtriæ. Et quoties in Auſtria nouus princeps reipublicæ gubernationem init, ſolennitatē nuſquam alibi auditam obſeruant.

Non longe ab oppido ſancti Viti in ualle ſpecioſa dirutæ ciuitatis ueſtigia uiſuntur, nomen loci uetuſtas perdidit, nec procul hinc in patētibus pratis erectus lapis marmoreus eſt, quē, cum dux creandus eſt, ruſticus quidam, cui per ſtirpis ſuæ ſucceſſionem hæreditario id officium debetur aſcendit, ad dexteram bouem habens fœtam nigri coloris, ad læuam equa illi ſiſtitur ſtrigoſa macieꝗ inſigni, frequens circà populus agreſtiumꝗ turba ingens, dux inde futurus ex aduerſo mouet purpuratorum multitudine ſeptus, præcedunt principatus ſigna, omneſꝗ in toto comitatu egregie culti præter futurū ducem. Is agreſti habitu pileo tectus, calceos & paſtoralem baculum gerens, paſtorem agit magis quàm principem. Huncuenien[...]n intuitus qui lapidem obtinet, Illirica uoce, quis eſt hic exclamat, qui tam ſuperbe ince[...]; Reſpondet circumfuſa multitudo, principē regionis aduentare. Tum ille: iuſtus ne iu[...]x; ſalutem patriæ quærens; liberæ conditionis; dignus ne honore eſt; Chriſtianæ pieta[...] cultor ac defenſor; Clamatur: eſt quidem & erit. Ruſus idem: quæro quo me iure hac à [...]de dimouebit; Reſpondet ducalis aulę magiſter: ſexaginta denarijs hic abs te locus emitur, iumenta hęc tua erunt, ad bouem & equū manū intēdens. Veſtimēta quæ dux exuet habebis, eriſꝗ tu cum domo tua tota liber à tributo. Quibus dictis, ruſticus malam principis percutit, alapa leniter incuſſa, iubetꝗ equū iudicem eſſe, pręmioꝗ abducto, loco cedit. Tum lapidem dux occupat, nudum gladium uibrans ad omnem ſe partem uertit, populū affatur, pollicetur ꝗ ſe æquum iudicem futurum. Ferunt & aquam agreſti pileo oblatam potare, in futuræ ſobrietatis argumentum. Deinde ad eccleſiā uicinā perductus ſacris intereſt, quibus peractis humili ueſte, qua adhuc indutus eſt depoſita, paludamentū induit, ſplendideꝗ cum proceribus ſuis conuiuatur. Poſtremo in pratum reuertitur pro tribunali ſedens ius dicit & feuda confert. Hic honos pcincipis inue[...]ndi ruſticis datus eſt, quòd illi primùm in ea terra Chriſti fidem accepere, nobilibus & [...]ncipibus in errore ad uſꝗ Caroli magni tempora permanētibus, quando & ipſi baptiſ-

Conſuetudo mirabilis.

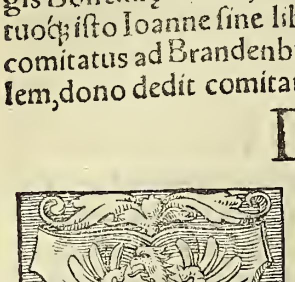
Principis inauguratio.

Cur ruſtici datur honor.

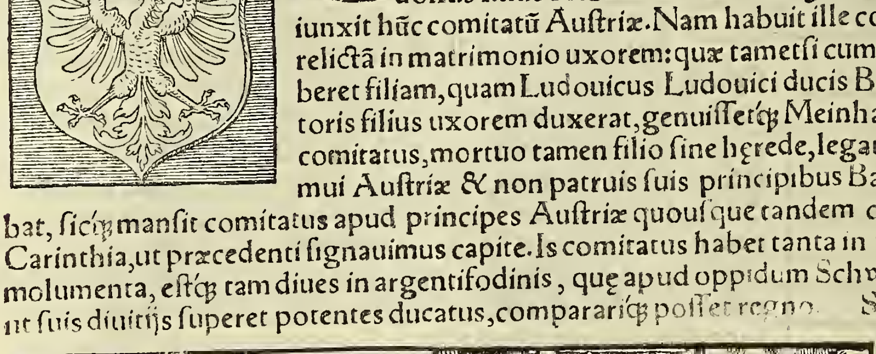
Vu mati admoti

mati admoti ſunt. Fuit olim Carinthiæ dux, quum imperij officia paſſim inter principes
& ciuitates imperiales diſtribuerentur, uenator imperij, unde ad eum lites & contentiones
uenatorum omnium deferebantur. Anno Chriſti 1331. peruenit ducatus Carinthię ac
duces Auſtriæ. Vltimo enim duce Henrico ſine uirili ſemine mortuo, redijt ducatus ad im
perium, fuitq; feudum eius à Ludouico Cæſare hæreditario iure Alberto duci Auſtriæ col
latum, ſecundo ſcilicet huius nominis. Filiam uero ducis relictam, habuit Ioannes filius r
gis Bohemię uxorẽ, cui deſignatus fuit comitatus Tyrolenſis pro ducatu Carinthiæ. Mo
tuoq; iſto Ioanne ſine liberis & uxore eius à marchione Brandenburgenſi ducta, peruenit
comitatus ad Brandenburgenſes. Sed cum marchio ille nullam ab uxore ſuſtolleret pro
lem, dono dedit comitatũ Tyroleñ. ducibus Auſtriæ.

De comitatu Tyrolenſi.

COomitatum Tyrolenſem & Enipontẽ uulgo Inſprugl
huc poſuimus propter dominiũ quod ibi habent princi
pes Auſtriæ, quum hæc regio longe abſit à Carinthia. R
dolfus filius Alberti ducis Auſtrię anno domini 1360. ad
iunxit hũc comitatũ Auſtriæ. Nam habuit ille comitis Tyrolenſi
relictã in matrimonio uxorem: quæ tametſi cum priori marito ha
beret filiam, quam Ludouicus Ludouici ducis Bauariæ & Impera
toris filius uxorem duxerat, genuiſſetq; Meinhardũ filium hęred
comitatus, mortuo tamen filio ſine hęrede, legauit comitatum d
mui Auſtriæ & non patruis ſuis principibus Bauariæ quos odi
bat, ſicq; manſit comitatus apud principes Auſtriæ quouſque tandem cõmutatus fuit pr
Tyrolis diues in mineris. Carinthia, ut præcedenti ſignauimus capite. Is comitatus habet tanta in ſingulos annos
molumenta, eſtq; tam diues in argentifodinis, quę apud oppidum Schwatz inuentæ ſun
ut ſuis diuitijs ſuperet potentes ducatus, compararíq; poſſet regno. Sunt autem metal

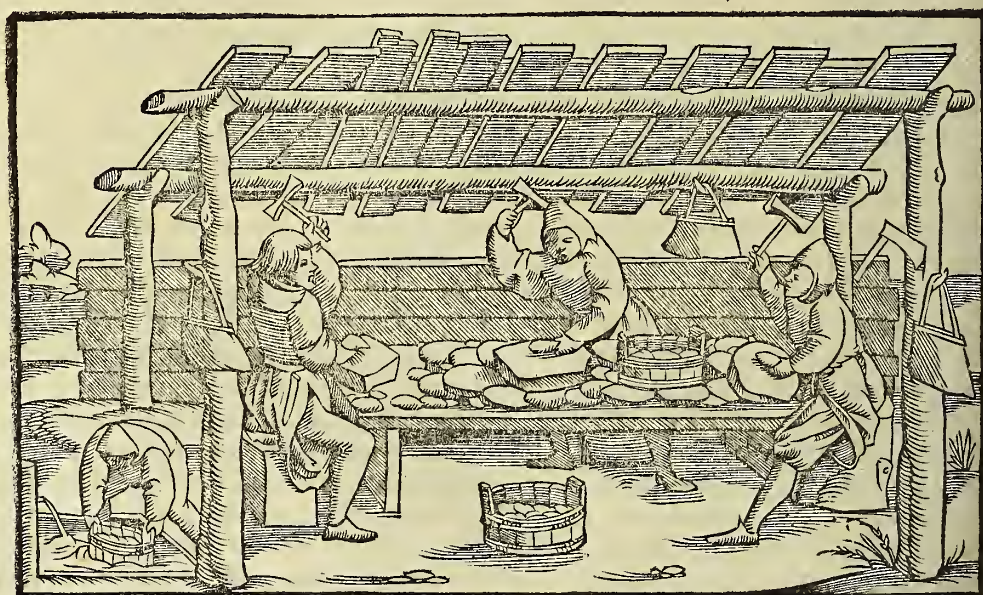
huius loci nob
liora metallis a
liorũ quorunc
locorum, pręſc
tim æs quod e
ſupra modũ d
ctile. Eſt meta
lum metallo n
bilius, quod pl
ribus rebus e
cellit, uel mai
res affert uſus a
ſecandũ, uel c
rarius eſt. Exc

Quod metallum excellit. lit metallum multis de cauſis metallum. Aut enim ignis id non conſumit, nõ ſolum cum
incendijs arſerit, ſed etiam cum in catino alternatim cum rebus quę ipſum purgant poſ
coquitur, aut quia ei nihil deperit, niſi cum diutius arſerit in eodem catino, quia acria id n
corrodunt nec alio uicio infeſtatur, aut quia eo manus non ſordeſcunt, aut quia dilatatũ l
xius q̃ cætera, aut quia fundi poteſt, aut quia gratũ eſt colore, aut deniq; quia propter d
riciam magnos uſus affert. Itaq; ob has cauſas ferè omnes, aurum reliqua excellit metall
Aurum. Nam durat in catino & in incendijs, nec ipſum acria corrodũt, nec ullum aliud concipit u
cium, nec eo ſordeſcunt manus, dilatatur laxiſſime & fundi poteſt fuluo etiam colore p
ſtat cæteris metallis, ſola duricia ſuperatur ab argento, ære & ferro. Cum igitur aurum
metallorum genere perfectum naturæ opus exiſtat, & chymiſtæ, ut eius ſpeciem imitati
ne exprimere poſſint, reliqua metalla diutius coquunt ac colorant, & artifices quidam
ut auri nonnihil fiat ſimile, cadmia tingunt, in Orichalcumq; permutant. Secundas ten
Argentum. argentum: nam & in incendijs perdurat, ac uero etiam in catino, niſi cum ſępius & diuti
arſerit. Acria id corrodunt & in cęruleũ uertunt. Nullum præterea aliud inſigne uiciũ co
cipit. Laxius quàm cætera metalla, auro excepto, dilatatũ, fundi etiam poteſt, & color illi
albu

ılbus placet. Durius eſt auro, ſed minus durum quàm uel ęs uel ferrum. Cum igitur ſoli au
ro cedat, & chymiſtę etiam ut eius formam poſſint effingere uiliora metalla coquunt &
colorant, & alij quidam æs, ut ſpeciem prę ſe argenti ferre poſſit, magnitide tingunt.
At tertias fert æs: laxius enim dilatari poteſt quàm uel ferrum uel aliquod plumbi genus: *Aes.*
undi præterea poteſt, ſed ignis ipſum cōſumit ſiue diutius arſerit in catino, ſiue alternatim
um rebus, quę aurum & argentum purgant, poſitum fuerit in catillis: quin ei obuenit æru
ginis uicium. Quartas deferunt ferro. Quamuis enim rubigine perit, & non facile fundit̃,
amen ſatis laxe dilatatur, & duricia ſuperat omnia metalla. At plumbi genera retro po- *Plumbum.*
nuntur, quòd ſcilicet ignis ipſa in catino aut in aliam formam mutet aut prorſus cōſumat,
& quòd ea in ceruſſam uertant acria, & quòd in aqua locata nigrore inficiant̃ ea parte qua
diutius terram uel lapides attigerint, ſed candidū reliquis duobus præponitur, quod inter
pſum & argentum maxima ſit ſimilitudo in colore. Quod cum ſciant chymiſtę, ex nigro
andidum conficere conantur. Nigrum autem idcirco antecellit cinereo, quòd ex hoc ſo-
o difficilius opera confici poſſint. Poſtremas tribuunt argento uiuo: nam quia liquidū
ſt, chymiſtis imperfectū metallū eſſe uidetur. Porro ſi in his metallis utilitatis fructum
onſideremus, unum ferrum longè præſtat cęteris omnibus. Siquidē propter duriciā maxi *Quod metal-*
nos affert uſus ad ſecandū & ad conficienda opera quę diutiſſime durāt. Ad hanc uero fer *lum utilius.*
duriciam proximè accedit æs, quocirca ueteres illi opifices ex eo inſtrumenta ſecandi fe
runt atq; arma fabricati ſunt. Eadem quidem ex argento fecerunt, quòd duricia non mul
um cedere ęri, & ad ornatum magis eſſet decorum. At qui quondam aurea caſſide, thōra
, lorica ſe texerunt & gladijs aureis uſi ſunt, hi armis magis fuluo illo metallo fulgenti-
us quàm duricia robuſtis pugnarūt. Quia uero aurum molle eſt, Debę ut minus utile, tri-
lum ęre ſimplo, & duplum argento ſimplo uicinis uendiderūt. Cum enim abundarent au *Aurum uilius*
o, inſtrumēta & multa alia opera ex eo cōficere potuiſſent, at uſus docuit eos, aurum mi- *ære & argēto*
us eſſe accōmodatum ad ſecandum & ad alia, quàm uel æs uel argentū: atq; ob hanc ſane
auſam etiam homines qui inſulas à Luſitanis repertas ac quaſdam Africæ & Indię regio
es incolunt, aurum magni non ęſtimant, quanquā etiam propter alteram cauſam, quòd
s ſit multum & copioſum, ac tertio quòd eiuſmodi nationes rerum metallicarū ſint ru-
es. Plumbi autem genera propter eandem mollitudinē & quidem maiorem, paucis in
bus nobis uſui eſſe poſſunt. Etenim ex eis pręter pocula & uaſcula non multa fiunt ope
. Poſtremo argentum uiuum quia liquidum eſt, etiam in minus multis nobis eſt uſui: ar
ento quidem & æri ſublitum aureas bracteas retinet. Nec uero ſi unum aliquod metallū
teri pręſtat & magis expetitur ad uſus neceſſarios, ſequitur illico id ipſum maioris eſſe
ecij, ſed rariſſimum quodq; ferè maximi precij eſt: quamobrem argentum & plumbum
ndidū (quod ſtannū uocāt) quia rara ſunt, maiori precio mercamur quàm uel ferrum uel *Rarius metal-*
, quantumlibet hęc multis rebus excellant & maiores uſus nobis afferant. Rerum enim *lum nobilius.*
piam uilitas, inopiā caritas cōſequitur. Magna uero copia metalli tunc exiſtit, cum mul-
m in aliquo loco effoditur aut inuenitur, uel terra mariq; conquiſitū in unam aliquam ur
m inuehitur, quę copia facit ut aliquod metallum uiliori pręcio uendatur. At inopia me-
li contra exiſtit cum paucum effoditur aut in aliquam regionem uel oppidū nō multum
fertur. Ex his itaq; ſatis intelligi poteſt, tres potiſſimū eſſe cauſas, cur metallum aliud a-
ſit carius. Aurum quidem apud omnes ferè nationes præcioſiſſimum habetur, quia
tura pręſtat cęteris & eſt rarius. Et quanquam nō ſit utile ad ſecandū, tamen rebus om-
bus magnum affert ornatum. Argentū autem pręcio ſemper ceſſit ſoli auro: nam & na-
ræ pręſtantia reliquis excellit metallis & rarum eſt, &, ut ad ſecandum minus accōmoda *Præcium me-*
n quàm ęs aut ferrum, res ornat ſplendide. Gręci olim unam auri partem decem argen- *tallorum.*
partibus ęſtimauerunt. Hipparchus tamen apud Platonem dicit unam auri portionem
e pręcium duodecim argenti portionū. Et Darius in tributorū exactionibus unum auri
entum taxauit tredecim argenti talentis. Quod an de auro & argento puris uel miſtis ca
ndum ſit, alijs excutiendū relinquo. Hoc tamen ex his colligimus, priſcis temporibus
m auri & argenti pręcium non fuiſſe, ut nec noſtris eſt. Etenim patrū memoria, una au-
uri pars in pręcipuis Germanię emporijs primo empta fuit tredecim argenti partibus
paulo plus quàm duadus unius decimætertię partis tertijs: deinde ferè duodecim argen
artibus, nunc uero undecim & paulo plus quàm una undecimę tertia. Nam iacet præ-
m auri. Argento autem proximū locum noſtris temporibus argentū uiuum & plum

bum candidum obtinent,non quòd aut natura reliquis antecellant, aut magno uſui nobi ſint,ſed quòd rariſſima. Argentum etiam uiuum idcirco quòd Africæ ac quibuſdam Aſi regionibus ma nopere expetatur. Partes uero 143. plerunq; emuntur una argenti part Attamen unum aliquod ex his duobus interdum maioris uenit interdum minoris. At æ etſi natura non cedit argento uiuo & plumbo candido, & maiores quàm ea uſus afferat tamen quia multum & copioſum effoditur minori præcio emitur. Nam in nobilibus emp rijs noſtris æris 220. partes una argenti parte hodie emuntur. Eius uero præcij,cuius æri eſt plumbum cinereum(uulgo biſmut)quod etiam rarum inuentu. Id ueteres ſcriptores i norarunt. Quoniam aũt plumbum nigrum æri bonitatem præſtantiamq; concedit, & mi nus quàm idem æs nobis uſui eſt,& copioſum eruitur, multo minoris uenit.Nam in his lo cis in quibus primo ex galena excoquitur, eius 880. partes una argenti parte uenduntu in emporijs uero ferè ſexcentæ una argenti emuntur. At ferrum ut maximos uſus ad ſe candum afferat & ex eo arma aliaq; opera permulta confici poſſint, tamen quia copioſi mum in pluribus locis conflatᷓ,minimi præcij eſt, etenim 1282.partes ferri una argenti par te emitur,quanquam Suedicum & optimum,quodq; eſt carius.

Quo pacto ex auro & argento moneta cuditur.

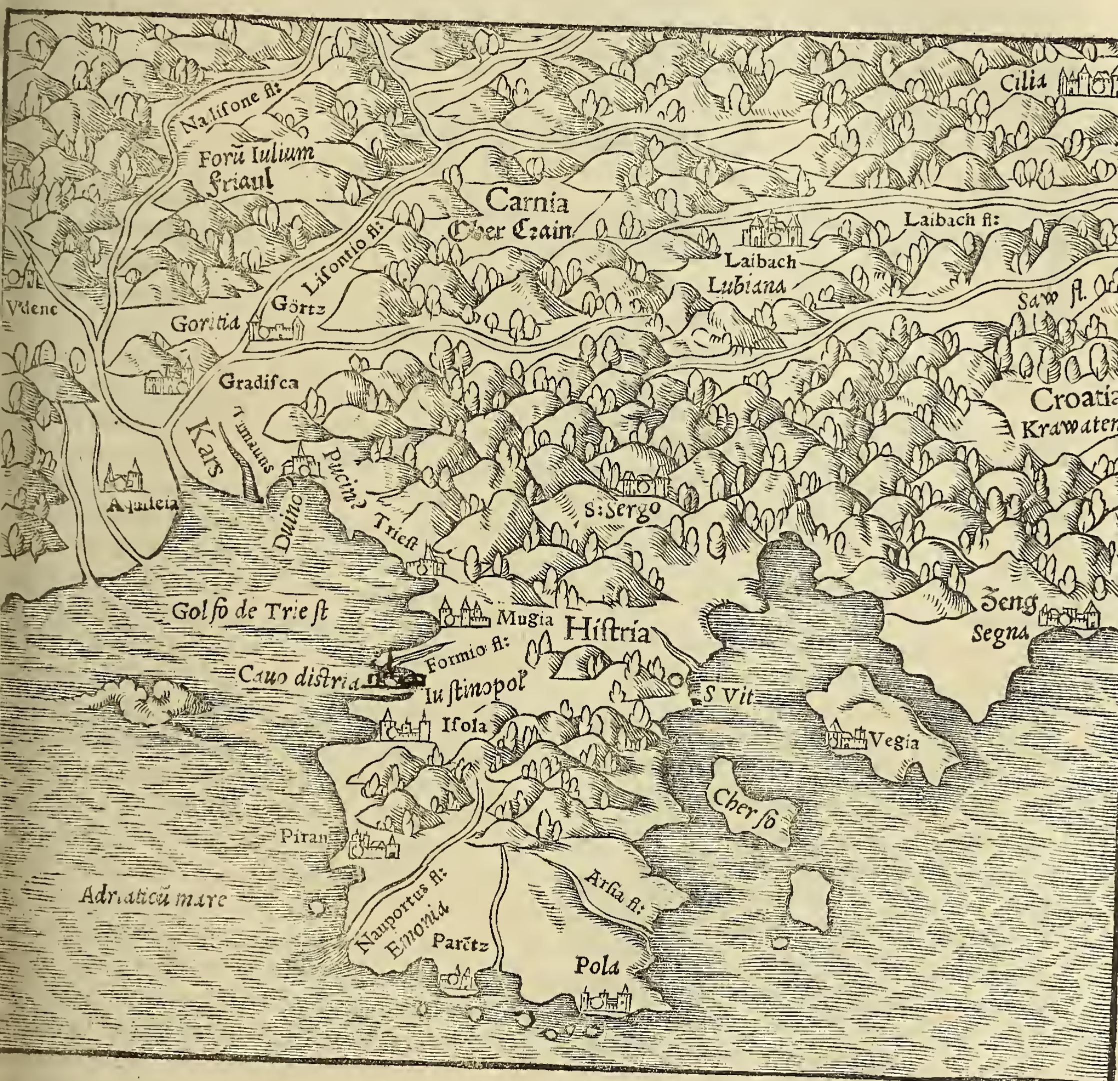
MOnetarius metallum purum ſiue aurum ſiue argentum ſiue æs in catinos inijci & quidem ad aurum adijcit argenti tantum, ad argentum ęris tantum, quantu ex decreto regis aut principis aut ciuitatis licet adijcere:coctoq; metallo uſqu dum liqueſcit, tum in ferreum inſtrumentum, cui ſunt aliquot canales infund liquidum ut fiant bacilli, quos ex inſtrumento exemptos ducit in bracteas latas aut ſtr ctas,craſſas aut tenues,prout ratio monetæ cudendæ poſtulat. Eas bracteas deinde in plu res particulas ſecat, & aureas omnes, item argenteas maiores appendit, ut nummos au reos & argenteos iuſti ponderis poſſit cudere, ſed argentei minores ut æque graues ſint nec facile fieri poteſt,nec magni refert, eorũ modo numerus ſit integer, alium alio grauio rem eſſe, cum eis paululum ad legitimũ pondus deeſſe uel ſupereſſe poſſit,mox bractea laxius dilatat,& forcipe prehenſas ac malleo percuſſas & toties calefactas quoties opu fuerit,facit plerunq; rotundas,& eas ut albeſcãt addito ſale atq; fece uini ſicca coquit.Po ſtremo in ferreum inſtrumentum,in quo hominũ & aliarũ rerum imagines inciſæ ſunt, im poſitas & percuſſas imprimit in eis ſpecies eaſdem,tum inuerſas & in alterum ferreum in ſtrumentum,in quo notæ literarũ aliarumue rerum inſculptæ ſunt, impoſitas & percuſſa iterũ ſignat.Habeo autẽ hęc omnia ex Georgio Agricola, harũ rerũ diligentiſſ. ſcriptore

Carni

Carnia, uulgo Krain.

CArni inter quos Iapides enumerantur, Sclaui ſunt, diuidunturq́ in duplicem Carniolam, ſiccam ſcilicet, quæ aquarũ indigua eſt, & alteram irriguã, in qua Sauus fluuius ortum habet, & in qua eſt Labacum inſigne oppidum, quod Sclaui & Itali Lubianam uocant. Sunt Carni confines Hiſtrijs, utunturq́ Sclauonica lingua. Qui ſiccam inhabitant Carniam, comprehenduntur inter Labacum & Tergeſtum, uocanturq́ partim Hiſtrij & partim Karſſij &c.

De Iſtria peninſula.

Ludouicus Vergerius Sebaſtiano Munſtero S. D.

DE mea Iſtria in qua ſum natus, paucis accipe Munſtere. Ea excurrit ut peninſula: latitudo eius XL. mil. paſ. hoc uere Plinius, at circuitus lõgior q̃ ille ſcripſerit. Nam ſi ab intimo eo ſinu ubi Tergeſtum ſitum eſt incipias, uelisq́ iuxta littora uſq; ad oppidũ S. Viti, quod eſt in Fanatico ſinu & Flumen appellant, nauigare, [...]runt pluſq̃ CC. M. paſ. Tota hæc regio minime plana eſt, at non habet arduos mon[tes,] neque infœcundos, ſed quos uerius dixeris colles, qui ſunt uitibus, oleis & alijs fructi[feris] arboribus cõſiti, atq; etiam frumento, paſcuis & pecoribus abundant. Vnum tamen *Magnitudo Iſtriæ.*

habet montem altiſſimum,in ea ferè parte quæ ad Fanaticum uergit ſinum,quem montem
maiorem uulgo appellant. Is nauigantibus primus omnium apparere ſolet, in cuius ſum-
mitate ſons exoritur uberrimus , qui omnes campos , qui ſunt ad eius radicem poſiti, irri-
gat,atq; in eo aliquot rariſſimæ herbæ naſcunt̃ , quas ſæpe medici ut legant magno labore
montem conſcendunt,imò ex alijs prouincijs huc ſæpe ueniunt ad herbas uiſendas & col-
ligendas. Sunt qui ſentiunt de his intellexiſſe Hermolaum Barbarum,quando de Veſti-
Fluuij Iſtriæ. nis montibus, aut (ut alij legunt) Iuſtinis diſſerit. Fluuij Iſtriæ ſunt tres , Formio ſcilicet,
Nauportus & Arſia.Primus fuit aliquando Italię terminus,& eſt ualde exiguus,oritur em
à mari non plus quàm VIII. M.P.Riſanum accolæ uocant.Influit ſtatim in mare prope u
bem Iuſtinopolitanam. Alter ille eſt quem nonnulli fœdo errore lapſi affirmarunt fluere
ex Danubio,quum tamen ortum habeat uix XX. M. P.longe à mari.Hunc modo Qui
tum appellamus. Poſtremus fluit in ſinum Fanaticum,atque ipſe ex lacu quodam exiguo
exiens,qui eſt ad radicem montis maioris.Qui fluuius modo Italiæ terminus eſt. Itaq; pars
Iſtriæ atq; ea maior intra Italiam includitur,minor quædam in Liburnia eſt.

Ciuitates Iſtriæ.

VRbes & oppida Iſtriæ quæ mari adiacent, ſunt, Mugla,Iuſtinopolis, Inſula,Pira
num,Humagum,Emonia,Parentiũ,Orſ[illegible]a,Rubinum,Pola,ſanctus Vitus Hæ
uero ſunt mediterranea: Pinguentum,Montona,Portulæ,Griſignanum, Bullæ
ſanctus Laurentius,duo caſtra,ſanctus Vincentius, Vallis,Adignanum,Pome
ranum.Albona,Flanona,Petina,Galignanũ,Coslacum,Piſinum.Celeberrima inter om
Iuſtinopolis. nes eſt Iuſtinopolis,quam uulgo Caput Hiſtrię appellant,Plinius Egidã.Ea eſt in ſcopu
lo ſita,longe à continenti,cui longo ponte iungitur,à meridie uero peninſulæ abeſt C. M
P.ab aduerſo latere CC.millibus.Paret ditioni Venetorũ cum multis alijs. Nam pars op
pidorum quæ ſunt in Iſtria archiducibus Auſtriæ ſubeſt. Abundat ea ciuitas uino, oleo &
ſale,quanquam nec frumentum deeſt,ſed eo non ita abundat.Vinum habet admodum g
neroſum.Nam prope adeſt caſtellum & mons ille quem ueteres Pucinum appellarũt,no
Vinum Pucinũ ſtri modo Proſeco,ubi uinum illud naſcitur celebratiſſimũ,cui Liuia Auguſti acceptos re
uulgo Reinſal. ferebat annos LXX.Eo nunc Ferdinandus rex Romanorum cotidie utitur,poteſtq; cu
quibuſuis uinis ſuauitate & robore conferri. Aër non modo amœnus ſed & ſaluberrim
quanquam non omnes Iſtriæ urbes hoc cõmodum & fœlicitatem habeant. Nam ab Hum
go Polam uſque minus ſalubrem accolę ſentiũt. Habet eadem Iuſtinopolis ciuitas & ſe
per habuit ingenia quędam præclara & ad literarum ſtudia & res magnas bene agendas i
primis apta.Hic natus Petrus Paulus Vergerius ille,qui ante CXXX.annos tantã la
Vergeriorũ familia. dem in omni diſciplinarum genere aſſecutus eſt,quantam ea ætate pauci. Extant eius lib
quos omnes docti laudant. Hic noſtra ætate nati ſunt tres fratres ex eadem Vergerioru
familia,Aurelius,P.Paulus,Iohannes Baptiſta,tota Italia ob doctrinam & pietatem cel
bres. Primus fuit eques Rhodius,in magnis Reipub. Chriſtianæ negotijs diu cum ſumm
laude uerſatus.Reliqui duo fuerunt epiſcopi,alter Iuſtinopolis,alter Polæ,pij ambo, un
eorum etiam exul quemadmodum noſti Munſtere propter euangeliũ. Sunt præterea in
urbe aliquot celebres iurecõſulti, inprimis Ottonellus Vida,aliquot medici & alij multi
ri docti & boni. Quod autem nonnulli ſpargunt inuidos illic eſſe ciues, qui ſuo epiſcop
perſecutionem propter quam patriam & epiſcopatũ deſeruerit,adornarint, id uerum n
eſt.Nihil huiuſmodi patruus meus conqueritur, omnes laudat,omnes amat. Pauci fuer
ijq; alienigenæ, & alij quidam obſcuri & ſordidi uiri, qui fabulam hanc excitarunt, quib
Deus parcat pro ſua miſericordia. De Sclauonia quæ iungitur Iſtriæ no-
ſtræ infra uolente Deo aliquid trademus. Vale optime
Munſtere. Baſileæ VI.Idus Decembris,
anno M. D. XLVIIII.

Genealog

Genealogia marchionum & ducum Auſtriæ.

Intra octingentos aut nongentos annos Auſtrię dominiũ ſępe iactatũ & translatum eſt le una ad aliam familiam. Præſides eius primum fuerunt marchiones, appellataq́; fuit re/gio illa Marcha orientalis, à tempore ſcilicet Theodonis ducis Bauariæ uſq; ad Imperato em Ottonem primum, ſpacio annorum 330. Nomina marchionum fuerunt, Walarius, Grypho, Albertus, Occarius, Geroldus, Theodoricus, Gotfridus, Gerholtus, Balderi/us, Sigenhardus, Lupaldus, Arnulfus, Gebelhardus, Rudigerus, Engelricus, Conradus. 'oſt hos rerum potiti ſunt in Auſtria comites Bambergenſes, quos alij uocant duces Sue ię. Nam anno Chriſti 980. factus eſt comes Albertus marchio Auſtriæ, & poſt eum fi/us eius Lupoldus, qui obijt in Ingelheim dum Henricus tertius ibi nuptias celebraret, de itumq; fuit corpus eius in Auſtriam & in Melacenſi loco ſepultum, ubi marchionum fuit ępultura. Poſt iſtum regioni præfuit filius eius Henricus, & nepos Albertus qui obijt nno milleſimo quinquageſimo ſexto. Nauclerus paulo aliter ſentit nẽpe in hunc modũ:)bijt Rudigerus marchio Auſtrię ſine legitimo hærede, unde rex Henricus auceps inueſti it Lupoldum ducem Sueuiæ. Hic Lupoldus caſtellum Melck bello quæſiuit, & in eodem ollegium duodecim canonicorum fundauit, ubi & ſepultus eſt unà cum uxore ſua ſorore ęgis Henrici de Brunſuic. De hoc Lupoldo ſupra in deſcriptione urbis Viennenſis co/pioſiorem fecimus mentionem. Succeſſit ei marchio ſecundus, Henricus filius &c.

Nomina ma chionum.

- 1 upoldus.
  - 2 Henricus
    - Erneſtus dux Sueuiæ
      - Erneſtus
      - Hermannus
    - 3 Albertus
      - Lupoldus mortu⁹ ante patrem
      - 4 Lupoldus
        - 6 Lupoldus
          - 7 Lupoldus ſanctus
          - Popo archi epiſc. Treuirenſis
        - Iuditha
        - Albertus
      - 5 Erneſtus

Sequuntur poſt marchiones duces. Nam Lupoldus ſanctus genuit Henricum primum ducem.

- 7 upoldus ſanctus
  - Conradus epiſcopus Pataurienſis & Saltzpurgenſis
  - Otto epiſcopus Friſingenſis
  - Lupoldus
  - Albertus
  - 8 Henricus dux prim⁹
    - 9 Lupoldus uir uirtuoſus
      - Lupoldus
      - 10 Lupoldus
        - Henricus
        - Lupoldus
        - Fridericus
        - Margareta
        - Gertrudis
        - Agnes
      - Fridéric⁹
    - Fridericus
  - Berchta
  - Agnes
  - Gertrudis
  - Eliſabeth

Erneſtus ſeu Arneſtus Alberti frater, aut ſecũdũ alios filius, occiſus fuit anno Chri/ 1014. in pugna quadam Saxoniæ. Lupoldus 4. pro canonicis in Melck introduxit nachos circa annum Chriſti 1075. Lupoldus 7. quem ſanctũ colunt, duxit uxorem gnetem filiam Henrici quarti, relictam Friderici ducis Sueuię, quę antè genuerat Fride/ um & Conradum duces Sueuiæ. Henricus 8. ſuccedens patri fuit uulneratus in bel/ Bohemico, mortuusq́; anno milleſimo centeſimo ſeptuageſimo ſeptimo. Huic contulit nradus rex Rom. (qui frater eius fuit ex parte matris) ducatum Bauariæ, uacantem ex uatione Henrici ſuperbi, quem & tredecim annis poſſedit. Cumq́; inde multa oriren-

tur bella, mortuo Conrado Imperatore, Fridericus Imperator ducceſſor dictum Henri-
cum Auſtriæ marchionem, & Henricum filium Henrici ſuperbi amicabiliter compoſuit,
ita ut quicquid marchiones antea cis Aenum fluuium à ducatu Bauariæ recognoſcebant,
Primus dux de cætero nullo iuris beneficio ducatui ſubiectum eſſet, fecit ex ipſa marchia ducatum, &
Auſtriæ. eodem Henricum inueſtiuit, ducemq́ creauit, ducatum autem Bauariæ nõnihil mutilatum
Henrico filio Henrici ſuperbi reſtituit. Lupoldus nonus & frater eius patri ſuccedentes
ceperunt Richardum regem Angliæ ex Aſiatico bello reuertentem, qui Auſtriacos iniu-
rijs affecerat, extorſeruntq́ ab eo pro ſui liberatione tantam uim pecuniæ, ut inde emerint
ducatum Stiriæ, & compararint Neoburgum & comitatus Lintz atque Wels ab epiſco-
pis Patauienſi & Herbipolenſi, cingerentq́ Viennam nouo muro, & ex fundamentis con-
ſtruerent Nouam ciuitatem. Iſte Lupoldus militauit contra infideles

Prutenos, & reuerſus abolitis alaudarum inſignibus, aliud induxit
ſignum, nempe album tramitem in rubeo ſpacio. Cadens autem de
equo fregit crus, & ingreſſus religionem reliquit ducatum filijs Lu-
poldo & Friderico, mortuus anno 1194. Fridericus Lupoldi 10. frater
aſſumpta cruce ſub Henrico 6. intrauit terram ſanctã ubi & mortuus
eſt anno 1198. dum Damiata obſidione cingereť. Lupoldus uero fra-
ter eius mortuus eſt anno 1232. relictis tribus filijs & multis filiabus.
Filij poſt patrem omnes mortui ſunt, nullo relicto hęrede. Gertrudis
nupſit Hermãno marchioni Badenſi, quę & tandem unica fuit hęres Auſtrię. Agnes uero
nupſit duci Carinthię, genuitq́ ex eo Mainardũ comitem Tyrolenſem, cuius filiam poſtea
duxit uxorem Albertus comes Habſpurgenſis, factus per eam dux Auſtriæ & Stirię. Sed
Rex Auſtriæ. redeo ad Fridericũ ult. ducem Auſtrię in hac familia. Hic propter multa obſequia imperio
exhibita fuit anno Chriſti 1225. à Friderico ſecundo imperatore in regem Auſtriæ creatus
cum omnibus priuilegijs & ceremonijs ad hoc requiſitis, ſic tamẽ quòd ex collato honore
nihil honoris & iuris Romano diademati ſubtraheretur. Et quum uſque ad annum Chri-
ſti 1236. regnaſſet rurſum fuit regno exutus & corona regia priuatus. Nam fuit patro-
nus omnium raptorum, & ſæpe ad imperij principes citatus nunquam comparuit. Vnde
motus Fridericus Imperator, manu forti profectus in Auſtriam, omnes opprẽſſos & iniu-
ria affectos liberauit. Obtentaq́ regione, incorporauit Viennam imperio, liberamq́ fe-
cit eam ſicut alias imperiales ciuitates. Hic dux Henricus fecerat Viennæ curiam quan-
dam, & uiolenter opprẽſſit formoſiores ciuitatis fœminas. Irritati autem ciues excluſe-
runt illum ciuitate & regione. At ille contractis copijs oppugnauit & plurimum afflixit
Viennam. Deinde profectus Romam & reconciliatus Imperatori, reuerſusq́ in Germa-
niam quieſcere non potuit, quouſque rex Vngariæ, rex Bohemiæ & dux Bauariæ illi bel-
lum indixerunt. Triumphans uero de Bohemis, Vngari irruerunt in terrã, interceptumq́
ducem, qui properabat alias colligere copias, deiectum equo interfecerunt anno 1246.

Multi principes contendunt pro ducatu Auſtriæ, uirili ſemine deſtituto.

OCciſo Friderico ultimo duce Auſtriæ, ducatuq́ uirili deſtituto ſemine, multi prin-
cipes conabantur ſibi ſubijcere Auſtriã. Siquidem Vladiſlaus marchio Morauiæ
ſe intromiſit de ducatu, eo quòd uxorem haberet de domo Auſtriæ, ſed eo breui
defuncto, immiſcuit ſe Hermannus marchio Badenſis, qui habuit de eadem do-
mo Agnetem filiam Henrici quondam ducis. Supererat adhuc ſoror Friderici ultimi ducis
Auſtriæ, relicta Henrici ducis Sueuiæ, quam duxit Ottocarus filius regis Bohemię, quam
tamẽ poſtea repudiauit, uel ut alij dicunt, ueneno è medio ſuſtulit & filiam regis Vngariæ
ſuperinduxit, retinens & poſſidens Auſtriã 26. annis, quouſq́ Rudolfus comes Habſpur-
genſis factus eſt Rom. rex. Non tamen totam poſſedit Auſtriam, quum Hermannus mar-
chio Badenſis partem quoq́ quandã haberet. Sed illo mortuo anno 1250. & filio eius in l
Bohemus aſtu cum eius ſuccedente, atq́ connitente ut per cõtractas copias totam ſibi ſubijceret Auſtriã
obtinet Au- fuit per Gallos in regno Neapolitano interfectus, uiuente adhuc matre eius Gertrude.
ſtriam. Cæterũ Ottocarus rex Bohemiæ tali aſtu ſe inſinuauit in ducatũ Auſtriæ. Mortuo ultimo
duce

duce Friderico, duæ ſorores eius uiduæ ſedem ſuam trãſtulerunt in Auſtriam, adminiſtra-
tionem illius uſurpantes. Feuda enim Auſtriæ utrunq; ſexum contingunt. At incolæ regio
nis contempto mulierum gubernaculo, laborarunt magna ex parte pro iuniore marchio-
ne Miſnię, ut illorum fieret dux. Miſſi itaque legati qui marchionem adducerent, detenti
ſunt Pragæ à Primislao rege Bohemiæ, nec ut ulterius proficiſcerentur dimiſſi, quin ad-
iuncto illis filio Ottocaro, remiſit eos rex in Auſtriam, rogans ut Ottocarum ſibi delige-
rent in dominum. Quod ubi Auſtriacis innotuit, ſacerdotes perſuaſerunt unam ex ſorori-
bus, Margaretam nomine, relictam ducis Henrici filij Friderici ſecundi, ut in ſua ſenectute
nuberet Ottocaro adoleſcenti. Quo facto, illa marito ſuam in regione portionem in hære
ditatem deſignauit. Sed breui poſtea Ottocarus uxorem uetulam faſtidiens, abiectã clam
fecit ueneno interfici. Cœpit quoque quoſdam in regione inſontes multari, & permiſit
Bohemis quoſdam ſupplicijs afficere, atque Auſtriam ipſam exhaurire rapinis. Quod
Auſtrij & Stirij indigne ferentes, querelas mouerunt apud Cæſarem, Rudolfum ſcilicet
Habſpurgenſem. Mortuo autem interim patre Ottocari Primislao rege Bohemiæ, fra- *Ottocari ſæuitia.*
treq; eius Wentzeslao ſucceſſore patris ſimiliter mortuo, factus eſt ipſe rex Bohemiæ, ſi-
mulq; interim tenebat ducatus Auſtriæ atque Stiriæ. Anno domini milleſimo ducente-
ſimo ſeptuageſimo quarto rege Rudolfo curiam Nurnbergę indicente, factus eſt maxi-
mus principum conuentus, qui ſe regis imperio ſubiecerunt. Aberat rex Bohemiæ, qui po
ſtea ad Auguſtam ſolenniter eſt citatus. Cumq; perſeueraret in ſua rebellione, rex Ru-
dolfus deſtinauit ad eum illuſtrem Henricum burggrauium Nurnbergenſem, monuitq; ut
ablatos ducatus Auſtriæ & Stiriæ regno reſtitueret, à quo in feudum non recognouiſſet.
Repetijt & Carniolam, aliaq; ad imperium pertinentia. Veniens autem burggrauius ad re
gem Ottocarum cum mandatis, nil præter contemptum impetrauit. Affirmabat enim rex, *Ottocarus rebellis.*
nullam ſe Rudolfo obedientiam facturum, nec aliquid ab eo recogniturum. Rudolfus er-
go rex cum ingenti exercitu ad Auſtriam properauit. Et licet Auſtrales Ottocaro iuraſ-
ſent, à quibus etiam plures receperat obſides, tamen Rudolfus ueniens honorifice eſt ſu
ſceptus dimiſſo Ottocaro. Interim rex Ottocarus collecto magno exercitu in Auſtriam
uenit, & Rudolfus Viennam obſedit per quinque hebdomadas, ubi rex Vngariæ in ſubſi-
dium regis Rudolfi uenit. Tandem per arbitros inter eos ſine Marte concordatũ fuit, quòd
rex Rom. regem Ottocarum Bohemia & Morauia tantummodo infeudaret, & quòd rex
Bohemiæ reſiduas ſeptem terras reſignaret, quod ita factum eſt. Nam rex Ottocarus pu- *Ottocarus Auſtria excluditur.*
blice flexis genibus terras ſuas ſuſcipiens iurauit more ſolito. Tunc Vienna ad reſigna-
tionem regis Ottocari regi Rom. eſt rurſum aperta. Rex etiam Rudolfus regem Vngariæ
reconciliauit regi Bohemiæ, reſtituitq; rex Bohemiæ regi Vngarię omnes ciuitates quas ei
abſtulerat, item & obſides omnes. Promiſit etiam regi Vngariæ omnes theſauros reddere,
quos amita eius regina aſportauerat, uidelicet duas coronas aureas, ſceptra regalia, am-
phoram auream nobiliſſimis gemmis ornatam & alia complura, quæ à tempore regis At-
tilæ & alijs ſucceſſoribus fuerant conſeruata. Deinde anno domini 1277. rex Ottocarus
ductus eſt pœnitẽtia, ſicut & regina Bohemiæ grauiter tulit ac frequenter eum increpauit,
quòd terras prędictas reſignaſſet, quòd obſides miniſterialiũ Auſtralium & ciuium, diade-
mata quoq; & alia promiſſa ſicut per arbitros diffinitũ erat, reſtituere deliberaſſet, quódq;
ceruicem ſubmiſiſſet comiti Habſpurgenſi, qui aliquando miniſter fuerat patris eius Pri-
mislai. Erat etiam in concordia actum, quòd rex Rom. filio regis Bohemiæ filiam uxorem
daret, uiginti millibus marcarũ dotis nomine aſſignatis. Videns autem Cęſar Ottocarum
pactis nõ ſatisfacere, partem Auſtriæ quam ei ſub obligatione pro dote aſſignauerat, reaſ-
ſumpſit: propter quod rex Bohemiæ copijs contractis omnes munitiones nouis quibuſ-
dam inſtrumentis expugnauit, ſicq; grauiſſimum ortum eſt bellum. Et uidens idem rex Bo
hemiæ, ſibi non ſuccedere, reſtituit obſides. Deinde anno 1278. cum grandi exercitu exi-
uit Pragam uerſus Auſtriã. At Rudolfus rex circa feſtũ Bartholomęi ei occurrens in cam
po qui dicit̃ Niderſprug, acriter pugnauit, cõmiſſaq; pugna, exercitus Bohemię ſuperat̃,
terga uertũt Bohemi, pars trucidatur, pars in flumine ſubmerſa eſt. Rex Bohemiæ ab equo
deijcitur & transfixus gladio morit̃. Feruntur in eo conflictu occubuiſſe à parte regis Ot-
tocari 14. millia. Reliquit autem Ottocarus filium, qui regio more educatus & marchio *Ottocarus in pugna perit.*
Brandenburgẽſi cõmendatus, Wenceslaus nomine, patri in regno ſucceſſit, eiq; deſpon
ſata eſt Iutha filia regis Rudolfi. Eodem tempore Rudolfus Rom. rex filium Albertũ ad-
miniſtratorem

miniſtratorem ſeu præſidem fecit in ducatu Auſtriæ uſq; ad conuentũ principum in Augu ſta factum, tunc de conſenſu principum ex comite fecit ducem, inueſtiuitq; eum ducatibus Auſtriæ, Stiriæ, Carinthiæ & Carniolæ, uaſallumq; imperij fecit. Et ab illo Alberto deſcen derunt omnes duces Auſtriæ, qui uſq; ad tempora noſtra in ea linea ſunt propagati.

Albertus comes Hapſpurgenſis fit dux Auſtriæ.

Sequitur genealogia Rudolfi Habſpurgenſis & totius poſteritatis eius.

Rudolfus comes Habſpurgeñ. natus ex patre Alberto comite Habſpurgenſi & Land grauio Alſatiæ atq; uexillifero ciuitatis Argentinenſis, matre autem comitiſſa Kyburgen ſi nomine Hedwige, filia comitis Hartmanni, genuit Albertum &c.

Rudolf⁹ ab Habſpurg, uxor eius Anna comitiſſa ab Hohenberg
- 2 Albertus Rom. rex
  - Fridericus in diſcordia electus in Rom. regem, ſed bello uictus ceſſit, obijt anno 1330.
  - Otto audax. Fridericus obijt 1344.
  - Lupoldus obijt anno 1346.
  - 4 Catarina
  - Guta
  - Anna
  - 6 Albertus 1358
    - 7 Lupoldus
      - 9 Fridericus.
        - Sigiſmundus dñs in Tyr
      - Wilhelmus
      - Erneſtus
        - Albertus
        - Catarina
        - Margareta
        - Fridericus Imp.
          - Chriſtophoru
          - Maximilianus
          - Kunigundis
        - Albertus rex
          - Ladisla⁹ rex V garię mort ante nupti
      - Lupoldus
    - 8 Rudolf⁹
    - 10 Albertus
      - Albert⁹ uxor eius Holãdica
  - Agnes regina Vngar.
  - Henricus obijt 1342.
  - 5 Rudolfus electus rex Bohemiæ
- 3 Eufemia
- Guta reg
- Mechtildis mater Ludouici Cæſaris
- Agnes
- Catarina
- Anna
- Clemẽtia
- Hartmannus. Hic anno Chriſti 1380. ſubmerſus eſt prope Rheinow in Rh no, cui deſponſata fuit filia regis Angliæ. Glacies in feſto ſancti Thomæ git nauem, perieruntq; cum eo 14. ægregij uiri. Sepultus autem fuit Hartm nus Baſileæ iuxta matrem ſuam.
- Rudolfus dux Sueuię & rex Bohemiæ
  - Ioannes interfector patrui ſui Alberti regis Ro iuxta Künigsfelden.

Explicatio prioris genealogiæ.

2 Albertus rex habuit uxorem Eliſabetam filiam Meinhardi comitis Tyrolenſis & G rzenſis atq; duciſſam Carinthiæ, quæ ratione matris ſoror fuit Conradini ducis Sueuię, ma q; Hallæ in Auſtria ſalis inuenit cocturã, & cœpit extruere monaſteriũ Künigsfeld in Ergouia, ubi maritus eius Albertus fuit occiſus. Quum huius Alberti temporibus r Bohemiæ occideret, profectus ille cum magno exercitu in Bohemiã, fecit filiũ ſuũ Rud ſum regem Bohemiæ, ſed cui uenenum fuit propinatũ. Habuit quoq; hic Albertus fratr nomine Rudolfum, qui regis Bohemiæ Wenceslai ſororẽ nomine Agnetem duxit uxo ex qua ſuſtulit filium nomine Ioannẽ. Hunc Ioannẽ accepit Albertus ad ſe Viennã, fili autem ſuum fecit regem in Bohemia, quod tamen cauſa fuit ſui exitij, ſicut ſupra in Hel tia & in catalogo Imperatorũ oſtendimus. 3 Eufemia. Habuit rex Rudolfus ſeptem lias: Eufemia facta eſt monialis, Guta nupſit regi Bohemię, Mechtildem duxit uxorem douicus princeps Palatinus, genuitq; Rudolfum & Ludouicũ Imperatorẽ. Agnes iun fuit matrimonaliter Alberto duci Saxoniæ. Catarina uero nupſit Hermanno marchi Brandenburgenſi. Anna facta fuit duciſſa Bauariæ, & Clementia regina Siciliæ. 4 C tarina. Habuit Albertus rex multos filios & filias. Catarinã duxit uxorem dux Calab & Gutam comes Otingenſis, Annam Marchio Brandenburgeñ. Agnetẽ rex Vngaria Eliſabetã dux Bauariæ. 5 Rudolfus factus fuit à patre ſuo Alberto rex Bohem. ſed c poſſeſſionẽ adipiſci neqret, cõtentus fuit adminiſtratione ducat⁹ Auſtrię. Ducta tamẽ u re Eliſabeta regis Wentzeslai altera relicta, coronari meruit, ſed ultra annũ nõ impera mort

mortuus anno 1307. nõ ſine ſuſpitione accepti ueneni. Otto frater eius inauguratus eſt dux
Carinthiæ, genuitq; filiũ nomine Fridericũ, cui nupſit filia regis Angliȩ, ſed prȩuẽtus mor
te illam non duxit. Henricus frater eorũ ſacris fuit initiatus, ſed poteſtate à Romana ſede
impetrata uxorem ſibi iunxit Eliſabetã filiam Ruperti comitis Wirtenbergẽ. (ego credi-
derim Palatini) mortuus ſine prole anno 1344. quidam ſcribunt 1342. 6 Albertus iſte iu
nior inter fratres fuit canonicus Patauiẽſis & ſubdiaconus. Sed fratribus deinde omnibus
ſine hærede mortuis impetrata diſpenſatione, duxit uxorem Iohannã filiam ultimi comitis
Pfirtenſis, per quam comitatus Sunggoiæ uenit ad domum Auſtriæ. Mortuus eſt autem ul
timus comes à Pfirt, Vdalricus nomine, anno 1324. nullo uirili relicto ſemine. 7 Lupol-
dus iſte adiecit ditioni Auſtriæ Veldkirchiũ & comitatũ Hohenbergenſem in Sueuia atq;
Tergeſtum Hiſtriæ, occubuitq; prope Sempacũ anno Chriſti 1387. circa diem S. Margare-
tæ, quum Heluetios bello adoriretur. Habet comitatus Hohenbergẽ. ut alibi quoq; dixi
...nus, Horb & Rotenburgũ iuxta Neccarũ fluuium. Rudolfus comes Hohenbergẽ. uen-
didit comitatum illum domui Auſtriæ anno Chriſti 1271. 8 Rudolfus. Hic adeptus comi
tatum Tyrolenſem, ditioni Auſtriȩ incorporauit, fuitq; Mediolani ueneno infectus, mor-
...us anno 1365. & ſepultus Viennæ in eccleſia S. Stephani, ad quem locũ ſepultura ducum
Auſtriæ à Melacenſi monaſterio per ipſum fuit translata. Vxor eius fuit filia Caroli Impe
ratoris regis Bohemiæ. Alij uero ſcribunt uxorẽ eius fuiſſe Margaretã filiam ducis Carin-
thiæ & Bohemiȩ regis, unicam Tyrolenſis comitatus hæredem: & filiam Caroli quarti de-
ſponſatam fuiſſe Alberto fratri eius, qua mortua, duxit Beatricem Burggrauij Nurnber
gẽ. filiam. Hic Rudolfus inſtituit academiã Viennenſem, quam ante eum pater eius Al-
bertus inchoauerat, & frater eius Albertus quod inſtitutũ erat cõfirmauit. 9 Fridericus
...te, cognominatus Vacuus pera, fuit in concilio Conſtantienſi proſcriptus, eò quòd pa-
pam occulte ſubduxiſſet ex Concilio. Vnde & tunc multas amiſit terras in Heluetia & iu-
xta lacum Conſtantienſem, ſicut ſupra iuxta Conſtantiã ſignauimus. Quid filius eius Si-
giſmundus egerit cum Carolo duce Burgundiȩ, habes hiſtoriam illam quoq; ſupra in fine
Heluetiæ ſignatam. Huius Friderici frater Wilhelmus habuit ſibi deſponſatã filiam regis
Poloniæ, aut ſaltem illa ſibi aſſenſum præbuerat ad matrimoniũ, ſed Polonis illam traden
...us uxorem duci Lithuaniȩ, qui & rex ſimul factus fuit Poloniæ, cogebatur Wilhelmus
cedere Polonia, mortuus tandem ſine hȩrede. Frater eius Lupoldus nitebatur ulciſci mor
...n patris ſui Lupoldi iuxta Sempacũ interfecti, ſed infeliciter pugnauit apud Glaronen-
... Erneſtus alius frater duxit uxorem filiam ducis Maſouienſis, quod multis diſplicuit
... quòd frater eius Wilhelmus cum iniuria ex polonia fuerat pulſus & priuatus ſpõſa ſua
...ica filia regis Poloniæ, quæ tradita fuit infideli duci Lithuaniæ, quam hiſtoriã ad longũ
Polonia recenſebo. Duxit autem Wilhelmus uxorem, fœminã ex Apulia. 10 Alber
...s iſte cooperatus eſt, ut iam diximus, ad erectionẽ ſcholȩ Viennẽſis mortuus anno 1395.
...cepto ueneno à medico quodam. Habuit in ſua adminiſtratione Auſtriam, dimiſſis reli-
...is terris fratri ſuo Lupoldo. Suſtulit ex uxore ſua filia Burggrauij Nurnbergẽ. Alber-
...n, qui mathematicã callebat, tandemq; ueneno ſublatus fuit. Cumq; ſuo tẽpore patruus
...s Lupoldus ab Heluetijs in pugna interficeretur, peruenerunt ad eum omnes iſtæ regio
...s, Carinthia, Stiria, Carnia, Tyrolis, Briſgoia, Hohenberg, Veldkirchiũ &c. Geſſit bel-
...n cõtra Iodocũ marchionẽ Morauiȩ, atq; interim ſorbitiũcula quadã infectus, per dyſen
...ã efflauit animã. Reliquit aũt filium Albertũ nomine, qui poſtea anno 1438. electus fuit
Rom. imperium duxitq; uxorem filiam Sigiſmundi Imperatoris factus per eam rex Vn
...iæ & Bohemiæ, ſed non diu uixit. Mortuo autem eo, proceres regionis commendaue-
...t ſe & totum dominium duci Friderico (qui poſt Albertum ad imperiũ fuit electus) hac
...ditione, ut ſi relicta Alberti, quæ uterum geſtabat, filium pareret illius tutorem ageret,
...filiam eniteretur, ipſe dominium ſibi uendicaret. Habuit autem Fridericus propinquũ
...nine Sigiſmundum, & fratem Albertum qui & ipſi libenter dominiũ ſibi uſurpaſſent.
...xa proinde regina filium, dux Fridericus egit infantis tutorem. Cæterum ſtipendia-
...qui ſub Alberto militauerant, & debitum ſtipendium non acceperant, cœperunt in re-
...ne latrocinari, prædari & cremare, quouſque Fridericus ſe ab illis redemit triginta mil
...s florenorum. Ioannes quoque Huniades irruens cum 12. millibus equorum in Au-
...am, plurimũ illam incõmodauit. Exigebat coronam Vngariæ, quæ depoſita erat ad Fri
...cum Imperatorem, at Fridericus renuebat illam reddere, quapropter magnũ diſſidium
ortum

Comitatus Pfirtenſis peruenit ad Auſtriam.

Comitatus Hohenbergenſis.

Comitatus Tyrolenſis.

Dux Wilhelmus rex Poloniæ.

Albertus Roman. rex.

Ioannes Huniades.

ortum fuit inter Vngariã & Auſtriam, multiq́ꝫ proceres Germaniæ conabant̃ diſſentiente
animos cõcordare. Conſpirabant quoqꝫ contra Fridericũ Cęſarem Albertus & Sigiſmu
dus conſanguinei eius, nataq́ꝫ fuit Viennæ tanta diſcordia, ut multi metuerẽt, partes mutu
ſeſe confecturas bello, ſi non extranei principes & domini diſcordantes animos cõciliaſ
ſent. Nobiles & religioſi fauebant Imperatori, & plebęi erant à parte ducis Alberti fratri
eius. Ciues Viennenſes expetebant dominũ ſuum Ladislaũ, cuius tutor erat Fridericus Im
perator, ſed cum Imperator nollet illis acquieſcere, indignati ciues obſederunt Imperato
rem & uxorẽ eius Leonorã atqꝫ filium Maximilianũ in caſtro Viẽnenſi. Sed liberatus Fri
dericus auxilio regis Bohemiæ, profectus Romã ſuſcepit coronã imperij, tandemq́ꝫ dom
reuerſus, rurſum in Noua ciuitate ab Auſtriacis obſidione cinctus fuit, coactusq́ꝫ illis da
dominũ eorũ Ladislaũ. Ladislao itaqꝫ filio regis Alberti in adminiſtratione poſito, omne
ſubiecti eius cœperũt inſidiari ei. Nam cum anno Chriſti 1451. Budæ curiam ſuam habere
conſpirabant in eum Mathias & frater eius Ladislaus, filij Ioannis Huniadis atqꝫ duo e
ſcopi Strigonenſis & Varadinus, conabanturq́ꝫ regem interficere, ſed cõiuratione detec
atqꝫ obliuioni tradita, duo memorati fratres non quieſcentes, interfecerunt Vlricũ comi
Ciliæ regis cõſanguineũ. Quapropter cõmotus Ladislaus rex, fecit decollari Ladislaũ H
niadẽ, & Mathiã fratrẽ eius uinculis innodatũ miſit in Bohemiã. Sed Ladislao rege pau
pòſt mortuo, Mathias è uinculis liberatus rex factus eſt Vngarię. Quam hiſtoriã copi
ſius inuenies infra in Bohemia deſcriptã. Sed reuertamur ad genealogiã. Dux Erneſtus
ter Friderici Imperatoris in partẽ hęreditatis accepit Stiriam & Carniã ſuſtulitq́ꝫ ex Cy
burga ducis Lithuanienſis filia, qui rex Poloniæ quoqꝫ fuit, Fridericũ & Albertũ, qui F
burgi in Briſgoia ſtudium inſtituit uniuerſale, atqꝫ duas filias, quarum unam duxit uxore
Fridericus dux Saxoniæ, alteram Carolus marchio Badenſis, unde natus fuit Chriſtoph
rus marchio. Dux Albertus multa geſſit bella contra fratrem ſuum Fridericũ, inæquale
terrarum diuiſionẽ cauſatus. Sed mortuus eſt tandẽ ſine hęrede. Mortuus eſt & Sigiſm
dus dominus Tyrolenſis, & omnes regiones ſub unius principis redactæ ſunt imperiu
ſcilicet, Auſtria, Carinthia, Stiria, Carnia, Cilia, Goritia, Iſtria, Tyrolis, Marca Burgo
enſis, Hohenberg, Veldkirch, Sunggoia, Briſgoia atqꝫ Alſatia, & inſtituta ſunt duo P
lamenta unum Viennæ & alterum in Aeniponte. Perlamento Auſtriaco ſubijciuntur A
ſtria, Carinthia, Stiria, Carnia, Cilia, Goricia & Iſtria. Aenipõtano uero iudicio parent
tiones Sueuicę, Veldkirchium, Sunggoia, Alſatia, Briſgoia & Tyrolis. Fridericus Im
rator, pater Maximiliani primum cœpit uſurpare titulum archiducatus Auſtriæ. Filia e
Kunigundis nupſit Alberto duci Bauariæ, fuitq́ꝫ mater modernorũ ducum Bauariæ.

Viennenſes ſeditioſi.

Seditio in aula Ladislai.

Perlamenta Auſtriæ.

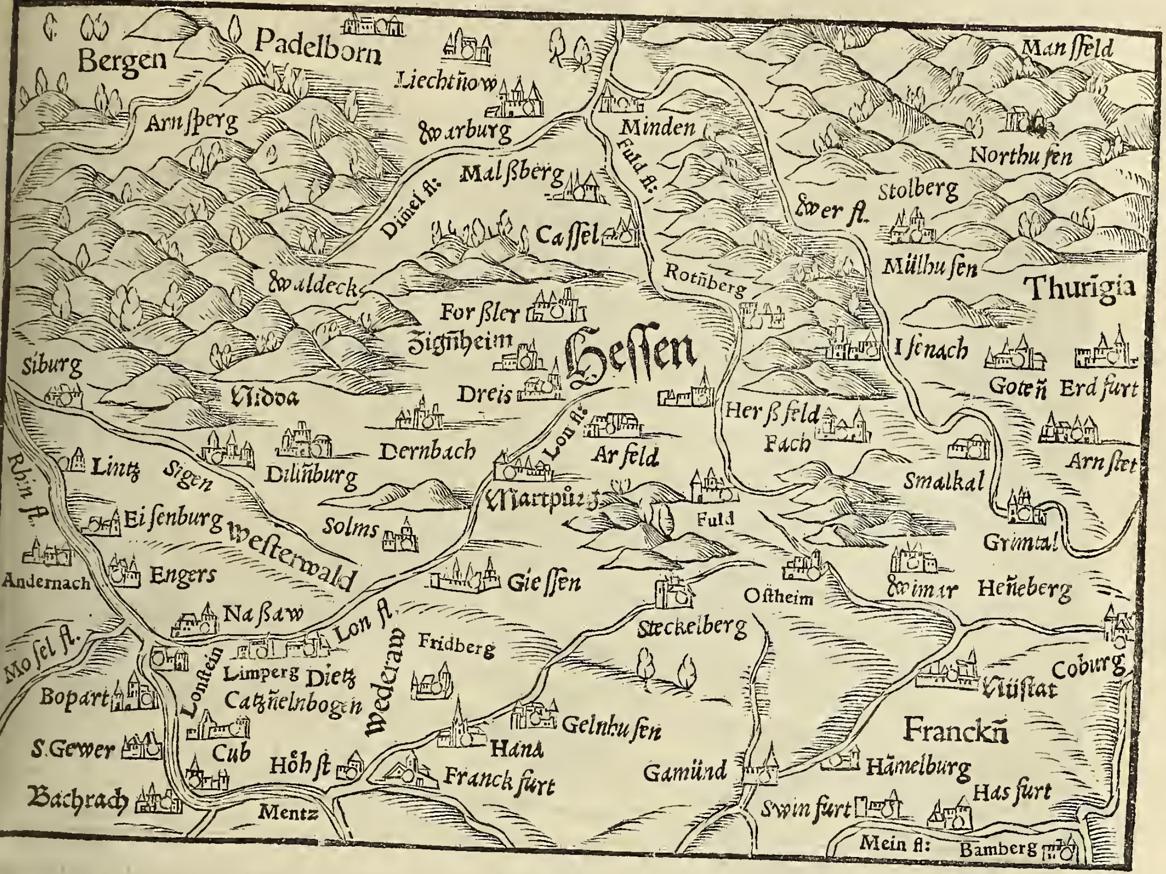
Continuatio genealogiæ ad tempora noſtra.

- Fridericus Imperator
  - Chriſtophorus
  - Maximilianus
    - Philippus
      - Carolus
        - Ferdinandus
        - Philippus
      - Leonora
      - Iſabella
      - Catarina
      - Ferdinãd⁹
        - Maximilianus
        - Ferdinandus
        - Carolus
        - Anna
        - Maria
        - Magdalena
        - Catarina
        - Leonora
        - Margareta
        - Barbara
        - Vrſula
        - Helena
      - Maria
    - Margareta
  - Kunigundis

Iſabella filia Philippi locata eſt Chriſtierno regi Daniæ. Leonora uero nupta eſt Fr
ciſco regi Galliæ, & Catarina regi Portugallię. Maria autem Ludouico regi Vngariæ
Mortuus eſt rex Philippus anno 1506. in ſeptembri in ciuitate Burgenſi, relictis mult
lijs, ut genealogia oſtendit.

Haſ

HASSIAE DESCRIPTIO, quæ noſtro æuo Landgrauiatus uocatur Haſſoniæ.

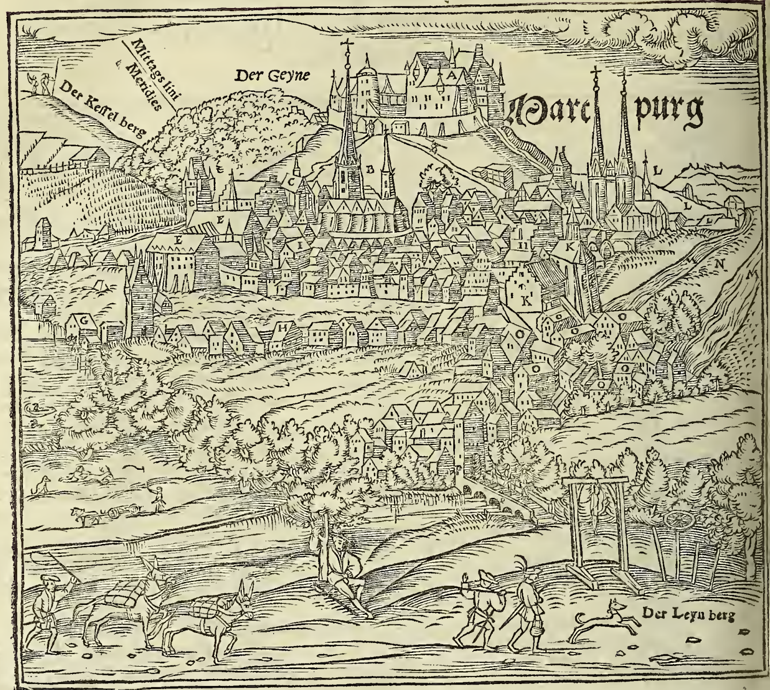

TErra quæ à Mœno uerſus ſeptentrionem extenditur, à prædeceſſoribus noſtris
adſcribitur Teutoniæ inferiori, complectiturq́; in primis Haſſoniã, Thuringiã
& Miſiam. Haſſonia ab occaſu contingit Rhenũ, & ab orru Thuringiam atq; Sa
xoniam, uerſus aquilonẽ uero cõfinis eſt terræ Brunſuicenſiũ, & pro parte Weſt-
ialiæ. Vnde uero Haſſia uel Haſſonia ſic denominetur certa ratio non habetur. Sunt qui
igunt montẽ Haſſonem, à quo nomen acceperit. Alij uero placet, Haſſos ſeu Heſſos ex
hattis, qui in hac regione habitaſſe cõmemorãtur, t in ſ mutato, prognatos, unde adhuc
loci nomen Catzen Elnbogen, gentis illius cõteſtans uetuſtatẽ. Producit regio ipſa co
nis ſuis uictum neceſſarium, nihil ſuperfluum, nutrit pecora, feraxq́; eſt frumẽti, ſed non
ni, niſi ubi contingit Rhenũ & iuxta ripam Lanæ ſeu ut alij uocant Loni fluuij. Inter mul
oppida quæ Haſſia habet duo ſunt præcipua, Caſſellæ & Martpurgũ. Martpurgi pictu-
n genuinam, miſit ad meam ſollicitationem eximius uir Iohannes Dryander, mathema
us & Phyſicus, quod quidam putant ſic dictum à deo Marte, alij autem uolunt illud ſic
minatum à Marcomiro Francorum principe.

Explicatio quorundam priuatorum locorum oppidi Martpurgenſis.

Sedes principis. B Parochialis eccleſia. C Caputiatorum olim eccleſia, nunc ſcho
nedicorum. D Porta ducens Francofordiam. E Olim Franciſcanum cœnobium,
ıc collegium ſtudioſorum. F G H Porta, Molendinum, tractus uiridarij. I Medium
itatis. K Olim monaſterium Dominicanũ, hodie ſchola. L L Domus Teutonica &
plum S. Eliſabeth. M Duo riui Lonæ. N Horti & prata. O Pons lapideus. O o
tera oppidi pars, Wendenhauſen dicta. Pp Porta & pons in extremitate oppidi.

Martpurgum.

HAud procul à Martpurgo eſt oppidum Franckenberg, quod quidam ſcribunt co
ditum à Carolo magno, denominatumq́ ſic ab eius familia.

De dominio Haſſiæ.

FVit olim Haſſia tantum comitatus ſubiectus domir
Thuringiæ, id quod probat liber Torneamentorũ,
quo ſcribitur, quòd anno Chirſti 1042. Ludouicus c
mes Haſſię fuerit Hallis in ludo militari ibi celebra
ted factus deinde landgrauiatus, aſcendit filia ſupra matre
Acceſſit tandem & comitatus KatzenElnbogen, idq́ per
liam ultimi comitis, quã duxit Henricus landgrauius, de q
infrà ſuo loco quoq; dicturus ſum. Sciendum præterea B
donem epiſcopum Moguntinũ iuſſu Conradi Imperato
ſecundi aliqua bona in Thuringia dediſſe cuidam inſigni
ro, Ludouico barbato nomine, fecitq́ eum dominum in te
illa. Is genuit Ludouicũ ſaltatorẽ, qui & ipſe genuit filium nomine Ludouicũ, cui Ludo
Landgrauiatus Thuringiæ. cus Cæſar dedit filiam ſuam uxorem, creauitq́ eum comitem prouincialẽ Thuringiæ,
primus in Thuringia fuit Landgrauius. Longe pòſt ſuccreuit Landgrauiatus Haſſiæ
Landgrauiatu Thuringię, ſicut & in hunc uſque diem ſimilia habent inſignia, niſi quòd
bei tramites ſunt tranſpoſiti. Anno Chriſti 1241. defecit ſemen uirile Langrauiorũ T
ringiæ, peruenitq́ ditio illa ad marchiones Miſnenſes annuente Friderico ſecundo. Si
dem Albert

dem Albertus marchio habuit Imperatoris filiã uxorẽ,& mater eius erat ex familia Land-grauiorũ Thuringiæ,atq; ob id plus iuris habuit in regione illa quàm extraneus quiſquam. Sed his relictis redeo ad Haſſiam,& ad alias regiones ſeu ditiones intra limites eius comprehenſas. Vnde notabis,intra Mœnum & Weſtphaliam non tantum Haſſiam contineri, ſed & Rhingauiam,Weſterwaldiam,Wederauiam, comitatum Naſſauienſem,comitatum Künigſteinenſem,comitatum Hanawenſem,comitatum Eiſenburgenſem, multaq; alia dominia. Rhingauia eſt regio Rhenana,habens à tergo,hoc eſt,ad ſeptentrionem montes, qui auſtrum reſpiciunt, torrenturq; ſole meridiano & proferunt uina nobiliſſima, quæ ad Angliam uſque per Rhenum & mare deferuntur. Effundunt denique aquas calidiſſimas

Rhingauia

in loco Wiſsbaden, diſtante à Moguntia uno miliario, quæ thermæ à remotis frequentantur locis. Hinc montes Haſſiam à meridie partim claudentes, ad occaſum extenduntur, ſpacio quatuor aut quinque miliarium, fiuntq; ſenſim fertiliores, maxime autẽ in Rudeſsheim è regione Bingij,ubi nobiliſſimũ creſcit uinum. Phyſici qui harum Wiſsbadenſium thermarum indagauerunt uires,ſcribunt aquas earum continere ſulphur,alumen, & parum nitri,atque ob id aqua illa prodeſt rigidis neruis & uenis,calefacit membra frigore eneruata. Tollit quoq; omnem immunditiam, quæ cuti ex ulceribus & ſcabie adhæret. Cæterum Rhingauiæ dominium ſpectat ad epiſcopũ Moguntinenſem, nec habet niſi unam ciuitatem, Eltfeldiam appellatam,& multas egregias

Wiſsbaden.

tque magnas uillas,quę etiam oppidis conferri poſſunt. Vbi deſinit Rhingauia,in confi-o eius ſitum eſt oppidum Cub,quod agnoſcit principem Palatinum dominum, ſicut ſu-a quoque memoraui,atq; inde ſequitur comitatus Katzen Elnbogenſis,ad Rhenum uſ-ue protenſus, in cuius ripa habetur elegans caſtrum Brubach appellatũ,atque alia loca, fra & ſupra Maguntiam ſita.

Katzen Elnbogen.

Genealogia Landgrauiorum Haſſiæ.

Vt iam diximus, Landgrauiatus Haſſiæ ſubortus eſt ex Landgrauiatu Thuringiæ,cre-ťq; membrũ ſupra caput,ſed quos habuerit præſides à quadringentis aut quingentis an-s,non conſtat. Ego hic deducam genealogiam à Ludouico diuæ Eliſabeth marito uſque tempora noſtra,etiam ſi quædam non omnino certa eſſe uideantur.

1	2	3	
douicus Langrauius Thuringñ. uxor eius diua Eliſabeth.	Sophia filia quam duxit Henricus dux Bauariæ	Henricus cognominatus puer Haſſiæ	Ludouicus epiſcopus Monaſterienſis 4 Otto Landgrauius Septem filiæ.

Ludouicus hic primo ſignatus loco,Landgrauius Thuringeñ. habuit uxorẽ Eliſabetã ã regis Vngariæ, reliquitq; filiũ & filiam.Filij nomen erat Hermannus,mortuusq; eſt in oleſcentia,ducta tamen uxore Beatrice ducis Brabantiæ filia,quæ poſtea nupſit Wilhel comiti Flandriæ.Mortuo autem Hermanno, ſororius eius Henricus dux Brabantiæ fa s dominus Haſſię,dedit filio ſuo Henrico puero Haſſiam,&alteri filio Brabantiã.Hen ns genuit Ludouicum,Ottonem & ſeptem filias. Ludouicus epiſcopus conſtruxit au Martpurgenſem & ſacellum in burgo. Septem filię nupſerunt comitibus à Seine, nnenberg,Nurnberg, Ochſenſtein,Waldeckñ.&c.Ab Ottone deducitur ſeries gene-iæ in hunc modum.

Conſtruitur aula Martpurgenſis.

- 4 Otto Landgrauius
  - Otto epiſcopus Meidenburgenſis
  - Hermannus, mortuus ſtatim
  - 5 Henricus
    - Eliſabet
    - Adelheidis
    - Otto
  - Ludouicus
    - 6 Hermannus
      - Margareta
      - Agnes
      - 7 Ludouicus
        - 8 Ludouicus
          - 9 Wilhelmus ſenior
          - 11 Wihelmus medius
            - 12 Philipp⁹
          - Eliſabeth
        - Hermãnus epiſcop.
        - Eliſabeth
        - Henricus
          - 10 Wilhelmus iunior
          - Eliſabeth
          - Ludouicus

4 Otto genuit multos liberos. Filius Otto epiſc. Meidenburgenſis ædificauit caſtrũ ap pellauitq́; à ſe Ottenſtein. Duo fratres Henricus & Ludouicus certis conditionibus atq́; ſortis proiectione in hunc modũ diuiſerunt terrã. Conuenit inter eos ut unus tantum duce

Sorte ducitur uxor. ret uxorem, alius aũt cœlebs maneret, poſſideretq́; Grebenſtein, Imenhaus & Nordecken iuxta Leinum fluuium. Conuenit præterea inter eos, ut uterq́; apud unam & eandem ſponſam ageret procum, & quem illa ex eis deligeret maritũ, is dominus eſſet terræ. Venerunt ergo ambo ad filiam marchionis Miſnenſis, indicaueruntq́; illi animum ſuum, rogantes ut qui magis placeret, hunc ſuſciperet oſculo amoris. At illa conſentiens in Henricũ, fecit illum dominũ terre. Ludouicus tamen pactis nõ ſtans, duxit uxorẽ comitiſſam à Spanheim, ſuſtulitq́; ex ea Hermannũ Landgrauiũ. Et quoniã renunciauerat iuri ſuo quod in principatu habuerat, miſit filium ſuum ad Academias, ut literarum gnarus eccleſiaſticis addiceretur officijs, ſicut etiam poſtea ab Ottone Meidenburgenſi epiſc. patruo ſuo Canonicatũ obtinuit & aliquandiu poſſedit. Henricus Landgrauius ducta uxore ex familia comitũ Cleuenſium, ſuſtulit ex ea filium Ottonem & duas filias Adelheidim ſcilicet, quam duxit uxorem rex Poloniæ, & Eliſabetam, quam accepit uxorem Albertus dux Brunſuicenſis. Ottone mortuo ante patrem ſine liberis, conabatur Henricus adminiſtrationem regionis tradere genero ſuo Alberto Brunſuicenſi, ſed irritatus ab eodem genero, iurauit per ſanctam Eliſabetam, ſe mutare propoſitum, quod & fecit. Nam miſit pro Hermanno canonico nepote ſuo, inſtituitq́; eum principem in Landgrauiatu. Ille ergo accepta uxore genuit duas filias & unum filium, qui etiam patri ſucceſſit in principatu. Fundauit autem Henricus duas collegiatas eccleſias, unam Caſſilijs & aliam Rodenburgi. Succeſſit Ludouico filius eius Ludouicus, ætate inter reliquos fratres ſenior, habuitq́; uxorẽ Mechtildem Wi tenbergenſem, quæ ei genuit duos filios, Wilhelmum ſeniorẽ & Wilhelmum mediũ, atqu filiam unam. Frater eius habitauit iuxta Lynum fluuium, habuitq́; uxorem Annam de Ka tzenElnbogen & Dietz. Hermannus uero fuit epiſcopus Colonienſis. Wilhelmus ſenior curiam ſuam habuit Caſſilijs & frater eius Spangenbergæ, & Wilhelmus iunior adeptus eſt anno Chriſti 1489. adminiſtrationẽ Martpurgenſis regionis, comitatus KatzenElnbogenſis, Dietzenſis, Ziegenheimenſis & Niddenſis, cooperante Hermanno epiſcopo Colonienſi tutore eius, habuitq́; uxorem Eliſabetam principis Palatini filiam, quam duxit anno Chriſti 1498. ſed mortuus eſt abſq́; prole anno 1500. ſucceſſitq́; illi in adminiſtratione principatus Wilhelmus medius, atque ille duxit uxorem filiam Magni ducis Mecke

Philippus Landgrauius. burgenſis, ex qua ſuſtulit anno Chriſti 1504. Philippum Landgrauium, qui hodie Haſſi dominatur. Pater eius Wihelmus mortuus eſt anno Chriſti 1509. poſt longam & miſera bilem ſacri ignis tam in corpore quàm in membris ardorem nec non puſtularum morbu incurabilem. Computruerunt enim propter nimietatem morbi circa faciem & in arteri carnes uſque adeo, ut nedum ſuis ſed etiam ſibijpſi factus importabilis, tandem longo cru ciatu tabe conſumptus eſt.

- Philippus Landgrauius, uxor eius Chriſtiana filia Georgij ducis Saxoniæ & marchionis.
  - Agnes uxor Mauricij ducis Saxoniæ
  - Anna uxor ducis Wolfgangi de Zweibrugk
  - Wilhelmus
  - Philippus Ludouicus
  - Ludouicus.

Chorograph

Chorographia Buchoniæ, per Georgium Wicelium conſcripta.

Georgius Wicelius ſuo D. Sebaſtiano Munſtero ſalutem optat.

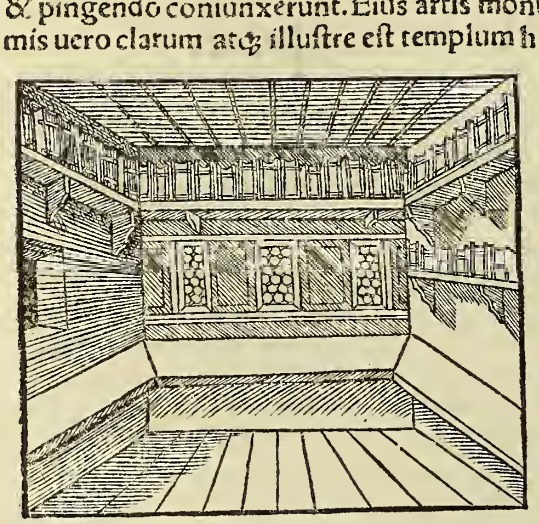
LIteras tuas Theobalbus noſter è Wirciburgo unà cum tabulis aliquot curauit ad
me perferendas. Mirum uero, ut inſtitutum iſtud tuum mihi arrideat. Aiebam, Mun
ſteri eſt, ingentia & quę nemo hactenus attentauit, peculiari quodam naturæ inſtin
ctu moliri. Quid ille in prouehendo Hebraiſmo pariter ac Chaldaiſmo non pręſti
t? Quam ſcholam ille non beauit? Quos doctos non docuit? Quanti precij ſit editio ue-
ris Teſtamenti? Nec quieſcit uir max. ſatagens nimirum, ut nobis eos quoque libros in
Iebræo conquirat atq; exhibeat, qui extra canonem, inter agiographa tamen habiti ſunt.
æterum, ut ad inſtitutū Coſmographiæ tuæ opt. Sebaſtiane reuertar, adlaboraui ne non
s hic quoq; ſuccederet. R. antiſtes Fuldenſis protinus iuſſit ut Chorographiam adorna-
m, recuſantemq́; in aſſenſum protraxit. Videor autem mihi diffuſiſſima quęq; in arctum
degiſſe. Delineatam quoque ciuitatem Fuldenſem unà mitto, manus eſt Broſameri præ-
antiſſimi pictoris apud Erfurdiā. Tu nunc Sebaſtiane, macte uirtute ac ſtudio tali quod
greſſus es, perfice. Vale in Chriſto Ieſu. Fuldæ 18. Martij Anno 1549.

Buchoniæ & Fuldæ metropolis eius deſcriptio.

FVlda metropolis eſt eius in Germania regionis, quam olim Bucconiam, alij Bucho
nię ſyluam ſeu ſolitudinē appellabant; à Fago nimirum, unde hodie Fagoniā hanc
& Fagunetum dicimus. Equidem id nominis à Fago obueniſſe regiunculæ, uel hu-
ius oppidum Fagus, quod uulgo Fag ſeu Fach uocant, atteſtatur: cui ciuitati Tau-
s mons præaltus affinis eſt. Cæterum regionis huius ſitus exiſtit inter Thuringiā, Fran-
im, Wederaugiā & Heſſiam, cumq́; ſingulis harum quatuor regionum (ipſo uelut in cen
locata) fines iungit. Oppidis, caſtris, uillis, fluuijs, ſtagnis, nemoribus, agris, hortis, pra
, fontium bonitate, totius denique fundi fertilitate (ut harum quidem aſperiorum regio-
m natura fert) haudquaquam aſpernanda Germanię pars, etſi non uitifera. Ripas habet
ldam, (quæ præterlabens ciuitati nomen dedit,) Hunam, Guerram, Vlſteram: Viculos *Amnes Fagoniæ.*
itati proximos pleroſq; Cellas cognominant, in argumentum ueteris & feliciter exau
ſcentis Benedictini Sodalitij. Omnis uero regio ſyluis cingitur, quercu fagoq́; ditiſſi-
s. Vt autem media iſthæc eſt ratione ſitus, ita lingua media communiter utitur, quam ui
licet agnoſcas nec ſuperioris eſſe Germaniæ, nec inferioris. Inſtituta Chriſtianæ religio
s ferè ſunt. Ingenium olim mitius, ſeculis quippe minus corruptis. Morū ſimplicitas pro
asq;, qua hanc gentem finitimos quondā antecelluiſſe accepimus, ob temporū rerumq;
riam mutationem, exilior. Victum ſibi urbs potiſſimum lana linoq́; parat. Quas ſuas
erces euehit, partim Wirceburgum Francię, partim Caſſellum Heſſię. Præcipuum ue-
tam ciuitatis quàm regionis decus atque ornamentum eſt peruetuſta illa & plane augu
Baſilica ſancti ſaluatoris, quam longe lateq́; celeberrimam memoria diui Bonifacij red *Baſilica Saluatoris.*
dit, & cuius auſpicio diuino Fuldana ciuitas primum & condita & aucta, uaſta antè ſo-
udo. Baſilica enim hæc antiquiſſimi monaſterij, prior oppido conſtructa fuit, anno nimi
m noſtræ ſalutis 755. Imperatore Pipino Caroli magni patre. Quo fermè tempore Wen
dus, pòſt Agathopœus ſiue Bonifacius dictus, è Britannia in Germaniam uenit apo- *Bonifacius Germanorum apoſtolus.*
lus Chriſti. Iam uirum fuiſſe doctum & eundem ſcriptorem Bonifacium, uel Iohan.
ritemius refert. Huius certe uitam à diuo Willibaldo epiſcopo Eyſtett. primo, poſte-
ati commendatam eſſe, teſtimonia minime dubia ſuperſunt. Verum hæc extra propo-
um. De iactis Baſilicæ ac cœnobij contigui fundamentis per ipſum ſanctum Bonifa-
um CHRISTI martyrem, regnante ac fauente Carolo magno magnus eſt conſenſus
nalium. Iiſdem primis annis, Ruggero teſte, oratorium cœpit extrui in monte, qui olim
lgo Biſcofes bergh (ita enim liber habet) appellatus, nunc mons beatæ uirginis Mariæ
ſigne monaſterium, ſed tumultuantibus ruſticis exuſtum. Illi uiculus adiacet Hora di-
us. Nam martyrem illic certis horis orauiſſe ferunt. Quercetum montis huius in uine-
um hodie uertitur. Quin in illo ipſo monte epiſcopi, prima Fuldenſium parochia fuiſſe

 ſcribitur.

ſcribitur. Circa hæc tempora Bonifacij præluſtriſſimi Germanię doctoris exædificatū e
Michaëlicon, cuius ſtructurę uiſendę uetuſtas typo Ieroſolymitani templi reſpondet. Ei
Eigil abbas. gil enim eius cœnobij & auctor extitit & ornator, idq́; maiore ſtudio ꝙ dici queat. Nec ali
bi quàm in hoc cœmiterio, hac uita defunctus ille quieſcere uoluit. Quod ſanè cœmiteri
olim peregrinorum ſepultura uocata fuit. Eiuſdem penè antiquitatis eſt monaſterium S
Petri apoſtoli, ſepulchro diuæ Liobæ uenerandū, nec non S. Iohannis, quod Raban. Ma
rus Bonif. magni auditor extruxit. Porro S. Andreę, quod hodie Noui montis, à Richard
collocatū, inferioris ætatis eſt. Atq; hos quidem colles complectitur Fuldanæ ciuitatis a
bitus, idq́; in propinquo, Petrum ad orientem ſolem habens, Ioannē ad meridionalem fer
Andream ad occidentem, & Mariam ad ſeptentrionalem. Continet hęc item ditio alia c
nobia, uidelicet Curiam Solæ, Eccleſiam ſyluæ, Villam ueterē, Hoſtiam, Ruram, Cella
Tullam, quin duo etiam presbyterorū collegiola, alterum in oppido, cui ab Hunorū ca
po nomen inditum eſt, alterum, cui à Rabani uico, ut interim Salmonſteri & Burſellæ r
nas taceam. Sed ad baſilicam S. Saluatoris redeo. Vocarunt hanc primis temporibus ma
rem ecleſiam, ſicuti coniunctum monaſteriū, Summū. Vtrunq; ædificium operoſis fratru
manibus effectum, maximè Sturmi & Gangolpho præſidentibus. Etenim ſub hoc poſt
riore Ratgarius (paulo pòſt in abbatem ſubrogatus) magiſter cœmentariorum fuiſſe le
tur. Operas etiam ſuas fratres (quorum illo ſeculo quadringēti ſimul uixere) in ſculpend
Bibliotheca uetuſtiſſima. & pingendo coniunxerunt. Eius artis monumenta quædam reliqua uideas licet. Cum p
mis uero clarum atq; illuſtre eſt templum hoc Dominicū bibliotheca, qua nec uetuſtio

aliam, nec locupletiorē habet Germania. M
nuſcripti codices uniuerſi ſunt, & uniuerſi m
branacei. Digeſti in claſſes 48. aſſeruantur
omni authorum genere. Tantos perſcriben
labores, annos plus minùſue D C C. exant
rūt ſtudioſi cœnobitæ. Alię bibliothecę libr
tantum qualeſcunq; continent: hæc conſeru
nobis librorū matrices ac archetypos, ad qu
ab officinis eruditi ſolebant confugere. Ia
Scholæ quoq; gloria celebrandus locus. H
enim quondam cōmeatum eſt ad diſcendas l
teras, id quod uel ex hiſtoria antiſtitis Eigili
quebat, qui puer etiamnum, autore Candid
ad ſcholam monaſterij fuit aliunde adduct
Ad hæc literarum ſtudia coniunxerunt iuge
diuini cultus obſeruationē, de qua libellum Imperatori Carolo magno exhibuerunt, e
uidelicet colendi Dei morem catholicum, ut propugnet Imperator, obſecrantes, quema
modum in uita Ratgerij legitur, cuius cenotaphium in monte B. Virginis hodie uiſitur.
quidem doctorum hominum fœtura præclariſſimū, ſi quod aliud, monaſterium Fulden
ſuperioribus ſeculis extitit. Dedit eccleſiæ Rabanum Maur. Albini Anglici diſcipulum:
Rabanus. dit Strabum ſcriptorem, nempe Lodouici primi tempore. D

dit Ottofridum Rabani auditorem: dedit Marianū ſub Henri
Imper. quarto, dedit Adrianum Chronographum Rodolph
Flauiacenſem, & Raculphum & Theodoricū & Willeramū p
ſtea Merſsburgenſem. Poterat hoc collegiū de V L. Hut. qu
gloriari, ſi perſtitiſſet. Ioan. Tritemius Spanh. nullo non lo
ſcriptorū ſuorū Bonifaciana noſtra prædicat. Ex abbatib. hu
collegij accepit epiſcopos Moguntia, Friſingia, Halberſtadiu
Hildeſhemia & cæt. Sacræ ædis ornamenta peculiaria ſunt cu
ipſius Bonifacij corpus, tum aliorum complurium, ob ſingula
chariſmata ſpiritus ſancti honorandæ memorię. Extat in crypta ſarcophagus megal
martyris huius, artificio miro fabrefactus, obq́; antiquitatē quàm maxime uiſendus. Fo
mam huius eſſe lego, cuiuſmodi apoſt. Petri tumba Romæ ſit. Nec dubiū eſt, quin tale L
lus martyris huius uelut Achates procurarit, quandoquidē uir tantus Bonifacium illu
ſuum pro Chriſto trucidatum, Fuldæ tumulauit. Inter collectas reliquias arcem tres lib
tene

tenent, quos martyr ceu enchiridia ſecum ſemper circumferre ſolitus, nempe Teſtamen/
tum nouum totum, quatuor euangelia ſeorſim, quem codicem ipſum ſuis digitis exaraſſe
legimus, literis incognitis noſtro ſeculo, ab Imperatore ipſo Arnulpho reſtitutum fuiſſe
Hugonis abbatis I X. precibus. Teutio libro collectanea quædam continentur de ſana
doctrina fideq́; S. Triados, præſertim ex Cereali Aphrica, contra hereſes. Is liber hoſtili *Liber clypeus*
ferro leſus, quum inſtar clypei fuiſſet cædentibus Friſijs obiectus. Vnde adhuc icon mar/
tyris librum enſe transfoſſum prefert. De baſilicæ ſtructura magnifica, quia laboro bre/
uis eſſe nihil hic comminiſcar. Nobiliſſima fabrica ſuam alibi laudem meretur. Hæc bis
terq́; conflagrauit, ſed ſubinde redintegrata. Inter decora eius, artificioſiſſima Cymbali
machina, atque hæc penſilis uolubilisq́; eſt, uulgus auream rotam appellat: item effigies
Caroli Magni Auguſti ad uiuum in columna quadam inciſa. Conciliat pręterea huic ędi
perpetuum nomen & decus, annua iſta peregrinatio tot ex omni Germania populorum.
Lego feſtum (quo ad memoriam S. Bonifacij martyris permulta ſæpe millia Chriſtiano/
um religioſe confluxerunt) miſſam ſancti Bonifacij ueteribus fuiſſe appellatum. Quo
die publica pœnitentia cuiuis patebat, huiuſque ueteris ſpecimen edebatur. Cauſam accur
rentium & uelut inundantium Germanię populorum hanc fuiſſe exiſtimo, ut uidelicet no
ſtri homines quidam priſcæ pietatis ardore hic coram illius oſſa cernerent & Deo ſup/
plicarent gratiasq́; agerent apud memoriam illius, quem uidelicet agnoſcebant primum
n his regionibus fidei Chriſtianę ieciſſe ſemina. Ex hac enim ſolitudine prodierat in com
nunem patriam uerbum domini. Qua de re alias. Libet hic tantum paucula Reginonis *Reginonis te*
Chronographi uerba ſubnectere. Bonifacius, inquit, in Germania uerbum ſalutis præ/ *ſtimonium.*
licauit, & gentem illam in tenebris euangelica luce illuſtrauit. Hæc Regino. Succeſſu
andem temporum per donationem atque immunitates religioſorum regum, hæc eccle/
iaſtica ditio euecta eò fuit, ut huius antiſtes in numero procerum Romani imperij ponen/
us eſſe iudicaretur. Quin etiam hæc eccleſia Imperatorum olim fauore ſingulari decora
a eſt inſigni libertate, adeo ut eam omnium principum, ipſorum archiepiſcoporum quoq;
oteſtate exemptam & Romanę tantum ſedi ſubiectam eſſe uoluerint. Ad quam egre/
iam ſanè immunitatem dignatio primatus acceſſit, & item Archicancellariatus ſeu Ar/
hicapellanatus (nam è geſtis ſuperiorum ætatum, eandem hanc dignitatem fuiſſe appa/
et) ſi quis fortè tituli ſplendorem ęſtimet, quem tamen quo quiſque melior antiſtes eſt,
o minus attollit, ambituq; cęteris pręfert. Hinc tot ac tantarum feudarum, ut uocant, li
eraliſſimę donationes illi cōtigerunt. Quod principatus huius ornamentū cum primis eſt *Abbatiæ Ful*
ectabile. Profecto (ut multa in pauca conferam) certare hęc Abbatia cum epiſcopatu *dēſis dignitas.*
iquo poſſit, maxime ubi bona regionis pars, quę oppignerata eſt repignerabitur. Ad/
cit Carolus Magnus Fuldenſi eccleſię clauſtrum Holtzkirch, quod Frahandus prin/
eps reſtaurauit in comitatu Wertheimenſi. Acceſſit inſuper Hamelburgum oppidum
rancię, uini perquàm ferax, patrius idem Ioannis Frobenij nidus, ſicut & Adamus Petri
inc originem duxit, natus in oppido Langendorff, quibus uiris ſtudioſorum cœtus non
ulgarem debet gratiam, ob plurimos & optimos libros, quos ſua induſtria per typos in
niuerſum mundum ſparſerunt. Nec prætermitti debet, quòd hæc ditio perpeſſa fuit ua/
as atque has acerbiſſimas infeſtationes, nimirum ſub Conrado Buchnaugio, Bartolo
eopoldo, Henrico Hohenburgo, & ętate noſtra præſidente utroque Hennenbergio,
hilippo deniq; noſtro. Nam Hartomanni cuiuſdam nullam mentionem facere decretum
t. Ad ultimum obſcuram ignobilemq́; Buchoniam eſſe non ſinunt creberrimę tranſi/
tiones iter facientium inter Rhenum & Salam. Hoc tempore pręſidet huic Fago
nię Reuerendiſs. D. Philippus Schenck à Sueinſsburg, gubernator
integerrimus pariter ac prudentiſſimus. Nec ille minore
doctrina quàm pietate clarus. Atq; hęc
quidem in pręſentia.

Catalogus

Catalogus abbatum Fuldenſium.

1 S.Sturmis
2 Gangolfus
3 Ratgarius
4 Eigil
5 Rabanꝰ Maurus
6 Hatto
7 Diedo
8 Sieghardus
9 Huggi
10 Heicho
11 Hildebrād.
12 Hadamarus
13 Hatto
14 Wernherus
15 Brandochus
16 Boppo
17 Erkenboldus
18 Richardus
Sieguardus
20 Rohingus
Bardo
Egbertus
Siegfridus
Widderadus
25 Ruthardus
Gotefridus
Wolphelinus
Erlophus
Vdalrichus
30 Henricus
Bertanus
Conradus
33 Alcolfus
Henricus
Marquardus
Hermannus
37 Burghardus
Ruggerus
Conradus
40 Henricus
Hartmannus
Cuno
Conradus
44 Henricus
Bertoldus
Bertoldus
Veringerus
48 Berthous
Marquardus
50 Henricus
Eberhardus
Henricus
Henricus
Conradus
Fridericus
Iohannes
Hermannus
Reinhardus
Iohannes
Hartmannus
Iohannes
Philippus

De Thuringorum regione.

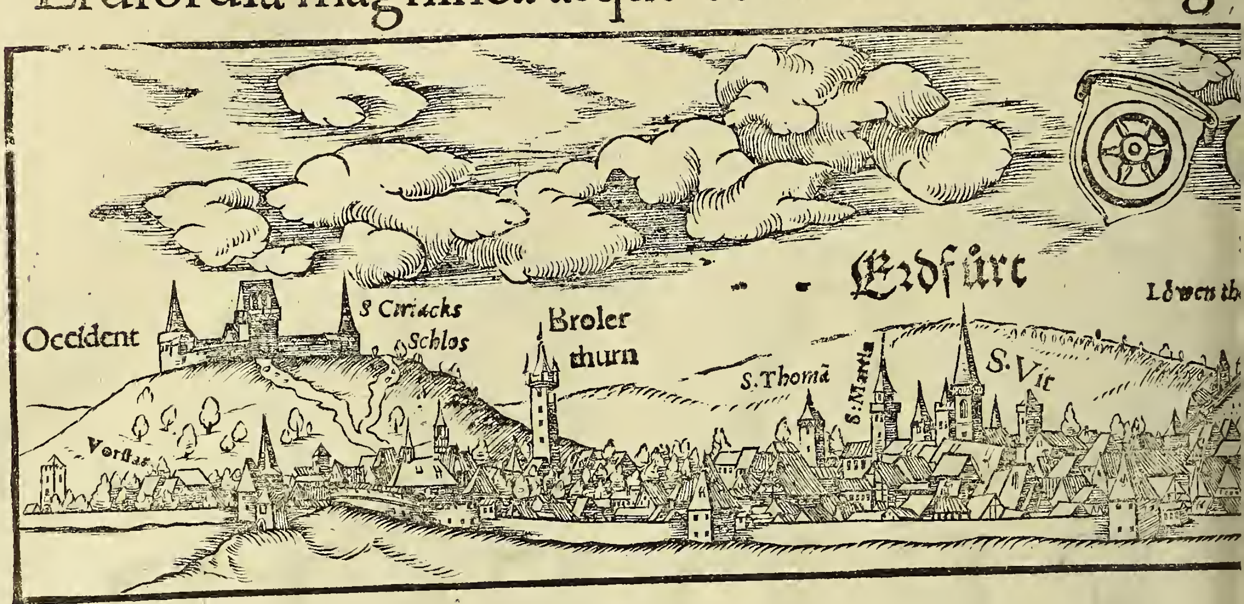
POpuli qui Thuringorum terram inhabitarunt, dict fuerunt, ut multi ſentiunt, Sorabi, creuitq́ꝫ potenti eorum in tantum, ut proprium cōſtituerint regnum excurreretq́ꝫ imperium uſque ad Mœnum fluuium i Franconiam. Sed quum inter eos & confines eorum Sueuos perpetuū eſſet diſſidiū, uocatos Francones ex inferiori Germania collocarunt in pago Herbipolenſi, qui mediarent inter ipſos & Sueuos. Quam hiſtoriam ſupra prolixius recen ſuimus. Franconibus itaque obtinentibus pagum Herbipo lenſem, cœpit Thuringorum potentia paulatim decreſcere factumq́ꝫ eſt, ut anno Chriſti 524. abole retur regnū eorum regibus Francorum, qui non modo Franciam ſiue Galliam in ſua habuerunt poteſtate, ue rum & Thuringiam atque Franconiam. Metropolis Thuringorum eſt Erfordia, de qua paulo pôſt dicemus. Tempore Imperatoris Lotharij ſecundi fuit Thuringia ſublimata in Landgrauiatum, habueruntq́ꝫ Landgrauij illi curiam ſuam in Iſenaco, ubi etiam diua Eliſabet & maritus eius Ludouicus reſederunt. Quomodo uero iſte Landgrauiatus tranſlatus ferit in Haſſoniam, iam ſupra diximus.

Ciuitas

CIVITAS ERDFOR

dienſis, itemque ciuitas Fuldenſis ſuis iconibus hic exprimuntur. Poſteriorem exhibuit candido animo Reuerendiſſimus dominus atq; illuſtris Romani imperij princeps, dominus Philippus Schenck à Sueinſsburg, abbas ac gubernator integerrimus Fuldenſis ditionis quam Buchoniam uocant. Erdfordieſem uero picturam ad opus noſtrum ornandum ſup peditauit ſuis ſumptibus eximius uir magiſter Henricus Boppen, Erdfordienſis Mathematicus, amicus noſter ſyncerus.

Erdfordia magnifica atque celeberrima Thuringo

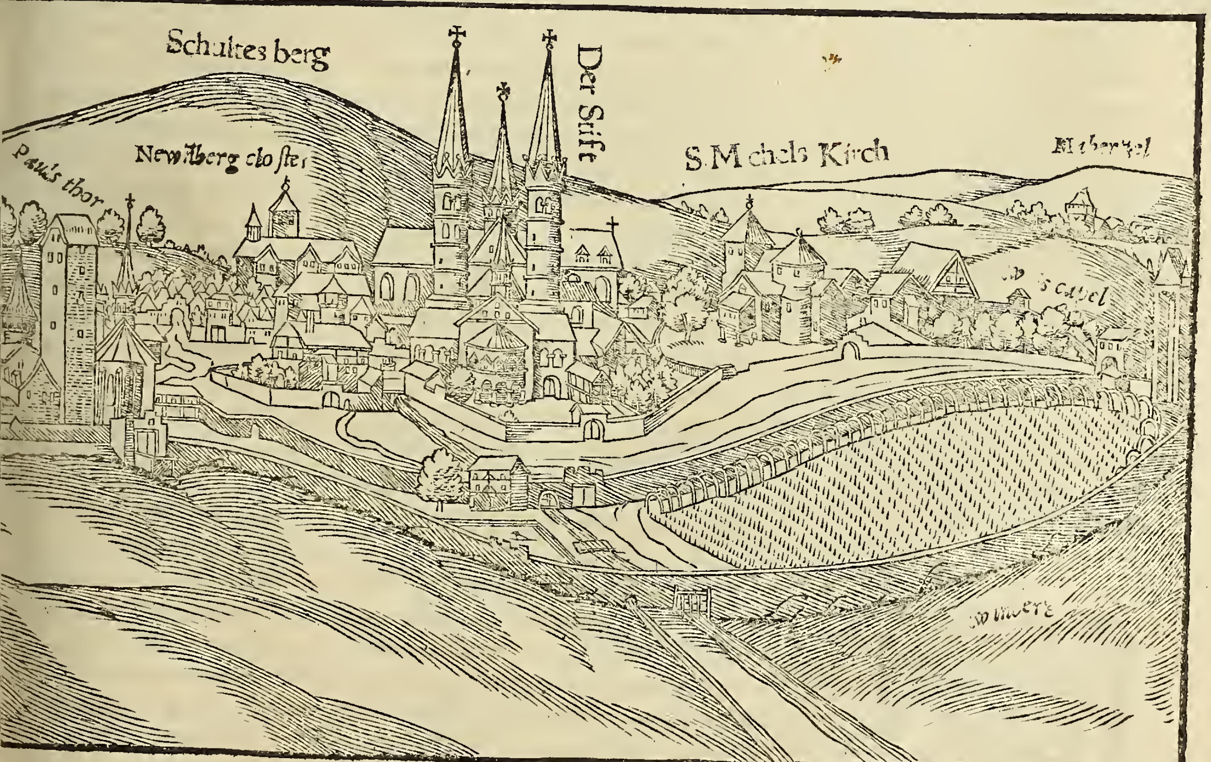
Fuldenſis ciuitatis & celeberrimæ abbatiæ eius

ltcunque hic in præcipuis eius ædifici's expreſſa.

ernum ſitum & figuram articulatim exprimens.

Erdſordia.

ERfordia magna ac memorabilis urbs,prouinciȩ caput,à priſcis Erphesfurt appellata,habet montem excelſum,qui nunc ſancti Petri uocatur,ubi olim fuit arx cõſtructa,quæ poſtea rurſum eſt deſolata, regnanteq́ apud Francos Dagoberto monaſterium celebre ord.ſancti Benedicti diuo Petro dicatum,fuit conſtructum.Deinde Bonifacius archiepiſcopus Maguntinus ſub Pipino Francorum rege,eccleſiam glorioſæ uirginis ædificauit,ac ibi epiſcopatum ordinauit,qui tamen paulo poſt Maguntinæ eccleſiæ ceſſit.Huius urbis ager optimus eſt & herbæ fullonum,quæ Sandix ac Saponaia dicitur,pro tingendis ueſtibus & pannis feraciſſimus.Per cuius arua Gera fluuius & alij amnes currunt,regionem ubertim irrigantes,unde & pecorum paſcuis abundat. Circa annum Chriſti 1066.fuit urbs muro circumdata ac turribus munita,ciuium edibus, monaſteriorum & eccleſiarum ædificijs mirifice creuit,factaq́ eſt totius regionis ſedes, quia eſt in medio eius & abundat frumento,uino & alijs neceſſarijs.Cumq́ hæc regio & urbs à ſoluendis decimis libera fuerit,paſſa eſt à finitimis principibus ob eam cauſam multas calamitates,præcipue temporibus Henrici quarti Imperatoris. Anno domini 1392. gymnaſium celebre initium ſumpſit.Perpeſſa tandẽ fuit hæc urbs uaſtationes ac direptiones per incendia uaria,Neq́ eſt aliqua urbs inſignis in Germania,quæ per fatalem ac aduenticium ignem toties ſit exuſta. Vltimo incendio,anno ſcilicet 1472.in die Geruaſij grauiſſimum ſenſit damnũ,præſertim in baſilicis uirginis Mariæ & Seueri, ut pene tertia urbis pars incendio perierit.Terribile fuit incendium illud immiſſo igne per conducticios,quorum erat primarius religioſus quidam de ordine prædicatorum. Concrematæ duæ eccleſiæ collegiatȩ,cum ponte mercaturarum & inſigni urbis parte. Anno 1509.grauiſſima ſeditio inter ſenatum & ciues oppidi Erdfordenſis exorta fuit propter inſolitas quotannis impoſitas à ſenatu plebeis contributiones.Nam communitas in unum cõueniens,ſcire uolebat quantis debitis urbs foret obligata,quantumue ære alieno grauata. Senatus uero tumultum & populi furorem conſiderans, blandis illum & mollibus tranquillare uerbis curauit,dicens,tempore oportuno de omnibus & ſingulis tam receptis quam expenſis rationem ſe redditurum.Quibus uerbis ſatiati ciues quieuerunt ad tempus. Adueniente autẽ conſtituta die,rurſum conueniunt & hortantur ſenatum ut rationem reddat. Tunc unus cæteris inſolentior,duris uerbis inuadit eos qui à ciuibus fuerunt miſſi ad ſenatum, quod non parum ciues irritauit,Cumq́ res in ambiguo diutius uerſaretur, uidentes ciues ſe nihil proficere apud ſenatum,deponunt ſenatum,nouum inſtituunt,cautiones,claues,priuilegia,theſauros & allodia ſecum detinent,atq́ urbi cautius prouidere contendunt. Ratione q́ facta de receptis & expenſis,inueniunt ſummam capitalem debitorum, ſexcenta millia florenorum,de quibus quotannis cenſum dare obligabantur triginta millia nummum aureorum.Quod cum reſciſſent ciues,mittunt ad archiepiſcopum Maguntinũ,auxiliũ pariter & conſilium ab eo implorantes.Epiſcopus ad conſtitutũ diẽ mittit ciuibus pedites in auxiliũ,ſed commonefacti qui fuerant de ſenatu deiecti,mittunt ad Fridericũ Saxonię ducẽ,ſe ſuaq́ illi dedentes.Mittit dux manum fortẽ & cõprehendit omnes miſſos ab epiſcopo,remittitq́ ad epiſcopũ.Quod uidẽtes ciues in maiorẽ uerſi ſeditionẽ,cõtra ſenatũ antiquũ inſurgũt & incarcerare cõtendunt.At illi dilabentes fugiũt ad loca tutiora. Deinde epũs Herbipoleñ & Cæſar Maximilianus conati ſunt partes per concordiã componere.

Gymnaſium Erdfordienſe.

Vrbis incendium.

Seditio Erdfordiæ.

Debita ciuitatis.

De Miſiæ ſeu Miſniæ marchia.

CApud Miſnenſium ciuitas Miſna eſt,unde nomen regioni datum eſt,& hanc Albis fluuius alluit.Hic ualida arx eſt & in ea cathedralis eccleſia,quã Henricus primus inſtituiſſe fertur. Hic marchionatus terminatur ad regionẽ Thuringorum,habetq́ multa inſignia oppida,uidelicet,Schreckenberg, Zeitz, Friberg, Dreiſen, Torgam,Lipſiam,quæ noſtro tempore diues eſt & mercatorũ emporium,atq́ uniuerſali ſtudio inſignita. Translatum enim fuit anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo octauo ſtudium Pragenſe ex Bohemia in hanc Lipſiam. Tempore Ottonis magni hæc regio una cum Thuringorum & ſuperioris Saxoniæ terris, appellata fuit Marcha Saxoniæ,

[St]udium Lipſenſe.

antequam

ntequam ſcilicet ducatus ſuperioris Saxoniæ erigeretur. Deinde temporum ſucceſſu fue
unt terræ & regiones in plura dominia diſcriminatæ, ac poſtea rurſum ſub unam denomi-
nationem atq; dominationem redactæ, quemadmodum contigit anno 1241. quando prin-
ceps Langrauiatus Thuringenſis ſine ſobole mortuus, per mulierem ditionem ſuam trãſ-
miſit ad dominos Miſnenſes, qui ab eo tempore utrunq; adepti titulũ, & marchiones Miſ-
niæ & Landgrauij Thuringiæ dicti ſunt. Anno quoq; Chriſti 1423. deficiente uirili ſuc-
ceſſione principis electoris Saxoniæ, Sigiſmundus Imperator tradidit ducatum Saxoniæ *Ducatus Saxoniæ.*
principibus Miſniæ, quem & in hunc uſq; poſſident diem, & ab illo tempore triplicem ſi-
bi uſurpauerunt titulum.

Lipſia.

CIuitas Lipſenſis in Oſitia uulgo Oſtland, aut ut alij uolunt in Miſnia poſita (eſt e-
nim hoc poſterius uocabulum laxius priori, & utraq; terra uni paret domino) nõ
eſt urbs admodum ampla, ſed tamen talis, quę ſua anguſtia etiam amplas Germa
niæ, maximè principum exuperat ciuitates. Abundant ibi mercatores, qui uaria
& continua exercent commertia, idq; ter per annum in ipſa ciuitate, ſicut quidam de nun-
dinis eius loci in hunc modum ſcripſit: Mercibus augetur ter Lipſia magna quotãnis. Eſt
ornata magnificis edibus, quæ in uniuerſum lapideæ ſunt, intus tabulatæ & foris miro arti
ficio atq; maieſtate depictæ, atq; ob æqualitatem ſtructurarum & pulchrum ordinem mirã
inter ſe habentes concordiæ rationem. Habet Senatum qui non ex opificum indocta tur-
ba ſed ex doctis collectus eſt uiris, è quorum autoritate & iudicio, Miſnenſium, Duringo
rum & inferioris Saxoniæ ius pendet. Nam mittunt hi ad eos, dubias quaſq; extricandas
cauſas. Habet deinde & is locus florentiſſimum ſtudiũ atq; multos egregie doctos uiros,
ad quos paſſim ceu ad commune aſylum cõfluunt ſtudioſi quiq;, maximè autem quod ibi
uilius q̃ alibi uiuitur propter circumiacentis agri mirã fertilitatem, de qua Gigas quidam
... cecinit:

G. atus & immenſo lucro concredita terræ, Semina ager reddit, &c.

 Paſſum

Paſſum eſt hoc oppidum anno Chriſti 1547. grauem iacturam, quando ſexta die Ianuarij cœptum fuit oppugnari per Iohannem ducem Saxoniæ, principem electorem. Tūc enim exuſta fuerunt ſuburbia, bombardarum ictibus deiecta mœnia, turres concuſſę, domorum tecta diſſoluta, caſtrum ciuitatis multum deformatum, obſidio in magno frigore cōtinuata ad uiginti dies, & tunc hoſtis re infecta coactus fuit diſcedere.

Miſni ſiue Miſeni olim Hermunduri.

HErmunduri ſunt qui olim cum Chattis teſte Cor. Tacito in magno prælio certarunt, dum flumen gignendo ſale fœcundum & conterminum utrinque gens ui ad ſe traheret. Nam uel hodie ad flumen Salam ſalis hi fontes in nobili urbe, quæ Hala inde dicta, conſpici poſſunt Diuidit autem Sala fluuius Toringos ab Hermunduris, utrorumque regio omni ex parte denſis ſyluis & crebris montibus munita eſt, præterque ubi altera alteri & utraque Saxoniæ iungitur. Toringi habitant in optimis illis & uberrimis campis, qui cingūtur & concludunt ſylua Semana & Meliboco mōte ac Sala fluuio. Porro Hermandurorum montes adeo metallorum, præcipuè uero argenti, fertiles ſunt, ut nulli regioni de eius copia concedant: colles ad Albim ſiti uinum gignunt, planicies abundat frumentis. Thuringia tamen tritici ubertate non modo hanc ſed omnes alias magnæ Germaniæ terras facile ſuperat, ut ſumen Germaniæ rectiſſimè dici poſſit. Nec uero uinū ipſi deeſt, quin magnos fructus capit ex iſatide herba, quam uulgus guadum uocat. Hæc G. Agricola.

Genealogia principum Miſniæ.

1	2	3	4	5
Ludouicus barbatus primus Miſniæ dominus	Ludouicus ſaltator	Ludouicus primus Landgrauius	Ludouicus Conradi Imperatoris gener	Ludouicus ſine prole mortu⁹ anno 1182. in terra ſancta.

Ludouicus tertius fuit gener Lotharij Imperatoris, atque ob id à ſocero factus fuit Landgrauius Thuringiæ.

Fratres:
- 5 Ludouicus ſine prole
- Hermannus Lādgrauius.
  - Iutha quam duxit uxorem Henricus marchio Miſnenſis.
  - Ludouicus cuius uxor diua Eliſabet
    - Hermannus mortuus ſine prole anno 1241.
    - Sophia uxor ducis Brabantini.
  - Henricus electus Rom. rex

Sophia diuæ Eliſabet filia conabatur filium ſuū Ludouicum ducē Brabantinum facere Landgrauium Thuringiæ, ſed Miſnenſes obſtantes, conſtituerunt Henrici marchionis ſui filium, Albertum nomine, Landgrauium, cuius mater Iutha fuit Landgrauia Thuringiæ. Henricus uero diuæ Eliſabet ex filia nepos factus fuit Landgrauius Haſſoniæ cuius genealogiam ſuprà in Haſſiæ deſcriptione ſum proſecutus.

Genealogia modernorum marchionum Miſniæ.

Henricus marchio
- Albertus Landgrauius Thuringiæ
  - 1 Fridericus marchio
    - 2 Fridericus Landgrauius & marchio
      - 3 Fridericus marchio & Landgrauius
      - Wilhelmus marchio Brandenburgenſis
  - Dietherus Landgrauius
- Dietherus marchio Miſnenſis.

Fridericus tertius in iſta genealogia ſuccedens patri Friderico in Lādgrauiatu & marchionatu, factus eſt quoque anno Chriſti 1423. dux & elector in Saxonia, ob id ſcilicet quod Sigiſmūdo Imp. in bello Bohemico inſigne tuliſſet auxilium. Fratri uero eius Wilhelmo marchioni

marchioni,traditus fuit marchionatus Brandenburgenſis à Iodoco marchione Morauię pro magna ſumma pecuniæ. Sequitur continuatio genealogiæ à Friderico ſecundo.

2
Fridericus marchio Miſnenſis & Landgrauius Thuringiæ
- Balthaſar Landgrauius Thuringiæ — Fridericus obijt anno Chriſti 1440.absq; liberis
- Wilhelmus marchio & elector Brandẽburgenſis
- 3 Fridericus marchio Miſnenſis dux Saxoniæ & elector
  - Erneſtus elector Saxoniæ
    - 4 Fridericus elector
    - Iohannes poſt fratrẽ elector
      - Iohannes Fridericus elector
      - Maria uxor Philippi Pomerani
      - Iohannes Erneſtus
  - Albertus marchio & Lãdgrauius
    - Georgi⁹ marchio. Chriſtina uxor Lãdgrauij
    - Fridericus
    - Hẽricus
      - Mauricius
      - Clara Louwẽbergñ
      - Auguſtus
      - Lucretia uxor Erici Brunſuic.

Circa annum domini 1468.Erneſtus Friderici 4.pater electoratũ geſſit. Hic dum eſſet puer una cum fratre Alberto furtiue ſublatus fuit in hunc modum. Erat homo audax Cõradus de Kauff,nobili apud eos loco natus,bellicæ rei peritus:is cũ ſe patria pulſum & paterna hæreditate priuatũ à Friderico duce exiſtimaret per iniuriam,ſcelus pulcherrimũ excogitauit. *Stratagema.* Arx eſt in in Miſna alto monte & in abruptis undiq; rupibus ſita, Altiburgũ nomine,ad cuius radices eſt oppidum egregium,munitum & populo plenum. *Altiburgum.* Ea in arce duo adoleſcentes filij Friderici ducis,Erneſtus & Albertus educabantur. Conradus huc intempeſta nocte magnis itineribus cum paucis contendit,& admotis ſcalis,prodente pędagogo,arcem ingreſſus,dormientes adoleſcentulos in cubili comprehendit, minatusq; eſt mortem ſi mutirent,funibus colligatos extraxit,haud dubius quin perductos in Bohemiam magno præcio uenderet,ſuasq; contumelias eo pacto magnifice retunderet. Iã ſyluam Herciniam,quæ Bohemiam à Saxonia diuidit,ingreſſus erat, iã periculum omne trãſmiſſum putabat, cum iunior captiuorum labore ac fame deficiens & quietem ſimul & cibũ popoſcit: cuius precibus cõmotus prædo ad carbonarium quendam diuertit, afferriq; panem & ceruiſiam iuſſit. Interea apud Altenburgum cognita tantæ rei nouitate clamor exoritur,attoniti oppidani raptim arma capeſſunt & prædam uendicaturi præcipiti curſu prædonis ueſtigia inſectantur: ſyluam ingreſſis fortuna blanditur,quæ inter multos tramites eũ tenere ſuaſit, qui recta duxit ad carbonarium. Ibi Conradus dum puero cibum miniſtrat, ex improuiſo capit,& oblatus principi,audaciſſimi ſceleris capite pœnas ſoluit.

De montibus Bohemiæ excurrentibus ad Miſniæ regionem,feracibus metallorum.

Montes qui cingũt Bohemiam Ptolemęus uidetur appellare Suditos. Hi aũt omnium metallorum,maximè argenti ſunt feraces. In iſtorum penè pede montium eſt Fribergum,qua ſcilicet parte ad Miſniam ſpectant: Annebergum itẽ & *Friberg.* *Anneberg.*

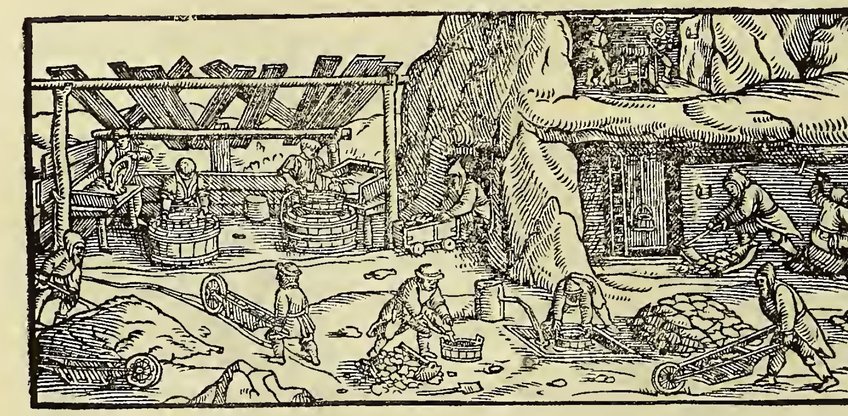
 Gairum,

Schneberg. Gairum, quæ inter Fribergum & uallem Ioachimicam ſunt interiecta. Schnebergum uero eſt ad Muldam fluuium, ubi montes in occidentem uergunt. In omnes autē metallicos, qui iſta loca incolunt, dominatur antiqua & nobilis ducum Saxoniæ familia. Cæterum uallis Ioachimica intra ipſos montes eſt, & in eiſdem uerſus Morauiam, Igla & Cottebergū. Verſus Schleſiam uero Richenſtein, Aldeberg, Cupferberg & Goldeberg. In oppido Schonbach ſito ad Egram in montibus Bohemicis, magna admodum argenti uiui reperi*Argentū uiuū.*tur copia. Cornelius Tacitus de Germaniæ metallis ſcribens ſic ait: Argentum & aurum, propitij an irati dij negauerint dubito. Ex quibus uerbis perſpicue poteſt intelligi, nullas metallorum fodinas olim in Germania extitiſſe. Tamen idem Cornelius adiecit. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ uenam argentū, aurumue gignere. Quis enim ſcrutatus eſt? At hodie plurimi ſcrutantur, & reuera inueniunt Germaniam præ cæteris regionibus metallis abūdare. Circa annū Chriſti 1180. fodina Fribergenſis in Miſnia cœpit. Schnebergeñ uero cœpit circa annum Chriſti 1470. Et Annebergum anno domini 1510. aut circiter.

De ualle Ioachimica.

VAllis Ioachimica circa annum domini 1526. cœpit & tot impleta eſt ædificijs in locis imis & in locis quæ pendent ex utraque montium parte, ut alterum alteri incumbere uideatur, & magnæ urbis præ ſe ferat figuram. Montes in quibus denſiſſima fuit ſylua, exciſis arboribus perfoſſi ſunt innumeris puteis, actique ſunt in eoſdem cuniculi penè infiniti. Quin & ualles quæ latibula fuerunt ferarum, iam à tot millibus hominum inhabitantur. Solebant quibuſdam temporibus anni eſſe nebulæ tan*Cuniculi tollūt nebulas.*tæ & tam craſſæ, ut uallem totam obtegerent, & aſpectum ſolis ingredientibus adimerent: at nunc præciſis ſyluis atque tot cuniculis per quos riuuli aquarum effluunt, in montes actis, ceſſant nebulæ, utpote montibus aridioribus factis & aura liberiori reddita atque ſic uallis illa caligine ultrà nec circumfunditur nec occultatur. Sunt omnia illic loca tam ſterilia, ut uix pruna ſylueſtria ibi creſcant: at interim inueniuntur ibi tot & tantę maſſæ argenteæ, ut ſi cui fortuna bene uelit, ipſi uina uel è Creta uſque allata defutura non ſint.

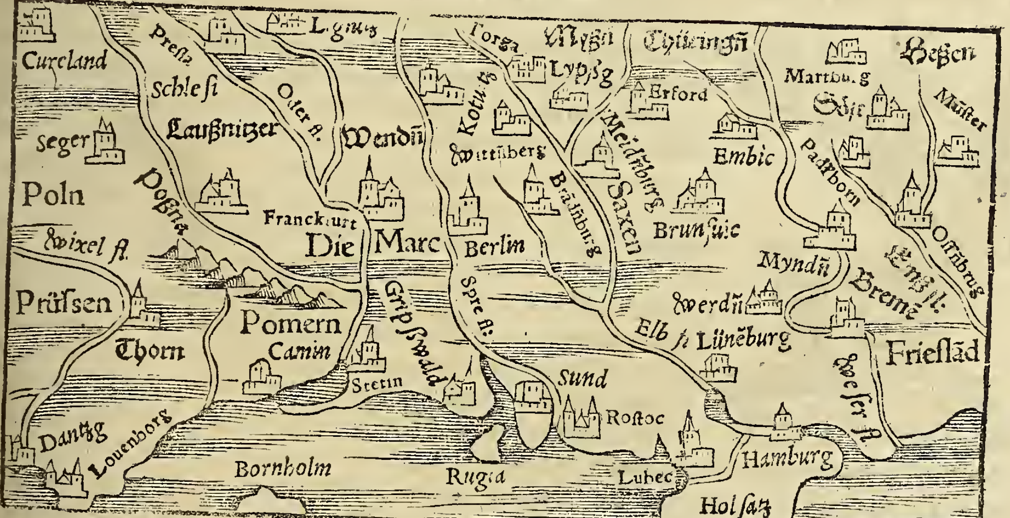
Qua occaſione in montibus Miſniæ metalla inuenta ſunt.

CAſu fa-
ctū eſt,
ut in Mi-
ſnia Fri
bergi foderet ar
genti metallum
ad Salam flu. u-
bi eſt Hala, quæ
quōdam pagus
fuit, hodie autē
urbs eſt ampla,
locus certe iā in
de à Romanorū
temporibus illu
ſtris & clarus ſalis fontibus, de quibus Hermunduri cū Chattis certarūt. Hinc igitur qui
quidam quadrigis ſalem recta per Miſniam ueherent in Bohemiam, eius condimenti ho-
Galena. die non minus quam olim inopem, in orbita uident galenam torrentibus detectam quam
quia ſimilis eſſet Goslarianæ, in currum coniectam apportant in Goslariam. Nam ijdem
uectores ſolebāt ex ea urbe plumbum nigrum euehere, ex qua galena cum multo plus ar
genti quàm ex Goslariana excoqueretur, aliquot Metallici ſe contulerunt ad eum locum
Miſniæ, in quo nunc Fribergum oppidum nobile & opibus afflueſ, eſt ſitum, quos ex me
Aberthami tallis diuites factos eſſe conſtanti fama atque multorum ſermone celebratur. Abertham
ſpecus. ſpecus & argentifodina partim fortuna partim arte ante paucos annos hoc modo eſt de
prehēſus. Habitauit foſſor egētiſſimus ſed rei metallicæ gnarus in media ſylua in domici
li

lio ſolitario, ibiq; domini armenta curauit. Is cum per ocium foderet ſcrobiculum, qui lactis eſſet receptaculum, aperuit uenam, quam mox in alueo lauit, uiditq; ſubſidere argenti puriſſimi ramēta. Igitur maxima lætitia affectus, rem indicat domino & adit ad magiſtrū metallicorum ac petit ut ei det ius capitis fodinarum, quod donum diuinum ſuæ gētis uocabulo appellabat. Itaq; dum pergit fodere uenam, plura reperit argenti ramenta, quæ metallicis magnam ſpem de uenæ fœcunditate iniecerunt. Ea tametſi illos fruſtrata non ſit, tamen annuum tempus conficitur, antequam ullos ex hac fodina capiunt fructus. Quare multi perturbati in impenſis faciendis, conſtantes non fuerunt ſed uendiderunt partes fodinæ. Quo circa cum iam argentum erueretur copioſum, magna dominorum fodinę erat facta mutatio: quin uenæ primus inuentor nullius partis poſſeſſionem tenebat, & ferè omnem quam redegit ex partibus uenditis dilapidauit pecuniam. Tum uero ea fodina tātam argenti puri effudit copiam, quantam nulla earum quæ noſtra patrumq; memoria fuerunt una excepta Georgio, quæ eſt Schnebergi. Aberthamo finitima eſt uallis Ioachimica uetuſtior paulo. Bachus Miſnenſis, qui habitabat Gairi cum Oeſero Bohemo coit ſocietatem agendi cuniculi in ualle pagoq; deſerto à cultura hominum. Sed cum metalli foſſiones iſtis nullum utilitatis fructum præberent, cuniculus ruinis eſt relictus. Aliquot annis pòſt Alexander comes Leiſnicius & alij quidam barones in calidis Caroli 4. propter bonam ſpem quæ de illo erat metallo, in commune conferunt pecuniam, eaq; reficiunt cuniculum qui uicium fecerat. Nondum omnem in foſſiones impenderant, cum multum eruerēt pecuniæ, quod alios ad fodiendum excitauit, magnaq; multitudo hominum congregata eſt ex uicinis Miſniæ metallis. *Calidæ Caroli quarti.*

SAXONIA VETVS ET noua, primum autem de origine gentis Saxoniæ.

TErra Saxoniæ à Saxonibus populis nomen accepit, eſtq; una omnibus ſentētia, aliunde profectam gentem, nauibus à mari aduentaſſe. Sed unde & quo tempore, non interſcribentes conuenit. Alij à Britannia aduectam putant, alij à Danis aut Normannis & regionibus aquilonis, alij à Macedonibus ortam ferunt de militia Alexandri magni. Ptolemæus teſtatur in Aſia Boreali, in uaſtiſſima ſcilicet Scythia itra tamen Imaum montem, habitare Saſones. Sed illi an aliquando populariter emigran es quærendis nouis ſedibus uenerint in Germaniam, incertū eſt. Saxo Grammaticus uir ialandicus, ſupra mille annos ante Chriſtum nomen Saxonum introducit. Sunt alij qui iam habent coniecturam. Ab aquilone Saxonum prouinciæ olim annumeratū fuit, quic uid ab Eydora fluuio (qui limes eſt Daniæ & Teutoniæ) in auſtrū uergit, Holſatiā, Thietarſiam, Stormariam complectens. Ad orientem habet terminum ueterem urbē, quæ ho

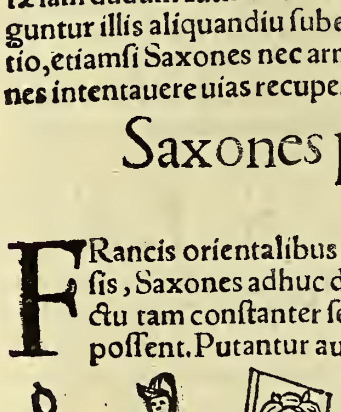
Stargard. Altenburg. die ruſticum eſt oppidulum, Stargard (quod ſonat Aldenborg, id eſt, uetus burgũ) ex quo orientẽ uerſus per littora maris Germanici uſq; in Pruſſiam Wandalica gens omnia tenebat, nunc uero Saxones impleuere, extructis claris urbibus per littus maris. Ad occidentẽ Saxonia per diœceſim Bremenſem, per Weſtphaliam uſq; ad Rhenum ferè pertingit, & à meridie ad Haſſiam & confinia Thuringiæ. Meditullium eius totum ex Wandalico ſolo redactum eſt in linguam & mores Saxonũ, terra uidelicet Brunſuicenſis, Luneburgẽſis, Magdeburgenſis & Halberſtadenſis. Pertinet etiã ad eandẽ nationẽ omnis marchia Brandenburgenſis, uerſa in linguam Saxonum & mores. Fuit aũt Saxonum gens ab initio inquieta nimis, finitimorum ſedibus infeſta, domi tamen pacata & ciuium utilitatibus placida benignitate conſulens. Habitus ac corporum magnitudo, comarum color, quanquam in tanto numero hominũ, idem penè omnibus. Sed de his infrà ſuo dicemus loco. Habuerunt principes Saxonum ante Chriſtum natum perpetua certamina cum Danis, atq; in illis conflictationibus Saxones aliquando ſeruire coacti ſunt, ac deinde excuſſo tributariæ ſubiectionis iugo rurſum libertatẽ uendicarunt, ſublatisq; è medio aliquot regibus & cõtinuatis bellis, ſtatuerunt totis uiribus de ſumma rerum decertare. Vrebat Saxones ereptæ iam dudum Iutiæ memoria, quapropter intentarunt Danis tributa, ſed uicti à Danis, coguntur illis aliquandiu ſubeſſe. Durauit multis annis iſta Danorum & Saxonũ conflictatio, etiamſi Saxones nec armis hoſti pares eſſent nec fortuna: non tamen quieuerunt, omnes intentauere uias recuperandę libertati, quam & tandẽ armis ſuis pulchrè obtinuerũt.

Saxones cum Danis perpetuo pugnant.

Saxones propter fidem bello afflicti ſunt à regibus Francorum.

FRancis orientalibus & Thuringis ad fidem Chriſti per diuum Bonifacium conuerſis, Saxones adhuc diu in errore permanſerunt, eamq; perfidiam diabolico inſtinctu tam conſtanter ſeruarunt, ut nullo pacto per Chriſtianos principes hinc auelli poſſent. Putantur autem per Romanos, maximè per Druſum aut per Germanicũ, qui ſub Auguſto hanc prouinciam ſibi ſubiugauerunt, deorum uarias culturas ſuſcepiſſe. Merſpurgi enim phanũ & idolum quod Irmenſul appellauere coluerũt. Eresberg dictus eſt mons in quo phanum illud ſtabat. Quidam interpretãtur Mercurij ſtatuam: is enim Hermes dictus eſt. Sed obtinuit Martis honor, ut nunc Mersborg uocitetur. Nonnulli Irmenſul interpretantur ſtatuam publicam. Conijci permittitur dictam Idermanſul, quaſi commune profugium & aſylum omniũ & Martem communẽ, qui in prælio diu uagatur incertus, diu dubius quo ponat uictoriã. Erat armata toto corpore effigies, cuius in dextera ſignum militare, noſtri uexillum uocant, præferens roſam, cuius breue momentũ & facilis ortus & interitus, ita euentus præliorũ. In ſiniſtra libram expandit, dubiã pugnantiũ ſortẽ facile huc aut illuc inclinantẽ. Pectus inerme urſum præferebat, interritum bellatorũ animum inſinuans. In clypeo leo, qui beſtijs imperitat, inuictum ad fortia facta impetũ monſtrat, floribus conſito campo in quo ſtabat, quod nihil iucundius ſolet uideri fortibus, q̃ in acie uirtutẽ oſtẽdere.

Hermetis phanum.

Phanum in Magdeburgo. Erat proinde & Magdeburgi huiuſmodi ſimulachrum. Stabat in curru nuda fœmina, myrtea caput cincta corona, ardentem faculam in pectore, in dextera mundi figurã, in ſiniſtra uero mala aurea tria præferebat, poſt eam tres puellæ, Charites Græci, Latini gratias dixere, nexis manibus nudæ ſingula poma geſtabant, auerſis inuicem uultibus dona porrigentes, iugales quadrigæ erant gemini cygni, totidemq; columnæ. Venerem hac imagine figurabat gentilitas, quæ in omni mundo dominatur. Gratias illa comites habet, quæ alternis obſequijs iunguntur, hoc uult nexus ille manuum. Vultus auertunt, quia beneficia non improperant. Habuerũt Saxones & alia multa idola in regione, quæ hic ſciens prætereo.

Charites.

Dagobertus Saxones oppugnat. Dagobertus itaq; rex Metẽſium ſiue Auſtraſiæ, uiuente Clotario patre, uicinam Thuringorum prouinciam tenens, acri prælio tãdem uicit Saxones, omnemq; prouinciam igni ferroq; uaſtauit, nec abijt priuſquam prodeuntes obuiam proceres de pace agerent, quando bello tantæ moli impares uiderentur

uiderentur. Sũma fuit, ut Saxonia annuo Francis penſo tributo, dominos ac maiores ſuos agnoſceret. Tributum conſtituitur quingentorum boum, annua ſolutio. Permanẽtibus autem Saxonibus in perfidia, conuerſus in eos Martellus bellum inſtituit atq; inchoauit, quod demum nepos eius ex filio Carolus magnus peregit, tantę molis erat Saxonicã gentem patrijs ritibus auertere. Magno tamen tũ bello preſſi Saxones & exhauſti, Carolo quidem Martello manus dederunt, componentes cum illo per qualeſcunq; cõditiones, ſed leges Chriſtianas accipere nec dum conſenſerunt. Mortuo Martello, Saxones nomini Chriſtiano infeſtiſſimi erant, unde motus Carolomannus filius Martelli, in eos duxit exercitũ, & eos quidem tum perdomuit, ut legibus ſeculi parerent ad æquabilitatem, ſed Chriſti religionem neq; uerbis ſuadere neq; armis inducere poterat. Eo aũt Romę monacho facto, Pipinus frater eius tentauit quoq; Saxoniam ad Chriſti fidem cogere, quare coacto magno exercitu, bellum intulit grauiſſimũ. Sed ea fuit gentis moles, ut nõ ſtatim ad mutandam religionem poſſet armis cogi. Gerebatur per continuos triginta annos bellum, priuſquam Saxones tandem ſub Carolo magno ex corde ſuſciperent fidem. Dictu difficile eſt quoties ſuperati regi manus dederũt, imperata facturos polliciti, obſides qui imperabant dederunt, legatos qui mittebantur ſuſceperunt. Aliquoties ita edomiti, ut etiã cultũ dęmonum dimittere & Chriſti fidem ſuſcipere pollicerentur, ſed ſicut aliquando proni ad ea pollicẽda uidebantur, ita mutato poſtmodum decreto ad abijcienda uidebantur præcipites. Anno Chriſti 772. Carolus magnus celebratis Wormaciæ comitijs, conſtituit Saxones aut religioni ſubijcere aut omnino de terra delere. Tandẽq; traijcit ingentes copias per Rhenũ & Lupiam (nunc Lippiam uocant) amnes, & totam quæ nunc Weſtphalia eſt peruagatus non longe ab Oſnaburg rebelles ſubegit, fugauitq; contumaces, ut Viſurgo (nunc Weſera) tranſmiſſo, ſedes ſibi facerent inter Vandalos, antiquis pulſis habitatoribus. Qui in patrijs ſedibus remanſerunt appellati ſunt ab illo tempore Weſtphali, & qui ultra Viſurgum fugerunt dicti ſunt Oſtphali. Edomitis poſtea Longobardis, totis ſe uiribus animi & rerũ conuertit ad Saxonicum bellum peragendum, quo neq; prolixius neq; atrocius ullum unquam geſſit, quia Saxones, natura feroces & idolorum cultui dediti, ab eo quod ſemel apprehenderant, nulla poterant ui dimoueri. Regis tamen Caroli magnanimitas perfidiã illorum ſemper ulciſcebatur, donec omnibus qui reſiſtere uolebant profligatis decem hominum millia ex his qui utraſq; Albis ripas incoluere, cum uxoribus & paruulis ſublatos tranſtulit & per Galliam atq; Germaniam multimoda diuiſione diſtribuit, eaq; conditione bellum per tot annos tractum, eſſe conſtat finitum, ut abiecto dæmonũ cultu, Chriſtianæ religionis ſacramenta ſuſciperent. Progreſſus uero Carolus cũ exercitu uenit ad montem Martis, ibiq; phanum & idolum gentis quod Irmenſul appellauere, ſubuertit, ſicut &

paulo poſt phanum in Magdeborg in nihilum redegit. Conſtituit etiam iudicium quoddam occultum in Weſtphalia, ut ſi quis deprehenderetur defeciſſe à fide, ille ſine alio præuio iudicio ad proximã ſuſpenderetur arborẽ, de quo infra fuſius. Præfuit tunc Saxonibus Wedekindus dux, qui in bellicis tumultibus cõfugit ad regem Daniæ, imploraturus eius præſidium, & moliturus contra Carolũ rebellionem. Sed tãdem circa annum Chriſti 785. poſt multa bella & cædes ad fidem Chriſti conuerſus baptiſatus fuit cum alijs Saxonũ magnatibus, et tum demum ſubacta Saxonia, in prouinciam eſt redacta, quæ diuerſis temporibus in octo epiſcopatus diuiſa, Magũtino & Colonięſi archiepiſcopis eſt ſubiecta. Sunt autem hæc nomina locorum epiſcopalium, Oſnaburgum, Mymingrod, poſtea Monaſterienſis eccleſia, Salingſted poſtea Oſterwic, ſed qui epiſcopatus poſtea fuit translatus Halberſtadium. Werden, Mynden, Paderburna & Hildeſheim ultra Weſeram. Magdeburgenſis uero epiſcopatus fuit poſtea ab Ottone magno inſtitutus.

Martellus contra Saxones.

Carolomãnus cõtra Saxones

Carolus Magnus domat Saxones.

Weſtphali unde.

Epiſcopatus Saxoniæ.

De moribus & ritibus Saxonum, atque de fertilitate terræ eorum.

SAxonia olim quatuor in genere habuit differentias, nobilium, liberorum, libertorum atq; ſeruorum. Et id legibus cautum erat, ne ulla pars ſuæ ſortis oblita, terminos in co

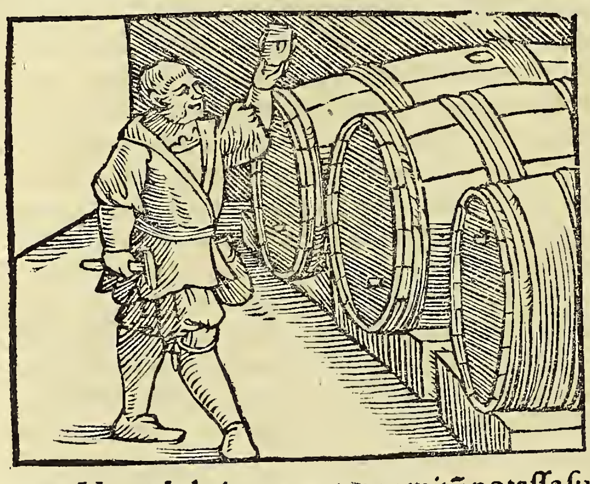
pulandis coniugijs tranſgrederetur. Sed nobilis nobilē, & liber liberam duceret uxorem, libertus coniungeretur libertæ & ſeruus ancillæ. Quicunqꝫ uero contrà faceret, cum uitæ ſuæ id damno lueret. Legibus ad malefactorum uindictam optimis utebatur. Multa quocꝫ utilia & ſecūdum naturæ legem honeſta in morum probitate habere ſtuduit, quæ ei ad ueram beatitudinem conſequendam adminiculo (ut ita dicam) fuiſſent, ſi aliquam creatoris ſui noticiam habuiſſet. Frondoſis arboribus uenerationem exhibuit & trunco ligneo nō paruæ magnitudinis ſub diuo erecto, quem patria lingua Irmenſul dixit. Coluit etiā Mercurium, cui certis diebus humanis hoſtijs litabat. Deos ſuos necꝫ templis includere neque humanæ ſpeciei aſſimilare pro diuinitatis magnitudine & dignitate licitum arbitrata eſt.

Auſpicia obſeruantur.

His lucos & nemora conſecrauit, auſpicia & ſortes obſeruabat, auiū uoces & uolatus interrogauit, equorum quocꝫ præſagia experiebatur, hinnitus ac fremitus eorum obſeruās, nec ulli auſpicio maior fides adhibebatur. Eſt ager Saxonicus rerum omnium præterqꝫ

Fertilitas Saxoniæ.

uini ferax, argenti atqꝫ æris foſſiones multas habet. Ad Goslariam & pleriſqꝫ alijs locis ſalem ex fontium quorundam aquis albiſſimum coquunt & uectigal ingens percipiunt. Hordeum & triticū ſerūt, ex quibus non ſolum candidiſſimum panē efficiūt, ſed etiam ob uini caritatem potum ceruiſiam, quæ adeo ſitiēter & immodeſte ab ipſis bibit̄, ut ubi in ſympoſijs conuiuijsqꝫ pocillatores nec phialis nec cantharis ſat infundere poſſint, repletū mulctrale apponant & ſcutella iniecta hortē tur quenqꝫ pro libito potare. Dictu incredibile eſt, quantum huius liquoris in ſe immodeſtiſſima gens capiat, quātum mutuo ad bibendum cogant & hortentur: non ſus non taurus tantum ingurgi

Saxonum inebriatio.

taret. Non ad ebrietatem atqꝫ uomitū potaſſe ſufficit, ſed rurſus ad ſobrietatem, dies noctibus, noctes diebus continuantes. Qui cunctos potando ſuperat, is nō ſolum laudē & gloriam deportat, uerumetiam pro quo contenderunt, ex bene olentibus herbis aut roſis ſertum aut quid aliud in premium. Serpit ab illis eheu perditus mos ferè in totam Germaniā, ut eo modo etiam iam fortiſſima uina bibantur cum ineffabili malo. Hoſpiti uel alteri eū locū in quo bibitur ſubeunti, potū quotquot habēt aſſurgunt & porrecto poculo ad conbibendum officioſiſſimè hortant̄. Inimicus arbitrat̄, qui ſæpius inuitatus nō prætenta cauſa

Cibus Saxonū.

compotare recuſat. Cęde nonnunquam & multo ſanguine hoc dedecus expiatur. Cibatu Saxones duro & inconcinno utuntur: lardum, aridæ hilæ, cepæ crudæ, butyrum ſalſum & nondum adhuc liquatum, peculiaris genti cibus. Dominicis diebus in pleriſque locis coquunt, quo per hebdomadam ueſcantur. Infantes non ut apud nos pulte, quæ farina & lacte concinnatur, nutriuntur, uerum ſolidiori cibo, qui bene maſticatus à nutricibus ad deglutiendum tenello ori immittitur. Vnde Saxones tali cibo in tenera ætate aſſueti & tolerantiores redduntur & ualidiores.

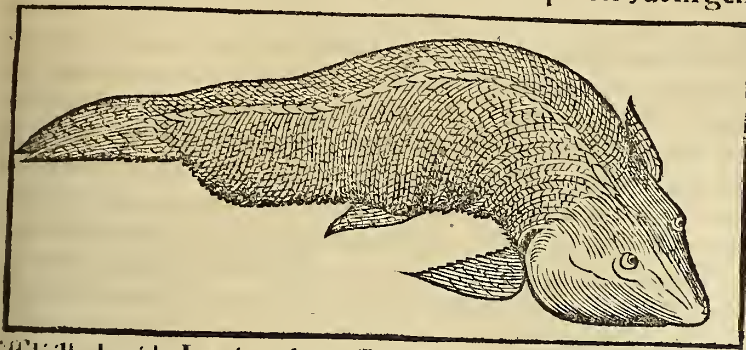
De metallis Saxoniæ.

Lapides fiſſiles.

HAbet hodie Saxonia uaria & multa metalla, præſertim in monte Meliboco, qui à Chattis extenditur ad Saxones. Nam apud Eislebam, Mansfeldum & Hoſtedam eſt lapis fiſſilis, quem Germani ſchiffer uocāt, qui niger, bituminoſus, ærosus primum ex puteis extractus in aream effunditur, atqꝫ ita ex iſta coaceruatione oritur tumulus: deinde inferior tumuli pars circumdatur ſarmentis, in quæ ſimiliter inijciuntur id genus lapides. Tum ſarmentis admoto igni accenſis, ignem etiam concipiunt lapides ſuper ea coniecti. Hi proximis quibuſqꝫ impartiunt ignem, atqꝫ omnino omnes qui iā ardent, eis proxime adiunctis. Et cum ardent, talem odorem emittunt, qualem carbones bituminoſi cum flagrant, emittere ſolent. Præterea ſi quando in ardētes mediocris pluuia decidit, magis ardent & citius molleſcunt, quod declarat eos eſſe lapides bituminoſos.

Atq

Atq; id genus lapidum cruſtæ,interdum ſcintillis pyritæ aurei coloris adhærentibus & di
ſcurrentibus,exprimunt uarias animantium ſpecies , ut in genere piſcium paſſeres mari/ *Natura figu/*

nos , lucios , percas;in a/ *rat lapides.*
uium,gallos gallinaceos
nonnunquam ſalaman/
dras,imò pontificis Ro/
mani barbati & triplicē
coronam in capite habē/
tis effigies reperta eſt,quā
multi uiderunt . Sunt qui
aiūt uicinum eſſe lacum,
et qualia ille nutrit animā
tia,talia pingit natura in
fiſſili illo lapide.Lapis mihi miſſus,talem habet piſcis figuram,ære ueluti manu pictoris ex
preſſam. Collegerunt autem Mansfeldenſes comites maximum fructum ex uenis ſuæ ter
ræ,unde æs & argentum conflant. Apud Goslariam Otto 1. Imp.argenti dicitur inue *Mineræ Goſ/*
niſſe mineras,quarum magni fuerunt redditus,ex quibus Imp.duo conſtruxit ſacerdotum *lariæ.*
collegia & regium palatium nobilis operis. Abutentibus autem ciuibus ſuppeditatis di/
uitijs,offenſus deus permiſit puteum unum corruere,quo caſu mille homines & ſupra op/
preſſi fuerunt . Et poſt illud tempus neq; argentum neq; aurum fuit amplius inuentum in
eo loco,ſed plumbum nigrum.Fit aūt primò atramentum ſutorium , quod uulgo uitrillū *Atramentum*
uocant,deinde ex eo excoquitur aliquid plumbi & argenti.Perhibent aūt metallum Gos *ſutorium.*
lariæ ſic natum.Quidam nobilis homo equū cui nomen erat Ramelus in monte ad ramū
arboris alligauit.Is ungulis,quibus ferreæ ſoleæ inductæ,terrā quatit,uerrit,atq; ita recon
ditam plumbi nigri uenam integumentis nudauit,non aliter ac Pegaſus alatus , ut poetæ
fingunt,aperuit fontem,dum ungula ferit ſaxum. Vt autem fons iſte ex eo nominat̃ Hip
pocrene,ita montem Saxones Ramelum uocarunt,qui hodie maxime floret,atq; admira
bilem plumbi copiā ſuppeditat.Goslariæ tantum inuenitur galenæ & pyritarum, ex qui/ *Galena.*
bus plumbum nigrum excoquit̃,ut mons quidā ferè nihil niſi galena & pyritæ eſſe uidea/
tur.Principes quoq; uici Brunonis cumularunt bona magna ex Cellerfeldēſibus alijsq; fo
dinis.Nec Brandenburgeñ,qui imperant Francis,caruerunt fortunis metallicis.Nā Gold
cranach auri metallū ſeptimo quoq; die dedit ipſis mille & quingentos aureos Rhenanos.

De diuiſione modernæ Saxoniæ.

ETiam ſi Saxonia olim comprehenderit Weſtphaliam & Oſtphaliam atq; Brunſui
cēſem ditionem,hoc eſt,totam regionis illius tractum uſq; ad Albim fluuium , eſt
tamen hodie longe alia ratio diuiſionis,ubi non ſecundum flumina ſed ſecundum
dominia principum , terrarum fiunt partitiones.Sicq; noſtro tempore duplex eſt
Saxonia,ſuperior & inferior.Superior habet electuram,cuius præcipua oppida ſunt Wit/ *Saxonia ſupe/*
tenbergum & Torga.Inferior uero eſt prope Luneburgū & Lebenburgum iuxta Albim *rior et inferior*
complectiturq; Holſatiam,quæ olim fuit Wagria,Stormariam & Diethmarſiam. Holſa/
tia olim fuit comitatus,hodie uero eſt ducatus,et habitatio primogeniti Danorum regis,
ſicut Delphinatus in Gallia principatus eſt quem ſucceſſor regis Franciæ poſſidet.Ham/
burgum eſt in Stormaria aut Nordalbingia & Brema in Diethmarſia.

De ducibus Saxoniæ & eorum genealogia.

TEmpore illo quo Carolus magnus oppugna/ *Witikindus.*
bat Saxoniam,fuit Saxonię dux Witikindus,
quem Krantzius uocat Wedekindum,& qui
dam alij uocant eum regē Saxonū, præſertim
autem Angriæ,quæ eſt in Weſtphalia.Et hi ferunt,ante
regis Caroli aduentum,Saxoniæ prouinciā adminiſtra
ri ſolitam per duodecim proceres alternis uicibus:quē
uero grāde bellū in adminiſtratione apprehenderet,eū
regem habuere ad finē uſq; belli.Inde factum eſt,ut ue/

niente Carolo in prouinciã, Wedekindus dux Anglariæ (Angriam uocãt) in adminiſtratione erat, & ideo pro rege illis fuit durante bello, fuitq́ tunc ſumma Saxonum poteſtas in Anglaria. Wedekindus itaque anno Chriſti 785. uiſitatus à domino, Chriſti baptiſmum ſponte depoſcens, manib. Caroli regis leuatus eſt honoris gratia ex ſacro fonte. Inde Saxonia iam pacata quieuit, & ſemel ſuſceptam fidem nunquam

reiecit. Habuerant Saxonum principes pro inſigni armorũ in militaribus ſignis pullum equinum, atrum ante baptiſmũ, pòſt uero candidum. Poſt multos uero annos, quũ ducatus Saxoniæ perueniret ſubinde ad alios & alios dominos, arma ſæpius fuerunt mutata, uel leonibus ex Anglia allatis per Henricũ ducem cognomento Leonẽ, uel ſtratorijs in clypeo lignis, quæ rutæ ſertũ ex obliquo condecorat, per Bernhardũ, prius comitẽ de Anehold, inde uero ſurrogatum Henrico Leoni in ducatum Saxoniæ, cum ille per Fridericum primum ſolenni imperij conuentu per ſententiam deponeretur.

Genealogia Wedekindi ducis Saxoniæ.

1	2	3	4	5	6	7
Wedekindus	Wigbertus	Bruno Walbertus	Ludolfus	Bruno à quo Brunonis uicus Tãquardus Otto	Hẽricus rex. Baba comitiſſa Franciæ Adelheidis abbatiſſa	Otto magn⁹

Rabodus dux Friſonum.

Wigbertus 2. dux Angriæ accepit uxorem filiam Rabodi ducis illius Phriſonum, qui baptiſandus rogauit, quo nam conceſſiſſent patres eius, & ubi audiuit omnes à Chriſto alienos in perditionem abijſſe, pedẽ è baptiſterio retraxiſſe, ſeq́ eò profecturum conteſtans, quo maiorum ſuorum cœtus demigraſſet. Fuerat iſte Wigbert⁹ Chriſto ualde deuotus ab adoleſcentia uſq́ ad ſupremam ætatem, ſepultus in Wildeshuſen oppido Bremenſis diœceſis, ubi & poſtea Walbertus in Chriſti religione obdormiẽs, ſepultus fuit. Bruno à quo Brunſuicũ nomen accepit, uir inſignis, glorioſo fine pro fide Chriſti occubuit. Nã cũ Normanni hoſtes Chriſtianæ religionis magno agmine

Brunſuicum unde.

Saxoniam inuaderent, Bruno uocatis omnibus quos ad pietatẽ tantæ expeditionis paratos inuenerat, obiecit ſe Normannis & Danis. Factumq́ eſt ut pertinaci diu pugna extracta, totum agmen Chriſtiani nominis pro Chriſto occumberet, dux ſcilicet ipſe cum epiſcopis & omnibus Chriſtianis militibus. Interfectis aũt Brunone & Tanquardo fratribus, Otto poſt eorũ interitum iam iuſtum arripuit principatũ. Et quantũ iam deceſſit Francis tantum acceſſit Saxonibus, in quos ſumma rerum cœperat inclinare. Arnolfus Imp. dedit huic Ottoni filiam ſuam Lutgardam uxorem, ex qua ſuſtulit Henricũ, qui primus ex Saxonibus imperauit. Hẽricus ergo iſte per maternũ ſanguinẽ deſcendit ex Carolo magno. Mortuo aũt Ludouico Imp. uoluit omnis Francorũ Saxonumq́ nobilitas Ottoni ſceptrũ & diadema regni tradere, ſed ille cauſatus ſeniũ recuſauit, & peruenit corona ad Conradũ Conradi, qui frater erat Ludouici, filiũ, ducem orientaliũ Francorũ, in quo Cõrado finem accepit linea Carolorũ maſculina. Hẽricus dux Saxoniæ primus ex ea familia ad Rom. regni culmen aſcendit, quod ea domus per aliquot continuata ſecula perſeueranter ſeruauit. Dictus fuit auceps quod in adoleſcentia cũ pater rebus præeſſet plurimũ indulgeret aucupijs & uenationibus, quæ principũ fuerunt & ſunt in hodiernũ uſq́ diẽ recreationes, & quidam uſq́ ad inſaniam illis animum laxant, nedũ in adoleſcentia, ut Henricus iſte fecit, ſed & in ſuprema ſenectute delectantur huiuſmodi cruento ferarũ ſpectaculo. Electus autem fuit Henricus ad imperium anno Chriſti 937.

Henricus auceps.

Genealogia

Genealogia ducum Saxoniæ continuata per utrunq; ſexum ab Ottone 5. duce Saxoniæ.

Otto dux Saxoniæ
- Hēric9 auceps rex Rom. cuius uxor Mechtildis
  - Bruno epiſcopus Coloniēſis
  - Mechtildis abbatiſſa in Quendelinborg
  - Hēricus dux Saxoniæ & Bauariæ, cuius uxor Iuditha ducis Arnoldi filia
    - Hēricus Hetzel
    - Bertha duciſſa Lotharingiæ
    - Bruno dux Saxoniæ
    - Bruno dux
    - Ludolf9 dux Sax.
  - Gerbirga uxor Giſelberti ducis Lotharingiæ ac deinde regina Franciæ.
  - Otto magnus
    - Otto ſecundus Imperator — Otto 3. Imperator
    - Wilhelmus epiſcopus Maguntinus
    - Lutgarda Conradi ducis Sueuiæ, Franciæ & Lotharingiæ uxor. — Otto comes Franconiæ †
    - Ludolfus dux Alemanniæ ſeu Sueuiæ, uxor eius Ita filia Hermanni ducis Alemanniæ — Otto dux Sueuiæ & Saxoniæ *
- Bruno
- Richarda uxor marchionis Auſtriæ
- Lutgarda uxor Ludouici regis Rom.
- Baba uxor Henrici comitis unde Babenberga nomen accepit
  - Albertus comes Babenbergenſis decollatus
  - Reinoldus percuſſus à Conrado duce Franconiæ

Cuno comes
- Sifridus
- Eberhardus
- Hermannus, ab alijs Henricus
  - Conradus dux Franconiæ & Imperator 2.
    - Henricus tertius
      - Henricus quartus Imperator
      - Mathildis, quæ patrimonium Petri Romanis pōtificibus deſignauit.
    - Beatrix uxor Bonifacij marchionis Mantuani
  - Gebhardus epūs Ratiſpō.
- Bruno. Hic factus eſt Rom. pontifex, dictus Gregorius quintus

Hēricus Imp.
- Conradus præfectus Italiæ
- Henricus 5. Imperator obijt ſine hærede
- Sophia regina Vngariæ
- Agnes uxor Friderici de Staufen
  - Conradus Imperator, cui Hēricus quintus dedit ducatum Wirtzpurgenſem
    - Henricus
    - Frideric9 — ſine liberis ante patrē mortui
  - Fridericus dux ſueuię
    - Conradus Palatinus comes ex alia matre — Agnes Palatina.
    - Fridericus Barbaroſſa
      - Hēricus 6. Imperat. — Fridericus 2.
        - Manfredus nothus
        - Conradus rex. — Conradinus
        - Henricus dux Sueuiæ
          - Fridericus
          - Henricus — ueneno extincti
      - Fridericus
      - Otto comes Burg.
      - Conradus dux Sueuiæ
      - Philippus rex
        - Echiſa
        - Kunegundis
        - Beatrix habens maritum Imperatorem Ottonem 4.

Habuit

Habuit Otto magnus duas uxores, Editham & Adelheidā. Editha fuit filia regis Angliæ, ex qua ſuſtulit Lutolfum & Wilhelmum epiſcopum. Adelheidis uero filia Rudolfi regis Burgundionum & Berthæ, quam prius habuerat Lotharius rex Italiæ, genuit ei tres filios, Henricum Brunonem & Ottonem ſecundum, atq; Adelheidem, quam duxit uxorem Hugo comes Pariſianus. Sub iſto Ottone primo magna mutatio facta eſt in dominio Saxoniæ. Paruit tunc Miſna & magna Thuringiæ pars Saxonibus, quæ ab illa die diuulſa putatĕ, quū Otto iſte 1. permitteret Saxoniā Hermāno Biling gubernandā. Otto uero pro ſe & poſteris ſuis reſeruauit Thuringiam, Miſnam & ſuperiorem Saxoniā, & in inferiori Saxonia iuxta Albim inſtituit ducatum, cui præfecit Hermannum uirum non de magna familia natum, creans illum ducem, qui antea præfectus fuerat.

- Hermannꝰ Biling dux Saxoniæ inferioris
  - Luderus comes tranſalbinenſis
  - Benno dux Saxoniæ inferioris
    - Thietmarꝰ, perijt duello
    - Bernhardus
      - Hermannus comes Aldenborgenſis in Friſia
      - Ordulphꝰ
        - Magnꝰ dux ultimus
          - Heilike uxor Ottonis comitis de Balenſted & Anhold
          - Wulfildis duciſſa & uxor Guelfi
        - Otto ſine liberis
    - Bruno epūs Oldēburgñ.

Alia genealogia ducum inferioris Saxoniæ.

Anno 1106. Magnus dux inferioris Germaniæ exceſſit rebus, ſine maſcula prole, pro quo ſurrexit Luderus dono Henrici Cæſaris, alij uocant eum Lotharium, cuius maiores à proauo comites erant de Queruord, electusq; in Romanorum regem, dedit unicam filiā ſuam Gertrudem cum ducatu Henrico Welfo duci Bauarię uxorem. Succeſſit autem ei in utroq; ducatu Henricus Leo, quibus tamen poſtea ob inſolētiam ſuam priuatus fuit. Habuerunt quoq; dicti quinq; duces ab Hermanno uſq; ad Magnum Holſatiæ ditionē in ſua poteſtate, ſed mortuo Magno Luderus permiſit ditionem nobili uiro Adolpho de Schowenborg, ex quo in tempora noſtra durauit ſucceſſio. Priuatus autem Henricus Leo ducatu Saxoniæ, Bernhardo comiti de Anhold, qui per auiam deſcenderat ex ſtirpe Magni nouiſſimi ducis, Saxoniæ ducatus ſolēni donatur apparatu. Sed redeamus ad ſuperiorem Saxoniæ ducatum & proſequamur illorum principum ſucceſſionem. Poſt Ottonem tertiū factus eſt dux & marchio in ſuperiori Saxonia Bruno, qui erat frater patruelis diui Hērici. Nam patres eorum Henricus Hetzel & Bruno erant fratres. Continebat autem tunc Saxonia ſuperior Marcam Miſnæ & Thuringiæ & ditionem quam hodie habet princeps elector.

Bernhardus ab Anhold.

Bruno marchio ſuperioris Saxoniæ	Ludolfus.	Egbertus.	Egbertus, mortuus ſine uirili ſemine.

Poſt mortuum Egbertum ultimum, Henricus dux Bauarię pater Henrici Leonis, qui habuit uxorē fœminam de Saxonia ſuperiori, obtinuit per eam Saxoniam illam ſuperiorē. Succeſſit ei filius eius Henricus Leo princeps potentiſſimus, qui tali uſus eſt titulo: Hēricus gratia dei dux totius Saxoniæ & Bauariæ, Palatinus Rheni, comes Brunſuici, Luneburgi, Northen, &c. Sed deſtitutus & exutus omni ditione, triēnio exilium in Anglia eſt paſſus, & tandem ad ditionem Brunſuicenſem admiſſus. Quum autem filius eius Hēricus uerſaretur in aula Imp. impetrauit filiam comitis Palatini Rheni uxorem, atq; per eā conſentiente Imp. Henrico ſexto Palatinatum. Expulſo autem Hērico Leone, Fridericus primus Imperator dedit marchionatum Saxoniæ ſuperioris cū titulo ducatus Saxoniæ Bernhardo ab Anhold, & reuocato deinde Leone ex Anglia, dedit illi Brunſuicum, quod erat peculium eius, à matre Lotharij Imperatoris filia, proueniens. Erat tūc annus Chriſti 1189. Cæterum Albertus Bernhardi filius titulum tenebat Saxoniæ, retētis armis quæ comites de Anhold maiores ſui prætulerant, ſtratoria ſcilicet ligna fuluo nigroq; uariata colore per clypei tranſuerſum, ſuperiecto, quod feciſſe fertur Frid. primus, ruteo crinali.

Titulus Henrici Leonis.

Bernhar

Bernhardus dux & comes de Anhold. — Albertus elector — Albertus grandæuus, elector { Otto in Louwenborg. — Albertus ſine prole mortuus
Rudolphus. Iohannes. Iohannes 2 }

Duces Saxoniæ inferioris.

Albertus ſecundus huius nominis dux Saxoniæ ſuperioris & inferioris, princeps elector, ſuperuixit poſteritatem ſuam uſq; in quartam aut quintam generationem.

Iohannes 2 {
Iohannes. 3 *dux inferioris Saxoniæ* — *Ericus* { *Albertus* ; *Ericus.* — *Ericus tertius* { *Ericus. Iſte ſuccedere debuerat Alberto electori electori* ; *Albertus* ; *Bernhardus* ; *Iohannes* { *Ericus* ; *Bernhardus* ; *Magnus* } ; *Magnus epiſcopus* } }
Albertus dux ſuperioris Saxoniæ — *Rudolfus elector* — *Wentzeslaus* { *Rudolfus* ; *Ericus* ; *Albertus ultimus elector* } *ſine prole mortui anno 1422* }

{ *Franciſcus* ; *Dorothea regina Daniæ* ; *Catarina regina Sueciæ.* ; *Clara uxor Frãciſci ducis Lunẽburgenſis.* ; *Eliſabet comitiſſa in Oldenburg* }

Poſt Iohannem 2. dominium Saxoniæ fuit diuiſum. Nã adminiſtratio Saxoniæ inferioris manſit apud Iohannem 3. & eius poſteritatem, electuræ autem dignitas permanſit in linea Rudolfi, cuius ſucceſſio fuit in principatu ſuperioris Saxoniæ in terra Wittenbergenſi. Sed ea deficiente, iuſto ordine rediſſet ad proximos agnatos inferioris Saxoniæ duces, niſi Miſnenſes marchiones ad ſe illam traxiſſent. Fuit autem Fridericus marchio Miſnenſis primus dux & elector in ſuo genere. Duces Saxoniæ inferioris ſcribunt ſe duces Saxoniæ, Angriæ & Weſtphaliæ, habentq; domicilium in Lawenborg in ripa Albis fluminis haud procul à Luneburgo.

Fridericus elector {
Erneſtus elector { Fridericus elector ; Iohannes poſt fratrẽ elector { Iohannes Fridericus elector & captus à Carolo Cæſare { Iohannes Fridericus ; Iohannes Wilhelmus } ; Iohannes Erneſtus } }
Albertus marchio & Landgrauius { Georgius marchio. — Chriſtiana uxor Philippi Landgrauij ; Fridericus ; Henricus { Mauricius elector factus anno 1548. poſt Iohannem Fridericum ; Auguſtus } } }

Imperator Sigiſmundus inſtituit Fridericum marchionẽ Miſnenſem anno Chriſti 1423 ducem Saxoniæ & principem electorem.

De dominio & ducatu Brunſuicenſi.

BRuno Ludolfi ducis Saxoniæ filius & patruus Henrici aucupis regis Rom. inſigne nomen reliquit uico, quem ille primus inchoauerat, qui ex illo dictus eſt Brunonis uicus, aut potius ſinus, qui lingua Saxonum uocatur Wyck. Hodie tamen communiter appellatur Brũſuicum, inſigne oppidum in media Saxonia ad riuũ Onari qui influit Viſurgum; cuius oppidi parua primum initia multas per tempora habuere ſucceſſiones, ut per uices amplificatum, nunc in eas excreuerit uires atq; opes, ut facile principibus ſuis titulum indiderit, qui exinde uocantur duces Brunſuicenſes, ſed hoc lõge poſtea. Sinum excurrentis fluminis, ſtagni aut maris Saxones ſua lingua Wyck appellant, inde Bruno excurſum fluminis alterum, alterum Tanquardus non longo interuallo ædificijs honeſtarunt. Inde Brunſwyck & Tanquardeſwyck diu uariata appellatione cernebãtur. Obtinuit tamen Bruno, ut ſolus oppido nomen reliquerit.

Brunonis uicus. wick

Tanquardeſwyck

Genealogia

Genealogia ulterior.

- Wedekindus
  - Wigbertus
    - Bruno
    - Walbertus
- Ludolfus
  - Bruno à quo Brunſuicum
  - Tanquardus
  - Otto
    - Henricus auceps
    - Baba comitiſſa

Sequitur genealogia Henrici Leonis.

Circa annum Chriſti 1230. Imp. dominium Brunſuicenſe prouexit in ducatum, & Ottonem dominum Brunſuici & Luneburgi ducẽ creauit, qui ſcilicet ſucceſſit Hẽrico Leoni, qui generale Saxoniæ habuit dominiũ. Dux uero Saxoniæ poſt dictum Henricũ Leonem, magnum tenet titulum & tenuem ditionem. E diuerſo duces Brunſuici partialẽ Saxoniæ ſumpſere titulum, ſed longe maiorem ditionem.

- *Henricus Welfus*
  - *Henricus leo*
    - *Otto quartus Imperator electus anno 1198.*
    - *Wilhelmus dominus Brũſuici et Luneburgi*
      - *Otto dux primus Brunſuicenſis & Luneburgenſis*
        - *Albertus Brunſuicenſis magnus*
          - *Albertus pinguis dux Brunſuic. & Gottingẽ*
          - *Wilhelmus puer mortuus*
          - *Henricus mirabilis dux in Tranſſyluanis, Em bica & Grubenhagen.*
        - *Otto epũs Hildeſ.*
        - *Gonradus epiſcopus Verdenſis*
        - *Iohannes dux Luneburgenſis*
          - *Otto obijt 1330*
            - *Iohannes epiſcopus Mindenſis*
            - *Ludouicus epũs Magdeburgenſis*
            - *Wilhelmus ſine prole maſcula mortuus, redijtq́; ducatus ad Magnum Alberti pinguis filium, cuius filius Ludouicus filiam habuit huius Wilhelmi*
        - *Eliſabet uxor regis Wilhelmi*
    - *Henricus Palatinus*

Fridericus ſecundus Ottonem Leonis nepotem fecit ducem Brunſuicenſem & Lunẹburgenſem, attributis ei armis, quæ auus eius Henricus extulerat Anglia, duobus fuluis leonibus pro ditione Brunſuicenſi & aliam laſurij coloris leonem, adiectis in clypeo maculis de terra Luneburgenſi, quæ erant olim arma Hermanno duci & poſteris eius cum titulo ducatus Saxoniæ. Albertus autẽ Bernhardi filius, de quo ante iſtud caput, titulum tenebat Saxoniæ retẽris armis quæ comites de Anhold, maiores ſui, prẹtuliſſent, ſtratoria ligna fuluo nigroq́; uariata per clypei tranſuerſum, ſuperiecto, quod fertur feciſſe Frid. 1. ruteo crinali. Ottonis filij Iohannes et Albertus, primi partiti ſunt anno Chriſti 1267. ditionem. Titulum communem tenuerunt cum poſteritate, ſicut hodie tenent, ut quamuis ſit diſcreta ditio, unus tamen amborum eſt titulus. Vterq; enim ſe Brunſuici & Luneburgi ducem ſcribit. Albertus Iohanni fratri permiſit Luneburgũ, ſibiq; meliores partes ſeruauit, Brunſuicenſem & Gottingenſem dominatum, qui & ipſe poſtea diuiſus eſt multipliciter. Iohannis poſteritas ſeruauit dominium Luneburgẽſe uſq; ad Wilhelmum, tunc dominium illud redijt ad duces Brunſuicenſes.

Titulus unus Brunſuic. & Luneburg.

Sequitur genealogia ducum Brunſuicenſium & Luneburgenſium ab una familia deſcendentium.

Albertu

Otto
- Wilhelmus ſine prole
- Otto, cui mortuo anno 1420. Wilhelmus ſenior ſucceßit in ditione

Erneſtus Gottingenſis
Iohannes magiſter in Prußia
Albertus epiſcopus Halberſtadenſis
Henricus epiſcopus Hildeſemenſis
Otto largus ſine liberis

Albertus pinguis

Albertus epiſcopus Bremenſis
Ludouicus gener Wilhelmi ducis ultimi Luneburgenſis, non diu ſuperſtes atq; ſine liberis

Magnus dux Brunſuic. & Lunenburg

Otto epiſcopus Bremenſis & Verdenſis
Fridericus, confoſſus anno 1400.

Otto ſine prole

Wilhelmus puer obijt

Magnus pulſus Luneburgo obijt 1373

Bernhardus

Fridericus dux Luneburg
- Otto obijt 1471
- Bernhardus ſine prole

Hēricus Luneburg obijt 1532
- Otto
- Erneſtus gubernator
- Franciſcus cuius uxor Clara de Lawenborg

Albertus dux magnus

Catarina uxor electoris in Miſnia
Hēricus pacificus ſine prole

Henricus dux Brū. ſuicenſis

Wilhelmus ſenior, poſtfratrē princeps
- Fridericus ſine prole
- Wilhelmus iunior

Catarina uxor Magni ducis Lawenborg
Chriſtoforus epiſcopus Bremenſis
Franciſcus epiſcopus Mindenſis
Georgius præpoſitus Colonienſis
Ericus Commendator in Prußia

Hēricus dux Brūſuic.

Henricus captus à Lādgra.
- Carolus uictor
- Philippus
- Iulius
- Catārina uxor Iohannis marchionis

Ericus dux Gotting.
Ericus dux Gottingen.

Henricus
- Melchior epūs
- Otto
- Baltaſar

ſine prole

Henricus mirabilis dux trāſſyluaniæ.

Erneſtus
- Fridericus.
- Albertus

Otto

Ericus
- Henricus de Grubenhagē
- Albertus

Henricus ſine prole

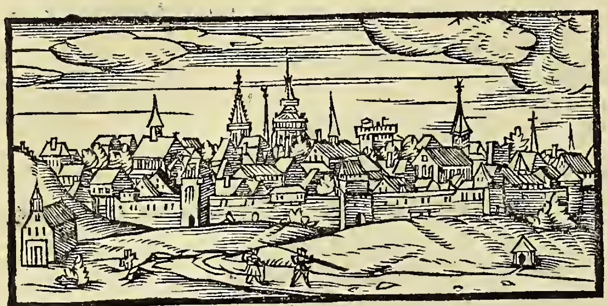
Iodocus
Philippus
Erneſtus
Ericus

Erneſtus captus cum principe Electore Saxoniæ à Carolo Cæſare, ſed rurſum dimiſſus.

Moriens Wilhelmus ultimus dux Luneburgēſis abnepos ex fratre Alberti ducis ma-ni, deſignauit ſucceſſorem Magnum ducem Brunſuicenſem, unde querimonia orta eſt ...icum Tranſſyluanorum, quod uel in partem uocari debuerint eius ditionis, quum fue-...t in gradu pares, ambo ſcilicet in tertio. Ludouico duce Luneburgenſi mortuo, u-...r eius filia Wilhelmi Luneburgēſis ducis ultimi, nupſit Ottoni comiti de Schowēborg, ...ducatus Luneburgenſis uenit ad Magnum Ludouici fratrem. At cum ille nimium inſo-...ceret nec curaret patris correptionem, eiectus eſt, & Albertus dux Saxoniæ ſuperioris, ...ilhelmi nouiſſimi ducis Luneburgenſis ex filia nepos acceptaē, anno ſcilicet 1371, & arx ...neburgenſis, unde dux ciuitati multa incommoda inferebat, ad ſolum uſq; deſtruiē. Ha-...s hunc Albertum ſuprà in genealogia Saxoniæ. Magnus uero dux à Luneburgenſi du-...u eiectus, fuit paulo poſt in bello quod geſſit contra comitem à Schowenborg gladio ...nfoſſus, atq; relictam eius duxit uxorem Albertus dux Luneburgenſis. Anno 1545. ...enricus dux Brunſuicenſis captus fuit à Philippo Landgrauio alijſq; principibus coad-iutoribus, unà cum filio eius Carolo Victore, cuius ditionē anteà dicti principes ei ademerant, ſed biennio pôſt rurſum fuit ex captiuitate liberatus per Carolum Imperatorem & Landgrauius uin-culis mancipatus.

De

De ciuitate Brunſuicenſi.

Brunſuicum hodie totius Saxoniæ metropolis & ciuitas permaxima, populoſa, munita mœnibus ac foſſatis, turribus & propugnaculis, decorata magnificis domibus, præpolitis plateis, amplis & ornatiſſimis templis, Saxoniæ ferè centrum per quadrum tantum ferè habet longitudinis quantum latitudinis, cõplectiturq́ in ſuo ambitu duo millia paſſuum. Eſt aliquanto maior Nurnberga & Erdfordia minor. Ad orientem habet diœceſim Magdeburgẽſem, ad meridiem Hartonicum ſeu Hercinium nemus: occiduam partem comprehendit Hildesheimenſis epiſcopatus, & ſeptentrionem inhabitant Lune-
Onacra fluuius burgenſes. Hanc urbem perlabitur Onacra amnis, cui origo Hartonica ſylua, duaſque in partes ciuitatem ſcindit, omnem immundiciam ſecũ trahens, uarijs undiq; pontibus coopertus. Tota urbs in plano ſedet, mœnibus ac foſſato duplici profundiſſ. & aliquot in locis triplici ac quolibet aquis ſtagnante munita. Vallum etiam inter foſſata craſſiſſimum ductum per circuitum, uarijs arborum conſitum generibus. Non habet ciuitas aquam potabilem, ſed communiter bibunt ceruiſiam. Vini autem uſus charior eſt & rarior. Quinq; hic fora, quinq; prætoria & totidem magiſtratus. Circa annum Chriſti 1374. ſæuiente in
Seditio in urbe urbe Brunſuico incondito uulgo in primores, pernicioſus exoritur tumultus. Nã uulgus indignatione undecunq; concepta, magiſtratum urbis inuadit. Vrbe quoſdam eijciunt, alios in tumultu opprimunt, nonnullos ſpecie iuſticiæ publico gladio cædũt, inter quos unum ex proconſulibus uirum & ætate & mole corporis grauem, quum uires inflecter dis genibus non haberet, in ſede ſua recumbentem obtruncant. Hanc patribus obijciunt cauſam, quod populum & uniuerſam plebem exactionibus grauent & maiori quam ulli principes impoſito onere dominentur, idq; literis ad uicinas & longinquas urbes perſcripſere, nouum magiſtratum ex mœchanicis uiris erexere, clamoribus non conſilio rem omnem egere. Cæteræ bene moratæ utbes, rem miſerandam & ipſo exemplo pernicioſam putauere non impunitam relinquendam.

D. Sebaſtiano Munſtero, patruo ſuo unice uenerando, Ioſephus Munſterus utriuſq; iuris doctor, S.D.

Mitto Luneburgi deſcriptionem ſuccinctiorẽ, obſeruandiſſ. domine patrue, cur ſim quidem & tumultuarie ex uarijs annalibus excerptam. Integrũ tibi relin quo inde deligendi quicquid uiſum fuerit labori tuo accommodum. Geſta recẽ tiora nulla inſerui, utpote odioſa, alioquin uolumen maius Iliade creſceret. Mi to quoq; Luneburgenſis noſtræ urbis picturam, inſtar Hamburgi impreſſam effigiem del neatam. Aliam ciuitatis huius effigiem aſſequi nequiui. Nam pictores ex intuitu ſecundum longitudinem potius quàm aliam naturalem formam oppida depingere hic aſſueuerunt.

LVNEBVRGVM.

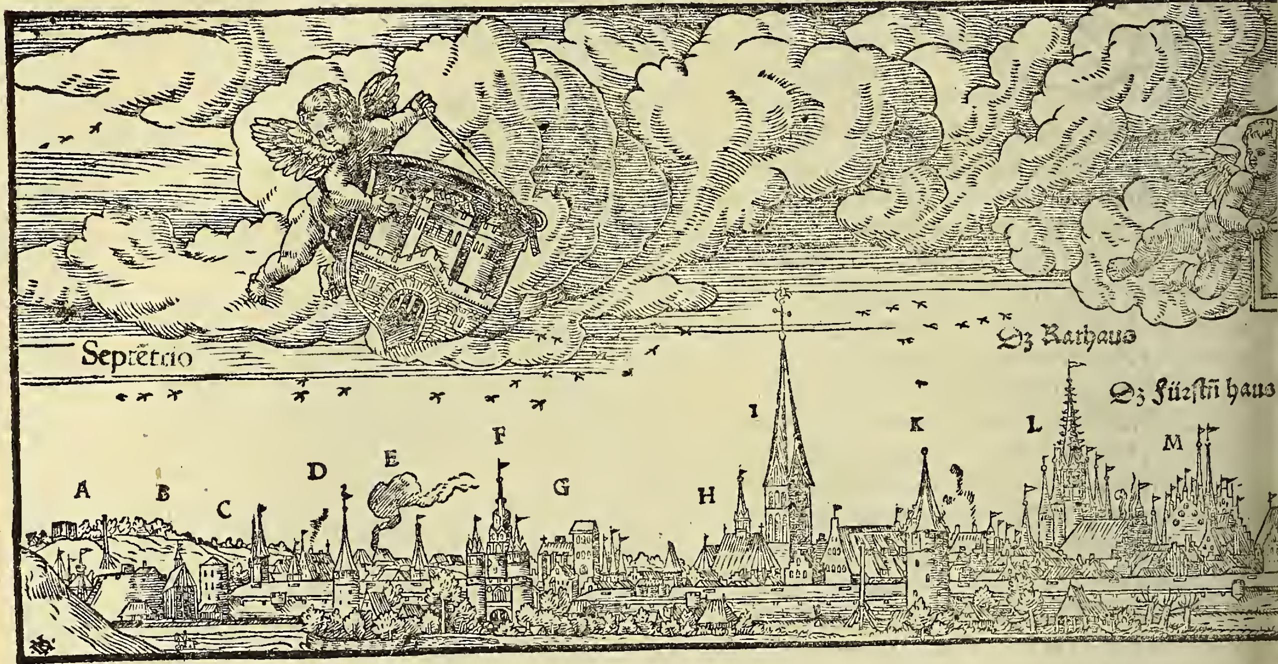
SVnt qui Luneburgum putant ante multa tẽpora conſtructũ à Rom. ibiq; erectũ idolũ Lunæ, quod in eo loco ſtetiſſe dicit̃ uſq; ad tempora Caroli magni. At Albertus Krantzius in ſua ſcribit Saxonia, ſub Henrico 4. arcẽ Luneburgenſem ſed non oppidũ extitiſſe. Otto primus erexit locũ iſtum in comitatũ adiunctis ei prædijs de terra Meckelburgeñ. Deinde circa annũ Chriſti 1235 Fridericus 2. ex comitatu fecit ducatum. Hanc ditionẽ una cũ dominio Brunſuicenſi poſſederunt tres Ottones Imp. atq; poſteri eorũ uſq; ad Henricum Leonem, qui exutus Bauaria, Saxonia & omni ditione ſua, Brũſuicũ & Luneburgũ retinuit. Salinæ uberrimæ atq; ditiſſimæ apud Luneburgũ habentur, ex quibus multi monaſteriorum abbates & multi eccleſiarũ prælati uitã ducere conſueuerunt. Fuit enim quæſtus ſalis uberrimus. Has ſalinas, Luneburgeñ uiolenter uſurpauerunt. Ob quam rẽ & à Nicolao pont. max. & à Friderico Imp. auguſto damnati fuerunt. Cõſulatus qui eius rei autor habebat̃, autoritate apoſtolica deiectus eſt, ſed fauore Bernhardi ducis Brunſuiceñ paulo poſtea in priſtinũ ſtatũ redijt: & qui nouiter conſulatũ adierant in carcerem conijciunt̃: ciuitati rebelli & eccleſiaſticorum bonorũ rapaci ſacris interdictũ eſt. Nõ tamen deſunt qui rẽ diuinam apud eos faciant. Tãtus eſt æuo noſtro & in populo & in clero autoritatis eccleſiaſticæ contemptus. Hæc Aeneas Syluius, qui tum quũ hæc ſcriberet, pontificatui inhiabat. Sed redeamus ad ciuitatẽ. Ea eſt munitiſſima, cincta foſſis & uallis. Habet figurã ferè quadratam, patens in longũ paſſibus circiter 1450. & in latũ nongentis. Fuerunt per circuitũ urbis maximæ ſolitudines, ſed quæ noſtro æuo pro bona parte coluntur & habitant̃. Sunt tres parochiales eccleſiæ in urbe, inter quas S. Iohannes primatũ habet. Sunt etiam tria in ea monaſteria, inter quæ cœnobium S. Michaelis uetuſtius eſt & locupletius. Occupant̃ ciues & mercatores potiſſimũ negociatione ſalis, quod ibi in magna copia coquit̃ atq; terra & aqua Hamburgũ, Lubecum & ad alia loca per circuitũ diſtrahendum defertur. Cæterũ dux Iohannes abnepos Henrici Leonis, primus operam impendit ſalinæ Luneburgenſi, quæ uſq; ad eius tempora tenuis fluxit, at ille nouam aperuit longe ea quæ pridem fluxerat uberiorem. Erat autem tunc annus poſt Chriſtum natum 1269. & proſperatum eſt opus in manibus eius uehementer. Prima origo huius ſalſuginis fuit

haud procul à mõte Calcario olim inuẽta, puteo incluſa, uiris fortibus qui aquam die noctuq; exhaurirẽt deputata atque ex equo diuitibus & pauperib. diſtributa. Nec hic in hunc uſq; diem ulla uetuſtatis facta eſt immutatio. Durat adhuc antiqua columna, quæ ſuſtinet trabẽ, cui adhæret magna urna, aquam è profundis educens. Canales ſeu fiſtulæ per quas ſalis aqua deriuat̃ pulchro ordine diſtribuũtur (ſunt aũt numero quinquaginta) ad ſingulorum caſas, habetq; unaquæq; caſa quatuor ſartagines ex plumbo factas, quadrilateras, latas duabus ulnis & tranſuerſa manu profundas: quæ uſu detritæ renouantur abſq; ulla liquefactione. Duabus autem horis ſal concoctum & ex ſartagine ſublatum diſtrahitur in uarias illius terræ partes.

Ciuitas Lunæburgenſis, quam uer:

A Maius propugnaculum: Die gros paſtei
B S. Antonius
C Saltzmeſſer thurn
D Inſtitorum turris: der kremer thurn
E Laterificina, Ziegel ſcheur
F Bordwicker thor
G S. Nicolaus
H Vallis ſanctorum: der H ligen tal
I S. Iohannes, ſummum te die haupt kirch
K Goldſchmid thurn
L Prætorium
M Domus principis

Genealogia ducum Luneburgenſium.

Fuit dominium Luneburgenſe ſemper poſt Henricum Leonem ſub principibus Brunſuicenſibus, ſicut & ſupra in ducatu Brunſuicenſi oſtēdimus, ſed ob filiorum & nepotum multiplicationem, idem dominium diuiſum fuit in multas particulares ditiones, ſicut oſtendit Brunſuicenſis genealogia.

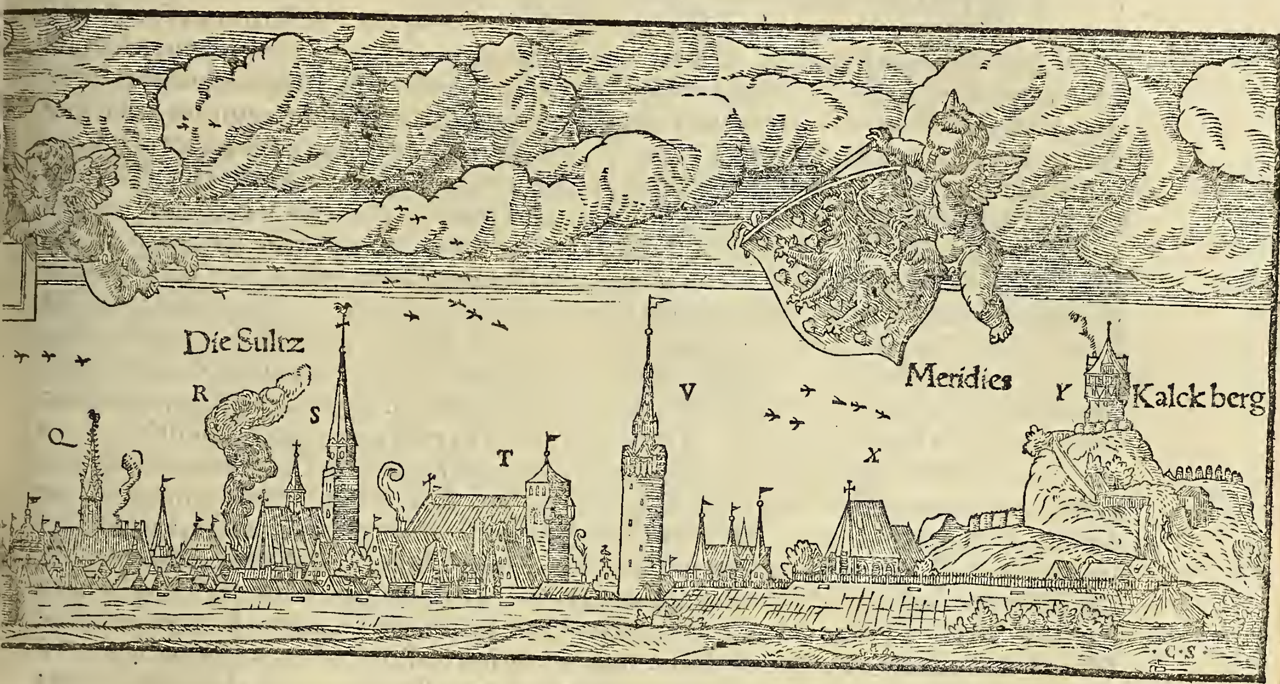
Henricus Leo dux Brūſuic. & Luneburgē.
- Henricus princeps Palatinus
- Otto Imperator
- Wilhelmus comes Luneburgeñ
  - Otto dux Brūſuicēſis & Luneburgenſis
    - Conradus epiſcopus Verdenſis
    - Iohannes Luneburg obijt 1277.
      - Otto Lune
        - Iohā. epiſcopus Mindenſis
        - Ludouicus epūs Magdeburg
        - Wilhelmus dux Luneburgēſis habuit unicam filiam
    - Otto epiſcopus Hildeſemenſis
    - Albertus Brunſuic. dux magnus
    - Quinq; filiæ

Albertus & Iohannes ducis Ottonis filij, paternum diuiſerunt dominium, titulum tamen communem retinentes, quod & uſq; hodie conſeruatur. Albertus, ſenior dictus, accepit omnem ditionem Brunſuicenſem, & Iohannes ſolo diſtrictu Luneburgenſi contentus fuit. Brunſuicenſis autem ditio poſteris temporibus aliquoties ſciſſa eſt, in eam terram quæ eſt citra & ultra montana. Ducatus uero Luneburgenſis à Wilhelmo nepote ducis Iohannis, qui filium non habuit, redijt ad Brunſuicenſes, nempe ad Alberti magni nepotem, cuius filius Ludouicus uxorem habuit filiam dicti Wilhelmi.

Albertus

...npore Salinæburgenſem appellare poſſes.

.Gertrudis	S S.Lampertus
...eata uirgo, Franciſcani ...nſer fraw	T Cœnobium S.Michaelis
...arcer captiuorum: der ge- ...ngenen thurn	V Turris captiuorum, uulgo ſpring inſs gut, ſortita hoc nomen à domino qui eam ædificari fecit, quẽ & in eadẽ primũ perijſſe ferunt
...aior S.ſpiritus, noſodochium ...er krancken haus	X S.Ciriacus extra mœnia
...lina, ubi ſal coquitur	Y Mons Calcarius

Albertus magnus
- Henricus mirabilis dux Tranſſyluaniæ, cuius ſucceſſionem habes ſuprà.
- Albertus pinguis
  - Magnus dux Brunſuicẽſis & Luneburgenſis
    - Ludouicus dux Luneburgenſis non diu ſuperſtes, gener Wilhelmi ducis Luneburgenſis
    - Magnus eiectus à Luneburgo ob inſolentiã & poſtea interfectus
      - Fridericus ſine prole
      - Bernhardus dux Luneburgenſis *
      - Henricus Brunſuicenſis

Magno ſecundo eiecto ex ducatu Luneburgenſi, translatũ eſt dominiũ ad Albertũ & poſtea ad Wentzeslaũ duces Saxoniæ ſuperioris, quod male habuit duces Brunſuicenſes, quum ſibi Luneburgum ob ſanguinis propinquitatẽ deberetur. Quo circa cõmuni principum placito ita ordinatum eſt, ut Fridericus & Bernhardus Magni ducis filij duas Wentzeslai filias acciperent coniuges quo ſic pax terris redderetur, quod & factum eſt ut paulo poſt diſſeremus in hiſtoria. Cõtinuatur ergo genealogia per Bernhardũ in hũc modũ.

* Bernhardus Luneburgñ.
- Otto ſine liberis
- Fridericus
  - Otto obijt 1471
    - Wilhelmus
    - Henricus
      - Otto
      - Erneſtus
      - Franciſcus
    - obijt 1532
  - Bernhardus, ſine liberis

Hiſtoria ciuitatis & ducum Lunæburgenſium.

PRodunt Saxonum hiſtoriæ, Hermãnum Biling cuiuſdam agricolæ filium, natum prope Soltow in Luneburgeñ ſolitudine, ualde magnũ effectũ apud Ottonẽ Imp. ob fidele miniſterium quod eidem Cæſari in Italia agenti, interim in Saxoniæ partibus exhibuit: putantq; hunc Hermannũ conſtruxiſſe arcem in monte Calcario & fundaſſe prope eundẽ montẽ monaſteriũ S. Benedicti, cuius filius Benno abſoluit quæ pater morte præuentus non perfecerat. Habebatᷣ tunc arx illa inexpugnabilis. Erat illis tẽporibus iuxta montẽ oppidum nomine Modeſtorff ſitũ, quod alluebat amnis Elmenow, qui & hodie per Luneburgum fluit, molas agit atq; multas urbi affert commoditates, tandemq; in Albim exoneratur. Erat quoq; ad iactum unius lapidis à dicto monte ſita Bardowick ciuitas antiqua potens & ob mercatorum in ea negotiationes ualde celebris, ſed quã Henricus Leo de exilio ex Anglia reuerſus & à ciuibus urbis non receptus, quũ ipſe ſecũdum maternam lineã ab Hermanno Biling deſcendiſſet, & dominium regionis ad eũ ſpectaret, ſubuertit, anno ſcilicet 1188. in die Simonis & Iudæ, ex cuius ruinis adiacentia loca, potiſſimum autem Luneburgum plurimum fuerũt inſtaurata. Fundauerat etiam Carolus magnus in Bardouico epiſcopatum, ſed qui poſtea translatus fuit ad Verdenſem ciuitatem. Hodie Bardouicus eſt uicus ruſticorum, hoc nomine celebris quod abundat olerum hortalicijs. Abeſt autem parũ à Luneburgo, uocata olim Barderopolis, ſicut & hodie uulgo appellatᷣ Barderwick, pagus refertus hortis caulibus conſitis. Deuaſtato itaq; Bardouico, Luneburgum cœpit ſupra modum creſcere in ædificijs, diuitijs & mercimonijs, ſicut & poſt aliquot annos Modeſtorff ſub Ottone primo duce Brunſuicenſi creuit in ciuitatem, quin & tota regio illa ſub hoc principe ſublimata eſt ad principatũ, retinuitq; nomeñ à burgo in monte extructo. Anno Chriſti 1369. poſt mortẽ ducis Wilhelmi multa nata ſunt diſſidia & grauiſſimorum bellorum ſeminaria, unde urbs Luneburgenſis nõ parum fuit incommodata, maxime cũ Magnus dux Brunſuicenſis quædam permitteret, quę ſenatus Luneburgẽſis recuſabat: quare dux iratus, exuit ciues priuilegijs ſuis, accepitq; ciuitatis claues, & multas ex arce intulit iniurias. Anno Chriſti 1370, duces Saxoniæ Albertus & Wenceslaus iuſtis moti ex cauſis, conabantur ſibi ſubiugare ducatum Lunæburgenſem, inueneruntq; in hac re ſenatum Luneburgenſem ſibi cõſentientem. Is enim pertæſus Magni tyrannidem, renunciauit illius imperiũ atq; miro aſtu occupauit arcem. Nam aſcẽderunt montẽ, ſimulantes ſe uiſitaturos ueſpertinũ eccleſiæ officium, & clanculũ ſub ueſtibus geſtantes arma, occuparunt arcẽ, totamq; deſtruxerunt præter unã turrim, qua perpetuo pro ſpecula ſunt uſi. Translatũ etiã tunc fuit cœnobiũ ſancti Michaelis in ciuitatẽ ipſam, & aduenientibus Saxoniæ ducibus, homagiũ illis fuit factũ. Orto autẽ bello inter partes, inducijsq; factis, Magnus dux Brunſuicenſis interim ſubordinauit octingentos armatos uiros, qui noctu inter ſalinam & montem Calcarium urbem obruerent & occuparẽt: Sed deprehenſa eſt fraus eius, fueruntq; omnes armati illi partim cæſi & partim capti. Anno Chriſti 1378. excitato rurſus bello inter principes Saxoniæ & Magnum ducẽ Luneburgenſem, occiſoq; Magno diſſidiũ ſic fuit compoſitum, ut Albertus dux Saxoniæ duceret uxorem Magni ducis relictam, & duo filij eiuſdem ducis Magni, nẽpe Fridericus & Bernhardus acciperent coniuges, duas filias Wenceslai ducis Saxoniæ, manerentq; domini in ducatu Luneburgeñ, quib. & tota regio fidelitatẽ promiſit. Anno Chriſti 1388. inciderũt quædã controuerſiæ inter duces Saxoniæ & Brunſuiceñ, quæ facile ad magnũ creuiſſent bellũ, niſi interceſſione quorundã prælatorũ & aliorũ bonorũ uirorũ ſublatæ fuiſſent atq; perpetua pax firmata. Tunc etiã Bernhardus & Henricus fratres duces Luneburgeñ confirmarunt ciuitatibus Luneburgo, Hannouer, Vltzen & toti regioni antiqua ipſarum priuilegia & iura, eaq; cumulatiora reddiderunt. Suborta ſunt deinde multa diſſidia inter duces & ciuitatem ipſam Luneburgenſem, ſed quæ per comitia, tranſactiones & confœderationes rurſum ſunt pacata: Anno Chriſti 1400. depoſito ab imperio Wenceslao atq; electo Ruperto principe Palatino, fuit Fridericus dux Brunſuicenſis & Luneburgenſis dũ reuerteretur domum occiſus in terra epiſcopatus Maguntinenſis, & frater eius Bernhardus captus, unde graue triennale ortum fuit bellum, in quo ſenatus & ciuitas Luneburgenſis in grauiſſima incidit debita. Fuerat autem Fridericus electus in Rom. regẽ ante Rupertum, ut ſupra in catalogo Imp. ſcripſimus.

Lubecum

LVBECVM

Suo patruo D. Sebaſtiano Munſtero Ioſephus Munſterus S.

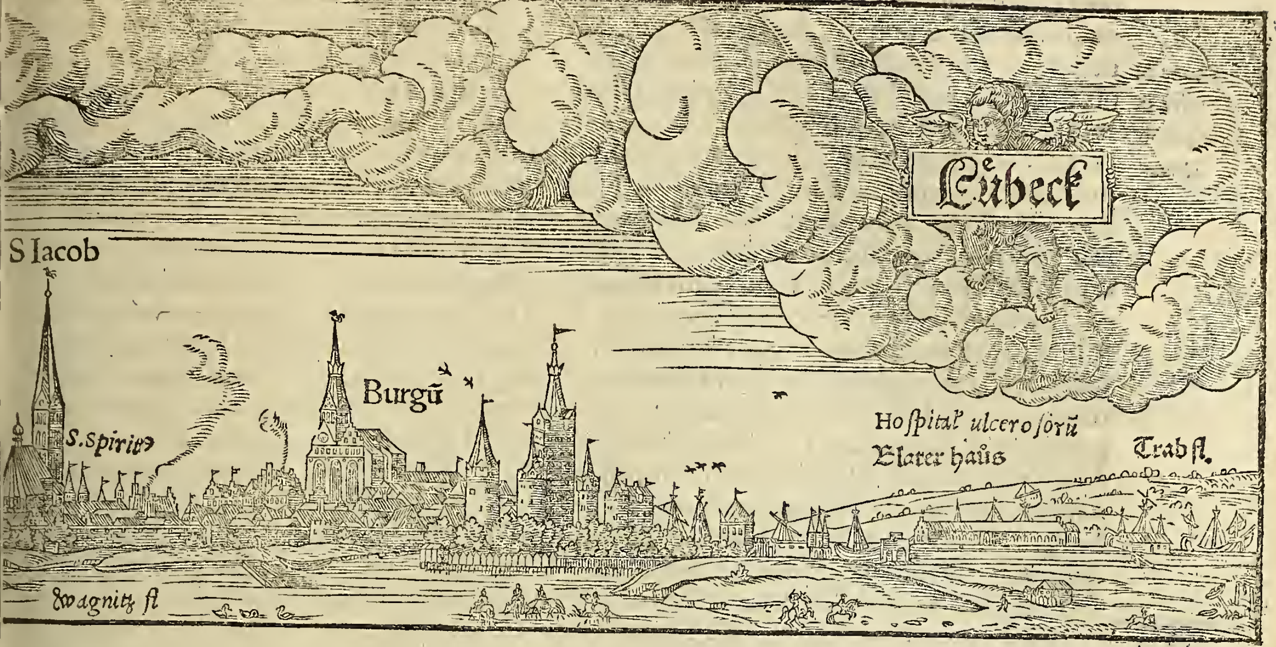
COllegi, ut uides, humaniſſime patrue, compendium breuiſſ. ſeu deſcriptionem Lubecæ, quam ex Hermanni Bonni libello decerpſi, aliquibus additis, multisq́ꝫ reiectis. Ipſe autē omnia ex aliјs eius urbis Chronographis, multaq́ꝫ ex Alberto Krantzio deſumpſit. Certe nihil tam magnificū de ea urbe Saxoniæ prodi poteſt, quin non ei conueniat. Mitto quoque breuem Megapolenſis ditionis & originis hiſtoricam deſcriptionem. Scripſi etiam cuidam amico meo Brunopoli & aliј Parthenopoli exiſtenti, ut uel in ſuæ patriæ honorem ipſi ſuis ſumptibus, uel apud Senatum aliquid præſtent. Si quid impetraro extemplo mittam, etiamſi feſtinandum in tanto opere conſultum haud uideatur. Interim tamen me non fugit, nunquam tam exacte proditurum, quin ſemper aliquid addi poſſit. Quod ad Hamburgenſium res geſtas attinet, ex Alberto Krantzio neceſſe eſt ut ordine deligantur & concinnentur.

Lubecum, una ex præclarioribus m

LVbecum urbs Wagriæ temporibus noſtris ſplendidiſſima, & inſigne emporiū, magnificis ornata ædificiјs, potens in mari & terris, præcipua inter ueteres Wandalicas & maritimas ciuitates, ſita hodie inter ripā Trauenæ & lacū Wokeniſſe, ab utroq; latere irrigua ciuitas. Olim aūt ſita fuit in Swartow, in optimo maris portu & à piſcatoribus inhabitata, quam Gotſcalcus Chriſtianus princeps Obotritorū, circa annum Chriſti 1040 inchoaſſe dicitur, & extructo in ea burgo appellaſſe nomine filiј Butā,
Prima origo Lubeci. & Henricus Buti frater uocauit eam Coloniam magnam. Paſſa tamē multas afflictiones à Rugianis principibus, ſuperuenit Adolfus eius nominis ſecūdus, comes à Schowēborg quem Lotharius Imp. comitem quoq; creauit Holſatiæ anno 1140. & tranſtulit eam à mari ad locum ſuperiorem. Dum autem ponit fundamenta, inuenit uetera quædā fundamēta,
Cimbrorum conatus ubi ſcilicet (ut putat̃) Cimbri olim urbem conſtruere ſatagerunt propter loci opportunitatē, ſicut & poſtea Crito Obotritorū princeps, acerrimus Chriſtiani nominis perſequutor, poſthabito ueteri Lubeco Swartow, paulo ſuperius ad ripā eiuſdē fluminis Trauenæ, noua cœpit moliri fundamenta. Sed neq; Cimber neq; Wandalus ſua molitione profecerunt, dilabentibus breui & euaneſcētibus initiјs cœptæ urbis per graſſantia bella aut alias auerſiones. Seruatum fuit hoc decus dicto Adolfo, qui cernens q̃ optime Cimbrorū olim dux & deinde Crito Wandalus inter lacum Wagenitz uulgo dictū & flumē in colle urbis mœnia inchoaſſent, ſed tempeſtatibus bellorū impliciti ab opere deſtitiſſent, tertius ipſe ciui-
Lubecum translatum. tatis fundamenta cœpit iacere, Lubecūq; de Swartow cū nomine tranſtulit in ſuperiora. Locū illum antè dixere Bucu, quem Adolfus ruderibus eiectis in formam oppidi uallo cinxit. Nam maiores eius partes iā flumine & lacu præmuniebant̃. Et quū paulo pòſt à Nicoloto Wandalorū principe ſpoliaretur & deinde anno 1158. graui incendio abſumeretur & ab Adolfo rurſum inſtauraret̃ incrementaq; ſuſciperet, Henricus Leo uidens eā urbē ma-
Bardouicus emporium. xima importare Bardewico detrimenta, quū mercatores Lubecū peterent maritimā urbē, priore relicto emporio, interpellabat comitem his uerbis. Duo ſunt quæ magno rerū mearum detrimento tibi uidentur accedere. Bene feceris ſi ad æquitatē reſpiciens, moderari rē pro dignitate patiaris. Lubecū dico nouam urbem & ſalinā tuā in Todeslo, quæ mihi non medio-

uitatibus,ad uiuum hic depicta.

mediocrem afferunt rerum mearum iacturam,quum in tuã urbem mercatores ferè omnes cõmigrent,& ſalina mei iuris ſub Luneburgi arce nuper reperta, tuo ſale nimium uileſcit inuecto:æquum fuerit mediam nobis urbis tuæ ditionem permittere,& itidem ſalinę dimidium,ut in reliquum tempus nulla ſit nobis poſteriſq́; noſtris controuerſiæ materia. Cum comes non annueret,ſed oraret ut fortunæ ſuæ,quam illi miſerator deus permitteret non inuideret,dux mercatoribus ſuis,aditum Lubeci intercluſit interdixitq́;.Inſuper uenas ſalinę Todeslo ita immiſſis aliunde aquis interturbauit,ut exilis inde fructus eſſet. Sicq́; Leo tandem Lubecum ſui fecit iuris.Nam uidẽs comes quod necq́; ipſe prouentum ſui loci poterat magnũ expectare,& quod ducis in ſe indignatio grauiores minitaretur exitus,permiſit duci nouum Lubecum. Obtinuerunt quoque Lubicenſes per Leonem apud regem Daniæ Waldemarum liberum & ſecurum acceſſum in regnum Daniæ pro exercendis cõmercijs. Anno Chriſti 1163. conſentiente Henrico Leone,epiſcopatus Aldenburgenſis translatus eſt Lubecum,& Gerardus epiſcopus conſtruxit in harena eccleſiam diui Iohannis, in qua & duodecim ordinauit ſacerdotes. Anno milleſimo centeſimo octuageſimo ſecundo Henricus Leo Imperatoris ferens perſecutionem fugit Lubecum ac deinde in Angliam.Fridericus uero Imperator ſuccenſus Lubecenſibus, obſedit eorum urbem,coegitq́; eos ad deditionem.Illi tamen prius principis ſui conſilium requirentes,iuſſi ſunt ſeſe accommodare tempori & neceſſitati. Ab eo igitur tempore, Lubecum ſubiectum fuit imperio & nouis fultum priuilegijs. Mortuo autem Friderico Cæſare anno milleſimo centeſimo nonageſimo quinto,Lubecum ſe rurſum dedidit duci Leoni. Quinque annis poſt mortem ducis Henrici, Waldemarus dux Schleſwicenſis frater Canuti regis,bello coegit Lubecum & Hamburgum ſub regnum Daniæ. Et quum poſteris annis Dani ciuibus Lubeci intollerabilia imponerent onera,impetrauerunt Lubecenſes à Friderico ſecundo, anno Chriſti milleſimo ducenteſimo uigeſimo ſexto mandatum ad uicinos principes & terrarum dominos,quorum auxilio eruerentur à Danorum dura ſeruitute,id quod & factum eſt,liberatiq́; ſunt ciues ab omni Danorũ moleſtia & reſtituti ad priores ſuas libertates & iura.Mutauit itaque urbs iſta in ſexaginta annis ſępe dominos.Nam

Salina in Todeslo.

Epiſcopatus Lubecenſis.

Lubecum urbs imperialis.

ad annum 1140. inchoata à comite, ab illo poſt incendium tranſiuit ad Hēricum Leonem, qui illam magnopere auxit. Deinde Imp. deditam accepit, reſtituta per illum in parte comiti: & poſt Leonis reditum in ipſius rediјt poteſtatem: inde quoq; comiti reſtituta, breui pòſt conceſſit in ius regis Daniæ. Nouiſſime rediјt ad Rom. imperium in qua ditione permanſit in hodiernum. Anno 1238. ciuitas fuit graui incendio læſa, quare tunc cautũ fuit ut domus non ſtramine ſed coctilibus tegulis deinceps cõtegerentur. Anno 1408. grauis tumultus Lubeci exortus fuit contra ſenatum. Autores fuerunt quidam uulgares, homines ambitioſi, qui aſpirabant ad magiſtratum. Fuit ſeditio tam ſæua, ut plurimi conſulares excederent urbe, nouiq; in eorum ſurrogarentur locum, inter quos autores ſeditionis primum tenuerunt locum. Peſſimum iſtud exemplum uicinæ urbes ſecutæ, cõſulares ſuos aut propulerunt aut imminuta eorum poteſtate alios allegerunt, præſertim Hamburgenſes, Wiſmariēſes & Roſtockenſes. Sed quum Lubeci noua gubernatio rempublicã plurimum incommodaret, eiectus ſenatus ſummo deſiderio ciuium per Sigiſmundi Cæſaris legatos honorifice fuit anno 1416. reductus & ad priſtinum gradũ reſtitutus, creuitq; urbs ſub prudenti magiſtratu in pace & diuitiјs. Anno 1500. Iohannes rex Daniæ oppugnauit Suecos, qui reginam captiuam tenebant. Cumq; Lubecenſes ceu hoſtes eius inſimularentur, eo quod fouerent & firmarēt eos, cum quibus regi erat negociũ, atq; ob id rex eos perſequeret̃, Raimũdus Cardinalis, Fridericus dux Holſatiæ frater regis & Magnus dux Meckelburgenſis, diſſidium illud compoſuerunt. Anno 1506. Lubecenſes pro conſeruatione ſuorum priuilegiorum & iurium geſſerunt multa bella cum principibus Meckelburgenſibus & confœderatis eorum, præſertim cum Henrico duce Brunſuicenſi & marchionibus Brandenburgenſibus, ſed tandem anno Chriſti 1508. per arbitros compoſitio facta eſt, ut ſaluis iuribus & priuilegiјs Lubecenſium, partes quæq; ſuas ferrent expenſas.

Habes hanc hiſtoriã infra in deſcriptione Daniæ.

Bellum inter Danos & Lubecenſes.

Eodem anno 1508. rex Iohannes præter pacem anno Chriſti 1506. in Newkopping firmatam, intercepit multas Lubecenſium naues: quæ res occaſionem dedit cædi horrendæ. Inde enim natum eſt diutinum illud bellum inter regem & Lubecenſes, quando ſcilicet anno Chriſti 1509. Lubecenſes Suecos ſibi ſubiugarunt, & in reditu ex Suecia per tempeſtatem maris, iacturam immenſam pertulerunt. Dani uero interim quo Lubecenſes in Suecia graſſati ſunt, incendio perdiderunt circiter 20. uillas, Lubecenſibus parẽtes. Vnde moti Lubecenſes, ſequenti anno unà cum confœderatis ſuis, nempe Roſtockenſibus, Wiſmarienſibus, Sundtenſibus, &c. miſerunt regi literas feciales, in aquis & terris illi bellum indicentes, in Suecia populum ne ei obſequerentur auertentes, ciuitates oppugnantes, inſulas occupantes, uillas diripientes & concremantes, Sueciæ proceres in terras ſuas captiuos abducentes, ac deinde in uigilia diui Laurentiј uictoria potiti in pugna nauali quam prope Barnholm commiſerunt cum regis populo atque illico iuxta Beylam ducentas quinquaginta hoſtiles naues quæ ex Holandia uenerant aggreſſi, partim in fugam uerterunt, partim combuſſerunt & quaſdam diripuerunt. Et conantibus Danis huiuſmodi prædam uiginti duabus nauibus rurſum eripere, Lubecenſes undecim nauibus conatũ illorum irritum fecerunt, fugereq; coegerunt. Infeliciſſimum bellum illud, nõ parum incommodauit regem. Anno Chriſti milleſimo quingẽteſimo undecimo facta eſt pax firma inter partes aduerſas, & Lubecenſes potenter antiqua ſua iura & priuilegia defenderunt. Mortuo Iohanne rege, & filio eius Chriſtierno ſibi ſuccedente, contempſit filius paternã monitionem, laceſſens & irritans nedum propinquas maritimas ciuitatẽs, quæ iam regno erãt confœderatæ, ſed & regni ſui populos cõtra ſe prouocauit, obſequutus ſtultis conſiliјs cuiuſdam Holãdicæ muliercula nomine Sieburgis, quæ illum dementauerat. Anno Chriſti 1516. quũ pax ubiq; eſſet firmata, rex multa plauſtra onerata pannis, armaturis ferreis & ſale ante Tramundum corripiens fecit deduci Coppenhagiam, nec quicquam reſtituit Lubecenſibus etiam quum ſe reddere obſtrinxiſſet. Deinde ſequenti anno conatus eſt cõmercia Lubecẽſia transferre Coppenhagiã, quo ſic urbem illã & alias maritimas ciuitates penitus perderet. Eodẽ anno incœpit ult. bellũ contra Sueciã, unde Lubecũ & aliæ maritimę urbes non leue incurrerũt damnũ, quod potiſſimũ intulit Seuerinus ſummus belli ex parte regis dux. Iſtis itaq; grauaminib. & aliјs pręſumptionib. abrogationib.q; iuriũ quę habuerant merca-

censes Suecos ugant

Dani uincuntur.

Chriſtierni regis inanis conatus.

rant mercatores in regno Daniæ, ad quorum conſeruationem ſeſe obligauerat rex, moti ſunt Lubecenſes & aliæ ciuitates maritimæ inire confœderationē contra Chriſtiernū, atq; conſcribere naualem exercitū, quem anno uiceſimo primo mittentes in Sueciā, quæ ob regis tyrannidem defecerat, facile illam in ſuam traxerūt partem, atq; mox ſequēti Auguſto obtinuerunt caſtrū Barnholm. Cumq; rex Chriſtiernus paulo pòſt cum cōiuge ſua ex Dania in Germaniā inferiorē diuertiſſet, Dani illico regnum obtulerunt Friderico duci Holſatiæ. Cui aſſenſum præbens, anno 1524. Coppenhagiā obſidione cinxit. Lubecēſes quoque interim non quieſcentes, expulerunt auxilio confœderatorū ſuorum memoratū Seuerinum ex Gotlandia, occuparuntq; totam regionē illam & ciuitatem Wieſsburen. Quin & Stockholmia dedidit ſe legatis Lubecenſium, & Guſtauo Erici filio, qui & mox potentiſſimus rex Sueciæ in patria ſua factus eſt. Anno Chriſti 1530. uulgares ciues Lubecenſes obtinuerunt apud ſenatū liberam Euangelij prædicationē & puriorem ſacramentorū adminiſtrationē. Mortuo rege pacifico Friderico, anno Chriſti 1533. nolentibusq; Holandis relinquere incōſuetas nauigationes per fundum Lubecenſiū atq; aliarum ciuitatū, quæ non parum hinc incōmodabant, parauerunt Lubecenſes nōnullas naues cōtra Holandos, quas & Holandis profligatis proſperè ad ſua reduxerunt. Deinde ſurrexerūt multa bella & populorum cōmotiones propter Chriſtiernū regem captum à duce Holſatię, quem Chriſtophorus comes de Altenborg unà cum Lubecenſiū occulto ſubſidio conabatū liberare. Et priuſq; Holſati armarent coēgit Coppenhagiā ad deditionē. Holſati uero ad bellum parati, congreſſiq; cum hoſte ſuperiores fuerunt, & multa intulerunt Lubecenſibus incōmoda, donec tandem per legatos ciuitatū Wandalicarū & Henricū ducem Magnopolenſem partes aduerſæ fuerunt cōcordatæ. Comes quoq; ab Aldenborg & exercitus eius fuerunt in pugna ſuperati à Chriſtiano duce Holſatiæ, iam pridem in regem electo, & Coppenhagia quæ adhuc nomine comitis pręſidio erat munita, magna fame compulſa ad deditionem. Poſt has cōmotiones & ſeditiones Lubecum uenit ad pacem & tranquillitatem.

Chriſtiernus exulat.

Chriſtiernus captus tenetur.

Magdeburgum.

Magdeburgum olim Parthenopolis à Venere Parthenia quæ ibi colebatur ſic dicta, metropolis ac primaria eſt Saxoniæ urbs, ſita ad Albim fluuiū. Veneris ſimulachrū in curru ſtantis cum tribus gratijs colebatū, unde nomen natum eſt loco, ut Parthenopolis, id eſt, puellarū urbs diceretū, quod & Magdeborg uox Germanica ſonat. Fuitq; olim Imperatorū ac pontif. ſedes, munita mœnibus, propugnaculis, turribus excelſis & profundis foſſis. Carol. magnus epiſcopatū non procul hinc ordinauit poſtq; Saxones domuit & à falſa religione auertit. Expugnata autem Saxonia, erexit idem Carolus 10. epiſcopatus in ea prouincia. Primus erat in Oſnaburg, qui locus eſt ſuper Haſam fluuium. Secūda epiſcopalis ſedes eſt in Halberſtat, quæ antea fuerat in Oſterwick. Tertia in Mynden ſita ſuper Weſera fluuio. Quarta in Bremen, etiam ſuper Weſeram ſita. Quinta in Padelborn & ſexta in Verden ſuper Alera fluuio. Septima eſt Monaſteriēſis & octaua Hildeſheimēſis. Nona Hamburgēſis & decima in Magdeborg. Et hic Magdeburgeñ. epiſcopatus fuit primū à Carolo magno inſtitutus in dominio comitum de Schwaleworch, qui nunc de Lippia appellantur, deinde translatus ad Valersleue, ac tandem per Ottonem primū Imperatorem anno ſalutis 930. ad Parthenopolim translatus, ad inſtantiā reginę Editte uxoris, eiq; ſubiecti epiſcopatus Morſenburgeñ. in Thuringia, Neumburgñ uel Citzenſis aut Mammillēſis in Miſnia, Brandenburgenſis in ueteri Marchia, Hauelburgenſis in Saxonia. Suberat olim & Miſnenſis epiſcopatus, ſed eſt exemptus. Eſt in hac urbe imago pulchra Rolandi, qui Caroli ex ſorore nepos fuit, præſtans fortitudine uir, cuius fortia facta per uniuerſum orbem celebrantū. Interijt autem, ut quidam ſcribunt, apud Vaſcones, poſt ingentem hoſtium cędem, cum exercitum Hiſpania ſubacta reduceret. Madgeburgenſis itaque ciui-

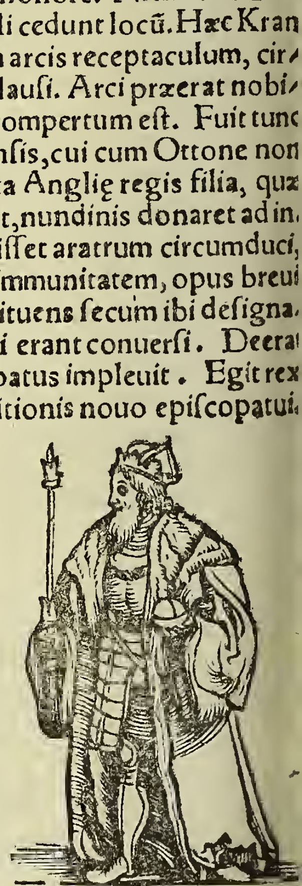
Decem epiſcopatus in Saxonia.

Epiſcopatus Magdeborgenſis.

tas metropolitico ornata honore, caruit diu territorio, de quo regi Ottoni cum Bernhar-
do Halberſtadenſi epiſcopo grandis fuit cõtrouerſia, quòd ille eccleſię ſuę iura minui non
pateretur. Illo autem pontifice ſublato è medio, Otto tranſtulit epiſcopalem ſedem de Val
lersleue, quam pater eius ibi collocauerat, collocauitq́ in Magdeborg, & addito honore
Magdeburgenſis archiepiſcopatus. ex ſententia Romani pontificis fecit archiepiſcopalem, ut eſſet omnibus Wandalicis ec-
cleſijs metropolis & caput, ſubiecitq́ illi eccleſias Mersburgẽſem, Miſnenſem, Citzenſem,
Hauelbergenſem, & Brandenburgenſem, quæ hodie quoque illi parent. Quomodo uero
& unde conſecuta ſit hæc eccleſia ut primas dicatur Germaniæ archiepiſcopus eius, nõ in-
uenio, ſciens tamen nonnullos archiepiſcopos illi non cedere in honore. Nam Saltzbur-
genſis cum eo cõtendit de paritate, nec archiepiſcopi electores illi cedunt locũ. Hæc Kran
tius in Metropoli. Fuit primum in Magdeborg munitiſſimum arcis receptaculum, cir-
cumpoſitis caſalibus piſcatorum in morem uici aut oppidi non clauſi. Arci præerat nobi-
litas Burggrauiorũ, qui origine Saxones an Wandali fuerint, incompertum eſt. Fuit tunc
Burggrauius Magdeburgenſis. in Halberſtat epiſcopus Bernhardus burggrauius Magdeburgenſis, cui cum Ottone non
leuis controuerſia fuit. Nam cum rex Otto precante uxore Editta Anglię regis filia, quæ
Albi flumine delectabatur, ut in Magdeburg urbem exædificaret, nundinis donaret ad in-
uitandos mercatores, cum inquam rex uxori acquieſceret, iuſſiſſet aratrum circumduci,
ualla & muros deſignari, concurrentibusq́ plurimis ad nouam immunitatem, opus breui
tempore proſpere ſuccederet, cogitauit quoq́ de religione, cõſtituens ſecum ibi deſigna-
re metropolim, multiplicatis iam Wandalis, qui ad fidem Chriſti erant conuerſi. Deerat
autem territorium, quod è uicino totum Halberſtadenſis epiſcopatus impleuit. Egit rex
primum placide cum Bernhardo epiſcopo ut cederet partem ditionis nouo epiſcopatui.

Ille renititur, eccleſiam ſuam multi-
plicare non attenuare ſibi eſſe præ-
ceptum impoſitum. Quid multa? u-
bi nõ ſuaſionibus, nõ precibus pro-
fecit, ui pro more regum agere con
tendit. Iuſſit captum epiſcopum in-
carcerari. Ille patiẽter omnia ſuffert,
priuſquam iura ſuæ eccleſiæ attenua
ri patiatur. Rex moram interponit,
ut mãſueſcat ex temptore, ſed in eo
nihil mutat. Aderãt ſacra Iouis do-
minicę cœnæ, quaſi chriſma cõſecra
turus, iuſſit in carcerem dari pontifi
calia ornamenta, quibus indutus re-
gem iubet acciri. Credens iam emol

Epiſcopus excõmunicat regem. litum & malis perdomitum, uenit. Vbi aſtitit, epiſcopus amathematizat regem. Rex ca-
chinno excipiens digreditur, ſed intra ſe reuerſus, miſit qui epiſcopum laxarent impetrata
uenia. Morte uero epiſcopi interueniente, omnia ex ſentẽtia regis proceſſerunt. Anno
ſalutis 1270. epiſcopus Magdeburgenſis Conradus comes de Sternenberg, uir religion
Iudæus cadit in cloacam. feruens, Iudæis multũ fuit infeſtus. Accidit autem ut Iudæus quidam die ſabbati caderet i
latrinam, unde ſe non poſſet eximere. Implorat ergo miſerabiliter opem ſociorum. Accu
runt illi & querula uoce teſtantur eſſe ſabbatum, non licere illis opere manuum exerceri
ſeruaret patientiam in diem poſterum, quamprimum liceret operari educendum. Innotui
res pontifici, quòd pertinaces Iudęi in ſabbato ſuo obſeruando fratrem latrina non educe
rent, mandauit ſub pœna capitis, ut qui ſabbatum ſuum pertinaciter obſeruarent, ſabbat
quoque Chriſtianorum diem proximum eadem celebritate obſeruarent. Quid facerent
Imminebat pœna capitis, parendũ fuit. Sedebat interim Iudæus in pedore & periculo du
bus diebus ac noctibus. Circa annum Chriſti 1380. factus fuit archiepiſcopus Magdebur
genſis Ludouicus marchio Miſnenſis, uir parum religioſus, id quod inſignis eius oſtend
clades. Nam in oppidum Caluen multam eccleſiæ conuocauit militiam. Aderant euoca
uiri cum uxoribus & filiabus diem feſtum cum ſuo acturi pontifice. Prætorium quod era
in oppido ſpacioſum, illis uſibus inſtructũ, deſumpſere ad uanitates ducendasq́ chorea
ut eſt hoc hominum genus motu leue, cantu ſolutum, & luxui paratum. Ducebant in gy

uertiginoſa

uertiginoſam & ridiculam circuitionē. Saliebant ad manus dominarū alacriter, ut immenſo pondere uicta domus, ſubſidere minaretur, crepitum grandem præmittens. Archiepiſcopus apprehenſa ad manum quæ proxima ſtabat domina, gradus inter primos abiturus periuit. Vbi iam deſcendere cœpit, lapideus ille antè ſolutus gradus concidit, & archiepiſcopum cum conſorte & nonnullis alijs ruinæ inuoluens miſerabiliter extinxit.

Burggrauiatus Magdaburgenſis.

PRopter antiquiſſimæ memoriæ burgum ſeu caſtrum Parthenopolitanū, quod longè ut iam diximus præceſſit urbem, Imperatores qui uenerunt poſt Ottonem magnum erexerunt ibi Burggrauiatum, numeratusq; eſt ille inter quatuor imperij burggrauiatus, cui & certa nobilium præfuit familia. Quando uero ea defecit, nō comperi. Anno Chriſti 1198. fuit in Magdeborg burggrauius Gebhardus nomine.

Goslaria.

GOslariam Saxoniæ urbem Henricus primus pater magni Ottonis, urbium amator in formā ciuitatis erexit. Anno 1051. Imperator Henricus tertius ingentibus regni floreſcens opibus, urbem iſtam mirificè ornauit, quā de paruo molendino, ut aiunt, uel tugurio uenatorio duo priores Henrici, & iſte nunc tertius in tam magnam ſicut hodie cerni poteſt urbem bono prouexerunt auſpicio, in qua regale palatium hic Imperator magnificè extruxit, & duas omnipotenti Deo congregrationes inſtituit. De mineris argenti apud Goslariā olim inuen,iam ſuperius non nihil ſcripſimus.

Aldenburgum, ſeu Oldenburgum.

DVplex eſt Aldenburgū, unū in Holſatia, olim epiſcopatu inſigne, alterū in finib.
Friſiæ, non procul à Brema urbe ſitum (ſicut & caſtrum Delmenhorſt) ſedes no
biliū comitū de Oldenborg, à quibus hodierni duces Holſatiæ & reges Daniæ
originē ducunt, ſicut patebit in ſequēti genealogia. Otto primus in Aldenburg
itate primaria Wagrorū (pars ea prima fuit Wandalicæ gentis ad Oceanū) iuſſit cōſecra
ccleſiā epiſcopale, deditq; limitem ditionis à Sleſuici terminis per omnem regionē Obo
orum quæ nunc Magnopolis eſt uſq; ad Panim fluuium & oppidum Demyn. Poſuit au
n primum epiſcopū Marconem. Eſt Panis fluuius in Pomerania in cuius ripa ſita eſt De
n urbs, earum partium olim nominatiſſima. In hoc Aldenburgo habitauerunt ab olim
gentis reguli tantæ fiduciæ, ut regi Danorū inferre bella & inde expectare non dubi
ent. Sed quid non edax conſumit uetuſtas? Olim ad mare poſita ciuitas portum habe
tutiſſimū, nunc in mediterranea uidetur abijſſe, quòd à mari æſtus exaggerans arenas
luſit urbem à portu, ut importuoſa eſſet, indeq; & per Sclauorū bella defluxit ſplendor
s, ut iam diu ruſticum nec clauſum habeatur oppidulum. Sunt ergo oppidis ut homini
s ſua fata, ſunt ſtata tempora, quibus euolutis paulatim decidunt. Pręfuit ei Gotſcalcus
num tyrannus contra Chriſtianos, ſed conuerſus ad Chriſtum, infinitam gentiliū mul
dinem ad baptiſmi gratiam pertraxit. Omnes Wandalorū populi qui ad Aldenbur
ſem pertinebant curam, toto tempore Gotſcalci Chriſti fidem deuota mente ſunt am
xati. Sanè memorabilis ille princeps tantò diuinæ religionis amplificandæ ſtudio exar
t ſermonē exhortationis frequenter ad populū in eccleſia ipſe faceret. Nec in hac pro
cia unq; ſurrexit princeps potētior & tam fœcundus Chriſtianæ religionis exequutor.
terum primo epiſcopo Marconi ſucceſſit Egwardus, cui Wago, illi Ezico ſubrogatur,
e Volcardus, deinde Rembertus ſufficiuntur ex ordine. Benno illum & deinde illum

Aldeburgum Holſatiæ.

Meinerus quem inſecutus eſt Abelmus, illum Eyzo, cuius tempore epiſcopatus in tres eſt diuiſus pro ſui diſtrictus magnitudine, ut eſſet Raceburgenſis, Meckelburgēſis, qui nunc eſt ducalis titulus, olim fuit eccleſiæ, quæ exinde tranſiuit in Suerinenſem. Erat autē Meckelburg grandis uilla, duo penè millia paſſuum teutonica cōplexa in longitudine tribus arcibus inſignis, in utroq; termino & in medio principū habitationi firmatis. Sub Hērico tertio atq; archiepiſc. Hamburgēſi Alberto, duce autem gentis illius Godſcalco, qui præerat Magnopolenſibus, initiū quoddam & fundamentū iactum eſt eccleſię Suerinenſis & Raceburgenſis, ſumpta parte ex ditione latiſſima Aldenburgenſi, quæ nunc eſt Lubecenſis eccleſiæ, ut minimas partes ipſa ſeruauerit, maioribus ad filias deriuatis. Habuit Aldenburg, quod Sclaui Stargard uocant, duodecim epiſcopos, uacanteq; ſede epiſcopali per annos 84. translatus eſt epiſcopatus ad Lubecum. Cæterum Aldenburg in finibus Friſiæ ſitum, ampliſſimus eſt comitatus, habēs plurima oppida & caſtra, inter quæ præcipua ſunt Apen, Obelgund, Weſterburg &c,

Linea comitum Schowenburgenſium,

Aldenburgēn. & Holſatiæ.

Initium huius nobilitatis eſt ex induſtrio & forti uiro militari Adolfo de Salingsleue, qui meruit comitis honorem ſub Conrado ſecundo.

Adolfus primus Holſatiæ comes
- Hartungus periјt in bello Bohemico
- Adolfus cęſus à Wandalis, Lubeci fundator
  - Adolfus qui & comes Stadēſis captus à rege Daniæ
    - Bruno epiſcopus Olmucenſis
    - Conradus ſucceſſor in Schowenborg
    - Adolfus comes Holſatiæ magnus et uictorioſus pugnator, factus ultimo Franciſcanus
      - Ioannes poſſidens Wagriam Aldenborg & Lubecā
        - Ioannes — Ioannes — Ioannes largus — Adolf[us]
      - Gerardus tenēs Holſatiā cum Stormaria
        - Henricus comes Holſatiæ
        - a Gerardus comes in Schowenborg

Quòd Iohannes abnepos Adolfi primi Holſatiæ comitis hic ſcribitur tenuiſſe Wagriā Aldenborg & Lubecam, id accipiendum erit de Aldenburgo Holſatiæ & non Friſiæ, qui infra oſtenditur quòd per muliebrem ſexum comitatus Holſatiæ peruenerit ad comite[s] Aldenburgenſes.

a Gerardꝰ comes in Schowenborg
- Otto
- Gerardus
  - Ioannes
  - Adolfꝰ com. in Schowenborg
  - Ericus epiſcop.
  - Gerardꝰ com. Holſatiæ
- Adolfus
  - Adolfꝰ com. in Schowenborg
    - Wilhelmus ſine prole
    - Adolfꝰ.
    - Quinq; filiæ
  - Otto iunior fra
  - Gerardꝰ (ter
  - epiſ. Mindenſis
  - Simon periјt in haſtiludio
  - Bernhardꝰ præpoſ. Hamburg.
  - Otto cui debebāt ducatꝰ Schleſwick
    - Adolfus
    - Ericus
    - Erneſtus epiſcop[us]
    - Otto
    - Henricus epiſc.
    - Bernhardus
    - Antonius
    - Ioānes — Iodocu[s]
- Henricus — Henricus
  - Gerardus magnus comes
    - Nicolaus ſine prole
    - Henricus ferreus
      - Albertus ſine prol[e]
      - Hēricus epiſcopu[s] Oſnaburgenſis
      - Gerardus dux primꝰ in hac fam[i]lia in Schleſwic[k]
        - Gerardu[s]

Gerardus dux primus mortuo fratre Alberto factus eſt dux Scleſwiceñ. & princeps co
mitatus Holſatiæ,ſed Thietmarſi conglobati,præter æquum ab illo grauati, interfecerunt
illum unà cum multis nobilibus anno 1405. Fuit hæc ſecunda inſignis clades Holſatorũ,
quam in Thietmarſia perpeſſi ſunt. Nam prima fuit anno 1320. ſub Gerardo com.auo hu-
ius ducis.

* Gerardus dux prim⁹ Scleſwicẽ. in hac familia
- Henricus obijt ſine prole
- Adolfus dux obijt ſine hærede anno 1459.
- Gerardus dux, ſine prole
  - Chriſtiernus de Aldẽborg Danorũ rex
  - Mauricius comes
- Duæ filiæ, quarum una nupſit Theodorico comiti de Aldenburg
  - Gerardus dominus in Delmenhorſt

Chriſtiernus de Aldẽborg Danorũ rex:
- Ioannes Danorum rex
  - Chriſtiernus rex captus
- Fridericus comes Holſatię,dux Scleſwici & rex Daniæ
  - Chriſtianus dux Holſatiæ & rex Daniæ
  - Ioannes rex electus ſed non acceptatus

Anno Chriſti 1459.mortuo Adolfo duce Scleſwicenſi ſine legitimo ſucceſſore, perue-
it res in contentionẽ de iure ſuccedendi inter regem Daniæ Chriſtiernũ, germana ſoro-
e Adolfi natum,& Otonem comitem de Schowenborg,qui longiori quidem gradu diſta-
at,ſed tamen ex maſculino latere in feudo credebatur prȩferendus. Proceres ergo Hol-
torum ſui fecere arbitrij quem uellent dominum, elegeruntq́ȝ regem Daniæ ut fieret co-
ies & dux Holſatiæ,data ingenti ingenti pecunia Ottoni qui iuri ſuo renunciaret,præſer
m aſſentiente feudi domino, epiſcopo Lubecenſi, qui comitatũ illum imperiali dono ſo-
t concedere ut uerus & directus feudi dominus. Peruenit ergo comitatus ad regem. Du-
tus autem tunc coronæ erat iunctus,quod diu à regibus per multos labores fuit quæſitũ.
ed filij regis eundem ducatum patre moriente denuo à corona ſeparatũ inter ſe ut Holſa
am diuiſerunt.

Hamburgum.

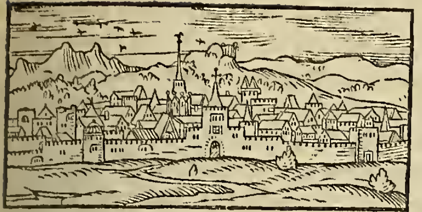

ALBertus Krãtzius Saxoniæ diligẽs ſcriptor,putat Hãburgum nomẽ accepiſſe ab Hama inſigni pugile Saxonum. Cum enĩ Saxones crebris colluctationib.congreſſi Danis uaria pugnarent fortuna, cõtentio dem ad duellum peruenit. Fidebant Dani Starcatero monſtruoſæ magnitudinis & ro- *Starcaterus & Hama pugiles.*
is homini, & Saxones pugilem præferebant Hamam æquè inter ſuos illuſtrem, cui ut
llum non recuſaret, tantum ſe auri congeſturos pollicentur, ut molem corporis eius
eraret. Venitur itaque in campum qui pugnæ deſignatus erat. Hama fiducia uirium ag
eſſus hoſtem pugno petitum ita impulit,ut terræ adegerit nutabundum. Ita enim impel
is Hamæ pugno deiectus eſt Starcaterus, ut genibus nixus humum mento continge-
Sed ubi deiectus uires collegit, ſeſe erigens ad gladium decurrit, nõ iam luctamine ſed

ferro rem peracturus. Nam toto adniſus corpore gladiū diſtrinxit in aduerſum, nec illun
fefellit impetus. Mediū enim Hamæ caput diffidit. Is inſignis exitus tribuiſſe putatur loc
nomē, in quo peracta fuit pugna, ut ab eo uicto Hama diceret, unde poſtea de propinqu
Primus epiſcopus. erecta urbs Hamburgum nuncuparetur. Primum metropolitam Carolus magnus conſt
tuit Heridagum, qui rebus ſacris præeſſet. Deinde Ludouicus Imperator aſſumptū Anſ
garium de Corbeienſi monaſterio fecit archiepiſcopum Hamburgenſem, ſubijciens ei om
nia Aquilonis regna, & quicquid eſt ultra Albim in Boream ſitum populorū, Wandalos
Danos & Sueones. Vnde Anſgarius ueniens in Daniam, regem Ericum reddidit Chriſti
num, ubi in portu maritimo ad lacum Sliam in Sleſwig ſiue Sliaſwig eccleſiam erexit, mo
tuus anno 865. Vbi uero recruduit ſæuiens gentilitas, Otto primus reuexit labefactatā rel
gionem, ſed neque ſic diu ualebat in prouincia publice ſuſcepta religio, donec Zweno re
à memorato Ottone de ſacro fonte leuatus, multis perdomitus calamitatibus reſipuit, &
ſua ſponte reſumpſit abiectam Chriſti fidem. Terminatur autem Hamburgenſis epiſco
patus ab occidua parte mari Britannico, à meridie Albi flumine, ab oriente Panirino & al
Hamburgum metropolis. aquilone mari Danico & Eydora flumine. Tranſalbiani qui & Nordalbingi, tribus olim
partibus conſtitere, Thietmarſis, Holſatis & Stormaris, quorum metropolis eſt Hambur
gum. Tempore Henrici tertij metropolita Hamburgē. eccleſiam illam ſuam exornar
ſtuduit, ciuitatem muro circundari diſpoſuit tribus portis ac duodecim turribus, ita ut pri
mam epiſcopus, alteram aduocatus, tertiam præpoſitus, quartam decanus, quintam ſcho
larum magiſter, ſextam fratres & Canonici tenerent, alias ſex ciues adhibitis ſortirentu
cuſtodijs. Nam in eo loco poſt cladem Wandalicam clauſtrum nobile de ruinis ueteris ur
bis erigentes, eccleſiam cum diuerſorio ex lignis ędificabant. Alebrandus propter loci p
riculum & crebras incurſiones maiori munimento opus eſſe ratus, lapide quadro eccleſi
exædificauit. Aliam deinde domum fecit lapideam, turribus & propugnaculis ſatis cōmu
Fundamenta antiqua. nitam, cuius nuper à fodientibus in eo loco ampla & magnifica reperta ſunt fundamen
ab auſtro eccleſiæ, ſtuporémꝗ ingeſſere cernentibus mirātibusꝗ quid hoc fuiſſet ab olim
cum iam in media ciuitate ruderes inde eruerentur, tum uero quum collocarētur, terminu
ibi erat urbis, ad ripam Albis fluminis poſitus, ut arcis cuſtodes extrema urgente neceſſi
tate abitum inuenirent cum tutari non poſſent. Ea uero quę ex hoc loco repertorum nu
per fundamentorum nunc extructa cernimus, poſt ea tempora ſunt urbi adiecta, cum pal
doſæ limoſæꝗ terræ puluere iniecto & arena cum purgamentis locorum in eam ſolidita
tem redigerentur, ut domus ſuperimponerentur: poterat & uis fluminis alluuione auger
terram. Ita prorſus ciuitate renouata, baſilica ex una auſtrali parte habuit domum epiſco
pi, ex altera prætorium ducis. Lapideę enim domus, cuius meminimus, æmulatione du
prouocatus, & ipſe domum in eadem urbe ſuis inſtruxit munitam. Ita prorſus ciuitate re
nouata, baſilica ex una auſtrali parte habuit domum epiſcopi, ex altera prętorium duci
Succeſſor epiſcopi Bizelini Albertus natus ex comitibus Bauariæ, murum ciuitatis à ſu
prædeceſſoribus orſum iuſſit demoliri, lapidesꝗ poni in templum. Tunc etiam turris ſpe
cioſa ſeptem cameris ornata, fuit funditus diruta & baſilica ad inſtar Colonienſis incœp
ta, ſed emergentibus multis anguſtijs, opus imperfectum permanſit. Anno 1060. Alb
tus archiepiſcopus Hamburgenſis conſulatum curiæ per imperium eſt adeptus, æmulis
Inuidia comes gloriæ. remotis primatum arcemꝗ capitolij poſſedit, non tamen ſine inuidia, quę comes eſſe ſol
glorię. Sed conſpirantibus poſtea epiſcopis expulſus eſt & perſecutionem paſſus à duc
Magno, eoꝗ uentum ut Wandali per Magnopolim interficerent omnes Chriſtianos: qu
uictoria potiti, totam Hamburgenſem parochiam ferro & igni demoliti ſunt. Hamburg
cum arce ſua funditus excinditur, ſicut Schleſwic. Tunc omnes Wandali facta conſpirati
ne ad paganiſmum ſunt relapſi, occiſis eis qui in fide perſtiterunt. Hæc contigerunt ann
1066. Fuit autem hæc tertia Wandalorum negatio, quos primo Carolus conuertit, deinc
Otto prmus & tertio princeps Gotſcalcus, qui & pro Chriſto fuit occiſus. Quum itaqu
Hamburgenſis epiſcopus tāquam metropolitanus ſub ſe haberet Bremenſem eccleſiam
Archiepiſcopatus transfertur Bremam. ſimulꝗ utricꝗ præſideret, factum eſt temporū ſucceſſu ut archiepiſcopatus honor tranſ
ferretur Bremam, unde nata eſt crebra inter eccleſias Hamburgenſem &
Bremenſem ſuper iuribus & honore concertatio,
quæ durauit per annos multos.

Halbe

Halberſtadium.

PErlabitur hanc ciuitatem Oltemia fluuius. In medio uero tumulus aſſurgit, in cuius cacumine planicies eſt, duorum fermè ſtadiorũ continens longitudinẽ, in cuius extremis angulis duo templa ſita ſunt, quorũ alterũ pontificale eſt. In medio late patet forum, magnificis canonicorũ ædibus undiq; cinctum: & hęc pars urbs uocatur. Quod ſub tumulo iacet, ſuburbiũ appellãt. In mõte nulla laicorũ habitatio. Carolus magnus huius eccleſiæ fundator habet̃. Eſt circa hanc ciuitatẽ ager optimus, ferax tritici. Matureſcẽtibus frugibus, culmorũ altitudinẽ equo inſidẽtem hominẽ ferunt excedere. Magdeburgũ fuit olim huius epiſcopatus parochia, ſed per Ottonem primũ ibi archiepiſcopatus eſt erectus, & Halberſtadienſis diœceſis minorata, ut iam ſupra oſtendimus in deſcriptione ciuitatis Magdeburgenſis. Fuit iſte epiſcopatus primum à Carolo in loco Salingſtede fundatus, qui hodie Oſterwick appellatur, & deinde in Halberſtadiũ translatus.

Mindenſis ciuitas.

CVm Widekind⁹ primarius Saxonię dux ad fidẽ Chriſti peruenıſſet, permiſit Carolo Imperatori ad fluuiũ Weſeram arcem ſuam, ut in ea firmaret epiſcopo locum, capax enim amborũ fuit, ita ut epiſcopo diceret, Mea atq; tua erit cõmuni iure arx iſta, ut inde Saxonum lingua Myndyn diceretur. Sed temporũ ſucceſſu ex y factum eſt e, uocaturq; ciuitas ipſa hodie Minden. Fundata eſt autẽ eccleſia intra muri ſepta, quod hodie quoq; conſpici poteſt. Nam ueteris ueſtigia muri etiam nunc extant. Huius ciuitatis magnitudo, ſplendor & ciuiũ ſtudiũ, item terræ ingenium & agri fertilitas, non ſunt mihi perſpecta, ideo de his quæ ignoram⁹ plura ſcri[be]re uanum iudicauimus,

De Wandalorum in Saxonia ſæuitia.

Vandali

VAndali gens quondã in aquilonaris maris littore potẽs, nunc à Saxonũ populo in mediterranea retro pulſa & ad magnã tenuitatẽ perducta, tum ſuis urbibus & opibus florens, diu Chriſtianũ nomẽ exhorruit, ſingulari ſuperſtitione idolis ſuis dedi[ta], donec à Danorum rege à mari, & ab oriente à principibus ſuę gentis Pomeranis, & à [m]eridie Chriſtianis principibus per arma cogeretur ſubire Chriſtianiſmũ. Laborabat in [hoc] Otto magnus, & ad bonũ modum prouexit gladio ſuo religionẽ, ſed in morte nepotis [eius] rebus perturbatis rediјt prouincia ad uomitum gentilitatis. Iterũ arma intentant̃ à ma[ri] atq; terra diu fruſtra, ſed Waldemarus rex Daniæ eius nominis primus & Henricus cog[nomento] Leo dux Saxoniæ multis malis afflixere gentem, donec in iuga iterum concede[ren]t Chriſtianitatis. Wandali atrociter ſubuerterunt Hamburgũ, eccleſiã ſunt demoliti & fi[de]les diſſipauerũt. Prima deuaſtatio facta eſt uiuente adhuc Carolo magno à Wilſis Van[da]lorum gente, altera in diebus Anſgariј à Normandis, tertia à Danis Saxoniã deuaſtanti[bus]. Deinde quum Vngari implicitã tenerent omnẽ bello Saxoniã, anno poſt Chriſtum [...]3. Vandali cernentes reliquã Germaniã Vngaris implicari, ipſi Tranſalbianã Saxonum [pr]ouinciam inuadunt. Hamburgũ non ſatis ualidum aduerſus incurſiones oppidum, igne [fer]roq; ſubuertunt. Quinto uaſtatur Hamburgũ anno Chriſti Milleſimo in Ottonis tertiј [m]orte, quum iugum Saxonicæ exactionis Vandali excuterent, & ſe uendicarent in liberta[te]m, magis pertæſi tributorũ quæ ſine fine exigebantur quàm religionis. In Aldenburg ciuitate magna Vandalorũ, quàm illi ſua lingua Stargard dixere, ſita ad mare Balthicũ iti[nere]

Wandali ad fidem coguntur

Aldenburg.

nere diei unius ab Hamburgo, 60. preſbiteri cæteris more pecudũ obtruncatis ad ludibr
ſunt ſeruati, taliq́ꝫ martyrio cõſummati, ut cute capitis in modum crucis inciſa ferro ſing
lis cerebrum aperiretur. Nouiſſima omniũ grauiſſima Vãdalorũ in Hamburgũ irruptio
cta eſt ſub imperio Henrici quarti anno Chriſti 1066. & arx Hamburgi quam noui Sax
niæ duces firmarant, funditus eſt exciſa. Sepe fuit tentatum cum Wandalis ut ad Chriſti r
ligionem traherent, ſed triburorũ grauiſſima exactio, quam Saxones ſolebant impone
uictis Wandalis adeo terruit gentem, ut Chriſtianiſmi inde conciperent odium, & Saxo
bus ſubeſſe morte grauius ducerent. Saxones enim tributa magis quàm Chriſti honorẽ
populi ſalutem queritabant. Vnde ſolebant dicere Wandali: Principes Chriſtiani tanta
ueritate graſſant in nos, ut propter uectigalia & ſeruiturẽ duriſſimã melius ſit mori quà
uiuere. Toties emungimur & premimur uſque ad exinanitionẽ. Quomodo ergo uacab
mus huic nouæ religioni, quibus quotidiana innouantur onera?

Wittenbergũ oppidum Saxoniæ ſuperioris.

EST oppidum iſtud temporibus noſtris domiciliũ ducum Saxoniæ ſuperioris, ap
quos electuræ dignitas eſt, à Witikindo 1. Saxonũ Chriſtiano principe, ut quidã
tant, Wittenberg dictum. Dux Fridericus elector, Erneſti electoris filius inſtitu
ibi ante quadraginta annos ſtudium generale quod paulo poſt oppidum ipſum
ti mundo notũ & celebre reddidit. Cœperũt enim proceres illius academiæ acuere ingen
ſua in ſacris literis, reiectisq́ꝫ humanis traditionibus, ſyncerã & ueram tractare theologi
unde non parua ſeditio in orbe Chriſtiano nata, partibus ſua inſtituta pertinacius defen
tibus. Licentia & abuſus pontificũ occaſionẽ dederũt tantæ turbationi & diſcordiæ. Ma
nus Lutherus theologiæ doctor, primus fuit autor huius reformatæ religionis, quem plu
mi quoque ſubſecuti ſunt, docti & indocti, principes & reges, pontifices, ſacerdotes & m
nachi. Reliqui uero, & qui plures numero ſunt, mordicus retinent paterna inſtituta. Sc
pti ſunt utrinq́ꝫ infiniti penè libri, pro & contra.

Quomodo, & quando Torneamentum, id eſt

ludus militaris ſeu haſtiludium, in Saxonia exordium acceperit.

CIrca annum Chriſti 934. Henrico duce Saxoniç electo in Rom. regem, excurſi
nes fecerunt in Saxoniã infideles, nempe Wandali, Sclaui, Ruſſi, Gothi & Ob
triti, grauiſſimeq́ꝫ afflixerunt Chriſtifideles. Vnde motus rex Henricus, adhor
tus eſt omnes Chriſtianos principes & proceres quoſque, ut ſumptis armis ſu
petias ſibi ferrent contra tantam infidelium colluuiem. Principes imperij audientes in
deliu

delium contra fideles tyrannidẽ, certatim conuolant cum ſuis nobilibus in Saxoniam, humiliaturi hoſtium ferociam. Numerantur autem quatuor principes, qui ex Germania cum copijs ſuis conſcripti uenerunt in Saxoniam, nempe princeps Palatinus Rheni, dux Sueuiæ, dux Franconiæ & dux Bauarię. Conradũ Palatinũ Rheni ſummũ exercitus ducem comitati ſunt Eberhardus dux Alſatiæ, dux Lotharingiæ & Limburgi, comites à Liningen, Sponheim, Zweibrugken, Sein, Veldentz, KatzenElnbogẽ, Solms, Hanaw, Sarwerden, Kirburg &c. Sub ſigno uero Hermanni ducis Sueuiæ profecti ſunt dux Brabãtię, dux Burgundiæ, dux Croatię, item comites Holandię, Mimpelgart, Helffenſtein, Iuliaci, Veringẽ, Iuſtingen, Pfirt, Vrach, Veldkirch, Acheln, Herrenberg, Gruningẽ &c. Ducem aũt Bauariæ ſubſecuti ſunt ſubditi eius atq; uicini, nempe dux Bohemiæ, marchio Auſtriæ, marchio Morauiæ, marchio Iſtriæ: item comites à Schyern, à Voitland, Zollern, Thubingen &c.

Ob Wandalos ortum torneamentum.

Dux Sueuiæ.

Dux Bauariæ.

Cum Conrado uero duce Franconię profecti ſunt comites à Wertheim, Rheinec, Hohenloh, Pfawẽburg, Schuſſelberg, Nurnberg, Caſtel, Friburg. Naſſaw &c. Porro ſub uexillo regis Rom. fuerũt duces Schleſiæ, Weſtphaliæ, Angrię, princeps Pomeraniæ, palatinus Saxoniæ, burggrauius Meidenburgẽ. Palatinus Thuringiæ, comes Thorgoiæ, comes Rotelenſis, item comites ab Eberſtein, Yſenburg, Habſpurg, Rhinfelden, Furſtenberg &c.

Conuenientibus itaq; omnib. his copijs in unũ, & infideliũ inſolentia per tãtũ exercitũ domita, uoluit rex Henricus imperij nobilitatẽ apud ſe collectã ludo aliquo iucũdo & honeſto poſt bellicos exantlatos labores recreare, cõpaſſus illis, ꝙ multi eorũ inter ciues habitantes ciuilia tractarent negocia, nec poſſent ſe exercere heroicis factis, ingenuis hominibus accõmodis, atq; ideo certos illis præſcripſit articulos iuxta quos uiuerent. Et ſi illos præuaricarent̃, punirent̃ in publico torneamento. Articuli aũt nobiliũ ſunt 12. quos paulo pòſt ſignabo. Multi dubitant de hac contra Obotritos omniũ principũ imperij profectione, quũ nemo inter latinos ſcriptores illius ullam faciat mentionẽ, p̃ſertim Alb. Krantzius Saxonicarũ & Wandalicarũ rerum diligentiſſ. ſcriptor. Scripſit quidem in Wandalia ſua, Henricũ ducem Saxoniæ ad imperiũ allectũ, Vngarorũ inſolentiſſimũ auſum magna parte repreſſiſſe. Nam gentẽ maximo prelio uicit, docuitq; intra ſuam cõſiſtere prouinciã. Bohemos quoq; & Wandalos atq; Sorabos, ab alijs regibus edomitos & cæteros Wandalorum populos uno grandi prælio ita perfregit, ut cæteri qui perpauci remanſerãt, & regi tributum & Deo Chriſtianitatẽ ultro promitterent. Cæterũ quòd ad hanc Wandalorũ compeſcendam inſolentiã tota Germanię nobilitas fuerit conuocata, nullus hiſtoricus ſcribit, niſi Germanicus liber ante paucos annos euulgatus. Certum tamen eſtꝙ torneamẽta, quæ paulo pòſt ſignabo, fuerint poſtea à nobilibus celebrata in his locis, quæ ſingulis ludis infra adſcribam, fueruntq; ſanctè obſeruati articuli, quos nunc cõmemorabo.

Dubitant Latini de torneamenti inſtitutione.

Primus articulus fuit à rege Henrico in hunc modum promulgatus. Quicunq; ex nobilibus aliquid egerit aut dixerit contra ſanctam fidem noſtram, arceatur à torneamento. Et ſi prætextu nobilitatis maiorũ ſuorũ pręſumpſerit ingredi torneamẽti ludum, percuſſusconfundatur.

Articuli torneamenti.

Alterum edictum promulgauit Conradus princeps Palatinus per hæc uerba. Quicunq; nobilibus ortus parentibus egerit contra ſacrum Rom. imperiũ aut cæſareã maieſtatẽ, puniatur & uerberet̃ publice in torneamẽto.

Secundus articulus.

Tertij articuli autor fuit dux Frãconię, in hunc modum ediſſerens: Quicunq; nobilibus ortus parentibus dominũ ſuum prodit aut fugiendo illum deſerit, aut alia uia, neceſſitate non urgente, fugam in exercitu mouet, aut cõciues ſuos innoxios occidit, in torneamento puniatur.

Tertius articulus.

Quartum articulum ſtatuit dux Sueuiæ per hæc uerba: Quicunq; nobilibus ortus parentib. uiolauerit aut infamauerit uerbis aut factis mulieres aut uirgines, puniatur publice in torneamento.

Quartus articulus.

Quintum propoſuit dux Bauariæ per hæc uerba: Quicunq; nobilibus ortus parentib. deprehenſus fuerit corrupiſſe ſigillũ, aut uiolaſſe iuramentũ, aut qui declaratus fuerit infamis aut pro tali habitus, is ceu indignus torneamentũ non ingrediat̃. Sin ingreſſus fuerit impunis non egrediat̃.

Quintus.

Poſt menoratos duces, quatuor alij proceres torneamento præfecti, ſtatuerũt hos ſequentes quatuor articulos: quorũ primus & ſextus ordine hic eſt: Quicunq; nobilibus ortus parentib. conſortem lecti ſecreto aut aperte interfecerit, aut conſilio ſiue facto cooperatus fuerit ad interfectionẽ dñi ſui, erga talẽ ius torneamẽti exerceat̃.

Sextus.

Septimus: Quicunq; nobilib. ortus parentibus, eccleſias, ſacella, uiduas aut pupillos ſpoliauerit, aut quod eorũ eſt apud ſe potenter retinet, quũ illi magis iuuãdi & tutandi ſint, puniat̃.

Septimus.

Octauus: Quicunq; nobilib. ortus parentib. alterius ſit hoſtis, & cauſam ſuã legitimo ordine aut iure belli nõ agit aut

Octauus.

exequitur, ſed aduerſariũ rapinis aut incendio lædit, potiſſimũ aũt qui frumentũ & uinum
perdit, unde reſpublica incõmodat̃, aut qui pro publico raptore declaratus fuerit, is in tor
Nonus. neamento cædatur. Nonus: Quicunq; nobilis in imperio innouationes aliquas facere aut
alia grauamina imponere præſumpſerit, præter ea quæ ab antiquis temporibus in uſu ha-
bent̃, ſiue id fiat in principatibus, ſiue dominijs, ciuitatibus aut alijs iuriſdictionib. in aquis
aut terris, ſine ſcitu & aſſenſu Rom. imperatoris, ita quòd mercatores publicis itineribus
Decimus. uti nequirent, unde regiones non parum incõmodari poſſent, in cõmeatu & corporis ne-
ceſſitatibus, is in torneamento publico puniat̃. Decimus: Quicunq; nobilis adulterium
perpetraſſe, aut mulieres atq; uirgines ſtupraſſe conuincit̃, puniatur in torneamẽto. Duos
Vndec. alios articulos ſtatuit, magiſter Philippus, ſecretarius regis, & eſt undecimus in ordine ta
lis: Quicunq; nobilibus ortus parentibus, non ducit uitam nobili homine dignam, uiuen-
do ſcilicet ex cenſibus & redditibus feudorũ hæreditariorũ aut feudorũ ob miniſteriũ con
ceſſorum, aut uictitando ex militari ſtipendio, aut donatiuo ſibi ob ſuas conſultationes à
principe deſignato, aut ex proprijs allodijs uiuendo, ſed immiſcet ſe cõmercijs negociato-
rum aut campſorum, aut emit quę rurſum carius uendat, aut utitur alijs malis artibus, qui-
bus nocet proximis aut ſubditis ſuis, contemptibilemq; reddit nobilitatẽ ſuam, is ſine uer
Duodec. beribus ingredi nequit chorum torneamenti. Duodecimus: Qui torneamentis intereſſe
uoluerit, & ex nobilibus parentibus ortus non eſt, neq; ex quatuor auis ſuam probare po
teſt nobilitatem, hic nullo pacto poteſt ingredi torneamenti militarẽ ludũ. Quando itaq;
nobilis aliquis in uno horum articulorũ reus deprehendebatur, & alius, propinquus ſcili-
cet aut amicus, loco illius uerbera ſubire uolebat, tenebatur ille hoc indicare heroldo, quo
humanius tractaretur. Quod ſi reus in propria perſona ludũ ingredi deliberaſſet, permit-
tebatur quidẽ id ei, ſed interim pœna quam ſubiret præſcribebatur. Et ſi uocatus nõ com
pareret, tertio citabatur. Quum uero nobilis aliquis ciuem duxiſſet uxorem aut ruſticam
mulierem, huic interdictus erat ludus iſte uſque in tertiam generationem.

Vbi & quando & à quibus principibus & no bi-
libus celebrata fuerint torneamenta.

PRimus ludus militaris fuit celebratus anno Chriſti 938. in Magdeburgo, nec tunc
quiſquã publica caſtigatione fuit condẽnatus, ſed omnis pœna fuit ſuſpenſa in fu-
turam præuaricationẽ articulorũ. Motus autem fuit rex Henricus ad ſtatuendũ hu
iuſmodi leges, quo nobiles ipſos in officio contineret, & laudis præconio ad uirtu
tis ſemitam quã gradui ſuo reſponderent, inclinaret, & ut diſcrimen apertum inter uere no
biles & eos qui nominetenus tantum nobiles ſunt, haberetur.
Secundus ludus militaris fuit celebratus à Conrado duce Franconiæ, anno Chriſti 942. in
Rotenburgo metropoli ſua, ſita iuxta Tuberum fluuium.
Tertium celebrauit Ludolfus dux Sueuiæ, anno 948. in ciuitate Conſtãtienſi iuxta lacum
Quartum celebrauit marchio Miſnenſis in Merſpurgo prima princi (Podamicum.
patus ſui ciuitate ſita iuxta Salam fluuium, anno Chriſti 969.
Quintum celebrauit Ludolfus marchio Saxoniæ & dominus in Brunſwig, in ciuitate ſua
Brunſuicenſi, anno Chriſti 990. Et fuit in iſto ludo Henricus marchio Brandenburgen
ſis iam nouiter conuerſus ad fidem Chriſti.
Sextum celebrauit Imperator Conradus ſecundus dux Saxoniæ in ciuitate Treuirenſi, an
Septimum celebrauit Henricus quartus in Halla Saxonię anno 1042. (no 1019
Octauum celebrauit Hermannus dux Sueuiæ in ciuitate Auguſtana, anno Chriſti 1080
Nonum, Ludolfus dux Saxoniæ in oppido Gottingenſi ſub Henrico quinto, anno 1119
Decimum celebrauit Guelfus dux Bauariæ in Thuricenſi ciuitate ſub Friderico primo, an
no Chriſti 1165.
Vndecimum celebrauit comes Holandiæ in ciuitate Colonienſi ſub Friderico primo, an
no ſalutis 1179. Et in illo comparuerunt Conradus Palatinus Rheni & elector, frate
Imperatoris, Landgrauius Thuringiæ & comes Wirtenbergenſis.
Duodecimum celebrauit Henricus ſextus Imp. in ciuitate Nurnbergenſi anno 1198
Decimustertius fuit celebratus Wormatiæ ſub Friderico ſecundo cæſare, anno 1209.
Decimusquartus fuit celebratus Herbipoli in Franconia, anno 1235.
Decimumquintum celebrauit nobilitas Bauariæ in ciuitate Ratiſponenſi, anno 1284.

Decimumſextum celebrauerunt Francones in Schwinfurt, anno 1296.
Decimumſeptimum celebrauit nobilitas Sueuiæ in ciuitate Rauenſpurgenſi anno 1311.
Decimusoctauus fuit celebratus per nobiles Rheni in pago Ingelheimenſi in patria mea, anno Chriſti 1337.
Decimusnonus fuit celebratus Bambergę in Franconia. anno 1362.
Viceſimus fuit celebratus in Eſslingen oppido Sueuię, anno 1374.
Viceſimusprimus fuit celebratus in Schafhuſen oppido Sueuiæ, anno 1392.
Viceſimusſecuudus in Ratiſpona urbe Bauarię. anno 1396.
Viceſimustertius in Darmſtat oppidulo inter Heidelbergam & Franckfordiam ſito, anno Chriſti 1403.
Viceſimus quartus in Heilprunna oppido Sueuiæ, anno 1408
Viceſimusquintus in Ratiſpona urbe Bauariæ, anno 1412.
Viceſimusſextus in Stutgardia oppido ditionis Wirtenbergenſis, anno 1436
Viceſimusſeptimus in Landshuta oppido Bauariæ, anno 1439.
Viceſimusoctauus in Herbipoli ciuitate Franconiæ ſub Friderico tertio, anno 1479.
Viceſimusnonus Maguntiæ, anno 1480.
Triceſimus Heidelbergi ſub Philippo principe Palatino, anno 1481.
Triceſimusprimus Stuckgardię anno 1484.
Triceſimusſecundus Ingolſtadij in Bauaria eodem anno 1484.
Triceſimustertius in Onſpach prope Nurnbergam oppido marchionis Brandenburgenſis, anno 1485.
Triceſimusquartus Bambergę in Franconia anno 1486.
Triceſimusquintus Ratiſponę in Bauaria, anno 1487.
Triceſimusſextus Wormatię eodem anno 1487. Et hic fuit ultimus ludus militaris nobilium, poſt quem uidemus uulgus nobilium pro magna parte degeneraſſe in manifeſta uitia, id quod proh dolor nemo non nouit. Cohercuit eos nonnihil ignominia illa, qua in ludis torneamentorum publice confundebantur, iam uero illo retinaculo quoq; ſubmoto, impunes multi ruunt in uicia & exequuntur cupiditates carnis.

Bellum maximum & horrendum olim ſub Henrico quarto in Saxonia geſtum.

Anno Chriſti 1073. conſpirarũt principes Saxoniæ, Thuringię & Miſnæ cõtra Imperatorem Henricũ quartum, collectisq; magnis copijs, ad ſexaginta millia uirorum, conati ſunt à ſe reijcere iugũ ſeruitutis grauiſſimę, quo ab Imperatore in Germania prçmebantur. In primis autem rogabant Imperatorem per legatos, ut dirueret arces paſſim in montibus & collibus erectas, reſtitueretq; principib. Saxoniæ ea quæ illis ſine pręuia inquiſitione abſtulerat. Deinde, ut nonnunq; ſe in alias quoq; reciperet & inuiſeret imperij terras, & non perpetuo Saxoniam grauaret & ſua inertia incõmodaret. Tertio, ut abiectos & inutiles homines, quibus ſua communicauit conſilia, arceret à curia ſua, & imperij negocia exequenda committeret principibus regni, quorum intereſſet. Quarto, ut cœtum fœminarum, gynęcium & concubinas à ſe ablegaret, & reginam legitimam uxorem adamaret, agnoſceretq; uxorẽ. Quinto, ut uicia in iuuentute cõtracta, quib. polluerat regiam dignitatem, iam in adulta ętate, quam morũ grauitas decebat, relinqueret, inciperetq; tandem ſapere. Vltimo rogabant eum, ut propenſiorem & ęquiorem ſe illis redderet, qui iudicium & iuſticiam ab eo exigerent, & in his omnibus obtulerunt propenſum animum, obſtrinxeruntq;

Querela contra Imperatorem.

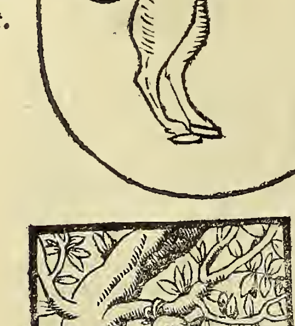
obſtrinxeruntq́ꝫ ſe ad ſeruiendũ ei quantũ ipſis in libero regno natis licebat. Quòd ſi per-
geret mouere in eos arma & cogere ad ſeruiturẽ, ſciret ipſos ſine armis non eſſe. Agnoſce-
rent quidem ſe ſacramento obſtrictos & obligatos illius militiæ, ꝙdiu ille præeſſet impe-
rio in ædificationẽ & non in deſtructionẽ eccleſię, ſequereturq́ꝫ ueſtigia prędeceſſorũ ſuo-
rum, & conſeruaret imperialia iura. Henricus Imp. accepto hoc nuncio infremuit, reſpon-
ditq́ꝫ legatis contemptim, & eos ſic ablegauit ut neſcirent quo ille eſſet animo erga princi-
pes. Audientes aũt principes Cæſaris ferociam, indignati ſunt & ipſi, correptisq́ꝫ armis re-
In Goslaria curia imperatoris. ctà profecti ſunt Goslariã, ubi Cæſar manere conſueuit. Elapſus uero Imp. abſtulit ſecum
inſignia imperij & bonam partem theſaurorũ. Vidensq́ꝫ quod futurũ erat, poſt multa quæ
utrincꝫ gerebanť, collegit principes imperij, coactisq́ꝫ in unum magnis copijs militũ, uole-
bat ulciſci iniuriã ſibi à ſuis illatam, atcꝫ ſubito imparato hoſte, exercitũ Saxonũ inuaſit,
& multa millia interfecit & reliquos in fugam uertit, plurimosq́ꝫ in fuga ipſa ad tria milia-
ria per circuitũ trucidauit. Euaſerunt tamen ex illa pugna ferè omnes principes & nobiles
Saxoniæ, eò quòd haberent ueloces & celeres equos. Pedites uero qui effugere nequiue-
runt, haud ſecus quàm pecora ubicꝫ mactabanť. Propoſuerant Cæſareani delere uniuer-
ſam Saxoniã, ſed multi comites, nobiles & gregarij milites à parte eorum occũbentes, mi-
nuerant robur eorum, ſanguinolentamq́ꝫ retulerũt uictoriã. Quæ poſtea geſta ſunt, ſuc-
cincto ſermone explicui ſuprà in catalogo Imperatorum.

Weſtphalia.

Carolus Weſtphalos oppugnat.

VEra & uetus Saxonia eſt Weſtphalia, cuius limite-
fuerũt Rhenus ab occidẽte, Viſurgus qui nũc We-
ſera eſt ab oriente, Phriſia à ſeptentrione & à meri-
die Haſſię montes, quos Obnobios Ptolemęus ap-
pellare uidetur, ex quibus Amaſis fluuius oriť, qui Padebo-
nam & monaſteriũ mediam ferè prouinciã interſecat, & pe-
Phriſiam defluens fertur in mare. Sala quocꝫ Druſi (qui Au-
guſti priuignus fuit) clade celebris, hinc emergit. Hos pop-
los Carolus magnus uictos primũ ad Chriſtianã fidem co-
pulit. Cęterũ cum ſępius rebellarent, repetitoq́ꝫ idolorũ cu-
tu Chriſti religionẽ ſpernerent, nec iuſiurandũ quouis mo-
do aduerterent, ut metu pœnæ gentis temeritatem Carolu-
cõpeſceret, occultos iudices inſtituit, quibus poteſtatẽ de-
dit, ut quàmprimũ deieraſſe aliquẽ cõperiſſent, aut fregiſ-
fidẽ, aut aliquod aliud ſcelus perpetraſſe, mox illum ubi cõ-

prehendi poſſet, pro arbitrio necarẽt, nulla citatione aut expurg-
tione preuia: uiros graues ac iuſtos elegit, qui plectere innocent-
haud ab re poſſent. Terruit ea res Weſtphalos ac demũ in fide cõ-
nuit, quũ ſæpe in nemorib. & proceres & mediocres uiri laqueo ſu-
ſpenſi inuenirenť, nulla accuſatione prius audita. Quęrentib. tan-
cauſam, conſtabat fidem fregiſſe aut magnũ aliq̃d ſcelus cõmiſiſſ-
Occultum iudicium. Id iudicium ad noſtram uſcꝫ ætatem perdurat, uocaturq́ꝫ uetitũ ſ-
occultũ. Qui ei præſunt Scabini appellanť, quibus tãta pręſumpt-
eſt, ut etiã per totam Germaniã iuriſdictionẽ ſuam extendi uelint
Secretos ritus habent & arcana quædã inſtituta, quibus malefac-
res iudicant: ea nõdum quiſpiã repertus eſt, qui uel precio uel me-
reuelauerit. Ipſorum quocꝫ Scabinorũ maior pars occulta eſt, q-
per prouincias diſcurrẽtes, criminoſos notãt inferentes iudicio
cuſant probantq́ꝫ, ut eis mos eſt. Dãnati libro inſcribunť et iunic-
bus Scabinis cõmittiť executio. Rei ignari ſuæ damnationis ubicuncꝫ reperiunť, ſupplic-
afficiuntur. Degenerauit autẽ hodie hoc iudiciũ, nam & uiles interdũ perſonæ admittun-
& ciuilia negocia tractare audent, quib. erat ſolum de crimnalib. pmiſſa poteſtas. Reg-
Weſtphaliæ feracitas. eſt admodũ frigida, uini & frumenti inops. Pane ueſcunť nigro, ceruiſia potus eſt. Vinu-
quod Rheno aduehitur, magno emitur precio: eo tantum opulenti, & raro tamen, utuntu-

Bellico

Bellicoſi indigenæ atq; ingenioſi. Preſuli Colonienſi parent. Non inuenitur in annalibus, quis poſt Carolum magnũ rerum ſtatus per Weſtphaliã, quis rerum ſummæ præfuerit, an tota pontificibus paruerit à memoria dicti Caroli, qui iugi & tributi impatientẽ populum eccleſijs ſubdidit, decimas & iuſta omnia eccleſijs perſoluenda. Equidem in orientali Saxonia erant tẽporales domini, qui rerum tenebant gubernacula: primo quidẽ reges de ſtirpe Caroli magni, ſub quib. tamen duces Saxoniæ de genere Wedekindi paulatim magis atq; magis increuerunt uſque ad Henricũ primum regem Romanorũ, à quo tres per ordinem Ottones, deinde etiã marchiones Saxoniæ nati ex Henrico duce Bauariæ fratre primi Ottonis. Weſtphalia uero quę eſt occidua Saxonia, quos habuerit principes ſeculares illa tẽpeſtate rem cũ epiſcopis adminiſtrantes, omnino non legimus. Sequenti tamen ætate Henricus dux Leo, & ante eum auus illius Luderus dux Saxoniæ inde Imperator, Weſtphaliã tenuiſſe leguntur. Nam ab eodem Henrico cum deſtitueretur per ſententiam Imperatoris Friderici primi, ducatus Weſtphaliæ titulum ſibi archiepiſcopus Colonienſis uendicabat, tenentq; eundem duces Saxoniæ inferioris de genere comitum de Anholt. Tenet & memoratus epiſcopus bonam partem eius regionis, maxime Angriam. Habet hæc regio quatuor epiſcopatus, Monaſterienſem, Oſnaburgenſem, Padelburnenſem & Myndenſem, quos Carolus magnus fundauit. Eſt regio multum nemoroſa atque ob id pecoribus nutriendis apta, abundat amœnis fontibus & amnibus. Circa Suſatum & Dertmondũ eſt mediocriter fœcunda. Abundat in quibuſdam locis mineris & lapidibus idoneis pro ſculptura imaginum & ædificio palatiorum, parantur etiam ibi lapides molares & cautes quibus acuuntur cultri & alia inſtrumenta fabrilia.

Moderatores Weſtphaliæ.

Quatuor epiſcopatus.

Oſnaburgum.

Carolus magnus in loco Oſnaburgenſi habitatoribus ſatis frequenti, cum uicinam Widekindi arcem iam captam impoſito præſidio firmaſſet, primã exædificauit in prouincia epiſcopalem eccleſiã, eiq; uirum ſanctum præfecit Wihonẽ primũ eius loci pontificem, hominẽ gente & origine Phriſium. Dedit quoq; Carolus priuilegiũ nouæ eccleſiæ ut utriuſq; ibi linguæ ſcholæ haberentur, præeſſentq; doctores uiri inſignes. Extat tenor priuilegij in hunc modum. In nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis, Carolus Imp. Auguſtus Roman. gubernans imperiũ, dominus & rex Francorũ & Longobardorũ, nec non dominator & Saxonum: Notũ ſit omnibus quòd nos ob mercedis augmentũ Wihoni epiſc. Oſnaburgenſi, ſuæ eccleſiæ, quã nos primã in omni Saxonia conſtruximus, quoddam nemus cum omni integritate in porcis ſylueſtribus, ceruis, auibus, & piſcibus, omniq; uenatione in ſylua Oſningi in perpetuũ proprietatis uſum donauimus. Statuimus quoq; in eodem loco græcas & latinas ſcholas quas ibi in perpetuũ manere ordinauimus, nec unquam clericos utriuſq; linguæ gnaros deeſſe confidimus &c.

Prima epiſcopalis ſedes.

Schola latina & Græca.

Suſatum.

Cum Suſatenſes ſub epiſc. Colonienſi fuiſſent per annos 280. cõqueſti ſunt ꝙ ab archiepiſcopo in antiquis libertatibus artarentur, quare ad Adolfum Cliuenſem ducem defecerũt, cui ſaluis immunitatib. ab antiquis ſacramentũ fidelitatiſ preſtiterunt, multis interim nuncijs ac literis hinc atq; inde miſſis ad ducẽ, ut abſtineret aliena ditione. Sed quũ toto triẽnio nihil efficeret, ad arma peruentũ eſt, utrinq; cõparata. Dux Cliuenſis cum ualido pręſidio urbem tuendam ingreditur, paſſus in ea obſideri. Archiepiſ. uero ad obſidendũ ſe parat. Venerat illi auxilio Wilhelmus Landgra. Thuringiæ,

Suſatum obſidione cingitur

dux

dux Saxoniæ, inter agmina ſua ducens 2500. ex Bohemis, qui ſine exemplo crudeliter d
ſeuirent. Oppugnauit itaque epiſcopus Suſatum toto menſe, apparatisq; magna mult
tudine ſcalis, ſtatuit uarijs ſimul locis inuadere murum. Oppidani uero miſerunt lapid
& trabes aduerſus hoſtem, ſed omnium erat ualidiſſimum defenſionis genus: ſartagin
in muris diſponebant per interualla ſubiecto igne, pultes in aquis bulienti feruore miſc
bant, & hunc liquorem feruеſcentem fudere in armatos ſcalis incumbentes. Tali tamē m
do defenſi muri, periere ex ſcandentibus plurimi. Archiepiſcopus eo accepto incōmod
oppugnationē deſeruit, & ex hoc tēpore Suſatū in iure ducis Cleuēſis permanebat. Co
tigerunt hæc anno Chriſti 1441. Habuit Colonienſis in ſuo exercitu octoginta millia m
litū, ex quibus interierunt 1528. & multi fuerunt capti & rurſum redempti per ſummam 4
millium aureorum. Oppugnabant prmum hoſtes oppidum Lippe per 14. dies, & quum
lud expugnare nequirent, aggreſſi ſunt, ſed in uanum, Suſatum, ubi totam ferè ditione
ſuam epiſcopus dilapidauit.

Monaſterium.

Mymingrode ciuitas Monaſterienſis.

CArolus magnus tertiam epiſcopalem eccleſiam erexit in mediterraneis Saxoni
nūc Weſtphaliæ in Myminɡrode, loco qui poſtea ab inſigni ibi fundato mona
rio, Monaſteriū fuit denominatū, ordinauitq; ibi epiſco. Ludgerū natione Ph
ſium, fratrem Hildegrini epiſcopi Halberſtadenſis. Cuius ſucceſſor Hermann
dedicauit & conſecrauit monaſteriū & eccleſiam trans aquas in titulum & honorē bea
Mariæ uirginis, quod breui monaſteriū ita excreuit, adeoq; factum eſt celebre, ut nomen
derit & ciuitati & epiſcopo, ita ut paulatim abolito ueteri Mimigardeuordenſi uocabu
incœperit dici ciuitas & eccleſia Monaſterienſis, quod nomen præualuit in hodiernū u
diem. Anno Chriſti 1533. & milleſimo quingenteſimo triceſimo quarto in hoc epiſc

Catabaptiſtarum ſeditio.

patu magna per catabaptiſtas orta eſt ſeditio. Nam ubi fama percrebuiſſet ibi dominiū
bere catabaptiſtas, ingens eò malorum hominum colluuies affluxit, ac mox ipſorum pr
ceſſit coniuratio, ut etiam nullius potuerit comprimi autoritate. Epiſcopus ergo urb
ualido circumſedit exercitu, opibus archiepiſcopi Colonienſis & ducis Cliuenſis adiut

Anabaptiſtæ mœnibus incluſi, audacibus eruptionibus laceſcebant hoſtem, ut nunc
nunc illis Mars proſper adfuit, nihilq; penè aliud per menſes ſex actum. Vltima Aug
urbs ingentibus animis oppugnata, ſed urbanis fortiſſime reſiſtētibus, magna cū clade
pugnatores in caſtra ſunt repulſi. Hinc ciues inflati, Ioannē à Leydis oppido Holādiæ

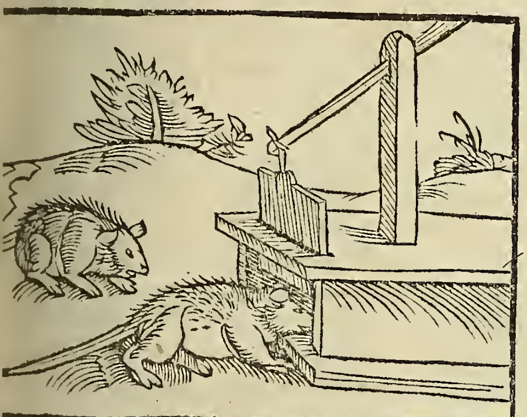
Anabaptiſtæ faciunt regem

mo quidē loco natum, uerum forma, ingenio, facundia, audacia, fraude, facinoribusq; p
ſtantem, ſibi regem, cui rerum omnium poteſtatē facerent, cuiq; quicquid opum, fortu
rum aut annonæ ſupererat, permitterent, conſtituere. Hic fretus ſeditioſorum quoru
expectatione pollicebatur ſibi, obſidione ſoluta, exercitu ſuo totum per orbem gra
ri, ut quondam Gothi, Cimbri, & Longobardi, è Germaniæ angulo prorumpentes fe
ru

unt. Valuis ædium ſic germanica lingua inſcribebat: Gottes macht iſt mein krafft, id eſt, Dei potentia meum robur eſt. Hic cuſtodes corporis gramineo & cœleſti coloribus ueſtie

bat, terrenam ſcilicet & cœleſtem ſibi promittens poteſtatē. Inſigne ferebat, orbem gladijs duobus transfixū. Prophetas qui dolos arte necterent, quiq; concirent ſeditiones, ad uicinas ciuitates emittebat. Vxores duxit quindecim, quotq; uoluiſſent pmiſit uiris habere uxores, cætera omnia eſſe cōmunia. *Polygamia.* Menſe obſidionis decimo, impetrauit epiſcopus auxiliares copias, ut urbem inſuperabilem, fame ad deditionē cogeret. Orta interea in urbe ſeditione, obtrūcauit rex 47. ciues, qui conatibus eius repugnabāt. Menſe quartodecimo omnibus propè conſumptis, ceſſatum communiter conuiuari, uulgus herbis & radicibus uictitare, canes, feles, mu

res, glires, in delitijs haberi, cum nihil ſuper fuiſſet reliqui, quo miſeram traherēt animā, *Fames horrenda.* corium & pelles cocta contuſaq; panis haberi loco. Atq; inter hæc rex mirabili impoſtura dementauit pereuntes, ut nō antè ſe perire crederēt quàm perijſſent, adeo uana ſpē omnes alebat uiros, quouſq; tandem fraudē detecta, ſero ſe deluſos complorarent. Inter hæc oblatus quidā epiſcopo, pollicetur data ſibi cohorte ſcandere mœnia, portas male cuſtoditas perfringere, quantumq; uellet introducere exercitū. Tum epiſcopus tentauit ſi deditionē facerent. Quam ubi per contemptum negarunt, omnibus ad oppugna-
nem inſtructis, noctu urbem undiq; adoritur, incruduitq; atrox bellum. Tandem pro- *Stratagema regis.*
ngato ſilentio putabātur ciues deditionem facere, at præter opinionē rex pulchro uſus
atagemate, ingenti cum fiducia ita inquit. Si uos qui meam hoſtiliter inuaſiſtis urbem, de
ſitis armis uolueritis pacem petere & ueniam, donabo uobis hanc iniuriam & uitæ ue-
æ parcam. Recentem militem hac tam magnanimi uoce & fiducia potuiſſet terrere, ſed
teranus indignatione fremens, contos iterum repetit & gladios, intromiſſoq; toto exer
u qui foris ſtabat, diſcurſum eſt tota urbe & graſſatum cædibus. At urbanorum circiter
ingenti Martis aleam fortiter experturi, conglobati reſtitere in foro, quouſque nun-
tum eſt, regem diuerſa urbis parte captum. Tum formidine uires ſuperante, ſparſim di- *Capitur urbs.*
entes ſe abdidere, uixq; ducenti locum tenuere. Hos totus aggreſſus exercitus oppreſ
captaq; urbe nihil uictore exercitu inſolentius crudeliusq;. Venabantur abſconditos,
osq; decem dies cædibus uacabant. Ludus erat iugulaſſe hominē. Mulieribus parſum
i quæ ſeditionis autores fuiſſent. Eſculentorum apud regem & regales tantum inuenie
ur, quantum ipſi & ſuis in tres menſes ſuffeciſſet. Autores calamitatis & horrendorum
lerum rex & ſocij eius primarij cathenis uincti circumducuntur per loca uicina: tandem
no 1536. in februario reducti in urbem Monaſterienſem, forcipibus candentibus lacera-
ribus ferreis corbibus incluſi è turri diuo Lamberto ſacra, in memoriam æternam pen-
s propendent. Sicq; hoc regnum miſerum ſortitum eſt finem.

Brema.

BRema archiepiſcopalis ciuitas ad Weſerum ſeu Viſurgim fluuium poſita, Phriſiæ orientali confinis, iam à multis annis concertationem habuit cum Hamburgo de primatu, ut ſupra ſignauimus, habetq; ſub ſe epiſcopatus Lubecenſem, olim Aldenburgenſem, Suerinenſem in Meckelburgia, Lebuſſinenſem, Schleſuicenſem, cemburgenſem, Hamburgenſem, ubi olim archiepiſcopatus fuit omnium aquilona-
m prouinciarum. Aliud nihil iam habere potui de hac urbe Bremenſi.

Sequitur deſcriptio Friſiæ occidentalis.

Iacobus

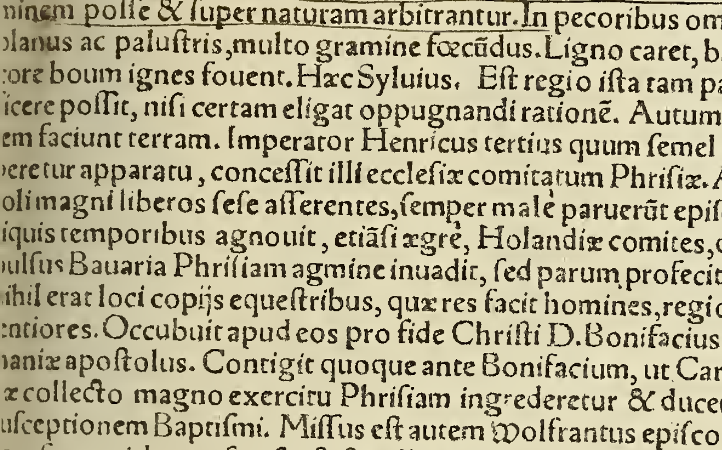
IACOBVS DAVENTRIENSIS

PHriſia quę olim propriū erat regnum, per littus Germanici Oceani ab Rheni in ipſam uſq; Cimbricam cherſoneſum, quam Iutiam ſeu citiorē Daniam uo uarijs appellationibus ſeſe extendit. Verum quæ in hac deſcriptione accurat primitur, ea proprium id ſibi nomen antiquiſſimo iure uendicauit, cæteriſq; ſe præſtantior eſt habita. Ad quarum tamen differentiam Occidentalis à nonnullis uoc pateťq; ab Iſalę ſeu extremo Rheni oſtio ad Amaſū uſq; fluuium, Oſtergoiā, Weſter Septem ſyluas, Groningā inclytam urbem cum circumcacenti territorio cōplectens, re, paſcuiſq; exuberans, & pagis ac ædificijs plus quàm ulla alia regio exculta. Cui T iſalana cum Drenta Tuentaq; iungitur, quæ omnes Cæſaris Caroli V. hęreditario ctę imperio, feliciter floreſcunt ſub eius dominio.

Ph

Phriſia.

QVanquam Phriſij uetuſtiſſimi ſint populi atq; per tot annos nomē ſuum inuariatum retinuerint, inueniuntur tamen ijdem à quibuſdam appellari Cauchi & poſtea Grunes à quodā Francici generis duce, à quo & metropolis Phriſiorū Gruninga nomē accepit. De hoc populo Aeneas ſyluius in hunc modū ſcribit: Gens Phriſiorum ferox, armis exercitata, robuſti & proceri corporis, ſecuri & intrepidi animi, liberam ſe eſſe gloriatur, quamuis Philippus Burgundiæ princeps eius ſe terræ dominum uocet. Reuera Phriſia libera eſt, ſuis utens moribus, exteris nec parere ſuſtinet nec dominari cupit, haud inuitus Phriſo pro libertate mortē oppetit. Dignitas in hac gente militaris, inuiſa. Sublimem uirum qui ſe cæteris effert non ferunt, magiſtratus annuos eligunt, qui rem pub. æquo iure diſponant. Fœminarū impudicitiam ſeuerius puniunt. Sacerdotes ne alia cubilia polluant, ſine coniuge non facile admittunt. Vix enim continere hominem poſſe & ſuper naturam arbitrantur. In pecoribus omnis eorum ſubſtantia eſt, ager planus ac paluſtris, multo gramine fœcūdus. Ligno caret, bituminoſo ceſpite & ſicco ſtercore boum ignes fouent. Hæc Syluius. Eſt regio iſta tam paluſtris, ut hoſtis nihil in ea efficere poſſit, niſi certam eligat oppugnandi rationē. Autumni aquoſa tempora immeabilem faciunt terram. Imperator Henricus tertius quum ſemel ueniſſet Bremā & regali exciperetur apparatu, conceſſit illi eccleſiæ comitatum Phriſiæ. At Phriſij à memoria diui Caroli magni liberos ſeſe aſſerentes, ſemper malè paruerūt epiſc. Bremenſi. Oſtphriſia ab antiquis temporibus agnouit, etiāſi ægrè, Holandiæ comites, dominos ſuos. Henricus Leo cognomento ... Bauaria Phriſiam agmine inuadit, ſed parum profecit in locis paluſtribus, in quib. nihil erat loci copijs equeſtribus, quæ res facit homines, regionum talium indigenas, inſolentiores. Occubuit apud eos pro fide Chriſti D. Bonifacius epiſc. Moguntinenſis & Germaniæ apoſtolus. Contigit quoque ante Bonifacium, ut Carolus Martellus dux Brabantiæ collecto magno exercitu Phriſiam ingrederetur & ducem eius Rapotum cogeret ad ſuſceptionem Baptiſmi. Miſſus eſt autem Wolfrantus epiſcopus Senonenſis uir pius & religioſus, qui ducem ſuo ſuaſu & adhortatione moueret, ut Chriſtianam aſſumeret fidem. Factumq; eſt, cum baptiſimi lauacro tingeretur, altero tantum pede immerſo, quærebat, plures ne maiores ſui in inferno aut in paradiſo cohabitarent: Reſponſum accepit, plures eſſe in inferno. Tum educto pede è baptiſmate, ſatius eſt, inquit, plures ſequar quàm paucos. Ibo quo maiores mei me uocant, & relicta Chriſti fide ad priſtinā ſe conuertit ſuperſtitionē. Sed nō diu lætatus hoc contemptu, nam tertia die ſubita morte correptus interijt miſerè. Wolfrantus tamen per prouinciam diſcurrens & ſemen uerbi Dei ſpargens, ſine ullo obſtaculo gentem illam conuertit ad Chriſtum. Anno Chriſti 1230. orta eſt tempeſtas maxima uentorum, procella fulgurū, coruſcatio & fragor tonitrui, quæ paſſim multas ædes uel incendit uel ſubruit. Inſuper tanta maris inundatio eſt ſuborta, quanta nō eſt audita à diebus antiquis, quæ inuoluit omnem terram maritimam Phriſiæ & Hadeleriæ, & omnē terram limoſam atque paluſtrē Albis & Viſurgi. Subuerſa tunc perierunt hominum multa milia & iumenta ſine numero. Quanti diuites, quanti potētes ueſpere ſedebant & delicijs affluebant, omni timore malorum ſublato? Sed ueniens repentina calamitas, inuoluit eos in medijs fluctibus. Erat autem 16. dies Februarij, quando hæc tempeſtas omnes aggeres manufactos diſrupit & maris intemperiē in mediam terram effudit.

Phriſij Cauci.

Phriſij uolunt eſſe liberi.

Phriſij ſubiecti Bremenſi eccleſiæ.

Rapotus princeps irridet baptiſmum.

Inundatio maris.

Brandenburgenſis marchionatus.

REgio tranſalbiana olim fuit inhabitata à Wandalis,inter
quos numerantur Brandenburgẽſes,Meckelburgenſes,
Pomerani,Pruteni,Bohemi & Poloni,qui omnes diffi-
culter ad Chriſti fidem ſuſcipiendam moueri poterant,
imò acerrimi illius fuerunt perſecutores.Pugnauit contra eos Ca
rolus magnus & poſt eum omnes Cæſares, quouſq; tandem fue-
runt expugnati & Chriſto lucrefacti;quod potiſſimum factũ ſcri
bit Krantzius ab Henrico Aucupe, qui domita Vngarorum inſo
lentia,urbem Wandalorum primariam Brandenburgum per bru
mam expugnauit,caſtris in glacie firmatis.Nec enim poterat alio
Expugnatur Brandeburgũ. tempore propter paluſtria loca & crebras undas expugnari.Expugnatę urbi pręſidem im
poſuit cum colonia Saxonum. Arcem quoq; Miſnæ firmauit aduerſus inſultus gentis , &
præfecit uiros induſtrios,qui ad imperata ſegnes compellerent & in fide cõtinerent:quod
initium fuit Marchionum,nunc principum electorum. Inoleuerat tum primum marchio
num nomen antè inauditum,& in ſolo Wandalico Brandenburgi mirum in modum pro-
fecit,ut inter maximos Germanię principatus numeratus,dignitatem iam diu tenuerit ele
cturæ ad imperium.Otto quoq; magnus cœptum patris exequens opus, imperij limitem
Duo marchiones. transferens ad Danos in Sleſwig,quam fecit Saxonum coloniam,& uſq; ad Wandalos in
Brandenburg,ambobus in locis conſtituens marchionem,qui rebus in limitibus imperi
præeſſet,ſonat enim marca Germanicè ditionis limitem & extremitatem ,ſed apud Da-
nos res euanuit,mutata marca in ducatum eáq; regno Daniæ incorporata , apud Wanda-
los autem marca permanſit uſq; in hodiernum diem. Vſa fuit hæc regio ante fidei ſuſcep
tionem lingua Wandalica ſiue Sclauonica ſed poſt expugnationẽ & fidei ſuſceptionem
introducta fuit lingua Saxonum,qua & hodie omnes incolæ utuntur.

De ciuitatibus marchionatus Brandenburgenſis.

BRandenburgum ciuitas unde tota regio denominationẽ habet,fuit conſtructa &
denominata,ut quidam ſcribunt,à Brandone principe Francorũ,qui circa annum
Brandenburgum ciuitas. Chriſti 140.hanc regionẽ ſibi ſubegit. Franckfordia uero iuxta Oderam fluuium
ſita, anno Chriſti 146. dicitur extructa & denominationẽ accepiſſe à Francis po
pulis, qui tunc iuxta Rheni oſtia conſediſſe memorant̃. In hac Franckfordia Ioachimu
Franckfordia. marchio Brandenburgenſis ac princeps elector anno Chriſti 1506.gymnaſium uniuerſa
le fundauit.Eſt quoq; in ea emporiũ, aliud ſcilicet à Frãckfordia iuxta Mœnũ ſita. Sed d
hac paulo pòſt latius differemus.Scindit̃ hodie Brandenburgenſis regio in duas marca
ueterem & nouam. Veterẽ perlabitur Albis fluuius,& nouã interſecat Odera ſeu Viadru
fluuius,Albi haud multo inferior.Spreda quoq; fluuius eandem prouinciam irrigat, in cu
ius ripa Berlinum iacet,ſedes principũ Brandenburgenſiũ. Eſt & alius amnis Hortellu
nominatus,qui Brandenburgũ in duas partes diuidit, ueterem ac nouam efficiens.Ibi ep
ſcopalis ſedes eſt & marchionũ tribunal. Ad eiuſdem fluminis ripam Auelburgum quo
ſitum eſt, pontificalis ciuitas, quem epiſcopatũ Otto primus Wandalorũ malleus erex
Magdeburgenſiq; metropoli ſubiecit.

Deſcriptio ciuitatis Franckfordienſis ſitæ ad Odeam fluuium.

ESt huius urbis iucundiſſimus ſitus, ab ortu interlabit̃ Viadrus fluuius , hodie Od
ra dictus,piſciũ copia abundans:ab occaſu uero,meridie & borea ſunt uineta in
mera,collectáq; uina per Viadrum in Pomeraniã, Daniam,Boruſſiam, & uicin
partes diſtrahuntur. Diceres hic Bachum,Cererem,Naiades & Dryadas habita
Fertilitas agri Franckfordiani. Deſunt tantum metalla & aromata,alioqui multarum rerum eſt cornucopiæ. Habet ſa
fœni & lignorum. Tradunt annales eorum, ciuitatem primum fundatam & extructam
no Chriſti 1253.per Gedinum à Hertzberg,commiſſione Ioannis primi,marchionis Bra
genburgenſis,atq; ordinatã pro mercibus deponendis,quæ terra & fluuio illuc deferu

An

CIVITAS FRANCK

fordienſis ſita ad Oderam fluuium, celebris gymnaſio optimorum ſtudiorum & emporio mercatorum, cuius picturam & ſuccinctam deſcriptionē miſit huc Baſileam prudentiſſ. eius Senatus, informatus per doctos & toto orbe celebres uiros, illius Academiæ profeſſores.

Franckfordiæ ad Oderam imago, quam

Quarundam inſignium ædiun

D Iuriſtarum collegium. E Eccleſia ſancti Nicolai. G Artiſtarũ colleg
cleſia S. Georgij. K Via uerſus Stettinum. M Cœnobium Cauthuſian

em ciuitatis prudentiſſ. ſenatus.

m huius oppidi expoſitio

ſus Bohemiam. O Eccleſia ſanctæ Gertrudis. Reliqua inſigniora loca, ſuis
minibus in tabula exprimuntur.

Anno Chriſti 1344. Rudolfus dux Saxoniæ, epiſcopus Madgdeburgeñ. Barnaim dux Stettineñ. & dux ab Anhalt rebellantes Ludouico Ludouici Imperatoris Bauari filio, cui pater tradiderat marchionatũ, obſederunt Franckfordiã. At ciues oppidi, præſtito homagio Ludouico, facile deturbarũt à mœnibus ſuis hoſtes. Anno Chriſti 1432. Huſſitæ oppugnantes Franckfordiam, non ſine ſuo damno compulſi fuerunt ſoluere obſidionem. Anno 1437. Ioannes dux à Sagen concremauit pontem & ſtrues lignorum ante Franckfordiam inuentas, abduxitq́ cuncta pecora. At ciues armati & principum ſuorum auxilio freti, hoſtem perſecuti, è regione Groſſen ſtrauerũt eum. Gymnaſiũ fuit in hac ciuitate inſtitutum, ut diximus, anno 1506. à Ioachimo marchione primo, & multis atq́ magnis exornatum ſtipendijs, habuitq́ in hunc uſque diem multos inſignes & egregios uiros, præſertim Iodocum Willichium medicinæ doctorẽ, ſub quo ſchola nõ parum doctis uiris creuit. Iura uero bona fide Hieronymus Schürpff Sangallus LL. doctor profitetur. Floruerunt antea in ea ciuitate nõ contemnendi poëtæ Sbrulius, Trebelius, Vigilantius, & hodie Sabinus, alijq́ complures. Sunt quoq́ omnium artium egregij profeſſores, & in tribus linguis. Matheſis ex Ptolemęo & ſua lingua docetur. Eodem modo Hippocrates penè ad finem uſq́ prælectus, translatus & quibuſdam cõmentarijs eſt illuſtratus. Pleriq́ ciues de ſua negociatione, præſertim piſcium, uini & annonæ, quorum maxima ibi eſt copia, ſolliciti ſunt. Ciuitatis ſitum, ſtructuram & ędium magnificentiam exhibet pictura ad uiuum expreſſa, è tam longinqua regione ad meam ſollicitationem huc Baſileam miſſa.

Huſſitæ Frãckfordiam oppugnant.

De ſucceſſione marchionum Brandenburgenſium.

BRandenburgenſis principatus magis quàm ullus in Imperio principatus mutauit dominos ſuos. Nam deficiente anno Chriſti 1319. genere marchionum, Ludouicus Imp. Bauarus, tradidit principatũ filio ſuo Ludouico. Deinde anno 1373. Bauari uẽdiderunt eundem marchionatũ, Carolo Imperatori, qui rex quoq́ fuit Bohemiæ, pro ducentis millibus aureorũ. Numerauit autem Carolus centum millia aureorũ in prompta pecunia, & pro reliqua ſumma pecuniæ dedit de regno Bohemię iſta oppida, Lauffen, Herſsprugk, Richenfeld, Sultzpach, Roſenberg & Hirſaw, adiecta tamen hac conditione, ut quum extans pecuniæ ſumma redderetur, oppida iſta ſine contradictione ad coronam Bohemiæ reuerterentur. Sed nunquam fuit numerata pecunia, atq́ ob id oppida illa manſerunt in domo Bauariæ uſque in hunc diem. Alij aliter hic loquuntur, nempe quòd nulla prompta pecunia à Carolo fuerit numerata, ſed memorata oppida fuerint impignorata ducibus Bauariæ pro centum millibus aureorũ. Fuit autem Ioannes filius Caroli Imperatoris inueſtitus de marchionatu Brandenburgenſi. Ab iſto Ioanne peruenit marchionatus ad marchiones Morauię, Iodocum & Procopiũ. Iodocus bello fraterno fatigatus, quum ęris indigus uideretur, Wilhelmo Miſnenſi marchioni eundẽ hypothecauit, accipiẽs ab illo quadraginta millia ſexagenas Bohemicorũ: unde oppida & urbes atq́ arcium pręfecti homagium præſtiterunt Wilhelmo. Tandem in concilio Conſtantienſi anno 1417. Sigiſmundus rex Friderico Burggrauio Nurnbergenſi marchionatum Brandenburgenſem pro ſe ac ſucceſſoribus ſuis dono dedit, quem & de eodẽ inueſtiuit hoc ordine. Mane habitis per ciuitatem tubarum præludijs, conuenerunt omnes principes ad habitationem Burggrauij, conduxeruntq́ Fridericum burggrauium ad forum uſque. Erant in foro tabulata, in quæ cõſcendit Cęſar coronã in capite geſtans, & aſſiſtentibus electoribus imperij aſcendit burggrauius ducens ſecũ duos milites, uexilla marchiæ ac burggrauiatus tenentes in manibus: & prouolutus burggrauius genibus Imperatoris, petebat ſe marchionem creari atque de marchia inueſtiri. Mox lectæ ſunt literæ iuxta quarum tenorem iuraret, præſtitoq́ ſic iuramento, creatus eſt in Marchionem Brandenburgenſem.

Burggrauij fiunt marggrauij.

Genealogia marchionum Brandenburgenſium.

TEmpore Friderici primi factus eſt marchio Brandenburgenſis Albertus comes à Balenſted & Anhold: Cui ſucceſſerunt Otto, Adelbertus, filij eius & nepotes uſque Waldemarum marchionem, ſub quibus marchionatus magna ſuſcepit incrementa. Deficiente uero linea Waldemari, Ludouicus Imperator contulit anno Chriſti

no Chriſti 1 3 0 0. marchionatum filio ſuo Ludouico. Cui ſucceſſit frater eius Ludouicus Romulus & poſt Romulum dux Otto uendidit marchionatum Carolo quarto Imperato ri. Is poſtea reſignauit regionem marchionibus Morauiæ, Iodoco & Procopio. Qui rur- ſum impignorauerunt eam Wilhelmo marchioni Miſnenſi. Poſtea Sigiſmundus Impera- tor tradidit marchionatũ burggrauio Nurnbergenſi, nempe Friderico deſcendenti ex co- mitibus de Zollern, qui impetrauerunt burggrauiatum Nurnbergenſem, ut ſupra quoq; ſub titulo Nurnbergenſis ciuitatis indicauimus. Ab hoc itaq; Friderico deducitur genealo gia marchionum Brandenburgenſium ad tempora noſtra in hunc modum.

Burggrauij Nurnbergenſes fiunt marchiones.

Fridericus burggrauius & deinde marchio Brandenburgen.
- Iohannes a
- Albertus qui duas habuit uxores
  - b Fridericus burggrauius
    - Eliſabeth marchioniſſa Badenſis
    - Caſimirus. Albertus
    - Wilhelmus archiepiſcopus Rigenſis
    - Georgius nupſit in Vngaria
    - Iohannes nupſit in Hiſpania
    - Fridericus Canonicus
    - Albertus dux Pruſſiæ
  - c Ioannes marchio & elector.
    - Albertus epiſcopus Moguntinus
    - d Ioachimus elector
      - Ioachimus elector
- Fridericus

a Albertus iſte habuit duas uxores, ex una nempe Anna principiſſa Saxoniæ, ſuſtulit Fridericum, qui poſſedit regionẽ circum Nurnbergam. Ex altera uero, Margareta ſcilicet Badenſi, ſuſtulit filium Iohannẽ, qui ei in electuræ dignitate ſucceſſit. b Fridericus iſte habuit uxorem Sophiam filiam regis Poloniæ quæ ei multos genuit liberos, nempe Caſi- mirum, qui uxorem duxit Suſannã filiam Alberti ducis Bauariæ anno 1518. quam poſt mor tem Caſimiri duxit Ottohenricus princeps Palatinus. Georgius uero frater Caſimiri a- gens in Vngaria apud regem Vladislaũ, duxit ibi uxorem comitis Modruſienſis relictã. Qua mortua, Georgius conſentiente rege ſucceſſit illi in ditione. Iohannes comitatus eſt regem Carolum in Hiſpaniam, ubi Ferdinandi regis Aragonum relictam obtinuit uxo- rem. Fridericus factus eſt canonicus. Wilhelmus fuit in Pruſſia apud fratrem, magiſtrum ordinis Teutonici. Filiam Eliſabeth duxit uxorem Erneſtus marchio Badenſis, Sophiam uero accepit Fridericus dux Legnitzi, & Annam Bugslaus dux Pomeraniæ.

Ducatus Magnopolenſis uulgo Meckelburg.

Magnopolitæ Heruli Obotritæ

DVcatus Meckelburgenſis fuit olim una ditio cum comita- tu Swerinenſi, Roſtockenſi & Stargardenſi: eſtq; hodie regio abundans frumento, ligno, piſcatione, uenatione, & iumẽtis. Eſt bene culta ciuitatibus, oppidis, arcibus & uil lis, habetq; hoc tempore moderatores principes Henricum & Alber tum fratres. Primi habitatores huius regionis apud autores appellã- tur Heruli, Obotritę & generali uocabulo Wandali. Sunt qui putant eos ex Scandia olim unã cum Gothis, Longobardis & Rugis ob in- undationes in hanc ueniſſe terram. Habuerunt temporum ſucceſſu uarios & multos Deos, nempe Teutanem, quem quidam Mercuriũ fuiſſe putant, obtuleruntq; ei humanas carnes. Coluerunt etiam Ra dagaſtum, Siuam, quam Venerem arbitrantur fuiſſe, Parenitonẽ, Suantonitonẽ, Rugieui- tonem. Fuit populus liber & ſtrenuus, Romanis nunquã ſubiectus, bellis aſſuetus, & qui inter Gothos præcipua pars fuit, qui Romam, Italiam, Galliam, Hiſpaniam, Afri- cam, Europam & Aſiam ſuis bellis uexarunt. Et quamuis Carolus magnus plurimis annis impugnauerit Saxones, no luit tamen irritare Herulos.

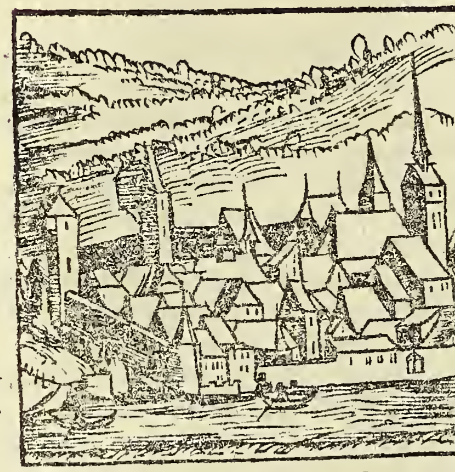
Heruli Obotritæ.

Antyrius

Antyrius Herulorum rex.

ANtyrius iuxta Mæotides paludes in Scythia ab Amazonica muliere educatus, &
apud Alexandrum magnum in grauibus bellis exercitatus, ueniſſe dicitur ex Sc
thia cum agmine bellicoſorũ hominum, qui & illum regem fecerant, ut rediret i
auitas terras unde maiores ſui aliquando in Scythiam cõceſſerant. Veniſſe aute
referuntur claſſe, affixiſſeq́ præcipuæ naui caput bouinum, unde & in hunc uſque diem d
catus Magnopolenſis pro inſignibus habet caput bouinũ, cornibus aliquando albis, po
ſtea uero à Carolo quarto aureis decoratum, impoſita deſuper corona aurea in memoria
antiquæ regiæ ſtirpis. Aciem uero nauis ornauit gryphone aureo in cæruleo ſpacio, qu
Wandalici principes in hunc uſq; diem pro ſigno utuntur. Is itaque Antyrius cum ſuis u
niens ad Viadrum fluuium, quem hodie Oderam uocant, potenter regionem illam ſibi
ſuis ſubiecit, ciuitates & arces extruxit & poſteris Wandaliæ principibus reliquit. Sic q
dam de Wandalis & eorum origine ſcribunt. Krantzius uero ex profeſſo de Wandalis ſ
bens, aliunde deducit originem eorum.

Magnopolis uulgo Meckelburgum.

SVunt qui Magnopolim uocem ex latino
græco compoſitã græce ſcribunt Megap
lim, id eſt, magnã urbem ex qua ſcilicet p
cipes illius regionis nomẽ & titulum eti
poſt dirutam urbem illam retinuerunt. Inhabita
dicuntur urbem illam magnam Antyrius & lon
pòſt Billungus potentiſſimus Herulorum rex,
& uirginum cœnobium inſtitutum fuit, & poſ
Epiſcopatus in Magnopoli. ab Henrico Leone, Saxoniæ duce, illud in epiſc
patum mutatum, & ubi tres epiſcopi ab infidelib
occiſi ſepulti iacent. Idem Billungus dicitur qu

Zwineta urbs. conſtruxiſſe in oſtio Oderæ fluuij nobiliſſimam
uitatem Winetam, quæ præſtabat celeberrimã ſ
tionẽ barbaris & Græcis in circuitu, de cuius p
conio urbis magna & uix credibilia recitant. N
fuit maxima omnium quas Europa claudit ciuitatũ, quam incolebant Græci permixti g
tibus. Aduenæ quoq; Saxones parem cohabitandi licentiam acceperunt, ſi tantum Ch
ſtianitatis titulum ibi cõmorantes non publicarent. Hanc ciuitatem diſſidentibus inte
Rheta ciuitas. ciuibus, quidam Danorum rex claſſe ſtipatus, funditus euertiſſe memoratur. Rheta
ciuitas metropolitana, alij uocant eam Rhetram, putantq́ olim fuiſſe ſitam in eo loco
nunc eſt Brandenburgũ, ubi aliquando fuit templum Radagaſti, habuitq́ ſeptem robu
portas, munita ſeptem paludibus & riuis. Krantzius putat eam olim locatam in ea te
quæ nunc Stargardia dicitur ad lacum magnum, quum nomen Stargard Wandalicum
net magnam & antiquã ciuitatem, cui propriũ fuerit nomen Rethræ Anno Chriſti 3
aut circa illa tempora fuit in Wandalia Viſimarus princeps, homo bellicoſus, quem G
ricus Gothorũ rex expulit & Conſtantius Cæſar parte Vngarici regni donauit. Ab
Wiſmaria. ciuitas Wiſmarienſis nomen & originem accepiſſe creditur. Huius filius Miſislaus ge
Radagaſtum, qui ſub Arcadio Imperatore cum Alarico rege Gothorum in Auſtria, C
tia, Dalmatia & Italia grauiſſima geſſit bella, atque tandem anno 412. Romam expug
uit, ſed paulo pòſt inſidijs interceptus & à Romanis trucidatus. Quanta bella filij & p
ri eius geſſerint, nempe Corſico, Fridebaldus, Gundericus, Genſericus, qui Carthagin
Aritbertus tempore Caroli magni. in Africa expugnauit, omnes ferè cõmemorant hiſtorici. Aritbertus ex iam dicto re
ſemine prognatus & in aula Caroli magni aliquandiu uerſatus, impetrauit Imperatrici
rorem uxorem, ex qua ſuſtulit Billungum, hominẽ clementem & potentem, cui paruer
Sarmatæ & Wandali à Viſtula fluuio uſque ad Weſeram, & ab Odera uſque ad Holſati
Hic regiam ſuam habuit in Meckelburgo. Duo uero filij eius Mizil aus & Miſteuus a
tris pi

tris pietate degenerantes,cœperunt Chriſtianos perſequi. Miſteuus tamen pœnitẽtia du/
ctus & Chriſtianis adhærens,perſecutionem à ſuis paſſus,ſponte in exilium conceſſit, &
Bardeuici pœnitẽtiam agens,reliquit tres filios,quos ſuſtulerat ex Margareta filia Henri
ci Rom.regis,aut ut alij ſentiunt,ex duciſſa Thuringiæ & Saxoniæ. Nomina filiorũ ſunt
Vdo,& Anadrach & Gneus. De Vdone legimus, quod ob infidelitatem & tyrannidem
uam à Saxone quodã anno Chriſti 1095. fuerit trucidatus. At filius eius Gotſcalcus,quẽ *Gotſcalcus.*
amen Saxo Grammaticus Apribignei filium aſſerit,fuit uir catholicus & pius, Winetæ
n regem coronatus, & tãdem unà cum alijs Chriſtifidelibus iuxta Albim propter fidem
atholicam interfectus. Suo enim tempore Wandali temporum oportunitate freti,hũc re
igioſum principem ſui generis,dum conuerſioni & ſaluti gentis cum epiſcopo Iohanne
nſtaret,inita conſpiratione in ciuitate Leontio crudeliter trucidarunt. Paſſus eſt autem
eptimo Idus Iunij cum presbytero Ippone,qui ſuper altare ferẽ immolatus cum alijs mul *Gotſcalcus pro*
is tam clericis quam laicis,qui diuerſis pro Chriſto ſupplicijs ſunt interempti. Iohannes *Chriſto mo-*
piſcopus ſenex cum cæteris Chriſtianis in Magnopoli captus, ſeruabatur ad triumphũ. *ritur.*
lle igitur pro confeſſione Chriſti fuſtibus cæſus,deinde per ſingulas Wandalorum ciuita
es tractus ad ludibrium,cum à Chriſti confeſſione flecti nõ poſſet,truncatis manibus &
edibus corpus eius in plateam eſt proiectum,caput uero deſectum,barbari conto infigẽ
es in titulum uictoriæ deo ſuo Radagaſto immolauerunt. Crudelem ergo Wandali perſe
utionem exercentes in Chriſtianos,occiderunt epiſcopos Bremenſem,Hamburgenſem
 Megapolenſem. Vnde motus Ordulphus dux Saxoniæ,duodecim annis armis nõ po/
uit compeſcere eorum inſaniam. Filia regis Danorum relicta Godſcalci,apud Magno/
olim ludibrio habita eſt. Nam rebus omnibus expoliata, ueſtibus etiã detractis nuda eſt *Gotſcalci uxor*
imiſſa cum aliquantis Chriſtianis mulieribus. Hanc enim Gotſcalcus regi Canuto mili/
ns in Dania meruit uxorem,ex qua filium Henricum ſuſcepit. Ex priore uero matrimo
io natus eſt filius Bute. Exarſit poſt Gotſcalci necem grauiſſimum bellum,cum filij im/
eritam patris mortem iuſtis doloribus uindicare contenderent. At Wandali excurren/
s,demoliti ſunt arcem Hamburgenſem,& euerterunt urbem Sleſwicenſem. Timentes
im hi qui Gotſcalcum interfecerant,concitauerunt tumultum in populo, excluſisq; fi/
s Gotſcalci erexerunt Critonis principatum. Henricus profugit ad Danos unde mater
m duxerat ſtirpem,& Bute ad Saxones,quærẽs auxiliũ ab eorum principibus. At Wan
li tanta animi obſtinatione libertatem defendere anniſi ſunt,ut mori mallent quam reci
re Chriſtianiſmum aut tributa pendere Saxonibus. Hæc enim cohærere arbitrabantur,
alterum ſine altero non eſſet. Ibi fuit cauſa & radix odiorum. Tantum enim ingrauata
nt tributa,ut exinde pertinax Chriſtianiſmi odium naſceretur. Dux Bute à quo Lube/ *Lubecum di-*
m primum Buta fuit appellatum,plurimum muniuit oppidum ipſum, pulſusq; eſt unà *ctum Buta.*
m fratre Henrico tota ditione ſua à Critone Rugienſi, tandemq; ab eodem ante Plonã
olſatiæ arcem interfectus,relinquens filium Idam. Crito interim aſſidue luctabatur ad/
rſus Saxones & multis laboribus ſe defendit,ne rediret ad iuga Chriſtianiſmi & tribu/
rum. Henricus uero Gotſcalci filius uidens ſe armis nõ poſſe oppugnare hoſtem,dolo
 inſidijs aggreſſus eſt ipſum. Quod idem Crito facere tẽtabat, qui ob ſenium iam arma
ſtare nequiuit. At Sclauina uxor Critonis affectior Henrico quàm marito,præmonuit
enricum & indicauit collocatas ſibi inſidias, factumq; eſt,ut Henricus per Danum quen
m ſecuri auelleret Critoni caput in conuiuio,& acciperet Sclauinam uxorem eius; obti
ret paternum principatum & omnem Wandalorum regionem quantumlibet rebellem.
eſſit grauiſſima bella contra Rugianos, quos & in monte quodam ſtrauit. Seruat huc/
q; mons nomine ſuo uictoriæ memoriam,Raueberg ſcilicet dictus. Nam Rugiani etiam
m dicti ſunt Raui,& ab illa die Rugiani facti ſunt Henrico tributarij, ſicut & Wagrij,
Polabi,Obotriti,Kiſſini,Circipani, Pomerani, &c. Vt autem hæc tibi clariora fi/
ant,libuit ſubiungere ſucceſſionem principum Magnopolen-
ſium à tempore Caroli magni uſq; ad Henricum
Leonem ducem Brunſuicenſem.

- Aritbertus
  - Mizilaus
  - Miſteuus cuius uxor filia Henrici 1.
    - Vdon.
      - Gotſcalcus
        - Hēricus obijt 1122
          - Zwenteplogus
          - Miſtiwoi
          - Waldemarus
          - Canutus
        - Bute. Ida
          - Nicolotus
            - Werslaus
            - A Pribislaus
          - Pribislaus
    - Anadrach
    - Gneus

Canutus dux Sleſwicenſis fit rex Obotritorum.

Henricus filius Gotſcalci princeps Obotritorum ſeneſcens,& filiorū ſuorū inertian
proſpiciens, Canuto conſobrino ſuo ditionem ſuam omnem cōmendauit. Nā mater H
rici fuit ſoror Erici patris Canuti. Acceſſit Canutus Imp. Lothariū, & impetrauit ab eo c
ronā regiam ſuper Obotritos. Alij ſcribunt quod Imp. muneribus corruptus, illū ui & re
nitentibus ueris hæredibus Obotritis præfecerit. Filij adulti conabant̄ armis paternā diti
nem recuperare, præſertim Zwenteplogus, ſed omnes uel mortui uel interfecti fuerūt ar
tequam id efficerent, ſicq́ꝫ pleno iure principatus in Canutū demigrabat regem. Morte u
ro abſumptis Henrici filijs, Pribislaus & Nicolotus fratres fratrueles Henrici adhelabar
ad principatum. Canutus uero ducēs exercitum in eos, capit ambos & ducit Sleſwicun
Canutus rex occiſus. Paulo poſt occiſus eſt Canutus rex, & ſucceſſerūt ei in adminiſtratione regionis Magn
polenſis anno 1146, duo fratres Nicolotus & Pribislaus, ſuperſtitionem gentilem per o
nia renouantes, & magno in Chriſtianos odio ſæuientes. Sed dux Hēricus Leo fræna q
abiecerant paulatim repoſuit. Pribislao Lubeci mortuo, Nicolotus crudelitate magna
ſus eſt contra Chriſtianos, donec ab Henrico Leone commeritam luit pœnam, multis p
foratus ictibus. Ab eius filio Pribislao nunc proſequemur generationis lineam.

- A Pribislaus ultimus Obotritorum rex
  - Nicolotus
  - B Henricus
    - C Iohannes dn̄s in Meckelburg
      - E Henricus Ieroſoly.
        - F Henricus Leo
          - Henricus
          - H Albertus dux Stargardiæ
            - Hēricꝰ 1400
            - I Albertus rex Su[...]ciæ ſine hærede
            - Magnus
            - Ericꝰ r[...] electu[...] Dani[...]
            - Iohannes rex elect[...]
          - G Iohānes
            - Iohannes. Ioh[...]
            - Vlricꝰ Hēric. V[...]
            - Rudolfus epūs
        - Iohannes
      - Nicolotus canonicus
      - Hermannus
      - Popo crucifer
      - Albertus
      - Iohannes
      - (Sine hærede)
    - Buruinus Roſtockn̄
      - Waldemarus
        - D Nicolotus puer
      - Henricus
      - Ericus
      - (Sine hærede)
    - K Nicolotus Herulorū dominus
      - L Henricus
        - Henricus ſine hærede
        - 2 Nicolotus ſine hærede
      - Iohannes
        - Nicolotus. Iohannes
          - Nicolotus
          - Iohannes
        - Iohannes
        - Gunterus canonicus
        - Henricus
        - Bernhardus
    - Pribislaus dominus in Parchun
  - Buruinus

Defin

Deſinit tota iſta ſucceſſio Pribislai in duos Iohannes, nempe Iohannē regē electū Sueciæ & Iohannē dominū Herulorū, per quos in ulteriores perſonas nūc ſequit deductio.

- ✱Iohannes electus rex Sueciæ 1422.
  - Iohannes ſine hærede
  - Henricus anno 1491
    - Albertus Iohannes
    - N
    - Magnus obijt 1503
      - Sophia uxor Iohānis ducis Sax.
      - Henricus princeps
        - Ex Vrſula uxore Brādenburgē
          - Magnus
          - Sophia uxor electoris Iohannis ducis Sax.
          - Vrſula quam duxit Wilhelmus Landgrauius
        - Ex Helena uxore Palatina
          - Philippus mortuus
          - Margareta
          - Catarina
      - Eric' obijt
      - 4. filiæ
      - Albertus princeps
        - Vlricus
        - Iohannes Albertus
        - Georgius
        - Chriſtophorus
        - Carolus
      - Anna mater Philippi Landgra.
    - Balthaſar epiſcop' Hildesheimē

- ✝Iohannes Herulorū princeps
  - Nicolotus
    - Iohannes
    - Laurentius obijt 1393
      - Balthaſar
      - Iohannes
      - Nicolotus
      - Wilhelm'
      - (omnes ſine hærede mortui)
  - Bernhard.
    - Mitzislaus, puer mortuus
    - M
    - Iohannes
      - Nicolotus obijt anno 1406.
      - Chriſtophorus, ſine hærede
      - Viuianus ſine hærede
      - Wilhelmus canonicus in Guſtrow.

Hic Wilhelmus ultimus accepta poſt fratrum mortem uxore, mortuus eſt ſine hære-
le, peruenitq; ditio patrum eius ad Henricum & Iohannem ſeniorem, principes Magno
olenſes & Stargardenſes. A Pribislaus iſte & frater eius Werslaus, quem alij uocāt
Vratislaum, rebellionem mouentes contra ducem Henricum Leonem, qui bonam partē
erræ Obotritorum habuit ſubiectam, expugnati ſunt in arce Werlo, captoq; Wersiao &
Brunſuicum ducto, Pribislaus effugit in Pomeraniam. Excitatusq; per fratrem in uincu-
s detentum, copijs clam coactis duxit in Magnopolim, & urbem ob ſui magnitudinem
xpugnat, & quicquid Teutonici nominis in ea erat obtruncat ſine diſcrimine ſexus & æ-
ıtis. Hi enim erant à parte Henrici Leonis. Sic faciebat in Ilow & alijs locis in quibus e-
ınt præſidia ducis Leonis. Audiens dux Leo res ſuas labefactari in Wandalia, conflato
randi exercitu, peruenit in Malachow, ubi in conſpectu hoſtium mandauit Werslaum
Pribislai fratrem ſuſpendio necari, quod germanum (ut compertum habuit) ſtimulaſſet ad
ebellionem. Pribislaus uero omnis rebellionis autor, cum uideret res ſuas in nihilum re-
igi & peteret Leonis gratiam, Henricus Leo communicato principum ſuorum conſilio
dmiſit in gratiam, & reddidit ei omnem hæreditatem patris ſui. Et fecit Pribislaus tā du-
 quàm amicis eius ſecuritatem fidelitatis, anno ſcilicet 1170. motusq; zelo religionis, ex-
dificauit monaſterium inſigne in Dobran, predijsq; ditauit. Conciliatus eſt autem uſq;
deo duci Henrico, ut inter alios proceres comitem illum ſuum faceret in terram ſanctam.
euerſusq; cum ſalute, & Luneburgi uice quadam cum haſta militarem exercens ludum
 cum equo cadens, paulo poſt anno ſcilicet Chriſti 1179. mortuus eſt & in monaſterio
Dobran ſepultus, ubi & uxor eius filia regis Norwegiæ ſepulta iacebat. Fuit autem ulti-
us qui uſurpauerat titulū & dignitatem regiam in ſua familia. Epitaphium tale eſt ei
ſcriptum: Pribislaus dei gratia Herulorum, Vagriorum, Circipœnorum, Polamborū,
Obotritarum Kiſſinorum, Vandalumq; rex. B Henricus. De hoc Henrico quidam
iter ſentiunt. Crantzius ſic ſcribit: Burewinus Pribislai filius, ſuſtulit ex uxore Mathilde
ia ducis Poloniæ, Henricum & Nicolaum, qui uiuo patre diuiſerunt ditionem. Henrico
ouenit orientalis Kiſſinorum ditio, Magnopolis autem Nicolao. Is Nicolaus ſine prole
eceſſit, obrutus domo corruente in Gadebuſth. Henricus ex Sophia filia regis Sueciæ ſu
ılit Iohannem, Nicolaum, Burewinum & Pribislaum, fundauitq; eccleſiam Guſtrowen

Werslaus princeps ſuſpenditur.

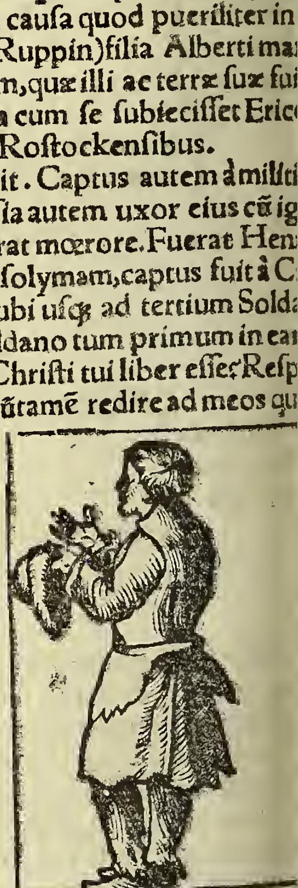
Epitaphium.

ſem. Filij eius diuiſerunt in hunc modum totam ditionem, Iohannes ſenior accepit Mag
nopolim, Burewinus Roſtockium, Nicolaus Guſtrow, Pribislaus Sterneberg, alij Richẽ
berg. C Iohannes Pariſius multis operam dedit literis, ubi etiam geminas ſoro
res deſpondit magnis principibus, unam filio regis Cypri, et alteram principi Maſſiliç. E
reuerſus in patriam quum præ ſe ferret grauitatem, uocatus fuit ridicule à quibuſdam pa
trio uocabulo Kneſe Ianike. D Nicolaus ſeu Nicolotus quem puerum cogno
minauere, quia puer diu agebat ſub tutoribus: Acceſſit & altera cauſa quod pueriliter in
ter cõiugia uariabat, ex trib. ſpõſis filia comitis de Ludow (alij Ruppin) filia Alberti ma
chionis & filia ducis Stetinenſis: ſolam tertiam accepit coniugem, quæ illi ac terræ ſuæ fui
multorum cauſa laborum. Sed & ibi pueriliter rem gerebat, quia cum ſe ſubieciſſet Eric
Danorum regi ad protectionem, poſtea receſſit ab eo cum ſuis Roſtockenſibus.
E Henricus iſte ad expeditionem terræ ſanctæ ſe accinxit. Captus autem à militi
bus Soldani, per totos 26. annos in ſeruitute permanſit. Anaſtaſia autem uxor eius cũ ig
noraret quid marito accidiſſet cæteris redeuntibus, in magno erat mœrore. Fuerat Hen
cus in exercitu Ludouici regis Gallorum, cupienſq; redire Ieroſolymam, captus fuit à C
licibus & miſſus Damaſcum, atq; hinc Cairum ad Soldanum, ubi uſq; ad tertium Solda
num in uinculis detentus fuit. Interpellatus autem eſt ab illo Soldano tum primum in ea
dignitatem prouecto in hunc modum. Velles'ne in honorem Chriſti tui liber eſſe? Reſp
dit ille. In manu tua domine eſt facere de ſeruo quod uoles, uerũtamẽ redire ad meos qu

Soldanus fuit inter Chriſtianos.

dabit? Vxor mea, liberi
mei, iã me dudum inter
mortuos deputauere. Nõ
eſt ita, inquit ille, compe
ri ex peregrinis tuæ gen
tis omnes incolumes tuo
tabeſcere deſiderio. Et ut
intelligas me tuorum na
talium & rerũ eſſe cõſci
um: Meminiſti quum ſub
parẽte tuo in Liuonia mi
litares, magiſtrum quen
dam machinarũ, magnã
parẽti tuo in hoſtes ope
ram nauaſſe, & magnam

ſæpe in hoſtes ſtragẽ feciſſe. Ego ſum ille qui poſt
inter Tartaros magnam aſſequutus prouectione
nunc ut uides maiorem in hac gente teneo, liber
te eſſe conſtituo dans etiam uiaticum ob uetus c
militium. Ille gratias agens proficiſcitur, & ab u
Ptolemaida nauigans, iterum in mari capitur & u
lut fugitiuus reducitur. Soldanus reductum iterum dimittit in Cyprum, quo in loco an
tam fertur reperiſſe nuptam regi, cuius iam ſupra in C meminimus, quæ refocillatum m
tit ad ſororem in Maſſilia, ibiq; per dies moratus mittitur in patriam. Reperit autem He
ricum filium in oppugnatione cuiuſdam arcis: at ille ad primam uocem non credidit r
re patrem, bis antè deluſus cum matre ab adulterinis, qui ſe diuerſis temporibus finger
Henricum, ambo digno exitu perempti, alter aquis, alius igne conſumpti. Redeunte a
uero principe anno milleſimo ducenteſimo nonageſimo octauo, noua ibi gaudia, inau
ta tripudia filiorum de patre & iam nepotum de auo, totius populi de principe. Pende
à collo coniunx chariſſima, non paſſa diuelli, affuere nurus gratulabundæ, nam qui per
ſe putabatr inuẽtus eſt, & qui ab omnibus iã inter mortuos deputatus eſt, cũ uiuẽtib. ui
re cernit. Superuiuẽs uero modico tẽpore, mortuus eſt & ſepultus in Dobrã monaſte
F Hẽricus Henrici Ieroſolymitani filius uir ſtrennuus & bellicoſus, recuperauit
uxorẽ ſuam filiam marchionis Brãdenburgeñ dominium Stargardiæ. Ipſe perſecutus
Albertum ducem Auſtriæ & Adolfum comitem, Saxonũ hoſtem uſq; in Bohemian
cum ſui commilitones hoſtium conſpectũ fugerent, ille ceu leo intrepidus ſtabat, und
Le

Leonis adeptus eſt nomen, Ipſe quoq; Wiſmariam & Roſtockium eripuit è manibus Erici regis Danorum, & pugnauit feliciter contra principes Pomeraniæ, cōtra epiſcopū Magdenburgenſem, contra Ottonem ducem Brunſuicenſem & Viſilaum Rugianum atq; ducem Swerinenſem, quorum dominium Henricus Leo dux Saxoniæ erexit in comitatum pro Guncelino duce exercitus ſui. Tribuit multa monaſterio Dobran, ubi & tandem ſepultus fuit anno 1329. Habuit ſucceſſiue tres uxores, primam nomine Beatricem filiam Alberti marchionis Brandenburgenſis, ex qua unicam ſuſtulit filiam, ſecundam Annā germanam Rudolfi ducis ſuperioris Saxoniæ, ex qua ſuſtulit Henricum, Albertum & Iohannem, tertiam relictam Wislai principis Rugianorū. G Iohannes Leonis filius, primus eſt dux electus Stargardiæ, & unà cum fratre Alberto in numerum principū Romani imperij à Carolo quarto allectus, tandemq; Strelitij in principatu Stargardienſi ſepultus. Filius eius Iohannes genuit filiū nomine Iohannem, cui Iodocus marchio Morauienſis cōmiſit adminiſtrationem merchionatus Brandenburgenſis. Captus autem fuit à comitib. Ruppinenſibus, unde familia Quintzowenſis deſcendit, ſicut & filius eius Tangermūdę nouem annis detentus fuit. Rudolfus fuit epūs Scarēſis & Swerinenſis. Vlricus huius ducis Iohānis filius genuit Henricū, Henricus Vlricū, qui Vlricus profectus eſt cum Magno propinquo ſuo in terrā ſanctā, & reuerſus ueneno fuit infectus & mortuus ſine hærede anno 1471. ſicq; tota ditio peruenit ad Henricū ducē Meckelburgeñ. H Albertus Iohānis frater, uir prudens & grauis, in legatione regis Sueciæ & Norwegiæ ſororij ſui miſſus ad Ludouicū Imperatorem, captus fuit & ſpoliatus prope Erdfordiam in Thuringia à comite quodam. Sed Cancellario eius id Imperatori querula uoce indicante, procuratione Imperatoris liber dimiſſus, legationem ſuam pro uoluntate legantis apud Imperatorem exequutus eſt. Idem cepit anno Chriſti 1371. duces Pomeraniæ Bugslaum & Vratislaū, & deuicit Magnum ducem Brunſuicenſem, deuaſtauit Ratzenburgum, diripuit Wittenburgum Gothorum, compeſcuit ducem Brandenburgenſem, & multa ſibi uendicauit de ducatu Swerinenſi, cuius etiam titulum ſibi uſurpauit, quem & in hunc uſq; diem retinēt duces Meckelburgenſes. I Albertus Alberti Magnopolenſis ducis filius & nepos ex ſorore Magni regis Sueciæ, eligitur in regem Sueciæ, etiamſi rex Magnus habuerit filiū Aquinum nomine, qui duxit uxorem Margaretam filiam Waldemari regis Danorum, ſuſtulitq; ex ea filium Ololaum nomine (alij ſcribunt Alanum). Mortuo autem Aquino, relicta eius Margareta regnandi auida, potenter Albertum ex Suecia excluſit. Cum enim Albertus feliciter regnaret in Suecia & implicaretur bello cum Margareta Daniæ & Norwegię regina, orta ſimultate erexit munitionem loco oportuno, unde poſſet Danorū in ſua trantum arcere. Regina autē nulli cedens uiro, prudentia & animi magnitudine multos exuperans, non paſſa ullum ab rege præiudicium, aduerſus nouam regis arcē in ſuo ſolo erexit aliam unde cōmeatus poſſent intercipi, in nouam regis arcē conuehendi. His de rebus primum præfectorum iurgia, deinde etiam excurſiones fiunt inuicē, quæ adeò creuerunt in immēſum, ut ipſi inter ſe principes, hinc rex, inde regina, totis regnorum uiribus cōcurrerent. Eduxere acies, capitur rex cum filio anno 1388. & in arctiſſima cuſtodia recluditur, ſeptem annis in carcere manens, nec poterant ullæ cō

Dux Romani imperij.

Dux ſpoliatur

Reginæ uirilis animus.

ditiones reperiri,quæ,niſi dimiſſo regno,fœmineum animum poſſent permollire.Laxa
tus tandem,dimiſſionem regni pactus, cuius maiorem iam partem regina occupauit,u
una fœmina tribus imperitaret regnis.Rediјt in Magnopolim ſuã cum filio Erico ad ſp
regni enutrito.Scribunt etiam quidam,pro liberatione eius numerandam fuiſſe magnan
ſummam pecuniæ,ad quam ſupplendam,mulieres Herulæ de ſuis iocalibus & ornamen
tis non parum contulerunt,per id ſingulare ius hæreditatis capiendæ obtinentes .Nã pie
tate earum cõmonitus rex,legem de ſucceſſione fœminarum,quę iniqua pridem illis era
maribus exæquauit.Obiјt tandem Albertus iſte ſine hærede ſepultusqꝫ eſt Wittenburg
oppido Gothorum,quod eſt pars comitatus Suerinenſis, anno 1394. K Nicolotus
lius Burwini,uerus hæres dominiј Herulorum & Wandalorum,fuit princeps eloquẽs,pr
dens & pius in religione,qui ædificium eccleſiæ Guſtrawenſis à patre inchoatum conſum
mauit.Ipſe quoqꝫ ditionem Herulenſem gubernauit Chriſtiana modeſtia & munificẽte
fouit monaſterium Doberan,mortuus anno 1277. L Henricus Nicoloti filius, genu
duos degeneres filios,quippe qui patri inſidias tetẽderunt ob id , quod tertiam duceret u
Filius occidit patrem. xorem.Henricus enim iunior filius conſentiente fratre,occidit patrem anno 1291. Qu
propter iuſta indignatione commotus Nicolotus patruelis eorũ,priuauit eos paterna hæ
reditate,pepulitqꝫ in exilium,ubi non diu iuxta comminationem diuinam uixerunt.Na
Nicolotus ægritudine animi & Henricus alias miſere perierunt. M Quomodo Ioh
nes iſte & filiј eius omnes,ſine hærede deceſſerint,genealogiæ ſeries ſatis id indicat. N
Magnus dux Magnopolẽſis,inſigni princeps ingenio & animo , mortuis maioribus na
fratribus,rem omnẽ in ditione gubernabat,auctior titulis quàm omnes patres eius, quo
Wandaliam & Stargardiam principatus non paruos paternæ ditioni coniunxiſſet. Viſi
uit iſte adhuc iuuenis unà cum Vlrico propinquo ſuo terram ſanctam,uiſitauit bis Rom
fuitqꝫ ualde acceptus Imperatori Friderico & regi Maximiliano.Domi uero per totam
tionem ſuam coluit pacem & quietem;niſi quod cum Roſtockẽſibus bellũ iniјt,ſed qu
facile cõpoſitionem admiſit . Mortuus eſt tandem anno ſalutis 1503.relictis duobus fil
Gymnaſium Roſtockenſe. modernis principibus Henrico & Alberto. Anno Chriſti 1419.principes Magnopo
ſes et ciues Roſtockenſes miſſa legatione in urbem,impetrauerunt priuilegium general
ſtudiј in ciuitate Roſtockenſi,loco in eam rem non incongruo,quod aeris ſalubritas &
ctualium omnis generis leui precio ibi magna eſt copia.Introducuntur magiſtri & doc
res,potiſſimum ex Erdfordia,quæ et ipſa recens ſchola fuit,nec dum habens annos trig
ta ab inſtitutione ſua.

REGIO POMERANIAE.

SVO D. SEBASTIANO MVNSTERO PETRVS
ARTOPOEVS POMERANVS.

Quàm cupiebam & bene ſperabam unà cum legatione illuſtriſſimorum principu
noſtrorum ad comitia Auguſtana proficiſci,ut te,Reuerendiſſ.D. Sebaſtiane & Hẽricu
Petri amicos clariſſimos inuiſerem,recentemqꝫ noſtram amicitiam facerem arctiorem,
toqꝫ commodius in Pomeraniæ noſtræ deſcriptione,quæ uidentur in ea obſcura , indic
rem.Sed poſtquam me non poſſe impetrare uidebam,neceſſitas coegit per literas rẽ qu
licunqꝫ ratione efficere.Audio alias terras deſcriptiones ſuas iam dudum ad tuam Coſm
graphiam augendam & exornandam miſiſſe:id dolet quàmplurimum,me eſſe in tam p
negotio poſtremum,non tam mea quidem quàm turbulentiſſimorum temporum culp
Reliqua tenes ex aliјs literis.Bene uale:Stettini 21 Auguſti,anno 1547.

Diximus iam in deſcriptione regionis Magnopolẽſis,quod tota ora maritima
Holſatia uſqꝫ ad Liuoniam,una fuit Wandalica ſeu Sclauonica natio , etiamſi
Magnopoli,Brandenburgo,Rugia,Pomerania,Pruſſia, Liuonia , &c. alios
alios habuerit dominos,qui in uniuerſum cõſpirauerunt in ſubuerſionem fi
Chriſtianæ.Et quamuis ſæpe perſuaſi & inducti fuerint,aliquando etiam coacti, ad ſu
piendum fidem catholicam,tamen faciebant hoc ſimulato corde & ad horam,illico re
ſi ad uomitum.Henricus primus ſtuduit gentes conterminas allicere ad fidem , ac dein
Otto primus filius eius tãta uirtute illas conſtrinxit, ut tributum pendere & Chriſtian
mu

mum ſubire pro uita & patria ſimul offerrent uictori, baptiſatusq́ eſt magnus gentilium populus, præſertim in marca Brandenburgenſi & regione Meckelburgenſi. Repleta eſt quoq; omnis terra eccleſijs, ſacerdotibus & monachis, nec fuit aliquid quod nouellæ eccleſiæ aduerſaretur omni tempore triũ Ottonũ, qui omnes pari affectione in eius gentis conuerſionem ferebant̃. Populi uero qui ad mare habitabant ferociores ſemper erant, nõ paſſi ad ſe penetrare, qui fidẽ Chriſti diſſeminaret. Iulinenſes enim in Pomerania lege lata uetuerunt, ne aduenarũ quiſq; nouę religionis mentionẽ ullã faceret: quo factũ eſt, ut illi omnium nouiſſimi ad Chriſti fidem peruenirẽt, quanq; & mediterranei ſemel acceptã religionem non ſatis conſtãter ſeruarent. Introrſus aũt ad orientẽ Ottone 3. regnante Bolislaus Polonorũ dux, qui imperio ſe cõiunxerat, recognoſcens in eo ſuperioritatẽ, omnẽ Wãdaliam uſq; ad Oderã ſuis ſubijciens tributis, ad iuga Chriſti cogebat. Cœperat ergo ab illa parte Oriẽtis euangeliũ rutilare. Apud Winulos primus rex Bilug (ab alijs Bilung dictus) Chriſtianus innotuit, mortuus anno 980. relinquens filios, qui Chriſtum quidẽ palã confitebant̃, ſed clã perſequebant̃, ſuperſeminante pulchris diuinæ religionis incremẽtis inimico homine zizania. Dominabatur memoratus illuſtris princeps Bilug tẽporibus Ottonis primi latiſſime in maritima Wãdalia à Wisla ſeu Viſtula fluuio uſq; ad uicina Cimbrorũ ſeu Iutiæ, floruerũtq́ tũc in eius ditione Wineta caput religionis in gẽte, Rethra, Iulinũ, Stargard, Wolgaſtũ, Demyn, Cuſtin, Melchow, Kiſſin. Moriente uero Bilug, ditio eius diſtributa eſt in filios. Cũq; illorũ tẽpore Bernhardus dux eſſet Saxoniæ, excitaretq́ multam nobilitatẽ contra Henricũ Imp. & opprimeret crudeliter per auariciã gentẽ Winulorum, coegit eos ferè ad paganiſmũ. Idẽ agebat tũc Theodoricus marchio Brandenburgẽ. Rudes ẽm in Chriſti fide gentiliũ populos, quos optimi quondã principes cũ ſumma lenitate fouerant, tẽperantes rigorẽ his, quorũ inſiſtebant ſaluti, iſti tanta crudelitate inſecuti ſunt, ut excuſſo tandẽ ſeruitutis iugo, libertatẽ ſuã armis defendere cogerent̃, religionẽ abijcerent & omnẽ tyrannidẽ in Chriſtianos homines exercerẽt, eccleſias cõburerent, presbyteros trucidarent et omnibus ludibrijs exponerent. Sicq́ omnes Wandali qui intra Albim & Oderã habitabãt per annos 70. Chriſtianitatẽ colentes, hoc modo ſe abſciderũt à corpore Chriſti & eccleſiæ, cui ante fuerãt cõiuncti. Nec id dux Saxoniæ magnopere curabat, tributis & cenſib. cõtentus: & ſi obniteret̃, nõ ſuppetebãt uires aduerſus tantã nationem. Henricus Leo dux Saxoniæ in poſteris annis aliquid effecit. Principes Wandalorũ tẽpore tumultuationis fuerũt Miſtiwoi & filij eius Anatrog, Gneus & Vdo peſſimus homo, qui cõtoiſus ob ſuã crudelitatẽ reliquit filiũ Godſcalcũ qui patris crudelitatẽ & tyrannidẽ ſuperauit, ſed tandẽ tactus dolore cordis, à nepharijs cœptis cohibuit manus. Genealogiam eius habes ſupra in deſcriptione Magnopolẽ regionis. Gotſcalcus itaq; cõpunctus & aliquandiu apud regẽ Daniæ uerſatus, tandẽ reuerſus in patriã quantũ prius in euertẽda, tãtum tũc in reducẽda Chriſti religione impiger laborauit, nec quieuit donec omnẽ qui per illũ defeciſſe uidebat̃ populũ cũ multis alijs ad diuinę religionis iura reduceret. Sane tanto diuinæ religionis amplificandæ ſtudio exarſit, ut exhortationis uerba frequenter ad populum in eccleſia ipſe faceret. Ipſe ferè tertiã partẽ reduxit eorum, qui ſub auo eius Miſtiwoi relapſi erant in paganiſmũ. Sed quia perſecutionẽ patiunt̃ qui in Chriſto piè uiuere uolũt, religioſus princeps dũ cõuerſioni & ſaluti gentis inſtat, inita cõſpiratione propter fidem deo & principibus ſeruatã, trucidat̃ à congentilib. ſuis, quos ad ſalutẽ inuitauerat, relicto filio Henrico, qui patris immeritã necẽ iuſtis doloribus uindicare conatus eſt. Interfecto aũt Gotſcalco, omnes Wandali facta generali conſpiratione ad paganiſmũ denuo ſunt relapſi, occiſis omnib. qui perſtitiſſent in fide. Accidit perturbatio iſta generalis anno Chriſti 1066. anno regni Henrici 4. octauo. Porro Wãdali interfecto Gotſcalco, timẽtes ſibi ne filij eius ſæuirent in eos, elegerũt ſuper ſe principem Critonẽ, qui capitale odiũ in nomen Chriſtianũ præ ſe ferebat, obtinuitq́ dominiũ in uniuerſa terra Obotritorũ. Luctabat̃ ille aſſidue aduerſus ducẽ Saxoniæ Magnũ, & multis laboribus ſe defendit, ne rediret ad iuga Chriſtianiſmi & tributorũ, facileq́ fuiſſet religionẽ reparare, ſi in animũ inducere potuiſſent principes temperare impoſitis oneribus. Sed dum illi inhiant tributis, Wandali uno pariter odio, & religionem & ſeruitutem refugiebant. Adiuuit illorum hominum pertinaciam temporis malicia, quod Romanos Imperatores Henricus quartus & filius eius Hẽcus quintus infenſi Saxonibus illos perſequerent̃, & implicati eccleſiaſticis turbatio-

Iulinenſium pertinacia.

Bilug Wandaliæ princeps.

Wandaliæ urbes.

Chriſtianorũ auaricia.

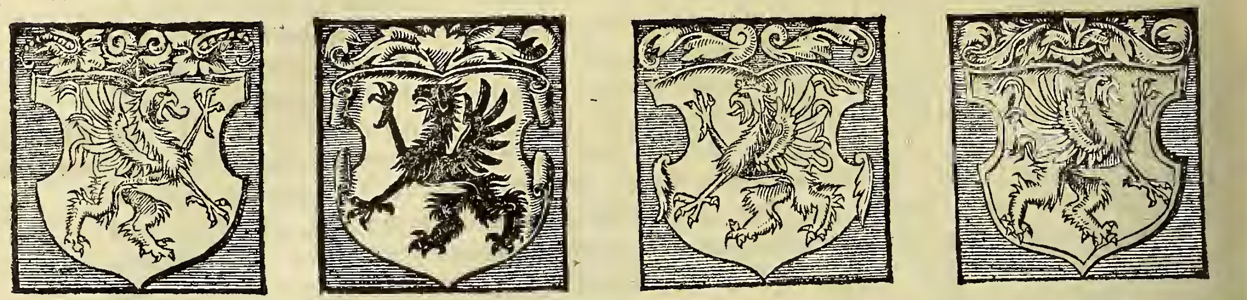
Gotſcalcus.

Gotſcalcus pro religionẽ occiditur.

Tributum magis quam religio quæritur.

Tabula Pomeraniæ ſecundum omnes prin

Vvandorum Caſſubiorum Stetini Pomeraniæ

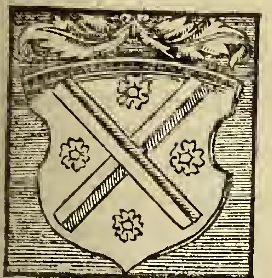

nibus ſummorum pōtificum laborarent anathemate. Poloni tamen principes Bolislaus & qui ſequebantur eū, ſategerunt cōterminos Vvandalos in ditione Pomeraniæ ad iuga Chriſti cogere. Vnde factum eſt, ut ad orientem prius quam in occiduo Vvandali ad Chri- ſtū peruenirent. Critone em̄ in principatu conſeneſcente, Gotſcalci filius Hēricus inua- luit, adiutusq́ Sclauina uxore Critonis inſidijs circūuenit Critonē & potione temulentū occidi

nſigniores ciuitates, oppida & arces eius.

Gutzkouij

Wolgaſti

Rugiæ

Barthiæ

occidi curauit, duxitq; eius uxorem, & obtinuit paternũ principatũ. Quod audientes uniuerſi Wandalorũ populi, quòd ſui rexiſſet inter eos princeps, qui diceret ſubeundas Chriſti leges, patrẽ habens qui in eã cauſam perijſſet, indignati cõuenerunt ut pugnarẽt aduerſus eũ, at Henricus ſubſidio Magni ducis Saxoniæ ſuperior factus, coegit eos ſub tributũ. De religione uero nullũ fecit uerbum, ſciens obſtinatos eorũ animos & inextricabile odium in religionem.

religionē. Vicit deinde Rugianos & in pugna grauiſſima illos tributarios fecit, ſubijciēs hoc modo ſibi Wagrios, Polabos, Obotritos, Kiſſinos, Circipanos, Pomeranos & cunctos Wandalos uſq; in Poloniam. Imperans autem Henricus ſuper omnes hos, uocatusq; rex in omni Wandalorum prouincia, noluit ille per modeſtiā ſibi regium arrogare honorem. Mortuus eſt aūt Henricus ſubacta Rugia anno Chriſti 1122. Kanuto rege Daniæ adminiſtrationē Wandaliæ ſubeunte pro filijs eiuſdē Henrici. Per eadē ferè tempora cū Henricus dictus omnem prouinciā citra Panum flu. teneret, Wartislaus princeps erat in orientali Wandalia, qui inſtante ſancto uiro Ottone Bambergeñ epiſcopo, ſponte ſibi prędicationis officiū in Wandalos aſciſcente, fidē Chriſti cū proceribus & urbibus accepit, perurgēte hinc à mari Nicolao Danorū rege, inde à terra Bolislao Poloniæ duce, perdurauitq; ſuſceptum ſemel euangeliū Chriſti in ea prouincia, quū in Henrici ditione diu pòſt uarijs caſibus fluctuaret uſq; ad tempora Henrici Leonis Saxoniæ ducis. Ab hoc ergo loco ducemus initium cōmemorandi principatus in Pomerania, quā nobis Chriſtianiſmus aperuit. Fuerunt ueteres eius limites, Viſtula, Warta, Prerous flumina & mare Balthicū. Flumina inſigniora ab occaſu in orientem ſunt, Reconicius, Prerous, Trebelus, Panus, Verius, Randous, Odera ſeu Viadrus, Planus, Inaus, Mallius, Molcius, Rega, Porſantus, Radius, Raddoſcus, Noſtius, Grabous, Vipera, Stolpius, Lupanus & Lebius. Veteres quoq;, Viſtula, Braus, Bdaus, Pilous, Kuddous & Warta.

De fertilitate terræ Pomeranorum.

RIpa maris Pomerani natura eſt uallo ſolidiſſimo munita, ut nulla eius inundatio terræ nocere queat ut in Phriſia & Holandia, ubi perpetuis aggeribus impetus eius eſt cohercendus. Terminum ergo habet hæc terra à deo poſitum, quem mare prætergredi non ualet. Vocatur autem hoc mare Balthicum, quod in modum balthei longo tractu per Scythias regiones tendatur uſq; in Græciam, ut Helmoldus Wādalicarum rerum ſcriptor ſentit. Sed hoc eſſe nequit, cum mare illud non in Græciam porrigatur. Nam ex Ruſſia per longas ambages in Sueciam itinere pedeſtri perueniri poteſt, & ex Liuonia in Lithuaniam & rurſus in Poloniam ubi nullum mare eſt. Vbi eſt ergo baltheus in Græciam? Balticum itaq; mare dicitur à Baltia peninſula, quæ tria cōtinet aquilonis regna, Daniam, Sueciam & Norwegiam. Teſtis eſt Plinius, qui ſuos introducit autores. De fertilitate Pomeraniæ ſcribit doctiſſ. Petrus Artopœus natus Pomeranus in hūc modum. Pomerania ad mare Balticum ſita, à primis cultoribus patria lingua, hoc eſt, Wādalica, Pamorzi appellata, ab indigenis inhabitata & proprijs dominis gubernata, alienis autem nunquam ſubiecta, eſt ubiq; fertilis, aquis irrigua, ſtagnis abūdans, nauibus peruia, diues agris, paſcuis, pomis, lignis, riuis, montibus, uenatione, pecore, piſcibus, frumento, butyro, melle, cera & alijs his ſimilibus rebus. Eſt quoq; optime culta ciuitatibus, oppidis, arcibus & uicis, nec ullus in ea eſt locus uacuus & incultus, niſi quem aut lacus aut mōtes occupant. Cibum miniſtrat multis alijs terris per circuitum ſitis. Vſa eſt ante ſuſceptum Chriſtianiſmum lingua Wādalica, moribusq; ſuis uixit, quoad uſq; incorporata fuit Rom. Imperio: tūc unà cum religione ſimul didicit ab Imperatorib. Saxonū, Saxonicā linguam, quam & in hunc uſq; retinet diem. Colligunt incolæ in mari ſuccinum, ſed non tantum quantū Pruteni in ſuis littoribus legunt. De quo infra in Pruſſia non nihil dicemus.

Fertilitas Pomeraniæ.

Succinum in Pomerania.

De inſignibus Pomeraniæ ciuitatibus.

INſigniores ciuitates, quas habet Pomerania, iacēt in littore maris, præter paucas quaſdam mediterraneas, ut ſunt Stetinū, Newgardia, Stargardia, &c. In littore maris iacē[t] Colberg, Caminum, Coslinum, Gripſwaldum, Sundtum, &c.

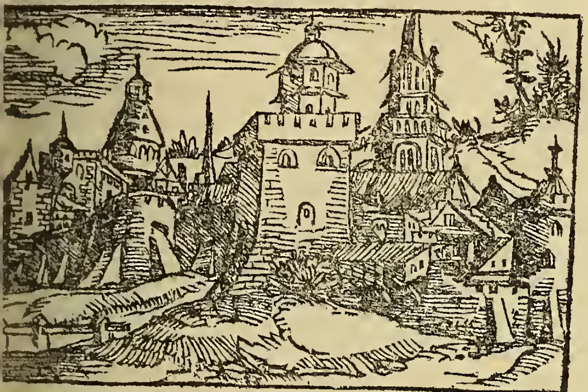
Stetinum.

FVit olim Stetinum uicus piſcarius oblongus cis Viadrū flu. qui hodie eſt Odera. Poſt ſuſceptum uero Chriſtianiſmum & deſtructam Winetam, trāslato illuc emporio, cœpit amplificari & extēdi, eſtq; iam metropolis totius Pomeraniæ, & habet amœniſſimum ſitū, qui ab imo decurrentis Oderę in aduerſum cliuū erigit, uallis ac mœnibus roboratur.

Gripſwaldum.

GRipſwaldum oppidum ducatus Wolgaſtenſis, quem alij dixere Bardenſem, ciuili
bus malis diu laborans, nonnihil eſt extenuatum, ubi circa annum Chriſti 1456.
floruit uir quidam integer, literis inſtructus, eius oppidi proconſul, ueteri familia
ortus, legum doctor, qui cum multa ei oppido commoda cōparaſſet, priuilegia-
tum ibi publicumq; gymnaſium inſtitui procurauit. *Gymnaſium*

Iulinum nunc Wollinum.

IVlinum oppidū olim nulli clariſſi-
marum urbium ſecundum, multas
etiam præclaras opibus & ſtructu-
ris exuperans, nobile Wādalorum
emporiū, tantis opibus mercatorū ne-
gocijs frequens, ut uix aliud par illi tū
Europa uideret, Conſtantinopoli exce *Emporium celebre.*
pta, quæ tum florebat. Ibi Ruſſi, Dani,
Sorabi, Saxones & Wādali ſuos uicos
& plateas incolebant. Incolæ eius quū
in flore eſſent lege lata uetuerūt, ne ad
uenarum quiſquā nouæ religionis mē
tionem ullam faceret, quo factū eſt, ut
mnium illi nouiſſimi ad Chriſti fidem peruenirent. A regibus Danorum olim urbs iſta
iulta paſſa eſt, potiſſimum autem regi Zwenoni ad tempora Ottonum regnanti, ſæpe ſe
ppoſuit, bello ſuſtinens totius regni molem, ter etiam regem prælio cepit. Waldemarus
uoq; rex Daniæ circa annum Chriſti 1170. claſſe per Zuenum fluuium ingreſſus terram,
ılinum oppidum non ſatis à priſtinis cladibus reſpirans captum direptumq; incēdit: ex
ıo die nunquam redijt ad priſtinum florem, quod iam à Saxonibus nouæ ciuitates in eo
tore firmarentur, præſertim Lubecum. Vrbs itaq; iſta olim tam præclara & potens, nūc
l fatum ſuum peruenit. Ea eſt rerum uiciſſitudo. Vocatur hodie Wollinum. Circa annū
omini 1151, principes Pomeraniæ erexerunt ibi epiſcopatum, ſed qui poſtea circa annū *Epiſcopatus*
hriſti 1181. fuit trāſlatus Caminū. Situs huius Iulinēſis urbis fuit haud procul à lacu mag *Iulinenſis.*
Pomeraniæ, quem tres amnes Panus, Zwinus & Diuinow collecti ante exitum in ma-
, conficiunt, etiamſi per Diuinow putent intelligendum exitum Oderæ ex lacu, ſicut &
ıenus alius eſt exitus, per quem uia patet ad mediterranea Pomeraniæ loca.

Stralſund.

Tralſund oppidum ſplendidum in littore maris ſitum, iam Pomeraniæ duci parens,
olim ſuum habens principem, quem ducē dixere Bardenſem, populoſa eſt urbs & mul
mercatoribus frequens.

Wineta.

FVit Wineta quōdam urbs illuſtris & omnibus Europeis urbibus incōparabilis, pu-
taturq; fuiſſe aut Archon aut Iulinum, quas Danorum reges, quum olim potentio
res eſſent quàm hodie, exinanierunt. Certum etiam eſt quod Wandaliæ urbes aliā
apud Danos, aliam apud Wandalos habuerunt nuncupationem. Quam enim Wan
li dixere Stargard, Saxones Aldenborg, Dani Branneſiam uocauerunt. Ita fieri potuit, *Stargard Aldenborg.*
uam Danicus ſcriptor appellauit uel Archon in Rugia uel Iulinū in continente, Wan
dali dixerint ſua lingua Winetam. Hæc Krantzius. Habes in tabula mihi ex Po-
merania miſſa proprium Winetæ locum inter Suenum flu-
uium & Rugiam inſulam.

Rugia

Rugia inſula.

RVgia inſula ſeptem milliaria habet in longitudine & t
tidem in latitudine, eſtq; terra fertiliſſima & promptu
horreum Sundenſibus, ut Sicilia Romanis. Nullos glir
nutrit nec patitur. Lupos quoq; nullos habet. Ante Ch
ſtianiſmum hic erat captura halecum, quam deus tranſtulit. Hab
tatores eius ſine fine intentabant piraticas infeſtationes, qua pr
pter ſæpe fuit oppugnata à regibus Daniæ. Fuit nouiſſima int
Wandalos prouincia quæ ad fidem Chriſti, ſemper cõtumax, p
omnes peruenit. Vrbs eius prima Arcona, cuius hodie nulla ſu
Arcona urbs prima. ueſtigia. Erat urbs ipſa in arduo ſita promontorio, ab oriente & meridie cincta mari, ta
to præcipitio mœnibus in alta ſurgentibus, ut arcus iactus ab imo uix æquauerit: ab oc
dua parte ingens atq; altum uallum communiuit urbem. Intus in urbe grata planicies p
num habebat religione uana ſimulachri celebratiſſimũ. Ingens ſimulachrum humani c
poris formam granditate ſupergreſſum, dextra tenebat cornu meri plenum, & ſiniſtra
cum. Semel quotannis poſt lectas fruges mactatis ante oſtium templi uictimis ſolenne
tis epulum erat. Edem ſacerdos uerſabat, ſpiritu oris compreſſo, quem quoties renou
opus erat ad oſtiũ decurrit, ne humano halitu numinis præſentia offenderetur. Primo
Ceremoniæ iuxta idolum obſeruatæ. ne excubante ad fores populo, ſacerdos ingreſſus cornu quod priore anno impleuerat
templatur, & ſiquidem ea plenitudinis menſura reſponderit, uberem prončiat futur
meſſem: ſi qua parte minutam, diligentius iubet aſſeruari fruges cariſtia imminente. T
uetus merum delibans ad pedes ſimulachri profundit, repletumq; haurit atq; in eandẽ
mam mero plenum dextræ numinis reſtituit. Placentum quoq; ea magnitudine adhib
mulſo effingunt in formam rotundam, ut poſt eam homo latere poſſit. Zwantewitum
Belbuck Zernebuck. ſimulachri nomen. Vulgo autem duos deos coluerunt, nẽpe Belbuck & Zernebuck,
ſi album & nigrum deum, bonum & malum genium, deum & ſatanam, quaſi boni &
li authores, iuxta Manichęorum errorem. Anno 1168. Waldemarus rex Daniæ ualid
expeditionem mouit in Rugianos & obſedit Arconam gentis caput, defatigatq; ob
ſos & ad deditionem cogit: phanum militares ingenti ſtrepitu deijciunt in terram atq
cremant, populum docent & ad baptiſmum ſuſcipiendum parant.

Genealogia principum Rugiæ, qui poſſederunt cum Rugia Barthiam. Comprehenditur autem Barthia fluuijs Pani ſeu Pano & Ribbenitzia.

- Witzlaus gentilis 938
  - Theslaus
  - Iaromarus prim9 rex Daniæ
    - Barnutes.
      - Iohannes
      - Dubislaus. Iariſſus 1241 fundator monaſt. Canip.
    - Witzlaus
      - Wislaus
      - Borislaus 1250
      - Iaromarus ſecundus
        - Iaromarus tertius
        - Witslaus promotor fidei in Liuonia 1303
          - Iaromarus quartus 1325
          - Witslaus quartus occ à Sundenſibus
          - Samborus 1325
          - Anna uxor Bugislai 4. Stetinenſis
    - Suantepolcus 1217

Iaromarus primus, rex Danorum factus, Sundum, Eldenamq; fundauit: Rugiam uero diœceſi Roſchildenſi ſubiecit anno 1200. Cæterum mortuis Iaromaro quarto & fratribus eius ſine hęrede, principatus Rugiæ hæreditario iure deuolutus eſt ad Pomeranos duces, ad Wartislaũ 4. ipſorum nepotem ex ſorore.

Sequitur

Sequitur Genealogia principum Pomeraniæ ex certis literis & monumentis conſcripta. Extenditur autem hodie ditio Pomeraniæ à Viſtula fluuio uſqꝫ ad Panum fluuium.

Barnimus fuit anno 935. in primis tornea mentis Henrici primi — Wartiſlaus primus 938. — Suantiborus 1107.

Suantiborus 1107: a Ratiborus 1151; Suātipolcus obijt in carcere 1120.; Wartiſlaus prim⁹ Chriſtianus; Bugiſlaus 1150.

Ratiborus: Wartiſlaus ſecundus 1186; Suantipolcus; Bartholomeus

Wartiſlaus prim⁹ Chriſtianus: Bugiſlaus primus; Caſimirus 1. obijt in terra ſancta

Bugiſlaus primus: Wartiſlaus ſecundus; Bugiſlaus ſecūdus; Caſimirus ſecundus

Bugiſlaus ſecūdus: b Barnimus primus

Caſimirus ſecundus: Suantiborus 1244.

Barnimus primus: Caſimirus 1274.

Ratiborus & frater eius Wartiſlaus 1. fundauerunt ſedem epiſcopalem in Iulino ciuitate. Wartiſlaus uero ſecundus tranſtulit eandem ſedem in Caminū. Hic Wartiſlaus fuit primus Chriſtianus in Pomerania princeps, quem Otto epiſcopus Bambergenſis Chriſto regenerauit. Duos filios eius Bugiſlaum & Caſimirum Fridericus primus duces creauit anno 1181. traditis aquilis. Sequitur ſucceſſio principum poſt Barnimum primum.

b Barnimus primus: c Otto prim⁹; Bugiſlaus 4.; Barnimus ſecundus 1295.

c Otto prim⁹: g Barnim⁹ magnus

g Barnim⁹ magnus: Bugiſlaus 7.; Suātiborus 2. 1403.; Caſmirus cōfoſſus

Bugiſlaus 7. / Suātiborus 2.: Caſimirus quintus, uxor Luneburgeñ; Otto ſecundus, uxor Megapolenſis

Caſimirus quintus: Ioachim⁹ prim⁹ obijt peſte 1451.

Otto ſecundus: Otto 3 & ultim⁹ obijt 1464

d Wartiſlaus 4: Wartiſlaus 5. ualde ſenex 1390.; Barnimus 4. Camini ſepultus 1365.; e Bugiſla⁹ quintus

Wartiſlaus 5.: Bugiſlaus ſextus 1393.

Bugiſlaus ſextus: Barnimus 6. uxor eius Veronica Nurnbergñ.; Wartiſlaus 8. cuius uxor Agnes Saxo.

Wartiſlaus 8.: Barnim⁹ 8 ſine hærede 1451.; Suātebor⁹ ſine hærede

Barnimus 4.: Wartiſlaus 6. uxor eius Anna Magn.

Wartiſlaus 6.: Barnimus quintus; f Caſimirus quartus

e Bugiſla⁹ quintus: Barnimus quintus; Caſimirus quartus; Bugiſlaus 8. adminiſtrator propter bella; Wartiſlaus ſeptimus uxor eius Anna Megapolenſis

Bugiſlaus 8.: Bugiſlaus 9. uxor eius Maria Moſouienſis

Wartiſlaus ſeptimus: h Ericus primus, cuius hæres factus Ericus ſecundus; Sophia, cuius maritus Iohan. Palatinus

[b] Barnimus primus ex monaſterio fecit collegiatam eccleſiam diuæ Virgini ſacram [S]tetini, anno 1261. Bella geſſit cū Iohanne & Ottone marchionibus. Cōfecta pace Vkermarchiā pro dote dedit Iohanni marchioni cū filia. c Otto 1. cum duobus fratribus e[x]... fundauit Iulini anno 1288. monaſteriū uirginū. Ceſſit Ottoni in diuiſione ducatus Ste[ti]nenſis, acta anno 1275. Bugiſlaus 4. frater eius uindicauit Stargardiam à marchionibus, [&] muro cinxit. Cæterum Ottonis primi poſteritas tenuit ducatum Stetinenſem uſque ad [an]nū Chriſti 1464. defijtqꝫ linea eius in principe qui etiā Otto uocabatur, qui peſte per[em]ptus ſine prole deceſſit, creditūqꝫ eſt feudū ad Imp. Fridericū 3. rediſſe. Quo prætextu [m]archio Brandenburgeñ Fridericus, princeps elector ab Imp. de illo ducatu inueſtitus, in [poſſeſ]ſionem ſuam capere contendit. Reſtitere illi duces Pomeraniæ & Wolgaſtenſis fratres, [le]gitimā à ſanguine ſucceſſionē præferētes. Res ad arma peruenit. Obſeſſæ arces & oppugnatæ

paucæ quædam uenere in poteſtatem marchionis. Vrbem Stetinenſem prouinciæ capu
oppugnare inſtitit,ſed nihil effecit,quū oppugnati propenſiores eſſent in ſuæ gentis pri
cipes quam ſubeſſe exteris.Cum itaqꝫ marchio ſibi terram ſubijcere nequiret,uolebat Po
meraniæ principes cogere ut feudum ab ipſo ſuſciperent,at illis renuētibus,res in diſcor
dia manſit,Nominauit Imp.Wartislaum 10.qui Ottoni ultimo ſucceſſit, ducem tantum
Wolgaſto & Barthia. Confecta uero tandem pace,tranſactum eſt,ut marchiones propte
expectationem uſurparent tantum titulos Pomeranicos.Actum anno 1470. d Wa
tislaus quartus habuit uxorem Eliſabet mulierem Sleſiticam, ſepultusqꝫ eſt Camini ann
1326.Ipſe adeptus eſt principatum Rugiæ eodem anno. e Bugislai quinti filiam d
xit uxorem Carolus quartus Bohemus,quæ mater fuit Sigiſmūdi regis Bohemiæ & Vn
gariæ atqꝫ Rom.Imp. f Caſimirus quartus habuit uxorem Salomæam ex Maſo
uia.Iſte princeps ſcripſit ſe à Stetin,Dobrin,Braborch,ducem Wandalorum, Caſſubior
& Pomeranorum,atqꝫ Rugiæ principem,accepta Pomerella à Caſimiro rege Poloniæ,

g Barnimus magnus filius Ottonis primi habuit uxorem Brūſuicenſem, dictus
eſt magnus propter auctam Pomeraniam. Habuit Angermundiam, Broſſou, Stolp, Z
chou & Gramptzow,idqꝫ Carolus 4.confirmauit.Comitē Guſcouiæ contriuit anno 135

h Ericus primus uocatus in regnum Daniæ per Margaretam uiduam,annos 1
natus,profectus eſt Ieroſolymam anno 1423.Tria regna Daniæ,Sueciæ & Norwegiæ o
cupauit,& pacifice rexit circiter 30. annos. Tandem perfidia Danorum moleſtatus,in p
triam Pomeraniam redijt,appulit Rugewaldiam anno 1434.Sepultus Bocow anno 145
Ab hoc deuolutus eſt ducatus Pomeraniæ ad Ericum 2.& Wartislaū 10.principes à Wo
gaſt & Rugia:item ad Ottonem 3.ducem Stetinenſem,ultimum illius lineæ.

Continuatio Genealogiæ principum Pomeraniæ poſt Barinmum 6.
cuius filij ſunt, Wartislaus 9.& Barnimus.

- i * Wartiſlaus 9.
  - Wartisla9 10. uxor eius Eliſabet Danica
    - Erthmarus
    - Suantiborus
  - Bugislaus / Otto / Caſimirus — ſine prole
  - Barnimus à Gutzkow 1456.
  - k Ericus 2. obijt 1497
    - Bugislaus 10 obijt 1523.
      - Barnimus 9. cuius uxor Anna Lunebur.
        - Bugisla9 obijt — Hermā
        - Maria, nupſit Ottoni comiti à Schowēborg & Holſtein — Otto
        - Anna
        - Sibilla
        - Dorothea
      - Anna nupſit Georgio duci Lignicię in Sleſia
      - Sophia nupſit Friderico duci Holſacię et regi Daniæ
      - m Georgius obijt 1531.
        - Bugislaus obijt puer
        - Georgia
        - Philip. cuius uxor Maria Saxonica
          - Geor. ob
          - Iohā. Fr
          - Bugislau
          - Erneſt. I
          - Amelia
        - Margareta nupſit Erneſto duci Grubenhagē
    - Sophia uxor Magni Megapolenſis
    - Catarina nupſit Henrico Brunſuicenſi patri Henrici capti
      - Henricus captus
      - Frācisc. epūs Mindñ
      - Ericus Cōmendator
      - Georgius Canonic9
      - Wilhelmus
      - Catarina
      - Eliſabeth

i Wartislaus 9.obijt anno 1462.habuitqꝫ uxorē Sophiā Saxonicā, Princeps iſte f
dauit academiā Gripſwaldenſem per Henricū Rubenouiū conſulē anno 1456. De quo
ſupra. k Ericus 2.habuit uxorē Sophiā filiam Bugislai Pomerani,eoqꝫ & fratre e
Wartislao mortuis, Bugislao 10. adhuc adoleſcente & Rugenwaldiæ in ſcholauerſan
marchio poſtulauit à Stetinenſibus deditionē,quaſi iā nullo hærede ſuperſtite.Stetinē
aūt recuſabant & produxerunt Bugislaum 10.Iſte Bugislaus obtinuit ab Alexandro ſ
to Rom.pōtifice,ut nominatio epiſcoporū Pomeranię eſſet penes principes Pomeran
Habuit aūt duas uxores,Margaretā marchicā & Annam Caſimiri regis Poloniæ filian
Hic ſolus circiter 30. annos præfuit ducatibus. m Georgius habuit duas uxo

Ameliam filiã Philippi Palatini Rheni quæ obijt anno 1525. & Margaretam ex Marchia. Vxor Philippi moderni principis ſoror eſt Iohannis Friderici electoris, filia Iohannis ele ctoris principis Saxoniæ. Tranſactio diuiſionis Pomeraniæ facta eſt anno 1540. Barni no Stetinum cum inferiori Pomerania, Philippo autem Wolgaſtũ cũ ſuperiori Pomera nia & Rugia ſorte ceſſit. Pedagogium Stetini iidem principes fundauerunt anno 1544.

Genealogia principum Caſſubiæ & Wandaliæ, qui ultra citraq; Viſtulam totam Pomerellam poſſederunt.

Meſtebolus ...ētilis 938 — Bugislaus 1150; Suantepolcus 1120

Suantepolcus 1120 — a Zubislaus primus Chriſtianus

Zubislaus primus Chriſtianus — Samborus primus 1207; Zubislaus ſecundus; Meſteuinus 1. uxor eius Maria Polonica 1220

Meſteuinus 1. — Rotiborus primus 1297; Samborus ſecundus bella geſſit cũ ordinibus Pruſſiæ; Suantepolcus, uxor eius Salonica Rutheni.; Wartislaus primus

Suantepolcus — b Meſteuinus 2. obijt 1295 oliuæ ſepult⁹; Wartislaus 2. huius fuit Dantiſcũ obijt 1275. ſepultus Oliuæ.

Zubislaus primus fundauit monaſterium Oliuæ, habuitq; uxorem Mariam Poloniam, mortuus anno 1187. b Meſteuinus ſecundus donauit ducatum ſuum Barnimo ſecundo, acta Camini anno 1273. duodec. Octob. Poſtea diſcors, Primislaum ducem Poloniæ elegit, qui Barnimo defuncto Dantiſci, Pomerellæ ducatum ſuſcepit.

De epiſcopatu Pomeraniæ.

OTto natione Sueuus, natus anno 1059. patre Bartholdo comite ab Andex, anno ætatis ſuæ 33. fit epiſcopus & præficitur eccleſiæ Bambergenſi. Anno ſui epiſcopatus 13, petente Boliſlao duce Polonorum ſibi amico, profectus eſt in Pomeraniam, eamq; primus ad fidẽ Chriſti conuertit, et tres fratres principes Ratiborũ, ...ugislaum & Suantepolcũ ſimul baptizauit. Wartislaũ autem in Saxonia baptiſatũ reuer...m in patriam poſt obitũ patris & relapſum ad gentiliſmum reſtitutũ confirmauit, paro...nias inſtituit, Adelbertum epiſcopum eccleſijs præfecit. Deinde poſt 13. annos, qui fuit ...nus domini 1128. profectus eſt ſecundo in Pomeraniam, ut ſuos recidiuos Pomeranos ...ſtitueret, poſtea reuerſus Bambergam mortuus eſt ſeptuageſimo ætatis ſuæ anno, ſepul...s Bambergæ anno domini 1139. Adelbertus primus epiſcopus Iulinenſis obijt anno ...65. Conradus ſecundus epiſcopus, qui Camini, quo epiſcopatus fuit translatus, obijt an... 1185. quem ſucceſſiue ſecuti ſunt Sifridus, Sigwinus, Conradus, Cõradus comes Gutz...ouwenſis, Wilhelmus doctor theologiæ, Hermannus comes à Gleichen, mortuus anno ...87. Petrus ord. Predicatorum, Iaromarus princeps Rugiæ, obijt 1299. Henricus, Conra...us, Wilhelmus ord. prædicatorum, Fridericus princeps Saxoniæ, Iohannes dux Saxonię, ...bijt 1373. Philippus à Rehberg Iohannes Willichius, Hanneus, Iohãnes dux Apuliæ, Ni...olaus Buck, Bugislaus dux Pomeraniæ poſtulatus, Magnus dux Saxoniæ inferioris, Si...idus Hemingus Stolpenſis obijt 1446. Ludouicus comes ab Eberſten poſtulatus, Mari...us Bohemus, Benedictus Bohemus, Martinus Colbergẽſis mortuus anno 1522. Eraſmus ...Arenhuſen, Iohannes Bugenhagius theologiæ doctor, electus ad epiſcopatum, recuſa...t. Bartholomæus Suauenius Stolpenſis, qui iam præeſt epiſcopatui, eſtq; triceſimus ...numero. *Primus epiſcopus Iulinenſis.*

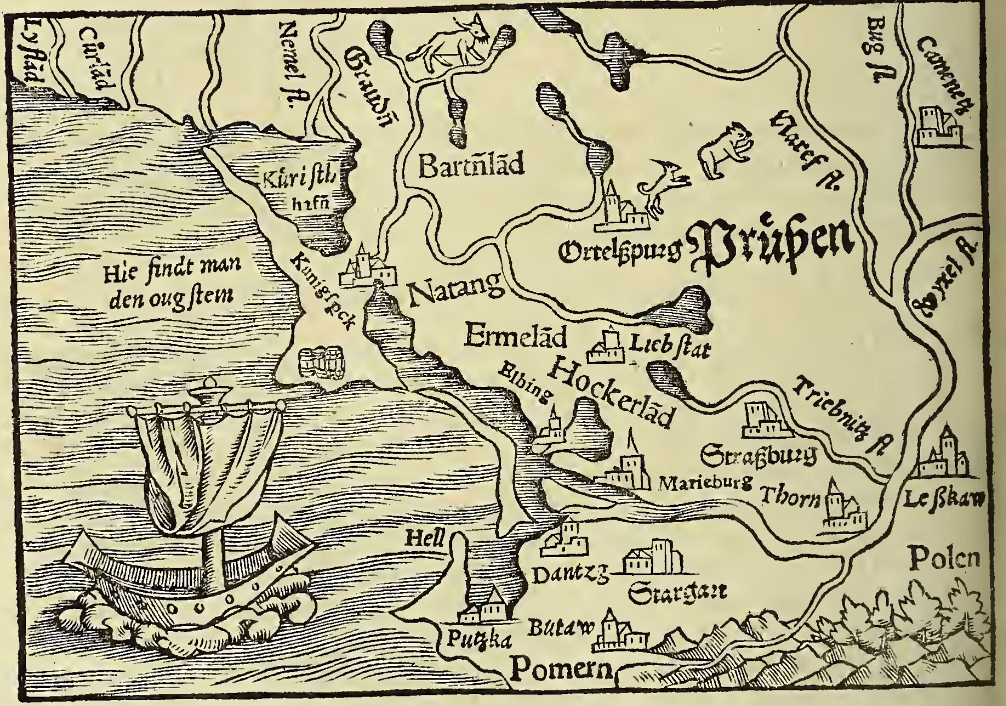
Nomina quorundam præſtantium & doctorum uirorum, quos habuit & paſſim adhuc habet Pomerania.

Hẽningus Rubenouius primus fundator & rector academiæ Gripſwaldi. Iodocus à De...itz, Eraſm⁹ Holtzhoder⁹, Balthaſar Sylui⁹, Iohãnes Hauemeſterus, Georgi⁹ Normãn⁹

Rugianus,

Rugianus,uir inſigni eruditione præditus,& qui hodie eſt à cõſilijs ſereniſſimi regis Sue
corum. Benedictus Kiſmannus, Thomas Kanzouius, Iohannes Vſedomus,Matthæu
Normannus,Iohannes Zaſtrouius,Othmarus Piperus,Bartholomęus Hildebrandus,Io
hannes Barneconius,Georgius Dramborgius,Martinus Carith Colbergenſis, Bernha
dus Eggebrechus,Caſparus Gunterſpergius,Iohannes Otto Stetinenſis,Iohannes Su
uenius,Michael Schonẽbeke,Nicolaus Bruno Rugenwaldenſis,Iohannes Bugenhagiu
Iulinẽſis theologus,Iacobus Puthkamerus,Bartholomæus Suauenius epiſcopus,Petru
Suauenius,Petrus Artopœus Coſslinenſis, theologus & trium linguarum peritiſſimu
& qui eruditionem ſuam editis multis libris iam dudũ declarauit. Omitto breuitatis cau
ſa multos alios doctos uiros,quorum catalogum apud me habeo.

PRVTENIA SEV PRVS-
ſia quam alii uocant Boruſsiam.

PRuſſia latine Boruſſia,olim uocata Hulmigeria,ſicut adhuc quædam portio reg
nis iuxta Viſtulam appellatur Culmigeria,putatur primum per omnem prouin
inhabitata à populis,qui olim ſederant iuxta Tanaim fluuium, Europam diſt
minãtem ab Aſia,ſed qui partæſi ſterilis illius terræ & egreſſi quæſitum fertilior
terram,uenerunt in Hulmigeriam,ibiq; cõſederunt,illecti bonitate illius ſoli, nomine
totam illam per circuitum cognominantes regionem.Eſt regio frumenti ferax, aquis
gua,& hodie colonis plena,habens multa ambitioſa oppida,ſed & multi maris ſinuo
flexus reddunt eam amœnam. Eſt in ea pecorum ingens uis,multa uenatio atq; diues pi
tio. Coloni ante fidei acceptum lumen,erant multis naturalibus bonis præditi, huma
ſimi erga neceſſitatem patientes,qui etiam obuiam ierunt his,qui in mari periclitaban
uel qui à piratis infeſtabantur,ut eis ſubuenirent. Aurum & argentum pro minimo du
bant,pellibus abundabant peregrinis,quas & pro laneis offerebant indumentis. H
bet autem Pruſſia ab oriente Lithuaniam,à meridie Poloniam,ab aquilone Liuonian
ab occidua parte Pomeraniam. Habet hodie magnum rerum commercium cum habi
tibus ueterem Wandalici tractus regionem. Maritima eius hodie in urbibus & arcibu
ta Teutonica eſt,niſi quod in rure interiori,pauci priſcæ linguæ homines manent. Ha
au

utem maritimas urbes,Montem regium,opus regis Bohemiæ, ubi principis nunc ſedes *Mons regius.*
ſt,Elbingen,& omnium nunc locupletiſſimam Gdanum,(Dantiſcum uulgo uocant) ut
em inſignem,magnum emporium mercatorum. Intus ad mediterranea in ripa Viſtulæ
luminis inſignis eſt urbs, Turrea(uulgo Thorn)olim florens,nunc ut ferũt,magnis decre
nentis defluens,quod omnis negociatio ad mare poſitam Gdanum urbem cõfluxit.Fuit
utem barbara hæc gens & idolorum cultrix uſq; ad Fridericum Imperatorem eius nomi
is ſecundum.

Quomodo ſub Friderico ſecundo Pruſsia adhuc infidelis fuerit oppugnata.

QVum ſub Friderico ſecundo aut aliquot annis ante eius
imperium Chriſtiani Ptolemaidem Syriæ ciuitatem ami
ſiſſent,fratres Teutonici inde fugati in Germaniã redie-
re,uiri nobiles & rei militaris periti.Et ne per ocium mar
cerent,Imperatorem Fridericum accedẽtes, Pruſſiam
Germaniæ conterminam, Chriſti cultum ſpernere dixerunt,ſæpe
illius gentis homines in Saxones cæteroſq; uicinos excurrere, in-
gentem uim pecorum atq; hominum abigere,eſſe ſibi in animo,cõ
peſcere barbaram gentem:annuat tantum Imperator, prouinciãq;
fratribus perpetuo iure poſſidendam tradat,ſi eam armis acquirãt.
m enim Maſouiæ duces,qui ſe eius terræ dominos affirmabant,ius ſuum fratribus ceſſe-
nt.Nam illi audientes fratrum egregia facta contra infideles,miſerunt ad Hermannum *Hermannus*
Saltza ordinis ſummum magiſtrum,rogabantq; eum pro ſubſidio.Ille precibus ducũ *de Saltza.*
clinatus,recepit ſe illico ad Imperatorem & Romanum pontificem,ut illorum antea im
traret fauorem.Grata oblatio Friderico fuit, qui collaudato propoſito, quas uoluere
tres ſub aurea bulla literas conceſſit.Illi ſumptis armis,primum acceſſerunt ducem,Ma
uiæ Conradum,deſignataq; fuit eis terra Culmenſis & Luboniẽſis infra fluuios Oſſam
rwanczam & Wrokam & inſuper in proprietatem data omnis terra quam in Pruſſia ar
s ſuis acquirerent.Magiſter uero ordinis circuiens Germaniam,plurimas collegit copi
& aggreſſus Pruteniam magnis uiribus anno Chriſti 1226.cruentam obtinuit uictoriã.
einde ſequenti anno maiori uirtute oppugnauit hoſtes Chriſti,& quoſdam quidem lu
fecit Chriſto. Sicq; breui tempore quicquid Prutenici iuris citra Viſtulam fuit,occupa *Propugnacu-*
e.Exinde tranato fluuio uetuſtam & late patulam quercum in caſtelli modum erectis *lum quercus.*
pugnaculis iuxta ripam munierunt,ubi collocato præſidio ulteriores Prutenos impe
e cœperunt.Pugnatum eſt ſępe pro quercu,& ingentes paganorum copiæ fugatę & de
e ſunt.Bellum plurimis annis productum eſt.Ad extremum fortuna fratrũ imperio ar-
ens,omnem eis Pruſſiam ſubiecit. Victæ barbaræ nationes,iugum ſubiere. Ex illo tem
re lingua Teutonica introducta eſt, & cultus Chriſti gentibus imperatus. Eccleſiæ

quoq; põtificales erectę trans Viſtulam. Quo in loco autem mu
nitam quercum fuiſſe diximus, nobile oppidum exædificatum
eſt,quod Marieburgum uocant & arx nobilis atq; ampliſſima.
Sacræ huius militiæ origo Teutonica eſt,nec quiſquã niſi Teu- *Marieburgum*
tonicus his initiatur,atq; idem claris ortus natalibus, & cui pro-
ponitur,ut aduerſus Chriſti crucis hoſtes paratus ſit omni tem-
pore dimicare.Albo pallio amiciuntur,nigra cruce inſuta, om-
neſq; alunt barbam. Anno Chriſti 1006.Adelbertus Pragen
ſis epiſcopus uir in diuina religione feruentiſſimus, miſſus fuit
in Pruſſiam,ut infidelibus illius regionis annunciaret Chriſtum.
Veniens autem ad Oſſam fluuium,traijciensq; illum & non ha-
bens unde naulum ſolueret,remo uerberatus fuit à nauta, quod
patienter tulit,paratus ad maiora ſuſtinenda.Ingreſſuſq; regio-
nem,cœpit Prutenis nomen Chriſti cum religione & promiſſio *Apoſtolus Pru*
ne immortalis regni proponere.Damnabat deos eorum, oſten- *tenorum.*
atq;,ſolem,lunam,ignem,aquam,ſyluã,quæ omnia adorabant,nihil numinis habere,

ſed creaturas eſſe. Quod cum male haberet ſacerdotes eorum, quippe qui hinc magnum quæſtum faciebant, incruduerunt & inſidias poſuerūt ſancto uiro, aggreſſumq́ iuxta m re non longe ab oppido Feſshauſs, perfoderunt eum ſepties, uulnerauerunt & abſciderū caput, ſuſpendentes truncum corpus in arbore. Hoſpes uero eius collectas corporis pa tes in unum congregans, fecit ſepeliri. At Bolislaus dux Poloniæ quem antea uir ſanctu erudierat & conſummatum Chriſtianum fecerat, audiens mactatum à ſæuiſſimis patren optimum, miſſis muneribus ſacrum martyris corpus à perfidiſſimis mercatum, tranſtul in ſuam ciuitatem Gneznam, fecitq́ honorifice reponi in ſepulchrum. Et cum ad eam di Pruſſiam quietam à principibus Chriſtianis antiquus gentilitatis error occuparet, omn autem in circuitu gentes Chriſto crederent, primus eam gentem à mari inuaſit rex Dani Waldemarus ſecundus. Iam enim Poloni, Pomerani, Rugiani Chriſto crediderunt. Ia per Liuoniam fidei Chriſtianæ iacta erant fundamenta, atq́ ob id rex memoratus Prut nos eò perpulit, ut Chriſti fidem ſuſcipere pollicerentur. Sed quod metus expreſſerat u tum, non diu permanſit. Rege enim cum exercitu in Pomeraniam abeunte, Pruſſi ad pr ſtinas ſordes redierūt, donec per fratres Teutonicos ad plenam religionis Chriſtianæ n mam perducerentur.

Magnorum magiſtrorum ordinis fratrū Te tonicorum catalogus, & quid quiſq́ egerit uel ad ſubijciendum terram & ad domandum infideles, uel ad continendum eos in officio.

SVmpſit ordo Teutonicorū initium Ieroſolymis anno Ch ſti 1190. in hoſpitali beatæ uirginis, fuitq́ primus magiſ eorum Henricus à Walpot, ſub quo multa bona & opes p Germaniam & Italiam ordini fuerunt collata, translatum fuit hoſpitale à Ieruſalem ad Ptolemaidem ſiue Aconem, & ſu pit ordo incrementa maxima, id quod infra in Syria fuſius ſum pturus. Mortuus eſt Henricus à Walpot anno Chriſti 1200. cundus magiſter fuit Otto à Kerpen, præfuitq́ ordini ſex annis. Tertius fuit Hermannus Bart uir pius, mortuus anno 1210. Aco ſepultus ſicut prædeceſſores eius. Quartus Hermannus de Saltza, qui 30. annis gu naculum tenuit ordinis & primam expeditionem mouit in Prutenos, conſtituitq́ ma ſtrum in Pruſſia, qui uicem eius tenuit in ea regione. Anno 12

Enſiferi.

Gladiferi fratres qui ſe in Liuoniam receperant ut illam ad Ch ſtum conuerterent, uidentes ſe rebus ſatisfacere non poſſe, ſucc ſcerentq́ hoſtes intus & foris, magno Teutonicorum ordini Pruſſiam ſe coniunxerunt, ut illorum cœptum uiribus & defe retur & augeretur. Eo tempore fuit prædicata per Germaniā c cōtra Prutenos, collectaq́ eſt magna militum multitudo, quor dux fuit burggrauius Meidenburgenſis, qui iuncti fratribus T tonicis pugnā inierunt cum infidelibus, ſtrauerūtq́ circiter qu que millia gentilium, qui antea horrendas excurſiones fecera Chriſtianorum fines, omnia gladio & igne uaſtantes, in primis autem Colmēſem ter & Luboniam, quæ Conradi ducis Maſouienſis ditionis erant. Tanta autē ſtrage facta tres conſtruxerunt arcem Reden inter Pomezañ & Colmenſem terram. Sicq́ ſenſim nuauerunt ſe in terrā, & plures extruxerunt arces, præſertim Crutzburg, Wyſſenburg ſill, Bartenſtein, Brunsberg & Heilſsberg, munieruntq́ præſi

Signū ordinis.

Quintus ordinis magiſter fuit Conradus Landgrauius, fr Ludouici mariti diuæ Eliſabetæ, qui ex paterna hæreditate am opes ordini donauit, fecitq́ diuam Eliſabetam ſepeliri Martp in ſui ordinis ſacris edib. Sub huius magiſtri gubernaculo fui con in Paleſtina à Saracenis expugnata. Anno 1254. rurſu gnus collectus eſt contra Prutenos exercitus à Germaniæ pri pibus. Venit nāq́ Octacer ſeu Odoacer rex Bohemiæ, Otto r chio Brandenburgenſis, dux Auſtriæ, marchio Morauienſis,

Acō expugnata.

ſcopi Colonienſis & Olmuntzenſis cum maximis copijs nobilium & militum, & hyeme
rruentes in Pruſſiæ terram, coegerunt populum ad fidei ſuſceptionem & fratrum obedi-
ntiam. Quo facto, regis Octocari conſilio & auxilio extructa eſt arx in monte quodam *Regius mons.*
ſamoitiæ, ubi & paulo poſt egregia creuit ciuitas, hodie principis Pruſſiæ ſedes, à rege ip
o Kunigſperg, id eſt, mons regalis appellata, quod factum eſt anno 1255. Ex hac munitio-
ne, fratres circumquaqꝫ compeſcuerunt infidelium inſaniam, coegeruntqꝫ ad officium.
ſextus magiſter uocatus fuit Boppo ab Oſterna, ſub quo conſtructa fuit ciuitas Montis
egij. Occupatis autem tunc fratribus Curonenſi bello, conſpirantes Pruteni & abiecto
Chriſtianiſmo, ſæuierunt in Chriſtifideles, concremauerunt eccleſias, mactauerunt ſacer *Abijciunt Pruteni chriſtianiſmum.*
otes & exterminauerunt quotquot potuerunt fideles. Quo rumore per Germaniam di-
ulgato, magnus collectus eſt & miſſus exercitus in ſubſidium fratrum, qui profectus in
Natangenſem terrã, multas fecit cædes, fortunaqꝫ uariante aliquando uicerunt & aliquan
o ſunt uicti. Cinxerunt etiam infideles obſidione, tria hæc caſtra, Bartẽſtein, Crutzberg
& Kunigſperg, & fidelibus incluſis magnam intulerunt famẽ. Rurſum anno Chriſti 1262.
enit comes Iuliacenſis cum alijs principibus & magnis copijs, aggreſſusqꝫ Prutenos ſtra
it tria millia. Paulo poſt Pruteni cõglobati, conati ſunt obruere arcem Kunigſperg, ſed
notescente conatu eorum repulſi ſunt. Quumqꝫ præualerent in eos fratres, dabant ob-
des, & nihilominus præſtitam fidem interim uiolare non uerebãtur. Vnde ſemel factum
t, ut poſt multos datos obſides interficerent duos nobiles ordinis fratres, ſicqꝫ irritarent

primores ordinis, ut illi erectis ante arcem duobus patibulis, tri-
ginta ſuſpenderẽt obſides, id quod hoſtem tam male habebat, ut
grauiſſimum ſuſcitarent bellum, uindicaturi illatam iniuriam, in-
terficerentqꝫ multos Chriſtianos & quadraginta fratres, magiſtrũ
& marſcalcum. Fuit per idem tempus in Pomerania dux Suande-
polcus Chriſtianam fidem profeſſus, ſed qui contracta ſocietate
cum Prutenis per plures annos annitebatur nõ modo fratres, ſed
& Chriſtianos omnes ex Pruſſia pellere, in quo bello fratres ordi
nis multa ſunt paſſi. Amiſerunt enim fratres ferè omnes munitio-
nes & occiſi ſunt multi. Patrauit hic Suãdepolcus multa mala cõ- *Suandepolci impietas.*
tra religionem. Nam etſi baptiſatus eſſet, peiora tamen infideli-
s commiſit, quouſqꝫ fratres auxilio principum ducem & Prutenos in eam neceſſitatem
egerunt, ut pacem petere compellerentur. Suantepolcus uero perueniẽs ad portas mor
monuit filios ſuos ne quicquam moleſtiæ inferrent fratribus ordinis, aſſerens ſibi nihil
oſpere ceſſiſſe quamdiu bellum eis intuliſſet. Sed filij aliquandiu id minime obſeruarũt,
nec tandem unus eorum, Warteslaus ſcilicet, ordinis habitum accepit, & alter Sambo-
ſua ordini legauit, uictumqꝫ per uitam ſuam ab eo recepit. Contigit quoqꝫ ſub magi-
o Poppone, ut Martinus à Golin cum alio fratre ſe reciperet in ſolitudinẽ, uiſurus quid
uteni machinarentur. Occurrentibusqꝫ eis tribus Prutenis percuſſerunt duos & ter-

tium reſeruauerunt, qui eos per uiam re
ctam duceret. At ille tradidit eos in ma
num hoſtium. Quod cum illi cernerẽt,
interfecerunt proditorẽ. Adequitantes
uero quinqꝫ Pruteni, ceperũt eos, & li-
gatos tradiderũt duobus cuſtodiẽdos.
At alij tres inſequebantur equos duorũ
fratrum, qui in tumultu effugerant. Mo
ramqꝫ eis faciẽtibus, duo alij interim uo
lebant duos fratres ligatos obtruncare.
Cumqꝫ euaginatũ gladiũ uibrarent ſu-
pra Martinũ, dicebat ad eos Martinus,
Stulte agitis quod ueſtẽ qua induor, nõ
extrahitis anteqꝫ ſanguine polluatur. Il *Stratagema.*
li ergo ſoluentes ligamina ut ueſtẽ eius
extraherent, illum brachijs liberiorẽ fe
cerunt. Quod Martinus ſentiens, dedit

Victori ſuo alapam ut gladius eius in terram caderet. Quo illico apprehenſo, iugulauit
truncꝙ,& ſoluit confratrem.Et uidentes tres alios Prutenos indignabundos accurrente
irruerunt duo fratres uiriliter in eos atꝙ occiderunt,& euaſerunt mortis diſcrimen. S
timus ſummus magiſter fuit Hāno de Sangerſshuſen,qui obijt anno 1275. Octauus Ha
mannus ab Heldringen,mortuus 1282. Nonus Burckhardus à Schwenden,factus poſt
Iohannita. Decimus Conradus à Feuchtwang. Sub iſto fuit Acon ciuitas Paleſtina

Templarij recedunt à terra ſancta.

Soldano expugnata,& multi homines interfecti. Templarij qui in ea fuerant,reuerſi ſu
in Galliam ubi magnas opes habebant.Iohannitæ qui & ipſi hoſpitale habuerant in A
ne,ſedem mutarunt in Cyprum inſulam,atꝙ hinc Rhodum adeuntes, illam ſibi ſubdid
runt.Domini uero Teutonici iam per Germaniam abundabant opibus & terris, poſſi
tes bonam partem Pruſſiæ,Liuoniæ & Curoniæ,quorum ſumma domus tunc erat Ma
purgi,quouſꝙ transferretur ad Marieburgum oppidum Pruſſiæ. Vndecimus mag
ſter fuit Gotfridus comes ab Hohenloe.Sub eo paſſi ſunt fratres in Liuonia magnā ſtr
gem,ſed inſtaurato exercitu ſtrauerunt prope Rigam circiter quatuor millia hoſtium.

Curia magiſtri fratrum Teutonicorum.

Duodecimus magiſter fuit Sifridus à Feuchtwang.Sub eo trāslata fuit prima ordinis
mus de Martpurgo ad Marieburgum,quæ ab initio fuerat in Acone, & de Acone mig
uerat Venetias & à Venetijs Martpurgum.Obijt autem hic Sifridus anno 1342. De
muſtertius magiſter appellatus fuit Carolus Beffart Treuerenſis.Iſte ædificauit muniti
nem contra Lithuanos ad ripam fluminis Mimmel,uocataꝙ eſt Chriſtmimmel. De
muſquartus fuit Wernherus ab Orſele,quem quidam ordinis frater gladio transfodit.
Decimuſquintus Ludolfus dux Brunſuicenſis, qui cōſtruxit oppidum Ylgenburg,ob
1332. Decimuſſextus Theodoricus comes ab Aldenborg.Iſte conſtruxit oppidum B
tenſtein. Decimuſſeptimus Ludolfus cognomento rex. Decimuſoctauus Henric
à Tuſemer. Decimuſnonus Winrichus à Knippenrodt. Suo tempore ceperunt fratr

Rex Kinſtut euadit.

regem Lithuanenſium nomine Kinſtut,captiuumꝙ tenuerunt ad dimidium annū in M
rieburgo:ſed qui auxilio cuiuſdam famuli,effracto carcere noctu euaſit. Timens auten
le,ſibi ubiꝙ inſidias intentari,relictis equis pedes abijt per deuia quæꝙ.Interdiu latitab
in abditis locis,& noctu iter ſuum faciebat quouſꝙ uenit in Maſſouiam. Apud fratres
ro Teutonicos omne gaudium uerſum fuit in mœrorem, amiſſo tanto hoſte. Vice
mus magiſter fuit Conradus Zolner à Rotenſtein. Viceſimuſprimus,Conradus à W
rod. Viceſimuſſecundus,Conradus à Iungingen,mortuus anno 1407. Viceſimust
tius,Vlricus à Iungingen.Hic perijt in bello anno 1410. Bellum fuit huiuſmodi. Cū V
dislao Caſimiri patre contraxerant ambæ partes ualidiſſimas atꝙ ingentes copias.Pol
nis Lithuani & Tartari iuncti erāt,quos duxerat Vitoldus. Teutonici fratres ex tota G
mania uires conſciuerant.Et poſtquā ad 20.fermè ſtadia uterꝙ conſedit exercitus, ſpe
nus & impatiens moræ,Prutenorum magiſter,caduceatorem,qui bellum regi denunc
ret miſit,moxꝙ ad ſignum datum 40.millia equitum in ambobus caſtris fuiſſe affirm
Vladislaus Tartaros & Lithuanos primum inire certamen iuſſit, & Polonis ſubſidiar
acies elegit.Contra Prutenus auxilia in poſtremis habuit, florentem ordinis ſui militi
in exercitus fronte collocauit.Cōmiſſo prælio,inermes quidam Tartari et Lithuani m
na ſtrage cæſi ſunt:urgebat tamen multitudo,nec terga dare Polonus metuens audeb
atrox pugna ſupra cadauera occiſorum edebatur.Protractum eſt diu certamen,peracta
gens occiſio,Lithuani Tartariꝙ uelut pecudes mactabantur. Ac cum nouus ſemper h
ſtis emergeret,defeſſi Teutones remiſſius pugnabant. Quod ubi Vladislaus animad
tit,tum primum Polonorum aciem ualidam ac ferro rigentem immittit,fit ſubita irrup
inſtauraturꝙ prælium:non tulere Teutones recentis agminis impetum, impar pugna
centis ac fatigati militis fuit,oritur mox fuga ex parte fratrum. Magiſter ordinis ubi ſ
cedere uidet,collecta militū manu hoſti ſeſe obiectauit,occiditur, fit fœdior fuga,nec
us Teutonicus fugere quam Polonus perſequi deſiſtit. Perierunt ex parte fratrum mu
hominum millia,nec Polonis incruenta uictoria fuit.Geſtum eſt hoc bellum propter
gionum limites anno 1410.Pruſſia fortunam regis ſecuta, omnis, excepto Burgo Ma
ad uictorem defecit.Sed interueniente Sigiſmundo Cæſare,pax inter fratres & Poloni
conſtituta eſt,percuſſumꝙ fœdus,pecunia Polono data,Pruſſia reddita fratribus,nec
inde uſꝙ ad Friderici tēpora in poſſeſſione agri ſui turbata eſt religio. Viceſimuſqu
tus magiſter fuit Henricus comes à Plaen.Hic rurſum à capitulo depoſitus, ſeptem an

Gdani in uinculis detentus eſt. Viceſimuſquintus, Michael Kuchenmeiſter, id eſt, archi
magirus à Sternberg. Viceſimuſſextus, Paulus à Rusſdorff. Viceſimuſſeptimus, Con
radus ab Ellerichſshauſen. Hic poſt multa bella, quæ inter regem Poloniæ & ordinē Teu
tonicum interceſſerant, fecit perpetuam cum rege pacem. Gdanenſes quoq; clā querebant
libertatem ſuam, ne ordo aliquod in eos haberet dominium, regem Poloniæ pro defenſo-
re inuocantes. Obijt autem iſte Conradus anno 1450. Viceſimusoctauus fuit Ludoui-
cus ab Ellerichshauſen. Sub iſto magiſtro grauis ſeditio orta eſt in Pruſſia inter primas ci
uitates & fratres ordinis. Incolæ quærebant libertatem, querebanturq; ſe multis premi gra
uaminibus. Vnde clam agebant negocium ſuum apud regem Poloniæ Caſimirum. Magi-
ſter ordinis olfaciens quod futurum erat, cœpit expoſtulare cum rege, quod pacē, ad per-
petua tempora firmatam, non ſeruaret. Fridericus quoq; Imp. iuſſit Prutenos ad obedien
tiam fratrum redire, qui eam prouinciam è manibus infideliū ſuis armis uendicaſſent, mul
toq; ſanguine coemiſſent. Popularibus uero pertinatius in ſententia ſua perſeuerantibus,
uentum eſt ad arma. Ciuitates adhærentes regi occupauerunt multas magiſtri arces, cepe-
runt quoſdam commendatores & milites, quoſdam etiam interfecerunt. Quinquagin
taquinq; oppida in eam rebellionem conſpirauerant; ſed cum non ſatis rem ſuam ſine ex-
terna ope tutam putarent, Caſimirum regem ſibi dominum aſciuere. Venit ergo rex Po-
loniæ cum magno exercitu in Pruſſiam & dedentes ſeſe ciuitates in poteſtatē accepit, po
ſtea profectus contra Marieburgum, obſedit arcem & oppidū. Interim uero magiſter cō-
ducto milite Germano, ſubito imparatum regem in caſtris ſuis obruit atq; interfecit circi
ter tria millia Polonorum, cepit 136. nobiles, diripuit tentoria, commeatum, equos & ar-
ma, uixq; rex altero euaſit equo. Hæc inciderunt in annum Chriſti 1454. Magiſter uicto-
ria potitus, miſit exercitum ſuum per regionem & recuperauit ademptas arces & ciuita-
tes numero octoginta, interfectis multis hoſtibus. Recuperauit quoq; Kunigſpergum, u-
nam ex quatuor præcipuis ciuitatibus, quæ ſcilicet ſunt, Thorn, Elburg, Kunigſperg &
Gdanum, id eſt, Dantzg. Et quum bellum longius protraheretur quā magiſter ferre poſ-
ſet, eſſetq; integri anni ſtipendium ducibus belli ſoluendum, cōſpirauerunt duces ipſi, qui
in præſidio Marieburgi erant contra magiſtrum, tradiderūtq; regi pro magna ſumma pe
cuniæ arcem Marieburgi. Quo cognito, fugit magiſter ad Kunigſpergum, nouumq; ex-
citatum eſt bellum, & ab utraq; parte magna deſolatio terræ facta, quouſq; tandem compo
ſitione facta, rex retinuit Pomerellam cum omnibus arcibus & oppidis, Marieburgo atq;
Elburgo: magiſter uero retinuit Samaitiam, Kunigſpergum, &c. Facta eſt cōpoſitio iſta
anno 1456. Viceſimuſnonus magiſter fuit Henricus Reuſs, primum quidem uicetenēs
deinde magiſter Pruſſiæ. Triceſimus, Henricus à Richtenberg, mortuus anno 1477.
Triceſimus primus, Martinus Truchſes, mortuus anno 1489. Triceſimus ſecundus,
Iohannes à Tieffen, mortuus 1500. Triceſimuſtertius, Fridericus dux Saxoniæ & mar-
chio Miſnenſis, obijt anno 1510. Hic cœpit in dubium reuocare, num coacta illa compoſi
tio inter regem Poloniæ & ordinem facta, eſſet obſeruanda aut ne, præſertim quū aliquot

contineret articulos non ſatis æquos. Inuocauit
propterea pontificem Rom. Imp. principes reg-
ni & electores, tātumq; apud illos effecit, ut Poſ-
naæ in Polonia dies indiceretur, in quo cauſa ordi
nis contra regem ſub incudem reuocaretur. Con
uenientes autem legati utriuſq; partis, audierunt
querelas & excuſationes, & præterea nihil expe-
dierunt. Interim mortuus eſt princeps Fridericus
anno decimo ſuæ adminiſtrationis. Triceſimus
quartus magiſter fuit Albertus marchio Branden
burgeñ, quem rex Poloniæ tam graui prælio afflì
xit, tantaq; Pruſſiam oppreſſit inſtantia, ut prin-
ceps terræ cogeretur inducias quatuor annorum
paciſci cum eo, atq; inire tales conditiones, quæ
planè ordinem penitus extinguerent. In conditio
nibus autem illis commemorantur ea quæ ſequū-
tur. Cum omnis diſcordiæ ſeminariū inter Polo-

Magiſter ſuperat regem.

Rex rurſum uincit.

Facies Alberti ducis Pruſſiæ.

FF 3 niam

niam & ordinem hinc pullulet, quod nullus in Pruſſia hactenus legitimus hęres & ſucceſ
ſor in principatu fuerit, ſed ſubinde alios & alios habuerit administratores, ob quos regio
nes inuicem irritatæ, multum Chriſtiani ſanguinis effuſum, terræ & homines grauiter lęſi,
uiduæ & pupilli multi facti, ſæpe papæ, Imperatores & principes interpellati ad conſeruã-
dum perpetuam pacem quam rex Caſmirus aliquando firmauit, &c. Item cum treugæ in-
ter partes factæ breui finiantur, & periculum ſit recrudeſcere bellum & omnia deteriora
fieri niſi compoſitio aliqua legitima interueniat & proſpiciatur pacto aliquo atq; ſalubri
medio tam regi & poſteritati eius quàm totius Pruſſiæ reipublicæ cõmodo, maxime quũ
Albertus marchio non abnuerit aut recuſarit ſe regis ſubmittere conſilio, &c.

Verba conuentionis ſeu concordiæ inter Magiſtrum Pruſſiæ & regem Poloniæ.

NOs Georgius marchio Brandenburgenſis, &c. & nos Fridericus dux Sleſiæ in
Lignitz, &c. notum facimus omnibus qui uiſuri, audituri & lecturi ſunt huius
concordiæ formulam, quod nos ob ſequentes cauſas, ceu Chriſtiani principes
moti, huius concordiæ & pactionis formulam inter ſereniſſ. & potentiſſimum
principem & dominum, dominum Sigiſmundum regem Poloniæ, magnum principẽ Li
thuaniæ, Ruſſiæ & Pruſſiæ, &c. & reuerendiſſ. atq; generoſum principem, dominum Al
bertum marchionem Brandenburgenſem, magiſtrum Pruſſiæ & militaris ordinis eius te
ras atq; ciuitates concepimus, cõſcripſimus atq; maturius quo potuimus ereximus. Cum
enim aduertiſſemus omnis diſcordiæ originem inter Pruſſiam & regnum Poloniæ hin
natam, quod in Pruſſia hucuſq; nullus legitimus fuerit ipſius principatus hæres, &c. ut ſ
pra. Signantur deinde conditiones aliquot, quibus partes utrinq; ſtare debent, inter qua
nona in hæc ſonat uerba: Albertus marchio homagiũ præſtare debet regiæ maieſtati ſe
coronæ Poloniæ, ceu naturali & benefico domino, & deinceps ſe gerere in omnibus erg
illum ceu beneficiarius & uaſallus erga feudalem dominum ſuum. Et contrà rex debet di
cto Alberto marchioni ſubſcriptas terras, ciuitates, arces & oppida ceu duci Pruſſiæ &
hæreditario uaſallo concedere, nempe Kunigſpergum, Lochſtettum, Angerburgũ, Lan
ſpergum, Liebſtadium, Roſenburgum, &c. Prorogari quoq; debet & transferri huiuſmo
di feudum à fratre in fratrem & hæredes eorum, niſi memorati quatuor fratres Albertus
Georgius, Caſimirus & Iohannes marchiones Brandenburgenſes & eorum uterini hær
des, omnes ſine legitimo & feudali ſucceſſore decederẽt, tunc memoratæ Pruſſiæ terræ h
reditario iure ad coronã Poloniæ recidere debent. Et ſi fœminini ſexus perſonæ ſolũ rem
nerent, illæ ducali apparatu à regia maieſtate prouideri debẽt. Legati quoq; miſſi cũ plen
autoritate ab ordine & prouincia Pruſſiæ, debent pro ſe & ſuis ſucceſſoribus aſſentire &
promittere, quod poſt mortẽ dictorum quatuor principum & eorũ legitimorũ ſucceſſor
ſe, hæredes ſuos & ſucceſſores obſtringãt, ne ab hac conuentione ullo pacto diſcedãt, ſe
regiæ maieſtati & coronæ Poloniæ eiuſq; legitimis ſucceſſoribus obediant, illis ceu natu
ralibus & feudalibus dominis obtemperent, & maiores ſuos agnoſcãt. Rex autem nemi
nem memoratis pręficere debet terris, niſi qui Germanicam calleat linguam & in Pruſſi
ſua habeat prædia, &c. Actum 1525.

Epilogus totius hiſtoriæ.

Signum ducis Pruſsiæ: in quo roſtrũ, corona, pedes, trifolia, crocei ſunt coloris, cãpus & litera S albi, lingua rubea.

DOmini Teutonici annis quinquaginta pugnauerũt pr
integra poſſeſſione Prutenicę regionis. Colmenſem te
ram Conradus dux Maſſouiæ tradidit fratribus Teuto
ci ordinis hæreditario & perpetuo iure poſſidendã, co
ſentientibus prouincialibus eius, uxore Agaſia & tribus filijs, an
no 1226. Pomerella & Michelaw poſtea ſunt empta & numera
eſt pecunia. Poſtea diſſentientibus ſæpe rege Poloniæ atq; fratr
bus, quinq; factæ ſunt concordiæ à Rom. Imp. & regibus. Vltim
rex Sigiſmundus ſibi uendicauit Pruſſiam, quã ordo Teutonic
ab eo anno quo illam gladio acquiſierat poſſederat, tradiditq;
rex in feudum hæreditariũ Alberto marchioni Brandenburgenſi, pro illo & filijs eius, h
bueruntq; tunc fratres in poſſeſſione ſua 54. arces & 86. ciuitates & oppida. Porro q
Albert

lbertus marchio inueſtiretur de ducatu Pruſſiæ,ſedebat rex Sigiſmūdus Cracouiæ in ſo/
o regali,& magiſter Pruſſiæ Albertus penula indutus equo uehebatur ad ſolium regis,aſ
endensq́ ſolium procidebat coram rege. Subleuatus uero deponebat ueſtimenta ordi/
is,ſuſcepitq́ terram Pruſſiæ in feudum,& rex dedit magiſtro noua inſignia atq́ titulum
ucis Pruſſiæ. Locum uero in comitijs deſignauit ad latus regis. Et cum iſta fierent, Geor
ius marchio atq́ duo fratres eius Caſmirus & Iohannes attrectarunt quoq́ uexillū, ut ſi
lbertus dux ſine hærede decederet, ipſi in locum eius legitima ſucceſſione ſurrogarent.

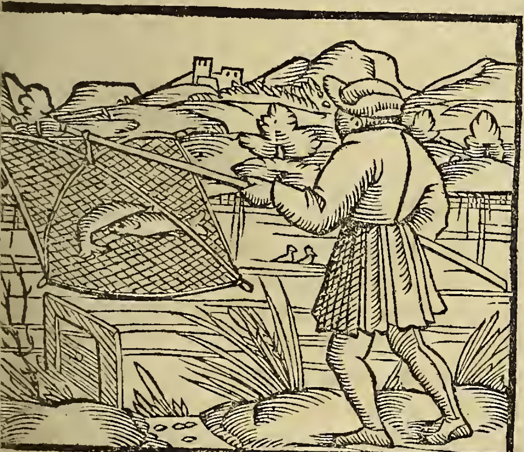
Dux Pruſ.

De Succino quod in Pruſsia legitur.

Amber.

SVccinum à Romanis ſic uocatum eſt,quod ex ſucco concreſcat,tametſi nō ex ar/
borum ſucco,ut ipſi putarunt. Græci uocant electrum,quod tritu calefactum ad ſe
trahat paleas aliaſq́ res tenues & minutas. Sed Germani ueteres appellarunt gleſ/
ſum,id eſt,uitrum,quædam enim è ſuccinis uitri inſtar pellucent. Quorundam opi
o eſt,ſuccinum eſſe glaciatam lyncis urinam,unde ipſi lyncurium appellant. Alij dicunt
borum eſſe ſuccum,ſed hi errant,quum in Pomerania & Pruſſia à mari nullæ ſtent arbo
s reſinis ſtillantes,ubi plurimum legitur ſuccinum. Videtur magis eſſe aut ſulfur aut bi/
men iuxta Agricolæ ſententiam,quum pingue ſit atq́ ardeat. Sed bitumen potius eſſe
ſulfur,indicant fontes uarij coloris bitumen efficientes,cādidum ſcilicet,luteū, rufum,
grum,&c. De loco ubi naſcitur ueteres multa ſcripſerunt. Græci in Italia gigni perhi
nt,potiſſimum in Liguria,aut iuxta Padum. Alij uoluerunt in Hiſpania inueniri, alij cir
occidentis inſulas. Plinius ſcripſit id gigni in inſulis ſeptentrionalibus oceani,earumq́
iam ab eo quod ſuccinum Germani uocarent gleſſum, Gleſſariam appellatam. Hodie
ro uenti ipſum eijciunt,ut etiam olim in littora Germanorum,quæ quondam inhabita/
nt Gotthones & Sueui,id eſt,in peninſulam paruam in qua hodie ſitum eſt Puceca op
dum & alterum Hela,& in littora Pomeraniæ,quæ loca ferè omnia ſunt circa oſtium Vi
ilæ,ſed copioſum inuenitur in Sudauia,paucum in regione Liuonum. Sudinorum aūt
i in illa peninſulæ parte iuxta Bruſcam habitant,ſupra triginta ſunt uici,quorum incolæ
n inde à uetuſtiſſimis temporibus ſuccinum tanquam piſces reticulis capiūt. Igitur quū

Gleſſaria inſula.

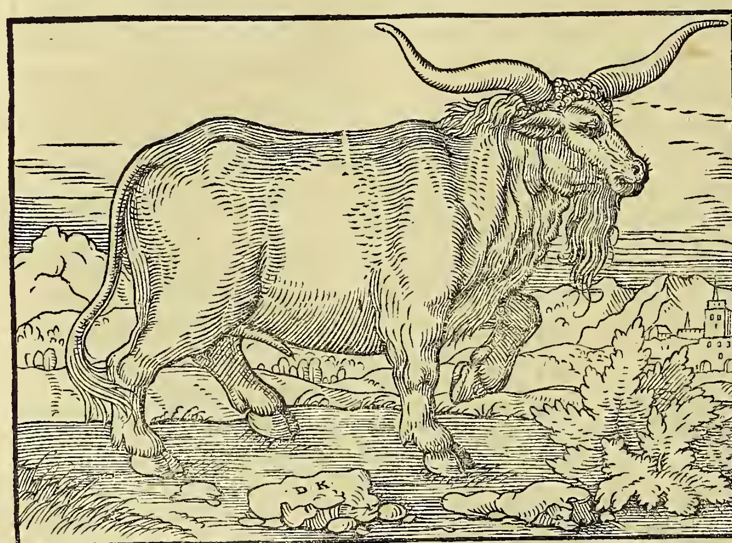
Fauonius aut Corus aut Traſcias mare ue/
hemētius commouerit,omnis Sudinorum
multitudo certatim ex his uicis noctu æquè
ac interdiu concurrit ad eam regionem lit/
toris,ad quam iſtorum uentorum quiſq́ ſo
let fluctus impellere, & ferunt uiri reticula
lino texta & affixa ad anteriores lōgarum
perticarum partes, furcarū inſtar ita didu/
ctas,ut ulnam pateant unam, mulieres ue/
ro apportant quæ ad uictum ſunt neceſſa/
ria. Itaq́ uētis iam ſedatis, ſed mare æſtibus
adhuc feruente,nudi cum fluctu recedente
incurrunt in mare,atque ex eius fundo ſuc
cinum,quod appellit ſecundus fluctus,hau
riunt reticulis, ſimulq́ euellūt herbam pu/
gij non multum diſſimilem,quæ in eodem creuit. Quàm primum autem hauſerint ſucci/
m, unà cum ſecundo fluctu accedente ad littus redeunt, in quo uxor cuiuſque ipſum
eticulo effuſum ſeruat & ab herba & alijs ſecernit, quin & tempore anni frigido ueſti/
s ad ignem calefactis, nudum algentis mariti fouet corpus,ne frigore nimium lædatur,
ut repente denuo in mare poſſit incurrere. Omne autem quod ceperit,quæq́ afferre ad
efectos oportet,à quibus tantum ſalis quantum attulit ſuccini eadem recipit menſura.
le præmium pro tanta opera & tam moleſto labore eis ueteri conſuetudine inſtitutoq́
iorū debetur daturq́. Nec uero cuiuis conceditur libertas adeundi Sudinos,ne fiat ſuc/
i furtum. Ex hac autem ſuccini captura quaſi ex piſcatu Germani capiunt magnos fru/
s. Singulis enim annis id aureorum Rhenenſium millibus plus minus decem uendunt
rcatoribus,qui in uarias figuras formatum diuendunt. Candidis hodie maximum pre/

Sal datur pro ſuccino.

cium & quod odoris ſint prȩſtantiſſimi & ꝙ uires maxime habeant efficaces in medendo
& quod rarius ſoleant inueniri. Cæterum in reliquis locis, in quorum littora etiam eijcitu
ſuccinum, raro reticulis hauritur, ſed aut à fluctibus deſertū & relictum in ſiccis arenis co
ligitur, aut cum mare tranquillum fuerit, grandius fuſcinis præhenſum extrahitur ex eiu
fundo, aut detractis arenis ex littore eximitur, ut quod olim cū neglectum iaceret, hic fue
Beſtiolæ in ſuccino. rit obrutum, quomodo in littoribus Dantiſco uicinis nuper fodi cœpit. In his quæ perſpi
cua ſunt, aliquando translucent beſtiolæ, ut muſcæ, culices, apes, formicæ, lacertæ, &c. qu
omnia in liquidum bitumen cum efflueret ex terra inuolarunt uel irrepſerunt uel incide
runt, atq; ſic incluſa ſimul cum eo in lapidem ſunt mutata. Sunt omnia odoris iucundi, &
nonnihil olent myrrham, candidum tamen eſt præſtantiſſimum, cum cuius ramentis ſolē
conclauia ſuffiri peſtis cauſa, & odor ille ad tertium durat diem. Fiunt ex ſuccino globu
Succini medela. quibus numerantur preces, annuli, uaſcula, effigies potiſſimum hominum. Et quod ad m
dicinam attinet, illiniendi uim obtinet, atq; ob id potum ſiſtit ſanguinem undecunq; pro
fluentem, ſiſtit uentriculi uomitum, ſiſtit alui fluores, ſiſtit fluxiones quibus ulcera infeſ
tur, ſiſtit capitis deſtillationes atq; ita tonſillis & faucium uicijs reſiſtit. Candidi prætere
ſuffimentum pellit comitialem morbum. Hȩc de Europeo ſuccino. Nam & Aphrica at
Aſia gignunt ſuccinum, quod Mauri appellant ambram.

De animalibus quæ in Pruſsia inueniuntur.

Vrus.

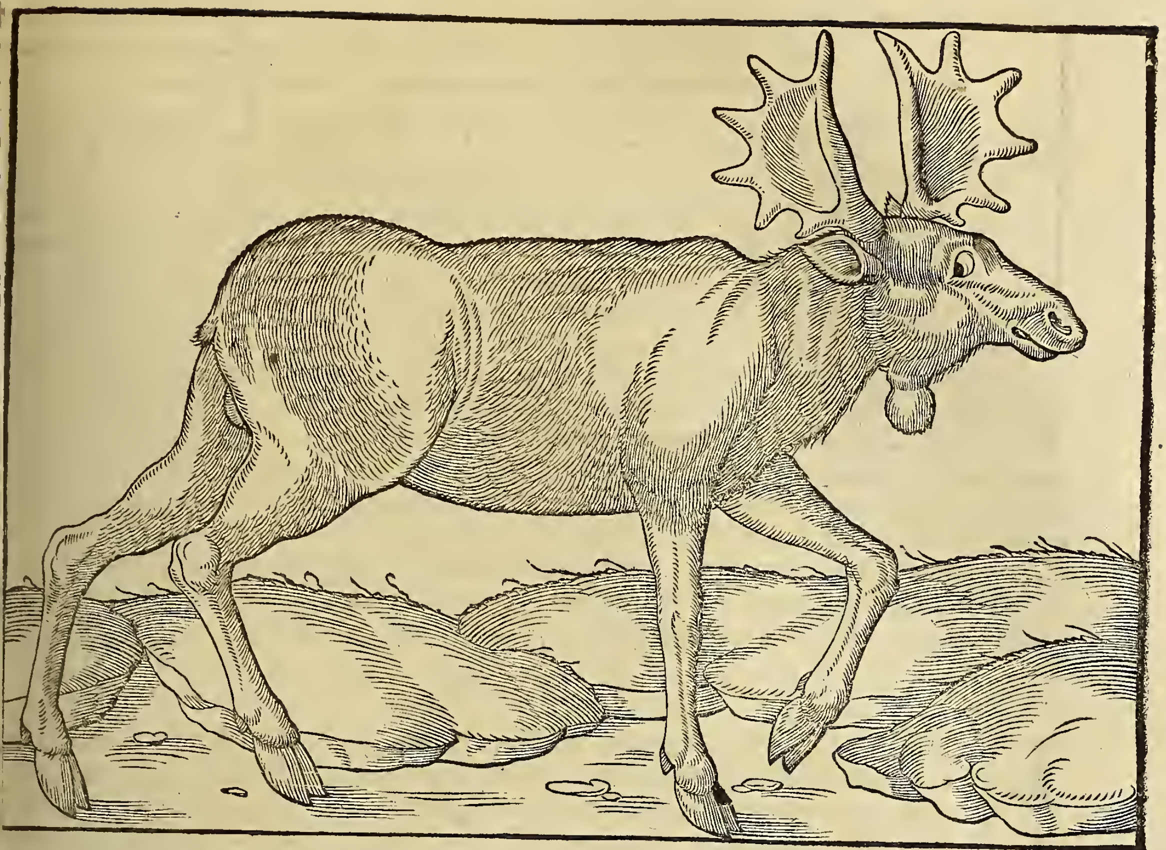

NVtrit Pruſſia u
ſos, apros &
ros qui ſunt ta
ri ſylueſtres ſi
les domeſticis, niſi ꝙ br
uiora habēt cornua & p
lixam ſub mento barba
Eſt ferox animal, quod n
que homini neq; alijs a
malibus parcit. Cumq;
inter arbores intētantur
ſidiæ & iaculis uulnerat
adeo inſanit atq; furit, ut
ſpecto ſanguine ſuo om
bus modis contendat ac
ptum uulnus uindicare
iaculatore. Quod ſi effic
nequeat, impingendo in arbores ſeipſum interficit. Eſt tam magnum animal, ut duo u
inter corona eius conſidere queant. Habet quoq; hæc regio multos ſylueſtres equ
qui domeſticis ſimiles ſunt, ſed habent dorſum molle in quo nihil ferre poſſunt quin n
cicurari ualent. Eduntur tamē pro carne ferina. Habet deinde biſontes, quos quida
uocant damas, ſuntq; pro parte ceruis & pro parte iumentis ſimiles, niſi quod oblong

Damæ.

habent aures, & mares latiſſima in fronte geſtant cornua, q
lia paſſim ex Anglia ad noſtram Germaniam ſuperiorem d
runtur. Nutrit præterea Pruſſia animalia, quæ putantur e
alces, Germanice autem uocantur Elend, habentq; magnit
nem aſini aut mediocris equi. Vngulæ eius dicuntur prode
his qui caduco laborant morbo, & pellis eſt tā dura, ut nec c
fodi neq; diſſecari poſſit. Caro eius dicitur eſſe ex nobiliori
natione. Color autem ſubrufus eſt, nonnihil nigricans, habe
albicantia crura. Figuram huius animalis ad uiuum deforma
& qualiter lineis exprimi poteſt, feci hic depingi. Iohannes
poricida de hoc animali ſic mihi diligentius percontanti ſcr
ſit. Alces maiores ſunt ceruis, griſei coloris, habentq; oblon
& durum pilum, ſunt deformis ſtaturæ, quippe quæ latitudi
tranſu

anſuerſæ manus in poſteriori parte corporis humiliores ſunt quàm in anteriori: habent
nga & infirma crura,ſunt obeſo corpore & debilis naturæ,poteſtq́; puer illas uirga quo
ılt impellere. Aures earum ſunt oblongæ ceu aſinorum, nec poſſunt quicquam ferre in
orſo. Mares habent cornua longitudine trium expanſarum palmarum,cum multis & ro
uſtis ramis unde fiũt manubria cultellorum & aliorum inſtrumentorum. Habent etiam
ſas ungulas. Fœmellæ autem carent cornibus. Alij uero hæc de biſontibus accipienda
ontendunt,quorum mentio infra in Suecia fiet,quum alces robuſta habeant crura & cor
ıa lata,excauata atq; in mucrones exeuntia,ex quibus manubria commode fieri neque
ıt. Secutus itaq; ſum hic picturam alcis huc ex Prutenia allatam. Cæterum habet hæc
ıoq; regio ſicut & Liuonia & aliæ ſeptentrionales regiones,uarij generis ſciuros, quo-
m quidam hyeme glacialem habẽt colorem,& æſtate ſubrufum: quidam qui uulgo leſt-
uocantur, ſuntq; parua animantia: hyeme albeſcunt & æſtate griſeſcunt,inſidianturq́;
uribus & gliribus,& ſunt minores hermelinis. Abundat præterea regio iſta apibus,
ıæ mellificant in cauis arboribus,unde copia mellis & ceræ colligitur. Exugunt ſuccum
uirentibus ramis atq; ſylueſtribus floribus,& miram copiam mellis coagulant. Et ut ſe
el dicam, Pruſſia talis & tam fœcunda felixq́; eſt regio,ut ſi Ioui è cœlo eſſet cadendum, Prußia
x in meliorem cadere poſſet quàm in eam terram.

De gladiferis fratribus.

ERant ſub initio naſcentis ordinis fratrum Teutonicorum in Liuonia fratres re-
ligioſi,dicti uulgo enſiferi, qui ſtrenue rem adminiſtrabant bello. Hi præter cru-
cem habebant in ueſtibus gladios affixos,militabant'que pro defenſione fidei con
tra paganos,potiſſimum contra hoſtiles incurſiones Lithuanorum. Cumque au-
rent fratres Teutonicos in Pruſſia uicinis gentibus cum plurima laude & proſperitate
lluctari,habitis hinc inde tractatibus & ſaniori conſilio acquieſcentes per Rom. pont.

uoluntariæ paſſi ſunt ſe Teutonicorum religioni uniri. Sicq́ u
nerunt fratres Teutonici ex Pruſſia in Liuoniam, et prolata di
tione, etiã illam ſuſcepere prouinciam defendendã.

Gdanum uulgo Dantz,

Pruſſiæ inſigne emporium.

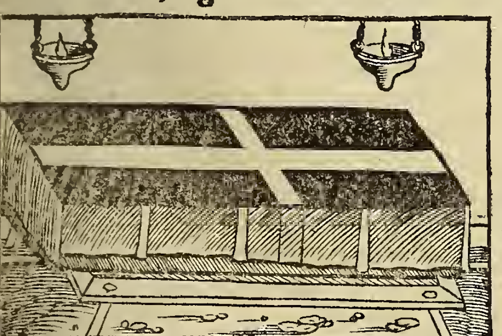
GDanum, quod uocant Dantiſcum, uocabulo abutente
eſt urbs Pruſſiæ inſignis, & noſtro tempore magnũ me
catorum emporium, quod tamen ante paucos annos o
pidum erat abiectum. Nam unica conciliȷ domus tur
ex lapidibus latericia ſtabat ad forum, & reliquæ cannis paluſt
bus & limo horruerunt, ruſticam teſtantes antiquitatem. Ab i
lis exordiȷs intra unum ſeculum in id roboris urbs coaluit, ut e
ctis dominis ſuis fratribus Teutonicis, regem Poloniæ, cui eti
nunc parent, inuocauerint, id quod acerrimũ bellũ excitauit inter ordinẽ Teutonicum
reliquas urbes, huius urbis exemplũ ſequi cupientes. Imminebat Gdanenſibus cõmen
tor de Elbingẽ, uir bello induſtrius, qui multis ſtratagematibus hoſtes fefellit & ſuperaui
Hic obærauit hominem qui ingreſſus Gdanum diceret: Si finem bello quæritis, ecce co
mendator de Elbingen parua manu uicino loco conſpectus eſt. Ciues ſparſim egreſſi
hoſtem, excipiuntur prælio, cæduntur & capiuntur magno numero.

Liuonia.

REgio iſta à Pruſſis, Lituanis & Ruſſis circumſeſſa, urgetur ad mare. In ea non l
ta prouincia coanguſtatæ ſunt multarum gentium linguæ: quæ linguarum per
uerans uarietas monſtrat omnem illam gẽtem inciuilem fuiſſe & barbarã. Ali
qui ſi ulla uitæ communio aut rerum pace belloq́ geſtarum extitiſſet ſocieta
Varietas linguarum in Liuonia. una in omnibus lingua & ſermocinatio ualuiſſet, aut ſaltem non tanta uarietate loquere
tur: nunc Liuones, Eſtones, Letti, Curoni nihil habent in lingua commune. Illæ enim q
tuor Liuoniam tenẽt linguæ per rura. Nã arces & oppida tota ſunt Saxonica. Diu Liu
nia in perfidia permanſit. Siquidem ſub Friderico Imp. primo primum credidit, per o
caſionem mercatorum qui adierant, ſacerdotesq́ inuexerant. Tanta tum fuiſſe ſimplici
te ferunt gentem, ut expreſſo melle cæram uelut purgamẽta exportarint edibus. Fecit p
cium illi noſtratum diligentia, quod illi primum à noſtris mirantes acceperunt, nunc u
Meinardus primus epiſcopus ro comperta rei æſtimatione, carius uendunt. Meinardus uir religioſus terram cu
mercatoribus de Lubeco nauigans adȷt, paulo ante completum 1200. à Chriſto annu
caſam extruxit, in qua manſit cum famulo, linguam gentis magno labore perdidicit,
paulatim inſtruxit diuina religione, quos potuit. Rebus miſerante deo proſperatis baſil
cam erexit. Conſecratus inde à Bremenſi archiepiſcopo in Liuonienſem epiſcopum, re
auxit eccleſiaſticam. Succeſſit illi Bertoldus quidam Ciſtercienſium abbas, qui contra i
entes fidei hoſtes unà cum peregrinis militibus qui deuotionis gratia ad militiam conu
nerant, pugnare conſtituit, ſeq́ armauit in perfidos. Et quum ad pugnam uentum eſſet,
quo infreni prouectus in medios barbaros confoditur. Interim adaucta multorum fide
um deuotione, multi ſe ſpontaneos in ſacram militiam deuouerunt, nouoq́ religionis h
bitu adinuento, ſe Gladiferos fratres appellauere. Sed cum rebus ſatisfacere non poſſe
derent, ſuccreſcerentq́ hoſtes foris & intus, ſe magno Teutonicorum ordini per Pruſ
Enſiferi fratres. coniunxerunt. Fit Albertus tertius Liuonienſis epiſcopus, qui rem Chriſtianam in ea p
uincia adauxit uehementer. Ipſe primus cinxit muro Rigam ciuitatem & eccleſiam ibi
rexit. Waldemarus rex Daniæ eius nominis ſecundus, à mari Eſtoniam impugnauit, Re
liam extruxit & inuentum ibi populum iuſſit baptiſari, ſacerdotes induxit & eccleſiam
Rigenſis archiepiſcopus. lam archiepiſcopo Daniæ Lundenſi ſubiecit. Poſtea Rigenſis epiſcopus ordinatione R
mani pontificis factus archiepiſcopus, habuit ad dextram Curonenſem, à ſini-
ſtris Tarbatenſem & à mari Oſilienſem eccleſiam. Hi ſunt epi-
ſcopatus hodie in terra illa.

De fertilitate Liuoniæ & de moribus incolarum.

EſSt Liuonia terra paluſtris,nemoroſa,arenoſa,plana & ſine montibus, irrigua flu-
uijs & perinde ſatis piſcoſa,pro maiori parte inculta,fertilis tamen,agris & paſcu
is abundans. Vnde tempore cariſtiæ adiacentibus regionibus miniſtrare ſolet ali-
moniam ſiliginis & tritici. Abundat pecore,& uenatione. Nam habet urſos,alces, *Animalia in Liuonia.*
ulpes,lynces,marturos,Zabellos,Hermelinos,uarios pirolos, caſtores,&c. Lepores in
iuonia nati mutant hyeme & æſtate colorem,haud ſecus quàm apud Heluetios in alpi-
us. Hyeme ſunt albi & æſtate griſei coloris. Ruſſi quoque inferunt in Liuoniam pelles ur
ırum albas,quas ex frigidiſſimis ſeptentrionis partibus adducũt. Fratres Teutonici po- *Liuonia ſubeſt Teutonicis.*
untur rerum in Liuonia,habent́q; magiſtrum,qui unà cum commendatoribus & præfe
ɩis gubernat totam regionem. Habet is magiſter curiam ſuam in oppido Wenden, quod
uodecim miliaribus diſtat à Riga. Habet pacem cum Moſcho,quia Moſchus ab alia par
: habet negocium cum Tartaris,ut cogatur cum Liuonibus pacificus eſſe,quod alias mi
ıme faceret. Errant igitur qui aſſerunt magiſtrum Liuoniæ perpetua militia occupari cõ
a Tartaros ſemper irruentes. Summam militiam Liuones hodie exercent in compota-
onibus & commeſſationibus,potiſſimum autem iſta fiunt in arcibus & aulis dominorũ.
ui hic uirum præſtare poteſt,acceptus eſt illis,recipit́q; tandem condignam mercedem,
empe hydropiſin,dyſenteriam quam illi Schorbauch aut ſimilem morbum uocant, chei
gram,podagram,&c. Erga huiuſmodi gulones domini & nobiles quidã liberales ſunt,
ex miſeris ruſticis omnia cum magna tyrannide emunguntur,quæ illi tam perditiſſime
rofundunt. Sunt ruſtici ferè omnes ſerui. Et quum aliquis eorum ob famem, flagellũ aut
 intolerabilem tyrannidem elabitur,& rurſum à nobilibus & præfectis recuperatur,trũ
ıtur pede,ne denuo elabatur. Non eſt miſerabilior populus in orbe, quàm illi ſerui ſunt.
ibantur tam agreſti cibo,ut ne porci apud nos illum dignarentur edere. Deferunt calce *Miſer plebeius populus.*
 ex corticibus factos,comparantes par unum tribus denarijs. Pro cantu uſurpant ulula-
m luporum,uocem iehu ſine intermiſſione repetentes. Interrogati autem quid per uo-
m iehu intelligant,reſpondent ſe neſcire,obſeruare maiorum ſuorum conſuetudinem.
ſumma,uiuunt miſeri homines ut beſtiæ, tractantur ut beſtiæ. Plures adhuc more gen-
um uiuentes,cognitione ueri dei deſtituuntur. Vnus adorat ſolem,alius lunam,unus e- *Idolatræ.*

legantem arborem, alius lapidem aut ali-
quid aliud ſimile. Quum mortuum aliquem
terrę mandare uolunt,potantes circumdant
illum,inuitant́q; ad bibendum, partem eius
ſuper illum fundentes. Immittentes autem
eum in ſepulchrum, apponunt ei ſecurim,ci
bum & potum,parumq; pecuniæ pro uiati-
co,alloquunturq; eum talibus uerbis: Perge
in alium mundum,ubi dominaberis Teuto-
nibus,ſicut illi tibi hic fecerunt. In concilian
dis nuptijs plerunq; raptu ſponſus ſponſam
quirit. Ruſtici tamen qui iuxta ciuitates habitant,& uerbo dei inſtituti ſunt, abſtinẽt ab
iuſmodi ſuperſtitionibus.

De ciuitatibus Liuoniæ & earum conſuetudinibus.

HAbet regio iſta tres inſignes ciuitates,quæ puriori religioni ſubſcripſerunt,nem- *Riga*
pe Riga, Tarbata,uulgo Derpt & Tarpt,& Reualia. Diſtat Riga à Reualia 50. à *Tarbata,*
Tarbata 30. & à Vilna Lithuanię 40. à Kunigsbergo uero Pruſſię ſexaginta Ger *Reualia,*
manicis milliaribus. Habet & alia minora quædam oppida,ut ſunt Wenden,Per-
ow, Vellin, Wolmar, Kokenhauſen, &c. Riga metropolitana ciuitas ſita in fundo
enoſo & iuxta nauigabilem fluuium, qui uocatur Duna, & uenit ex Ruſſia, duobusq;
milliari-

milliaribus infra Rigam miſcetur mari,putatur tantæ eſſe magnitudinis quãtæ eſt Fribu gum in Briſgoia.Deſignauimus autem hic ex traditione Iohannis Leporicidæ faciem u bis Rigenſis,qualis ſcilicet fuit ante conflagrationem horrendam quæ ei accidit anno ſ periori,quando circa caſtrum plurimas domos incendium abſumpſit,ac ignis progreſſu cathedralem quoq; eccleſiam & omnes domos à curia epiſcopali uſq; ad turrim illam qua puluis bombardicus conſeruatur,Schalthurn dictam, in fauillam redegit.Concidi ſet tũc medietas ciuitatis,ſi ignis memoratam quoq; corripuiſſet turrim,quam ſummo u tæ periculo bombardarum magiſter aſſeruit.Porro fluuius Duna tãtam ferè memoratu habere iuxta Rigam latitudinem, quantam habet lacus Tigurinus.Potus Liuonũ eſt ce uiſia,medo & optimum uinum,quod à Rheno per mare aduehitur.Sunt apud illos mer tores,& qui impoſturis ſuis atq; ocio proximum incommodãt.Labori apud eos opera

dare,uicio datur.Mulieres in regione natæ,magnam præ ferunt pompam,alias aliunde aduentantes contemptui h bentes.Nolunt mulieres ſed dominæ appellari, nec ullo occ pantur labore muliebri. Loco coli efilandi & lini pectend qui ubiq; peculiaris mulierum eſt labor, rhedis hyeme & na bus æſtate circumuagantur.Pulchritudinem corporis deho neſtant larua ueſtimẽtorum. Merces quæ ex Riga in Germ niam deuehuntur,ſunt cæra,teher(ſpecies picis eſt,qua liniu tur naues,)linum, cineres,uariæ ferinæ pelles & coria,&c.E magna copia optimi lini in Liuonia,ſed eſt multo carius qu in partibus noſtris,eò quod extra Liuoniã paratur, netur,t xitur & rurſum in Liuoniam mittitur. Habet hodie Rige ſis ciuitas duos prælatos,archiepiſcopũ ſcilicet & ordinis m giſtrum.Archiepiſcopatum tenet Wilhelmus marchio Bra denburgenſis,frater Alberti ducis Pruſſiæ.Hic anno 1547.circa feſtum purificationis M riæ ingreſſus nomine imperij Rigam,ciues in fidem recepit. Veniunt ad urbem Rige ſem ex multis nationibus mercatores,nempe Moſcowitæ, Turcæ,Hiſpani,Angli,Scot

Tarbatenſis ciuitas.

Suedi & Germani,ut ibi commercia exerceant. Tarbata ſiue Derpt eſt ciuitas medit ranea,habet'que maiora commertia cum Ruſſis. Reualia uero longe in aquilone ſuu nacta eſt iuxta mare ſitum, nec minor eſt quam Riga in commercijs.Habent ciues ei

i

ius Lubecenſe,prouocantq́ in foro contentioſo ad Lubecum. Rigenſes uero habent pro prium ius ſcriptum,cui alia quoq; oppida parent. Reualiæ & Tarbatæ utuntur lingua Eſt- hiaca,& circa Rigam,lingua Liuonica. Ruſtici prope hanc urbem habitantes & in uerbo domini inſtituti,orant dominicam orationem in hunc modum:

Pater noſter qui tu es in cœlis ſanctificetur tuum nomen adueniat nobis tuum
Tābes mus kas tu es eckſchkan debbeſſis, ſchwetitz tows waartz,Enack mums tows
regnum tua uoluntas fiat ſicut in cœlo ſic ſuper terram noſtrum quotidianum panem
walſtibe,tows praats bus ka ekſchkan debbes ta wurſan ſemmes,Muſſe deniſche mäyſe
da nobis hodie condona nobis noſtra debita ſicut nos condonamus noſtris debitoribus
luth mums ſchodeen,pammate mums muſſe grāke ka meſs pammat muſſe parradueken
ne inducas nos malam tentationem ſed cuſtodi nos ab omni malo.
Ne ewedde mums louna badckle pett paſſarga mums nu wuſſe loune Amen.

Hæc pro bona parte habeo à Iohanne Leporicida,homine multarum rerum & regionum expertiſſimo.

BOHEMICI REGNI intra & extra Hercynii nemoris clauſuram deſcriptio.

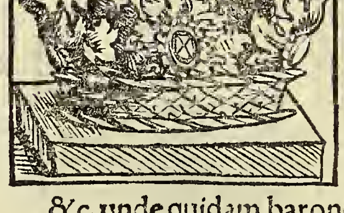
BOhemiæ regio, Germaniæ limitibus incluſa, ſylua Hercinia tanquam natiuo muro undiq; cingitur, Albi fluuio media irrigatur atq; quodam alio Multauia nomine,ad cuius ripam Praga ſita eſt,ampliſſima urbs & totius regni caput. Omnia eius flumina quæ uniuerſam irrigant terram, in Albim exonerantur. Exoritur aūt Albis in montibus,qui Bohemiā Morauiāq; diſtermināt,& primo in occidentē,inde ſeptentrionē uerſus ubi prouinciā relinquit,per anguſtias montiū & abrupta conualliū præceps Saxoniā petit,ac inde in oceanū fert. Gelida prorſus regio, piſce atq; armētis abundans,cū uolucre feriſq;,ordei & tritici ferax,olei ſterilis. Ceruiſiā optimā facit,quæ Viennā & Auſtriæ uehit. Apud Litomeritiū colles cōſiti uitibus ac uineis, acerbū gignūt uinū: *Albis fluuij origo.*

ditiores

Sermo Bohemicus. ditiores ex Auſtria atq; Vngaria importato utuntur uino. Sermo genti & Dalmatis unu
eſt. Mos uetus apud eos ſeruatur, ut in templo ſermone Teutonico plebes doceant, i
cœmiterijs Bohemico. Solis mendicantibus libertas fuit, qua uellent populum lingua in
ſtruere: quæ res palam indicat, ait Aeneas Syluius, regionem ipſam olim Teutonicam fu
iſſe, ſenſimq; ſubintraſſe Bohemos. Krãtzius ex Tacito probat, Boios ab origine gẽten
Gallicam, tenuiſſe regionẽ intra montes quæ nunc Bohemia eſt, inde uero pulſos à Mar
comannis, hoc eſt, Wandalis, qui uſq; hodie tenent. Nam Bohemi Wandali ſunt, remane
te ueteri nomine in prouincia, ut ſcilicet Boiœmi dicantur à Boijs. Apud Ptolemæum ap
pellatur gens magna Boemi: nec enim unquam habuit Germania maiorem gentem c
ſit etiam hodie Wandalica, complectens Ruſſos, Polonos, Bohœmos, & Dalmatas: teſti
eſt una lingua quadam uarietate, ut fit per diuerſas regiones, alternata. Scribit quoq; Syl
uius de Bohemis in hunc modum: Plebs toto regno bibula & uentri dedita, ſuperſtition
Zechus & Crocus. que ſequax & auida nouitatum. Ponunt autem quidam Zechum primum principem, q
ex Croatia emigrans Bohemicæ gentis fundauerit primordia. Huic Crocus ſucceſſiſſe di
citur, cuius hoc ſolum fertur inſigne, quod de nomine ſuo fundatam reliquit Cracouiam
tunc Bohemis nunc Polonis parentem. Sic enim in ea regione, quomodo & in alijs, ſæp
mutati ſunt termini & limites ditionum. Croco ſucceſſit filia Libuſſa & maritus eius Pr
Vratislauia. mislaus, atq; poſt eos filius eorum Ninislaus, & Mnata nepos, qui duos habuit filios Vri
laum ſucceſſorem & Vratislaum conditorem Vratislauiæ. Vrislaus reliquit Neclam ſu
ceſſorem & Necla Noſtericum. Borſinous illi filius erat, patri ſuffectus in regnum, & pe
uenit ad tempora Arnulfi Imperatoris, hoc eſt, ad annum à Chriſto nato nongenteſimũ
Primus hic memoratur, qui Chriſti ſacra inter Bohemos ſubierit, parens imperio Zwa
tocopij regis Morauorum, qui tum Bohemis, Polonis, Sleſitis unus imminebat.

De ciuitatibus Bohemiæ.

PRaga caput regni Bohemiæ, ciuitas eſt maxima, ſedes pontificum & regum. E
autem in tres diuiſa partes, quæ ſingulæ ſua habent nomina, ſcilicet Praga mino
uetus ac noua. Minor ſiniſtrum latus Multauiæ fluminis occupat, coniungiturq́
colli, in quo ſita eſt regia & ſancti Viti auguſtum templum. Vetus Praga in plan
iacet, uniuerſa magnificis adornata operibus. Habet enim prætorium, forum, curiam &
collegium Caroli Imperatoris. Iungitur autem minori Pragæ lapideo ponte quatuor &
Pons Pragenſis. uiginti arcuum. Nouam ciuitatem à ueteri diſtinguit foſſa profunda, utraq; muro muni
ta. Hæc quoq; ciuitas ampla eſt & protenditur uſq; ad colles. Carolus quartus, Imperato
& rex Bohemiæ ſegregauit eccleſiam Pragenſem à diœce

Maguntina, & conſentiente Clemente ſexto Romano po
tifice, erexit eam in archiepiſcopatum. Reliquarum c
uitatum Bohemiæ quædam immediate ſunt ſub rege, nume
ranturq́; circiter triginta, aliæ ſunt ſub dominio nobilium &
procerum prouincialium. Habet etiam regio plurimas a
ces, inter quas præcipuæ ſunt Karlſtein, ubi regni corona c
ſeruatur, Roſenberg, Swanberg, Borenſtein, Wartenberg
&c. unde quidam barones ſuas habent cognominationes. Nominant quoq; Bo-
hemi quaſdam ciuitates alijs uocabulis quàm Germani, aut ob ad-
iectas uel ſubtractas uel etiam mutatas literas
aliter pronunciant.

Ciuitates regni Bohemici, regi immediatè ſubiecta, expreſſæ duplici lingua, Bohemica ſcilicet & Germanica.

lingua ohemica	In lingua Germanica
Praha	Prag
Pizen	Pilſen
Budieiowitze	Budwis
Kolin	Köln
Cheb	Eger
Strzibro	Miſs
Hora	Kuttenberg. Hic fodiunt argentum
Tabor	Taber
Zatetz	Satz
Litomierzitze	Leitmiritz. Fert uinum
Launi	Laun. abundat tritico & fructibus
Rakowinck	Rakonick. Habet optimam ceruiſiam
Klatowy	Glataw. Præſtat optimis caſeis
Beraun	Bern. Hic fodiunt ferrũ, parantq́ op-
Moſt	Bruck (timas bombardas manuarias,
Hradetz	Gretz (quas ſclopas uocant.
Auſcij	Auſt. Hic Albis è montibus erumpit
Myto	Maut
Dwuor	Hof
Iaromiertz	Iaromir

Ciuitates proceribus regni ſubditæ duplicibusq́ nominibus hic expreſſæ.

ohe-icè	Teutonicè
Dub	Aich
Biela	Wiſwaſſer
Lantzhut	Lantzhut. Hic fodiuntur gemmæ
Gilowy	Gilaw. Hic reperitur aurum.
Krupka	Graupen. Hic fodiunt ſtannum
Krumaw	Krumaw. Habet argentifodinam
Pardubitz	Parantur hic optimæ laminæ.
Chomitaw	Creſcunt hic optimæ nuces.
Loket	Elbogen. Sunt hic thermæ.
Teplitz	Habet & hic locus thermas.
Hantzburg	Haſenburg. Eſt arx:
Zbraſslaw	Aula regia.
Labe	Elbs, id eſt, Albis fluuius
Woltawa	Molta, fluuius.

Fuit Zbraſslaw aliquando magnificum monaſterium, non procul à Praga iuxta Moltam ſitum, ubi duces & reges ſuam habuerunt ſepulturam. De inſignioribus mineris montium Bohemicorum ſupra in Miſnia non nihil diximus.

De

De Egrana ciuitate & adiacente regione,

potiſſimum autem de pinifero & aurifero monte & Voitlandia.

GASPAR BRVSCHIVS POETA LAVREATVS ORNATISS. CLARIſ-
ſimoq́ uiro D. Sebaſt. Munſtero, Hebraiſmi in inclyta Baſilienſi Aca-
demia profeſſori, Matheſeosq́ ſtudioſiſſimo, domino
ac amico ſuo ſingulari, S. D.

CVm audieras ſuperiore anno, uir clariſſime, uocatum me eſſe cum alijs quibuſ
Germanis ad excolendam ac humanioribus literis illuſtrandam, barbaram
uere Scythicam hactenus Roxolanorum, Moſcobitarumq́ patriam ac genter
miſſa ad me humaniſſima epiſtola rogitabas, ut ſi deo ac fortuna ducibus feli
ter in Rhutenorum regnum uenirem, tui illic memor, certi ac explorati quiddam de ei
ampliſſimi ſiue ducatus ſiue regni partium ſitu ac urbibus, incolarumq́ cum uita tum n
ribus ad te (qui in totius habitabilis orbis illuſtratione ſumma contentione uerſareris) p
ſcriberem, quod ut ego me fideliter facturum tunc recepi, & pari etiam fide idem præſ
tiſſem equidem, & huic animi tui uoto libentiſſime ac ſummo ſtudio reſpondiſſem, niſi
gium hoc negocium à quibuſdam impeditum & grauibus de cauſis interceptū eſſet. A
deo enim & ipſe ea ſiti qua tu, multarum uidelicet illuſtrium rerum uidendarum ac æter
calamo poſteritatis noticiæ commendandarum. At ne nulla omnino parte tuæ petitio
acquieuiſſe aut datæ fidei parum memor fuiſſe uidear, quod in Moſcouia deſcribenda,
tui gratiam facere neſcio quis genius prohibuit, id in aliqua ſaltem Germaniæ noſtræ (
ius tu me uniuerſæ percurſorem & inſpectorem ſcis eſſe ſtudioſiſſimum) portiuncula u
lui adimplere & alibi neglectum in utiliore fortaſſis parte reſarcire. De natali itaq́ m
ac maiorum meorum ſolo & circumiacēte patria, de urbe uidelicet Egrana uicinaq́ Vo
landia, in ſuſcepti à te operis gratiam, ex meis uariè adhuc diſperſis ac admodum indig
ſtis chartis, quædam tumultuariè profecto ac feſtinante ſaltem calamo excepta ac cong
ſta ad te mitto, quæ ſi tuo opere ac illuſtri fœtura non indigna tibi uidebuntur, poteris
ijs ad ſuſceptum uolumen tuum Coſmographicum, non equidem illuſtrandum (quid e
tu meis nugis illuſtrares?) ſed ampliandum ac dilatandum, mea pace audacter uti: imò r
his tantum ſed & alijs omnibus monumentis, quæ ego plurimis ſane laboribus, plurim
item longis ac periculoſis peregrinationibus in hoc unum congeſſi, ne ſimili clade illa
tiam aliquando perirent, quemadmodum cum in ſuperiorum tum uero etiam noſtroru
temporum tumultibus, plurima ſcimus poſteritatis noticia digniſſima miſere intercidiſſ
Tu qualecunq́ hoc meum, in te & tuum opus nouum, ſtudium, boni conſule & ueri am
ci omnia officia de Bruſchio tui ſtudioſiſſimo homine audacter tibi pollicere. Bene ua
uir doctiſſ. Datæ in Bonis Nariſcorum ſedilibus, Prætorianæ ſeu Aduocatorum terræ c
pido, in quo nunc apud chariſſimos parentes uitam agēs, monumenta illa plurima oli
à me collecta in ordinem redigo, mēſe Auguſto anni à nato Chriſto æterni dei filio 154

De Egra ciuitate in primo Bohemiæ

aditu ſita, G. Bruſchij quædam σχεδιαζόμενα.

EGra inter alias Bohemię urbes neutiquam infima, non quidem intra Bohemicę
uæ montana (quæ totum illud regnum, murorum Babyloniorum inſtar cingunt
ob omni parte clauſum firmiſſime muniunt) ſed ad radices ſaltem eorum montiu
& ad initium ſyluæ, in ueteri Nariſcorum patria, maxime fertili ac longe amœni
ſimo agro ſita eſt. Hæc unde originem acceperit aut à quo conſtrui ſit cœpta, de eo nem
certi quicquam affirmare poteſt. Ratio eius ignorantiæ iſta eſt, quod totam eam urbe
Anno domini 1270, Maij decimo ſexto die domeſtico & inquilino incendio miſerrime
cineres collapſam ac uaſtatam eſſe, ex maiorum noſtrorum annotationibus accepimus
In ea urbis horribili deflagratione centum ac quinquaginta utriuſq́ ſexus ciues cum om
nibus urbis priuilegijs, literis, monumentis ac diuitijs perijſſe certum eſt. Hæc ingens ca
mitas ea etiam ſuſtulit & ex hominum noticia abripuit, quæ in ciuitatis Annalibus de o
gi

gine & initio ipſius urbis annotata & in faſtos relata fuerũt. In quorundã tamen monaſte/
riorũ uetuſtis & ante 400. annos ſcriptis libris ac monumẽtis inueni Egranã ciuitatẽ anti
quitus ad marchiones Vohburgenſes pertinuiſſe, quos comites ac dominos in Cham, à ſu *Marchionatus*
perioris Palatinatus ad Regũ amnẽ proximeq́; ad ſyluam Bohemicã ſita, ciuitate nomina/ *Vohburgenſis*
tos fuiſſe, ac ſedem auitam in Vohenburgo magnifica arce ad Danubiũ, medio ferè itinere
inter Ingolſtadiũ & Kelheimiũ ſita, habuiſſe, ex hiſtoriarũ & chronicorũ penu manifeſti9
eſt quàm ut longa probatione hic opus ſiet. Ego uero Egram ab his ipſis Vohenburgenſi/
bus principib. etiam initio conditã eſſe non dubito: unde liquet Egram ante annos etiam *Origo Egræ.*
600. fuiſſe ciuitatẽ non omnino extremæ ſortis. Marchionũ enim Vohburgenſiũ ſtemma
& nomen annos ante 350. deſijſſe, eorumq́; ditionis magnã partem ad Bauariȩ duces deuo
lutam eſſe, non Auentini tantũ diligentis illius Germanicarũ rerum inquiſitoris genealo/
giȩ, ſed aliorũ etiam chronographorũ libri conteſtant̃. Quòd uero Egra ex ducali oppido
facta eſt ciuitas imperialis, id ita accidit. Erat Vohenburgius quidam marchio & comes in
Cham Theobaldus, totam ditionẽ Egranã & omnia circũiacentia loca tenens, princeps
pius & religioſus. Is ſingulari augendæ pietatis Chriſtianæ ſtudio flagrãs, motus item prȩ
cibus Loicaridis pientiſſ. matris ſuæ in Caſtilienſi cœnobio ſepultæ, conſtruxit anno domi
ni 1134. in agro Egrano non procul ab urbe ad Wonderã fluuiolum, inſignẽ Ciſtertienſis
ord. abbatiam, quam appellabat Germanica uoce Waldſaſſen: appulerãt enim ibi hæremi *Waldſaſſen*
tæ quidam, qui in uicino nemore tuguriolũ & oratoriũ ſibi conſtruxerant, Deoq́; in tali ſo *abbatia.*
litudine uſitato tunc temporis pietatis genere ſeruiebant. Hanc ipſam abbatiam donauit
etiam liberaliſſimis prouentibus, nullis parcens ſumptibus, quo & cultum Dei augeret &
Deum ſibi propiciũ redderet. Habebat ille ipſe marchio thori conſorẽ, Henrici Bauarorũ
ducis filiam Mechtildim, piam ac uitæ honeſtate laudatiſſimã fœminã, ex qua ſuſtulit filiã
Adelheidim, forma & morum elegantia, maxime illuſtrem, cuius uirtus cum undiquaq; ce
lebraret̃, petijt eam matrimonij legibus ſibi copulari potẽtiſſimus princeps Fridericus Im
perator, quem Itali à rufa barba Barbaroſſam, alij Fridericũ primũ; & à patria origine Sue/
uum appellare conſueuerũt. Nuptiæ regio apparatu in ciuitate Egrana celebratæ ſunt an/
no domini 1179. Dos puellȩ erat urbs Egra cum adiacente ditione omni, recensq́; conſtru
cta abbatia. Sic Egra ex ducali imperialis ciuitas per hoc, etſi poſtea iterum per epiſcopũ *Egrã fit Impȩ*
quendam Conſtantienſem diſciſſum ac diremptũ connubiũ, facta eſſe legitur, manſitq́; im *rialis ciuitas.*
perialis annis 136. ad annum uſq; Chriſti 1315. quo Ludouicus Bauarus, Ratiſponæ in S. E/
merani templo ſepultus, omniũ penè ſacri imperij electorũ ac ſtatuum ſententia Rom. Im/
perator eſt deſignatus. Is autem pontifici & clero Romano inuiſus, mox anathematis ful/
mine à Ioanne 22. percuſſus excõmunicatur ac imperij gubernatione indignus proclamat̃,
aliusq́; ſuggeſtione eiuſdem pontificis contra Ludouicũ imperij gubernator conſtituitur,
Fridericus uidelicet Auſtrius, quem ſibi Romana eccleſia magis propiciũ ac utiliorẽ ſub/
iectioremq́; fore ſperabat. Ex hac diſſenſione, ingens exarſit ac maxime diuturnũ ualdeq́;
cruentũ bellum, neuter enim deſignatorũ Imperatorũ cedere aut oblata dignitate ſeſe ab/
dicare uolebat. Hoc diſſidium durauit per annos 8. integros. Ludouicũ, qui tandem ſumma *Diſſidium in*
imperij potitus Fridericũ Auſtrium competitorẽ ſuum uicit ac per triennium in arce Trie/ *imperio.*
ſneck captiuum detinuit, iuuabant imperij electores omnes, exceptis Colonienſi archie/
piſcopo & Palatino Rudolfo, Ludouici Bauari germano fratre: omnes item ciuitates ex/
ceptis Vlma & Argentorato & quibuſdam in Heluetia. Friderico uero Auſtrio ſuppetias
ferebant Rom. pontifex, archiepiſcopus & elector Colonienſis, elector Palatinus Rudol
fus, poſtea à fratre uictore in exilium pulſus, inter ciuitates Vlma & Argentina & multæ
ex Heluetia, ita ut paratior & copijs penè inſtructior eſſet Fridericus Ludouico. Pugnatũ
eſt autem inter eos uaria fortuna pluribus locis, ſed omniũ acerrime & extreme anno Chri
ſti 1322. ad Oenum inter Oetingam & Mulndorffum Bauariæ oppida in planicie *Vff der Fe=
n wiſen* dicta, ubi uicit Ludouicus duce Sifrido Schweppermãno ciue Norinbergenſi, ui/
ro præſtrenuo ac bellicoſiſſimo, qui in Caſtel ſuperioris Palatinatus cœnobio eum tali e/
pigraphe terræ mandatus eſt:

Einem ieden ein ey Dem frommen Schweppermann zwei.

id eſt, Vnum cuique ouum, duo Schweppermannio honeſto. Ex quo rythmo, quis amor,
quæ pietas fuerit militum ac totius exercitus in ducem ſuum, deficiẽtibus uictualibus, pul/
chre colligi & deprehendi poteſt. Ad gerendũ uero tam diuturnũ bellum, cum opus eſſet

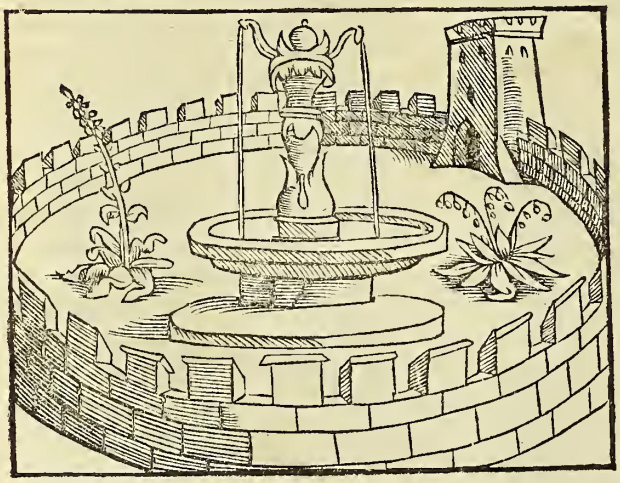
Ludouico Bauaro neruo rerum gerendarũ, pecunijs nimirum immenſis pro ſuſtentatione numeroſi exercitus, Egrana uero ciuitas ab alijs imperij urbibus procul diſſita, aliquoties de Bohemorum aliorumq́ circumiacentia loca tenentium principum iniurijs apud Imp. ac ſtatus imperij conqueſta eſſet, cogitauit Ludouicus Imperator quomodo & Egranam urbem à talibus grauaminibus liberaret, & ſibijpſi etiam in cõficiendo argento ad bellum

Egra transfertur ab imperio

gerendum cum primis neceſſario, opitularetur. Vrbem igitur Ioanni Bohemorũ ac Polonorum regi, à quo præcipuè uexata & onerata fuerat, acceptis ab eo 40000. argenti marcis hypothecam fecit, anno nimirum dominicę incarnationis 1315. Per hunc oppignorationis contractum deſijt Egra urbs eſſe imperialis, quæ poſtea regi Bohemorũ parere cœpit, ut hodie adhuc ſolum Bohemorũ regem dñm ſuũ agnoſcit, qui quoties in cõſeſſu ſenatus ab aliquo nominatur, toties ad nomen ipſius totus aſſurgere cum ſumma ueneratione ſolet. Fuit itaque hæc ipſa urbs hoc anno domini 1549. annis 234. Bohemorum hypotheca. Vnde aquila urbis uetus inſigne (quam antea liberam geſtabant Egrani) inferiori ſui parte in teſtimonium talis oppignorationis cancellis incluſa eſt, ut in adiecto urbis icone uidere eſt. Ptolemæus in geographico ſuo opere aſſignat Germaniæ urbem quandam Moſgadam: eam Bilibaldus Pirckheimerus Egram eſſe aſſerit, quibus uero coniecturis inductus, neſcio, nec unquam expiſcari potui nominis huius originem. Credo autem, quemadmodum aliæ quædam Germaniæ urbes alijs olim appellationibus notæ fuerũt, ita Egranæ etiam ciuitati fuiſſe olim aliud nomen, de quo diu ſollicite mihi cogitanti per quietem

Saurſtadia.

aliquãdo oblatum eſt, Saurſtadiã antiquitus fortaſſis è uicinis acidis fontibus dictam fuiſſe, quæ nunc à præterfluente amne diceretur Egra, ut hodie Salisburgum uocamus à prætereũte fluuio, quam antiquitus Iuuauiam eſſe appellatam ſcimus.

Tantum de reipub. huius primordijs et mutationibus ſcitur. De ſitu uero & ædificijs urbis aliquid etiam me dicere amor dulciſſimæ patriæ cogit & impellit.

Egræ ſitus amœnus.

Sita autem eſt urbs in amœniſſima ualle, ad collem cuius decliui maior ciuitatis pars ſuperædificata incũbit. Eſt duplici muro fortiſſimo circumquaque aliquibus etiam locis præſertim à flumine nõ ambitis triplici: ampliſſima item ac muro concluſa foſſa, turribus uero plurimis magnifice cincta & communita. Dicitur uulgo Bohemica ciuitas non aliam ob cauſam, quàm quòd hypotheca eſt regno Bohemico facta, ut ſuprà dictum. Regio ipſa finitima à primo Theodone potentiſſimo Bauarorũ duce, poſt eiectos ex Bauaria Romanos, Nariſcis, ut eam excolerent & incolerent, conceſſa & adſignata eſt: inde hodie adhuc Nariſcorũ terra uel ager, Germanica uero & corrupta uoce Nariſgauia uel Nordgauia dici ſolet.

Promulſis.

Ciuitas ipſa promulſide, potione ex melle cocta per totã Germaniã celebris ac famoſa eſt. Hæc potio nullibi præcioſior, nullibi ſalubrior coquit̃. Fluuiũ eiuſdem nominis ex mõte Pinifero ortum, habet ampliſſimũ ac nauigabilem ad meridiem ferè, uerſus quam plagam arx etiam urbis condita eſt, quę ſuas quoque ſingulares munitiones, muros, foſſas ac turres habet. Eſt in urbe magnificum templum S. Nicolai cum duabus altis ac oriẽti ſoli obuerſis turribus. Huic templo uicina ac pene contigua eſt magnifica domus Teutonicorum fratrum. Eſt in ea ipſa alia etiam Cruciferorũ ac Stelliferorum domus Xenodochio contigua. Sunt & Ciſtertienſiũ, Franciſcanorum,

CIVITAS EGRANA

ab Egra fluuio iuxta quem locatur ſic dicta,

miſſa in ſua pictura ex regno Bohemiæ cui hodie paret, ab Egranenſi prudentiſſ. ſenatu ad me S. Munſterū, inſtigatore doctiſſimo uiro & poëta laureato Gaſparo Bruſchio, hic tibi lector ob oculos ponitur, ut uideas quo animo memoratus ſenatus affectus ſit ad bonas literas, qui & ipſe pulchre ſuo reſpondere uoluit officio & poſteris indicare quo ad urbem ſuam celebrandam flagraret amore.

Egrana ciuitas,oli mde imperio Rom

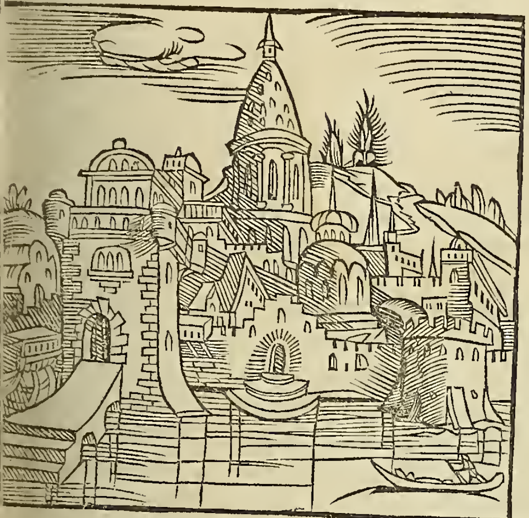
hodie uero regno Bohemiæ ſubiecta.

ciſcanorum ac Prædicatorũ amœniſſima ac pulcherrima templa atq; cœnobia. Eſt & uir-
ginum Deo dicatarũ & ſub Abbatiſſa militantium ampliſſimũ monaſteriũ ad S. Claram.
Vetus item Parrochia S. Ioanuis prope Prytaniũ: Phanum item Beatæ uirginis, quod Iu-
dæorũ ſcholam ac ſynagogã fuiſſe Hebraicæ ac Chaldaicæ templi inſcriptiones adhuc ho
die edocent & conteſtantur. Habet præterea hęc urbs ſpacioſiſſimũ ac ampliſſimũ forum,
Curia ſenatoria. cui aſtat curia ſenatoria inſignis, in cuius fronte urbis & regni Bohemici inſignia depicta
ſunt, Hæc curia Caroli V. Imp. Rom. auguſtiſſimi, anno domini 1547. habitatio ac ſedes e-
rat, cum ibi collectis exercitus ſui copijs mox inde in Saxoniã omne belli põdus deporta-
ret. Curia hæc ſex præclaras habet aulas uel hypocauſta pro diuerſis actionibus & cauſis,
& ſex alia pro reipub. miniſtris condita. Sacellum uero etiam inſigne, S. Trinitati dedica-
tum. Sigillum quo ſenatus utitur eſt regia perſona ad umbilicũ uſq; effigiata, dextra enſem,
ſiniſtra regale ſceptrũ ferens: ſub qua integra aquila liberis ac explicitis alis conſpicit̃. In-
[Se]natus Egrẽſis. tegrum & magnum ſenatũ conſtituunt ueteri Rom. more uiri centum, ex quibus nouem-
decim de antiquiſſimis ſunt urbis familijs, patricio ſanguine nati. Tredecim alij uocantur
iudices & ſcabini: & hi ius dicunt nõ ex ſcriptis legibus ſed ex receptis ac longo uſu com
probatis reipub. Egranæ conſuetudinibus. Reliquos ſexaginta octo ſenatores, plebeios
uocant. Ex nouemdecim illis patricijs ſolent eligi quatuor conſules. Hi erant quo hæc ſcri
pſi tempore nobiles ac prudentiſſ. uiri, Clemens Bũchelbergerus ueteri maiorũ nobilitate
& ſplendore celebris, Erhardus Wernherus, ſuperiore anno à Rom. Hungariæ ac Bohe-
miæ rege nobilitatus, omniũ eruditione aliqua præſtantiũ incõparabilis fautor ac Mœce
nas, Michaël Fontanus & Nicolaus Keslerus ſapientia & rerum uſu maximi, quos clariſſ.
uiros Deus opt. max. honeſtiſſimæ Egranæ reipub. diutiſſime ſeruet ſaluos ac incolumes.
A ſenatus Egrani conſtitutionibus ac latis ſententijs nemini integrum aut liberum eſt ap-
pellare uel ad ſuperiorẽ magiſtratũ prouocare. Si quis uero in Senatum actionẽ inſtituat
Egrani nullibi cõparent aut reſpondẽt, niſi coram ipſo Bohemorũ rege. Habet urbs ſuas
quoq; magnificas ædes frumentarias, easq; omni frumentorũ atq; leguminũ genere refer-
tiſſimas: armamentariũ item omni bellicorum inſtrumentorũ apparatu inſtructiſſimũ: mo
lendinas uero intra muros duas, extra mœnia tres: duo item Xenodochia, quorũ alterum
12. fratrum domus appellari ſolet, diuæ uirginis rotundo ac ornatiſſ. ſacello contiguũ. Bal
nea publica quatuor, portas maiores tres, minores & oneratis plauſtris non peruias toti-
dem, per quas Conſules in reipub. negocijs peregre profecti, nocturnis temporibus intro-
duci in urbem ſolent: nemo enim alius noctu ibi intromittitur, imò ne conſul quidem ipſe,
ſi in priuatis negocijs abfuerit. Inter portas maiores una eſt, pontis porta nũcupata, à pon
te ligneo & fortiſſimo, quo utraq; Egræ fluminis ripa connectitur, ante iſtam portam eſt
Seüerling fons acidus. non procul ab urbe nobiliſſ. fons acidus uulgo der Seyerling dictus, cuius aqua ſalubris
ac guſtui delectabilis, ęſtiuo tempore ab utriuſq; ſexus iuuentute quotidie cateruatim pro
deunte paruis urceolis in urbem portari ac ibi laboranti plebeculæ uẽdi ſolet. Eſt ante ean
dem portam ultra flumen ampliſſimũ & præclaris ædificijs ornatum ſuburbiũ, in quo mag-
na coriariorũ turba habitat, quorum labores plurimũ cõmendantur & in utranq; Panno-
niam aliasq; finitimas prouincias innumeris plauſtris auehunt̃. Habet Egrana ciuitas duo
alia pręterea ſuburbia maxima, quorũ unum tres habet ſpacioſas ac inſignes plateas, ac ad
unamquamq; plateã munitiſſ. portas. Alterũ habet duos uicos ac totidẽ portas, utrunq;,
ampliſſ. etiam foſſas, quibus nocturnis temporibus ab omni uiolentia muniti ſunt & tuti,
qui illa ipſa ſuburbia inhabitant. Eſt autem diues & opulenta ciuitas Egra, habens circa ſe
præcipua ferlitate luxuriantẽ ditiunculã, quam Egranam ab urbis nomine uocãt. In ea ha-
bet S.P.Q. Egranus arces 12. pagos inſignes plurimos ac aliud oppidũ Radwitz, aut ut a-
lij appellãt Rewitziũ, tribus lapidib. ab urbe ad Coſſeniũ montẽ ac fluuiolũ ſitum. Habet
[M]oneta Egrana. hęc ipſa urbs ſuam etiam propriã monetã, eam uero tam exigui momenti ut 4. Egranę mo
netæ obuli conſtituant unum tantũ nummũ Noribergeñ. aut Francicũ. Hęc moneta tantũ
in Egrana ditione ualet. Regia arx de qua ſuprà dictum ad meridionalẽ plagam ſpectat: in
ea ſolet regię maieſtat. nomine reſidere Burggrauius uel præſes Egranus. In eius arcis in-
greſſu aſtat altiſſ. ac furui coloris fortiſſ. turris, quæ ciuitatẽ ſpectat. In ipſa arce ſunt duo
pulcherrima ſacella S. Martino & diuæ Vrſulæ dicata, quorũ alterũ alteri ſuperędificatũ
marmoreis ſingulisq; ex uno ſaltẽ ſaxo factis colũnis fulcitũ eſt. Extra urbis muros ſunt re
cte ẽ regione dictæ arcis fragmenta adhuc muri uidelicet firmiſſimi cum foſſis ac propug-
naculis alterius cuiuſdam uetuſtæ arcis Winſelburgi dictæ. Has duas arces interfluit am-
pliſſimo alueo fluuius Egra.

Breuiter

Breuiter tota urbs ornatiſſima tota pulcherrima eſt,intus pulchris ædificijs, ciuili popu
o,magnificis ac eximia uirtute præſtantibus uiris illuſtris, foris uero amœniſſimis ac fœ
:undiſſimis hortis & agris, uarijsq́ pomorum generibus ac piſcoſo flumine luxurians.
Proxime adiacens prouincia uarijs hodie dynaſtijs conſtans, Voytlandia eſt,quæ ab Ae- *Foytlandia à*
nea Syluio olim Aduocatorum & prætoriana terra dicta,nõ erat ducatus quidem integer, *Germanica uo*
ed quatuor tantum baronum, quos Prætores Romani imperij antiquitus ac potentiſſimi *ce Fout.*
nonaſterij in Quedlenburg Aduocatos fuiſſe inuenio,patria ac ditio, dominorũ uidelicet
le Weyda, Gera, Gretzio ac Plauhen. Ita ut quicquid oppidorũ,caſtrorum, cœnobiorum,
c pagorum his Baronibus ſubeſſet, imperij uidelicet prætoribus,quos ea regio Germani-

ca uoce Voyt appellare conſueuit, id Voyt *Curia zum*
landia quaſi prætorũ terra nuncuparet. Hu *hoff.*
ius,puinciȩ celebriora oppida hęc ferè ſunt,
Curia Regnitiana, à præterfluẽtibus fluuio
lis ac in Salam ibi cadentibus dicta, ciuitas
ampla ac populoſa,magnifico S.Michaëlis
templo ac potentiſſ. monialium cœnobio,
duobus item opulentiſſimis Xenodochijs
conſpicua, Voitlandiæ olim caput ac Baro
num de Weyda,hodie marchionũ Branden
burgenſium. Plauheniũ ciuitas & arx, Olſe
nitzium oppidũ cum adiacente arce Voyts-
bergenſi, quam à Druſo quodam ſiue Ro-
mano ſiue alio conditam eſſe, à qua item to
ti regioni nomen hoc initio cõtigiſſe & in-
ditũ eſſe, ex duobus uerſiculis ibi ſaxo inci
ſis colligitur, qui tales ſunt.

Caſtra locans Druſus hic prætoria nomina monti
Fecit, poſteritas ſeruat & ipſa ſibi.

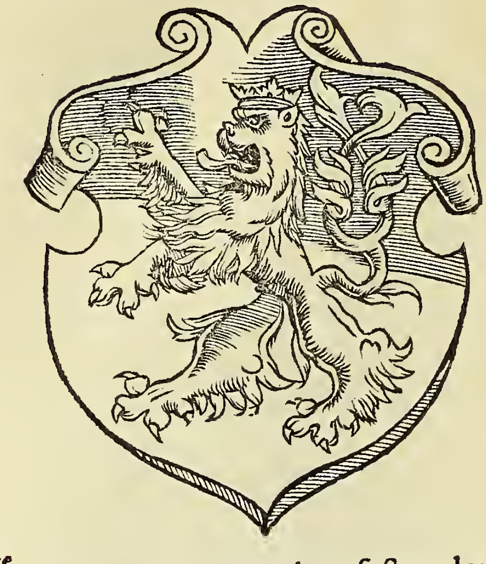
His uerſibus ab inepto quodam præfecto ſublatis, Germanicum epigramma tale ſubſti
:um ac ſaxo inciſum legitur.

Druſus der edel Römiſch vot/
Bawet diſen berg in der not.
So er kriegß in Teütſch landen pflag/
Voytsberg heißt er auff diſen tag.
Von dem das gantz vmligend land/
Ward allenthalb das Voytland genant.

Reliqua oppida ad Voytlandiam pertinentia, ſunt: Adorffum, Weidoniũ, pulchrum op
lum cum adiacentibus quibuſdam cœnobijs, Milfurto & Corona alba, Gerouiũ, Schle-
um & quicquid eſt locorũ inter Curiam & Cygneam ad Helleſtrã amnem ſitum. Huic
: toti tractui præſidet ac imperat nunc illuſtriſſimus princeps, dominus Henricus Burg *Dux nouus*
uius Miſnenſis ac dominus in Plauhen, regni Bohemici ſupremus Cancellarius, nuper *Henricus.*
otentiſſ. fratrib. diuis, Carolo V. Imp. ac Ferdinando rege Rom. ad ducalem dignitatẽ
ctus ac magna parte eiuſdẽ regionis (quã antea Saxoniæ elector poſſidebat) donatus. *Mons Pinifer,*
bet Voytlandia in ſua uicinia celebrẽ illum ac famoſiſſ. montẽ, quem Piniferũ uocant, *uulgo Vich-*
luuiorũ ad 4. mũdi cardines mirabili naturȩ maieſtate permanantiũ, Egrȩ uidelicet, Mœ *telberg.*
Nabi ac Salæ ampliſſimũ parentẽ ac magnã Germaniæ partem inundantẽ. Egra enim
ranam ditiunculã ac Bohemiã irrigans finito 24. milliariũ curſu, prope Litomeriziũ re
m in Bohemia urbem Albi infundit. Mœnus Voytlandiæ montana & totam orientalẽ
nciã perfluens ac multas pręclaras utriuſq; regionis ciuitates præterfluens prope Mo-
itiã cum Rheno confluit. Nabus per ſuperiorẽ Palatinatũ ad Bauariã deſcendens ſuper
iſponam cum Danubio coit. Sala longo curſu Voytlandiã, Miſniam, Thuringiã ac Sa
niam perambulãs, ampliſſimo alueo tribus à Magdeburgo lapidibus prope oppidum
b & Dei gratiæ uulgo Gotsgnad cœnobiũ ampliſſ. in Albim influit. De his prouin-
& earum comitatibus ac ducatibus poſſum multa tibi clariſſime Munſtere cõmunica-
i chartas meas indigeſtas adhuc euoluero ac in ordinẽ redegero, quod aliquando fiet.
hęc pauca interim boni cõſule & in honeſtiſſ. tuo conatu ſtrenue progredere, quem ti-
ternus pater domini noſtri Ieſu Chriſti fortunet, teq́; nobis diutiſſime ſeruet incolu-
n ac ſuperſtitem, Amen. Tuus ex aſſe Bruſchius.

Quando

Quando Bohemia eueᶜta in regnum.

ANno Chriſti 1086. apud Moguntiã in con
cilio principũ ab ImperatoreHenrico eiu
nominis quarto Vratislaus rex declara
tur, Morauorũ regno, quod antea extin
ctum fuerat, in Bohemiã translato, Polonia, Schl
ſia, Luſacia, Morauia, Bohemorũ regno adiectæ
Gilbertus Treuirorũ archiepiſcopus cum eo Pra
gam miſſus, qui coram prouincialibus regẽ inun
geret, regalibusq́ adornaret inſignibus. Id eoden
anno factum, ac clamante populo, Vratislao re
ſalus, honor atque uictoria. Suatana quoque reg
na cum eo coronata. Poſt hunc Vratislaum qu
dam ſcribunt pluribus annis interregnum fuiſſe.
Nã Conradũ fratrẽ eius ac deinde Vratislai filic
non regis ſed ducis tantũ nomine uſos, tanq̃ re
ni decus homini non prouinciæ datum fuiſſet. T
duit etiam populum libertati aſſuetũ, adorare re
ſupra ſe dominũ uenerari regẽ, uitæ & mortis fe
Dux præ rege amatur. tem arbitriũ, temperabant faſtum dominãtis, ut ducem potius haberent quàm regẽ. Qu
& principes ipſi regis nomine & dignitate temperantes, ſatis habuere dici duces Bohen
rũ. Verũ Vladislaus quarto loco natus à nouiſſimo rege, cum militaret Imp. Frid. tum Me
diolanũ oppugnãti, ibiq́ operã nauaret pręcipuã, Imp. remunerationis loco coronã imp
ſuit, regemq́ Rom. imperij ſocium appellauit, & ita auctum dignitate, remiſit in regnun
deditq́ illi quæ ferret inſignia in clypeo, rubrum leonẽ caudę bifurcatæ in campo candid

Religio Chriſtiana apud Bohemos

in ſectas ſcinditur.

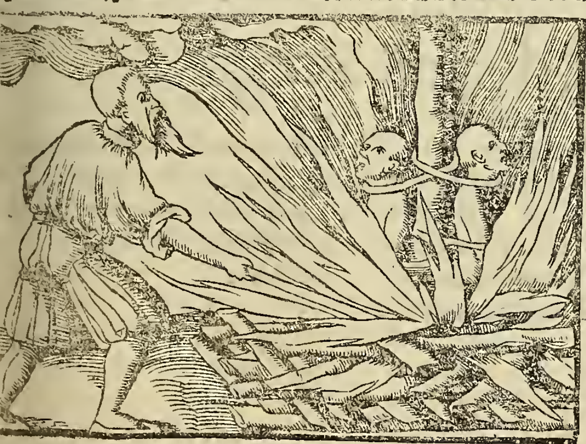
INitiũ diſſenſionis Bohemorũ, fuit ſimultas ſcholaſticorũ. Nam cum Imp. Carolus a
Chriſti 1370. publicũ Pragę gymnaſiũ collocaſſet, idq́ ſumma cura ad bonũ modu
prouexiſſet, cum eſſet Imperator in tantis reipub. curis maximo affectu deditus lite
aderat aliquando diſputantibus in philoſophia magiſtris, & captus altercationis d
cedine permanſit auſcultans in quartã horam. Cum ab aulicis admonereñ, eſſe iam dud
cœnæ tempus, quòd faſtidio pręmereñ rixoſarũ diſputationũ, ille reſpondit: uos cœn
quęritote, iſte meus cibus, audire de literis, exuperat omne ciborũ deſideriũ. In hoc gy
naſio, cum Teutonici Bohemis præualuiſſe uidereñ, indoluere Bohemi quòd ab adue
ſuperarentur. Ex quibus quidam Ioãnis Wicklef librũ cõparauit, in quo de iure diuino,
Ioannes Wickleff. cleſiaſtico, & ciuili, deq́ eccleſia & clero multa diſſeruñ. Hunc Pragæ intulit & ex eo
ptis argumentis, Bohemi Teutones fatigarunt. Multæ quoq́ contentiones, multa con
cia & inter iuuenes aliquãdo homicidia fiebant. Teutones hoc uidentes & locum ſibi
rantes, ſupra duo millia uno die abierunt anno Chriſti 1408. trium dierum itinere perg
Lipſenſis ſchola. tes, Lipſenſem ſcholam iam impetrato priuilegio erexerunt. Ioannes Hus tunc emic
uir obſcuro loco natus, ex uilla Hus, quod anſerem ſonat, cognomen mutuatus. Hic c
eſſet peracri ingenio & lingua ſatis diſertus, Ioannẽ Wiclefum extulit apud populũ, a
rens ſe cum ex hac luce migraret, in eum cupere locum peruenire, quem Wiclefus tene
Articuli Bohemorum. Huius doctrinã Bohemi renouarunt, habetq́ ſequentes articulos. Redigunt Rom
pontificem in ordinẽ, neq́ eum cæteris antiſtitibus eſſe auguſtiorẽ ac uenerabiliorẽ, i
ſacerdotes nullum diſcrimen ducentes. Preſbyterum non dignitatem ſed uitæ meritum
ficere potiorem. Animas corporibus excedentes aut in æternas è ueſtigio pœnas den
gi, aut perpetua conſequi gaudia: purgatorium ignem non inueniri quo aliquando ex
tur. Stultum arbitrantur defunctis parentare, auariciæ ſacerdotalis inuentum eſſe. Dei
timi maximi, diuorumq́ ſimulachra è medio tollunt. Aquarũ palmarumq́ ac cętera
rerum benedictiones irrident. Mendicantiũ religiones, malos dæmones inueniſſe. Sa
dotes pauperes eſſe debere, ſola eleemoſina contentos, non opes, non pecuniã poſſid
Liber

Liberam cuiquam uerbi Dei prędicationem patere. Nullum capitale peccatũ, quantumuis naioris mali uitandi gratia tolerandũ. Qui mortalis culpæ reus ſit, eum iudicant neq; debe e ſeculari neque eccleſiaſtica dignitate potiri, nec etiam parendũ eſſe ei. Confirmationem \& extremam unctionem inter eccleſiæ ſacramenta minime contineri. Auricularẽ confeſſio iem nugacem & ſuperuacuã eſſe, ſufficere in cubili aut alio ſecreto loco ſua quenq; Deo eccata confiteri. Baptiſma fluuialis undę nulla interiecta ſacri olei mixtura recipiendum. Cœmiteriorũ inanem uſum, quæſtus tantũmodo cauſa repertum, quacunq; tegantur tellu e humana corpora nihil diſtare. Templum Dei latè patentis ipſum mundum eſſe, coarta- e maieſtatem eius qui eccleſias, monaſteria, oratoriaq; conſtruunt. Sacerdotales ueſtes, al arium ornamẽta, pallas, corporalia, calices, patinas, uaſa huiuſmodi nil habere momenti, acerdotem quocunq; loco, quocunq; tempore ſacrum Chriſti corpus conficere poſſe, & etentibus miniſtrare, ſufficere ſi uerba ſacramentalia tantum dicat: item ſuffragia ſan- torum in cœlis cum Chriſto regnantium fruſtra impetrari. In canonicis horis cantandis icendisq; fruſtra tempus teri. Nullo die ab opere ceſſandũ eſſe exiſtimant, quàm quæ do- inica nunc appellatur. Celebritates ſanctorũ reijciendas. Ieiunijs quoque ab eccleſia in- itutis nihil ineſſe meriti. Sunt etiam qui dicunt Bohemorũ ſacerdotes infantibus ipſis & nctis alijs indifferenter ſub utraque ſpecie corpus Chriſti miniſtrare. Deinde ſuperue- ens Picardus quidam ex Gallia, gentem alio delirio dementaſſe dicitur: nam contractam rorum ac mulierum plebem, nudam incedere iuſſit, cõmonefaciẽs ſcilicet eos primæ in- ocentiæ & requirens tam purum in homine animũ, qualem primi parentes in paradiſo ha erũt. Hæc cum ſyncera mẽte ſed imprudenter doceret, autor fuit omnis licẽtiæ, unde pu ica & mixta ſubſecuta eſt Venus. Cito tamen abolita fuit ſecta illa. Adſcribit illis quoq; uòd ſubterranea habuerint loca, unde & Grubenheimeri uulgo dicti ſunt, ubi ſacra ſua ciebãt, inter quæ quũ à ſacerdote pro more illud Geneſis pronunciaretur, Creſcite & mul- licamini ac replete terram, lumina quæ ibi habebantur cõtinuo omnia extinguebantur, tunc neque ætatis ulla neque ſanguinis reuerentia promiſcue uiri, & in quam quiſq; per nebras incidit, mulieres cognoſcebant, & peracto ſcelere quum in locum ſuum quiſq; ſe cepiſſet, luminaria rurſus incendebantur & ſacrum peragebatur. Sunt tamen qui ex- ſant hos homines, aſſerentes nunquam tantam inter eos deprehenſam impudentiã, ſal- m publicam, ut tale quid in ſuis conuentibus attentarint. Si priuati quidam talem impie- n exercere conati ſunt, ſicut & noſtro æuo quidam anabaptiſtæ ſimili ſcelere dementati nt, id non poſſe hominum communitati imputari.

Adamitæ.

Bohemi uocantur ad concilium Conſtantienſe.

DVm hęc apud Bohemos aguntur, generale concilium apud Conſtantiam cogi- tur, in quo de rebus Bohemicis ſermo habitus, patres ſuadente Sigiſmundo Im- peratore, Ioannem & Hieronymum Hus ad ſynodum euocarunt, qui tunc cæte ris eiuſdem regni doctiores habebantur, erantq; populi ductores. Venerunt in- pi ambo, parati ſua defendere. Ioannes ætate & autoritate maior habitus, doctrina ac fa

cundia ſuperior Hieronymus. Roga uerunt patres utrũque ne plus ſapere quàm eccleſia uellent, ſed ſaperẽt ad ſobrietatẽ, peregrinas opiniones re- linquerẽt, ingenia ſua, quæ quidẽ eſ- ſent nobiliſſima, Wickleuitarũ inſa- nia non fœdarent &c. Cum conſtan tes in ſua perſeuerarent ſententia, Io annes prior ut hęreticus ad mortem iudicatus & combuſtus eſt. Hierony mus diu poſtea in uinculis habitus, quum immutabilem haberet animũ, pari ſupplicio eſt affectus. Bohemi ubi audiunt exitũ ſuorũ magiſtrorũ,

Comburuntur Ioannes & Hieronymus Hus.

HH furere

furere incipiunt,concurrunt, ſæuiunt,eccleſias & omnia ſternunt obuia. Obſidentur ciui
tates,coguntur in ſectam, ni conſentiant uaſtantur. Trucidantur mortales,ſine diſcrimine
ordinis,ſexus & ætatis. Latius ſerpit malum, foras educunt armati exercitus. Romanorũ
rex Sigiſmundus imploratur,tardius uenit. Interim illi ſæuiunt & creſcunt, robore & nu
mero,concurſuq́ facto,monaſteria & omnia religionum loca à fundamentis euertunt,in
feſti ante omnia fratribus Prædicatoribus & Minoribus, quorum opera periiſſe magiſtri
Bohemi bella excitant. ſuum Conſtantiæ queruntur. Magnam Chriſtiani ſanguinis uim profuderunt, monacho
interfecerunt,moniales ſtuprauerunt,& alia horrenda mala perpetrauerunt,nedum in Bo
hemia ſed & extra. Multa tum ac uaria prœlia ſunt facta in gentem furibundam. Duces Sa
xoniæ,marchiones de Miſnia, Colonienſis, Treuirenſis, Maguntinus archiepiſcopi,ali
quando diuiſim,quandoq́ iunctis agminibus in Bohemos ſunt inuecti ſine magno fructu
Fridericus quoque & Wilhelmus Miſniæ marchiones ualidum in eos exercitum produx
re & tranſitis montibus hoſtibus occurrerunt magnaq́ facta cęde eos in fugam uerterun
Anno 1427. Bohemi tantum excreuerunt in armorũ peritia ſimul & audacia, ut in Auſtri
ad uicina Viennæ graſſantes peruenirent, omnia igne & ferro fœdantes. Incenſa oppid
euerſę urbes, deiectæ arces. Ducunt deinde in Morauiã, Sleſiamq́, nulli ſexui, ætati uel or
dini deferunt, peruagantur Miſniam & Luſatiam, magnamq́ crudelitatem exercent in cle
ricos & monachos. Idem egerunt anno Chriſti 1430. ſolita rabie & noua immanitate Sle
ſiam debachantes. Peruaſit metus Bohemorum omnes Germaniæ prouincias, quando n
hil erat inuium tantæ ferocitati. Vnde factum eſt, ut omnes ubiq́ urbes nouis ſe foſſatis
propugnaculis cõmunirent: Erfordia, Iena, Magdeburgũ, Brunſuicum, Luneburgum &
Quo tempore cum ageretur 1431. annus Sigiſmundus Cæſar magnum agebat Nurnberg
conuentum principum, & conuenit inter omnes, ut in proximam æſtatem generalis fier
Cruciata contra Bohemos. expeditio in Huſſitas, in eam rem cruciata prædicabatur. Magno conatu res inchoat
non tam lætos habuit exitus quam alacria principia. Anno 1434. Bohemiæ barones
proceres magna parte catholici, collecto magno agmine, armis Huſſitas cogere cœperũ
ut ad matrem eccleſiã remigrarent, profectiq́ Pragam intromiſſi ſunt in urbem ueterem
quam magna parte tenuere Teutonici fideles cum aliquanta parte Bohemorũ. Primo m
ne, qui fuit dies dominicæ aſcenſionis nouam ciuitatẽ, quę redundabat Huſſitis, inuadun
nihil tum formidantem, oppugnaturq́ ab urbe ueteri noua ciuitas, & magno impetu i
currunt catholici, ſæuiunt ſine diſcrimine in omnem ordinem, ætatem & ſexum: nec illi ſ
gniter ſe tuentur. Ferunt eo die ad duo & uiginti millia Huſſitarum concidiſſe: magna
præda, quæ per multos annos ex uicinis prouincijs & urbibus cõuecta fuit. Profecti aute
catholici cum copijs ſuis ad oppida & arces Huſſitarũ, exturbauerunt eos, ſed non omn
no potuerunt eos delere. Laborarunt reges, principes, pontifices & alij magnates, ut Bo
hemos reducerent à ſuis opinionibus, uocabantur etiam ad concilium Baſilienſe & mo
bantur ut cantum & reliquas ceremonias eccleſiaſticas, ſacerdotum conſecrationes,
uorum imagines, aquæ & ſalis benedictiones, altarium ornamẽta & ſimilia rurſum in ſu
eccleſijs inſtituerent, reliquiſq́ eccleſijs conformes ſe facerent: & quidem aliqui in his o
temperabant eis, alij autem iſta nedum pro rebus puerilibus uerum & pro nociuis hab
bant, utpote quæ à Deo abducerent & à fiducia ipſa in ſolum redemptorem ponenda.

Genealogia ducum & regum
Bohemiæ.

Recitauimus ſupra aliquot ducum nomina, qui à Zechio uſque ad Chriſtianiſmi ſu
ptionem præfuiſſe traduntur, nunc eos ſuo ordine deſcribemus, qui poſt ſuſceptam Ch
ſti fidem rerum in Bohemia ſunt potiti. Variant autem quorundam nomina apud
autores, ut quem Pius Zechium, Krantzius eundem Zethum uocat.
Sic quem ille Primiſlaum appellat, eum iſte
Prinſlaum uocat.

Borſino

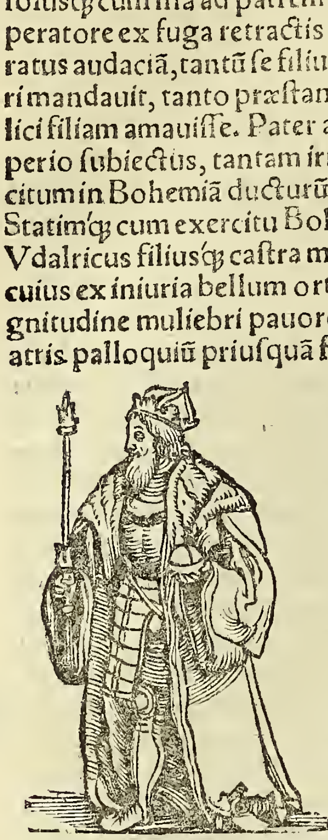
1 orſinous primus Chriſtia- nus dux
- 2 Vradislaus
  - 3 Bolislaus parricida
    - Stratiquas
    - Miladamo nialis
    - 4 Boleslaus. — 5 Boleslaus
      - 6 Iamires
      - Vdalricus. — 7 Biſetislaus obijt 1052.
  - Ẅentzlaus à fratre oc- ciſus
- Spitigneus

Borſinous decimus fuit dux ex primo Zechio, ſubijtq́ʒ lauacrũ regenerationis ſub Ar
ılfo Imperatore. Suſtulit ex Ludmilla uxore duos filios, Spitigneũ & Vradislaũ. Primus
oriens ſine filijs, fratri principatũ reliquit. 2 Vratislaus moriens reliquit duos filios
ɔentzlaum & Bolislaũ, diſſimili uirtute adoleſcentes. Ẅentzlaũ inſtituit in pietate Chri-
ana mulier Ludmilla auia eius, & Bolislaum Drahomitia mater eius, mulier impia. De
ʼentzeslao hęc referuntur: Potus cibiq́ʒ parciſſimus fuit, corporis maieſtate decorus, uir
nitatem ad ultimũ uitæ ſeruauit, diuina officia nunquã neglexit & incredibili deuotione
em Chriſti ambiebat, qui propter nomẽ eius mira populi charitate atq́ʒ admiratione ce
ɪrabaẽ. Sed quãto cæteris acceptior erat, tanto acrius in ſe odium fratris matrisq́ʒ conci-
ɔat, ac propterea licet dimittere ſeculum deſtinaſſet, hoſtes eius impatiẽtes moræ, piam
incipis intentionẽ ſcelere præueniunt. Fit conuiuiũ apud fratrẽ, matre iubente uocatur
enceslaus, ingreſſusq́ʒ ille, fratris manu percuſſus interijt, translatus ad meliorẽ uitam. *Diuus Ẅenceslaus.*
Bolislaus morbo abſumptus poſt parricidiũ interijt, atq́ʒ mater eius tanti ſceleris incita
x, fertur apud arcem Pragenſem terræ hiatu abſorpta. 4 Boleslaus patruo quam pa-
ſimilior, deo deuotus, hominib. iuſtus, ut erat, apparebat, 20. eccleſias erexit. Stratiquas
ro dum ad epiſcopatum eligitur, contempſit, quòd non is quem depoſceret, locus uide-
ur. Inde uero cum alium locum ambiret & ab archiepiſc. Maguntino conſecraretur, ar-
ɔtus à dęmonio infelicem exhalauit animã. Porro Milada ſoror ſacris imbuta literis, au
ɾitate Rom. pontif. monaſteriũ S. Georgij in arce Pragenſi cõſtruxit, ibiq́ʒ ſacerdos con
rata eſt. Eadem quoq́ʒ S. Viti ędem à Ẅenceslao fundatam, in pontificalem eleuari ob-
uit. Ditimarus natione Saxo primus fuit epiſcopus, cui Adelbertus Bohemus ſucceſſit. *Primus epiſcopus Pragenſis*
Boleslaus. Hunc alij Vdalrici & Iamiris fratrem faciunt. Rebus Bohemicis tum ſuberat
gnis ciuitas Cracouia: at Meſco dux Poloniæ contempta Bohemi adoleſcentia Craco
m intercepit, ſuoq́ʒ iuri ſubdidit. Venitur ob eam rem ad graue bellum, multa inuicem
ɔgantur ferro & flammis incommoda. Demum dum mutuũ colloquiũ inter principes
tituitur, & Bohemus minus cauit inſidias, à Polono Meſcone opprimitur. Alij ſcribunt
leslaum prope Cracouiam in conuiuio captum, luminibus priuatũ, & comites eius cru
iter necatos. Reliquit autem iſte Boleslaus duos filios, aut ſecundum alios fratres, Iami
ı & Vdalricũ, mortuusq́ʒ eſt anno 1030. Annales Poloniæ longe aliter ſentiunt de Cra-
uię à Bohemis & Bohemiæ à Polonis ſubiugatione, nempe Boleslaum ducem & dein-
primum regem Poloniæ, Poloniam liberaſſe ab omni externa iuriſdictione, & inſuper
ltas alias terras ſuo ſubieciſſe imperio, ſed quas ignauus filius eius Mieſco poſt ipſum
ſum perdidit: quin & Biſetislaus dux Bohemiæ ingreſſus Poloniam, illam miſere uaſta
donec Caſmirus monachus uocatus ad regnũ Polonię, ducem Bohemiæ ad homagiũ
ẹgit. Poſtea uero deſinẽte regno Polonię cœpit regnũ Bohemię, ſicq́ʒ per uices hęc duo
gna aliquandiu mutuo ſibi fuerunt exitio. 6 Iamires. Alij appellant eum Ianurẽ fuitq́ʒ
u maior & ſucceſſit patri in ditione. Vdalricus uero amplexus militiã, ſequebaẽ regem
ɔmanorum Henricum ſanctum. Et cum audiret patriam à Polonis laborare, impetrata
ge uenia, Bohemiã repetiuit, & magno labore repreſſis hoſtibus, fratrem regno non
neum excæcauit, ipſeq́ʒ præfuit magna cum laude. Expugnauit quoq́ʒ Meſcho dux Pra *Praga à Polonis expugnatur.*
n ciuitatem, Viſſegradum autem arcem, in qua erat dux Iamiris, expugnare nequiuit. In
m Vlricus congregato exercitu, ſubito irruit in Polonos qui Pragam occupauerant,
ɔccidit multos. Euaſit tamen Meſcho cum paucis in Poloniam. 7 Biſetislaus & ab a-
Brzetislaus, quum adoleuiſſet, Iutham Ottonis Imperatoris ſecundi filiam, quæ apud

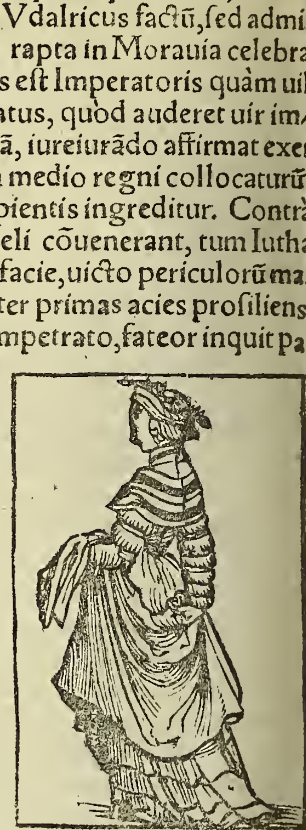
Ratiſponã in monaſterio nutriebatur, quãuis nunq̃ uidiſſet ſola fama cõmotus ui rapuit, ſolusq́ cum illa ad patrem perrexit, comitibus uelocitatẽ eius inſequi nequeũtibus, ab Imperatore ex fuga retractis atque occiſis. Non improbauit pater Vdalricus factũ, ſed admiratus audaciã, tantũ ſe filium genuiſſe gauiſus, matrimoniũ cum rapta in Morauia celebrari mandauit, tanto præſtantiorẽ filium æſtimans, quãto nobilius eſt Imperatoris quàm uilici filiam amauiſſe. Pater autẽ puellæ incõparabile nefas deteſtatus, quòd auderet uir imperio ſubiectus, tantam irrogare Imperatori domino ſuo iniuriã, iureiurãdo affirmat exercitum in Bohemiã ducturũ, terrã malis affecturũ, ſibiq́ ſedem in medio regni collocaturũ. Statimq́ cum exercitu Bohemiã inſtar torrẽtis cuncta ſecum rapientis ingreditur. Contrà Vdalricus filiusq́ caſtra mouent. Iam duo exercitus ad iactum teli cõuenerant, tum Iutha cuius ex iniuria bellum ortum, crinibus ſparſis, ſciſſa unguibus facie, uicto periculorũ magnitudine muliebri pauore, auſa telis ſeſe inferre uolantibus, inter primas acies proſiliens patris palloquiũ priuſquã furor ardeat amplior expoſcit. Quo impetrato, fateor inquit pa-

Raptus regiæ uirginis.

Oratio filiæ ad patrem.

ter, iuſtum te bellum mouiſſe, cuius filia rapta eſt, illumq́ pœna dignum qui te cõtempſit, niſi compuliſſet amor, cuius cęca cõſilia ſæpe ueniam meruere. Sed age obſecro, pone ante oculos quẽ armis inſequaris: gener tuus mihi maritus cui tantopere iraſceris, & fortaſſe nepos tuus eius filius in uentre meo cõceptus eſt. Parce oro filiæ, parce nepoti, patrem illi mihi uirum dimitte. Non eſt degener maritus, nec ſolui conſummatũ matrimoniũ Rom. eccleſia ſinit: nec tibi uictoriæ poteſtas eſt: utriq; uires, utriq; belli artes ſuppetunt. Mars dubius caſum reſpicit. Ne obſecro pater, mei cauſa tantam militiam morti obijcito: parce cu ego prior lęſa, peperci. Illachrimatus pater audita filia, facturumq́ ſe quod illa uellet niſi obſtaret iuramentũ. Tum Iutha. Et maritus inquit meus iureiurãdo aſtrictus eſt, Teutoni armis laceſcere, ſed uana religio, quæ ſceleri locum facit. Vim criminibus ſacramenta non addunt. Inueni tamen ſi libet uiam, qua te ſimul promiſſo uirumq́ ſoluam. Veniet cum patre gener ad pedes tuos, ueniam commiſſi petet, te regem, te dominum profitebitur: neque impedimẽto erit, quo minus ſedẽ in medio Bohemiæ colloces, ibiq; ius dicas. Placuit Imperatori conſiliũ filiæ atq; in eius uerba fœdus ictum, exercitus cõſalutati & in Boleslauia, quæ umbilicũ Bohemię tenet, ſedes Imperatoris lapidea erecta, perpetuũ rei monumentum principibus terræ inſigne datum imperialis aquilæ. Exinde Biſetiſlaus Morauiam ex paterno indulto rexit, Polonosq́, qui magnam eius partem occupauerant, bello deleuit. Extendemus nunc conſequenter genealogiam principum Bohemiæ, initium facientes à Biſetislao.

Iuramentum impium non ſeruandum.

Boleslauia.

7 Biſetislaus
- 8 Spitigneus
- 9 Vratislaus rex
  - Brzetislaus.
  - Ludmilla
  - Iuditha
  - Boleslaus
  - Borzineslaus
  - 11 Vladislaus.
    - 13 Fridericus.
  - 12 Sobeslaus
- 10 Conradus
- Iaromirus epiſcop.
- Otto

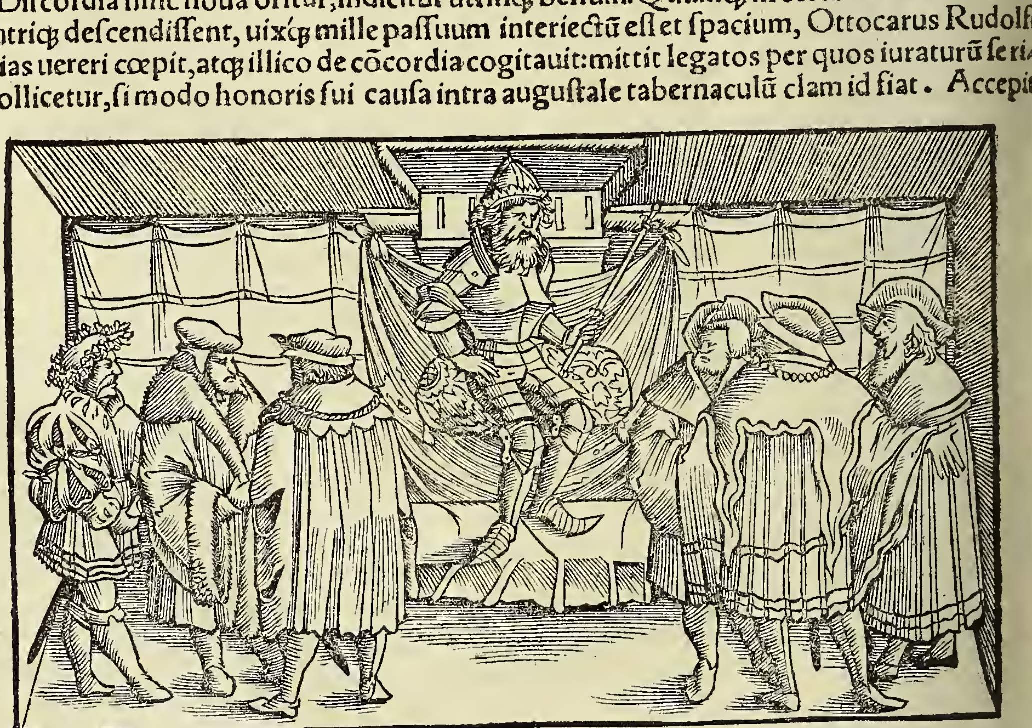
Vradislaus. ſecundus

14 Primislaus
- Wenceslaus
- 15 Ottocharus qui 8
- Primislaus quintus.

Dum

Dum hæc aguntur anno poſt Chriſtum natum 1030. Boleslaus apud Cracouiam excæ-
catus interijt. Vdalricus quoq; uita functus eſt. Qua re cognita, Iamires & ipſe cæcus, duca
um Bohemię ſuopte ingenio nepoti dimiſit. Biſetislaus ergo Polonos, ulturus auum, pul
are bello non timuit, Cracouiamq́; armis captam funditus euertit. Gneznā quoq; metro- *Cracouia euertitur.*
oliticam urbem diripuit. Quod cum Imp. Henricus accepiſſet, indignatus, Biſetislaū aut
eſarcire Polonis damna aut bellum expectare iuſſit. Ille nihil ſe Imperatori niſi tributum
lebere reſpondit à maioribus inſtitutū. Pendebat aūt dux Bohemię Imperatori quotannis
20. boues, & argeenti puri 150. marcas, id ſe neq; neglexiſſe hactenus neq; necturum.
mperator his auditis ex Ratiſpona in Bohemiam copias traducit, Bernhardo Saxonum
uce ex altera parte cum exercitu properarę iuſſo. Ingreſſus ſyluā præciſis arboribus iter
ntercœptum reperiens, milites ſecuribus uiam aperire iubet. Magnus hic labor equiti, e-
ant enim uaſtæ magnitudinis arbores, multaq́; robora incidenda, priuſquam iter pateret.
)b quam rem quum ad interiora perueniſſent, feſſi ac ſitibūdi proiectis armis flumina pe
unt. Tunc Biſetislaus ex inſidijs prodiens, palantes atque inermes aggreſſus, ſtragem *Strages in Bohemiæ ſylua.*
aud paruam fecit. Imperator repentino commotus malo, multis ſuorum deſideratis, fuga
alutem petit. Bernhardus uero, quem Syluius Othardū uocat, fines Bohemiæ ingreſſus,
eptētrionalem prouincię partem longe lateq́; populatus, his cognitis cum præda domum
euertitur. Sequenti anno Imperator & Bernhardus maioribus collectis copijs redeuntes,
ranſmiſſa ſylua, ferro ac flamma cuncta uaſtarunt, Biſetislaū armis diffidentē intra Pragę
nœnia obſederunt. Is animo fractus ueniam petijt, & dictæ ſunt pacis leges quas uoluit
mperator, & trium annorum tributū penſum. Mortuus eſt autem Biſetislaus anno 1052.
1 aprili. 8 Spitigneus poſt patrem imperio potitus, omnes Teutonici generis Bohemia
xcedere iubet, nec matri Iuthę poteſtatē manendi facit. Exinde Morauiā infeſtis petens
rmis, fratres bello aggreditur. Vratislaus audito germani aduentu, fugit ad regem An-
ream in Vngariam. Conradus & Otto fratri ſe dedunt. Vxor Vratislai capta, aliquandiu
n uinculis habita, tandemq́; dimiſſa dum uirū in Vngaria petit, uicina partui in itinere de-
edit. Mœſtus ea re Vratislaus, ab Andrea rege cōſolationem accepit, qui filiam ſuam A-
elheidim nuptam ei tradit. Quod uidens Spitigneus, fratrem reuocauit & cuncta quæ ar-
nis abſtulerat reſtituit. Iutha uero à filio deiecta, quū ſecundo nupſiſſet, breui mortua eſt.
Mortuus eſt & Spitigneus, & ſucceſſit ei Vratislaus. Qui Morauia inter fratres diuiſa, Ia-
omirū, quem pater eccleſiæ dedicauit, inuitum ordinari iuſſit. At is ad Poloniæ duces fu-
iens militarem diſciplinam ſectatus eſt. Sed reuocatus, Pragenſis epiſcopus factus eſt ac
utato nomine Gerhardus appellatus. 9 Vratislaus anno 1086. ab ortu Chriſti Ma-
untiæ in concilio principum ab Henrico quarto rex declaratur, Morauorū regno & iam *Morauiæ regnum transfertur in Bohemiam.*
xtincto, in Bohemiam translato, Polonia, Sleſia, Luſatia, Morauia Bohemorum regno
nectis. Chronica tamen Poloniæ paulo aliter ſentit, ut ſuo loco dicemus, & iam quoque
emorauimus. 10 Vita functus Vratislaus, non filium ſicut optauerat, ſed Conradum
atrem habuit ſucceſſorem. Qui ſeptimo menſe potitus Imperio, morbo correptus, nepo
ous ex fratre locum fecit. 11 Vladislaus iſte à Friderico primo ſibi & poſteris regiam
gnitatem obtinuit, quam Conradus pater & fratres eius non habuerunt, ſed ducis tan-
m nomine uſi fuerunt. Hic pontem ſuper Multauiam, quo uetus Praga minori iungere- *Pons Pragenſis.*
r ædificauit, in 24. arcus protenſum. 12 Sobeslaus quinque annis ducatu non regno
nctus, à prouincialibus exactus in exilio interijt. Krantzius ſcribit Sobeslaum iſtum ex
imoribus procerum fuiſſe & ditionem ſibi non debitam occupaſſe, filium regis ſui pa-
rna ditione excluſiſſe: quapropter actus in exilium legitimo hæredi fecit regni locum.
ridericus is erat, cuius nomen genti alienum, declarat honori Imperatoris datum, ut ex
uocabulum ſortiretur. Sed neque diu ille præfuit, abſtinuitq́; regio nomine, quòd perin-
chariorem ſe proceribus ſperabat. Succeſſit Friderico Conradus uir nobiliſſimus, ſed
ui Imperatorem in Italiam ſequutus in agmine moriens defecit. Bitislaus qui & Henricus
ctus, exinde accepit Bohemiæ gubernacula, regio & ipſe tēperans nomine. Et quū eſſet
ragenſis epiſc. 16. annis pontificatū ſimul & principatū Bohemię tenuit. Cui morienti fra *Rex & epiſcopus.*
r Wentzeslaus ſucceſſit, qui & ipſe cum patribus ſuis regio nomine tēperauit, ſiue quòd
agis ui quàm iure imperauerunt, ſiue quòd Rom. regis indultum ſumendæ coronæ, more
aiorum obtinere non ualuerunt. Wenceslaū Primislaus Vladislai ſecundi filius, ditione
ecit & à Philippo Rom. rege Friderici filio, coronā regni eſt adeptus. 14 Primislaus,

partum ſeu recuperatum regnum Wenceslao filio reliquit, & Ottocaro Morauiam dedit.
Fuit autem Wenceslaus monoculus, qui ſine liberis decedens, regnum Ottocaro reliquit,
quem Odoacrem Itali uocant. Hic Margaretam Friderici ducis Auſtriæ ſororem & iam a-
num duxit uxorem repudiata ſorore marchionis Miſnenſis, nec tam coniugis ætatē quàm
dotem animo uoluens, ſterile inijt coniugiū. Inhęrebat enim illi Auſtria ueluti hæredi. Vl-
ricus quoque Carinthiæ dux deſtitutus uirili prole, accepta pecunia ab Odoacre, deſigna-
uit illi regiones Carinthiam, Carniolam, marchiam Sclauonicā & multas alias regiones,
unde Bohemus iſte non parum intumuit. Fecit tamen illi marchio Miſnenſis magnum ne-
gocium ob repudiatam ſororem, unde magni motus in Bohemia & extra excitati ſunt: at
Odoacer rex Oodoacer in gente ſua regnum tenuit, omniū regū potentiſſimns. Fundauit in littore ma-
potentiſsimus. ris Balthici anno 1254. præclaram urbem, cui nomen indidit, ut mons regalis diceretur, ſe-
des nunc magni magiſtri ordinis Teutonicorū. Quantū autem huius regis aucta fuit po-
tentia, tantum etiam inſolentia creuit: Viuenteq́ uxore eius nouiſſima, quæ ſibi tantum im
perium adiecerat, alteram ſuperinduxit, nempe Cunigundā, regis Maſſouiæ filiam. 15.
Ottocarus. Multa ſcribuntur de Ottocaro ſiue Odoacre iſto, quæ tamen partim in patre &
partim in filio eiuſdem nominis facta uidentur. Rudolfus comes de Habſpurg tunc præe-
rat imperio: qui cum pridem regis Odoacri curiæ magiſter fuiſſet, minoris à rege pendeba
Auſtria feudū tur. Miſit ergo Cæſar Rudolfus legationē regi, Auſtriā, Carinthiā cum cæteris prouincijs
uirile: alij tamē repoſcēs, quando nec Auſtria muliebre feudum eſſet, nec Vlricus prouincias ſuas iniuſſu
aliter ſcribunt Imperatoris uendere poterat. Recuſat rex, & armis tueri parat, quod legitimo accepiſſet ti
tulo. Erant qui ſe interponerent uiri ſenſati bello, quod exoriri timebatur. Effecerant inter
utroſq; reges ſerio tractantes, ut Bohemus modeſtior factus, Auſtriam redderet Impera-
tori, atq; exinde datis acceptisq́ filiabus, affinitas utrinq; iungeretur, & prouinciæ de qui-
bus lis eſſet, dotales fierent. Adeptus Auſtriam Rudolfus, Ottocarum in uerba ſua iurare
more maiorum ſuorū expoſcit. Id ſuperbo regi grauius uiſum, tanq; ex domino ſeruus fie-
ret. Diſcordia hinc noua oritur, indicitur utrinq; bellum. Quumq́ in certamen inſtructa a-
cie utriq; deſcendiſſent, uixq́ mille paſſuum interiectū eſſet ſpacium, Ottocarus Rudolfi
copias uereri cœpit, atq; illico de cōcordia cogitauit: mittit legatos per quos iuraturū ſe ri-
te pollicetur, ſi modo honoris ſui cauſa intra auguſtale tabernaculū clam id fiat. Accepit

Lepidum com conditionē Imperator, illiusq́ lepido cōmento pudorem eluſit. In medio ſpacio auguſtale
mentum. intenditur Imperatoris iuſſu, ſuggeſtus hercle ſublimis intus, cum ſella paratur. Mox ipſe
diademate imperatorijsq́ inſignibus ſane conſpicuus, conſidentibus imperij electoribus,
cæterisq́ in ſubſellijs rite proceribus, Ottocarum acciri iubet. Is cum paucis optimatibus
tentorium ingreſſus, præreuerenter ſuggeſtum conſcendit, ac ſupplex ad eius genua con-
ſtitutus, dux ex more ſolenne ſacramentū præſtat, ecce tentoriū ex induſtria compoſitum,
in quatuor

ſn quatuor partes ex impulſo ſolutũ decidit. Callida ruina Ottocarũ ad Cęſaris genua ſupplicem, utriq; exercitui ſpectatũ exhibuit. Hinc Alemãni glorioſum & è ſolio præſidentẽ Imp. hilares, hinc triſtes Bohemi ſupplicantẽ regem ſpectabant. Subticuit Ottocarus in præſentia, & indignatione cõpletus domum rediјt. Hoc ubi uxori nunciatũ eſt, tot uirum illa cõuicijs affecit, donec aduerſus Imp. abolendæ huiuſce turpitudinis gratia bellum inſtaurauit. Rudolfus uiolato fœdere, poſt ubi ſe ad bellũ prouocari conſpicat, exercitũ reparat, & haud procul à ripa Danubij utriq; conuenere, datoq; ſigno manus conſerũt, dimicatur atroci diu utrinq; pugna: cecidere ex utraq; parte plurimi. Tandẽ inclinata acie, Bohemorũ ſtrages longe maior fuiſſe dicitur. Interijt quoque inter plurimos Ottocarus ipſe, anno ſalutis 1278. Habes quoq; ſupra in deſcriptione Auſtriæ hanc hiſtoriã paulo fuſius deſcriptã. 16 Wenceslaus iſte cum pater interiret natus fuit annos ſeptem, atq; ob id regnum tutorio nomine ab Ottone marchione Brandenb. 5. annis fuit gubernatũ. Wenceslaus adultus factus, duxit uxorẽ Iutham filiam Cæſaris Rudolfi antea ſibi deſponſatã. Soror autem eius Agnes nupſit Rudolfo Rudolfi regis filio, qui tamen non diu uixit, relicto filio Ioanne, qui poſtea patruũ ſuum Albertũ regem Rom. interfecit. Wenceslai uero regis Bohemorũ tanta fuit uirtus, ut Imperatore Rudolfo moriente, illi à principibus Romanum deferretur imperiũ. Sed qua uirtute promeruit, eadem modeſtia recuſauit, aſſerens ſatis ſuperq; ſibi laboris eſſe, paternã ditionẽ æquis legibus gubernare, externis ſe libenter abſtinere, cedereq; dignioribus, uir tanto imperio magis donandus, quo magis à ſe abegit. Præfuit autẽ regno ſex annis, præmatura morte ſublatus. Bohemi mortẽ eius magno mœrore ſunt proſequuti. Fuerat enim manſu etus & clementiſſ. princeps, ſanctitatisq; admirãdæ. 17 Wenceslaus iſte ſucceſſit patri, moribus tamẽ eidem longe diſpar. Nam quum ebrietati & luxuriæ indulgeret, aliorũ bona diriperet, aliorũq; uxoribus illuderet, apud Olmunciũ Morauiæ ciuitatẽ in domo Decani pontificalis tribus uulneribus cõfoſſus, duo dẽ uiginti annos natus interijt. Deprehendiť homo Thuringus cruento gladio, & priuſq; de coniuratis & de crimine confeſſionẽ faceret, ab imprudenti populo laceratur. 18 Henricus princeps Carinthiæ, qui Wenceslai ſororem Annam uxorem habuit, creatur rex poſt Wenceslaũ. Albertus uero Cęſar pulſo Henrico Rudolfum filium ſuum conſtituit regem, addiditq; ei in matrimoniũ Eliſabetã Wenceslai ſenioris relictam. Qui quum magna Bohemorum ſpe regnare cœpiſſet, ſubitaneo morbo correptus, primo regni ſui anno abſque liberis deceſſit, redijtq; Henricus memoratus ad ſceptra.

Moroſa uxor. — *Wenceslai uirtus.* — *Rex cõfoditur*

15 Ottocarus
- Agnes, cuius maritus Rudolfus — Ioannes occiſor patrui
- 16 Wenceslaus ſenior, uir ſanctus
  - 17 Wenceslaus iunior. — 19 Eliſabet cuius maritus Ioannes de Lutzelburg.
  - 18 Anna, cuius maritus Henricus princeps Carinthiæ

19 Hanc Eliſabetam quidam aiunt fuiſſe alteram ſororem iunioris Wenceslai, alij aſſerunt filiam eius fuiſſe. Quum igitur Henricus regnũ Bohemiæ iterum adeptus eſſet & Albertus Cæſar cum magnis copijs Bohemiã ingreſſus, regionẽ longe lateq; afflixiſſet, Henricum tamen regno deijcere non potuit, prius ipſe à nepote occiſus, quàm meditata in Bohemos exequeretur. Henricus poſtea comes Lutzelburgenſis electus in Rom. regem, dictam Eliſabetam 18. annos natam, clam iuſſam ad ſe uenire, apud Spiram Ioanni filio ſuo quatuor annis minori matrimonio coniunxit, fecitq; filium regem Bohemiæ. Renitebatur idem Henricus Carinthiæ princeps & muniuit Pragam, ſed oppidanorũ proditione ciuitas Ioanni fuit tradita, atq; Henricus effugit. Ex eo tempore uſque ad Sigiſmundũ Imperatorem, Bohemia in poteſtate Lutzelburgenſium annis fermẽ 126. fuit.

19 Eliſabet regi Bohemiæ ... Lutzelburgẽſis marito eius
- Ioannes princeps Morauię
- 20 Carol9 rex & Imperator
  - 22 Sigiſmundus
    - 23 Eliſabet cuius maritus Albert. dux Auſtriæ
      - 24 Ladiſlaus ſine hæred.
      - Eliſabet cuius maritus Caſimirus rex Poloniæ
        - 25 Vladiſlaus
          - 26 Ludouic9
          - 27 Anna
  - 21 Wẽceſla9

 19 Ioan

19 Ioannes Lutzelbergeñ. potitus regno Bohemię, habuit multa inteſtina bella: quin et
contra Auſtrales bellum geſſit & triumphauit. Caſimirũ quoq; Polonũ coëgit, ut ſibi ſol-
ueret uiginti millia marcarum argenti pro iure ſuo quod habuit in regno Poloniæ. Craco-
uiam tamẽ obſidione cinxit, ſed deficientibus cõmeatibus abire compellit. Sub ſenectutẽ
eius lite implacabili inter Philippũ Gallum cõſanguineũ eius & Eduardũ Anglum excita
ta, Gallus Bohemũ cum filio pro auxilio præcat, magnamq; pollicetur pecuniã, quam Io-
annem regem Bohemũ quidam affirmant accepiſſe & pro coronatione filij erogaſſe. Cum
autem Gallus cum copijs ſuis ſubſequeret exercitũ Angli, qui in ſylua delituit, in inſidias
hoſtis decidit, ſtragemq; immenſam paſſus, cum ſumma ignominia fugit, uiginti millibus

Rex Bohemiæ in prælio cadit

ſuorum occiſis & proſtratis. Inter quos rex erat Bohemiæ Ioannes cæcutiens (nam à medi
cis excecabatur, qui eum ex toxico aliàs liberare nequibãt) dux Lotharingię, comes Flan-
driæ, & multi alij inſignes & electi milites. Carolus regis Ioannis filius, aufugit. Anglus
uero contemplatus cadauera poſt cædem, & Ioannem Bohemũ proſtratum uidens, dixit:
Alius certe lectus deceret Bohemiæ regem. Tum in Lutzelburgum fecit eum deportari.
Regnauerat autem in Bohemia 35. annis & tandem cruentiſſ. ſe immiſcuit bello. 20 Fuit
Carolus triginta annorum & unius quum patrem amitteret, in baptiſmo Wenceslaus & in

Carolus quartus Imperator

confirmatione à Carolo Francorũ rege Carolus uocatus, apud quem pueritiæ rudimenta
peregit. Fuit uir magnorũ operum, qui regnum Bohemiæ tum religionis cultu, tum legum
ac morum diſciplina illuſtrauit. Anno Chriſti 1361. ſchola liberaliũ artium ab eo Pragæ eſt
erecta, noua ciuitas mœnibus cincta, palatium regium magnificentiſſime extructũ, mona-
ſteria multa fundata, arces conſtructæ admirabiles, pax toti regno reddita. Iohanni fratri
ſuo Morauiam poſſidendam conceſſit, Viſſegradum nouis muris ac propugnaculis com

Pragenſis ecclesia fit metropolis.

muniuit, & pontem Multauiæ, quæ corruerat, reſtaurauit, eccleſiam Pragenſem in metro-
polim erexit, quum antea Maguntino pontifici ſubiecta eſſet. Clarus profecto Imperator
niſi Bohemici regni gloriam cum iactura Romani imperij quæſiuiſſet. Illud quoque nomi
ni ſuo non paruam inuſſit maculam, quòd Wenceslaum filium natu maiorem in imperio ſi
bi ſucceſſorem adhuc uiuens ordinare conatus eſt, idq; pecunia. Nam cum principes ele-

Carolus nocuit imperio

ctores haud facile ad eam rem trahi poſſent, quod uirtute obtinere nõ potuit, pręcio com
parauit, promiſſis cuiq; electori centum millibus aureis. Quos quum repræſentare nõ poſ-
ſet, publica illis Romanæ reipublicæ uectigalia obligauit, perpetuum imperij malum.
Hæc pius papa. 21 Wenceslaus ætatis ſuæ anno ſecundo, permittente patre regni Bo
hemici ſceptrum aſſequutus, exin ſollicitante patre Carolo annos natus quindecim eligi-
tur in Rom. regem, & deinde Aquiſgrani cum Ioanna prima eius coniuge coronatus. Sub

Wenceslaus tyrannus.

eo multa fiebant in Bohemia ſcandala & enormia facinora. Miſeri Iudęi populari tumul-
tu ſpoliantur ſine cauſa, uiri quoq; inſontes ſine noxa exquiſitis & nouis cruciatibus ple-
ctebantur. Nimia itaq; Wenceslaus uſus tyrannide, tandem à baronibus regni captus, qua
tuor menſibus & diebus 7. cuſtodiæ eſt traditus, donec per fratrem ſuum Ioannẽ marchio
nem ducem Luſaciæ & Procopium Morauiæ marchionẽ eſt liberatus non ſine reipub. in-
genti iactura. Cum ergo tyrannide, ſocordia, luxu omnia fœdaret, conqueſti prouinciales
Sigiſmundo fratri regi Vngariæ, iterum à Sigiſmundo eſt captus, & ut ſecurius cuſtodire
tur, Alberto duci Auſtriæ eſt traditus. Sed cum negligenter cuſtodiretur, fuga elapſus re-
gnum repetijt, rurſusq; eo potitur: neq; uitam emendans aut mutans, uino, uentri, Veneri,

Wenceslaus rex porcus.

dies noctesq; inſeruiuit. Et ueluti porcus domi clauſus ac ſaginatus, neque regni negocia
ſolerter ordinauit, neque eccleſię ſchiſma extirpauit, & ideo ab imperij principibus crebro
admonitus cum nil curaret, imperio eſt deturbatus. Et quum poſt Ioannem Hus alius sur
geret Ioannes ordinis Præmõſtratenſis & cum ſua ſequela in regiam prorumperet, oran
Wenceslaum ut deſignaret ſibi ampliores eccleſias, quòd iam populi maiorem obtineren
partem, cõuerſus rex ad Nicolaum quendam, qui pro multitudine loquutus fuerat, inquit
tu quo nos è regno eijceres orditus es telam, at ego laqueum inde efficiam quo te poſte
ſtrangulem. Audientes populares minas, magis ſunt accenſi, ut cogeretur rex fugere a
arcem Viſſegradenſem. Rex tamen conſulibus nouæ ciuitatis imperauit, ne ulterius per
mitterent illos dominicum corpus, ut ſolebant, cum pompa deferre. Quod cum conſule
exequi uellent, Huſſitæ furentes prætorium petiere, conſules undecim metu periculi fug
ſaluati ſunt. Septem qui remanſerant & cum his iudex urbis atque alij nonnulli ciues ra
ptim intercepti, ex altiſſimis feneſtris in forum præcipitati, lanceis ac uerubus irati popu

excep

xcepti, dirum ſpectaculũ præbuere. Camerarius regni, qui cum trecentis equitibus ad ſe- *Hußitarum*
undum tumultum occurrerat, ubi furentẽ plebem animaduertit, de ſua uita ſollicitus, fu- *furia.*
ſibi conſuluit. Ea cum regi renunciarentur, cunctiq́ꝫ circumſtantes attoniti facinus de-
ſtarentur, at ego inquit pincerna futura hęc præſcieram: quem rex indignatus correptũ
pente in pedes ſuos proſtrauit, & arrepto pugione conatus eſt interficere, ſed impeditus
circumſtantibus, ægre illi uitam dimiſit. Nec mora, rex paralyſi correptus, ægrotare cœ-
t, atque intra octodecim dies ſignatis nominibus ſectariorũ, quos neci deſtinauerat, fra-
em aſſidue uocitans, & amicorum auxilia anxius expectans, antè uita exceſſit quàm uo-
ti principes adeſſent, anno ætatis ſuæ quinquageſimo ſeptimo, ſucceſſitq́ꝫ ei Sigiſmun-
s. 22 Sigiſmundus frater Wenceslai, factus eſt poſt fratrem rex Bohemiæ & po-
a mortuo Ruperto rege Romanorum & principe Palatino, electus in Imperatorem, du
aq́ꝫ Maria filia regis Vngarię uxore, regnum adeptus eſt Vngariæ. De quo infrà multa
deſcriptione Vngariæ. 23 Eliſabet unica filia Sigiſmundi, ducta ab Alberto duce
uſtriæ & electo Roman. Imperatore, tranſtulit regna Bohemię & Vngarię in Auſtriam,
ius hiſtoriam infrà in Vngariæ deſcriptione inuenies. 24 Ladislaus utriuſq́ꝫ regni
res, quum perueniſſet ad adultam ætatem, cœptum eſt decerni de ſponſa. Nulla autem
ter multas Magdalena dignior omnium iudicio uiſa eſt, Caroli regis Galliæ filia, cui par
as, genus ac forma, morumq́ꝫ præſtantia ineſſe uidebatur. De nuptiarum loco tandem
nuentum eſt, ut earum celebratio fieret Pragæ in Bohemia. Parantur itaque regiæ nup-
e inſano ſumptu. In tanto uero apparatu rex media nocte in decembri ſæuo ac repen- *Præmatura*
io morbo corripitur. Afferuntur uariæ cauſæ morbi illius. Increbreſcente morbo ani- *Ladislai mors*
am efflauit, nullumq́ꝫ dirę mortis indicium indidit, anno 1458. Aliqui morbo, ueneno
ſubreptum affirmant. Res tamen ubique ueneni ſuſpitione non caruit, cuius quidem
torem Georgium regni gubernatorem fuiſſe rumor erat. Quin & Rochezana regiæ
rtis crimine non caruit. Metuebant enim Huſſitæ, ne in tanto principum conuentu om
s extinguerentur. Georgius itaq́ꝫ Pogiebracius regni gubernator eodem quo regis exe
iæ peractæ ſunt die, optimates omnes conuocari iubet. Quibus coactis, gubernationẽ
m ad Pentecoſten uſque à rege olim propagatam fuiſſe nunciauit: interea de creando
ge cogitari oportere, ſe interregni tempore rempub. ex inſtituto ſuo gubernaturũ & da
um operam, ne quid illa detrimenti patiatur. Præpotenti & pretorianis cohortibus ſti-
to, nemo in ſenatu neq́ꝫ foris aduerſari auſus eſt, nec obijcere, ex morte mandantis, po-
tatem dudum eſſe finitã. Haud mora Pragenſes huius imperio paruere. Mathias Cor- *Mathias Cor-*
us, qua rex diem obijt, Pragam aduectus in Georgij poteſtatem deuenit. Mox à Geor- *uinus.*
regalia ſunt indicta comitia, quo multi competitores deſcendère, in primis Caroli regis
llię oratores, Caſimirus rex Poloniæ, qui Ladislai regis ſororem olim duxerat, Guilel-
s dux Saxonię, qui Annam alteram Ladislai ſororem uxorẽ habuit, item Fridericus Im-
rator, Sigiſmundus & Albertus duces Auſtriæ. Sed poſtquam regalia comitia aduene-
t Georgius Pogiebracius, domi foriſq́ꝫ præclarus, ætate grauis & conſilij compos, rex *Alienus fit*
hemiæ declaratur. Is populi gratiam diligenter coluit, ut ſe tali fauore munitum, proce- *rex Bohemiæ.*
qui opibus & nobilitate præſtabant, formidarent. Cum Caſimiro Polono magna in-
ij dexteritate ſe geſſit. Mathiam Coruinum quem captiuum habebat, nec gratuito reſti
re uolebat, bene tractauit, carcere nunquam indecoro cohercuit. Ad tantam orbitatem
regna Pannoniæ & Bohemiæ redacta fuerunt, ut è nobiliſſimo genere ad mediocris
tunæ manus ambo peruenerint. Hoc ad Pogiebraciũ, quem nulla maiorũ ſtemmata de-
abant, illud ad Coruinũ recidit, qui ex uulgaribus ad comitatus dignitatem ſublimatus
t. Cumq́ꝫ Vngari de noui regis electione deliberarent, miſit Eliſabet Mathiæ mater epi-
pum Varadienſem in Bohemiam, rogauitq́ꝫ ne unquam Praga recederet, donec filij li-
ationem tranſegiſſet. Epiſcopus uero uidens Mathiæ liberationem auro poſſe obti-
i, ſexagies mille aureorum, (alij quadragies) redemptionis præcium promittit. Factis
em comitijs in Vngaria, electóque à maiori parte Mathia in regem, & deſignato ei ob
oleſcentiam eius ad quinquennium gubernatore, mittitur legatus in Bohemiã qui Ma-
am reducat. Præceſſerunt tamen literæ quædam legatum, quas ubi rex Georgius inter
nandum legiſſet, accubantem ſub ſe in imo loco Mathiam continuo ſuperius aſcẽdere
q́ꝫ aſſidere iuſſit. At illo attonito & percunctãte cur ita præpoſtere fieret, reſpõdit rex:
nam perfice, exacta cœna fauſtum ac felix audies nuncium. Subticuit adoleſcens & ſpe

cõpletus cœnare non poterat. Poſt cœnam rex, quid mihi Mathia, inquit, exolueris, ſi ſum
Mathias rex ſalutatur. mam tibi nunciauero lætitiam? At ille: nil mihi rex libertate lætius eſſe poteſt: quam ſi con
ceſſeris, perpetuã ſi potero gra-
tiam etiam quamcũq; petieris me
recipio relaturũ. Tũc ait rex: Sal
ue Mathia rex Vngariæ. Te Vn-
gari regẽ propter immortalia di
ui patris tui beneficia regẽ decla-
rarunt. Proinde age quæſo, per-
petuũ inter nos percutiamus fœ-
dus, pcuſſumq́; ſacri coniugij uin
culo ac pignore ſanciamus. De-
dit itaq; illi Catharinã filiam uxo
rem, quæ quarto exacto cum Ma
thia anno immatura morte ſurre
pta eſt. Cõparauit aũt rex Geor
gius magnũ exercitum, ut pro di

gnitate regem ac generum in Vngariam reſtitueret. Egreſſi quoque Vngari ſuſcipiunt re
gem ſuum in cõfinio Morauię & Vngarię, ſalutantq́; eum & adorant. Plauſus tam ingen
per horam editus & tantus tubarum clangor, tympanorũ tinnitus & ænearum machina
rum crepitus paſſim effuſus eſt, ut cœlum collidere uideretur. 25 Vladiſlaus filius Ca
miri regis Poloniæ & Eliſabetæ ſororis Ladiſlai regis Vngariæ, poſt mortem Georgij P
giebracij qui ſe ui in regnũ intruſerat, fit rex utriuſq; regni, Bohemiæ & Vngariæ, genuit
Ludouicũ & Annã. 26 Ludouicus utriuſq; regni hæres & ſucceſſor, anno Chriſti 152
infeliciſſime contra Turcam pugnans, in paludem cum equo auerſa corporis parte incid
& perijt. 27 Anna ſoror Ludouici regis nupſit Ferdinando Hiſpano, qui poſt morte
Ludouici factus eſt rex utriuſq; regni, etiamſi melior pars Vngariæ illi per Turcã ſit ade
pta, id quod infrà apud Solimannum Turcarum principem non tacebimus.

MORAVIA.

HAbuit olim Morauia ſuos reges, qui imperiũ tenueru
in omnẽ gentem Bohemorũ & Polonorũ, fuitq́; regn
latiſſimũ ac potentiſſ. Circa annũ Chriſti 900. Zuant
copius ditione tenebat Morauiã, Bohemiã, Schleſian
Poloniamq́;, quarum duces illi parebãt. Ipſe aũt animis ſublat
de magnitudine ditiõis, Imp. Rom. Arnolfo tributa ſoluere, q
aliquandiu ſoluiſſet Ludouico Germaniæ regi, pernegabat. Pe
tur ergo magno bello, ſed ipſe quoque magnis reluctaẽ uiribu
tandemq́; ęquis uiribus diſceſſum eſt. Sederãt tum Vngari ge
noua, ad repagula, quæ illis Morauorũ rex obiectaſſet, nec er
ulla tranſcendendi facultas. Imp. qui in animũ induxerat, non
ſi uictor redire à Morauis, undecunq; circũſpexit auxilia: aperuit tranſitũ Vngaris, imm
Imperator immitit hoſtem Chriſtianis. ſitq́; hoſtem Chriſtianis populis, qui infinitis poſtea malis prouincias afflixerũt. Sed tu
opera illorum uſus Imperator, ſupprimit Morauorũ regem, & multis peſſundatis atq; c
ptis, in fugã uertit eum. Ille elapſus in profundũ ſolus ſe recepit ſaltum, & proiecto reg
apparatu, ad ſolitariũ quendã ſe contulit, cuius uſus contubernio ſanctitatis, in finem u
uitæ heremiticã uitam impleuit, & moriturus quis eſſet aperuit & in Chriſti pace quieu
Tunc Bohemia, Polonia & Schleſia ſuum quęq; prouincia ducem conſtituit, tributa tan
ſuperioritatis agnitione uel modica pendentes. Eiſdem ferè temporibus, imperãte Græ
Michaële uenit Cirullus doctor & apoſtolus omniũ Sclauorũ unà cum Metodio, & po
Morauis prædicatur Chriſtus. runt fundamentũ Chriſtianæ fidei in Morauia, erexeruntq́; epiſcopalem eccleſiam in o
pido Vielagradenſi. Vnde uocati à Rom. pontifice & correpti, cur ſacra celebrarẽt in li
gua Sclauonica, reſponderũt, quia ſcriptum eſt, Omnis ſpiritus laudet dominũ. Sunt M
raui gens ferox & rapinarũ auida. factaq́; eſt olim prouincia Romanorum & ordinata in

quatu

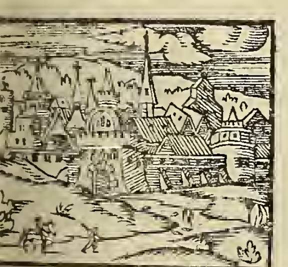
quatuor marchias imperij, deinde incorporata regno Bohemiæ, quæ olim Bohemiæ fuit omina. Sigiſmundus Imperator poſtea dedit eam dono Alberto genero ſuo. Rebellantē iero Albertus magnis affecit cladibus. Nam ſupra 400. uillas una excurſione combuſſit, ortales multos neci dedit, pecus omne penè abegit, iugumq́ ferre gentem coëgit. Baro es omnes Huſſitarum ſectatores ſunt. Sunt in ea prouincia complura oppida plena po- ulo & opibus abundantia, inter quæ Brunna principatū obtinet. Olmucenſis ciuitas uni- eſt pontificalis ſedes. Sermo genti mixtus eſt, Teutonicus & Bohemicus, ſuperant ta- en Bohemi, quorum regionis eſt imperium. *Morauia olim domina Bohemiæ.* *Brunna caput Morauiæ.*

SCHLESIA.

FVit hæc prouincia diu ſub imperio Polonorū, tandēq́ ſubijcitur coronæ Bohemiæ, accipiens nomen illud ab amne Schleſo, uel ut alij ſentiūt à Schleſo rege. Odera fluuius perlabit eam. Latitudo eius patet itinere triū dierum, & longitudo eius itinere quatuor dierum, extenditurq́ à regione Vngarica uſq́ ad Brandenburgenſem marchā. Fuit epiſcopalis ſedes primū Nyſſæ, deinde translata fuit per Caſimirum primum ad Vratislauiā metropolim prouinciæ. Fuerat iſte Caſimirus monachus ordinis Ciſtertienſis, ſed qui rurſum è cucullo euocatus eſt, quando totum regiū ſemen in Polonia uſque ad eum defecit. Eam hiſtoriā inuenies in Polonia copioſe deſcriptā. Sermo populi Schleſiæ eſt germanicus: ab altera tamen parte Oderæ ubi Poloniā reſpicit, prevalet Polonica lingua. Habet regio duos præcipuos ducat⁹, unū in Legnitz, cui magna ps terre & populi ſubſunt, alterū in Schweidz, qui paret regi Bohemiæ & is habet in eo præfectū ſeu Vicetenentē, qui in oppido Ia- manere ſolet, & quatuor in anno unà cum reliquis nobilibus in oppido Schweidnitz ebrat iudicia. Multitudo ducum inter quos paterna hæreditas per capita diuiſa fuit, lace it prouinciā in multas partes, unde regio frequētes incurrit calamitates, & crebris expo fuit latrocinijs. Terra ipſa uallatur montibus & multis interſpergitur ſyluis, humectatū rimis riuulis quos Bohemiæ montes extrudunt & ad Oderam deſtinant, unde regio ltum fœcundatur. Incolæ bibunt potum ex cerere factum, quem ceruiſiam uocant. Infer quoq́ uinum ex Morauia & Vngaria: & iuxta Croſnam oppidum creſcit uinum, ſed od pro magna parte per Oderam in Pruſſiam & alias maritimas terras auehitur. Aiunt m uictum in hac regione cōparabiliorē eſſe & in minori prætio inueniri, quàm in alijs adiacentibus terris. *Vratislauia metropolis.*

Vratislauia metropolis Schleſiæ.

VRatislauia uulgo Presla, caput Schleſitici populi, ciuitas ampliſſima eſt, ad ripam Oderæ ſita, quondā à duce gentili Vratislao cōſtructa & denominata, atque inde à Mieſcone circa annum Chriſti 970. ſede epiſcopali decorata, quæ tamen primum fuiſſe memoratur in mogortio, ſi ue Nyſſa, de quo infra copioſi⁹ in Polonia. Multiplicatis poſtea principū filijs, fuit ducatus quoq́ in hac urbe inſtitutus, & item forum annuarum nundinarū. Quod quum in præiudicium Poloniæ eſſe uideretur, rurſum fuit abrogatū. ſcente itaque ciuitate ipſa in potentia & opibus, plurimum eſt magnificis ædibus tam atis quàm publicis ornata, ut etiam ciues anno Chriſti 1505. conati ſint in ea erigere naſium generale omniū bonarum diſciplinarum. Et ſuper hoc Vladislai regis Vngaæ & Bohemiæ conſenſum, auxilium, literas erectionis, donationem iuriſpatronatus ium præbendarum eccleſiæ collegiatæ ſanctæ Crucis, item literarum promotoria regis & reginæ Vngariæ & epiſcopi Vratislauienſis ad Iulium papam obtinuerunt, *Gymnaſium in Vratislauia.*

& multo

& multo ære Budæ in Cancellaria regis ſoluerunt, quibus cum literis & promotionibus
tria millia aureorum Romam pro expediendis bullis papæ & confirmatione deſtinarunt.
Vniuerſitas autem Graccouienſis euigilans, ad ſedem apoſtolicam literas regis Alexan
dri regis Poloniæ caſſatorias & rationes confutatorias per doctores conceptas miſit, qui-
Dirum ſpectaculum. bus papa acquieſcens, erectionem uniuerſitatis inhibuit. In hac urbe regnante apud Bo-
hemos Wenceslao orta ſeditione, cōſules quorum prima poteſtas eſt per feneſtras ex præ-
torio in forum præcipitati, gladijs ac lanceis iratę plebis excepti, dirum ſpectaculum præ-
buere, cuius rei autores Sigiſmundus Imperator paucis poſt annis ſecuri percuſſit. An-
no 1511. Vladislaus pater & Ludouicus filius reges Vngariæ & Bohemię totum tempus in
homagijs à Scleſitis ſuſcipiendis abſumpſere. Vladislaus uero apud Vratislauiam agens,
uictus populi ſenatusq́ exorationibus, emporium renouauit, fuitq́ hæc nouitas eo anno
in nundinis quadrageſimalibus apud Franckfordiā ad Mænum publicata, ut nec Poloni
nec Germani Vratislauiam mercandi gratia præterirent, ſed ea urbs utriuſq́ gentis mer-
cium limites faceret. Hęc ut firmiora eſſent, Ioachimus Brandenb. marchio apud Franck
fordiam oppidum ad Guttalum amnem, quem Oderam uocant, ſitum, conſimile emporiū
Emporium nouum. erexit, ut undiq́ uijs intercluſis Poloni ſumma mercium neceſſitate rebus aſſentire coge-
rentur. Vratislaus nōnihil paterni regni Polonienſis oblitus, inductus, certis literarū mu-
nimentis in omnibus regnis ac principatibus ſuis emporium obſeruandum pręcepit. Inte
rea autem Sigiſmūdus Polonię rex per uniuerſum Sarmatiæ regnum, cōmercia cum Vra-
tislauienſibus prohibuit in magnam Vratislauienſium iacturam, qui tamē in quartum an-
num maximis ſumptibus rem tueri conati ſunt, ſed fruſtra, ut infra in Polonia latius ſu
mus dicturi.

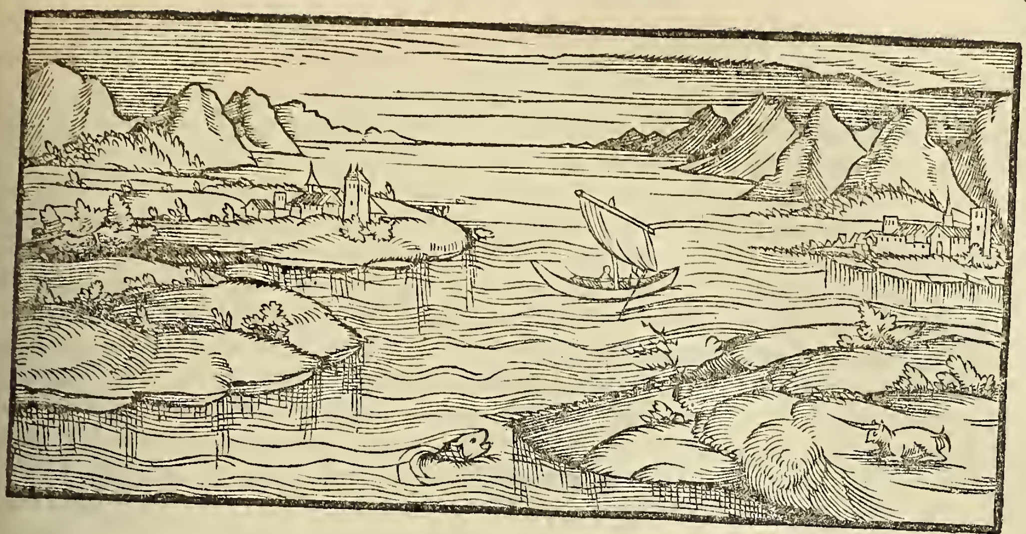
LIBER COSMO GRAPHIAE QVARTVS, PER Sebaſtianum Munſterum ex probatis

Coſmographicis & hiſtoricis ſcriptoribus, latinis & Germa-
nis collectus & in unum congeſtus.

Deſcriptio regni Daniæ & aliorum regnorum

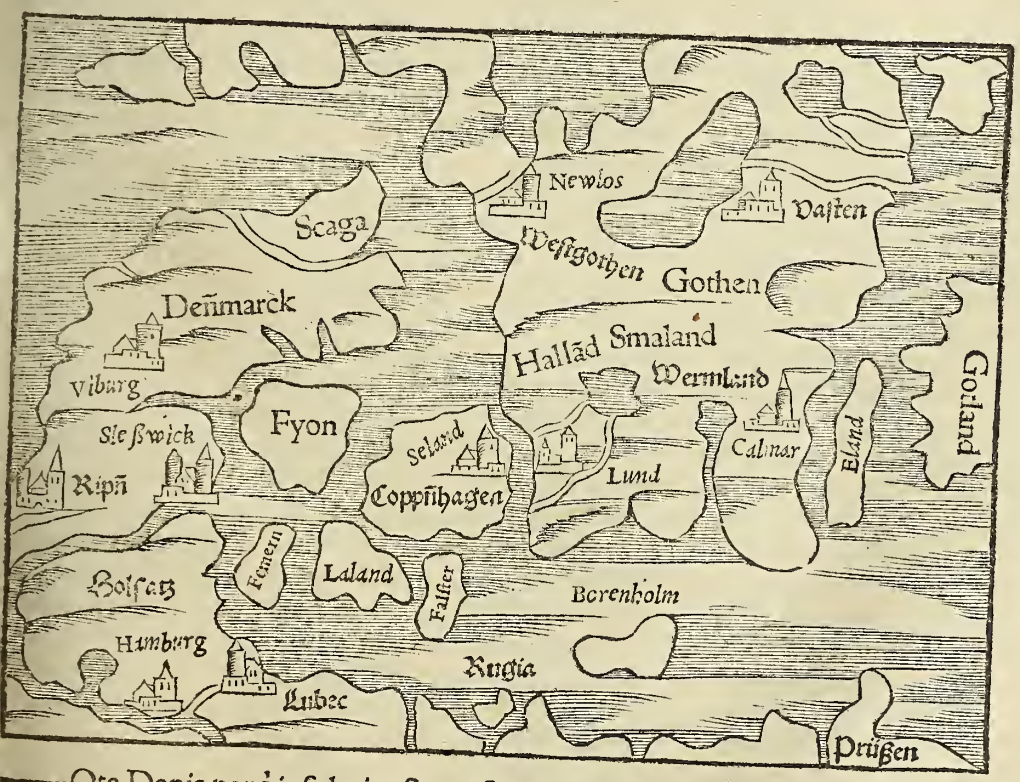
ſeptentrionalium, Sueciæ, Nortwegiæ, Gothiæ &c. ſimul com-
plectens ſuccinctam earum nationum hiſto-
riam & res geſtas.

DANIAE regnum comprehendit latiſſimam terram & plurimas inſula
Prior Dania, quæ olim Cimbrica cherſoneſus & tandem Iutia appell
ta eſt, procurrens à Saxonibus per modum peninſulæ in boream, int
duo maria, Britannicū & Germanicū, paruit olim Saxonibus, non au
reliquæ aquilonis regiones. Incolæ earum regionū geſſerūt ante & po
Chriſti natiuitatē multa & magna bella contra Germanos & alias n
tiones, pręſertim quinquaginta annis ante Chriſtū natum, magnus hi
populus unà cum mulieribus & pueris egreſſus uenerunt in Weſtphaliā, atq́ hinc digre
& traiecto Rheno plurib. aucti populis, uenerūt tandē per alpes in Italiā, ut alias ſibi qu
Bellum Cimbricum. rerent ſedes. Quod Romani uidentes, maximis uiribus tantā colluuiē adorti, memorabi
fecerūt ſtragē, q̄d bellū ſupra in Italia paulo fuſius deſcripſi. Cimbri itaq́ amiſſis 80. mil
bus uirorū, ſeparati à Germanis & Gallis quos apud ſe habebant, ferè omnes iuxta At
ſim ſunt à Rom. deleti. Teutonicorū uero agmen ad prouinciam Narboneñ. ſe recipien
ap

ipud Aquas ſextias percuſſi occubuerunt. Geſſerũt Dani ante Chriſti incarnationẽ pluri
na & grauiſſima bella contra Saxones, propter Cimbricæ ſeu Iutiæ terrã, quam Dani à Sa
xonibus ereptam ſibi uendicarunt: unde quoq; factum eſt, ut Saxones nõnunq; cogeren
ur Danis pendere tributum. Aliquot annis deinde, nempe poſt Chriſtum natum, prodije
x Daniæ inſulis alia colluies ſæuiſſimorum hominum, qui Nortmanni uocabantur, & hi
Galliæ littora infeſtantes omnia igne, cædibus & rapinis complebant, ut ſupra ſuo loco di
ximus.

De ſitu Daniæ.

TOta Dania penè inſularis eſt, conſtatq; multis partibus, maris faucibus intercæ
pta. Prima eſt orientalis, cuius potiſſima pars eſt Scania, in qua eſt Lundenſis ar
chiepiſcopatus, quæ magnitudine ſua & opibus facile ſuperat reliquas regni pro *Scania.*
uincias. Alij uocauerũt hanc Daniæ partem, Scandinauiã pro Schondaniã, id eſt, *Schondania.*
amœnam

amœnam Daniam, aliȷ Scaniam atque aliȷ Sconingiã. Sunt deinde qui per Scaniã ſeu Scan-
dinauiam intelligendũ putant totum orbem ſeptentrionalem, contra quos tamen Ioannes
Magnus archiepiſcopus Vſpalienſis ſcribit, ſecutus Saxonem Grammaticũ, qui per Sca-
niam intelligit partem Daniæ ualde piſcoſam, & in qua eſt Lundenſis archiepiſcopatus.
Mira ubertas Multis igitur à ſcriptoribus nominibus compellatur, Scondia, Scondermarchia, Schonda-
ſchondaniæ. nia, id eſt, amœna Dania. Plinius aliquo loco Scandiam & alio Scandinauiam nominauit,
ſed manſit illi Schondiæ nomẽ, quod pulchritudinẽ ſignificat, quoniam cœli beneficio, tel-
luris obſequio, portuum & emporiorum commoditate, maritimis opibus, lacuum & flu-
minũ piſcatione, uenatione nobilium ferarum, auri, argenti, ęris, & plumbi inexhauſtis ue-
nis, oppidorũ frequentia, ciuilibus inſtitutis, nulli cedit beatæ regioni. Scondiã ueteres la-
tini & Gręci ferè incognitam habuerunt, illicꝗ eſſe terrarum zonam frigidam, perpetuis
damnatam niuibus, omnisꝗ animantis impatientem dixerunt magno cõſenſu. Pauci eius
mentionem fecerunt, inter quos Plinius 4. lib. ſic ait: Quarum clariſſima Scandinauia eſt,
incompertæ magnitudinis. Aliȷ Plinio etiam antiquiores, Fortunatas terras & homines
macrobios atque omniũ iuſtiſſimos mortalium ſub hoc terrarũ tractu poſuerũt. Occidua
pars Daniæ eſt Iutia, quam Ptolemęus appellat Cherſoneſum Cimbricã, quæ quaſi lingua
procurrit inter duo maria longè in boream, quomodo Italia in Auſtrum. Habet autem Iu-
tia pro termino auſtrali Eydoram fluuiũ, qui decurrit ad occiduũ exitꝗ in mare Britanni-
cum, Friſios (qui ab olim Danici iuris ſunt) dirimens à Tietmarſis, limes proinde Daniæ
atꝗ Holſatiæ. Procurrit autem Iutia itinere ſex dierũ in aquilonẽ, urbibus aliquot inſigni-
ta ad utrunꝗ mare, Balticũ & Britannicũ. Hæc regio uaria olim fortuna, à uetuſtiſſima me-
moria Saxonibus habitata eſt, quib. pulſis, Dani occupauere. Hodie præter ducatũ Scleſ-
wicenſem in tres diuiſa eſt epiſcopatus, Scleſwicenſem, Ripenſem & Aruſienſem. Hę itaꝗ
duæ regiones Scania & Iutia, extremitates ſunt regni Daniæ & præcipua membra, quibus
intercæptę ſunt multæ inſulæ: quarũ locupletiſſima eſt Sialandia, quæ nunc Selandia, in
qua multę ſunt ciuitates & arces atꝗ regia ipſa. Ibi Roſchildia olim potens & munita ciui-
tas, eccleſiȷs decorata & regum monumẽtis, nunc autem ad tenuitatẽ perducta, quòd ciues
Roſchildia. urbium ſiſi munitionibus ſoleant inſoleſcere. Longitudinẽ habet hæc inſula biduam itine-
ris, atꝗ latitudinẽ ferè ęqualem. A Selandia in Scaniam traiectus multi, breuiſſimus in Hel-
Scaniæ laus. ſinborg. Eſt Scania pulcherrima prouincia, armata uiris, opulenta frugibus, diues merci-
Alecum captu- bus, eccleſiȷs plena, & nunc alecum captura locuples & inſignis, duplici magnitudine ad
ra. Sialandiã. Vndiꝗ cingitur hæc Scania mari, præter unum terræ brachiũ quod porrigit in
boream ac deinde recuruatur ad orientẽ ubi Sueciæ iungitur: ſed intercedunt profundi ſal-
tus, aſperrimæꝗ rupes, per quas à Scania in Gothiam (quæ eſt pars Sueciæ) iter agitur tam
difficile, ut ferè leuius ſit marino diſcrimine uitare terreſtrẽ laborẽ. In ſinu Codano quin-
decim numerãtur inſulæ, quarum potiſſima Fionia, inde Falſtera, Lalandia & cæteræ non
tam inſigni nomine, præter Selandiam cæterarum reginam, & quæ caput regni cenſetur.
Fionia inſula in longitudine habet milliaria duodecim, & in latitudine quatuor. Metro-
polis eius uocatur Ottonium, uulgo Odenſehe, ciuitas epiſcopalis ſatis bene extructa,
ſed male munita, quippe quæ per bella ſæpe fuit depopulata ac combuſta. Aiunt matrem
regis Chriſtierni ſecundi, mirabile & artificioſiſſimum opus, ingenioſa ſculptura in ligno
formatum, ſuper altare quoddam apud Minoritas collocaſſe, cuius ſimile in Europa non
inuenitur. Ager inſulæ eſt ualde fertilis, & qui nunquam ſtercoratur, ideo ante ciuitates
multum fœtet ob abiectos pecorum fimos, qui ibi nulli uſui ſunt. A Scania in orientẽ inſu-
læ ſunt multæ, quæ ſæpe mutauerunt ditionem. Ibi Gothlandia, nunc Danicæ coronę, olim
Sueticæ ſubiecta: ibi Bornholm, cum nonnullis aliȷs. Poſuerunt quoque ueteres inſulam
quandam Thylen nomine in mari ſeptentrionali, qua uoluerunt exprimere, ut multi pu-
tant, inſignem inſulam Islandiæ, at errant illi, quum altitudo poli in Islandia minime qua-
Holſatia. dret cum gradibus eleuationis Thylenſis. Ingreſſus in Daniam patet per Holſatiam, quæ
regio mutuauit nomen ſuum de lingua uernacula, eo quòd terra illa eſſet nemoroſa & ſal-
tibus occupata, ad differentiam uicinarum partium, quæ paluſtres ſunt & paſcuoſę. Vo-
cant enim Germani inferiores lignum Holt. Henricus primus Romanorum rex, dictus
auceps, plantauit fidem in Iutia & inſtituit marchionatum in ciuitate Heidebew, quæ ho-
die Scleſwic appellatur, ubi poſtea ducatus fuit erectus. Deinde Otto primus interiora
Daniæ inuitauit ad Chriſti cognitionem.

Regni

Regni Daniæ origo.

MVltis antè ſeculis ꝙ Chriſtus mundi ſalus in mun
do naſceretur, Dan in ſua Dania regnũ tenuit, un
de & regio ipſa nomen hoc accepit. Ab hoc inq;
Dano, regum Danicorũ ſtemmata ceu quodã de-
riuato principio, ſplẽdido ſucceſſionis ordine profluxerũt.
Dan genuit Humblũ & Lotherũ: Humblus primũ rerũ poti
tus à fratre deturbat̃, tyrannũ magis ꝙ regem agẽte, atq; illi
ſucceſſit filius Skioldus, qui rurſum Gramũ poſt ſe regni re
liquit ſucceſſorẽ. Gramus bello Noruagico, quod in Suibda *Suibdagerus*
gerum geſſit, oppreſſus interijt. Suibdagerus ergo primus *potentiſs. Aqui*
omniũ regũ aquilonis, trium moderator factus eſt regnorũ, *lonis rex.*
& filiam regis Danorũ, à patre diu negatã, ſed iam bello quę
ſitam, cum regno accepit uxorem. Obtinuit illa apud regem
ut fratrem ab exilio reuocaret, ſed qui paterni ſaguinis ultiõ
nem ſemper in corde atq; ore reuoluebat. Erat autem nomẽ
ultoris paternę necis Haddingus. Is apud Dunã urbem pug *Haddingi Stra*
nans, inſigni uſus eſt ingenio ad expugnandũ eam. Nam cũ *tagema.*
ltiſſimis uallis, ſublimibusq; muris oppugnationẽ fruſtra pertentaſſet, hirundinũ in do-
iciliјs urbis nidificãtiũ per aucupij peritos magnã capi fecit multitudinẽ, ſubligauitq; ca-
tis fungos igne accenſos, & uolucres dum nidos repeterẽt, magnum urbi incendiũ intu-
runt. Quo dum reſtinguendo ciues incumberent, captam urbis portã, & perinde uniuer
m ciuitatem, regem deinde ſuę poteſtatis factũ, auro mulctatũ uita donauit. Inde Sueciã
uerſus, multo undecunq; milite contracto, Suibdagerũ regem apud Gotlandiã ingenti
aſſe obuium, pugna adortus oppræſſit, uindicemq; paternæ necis egit. Eo autẽ mortuo,
roto filius regnum accepit paternũ, multisq; bellis feliciter ab eo geſtis tandem in appa-
itu militari cõtra Regnerũ regem Sueciæ inſtituto uitam finiuit. Reliquit autẽ tres filios,
Ialdanũ, Roen & Scatum. Maior natu Haldanus interfectis duobus fratribus, regnũ par-
cidio inuaſit, atq; filios Roen & Helgonẽ reliquit. A Roe Roſchildia condita memora-
r. Helgo uero diuiſo cum fratre regno, maris poſſeſſionẽ ſortitus eſt. At Roe cum Hot-
ado rege Suecię congreſſus, occubuit. Tunc Helgo fraterni regni ſucceſſor & necis ul-
r emerſit, homo tyrannus & Veneri expoſitus, & qui tandem ignobili morte deceſſit.
ui Rolfo filius in regno ſuccedit. Eodem tẽpore præfuit Sueciæ Atislus, qui patre uicto *Ludit fortuna*
anis ſubiectus erat. Sed paulo pòſt uariante fortuna, & de magnis imperijs ferociter lu- *in regnis.*
nte, factum eſt ut Daniæ regnum, occiſo rege, in Sueonum iura conceſſerit. Nam Ho-
erus Atisli frater utriuſq; regni gubernacula accepit. Poſt eum Roricus filius, Danię ſce
ris ſuccedit, defeceruntq; ab eo Sueones ad libertatem aſpirantes. Succeſſit inde Daniæ
eptris Wicletus, Wicleto Wermundus filius, atque Wermũdo Vfo filius eius, qui ſibi Sa-
niam fecit tributariam. Fuit iſte Vfo corporis mole inſigniter magnus, ſed tam hebete *Ex trunco fit*
nſu tamq; pigritante lingua, ut diu plumbeus ſtipes haberetur, ſed in eo tam inſignis fa- *callidus homo.*
a eſt rerum atq; morũ conuerſio, quanta unquã in ullo mortaliũ potuit eſſe maxima, ut
ignauiſſimo fortiſſimus, ex ſtolido prudentiſſimus, ex muto diſertiſſimus euaderet.
bſtituitur autem ei in regno filius Dan, poſt quem Hucletus ad ſceptra peruenit. Suc-
ſſit ei Froto ſecundus, cui rurſum ſubrogatur Dan tertius. Poſt Danum peruenit ad re-
num Fridleuus: qui Noruegiam infeſtauit. Pertinuit principatus ille ad coronam Daniæ *Noruegia prin*
initio uſque in hunc diem, ſed ea tempeſtate Noruegiæ princeps ſe à ſuo rege diuelli ſa- *cipatus ſub Da*
s putauit. At rex Daniæ fretus confœderatorũ auxilio, rurſum ſibi ſubiecit Noruegiã. *nia.*
ic Fridleuus quum Hiberniam inſtructa claſſe bello petiſſet, & Duflinam urbem regio-
s primariam armis capere nequiret, uerſus ad Hagdingianum ingenium, captis hirundi-
bus quæ ſub tecta urbis nidificauerant, ignem alis ſubligat, emiſſisq; in tecta, incendium
ſcitat: cui reſtinguendo dum ciues laborant, faciliorem oppugnando urbi uiam inſtra-
t, urbemq; expugnauit. Succeſſit autem ei in regno Froto tertius filius eius, qui rebelles
oruegos legibus ſubdidit. Vixiſſe putatur Froto iſte tempore ipſo quo Chriſtus incar-
atus uenit in mundum.

De

De regibus Daniæ poſt Chriſtum natum.

RECenſet Saxo Grãmaticus reges qui ſubſecuti ſunt Frotonem tertium hoc ordi-
ne: Hiarnus, Fridleuus, Froto quartus, Ingellus, Olauus, Haraldus, Froto quin-
tus, Haldanus, Haraldus. Hunc Haraldum uicit Ericus rex Sueciæ, & Daniam in
poteſtatem accepit, compenſans amiſſam Sueciam. At Haldanus accepto nun-

cio de amiſſo regno, oppreſſoq́; fratre, Daniam repetiuit,
ac deinde comparata claſſe nauigat in Sueciam, capit Eri-
cum & regnum ſibi ſubditum facit. Illis temporibus Vngui
nus Gothiæ rex erat, quem Haldanus poſt ſe regni modera
torem in Dania deſignauit: Noruægiæ autem Haſmundum
impuberem filium reliquit. Vnguino ſucceſſerũt Siwaldus
Sigarus, Siwaldus, Haldanus, Haraldus, qui ſeptennio to-
to arma in Sueciam inſtruxit, in quo bello quoque tandem
cecidit. Imperauit autem tunc Suecis rex Ringo. Tunc Da-
ni Olonem Siwari Noruegiæ regis filium adeunt, præcan-
turq́; ut auitum regnum ab infamia uindicaret. Nec difficil
fuit impetrare. Fuit autem Olo iſte nepos Haraldi ex ſoro-
re. Succeſſit ei in regno Emundus & poſt Emundum Si-
wardus, cuius ſororem duxit uxorem Gotarus rex Sueciæ

Gotarus Sueciæ.

Sub Siwardo Wandali militari ordine in Iutiam irruentes
regem fundunt, eumq́; Iutia exuunt, qui antea dudum Sax
nibus ſeruiuit. Quin & Sueci tunc Scaniam occupauerunt
ſolæq́; inſulæ in medio parebant Danorum regi, duabus r
gni potioribus partibus in hoſtiũ poteſtate factis. Oppreſ-
ſo autem in prælio Siwardo ſucceſſit ei frater Buthlus, atque poſt illum Iamericus Siward
filius. Qui occiſo Gotaro Suecorũ rege, potitur ad tempus regno eius, recuperat etiam I
tiam. Quo in bello oppreſſo, ſuccedit ei Broderus filius. Poſt hunc regno potiť Siwaldus
homo incerto ſanguine cretus, cui ſucceſſit filius eius Snio, cuius opera fuit, Scaniam iam
dudum Sueciæ iunctam, ſuo regno iterum adunare, expulſis ducibus, qui pro rege Sueci
illam tuebantur. Hic regis Gothorum filiam duxit uxorem.

De Longobardorum apud Aquilonares terras origine & cauſa eruptionis.

Bibuli olim in ſeptentrione.

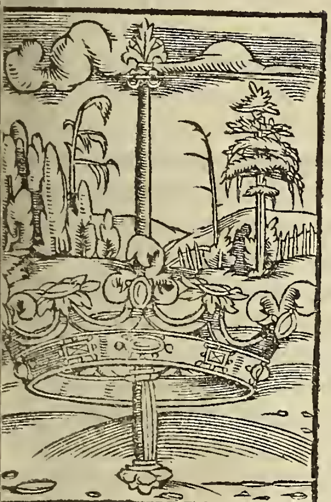
TEmpore Snionis regis, ingens annonæ caritas incidit. Rex autem uidens plebem
grauí inedia lacerari, animaduertensq́; maiorem bibulorũ quàm edacium impen
ſam, frugalitatem poculis conabatur inferre. Vnde conuiuiorum uſibus abro
gatis, ne qua ex fruge potio pararetur, edixit, acerbitatem famis, ſuperflui hau
ſtus interdicto pellendam, atq; à ſiti abundantiam eſcis mutuandam exiſtimans. Sed no
profuit rebus, tanta regis prouidentia. Erant in regis conſilio, quibus una ſalus ſupereſſ
uiſa fuit, ſi inutilem multitudinem ſenum, puerorum & fœminarũ nece reſecarent, ſeruati

Inhumanißimũ decretum.

ſolis uiris militaribus & agrorum cultoribus. Hoc decretum, ſceleris atque atrocitatis pl
num, fœmina duorum in concilio procerum mater auertit: mirari ſe inquiens, quòd in re
gio cõcilio non ſalubrius ad patriæ liberationem decretum eſſet repertum. Euocatis filij
inſpirat, regem adeãt, ſuadeantq́;, ut mutato impietatis pleno decreto, ſalubrius decerna
nempe ut inter omnes terræ familias ſors mittatur: in quam ea ceciderit, cum omni dom
emigret, ſic fieri poſſe, ut parricidio abſtineatur, patria nimia multitudine ſubleuetur, &
ris ſortibus quibus egrediendi ſors ceciderit, detur occaſio terram aliam expetẽdi. Placu
conſiliũ regi, iuſſitq́; ſic fieri. Collecta autem magna manus, primum cõuenit in Scanian
indeq́; egreſſa, nauigio Gotlandiam applicuit, ubi Longobardorũ accepere uocabulun
quorum poſtea gentem condiderunt. Euſebius in ſupputatione temporum, annum ait ex
titiſſe poſt natum Chriſtum 384. De nominis huius gentis etymo, non conuenit inter ſcri
ptores. Nam ſunt qui à barbarum propenſa longitudine nomen arbitrantur gentem ade
pta

tam.Sed non potuit uni nationi uocabulum tribuere, quod erat omni regioni commune.
quidem ætate illa omnes uiri promiſſis barbis utebātur. Alijs uiſum eſt,hanc illis appel- *Longobardiæ uocabulum unde.*
tionē à Saxonibus,eorū agminibus immixtis proueniſſe,quòd bardos appellare ſolitos
axones tradat antiquitas. Krantzio ueriſimile uidetur ab Italis hoc Longobardis proue
iſſe cognomen. Nam homines ſtatura cæteris proceriores, Longobardos, quaſi longos
arbaros appellarunt. Latini bardos, homines tenui ſenſu, pingui Minerua, & quibus de
apientia parum fuerit deguſtatum, appellant. Sicut autem Gothi Romanas prouincias *Aquilonares regna excitāt.*
ũ afflixerunt & Normanni in Galliarū littoribus ſedes cum nomine firmarunt,& in Ita-
am egreſſi, regnum Neapolitanū, imò utriuſq; Siciliæ fundarunt, ſic Dani, quorum pars
canij ſunt,proprium ſibi decus uendicant. Nam Longobardiæ regnum in Italia fecerunt
aliquot ſeculis tenuerūt. Scanij ergo patria turmatim egreſſi, primum Rugiam ingreſſi
nt,pulſisq; habitatoribus Wandalis,ibi conſederunt, tandemq; Agelmundū regem con
tuerunt.Longe poſtea ſub rege eorum quarto Bodehoc nomine,poſt natum Chriſtum
nno 476.Longobardi dimiſſa quam inſederant ſupra centum annos Rugia,magno agmi
peruenerunt in confinia Danubij, quæ nunc prouincia Bauariæ dicitur, ibiq; fixis ſedi-
is aliquandiu permanſerunt.

De regibus Daniæ,qui poſt exactos Longobardos imperauerunt.

DE Longobardorum in Italiam profectione, de regno eorum atque de imperij eorum per Carolum magnum extinctione iam ſuprà in Italia nonnihil diximus,nūc ad reges Daniæ reuertemur. Succeſſit Snioni Bior filius, deinde hunc ſecutus eſt in regno Haraldus,atque Haraldum filius eius Gormo,& Gormonem Gotricus qui & Gotfridus,qui tempora attigit Caroli magni. Alij reges qui interim Daniæ quoq; præfuerūt,ignorantur. Non enim iam recenſiti ſoli præfuerunt,quū ab exitu Scaniorū ad expugnatū à Carolo regnum in Italia Longobardorū, anni fluxerint circiter 400. in quibus Longobardi habitauerunt in Rugia,iuxta Danubium, in Pannonia & tandem in Italia. Cæterum Gotricus Danorum rex, qui fuit Carolo magno contēporaneus,fuit tam armis cōſpicuus quàm liberalitate præcipuus. Tanta in Saxones uictor uſus fertur dominatione,ut legem uictis diceret,Friſiā *Gotrici regis uirtus.*
naret & penſionem imponeret,quouſq; Carolus illos adoriretur.Succedit Gotrico fi-
Olauus,quem in regno filius eius Hemingus accepit,atq; hunc ſubſequitur Siwardus
trici ex filia nepos, filius Noruegiæ regis. Succedit patri Siwardo Regnerus. Hic ut
nu promptus ita libidine mollis erat,amabatq; primarij uiri filiam:quem euocatum, ma
ſeſſionis honore ſuſcepit. Miratus ille, quid ſibi uellet indebitus honor, non ignarus
ien regiæ libidinis, conijcere cœpit, quod erat, filiæ ſe gratia honoratum. Igitur animo
olens paterno,filiam arctius incluſit.Vbi rex ea uia non profecit,muliebrem ſumit ue- *Regis libido in puellam.*
n,& inter ancillas lanificio inſiſtens,intromittitur,filiæq; ſe inſinuās, & noctem nactus
rum eius impleuit,Habuit autem multos liberos.Biornem fecit regem Norduegiæ,Eri
præfecit Suecię, & poſt mortem eius Siwardus factus eſt rex Daniæ. Succeſſit Siwar
Ericus,qui cum Haraldo fratre apud Moguntiam Chriſti ſacris initiatus,ab Imperato-
udouico in Friſia locum promeruit. Poſt eum Ericus Siwardi filius Regneri nepos pe
olus ex regijs proceribus ſuperſtes,regnum promeruit. Hic Chriſtianæ religionis cul
per Anſcharium in Iutia & omni regno diſſeminatū, acri animo inſectatus,uſq; ad ty *Dani Chriſtū agnoſcunt.*
nicam crudelitatē deſæuit,multos Chriſto fideles per tormenta conſumens. Sed hanc
oleſcentiæ temeritatē in ætate uirili egregia uirtute compenſauit. Nam beati Anſcharij
mburgenſ.archiepiſcopi monitis,ſacrilegæ mentis errore depoſito,quicquid per inſo-
tiam cōmiſerat,expiauit. Obdormiens autem tandem in domino, filium Canutum ſu-
ſtitem dereliquit. Is Canutus abſque Chriſtianæ religionis inſignibus è uita tranſiuit,

cum iam in Dania & Suecia, annitente pontifice Anſchario, Chriſti religio excreuiſſet. Im
perant poſt eum Froto, Gormo & Haraldus, boni Chriſtiani, & poſt eos Gormo tertius,
tyrannus in religione Chriſti.

Inſtituitur marchionatus Schleſwicenſis.

PEr idem tempus Henricus rex rebus Germaniæ præfuit, pri
mus inter Saxones coronam meritus, qui tutandis regni fini
bus uigiles oculos circumferens, cum intelligeret Danos e
conſuetudine maiorũ in Saxoniã excurrere, duxit in eos ex
ercitum, & expugnatã urbem tunc florentẽ Scleſwicum, fecit Saxo
num coloniam, conſtituto ibi marchione, qui rem adminiſtrãs, fine
imperij tutaretur. Mortuo autem Henrico rege, marchionem Dan
oppræſſerunt & Saxones fugarunt. Vnde natum eſt bellum Ottor
filio Henrici. Is uindicaturus iniuriam, cum magno exercitu uenit i
Daniam, omnia uaſtationibus implens uſq; ad extremam Iutiæ par
Otto oppugnat Danos. tem. Et ſentiens obuium Haraldũ regem Gormonis filium, nõ detr
ctauit certamen: collatisq; ſignis fortiter præliatũ eſt. Poſt primã au
tem pugnam uiſum eſt utriq; regum, de rerum ſumma cõferre collo
quium. Igitur poſt longa uerborum certamina, in eas utrinq; condi
tiones eſt conuentum, ut Haraldus cum Suenone filio, ſacram Chr
ſti ſubiret religionem, regnũq; Romano ſubderet imperio. Et priuſquam diſcederet Imp
rator, rex Haraldus cum Suenone filio baptiſatus eſt. Filium autem de ſacro fonte Ott
ſuſcipiens, de ſuo nomine Suenottonem appellauit. Dum hæc fierent, mater regis Thir
iam bis recolens Germanorum factam terreſtri itinere in Iutiam irruptionem, præueni
Vallum ingẽs, opus Danorũ. ſtatuens in reliquum, magnum opus aggreditur. A Scleſwico in mare Britannicum uallur
grande iecit, foſſaq; præcipiti cinxit. Cui primus Waldemarus murum ſuperaddidit, po
tarumq; clauſtra firmauit. Hodie quoq; in conſpectu arcis Gottorp, opus Danorum ap
pellatur. Suenotto filius regnũ quod uiuo parente occupauit, iam uita functo, fidem Chr
ſti iam dudũ abiecit. Sed hanc in parentem ſuum atq; in Chriſtum iniuriã, infeliciſſimi ſu
ceſſus uindicauere. Nam tertio à Wandalis captus, ingenti ære fuit redemptus, ut etiam e
hauſerit omnes theſauros, obſides daret & oppignoraret ſaltus & nemora, agroſq; cu
cultoribus. Quin & matronæ in tantis rerum anguſtijs, iocalibus ſuis & ornamẽtis diue
ditis, magnum theſaurum pro regis liberatione contulerunt. Sed hoc matronarum ben
ficium, lege lata, de illarum quam prius non habebant, legitima ſucceſſione, egregie com
penſauit rex regno redditus. Ericus quoque rex Sueciæ, eductis copijs ſuis, deturbat eu
Dania, cogiturq; fugere in Scotiam. Et tunc per quietem omnia circumſpiciens ſecum u
lutabat quanto ex faſtigio decidiſſet, quàm crebris iactatus infortunijs, ceſſiſſet hoſtib
antè ſæpe uictis, quàm etiam contemptus haberetur inter eos, in quos & parens eius & i
ſe crebra contuliſſent beneficia. Deſcendit aliquando miſerante Deo in animũ eius, ha
tantam illi ſuo demerito infelicitatẽ proueniſſe, quòd ſanctam Chriſti religionẽ abiec
ſet, & parentem ad necem fuiſſet perſecutus. Totus ergo in Deum conuerſus, impiet
tatem abnegauit, ſacrúmque baptiſma quod acceperat, ſecum recolens, Chriſtianum h
minem agere cœpit. Nec aberat diu conſolantis Dei miſericordia. Nam cum per id te
pus curreret annus exilij ſeptimus, de repente mortuus Ericus Sueciæ rex, Daniæ uacua
illi poſſeſſionem dereliquit.

Dania uniuerſa ſubmittit fidei

Chriſtanæ collum.

PErmanſerunt Dani diu in perfidia ſua, donec Poppo uir religioſus indigena ad
Poppo Danorum apoſtolus niret: qui ſanctitate & doctrina perſpicuus, longa ac ſalubri oratione genti ſua
ut perfidiam defererent, ſynceram Chriſti religionem iam in omni penè mundo
lebrem amplecterentur. Tunc pontifex Hãburgenſis Adalgagus epiſcopos p
Daniam ordinauit, Popponem Aruſij, Haricum Schleſwici, Leſdagũ Ripæ, Gerbrand
Roſki

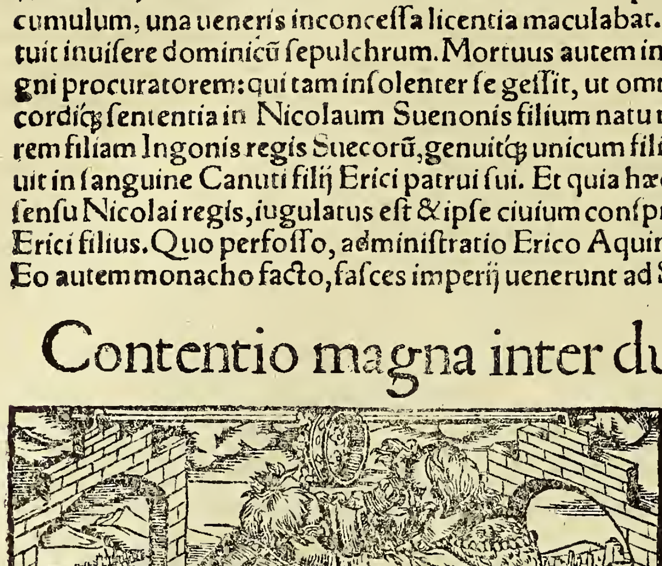
Loskildiæ epiſcopos conſecrauit. Iamq; ſacris per ſua loca conſtitutis, res omnes regni in melius profluere cœperunt. Mortuo autem Suenottone filius eius Canutus, cui ex magnitudine rerum geſtarum Magni nomen acceſſit, patri ſucceſſit in Dania. Nam ſubdidit ſibi quinq; regna, Sueciam, Norduegiam Angliam, Daniam & Normandiam. Accepit Henricus tertius filiam eius Gunildam uxorem. Habuit autem multos filios, quos regnis & prouincijs ſic præfecit, ut rerum ſumma penes illum conſiſteret. *Canutus magnus.*

uenotto
- Canutus ſecundus, magnus
  - Haraldus rex Angliæ
  - Canutus tertius, rex Daniæ
  - Sueno, rex Nordwegiæ
  - Gunilda, uxor Henrici tertij Imperatoris
- Eſtritha, cuius maritus Vlfo
  - 1 Sueno
    - 2 Haraldus
    - 3 Canutus
    - 4 Olauus
    - 5 Ericus magnus
      - 7 Ericus
        - 9 Sueno
      - Haraldus
        - Ericus
        - Olauus
        - Bero
      - Canutus.
        - 10 Waldemarus magnus *
          - 8 Ericus
          - Canutus.
      - Anna cuius maritus Aquinus
    - 6 Nicolaus
      - Magnus

Canutus magnus ob graues militiæ labores aduerſa ualetudine præſſus, conuocatos proceres non niſi bello contra Nordmannos confecto, domos reuerti iuſſit. Mortuus autem eſt ea infirmitate. Tunc corpus eius funebri lecto à militibus in acie perlatum, ad Danorum uſq; uictoriam, ueluti uiua adhortatione profecit. Cui mox ſepulturam à Rothomagenſibus expetiuerunt, promittentes ſe diſceſſuros. Rapuerunt conditionem hoſtes, neribuſq; eius in ſua urbe adquieſcendi locum dederunt. Canutus filius iam uiuo patre Daniæ regno præſidens, in eius per mortem poſſeſſione firmatus eſt. Suenone uero Canuti filio ante patrem mortuo, Nortuegi in fide regis Canuti patris permanſere. Eo autem mortuo, Olaui regis filium, nomine Magnum, regem erexerũt, Daniæ rebellantes. Tũc Canutus rex Daniæ euocato Magno, pepigit cum illo, ut uter eorum ſupereſſet, utrique regno præeſſet, pactionemq; iureiurando firmauerunt. Adeo enim Daniã Norduegiãq; unius eſſe regiminis affectabat Canutus, ut alteram alteri ſubijci, quàm utranq; ſeparatũ regnũ gerere præoptarit. Canutus autẽ cum biẽnium regnaſſet, diem ſuum obijt, nullo relicto ex ſe hærede. Quo abſumpto, nemo coronæ propior Suenone fuit, ſed excluſit illum pactum iuramento firmatum. Magnus ergo Olaui filius aſſequitur regnum Daniæ. Quo in fata concedente, Sueno Canuti magni ex ſorore nepos omni poſteritate Canuti ſubtracta regnum occupauit. Sub hoc principe regnum Daniæ ad bonũ modum refloruit. Nam fuit inter ſuos illuſtris & apud exteros celebris atq; in diuina religione zeloſus & feruens. Et hanc uirtutum claritatem ſola libido infuſcabat. Multas enim habebat cõcubinas. Sed ab epiſcopis monitus, reſipuit tandemq; in pace quieſcens, Haraldum filium ſucceſſorem in regno reliquit, etiamſi Canutus frater eius de regno benè meritus eſſet. Regnando autem biennium emenſus Haraldus conceſſit in fata. Tunc Canutus fratris morientis cæterorumq; ſuperſtitum ſuffragijs in regnum accerſitur, magnaq; bella geſſit contra orientis populos Sembones, Cureres & Eſtones, ut illos ad Chriſti cognitionem cogeret, ſed nihil effecit. Tandem à ſuis in Iutia in templo confoditur, quòd ſubditos ad ſolutionem decimarum & ad alia pietatis officia cõmoneret. Tunc Olauus frater eius in regnum uocatur: ſed eo paulo pòſt mortuo, frater eius Ericus è Suecia uocatus regnum ſubijt: uir animi corporiſq; dotibus inſignis, tantaq; proceritate omnes excellens, ut ab humero ſurſum eminerét, ipſo membrorum robore magnitudini reſpondente. Tantis enim erat uiribus, ut unem quaque manu prehenſum, quatuor fortiſſimos iuſſerit tenere uiros, eos adductos qua uellet circumageret, nec ab illis loco poterat commoueri. Tanta denique humanitate *Magnus Olaui filius rex.* *Ericus ex Suecia uocatur ad regnum.*

præditus erat, ut abeuntibus è contione popularibus, quemq́; domeſticos ſuos, uxore
& liberos, ſub eius nomine conſalutationis officio proſequeretur. At tantum uirtutũ ei
cumulum, una ueneris inconceſſa licentia maculabat. Tandem cõcepto religioſo uoto
tuit inuiſere dominicũ ſepulchrum. Mortuus autem in Cypro reliquit Haraldum filium
gni procuratorem: qui tam inſolenter ſe geſſit, ut omnium ab illo auerterentur animi, c
cordiq́; ſententia in Nicolaum Suenonis filium natu minimũ conſenſerunt. Is duxit ux
rem filiam Ingonis regis Suecorũ, genuitq́; unicum filium Magnum, qui manus ſuas fœc
uit in ſanguine Canuti filij Erici patrui ſui. Et quia hæc occiſio putabãt facta iuſſu uel c
ſenſu Nicolai regis, iugulatus eſt & ipſe ciuium conſpiratione. Succeſſit ei in regno Eric
Erici filius. Quo perfoſſo, adminiſtratio Erico Aquini filio, magni Erici nepoti, data e
Eo autem monacho facto, faſces imperij uenerunt ad Suenonem Erici magni nepotem.

Contentio magna inter duos reges Daniæ.

Schiſma in regno.

EST apud Sialandiã (quæ i
ſula meditulliũ regni & r
giam ipſam tenet) legitin
ſedes & creandorũ regu
locus, quo concurrêre, qui Suen
ni ſtudebãt. Canutus uero non ſ
nius inter Iutios, Magni patris, N
colai aui memoriam renouat, ac
ſaiq́; Suenonis temeritatẽ, qui i
cõſultis cæteræ nationis partib.
gnum occuparet. Moti Iutij, Ca
tum regem appellant, ſicq́; reg
laceratur in duas partes: Iutij pu
nant pro Canuto, & Sialandienſ
atq; Scanij regem agnoſcunt Su
nonem. Congrediunt ſæpe & pa
bus odijs conferunt prælia. Wal
marus Canuti filius fouit Suenonianas partes, unde & Sueno illum ducatu Schleſwici d
nauit. Multis itaq; in regno ſurgentibus bellis & turbationibus, uictoria inclinauit ad S
nonem, coactusq́; fuit Canutus fugere ad Frider. Barbaroſſam. Waldemarus, ut diximu
primũ diuq́; ſequebat Suenonis partes, inde iunctus eſt Canuto, quũ perfidiã ſuę partis d
prehendiſſet. Veniens autem Canutus ad Imperatorẽ, obtulit illi regnum Daniæ, mod
feudum illius ſibi concederet. Imperator cupiens augere imperium & Daniam incorpo
re Rom. regno, miſit pro Suenone. Sueno non contemnens Imperatoris uocationem, u
nit cum regali pompa in Miſniam, ſuſceptusq́; eſt honorifice ab Imp. Facta autem quer
monia à Canuto cõtra Suenonẽ regem, monuit Imperator Suenonẽ, ut ſacramentũ Rom
no daret imperio, agnoſceretq́; Imperatorem dominũ, & tunc Canutus illi ſubiectus nun
quam inhiare deberet regno, contentus Sialandiæ dominio. Diſplicuit hæc concordia Su
noni, quia habuit patrimonium ſuum in Sialandia, atque ob id pactioni quidem aſſenſu
præbuit, excepto Sialandiæ articulo. Reuerſus autẽ in Daniam, reſcripſit Imperatori, p
ceres regni nõ approbare cõcordiam inter cõpetitores regni factam, nec ullum regẽ un
huiuſmodi accepiſſe conditiones. Incipiensq́; exinde quieti ſe dare, & ſibi adhærentes p
Suenonis pompa. cioſis ueſtibus more Germanorũ induere, lautioribus cibis ueſci, proceres regni contem
nere, effreniores ſibi adiungere, ſubditos grauibus exactionib. exhaurire, omnibus ſe re
didit difficilem & odioſum, præſertim autem Canutũ & Waldemarũ regni ęmulos fraud
lentis niſibus conatus fuit obruere. Tandem tamen procerum conſilio decretum fuit, h
tribus, Suenoni, Canuto, & Waldemaro, ex æquo nomen regium impartiendũ, & prouin
ciarum diſtributionẽ ſic faciendã, ut Waldemaro Iutia, Canuto Scania & Suenoni medit
lium regni Sialandia pareat cum cæteris inſulis. Aegreferens Sueno tertiam partem reru
ſe iam tenere, qui antea totum tenebat, inſidias meditatur contra Canutum & Waldemarũ
Vnde Roſchildiæ ſimul inuitati ad cœnam, Suenonis milites poſt cœnã ſurgentes ferru
ſtrinu

ſtringunt in Canutum & Waldemarū, Canutum quidem occidentes, Waldemarū autem
effugientem ſauciantes. Tunc inſaniens Sueno Waldemarū elapſum, edicto emiſſo iubet
omnes eſſe paratos in armis, ad petendū regni hoſtem Waldemarū. At Waldemarus conci
liatis ſibi Canuti militibus & multis ex hoſtibus ad eum deficientibus pugnā iniǰt cum Sue
nonis exercitu, uicitꝗ, & in fugam Suenonem uertit. Sueno uero feſſus reſedit in arborū
radice, & ab agreſtibus ſuperuenientibus ferro caput eius ferè præſcindit̃. Hic exitus Sue
nonis: qui ſi pares regni paſſus fuiſſet, pacificus diu regnaſſet. Sed perfidia illum perdidit.

De Waldemaro magno rege Daniæ.

Oppreſſo per fraudē Suenonis Canuto, ipſoꝗ Sue-
none perempto, Waldemarus ſolus totius Daniæ
regnum accepit, quod diu ac feliciter adminiſtra/
uit. In primis autē Wandalorū inſolentiā repreſſu
rus, ſimul etiam in eos Chriſti fidem per occaſionē propa/
gaturus, primam expeditionē in eam gentem poſt acceptū
regnum parare inſtituit, feliciterꝗ primā expeditionē con
ſummauit. Deinde rurſus anno 1161. totis uiribus adortus
Rugianos, Henricū Leonē ſociū aduocat, mari terraꝗ op/
pugnat & facile eos ad officiū cogit, acceptisꝗ obſidibus
exercitum incolumem domum reducit. Poſtea ueniens rex
Metim ad Imperatorē, imperio Romano ſe deuinxit, nō ut
in cœtum uocatus accederet more aliorū principū, ſed ma/
gis ſpecie quam re imperio ſociatus haberet̃. Fit̃ deinde ma
gnus belli apparatus contra Wandalos, qui in littore ma/
ris habebāt principatus, inſignes ciuitates & inſulas, nem/
pe Suerinū, Racenburgū, Wolgaſtum, Deminam, Offnen,
Arconē in Rugia, ubi adhuc uigebat idololatria. Erat tunc *Rugiæ ciuita/ tes.*
Rugia caput Wandaliæ, habens duas inſignes ciuitates Ar
conem & Carentū, quæ hodie in nihilū redactæ, aut maris exundatione ſubuerſæ, aut prin
cipū ira delete, in nouā propinqui littoris urbē, que nunc Straleſſund dicit̃, translatæ ſunt,
ſicut etiam Magnopolis, urbs quondam clara & magna, in uicinā tranſiǰt Wiſmariā. Ex
hoc tempore quo Waldemarus expugnauit Wandaliam, in multos annos durauit Rugiæ
coronā Daniæ ſubiectio, ut ſemper regi fideles militarint & fecerint imperata. Nouiſſi/
me autem cum omnes Wandali reliqui ſuis principibus parerent, ſubduxerunt & Rugia/
ni colla iugo, cum mortuo eorum principe non relicto corporis ſui herede, dominiū tranſi
it ad principem Wolagaſti & deinde Pomerani. Nam Wolagaſtenſis principatus, idem *Wolgaſtenſis*
Bardenſis dictus, nunc conceſſit in idem imperiū ducis Pomeraniæ. De qua re & ſupra in *principatus*
Pomerania multa diximus. Anno Chriſti 1171. Waldemarus celebratis in Ringſtat co/ *qui & Barden*
mitijs, filioꝗ eius Canuto coronato, induxit in animum, gentem Wandalorum adigere *ſis.*
ad Chriſtiana ſacra, ſimulꝗ predandi in mari & in inſulis Daniæ finem facere, qui Wanda
lis quotidianus erat queſtus. Poſt expugnatam ergo Rugiam, ſtatuit præclarū illa tempe/ *Iulum.*
ſtate oppidum in Pomeranis Iulinum oppugnare, quòd crebras inde fieri in mare & in Da
niam excurſiones compertum haberet. Principes interim Pomeraniæ Bugiſlaus & Caſi/
mirus fratres indignati, quòd rex in eorū ditione iſta perageret, ducem Henricū Leonem
implorauerunt, renouare cupientes apud illum priſtinas pactiones, quas plebs incauta in-
uitis principibus uiolaſſet. Dux amplificandæ ditioni ubiꝗ intentus, non grauatè annuit
poſtulatis. Sed dum Henricus ſubiectionem quærit, quam illi refugiunt, ſola fœdera depo
ſcentes, euenit ut nihil inde nouaretur. Rex interim mouit in Wandalos, perꝗ magnum
ſtatum in Oderam nauigans, Stetino preclaro oppido copias admouit, expugnatꝗ: dein/
de Iulinum aggrediens, redegit illud quoque in nihilum. Et certe *Iulinum de- ſtruitur.*
tum actum fuiſſet de Wandalis, niſi rex
morbo correptus in/
teriǰſſet.

1 * Waldemarus magnus
2 Canutus
3 Waldemarus dux Sleſwicenſis & poſtea rex
4 Ericus
5 Abel
Waldemarus dux Sclheſwicenſis
Ericus dux
Waldemarus dux
Ericus
6 Chriſtophorus
7 Ericus
8 Ericus
9 Chriſtophorus
10 Waldemarus
Otto
Margareta uxor regis Nordwegię, fit trium reg- norũ regina,

De regibus poſt Waldemarum magnum Daniam moderantibus.

Mortuo Waldemaro regi ſuccedit filius Canutus, iurantq; ei Iutij & Wiburgenſes. Sca-
nij factionibus ſtudentes Haraldum quendam regij ſanguinis uirum è Suecia deuocantes
regem appellant, ſed quem archiepiſcopus Lundenſis facile à poſſeſſione regni excluſit
Interea multis literis Cæſaris Canutus iubet inuiſere curiam Imperialẽ, ſed Canutus com-
monefactus ne id faceret, reſcripſit ſe regni rebus implicatũ, abeſſe non poſſe. Cæſar Fri-
dericus contemni ſe putans, reſcribit: niſi ueniat Daniæ regnum alienę facturum poteſta-
tis. Cui rex Canutus nõ aliud reſcripſit, quàm quòd primum in ſuam recipere poteſtaten
opus ſit quod alij donet. Irritatus Cæſar, non tam bello quàm odio regem inſequitur. Inte
rim Bugislaum Pomeranum commonefacit, ut bellum in Daniam ſuſcitet. Ille regis uiri-
bus impar, præfectum Rugiæ qui regi paruit, laceſſit, atq; quingentarum nauium claſſen
in Rugiam ducit, petiturus inde Daniam. At Dani ad bellum prouocati, facile repręſſerũ
Pomeranos. Waldemarus quoque epiſcopus Schleſwicenſis Nicolai abnepos cœpit inu
dere regnum Daniæ, quaſi ſibi à Canuto patre debitum, ſed captus coniectus eſt in carce
Lubecum incipit floreſcere. rem. Sub iſto rege Canuto circa annum Chriſti 1200. cœpit Lubecũ floreſcere & uehemẽ
ter augeſcere. Et quum Canutus rex iuuenis moreretur, frater eius Waldemarus ad regn
peruenit, accepitq; regalẽ benedictionẽ ab Andrea archiepiſc. Lundenſi, Habuit ſub ſe L
becum & Holſatię comitatũ atq; Hamburgũ, quod Otto quartus Rom. rex illi abſtulit,
Waldemarus rurſum ſibi ſubiecit. Fuit tunc Hamburgũ paruum & non bene munitum.
Anno Chriſti 1223. quum Henricus Suerini comes fide publica in Daniam euocatus ad re
conciliationẽ regis aſpiratet, rex autem duras conditiones opponeret, obſeruabat com
tempora, quibus rex in caſtris manens, à ſuis non ſatis cuſtodiebatur. Serum erat tempu
Stratagema. & Danis pro ſua conſuetudnine potis, indiligenter excubiæ ſeruabantur, utpote in regn
longe ab hoſtibus, nihil hoſtilè formidantes. Henricus autẽ ante cuncta proſpiciens, cu
negligentiam regiorum cuſtodum non ignoraret, fortè in uenatione rex erat & quieti
ditus profundius ſoporatur. Henricus iam naue procurata regis papilionẽ ingreditur, (a
dax facinus) & occluſo ſpiritu oris, uinctũ extrahit regem, ac comitibus ad uim pręparati
in nauim impoſitũ, ſecum perducit in Dannenberg, ibiq; conſeruat in carcere. Obſtupu
re qui audierant uniuerſi fiduciam uiri. Rex cum alia uia liberari non poſſet, argento ſe
demit, datis 45. millibus marcarum argenti, deſtitutusq; in Nordalbingia omni fortuna,
lum Lubecum tenuit, ſed quod paulo pòſt illi quoque fuit ablatum & imperio incorpo
Lubecum imperio incorporatur. tum. Mira rerum conuerſio. Iſte Waldemarus dum adminiſtraret ducatum Scleſwicenſe
& in primis regni annis uictorioſiſſimus fuit: in uirili autem ætate ubique uictus, omnia
mittit quæ in adoleſcentia acquiſiuit. Mortuus eſt anno 1242. cum per annos 40. regnũ
ria fortuna adminiſtraſſet. Succeſſit illi Ericus filius maior natu, & Abel frater dux
Schleſwici. Rex Lubecenſibus infenſus, patris iniuriam cõſtituit uindicare, mercatores
rum capiens & extorquens quæ cupiebat. Sed ciues ad arma conuolantes deijciunt mu
tionem eius unde uexabat urbem. Paulo pòſt à fratre Abel inuitatus & captus ſecuri c
ſus eſt rex iuxta ciuitatem Schleſwicenſem, & cadauer ſaxo cõiunctum, merſum eſt in pr
fundum. Erat autem annus Chriſti 1251. cum annos non plenè nouem in regno peregiſſ
Qui huius necis conſcij fuere, omnes malè perierunt. Abel itaq; regis frater, ſuccedit in
gnu

gnum: quod male partum & fratri per uim extortum, non potuit eſſe diuturnum. Nam in ſialandia bello impetitur, & poſtea in Friſia à ruſtica plebe opprimitur. Succedit ei frater Chriſtophorus, qui fecit Waldemarũ nepotem ſuum ex fratre Abele ducem Schleſwicenſem. Chriſtophorus quietè egit in regno, uſq; ad tempora morientis Waldemari nepotis ſui, cuius ducatum rex ſibi deſumpſit, ut illum regno iterum incorporaret. Reliquit autem Waldemarus ex ſorore Ioannis & Gerardi comitũ Holſaciæ filium Ericum, quem rex ſpoliauit ducatu. Quod uidentes comites memorati, ſumpſerũt arma pro nepote ſuo, captũq; regem perduxerunt in Hamburgũ, quouſq; ille multis argenti libris ſeſe redimeret. Concedens autẽ Chriſtophorus in fata, reliquit filiũ ſuum in regno. Mortuus quoq; alius Ericus nempe Schleſwici dux, reliquit duos filios, Ericum & Waldemarũ, quibus rex Ericus præeſſe uoluit iure ſanguinis, multũ recuſantibus comitibus Holſaciæ, ſed præualuit rex. Cum tamen Waldemarus, qui ſolus ſuperſtes manſit, adoleuiſſet, recognoſcens feudum à rege, quod prius noluit, recuperauit omnẽ terrã quæ ducatui debebať. Ericus itaq; lõgeuæ pacis ſortitus tẽpora, peruenit ad annũ Chriſti 1286. cõſpirantesq; in eum domeſtici eius, interfecerũt. Tunc Ericus filius natu maior in ſceptra ſuccedit, duxitq; uxorẽ regis Sueciæ Birgerij nomine ſororẽ. Et cum poſtea cerneret res omnes in Suecia turbari, fortẽ cõflauit exercitũ, ut Birgeriũ liberaret, quem fratres eiuſdẽ Birgerij Waldemarus & Ericus in uincula coniecerant: ſed ueniens nihil potuit efficere, quum omnia loca eſſent Teutonicorũ præſidijs cõmunita. Mortuus eſt etiam tunc dux Lalandiæ, & cõſolidauit rex regno ducatum, cum dux nullam reliquiſſet prolẽ maſculã. Lubecenſes hunc regem decennio elegerũt defenſorẽ, per ſingulos annos mille illi marcas dependentes. Ingraueſcens autem Ericus annis & morbo, conceſſit in fata anno 1321. quum in regno triginta quinq; annos peregiſſet. Chriſtophorus defuncti Erici frater peruenit in regnũ, idq; opera Ioannis comitis Holſatiæ, qui frater eius maternus fuit. Rex iſte acccepta pecunia dominiũ Roſtock, quod ſibi fudi aut belli iure debebatur permiſit dominis Magnopolenſibus, apud quos permanſit in poſterum. Cumq; Rugianorũ princeps tempore illo obijſſet ſine prole maſcula, & omnes Wandalicæ principes in eam terram cõijcerent oculum, Chriſtophorus rex eam ditionis ſuæ uendicauit. Mortuus eſt autem rex anno 1333. & ſubſtitutus in eius locum filius eius Waldemarus. Cuius frater Otto renouatis in Holſatia bellis captus eſt à Gerhardo, ſed postea rurſum dimiſſus. Cumq; pactas conditiones non impleret, comes Gerardus cum magno exercitu ingreſſus eſt in Iutiam, ut illum cogeret ad pactorũ obſeruantiã. Dum autẽ castra haberet non ſatis diligenti ſuorum cuſtodia munita, noctu comes fuit in ſtratu ſuo occiſus à Dano quodam nobili milite, qui & clam regreſſus elapſus eſt. Henricus uero filius eius duxit exercitũ in Daniã, & ubiq; ſæuijt igne & ferro, nec quieuit, donec caperet patris ſui iugulatorem. Quem totis membratim diſciſſum, uulturibus deuorandũ obiecit. Porro Waldemarus rex Chriſtophori filius regno eſt pulſus & Waldemarus dux Schleſwici regnum ope Holſatorũ ambiebat. Tandem uero Ludouicus marchio interpoſitis partibus ſuis, regem curauit reſtitui, egitq; ut dux Schleſwici Waldemarus coronam poneret & acciperet omnia quæ ab olim paternæ fuerunt ditionis. Cumq; rex quietus eſſe nõ poſſet & mercatoribus antiquas libertates in ſuo regno non permitteret, maritimæ ciuitates cõſpirantes, ingrediuntur Daniam, regem regno expellunt, incendia multa excitant, oppugnãt urbem Coppenhauẽn atq; expugnant & magnam hinc abducunt prædam. Proceres terræ regem non habentes, regno proſpicientes, inito tractatu, terram Scaniæ 16. annis conſignarunt cum ſuis prouentibus ciuitatibus in compenſationẽ acceptorum damnorum. Poſt hæc redijt Waldemarus in regnum & obijt anno 1375. uarie iactatus in regno.

Dux Lalandiæ

Roſtock Magnopolenſium.

Ciuitates maritimæ regem expellunt.

Mulier præeſt tribus regnis & ſuccedit ei dux Pomeraniæ.

WAldemarus rex Daniæ defunctus, reliquit Margaretam unicam filiam, quæ maritũ habuit Aquinum Norwegiæ regem, ex quo paruulum ſuſcepit Olauum. Et cum Aquinus non diu ſupereſſet, mulier uirago duo moderabať regna. Et licet poſtea Albertus dux Magnopolenſis uocatu populi diadema ſuſcepiſſet Sueciæ, ac deinde filiũ Henricum cogitaſſet præponere Daniæ, uictus tamen Albertus à muliere & in triumphum ductus, regnũ amiſit. Dimiſſus tandem, infame ſenium in paterna domo finiuit, ut infra dicetur. Margareta autem regina profecta in Iutiã cum Olauo filio, proceres Daniæ ſibi deuin-

xit,filioq́ iurare coēgit. Iam eñ Scaniã receperat magnopere refloreſcentē. Euocatis prę
terea Holſatiæ comitibus,ducatũ Schleſwiceñ. promiſit,ſic tamē ut de manibus regis rec
gnoſceret beneficiũ. At filius Olauus paulo pòſt anno 1387. mortuus eſt,cũ mater 12.anni
Ducatus Daniam regnaſſet. Congregatis aũt proceribus regni in ſolenni cõuentu, aderat & Gera
Schleſwicen- dus dux Schleſwici cum propinquis ſuis, & renouata eſt ratio feudi, nempe quòd ducatu
ſis feudum Da perpetuo iure ad ſeniorem ex Holſatorũ huius lineæ comitibus pertineat, ita tamen ut iu
niæ. xta regni iura feudum à corona recognoſcat & inde præſtet obſequia, & quòd ſucceſſio
ne legitima feudum ad proximos pertineat. Orta deinde ſimultate inter reginam & Albe
tum Suecię regem per occaſionē nouæ arcis per regem inſtitutę,cui aliam regina oppoſu
in ſuo,unde facile omnis cõmeatus ad arcem regis inuehi impediret. Suborto autem bell
Danis relicta eſt uictoria. Captus Albertus cum filio,ſeptem annis tenetur,donec magn
conditionibus laxaret. Summa rerum fuit,ut hoc quoq́ regnum duobus accederet,& fie

ret Margareta tri
regnorũ potẽtiſ
regina. Poſt iſ
Ericus Pomeran
rum dux à Marg
reta regina adop
tatus filius in reg
aſſumitur an. 14
Fuitq́ prima cu
regi, recuperan
ducatus Schleſw
cenſis. Nam Ge
rardus illo inueſ
tus in Dietmarſ
cęſ9 occubuit, o
id feudũ extinct
reputauit. Cont
trium paruulor
quos Gerardus r
liqt, principes tu
tores ſentiebant,tranſijſſe legitimũ feudum ad liberos. Res ad arma peruenit,regina ſene
ſe interpoſuit mediam, ut tractatibus res ſopiretur. Interim cum cõmunitas Lubecenſis ſ
Senatus Lube natum ciuitatis eieciſſet, & propulſi ſuam proſequerent innocentiã apud Rom. regē, ob
cenſis eijcitur tenta ſententia aduerſus cõmunitatē, Ericus Danorũ rex conſtitutus executor literarum
Sed cum indurati non acquieſcerent monitis, eos qui piſcandi gratia tunc uerſabantur i
Scania detinebat, uelut regalibus mandatis cõtumaces, tandemq́ effecit ut in ſuam ſede
pulſus ſenatus reponeretur.

Bella inter Holſatiam & Daniam.

QVum duces Schleſwicēſes nollent eo modo ſuſcipere ducatũ quo rex illos uo
bat inueſtire, Henricus dux collecto undiq́ magno auxilio, Iutiam inuadit at
Friſiam ad ſua iuga coēgit. At Dani non ferẽtes,Friſios parere Holſatis,ſollic
tant eos ad renouandũ regi ſacramentũ. Conglobati Friſij repulerunt Dano
aliquot millibus ex eis proſtratis, Rex diſſimulãs aliquantulũ, dicto citius
bem Schleſwicenſem obſedit,nec diu oppugnatã obtinuit. Et quum Albertus dux ex Su
tiæ regno antea pulſus,in urbe eſſet,exiuit ad regem,obtentaq́ gratia & ſacramento dat
quòd tria regna nunq́ oppugnaret, cum ſuis dimiſſus eſt. Hamburgeñ. audientes rege
Schleſwico potitũ, cõmiſeratione tangebant ſuper calamitate ſuorum principũ, mox ill
ſexcentos baliſtarios auxilio miſerunt. Principes quoq́ Brunſuicenſes & Luneburgenſ
& multi comites Albim tranſgreſſi auxilio uenerunt. Et primũ quidem conſilia pacis pe
tentauerunt. Vbi illa euanuerunt,arma ſumpſerũt, uallantes arcem Kunigsburg. Dani a
tem fortiores ſuperuenientes, hoſtes retro egerunt. Rex inde Friſiam intrauit,& abduc
infinita præda, 80. obſides ſecum duxit, ne ad Holſatos deficerent. At gregarij ſatellit

pro Holſatis in mari digraſſantes,interceperunt nauim, quæ portabat omnia iocalia regis
& pontificũ,in auro,argẽto,ueſtibus,ſerico & pannis præcioſis. Irritati Dani firmauerũt
animum,certi aut terram capere aut immori. Quid nõ improbus labor obtinet? Ingreſſi er
go Cimbriã,furiunt ſine more. Sacra,prophana in æquo ſunt: uirgines maritatę iuxtà pro/
ſtitutæ. Omnia latrocinijs exhauſta: ſitim auariciæ & ſanguinis explere non poterãt. Ex/
pugnauerunt arcem & corroborauerũt pręſidiũ. Interea Lubecẽ. epiſc. monitus à Rom.
pontifice implicauit ſe negocio unà cum alijs principibus, ſed nihil effecerũt, reditũ eſt ad
belium. Obſederunt Dani arcem Tundern: Holſati autẽ uelut dormitantes diſſimularunt
obſidionẽ. Interim Dani applicatis ſcalis,murũ conſcendẽtes uno impetu ab obſeſſis ſunt
oppreſſi, baliſtis & bombardis abacti. Perierunt tunc ex hoſtibus 400. Hamburgẽ. in/
ſtructa claſſe per Albim deſcendentes, latera Iutiæ pulſabant. Repererũt etiã naues nuper
ciuibus ademptas, quibus ignem immiſerũt,& expoſitis in terram armis,prędam quantam
uoluere nauibus ſuis inuexere. Rumpoldus præterea dux Schleſiæ, miſſus ab Imp. in Da/
niam ceu pacis ſequeſter, priuſꝗ pacis formulã ad finem perduxit, epidimia tactus in fata
conceſſit. Anno 1424. rex Imp. adijt in Vngaria, citariꝗ fecit Henricũ ducem cum fratri/
bus,examinataꝗ cauſa, pronunciatᷣ pro rege: Henrico aũt, Adolfo & Gerardo fratribus
ſilentiũ imponitur ſuper ducatu Iutiæ. Rex accepta pro ſe ſententia abijt in terram ſanctã.
Ferunt tum nobilem quendã ex oriente militaſſe Imperatori, qui pictoris induſtrij uſus ar/
tificio, regis faciem iuſſit effigiari, eamꝗ præmiſit amicis, indicans regem eſſe trium regno
rum, qui magno ſe ære redimere poſſet. Rex omniũ ignarus, Venetijs hoſpitaliter excep/
tus, familiã artauit & uulgari habitu ſe cæteris cõformẽ fieri paſſus ignotus haberi uoluit.
Voto perſoluto in terra ſancta, cum peregrini in nauim redirent, nobilis qui conductũ pręe
bebat, euocato regi dixit in aurem. Credis te apud nos incognitũ? Ecce faciem tuam. Re/
gem te ſcimus trium regnorũ. Quid faceres ſi apud te noſtrorũ quiſquã tali habitu depre/
henſus innoteſceret? Stupefactus rex, hæſit. Sed tamen interuentu patroni, pecuniã acce/
pit, quantã rex corrogare potuit & dimiſit. Reuerſus aũt domum ut exequeretᷣ ſententiã,
conuertit ſe in duces fratres, ut è manibus eorum extorqueret ducatũ Iutiæ. At Henricus
dux ab iniqua ſententia ad ſummũ pontificẽ appellauit. Inde multiplici labore incurrente,
eò res eſt deducta, ut ciuitates à rege decedentes ducibus inhæſerint, multũꝗ temporis in/
ſumptũ fuerit, donec ad nouiſſima pacis pacta perueniretur. Ciuitatẽ etiam Schleſwicũ (u/
bi denuo in ius ducũ reuoluta eſt) ita cõmunierũt foſſatis, uallis & propugnaculis, ut non
facile à rege denuo caperetᷣ. Rex uero reduxit exercitũ in Flenſsborg, nec erat oportunius
uiſꝗ ad obtinendũ ducatum ꝙ oppidũ Flenſsborg. Venerunt etiam ex ciuitatibus Wan
dalicis, fauẽtibus ducibus, auxilia ad oppugnationẽ oppidi. Firmata itaꝗ obſidione, uenit
dux ad hoſtium propugnacula. Dani uero prætenderũt ſepem foſſatis robuſtã ſudibus &
palis. Hinc dux ſcalam uidẽs inclinari, uoluit quid intus ageretᷣ contẽplari, necdum enim
loricam ſatis cõſtrinxerat. Et ſuperueniens quidã ex concilio ducum, uir militaris ait prin
cipi: quid agitis princeps inclyte? in quod periculũ contenditis? Luctum nobis & periculũ
noſtro capiti præparatis. Danus uero qui intus excubabat, audiens eſſe principẽ qui ſcalæ
incũberet, lancea ſepem penetrãs, ſub loricã deſubtus uentri ſtantis infixit, letaliterꝗ per/
cuſſit. Et ingemiſcẽs cum accepto uulnere, tollite, inquit circũſtantibus, me. Satis mihi ad
mortem eſt. Sicꝗ paulo pòſt efflauit ſpiritũ, uix 30. attingens annum. Tunc Adolfus proxi
mus ætate frater factus eſt dux exercitus. Per eiuſdem anni æſtatem (erat autẽ annus 1425)
urbes Wandalicæ claſſem ſuam renouarũt & mittunt contra Danos, diuꝗ anceps fuit pręe
lium, donec tandẽ ciuitates Danis uictoribus ceſſerũt. Multiplicatis itaꝗ in hunc modum
infinitis bellis, tandem à ciuitatibus conſilia ſunt agitata de ſtatuenda pace, quapropter re
gem in loco Nycoping, à cõmunibus amicis deſignato, conueniunt, multosꝗ & uarios te
nent ſermones, & ad extremũ in hoc res deſijt, ut tribus capitibus approbatis, pax eſſet:
primũ: damna inuicem cõpenſarentᷣ, aut ab arbitris æquarentᷣ. Alterũ, ut quoniã urbes ab
rege ſuo ſine cauſa ex fœdere conſtituto defeciſſent, eam facerent compenſationẽ regi, ad
iniuriam ſubleuandã, quum in ſimili caſu ab illo depoſcerent. Tertiũ, ut fœdera prima illi/
bata manerent in perpetuũ. Soli Roſtoccenſes pacis cupidi, approbarunt quæ rex popo/
ſcit. Sciſſa ergo ciuitatum unione, rex gauiſus cæteris tanto impenſius imminebat. Interim
duces Holſati rebus ſuis cõſulentes, in die Palmarum ſingulari aſtu oppidum Flenſsborg
occupant, fugientibusꝗ ciuibus in montem, fame coguntur ad deditionem.

Impietas militum.

Pictura prodit regem.

Flenſßborg oppidum.

Dux lancea perfoditur.

Noua turbatio oritur regi Daniæ in Suecia.

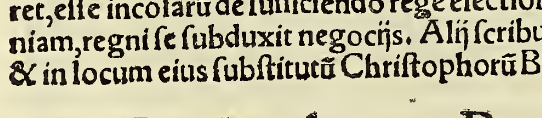
PEr ea tempora ſurgit in regno Sueciæ noua turbatio. Nam dum rex implicat̃ bel-
lo Teutonico, arcium ſuarum præfecti in Suecia inſolentius ſe geſſerunt, tributis,
penſionibus & nouis ſemper exactionibus populũ emungentes, & ſub umbra re-
giæ exactionis ſua impleuerunt marſupia. Multos regni proceres, res miſerabilis
cõmouit, atq; acerbe tulerunt Danorũ in ſe & ſuos imperia. Adunatis ergo uiribus cœpe-
runt expugnare arces præfectorum, urbes & oppida regi parentia in ſuam traxerunt par-
tem, inter quos pręcipuus autor erat uir nobilis Engelbertus nomine. Apud quẽ rex egit
multis literis, ut poſitis armis conquieſceret & præfectis obediret. At nihil profecit. Cœp
to enim inſtitit, liberandæ patriæ à Danorũ dominatu. Tunc rex inſtructis duab. nauibus
proficiſci in Suetiam inſtituit, paſſusq; ſæuiſſimã tempeſtatem & amiſſis multis militibus,
ægre uenit ad terram. Conuocans autem concilium in Suecia, arma contrahit in Engelber
tum. Sed ubi paucos uidet iuſſa implere, maiorem ac putabat conſpirationẽ in ſe cõprehen
dens, clãculo mutata ueſte cum paucis elapſus in Daniam ſe recepit. Venerat interea dies
conſtituta, in qua de negocijs pacis inter regem & duces atq; ciuitates ageretur, conueni-
untq; tandem partes in eas pacis leges, ut rex permiſſo ducibus ducatu Schleſwicenſi, il-
los inueſtiat, reſtitutis quæ inde fuerant detracta, Iutiæ renunciet, quod per laudũ Impera-
toris reportauit, ciuitatibus liquidata damna reſarciat, ueterem mercatoribus libertatem
permittat, telonea quæ ab annis centum fuerunt, permaneant &c. In has pacis conditiones
utrinq; confectæ ſunt literæ. Pax undiq; proclamatur. Ex diuturno bello læti omnes reſpi
rant, nec erat qui non gauderet. Inciderunt iſta in annum Chriſti 1435. Creuit interea turba
tio Sueciæ & proceres arguunt ſe inuicẽ proditionis, alij per tumultũ, alij quaſi legitimo iu
re per ſententiam capite puniunt̃. Rex cum intelligeret domeſtica ubiq; conſurgere bella,
exportatis theſauris in naues, Gdanum nauigat, in tuto locatus, exitum uidere uolens do-
meſticorum tumultuũ. Decreuit nepotem ſuum Pomeraniæ ducem pro ſe regem ſufficere:
at proceres reſpondent, nõ eſſe illi ius pro ſe alium ſurrogandi. Si omnino regnare recuſa
ret, eſſe incolarũ de ſufficiendo rege electionẽ. Anno itaq; 1438. rex nauigans in Pomera-
niam, regni ſe ſubduxit negocijs. Alij ſcribunt Ericum iſtum per Frid. Imp. regno exutum
& in locum eius ſubſtitutũ Chriſtophorũ Bauariæ ducem, Erici regis ex ſorore nepotem

Engelbertus uindicat Sueciam à Dano.

Pax firmatur.

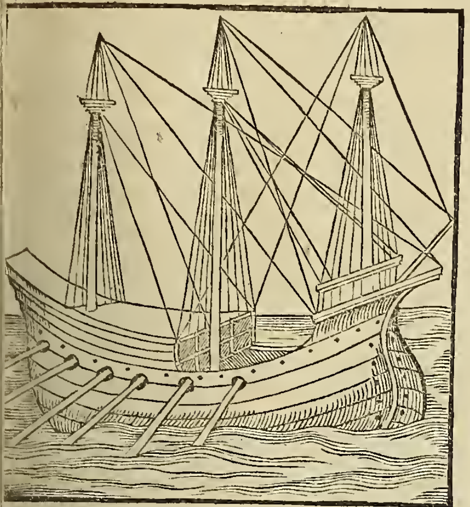
Criſtophorus Bauarus fit rex Daniæ.

VNanimi conſilio trium regnorũ Daniæ, Sueciæ & Norwegiæ à proceribus eligi
poſt Ericum Chriſtophorus Bauariæ dux. Qui in regnum uocatus, ſolenni ſuori
apparatu anno 1439. Lubecum intrauit, ubi honorifice futurus rex à regentibu
eius loci excipitur. Ibi ex conſtituto proceres regni fuere, qui magno illum hon
re ſuſceptũ, perducunt in Daniam. Arces illi regni tradũtur, ac legitimis illis modis cuiuſ
cunq; ordinis homines ſacramenta compræſtant. Vnctus inde de more ſacro oleo, rex co
ſecratur, ac proximo deinde anno cum regni prouincias obiret perueniſſetq; in Iutiam, A
dolphus dux Schleſwicenſis atq; comes Ho

ſatiæ occurrens, feudi poſtulauit de iure inno
uationem. Tum rex illi iubet reſtitui quæ e
antiquis annis ad ducatum pertinerẽt. Mult
enim inde Margareta regina detraxit, mult
etiam Ericus per bellũ diuturnũ. Anno mille
ſimo quadringenteſimo quadrageſimo quin
to Chriſtophorus rex de poſteritate cogitã
ad nuptias animũ cõuertit. Duxit aũt uxore
Dorotheam, Ioannis Brandenb. marchion
filiam. Eas nuptias regali more in Coppenh
gen arce regia peractas, honeſtabat multor
de Germania principum præſentia. Poſt ha
inuiſit Suetiam: ordinatisq; omnibus ex ſen
tenti

Nuptiæ regales in Coppenhagen

tentia, cum magnos inde theſauros in naues congeri iuſſiſſet, ſiue de muneribus quæ proceres intuliſſent, ſiue de prouētibus quos per multos annos præfecti contuliſſent, nauigationem inſtituit in Daniam. Sed exorta tēpeſtate, periꝫt omne aurum & argentum, uix rege cum naue ſua in portum perueniente. Centum millia ac amplius multo intercidiſſe memorant. Anno nono regni ſui rex aduerſa ualetudine laborans, uocans quos habere potuit, dixit: Regno & uita pariter mihi concedendum eſt, uos rebus recte conſulite. Exceſſit autem rebus humanis anno 1448.

Chriſtianus comes ab Aldenburg fit rex in Dania & in Norwegia.

CHriſtianus, quem Dani more ſuo Chriſtiernū appellant, comes Aldenburgēſis,
unanimi procerum Daniæ & Norwegiæ conſenſu rex eligitur, Suecis (ut Kran-
tzius ſcribit) ſe à ueteri placito retrahentibus: quod ſcilicet habebat, ut niſi trium
regnorum cōmuni conſilio unus aſſumeretur rex. Hæc electio maxime facta eſt,
tipulatione Adolphi ducis Schleſwicenſis, qui erat auunculus Chriſtiani de Aldenburg,
Delmenhorſt comitis. Natus enim erat Chriſtianus eiuſdē Adolfi ſorore germana. In-
nauerant quidem Dani in Adolfum, ſed cum ille pertinaciter recuſaret, conſilio eius uſi
nepotem eius, quem ille in domo ſua ex puero educabat, deflexerunt. Suecia uero pre-
niens hanc electionem, peculiarē ſibi regem aſſumpſit, ex ſuo corpore militem, opibus
æſtantem, Carolum Canuti. Chriſtiernus itaꝗ ſolenni ritu coronatur, & Dotheā re-
nam ſibi uxorem copulat, ex qua ſuſtulit Olauum, Ioannem, Fridericū atꝗ filiam Scoto
m regi nuptam. Proximo deinde anno Chriſtiernus primā regnis operam impendit, ut
eciam per partes duobus regnis iterum coniungeret. Et primū inſulam Gotlandiæ ui re
perauit, expugnato oppido Wisbu, quondā florentiſſ. emporio mercatorū. Interea Ca-
lus præfuit Seciæ. Cumꝗ duræ ceruicis populo durus eſſet & cœpiſſet odio haberi, col
to clam theſauro, media hyeme in ipſa carniſpriuiꝫ reſolutione omnibus ad crapulam la
tis, ingreſſus nauim Pruſſiā nauigauit. Tunc proceres regni ſolennibus miſſis ad Chri
ernum oratoribus, eum uocarunt in regnum, uenientemꝗ in Stockholmiam honorifice
ceperunt, regem conſtituerunt & per manus archiepiſcopi Vpſalienſis conſecrarunt.
at autem annus 1457.

Carolus rex Sueciæ.

De comitatu Holſatiæ.

ANno Chriſti 1459. cum in fata cōcederet inclytus Adolfus dux Schleſwici comes
Holſatiæ, non erat dubium, Schleſwicēſem ducatū coronæ conſolidari, à qua exiꝫt
beneficium, cum ille prolem nullam relinqueret. De comitatu autē Holſatiæ ma-
gna fuit quæſtio. Nam feudum uidebat imperiꝫ, quod ad maſculā lineam crederet
rtinere. Supererat Otto comes de Schowenburg cum multis filiꝫs, qui ad uirilē, licet mul
gradibus, ſpectabat agnationē. Rex aūt Chriſtiernus cum fratrib. Mauricio & Gerar-
de Aldenb. comitib. ſorore Adolfi erant progeniti. Poſt magnā diſceptationē interue-
ente Arnoldo Lubecenſi epiſc. qui imperiali uice eius feudi dominus cenſeret, Chriſtier
s rex comitatu donatur, quietatis ingenti ære comitibus ut iuri ſuo renunciarent. Fra-
bus deinde ſuis rex non minorem pecuniæ ſummam perſoluit, ut omne ius in ſuam coē-
eret perſonam. Ita factum eſt, ut nobilis ille comitatus, qui infinitum ſanguinem dedit,
o à corona Daniæ ſegregaretur, nunc uoluntate procerum ſe illi coniunxerit. Erat au-
n annus 1460. cum hæc agerentur. Cumꝗ ſacramenta ſolenni ritu rex ab omnibus acci
ret, uenit in Hamburgū, & de homagio quidem nulla mora, ſed de præſtando iuramen-
fit dubitatio. Oſtendebant ciues ueterem obſeruantiam, eamꝗ chartis priuilegiorum a-
uebant. Ceſſit rex ciuium allegationibus, permittens ueterem urbis conſuetudinem.

Differunt comitatus Holſatiæ & ducatus ſleſwicenſis.

Exinde

Exinde conceſſit rex in Sueciam & peruidit regni illius iura. Perueniens autem ad eum ru
mor de theſauro quem regno excedens Carolus in Stockholm apud Prædicatores relique
rat, conuenit ſuper ea re fratres, extorſit aliquot ſignati æris marcarũ millia ac uaſa nõnul
la argẽtea magna cum paruis. Elapſo deinde modico tempore, res in Suecia ad rebellionẽ
Præfecti autores ſeditionis. ſpectabant. Indoluere enim proceres, adminiſtrationẽ præfecturarũ Danis permitti. Pro
miſcuum uulgus cauſabatur abeſſe regem, rarius ſibi reſponderi de iuſticia, arbitratu præ
fectorum rem omnem agi, regni theſauros foras educi, uiſcera regni ad libidinem Dano
rum diſſipari. Rex uolens præuenire rebellionem, magno apparatu uenit in Sueciam, uer
tumq́ eſt ad pugnam. Inclinauit uictoria Suecis, cęduntur multi ex regijs & capiũtur mul
ti. Fugit rex & archiepiſcopum Vpſalienſem, quem ueluti obſidem habebat, tulit in Da
niam. Interim Sueci miſerunt Gdanum pro Carolo rege. Sed ubi ille redijt & non inueni
illam integritatem quam promiſerant, abdicauit ſe regno, priuatim uicturus, cõmuni cun
Holſatia iterũ occupatur. alijs iure. Anno 1465. Gerardus de Adenburg regis frater, cauſatus eſt ſibi adhuc debe
ri aliquot millia aureorũ, quòd ius ſucceſſionis ſuæ in fratrem refudiſſet, & arcibus in po
teſtatem acceptis, legitimum ſe cum fratre ferebat hæredẽ. Paulo pòſt omnem illam ditio
nem inuaſit cœpitq́ adminiſtrare res in Holſatia, & uertit adminiſtrationem ſuam in le
gitimum principatum.

Res geſtæ per Chriſtiernum primum.

HAbuit rex adhuc arces quaſdã iu Suecia, quas per ſuos inſedit atq; defendit. Sue
ci oppugnãtes arces illas, & fugati ab obſidione: auſi fuerunt ingredi Daniam &
regem oppugnare. Sed rex illos excipiens & in fugã uertens, trecentos ex eis ce
pit. Annus erat 1469. cum quidam cõmunes amici conarentur, conuentu Lube
Chriſtiernus Sueciam uexat indicto, res componere inter regem & Sueciæ proceres, ſed nihil fuit actum, nec inuent
componendæ pacis uia. Proximo deinde anno rex per anguſtias, niuis tẽpore, quando ne
mo uenturum præſumebat, ingredi Sueciam tentauit, regnum montoſum & faucibus uia
rum tranſitu difficillimũ. At Suecis utcunq; res innotuit, quare in aciem prodeuntes, regi
obiecerunt. Facile fuit multos à paucis detineri, quando nõ poterant in uia ſtricta niſi pa
ci ad pugnã prodire. Trucidatis ergo circiter quingentis, rex cogitur redire. Poſtea deſce
dens in Holſatiam exegit fratrem ſuum, coëgitq́ incolas ad præſtandũ ſibi ſacramentum
Idem egit apud Friſios. Anno 1470. excedente rebus humanis Carolo quondam rege Su
ciæ, diuiſi ſunt proceres regni, diſceſſeruntq́ in uaria uota. Alij Chriſtiernũ cupiunt uoca
re, & alijs alia fuit ſententia. Rex autem iam tempus ratus, immittere manus regno Su
ciæ, quando æmulus eius mortuus erat, conducto magno militum numero, infeſtum agm
duxit in Sueciam. Sed neq; illi ſegnes occurrunt. Eratq́ is demum exitus, ut pauci ex mu
tis ſtipendiarijs redirent. Anno Chriſti 1474. uenit Chriſtiernus cum quibuſdam pri
cipibus inferioris Saxoniæ ad Fridericum Imperatorem, indicatq́ eſſe in ſuis ditionibus
tra limites Romani imperij gentem nulli parentem & pro libertate inſoleſcentem, nem
Dietmarſi liberi. Dietmarſos: eos ſibi ab imperiali maieſtate ſubijci poſtulat: cum non expediat ſine prin
pe populum agere: comitatum quoq; Holſatiæ atq; Stormariæ iuncta ditione Dietmarſ
in ducatum uerti depoſcit. Annuit Imperator poſtulatis regis, & titulum comitatus ext
guit, exq́ tribus memoratis ditionibus unum creat ducatum, regemq́ præſentẽ illo ſole
niter inueſtiuit. Literisq́ deſuper editis, rex illas ſecum defert. Reuerſus aũt domum, Ioa
nem filium maiorẽ natu, Daniæ regẽ eligi fecit & conſecrari, aſſumpta illi cõiuge Chri
na filia Erneſti ducis Saxoniæ principis e lectoris, anno Chriſti 1478. Sueci interim in
ſententia perſeuerãtes nullum crearunt regem, neq; Chriſtierno obedire uolebant. An
1480. Chriſtiernus rex indixit conuentũ Holſatię, euocans quoq; ex Lubeco & Hãbur
publici cõcilij oratores, & inſinuans imperiales literas, poſcens ut ijſdẽ obſecundantes
Holſatię atque Stormariæ in unum corpus adunarent, & ſe ducem ſuum recognoſcere
Reſpondent illi, Imperatorem non plenè inſtructum, de alieno diſpoſuiſſe. Habere ſe
ram ſuam temporalem, pariter & ſpiritualem dominum archiepſcopũ Bremenſem, ex
tempore quo nouiſſimus Dietmarſiæ comes defecit. Rex iuſſit replicari, ex illo die c
bram fuiſſe mutationẽ dominij, aliquando eos paruiſſe Waldemaro regi ſecundo, aliqu
do comiti Holſatiæ, nunc uero epiſc. Bremẽſis tantum ad ſpeciem prætendi dominiũ, c
facto nõ parerẽt. Illi contra: habere in terra archiepiſ. pręfectos, quę res iuſtum teſtẽt di
nul

nullo ſe pacto uiuos pati,ut alienentur ab eccleſia.Interim autem quo hæc aguntur & rex
in quoſdam implacabiliter ſæuiret,mortuus eſt in arce Coppenhagen anno 1481. cum an
nos 34. in regno exegiſſet.

Acta Iohannis regis Daniæ filii Chriſtierni.

CHriſtierno mortuo ſucceſſit Iohannes filius in regno. Hic Norwegiam cum fra-
tre Friderico legitima ſucceſſione poſſedit,niſi quod rex ſolus tenuit imperij mi
niſtrationem;frater titulo hæreditarij iuris contentus manſit. Suetiæ quoq; ele-
ctus rex ferebatur,inſertis conditionibus quas non probaret. Quieuitq́;,donec
irmis regnum recuperaret. Gotlandiam primò Suetiæ parentem,quibuſcunq; modis ſibi
leuinxit,cum(inuito Suetiæ gubernatore Stenone Neſter milite)is qui arci terræq; præe-
at multo tempore Iwarus electo regi arcem,oppidum,omnemq́; terram conſignauit. De
nde anno 1498. conducta gregariorum militum manu magna,coegit uniuerſos etiam no
entes imperata facere. Cæterum ubi rex exceſſerat regno,Sueci conſpirauerunt. Rex ue-
o cum ſperaret beneuolentia potius quam ſeueritate regnicolas in fide continere, regno
ecedens,reginam in regia dimiſit. Quam multi pregnantem rebantur,ut in regno partu
ens,indubitatum illi daret hæredem. At ea ſpes uana fuit. Recogitantes autem Sueci pu
orem ſuum,quod uicti ceſſiſſent armis,dolum excogitant. Vocant regem,ut obijciat ſe
Ruſſis,quorum excurſionem nunciatam accepiſſent. Nihil opus fore armis à Dania pro-
ucendis,ſolo illos indigere principe,uires armorum regno non deeſſe, copioſos eſſe in
uetia milites Ruſſis repellendis,ſi caput accederet multitudini armatæ. Rex paucis con
ntus in Suetiam nauigauit. Aduertit aūt populi erga ſe non ſyncerum eſſe animum,atq;
co non credidit ſe illis,ſed quomodo potuit manibus eorum ſe ſubtraxit. Erupit deinde
anifeſte rebellionis audacia,ut accuſarent regem & regios officiales,de nō impletis pro
ſſis. Reginam deinde in arce Stockholm circumſiſtunt,oppugnantes arcem & ciuita-
n. Expugnata urbe,arcem armis expugnare nequiuerunt,ſed fame,reginamq́; captam
duxerunt in monaſterium Waſtē diuæ Brigittæ,ubi duobus penè annis in libera fuit cu-
dia,donec per Raimundum legatum Rom. pontificis liberata in regnum Daniæ cum
nore fuit reducta. Rex interim Iohannes comparauit arma ad edomandos Suecos, ha-
itq; quoſdam in regno Suecıæ ſibi fideles,qui ipſum monuerunt,niſi quinquaginta mil
adduceret armatorum,nihil profuturum eius aduentum. Tentauit rex & hoc ipſum,
inanis fuit conatus eius Norwegia quoq; inſtinctu procerum Suetiæ rebellionem o-
ıdebat. Sed aderat Chriſtiernus regis filius,pro ſua ætate dux acer in armis,& naſcentē
nmam in ſui primordio extinxit. Poſtquam ergo rex Iohannes contra Suecos multa
lia fruſtra inſtituiſſet,infecto negocio mortuus eſt tādem,factusq́; eſt filius eius Chri-
rnus poſt ipſum rex Daniæ,& Fridericus patruus Chriſtierni manſit dux Sleſwici &
lſatiæ. Cæterum rex Chriſtiernus nullum non mouit lapidem quo ſibi ſubijceret reg-
n Sueciæ,uſuſq; eſt extremis uiribus,aſtu & dolo,donec tandem edomuit, ſed partum
ıum diu retinere non potuit,quin & propter tyrannidem ſuam tandem fuit e Dania
ulſus. Quam cum rurſum recuperare contenderet,captus à Chriſtiano patruo ſuo, cu
ıæ eſt mancipatus Sunderburgi in Holſatia, mortuusq́; tandem in uinculis. Excluſus
Chriſtiernus Dania,patruus eius Fridericus dux Holſatiæ factus eſt rex Daniæ, quo
tuo anno Chriſti 1533. noua turbatio orta fuit in regno. Nā Fridericus Palatinus Rhe-
dux Bauariæ,qui regis Chriſtierni filiam & neptem ex ſorore Caroli Imperatoris u-
m habuit,uoluit ſibi uendicare regnum,ſed epiſcopi & proceres regni elegerunt Io-
iem filium minorem natu Friderici regis,qui adhuc puer erat. At Chriſtianus filius
r natu eiuſdem Friderici,comparato undiq; auxilio,potenti manu acquiſiuit regnū
lias debitum. Tulit illi ſuppetias non uulgares ſereniſſimus rex Sueciæ Guſtauus, ſi-
uiciſſim Chriſtianus rex Guſtauo non defuit,quum Smalandi ruſtici magnā in Sue
ccitaſſent ſeditionem Sicq; hoc noſtro tempore hæc duo regna, Dania & Suecia, ma
ranquillitate & pace gubernantur ſub inclytis regibus Guſtauo & Chriſtiano, quæ
perpetuis inuicem irritabantur bellis. Faxit dominus deus, autor & dator pacis atq;
ordiæ,ut in ſeculum hæc perſeueret amicitia,diuturnaq́; inuicem fruantur quiete.

Gotlandia.

Stratagema.

Waſten monaſterium.

Norwegia rebellis coherecetur.

Chriſtiernus r[illegible] Dania.

Fridericus poſt Chriſtiernum rex.

Frideric[illegible] Dania

Chriſtianus Frid[illegible] R. Dania

Genealogia

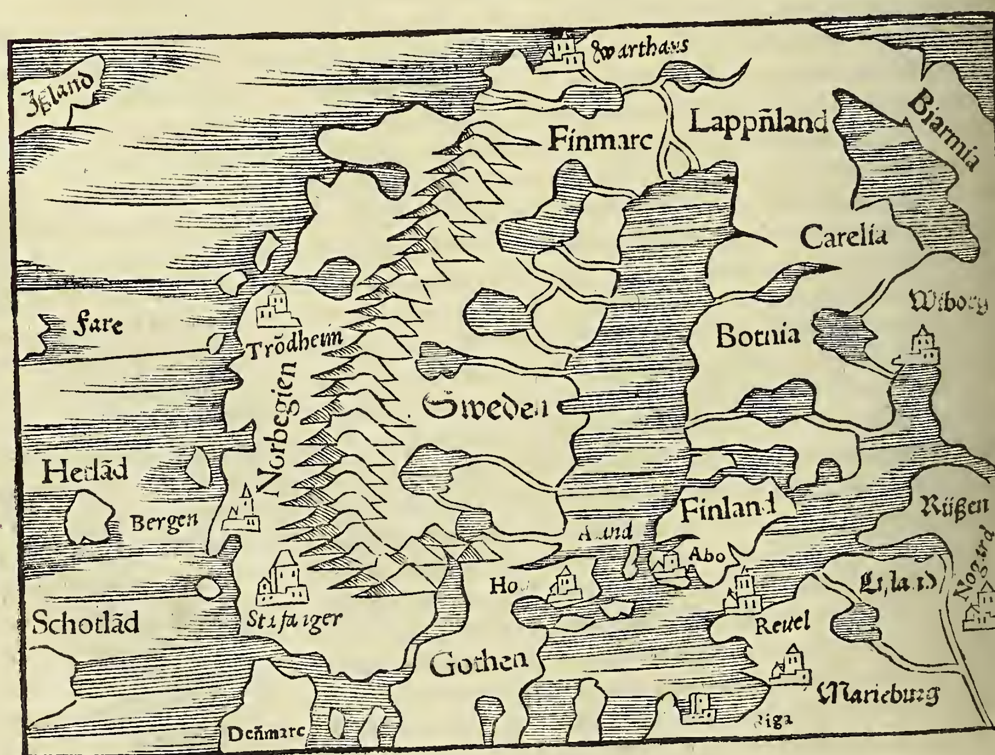
Genealogia modernorum regum Daniæ.

Ioannes comes in Aldenburg & Delmenhorſt habuit filium nomine Fridericũ ſucceſ-
ſorem in his comitatibus. Fridericus uero reliquit filium Ioachimũ (ab alijs uocatur Theo-
doricus), qui duxit uxorẽ Margaretã duciſſam Scleſwici & Holſatiæ, ſuſtulitq́ ex ea Chri-
ſtiernum, qui cognominatur diues, & hic factus eſt rex in Dania. Conſenſerunt quoq; in
eum quidã Sueci & Gothi, quare huiuſmodi uſus eſt titulo: Chriſtiernus rex Daniæ, Sue-
ciæ, Gothiæ & Nordwegiæ, dux Scleſwici, Holſatiæ, Stormariæ, & Dietmarſiæ, comes Al-
denburgenſis & Delmanhorſtenſis. Vſurparũt & poſteri eius hunc titulum. Ab hoc Chri-
ſtierno hæc facta eſt propagatio.

1 Chriſtiernus cognomento diues
- 4 Fridericus primum dux, deinde rex
  - 5 Chriſtianus rex: uxor eius Dorothea filia magni du-cis Saxoniæ inferioris.
  - Ioannes rex electus ſed non aſſumptus
- 2 Ioannes rex
  - 3 Chriſtiernus rex, tandem captus uxor eius Iſabella ſoror Caroli Imperatoris
    - Dorothea uxor Friderici Palati-
    - Chriſtiana ducif- Lotharingiæ.

Maternum ſtemma habes ſuprà in Saxonia, ſub titulo Aldenburgenſis ciuitatis ſeu comitatus.

GOTHIAE SEV GOT-
landiæ deſcriptio.

Humanit-

Humaniſſimo ac clariſſimo uiro domino

Sebaſtiano Munſtero, ſcholæ Baſilienſis ordinario, amico & fautori ſuo optimo, Georgius Normannus S.

MAgnam mihi literæ tuæ, uir ornatiſſime, uoluptatē attulerunt, propterea quòd
teſtari uiderentur te qualiſcunq; inter nos factæ amicitiæ omnino non oblitum
eſſe, teq́; etiam in opere pergere, ut quod in ſcribendis mundi hiſtorijs cœpiſti,
aliquando abſolutū nobis reddas, idq́; me duplici gaudio adfeciſſe omnino exi
timabis: cum quòd ſperem hoc pacto Gothorum nomen, ueteribus quidem celebratum,
oſtris uero fatorúmne, an hominum inuidia, equidem ignoro, nonnihil obliteratum, rur
ım è tenebris in lucem emerſurū eſſe, tum uero maxime, quòd quicquid hac de re Regi do
ıino meo clementiſſimo de ſuſcepto tuo labore promiſeram, id iam propediem proditu-
ım exiſtimem. Tu igitur uir ornatiſſ. quod in hac re cœpiſti, peragere cōtende, nec ab o-
ere ſuſcepto laboris magnitudine, quam res tanta requirit, neq; maleuolorū calumnia te
bſterreri aut abduci ſinas, etiam atq; etiam oro. Quòd uero ad complendā Suecię noſtræ
iſtoriā à me requiris, operā dabo, ut quaq; prima occaſione nacta ad doctorē Ioſephum
epotē tuum paulo plenius quàm nunc poſſum, ordine perſcribā. Bene uale, Holmię &c.

SOnat Gotlandia germanicè bonam terram, quòd
ea terra inter aquilonares regiones fertiliſſima ſit. *Fertilitas Gothiæ.*
Nam ager eſt frugibus & melle opimus: pecorum
fœtu ac paſtu omnib. anteferē. Opportunitas flu-
minum & ſyluarū ubiq; magna. Peregrinis mercibus om
nis regio plena, quòd ubiq; domeſticis rebus abundet ad
commutationem faciendam, pellibus ac metallis, pręſer-
tim cupro, abundans. Egerunt Gothi & Sueci à multis re
tro ſeculis ſub unius principis auſpicijs, unius regni fini-
nibus incluſi. Nonnunquā uero, ut fieri ſolet, inceſſere ſi-
multates, quòd quæq; natio principem ſuum ſectaretē. Sed
ea tamē diſceſſio nō diu ualuit, quo minus ad unius regis
gubernacula denuò cōceſſere. Suecię quidem domi & ui
cinis in locis nomen præualuit, foris autem & in longin-
qua militia Gothorum gloria ſublimioribus lōge titulis *Gothi apud ueteres notiores Suecis.*
:laruit: quòd Romanis diu ea gens colluctata, aliquoties quidē repręſſa quieuit, aliquā-
magnis Rom. cladibus ſe uindicauit: nonnunquā pari manu conflictans, diſceſſit. De-
ım Rom. proculcans imperiū, Italiam peruaſit, urbem Romam uaſtauit. In eadem Italia
gnum multis annis tenuit, Gallias occupauit, in Hiſpanijs regna fundauit, & ex eo ſan-
ıne, nobiliſſimas domos principū erexit. Qua in re Romani ſcriptores, non tam in Bar-
rorū (ut ipſi uocant) quàm in ſuorū laude profuſi ſunt. Originē autem gentium attingen
, refugiunt in Scythiæ uaſtas ſolitudines, ignorantes, de magnæ Germanię finibus Go-
rum, Cimbrorū & Wandalorū examina prodijſſe. Terminatur Gothia à ſeptentrio-
fine auſtrali Sueciæ, ab occidente reliquis Nordwegiæ montibus, qui ſunt à Sueciæ li-
te ad Trolhetę fluuij oſtia. A meridie & oriente terminatur mari. Loca eius inſigniora *Ciuitates Gothiæ.*
ıt, Lodhuſia portus & emporium, Waldburg urbs inſignis cum arce, Halmſtat, Hel-
burg, urbs arce inſignis, Landskron, Malmogia portus & emporium, Calmaria urbs
ıgna, portus & emporiū, habetq́; arcem quæ operum magnificentia certare dicitur cum
:e Mediolanenſi: Stegholm, Sudercopia emporiū & portus, Nortcopia, Lidecopia ciui
ſùper lacu Vener: Vaſtena oppidū, Huetlandia oppidū. Veſtrogothia ducatus, cuius
ıitates ſunt Scaris, Varnē, ubi eſt ſepultura ueterū regum. Oſtrogothia ducatus, in quo
ıt ciuitates Schemingia, Lincopia ciuitas epiſc. Halladia ducatus, in quo Lundis metro *Halladia ducatus.*
lis, ſed quę in Scandia eſt. Smalandia ducatus, Tniſchia ducatus, Verendia ducatus, Ble
ingia ducatus. Viſbi ciuitas Gothiæ: ubi emporiū fuit antiquum & celeberrimū, poſtea
anorū & Moſchorū piraticis excurſionib. afflictū, deſertū eſt. Extant hodie ruinæ, teſtā
ueterē claritatē. Fuerunt hoc loco prima ſtatiua Gothorū, qui Męotidem occuparunt.

Eſt

Eſt hodie fertilitate agri & arce & monaſterijs inſignis. Eſt etiam ibi cœnobiũ ordinis ſan
Bibliotheca nobilis. cti Benedicti, apud quos eſt bibliotheca circiter duum millium autorum & codicum ue
terum. Ex hac & alijs terris ueniunt pelles nobiliũ ferarum: præſtantiores ſabellæ, quibu
in orbe noſtro præcium propè immane, & æſtimatio ſecundũ aurum & gemmas. Et quo
miremur, non alio quàm hyemis tempore uenantur, quoniã tunc pilus denſior eſt, & cu
Ioannes Magnus archiepiſ. fidelius adhæret. De regibus qui olim Gothiæ præfuerunt, Ioannes Magnus natione Go
thus, archiepiſc. Vſpalienſis, poſt Saxonẽ Grammaticũ ſcripſit 24. libros, ſed qui nõdu
typis ſunt publicati. Expectamus eos à fratre eius Olao Magno, qui ſuperioribus annis
Roma, dum archiepiſcopus adhuc uiueret, me de illis & alijs quibuſdam, ſcriptis literis ce
tiorem fecit. Scripſit & Abertus Krantzius de rebus Gothorum & Suecorũ, quem hic ſ
Gothlandiæ inſula. quimur, utriuſq; populi res geſtas uno complectens hiſtoriæ contextu. Inſula Gotla
diæ è regione Gothiæ in mari ſita, longitudinẽ dicitur habere 18. milliariũ Germanicorũ
magnâ prædita fertilitate, plurima nutriens pecora ob lætiſſima, quibus abundat, paſcu
habet agros, nemora, feras ſylueſtres, piſces &c. atq; ob id parens dicta Sueciæ. Ab an
quis temporibus paruit regi Gothorũ & Suecorũ, ſed Dani ſuperioribus annis, quum p
petuis bellis uexarent Sueciam, hanc ad ſummam redactam calamitatem ſibi ſubiecerun

De regno Nordwegiæ.

NOrdwegia, id eſt, Septentrionalis uia, fuit re
num aliquandiu admodũ florens, & tenuit i
perium per Daniam & late per inſulas mar
donec domeſticum imperiũ per hæreditaria
ſucceſſionem adminiſtratum fuit. Poſtea ſub interreg
conſenſu procerum inſtitutũ eſt, ut reges per electione
ſuſciperentur, arbitrati eos hoc æquius adminiſtratur
regnum, quo minus forent cõfirmati per nouitatem. S
euenit dum quiſq; ut opibus, ambitione & fauoribus a
nitatis excelluit, ita in ſpem maiorẽ uenit regni aſſeque
di, ut factionibus diſtraherẽtur, ſeſeq; etiam inferrent
occaſionem capiendi regni externi, qui adiuuarent &
Norduegia hodie ſub Danis. ſtituerent partes cõcertantes, ut uiſum ſibi è re fuit. Ita
eſt hoc tempore ſub poteſtate Danorũ. Hi nõ legitim
modo redditus & tolerabilia uectigalia imperare dicuntur, ſed omnia cõmoda transferu
in Daniam. Aedificia urbium tueri nequeunt ſuam amplitudinẽ & dignitatẽ ueterem, n
ſpes eſt ſtatus reparandi. Publici einm conuentus in rem non admittuntur, nemo ex ar
trio ſuo referre audet aut opere tentare, incertus de omnium cõſenſu. Habet Dania in p
teſtate nauigationes omnes Norduegianas, neque hæc exercere mare poteſt, neque exp
tare merces, hoc rege hoſte. Hęc mittit in reliquam Europam piſcem ex genere aſelloru
frigore induratum & extentum in fuſtem, unde & eum Germani uocant Stockfiſch. Ca
Stockfiſch. tura eius laudatiſſima eſt Ianuario, quando ſupereſt frigus ut induretur: & qui clement
ribus fuerint capti menſibus, marceſcunt, neque ſunt idonei ut exportentur.

Monſtra in Nordwegia.

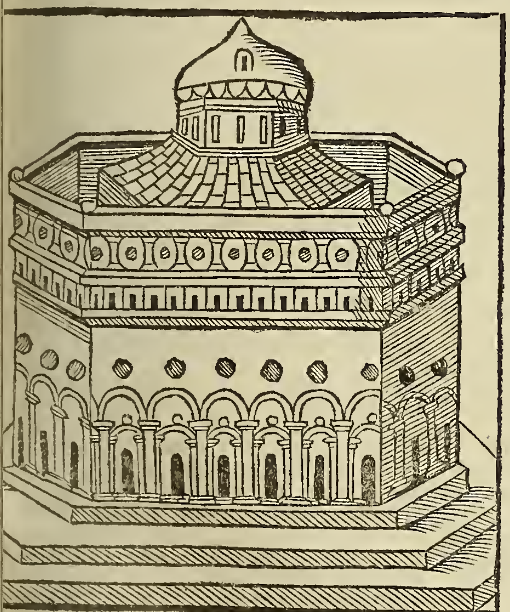
OCcidentale Nordwegiæ littus totum infeſtum eſt uerno tempore balenis ua
magnitudinis, adeo quòd ad centum perueniunt cubitos. Hę tunc gregatim c
ueniunt ad prolificandum. Naues uel quæ in earum corpora uel in uortices a
rum, quos hæ faciunt inſtar charybdis agitatione ſua, delatæ fuerint, periclita
Remedium eſt autem nauigantibus, caſtoreum dilutum aqua & in mare effuſum. Hoc
quam aconito petitus grex balenarum, totus repente diſſipatur & in profundum fertu
Balenarum horror. Rugiunt horrendè. Spiracula duo habent in ſumma fronte, patentia ad cubiti procerita
Hæc tecta ſunt folliculo, reſpirantes efflant undas in modum denſi nimbi. Spina dorſi
peritur continens amplexu ulnas tres, internodia ſingula unã. Maiores inutiles cibo ſu

pro

propter nõ domabilem aſperitatem. Metropolis huiusregni eſt Nidroſia, uulgo Druntheim, fuitq́; nobilis in primis ciuitas ſub florẽte Nordwegiæ imperio: nunc in uici formã redacta eſt. Extat hodie eccleſia cathedralis, argumentum ueteris felicitatis, cui magnitudine & laborati lapidis artificio par opus non eſt ſub orbe Chriſtiano. Crepido circum altare corrupta fuit incendio, ſed reparata anno 1530. in quam quidem crepidinem reparandam impenſæ imputantur ad ſeptem millia aureorum. atq; à tantilla parte æſtimatio præſtantiæ fiat tẽpli totius. Habet terra hæc peſtem peculiarem, quam Lemmer uocant. Eſt autẽ beſtiola quadrupes, magnitudine ſoricis, pelle uaria. Hæ in tempeſtatibus decidunt ex nubibus feculentis, ut putant, depaſcuntur more locuſtarum omnia uirẽtia, ſtatoq́; tempore moriuntur aceruatim cum lue terræ, ex quarum corruptione aer fit peſtilens & afficit Norduegos uertigine atque icteriſi. Eſt quoq; in Nordwegia lacus Mos, in quo apparet oſtentum, ſerpens ſcilicet miræ magnitudinis, qui portendit Norduegiæ mutationem rerum. Viſus eſt recentiſſime anno ſalutis 1522. altè eminens ſuper aquas, conuolutus in ſpiram, exiſtimatus eſt, coniectura collecta procul uiſu, cubitorum quinquaginta, & fuit ſecuta eiectio regis Chriſtierni.

Nidroſia metropolitana, Trondenis nunc

De inſulis & ciuitatibus Nordwegiæ.

SVnt in regno Nordwegiæ multæ inſulæ, ubi mare abſorbet̃ intra cauernas accedẽte fluxu, & reflatur refluxu, quãto maximo impetu deferuntur torrentes. Nauigat̃ hoc mare donec inferius eſt faucibus ſcopulorum, & qui iniquo tempore interciderint, ferũtur præcipites in uoraginem. Naufragiorũ reliquiæ perraro redduntur, etſi quãdo

redduntur,reperiūtur robora attrita colliſione ſcopulorum,ut lanugine quaſi obducta u
deantur. Sunt in Norduegia caſtra,oppida & ciuitates præcipuæ, Warthus,id eſt,ſpecula
toria domus,caſtrum ſcilicet ualidiſſimum & præſidium impoſitum Laponibus:Matcu
oppidum,Reon caſtrum,Nidroſia metropolis,de qua iam diximus,Bergis ciuitas epiſc
palis,Staffanger ciuitas etiam epiſcopalis, Kôngſperg caſtrum & emporium:Saltzbur
gum emporium,Congelle emporium,Bohus caſtrum munitiſſimum ſuper boreale latu
Wermlandia. oſtiorum Trolheræ fluuij: Wermelandia ducatus,Hammaria ciuitas epiſcopalis. Separa
tur Nortwegia à Suecia excelſis & aſperrimis montibus,perpetua niue obductis, quos n
mo tranſcendere poteſt,niſi quòd cum tempore inter iuga montium inuentæ ſunt conci
ſæ quædam & anguſtæ ualles,per quas iter,licet difficile,patet ex Nordwegia in Sueciam
Vocantur autem montes illi alpes Dofrinæ.

De regibus Norwegiæ ſeu Normanniæ.

& de Normannorum excurſionibus.

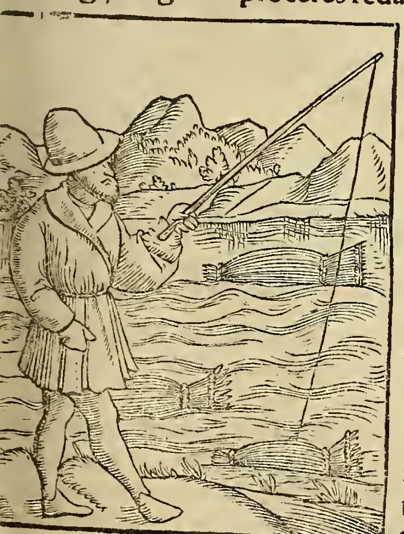

CVm apud Danos regno Grā præeſſet,apud No
mannos rex erat Suibdagerus:atq; is cum uiribu
regni inſoleſceret, cœpit uicinis quoq; gentibu
eſſe oneroſus,tandemq; armis Daniam in ſua it
ra traducit. Sed paulo poſt à Grami filio Haddingo uictus
regnum armis quæſitum amiſit. Haddingus à multis bell
petitus,cogitur in Norwegia ferre Gewarum unum ex p
moribus,cui ſucceſſit filius eius Hotherus. Trāſierunt de
inde anni multi, donec Collerus rex Norwegiam tenere
quādo ſcilicet apud Danos Roricus pręfuit regno. Poſte
Frogerus rerum eſt potitus apud Nordwegios:quo uicto
Danorum rege,Gotarus quidam regnum arripuit, quo i
terfecto Rollerus regno potitur. Sed Nordwegiorum pr
ceres indomita ceruice,aſſueti libertate,ſe regis ſui ſubdu
cūt iugo. Succeſſit Rollero Helgo rex,Helgoni autē Ha
Nordwegi qui mundus,Haſmundo Regnaldus,deinde Gunnarus, Om
& Nortmanni dus,Olo qui & Daniam tenuit,Omundus,& longe poſte
Goto circa annum Chriſti 800. Quo tempore Nortmann
ſeu Nordwegi cum Danis excurſiones & depopulatione
horrendas fecerunt in Saxonia,Friſia,Scotia,Gallia, Aquitania, &c. omnia loca igne &
Lacerátur re- ferro deuaſtantes. In Nordwegia uero interim facta eſt tanta ſceptri confuſio, ut diſciſſi
gnum Nord- membratim regni uiribus,partem ſibi quiſq; teneret,& qui in prouincijs locum non rep
wegia. rit,maria ſibi deſumpſit exercenda,ut quicquid excurſionibus terrarum & piraticis dep
dationibus occuparent,pro ſuo ducerent: inter quos nominati ſunt Horicus,Orduicu
Gotfridus,Rodulphus,Haddingus & Ignarus,qui diuiſis turmis & nauibus, omnia ma
ria & littora infeſta habuerūt,infenſi ubiq; Chriſtianis,quod Chriſti religio iam primu
ab Haraldo per Anſcharium deinde per Ericum regem in Daniam atq; Suetiam penetra
Crudelitas ſet. Geminam ergo bellandi cauſam prætendebant. Quod nouas ſedes in Gallijs quær
Nortmannorū. rent,& quod Chriſti fidem infeſtis animis perſequerentur. Fuit autem inter alios crudel
duces,Haddingus regio ſanguine cretus,uir feroci animo,ad arma natus,qui fortē exer
tum expoſuit in Galliam,prædabundus incedens quocunq; ſe uerteret. Eccleſiarum inc
dia,matronarum ſtupra,puellarum raptus,uirorum neces ſine numero peregit. Diſplicu
illi præda,quam non ſanguis commendabat. Sæuiſſima hominum crudelitas tantum in
cit terroris regnicolis,ut diu nemo inueniretur,qui exercitū opponeret graſſabundis. D
rauit ad multos annos hæc crudelium hominum debachatio. Sub Ludouico ſecundo L
tharij filio fuerunt ex eis in Friſia proſtrati circiter decem millia. Deinde circa annū Ch
ſti 880, Normanni ad Ligerim fluuium graſſantes,nouem millia fuerunt occiſa. Tande
poſt multa facinora commiſſa,Godfridus eius gentis princeps cum baptiſmate Friſia
omnem à rege Carolo eius nominis tertio dono accepit:at nec ſic illorum hominum ce

it inſania,quin Ambianin,Atrebatum,Cameracum,Taruennam,Neomagum,Leodiũ,
raiectum,Tungros,Coloniam Agrippinam,Aquiſgranum,&c.exurunt & fœdant.
andem poſt multa incendia & deuaſtationes,quum uiderent Galli gentem inuictam &
uam ferro & armis pellere nemo præualeret, pactis cum ea conditionibus agere cœpe/
unt,ut acceptis ſedibus in regno,Chriſtum incipiat uenerari.Erant qui ſuggererent,prin
ipem gentis,ſi ſacrum ſubiret lauacrum,regis affinitate dignandum,quod regio ſangui/
e cretus,uiribus inuictus haberetur.Reſpondet dux Rollo,ad ſedes ſe ueniſſe quærẽdas,
atria eiectum.Quę ſi dentur,facturum pollicetur quod cupiunt.Paratur ergo lauacrum, *Nordmãni ad Chriſtum trahuntur.*
imbuitur ſacræ fidei rudimentis,commutato Rollonis nomine in Robertum.Datur il.
Neuſtria,quam exinde de ſuo nomine Normanni dixerunt Normandiam. Succeſſit ei
ducatu filius Wilhelmus,uir deo deuotiſſimus,qui interfectus fuit anno ſalutis 943. De
de poſt aliquot ſecula hic ducatus degenerauit in comitatum,& ſubinde regibus Fran/
æ permiſſa eſt maior pars eius,poſtea uero magnum exarſit bellum aliquot ſeculis conti
uatum inter Anglorum & Francorum reges ob hanc terram.

De regibus Nordwegiæ poſt Nortmanno- rum in finitimas regiones euagationem.

AQuinus Nordwegiæ regis filius agens apud regem Angliæ,poſteaquam accepiſ/
ſet paternæ necis nuncium,ueniens in Nordwegiam,regnum repetijt,ſed ab æmu
lo Haraldo interfectus,hoſti reliquit regnum.Hic auſus fuit rebellare regi Daniæ
qui & ipſe Haraldus uocabatur, & conſtituta negare tributa, idq; dum imperiũ
omanum adminiſtraret Otto primus.Succeſſit Haraldo Olauus rex, Sed qui à Sueno/
rege Daniæ uictus,regnum ſuũ hoſti reliquit.Mortuo deinde Suenone Dano, Nord/
gi retraxerunt obedientiam Danis,creantes regem Olauum uirum optimum & Chri/
aniſſimum,ſed quem poſtea Canutus rex Daniæ occidi procurauit,peruenitq; Nordue
ad Suenonem Canuti filium.Et cum Canutus in fata concederet, Noruegi Magnum
aui filium, contempto Danico imperio,regno præficiunt.Hic Magnus paulo poſt ex
ctis conditionibus utrunq; obtinet regnum,licet nõ diu ſuperfuerit.Lapſus enim in ue
tione ab equo & fracta pectoris crate,uitã finiuit.Cui ſucceſſit patruus eius Haraldus,
nc autẽ ſubſecutus eſt filius eius Magnus atq; deinde Haraldi nepos Magnus poſt Ma
um patrem. Quum Noruegia anno Chriſti 1054.in eccleſiaſticis rebus ſubeſſet Lũ
nſi archiepiſcopo,inſignita eſt tunc archiepiſcopatus titulo,conſtituiturq; Tronden/ *Nidroſiẽſis archiepiſcopatus*
totius regni metropolitanus,qui nunc mutato urbis nomine, Nidroſiẽſis appellatur.
ctus eſt circa illud tempus Norduegiæ rex Ingo,uir gibboſus,qui cum præmeretur ab
ſtibus & in liquentis elementi durata glacie uerſaretur, glacies magni armati agminis
ndere grauata ſubſedit,ibiq; rex perijt & omnis cum eo flos Norduegiæ, ad eamq; te/
tatẽ regij ſanguinis proceres redacti ſunt,ut antiquæ nobilitatis uix ulla ueſtigia rema/ *Exercitus in glacie perit.*

nerent. Poſt Ingonem Aquinus regium nomen in
Norduegia ſuſtinuit, interim quo Erlingus æmulus
pro regno adipiſcendo laborabat, filiusq; eius Mag
nus inane regis nomen geſtabat.Interfecto autẽ A/
quino,Erlingus cum filio Magno rebus regni præe/
rat.Poſt hos regno pręfuit Aquinus,quando Danię
præerat Waldemarus ſecundus,primi filius,circa an/
num Chriſti 1240.Surrogatur deinde Aquino Ola/
uus in regno. Huic maxima controuerſia fuit cum
mercatoribus, Norduegiam piſcium auehendorum
gratia frequentãtibus.Omnis eñ huius regni opulẽ
tia eſt in pecoribus atq; piſcationibus.Nam terra nõ *Captura piſcium in Nordwegia.*
eſt frugum adeo ferax,ut cibis & potibus ſufficiat,
bladaq; gignat terra. Sed toſtas antè fruges inuehũt
mercatores potibus miſcendis, aut mixtum iam po/
tum atq; excoctum,permutant piſcibus aridis,quos
magna nimis copia emittit Noruegia. Succeſſit O/

lauo in regno Ericus, qui peruenit ad annum Chriſti 1300. Erico autem ſubſtitutus eſt fra/
ter eius Aquinus. Hic rex à Magno Sueciæ rege oppreſſus, regnũ Suecis ſubiectũ rrliquit

1 Magnus Sueciæ & Norwegiæ rex obijt 1326.
- 2 Aquinus à parte deſignatus rex Norwegiæ, ſed non diu ſuperfuit.
- 3 Magnus rex Sueciæ & Norwegiæ — 4 Aquinus cuius uxor Margareta, trium regnorũ futura regina — Olauus

Cum Magnus 3. filiam Waldemari regis Daniæ filio ſuo uxorem iunxiſſet, factum eſt u
regno Sueciæ priuaretur, excluſus ab Alberto Alberti Magnopolẽſis ducis filio. Mortu
uero Aquino ac deinde mortuo ſocero eius Waldemaro rege Daniæ, Olauus filius Aqui
ni factus eſt hæres duorũ regnorũ, Norduegiæ & Daniæ. Cui poſtea per uictoriã quan
de Alberto rege Sueciæ reportauit, ipſa quoq; acceſſit Suecia. At hanc tantam de Olau
ſpem, mors immatura præſcidit. Et cum iam tot regnis nullus hæres maſculus ſupereſſe
omnia in perſonam reginæ Margaretæ concedunt, Dani
quidem regnũ ex patre, Noruegiæ ex filio & Sueciæ ex ui
ctoria. Fuit mira huius fœminæ induſtria, ut circumiens pr
uincias & regna omnia luſtrauerit, prouiderit, pacem ubi
fouerit. Per ſingulas arces ueteribus miſſis nouos præfec
rerum ſuarum curatores. Timebãt eius induſtriam mali, r
uerebantur boni. Ita factum eſt, ut longæua pace ſub fœm
na florerent regna. Mirum dictu, quod uiri reges non pot
rant, fœminam potuiſſe. Cum uero regina ſenio laborare
adoptauit Ericum ducem Pomeraniæ, trium regnorum m
deratorem. Poſt eum Chriſtophorus Bauarus tenuit triu
regnorum gubernacula annis nouẽ. Chriſtiernus inde re
rerum potitus, comes de Oldenburg & Delmenhorſt, rel
ctam Chriſtophori ducens coniugem, trium regnorum g
bernacula dotẽ accepit. Deinde Iohãnes Chriſtierni fili
regnis præſedit, & poſt eum filius eius Chriſtiernus, etiam
Suecia proprium conſtituerit regnũ. Hoc uero Chriſti a
no 1548. quando hæc ſcribo, regnis Daniæ & Noruegiæ p
ſidet inclytus rex Chriſtianus, de quo ſuprà in Dania.

Mulieris in regnando prudentia.

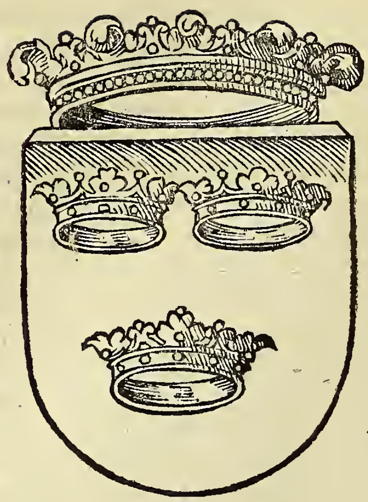

DE REGNO SVECIAE hodie ſub inclyto rege Guſtaſtauo florentiſſimo.

SERENISSIMO ATQVE potentiſsimo principi ac domino, Domino Guſtauo Suecorum, Gothorum, Wandolorum, &c. regi, Domino ſuo clementiſſimo, Sebaſt. Munſterus ſummam precatur felicitatem.

AGitur iam quartus annus Sereniſſime & potentiſſime Rex, quando tua maieſ
ob dedicatam uulgarem Coſmographiæ meæ æditionem, literas gratia & re
fauore plenas una cum munere regia liberalitate digno, ex tam longinqua &
truſa Septentrionis regione ad me tranſmiſit, animumq; tam propẽſum erga
declara

ſeclarauit,ut plane ad primum literarum conſpectum obſtupuerim atq; non parum admi
atus fuerim tantam regiæ maieſtatis dignationem. Subijt tunc in mentem id quod antea
le tuæ maieſtatis clementia & humanitate mihi prædicauerat eximius doctiſſimusq́; uir
lominus Georgius Normannus,tuæ Maieſtatis ab intimis conſilijs, hac tranſiens meq;
ıumaniſſime inuiſens. Quare pauliſper reſpirans, cœpi eaſdem literas familiarius ample
ſti exoſculariq́;,& ſubinde anxia mente reuoluere,quonam pacto aliquando gratum er-
ga tuam celſitudinem oſtenderem animum. At tanta ſunt tuæ Ma. in me merita,ut etiam
ıullam eorum partem referenda gratia conſequi poſſim. Solatur interim me illud Plinia-
nũ,ruſticos etiã lacte dijs ſupplicare,& gentes multas, quæ thura non habẽt,mola ſalſa li-
are,id quod Moſes in Leuitico uocat תַקְרִיב מִנְחָה בַּמֶּלַח Nec ulli fuit uicio datũ,deos
olere quoquo modo poſſet. Sic quidem gentilium habuerunt ritus. In rebus deniq; ho-
ieſtis & reipublicæ utilibus,uel ſolus conatus laudi datur. Certe ego Studioſorum more
ro auro & argento rependo animum gratum ac chartas,felices ne an miſeras,aliorũ eſto
udicium. Feci quod potui nõ quod uolui. Nolim propterea mihi hic fraudi dari,quod mu-
ila quædam ac manca foras profero,& forſitan multa indigeſta,uereor ne & quædam in-
er ſe pugnantia,ut hiſtorici non ubiq; ſibi conſentiunt. Temporum ruditati id expenſum
eramus oportet,quæ unica cauſa fuit,cur nullos ferè rerum ueterum in pleriſq; terris & re
gnis idoneos habeamus commentarios. Sudamus hic omnes,& rerum geſtarum ueritatẽ
el ex detritis & characteribus ſignatis lapidibus uel ex antiquis corroſis numiſmatibus
ut etiam ex ipſis ſepulchris & ruderibus quęrere cogimur,ubi diplomata & doctorum ui
orum nobis deſunt certa teſtimonia & monumenta. Præſtat enim & hæc fragmenta ante
uam omnino pereãt colligere, id quod unicum in uniuerſo hoc opere ſtudium meũ fuit.
Cõiunxi noua ueteribus & rurſum uetera nouis,quo ſic uetuſtis darem nouitatem, nouis
utoritatem,obſoletis nitorem,obſcuris lucem,faſtiditis gratiam, dubijs, quoad fieri po-
uit,fidẽ. Nec dubito multa eſſe,quæ & me & coadiutores meos præterierint fugerintq́;.
Homines enim ſumus,ad uaria diſtracti,ſucciſiuisq́; noſtra curamus temporibus. Cæterũ
emini non patebit,quid molitus fuerim in hoc opere ultra id quod antea in Germanica
ditione euulgaui,ciuitatum ſcilicet deſcriptionibus ſuperaddẽdo earum picturas & ico-
es. Siquidem pulchrum iudicaui,ciuitatum & locorũ peculiaribus deſcriptionibus,ſub-
ingere quoq; earundem effigies & figuras, ubi eas aſſequi licuit. Scripſi ſemel aut bis in
ueciam pro Stockholmiæ,totius regni primariæ urbis genuina effigie,ſed, quod dolens
fero,nihil impetraui. Idem queror de Daniæ & Anglię regijs. Sollicitaueram quoq; pro
iligentiori Suecici regni deſcriptione,& ſpes aliqua iam affulſerat conſequendi hoc de-
derium,uerum neſcio quid obſtiterit quo minus quod uolui obtinuerim. Aut literę meę
tam prolixo itinere ſunt intercæptæ,aut quod miſſum eſt ſimili periculo obnoxiũ fuit.
erte Germaniæ proceres & ciuitatum anteſignani à me paſſim excitati, pulchrè ſuo re-
ponderunt officio,etiam ſi quibuſdam fortaſſis meũ inſtitutũ non placuerit, atq; ob id ni
il miſerint,quod potuiſſet & ſua loca atq; meam exornare Coſmographiam. Quę de flo
entiſſimo tuæ maieſtatis regno hic ſcribo,ex recentioribus ſcriptoribus, maxime autem
x Krantzio, Zieglero & Olao magno deſumpſi. Quædam etiam coram à fidedignis ui-
s accepi. Quare ſi hic in uno aut altero loco eſt peccatum,tua maieſtas id meæ non impu
t temeritati aut oſcitantiæ. Nihil enim chartis illeui,niſi quod ab alijs accepi. Boni ergo
hanc meam operam cõſulat tua maieſtas,quam dominus deus diu ſaluam in glo-
riam nominis ſui conſeruet. Baſileæ in Ianuario,anno à
Chriſto nato M. D. L.

Stockholmia regia ciuitas.

SVeoniam ſiue Suetiã,& ut uulgò appellant,Sue
diam,nunc ſcrutabimur,florentiſſimum & latiſſi
mum aquilonis regnum, paucisq́; attingemus ſi
tum eius,antiquitates,res geſtas,prouentus & di
uitias. Habet hæc regio ab occidua ſui parte Gothos,a
Borea Wermilanos cum Scricfinnis,ab oriente Finlan
diam & Ruſſiam,& ab Auſtro Balticum mare. Eſt etia
hæc regio inter aquilonares fertiliſſima, ager frugibus
& melle opimus,diues argenti,æris,plumbi,ferri & pe
coris,locuples immenſo prouentu piſcium ex flumini
bus,lacubus,& mari,uenationibus quoq; ferarũ.In ſum
ma,Suecia duplo dicitur excellere regnum Norwegiæ
in magnitudine,in populo,metallis & alijs prouẽtibus
Eſt tamen in multis locis aſpera,montoſa & paludino
ſa,ut non ubiq; equitibus et curribus peruia ſit.Eſt in ea
Stockholmia urbs mediocris, regia & emporium Sue
corum,munita natura & arte.Ea ſita eſt in paludibus in
ſtar Venetiarũ,inde ſortita nomen,quod ſita in aquis,fundamenta ſint palis ſtabilita.Ma
re eam ingreditur duobus ramis tam largis aquis,ut naues onerariæ extenſis uelis & toto
onere inuehantur.Hæc urbs anno poſt Chriſtum natum 1407. inſigni affecta eſt clade d
cœlo.Nam fulmine tacta,penè tota conflagrauit.Perierunt in ipſo incendio ad mille ſex
centum homines.Fœminæ quoq; plures & ſine numero puellæ,nauibus res ſuas inuexe
runt cum paruulis. Aderant & uiri non pauci,Prius quàm uero ſoluerent, ingruebat pro
miſcuum uulgus incendia declinans,& oppletæ naues tanta multitudine ſubſederũt,me
ſeruntq́; omnem illam multitudinem.Eſt hæc regio peregrinis mercibus plena, quod do
meſticis rebus abundet ad commutationem faciendam,pellibus precioſis ac metallis ab
undans. A Nordwegis & Danis,altiſſimorum iugis montium diſcernitur. Incolæ prædi
cantur hoſpitalitate eſſe inſignes,ut etiam omni probro grauius ducant, hoſpitium den
gare tranſeuntibus,ita ut ſit certamen,quis aduenam hoſpitem excipiat. Populi Sueoni
ſunt multi, uiribus & armis egregij,equis & manib. æquè fortes, ſtrenuiq; aut mari au

erra bellatores. Angermãniæ ducatus tenet ſeptentrionalia ad confinia Laponiæ: eius tra ctus eſt totus ſyluoſus, & ibi inter precipuas feras uenantur uros & biſontes, quos patria lingua uocãt Elg, id eſt aſinos ſylueſtres. Aiunt aũt biſontẽ animal eſſe deforme prolixita ꝛ iubarum, & reliquo corpore ſeuerum, cerui figura media fronte inter aures habens cor ua. Nos hic utcunq; eius expreſſimus figuram. Midelpathia ducatus auſtralior Anger iannia, poſt quem Helſingia ducatus, Geſtritia ducatus, Fieringia ducatus, Vpſalia ciui is metropolitana: Coperdalia ducatus, id eſt, Cupri uallis: itẽ Dalecarli gẽs potẽs armis.)plandia ducatus. Totus tractus Oplandiæ habet foſſiones argẽti, cupri & chalybis. Ni opia urbs inſignis, cum munitiſſima arce. Kollmol nemus diſterminat Sueciam à Gothia, Nicopia uerſus lacum Veter extenſum.

Biſontes.

Oplãdia diues metallis.

De regibus Sueciæ.

Recenſebimus hic quæ de populo Suetico uetuſtiſſima inuenire potuimus. Et qui dem ad primam eius originẽ recurrere mihi, & fortaſſis alijs, impoſſibile eſt. Ab ea ergo memoria ſumendum eſt dicendi principiũ, quæ prima relata eſt in literas. Aetate ab hinc longiſſima & longe ante Chriſtum natum apud Sueones, ut Sa) Grammaticus habet, Sichtrugus rerum potiebatur. Eo autem in prælio occiſo, Gram ctor, rex Daniæ Sueciam ſibi ſubijcit. Sed Suibdagerus Norwegiæ rex expugnans Gra um regem, primus trium regnorum unicus fit moderator. Quod idem poſt tot ſecula cer mus uſque ad noſtram ætatem ſæpe cõtigiſſe. Inde Haſmundus Suibdageri filius in Sue 1 & Norwegia patri ſurrogatur. Vffo poſt patrem Haſmũdum, & Hindinus poſt Vffo m, atq; deinde Hundingus regno præficitur. Deinde Regnerus Hundingi filius, ad Sue : regnum peruenit. Succeſſit ei filius Hotbrodus, qui dum imperium amplificare conten , illud cũ uita amiſit, & tunc Suecia Danicæ coronæ paruit. Atislus atq; Hotherus Hot odi filij ſub tributo regi penſitando, paternam ditionem Sueciæ ſuſceperunt. At Rol Daniæ rex oppreſſo Atislo in prælio, regnum ſine rege ſubeſſe Daniæ in reliquum uo t. Tunc Hiartuarus genere Suecus tantam emeruit apud Rolfonem laudem, ut illi Sue m præfecturæ nomine, hoc eſt, ducali titulo permitteret, cõſtituens quæ ſolueret annua buta. Et quo magis ſibi fidem faceret, ſororem illi ſuam cõnubio ſociauit. Stabat in hoc um ſtatu res Suetica aliquandiu, donec Hiartuarus tandem Rolfonem obtruncat & ip uiciſſim à Danis transfoditur. Tunc Hotherus Atisli Sueciæ regis germanus, uacuatam terni regni ſedẽ, magno procerũ fauore occupauit, Daniçq; regnũ facile ſui iuris effecit. d quàm facile obtinuit, tanta animorum leuitate pòſt breui amiſit, Baldero illum Dania ꝛludente. Cadente paulo pòſt Hothero in bello, proceres Sueciæ Atislum uirum re ſanguinis regem creant, pertæſi alieno ſubeſſe longius imperio. Hic tranſiliuntur ali ot ſecula, in quibus nihil magnum aut præclarum de Suecis recolitur, an ipſi Danorum perio paruerint, aut Dani ipſis obtemperauerint. Alricus circa tempora Augu Cæſaris Suecorum regno prẽſediſſe memoratur. Quo occiſo Ericus ortus Nordwe , uir ingenio, lingua, manuq; promptus, uictor Alrici, Sueciæ gubernacula ſubit. Tem s hoc erat, quo dei filius de cœlis deſcendens, mortalem uoſtram induit naturam. Hal nus Erici filius patri in regno Sueciæ ſucceſſit, quo interfecto, filius eius Siwardus pa s regnis hæres ſucceſſit. Deinde Ericus Siwardi ex filia nepos, Frotonis Daniæ regis fi , materno auo ſucceſſit in in ſceptra Sueciæ. Quo in bello perempto, Haldanus Sueciç gno potitur, uir ſolis armis innutritus & qui coniugio aut liberis non ſtuduit. Hic tan n ſignauit quem poſt ſe Sueciæ regem uoluiſſet, nempe Vnguinum, qui moriẽs Siwal filio reliquit tam Daniæ quàm Sueciæ regna. Regnaldus inde Suecorum regno poti eſt, & poſt eum Aluerus unus ex primoribus procerum Sueciæ. Inde Ingo maior natu er tres Alueri filios ſceptris paternis iuſtis & legitima ſucceſſione potitus, fratrib. O o atq; Ingello ditiones ſuas ſecreuit, ipſe totius regni iura moderaturus. Quo cum fra in Danico bello cæſo, Ingellus permittẽre uictore ſceptra paterna arripit. Ringo puer ri Ingello ſucceſſit in regno, & poſt eum Gotarus: quo in Danico bello oppreſſo, reg n Sueciæ ceſſit Iarmerico Danorum regi, idq; circa annum Chriſti 380. Quo tempore oti longe antea ex Suecia & Gothia egreſſi magnum fecerunt Romanis in Italia, Gal lia

Tria regna ha bent unum re gem.

Suecia fit duca tus tributarius

Alricus rex Sue ciæ tempore Chriſti.

Gothi egreſſi Sueciam.

lia & Hiſpania negocium: Gothi autem qui in ſua ſemper patria perſtiterunt, Succiæ re
no adunati, unis legibus & ſceptris ſemper paruerunt.

Qui reges præfuerint Succiæ poſt Carolum magnum.

HIc ob defectum annalium ſaltum magnum fac
mus, à Iarmerico ad Fro regem Succiæ tranſe
untes, qui Succiæ regnum tunc tenuit, quand
Ludouicus Caroli magni filius Romano præ
debat imperio. Interfecto autem Fro à mulieribus Nor
wegiæ, Herotus ei ſurrogatur in regno Succiæ, atq; il
Sorlus ſuccedit, qui uictus à Regnero rege Daniæ, Bio
ni Regneri filio reliquit regnum: qui cum aliquot ann
Succiæ rebus præfuiſſet, conceſſit in fata, ſucceſſitq;
Wichſertus alius Regneri filius, & Wichſerto ſubſtitu
tus eſt Ericus tertius Regneri filius, qui ab Oſteno reg
ſanguinis uiro uictus & oppreſſus, illi principatum re
quit. At Erici fratres ulciſcentes fratrem, Oſtenum reg
no deturbauerunt, perueniſtq; regni ſceptra ad Sturbi
ornum Biornis regis filium. Hunc regno eiecit Eric
Olaui filius Regneri nepos, ſine æmulo potitus regn
Succiæ. Potitur deinde Olauus Erici filius poſt patre

Primus Chriſtianus rex Succiæ.

regno, primus in regibus Succiæ, qui Chriſti religionem publice acciperet, & in fonte ſa
cro lotus, Iacobi nomen ſuſcepit. Fuerunt quidem priuatim plurimi, qui iam dudum in e
regno à memoria diui Anſcharij Chriſti iugum aſſumpſerant. Erat annus poſt Chriſtu
natum 1000. cum in Romano imperio ageret diuus Henricus Imperator. Poſt Iacobu
Emūdus frater eius ex concubina natus, ſolo nomine Chriſtianus, ad ſceptra ſuccedit, ne
ſatis fuit rebus bello gerēdis fortunatus. Stinkel deinde optimus rex, Succiæ ſceptris ſu

Vpſola olim locus uanæ religionis.

cedit, ſuſcepitq; in diebus eius Chriſti religio in Suecia maximum incrementum. Hic re
exterminauit idolum, quod gēs illa Vpſolæ habuit, toto regno uenerabile, ſucceſſitq; p
ſtea in eum locum archiepiſcopatus Vpſalienſis. Mortuus eſt autem rex iſte circa annu
Chriſti 1100. Erici deinde duo de regno non ſine multo nobilium ſanguine cōtenderun
Halſtenus ſuperioris Stinkel filius, legitimo iure poſt duos Ericos mutuo ſe prælio con
cientes, rex eſſe promeruit, ſed qui mox populari tumultu regno fuit deiectus, & Animā
der ad regnum reuocatus. Is quum rigorē religionis non remitteret, iterum fuit regno de
pulſus. Aquinus tum regno ſurrogatur. Cui ſucceſſit Magnus filius Nicolai regis Danię
quem Gothi pertæſi crebræ in Suecia mutationis, ſibi regē aſciuerunt, iterum ſe à corpo
regni ſeparantes, uel ſperantes reliquum ſibi Succiæ accedere, ut ſub unius regis quem ip
ſi delegerant imperio, omne regnum eſſet. Sueci autem ueteri ſuo iure creādi regem ſe de
pelli non ferentes, ſuo regem arbitratu creandū eſſe putauerunt. Vnde ſuę gētis homin

Gothi imperāt Suecis.

ad regnum prouehentes, Gothorum regem contempſere. Gothi autem ſentētiæ ſuæ pe
tinaciter inhærentes, nouum Succiæ regem bello aggreſſi, oppreſſerunt, & Magno à ſe r
gi electo, regni ſedem uacuefecerunt. Aliquandiu ergo ille Gothis & Suecis imperauit.
Suerconē Sueci poſt Magnum erexere regem, cui filius Carolus ſuccedit, quietus in reg
no ſuo per omnia tempora Waldemari regis Daniæ, cuius ſororē habuit uxorē. Succeſſi
Carolo Ericus, qui pacē habuit cū corona Daniæ, & peruenit ad annū Chriſti 1249. Qu
fatis abſumpto, Birgeriū magno diſſidio regē fecerunt. Is poſt ſe regē reliquit Waldema
rū. Qui dū peregrinationē ſuſcepiſſet in terrā ſanctā, Magnꝰ frater eius occupauit regn
interim, nec tota uita ſua reſtituit. Succeſſit Magno Birgerius: qui dum ſibi ſecurus regn
re putaret, ab Erico fratre captus in diuturna uincula conijcitur, tandēq; liberatus ex ca
cere, filium Magnū regni conſortē facit. Reuocans aūt Birgerius ad memoriam quid à fr

Parricidium fratrum.

tribus aliquādo paſſus fuerat iubet euocari fratres nihil à fratre formidātes, exhilaratoſq
conuiuio facit eos interfici. Res proceribus execrabilis uiſa, omnes in uindictā excitaui
Nā eo fugato cū regina, filium Magnum capite plectūt, & Magnū Erici (quem Birgeriu
obtruncauit) filiū ad regnū ſublimant. Is uſq; adeo in regno proſperatus eſt, ut adiuuant

uirtut

uirtute & fauente fortuna, regno Suecię Norwegiam quoq; conſociaret, factus rex duo-
rũ regnorũ. Is conceſſit in fata anno 1320. relicto Magno filio, ſucceſſore duorũ regnorũ.

Succeſſio regum proxime enumeratorum.

1 Birgeri⁹ rex
- 2 Waldemarus uiſitat terram ſanctam
- 3 Magnus
  - 4 Birgerius — 5 Magnus
  - Ericus — 6 Magnus
    - 7 Magnus
      - Aquinus rex Norwegiæ, uxor eius Margareta uirago filia Waldemari — Olauus
    - Eufemia maritus eius Albertus Magnopolenſis
      - 8 Albertus — Ericus
      - Henricus
      - Magnus

Magnus 7. deſpondit filio ſuo Aquino germanam comitis Holſatiæ, hac conditione,
quòd niſi Aquinus eam puellam acciperet, omnes proceres regni liberi eſſent à ſacramen-
to regis. Nauigante ergo puella in Sueciam, cõprehenſa eſt à Waldemaro rege Daniæ, &
Margaretha filia ipſius Waldemari deſponſata Aquino. Quod uidentes proceres Sueciæ,
negauerunt regi deinceps præſtare fidem, quin miſſi à comite Holſatiæ ad Albertũ ducem
Magnopolenſem ſocerum eiuſdem comitis, & qui Eufemiam regis ſororem uxorem ha-
buit, filium eius Albertum eligunt regem, atque deſtituerunt Magnum. Tunc Magnus ui
dens ſe deſtitutum, arma mouet unà cum Aquino in Albertum, ſed nihil potuit, tandemq;
extra regnum obijt. Albertus uero in regno confirmatus, regio inſtructus apparatu, in Ma
gnopolim ſuam enauigauit, curiam in Wiſmaria indicturus. Interim Margareta filia Wal-
demari regis Daniæ & regina Norwegiæ poſt morruum Aquinum maritum cum paruulo *Virilis animus*
filio Olauo duo regna gubernans, Alberto regi Sueciæ ſe obiecit, excitatoq; utrinque mã *reginæ.*
no exercitu, regem Albertum cum Erico filio capit, & in captiuitate ſeptem annis tenuit,
ac q; tertium regnum duobus cõiunxit, & ex illo die penè ſemper permanſère coniuncta,
Norwegia nunquam diſcrepante. Suecia uero alienum iugum ferre recuſans, ſępe tenta-
uit ſe à Dania ſeiungere. Tandem Albertus fuit dimiſſus ex captiuitate hac conditione, ut
ſcilicet intra triennium aut argentum perſolueret ſexaginta millium marcarũ, aut urbem
Stockholm cum arce traderet, aut in captiuitatem rediret. Rex reginæ uictrici tradidit ur-
bem Stockholm, quæ ſe adhuc Danis non dediderat. Albertus itaq; omnem ſpem recupe
randi regni abijciens, ſua contentus fuit Magnopoli. Margareta itaque trium regnorum
potens regina conſeneſcens, procerum ſuorum præhabito conſilio, Ericum Pomeraniæ *Dux Pomera-*
ducem adoptauit in filium. Ericus ergo rex factus trium regnorum, diu per Sueciam quie- *niæ fit rex.*
ta habuit tempora, ut etiam uxor eius regina Philippa regis Portugalliæ filia ibi frequen-
ter maneret & tandem ibi moreretur. Cumq; rex diuturna gereret bella, & opus haberet,
argento, emungeretq; Sueciam, quæ alijs opulentior uidebatur, regnicolæ teſtati ſunt im-
patientiam aperta indignatione. Sed cum hæc ab Erico ſummis exciperentur auribus &
non penetrarent ad corda, Engelbertus nobilis quidam rebellionem mouit in regno, Da
nici generis præfectos amouit & Sueticos ſubſtituit. Rex primum Engelbertum ſategit
terrere literis & minis, deinde adnauigauit cum magna pernicie ſuorum, qui in mari perie
runt, ſperans ſe placaturum tumultuantes, ſed experimento diſcens omnes ſibi aduerſari,
celeri ſe ſubductione in Daniam recepit. Tandẽ urbes maritimæ inter partes aduerſantes
talẽ fecerunt concordiam, ut Ericus regni Sueciæ gubernacula teneret, Sueticos in regno
arcibus pręficeret, non Danos, regium cenſum, cum rex præſens eſſet, totum acciperet, ab
ſens dimidiũ: ueterẽ oppidis & uillis libertatẽ, mercatoribus ſua priuilegia ſeruaret. Dein-
de cũ Dani ad exemplũ Suecorũ regem coartare uellent, ptæſa illi in regno fecerũt nego-
tia. Vnde collectis quæ uoluit ſecũ de regno exportare rebus, in Pruſſiã enauigauit, omni
buſq; ſe regni negocijs abdicauit. Chriſtophor⁹ inde princeps Palatinus & Bauariæ dux, *Rex regno ex-*
Erici ex ſorore nepos, cõcorditer eligĩt à proceribus triũ regnorũ. Sic em̃ temporũ trãquil *cluditur.*

Carolus rex Sueciæ.

Christiernus fit rex in Suecia.

Gubernator regni Suecici.

litati maxime conſulendum putabant. Is nihil in regno Sueciæ innouauit: ſed cum Suec
inuiſiſſet, cōportatū regni theſaurū & à multis annis collectū, pro rata ſua regē tangentē
in mari amiſit. Mortuo Chriſtophoro Sueci nolētes cū alijs regnis cōmunē habere regē,
maluerūt ex corpore ſuo creare regē eūq; opulentiſſimū, nēpe Carolū Canuti, ex infimo
gradu nobilitatis electū. At ille uix ſeptē in regno expletis annis, cœpit omnib. paſſim or/
dinibus grauis haberi. Quod ubi ille intellexit, collectis rebus ſuis quas in priuata uita ha
buerat, regni autem theſauro in tuto loco depoſito, nauim ingrediens Gdanum proficiſ/
citur. Tum nobiles regni Chriſtiernum, quem Dani & Norwegi regem elegerant, in re/
gnum uocant atq; coronant. Ita ius trium regnorum, rurſus in unum coibat. Non longe
poſt Sueci mouerūt rebellionem in regem Chriſtiernum, quod pacta in ſuſceptione eiu
cauta non obſeruaſſet. Rex ergo anno regni Suetici ſeptimo, qui fuit Chriſti annus 1465
mouit cum ualida manu in Sueciam, ſed incolæ adunati facile illum repreſſerunt. Habuit
rex in hoc rerum ſtatu adhuc duas arces in Suecia, unde Dani uexabant Suecos. Deinde
rex rurſum cum exercitu ueniens in Sueciam, inter anguſtias montium nihil efficere po/
tuit. Cumq; inter hæc Carolus quōdam rex Sueciæ moreretur, gubernatorem ex optimi
militem conſtituerunt, qui conuocandis regni cœtibus & omnia uice principis gerend
haberet poteſtatem: mareſcalcum noſtri uocant, Galli coneſtabulum & Romani magi
ſtrum equitum. Multa ueneratione Sueci uirum illum habuerunt, parati etiam coronā de/
ferre, ſi ambijſſet. Iohannes Chriſtierni filius patri in duobus regnis ſuffectus, Sueciæ quo
que regnum expectauit: & quidem Sueci illum acceptaſſent, ſi cōuentas dudum ſubijſſe
conditiones. Sed ille, niſi liberam regendi poteſtatem haberet, contempſit. Sicq; in hoc re
rum ſtatu multi decurrerunt anni, præſertim quum gubernator regni ea eſſet modeſtia, u
populus regem non deſideraret. Rex Iohannes immenſum colligens exercitum miſit in
Sueciam, & poſt multas cædes ſibi ſubijcit regnum. Cumq; rex componendis rebus inui/
gilaret, exoritur tumultus à populo, quod tam facile ceſſiſſet omne regnum regi. Rex ui/
dens populi ſeditionem, clam exceſſit regno, regina relicta cum præſidio in arce. Hiſtori
am hanc ſupra ſignaui in fine Daniæ.

De geſtis Chriſtierni ſecundi
in regno Sueciæ.

Goſtauus archiepiſcopus Vpſalienſis.

Stockholmia obſidione cingitur.

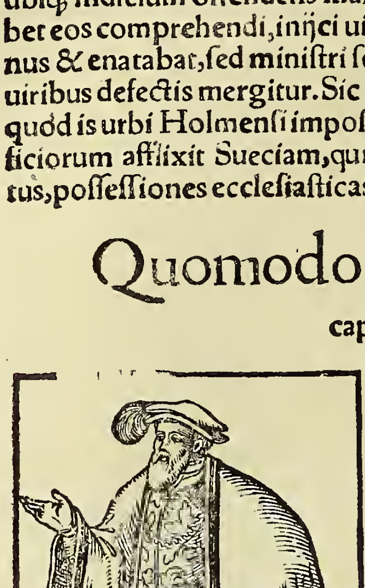
CHriſtiernus Iohannis regis filius, magnis animis cœpit gerere paterna bella, atq;
in primis annixus fuit Sueciam armis occupare. Verum ubi uidet Suecos maior
bus uiribus, concordibusq; animis propulſare hoſtem, ad artes conuerſus, factio
nibus eos diſſociare laborauit. Sollicitauit autem in primis Goſtauum quendam
titulo archiepiſcopum Vpſalienſem, qui anno Chriſti 1517. plures ad defectionem perdu/
cens, conſtituit patriam prodere regi Chriſtierno. Huius conatus præſentiens Steno gu/
bernator regni Sueciæ per interregnum, monet archiepiſcopum ut deſiſtat incœptis. At
ille in ſententia perſeuerans, obſidetur in arce Stecho. Danus audiens Goſtaui periculum
lecto milite properat impedire obſidionem, ſed à Stenone abactus, deſerto epiſcopo re/
dijt in Daniam. Tunc epiſcopus pœnitentiam ſimulans, ſpondet ſe admiſſurum quaslibe
conditiones, modo oppugnatio omittatur. Fit conuentus regni, ubi decernitur quod ep
ſcopus abſtineat Vpſalienſi eccleſia, priuatusq; uiuat in paterno agro. Chriſtiernus uidē
caput totius factionis ſuæ exarmatum, rem cœpit gerere apertis uiribus, conſcribit mag/
num exercitum & in Sueciam tranſportat atq; obſidione cingit Holmiam regiam. Sed
prohibitus per militem Suecum à pabulatione, cœpit exercitus eius fame tam acerbe la/
borare, ut ad infames cibos fuerit compulſus. Duo propè menſes tranſierant ab aduentu
in Sueciam, quod omnibus incommodis conflictabatur, nec reditus in Daniam dabatur
aduerſantibus uentis. Conuerſus ergo ad dolos, petit inducias bello. Steno concedit in/
ducias, & præterea mittit in caſtra multa iuga boum, unde confectum fame hoſtem ſub/
leuaret. Danus ſimulans ob exhibitum beneficium præcipuum fauorem in Stenonem
mittit in urbem obſides & euocat in caſtra Stenonem ad colloquium. Steno ut erat ſyn
ceræ mentis id feciſſet, niſi ſenatus Holmenſis obſtitiſſet. Danus uidens deprehenſun

dolum

dolum,aliam confingit fraudem. Ait ſe ingreſſurum in urbē,modo impetret obſides ſalu
tis ſuæ. Hic uero Steno perſuaſus deligit nobiliſſimos ex iuuentute,in quibus fuit illuſtris
Goſtauus Erichſon,hodie inclytus Sueciæ rex,atq; hi ſe permittentes fidei Dani, ueniunt
ad naues,atq; illico comprehenſi conijciuntur in uincula,& mox abducta naue, in Dani-
am ſe conuertit rex cum præda. Poſt hanc fugam quieuit Chriſtiernus annos quatuor,qui
bus opes & militem cōfirmauit. Deinde mittit exercitum in Sueciam. Steno celeriter oc
currit, fit pugna & præſes ipſe Steno in prima acie pugnans occumbit, non ſine magno
patriæ detrimento. Diſſipato enim exercitu ob Suecorum factiones, Goſtauus epiſcopus
ex latebris prouolauit,inſoleſcere incipiens. Rex contractis maioribus uiribus Holmiam *Steno guberna-*
rurſum obſidet,conaturq; illam inſidijs circumuenire. Vnde ſollicitat ſenatum ad hone- *tor Sueciæ oc-*
ſtas conditiones,eoq; perducit,ut admitterent conditiones æquas, quo pax in reliquū eſ- *cumbit.*
ſet: deinde capita proponunt conuentæ pacis, Rex patrias leges ſibi inuiolabiles ſeruet,ci
uium libertatem infractam uelit,offenſas remittat omnium, qui arma contrà ſuſceperūt.
Danus habet hæc capita rata, interponitur religio ſacramenti, adhibentur inſtrumenta
quibus pacta & fœdera communiuntur. His artibus perſuaſi ciues, hoſtem intra mœnia re
cipiunt, ſequunturq; eos multi ex regno. Danus in ſuſcepta diſſimulatione durauit, donec
ſe & militem recrearet arcemq; communiret. Tunc uocat ad conſilium Danos, aperit eis
uoluntatem patrandæ cædis in ciues, rationem quærit, quo pacto cædes facta putetur ſe ig
naro & inuito. Inter multa conſilia placuit iſtud magis, ut rex publice cōuiuia inſtituat per
omnes ordines, eos uero qui potentia & nobilitate præirent uocaret in arcem, ita ſpecie be
neuolentiæ & hoſpitali iure ſecuros, citius obruere poſſet. Rex approbat conſilium, inſti
tuit conuiuium, exhibet ſe hilarem: Sueci idem faciunt, ignari quod impenſas forent ho- *Chriſtierni*
ſpiti ſanguine ſuo ſoluturi. Triduo durauit conuiuium & tum immittuntur ſatellites, qui *crudelitas.*
comprehendentes conuiuas conijciunt eos in carcerem. In diem ſequentem portæ urbis
communiuntur, præſidia intus per regiones diſponuntur cōtra ciuilem uim, tubicines au
tem à prima aurora iuſſi edere terrificum clangorem per totam urbem, milites iuſſi adeſ-
ſe graues armis qui ſe efferarent in truces uultus, deinde hoſtili fremitu & armorum con-
cuſſione timorem omnibus incuterent perdendæ urbis: uidere etiam erat tormenta ænea
diſpoſita tota uia, quæ ab arce ad forum omia deiectura mixturaq; ruinas cum ciuibus. A-
peritur deinde regia & producuntur duo epiſcopi, Scarenſis & Strengenenſis, inter me- *Epiſcopi trun-*
dios carnifices, qui uelluntur, trahuntur & truduntur uſq; ad ſupplicij locum, hæc erat a- *cantur capite.*
rea ante conſularem domum, ubi proſtrati in pauimentum trūcantur capite. Poſt eos pro
ceres producuntur, quicunq; pro patria aſſerenda ſe ſtrennue geſſiſſent: inde ab arce trahi
tur ſenatus Holmenſis & totus trucidatur. Proponitur poſtea tabula proſcriptionum: hic
ſatellites diſcurrunt per urbem & proſcriptos perquirunt, nec ulli in urbe clauſa erat fugæ
remedium. Trucidatis omnibus qui deſignati erant fit impetus per militem in promiſcu-
am plebem, quæ ad crudele ſpectaculum confluxerat & paſſim cæditur. Inuaduntur quo- *Latrocinia in*
que domus & inermia corpora ad carnificinam attrahuntur. Cum uero ad hunc tumultū *Stockholmia.*
plurima pars ciuium ſeſe in obſcura loca abieciſſent, & ſentiret Danus plurimū deeſſe cru
delitati ſuæ, proponit edictum è domo conſulari quo continebatur impunitas omnium: i-
ti infelices ciues quamuis toties decepti ſe credunt mendacibus edictis & prodeunt in pu
blicum, in quos priore exemplo immittit ſatellites & fit cædes tota die, ſicut & ſequenti-
bus diebus continuis reliquiæ cæduntur. Et ut ſæuitia ſuperaret omnes, corripit quendam
Iohannem magnum, quem ſuffixit cruci, nudum membris omnibus. Is diu de cruce lo-
cutus, ſuam innocentiam deo permiſit: multa etiam ad ciues queſtus de ſtatu rerum quo
Danum iritauit, quare miſit ſatellites qui uirilia abſcinderent, quæ abſciſa proiecta ſunt in
faciem pendentis. Latus poſtea eſt tranſuerberatum & cor extractum, proiectumq; in fa
ciem pendentis. Perſecutus eſt autem præcipuè familiam Ribingam, adeo ut cum deeſſet *Inaudita cru-*
iam cædi firma ætas, ad impuberes ſit conuerſus, quos comprehenſos & coma conſtricta *delitas.*
in nodum, ſuſpendit à cataſta, & immiſit ſpiculatores, qui ceruices puerorum præſcinde-
rent, truncis corporibus decidentibus in terram. Corpora omnium occiſorum compor-
tari in forum iuſſit, ſubiecitq; oculis & ſatiauit ferum animum ſuo immani ſcelere. Tri-
duo iacuerunt trunca corpora uolutata & fœdata ſanguine ſuo horrendum in modum.
Pòſt iuſſit omnia illa extincta cadauera per cloacarios eijci extra urbē. Cadauer Stenonis
extraxit

extraxit ſepulchro,tantaq; rabie tyrannus correptus eſt, ut illud morſu appetiuerit cani
more.Exhauſta ad hunc modum urbe uiris,ad rapinas conuerſus fuit:uiduas & orbos p
rentibus liberos omnibus fortunis ſpoliauit,nulli rei prophanæ & ſacræ parſum fuit.
Quanto tempore tyrannus iſta perpetrauit,portas urbis tenuit clauſas,ne qua fama cædi
ad prouinciam perueniret & bellum moueretur pro ſcelere uindicando. Diſcedens in iti
nere diuertit in monaſterium quoddã, nomine Nouam uallem,ubi à monachis benign
Monachi tyrã excipitur,omniaq; pro facultate miniſtrantur. Simulabat tyrannus gratam ſibi eſſe ea
nice perimũtur promptitudinem. Adijt templum in die purificationis Mariæ,ſacrum ſpectaturus,nullu
ubiq; indicium oſtendens maleficij,quouſq; monachi ab altaribus digreſſi ſunt. Tunc i
bet eos comprehendi,inijci uincula & in profluentem abijci. Abbas forte liberauerat m
nus & enatabat,ſed miniſtri ſceleris adnauigãtes, hominem uulneribus appetunt,don
uiribus defectis mergitur. Sic tyrannus cæde & præda opimus in Daniam uenit. Præſid
quòd is urbi Holmenſi impoſuerat,excurſionibus,rapinis,cædibus & omni genere ma
ficiorum afflixit Sueciam,quin & Goſtauus pſeudoepiſcopus militarem furorem æmu
tus,poſſeſſiones eccleſiaſticas exturbabat.

Quomodo princeps Goſtauus euaſerit captiuitatem & liberauerit patriam.

ILluſtris princeps Goſtauus Erichſon, id eſt, Erici fili
obſes adhuc in Dania,auditis tantis malis & calami
tibus patriæ,admiſſus in Dania ad uenationem cũ r
liquis nobilibus,cœpit cogitare quomodo elaberet
Oblata ergo occaſione,ſequeſtratus à comitatu uenanti
ad ruſticos deflexit,plebeiaq; ueſte indutus et adiũctus m
catori cuidam,finxit ſe agaſonem ſeu armentarium,quo
que ex regno Lubecum profugit,atq; hinc tandem in Su
ciam translatus,rem ſuprà ætatem,ſed magnitudini ani
ſui reſpondentem auſus,uindicem ſe profitetur patriæ p
euntis,& quarto demum anno poſt initum bellum, mu
to habitu & plebei hominis ueſte ſumpta circuit Suecia
& popularibus exponit in quantis malis uerſentur,nihi
omnium omiſit rerum,quibus ciues ad arma capienda e
taret. Addebant orationi gratiam egregiæ corporis dot
Guſtaui uirtus & index ſingularis animi uigor. Itaq; eligitur in uindic
libertatis,legitq; militem ex Dalekarlis bellicoſiſſima t
us Suetiæ gente. Illi enim montes habitant, qua Suecia
Nordwegiã collimat, ubi fodinę ſunt argenti & æris. S
metallarij illi ad iniuriam propulſandam ſupra omnes iritabiles. Hoc milite uſus Goſ
uus aggreditur præſidium Danorum, quod Aroſiæ ciuitati impoſitum erat atq; det
bat. Hoc nouo caſu exterritus epiſcopus Goſtauus patriæ proditor, uoluit opprimere
Goſtaui epiſco ter initia ſurgentem uindicem. At Goſtauus regius adoleſcens miſſo nuncio horta
pi peruerſitas hominem ut reſipiſcat, ſatis flagicij hactenus admiſſum. Epiſcopus bene monentem
deo ſuperbe accepit,ut miſſas litteras abiecerit & pede attriuerit. Goſtauus, qui nepos
rum erat,qui Sueciæ regnum habuerant,& ſuo iure patriam à uaſtatore repetebat, irri
tior contumelia epiſcopi factus, ducit Dalekarlum militem contra epiſcopum & pr
dia,& ſuperat. Epiſcopus ex fuga prolapſus Holmiam uenit ad reliquias Danorum,
densq; Suecos in diem fieri confirmatiores, conſilium capit noui militis adducendi,h
que uoto in Daniam ad tyrannum nauigat. Sed neque ſplendide neque benigne ex
ptus eſt, neque poſtea in aliqua habitus autoritate apud tyrannum fuit. Cauſæ ſunt q
ratione potuerit ſocius à tyranno in re communi deſeri:una, perfidia ipſa qua in om
erat æqualiter Danorum rex: altera,domeſtica agitatio, qua rediens exceptus fuit. N
paulo poſt excidit regno. Epiſcopus uero poſt excluſum regno regem, inglorius in
nia manſit. Chriſtiernus autem aliquot annis uagus & inops,omni deſtitutus adminic

alie

alienas fatigauit aulas. Eoq; abiecto, illuſtris princeps Goſtauus contraxit iuſtas copias ex Dalekarlis, Suecis & Gothis, & reliquias Danorum quæ in Schondia reſederant perſequitur, Holmiam etiam obſedit, in qua nihil uirorum erat præter Danicum præſidium, quod difficilem reddebat loci muniti oppugnationem, tamen ducis & ciuium uirtute expugnatum in poteſtatem uenit, atq; urbs recepta fuit. Dux re bene geſta, & confecto ubiq; bello, dat militibus ampliſſimum donatiuum, mare rurſus aperit & ſecuritatem facit omnibus nauigandi.

Goſtauus princeps illuſtris & aſſertor patriæ rex eligitur.

OB inſignia merita, quæ inuictus princeps Goſtauus in patriā cōtulit, proceres regni qui adhuc ſupererāt atque omēs ordines Sueciæ & Gothiæ conuenientes, cōcordibus ſuffragijs eum ſibi regem eligunt, traduntq; regni gubernaculum. Quo facto omnes boni uiri & regno bene cupiētes gaudio perfundunt & pro eius maieſtate ut diu incolumis maneat, uota ad deū faciūt, ut regi domi perpetua rerū tranquillitas, foris pax & uictoria, utroq; ſtatu ſalu⁹ principatus ſit, etiam rex in omni uita ita uirtutibus omnibus præſtet, ut maximorū principū exemplo & merito feliciſſimus optimusq; fauſta acclamatione æternum ſalutetur. In hunc itaq; modum inclytus rex Goſtauus imperium accepit in Suecos, Gothos & Finlandēſes, gubernaculumq; regni magna tenet prouidentia & modeſtia, pacē ſuper omnia & concordiam ſubditorum quærens et fouens. Et licet Smalandenſes ſuperioribus annis turbationem excitauerint in regno, tamē
egis prudentia & dexteritate illa ſeditio ſic fuit ſopita, ut hodie regnum diu optata fruat̄
ranquillitate & pace. Ad quam tranquillitatem fouendam nō parum cooperantur docti
boni quiq; uiri, quos regia maieſtas paſſim uocat ad regnum, amat & fouet, inter quos
nt eximiæ eruditionis uiri Georgius Normannus & Olaus Holmenſis cōcionator, quo *Georgius Normannus.*
um prior, quem etiam à facie & colloquio noui, quippe qui me hic Baſileæ anno Chriſti
543. adijt, uir ſyncerus, pius, & doctus, regiorum filiorum, nempe Erici & Iohannis, bonæ
pei adoleſcentum primùm pædagogum egit, ac deinde ob eius egregiam eruditionē ſum
amq; prudentiam, regiorum cōſiliorum à ſecretis factus eſt, poſterior uero præter ſacra
m literarum ſynceram cognitionem, etiam in hiſtorijs expertiſſimus prædicatur, etiam
hucuſq; uir talis ac tantus ſua euulgare cunctetur, expectans, ut puto, archiepiſcopi Vp
lienſis editionem, quam de rebus ſcripſit ſeptentrionalibus, quam & nos iam aliquot ex
ectauimus annis, ſed pro noſtro uoto frui non potuimus.

De fertilitate Sueciæ.

ENumerauimus iam ſuprà pro magna parte, quarum rerum Suecia ſit ferax, nempe quod montes paſſim ſunt metalli feraces, digeriturq; intra eos argentum & æs, & ōfluit in uenas, quantū opus perficere non poſſit officina minacibus ignibus. Inde quoq;

ueniunt

Pelles nobiles. ueniunt pelles nobilium ferarum præſtantiores maxime uero Sabellæ,quibus in orbe no/
ſtro precium prope immane,& æſtimatio ſecundum aurum & gemmas eſt,inde exportã/
tur.Capiuntur autem hyeme,quando pilus denſior eſt & cuti fidelius hæret.Eſt terra Sue/
ciæ multum montoſa atque ob id frumento ferendo non per omnia apta,pecorum ue/
ro eſt diues,& prouentu immenſo piſcium ex fluminibus,lacubus,& mari,uenationibus
quocꝫ ferarum.

Finlandia.

FInlandia dicta eſt pulchra terra,quòd pulchrior & amœnior Suecia ſit.Plinius ui/
detur eam appellaſſe Finnoniam à qua & ſinus Finnonicus.Habuit olim titulum re
gni,tanta eſt eius amplitudo,nunc uero titulum habet dinaſtię.Tenuit eam ſuperio
ri ętate Sclauorũ gens & lingua,fuitꝗ Græci ritus,quàm diu dominum habuit Mo/
ſchum. Hoc uero tempore ſub rege Suecię exiſtit,& cõmunionem occidentalis eccleſia
tuetur.Vina Hiſpanica per Balticũ mare inferuntur multa copia,& quo ea gens ad hilari/
Finlandia ſub Suecia. tatem utitur. Habitatores eius poſt Suecos agnoſcere cœperunt Chriſtum ſub Erico rege
Suecię.Excellit hæc terra Sueciã in frumenti feracitate atꝗ bonitate,quia plana eſt pro bo
na parte nõ tam montoſa & paludinoſa ut Suecia.Loca eius inſigniora ſunt,Guſta caſtrũ,
Viburgum. Abo ciuitas epiſcopalis,Raſburgũ,Viburgũ,Karelia ducatus &c. Abo nõ multum abeſt
ab Vplandia,Viburgum uero tenet extremitatẽ Finlandiæ uerſus Ruſſos & Moſcouitas,
eſtꝗ totius regionis propugnaculũ ſeu præſidiũ contra eas gentes. Eſt quocꝫ emporium,
ad quod Rutheni magna frequentia ueniũt.Polum ſeptentrionalẽ aiunt in hoc oppido at/
tolli ſupra horizontem gradibus 61.& dimidio.Longitudinẽ numerant 78.gradus.Stock
holmiæ uero numerant latitudinẽ 61. graduum & longitudinẽ 64.grad. Habent Phinno/
nes perpetuam pugnam cum Moſcouitis in ſinu Finnonico: æſtate quidem naualẽ & hy
me glacialem. Quàm populoſa olim fuerit iſta & aliæ circumiacentes regiones,teſtantur
magni & egregij quidam uiri,nempe Methodius martyr, Iordanus Gothus & Paulus dia/
conus,qui ſcribunt populos hinc inſtar apum emigraſſe, appellantꝗ hanc ſeptentrionalẽ
regionẽ uaginam ſeu officinam gentium: potiſſimũ autem ſignant hinc egreſſi iſti populi.

Gothi	Parthi	Suiceri	Sembi
Oſtrogothi	Suedi	Tahiphali	Liuoni
Veſtrogothi	Longobardi	Dani	Sciri
Gepidæ	Turcilingi	Daci	Nortmanni
Samogetæ	Auares	Sclaui	Picti
Maſſagetæ	Heruli	Rugi	Carpi
Huni	Winuli	Alani	Caibi
Amazones	Sueui	Burgundi	Cimerij
Cimbri	Bulgari		

Quantum attinet ad linguam Finlandiæ,notabis,incolis duas in uſu eſſe linguas. A Vi
burgo ubi magna ex parte Sclauonice loquuntur,uſꝗ ad Borgã aut Sibbonẽ iuxta littu
maris utuntur hodie lingua Suecica,in mediterraneis uero uerſus ſeptentrionem propri
habent linguam.In limitibus autem utranꝗ tenent. Vnde & in quibuſdã locis contione
fiun

ſiunt duplici lingua. Suecica lingua eadem ferè eſt cum Gothica, Danica & Nortwegica, niſi quod ſuos habet dialectos. Communicat in multis cum Germanica lingua, unde fluxit, id quod potes deprehendere ex dominica oratione, quam hic in Suecica lingua uolui ſignare, ut à doctis uiris in Suecia natis mihi eſt exhibita.

Dominica oratio in Suecica lingua.

Fader war ſom er i himlum, heiligat warde dit namen, tilkomen tit rike, ſcke din willige, ſom i himlum ſo opo iordene, wår taglig brödh gif os i tag, uerlath os wårē ſchuld ſom wi uerlåtem ware ſckuldiger, och inledh os icke i freſtilſe, utan löſs os i froonda, amen.

At lingua Finnonica ut in mediterraneis locis inuenitur, in nullo communicat cum ſermone Suecico, ſicut nec cum Moſcouico, ſed eſt propria Lapponum, populorum interioris ſeptentrionis.

Panem	uocant Lappones & interiores Finnones	Leipå
Domum		Honeh
Ciuitatem		Caupungi
Hominem		Ichminen
Caſeum		Iuhſto
Canem		Coira
Regem		Koing, quod eſt Germanicum
Nauem		Laiwa
Deum		Iumala
Terram		Ma
Diem		Peiwå
Malum		Paha

Dominica oratio in lingua Lapponica & Phinnonica, qua & Liuones quidam utuntur.

ater noſter qui es in cœlis ſanctum fiat tuum nomen adueniat tuum re-
å meidhen ioko oledh taiu ahiſſa, pühettu olkohon ſiun nimeſi, tulkohon ſiun waltakun
um fiat tua uoluntas ſicut in cœlis ſic in terra noſtrum quottidianum panem
ſi, olkohon ſiun tahtoſi kuwin taiuahiſſa nyn man pällå, meidhen iokapaiwen leipå
nobis hac die & da remiſsionem nobis peccatorum ſicut nos remittimus noſtris
ına meilen tånåpaiwåne, ia anna anteixe meiden ſyndiå kuwin möe annamma meden
ıtrarijs actoribus & ne inducas nos in tentationem ſed libera nos à malo.
ıſtahan rickoillen, ia åle ſata meitå kin ſauxen, mutta påäſtå meitå pahaſta, amen.

Notandum quod reges Sueciæ poſtquam ſuo regno ſubiugarunt Finlādiam, multos nſtituerunt in ea præfectos, unus manet prope Viburgum in caſtro extructo in ipſo la- :alius Borge in littore Phinnonici ſinus, alius Chronenburgi iuxta lacum Piente, qui lo regis populo ius dicunt. Sunt quoq; & aliæ arces atq; oppida prope Viburgum, præſertim Iegaburg, Netaburg, Kexholm, ſed quæ Moſchus ſubtraxit regno Suecorū. Munitiones uero citra fluuium extructæ cum adiacēti agro, ut ſunt Lappaneſi, Kiuineb, Newkirch, &c. adhuc parent regi Suecorum.

Islandia.

INſula Islandiæ quæ per immēſum à cæteris ſecreta, lōge ſita eſt in Oceano, uixq; à nauigantib. agnoſcit. In ea æſtiuo ſolſticio, ſole ſignum cancri tranſeūte nox nulla: brumali ſolſticio perinde nullus dies. Nomen habet à glacie quæ illi ad boream perpetuo adhæret. Nam ibi iam incipit mare congelatum. Tam grandis inſula, ut populos multos contineat, ſolo pecorum paſtu & nunc captura piſcium uictitantes. Specus habitant plerunq;, aut ad montiū latera in excauatis manſiunculis. Communi tecto, uictu, & ſtratu gaudent cum iumentis. In ſimplicitate ſancta uitā agunt, cū nihil amplius quærant quam quæ natura cōcedit. *Mare glaciale.*

Nam

Nam & montes habent pro oppidis & fontes pro delicijs. Beata gens cuius paupertati ne
mo inuidet, & inde beatior quod Chriſtianiſmum acceperit. Sed mercatores Anglici &
Dani quieſcere gentem & ſuo eſſe contentam non ſinunt. Nam ob piſcaturam euehendã,
Islandia ſub rege Daniæ. terram illam frequẽtantes, cum mercibus omnigenis uicia quoq; noſtra inuexerunt. Nũc
enim & fruges aquæ miſcere in potum didicerunt & ſimplicis undæ oderunt hauſtũ. Nũc
aurum & argentum cum noſtris admirantur. Rex Daniæ qui & Norwegiæ, quotãnis præ
fectum immittit genti. Omnia ferè inter eos communia ſunt præter uxores. Catulos ſuos
atq; pueros æquo habent in precio, niſi quod à pauperioribus facilius impetres filiũ q̃ ca-
tulum. Epiſcopum ſuum colunt pro rege, ad cuius nutum reſpicit omnis populus. Quic-
quid ex lege, ex ſcripturis & ex conſuetudine aliarum gentium cõſtituit, quàm ſancte ob-
ſeruant. Iam tamen præfectum accipere cogũtur à rege. Piſcium tanta eſt copia in hac in-
ſula, ut ad altitudinem domorum ſub aperto cœlo uendendi exponantur. Nam illic uicti-
ctant plerunq; piſcibus propter magnam penuriam frumẽti, quod aliunde à maritimis ci-
uitatibus infertur, & qui inde cum magno lucro piſces reportant. Habent Islandi pro inſi-
gnijs coronatum piſcem. Sunt qui hanc inſulam putant eſſe Thylen, à ueteribus multum
celebratam. Incolæ res memorabiles maiorum & ſui temporis celebrant cantibus & in-
ſculpunt ſcopulis atq; promontorijs, ut nulla niſi cum naturæ iniuria intercidant apud po
ſteritatem. Inſula multa ſui parte eſt montoſa & inculta. Qua autem parte eſt plana, præ-
ſtat plurimum pabulo tam læto, ut pecus depellatur à paſcuis, ne ab aruina ſuffocẽt. Sunt
in hac inſula montes elati in cœlum, quorum uertices perpetua niue candent, radices ſem
Hecla mons. piterno æſtuant igne. Primus qui occidentem uerſus eſt uocatur Hecla, alter Crucis, terti
us Helga, id eſt, ſanctus. Ab Hecla non longe abſunt fodinæ ſulfuris, pene unicum incola

rum mercimonium & uectigal inſulæ. Mercatores e-
nim naues eo onuſtas euehunt. Mons ipſe cum furit,
ut horribilia tonitrua inſonat, proijcit ingentia ſaxa,
ſulfur euomit, cineribus egeſtis terram tam longe cir-
cumcirca operit ut ad uiceſimum lapidem coli nõ poſ
ſit. Qui naturam tanti incendij contemplari cupiũt, &
ob id ad montem propius accedunt, eos una aliqua u
rago uiuos abſorbet. Nam & multæ ſunt & cineribus
ita tectę, ut ab ipſis ſibi ſatis cauere nemo poſſit, atq; e
tiam prope exit ignis, qui conſumit aquam, ſtuppã au
tem non comburit. Is locus à quibuſdam putatur eſſ
carcer ſordidarum animarũ. Glacies enim diſcreta
in plurimas fracta particulas, octo menſibus circũflui
tat inſulam, et magnis molibus littori illiſa, ſua attriti
ne ad petras horrendum ædit ſonum, referentem mi
rabilem humanæ uocis gemitum & eiulatum, quod
dem facit apud inſipientiores, hominum animas ibi i
frigore tormentari. Vtuntur incolæ loco panis, qui apud eos non creſcit, piſcibus indura
tis & in farinam contritis. Adfertur tamen eis ex maritimis ciuitatibus frumentũ, ſed no
ad ſufficientiam. Comperiuntur illic ſpiritus ſe exhibentes manifeſtos humanis miniſte
rijs, præſertim autem ſubmerſorum ſiue alio uiolento caſu enectorum ſpectra ſeſe offeri
congreſſibus notorum hominum, tam manifeſtè, ut tanquam uiuentes accipiantur ab ig
naris mortis illorum data dextra, nec deprehenditur error priuſquam ſpectrum diſpare
Requiſita à notis & amicis ut domum redeant, dicunt magno gemitu, ſe petere montẽ H
clam, illicoq; euaneſcunt.

Laponia.

DIcta eſt Laponia à populo quo habitatur. Vocant autẽ Germani Lappones e
qui parum idonea rei præſenti dicunt & faciunt, quos Romana lingua quis
cet ineptos, inſulſos, bardos. Sunt uero Lappones ſtaturæ mediocris & corp
re uſq; adeo agili, ut accincti pharetra & arcu tranſmittant ſe per circulum d
metri cubitalis. Artem iaculandi docentur à pueris, nec puero datur cibus priuſquam a

g

gerit ſagitta propoſitum ſignum. Veſte utuntur ſtricta & toti aptata corpori, ne quid impedimẽti faciat operi. Hyeme utuntur ueſte pellibus integris phocarum ſiue urſorum artificioſe laboratis, eaſq; aſtringunt ſupra caput, ſoliq́; oculi patent, corpore reliquo toti cõtecti ſunt, quaſiq́; in culeum inſuti. Hinc fortaſſe creditum, quod ſint corpore hirſuto inſtar brutorum. Sic uero arte & induſtria muniti Lapones, perferunt foris hyemes & aquilones & omnem iniuriam à cœlo. Domos non habent ſed tabernacula quaſi caſtrenſia, manſionesq́; ſæpe transferunt. Venationibus plurimum ſtudent, quia eſt magna copia ferarum apud eos, eſtq́; nefas ſi mulier exeat tabernaculum ianua, qua uir eo die eſt ad uenationem profectus. Agrum non colunt. Terra nõ fert ſerpentem, ſed culices illic ſunt grandes & infeſti. Piſces capiunt plurima copia, hocq; prouentu uiuunt Ichthiophagorum Aethiophum more, atque ut hi feruore nimio, ſic illi frigore excoquũt

Laponum ueſtitus.

Ichthiophagi.

…iſces & edomant in farinam. Tantum deniq; ſupereſt capturæ, ut eius plurimũ condant …n cetarijs & exportent in uicinas terras. Nauigijs utuntur nullis clauis ſed neruis & uimi…ibus compaginatis. Pars artificia exercent, pingunt acu ad delicias & faciunt ueſtes inte…tas auro & argento. Naues & dolia atq; omne inſtrumentum domeſticum probe fabri…ant & exportant ad uiciniam. Commertia permutatione & pecunia agunt mutuo con…enſu tantũ, & nullo ſermone cõmunicato, atq; iſtud non propter ingenij inopiã & mores …rutos, ſed quod linguã habeãt peculiarẽ, aſperã & plerunq; ignotã uicinis. Gens ualidiſ…ima eſt & diu libera fuit, armaq́; ſuſtinuit Nordwegiæ & Sueciæ, donec cõceſſit tandẽ ſub …mperium & tributum pendit, precioſas ferarũ pelles. Equos non habent, ſed eorũ loco fe…am domant quam ipſi Reen, noſtri autem Reinen & Rainger uocant. Hæc fera eſt iuſtæ …agnitudinis, pilo propè aſini hirſuto, ungulas habet bifidas & cornua ramoſa inſtar cerui ſed tenuiora & longiora, lanugine quadam obducta, & ramis rarioribus. Equitem dorſo non fert, ſed antilena impoſita iungitur uehiculo. Aſſequitur 24. horarum ſpacio 150. millia paſſuum, id eſt, triginta milliaria Germanica, quod indicium eſt magnæ pernicitatis & magnarum uirium feræ. Hãc Hiſtoriam, inquit Zieglerus, putarim ueteres quoq; agnouiſſe, ſed obſcura et dubia quaſi fama exceptam: ſiquidẽ aiunt Scythas quoſdam equitare ceruos. Quando rangiferi in curſu ſunt, lento uel celeri, ex tibiarum & articulorum agitatione ad inſtar nucum colliſionis crepitus auditur. Lapones ſuopte & à maioribus recepto inſtituto ſunt idololatrę & religionem Chriſtianam neq; ſequuntur neq; etiam refugiunt, ſed ſubinde admittunt

Rangiferi.

Fides Laponũ.

…gratiam regum quibus parent. Statuas etiam lapideas in montibus erectas pro dijs ha…ent. Si Chriſtiani reges & præſules magis fidem curaſſent plantare in hoc populo quam …ectigalia exigere, iam dudum ſincerius agnouiſſent Chriſtum. Fœderant coniugia eaq́; …ſpicantur igne & ſilice, myſterio coniugali apto. Vt enim ſilex latentem in ſe ignem ha…et, qui concuſſione emicat, ſic in utroq; ſexu eſt recondita uita quæ tãdem profertur mu…a copula in prolem uiuentem. Dicuntur præterea incantatores eſſe perefficaces, miraq́; …agica operari arte, quod alij negant. Quando interioribus Laponibus ſol occidit poſt

magica operari arte,quod alij negant.Quando interioribus Laponibus ſol occidit poſt æquinoctium autumnale,habent noctem unam continuam per tres ferè menſes,quo tempore non habent lucem meridianam niſi qualem crepuſculum apud nos habet, & quando ſol ante æquinoctiũ uernũ redit ad hemiſphæriũ,diem illũ ſolenni celebrant feſtiuitate.

Grunlandia.

INterpretatur Grunlandia uirens terra,ſic dicta ob inſignem prouētum pabuli.Cuius & pecoris quanta ſit copia hinc licet ſpectare,quod ſub tempore quo ad eos nauigāt componunt promercales ingentes ſtrues butyri & caſei,unde etiam coniectamus terram non eſſe aſperam montibus.Epiſcopales eccleſias duas habet ſub ordinatione Nidroſienſis archiepiſcopatus.Populus negligentia paſtorum ferè relapſus eſt ad gentilitatem,alioqui ingenio mobilis,& magicis artibus impenſe deditus. Feruntur magicis artibus & carminibus ciere tempeſtates maris & inuoluere periculis peregrinas naues, quas ſunt prædaturi.Ipſi enim ſcorteis & ſubtilibus nauigijs utuntur, tutis à quaſſatione maris & ſcopulorum:ad hunc modum laborantes alias adoriuntur.

Explicatio monſtrorum quæ in ſequenti tabula uides ſuis picturis in aquis & terris deſignata.Literæ A B C,&c.hic & in tabula ſignatæ,mutuam inter ſe habent relationem.

A Cete grandia ad inſtar montium prope Islandiam aliquando conſpiciũtur,quæ naues euertunt niſi ſono turbarum abſterreantur,aut miſſis in mare rotundis & uacuis uaſis,quorum luſu delectantur,ludificentur.Fit etiam aliquando , ut nautæ dorſa cetorũ, quæ inſulas putant,anchoras figentes ſæpe periclitantur. Vocantur autem lingua eorum Trolual,id eſt,tufeluale̅,diabolica cete.Multi in Islandia hodie coſtis & oſſibus huiuſmodi balenarum conſtruunt domos ſuas.

B Horrendum genus magnorum monſtrorum,quæ phyſeteres appellantur, quorum Solinus poſt Plinium mentionem facit.Hæc balena erecta,etiam grandem ſubmergit nauem,hauſtam aquam per foramina frontis in nimbi modum exuſflans.

D Monſtra duo marina maxima, unum dentibus truculentum, alterum cornibus & uiſu flammeo horrendum,cuius oculi circumferentia continet mẽſuram 16.uel 20. pedum.Caput eſt quadrangulum cũ magna & longa barba,poſterior uero pars eſt parua.

E Gulo inſatiabilis,in lingua Suecica Ierff,Germanice uero uilfraſs: quod animal inter arbores uentrem ſtringendo exonerat & purgat,& tunc rurſum currit ad cibum, & ueniens uenator percutit ipſum ſagitta propter pellem qua utũtur nobiles,quia eſt pulchra. Sed qui portant tunicas illas mutantur ferè in naturam talium animalium.

F Rangiferi uulgo Reinen,gregatim domeſticantur,& curribus applicati curſu ſuperant equos ueloci ſſimos,præſertim in niue.Præbent etiam lac ad domeſticum uſum. Habent curſum uelociſſimum,perficiuntq́ una die ferè 30.milliaria Germanica. Sunt aũt maiores ceruis,gregatimq́ ut pecora incedunt. Cornua habent ampliſſima ſed tenuiora cornibus ceruorum & cum paucioribus ramis. De his & ſupra in Laponia diximus.

G Longe ultra Sueciam in interioribus ſeptentrionis in regione Biarmia appellata, ſylua eſt magna, quam extendi aſſerunt octoginta milliaribus, uocaturq́ Landsruck,quæ nutrit ingentem numerum illarum ſylueſtrium ferarum,à quibus nobiles extrahuntur pelles,ut ſunt marduri,Zabelli,Hermilini,Lynces,Lutræ,uarij piroli,& caſtorum ingens ubiq́ uis.

H Monſtrum eſt marinum horribile uocaturq́ Ziphius, & deglubit phocam,quam interpretantur Germanice ſelehund.

I Anates naſcuntur ex fructu quarundam arborum, de quibus ſupra in Scotia nonnihil ſcripſimus.

K Monſtrum marinum, nonnihil porci referens ſimilitudinem,uiſumq́ eſt anno domini 1537.

L Genus eſt balenæ,ab alijs Orka dicta,quæ apud Nordwegos uocatur Springual propter agilitatem eius,habetq́ in dorſo ſublimem & latum gibbum.

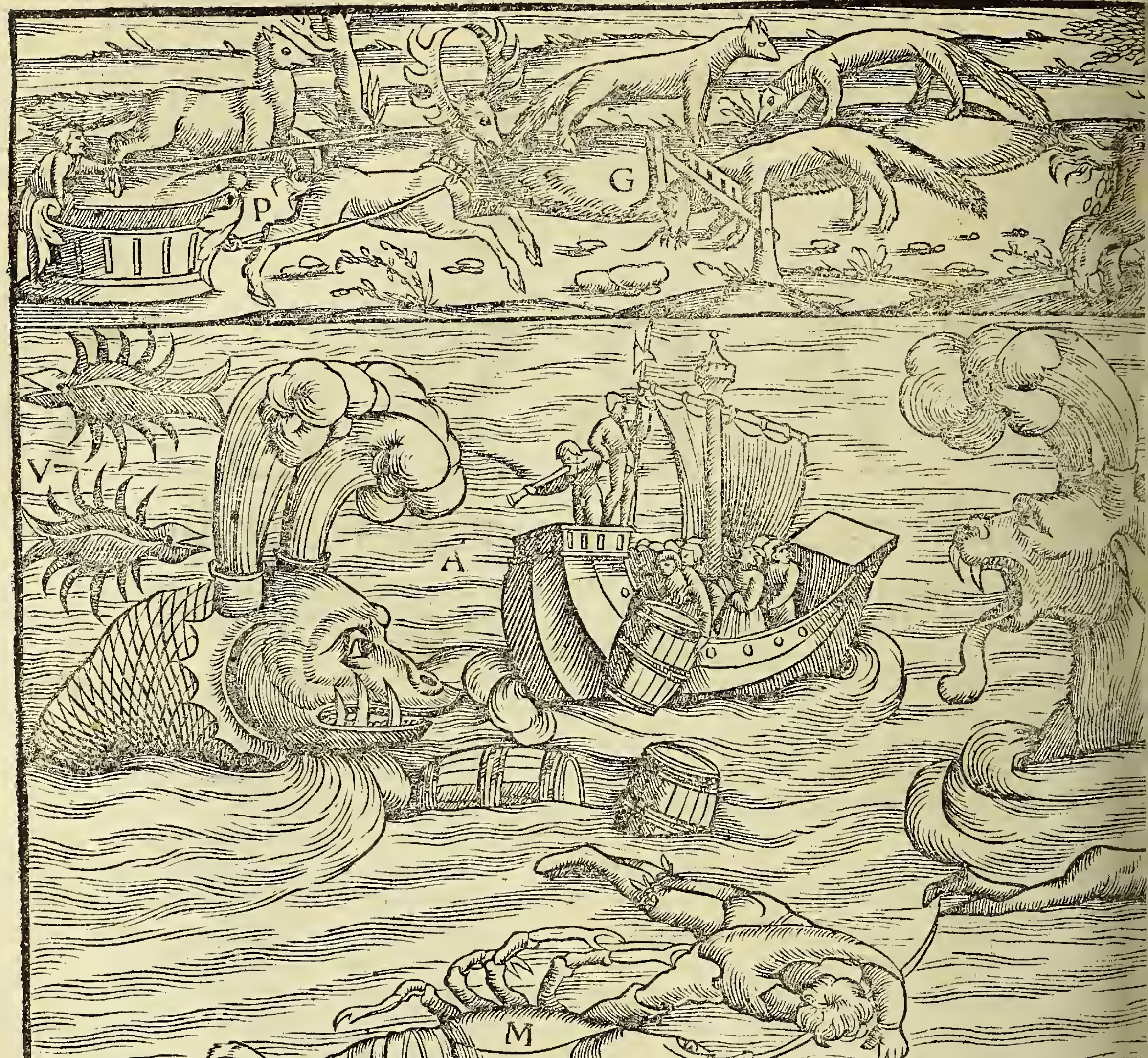
Cancer

TABVLA

monſtrorum marinorum atque mirabilium fe-

rarum, quæ in partibus ſeptentrionalibus, tam in terra quàm mari inueniuntur. Literæ monſtris additæ, extra tabulam oſtendunt, quid per ſingula monſtroſa animalia intelligatur.

Monſtra marina & terreſtria, quæ p

artibus aquilonis inueniuntur.

M Cancri inſigni magnitudine, quos gambaros uulgo humeren uocant, & ſunt tanti roboris, ut hominem natantem forpice comprehenſum opprimant.

N Monſtrum rhinoceronti ſimile, deuorat gambarū ſeu cancrum 12 pedum, habet narem cornutum & acutum ſicut & tergum acie quadam faſtigiatum.

O Lynx eſt, quod genus animantis inuenitur in interioribus partibus Sueciæ in regione Helſingiæ. Communicat in natura nonnihil cum lupo & capiūtur ſæpe in foueis luporum, deuorantq; cattos ſylueſtres.

P In interiori Suecia onagri ſiue alces uelociſſime currū ſeu rhedam per niues trahunt. At in Gothia id nō permittitur, ne propter uelocem curſum eorum terra exploretur. Congregantur tempore hiemali alces gregatim ſuper glaciem, ineuntq; certamen contra lupos, qui conantur eos in niue deuorare. Suprà depinximus figuram huius animalis, quātum licuit habitudinem corporis eius penicillo exprimere.

Q Phaſiani ſiue galli ſylueſtres latitant duobus aut tribus mēſibus ſine omni cibo ſub niue, explorantur q; ſæpe per uenatores.

R Onocrotalus auis anſere non minor, repleto aquis gutture, maximum emittit ſonū inſtar aſini rudentis, quare & onocrotalus appellatur. Habet ſtrumam in modum ſacci ſub roſtro.

S Clementia notatur piſcium, qui uulgo Rocken uocantur & Italicè Raya. Nam ſubmerſum hominem ne à beluis marinis deuoretur conſeruant & tuentur.

T Vocatur monſtrum iſtud uacca marina, quod habeat caput cōforme uaccæ terreſtri.

V Multa alia genera atq; mirabiles formæ animalium, piſcium & auium inueniuntur in ſeptentrionalibus partibus, de quibus magnus liber edi poſſet, ſi quis diligenter in illa regione aduerteret, quibus ſpeciebus deus illam frigidam zonam ornare uoluit. Vt enim zona torrida in Africa ſua peculiaria & mirabilia habet animalia, quæ ægre uiuere poſſunt extra calorem illius regionis, ſic uiciſſim creator frigidæ regioni ſeptentrionali ſua propria dedit animalia, quæ ſolis æſtum ferre nequeunt, ut ſic deus ubiq; mirabilis uideretur, & homo in omnibus mundi partibus inueniret creaturas, per quarum aſpectum raperetur in admirationē ſapientiæ & potentiæ dei.

SERENISSIMO ATQVE inuictiſsimo principi ac Domino, Domino

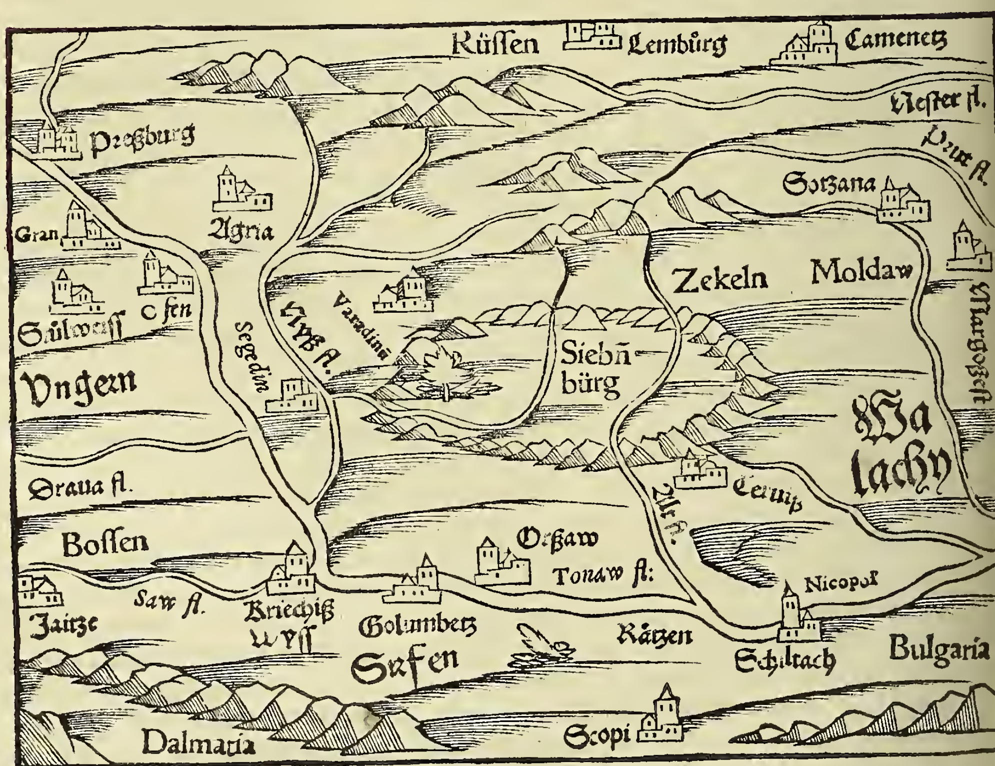
FERDINANDO ROMANORVM REGI SEMPER AVGVSTO, AC GERmaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Regi, Infanti Hiſpaniarum, Archiduci Auſtriæ, duci Burgundiæ, &c. Marchioni Morauiæ, &c. Comiti Tirolis, &c. Domino ſuo clementiſſimo Sebaſt. Munſterus ſummã optat felicitatem.

DEſcribere uniuerſum habitabilem orbẽ, ſecundum tot eius in quas ſcindi
ditur partes, quod ſaxum iam multis uoluo annis, illuſtriſſime atq; poten
tiſſime rex, ingenium exigit exercitatiſſimum, multa ſuffultum lectione,
& quod multa uidit, multa audiuit & expertum eſt, nec id adhuc ſatis erit,
niſi & iudicium adſit perſpicax quod uerum à falſo diſcernat & certum à
dubio. Hic leues & uagi circulatores non audiendi, qui ut uulgò acceptio
:s in maioriq; admiratione ſint, adeo nefandiſſime abſq; omni uerecundia plerunq; men
untur, ut non ſolum ipſis nulla fides habeatur, ſed nec cuiq; alij optimæ fidei ſcriptori cre
ant. Nihil huc afferendum, quod non teſtimonijs autorum fidedignis probetur. Culpa-
r ergo merito quorundam ueterum licentia, qui quoties de origine rei cuiuſpiam parum
nſtaret, ſtatim ad fabulas confugerunt. Nec hic tam elegantiæ uerborum ſtudendum,
àm rebus ipſis, quibus & ueritas pateſcit, quæ in primis hiſtoriam ſcribẽti cordi eſſe de
t. Hiſtoria præterea eiuſmodi eſt, ut non ſolum prodeſſe uelit ſed & delectare, niſi Plini
delirare credat aliquis, qui hiſtoriam rem adeo popularem iudicauit, ut quoquo mo-
ſcripta eſſet, non poſſet non placere & delectatione aliqua afficere, id quod nemo non
ud ſe aduertit, quando in factum aliquod mirabile ſimplici conſcriptum ſermone inci-
. Tunc enim animus ſic in rei admirationem rapitur, ut uerborum elegantiam non ad-
rtat, etiamſi non negem, multos delectari tam cultu ſermonis quam rei ueritate. In
a re non neſcius ſum, me laborem uiribus meis maiorem ſuſcepiſſe. Nam exuperat pro
ionem meam & facundiam, foretq; hominis alioqui doctioris me officium, præſer-
quum nihil magnum ſine magno labore permiſſum ſit mortalibus, ut dicit Ethni-
. Deinde quod proximum eſt, uix omnibus per me ſatisfiet, atque ut in apertum al-
ſq; res euadunt, ita multorum iudicijs expoſita omnia cernuntur, ea quæ ſibi quiſque
ſuo iudicio tribuit uel facilia putat, æquo fert animo atq; æternis laudibus exornat. At
id contra opinionem uel ueriſſimum ſcripſeris, hoc ut ſupra captum & uires cuiuſpi-
, ita protinus falſum quoque habetur. Præterea ubi de bonorum uirtute atq; gloria agi
, ut gratiæ uel odij ſtimulus eſt, eleuatur, quũ uero de malorum uicijs & ſceleribus eſt
no, pleriq; ſupra quam credibile eſt & prudentes decet, in bilem efferuntur. Addit hæc
tra corrupta ætas (cui omne alienum ludibrio eſt & ſua cui maxima uidentur) non par-
n ab incœpto terrorem. Verum dum rerũ geſtarũ omniũ gentiũ ſcriptores conſidero,
nihil conſolationis accedit, quod paſſim doctiſſimi etiã ab his calamitatibus non fuere
mpti. Nam ſunt quidam tam iniquo animo, ut putent etiam obtrectatione alienæ ſci-
æ famam ſibi poſſe aucupari. Sed his præfractis hominibus contemptis, quibus ne-
ſatis facere poteſt, tibi inuictiſſime Cæſar Ferdinande atque bonis quibuſq; uiris, po-
mum in publica conſtitutis adminiſtratione, hunc noſtrum offerimus laborem legen
& excutiendum, quibus poſt ſacram ſcripturam nihil utilius, nihil glorioſius, iucun-
q; magis, quàm uerſari in hiſtorijs & Coſmographorum ſcriptis, cognoſcere qua re-
ne, quibus moribus, qua regiminis forma, quibus legibus inſtitutiſq; aliæ per orbem
tes uitam traduxerint & hodie traducant: quarum rerum hæc uel illa terra ſit ferax,
fato alia ciuitas incrementa, alia uero decrementa acceperit, quàm inconſtans aut diu
a ſit rerum permanentia, ut cum uoluentibus ſeculis noui mores, nouæ ſemper res
eant prioribus antiquatis, ita quæ in præcio pridem fuerunt, inde uileſcant: quæ cum
m fluxa uarietas ſit in omnibus rebus humanis, tamen maxima apparet ſeſeq; prodit

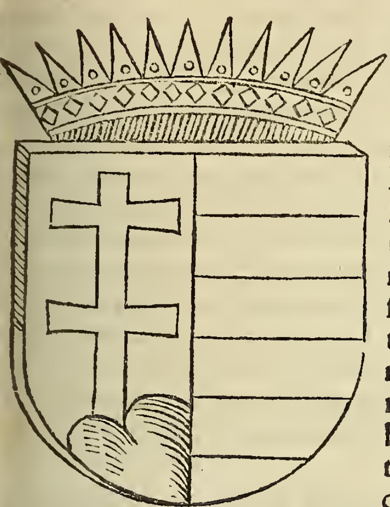
in

in regnorũ minorũq́ꝫ terrarũ adminiſtrationib. Exempli loco nobis eſſe poteſt Vngari regnũ, tuæ maieſtati iuſto titulo ſubiectũ, quod ſemper peregrinorũ ſedes fuit populor & ſubinde ſuos mutauit dominos, ut hiſtoriæ in ſequentibus inductæ oſtendunt. Cuii cum tu hodie legitimus ſis rex, & primus moderator, uolui hic illius ſuccinctam quoqꝫ tu nominis gratia facere mentionem, ne illam Europæ bonam partem prætерijſſe aut potiu neglexiſſe uidear. Tu itaqꝫ ſereniſſime Rex, hæc noſtra ſcripta, quæ ex multis præclaris rum ſcriptoribus iam multis annis non ſine maximis laboribus congeſſi, & quãtum ing nio atqꝫ induſtria potui, in ordinem redegi, non ſolum in Vngaria, uerum & in alijs auit regnis & imperijs tuis, Romano ſcilicet, Bohemico & Auſtriaco, regia & ſerena ſuſcip fronte, & animi potius obſequium quàm muneris rationem tua expendat maieſtas, quam Dominus Deus in æuum ſaluam conſeruet. Baſileæ menſe Februario, Anno ab incarnato mundi ſaluatore. M. D. L.

Vngariæ & omnium partium eius uniuerſalis deſcriptio.

DESCRIPTIO VNGAriæ, quæ & Pannonia inferior.

VNgaria à meridie ſumit initiũ à Drauo flumine, à ſeptentrione Sarmatis quos Polonos & Getis quos Valachos dicimus, tempeſtate noſtra terminatur. Ab occaſu Auſtriam habet, ſuperioris quondam Pannoniç caput, ab oriente Myſiam, quam Rhetianã (uulgo Rätzen) nunc appellant. Nulli regioni, hominũ robore, pecorum fœcunditate, ubertate ſoli, metallorũ copia cedit, triplici genere hominũ delectata, quorum pars ſacerdotum eſt, alij arma gerũt, cæteri agricolæ ſunt: uniuerſa in pagos conuentusq; diuiſa, quos comitatus appellant. Quæ ſi mitior eſſet aut latrocinijs carere poſſet, frequentiam quoq; oppidorum maiorem haberet, & cœli benignitate atque pulchritudine ſitus omnibus orbis regionibus ſuo iure poſſet anteferri. Conuentus q; plurimos habet uicosq; innumerabiles in urbiũ ſpeciem. Syrmienſis conuentus à Syrmio metropoli nomi-
Conuentus in Vngaria.
iatus. Deinde Valconenſis, in quo Villacum oppidum non ignobile, epiſcopatusq; Diaenſis, qui maximam Myſiæ partem quondã obtinebat. Poſt hunc Poſegauenſis, inter Saium Drauumq; diffuſus, cui Poſaga oppidum nomen dedit. Item Brauienſis conuentus, nultis fertilibusq; exornatus uitibus, in quo Peuce ciuitas opulentiſſima ædificata, quam iunc à quinque baſilicis Quiqueecclesienſem uocant urbem. Deinde Simigienſis conuenus eſt, Simiusq; pagus cum templo non ignobili in quo Segeſta. Poſtea Tholnenſis iuta Danubium, mox Albenſis ab Alba regali nuncupatus, quæ in media palude ſita, haud acile expugnari poteſt, ubi baſilica nobilis diui Stephani regis Vngariæ, in qua regum nonumenta ſpectantur. Habet etiam Vngaria Albam Grçcam ad Taurunium, & Albam, uliam apud Tranſſyluanos. In eodem conuentu Coletia, hodie Kalachia, metropolis eſt iuitas. Hinc ad occaſum Veſprinienſis eſt, ab epiſcopali ciuitate nominatus. Item Zalaienſis trans lacum quem Balathonem uocant. Piliſſienſis uero conuentus, montana eſt egio & tota uitifera, & ob calidas aquas ſulphureum fert uinum, quod temulentiam faciet. Hinc Buda noua & uetus, utraq; Danubij lambitur undis, à Budinis Scytharum populis, qui cum Attila uenerunt, appellata. Alij uolunt à Buda fratre Attilæ. Buda uetus hoie humi iacet. Non multo ſuprà eſt Vicegradus oppidum, regum Vngariæ quondam ſees, & nunc uicus celeberrimus ciuitatis inſtar à rege Mathia inſtauratus. In montis autẽ ertice arx munitiſſima, ubi regiam coronam aiunt aſſeruari. Secundum Zaladienſem coiitatum Caſtriferrenſis eſt, ubi Sabaria uetuſta quondam ciuitas, quæ diui Martini patria iit. Sempronienſis hunc attingit, Ciuitati nouæ Auſtriç conterminus. Hinc uerſus Danuium Iaurienſis conuentus occurrrit, qui ab Iauro ciuitate feraciſſima nomen habet, quam Arabon fluuius abluit. Hinc Bregecium, Camarienſis & Strigonienſis conuentus.
Alba regalis.
Sulphureum uinum.
Sabaria.

Vngaria olim Hunorum præſidium & ſedes.

FVit Vngaria olim nouem circulis quos Hagas Germanica lingua uocant, circundata, quorum ſinguli ita ſtipitibus quernis ſiue fagineis uel abiegnis extructi erant, ut de margine ad marginem 20. pedum ſpacium tenderetur in latum, totidem erigeretur in altum, cauitas autem uniuerſa aut duriſſimis lapidibus aut tenaciſſima cre repleretur. Porro ſuperficies uallorum eorundem integerrimis ceſpitibus tegebatur: inr quorum confinia arbuſtulæ plantatæ erant, quæ abſciſæ proiectæq;, ut plurimũ herbas frondes proferebant. De primo autem circulo ad ſecundũ 20. milliaria germanica prondebantur, & inde totidem ad tertium, & ita uſq; ad nonum, quamuis alius alio ſemper
Circulorũ inter ſe ſpacia.

contractior erat. Intra hos aggeres uici, uillæq́ ita conſtitutæ,ut ab una ad aliam uox ho-
minis audiretur. Aedificia ualidiſſimis muris præmunita, portæ non ſatis latæ propter
hanc cauſam,ut per eas latrocinandi gratia quaqua uerſum exire ingrediq́ facile poſſent.
Tubarũ clãgore unus circulus alteri cuiuſq́ rei certa ſigna dabat. Pannones ab initio eam
Pæones. terrã tenuerunt,Pęones olim dicti,inde Huni habuere gens Scythica. Mox Gothi & poſt
Huni. eos Longobardi, nouiſſime Vngari ex Scythica egreſſi regione, quæ non longe à Tanais
ortu extat, & Iuhra hodie dicitur, miſera adhuc regio, duci Moſcouiæ tributaria. Non ta-
men aurum argentúmue(quibus omnino carent) ſed præcioſas animalium pelles pendunt
homines. Non arant, non ſeminant,neque panes habent, ferarum carnibus & piſcibus ue
ſcuntur. Aquam potant, ſub tugurijs ex uirgultis contextis inter denſas ſyluas humilite
habitant. Vnde fit ut homines ſylueſtribus feris cõmorantes, ueſtimentis ſe non laneis ne
que lineis induant, ſed pellibus nuper aut lupo aut ceruo urſoq́ detractis. Solem,lunam
aſtraq́ alij adorant,& quicquid eis primum occurrit. Propriam linguam habent. Coralli
piſcantur & balenas, ex quarum cute rhedas burſasq́ faciunt:axungiam pro impinguatio
ne ſeruatam, exteris nationibus uendunt. Mediocris tumoris montes ad eam partem qu
Mors piſcis. oceano incumbit habet, quos piſces quidam Mors uocati, dentibus ſe promouendo ſcan
dentes,dum ſuperiora nacti ulterius nituntur,præcipites decidunt & moriunt̃,eos illi col
ligunt eduntq́,& dentes quos latos & albos ualde habent,reſeruant & mercatoribus pro
mercibus alijs permutant.Manubria cultellorum ex illis optima parantur.

Quomodo & quando Vngari Pannoniam inferiorem occupauerunt.

VNgarorum annales Hunos in Europam anno ſalutis 373. Valente imperante tra
ieciſſe referunt, ex centum & octo tribubus decies centena & octo millia homi
num, quibus pręfectus fuit ad dicendum ius uir ſapiens Cadaris : uenientesq́ a
Tibiſcum amnem,quem Titiam nunc appellant,ibi caſtra collocarunt.In Huno
rum aduentu quædam mulier apud Gothos, quæ in uiri nece deprehenſa fuerat, homicid
Mulieris ſup- conuicta pariter & adulterij,uſque adeo regis iram facinoris indignitate ſuccendit, ut qu
plicium. tuor equorum diſcerptu mulctaretur:at fratres eius irritati Hermanaricũ ducem Gothor
adorientes eumq́ interficientes ad Hunos confugiũt : factumq́ hinc eſt, ut Balamirus H
Oſtrogothi. norum rex Oſtrogothos facile ſuperaret. Exceſſu regis Hermanarici, qui rex fuit Oſtro
gothorum & Viſogothorũ, id eſt, orientalium & occidentaliũ Gothorũ,hoſtes Huni el
ti in orientales Gothos cum magnis uiribus irruunt & in poteſtatem recipiunt. Occiden
tales uero Gothi cognatorũ exemplo perculſi, deſertis quæ ad occaſum ſpectabant ſed
bus & obſtinatis ad emigrandum animis, ad Iſtrum cum liberis uxoribusq́ contendunt
ad Valentem Imperatorem legatos mittunt, qui ſedes incolendas exorent, perpetuũ pol
liceantur obſequium, & ſe non modo leges ſed Chriſti fidem accepturos eſſe ſpondeant
Qui etiam addant,ſe nunquam imperata detrectaturos:petant Myſiam Thraciamq́, qua
ſi conceſſerit Imperator, ſe pro uallo foſſaq́ munitiſſima aduerſus Hunos perpetuo futu
ros.Lętabundus Valens eos excepit,ſed res aliter atq́ ſperauerat accidit.Nam ab illis pa
Imperator cre- ſo pòſt in prælio ſauciatus, incendio crematus eſt. Dum hæc geruntur Huni imperiũ pro
matur ab Hu- pagare pergunt, & quicquid intra Tanaim ac Tauricam Cherõneſum eſt, in ſuam ditio
nis. nem redigunt:ac deinde ad Danubium uſque & ad Germaniã omnia cęde & terrore com
plent,ſæuumq́ imperium uſquequaq́ gerentes,nec Gothos à tergo infeſtare deſinunt. V
ſigothi uero male tractati,relicta Thracia in Pannonias erumpunt,ubi & Halaricũ rege
declarant.Dum itaque Huni Gothos è ſedibus ſuis eijciunt, ipſi non contenti Scythia,tr
Hunj unde ue- iecto Danubio Pannoniam quoq́ ſubactam innumera multitudine hominũ inundarun
nerint. Delectabat enim eos regio, quòd feracitate ſoli & cœli benignitate præſtantiſſima eſſet.
Porro Macrinus Romanorũ pręfectus, quãuis Myſijs, Pannonijs, Thraciæ, Illyrico & M
cedoniæ præeſſet, Hunorũ tamen erat uiribus impar,uocato auxilio ad Potentianã urben
decem millibus paſſuum à Danubij ripa remotam caſtra ponit, initq́ conſilium, an tran
miſſo exercitu in caſtris Hunos adoriatur, an alium locum prælio magis idoneum opte
Et dum effectum conſilij differt,ecce Huni caſtris acies educunt,ad Danubij ripas ueniun
nec timet eos Macrinus, ratus interfluẽte Danubio nihil detrimẽti illinc ſibi inferri poſſ

quand

quando nec naues haberent quibus traijcerent,nec pontem in amne facile ſtruerēt. At Huni poſtq̧ hoſtibus appropinquarūt, quum ſimili modo tot Scythiæ flumina trāſmiſiſſent, annexis utrinq̧ utribus intempeſta nocte Danubium prope Budam ueterem clam omnes tranant,dormientes & incautos hoſtes adoriuntur, miſerrima cædes oritur,& multi ſomno grauati antequam expergiſcerentur,uita exceſſere. Mox tumultus,clamor & uocifera tio ſubſecuta. Magna pars in fugam conuerſa, reliqui cęde interierunt. Macrinus & alius dux Thetricus tanta clade afflicti & intolerabili furore perciti,collectis quæ ſuperfuerunt legionibus , Hunos longa uigilia ac itineris prę lijq̧ labore confectos putantes , arma ſumunt & copias in Hunos,qui non procul aberant, educūt. Nondum in hoſtium cōſpectu fuere, quum utrinq̧ tam obfirmatis irruitur animis,ut nullū crudelius bellum uſquā commiſſum fuerit. Cadit utrinque innumera multitudo,in diem acerrime pugnatur. Declinan te ſole Huni ſuperioribus uigilijs & laboribus exhauſti, bello inferiores eſſe cœperunt,& ne ad interitum redigerentur terga uertunt,moxq̧ Danubium adhibitis utribus renatant. Prælium igitur imminente nocte diremptū. In hoc conflictu ex Hunis centum & uiginti quinque millia cæſa,à Romanis autem,præter eos qui in caſtris ſuperiore nocte ceciderūt, ſi Vngarorum creditur annalibus,ducenta ac decem millia deſiderata ſunt. Huni poſtquā hoſtes retroceſſiſſe acceperunt, locum pugnæ repetunt , ſuos Scythico more ſepeliunt,& Romanis inuitis,utranq̧ Pannoniā occupare contendunt, cis & ultra Danubiū, & Rom. hinc eijcere ſtatuunt. Thulnam ergo quo Romani ſe receperant properāt.Quod Romani luces uidentes , quamuis duplici iam habita ſtrage attenuati ac uiribus impares eſſent,animos tamen concipiunt,ut Scythicam audaciam cohereeāt. Inſtituuntur ergo utrinq̧ acies & obſtinatiſſime concurritur. Hunis in prælio mos eſt, altiſſimis uocibus hoſtem deterrere,pulſare tympana,ſagittarū iactu aërem in ſpeciem nubium obſcurare. Quare tantus ab his clamor & tam horribilis confeſtim editus & ita telis aër obſcuratus, ut Romanorū animi admodum conſternerentur. A prma hora diei ad nonam uſque pugnatū eſt. Magna utrinque cędes oritur,tandemq̧ Macrino interfecto,Huni haud incruēta ſunt potiti uicto ria. Nam amiſerunt in hoc prę lio 40.millia. Huni itaq̧ qui & ſecundum quoſdam Vngari, anno ſalutis 401.tranquillas in Pannonia ſedes multo ſanguine ſibi compararunt.

Romanorum exercitus cæditur.

Huni cædūtur.

Hunorum in prælio mores.

Attila Vngariæ rex eligitur.

ANno ab ingreſſu Hunorū in Vngariam 28. elegerunt regem Attilam uirum fortem & prudentem, imperandiq̧ cupidiſſimū. Erat ei acre & circumſpe ctum ingenium,corpus ualidum & breue,item ingens animi magnitudo , indefatigabilis tolerantia laborū, exacta rei bellicæ diſciplina, aſtus & conſilij altitudo ſumma. Præterea maxima dolorum ac inſidiarū artificia,deperdita audacia,animus crudelis & elatus, perfidia pluſq̧ punica,egregia forma,toruus aſpectus, caput grandiūſculū, oculi imminuti , rara barba , ſimus naſus , cani ferè crines, color ſubniger, & magna libidinis impatiētia. Erat etiam in inceſſu ſuperbus,circūferebat oculos huc & illuc,ut ela ti uiri poteſtas motu quoq̧ corporis appareret.Illud q̄ ma xime uerebatur,ne potius rex imperio quàm imperiū regi deeſſe uiderēt. Erant autem Hunorum arma,thorax & lorica, arcus & pharetra,nonnulli ſcuto,lancea enſeq̧ falcato utebantur:maxima pars corio corpora muniebant, cæteri ferro,gladio longo accincti & pugione.Hirſutis ad hæc pellibus induebant & demiſſę barbæ,intonſiq̧ crines uillorum inſtar,feroces toruoſq̧ aſpectus augebant,tantumq̧ terroris adijciebant, ut ſolo obtutu ne dum congreſſu hoſtes abſterrerent. In uexillis coronatam ferebant aquilam. Erat Attilæ hæc inſcriptio qua in diplomatis utebāt: Attila Mundizici filius & magni Nimrod nepos, Engadiæ natus, diuina benignitate rex Hunorū, Mœdorum, Gothorū & Dauorū,metus orbis,deiq̧ flagellum. Poſtquam autem regiam dignitatem ſortitus eſt, omnes gentes ſibi ſubditas ad obſequia redegit,Sicambriā iuxta Danubiū imperij ſedem elegit, quam ſupra Budam ueterē fuiſſe uolunt,cuius adhuc ueſtigia multa ſuperſunt. Bledam fratrem,quem

Attilæ mores.

Hunorū arma.

Attilæ titulus.

Frater Attilæ.

pleriq; Budam appellant, in regni ſocietatem admiſit, ne quid ſeditionis oriretur, uniuerſæ Europicę Scythiæ pręfecit, ſummamq́; poteſtatē tradidit. At ipſe mox cum innumera multitudine copiarū, prouincias Romani imperij adorit, in primis utramq; Myſiam, Thraciā, Macedoniā, & Illyricū grauiſſimo bello ſollicitat, atq; in primo prælio apud Martianopolim ſuperior euaſit. Deinde Budam fratrem cui ędificandam urbem in Danubij ripa delegauerat dolo captū interfecit, licet alij tradant eum poſt Catalonicā cladem interfectū, ob id ſcilicet quod urbem quam muro cinxerat non Attilę, ſed ſuo nomine Budam nominaſſet. Poſt hæc nihil magis quàm Romani imperij ruinam intendebat. Vnde inita conſilia proſequitur, Romanos & Viſigothos, quorū rex Theodoricus erat, ne fœdus inter ſe facerent, impedire conatur, quo citius utramq; partem labefactaret. Senſit Valentinianus Imp. Attilæ inſidias, ideo ſcripſit ad Theodoricū, haud aliter Attilæ reſiſtendū, quàm orbis perniciosiſſimo tyranno, cui tantum ineſſet audaciæ, ut totius orbis imperiū tanquam ſibi uni debitum aſſerere niteretur. Ad quæ reſpondit Theodoricus: coërcendā eſſe Hunorū audaciā, neq; animos neq; uires his deficere oportere, qui iuſte pugnare cogunt. Vnde & Gothos undiq; cogit, multas legiones inſtituit, totam Galliam Narbonēſem, Tarraconēſemq́; Hiſpaniam nomina dare iubet, Thoriſmundū & Theodoricū filios maiores natu ſecum commilitare iubet. Nec minore ſtudio in Italia Valentinianus & Aetius in Gallia utebantur. Interea Attila non ſolum per uniuerſam Scythiam delectum militū habuit, uerumetiā auxiliares quaſcunq; habere potuit copias undiq; contraxit. Vnde addiderūt ſe illi ſocios Andericus Gepidarū rex, primores Oſtrogothorū, Marcomanni, Sueui, Quadi, Eruli & Thuringi, quos quidem quingenta circiter armatorū millia fuiſſe ferunt. Cum uero exercitus eius è Pannonijs moueret, Illyricum diripit & incendit, inde Germaniā tanto furore aggreditur, ut uicos paſſim & oppida concremaret, ſacra & prophana dirueret, nec ætati nec ſexui uſquam parceret, Magnæ Germanię tantum pepercit, quia Marcomāni, Quadi & Sueui fuerunt in militia eius. Superato Adulæ montis iugo in Heluetios graſſatur, ac demum in Galliam Belgicam effundit & turbat omnia. Conſtantiā, Baſileam, Argentinā, acri obſidione uexat, admotisq́; machinis quaſſat & breui tempore potitur, prędam ingentem abigit, & non mediocrem patrat cędem. Direptam Argentinā & dirutis mœnibus Polyodopolim edixit appellari, quod multis uijs acceſſibilis eſſet, ſicut & in hodiernū uſq; diem uocabulum illud in Germanica lingua retinet, Nam uocatur Straſsburg. Hinc in Rhemenſes caſtra mouit, quorū metropolim diripuit, & oppidanos ferè ad unum trucidauit, nulla habita ratione ſexus aut ætatis.

Attila fratrem occidit. — *Attilæ confœderati.* — *Attila parcit Magnæ Germaniæ.* — *Polyodopolis Straſburg.*

Attilæ pugna in campis Catalaunicis.

DVm itaq; Attila per Galliam ueluti lupi more inter armenta graſſat, Aetius patricius Romanas copias cum Viſigothis per Narbonenſem Galliam coniungit, in Tholoſanumq́; agrum ubi Theodoricus reſidebat cum exercitu ſe recepit, & ab uniuerſis ſocijs populi Romani auxilia contrahit, ut confidentius cum hoſte manus conſerat. Attila uero ſpe uictoriæ ductus, relicta Aurelianorū obſidione in Galliā Narbonenſem contendit, ubi campi Catalaunici ad Illyrim fluuium patentiſſimi ſunt, qui & Maurici dicunt, uidetq; Aetium & Theodoricū cum innumerabili exercitu & ualidiſſimis auxilijs aduenire. De quo non parum cōſternatus eſt, eo quod tertiam partem ſui exercitus in Hiſpaniā miſerat contra Sultanum & Maurorū regem. Quare literis inducias expoſcit, quod tamen Aetius obſtinatius abnuit, ſciens id expectandi auxilij gratia fieri. Videns ergo Attila ſe urgeri ad pugnam, mulieres & pueros intra carros, quibus pro uallo & foſſa utebatur ad proximos colles recondidit, ſeq; cum Hunis in media acie ſtatuit. Gepidarum uero regem pręfecit dextro cornu & Oſtrogothorū duces ſiniſtro. Habuit Aetius à parte ſua Romanos, Burgundiones, Merouēū Francorū regem, Theodoricū, & filium eius Thoriſmundū. Dato autē ſigno ita cōcurritur & animis uſq; adeo infeſtis, ut cornua ſæpe pariter utrinq; contigerint. Prælium pro gentium numero & immanitate maximū atrociſſimumq́; conſeritur, præterea ſic anceps & uarium, ut ne à ductoribus quidem poſſet rite referri. Mox ubi cominus pugnari cœptum eſt, tanta cædes utrinq; patratur, ut riui ſanguinis undiq; defluerent, mox continuata ſtrage, in cruoris torrentes redacti uſq; adeo rapidos, ut cadauera traherent. Romanæ legiones non minus armis quàm ordine fretæ inter inermes Barbaros tanta ferocia ſæuiebāt, ut nullo cruoris profluuio explerentur. Contra ne minore

Vbi Catalaunici campi. — *Congreſſus horrendus.*

ne minore quidem ſæuicia & immanitate Scythæ utebant̃, qui Rom. imperiũ affectabant, imò totius orbis dominiũ. Tandem Huni terga dare coacti palantes effundunt̃. Victores Gothi cum Romanis, obſcuræ noctis interuentu remorati, quum receptui canerẽt pedem referunt & ita prælium nocte diremptũ. Attila cum magna clade fuſus, inter carrorũ ſepta ſe recepit, ſagittarios imponit, ut forte circũuentus ab hoſtibus, eos facile propulſare queat. Deſperata ferè ſalute, dum ueretur ne uiuus in hoſtium poteſtatẽ adducatur, aut mortuus ſepultura careat, ſtruem in rogi ſpeciem in medijs caſtris è iumentorũ clitellis cõgeri iubet, familiaribusq; mandat, ſi quid aduerſi acciderit, eum continuo interficiant, impoſitũ clitellarũ pyræ, ſubiecto mox igni cõburant. Theodoricũ cum equitatu ſuo ardentius inſequentem, magis ſuorum preſſura quàm hoſtium ferro occubuiſſe dicũt. Scribunt etiam pleriq; Thoriſmundũ quamuis ſera nocte, Attilam tamen in caſtra uſq; ſecutum, ad carrorũ ſepta fortiter dimicaſſe, accepto in capite graui uulnere, equo excuſſum, à ſuiſq; relatũ. Aetius autẽ nimia noctis obſcuritate deterritus ne inter hoſtes uagaret̃, præliũ diremit, in caſtraq; relatus ſcutatorũ circumſeptu inſomnẽ eam noctem exegit. Ea quoq; nox cum magna trepidatione ab Hunis acta. Nam admodũ formidabant ne ui caſtra ab hoſtibus caperentur, quamuis diei laboribus cunctorũ corpora confecta fuerant. Romani propter Theodorici interitũ non parum contriſtati ſunt, & filius eius Thoriſmundus ſequenti die campos perluſtrat & patrem inter confertiſſimos hoſtes iacentẽ inuentũ in caſtra refert, omneſq; ſuæ partis duces & milites obteſtatur: ut ſecum arma capiant, paternã mortem ulciſcant̃ ac reliquias hoſtium omnino deleãt. Sunt qui aiunt Aetium cum ſuo exercitu ſi uoluiſſet Attilã ad ultimũ potuiſſe interitum redigere, ſed ueritũ, extincto Hunorũ exercitu, ne mutatis animis Viſogothi cum Romanis iterum pro imperio certare cogerent̃. Vnde conſulit Thoriſmundo, ut paternũ regnum ſibi debitum citius uſurpet antequã à fratre occupetur. Thoriſmundus Aetij conſiliũ approbat, paternũ corpus Toloſam ad regni ſui caput refert, cui & funus pro dignitate celebrauit. In eo prælio 156. utrinq; hominũ millia pleriq; cæſa ſcripſere, nõnulli 150. millia deſiderata prodidere. Attila quem maximus iam dudũ metus inceſſerat, & de conſciſcenda ſibi morte cogitarat, poſtquã hoſtes neſcire uincere intellexit, ſuum & militũ animos confirmauit, in caſtris diu noctuq; tubis ac tympanis intonabat, ualia metum arte diſſimulabat, incluſus ac uictus uictores aſſiduo territans. Metu deinde inenti liberatus, in Tungros & Trecacẽſes caſtra mouit, uniuerſam prius regionẽ cæde, rapina, incẽdioq; fœdauit, ut cæſorũ iniurias ulciſceret̃, plus ſolito ſæuire uiſus eſt. Quumq; Trecacenſes peteret, Lupus urbis pontif. uir ſanctus põtificio habitu inſtructus obuius occurrit Attilæ, moxq; intrepidus, tune inquit is es, qui urbes euertis, genteſq; proteris? Ego ſum inquit Attila Hunorũ rex & flagellũ dei. Ad hęc Lupus: Felix & fauſtũ domini & dei flagellũ adueniat; & patefactis mox portis cum magno plauſu regem admiſit. Cuius Attila humanitate uictus, per mediam urbem exercitũ tanta modeſtia duxit, ut ne pullum quidem gallinaceũ lęſerit, haud aliter quàm ſi diuino cuncti numine obſtricti forent.

Theodoricus rex cadit.

Toloſa regni Viſigothorum caput.

Lupus epiſcopus obuiat Attilæ.

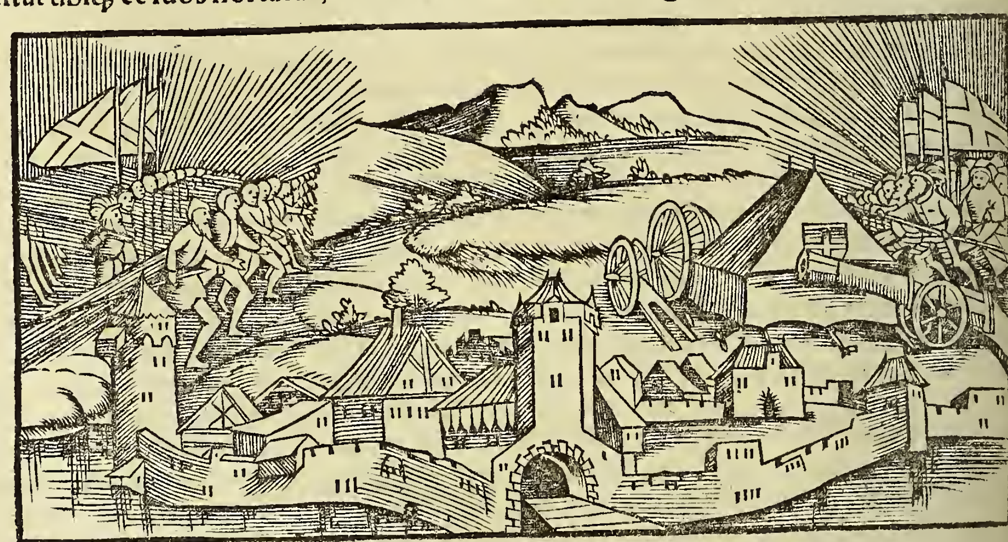
Attila uaſtat Italiam.

Italiam Attila ingreſſurus primo maritimã Adriatici ſinus oram prius expugnare decreuit, ne ingreſſus Italiam à tergo ab hoſte urgeretur & à fronte Romanũ haberet infeſtum. Quare coactum undiq; exercitũ per Illyricũ ad Adriaticũ mare perduxit. Subuertit autem obuias quaſq; ciuitates, Traguriũ, Scardonã & Salonam. Capit & Corticum, Argyruntũ & Vegliam maritimas urbiculas, multaq; alia oppida in deditionẽ accepit. Tandem ad Aquileiã animis tali ſucceſſu adauctis feſtinauit. Circũmenſus autem magnitudinẽ urbis & munitionẽ admiratus, nõ modo tumultuaria oppugnatione, ſed ne diuturna quidem obſidione facile capi poſſe conſpicatur. Aquileienſes uero ut expeditius & tutius cum barbaro hoſte pugnarent, liberos, fortunas, uxores & inutilem ætatem in proximas inſulas exegerant. Acerrima tandem obſidione metropolis ipſa uexatur: at ciues ſæpe interdiu quandoq; noctu ex urbe in caſtra erũpebant, cæſiſq; plurimis, clandeſtina recepti dabantur ſigna, ars arte ſæpius utrinq; eludebatur. Attila tamen nihil intermiſit eorum quæ expugnationi uidebãtur accõmoda. Nam erigebat turres ligneas, muniebat pluteos, cogebat materiam undiq; ad complendã foſſam, machinis ſæpe tentabat mœnia, nec unquam ſine magna cæde redibat. Senſim tamen arctius urbem obſidet, foſſa terra oppleta, ut nemo ex urbe prodire poſſet. Secundus agebatur annus quum Carnis, Foroiulienſibus

Aquileia obſidetur.

ſibus cęteris'q; finitimis late ſuba ctis deletisq;,adhu
Aquileia obnixe reſtiterat. Deinde quum tertius e
laberatur annus & proceres cogitarent de ſoluend
obſidione, Attila luſtrãs urbis mœnia, proſpexit ci
conias, quæ per domorum faſtigia nidos diſponer
ſolent, ex urbe pullos educere, per pagorũ culmin
inſtaurare nidos, omnes certatim fugam capere. C
Augurium. ptato extemplo augurio, principibus ait: Cõſpicit
qualia dij auſpicia dederint: urbẽ diu obſeſſam, iam
iam interiturã ciconiæ ecce relinquunt, in quanta re
rum omniũ inopia uerſentur hoſtes oſtendunt, caſ
ras arces periculo imminente deſerũt, nobisq; immi
nentem uictoriam portendunt. Dato itaq; militibu
ſigno, machinas urbi admouent, obſtinatis animi
pugnã ineunt, undiq; concurrũt & mœnia conſcen
dunt. Oppidani indomita hoſtium audacia conſter
nati, ne tot quidem è propugnaculis deturbare poterant, quot certatim pro ſe quiſq; ſubi
bant. Completa corruentiũ cadaueribus foſſa, & ęquato iam aggere, plus hinc animo &
obſtinatione quàm uiribus arteq; pugnatum, contrà illinc metu & deſperatione certatum
Inſtat ubiq; & ſuos hortatur, initam iam uictoriam tranſigãt. Ipſe ſumpto clypeo, adiecti

muro ſcalis conſcendere nititur: quod ubi à cæteris ſpectatũ eſt, tantus in urbem ubique f
ctus eſt impetus, ut ultra defendi nequiuerit. Rex à mœnibus prædam, cędem, incendiũ &
ruinam exclamat. Illico Aquileienſes ad unum cæſi omnes, uaſtata omnia ferro & ign
Pudicitia mu- Muleres quoq; in urbe relictæ incęſtatæ, inter quas una præſtantis pudicitiæ matrona à f
lieris. do hoſte petita, dum in tecta fugit ut caſtitatẽ tuereẽ, poſtq; nõ alia uia niſi morte impoll
tum corpus ſeruare cognouit, è ſummis ædibus in ſubiectũ Natiſonẽ fluuiũ ultro ſe præc
pitem dedit. Euerſa Aquileia, ita omniũ Italorũ animi cõſternati ſunt, ut pro mœnibus h
ſtem inſtare reputarent, maxime Romani, qui non multo antè tempore direptionem urb
Venetiarũ pri passi fuerant. Venetici ſinus accolæ ut in tanta trepidatione proprię ſaluti conſulerent,
mordia in ma- proximas paludum inſulas emigrarũt, & præſertim Patauini in inſulam quæ poſtea Ri
ri. alto nomen accepit. Tuta nanq; confugia paluſtres inſulæ ex congeſto influentiũ amn
limo confectę conuenis prębuere. Attila uero ad Paduam caſtra mouit quam & expugn
uit, urbemq; ingreſſus cum exercitu, cuncta hoſtili more populatur & incẽdit. Deinde o
Theatrum Ve ſedit Veronam urbem clariſſimã, nobiliſſimo adhuc theatro illuſtrẽ, & ter quaterue illa
ronenſe. perpetua pugna afflixit, fugientibusq; ciuibus facile illam expugnauit. Direpta autem c
uitate, theatro pepercit, operis nobilitate placatus. Eodẽ tempore populatus eſt & ince
dit Brixiam & Bergamũ, motisq; caſtris Inſubres inuadit, ampliſſimãq; Mediolani urbe
quę tunc Gallicæ gentis caput erat, obſedit, exiſtimans ſe non minus inde laudis relatu
quà

quàm ſi Romam occupaſſet, Gothorũ manibus exinanitã. Sed cum aduerteret urbem eſſe munitiſſimã frequentiſſimamq́ȝ, nec uiribus facile eam capiendã intelligeret aut fame conficere ſine cõmuni malo, potiſſimũ ſui exercitus, hortatur ciues ut ſponte ſe dedant: quod ſi fecerint, perhumanũ eos dominium inuenturos pollicetur. Mediolanenſes quid agerent haud facile decernebant, poſtero tamen die mittunt legatos ad Attilam, qui ſenatus populiq́ȝ autoritate deditionẽ, ut clementiorẽ hoſtem inueniant honorificentiſſ. uerbis faciunt. Ingreditur itaq; princeps ſingulari pompa, & cum pulchritudinẽ urbis luſtrat, obſtupeſcit atq; ex ędificijs facultatũ magnitudinẽ conijcit, nimiaq́ȝ auaricia æſtuans ſecum cogitat, nõ ad exornandã ſed delendã Italiam ueniſſe, imperiũ ſibi in Pannonia ſtatuiſſe hac tantũ urbe totum exercitũ ditari poſſe. Vnde per præfectos legionũ agit ut diſpoſitis per urbẽ ſtationibus, futura nocte incendia moliant͂, ciues inuadãt & omnia populent͂. Quod ubi cœptum eſt, acerrime tota nocte pugnatũ eſt. At ubi dies illuxit, quum plebeij paſſim direpti cęderentur, & in multis locis incendia ſæuirent, tandẽ decuriones omnes capti, partim cæſi, partim benigniorẽ hoſtem nacti, magna ſe pecunia redemerũt. Raptę etiam ſunt cum matronis uirgines. Et quamuis urbs grauiter eſſet afflicta, non extremo tamen abſumpta eſt incendio. Attila ſe per edictũ excuſauit, id ſe inuito ac inſcio factum, libidinẽ tantæ multitudinis & cupiditatẽ haudquaq́ȝ facile contineri poſſe. Dum hęc Mediolani aguntur, interea Ticinum mandat obſideri, agrum diripi & finitima quæq́ȝ uaſtari. Ticinenſes uero indignatione ſimul & deſperatione obdurati, poſtulatã ab hoſte deditionẽ abnegant, & generoſi quiq́ȝ animi, ſi res ipſa tulerit, cum patria ſimul interire magna ex parte decernunt. Plebs uero cui cum exiguis fortunis exigua quoq́ȝ ratio honeſtatis ineſt, aperta ſeditione aduerſatur: Sicq́ȝ tumultus ingens in urbe excitat͂, aliqui dedendã urbem, propugnandam contrà aliqui exclamabant. Interim Huni ingreſſi urbem, optimates magna ex parte cæſiunt, rapiũt cum uirginibus matronas ac populant͂ omnia bona. Cæterũ Leo pont. Rom. reipub. miſeratus calamitatẽ, adit intrepido animo tyrannũ, rogatq́ȝ ut abſtineat ab Italia, hortat͂ ad pietatẽ, & minat͂ ſeuerum Dei iudiciũ, exterruitq́ȝ ita, ut non multa uerba facere potuerit. Admirant͂ omnes Attilam uictum uerbis ex aſpectu pontificis, multiq́ȝ percontantur, cur pontifici Chriſtiano tam facile ceſſerit. At ille reſpondit. Non põtifex ipſe me deterruit, ſed ſenes duo, qui demiſſa barba ac uenerando uultu, diſtrictis enſibus adſtabãt, mortem minitantes, niſi legato ſuo paruiſſem. Huni itaq; regis edicto in Noricum & Pannoniam ſtatiua mouerunt, & ſedato furore, cædibus & incendijs abſtinuere.

Mediolanum ab Attila diripitur.

Papia diripitur.

Attilæ Hunorum regis mors.

POſtquam Attila cum ditato exercitu ex Italia in regnum ſuum ſe recepiſſet, triumphauit de bello Italico & Illyrico, exhibuit munus gladiatorũ, uaria edidit ſpectacula, Sicambriæ populo ter dedit epulũ, miſſilia ſæpe ſparſit, multaq́ȝ populis conuenientibus prodegit. Et quamuis de inuadenda Aſia atq; Africa cogitaret, ſumma men libidine præditus, inter conuiuia & ingentem concubinarũ numerum mentem remi, puellamq́ȝ Bactrianorũ regis filiam, cuius amore ſuccenſus erat, primariæ uxoris loco ibere conſtituit. Vnde Bacho ac Venere corpus ita ea nocte confecit, ut inter dormiendũ pino corpore, profluuio ſanguinis ẽ naribus continuo ſuffocatus interierit. Experrecta ulier, cõuocatis cubicularijs promulgat inopinatũ regis fatum. Fatum inq́ȝ uiro nõ indinũ ut qui alienũ ſanguinẽ tantopere anhelauit; proprio eum interire decuit. Hunc Vnga annis 44. regnaſſe poſt ingreſſum in Pannonias ferunt. Poſt mortem eius facta eſt ma na diſſenſio in exercitu eius ex multis gentibus collecto, defecerũtq́ȝ multi & in libertatẽ ſe uindicarunt. Oſtrogothi tamen & uariæ exercitus Attilæ reliquię Pannonias incolue nt, diuiſiq́ȝ ſunt inter ſe. Nam Huni habuerunt regem ſuum ſicut & Oſtrogothi ſuum re em. Excurrunt autem Oſtrogothi uſque in Theſſaliam & Illyricum & omnia loca diri unt. Rex eorum Thindimer reliquit Theodoricum regni hæredem, qui & paulo põſt Ita e regno potitur. Cui ſucceſſit nepos eius Athalaricus, cuius regni caput fuit Rauenna. ontra eum mittitur à Iuſtiniano Beliſarius, qui occupata Sicilia Neapolim expugnat, at ue deinde Romam adoritur & capit. Contendensq́ȝ ad Rauennam expugnauit eam, & ptum regem duxit Conſtantinopolim: & hic fuit Oſtrogothorum exitus.

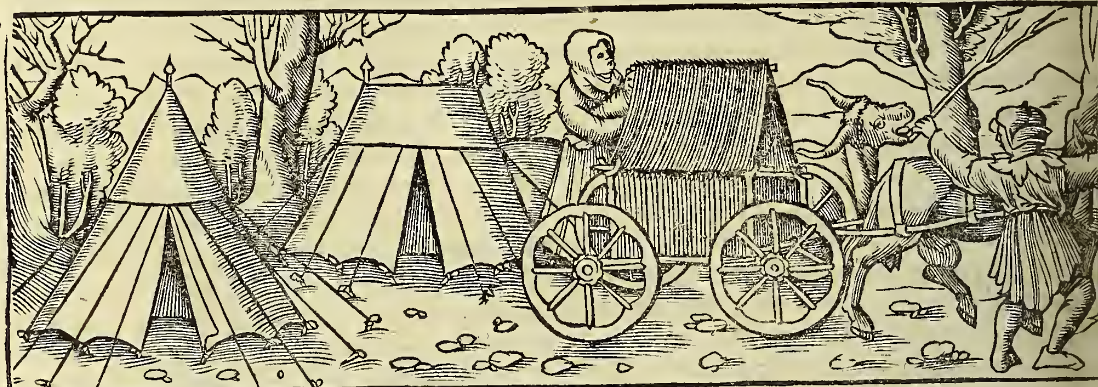
Attila perit profluuio ſanguinis.

Oſtrogothi.

Longobardi Pannoniam ſubigunt.

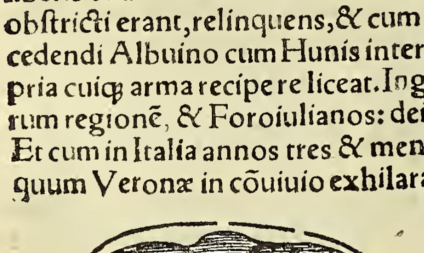
LOnge poſt Attilæ mortem, quum Longobardorũ rex intellexiſſet nutare regnum
Gothorũ, cum innumera gentium multitudine Pannonias ingreſſus eſt. Legimus
autẽ Longobardos (qui & Winuli) ex ſeptentrione promanaſſe, ſicut & Gothos,
Vandalos, Erulos, & pleraſq; barbaras nationes, occupaſſeq́; Rugilandiã. Hinc
egreſſi, Erulorũ regem interficiunt, atq; indies gloriã ſuam uirtute bellica amplificare ſtu-
dent. Occupauerũt etiam cum rege ſuo Albuino Pannoniã, anno ſcilicet ſalutis 530. & an
nos circiter 42. incoluerunt. Et cum interim Narſes nomine Græci Imp. Italiæ pręeſſet, ty-
ranniceq́; imperitaret, Romanis querelã de eo facientib. imperio abdicat̃. Sophia quoq; Iu-
ſtini Imp. cõiunx fertur ei literis minata, ſcilicet ſe illum eunuchũ ad diſpenſanda in gyna
cio puellis lanæ penſa redacturã. Ad quod ille reſpondit: ſe talem ei telam exorſurũ qua-
lem nunq; ipſe retur expediturã. Vnde Neapolim ſecedens, legatos ad Longobardos mi-
ſit, quibus relicta Pannonia ad occupandã feraciſſimã Italiã hortat̃. His auditis Albuinus
rex ſpe elatus, coactis omniũ Longobard. familijs, acceptisq́; ſecũ è Saxonibus ſocijs cum

Narſes Italiæ præfectus uocat Longobardos.

liberis & uxorib. circiter 20000. ad emigrandũ ſe parat, Pannoniã Hunis, quibus fœder
obſtricti erant, relinquens, & cum quibus habitauerãt 42. annos. Ea tamẽ cõditio ſedibu
cedendi Albuino cum Hunis interceſſit, ut ſi qua neceſſitudo ad reuertendũ adegerit, pro
pria cuiq; arma recipere liceat. Ingreſſus itaq; Albuinus in Italiã, primũ occupat Veneto
rum regionẽ, & Foroiulianos: deinde Vicentiã, Veronã, Mantuã, Brixiam, Bergamũ &
Et cum in Italia annos tres & menſes ſex regnaſſet, coniugis inſidijs interemptus eſt. Na
quum Veronæ in cõuiuio exhilaratus, uxorẽ ad bibendũ licentius inuitaſſet, porexiſſet
poculũ è Cunimundi ſoceri capite fabrefactũ, ut cum p
tre, pfuſius biberet, Roſimũda dolore correpta, inſidia
excogitare cogit̃. Vnde Peredeũ adit & in uiri cędem
licere nititur. Quod cum aſſequi nõ poſſet, artibus eu
circũuenit. Amica quędã Peredeo erat, quam noctu ad
re ſolebat, regina ſe ſubornat, ſeq; in lecto amicam me
tita, aduenienti Peredeo ſupponit, & deceptũ patrata u
nere alloquit̃: Peredee inquiens, aut te Albuinũ interf
cere, aut ab eo interfici opus eſt, quando regalem tho
incæſtaſti. Ni parueris, paternamq́; mortem ultus fue
ris, te adulterij poſtulatũ dira morte ſcito moriturũ. Il
timore perculſus, pollicetur ſe regẽ interfecturũ, eum
dato ab uxore ſigno, cooperante Elmicho obtrunca
Elmichus poſt hunc regnũ occupare conatus, quum R

Reginæ iniquũ ingenium.

ſimundã ſibi deſponſaſſet, Longino præfecto Rauennati, qui Narſeti ſucceſſerat, exten
plo mandat, comparatã cõtinuo nauim ad ſe Veronam mittat, quam Elmichus cum Ro
munda, regiaq́; gaza conſcendit. Quumq́; Rauennã perueniſſent, Longinus Roſimun
perſuadet, Elmichum interficiat, ſeq; uirum capiat, ut Rauennæ dominatu frui poſſit. A
nuit inconſtans fœmina, Elmicho in balneis uenenũ propinat, quod ille bibens, ubi ſe le
li potionatum pharmaco intellexit, reliquum quod in poculo ſuperfuerat diſtricto glad

uxore

uxorem haurire coēgit. Quod cum illa ui adacta feciſſet, uenenum utriq; uitam pariter intercepit. Interim autem quo Longobardi dominantur in Italia, Huni qui manſerāt in Pannonia, euocant è recōditis & aſperis Scythiæ ſedibus cōtribules ſuos & cognatos quoſq;, ſtatoq; emigrationis die illi turmatim prodeūt, liberos, uxores, pecora & uniuerſas deniq; facultates abducunt, traiectoq; Tanai fluuio tandem ueniunt ad auita regna. Alij ſcribunt paulo aliter, nempe quòd Huni ſua ſponte egreſſi Scythiam, primum uenerint in Tranſſyluaniam, quam in ſeptem diuiſerunt caſtra, quibus & ſeptem præfecerunt duces, addentes quoq; legionum centuriones & decanos. Exercitus quiſq; ex 30. millibus hominū & 857. conſtabat. Vnde & regio illa in hodiernum uſque diem Septem caſtra nominatur. Hærentes autē Huni aliquandiu in ſeptem caſtris, ad explorandā terram Pannoniæ, mittunt quendam ingenio ac uiribus pollentē in eam. Qui ingreſſus regionē, miratur ubertatem ſoli & clementiā cœli, accedensq; Suathem Sarmatā latè regnantē in terra, exponit ei cauſam ſui aduentus. Suathes audiēs poſtulari à peregrina gente nouas ſedes, legatum hilari excipit animo, ratus nil ſibi cōmodius accidere potuiſſe, quàm regionē feraciſſimā & exhauſtam incoli à gente extera, quam ruſticam eſſe opinabatur. Legatus uoti compos, nigri ſoli glebam, item herbas & aquā ex Danubio in Septem retulit caſtra, ad iudicanda regionis commoda. Huni inſpecta terra, herbis & aqua, læti effecti, mittūt Pānoniæ principi equum candidum, cultum ephippio & aureo fræno, in grati ſemper obſequij ſpeciem, ſubſequentesq; in magna multitudine mittūt ad Suathem & iubent, ut terram quam equo uendiderat illico relinquat. Suathes his auditis in triſticiā conuerſus, exercitū undiq; colligit ut ſe contra hoſtem defendat, ſed ſuccūbit, interficiunturq; omnes Sarmatæ præter eos qui ex Hunis prioribus remanſerant, quos linguę cōmercium conciliauerat. Occupata itaq; Pannonia, Huni ſibi ſedes ultra citraq; Danubiū inuenere, potentiſſimas etiam regiones inundantes. Cum Hunis & Auaribus qui prius uenerant, ſeſe coniungunt & unam rempub. ſtatuunt, ingeniumq; intendunt ad muniendā Vngariā, Martialis ludicri areā. Deinde cum finitimis multis bella gerunt, rapinis eos laceſſunt, quoſdā cædibus fatigāt, & ab alijs pacem mercant. Cum itaq; omnes uicinas regiones expugnaſſent, & ſpoliaſſent, Carolus magnus expeditionē in eos mouens, octo annis eos (ut quidā ſcribunt) infeſtauit, anteq; domarent. Multa prælia in ea cōſerta, magnæ clades utrinq; patratæ, & planè exinanita fuit Pannonia. Nam tota Hunorū nobilitas concidit, omnes uires exhauſtæ, & exinanitū ærarium, tot populorum ſpolijs, tot hoſtiū exuuijs, tot gentiū rapinis antè refertū. Franci qui quondā exiguis facultatibus fuerant, hinc ita ditati rediere, ut Gallias opibus latè cōpleuerint. Tantum auri & argenti in eorum regia repertū, tam præcioſa in prælijs erepta ſpolia, ut ne plus quidē Macedonico bello relatū putent. Sed tamen gens Vngarica tanta ſtrage & rapinis affecta, nullo unq; bello deleri uel Pannonia eijci extirpariq; potuit. Carolus magnus inſigni uictoria præditus, accepto nūcio audit Saxones, quibus cum tot annos bella geſſerat, à traditis uerę fidei documentis deſciuiſſe & in perfidiā recidiſſe. Quare exercitū ducit rurſum contra eos, cæſiſq; 30. millibus Saxonū & terra ubiq; uaſtata, abduxit obſides principum filios, & ut eorum uires extenuaret, multas quoq; ex eis in Daciam, Pannoniam & diuerſas regiones deduxit colonias, quarum adhuc multæ reliquiæ Sarmatiam incolunt.

Stratagema.

Hunorum ſecunda emigratio.

Stratagema.

Vngaria Martialis ludi area.

Spolia Hunorū diripiuntur.

Vngari poſt Carolum magnum affligunt Romanum imperium.

POſt Carolū magnū Vngari ſub Arnolfo Imperatore prouincias Romani imperij incurſionib. & rapinis laceſſunt, & in primis Germanos adoriunt. Odiū in Rom. nomen, quod diu diſſimularūt, rebus potius q̃ uerbis detegunt. Nam in diripienda uaſtandaq; Germania mutua immanitate certabant. Quoſcunq; enim inuenerunt, paſſim cędere, pecora abigere, imbellem ætatē in captiuitatē ducere, ſæpe in conſpectu parentū cōtrucidare liberos, illidere parietibus infantes è gremio matrum ereptos, nullū deniq; feritatis genus prætermittere, nobiliſſima quæq; ædificia amoliri, oppida, uicos ac templa incendio abſumere &c. Omnia crudelitatis genera ſcriptores pręter pollutā utriuſq; ſexus pudicitiā, quam domi militiæq; ſemper coluerūt, in eos cōmentant. Ex Germania in Galliam pergunt, & ubiq; tanta cæde bachant ut hęc Attilę tempora ſuperaſſe credideris. Arnolfus & reliqui reges his obſtare non audebant, propter innumerā eorum multitudinem,

Vngari Germaniā uaſtant.

nem, ac propter Rom. reipub. diſſenſionẽ, inteſtinasq́ꝫ Francorũ diſcordias, quibus imperij Rom. uires admodum labefactæ ac eneruatæ fuerant. Ludouicus rex Germaniæ qui ſucceſſit Arnolfo, ubi erumpentes in Bauariam Vngaros, omniaq́ꝫ paſſim igni ferroq́ꝫ uaſtantes acceperat, ad Auguſtam Vindelicam eis occurrit, ab hisq́ꝫ ſimulata fuga in inſidias tractus, uix cum magna clade ſuorum euadere quiuerat. Qua quidem uictoria elati, Bauaros mox & Sueuos, item Francones & Saxones longe lateq́ꝫ populati ſunt. Ludouicus rex audito hoſtium reditu, coactis undique copijs & auxilijs, his iterum occurrit, ſperans prædam ſaltem & captiuos eripere. Sciebat enim Vngaros populatis tot ditiſſimis regionibus onuſtos eſſe auro & argento atque omnibus bonis. Conſerto ergo prælio, non modo prędam & captiuos non recuperauit, ſed ingenti accepta clade uix euadere potuit. Hac itaque expeditione Pannonia multis antea bellis exhauſta, ita auro & argento repleta eſt, ut nullis reſpublica ciuium uectigalibus indigeret, nulláque decuſſa pecunia præterquàm externa uteretur. Afflicto itaque in hunc modum Romano imperio, conuertunt ſe ad imperium Conſtantinopolitanũ, laceſſunt Myſiam ſuperiorem, Illyricũ, Thraciam, Macedoniamq́ꝫ incurſionibus ac rapinis: deinde uertũt arma in Bulgaros, qui Sclauorũ genere fuerant nati, ſicut & conſimilis eſt utriuſque lingua. Et quum traiecto Danubio Thraciam & Macedoniam armis ſæpe uexaſſent, & diu cum principibus Græcorum bella geſſiſſent, in eorum tandem conceſſerunt ditionem. Hi ergo cum Vngaris dimicare auſi & ad internetionẽ ferè redacti, ſtato quotãnis ſtipendio multati ſunt. Potiti Vngari hac uictoria mouent arma in Italiam & magnis furijs bachantur in Longobardia, ut etiam Itali ingenti pecunia ſe redemerint à barbarica ſeruitute. Deinde Alemannos repetunt atque ſolita crudelitate diripiunt, & trucidant: ac homines cum pecoribus abducunt. Cumq́ꝫ diutino ocio uti non poſſent, quando ad flagella gentium nati fuerant, ſæpe excurſiones fecerunt, nunc in Italiam, nunc in Alemaniam, ubiq́ꝫ multa perpetrantes damna, & uictoria elati per Gallias effunduntur, templa paſſim diruunt & incendunt, Metenſem, Treuirenſem, & Aquiſgranenſem agrum incurſant, omnia ſacra & prophana populantur, cædibusq́ꝫ fœdant, ac deinde domum reuertuntur. Sed non diu manent domi, quin comparatis munitiſſimis legionibus & equitatu, more plus quàm hoſtili Germaniam repetunt, & Auguſtam Vindelicorum diripere cõtendunt, rati Ottonem Imperatorem Galliæ rebus implicitum, patrijs populis haud facile ſubuenturum. At Imperator audita Vngarorum eruptione, contractis undique auxilijs patriam repetit, & Vngaris qua potuit pernicitate occurrit. Habes hiſtoriam iſtam ſuprà in deſcriptione Auguſtæ Vindelicorum. Vngari itaq́ꝫ Ottonis primi conflictu eneruati, in quiete deinde manſere.

Vngari uexãt imperium Conſtantinopol.

Vngari Galliam affligunt.

Quando & à quibus Vngaria Chriſtianæ fidei documenta acceperit.

HAbuit Pannonia prima orthodoxæ fidei rudimenta à Carolo magno, à paucis tamen imbibita. Sed Carolo uita excedẽte, quũ paucis pòſt annis rebellare cœpiſſet, prægustata religio exoleuit, & ſi qua eius ueſtigia remanſere, in tanta feritate abolita ſunt, ut nonnulli diuinitus inſpirati, quæ de uera religione ſentiebant, in publicum edere non auderent. Carni tamen & Norici atque alij Germani, uicinos ſibi Vngaros, fidei coniunctione mitiores reddebant, & ad propagandam in alios fidem hortabantur, quouſque Geyſa princeps in populo emerſit: qui acceptam Chriſti fidem, regno aut principatu potitus, amplificare contendit. Hic ſanctos undique uiros acciri iubet, qui per Vngariæ populos effuſi, ueræ fidei rudimenta traderent, falſam ac barbaricam religionem abrogarent, erudirent feros homines, eosq́ꝫ patria religione eximerent & Ieſu Chriſti nomen pro uirili prædicarent. A principio maxima pars procerum, haud parum regis ſuperſtitionem mirari cœperat, & multi tyranni obnixius reluctabantur. At Bauari, Saxones & Sueui, cæterique Germani Geyſam non tantum pecunijs ſed auxiliaribus quoque copijs adiuuarunt, ſperantes, ſi Vngari Chriſti fidem acciperent, non amplius eos latrocinijs & cædibus graſſaturos, diuino timore præditos, Scythicam facilius immanitatem exuturos. Geyſa igitur iactis haud paucis ueræ fidei fundamentis, uita exceſſit, diuumq́ꝫ Stephanum qui hæreditario iure ad poteſtatem regiam elatus eſt, filium reliquit. Hic poſt patrem Vngarorum rex creatur, atque ei uniuerſæ reipublicæ ſumma traditur, cunct

Geyſa primus rex Chriſtian.

Diuus Steph.

cunctí nobiles & plebei in manus eius coniurant anno ſalutis 997.nec quicquã maiori ſtu
dio aggredi cupiebat, quàm uniuerſos Vngaros in lucem aſſerere ueritatis, etiamſi multi
contradicerent & magna multitudine in eum coniurarent, inteſtinũ etiam mouentes bel⸗
lum, quos tamẽ collectis magnis copijs uicit, & glorioſe de impijs homnib. triumphauit.
Hic Strigonienſem in primis eccleſiã erexit, eamq́ metropolitanã ſedem eſſe iuſſit. Et ne
fundamenta pacis in regno eius interciperentur, uarias leges & edicta tulit, in primis de ſi
carijs, adulterijs & homicidijs: item de uí, latrocinijs & furtis capitalia ſupplicia promulga
uit. Deinde diui Henrici Imperatoris ſororem, Gyſelam nomine, duxit uxorem, ex qua ge
nuit aliquot liberos, præſertim Emericum uirum ſanctum, & qui cum ducta uxore in cœ⸗ *Emericus ſan⸗*
libatu uixit & iuuenis mortuus eſt ante patrem. *ctus.*

Tartari Vngariam uaſtant.

VSque ad annum Chriſti 1211. fuerunt Tartari in Europa incogniti. Prodeuntes
autem cum quinquies centenis millibus hominũ, in Vngariã eruperunt. Et quum
populata Roxolania & Cumania Vngariam ingrederentur, per quinq́ dierum
iter nullum pagis & oppidis detrimentum intulere, partim ne uaſtationis rumor
ocyſſime ad Vngaros perueniret, partim ne redeuntes cõmeatuũ inopia laborarent. Prin⸗
ceps unus irruit in Tranſſyluaniã, alius adortus Poloniam, cæſo duce uſq́quaque graſſa⸗
tus, omnia ferro igniq́ uaſtat. Populata Polonia Schleſiam aggreditur, diripit & incendit.
Simili rabie irruit in Morauiam ac deinde deſcendit in Vngariã & magnam ſtragem in ea
fecit. Rex Bela interim timidus latuit. Demũ cæſis hominibus & abducto pecore, cum in⸗
genti præda Tartari in Bulgariam iter flexere. Paulo pòſt redeuntes, omnes occurrentes
ſternunt & in fugam uertunt, Peſtum uſque perueniunt & perdunt omnia, fugientes uero
demergunt in Danubium. Perierunt in pugnis paſſim commiſſis Strigonienſis archiepiſc. *Epiſcopi Vn*
Colotienſis epiſcopus, Iaurienſis antiſtes, Tranſſyluanus epiſcopus & Nitrienſis epiſco⸗ *gariæ truci⸗*
pus atque alij magni uiri. Bela rex ubiq́ fuga ſuæ ſaluti conſuluit. Varadina quoque urbs *dantur.*
unà cum arce fuit expugnata, & ad cædem uir pariter & mulier, puer ac ſenex iuxtà rapiũ.
Poſt hæc Strigoniũ obſidetur. Et quum eſſet uetus regum aula, huc mercatores multi con
uenerant, confugerant undiq́ ex pagis & oppidis nobilium ac ruſticorũ ingens numerus,
quare Tartaris obſtare ſperabant. Parant Tartari machinas circiter triginta & oppugnãt
urbem. Obſeſſi hoc uidentes, ſuburbiũ incendunt & in lapideã omnes ſeſe recipiunt urbẽ.
At hoſtes eam undiq́ tanto impetu oppugnant, ut breui eam expugnauerint. Capta urbe, *Strigonium*
tanta ab hoſte patrata cædes, ut nemo ex uniuerſa ciuitate præter quindecim euaſerit. Su⸗ *expugnatur.*
pra omnium opinionem, in omnem ſexum ætatemq́ ſæuitum, qandoquidẽ uiuos homines
palo inſutos pecorum inſtar igni aſſaſſe referuntur. Relicta uero arce quam expugnare
nequiuerunt, ad Albam regalem properant, ubi propter regum monumenta multum auri
& argenti ſperabant inuenire, ſed fefellit eos eorum opinio, quum urbs inter paludes ſita,
nulla ui & arte capi potuerit. Sic Tartari relicta hac urbe & tota Vngaria, onuſtis præda
curris, qua uenerant uia redeunt ad ſua loca. Bela uero rex, qui in Dalmatiam fugerat, au⸗
dito Tartarorum abitu, cum multis auxilijs in Vngariam redijt, ut diſſipatas regni ſui reli⸗
quias congregaret. Reuerſus autem offendit regnum deſolatum, tribusq́ annis à peſtilen⸗
tiſſima gente direptum: & collectum exercitum duxit in Auſtriam contra ducem Frideri⸗
cum, eoq́ uicto & direpta maxima Auſtriæ parte, in Pannoniã redijt, & diu in reſarciendo
regno uerſatur. Poſt Friderici interitum ſoror eius Margareta iam anus, accepta fratris hæ
reditate duxit maritum Ottocarum regem Bohemiæ, ut ſuo loco diximus.

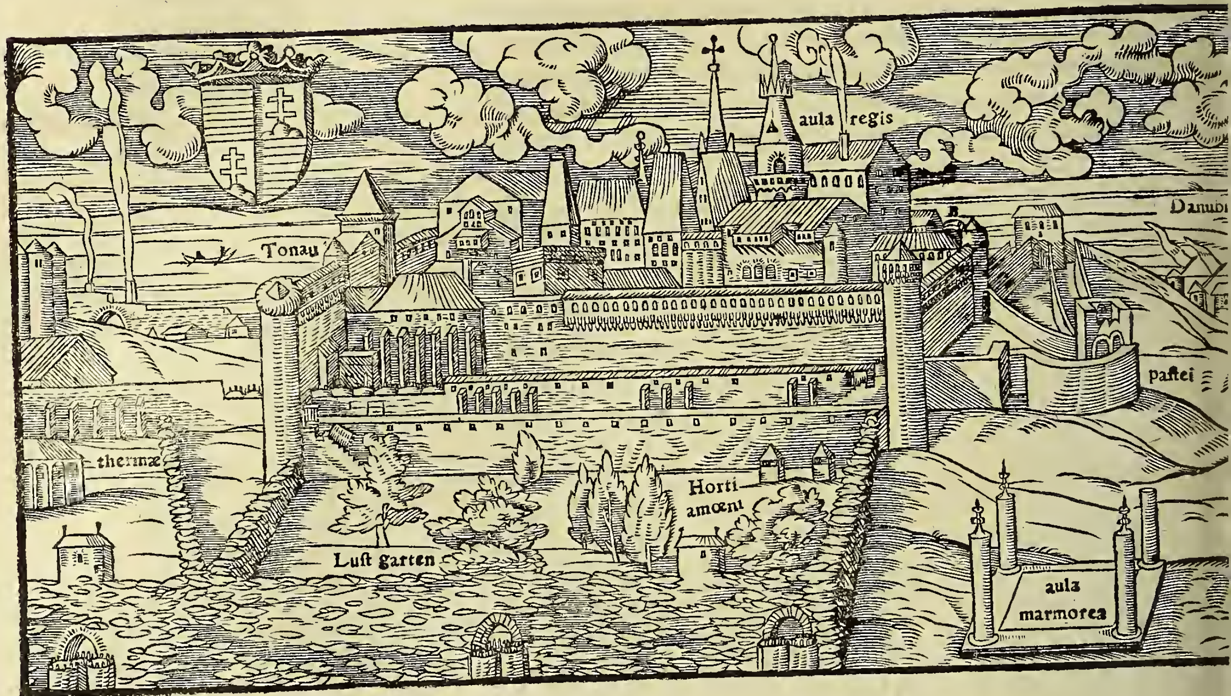
De ciuitatibus Vngariæ.

REcenſuimus ſupra bonam partem inſignium urbium & ciuitatum, quas habet la⸗
tiſſimum regnum Vngariæ, ut ſunt, Strigonium, Colotia hodie Kalachia, Buda
noua & Buda uetus, Iaurus, Varadinum, Nitria, Nicopol is duplex, maior & mi⸗
nor, ab una Iſtri ripa maior, ab altera minor ſita: hæc Traiani, Hadriani illa uicto
monumentum, ut quorundam eſt opinio.

Buda

B V D A, uulgo Ofen, prima & regia

Vngarici regni ciuitas, cuius arcis effigiem hic ſuis
ædificijs expreſſimus.

BVda Vngarici regni hodie eſt caput, ſic denominata ut multi putant à Buda con
tore fratre Attilæ regis, uel ut alij ſcribunt à Budinis Scythiæ populis, de qua re ſu
prà diximus. In hac urbe Sigiſmundus rex ſuperbiſſima ſtatuit ædificia, exædifica
uit quoque in arce palatium, multum Romanæ referens antiquitatis: muro arce
obduxit, ambulacrisq́ amœniſſimis exornauit, in media ferè arce turrim ampliſſimã fund
uit ex quadrato lapide, ſed morte præuentus initum opus non abſoluit. Ex altera Danub
ripa in Peſtana ciuitate, quæ è cõſpectu eſt, molem poſuit in arcis obiectæ ſpeciem, ut hi
ſupra Danubium perpetuo ponte arcẽ utramq́ coniungeret. Verum mors inuida tam ſu
perbi operis initium intercepit. Quod ſi facere potuiſſet, Traiani pontẽ quem in ſuperi
ris Myſię ripa quondam ille fecerat, proculdubio ſuperaſſet. Porro Peſtum 30. millib
paſſuum à Vatia in eadem ripa atque in Budæ nouæ cõſpectu ſitum, à Peſtanis fortaſſe
litibus, uigente quondam imperio Romano, ædificatum eſt.

Agria, Caſſiouia.

AGria ciuitas epiſcopalis ab Agrianis Illyrici populis condita & nominata eſt, q
traiecto Danubio haud procul à Tibiſco amne conſedere. Aliqui ab interfluen
fluuio, uel quòd gens agreſtis fuerit & inurbana, ſic nominatam putant. Caſſi
uia uero à Caſſio Romano ciue nominata, urbs eſt clariſſima.

Piſonium, Nitria, Camaron.

PIſonium in Danubij ripa ſitum, non parum Romanæ redolens nobilitatis, à Pi
ne nominatum eſt, qui Pannonijs præfuit. Nitria uero remotius in mediter
neis, Bochi fluminis accola eſt, præcipiti curſu Danubiũ influentis. Et quum D
nubius in plures alueos diuidatur uariæq́ fiant inſulæ, ex illis nobilis habetur
ma

maria, quæ Scythia dicitur, & Camaron. Arx ibi ad caput munitiſſima & Mathiæ regis ingenti ſumptu elaborata. Horti quoque regij & uiuaria multa, amœniſſimiq́ pagi. Deinde unius diei iter eſt ad Vatiam ciuitatem epiſcopalem.

Peuce, Syrmium.

PEuce ciuitas à Peucinis Sarmatarum populis condita, hodie Quinqueeccleſienſis uocatur, ubi paulo inferius Drauus Danubio admiſcetur. Syrmium uero in uia ſitum quæ in Italiam contendit, non tam uino clarum quàm quòd Probi Imperatoris fuerit natale ſolum, qui Marmaridas in Africa ſuperauit, Francos inuijs paludibus ſtrauit, Germanos à Rheni ripis longè ſubmouit. Hic ut Syrmicam regionem feraciorem redderet, paludem quandam ſiccare ſtatuit quam ut exhauriret, innumerabilem militum numerum ad effodiendam foſſam conuocauit. Suborta autem militari ob laborem indignũ ſeditione, facinoroſe cæſus eſt. Qui mox elatis aggeribus pœnitentia ducti, ingens cum inſcriptione ſepulchrum dicarunt: Hîc Probus Imperator & uere probus ſitus eſt, uictor omnium gentium barbararum, uictor etiam tyrannorum.

Probi Imperatoris conatus.

ALBA GRAECA QVAE & Belgradum & Taurunum & ſecundum alios Taurinum.

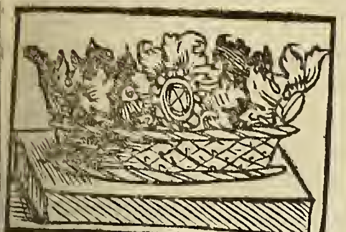

OPpidum eſt in angulo ſitum, ubi Danubio Sauus illabitur, à ſeptentrione Danubio ab occaſu uero Sauo abluitur. Arx monti præſidet, loco & arte munitiſſima. Ad radices montis ciuitas in amnis utriuſq; ripas effundit, craſſo muro, confluentibusq́; obfirmata, à continente duplici uallo, foſſa, mœnibusq́; munitur. Arx ipſa robuſtiſſima

ſa robuſtiſſima eſt, ſex munita turribus, anterior uero arx, cum expugnaretur, habuit ui-
ginti propugnacula: atque inde deſcenſus quidam undique obfirmatus procedit ad imam
Mahumetes oppugnat Albam. aquariam turrim, ubi molendinũ & piſtrinũ habent. Anno Chriſti 1457. Mahumetes Tur
carum imperator aggreſſurus oppidum, in duo caſtra exercitum diuidit: altera præter Sa-
uum & altera præter Danubiũ rite locat. Tormenta bellica à fronte diſpoſuit, locum ual-
lo foſſaq́; circumuenit, ne eruptionibus hoſtium foret obnoxius. Reliquam multitudinem
per campos effudit, quę omnia complere uidebatur. Cumq́; expugnatio ciuitatis inſanam
machinarum multitudinem poſtularet, ipſe machinas diffregit antequam iter iniret, ut in
leuia fruſta redactæ, facilius per ardua loca ueherentur, atque deinde è conflato ære rur-
ſum inſtaurauit, quibus mœnia diu noctuq́; quatit, nihilq́; oppidanis ocij indulget. Corui-
Ioannes Huniades. nus comes cum Capiſtrano Franciſcano inſtructa claſſe, terreſtribusq́; copijs in arcem e-
ductis ſecundo amne edita fluuiali pugna in urbem peruenit, & omnia in urbe labefactata
inſtaurat. Cumq́; Mahumetes multas diruiſſet turres, compleſſet foſſas & ſolo mœnia æ-
quaſſet, iubet omnes arma ſumere, nec unquã ceſſare coſtituit, donec Alba potiatur. In Au
guſto itaq; milites eius adoriuntur urbem, ſed oppidani omnibus obſtant uiribus, dira ni-
mis & cruenta ſupra murorum ruina pugna conſerĩ, ſumma ui utrinq; pugnatur. Corui-
nus ubicunq; laboraretur accurrẽs, nunc uerbis nunc factis omnibus opem ſuggerit, hor-
taturq́; ut urbem hanc Chriſtianę reipub. propugnaculum fortiter tueantur. Tandem Ma
Aſtutia Mahumetis. humetes præſentaneũ conſiliũ init, quàm ualidiſſ. poteſt agmine in urbem irrũpere. Quo
ſi nequeat, hinc reiectũ fugam ſimulare, qua oppidanos allectos in campum educat, mox
irrumpente à tergo dimiſſa equitum multudine reditum intercipiat. Obtento itaq; primo
impetu oppido, congrediuntur oppidani cum hoſte atq; extra mœnia reijciunt. Mahume
tes ubi ſe iterum atque iterum reiectum eſſe cernit, fugam ſimulat, ac oppidanos educit.
Qui cum hoſtem inſequerentur, Capiſtranus uidens ab arce inſidias, cõfeſtim ad ſuos cla-
mat, atque ut retrocedant monet. Coruinus deſertas à Mahumete munitiones & bellica
tormenta conſpicatus, cum ſocijs ex oppido erumpens, machinas æneas adacto mox cla
uo partim obſtruit inutilesq́; reddit, partim in hoſtes conuertit intenditq́;. Cum uero Ma
humetes inſtãti crepuſculo præliũ inſtauraret rediretq́; ad munitiones ſuas, obuerſas in ſe
Mahumetes uulneratur. machinas inuenit: à quibus cum grauiſſime ſui læderentur, in poſteriora caſtra nõ ſine fœ-
da fuga ſe recepit. Alij pectore ſaucium ſub papilla in caſtra pedem retuliſſe memorant.
Coruinus munitionibus potitus eas incendit, atque uictor in urbem redijt. Referunt non
nulli Mahumetem à ſagitta ſaucium, ſeminecem in caſtra relatum aliquantiſper iacuiſſe
Cumq́; reſpiraſſet & ſui exercitus iacturam audiſſet, adeo ingemuiſſe dicitur, ut uenenum
præ uitæ moleſtia propinari ſibi iuſſerit. Quod cum amici recuſarent, turpem arripit fu
gam. Geſta ſunt hæc in feſto beatę Mariæ Magdalenæ. Quomodo deinde anno Chriſ
1521. Alba Gręca à Turca fuerit expugnata, infra dicetur apud Solymannum Turcarum
Deſpotes olim dominus Tauruni. regem. Georgius ſuperioris Myſiæ princeps, quem Deſpotem nominant, fuit ante cen
tum annos dominus huius loci, ſed Sigiſmundi beneficentia uictus, hunc eundm locum i
confluentia Danubij ac Saui ſitum, ubi Taurinium olim fuerat, in perpetuæ fidelitatis pig
nus ueluti tuti obſidis loco, Imperatori ſponte dono dedit, quod quidem in Myſia unicum
fuit propugnaculum. Contra illi multa caſtella in regno rependit, ſimiliter quędam opp
da & Budæ magnificas ædes, quæ regiæ loco haberi potuerunt.

Alba regalis.

GYula auunculus ſancti Stephani, iniquo ferebat animo, nepotem ſuum iniciatu
Chriſtiana fide. Vnde nedũ uerbis eum corripuit, ſed & armis laceſſere nitebat,
eum ad patrias reuocaret ceremonias. Quare à Tranſſyluaniæ mõtibus, cui præ
erat, Vngariã quottidianis incurſionib. infeſtat. Rex uero tandem excitatus, cu
exercitu in Tranſſyluaniã cõtendit & totam expugnat, Gyulam cum uxore & duobus
beris capit & nobilẽ regionẽ auri, uini, frumenti, pecorũ, omniũq́; rerum feraciſſimã, ex
Tranſſyluania Vngariæ adijcitur. tẽpore Vngarię regno adiecit, & habitatores eius in fidem Chriſtianã aſſeruit. In auunc
regia, ingens auri & argenti copia deprehenſa, facinoroſe cõparata, ex qua baſilicã Al
pręſtantiſſ. rex erexit, quę quũ ſępe incendio fuerit obnoxia, hinc publica nata eſt opin

& explorata fides, templum idcirco diro ſępe incendio laboraſſe, quòd ex pecunia iniquè parta fuerit ædificatum. Gyula cum liberis & uxore inuiti orthodoxam fidem ſubiere baptiſmate expiati, à rege uinculis liberati ſunt, & pro dignitate tractati. In hac ciuitate Alba regali, reges Vngariæ coronam accipere hucuſque ſoliti fuerunt.

Sequitur genealogia regum Vngariæ.

Geyſa { 1 Stephanus ſanctus rex primus — Emericus ſanctus; Sarola. — 2 Petrus }

...o/ ...ys

Michaël { Caluus; Ladiſla⁹ { 3 Andreas { 5 Salomon, Adelheidis, Dauid }; Leuenta; 4 Bela { Lāpertus; 6 Geyſa { 8 Colomannus { 9 Stephanus, Ladiſlaus, Nicolaus }; Almus — 10 Bela excęcat⁹ { Ladiſlaus, 11 Geyſa { 12 Stephan. 13 Bela ✠ }, Stephanus, Almus } }; 7 Ladiſlaus diuus } }; Vazul }

3 Bela { 14 Emericus — 15 Ladiſlaus; 16 Andreas ſecundus { 17 Bela { Bela, 18 Stephanus { 19 Ladiſlaus; Maria uxor regis Caroli Siciliæ { Carolus Martellus { 21 Carolus †, Clementia }; Ludouicus epiſcopus; Robertus. — Carolus. Ioanna. Ludouicus; Philippus.; Raimundus; Berengarius; Leonora; Blanca }; 20 Andreas } }; Colomannus; Andreas; Eliſabet ſancta; Stephanus ex alia matre } }

21 Carolus { 22 Ludouicus { Hedwigis uxor regis Poloniæ; 23 Maria uxor Sigiſmundi }; Stephanus — Carolus rex Apuliæ { 25 Vladiſlaus filius Iagelli; 24 Eliſabet uxor Alberti ducis Auſtriæ { 26 Ladiſlaus; Eliſabet uxor Caſimiri regis Poloniæ; Anna uxor Wilhelmi ducis Saxo. }; Ladiſlaus; Iohanna }; Andreas }

27 Mathias Coruinus extra lineam.

28 Vladiſlaus uxor eius comitiſſa Galliæ { 29 Ludouicus; 30 Anna, cuius marit⁹ Ferdinand⁹. }

...ephanus ſanctus, uir Chriſtianiſſ. cui⁹ iam ſuprà deſcripta eſt hiſtoria. 2 Petrus ne... ex ſorore diui Steph. regnauit poſt auunculũ ſuũ, homo inſolẽs, & qui intollerabilẽ ſe ...ibuit, laſciu⁹ & quo imp̃ante nulli ingenuę matronę tuta poterat eſſe pudicitia. Vnde

Vngari

Vngari tertio initi regni anno omnes in Petrum coniurāt, excluduntq́ regno, & loco eius
regē creant Abā diui regis ſororiū. Sed is inſolentior & cōpetitore pernicioſior factus, ter
tio regni anno in bello interficitur, & Petrus rex repetitur: at is ſe potius tyrannum quàm
regem exhibuit, ac deinde pars magna ſacræ fidei iugum ceruicibus ſuis excuſſit, reciditq́
in Scythicam prohanitatem. Sæuitum eſt preterea in antiſtites & ſacerdotes, prophanata
& ſpoliata ſacra templa. Petrus uero rex captus & excæcatus, tertio reſtitutionis anno di
em obijt & in Quinqueeccleſienſi baſilica, quam ipſe fundauerat ſepultus eſt. 3 An-
dreas conſanguineus diui Stephani, fit rex anno 1047. promulgauitq́ per uniuerſum re-
gnum hoc edictum: Quicunq́ Vngarus aut Vngariæ incola depoſito pagano ritu ad ue-
ram Chriſti fidem non redierit, ac ſacram legem à diuo rege Stephano traditam non rece
perit, capitalis eſto. Vicus, oppidum & ciuitas quæq́, demolita templa reficito &c. Cumq́
Andreas ſenio grauaretur, declarauit filium ſuum Salomonem regem. At frater Andreæ
Bela rex quartus. Bela regem perſequens & fraterno bello ſuperior, poſt fratris interitū ad Albam conten
dit & regni coronam ſuſcepit, pacem & ocium in regno ſeruauit, ne qua in cōmercijs frau
ac dolus cōmitteretur. Sub eo ruſticorū agmina priſtinam perfidiam & Scythicam ſuper
ſtitionem habere uoluerunt. At rex tertia die ſe reſponſurū eſſe dixit, interimq́ exercitum
collegit & factioſos obruit, cædit, flagellat, uinculis & carceribus includit, atque hęc terti
fuit Vngarorū à fide catholica defectio & reuocatio. Tertio autem regni ſui anno, rex ca
dens ſic conquaſſauit membra corporis ſui, ut breui pòſt moreretur, & Salomoni regnum
relinqueret. 5 Salomon audito regis obitu, iuuante Henrico quarto cuius ſororē uxor
habuit, in regnum reſtitutus eſt anno 1063. & cum Geyſa atque Ladislao fœdus amiciti
ictum eſt, perdurauitq́ concordia illa 13. annis. Tandem uero exortæ ſunt ſimultates inte
Geyſa rex ſextus. Geyſam & Salomonē. Nec defuerunt qui utriuſque animos irritabant, aſſerentes regnum
duos non poſſe capere reges, neq́ uaginam duos cōtinere enſes. Vnde factum eſt, ut re
Salomon duos fratres Geyſam & Ladislaum inſidijs circūuenire & capere moliretur. Ex
citatoq́ horrendo bello, illorum ſanguinē conabať effundere, ſed Deus innocentibus
ſtans, ſubuertit conſilium Salomonis, ut ille turpiter uictus regno pelleretur. Proficiſce
tesq́ fratres ad Albam, Geyſa frater maior natu omniū conſenſu & acclamatione rex Vn
gariæ declarať & coronatur, atque frater eius Ladislaus dux regni pronunciatur. At Sal
mon interim nō quieſcit, ut ſi quo modo poſſet amiſſum regnum recuperaret. Vnde pe
mouit Henricum quartum, ut cum maximo Germanorum exercitu ingrederetur Vngar
ſed re infecta rurſum exceſſit. Interim Geyſa pœnitentia ductus, ſuum ſcelus ingenuè p
feſſus, quòd Salomonis legitimè coronati regnum uſurparit, quòd uerum regem exeg
rit, quodq́ ius alienum occuparit, cupit reconciliari patrueli regi, ſed dum agitur de pa
aduerſa ualetudine correptus rebus humanis exceſſit. Regnauit autem annos tres. Con
Ladislaus ſeptimus rex. nientes uero Vngari noluerunt reuocare Salomonem, qui tunc in finibus erat, ſed eleg
runt concorditer Ladislaum, uirum iuſtum, pium & ſanctum, atq́ perpetuæ caſtitatis o
ſeruātiſſimum. Et quanquam ille dignitatem iſtam obnixius recuſaret, adurgentiſſimis
men precibus accipere coēgerūt. Mortuus eſt ſuo tempore Zelomirus ſororius eius, r
Dalmatiæ. Et quum ſoror liberorum orbitate laboraret & ſibi à marito legatum eſſet r
gnum, illa autem neminē alium haberet, cui regnum æquius legaret, fratri Ladislao ac p
ſteris addixit, iuſſitq́ deinceps Dalmatiā & Croatiam Vngaricæ ditionis haberi. Et ex
tēpore Dalmatis & Croatis Vngari iure imperare cœperūt. Cumq́ Salomon in ſua im
nitate perſeueraret & Vngari in manus eius recidere nollent, ut atrocitas eius molliret
Pœnitentia Salomonis. capiūt eum atque in carcere conſeruant. Deinde rurſum liberatus multa machinatur,
cum ubiq́ in ſe ſęuire fortunam ſentiret, corde compunctus in ſolitudinem abiens & D
ſeſe cōſecrans, herbis ac pomis ultro naſcentibus ſedauit famē, corpus cilicio & ſubiec
quandoq́ ferarū pellibus tuebať, ſiccis frondibus lectum ſternebat, uincebat ſitim aq
ſomnum uigilia & labore captabat, conficiebat perpetuo ieiunio corpus ac die noctuq́
ſacris hymnis uerſabatur, ſicq́ in ſolitudine ſalubriorē quàm in regno inuenit quietē. C
lomanni regis tempore ſemel tantum in Vngaria uiſum perhibent, & eueſtigio delitui
nec uſquam amplius apparuiſſe. Ad poſtremum in ſyluis Iſtriæ degentem, in Deo obd
miuiſſe memorant ac Polæ ſepultum. Geſſit autem Ladislaus uictorioſa bella cōtra Cl
nos, qui traiecta Trāſſyluania ac ſuperatis montibus Carpathijs in Pannoniā ter irruer
eorumq́ ferociam attriuit. Deinde Ruthenos quoq́ in deditionem accepit, quin & exc
ren

ntes Polonos repreſsit,domi'cꝫ manere coëgit. Idẽ egit cum infeſtis quibuſdã Bohemis. Cũ'cꝫ
cundo collectis copijs in Bohemiam contenderet,morbus eum inceſsit & languor ingens, in
ebreſcente'que ægritudine,conuocatis optimatibus Almum mitiore ingenio ac præſtantiore
dole adoleſcentẽ regno ſibi ſuccedere iubet,atque poſtero die,anno ſcilicet ſalutis 1095. regni
item ſui 19. in domino obdormiuit. 8 Almus natu minor & ſimplicitate ductus Colo-
anno ceſsit,ne primogenituræ fratrem iure defraudare uideretur. Sed ubi Colomãnus regiam *Almus rex.*
ctus eſt dignitatem, maledicentium opera inter utrunque fratrem magna interceſsit diſcor-
a,tandem'que prorumpitur in bellũ. Sed cum Vngari propter fratres nollent ferre inteſtinum
llum,decernunt,ut fratres ſingulari inter ſe dimicent certamine,ſe'que duelli uictorem pro re
habituros. Quo audito,Colomãnus qui erat luſcus, claudus & gibboſus,noluit certare,cum
æquo Marte facere nequiret. Sub hoc rege Veneti conabãtur Dalmatiam in ſeruitutem redi-
re,unde uẽtum eſt ad cruentiſsimam pugnam, in qua Veneti ante Iadræ mœnia, maxima ex
rte cæſi capti'ue,pauca manus cum claſsibus euaſit. Deinde plurimæ ſuccreuerunt inter duos
tres diſcordiæ, quouſque tandem rex perſuaderetur, quod poſt mortem ſuam Almus eueſti-
regiam eſſet inuaſurus: quare fraternam ei mortem improbi conſulebant. Rex quo à frater
cæde manus abſtineret,& Almum cum filio regiæ dignitatis impotem efficeret,accito carni-
,fratrem ac nepotes occæcari iuſsit. Item Bolæ nepoti quum adhuc infans eſſet, teſtes exeri
dauit,ne qua hinc propago proueniret. At carnifex cum Dei iram & regni orbitatem refor-
daret, exertos catuli teſtes pro his ad Colomannum tulit, pio'que commento regis ſæuitiam
ſit. Sed non defuit diuina ultio. Nam uix Almus cum filio oculis orbatus, & in cœnobium
ſus, Colomannus repentino morbo dicitur correptus, adhibito'que cataplaſmate tempori-
s eius, eductum eſt cerebrum, certum lethi ſignum. Antequam tamen expiraret, Stephano
legauit imperium. Sed niſi Stephani potentia obſtitiſſet, cæcum etiam Almum aut filium
s Belam regem optaſſent. Mortuus eſt itaque rex anno regni ſui uigeſimo quinto,ſalutis aũt
leſimo centeſimo decimoquarto. 9 Stephanus rex octo pene annis alieno ductu re
um gubernauit, deinde adultus pro libidine ſua cuncta geſturus, ferocia & crudelitate patri
ceſsit. Præfuit regno annis duodeuiginti:& cum nullam haberet prolem,adoptauit ſibi in fi-
n Belam uirum cæcum Almi filium patruelem ſuum, quem & ex teſtamento regem declara *Bela rex de-*
Vngari intellecta Belæ probitate ac ſapientia, non minus cæcum quàm oculatum amabant. *cimus.*
ſus tamen eſt Bela grauem ſeditionem ab adulterino filio Colomanni, quam ſine ſanguinis
ſione compeſcere non potuit. Pacato autem regno à ſeditionibus,Bela ſe in ocium redegit,
cio in conuiuia nocturna & ebrietates atque tãdem in hydropiſim incidit, quo morbo cor-
us, nono regni ſui anno naturæ neceſsitati ceſsit, anno ſalutis milleſimo centeſimo quadra-
mo primo. 11 Geyſa adoleſcens præclaræ indolis ſucceſsit in regno patri, qui Ger-
orum præſertim Auſtriacorum exercitum Vngariam ingredientem ſtrauit. Ipſe fratres re-
iberalitate ac indulgentia proſequutus eſt, iuſsit'que eos regio uiuere more. Tandem uero
duerſam ualetudinem incidens,regnum diſpoſuit,atque Stephanum filium grandiorem na-
egem pronũciauit,mortuus anno 1161. 12 Stephanus regno potitus,nihil ſine ſena-
autoritate & patris amicorum conſilio geſsit. Vbi autem aliquot annis regnauerat, Ladiſ-
patruus eius nactus regni coronam, uſurpat regnũ ipſum ſex menſibus. Sed obrepẽte ſub-
morte anno 1172. regnum uſurpat frater eius Stephanus etiam Belæ cæci filius. Rex uero
hanus Geyſæ filius patruorum inſolentiam non ultra tolerandam eſſe ratus, ſuſcitato bello
a contra patruum mouit, eundem'cꝫ ſuperatum regno exegit. Patrata eſt in eo prælio tanta *Nobilium*
es nobilium,ut nihil illis temporibus miſerabilius accidere potuerit. Morttus eſt eodem an- *clades.*
ex Stephanus Geyſæ filius, qui fuit annus Chriſti 1173. 13 Eligitur poſt Stephanũ
gẽ Bela frater eius, uir maturus & integer, iuſtus & ſeuerus. Illud erat ſibi in animo ſemper
um,maritimam & nobilorem Dalmatiæ oram, quam Veneti occuparant,occupatam'que
us amiſerant,ab Vngaris omnino occupari oportere. 14 Mortuo Bela ſubrogatus
ptimatum ſuffragijs in eius locum Emericus ſenior natu. Quod ægreferens frater eius An-
s,clàm detrahit fratri,damnat eius ignauiam,& in populorum inuidiam omni arte compel-
rcumuenit præpotentes & nobiles, & undique ſibi comparat fauorem, indicto'que fratri
,regnum occupare contendit. At Emericus indutus regijs ornamentis, ingreſſus in me-
n ſeditioſorum hominum, eos bonis uerbis compeſcuit. Regnauit autem octo annis, mor-
anno Chriſti milleſimo ducenteſimo. 15 Ladislaus ſucceſsit patri in regno:& cum

ultra ſex menſes non regnaſſet, immatura morte ſurreptus eſt. 16 Andreas ſucceſsit r
Regina ſcelerata confoditur. poti ſuo. Cum'que in militiam Ieroſolymitanam abiiſſet, uxor eius Gertrudis à Bancbano u
ro nobili, cui regia domus erat à rege abeunte commiſſa, letali uulnere eſt confoſſa, eo quod
la fratri ſuo uxorem Bancbani uiolandam dederit. Aduenit enim frater reginæ, ut ſororem
abſentia regis conſolaretur. Cum autem circa reginam iugiter uerſaretur Bancbani uxor, mu
lier ſpectatæ pulchritudinis ac incredibilis pudicitiæ, deperiit in eam frater reginæ, oppreſsit'qu
cooperatione eiuſdem reginæ. Rex Andreas ex terra ſancta rediens, uocato in iudicium Ban
bano regni gubernatore, intellecta'que uxoris culpa in exemplum ſeruandæ pudicitiæ, eam i
re cæſam iudicauit, & Bancbanum à ſententia abſoluit. Sed deinde in uniuerſam Bancbani d
mum miſerabiliter ſæuitum, quando reginæ liberi inultam ſuæ parentis mortem æquo animo p
Eliſabeth ſancta. ti nequiuerunt. Eliſabeth tamen uirgo ſancta Ludouico Landgrauio Thuringio cõiugata, ta
præcoci fuit religione, ut quintum uix annum nata mirabilis ſanctimoniæ ſpecimen exhib
ret. Pater uero Andreas mortuus eſt anno Chriſti milleſimo ducenteſimo trigeſimo quin
poſtquam regnauit triginta quatuor annis. 17 Bela primogenitus ſuccedit patri, qui
Vngaros ſæuire cœpit, magis'que à peregrinis quàm à ſuis amabatur. Nemo poterat eum n
per ſupplicationem alloqui. Magiſtri precum pro libidine ſua cauſas expediebant, & quenq
tollebant deprimebant'ue, ſicut odiũ, gratia & largitio cogebat. Huius regis tempore irrueru
Tartari ruũt in Vngariã. Tartari in Ruſsiam, ac deinde in Vngariam & Poloniam, & omnia ferè loca deuaſtauerunt, h
mines occiderunt, regem ipſum & omnes proceres in fugam uerterunt, multis'que interfec
epiſcopis & tribus inſignibus ciuitatibus deſolatis, tandem poſt triennium abierunt. Mortu
autem eſt rex Bela anno milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quinto, poſtquã regnauerat
ginta ſex annis. 18 Stephanus ſuccedens patri, Auſtrales & Bohemos magna uicto
profligauit. Deinde in Bulgariam caſtra mouit, quæ eius imperium detrectabat, regem'que ſ
ſtipendiarium fecit. Exceſsit autem tertio regni ſui anno, ſucceſsit'que ei filius Ladislaus, qu
Vngari Chunum cognominauerunt. 19 Ladislaus patri ſuccedens, pugnauit cum R
dolfo cæſare contra Othocarum regem Bohemiæ. Ipſe quanquam legitimam haberet uxore
illegitimo tamen amore plus æquo flagrauit. Vnde Chriſtianæ reipublicæ principibus haud p
rum ſuſpitionis iniecit, ne regis exemplo Vngari qui quandoque ab initia olim fide defecer
in priſcam maiorum labem reciderent. Tandem tamen à Cumanis quos in delitiis habuit, m
rabiliter occiſus eſt anno 1299. poſtquam annis circiter quatuordecim regnaſſet. 20 A
dreas filius Stephani fratris paterni, ſed non materni ſanctæ Eliſabeth, ſuccedit Ladislao. N
rex Andreas decimusſextus in numero, poſt interfectã uxorem rediens ex terra ſancta, ali
duxit uxorem, ex qua genuit Stephanũ, & Stephanus hunc Andream ex uxore Veneta. C
ſpirantes autem quidam in eum, elegerunt Carolũ Martellum, Caroli regis Siciliæ filium,
hæreditario iure ad ſe pertinere regnum arbitrabatur, unde & Andrea adhuc regnante ing
ſus eſt regnum, atque aliquot annos apud Vngaros fuit cum Carolo filio, antequã rerum p
ri poſſet, quia non facile Andreæ autoritas conculcari poterat, quouſque anno 1301. mort
eſt, poſtquã undecim annis regnauerat. Tunc quidam elegerũt Venceslaum Bohemiæ reg
alii Carolũ Caroli Martelli filium, quem & pontifex Romanus habere uoluit, quod nõ pa
Vngarorum animos exacerbabat, ut ille ſibi creandi regis poteſtatẽ uſurparet. Alii uero ele
runt Ottonem ducem Bauariæ, quem & coronauerunt. Sed poſtquam Vngariam cum p
pa eſſet ingreſſus, turpiter inde eiectus, reuerſus eſt in Bauariam. 21 Carolũ Caroli M
telli filium Vngari tandem elegerunt anno ſcilicet ſalutis 1310. quem alii Carolobertum uo
Is geſsit ſecundo regni ſui anno grauiſsimum bellum contra principem quendam Matthæ
mine, qui regis imperia aſpernabatur. Et quamuis rex uictor euaſerit, plures tamen quàm
ſtis amiſit. Non longe poſt ſuſcepta expeditione in Valachos, ferè ad internetionem totus
citus eius inter anguſtias montiũ redactus eſt, effugitq; ipſe cum paucis diuina magis q̃ hu
na ope liberatus. Deinde anno Chriſti 1333. cum filio Andrea, qui ſextum agebat ætatis an
ex Viſſegrado profectus eſt in Italiam, primum'q; ueniunt in Sagabriam, deinde ſuperatis
deis montibus, deſcendunt Segniã, unde comparata claſſe, quatuor dierũ nauigatione in A
liam traiiciunt Hac ſpe ductus Carolus ut filium à Roberto fratre electum in Italia relinq
coronatum pontificis autoritate, Vngariæ aũt regnum Ludouico primogenito addiceret.
uentanti Carolo, Robertus patruus gratulabundus occurrit, eum'q; ac puerum Andream
plexatur, & eorũ aduentu ſe ſuæ prolis iacturã reſarxiſſe profitetur. Vnde Andream & Io
nan

um neptem pariter adoptauit, qui poſt eius mortem delegatum ſibi regnum paribus gererent
uſpicijs. Fuit autem Iohanna neptis Roberti ex Carolo filio duce Florentinorum. Alij ſcri-
unt Carolum Martellum fratrem Roberti regnaſſe in Vngaria, filium'que Carolum ante co-
nationem mortuum in Vngaria, patrem'que eius nepotem Andream duxiſſe in Italiam, ac
inde reuerſum in Vngariam. 22 Ludouicus adoleſcens acclamationibus populorum
ſceptus eſt in regem. Deinde Eliſabeth mater Ludouici traiecit in Neapolim, ut filium An-
eam inuiſeret, & uxorem eius Iohannam. Qui licet deſignatus eſſet rex, oportuit tamen co-
nam mercari à Rom. pontifice quadraginta quatuor millibus marcarũ argenti, quam ponti-
is auaritiam ægerrime tulit, ut ius hæreditariæ poſſeſsionis tanti cogeretur licitari. Cæterũ Lu
uicus rex qui Margaritam Caſimiri regis Polonorum filiam uxorem duxerat, multa geſsit
lla, ea'q; feliciter, potiſsimum in Tranſſyluania, contra Tartaros, & in Polonia contra Bohe-
os, qui ſocerum eius afflixerunt, atque in Dalmatia contra Venetos. Poſt Dalmaticũ Neapo
inum ingruit bellum, ob interitum fratris Andreæ. Ille enim poſt initum regnum anno tertio,
tione quorundam, qui regiam poteſtatem anhelabant, conſentiente uxore Iohãna, ſerico la-
eo facinoroſiſsime necatur. Iohãna uero nupſit alteri conſobrino, Ludouico ſcilicet filio Phi
pi fratris aui ſui Roberti, qui Tarentinus fuit princeps, tractus'q; regnandi cupiditate, in An-
æ cædem pariter coniurauit. Ludouicus itaque rex quamuis multorũ Italorum literis ſolici-
us eſſet, ſua tamen ſponte ulciſcendi fratris gratia, ad ſumendũ bellum ſe accinxit. Iohãna ho
aduentu perterrita, unà cum Ludouico Tarẽtino uiro ſuo, impoſito præſidio, Neapolim de
uit, atque in Narbonenſem Galliam nauigauit. Veniens uero rex Neapolim eam expugna-
, ac propugnatorem eius ducem Dyrrachinũ capitali ſupplicio affecit, reliquis ignouit. Dein
de parricidis quæſtionẽ haberi iuſsit, multi'q; deferuntur & trucidantur, præſertim dux Dyr-
hij & eius duo fratres &c. Ludouicus autẽ rex omnib. rite diſpoſitis, pacato'q; regno, rurſum
Vngariam ſe recepit. Illico factioſi in regno Neapolitano ſurgunt & coniurant, eiectis'q; Vn
is, Iohannam cum adultero reſtituere contendunt. Ventum eſt ad bellum, uincunt Vngari,
ltis utrinque interfectis. Sed Ludouicus & Iohanna miſſo exercitu conciliant ſibi Neapoli-
os, qui iam ſua ſponte execrabantur Vngarorum aſperitatẽ. At Itali rurſum uicti ab Vnga-
perfidiæ dant pœnas. Interim Iohanna & Ludouicus redeuntes, conantur pontificẽ in ſuas
nsferre partes. At rex Vngariæ Ludouicus audito reditu Ludouici Tarẽtini, uenit ſecundò
n maximo exercitu in Italiã, & rurſum omnia oppida in deditionẽ accepit, compoſitis'q; re-
rebus, & poſitis ubique præſidijs rediſt in Vngariam. Interim Iohana cum uiro Auenione
ns, inſtanter ſupplicabat Pontifici, ut hæreditariũ ſibi regnum addiceret, reſtitueret'q; ponti
auctoritate. Quod ut facilius aſſequeretur, pontificiæ non immemor auariciæ, Auenionẽ ur
n patrimonij ſui, ſe ultro conceſſuram eccleſiæ pollicetur. Et ne regnũ mercari uideretur, ur-
n dono datam ſe uẽdituram oſtendit: contra pontifex minimum quid ex annuis uectigalib.
cij loco Iohannæ penderet. Hunc igitur honeſti prætextũ inuenere, ad tegendũ mulieris am-
um & pontificis auaritiam. Mittit itaque pontifex legatũ & literas ad regem Ludouicum, &
at ut Iohãnæ ſorori ius remittat, ſatis inter cognatos luſum, indulgeat aliquid ſanguini, ſatis
narum exactũ, ſatis in Italia ſæuitum, &c Tãdem rem ita compoſitam fuiſſe ferunt, ut Ludo
us ius ſuum Iohannæ concederet, illa regio titulo, ipſe uero principatus nomine duntaxat
retur. Sic Iohanna uniuerſum regnum recipit. Deinde Ludouicus Venetorũ audaciam ad
c redegit calamitatem, ut qui occupandis alienis rebus intenderant, nunc pro ſuis, & in pri-
pro patria dimicare cogerẽtur. Nec Vngaria unquam Ludouico parem principẽ antea ſorti
ierat. Et cum eo tẽpore Caſimirus rex Poloniæ ſine liberis moreretur, deſignauit hunc Lu-
icum nepotem ſuum ſucceſſorem regni. Habuit uxorem Eliſabetã, filiam Stephani Boſſo-
ſis, ex qua genuit duas filias, Mariam uxorem Sigiſmũdi, & Heduuigim, quæ poſt mortem
is ſortita eſt regnum Poloniæ, & optimatum conſenſu Iagello principi Lithuaniæ coniuga
qui nondum orthodoxa fide initiatus erat, ex compacto in regnum ſimul Chriſtianam pro-
onem admiſit, atque Vladislaum appellari iuſsit, qui uno eodem'q; tempore fortunam no-
n'que mutauit. Ludouicus uero rex quum ageret annum 56. cœpit laborare aduerſa ualetu-
e, qua etiam tandẽ mortuus eſt, diſpoſito regno in manus Mariæ filiæ, cui adoptauit maritũ
iſmundũ filium Caroli imperatoris. Obijt aũt anno ſalutis 1382. mortem'q; eius omnes præ
Venetos deplorarũt. 23 Maria Ludouici filia Sigiſmundo adhuc puero ex compacto
upſit, ut ad maturas uſque nuptias uirum non duceret, conſummatis aũt nuptijs, Sigiſmun

Corona emi-tur à Roma-no pontifice.

Rex ſerico la-queo ſuſpendi-tur.

Calamitas Neapolita-ni regni.

Pontifex Ro. uendicat ſibi Auenionem.

Lithuanus gẽtilis fit rex Poloniæ.

dum regni conſortẽ admitteret. Cæterum donec uirum duxit, ob patris merita, pro rege ma
quàm regina eſt appellata. Et quamuis adoleſcentula ſui muneris magnitudini adhuc ſat fac
non poſſet, materna tamen ſapientia munus probe reſarxit, & felicius quidem reſarxiſſet, ſi
Nicolaus de Gara turbat Vngariam.
magis q̃ alieno arbitrio, maxima quæq; gerere uoluiſſet. Siquidem admiſit in conſilium Ni
laum de Gara, quem Ludouicus olim ob rem bene geſtam ad palatinatus munus euexerat,
que is quod regi in uita exoluere nõ potuit, id uxori & filiæ poſt mortem rependere nitebat
At regina nimium illi credebat, & ex eius ſententia cuncta gerebat. Dicebat ille reginæ: Tu
gni moderatrix, proceres tuos, ut te uereãtur cura, elatos caſtiga, illi qui rebellis eſt, tolle qua
bet, ut ſit impotens, obſequentib. dona, ſic'q; ſexum fragilem ad ſua uota perduxit. Quod d
primores regni ſenſerunt, crudelis diſcordia emerſa eſt, plebs ſcinditur omnis, proceres'q; re
extimantes ſe contemni, per factionem mittunt epiſcopũ Sagabrienſem in Apuliam ad regẽ
rolum Andreæ filium, inuitãtes ad regnũ. Rex habita deliberatione obſequitur, regina Apu
Carolus Neapolitanus uocatur in Vngariam.
uxore diſſuadẽte. Veniens aũt à Siponto per Segniam ad Sagabriã, permagnifice eſt ſuſcept
ac mora facta alios ſuaſione, alios muneribus in ſuam poteſtatẽ trahebat. Sigiſmundus rex p
dia Vngarorũ territus, celebratis antè nuptijs, aufugit ad fratrem Vuenceslaũ. Regina uero
ſtupefacta, mittit nunciũ ad Carolum, hoſpes ueniat an hoſtis, ſciſcitata. Qui blande reſpon
ut regnum componat, diſcordãtes regni proceres uniat, & placatã plebem ſorori reddat, ſe
niſſe. Fictam igitur gratiã inire uolens regina, diſsimulare pro tempore ſtatuit omnia, quam
mœſtitia ac timore perculſa. Et mox ut Carolus procerũ intellexit animum, eorũ conſilio re
næ ſignificat, ut ab adminiſtratione regni abſtineat, ſe regno præfuturũ. Ad hæc quid mulieres
ſpondeant, non habent, letali uulnere ſauciatæ. Conſolatur tamen regina ſenior filiam ne de
ret, iubet'q; eam diſsimulare, ne prædo & ſanguinẽ earum quærat effundere. Deinde Carolũ
gem adit, & cum iucundo ſermone ſalutat: Vngariã inquit ſuperbam, & gentem effrenem
minea neq; regere manus: tua regna cape, nos uero, ut decet, tuebere. Cui Carolus: Secura e
nihil uobis deerit me uiuo. Eueſtigio tota ciuitas q; reginæ regno ceſſerint, eſt repleta, coro
Carolus coronatur.
tur paulo poſt in Alba regali rex à Strigonienſi epiſcopo, qui uoce ter leuata de more, pleb
interrogat: Si Carolus placet rex coronari: alijs fautorũ ſuggeſtu, alijs metu placere acclama
bus, illũ in regem ungit. Sed mira res, qui iam placuit, facta coronatione, & ſpoliatis imperio
ginis diſplicet, primores'q; ſceleris autores compuncti conſcientia, rodi uidentur. Inter hæc a
Mulierũ ingenium doloſũ.
maieſtate perdita, rem tectis reparare inſidijs (ut hoc genus ingenioſum eſt ad dolos) para
Nec palatini Garẽſis defuit ſuggeſtio. Habebat Garenſis apud ſe iuuenẽ audacem, prompt
ad quoduis facinus, Blaſiũ Forbach nomine: hunc ut interficiat Carolũ conſtituunt. Anno i
1385. menſe Feb. anus ſignificat Carolo regi ſe habere literas de magnis & occultandis reb
Germania ſcriptas, rogat ſimul ut ad ſe ueniat, literarũ argumenta cognoſcat, & ſecum co
cõferat, nam eſſe de maximis rebus totius regni. Infelix Carolus Italicis comitatus aulicis, a
reginæ hoſpitiũ. Eadem et palatinus Garenſis hora, plurimã trahens cohortem intrauit. Re
igitur & Palatino ad regis latera ſedentibus, Italici ſponte conſilio cedunt, per caſtrum'q; ua
Rex inter reginas occiditur.
tur. Inter loquendũ irruit in regem Blaſius, letaliter uulnerat, & aufugit. Exportatur rex, &
ui moritur. Quo facto, Palatinus arces Vngaricis reparat armis, Italici uero omnia occupa
dentes, fuga præſidium quærunt. Regina mox Sigiſmundo fata regis nunciat atque regnum
cuperatum. Cum'que iam omnia extra periculum uiderentur, & regina cum ſuis regni pr
pibus ſine timore de arce in arcem, de urbe in urbem erraret, rerum diſponendarum gratia
ce ſummus Caroli amicus Iohannes de Hornach Croatiæ præfectus adeſt cum equitum
nu ualida, irruit in reginam & comitatum eius, capit Blaſium Forbach, atque illico decollat.
renſis autem equo deſiliens, reginarum currui iunctus, & gladio ſe defendens, capite trunc
Deinde deletis omnibus comitibus, reginas ſimul & earum puellas curribus extrahunt, &
tis contumelijs afficiunt. Inter hæc regina Eliſabeth genibus prouoluta, ſupplices manus
uat, rogans ne in natã ſæuiat, ipſa inquit, ſceleris ſum cauſa, ſed non deliqui abſque cauſa.
plura? Regina Eliſabeth mox ſeruatis faucibus, in aquis merſa ſuffocatur, regina iunior ca
Regina Eliſabeth ſubmergitur.
uerſus Croatiam ducitur, atque cuſtoditur. Interim Sigiſmundus contractis maximis copi
Vngariam properat. De cuius aduentu Iohannes Hornach certior factus, reginam adijt,
xit illi: ſi uelit ſibi placare maritũ ſuum Sigiſmundũ, & non ulciſci matris ſuæ mortem, id'q
facturam iuramento confirmet, ſe eam liberã dimiſſurum. Promittit regina omnia, & iura
ſuperſtitioſe præſcripto, confirmat ſe facturã, quicquid petebat Hornach. Dimiſſa igitur re

nit Budam eo tēpore quo & Sigiſmūdus cum magno exercitu illuc uenerat,magno gaudio
ituo ſeſe excipientes. Paulo poſt Sigiſmundus properat, & toto regno perſequitur Hornachum, & tandem in fuga comprehēſum, equi pedibus fune nexum & circumlatum,deinde ignis forcipibus fatigatū,tandem quadripartitum ad quatuor portas ciuitatis Pelenger ſuſpēdit. Epiſcopo Zagabrienſi propter unctionē & epiſcopalē dignitatē pepercit, ab epiſcopatu tamen depoſuit.Sigiſmundus itaque recepta regina,congregauit cōcilium Budæ,in quo regina perfidiam procerū regni accu-

qui ſe regno ſpoliare conati fuerāt. Tunc Sigiſmundus cognita cauſa,32.ſecuri percuſsit. Alij
bunt, ꝙ nobiles illos rex grata ſibi fidelitate conciliare aut morte afficere ſatagebat. Illi uero
tinaces mori potius q̄ ſub ingrato principe uiuere præoptarunt. Fuerunt aūt dum uagaren-
incertis ſedibus induſtria Georgij Vuaiuodæ intercepti & Budā ducti. Et interim quo du-
antur contulerunt inter ſe, ſi uenirent in conſpectum regis, nulla illum ſalutatione uenerari,
od et factū eſt.Nam dum rex in medio principū ſederet,nullus ex adductis os ad ſalutandū il
aperuit,nec capitis aut genuum curuatione aliqu em illi honorem exhibuit. Quapropter furore rex pcitus, omnes illos decapitari fecit. Et dum ſpatharius quidam diſſolutus in lachrymas uiſa morte principis ſui fleret, rex illi dixiſſe fertur: Sicca lachrymas, ego dominus tuus plura poſſum tibi donare q̄ q decollatus eſt. Ad quæ puer,ego inquit tibi porco Bohemiali nunquā ſeruiturus ſum: qui tādem iuſſu regis pariter capite truncatus eſt. Horum procerū mors, multorum laborum & diſcriminum cauſa fuit.Ipſe enim Sigiſmūdus à ſuis poſtea captus,et carceri mancipatus,uix mortē euaſit. Sicut & poſt aliquot annos,quum Maria eius uxor mortua eſſet, abiecerunt Sigiſmundū regni proceres, quorū antè uel parentes uel propinquos occidi mandaue

Nobiliū contra Sigiſmundum pertinacia.

Et conſpiratione facta anno 1401 regē capiunt ac duobus adoleſcentibus cognomento Ga
quorum pater ab eo neci traditus fuit, cuſtodiendum permittūt, donec omniū conſpiratorū
cio in eum animaduerteretur. Quos adoleſcētes Sigiſmundus ſæpe ut ſe dimitterent,multis
icitis fruſtra tentauit. Quodā uero die uocata uidua matre eorum,ſcio inquit Sigiſmundus,
tui mortem tibi acerbiſsimam fuiſſe, teq́ꝫ mihi tanquā autori eius infenſam, uerum ego per
ros iuro,inuitus feci,regina enim eum atque alios accuſauit. Conuenerunt regni proceres,
e in reos ſententiā mortis tulere, ignarus ego factionum ueſtrarum, nouus ad regnū uene-
,quod regulorum maior pars decreuit,id executus ſum. Si miſſum me feceris, ex filiabus cō
s Ciliæ,neceſſarij tui uxorē ducam, filios tuos in primis charos habebo,efficiamq́ꝫ ut omnis
eritas tua hoc factum ſibi fructuoſum ſentiat. Hos idem egi cum filijs tuis,ſed nō capit ætas
ntum neceſſe eſt. Perſuaſa mulier,regem dimiſit,qui mox Barbaram Ciliæ comitis filiam in
rimonium ſuſcepit, promiſſo que ſatisfaciens Garios iuuenes ſuper omnes regulos exalta-
Interim Ladiſlaus Apuliæ rex à proceribus Vngariæ uocatus ad regnum, in Sclauonia co-
atus eſt in regem. Sigiſmundus autem interea liberatus,amicos ſibi fecit nouos, qui etiam a-
qui uocauerant Ladiſlaum, ad idem induxerunt,ut mutato propoſito Sigiſmundo adhære
. Ladiſlaus uero uidens ſe deceptum, uendidit ſua quæ habuit in Sclauonia, & reuerſus eſt
polim.

Sigiſmundus rex incarceratur.

Sigiſmundus per mulierem relaxatur.

Sigiſmundus infeliciter pugnat contra Turcas.

ANno Chriſti 1395. cum Turca Pazaita omnem Thraciam cum Macedonia, Theſſa
lia'que ſubegiſſet, tunc Bulgaros quoque adijt, qui ſub Sigiſmũdi regis Vngariæ diti
ne erant. Vnde Sigiſmundus miſit ſuos nuncios ad Pazaiten, monens ut ab inuadẽd
regno ſuo deſiſteret. Differt Turca reſponſum donec tota Bulgaria eſt potitus. Tan
dem caduceatorib. regis arma oſtendens reſpondit, ſe ius auxilio armorũ ſufficiens h

Bulgaria detrahitur Vngariæ.

bere. Hæc regi ueſtro inquit renunciate. Irritatus his reſponſis rex, anno 1396. belli maximũ a
paratum cõflauit, miſsis etiam oratorib. ad Carolũ regem Franciæ ſuppetias orauit. Rex Fran
ciæ Sigiſmundo gerit morem, mittit'q; uiros belli nõ expertes. Sigiſmundus uero cui Francor
mores cogniti erant, timens ne per arrogantiã temere quicq̃ cõmitterent, Turcarũ in bello ge
rendo cõditiones modum'q; Gualtero duci explanat. Nihil, ait, feſtinandũ eſt. Vngari qui pro
xime Turcas incolunt, nouerunt conſuetudinẽ eorum: hos primo hoſti obijcere oportet. Frã

Galli infeliciter pugnant.

uero conſiliũ regis parui habentes, primas ſibi pugnando partes arrogãt, & lubrici uino ludo'
indulgentes, bonis horrori erant. Cum aũt Turciam noſtri permulta milliaria uaſtarent, tãder
obſederunt Nicopolim ciuitatem. Cum'que ampliſsimũ ductaret exercitum Sigiſmundus, f
runt eum dixiſſe: Non ſolũ Turca nobis nequaq̃ eſt formidandus, ſed ne cœli quidẽ, ſi fortè ru
rent, quorũ ruinam ſtantibus haſtis ſubire poſſemus. Interim Turca contractis copijs tres ſec
cuneos, cum uno ſolo ſe oſtendens. At Sigiſmundus rex cõuocatis primorib. rogabat, ut Vng
ris primũ concederent pugnandi locum, q; ipſi mores Turcarum noſſent, & audaciores eſſen
dum Francos poſt ſe pugnaturos cõfiderent, neque terga daturos. Franci uero magis inſtabã
q; à remotis ueniſſent. Inter hanc diſceptationẽ uidentes Franci Turcarum cuneum primum
mox ſine ordine in illum prorumpunt, uiriliter'que cogunt hoſtem retrocedere. Tũc ſuccede
te ſecundo cuneo, deſiliunt Franci ab equis, ut mos eorũ eſt, pedites'que certaturi irruunt in t
mas. Et dũ diro bello utrinque pugnaretur, & uniuerſæ regales copiæ nõdum ex ordine inſtr

Fuga in Chriſtiano exercitu.

xiſſent acies, uidentes Vngari ſellatos Francorũ equos, curſu trãſuerſo regia caſtra repetere, p
tabant illos hoſtili manu extinctos, unde exterriti fugam ineunt, et fit ſtrages maxima, inter'qu
Francos Angli, Poloni, Sueui, Bauari mixti, multi ceciderunt. Defatigatus cæde hoſtis, ad capt
ram & quæſtum ſe cõuertit, maximus'que captiuorũ fit numerus. Quin etiam Sigiſmũdus, q
cœli ruinam paulo antè contempſerat, in manum hoſtium perueniſſet, niſi parua cymba Dan
bium traieciſſet. Reformidato aũt Vngarorum impetu ob rem male geſtam, rex Conſtantin

Sigiſmundus fuga elabitur

polim effugit, hinc nauigauit Rhodum, & Aegæum Ioniũ'que pelagus emenſus in Dalmati
luſtratata'que Dalmatiæ ora, in Croatiam uenit. Interim Vngari priſtinã factionem refouente
defuncta'que Maria, regnũ Ladislao filio Caroli offerũt, ut iam ſuprà ſcripſimus. Quæ cum S
giſmundum in Dalmatia non laterent, diſsimulabat omnia, quouſque tandẽ quorundam pr
cerum ope in regnum fuit reſtitutus. Sed nondũ ceſſauerunt coniuratores à cõtemptu eius, p
ſertim q; in prima coniuratione interfeciſſet 32. nobiles equites, & paulo antè rem peſsime g
ſiſſet apud Nicopolim, iam'que inijſſet intemperantiã, præſertim fœminarum, quibus præ lic
tia cœlibatus ſe fecerat obnoxiũ. Poſtremo anno 1401. multi proceres regem adeuntes, patra
ab eo facinora obijciunt, expoſtulant'que ob rempub. male geſtam, & illatis cõuitijs, manus r
gi inijciunt atque capiunt, Ladislaũ regem declarãt &c. Hiſtoria hæc ſuprà eſt explicata. Vt a
reuertamur ad cædem quam Turca iuxta Nicopolim Chriſtianis intulit, ſciendũ, captiuos Ch

Numerus occiſorum apud Nicopolim.

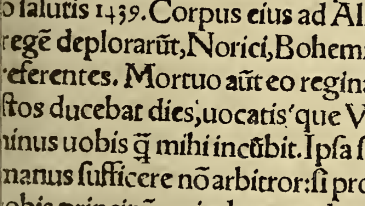
ſtianos à Turca fuiſſe occiſos, paucis'que parcitũ, nempe Iohanni Niuernenſi cum alijs 22. p
ceribus. Redemptio eorũ fuit 200. millium aureorum nummũ. Perijt etiam tunc illuſtris com
Henricus de monte Pelligardo, attauus Vdalrici moderni ducis Vuirtenbergẽſis. Referunt
occiſa de Chriſtianorum exercitu 20. millia, & de Turcis 60. millia.

De morte Sigiſmundi.

CVm Sigiſmundus ſenio grauaretur, Barbara imperatrix de retinendo imperio ſoll
ta, uocatis quibuſdã Bohemiæ baronibus, aſſerit imperatorẽ breui moriturũ, et futu
in regno turbationes, niſi rei ſuæ cõſulant. Quietis unã uiam, ſi ſe uiduam rex Polo
ducat uxorẽ. Placet Bohemis imperatricis conſiliũ, mulier iam anus nouũ coniugi
complexa, filiam quæ in ſpem regni creuerat, & Alberto duci Auſtriæ nupſerat, ex

mo

dimouet. Nõ latuit imperatorẽ furẽtis fœminæ conatus. Vnde poſtq̃ ex medicis adeſſe uitæ
ẽ cognouit, egreſſus Pragẽſi ciuitate, in Morauiã ſe uehi iuſſit, uiſurus filiã priusq̃ uita excede
Imperatrix uero uirũ ſecuta cuſtodiæ traditur. Impator aũt uocatis in cubiculũ Vngariæ at- *Imperatrix cuſtodiæ traditur.*
e Bohemiæ primorib. cõmendat illis generũ ſuũ Albertũ Auſtriæ ducẽ, & paulo poſt exceſ
umanis anno ſalutis 1437 ætatis uero ſuæ ſeptuageſimo, regnorũ aũt ac in primis Vngariæ
Romanorũ 27 Bohemiæ 17. & impꝗ Romani 5. Vehũtur aũt unà imperatrix captiua & impa
is cadauer, portatur'que corpus Sigiſmundi in Vngariam & ſepelitur in eccleſia Varadienſi.
ſtea libertati reddita eſt Barbara imperatrix, mulier inexhauſtæ libidinis, quippe quæ ſepius ui
petijt q̃ peteretur, neque Chriſtianæ neq; alteri cuipiam religioni aſtricta, quæ & tandẽ apd'
æciũ mortua eſt & Pragæ ſepulta. 24 Albertus dux Auſtriæ gener Sigiſmundi impera
is, uno eodem'que tẽpore rex & imperatos Romanorũ creatus eſt & auguſtali dignitate ſine *Albertus ſucceſſor Sigiſmundi.*
rouerſia functus, uno anno par ſocero factus, parẽ quoque gloriã aſſequi ſtuduit. Fecit pri-
magnã ſtragẽ in Polonis, qui ſibi regnũ Bohemiæ præripere cõtendebant. Paulo poſt rex cũ
ina properat Strigoniũ, arcẽ'que uxori dedit: & cũ illa theſaurũ totũ recognoſceret, coronã
r recognoſcendã clã ſubreptã amiculæ tradidit, poſtq̃ cætera rite recenſuit obſignauit'que,
ertũ ſequuta, Budã redijt. Deinde nõ lõgo interiecto interuallo, quũ Turca irrueret in Vn-
iam & rex cũ exercitu illi obuiam pergeret, oborta in exercitu ſeditione, qui præ nimio æſtu
tris profluuio miſere abſumebantur, caſtra ſoluere coactus Budã reuertitur, & ob ingentem
m quẽ in ea expeditione ſubiuerat, in profluuiũ alui, pernicioſam'que dyſenteriã concidit.
rbi cauſam peponũ arguunt fuiſſe edacitatẽ: nã dum præcordia cũ gulæ oblectamẽto refrigẽ
cõtendit, ſuæ uitæ tetendit inſidias. Quamobrẽ quũ aluus ſiſti nõ poſſet, præuiſa morte ut in
ia regione moreretur, Viennã uerſus iter cœpit, & ueniẽs Stugoniũ, ibi præ languore aliquã
r immoratus eſt. Hinc aũt diſcedẽs in graueſcente morbo condito teſtamẽto uita diſceſſit
 ſalutis 1439. Corpus eius ad Albã regalẽ relatũ eſt. Ibi tres nationes conſimili dolore ac plã *Albertus rex moritur.*
regẽ deplorarũt, Norici, Bohemi ac Vngari, certatim omnes regis optimi laudes profuſo lu
eferentes. Mortuo aũt eo regina pregnãti utero ab illo relicta, de ſe de'que regno cogitans
ſtos ducebat dies, uocatis'que Vngariæ procerib. eos paucis alloquitur: Viri de rebus regni
inus uobis q̃ mihi incũbit. Ipſa ſum ut noſtris hæres regni, ſed meas ad dirigẽdas regni habe *Reginæ prudentia.*
nanus ſufficere nõ arbitror: ſi prolẽ naſcendã expectatis, fœmellã me parere reor: quærite igi
obis principẽ, qui ad portandas regni curas me magis idoneus ſit, me tamen regno meo ex
nõ faciatis. His dictis ſimul obortis lachrymis reſedit. Ad hæc uerba regni proceres cõſi-
ucti de nouo rege tractauere. Erat tunc Polonorũ regis Caſimiri germanus, Lituaniæ dux
dislaus: placuit ille pro morũ ſuorũ feſtiuitate regnicolis: quapropter uiri in regno excellen-
gati mittuntur. Hi nondũ iter perfecerant cũ renunciatũ illis eſt, reginã filiũ peperiſſe, & ne
uerentur cõmiſſa admonẽtur. Illi aũt quia Cracouiã uenerant et regi Caſimiro ac duci Vla
 cõmiſſa ad plenũ perfecerãt, mutare nihil poterãt. Poſt aduocationẽ princeps iuuenis am
ne regni captus eſt, nec differt, cõmeatu'que præparato conpetenti milite ſtipatus uenit in
ariam & à multis regni proceribus in Buda ad regiam uelut Vngariæ rex introductus eſt.
ina interea & nonnulli principes ſe cohortantes Albam regalẽ petunt, ibi'que in feſto pen-
tes Ladislaũ hæredẽ regni, qui nondũ mẽſes quatuor cõpleuerat per manũ archiepiſcopi
onienſos inũgi, & ſacro diademate coronari ſolẽniter procurant. Quo facto regina Vnga- *Ladislaus puer coronatur.*
inconſtantiã uerita, qui ad Poloniæ regẽ defecerant, ad imperatorẽ Fridericũ cum filio &
na diuertit. Alij ſcribunt, ꝙ Vngari priuſquam regina enixa eſſet, uehementer inſtabãt, ut
islaum regem Poloniæ adoleſcẽtem maritũ & regẽ Vngariæ ſimul acciperet, minis'que ac
re inuitã cõpulerant, ſi ſe ſuos'que ſaluos uelit, ut literis ac ſigillis illud ipſum promitteret.
s tamen poſt partũ miſsis oratorib. ad Cracouiã reuocauit, adepta libertate metu'que ſolu

ta. Surripuerat antea coronã diui Stephani, qua Vngariæ
reges coronantur, dum theſaurum regni diuitem'que re
gum ſuppellectilẽ in arce Viſſegradenſi haud lõge à Stri
gonio recognoſcit, Strigonienſium epiſcopo mortuo, q
cuſtos theſauri erat. Hanc clam ſecum detulit. Cumque
inſidias multiformes ſibi paratas aufugiſſet & filium co-
ronaſſet, Poſoniam cũ ſalute uenit. Quod obſidione cin
Vngari q infantulo regi aduerſabãtur, Sed obſidionẽ ſoluere coacti ſunt hyemis aſpitate.

Vladislaus dux Poloniæ coronatur in regem.

Conuocatis aũt regnicolis ad Budam,uenerunt quoq; illuc fautores Ladislai ac regina
Quidam autem caſtrũ regale ingredientes clauſi ſunt, quoad nouo regi fidelitatẽ pr
miſerunt. Sed & Bauus qui arcem Viſſegrandenſem pro rege infante ſuſceperat, no
eſt dimiſſus, donec arcem Vladislao dimiſit. Et quum coronã in arce non inueniren
non parua facta eſt turbatio. Contendentes tamen Albam, Vladislaum coronant rel
Sciſsio populi. quijs ſancti Stephani, coronæ loco. Scinditur plebs in partes: hi Vladislaũ ſequuntur, illi regi
cum filio præferre conantur: præualuerunt tamen qui zelabant pro Vladislao. Interim Amur
tes Turcarum princeps audiens diſcordias regni, inuaſit illud. Cui occurrens Iohannes Huni
des ſtrauit illum, multos'que ex eius exercitu interfecit, ſemel in Seruia & deinde prope Tran
ſyluaniam: ſed dum tertio apud Varnam Chriſtianorum & Turcarum acies rurſum congred
rentur, Vladislaus dum fortiter pugnat, equo deiectus obtruncatus eſt.

Iohannis Huniadis egregia facta.

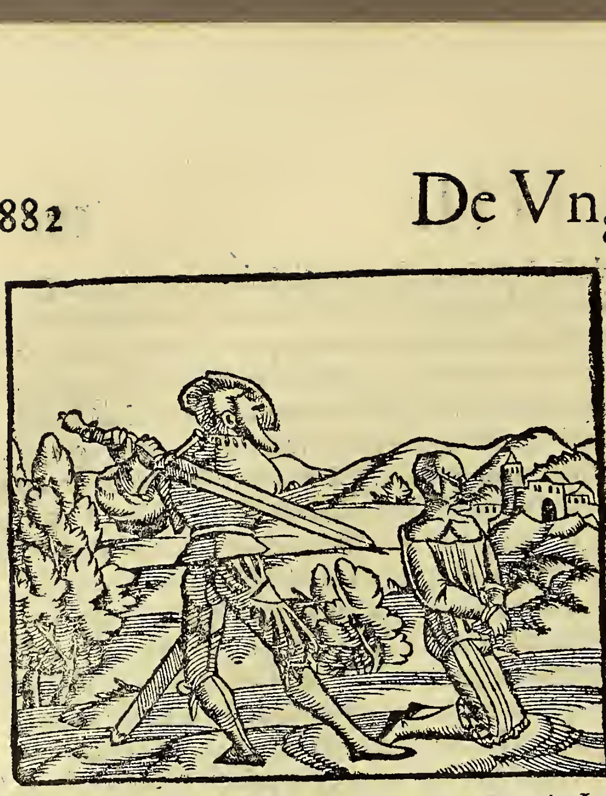

FVit autem Iohannes Huniades Buthi Valachi filius,
paterno pago matre Græca natus, quem noſtra tem
ſtate Coruinum uocant & Hollos. Hic induſtria &
tute ſupra omniũ opinionem eminuit, genus'q; ſuum
luſtrauit, parentibus nequaq̃ obſcuris editus. Nom
Huniadis habuit ab agro Huniadico, quem à Sigiſmundo d
no acceperat: quin & in edito monte caſtellũ erexit, arte ac n
tura uſqueadeo munitũ, ut nullum hoſtilem impetum reforn
daret. Hic Tranſſyluaniæ prouinciã cum imperio ob rem op
Voiuoda. me geſtam impetrauit, atque Voiuoda cognominatus eſt: I
cõducto exercitu laceſsit omnes nobiles igni ferro'q;, quos
pilli Ladislai partibus nouerat infeſtos. Poſtea Vladislao P
no confœderatus, multis ſtragibus Turcas affecit. Nam uic
cum Turca proſpere cõflixit, bis tantũ præ militis inopia ce
re coactus eſt. Ladislao uero rege adulto, cũ idem gubernat
nis officiũ quod magna cũ laude geſſerat, reſignaret, Ladisl
eum procerũ cõſenſu comitem Biſtricienſem declarauit. Inſ
te uero adhuc regis pueritia, Triũuiri creantur, qui omnia
bernent, Coruinus Vngariã, Pogebratius Bohemiã, & Vlricus Ciliæ comes Auſtriam ſorti
Summa tamẽ rerum apud Vlricũ moderatorẽ regis remanſit. Sed rex puer perſuaſus à quib
dam, accito comite Ciliæ Vlrico, curiam interdicit ei, poteſtatem abrogat, conſiliarij regij
men antiquat. At ille inuidorũ maledicentia ſe regia curia explodi clamitans, in patriam abir
actus eſt. Genuit autem Iohannes Huniades duos filios, Ladislaum & Matthiam, qui &
Ladislaum factus fuit rex, ſicut infrà oſtendam.

Ladislaus adultus à cunctis Vngaris ſuſcipitur rex.

OCciſo Vladislao in bello, Ladislaus in cõuẽtu ciuitatũ & pcerũ Vngariæ rex app
tur, miſſa'q; legatio ad Fridericũ imperatorẽ ex regni primorib. decretũ electiõis e
fuit, & Ladislaũ in Vngariam mitti coronandũ poſtulauit. Reſponſum eſt, recte
garos egiſſe, qui regẽ tandẽ ſuũ recognouerunt, electione inde haudquaq̃ opus f
ei, quem ius gentiũ dediſſet regem, neq; coronandũ eſſe, qui ſemel coronatus ſit. P
rum adhuc egere tutore, expectarent ætatẽ regno idoneam. Tunc inter Vngaros & impera
ob negatũ regem inimicitiæ fuere, et armis quoq; tentata eſt res. Iohães Huniades ab Vn
Io. Huniades gubernator regni. gubernator electus, infeſtis copijs Auſtriã ingreſſus, quãuis ferro & igne agros uaſtauerat,
tamen coronã'q; à regina aſportatã obtinere nõ potuit. Poſtea cũ Cæſar peteret Italiã, roga
eum Auſtrij, ut Ladislaũ in paterna hæreditate apud ſe dimitteret. Reiecta petitione, auto
Vlrico Ciliæ comite & Eitzingero, ſumptis armis redeuntẽ ex Italia obſederunt apud No
uitatem. Poſt multos tractatus imperator interuentu Caroli marchionis Badenſis & arch

pi Saltzburgenſis, Ladiſlaū è manu ſua dedit Auſtrijs multa promittētibus, quæ mox nega-
re. Factus eſt Viēnæ cōuentus Bohemorum & Vngarorū, & puer Ladiſlaus in urbē ductus,
nmisq́ honoribus exceptus, è ueſtigio magiſtratus in ciuitate creauit, præfecturas in tota pro
icia inſtituit, ſacerdotia donauit, regio more curiā erexit. Venerant illuc gubernator regni Vn
riæ Ioh. Huniades, multiq́ proceres, quibus rex inter primores locum eminentiorē dedit, ubi
bernator onus ſui officij quod iam octo annos geſſerat, ſpōte exuit, regnū Vngariæ regi La-
lao reſtituit, quē rex uiciſsim comitem Biſtricenſem creauit. Quāuis autem Ladiſlaus rex ap *Huniades cōmes Biſtricēſis.*
laretur, alieno tamē arbitrio ductus, regna ſua trib. uiris cōmendauit, Iohāni Huniadi, Poge-
itio & comiti Ciliæ, ut iam diximus. Congregatoq́ cōuentu Eitzingerus qui comitis opera
ſiderat, regis gratia, ſic loquitur: Quid agimus uiri? ſemper'ne mācipia Ciliæ comiti erimus?
peratoris iugū excuſsimus ut comiti ſeruiremus? En hic pro arbitrio omnia incuria agit. Ma-
ei q̄ regi familia ſeruit. Adeunt tandē regem, & libere illi loquuntur, ſe ægre ferre malā admi
rationem, comitē ditare ſuos, regē ad inopiam redigi, Ladiſlaum regē uocari, comitē regna-
nec dubium quin mens eius auſit ad regnū quoque aſpirare, amouendū eum priuſq̄ meditata
ficiat. Rex itaque perſuaſus bonorū uirorum cōſilio, amouet comitem ab aula, iubetq́ redi-
ad ſua. Comes fractus animo, queritur ſe indigne pulſum regi propinquū, et qui regi regnum *Comes Ciliæ fortuna iactatur.*
ituiſſet. Paulo poſt comes per amicos rurſum recōciliatur regi, uenitq́ Viennam cū magno
plendido equitum apparatu. Venienti rex obuiā extra urbem factus eſt, mira'que rerū facta
nutatio. Eitzingerus uero intrāte comite urbē, cum amicis egreditur, ſpontaneū eligens exi-
n, tam lubricus eſt apud reges primus locus. Eitzingerus itaque rurſum recōciliatur impera
i quē antea grauiter offenderat, ne diu poſtea adeo ſuperbierunt, qui Ladiſlai regis partes ſe-
bātur, ut Nouæ ciuitatis ſuburbia, in qua Cæſare abſente iacebat puerpera imperatrix, intra-
præſumpſerunt armati, et ciuitatē expugnare cōtenderint. Quod ubi nō ſucceſsit, exuſtis quæ
inuerant locis, abierunt. Fuit ſæpe inter eos, imperatorē & regem, incaſſum tractata concor-
neque enim comes Ciliæ dum uixit, ex re ſua exiſtimauit unanimes eſſe Auſtriæ principes.
rim quib. arſerāt odijs Io. Huniades et Ciliæ comes tacitis, palā factum eſt, regi'que ſuſpecta
uſque principis potētia, quod ageret cōcordiæ cauſa liberum nō fuit, adeo ſe illi publicis co-
ijs ſenatui que paſsim criminabātur. Comes falſo cœpit Coruinū traducere, aſſerēs nō Ladiſ-
n ſed Coruinū eſſe regem, & illius arbitrio cuncta geri. Audit rex puer pernicioſis comitis
lijs, & inſidias tendit in Coruinū. Mittitur itaque comes ad Coruinū in Vngariā ut obtrun *Inſidiæ tendūtur Huniadi.*
t eum: at is ꝓditionis admonitus, inſidias liuidi comitis euaſit. Mortuo deinde Io. Coruino,
icus comes odiū ſuum in filios quoque eius profundit, indigne ſcilicet ferens, Coruinū igno
ri genere natum, totius regni gubernatiōe fungi, pro rege haberi: quo quidē munere, ſe La-
ai regis auunculū multo digniorē eſſe cenſebat, neque æquo animo pati poterat ſuperſtites
s magnæ autoritatis adhuc eſſe, ab Vngaris diligi & obſeruari, retinere oppida multa aliaq́
dia. Nec latebat iuuenes infeſtus Vlrici animus. Venit rex cum procerib. ſuis ad Albam, quā
ſidio firmatā tenebat Ladiſlaus Coruinus. Dumq́ rex morā ibi trahit, comes Ciliæ nō deſi-
rritare regē in Ladiſlaum Coruinū. Ladiſlaus itaq́ toties à comite laceſsitus & iniurijs affe-
s, uocat eum in cōclaue, uenientemq́ proditorē cōpellat, qui patri ſæpe necē paraſſet, infen-
q́ ſibi regē reddiderat, nunc diē ueniſſe, quo ſcelerum pœnas luat. Dum aūt comes arrepto
nanu armigeri gladio Ladiſlai caput peteret, nōnulli interiecerunt manus, & amputauerunt
tos. Exorto clamore irruperunt Vngari, defendenteq́ ſe magno animo comitē, multis con
m uulnerib. obtruncarunt. Deinde accedentes regē, mōnent ut nihil timeat, cūcta eius im-
o patere, nunc regnū eius incipere, prius apud comitē fuiſſe. Rex quanq̄ uehementer cōmo *Comes Ciliæ obtruncatur.*
ſſet, cōpreſsit tamen dolorē, relictaq́ Alba, Budā adijt, & Ladiſlaum Huniadē comitātem,
imulata ira humaniter tractauit. Lapſus enim Ladiſlaus ad regis pedes, ut patratæ cædis ue-
donaretur, leuatur à rege, ac omis iniuria remittitur. At amici comitis regias aures pulſabāt,
trē principem auunculū regis ſine cauſa necatū, maieſtatē regiā læſam, inultū tam atrox ſce-
nō ſineret. Rex deſignata hora qua filij Huniadis in regiā cōceſſere, portas iubet claudi, ado
ntesq́ captos in carceres rapi, Pauloq́ poſt Ladiſlaus Huniades 24. aut 26. annos natus, in
licū ꝓducitur, & manib. poſt tergū reuinctis educitur, & à lictore metu correpto tres ictus
piēs, ſed letali uulnere minime læſus, lapſus tn̄ ad tertiū ictū, mox magna ui erectus, deorū ho
ūq́ iuſtitiā appellat, ſe non ultra à lictore petendū exclamat, quartū lictori ictū ex lege inter
ū eſſe. Ad hæc nōnulli ꝓceres, qui Ladiſlai necē anhelabant, lictorē increpitāt, enſe ceruicē
tere iubent, quare uix quinto ictu obtruncatur infelix. Cæterum rex de Buda in Auſtriā mi

graturus, duxit ſecum Matthiam Coru
num Ladislai fratrem captiuũ, atque in
de in Bohemiam, ubi poſt regis morten
rurſum liberatur, ut ſuprà in Bohemia a
longum ſcripſimus.

Ladislaus rex du cit uxorem & moritur.

ANno domini 1458. initũ eſt m
trimoniũ inter Ladislaũ regen
& Magdalenam Caroli regi
Franciæ filiam, & locus nuptia
rum delectus Praga Bohemia
Cum'q; inſtituerentur regiæ nuptiæ ma
ximo ſumptu & ſplendido apparatu, in
uitati'q; eſſent reges & principes, hæc o
mnia mors immatura ac repẽtina regis interrupit. Ladislaus enim rex in Nouẽbri ægrotare c
pit. Sunt qui ulcere peſtifero percuſſum inguine dicunt: plerique nullũ peſtilentiæ ſignum app
ruiſſe aſſerunt: & quũ annorum eſſet 19. in ipſo ætatis flore intra 36. horas poſtq̃ ægrotare cœp
rat, extinctus eſt. Mortem eius alij morbo, alij ueneno imputauerunt, ſed nemo auſus fuit id pu
blice dicere, propter Bohemorũ ferociam. Sunt qui regẽ apud Pragam nuptiarũ celebratione
ideo decreuiſſe aſſerunt, ut concurrentibus eò principibus eccleſiaſticis, potenti manu Huſsita
Georgius Pogebratius rex Bohemiæ. cõprehenderet, & finem ſectæ eorũ daret. Nam fuerat Huſsitis infenſiſsimus. Georgius P
gebratius poſt mortem regis imperiũ in Bohemia retinuit. Conueniunt quoque Vngariæ pr
ceres apud Budam, & poſt magnam diſquiſitionẽ tandem Matthiam abſentẽ & adhuc capt
uum, 18. natũ annos, eligunt regem. Ductus aũt fuit captiuus ex Vienna, uenit'q; Pragã ea d
qua rex Ladislaus mortuus eſt, exiſtens in poteſtate Georgij. Sed quũ Georgius audiret Ma
thiam apud Vngaros electũ in regem, magnis ſponſionib. dimiſit ex carcere ad regnũ. Nã n
luit eum dimittere, niſi filiam ſuam duceret uxorẽ. Elegerant tamẽ Vngari primũ Fridericũ im
Matthias Coruinus fit rex Vngariæ. peratorẽ, ſed eo cunctãte, ad iſtam uenerunt electionẽ. Matthias itaq; Vuaiuoda poſt mortẽ L
dislai regis occupauit regnũ Vngariæ, qđ ſibi cõpetere Cæſar Fridericus affirmabat, quare fi
ter eos longa concertatio. Nam et coronam regni habebat Fridericus, quã Matthiæ reſtituere
cuſabat. Tandẽ per concordiã lis ſopita eſt. Quo facto, ſacro regni diademate à manib. Frider
imperatoris accepto, rex Matthias ſexto ſui regni, anno ſcilicet Chriſti 1464. coronatus eſt.

Matthias rex Vngariæ, extra lineam genealogiæ.

LIberatus Matthias filius Iohannis Huniadis ex c
cere Bohemico, cum magna lætícia introductus
in Vngariã. Et quũ regni habenas accepiſſet, ad
cuperandũ ſacram coronã animum adiecit. Sed q
imperator illam reddere recuſaret, uẽtum eſt ad b
lum. Nã imperator cũ magno exercitu irruit in Vngariã,
occurrentes Matthiæ copiæ, pugnam conſerunt, cæſarean
uictoria potiuntur. Vſus deinde Matthias aſtutia, enerua
hoc modo imperatoris uires, ut Sigiſmundũ præfectura ſu
rioris Pãnoniæ ſibi conciliaret, Iohanni uero fratri prouin
Tranſſyluaniæ cum imperio promitteret. Inſtaurat impe
tor rurſum exercitũ ſuum, ſed obuiãtes Vngari, exercitũ e
uincunt. Rex Matthias miſsis legatis, pacẽ orat, atq; coronã repetit. Fridericus uero requirit
gnam pecuniã ob factos ſumptus, & perpeſſa dãna. Numerãtur itaq; 60. millia aureorũ, & re
tatur corona in Vngariã, quæ per annos 24. apud Fridericũ fuit. Geſsit deinde iterũ bellũ co
Fridericum, multa'q; oppida iuris eius in ſuam redegit poteſtatẽ, in quibus et Vienna Au
urbs fuit. Habuit uxorem ſecundam Beatricem Aragonẽ, filiam Ferdinandi regis Siciliæ. M
tuo autem Georgio Pogebratio rege Bohemiæ, imperator Fridericus in eius locũ deſign
Vladislaũ Caſimiri regis Poloniæ filiũ, cuius mater fuit filia regis Alberti, et ſoror regis Ladi

uod ægreferens rex Matthias, conabatur Vladiſlaũ excludere Bohemia, atque ob id bellum
ixit imperatori. Sed priuſquã illud exequeretur, obijt nulla ſuperſtite prole anno 37. poſtq̃ re-
are cœpit. Sedebat in die Palmarũ iuxta menſam exhilaratus à magnifica legatione, quã ad il *Matthias Huniades moritur.*
n rex Franciæ fecerat, iubens'q; ſibi afferri ficus, & audiens à miniſtris omnes iam deuoratas,
o ira efferbuit, ut continuo apoplexia tangeretur, & iaceret quaſi inſenſibilis, nullũ amplius
ueretur uerbum, ſed rugiret tantum ut beſtia, & moreretur altera die.

Vladislaus rex Vngariæ.

MOrtuo Matthia Vladislaus Caſimiri regis Poloniæ filius, quẽ Bohemi ſibi regẽ creauerant, ab Vngaris quoq; eligitur in regẽ. Et licet Maximilianus gratiã captaret reginæ Beatricis, quã Matthias uiduã reliquerat, cuius autoritas magna erat apud Vngariæ principes, tamen quia cunctabatur eam ducere uxorẽ, præuenit illum Vladiſlaus, adiuncta'q; ſibi matrimonio Beatrice, ſuperior fuit. Ipſe'q; paulo poſt omnib. pa
s, Vngariæ rex appellatus, inſigne capitis accepit, cum Maximiliano pactus, ut ſi decederet
q; legitima prole, Vngariæ Bohemiæ'q; regna ad eũ eius'q; ſucceſſores peruenirẽt. Sed haud
nulto poſt diuortiũ cum Beatrice fecit. Nam regno priuatã compulit aſſentiri futuris cũ alte *Repudiata una uxore alia ducitur.*
uam ipſe duxit, nuptijs, grãdi'que pecunia ab Alexandro papa id impetrauit. Duxit autem
rem nouam, comitiſſam ex Gallia, quæ ei genuit Ludouicum & Annam.

Ludouicus rex Vngariæ.

SVcceſsit Ludouicus patri in regno Vngariæ, & ſub eo exorta fuit anno Chriſti 1514. magna ſeditio in regno. Nã preſsi regnicolæ dura & longa ſeruitute, cogitare cœperũt quo modo tandẽ à ſe iugum excuterent intolerabile. Acceſsit præterea nouũ exactionis genus, & magnũ irritamentum uulgariũ. Siquidem cardinalis Strigonięſis legatus apoſtolicus cruciatũ detulit in Vngariam cũ pleniſsimis indulgentijs, unde ſibi contra Turcas
idiũ ſperabatur, ſed magis crudele uenenũ inde eſt exortũ. Nam longè late'q; deſæuit in Vn
a peſtis horrenda, uidelicet q; rapiebãtur liberi ex matrũ ſinubus, truncabãtur ut feræ & abij *Seditio horrẽda in Vngaria.*
antur. Stuprabãtur paſsim uirgines & matronæ in parentũ ac maritorũ cõſpectu. Sacra pro
abantur, ſpoliabãtur templa, ciuitates, oppida, arces & uillæ deuaſtabãtur, & incendio cor
ant. Deniq; nihil tam ſanctũ quod ab his cruciatis non defœdaretur. Horũ dux fuit Geor-
Ceculus, qui aſciuit ſibi comitẽ Laurentium presbyterũ, omnis crudelitatis autorẽ. Geor-
iſte ſæpe profligauerat Turcas, atque ob id à uulgaribus in magno habebatur honore. Sed
à regni procerib. non iuſto remuneraretur ſtipendio, meditabatur quomodo ſuã ulciſcere- *Milites nõ remunerati, ſæuiunt.*
iuriã. Interim aũt quo magnæ militum copiæ fuerunt à Cardinali Strigonienſi collectæ, &

ubique indulgẽtiæ prædicatæ, hoc prætextu q; Cõſtantinopolis expugnaretur, ſubito inter Turcã & proceres regni fuerũt induciæ factæ, nõ ſine ſuſpitiõe magnæ ſuſceptæ pecuniæ. Quod adeo gregariũ militem ad inſaniã commouit, qui ſua uendiderãt, ſpe potiundarum diuitiarũ, ut illico per Vngariã graſſari & furere cœperint, nullũ ordinem intactũ reliquerint. Quoſcũque nobiles apprehẽderãt, palis affixerũt, mulieres ac liberos eiecerunt, prius tamen ſtupratis bona ſurripuerũt. Erat animus illorũ uniuerſam delere nobilitatẽ. Euerſis autẽ multis caſtris, profe

it Budã: atque interim quo Peſti habito cõcilio deliberarẽt, quomodo reb. ſuis cõſulerent,
t eos Bornamiſſa dux regij exercitus, atque in fugã uertit: ſic'que tãdẽ hæc rabies extincta *Supplicium Georgij Ceculi.*
uctu Iohãnis comitis Zepuſienſis Vaiuodæ Trãſſyluaniæ, qui ducẽ illorum nouo quodã
ẽti genere à ſuis iuſsit laniari dentib. & hinc decollari. Chronicon Polonorũ habet, Geor-
colluuiei regem, militũ ſuorum dentibus antea diſcerptũ, ferreo ignito'que diademate co-
um, capi te truncatum, & quatuor in partes corpus diſtractum.

Ludouicus rex Vngariæ perit,

& Vienna Auſtriæ obſidetur.

Auſtria obſi-detur.

ANno Chriſti 1526. Ludouicus Vngariæ Bohemiæ'que rex,ſpei optimæ adoleſcens,in ter Drauum Iſtrum'que flumina cum paucis et incautius occurrens hoſti,dolo magi & perfidia ſuorum quàm uirtute hoſtis circũuentus trucidatur. Quo uicto,Vngarian ipſam ueluti ſpe omni deſtitutam, hoſtis celeri itinere percurrens, igni depopulatur,8 præda ditatus ingenti,præſidijs munit firma quæque,infirma uero demolitur.Quam h ſtoriam habes infrà in Solymanno copioſius deſcriptam. Poſt hæc maximum inter Ferdinan dum ducem Auſtriæ,& Iohannem Czepuſienſem comitem Iazigum, Trãſſyluaniæ præſiden filium Stephani ditiſsimi comitis, de regno Vngariæ oritur diſsidium. Ferdinandus enim id e dotalibus pactis ad ſe pertinere exiſtimabat,Iohãnes uero comes electionis iure ſibi deberi co tendebat. Ventum eſt tandem ad bellum pernicioſum & exitiale.Iohannes uiribus ſuis diffiſu conſugit ad Turcam,apud quem patrociniũ inuenit.Ferdinandus uidens incendium illud lon gius proceſſurũ,inuocat imperij principes pro auxilio.Mittitur autem Fridericus princeps Pa latinus contra comitem Iohannẽ. At Turca Iohanni ſuppetias laturus uenit cum ingenti & in numerabili exercitu,& obſedit Viennam, omnia per circuitum cæde,igne, ferro & flamma d uaſtans. At obſeſsi præſidio muniti non uulgari,ſub duce Philippo Palatino totis uiribus repu gnabant hoſti, expectantes externum à tota Germania & Bohemia auxilium. Ferentarij Tu cæ bellico ritu urbi obequitando integrum per triduum cuncta perluſtrabant: noſtri uero è d uerſo intra munimenta mœnium infracta deliteſcentes uirtute, omnia quæ ad defenſionẽ era neceſſaria,præparabant. Et quoniam ſuburbana ampla & immunita erant, ne damno obſeſs forent & præſidio Turcis, diruta ſunt & incenſa, machinæ & bellica inſtrumenta per turres eminentiora quæque,unde in hoſtium caſtra facilius poſſet eiaculari, ordine recto diſpoſita,fo ſæ poſt muros ductæ,aggeres erecti, urbis cuſtodia per ſtationes diuiſa & ualida undique clo ta præſidia, portæ pen'e omnes latere cocto obductæ. Deinde per portas ad hoc ſeruatas, ciu multas fecerunt eruptiones, plurimas'que peregerunt in hoſte cædes. Turca uero decreuer

Proditores mittũtur in urbem.

omnino hinc non niſi expugnata Vienna diſcedere. Miſit tres transfugas in urbem qui undi ædificia incenderent,& dum intus ad arcendum cõcurreretur incendium, ipſe interim foris n data ſuo præſidio occuparet mœnia. Sed illi comprehenſi, proditionis acceperunt præmium, omnes doli hoſtiles detecti,atque fodientium opera eluſa.Quicquid enim hoſtis moliebatur ab obſeſsis tranſuerſis cuniculis aut meatibus actis,ui raptum aut ſolertia quadam & aſtu ab tum,& hoſtes etiam ipſi nonnunquam qui ſe tentandæ fortunæ gratia illic condiderant graui afflicti,inania cœpta tyranno & uanos labores referebant. Tentauit deinde tyrãnus alia uia p exercitũ quadrifariam diuiſum urbem obruere, ſed ubi nec ſic ad uotum ſibi ſucceſsit, audiẽs principem Palatinum Fridericum ingenti Germanorum & Bohemorum robore ſibi immi

Diſcedit Turca à Vienna.

re,fugam cœpit meditari,& obſidionem ante hyemem diſſoluere. Sic'que tandem incenſis prima uigilia caſtris accelerat abitionẽ, ſed miſeros prius Chriſticolas, quos captiuos teneb contra ius gentium crudelitate ſumma coram mactare iubet omnes. Miſerandum & triſte ſp ctaculum:iacebant mixtim ſanguine & uulneribus fœdati uiri ſenes,iuuenes,pueri,matres: que enim ſexui uel ætati pepercerat ferina tyranni rabies. Peruenit autem quinta die in Bud Vngariæ, diſtãtem triginta duob. milliaribus Germanicis à Vienna, cum magno dedecore turpitudine,amittens plurimos in celeri illa profectione,quorum cadauera unà cum ingenti camelorum & beſtiarum numero ſtrata paſsim per itinera fue runt reperta,ui frigoris & famis diuturnæ tolle- rantia iam dudum antea emacerata.

SEF

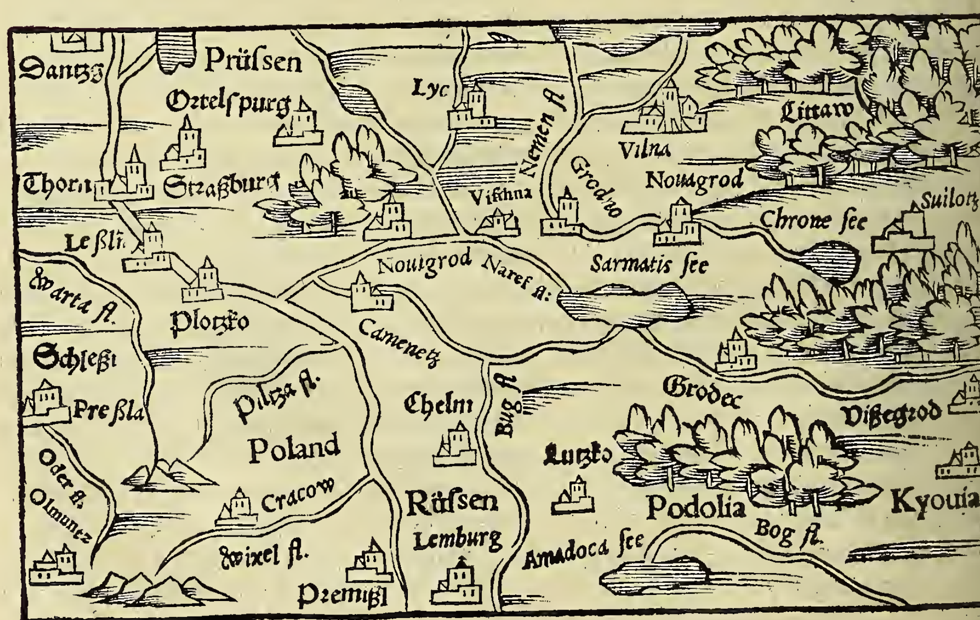
SERENISSIMO POTENTIS-
imo'que principi ac domino, Domino Si-

giſmundo Auguſto, Sarmatiæ ac Poloniæ regi, magno Lithuaniæ duci, Ruſsiæ, Pruſsiæ, ac Mazouiæ Domino, Sebaſtianus Munſterus precatur felicitatem.

QVum ante paucos annos adornaſſem Coſmographiam uniuerſalem in Ger-
manica lingua, potentiſsime ac generoſiſsime Rex, eandem'que euulgaſſem,
& argumentum illius laboris paſsim à multis noſtræ nationis hominibus pro
baretur, non defuerunt qui eundem cenſebant uertendum in linguam Lati-
nam, aut potius in ea unde profluxerat relinquendum lingua, ex bonis uideli
cet authoribus magna parte conflatus. Sic enim pluribus uſui eſſe cenſebant,
am ſi ſolum in uernaculo ederetur ſermone. Obtemperaui monitoribus, digeſsi'que omnia
am uarijs collecta libris in ordinem, nec his contentus, conquiſiui undique apud doctos ui-
neceſſaria præſidia, commonefeci proceres magiſtratuum inſigniorum ciuitatum Germa-
, moleſtaui mea oportunitate & importunitate principes prophanos atque eccleſiaſticos, ut
uirerent diplomata ſua, euoluerent uetuſtates, ſinguli'que pro ſua facultate meum iuuarent
atum. Placuit pluribus meum inſtitutum, & quibus poterant ſuppetijs idipſum non ſegni-
uuabant, operam'que ſuam candide impertierunt. Et quoniam locorum deſcriptiones, tabu
icturæ, figuræ atque icones, rebus & hiſtorijs, uetuſtis'que monumentis plurimum afferre
nt lucis, nos nec hic lectori deeſſe uoluimus, immenſis etiam ſumptibus pro huiuſmodi pa-
lis adminiculis non parcentes. Nam ſi iuxta Plinij ſententiam hiſtoria eiuſmodi eſt, ut quo-
modo ſcripta ſit, non ſolum prodeſſe uelit, ſed & delectare, qua quæſo uoluptate capietur
oris animus, ſi ſimul uiderit ob oculos poſitam regionem, ciuitatem, ædificia, artificia, anima
rbores, uetuſtates, facies inſignium hominum, genealogias regum & principum pulchrè
icatas, de quibus texitur hiſtoria? Certe niſi ſtipes ſit, inuitabitur pictura ipſa etiam ad hi-
æ illius lectionem diligentiorem, id quod multis accidiſſe, paſsim uiri fidedigni mihi retule
. Et ut tua maieſtas ſummarie uideat, qua ratione ego & docti uiri mecum iſta exantlaueri
, en molimur in iſto inſtituto noſtro, nedum totam uetuſtatis faciem, quantula ſaltem hodie
onumentis inueniri poteſt, exprimere, ut, qui olim gentium mores, qui ritus, quæ religio,
diſciplina militaris, quæ ciuilis & domeſtica, quæ initia & incrementa urbium, quæ earum
s, quæ monarchiarum & regnorum prima exordia, progreſſus, aſcenſus & deſcenſus, qui
us gentium & regnorum &c. fuerint, uerum & pari induſtria hic noſter labor, omnium fe-
centium rerum continet explicationem, aut ſaltem mentionem aliquam in genere de eis fa
uantum ſcilicet pro compendij noſtri ratione opus fuerit. Quis enim omnia uno comple-
tur uolumine? Manent cœlorum atque terrarum ſitus, durant & flumina, lacus atque ſta
& in multis priſca nomina adhuc incorrupta perſeuerant, at in moribus hominum tota'-
ominis uita & conatu tanta facta eſt, & continuo fit mutatio, ut hodie collatione ueteris
s nouum planè ſeculum in terris uideatur natum, adeo mobilis & inconſtans eſt homo ipſe
nnibus operibus ſuis. Nulla ergo meo iudicio relatio utilior aut gratior eſſe poteſt, quàm
quæ oſtendit quantum in humanis rebus mutare potuerit uetuſtas. Ex ea rerum incon-
ia exiſtimare etiam licet, quàm infirma ſint hæc quæ in terris homines mirantur inter homi-
eu perpetua ac ſemper duratura. Et ut ad tuæ maieſtatis regnum ueniam, licebit idipſum
uidere, quod iam dixi. Quis olim putaſſet, Sarmatiam, cuius bona pars eſt Polonia,
n adhuc pro magna parte Hercynia ſylua obduceretur, inculta'que tam diu iaceret, in
mplum florentiſsimum'que abituram regnum, quale hodie eſt, & cui tua maieſtas ſum-
um laude poſt pientiſsimum patrem, atque perpetua memoria ob rerum geſtarum ma-
dinem dignum præſidet, & ſumma æquitate, uirtute atque humanitate moderatur?
on hic uidemus impleri id quod Daniel propheta uerißime ex ſpiritu Dei dixit:

לתא חו' מתשנא עירניא וזמניא מתערא מלכין ומהקם מלכין יהב חכמתא לחכמין
Quot enim uidemus regna interijſſe, & alia alibi multo auguſtiora ſurrexiſſe; Parum autem e
ſet regnum aliquod dono Dei coaleſcere, creſcere, multum'que dilatari, niſi & optimi illi cont
gant moderatores, quales ex Iagellonum nobili familia uidemus Poloniam iam ad multos a
nos accepiſſe, ex quorum numero & ſucceſsione, tua quoque eſt maieſtas, in qua uidere lic
quanti ſit momenti puerum ab optimis parẽtibus recte inſtitui formari'que. Nam quum in
gerrimi parentes tui, Sigiſmundus ſereniſs. rex bonæ memoriæ, & Bona illuſtriſsima regina,
que laudatiſsima domina, uirtutibus, eruditione literarum, pietate & ſanctimonia uitæ, cleme
tia atque humanitate conſpicui & inſignes eſſent, ſategerunt ut & talem poſt ſe relinquerẽt ſ
ceſſorem, in quo impleretur quod ſcribitur in Ecceleſiaſtico, Mortuus eſt pater, & quaſi nõ m
tuus, ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe. Sed redeo ad Poloniæ nobiliſsimũ regnum. Cupieba
illud ſicut & reliqua Chriſtiani orbis regna exornare in iſto libro picturis genuinis celeberri
rum, quas habet, ciuitatum, in primis autem Cracouiæ, Sandomiriæ, Tharnouiæ, Petricou
Proshouuitzæ, Gneznæ, Poſnaniæ, Boleslauiæ, Vuarthæ, Lencitzæ, & ſimilium, de quibus
pſi ad illuſtres comites, caſtellanos & palatinos, imperij tui ampliſsimos principes & illuſt
uiros, Andream ſcilicet comitem à Gorka, Caſtellanum & capitaneum Poſnanienſem, Ioha
nem comitem à Tarnouu, caſtellanum Cracouienſem, Stanislaũ comitem à Lasko, palatin
Siradienſem, ſed quia nihil miſſum eſt, nihil ferè noui quod antea non eſt euulgatum, hic po
obtrudere ſtudioſis quibuſq;. Tua ergo maieſtas boni cõſulat, quæ hic de cultiſsimo regno
incultius fortaſsis atque impolitius ſcripſi, quàm tanti regni excellẽtia & operis huius digni
poſtulauit. Excuſabit me, in primis apud tuam maieſtatem, ac deinde apud candida atque li
ralia ingenia, iuuandi bonorum ſtudia paratiſsimus animus, & propenſa de omnibus
bene merendi uoluntas. Bene ualeat tua regia maieſtas.
Baſileæ menſe Martio, anno domini
M. D. L.

Regni Polonici contracta deſcri-
ptio. Sequens uero tabula multo latius patet.

Dere

De regno & tota regione Poloniæ

atque adiacentibus minoribus prouincijs.

Ocet Polonicarum rerum hiſtoria, duos uiros Lechum & Zechum à Iauan
& filio eius Eliſa progenitos, ueniſſe in terras uaſtas & incultas, quæ poſtea
appellatæ ſunt Bohemia & Morauia, ibi'que ſua fixiſſe tabernacula. Zechus
loci amœnitate delectatus occupauit eam terrã. Lechus uero proceſsit cum
ſuis uerſus orientem & ſeptentrionem, fixit'que ſedem in terra ubi hodie eſt
Sleſia & Polonia. Porro Ruſs nepos, uel ut alij putãt, germanus Lechi occu-
terram, quæ de ſuo nomine appellationem Ruſsiæ accepit, ſicut à Lecho primum toti Po-
dictum eſt regnum Lechitarũ, quin & in hunc uſque diem Græci, Tartari, Beſſerabes & *Lechitæ.*
eni Polonos uocant Lechitas. Prima arx & ſedes Lechi fuit Gnezna, quæ adhuc in Polo
aiori extructa manet, ſita in fundo plano, à cuius agri planicie regio ipſa Poloniæ quaſi Pla
omen accepit, quũ antea Sarmatia appellaretur. Alij uero dicunt Pole in Polonica lingua *Polonia unde*
e planum, quia tota regio ipſa uaſta & plana eſt, plurimis obducta nemoribus, & paucis in *ſic dicta.*
cus fulta montibus. Habitans Lechus in Gnezna, gentem pace plus quàm armis ſibi con
it, agriculturam coluit, populis urbes & loca aſsignauit. Habent autem Lechitæ qui & Po
inguã cõmunem Sclauis, Vuandalis, Bulgaris, Seruijs, Dalmatis, Croatijs, Boſnis, Bohe-
Ruſsis, Lithuanis, Moſcouitis & alijs populis circumcirca habitantibus, niſi quod in uno-
ue populo, lingua ſuos habet dialectos. Eſt terra ipſa frigida & glacialis, atque ob id deſti-
uino natiuo atq; oleo, qui defectus compenſatur magno prouentu frumenti, hordei & pi
n aliorum'que leguminum: abundat pecoribus, carnibus, melle, lacte, butyro, cera, auibus, *Fertilitas Po*
us & fructibus. Habet alleca ex portu Gedanenſi, habet uros, biſontes, tauros & equos *loniæ.*
tres, onagros quoque & omnis generis cornuta animalia. Mittit et uendit occidentalibus
s, ceram, ligna quercina & taxina, picem uarij generis, habet plumbum in ſuo genere opti
, & ſalis maximam copiam. Eſt nanque in ea ſal minerale, quod ex terra eruitur & excidi- *Sal minerale.*
andis molis & ponderis, habet quoque ſal per decoctionem collectum & factum, lazu-

rium ex

rium ex montibus ſupra alias regiones precioſæ bonitatis. Habet ferrum in pleriſque locis & c
prum in petijs iuxta territoria Przemisliæ & Szanock, quod negligitur. Sub excelſorum u
ro montium Sarmaticorum iugis, quæ Tatri ab incolis uocantur, exciditur cuprum ex lapi
bus in magna quãtitate, habens plurimum argenti quod ſecernitur per ſeparationem: aurum
certis montibus & fluuijs reperitur, ſed per incuriam non colligitur. Habet ſuccinum de ger
re electri ex ripis maris Sarmatici. Habet ollas natura formatas, dun
terra extrahũtur et deſiccãtur, ſimiles ſunt ollis arte figuli factis, in ca
pis ſcilicet uillæ Nochouu & in Paluky. Fodinas etiã ſulfuris in aliq
bus locis habet, balnea uero naturalia nuſquam habentur in Polon
Sunt qui ſcribunt, olim bonam partem Germaniæ limitibus Polon
incorporatã fuiſſe, uidelicet quicquid extra Viſtulam uſque Lubecu
iuxta mare ponitur, ut eſt, Pomerania, Magnopolis, Vuandalia, M
denburgũ, Marchionatus, Sleſia & Luſatia, quæ terræ ſenſim per bella & matrimonia dicunt
Germanicæ nationi acceſsiſſe, ſicut & quædã tandem ad Vngariam & Bohemiã conceſſeru

Ollæ naturales.

De Palatinis Poloniæ.

LEcho ex humanis abſumpto, filij eius & nepotes ſecundũ ſenium principabantur, c
rum tamẽ geſta & egregia facinora, ſcriptorũ penuria uel temporum iniuria perier
Tota autem ſtirpe Lechi ſublata, proceres ac nobiles apud Gneznam de ſubſtituer
alio principe deliberantes conſenſerunt, ut reiecto uoto ſubiectionis abſque princi
bertatem ſectarentur, & pro adminiſtranda unicuique iuſtitia ac obeundis reipubl
officijs, prout illa tẽpeſtate ſat uidebatur, elegerũt duodecim Vuoyeuuodas, id eſt Palatinos
is modus deligendi atque hi proceres uſque in noſtram ætatem permanent, non ſine reipub
incommodo. Nam iſti officiales nunquam mutantur, etiamſi neglecto communi bono pr
tis commodis inhient, maiores ſuos ſpernant, ſubiectos loco adminiſtrandæ iuſtitiæ opprim
Nam Poloni non ad annum ut in alijs nationibus, ſed ad mortem officia Palatinorum, Caſt
norum, Capitaneorum & Iudicum deſignant, quod in regni detrimentũ uergit, ut non cre
in immenſum. Cæterum quo anno poſt diluuium princeps Lechus ingreſſus ſit Polonian
quot ſeculis ipſe & proles eius præſederit, item quanto tempore Palatini iura populis redd
rint, incertum eſt, nec ullis traditum literis. Non enim doctos habuerunt uiros, ſed magis c
runt Cererem & Bacchum q̃ caſtam Mineruam, atque ideo geſta eorum denſa caligine pr
in æternam clauduntur obliuionis noctem.

Vuoyuuãdæ.

De electione Gracci, à quo Graccouia eſt condita.

POſt multos annos Lechitæ peroſam habentes gubernationem Palatinorum, quo
gis ſua quàm quæ regni erart curabant, requiſierunt principem unum & rectoren
gentes uirum ſolertem & ſtrennuum Graccum nomine, ad radices montium Sar
corum iuxta Iſtulam commorantem. Hic cum ſuis amabilis eſſet, erexit arcem ha
tionis ſuæ in colle Væuel, ſupra fluuiũ Iſtulæ ſito, & ei ciuitatem adiecit, atque de ſu

e Graccouiā appellauit,felicem agris & rebus ſecundis, niſi olophagus quædam belua (dra *Graccouia ci*
em uocant) plurima impedimenta intuliſſet. Rapiebat quidem è ſpecu de ſub monte Væuel *uitas.*

egreſſa iumēta & ho
mines incaute oberrā
tes,rictib. horridis de
glutiendo. Quo malo
afflicti, Graccus anxi
us condolens tria cor
pora iuſsit cottidie be
luæ exponi. Nam his
contenta,cætera nō re
quirebat. Quod cum *Draconis uo*
graue eſſet, perſuaſit *racitas.*
ſuapte natura,exponē
dis corporib. ſulfur &
cauma ignitū, cera pi-
ce'ꝗ incluſa admiſce-
re & occultare. Belua
enim tum naturali ra-
um uoraci eſurie exagitata,ſine delectu oblatā prædam rapiebat atque uorabat, ſenſim'que
litata extincta eſt. Cuius rei ſimile exemplū in Daniele propheta legimus. Fundata ita-
per Graccum Graccouiæ ciuitate & facta metropoli regni,paulatim incrementa accepit in
icijs & habitatorib. cœpit muniri altis mœnijs,propugnaculis et turribus,atque noſtro æuo
ūdata eſt uallis,aggeribus & foſſatis aqua uepribus & dumetis impletis. Fluuius Rudys cir
gyrat totam ciuitatem,& agitat rotas molares, ingreditur'que urbem per fiſtulas,& ſpargi
n omnes plateas. Habet aūt urbs ipſa ſeptem portas & plurimas elegantes & ſplendidas ci-
n ædes,arcem in edito loco atque celebre gymnaſiū. Ab altera uero ripa Viſtulæ locatur op
m aliud, à rege Caſimiro Caſimira appellatū. Alluitur per circuitum Viſtula fluuio, qui ſub
in duos riuos ſectus,oppidū in modum inſulæ circūfundit. Quidam diuidunt Graccouiam *Caſimira op-*
es particulares ciuitates, quæ & ſingulæ ſua habent prætoria. Vnam uocant Cleopardiam, *pidum.*
à parte Sleſiæ ceu ſuburbiū adhæret Graccouiæ. Alteram appellant Graccouiam,cui iuxta *Clepardia.*
n fluminis ſupra collem ſublimem imminet arx regia. Ex Graccouia pons ligneus tranſmit
tra fluuium in tertium Caſimiri oppidum. Cæteræ regni ciuitates nō tam nitidæ ſunt,ex ma
domus ferè omnes compoſitæ, pleræque luto collinitæ. Plaga regionis nemoroſa, gens in
erſum prudens,multa'que comitate in hoſpites. Bibaciſsimum genus hominum,ut totus ſe
trio, ſed rarus uini uſus, ignotus'ꝗ genti omnis uinearum cultus. Factitia ex tritico alijs'ꝗ *Bibaciſsimi*
ribus ſeminum potio in uſu eſt. Solum ferax,tritici'que abundans. Eſt & paſcuis idoneū,ar- *Poloni.*
ta late paſcuntur. Venatio multiplex,equus ſylueſter,bos ferus,urū Romani uocant. Plum
duntaxat ex omnibus metallis fodiunt Poloni,& ſalem ſaxorum duricie, nullum'que toto
o uberius uectigal. De quo infrà plura Coquunt etiam ſalem, ut ſi foſsilis deficeret, quem
ſemper habuerunt,cocto uterentur. Mellis copia tam ingens,ut non ſatis illis atque Ruthe
ci ſuperſit, quibus illa recondant. Arbores nanque omnes & ſyluæ aluearibus mellifican- *Mellis copia.*
nigricant.

De Gracci poſteritate.

Graccus primus
- Graccus filius ſenior.
- Lechus filius iunior.
- Vanda filia.

ccus plenus dierum reliquit duos filios & unam filiam. Putant autem eum præceſsiſſe nati
em Chriſti annis quadringentis. Graccus ſenior ſuſcipiens regnum,interfectus eſt à fratre, *Quādo Grac*
egni cupiditate tenebatur, ob quod parricidium omnibus inuiſus & contemptus eſt, mœ- *cus fuerit.*
que confectus,breui mortuus eſt. Tunc Graccouienſes Vandam ſororem eorum pro do-
& regina acceperunt, quam poſtea pro aſſecuta contra Teutonos uictoria fabulātur dijs
am immolaſſe, & de ponte in Viſlam ſalijſſe,atque ab aquis ſuffocatam, cuius corpus uno

milliario à Graccouia fuit repertum. Vnde fluuius in quo fuit ſubmerſa, dictus fuit Vandalus gens circa fluuium habitās, Vandalitæ. Hic fluuius, qui alio nomine Viſla & Iſtula appella labitur de alto in baſſum cum fragore & ſonitu, & initium ſumens ex mōtibus Sarmaticis in catu Teſchnenſi, decurrit per mediū Poloniæ ad mare Balticum, atq; prope Gdanū ruit in m ipſum. Sunt & alij inſignes & nauigabiles amnes in regione, quorū quidam in ſeptentrionē in auſtrū curſum inſtituūt. Qui proxime poſt Viſtulā in mare Balticū exoneratur, eſt Chron qui hodie Niemen appellatur, oritur'q; ex palude oppidi Kopiolouu. Sequitur deinde Rub qui originē ducit ex Lithuania. Odera uero, à Ptolemæo Viadrus dictus, oritur in Polonia pe oppidū Odri. Et alius quidam famoſus amnis Varta dictus, originē ducit ab oppido Cro lauu. Item Tyras qui Dnieſter uocatur, erūpit ex monte Sarmatico Bieſzked in terra Prer lienſi, ſequeſtrat'q; Daciam, quam uocant Beſſerabiam & Valachiam à terris Ruſsiæ. Aliud men Bug, græcè Hipanis, emergit ex palude prope Oleſco. Boryſthenes uero, quē uulgo D per uocant, habet fontem ſuum in ſyluis & paludibus Moſcouiæ.

Viſtula flu.

Niemen flu.

Qualis adminiſtratio rerum fuerit in Polonia poſt Graccici generis extinctionem.

Extincta Gracci familia, nouarū rerum ſtudiū fuit, nam ad 12. uiros, futurū certe mal denuo animū uerterūt. Sed cum nihil æque moleſtū ſit q̄ in imperio habere ſocium, factum creditur, ut uniuſcuiuſq; libido creſceret, regnū'que tot haberet inuaſores, q pari iure id impetere potuerunt. Hinc factiones creuiſſe, hinc diuina humanaq; uio eſſe creduntur: dum'q; regnum ciuilibus diſsidijs laceſsitur, ultro ſe hoſtilibus quo manibus exponit. Irruunt externi hoſtes in regionē, & omnia diripiunt atq; uaſtāt, Vuoyeu dis minime repugnātibus. Erat ſub hoc turbine quidā Polonus, nomine Premislaus, diſcipl militaris expertus, uirib. ſtrennuus, ingenio aſtutus, ad quē populus tandē periculis ſuis prud conuerſus, ad regiū accerſunt decus, atque totius rei ſummā illi cōmittunt, huic'q; Leskonis men indiderūt, ob ſummā eius aſtuciā. Eſt enim Leſcok uafer & callidus. Fuit aūt quintus re gubernator poſt primū Lechum, & idcirco à quibuſdā Leſchtzeck appellatur. Poſt mortē factus eſt rex adoleſcens quidā, qui & ipſe à Polonis uocatus eſt Leſco ſecundus, homo tem ratus, ſobrius, iuſtus, manſuetus & fortis: ſenio aūt confectus obijt, relinquēs poſt ſe filiū, qui ſco tertius eſt uocatus, regnauit que ſumma prudentia, relinquens poſt ſe unum filiū legitim Pompilium nomine, ex pellicibus uero reliquit uiginti filios. Pompilio deſignauit monarch regni, cæteris uero diſtribuit regni prouincias, in magnam eiuſdm regni iacturam.

Leſko rex.

Leſconis tertij filij	Pompilius & Popyel legitimus	Semianus
	Boleslaus	Semouitus
	Caſimirus	Semonislaus
	Vladislaus	Bogdalus
	Vratislaus	Spitzigutus
	Oddo	Spitzmerus
	Beruinus	Sbigneus
	Przibislaus	Sobeslaus
	Premislaus	Viſſimirus
	Iaxa	Czeſſimirus
		Vislaus.

In hos inquam filios partitus eſt pater terras maritimas, nempe Rugiam, Caſſubiam, Pom niam, Dituuoniam quæ iam pro parte eſt Holſatia, Sgorzelicіā, iam Brandenburgum, Mie bozen, quæ nunc eſt Meidenburgum, Lymam nunc Limburgum, Bukouietz quam Teut uocant Lubec, Lukouu nunc Meckelburgum &c. Pompilius itaque quem Teutones C rich uocant, ſuſcepto regno, colles & montes iuxta quos Graccouia eſt ſita pertæſus, tran regni ſedem in Gneznam in planicie ſitam: quam deinde ſpernens, nouas ſedes inter lacus ſuit, ac extruxit Cruſnicza, ubi regni ſedem conſtituit. Hic in uita ſua nihil egregium edidit litus erat in omni execratione dicere, Vtinā me mures uorarent, uti que omine mali, nam fi eius deuorarunt mures, qui Pompilius quoque appellatus fuit. Relictus autem poſt patre ætate puerili, patrui eius adminiſtrauerunt regnum, quoad ille adultus factus, uxorem dux Tunc illum conuiuia celebrantem, mero madentem, ſertis coronatum, unguentis delibutū

Pompilius rex.

la & luxu reſolutum, inuadunt mures de cadaueribus patruorum, quos ipſe & uxor eius re- na ueneno interfecerant, ingenti magnitudine egreſsi & in conuiuantem tyrannum, conſor- Murium rabies.

tem eius & filios rabidis morſibus inſiliunt, militum ca terua nequaquam abigente, quoniam humano ſuffra- gio fatigato mures infatigati perſeuerabant die noctu que. Extruuntur ardentes foci, & in medio eorum lo- catur Pompilius, coniunx & filij: illuc autem & mures per flammas tranſeuntes, parricidam rodere non ceſſa bant. Ad aliud tandem elementum uentum eſt. In na- uibus abducitur occiſor patruorũ Pompilius cum ſuis in ſtagni altitudinem, mures tamen inceſſanter ſecuti abductos & naues rodebant, intantum ut aqua perfo- ratis rimis ingreſſa ſubmerſionem minaretur, ideo nau tæ timentes præ ocationem ab aquis, deduxerunt na- uem in littus, unde alia caterua murium occurrens iun cta prioribus acrius infeſtabat. His uiſis defenſores di- uinam ultionem cognoſcentes, omnes fugerunt. Pom pilius autem protectoribus nudatus, recepit ſe in tur- rim altiorẽ in Cruſuicza, ubi mures rapido curſu aſcen ntes conſumpſerunt & uorauerunt duos filios, uxorem & facinoroſum Pompiliũ. Ecce non poteſtas aut conſilium contra dominum: minuta animalia & imbelles mures Pompilium mi ibiliter conſumpſerunt, quemadmodũ pediculi uermes minutiores muribus Arnolfum im- atorem, pulpa, carnibus ac uiſceribus exeſis, medicis ne quicquam proficientibus ad interni- nem uſque perduxerunt, ſolis cartilaginibus & oſsibus relictis.

Mures deuorant regem.

Duces & reges à principe Pyaſt

per ſucceſsionem propagati.

Oſt exeſum à muribus Pompilium, indicta cõuentione in regia Cruſuicza, neglectis fi- lijs patruorum Pompilij, elegerunt agricolã quendam & mellarium nomine Pyaſt, qui erat homo ſtatura non alta, ſed robuſta, relicto'que tugurio tranſijt ad aulã regiam. Hic fuit prima ſtirps regum uſque prope ætatem noſtram in Polonia dominantium, termina ta in Cazimiro ſecũdo & Lodouigo. Eiuſdẽ ſtirpis rami ſunt moderni principes Sleſiæ.

Sequitur genealogia ducum

& regum Poloniæ, initio ſumpto à Pyaſt homine plebeio.

1 Pyaſt. 2 Semouitus. 3 Leſthko. 4 Zemomiſlaus. 5 Miesko. Chriſtianus. 6 Boleslaus. Primus rex 7 Miesko. 8 Caſimirus monachus.

8 Cazimirus monachus rex tertius
- 4 Boleslaus rex quartus
  - 6 Boleslaus rex ſextus
    - 7 Vladiſlaus ſept. rex
      - Boleslaus dux Vratiſlauieñ.
        - Iaroslaus epiſc. Vratiſlauieñ.
        - Boleslaus
        - Conradus
        - Alga filia
        - 15 Henricus barbatus
          - Henricus à Tartaris occiſus
      - Mietzlaus
      - Conradus loripes
    - 8 Boleslaus Criſpus rex octauus
      - Leskon
    - 9 Mietzlaus
      - Otto
      - Stephanus
      - Boleslaus
      - Mietzlaus
      - Vladiſlaus
        - Vladiſlaus Plauutz
          - 8 Premiſlaus dux Poſnanieñ.
          - Boleslaus dux Kaliſſieñ.
      - Filiæ multæ
    - 10 Henricus occiſus in Pruſsia
    - 11 Caſimirus rex nonus
      - 12 Lesko albus
        - 14 Boleslaus pudicus
      - 13 Conradus dux Maſſouiæ
        - Caſimirus
          - 16 Lesko niger
          - Semouitus dux Guyauienſis
          - 20 Vladiſlaus Locktek rex
        - Boleslaus
        - Mietzko
        - Semouitus
          - Conradus
          - Boleslaus dux Maſſouiæ
  - Sbigneus
- 5 Vladiſlaus rex quintus
- Mietzlaus

Vna continua eſt ſucceſsio deſcendentium perſonarum in utraque pagina, ſiguris citra ultra'que oſtendentibus filiorum ab uno patre deſcēdentium numerū, ut ſuprà in pagina dextra, Henricus à Tartaris occiſus, habet in altera pagina filios ad ſe per figuram relatos Vladiſlaum epiſcopū, Boleslaum caluum, Henricū ducem &c. Numeri uero certis perſonis ſuprapoſiti, ſignant ſucceſsionem & nomina regum, à Boleslao primo Chriſtiano ſumpto initio.

Proſecutio hiſtoriæ à Pyaſto duce ad ſuos ſucceſſores & poſteros.

DVx Pyaſtus rurſum tranſtulit regiam ex Cruſuicza in Gneznam locum originarium. mortuo, ſubſtitutus eſt in locū eius Semouitus filius eius, qui regnum plurimū dilatauit

- Vladislaus epiſcopus Saltzburgeñ. — Bernhardus dux Suueidnitzeñ.
- Boleslaus caluus ſeu truculentus dux Legnitz.
  - Boleslaus dux Suueidnitz
    - Henricus dux Iauorienſis
    - Boleslaus dux Sambicenſis
  - Bernhardus
  - Hẽricus qntus cũ magno uen- tre dictus Rogatka
    - Boleslaus dux Vratislauienſis
    - Henricus ſextus
    - Vladislaus dux Legnitzenſis
- Henricus dux Vratislauiæ 17
  - Henricus quartus dictus probus
  - Heduuigis
- Conradus dux Glogouieñ.
  - Conradus Krokelen archiepiſcopus Saltzpurgeñ.
  - Henricus dux Glo- gonieñ. Poſnanieñ & Kaliſeñ.
    - Henricus. Henricus
    - Conradus
    - Iohannes qui uendi- dit Glogouu
    - Przemislaus
- Mſczugius
- Premislaus dux Poſneñ. ſeu maioris Poloniæ

In hac ſucceſſione manſit regni adminiſtratio.

- Lescko Michalouuer
- Premislaus
- Caſimirus
  - Vladislaus albus
  - Eliſabeth

- Eliſabeth regina Vngariæ
- Caſimirus ſe- cundus, rex 12
- 22 Ludouicus rex Vngariæ et Po loniæ
  - Heduuigis
  - Eliſabeth
  - Anna
- 23 24 Heduuigis, cu- ius maritus Ia- gello et deinde Vladislaus
  - 25 Vladislaus rex Vnga- riæ & Poloniæ
  - 26 Caſimirus dux Lith- uaniæ et de inde rex Poloniæ
    - Vladislaus 1
    - Cazimirus 5
    - Iohan. Albertus 2
    - Alexander 3
    - Fridericus
    - Sigiſmũdus
      - Sigiſmun dus augu
      - Filiæ qnq;
    - Filiæ ſeptẽ

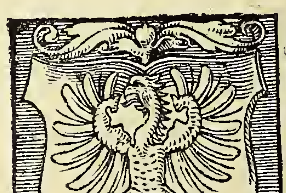
- Semouitus
- Venceslaus, Boleslaus
  - Troidenus. Semouitus
    - Henricus
    - Ianuſſius
    - Semouitus
    - Conradus
  - Venceslaus
    - Baſilius
    - Vladislaus

q; immatura morte reliquit unicum filium minorẽnem nomine Leſcko, id'q; tẽpore Arnul. Ro. Imperatoris & Michaëlis Imperatoris Græcorũ. Huius ducis tẽpore Chriſti fides fuit cata in Morauia per Cirullũ et Metudiũ. Leſcko adultus factus cœpit imitari paternas uirtu prudentiã, liberalitatẽ & iuſtitiã, mortuus'q; eſt tandẽ, filio Zemomislao relicto, qui ab aui uirtutibus non degenerans, prudenter regno præfuit, quod & poſt ſe anno Chriſti 963 filio yesko reliquit. Hic fuit decimusquartus gubernator Poloniæ, appellaturque ab alijs Mietz. s. Cumque nullam ſuſtuliſſet prolem ex ſeptem pellicibus ſuis regni hæredem, monitus eſt à s catholicis, qui in eius curia uerſabãtur, ut relicta gentilitate Chriſtũ agnoſceret datorem fi- um, & conſolatorem animorũ. Suaſerunt etiam unius legitimæ cõiugis matrimoniũ. Ille ob- uutus optimo conſilio, miſit in Bohemiã pro filia ducis Boleslai ſibi nubenda, popoſcit eam uxorem. Fuit autẽ hic Boleslaus occiſor fratris ſui Venceslai, qui pro ſancto colitur. Nõ ab- t Boleslaus dare filiã, dummodo ille abrogato gentili ritu, Chriſto nomẽ tradat. Cui conſen us Myeſko, anno Chriſti 965 una et eadẽ die Gneznæ ſacrũ baptiſma ſuſcepit, & cum uirgine

Princeps Poloniæ fit Chriſtianus.

Dambrouuka matrimoniū contraxit. Mandauit etiam per edictum, ut omnes in ciuitatib. & ui
lis fractis idolis ſacrū baptiſma ſuſciperēt. Ipſe uero princeps mutato nomine uocatus eſt Mietz.
Nouem cathedrales eccleſ.
laus, erexit'que 9. eccleſias cathedrales in ſuo dominio, duas metropoles Gneznæ et Graccouiæ,
cæteras ſuffraganeas, nempe Cruczuicień. Smogortzouień. q̃ tamē translata fuit in Vratislauiā,
Poſnanień. Plocēſem, Culmeń. Camieneń. & Lubuceń. Genuit aūt filiū Boleslaū, qui anno 984.
accepit Iudith filiā Geyſæ regis Vngarorū in cōiugē, & nuptias in Gnezna celebrauit. Suo tem
pore, nēpe anno Chriſti 990. Vulodimirus dux Ruſsiæ ducta uxore ſorore Baſilij & Conſtanti
ni imperatorum Conſtantinop. ſuſcepit baptiſma ſacrū, cōfregit idola & templa eorū, iuſsit'que
ut omnes Rutheni ſubditi ſui fidem Chriſto acciperent, quod & Kiouiæ factum eſt.

Quomodo & quando Polonia ad regni dignitatem aſcendit.

CVm anno Chriſti 999. Adelbertus epiſcopus à Prutenis pro
pter Chriſtū occiſus fuiſſet, & corpus eius reductum per Bo
leslaum in Gneznā, Otto tertius Ro. imperator facto uoto
uiſitauit limina diui Adalberti. Cui occurrēs Boleslaus prin
ceps Poloniæ cum militib. ſuis, cōduxit eum magna pomp
ac ueneratione in Gneznā, facta'que in eccleſia oratione, duxit eum i
Imp. magnifice ſuſcept9 in Polonia.
palatium ſuum, & honorauit aliquot diebus menſis optime inſtructis
& tandem dotauit uarijs & precioſis muneribus, offerens ſcilicet ua
aurea, argentea, gemmas, monilia, equos, ueſtes, & pelles magni pre
cij. Sic quoque largitus eſt cunctis optimatibus, principibus & aulic
imperatoris condigna munera. Quod imperator uidens, aduocatis conſiliarijs & principib. per
contatus eſt quo genere remunerandi tantus princeps dignus eſſet: num corona inſigniendus
& regio nomine præmiandus? Extollentibus autem cunctis regis propoſitū, conſulebant coro
nandum. Itaque ſequenti die accepto Boleslao, proceſsit cum eo imperator in eccleſiam, conu
catis'que pōtificibus, iuſsit eum in regem Poloniæ inungi. & deductum ſupra ſedem maieſtatis
coronauit eum, atque à ſua ſuorū'que ſucceſſorum Ro. imperatorū obediētia, poſteros'que eiu
reges Poloniæ perpetuo abſoluit. Facta eſt autē coronatio Boleslai anno domini 1001. Hic re
geſsit magna & uictorioſa bella contra Bohemos, Ruſſos, Brandenburgenſes, Pomeranos &
Caſſubios. Coēgit Pomeraniam & Caſſubiam ad obedientiam, ac deinde Prutenis bellum in
xit, & ad tributa pendenda coēgit. Mortuus eſt tandem anno 1024. erectis quatuor ferreis col
Boni patris iners filius.
mnis in quatuor limitibus regni ſui, in ſignum adeptæ uictoriæ. Tunc electus eſt in regem fili
eius Mieſcko ſiue Mietzlaus, ſed qui ineptiſsimus erat ad gubernationem regni, quippe qui p
ternæ induſtriæ nihil habuit, ex muliebri pendens arbitrio, regebatur enim à conſorte regina. V
cabat uentri, ocio, ſomno & uoluptati. Ea propter exteræ nationes per patrem ſubiugatæ, ab o
dientia eius receſſerunt. Siquidē Brzetislaus filius ducis Bohemiæ, expugnauit rurſus Bohem
& Morauiam. Defecerunt etiam prouinciæ cis Albim, quas Boleslaus imperio Polonorum
ſtituerat. Ruthenos tamen defectionem meditātes in fide continuit. Pomeranos etiam bello e
ērcuit. Mortuo Myetzlao, filius eius Caſimirus adoleſcens uiginti annorum, probus, literis i
butus, non eſt electus in regem, quia Poloni timebant, ne patris inertiam ſequeretur, matrē'q
haberet corruptricem, quæ pronior erat ad diſtribuendū officia Teutonis quàm Polonis. Qu
Regina excedit regno.
propter coacta eſt excedere regno. Receptis ergo theſauris uetuſtæ gazæ Polonorum, unio
bus, armillis, monilibus, uaſis cum geminis coronis, accepto etiam ſecum filio, indignata rece
in Saxoniam, ut imperatori quereretur iniuriā eiectionis de regno. Filius uero interim Pariſi
operam dans literis, conſentiente matre delegit monachari, profeſſus in Cluniaco, peruenit
gradum diaconatus. Interim in Polonia omnia confundebantur & lacerabantur. Dux quoq
Rex fit monachus.
Bohemiæ ingreſſus, diripuit & exuſsit Vratislauiam, Poſnaniā, Gneznam & alios uicos. Id
egit dux Ruſsiæ, & aliæ uicinæ nationes. Tunc Poloni reſipiſcentes mittunt ad quærendum
reducendum Kaſimirum in regnum: & primum adeunt reginam in Brunſuuico, ubi quum
diciſſent filium monachum factum, non quieſcunt, diuertunt ad Cluniacum, & cum lach
mis ruunt in collum Cazimiri, legationem pontificum & baronum Poloniæ exponunt,
gant'que ut abiecto religionis habitu, ad ſuſcipiendum regnum cum eis in Poloniam redeat.
nuit i

nuit ipſe & abbas eius, id poſſe fieri ſine autoritate papæ. Quo audito, oratores Polonorū rectà Romā concedunt, papā conueniunt, et miſerabilē regni ſtatū exponūt, rogant ut monachū exire iubeat, & auitū regnum poſsideat, uxoréq; ducere concedat pro ſuſtollenda prole. Papa habito cōſilio Cardinaliū, concedit Cazimiro ut redeat in Poloniā, regnum ſuſcipiat & reparet. Polonis uero iniungit, ut ſucceſſorib. ſancti Petri de quolibet capite, præter nobiles, uſualē nummum ſingulis annis ſoluerēt. Reſtitutione Cazimiri impetrata, Cazimirus uenit in Germaniā ad Richſam matrem ſuam in Salfeld, ubi ſe parauit ad ſuſcipiendum regnum, ſtipatusq; caterua equitū Alemānorum, honorifice ingreſſus eſt Poloniam.

Monachꝰ rurſum fit rex.

De Cazimiro tertio rege
Poloniæ & filijs eius.

INgreſſus Cazimirus Poloniam, magno feruore parat ſe ad bellū, inuaditq; hoſtes regni. Infeliciter tamen contra Brzetislaum Bohemiæ ducē primo cōgreſſu pugnauit. Improui...nim in ſyluis Bohemorū attritus in Alemaniā cum reliquo exercitu ſe recepit, ſed ſequenti an... Bohemiā ſubiugauit, & ducē eius ad homagium cōpulit. Quoſdā maleficos in regione in pa...lum egit, quoſdā gladio ferijt, quoſdā manib. & pedib. mutilauit, ſingulosq; improbos de...uit. Et ueniens ad Gneznā anno Chriſti 1041. coronatus eſt, & accepit uxorē ſororē Iaroslai ...is Ruſsiæ, factus'que eſt ex monacho rex & uxoratus. Coronato aūt eo, pax facta eſt per to... regnū, ſolo Maslao tyrāno Plocenſi reſiſtente ei. Ad quem debellandū proceſsit cum ma...s copijs. Maslaus uero habuit ſuffragatores Prutenos & Iatzuuingos gētiles, homines fero..., qui in finib. Lithuaniæ iuxta Maſſouiā manentes, in bello nō referebant pedē quin uincerent ...uincerētur. Maslaus itaque cōfligens cū Caſimiro uictus eſt. Tunc regio Plocenſis à Maſ... Maſouiæ nomen eſt ſortita. Regnauit autē poſtea Caſimirus in pace cunctis dieb. uitæ ſuæ, ...rtuus annno 1058. Reliquit tres filios & unam filiam Suuatochnā, quam duxit uxorem Vra...us dux Bohemiæ. Boleslaus uero filius ſenior coronatus in regē anno 1058 duxit uxorē prin...s Ruſsiæ filiā. Fuit ea tempeſtate Kiouia metropolis Ruſsiæ urbs inſignis & ampla, uicis lar...porrecta, ferax frumento, carne, piſce, melle & fœminis proceræ ſtaturæ atque ſpecioſis. Fuit Boleslaus homo uita diſſolutus, libidini expoſitus & publica regni peſtis: quē dum ob adul...ū corriperet Staniſlaus epiſcopus Graccouieñ. & induratū in facinorib. excōmunicaret, rex ...oſus præſulē gladio in caput percuſsit & proſtrauit. Quod audiens papa, coronā regno Polo... abſtulit, & omnes ab obedientia regis abſoluit. Deo autē uindicante, rex paulo poſt in amen... apud Vngaros, ad quos confugit, incidit & morte interijt.

Bohemia ſubiugatur Poloniæ.

Maſouia unde ſic dicta.

Kiouia metropolis.

Polonia priuatur corona.

...Poloniæ regnum redigitur in ducatum.

BOleslao propter multa cōmiſſa mala expulſo è regno atque mortuo, Poloni ſuffecerūt pro eo fratrem eius ducem Vladislaum anno Chriſti 1082. Is quanq̃ ſibi uſurparet titulum regium, nō tamen fuit coronatus, horrentibus epiſcopis apoſtolici mandati præuaricationem. Hic dux accepit uxorem Iuditham filiam Vratislai ducis Bohemiæ, & iniuſta decreta Boleslai reſcidit, male ablata reſtituit, & oppreſſos à potentib. defendit. Mor...autem prima uxore unde ſuſtulit Boleslaum filium, duxit alterā, Sophiam nomine, Henrici ...rti ſororē. Hic geſsit magna bella contra Pomeranos & Prutenos rebelles, negantes tribu... & necātes aut expellentes præfectos. Intrauit quoque Bohemiā & Morauiam, & afflixit eos ...ue cum plurimis ſpolijs & captiuis reuertitur. Tandem ſenio confectus diuiſit in uita Polo...m duobus filijs ſuis, Boleslao legitimo filio meliorem aſsignans partē, & Sbigneo illegitimo ...s Maſſouiam, maiorem Poloniam, Pomeraniam & Pruſsiam. Hæc prima ſectio fuit regni ...loniæ. Mortuus eſt autem anno 1102. Illo tempore quando regnum Poloniæ deſijt, regnum ...hemiæ cœpit. Nam Vratislaus dux Bohemiæ datis muneribus Henrico quarto, obtinuit ...oguntiæ in comitijs coronam anno Chriſti 1087. Duobus itaque fratribus Poloniæ præſiden-

Vladislaus.

Sectio Poloniæ.

tibus, Satan omnis concordiæ & unitatis diremptor, & diſcord
incẽtor & ſufflator, inter eos quoque ſeminauit zizania diſcord
Nã Sbigneus contra fratrẽ mouit bellum,ſed quẽ Boleslaus fac
uicit, & omnia eius recepit. Cũ'que Sbigneus ante fratrẽ ſuppl
Dux Maſſouiæ. ꝓcumberet,obtinuit ut dux Maſſouiæ maneret. Deinde cũ He
cus quartus illum cogere uellet ad tributa pendẽda, ille uero, ſic
et prædeceſſores eius fecerant,renueret,uentum eſt in Sleſia ad
gnam, in qua dux uictor factus, imperatorẽ in fugã uertit. Poſ
pace facta, Boleslaus obtinuit uxorẽ ſororem imperatoris, & fi
eius Chriſtianam nomine,obtinuit filio ſuo ſeniori Vladislao.H
buit deinde magnum certamẽ cum Pomeranis & Prutenis, oc
dit'que 40. millia,& multos captiuauit. Deinde cum frater ſem
rebellis ſupplex ad illum ueniret, petiturus portionẽ aliquã ter
Boleslaus iratus fecit illum occidi. Tandẽ uero cõfectis multis l
lis,& in ultimo uictus,ex mœrore in morbum incidit, & diuide
filijs principatum,deſignauit Vladislao ſeniori terras Graccouieñ. Stradieñ. Lancicieñ. Sleſia
Pomeraniã,et principandi primum gradum. Filijs uero quos ex Adelheida ſorore imperato
leuauit,Boleslao Criſpo terras Mazouieñ. Dobrzineñ, Cuiauieñ. & Culmẽſem. Mietzlao G
zneñ. Poſnanieñ. & Caliſsieñ: Henrico primo Sandomirienſem & Lublineñ: Cazimiro autẽ
fantulo nihil dedit,ſed hortatus eſt ut ei portionẽ æquam aſsignarẽt. Mortuus eſt anno 1139. N
lus regum & principum Poloniæ uſque in hunc diem fuit eo bellicoſior. Nam 47. uicib. publ
acie ſignis'que collatis pugnauit, totidẽ'que uictorijs potitus triũphauit, excepta ultima pug
quam habuit in Ruſsia. Conuenientes autem regnicolæ & faciẽtes iuxta mortui ducis teſtam
7 tum,elegerunt Vladislaum primæuum ducem, cui cæteri ſubeſſent,ſed ille incitatus ab uxore
Vladislaus. lia imperatoris,non fuit contentus ſorte ſua, ſemiquarta ſcilicet regni parte, mandauit omni
contributionem & exactionem in regno ſibi ſoluere,et iuſsit eos à fratrum obedientia ſecede
His non contentus exercitum mouit contra fratres, obſidet eos ſimul congregatos atque fa
premit,ut illi coacti eruperint,& exercitum eius diſsipauerint,atque Vladislaum è Polonia e
gerint,ille'que fugerit in Germaniam ad Cõradum regem Romanorum. Fratres uero ingr
Graccouiam arce potiti ſunt,nec ſæuierunt contra Chriſtinam glotem ſuam & filios eius. Illa
men perſuaſa cum filijs diſceſsit,& adijt quoque Conradum Romanorũ regem. Ecce ſupe
Chriſtina leuiros ſuos peroſa & exitium eorum anhelans,coacta eſt diſcedere.

8 Boleslaus.

Boleslaus Criſpus fit dux primus ſiue ſupremus in Polonia.

ANno milleſimo centeſimo quadrageſimo ſexto, Boleslaus Criſpus pulſo duce Vla
lao fratrum conſenſu atque prælatorum & baronum Poloniæ ſortitus eſt monarchia
coluit fratres ſuos,& liberalitatem in omnes exercuit. Et quum anno 1147. Conra
Romanorum rex iret per Poloniam cum magna multitudine pro ſubſidio terræ ſan
ferẽdo,popoſcit ut Boleslaus Criſpus unà cum fratribus duci Vladislao portionẽ e
contingentem redderet. Et Boleslaus quidem cum fratribus occurrens regi, cum magno ho
re conduxit eum & exercitum eius,omnes'que ſumptus & expenſas liberaliter tribuit,& C
Conradus imperator ingreditur Poloniã ſtantinopolim uerſus deduxit. Inſtabat Conradus ſæpius pro Vladislao, ut in Poloniam adr
teretur. Reſpondit Boleslaus: ſe quidem fratris ſuſceptionem non abnuere, dũmodo regni
ſio & noua bella exinde non orirentur, quod tamen uehementer timeret. Eo reſponſo Co
dus furore concitatus, cum Germaniæ & Bohemiæ ducibus Poloniã ingreſſus, cœpit eam
uaſtare. Boleslaus uero uidens ſe imparem,noluit pugnare,ſed obtenta ſecuritate papilionem
ſaris ingreſſus,ſe ſuos'que fratres iuſtiorem habere cauſam quàm Vladislaum expoſuit, nec
quam illi nocuiſſe teſtatur. Exorabilẽ ſe præberet imperator, è Polonia recederet, poſt receſ
ipſius, Vladislaum quandoque reaſſumendũ non cunctaretur. Et quia Boleslaus liberalis
muneribus traxit in partem ſuam principes Germaniæ, ut ſua perſuaſione Cõradum auerte
à ſuo propoſito,ille'que reliquerit Poloniam. Reuerſus autẽ Conradus à Ieroſolymitano pa
gio,cœpit langueſcere,tandem'que in Bamberg finiuit uitam, & dux Vladislaus ſpe ſua fru
tus,extra regionẽ exul manſit. Aliquot poſt annis uenerunt legati Friderici Barbaroſſæ, re

rer

ntes duces Poloniæ,& monentes ut Vladiſlao exulanti apud imperatorem redderent hæredi
tem, & ut quingentas marcas argenti ſingulis annis ad ærarium cæſaris inferrent. Reſpondit
ux Boleſlaus,ex reſtitutione fratris futurum ciuile bellum & exterminium patriæ:ſub impera.
re uero & tributis,nunquam fuiſſe regnũ Poloniæ. Fridericus hac reſponſione irritatus,cum
agno exercitu ingreſſus eſt Poloniam, ſed Boleſlaus noluit ei congredi, ſed partitis militibus
locis iniquis hoſtes laceſcere non ceſſauit, ſingula'que loca per quæ exercitus imperatoris e-
t tranſiturus exuſsit, ut tam milites quàm equi eorum tabeſcerent, & conſumerentur inedia.
d & fluxus uentris exercitum imperatoris inuaſit,unde plurimi moriebantur.Igitur turpe ra-
s cæſar ſic infectis rebus diſcedere,in hunc modum cum principibus Polonorum conuenit,ut
trem eorum Vladiſlaum exulem in ſuos ducatus reſtituerent, & imperatori 300.lanceas ad-
rſus Mediolanum mitterent.Vtraque conditio acceptata eſt,ad diuturniorẽ'que pacem con-
iendam,Fridericus imperator affinitatem cum ducibus Poloniæ dando in coniugem Mietz-
Adelheidam neptem ſuam, iam enim prima uxor mortua fuit. Cum autẽ Vladiſlaus de exi-
redire cõſtituiſſet,graui morbo correptus anno Chriſti 1159. animam exalauit,in Aldenburg
ultus. Poſt cuius mortẽ tres eius filij Boleſlaus altus,Mietzlaus & Conradus loripes ad pro
tionem imperatoris per Boleſlaum Criſpum patruum Sleſia dotati ſunt.

Frideri.imp. inuadit Poloniam.

Mouent duces Poloniæ expeditionem contra Prutenos.

Pacata Polonia tres fratres expeditionem fecerunt in Pruſsiam, ſuperato'que Oſſa flumine, Poloniam & Pomeraniam à Pruſsia diſterminante, adegerunt Prutenos ad petendam pacem, quam obtinuerunt,ſi modo monarchæ Polonorum quotannis darent tributa,& baptiſmate abluerẽtur.Vniuerſa ergo Pruſsia anno Chriſti 1164.fidem Chriſti & baptiſma ſuſcepit,idola confregit,tributa Polonis ſoluere iurauit.Sed callide & do
e omnia.Nã diſcedentib.Polonis, Pruteni orã Chelmeñ.& Mazouieñ. inuadentes,homines
pecora abduxerũt,& uillas cõbuſſerunt.Boleſlaus itaq; cõmotus, & uolens iniuriã dei & ſuã
ſci,Pruſsiã cum magna ui ingreſſus,obuia quæq; deuaſtauit.Et habens 4.Prutenos in ſuo ex
itu q profugerãt ad eum olim ex Pruſsia,quib.ex longa cõuerſatione bene fidebat,hi antece-
bant & deducebãt exercitum Polonorũ,ſed corrupti fuerunt clam munerib.Prutenorum,du
tes Polonos ad loca bituminoſa & anguſta, inſilientes'q; in eos ex inſidijs Pruteni, incluſos
lonos iaculis urſerunt,ut nec progredi nec referre pedẽ poſſent:ubi & Boleſlai frater Henri-
ſagittis cõfoſſus interijt. Pauci admodũ cũ ducib. Boleſlao & Vuyetzlao de malignis locis
ſerunt,& reuerſi ſunt in Poloniã,deplangentes mortẽ Henrici.Tunc in locum eius & ditio-
n ſubſtituerunt iuniorẽ natu Cazimirũ,cui pater nullã aſsignauerat ſortem.Mortuus tandem
eſlaus Criſpus,legauit teſtamẽtum filio ſuo unico Leſckoni anno 1173. Cõuenientes autem
etzlaus, Caſimirus & nepotes eorũ Boleſlaus altus, Myetzlaus & Conradus Sleſiæ duces,
õſilio procerum & p̃latorum elegerunt in monarchã Myetzlaũ maioris Poloniæ & Pome-
iæ ducẽ,atq; Graccouieñ.arcẽ cum tota prouincia adiecerunt.Sed is ſe nõ geſsit ut p̃deceſſor
s,tyrannidẽ paſsim exercẽs in ſubditos.Ex magna quoque opũ affluentia & copioſa prole in
us deductus eſt.Habuit eñ 5.filios & plurimas filias,quas locauit ducib.Bohemiæ,Saxoniæ,
haringiæ,Pomeraniæ & Rugiæ.Et cũ intolerabilis eſſe eius tyrãnis, ſubſtituerunt in locum
s iuniorem fratrem Caſimirum,fecerunt'que eum monarchã.Quod cum Myetzlaus ægrefer
generos ſuos inuocauit pro auxilio, ſed illi alijs occupati negocijs, officiũ detrectarũt. Quin
Pomerania ulterior & citerior in Caſimiri obediẽtiã uenerunt. Eſt autẽ ulterior Pomerania,
dux Caſimirus Bugslaũ nobilẽ uirum p̃fecit:citerior uero cuius metropolis Gedanũ nuncu-
ur,cui Samboriũ Maſouiæ comitis filiũ p̃fecit.Hi temporis lapſu infideles dñis ſuis,prædicta-
n prouinciarum principatum ſibi uſurparũt.Excluſus Myetzlaus ſenex à ſuo principatu,con
t ſe in Sleſiam,ubi cum uxore et trib.filijs ſub magna rerum penuria uitã egit,mittens'que ad
rẽ Caſimirum,rogat ut eum in ſua reſtituat. Motus miſericordia Cazimirus,clam egit,ut ille
ui totum ſuũ ducatum recuperaret,nec eo cõtentus,ad repetendã monarchiam aſpirare cœ-
Mortuus eſt Caſimirus anno 1194. ſubito, hauſto poculo, incertum morbo ne an ueneno,
d mulier quædam, ut fertur, ad Venerem ipſum inflammando propinauit. Ad ſubſtituen-
n uero nouum principẽ,conuenerunt primores Poloniæ, & eligunt Leſckonem natu maio-
ducis Caſimiri in monarcham, qui albus olim uocatus fuit à ceſarie alba. Quod ægreferens

Oſſa flu.

Pruſsia fidem ſuſcipit doloſe

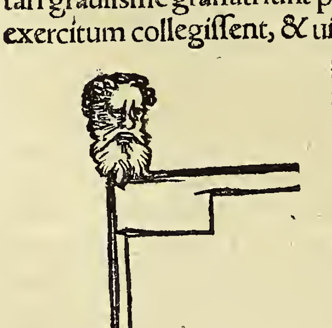
Strages Polonorũ in Pruſsia.

9 Myetzlaus.

10 Caſimirus.

12 Leſko albus.

Myetzlaus ſenex dux, indixit bellũ Graccouienſibus, uentum'que eſt ad cædem magnam. P
rijt ibi Boleslaus filius Myeſckonis ſenis, et pater quoque ipſe multis ſauciatus uulneribus, u
euaſit. Tandem uero Myetzlaus conuerſus ad Helenam matrem Leſckonis & Conradi, tan
calliditate ſua egit, ut iam ſenex poſſeſsionem monarchiæ & Graccouiæ tertiò acceperit, nec
dem aut promiſſa ſeruauit Helenæ & filijs eius. Tunc Helena proceres Graccouienſes ob
crando ſollicitauit, ut filios ſuos in principatum Graccouieñ. reſtituerent, promittens de cæte
nihil ſe niſi ex arbitrio eorum in rebus publicis acturam. Myetzlao autem in terras maioris P
loniæ abeunte, interim arx Graccouieñ. rurſum fuit occupata, & Leſcko cum matre Helena i
troductus. Sed deinde anno 1202. Myetzlaus ſenex quarto reductus eſt in principatum Gra
couieñ. & paulo poſt mortuus, reliquit memorato Leſckoni monarchiam.. At Conradus fra
eius factus eſt dux Mazouiæ & Cuyauiæ. Leſcko uero aſſecutus monarchiam conſtituit capit
Suuantopolcus Pomeranus. neum Pomeraniæ Suuantopolconem, recepto ab eo iuramento, ꝙ terram illam pro Leſcko
& filijs eius fideliter teneret, ſingulis'que annis mille marcas argenti in fiſcum ducalem Gra
couiam inferret. Sed procuratione ſatanæ indies magna & horrenda bella nata ſunt inter Pol
niam & Pomeraniam atque Pruſsiam. Conradus 13. tyrannidem exercuit in Chriſtinum P
13 *Conradus.* cenſem palatinum, conſeruatorem adoleſcentiæ eius, ꝙ ipſius mores deprauatos corrigend
ſuaſit. Primum ab eo incarceratus, deinde excæcatus, ad ultimum iugulatus eſt, miles ſtrennu
mus, qui Pruthenos, Lithuanos & cæteros gentiles ſub iugum coëgit, & Polonis tributarios
cit. Mox audita Chriſtini morte, barbaræ nationes Prutenorum terras ducis Conradi depo
Teutonici fratres. lati ſunt. Qui inuocato auxilio Henrici ducis Vratislauieñ. & repreſsis Prutenis, terram Ch
menſem & caſtrum Dobrzin Cruciferis, quos in ſui auxilium uocauerat, aſsignauit. Nec tam
ſic potuit ſuas prouincias defendere. Cum uero Leſcko albus repeteret tributum à Suuanto
co præfecto Pomeraniæ, ab eo interfectus eſt anno 1227. & Suuantopolcus ab ea die legitim
ſe principem Pomeraniæ gerere cœpit. Habuit proinde Conradus dux Mazouiæ duos fili
Cazimirum & Boleslaum, cœpit'que ſe gerere monarcham & Leſckonis puerorum tutore
Conrado occupato bello Prutenico, Boleslaus pudicus captiuitatem tutoris Conradi euaſit,
14 *Boleslaus.* in propria caſtra Sandomiriæ uenit, & tanquam hæres ſuſceptus eſt. Sub Boleslao pudico T
tari grauiſsme graſſati ſunt per Ruſsiam, Poloniam & Sleſiam. Et quum Chriſtiani magn
exercitum collegiſſent, & uirili animo aggreſsi fuiſſent crudeles illos homines, atque eos i

gam uertiſſent, ueniẽs quidam in equo, magna'que feſtinantia
rans uincentem exercitum, terribili uoce clamauit: Bigaice, bi
ce, id eſt, fugite fugite. Territi hac uoce Poloni, fugerunt. At H
ricus dux Legnitzenſis hoſti incubuit, quouſque alia turma u
in auxilium Tartarorum, qui ſigniferum habuerunt geſtantem
ſuperiori parte lanceæ caput teterrimi coloris & promiſſæ bar
Cum'que cœpiſſet quatere lanceam cum capite, fumus intoler
lis fœtoris in Polonos diffuſus, multos ad rebellãdum inualidos
fecit. Vnde Poloni cum Tartaris congreſsi, in fugam ſunt acti,
gnam'que partem nobilium & gregariorum militum amiſeru
Tartari uero uictoria potiti, ſpoliauerunt mortuos ueſtibus, ab
derunt'que ſingulis aurem unam, ut ſcirent numerum interfe
rum, impleuerũt'que nouem ſaccos. Poſt hanc pugnam uaſtau
regionem, incipientes à Legnitz, & tranſeuntes per Morauiam
nerunt in Vngariam. Habuerũt autem quinquies centena milli
rorum, qui obuias quaſque terras in deſolationem redegerunt.
Anno milleſimo ducenteſimo quadrageſimotertio Graccou
ſes acceptarunt Boleslaum pudicum cum conſorte ſua Kinga
quam hæredem & dominum in ducem, eiectis præſidijs Conradi ducis ex terra Graccouie
Quod Conradus ægreferens, multa mala intulit terræ Graccouienſi, & ſæpe diro
Marte cum Boleslao pudico conflixit. Mortuus eſt autem Conradus
anno 1247. nepotis ſui Boleslai pudici op-
preſſor iniuſtus.

Inſigni

nſigniores Poloniæ ciuitates poſt Graccouiam.

inori Polonia:
Sandomiria
Viſlitza
Sondetz
Tharnouu
Proshouuitz
Petricouia
Skarmitzſs
Kroſsno

In maiori Polonia:
Gnezna
Poſnania
Vuartha.
Lencitza
Sroda
Caliſs
Colo
Zuijno
Boleſslauu
Vnieiouu
Brzeziniȷ
Siradtz.

Quando & quomodo inuenta fuit fodina ſalis in regno Poloniæ.

DVx Boleslaus decimuſquartus in numero à primo rege Boleslao, homo uirtutib. ad
ornatus, præfuit Poloniæ annis 37. fuit'ꝗ ſub eius imperio Polonia uarijs incõmo-
dis & maximis bellis, externis & ciuilib. uexata, & mortuus eſt anno 1274. Dum iſte
rempub. adminiſtraret, ſal in locis ſubterraneis repertum eſt, primis'ꝗ initijs lapidum
more extractum eſt in loco cui hodie Bochnia nomẽ eſt, quatuor diſtãs à Graccouia *Bochnia.*
aribus. Dein alia fodina ſalis inuenta eſt, Vuielitzka nomine, 5. diſtãs à Graccouia mi liarib.
hoc tẽpore frequentior Bochnia ipſa. Sal autem ſemel repertum durat, & multis effoſſum
rnis perpetuas diuitias oſtendit. Sunt autẽ lapides quando eruuntur nigri, priuſq̃ per ignẽ
ırentur, dantur'ꝗ ſic impuri pecoribus. Qui autẽ depurati ſunt, tunduntur inſtar farinæ aut
ıinis albi, eſt'que ſal durabile, nõ diffluens ſicut ſal coctum. Eſt locus prior in plano, paucu-
d à longe nec ſax oſis ſeptus collibus, cui oppidum ſuperædificatum, eo tribus in locis à luce
drãgularia foramina 130. cubitorũ ad ima in profundũ ducũt: itur dehinc 100. & ultra cubitis
ıno meatu, ubi ſecundũ eſt ad ima 90. cubitorũ foramẽ, iterum'ꝗ poſt planũ meatũ ad uſꝗ
ım totidẽ cubitorũ per deſcẽſum foramẽ: reliquũ iter per ſcalas interiectis tamẽ multis ꝑ pla
eatib. in diuerſas cauernas nõ eadẽ profunditate ſitas tendit: ibi ſal ingentiũ ſaxorũ ſpecie ex
ı execatur: dehinc in æqualia fruſta, q̃ bancos appellãt operarij, funibus'ꝗ extrahuntur. Per *Banci.*
ũ itaꝗ q̃d à luce eſt foramẽ, in funib. penduli hoĩes demittũtur, reliquũ iter ꝑ ſcalas deſcẽden
etiendũ eſt. Totus tamẽ deſcẽſus, unius horæ perficitur ſpacio: deſcẽditur atꝗ laboratur ſæ
ım periculo. Itur itaque perpetua ſpe in profundũ per fodinas, nec unq̃ theſauri reperti finis
ret. Aqua niſi quæ deſuper à luce penetrat, nuſquã reperitur, utcũque ab extraneis intem-
s fuerit, intra montes eadem qualitas babetur.

Ducatus Graccouienſis uario ordine inter principes Poloniæ iactatus eſt.

POſt Boleslaum pudicum res tutandas ſuſcepit Henricus cum barba, & poſt eum fer-
tur Leſcko niger ad rempublicam regẽdam aſſumptus. Hic bellum grauiſsimum cum 15 *Hẽricus cum*
Conrado Mazouiæ principe & ſocijs geſsit. Hic tanto Teutones proſecutus eſt affe- *barba.*
ctu, ut habitu atque moribus ſe illis conformare non dubitarit. Exceſsit autem huma- 16
nis anno ſalutis milleſimo ducẽteſimo octuageſimo nono. Succeſsit ei Boleslaus Ma- *Leſcko niger.*
æ dux ſenatus aſſenſu, ſed pauliſper rerũ potitus, monarchia eſt pulſus. Huic ſucceſsit Hen-
dux Sleſiæ & Poloniæ cognomento probus, cui pro monarchia uarij cum Vladislao mo- 17 *Henricus 4.*
Mortuus eſt autem anno milleſimo ducenteſimo nonageſimo, ſumpto ueneno per Sleſi-
ıbminiſtrato. Deſignauit'que priuſquam moreretur, ducatum Vratislauienſem Conrado
gouienſi, patruo ſuo. Sed quum ciues Vratislauienſes ſibi eligerent Henricum quin- *Ducat9 Vra*
Legnicenſem, filium Boleslai ſæui, Conradus excluſus omni conamine, repetebat prin- *tislauien.*
ıum ſibi ab Henrico quarto deſignatum & legatum. Et quum aperto Marte nihil efficere
poſſet,

poſſet, ſubſtituit quendã nebulonem, qui familiaris erat duci Henrico, Lutconem nomine, cu
tamen patrem dux Henricus occiderat, & ob id ille clàm amarum animum erga principem fe
bat. Hunc itaque Lutkonem aggreſſus dux Conradus, eum in necem aut captiuitatem ſui p
cipis Henrici quinti pellexit. Vnde occaſione nacta Lutko, dominũ ſuum ducem Vratiſ. & L
gniceñ. in balneo ad fluenta Oderæ, prope caſtrum Vratislauieñ. repertum, anno 1293. captum
balneo nudo corpore traxit, & equo impoſuit. Cunctis autem familiaribus nudis fugientib.
co, qui ducem corpore ſuo tutabatur, uarijs uulneribus confoſſo & interfecto, ducem Henri
Dux carceri anguſto includitur. ſuperiecto pallio uehementi curſu abduxit, & Conrado duci Glogouienſi obtulit. Cõradus
ro in carcere tetro in uas ferreum anguſtũ incluſit, ubi nec ſedendi, neque iacendi, ſed ægre hæ
di facultas erat. Duo foramina & hæc parua & breuia, unum ad inſpirandum & cibum capie
dum, aliud ad egerendum in uaſe erant: hinc per tempus ſemeſtre quo detinebatur incluſus, ſ
pulæ & fœmora eius ſanie & uermibus ſcaturientia defluebant. Mortem ergo & crudeles paſ
nes euaſurus, coactus fuit facere quicquid Cõradus uoluit. Dimiſſus autem nunquam ad pri
nam ſanitatem uſque ad mortem reſtaurari potuit. Anno milleſimo ducẽteſimo octuageſi
nono Cazimirus Oppolieñ. dux nõ bello uictus, nec aliqua neceſsitate coactus, dominio V
ceslai ducis Bohemiæ nondum in regem euecti et coronati ſe ſubiecit, & uaſallum Bohemor
ſe fecit. Mortuo uero Henrico duce Graccouienſe, duo eius ducatus diuiſi ſunt inter duos d
18 ces. Nam ditio Graccouienſis obuenit Premiſlao, & Vladislaus Loketek adeptus eſt princi
Premiſlaus. tum Sandomiriæ.

Ducatus Poloniæ rurſum in regnum ſublimatur.

CVm proceres & prælati regni Poloniæ præ
ras ſuorum regum imagines, tum res à ſe pa
bello'que geſtas, tum denique ſciſsionem et
plures ducatus regni diſtractionẽ contempl
ti ſunt, uiſum eſt cunctis, unum ſibi ex mul
Poloniæ deligere principibus et in regem conſtituere
in unum corpus diſtracta regni colligeret, ſalutẽ & p
cem ſubditorũ procuraret, & à ſingulis coleretur atq;
neraretur. Anno itaque 1295. menſe Iunio, principẽ p
19 Premiſlaus rex. clariſsimum moribus & inſtitutis heroicum Premiſl
ſecundũ, maioris Poloniæ & Pomeraniæ ducem (ia
eũ mortuus erat dux Pomeraniæ Mſczugius) in re
et conſortẽ ſuam Richſzã in reginã Poloniæ elegeru
unxerunt'q; & coronauerunt in Gneznenſi metrop
tana eccleſia. Verum ipſius in regale ſolium ſublimatio inuiſa fuit ducib. Poloniæ, qui fremeb
Przemislaum ſe anteire regali gloria. Conſpirarunt etiam in eum marchiones Brandenburge
ſes, & rege in carniſpriuio abſque cuſtodia ſolatijs dedito, per noctium tenebras & ſyluarum
dita uenerunt & inſilierunt in regem & in milites eius, crudeliſsima'que morte extinxerunt
Premiſlaus interfectus. abierunt. Vix erat Premiſlaus anorum 38. & regnauerat menſib. 7. & dieb. 11. Tunc proceres
gerunt Vladislaum Lockteck ducem Cuyauiæ Caſimiri filium: qui credebatur unus eſſe, qui
ſtractum regnũ ad unius corporis reduceret compaginem. Auctoritate ergo electionis, omn
ducatus, caſtra & ciuitates in ipſius obedientiam et ditionem conceſſerunt, paucis exceptis. S
cum in uicia publica prolaberetur, uirginum & ingenuarum matronarum pudicitiam uiolen
proſtitueret, nec reformationem promiſſam exequeretur, proceres anno 1300. conuenientes,
ctionem eius tanq̃ pernicioſam abrogarunt, & Vuenceslaum regem Bohemiæ in regem Po
niæ elegerũt, atq; Gneznæ inunctũ coronauerunt. Is aũt duxit uxorẽ Richſam filiam unicã P
mislai primi electi regis, unicã regni Poloniæ hæredẽ. Cum'q; in regnũ Bohemiæ rediſſet, &
plicaretur bello Vngarico, ac deinde Albertus Ro. rex Bohemiã & Morauiam affligeret, V
dislaus Lockteck clàm inſinuauit ſe in Poloniam, & ab amicis adiutus quædam caſtra obtin
Interim rex Venceslaus in morbum incidens, mortuus eſt anno 1305. Tunc Lokteck paulat
ducatum Graccouienſem in obedientiam recepit. Interim Poloni bipartiti, quidam nobiles
licet maioris Poloniæ, Poſnanienſes & Kaliſsienſes exacerbati contra Vladislaum Lokteck,
bi in principem elegerunt Henricum ducem Glogauienſem, Conradi ducis filium, natum
Salom

nea ſorore germana Premiſlai regis Poloniæ.Reliqui uero Poloni Vladiſlao Lokteck re 20
n innouauerunt. Et hic Vladiſlaus ubique Henricum expugnauit. Deinde geſsit plurima *Vladiſlaus*
a cum Dominis Teutonicis propter Pomeraniam et ciuitatem Gdanenſem, quam Domi *Lokteck*
eutonici retinuerunt uſque ad annum Chriſti 1466.Maiori itaque Polonia in unam monar-
n & dominium Vladiſlai Lokteck per mortem Hērici ducis Sleſiæ & Glogouiæ redeun-
epit idem Lokteck cogitare de coronatione ſua & recuperatione Pomeraniæ. Miſit ergo
om.pontif.Auenionem pro ſua coronatione,& impetrauit, ut anno 1320.in eccleſia Grac-
:nſi coronaretur:ab eo'que tempore Graccouienſis eccleſia iure coronandi Poloniæ reges *Graccouia fit*
ium dotata & priuilegiata eſt.Communi etiam edicto ſancitum eſt,ut in caſtro Graccouien *metropolis*
lut arce firmiſsima corona,alia'que deponantur & obſeruentur regalia, quæ in Gneznenſi *Poloniæ.*
hoſtilem inuaſionē ne quicquā prohibere ualente,tute ſeruari non poterant.Habuit autem
te filium Cazimirum nomine,cui Lithuanorū princeps dedit filiam ſuam uxorem.Et cum
uania aurum & argentum non haberet, accepit dux omnium captiuorum, annis ſuperiori-
bductorum, ex Polonia reſtitutionem pro dotalibus. Sponſa uero ueniens Graccouiam,
iſata eſt,& Anna uocata, ſic'que pax compoſita inter Polonos & Lithuanos. Deinde uer-
contra marchionem Brandenburgeñ.qui iniuſte uendiderat Pomeraniam Cruciferis,occi
: Primiſlaum primum regem,deuaſtauerat Poloniam &c. Depopulatus eſt ergo terrā eius *Grauiſsimū*
& ultra Oderam uſque ad Franckfordiam, & onuſtus præda rediјt in Poloniam.In ea ex- *bellum.*
:ione multa fœda peracta ſunt, 140. uillæ cum ſuis eccleſijs combuſtæ, quatuor monaſteria
ſuppoſita,impuberes & ſenes cæſi, & pluſquā ſex millia animarum in miſerabilem captiui-
n abducta. Deinde habuit anno 1331. maximā pugnam cōtra Cruciferos, in qua uictoriam
que obtinuit,cæſis 40.millibus hoſtiū.Durauit hæc pugna ad horam diei nonam,cum in or-
lis incœpiſſet.Mortuus eſt uero anno 1333.cum duodecim annis regnaſſet. Iohānes rex Bo
iæ tunc morabatur Vratislauiæ, defecerunt'que ad eum duces quidam. Quin Iohānes dux
gouieñ uēdidit mediam partem ducatus regi Bohemiæ: qui rex cum exercitu in Glogouiā
ens,alteram partē Glogouiæ in ſuam redegit ditionem. Premiſlaus uero nunq̄ regi Bohe-
ſubijci uoluit, atque ideo ueneno abſque prole ſublatus eſt. Hēricus quoque frater eius ob *Tota Sleſia*
grauamē mortuus eſt. Deinde rex Bohemiæ Io.comes Lutzelburgeñ. traxit ad ſe ducatum *deficit ad Bo-*
tislauieñ.non ſine magno detrimento regni Poloniæ. Sed & Vladislaus dux Legnitzenſis *hemos.*
:cit anno Chriſti 1322.ditionem ſuam coronæ Bohemiæ. Poſtea anno 1327.defecerūt omnes
:s Sleſiæ à rege Poloniæ,à cuius tamen ſanguine deſcenderant,& præſtiterunt homagiū re-
ohemiæ,non ob aliam cauſam, q̄ ꝙ ipſis inconſultis Vladiſlaus Lokteck coronam accepit.
: Vladiſlaum regem electus eſt Cazimirus filius eius in Poloniæ regem,regnauit'que annis
draginta.Hic ex omnibus regibus & principibus quos unquam Polonia habuit,regnū Po 21
e magnificauit,templorum,caſtrorum,ciuitatum & curiarum uaria ſtructura.Solum in hoc *Cazimirus*
atur,ꝙ in cōmeſſationes & uenerem intemperatus fuit. *rex.*

Polonia & Vngaria ſub uno rege.

P Oſt mortem Caſimiri,Ludouicus rex Vngariæ,nepos ex ſorore Caſimiri, eligitur in re
gem Poloniæ,atque coronatur in Polonia anno 1370.præfuit'que regno annis 12.Mor- 22
tuus autem reliquit duas filias, nempe Mariam,quæ eo uiuēte fuit deſponſata Sigiſmun *Ludouicus*
do marchioni Brandenburgenſi,& Heduuigim promiſſam primo Vuilhelmo duci Au *rex.*
ſtriæ.Conuenientibus uero Polonis,de electione regis diſſenſerunt.Quidam abiecerūt
mundum marchionem,& uolebant habere Heduuigim:alij uero uoluerunt habere Semo-
n ducem Mazouiæ: ſed negocio ſuſpenſo,interim Sigiſmundus & Semouitus graſſabātur
rra,donec tandem miſſa fuit Heduuigis filia iunior Ludouici, cum copioſa frequentia regni
onici & Vngarici, qui procurarunt illam inungi, conſecrari & coronari, tributa ei plena fa-
ate regnum Poloniæ adminiſtrandi,donec quiſpiam principum in regem Poloniæ coronan
ipſi adiungeretur. Vuilhelmus dux Auſtriæ interim uana ſpe ducebatur adipiſcēdæ reginæ, 23
m illum anteuerterit Iagello dux magnus Lithuaniæ, qui exploratum habens,uirginē Hed *Heduuigis re-*
gim regnum Poloniæ adminiſtrare, ad procandum eam ſuo connubio anno 1385. fratres *gina.*
miſit cum muneribus, etiam quum adhuc infidelis eſſet. Fuit gens Lithuanorum annis
rioribus adeo obſcura & contempta apud Ruthenos, ut principes Kiouienſes ab ea ſola *Paupertas*
zomata & ſubera ob egeſtatem & ſoli ſterilitatem in ſignum ſubiectionis exegerūt, donec *Lithuanorū.*

Vithenes

Vithenes dux Lithuanorum ſumptis uirium incrementis, negaret tributum; quin & iugo pri
cipibus Ruſsiæ iniecto, eos adegerit ad tributa ſibi pendenda. Terminatur Lithuania ad Ma
uiam, Pruſsiam & Somogetiam, & uerſus plagam orientalem contingit Moſcouiam, à meri
Vilna. uero iungitur Roxolanis. Metropolis Lithuaniæ uocatur Vilna, ubi polus ſeptentrionalis att
litur quinquagintaſeptem gradibus.

Genealogia eorum principum

Lithuaniæ, qui ante centum annos fuerunt.

Gediminus
- Olgerdus
  - Iaggello — Iſte ducta uxore filia regis Poloniæ, factus eſt rex Poloniæ, appellatus'que poſt ſuſceptũ baptiſma Vladislaus.
  - Skirgello
  - Koribut
  - Vigunt
  - Borziſch
- Montiuidus
- Narimunt
- Iauunutha
- Keiſtut
  - Vitouudus
  - Patrikyg
  - Thotuil
  - Sigiſd.
- Coriath
- Luburd

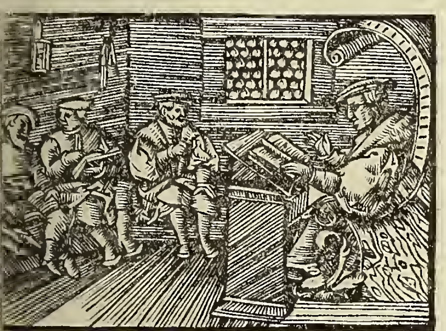
Iagello infide lis laborat pro Polonia. Iagello dux magnus Lithuaniæ exploratũ habens uirginem Heduuigim regnum Poloniæ a
miniſtrare, ad procandum eam ſuo connubio anno 1385. fratres ſuos miſit cum muneribus,
illi intromiſsi ad reginam dixerunt: Si dominũ noſtrum Iagellonem accipere dignaberis, ſpo
det ille ſuſcipere fidem Chriſti cum omnibus Lithuanis, omnes captiuos ex Polonia ſublatos
mittere, terras ſuas regno Poloniæ perpetuo unire. Offert ſe terras Pomeraniæ, Chulmeñ. Sle
& alias quaſcunque à regno Poloniæ alienatas recuperare. Ea legatio reginæ parum grata, p
latis uero & baronibus accepta fuit: quod per hoc medium Poloni ſecuriores fierent ab incurſio
bus exterarum nationum, ac deinde magna multitudo hominum ad Chriſti cognitionem pe
ueniret. Ad arbitrium tamen reginæ Vngariæ matris Heduuigis negocium iſtud reiectum e
At illa reſpondit, ſe contentam fore, ut proceres regni Poloniæ pro republica fidei Chriſtianæ
regni Poloniæ, quæ meliora ſunt amplectãtur. Quod perſentiens dux Auſtriæ Vuilhelmus, c
Ludouicus rex Vngariæ Heduuigim dandam in cõiugem deuouerat, omnem mouit lapidem
ut Iagelloni præriperet prædam, ſe fruſtra omnia, etiam cum Heduuigis illum amaret.

Infidelis dux Lithuaniæ peruenit ad regnum Poloniæ, fit'que rex & Chriſtianus.

ANno domini 1386. Iagello magn
dux Lithuaniæ cum fratribus ſuis
que grandi comitatu uenit Graco
uiam, adiens'que reginam, obtuli
li munera, & paulò poſt in articulis
dei catholicæ edoctus, baptiſatus, & Vlad
Vladislaus rex. laus appellatus eſt: fratribus uero eius, qui ſe
uenerant, Viguntho Alexander, Corigallo
Cazimirus, Suuitrigelloni Boleslaus nomi
impoſita ſunt. Eadem etiam die nuptias ce
brauerunt, terras'que Lithuaniæ, Samaget
& Ruſsiæ regno Poloniæ perpetuo inſcrip
ac incorporauit: deinde in regem Poloniæ
ctus & coronatus eſt. Anno Chriſti 1387.
Vladislaus gentem Lithuanicam ab idolo
tria reuocaturus, ſumptis ſecum regina, du
Lithuania ad Chriſtianiſmũ conuertitur. Mazouiæ, & multis uiris religioſis atque epiſcopis ingreſſus eſt Lithuaniã, & abduxit plebei
homines ab errore idololatriæ, extinxit ſacrũ eorum ignem, diruit idolorũ templa & altaria, e
dit ſyluas, interfecit ſerpentes quos adorauerunt, atque ſublato toto paganiſmo, edocebat gent
articul

culos fidei & orationem dominicã,ac poſtea fecit eos ſacra unda baptiſari. Largiebatur quo
e pius rex ſingulis qui erant ex populariũ numero poſt ſuſceptum baptiſma,ex panno de Po
ia adducto nouas ueſtes, qua prouida liberalitate effecit, ut natio illa rudis & pannoſa, lineis
am diem contenta, fama huiuſmodi liberalitatis uulgata, pro conſequendis laneis caterua-
ad ſuſcipiendum baptiſma ex omni regione accurrebat. Fundauit deinde rex Vladislaus in
na eccleſiam cathedralẽ, principalem'que aram, in loco ubi ignis perpetuus erat, conſtituit. *In Vilna eccleſia cathedralis.*
rram aũt Lithuaniæ germano ſuo Skirgelloni tanq̃ ſupremo duci Lithuaniæ regendã cõmi-
Anno 1392. Vitouudus in magnũ ducem totius Lithuaniæ præfectus eſt, hac ſcilicet condi
ne,ut terras Lithuaniæ ꝓ rege & regno Poloniæ fideliter teneret. Anno 1399. Heduuigis re
a Poloniæ mortua eſt in puerperio. Poſt mortẽ eius nulla ꝓle extãte, rex Vladislaus eiectio-
metuens,totus ad regreſſum in Lithuaniã ſpectabat. Proceres aũt regni, regem fluctuantẽ
m hæredẽ regni Poloniæ, Annã Vuilhelmi comitis Ciliæ filiã ſupereſſe docuerũt, quã illi An
Cazimiri ſecũdi Poloniæ regis filia pepererat. Ad quã procandũ extemplo ad Ciliã miſit, &
e adduci anno 1400 Graccouiã fecit. Et quoniã uirgo illa nullã præter Alemannicã nouerat
uã, ordinatione regis prope octo menſib. Polonico idiomate imbuebatur: quod poſtq̃ intel

ligere didiciſſet, regio thoro cõiuncta eſt, quãuis rex
moliebatur eam reijcere, ꝗ parũ præſtantis formæ ſi-
bi appareret. Coronata tamẽ fuit. Anno 1400 Vla
dislaus rex Poloniæ ſtudiũ generale in ciuitate Grac *Gymnaſium*
couienſi erexit, cuius fundationẽ Heduuigis regina *Graccouienſe.*
dum uiueret maxima inſtantia ꝓcurabat, accerſitis'q́ꝫ
doctorib. & magiſtris ex uniuerſitate Pragenſi, aſsi-
gnauit eis cenſus in exactionib. et teloneis, deputauit
quoq́ꝫ prælaturas & præbẽdas. Quod ſtudiũ etſi per
Cazimirũ ſecundũ regem Poloniæ orditum, priuile-
gijs'q́ꝫ papæ, regis Cazimiri præfati & ciuitatis Grac
ienſis munitũ & dotatum, collegiũ'q́ꝫ in Cazimiria oppido, muro erectũ fuit, non tamẽ uſq́ꝫ
ũ diem cõſummatũ fuit. Poſt iſta rex Vladislaus cũ fratrib. Teutonicis uſq́ꝫ ad annũ 1410.
it bella, tãta'q́ꝫ audacia utrinq́ꝫ, ꝓ alieno imperio pugnatũ, quantũ ſuũ cuiq́ꝫ retinere negotiũ
Nouiſsime uero infenſis animis omni parte cõcurſum, clamores maximi editi, & aliquãdiu
piti Marte pugnatũ, donec tandẽ Germani cæſi, Sarmatis reliquerunt cruentã uictoriã. Ce- *Graue prælium.*
runt eo prælio 50. millia hominũ. Anno 1416. Vladislaus tertiã accepit cõiugem, qua mor
d 4. connubiũ trãſiuit, annno ſcilicet 1422. genuit'q́ꝫ ex ea uxore, Sophia nomine, Vladislaũ
azimirũ paulo poſt mortuũ, deinde Cazimirũ alterũ. Mortuus eſt autẽ ſenio cõfectus anno
Succeſsit filius eius Vladislaus, infelice omine ad Vngariæ regnum poſtulatus, quod non
difficultate atque negocio & inuitis Polonis adeptus & coronatus in Alba regali, ubi iam 25 *Vladislaus*
lberti filius Ladislaus coronatus fuit. Vladislaus uero cõgregato exercitu anno ſalutis 1443.
anſijt Romaniam uſque Macedoniam, ſuſtinuit'que graue Turcorum certamen, ex quo
en ſe uiriliter excuſsit, & cum magna laude primam illam in Turcas expeditionem confe-
Deinde anno 1444. Vladislaus cum nouo exercitu à Segedino copias mouit ad urbem Ni-
olim, quæ humilis eſt ciuitas, cuius præſentia famam diminuit, licet ſit metropolis in Bulga- *Nicopolis*
bi rege ſtatiua tenente, palatinus Trãſalpinæ Valachiæ (qui & Dracula dicitur) ad eum ue- *Schiltach*
nonuit'que ne cum Turca congrederetur, qui in magna ueniebat multitudine. Vladislaus *uulgo.*
animo pergens, peruenit ad Varnam, ibi'que in pugna interijt anno regni ſui in Polonia de
, regni autem Vngariæ quarto, ætatis ſuæ anno 21. Victus in acie, nuſquam amplius in ter-
uus neque mortuus apparuit. Occiſo Vladislao, Cazimirus dux magnus Lithuaniæ, frater
dislai anno 1445. poſtulatus eſt in regem. Et cum apud Lithuanos moram faceret, Boleslaus
ouiæ princeps in regem electus eſt. Hæc dum Cazimiro palàm fiunt, electioni nuper de ſe
conſenſit, propere'que in Poloniam uenit. Poſtea anno milleſimo quadringẽteſimo quin-
geſimo tertio, idem Cazimirus in regni ſociam aſciuit Eliſabetã filiam Alberti, Romanorũ,
gariæ & Bohemiæ regis, ac ducis Auſtriæ, Ladislai Vngariæ & Bohemiæ regis ſororem, ex 26
uſtulit multos filios & filias, qui uſq́ꝫ ad tempora noſtra gubernaculũ regni tenuerũt in Po *Cazimirus*
. Huic Cazimirò cũ ordine Teutonicorũ annis fermè 14. ſæpius alternãte fortuna, uaria bel- *rex.*
re, donec tãdẽ uniuerſam Pruſsiã adeptus eſt. Anno 1492. idẽ Cazimirus ſenſim ex ꝓfluuio
uentris

uentris in Lithuania ægrotare cœpit,& cum ſui philoſophi profluuiũ reſtringere aut noluerui
aut nõ potuerũt,accepto conſilio à monacho quodã ordinis Minorũ, uſus eſt pane groſſiſſim
ac nigerrimo Lithuanico in Grodno oppido, qui uentrẽ conſtrinxit. Et exhilaratus inuexit
ſuos medicos,ꝙ religioſorũ medicina pluris ualeret quàm in arte medica doctorũ. Cœpit tan
Monachorũ medicina. ſtatim ſecundum pedes tumere, quod cũ nec fratres, nec philoſophi curarent, percontãdo me
cum ſuũ requiſiuit, an adhuc ſpes eſſet ſanitatis, & ille reſpondiſſet, minime, tanq̃ fortis achle
imperterritus ſubiunxit, ergo moriendũ eſt, & medico addente, utique, Vadas ergo inqu
aſtanti pro confeſſore,ut mihi ſalutaria porrigat ſacramẽta. Perceptis ſacramentis & teſtamen
facto,in priuatis & abditis locis centũ millia aureorũ oſtendit,quos inter filios diſtribuit,ſic'q
Moritur Cazimirus. in pace mortuus eſt,anno 1492. Reliquit filios ſex et filias ſeptem: ex quibus quatuor ſucceſſi
reges fuerũt in Polonia. Cazimirus uero ſecundo genitus,ptiſi prefocatus in Vilna tumulat
quieſcit. Vltimus filius Fridericus Cardinal. & deinde archiepiſcopus Gneznẽſis & epiſcop
Graccouieñ fuit. Prima filia Heduuigis Georgio duci Bauariæ deſponſata eſt, Sophia Fride
co marchioni Brandenburgenſi, Anna Bugslao duci Stetinenſi, Barbara Georgio marchio
Miſnenſi, Eliſabeth duci Legnicenſi &c.

De regibus Poloniæ qui noſtro ævo adminiſtrauerunt regnum.

VLadislaus primogenitus Caſimiri uiuente patre deſignatus eſt rex Vngariæ,& Bo
miæ q uxorẽ duxit Annã filiã regis Galliarũ ſuſcepit'que ex ea Lodouicũ et Anna
Iohannes Albertus rex. Ludouicus ſucceſſit patri in utroque regno ducta uxore Maria ſorore Caroli impe
toris &c. Anno Chriſti 1492 conuenientes proceres regni Poloniæ elegerũt poſt C
zimirum defunctum, filium Iohannem Albertum, ſed qui non diu præfuit regno, n
feliciter bella geſſit; in ædificando negligens fuit, & regnicolis propter cladem à Vualachis a
ceptam inuiſus. Tacitus autem anno 1501 apoplexia immatura morte occubuit, poſtquã reg
uerat annis aliquot. Poſt eius mortẽ electus eſt à maiori parte procerum & nobilitatis dux m

gnus Lithuaniæ Alexander, qui in profec
one cõtra Tartaros mortuus eſt in Vuil
cum expleſſet annos ætatis 45. Tunc ſup
ſtes fuit adhuc minimus natu inter frat
Sigiſmundus nomine, qui anno 1500 du
tum Glogouienſem obtinuit per regem
fratrẽ ſuũ Vladislaũ Vngariæ & Bohem
conferentẽ & per Iohannẽ Albertum ce
tem atque reſignantẽ. Deinde anno 1506
ctus eſt rex Poloniæ, adminiſtrauit'que
gnum annis 34 uſque ad æuũ hoc noſtru
& geſſit magna prælia contra uicinas na
ones, potiſſimũ contra Moſcouitas, ex q
bus anno Chriſti 1514 ſtrauit triginta mil
menſe ſeptembri. Iſte Sigiſmundus cũ p
Sigiſmundus rex. ma uxore habuit filiã unicam quam du
Marchio Brandenburgẽſs. Ioachimus e
ctor. Cũ ſecunda uero uxore Bona hab
filium unicum Sigiſmundum Auguſtũ
filias 4. quarum maiorem natu Iſabellã nomine tradidit Ianuſio regi Vngariæ. Eſt arx quæd
Smolẽcea nomine, ferè inexpugnabilis, quæ poſtq̃ centũ annis et ſuprà in Lithuanorũ mani
Smolensko. fuiſſet, an. 1513 Baſilio duci Moſcorũ, poſtq̃ per bienniũ ſæpius tentata eſt, à preſidio prodita f
Hæc arx nulla penè ui expugnabilis, in extremis Sarmatiæ finibus ad Boriſthenem amnem
Moſcorum ditionis exiſtens, à Victouudo olim expugnata fuit, & duabus fermè ætatibu
Lithuanorum manibus permanſit, tanto ingenio ac labore formata, ut nullis unquam miſ
bus læderetur, idque non murorum munimento, ſed propugnaculis ingentis magnitud
ex quercinis lignis, terra lapidibus'ue repletis & circumactis, ſepta ac undique munita eſt.
una parte Boriſthenem fluuium habet, cætera inacceſſis paluſtribus'que locis ſatis tuta f
Ha

nc Baſilins tanto ſuorũ cruore exemit,ut facilius nouam erigere arcem potuiſſet. Sed quam annes comes à Tanouu Caſtellanus Cracouienſis,ſupremus exercituum ductor regni Po æ iterum expugnauit & diripuit.

Nomina epiſcopalium & aliorum prouincialium in Polonia locorum.

POlonia minor quæ ad caput Viſtulæ & circa eſt, nobilem habet Graccouiam urbem. Maior uero Polonia eſt, quæ Gneznam Poſnaniam'que inſigniora habet loca, deinde Pruſsiæ dominiũ et Pomeraniæ partẽ. Hæc omnia ultra Viſtulæ amnem in Germania ſunt, præter Pruſsiã, cuius maior pars Sarmatiæ ſolũ occupat. Apud Poloniã maiorem ducatus eſt Mazouiæ, regib. Poloniæ feudalis. Hos Lithuani attingunt, & apud Lithua ad ſept. Samagittæ ſunt. Lithuania à meridie Ruſsiã habet. Podolia Ruſsiæ eſt prouincia, ſi & Roxolanorũ regio, utuntur'que ritu Græcorũ. Metropolis eorum uocatur Camenetiũ. ropolis uero Mazouiæ appellatur Varſouia, uulgo Vuarſcheua, ubi optimus conficitur me quem Troinik uocant. Archiepiſcopatus in regno duo, unus in Gnezna ciuitate Poloniæ oris, & alter Leopoli in Ruſsia. Reliqui uero epiſcopatus ſunt in ciuitatibus Graccouienſi, dislauienſi in Cuiauia prouincia, Poſnanicſi in maiori Polonia, Plocenſi in Mazouia, Prze ienſi in Ruſsia, Chelmenſi etiã in Ruſsia, Camenicenſi in Podolia, Luceorienſi, Kyouienſi, es in prouincia Ruſsiæ, Vuarmienſi in Pruſsia, Culmenſi etiã in Pruſsia. Et quantũ attinet culariũ conditiones, primarum dignitatũ nomina, palatinatus atque Caſtellanorũ ſunt præ ientiæ. Sunt aũt Palatini priores, dehinc Caſtellani, quorum in toto regno multi ſunt. Pala Graccouienſis primus eſt in dignitate, poſt Caſtellanum Graccouienſem. Suprema enim natiæ officia ſunt Palatinatus, quos ſequuntur reliqui Caſtellanatus. Habent deinde præfe as, quas Capitaneatus appellant, innumeras.

Mazouia. *Podolia.*

Ciuitates epiſcopales.

Palatini Caſtellani.

Monſtrum hoc Cracouiæ natum menſe Februario, anno 1547. uixit tribus horis. Loquitur ſic:

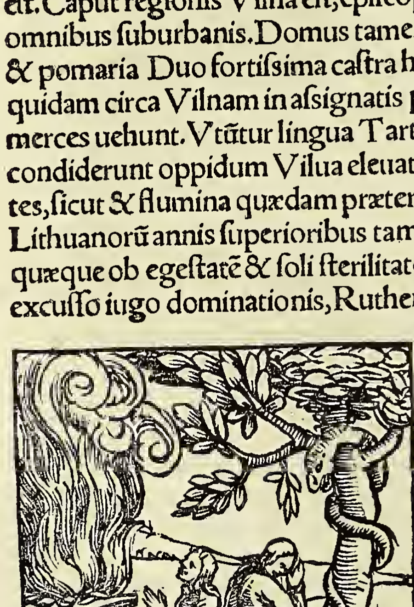
Africa nuper erat monſtrorum mater & author
Quæ dicta eſt aliquid ſemper habere noui.
Iam quia mutari cœperunt omnia, & ipſa
Africa monſtrorum deſijt eſſe parens.
Ne tamen omnino generentur nulla per orbem
Dant noua Sarmaticæ iam quoque monſtra plagæ,
Inter pluraq́ me populoſa Cracouia nuper
Aedidit ad ripas Viſtula clare tuas.
Et quia mors, quæ cuncta rapit, mox me quoq; iuſto
Abſtulit enſe (mei nullus ut uſus erat)
Ingenioſa tamen pictorum dextra uolebat
Sic mihi perpetuum conciliare decus.
Barſolionius at uates quoq; carmine ſcripto
Eſt auſus uultus explicuiſſe meos.
Nec prorſus labor eſt fortaſsis inutilis ille
Qui mortale genus multa monere poteſt.

G. B.

Lithuania.

LIthuania Poloniæ connexa, magna ſui parte pal
ſtris, plurimum'qꝫ nemoroſa, & ob eam rem diffic
lis aditu ac quodãmodo inacceſſa, aquis paluſtri
cuncta obtinentibus: hyeme cõmertia cum Lith
nis habiliora, paludibus & ſtagnis alta glacie co
cretis, niue'que ſuperinfuſã, fiunt omnia mercatoribus p
uia, ut uelut alto mari, quando nulla ſit certa uia aut ſemi
Diuitiæ Lithuanorum. ſydera ſignent iter. Rara in Lithuania oppida, uillarũ inc
latus infrequens: accolarũ diuitiæ pecora, pelles'que mul
genum ferarũ, ut zobellinæ ſunt & harmelinæ, quibus reg
inſigniter ſcatet, ceræ ac mellis abundans, uſus pecuniæ g
ti nullus, inter ſe matronæ palàm concubinos habent uiro
permiſſu, quos connubij uocant adiutores: cõtr à pellicat
uiris probro datur. Soluũtur facile matrimonia mutuo co
ſenſu, & iterum atque iterũ nubunt, adeo gens una cæteris mortalibus diuerſo uiuit ritu, ut n
Honeſtũ conſuetudine conſtat. abſurdũ ſit illud Ariſtippi, Honeſtum nõ natura ſed conſuetudine cõſtare. Vini rariſsimus uſ
panis nigricans non cribratus, armenta uictum præbent, multo lacte utentibus. Sermo genti
Polonis, Sclauonicus. Hic enim ſermo q̃ latiſsime patet, ac plurimis quidem gentibus cõmu
eſt. Caput regionis Vilna eſt, epiſcopalis ciuitas, & eſt tantæ magnitudinis quantæ Cracouia
Magnitudo Vilnæ. omnibus ſuburbanis. Domus tamen cõtiguæ in ea non ſunt, ſed ueluti in rure horti intermec
& pomaria Duo fortiſsima caſtra habet, unum in monte ſitum, alterũ inferius in plano Tar
quidam circa Vilnam in aſsignatis pagis habitant, qui agros noſtro more colentes, laborãt
merces uehunt. Vtũtur lingua Tartarica, & profitentur Mahumeticã fidem. Lithuani prim
condiderunt oppidum Vilua eleuationis poli 57. gradutim, ex nomine ducis illud ſic nomin
tes, ſicut & flumina quædam præterfluentia ab ipſo Viliam & Vilnam appellarunt. Fuit g
Lithuanorũ annis ſuperioribus tam contempta apud Ruthenos, ut principes Kyouienſes u
quæque ob egeſtatẽ & ſoli ſterilitatem in ſignum ſubiectionis acceperint. Sed Lithuani tand
excuſſo iugo dominationis, Ruthenos ſibi ſubiecerunt. Colebant ab origine Lithuani numi

ignem, ſyluas, aſpides & ſerpẽtes, quos etiam in ſingulis
mibus uelut deos penates nutriebant, ſacrificia facieban
Idola Lithuanorum. uenerabãtur. Coluerunt ſacrum ignem, eum'que perpe
nutriebant. Sacerdotes templi materiam ne deficeret, m
ſtrabant. Hos ſuper uita ægrotantiũ amici conſulebãt. Ill
ctu ad ignem accedebãt, mane uero conſulentibus reſpo
dantes, umbram ægroti ſe apud ignem ſacrũ uidiſſe aieb
Alij adhuc interiores ſolem coluerunt, alij uero ſyluã, &
arbor procerior fuit, huic digniorem cultum impender
Cum autem illis uerbũ Chriſti prædicaretur, & populus
catus fuiſſet ut arbores excinderẽt, nemo erat qui ſacru
gnum ferro contingere auderet, quouſq̃ue uerbi conci
tor eos ſuo exemplo animaſſet, alij autem eiulantes Vitoldũ principem adierunt, queruntu
ſacrum locum ſucciſum & domum Dei ademptam, in qua diuinã opem petere cõſueſſent,
ſoles, inde pluuias abſtinuiſſe &c. Motus Vitoldus (alijs Vitonodus) ueritus'que populo
multum, Chriſto potius quàm ſibi deeſſe plebẽ uoluit, reuocatis'que literis quas præſidib.
uinciarum dederat, concionatorẽ ex prouincia decedere iuſsit, tam graue fuit falſam religio
pectoribus ſemel infixam radicitus exterminare. Suprà in deſcriptione Poloniæ uberiore
hac re habes tractationem, quam obiter libuit hic repetere.

Fratres { Olgerdus. Iagello
Fratres { Keiſtut. Vitoudus

Fratres Teutonici ordinis multis a
excurſiones Lithuanorum repreſſe
uſque ad tempora Olgerdi & Ke
fratrum. Fuit Keiſtutus magnus C
ſtianorũ perſecutor, qui in una pugna ter à fratribus Teutonicis captus fuit, & tamen ſua ca

tate

: ſemper elapſus,ſed qui tãdem à nepote ſuo Iagellone occiſus interijt. Tunc Olgeridus fra eius poſt multa bellorum pericula ſublatis ſex fratribus ſuis rempub. tutatus eſt. Hic habuit ilios una matre genitos, quorum maior natu erat Iagello. Erat Olgerdus ipſe princeps ethni ſed militari diſciplina clarus, multaq́ꝫ cum cruciferis bella uario euentu geſſit. Abſumptus em anno 1381 reliquit Iagellonem in principatu ſucceſſorem. Hic paternis ueſtigijs inhærẽs, epta cum finitimis populis bella perſecutus, barbarico ethnico'q́ꝫ animo tam Polonos quã itenos & Roxolanos uaria belli ſorte moleſtauit, donec tandem reginam Poloniæ uxorem epit cum regno, fidem'q́ꝫ Chriſti ſuſcipere ſponte pollicitus fuit. De quo ſupra in Polonia.

Samogetia.

Samogetia ſiue ut alij uolunt Samagithia regio contermina Pruſſiæ, Liuoniæ & Lithuaniæ, ſyluis & fluminibus circumſepta, habet gentes proceræ & pulchræ ſtaturæ, agreſtes tamen & incultas moribus, parco & modeſto uictu uiuentes, ſitim aqua ſedare ſolitas, & quæ raro ceruiſia aut medone utitur. Auri, argenti, æris, ferri, uini ante noſtra tempora expertes fuere & ignaræ. Apud quos licitum erat uni uero plures habere uxores, & e mortuo nouercam, fratre'q́ꝫ glorem in uxorem accipere. Nullus illic ædificiorũ nobilium antummodo tugurij uſus. Ex ligno & culmo fit ſtructura, largius ab imo ſenſim operis inmento, ædificium in arctius cogitur, in carinæ ceu galeæ maximæ ſimilitudinem elaborata. In mine feneſtra una, ſuperne lumen reddens, ſubter quam focus, & cibos parabiles coquens igus quo regio pro maiori anni parte predita eſt repellens. In ea domo ſe, uxores, pignora, os, ancillas, pecus, armentum, frumentum & omnem ſuppellectilem condunt, gens ad diui ones & auguria procliuis. Præcipuum ei numen ignis, quem ſacroſanctum & perpetuum bant, et qui in alto monte aſſidua lignorũ appoſitione à ſacerdote alebatur. Vladislaus Po e rex, qui eam gentem ad Chriſti fidem compulit, turrim in quã conſiſtebat, incendit & i n diſiecit & extinxit. Succidit deinde ſyluas, quas nõ ſecus quam ſanctas & deorũ ſuorum tacula uenerabantur. In eam caliginem mẽtis prolapſi, quod & ſyluæ prefatæ & aues, feræ'q́ꝫ s cõſiſtentes ſanctæ forent, & quicquid in illas ingrederetur ut ſanctũ cẽſeri deberet. Vio quoq́ꝫ nemus, feras uel alites, manus aut pedes dæmonum arte curuabantur. Maxima itaq́ꝫ aros tenebat admiratio, quod Polonorũ milites nemus excidentes nulla læſio, qualem ipſi frequentius experti erãt, ſequeretur. Habebant preterea in ſyluis præfatis focos in familias omos diſtinctos, in quibus omnibus charorũ & familiarium cadauera cum equis, ſellis, & mentis potioribus incẽdebant. Locabant etiam ad focos huiuſmodi ex ſubere facta ſedilia, ibus eſcas ex farre in caſei modũ preparatas deponebãt, medoneque focis infundebant, ea ulitate illuſi, quod mortuorũ ſuorũ animæ, quorũ illic combuſta fuerant corpora, nocte ue it, eſcaque ſe reficerent. Tandem Vladislaus luce diuina perfuſus & Poloniæ rex factus, pulſos Samogetios ad Chriſti fidem, fecit baptiſari, fundauit'que eccleſiam cathedralem in dniki, & fecit nepotem ſuum Vitauudum ducem magnum in Lithuania & Samogetia: ũ eſſet bellis aſſuetus, ſubdidit ſibi ducatus Pleſcouienſem & Nouogrodien. qui & Neu æ ducatus, atque Smolnẽſem. Paic'eque armis quæſita, aggreſſus eſt Tartaros, ex quibus oſam multitudinem tranſtulit in Lithuaniam, loca'que ad habitandum conceſſit. Poſtea rur m magna militũ copia impugnauit Tartaros, ſed pro ſtrato exercitu eius, ipſe euadens ue Lithuaniam. Tunc imperator Sigiſmundus uolens ſeminare diſcordiam inter Vitoldum ladislaum, coronam Vitoldo promiſit & in regem Lithuanorum ſublimari perſuaſit, Verũ afferretur corona per loca tutiora Marchiæ & Pruſſiæ, nobiles Poloniæ ſeſe oppoſuerunt, que exploratoribus, legatos imperatoris terruerũt, ut pedes retro tulerint. Vitoldus aũt c factus certior, præ triſticia ab anthrace inter ſcapulas orto, uitã cum principatu finiuit, an 30. Poſt mortem Vitoldi, Vladislaus rex Suitrigellum ſiue Skirgellum fratrem ſuum dedit aniæ ducem, qui immemor beneficij contra regem bellum mouit: tunc rex principatũ de giſmundo de Starodup, Skirgellum uero fecit occidi. Succeſſit Sigiſmundo Cazimirus Vladislai natus, prefuit'que ducatui fere 50 annis: ſub cuius extremis annis, dux Moſchouulſit ducatum Nugardienſem. Deinde Cazimiro ſucceſſit Alexander filius eius. Quo cto, Sigiſmundus ſubſtituitur in locum eius: ſub cuius dominio Moſchouiæ dux Pleſco & ducatum Smolnenſem expugnauit & poſſedit.

Aedificia Samogetarum.

Syluæ ſacræ

Tartari uincuntur.

De quibuſdam Lithuaniæ ciuitatibus.

DIximus iam, Vilnã eſſe m
tropolim Lithuaniæ: diſta
que 60. milliaribus à ma
Prutenico, à Riga 40. a
ſecundum alios 70. A Ky
nia uſque ad confluentiã Boryſthen
maioris & minoris, q hodie uulgo N
per & Boch appellantur, ſunt decẽ d
tæ, & ibi eſt unus Lithuaniæ terminu
Ex aduerſo uero computando, à Pa
zou ſeu Parkouia ad Vilnam ducẽc
lineam, numerantur 80. milliaria, ſec
Cracouia per eandem uiam uſque
Vilnam ſunt 120. milliaria. A Vilna
Smolensko 100. milliaria. A Smolensko in Moſcuuam ciuitatem 100. milliaria Germanica. V
na, ut iam diximus, eſt tanta quanta Cracouia cum Kazimira, Clepardia & omnibus ſuburbi
Nugardia. Nonigrod uero, quam Latini Nugardiã uocant, fuit ſub ducatu Lithuaniæ per ducem Vit
dum armis acquiſita, & eſt in amplitudine paulo maior quàm Roma, in ambitu continet ſ
milliaria Germanica & dimidiũ, Nouigrod autem continet ſeptem milliaria integra. Ad ha
ciuitatem Teutonici mercatores magno labore perueniunt, magnas ibi opes, multum argen
pelles'que precioſas uendentes atque ementes: ponderato argento non ſignato utuntur. Diſt
autem Nugardia à mari Baltico ferè tribus milliaribus. Iuan, id eſt, Iohannes, princeps Moſch
rum anno domini 1479. exhauſit theſauros Nouogradienſium, & trecentos currus impleſſe d
citur de auro, argẽto & unionibus precioſis. Matthias à Michouu ſcribit tot eſſe eccleſias in h
urbe, quot ſunt dies in anno. Dicit etiam ibi eleuari polum borealem (ſed quod fieri nequit) 6
gradibus, Iouius ponit 64. quare fit, ut in æſtate circa ſolſtitium æſtiuale poſt occaſum ſolis app
reat lux cœli uſque in ortum ſolis, ut artifices, ſartores, ſutores, & cæteri mechanici artificia ſ
Pſkouu urbs exercere poſsint. Pskou urbs nobilis, murata & magna, minor tamen quàm Nouigrod, a
iacet Moſcouiæ & Lithuaniæ, eam'que Latini uocant Pleſcouiam: cuius habitatores lingua
ritu ſunt Rutheni: barbam non radunt, & crines capitis non tondent. Tota terra Pleſcou
Polotzkouu. 60 tenet in longitudine milliaria, & 40. in latitudine. Hinc uerſus orientẽ eſt Polotzko caſtru
& ciuitas magna, pertinet'que ad ducatum Smolenſem. Et poſt eam eſt ad oriẽtem Smolenſ
caſtrum & ciuitas ex roboribus ſtructa, et foſsis profundis munita. Ipſa autem terra ſeu ducat
Smolensko continet in longum 60. aut 70. milliaria. Porro Lithuanis eſt ſermo quadripartitu
primus eſt Iaczuuingorum, uulgo Iauuinger. Alter Lithuanorum & Samagittarũ: tertius Pr
tenorum, & quartus Liuoniorum habitãtium iuxta fluuium Dzuuinam, quem alij uocant D
nam. Et quanquam horum eadem ſit lingua, unus tamen non ad plenum intelligit alterum, n
qui uerſatus eſt in omnibus illis terris. In memoratis quoque regionibus profitentur ritum L
norũ: in alijs autem circũiacentibus terris, ut in Nouigrodo, in Pleſcouia, in Poloczko, in Sm
lensko, atque in Ruthenorum partibus, ritum obſeruant Græcorum. Sunt præterea circa V
Tartari prope Vilnam. nam Tartari, & habent proprias uillas, colunt agros & uehunt merces, atque ad mandatu
magni ducis Lithuaniæ omnes ad bellum aſſurgunt, loquuntur Tartarice, & profitẽtur ſecta
Saracenorum. Sunt quoque Iudæi in Lithuania, preſertim in ciuitate Troki, & hi laborant
que mercantur: telonea & officia publica tenent, & non uiuunt de uſuris. In Lithuania orit
Boryſthenes fluuius. Boryſthenes fluuius, qui hodie Neper appellatur, in terra plana & lutoſa, ex ſtagnis & den
ſyluis, & fluit ſub Smolensko atque ſub Kiouia, tandem'que cadit in mare Ponti. Item Villa
lius fluuius, triginta milliaribus ad orientem Vilnæ ortum capit, & ſub caſtro Vilnenſi miſcet
cum fluuio Vilna, fluit'que ad amnem Niemen, qui ualde flexuoſe decurrit, naues defert & m
ces, atque poſt caſtrum Couno in mare Prutenicum cadit. Item Dzuina magnus fluuius fo
tes habet in Moſchouia, fluens'que per Lithuaniam, iuxta Rigam ciuitatem Liuoniæ cadit

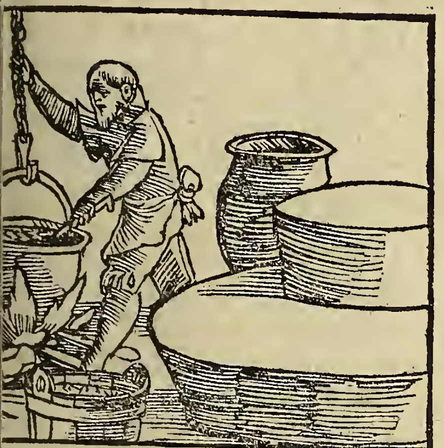
ma

re. Lithuani medone ſpiſſo, item tenui & uario modo cocto utuntur, quo etiam inebrian‐ uulgus autem ut ſemper bibit aquam. Armenta habent omnis generis & feras ſyluarum: ſal‐ deſerta & ſyluæ ſunt magnæ, atque in eis magnæ & multæ feræ, uri & boues ſylueſtres, quos *Medopotus Lithuanorũ.*

lingua ſua uocant thuri & zumbrones, onagri & equi ſylueſtres, cerui, damæ, dorcæ, capreæ, apri, urſi, mardures &c. Habent Lithuani ſicut & ferè omnes ſeptentrionales populi peſſimã in conniuando conſuetudinem, preſertim potentes: nam ſedent à meridie in medium noctis & opplent ſe continuo cibo & potu, atque à menſa quoties natura propellit aſſurgunt & egerunt, illicó que iterum uorant uſque ad uomitum et amiſſionem rationis. Potiſſimum autem hic tãtus abuſus inuenitur in Lithuania & Moſcouia, ſed multo magis in Tartaria. *Commeſſatio Lithuanorũ.* Eſt etiam in Lithuania & Moſcouia atque in Tartaria conſuetudo uenditionis hominum. Serui natura uenduntur à dominis ſuis tanquam pecora, pueri'que eorum & uxores, quin & pauperes homines libero uentre nati, uictu carentes, uendunt filios ‐ias interdum & ſemetipſos, ut apud patronos ſiliquis & groſſis cibis ſaturentur.

Ruſſia.

Ruſſia quæ etiam Ruthenia & Podolia, Alba ſuperior & inferior, pars Polonici regni, quæ & Roxolania, habet ad orientem Moſchum, & eſt terra fertiliſſima, cereris & mellis feraciſſima. *Fertilitas Ruſſiæ.* Nam agro rude culto & parum inuerſo atque exarato, frumẽtoq'ue ſuperſeminato, tribus annis ſponte frumentum germinat, ita tamen quod colligendo tempore meſſis ſegetem, aliquidpiam granorum permittatur in terram decidere ad ſurgendum ex eis frumentũ in anno ſequenti, ſine cultura & ſine agri aratura. Gramẽ quoque & paſcua tam cito ac uberrime fundit & prodit, ut perticã in tribus diebus ſuperceſcendo contegat, & aratrum in locis grami‐ derelictum, in paulo pluribus diebus, graminibus ſepiat & cooperiat. Quare ibi apũ tan‐ ‐piá, ut mella nedum in aluearijs aut arboribus, uerum in rupium & terræ cauernis reponãt. ‐tingitq; ſæpenumero, ut examina apum ſuperuenientia & priores apes exterminantia, ‐plæ aduolantia agmina apum trucident aut in aquis mergant, ut quæ præfuerũt, hereditari'e ‐ficent & maneant. Optimus ibi medo, & hi grandes cerarum orbes, qui ad nos uſque ad‐ ‐tur ibi fiunt. Non impiſcantur piſcinæ & ſtagna Ruſſorum, ſed, ut aiunt, piſces ex cœli

influẽtia ſuccreſcunt. Sal quodam in lacu katzibeio uocato, ſiccis temporibus colligitur, pro quo genti cũ Tartaris crebra bella. Eſt ibi cretæ copia. Verſus Tanaim uero et Mæotim ubi alba eſt Ruſſia ſub Moſcouitatum principis dominio, terra calamo aromatico & reupontico abundat, pluribus'q; herbis & radicibus alijs alibi non uiſis. In medio Ruſſiæ eſt Leopolenſis terra & urbs uulgo Lemburg in ea bene munita, habens duo caſtra ſuperum & inferum, eſtque metropolis Ruſſiæ. *Leopolis metropolis Ruſſiæ.* In ſeptentrionem ſunt tractus Chelmenſis & Belzenſis. Leopolis nomen eſt ſortita à Leone imperatore, in memoriam adeptæ uictoriæ contra habitatores illius terræ. Conueniunt ibi mercatores multi ex ‐ia & Chriſtianis, negociandi gratia. Diſtat autem hæc urbs à Graccouia 50 milliaribus. ‐a nullum producit uinũ, ſed infertur ex Vngaria, Moldauia & Valachia. Etiam ceruiſiam ‐tum habet. Abundat equis, bobus & ouium gregibus, abundat pellibus mardorũ & uul‐ Sunt multi Iudæi in Ruſſia, ſed non permittuntur exercere uſuras. Dant potius operam ‐dis agris, uacant mercimonijs & multi præficiuntur exactionibus publicis & teloneis. In ‐e Camyenenſi & ſimiliter in Leopoli ſunt multi Armeni, mercatores peritiſſimi, pene‐

trantes ad Caſſam, Conſtātinoplim, Alexandriam Aegypti, Alkairam & partes Indiæ & n
ces afferētes. Habēt Rutheni proprias literas, Græcis proximas. Hebræi uero ſuis utuntur c

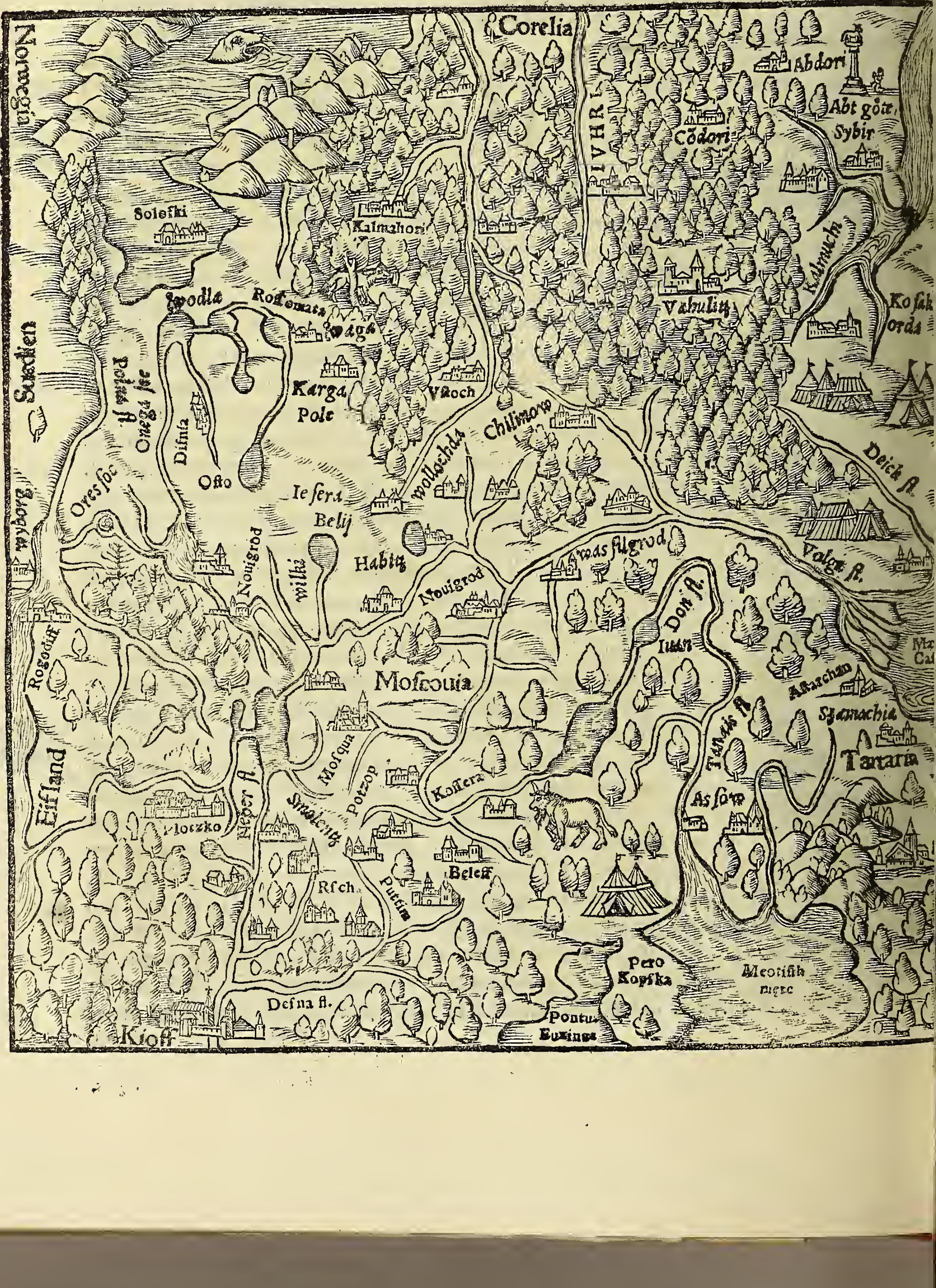
Thaddæus apoſtolus.

racteribus, atque perſcrutantur artes liberales, aſtro
miam & medicinam. Armeni ſuo ritu gaudent & l
ris. Inter ſanctos colunt præ cæteris Thaddæū apo
lum, aſſerentes quod eos conuerterit ad Chriſtum.
inde & diuum Bartholomeum uenerantur, per qu
multos articulos, ut aſſerunt, de fide acceperūt. Ha
Leopolenſis ciuitas archiepiſcopalem ſedem, cui p
Ruſſi & Lithuani. Fuit & Kiouiæ aliquando arch
ſcopatus habens ſub ſe eccleſias Græcas, quæ ſunt
Moldauia & Vualachia uſque ad Danubium.

Moſcouia.

E St Moſcouia regio latiſsima, in qua urbs re
uocatur Moſcha & Moſckuua, ad Moſchū
nem ſita, habet'que 14. M. paſſ. in circuitū. N

ſhic ſignati argenti uſus.Lapis eſt in medio foro quadrata forma,quem ſi quis aſcenderit nec
de ui deturbari poſsit, principatũ urbis obtinet. Ingens de aſcenſu loci & deiectu dimicatio
ter indigenas,ſæpius´que ob eam rẽ pugnatum inter ciues. Inuiſum genti regium nomen, id-
co ducis appellatorũ libentius uſurpant,ut magis popularem. Qui ibi rerum potitur dux di-
ur,qui in totam gentem imperium obtinet.Huic pileus paulo elatior quã cæteris proceribus,
tero nihil ab alijs differens.Patrij moris eſt, mulieres gẽmas & uniones ex auribus ſuſpende-
decorum & maribus ſed adhuc pueris.Quæ iterum nupſerit,ſatis caſtam ducunt, auerſantur
impudicam tertio nubentem,par in maribus offenſa.Gẽs in Venerem prona ac bibaciſsima:
c laudis loco ponunt,alterum licere arbitrantur, modo id fieri contingat citra omnem connu
offenſam. De ſumma fidei cũ Græcis ſentiũt, par in cultu ceremonia et in cœlites ueneratio.
grorũ cultum oppido exercent,equis arant,ager feraciſsimus præter quã uini.Ceruiſiam potũ
milio,hordeo atque humulo decoctum potant,& idem ferè totus ſeptentrio. Varia alit ea re-
animalium genera,& in his pleraque pellium æſtimatione nobilia, piſciũ quoque ingens co-
. Eſt autem Moſcouia terra quadringentorũ milliariorum patens,argento diues,tam uali-
ubique præſidio concluſa, ut nedum aduenæ uerum indigenæ etiam abſque literis ducis exi-
atque intrare non poſſint. Plana omnino regio eſt, non montoſa,nemoroſa tamen,& ut plu-
rum paludinoſa,multis inſignibus fluuijs, Occa,Volha,Dzuuina, Boryſthene´que & Dne-
irrigua, piſcibus ob id uarijs & feris abundat, quemadmodũ Lithuania, à qua non multum
crepat,niſi quod frigidior eſt,quia ſeptentrionalior. Vnde pecora parua habet, & cõmuniter
tila. Moſcua metropolis regionis, duplo maior q̃ Praga Bohemiæ,lignea (ut aliæ ciuitates)
ficia habet,multas plateas,ſed diſperſas, latiſsimi enim cãpi interiacẽt,& Moſca amnis ipſam
erſecat. Arx in medio urbis in plano ſita, ſeptẽdecim turribus & tribus propugnaculis adeo
lchris & ualidis,ut ſimilia uix reperiantur. Sedecim in ea arce eccleſiæ, & tres ampliſsimæ cu-
in quibus nobiles aulici morantur. Palatium in quo dux eſt,Italico more eſt conſtructũ,pul
rrimum ſed non amplum. Multos ducatus habet, ex quibus ingruente bello plus quàm du-
ta millia hominum duobus aut tribus diebus contrahuntur. Aqua genti potus & medo,cer
a,liquor´que fermentatus,quem quaſſetz uocant. Arant ligneo aratro, frondibus arborum
ſpinis apricantur: ſegetes propter longum frigus raro matureſcunt,ideo´que in ſtubis & æ-
rijs deſiccant triturant´que.Vino & oleo carent.Ne inebrientur princeps terræ (ut quidam
bunt) prohibuit capitis pœna omnem potum inebriantem, niſi ꝗ bis aut ter in anno id con
itur.Monetam nunc habent argenteam, maiorem & minorem, non rotũdam,ſed quadran
arem, oblongam. Sclauonica lingua loquuntur,licet externis linguis ſic ſit cõfuſa,ut mutuo
uius & Moſcouita ſe non intelligant.Extenditur Moſcouia uſque Iurham & Corelam,quæ
in Scythia,habet´que multos ducatus intra terminos ſuos,nempe ducatum Tuerczka,du-
m Chelinſci,ducatum Zubſczouski,ducatum Klinski, ducatum Kubenſem &c. qui ſingu
ulta millia armatorum poſſunt producere ad bellum. Tanais nominatiſsimus fluuius à Mo
itis Don appellatus, fontes ſuos & originem habet in Moſcouia in ducatu Rezenſi Con-

ſurgit de terra plana, ſterili,limoſa,paludinoſa & nemoroſa. Et ubi proceſſerit ad oriẽtem uſque ad metas Scythiæ & Tartariæ, recuruatur ad meridiem, & perueniens ad paludes Mæotidas, ingreditur illas. Volha uero, olim Rha,quem Tartari Edel appellant, tendit in ſeptentrionem aliquot milliaribus, cui cõiungitur fluuius Occa ſeu Ocha, ex Moſcouia profluens,ac deinde in meridiẽ gyrans,auctus multis amnibus, influit in mare Euxinũ.Hercynia ſylua quotã Moſcouiæ

Inuiſum nomen regis apud Moſcouitas.

Moſcouia ſeptẽtrionalior Lithuania.

Moſcua ciuitas.

Lingua Moſcouitarum.

Ducatus multi.

Tanais flu.

Hercynia ſylua.

partem occupat,ſed paſsim poſitis ædificiȷs incolitur,iam'que longo labore hominũ rarior fac
eſt.Ea parte qua uergit ad Pruſsiam,uri ingentes & ferociſsimi taurorũ ſpecie reperiuntur,qu
biſontes (autore Paulo Iouio) uocant:item habet alces ceruina effigie & cum carnea probo
de altis'que cruribus & nullo ſuffraginum flexu,lozzi à Moſchouitis,à Germanis uero heler
appellati.Pictura tamen mihi oblata aliud oſtendit. Inueniuntur præterea ibi urſi inuſitatæ m
gnitudinis & prægrandes lupi atro colore formidabiles. Iter quod eſt à Vilna Lithuaniæ
Smolenchũ ad Moſcham,hyeme per niues longo concretas gelu,lubricam'que ſed multo att
tu ſolidatam glaciem expeditis in curribus,incredibili celeritate conficitur.Aeſtate uero niſi
Paludinoſa regio. ficili laborioſo que itinere cãpeſtria ſuperari nequeunt. Nam ubi niues perpetuis ſolibus diſſ
ui eleuari'que cœperint,in paludes cœnoſas'que uoragines abeunt, uiris pariter & equis in
tricabiles, niſi ligneis pontibus infinito propè labore conſternantur. Terra Moſchouiæ, ut i
quoque diximus,in uniuerſum neque uitem,neque oleam,neque paulo ſuauioris pomi frug
ram arborem præter ceraſa producit, quum teneriora quæque gelidiſsimis Boreæ flatibus e
rantur. Campi tamen tritici,ſiliginis, miliȷ, panici que & omnis generis leguminum ſegetes
runt.Sed certiſsima meſsis in cera & melle conſiſtit. Regio enim tota fœcundiſsimis apibus

na eſt,quæ non in manufactis agreſtium aluearibus,
in ipſis arborum cauis probatiſsima mella conficiun
Hinc per ſyluas & opaciſsimos ſaltus, frequentia ap
examina ramis arborum pendentia uidere eſt,quæ r
Copia mellis. lo æris crepitu colligere ſit neceſſe. Reperiuntur ſæp
uorum ingẽtes maſſæ arboribus cõditæ, uetera'que
la deſerta ab apibus,quum ſingulas arbores in uaſtis
moribus rari agreſtes minime perſcrutentur,ita ut in
mirandæ craſsitudinis arborum ſtipitibus, permag
mellis lacus aliquando reperiãt. Demetrius legatus
mam ante aliquot annos miſſus,retulit,proximis ar
uiciniæ ſuæ agricolam, quærẽdi mellis cauſa in prægr
dem cauam arborẽ ſupernè deſiliȷſſe, eum'que prof
do mellis gurgite pectoretenus fuiſſe hauſtũ, ac bi
uitam ſolo melle ſuſtinuiſſe,quum uox opem implo
tis in ea ſyluarum ſolitudine,ad uiatorum aures penetrare nequiuiſſet: ad extremum uero de
rata ſalute,mirabili caſu,ingentis urſæ beneficio inde extractum euaſiſſe,quũ forte eius belu
edenda mella,more humano ſe demittentis auerſos renes manibus comprehendiſſet,& eam
bito timore exterritam ad exiliendum tum contrectatione ipſa,tum multo clamore concita

Abundant hæ regiones urſis, qui & ubique mella & apes quærunt, non tantum ut hinc u
Natura urſi. trem ſaginent,uerum ut & uiſui conſulant. Oculi enim eorum hebetantur crebrò, qua max

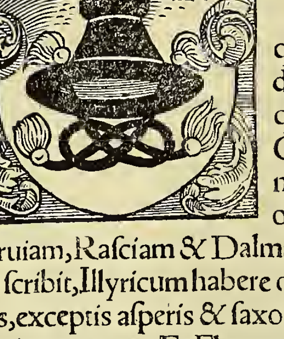
cauſa fauos expetunt,ut cõuulneratum ab apibus o
uent ſanguine grauedinem illam.Inualidiſsimũ eſt
caput,quod leoni fortiſsimum, ideo urgente ui, pr
taturi ſe ex aliqua rupe, manibus capite operto iaciũ
ac ſæpe in harena colaphis inflictis exanimantur. In
diuntur bipedes.Arborem auerſi diripiunt. Tauros
ore cornibus'que eorũ pedibus omnibus ſuſpenſi p
dere fatigant. Parit urſa ſecundum Plinium poſt tri
mum diem,ac plurimum quinos. Eſt autẽ fœtus enixus cãdida quædam informis'que caro,
lo muribus maior,ſine oculis,ſine pilo,ungues tantũ prominent. At mater tam informes fo
lambendo paulatim figurat.Ingrediens aũt ad antrum quod ſibi delegit,reſupinata ſerpend
cedit,ne inſidiȷs pateat locus ueſtigiorũ,ibi'q; fœta dies 14.ut ſcribit Ariſtotel.immobilis ma
Sine cibo uero dies 40. tantũ dextri pedis linctu ſeſe ſuſtentat. Demũ in eſcam incidens exa
Fœtus urſini. tur,ſaturitati'q; uomitione occurrit formicis cõmanducatis.Fœtus uero 14. dieb.tã graui pr
tur ſopore,ut nec punctionib.aut uulnerib excitari poſsint,pingueſcunt'q; interim ſupra m
Poſt 14.uero dies euigilant à ſomno,& incipiunt lingere priores uolas,at'q; inde uiuunt ali
diu.Nec cõſtat de aliquo quo alantur cibo uſq; ad uerẽ, tunc incipientes excurrere,decerp
neras arborũ propagines & herbulas labris ſuis reſpondentes. Scribit præterea memoratus
me

etrius,apud Moſcouitas nullā eſſe auri,argenti'ue uel ignobilioris metalli,ferro excepto,uenā,
c ullū tota regione uel gemmarū uel pretioſi lapilli ueſtigiū. Ea omnia ab externis petūt popu
naturæ tamen iniuria,quæ tot bona prorſus inuiderit,uno pellium nobiliſs.mercimonio relar *Pelles nobiles*
ur. Ante 500.annos Moſchouitæ gētiliū deos coluere,atq; tūc primū Chriſtianis ſacris ſunt ini *diuitiæ.*
ti,quū Græci antiſtites à Latinorū eccleſia diſſentire cœperunt, Græcorū ritum aſſumentes.
cramentū ex fermentato pane conficiunt,& arbitrātur nullis ſacerdotū ſuffragijs,nulla'q; pro
nquorum aut amicorū pietate iuuari mortuorū manes, fabuloſum'q; eſſe purgatorij locū pu-
nt. Chriſti uitæ miraculorū'q; omnium hiſtoria, itē'q; Pauli epiſt. dum ſacra fiunt,è ſuggeſtu re
antur. Ingentes ſapidiſsimos'q; piſces & ante alios ſturiones Volga præbet. Vino aduectitio
i ſolent,ſed in feſtis cōuiuijs tantū. Refert Anthonius Vuied Lithuanus in hunc modū de Mo *Sturiones.*
ouia. Signauimus quāta potuimus diligentia loca ciuitatū, caſtrorum,mariū,paludum & fon
um,quātum'q; à ſe inuicē diſtent,fluminū curſus,flexus & origines,quæ magna ex parte oriun
r è terræ ſuperficie plana, aut extruduntur ex magnis lacub. Ad hæc aūt exploranda,non me-
ocrem nobis præſtitit operā dominuss Io. Iatzki,unus olim ex principib. Moſcouiæ,qui nunc
ſt magni ducis Baſilij è uiuis deceſſum ob ſeditionē leuem magnatū quorūdam ac relictū te-
ræ ætatis Baſilij filium,ad inuictiſsimū Poloniæ regem Sigiſmundū confugit. Quū uero ante
quot annos apud hunc multis precib. egerit D. Sigiſmundus ab Herberſtein, orator id tem-
ris imperatoris Maximiliani ad magnū illum ducē Moſcouiæ Baſiliū,ut Moſcouiā ipſi deſcri-
ndam curaret,nunq̄ ceſſauit deinceps omnia perquirere,quæ ad regionis cognitionē uideren
ſpectare. Scribit etiā, terram huius regionis uerſus aquilonē immēſo laborare frigore, ut nec
mentū ibi creſcere poſsit, ſed abundat feris,quæ nobilib. ut iam diximus, ueſtiuntur pellibus.
uādo dux bellis implicatur, reponit theſaurū ſuum in caſtrū Belij Ieſera,aquis circūmunitum.
bi in tabula ſcriptū uides Iuhri, patria dicitur eſſe Vngarorū,id quod utriuſq; regionis eandē *Vngari.*
tari aiunt linguā Supra Moſchouitas ſunt multi populi quos Scythas uocant,ſed parent prin
i Moſchouitarū,quos ſcilicet dux Iuuan ſubiugauit, ut ſunt Perm,Baskird,Czriremiſſa,Iuh
Corela & Permska : & fuit regio idola colens,ſed quā dux ad baptiſmū coēgit,deſignauit'q;
ephanū epiſc. quē barbari poſt diſceſſum ducis uiuū excoriauerunt & necauerunt,reuerſus'q;
x affixit eos,& aliū denuo præſulē conſtituit. Aliæ uero regiones in infidelitate perſiſtunt. Co

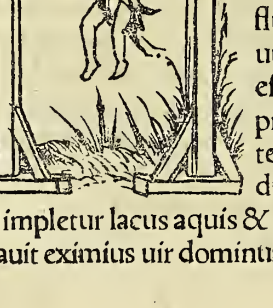

lunt ſolem,lunā, ſtellas,beſtias ſyluarū, & qđ eis occurrit, ha-
bent'q; propria idiomata Nō arant ibi,nō ſeminant,nō habēt
panes nec pecunias:feris ſyluarum quæ apud eos abundāt ue-
ſcuntur,& nō niſi aquā bibunt,morātur in denſis ſyluis, in tu
gurijs ex uirgultis factis. Sunt uelut beſtiæ ratione nō utētes.
Veſtimēta de lana nō habēt, pellib. tegūtur, conſuētes uarias
pelles ſimul,ex lupo,ceruo,urſo,ſabellis &c. Proximiores o-
ceano ſeptentrionis,ut Iuhri & Coreli,piſcātur et capiunt ba
lenas ſeu uitulos & canes marinos. & ex cute eorū parant re-
das,burſas & ſimilia, axungiā aūt ꝓ impinguatione ſeruāt &
dūt. Notandū quoq; hic q; priſci Coſmographi finxerūt in his ſeptētrionalib. locis magnos
ntes, quos Ripheos & Hyperboreos uocauerūt, qui tamē in rerum natura nō inueniūtur. *Riphei mōtes.*
quoq; fabuloſum, Tanaim & Volham fluuios oriri ex montib. altis, quū cōſtet hos & alios
ltos fluuios ex planicie terræ originē ducere. Proxima Moſchouiæ regio eſt Colmogora,fru
us abundās,quam interluit Diuidna maximus ſeptētrionis flu. qui ſtatis à Niloticis ſimilib. *Diuidna flu.*
remētis,nec incertis anni temporib. circūiectos inundat campos,pingui'q; alluuie algori cœ
ſiſtit. Frumentū terræ traditum, nullo aratri beneficio prouenit, admirabili'q; celeritate natu-
eſtinātis,ac nouam ſuperbi amnis iniuriā timentis,oritur ſimul & adoleſcit,atq; in ariſtas edu
r. In Diuidnam influit Iuga amnis, in ipſo'q; confluentiū angulo celebre eſt emporiū nomi-
Vſtinga, diſtat'q; ſeſquicentū milliaribus à Moſcha regia urbe. Illuc tranſmittuntur ab ulte- *Vſtinga emporium.*
ibus populis precioſæ pelles Mardurorū,ſabellinorum,luporum &c. quæ uario mercimonij
ere permutantur. De Tartaris ſuo loco in Aſia dicemus. Tantum de regionibus ſeptentrio
nalibus in Europa ſitis. Reſtant adhuc quædam aliæ regiones in Europa uerſus meri-
diem ſitæ deſcribendæ,quas nunc luſtrabimus atq; explicabimus,ex ſe-
ptentrione in meridiem commigrantes, ſti-
lum'q; illuc uertentes.

De Illyride & adiacentibus terris, quæ hodie generali uocabulo Sclauonia appellantur.

FVerunt olim inter mare Adriaticũ & regnum Vngariæ d
inſignes regiones, quæ Illyricum & Dalmatia appellabãtu
inter quas prior noſtro æuo in multas ſciſſa eſt partes, nem
in Carinthiam, Coruatiam, Croatiam & Marcam Sclauo
cam. Sunt qui etiam illis Boſnã annumerant. Poſuerunt q
que ueteres inter Illyrios, Dalmatos & Croatios Liburniam: ſed h
die confuſi ſunt prouinciarũ fines, nec expedire noua facile eſt, du
quis uetuſtiſsima abſoluere poteſt. Iuxta Plinij tamen ſcripta, in
Croatinos & Dalmatas Liburni ſedes habuerunt, aut certe Croa
Illyrici populi. ni Liburnorum loco ſucceſſerunt. Scribunt etiam quidam, Illyride
olim fuiſſe extẽſam uerſus ſeptentrionẽ uſque in Auſtriam, Stiria
Seruiam, Raſciam & Dalmatiam, fuerit'que generale uocabulum omnium harum terrarũ. S
bo ſcribit, Illyricum habere optimos & firmos maris portus, ſolum fertile, decoratũ oliuis & u
bus, exceptis aſperis & ſaxoſis locis. Fuerunt incolæ eius aliquandiu ſæuis moribus, piraticam
mari exercentes. Et Florus de Illyrijs ſcribit, ꝙ primo bello Punico, regnãte Teuca muliere,
pulationibus non contenti, licentiæ ſcelus addiderunt, legatos Romanorũ ſecuri percuſſeru
præfectos nauiũ igni cremauerunt, id'que quo indignius fieret, mulier Illyrijs imperabat. Sed
ſtea à Rom. uicta, omni Illyrico excedere coacta eſt, et regio tributaria facta. Procopius Græ
Sclaui unde dicti. autor ſcribit, Sclauenos Scythicã gentem tempore Iuſtiniani irruiſſe in Illyricũ, multas'que ſ
ges edidiſſe, prædas abegiſſe, & incõmoda multa uicinis intuliſſe, tãdem'que inter Illyricos co
ſediſſe, atque hinc Illyricos Sclauos dictos. Subijcitur ea regio hodie partim Vngarico regn
partim Venetis. Inhabitant plerunqꝫ lignea ædificia culmo contecta, præter paucas littorales
bes, in quibus humanius degunt: tellurem optimam colunt, ubi, teſte Ariſtotele, bis grauidæ p
cudes, & quater in anno tondentur. Duobus principalib. abluitur tota regio fluminibus, Sa
& Drauo, qui in Danubium corruunt, ultra montes uero plurimi minores amnes erumpunt
Ciuitates Sclauoniæ. ſinum Adriaticum, ut ſunt Edanius, Ticius, Naron, Rhizon & Drinus. Ciuitates inſignior
Flamona, Senia nunc Segnia, Enona nunc Hona, Iadera pro qua bellum diuturnũ inter Ve
tos et Pannonios, Scardona incolumi adhuc nomine, Spalatum obi olim Diocletiani palatiu
Epidaurum à Gothis dirutum, è cuius ruinis Raguſia iuxta ædificata, Scodra nunc Scutaren
ciuitas. Item Carnia lata regio, gens Dalmatica & ducibus Auſtriæ ſubiecta, in qua Labacũ o
pidum ex nomine uicini fluuij, Dalmatæ Lublanam uocant. Adrius mons mediam regionẽ
ducit, ut Appenninus Italiam, extrudit'que multos amnes in mare Adriaticũ, quos iam enu
Dalmatia. rauimus. Fuit olim Dalmatia potentiſsima regio, ut etiam incolæ fiſi ſuis arcibus & munitio
bus auſi fuerint rebellare Romanis, ſed Auguſtus domuit eos, atque magna ex parte incen
uaſtauit fortalicia & ciuitates eorum. Haud procul à limitibus huius regionis ſita eſt ad mare
uitas Apolloniæ, iuxta quam eſt petra quæ flammam ignis euomit, & infra eam ebulliunt aq
Conſuetudo in Klagen. calidæ & bitumen, præſertim quando petra ardet. Nec longe ab hinc fodiuntur metalla, & i
plentur fodinæ rurſum, ut poſt aliquot tempora iterũ liceat hinc colligere æs. Eſt cõſuetudo n

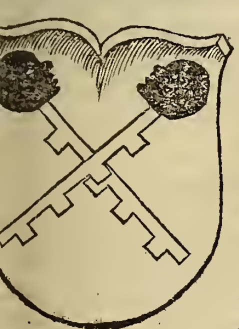

rabilis & barbara in prouincia Carinthiæ in oppido Klagen, furib. c
riſsima, ut non ſolũ in furto deprehenſus, uerum & qui in furti ſuſpi
nem uenerit, eueſtigio ſuſpendatur, & poſt triduum de ſuſpitione i
cent. Si ſontem inueniunt, pendere ſinũt, donec per partes ad terrã
fluat cadauer. Inſons repertus, ſepelitur, exequiæ'que ex publico per
uuntur. Haud procul ab oppido Labacẽſi iuxta locũ Zircknitz ai
eſſe lacum, qui hyberno tempore inundat aquis & multis magnis'q
piſcibus, ut etiam lucij ibi inueniantur tricubitales & quadricubital
tempore uero æſtiuo deficiunt aquæ, & piſces diſparent, ſeminatur
dus, matureſcit ſeges, collecta'qꝫ meſſe, redit ſub hyemẽ fluxus aq
& impletur lacus aquis & piſcibus, id quod habeo ab Auguſtanis mercatoribus. Idem con
mauit eximius uir dominus Vergerius epiſcopus Iuſtinopolitanus.

Ludouic

Ludouicus Vergerius D.Se- baſtiano Munſtero S. D.

P Etiiſti à me Munſtere, cũ de mea Iſtria pauca quædã ad te ſcripſerim, ut de tota ora Illyri-
ca aliquid adderẽ. Itaque paucis accipe. Ab Iſtria uſque ad Butnã, quod eſt oppidũ in fi-
nibus Epiri ſunt 400. M.p. Totũ hunc tractũ ueteres appellarunt Illyricũ, noſtri Sclauo
niam uocãt, diuiditur uero in Liburniã & Dalmatiã. Ab Arſia enim uſque ad Scardonã
flu. Liburnia eſt. Inde uſque ad Epirũ Dalmatia. Vrbes, oppida, inſulæ, fluuij, totius hu-
s oræ Illyricæ, hi ſunt: cis Fanaticũ ſinum quem uulgari uocabulo Carnariũ appellamus, nem-
: quia ſolet ſæuiſsimis tempeſtatib. agitari, & multas uorare naues, multos'que homines, ſunt *Fanaticus ſinus.*
æ inſulæ, Cherſum atque Auſerũ, quas ueteres Abſyrtiũ uocarunt. Deinde alia quã Veggiũ,
linius nunc Vegliã, mox alia quã Arbã tum ueteres, tum noſtri etiã uocant, & alia cui nomen
igus, ubi ſalinæ multæ, ſuccedũt'que aliæ itẽ inſulæ, ſed nõ ita inſignes, donec Traguriũ uenias
armore nobile, mox Leſinã, quam ueteres Pharon, deinde Liſſam, deinde Corcyrã, & ad aliã
m inſulã, quæ illi proxima eſt, nomine Melitã, quam Meledã modo uocant, eam ſcilicet in quã
ipegit nauis quæ Paulũ uehebat, eam quæ apoſtolũ illum multa humanitate excepit. In conti-
nte uero & iuxta littora hæ ſunt urbes, Senia, ſic à ueterib. & à noſtris dicta, uulgo Segna, un-
erat traiectus in Italiã his, qui ex Pãnonia uentitabant, cũ adhuc regnũ illud opibus & liberta
floreret, & nondũ in Turcarum tyrannidẽ deueniſſet, mox Enona, quã modo Honam appel
it, ubi fluuius eſt Pauſinus. Statim occurrit Iadera urbs clara, & quæ olim admodum bellicoſa *Iadera ciuitas clara & bellicoſa.*
potẽs fuit. Itaque ſæpe à Venetæ reipub. imperio deſciuit, ſed ſemper uicta & in ſeruitutẽ ſub-
ta. Viſitur Venetijs in eo loco ubi ſenatus ſolet cogi, imago uetuſti cuiuſdã eius ciuitatis prin-
is, cui inſcriptũ eſt, Iadram caſtigo rebellẽ. Hodie à noſtris Zara nominatur. Deinde Scardo
flu. & ciuitas quæ Turcis paret, paulo poſt Sicũ quem Sibenicũ hodie uocamus. Mox Spala
m Diocletiani imperatoris patria: huic proxima, ſed longe à portu circiter 15. M. paſſ. Salona
m. colonia celeberrima, à qua nõ multũ abeſt Cliſſa arx munitiſs. quã paucos ante annos eie
s Pãnonijs Turcæ occuparũt, & nõ longe hinc Stridon oppidũ, diui Hieron. patria, ut nõnul *Diui Hieron. patria.*
ffirmãt. Nam noſtri Iſtrij ſuũ uendicãt, habẽt'que uillã uetuſtiſs. cui nomen Stridon, atque ex
natũ putant Hieron. in qua ſententia fuit Eraſmus. Tum Narona flu. modo Narenta. Dein-
Bracchia: nõ ualde lõge Epidaurũ, quem Raguſiũ noſtra ætate uocãt, urbem clarã, quæ Tur-
ũ quidẽ tributaria eſt, uerũ alium dñm nõ agnoſcit, cũ habeat ſibi remp. quã merito poſsis ſa-
ntem & iuſtam appellare. Ab Epidauro 40. M paſſ. caſtrũ nouum, quod ante paucos annos
occupauit Barbaroſſa Turcicæ claſsis præfectus, Hiſpanis q ibi in præſidio erãt miſere tracta-
Mox Riſanũ ab antiquis Rhiziniũ. In intimo uero ſinu Aſcriuiũ, modo Catharũ ciuitas cele *Catharum inſignis ciuitas.*
s obſidione Turcarũ. Nam ante 6. annos ſuſtinuit impetũ 200 triremiũ, quibus præerat famo
ille archipyrata Barbaroſſa, qui tanta potẽtia frãgere animos Cæſarum potuiſſet, ſed Io. Mat-
i Bembi animũ non fregit. Nã is magno animo & magna uirtute uir paucis ſanè militib. for-
ime reſtitit, & claſſem illã ab obſidione depulit. Non lõge à Catharo Olchiniũ eſt, olim Col-
nium, quia fuerat à Colchis cõditũ, nunc Dulchiniũ appellatum. Tota hæc ora maritima,
epta una Scardona & Raguſio, cum omnib. inſulis quas ſuprà enumeraui, Venetæ reip. im-
io paret. Abundat aũt omniũ ferè rerum copia, gentẽ'q; habet robuſtã & bellicoſam, qua ad
ruendã claſſem Veneti inprimis uti ſolent, ac uix ſcio an alia ſit ad eam rem cõmodior atque
portunior. Hæc habui in prõptu, quæ de Illyrico indicarẽ, Munſtere optime, plura uero de tã
gna prouincia & gentẽ ſcribere, hominis eſſet ocio (quo ego careo) abundantis. Tu ergo
pauca boni conſule. Vale, Baſileæ 16. Calend. Ian. an. 1549.

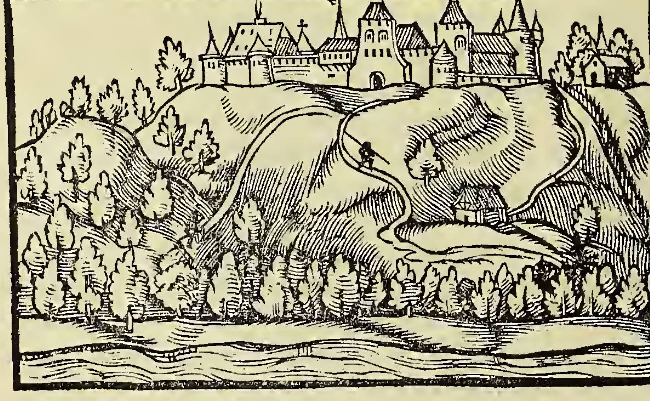

Boſnæ regnum.

P Vtant Boſnonenſes ueniſſe à Beſsis Bulgariæ populis. Qui cum uiuerẽt in diſcordia cum Bulgaris, excluſi inferiori Mœſia, ſedem poſuerũt in Mœſia ſuperiori, iuxta Sauum fluuiũ, factum'que temporum decurſu, ut in uocabulo gentis e mutaretur in o, & ex Beſsis fieret Boſsis atq; inde Boſna, quales mutationes in multis alijs proprijs nominibus ſæpe factas inuenimus, ut olim Melita, & hodie Malta, Longones & Lingones, Scandia & Schondia &c. Quando iſta prouincia in regnũ fuerit ſublimata

non

nõ inueni. Scribit quidem Bonfinius, Ludouicũ regem Vngariæ circa annũ Chriſti 1345. quu
reliquias Tartarorum ex regno ſuo pellere conaretur, uocaſſe Stephanum principem Boſn
cuius filiam uxorem duxit, in auxilium: quia erat potens, habuit'que ampliſsimam terram, q
ad Macedoniam uſque extendebatur. In alio quoque loco inueni, Boſnam tributariam facta
regno Vngariæ. Anno Chriſti 1415. princeps Boſnæ defecit à Sigiſmundo rege Pannoni
Turca occupat Boſnam. iniţt'que fœdus cum Turca. Quod uidẽs Sigiſmũdus, cupiens'que reducere Boſnam, miſit n
gnum exercitum contra occupatores eius, Turcas, ſed Mahumetes fortior Sigiſmundo, fuga
hoſte retinuit Boſnam, præfecit'que prouinciæ Ikachum principem. Is abutens officio, geſsit
pro rege, inuadens'que uicinas regiones, multa illis intulit dãna. Vngari uero collecta forti m
nu profecti in Boſnam, occiderunt Boſnæ Turcicum regem, atque omnes Turcas, qui in ea
prouinciam ſe receperant, in fugam uerterunt, ſubiugarunt ſibi regionem, & cõſtituerunt in
regem, primum ſcilicet (ut uidetur) ex Chriſtianis. Nam poſteaq̃ Turcæ ex prouincia occup
ta regnũ fecerãt, Chriſtiani recuperatam prouinciã nolentes minoris habere, regem quoq; fec
runt in ea. Siquidẽ Matthias rex Vngariæ, anno domini 1464. paulo ante coronationẽ ſuam p
fectus in regnũ Boſnæ, profligatis hoſtibus omnia recuperauit, quæ antea inuaſerat Turca. E
ante illa tẽpora Georgius Deſpotus princeps Raſciæ, homo parũ Chriſtianus, qui Turcæ filia
ſuam locauit uxorem, & is tres habuit liberos, Stephanũ, Georgium & Lazarum. Lazarus q
Stephanus Boſnenſiũ rex. patri in principatu ſucceſsit, unam tantum genuit filiam, quam Stephanus Boſnenſium rex u
rem duxit. Is defuncto Lazaro ſocero ſuo, nõ ſolum uxore ſed & principatu Raſciæ potitus,
minabatur Turcico ingenio, præditus ſumma impietate & prophana religione. Contigit aũt
anno ſalutis 1462. quum in ſuperiori Mœſia late imperaret, blanditijs Mahumetis imperatori
caſtello clã euocaretur, & accitus in colloquiũ repente caperetur, iuſſu'que barbari cute exue
tur, & regnum quod à patre ſurripuerat, cum uita ſimul amitteret. Huius igitur temeritate ſc
ré que Raſcia & Boſna cum magna Seruiæ parte in Turcæ ditionem peruenit. Matthias aute
Iaitza metropolitana ciuitas. rex Vngariæ quum Sauo tantum à Turca diſterminaretur, exploratis Iaitzenſium animis, q
Turcæ iugum ægre ferebant, traijcit Sauum, Iaitzam'que contendit, quatuor dierum itiner
Sauo remotam, obtenta'que urbe, arcem die noctu'que oppugnat, nõ modo loci natura, ſed
te & præſidio Turcarum munitiſsimam donec eam expugnauit. Mahumetes audita Iaitzæ
ptiuitate, quæ illius regni caput erat, uſqueadeo indoluit, ut parum abfuerit quin corde diſru
peretur. Exercitum circiter triginta millia hominum mira celeritate comparauit, urbeculam a

te, æneis'que machinis die noctu
quaſſat, mœnia deijcit, omni'q
ex parte urbem adoritur, ſed miſ
à Matthia rege Vngaris, cum co
fuſione repellitur. Poſtea tamẽ T
ca ciuitatem rurſum ſibi ſubiugat
cut & in hodiernũ uſque diem ſu
iectam tenet. Eſt urbs Iaitza in e
Iaitzæ ſitus. to monte ſita, quam duo amnes
cumfluunt, præruptis'que rupib
& uadis obfirmãt. Ad radices mo
tis & ad ambitũ urbis amnes illi
fluunt, admixti'que unà in Sau
feruntur. A tergo profuſa eſt planicies. Boſnenſis regni hæc ante tẽpora noſtra caput erat, in
pugnabili arce, ac hoſtibus inacceſsibilis. Habet regio et alias quaſdam inſignes ciuitates, præ
tim Schuuonicã & Vuarboſanyen, quam aiunt hodie eſſe metropolim, ſed nullo cingitur m
ro. Milliatzka fluuius dirimit eam in duas partes.

Dacia, Raſcia, Seruia &c.

REgio iſta olim Dacia appellata, hodie in multis diſpeſcitur minores regiones, nem
in Tranſſyluaniam, Raſciam, Seruiam, Bulgariam & Vualachiam. Tranſſyluania
die uulgo appellatur Septem caſtra, & à quibuſdam Zipſerland, in quorũ terris o
habitaſſe cõmemorantur Getæ & Triballi. Eſt etiam in Dacia Marmatia, quã nu

Marm

nmariſſam appellãt, In Carpathijs montibus collocata, unde Tibiſcus oritur: ubi ſal marmo-
nſtar effoditur, & tanta quidem copia, quanta uniuerſæ Scythiæ ſatis eſſe poſsit. Nec procul *Sal lapideū.*
c aqua inuenitur, in qua demerſum ferrum uertitur in cuprum. Tibiſcus fluuius mediam Da
regionē abluit in Danubiū profluens, appellatur'q; hodie Tiſſa, è monte Carpato profluēs.
le etiam Viſtula emergit, ſed hic in mare Germanicū ille in pontū exit. Sunt qui Daciā deno
iatā uolunt à Danis, q olim è terra ſua egreſsi hic ſedes fixiſſe dicūtur. Quin & Saxones olim
arolo magno huc miſsi, adhuc in media externa natione patrium retinent ſermonem, ut pau
oſt dicemus.

Bulgaria.

BVlgari gens ferox, putantur è Scythia olim egreſsi, intuleruntq́ue plurima damna regno Conſtantinopolitano, & uexarūt Chriſtianos uarijs modis, quouſque tempore nepotū Caroli magni factæ ſunt induciæ & conditiones pacis, & captiua quædā quæ in regia Chriſtianorum ſeruierat ueluti ſerua, ſoror regis Bulgarorū reddita eſt. Didicit autē hæc ſoror regis cum eſſet in captiuitate literas, ſuſcepit'que ritum Chriſtianorū & baptiſma, & tandē fratri reſtituta, inſtituit ipſum præceptis Chriſtianis, monuit ut idola abijceret, & uero deo obſequia præſtaret. Et licet rex ſorori annueret, auſus tamen nō erat repētè à patria diſcedere religione. Verum acceſsit occaſio aſſumendi Chriſtianam religionem. Nam peſtis undique regionē inuaſit, ac tam crudeliter undiq; graſſabatur, ut Libitina non ſufficeret. Anxius rex ſororem rogauit, ut huic malo remedium cogitaret. At illa ſolum Chriſtum ſaluatorem inuocandū cenſuit. Acquieſcit rex, baptiſatur'que cum omni populo, accerſito quodam ſacrorum pontifice, à quo myſteria fidei acceperunt, & mox potentia Dei innotuit, ſedata'q; *Mulier fidē inter incredulos plantat.*
eſtis. Fama eſt primum regem Chriſtianū in Bulgaris Trebellium uocatum. Is monaſticā ſe *Primus rex fit monachus*
s uitam, ex duobus filijs regnum maiori natu reliquit. Redijt nouus rex non multo poſt ad
rum dæmonum cultum, pietatem patris & inſtitutū aſpernatus. Nec id filij ſcelus tulit Tre
us, ſed perſona quam gerebat ad tempus depoſita, regiam induit, recepto'que regni guber-
lo, filium impietatis increpitum luminibus priuat, regnū dat minori natu, quod piè ex ſuo
nſtituto adminiſtraret, ipſe'que id documentum dediſſe contentus, continuo ſe in ordinem
git. Regino ſcribit hæc facta circa annum Chriſti 868. Quomodo hæc regio ſubdita fuerit re
Vngariæ, & tandem tyrannidi Turcæ ſubiecta, diximus, & dicemus alibi.

Valachia.

EA pars Thraciæ quæ Getica olim dicebatur, ubi Darius Hidaſpis filius pene perijt, hodie Valachia appellatur à Flaccis Quiritum gente. Romani enim ſuperatis Getis atque deletis, Flacci cuiuſdam ductu eò Coloniam miſerunt, unde primum Flaccia, deinde corrupta uoce Valachia dicta. Aſtipulatur huic opinioni Romanus ſermo, qui adhuc in ea gente durat, adeò tamē ex omni parte corruptus, ut uix Romano homini intelligatur. Daci poſtea eam terram occupauerunt, à quibus aliquandiu etiam Dacia dicta fuit, nunc Teutones, Ceculi & Valachi tenent. Teutones fortes uiri è Saxonia il
Carolo magno tranſmiſsi, à ſeptem urbibus quas habitant Siebenburgenſes patrio ſermo-
catur, licet alij Scythis id aſcribant, ut ſuprà memorauimus. Agriculturæ rei'que pecuariæ
chi ut plurimum ſtudent, quod originem gentis arguit. Eſt Valachia lata regio à Tranſſyl
incipiens, uſque in Euxinum protenſa pelagus, plana ferme tota & aquarum indigua, cu-
eridiem Iſter fluuius excipit. Hāc terram incoluere quondam ut diximus Getæ, poſtremo
Romanis armis eſt ſubacta, & colonia Romanorum corrupto, ut fit, uocabulo, Valachia
Pars eius Turcarum imperio, pars Vngaris paret.

Tranſſyluania.

Tranſſyluania Vngarici regni Prouincia.

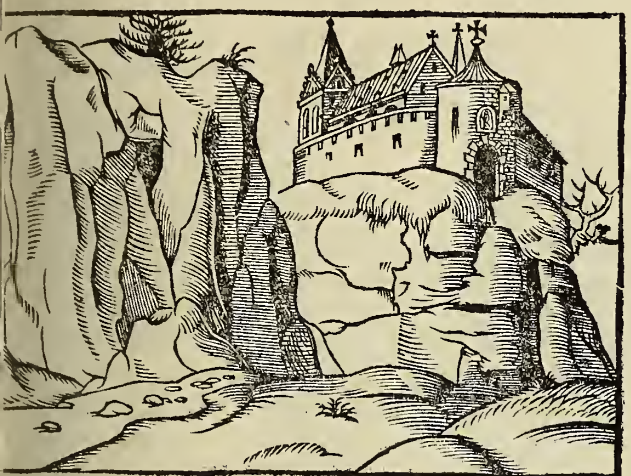

HAec regio undique magnis alpibus ceu ciuitas propugnaculis munita circumn
tur, quare fit ut bello ferè inſuperabilis ſit. Parit quoque ſtrennuos ac fortiſsimo
tes. Extra alpes habitant Vualachi, orientem, meridiem & ſeptentrionem uerſu
Moldauia. pars Vualachiæ quæ eſt à ſeptentrione, uocatur Moldauia, ſuntq́ue habitatores ei
mines ſæui & feroces, atque durum flagellum Tranſſyluanorum. Habet homin
licoſos, & qui ſemper ad bella gerenda ſunt parati. Metropolis regionis uocatur Soſſauia
go Sotzſchen. Aiunt terram eſſe inexpugnabilem. Matthias rex Vngariæ conatus eſt illo
imperio ſubiugare, at circumuentus dolis illorum, grauem accepit cladem, uix'que ipſe ef
Ceculia. ueniens in Ceculiam, uulgo Zeckenland. Eſt autem Ceculia peculiaris quædã regio in T
ſyluania, cuius incolæ aliam quàm Tranſſyluani habent linguam. Tranſſyluani enim pro
ri parte loquuntur Germanice, at Ceculi loquuntur Vngaricè, habent'que tres precipua
tates quas Sedes uocant, ſcilicet Kyſdi, Orbai & Schepſi, in quibus ius dicunt, conueniun
ibi quoties aliquid arduum tractare uolunt, quod'que totam concernit regionem. Appoſi
hic tabulam paruam Tranſſyluaniæ cum adiacentibus regionibus, ut uideas ſitum terrar
quas diſtracta eſt Dacia, nempe Valachiam, Bulgariam, Tranſſyluaniam, Seruiam, Ra
Moldauiam, & cætera.

Ciu

Ciuitates Tranſſyluaniæ.

Nter multas ciuitates quas habet Tranſſyluania, inſigniores habentur Herměſtat, Cronen-
ſtat, Schleſpurg, Meduuiſch, Biſtricium uulgo Nœſen, Clauſenburg, Millenbach, Vueiſſen
burg &c Metropolis uero eſt Cibiniũ, uulgo Hermenſtat, quæ ferè tantæ eſt magnitudinis *Cibinium me*
quantæ Vienna Auſtriæ, optime munita. Non patet acceſſus ad eam ad mille paſſus propter *tropolis.*
frequentes piſcinas & paludes eam cingentes. Vueiuoda noſtris temporibus obſidione cin
eam 7. annis, ſed inanis fuit conatus eius. Nō procul hinc uerſus meridiem eſt Rubea turris,

arx fortiſsima, ſita in alpibus iuxta
decurrẽtem amnem, ubi anguſtus
inter mōtes introitus patet in regio
nem, eſt'que ceu propugnaculũ to
tius terræ, ut ab illa parte nemo in-
gredi queat, ſi arcis præfectus repa
gula obijciat. Eſt & alia fortis arx
infra oppidũ Millẽbach iuxta Bros
oppiddum, ubi quoque iuxta flu-
uium inter conualles & niuoſas al-
pes iter eſt quod ducit in Tranſſyl
uaniam. Cæterũ Coronã uulgo *Corona quæ*
Cronẽſtat, Vngari à prætercurrẽte *Preſſouia.*
riuo uocant Preſſouiã, eſt'q; altera
regionis poſt Cibiniũ ciuitas. Cre-
in agro eius plurimũ frumenti, abundat pecorib. creſcit et uinũ ibi, ſed auſterũ. Patet hinc iter
uſtũ per alpes ad Tergouiſtũ, idem'q; iter per arcẽ Turtzfeſt cuſtoditur, ne hoſti facilis intro
pateat. Negociãtur Græci uſque ad hanc ciuitatẽ, adferentes aromata, goſsipiũ, linum, tape
& ſimilia, quæ ultra uſque ad Budã uehuntur. Tergouiſtus uulgo Teruis metropolis Va- *Tergouiſtus.*
iorũ, & ſedes peculiaris principũ inacceſsibilis, non muro, nō mœnib. cincta, ſed foſſa, uallo
ggerib. tantũ cum ſudib. præacutis exterius poſitis, ſita inter paludes obductas lutoſis ſyluis
acunis aquarũ, ita q; hyeme tota penè circũfinitima regio immeabilis ſit. Hæc eſt ꝓuincia Da
cuius ſuprà quoq; meminimus, dicta apud ueteres Rom. colonia Vnde eius aborigines hac
noſtra tempeſtate paſsim latino utuntur colloquio. Eſt ea gens barbara, crudelis, diuinatio-
us & augurijs dedita, rapinis ſemper & prædæ inhiãs. Diſtat aũt hic locus duorũ dierum itinẽ
Corona, habet'q; hodie Turca ibi præfectũ, & habitant inter Valachos Græci, Teutones,
rcæ & Chriſtiani. Inter Tergouiſtũ & Coronam eſt oppidũ Langenauu, quod Chriſtiani in
itant, eſt'q; ibi depoſitio merciũ, quæ à Tergouiſto in Tranſſyluaniã trãſportãtur. Eſt etiam
ac regione Huniad oppidũ, loci natura munitiſs. unde Io. pater Matthiæ regis oriũdus fuit.

De fertilitate Tranſſyluaniæ.

HAbet Trãſſyluania numeroſum populũ, qui ꝓ magna parte utitur germanica lingua,
potiſsimũ Saxonica, id qđ in Altãdia peculiariter deprehẽdi poteſt. Poſſunt ꝓducere
ad bellũ ferè 100. millia armatorũ, quia Ceculi loco tributi, à quo liberi ſũt, niſi quãdo
rex moritur, oẽs ad militiã proficiſcuntur. Quãdo rex moritur, qlibet paterfamilias dat
bouem unum. Iuxta oppidum Meduuiſch creſcit uinum in magna copia, atque ob id
ellatur ager ille Vinifera regio. In Moldauia quoque creſcit uinum rubeum & denſum, ſed *Vinum in*
od plurimum lædit capita, nec poteſt ultra annum ſeruari. In oppido Saltzpurg foditur ſal è *Tranſſyl-*
a, ſicut & in Ceculia apud uicum Aderhell albiſsimum foditur ſal, quod uehitur in Burge- *uania.*
diam uſque ad Coronam. Apud Clauſenburgũ haud procul à Torrenburgo foditur etiam
Habitatores Clauſenburgi utuntur partim Germanica et partim Vngarica lingua. Nulla ci
s in ea regione uetuſtior eſt Alba Iulia, quam uulgo Vueiſſenburg uocant, eſt'que ibi ſedes
copalis. Iuxta oppidum Schlotten, foditur aurum, ſicut & in Altenburg, & inueniuntur
nunquam particulæ magnitudine auellanæ nucis. In ſumma, Tranſſyluania pecoris, ui-
rumenti, item auri & argenti feraciſsima, ubi amnes nonnulli aurea ramenta ferunt, auri'q; *Aurũ creſcit*
menta quandoque ſeſquilibralia trahunt, quum montibus ſit undiq; circumſepta in coronæ *in Tranſſyl-*
ſpeciem. *uania.*

ſpeciem. In ſyluis iubati boues & uri ac ſylueſtres etiam equi, utriſque eorum mira pernicit at equis iuba ſunt ad terram uſque demiſſa. Apud uicum Eiſenberg eſt minera ferri. Præcip regionis fluuij, Aluta uulgo der Alt, & Moroſſus, uterque nauigabilis.

De adminiſtratione Tranſſyluaniæ.

REges Vngariæ multo tempore gubernauerunt hanc regionem per ſubordinatum luc prouincicalem præfectũ, quem lingua ſua uocauerunt Vueiuodam Is autem gi conſueuit à tribus linguis, nempe Ceculis, Vualachis & Teutonibus, erat'que cum tenens regis, quin & quidam eorum ad regiam uenerunt dignitatẽ, id quod tet in Matthia Huniade ſeu Coruino. Diuus Stephanus rex Vngariæ ſubiugauit perio ſuo montoſam Tranſſyluaniæ terram, atque armis populum eius ad fidem compulit. greſſus autem cum exercitu in prouinciam illam, inuenit in curia ducis Gyulæ, qui de ſuo ge re erat, ſed deſciuerat à fide, magnum theſaurũ auri & argenti, quem dux rapinis & depredat nibus coaceruauerat, & ex illo cõſtruxit ſumptuoſiſsimam baſilicam Albæ regalis. Habuit & alios in latiſsimo regno ſuo Vuaiuodas ſeu palatinos, præſertim in Boſna & in montoſa lachia. Vnde rex Matthias Draculam in Tranſſyluaniæ mo bus Vaiuodam cepit, captiuum'que Budam duxit, & decen li carcere mulctauit. Inauditæ crudelitatis & iuſtitiæ Dracul fuiſſe memorant. Aiunt hunc Turcarum legatis in præuene tione pilea Phrygia ex patriæ inſtituto deponere recuſantib confirmandi moris gratia, tres capiti clauos affixiſſe, ne ampl amoueri poſsẽt. Innumeros palis Turcas perfixiſſe, & inter cum amicis laute diſcubuiſſe. Mendicos inſuper omnes depe tæ ignauiæ, miſerabilis'que ualetudinis & fortunæ ſenes et de pitos ad nihilum'que utiles, lautiſsimo conuiuio excepiſſe, de de cibo uino'que cõpletos iniecto igni abſumpſiſſe. Item T cis ſæpe captiuis cute pedes exuiſſe, contuſo'que ſale perfric ſe, mox lugẽtes ſalſis plantis capras adhibuiſſe, quæ linguæ a ritate cruciatum augerent. Mercatorem Florentinum de a uandis pecunijs ſollicite percunctantem, in media deponere iuſsiſſe, & nil de numerata nocte pecunia mentientem inco mem dimiſiſſe. In barbara regione tãta ſeueritate uſum, ut in dia quiſque ſylua cum rebus tutiſsimus eſſe poſſet. Hunc de de Matthias in priſtinam dignitatem ſanè reſtituit, ſed in Turcico deinde bello cæſus, capu Mahumetem dono miſſum.

Alba regalis unde conſtructa.

Dracucula crudelis princeps.

Deſcrip

Rerum Vngaricarum finis.

DESCRIPTIO GRAE-
iæ,quæ olim una fuit ex præcipuis & inſignio

ribus Europæ nationibus,hodie uero ſub barbaro populo tota ferè in :ulta iacet,à Turca inhabitata.

GRæcia Europę regio,quę & Hellas,à quodam Gręco, qui late in ea olim rerũ potitus,eſt appellata. Siquidẽ hæc regio,ut Plinius ſcribit,ſępe mutauit nomen ſuum, ſubinde à regibus præſidentibus nomen nouum accipiens, ſed nullum firmius illi manſit quàm Græcia. Hæc itaq; ab iſthmi anguſtijs incipit,& à ſeptentrione in me ...iem uecta,qua ſol oritur Aegęis,qua occidit Ionijs,fluctibus obiacet. Thermopylæ me ...am dirimunt ut Apenninus Italiam. Extremos montes ad occaſum Oetam uocant, quo ...m quod altiſſimũ eſt, Gallidromũ appellant,per cuius uallem in Malliacũ ſinum iter eſt, ...on latius ſexaginta paſſibus. Hæc una uia militaris eſt, per quam ſi nemo prohibeat tra...uci poteſt exercitus: cętera loca adeo ardua & perplexa,ut ne expeditiſſimis quidem ſint ...cruia, ideo pylæ quaſi portæ dictæ, & à calidis aquis inibi naſcentibus Thermopylæ. Iacent ad mare uerſa, Acarnania, Aetolia, Locris, Phocis, Bœotia, Eubœa penè terrę annexa. Attica & Peloponeſus longius prædictis in mare excurrunt, diuerſa montium ſpecie, & qua ad ſeptentrionẽ obuerſa iacet, includitur Epirus, Magneſia, Theſſalia, Pthiote & ſinus Malliacus. Thermopylæ.

QQ Pelo-

Peloponneſus nobilior pars Græciæ.

PEloponneſus Atticæ per iſthmũ iungitur, totius Græciæ arx quondam dicta. Na
præter inhabitantium in ea gentium nobilitatem atq; potẽtiam, ipſe locorum ſit
principatum deſignat atq; imperiũ. Multi ſinus inſunt & promontoria multa. Fo
mam eius platani folio ſimilimam dixere, longitudine & latitudine ferè parem
Iſthmi anguſtiæ. Iſthmi anguſtias, quinq; aut ſex millia paſſuum latitudinis cõtinere dicunt. Has anguſti
perfodere nauigabili alueo Demetrius rex, Dictator cæſar, Gaius princeps, Domitius N
ro, infauſto, ut omnium exitu patuit, incœpto tentauerunt. Græci principes, poſtquã Tu
carum potentia in Europã penetrauit, ex mari ad mare producto per anguſtias muro, Pe
Morea. loponneſum à reliqua Græcia diſiunxerunt. Murum hexamiliũ appellauerunt ex locid
ſtantia. Hanc prouinciam hodie Moream Latini uocant, cõtineturq; in ea Meſſania, Laco
nia, Argos & Archadia. Amurates expugnata Theſſalonica, ſubacta Bœotia & Attica
ad hexamiliũ uſq; profectus, perterritis Græcis diruit murum, tributumq; annuum deden
tibus ſe Peloponnenſibus imperauit. Poſtea uero Chuiſtiani negantes tributum & hexa
milium inſtaurãtes, à Turca pecunia mulctati, hexamiliũ denuo eſt deſtructũ, & Pelopon
neſus Turcarum ſubiecta imperio.

Totius Græciæ Europeæ in ſuas regiones & priuatas terras diſtinctio.

Græciæ ueræ partes
- Macedonia, cuius ſex ſunt regiones
  - Emathia
  - Pieria
  - Pelaſgia
  - Eſtiotis
  - Theſſalia
  - Phtiotis
- Epirus cuius regiones ſunt
  - Chaonia
  - Theſprotia
  - Amphilochi
  - Ambracia
  - Acarnaris
- Achaia, cuius regiones
  - Doris
  - Hellas
  - Opuntij
  - Aetolia
  - Locri
  - Phocis
  - Bœotia
  - Attica
  - Megaris
- Peloponneſus, cuius regiones ſunt
  - Corinthia
  - Argia
  - Laconia
  - Meſſenia
  - Elis
  - Achaia
  - Sicion
  - Arcadia

Habent ſingulæ hæ regiones ſuas urbe maritimas & interiores mediterraneas montes, portus, ſinus, flumina, promontoria &c. quæ omnia diligenter à Ptolemæo deſcribunt. Nos uero hic quaſdam regiones, montes, flumina & particularia loca obiter & indiſcriminatim attingemus.

Laconia ſeu Laconica, Lacedæmonia quæ & Sparta.

LAconia in Peloponneſo, quæ & Oebalia & Lacedęmonia à Lacedæmone, à quo etiã
clara & potens ciuitas in eadem regione ędificata eſt atq; denominata. Hæc quoque
Sparta

Sparta dicta eſt à Sparto Phoronæi filio. Lycurgus inſignis Philoſophus ciuitatis ſtatum optimis inſtitutis & legibus excoluit, quum antea ex omnibus ferè Grecis ſoli Lacedæmonij peſſime morati eſſent. Lycurgus ergo audacter rem aggreſſus, omnia iura inſtituta & priſcos uiuendi ritus abrogauit, atq; ciuiliora quædam multoq; laudabiliora inſtituit. Primum uiginti octo ſeniores ſunt electi, qui duobus regibus aſſiderent, prouiderentq;, ne nimium democratia inualeſceret, & rurſus, ne qui regnum tenerent, tyrannicū quippiam molirent. Suſtulit quoq; omnem auri & argenti uſum è medio, ferreumq; nummum induxit, ac tum demum omnis furandi occaſio eſt ſublata. Ignitum ferrum ex quo nummū percuſſit, aceto extinxit, ut ad rem nullam amplius ob mollicie utile redderet. Omnes ad hoc artes ut inutiles urbe eie ;, quanq; artifices ipſi ſublato auri uſu ſponte inde tranſmigrarunt, quum ferrei nūmi a ıd alios in uſu non eſſent. Mox uero ut omnem ex ciuitate tolleret luxum, publica cōui a inſtituit, ut diuites promiſcuè & inopes uni adhiberent conuiuio, uniſq; ueſcerent epu . Exarſerūt ex ea re potentiorū iræ, impetuq; in eum facto, alter eſt illi oculus baculo ex ſſus, quare cautum, ne Spartiatæ cum baculo amplius ad conuiuiū intrarent. Confere ınt ad hoc conuiuiū quotannis ſinguli farinæ medimnū unū, uini coros octo, caſei quin ıe minas, ficuum quinq; ſemis minas. Frequentabant id pueri uelut temperantię omniſq; ciuilis diſciplinę gymnaſiū, aſſueſcere ibi urbanis ſermonibus, iocariq; comiter diſcebāt, ac ſine ſcurrilitate cauillari. Virgines curſu, palæſtra, diſco, iaculo exercebantur, ut ocio & muliebribus delitijs ſublatis, robuſtiores ad tolerandos partus fierent.

Lycurgus.

Leges Lycurgi.

Oculus Lycurgo excuſſus.

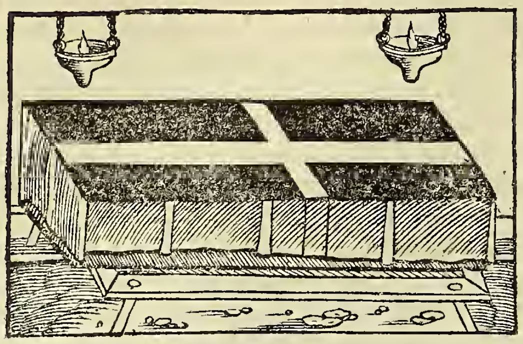

Pueri à ſeptimo anno in æqualium cœtu exerceri, literaſq; pro neceſſitate addiſcebant, ad cutem tondebantur, nudis calcibus ambulabāt, duodecimo anno tunicā unam patrio inſtituto ſortiebant, neq; balneas, neq; fomenta ſciebāt. Thoris ex arundine conſtructis quietem capiebant. Maiorū ingrediebant conuiuia, & inde aliquid furabantur, & qui deprehenſi erant in furto, flagris admouebantur, non quia nefas eſſet furari, ſed quòd parum prudenter & ingenioſe eſſet id ab eo factum. Primus ad hęc Lycurgus omni ſuperſtitione ſublata permiſit cadauera in urbe ſepeliri, tum etiam circa templa ſortiri monumēta. Nec uiri nec fœminæ nomē licebat cuiq; ſepulchro inſcribere, niſi eo ı qui fortiter in bello perijſſent. Lugendi tempus undecim erat diebus finitum. Nec ci ıus peregrinari permiſſum, ne alienos mores urbi importarent. Quin & peregre eò de i, niſi qui reipublicę utiles eſſent, urbe excludebantur, ne quid Laconicæ diſciplinæ pe ;rinę gentes imbiberent. Iuuenibus Lycurgus non amplius una ueſte toto anno uti per ſit, ne aliquem cultius quàm alterum neque ſplendidius epulari. Emi ſingula non pecu , ſed mercium compenſatione iuſſit. Pueros puberes non in forum ſed in agrum deduci ſit, ut primos annos nō in luxuria ſed in omni labore & opere agerent. Nihil eos ſomni ıſa ſubſternere, & uitam ſine pulmēto degere, nec prius in urbē redire quàm uiri facti eſ ıt ſtatuit. Virgines ſine dote nubere iuſſit, ut uxores non pecuniæ cauſa eligerentur, ſe riuſq; matrimonia ſua uiri coërcerent, cum nullis frenis dotis tenerentur. Maximum ho ırem non diuitum & potentum, ſed ſenum eſſe uoluit. Regibus poteſtatem bellorū, ma ſtratibus iudicia & annuas ſucceſſiones, ſenatui cuſtodiam legum, populoq; ſublegen ſenatum, uel creandi quos uellet magiſtratus poteſtatem conceſſit. Hę quoniam leges t noua inſtituta ſolutis antea moribus dura eſſe uidebātur, eorum autorem Apollinem ɛlphicum finxit, & inde ſe eas detuliſſe. Deinde ut æternitatem ſuis legibus daret, iureiu ıdo ciuitatem obligauit, nihil eorum quę ſanxiſſet mutaturum, priuſquā reuerteretur, ſe oraculum Delphicum profecturū, conſulturum quid mutandum addendúmue legibus ſ illi uideatur. Proficiſcitur autem Cretam, ibiq; perpetuū exilium egit, præcepit etiam ɔriens oſſa ſua in mare abijci, ne Lacedęmonem delata Spartani ſe de non mutandis legi ſ à iuramento abſolutos putarent.

Puerorum educatio.

Matrimonia.

Ceremoniæ defunctorum Lacedæmoniæ regum.

DEfunctis regibus Spartiatarũ,equi-
tes per uniuerſam Laconicam ob-
tum regis enunciabant,fœminæ p
urbem circumeuntes ollas pulſita-
bant. Cumq; hoc fieret,neceſſe erat ex ſing
lis domibus duos ingenuos, marem & fœm
nã luctu fœdari, magnis impoſitis pœnis ſi
non feciſſent,& immenſo utentes eiulatu,u
timum quenq; regũ dicentes ſemper fuiſſe o
timum. Qui uero regũ in bello perijſſet, ei
ſimulachrũ quum expræſſiſſent, in thoro b
ne ſtrato efferebant, & eius tumulatione decem dies inſumebant, nullusq; magiſtratuu
confeſſus ſed continuus erat luctus, q in & in hoc cum Perſis cõuenientes, qui defunct
rege,alter qui ſuccedebat, liberabat ære alieno quicunq; Spartiata aliquid aut regi aut re
publicæ debebat. Apud Perſas qui rex creabatur, omnibus ciuitatibus tributum quod de
bebant,remittebat. Notandũ etiam quòd Laconiæ adhæret promontoriũ,Malea nomin
quod quinquaginta millibus paſſuum in mare protendit,ubi periculoſa eſt nauigatio,pr
pter aduerſos uentorũ flatus. Vnde fit ſępe,ut nautæ ter quaterq; conentur montem tran
Malea promõtorium. ire,& toties in diuerſam reijciant plagam. Eſt mare illud quod Maleam allatrat tam ſęuu
& importuoſum,adeoq; uentis concitat,ut non niſi longiſſimo flexu à nautis ſuperet. N
que ſatis eſt ſemel euaſiſſe, ſed propè liberatos atq; ſecuros inſequitur. Apprehenſos al
quoties in uix euitatũ retrahit periculũ His periculis & his locorum aſperitatibus mede
olim uoluerunt nonnulli curioſi principes, Demetrius rex, Iulius cæſar, Caligula, Ner
& alij quidam, qui Iſthmum perfodere tentauerunt,ut eo diſſecto, breuior minusq; pericu
loſa foret nauigatio,ſed ut euentus docuit uanus fuit eorum conatus.

Achaia, Corinthus.

AChaia ampla eſt regio Græciæ, undiq; circumſepta mari, præterq; à ſeptẽtione,di
cta ſic ab Achęo Iouis filio. Eſt etiã alia Achaia extra Peloponneſum,in qua ſun
Thebæ,Bœotia,Megaris. Achaia intra Peloponneſum peninſula eſt, undiqu
mari cincta,præter exiguam partem à ſeptentrione,iſthmo ſcilicet, ubi ſita fuit C
Corinthus ciuitas. rinthus urbs olim ditiſſima,caput Achaiæ, quæ primũ à Siſypho latrone Aeoli filio fertu
anno ętatis Moyſi octogeſimo condita & Corcyra aut ſecundum alios Certhira nomina
ta, deinde aucta Ephyra dicta. Euerſa uutem & rurſum inſtaurata à Corintho Oreſtis ſe
Iouis filio, Corinthus eſt appellata. Vltimo à Romanis accenſa,nunquam coaluit,ut dici
Florus. Habuit quoq; arcem, quæ dicta fuit Acrocorinthus,& in ea ſita fuit in mõte excel
ſo præruptoq;, ciuitati imminenti, & qui uno communiq; cum urbe muro continebatur.
Hæc itaq; urbs quum olim opibus abundaret, Romani ueriti, ne aliquando de imperio co
Romani deſtruunt Corinthum. gitaret,miſſo exercitu,eam uaſtauerunt. Claruit ære laudatiſſimo, ex quo uaſa fiebant ad
modum pręcioſa. De qua Strabo lib. 8. Corinthus inquit urbs locupletiſſima,iſthmo imm
nens,emporium eſt cõmodiſſimum, locus negociatoribus frequentatus,& duorum dom
nus exiſtens portuum, quorum alter Aſiæ,alter autem propinquus eſt Italiæ,utroq; ex lo
co faciles inuicem mercium cõmutationes faciens &c. Siquidem poſita erat urbs ipſa in a
guſtijs atq; in faucibus Græciæ, ſic ut terra clauſtra locorum teneret,& duo maria maxim
nauigationi diuerſa pene coniungeret, quum pertenui, ut Cicero ait,diſcrimine ſepararen
tur. Fuit olim in hac urbe nobiliſſimũ templum Veneri conſecratum, in quo iuxta genti
lium errorem ultra mille nobilia ſcorta deæ huic erant dicata,parata ſe proſtrare uenienti
bus hoſpitibus. Ambitus ciuitatis dicitur continuiſſe quadraginta ſtadia. Habuit agrum
ſterilem, atq; ob id habitatores excolebant ingenia ſua, inueniebanturq; ibi artifices inge
nioſiſſimi,quales in nullo alio loco reperiebantur. Reddidit urbem infamem incredibili
luxus,cui maximam occaſionem præbuit meretricum multitudo.

Arcadia.

EST Arcadia pars Achaiæ mediterranea in medio Peloponneſi ſita, regio montoſa, cuius incolę pleriq; ſunt paſtores. Fuit Iupiter cuius proprium nomen Lyſania fuit apud Arcadiam in magno pręcio habitus, ob uirtutes eius pręclariſſ. Iouis nomen adeptus. Nam cū eſſet nobilis genere fugeretq; Athenas & uideret Atticos rudes & beſtiali ritu uiuētes, ante omnia poſitis eis legibus illos publico inſtituto uiuere docuit. Inſtitutis autē eis in bonis moribus, monuit eos colere deos, inſtituens aras, templa, ſacerdotes & multa alia eis utilia. Quæ cum Attici ſylueſtres mirarent̄ atq; cōmendarent eum, æxiſtimātes deum, Iouem uocauere, regemq; ſuum fecere. Habuit Iupiter iſte templū ſuum in Olympia Arcadię ciuitate, quod fuit uetuſtate & cultu nobile, atq; ante templū lucus ſylueſtribus conſitus oleaſtris, ex quibus uictores cōnexis ramis coronabant̄. In hoc templo ſumma ueneratione colebat̄ Iupiter, qui ab eo Olympius & certamina quinquēnalia ibi in honorē Iouis celebrata, Olympia fuerūt appellata. Cōfluebat ad iſtud tēplū quinto quoq; anno ex tota Græcia ingens hominū multitudo, cùm ob Iouem, quo nihil putabant in cœlo terraq; ſanctius, tum certamen ipſum, quo inter quatuor Gręciæ agones nullus erat celebratior. Ab his annis Olympiades cœptæ ſunt numerari. Certaminū coronæ erant oleaſter, laurus, apium, pinus. Agebant̄ autē certamina plena luna, eratq; initium 11. dies menſis, & finis decimusſextus. Eſt Olympias ſpacium quinq; annorū, quod à Romanis luſtrū dicitur. Hinc Græci tempora per Olympiades ſupputare cœperunt, ita numerātes: Olympiadis primæ aut ſecundæ aut centeſimæ anno primo uel ſecundo &c. Vnde ſecundū Euſebium Chriſtus natus fuit anno tertio Olympiadis 194. Ex quo patet, quòd initium primæ Olympiadis cœpit ante Chriſtū natum anno 776. quod inde conſtat ſi multiplices 194. per 4. & ſuperaddas tres annos de ſequenti Olympiade. Euſebius tamen colligit annos 775. ſcribens Olympiadē primam cœpiſſe anno mundi 4424. Chriſtū autem natum anno mundi 5199. Claruit & Prometheus in Arcadia, uir acutiſſimi ingenij & ſpectatæ peritiæ, qui homines incōpoſitos ac rudes ad politiores mores traxit. Simulachra hominū primus de terra formauit, & arte quadam ueluti ſpiritū habentia moueri fecit. Inde cum in altiſſimo Caucaſo monte reſideret & aſtrologiā didiciſſet, eam primus Aſſyrios docuit. Quin & ignem primus è ſilice eduxit, ut Plinius teſtatur. Floruit quoq; in Arcadia Atlas uir multæ contemplationis, qui aſtrorū curſum inuenit, & primus de aſtronomia inter Græcos diſſeruit, propter quod finxerunt eum cœlum portare. Tertia Peloponneſi regio uocatur Meſſenia, regio admodum fertilis & irrigua multis amnibus, quam Spartani propter frequentem defectionē in ſeruitutem redegerunt, eosq; durius quàm reliquos ſeruos tractarunt, ne denuo res nouas molirentur.

Iupiter inſtituit Athenienſes.

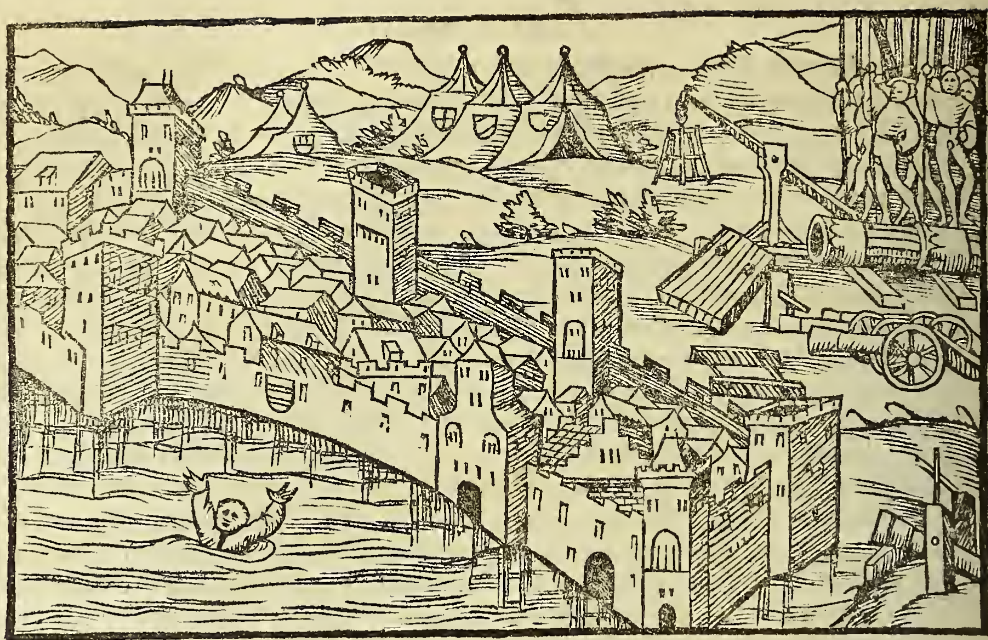
Anni Olympiadum.

Prometheus.

Modona, Argos, Epidaurus.

MOdona, & olim Methone ciuitas eſt littoralis Peloponneſi: quam cum obſideret Philippus rex Macedonū, oculum amiſit ictu ſagittæ. Anno domini 1471. Mahumetes Imperator magna ui adortus Pelopōneſum expugnauit eam atq; Chriſtianos hinc captiuos abduxit. Veneti tamen retinuerūt tunc munitiſſimā urbem Modonem unà cum Corona & Sonico, quas ciuitates hodie Turca ſubactas tenet. Applicuerunt peregrini Ieroſolymitani ad Modonam quum iter facerēt ad terrā ſanctam, & hodie diuertunt Santum & Hyacinthum. Veneti hodie adhuc habent in Morea ſub ſuo dominio Mauaſiam arcem & Napolim ciuitatem, reliqua omnia poſſidet Turca. Modonem perdiderunt anno Chriſti 1500. Nam Turca obſidione arctiſſima eam cingens, habensq; ſecum quingenta ænea tormenta, inter quę 22. reliquis uiolentiora erant, ſingulis diebus inſultum faciebat in mœnia. At incluſi Deo ſe cōmittentes, pro uirili ſua reſiſtebāt hoſti, malentes mori quàm deditionem facere tyranno. Præualente uero hoſte & deficientibus obſeſſis, conuenerunt Chriſtiani ad certas quaſdam ædes ad hoc paratas, uiri & mulieres atque pueri, & igne ſuccendentes eas obtulerunt ſe domino holocauſtum, malentes mori quàm tyranno in manus uenire. Quædam etiam mulieres unà cum pueris præcipites dabant in mare, ut hoc pacto effugerēt captiuitatem hoſtilem. Veneti paulo ante in 15. diebus obſtruxerant Iſthmum, ducto muro à mari ad mare, addita duplici foſſa. Erant circiter

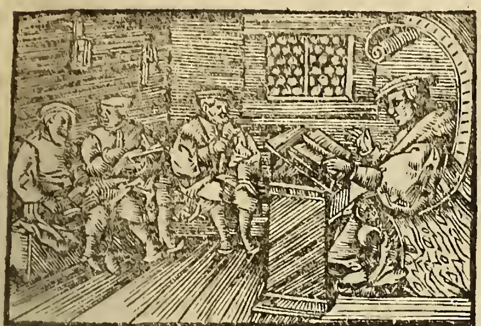
Chriſtiani offerunt ſe Deo.

citer 30 millia hominũ qui operi inſtabant, habentes ueteris ruinæ lapides pro auxilio,ſed
omnia fruſtra. Eiſdem temporibus uetus ciuitas Naupactus,quam hodie Lepanthũ uocãt,
fuit per Turcam Venetis erepta,ciuitas maritima,haud procul à Corintho ſita. Argos
regio & ciuitas,ſita in parte Peloponneſi quæ reſpicit orientem, unde Argi & Argiui po-
puli, apud quos fuit cõſuetudo, ut ſi qui quem in ocio uiderent, ab eo rationem quærerent
unde uiueret. Id ſi hodie apud Chriſtianos obſeruaretur, facile deprehenderentur occulti
fures & prædones, quin & rariores haberemus circulatores & ualidos mendicos,qui om-
nes aliorũ labore & ſudore ſaginantur. Henricus tertius Imperator huiuſmodi impoſtori-
Epidaurus. bus pulchrè illuſit, cum nuptias in Ingelheimenſi celebraret caſtello. Epidaurus ciuitas
ſita in receſſu Saronici ſinus, natura munita,montibus circundata, nobilis templo Aeſcu-
lapij. Ibi conſuetudo fuit,ut noctu ęgroti in eo dormirent,atq; hoc modo in ſomnis à num
ne curari dicebantur. Troezena nobile oppidum,mari ſuperſtans Cherſoneſi ſpecie ſta
dijs 15. dicta quandoq; Aphrodiſia & Sarona & Poſſidonia & Apollonia. Vnde Athe-
næus coſmographus: Vinum Troezenũ ſi mulier prægnans deguſtauerit,abortum faciet
Saronicus ſinus in hac parte eſt cognominatus à Sarono flumine Troezenes.

Græcia exterior.

PEr Gręciam exteriorem intellige eas Græciæ terras, quę extra Pelopõneſum ſunt,
quæ ſunt, Attica, Theſſalia, Achaia, Bœotia, Phocis, Aetolia, Locris, Epirus &c
Theſſalia campus eſt maximus ac curuus, undiq; montibus cinctus, ab oriẽte Oſ-
ſam & Pelion habens montes,ab occaſu Pindum, ab aquilone Olympum & à m
ridie Othryn. Ex Pindo Peneus amnis exit,undis lucidis amœnus, uiridanti riparũ germi
Hellas. ne,canoro auium concentu. Achaia quæ & Hellas & à noſtris Græcia à Græco rege ap-
Græcia. pellata,à cuius filia uocata eſt Attis, incipit ab Iſthmo Corinthio & ad littora Aegæi ma
ris porrecta uſque in Macedoniã & Theſſaliam, quam cum omni Bœotia intra ſuum no
men includit,extenditur. Et quanquã Attica ſaxoſa & ſterilis fuerit,plerią; tamen mirifici
laudibus eam extulerunt,deorumq; domicilium eſſe dixerunt. In Bœotia ſunt ciuitates in
ſigniores Megara, ex qua fuit Euclides Geometrarũ princeps, & Thebe Bachi & Hercu
lis patria,ab Alexandro magno poſtea euerſa. In Phocide parua regione mons eſt Heli
con,in quo conſtructũ fuit ditiſſimum templum Apollinis: ſub eo autem fuit Delphi op-
pidum. Alij uero aiunt in Parnaſſo monte extructum memoratum templum, de quo paulo
Athenæ. pòſt plura. In Attica regione fuit Athenienſis ciuitas,liberalium literarum & philopho
rum mater,qua nihil habuit tota Græcia clarius atq; nobilius. Nam fuit etiam ipſo ſitu ſp
ectabilis, fuit uelut cõmune quoddam totius Gręcię ὁρμητήριον & refugium, in quod uicin
urbe

urbes bellicis terrorib. aut alijs malis afflictę con fugiebant. Fuit & tutiſſimũ adnauigantium receptaculum. Fuit totius mundi gymnaſiũ & uniuerſale ſtudium, nec quiſq; olim doctus habebatur, qui non apud Athenas literis operã impendiſſet. Strabo ſcribit Athenas petram fuiſſe in planicie ſitam, inq; orbem circumhabitatã, in qua Mineruę templum fuit, eratq; in eo templo ſimulachrũ quod è cœlo cecidiſſe credebãt incolę, ubi & perpetuus ignis cum uirginum cœtu fouebatur. Fuit hæc urbs quoq; dicta Cecropia & Mopſopia. Cecropia quidẽ à Cecrope rege, & Mopſopia à Mopſo, ſicut & à Iano Iaphet filio (ut quidã ſcribunt) Ionia, & poſtremo à Minerua Athenæ. Greci enim Mineruam uocant Athenam. Minerua uirgo dicitur inueniſſe lanificiũ, texturam & alia multa artificioſa, & propterea celebris dea habita fuit. Et quia omnia eius inuenta ex ui ingenij atque ſapientię procedere uidebant, locus fabulæ datus eſt, ut ex cerebro Iouis genita dicatur. Inſtaurante Cecrope Athenarũ urbem, ſubito aqua in quodam loco prorupiſſe dicitur, & alio loco reperta olea arbor. Super quibus prodigijs ſciſcitatus Apollo Delphicus, quid intelligendũ quidue faciendũ foret, reſpondiſſe fertur, quòd olea Mineruã, aqua uero Neptunũ ſignificaret, ambo conſobrini, ambo dij, eſſetq; in ciuium arbitrio, ut ex alterius duorum deorũ nomine ciuitas uocaretur. Congregatis omnibus utriuſq; ſexus hominibus, uiri ad hæſerunt Neptuno, mulieres uero Mineruæ, quæ & obtinuerunt, ut ex Mineruę nomine appellaret. Poëtę uero dicunt, Neptunum & Mineruã Athenas condidiſſe. Et cum de nominis impoſitione inter eos fieret altercatio, dijs reliquis præſentibus, fit inter eos conuentio, ut qui percuſſa terra laudabiliorẽ produceret effectũ, urbi nomen imponeret. Neptunus autẽ tridente ſuo percuſſa terra, equum produxit, belli omen. At Minerua haſta proiecta oliuã produxit, pacis arborem. Quæ quoniam utilior eorum iudicio uiſa fuit, ex ſuo nomine Athenas dixit. Fuerunt itaq; Athenienſes non aduenæ, neque paſſim collecta populi colluuies urbi dedit originem, ſed in eodem nati ſolo quod incolunt, & quæ illis ſedes, eadem origo eſt. Primi lanificij & olei uſum docuere, arare quoq; & ſerere frumenta glande ueſcentibus monſtrauerunt. Literę certè ac facundia & hic ciuilis ordo diſciplinæ ueluti templum Athenas habent. Tulit quoq; Cecrops tres leges in mulieres ad Neptuni placationẽ, quem illæ poſtpoſuerant ſuo ſuffragio Mineruę. Videlicet ne ulla unquam mulier ſenatum ingrederetur, ut nulla earum proles maternũ nomen accipiat, & ne quis eas Athenienſes ſed Atticas dicat. Referuntur Athenienſes in Peloponeſo 12. poſſediſſe urbes, totidemq; in littore minoris Aſiæ condidiſſe, inter quas omnium pulcherrima fuit Epheſus, quam totius Aſianę Ionię regiam cõſtituit Androchus. Draco primũ Athenienſibus leges conſcripſit, deinde Solon Salaminius multis prioribus ob pœnarũ magnitudinem abrogatis, omnibus enim ferè legibus quas Draco tulerat, pœna erat morte diffinita, ut etiã qui ocij & deſidiæ eſſent conuicti capite plecterentur: aut qui olera fructuſue in alieno prædio legiſſet, eodem puniret ſupplicio quo & parricidę. Vnde Demades dicere ſolebat, Dracone non atramento ſed ſanguine leges ſcripſiſſe. Solon itaque uetuit lege, ne parricidij affectatæq; tyrannidis damnati magiſtratũ caperet. Nec hos ſolum ab honorum petitione excluſit, ſed eum quoq; qui orta in ciuitate ſeditione, neutrã partiũ ſecutus eſſet: mali ciuis eſſe ratus cum proprias rationes in tuto collocarit, nulla communi cura ſollicitudine ue teneri. Habuit nec minus admirationis illud, ut fœminę quæ uiros parum ad rem uenereã idoneos ſortitę eſſent, unum quem uellent ex mariti propinquis impune admitterent. Ploratus & lamentationes in alieno funere ſuſtulit. Nec ſubſidia alimentáue ulla filius patri deberet, à quo nõ eſſet arte aliqua ad uſum uitę inſtitutus. Qui illegitimo eſſent thoro procreati, neu parẽtes alerent. Qui enim meretricio non abſtinet congreſſu, is perbelle demonſtrat, ſe non liberorum procreationi ſed uoluptati ſtudere, ſeq; ipſum mercede priuat. Mœchum in adul-

Mineruá.

Figmenta poetarum de Athenis.

Draco legifer

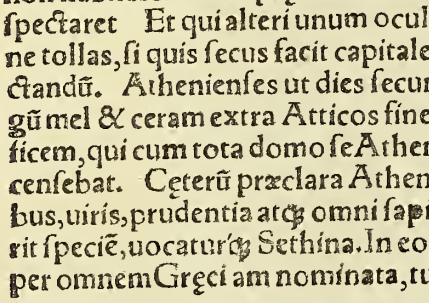
Solonis leges.

Lex coniugum

terio deprehenſum, impune necari uoluit.
Qui uim ingenuę uirgini intuliſſet, decẽ dı
gmis mulctari. Qui lupũ uictum attuliſſe
quinqꝫ dragmas ex publico acciperet. Q
lupam, dragmã unam, hoc pecoris illud b
uis precium. Vetus fuit Athenienſiũ mo
hanc beluam inſectari, quippe quæ æque
pecuariæ rei & agrorũ cultui infeſta. Eo
liberos qui in prælijs occubuiſſent publi
nutriendos, erudiendosqꝫ præcepit, quo ſ
ne animati ſinguli fortiter ac ſtrennue in b
lo dimicarent. Voluit etiam ut is qui ocul
in bello amiſiſſet, publice aleret. Pręcla
& illud ſtatuit, curatorẽ cũ pupillorũ mat
non habitare. Cauit pręterea ne is fieret curator, ad quem poſt pupillorũ obitum ſubſtãt
ſpectaret Et qui alteri unum oculũm erueret, ei ambos erui debere. Et quæ non poſuil
ne tollas, ſi quis ſecus facit capitale eſto. Principẽ, ſi ebrius deprehenſus eſſet, morte m
ctandũ. Athenienſes ut dies ſecundũ Lunę curſum agerẽt monuit. Ex omni genere f
gũ mel & ceram extra Atticos fines aſportari permiſit. Nullum ciuitate donari niſi op
ficem, qui cum tota domo ſe Athenas cõtuliſſet, aut ꝑpetuo exilio natali ſolo pulſus eſſ
cenſebat. Cęterũ præclara Athenarũ urbs quę olim muris naturalib. ædificijs, armis, o
bus, uiris, prudentia atqꝫ omni ſapientia florentiſſima fuit, noſtro tempore parui oppidi
rit ſpeciẽ, uocaturqꝫ Sethina. In eo tamen ſaxo, quo uetuſtũ Mineruæ templum fuit, arx
per omnem Gręciam nominata, tum operis magnitudine, tum difficultate oppugnationi

Delphicum oraculum.

IN Phocide duæ olim fuerunt celebres ciuitates, ſc
licet Elatea & Delphica urbs ſita iuxta montẽ Pa
naſſum in fundo ſaxoſo, quam & mõs aſperrimu
aliaqꝫ adiacẽtia ſaxa tuent̃ à quocunqꝫ hoſtili inc
ſu. Templum autem Apollinis Delphici olim poſitu
fuit in monte Parnaſſo in rupe undiqꝫ impendente, ul
& ciuitatẽ frequentia hominũ fecit. Qui ad affirmatio
nem maieſtatis undiqꝫ cõcurrentes, in eo ſaxo conſe
re. Atqꝫ ita templũ ciuitatẽqꝫ non muri, ſed præcipiti
nec manufacta ſed naturalia præſidia defendebãt, pr
ſus ut incertũ ſit, utrum munimentũ loci, an maieſtas d
plus hic admirationis habuerit. Alij tamen ſcribunt
ſtructum ibi nobiliſſimũ & celebre Apollinis templ
Agamedis & adytum, quinque tantum conſtans lapidibus, opus Agamedis & Trophonij. Media ſ
opus. xi rupes in formã theatri receſſit, Quamobrem & hominũ clamor, & ſi quando accidit t
barum ſonus, perſonantibus & reſonantibus inter ſe rupibus, multiplex audiri, amplior
quàm edebatur reſonare ſolebat. Quæ res maiorẽ maieſtatis terrorem ignaris rei & adm
ratione ſtupentibus plerunqꝫ afferebat. In hoc rupis anfractu, media fermè montis alti
Officina ſata- dine planicies exigua eſt, atqꝫ in ea profundum terræ foramen & officina Satanæ. Ex eo
næ. nim frigidus ſpiritus in quodam uelut uento in ſublime expulſus, mentes uatum in ueco
diam uertebat, impletosqꝫ non Deo ſed ſatana, reſponſa dare cogebat. Incubabant aute
foramini uirgines, ſacerdotes & Pythij uates, alienatiqꝫ à ſenſu, de interrogatis reſpõſa
bant. Multà igitur ibi & opulenta regum populorumqꝫ uiſebant̃ munera, ne dum ex Gr
cia uerũ & ex toto, fermè terrarũ orbe oblata, quæ ſui magnificẽtia reddentiũ uota, grata
uoluntatem & dæmonum reſponſa manifeſtabant. Hunc immenſum auri & argenti th
ſaurum nemo mortalium audebat inuadere, adeo mãmonæ princeps illi cuſtodiendo in
buit & homines in ſuperſtitione continuit. Cum Xerxes rex Perſarum direpturus Gr
ciam, magnam uim hominum in eam tranſtuliſſet, contendiſſetqꝫ Apollinis templum ſ
liar

are, in maximum uenit periculum. Nam deuoluebantur è monte in eius exercitum duo ıxa cadebantq́; ignita ſpicula cum horrrendis tonitruis è cœlo, & qui conſcenderāt mon ım ceu inſani præcipitabant de monte, interieruntq́; tunc machinatione dæmonis, ut Tro us ſcribit, quatuor millia hominum. Idem euenit Gallis ſub duce Brenno, quum niterent onſcendere hunc montem & diſpoliare Delphicū templum. Nam per excitatū terræmo ım cadebat in exercitum portio montis, quę multos interemit, deinde inſecuta eſt horren a tempeſtas, tonitrua, fulmina & grando, unde bona pars exercitus ſternebatur, ut coge ntur abſtinere à ſacrilegio. Brennus quoq; dux grauiter læſus & dolorem uulneris ferre on potens, ex impatientia ſibijpſi pugione mortem cōſciuit. Delphici uero liberati ex illa eceſſitate, laudauerunt Apollinē deum ſuum. Sic ergo diabolus apud infideles poteſt aē s tempeſtates quo uult uertere, quo illos in errore & falſa religione cōtineat. Cæterum pollo Delphicus fuiſſe dicitur medicinę repertor & uirium herbarum primus cognitor, it autor carminis, præſes uaticinij: item habuit peritiā ſagittandi & chordæ uocalis. Nam ytharam reperit. Vnde poſt mortē deus habitus eſt, & à poëtis Phitonis & ſapiētiæ deus ppellatus.

MACEDONIA.

QVæ nunc Albania dicitur, olim Macedoniæ portio fuit, ad occidentem uerſa, in qua Dyrrachiū & Apolloniā fuiſſe conſtat, non incelebres priſco ſeculo ciuitates. Putant autem hoc genus hominum ex Albania quōdam ueniſſe, quæ uicina Colchidi in Aſiatica Scythia memoratur, ut ſępe barbararū inundatio nationum Græciæ atq; Italiæ prouincias occupauit. Habuit Georgius Scanderbechus æreditatem ſuam in hac prouincia, qui ætatem penè omnem præter paucos annos pueciæ quibus ſub Turca militauit, in armis pro Chriſti nomine pugnando conſumpſit, ſoıſq́; quodammodo regionem illam ſub euangelio Chriſti continuit. Velona in Albania on magna ciuitas eſt in portu maris ſita, qua breuiſſimus eſt in Italiā traiectus. Dicta fuit lacedonia olim Emathia, à quodā rege Ematho, habuitq́; initio anguſtos terminos, ſed irtute ſuorum regum & gentis induſtria ſubactis finitimis ita ampliata eſt, ut centū quinuaginta populos tenuerit. Protenditur autem inter duo maria, Aegeum & Adriaticum latus eius meridionale protegunt terga Theſſaliæ atq; Magneſię. Epirus quoq; Maceoniam attingit & Illyrica terra, altera Meridiem, altera ſeptentrionē excipiens. In Adriaco littore Dyrrachium uetus ciuitas iacet, Epidaurus antea dicta. Nec procul infra terrā pollonia fuit, optimis inſtituta legibus, & Auguſti cæſaris, qui Gręcas ibi didicit literas, udio memorabilis. In altero littore Theſſalonica eſt, potēs quōdam ciuitas, quā cum epi olæ Pauli apoſtoli, tum magni Theodoſij præceps atq; implacabilis ira famoſam reddiere. Indignatus em̄ ob cęſos in ea iudices, aliquādo clemētiſſimus Imperator, uniuerſum rbis populum trucidari mandauit: undecim millia hominū cęſa traduntur. Non tulit Am roſius Mediolanenſiū pōtifex tam immane facinus incorreptum, Imperatorē ab ingreſſu cclefiæ prohibitum ſubire pœnitentiā compulit. Nec maximus princeps paſtoris ſubire idicium recuſauit. Fuit autem hæc ciuitas olim ſitu eximia, aggeribus, foſſis, mœnibusq́; gregie munita. In muris frequentiſſimæ turres, æquis inter ſe ſpacijs diſiunctæ, ędificiorū ira elegantia. In ſingulis urbis regionibus templa, uetuſtate, donarijs, religione item & nctitate auguſtiſſima. Cumq́; optimis legibus eſſet inſtructa Theſſalonica & rerum om ium beatiſſima copia floreret, in Andronici manus hæreditaria ſorte peruenit. Is odio fra is ſui Ioannis, ad quem totius regni adminiſtratio delata fuerat, Theſſalonicam Venetis addidit. Venetis Amurates Turca eripuit, qui & reliquam Macedoniam uſq; ad montes eoniæ & quam modo Albaniam uocant, imperio ſuo ſubiecit. Mira rerum mutatio & flu a humani imperij gloria. Hæc eſt Macedonia, quæ duobus inclyta regibus, Philippo & lexandro, Græcia Thraciaq́; ſubacta, imperium protendit per Aſiam uſq; in Indiam, & odie Turcarum genti ſubiecta tributum pendere & iugum ferre miſerrimū cogitur. Sed t redeam ad Theſſalonicam, illa noſtro æuo ampliſſima quoq; eſt ciuitas, maior etiam Ariano poli, ſed minor Conſtantinopoli: in qua triplex hominū uiuit ſecta, Iudęorū ſcilicet Chriſtianorū & Turcarū, maior tamē eſt numerus Iudęorū, qui ibi exercent mercimonia, ut audio tanta eſt eorū multitudo ut ibi habeant 80. ſynagogas. Ipſi deferūt circū pileos gamina ſeu ſindones aurei coloris, Chriſtiani uero cærulei & Turcæ albi coloris ſindoes, atq; in hunc modum internoſcuntur ab inuicem.

Galli obruuntur lapidibus.
Apollo Delphicus.
Albania.
Scanderbech.
Emathia.
Dyrrachium.
Theſſalonica.

Bellum Macedonicum ſub Philippo rege.

PRincipio regni Macedonici, bella ueluti conſpiratione quadã ad opprimendã M
cedoniã multarũ gentium, uno tempore confluebãt. Et quum Philippus omnibu
par eſſe nõ poſſet, alia interpoſita pactione cõponit, alia redemit. Primum illi cur
Athenienſibus certamen fuit, quos per inſidias uicit. Poſt hos bellum in Illyrio
transfert & urbem Lariſſæam capit. Hinc Theſſalos improuiſo expugnat, geſtiens robu
Theſſalorum equitum exercitui ſuo adiungere, unumꝗ corpus equitum & pedeſtrium fa
cere. Quibus rebus feliciter actis, Olympiada regis Moloſſorũ filiam ducit uxorẽ, ac dei
de Methonam urbem (hodie Modonã) expugnans, iactu ſagittę dextrũ oculum amittit, &
Philippi cle-mentia. nihilominus pacem deprecãtibus dedit, mitisꝗ etiam aduerſus uictos fuit. Philippus itac
ueluti è ſpecula quadã libertati omniũ inſidiatus, dum cõtentiones ciuitatũ alit, auxiliũ in
ferioribus ferẽdo, uictos pariter & uictores ſubire ſeruitutẽ coẽgit. Huius mali cauſa & o
go Thebani fuerunt, qui cum rerum potirent, uictos armis Lacedęmonios & Phocenſe
apud cõmune Gręcię conciliũ accuſauerunt. Lacedęmonijs crimini datũ quòd arcem Th
banam induciarũ tempore occupaſſent, Phocenſibus quòd Bœotiam depopulati eſſen
Phocenſes præterea cum agris, liberis & coniugibus priuarent, deſperatis rebus templ
Apollinis ſpoliarunt auro & pecunia, conductoꝗ milite, bellũ Thebanis intulerũt. Cun
uero Athenienſ. & Lacedęmonij Phocenſib. auxilia mitterent, Thebani & Theſſali Phi
lippum regem eligunt ducem. Igitur Philippus quaſi ſacrilegij non Thebanorũ ultor, iu
bet omnes milites ſumere coronas laureas, atꝗ ita ueluti Deo duce in pręliũ pergit, Pho
Philippi uer-ſutia. cenſes in fugam uertit, pœnasꝗ uiolatæ religionis ſanguine & cædibus infert. Incredibil
quantũ ea res Philippo apud omnes nationes gloriã pepererit, habeturꝗ dijs proximus, q
per ipſum deorũ maieſtas fuerit uindicata. Sed nec Philippus melioris fidei aduerſus ſocio
fuit: nam eas ciuitates quarũ dux fuerat hoſtiliter diripuit, nec deorũ tẽplis pepercit. Ind
in Cappadociã traijcit, ubi bello pari perfidia geſto, uniuerſam prouinciã regno Macedo
niæ adiungit. Contigit etiam ꝙ duo reges Thraciæ fratres eum diſceptationũ ſuarũ iudic
elegerũt, ſed Philippus ad iudiciũ ueluti ad bellum inopinantibus fratribus inſtructo exe
citu uenit, regno utrunꝗ nõ iudicis more, ſed fraude latronis ſpoliauit. Quo facto, Gręcos
orbis terrarũ uindices, diſcordia extrema laborantes, fraude circũuentos ſibi ſubijcit, atq
ita ex multis gentibus & nationibus unum regnum populumꝗ conſtituit. Sed nec à prox
mis manus abſtinuit. Siquidem Ariſban regem Epiri affinem regno pepulit: deinde regen
Scytharũ in prælio uicit. Tandem cum Philippus nuptias celebraret Cleopatræ filię regis
Epiri, & ad ludorum ſpectaculum medius inter Alexandrũ filium & generũ procederet,
Philippus rex obtruncatur. Pauſanias nobilis Macedo, adoleſcens, regem in anguſtijs & in ipſo tranſitu obtruncat.
Creditum eſt ab Olympiade regina & matre Alexandri immiſſum fuiſſe Pauſaniã, quia il
la doluit ſuum repudium & ſibi prælatam Cleopatrã. Alij de morte eius aliter loquuntur,
nempe quòd in abſentia Alexandri Pauſanias cõiuratione facta Philipppũ inuaſerit, mul
tisꝗ confoderit uulneribus. Alexander aũt uictor, rediens ex Armenia & inueniens patrẽ
uulneratum & adhuc ſpirantẽ, iuſſit Pauſaniã adduci, tradiditꝗ gladium in manum patris,
quo eum feriret. Quo facto, Philippus iam moriturus ait: Nihil eſt quod me cõtriſtet: ultus
ẽm autorem iniuriæ libens morior. Fuerat aũt Philippus rex armorũ ꝙ conuiuiorũ ſtudio
ſior, inter quotidianas rapinas ſemper inops erat: eratꝗ in eo miſericordia & inuidia pari
ter. Erat blandus & inſidioſus, amicitias utilitate non fide colebat, eloquentia inſignis.

Alexander Macedo obtinet monarchiam.

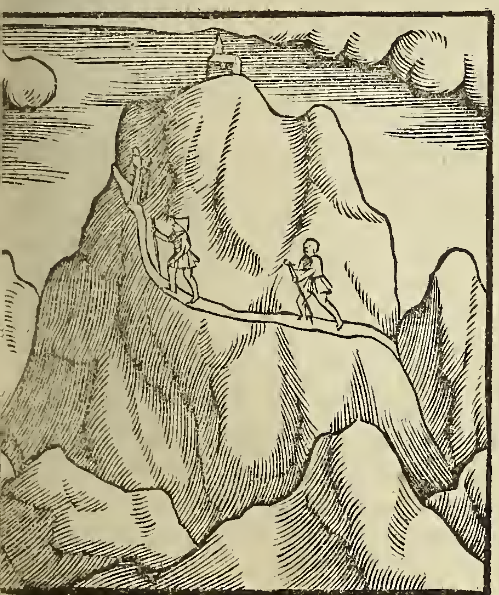
PHilippo rege mortuo, ſuccedit in regno filius eis Alexander, cognomento magnus,
cœpitꝗ potenter expugnare Aſiam, idꝗ tanta uelocitate, ut tranſuolando potius ꝙ
gerendo peregerit id quod fecit. Quòd ſi moratus fuiſſet, fortunã fortaſſe mutaſſet. De
egregijs factis eius, infra in Aſia multa ſum ſcripturus. Vt autẽ hic obiter cõmemorẽ quid
egerit, meminit uetuſtas, illũ traiecto Boſphoro primũ occupaſſe Sardin ciuitatẽ, deinde
Miletũ, minorẽ Aſiam, Armeniã, Iberiã, Albaniã, Syriã & Aegyptũ. Tranſcẽdit quoꝗ inſ
gnes mõtes, Taurũ & Caucaſum, deuictisꝗ Medis & Perſis, uenit tandẽ in Indiã, extremã

orientis

ientis regionem: nec ullum non diſquiſitum præterijt locum. Vbicunq; audierat fuiſſe L
rum & Herculem, illuc quoq; ſe recepit. Duxit etiam ſecum præclari ingenij uiros ma- *Calliſthenis libertas.*

gnos philoſophos, præſertim Calliſthenem, &, ut quidam ſentiunt, Ariſtotelem præceptorē ſuum. Nocuit tamen Calliſtheni immodica libertas grauitasq; inuiſa regi, quum haudquaq; male aſſentantiū accommodatus eſſet ingenio. Nam cum Alexander ex Perſico bello elatus, ſuperbiæ regiæ more adorari uellet, recuſauit id Calliſthenes, palam dictitans, eum nō adorandum eſſe, quæ res illi & multis exitio fuit. Siquidem Alexander criminatus eſt Calliſthenem conſcium eſſe cōiurationis, atq; ideo eum truncatis membris, abſciſſis auribus ac naſo labijsq; defor matum, cum cane in cauea clauſum circumferri iuſſit, diuq; tortum tandem necauit. Cum ergo Perſæ & Medi monarchiam habuiſſent ducentis & uiginti annis, & Alexander ſuperaſſet Da rium Perſarum regem, translata eſt monarchia ad Græcos. Sed non diu permanſit in ea regione. Siquidem extincto per uenenum Alexandro poſtq; duodecim annis rerum potitus fuerat,
perium eius ſciſſum eſt in multa particularia regna. Ptolemæus regnauit in Aegypto, An
ter in Græcia, Seleucus in Syria & Babylonia, Caſſander in Lycia & Pamphylia &c.
erim tamen Romanum regnum ſupra modum creuit in potentia & faſtu. Eſt in Mace *Scopia ciuitas.*
nia ciuitas inſignis, quę hodie Scopia appellatur, diſtans à Theſſalonica itinere trium
rum, ubi tres cōmorantur ſectæ hominum, Turcæ, Iudæi & Chriſtiani: maior tamen eſt
merus Turcarū. Hinc non procul diſtat Olympus mons, qui tantopere celebrat à poë-

tis, quòd uertex eius attollatur ultra nubes, *Olympus mons.* & accolæ ſummitatē eius uocēt cœlum. Conſtruxerunt olim gentiles in ſummo faſtigio eius altare, conſecrarúntq; Ioui. Scribit Solinus ſummitatē eius eſſe extra tempeſtatē aëris, nam non eſt ibi pluuia neq; uentus, id q̄d probatum eſſe aiunt per ſcripturam in ſabulo factam & poſt annum illæſam repertam. Sunt etiam qui aiunt hunc mōtem eleuari in altum decem ſtadijs. Cęterum in Cypro ſignatur quoque Olympus unus, & alius apud Myſos, ad cuius radices aſſerunt Pruſſam ci uitatem cōditam, & tertius ad mare rubrum, haud longe ab Heliopoli oppido. Item mons Athos inter Macedoniam & Thraciā *Athos mons.* ſitus, miræ altitudinis, ut uſq; ad inſulā Lemnon ſpacio trecentorum ſtadiorum umbram porrigere dicatur, & quicquid in uertice eius arenæ inſcribitur nulla iniuria aëris (quæ ibi non eſt) obliteratur. Herodotus ſcribit Xer-
n hunc montem iuſſiſſe intercidi ad mare recipiendum in foſſam tantæ latitudinis, ut
e triremes illac ſimul tranſire poſſent, quod non neceſſitatis gratia feciſſe fertur, ſed ut
entiæ ſuę monimentum poſteritati relinqueret. Aiunt etiam mare iuxta hunc montem
n ſæuum eſſe, ut quadam uice de exercitu Darij regis Perſarum ibi ſubmergerentur tre-
tæ naues, perirentq; uiginti millia uirorum. Fractis enim & merſis nauibus, quoſdam
os mare illiſit ad ſcopulos, quoſdam uiuos ad littus eiecit atq; ibi ſubmerſit, & qui uiui
montem peruenerunt, lacerabantur à beſtijs quas mons ille nutrit.

De ueneno & Magnete Macedonico.

N Macedonia inuenitur uenenū ex fonte Suciſtyge profluens, cuius tanta eſt uis, ut non
ere, non ferro, non teſta contineatur, nec aliter ferri niſi ungula equi poteſt. Tali putant

Alexandrum

Alexandrum magnum ueneno olim extinctū. Habet quoq; Macedonia, præſertim regi
Heracleus la- Magneſiæ, Magnetē, qui alio nomine Heracleus lapis & Sideritis appellat̄. Denominatu
pis. autē fuit Magnes ab inuentore, in Ida repertus. Hic itaq; lapis præ ſe fert ferri impoliti ſpe
ciem, & in ferrarijs metallis plerunque inuenitur, gignit'q; eum Hiſpaniæ regio Cantabri
Vbi Magnes inſula ſeptētrionis iuxta Lappones, quæ & ex eo nomē inuenit. Habet quoq; eum Germ
inuenitur. nia in multis locis, non longe ſcilicet à Goslaria in Hercynia ſylua, ubi è ſingulari put
effoditur: Item in Miſnæ montis uena ferraria non longe à Schwartzenberg: item non lo
ge à Pele uico, qua itur in uallem diui Ioachimi. In Bohemia ſimiliter in metallis ferrarijs a
Leſſam pagum. Gignit & Bœotia atq; Troas circa Aſiam minorem Magnetem, India qu
que iuxta flumen Indum. Differunt autem in colore, qui aut niger eſt, aut in nigro cęrule
aut in nigro rufus. Differunt & ſpiſſitudine atq; raritate: nam alij toti denſi ſunt, alij aliqu
parte rari & uelut exeſi, pumici'q; ſimiles. Differunt uiribus: quidam enim ualide ad ſe tra
hunt ferrum, quos mares nominā̄t, aliqui parum ualide, quos fœminas. Meliores non inu
niuntur quàm in Aethiopia, qui etiam in pondere argento coæquant̄. Qui iuxta Troade
fodiuntur, nigri ſunt & non boni. Et qui in Macedonia, ſunt etiam nigri ſed meliores T
Qui melior ianis. Optimus Magnes nō modo ad ſe trahit & tenet ferrum, ſed uim ſuam in id ita tran
Magnes. fundit, ut poſſit aliud ferrum quod appoſitum fuerit apprehendere & tenere. Vnde cu
Magnes uim ad ſe traxerit circulum ferreum, cum eo ſic communicat uim ſuam, ut alium circulum iux
ſuam commu- poſitum tenere poſſit, atq; is rurſum alium, quo ſane modo uidemus quandam quaſi cat
nicat ferro. nam ex eis fieri. Aſtringitur tamen primus circulus arctius & poſtremus remiſſus. M
gnes non allicit ad ſe ferrum ſi fuerit rubiginoſum aut impurū, aut oblitū allij ceparum
ſucco, nec uero minus adamas eius uiribus reſiſtit. Si enim iuxta ferrum ponitur, nō pote
id Magnes ad ſe allicere: aut ſi iam traxit, quàmprimū Adamas fuerit appoſitus, ipſum d
mittit. Quin etiam Magnes ſi diu ferro aut eius uena careat, aliquam uirium iacturam faci
quod ne fiat, ſquama ferri aut limatura eius eſt obruendus.

Theſſalia.

INter Macedoniā, Epirum & Atticam comprehenditur Theſſaliæ regio, quam dicun
eſſe campum maximū ac curuum undiq; montibus cinctum. Nam habet ab oriente O
ſam & Pelion, ab occaſu Pindum, à quo Peneus amnis egreditur, ab aquilone Olym
pum & à meridie Othryn. Sortita eſt hoc nomen à Deucalionis filio, antea Myrmido
nia dicta. Fuit enim locus ſterilis, ac ſaxis exciſis cauernoſus, quapropter coloni ſub terr
habitarūt more formicarum, ſpacium frugibus & agricolationi relinquere uolentes, pa
Aemonia. centes etiam coctilibus lateribus, ne tellurem abſumerent. Hæc regio olim ſub Atti
Pelaſgia. fuit comprehenſa, atq; prius Aemonia ab Aemone rege, & Pelaſgia atque Hellas diceba
Hellas. tur. Strabo ſcribit dictam fuiſſe priſcis ſeculis Pyrrheam à Pyrrha Deucalionis uxore. I
Deucalionis tempore ingens imbrium illuuies maiorem partem populorū Theſſaliæ ab
Deucalionis ſumpſit, paucis, qui ad montium culmina ſeſe receperant, conſeruatis. Inter quos Deuca
diluuium. lion Parnaſum petierat, ratibus'q; ad ſe confugientes per ſumma Parnaſi iuga benigne fo
uebat: propter quod dictus eſt genus humanū reparaſſe. In Theſſalia ſunt 24. montes, o
lim quidem continui, ſed per terræmotum diſrupti, qui fabuloſe per Herculem ſecti ferun
tur. Addita eſt poſtea fabulę fabula, finxerunt'q; poëtę gigantes cōgeſſiſſe undiq; in hun
locum montes & ſaxa, quibus uoluerunt Iouem exturbare è cœlo. Fit etiam nōnunquā i
hac regione, ut magni imbres & reſolutæ niues, oſſa maxima & quæ non multum mino
Gigantum ha- ſunt quàm hodie proceritas ſit humanorū corporū, effodiunt, unde facile colligitur, quo
bitatio. dam gigantum ibi fuiſſe uel habitationem uel ſepulturam.

Epirus.

EPirus quæ olim à Moloſſis populis Moloſſa dicta fuit, regio eſt Græciæ, in qua oli
Pyrrhus regnauit, ab ortu Achaiam habens, ab occidēte mare Adriaticū & à ſepten
Epirus olim trione Macedoniā. Hodie aūt cum maxima Macedonię parte Albania dicit̄. Quōdam urb
hodie Albania. bus populis'q; fuit frequentiſſ. ſed à Rom. ſubacta, cum ſępius deficeret, penè in ſolitudin
eſt redacta. Oram huius terrę maritimam felicem & uberem tradidere, multaſq; olim urbe
8

& oppida in ea fuerunt, ſed propter populorũ rebelliones, quibus cum Romanis conten-
derunt, prouincia eſt uaſtata, ut iam quoq; diximus. Apud Epirum Actiaca pugna late me- *Actiaca pugna*
morabilis cõmiſſa eſt, in qua cæſar Auguſtus Antoniũ nauali prælio uicit & ſimul Aegy- *apud Actium*
pti reginam Cleopatram. Nam & ipſa huic certamini præſens fuiſſe dicitur. Ob quam rem *promõtorium.*
uictor Auguſtus in Ambrachio ſinu urbem condidit, eiq; uocabulum indidit Nicopolim,
d eſt, uictoriæ ciuitatem. In ea regione fuit Apollonia nobiliſſima ciuitas, ad quam miſſus
Octauianus, poſtea Auguſtus adoleſcens ut literis uacaret & in militia ſimul inſtrueretur,
quoniam turmæ equitum ex Macedonia aduentantes hic exercitabantur. Peruenit domi-
nium huius prouinciæ tandem ad Imperatores Conſtantinopolitanos, & deinde eorũ con
ceſſione ad Deſpotos, familiam quandam magnam Epiri, ſed quam Turca Amurates ex-
pulſis Chriſtianis principibus ante quadraginta annos ſibi ſubiugauit.

Creta ſeu Candia.

CReta quæ & Candia, inſula in mediterraneo mari, centum urbium fama clara, in
longitudine habet ducenta ſeptuaginta millia paſſuum, in latitudine uero quin-
quaginta millia. Circuitus eius quingenta octoginta octo millia paſſuum comple
ctitur. Dicta eſt primum Cureta ab habitantibus Curetibus, & per ſyncopam Cre *Cureta.*
, atque à Candia metropoli hodie appellatur Candia. Eam in poteſtatem redegit primus *Creta.*
omanorum Metellus Creticus, & deinde ſequentibus temporibus ſub Imperatoribus *Candia.*
onſtantinopolitanis diutius fuit: poſtea conceſſa Bonifacio Montiferratenſi, à quo de-
um Venetis magno diuendita fuit anno 1144. In Candia metropoli prætor Venetus ius
cit, ubi & portus eſt. Inſignes in ea urbes antiquæ ſunt Cortyna, Cydon, Gnoſus, Mi-
is regia, ubi Minos nouem annos regnauit, & Ida mons, omnium qui in ea ſunt celeber-
nus & qui celſiſſimo aſſurgit uertice. Tota inſula plena eſt mõtibus & uallibus, habetq;
ltas ſyluas, & maxime Cupreſſi per inſulam intenſum ſpirant odorem. Scribit Plinius, *Abundant cu-*
ondam in Creta montem quendam terræmotu concuſſum detexiſſe corpus humanum, *preſſi in Creta*
od 40. cubitos habuit in longitudine. Cui ſimile eſt quod ſcribit Sabellicus, ante pau-
s annos effoſſum in Creta cranium humanũ, magnitudine dolij mediocris, quod ubi con
ctari cœpit, redactum fuit in fauillã. Scribunt præterea Strabo & Plinius, nullũ in Creta
imal noxiũ eſſe, ſerpentẽ ibi nullum, nullam noctuã, caprarũ copiam, nullum ceruũ. Op
ni uini feraciſſima eſt inſula, quod Creticũ uocant, & ab alio loco Maluaticũ, accepta ſci *Vinum Creti-*
et denominatione à Malua mõte, quem in Chio inſula ſitũ puto, iuxta Arniſiæ oppidũ. *cum.*
abuit præterea Creta à principio incultũ hominũ genus. Radamanthus Iouis ex Europa
us eos ad manſuetiores uitę ritus perduxiſſe narratur. Sequutus inde Minos, qui ęquita
& iuſticia adhuc magis excoluit. Plato autor eſt, Lacedæmonios & alias uetuſtiſſimas
Græciæ

Græciæ ciuitates hinc ſibi leges & inſtituta quęſiuiſſe. Optimum gentis ſtatum euertit pri/
mo tyrannicus dominatus, mox & Cilicum latrocinia. Fundus terræ in hac inſula feraciſſ
mus eſſe dicitur frumenti & paſcuoſus. Profert etiam ſaccarum. Hoc malum habet, ſi mu/
lier aliqua dentibus aut unguibus hominem læſerit, mori perhibent ſauciatū. Prope Cor
Labyrinthus. tynam ciuitatē labyrinthus fuit, cuius dicunt adhuc extare ueſtigia. Fuit opus arte maxime
ſpectabile. Aegyptius tamen labyrinthus fuit omnium maximum & portentiſſimum hu/
mani ingenij opus, unde exemplar ſumpſit eius, quem in Creta fecit Dædalus, centeſimam
tantum portionem accipiens de Aegyptio labyrintho, ſed formoſior omnium fuit, perple
xis parietibus. Plinius ſcribit ueſanam fuiſſe dementiam, quæſiſſe gloriam impendio nulli
profuturo, præterea fatigaſſe regni uires, cum tamen laus maior artificis eſſet. Mons erat
effoſſus ac undiq; concauus, una tantum & anguſta uia adibatur. Dux loci peritus præce/
debat cum ardente funali, inextricabilem errorem per tenebras monſtrando.

Euboœa ſiue Nigropontus.

HAec inſula eſt in Aegęo mari, Bœotię admodū uicina, à qua euripo anguſto maris
Abantis. portu ſeparatur, ut etiam inſula continenti ponte iungatur. Vocata fuit ante mul
Ocha. ta tempora Abantis ac deinde à præcipuo eius monte, Ocha, & poſtea Hellopia.
Hellopia. Scribit Strabo duos amnes eſſe in Nigroponto, Cerum & Neleum, diuerſarū na/
turarum. Nam ſi animalia ex uno potent, albeſcit pilus eorū, alterius autem aqua pota, pel/
lem eorum nigram reddit. Habuit inſula quondā duas inſignes ciuitates, Chalcidē & Ere/
thriam. Vtriuſq; mœnia Troianis temporibus antiquiora Athenienſes poſuiſſe dicuntur.

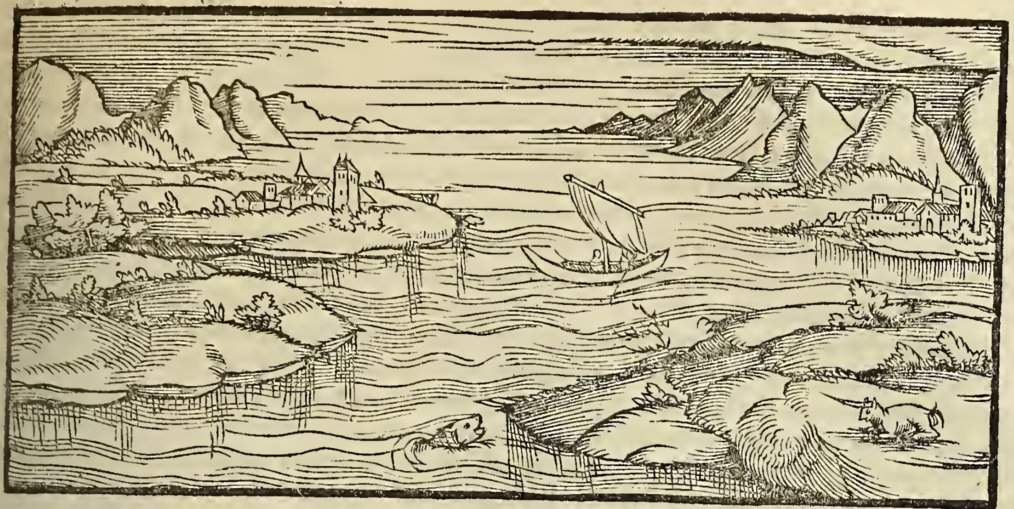
Ariſtotelis effigies.

In Chalcide Ariſtoteles philoſophorū omniū prin
ceps mortuus eſt. Is Nicomachū medicæ artis pro
feſſorem patrē habuit, prima ætate in Macedonia
enutritus, ſed cum adoleuiſſet tranſtulit ſe Athe/
nas, ubi Platonem 20. annis audiuit, & nullam reli
quit ſcientiā, quam non perfecte attingeret. Voca
tus autē à Philippo rege in Macedoniā, decem fer
mè annis Alexandrū inſtituit. Alexandro uero in
Aſiam profecto, redijt Ariſtoteles Athenas, do/
cuitq; cum magna gloria. Tandē cōmuni philoſo/
phorū inuidia accuſatus, quòd nō rectè de dijs ſen
tiret, metuens periculum, abijt in Chalcidem, ibiq;
reliquū uitæ tranſegit. Scripſit autem tam mira de
natura, ut miraculum in natura fuiſſe dicatur. Fuit
Ariſtoteles paruus. paruus, gibboſus & male formatus, balbutienſq;
ſed diues, ut qui ſocius & præceptor & ſecretarius
Alexandri eſſet. Reliquit libros ſupra trecentos,
uixitq; ſexaginta duobus annis, alij ſcribunt, ſexa
ginta tribus, in Chalcide mortuus.

Cyclades inſulæ.

CYclades inſulę ſic dictæ ſunt, quòd circa Delum earum clariſſimā in cyclum ſeu
orbem ſitæ ſint. Numerant̄ autem in Mari Aegeo quinquaginta tres. Has alij pe/
nè innumerabiles faciunt, quę omnes partim in Venetorum partim in Turcarum
uenerunt poteſtatem, magnaq; ex parte nomina mutauerunt. Antiqua nomina
ſunt, Samus, Samothracia, Imbrus, Pathmos, Anaphe, Tenedos, Cia, Chius, Tenus,
Thaſus &c. In Pathmum fuit relegatus Ioannes Euangeliſta, fuitq; antea uocata Po/
ſidium, hodie uero appellatur Palmoſa. In Amatho foditur metallum, in Anticera creſcit
Maſtix. elleborus, & in Chia maſtix. Aliæ appellantur hodie his nominibus, Sdile, Tino,
Andre, Zea, Fermene, Siphano, Milo, Nio, Amurgo, Pario, Nicoſia, Heraclia, Zinara,
Leuita, Micalp, Nicaria, Iero, Calamo, Stampalia, Sant Erini, Namphio &c.

Delos,

elos, ut diximus, inter omnes principatum tenet atq; medium locum, ubi Apollo & Dia Delus.
dicuntur nati, unde inſula à gẽtibus ſacra habita eſt, tantaq́; in religione fuit, ut ne Per-
quidem, quum bellum toti Græciæ, dijs, hominibusq́; indixiſſent, & mille numero na-
um claſſem ad Delum appuliſſent, quicquã conarentur aut uiolare aut attingere. Con-
et autem hæc inſula in circuitu ſuo quinque millia paſſuum. Andros uero inſula habet
ſuo circuitu 93. millia paſſuum. In Delo olim ſingulare emporium fuit ſeruorum em-
iciorum, ut etiam aliquot millia captiuorum certis diebus illuc ducerentur ad diſtrahen-
m, præſertim poſtquam Romani deleuerant Carthaginem & Corinthũ & ingentes di-
ias corraſiſſent, opusq́; haberent multis ſeruis, quos omnes in Delo emerunt: per quod
atis in mari feneſtra aperta fuit, ut paſſim graſſarentur, homines quosq; caperent & ad
rum Delium tranſmitterent. In Paro inſula gignitur marmor candidiſſimum, quod Ly- Parius lapis.
nium uocant, eo quòd ad lucernas effodiatur. Naxos quæ & Strongile & Dionyſias,
im Bacho ſacra, hodie præſulem metropolitanum habet & ducem è gente Veneta. Scy-
s inſula clara Homeri ſepulchro. Niſyrus inſula uinum fert laudatiſſimum. Giarus in
ri Cretico, aſperitate ſitus & cœli inclementia infamis. Sunt in ea mures, quæ letalem Mures mor-
erunt morſum: ita ut ferrum uſque rodant, arborem ſi attingant aridam reddunt. The- daces.
ia hodie Sanctorinum, cui dux idem ac Naxo præſidet, è gente Veneta. Carpathus in-
a tetrapolis eſt, quarum una Niſyrus appellatur. Quidam uolunt eam dictam Porphy-
, à purpurarum frequentia. Fert etiam ferrum. Ceos, Cea & Cia, una inſula, duas ha-
ciuitates, Cartheam & Iulidem.

Thracia.

THracia quę hodie Romania, à Thrace Martis filio, ſiue aſperitate ſic dicta, τραχὺ
enim aſperum dicitur, regio eſt nec cœlo nec ſolo, ut Pomponius ſcribit, niſi ubi
mari uicinior eſt, ſatis fœcunda temperataq́;: frigida eſt & eorum quæ ſeruntur
maligne admodum patiens, raro uſquam pomiferam arborem, uitem frequẽtius
erat, ſed nec eius quidem fructus maturat ac mitigat, niſi ubi frigora obiectu frondium
tores arcuere. In ea quondam urbes celebriores fuere Apollophania, Enos, Nicopo-
Byzantium, quæ poſtea à Conſtantino Conſtantinopolis dicta eſt, & in maius aucta, Byzantium.
riosiſſimi imperij ſedes & orientis totius caput delecta, Perynthos, Lyſimachia, Cal-
lis: amnes uero Hebrus, Neſtos, Strymon: Montes Hemus, Rhodope & Orbelos.
mines habet feros, aſperos & numeroſos, adeo, ut ſi, aut unius imperio regerentur, aut
m ſentirent, ut hiſtoriæ pater Herodotus opinatur, inexpugnabiles forent, & omnium
tium multo ualidiſſimi, ſed quia arduum hoc illis eſt & nulla ratione cõtingere poteſt,
o imbecilles ſunt. Sunt tamẽ moribus ac opinionibus cõſimilibus imbuti, præter Getas
Trauſos, & qui ſupra Creſtonas incolunt, ex quibus Getę ſe nõ mori perſuaſum habue
ed ad Zalmoxim deum ſuum poſt fatũ migrare. Fuit hic Zalmoxis homo Pythagoræ Zalmoxis.
quondam

quondam diſcipulus, qui in patriam reuerſus quum animaduerteret Thraces male uiuere
& inſcitè, ipſe edoctus Ionicum uiuēdi genus & mores, ipſis leges dedit, docuitq́ atq; per-
ſuaſit popularibus eas ſeruantibus poſt obitum ad ſe in eum locum ire, ubi ſuperſtites om-
nium bonorū compotes eſſent, per hoc deitatis opinionē conſecutus, è Thracum ſe con-
Thracum ueterum mores. ſpectu ſubduxit atque euanuit, maximo ſui poſt ſe deſiderio relicto. Thraces dum tonat
fulguratq́ in cœlum ſagittas excutiunt, Deo minitantes, quòd nullum alium præter ſuum
eſſe arbitrentur. Trauſi uero circa natalicia ſuorum atque obitus hoc faciunt: edito pue-
ro propinqui circumſedentes eum ploratione proſequūtur, recenſentes, quaſcunq; neceſ-
ſe eſt illi, quòd uitam ingreſſus ſit, perpeti humanas calamitates. Hominem fato functum
per luſum atq; læticiam terræ demandant, referentes quot malis liberatus, in omni ſit mo-
do felicitate. At qui ſupra Creſt onas incolunt, iſta agunt. Singuli plures uxores habent,
quorum ubi quis deceſſit, diſceptatio magna fit inter uxores, quæ nam dilecta fuerit à ma-
rito præcipuè: & quę talis iudicata eſt & hunc honorē adepta, ea à uiris & mulieribus exo-
nata, ad tumulum à ſuo propinquiſſimo mactatur, unaq́ cum uiro humatur, cæteris uxori-
bus id ſibi pro ingenti calamitate ducentibus atque lugentibus: nam id eis dedecori datur.
Ociari & ex rapto uiuere pro re honeſta habent, contrà agros colere, pro deſpicatiſſima.
Corporum magnitudine Thraces omnes homines antecedunt, cæruleis oculis ac truci ui-
ſu, terrifico uocis ſono, annoſa ætate. Aedificia modice ab humo eleuata. In regis electio-
ne non nobilitas præualet ſed ſuffragiū uniuerſorū. Populus enim eligit ſpectatum mori-
Quales habuerint reges. bus & inueterata clementia, etiam annis grauem, & cui liberi non ſunt. Nam qui pater fue-
rit, etiamſi uita ſpectatur, ad regendum non admittitꝰ: & ſi fortè dum regnat pignus ſuſtu-
lerit, poteſtate exuitur, & ſic cuſtoditur, ne regnum fiat hæreditariū. Tum ſi rex etiam ma-
ximam præ ſe ferat æquitatem, nolunt ei totum licere. Quadraginta ergo rectores accipit,
ne in cauſis capitum ſolus iudicet. Quod ſi ipſe etiam in peccato aliquo arguitꝰ, morte mu-
ctatur, non tamen ut cuiuſquā manu attrectetur, ſed conſenſu publico rerum omniū ei po-
teſtate interdicta, ipſe tandem fame pereat.

De mari Thracico.

MAre quod iuxta Thraciam Europam ſeparat ab Aſia, multa habet nomina pro-
montoria, ſinus & inſulas. Supra Conſtantinopolim uerſus ſeptentrionē appel-
Mare Euxinū. latur pontus Euxinus, quaſi bonum hoſpicium, quod tamen per contrarium
dicitur: nam ſunt in mari illo uaſtiſſimo loca aſperrima & aliena à bono hoſpi-
tio. Iuxta Conſtantinopolim uero contrahitur mare in magnas anguſtias, quæ ſunt ue-
luti oſtium Ponti, per quod Pontus ipſe influit in Propontidem, ipſęq́ anguſtię uocantur
Boſphorus. Boſphorus, à bouis meabili tranſitu ſic dictus, nam tranſitus ille latus eſt quingentorum
paſſuum ſiue quatuor ſtadiorū, quæ faciunt dimidium milliare Italicum, ubi Darius pater
Xerxis copias tranſuexit. Eſt & Cimmerius boſphorus, per quem palus Męotica in pon-
tum defluit, ſic dictus à Cimmerijs populis, qui partē eius frigidiſſimā incolunt. Vnde qui
terras frigoribus occupatas habitant, Cimmerij appellantur. Cæterum longitudo harum
anguſtiarum extenditur uerſus Propontidē centum & uiginti ſtadijs, hoc eſt, quatuor mi-
Propontis. liaribus Germanicis, ibiq́ mare rurſum in latum diffunditur ſtadijs quingentis, & in lon-
gum protenditur ſtadijs mille & quingentis, uocaturq́ eo loco Propontis. Deinde iterum
in arctum coit & ſtringitur, ut ex Europa traiectus non ſit niſi ſeptem ſtadiorū, uocatur
Helleſpontus. ibi Euripus ſeu Helleſpontus, ſeparans mare Aegæum à Propontide, intermedia fauce. In
eius contrarijs littoribus duo antiquiſſima extant oppida, Seſtus in cherſoneſo Thraciæ
Pōs per mare. & Abydus in Aſia, quæ potentiſſimus rex Xerxes olim ponte coniunxit & traduxit ſep-
ties centena millia hominū, pedites & equites. Helleſpontus noſtro æuo appellatur Stre-
to de Callipoli, & duo caſtella è regione poſita uocantur in Turcica lingua Bogazaſsla-
id eſt, caſtra in anguſtijs maris. Porro Boſphorus appellatur brachium ſancti Georgij.
Taurica cherſoneſus. Tauricam Cherſoneſum incoluerunt poſt Genuenſes Tartari Vlani, ſuperuenienſq́ Ma-
humetes Turcarū Imperator, ui illam occupauit. Eius ambitus complectitur ſeptuaginta
millia paſſuum, hoc eſt, 16. uel 17. milliaria Germanica, habetq́ ciuitates Eupatoriā & The-
doſiam, nunc Caffam, item Solat & Kirckel, & duo caſtra Mankup atq; Azaw. Ciuitatem
Solat appellant Tartari Chrim, atque inſulam ſeu peninſulā ipſam (habet enim iſthmum)

uocan-

ıocant Precop. Habitatores eius ſæpe excurſiones faciunt in Ruſſiam, Lithuaniã, & Po/
oniam, & magna inferunt damna. Samos ſeu Samothracia inſula in mari Aegæo, un *Samothracia.*
le Sibylla Samia, atq; Pythagoras philoſophus, non parum nobilitatur utriuſq; natiuita
e, etiamſi quidam id intelligant de Samo inſula, quæ ſita eſt in Icarico mari, non loge ab E/

pheſo urbe. Pythagoras itaque toto urbe terrarum clariſſimus *Pythagoras.*
philoſophus, Muſicæ plurimũ doctus fuit, Geometriã omnem
perfecit, atque pondera & menſuras inueniens, Græcis primum
contulit, in numeris exercitatiſſimus, & in ſyderali ſciẽtia abſo/
lute doctus. Hic animas hominũ de corpore in corpus tranſire
opinatus eſt. Erubuit ſe appellari ſapientẽ, ſed philoſophum di/
xit ſe eſſe, id eſt amatorẽ ſapientię. Eius inſtitutũ fuit, ne ſcholas
eius intrans, de philoſophia ante quinquenniũ diſputaret. Sub
Samothracia in Aegęo mari innatat Lemnos inſula, ab occaſu *Lemnos.*
Athon montẽ ſpectans, ab Auſtro, ſed longo tractu, Cretæ op/
poſita eſt. Eſt autem maior Samo, habetq; urbem maritimã My/
rinam, & Epheſtiam mediterraneam. In ea colebatur Vulcanus,
deus ignis. Quem cum Iuno peperiſſet (ut in fabulis fert̃,) eumq;
ırpem cõſpexiſſet, è cœlo in eam inſulam deiecit. Vocatur aũt Lemnos hodie Stelıminũ.

CONSTANTINOPOLIS Thraciæ metropolis & totius orienta- lis imperij caput, atque hodie Turcę regia ſedes.

-Nclyta urbs Byzantiũ, antea Lygos dicta à Lacedęmonijs, Pauſania duce, condita eſt
in anguſtiſſimo Europæ Aſiæq; euripo, quibus ab Apollinis Pythij oraculo dictũ fuit,
ut contra cæcos locarent ſedes, id eſt, contra Megarenſes, qui omiſſa locuplete ripa,
Chalcedonem ſterili ſolo è regione Byzantij condiderunt. Piſces enim ex Euxino in
opontidem illati, ubi ad Chalcedonenſe littus incurrũt, territi à candicante ſaxo, quod
ado ad ſumma pollucet, aduerſum Byzantij promontorium præcipiti petunt agmine.
q; omnis captura Byzantij, Chalcedonenſibus penuria. Pauſanias itaq; hanc urbem re
rans, ſeptem annis poſſedit, ordinauitq; caput Thraciæ & appellauit Byzantium. Poſt
n uariante fortuna fuit aliquando ſub Athenienſibus, aliquando ſub Lacedęmonijs, ſen
ıq; rurſum collapſa eſt, uſq; ad tempora Conſtantini magni Imperatoris. Tunc ad com
ſcendas excurſiones Parthorũ, quibus Perſæ & Parthi Romanum imperium in oriente *Sedes imperij*
lixerunt, animũ adiecit Imperator, ſedem imperij è Roma in orientem transferre, atque
ıſtruere imperialem urbem, & eam à ſe denominare Conſtantiam aut Conſtantinam.
liberans autem de loco ubi conderet huiuſmodi urbem, uenit illi in mentem, ad reſtau-
dum atque renouandum Ilium, Troadis olim toto orbe celebratiſſimam urbem, quam
æci ante aliquot millia annorũ deſtruxerãt, ſed monitus in ſomno, ut propoſitum ſuum
quereretur in urbe Byzantina, miſit ad eum locum, qui contemplarentur ſitum eius atq;
plorarent omnem maris & aëris diſpoſitionẽ: deprehendensq; locum eſſe amœnum, aë
ı ſalubrem & temperatũ, fundum circa ciuitatem fertilem, portum maris ſolidum, cœpit
extruere magnificentiſſimã urbem, quam nouis cinxit mœnibus, ſublimibusq; ac egre
ædibus ita exornauit, ut habitaculum deorum potius quàm Imperatorum crederetur. *Conſtantinopol. habitaculum deorum.*
olauit Romam & alias magnificas urbes, ut iſtam ditaret, ſicut & diuus Hieronymus
bit, eum ferè omnes denudaſſe ciuitates, ut nouam Romã adornaret. Fecit conſtrui iu/
mare magnificum & imperiale palatium, deinde ampliauit pomœria urbis, cinxit mœ
us, muniuit turribus, ornauit eccleſijs, nihilq; eorum omiſit quæ ad decorem & ſplen/
em eius facere uiſa ſunt. Erexit in ea ſtatuam marmoream elegantiſſimã, quam è Roma
uxerat, quæ erat circulis ęreis cincta, & ſtabat ſuper eam imago Imperatoris pulchre
pta, ſed collapſa eſt poſtea ex terræmotu & confracta. Cumq; Imperator uellet hanc
am urbem nominari nouam Romam, & regionem ipſam Romaniã, pręualuit uulgus, *Noua Roma.*
d à conditore Conſtantinopolim eam uocauit. Turcæ hodie uocãt eam Stampolei &

Stampolda, id eſt ampla ciuitas. Peram uero è regione Byzantij ab altera ripa ſinus maris ſitam, hodie uocant Gallatam, diciturq; ſinus ille triplo in ſua latitudine excedere latitudinem Rheni noſtri Baſilienſis, hoc eſt, duę illę ciuitates per iactum bombardę à ſe diſſident. Vrbs ipſa triangularis eſt, habetq; duo latera ad mare & unum ad continentem.

Conſtantinopolis expugnata & capta

á Gallis & Venetis anno 1202.

ANno ſalutis 1202. regnante & imperante Conſtantinopoli Iſahaco, frater eius Alexius imperio inhians, Imperatorẽ captum & incarceratũ oculis priuauit, uſurpato ſibi regno. Filius autem Iſahaci ſceleratas domeſtici hoſtis manus effugiens, uenit ad Venetum ducem, conqueſturus multa de perfidia & crudelitate patrui, qui Iſahacum patrem natu multo maiorem ſubita ui oppreſſum, priuatũ luminibus, in tetrum conieciſſet carcerẽ. Orauit etiam, ut pro ueteri patris ſui in omne Venetum nomẽ beneuolentia, afflictis rebus ſuis opem ferret, pollicens, ſi in priſtinam fortunã reſtitueretur, magnum auri pondus & præmia multa. Mouerunt pueri lachrymę & tenera ætas ducem & reliquos proceres, qui Venetijs erant, ut Syriæ rebus ſuccurrerent, & ad prima ueris ſigna uerſus Byzantium curſum intenderent. Obiecerat Alexius catenam ad fauces ſinus, qui inter Byzantium iacet & Peram, ut claſſis traijcere nequiret, nec dabatur ſpes oppugnandę urbis, niſi prius catena diſciſſa eſſet. Superuenientes autem legati ex Creta inſula, uiolento impulſu fregerũt catenam, ingreſſiq; ſinum, cõtinuo urbem terra mariq; oppugnauerunt, conjectusq; ignis in urbica ædificia, cõcitauit ingens incendiũ. Venetis in muros euadentibus & in urbem irrupturis, aduerſa ui Græci reſiſtunt, ægrè urbs prima die eſt defenſa. Nocte quæ deinceps eſt ſecuta, Alexius Imperator deſperatis rebus, uxore & liberis relictis, occulte fugam occupat. Patefacta Alexij fuga Iſahacus ſolutus de cuſtodia, & Alexius puer in urbem incredibili fauore accipitur & Imperator ſalutatur. Nec minor inde extitit Alexij cura in exoluenda fide, ut bene meritis ducibus ſatis faceret pro officio præſtito. Sed ingrata ciuitas, meliora euertit conſilia, irrũpit minaciter in domum Alexij, quaſi ille non dubitaret ſpoliare nobiliſſimam urbem ueteribus fortunis, pueriliter exponendo in auariſſimã gentem & Græci nominis inimiciſſimã, pecuniã regiam. Timens autem ſibi puer ex atroci motu uulgi, mittit ad Bonifacium propinquum ſuum, rogans ut ſibi auxilio ueniret, magnum ſibi uitæ periculum inſtare dicens, daturumq; ſe operam, ut porta qua urbem cum expeditis cohortibus inuaſurus eſſet ad tempus pateret. Fuit in his qui eius cõſilij participes erant, Myrtilus, alij Murſiphum ſcripſerunt, quem Iſahacus ex infima plebe ad dignitatem euexerat, qui Alexij conſilium aperuit paucis aduerſæ factionis: unde factũ eſt, ut tumultu excitato Myrtilo ſuadente Alexius ſe ſe occultaret, Myrtilus autem per ſpeciẽ ſedandi motus ſeſe imperio ingereret ac ſatellitũ caterua ſtipatus in Alexij domũ ſeſe proriperet & puerũ latitantẽ, quem antea ueneno petitum necare nõ potuit, eliſo gutture propria necarit manu. Quo interfecto, cõſtituit Venetos & Gallos pellere armis, fitq; acris pugna: at Græci magna cæde in urbem pro uictis compelluntur. Tunc fœdus inter Venetos & Gallos eſt ictum & ſcriptum in fœdere, ut quicquid urbiũ, inſularũ, locorumq; ex Canſtantinopol. imperio bello quæreretũ, dimidium Galli duces haberent, reliquũ Veneti. Vrbs inde 68 dies oppugnata & tandem expugnata. Alexius frater Iſahaci ubi urbem captã uidit, cum uxore ac pellicibus & magna ui auri intempeſta nocte Byzantium reliquit. Cuius fuga poſteaquam palam facta eſt, ciues ueniam ſupplice orant & patefaciunt portas Venetis atq; Gallis. Byzantio recepto, in electione Imperatoris expreſſum eſt, ut ſi Gallici nominis Imp. crearetur, Veneti darẽt antiſtitẽ. Factum autẽ eſt, ut Balduinus Flandreñ. comes Imp. fieret, & Thomas Maurocenus urbis antiſtes. Contigerunt iſta anno milleſimo ducenteſimo ſecundo

Alexij crudelitas in fratrẽ.

Alexius noctu fugit.

Filius Iſahaci ſtrangulatur.

Vrbs ſecundo expugnatur.

Flandrus fit Imperator.

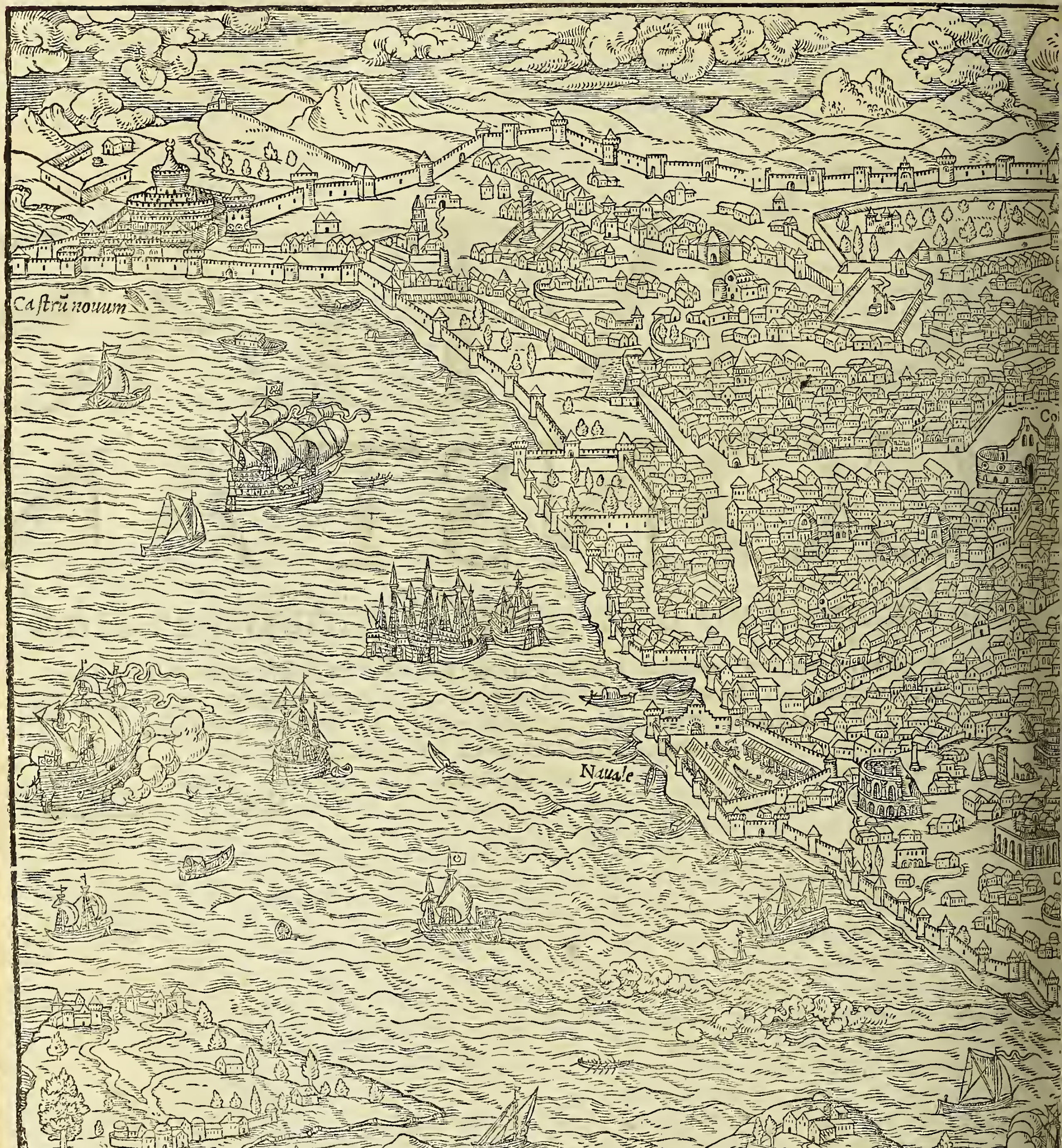

Ciuita

CIVITAS CONSTAN

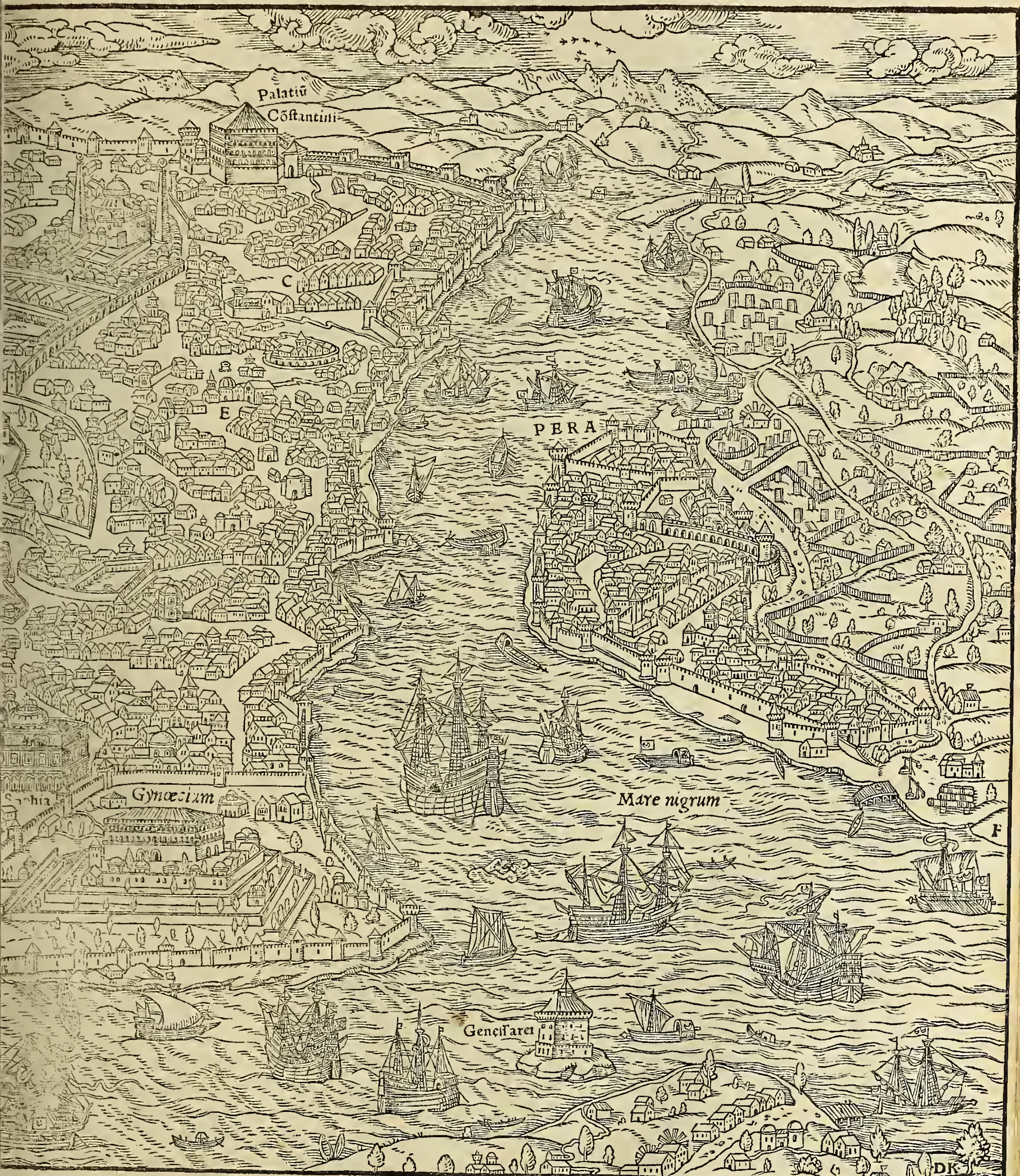
tinopolitana, olim imperii Orientis ſicut & hodie Turcicæ monarchiæ caput, iuxta genuinam eius effigiem, lector, in hac tabula tibi exhibetur. Habes & Peram tranſmarinum oppidum in eadem tabula ſignatum, ſed quod pedeſtri itinere quoque, licet magno circuitu à Conſtantinopoli adiri poteſt, ubi Turcarum & Iudęorum hodie eſt ſepultura.

Conſtantinopolitanæ urbis effigies, qu

HAbet urbs iſta Conſtãtinopolitana in hunc uſq; diem multa uetuſta ædificia atq; quorundam ædificiorũ ruinas, qualia ſunt baſilica ſanctę Sophię, Palatium Conſtantini ad occaſum urbis iuxta mœnia ſitum, & aliud palatium rotundũ eiuſdem Imperatoris apud templum Sophiæ ad ſiniſtram poſitum, ſed pro magna parte dirutum, item columna ſerpentina iuxta A, quam aiunt factam ex uno ſaxo habereq; in altitudine 24. orgyas. Columna uero B uocatur hiſtoriata ab hiſtorijs ſibi inſcriptis. C Eſt

e ſub Turcæ inhabitatione habet.

locus patriarchatus. D Templum S.Lucæ Euangeliſtæ. E S.Petrus &c. A Conſtantinopoli ad Perã, quam hodie Gallatē uocant, eſt traiectus non magnus, quum bombardæ iactus oppoſitū littus apprehendere poſſit, ſuntq́ꝫ extra mœnia oppiduli ſepulturæ Iudæorum & Turcarum, id quod lapides quadrati erecti indicant. Tormenta ænea quæ uides ſignata iuxta mare in littore Perę prope literam F, ſunt ea quę Turca à Belgrado, Rhodo & Buda noſtro æuo Chriſtianis abſtulit.

Anno 1203. omnia quæ ſub Iſahaci imperio fuerant, præter Adrianopolim Gallicis, Venetisq́; armis ceſſere. Multi ex tota Græcia, latini nominis odio Adrianopolim profugerunt. Galli duces conficiendi belli ſtudio, quicquid urbium, prouinciarũ, uectigaliũ fuerãt ex fœdere ſortiti, Balduino Imperatori attribuunt. Creta autem & multę aliæ inſulæ Veneto nomini ceſſerũt. Erant itaq; omnia imperij loca ſubacta, præter Adrianopolim, quæ diu circũſeſſa, multifariamq́; fatigata, capi non potuit, Græcis eam tenentibus. Porro Genuenſes Venetis inuidentes nobiliſſimã inſulam Cretam, turbare illius ſtatum inſidijs, nouoq́; nauium apparatu conati ſunt. Cum uero Balduinus Imperator Græcorũ, obſidione graui cinxiſſet Adrianopolim, obſeſſi accita in auxilium Valachorũ gente, tenere urbem contra Imp. obſtinatiſſimis perſeuerabant animis. Balduinus itaq; cõmiſſo prælio interceptus ne an occiſus parum conſtat, nunq́; poſthac eſt inuentus. Sunt qui à Ioanne Valachorum rege captum ac clam decollatũ conſtanter tradant. Baptiſta tamen Egnatius fatali refert deceſſiſſe morte, imperio fratri per manus tradito.

Imperator ante Adrianopolim perditur.

Anno 1225. exortus nebulo quidam, Flandriam omnẽ Pannoniamq́; perturbauit. Venit peregrino primũ habitu ac promiſſa barba, auſusq́; fuit mentiri ſe Balduinũ Imperatorem Conſtantinopol. faciens de ſe fidem apud uulgus mobile, præſertim cum ſtatura corporis & lineamenta haud admodum male referrent Balduinũ. Confluente autem ad eum tumultuaria manu, Ioannam principẽ, Balduini filiam, tantæ temeritati fortiter obſiſtentem fugauit. Quæ ad Ludouicũ regem propinquum ſuum fugiens, ipſius implorauit opem. Vocatus publica fide nebulo à rege, ibat Compendiũ, haud exiguum trahens comitatum, toga ueſtitus rubra, albamq́; dextera gerens uirgam. Eo loci ab epiſcopo quodam publice interrogatus de multis, hærens, æſtuansq́; primum obmutuit, dein tridui petijt ſpacium ad reſpondendũ. Deprehenſaq́; eius impoſtura, captus eſt in Burgundia, quo fugerat, & Ioannę principi traditus. Tum ſe aperire

Impoſtor in Flandria.

coactus, fatetur ſuam audaciam, ac Bertrandũ ſe uocari dicit. Ioanna uero traduxit eum per omnia oppida Flandriæ & Hanoniæ, cauſaq́; eius Inſulæ in iudicio cognita, patibulo ſtrãgulauit. Ita dignas tanta audacia luit pœnas. Vulgus tamen Ioannam ſuſpendiſſe patrem ſuum fabulabatur, tamq́; fœdum de ea in hanc noſtram ætatẽ noſtram tranſmiſit rumorem. Pronum eſt ſemper uulgus indocile ad ſtultas falſasq́; concipiendas opiniones. Ioãnes epiſcopus Mutelanenſis & Albertus theologus ordinis diui Benedicti miſſi à Iohanna in Græciam ad diſquirendũ diligentius de morte Balduini, renunciauerunt captum fuiſſe ad Adrianopolim à Ioanne Valachorum rege, miſſumq́; ad reginã in oppidum Cernoam, ibiq́; membratim diſſectum, collectas tamen corporis partes ac tumulo cõpoſitas à fœmina quadam Burgundica amore nominis latini. Quæ poſt hunc Balduinũ geſta ſint Conſtantinopoli, diſces infrà ex catalogo Imperatorũ Conſtantinopolitanorum.

Impoſtor ſuſpenditur.

Conſtantinopolis quomodo à Turca expugnata & ſubacta.

MAhumetus Turcarum Imperator iniquo ferens animo, in medio Turcarum ſitam urbem tam ſplendidam, & ſuo non parere imperio, animũ adiecit ut eam ſubigeret, quo progenitores ſuos omnes ſuperaret, qui ſæpius tentantes à cœptis turpiter reſilire coacti ſunt. Caſtello igit͡ iuxta littus ad oſtiũ Boſphori mira celeritate extructo, bellũ cõtra fœdera ac iuſiurandũ mirabili coacto exercitu indixit & ſimul gerere cœpit, fruſtra Gręcis opem à Chriſtianis principib. implorantibus. Terra igit͡ ac mari regiã aggreſſus urbem, cuniculis ac latẽtibus foſſis altiſſimè actis & aggere extructo tam excelſo ut muros excederet, cum turres admouiſſet ligneas, mœniaq́; cõquaſſaſſet, Gręcis ſtrenuè pugnãtibus, Ioannes Iuſtinianus Genuẽſis (qui ſolus urbem nuper defendiſſe ferebatur) uulneratus, quum ut medicũ adeat per portas, quæ obſeratæ erant, ne fugiendi facultas militi eſſet, introijſſet, Græci ſimul irrumpunt. Is autẽ paulo poſt inglorius Peræ occiditur. Soli duo Theophilus Palæologus Græcus & Ioannes Sclauus Dalmata fugere turpè putãtes, cum Turcarũ multos obtrũcaſſent, inter cadauera hoſtium cecidere. Conſtantinus tunc Imperator dum ad portam trepidus ſe recipit, fugientium trepidatio-

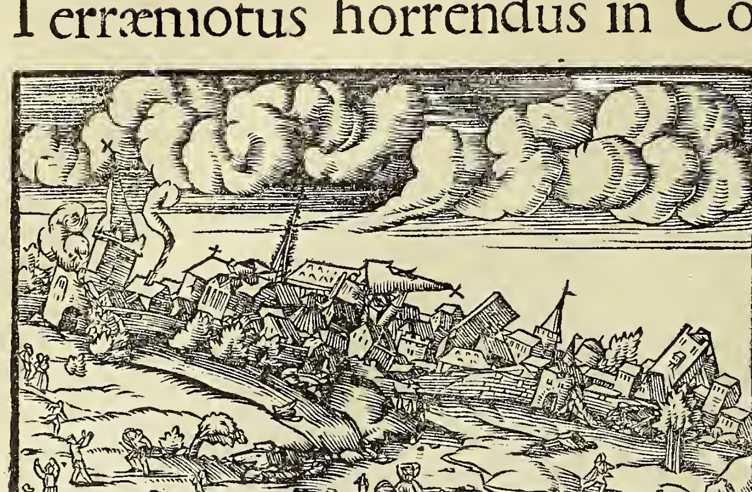
[F]ugiunt Græci obſeſſi.

ne

e oppreſſus, in portæ anguſtijs conculcatus cecidit, paludamentoq́ꝫ eius cadauer agni
im. Poſt diſturbatos autem bombardarū ictibus muros, fœdeq́ꝫ diſiectos, captamq́ꝫ ui &
xpugnatam urbem, ne Perenſes uicinis opem ferrent, Conſtantini Imperatoris caput Ma
etis iuſſu abſciſſum ac palo affixum, per urbem & caſtra ad ludibrium circumuectū ac ge
atum eſt. Quarto & quinquageſimo obſidionis die, urbs ui ſumma capta, ingens cędes *Vrbs capta.*
dita, in omnem ſexum atq́ꝫ ætatem ſæuitum, pueri, uirgines, matres ad ſtuprum raptæ, ſtu
ra cædibus, cædes ſtupris additæ. Nihil illicitū toto triduo fuit in urbe. Templum ingens
ſacroſanctum Sophiæ, Iuſtiniani cæſaris opus, ſpoliatum omni ſacra ſupellectile ac do
rijs ſanctorum, omnibus patuit ſpurcitijs, lupanar factum ſcortorū & equorum ſtabulū.
Iartyrum oſſa canibus ſuibusq́ꝫ ſunt obiecta, ſanctorū imagines luto defœdatę, ferroq́ꝫ
ceratæ. Simulachrum uero crucifixi tympanis præeuntibus per fora, per plateas, per ui
s ex urbe ad caſtra rapiunt, ſputo, luto, iaculis inceſſunt: en Chriſtianorum crucifixum
eum, ſummis blaſphemijs & conuicijs per irriſionem inclamitant. Eruti deinde ciuium *Auaricia perdidit urbem.*
eſauri abſconditi, quos ſi in communem uſum uertiſſent, non triumphaſſet ſceleratus ui
or de Chriſtiano ſanguine. Triduo itaque miſera ciuitas uexata, & cuncta ſunt direpta.
de quicquid regij ſanguinis mares fœminæq́ꝫ illuſtres ſuperfuere aut inter epulas fœdē
gulantur, aut uictoris libidini reſeruantur. Rirelucas qui poſt Conſtantinum Imperato
n in officio ſecundus erat, cæſo ante oculos maiori filio, altero ad illicitos uſus reſerua
, in conuiuio ante tyrannum ſecuri percuſſus eſt cum alijs filijs duobus illuſtri probitate
loleſcentibus, quum ſupplici uoce tyrannum perfidiſſimū rogaſſet, ne caſtum atque pu
cum puerum Iacobum, quem abominabilis raptor ſuæ ſpurciſſimæ libidini deſtinauerat,
aternis complexibus auelleret. Iſidorus cardinalis, qui tum Conſtantinopoli erat, in tu
ultu primo captus, cum ueſte mutata cognitus non eſſet, trecentis ſeſe redemit aſperis.
um deſęuijſſet ſanguinarius carnifex, cōuiuatus & mero pręter ſolitum inebriatus con
legem ſui Mahometi, optimates ciuium, qui in Sophiæ templum confugerant, educti
conuiuio ſunt iugulati. Eſt ė regione Conſtantinopolis ciuitas Pera ſita, trans ſinum il *Pera quæ & Galata.*
n, qui utriq́ꝫ populo portum efficit, uetus Genuenſiū colonia, in qua olim Galatæ habi
ant, unde & hodie à Turcis Galata appellatur, hi cognita Byzantinorum clade, Mahu
to deditionem fecere. Muri contra fœdera diruti, bona direpta, fœminæ ac uiri ludibrio
biti, eandem experti ſunt ſæuitiam, quam Conſtantinopolitani. Sic itaque concidit ue
tiſſimum Græciæ imperiū, quod 1190. amplius annis ſteterat, in quo tot principes Chri
ani floruerunt, tanta religio uiguit, tot diuorum templa, tot ſanctorum reliquiæ conditę
int. Hæc urbs crudeliter eſt ſubuerſa anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo quin
ageſimo tertio, quarto calend. Iunias. Accerſiti ſunt Turcæ primū in Europam à Theo
ro Cantacuzeno, quem ſocer imperio fraudauerat, & dum ſimulant fallaces Turcę au
ium ſe illi laturos, Callipolim & Cherſoneſum primo, deinde totam penè Thraciam oc
arunt atque Græciam. Nec unquam poſtea Chriſtiani feliciter pugnauerunt cum eis, *Infeliciter pugnant Chriſtiani.*
æſertim apud Nicopolim, quando magna ſtrages Chriſtianorum facta fuit, multi duces
oti & Sigiſmundus fuga euaſit, annno ſcilicet 1396. Similiter anno milleſimo quadrigen
mo triceſimo nono ſub Alberto quinto, quando penè omnes, qui non fuga euaſerunt,
ruerunt. Subſequta eſt deinde anno 1444. apud Varnam alia crudeliſſima Chriſtiano
n clades, quam pòſt excepit ruina Conſtantinopolitana. Quantum deinde malorum
riſtiani perpeſſi ſint in expugnatione Belgradi, Rhodi, & Budæ, nemo non nouit, ut ta
mus tot homines in perpetuam abductos ſeruitutem ex Vngaria, Bulgaria, Croatia.
rinthia, Germania & adiacentibus regionibus. Et ad hęc tāta mala ſecure dormiūt Chri *Chriſtiani principes dormiunt.*
ni principes, ludunt, commeſſantur, uenantur, poculis certant, populum pro arbitrio
ilant, inter ſe cruenta & atrocia gerunt bella, mutuoq́ꝫ ſe laceſſunt & aditum præbent
entæ beluę, ut diſcerpat uineā Chriſti. Id propè Turca ſemper ſtuduit, ut quotieſcunq́ꝫ
riſtiani principes mutuis inter ſe odijs diſſiderent uel coflictarētur, ipſe nouos aliquos
erim dolos conſueret, quibus rem ſuam redderet auctiorem, uel concertantes ipſos op
meret inopinantes. Quare cum tyranni illius immaniſſimi imperium hucuſq́ꝫ nec quic
am magis auxerit quàm Chriſtianorum bella inteſtina, principumq́ꝫ noſtratium diſcor
, nihil æquè ab omnibus ſtudendum iudicarim, ac ut ſepoſitis priuatis concertationibus
gratiam redeant, bellumq́ꝫ omnes commune ſuſcipiant. Non eſt abbreuiata manus do
ni. Si fuerimus boni filij, non deerit patris cœleſtis officium & auxilium.

Terręmotus

Terræmotus horrendus in Conſtantinopoli

ANno ſalutis 150
decimaquarta ſ
ptēbris, terræmo
tus grauiſſim⁹ i
diebus continuis muru
Conſtantinopolitanæ u
bis, qua parte mare ſp
ctat, cum omnibus adi
cētibus domibus diſieci
foſſatumq́ ruderibus in
pleuit ac terra æquauit.
Arcem in qua gazophy
latium Imperatoris qui
que turribus munitiſſim
cuſtoditur, & inſignis
mus qua leones nutriuntur deſtruxit. Cuniculos qui per montes ac longa itinera è Dan
bio aquas in urbem euehunt, maximis laboribus & impenſis fabricatos ita cōcuſſit, ut in
Mare inundat genti theſauro reparari nequiuerint. Sinus quoque maris ſiue brachium, ut uulgo loquu
tur, inter Conſtantinopolim & Peram uiolentia terræmotus adeo infremuit, ut in utran
ciuitatem mare ultra muros aquam inijceret. Sed & domus tributaria iuxta muros urbis
mare tota decidit, ut nullum illic apparuerit ueſtigium. Maxima item pars turris plumbe
in Pera corruit. In Callipoli munitiſſima arx penitus rupta eſt, nec ulla domus illic integ
manſit. Feruntur Conſtantinopoli tredecim millia hominum tum obruta perijſſe.

Imperatores Conſtantinopolitani ſeu
Græci qui poſt translatum imperium rerum in oriente ſunt potiti.

1 Conſtantinus magnus, qui Byzantium collapſum inſtaurauit, atque inueteratum innouauit.

2 Conſtātius filius Conſtantini magni.

3 Iulianus Conſtātini magni ex fratre nepos.

4 Iouianus ab exercitu orientali electus.

5 Valētinianus cuius collega frater eius Valens.

6 Gratianus filius Valētiniani.

7 Theodoſius maior.

8 Arcadius filius Honorij.

9 Theodoſius iunior filius Arcadij. Horum nouem Imperatorū ſuprà in
ceſaribus Romanis facta eſt mentio uberior.

10 Martianus per Pulcheriam ſororem Theodoſij factus eſt Imperator. Hic
imminutum Orientis imperium prudentia ac conſilio ſic repa
rauit, ut breui ingens cunctis exultatio & ſpes oriretur dilatandi imperij. Senex omnino
æquiſſimi ſenſus atque in plebem ſuam benignus & manſuetus. Arma nunquam niſi pro
uocatus mouit, quietis amator. Solebat etiam dicere: Donec in pace liceret uiuere, non de
cere principem ſumere arma. Anno ſexto imperij naturæ conceſſit.

11 Leo

11 Leo tenuit orientale imperium annis ſedecim, uir in quo multæ fulſerunt uirtutes, ſed omnium maxime erga homines calamitoſos miſeratio.

12 Zeno homo humilibus natus parẽtibus, uultu & moribus deformis, & ingenio tyrannico, auguſtalem nactus eſt dignitatem. Hic Theodericũ regem Oſtrogothorũ, quem plurimum amabat, regem fecit ſuper Italiam, cõmendans ei urbem Romam, ſenatum, populumq́ Romanũ. Theodericus ergo cum exercitu Italiam pe‑ ijt & occurrentem Odoacrem prælio uicit, & à Romanis ingenti lætícia eſt exceptus. Et ſi i ſanguine quorundam ſenatorum abſtinuiſſet, nemo fuiſſet illo acceptior. Tenuit autem principatum annis triginta. At Zeno in Græcia preſuit imperio annis 17. Scribunt eum in hæreſes ac impietatem atq; corruptos mores prolapſum, ut etiam omnibus odio eſſe cœpe rit. Nam ebrietati adeo deditum fuiſſe aiunt, ut plerunq; mente penitus alienaretur, temu‑ entusq́ nihil à mortuo differret. Cum itaq; ſe multo mero onerasſet quadam uice, & mori bundus iaceret, Ariadne uxor alioqui ſatis illi inuiſa, ueluti mortuum iuſſit ſepulchro quo eges reponebantur inferri, addito ingenti lapide qui eum tegeret. Poſteaquã uero ille re‑ ipuit & ebrietas eſt reſoluta, magnos edidit eiulatus & clamores fruſtra, nullo opem fe‑ ente. Sic enim Ariadne ordinauerat, ne quis ſepulchrum aperiret, aut propius accederet. Digno itaque ſupplicio mortuus eſt, qui omnibus infenſus erat. *Imperator uiuus ſepultus.*

13 Anaſtaſius ex humili ſorte, ingenio Ariadnes Auguſtæ imperium adeptus eſt, quam & uxorẽ duxit. Lapſus uero in hæreſes, ortho oxis multas intulit iniurias, maculauitq́ imperij decus illuuie Euthycianæ hæreſeos, qua‑ ropter & tandem diuinam ultionem cõmeruit. Nam fulmine ictus interijt.

14 Iuſtinus Thrax & ignobilis ex utroq; parente, primum cuſtos boum, deinde miles, & ex milite factus princeps ordinis in exercitu, tandemq́ nperator electus, uir orthodoxus, qui publico edicto promulgauit Calcedonenſe conci ium uenerari, in quo ſexcenti & triginta patres fuerunt, recepitq́ orthodoxos epiſcopos b Anaſtaſio eiectos. Hic cum nouem annis imperaſſet, uolens ſenectuti ſuæ conſulere, ororis ſuę filium Iuſtinianum adoptauit ac ſucceſſorem imperij reliquit.

15 Iuſtinianus nepos Iuſtini ex ſorore, uir egregiꝰ à Iuſtino adoptatus ac unicè dilectus, annum agens 44. ſuſcepit ab auunculo imperium, adiecitq́ animum ut illud repararet. Hic in primis pacauit orientem, deinde eripuit Africam de manibus Wandalorũ. Huius principis imperij anno nono cœpit Gothicum bellum, durauitq́ uſque ad annum decimumoctauũ eius imperij. Hic cum Italiam recuperaſſet, Africam & Perſiam ſubegiſſet, domi foriſq́ glorioſus eſſet, confuſas leges in epitomen redegit, ſuperuacanea & inutilia reſecauit, quum prius incondita & ſparſa ciuilis illa iuris corpulentia prueret magis ſtudia quàm iuuaret. In quinquaginta digeſtorũ libros ſingula contraxit, quatuor inſtitutionũ libris compreſſit, ac codicem inſuper tanquam coronidem adiecit. doctus tamen ipſe fuit, ideo facile illi quorum opera uſus eſt ſibi imponere potuerunt, ggerentes tot contrarias leges, quas poſteri (licet anxie inter ſe digladientur) nunquam men concordare poſſunt. Hic princeps templum magnificentiſſimũ admirando ædifi‑ o extruxit, quod græca uoce ἁγίαν σοφίαν id eſt, ſanctam ſapientiam appellauit. Vir fuit ſtus & integer, in perſcrutandis rebus ingenioſus atque hæreſum maximus hoſtis. Fuit l uindictam ſumendam præceps, in pecunia effundenda immodicus & ad congerendam temperatiſſimus, unde & modis parum honeſtis ſibi pecuniã quandoq; corradebat, nul ſq; auariciæ ſuæ erat modus. Tandem uero morbo ex ſenio affectus, Iuſtinum ex filia ne otem conſortem imperij fecit, mortuus cum regnaſſet annis 39. *Ius ciuile in epitomen redigitur.* *Templum Sophiæ*

16 Iuſtinus minor nepos ex filia Iuſtiniani, natura ad omnia dexter, ab initio liberalis, ſed poſtea tantę deditus auariciæ, ut ſenatores ſpoliaret & in omnes paſſim diuites rabie quadam deſæuiret. Decidit etiam in Pelagianã hæreſim, tandemq́ amiſſa ratione amens factus eſt & pecori ſimilis, præſertim cum Perſæ ad deuaſtandas Romanas terras cum magnis copijs irruiſſent & cum ingenti præda inoffenſe abijſſent. Tantam enim inde concepit

triſticiam, ut in mentis exceſſum inciderit, ac phreneſi correptus 13. imperij anno diem extremum clauſerit. Quum autem morbus eum grauius præmeret, Tiberiũ regẽ declarauit, mandataq; dedit ut pietatem erga deum coleret, parentes populos beneficijs proſequeret, oppreſſos ab iniurijs uindicaret, militibus indulgentiã nimiã non indulgeret, diuites bonis ſuis frui permitteret, inopes q̃ad poſſet ſuſtineret, & ne nimiũ ueſte impatoria inſoleſceret.

In morte reſipiſcimus à uicijs

17 **Tiberius** aſcitus eſt à Iuſtino ad imperiũ, uir iuſtus, ſapiẽs, ſtrenuus & utilis reipub. & qui ſua liberalitate omniũ cõmeruit fauorem. Quicquid enim longa auaricia Iuſtinus contraxerat, Tiberius egentibus largitus eſt. Hic quoque magnam aſſecutus eſt contra Perſas uictoriã: & adductos Conſtantinopol. captiuos omnes Perſas, magnificẽtiſſime ueſtiuit Imperator ac in patriã remiſit. Quos præter ſpem rediſſe populares admirati, magnis laudibus Rom. principẽ cõmendabant. Cumq; Tiberius poſt alterum Perſicũ bellum in grauem morbum incideret, Mauriciũ generum filium adoptans, imperium quoq; adminiſtrandũ dedit. Præfuit imperio annis ſeptem, princeps iuſtus & largus & cunctis amabilis.

18 **Mauricius** Cappadox gener Tiberij, primum humilis notarius, deinde comes, & ex comite cæſar atq; Auguſtus, bon⁹ princeps multiſq; uictorijs illuſtris, præſertim contra Perſas. Tandem tamen cunctis inuiſus factus militibus ob immenſam auariciã, qua nihil eſt deteſtabilius præſertim in principe, qui ſua auaricia rapinas, cædes & homicidia diſſimulabat, præterea nulla ſtipẽdia militibus erogabat, præſertim his qui Sarmatico limiti contra Scytharũ impetum loco ſterili poſiti præerant, difficilia quæq; tolerantes. Ob id in eius caput facta eſt conſpiratio à militibus & Phocas deſignatus eſt futurus Imperator, qui Mauriciũ & totam familiã eius interfici iuſſit. Fuit tunc Mauricius annorũ 63. imperaueratq; annis 20. Habuit uxorem Conſtantiã filiam Tiberij ex qua peperit tres filios, totidemq; filias, qui omnes cum patre ſimul occiſi ſunt.

Auaricia peſtis in principibus.

19 **Phocas** præfectus Scythiæ poſtq; Mauriciũ Imperatorẽ occidit, à ſcelerato exercitu cui præerat Imperator eſt electus, auariciæ mancipium, qui Perſico more cum ſuis aulicis ſecreta tractabat, qui magiſtratus & iudicia uendebat, chārioresq; habuit eos, qui inexplebili rapacitate populos uexabant. Hic ſtatuit quod Romani principes laudarunt, nempe quòd Romana urbs caput eſſet omniũ eccleſiarũ, cum prius eſſet Conſtãtinopolitana propter ſedem principis. Deſidia & ignauia huius principis Perſę Meſopotamiã & Aſſyriam occupauerunt, depopulatiq; ſunt Ieroſolymã & prophanauerunt loca ſacra. In Cappadociã & Galatiã incurſiones fecerunt & ad Chalcedonẽ uſq; omnia ſunt populati. Aegyptũ Saraceni uaſtauerunt & ubiq; magna facta eſt hominũ ſtrages. Vnde neceſſe fuit, ut aut nomen imperij deleretur, aut Phocas occumberet, quod & factum eſt, obtruncatus ſcilicet à prætorianis militibus cum annos imperaſſet octo. Orbis ferre non potuit hanc beluam, per quem tot boni uiri fuerunt interempti, cremati, aut manci aliquo membro in exiliũ miſſi. Traditũ eſt à quibuſdam, eum non cito occiſum, ſed primo manibus & pedibus, poſtea ob inſignẽ eius libidinem, & quia multorũ uxores corruperat, genitalibus, ac nouiſſime capite amputatis, corpus truncum combuſtum. Sicq; ſceleſtiſſimus tyrannus cum omnibus fratribus ac neceſſarijs, meritum uitæ exitum habuit.

Caput eccleſiarum.

Phocas inſignis belua.

20 **Heraclius** filius Heracliani poſt interfectũ Phocam adeptus eſt imperium. Et cum pater eius dux Africę cum ingenti exercitu ex Africa in Aegyptũ & Aſiam proficiſcerẽt, moreretur q; in itinere, Perſæ metu eius liberati Africam inuadunt atq; ſibi ſubijciunt. Nec Coſroes rex Perſarum ad ullas conditiones pacis inclinari potuit, niſi abnegata Chriſtiana religione. Interim uero tyrannus diripit Palæſtinam & totam Iudæam, interficitq; paſſim omnes Chriſtianos, quorum numerus fertur aſcendiſſe ad numerum nonaginta millium. Imperaror cum neque copias quę hoſtibus pares eſſent, neque pecuniam haberet, aurum & argentũ ex ſacris ædibus recepit atque hoſtem in ſuis finibus aggreditur multaq; perimit millia, & crucem dominicã ablatam recuperat. Recepta eſt quoq; Africa & Aegyptus, Arabia tantũ excepta, quam Mahumetus pſeudopropheta ſua labe execranda labefactauit. Eſt etiam pax firmata, ut limes Perſici & Romani imperij Tigris eſſet. Facta ſunt hæc anno ſalutis 624. Hinc mathematici prædixerant magnũ illi & eius imperio imminere periculũ à circumciſo populo, quod ille intelligens de Iudęis illos

Tigris limes duorum imperiorum

llos inuitos Chriſtiano nomini adiunxit, non aduertens ꝙ & Saraceni circumciduntͤ, qui
deficientes ab Heraclio, occupauerũt Syriam, Damaſcũ & Arabiã, ubiq; Mahumeti ſpar⁄
gentes legem. Heraclius uero in ſenectute cœpit fidem adhibere aruſpicijs & prẹſtigijs de
nonum, credidit quoq; in Chriſto unam eſſe uoluntatẽ, quin & fratris ſui filiam duxit uxo *Heraclius in*
em, lata legeꝙ idem omnibus liceret. Cum itaq; uetitis artibus, hæreſi ac inceſtis nuptijs *ſenectute*
eſe polluiſſet, factum eſt, ut orientis imperiũ non ſolum inclinare cœpit, ſed & ſpoliatum *errat.*
uit tota Aſia, & ipſe nouo cladis genere occubuit, teſtium ſcilicet folliculo ſurſum uerſo
imul cum uirili membro ſemper tẽto, adeo ut quoties meieret, niſi tabula umbilico admo⁄
a prohibentẽ, uultũ lotio ſparſiſſet. Succeſſit autem ei filius Conſtãtinus nouus, qui tamẽ
dolis nouercæ ueneno ſublatus eſt, nondũ annũ imperãs. Heraclius uero imperauit an. 31.
21 Conſtans filius Conſtantini noui ſeu iunioris, Imp. à ſenatu eſt electus & creatus, ſectatusꝙ; eſt impietatẽ auitã, interimens multos rectæ
idei homines, qui opinioni ſuæ de unica in Chriſto uolũtate aſſentiri nollent. Sub hoc Im⁄
eratore Saraceni ampliores recipientes uires, omnia loca Aſiæ minoris percurrunt, inſu⁄
amꝙ; Rhodum receperunt, in qua celeberrimũ Coloſſum deſtruxerunt, cuius æs à Iudæo *Coloſſus*
uodam mercatore emptũ, camelis nongentis exportatũ fertur. Sed paulo poſt Saraceno *Rhodi.*
um repreſſa eſt audacia contra Romanos. Conſtans quoq; Imp. maximo militum & equi
um numero Italiam eſt ingreſſus & magnam exercuit in ea ſæuiciam, eratꝙ; ei tum animus
ut ipſe iactabat) imperij ſedem iterum transferendi ad ueterẽ Romam. Ingreſſus uero Ro
am quinq; dies in ea perluſtranda inſumpſit, tandemꝙ; ad deprẹdandũ eam conuertitͤ, & *Roma ſpolia⁄*
uicquid antiqui operis ex argento, ære & marmore fuit, quod oculos delectare potuit, ui *tur.*
ulſum ad naues deferri iuſſit. Pluſꝙ; ornamentorum ſeptem dierum ſpacio unus urbi
etraxit, quàm barbari 258. annorum interuallo. Vrbe ſic ſpoliata, tranſiuit Siciliam, ubi
um molliter & libidinoſe uerſatur, à miniſtris ſuis interficitur, cum regnaſſet annos 27.
22 Conſtantinus Conſtantis filius, barbatus, Conſtãtinus uulgo dictus, ſucceſſit patri in imperio, geſſitꝙ; plurima prẹlia cum Sa
acenis irruentibus in Siciliã, Græciam & Thraciam. Bulgari quoq; & tum primũ Scythiæ
nibus egreſſi, Thraciam tumultuoſius adorti, omnia terroribus cõpleuerunt. Cum qui⁄
us Conſtantinus in Pannoniẹ inferioris finibus infeliciter conflixit. Cum enim Barbaris
dies Romanorũ ignauia fieret notior, audacius aggreſſi ſunt ditionẽ Romani imperij.
ub hoc principe Synodus habita eſt ducentorũ & amplius antiſtitũ, cõdemnatusꝙ; error *Vxores ſacer⁄*
Monothelitarũ, qui aſſeruerũt in Chriſto unam eſſe uoluntatẽ. Permiſſum fuit etiam Græ *dotibus per⁄*
s ſacerdotibus habere uxores. Dehinc Conſtantinus morbo correptus cum annis 17. im *mittuntur.*
eraſſet obijt, tradito per manus imperio filio Iuſtiniano iuniori, fratribus ſuis Heraclio
& Tiberio dudum occiſis, ne ad imperium quandoque aſpirarent.
23 Iuſtinianus minor filius Conſtantini quarti, ſedecim annos natus impe⁄rium eſt adeptus, infeliciter cum Saracenis & Arabibus pug⁄
auit. Deinde pacẽ cum Bulgaris à patre conſtitutã nulla neceſſitate rupit, ac utramq; My⁄
am fœdauit cẹdibus & incẽdio: ſed Bulgaris obſtruentibus ſaltus & locorum anguſtias,
mperatorẽ cogunt ad quiduis quod uoluerunt. Reuerſus autem Byzantiũ tot incõmodis
ecit ciues, ut nemo non eum ſummo proſequeretͤ odio. Conſpiratione ergo contra eum
cta, ex aula deturbatus eſt, cum iam annos 16. regnaſſet, amputatisꝙ; naribus Cherſo⁄
em eſt relegatus, atq; Leontius Imperator denunciatus: ſed cum milites Africani alium

delegiſſent Imperatorẽ, uenit il⁄le cum magno exercitu Byzan⁄tium, & Leontiũ captum truncis naribus in uincula coniecit, cum iam triennio regnaſſet. Iuſtinia⁄nus uero interim auxilio fretus, rurſum aſſequitͤ imperiũ, & duos imperatores Tiberiũ & Leontiũ è uinculis eductos, per forum & theatrũ ſimul iunctos rapi ab e⁄quis, atq; ad eius pedes detractos cum ceruicibus preſſis calcaſſet,

 ſpectante

ſpectante populo interfici iuſſit. Ipſe uero nimium dolori ſuo indulgens, quoties truncas emungebat nares, cõſpecto aliquo qui in Leontij fuiſſet partibus, exacerbatus rapiebat illum ad ſupplicium. Cum'q; flagicioſior indies fieret & plurimos paſſim interficeret, amputatum eſt illi quoq; caput. Imperauit autem poſt exilium ſuum annis ſex.

24 **Philippicus** Bardanius dux belli, Iuſtinianũ cum filio occidit ac mox imperio potitur. Hic edixit, ut ſanctorũ ſtatuæ & imagines ex omnibus templis raderentur. Sed paulo pòſt regno pulſus & oculis priuatus eſt, cum regnaſſet annum unum & dimidium.

25 **Anaſtaſius** Arthenius uir affabilis, iuſtus & apertus, orthodoxę fidei pro pugnator acerrimus ſuccedit Philippico in imperio. Hic cum exercitũ miſiſſet contra Saracenos in Aegyptũ, milites in ipſo itinere alium ſibi creant Imperatorem Theodoſium nomine, qui aſſequutus imperium, Anaſtaſium ne de imperio cogitare poſſet amplius, presbyterum ordinari fecit, poſtquã tenuerat imperiũ annis tribus. Cum autem poſtea auxilio Bulgarorũ imperiũ rurſum recipere contenderet, occiſus eſt.

26 **Theodoſius** tertius uir facilis, pius ac benignus, non pœnitendũ egiſſet Imp. licet obſcuro loco natus, ſi diutius illi per Leonẽ & alios oriẽtis prẹfectos imperare licuiſſet. Hic diuorũ imagines templis reſtituit. Potitus eſt autẽ imperio uno anno, et à Leone regia ſella deiectus, quem exercitus Imp. dixit. Theodoſius uero monaſticam uitam eſt amplexus, nec ulla alia affectus eſt iniuria.

27 **Leo** patria Iſaurus obſcuri nominis, à Iuſtiniano contra Alanos, quos ueteres Albanos uocant, & Amaſgos, miſſus, aliquãdiu ibi ſtetit, & reuerſus dux creatus eſt Orientis, ſed poſtea Theodoſiũ imperio priuans, adeptus eſt ipſe imperiũ, ſub quo multis cladibus Italia & cętera imperij loca ſunt grauiter afflicta. Byzantiũ toto triennio fuit à Sacracenis & Arabibus obſeſſa, ſed maiora incõmoda obſidentes ſunt paſſi q̃ obſeſſi, ob frigus, famẽ & peſtem. Byzantiũ obſeſſum graui quoq; laborauit peſtilentia, adeo ut quidam 300000. hominũ interijſſe ſcribant. Soluta aũt urbis obſidione, Leo in Siciliam atq; Italiam profectus, cœpit imagines & ſimulachra ex templis eijcere atq; comburere anno ſcilicet 10. imperij ſui. Quæ res Gregoriũ pontif. mouit, ut eum anathemate notaret, animum'q; ſuum ab eo alienaret, & ſolita tributa non ei ſed Francis quibus adhæſit, tribueret. Cæterum Leo cum 24. annos imperaſſet dyſenterico fluxu animã efflauit, relicto Conſtantino filio quem dudum regni conſortem effecerat.

Peſtis Conſtãtinopoli graſſatur.

27 **Conſtantinus** eius nominis quintus, filius Leonis Imp. paternos imitatus eſt mores, imo ſuperauit, maleficus, & magicis deditus uanitatibus, nullo ſcelere abſtinens, non Chriſtianus, nõ Græcus, nõ Hebræus erat ſed omnis impietatis mancipium. Vnde multi per ipſum in fide periclitati ſunt, tam laici q̃ clerici. Habuit inſidiatorem regni Artabaſdum, qui à populo & exercitu rex declaratus, imagines ſanctorũ reſtituit atq; Conſtantinopolim contra abiectum Imperatorẽ muniuit. Conſtãtinus uero ubi hanc rem intellexit, ex Chalcedone traijciens, urbem obſidione cinxit, atq; expugnauit, captum'q; Artabaſdũ oculis priuauit. Sub eo Italia afflicta eſt ab Aiſtulpho Longobardorũ rege, & peſtilentia graſſata eſt Byzantij more inaudito, præterea terræmotus adeo afflixit Palæſtinã & Syriam ut magna multitudo oppreſſa periret. Deſijt quoq; ſub eo Græcorũ exarchatus eſſe in Italia, & Romani pontificis eſſe cœpit. Nam Pipinus hæc loca omnia põtificis fidei promiſit, & poſtea Carolus magnus eius filius, qui Longobardorũ regnum euertit, eccleſiæ donauit. Cum'q; ſub hoc Conſtãtino donatio iſta facta ſit, non quidem ab eo ſed à regibus Francorũ, uide quomodo inſcitia hominũ appellari cœperit Donatio Conſtãtini magni, qui ſedem imperialẽ ex Italia in Thraciã tranſtulit &c. Hic Conſtãtinus 5. tandẽ elephantico morbo correptus mortuus eſt cum annos imperaſſet 35. De Conſtãtino uero magno nõ legit̃ apud receptos autores q͏̃ ille elephantia laborauerit. Magnũ ego errorẽ hic inuexerunt quidã ſcriptores.

Mancipium impietatis.

Exarchatus Rom. pontifici datus.

28 **Leo** quartus filius prioris Conſtantini cum imperaſſet annis quinq; interijt apoſtemate carbunculi in capite nato. Hic habitus eſt pro impio, quòd ſanctorum

orum imagines reuereri prohiberet. Habuit uxorem Irenem, quæ aliquandiu imperium
·o Conſtantino filio adminiſtrauit.

29 **Mortuo** Leone, Irene Auguſta imperiũ ſuſcepit adminiſtrandũ pro Conſtantino puero, decimũ tum ętatis annũ agẽte. Plures tamen Nicehorum fratrem Leonis imperare cupiuerunt. Quamdiu tamen Conſtãtinus matris impe-
) obtẽperauit, ritè omnia domi foriſq; ſe habuere. At ubi ille pubertatis annos ingreſſus
t, matrem haud ulterius paſſus, adminiſtratione deijcit & atrociter imperiũ adminiſtrat.
.imq; multi ſuffragia ferrent Nicephoro, Conſtantinus de hoc certior factus, mox Nice
iorum patruũ ſuum lingua & oculis priuatũ, in uincula cõijcit. Mater uero filij impietatẽ
:oſa, ſimul dominandi libidine mota, duces donis onerat ut filium iugulent. Illi ergo inſi
ıs parantes, capiunt eum oculoſq; ei effodiunt eodem quo ille ante quinq; annos Nice-
iorum excæcauerat, conijciũtq; eum in uincula. Ille uero luctu & mœrore cõfectus, pau
elapſis diebus expirauit. Et mater à filio expulſa, à ciuibus eſt in priſtinũ locũ inſtituta.
niſq; tribus ſola imperio præfuit. Cæterũ ipſa literis & nũcijs certior facta de ijs quę Ro
acta erant de Carolo ſalutato cęſare, miſit ad Carolũ, illius amicitiã & fœdus petens,
mq; agens de finibus imperij ac ſuum illi deferẽs cõnubiũ. Alij id à Carolo petitũ malũt,
i putabat ijs nuptijs poſſe imperiũ uniri ac in priſtinũ ſtatũ reſtitui. Sed ob hanc rem inſi
·ſunt cõtra reginã motæ, perinde quaſi per eas nuptias imperiũ externis prodere uellet.
ıde Nicephorus imperator eſt pronunciatus & coronatus, regina uero expulſa, quæ &
:xilio reliquũ uitæ egit. Miſit proinde Nicephorus ſuos apocriſarios ad Carolũ Imp. de
dere renouando, ut ſcilicet in has conditiones iretur, ambo Auguſti eſſent fratreſq; di-
ent, orientis alter, alter occcidentis. Item in Italia hinc à Neapoli, illinc à Siponto, quic-
id ulterioris Italiæ in mare procurrit, cum ſuis è regione inſulis à Græco, reliquũ à Fran-
Imperatore iura peteret. Inter duo imperia medius finaliſq; cardo Venetiæ, utriuſque
perij maieſtatẽ pie conſeruarẽt. Neutri ſe addicerent, proprijs uterent legibus, utriuſq;
:nt imperij amici. Et pace & bello neutrius cenſerent. Cęterũ Nicephorus aduerſus Per
bellum ſuſcipiens, ualde infeliciter & cum graui ſuo damno pugnauit, coactus ſcilicet
e ad ſingulos annos 33. millia nummũ aureorũ. Quã ſummã pecuniæ uolens à rege Bul
orum emungere, illum bello petiuit, ſed tandem ab hoſte obtruncatus eſt cum multis
s inſignibus uiris. Fecit quoq; in uita ſua Stauratiũ filium conſortem imperij, hominem
pis formæ & ſimplicis ingenij. Vnde & paulo poſt mortem patris imperio deturbatus,
ſis capillis monaſterio eſt incluſus, poſtquam cum patre imperaſſet annis nouem.

Tyrannis imperatoris.

Conuentiones inter imperatores orientis & occidentis.

Veneti exẽpti.

) **Michael** Curopalates gener Nicephori, uir ingenij liber & amator pacis & pius in Chriſtianã religionẽ, ſed in rebus bellicis ſocors & infelix.
ılerũt infideles Bulgari Thraciæ magna damna ſub hoc Imp. Habuit ducem in oriente
mine Leonem, qui aſpirans ad imperiũ excitauit ſeditionẽ in exercitu, factuſq; eſt à mili
us Imp. Et ingreſſus regiã, Theophylactũ Michaëlis filium abſciſſis prius genitalibus
:xiliũ ire iuſſit. Michaël quoq; pater monachus eſt factus poſtq; regnauerat an. ferè 5.

ı **Leo** orientalis exercitus primũ dux, ac deinde excluſo Michaële uſurpauit imperiũ, factuſq; Imp. ſanctorũ imagines rurſum excludit ceu idololatriæ fo-
ıta: in adminiſtratione uero rerum publicarũ impiger fuit & ſtrenuus. Eius tẽpore Bul-
i totam ferè deuaſtauerunt Thraciã, ſed Leo exercitũ grandem colligens uictoriã retu
le barbaris, recuperauit Thraciam & plurimos hoſtium cepit, fregitq; audaces eorum
atus, qui iam Adrianopoli potiti in Conſtantinopolim arma meditabant. Porro cum
) imagines nollet reſtituere, in ipſo templo ab imaginũ cultoribus capite truncatus eſt,
nultis confoſſus uulneribus poſtquam annos ſeptem & dimidiũ ferè imperaſſet. Vxor
; in monaſterium eſt truſa & filij exectis uiribus in exilium miſſi.

Bulgarorum audacia.

Michael Thraulus ex humili & ſordido genere natus & à puericia corruptis moribus inſtitutus, totus impius factus, Chriſti religionẽ quan
ı potuit ſubuertere ſtuduit. Contra hunc ſurgit Thomas quidã uir obſcurus, qui tamẽ
nſtantinũ ſe appellari iuſſit, collectoq; magno exercitu, uicit & fugauit Michaëlẽ, traij
nſq; ex Abydo in Thraciã, omnes ferè Oriẽtis regiones ſubiecit. Vnde Michaël eò eſt
perationis deductus, ut ex arce Conſtãtini ad Perã oppidulũ ferreã catenã produxerit.
omas uero non quieſcens urbem bis pedeſtri naualiq; obſidione cingit. At Michaël in-
ıti parato exercitu, emiſit illum contra hoſtem nihil metuentẽ obruitq; eum, diſijcit &

Catena ferrea per mare.

SS 3 fugat

fugat multis cęſis. Cumq; Thomas tandē ſe Adrianopolim reciperet, Michaël urbem ob/ ſidione cingit & traditū ſibi Thomā truncat manibus pedibusq;, multisq; cruciatibus tan dem iugulauit. Ipſe uero cum annis ferè nouem crudeliter imperaſſet correptus profluui uentris, animam excacauit.

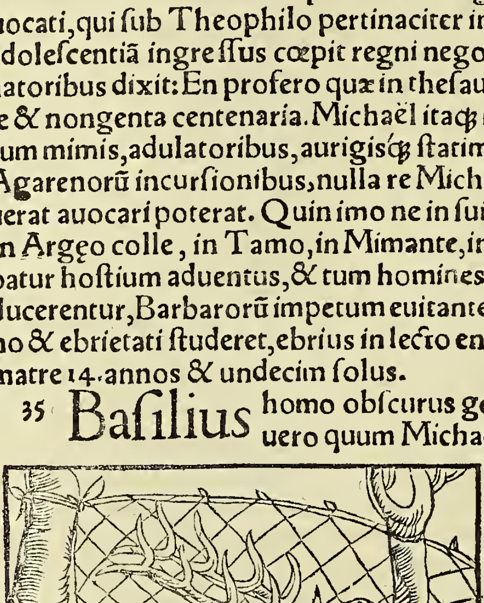
33 **Theophilus** filius Michaëlis Thrauli uir iuſtus erga ſubditos, diuorun autem imagines omnibus modis execratus eſt, cultoresq earum grauiter puniuit. Erat aūt per illa tempora monachus quidam Lazarus, qui pinge do celeberrimus habebaẽ, quem uerberibus cęſum, in carcerē detruſit, & laminis ferreis a ignitis, palmas exuſſit, ob hoc ſolum quòd imagines ſanctorū prohibitus iterū pinxiſſe Geſſit plurima bella cum Agarenis, nouiſſime uero infeliciter pugnans in tantā animi ue nit anguſtiā, ut iam multos dies ab omni cibo abſtineret, ſolo frigidiſſimę aquæ potu uſu ut dyſenteriam incideret tandemq; efflaret animam cum annos imperaſſet duodecim.

Pictor imagi- num occiditur.

34 **Michael** Theophili filius imperiū cum matre Theodora ſuſcepit. Per han imperatricē imagines diuorū reſtitutæ ſunt & omnes ab exilio re uocati, qui ſub Theophilo pertinaciter imaginū culturā defendere auſi ſunt. Michaël aut adoleſcentiā ingreſſus cœpit regni negocia tractare: cedensq; ei mater eius, aſtantibus ſe natoribus dixit: En profero quæ in theſauro ſunt, argēti ſcilicet tria millia pondo, auri mil le & nongenta centenaria. Michaël itaq; imperiū iam ſolus obtinens, has immēſas diuitia cum mimis, adulatoribus, aurigisq; ſtatim abliguriuit. Irruentibus ſubinde multis bellis & Agarenorū incurſionibus, nulla re Michaël à curſu equorū, in quem omne ſtudiū colloc uerat auocari poterat. Quin imo ne in ſuis certaminib. impedireẽ, ſuſtulit quæ in Tharſo in Argęo colle, in Tamo, in Mimante, in Zyzico erectæ erant, quibus accenſis ſignifica batur hoſtium aduentus, & tum homines intra loca munita ſeſe recipiebant, ne incauti ab ducerentur, Barbarorū impetum euitantes. Michaël uero cum magis ac magis deliraret u no & ebrietati ſtuderet, ebrius in lecto enſe à coniuratoribus eſt confoſſus. Regnauit cu matre 14. annos & undecim ſolus.

Theſaurus re- gni abliguri- tur.

35 **Baſilius** homo obſcurus genere, in puericia ſpem dedit futuri regis. Adultu uero quum Michaëlem unà cum cōiuratoribus in cubiculo occidi

ſet, in regiam ſe cōferens, ab omnibus Imperat eſt approbatus. Hic plurima geſſit bella cum S racenis & plerunq; uictor euaſit, multos Iudæo ad fidem Chriſti cōuertit, ſicut & Scythas in co nitionē Chriſti perduxit. Tandē progreſſus a uenationē Imp. ceruo occurrit, qui irā erectis c nibus præ ſe ferebat, toruè regem inſpiciens. C gladiū magnū attollens in collum uibrabat. Se cerui cornibus implicitus rex, zona qua cingeb tur altero eius cornu ramo adhæſit, unde in alt eiectus in cornibus ferę, rex tunc uitam finiſſe niſi quidam enſe ſtricto zonam abrupiſſet. Si mora tamen ictus à ceruo inteſtina perfregit, q bus lęſis uitam cum morte cōmutauit cum iam gnaſſet annis uiginti.

Ceruus interfi cit imper.

37 **Leo** 5. filius Baſilij Imp. philoſoph. & aſtronomus, fuit in repub. moderāda licitus & in cuſtodiēda urbe ſolers. Vnde ſingulis noctibus in triuijs ac p teis urbis agitabanẽ cuſtodię. Et quicunq; poſt crepuſculū deprehendebaẽ à cuſtodibus ſus uerberibus trudebaẽ in carcerē donec illuceſceret. Leo autem Imp. uigilū uolens exp riri fidem, noctu ſolus è palatio mutato habitu ſeſe proripuit. A primis deprehenſus cuſt dibus, quo proficiſcereẽ rogatus, lupanar ſe peciturū reſpondit: à quibus ſe duodecim a reis redemit cum carcerē & uerbera minarenẽ. In ſecunda item cuſtodia deprehenſus, 20. liberat aureis. In tertiam cum incidiſſet, pugnis flagrisq; cæſus carceri traditus, nullo ſe p tuit redimere ęre. Abeūtibus reliqs cum iam illuceſcere penè inciperet, cuſtodiarū magiſt interrogat, ſi Leonē Imp. noſceret? At cum ille negaret, utpote quem raro uidiſſet, cuſt carceris hominis facilitatē admiratus, cur inquit indignabundus de tua ſalute non cogita mane publicā ſubiturus ignominiā? qui cęſaris es trāſgreſſus mandatū. Leo uix cuſtode

Cuſtodia no- cturna uigilan tiſſima.

carcer

carceris perſuadet ſeſe Imperatorē eſſe, ut ſeſe in palatiū comitetur anteꝗ̃ dies tota illuce-
ſceret: uerebatur enim capitis periculū. Perſuaſus tandem palatiū cum illo accedit, duabus
auri libris donatus, iuſſus eſt cæteris dicere, carcere effracto, illum captū diffugiſſe. Mane
facto Imper. cuſtodes urbis euocat: Num quis latro aut adulter aut fur nocte præterita ſui

mandati tranſgreſſor ſit deprehenſus interrogat. Qui precio erant corrupti, nihil ſe aut uidiſſe aut audiſſe aſſerunt. Qui uero Leonē cæſum cuſtodię mancipauerant, ſeſe quempiā reperiſſe fatenē & flagris onuſtū carceri tradidiſſe, ſed effracta cuſtodia aufugiſſe. Et ideo in terrā proſtrati ueniam pręcanē, cum non ſua culpa is carcerē effugerit. Leo amotis alijs ſuis familiaribus, dorſum ex flagris adhuc liuidū cuſtodib. oſtēdit, ablatis donis quæ dederat ac bonis omnibus prioribus cuſtodibus, poſteriores magnis muneribus locuple- Cuſtodes nocturni examinantur.

auit, alijs urbe pulſis, hos in fide retinuit longeꝗ̃ diligentiores effecit, ac urbem ſuam hoc
ſtu tutiſſimā reddidit, cuſtodibus ſemper præſentiā Imperatoris expaueſcentib. Hic Imp.
um feſto die Pentecoſtes ſacris intereſſet, quidā in caput eius baculū impegit, quo niſi can
lelabrū obſtitiſſet, actū erat de uita regis. Sanguinē em̄ eructauit & mente alienatus ſemi
nortuus iacuit. Aberat frater Alexander, qui in multorū ſuſpitionē uenit ſe has patraſſe
nſidias. Mortuus eſt aūt cœliaca paſſione cum regnaſſet annis 25. fratri Alexandro impe
um relinquens & curam filij.

37 Alexander frater Leonis Imp. moribus autem illi diſſimilis, totus delitijs fuit deditus, uenationibus, potationibus & petulantiæ indul
ens, nihil regium agens, regni curam in adulatores & ſcelerū ſuorum comites reiecit. Fre
uentibus ergo deditus conuiuijs & erbrietatibus, tandē cœpit langueſcere. Et quum nun
uam prandium niſi poſt balneū caperet, immoderatiſſime ienticulatus ludo pilę ſe uoluit
xercere corpus extēdendo, ſtatim equū aſcēdit ac uenā rupit, qua ſanguis e naribus ac pu
endis toto die effluxit, ac ſic enormi fluxu extinctus eſt poſtꝗ̃ regnaſſet an. 1. & mēſem.

38 Conſtantinus Leonis filius & nepos Baſilij, adhuc puer ſub tutoribus agens, paſſus eſt magnam confuſionē in imperio. Quod
idens Bulgarorū princeps, diſcurrit per totam Thraciā, prædam abigens & Adrianopo-
n obſidēs, tandemꝗ̃ occupauit, ſed ingenio atꝗ̃ opera reginæ matris Conſtātini iterum
ſuam iuriſdictionē eſt redacta. Paulo poſt paratæ ſunt inſidiæ regi Conſtantino, mater Aemulus imperij.
us in monaſterium truſa & Romanus quidam de obſcuro genere natus regali diademate
oronatus, qui Conſtantinū regem modis omnibus deijcere curauit. Fruſtratus tamen ſpe
ia à proprijs filijs captus eſt & in monaſteriū truſus poſtꝗ̃ aliquot annis regnauerat, ac
einde filij eius qui ſe pro regibus gerebant, comprehenſi à Conſtantino, tonſi & clerici fa
i in exilium miſſi ſunt, ſicꝗ̃ Conſtantinus monarchiā eſt adeptus, qui multis annis à Ro-
nano fuit ſuppræſſus. Regnauit cum patre Leone & Alexandro patruo & cum matre an-
os tredecim, & cum Romano qui ui regnum arripuerat annos 26. ſolus quindecim.

39 Romanus iunior filius Conſtātini Leonis, homo ignauus, uino, otio ac luxui deditus, impius in matrem ac ſorores, quas etiam regia eie-
t ac cœnobio relegauit. Quæ ob dolorē quòd regio ueſtitu eſſent ſpoliatæ, impudicitiæ
ſe tradiderunt & meretriciū quęſtum amplexatæ ſunt. Imperator uero cum corpus illece Imperatrix ſcortum publicum.
ris carnis extenuaſſet, ludis, crapulę ac ueneri intentus, morē obijt, anno eius imperij 13.

40 Nicephorus Phocas uir pius ac æqui obſeruantiſſ. multa geſſit bella contra Saracenos qui occupauerant quaſdā terras impe-
j ſui, puta Calabriā, Siciliam, Candiam, Ciliciam & Cyprum. Cœpit tamen omnibus inui
is eſſe, quòd prætextu bellorū quæ continuo agebat, nouis tributis & exactionibus ſub-
tos & eccleſias expilauit, numiſmata corrupit & pondus conſuetum imminuit. Vnde fa

ctum eſt,ut ciues in eius mortem inhiarent,ad quam rem regina uxor eius quoq; eſt coope rata,noctu intromittens ſicarios,qui ingreſſi cubiculum regium, Nicephorum ſopore op/ preſſum ac humi dormientem & calce excitatum interfecerunt. Vixerat autem annis 57. & præfuerat imperio annis ſex & dimidio.

41 Ioannes Zimiſces poſt occiſum Nicephorũ imperio eſt potitus,inſignis an tea militari laude, omnesq; Nicephoro deditos è medio ſuſtulit,& damnatos exilio à Nicephoro reduxit. Geſſit grauiſſ. bella cum Roxolanis & Bulgaris, uictorq; rediens Conſtantinopol. honorifice eſt exceptus. Poſtea cubicularius eius ad in/ ſidias animum adiecit,letaleq; poculum conſtruxit non admodum potens aut ſubitum,ſed quod lente uires corrumperet corporis,atq; hoc pocillatori regis quem largitionibus cor rupit regi propinandum dedit. Quo epoto rex paulatim tabeſcens morte obijt cum reg/ naſſet annis ſex & dimidio.

Venenũ lentũ.

42 Poſt Zimiſcen Baſilius & Conſtantinus Romani iunioris filij ornati ſunt inſi gnibus regijs. Fuit autẽ Baſilius auariciæ ſtudioſiſſimus, omnesq; arculas auro & præcioſis lapillis & margaritis adimpleuit. Paſſus eſt æmulum in regno Sclerum, qui ferè imperium ſibi ſubiugauit. Deinde Phocas tyrannidem in regno uſurpat,ſed peſſi me utriq; ſucceſſit. Habuit quoq; Baſilius bella cum principe Bulgarorũ, qui Thraciã,Ma cedoniam & Græciam flammis & ferro deuaſtauit. Sed hoſtibus tandẽ poſt multos confli ctus uictis,Bulgaria uniuerſa ſubijcitũ imperio Conſtantionpol. cui in hunc uſq; diem ſem/ per rebellis fuerat. Mortuus eſt autẽ Baſilius cum uixiſſet annos 72. regnaſſetq; annos 52.

Bulgaria ſubijcitur imperio Conſtantinop.

43 Conſtantinus Baſilij frater in imperio ſuccedit,uir penitus ignauus,uo luptatibus deditus,gulę & ueneri obnoxius,præceps in iram,ludis & theatris uſq; ad inſaniam laxatus atq; ineptiſſimus ad gerendũ imperiũ. Mor tuus eſt autem tandem ſeptuagenario maior,cum annos imperaſſet tres.

44 Romanus Argyrus gener Conſtantini Imp. ſuccedit ſocero, atq; in pri/ mis fuit uir bonus & liberalis, ſed poſtea in deterius mutatus carnifex pro rege eſt factus,acerbusq; exactor, multa indigna imperatore agens. Geſſit multa bella contra Saracenos,& habuit uxorem ſalaciſſimã ſed ſterilem,&ex qua nullam ſuſtulit prolem,mortuus poſtquam imperauit annos quinque & dimidium.

Carnifex pro rege.

45 Michael qui uiuẽte Romano cum regina cõmerciũ habuit, illico poſt mor tem Imperatoris à regina Imperator inſtituitur, ſic tamen quòd il la omnẽ ſibi poteſtatẽ aſciuit,Michaële ueluti miniſtro uſa. Sed non diu hęc durauit obſer uantia, quin Michaël regni adminiſtrationẽ uſurpauit, nec malum principẽ egit, niſi eum morbus quidam corripuiſſet indies ualidius. Eius temporibus Agareni ferè totam Siciliã occupauerunt. Prĝfuit imperio in ſeptimum annum, Chriſtianiſſime mortuus.

46 Michael Calaphates indigniſſimus & ignobiliſſimus uſurpat imperium, conſilijs doloſus,lingua inconſtans,inuidus,iracundus & ad quã libet auram mobilis. Hic à priori Imperatore in filium adoptatus,pedibus reginæ aduolu/ tus ſancte iurat, titulotenus ſe tantum imperaturũ, poteſtatem totam penes eam manſurã ſicut adoptiuum filium deceret, quo uti ueluti mancipio poſſet. His blandimentis fœminã ſuapte mobilem demulſit, faciẽs ſuę uoluntati ſingula obnoxia. Sed paulo poſt machinatũ cõtra eam,fingens ab ea ſibi paratas uitæ inſidias & uenenum poſitum, à quibus tamen e/ rat innocens. Exegit itaq; eam palatio inauditã, relegat in inſulam & detonſam induit mo nachico habitu. Quo facto ille gaudens & ſuperbiens,tradidit ſe uoluptatibus. Sed per/ fido homini mox iuſta facta eſt retributio. Nam uniuerſa plebs in ſeditionẽ uerſa,conaba tur ulciſci facinus,armatiq; contendebant ad palatiũ,ut ille cogeretur reuocare Zoën Im/ peratricem. At illi deficientes à regina conuertunt ad ſororem eius Theodorã,eamq; au/ guſtam & Imperatricem ſalutant, Michaëlem uero priuant oculis, atq; mittunt in exilium poſtquam imperauit quatuor menſibus. Præſidebant itaq; duæ ſorores, ſenatus autem & exercitus autoritas erat ampliſſima. Interim Zoë ardens libidine, Conſtantinũ Monoma chum ſibi maritum aſciſcit, curatq; ut ſceptrum Romani imperij illi traderetur, cum fœmi/ narum imperiũ uix tribus menſibus duraſſet. Fuit autem princeps ignauiſſimus,uoluptati bus & delitijs deditus. Suſtinuit tamen duo grauiſſima bella ciuilia & multa externa:tan/ dem podagricus factus & pleuretide correptus mortuus eſt cum annis ferè tredecim reg/ naſſet,ſicq; imperium rurſum redijt ad fœminam Theodoram, fuitq; ſub ea mira tranquil litas ac

Simulata humiliatio.

Mulieres imperant.

litas ac omniũ rerũ ubertas. Mortua uero eſt mulier annoſa cũ annis ferè duob. regnaſſet.

47 **Michael** uir ſenex quum regnaſſet anno uno ab Iſahacio Comneno impudenter à regno eſt eiectus, nec poſt hoc diu ſuperſtes in uita mãſit.

48 **Iſahacius** Comnenus cooperante patriarcha factus eſt Imperator, cui tamen poſtea ingratus, ipſum cum ſuis miſit in exilium. Fuit uir ſtrennuus, moribus arrogantioribus, bello, paceq́ infractus: in negocijs uero celer & expeditus. Perijt in uenatione cum regnaſſet annis duobus.

49 **Conſtantinus** Ducas, uir in Deum pius, moribus mitis & æqui obſeruantiſſimus. Pecuniæ tamẽ immoderate fuit ſtudioſus. Mortuus eſt autem cum præfuiſſet imperio annis ſeptem.

50 **Eudoxia** uxor Conſtantini & tres liberi eius ſuccedunt in imperio. Eius temporibus barbarę gentes ubiq́ imperium laceſſebant, irrumpentes in Meſopotamiam, Cappadociam & Ciliciam, quibus cum imperatrix occurrere non poſſet, Diogenem Romanum uirum fortem & ſtrennuum accepit maritum tradiditq́ imperij poteſtatem. Ille uero egrediens ubique hoſtes fudit & magnam cõtra eos exercuit uirtutẽ. Tandem uero nimis arrogans factus capitur à Sultano, abduciturq́ ueluti mancipiũ. Miſeratus uero Sultanus conditionẽ eius, ſuſtulit eum procũbentẽ è terra, amplexusq́ eſt: Et ne doleas, inquit, Imperator, hæc enim humana ſunt. Ego te non ut mancipiũ ſed Imp. tractabo. Tandẽ factis pacis cõditionibus & affinitate inter pueros cõtracta, dimiſit Diogenem quanto nemo unquam ſperauit honore. Interim uero priuigni eius imperium uſurpantes colligunt exercitum & mittunt contra Diogenem capiuntq́ eum & cogunt illum deponere imperium. Deinde propinant uenenũ, ſed cum illud nihil operaretur, decretum noui regis aduenit, immerentem oculis priuari, quod & factum eſt. Crudeliſſime itaq́ oculis orbatus nullamq́ ſortitus neceſſariam curam, capite intumuit, ac uulnera putruerũt uſqueadeo ut uermes hinc prodirent. Pauliſper uero ſuperſtes hominem exuit, quum annis imperaſſet tribus menſibusq́ octo. Sub hoc Imperatore Nortmanni duce Roberto Guiſcardo occuparunt Apuliam atque Calabriam. *Sultani clemẽtia.*

51 **Michael** filius Conſtantini Ducę Imperatoris ſuccedit Diogeni uitrico in imperio, homo ignauus ad regendum, ſtudijs tantum literarum deditus, à Turcis circumquaque & Sultano uexatur & potiſſimum orientales imperij partes ab hoſte inuadebantur, ut etiam præfecti cogerentur ſibi alium deligere Imperatorem, Nicephorum uidelicet, qui & recta armataq́ manu proficiſcitur uerſus Byzantiũ, receptusq́ à ciuibus & ingreſſus in regiam exuit Michaëlem imperio & ueſtit eum habitu monachi imperio functum ſex annis.

52 **Nicephorus** Botaniates in ſocordis principis inuidiam imperiũ ſibi aſſeruit, Michaële reiecto. Erigens autem criſtas Conſtantinus Conſtantini Ducę filius, imperiumq́ ſibi uendicare contendens, captus eſt ab Imperatore atque tonſus & in ſacerdotem inunctus. Paulo poſt Alexius ſalutatur Imperator ab exercitu, clamq́ aſcendit in urbem, diripit eam & multa perpetrat mala, occupataq́ regia Nicephorum cogit abire in monaſterium, ubi ille aliquandiu ſuperſtes manens, breui hominem exuit.

53 **Alexius** Comnenus filius Iſacij Imperatoris diadema impoſitum accepit, geſſitq́ multa bella infeliciter: adinuenit modos inſolitos ad extorquendũ pecuniam. Fecit excudi numiſmata ærea pro argenteis. Vnde multæ & magnæ collocatæ ſunt inſidiæ. Temporis tamen ſucceſſu multa emendauit, multasq́ in diuerſas orbis partes fecit expeditiones ac ſubinde clementiorẽ erga ſubditos ſeſe exhibuit. Orphanis & ſenibus multũ afficiebat, in miſericordiã pronus, ad ſupplicia nõ præceps, moribus moderatus, & prorſus fauit illis qui uitam in uirtute exigebant, quibus & honores effuſe et largitus. Tandem uero longo morbo uexatus obijt cum annos ætatis uixiſſet ſeptuaginta, & imperaſſet annis 37. Corruit ſuo tempore coloſſus rotunda ac maxima ſuffultus columna in palatio ſitus, multosq́ qui tum forte aderãt cõtriuit in foro deambulantes. Erat imago magnitudine quidẽ ingenti, gratia uero & pulchritudne admirabili, quæ cadens cõfracta & in multas diruta eſt partes. Ferunt Conſtantinũ magnum hanc ſtatuam æneam Apollinis mirandæ magnitudinis ex Troade Conſtantinopolim tranſtuliſſe dum urbem dedicaret, ſuppoſito eius titulo & ablato numinis capite. Quæ poſtea ſub hoc Alexio *Coloſſus Conſtantinopol.*

uiolentia uentorum cecidit, quòd tanta moles in altitudine conſiſtere non poſſet diutius
54 **Caloioannes** filius Alexij Imp. ſucceſſit patri in imperio, uir opulentu
& uictorioſus, Gallis & Venetis infeſtus fuit, qui ſocia a
ma iunxerant. Dux tamen Venetus Rhodum inſulam cepit, Samum, Lesbon, Andru
& alia Graij imperij loca hoſtiliter oppreſſit. Rexit autem hic Imperator orientis imperi
annis 25. memorabiliq́ exitu finiuit uitã. Nam dum in uenatione arcum uehementius inte
dit, telo intoxicato à ſeipſo, quod in aprum dirigebat, per manum ſiniſtrã traiecto, cum nu
la remedia opem ferre poſſent, moritur, natu minori Manuēli fratri ſceptrum relinquens
55 **Manuel** Alexij filius ut quidã putant, ſuccedit Caloioanni, geſſitq́ bella mu
ta contra Venetos & illi uiciſſim contra eum. Rogerius quoq́ rex S
ciliæ utriuſq́ imperij inuaſor, Conſtantinopolitani & Romani, irritatus à Manuēle prof
ctus in Græciam ſpoliauit Corinthũ cum multis urbibus ac caſtellis Græciæ. Conradus e
go Imp. Latinorũ ſollicitatus à Manuēle miſit exercitũ in Græciã qui ſuppetias ferret Ma
Imperatoris Conſtaontinopolitani impoſtura.
nuēli. At ille animo mutatus contra miſſum exercitũ, facinus cõmentus deteſtabile, gyp
ſum contuſum triticeis immiſcuit cõmeatibus, quo cibo breui magna militum conſumpt
eſt multitudo. Simili fraude fert Ludouicũ Francorũ regem decepiſſe. Vnde Manuēlis n
men Francis odioſiſſimum eſſe cœpit. In ſumma, fuit uir ille in omni uitæ ſuæ curſu malici
ſus, tandemq́ poſt 38. principatus annos morbo perijt.
56 **Andronicus** Comnenus. Succeſſit Manuēli in impio filius eius Alexiu
ſed quia puer erat, Andronicus conſobrinus Manuēlis ad
miniſtrabat imperiũ tanq́ curator ac deinde cupidus regnandi uoluit particeps eſſe impe
rij cum Alexio, nec hoc contentus, cum Alexius 15. eſſet natus annos, clam interfecit eum
ſaccoq́ incluſum in mare abijcit, crudeliq́ parricidio potitur imperio. Sed quum ob ſæu
tiam omnibus eſſet inuiſus, Guilelmus Siciliæ rex Alexij mortem ulturus bellum Andro
nico intulit. Andronicus quia ſciebat ſe principatũ crudeliter quæſiuiſſe, crudelius admin
ſtraſſe, omniaq́ diuina ac humana polluiſſe, neminẽ ſibi amicũ fore credebat. Et cũ undiq
præmeretur, prælio uictus ab Iſahatio Angelo imperio deiectus, ignominioſe occidit. Al
Impius Imperator fit ſpectaculum mundo.
tero enim oculo effoſſo, aſinę præpoſtere impoſitus, capite alliorũ reſte præcincto loco di
dematis, cauda manibus pro ſceptro alligata, per urbẽ circũuectus, uulgi turbæq́ tumult
lacer perijt. Vtpote in quem pueri, puellæ, uiriq́ fœminis immixti, præter probra ac cont
melias, in faciẽ lutum ac fœdiſſima quæq́ congerunt. Tandẽ laqueo ſuſpenſus uncis à mu
lieribus fruſtillatim diſcerptus eſt. Præfuit aũt rebus biẽnio aut ſecundũ alios quadriẽnio
57 **Iſahacius** Angelus uir iuſtus & æqui ſeruantiſſimus è Peloponneſo eſt ac
cerſitus ad imperiũ, prudenterq́ ſe ſub initia geſſit. Hic magnifi
ce excepit Fridericũ primum proficiſcentem per Conſtantinopolim uerſus Syriam. Cu
uero fratrem Alexiũ natu minorẽ à Turcis captum maximo ære redemiſſet, dolo ab eo in
gratiſſimo homine circũuentus eſt, perq́ ſummum ſcelus oculis priuatus, in cuſtodiã tan
Hiſtoria eſt ſupra ſuſius explicata.
dem coniectus & in ea detentus eſt, donec filius Alexius, qui auxilium Francorũ & Vene
torum implorans petijt, patrem lachrymis obtinuit. Sed carcere poſt longam captiuitat
eductus, morbo ex aēre contracto non diu uixit.
58 **Alexius** Angelꝰ frater minor Iſahaci Imp. uir ſceleratiſſimus per parricidi
adeptus eſt imperiũ. Eadem impietate quæſiuit perdere Alexium f
lium Iſahaci nepotem ſuum, niſi fuga ſalutem obtinuiſſet. Alexius itaq́ Iſahatij filius del
tus in Dalmatiam, inuenit nobiliſſimos Francorũ proceres Balduinũ comitem Flandren
ſem cum multis alijs principibus, qui icto cum Venetis fœdere, Aſiam traijcere meditaba
tur. Hos præcibus promiſſionibusq́ maximis mouit, paciſcendo triginta milia marcarũ a
ri ac commeatuũ copiam, ſi imperio aut ſolus aut cum patre, ſi uiueret, qui in carcere deti
nebatur, eorum auxilio reſtitueretur. Principes tam inſigni caſu moti, parata claſſe Byza
tium uerſus nauigant, fractaq́ cathena, quæ à Conſtantinopoli ad Perã extenſa erat, Co
ſtantinopolim expugnant, fugienteq́ Alexio fratricida, Iſahatius carcere liberatur & Al
xius poſt ſubitam patris mortem Imperator eſt dictus.
59 **Alexius** iunior fugato tyranno fratricida, imperiũ eſt aſſequutus. Sed pau
lo poſt à Murſypho quodã ignobili fraude innocenter necat. Ty
Rex fugit relicta ciuitate.
rannus hinc ſe hoſtibus fruſtra opponens, amiſſa tandẽ urbe Couſtantinop. nocte medi
cum uxore & pellicibus ac theſauro clam aufugit. Sed non multo poſt in Peloponneſ
captu

captus & Conſtãtinopolim retractus, interficitur. Vrbs Francis Venetisq; dedita, cum omni exercitus multitudine eſt ab illis poſſeſſa, atq; res imperij deinde ad Francos translata. E quibus Balduinus primus eſt Græcorum Imperator creatus.

60 **Balduinus** comes Flandreñ. eligitur Imp. Conſtantinopol. anno 1202. ab exercitu Flandrenſi, ab exercitu machionis Montisferratenſis & Allobrogũ & ab exercitu Venetorũ. Hæc autem electio facta eſt hac conditione ut ſi Imp. ex Francis crearet̃, Veneti darent patriarchã, ne penes unam gẽtem utraq; eſſet dignitas. Ceſſit itaq; armis Gallicis Venetisq; quicquid olim ſub Iſahaci imperio fuerat, excepta Adrianopoli, in quamplures Græci odio Latini nominis ſeſe receperãt, quam ſolam Imperator non poſſedit, ſed Theodorus Alexij peſſimi Imperatoris gener eam dotis nomine accepit imperauitq; ibi. Cumq; Franci eã molirent̃ expugnare, captus & mortuus eſt Balduinus, circumacto uno imperij anno. Erat autem quarta pars captorũ oppidorum Venetis aſſignata, quæ inſulas cõtinebat Aegæi maris, Cretam, Euboæã, & alias minores.

Conuentiones de Imperatore eligendo.

61 **Henricus** Flandreñ. comes fratrer Balduini Imperatoris ſucceſſor in imperio declaratur. Hic repetijt obſidionẽ Adrianopolitanã, ſed cum Saraceni irruerent, ipſe ſoluta obſidione Conſtãtinopolim properat munitq; urbem. Paulo poſt intempeſtiua morte interceptus obijt anno imperij undecimo, relinquens Tolantam filiam Petro Antiſiodorenſi nuptam hæredem.

62 **Petrus** Antiſiodorenſis comes gener Henrici fit Imperator. Cumq; è Roma rediẽs iter faceret per Macedoniã, Theodorus Laſcaris qui ſe pro Imperatore Adrianopolitano gerebat, in montium ſyluis inſidias locat, captumq; Petrum abducit & in tetrum conijcit carcerem tandẽmq; obtruncat.

63 **Robertus** filius Petri Antiſiodor. accerſit̃ ex Gallijs & ueniens Conſtantinopol. Imp. ſalutat̃. Hic uirginẽ inſignis formę Gręcam nobili ortã progenie ſibi deſpõdit uxorẽ, haud ignarus prius eam proceri cuidam Burgundo, qui Latini exercitus ductor erat deſponſatã. Prior itaq; ſponſus contumelię impatiẽs, ira accenſus, amicos quoſq; ſibi adiungẽs, noctu in regiã irrupit, puellę palatiũ effractis cubiculi forib. ingreſſus, dehoneſtat naribus puellam. Genitricẽ uero quæ noui cõnubij autor erat ac conciliatrix ui domo abſtractam in mare præcipitat. Nec eſt auſus Imperaor ad in-
uriam mutire quidẽ. Romam uero contendens pro diademate impetrando, & inde rurſum
ediens in Achaia morbo deceſſit, Balduino filio admodum puero relicto.

Audax facinus.

64 **Balduinus** ſecũdus Roberti prioris filius ex alia uxore q̃ quę naribus deformata erat, deſignatur Imperator, ſed quia erat puer, accer-
ſitus eſt Ioannes Brennius rex Ieroſolymitanus, cuius filia Martha eſt deſponſata Baldui-
o, atq; ſic ſocero cõmiſſum imperiũ, cui gener poſt eius mortẽ ſuccederet, quod & factum
ſt. Ioannes uero Laſcaris Theodori filius Imp. fuit apud Adrianopolim. Interim aũt Bal-
luinus multo bellorũ onere grauabatur, ut cogeretẽ etiam Philippũ filium ob accepti æris
nutuũ Venetis obſidem dare. Durãte uero bello, cum Balduinus optima quæq; amiſiſſet
& iam de retinenda Conſtantinopoli deſperaret, omniũ templorũ donarijs ablatis, ingen-
em exercitum ad Boſphori fauces obijcit. Interim tamen cum Theodorus moreretẽ, ſpera-
bat Balduinus ſe omnia amiſſa recuperare. Reliquerat autem Theodorus Michaëlem Pa-
ęologum filijs tutorem, qui tamen tutoris nomine contentus non fuit, ſed Balduini opes
regit & funditus euertit, urbemq; cepit. Balduinus uero nocturna trepidatione excitus
um patriarcha rapta ſuppellectile ad Euripũ ſeſe proripuit, profugus naui in Eubœã eſt
lelatus. Græci uero dum fugiſſe Imperatorem intelligunt, priſtinum imperij ſtatum recu-
erant, quem Franci annos iam circiter 60. poſſederant.

Græci poſt Gallos recuperant imperium.

65 **Michael** Palæologus ſub Theodoro imperiũ per ſummũ nephas arripuit. Nam teſtamento filijs Theodori tutor datus, interficit eos, impe-
ium ui occupans, expulſis eiectisq; Latinis, anno poſtq; à Venetis Francisq; imperiũ oc-
upatum fuit 58. Manſit autem imperium in familia eius annis circiter 194. donec in manus
Turcorum uenit.

66 **Andronicus** filius Michaëlis Palæologi, patri in imperio ſuccedit regnatq; quindecim annos.

67 **Andronicus** iunior filius Mich. Imp. collegæ patris, quiq; ante patrẽ mortuus eſt, uir impius qui auum ſuũ Andron. regno excluſit.

68 Ioannes

68 **Ioannes** Caloioannes dictus, ſuccedit in imperio patri Andronico iuniori, li cet Ioannes Cantacuzenus tutelari nomine regnum gubernaret ali quandiu, donec ſe illo abdicaret, ſequereturq́; monaſticam uitam.

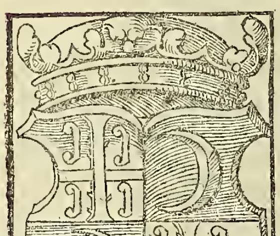
69 **Manuel** filius Ioannis Palæologi patri ſucceſſit in imperio, reliquitq́; poſt ſe ſeptem filios mares incolumes, quorum primus Ioannes patris in imperio fuit ſucceſſor, ſecundus Andronicus Theſſalonicã potentẽ Macedoniæ urbem accepit in partem hæreditatis. Tertius Demetrius Pelopõneſi regnum diu obtinuit. Quar tus Thomas Peloponneſi deſpotus &c. Manuel itaq; Imp. moriens, Ioanni natu maximo imperium reliquit gubernandũ, diſtribuens cæteris filijs regiones, inſulas ac regna alia.

70 **Ioannes** filius Manuelis primogenitus poſt patris mortem imperiũ arripuit auidior pacis ac concordiæ q̃ belli, quietis admodũ ſtudioſus. Hic uenit ad generale conciliũ Florentinenſe, ubi hęreſis de proceſſione Spiritus ſ. à Latinis & Gręcis fuit damnata. Reuerſus autem Imperator in Græciam, haud diu ſuperuixit.

71 **Conſtantinus** ſeptimus Manuelis filius fratre Ioanne ſine liberis mor/ tuo, ab initio rex Peloponneſi, Draconis cognomentũ accepit ob ferociam qua in Turcos ferebatur. Sed ubi Amurates Turcorũ tyrannus Hera/ cleam expugnauit, murumq́; qui Gręcos in Peloponneſo tutos ſeruaret deiecit, adeo ani/ mo cõſternatus eſt, ut omnis roboris ſui immemor Turcis tributum daret, cum antea Iſth mum inſtaurandũ curaſſet. Verum Vngaris & Polonis ad Varnam uictis, pecunia ab Amu rate mulctatus, murum diruere iuſſus eſt. Quem poſtea Veneti tumultuario opere munire adorti, nihilo meliore euentu uſi ſunt. Quomodo ſub hoc Imperatore urbs Conſtantino/ politana fuerit à Turca expugnata, ſuprà indicauimus.

SEQVITVR HISTO- ria rerum Turcicarum, & quid quiſque

Imperatorũ à primo Othomanno uſq; ad tempora noſtra egerit, quomodoq́; imperium Conſtantinopolitanũ ſubegerint.

SVnt qui tradunt Turcos tenuiſſimis primordijs & obſcuris planè ex Caſpijs mõtibus natali ſolo relicto in Perſidem & minorem Aſiam primum impetum feciſſe, uagosq́; latroci/ nantes magis quàm belligerantes prouincias uaſtaſſe, pri/ ma ſtipendia Baſilio Macedone imperante ſub Muchumetio Sara/ cenorum principe meruiſſe, quorum opera Babylonios Indosq́; il/ le uicerit. Sed peperit ijs uirtus inuidiã, uentumq́; eſt ad hoc, ut Mu chumetium profligatũ acie obtruncarint. Deinde ſenſim ingenti/ bus copijs ſeſe effundunt, Aſiamq́; omnem ad Euxinum mare ua/ ſtant & ſubigũt. Variatũ eſt deinde in gente, exortis in ea factioni/ bus, donec Othomannus ueterẽ gloriã aſſerere eſt auſus. Qui Pon tum Cappadociamq́; tranſgreſſus ad reliquas finitimas gentes ſenſim eſt illapſus more la tronis, clandeſtinis excurſionibus uires ſibi uendicans, occupatis montibus & clauſtris op portunis, unde facile irruptiones fieri poſſent, uſqueadeo emerſit ſublatusq́; eſt animo, u palam iam & pari Marte aduerſum finitimos de agri poſſeſſione certaret. Deniq; tempor ſuccedenti non ſolum Pontum & Cappadociã, uerumetiam Galatiam, Bithyniã, Pamph liam, Piſidiam, Lyciam quæ nunc Briquia, Ioniam quæ Quiſcum, utranq; Phrygiã, Cilices, Cares, Aſiam minorem ad oras uſq; Ionij & littora Græci maris occupauerit. Sunt alij qu ſcribũt eos è Scythis traxiſſe originẽ, argumentũ afferentes quòd primo Pontum & Cap padociam tranſgreſſi, ad reliquas inde finitimas partes ſenſim illapſi ſunt. Accedit etiar utrorumq; uitæ & morum ſimilitudo, habitus, cultus corporis, equitandi ſagittãdiq́; ratio & omnino rei militaris cõmunis quędã & patria diſciplina. Hi parua manu primo latronũ more clandeſtinis excurſionibus uires ſibi uendicare conati ſunt. Confluẽteq́; ſubinde hu iuſcemodi generis hominũ colluuie, breui ſe fuderunt in omnes uicinas terras pręſertim c Gręci negligentiores eſſent & Chriſtianorũ crimina hæc crudelia cõmeruerint flagella.

Othomannus dominatum ſibi uendicat.

De

DE ORIGINE OTHO-
manni & familiæ eius ſucceſſione, à quo
deinceps Turcarum reges omnes Othomanni ſunt dicti.

OThomannus qui primus in ea gente hoc
nomen tulit, uir acer à Galathiæ loco in
quo natus eſt, Othomānus dictus eſt. An
no enim circiter 1250. quatuor ex Perſidæ
familię cum ſuis ducibus & exercitibus per Aſiam
& Europam uagati ſunt, nempe Othomanni, Aſ-
ſembecci, Candelori, & Caramanni, ſinguliq́ ali-
quam ſubegerunt terram, nempe Caramanni Ci-
liciam, Candelori regionem circa Pontum, Aſſem
becci minorē Armeniā & Cappadociā, Othoman
ni duce Othomanno primū Aſiā minorē, & paula
tim deinde cæteras omnes abſorpſit familias. Fuit
autem primū Othomānus ex humili fortuna ac te
nuis cenſus, obſcuri inter priuatos nominis, & a-
grarijs parentibus, ſed ob uirtutē rei militaris, ma-
gnum ſibi nomen inter Turcos peperit. Nam uir *Othomāni magnus animus.*
impiger & bellorū appetens, calliditate ſingulari,
conflataq́ per ſeditionē multitudine, ex collecti-
cio ac gregario milite arma circumferre cœpit, &
ſeipſum atq́ ſuam familiā rerum geſtarū gloria il-
luſtrare. Nā ingēti primū manu graſſari cœpit, &
prędabundus deinceps cunctos inuadere. Neque
Chriſtianos ſolum proſternere atq́ uexare elabo
rauit, uerumetiā homines ſuæ gentis armis petere
& ſi qua darēt occaſio ſibi ſubdere. Iam em̄ Turca
rum duces quos cōmemorauimus, dominandi cu-
piditate cōmoti, ſeſe inuicem infeſtare cœperunt,
& eo uſq́ ſuperandi ſtudio ac uires hoſtiliter exer
ndi prouecti ſunt, ut bellum domeſticū inteſtinumq́ omnibus uiribus gerere uiderentur.
nc Othomannus ille nactus occaſionē, quę moribus utiq́ ſuis & libidini cōgrueret, ac
neam uideret ſibi rei gerendę ſuppeditari materiam, adſcitis undique omnibus qui pro
genio prædę rapinarumq́ percupidi eſſent, quiue ſtudio quoſuis opprimēdi ſpoliandiq́
grarent, autoritatem breui adeptus eſt, oppida quædam per opportunitatem aggreſ-
, alia ui cepit, alia deditione ſubegit, nōnulla ut metum incuteret, diripuit atq́ euertit, ut
c futuri incrementi non admodū aſpernanda ſolerter iecisſe uideretur fundamenta. Prę
it his conatibus proſperū euentum Chriſtianorū diſcordia: qua Othomannus occaſio- *Chriſtianorū diſcordia Turcarum incrementum.*
uſus, Bythiniam & omnes circa Pontum prouincias decem annorū ſpacio ſuæ fecit di-
nis. Cum autem decem annos regnaſſet, filio ſuo Orchani, paternæ uirtutis æmulo im-
ium reliquit. A Caſtello Galathiæ, quod à Pruſia Tapezuntē uerſus ſex dierum itine-
liſtabat, à ſe capto, ſic dictus Othomānus, licet alij id eius natale ſolum ſcribant extitiſ-
Claruit hic tyrannus anno humanæ reparationis 1300. Alberto primo imperante. Sunt
i ſcribunt eum 28. annos rerum potitum, quibus Bythiniā & oppida Euxino adiacentia
n pauca ſuo imperio adiecerit, imperium Turcicum hinc auſpicatus.

Orchanes Othomannus, ſecundus Turc. rex.

ORchanes Othomāni filius, ambitione & audacia patri haud abſimilis, rei milita-
ris diſciplinę longe peritior, copijs apparatuq́ opulentior & iuſtructior, bellum
paternū per manus acceptū ſtrenue eſt executus. Circa Pontū enim & Bithyniā
plus nimio gentis ſuæ imperiū propagare cœpit. Nā liberalitate animi, facilitate
rum, dexteritateq́ quadam ingenij, tum bene probeq́ imperādi opinione, ingentē ſibi
undiq́

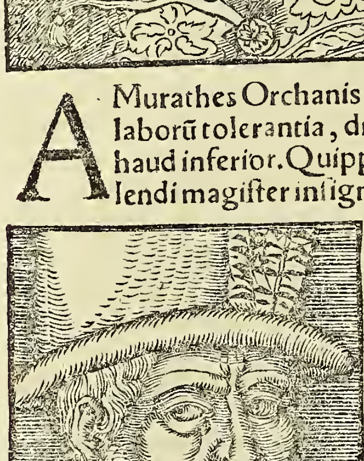
Pruſia adimitur Græcis.

undiq; multitudinē comparauit. Quorum animos ſem ad ſe proſequendū allectos atq; cōciliatos, populari dei ceps facilitate & comitate quadam, perpetuaq; cōſuetu ne atq; largitionibus, mirū in modū in officio retinebat Quo factum eſt, ut rem inchoatā à patre, ſuapte ipſe ind ſtria, ſtudio & prudentia cōmode proſequutus auxerit & lōge prouexerit ac propagauerit. Nam mira felicitate d muit Myſiam, Lycaoniā, Phrygiā, Cariam, regnumq; i Helleſpontū uſq; & Euxini littora protendit. Fecit ho Græcorū diſſidium, ut Othomānica res creſceret & Pr ſiam Græcis adimeret. Diſſidentibus autem eis Cantacu zeno magis quàm Palæologis fauet, primus ab eo in Eu ropam accerſitus traiecit. Poſt 22. imperij annū, priuſq; uendi finē faceret, filium poſt ſe reliquit Amuratē, qui late imperiū paternū propagaſſet, ſed cōtra Tartaros in feliciter pugnans, cum multis copijs ſuæ gentis occubuit

Amurathes Othomannus

maior, tertius Turcarum rex.

AMurathes Orchanis filius patrem in imperio ſubſequutus eſt. Vir robore anim laborū tolerantia, diſciplina rei militaris, induſtria & ambitione maioribus ſui haud inferior. Quippe qui ſimulandi diſſimulandiq; egregius eſſet artifex & fal lendi magiſter inſignis. Suo tempore duo fuere imperatores Conſtantinopolit ni, qui pertinaciter inter ſe dimicabāt. Tunc alter qui ſe ui ci uerebatur, imprudenter Amurathē ad partes ſuas tutan das præcio, pacta ſcilicet Callipoli, facile illectum, ex Aſi accerſiuit. Neq; enim magni fuit negocij ei perſuadere, qu ſpōte ad hoc iam diu inhiaret, totoq; incumberet pectore Hunc itaq; & copias eius mature in Thraciam per Helle pontum traduxit, ea conditione ut confecto bello, nauigi rurſus domum per Helleſpontum remitteretur. Hoc pacto Turcarū gens in Thraciam ex Aſia cum armis traiecit. V rum quum Amurathes nō quid promiſerit ſed quid ſibi cō duceret animo uolueret, conſulto bellum procraſtinare cœ pit, ratus hinc fore, ut Græcorū uiribus diuturnitate belli & diſcordiarū atrocitate utrinq; conſumptis, ipſe integer de

Turca in Thraciam uocatur.

feſſos adortus, illos facile ſuperaret atq; opprimeret, id quod tandem quoq; fecit. Nam o pibus & uiribus exhauſtos gentili aſtu obruit, & arma in eos ſine ullo diſcrimine per occ ſionē uertit. Sic Europæis opibus illectus, dum ulciſci imperij hoſtes ſimulat, uſus Genue ſium nauibus, Helleſpontum ad Abydum ſuperat. Occupata Callipoli, peropportune i Cherroneſo cætera Greca oppida infeſtis armis petebat, agros uaſtabat, prædam ageba & cuncta paſſim inuadebat, anno Chriſti 1363. Nec iam amplius diſſimulanter rem ageba ſed palam ſibi & poſteris ſuis pollicebatur Græcorum imperium. Et ad id occupandū o nes cogitationes, conſilia, opes ac neruos intendebat. Hinc effectū eſt, ut nullis fermē ob ſiſtere audentibus, facile & ſine magno negocio, magnā Thraciæ partem ditioni ſuæ ſub iecerit. Mox & Myſiam adortus, armis ſubegit. Pari inde ſucceſſu Beſſos & Triballos do muit. Seruiam Bulgariamq; ingreſſus, quum Adrianopolim prius occupaſſet, occurre tes ſibi cum paratiſſimis copijs hoſtes ingenti cæde profligat. Ac poſtremo ſuperiorē M ſiam ingreſſus, cum Lazaro Seruiæ deſpota acie congreſſus, ſub inguine confoſſus occu buit, à Lazari ſeruo in domini uindictam occiſus cum annis imperaſſet 23. Nec Europæ incruenta uictoria fuit, Lazaro cum multis uiris fortibus cadente. Is itaq; defunctus duo reliquit filios ad capeſſendā rerum adminiſtrationē idoneos, Solymannū ſcilicet & Baia zetum. Solymannus in Aſia late imperabat, qui Gotfrido & alijs Chriſtianis ducibus I roſolymā petentibus ſeſe oppoſuiſſe credit. Hic cum Baiatzeto ex Aſia in Europā tran greſſus, hoſtiliter conflixit. Quo extincto, totius rei ſumma ad Baiatzetum eſt deuoluta.

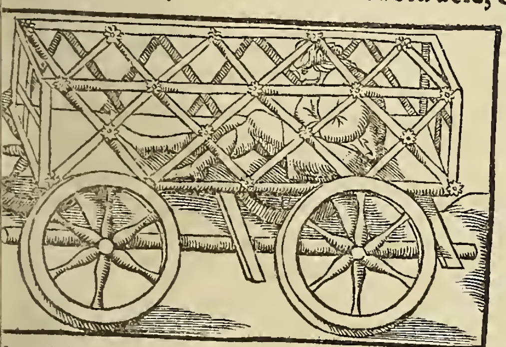
Amurathes occiditur.

Baiatzetu

Baiatzetus Othomãnus, quartus Turcarũ rex.

Baiatzetus Amurathis filius & Solymanni fra-
ter poſt patrem & fratrem à ſe per
inſidias occiſum in imperio ſucceſſit. Erat aũt uir ingenio
peracri, maximarũ rerũ percupidus, in rebus arduis capeſ-
ſendis audax, in adminiſtrandis ſolers, in laboribus perſe-
rẽdis infatigabilis, in occaſionibus proſpiciẽdis acutus &
ſagax, in exequendis celer ac pſeuerans, animo fortis, cor-
pore ſtrenuus, belli appetens, quietis impatiens, gloriæ a-
uidus, in periculis obeũdis impauidus, in hoſtibus fallen-
dis uerſutus & uafer, uſque adeo nouelli regni fines breui
temporis ſpacio produxit & extulit, ut circa Thraciã diu
uerſatus, penè uniuerſam, excepta Conſtantinopoli & Pe
ra, bello affligeret. Deinde in reliquam Græciam manus
iniecit, Theſſaliam, Macedoniã, Phocidem & Atticam oc *Græcia à Tur-*
pauit, ſuiq; iuris fecit. Myſios quoq;, qui hodie Seruij, Illyricos, id eſt Boſnenſes, Tribal *ca occupatur.*
s, qui Bulgari cõmuni uocabulo dicunt, aſſiduis prælijs uexauit, patris mortem ſic ultu-
s. Principe Bulgarorũ interfecit, alios ſubegit, alijſq; tributa quotannis exhibenda indu
t. Byzantiũ quoq; urbem regiã adeo omni agro ſuburbaniſq; delitijs ſpoliauit, tam lon-
a obſidione uexauit, ut Imp. cogeretur egredi & ex Italia Galliaq; mendicare auxilia. Re
qui uero ciues omni præſidio deſtituti, fame ualida urgente, deſperata ſalute de deditione
gere cœperũt, perijſſent (octo enim annos Conſtantinopol. obſederat, & obſeſſam facile
pugnaſſet) niſi Vngarorũ, Gallorumq; aduentũ formidãs, illis ad Nicopolim occurriſ- *Strages apud*
t, memorabiliq; prælio noſtros ſuperaſſet, cęſis captiſq; magna ex parte Gallorũ duci- *Nicopolim.*
s, Ioanne ſcilicet Bugundiæ duce, Sigiſmundo autem Imp. fuga elapſo, ut ſuprà ſignaui-
us: & reuerſus tyrannus ad Conſtantinopol. obſidionẽ ſpei plenus, eam biennio denuo
ſeſſam occupaſſet, niſi Tamerlanes Scytharũ rex, inſtar torrentis ipſo incurſu cõtra ua
ndo, Baiatzetũ omni apparatu occurrere conantẽ, in Aſiam reuocaſſet. Vbi in cõfinio
alatiæ & Bithyniæ cõfinio inſtructa acie, collatis ſignis utrinq; fortiter dimicatũ eſt. At

Baiatzetus impar uiribꝰ ſuperat, uiuuſq; ca-
ptus in cauea cathenis aureis uinctus ac cir-
cumductus, tandẽ dimiſſus, cęſis prius in bel
lo ducẽtis Turcarũ millib. inglorius in Aſia
paulo poſt diem obijt. Incidit hęc clades Tur
cis in annũ 1397. Fuit aũt Tamerlanes iſtẽ
humili loco inter Scythas ſiue Tartaros na- *Tamerlanes*
tus, primo bubulcus, dehinc miles gregariꝰ, *Tartarus.*
effecitq; uirtute ſua paulatim, ut ordinẽ pri-
mo, mox exercitũ ductaret. Eoq; potentię e-
uectus cum ſolertia, tum corporis uiribus
landiq; agilitate, ut magno fortunæ ludibrio, multarũ ſit gentiũ imperio potitus, terror
tiũ appellatus. In cuius exercitu, duodecies centena millia hominũ fuiſſe tradunt. Pri-
m enim in Parthis eum regnaſſe ſcribunt, mox Scythas ab eo ſubactos, Hiberos, Alba
, Perſas, Medos, dehinc Meſopotamiã inuaſit. Poſtea Armeniã armis ſubiugauit. Tra
o demũ Euphrate, cum 600. millib. peditũ ac 400000. equitum Aſiam minorẽ late do-
it. Cum quibus etiam Baiatzetũ prælio uicit, ac cęſis 200 Turcarũ millibus, uiuum in po
atẽ ſuã redegit. Dehinc more ferarũ aureis uinctũ catenis in cauea, omnibus ſuis expe *Turcarũ rex*
onib. prę ſe egit ac circũduxit, pro ſcabelloq; quoties equũ cõſcẽdit eo uſus, & quaſi ca *in cauea cir-*
ub menſa comedere iuſſit. Admirandũ rerũ humanarũ ſpectaculũ & fortunę regiæ lu- *cumuehitur.*
ũ. Tunc domitũ eſt armis Scythicis, qcquid terrarũ eſt à Tanai ad Nilũ. Smyrnas, An
hiã, Sebaſten, Tripolim, multaſq; ualidiſſ. urbes ui expugnauit. Vicit deinde plio Ta-
lanes Memphiticũ regẽ, quem Sultanũ uocãt, uictumq; ultra Peluſiũ intra Nili fluenta *Tamerlanis*
ulit. Cepit Damaſcũ & item Capham in Taurica Cherſoneſo. Caſtra in urbis modum *ſęuitia.*
ãt ordinata, definito cuiq; artificio loco pprio, in ptes ſuas diſtributis exercitijs, ut oĩa
uitæ

uitæ uſuiq́; neceſſaria in prōptu eſſent. Rerumq́; omniū tanta ſemper copia in his inueni
batur, ut nullus eſſet latrocinijs locus, tutoq́; omnia afferri poſſent. Cæterum ut maiore
hoſtibus terrorem metumq́; incuteret, triplici tentorio, ſi quam urbem oppugnare adortu
eſſet, in exercitu uti conſueuit. Sic ut in unoquoq́; diſpar color, animi mutationē, prius n
Tria taberna-cula tres ani-mi mutationes uiſo ſtratagemate, intelligeretur. Primo enim die candido utebatur tabernaculo, quo ſig
ficabat nulla in re, ſi modo ſe dederent, iniuriam ſe illaturum aliquam, ſed pacem ac ſalu
tem, quam candor arguebat, conceſſurū. Sequenti die purpureo uſus colore in tentori
monſtrabat cædem & ſanguinē procerum in primis & patrumfamilias, quod alteram die
expectaſſent. Quod ſi res ad triduum protrahebatur, atro colore in caſtris excidium urb
& omnibus miſerabilem ruinam præmonſtrabat. Tanta erat hominis ſæuitia, ut cum in c
ſidione cuiuſdam urbis populoſæ quum prima die deditionē neglexiſſet, agmen puero
ac puellarum oleas in manibus geſtantiū, candida ueſte egreſſum obuiam tyranno uenia
ſupplex deprecarē, in illud immiſſo equitatu crudeliter eſt eius iuſſu conculcatū, fœde
obtritum. Genuenſis quidam qui eius familiaritate annis iam pluribus longa conſuetu
ne utebatur, cum rogaret cur in ſupplices mitior non eſſet quum facilius quæ uellet, ſine
tanta uteretur crudelitate, impetrare poſſet, turbato truciq́; oculorū aſpectu, furorem uu
Ira Dei. tu diſtorto præ ſe ferente reſpōdit: Quid tu me hominē eſſe putas & nō Dei iram potius
orbis uaſtitatem ac calamitatē? Proinde ocyus te hinc aufer, ni tu quoq́; periclitari cupi
& interrogationis tuę pœnas dare. Et profecto talis fuit qualē ſe prędicabat. Qui tota fe
Aſia domita, deletis regionibus ac tyrannis, pluribus uaſtatis prouincijs, cum uictore ex
citu prædaq́; onuſto ad ſuos reuerſus, urbem condidit ingentē, quam omnigenū captiuo
multitudine referſit, captarumq́; urbiū ſpolijs exornauit. Regnum moriens duobus fili
reliquit, quorum diſcordia ampliſſimi regni opes tanta arte conquiſitę, diſſipatæ ſunt, im
periumq́; Parthorum rurſus extinctum eſt. Vt autem redeamus ad Baiatzetum, is ubi m
tuus eſt, reliquit regnum quatuor filijs, quorū nomina ſunt Calapinus, Moyſes, Mahom
tus & Muſtapha.

Calapinus quintus Turcorum rex, & Moyſe

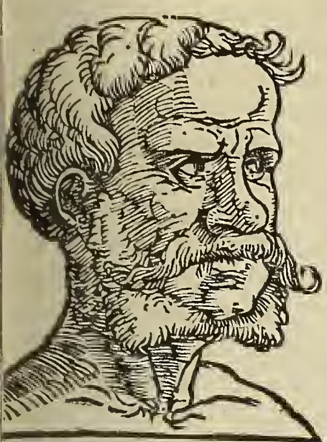
frater eius, mutuo in imperio ſuccedentes.

CAlapinus, quem alij uocant Alpinum, alij C
riſcelebē, filius fuit Baiatzeti, inter quatuor f
tres maximus natu, paternū obtinuit regnu
Aduerſus quē, reb⁹ Turcorū iam penè fract
Sigiſmundus rex cum ingenti exercitu Danubium tra
cit, infeliciter tamen pugnauit. Sunt qui ſcribunt id fac
ſub Baiatzeto, ut ſupra quoque memorauimus, alij ref
runt hanc pugnam ad Amurathem. Sub quocunq́; fac
eſt, pernicioſiſſima fuit Chriſtianis. Parauerat enim S
giſmundus ingentem ex uniuerſa penè Germania exe
citum. Affuit & Gallorum numeroſus exercitus & I
annes dux Burgundiæ, qui etiam captus & Adrianop
lim ductus, multo auro libertatem redemit. Cum erg
tam grandem ductaret rex Sigiſmundus exercitum
diripuiſſet expugnaſſetq́; Raſciæ & Bulgariæ oppida
manibusq́; hoſtium iterum ſuſtuliſſet, caſtris erumpebāt crebro Turcæ, regiumq́; exerci
prouocabant, donec tandem Turca aciem inſtituiſſet ſub caſtro maioris Nicopolis. Tu
Strages apud Nicopolim. Franci pellecti fama uenientis hoſtis, à rege Sigiſmundo primitias belli petunt, primum
congreſſum. Hoc item & aliæ gentes. Interim dum cōſultatur, Franci præripiunt pugna
priuſquam uniuerſæ copiæ in aciem ordinatæ collatis ſignis prodirēt. Franci itaq́; dimiſſ
ſuis equis cataphractis pedites in turmas hoſtium irruerunt. Horum equi cum caſtra reg
tranſuerſo curſu peterent, cęteri hunc morem pugnandi ignorantes, ad unum omnes ar
trabantur Francos cæſos, tergaq́; uertunt. Oritur ingens in caſtris tumultus, derelinquu
tur ſtationes militum ac in fugam uertuntur. Magna æditur utrinq́; ſtages, multi cęſi, mul
capti. Feruntur tum Chriſtianorum uiginti millia, Turcarum ſexaginta millia trucidat

t niſi rex ſubſidio nauis euaſiſſet, actum tūc fuiſſet de regno Vngariæ. Delatus igitur naui per anubiū uenit Conſtantinopolim,inde ad Rhodum,tum ad Dalmatiæ & Croatiæ regna,men s penè 18.ibi cōmoratus priuſquam regnum intraret. Cæterum Calapino poſt hæc mortuo, rchanes filius ſucceſsit,tenella ætate adoleſcētulus,at breui poſt à Moyſe patruo extinctus eſt, l qui & ipſe haud multo poſt moriens,fratri Mahometi regnum per manus tradidit.

Mahometus hoc nomine primus ſextus Turcarum rex.

MAhometus defunctis fratribus regnum incruente adeptus,ipſum tum armis & diligentia,tum dolo & aſtu terra mari'que nō modo incolume tenuit, uerūetiam adauxit uehementer. Valachis bellicoſis nationibus bello attritis, tributa grauia imperauit. Ipſe Macedoniam bello domuit,promouit'q; Turcorum ſigna ad Ionium uſque pelagus. Et quum quandam Mœſiæ partem,quam hodie ſuperiorē Boſnam appellamus,ſuæ ditionis feciſſet,placuit illi nouū in terra illa deſignare regem. Conſtituit igitur hominē nouum, humili loco genitum Iſahac regem Boſnenſem. Qui ſucceſſu elatus,finitimas regiones populabatur, prædas agebat, ac ſpolijs ſe ſuo'q; locupletauerat. Et quia Sigiſmundus imperator tum aberat, quidā ſtrenuus miles de Macedonia Nicolaus nomine, reguli iſtius inſolen- *Regnū Boſnenſe inſtituitur.* m non paſſus,cum prædabundus omnibus inſultaret,et ſi uiribus impar eſſet,expectata occa ne cū regem uideret egredi, in hunc mox animū atq; oculos intendens, præcipiti curſu equo ecit,ac in terram proſiliens enſe iugulum confodit, exercitus regius in fugā uerſus militi huic mam dereliquit. Pari audacia paulo poſt cum Turcis idem miles congreſſus, miro ſtratage- te eos fefellit. Media ſcilicet nocte in caſtra dormientiū hoſtium irruens,& tumultum tympa- atque fiſtulis excitans,atque ingenti clamore omnes in fugam ſoluens. Nam clade ædita,ui- ria penes Vngaros fuit. Mortuus eſt autem Mahumetus poſtquā imperauit 17.annos,anno riſti 1422. conſtituit'que regiam ſedem in Adrianopoli.

Amurathus hoc nomine ſecundus, uulgo Moratbeg,ſeptimus Turcarum imperator.

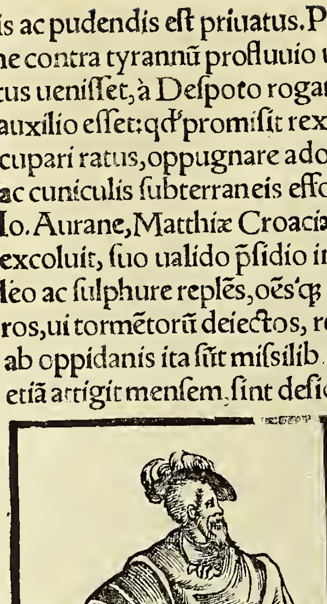
AMurathus iſte à multis ſcribitur fuiſſe filius Mahometi. Interim autem quo conatur ex Aſia in Thraciam traijcere, Græci Muſtaphæ patruo eius fauentes, auxiliū ferunt. At Amurathus Genuenſiū opera in Thraciam delatus, cum Muſtapha hoſtiliter cōflixit, uicit que, & totum imperiū eſt aſſequutus. Infenſus aūt Græcis q; Muſtaphæ opem tuliſſent,prouincias Græciæ adortus, nobiliſsimas eius ciuitates accepit in fidem, præſer- Theſſalonicam ciuitatem illuſtrē antiquitate, amplitudine,pulchritudine,amœnitate,opib. rtunitate ſitus, in ora Macedoniæ ſitam, quæ tunc à Venetis tenebatur: occupauit quoque nes citra Peloponēſum gentes, ſuo'que ſubiecit imperio uſque ad Corinthiacū ſinum. Quin pirum & Aetoliā in ditionem ſuam redegit, atque Illyricorū oppida multa ui expugnauit, dam in deditionē compulit, & quædam funditus euertit. Sigiſmundo imperatori Georgius potus Seruiæ ſeruiebat, & ut imperatoris emereretur fauorē, loco ſyncerae fidelitatis Nan- albenſem arcem prope confluenta Danubij & Saui ſitam, ueteribus Taurinū ac Belgradū, ntiorib. Alba Bulgarica appellata, Cæſari dono dedit,receptis multis alijs in cōpenſam,ut ſci impetus Turcorū hic facile poſſet frangi, quū agrum Vngaricū depopulari conaretur. Con it tum Amurathus in Myſiam,nec ulla re à Georgio Deſpota potuit flecti, ut ſecum fœdus et,priuſquā ab eo nuptias filiæ extorſit cum ingenti dote. Nam more gentis plurimas habuit res. Verū non diu pax illa & affinitas obſtitit, quo minus iterū aduerſus eum duceret grauē citū. Georgius furentē generi nō ferens potentiā,fugit cum tota familia in Vngariā, uno re filio Gregorio, qui cum præſidio tueretur Synderouiā Seruiæ regiam,ſed qui tandē magna ia uictus coactus eſt ſeſe dedere hoſti. Sic Synderouia expugnata cū 100.armatorū milibus. pia quoq; & Miſiorū ſeu Seruiorū oppida poſt longā obſidionē capta,& Deſpoti filius ocu

Alba Græca ſeu Bulgarica.

Synderouia regia Seruiæ.

TT lis ac pu-

lis ac pudendis eſt priuatus. Præerat tũc Vngariæ Albertus Ro. rex, ſed qui & ipſe in expeditio
ne contra tyrannũ profluuio uẽtris laborãs interijt. Et cũ Vladislaus Polonus in Vngariã uoca
tus ueniſſet, à Deſpoto rogatus eſt, ut extorri ac patria eiecto ad priſtinã fortunam recuperanc
auxilio eſſet: qđ promiſit rex. Interea Turca per occaſionẽ inteſtini belli Vngariã facile ab ſe c
Belgradũ oppugnatur. cupari ratus, oppugnare adoritur Belgradũ, & machinis militarib. turriũ inſtar è ligno extruct
ac cuniculis ſubterraneis effoſsis, prorſus in ſuã ditionẽ trahere ſibi pſuadet. Sed arcis præfectu
Io. Aurane, Matthiæ Croaciæ Bani frater, q̊s Sigiſmundus ob rẽ bene geſtam omnibus honoril
excoluit, ſuo ualido pſidio inanes reddit oẽs eius conatus, cuniculos puluere incẽdiario, pice, c
léo ac ſulphure replẽs, oẽs'q; immiſſos milites cũ iumẽtis interficiẽs. Dehinc rudere & gleba m
ros, ui tormẽtorũ deiectos, reſartiens. Poſtremo cũ incautius Turcæ oppugnationẽ adorirẽtu
ab oppidanis ita ſũt miſsilib. ac faculis obruti, ut 7. millia Turcorũ in hac obſidione, quæ ſeptim
Io. Huniades. etiã attigit menſem, ſint deſiderata. Ea clade perculſus Turca, obſidionẽ ſoluit. Cum autẽ Io. H

niades iam per arma clarus undiq; haberetur, declarauit eum Vl
dislaus rex ducẽ Tranſſyluaniæ, quẽ Vaiuodã uocant, cõmiſitq;
li ea potiſsimũ oppida, quæ Turcis obiecta erant, & tantũ copiar
quantũ res tunc ſinebãt aſsignauit, ut nõ ſolum ſua defendere, ſed
occaſionẽ etiam fines hoſtiũ tranſcendere poſſet, id quod & poſt
fecit. Nam Seruiã ingreſſus, Turcas potẽter expulit, multos cap
uos abegit, arces & uicos recuperauit. Deinde coacto exerci
Turcas Tranſſyluaniã deuaſtantes adeo ſtrauit, ut etiã prædã ab
ctam recuperaret, captiuos liberaret, fugiẽtes perſequeretur, Mo
dauiam ablatã recuperaret, atq; oẽs occultos tramites in montib
obſtrueret. Indignatus uero Amurathus, miſit ducem cum gran
exercitu in Tranſſyluaniam, iubens ut omnia depopuletur, obui
quoſq; interficiat, & neminẽ ulla excipiat pietate. Quã cladem ſ
rum Huniades uidẽs, ſtipatus manu militari, ſtatuit aut uincere a
mori. Aggreditur ergo hoſtẽ intrepidus, æditur'q; utrinq; maxin
ſtrages, ſed cũ Huniades feruentius inſtaret, arripiunt hoſtes fug
ſubſequuntur Vngari, & omnẽ campi planiciẽ cadauerib. ita implent, ut breui poſt aẽr infect
Victoria Huniadis. negaret hominib. illic habitationẽ. Potitus Huniades hac uictoria, ſuis cœpit eſſe admirationi
hoſti ſtupori. Quin & nomẽ eius adeo terrificũ fuit, ut plorantib. pueris matresfamilias tacitur
tatem nõ aliter impetrarẽt, q̃ Huniadis præſentiã minitantes. Creuerat interim Vladislai regis
dies autoritas, præſertim poſt mortẽ matris Ladislai, miſſus'q; eſt ad eum Iulianus cardinalis, c
ſuaderet expeditionẽ contra Turcã. Monebat præterea Deſpotus exul regẽ, ſed & Huniades
teris inſtabat, accedebant quoq; Chriſtianorũ principũ promiſſa, q̃bus omnib. excitatus rex,
tio regni ſui anno grãdem cõflauit exercitũ, uenit'q; in Bulgariã. Similiter Huniades ex Seru
ingreſſus Bulgariæ regnũ, obuia quæq; aut ferro aut igne deleuit, deiectis Turcorũ præſidijs.
cũ Deſpotus medius inter Vngaros & Turcas, nunc hos, nũc illos fefelliſſet, erat Huniadi fid
Georgij ſuſpecta. Pugnauit ea die quinquies collatis ſignis Huniades cõtra Turcas, ſemper u
Chriſtianorũ contra Turcã uictoria. ctor. Deinde ſexta pugna maxime fuit, in qua aliquot millia Turcarũ ciciderunt, quatuor mil
capta cũ nouem ſignis militarib. ac 13. ducib. haud magna Chriſtianorũ iactura. In has itaq; an
ſtias acti Turcæ, cõſultabant pacẽ petere. Quod tamẽ diſſuadebãt Iulianus Cardinalis, dux B
gundiæ & Veneti. Diſſuaſit & Io. Palæologus imperator Græcorũ. Vladislaus tamẽ audito o
tore Turci, pacẽ in 10 annos cõcludit, ſic ut omnia dñis ſuis ablata reſtituerẽtur. Ea pax moleſ
ſima fuit Iuliano, cui proſequẽda uictoria uidebatur. Et Eugenius pontifex certior factus, re
nullũ ualere fœdus, quod ſe incõſulto cum Chriſtianæ religionis hoſtib. percuſſum eſſet, reſc
pſit. Scripſit quoq; Græcorũ imperator, Turcã dolo ac fraude fœdus percuſsiſſe. Motus er
Vladislaus his hortatorib. exercitũ conſcribit & traducit in Myſiã atque Bulgariã. Monet ta
regem Dracula princeps Valachiæ, ut retro iter uertat, præſagiẽs quod futurũ erat. At ille m
Pugna apud Varnam. tionẽ cõtemnens, caſtrametatus eſt circa Varnã Ro. ciuitatẽ, locum natura munitũ. Amurath
cognito hoſtiũ aduẽtu, exercitũ ex Aſiaticis militib. corruptis precio ſpeculatorib. infra Callip
lim, qua fauces Helleſpõti arctiſsime ſunt in Boſphoro, in Europã reportauit. Dicũtur Genu
ſes pro ſingulis capitib aureũ nummũ accepiſſe pro uectigali, numerũ'q; ultra 100. millia aſc
diſſe. Tot enim milites traduxit. Trepidatũ eſt in caſtris Chriſtianorũ, dum inſperatũ hoſtiũ n
meru

ierum cõtemplantur. Et dum Iulianus cũ Agrienſi epiſcopo alijsq́ Vngaris cēſerent intra cur is exercitũ muniendum, Huniades ac Deſpotus manus cõſerendas regi perſuaſerũt, horũq́ ui t ſentẽtia. Ordinata aũt acie fit pugnæ initiũ. Acies Chriſtiana primũ Turcas in fugã uertit plu mis proſtratis. Amurathus magno metu perculſus, prælio excedere ſtatuit, ſed cũ longa duce t ſuſpiria, fertur uexillũ ſancti Ladislai, ac alterũ in quo imago Chriſti erat, uidiſſe ac patria lin ua exclamaſſe, Crucifixe, crucifixe, uide gentẽ tuam perfidã, q̃ à me nõ laceſsita, cõtra iuſiuran um fidẽ uiolauit. Reuocata eſt pugna ſumma cõtentione, nũc Turcis nũc Chriſtianis cadentib. iu ancipiti marte pugnatũ, tãtum'que ſanguinis utrinque effunditur, ut in modũ lacus campi ignarẽt. Agrięſis epiſcopus per paludes fugiẽs, in cœno ſubmerſus eſt. Rex uero ad Ianizaros a pedeſtres milites Turcæ appellãt) delatus, cũ equus eius in latere grauiter ſauciatus eſſet, te obrutus eſt anno regni ſui 4. ſalutis uero 1444. in uigilia Martini. Caput eius poſt detrũcatum infixũ haſtæ, populis oſtentatũ. Huniades cũ regiũ corpus recuperare nequiret, fuga ſalutem iuit. Cæteri q̃que qui ſupererãt, oẽs fugæ ſe cõmiſerunt. Sed partim in lacunas ac paludes dila i, ſubmerſi ſunt, partim in ſyluis uepribus'q́, fame, frigore, ſiti, uigilia interiere. Iulianus cardina equo fugiẽs, dum curſu fatigatus potu reficitur, ſpoliatus, ſeminudus'q́ in deuio ſaltu animam halãs repertus eſt. Culpa huius tãtæ cladis imputata eſt cardinali Venetorũ, qui neq; fretum re e cuſtodiſſet, neque traiectos regi ſignificaſſet. Poloni acceptã eo prælio cladẽ Huniadis uecor e atque ignauiæ tradiderunt, alij uiolato iurĳurãdo. Fertur conflictus ille trium dierũ & noctiũ itio cõtinuatus. Cæterũ Huniades dum in Vngariã properaret per Valachiã, captus à Dracu Vaiuoda in carcerẽ eſt cõiectus, ſed rurſum cũ munerib. dimiſſus, nec diu poſt gubernator re ni Vngariæ cõmuni procerũ conſenſu creatus. Porro in clade Varnenſi numerus cæſorũ eſt in tus, q̃ multi in paludib. ſubmerſi diſparuerũt. Tamẽ 30. millia Chriſtianorũ cæſa à quibuſdam eruntur, & 40. Turcarũ. Cum'q́ tyrãnus rogaretur, cur poſt adeptã uictoriã nullum letitiæ ſi um exultãdo exhiberet, reſpõdit memorabili uoce, Nolle ſe ſimili euẽtu ſæpius uincere. Hinc drianopolim cõcedens, cœpit ociũ bello præferre, & Mahometẽ ex liberis ſuis maiorẽ præfecit perio, atque inde in Aſiã reuerſus, religioni ſolitariæ ſeſe addicere cogitauit. Alij ſcribũt Amu hũ poſt Varnẽſem pugnã Corinthiacũ Iſthmum, q uulgò hodie Hexamiliũ ex loci diſtantia itur, ſumma ui expugnaſſe ac diruiſſe. Nã Peloponẽſes prædicta clade perculſi, adorti fuerãt eri et irrequieto opere Iſthmũ munire ac muro cingere. Queẽadmodũ plures olim ſpaciũ illud æ perfodere tẽtarunt, licet ſemper infeſto omine opus inchoatũ infœliciter defecerit. Cõſtan us Palæologus, qui nouiſsime Byzãtij imperauit, inſtaurandũ curauit quodã Chriſtianorum ceſſu, tributũ'q́ regi Turcarũ minime reddendũ eſſe ſtatuit. Cæterũ Huniades acceptã Var cladẽ ſemper ante oculos gerens, ut priorẽ aboleret ignominiã, & illata reſarciret dãmna, ex igaria cui præerat, quãtas potuit cogit copias ut Turcã inopinatũ peſſundaret. Adhibuit etiã celeritatẽ. Sed Deſpotus Seruiæ, q nõ erat uocatus ad illã expeditionẽ, patefecit ducib. Tur um conſiliũ Huniadis. Exterriti Turcæ, Amurathũ religioni addictũ euocant, q̃ filius tantã i molẽ ferre neqret, colligunt exercitũ, pergunt'q́ obuiã hoſti, & cõcurrit uterque exercitus Caſſouio Myſiæ cãpo, ubi atrociter infeſtis armis toto triduo eſt dimicatũ, primũ uictoria Vn is cedẽte. Tandẽ uero occũbunt Vngari, duce ægre cũ paucis ſeruato. Porro Huniades abie armis grauiorib. incidit in manus duorũ Turcorũ, qui tamẽ eum nõ cognouerũt. Ab ijs ex iatus dum de quodã amuleto inter ſe cõcertarent, alterũ enſe ſtrauit, alter fuga elapſus euaſit. us in ſyluã cum equo delatus. Cũq́ Belgradũ peteret, à Georgio Deſpoto Seruiæ eſt captus filio in obſidẽ dato, dimiſſus. Liber tamẽ factus, uaſtatione prouinciæ ſuæ haud ſine parua pœ oactus eſt filiũ reſtituere. Qđ cũ Amurathus audiſſet, indignatus Deſpoto, q̃ carcere hoſtẽ miſiſſet, regnũ Seruiæ cuidã pfecto tradidit expugnãdũ. Deſpotus audiẽs in ſe cõcitari bellũ, ius ſe cœpit accuſare, q̃ gubernatorẽ Vngariæ carcere læſiſſet, in quo unico ſalus ſua eſſet re ta. Abiecta itaque uerecũdia, ſupplex Huniadis genib. aduolutus, tãdem ab eo ſuppetias im auit. Qui illico noctu Raſcianos attingens agros, mane Turcas aggreſſus, in fugã uertit ac ligauit capto duce. Mortuus eſt haud longe pòſt Amurathus & corpus eius delatũ in Pru Bithyniæ ciuitatem, quæ ante captam Conſtantinopolim Othomannorum regia fuit.

Vladislaus rex cadit.

Huniades à Dracula capitur.

Hexamilium.

Alia pugna Chriſtianorum cũ Turca.

Pruſia ciuitas

Mahometes ſecũdus, 8. Turcarũ rex.

MAhometes Amurathi filius, mortuo patre imperiũ aſſecut9, dominãdi libidine & am bitione inflatus iuuenis, patre tyrãno longe truculentior fuit. Auſpicatus eſt regni ini tium parricidio, interficiẽs ſcilicet fratrẽ infantem, ne pater ſolus ſepeliretur. Quã faci-

noris atrocitatem cõſpicatus Moſes, orat ne fraterno ſanguine manus inquinet. Reſpondet
Parricidiꝫ cõ- le, ueterem Othomannorum conſuetudinem eſſe, ut cæteris interfectis, unus ſemper relinqu
ſuetudo. tur in regno. Iubetur ergo Moſes in cõſpectu tyranni trucidare infantem. Quo facto mater pu
ri, Mahometis nouerca, inſaniens præ dolore & mœrore, tyrannum multis cum ſingultibus i
crepat, diris'que deuouet. At ille ut fœminam mitigaret adiecit, ſi quid uellet audacter peter
Mulier uero ira ardens, ad uindicandam innocui ſanguinis iniuriã, facinoris miniſtrum impu
Moſen expetiuit. Cui mox hunc tyrãnus uinctum dedendũ imperat. Quẽ efferata mulier ut
cepit, cultello pectus miſeri hominis fruſtra opem dñi aſtantis corã implorantis ad cor uſqꝫ tra
figit, nihiloꝗ cunctata latus dextrũ aperit, iecur abſciſſum eruit, datꝗ canib. diſcerpendũ. H
Mulieris faci- uindicta mulier ſatiata, cõquieuit. Habuit Amurathus & ex alia uxore filium ſextũ agentẽ me
nus. ſem, cõmendatum tutori cuidã. At tutor Mahometis initurus gratiã, prodidit puerum ſibi co
miſſum. At Mahometes allatũ puerum fecit ſtrãgulari & reddi matri. Suſcepto itaqꝫ imperio
domi forisꝗ legib. ordinauit, ærarium locupletauit, noua uectigalia homo auariſsimus excog
uit, copias auxit, in ꝓceres & aulicos ſæuicia et cõtumelijs graſſari cœpit ſanguinarius tyrann
Cõſtantinopo- Ad expugnandã Conſtantinopolim animũ adiecit, nec diu nec noctu quietẽ animo ſuo dab
lis expugna- priuſquã ea potiretur, quã tamẽ nõ expugnaſſet, ſi ciues ſuos in terra abſcõditos theſauros in
tur. mune tutamẽtum erogaſſent, & Veneti ſuis claſsib. præſto fuiſſent. Repletus aũt poſt expug
tam urbẽ omnib. ſcelerib. omnia cõtempſit. Nullũ deum eſſe putauit, Chriſtianã fidẽ irriſit, M
hometũ ſuum pſeudoprophetã ſui ſimilem fuiſſe dixit. Prophetas oẽs atque patriarchas pro
gis habuit. Solũ Alexandrũ magnum, potiſsimũ ubi de eius furore ac libidine ſcribitur, admi
batur, cui ſe ſimilẽ aſſeruit. Anno Chriſti 1455. expeditionẽ in Vngaros inſtituit, atque cũ ma
Alba Græca mis copijs Belgradũ quam hodie Albã græcam uocãt, obſedit, Amuratho patri maledixit, qu
oppugnatur. mẽſes fruſtra in obſidione huius arcis cõſumpſiſſet, ſe 15. dieb. arcẽ ſolo æquare iactabat. Sed cu
Chriſtiani acriter ꝑlium inirent, ac primũ ancipiti pugna dimicarẽt, noſtri primores exercitus
ces occidũt, Mahometẽ ſagitta, q̃ ſub papilla leua ſtringebatur, in pectore, in terrã exanimũ de
ciunt. Quẽ mortuũ credẽtes Turcæ, nocte ſemiuiuũ abducunt oẽs in fugã cõuerſi, uictoriã C
ſtianis reliquerunt. A qbus fuſi & fugati, relictis omnib. munitionib. machinis bellicis, cuiuſci
generis tormentorũ inſtrumẽtis ac ſarcinis militarib. ignominioſa ac turpi fuga per noctẽ ob
Mahometi in- ram abierunt. Mahometes uero noctu ablatus, altera die ubi ex dolore uulneris ad ſe redijt, in
ſania. ligens infamẽ acceptã ſuorum cladẽ, inſperatãꝗ ſtragem, ueneno uitã uoluit ſibijpſi adimere
tãto cũ dedecore in patriã inglorius remearet, uix à ſuis ꝓhibitus. Nunq̃ poſthac de illa clade
dicere aut audire quenq̃ uoluit. Et quoties illius memoria ſubijt, ſemper barbã manu grauiſsi
demulcẽs, ſuſpiria deduxit cũ fremitu, hunc execratus diẽ inter atros cõputauit. Multi putãt
ſi diſpalatiꝗ hoſtes, tum fuiſſent acrius inſectati à Chriſtianis, potuiſſe eo die Othomannorũ
Huniades mo- periũ deleri. Sequẽti anno poſt cladẽ iſtam, Huniades morbo correptus nõ ſine planctu Vn
ritur. riæ diẽ ſuũ obijt. Porro Mahumetes qetis impatiẽs Trapezuntiũ expugnat, deinde adoritur
ſulas Aegæi maris, & occupat Mitylenẽ, ac paulo poſt expugnat Boſnã, deinde Pelopõneſu
quã poſſederũt Thomas & Demetrius fratres, ultimi Chriſtianorũ principes Palæologi. H
inter ſe diſsiderẽt, Demetrius ad Turcã defecit. Sublato aũt è Pelopõneſo principatu, retinue
Veneti quædã in ea terra oppida, è qbus etiã pòſt ſunt à Turcis eiecti. Nã Myſia potitus ac r
qua penè omni Græcia, cũ intelligeret Venetos Corinthiacũ Iſthmum ſumma ope munire,
Hexamilium ſcilicet tãta celeritate ut totã muri longitudinẽ, qui 10. circiter ſtadijs extendebatur à mari ad
reparatur. re, 15 dierũ ſpacio, duplici foſſa, ſubitariaꝗ molitiõe firmarint, 30. millib. hominũ ſimul laborã
& ueteris ſtructuræ ſaxis, q̃ ad manus fuere, materiã ꝑbentib. operis celerius cõſummãdi. At M
hometes ut cœptũ diſturbaret opus ex Boſna ueniens, Iſthmũ cæde & ſtrage ingreſſus, Ven
rum agros facile occupauit, ac deinde crudeliſsime Chalcidẽ urbẽ in Eubœa inſula expugna
Cũ em̃ hãc 30. dieb. obſediſſet & cõtinenti inſulã ponte cõiunxiſſet, circa muros ſæpius eſt
micatũ, quouſqꝫ tandẽ per integrã noctẽ ad lucẽ uſqꝫ oppidanos ꝑlio fatigauit, atqꝫ hinc ciuit
eſt potitus, ubi & crudeliſsime eſt ſæuitũ ſine diſcrimine in oẽm ſexum & ætatẽ, crudele quo
edictũ ꝓpoſitum, ut puberes oẽs ad unũ obtruncarẽtur, ac capitale eſſet, ſi quis ſupra 20. ann
quenq̃ natum ſeruaſſet. Magiſtratus & ciues necati diuerſis locis. Cũꝗ finis nõ eſſet ſæuiẽdi
acti ſunt Veneti pacẽ facere cum Turca, ut ſcilicet Põtica nauigatio negociatorib. illorũ tutò
teret. Subactis ergo ui & armis poſt Cõſtantinopolitanũ excidium ſpacio 28. annorũ omnib
Rhodus oppu- circũiacentib. terris & inſulis, ægerrime tulit tyrãnus Rhodũ liberã eſſe. Eam ergo cũ oppug
gnatur. re tentaret, ſæpe clade affectus eſt, multi'que de eius exercitu, terra mari'que trucidati. Cona

er

go eſt alia uia expugnare inſulã,nempe dolo &,pditione,ſubornatis q ſe trãsfugas fingerẽt.Pa
m ſimulat,ſi aut uectigal aut munera Rhodij offerant. Generoſitate animorũ Rhodij milites
runq; reijciũt,fœdus & munera cõtemnunt.Cum igitur triẽnio de proditione Rhodi conſul-
ſet Mahometus, magiſter militũ Rhodiorum interim collapſos urbis muros ac mœnia reſti-
it,munitionib.egregie cuſtoditis.Tyrãnus uero ira incenſus,claſſem maximã cum 100.millib.
litũ mittit,ter urbẽ aggreditur,occiduntur'q; à parte eius primo cõgreſſu ſeptingenti & multi
lnerib.cõfodiuntur. Dehinc 2.millia,poſtremo ceciderunt 3. millia, cum penitus urbẽ diruere
oliretur.Durauit obſidio 90.fer'e dies. Abiens ergo Mahometus confuſus & cum ignominia,
m denuo Rhodũ aggredi ſtatuiſſet,inſperato ſuffocatus morbo interijt. Priuſq̃ tamen more-
ur tyrãnus, Hidruntem in Apuliæ & Calabriæ finibus ſubito incurſu oppreſsit. Quo nuncio *Hydruntum*
a Italia ita timore territa & proſtrata eſt, ut de ſalute dubitaret. Quum autem tyrannus annis *Apuliæ.*
regnaſſet,ab expugnatione Rhodiorũ diſcedẽs,mortuus eſt anno ætatis 58.anno ſalutis 1481.

Baiatzetus huius nominis ſecundus,Turcarum rex nonus.

BAiatzetus filius Mahometis per uaria bella et fraternas cædes imperiũ eſt aſſecutus.Ha
buit aũt fratrem Zyzimum minorẽ eo natu,qui cognita patris morte,ut Prior imperio
ac regia gaza potiretur,raptim ex Licaonia cui p̃ſidebat, Cõſtãtinopolim properabat.
Sed cũ Baiatzetus quoq; p imperio laboraret,tumultus eſt Conſtantinopoli excitatus.
Præualuit tamẽ Baiatzetus,& Zyzimus Pruſiã Bithyniæ ueterẽ regiã occupat,germa-
m in certamẽ ſi poſſet prouocaturus. Baiatzetus uero ne Aſiæ ueterẽ regiam amitteret, haud
ntemnendã imperij ſui portionẽ,exturbat fratrẽ Pruſia.Qui fugiens,per Syriã uenit ad Sulta-
m Aegypti,inde ad alios quoſdã Græciæ duces, collectis'q; copijs,bellũ indicit Baiatzeto fra
Sed cũ illo longe imbecillior eſſet, rurſum fugit fratris uerſutiã & inſidias, qui etiã 200.millia *Zyzimus re-*
mmũ auri & ſupellectilẽ regiã ei pollicitus eſt,ſi regni fines excederet, clàm aũt dolos machi- *gno pellitur.*
atur ut uiuus in ſuã ueniret poteſtatẽ. Ob id ut fratris uerſutiã fugeret, Rhodijs primũ ſeſe p
ras,tum per oratores cõmittit, ac paulopoſt oneraria naue Rhodũ eſt delatus,perbenignè'q;
agiſtro militũ & regio apparatu exceptus anno ſalutis 1482. Cum id prius epiſtola quadã Ba *Fugit Zyzi-*
zeto ſagittæ alligata, ac uiolenter arcu in exercitũ excuſſa ſignificarit. Qua perlecta, ita in la- *mus ad Rho-*
ymas eſt reſolutus,ut amenti ſimilis,tacitus in tabernaculo diu ſederet,ægerrime ferens fratrẽ *dienſes.*
Chriſtianos defeciſſe,ob quorũ ignominiã pater eorum interijſſet. Fuit aũt Zyzimus tũc an
um 28.Fuit corpore procero,facie ferocitatẽ præ ſe ferente, oculis glaucis ac ſubobliquis,na-
quilino,ore paruo,labijs craſsis,mẽto exili,barba rara nõ promiſſa,ſed ad cutem forcipe ton-
eruice obeſa,corpore pingui. Vorare uerius q̃ mandere ſolebat. Pinguedine nõ impedieba-
,quo minus ſaliẽdo,equitãdo,uenando ac ſagittãdo abilis eſſet. Voraciſsimi ſtomachi fuit,aui
q; cibum ſumebat. Vinũ aromatib,conditum diligebat,& aquam ſaccaro infuſam patrio ritu
abat. Vtebatur aſsidue balneis thermis'q;, & aqua gelida crebro perfundebatur. Obſeruan-
imus legis Mahometicæ. Subtriſtis & cogitabundus ſemper uidebatur, nec ullum læticiæ ſi-
um dabat. Turcorũ lingua peritiſsimus, qui à cunis literis incubuit,ut etiam geſta ſcribere do *Turca doctus*
s eſſet. Res nanq; genitoris magnificè geſtas literis mãdauit,gentiliũ literarum non ignarus.
atzetus interea frater cum imperij gubernacula teneret, audiens fratrẽ ad Rhodios cõfugiſ-
acem cum Rhodijs inire molitur,tam'que diu eos hortatur,donec fœdus percuſſerunt haud
obile prius'q; inauditũ. Rogat etiam magiſtrũ Rhodi,ut Zyzimũ fratrẽ ſub alis ſuis foueat,
'q; annuo ſumptu pollicetur 45. millia nummũ auri,quos in Auguſto quotãnis Rhodi exol-
e bona fide promittit. Miſſus eſt aũt Zyzimus quo tutior eſſet in Gallias ad Francorũ regẽ,
inde eſt Romã perductus anno 1488.ad Innocentiũ octauum. Matthias quoque rex Vnga-
hunc impẽſe petebat,indubitatã ſibi de Turcis pollicens uictoriã ſi illum haberet.Sed uicit fa
dia Ro.pontificis,ut ſibi traderetur.Sub cuſtodia tamen militũ Rhodiorũ eſt detentus. Pau-
oſt Alexãdro ſexto pont.haud ignorãte ueneno eſt mortuus.Interea uero Matthias Vnga- *Zyzimus ue-*
rex Boſnenſe regnũ(quod hodie Romã uocant) è Turcorũ manib.ſubtraxit. Sabatiã quoq; *neno Romæ*
em munitiſs.ad littus Saui fluminis ſitã,ſtrenuè è faucib. Turcorũ eripuit. Baiatzetus uero in *tollitur.*
iã profectus,bellum inauſpicatũ geſsit cum Sultano Aegyptio. Haud lõge poſt maxima cla
à Chriſtianis in Croatia eſt accepta,cũ 7.millia hominũ fuerint uno p̃lio interfecta. Cæterum
Mahometicæ legis uiolator quotidie mero maderet in oẽm luxũ reſolutus, nullũ inſigne geſ-
ellũ,natura etiã formidoloſus. Sed poſtq̃ frater ueneno fuit ſublatus, nihil amplius timuit. Re

gnum enim Poloniæ eſt ab eo uaſtatũ,& circiter 60.millia hominum inaudita crudelitate abd
cta,ditio Venetũ in Peloponneſo læſa,Naupactum enim urbs uetuſtiſsima,quam hodie Lep
Veneti cõtra Turcam. thum uocãt,eſt illis adempta,Meton q̊que expugnata & Corone.Veneti uero uiciſsim aliqu
occupãt inſulas,præſertim Aeginã,Zacynthum, Cephaleniã,Corcyram &c.Quin & Nerith
inſula, quæ hodie diua Maura dicitur, olim à Corinthijs immiſſo Euripo à continenti terra a
ſciſſa, eſt à Venetis occupata. Sed paulo pòſt inito fœdere, Nerithus Turcis eſt reddita, & V
netis negociatoribus res ab initio belli ademptæ reſtitutæ,patuit'que eis nauigatio Põtica ut a
tea,& Veneti nominis magiſtratus fuit Byzantij qui antea fuit,ſuis hominibus ius dicens.Cu
itaque natura Baiatzetus pacis q̃ belli eſſet ſtudioſior,et iam ocij appetens,filijs inteſtinis ſedi
nibus occupatis, à Ianizaris ſuis (in quibus omnis eius ſpes ſita erat) imperio deturbatus, ſu
Filius patrẽ intoxicat. ma cum ingratitudine anno ſalutis 1512. ingreſſus religionem ob mœrorem & animi crucia
paulo'que pòſt ueneno à filio iuniore dato,cum 31.annis imperio præfuiſſet,moritur.

Zelymus Othomannus,10. Turcarũ imp

ZElymus minor natu,filius Baiatzeti, imperium è manibus patris arte & dolo extor
ac ſibi uſurpauit. Tartaris enim iunctus, & impetrata filia reguli cuiuſdam Tartari
uxorem,immenſa breui collecta multitudine Tartarorũ, Adrianopolim uenit,iræ
narum'que plenus. Baiatzetus imperator qui diu filium amiſſum luxit, audiens cu
exercitu adeſſe,obſtupuit,miſsis'que nuntijs quærebat,quid peteret, cur tam inge
in patriam aduexiſſet exercitum, ſuadebat'que ut hunc dimitteret,miſſa magna pecuniarũ ſu
ma,& precioſis ueſtibus,quibus ſtipendia militibus & dona poſſet dare honeſta,ne indignar
tur. Zelymus placatus muneribus paternis, exercitum dimittit, ad technas confugit, & dolu
Dolus Zelymi. comminiſcitur.Cum enim Baiatzetus podagræ morbo decumberet,Ianizari imperatorẽ ade
tes,dicunt ei:Quia ſenio cõfectus es imperator, neque imperiũ ſatis defendere potes ab hoſtiu
incurſu,oramus ut nobis ſucceſſorem deſignes, qui locum tuum occupet,uirum ſcilicet bellic
ſum,ſtrenuum & impigrũ,qui Mahometi legem enſe poſsit tueri.Nec poſſunt pericula longi
rem ferre moram.Imperator his auditis,nihil ſuſpicatus mali,ſeſe dudũ maiorem natu qui ei ſu
cederet,deſignaſſe reſpondet. Ianizari autem dolũ ſuum non aperientes,eligunt ex ſe tres,q n
iorem natu filium,qui tum erat in Natolia, adeuntes,noua ab eo poſtulãt ſtipendia, ſi uelit ab
conſtitui imperator.Indignatus ille reſpondit:ô latrones,uos me imperatorẽ conſtituetis, que
pater iam dudum deſignauit?Ianizari rubore perfuſi,ad ſocios reuertuntur,& conuitijs deſig
tum imperatorẽ laceſſunt tanq̃ imperio ineptũ. Quodam ergo die Ianizari ſeditionẽ Conſta
nopoli grauẽ mouent,quũ Baiatzetus cũ ſuis cõſiliarijs de repub.tractat,palatiũ'q; obſident,
mant ſibi dari imp.qui eos tutari poſſet. Cum aũt Baiatzetus reſpõdiſſet,nunqd Achmat filiu
meũ maiorẽ natu habetis,quẽ imp.uobis deſignaui?Dixerũt illi:Nolumus hũc regnare ſup n
Pinguis eſt,imbellis & ineptus.Nõ amat arma,ſed pocula,minuetur & deſtruetur ſub eo imp
Ianizari Zelymum eligunt. rium.Zelymũ cupimus ſtrenuũ & bellicoſum.Eductis'q; enſib.nudis q̊s ſub ueſtib. occultab
impetuoſo clamore Zelymũ ſibi dari poſtulãt.Baiatzetus furori militũ acqeſcens, Zelymũ ſe
turũ eis ꝑmittit.quẽ Ianizari cum gaudio excipientes,ad palatiũ perducũt.Imperator uocato
ſe filio,dixit:Quid mi fili opus erat his armis atq; tali furore?Ne ſis adeo p̃ceps ac furibũdus.M
deſte agas quicqd ages. Noli tuo obſeq furori,cede tẽpori,qđ omĩa occulta detegit,& cogita
eſſe hoĩem multis obnoxiũ ꝑiculis. His dictis ſellã ſuã qua uehebatur, iuſsit amoueri,loco ced
eminẽtiori,quẽ filio Zelymo cõceſsit. Tũc ingẽtes excitæ ſunt acclamationes, imperator ſalut
tus ab oĩb.patre ſumma cũ mœſtitia abeũte,& religionẽ quandã ingrediẽte. Zelymus itaq; a
pto imperio,magna ſæuitia gubernationẽ adminiſtrauit,multis ex primarib.partim ueneno, p
tim ui ſublatis,ſuis aũt diuitijs ac honorib.elatis. Pater ĩteriectis aliq̃t dieb.experiri uolẽs q̊nã
cto filius regimẽ ſuũ ordiretur,gazophylaciũ ingreſſus,oẽs diuitias reperit breui diſsipatas tẽ
Nouus imperator omnia dilapidat. re.Dehinc armamẽtariũ,ubi ſpolia hoſtib.adẽpta reſeruãtur,receſſit,et pariter uacuũ reperit.C
eñ ſuis iã donauerat.Luſtrauit deinde camerã argẽtariã,ubi uaſa et pocula aurea atq; argente
principib.& regib.finitimis dono miſſa cuſtodiuntur,q̃ pariter iam diſtributa euanuerãt. Poſt
mo ſtabulum regiorum equorũ ingreſſus inuiſit,ubi delectos & inſigniores equos nullos inu
niens,ingemuit,& uindictam quærens, cum reliquo qui ſupererat theſauro abire inſtituit in N
toliam ad maiorem filium, id'que per hortum quendam portui maris uicinum, ubi naues qu
dam ordinauerat, quibus traijceret. Priuſquam autem quæ nauibus erant neceſſaria præpar
rentur, ſub amœniſsima conſidens arbore pyro, cœpit filium diris deuouere ac omnia adue

imprecan

nprecari,ꝙ ſe patrẽ deſpexiſſet,& Mahometi legẽ præuaricatus fuiſſet. Zelymus intellecta ſu ;a patris, uenit in hortũ ad patrem ueluti mœſtus, multa lamẽtatus, ꝙ ſic clandeſtinũ moliretur bitũ,cum tamen ipſe imperij adminiſtrationẽ non expeteret,titulo cõtentus. Noli inquit pater lã egredi,noli hanc filio tuo, qui te unice diligit,inurere notã.Ego nomine, tu re ſis imperator. inẽ uitæ tuæ patientiſsime expectabo,quæ utinã diuturna ſit.Multa deinceps blande elocutus, t patrẽ deliniret, iuſsit afferre delicatiſsimas dapes, ſed ueneno mixtas. Quib.parũ deguſtatis, nox ſenſit ueneni tormẽta. Atque ideo abiens ultimũ uale dixit, & egreſſus urbẽ plurib. comi- *Filius patri uenenũ propinat.* ıntibus,& ululatu plateas replentib.medio itinere à diro ſumpto ueneno occubuit. Reſtabant uo fratres profligãdi,quorũ unus habuit tres filios adoleſcentes, quos ad fratrẽ miſit,ut oratio- ibus elegãtiſsimis patruũ placarent, ne in patrẽ ſæuiret,offerentes ſua officia & patris, qui eum

ut imperatorem adorabat. Crudelis aũt Zelymus mox ingenuos hos nepotes ante ſe ſtrãgulari iuſsit. Pater adoleſcentum audiens crudelẽ filiorum ſuorũ necem,relictis ſuis dominijs mõtib.ſeſe occuluit. Sed à familiare ſuo proditus, captus eſt & ſtrangulatus. *Tyrannus ſæuit in fratres ac nepotes.* Extabat adhuc Achmath frater maior natu, qui matris conſilio edoctus,coacto exercitu in Bithyniã feſtinauit. Erat tum Zelymus in Bruſsia cũ 70. millib. militũ, ægritudinẽ ſimulans.Audito'que fratris aduentu,ſemel atque iterũ congreditur cũ eo & in fugã uertit.Ille aũt cum eſſet obeſo cor- ore,tardius fugit,& ſubinde cadit ab equo. Videns'ꝗ ſibi imminere fatũ,conſedit exanguis ſu er lapidẽ,& compellans militũ præfectũ dixit ei:accipe à me hos annulos,& à fratre faciliorem ihi mortem impetra,ut inciſis uenis in balneo me mori ſinat, nõ crudeliter in me graſſetur. At Zelymus de omnib.certior factus,carnifices ſubmiſit, q ligatis in dorſo manib.per pedes in ter- m proſternunt, ac mox chordis collũ ſtringentes ſtrãgulant, cadauer'que currui impoñũt,qui ıratus nigro uelo aſtabat,ac honorifice Bruſsiam ad ſepulturã uehit.Zelymus itaque per ſum- um nefas patre ueneno,fratribus ac nepotib.per uim ſublatis,imperiũ adeptus,cœpit in quoſ- ınq; graſſari.Hic quoque coacto magno exercitu, traiecit in Africã, & eiecto Sultano occu- *Zelimus Aegyptum inuadit.* ıuit magnã Aegypti partẽ,id'que in hunc modũ.Quũ felici rerum ſucceſſu debellaſſet Perſas, ſtituit Campſoni Alcairi Sultano bellũ inferre, qui cũ ingẽti exercitu eodẽ tempore ex Aegy o in Syriã uenerat,ut principẽ quendam parũ ſibi obſequentẽ caſtigaret, atque ut Turcarũ fi bus propinquus Zelymo terrorẽ incuteret, ac experiretur an ſua autoritate res Sophi cũ ipſo urca cõponere ualeret. Comitabãtur Sultanum 14.millia Mamaluchorũ,ac totidẽ ſubſerui, ar is,equis & alijs ornamẽtis excellentes.Interea Zelymus cũ exercitu Cæſareã uenerat,ex quo co cõmode in Perſiã mouere uel Syriã inuadere poterat.Caierbeius tamẽ,quẽ Sultanus expu- ıare cõſtituerat,monebat ſubinde Turcã ut in Syriã trãſiret, pollicẽs ſe à dño ſuo ad ipſum de- turũ.Cui obſequẽs Zelymus,Sultanũ ipſum aggredi decreuit.Quod cũ Campſon audiſſet, pſum à Turcis tueri ſtatuit.Inter hæc Zelymus hoſtib.ſeſe oſtendẽs,Mamaluchos inuaſit.At *Turca Mamaluchos inuadit.* i in cõgreſſu uiriliter agẽtes Turcicos equites diſsiparũt.Erant præterea & aliæ tres Mamalu- orũ claſſes,quarũ uni præfuit Caierbeius proditor, & tertiã ductabat Sultanus ipſe:& cũ una eis machinis grauiter læderetur, coacti ſunt Mamaluchi retrocedere. Videns Sultanus ſuorũ gã,& audiẽs Caierbeij proditionẽ,perculſus dolore,ex equo inter fugiendũ cecidit,equorũ'ꝗ dib.attritus uitã finiuit.In eo cõflictu plurimi excellentes equi,nimiũ calorẽ & laborẽ ſufferre ualentes,medij crepuere.Contigit enim hæc pugna 9.Calen.Septẽb.Fuerat Sultanus homo nguis & ſenio cõfectus,annorũ ſcilicet 76. Zelymus ergo Alepũ, Amanũ ac Damaſcũ profe- *Sultanus lapſu moritur.* us,ſummo cũ gaudio,tanꝗ populorũ è tyrãni manib.liberator ab omnib.exceptus eſt.Mama chi uero oẽs,tam qui aufugerãt,ꝗ qui maritima loca tuebãtur,Alcairi cõuenerunt ac Tomom iũ Alexãdriæ præfectum, Sultanũ creauerunt.Is ſtatim quicqd ſeruorũ & Arabũ inuenire po it,ſimul cõtraxit,ac Rhodũ miſit pro machinis æneis,præterea Mattareã Alcairo uicinã muni ,relicta in Palæſtina nõ cõtemnenda militũ manu, qui hoſtiũ tranſitũ impedirent. At ubi Ze nus noui Sultani apparatũ audiuit,petere omnino Alcairũ cõſtituit, ſic'q; inter eundũ Hiero-

ſolymis hærens templũ inuiſit. Princeps uero Sinamus Gazæ cum Mamaluchis cõfligens, eo
fudit, atque capita eorũ barbata ad palmarũ truncos affigi curauit. Zelymus uero nõ ſine labor
cum exercitu ad Mattareã, ubi balſamũ naſcitur, peruenit: ubi duo Mamaluchi meliorẽ fortun
quæſituri è caſtris Sultani ad Turcas trãsfugerunt, & omnia eius cõſilia manifeſtauerunt, & loc
oſtenderũt ubi foſſæ cratib. cãneis coopertæ, quæ præcipites exciperẽt equos, latitabant. Id quo
in cauſa fuit, ut poſtea Zelymus uictoria potitus ſit. Magno enim circuitu ad ſiniſtrã arrepto it
nere præparatas inſidias euitauit. Sultanus uidẽs cõſilia ſua proditione retecta, machinas aliò tr
ducere conatus eſt. Sed quũ illud efficere nequiret tam feſtinãter, accepit leuiores & contra Tu
cam profectus eſt. Nullibi unq̃ memoria hominũ crudelius pugnatũ eſt, quũ uterque princep
uitæ & imperij omnem ſpem in uictoria poſuiſſet. Sultanus ipſe in Zelymi ordines inuectus e
Ac prius quidẽ ex utraque parte machinæ æreæ globulos in hoſtes, maximis militũ acclamati
nibus emiſere. Mox ingens Mamaluchorũ numerus Turcas circũdedit, uerum in medio mai
ſtrages eſt ædita, in qua fortis eunuchus Sinamus interijt. Ianizari tamen ſeruato ordine Mam
Tomombeius Sultanus reſiſtit Turcæ. luchos terga dare coẽgerũt. Tomombeius ubi pugnãdo ſtrennui militis officio functus eſſet, a
Alcairi potas ſe cõtulit, ut exercitus reliquias colligeret. Cœpit quoque hortari Mamaluchos,
munirent urbẽ, atque in ſingulis uicis cõtra hoſtem perſiſterẽt. Præterea pluſquã ſexies mille ſ
uos Aethiopes manumiſit, atq; ad id bellũ armauit. Factũ itaque eſt, ut ſumma diligentia digni
ribus urbis locis munitis, uijs'q; omnib. interclufis, etiã fœminæ ad hanc ultimã pugnam diſpo
Alcairum à Turca expugnatur. rẽtur. Quæ cum Zelymũ non laterẽt, quarto poſt cõmiſſum prælium die Alcairũ ingreſſus e
& paulatim egregia ciuitatis loca expugnauit, ſed adeo difficulter ut cruẽta illa pugna per du
dies & totidẽ noctes cum utriuſque partis ingẽti ſtrage durauerit. Tandẽ bona Mamaluchor
pars in magnã quandam meſchitã conceſſerunt, ubi cũ pugnando defeſsi etiã fame laborare c
piſſent, ſeſe Turcis dediderunt, quos Zelymus oẽs in carcerem miſſos decollari iuſsit. Tomo
beius trans Nilũ profectus, ad inſtaurandũ bellum & Arabũ duces ad ſe uocare ſategit. Octau
Arx Alcairi. inde Calen. Feb. anni 1517. Alcairi arcẽ ingreſſus eſt Zelymus, quæ in colle haud admodũ em
nẽti ſita, deauratis pictis'q; ædificijs, fontib. hortis ac plateis, miro artificio pulchrior q̃ muris m
nitior eſt. Nec multo poſt Zelymus è nauib. pontem ſupra Nilũ conſtruxit ut Tomombeiũ &
eius exercitũ adoriretur. At Tomombeius cum inſtaurata ſæpius maximis uirib. pugna impe
Ianizarorũ diutius ſuſtinere nõ poſſet, aduerſam fortunã execratus, rebus ſuis fuga cõſuluit. Z
lymus aũt ubi Tomombeiũ cum paucis aufugiſſe accepit, quoſdã qui regionem norant, ad eu
inſequendũ miſit. In palude ergo inter cãnas & iuncos pectoretenus in aqua latitãs inuẽtus, a
Zelymũ perductus eſt. Zelymus aũt adhibitis torturis hominẽ uexauit ut quonã in loco theſa
Sultanus interficitur. ri Cãpſonis prædeceſſoris ſui eſſent, ex ipſo agnoſceret. At Tomõbeius incredibili quadã anim
cõſtantia nihil unq̃ indicauit. Vnde Zelymus eũ mulæ inſidentẽ atq; annexũ gutturi laqueũ h
bentẽ per totã urbẽ duci, ac demũ ſuſpendi iuſsit, omnib. crudele hoc ſpectaculũ deplorantibu
Sublatis his duob. Sultanis unà cũ omib. Mamaluchis, prouinciæ oẽs etiã quæ in extrema ſin
Arabici parte ſitæ ſũt, Turcis ſeſe dedidere. Et Zelymus qdẽ Caierbeio ꝓditori ꝓuinciæ adm
niſtrationẽ cõceſsit, reuerſus'q; Cõſtantinopolim ulcus in renib. cõtraxit, quod canceris in mo
ſerpens tyrannũ extinxit anno ætatis 46. anno aũt ſalutis 1520. poſtquã regnauerat annis octo.

Solymãnus Othomannus II. Turcarũ imp

Reliquit Zelymus poſt ſe filiũ unicũ Solymannũ nomine, q patri mortuo ſuffectus e
in imperio, & Chriſtianis multa intulit dãna. Videbatur quidẽ à principio eſſe agn
mitis, q rabido leoni ſucceſſerit, cũ iuuenis rerũ imperitus ac natura, ut putabatur, g
tiſsimus eſſet, q̃ tamẽ falſa opinio multos fefellit, pſertim duces illos q̃s pfectos in A
gypto cõſtituerat, q poſt mortẽ Zelymi aliũ deliberauerãt facere Sultanũ, nẽpe Caie
beiũ pfectũ Alcairi. Qui aliorũ ducũ uerbis fidẽ minime habens, Solymannũ eius rei admonu
Vnde factũ eſt, ut Solymãnus huius tragœdiæ autores oẽs interfici curauerit, pſertim Gazelle
Turca obſidet Belgradum. Syriæ pfectũ. Poſt hæc quorundã hortatu inſtituit aggredi Belgradũ. Adminiſtrauit tũc Vng
riæ regnũ abſq; militari gloria Ludouicus rex, iuuenis haud admodũ ingenioſus, atq; ob ætate
adhuc rerũ imperitus. Hũc regni principes atq; eccleſiarũ auari pſules expilandũ ſibi ꝓpoſuerã
adeò ut nihil ipſe pter regiũ nomẽ poſsideret, id qđ cauſa extitit, quo minus colligi exercitus c
tra Turcas illico potuerit. Hinc Solymãnus nullo impediẽte cõmoditatẽ nactus, ſubterraneis c
niculis, æreis machinis atq; alijs huiuſmodi bellicis inſtrumẽtis, paucis è ſuis amiſsis, Belgradũ e
pugnaui

gnauit,qđ quidē nō tantū Vngariæ, ſed totius Chriſtianitatis,ꝓpugnaculū erat, queādmodū
ortunia,ꝙ poſtea inſecuta ſunt, manifeſte oſtēderunt.Facta eſt aūt hæc expugnatio anno 1521.
im'ꝙ tyrānus poſt eā uictoriā per integrū annū quieuiſſet, generoſa quadā prōptitudine con
Rhodū arma ſumpſit.Venit autē ſub Iunij mēſis finē cū 400.manib.ac 200. Turcarū millib. Rhodus à Turca oppugnatur.
; æreis quāplurimis machinis,qbus ſup duos mōtes diſpoſitis, oēm defendēdæ urbis cōmodi
: abſtulit.Hos autē mōtes ipſi Turcæ conſtruxerant terra ſpacio duorū à ciuitate milliariorū
onib.atqꝫ eius generis inſtrumētis cōtra urbis foſſas proiecta, & in eam altitudinē coacerua-
Philippus aūt Villadamus,Gallus, Rhodienſiū eqtum magiſter,nihil cū ſuis q̄d ad defenden
n ciuitatē ꝑtinebat ꝓtermiſit.Machinis æreis tātum damnū intulit Turcis, ut foſſæ urbis Tur
um cadauerib.replerētur. Neqꝫ tamē propterea Solymānus oppugnationē unq̄ remiſit,q̄uis
30.milia dyſenteriæ morbo iam perijſſent. Tandē deiectis turrib. ac mœnib.demolitis ꝑ ſub
aneos cuniculos Turcæ urbis extremas partes occupauerūt,unde paulatim ſemper ulterius
grediētes Chriſtianos cedere ac nouis ſubinde ꝓpugnaculis,utut poterāt ſe tueri cōpellebāt.
eterea machinæ quædā æreæ,quas mortarios uocāt,globos q ulnæ diametrū habebāt, emitten Machinæ ignivomæ.
urbis'ꝙ interiorē partē impetentes, tecta ac pauimenta domorū uſqꝫ ad terrā cum maximo
niū terrore perforabāt. Iā'ꝙ aliq̄t mēſes ab incœpta obſidione ꝓterierāt,et nihilominus Rho
adhuc nemo ſuppetias tulit.Quamobrem Rhodij omni ſpe deſtituti,Villadamo autore ſeſe
rcæ dediderunt,cū illo tamē prius pacti,ut & uiuere & res ꝓprias poſsidere, dēptis æreis ma Rhodij dedūt ſeſe Turcis.
nis,unicuiqꝫ cōcederet:quas cōuētiones Solymānus humaniter & religioſe ſeruauit.Sicqꝫ So
ānus maxima cū ſua gloria & Chriſtianorū omniū ſūmo uituperio Rhodū, q̄ ſibi ueluti mole
udes in oculo fuerat, 6 mēſe ab eo quo ipſam oppugnare cœperat, occupauit. Fecit tyrānus
tos uiolētos impetus in ciuitatē, nō ſine magna ſuorū iactura,præſertim in 4. impetu aggreſ-
eſt ſimul in quinqꝫ locis urbē, obtinuit'ꝙ propugnaculū unū, & illico 40. ſigna erexit in eo.
odienſes tamē tam egregie ſeſe hoſti oppoſuerunt,ut in illo impetu circiter 20.millia,igne,gla
lapidib.et telis interfecerint. Poſtea anno poſt Chriſtū natū 1526.Solymānus Vngaris bellū
xit. Cū'ꝙ Belgradū ueniſſet, Ludouicus infelix rex, omni Chriſtianorū auxilio deſtitutus, Turca Vngariam inuadit.
i obuiam ire conſtituit,quadā potius fatali neceſsitate q̄ aut belli ratione,aut ſpe uictoriæ du
.Si aliquantulū expectaſſet,minus damni accepiſſet,quia Io.Vaiuoda cum quāplurimis mi
us aſſuetis pugnare cum Turcis, quotidie expectabatur. Sed Paulus Collocenſis archiepi-
us monachus Franciſcanus, uir manibus promptus, at ingenio nimium audaci, conſilia o-
a pugnæ auiditate interturbauit. Summa totius Vngarici exercitus non niſi 24.millia homi-
n in pedites equites'ꝙ diſtinctorū continebat.Qui quidē cum Mogaciū inter Budam ac Bel
lum perueniſſent,anteriorē Turcici exercitus partem haud procul abeſſe conſpexerunt.Vi
i milia equitū erāt,qui planiciē importunis et moleſtis excurſionibus ac leuib.pugnis ſine in
iſsione infeſtabant.Vngari uero inter curruū ſepta neceſsitate ſic cogēte clauſi,ne aquatum
lē equos ducere ad Danubiū poterant,ſed puteos ad aquā inueniendā excauare eos oporte
Interea Solymānus cum reliquo exercitu ſe ſuis adiunxit. Aciebus'ꝙ utrinque ordinatis,in
conferendarū manuum initio,Turcæ bis machinas æreas globulis in hoſtē eiectis exonera-
,ſed uix noſtrorū lanceas fruſtraneis ictibus attigerunt. Creditū eſt id cōſulto fuiſſe factum,
terea ꝙ Chriſtiani ſunt ij,quorū opera ea in re Turca utitur.Equitatus deinde Turcicus in Congreſſus Turcarū & Chriſtianorū.
garos immiſſus eſt,quo acriter à fronte pugnāte,turma itidem Turcicorū equitum currus à
o inuaſit. Cū'ꝙ ijs ſuccurrere neceſſe eſſet, equites qui in regis præſidiū in omnem fortunæ
tū ſeruabantur,eo miſsi ſunt.Interea uero archiepiſcopus multitudine pugnātium Turcarū
eſſus,interfectus eſt unà cum Strigonio et Varadino præſulibus,quāplurimis'ꝙ nobilibus.
& ipſe infelix rex deſtinato antea præſidio deſtitutus, euadere minime potuit. Etenim inter
ndū in paluſtrem quandā foueam deſcendit,ex qua quū emergere aſcendendo conaretur, Rex Vngariæ perit in palude.
quo,qui in terga in paludem obuerſa decidit,oppreſſus eſt.Et quia grauioribus armis indu-
rat, ſubtrahere ſeſe ex equo non ualuit,ſic que tandem coactus eſt ibidem miſerrime uitam
. Solimannus ſtulticiam regis uehementer admiratus eſt, qui ducentis hominum millibus
tam paruo exercitu obuius factus eſt. Mox Budam profectus, urbis arcem his ſe conditio-
s dedentem, ut & homines & res priuatæ incolumes ſeruarentur, benigne accepit, ac fir-
r conuentionibus ſtetit. Alij tamen ſecus de hac re ſcribunt. Duas deinde ſtatuas æreas
probatiſsimos olim artifices Matthiæ regis iuſſu fabrefactas, Conſtantinopolim duci ac ſu
baſes è marmore conſtructas, ueluti uictoriæ trophæum in foro erigi curauit. Et pugna

quidẽ hæc anno 1526. 4.Calen.Septem.facta eſt.Mortuo Ludouico,Ferdinãdus Auſtriæ dux
Ferdinandus fit rex Vngariæ. regem Vngariæ eligitur,& eodem anno contra Iohannem Vaiuodam comitem mouit,& m
tas arces ac oppida oppugnauit. In eo exercitu Caſimirus marchio à Brandenburg ſuprem
fuit dux, nec diu poſt uixit. Anno 1529. Ferdinãdus multa ſibi prius à Turcis Vngariæ loca a
pta recepit,et hoſtẽ ſuum Io.Vaiuodã,qui ad ſe regni iura pertinere aiebat,fugere coëgit.Hi
uictũ & expulſum inique ferens, Turcæ implorat fidem. Viſa eſt huius cauſa Turcæ ſatis dig
quã totis uirib.tueretur.Itaque cum ualidis exercitib.in Vngariã regreſſus,quæ non multo a
Arx Budenſis deditur. Ferdinãdus recuperauerat, omnia rurſus expugnat. Fecit 11. impetus contra arcem Budenſ
nec potuit illam expugnare, donec obſeſsi uictualiũ penuria coacti ſeſe tyrãno dediderũt, à c
& ferè oẽs fuerunt trucidati.Recuperata aũt Buda, caſtra mouit in Auſtriã,& ui ſua omnia p
culcat,edita'que ſunt eius iuſſu in Chriſtianos multa crudelitatis exẽpla. Alij enim luminib.ſ
priuati,his manus,illis aures & nares præciſæ,horũ filijs uirilia adempta, corruptæ uirgines, r
Vienna Auſtriæ à Turca obſidetur. tronis mãmæ mutilatæ, prægnantib.exectus uterus,flãmis conſumpti partus. His patratis V
nam Auſtriæ urbẽ celebrem graui obſidione adortus eſt,6.Calen.Octob. Fama eſt eum 200
50.millia armatorũ ſub ſignis habuiſſe.Obſidionis initio,quoſdam captos Turca remiſit Vi
nam,nunciaturos ſuis,maximo & terrifico armorũ apparatu ac uirib.adueniſſe hoſtem.Si de
tionem facere ultro uellent,ab omni iniuria temperaturũ,contrà ferro & igni ad unum omne
terituros,ſi pergerent obſidentis curſum impedire. Vbi uero ſe cõtemni uidet, totus in ciui
fremit,tormentorum crebris ictibus,muro locis aliquot diſturbato, ſuos urbem inuadere iul
Atrociter ergo militib.murum adorientibus fit magnũ certamen,ſed Turcis magis cruentũ.
hunc modum ſemel & iterũ tentari noſtri,multos è Turcis orco demiſerunt tertio idus Oct
Idem factum eſt in tertia oppugnatione. Poſtrema oppugnatiõe tot labores deſudati,tantũ ſ
guinis fuſum,tanta eſt edita Turcarũ cædes,ut qui metu noſtrorũ ſtrenue pugnantiũ ceſſera
nullis poſtea potuerunt cõminationibus adigi ut recurrerent. Vicies, ut fertur,hoſtis ſubijt n
ros, uicies cum ingenti ſtrage à mœnib. repulſus Dei uirtute & fide atque defenſione illuſt
Fides Philippi principis Palatini. principis Philippi comitis Palatini &c. Turcarũ imperator poſt multos irritos conatus,ſpe
tiundæ urbis abiecta,ad idus Octob.exercitũ abduxit,60.hominum millib.& amplius in op
gnatione amiſsis. Alij ſignant multo minorẽ numerum. Anno 1531.agente Aquiſgrani à co
natione Ferdinãdo rege,tum ratus Turca ueniſſe tempus quo rem Chriſtianã uel modico co
tu affligeret,in Vngariã recurrit, Viennam iterũ tentare uolebat,ſed Carolus & Ferdinãdus
tres cum ad ſuos ſcripſiſſent,ut uiderent,ne maius aliquod detrimentũ Chriſtiana reſpub.pat
tur,duces caſtra caſtris cõtulerunt,cum hoſte in aciem deſcenderunt:fuit id felix prælium,co
rum Solymãni parte multo maxima aut capta aut cæſa. Anno Chriſti 1541.Solymãnus occu
uit in Morea ciuitates aliquot, quas Veneti adhuc reſiduas habebãt. Mortuus eſt quoque ec
anno Io.Vaiuoda,& rediẽs Turca in Vngariã, occiſis multis Chriſtianis, rurſum ſubegit Bu
& Peſtũ,impoſuit'que præſidia fortiſsima.Sequẽti anno nempe 1542.miſerũt principes & ciu
tes imperiales magnas copias ſub duce Ioachimo Brandẽburgenſi in Vngariã,ſed infecto ne
cio rurſum diſceſſerunt. Anno 1543.cũ Cæſar Carolus & Franciſcus Gallus mutuis armis ſe
ceſcerent, Turca interim occupauit Strigoniũ & Albam regalem,præclaras Vngariæ ciuita

De militia & m

ribus domeſticis Turcarum.

NIhil eſt quod in Turc
gente magis mirari p
ſis,q̃ celeritatem in ag
dis, conſtãtiam in peri
lis & obſeruationem
perij. Nam profunda & uortic
tranant flumina, abruptos ſuper
mõtes, iuſsi per æqua & iniqua et
præcipites, non uitæ ſed imperij r
mores,peruigilij inediæq́ toleran
ſimi. Nulla ibi ſeditio, nullus tum
tus, fremitu non clamore utuntu
prælio, in caſtris noctu tam pertin
ſilentiu

entium,ut patiãtur captiuos dilabi,ne tumultus excitetur aliquis. Hi ex omniũ mortalium nu ero ſcribũtur hodie legitime militare,ut nemini mirũ uideri poſsit,quid ſit ꝙ res eorum tãtum hunc diem creuere, quantũ ducenteſimo abhinc anno nullius alterius gentis, poſsit'que uere ci eſſe id genus hominũ inuictum,niſi aut lue, aut peſte aliqua teterrima aut domeſtica diſcor a uincantur. Veſtitus quo milites utuntur,honeſtus eſt, nihil indecentiæ habens. In ſellis ac fre ; nulla curioſitas ac ſuperfluitas eſt. Armis indutus eorũ nemo incedit, niſi quũ pugna inſtat, rma poſt eos in ſarcinis deferuntur. Vexillis nõ utuntur ſed lanceis,ex quarũ ſummitate quæ m diuerſicoloria fila dependũt,per quæ ſinguli ducum à ſuis internoſci ualeant. Tympano ta n & fiſtulis ad conuocandũ concitandum'qꝫ ad pugnam utuntur. Pro militibus in omnibus ngregationibus & cõuiuijs orant,ſed multo magis pro cõmuni patriæ cauſa cæſis, felices bea 'que eos appellãtes; ꝙ non domi inter coniugũ filiorum'qꝫ lamentationes obierunt, ſed foris er hoſtiũ fremitus haſtarũ'qꝫ fragorem. Maiorũ ſuorum uictorias deſcribũt, deſcriptas cantãt extollunt:multũ enim militũ animos per hoc excitari exiſtimãt. Picturas & imaginũ ſculptu ſic abhorrẽt & deteſtãtur ut Chriſtianos idololatras uocitent. Campanarũ apud eos uſus nul ,nec etiam Chriſtianos inter eos habitãtes habere ac uti permittũt. Pro pecunia aut aliqua alia õ ludunt,ludere repertos ignominijs multis & probris afficiũt & proſequũtur. Ad ſedendũ mnũ,ſedile aut aliud fulcimentũ nemo cuiuſcunqꝫ dignitatis cõditionis'ue exiſtat,requirit,ſed entiſsima quadã & membrorũ & ueſtium cõpoſitione ſuper terram puerorũ more recũbit. nſa ſuper quã ueſcuntur,ut plurimũ è corio bubulo parata eſt aut ceruino nõ cõcinnato & ad hirſuto,rotunditatẽ habens 4. uel 5. palmarũ latitudinis,circulos multos per circuitũ inſutos eos,qbus cum corrigiæ inductæ ſunt inſtar burſæ clauditur,expãditur & portatur. Domũ,ec ſiam aut aliũ locum in quo ſedendũ eſt, niſi diſcalceatus nemo intrat, quũ inhoneſtũ indeco n'qꝫ ualde habeatur, ut calceatus quis ſedeat, quare calceamento quodã utuntur, quod facile deponi poteſt & recipi. Locus in quo uel domi uel in eccleſijs ſedetur,ſtratus tapetibus uel la uel ſcirpeis eſt,habẽtur quoque interdũ propter locorũ humiditatẽ et immundiciã tabulata. ſtimẽtis utuntur tam uiri ꝗ fœminæ ſatis largis & longis, in anteriori parte apertis,quo hone s curuati,naturæ opus perficere cælare'qꝫ poſsint. Multũ eñ in egeſtione cauetur,ne meridiẽ ſus,quo orãtes ſe uertere ſolent,faciẽ uertant. Multum etiã cauent,ne ab hoĩe quopiã conſpe turpitudinẽ ſuam oſtendãt. Curuati queadmodũ apud nos mulieres micturiunt. Nam ſi ſtan quiſpiã mingeret,pro ſtulto aut hæretico ab omnib. haberetur. A uino, quoniã peccati & oĩs nundiciei ſeminariũ ſit,ex lege abſtinẽt,uuas tamẽ comedunt,et muſtũ potãt. Abſtinẽt ſe ꝗqꝫ rne & ſanguine ſuillo,necnõ ab omni morticino,reliqs comeſtibilib. cunctis ueſcentes.

Turci legitima pugnant.

Picturæ execrabiles.

Menſa.

Egeſtio honeſta.

De adminiſtratione

imperij Turcarum.

Omnia regna Turcæ ſubiecta diuidũtur in duas nationes: una appellatur Natolia,et altera Romania. Natoliã uocant omnes prouincias & terras ultra Helleſpontũ ad ortum ſolis poſitas,ut ſunt, Bithynia,minor Aſia, Cilicia, Phrigia, Galatia, Pamphilia, Cappadocia, Paphlagonia & Caria,unà cum quatuor inſulis, Aeolia, Ionia, Lesbo & Smirna. Inueniutur autem in Natolia undecim diuerſæ linguæ, nẽpe Græca, Italica, Scythica, Armeniaca, Vualachica, Rutenica & cætera. Præcipuæ urbes huius nationis, in quibus præfecti regionum habitant, ut ſunt Burſa ſeu Pruſia in Bithynia, Amaſia, Trapeſuntium, Capha, Domusli, Sarchauu, (Cæſaræa.) Karaman, Langumi, Kermen, Enguri, Engheri, Cutheia, & cætera. Romania uero

Natolia.

Romania.

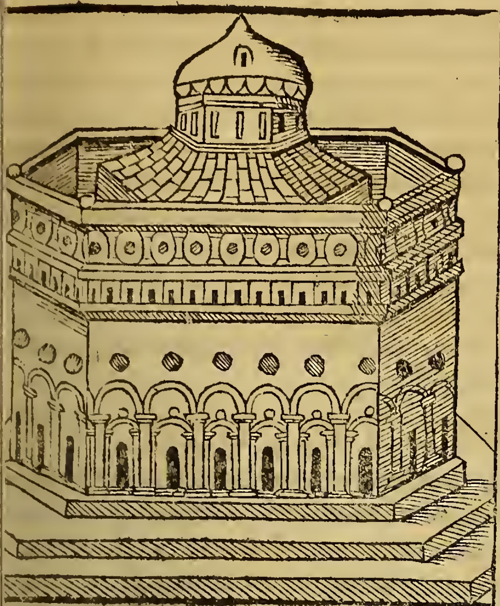
uero altera natio, complectitur Daciam ſiue Seruiam, Thraciam, Dardaniam, Achaiam, Pel
ponneſum, Acarnaniam, Macedoniam, Epirum, Raſciam & partē Sclauoniæ. In his regionib
habet Turca præfectos uigintiquinque, qui habitant in ciuitatibus inſignioribus, quarum no
na ſunt, Kilia, Nicopoglia, Callipolis in Cherſoneſo, Seres, Salonica quæ eſt Theſſalonica: ite
Nigropontus, Morea, Boſna &c. Omnibus his Præfectis dominantur duo principes, unus
Baſſæ. Aſia ſiue Natolia, & alter in Europa ſeu Romania, quos uocāt Baſſas & Beglerbegh, & hi ſu
mam habent poſt imperatorem poteſtatem. Habent quoque utrinque numeroſam militiam,
qua uarij ſunt gradus militum, qui omni momento parati ſunt ad bellum.

Quid Turcæ credant, & quo-
modo deum colant.

Corporis mū dicia. TVrcæ unum cōfitentur deum, qui nullum ſibi uel ſimilem habeat uel æqualem, cui
propheta fidelis Mahumetes ſit. Quinquies in die orant, faciebus ad meridiem uer
& hoc antequam faciant, perfectiſsimam corporis mundiciam habere curant, culu
ueretrum, manus, brachia, os, aures, nares, oculos, capillos, ad ultimum pedes etiam
centiſsime lauantes, præſertim poſt coitum & egeſtionem, niſi ægrotauerint, uel in
nere fuerint. Si uero aqua eis ad hoc deſit, quod tamen raro aut uix contingere poteſt, quod
omnibus ciuitatibus continua balnea ad hoc habeantur, pulueri mundæ & recentes terræ pe
Ieiunium. ciunt. In quolibet anno menſem integrum & hebdomadā ſtrictiſsime ieiunant, interdiu nec
medentes nec bibentes quicquam, nec etiam ſe mulieribus commiſcentes, poſt ſolis autem o
ſum ad uſque ſequentis diei exortum cibis, potibus ac ueneri ad placitum indulgent. In fine i
nij paſcha celebrant in memoriam arietis Abrahæ oſtenſi in ſacrificium filij loco, noctis'que
Domus dei in Mecha. iuſdam in qua Alcoranum de cœlo datum exiſtimant. Semel quotannis etiam ad domum d
quæ in Mecha eſt, ire Saraceni debent, propter annuos honores Mahumeto perſoluendos,
ius ſepulchrum ibi obſeruatur. Sacerdotes eorum à communi populo nō multum differunt, n
Sacerdotum officium. à priuatis edibus eccleſiæ. Alcoranum ſcire ſufficit, & quæ ad orationem cultum'que legis pe
nent: meditationibus literarum'que ſtudijs minime uacant. Non enim eccleſiarū aut animar
aliqua cura occupantur: ſacramenta non habent, reliquiarū, ſacrorum uaſorum & altarium n
la obſeruatio ſed uxoribus, liberis ac cæteræ familiæ intenti, agriculturæ, mercaturæ, uenation
ſimilibus ſtudijs quibus uictus quæritur, & uita ſuſtentatur, quemadmodum laici cæteri'que,
cumbunt. A ſeruitute & exactionibus immunes ſunt. Honoris plurimum ab omnibus perci
unt, ut qui legis ceremonias ſciant, eccleſijs præſideant, & alios docere poſsint. Gymnaſia mu
Gymnaſia Turcarū. habent, in quibus ciuiles leges à regibus latæ pro regni adminiſtratione defenſione'que pluri
docentur, quorum deinde quidam eccleſiaſticis, quidam ſecularibus officijs præficiuntur. S
Monachi. etiam in ea ſecta multi & uarij religioſi, quorum quidam in nemoribus & ſolitudinibus uitā
latim ducentes, hominum commertia effugiunt, quidam in ciuitatibus hoſpitalitatem exerc
tes, peregrinos pauperes ad hoſpitia ſaltem recipiunt, ſi non habeāt quo reficere poſsint, ex m
dicitate enim & ipſi uiuunt. Alij per ciuitates uagantes in utribus quibuſdam bonam & ſem
recentem aquam portant, quam cuique petenti bibendam ultro offerunt. Pro quo pietatis o
cio, ſi quid ipſis porrigitur, accipiunt. Cupiunt nihil, tantam'que religionis oſtentationem in
ctis & factis, in morib. & geſtu præ ſe ferunt, ut non homines ſed angeli credi poſsint, uſquead
ludificantur hominum oculos. Diem Veneris Turcæ ab omni labore feriati tanto ſtudio & r
gione colunt quanta nos Dominicā, aut quanta Iudæi ſabbatum. In ſingulis ciuitatibus eccl
una principalis eſt, in qua eo die poſt meridiem conueniunt omnes, atque oratione ſolēniter
cta, fit prædicatio.

De templis Turcarum
& ceremonijs.

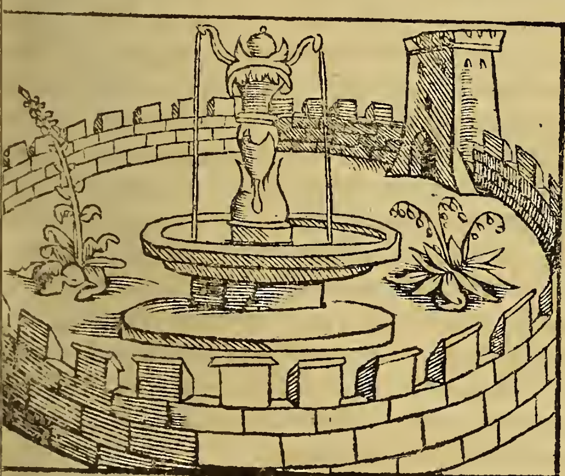
HAbēt Turcæ templa ampla & ſumptuoſa, ipſorū lingua Meſchit appellata, in q̄bus
las prorſus habēt imagines, ſed ſcriptū paſsim inuenitur, Nō eſt deus niſi unus. Ma
met aūt, ꝓpheta eius, creator un⁹ & ꝓphetæ æquales: itē'q́, Nō eſt fortis ſicut deus. D
inde conſpicitur magna abūdātia lampadū ardentiū oleo, totū templū dealbatū, p
mentū ſtoreis ſtratū, ac deſuper tapetis ornatū. Circa templū eſt turris alta, quā con
cerdos tempore orationis aſcendens, uoce alta digitis in aures inſertis, hæc uerba ſua lingua
repe

repetit, Deus uerus unus. Audito clamore conueniunt in templum nobiles & ocioſi, tantum deuotioni aſtricti, & ſacerdos orat cũ illis, id'ꝗ ex officio facere debet quinquies inter diẽ & noctẽ. Et q ueniunt ad orationẽ, debẽt abluere manus, pedes & pudibunda, deinde exutis calceamentis & ante ianuam relictis, alij nudis pedibus, alij mundis calceamentis pedibus inductis introeũt. Fœminæ quoque ſeorſum in certo & prorſus abſtruſo uerſantur loco, à uirorum conſpectu & auditu ſeparato, licet rarius frequentent templũ. Inter orandum autẽ corpus continuo agitatu & uociferationib. mire affligunt, ut ſæpius uirib. & animo deficiãt. Chriſtianũ eorũ ſacris intereſſe nefariũ putant, credẽtes ab hominib. illotis ſua tẽpla cõtaminari. Ibi ſacerdos illorũ ſuggeſtũ aſcendit, & ad duas circiter horas concionatur, peracto'que ſermone aſcẽdunt duo pueri, qui cantãdo ſuas [...]ces pronunciãt. Deinde incipit ſacerdos cũ toto populo ſubmiſſa uoce cãtare, quaſsãdo cor[...] in latus, nihil aliud ꝑter hæc uerba: Nõ eſt niſi unus deus. Habẽt etiã diẽ Iouis ꝓ die feſtiuo, [...]eſi dies Veneris religioſiſsime colatur, ꝙ credant Mahumetem illa die natum.

Cõtiones Turcarum.

Quid Turcæ ſentiant de futuro ſeculo.

TVrcæ Mahumeto legibus'ꝗ ipſius tãtum tribuunt, ut illas ſeruantibus æternã beatitudinem certiſsime promittant, paradiſum uidelicet delitiarum, hortum dulcibus & amœniſsimis aquis quaqꝫ uerſum irriguũ, ſub puro et temperato cœlo cõſtitutum, in quo quicqd uelint, habituri ſint, omnium ferculorũ genera ad ſaturitatẽ, ſerica atque purpurea indumenta, adoleſcentulas ad nutum ſpecioſas cum aureis argenteis'que uaſis, angelos pincernarũ more in aureis lac, in argenteis uina rubea ubertim propinantes miniſtros. Contrà non ſeruantibus infer[...] cõminãtur, interitũ'qꝫ ſempiternũ. Hoc etiã credũt ꝙ quãtiſcũqꝫ qs criminib ſit obnoxius, [...]riturus tãtũ deo credat & Mahumeto, ſaluus fiat. Quorundã religioſorũ opinio eſt, legẽ ni[...]deſſe, ſed gratiam dei qua hominẽ ſaluari oportet, q̃ ſine merito & lege ſufficiens eſt ad aſſe[...]dã ſalutẽ. Alij ſunt quaſi ſucceſſores ꝓphetarũ & patrũ, allegãtes patrũ traditiones, aſſeren[...]ẽs per meritũ ſaluari ſine gratia & lege, intenti orationib. uigilijs & meditationib. Sunt de[...] alij, q aſſerunt quenq̃ in ſua lege ſaluari à deo data, cum tales æquè bonæ ſint ſeruantib. nec [...] alteri ꝑferenda. Sic ergo ubi Chriſtus nõ eſt, fluctuat incõſtans mens ad diuerſa, id qd' & [...] Chriſtianos uidemus fieri, nẽpe apud eos qui alibi q̃ apud ſolũ ſaluatorẽ ſalutem quærunt.

Paradiſus Turcarum.

Opiniones uariæ de ſalute.

De ieiunio & cibis Turcarum.

DIximus iam, Turcas ieiunare unum menſem & unam hebdomadam ſingulis annis, ſed non ſemper hoc uno & eodem mẽſe obſeruant. Nam ſi iſto anno ieiunauerint ꝑ Ianuarium, ſequenti anno uſurpant Februarium, tertio Martium, & ita conſequenter. Et quum ieiunant, tota die nihil guſtãt, ne panem quidem aut aquam. Deinde ui[...]la, licet illis omnia manducare, præter ſuffocatum & porcinas carnes. Poſsident uineta, fru[...]ue eius uarie utuntur. Chriſtiani uinum conficiunt, & Turcæ mel, & uuas paſſas ita medicantur,

Potus Turcarum.

Potus Turcarum.

cantur,ut ſemper & uiſu & guſtu recentes appareant. Triplex illis potus,primus ex ſaccaro
melle aqua diluto.Secũdus ex uuis paſsis detractis acinis in aqua decoctis, additur deinde a
roſacea & aliquantulũ ueri mellis. Tertius fit ex uino bene decocto,ſpecie'que mellis præ ſe
guſtu & uiſu.Diluitur aqua,& datur ſeruis ad bibendũ. Cum manducandum eſt,ſubijciunt
reas, deinde inſternunt tapetia aut puluinaria,alij in nuda humo diſcumbunt. Menſa illorum
corio fit,ut ſuprà quoque memorauimus, explicatur & cõtrahitur ut marſupium.Non aſsic
noſtrorum more,nec diſcumbunt ueterum ritu,ut cubito innitantur,ſed decuſſatim pedibu
ter ſe complicatis more ſartorum,antequã cibum ſumant oratio præmittitur. Raptim & uo
ter comedunt,magno'que ſilentio,interim omnes uxores in abdito tenent.Captiuæ non hal
licentiam egrediendi foras niſi cum mulieribus Turcarum,quum uadunt in balnea lauatum
aliò extra urbem recreationis cauſa in hortos & uineas,ſed ſemper in domibus latitãtes ope
tur,nec permittitur illis conuerſari cum captiuis ſeruis.

Comedunt in terra.

De circumciſione Turcarum.

VTuntur Turcæ circumciſione nõ octaua die more Iudæorum,ſed quàm primum
tus ſeptimum aut octauum annum exegerit ſermonis iam peritus,id'que ipſis m
rium eſt propter uerba confeſsionis, quæ ante circumciſionem requirũtur. Nec
ob id defertur in templum,ſed in domibus parentum circumciditur.Conuocant
tem amici ad conuiuiũ precioſum,& paſsim apud ditiores cæditur bos,& in hun

Conuiuiũ paratur in circũciſione.

coriatum & exenteratum includunt ouem, in qua g
nam,& in illa ouũ, quæ omnia integre aſſantur ad ſ
dorẽ illius diei. Deinde inter epulas tẽpus'q; cœnæ a
citur puer circũcidẽdus,cuius glandẽ medicus reteg
replicatã pellem forcipulis apprehẽdit:deinde quo n
adimat puero,ait ſe in proximũ diẽ circũciſionẽ per
rum, interim uero ex improuiſo præputiũ abſcindit
neri parũ ſalis apponẽs. Nec in die circũciſionis in
pueris nomina, ſed ipſo die natali quo in lucem ed
Cõtinuato aũt trium dierum numero,circũciſus du
in balneũ cum maxima põpa. Cum redit domũ, du
ꝑ cõuiuas,q parata illi munera offerunt, alij ueſtes
ceas,alij ſcyphos argenteos,alij pecunias uel etiã eq

Munera offeruntur circũciſo.

Si autem ex Chriſtianis quiſpiã ſua ſponte cõfeſſo Mahumeto circumcidi ſe patiatur,quod
contingit propter graue iugum & onus tributi,talis ducitur per omnes uicos atque plateas
tatis ſummo cum honore & gaudio populi ſonantium tympana:ipſi q̃que dãtur munuſcul
ſtea immunis efficitur à ſolutione tributi. Turcæ tamen neminẽ cogunt ad abnegationẽ ſu
gionis,tametſi ipſis in Alcorano imperetur exterminare contradictores.Vnde fit ꝙ tã mul

Circumciſio Chriſtianorũ inter Turcas.

uariæ ſectæ populorũ inter Turcas inueniũtur, q
oẽs peculiari ritu peragunt dei cultũ. Sacerdotes
illorũ parũ differũt à laicis,nec magna in ipſis do
ctrina reqritur.Satis erit,ſi Alcoranũ legere noue
rint.Illi aũt qui etiã interpretari ſecundũ textũ no
uerint,peritiſsimi habẽtur,quoniã nõ uulgari lin
gua Turcica, ſed Arabica à Mahumeto ſunt tra
dita,q̃d nefas eſſe putãt,ſi uulgari lingua interpre
tata deſcriberẽtur. Stipendiũ à rege pro labore ac
cipiunt.Vxores habent & habitũ ut ſeculares. Si
ſtipendiũ nõ ſufficiet ꝓpter multitudinẽ liberorũ,
mechanica tractãt ac libero etiã homine digna at
tingũt.Sũt tamẽ liberi ab exactionib.& alijs one
ribus,honorãtur'q; à plebeis. Habent monachos
uarios, q ſub ſpecie religionis habitãt in ſyluis &
deſertis, fugiẽtes cõſortiũ hominũ. Et quidã eorũ
nihil proprij habẽt, incedũt quaſi nudi præter pudẽda pellib. ouinis tecta, exigẽtes eleem
tam à Chriſtianis quàm à Turcis uagantes per terras. Quidam raro egrediuntur, ſed ma

:mplis,habentes in angulis templorum tuguriola, ſine calceamentis,ueſtimento,diſcooper-
apite,nihil geſtantes præter unam camiſiam, multis diebus ieiuni, orantes ut deus ipſis futu-
:uelet,quos rex Turcarum bellum moturus conſulere ſolet.

Qualis iuſticiæ executio apud Turcas,qualia coniugia & qualis ueſtitus atque uictus.

TVrcæ iuſtitiæ ſtrenuiſsimi ſunt exactores.Nam qui hominis ſanguinẽ fuderit,pari pœ
na ſemper plectitur.In adulterio deprehenſus cũ adultera,abſque miſericordia & abſ-
que mora lapidatur.Eſt etiã fornicarijs ſua pœna expreſſa.Octingentos enim flagel- *Pœna fornica torũ & furũ.*
li ictus ſeu uerbera tolerare debet, qui deprehenſus fuerit. Fur prima & ſecunda uice
deprehenſus totidẽ ictib.flagellatur: tertia manu truncatur:quarta,pede.Qui damnũ
ii infert, precio æſtimato ſatiſfacere cõpellitur. Teſtes nullos niſi ualde idoneas probatas'ꝗ
onas,& qbus ſine iuramẽto credi poſsit,admittũt. Extra matrimoniũ nemini q ad prouectã
ẽ iam peruenerit,uitã agere licet.Vxores aũt ducere legitimas 4.poſſunt,& demptis matrib. *Coniugia.*
rorib.quaſcũꝗ uolunt,nulla ſanguinis habita ratione,illegitimas uero quotqt placuerint &
rire ualeãt.Filij tam ex his q̃ ex illis ſuſcepti, hæredes in patris bonis æqualiter habẽtur, hoc
ẽ ſeruato,ꝙ duæ filiæ uni filio coæquẽtur. Cõiuges duas aut plures nõ in una domo, nec etiã
ia ciuitate habẽt,ob iuges cõtentiones earũ atꝗ inqetudines, ſed in ſingulis ciuitatib.ſingu-
.ibertatẽ uiri eas tertio repudiãdi habent,tertio itẽ recipiendi.Repudiatæ uero à quo uiro ſu-
antur,ſi lubet permanere poſſunt.Hæ in ueſtitu honeſtiſsimæ ſunt.In capite mitris utuntur,

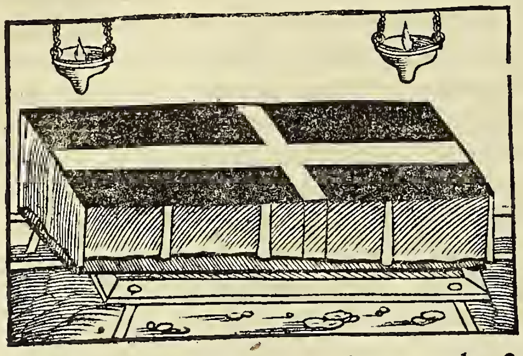

uelis ipſis ſuper poſitis, ita ut decẽter hac inuolu
tæ, una ueli extremitas à dextra aut ſiniſtra capi-
tis parte dependeat,qua ſi domũ exire uel in do-
mo in uirorũ conſpectũ prodire debeãt,ſine mo
ra totã faciẽ præter oculos uelare poſsint.Nunq̃ *Mulieres uelant faciem.*
audet fœmina in uirorũ congregatione appare
re,forũ adire,uẽdere aliqd aut emere. In eccleſia
mulieres habent locũ à uiris ſeparatũ & adeo oc
cluſum, ut nemo introſpicere poſsit, nec aliquo
modo intrare.Quẽ tamen non oẽs ſed magnatũ
ſolũ uxores & nunq̃ aliàs q̃ die Veneris ad uni-
cam orationis meridianæ horã,quæ apud eos ſo-
lennis eſt,intrare debent.Collocutio uiri & mu-
in publico adeò rara eſt,adeò p̃ter conſuetudinẽ,ut ſi inter eos per annũ integrũ morareris,
l uix uidere poſſes.Virum apud mulierẽ in apto ſedere aut equitare cũ aliqua, pro monſtro
retur.Coniugati mutuo alijs uidentib. nunq̃ laſciuiunt, nunq̃ rixantur,cũ nec uiri erga mu
grauitatẽ unquam remittãt,nec mulieres erga uiros reuerentiã.Magni domini q apud ſuas *Grauitas coniugum.*
etuo eſſe nõ poſſunt,ad earũ cuſtodiã deputatos eunuchos habent,q tanta cuſtodia illas ob
nt & tuentur,ut præter maritum impoſsibile ulli uiro ſit eas alloqui poſſe,impoſsibile ipſas
præuaricari.Coẽunt nuptiæ ſine iuramẽto, accipiunt indotatas,propemodũ emere cogun
ontrario Romanorũ more,ubi gener emi ſolebat nõ nurus.Nil habet ſpõſa in corpore cul-
:l ornamenti,quod nõ cogatur à ſoceris redimere.Diuortiũ apud illos faciunt improbi mo *Diuortium.*
:l infœcũditas.Cognoſcit de iſtis rebus iudex ipſorum.Vtuntur fœminæ ſimpliciſsimo ha-
ullum luxũ repræſentante.Nec unq̃ aperta facie in conſpectũ uirorum prodeunt.Brachas *Caligæ inhoneſtæ.*
as deteſtantur Turcæ,ut quæ nimium pudenda exprimunt.Caput illis aggeſtu pepli in tur
dificatur, & in pyramidem turbinatur. Vtuntur pane nõ peſsimo nigro & albo,niſi quod
ũt quoddam genus ſeminis ſuper recentem,quod tribuit magnam ſuauitatem manducan- *Panis.*
.In edulijs multiplex eſt illis ars et uaria conditura.Cibus uero maxime ſolennis eſt puls ex *Exquiſiti cibi.*
ita addenſata, ut partes inde manib.decerpãtur.Piſcium mira abſtinẽtia. Carnib.omnibus
ur p̃ter porcinis. Nullæ ibi tabernæ hoſpitijs deſignatæ, aut publica diuerſoria,tamẽ in pla-
iuerſa uẽdũtur cibaria & alia huiuſmodi ad uictũ neceſſaria.Oppidani p ſeruos eorũ agros
decimã'ꝗ dependũt ſuo imperatori. Opifices uero artib. mechanicis ſe ſuſtinẽt. Qui ociũ
fame cõtabeſcũt.Mercaturã q̃ꝗ ſtrenue exercẽt.Aſiã minorẽ,quã nũc Natoliã uocãt, Ara *Muliæ lotiones.*
Aegyptũ peragrant,ad'ꝗ Venetos ſeſe deferunt.Si reddũt urinam,mutonẽ lauant,ſi uen-

trem

trem ſoluunt, podicem abluunt: idem fit à mulieribus, quos ſequuntur ſerui, uas aqua plenũ g ſtantes, maſculum maſculus & fœminam ancilla. Iudicem omnes habent eundem, tam Chriſt ni quàm Turcæ, qui ex æquo omnibus ius miniſtrare tenetur.

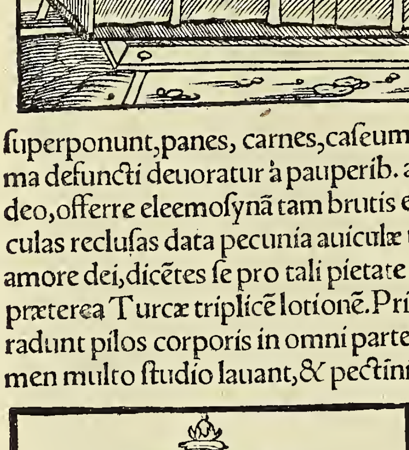
De mortuis Turcarum & uarijs conſuetudinibus atque obſeruantijs eorum.

VBi quis moritur ex Turcis, abluu cadauer eius, ac nitidiſsimis lineis i duunt. Poſtea efferunt extra urbe in locũ aliquẽ. Nefas enim eſt in ter plis ſepelire. Præcedunt funus mor chi cum candelis, ſubſequuntur ſacerdotes, c tillantes donec ad ſepulturæ locum perueniai Quod ſi pauper fuerit ille defunctus, pro labo bus religioſorum plateatim collectæ pecuniæ lent illi offerri. Amici ſæpe cum luctu ad ſep chrum redeunt, & inferias ciborũ monumen ſuperponunt, panes, carnes, caſeum, oua, lac, & nouendialis illa cœna, more æthnicorũ, pro a ma defuncti deuoratur à pauperib. aut auibus cœli & formicis. Dicunt enim æque gratum e deo, offerre eleemoſynã tam brutis egentib. q̃ hominib. cum ob amorem dei offertur. Sunt q a culas recluſas data pecunia auiculæ ualoris, euolare iubent: alij panẽ piſcib. in flumen projciu amore dei, dicẽtes ſe pro tali pietate erga egentes mercedẽ ampliſsimã à deo cõſecuturos. Hal præterea Turcæ triplicẽ lotionẽ. Prima eſt perfuſio totius corporis cũ aqua. Et ne hæc ſit inan radunt pilos corporis in omni parte, barba in uiris excepta, & crinib. in capite mulieris, quos men multo ſtudio lauant, & pectinib. crebro diſcriminãt. Sunt ob id in ciuitatib. inſigniorib. b nea, quibus cõtinue utuntur. Vbi non ſunt, habent præp ratum aliquẽ ſecretum locũ ad lotionẽ in domib. ut poſs aqua perfundi priuſquã domum exeãt. Altera lotio nec ſaria eſt, cũ opus naturæ exercent. Tum loco aliquo ſecre abluunt uerenda. Erectus aut ſtans nunq̃ quis cernitur, opera naturæ exercet. Tertiã lotionẽ faciũt pro organis ſuum purificandis, qua manus & brachia ad cubitos uſq abluũt, dehinc os, nares & totã faciem. Raſurã locorum o ſcœnorũ ſingulis menſib. bis uel ter faciunt maſculi & f minæ, & maxime quũ templa frequentãt, alioquin ignib. uiolatores ſacri loci traderentur. Tãta ſeueritas habetur bello, ut nemo militũ auſit aliqd iniuſte rapere, alioquin ne miſericordia puniretur. Habẽtur ordinarij cuſtodes ſi defenſores earũ rerũ quæ in uia occurrunt militi, q tenentur defendere hortos fructuũ circa uia ſitos, ut nec ipſi audeant unũ pomum, uel huiuſmodi ſimile ſine licentia poſsidentis carpere, ali quin & tales capitis pœnã luerent. De hoc ſcribit Bartholomæus Giurgeuitz, q 13. annis fuit ptus in Turcia, in hũc modũ. Cũ eſſem in exercitu Turcæ in expeditione cõtra Perſas, uidi eg quendã unà cũ equo & miniſtro decollari, q ſolutus equus arua cuiuſdã ingreſſus fuerat. N lus ex ſatrapis poſsidet prouinciã aut ciuitatẽ aliquã iure hæreditario, quam poſt obitũ liberis ſuis ſucceſſorib. poſſet relinquere ſine cõſenſu ſui regis. Sed ſi aliqs ducũ certas poſſeſsiones c pit habere, id illi cõceditur hac cõditione Initur ratio p̃cij & redditũ illarũ poſſeſsionũ. Cog ſcit & Turca q̃t milites ali annuo illo cẽſu poſſint, tãtũq; numerũ militũ illi adiũgit, q ſemp ad imperata prompti ſint oportet, alioquin dñs ille capite plecteretur, ſi officio nõ reſponderet.

Sacrificiũ pro animabus.

Lotiones tres.

Militum in exercitu iuſticia.

Quomodo Chriſtiani in bello à Turcis capti tractentur, diſtrahantur, & quomodo liberi fiant.

EXpeditionem aduerſus Chriſtianos ſuſcipienti Turcarũ imperatori, ſemper comes eſt gens turba mangonũ & laniſtarũ, qui in ſpem mancipiorũ longiſsimas catenas ſecũ d runt, in quibus facile quinquageni aut ſexageni per ſeriem colligantur. Iidem quoſcun non a

5 abſumit hoſtilis gladius, à prædatorib. emunt, quod illis ea lege permiſſum eſt, ſi principi deci as mancipiorũ præſtent, reliquos ipſis uel in ſuum uſum uel ad nundinationẽ detinere fas eſt, :c ulla apud illos uberior aut frequẽtior mercatura. Senes & utriuſque ſexus iuuentutẽ, quæ illi :cimarũ nomine obtigit, imperator ita diſcernit, ut grandiorem ætatem ad agriculturã uendat. uellas uero & iuuenes ad certum relegat locum, ut ibi certis inſtruãtur artibus, quo illis in po- :rum cõmodius utatur: ac primum id agitur, ut abnegata Chriſtiana fide circũcidantur. Iamq́; ›rum ceremonijs initiati, pro cuiuſque indole uel ad leges eius gentis diſcendas uel ad militiam :ſtinatur, ſi maior uis corporis q̃ ingenij appareat. Rudimentis militiæ ita imbuuntur, ut pro te- :ritudine uirium primũ detur arcus leuior, mox creſcẽte robore & peritia grauior ac grauior, ›nec bello ſit idoneus. Adeſt magiſter, ſeueriſsimus exactor quotidiani exercitij, quotieſcunq; copis errant, toties flagris cæduntur. Alij adaptantur batuationi ſeu baculorum certamini. Re ļui proh nefas, in quibus maior gratia formæ, ita abſcindũtur, ut nihil uirile in toto corpore ap- reat, grauiſsimo cum diſcrimine uitæ. Quod ſi euadant, non in aliud ſunt incolumes, q̃ in obſe- ıium ſceleratiſsimæ libidinis: mox ſeneſcente pulchritudine ad officia eunuchorũ, ut matronas uent, deputantur, aut cuſtodiẽdis equis & mulis aut culinæ miniſterijs addicũtur. Puellæ quæ :culentæ ſunt pulchritudinis, eliguntur in concubinas: mediocres dantur matronis ad officia pe ſequarum, inter quæ adeo ſunt nõnulla fœda miniſteria, ut honeſte dici non queant. Cogũtur im illas ſequi cum uaſculo aquæ, quando ad exonerandũ aluum & perpurgandum eas partes rediuntur. Aliæ ancillarib. operibus, ut textrinæ, piſtrinæ mãcipantur. Nullis ex omnib. liberũ uel Chriſtianã fidem reſeruare, aut ſpem libertatis q̃ diu uiuit concipere. Cum primũ nouitios epti ſunt, agunt minis, promiſsis & blandicijs, ut recens mancipiũ circumciſionẽ admittat: id i fecerit, humanius aliquãto tractatur, cæterũ ſpes redeundi in patriã plane eſt abſciſſa: conanti im id, pœna incendij deſtinata eſt. Hi quia firmiores credũtur ac minus fugaces, à dominis ad niſteria caſtrenſia aſſumuntur, libertas tum demum competit, ubi uel ipſe annis inutilis potius jcitur à dño q̃ dimittitur, uel ubi dominus in bello inter pericula mortis libertatem legarit. Ma nonia quidem illis permiſſa ſunt, ſed liberi eorum pro arbitrio dñi diſtrahuntur, quæ res ſapien res à nuptijs abhorrere facit. Alios qui circũciſionem repudiant, immaniter tractant. Duriſsi ı tamen eſt ſors illorum, qui artes mechanicas nõ didicere, eæ enim ſolæ ibi in honore ac precio ıt: quãobrem literati, ſacerdotes & nobiles, qui in ocio uitã degerunt, ubi in manus horum ue- :e, omniũ miſerrimi habentur. Mango enim in illos, utpote uix uendibiles, nullos ſumptus fa- e ſuſtinet. Hi pedib. capitibusq́; intectis, ac plerunque maiore parte corporis nudi inambu- t, perq́; niues, per ſaxa, æſtates & hyemes detrahuntur, nec finis donec uel moriãtur uel ſtultũ n, qui malam mercem emat, inueniat. Nec quiſquam eſt tam felix cuiuſcunq; ſit conditionis ætatis, formæ aut artis, ut eum in itinere ægrotantẽ apud hoſpitem deponãt. Primum cogitur ;ris ire, id ſi non poteſt, iumento imponitur, ibidemq́; ſi ſedere nequeat, prono corpore alliga- non aliter q̃ ſarcina aliqua aut mantica. Morientẽ detractis ueſtib. in proximam foueam aut lem canibus & uulturib. abijciunt. Non ſolum aũt catenæ concaptiuos includunt, ſed manib. oque in itinere manicas addunt. Paſſus unus inter ſingulos interſtitij eſt, ne ſe mutuo concul t: id quod ideo faciunt ne à mancipijs lapidentur. Cum enim ſinguli mangones ingentem nu rum ducant, adeo ut decem ſæpe quingentos homines cõcatenatos habeant, uim metuũt tan nultitudinis, ſi ad iactum liberas haberent manus. Cæterũ ubi nocti concedendum, uinculis oq; pedes onerãt, eosq́; ſupinos omni iniuriæ aëris exponunt. Mulierib. uero humanior con- o eſt. Quæ ualent robore, pedibus incedunt, teneriores in iumentis uectãtur: quæ adeo infir- ſunt ut iactationẽ iumenti nõ ferant, in corbib. tanq̃ anſeres geſtãtur. Nox illis triſtior eſt: aut n munitis locis includũtur, aut mangonũ impuram libidinẽ pati coguntur, auditurq́; ingens ratus per tenebras adoleſcentiũ utriuſque ſexus uim patientiũ, nec ſexẽnis aut ſeptennis ætas eros à tali fœditate defendit, adeo ſcelerata gens & contra naturã & ante naturam libidine ſæ Vbi dies illuxit, in forum uenales tanq̃ greges ouium aut caprarũ producuntur. Conueniunt rcatores, ſtatuitur preciũ: ſi placet mancipium, detractis ueſtib. futuri dñi oculis exponitur, in- ciuntur omnia membra, tentãtur, explorãtur, num quid uitij in iũcturis aut articulis reſideat. liſplicet, reijcitur ad mangonẽ, toties id paſſurus quotiens empturiẽs aliquis aduenerit. Si pla abducitur ad grauem ſeruitutem, ut uel arator uel paſtor ſit, ne duriora cõmemorem. Si quis ıxore & liberis captus fuerit, hunc libentiſsime magnates emunt, & uillis præficiunt, ut curã aruorũ uel uinetorum uel paſcuorũ agat, nati ex illis uernæ fiunt. Si in Chriſtiana fide perſeue

Mercatura captiuorum hominum.

Exercitiũ tyronum.

Eunuchi mulli fiunt.

Circumciſis Chriſtianis nulla ſpes libertatis.

Artes mechanicæ in precio

Contenantur captiui.

Scelerata libido.

rauerint,ſtatuitur certum tempus ſeruiendi,quo elapſo liberi fiunt, filij tamē eorum niſi redimar
tur,pro domini arbitrio in ſeruitute manent.

Quibus oneribus grauentur Chriſtianorum prouinciæ a Turca ſubactæ.

VBi Turca in Chriſtianitate prouinciam ceperit,omnia prouincialium bona tam mob lia q̄ immobilia in prædam cedunt. Nobilitatem ſtirpitus excindit,præcipue regiam ſ bolem. Clericos ſi nō occidunt, omni fortuna & dignitate nudatos ad ludibrium & mendicitatem relinquunt. Cāpanas omnes & organa & alia inſtrumenta muſica ten plis adimunt,& templa ipſa prophanata ſuo Mahometo conſecrant. Miſera autem & humilia ſacella Chriſtianis relinquunt, ubi ſacra non publice ſed ſilenter faciant: quæ ubi uel ter ræmotu corruerint,uel incendio deflagrauerint, nō licitum eſt inſtaurare,niſi magna depenſa p cunia. Contio & annunciandi euangelij munus plane interdicitur, nec fas eſt quenquam Chri ſtianum,rempub.attingere,aut arma geſtare, aut ſimili cultu cum Turcis indui. Si iniuria fit co tumelioſis uerbis uel tibi,uel Chriſto, tacendum atque ferendum eſt. Et ſi aliquid indignius co trà loquaris de eorum religione,inuitus circumcideris: tum ſi hiſcas contra Mahometum,igne & incendia tibi parantur. Quartas omnium fructuū dant Chriſtiani,id'que nedum ex prouen tibus agrorum & pecorum,ſed etiam ex mœchanico quæſtu. Deinde eſt & aliud onus capitati nis, qua ſinguli quotquot ſunt in una familia, ſingulos ducatos ſoluunt. Si parentes ſoluere ne queunt,ad liberos ſuos in ſeruitutē uendendos compelluntur. Alij in catenis uincti oſtiatim ob ambulant ad ſtipem emendicandum: quod ſi ne ita quidem ſoluendo ſunt, perpetuis carceribu mancipantur. Captiui qui fugam moliuntur, ſi in Europa agunt,facilior eſt illis fuga,quum præ ter flumina,quæ facile enatantur, nihil habeant quod traijciant. Solent autem id agere tempor meſſis,quando facilius in ſegetibus latere poſſunt, & inde uictum habere. Noctu autē fuga ini tur,per diem aut in ſyluis aut in paludibus aut in ſegetib. ſeſe abdunt, malunt'que à lupis & alij beſtijs deuorari,quàm ad ueteres dominos retrahi. Porro qui ex Aſia fugam moliuntur,Helle ſpontum petunt, inter Callipolim & arces illas olim Seſton & Abydon, nunc autem Bogazal ſar dictas,id eſt, caſtella faucium maris. Et ſecum deferunt ſecurim & funes,ut & ligna cædāt & colligent,quo inde ratem faciant ad traiectionem maris, nihil niſi ſalem ſecum deferentes,noct raticulam inſcendunt. Si uenti & fortuna maris fauet, tribus aut quatuor horis traijciunt,ſin mi nus aut pereunt in fluctibus,aut ad littora Aſiæ reijciuntur. Emenſo mari montes petunt,poluū inſpectantes ad Boreā tendunt. In fam herbis ſale cōditis ſeſe ſuſtinent. Si plure ſocietatem fugæ inierint, noctu opilione inuadunt,quibus occiſis, quicquid ibi a menti inuenerint,ſecum aſportāt,ſæpe ta men et ipſi pereunt occiſi ab opilionibu uel ab eiſdem capti, & priſtino hero trac ti,ad ueterem ſeruitutem rediguntur. C terum plures pericula abſumunt quàr incolumes euadunt. Aut enim naufragi aut dentibus beſtiarum,aut ferro inimic rum, aut poſtremo fame pereunt, quur longior erratio in fuga contigerit. Fug tiuis multiplex manet pœna. Alij enim ſuſpenſi pedibus diriſsime flagellantur. Et qui homicid um committunt,illis plantæ pedum in multos ſulcos cultro reſcinduntur, & reſciſsis ſal inſpergitur. Quibuſdam furca ingens ferrea cum ferro collari inſeritur, quam dies noctes'que in longum tempus geſtant.

Eccleſiæ chriſtianorum inter Turcas.

Chriſtiani effugientes.

Captiui tranatant mare.

Pœna fugitiuorum.

Finis libri quarti.

Lib

LIBER COSMOGRA
)hiæ quintus, per Sebaſt. Munſterũ ex pro-

batis geographis & hiſtoricis ſcriptoribus, recentioribus & uete-
ribus in unum corpus collectus.

Aſia altera pars orbis terreni, cum

ſuis populis & nationibus atque inſulis in hoc quin-
to libro deſcribitur.

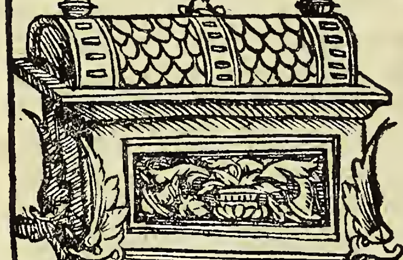
ASia altera tripartitæ terræ pars, appellata ab Aſia Oceani & Thethyos filia, ſi-
ue ut alij uolunt, ab Aſio Manæi Lydi filio, à meridie per orientem uſque ad ſe
ptentrionem protenditur. Terminos habet ab occidente Nilum & Tanaim
cum Euxino ponto & parte mediterranei maris. Tribus alijs partibus iungi-
tur Oceano, qui ab oriente Eolus, à meridie Indicus, à ſeptentrione Scythicus
appellatur. Taurus mons mediam quodãmodo continentem diuidit, ab occi *Limites Aſiæ.*
nte in orientem excurrens, partẽ ad aquilonẽ relinquit, partem ad meridiẽ. Mons hic multis in
cis latitudinẽ habet ſtadiorũ 3. milliũ, longitudinẽ quantã Aſia, ſtadiorũ circiter 45. millia, à trãſ-
ırina Rhodi ora uſqꝫ ad Indiæ ac Scythiæ extrema orientẽ uerſus. Tam latum aũt & patens di
nt eſſe quicqd terræ Aſiæ nomine continetur, ut Africa & Europa reliquæ duæ partes, nõ ma
: cõplectantur q̃ hæc ſola. Cœlo temperata eſt, ſolo fertili, & propterea omnium animantiũ ge *Aſia nõ popu*
e cultiſsima. Non tamen putatur populoſior eſſe Europa, quantumlibet ampliſsimũ comple *loſior Euro-*
tur ſpacium, quia habet multas & ſpacioſas ſolitudines, maria, arenas, aſperos montes & alia *pa.*
a quæ ab hominibus inhabitari nequeũt, ſicut infrà ſuis quibuſqꝫ uidebimus locis. Diuiditur
in plurimas atque ferè infinitas regiones & prouincias, quæ ſingulæ ſua habent uocabula, ut
à dicemus, inter quas præcipuæ olim fuerũt Babylonia, Perſia, Syria, Scythia, Aſia minor, In-
. Noſtro autem æuo, Tartari incolunt Scythiam, extenditurqꝫ habitatio eorum uſque in In-
n. Mahumetici uero & Soldanici habẽt ſubiectas Arabiam, Perſiam & Indiam exteriorem,
ua Calekutiũ ſitum eſt. Syria, quæ comprehendit Ieroſolymam, Damaſcum et Antiochiam,
n pareat Turcæ, non multa de ea ſcribuntur noſtro tempore, quandoquidẽ nemo eam perlu-
re poſsit. Quæ antea nõ ſunt explorata, nõ poſſunt ſub iſto tyrãno inueſtigari. Nunc itaqꝫ bre
r & iuſto ſeruato ordine ſcribemus de omnib. regionibus Aſiæ, initiũ ſumẽtes ab Aſia mino-
uam circũiacent Bithynia, Lydia, Myſia, Lycia &c. cum multis inſulis maris.

Bithynia.

BIthynia regio minoris Aſiæ ad Pontum ſita, aduerſa Thraciæ & proxima Troadi, quæ
primum Bebrycia, poſtea Mygdonia, deinde à Bithyno rege Bithynia dicta fuit. Hæc *Bithynia quæ*
etiam autore Euſebio, Pontus eſt dicta. Habuit aũt olim multas inſignes ciuitates, nem- *& Pontus.*
pe Niceam, Chalcedonẽ, Heracleam, Libyſſam ubi Annibal ſepultus fuit, Pruſam quã
hodie Burſam uocant, Nicomediã, Apamiam &c. Nicea metropolis Bithyniæ & qua-
ater aliarum ciuitatũ ob ſui magnificentiam, magnitudinẽ & fertilitatem. Ambitus eius ſta- *Nicea.*
um ſedecim fuit in figura quadrata, in cãpo ſita: & in ſingulis lateribus portæ ſingulæ è regio
oſitæ, ut ab una per ciuitatem ad oppoſitam uideri poſſet, & qui in medio ciuitatis ſtabat, ui-
at omnes quatuor portas. Hic iubente Conſtantino magno famoſa illa ſynodus anno Chri- *Synodus.*
4. celebrata eſt, trecentorũ, & decem et octo epiſcoporũ, & perfidum Arrij dogma reciſum.
eſſus autem pijſsimus imperator ad conſeſſum epiſcoporũ, uidit quoſdam priuatos dextro
o, quem ſub tyrãnide Diocletiani ob confeſsionẽ Chriſti amiſerant, & accedẽs exoſculatus
cũ expuncti oculi. Hæreſis Arrij erat, qꝫ negabat diuinitatẽ Chriſti. Anno Chriſti 372. cor
Nicea tota, terræmotu concuſſa. Dein poſt multos annos aliud fuit in hac urbe celebratum
iliũ, in quo damnata fuit hæreſis illorũ, qui negabant ſpiritũ ſanctum procedere ſimul à pa-
filio. Scribunt quidam, in hoc cõcilio quoqꝫ agitatam quæſtionẽ de ſacerdotum uxorib. le *Vxores ſacer*
is, potiſsimũ quas ante initiationẽ duxiſſent. Et cum quidã prohibere uellent ea coniugia, *dotum.*

proceſsit in medium Paſnucius epiſcopus Aegypti, qui pro confeſsione Chriſti unum amiſera
oculum, cuiuſque unum genu fuerat diſciſſum, diſſuaſit ne conſtitutionem ullam facerent d
abrogando ſacerdotū matrimonio, ne illis ſcortandi ulla præberetur occaſio. In ciuitate Chal
cedonenſi ſita e regione Conſtantinopolitanæ urbis, magna fuit ſynodus celebrata, quæ inter c
cto concilia numeratur, quibus Romana eccleſia præcipuū impertitur honorem, interfueruntq;

huic concilio quingenti & triginta epiſcopi. In ciuitat
Bithyniæ Burſa, quæ itinere trium aut quatuor dierum di
ſtat à Cōſtantinopoli, habent Turcarū imperatores ſuan
ſepulturam. Ciuitas eſt elegans, habet'que multa ſacella ci
ca templum in quibus Othomanni magnifice ſunt ſepult
& habent ſinguli candelabrum aureum cum ardenti can
dela ſupra ſepulchrum poſitum, & in ſuperioribus ſacello
rum locis pendent multæ lampades accēſæ. Aſsiſtunt eti
perpetuò duodecim ſuæ fidei ſacerdotes, qui à uiriditate p
leorum quos geſtant, uocantur Taletſmanlari, qui die no
ctu'que permutatis uicibus in templo orant, tres ante me
ridiem, tres poſt meridiem, tres ante medium noctis, & tres poſt. Eſt etiam in hac
urbe magna nundinatio ſericorum indumentorū, qua
lis in tota illa regione non inuenitur.

Aſi

Aſia minor.

IN Aſia minori multæ particulares ſunt regiones, nẽpe Aeolia, Meonia, Ionia, Myſia, Troia, Lydia & aliæ quædam unà cum magnificis ciuitatibus, de quibus pauca quædam ſubiũgam. In minori Phrigia ſita fuit olim ciuitas Ilium nomine, toto orbe celeberrima, quam uulgò à regione ipſa Troiam uocant, unde per uniuerſum mundũ multi nobiles & magni uiri ſunt diſperſi, poſteaquã illa per Græcos fuit deleta Sunt qui aiunt hanc urbem conditam poſt diluuium 828. annis, ante uero Chriſti incarnationem 1200. annis, regnaruntq́ in ea ſex reges, Dardanus, Ericthonius, Troës, Ilus, Laumedon & Priamus, ſub quo urbs fuit ſubmerſa à Græcis, idq́ ob hanc cauſam. Cum uice quadam Priamus rex Troiæ abſens eſſet, irruentes Græci in regnum eius, euerterunt Ilium, abieruntq́ cum magna præda, ſecum abducentes Heſio-

Troia.

m regis ſororẽ. Rex uero Priamus cogitans quid facto opus eſſet, rurſum inſtaurauit urbem,
nauitq́ contra hoſtiles incurſus. Habuit aũt uxorem Hecubã, & ex ea quinq́ filios, Hectorẽ,
ridem (qui & Alexander,) Deiphobũ, Helenum & Troilum, atq́ tres filias, Andromachã,
aſſandrã & Polyxenã. Et ut uindicaret illatas iniurias, miſit Antenorẽ principem affinẽ ſuum
Græciã, qui repeteret Heſionẽ. At illi id negantes, legatũ quoq́ cũ contumelia ablegauerunt.
inc Priamus captato cum ſuis conſilio, fecit parari naues, & collecto milite præfecit illi ducem
um Paridem. Qui proſpero curſu delatus eſt in Cytheriã inſulam, ubi erat templum Veneris
uſtum, toti Græciæ uenerandũ. Celebrabatur etiam tunc feſtum Veneris, & confluebat ma-

Helena Menelai regis uxor

gna populi multitudo. Cæterũ Helena fœmina pulcherrima, Menelai regis Spartæ uxor, cuius regnum non multũ diſtabat ab inſula, audito Troianorũ aduẽtu, deſiderabat uidere hoſpites, atque ob id ſub ſpecie uotorũ ſoluendorum properat ad inſulã, ſuſceptaq́ eſt magno honore ab incolis. Et cum prima luce ingreſſa eſſet phanum regia pompa, Paris qui de eius pulchritudine iã audierat, ingreſſus eſt quoque templũ apparatu regio. Et ut mutuo ſeſe conſpexiſſent, incenſi ſunt alterutrum. Paris occaſionẽ non negligens, ſuis clàm imperat, ut noctu nauem abducant, rapta antea Helena, & ſpoliato tẽplo, id quod

ecerunt. Quod audiens Priamus factum, gauiſus eſt, ſperans pro Helena ſibi reſtitui Heſio-
n. At Caſtor & Pollux audientes ſororẽ ſuam Helenã abductã, conſcenſa naui illico ſequun
ſed orta tẽpeſtate perierunt in mari haud procul à Lesbio littore. Menelaus uero rex audiens
ã uxorem, ex fratris Agamemnonis cõſilio ſollicitat oẽs reges & principes Græcorũ ad uin-
dam iniuriã. Paratis ergo mille & ducentis nauib. magnis copijs rectà tendunt cõtra Troia
n regnum, reges ſcilicet Mycenorũ, Spartanorum, Bœotiæ, Phocidis, Vlyſſes rex Ithacæ in-
, Achilles rex Theſſaliæ &c. miſeruntq́ ex Tenedo inſula legatũ, qui Helenam repeteret, et
de ſatisfactionẽ pro ſpoliato phano. At Priamus omnia negat, niſi reſtituant Heſionẽ. Irrita
ræci ex illa reſponſione, ueniunt ad fines Troianorum & fit magna cædes, cadunt etiã multi
nq́. Porro Græci diſcurrentes, diripiunt omnes propinquas ciuitates & Lesbum inſulã. Ca-
t quoque Polydorũ Priami filium recens natum, quem idem Priamus miſerat in Thraciã,
xoris ſuæ fratrẽ regem Thraciæ, ut ſi cõtingeret Troiam capi, ſaltẽ is filiolus relictus, genus
rbem inſtauraret. Obtulerunt ergo Græci hunc filium pro Helena. Sed renuente Priamo id
e, Græci in conſpectu Troianorũ lapidib. obruerunt puerum Polydorũ, ut ſic ferret pœnas
rni ſceleris. Hector interim ſæpe educit exercitũ ex urbe, fiuntq́ multa prælia, cædes & uul.
Menelaus à Paride ſagitta per fœmur transfigitur, & Achilles uulneratus ab eodem, nõ de
illũ perſequi, donec eum interfecit, & Troianos in fugã uertiſſet. Paulo tamen pòſt Achilles
Polyxena filia Priami, exardeſcit in amorẽ eius, promittitq́ armorũ depoſitionem, modo ea

Paris rapit Helenam.

Reges Græciæ.

Menelaus uulneratur.

 potiatur.

potiatur.Succedit in locum eius Palamedes dux, egregie'ꝗ pugnat contra Troianos,ſed occidi
tur ab eis,Troilo Hectoris fratris partes ſtrennue obeunte & ſauciante Menelaũ,Diomedem et
Agamemnonẽ,multos'ꝗ interficiente.Videntes aũt Græci ſuam iacturam,cogunt Achillem de
ſcendere in aciem cõtra Troianos. Is ergo cum inſequeretur Troilum, uideret'que equum eius
cadentem,accurrens transfodit eum.Mater Troili Hecuba,deplorans mortẽ Hectoris & Troi
li,cœpit cogitare,quibus inſidijs Achillem circũueniret & interficeret. Sciebat illum amare Po
lyxenam,atque ideo cum ſemel induciæ eſſent inter utrunꝗ exercitũ, ſimulat ſe illi dare filiam,iu
bet'que illum uenire ad phanum Apollinis.At Paris armata manu iuxta phanum deliteſcens,in

Achilles interficitur.

greſſum'que Achillem inermem ſubito interfecit, & aufugit.Audientes Græci quod factũ fuit,
excitati ad prælium aggrediũtur Troianos,& inter multos ducem illorum Paridem quoque in
terficiunt,& reliquos ad Portam uſque perſequũtur,& parum abfuit quin tunc mœnia urbis ob
tinuiſſent. Poſtera die Agamemnon dux inſtruit exercitum, congreditur'ꝗ cum Penteſilæa re
gina Amazonum,quæ à Troianis in auxilium fuit uocata, & multas cum ea cõmittit cædes,tan
dem'que interficit eam, & delet exercitum eius. Priamus uidens fortunam ſibi aduerſari, uocat
ſuos in cõſilium. Quidam ſuadent Helenã reſtituendam cum ſpolijs è phano ſublatis,alij iuben
petere pacem,tertij uolunt fortiter pugnare & mori pro patria,inualuit'que horum ſententia.A
Priamus metuebat,ne illi qui pacem ſuaſerant,urbem perderent,atque ob id monuit ſuos,ut oẽs
illos clàm interficerẽt,quorum anteſignani erant Antenor & Aeneas. Quod cum illis innotuiſ

Proditur urbs.

ſet, mittunt clàm ad hoſtem, & pollicentur urbis proditionẽ, ſaluis tamen ipſis & rebus eorum
Conſtituta itaque ſequenti nocte certa hora ab Antenore & Aenea, uenerunt hoſtes & inuen
runt portam apertam, irrumpentes'que obtruncãt obuios quoſque. Priamus cognita re,fruſtr
confugit ad aram Iouis,quum nullibi eſſet ſalus, ſed ubique luctus & mors.Menelaus quoꝗ in
greſſus regiam,deprehenſum Deiphobũ, qui poſt mortẽ Paridis ſibi Helenã iunxerat, deſecti
auribus & brachijs,naribus'ꝗ truncatũ, ad extremum necat. Pyrrhus aũt Priamum iuxta aram
iugulat.Poſtea ciuitas direpta & igne in fauillam redacta.Agamemnon uero adducit & reſtitu

Bellum durat annos decem, menſes octo.

Menelao Helenã quaſi uim paſſam.Pugnatũ eſt autem ad Troiam annis 10.& menſib.8. corru
runt'ꝗ ex Argiuis ſiue Peloponnenſib.870000.ex Troianis aũt 670006.uſque ad urbem capt
Et poſtꝗ̃ fuit capta,cæſa ſunt hominum ducenta 76.millia.Tunc Antenor Priami regis affinis al
Agamemnone Ilij rex conſtituitur,regnauit'que annis fermè 22. & oẽs Troiani qui euaſerãt,r
uertentes Antenorẽ regem recognouerũt.At Aeneas Anchiſæ filius,patriæ proditor,cum patri
monio ſuo & uniuerſa familia in Italiã uenit, & per oſtia Tyberina intrans,haud longe à Laure

Troia noua.

to urbe cõſedit,ubi & quibuſdã regis Latini agris occupatis, Troiam nouam condidit, & tand
Latium cum Cãpaniæ parte obtinuit,tribus'que annis regnauit:à cuius poſteritate nati ſunt Re
mus & Romulus.Antenor quoque cũ in Troia 22. annis poſt eius excidiũ regnaſſet,ab Hecto

Patauium.

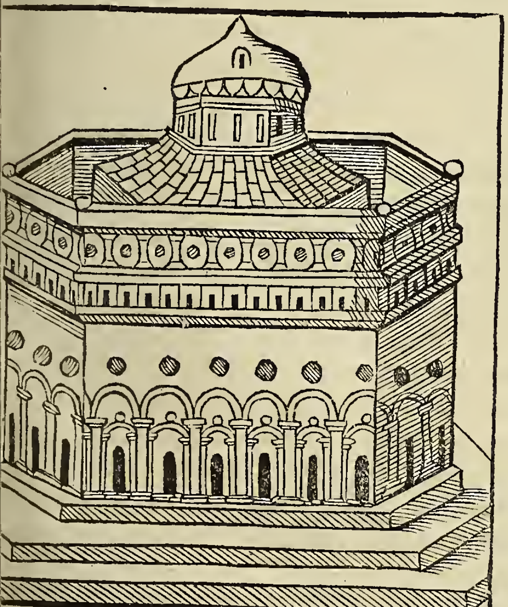
ris filijs pulſus,cum duob.millib.Troianorũ in Venetam prouinciã conceſsit,& ibidem Patau
næ urbis fundamenta iecit.Poſt ſubuerſum itaque Priami regnũ,Cyrus rex Perſarũ,cum ante i
tẽpus libera fuiſſet Græcia,iugũ nobili nationi impoſuit, eã'ꝗ tributariã fecit. Secutus hũc Xe
xes Darij filius,q ſtupenda hominũ multitudine Græciã aggreſſurus,Helleſpontũ põte è naui
facto ſtrauit.Deinde in Abydo urbe in æditiore quodã tumulo conſedit,ex alto copias ſuas,qu
erant immenſæ,cõtemplaturus. Cũ'que uideret Abydenos cãpos militibus,Helleſpontũ naui
repletũ,principio quidẽ beatum ſe pronũciauit,deinde cogitãs poſt annos 100.ne unũ è tanto n
mero futurũ ſupſtitem,humanã miſeratus ſortẽ, illachrymauit. Græci poſt multas clades, poſt i
numera pericula & bella, quibus à Perſarum regibus afflicti conciderunt,tandem recuperatis
ribus,inter ſe mutuis odijs ac ſeditionibus bellum Peloponneſiacum omnium maximum ac p
riculoſiſsimum concitauerunt, duabus inclytis urbibus Athenis & Lacedæmone pro domin
tu,pro imperio,turpiſsimo exemplo decertantibus. Quod bellum Thucydides grauiſsimus h
ſtoricus octo libris diligentiſsime conſcripſit. Quum itaque Græci multis uarijs ſe mutuo clad
bus attriuiſſent, Philippus Macedoniæ rex tanquam in editiore ſpecula ſedens occaſione obſe
uata, diſsidentes inter ſe Græcos inuadit, ſed admirabili calliditate & aſtu. Principio enim infi
mioribus aduerſus potentes ferebat ſuppetias, deinde utroſque ui oppreſſos impe-
rio ſuo ſubiugabat.Poſtremo totius Græciæ imperiũ ſub Perſeo ulti-
mo rege Macedoniæ,in Romanorum pote-
ſtatem deuenit.

Phrygia.

PHrygia maior ab aquilonis parte eſt Galatiæ collimitata, à meridie Mycaoniæ, Piſidiæ,
Mydoniæ'que contermina. In Phrygia minori, eſt Ida & Tmolus montes, atque Pacto
lus fluuius aureas uenas habẽs. Ex ea fuit Sibylla nona, quæ mira de iudicio dei extremo
eſt uaticinata. Tempore iudicũ Iſraëlitarũ Eglonis & Sangari, fuit in Phrygia rex Tan- *Tantalus*
talus uir auariſsimus, quem fingunt poëtæ inuitaſſe ad cõuiuium alios deos. Et quum eo *auarus.*
m deitatem experiri uellet, filium Pelopem eis comedendum appoſuit, mentitus alias eſſe car-
s. Qui cognoſcẽtes facinus, non ſolum abſtinuere, uerum collectis in unum membris, puerum
uitam reduxere. Propter hoc ſcelus Iupiter eum in infernũ truſit, hoc'que ſupplicio damnauit,
uſque ad inferius labium lympidiſsima diuerſaret aqua, inſuper & ei inclinari arbores redolen
ous pomis uſque ad eius os ſtatuit, quæ fugerent dum capere tentaret, & ſic factum eſt, ut inter
ma & aquas poſitus, fame & ſiti deficiat, atque præſente copia, inopia diſcrucietur. Vnde Tan
i pœna abijt in prouerb. dicitur'que de ijs quibus adſunt quidẽ bona, uerũ his frui negatũ eſt.

Ionia.

IN Ionia ſita eſt celeberrima Epheſiorũ urbs, quam trigeſimo ſecundo anno regni Dauid con
ditam aſſerunt ab Androcho filio Codri Athenięſium regis. Amazones quoque conſtruxe-
runt in ea ad honorem Dianæ nobiliſsimum templum, quale ædificium tunc in terris non in-
uentum fuit, atque ideo numeratum fuit inter ſeptem orbis miracula. Ducentis & uiginti an-
nis à tota Aſia factũ fuit in ſolo paluſtri, ne terræmotus ſentiret, aut hiatus timeret. In eo centũ
ginti ſeptem columnæ fuerunt, à ſingulis regibus factæ, ſexaginta pedum altitudine, inter quas
ginta ſex cælatæ fuerunt miro artificio. Vniuerſo templo longitudo erat 425. pedum, latitudo

220. Operi pfuit Ctesiphon architectus. Fuit'que
templum in tãta ueneratione, ut Epheſij in quo
dam bello, humano ſubſidio deplorato, funem
à foribus templi ad urbis mœnia ſuſpenderint,
ciuitatem'que quaſi ſoli deæ tuendam permiſe-
rint. Omnes qui confugerunt ad templũ iſtud, *Magnificẽtia*
magnis fruebantur immunitatibus. Illuc quoque *templi.*
conferebantur ex omnibus ciuitatibus & natio
nibus tãta & tot munera atque dona, ut in uni-
uerſa terra nullum templum reperiretur quod
cum iſto in diuitijs conferri potuerit. Stetit au-
tem aliquot annis poſt reſurrectionem Chriſti,
ueniens'que illuc diuus Paulus, annunciauit E-
pheſijs Chriſtum tribus annis, cõuertit'que ma
iorem urbis partem ad ueram fidem. Poſtea ue
nit ad hanc urbem Iohãnes Euangeliſta, & ob-
dormiuit ibi in Chriſto. Cæterum ſumptuoſiſsi-
mum illud templum fuit ſub Galieno imperato
re à nequiſsimo Gotho Eroſtrato incenſum, & *Facinoroſus*
uillam redactum, ut ſibi perpetuam relinqueret ingentis facinoris memoriam. *Eroſtratus.*

Lydia.

LYdia prouincia Aſiæ minoris fertiliſsima, profert uinum optimum, mel, crocum, & alia
multa, irrigatur'que flexuoſis Meandri recurſibus. Metropolis eius & regia ſedes fuit
olim Sardis, cui præſedit Crœſus rex ditiſsimus, ſed quem Cyrus rex Perſarum poſtquã *Crœſi theſau-*
ſibi aliquoties rebellauerat, cepit & igni addixit. Hic Crœſus theſaurum ſuum aliquan- *rus.*
do Soloni oſtendens, an quiſquam felicior eſſet interrogauit. Solon autem negans dice
neminem ante obitum beatum eſſe uocandum. Cum'que iam in rogo cremandus ſederet, re
datus uerborũ Solonis, alta uoce clamauit: O Solon, Solon. Interrogante Cyro quid ſibi uel-
ſte clamor, Reſpondit Crœſus: Solon uir ſapientiſs. olim me monuit, neminem eſſe in hac ui-
licem, quod iam experior. Tum Cyrus fortunæ uarietatẽ perpendens, eum non ſolum dimi-

 ſit, ſed

ſit,ſed etiã inter proceres & conſiliarios recepit. Eſt etiam in hac regione Philadelphia, quæ mul
ta mala ob terræmotus eſt perpeſſa: item Thiatyra, ſed quam alij Phrygiæ adſcribunt. Sipylus
quoque & Tantalis ſecundũ Plin. fuerunt in hac regione,ſed quas deleuit terræmotus, qui illo
tempore cõtinuus ferè fuit
in Aſia, unde et Trallis tẽ.
pore Auguſti penitus cõci
diſſe memoratur iuxta Me
andrum amnem ſita,q̃ ho.
die Chora appellatur. Scri.
bit præterea Plin. in 2. libro
hiſtoriarũ, tempore Tibe.
rij cæſaris,ſub quo ſaluato
mũdi cruci adactus fuit, 12.
ciuitates una nocte terræ.
motu concidiſſe. Cauſam
huiuſmodi mali aſsignan
philoſophi uapores & ex

Terræmotus unde.

halationes in uiſcerib. terræ cõcluſos & ſæuientes, tandẽq; exitum ſibi uiolenter facientes. Vari
aũt quatitur terra, & mira eduntur opera: alibi enim proſternuntur mœnia, alibi hiatu profund
abſorbẽtur, alibi egeritur moles terræ, alibi emittitur amnis: nõnunq̃ etiam erũpunt ignes & cal
di fontes. Præcedit aũt & comitatur eruptionẽ illam terribilis ſonus & murmur ſimile mugitib
aut clamori humano, armorũ'ue pulſantiũ fragori, ꝓ qualitate materiæ excipientis, formaq; ue
cauernæ uel cuniculi per quẽ meat, exilius graſſante in anguſto, eodẽ rauco in recuruis reſultan
te, in duris fremente, in humidis & ſtagnantib. fluctuãte. Hiatus aũt interdũ manet, oſtendens
ſorbuit, aliquãdo occultat foramine cõpreſſo, rurſusq; ita inducto ſolo, ut nulla extẽt ueſtigia, u
bibus plerũq; deuoratis, agrorũq; tractu hauſto. Maxime uero maritima quatiuntur. Nec mo
toſa tali carẽt motu. Autũno & uere, terra crebrius mouetur. Itẽ noctu ſæpius q̃ interdiu. Rem

Remedia contra terræmotum.

dia contra huiuſmodi terræ cõcuſsiones dicuntur eſſe in oppidis cloacæ & crebri ſpecus atq; cu
niculi facti ad purgandũ eluuiem, q conceptũ exhalãt ſpiritum. Scribit Plin. tempore L. Marti
Sexti Iulij conſulũ, in agro Mutinenſi duos montes ex terræmotu inter ſe concurriſſe, crepitu
maximo aſſultantes & recedentes, quodq; inter eos flãma fumusq; in cœlũ interdiu exierit. V
de omnes uillæ eliſæ & animalia quæ intrà fuerant, exanimata ſunt.

Myſia.

HVius regionis pars una eſt in Aſia, altera in Europa, quã duplicẽ eſſe conſtat, ſuperio
rem & inferiorẽ. Alij Mœſiam ſcribunt p̱ œ. Alij Myſiã pro regione, & Mœſiã ꝓ ci
uitate accipiunt. Myſorũ populus uſqueadeò cõtemptus fuit, ut prouerbio locũ fece
rit. Myſia itaq; Aſiæ duplex fuit, maior & minor, in qua multæ celebres fuerunt ciuita
tes, nempe Scepſis, Adramyttiũ, Apollonia, iuxta Rhyndacũ amnem, Traianopolis
Pergamus &c. Sunt etiã quidam q Troadem annumerãt Myſiæ, aut ꝙ Troas degenerauerit i
Myſiã. De Adramyttio fit mentio in Actis apoſt. cap. 27.

Caria.

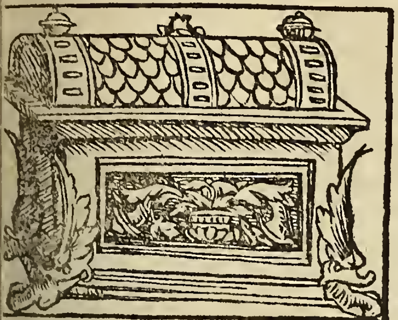
Halicarnaſs.

ESt Caria prouincia minoris Aſiæ, q̃ magnam Tauri montis partẽ concludit. Adhæret e
per Iſthmum Doris peninſula, in qua Halicarnaſſus metropolis olim ſita fuit, cuius loc
hodie ſucceſsit munitiſs. arx, quam Rhodiani milites ante aliquot annos cõtra Turcan
erexerunt. Habet & alias inſignes ciuitates, quarũ nomina ſunt, Troẽzene, Nyſa, Laod
cea iuxta Lycũ amnem, & Antiochia iuxta Meandrũ flu. Multa incõmoda pertulit La

Cauſa frequẽtiũ terræmotuum &c.

dicea à terræmotib. ſicut & tota circũiacens terra, p̃ſertim ciuitates Philadelphia, Sardos & M
gneſia quas terræmotus nõ ſemel cõcuſsit. Cur aũt hæc terra præ alijs regionib. frequẽtius con
cutiatur, quidã aſsignãt hanc rationẽ, ꝙ terra ibi cauernoſa ſit & uapores ſæpe colligãtur in ea
cõcauitates, exitũq; non inueniẽtes, incipiũt ſæuire, latera cõcutere, tandẽque uiolentia magn
erũpere, & meatũ in aẽrem ſibi facere, qđ ſine terræ concuſsione & tremore ad tria aut quatuo
milliaria fieri nequit, p̃ſertim ſi exordiũ huius eruptionis fiat in penetralib. & ꝓfundis partib. te
ræ. Quo

e.Quod ſi iuxta aut intra ciuitatē aliquam hæc eruptio fiat, deijcit ſua uiolentia ciuitatē, & pe-
itus ſubruit,aut ſaltē grauiter concutit. Et prope lacū exitum quærēs, abſorbet totū lacum,ag-
erē q; in modū collis in loco plano excitat,id q̃d in plurib.locis factū legimus. In Halicarnaſſo

ciuitate, Artemiſia regina ſepulchrum uiro ſuo Mauſolo *Artemiſia regina.*
adeo magnificū cōſtruxit,ut è 7. ſpectaculis mūdi unū eſ-
ſe cēſeatur. Hæc eadē mulier luctu atque deſiderio mariti
flagrās,oſſa cinerē que eius miſta odorib.contuſa q; in pul
ueris formā, aquæ indidit, ebibit q;: & multa alia uiolenti
amoris indicia feciſſe dicitur. Deinde molita eſt ingēti im
petu operis,cōſeruandæ mariti memoriæ cauſa, dictum ſe
pulchrū uſque ad tēpora noſtra celeberrimū,quod attolle
batur in altū 25.cubitis,cingebatur colūnis 36.& ab eo oĩa
ꝑcioſa ſepulchra mauſolea dici cœperūt. Hoc uanū ſola-
tium non poterat pectori reginæ eximere conceptum do
rem & mœrorem,quin & ipſa non longe poſt animam quoque efflarit.

Lycia.

LYcia regio inter Pamphyliā & Cariam ſita,infeſtata olim Chimæræ ignibus, prope to-
ta Tauro mōte ꝓmitur,eius iugis bona parte clauſa. Celebrata fuit olim 60.magnificis
oppidis & ciuitatib. ſed q̃ pro bona parte uel bello uel terræmotu fuerunt exterminata,
ut tēpore Pauli ultra 36.ciuitates in ea repertæ nō fuerint. Præcipuæ urbes fuerunt Pata
ra,Pinara,Xanthus (q̃d etiam fluuij nomē eſt in eadē regione) Myra, Olympus,Tho
&c. Fuit aūt Patara diui Nicolai patria. Cæterū Chimæra mons Lyciæ igniuomus, cōtinuis *Diui Nicolai patria.*
b. & noctib. quondā ut Aetna emittebat ignē,in cuius cacumine leones habitabāt, in medio
o propter bona paſcua capreæ,& in radicib.ſerpētes. Vnde poëtæ finxerunt monſtrū eſſe,q; *Chimæra unde.*
nas euomat,caput & pectus habens leonis,caprinū uentrem,& caudam draconis.

Pamphylia.

HAec regio tota montana eſt ex Tauro,procumbit'que in mare,ferax uinetorū & olea
rum. Abundare quoque dicitur optimis paſcuis, quia mōtes ubique extrudūt amnes
terrā irrigantes. Attingit aūt hæc terra à meridie mare mediterraneū, unde & ibi mare
Pāphyliū dicitur. Inſigniores eius ciuitates olim dictæ fuerūt Perga, Aſpendus et Pha
ſelis. Eſt aūt Phaſelis in monte ſita,piratara olim perfugium. A Perga dicta fuit Diana
gæa,propter templū quod in ea urbe habuit. In Aſpendo Veneri ſues ſacrificauerunt.

Lycaonia.

SCribunt ueteres,regionē iſtam optime cultam ciuitatibus, præſertim Iconio,Derba,Ly
ſtra, & Claudiopoli. In Lyſtra natus fuit Timotheus diſcipulus ſancti Pauli. Fuit & idē
diuus Paulus in eo loco lapidatus, & pro mortuo extra ciuitatem portatus. In hac re-
gione Conradus rex Rom.& dux Sueuiæ in magnū incidit periculū. Nam cruce ſigna-
tus,paratis'que ad iter neceſſarijs,anno domini 1146.menſe Maio,profectus ex Germa-
uenit Cōſtātinopolim,ubi data exercitui aliquali quiete,traiecit Helleſpontū,uenit q; in Ly-
niam,cuius metropolis eſt Iconiū. Deſignauerat aūt Emanuel imp. Conſtantinop. regi Ro. *Græcorum infidelitas.*
duces,q ſtudioſe cœperunt ꝑ deuia Alemannorū trahere legiones. Cū'que fatigaſſent exer-
m,& oēs dormirent nocte quadā,illi clàm aufugerūt. Tūc noſtri mane euigilātes, locorum
ari pro alimentorū defectu ſolliciti,intelligunt adeſſe in uicino infideliū acies,q & paulo poſt
oſtros ſubito ruunt,circundant,et ad mortē uſque premunt. Factū'que eſt ut omnis illa prin
m uirtus ſubito contrita corrueret,& uix decima pars euaderet. Euaſit tamen imperator cū
cis principibus,qui cum difficultate in partes Niceæ uenerūt. Traditum eſt etiam,Emanue
olo gipſum farinæ admixtum,& panis inde confectus noſtris adminiſtratus. Et quum regis *Dolus Emanuelis imp.*
nciæ exercitus quoque expectaretur, transfugæ illi ſeductores properant ad exercitū Gal-
,& mentiuntur imperatorē,eorum fretū ducatu,omnia proſpere egiſſe,& Iconio expugna
e hoſtibus triumphaſſe. Rex uero Frāciæ Ludouicus traiecto Helleſponto cū exercitu ſuo,
uit imperatorē ipſū exercitū ſuum amiſiſſe,& cū paucis euaſiſſe,fractus'q; animo neſciebat

quid faceret, quouſque Fridericus dux Sueuorum ad eum uenit, & duxit ad Conradum imper
torem. Imperator tamẽ de paucitate ſuorum uerecundiã habens, ſuis per terram remiſsis, ipſe na
Francorum uirtus. uigio Conſtantinopolim reuerſus eſt, ibi cum ſuis principibus hyematurus. Rex uero Francorũ
Epheſum diuertens, peruenit ad uada cuiuſdam fluminis, hoſtem'que inueniens, uiriliter in eum
irruit & uicit. Contendens uero ad ulteriora & militibus tardius incedentibus, quædã pars exer
citus tranſcendit montem quendam, & alia pars citra manſit. Quod uidentes infideles qui ex la
tere exercitũ ſequebantur, inſtructis aciebus in locis anguſtis aggrediuntur Francos, plurimũ'q
imminuunt exercitum eorum. Rex autem ex tanto periculo erutus, nocte ipſa uenit ad eos qu
montem tranſcenderãt, & uenit ad Raimundũ principem Antiochenum. Hinc feſtinãs uenit Ie
roſolymam. Imperator quoq; Conradus acta hyeme, claſſe uectus uenit cum ſuis ad Aconẽ, &
deinde Ieroſolymã. Cõuenientes ergo tres reges, Romanorũ ſcilicet, Francorum & Ieroſolym
tanorum, quid facto opus eſſet ſecum tractabant. Parum tamen exequẽtes, quod omnia fraudibu
agerẽtur & dolis. Cõradus rex parato nauigio ad imperiũ eſt reuerſus. Ludouicus quoq; rex Fran
corum nõ multo poſt eũ ſecutus eſt, & ab ea die cœpit Latinorũ cõditio manifeſte deterior fier

Cilicia.

Ciliciæ regio aſperis & altis cincta montibus, unde multi uerſus mare profluunt amne
habet ab oriente Amanum, à ſeptentrione iuga Tauri, & ab occidente Pamphylian
Portæ Ciliciæ. Habet quoque per aſperos illos montes anguſtos exitus quos portas Ciliciæ uocan
per quas olim Alexander magnus, cum in orientẽ penetrare contenderet, non ſine m
gno periculo exercitum traduxit. Strabo hanc prouinciam diuidit in Campeſtrem &
Tracheam, id eſt, aſperam. Vbi montibus caret, fœcundiſsima eſt, omnium'que rerum ferax. M
tropolis prouinciæ eſt Tarſos, quam hodie uocant Teraſſam, eam'que interſecat Cydnus amn
ex Tauro monte originẽ trahens. Fuit quoque hæc urbs patria diuo Paulo apoſtolo & alijs m
tis egregijs uiris. Longe ante Chriſtum natum fuerunt Tarſenſes philoſophiæ adeo ſtudioſi,
Athenienſes & Alexandrinos ſuperarent. Fuerunt quidem Athenienſes apud exteros celebri
Tarſus. res & habuerunt maiorem concurſum, at Tarſenſes excellentiores. Volunt priſci hiſtorici ha
urbem conditam à Sardanapalo Aſſyriorum rege, ſicut & Anchialam, in qua epitaphium iſtu
repertum eſt, ſcriptũ Aſſyriacis literis: Sardanapalus filius Anecendaraſsis, condidit una die A
Sardanapali epitaphium. chialam & Tarſum: Ede, bibe, lude. Hæc uerba, inquit Cicero, in bouis nõ in regis ſepulchro ſc
bi debuerant. Fuerat autẽ uir effœminatus, omnis generis luxuriæ deditus, nec erubuit inter ſc
torum greges nere, & muliebri habitu fœminas omnes laſciuia anteire. Quamobrem indigna
Aſſyrij tali fœminæ parere, deſciſcentes, bellum ei intulerunt. Qui uictus in regiam ſe recepit,
Corycus urbs extructa pyra, ſe atque diuitias in incendium miſit. Item alia urbs Ciliciæ, Corycus, quam hod
uulgo Curch appellant, à qua Corycius ſpecus, antrum nympharum, res maximæ admiration
Creſcit in agro huius ciuitatis optimus crocus. Selinuntis alia Ciliciæ ciuitas, ſed quæ poſt mo
tuum in ea Traianum, dicta fuit Traianopolis. Item urbs Satalia ſita in ora Ciliciæ, unde nunc
nus nobiliſsimus nomen habet, olim Iſsicus dictus, ab Iſſo ciuitate, quam hodie Iaiaſſam uoc
ubi Alexander Macedo uicit potentiſsimum regem Perſarum Darium, ideo'que Nicopolis
Cõflictus primus Alexandri magni cũ Dario. eo dicta eſt. Nam cum regni habenas ſuſcepiſſet, inchoatũ à patre bellum Perſicum aggreditu
habens collectum exercitum, ex Macedonia quindecim millia peditum, auxilia diuerſa octo m
lia equitum, duo millia indigenarum leuis armaturæ: Thraces octo millia, omnes ueteranos, q
cum patre militauerant. Cum hoc exercitu ad Aegypti interiora conſcendit: antè tamen Dari
rex Perſarũ ei in hunc modum ſcripſit: Rex regum Darius, conſanguineus deorum, Alexand
famulo meo, iubeo & mando tibi, ut reuertaris ad parentes tuos, cubes in gremio matris, & d
cearis uirile officium, ad quam rem tibi miſi habenam Scythicam, pilam & loculum cum aure
Alexander reſpõdet Dario. Pila cõuenit ætati tuæ, aureos miſi, quibus tibi neceſſaria emas &c. His lectis literis, Alexãder D
rio rurſum ſcribit, & pro auſpicio habet ea quæ miſerat. Habenã inquit accepi, qua utar in eos
iam tibi ſubduntur. Pila uero, tui & totius orbis imperiũ promittit. Aurum autẽ, opum tuarũ n
dominum teſtatur. Lectis his literis Darius ad Satrapas ultra Taurum montẽ agentes ſic ſcrib
Fertur quidam adoleſcens inſanire Philippi filius, Aſiamq; uniuerſam incurſare, ſuper quo n
bis placet, ut eum puerilibus uerberibus cæſum, & deinde purpura indutum nobis reddatis. S
trapas uero eius & claſſem ſubmergite. Prima igitur congreſsio fuit in campis Adraſtis. Erant
acie Perſarum ſexcenta millia militum, ſed quæ arte Alexandri & uirtute Macedonum ſupera

terg

erga uerterunt,feruntur'que cecidiſſe de exercitu Darij uiginti millia peditũ, & duo millia equi um,ex Alexandri uero exercitu nõ cæſi ſunt niſi 34. uiri. Ea pugna magnũ ad res Alexandri mo mentum peperit. Nam Sardis imperij maritimi propugnaculum cepit,multa'que ad eum defece unt oppida. Halicarnaſſum & Miletum ui occupauit. Poſt hæc Gordin urbem inter Phrygiam maiorem & minorem ſitam cepit,& in templo Iouis iugum plauſtri Gordij requiſiuit,nexumq́ us ſoluit,de quo oracula cecinerant,eum qui nexum illum reſolueret, tota Aſia regnaturum. Hoc illo agente,nunciatur Darium cum ingenti exercitu aduentare. Timens itaque anguſtias, magna celeritate tranſcendit Taurum,uenit'que Tarſum. Darius uero cum trecentis millib.pe ditum, & centum millibus equitum in aciem procedit, quæ multitudo nonnihil mouit Alexan drum,ſed ſpe metum uincente,alloquitur ſuos,animoſiores'que reddit. Poſt hæc prælium ingen tibus animis cõmittitur,& in eo uterque rex uulneratur, tamq́ diu certamen anceps fuit,quoad fugeret Darius. Exinde cædes Perſarum ſecuta, cæſa ſunt peditum 61.millia,equitum decem mil lia,capta 40. millia. Ex Macedonibus uero cecidere pedeſtres 130. equites 150. In caſtris Perſarũ multum auri cæterarum'que opum inuentũ inter captiuos, mater & uxor,ſoror & duæ filiæ Da rij fuere. Ad quas uiſendas hortandas'que cum Alexander ueniſſet,illæ uelut ſtatim morituræ ge nibus Alexandri prouoluuntur,precantur'que ut Darij corpus (quem occiſum putabant) ſepe lire poſsint. Motus tanta mulierum pietate Alexander, Darium uiuere dixit: & timentibus me tum mortis ademit, eas'que haberi & ſalutari ut reginas præcepit.

Prima pugna Alexãdri magni & Darij.

Altera pugna

Erant uero puellæ illæ & uxor Darij tam elegãtes, ut cum illas Alexander inſpiceret,diceret ſoleret per iocum: Dolores oculorum ſunt Perſicæ puellæ. Poſt hæc opes Darij, diuitiarum'que apparatũ contemplatus,admiratione tantarum rerum capitur. Tunc primum luxurioſa conuiuia & magnificentiam epularum ſectari, tunc Barſanen captiuam diligere propter formæ pulchritudinem cœpit, a qua poſtea puerum ſuſceptum Herculem uocauit. Tunc in Syriam profectus,obuios multos reges orientis habuit,& ex his pro meritis ſingulorum alios in ſocietatẽ recepit, alios regno priuauit, ſuffectis in loca eorum nouis regibus. Tyriorũ ciuitas cum coronam auream magni ponderis per legatos in titulum gratulationis Alexãdro miſiſſet,gratẽ munere accepto,ire ſe Tyrum dixit. Quod cum diſpliceret legatis, ita exarſit, ut urbi excidiũ minaretur. De quo infra. Dũ autem eſſet in obſidione Tyri, ſcripſit ad principem ſacerdotum in Ieruſalem,ut ſibi præberet auxiliũ, exercitui afferret uenalia & tributa,quæ ante Dario dare con ſueuerat. Reſpondit pontifex,ſe Dario ſacramentum dediſſe,nec eo uiuente poſſe tranſgredi. Ira tus Alexander Ieroſolymam contendit. Quod audiens ſacerdos,inuocato domino, pontificalibus indutus occurrit Alexandro. Alexãder uidens pontificem, contra ſpem omnium deſcendit ex equo,ueneratus'que eſt ſacerdotem. Obſtupuerunt principes,ludificatam mentem regis putantes. At ille de hoc interrogatus reſpondit, ſe non ſacerdotem, ſed deum cuius principatum ille gereret adoraſſe,addens ſe in tali habitu eum per ſomnium uidiſſe. Ingreſſus ergo urbem Alexander,in templo ſacrificauit deo ſecundum ſacerdotis oſtenſionenm. Conceſsis'que Iudæis priuilegijs,ipſe inde ad alias profectus eſt ciuitates. Poſtea ad Iouem Ammonem perrexit,conſulturus illum de euentu futurorum. Paulo pòſt Darius apud Cydnum fluuium Alexandri exercitum rurſum aggreditur, ſed in fugam uertitur. Tunc Darius ſpe omni amiſſa, ingreſſus regiam humi ſe proſternit,lamentatione nimia fatigatus,reſpirans'que ſcribit Alexandro & rogat, ut remittat matrem,coniugem ac filias, & promittit theſauros omnes quos reges & patres ſui ſibi reliquerunt maiorem partem regni & alteram filiam in uxorem. At Alexander his omnibus renunciat. Tunc Darius. Poro regi Indiæ ſcripſit, ut ei auxiliaretur contra Alexandrum,multa ei promittens,id quod Alexandrum non latuit.
Sed de hac re infrà ſuo loco plura commemorabo.

Puella dolor oculorum.

Alexãder contra Ieroſolymam.

Armenia

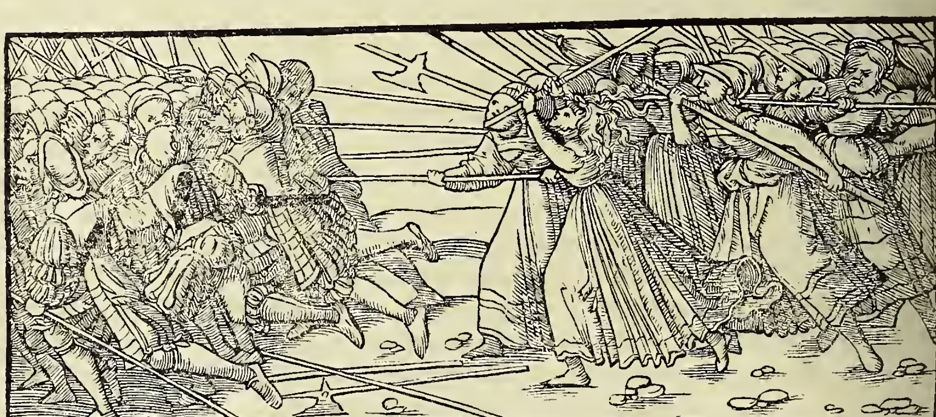
Armenia minor.

HAec regio comprehendit quoq; Comagenã, uel confinis eſt eidem regioni, quam ſc
cet multi Syriæ adſcribunt: poſita eſt enim ultra Amanũ montem, et excurrit uſque
Meſopotamiã. Habet aũt Armenia iſta minor Leontopolim, Theodoſiã, aliam ſcilic
ab ea q̃ eſt in Taurica Cherſoneſi, Sebaſtiã, Comanã & Nicopolim, ubi ſcilicet Po
peius Ro princeps uictoriã obtinuit contra Mithridatẽ Ponti regem, & Tigranẽ
gem maioris Armeniæ: quã hiſtoriam Ioſephus hiſtoricus diligenter deſcribit. Sebaſtiã quam
poſt Strabonem Armeniæ adſcripſimus, Ptolemæus ponit in Cappadocia.

Cappadocia.

PRouincia Cappadociæ ꝑ magna parte arenoſa eſt & ſaxo
atq; ob id nõ admodũ fertilis, quin & magna lignorũ penu
in ea eſt. Eufrates eam diuidit ab Armenia maiore. Primũ
cta fuit Leucoſyria, habuitq; metropolim Mazacã, q̃ poſtea
Mazaca Cæſarea. cta fuit à Claudio Tiberio Cæſarea, mãſitq; nomẽ illud po
ris temporib, licet ſint & aliæ Cæſareæ, nempe Paleſtinæ, q̃ antea di
fuerat Turris Stratonis, Mauritaniæ q̃ antea Iol &c. In Cæſarea C
padociæ epiſc. fuit Baſilius magnus, uir ſanctus & doctus, cuius ſcri
extant. Iulianus apoſtata Ro. imp. præcipuo odio hanc urbẽ inſec
tus eſt, eo q; ipſa fideliter Chriſto adhæreret. Vnde interminatus eſt
exterminiũ ubi ſaluus rediret à Perſico bello. Sed ꝓuidentia Dei fa
eſt, ut letali iaculo tactus in Perſia, cogeretur uel inuitus cõfiteri ultionem Dei. Vnde non cõ
tus ad pœnitentiam, ſed perſeuerans in ſua obſtinatione, exclamauit blaſphemo ore: Viciſti G
Viciſti Galilææ. lilæe. Sic enim ſolebat nominare Chriſtum unicum mundi ſaluatorẽ. In hunc itaque modum l
rata eſt urbs Cæſarienſis à tyranno, qui etiam Chriſtianorũ ſanguinem conſueuit libarẽ dijs ſ
Eſt & alia ciuitas in Cappadocia nomine Cucuſum, in quam ceu in exilium remiſſus fuit di
Iohannes Chryſoſtomus, epiſcopus Conſtantinopolitanus, uir in ſacris literis doctiſsimus. It
Eupatoria alia ciuitas Cappadociæ, poſtea Amaſia, & tandem à Pompeio magno Magnop
Strabonis patria. dicta, patria Strabonis geographi, etiam ſi alij ſcribãt eum natum in Creta inſula. At fieri pot
ut in uno loco natus fuerit, & in alio educatus. Nazianzũ uero in quo Gregorius Nazianze
uir in ſcripturis ſacris doctiſsimus, & diui Hieronymi præceptor, epiſcopus fuit, quidam pon
in Cappadocia, alij in Armenia minori.

Amazones.

PEnteſilea Amazonũ regina, in Troiano bello inter fortiſsimos uiros, magna uirtutis
cumenta aduerſus Græcos oſtendit. Quia interfecta, exercituq; eius abſumpto, pa
Alexãder impregnat Amazonem. quæ remanſerãt, ægre ſe adurſus finitimos defendentes, uſq; ad tempora Alexandri
gni durauerunt. Harum Minithra ſiue Caleſtris regina, cõcubitu Alexandri magni
dies 14. ad ſobolem ex ea generandam obtento, reuerſa in regnum, breui poſt temp
cum on

cum omni Amazonum nomine intercidit. Alij uero originẽ earum ex Scythis oſtendentes, ſcribunt in hunc modum de eis. Scythæ quidam olim domo pulſi cum uxoribus atque in Cappadociæ ora conſidentes, & ſpoliare finitimos conſueti, conſpiratione populorũ per inſidias trucidati ſunt. Vxores quæ maritos ſecutæ fuerant, uidentes orbitatem ſuam & ſuorum, arma ſumpſerũt, fines'qꝫ ſuos defendentes, mox bella intulerunt finitimis. Nubendi etiam uicinis animum amiſerunt, ſeruitutem non matrimoniũ appellãtes, ſingulare omniũ ſeculorum exemplũ. Auxere rempub. ſine uiris. Et ne feliciores aliæ alijs uiderentur, uiros qui domi remanſerant, interficiunt. Pace aũt poſtea armis quæſita, ne gens interiret, concubitum finitimorũ ineunt: & ſi qui mares naſcebantur interficiebantur, uirgines non ocio neque lanificio, ſed armis & uenationib. exercebant, inuſtis infantium dextris mãmis, ne ſagittarum iactus impediretur, unde Amazones dictæ ſunt. Duæ reginæ his fuere, Martheſia & Lampedo, quæ in duas partes agmine diuiſo, opibus & uiribus bella gerebant, ſollicite terminos alternos defendentes. Itaqꝫ maiore parte Europæ ſubacta, Aſiæ quoqꝫ nõnullas ciuitates occupauere: Epheſum & Smyrnam in Aſia minore condidere, in Cappadocia uero Themiſcyrã præcipuam urbem inhabitauere. Alia multa paſsim apud ſcriptores de hiſce mulierib. inueniuntur, quæ tamen modicã apud me habent fidem, utpote ꝙ illæ ſolitæ fuerint principari & publica obire munera, uiri uero (nõ enim omẽs & in omnib. locis uirorũ expertes fuerunt) noſtrarũ fœminarũ inſtar domeſticæ rei curã habuerunt, fœminis obtemperantes & omnis reipub. expertes. Item ꝙ poſt partũ nati infantes uiris dati fuerint, quos lacte nutrierint alijs'qꝫ rebus, prout ætas poſcebat. Quod maſculis natis ut rei bellicæ inutiles eſſent, mox dextrũ brachium fregerint, aut eos interfecerint, aut procul ablegauerint, &c. De his & infrà ſub titulo Scythiæ nonnihil ſcribam.

Epheſus condita.

Galatia ſeu Gallogræcia.

NOn eſt dubium quin hæc regio nomen acceperit à Gallis Europæ populis. Illi enim longe ante Chriſti incarnationẽ multiplicati in regione ſua, egreſsi maximo numero, aliqui ſignant ter centena millia, ut ſibi alias quærerent ſedes, per tranſeuntes Italiam Pannoniã utranque, Illyricum, Croaciam, Græciã, & alias multas regiones, deſpoliauerunt eas, uenientes'qꝫ in Macedoniã, habuerunt Antiochum Soterum obuium, cui iam conſtiterat de huius populi rabie, robore & direptione. Expediens ergo exercitum contra illos, clam ſubornauit ſedecim elephantos, quos ſciebat Gallorum equos, qui huiuſmodi animalibus non erant aſſueti, abhorrituros & abominaturos, ſicut & rei euentus id probauit. Nam equi elephãtorum ſentiẽtes præſentiam, ſubito horrore ſunt cõcuſsi, quem beluarum clamor, albi dẽtes in uaſto & ſubnigro corpore atqꝫ ingens proboſcis magis auxerunt, atque tantum terrorem incuſſerũt, ut equi retro acti deijcerent ſeſſores ſuos, currus falcatos in ſuos adigerent, & plurimos ꝑ medium ſecarent, Galli'qꝫ ipſi iam nolentes ſuis conficerent lanceis, tanta'que confuſio in acie eorum fieret, ut facile à superueniente hoſtẽ interficerentur, caperentur, & in fugã uerterentur. Sunt q ſcribunt, Gallos ante hãc dẽ uix magna pecunia à Regulis Græciæ & Aſiæ potuiſſe conciliari ad pacẽ, tanta ſæuitia perſtabant omnia. Trepidabant primum ingredi Græciam, quouſque Brennus eorum dux eos perſuaſit, aſſerens Græcos eſſe homines imbecilles & effœminatos, abundare autem pecunia, iouibus aureis & argenteis, nobilia'que donaria habere in templis deorum, quibus promiſsionibus illecti ſecuti ſunt ducem ſuum, ſpoliatis'qꝫ hominibus, interfecto Athenienſium rege, deſolatis thermopylis, etiam deorum templa ſunt aggreſsi. Sed dum Apollinis ædem apud Delphos ſpoliare cœpiſſent, partim terræmotu obruti, partim grandine & frigore diſsipati, reliqui ab accolis

Equi refugiunt elephãtes.

Galli occumbunt.

Brennus gladio ſe cōfecit. colis uſque ad internitionem cæſi ſunt. Brennus autem in prælio uulneratus, cum dolorem fe non poſſet,pugione uitam finiuit.Quod an poſt Macedonicum bellum aut poſt Delphicū f rit,incertum eſt. Si poſt Delphicum bellum ſibi mortem conſciuit,neceſſe eſt ut Macedonic præceſſerit. Eo autem mortuo,ſuperfuerunt adhuc reliquiæ Gallorum, 15.milia peditum,& millia equitum:qui cum à rege Bithyniæ unà cum Græcis in auxilium uocati ueniſſent,partē gni tenuerunt,& ab utriſque populis Gallogræci ſunt dicti.Poſtea ſub Auguſto ſubiecti fue Romano imperio,ac deinde à diuo Paulo edocti fidē Chriſti.Porrigitur ex Cappadocia in latiam Argæus mons,qui tam altus eſt,ut perpetuis pruinis rigeat,cui Mazaca,poſtea uero ſarea ſubiacet ciuitas. Præcipuæ ciuitates quas Galatia olim habuit, fuerunt Ancyra, Gordi Laodicia & Tauium.Contingit etiam ab una parte Galatiam Piſidia, *Piſidia.* regio non admodum gna,quæ habet Antiochiam,ciuitatem celebrem,cuius mentio fit in Actis apoſtolorum,cap Verſus ſeptentrionem uero eſt Paphlagonia, regio clariſsimis oppidis illuſtris, præſertim Si pe,quæ genitrix fuit multorum ſublimium uirorum.Nam gymnaſio olim clariſsima fuit,et de celebris rubrica, ſinopide cognominata, quæ nobilior eſt ea quæ naſcitur in Iberia. Quid etiā ponunt Pompeiopolim olim Eupatoriā dictam in hac regione, cuius & ſuprà meminim

Sequuntur inſulæ maris mediter-
ranei,quæ ratione ſui ſitus annumerantur Aſiæ.

Rhodus.

RHodos urbs,à qua inſula Lyciæ Rhodi nomē accepit, ante C ſti natiuitatem annis 740. à Phoroneo Argiuorum rege con eſt,& in urbis fundamento roſæ capulum inuentum,à quo ciu & inſula Roſa cognominata putatur. *Ophiuſa.* Prius Ophiuſa dicta eſ inde Staclia,poſtea Telchin.Hæc inſula nongentorum ac uig ſtadiorum ambitu patet,quæ faciunt ferè triginta milliaria Germanica. ter cætera in admiratione fuit Solis coloſſus,quem fecerat Chares Lynd Liſippi diſcipulus,duodecim annorum ſpacio,trecentis talentis (precio apparatu Demetrij regis. Fuit opus illud ſeptuaginta in altitudine cub *Coloſſus.* rum, per quod Rhodos clarum nomen eſt adepta. Concidit id terræm anno quinquageſimoſexto, poſtquam fuerat conſtitutum,iacebat'que nij temporibus,iacens autem uiſentibus fuit miraculo, paucis eius polli amplectentibus: maiores digiti quàm pleræque ſtatuæ,uaſti ſpecus hial defractis membris, ſpectabātur'que intus magnæ molis ſaxa,quorum p dere ingenioſus opifex id librauerat opus. Fuit autem ſtatua ſolis,uel, ut aiunt,Iouis, fractis'que genibus corruit. Hoc inter ſeptem miracula m mum omnes confeſsi ſunt. Sultanus Aegypti quum Rhodum inſulan uaſiſſet, ex ære huius ſtatuæ quam confractam reperit, nongentos cam oneraſſe fertur, atq; in Alexandriā terreſtri itinere trāſmiſiſſe.Habet in iſta tres ciuitates,Lindum,ubi coloſſus erectus fuit in mōticulo, Camy & Ialiſſum,quæ poſtea Rhodus eſt appellata habet'que optatū portum ris. Aliæ uero duæ ciuitates hodie deiectæ & ſine habitatore iacent. Fue olim Saraceni huic inſulæ ualde infeſti,præſertim anno Chriſti 655. quā uitatem Rhodi ceperunt, & collapſum coloſſum multis camelis onerat Aegyptū ttanſportarunt. Anno domini 1308. Rhodus inſula in poteſta *Iohannitæ obtinent inſulā.* Chriſtianorum rediens, per fratres hoſpitalis ſancti Iohānis Ieroſolymi obtenta eſt.Hi nempe,quum Ieroſolyma omnino deperdita eſſet, & T plarij fuiſſent extincti, procuratis magnis priuilegijs indulgētiarum à p erga porrigentes manus adiutrices, diſcurrentes per Italiam cum indul tijs multam pecuniam congregauerunt,quibus ſuffultus magnus eorū giſter,cum claſſe ex Neapoli mouens, mari tranſito,prælio deiectis Tu obtinuit inſulā, & urbē penè dirutā Chriſtianorū ſuffragijs inſtaurauit. Quib & ꝑ magna p Templariorū bona addita ſunt,ſicq; multis beneficijs ab eccleſia ſunt dotati. Anno 1480. hometus Othomannus Turcarum imperator ductis contra Rhodienſes centum millibu

mator

latorum & ſedecim ingentibus machinis, hanc uindicare ſibi propoſuit, ſed cum ignominia
epulſus eſt. Nam quum 24. annorum curriculo complures uicinos ſibi ſubegiſſet, animo infla- *Mahometus oppugnat Rhodum.*

s ægre admodum tulit, Rhodum urbem finitimam eius imperio liberam eſſe. Ingenti ergo claſ
maxima'que bellatorum ui Rhodum petit decimo Kalendas Iunij, anno memorato, milite'q;
terram expoſito, primum in uertice mõtis ſancti Stephani caſtrametatus eſt, & per tres fermè
enſes urbem bombardis alijs'que miſsilibus indeſinenter per duces ſuos oppugnauit. At Pe-
is Rhodiorum magiſter, uir prudens, diuino ſuccurrente auxilio, hoſtem fudit, propulſauit &
cuſsit, tanto'que impetu hoſtem in fugam uertit, ut illi ſibi necis cauſa eſſent. Exactis itaq; 89.
bus, imperator Turcarum littore Rhodiorum claſſes ſoluens, Phyſcum nauigare properat,
milites & ſuppellectilẽ exonerat, ubi dies undecim moratus, ad domeſticos lares cum cla-
& ignominia reuertitur. Habes hiſtoriam iſtam quoque ſuprà apud Mahometum ſecũdum
us nominis, octauum autem Turcarũ tyrannum. Quomodo deinde anno Chriſti 1522. So-
iannus undecimus Turcarũ imperator, Rhodum inſulam expugnauerit, atque ſibi ſubege-
cum magno Chriſtianorum dedecore, ſignaui ſuprà ſub huius tyranni nomine, in catalogo
rcicorũ imperatorũ, unà cum alijs hiſtorijs uſq; ad annum ferè præſentẽ ſub imperio geſtis.

Lesbus inſula.

Esbus inſula in Aegæo mari, Aeolicarum urbium metropolis, habet in ambitu ſuo ſta-
dia centum ſupra mille à Borea in auſtrum protenſa, quingenta & ſexaginta ſtadia lon-
gitudinis habens, feraci agro & multa materia ad claſſes conficiendas idonea, unde & à
quibuſdam inſula felix & fortunata nominatur. Plinius oſtendit quondam urbes quaſ-
dam in ea per terræmotũ penitus concidiſſe, & reſiduas manſiſſe, Mitylenen, à qua nũc
la quoque Mitylene appellatur, Ereſſon, 'Antiſſam & Methymnã. Pelaſgi priores inſulam
itauere cum ſtaret Troia: poſtea Aeoles ſucceſſerunt, deinde Perſarum imperium ſubijt, po- *Mitylene.*
Macedonum, deinde Romanorum: Tandem ab imperatore Conſtantinopolitano tradita
uidam Genuenſi, apud cuius poſteros manſit utque ad Fridericum tertium, ſub cuius impe
Turcarum claſſes ſæpenumero in Lesbum delatæ, homines & armenta abegerunt, nihil ex-
rbium mœnia relinquentes, quarum unam fœminæ manu ſeruatam tradunt. Oppugnaue-
Turcarum exercitus inſulæ oppidum non contemnendum, muri'que partem machina deie-
t, et facta clypeatotum teſtudine, irrumpere properabat: nec oppidanis animus erat ad feren
impetum, alijs deditionem, alijs fugam meditantibus. Sed affuit uirgo uirilibus armis indu
uæ, mirabile dictu, ſalutem patriæ peperit. Adhortata enim ciues ne hoſtem metuerent, pri- *Puellæ uirilis*
n ſe Turcis obiecit, ac pro loci fractura depugnans, nonnullos obtruncauit, cuius audaciam *animus.*
irati oppidani, & ipſi animum reſumpſere, tantam'que hoſtium ſtragem ediderunt, quãtam
credere quiſpiam poſsit. Poſtea anno 1464. rediens Turca multis copijs, obtinuit inſulã mul
guinis profuſione.

Chius.

Chius.

Vinum Malvaticum. *Maſtix.*

CHius inſula nongentorũ ſtadiorum ambitu cõtinetur. Pelmeus mons in ea eſt, omn
eius inſulæ altiſsimus, ex quo marmor effoditur. Eſt etiã Aruiſia locus aſper & impo
tuoſus, qui uinum fert Græcanicũ optimum, quod Maluaticum uocãt. At hodie illı
unum ad nos defertur ex Creta inſula. Naſcitur etiam in Chio maſtix, unde Genuẽ
magnũ fecerunt lucrũ. Eſt aũt lachryma quam Lentiſcus arbor gummi modo ſudat.

Samos & Icaria inſulæ.

Iuno Samia *Pythagoras.* *Gallinarũ lac* *Icaria inſula.*

ESt Samus duarum inſularũ nomen, una enim adiacet Thraciæ in mari Aegæo, quæ &
mothracia appellatur, de qua ſuprà nonnihil diximus. Altera de qua nunc tractamus,
in mari Ionio iuxta Epheſum, Iunoni dicatiſsima, ꝙ in ea nata fuerit & educata atque
ui nupta, ubi antiquiſsimũ fuit templum & ſimulacrum in habitu nubentis figuratum:
de & Iuno Samia dicta eſt. In ea Pythagoras quoque philoſophus ortum habuit, nec
& una ex Sibyllis. Abundat hæc inſula luto, conficiendis fictilibus aptiſsimo. Vino autem eſt
felix, cum cæteræ circũuicinæ uino optimo abundent: in cæteris rebus feraciſsima eſt, proptere
eam laudant, etiam gallinas lac ferre dixerunt. Multæ ei cum Athenienſibus inimicitiæ fueru
& plurimas tyrãnides paſſa eſt. Iuxta Samũ ſita eſt quoque Icaria inſula, cuius ambitũ trecen
rum ſtadiorũ eſſe dixerunt, & in ea Dianæ templum Tauropolion appellatũ. Habet nomen
Icaro Dædali filio, qui unà cum patre è Creta fugiens, fretus alarum fiducia, cum ultra patris
ſa altius euolaſſet, ſolisꝗ ardore cera qua pennæ continebantur, liquefacta ita eſſet, ut ab alis
flueret, decidit in mare, à quo poſtea Icarium mare dictum fuit. Fabuloſa quidẽ hæc ſunt, ſed
cumentum habent, ne filij parentũ mandata cõtemnãt, prudentioresꝗ maiorib. ſuis eſſe uelin

Cous ſeu Coum inſula.

Longoum inſula.

COus, Coũ, ſiue Co, inſula in mari Icario Rhodo ꝓpinqua, quæ olim magna fuit & o
me habitata, & aſpectu iucundiſsima ijs qui eò nauigant. Ambitus eius quingentis
qnquaginta ſtadijs clauditur, tota fertilis & optimo uino abundans. Hæc à noſtris L
goum dicitur. Eſt & urbs eo nomine, antiqtus Aſtypalæa dicta, in cuius ſuburbano

ſculapij templum fuit ualde inſigne, & multis donis opulentũ
ter quæ nuda uenus erat, quæ poſtea Iulio cæſari Romæ dicata
Apellis hanc picturam crediderunt, pro qua remiſſa Cois 100.
lenta ex imperato tributo dicunt, tanti erãt illius artificis opera
xit aũt temporibus Alexandri magni. Vnde fertur Alexandr
Macedonem à nullo pingi uoluiſſe q̃ ab Apelle. Fuit enim pic
eximius, patria Cous, ingenio & gratia præſtantiſsimus. Nam
ait Plinius, omnes prius genitos, futurosꝗ poſtea ſuperauit:
cturæ plura ſolus prope, q̃ cæteri omnes contulit. Is moriens
nerem reliquit, quam nemo auſus eſt perficere. Scribit quoqu
eo Plinius, ꝙ ſolitus fuerit perfecta opera ſua proponere tranſ
tibus in loco patenti, atque ipſe poſt tabulam latens, uitia quæ
tarentur auſcultabat, uulgũ diligentiorem iudicem q̃ ſe præfer
feruntꝗ à ſutore eſſe reprehẽſum, ꝙ in crepidis unà intus pau

Apelles pictor.

res feciſſet anſas. Eodem poſtero die ſuperbè ob emendationẽ p
næ admonitionis cauillãte circa crus, indignatũ Apellem proſpe
ſe, denunciantẽ, ne ſupra crepidã ſutor iudicaret. Quod & ipſu
prouerbiũ uenit, ne quis de his iudicare conetur, quæ ſunt ab ip
arte & profeſsione aliena. Hippocrates quoque Pythagoræ diſ
lus, omnium medicorũ princeps in inſula Coo eſt natus. Hic me
nam longo tempore perditã reuocauit in lucem, quæ quingenti
nis poſt Aeſculapij mortẽ latuerat. Fuit nanque Aeſculapius f
Apollinis, qui medicinã à fratre repertã ampliauit, & herbarũ u
indagauit. Exceſsit aũt Hippocrates è uita, annos natus 104. Pr
xit regio illa oriẽtalis plurimos inſignes atꝗ doctiſsimos uiros,
run

Sutor non ultra crepidã.

Hippocrates.

um artes uſq; ad finem mundi nunq̃ euaneſcent. Nam in Cilicia natus eſt Dioſcorides, qui tam rcana ſcripſit de ſimplicibus. In Coo natus eſt, ut diximus, Hippocrates medicorũ princeps. In Pergamo Myſiæ natus eſt Galenus medicus excellentiſsimus, patre diuite & largo, qui à puero ntentus fuit ſtudio medicinæ, ſtatura magnus, ſpatulas & humeros habens latos, qui Hippocra is ſcripta miro explanauit ingenio. Fama eſt eum uixiſſe annis 140. Lesbus protulit Theophra um philoſophũ eloquentiſsimũ, Ariſtotelis diſcipulũ et in ſchola ſucceſſorẽ, q̃ pclara opera ſcri ſit de animalib. & de plantis. Samos dedit Pythagoram inſignem mathematicũ & legum lato em. Hic in Aegyptum primũ, mox Babyloniã, diſcendi curſus ſyderum gratia profectus, inde egreſſus in Cretam & Lacedæmonẽ peruenit, ut Lycurgi & Minois inclytas ea tempeſtate le es agnoſceret. Denique in Italam tranſmittens, populos aſſuetos luxuriæ, autoritate & doctri a ad frugalem cultum reuocauit: matronas ad pudicitiã, iuuenes ad modeſtiã cohortari cœpit. Cæterum Aeſculapiũ, quem Græci uocant Aeſclepiadem, quidam ſcribunt in Bithynia ciuitate ruſſa natum, & Epidauri manſiſſe, qui ante Troianum bellum medicinæ ſtuduit.

Dioſcorides. *Galenus.* *Theophraſtus*

Sarmatia Aſiæ, & primũ de Scythis.

SArmatia olim Scythia Aſiæ, aut pars Scythiæ, cuius incolæ appellati ſunt Sauromatæ, fuit aliquando inculta terra, nec habuerunt incolæ certas manſiones, ſed continuo migrauerunt de loco ad locum. Noſtris uero temporibus habitant à Tanai fluuio ſecundũ littus maris uerſus Boſphorum Cimmerium, quem hodie Voſphorum, ſinum ſancti Iohãnis & mare Tanais fluuij appellant, olim autem paludes Mæotides dictæ fuerunt, atq; hinc tenduntur uerſus Phaſium fluuium ferè uſque ad Colchidis regionem, itinere octo dierũ con orientem. Inhabitant totam regionem abſque ciuitatibus & caſtris, frequentior autem habi tio eorum eſt in ualle quadam Cromuc dicta, ubi aër eſt clemẽtior, & terra fertilior. Sunt con mini Tartaris, habent'que propriã linguam, quam ex gutture pronunciant. Confitentur etiã hriſtianam fidem, more tamen Græcorum. Abſtinent à baptiſmo uſque ad octauum annum, c ingrediuntur eccleſias, donec peruenerint ad ſexageſimũ annum. Nam uiuunt ex rapina, at e ideo indignum cenſent uiſitare loca orationi deputata, quouſque in ſenectute à prædationi is & rapinis ceſſent. Habẽt nobiles ſuos in magno honore, qui etiam plerunque equis inſiden decernunt iudicia, exequuntur'que alia negocia, nec ſinunt ut ſubditi ſui utantur equis. Et cũ quis eorum pullum equinum euexerit ad iuſtam ſtaturam, nobiles illum accipiunt, reddentes o eo bouem, atque dicentes, boues & exiguos equos competere ruſticis. Nobiles nullũ agno nt dominum, ſed ſolum deum confitentur dominum ſuum. Sunt etiam ſæpe tam diſcordes in ſe, ut mutuo ſeſe conficiant, maxime fratres. Terra eorum pro magna parte eſt paludinoſa & ndinetis plena, præſertim fert calamum aromaticum. Vulgus plebeium ſupra modum premi à dominis, atque ſæpe cum iumentis, uxoribus & liberis captiuum abducitur & diuenditur. obiles abſtinent à mercimonijs, ſolum ea quæ raptu colligunt, uendunt: dicẽtes, ſuum eſſe of um, gubernare populum, uenationibus intendere, & ludos militares exercere. Gerunt conti a bella cum Tartaris, quibus undique circumdantur, & traiecto Boſphoro infeſtant Tarta qui in Cherſoneſo habitant, & in qua Caffa eſt ciuitas. Cõgelato enim hyemali tempore ma æpe & ipſi infeſtantur à Tartaris. Veſcuntur carnibus ferinis & domeſticis. Carent frumen tritico & uino: ſed ex milio & alijs quibuſdam leguminibus conficiunt panem & pultem, pa tes quoque ex illis potum, quem Boza uocant. Cuncta domicilia eorum conſtructa ſunt ex mo, arundine & lignis. Et quando nobilis aliquis apud eos moritur, cõſtruunt in campo con iem arundineam, cui exenteratũ defuncti corpus imponunt, uiſitatur'que octo diebus à pro quis & ſubditis ſuis, atque donis uarijs honoratur. Aſsiſtunt congeriei duo antiqui amici ba is incumbentes, & ad ſiniſtram defuncti ſtat uirgo quædam, habens iaculum cum panniculo ceo in manu, quo abigit muſcas, etiam hyemali tempore. Contra defunctum uero in terra ſe prima eius uxor, indeſinenter ſed ſine lachrymis illum intuens. Tranſactis'que octo diebus, runt loculum magnum, in quem cadauer cum parte donorum includunt, ac deferunt ad lo n ſepulturæ deſtinatum, ibi'que funus in ſuperficie terræ poſitum obruitur terra, quouſque ag & monticulus quidam inde conſurgit, quanto'que defunctus maiori fultus fuit potẽtia, tan aiorem faciunt terræ cumulum. Poſt ſepulturam inſtante hora refectionis apparant equum leris ornatum, ducunt que illum ad ſepulchrum defuncti, & inuitant illum ter ad inſtru

Mæotides paludes. *Scytharũ mores.* *Nobiliũ Scytharum tyrannis.* *Sepultura nobilium.*

Dewina prouincia
Permia prouīcia
Cingulꝰ terræ
Mologa
Roſtow
Vglitz
Kaſtroma
Czeremiſſa
Otwer
Permia
Volga fl.
Moſcouia
Moſtha fl.
Nouogardia
Orlow
Regiza fl.
Oeca fl.
REZAN
SARMATIA
ASIATICA
Rha flu. ſecūdum
Ptolæmeum, Se-
cūdum Ruthenos
uero Volga, et ſecū
dū Tartaros Edel.
Tula fl.
Tanais fl.
Don fl.
Sem fl.
Aſow
Tartaria
olim Scythia
Minor Tanais
Mæotis
palus
Tocari
Trapana
Caucaſus mons
Circaſſi populi
Volga fl.
Bosphorus
Iberia
Colchis
Albania
Phaſis
Cyrus fl.
Pontus Euxin.
Moſchici mōtes
Mare Caſ
pium
Araxes fl.
Capadocia
Eufrates fl.
Armenia
MEDIA
Caſpiꝰ mons
Gordei mōtes
maior
Tigris
Armenia minor
Aſsyria

ctum conuiuium, ſed eo nihil reſpondente, redeũt cum equo domum, ut renuncient conuiuis ſe nihil reſponſi accepiſſe, & tunc ab omnibus decernitur, ſe exemptos ab illius obligatione & obedientia, edentes, bibẽtes, hilariter'que conuiuantes ad honorem defuncti. In hac Scythiæ regione iuxta Mæotides paludes inſigniores ciuitates ſunt, ſũt Patarue, hodie Tocari: Tyrambe, nũc Trapano, Geruſa, quæ nũc ſanctus Georgius uocatur: Mapeta, nũc Copa: Hermonaſſa, hodie Madaque: Bata, hodie Maui: Ampſalis, nunc Albaſequia: Oenanthia, noſtro tẽpore ſancta Sophia. Itẽ Tanais ciuitas, noſtro æuo appellatur Tana, & Rha fluuius Volga & Volha, à Tartaris autẽ appellatur Edel. Cæterum Procopius et Agathius in hoc cõſentiunt, ꝙ Huni, poſtea Hungari dicti, ex hac terra originem acceperint Item bona pars huius terræ appellatur noſtro tempore Cumania, eſt'ꝗ; principatus Tartariæ. Propagarunt quoque in hanc terrã quondam

Ciuitates iuxta Mæotides paludes.

Cumania.

...azones ditionem ſuam, habitantes iuxta Rha fluuium. Quin et Alexander magnus dicitur ...reſſus hanc terram, quum peragraret Aſiam, reliquit'ꝗ; memoriã, duabus erectis columnis, ...m ſi quidam negent, hodie eiuſmodi reperiri columnas. Cõdidit quoque idem Alexander ...a Tanaim flu. ciuitatẽ, quam de ſuo nomine appellauit Alexandriã, cuius ambitus contine... ...ſo. ſtadia, tanta'ꝗ; celeritate opus perficiebatur, ut 17. die tecta domibus imponerentur. Lo... ...quem caſtra eius occupauerant, ordinauit pro ciuitate, impoſuit'ꝗ; colonos.

Al.xãdria iuxta Tanaim

Armenia maior.

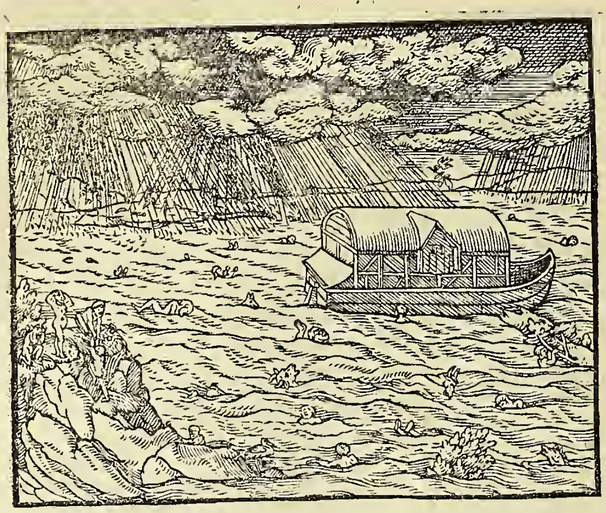
Vaſta & lata regio eſt Armenia maior, aſpera tamẽ ob montes, colles & ualles, ſed fertilis, exceptis quibuſdã uallibus, in quibus nõ facile uitis naſcitur. Montes uerſus Colchidem & Iberiã ſunt tam alti, ut ſemper niuales ſint. Et quia ex Armenia ueniri non poteſt in eas regiones, niſi huiuſmodi montes tranſcendantur, fit ſæpe ut iter agentes, in ſummis montiũ cacuminib niue obruantur: ob quã rem baculos ſecũ ferunt, quos ...mmã niuem dilapſi, reſpirandi gratia exerunt, & ut eo ſigno auxiliũ à tranſeuntibus conſe...ntur. Quapropter ſæpe effoſſi ſeruãtur. Habet etiam Armenia magna aquarũ ſtagna & pa...s, quarũ unã, nempe Toſpitẽ, aut ſecundũ alios Arethuſam, Tigris flu. q in Armenia naſci... ...ngreditur. Attollit inqt Solin. Tigris caput in Armenia, in loco edito, ex lucido cõſpicuo'ꝗ; ...e, ex monte Gordica originẽ ducens, nec ab exordio ſtatim totus eſt, ſed primo pigre fluit, ...rptus'ꝗ; per magnũ ſpacium, rurſum magna uiolentia erumpit, tanta'ꝗ; pernicitate dictũ la... tranſit, ut aquas ſuas impermixtas retineat: quin nec piſces lacus immiſcent ſe Tigridis al... ſicut nec amnici piſces attingũt ſtagnũ Arethuſæ. Rapit hic fluuius ſecũ ſua pernicitate are... & ſaxa, tantũ'ꝗ; una die decurrit, quãtum quis pedes 7. dieb. ambulare poteſt. Vocatur à ce...te Tigris, ꝙ Medi Tigrim ſagittã appellent, ut Plin. refert. Produnt hiſtoriæ, Alexandrum ...nũ maximo labore ex hac regione in Mediã ueniſſe, atꝗ; difficulter per tot montes exerci...traxiſſe, præſertim aũt ſunt in ea regione Gordei montes, q perpetua teguntur niue, nec ...umano ſtudio perueniri poteſt ad eorũ cacumina, putantur'ꝗ; eſſe montes, in quib. reſedit ...diluuiũ arca Nohæ, q hebraice uocãtur Ararat. Scribit Haitonus, q natus eſt ex Armenia, ...o tempore, nempe ab hinc ante 300. annos, apparuerit in horum montiũ cacumine quiddã

Mõtes niuoſi.

Tigris flu.

Arca Nohæ.

 nigrum,

nigrum, quod ab hominibus dicebatu eſſe arca uel pars arcæ diluuij. Scribit e tiam in regno Armeniæ plures magna & ditiſsimas eſſe ciuitates, inter qua Tauriſiū primatum tenet in opulētia & dignitate. Noſtro tēpore utraq; Arme nia, maior & minor, ſub poteſtate Tu cæ eſt.

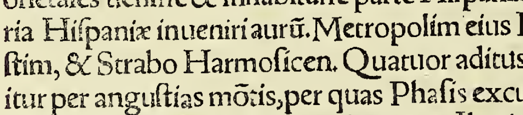
Colchis.

GEographi ſcribunt regionē iſ feraciſsimam eſſe omnium re rum, quæ etiam per trāſeunte amnes ad p̄egrina loca expo tari poſſunt: maxime aūt abu dat omnib. rebus quæ ad fabricandas n ues pertinēt. Mel tamen frequētius am rum habet. Profert linū, canabem, ceram & picem. Gignit quoq; aurū. Inter multas inſignes
Dioſcuria Sebaſtopolis. uitates habet Dioſcuriā, quæ & Sebaſtopolis, in mari Euxino potentiſs. et ubi olim celeberrim fuit emporium: item Siganeum, hodie Garbendia: Neapolis, iam Negapotino: Phaſis ciuitas & fluuius, qui tempore Strabonis habuit centum & uiginti pontes.

Iberia.

HVius regionis populos quidā aſſerunt, p̄ſertim Dionyſius, ab Iberis Hiſpaniæ ueni ſe. Nam Iberi in Hiſpania graue damnū paſsi, à mari profecti ſunt in Italiā, ut ibi ma ſionem ſibi facerent. Italis uero recuſantib. dare illis habitandi locū, progreſsi ultra, u nerunt tandē in Aſiam ad Caucaſum montē, ibiq; ſedem figentes, cœperūt uſurpa locum implere ciuitatib. & hominibus. Varro tamen contrariū ſcribit, nempe, Ibero oriētales ueniſſe & inhabitaſſe partē Hiſpaniæ. Cōmemorat Strabo in hac Iberia ſicut & in Il
tropolis riæ. ria Hiſpaniæ inueniri aurū. Metropolim eius Ptolemæus ſignat Armacticā, Plin. uocat Harm ſtim, & Strabo Harmoſicen. Quatuor aditus in Iberiā ducunt admodū difficiles: ex Colchid itur per anguſtias mōtis, per quas Phaſis excurrit, 100. & 20. pontib. tranſmeandus. Hic amn propter flexiones aſper ac uiolentus ex Iberia in Colchidē fertur, conualliū torrentib. multo i bri adauctis, & propter imminentes montes arctus q̄plurimis impletur fontib. Nec minus di cilis ex Nomadib. aditus patet. Ex Albania uero aggreſſus eſt per petrā exciſam, dehinc per
Cyrus flu. gnum quod amnis efficit, cadēs ex Caucaſo. Ex Armenia q̄que per anguſtias itur q̄ circa Cy fluuium ſunt. Nam Cyrus ipſe ortū trahit ex Armenia, & per anguſtias montiū defertur in Il riam, auctusq; Arago amne à Caucaſo defluente, rurſus per alias anguſtias euadit in Alban

Albania.

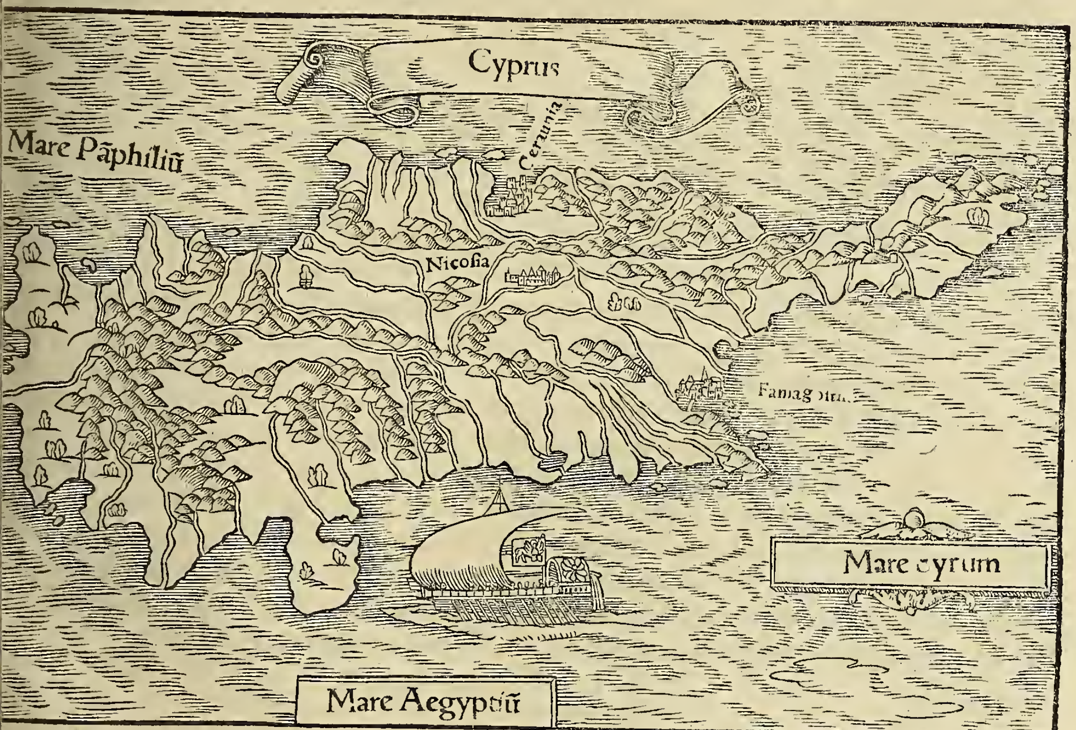
ALbani q̄ ſunt Caſpij maris accolæ, Nor dibus nō modo genere, ſed uita q̄q; pr ximi, paſtorales ſūt & bello nō inepti, ra ſoli fœcunditate p̄diti, ac Cyri p̄ferti amnis interfluuio. Terra ſementē om etiam domeſticā ſpōte fert, ſine labore cultura' bona omnia parit: ſemel ſata, bifera trifera'ue eſ tur, Aegypti feracitatē exuperat, aëris mira tem ries: uites q̄quennio putātur, in bimatu noue fructū ferunt, adultæ uſqueadeo fœcundæ, ut p magnā uini copiam, maximā in palmitib. luxu edant. Nec minori quidē fœcūditate ſunt peco Homines pulcherrimi ac magni corpore, ab al dine capillorū nomē ſortiti. Simplex his ingen mercaturæ & cupiditatis expertes. Iaculatores & ſag

ſagittarij:arma eorũ clypeus & thorax atq; galea. Albani ſenectutẽ præcipue uenerantur:&
uita defunctos pientiſsimi, præſertim in parentes. Ad flumen Alazonium letiferos ſerpentes
beãt,itẽ ſcorpios & araneas,quarũ alteræ cogũt ridendo mori. Fuit aũt olim Albania ſub im-
rio Perſarũ,poſtea Macedonũ,deinde Ro. Nũc ſub magni Cham principis Tartarorũ pote:
te degit.

De prouinciis Syriæ, Meſopotamiæ, Cypri, Arabiæ & Babyloniæ.

PTolemæus quinq; has regiones una abſoluit tabula, id quod in regionũ tabulis aut in ipſo Ptolemæo uidere poteris, ubi & ſitus earũ quem ad ſe inuicẽ habẽt exprimitur. Vt aũt iuſto ordine unam regionẽ poſt aliam luſtremus, primũ Cyprũ inſulã deſcribemus, ac deinde Syriam & reliquas hic ſignatas prouincias, cum earũ priuatis terris.

Cyprus inſula.

CYprus inter maiores maris mediterranei inſulas locum ſibi uendicat, inter Ciliciam &
Syriã ſita, diues, luxui dedita, atq; olim Veneri ſacra, cui & primũ in hac inſula fuit con
ſtitutum templũ. Hæc Macaria aliquãdo fuit dicta, ꝙ mire fertilis ſit, & nouẽ aliquan- *Macaria.*
do regnorũ ſedes. Abundat uino & oleo, frumẽti q̊que ſatis habet. Aëris etiã metalla
in ea fuerũt, in quib. uitriolũ & rubigo æris naſcebatur, ad medicinæ uſum idonea. Can
uoq; mellis multa in Cypro reperitur, ex qua ſaccarũ excoquitur. Ex pilis etiã caprarũ pan
cõficitur, cui Zambellotũ hodie nomen eſt. Plin. ſcribit Cyprũ ſmaragdo, cryſtallo, ære Cy
cognominato, adamante et alumine eſſe nobilem, quã aliquando adnexã continenti putãt,
cum Clidib. inſulis, ſegregauerit'q; eam maris ſæuitia ab ipſa Syria. In ſumma, Cyprus mul-
es ad alias gentes mittit, ex quib. lucra nõ pauca redundãt: alienis nõ multũ eget. Sed aërem
ſalubrẽ habet. Tota inſula delitijs incũbit, & fœminæ admodũ laſciuæ ſunt. Anteq̃ Cyprus
à Ro. donaretur, abundabat diuitijs, erat'q; tanta diuitiarũ fama, nec falsò, ut illæ latius æra-
populi Ro. q̃ ullus triumphus impleuerint. Ambitus inſulæ dicitur eſſe triũ milliũ, quadrin
orũ ac 20. ſtadiorũ. Diſtat aũt à Cilicia 50. millib. paſſ. ut etiam cerui gregatim queant à Cili
atare in Cyprũ Vnde Plin. lib. 8. cap. 32. Cerui tranant gregatim maria nantes porrecto or- *Ceruĩ natantes.*
& capita imponentes p̃cedentiũ clunib. uicibus'q; ad terga redeuntes. Hoc maxime nota-
Cilicia Cyprũ traijcientibus. Nec uident terras, ſed in odore eorũ natant. Cornua mares ha
, ſoli'q; animaliũ omnibus annis ſtatuto ueris tempore amittunt, ideo ſub ipſa die inuia pe-
& latent uelut inermes. Ceruæ octonis menſib. ferunt partus. Editos partus exercent cur-

ſu et fugam meditari docent:ad prærupta ducunt,ſaltum'q; demōſtrant.Cæterū animal ſimpl
& omniū rerum miraculo ſtupens,in tantū, ut equo aut bucula accedente propius,hominem
xta uenantē non cernāt,aut ſi cernant, arcū ipſum ſagittas'q; mirentur. Gerunt indicia ætatis
cornibus,ſingulis annis adijcientib. ramos uſque ad ſexēnes: ab eo tempore ſimilia reuiuiſcu
Nec poſtea poteſt ætas diſcerni,ſed dentib.ſenecta declaratur.Nō decidunt caſtratis cornua r
naſcuntur.Eſt ceruis cum ſerpēte pugna:inueſtigant cauernas,uarium'q; ſpiritu extrahunt re
Remediū contra morſū ſerpentis. tentes.Ideo ſingulare abigendis ſerpentib. odor aduſto cornu ceruino: contra morſus uero p
cipuum remediū ex coagulo hinuli in utero occiſi. Vita ceruis in cōfeſſo longa: poſt 100.anr
aliquib. captis cum torquibus aureis,quos Alexander magnus addiderat, adopertis iam cute
magna obeſitate.Extremitas caudæ ceruinæ habet uenenū,ideo abijcitur.Puluis raſus de co
bus eius atque potus,uermes in ſtomacho occidit.Valet etiam contra ictericiam.

De Cypro.

Bombyx. SEd reuertamur ad inſulā ipſam.Fert illa habitatorib. ſuis omnia neceſſaria,frumētum,
num,oleum,æs,linum, goſsipium,maximas arbores &c.Maximus prouentus ex inſ
hodie ſuſcipitur bōbycis, cuius incredibilis copia Venetias fertur, ut tota inſula uidea
in lanā abijſſe. Vini eſt ferax,quod uirtute & gratia cū Cretico certat. Scribunt quoq
in laudē eius,q; in ea ſine externo ſubſidio fabricari poſſunt maximæ naues, haberi'q
ea omnis apparatus. Nam habet proceriſsimas arbores pro malis,habet picē ad liniēdas nau
habet etiā linum pro uelis & funib. texēdis. Cōſurgit quoq; Olympus quidā ex mediterran
unde duo inſignes exeunt amnes, Lycus & Lapethus prior in auſtrū, poſterior in ſeptentri
Sal foſsile. decurrit.Creſcit etiā elegans ſal in Cypro, quod in modū glaciei foditur ex terra. Nō procu
oppido Lymiſo tractus quidā terræ eſt,q adeo ſcatet uermib. & immundis reptilib.ut nemo
habitate poſsit. Eſt tamen ibi monaſteriū, in quo plures nutriuntur feles,q̄ turmatim egreſſ
campū,malū illud imminuūt,reuocātur'q; eædē rurſum p cāpanā in cœnobiū. Eſt ibi quoq; ſylu
borū ferentiū fructū illū,quē myropolæ uocāt Carrubiū & cornua hœdi,uulgo aūt dicitur pa
ſancti Iohannis.

Cyprus quādo euecta ad regn

CYprus cadentib.rebus Ro.diu ſub imperio Græcorū fuit. Anno uero Chriſti 1181
Richardus rex Angliæ Ieroſolymā petens, in hanc inſulā tempeſtate delatus port
incolis phiberetur,deiecit ex inſula Græcos,ſibi'q; Cyprū ſubiugauit. Indignatus
arma q̄ in Saracenos parauerat,in Græcos uertit,eis'q; inſulā abſtulit,& ſpoliatā fi
ſuor

ſuorum pſidio cōmunitam reliquit. Paulo poſt tamen Guidoni genere Gallo, q de Ieroſolymi- tano regno cōtendebat, eam permiſit, quā ille poſteris ſuis uſque ad noſtra ferè tēpora reliquit, atque poſt uarias ſucceſsiones regnū ad duos fratres peruenit, quorū alter Petrus à fratre interfe ctus eſt. Nulla em̄ ſancta reperitur regni ſocietas. Sed nō impune ceſsit ei parricidiū. Nam cū ſo- lenne cōuiuium inſtituiſſet, inuitati Genuenſiū ac Venetorum mercatorū iudices, magna inter ſe cōtentione de priori cōſeſſu certare cœperunt. Cum'que rex Venetis propenſior uideretur, indignati Genuēſes, armis ſuam dignitatē retinere ſtatuerunt, atque in regiā, tectis ſub ueſte gla dijs, profecti ſunt. Quod intelligentes Venetorū primores, regē adeunt, atque inſidias ſuo capi- ti paratas dicunt, & ob id iuuentutē Genuenſium armatā intraſſe palatiū. Rex miſsis è ueſtigio q rem inquirāt, inuentos cū armis Genuenſes in ſublimē palatij locum rapi iubet, atque ex altiſ- ſimis feneſtris in forū pcipitari, ſtatuta militū cohorte, q̄ lanceis atque gladijs cadētes exciperet. Reliq etiā per Cyprū cōmorantes Genuenſes perqſiti ac necati ſunt, ita ut uix unus ex tanta cla de ſuperfuerit, q rem geſtā in patriā renunciaret. Accepit tamen dux Genuenſiū ac ſenatus pau- lo poſt atrocē ſuorum ciuiū iniuriā, atque in ultionē erectus intra 40. dies potentiſsimā claſſem ar mauit, & in Cyprum miſit. Claſsis iaque pfectus Trugoſius expoſitis in terrā copijs, mox Ni- coſiam pfectus, ægre defenſam cepit, breui'que regē ac reginam & uniuerſam inſulam in ſuā po- teſtatem redegit, & interfectis nephādi cōſilij autorib. ingenti ditatus pda, maiori cum gloria & breuiori tēpore q̄ ſperaretur, domū redijt. Rex cum coniuge aliquādiu in carcere ſeruatus eſt, & regina pgnans in captiuitate peperit. Tandē uenia regi data eſt & regnum tributariū factum, & urbs nobiliſsima totius Cypri emporium Famaguſcha, de regno recepta, Genuenſi populo ap- plicata, portu & uectigalibus diues. Puerū regni natū Ianum appellauere, ꝙ in Genua eſſet na- tus. Aduerſus hunc, cū patri ſucceſsiſſet, Soldanus Aegypti ualidiſsimā claſſem miſit, eum'q; ca- ptiuum abduxit, Nicoſiā regni caput diripuit, eccleſias incēdit, & multa mala perpetrauit. Rex poſtea 100. & 25. millib. aureis redemptus, & tributarius Aegyptiorū factus, in regnū redijt. Spo liantibus uero rurſum Aegyptijs inſulā, hæſit in littore nauis Veneta, q̄ peregrinos quotānis Ie- roſolymam uehit, quā adoriuntur Aegyptij, atque expugnāt, iubentq; peregrinos q aderant, ſi uiuere uelint, erectis digitis Chriſtū negare, ſed nemo repertus eſt q pluris uitā q̄ fidem fecerit, ob quā rem 30. lapidib. obruti, ad ultimū ſpiritum Chriſto benedixerunt. Ianus rex per tot aduer ſa uitā agens, tandē relicto filio impubere Iohāne, mortē obijt. Filius inter fœminas educatus, cū uirilem ætatē attigiſſet, mulierem ſe magis q̄ uirum oſtendit: Vxorē tamen duxit ex familia mon tis Ferrati, qua breui mortua, Helenā duxit ex Paleologorū pſapia, mulierē ingenioſam & cor- datam. Quæ ubi cōſummato matrimonio uiri uecordiā cognouit, non tam reginā q̄ regem egit, regnū'que ipſa gubernauit, magiſtratus depoſuit atque inſtituit, ſacerdotia pro ſuo arbitrio ordi nauit, & eliminato latino ritu, græcanicū ſuperinduxit, belli pacis'que leges dixit: at uiro ſatis fuit conuiuari, delicijs'que affluere, atque in hūc modū uniuerſa inſula in poteſtatē Græcorum redijt. Potentiſsima apud reginā nutrix eius fuit, & apud nutricē filius. Cum is matrē, mater reginā, re- gina aūt regem regeret, Iohāni ex cōcubina Iacobus natus eſt, ex cōiuge autē nata eſt Carlota fi lia, q̄ poſtq̄ adoleuit, nupſit Iohāni patrueli regis Portugalliæ: q & conſenſu procerū in regnū eſt aſſertus, ut uiuēte ſocero rem adminiſtraret. Iam enim muliebris regiminis nō minus populū pigebat q̄ pudebat. Aduētante igitur Iohāne, celebratis'que nuptijs, cuncta in eius manu poſita ſunt, et forma regiminis correcta, diuina & hūana reformata negocia, Ro. eccleſiæ ritus inſtaura ti, reginæ ac nutrici adēpta poteſtas. Nutricis uero filius noui principis faciē ueritus, matri ſua- ſit ut eum ueneno extingueret, ſi ſe cum filio ſaluā uellet. Nec ſurdo cātata eſt fabula. Nam uene fica mulier cōſentiente regina (ut fama eſt) nobiliſsimū principē toxico ſuſtulit, ſic'que imperiū ad Helenā redijt. Filius quoque nutricis gloriabundus, Carlotā ludibrio habuit. At illa ad fratrē confugiens, ſuas cōqueſta calamitates, opem petijt. Iacobus nō tam ſororis gratia q̄ regni ſibi pa- randi, nutricis filiū interfecit, cœpit'que cum amicis id agere, ut rex appellaretur, indignū exiſti- mans, aut ſororē ſibi aut ſororis uirum pferri. Quod pſagiens Helena uiro perſuaſit, ut filiū eccle ſiæ traderet, ac ſacris ordinib. initiaret, ſic futurū, ut regnādi ſpem poneret. Curabant quoq; eum poſtulari in pſulem Nicoſienſem & in poſſeſsionē eum deduxerunt. Interim Carlota ſuaſu ma tris ac procerū Ludouico Subaudiæ ducis filio nubit, iubeturq; celerrime uenire in Cyprū. He- lena uero et nutrix irritatæ interfectione filij, nituntur Iacobū penitus excludere regno, negātq; ſanguinarium hominē in eccleſiæ militiā recipiendum, ſcribentes etiā literas Ro. pontifici. Sed li teræ caſu intercipiuntur à Iacobo, irritatus'que cōtrahit nō paruā amicorum manū, & ex Rho-

Galli poſsidēt regnum.

Nulla ſancta regni ſocietas

Genuenſium clades.

Genuenſes expugnant inſulam.

Nicoſia regnī caput.

Reginæ uirtꝰ

Carlota.

Rex ueneno tollitur.

do in Cyprũ nauigãs, clàm regiã urbem ingreditur, & oẽs ſibi offenſos interficit, bona inter ami
cos partiẽs, & tãq̃ uictor in ciuitate moratur. Regina interim moritur, et paulo poſt etiã uir eius.
Turbato aũt ſic regno, accerſitus Ludouicus aduenit, & magno omniũ applauſu rex ſalutatur.
Iacobus autem aduentũ eius haudquaq̃ expectare auſus, cum amicis in Alexandriã nauigauit,
opem Soldani imploraturus. Erat Iacobus 22. annos natus, forma egregia, ſtatura corporis pa-

Iacobus opẽ Soldani implorat.

tri perq̃ ſimilis, uerũ animi dotib. & eloquentia lõge diſpar. Exoratus'que ab eo Soldanus, pro-
miſit ſubuenire ſupplici, mox'q; regijs allatis ornamentis facit Iacobũ indui ueſte purpurea, de-
clarauit'que eum regẽ, & fecit ſibi Cyprũ uectigalẽ, Ludouicũ uero iubet citius abire ad ſua. Ve
rum Ludouicus mittit legatos ad Soldanũ, qui eius mentẽ lenirent, & cauſam humilibus uerbis
defenderẽt, dicerent'q; ſe Soldano in omne tempus amicũ futurum, tributũ'q; ſuis temporib. præ
ſtaturum: Iacobo uero 10. millia aureorũ ſingulis annis quoad uiueret traditurũ. Res diu in con
ſilio apud Soldanũ agitata eſt, & parum abfuit, quin Ludouici poſtulata admitterẽtur, niſi Iaco-
bus multos in aula Soldani ſolicitaſſet, ac deinde Mahumetẽ Turcarum imp. ſibi quoq; pro ſub
ſidio conciliaſſet. Conſentiens ergo Soldanus Iacobi precib. accepit iuramentũ ab eo, amanda
uit'que eum cum magna militũ manu: qui ueniens in Cyprum, coẽgit Ludouicũ cum Gallis fu
gere in caſtellum quoddã, in quo aliquandiu obſidionẽ paſſus eſt. Tandẽ uero coactus exced
re, ſubegit Iacobus Famaguſcham, q̃ hucuſque fuerat in poteſtate Genuenſium, duxit'que ux
rem Catharinã filiam Marci Comarij patricij Veneti, q̃ poſt mortem patris adoptata à ſenatu in

Peruenit regnum ad Venetos.

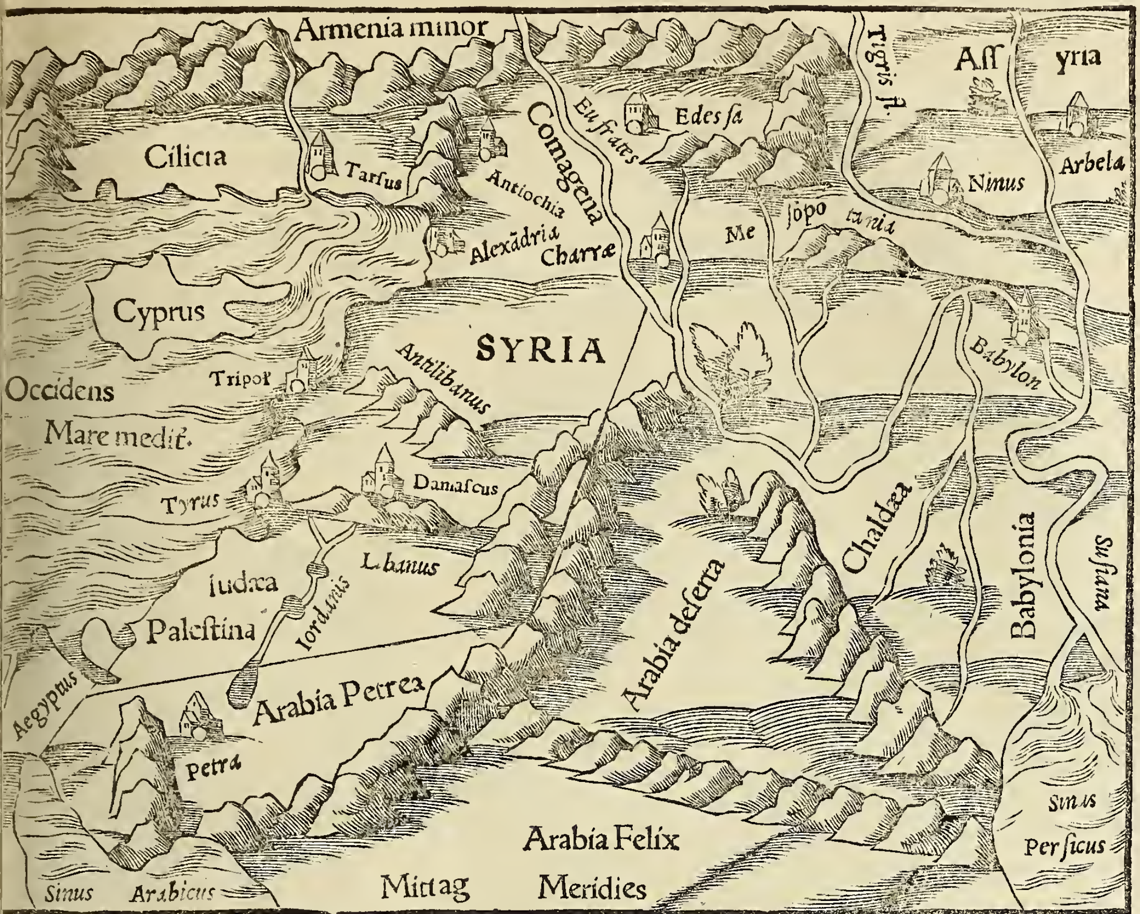
filiã, tranſtulit quoq; regnũ ad ſenatũ. Et licet filium genuerit regni hæredẽ, cõceſsit tamen filiu
in fata, relicto ſenatui regno. Mortuus eſt aũt Iacobus rex anno Chriſti 1470. relicta uxore præ
gnante. De qua re & ſuprà in Italia ſub titulo ciuitatis Venetorũ nonnihil ſcripſimus.

Petrus parricida	Ianus Genuæ natus	Iohãnes effœminat9, cuius uxor Helena mulier Græca	Iacobus nothus	Filius Poſthumus ſed breui mortuus, cuius ſucceſſores Veneti
			Carlota legitima, prior maritus Iohannes Portugallenſsis, alter Ludouicus Subaudiæ	

Habet Cyprus duas inſignes ciuitates, Famaguſcham ad terram & ad mare turribus & prop
gnaculis munitam, atque Nicoſiam octo milliaribus hinc diſtãtem, ubi reges Cypriorũ regia
habuerunt ſedem. Noſtro tempore Veneti ſingulis ternis annis ſubordinãt in iſtam inſulam u
ceregem, ponunt'que in Famaguſcha p̃ſidium ſeptem ſignorũ, contra Turcarum incurſion
Dicuntur etiã ſingulis annis leuare uectigal, ſepties centenũ milliũ ducatorũ, & exponere in m
lites ſtipendiatos atque ædificia q̃ paſsim erigunt 300000. ducatorũ. Dicũtur redimere pacem
ſulæ ad Turcam annuo tributo triginta aut quadraginta millibus aureorum, quod prioribus a
nis Sultano pendebant. Ea pecunia damnatus fuit poſtremus inſulæ rex, qui præſidium milita
Mamaluchorũ quo inſulam in poteſtatem redegit, à Soldano uaria fraude impetrauit. Sed q
& ipſe à Venetis circumuentus ſpecie nuptiarum Venetæ puellæ, illis regnum reliquit. Habe
Cyprij meſſem poſt paſcha, & iumenta tota hyeme ad paſcua mittuntur, in æſtate uero prop
nimios calores domi retinentur, quum nihil in campo uiride inueniant.

Syria cum ſuis prouinciis.

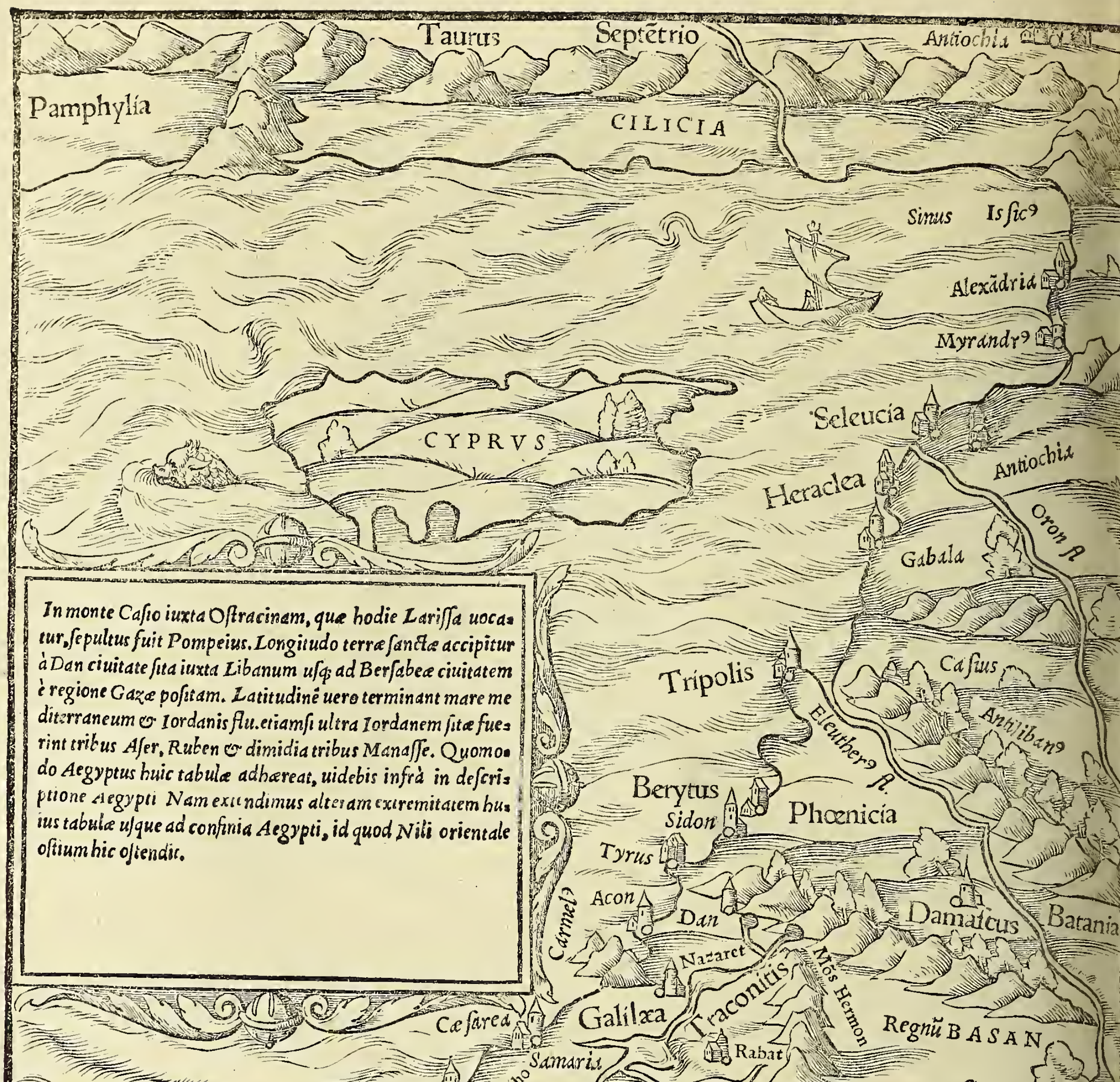
REgio iſta olim celebritate et magnitudine nobiliſsima atque multiformi feracitate
tiſsima, multas particulares comprehendit terras, inſignes ciuitates, montes & f
mina. Diuiditur autem in Palæſtinam, Phœnicem, Damaſcenam, Cœlem, Comag
nam, Apamenam, Iudæam, Idumæam & Samariam. Hæc regio in medio orbis co
ſtituta, utpote inter Hiſpanum & Indum, inter Scytham et Aethiopem propè me
iacens, non nimio riget frigore, nec calore torretur, atque ideo fundum habet electiſsimũ ad
cora nutrienda, quæ primorũ parentũ fuerunt diuitiæ, ſicut & ex ſacris edocemur biblijs, Al
hamu

num, Iſahacum, Iacobū atque alios filios eius, quin et Moſen atque Dauidem paſtores fuiſſe hac regione, diuites'que effectos ex pecoribus, & totam eorum ſubſtantiā in re pecuaria con ſiſſe. Habuerunt Romani ferè mille annis imperium ſuper Syriam, deinde Saraceni eam ſibi dicarunt unà cum ciuitate Ieroſolymitana, poſſederunt'que circiter centum annis, & tunc riſtiani rurſum eā recuperauerunt, id quod paulo poſt latius explicabimus. Et ut ordine quo n hanc latiſsimam regionem diſpiciam, primùm luſtrabimus Paleſtinā, quæ principalior Sy- eſt pars, ſingulas'que eius terras diligentius conſiderabimus, eo q́ tota ſacra ſcriptura uete- & noui teſtamenti in hiſtorijs ſuis uerſatur in hac terra.

Paleſtina.

COmplectitur Paleſtina Idumæam, Iudæam, Samariam atque Galilæam, & has terras olim inhabitauerunt Chananæi, Iebuſæi, Hiuæi, Hitthæi &c. ſed fuerunt imperio diui- no inde expulſi & populo Iudaico ad inhabitādum datæ, id quod uetus teſtamentum multis inſinuat uerbis. Terra Idumæorum, ut uidere potes in noua terræ ſanctæ deſcri ptione, ſita eſt inter Aegyptum & Iudæam, eſt'que portio Arabicæ terræ, ualde fertilis ea parte qua mari alluitur, uerſus Arabiam uero dicitur eſſe ſterilis, ubi pertingit ad monta- Seir. Clauditur ibi montibus & rupibus abſciſis, atque uallibus effoſsis cōcurſu torrentium, nde altis & implexis anfractibus ſic coarctatis, ut per anguſtos calles trāſitus uix pateat uia- i. Præcipuæ eius urbes Mareſa, Anthedon, Gaza, Aſcalon & Azotus, quarum frequens in lijs fit mentio. Natus fuit in Aſcalone inſignis ille tyrannus Herodes, ſub quo Chriſtus na- tus fuit, qui mira aſtutia ad ſe traxit regnum Iudaicum, interfecit'que omnes qui tunc de regio Iudæorum ſemine adhuc extabant.

Taurus
Septētrio
Antiochia
Pamphylia
CILICIA
Sinus Isſic⁹
Alexādria
Myrandr⁹
Seleucia
CYPRVS
Heraclea
Antiochia
Oron fl.
Gabala
Tripolis
Caſius
Eleuther⁹ fl.
Antilibanus
Berytus
Sidon
Phœnicia
Tyrus
Acon
Dan
Carmel⁹
Damaſcus
Batania
Nazaret
Mōs Hermon
Traconitis
Galilæa
Cæſarea
Regnū BASAN
Rabat
Samaria
Ioppe
Accaron
Azotus
Aſcalon
Ierusalem
Amorrhæi
Cœleſiria
RMD
Gaza
Betlehem
Berſabee
Rhinocura
Lariſa
Caſi⁹ mōs
Seir mōtes
Mare mort
Moab
Aedom
petra
Zared fl.
Cademoth
ſolitudo
Damiata
Oſtiū Peluſiac.
ſirbonis lac⁹
Hor mōs
Aegyptus
Sur deſertū
Sinai mōs
Arabia Petrea
Pharā deſertum
Sinus Arabicus
Medina
In monte Caſio iuxta Oſtracinam, quæ hodie Lariſſa uocatur, ſepultus fuit Pompeius. Longitudo terræ ſanctæ accipitur à Dan ciuitate ſita iuxta Libanum uſq; ad Berſabeæ ciuitatem è regione Gazæ poſitam. Latitudinē uero terminant mare mediterraneum & Iordanis flu. etiamſi ultra Iordanem ſitæ fuerint tribus Aſer, Ruben & dimidia tribus Manaſſe. Quomodo Aegyptus huic tabulæ adhæreat, uidebis infrà in deſcriptione Aegypti Nam extendimus alteram extremitatem huius tabulæ uſque ad confinia Aegypti, id quod Nili orientale oſtium hic oſtendit.
Per hoc deſertum Pharan peregrini Ieroſolymitani relicta urbe ſancta cōſueuerūt proficiſci ad montem Sinai, ad inuiſendū diuæ Catarinæ ſepulchrū. Occurrebant autem tranſeuntibus multa & uaria pericula, incidentes nunc in mare arenoſum, nunc in terram ſerpentibus ſqualentē, aut penuria aquarum laborantem, aut aſperrimis rupibus obductā, omniq; adminiculo humani uictus deſtitutam, ubi ſolo manna cælesti aut multa opus eſt humana prouiſione. Conficiebant iter illud ducatu aſtrorum, concomitantibus Sultani Aegyptij (qui tunc terris iſtis præfuit) miniſtris & agaſonibus. Experti ſunt olim & Iſraëlitæ omnes has moleſtias, easq; magno animi tædio ferentes, contra duces ſuos Moſen & Aharon murmurabant, etiā cum re ipſa uiderent ſibi diuinum adeſſe ſubſidium. Fuit iter illorum uarium & perplexum ex Aegypto in terram Chanaan, ut hic punctulis eſt ſignatum, quibus quoq; manſionum nomina in diuerſis locis ſunt adiecta. Qui hodie ab Ieroſolyma ad montem Horeb peregrè uadunt, dicuntur iter illud 14. dierum ſpacio conficere, quum Iſraëlitis ob uarias ambages & plurimas ſtationes ſeu manſiones opus fuerit quadraginta annorū tempore. Vide de hoc itinerarium Breitenbachij aut Felicis Vlmenſis.

Meridies

PArticularis Syriæ prouincia Iudæa ſuccedit Idumææ, quã biblici libri uocant Chananæã, deinde uero cœpit appellari terra Iſraëlitica, ac poſtea Iudaica, nouiſsime uero Terra ſancta, de qua ſcriptura ſacra in utroque teſtamẽto tam multa diſſerit, quã dñs deus peculiariter p̃ alijs terris ſibi delegit, ubi uoluit primum doceri uerã unius dei fidem, atque inchoari cultũ eius, & hinc prædicari per uniuerſum orbem: quare nõ immerito hæc ter & metropolis eius Ieruſalẽ omnib. terris & ciuitatib. totius orbis p̃feruntur. Fuit aũt hæc ter. iariarũ opum diues, frugib. fertilis, aquis illuſtris, opima balſamo, & in medio orbis cõſtituta, nma in ea elementorũ gratia, unde & æſtima uerunt Iſraëlitæ, gens antiquiſsima, & apud quã am à prima hominis formatione cœleſtis ac ueri numinis cognitio, cultusq́ꝫ & primũ idioma rmanſit, eam eſſe q̃ patrib. olim Abrahæ, Iſahac & Iacob promiſſa eſſet, terrã uidelicet lacte et lle fluentẽ, ideo Iehoſuæ fortiſsimi ducis ductu 40. anno poſtq̃ Aegyptũ exijſſent, ſuæ ditionis erunt, uno & 30. regib. in ea potenti manu deuictis. Acceperant Iſraëlitæ antea leges peculia- à deo ſecundũ quas uiuerent, quãuis et multis ante Moſen ſeculis abſque lege aliqua ſcripta, pie ſancteq́ꝫ uixerint, ueritatẽ diuinis oraculis animiq́ꝫ acumine & magnitudine conſecuti. *Moſes legiſlator.*

Exiſtimabat eximius ille theologus Moſes, nullam ciuitatẽ ſine iuris et æqtatis cultu diutius cõſiſtere poſſe. Iam cũ bonorũ premijs & impiorũ ſupplicijs ſuos ad amplexandũ uirtutẽ & impietatẽ fugiendã ſatis exhortatus fuiſſet, tandẽ ſuper 10. illa legum capita duab. tabulis ad montẽ Sinai plata, alias populo leges ciuiliaq́ꝫ inſtituta ꝓmulgauit. Hæc cũ adeo multæ ſint, ut integrũ librũ p̃ſtare poſſent, memorabiliores tantũ hic ponam. Sanxit itaque Moſes, ut pueri initio leges diſcant, cũ diſciplinã illæ in ſe optimã contineant. Qui dei nomen blaſphemia læſerit, per diẽ ſuſpẽdatur, inſepultus abijciatur. Vt ex meretricia pecuni[illegible] ſacrũ nullum fiat. Septẽ ſint in ſingulis urbibus principes, q iuſtitia & pru- *Leges à Moſe traditæ.*

a cæteros antecellãt, ut duo cũ his Leuitici miniſtri iudicẽt. Ne unꝰ teſtis recipiatur, ac ne duo ,niſi horũ prius ſit ſpectata fides. Tres rite teſtimoniũ dicãt. Sed ne mulier teſtis ſit, neq́ꝫ man ũ, ꝙ in hoc fortuna, leuitas in illa merito ſuſpecta habeatur. Præterea ne ex cõſitis arborib. a- ante 4. annũ attingatur, ut tũc ex frugib. decimæ dẽtur, pegrini & hoſpites nõnihil percipiãt, reliquũ fuerit, agricolatoris ſit. Vt ſemina mũda nõ mixta terræ cõdantur, ꝙ diſsimiliũ cõmu ne terra nõ gaudeat. Vtq́ꝫ uiator nõ à frugib. arceatur, ſed quantũ uolet ex his legat, ſi lectas ſens uſus exigat. Si pudor obſtet, ultrò accerſeatur. Vt puella ꝓ uirgine ducta ſi corrupta ſit pore reperta, flagitijq́ꝫ conuicta, lapidib. obruatur, aut uiua cremetur. Si qs uirginẽ alteri deſatã nõ inuitã uitiauerit, uterq́ꝫ extremo ſupplicio afficiatur. Si uis illata fuerit, iniuriæ autor nã luat. Quæ ſine liberis uidua relicta eſt, fratri aut ꝓpinquo defuncti cõiugis nubat, exq́ꝫ eo rimonio in ſucceſsionem defuncti prolem tollat. Si eam ducere nolit, cauſam apud ſenio- licat. Filius ſi parentibus iniurius fuerit, extra urbem interficiatur. Si pignus ab inope credi- cceperit, ante noctem reſtituat. Qui non fuerit ſoluendo apud eum cui debet, ſeruiturẽ ſer- . Si quis contribulem emerit, emptus ſexto mox anno liber exiſtat. Qui oculum alicui per riam eruerit, pari clade puniatur. Si taurus quenquam peremerit cornu, lapidibus obruatur,

eius

eius carnes non attingantur. Filius patris ſcelus non luat, nec parentibus erit fraudi, ſi filius quid
deliquerit. Adminiſtrandi belli ſumma penes hunc ſit, qui ſtrennuitate & prudentia alios ante
ibit. Si hoſtis obſidione premitur, frugiferæ arbores ne lædantur. Ne qua mulier belli tempore at
tingat uirile inſtrumentū, neque uir muliebre. Vt ueſcendi ſanguinis uſus in uniuerſum Iſraëlitis
nullus eſſet. Puerpera 40. dies templo arceatur, ſi marem enixa eſt, ſi fœminā octoginta. Adulte
rio, inceſto, ſodomiticæ ꝗ fœditati capitalem pœnam lex irrogat. Sacerdos manco debili'ue cor
pore altaris aſcenſu ꝓhibetur. Terra ſeptimo anno aratri eſt immunis Quæ tellus ſua ſponte fert
anno quinquageſimo, qui iubileus dicitur, tribulibus & extraneis cōmunis eſt. Hi & multi alij
ritus Iudæis à domino deo præſcripti, ridentur à gentilibus deum uerū ignorantibus. Vnde Cor
nelius Tacitus in hūc modum ſcribit: Apud Iudæos eſt fides obſtinata & miſericordia in prom
ptu, ſed aduerſus omnes alias gentes hoſtile odium, ſeparati epulis, diſcreti cubilibus, proiectiſſ
ma in libidinē gens, alienarum concubitu abſtinent, inter ſe nihil illicitū, circūcidere genitalia in
ſtituerunt, ut diuerſitate noſcantur. Nec quicquam prius imbuunt, ꝗ̄ contemnere deos. Animas
prælio aut ſupplicio peremptorū æternas putant, eadem cura & de inferis & ꝑſuaſio cœleſtium

Quid Tacitꝰ de Iudæis ſentiat.

De terræ ſanctæ præſtantia & nobilitate.

NOn parum commendat hanc terram, quod ſancti patriarchæ habitauerunt in ea, pro
phetæ dei oracula ſacra prodiderunt in ea, unigenitus dei filius in ea aſſumpſit natura
humanam, atque per paſsionem ſuam & mortem reconciliauit generi humano pa
trem cœleſtem. Hic acceperunt apoſtoli ſpiritum ſanctum, profecti'que inde in uni
uerſum mundū annunciauerunt omni creaturæ regnum dei. Protulit hæc terra olim
cultoribus ſuis lac & mel, & poſtquàm Chriſtus dei filius uenit, effundit in omnem orbem me
dicinam ſalutis atque diſpenſat cibum uitæ. Omni tempore quo cultores huius terræ fuerunt iu
ſti & recti, fuit & tellus ipſa ſingulari fauore dei fertilis & diues in omnibus: & quando deū obl
uioni tradiderunt & coluerunt idola, nulla fuit plaga in terris cui non obnoxij eſſent, nempe fa
mi, ſiti, lepræ corporum, ueſtium & domorum, gladio hoſtili, ſæuis animalibus, & in ſumma o
mnes maledictiones uenerunt ſuper eos quæ ſcriptæ ſunt Deuteron. 17. Quàm nobilis & ferti
lis fuerit hæc terrra ab initio, teſtātur etiam gentiles, qui aſſerunt eam in duobus reliquas omne
terras excelluiſſe, nempe quod tunc in nullo loco niſi in Iudæa creuerit balſamum, nec ullum ſo
lum genuerit fœcundiores palmas quàm Iſraëliticum. D
quo Plinius ita ſcribit. Sunt palmæ in Italia ſed ſteriles. Fe
runt in maritimis Hiſpaniæ fructum, uerum immitem, du
cem in Africa, ſed ſtatim euaneſcentem. Contra in orient
ex his uina, gentium'que aliquibus panis, plurimis uero e
tiam quadrupedum cibus. Hinc caryotæ fiunt, & cibo qu
dem & ſucco uberrimæ. Ex quibus præcipua uina orient
iniqua capiti: & ut copia ibi atque fertilitas, ita nobilitas i
Iudæa, nec in tota ſed Hiericunte maxime. Nulla arbor fr
gifera niſi in feruida. Gignitur leui ſabuloſa'ꝗ terra, maior
in parte & nitroſa. Coma omnis arboris in cacumine eſt,
pomū non inter folia ut in cæteris, ſed ſuos inter ramos pa
mitibus racemoſum. Arboribus utrunque ſexum eſſe dil
gentiſsimi naturæ obſeruatores tradūt. Mas in palmite flo
ret, fœmina citra florem germinat tantum ſpinæ modo. S
tum terræ ſanctæ licet deprehendere ex tabula ipſa, hic ad
iecta. Eſt longa regio, ſed non lata. Habet longitudo ci

citer milliaria Germanica quadraginta. Aliqui uero ponunt duntaxat uigintiquatuor ab orig
ne Iordanis uſque ad Berſabæam, quæ contermina eſt Idumææ. Latitudo uero ſupputatur à m
ri mediterraneo uſque ad Iordanem, ſpacio undecim Germanicorū milliariorum, etiamſi qua
dam tribus manſiones ſuas ultra Iordanem habuerint, id quod ex deſcriptione facile innoteſci
Tempore Chriſti fuit tota Iudææ regio diuiſa in tres prouincias: inferior appellata fuit Iudæ
media Samaria, & ſuperior Galilæa. Mons Libanus diſpeſcit Phœnicen à Galilæa, ſuſtinet'
ſaltum proceriſsimarū arborum, quin & ipſe Libanus appellatur. Habet aūt abietes & cedro
alias'

Terræ fertilitas pendet ab incolis.

Palmæ fertiliores.

Situs terræ ſanctæ.

Libanus mōs & ſylua.

as'que nobiles arbores, ex quibus inſigniora Iudææ ædificia conſtruuntur, atque per rates in
ari adducuntur, id quod quintũ caput tertij regum pulchre teſtatur. Idem mons, qui à tergo
yri incipit, & ad Damaſcum peruenit, tantæ eſt ſublimitatis, ut ſit fidus niuibus: unde etiam
yrum deferuntur niues, quibus temperent æſtiua pocula.

Iordanis fluuius quos faciat lacus.

SVb monte Libani excelſo eſt antrum quoddam Panium dictũ, umbroſum, quod apertum profundum habet præcipitium, unde exhalat grauis odor. Intus fons imperſcrutabilis profunditatis. Foris ad pedem montis & fauces antri, ſcaturiunt fontes, unde Iordanis fluuius concipitur. Coniunguntur autem duo riuuli iuxta Cæſaream ciuitatem, quæ & Dioſpolis uocatur à uicino templo aureo Iouis in monte Hermon. Hinc Iordanis de ❘us, & continuo largis uenis creſcens, ingreditur Samachonitem paludem, deinde lacum Ge❘zar, tandem'que abſorbetur à lacu Aſphaltite, & perdit laudatas aquas. Samachonites lacus ❘tat à fontibus Iordanis ſtadijs circiter 144. & tempore æſtiuo fer è tota exiccatur in paludes. ❘rt calamum aromaticũ, & ſylua circũ eſt infeſta leonibus: at lacus Genezar, qui & mare Ga❘æ atque Tiberiadis appellatur, maior eſt q̃ exiccari poſsit, quippe qui circiter uiginti milliaria ❘rmanica per circuitum continere dicitur. Egreſſus autem Iordanis hoc mare, petit mare mor❘um, quod eſt lacus Aſphaltis. Vocatur mare mortuum, ꝙ nihil in eo uiuere poſsit. Lacus ipſe ❘oſus, & aër aſpectu ipſo æri & argento, terſis'que omnibus uſque ad aurum rubiginẽ indu❘. Vnde cum uaſa ſqualorem illum contrahunt, iam accolæ intelligunt incipere bituminis eru❘onem, ac ſeſe arundineis ratibus ad id inquirendum accingunt. Refert autem quiſque quan❘ uult. Lacus nullum corpus animantis recipit: tauri & cameli in eo fluitant: etiam homines ❘di imperiti ubi ad ilia uſque in eum proceſſerint attolluntur. Nauem quoque non patitur. Si ❘d uiuum aliqua arte immiſeris, ſuperexilit. Lucerna ardens ſuperenatat, extincta mergitur. ❘citur etiam ꝙ poma nata in arboribus circumpoſitis uſque ad maturitatem coloris ſunt uiri❘, & ſi matura incidas, fauillas intus inuenies. Aquæ huius lacus ſunt immobiles, neque uentis ❘uẽtur, reſiſtente turbinibus bitumine quo aqua ſtagnatur. Manet lacui tetra illa facies noſtra ❘te, ſed eſt ad eum difficilis acceſſus peregrinis, cum propter immanes feras & ſerpentes, tum ❘pter Beduinos paſtores gentem feram, quæ hæc loca & totam Thraconitidem uagis domi❘s & latrocinijs infeſtat. Fuit locus iſte antiquitus Vallis ſylueſtris & ſalinarum, cultiſsimus, ❘o ut ob felicitatẽ conferretur paradiſo dei. Manſit eius ſpecies apud Ierichuntem & Enge❘ ❘ibi nobiliſsima ſunt palmeta & horti balſami. Poſt Sodomam autem euerſam & uicina loca ❘incta, mutatus eſt amœnus ille locus in eam ſterilitatem, ita ut per octo millia paſſuum pro❘ à lacu, utraque ripa fluminis ſentiat afflatũ bituminis & ſterilitatẽ. Cæterũ lacus ipſe nihil gi❘t præter bitumen. Eſt autem bitumen illud gleba terrea & unctuoſa, quæ calore liqueſcit & ❘itur, rurſus'que ab aqua frigida concreſcit, cõcreta fluitat in ſummo, nec innatare, nec mergi ❘eſt, ſed attolli. In ſummo autẽ incuruata ſpeciem præbet tergoris cameli, ſectione'que aut cu❘rum diſpalatione opus eſt. Inordinatis temporibus efflatur cum bullis quaſi feruentis aquæ, ❘llæ'que multum emittit. Longitudo laci putatur eſſe 580. ſtadiorum, diſtat'que à Ieruſalẽ ſta❘ circiter ducentis. Aiunt multa in hũc uſque diem reperiri indicia diuinæ'que iræ teſtimonia ❘ circuitũ huius laci, ueteris combuſturæ, qua interijt tota regio illa, potiſsimum in petris, quæ ❘ubi exuſtæ cernuntur, & terra cinerulenta, guttæ quoque picis ex petris diſtillantes, & flumi❘ ❘œtido odore efferuentia, hæc omnia huc uſque manent in deteſtationem immanium ſcelerũ ❘n in ea terra commiſſorum. Sulfure enim, pice & igne è cœlo demiſsis, hic quinque interie❘t regna, quorum metropolis fuerunt Sodoma, Gomorrha, Seboim &c. Habes hiſtoriã Ge❘ cap. 19. Notandum hic, quum locus huius maris mortui quondam fuerit magna quædam et ❘cioſa uallis, quam Iordanis mediam rigabat, neceſſe eſt ut idem Iordanis ante enatum la❘ ❘uel excurrerit ad mare oppoſitum tanquam Elaniten ſinum, cui lacus ex reliquo littore ❘bri maris propius accedit, uel citra conſiſtens abſumptus cuniculis fuerit, quod & aliis flu❘ ❘ibus accidere apud Coſmographos legimus, potiſsimũ Nigriti in Africa: neque filij Iſraël ❘ quàm contra Ierichuntem loco tranſiſſe Iordanem ſcribuntur, tranſiſſent autem ultra ma❘ ❘ortuum, ſi ibi Iordanis meatum haberet uerſus mare rubrum. Vnde relinquitur quod cum ❘s abſorbeatur, id quod & coniecturis licet probare. Siquidem fluuius aquæ ſalubris & mul❘to leuioris

Origo Iordanis.

Samachonites lacus.

Mare Tiberiadis.

Mare mortuũ

Fertilitas mutata in ſterilitatem.

Bitumen Aſphalticum.

Diſputatio de Iordanis oſtijs.

to leuioris permiſceri lacui craſſo multo bitumine & tota natura graui non poteſt. Etiam qui lic aliquando fuerunt, aſſerunt, quando flumina magnis & durantibus imbribus augentur, rip lacus quoque implentur. Si ergo acceſsione aquæ breuis temporis lacus ſeipſum intra conſue menſuram non fert, minus affluxu Iordanis tot ſeculis ſe feret. Vnde colligitur, eſſe cunicul in quos Iordanis condatur.

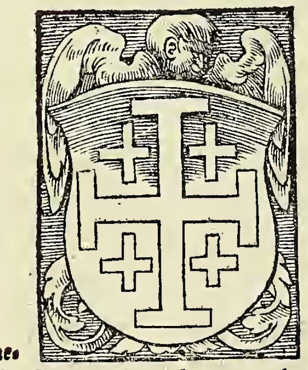
De regno Iudaico ab Iſraelitis in terra ſancta inſtituto & rurſum abolito.

DOcet hiſtoria ſacræ ſcripturæ, quomodo Iſraelitæ egreſsi de Aegypto uenerint in t ram patribus eorum promiſſam, & quàm horrenda bella geſſerint contra infidele quomodo regnũ ſub Saule & Dauide erexerint, ciuitatẽ Ieroſolymitanã, arcẽ Zic atq; magnificũ templum extruxerint, qualiter'q; regnũ eorum poſtea in duo ſciſ uni adhærebãt duæ tribus, Iehuda ſcilicet & Beniamin, appellatũ regnum Iehuda Dauidicũ: alteri aũt obtemperabant reliquæ decẽ trib. nuncupatũ Samariæ regnum à metrop li Samaria & regnũ Iſraël: item quõ tandẽ utrunq; regnum exterminatũ, & populus in captiu tatem ductus, nẽpe in Aſſyriam & Babylonẽ: hæc inq̃ omnia explicãtur in ſacris biblicis libri pſertim in Iehoſua & ſequentib. libris uſq; ad finẽ librorũ Regum. Itẽ quõ Iudæi rurſum ex c ptiuitate dimiſsi, poſtliminio redierint & inhabitauerint terrã auitam, cõſtruxerint ciuitates, exuſcitauerint regnũ, q̃d durauit uſque ad tẽpus Chriſti, quãdo iterum fuit abolitũ. Hæc ſigna tur in libris Ezræ & Machab. Cæterũ qualis fuerit facies huius terræ, tẽpore Chriſti cõuerſant in ea, quales mores, religio, imperiũ &c. docet Euangeliũ. Item quid cõtigerit in ea poſt Chri paſsionẽ & aſcenſionẽ, pdixit ſaluator ipſe Iudæis, nẽpe q; lapis non maneret ſup lapidẽ, ſed o interirent, eò q; tempus ſuæ uiſitationis nõ agnouiſſent, q̃d & impletũ legimus anno poſt Ch ſtum incarnatũ 73. quãdo Titus Ro. princeps expugnatã Ieroſolymã deuaſtauit, & multa mill Iudæorũ interfecit, plurimos captiuos abduxit, q euaſerant gladiũ, peſtem & famem. Poſtea a no Chriſti 136. Aelius Adrianus deſtructã & deſolatam ciuitatem rurſum inſtaurans, appellau iuxta nomen ſuum Aeliam, locauit que eam Iudæis ad inhabitandum, ſed quum illi inobedien tes eſſent eius imperio, rurſum perdidit eos.

Duo Iſraelitarum regna.

Titus expugnat Ieroſ.

Chriſtiani excluſis Iudæis occupant terram ſanctam, & rurſum amiſſam recuperant magna ui & potentia.

POſteris temporibus quum imperatores paſsim Chriſti fide acciperent, & ſedem ſuam haberent Cõſtantinopoli, tunc terra ſancta uenit in poteſtatẽ Chriſtianorum, & ciuitas ſa cta tempore Helenæ imperatricis à Chriſtianis inhabitari c pit uſque ad annum Chiſti 609. tunc ueniens Coſdroës Per rum rex ſpoliauit eam, grauiter'q; afflixit, dimiſsis tamẽ in ea Chriſti nis, qui poſſeſsionem eius retinuerũt uſque ad imperiũ Henrici qua ti, tunc irruentes Saraceni, magna ui expugnauerunt urbem, expul runt'que omnes Chriſtianos ex terra ſancta. Reliquerũt tamen ſep chrum Chriſti inuiolatum, non ex deuotione quidẽ, ſed q; emolume tum aliquod futurum hinc ſperabant. Hoc rumore in Europa & ecc ſia occidentali inter Chriſtianos ſparſo, collectus eſt anno domini 1096. immẽſus exercitus Ch ſtianorũ militũ, concurrerunt'q; nedum uiri, ſed & mulieres in Gallia, in Hiſpania, Normandi Anglia, Scotia, Britãnia, Gaſconia, Flandria, Lotharingia & Hibernia, magna hominũ multi do: reliquerunt paſtores greges ſuos & ruſtici aratra ſua, qn & monachi relictis monaſterijs iuncti ſunt militiæ ſacræ ſub ducib. Gotfrido comite Bononienſi, & fratrib. eius Balduino & E ſtachio, itẽ ſub Ruperto Normãno & Hugone fratre regis Galliarũ. Hi ergo oẽs proficiſcent p Germaniã, Vngariã & Bulgariã uenerunt Cõſtantinopolim: ubi refocillati nauigauerũt in B thyniã. Vbi dum prædæ aceruãdæ inhiãt, à Solimãni exercitu obruti in fugã uertuntur, atq; mu ti occidũtur. Deinde Gotfridus, Balduinus & multi alij principes collectis multis copijs, ſequ tur priorẽ exercitũ, cui Hugo frater regis Frãciæ præerat, adiungũtur'q; exercitui illi q adhuc Bithynia hærebat. Et conuenientes factus eſt exercitus 600. milliũ peditum, & equitũ loricato 100. millia. Hi omnes uno animo Nicæã urbem populoſiſsimã obſidentes expugnauerũt, cu

Prima generalis profectio ad terram ſanctã.

urb

is dominus erat Solimannus Turcarum princeps, qui à Tarſo Ciliciæ uſque ad Helleſpontũ
nes poſsidebat prouincias, congreſſus'que cum noſtris in certamen, uictus & in fugam uer-
ſt, capta'que fuit Nicea anno 1097. menſe Iunio. Deinde ueniunt ad Antiochiam minorem, *Nicea expugnatur.*
ropolim Piſidiæ. Hinc quidam deſcendentes in Ciliciam, expugnauerunt metropolim eius
ſum, cuius ciues Chriſtiani erant tributarij Turcis. Maior uero exercitus omnibus in uia ex-
natis ciuitatibus, Antiochiam peruenit, ciuitatem glorioſam & nobilem, quam olim Rebla- *Antiochia.*
dictam putant. Hanc Antiochus turribus 460. ac muris muniens, de nomine ſuo uocari præ
t, & regni ſui caput conſtituit: poſtea uero Iuſtiniani principis tempore Theopolis eſt dicta.
ac Petrus apoſtolus primam dicitur erexiſſe cathedralem eccleſiã. Sita eſt in Cœloſyria, pro-
ia amœniſsima, fontibus & riuis irrigua. Clauduntur etiam intra ciuitatis ambitũ duo mon-
n quorum alterius uertice ſitum eſt præſidium munitiſsimũ. Diſtat autem ciuitas à mari mi-
bus duodecim, quam noſtri continuis octo menſibus obſederunt, fere'que ante eam fame pe
tati fuerunt: quin & ciues frequenti eruptione facta, multa noſtris intulerunt damna. Tan-
uero quidam Emirferius nomine, noctis tempeſtate omnibus ciuibus dormientibus, ciuita
noſtris prodit, pacta illi magna pecunia. Noſtri ergo ingreſsi & diſcurrentes per urbem, ſtra
magnam ediderunt. Caſsianus quoque princeps ciuitatis dum fugeret, occiſus eſt, fuit'que
ca, de familia Sultani Perſæ, qui Sultanus uniuerſas illas prouincias ſuo ſubiugauerat impe-
Scribunt hiſtorici in urbe illa tantum auri, argenti, lapidum precioſorum, tantas'que repertas
tias, ut, qui prius mendicabant, nunc omnibus abundarent diuitijs. Capta urbe aggreſsi ſunt
ri arcem, quam Turcæ & Saraceni tenuerunt, ſed uulnerati coacti ſunt pedem retrahere. In-
n aduenit Corbana militiæ regis Perſarum princeps cum maxima multitudine & obſedit ci
em, quouſq; magna in ea oriretur fames. Sumpto ergo noſtri animo, egreſsi pugnam inierũt
oſtib. uerteruntq; eos in fugã, cæſis multis adepti ſunt millibus. Potiti hac uictoria anno Chri *Antiochia expugnatur à Chriſtianis.*
98. in fine Iunij, annonæ abundantiam. Facta eſt quoque deditio arcis. Paulo poſt ſuſcitata
ades magna in populo Chriſtiano, defecerunt'que intra paucos dies quadraginta millia. In
dis uero ſeptembris coadunati Chriſtiani, arripiunt iter uerſus Ieroſolymam, & inter mul-
iuitates quas expugnauerunt, Tripolim obtinuerunt, deinde Berytũ deſcendunt, alij uocãt
tum, atque hinc Sidonem & Tyrum ueniũt, olim nobiliſsimas urbes, de quibus poſtea. In-
Ieroſolymitæ urbem communiunt, fideles qui intra eam erant eijciunt, & expectant Chri-
orum aduentũ. Anno igitur 1099. in menſe Iunio Chriſtiani caſtra ponunt ante ciuitatẽ ſan-
, eam'que oppugnant uſque ad quintumdecimum diem Iulij: & tunc conſcendentes mœ-
ingredientes urbem, omnes inuentos in ea interficiunt, non parcentes neque ætati neque
, retinuerunt'que eam ſub ſeptem regibus annos 88.

Chriſtiani faciunt regem, inſtituunt'que regnum in terra ſancta.

EXpugnata itaque ciuitate Ieroſolymitana, & ſubacta tota terra ſancta, Chriſtiani elegerunt ciuitatis & regni regẽ, Gotfridum comitem Bononiæ, uirum religioſum, clementem & pium. Is tamen, licet regni titulum nõ abnuerit, noluit accipere coronam, indignum arbitratus illic aureo diademate hominem uti, ubi rex regum Chriſtus ſpineam coronam pro redemptioe humani generis tuliſſet. Sub manu itaque inclyti huius principis regnum Ieroſolymitanum conualuit, non obſtante ꝙ Calipha princeps Aegyptius magnum exercitum colligeret, & noſtros delere conaretur. Noſtri enim inuocato Dei auxilio, primo impetu hoſtes in fugam uerterunt, & magnum numerum ex eis occiderunt, aliqui numerant 30. millia. Hac obtenta uictoria, magna multitudo contendit redire ad patriam, relicto ibi Gotfrido. Dux itaq; magnanimus licet parua manu eſſet fultus, *Gotfridus primus rex.*
uias tamen gentiũ cœpit undiq; perſeq, & p̃ſidia locis oportunis inſtituere, eccleſias & mo
ria quantum potuit reparare. Collocauit etiam in eccleſiam Ieroſolymitanam patriarcham,
alijs locis epiſcopos. Breui autem poſtea infirmatus, anno 1100. in dñ̃o obdormiuit, atque

in eius

Balduinus rex.

in eius locum eſt electus frater eius Balduinus,& quo magis paganis Chriſtianorum timor ir
teretur,accepta regali benedictione,corona eſt decoratus. Poſtea expugnauit Cæſaream et al
maritimas ciuitates,cæſis qui inibi erant Saracenis,dilatauit'que regnum ſuum. Non tamen
ſierunt pagani obruere Chriſtianos:at Balduinus in nomine domini ubique fudit eos,diripui
bona illorum,niſi ꝙ ante Ramam Chriſtiani grauem paſsi ſunt ſtragem. At Balduinus inſtau
to exercitu ſuo ſubito irruit in hoſtes, ac tanta illos protriuit internetione,ut parum profuerit
ciſſe. Paulo poſt Balduinus duxit exercitũ in Acam, cui auxilio uenerunt rogati Genuenſes
Veneti cum 80. roſtratis nauibus ac triremibus pleriſque. Ciuitas itaq; Aca, quæ & Ptolem
terra & mari acriter oppugnata tandem capitur,& Saraceni in fugam ſunt uerſi. Mortuus eſt
tem Balduinus iſte rex Ieroſolymitanus ſecũdus anno Chriſti 1118. nulla relicta prole. Tunc
ctus in regem tertium Balduinus à Burgo, ex alia familia filius Hugonis comitis Raſtellæ, cu
iſta eſt genealogia atque ſucceſsio regum Ieroſolymitanorum.

3	4	5 / 6	7 / 8		
Balduinus, comes Raſtellæ obijt 1131.	Margareta, cuius maritꝰ Fulco comes Andegauenſis fit rex & moritur 1142.	5 Balduinus rex, obijt 1163.	7 Balduinus lepro-ſus, obijt 1158.		
		6 Almericus rex ſextus, obijt 1173.	8 Sibylla, cuius maritus Guido Luſi-nianus fit poſt Balduinum rex		
		Sibylla uxor theodorici comitis Flãdriæ	Iſabellla, cuius maritus Gallus quidã nomine Cõradus à monte ferrato	Iole cuiꝰ maritus Io. comes Brẽnæ ex Delphinatu, rex ſine urbe	Iole un filia qua duxit F dericus cũdus r Siciliæ.

Quid contigerit ſub Balduino rege quinto.

Antiochia expugnatur.

CVm circa annum Chriſti 1150. regno Ieroſolymitano præeſſet Balduinus rex quin
Raimundus princeps tenebat Antiochiam, Turcæ autem tenebant Damaſcenum
gnum,& Noradinus potentiſs. Turcarum princeps cœpit ſæuire in Antiochenos.
Raimundus occurrens,ab eo gladio eſt confoſſus,cuius caput Noradinus miſit ad
lipham Baldacenſem,& alios Turcarum ſatrapas orientis, occupat'que prouinciã
tiochenam opulentiſsimam. Balduinus uero rex obſidet Aſcalonem urbem maritimam, & t
dem expugnat. Quod uidens Noradinus regnum Damaſcenorum inuadit, regem'que eo
fugere compulit. Anno 1154. Rainaldus miles ſtipendiarius duxit uxorem Conſtantiam
mundi relictam,cuius nuptias magni quidam ambierant uiri. Videns'que Rainaldus id diſp
re patriarchæ,cepit eum,nudatum'que melle delibutum ſoli expoſuit,& tandem dimiſit. Re
ro Ieroſolymitanus uocatus ab Antiochenis,compoſuit res illius principatus,& paulo poſt
matus,Beryti obijt non ſine ſuſpitione ueneni. Aiunt et hoſtes fidei doluiſſe de morte eius.
Noradinus Damaſcenorum rex dicitur dixiſſe,Chriſtianos amiſiſſe principem,qualem tun
bis non habuit. Obijt autem anno milleſimo centeſimo ſexageſimo tertio, in Februario,ſu
ſit'que ei Almericus frater eius.

Quæ geſta ſint ſub Almerico ſexto rege.

Aegyptus tributaria Chriſtianis.

ANno primo regis Almerici Aegyptijs negantibus ſoluere tributum, deſcendit rex
in Aegyptum,at Aegyptij rumpentes aggeres Nili, coëgerunt eum diſcedere,ne e
citus eius penetraret ad intima regni. Tunc Noradinus ſperans regnum Aegypti
uendicare,Syracinum militiæ ſuæ principem cum infinita Turcorum manu miſit in
gyptum. Quod audiens Sultanus Aegypti, miſit ad Almericũ regem pro auxilio,
cens tributum ampliſsimum, & fœdus perhenne. Interim uero Syracinus ingreditur Aegy

&

c occurrentem ſibi Sultanũ fugat,occidit'que: poſt cuius mortẽ Suar Sultanus eligitur,qui ti-
nore Syracini cum Almerico rege priores cõuentiones renouauit. Eodem tẽpore Noradinus
peregrinis Chriſtianis iuxta Tripolim debellatus eſt. Vnde cõſternatus Noradinus, & dam-
um abolere cupiens,congregatis ſuorũ copijs, caſtrum Chriſtianorũ iuxta Antiochiam obſe-
it,cõmiſſo'que prælio Chriſtiani uincuntur, & caſtrũ ab eo occupatur. Audiens autẽ Almeri-
us ꝙ Noradinus conabatur occupare regnum Aegypti, deſcendit ipſe in Aegyptũ ut auxilia
tur Sultano, cui Sultanus dedit quadringenta aureorũ millia, modo non egrederetur Aegy-
um,niſi Syracino aut extincto,aut Aegypti finib. expulſo. Cõmiſſa itaque pugna, Almericus
yracini aciem uiriliter ſtrauit, & in fugã uertit. Venit ergo Syracinus Alexandriã, ſed Almeri-
us eum obſidione premens,tandẽ pax eſt facta hac conditione, ut Syracinus egrederetur Ae-
yptum,& captiui utrinque reſtituerentur,ſic'que ciuitas per deditionẽ in regis tranſijt poteſta-
m. Imperator uero Conſtantinopolitanus uidens regnum Aegypti eſſe in manu effœminato
m, eos'que opus habere externo tutore, & timens ne ueniret ad gentes alienas, ſubornat re-
m Almericum,ut fracto fœdere, quod habuit cum Sultano, Aegyptum in ſuam redigeret po *Fœderis uiola*
tatem, & huius mali incentiuum miniſtrabat magiſter domus hoſpitalis, quem tamen fratres *tio,multorum*
litiæ templi ſequi noluerunt, iudicantes id eſſe contra conſcientiam & præter pacta. Almeri- *malorũ cauſa*
s itaque deſcendens in Aegyptum, oppugnat Peluſium. Quod audiens Sultanus, implorat
oradini auxilium. Obſequitur Noradinus, miſſo'que cũ Syracino magno exercitu, Sultano
currit. Almericus uero euerſo interim Peluſio, Cairum obſidet, unde Sultanus Suar regẽ cu
lum promiſsis eneruat, infinitam pecuniam offerens, quam uix Aegypti regnum perſoluere
ſſet. Hoc autẽ non ut ſolueret fecit, ſed ut regem protraheret, quoad Noradini Turcæ auxi-
uenirent. Datis interea præſenti centum millibus aureorum, rex obſidionẽ ſoluit, & retroce-
ns circa hortum balſami caſtra conſtituit. Et audiens Syracinum cum ingenti multitudine ue
e, redijt in ſuum regnum. Syracinus uero uidens temporis oportunitatẽ uotis ſuis conſocia-
n, Sultanum nihil metuentem occidit, & ueniens ad Calipham, ab eo Sultanus inſignitur, in
gnã perniciem Chriſtianorũ. Non tamen diu ſuperuixit Syracinus. Succeſsit uero ei Saladi-
s, uir acris ingenij ac ſtrennuus, qui ad Calipham dominũ ſuum ingreſſus ut ſolitã ei exhibe-
reuerentiam, occidit eum & omnem eius progeniem, ut ſimul eſſet Sultanus & Calipha. Et
entes principes Chriſtiani, q̃ peſsima eſſet conditio eorũ, iunxerunt imp. Conſtant. & rex Al
ricus copias ſuas ſimul, anno 1171. & obſederunt Damiatã, ſed nihil efficientes, coacti ſunt re-
ere. Anno ſequẽti Saladinus ut Chriſtianis uicẽ rependeret, cõtractis infinitis copijs, regnũ
oſolymitanũ ingreditur, ſed tamẽ parũ nocere potuit. Anno 1175. Noradinus magnus Chri
norũ pſecutor mortuus eſt, relinquẽs filiũ impuberẽ. Mortuus eſt q̊cꝗ paulo poſt Almericus.

Geſta ſub Balduino 7. rege, leproſo.

MOrtuo Almerico rege Ieroſolymitano atque Noradino principe Damaſcenorum,
Damaſceni uocauerunt Saladinũ ob tutelam pueri. Qui occupato regno Damaſce
norum, Chriſtianos omnes breui fuerat cõfecturus, niſi Balduinus Almerici filius in
regẽ fuiſſet aſſumptus. Sed cum elephãtiæ morbo laborare inciperet, Raimundus co
mes Tripolitanus regni curam & adminiſtrationem ſuſcepit. Saladinus itaque ſæpe
iſtianos aggreſſus, bis aut ter uictus eſt, & aliquoties q̊que uicit. Deinde ſubacta tota Me-
tamia, reuerſus in Cœleſyriã, recepit nobilem ac potentẽ urbem Alapiam. Balduinus uero
iens ingraueſcere morbũ ſuum, tribuit uniuerſalem regni adminiſtrationẽ Guidoni, ſororis
Sibillæ uiro. Et cum is negligenter ageret, & hoſti paſsim uia pateret, Balduinus rex nepotẽ
Balduinũ, quẽ Sibylla ſoror eius ex primo marito Guilelmo marchione Montisferrati ſuſtu
, in regẽ coronari fecit, anno ſcilicet 1183. Sed mortuus eſt puer ad 8. auunculi obitus diem.

Geſta ſub Guidone 8. rege Ieroſoly.

DEfuncto Balduino leproſo, Guido ſororis ſuæ maritus creatus eſt rex Ieroſolymorũ.
Quod cum Raimundũ comitem Tripolitanum male haberet, defecit cum Tripoli,
Tiberiade & totius Galilææ principatu à rege Ieroſolymitano. Saladinus uero ui-
dens Chriſtianorũ diſsidium, comparato exercitu ingenti, duxit illum ad Ptolemai *Ptolemais*
dem. Inerant tunc urbi illi Chriſtianæ militiæ principes, templi & hoſpitalis magiſtri, *tradita or*
us ea urbs à regib. conceſſa erat. Hi ad primũ impetum hoſtis ſuperiores facti, cruentam ui *dinibus.*

ctoriam obtinuerunt.Nam magiſter hoſpitalis & meliores quique de ſuis ceciderunt. Raimu
dus uero Tripolitanus Tiberiadem munit,& regi Guidoni recōciliatur, & inducias cum Sal
dino factas abrūpit. Auxit exercitū Saladinus,repetit'q; templarios multo atrociore q̃ antea b
lo.Facta aūt magna ſtrage fidelium,multis'que captis, ſine aliquo humanitatis reſpectu omn
Chriſtianorū clades. occidi fecit,quin & Rainaldū Antiochenum principem propria manu interfecit.Vertit deinc
in Tiberiadem omnē belli impetum, illic'q; contra Chriſtianos uictoriā adeptus,exercitum pr
pe duxit ad Aconem.Rex autem Guido & templi magiſter capti, in ſignum uictoriæ reſerua
tur.Inciderunt hæc in annum Chriſti 1187. Tanta potitus uictoria,Chriſtiani in Acone obſeſ
metu perculſi deditionē fecerunt, pacti ut cum ſingulis ueſtimētis inde incolumes mitterentu
Pari celeritate Berytum,Biblū,& alia maritima loca occupat.Aſcalonitæ uero munitione con
Chriſtianorū proditor. ſi,reſponderunt ſe nō niſi poſt captam Ieroſolymam deditionem facturos. Comes quoque T
politanus emergens ab infauſto prælio,& ueniens Tripolim,ibi ſubitanea morte eſt defunctu
& cadauer eius circumciſum repertū: Saracenus enim fuerat effectus,unde à nōnullis prodit
exercitus Chriſtiani habitus eſt.Saladinus proinde obſidens Aſcalonē,eam hac conditione re
pit,ut Guidonem regem & templi magiſtrū redderet, quod & factum eſt.Obſidens poſtea u
bem Ieruſalem,& diu magna ui oppugnans,fame tādem compulit Chriſtianos ad deditione
ea tamen conditione,ut tantum liceret inde ſecum aſportare,quantum quiſque ſuis humeris
Ciuitas ſancta expugnatur. re poſſet.Sic ciuitas ſancta octogeſimo octauo anno poſtq̃ à Gotfrido & alijs Chriſtianis du
bus fuerat recepta,in impiorū manus recidit.Fuit ille annus humanæ ſalutis 1187.in menſe Oc
bri.Vrbe recepta,continuo Saladini iuſſu omne æs campanarū è turribus depoſitū, templa p
phanata præter illud quod Salomonis dicitur.Fugientes autem inde Latini,manſerunt quida
in urbe ex Chriſtianis,nēpe Suriani,Armeni & multi Græci, facti tributarij.Deinde anno 11
Guido rex obſidione cinxit Acam, uenerunt'que ex inſperato ſuppetiæ magnæ ex Italia, G
mania,Burgundia & Francia,Philippus ſcilicet Galliæ,et Richardus Angliæ reges cum mul
alijs principibus.Noſtri itaque congreſsi cum Saladino ſuperiores fuerunt, quouſque equus
iuſdam Chriſtiani militis elapſus, fugā in populo excitauit. Currentes enim quidam poſt equ
putati ſunt fugam iniſſe,& toti exercitui fugiendi cauſa fuerunt.Quos inſecutus Saladinus,m
gnam edidit ſtragem.Fuerunt duo millia cæſa ex Chriſtianis, inter quos & templi magiſter in
rijt.Perſeueratū eſt tamen in obſidione,quia plures ſubinde Chriſtianorū copiæ acceſſerunt:
quo maiores erant copiæ,eo citius fames ſentiri cœpta eſt. Qua preſsi noſtri, ſtatuerunt inua
re caſtra hoſtium.Quod cernēs Saladinus, ſimulata fuga deſeruit caſtra, in quæ noſtri irruen
& crapulæ uacantes,onerauerunt ſe annona. Saladinus autē reuerſus oneratos ſtrauit.Afflict
Guido rex ea clade,alterū mox accepit incōmodum,quia Sibylla uxor eius & quatuor filij c
ſenteria in caſtris interierunt. Tunc noui excitātur motus propter regnum:ad quod multi p
mortem Sibyllæ inhiabant.Vicit tamen Guido qui in poſſeſsione erat, & iam coronam acce
Fridericus imperator perit in amne. rat.Eo quoque anno Fridericus imperator cum multis principibus, epiſcopis & proceribus
lens Chriſtianis ſuppetias ferre, terreſtri itinere uerſus Conſtantinopolim profectus eſt, ac in
Armeniam minorem ingreſſus peruenit in Ciliciam: & quodam die calore æſtuans,cum lau
di gratia fluuium quendam rapidum & inexploratū ingrederetur,uorticibus abreptus perijt
totius Chriſtianitatis irreparabile detrimentū. Incidit hic lamētabilis caſus in annū Chriſti 11
Tunc Fridericus filius eius cū exercitu proceſsit in Antiochenū agrum, ubi milites partim m
bo perierunt,partim fuga diſsipati ſunt.Fridericus uero dux patris corpus imperiali magnific
tia ſepeliuit in Tyro. Deinde ad obſidionē Acæ uenit,ubi diu expectatis auxilijs infeliciter m
ratus eſt.Producta fuit ea obſidio ad biennium, & tandem ea conditione urbs dedita,ut barb
ri q in præſidio erant,ſingulis ueſtimentis incolumes dimitterentur. Interim Philippus rex Fr
ciæ recta ex Ianua per Meſſanam fidelibus auxilium laturus in terram ſanctam nauigio mig
Cyprus ui capitur. uit,ſicut & rex Angliæ delatus eſt in Cyprum inſulam. Quum'que exercitus eius à domino
ſulæ male tractaretur,rex Angliæ inſulā ui cepit, tyrānum ac filiam eius captiuauit, & ad Ac
proceſsit. Guido itaque auctus tantis copijs,anno Chriſti milleſimo cēteſimo nonageſimo p
mo urbem recepit,ut iam diximus,ſicut & multas alias maritimas ciuitates. Tunc Saladinus
Ieroſolyma Chriſtianis relinquenda conſilia agitabat, ut quandoque tam longo bello defun
Diſcordia Chriſtianorū. retur. Sed quum uideret reges Philippum & Richardum laborare magna diſcordia, in ea re
nenda perſeuerauit. Illi enim impulſu diaboli memores ſimultatum & inimicitiarum, quas i
& progenitores eorum inter ſe habuerant,mutuo ſibi impedimento erant,& quicquid unus
gr

redi tentabat,alius impedire conabatur.Quod cũ minime lateret Saladinũ,audacior ille reddi- is,noſtros ſicut prius ſpernere cœpit.Philippus re infecta diſceſsit.Rex uero Angliæ uidẽs Gui onem regem, ambire dominium Tyri & Ptolemaidæ,egit cum illo,ut pecunia haud grãdi ac- :pta,regnum Cypri acciperet, & ſibi regni Ieroſolymitani curam relinqueret. Sic'que Guido x Cypri & Richardus rex Ieroſolymæ eſt factus. Tentauit Richardus expugnare Ieroſoly- iam,ſed inanis fuit eius conatus,Saladino totis uiribus reſiſtente.Deinde acceſsit & hoc malũ, Richardus acceperat per nuncium,regem Franciæ uexare Normandiã, & fratrem ſuum aſpi re ad regnum Angliæ, quod non parum obfuit Chriſtianis in oriente. Nam fœdera quæcun- ie Saladinus dare uoluit,Richardus recipere eſt coactus. Anno itaque 1193. uenit Richardus r Vngariã in Auſtriam,& dimiſſo regali obſequio, priuatus in quodã diuerſorio iuxta Vien- im in coctione pulmentorũ laborans conſedit, anulum regalem digito geſtans. Quod aduer- is quidã de familia ducis qui eum agnouit, (cum duce enim apud Acam fuerat) duci Lupol- indicat. Dux miſſa frequentia militum regem capit, & digna factis compenſat. Nam capta ca rex Angliæ,ſigna ſua ubique affigi præcepit,titulum uictoriæ ſibi prorſus aſcribens,uexillũ ro ducis Auſtriæ quodam loco,quem ille obtinuerat, affixum, conculcari fecit, & præter hæc edam omnem inter ſuos diſtribuit:ex qua perfidia dux Auſtriæ ſine mora repatriauit. Impera Henricus ſextus regem captiuum ſibi præſentari iuſsit,uinctus'que Vuormaciã adducitur, i tandem datis in redemptionem ſuam imperatori multis millibus aureorum, necnon & duci poldo, liberatus eſt.Mortuus eſt per dies illos Guido rex Cypri, regnum'que Emericus fra- recepit.Mortuus eſt & Saladinus,uir omni eius ſeculi uirtute,geſtarũ rerum gloria & poten facile princeps:qui iuſſerat interiorem tunicam laneam ſuſpendi & deferri ante funus, preco- n'que clamare:En Saladinus Aſiæ dominator, ex tanto regno tantis'que opibus nil aliud ſe- n fert.Succeſſerunt autem ei filij ſui Saphadinus in Syria & Merlinus in Aegypto.

Diſcordia Chriſtianorũ.

Rex Angliæ capitur in Auſtria.

Saladini principis mors.

Noua expeditio Chriſtianorum in terram ſanctam.

POſt mortem Saladini congregati dux Auſtriæ, dux Saxoniæ,dux Brabantiæ,Lantgrauius Thuringiæ & multi epiſcopi, cum magno exercitu ingrediuntur terram ſanctam, fracto'que fœdere quod Richardus fecerat,loca quædã expugnauerunt,ſed audita morte imperatoris re infecta cum magna iactura fidelium in terra ſancta morantium redierunt. Deinde anno 1215. Romæ fuit celebratum concilium,in quo multa fuerunt tracta ro recuperatione terræ ſanctæ, miſſæ'que literæ in omnes Chriſtianorum fines ad prædican- i crucem,& ut fierent proceſsiones,orationes,ieiunia,proſtrationes in eccleſijs & eleemoſy Excitatus eſt autem ad has literas ingens numerus hominum in Germania & Gallia,Fride- s imperator ſecundus,duces Brabantiæ,Morauiæ,Lemburgi,Iuliaci,Palatinus Thubingen Marchio Badenſis,comites & epiſcopi plurimi, qui omnes ſeſe ad Chriſti militiam deuoue- ,coniunctis'que copijs conuenerunt Venetijs,& ibi conſtitutum eſt, ut pars ualidior in Sy i nauigaret,reliqui tenderent in Aegyptum,atque Alexandriam expugnarent,aut Sultanũ iberent ne aſcenderet in Syriam. Menſe itaque Martio applicare cœperunt naues peregri- im ad portum Aconenſem. Anno 1218. Iohannes rex Ieruſalem menſe Maio cum peregri & duce Auſtriæ proſpero uento peruenit ad portũ Damiatæ & obſedit eam. Fuit hæc olim polis ab Elio principe, qui eam triplici muro cinxit,particula'que Nili deducta in inſulæ for i redegit.Spes itaque apud noſtros erat,ut ſi Damiata potirentur, facile expugnarent Cai- ſeu Babylonem.In primis autem turrim Phaream admotis machinis deijciunt,& ſuburbia ignant.Sultanus noctu copiam peditum obſeſsis in auxilium mittit, ac noſtris uincentibus runt ciuitatẽ & præſidia anno 1219 in menſe Nouembri, & partim occiderunt qui credere erunt.Et dum hæc urbs oppugnaretur, Cordirius Memphitici regis filius,qui Ieroſolymã idio obtinebat,omni retinendæ urbis ſpe abiecta, ſi Eliopolis caperetur, Ieroſolymam mu- idauit,turrim Dauidis,templum & Chriſti ſepulchrum intactũ reliquit,Chriſtianorum qui auci ea loca incolebãt precibus fatigatus. Bonfinius paulo aliter deſcribit expugnationem niatæ,nempe ꝙ in hunc modũ à Chriſtianis occupata fuerit. Defluxerat hyems media, & s præter conſuetudinem intumuit non ſine noſtrorũ terrore,ſed paulò poſt deſedit.Sultani aſtra non longe aberãt ad ripam Nili poſita, unde cõmeatus & præſidia in urbem facile in-

Magna militia ad terram ſanctam.

Damiata Peluſium.

ferre potuit. Noſtri ergo ultra Nilum ualidiſsimum agmen ponentes, Sultanum retrocedere c
gunt, atque ciuitatem undique obſidione cingunt. Deinde cum urbs neque ui, neque inedia e
pugnari poſſet, factum eſt ut peſte maior pars obſeſſorū periret. Admotis ergo muro ſcalis, in
grediuntur quidam & fractis portis urbe potiuntur decimooctauo obſidionis menſe. Vrbē in
Vrbs obtinetur. greſsi cum neminē uiderent occurrentē, inſidias primo dolumq́ ab hoſte ſtructum ſuſpicantu
Verum cum fora, uici & edes cadaueribus ſtrata forent, illa calamitatē urbis indicauerunt, cu
ab initio obſidionis, ſeptuaginta hominū milia ibi fuiſsēt, & iam uix è moribundis & ualidis tr
millia in urbe ea die inueniri potuere. Manſerunt itaque in caſtris, quouſque exacta peſtilent
morbi ſuſpitione, cœli ſalubritas inſtauraretur. Tunc ingreſsi urbem, opulentiſsimā inuenerui
prædam. Deinde ſuper deducenda colonia & re agraria factum eſt decretū. Eratq́ ſpes ut Su
tanum & Saracenum genus perbreui conficeret, niſi Iohannis regis Ieruſalem arrogantia int
Diſsidium Chriſtianorū ceſsiſſet. Is enim quum Damiata regno ſuo non ſubijceretur, Ieroſolymā proficiſcitur, & ſequi
tur eum multi milites, nec niſi exoratus ad reditum potuit adduci. Reliqui duces & milites int
rea æſtatem ac hyemem Damiatæ exegerunt. Redeunte tandem rege Tyrum, placuit omnib
in Cairum & Babylonē mouere caſtra. Veniunt ergo poſtridie natalium Petri & Pauli oēs q
ferre arma poterant, & collecti ſunt in Damiata 70. millia armatorū ad bella promptiſsimi, & a
tertium à Babylone lapidem perueniunt, caſtra'q́ illuc ponunt, Sultanum in dies prouocant
ad certamen. At ille timens noſtris occurrere, oēs uias obſtruxit, ne ad Chriſtianorū exercitu
uictualia ex Damiata deferri poſſent. Stetit aliquot diebus exercitus noſtrorū immotus, & cc
Sultani aſtucia. perunt dictualia deficere. Sultanus ſimulato metu per ſingulos dies perniciem in noſtros mac
natus eſt, obuenit'que ei tandem occaſio diu expectata. Nam præterlabentem Nilum ſub Bab
lone & Cairo altioribus etiam ſolito ripis coërcet, & quum paucis poſt diebus ille opinione
tius intumuiſſet, extemplo defoſsis utrinque ripis, inundationem amnis in hoſtium caſtra de
uat. Effunditur diluuij more fluuius, et altius altitudine cubiti cuncta ſuperat: ex quo intoleral
le noſtris detrimentum infertur. Nam iumentis nō ſolum paſcua, ſed allata quoque pabula in
Exercitus Chriſtianorum periclitatur. bentur, corrumpuntur hominum cibaria, nihil denique in caſtris ſeruari potuit, quo miles tridu
aleretur. Inceſsit repente omnes exitialis inedia, quam niſi implorata pace euitare non poterar
quia redire nequibant ob locorum inæqualitatem & uadorum difficultatem. Chriſtiani itaq
inopinato malo perculſi, cum hoſte agunt, ut Eliopoli cum captiuis utrinque dimiſsis relict
ipſi incolumes in Tyrum abirēt. Sic urbs nobiliſsima tam longa obſidione quæſita, hoſtibus r
licta eſt anno ſalutis milleſimo ducenteſimo uigeſimo primo, in Septembri unà cum rebus in
repertis. Paulo poſt rex Iohannes unicam filiam ſuam Iolen locat imperatori Friderico ſecu
do, ei'que ius Ieroſolymitani regni condonat dotis nomine, ſic'que titulus regni Ieroſolymita
translatus eſt ad reges Siciliæ.

Reliquiæ regni Ieroſolymitani poſt annum Chriſti 1221. ægre aliquandiu à Chriſtianis defenſæ.

ANno domini 1225. alij ſignant annum 1229. facta eſt compoſitio inter imperatorem F
dericum & Sultanum, ut Sultanus reſtitueret Ieruſalem imperatori & totum regnu
Ieroſolymitanum, exceptis quibuſdam caſtris, deinde treugæ decēnales inter Chriſt
Treugæ inter Chriſtianos et Saracenos. nos & Saracenos ſunt factæ. Sed impediente Romano pontifice, qui imperatorem c
hominē factioſum perſequebatur, Chriſtiani diu retinere nequiuerūt terram ſancta
Anno 1248. Franci cum rege ſuo Ludouico in Aegyptum nauigantes, Damiatam ſecundo
tinent. Et cum multa progrederentur in regionem, infeliciter pugnauerunt contra Sultani ex
citum, fiebat'que conditio eorum in dies deterior. Nam peſtis multos abſumpſit, & fames e
coëgit redire ad Damiatā. Cum'que in itinere eſſent feſsi, Sultanus eos immenſis copijs agg
ditur, & fere omnes interfecit, paucis elapſis qui non occiderentur aut caperentur. Quin & r
Ludouicus cum duobus fratribus Carolo & Alfonſo captus in manus hoſtium peruenit, c
ctus'que eſt reddere Damiatam cum omnibus rebus ibi inuentis. Anno milleſimo ducent
mo ſexageſimo nono Ludouicus rex Franciæ iterum cum duobus filijs & alijs procerib. ad
cuperandam terram ſanctam iter arripuit. Et quo hoc facilius faceret, decreuit antea regnū T
Galli Tunetū ſubigunt. neſij in Africa humiliare, ſed peſte graſſante fuit ipſe, filius eius & multi alij morte ſublati. Fra
tamen regis Carolus rex Siciliæ bellum proſequens coëgit Saracenos, ut Chriſtianos captiu
reſtitu

eſtituerent,& ꝙ in omnibus ciuitatibus regni Thunetici prædicaretur fides Chriſti, & uolen-
es baptiſari non impedirentur. Circa annum Chriſti 1290. Chriſtiani ferè totam terram ſanctam
erdiderũt. Sultanus enim Aegypti Elpis paulo antè cum maximo exercitu obſedit ciuitatem
ripolim,& ui cepit, occiſis plurimis Chriſtianis. Parem fortunam pertulerunt Zidon & Be-
tus cum Tyro. Habitatoribus uero Ptolemaidæ inducias duorum annorum conceſsit. Papa
terim crucem prædicari iuſsit pro auxilio Ptolemaidæ, & ipſe mille atque quingentos milites
ſuo ære illuc miſit, quibus magna adhæſit colluuies: ſed qui illuc uenientes, multa damna intu
runt tam Chriſtianis ꝙ Saracenis, nam erant ſine duce. Sultanus ſæpe quæſtus eſt & per nun-
os prædam repetijt, qua denegata cõminatus eſt exitium. Erat tunc de Ptolemaidæ regimine
agna concertatio. Nam patriarcha illud & Templarij, Hoſpitalarij & Teutonici, rex Cypri *Chriſtianorũ*
rex Siciliæ atque Piſani quærebant. Sultanus uero 100. & 50. millia pugnatorũ aduerſus Pto *pernitioſum*
naidam miſit. Et cum ipſe ægrotaret, miſit filium pro duce copiarũ. Producta eſt obſidio duo *diſsidium.*
is menſibus: interim mortuo Sultano filius ſuffectus eſt, qui acrius urbẽ impugnans, promiſſa
ilitibus præda, foſsis completis materia ac uirgultis, ad mœnia uſque pugnando peruenit. At
a die erumpentibus Chriſtianis magna occiſione Sultanus in caſtra repulſus eſt. Deinde fit
cordia in urbe. Placuit imbellem multitudinem propter uictus defectum emittere per noctẽ,
m qua multi deſertores effecti ſunt. Deinde 12. millib. ad defenſionem urbis dimiſsis, reliquos
ire permiſerunt. Mãſerunt autem ex primoribus, rex Cypri, patriarcha Ieroſolymitanus, Ho *Perfidia regis*
talis & Templariorũ magiſtri, reliqui omnes abierunt. Sed rex Cypri perfidia uſus, deſerto- *Cypri.*
ſecutus eſt, cuius exemplo multi etiam poſt eum fuga lapſi ſunt. Poſtremo omniũ, Ieroſoly-
e patriarcha magiſtriq; rebus præſentib. diffiſi, conſcenſis occulte nauibus, urbem hoſtibus re
uerunt. Vſi ſunt primo proſpera nauigatione, inde circa Cyprum inſulam tempeſtate iactati,
unum periere. Sultanus uero urbem male defenſam ui cepit, & mortalibus in ea repertis ad
ũ cæſis, ſumpta præda, mœnib. urbis parietibusq; paſsim ſolo æquatis, duriore Saracenus mi- *Ptolemaida*
Sultani imperio eſt oneratus, ꝙ fundamenta ubique ita confodi diſsiparíq; iuſsit, ut nullum *oppugnatur.*
ſthac urbis ædificij ueſtigiũ appareret. Itaque tandem reliquias amiſimus poſt uictoriã Got-
di annis 196. & Chriſtianum nomen ex tota Syria eſt ſublatum, niſi ꝙ anno domini 1336. Sulta
s Babyloniæ commiſit cuſtodiam ſepulchri dominici in Ieruſalem fratrib. Franciſcanis, quo-
n octo ibi ex conſenſu Romani pontificis morantur.

Sacri ſepulchri templum.

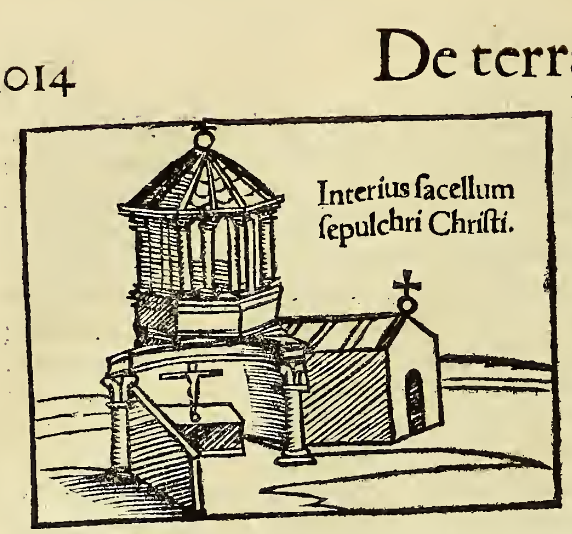

Sepulchrũ domi

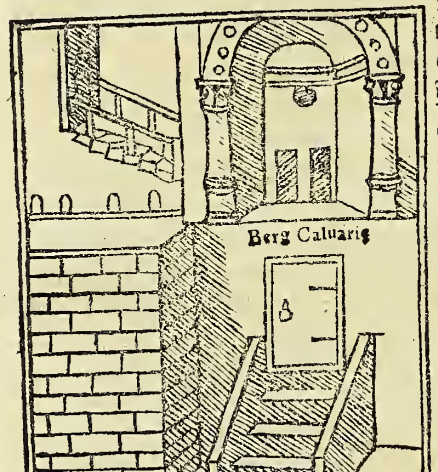
mini hucuſque glorioſum permanſit.

IN cunctis prædictis bellis, deſolationibus, ſubuerſionib. et regni Ieroſolymitani tranſlationib. manſit templum ſacri ſepulchri Chriſti illibatũ, cui olim quoque mons Caluariæ incluſus fuit, in quo Chriſtꝰ ſaluator mundi ſemetipſum in cruce obtulit patri cœleſti, pro recõciliatione totius generis humani: atq; huius templi picturã libuit hic aſsignare, ea forma qua exceptum eſt à peregrinis uiſitantib. ſacra terræ promiſsionis loca, unà cum interiori ſacello quod incluſum tenet ſepulchrũ ipſum. Hanc ſtructuram gentiles inuiolatã conſeruant, non deuotionis gratia, cum Mahometum longe ſupra Chriſtum locent & uenerentur, ſed quod emolumentum aliquod hic ipſis à Chriſtia-
peregrinis accedat, quos etiam per terras ſuas ambulantes deducunt, & nõ libere uagari per
unt, & exactionib. pro ſua uoluntate taxant atq; expilant. In templũ uero Salomonis nul-

 lum Chri-

lum Chriſtianũ hominẽ ingredi permittũt,
quod tamen olim à Chriſtianis extructum
cõſtat, niſi ꝙ ipſi poſt ſubactam urbem hoc
templum ſuis ſacris applicarunt,atq; ibi ora
tionis gratia quotidie conueniunt.Illud pri
mum in monte Moria à Salomone conſtru
ctum fuit: quo pfecto, gloria domini eidem
ſacrificanti apparuit,& illic oraturos ſe exau
dire promittit. Chriſtus quoq; in hoc tẽplo
ſecundo tamen extructo, à Simeone ſuſcip
tur,inter doctores diſputat,& ſæpe ibi præd
cauit.Hoc templũ à Ro.deſtructũ una cum
ciuitate, à Chriſtianis poſtea opere rotund
& miro artificio in eodem loco reſtitutũ eſt,nunc uero ritu Mahumetico & 500. lampadib. int
Templum Salomonis. rius ornatũ,uſq; in pſens pſeuerat.Cæterũ intra ſeptũ templi dñici ſepulchri,ſunt et alia quædam
uetuſta ædificia,per q̃ aſcenditur ad montem Caluariæ,ubi peregrinis demonſtratur foramen i
quo fixum fuit lignũ ſanctæ crucis, interim quo ſaluato

mundi in eo pependit. Et hunc locum diua Helena mate
Conſtantini imp. incorporauit ſeptis & mœnijs ciuitat
Ieroſolymitanæ, cum antea fuerit extra ciuitatẽ.Nam du
ctus eſt Ieſus foras extra ciuitatẽ dum crucifigeretur, &
ſepultus eſt in horto ꝓpinquo crucifixionis loco,ut euan
geliſtæ teſtantur.Ciuitas aũt deſolata à Ro.cum poſtea r
ſtauraretur, cõprehẽſus fuit Caluariæ locus intra noua e
cta mœnia. In uno eodemq; montis tractu tres ſunt co
les ſeu monticuli, qui quandoq; una appellatione Sion
cuntur,aliquando uero peculiaria ſortiuntur nomina. P
mus eſt Zion, qui ob ſui eminentiã reſpectu totius ter
ꝓmiſsionis ſpecula interpretatur. In quo arx erat dicta c
uitas Dauid, quã à Ieruſalẽ ſeiungebat quidã hiatus ſu
Millo,2.Reg.5.Hic Dauid cũ alijs regib. Iehuda ſepultu
eſt: hic Chriſtus nouiſsimũ paſcha celebraturus,diſcipu
rum pedes lauit, euchariſtiæ ſacramẽtũ inſtituit, diſcipul
reſuſcitatꝰ apparuit &c. Secũdus eſt mo
Moria,famoſiſs.Salomonis tẽplo decor

tus.Tertius eſt mõs Golgoltha,id eſt,C
uariæ, à Caluaria ſic dictus, ꝙ ſcelerati
decaluarentur,Chriſti nobili ſanguine
ctus,atq; ſua paſsione celebratus. Hæc
uitas Ieroſoly.toties deſtructa et reædifi
ta,nouiſsime anno ſalutis 1517.deletis S
tanis Aegyptiorũ,ſub q̃rũ dñio diu fuer
à Turca occupata eſt, atq; ab eodẽ an
Chriſti 1542. ſemidiruta reparata eſt, m
riſq; ampliata. Aurea porta ſic dicta,
aurata eſſet teſte Hieron.Hac Chriſtꝰ
Palmarum intrauit.Hæc Heraclio à ca
Coſdrois redeũti cum crucis ligno,reg
põpis Ieruſalẽ ingreſſuro aditũ negat,
angelus ſupra portã cũ ſigno crucis,cũ
q̃t rex cœlorũ p hãc portã intraret,nõ
tu regio,ſed humili aſello uectus,humi
tis exẽplũ ſuis cultorib.reliq̃t.Tũc imp
tor fuſis lachrymis, ueſtib.depoſitis re
bus, crucẽ humiliter baiulãs,portæ ſta
reſeratæ aditum meruit.

CIVITAS IERVSALĒ

ירושלם

Præconia Prophetica ciuitatis Ieroſolymitanæ

ירושלם עיר הקדש אשר היא עטרת

ותפארת כיר ותהלה וצבית מלוכה כבת אלהים לה יקרא ודרושה עיר ; היא כסא יהוה
והיא תהלה בארץ ; היא העיר אשר בחר בה יי ותהיה השכינה בתוכה ועל כן היא
במה מהוללה ואין תמצא עיר כמותה ומי ראה עיר כמו אותה בכל הארץ ; הנה עד
אותו העת נלחמים עליה כל הגוים היהודים וערלים וישמעאלים ; ומקדם מבצר
בת הוא ציון ועד דוד לא היה נכבש המקום הזה והיה המבצר חזק ולא היה כח לבני
יהודה להוריש היבוסיים עד מלוך דוד מלך ישראל כדי שתקרא על שמו עיר דוד
שהיה ראש ממלכת ישראל ; ובאחרית הימים בא אליה משיח בן האלהים ומושיע
העולם ולמד את־בני אדם דרך אל חיים נצחיים וכרת את־בית ישראל
ברית חדשה ופעל תשועה בתוך הארץ ;

Ciuitas Ieroſolymitana ante multa tēpora ſub rege Malkizedec uocata fuit Salem, fuitꝗ tunc metropolis exigui & cōtracti regni: deinde uero dicta fuit Iebus à Iebuſæis incolis, quos Iudæi longo tempore poſt ſubactam terram eijcere nequiuerūt, donec Dauid mortuo Saule unctus fuit in regem. Is expugnato fortalicio huius ciuitatis, monte Zion, qui & poſtea ciuitas Dauid appellatus fuit, atque ſuperatis Iebuſæis, trāſtulit regiam ſedem ex Hebron in Ieruſalem, dilatauitꝗ ſupra modum pomeria regni eius: quin et dominus deus hanc unicam in uniuerſo mundo ſibi & cultui ſuo delegit, ponens nomen ſuum in medio eius, iubens cōſtrui in ea templum, prophetas que ſuſcitās qui prædicerēt, hinc ſalutem prodituram in uniuerſum mundum. Quantam à tempore Dauid hæc urbs felicitatem & infelicitatem habuerit uſque ad Chriſtum paſſum, atꝗ hinc uſque ad tempora noſtra, nemini non conſtat, qui ſaltem hiſtorias & oracula ueteris teſtamenti legerit: & nos ſuprà abundè multa ex hiſtorijs adduximus, quæ ei & habitatorib. eius euenerint poſt deſtructionem à Romanis factam.

Iericho.

CRebra fit mentio huius ciuitatis in Iehoſuæ libro. Ager eius cōiunctus olim ualli ſylueſtri & paradiſo dei, ubi hodie eſt mare mortuū, oſtendit eximiam fertilitatē terræ quā habuit uallis illa ante ſubuerſionē Sodomæ & Gomorrhæ. Creuit enim in ſola Hierichunte nobiliſsima balſami herba, à qua urbs nomen illud eſt ſortita. Nam ſonat יְרִיחוֹ Hebraica

braica uox bonum odorē. De hoc Plinius ſic ſcribit: Omnibus odoribus præfertur balſamum, uni terræ Iudææ conceſſum. Quondam in duobus tantū hortis, útroque regio, creuit. Malleolis ſeri dicitur, uincitur ut uitis, nec ſine adminiculis ſe ſuſtinet. Properat naſci, intra tertiū annum fructum ferens. Folium proximū rutæ perpetua coma. Inciditur uitro, lapide, oſſeis'ue cultellis. Ferro lædi uitalia, odit. Incidentis manus libratur, ne quid ultra corticē uiolet. Succus è plaga manat, quem opobalſamum uocāt, eximiæ ſuauitatis, ſed tenui gutta. Alexandro magno ibi res gerente, toto die æſtiuo unam concham impleri iuſtū erat. Præcipua gratia eſt lachrymæ, ſecūda ſemini, tertia cortici, minima ligno. Cæterū poſtq̄ Ro. princeps Titus deſtruxit Ieroſolymā in ultionē mortis Chriſti & Iudæos in perpetuū exilium adegit, balſami quoq; herba & plantatio trāslata eſt in Aegyptū: de quo & iuxta urbem Cairi nonnihil dicam. De roſis Hierichuntinis quæ ad terras noſtras portātur, ſciendū, ꝙ illæ non in agro Iericho, ſed ultra Iordanē è regione Iericho diſtantia quatuor milliariorū in Arabia creſcunt. Habent autem denominationem à

Balſamum.

Roſa Iericho

 Iericho,

Iericho,ꝙ ibi à peregrinis emantur, atque ad nos deferantur. Creſcunt è terra modico caudice. Aiunt etiã quidam,in hac regione reperiri ſerpentẽ Tyrum, unde Tyriacũ cõficitur,eſſe'ꝗ longitudinis ſemicubiti, craſsitudinis aũt digiti,colore griſeo intermixto maculis rubris. Eſt natura cæcus,habet'ꝗ tam præſens uenenum,ut nullo remedio illi obuiari poſsit,ſed membrũ eo læſum neceſſe eſt reſecari.Eſt crinitus circum caput,& irritatus,uidetur ignem fouere in lingua.

Tyriacum.

Galgal.

NOn procul à Iericho iuxta Iordanem ſitus eſt locus Galgal, ubi filij Iſraël ex Aegypto profecti ſiccis pedibus traiecerunt Iordanem, ibi'ꝗ per aliquot dies tetenderunt tabernaculũ Moſaicum,adorantes in eo loco coram arca domini. Hinc uero translatum fuit tabernaculũ & cultus dei in Silo,tandem'ꝗ ſub Dauid rege in Ieruſalẽ.Via quam in tabula terræ ſanctæ uides punctulis ſignatã,oſtendit profectionem filiorum Iſraël,quam ex Agypto in terram ſanctã fecerũt,numerus autem paſsim per interualla additus, exprimit manſiones,quas in illis locis per dies certos aut menſes aliquot fecerunt.

Acon ſiue Aca,quæ & Ptolemais.

VRbs iſta ſita in Phœnicia, quondam Ace eſt dicta, colonia Claudij Cæſaris, à Ptolemæis regibus Aegypti,ut uidetur,Ptolemaidæ nomen ſortita:urbs olim munitiſsima, cincta muris & antemuralib.turribus et foſsis,triangularẽ habens figuram,cuius duo latera iunguntur mari,et tertiũ reſpiciebat terram.Habet locus ille agrum fertilẽ,optima paſcua,uineas elegantes & amœniſsimos hortos.Veniens aũt tempore regum Ieroſolymitanorum in manus Chriſtianorũ,uehementer creuit in potẽtia,opulentia,pulchris ædificijs & mercimonijs. Quin & reges Ieroſolymitani & multi principes multo tẽpore ibi curias ſuas habuerunt: Templarij quoque & Hoſpitalarij ibi cum magiſtris ſuis in magno numero habitauerunt.Chriſtianis autem principibus inter ſe diſsidentibus ut ſuprà ſub titulo Guidonis regis ſignaui,Saladinus Sultanus Chriſtianorum ciuitates paſsim expugnauit, tandem'que totum belli pondus uertit contra Ptolemaidã.Occurrebant ei Templarij et Hoſpitalarij cũ reliqs fidelib.ſed quia numero & uirib.longe impares erant,in uniuerſum fere caſi fuerũt ab hoſte.Habuerunt ante Aconẽ multos cõflictus,at res Chriſtianæ indies deteriores fiebãt.Præualensꝗ hoſtis añ.1187. ꝑfregit ciuitatẽ,ingreſſus'ꝗ eſt ꝓpe regiũ caſtrũ quod habuerũt reges Ieroſo.in urbe.

Curia regum Ieroſolymitanorum.

Aliud

iud uero caſtrum quod Templarij in ea habuerunt, non potuit illico expugnare, ſed duobus *Vrbs expugnatur.*
: menſib. illud oppugnauit. Confugerant illuc Chriſtiani quicq;, qui in hoſtis irruptione non
erierant, & pro uiribus reſiſtebant hoſti. Erãt quoque multæ turres in urbe, quas hoſti s expu-
are nequit, fidelibus eas defendentibus, & hoſtem inde grauiter lædentibus. Saraceni uero ur
n ſuccẽdentes & multa millia fidelium in primo impetu occidentes, habuerunt tractatũ cum
qui caſtrum & turres inhabitarunt de pace, pacti illis liberũ abitum cum ſingulis ueſtimen-
Incluſi itaque rebus ſuis diffiſi conditionem acceptarunt, etiamſi pactum non uſquequaque
fuerit ſeruatum. Multa itaque millia hominũ utrinque perierunt, antequã hæc urbs ab hoſte
ɔugnaretur. Quin & magnus numerus matronarũ & puellarum in mari perijt, quæ obſidio
tempore cum iocalibus ſuis ab urbe Cyprum uerſus fugere & effugere manus hoſtium, con
debant, ſed plures ſaluæ euaſerunt periculum. Capta itaq; urbe, fratres Teutonici adhuc ſu-
ſtites, hinc abeuntes uenerunt ad Fridericũ ſecundum iuxta Aeneam Syluium, obtentaq; au *Fratres Teutonici pulſi Ptolemaida.*
itate inuaſerunt Prutenia, ut ſuprà in Pruſsiæ deſcriptione ſignauimus. Sed neceſſe eſt ut 30.
is aut pluribus poſt Ptolemaidæ à Saladino expugnationẽ id factum fuerit. Nam expugna-
Aconis facta fuit anno 1187. Fridericus autem ſecundus imperio præfectus fuit anno Chriſti
o. Expugnata itaque Ptolemaida, eaq; rurſum inſtaurata per Sultanum, Chriſtiani maximo
ɔaratu bellico in Syriam nauigantes, biennio obſederunt eandẽ urbem, multa interim perpe-
ites mala, quia Fridericus imperator in itinere fuit ſubmerſus, reges Galliæ & Angliæ in obſi
ne magna laborabãt diſcordia, fames quoque magna noſtros fregit, de quibus iam in geſtis
idonis multa ſcripſi. Tandem uero anno Chriſti 1191. hæc urbs fuit recuperata à Chriſtianis, *Chriſtiani recuperant Aconem.*
ere centũ annis inhabitata, creuitq; ſupra modum in opulentia & potentia. Nam Genuen
Piſani ac Veneti eam ſicut & Tyrum poſſederunt, & omnes ibi orientis & occidentis con-
xerunt mercaturas, & decreto cõmuni inter ſe in Ptolemaida areas, uicos, prætoria & cætera
eque loca, templis exceptis, diuiſerunt, ne iurgia inter eos orirentur. Sed anno Chriſti 1260.
gna inter eos orta fuit contentio, & factionibus Guelphorũ atque Gibellinorum ibi quoq;
orare cœperunt. Erat tunc Philippus Gallus in urbe præfectus, qui eos componere nõ cura
ſed Venetos Ptolemaida abire præcepit. Veneti ergo locum cedentes, Tyrum ſe contule- *Factiones*
t, & Piſanos ad ſe tractos, ſpreto fœdere cõtra Genuenſes irritarunt, uenit'que res ad atrox *Chriſtianorũ*
lum. Nam Veneti roborati comburunt Genuenſiũ naues, diruunt eorum ædificia, diripiunt'
: bona. Habuit interim utraque factio ſuos fautores. Nã incolæ Ptolemaidæ, hoſpitalis Rho-
agiſter, cæteri'que proceres Latini ita Venetis fauebant, ut iuris ipſorum ea urbs potius q̃
nium Latinorum eſſe uideretur. Econtra Tyrum incolentes, Genuenſibus fauorem pro ui-
is ſuper'que præſtabant, & citra ultra'que mutuo bello hæ familiæ atque urbes ſeſe uexabãt,
n externus hoſtis Sultanus quieſcebat. Cum' que hæ ſimultates in longum protraherentur,
tanus ratus occaſionem non negligendam, coacto magno exercitu anno Chriſti 1290. ui ce-
Tripolim, Sidonem, Berytum, Tyrum, & tãdem Acam: quam hiſtoriam paulo ſuperius ſub
lo, Reliquiæ regni Ieroſolymitani, ad longum deſcripſi.

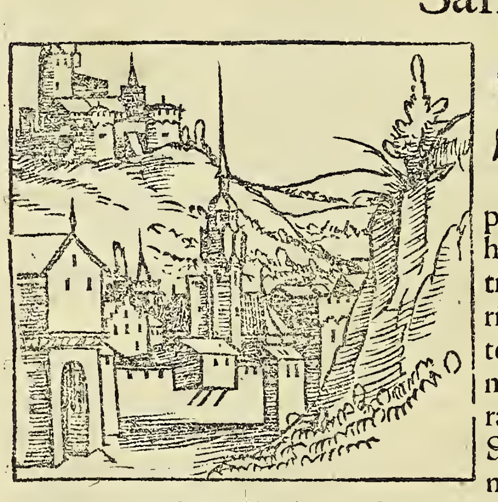
De ordinibus Cruciferorũ Ieroſolymis inſtitutis.

EO tempore quo regnum Ieroſolymitanum fuit erectum, quatuor ordines Cruciferorum fuerunt inſtituti: Ordo canonicorum ſepulchri dominici, qui ſub patriarcha primum fuerunt, ordo militiæ ſancti Iohannis, deinde Rhodiorum, ordo Templariorum, & ordo Teutonicorũ. Primi ferebant in ueſte clericali rubram duplicem crucem. Et cum ciuitas ueniret in poteſtatem Sultani Aegypti, quidam impetrauerunt ab eo, ut eius permiſsione extrueretur pro Latinis eccleſia, ubi & monachi inſtituebãtur & abbas. Deinde tempore procedenti Latini extra ſepta monaſterij ordinauerunt monaſteriũ in honorem beatæ Mariæ Magdalenæ, ubi ſorores inſtituerunt, ut ſic tam uiri quàm mulieres Ieroſolymis diuerſoria inuenirent. Iuxta primum monaſterium fuit conſtructum hoſpita *Monaſterium ſororum.*
ro infirmis & peregrinis, uiuebant'q; in eo de reliquijs menſæ abbatis & monachorum. Vbi
ɔ ciuitas peruenit in manus Chriſtianorum, quidam uir religioſus, qui pauperibus diu ibi mi
rauerat, ſuſcepit habitũ regularem, cui albam crucẽ affixit, fratresq; colligebat, & unà cũ eis
pauperibus

pauperibus & infirmis miniſtrauit, atque in agro Hakaldama mortuos ſepeliebat. Et quia in mnem terram exiuit ſonus eorum, largitione principũ ac eleemoſynis fidelium breui multu ſunt ditati in prædijs, oppidis & caſtellis. Vocatur autem ordo illorum ordo hoſpitalis ſancti I hannis Ieroſolymitani, deinde uero Rhodienſes ſunt dicti. Item cum peregrini ſancta loca ui tantes à latronibus ſpoliarentur, & aliquando occiderentur, quidam milites ad tutandas pub cas ſtratas deuouerunt ſe patriarchæ, quibus rex & patriarcha de bonis ſuis aliquid aſsignau runt, & habitationem conceſſerunt iuxta templum domini. Deinde anno domini 1127. data eis regula & albus habitus, & poſtea cruces rubeas affixerunt, atque poſt modicum tempus tra & ultra mare ampliſsimas acquiſierunt poſſeſsiones. Sed cum duraſſent annos circiter d centos exterminati ſunt. Habuerunt ſummum magiſtrũ, cuius ſedes principalis fuit in Ieruſa Succeſſu quoque temporũ quum multi ex Teutonicis cauſa peregrinationis pergerent Iero lymam, & ignorarent linguam ciuitatis, quidam Germanus habitans in Ieruſalem cum uxo ſua xenodochium de bonis ſuis ad opus pauperum & peregrinorũ Teutonicorum conſtrux & oratorium in honore beatæ Mariæ conſenſu patriarchæ adiecit: & tunc nõnulli Teutonici nunciantes ſeculo, ſe ſua'que deo & hoſpitali libere tradiderunt. Et procedente tempore, qui etiam de equeſtri ordine ex Germania huic hoſpitali ſeſe addicerent, dignum duxerũt regula & inſtituta fratrum militiæ templi aſſumere, quam & ita ſuſceperũt, ut tamen hoſpitalitatẽ n obmitterent. Poſtea anno domini 1191. apud Acam quidam ciues Bremenſes & Lubicenſes I ſpitale in honore beatæ Mariæ uirginis ad opus infirmorũ tempore obſidionis fecerunt, eleem ſynas'q; conferentes atq; colligentes, obtinuerũt ordinem iſtum, ſub titulo hoſpitalis beatæ M riæ uirginis domus Teutonicorũ in Ieruſalem cõfirmari. Et ex eo tempore cœpit habere ma ſtrum ordinis generalẽ, nobilem & rei militaris peritum, fuit'q; primus magiſter frater Henric Vualpot, quartus Hermãnus de Saltza ſub quo religio cœpit habere maxima incremẽta. T dem poſt amiſsionẽ ultimam Ptolemaidæ ſedes principalis ipſius ordinis in loco qui dicitur M riæburgum tranſlata eſt, de quo in Pruſsia multa ſcripſimus. Hi ita q; fratres uniuerſam Pru ſiam, gentem paganã & idolis deditam, Polonis ac circumuicinis Chriſtianis omnibus mol ſtam & inimicam, iuſto bello tãdem in ſuam redegerunt poteſtatẽ. Magnæ hodie illis ſunt op nec minor potentia q̃ regibus. Hæc ut apud alios inueni, hic ſignaui.

Iohannitarũ ordo. *Templarij.* *Fratres Teutonici.*

Samaria.

SAmaria olim metropolis regni decẽ tribu unius diei itinere diſtat à Ieruſalem metro li regni Iudaici. Siquidem ſub Roboam lio Salomonis, unicum Iſraëliticũ & Daui cum regnum ſciſſum fuit in duo regna, ne pe Iudaicum, cui adhærebant duæ tantum tribus, I huda ſcilicet & Beniamin: alteri autẽ reliquæ dece tribus ſubditæ erant, habentes regiam ſuam in Sa ria, quare & regnum Samariæ dicebatur. Harum tem decem tribuum primus rex erexit in duab. ex mitatibus regni ſui duos uitulos, unũ in Dan iux radices Libani, & alterum in Beerſæba ciuitate tr Simeonis, ne ſubditi ſui uiſitarent templum Ieroſ mitanum, deficerent'q; ab eo. Fuit autem ciuitas i Samariæ ampliſsima, duplici cincta muro, intus complectens montem circũhabitatum ab ir ualle ad ſummum uerticem domibus priuatorũ ciuium. In ſupino dorſo montis, erat ſuperbiſ ma regia, cuius columnæ porticuum uiſuntur adhuc deiectæ. Vrbi ad munitionem, magnific tiam & uoluptatem nihil deerat. Proſpectus ex arce erat uſque ad Iopenſem portum, Arabia que Petræam. Ager circum irriguus fontibus & omnia proferens ad uictum humanum. N alia urbs tota Paleſtina oſtentat ruinas æquè memorabiles, uerum tantum opus hodie ceſ olitoribus, quum paucul as habeat domos. Plures hic quàm Ieroſolymis uidentur ruinæ. M gnus Herodes olim collapſam reſtaurauit, uocauit'que Sebaſten, quaſi honorabilẽ ciuitate Cõſtruxit q̃que Herodij arcẽ prope Ieruſalẽ ſitam. Reparauit quoq; Cæſareã Paleſtinæ, in li re maris magni iuxta Carmelũ montẽ poſitã, q̃ antea turris Stratonis uocabatur, in qua in ho re

Arx Samariæ. *Sebaſte.*

in Cæſaris magnificam domum albo marmore conſtruxit, ubi nepos eius Herodes ab angelo *Cæſarea.*
rcuſſus, eo quod non dediſſet honorem deo, & conſumptus à uermibus expirauit.

Hebal, Gelboe.

DVo ſunt mõtes Hebal & Garizim, poſiti inter Samariam & mare Galilææ, quorum mentionem facit uigeſimum ſeptimum caput Deuteronomij. In Garizim fuit antiquiſsimum templum Baal Berith. Sequenti tempore quidã ſacerdotes ſeditioſi ædificauerunt eo loco templum æmulum illi Ieroſolymitano ſub uictoria Alexandri magni de Perſis ad Amanas pylas. Quos ipſum quoque Samaritani ſub Antiocho illu i cõuerterunt in appellationem Iouis Olympij hoſpitalis. De monte Gelboe habes in primo egum, capite ultimo. Iuxta hunc olim ſita fuit Bethulia ciuitas, ubi Iudith mulier magnanimis olofernem principem obtruncauit.

Galilæa.

DVplex eſt Galilæa, ſuperior quæ & gentium uocatur, atque inferior: utraque ferax & paſsim culta, neque pars earum ulla ocioſa, omnis in opere, aſsidue'que fructuum ferax. Campos habet cum uarijs arborib. conſitos, tum maxime oliuetis, uinetis ac palmetis. Irrigatur autẽ abunde montanis torrentibus ac fontibus aquæ perennis, etiam quum aliæ terræ æſtu exuruntur. Crebræ ibi ciuitates & propter opulentiam populo ubique multitudo uicorum, pugnax'que olim genus hominum atque in Iudæis ferociſsimũ. ſigniores Galilææ ciuitates ſunt Nazareth, ubi Chriſtus educatus, Capernahum, Cana ubi *Nazareth.* inſtus fuit in nuptijs, Tiberias, ubi extra mœnia thermæ ſunt naturales. Habet etiam duos in nes montes, ſed qui ambo Thabor uocatur. Vnus in tribu Nepthalim, qui in medio cãpi ma *Thabor.* ni aſſurgit ad ſtadia triginta, admittens planiciem mire rotundam. A parte boreali eſt inacceſ, uocatur'que à'io nomine Itabirium. In eo creditur Chriſtus trãsfiguratus, & eſt omnino di ſus à Thabor qui per latam tribum Iſachar extenditur. Eſt etiam in hac regione ad radices ntis Libani Cæſarea Philippi, a Philippo Herodis filio in honorem Cæſaris conſtructa, quæ *Cæſarea Philippi.* ten Paneas fuit appellata, ubi ex Panio antro, aut iuxta fauces antri ſcaturiũt fontes, unde Ior nis fluuius concipitur.

Phœnicia.

PHœnicia Syriæ eſt regio, Iudææ propinqua, habens à meridie Galilæam, & ab occaſu mare mediterraneum. In ea ab antiquis temporibus fuerunt nobiliſsimæ urbes, præſertim Tyrus & Zidon: item montes Carmelus & Libanus in quibus thura leguntur. Ioſephus author eſt, Phœnices inueniſſe Græcas literas. Ob horum & Syrorum nimis ſolertem uafriciem, adagio locus factus eſt, Aduerſum Phœnices Syri: quo uſi ſunt ue *Prouerb. de* es, quoties uerſutus uerſuto imponere uelle uidebatur. *Phœnicib.*

Ciuitates Phœniciæ inſigniores Berytus, Byblus.

BErytus ciuitas Phœniciæ clariſsima, quæ uulgo hodie dicitur Barutus, dicta aliquando felix Iulia: & eſt hac ætate in ea celeberrimum emporium, occupat'que totam ueterem gloriam Tyri & Zidonis, in loco robuſto & inexpugnabili ſita, olim ciuitas epiſcopalis. Ab ea non multum diſtat Byblus alia maritima ciuitas, ſita in excelſo loco, cuius frequens mentio fit in libris ſacris.

Tyrus,

Tyrus.

TYrus pọ
tẽtiſsima
olim et l
cupletiſ
ma urb
ſita in corde mari
ut apđ Ezechiele
ꝓphetã legimus, i
ſula quondã & ma
ri diuiſa à cõtinen
70. paſsibus, poſte
Nabuchodonoſo
ris & Alexãdri Ma
cedonis oppugna
tium molib.in uor
ginẽ coniectis fac
continens fuit. Tro
gus teſtatur eã con
ditam aliquot ann
poſt conditã Zido
nem, idq; ante be
lũ Troianũ. Alij ue
ro ſcribunt eam conditã ab Agenore poſt Troianũ excidiũ in inſula, 4. ſtadijs à continẽti auulſa
Tempore regum Ieroſolymitanorũ Chriſtianorum habuit magnũ murorum ambitũ, forman
Veſtigia anti quæ urbis. rotundã, rupi duriſsimæ inſidens & undique mari circũdata, niſi ꝙ à fronte, hoc eſt ab oriente p
tebat aditus, quẽ Nabuchodonoſor & Alexander magnus fecerunt. Is aũt introitus retroacti
temporib. munitus fuit quadruplici muro. Habet portus duos, clauſum unum, alterũ publicum
quem Aegyptiũ uocant. Intus eſt ſpectabilis palatijs, uidenturq; ex ueteri felicitate ædificia an
qua deiecta, colũnæ marmoreæ, opera quæ pro ſui mole & artificio ſtuporẽ faciunt contuenti
Quum olim Alexãder magnus contenderet iſtam urbem expugnare, cogitabat in primis quo
modo molem iaceret, q̃ urbem continenti cõmitteret, ſed quod multis impoſsibile uidebatur. I
gens enim animos militũ inceſsit deſperatio, cernentium profundũ mare, quod uix diuina op
poſſet impleri. Nulla putabant ſaxa tam uaſta, nullas arbores tam proceras reperiri, quibus illu
ſpacium aggeraretur. Deinde uidebant fretũ ſemper exæſtuare, et quo arctius uolutabatur inte
inſulam & continentẽ, hoc acrius furebat. Erat præterea mare iuxta mœnia tam profundum, u
Alexãder iungit urbẽ continenti. nullæ ſcalæ applicari potuerint, quibus milites aſcenderent in ciuitatem. Alexander tamen à pr
poſito ſuo non deſiſtens, magnam uim lapidum miſit in mare, fecitque ex Libano adduci rate
pro turribus faciendis. Cumque à fundo maris in altitudinem montis moles ipſa creſceret, Ty
rij molem ipſam & turres incenderunt, irritumque reddiderunt conatum Alexandri. Proruti
igitur lapidum cumulis, quibus iniecta terra ſuſtinebatur, præceps in profundum ruit, tantæque
molis uix ulla ueſtigia ſunt inuenta. Rex ergo noui operis molem orſus eſt, totasque arbore
cum ingẽtibus ramis in altum fecit proijci, deinde ſaxis onerari, & rurſum alias arbores immitt
& cumulari ſaxa. Coniunxit etiam triremes plurimas, ut undique murum ciuitatis circumirent
ſed excitatus uentus & commotus fluctus maris, colliſerunt nauigia, ruperunnt uincula, & mi
lites in profundum traxere. Tyrij licet animis non deſtituerentur, tamen coniuges liberosque
deuehendos Carthaginem tradiderũt, fortius quicquid accideret laturi, ſi chariſsimã ſui partem
extra cõmunis periculi ſortem habuiſſent. Alexãder interim nõ quieſcẽs, iubet reparari aggerẽ
adducit plurimas naues, & ſubmerſis Tyriorũ nauib. admotisq; turrib. hoſtes in muro transfo
dit, urbẽ ingreditur, oẽsq; interficit, exceptis his q in templa cõfugerũt. Durauit obſidio 7. men
ſibus. Referuntur aũt intra munimenta urbis 6. millia armatorũ trucidata, & duo millia crucibu
Carthago ereſcit. affixi per ingens littoris ſpacium pependerunt. Ab hac urbe Carthago in Africa fuit extructa
ſicut & Leptis atque Vtica, & item Gades in occidente, quemadmodũ Plin. ſcribit. A tempo

re itaque

itaque Alexandri magni uſque ad tempora noſtra deſijt Tyrus eſſe inſula, ſed facta eſt mari-
na ciuitas,littori,ut diximus,adhærens, nec unq̃ illam aſſecuta eſt magnificentiam & tantum
perium maris,quantum habuit ante Alexandrinum excidium. In hac urbe fuit ſepultus Fri-
ricus primus,dictus Barbaroſſa,ſicut ſuprà quoque ſignaui.

Zidon.

HAec urbs olim opulentiſsima, & antequàm à Perſis caperetur, maritimarum urbium maxima, quæ multas colonias ſicut & Tyrus per diuerſas orbis partes miſit, dicta antiquitus Sichem, ab eius cōditore filio Chanaā nepote Nohæ: & eſt ſita ad commodiſsimum continentis portum, extenſa in longum in planicie per littus, fuitq́ memorabilis magnitudinis. Eius priſca nobilitas apparet ex ruinis. Hodie autem eſt op-
lum breue in ſede ueteris, munitiſsimū quidem cum alijs præſidijs, tum duabus arcibus uali-
ſimis,una ab aquilone ſuper rupe circumfluo mari, altera ab auſtro in cōtinenti,etiam ipſa in
pe. Cœlum urbis eſt ſaluberrimum & ager fertiliſsimus, qui etiam cannas mellis profert. Be-
quoque fluuiolus, qui erumpit apud Ptolemaidem procul duobus ſtadijs, fert arenas paruo
ore uitri feraces. Vallis eſt rotunda emittens uitreā arenam, quæ licet exhauriatur, tamen uen *Vitrea arena*
centem conuehunt de ſupercilijs circumiacentiū montium. Ea arena etiam metalla quæ ſu-
perit, mutat in uitrū, uitrum quoq́ factū ſi in arenā & margines uallis conijciatur, redit in are
n: tamen eam nō fundi hoc loco dicūt, ait Strabo, ſed cū Sidonē lata fuerit, fuſionē ſuſcipere.

Purpura in Phœnicia colligitur

SVnt qui ſcribunt purpuram pro ſolis propinquitate colorem habere. Vnde puniceū procreat Africa, id eſt, quaſi uiolaceū colorem: Tyrus uero rubeum. Eſt autē purpura genus piſcis ex concharū genere, unde ſuccus colligitur tingendis ueſtibus expetitus. Habet tamen purpura nobilem illum ſuccū ad tingendas ueſtes in medijs faucibus. Cōgregatur ue-
erno tempore, reliquo tempore ferè ſterilis eſt. Cum uita ſuccum emittit, & ideo uiuas cape
oportet. Conchiliorū uoraciſsima eſt, lingua prælonga, nempe digitali, ſemperq́ uibranti. Per
potitur præda quā adſectatur, per hanc ipſa in præda ducitur. Piſcator conchā cū eſca ponit
ari: hanc ubi illa conſpicit, exerta lingua appetit, adeoq́ protendit, ut eam penè auulſam re-
ere nō poſsit. Ita dum contendit extrahitur: eius cruori dignatio præcipua lanis tingendis, ſi
ertim lapidis uno ictu cædatur: alioquin dolorē aliquandiu ſuſtinens amittit colorem. Sunt
m purpurarū plura genera: nonnullæ augentur inſigni magnitudine, aliæ paruæ. Marinæ ma *Purpurarum*
ſcabræq́ ſunt, paruæ ad littora & oras reperiuntur, flore rubro. Murex quoque eſt ex his q *genera.*
iori integuntur teſta, & eſt frequēs & nobilis apud Tyrum, præbetq́ eundem uſum ac pur
. In Italia diſcernunt per oleum fuſum ſuper ſericum purpurā ueram à notha. Nam ſi relin-
maculam, notha eſt: ſin ueſtis ſericea nihil uitij contraxerit, legitima eſt purpura.

Damaſcus.

DAmaſcus Syriæ urbs primaria in Damaſcene regione q̃ & Cœleſyria, fermè omniū urbium Aſiæ uetuſtiſsima, quippe quam Abrahami ſeruos fundaſſe ſacræ literæ tradere uidentur. Eſt aūt campeſtris, agrum habens natura ſoli ſterilē ac aridam, niſi quatenus aquæ irrigant, ſuperne fiſtulis cuniculisq́ ſubductæ, quarū humor terrā reddit fertilē & conſitionib. pſtantiſsimā. Hæc urbs itinere ſex dierū ab Ieruſalē diſtare dicitur,
quā Paulus apoſt. proſtratus Chriſtū agnoſcere cœpit. Alij uero mira ſcribunt de elegātia
s urbis & fœcūditate agri eius. Eſt ibi arx munitiſs. quā Florentinus quidā ære proprio con *Arx à Floren*
xiſſe dicitur. Peperit enim huius urbis principatū illi Florentino in hunc modum. Ferūt Sul *tino cōſtructa*
præfecto Syriæ quandoq́ propinatū fuiſſe uenenum: & quum remediū q̃ſiſſent à memora
to Flo-

to Florentino id repertum eſſe. Is inter Mamaluchos cõnumerabatur. Inuento igitur antidotc principi in paucis charus erat: ob id ea urbe clariſsima donatus eſt, ꝓpterea ꝙ uiueret princep: illi retuliſſet acceptum. Arce ergo cõſtructa, Florentinus inibi rebus humanis exemptus eſt. E autem hæc urbs incolarum numero admodũ frequens, eadem'que ditiſsima. Mirum dictu e quantum opulentia ac eximio artificio polleat, quippe quæ affatim cõmeatum fermè omniũ h: bet, rei frumentariæ carnium'que, & id genus annonæ. Scatet omnifariam fructibus, & cum p mis per totum annum recentium uuarum illic eſt ubertas. Sunt præterea ibi mala punica, chry mela, ficus, amygdalæ, & proceriores oliuæ, eædem'c optimæ. Fluuius lympidiſsimus urbem interfluit, ob plerunque in ſingulis edibus ſignati fontes conſpiciu tur elaborati. Edes eorũ à foris inelegantes ſunt, ſed i tus decẽtiſsimæ multiplici marmore & cũ primis oph te lapide eas exornante. Sunt in urbe complura del bra, muſcheas appellãt: ſed quod cæteris præſtat, id cc ſtructum eſt inſtar baſilicæ diui Petri urbis Romæ, n ꝙ in meditullio nulli ſunt imbrices uel tecta, ſed pat ſcit ut ſit ſub diuo. Circum uero delubrum omnia cc camerata ſunt. Illic peculiari cultu ſanctiſsimi uatis Z chariæ ut uerum corpus obſeruant, id'que ſummo æſtimato habent. Videre etiã licet eum locum, ubi f runt ſeruatorem noſtrum diuum Paulum increpuiſ

Locus ubi Paulo proſtratus. his uerbis, Saule, Saule, quid me perſequeris? Is locus eſt extra urbem ad primum lapidem: i Chriſtiani humantur, qui in ea urbe è uiuis decedunt. Oſtenditur quoque ibi locus, ubi Cain c citur Abel fratrem confeciſſe germanum.

Antiochia.

Alep. DVplex eſt in hac regione Antiochia: una ſita eſt ſub monte Tauro in Comagene S riæ, quæ Alep appellatur, ubi famigeratũ eſt emporium. Alia duodecim millibus pa ſuum recedit à mari montibus clauſa, habet'que portum ad Orontis oſtia. Hæc Syri totius aliquando metropolis fuit, regia'que Seleucidarum, in quam omnes uires N canor contulit, prius Reblatha dicta, de qua in 4. Regum. Tempore uero Iuſtinia principis, quum terræmotu concidiſſet, & ab iſto principe rurſum inſtaurata fuiſſet, Theopol eſt dicta. Floruit ſub Romanorũ imperio annos ferè mille. Deinde unà cum Ieroſolymis cap à Saracenis, demum poſt annos centum iterum unà cum ipſis recuperata à principibus Chriſt nis. Rurſum autem à Saladino trium ſpacio menſium expugnata, nec unquam poſtea recept *Cathedra ſancti Petri.* Hic prima cathedra principis apoſtolorũ, Chriſtiani'que primum appellati, cum antea diſcipu dicerentur. Antiochiæ nomen putatur accepiſſe ab Antiocho qui eam ampliauit, cũ antea Ep phane uel Epidaphne, & ab Hebræis Reblatha uocaretur. Haud procul ab iſta urbe diſtat al potens ciuitas Seleucia nomine, quæ à quibuſdã à uicino monte Pieria fuit dicta, unde nauig tio inſtituitur in Cyprum. Inter memoratas duas Antiochias ſita eſt in colle quodã ciuitas Al xandria, ſic ab Alexandro magno uocata, ubi ſcilicet idem Alexander Darium regem in f gam uertit.

Meſopotamia.

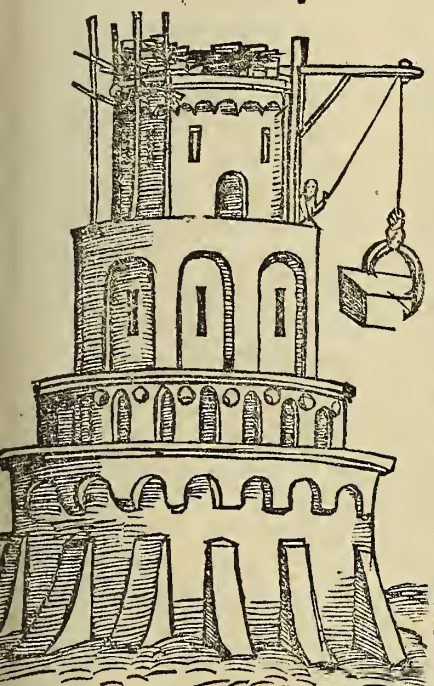
Aramia pro Armenia. REgio Meſopotamiæ quondam cõnumerata fuit Syriæ ſicut & Armenia: nam omn iſtæ terræ hebraica uoce אֲרָם fuerunt dictæ, unde nata quoq; fuit uox Armeniæ pı Aramiæ. Factum eſt tamen diſcrimen apud Hebræos in multiplici illa Aramia. Na eam partem quam Græci uocant Meſopotamiam, Hebræi appellant נַהֲרַיִם ב Aram naharaim, id eſt Aramia duorum fluuiorum. Hi autem duo fluuij ſunt Tigr & Euphrates, Tigris ab oriente, & Euphrates ab occidente: in medio eorum eſt Meſopotami eſt autem μέσος Græcis medius, & ποταμός fluuius. Vnde Tacitus: præfectus campis, q E phrate & Tigride inclytis amnibus circumflui, Meſopotamiæ nomen acceperunt. Eſt deinc Aram Zoba, Aram Hamath, Aram Damaſcena &c. Eſt autem Meſopotamia fertiliſsima r gio, præſertim ea parte ubi alluitur Euphrate, qui annua inundatione ſuperfunditur terris, unc

cop

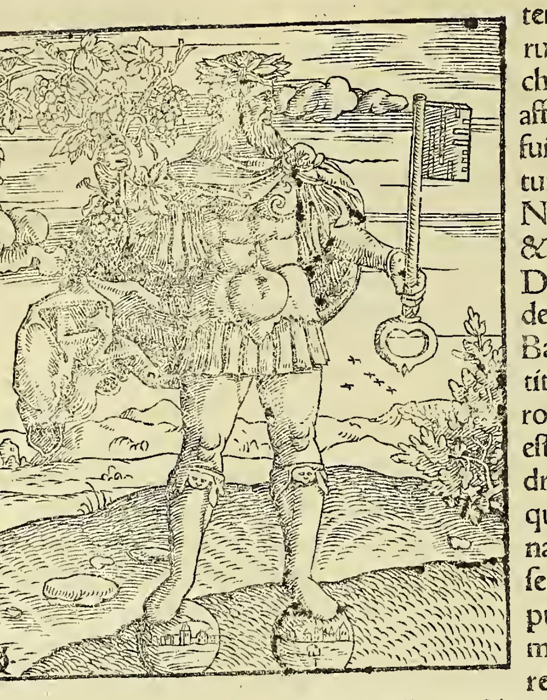
copia læti graminis prouenit, nutriunturq́ pe-
cora innumera. Vnde Gen. 24. legimus, q̄ cū
ſeruus Abraham ueniſſet in Meſopotamiam
procaturus filio domini ſui uxorem, occurriſ-
ſetq́ illi Rebecca, & inuitaſſet eum in domū
patris ſui, dixit: Palearum & fœni plurimū eſt
apud nos, & locus ſpacioſus ad manendū, &c.
Habet etiam hæc regio plantulas quaſdā per-
petuo florentes. Producit & aromata quædā,
& præterea picem quandā mollem, Naphtam
nomine, quā aiunt ardere inſtar olei. Plinio re-
gio iſta fœcundiſsima eſt iuxta Tigridem flu-
n, circum Seleuciam ciuitatem, ubi inculti agri quinquageſimū, culti autem centeſimū red-
t fructum. Interiora uero regionis aſpera ſunt & ſterilia, laborant'que magna penuria aqua
. Vnde fit, ut ſicubi fons aliquis inuentus fuerit, ille abſcōdatur ab incolis, ne hoſtibus inno-
at. Id teſtatur quoque memoratum 24. Geneſeos caput, & item 29. eiuſdem. Huius regionis
gniores urbes ſunt Edeſſa, Charræ & Niſibis. In Edeſſa, quæ nūc Raſe nuncupatur, regnaſ-
citur tempore Chriſti Abagarus, qui datis ad Ieſum literis, reſponſum meruit accipere. Por
e Charris, quæ in Hebræo Haran appellatur, Gen. 11. quomodo illuc ex Vr Chaldæorū de- *Charræ.*
rauerit Tærah cum filijs ſuis Abramo & Lot &c. Niſibis uero non multum ab Haran di-
, fuit olim magni nominis, dicta aliquando Antiochia, & aliquando Mygdonia ab inter-
nte Mygdone fluuio.

Babylonia & Chaldæa.

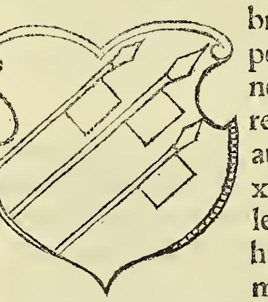
HAc in regione iuxta Tigridē fluuiū mox
poſt diluuiū cœperunt filij Adam extrue
re ciuitatē & turrim in ea, cuius cacumen
erigeretur in cœlum, ſubuexerunt autem,
ut quidam ſcribunt, altitudine quinq́ mil
lium, cētum, ſeptuaginta quatuor paſſuum: at deus
præſumptionem illorum coërcēs, ſine gladio, peſte
alio'ue morbo, ſolius linguæ, quæ tūc unica fuit con-
fuſione, illorum conatum impediuit, quare & locus
ille deinceps ab euentu illo Babel fuit dictus. Sonat
autem Babel mixturā. Mixta enim fuit prima & ori
ginalis Hebraica lingua nedum dialectis & idioma
tibus uarijs, uerum & infinitis externis & à ſeculo
tūc inauditis uocibus, atq́ ex una dictione lehem,
quæ Hebræis panem ſignificat, natæ fuerunt ſeptua *Diuerſitas lin-*
ginta (tot enim dicuntur linguæ eſſe in mundo) di- *guarum.*
uerſæ dictiones, omnes panem ſignificantes: Nam
Syri panem exprimunt per lahma, Græci per arton,
& uulgares per peſomi, Germani per brot, Sclaui
per chleb, Liuoni per mæyſe, Lappones per leipæ,
Galli per pain, Vngari per chinæer, Indi meridiani
holo, Turcæ per ætmeck, Bulgari & Sclauonici per kruch, Vualachi per pin, Angli per
Idem ſentiendū de alijs infinitis rerum nominibus, uerbis actionem ſignificantibus & con
icatiuis dictionibus. Homines itaque unam & propriam intelligentes linguam, coaduna-
certo duce, peculiarem ſibi uendicarunt in orbe terram, puta Aegyptiacè eloquentes eam
quæ à cultoribus ſuis Aegyptus fuit uocata, Teutones Germaniā, Itali Italiam, ſecundū
quique populus à Iano ſummo patre, hoc eſt, à Noah, qui adhuc uiuebat, terram accepe- *Ianus qui &*
i deſignatam. Apud paucißimos manſit lingua natiua, nempe Hebraica, in ea ſcilicet fami *Noe.*
ua deſcendit Abraham patriarcha, in cuius poſteritate ſola, ſancta remanſit lingua. Eos au

 tem

Monarchia prima.

tem qui in Babylonia ſiue Chaldæa remanſe- runt, coëgit Nimrod ad obediẽtiam ſuam, in- choauit'que monarchiam primam. Ioſephus affirmat Nimrodum gigantem, principem fuiſſe eorum, qui turris ædificium molieban- tur. Nimrodo ſucceſsit Belus, atque poſt illũ Ninus, qui non contentus regno ſuo, ſtudui & adiacentes regiones ſuæ ſubÿcere ditioni Durauit autem ea monarchia annis 1234. tar dem'que diuiſa fuit in duo dominia, nempe ir Babyloniam & Mediam atque Perſiam, ſte tit'que ea diuiſio annis 304. Deinde ſub Cy ro et Dario rurſum una ex his dominÿs fact eſt monarchia, q̃ manẽs annis 191. per Alexai drum magnũ fuit translata ad Græcos, apu quos ſtetit annis 495. Alÿ uero qui iſtarũ mc narchiarũ quoq; mentionẽ faciunt, non con ſentiunt in numero annorũ cũ hac noſtra ſu putatione, ſed quod alÿs excutiendũ relinqu mus. Aliqui etiã ponunt primũ Babylonior regem Belũ ipſum Nini patrem, qui ab He breis Bel appellatur. Filius eius Ninus natura bellicoſus & uirtutis ap petens, tam ambitioſus fuit, ut ad imperiũ totius orbis aſpiraret, ſangu nem'q; humanũ effunderet, donec per multa bella 17. annis geſta ſubig ret totam Aſiam: & cõſtituit Aſſyriam caput monarchiæ ſuæ. Mortu autem Belo patre eius, pro ſua cõſolatione fecit fabrefieri imaginem iu xta omnem habitudinẽ eius, quam & in tãta habuit ueneratione, ut m leſactores ad idolum illud cõfugientes, omnẽ haberent ſecuritatẽ: at hinc aiunt initiũ ſumptum colendorũ idolorum, cœperunt'q; tum pr mum homines diuinũ honorem impendere ſimulachris. Redacta ita

Initium idololatriæ.

omni Aſia p̃ter Indos & Bactrianos in poteſtatẽ, Ninus urbem quoq; cõdere ſtatuit, cui par m gnitudine neque fuiſſet antea, neq; eſſet futura. Coactis ergo undique uirib. & his q̃ ad tantu opus ſpectarẽt paratis, iuxta Tigridẽ in Aturiæ campo urbẽ condidit, nõ æqua laterũ dimenſi ne, nam duæ muri partes lõgiores erant reliq̃s. Horũ latus q̃dlibet longitudine erat ſtadiorũ 15 breuiores uero ſtadiorũ 90. Qua muri dimenſione, ambitus ſtadia cõplectitur 480. Et plane ſ ſua nequaq̃ eſt fruſtratus. Nulla enim poſtmodũ urbs tanto ambitu, tãta'ue mœniũ magnific tia cõſtructa eſt. Altitudo murorũ pedum erat 100. latitudo qua tres currus ſimul perambulare Turres 1500. quarũ altitudo pedum erat 200. Habitare eam coëgit maiori ex parte Aſſyrios quidẽ potentiores. Ex reliquis nationib. uolũtarios aſſumpſit, à nomine ſuo urbẽ Ninam app lans. Agros propinquos habitatorib. diuiſit. Cõdita urbe, arma in Bactrianos uertens, ibi Sen ramidem uxorẽ cepit. Hunc Ninũ, alÿ Aſſur uocant. De magnitudine huius urbis Ninæ, qua ſacra ſcriptura Niniuen appellant, reperies nõnihil apud Ionam prophetã ſcriptum. Cæterũ N nus genito ex Semiramide filio, cui nomẽ Nini indidit, exceſsit è uita, imperio uxori relicto. I ſtructa eſt poſtea Niniue à Medis, ut hodie nihil ſuperſit de ea, adeo nihil eſt firmum in mun quãtumlibet firmum eſſe putetur. Idẽ contigit ſepulturæ Beli quã eruiſſe dicitur Xerxes. Ea ramis fuit quadrata ex latere coctili ſtructa, ſtadÿ altitudine, cuius quodq; latus ſtadium obti bat. Hanc Alexãder reparare uoluit, ſed cum multi laboris eſſet & multi temporis (nam ſolũ expurgandã terram, 10. millib. hominũ duobus menſib. opus erat) quod incœperat facere n ualuit. Illico enim morbus & mors conſecuta eſt.

Niniue magnitudo.

De Semiramide regina Babyloniæ.

SEmiramis Nini magni Aſſyriorũ regis uxor, mortuo marito, aut, ut alÿ ſcribunt, ſagi ictu interfecto, regnũ ſuſcipiẽs, regnauit annis 42. Nam licet haberet filium etiã Nin uocatũ, cui regnum debebatur, nõ tamen æſtimãs tutum filio tenello tam grande cõn tere imperiũ, ipſa ut erat animo ingenti, quodã aſtu muliebri excogitata fall cia, cum i peri

perium palàm adminiſtrare non aude-ret,ſimulat ſe Ninum filiũ, pro fœmina puerũ.Nã & ſtatura utrique mediocris & uox pariter gracilis, ac forma linea-mentorum matri ac filio ſimilis. Igitur brachia & crura uelamẽtis, tiara capuc tegit,& uirorum more incedere cœpit. Eodẽ ornatu et populũ ueſtiri iubet,ne nouo habitu aliqd occultare uideretur. Sic primis initijs ſexũ mentita,puer cre dita eſt.Et fœmina puerũ ſimulans,ma ieſtatem regiã adepta eſt.Magnas dein ge res geſsit,quarũ amplitudine ubi in-uidiam ſuperatã putat,quieſcit,fatetur, quẽ ue ſimulaſſet,nec metuit omnibus aperire ꝙ eſſet fœmina, nec hoc digni-tatem illi regni ademit,ſed admirationẽ auxit,ꝙ mulier nõ fœminas modo uir-tute ſed etiã uiros anteiret.Fuit hæc mu lier tanti animi, ut contenderet uirũ re-rum gloria excellere. Nam urbẽ in Ba-bylonia magnificentiſsimã cõdidit, aut ſecundũ alios uetuſtiſsimũ opus Nim-rod in cãpis Sinnaar reſtaurauit,muris' que ex cocto latere,arena,pice,ac bitu-ne cõpactis,altitudine atque groſsitie & à circuitu lõgiſsimo admirãdis ambiuit:accerſitis un ue opificib.atque architectis, cæterisq́ꝫ q̃ ad tantã rem ptinebãt paratis. Vrbs ab utroque la-Euphratis,ut medius interfluat ædificata,cuius mœnia ambitu ſtadia 300 & 60 cõplectebanfrequẽtib. turrib.ac magnis.Erat tãta operũ magnificentia,ut in muri latitudine,ſex equorũ rus unà prodire poſſent:altitudo eorũ erat 32. pedũ.Turres 250.numero,quarũ altitudo lati-o'que magnificentiã æquabat murorũ. Cum'que plurimæ paludes urbem circũſtarent, non cõſilium ea parte turres cõſtruere,q̃ loci natura eſſet admodũ munita.Mœnibus autẽ unico o abſolutis,pontẽ qua parte fluuius anguſtior fluebat cõſtruxit,ſtadiorũ 5.lõgitudinis,colu-is in ꝓfundo ſumma arte inuicẽ pedes 12.diſtãtes iactis.Lapides truncis ferreis,immixto iun ris liquefacto plumbo cõiunxit.Ante columnas ad impetũ aquæ ſcindendũ,curſum'que flu-reprimẽdum,firmos cõpoſuit angulos, quo ab omni aquæ circũfluentis ui tutæ eſſent. Pon-q 30.pedum latitudinẽ habebat,coniunxit ex cedrinis, cypariſsis ac palmarũ trabib. ſpecta-nagnitudinis,opus nulli arte poſterius,eorum q̃ à Semiramide facta ſunt.Ab utroque flumi-latere murũ duxit ſtadijs 360. pari mœnium urbis latitudine. Regias iuxta flumen ex utroqꝫ ntis latere duas ædificauit:q̃ & aſpectũ latæ urbis p̃berent, ut eſſent tanq̃ ciuitatis propugna-a,Euphrate per mediam urbem meridiem uerſus fluente.Regia q̃ ad occidentẽ uergebat pri m ambitum habuit ſtadiorum 60. altis & ſumptuoſis mœnibus ex cocto latere conſtructũ. er deinde interior erat circuitus, cuius in crudis adhuc lateribus uaria animãtia, quæque ſuo ore ad naturæ ſimilitudinẽ expreſſa fuere.Erat & tertius intimus circuitus,qui arcem cõtine-30.ſtadiorum ambitu.Erexerat & portas tres,in quibus uaria ex ære poſuit ornamẽta. Hæc ia excellẽtior erat ea,q̃ ex altera ſita erat fluuij parte,tum magnitudine, tum ornatu.In urbis dio templũ Ioui erexit mirãdæ altitudinis, in quo Chaldæi aſtrorum fecerunt obſeruationes.

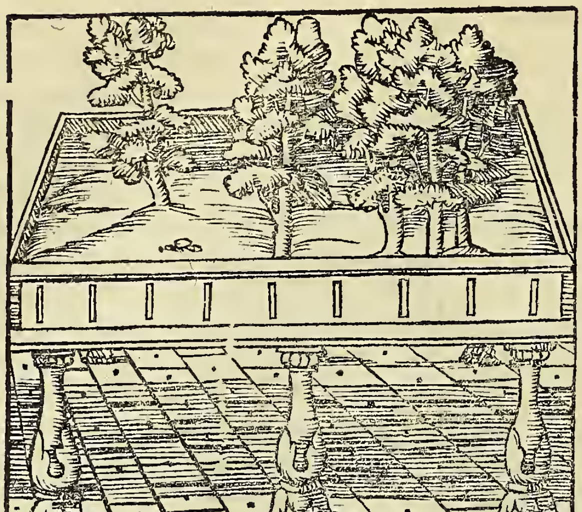
Vrbem conſtruit Semiramis.

Pons magnificentiſsimus.

De horto penſili in Babylone conſtructo.

PEnſilis quidam hortus in Babylone erat, tam mirabili artificio conſtructus,ut olim nu-meraretur inter ſeptem orbis mirabilia.Hunc quidam conſtructum aſſerunt à Semira-mide,Diodorus uero ſcribit eum factum à quodam Syro poſtmodum rege,in gratiam pellicis. Quæ quum Perſa eſſet genere, cupiens in montibus uidere prata, uiro perſua-

 ſit ut

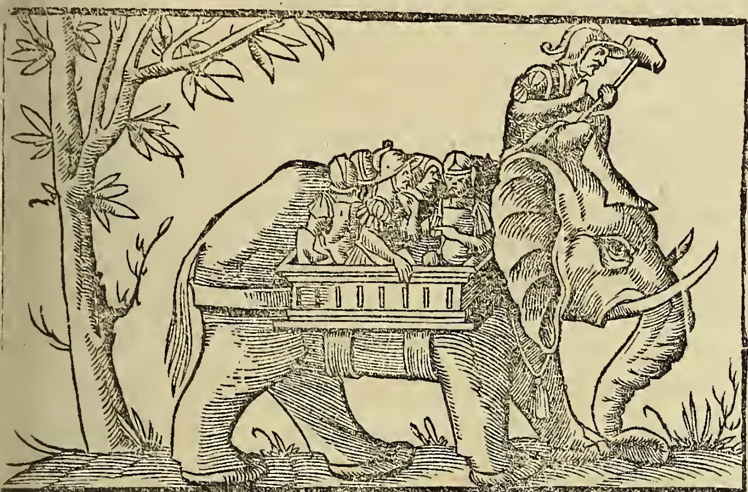

ſit ut artificio excitaret hortum, qui arbo
bus pratis'que patriã repræſentaret. Hui
horti latera ſingula iugerib. 4. extendeb
tur. Aditus ueluti in monte erat, ædificijs
tero ſuper alterum cõſtructis, ut ex eo c
ſpectus longe late'que pateret. Teſtudin
in ſolo poſitæ erãt, q̃ totius horti pondus
ſtinerent. Inde aliæ ſupra alias excreſcer
ſemper magnitudine ædificatæ. Nam ſu
riores in quib. horti murorum ſuperfic
cõtinebatur, altitudine 50. cubitorũ emi
bant. Solum hoc modo cõſtabat. Erant p
ſitæ lapideæ trabes lõgitudine pedũ 16.
latitudine. Supra has pro pauimẽto ſtra
arũdines aſphalto cõpactæ. Deſuper co
lateres duplici ordine, gypſo ſtructi. Ter
tegulæ plumbeæ, ne qua humiditas ad te
dines manaret. Aquarum inſuper receptacula, quibus humor efflueret. In hoc pauimento co
geſta humus profunda, ut magnarum arborũ radicib. ſatis eſſet, hortum efficiebat: in eo proc
ræ omnis generis arbores, aſpectum iucundum reddebãt. Quædam arbores aſſurgebãt in tãta
altitudinem, ut 500. pedib. ſurſum erigerentur, ferebant'que non ſecus fructus, q̃ ſi ex ipſo ter
fundo proceſsiſſent. Qui à longe hunc hortum uidebat, putabat ſe ſyluam in monte uidere. L
men quoque adeo teſtudines inuicem præbebãt, ut in eis regia diuerſoria haberentur. Præter
aquæductus occulte fabricatus rigabat hortum.

Egregia Semiramidis reginæ facinora.

De hac muliere Valerius max. ſcribit, q̄ quum die quadã pacatis reb. fœminea ſoler
cum pediſſeqs diſterminaret crines, ac patrio ritu reduceret in tricas, factum eſt cu
nõdum præter medios deduxiſſet, ut illi nunciaretur, Babylonẽ defeciſſe: quod ad
ægre tulit, ut proiecto pectine cõfeſtim ab officio muliebri irata cõſurgens coarrip
ret arma, ac eductis copijs obſideret urbem p̃ualidam, nec ant'e quod inordinatoru
crinium ſuperfuerat cõpoſuit, q̃ potentiſsimã ciuitatẽ longa obſidione affectã, in deditionẽ co
ret, & ſuo dominio infeſtis armis ſubderet. Cuius tam animoſi facinoris diu exhibuit teſtimon
ſtatua ingens ex ære cõflata, & in Babylone erecta, fœminã ſolutis ex omni altero latere crini
Ingens lapis. ex altero in tricam cõpoſitis p̃tendens. Eadem mulier ex Armeniorum montib. lapidẽ excidi
cit, lõgitudine pedum 150 latitudine uero ſpiſsitudine'que 24. Hunc magna curruum multitu
ne ad flumen Euphratis delatum, naui'que impoſitum Babyloniã detulit, & in uia inſigniori e
Obeliſcus pyramide minor xit. Res mirabilis aſpicientib. quã à forma Obeliſcum dicunt, inter 7. miranda opera annumer
tum. Fecit deinde in Media mirabile opus, hortum ſcilicet & iuxta ipſum in ſaxo 17. ſtadioru
alto fecit ſcindi effigiẽ ſuam, & iuxta illã ſculpi centum q ei dona ferebãt. Fecit etiam ſcribi in
Syris literis: A Semiramide ſubditorũ opere iſtud ſaxum eſt exciſum. Deinde apud Ecbatan
in Iarcieo monte immortale ſui monimẽtum reliquit, p̃cipitia montis & conualles, anfractus
cõcaua loca ad planum deducens, & magno ſumptu iter breuius reddens. Ad Ecbatanam in
cãpeſtrem urbem accedens, magno ſumptu regiã ædificauit. His in Media geſtis uenit in Pe
dem, alia'q; Aſiæ quib. imperitabat loca, ubique mõtes ſaxa'q; incidens, uiam facilẽ tranſeunti
reddidit: in locis planis aggeres ſtatuens, in qbus nunc ſepulchra defunctorum ducum, nunc
bes ædificauit. Quo factum eſt, ut uſque ad noſtrã ætatem multa in Aſia eiuſmodi rerũ ueſtig
perdurent, q̃ opera Semiramidis uocãtur. Vniuerſa deinceps peragrata Aegypto, Libya'q; m
gna ex parte in ditionem redacta, ad Iouem Ammonẽ tranſijt, ſciſcitatura à deo ſuæ uitæ finer
Cum'q; diutius pacẽ egiſſet, honoris cupida excogitauit aliquod memoria dignum bellum g
Semiramis inuadit Indiam rere. Audiens autem Indorum gentem maximam inter cæteras orbis gentes, regionẽ uero pu
chram, fertilem'que eſſe, arma uertit in Indiam. Imperabat Indis ea tempeſtate rex Staurobate
maximo fultus exercitu, elephantis'que plurimis bello aptis. Semiramis uero inferior elepha
Stratagema. torum apparatu, rem excogitauit qua terreret Indos. Occiſis enim trecentis boum millib. ca
nes op

ıes operarijs cōceſsit, & coria inſui fecit elephantorum inſtar, quæ poſtmodum fœno referta, ue
i elephanti ſpeciem præ ſe ferebant. Intus uero hominem incluſit, camelum'que cui homo inſi-
iens formā beluæ ducebat. His biennio confectis, tertio anno infinitas copias in Bactris coëgit.
Aſſuefecit autem equos ne illis ſimulachris terrerentur. Audito rex Indorum ingenti apparatu
elli, conatus eſt excedere Semiramidis uires, omnibus'que q̃ belli uſus poſcit præparatis, nun-
ios ad Semiramidem iam appropinquantem mittit, & reprehendens eius ambitionem ꝙ nul-
a iniuria laceſsita bellum ſibi inferret, cōminatus eſt, ſi eam uinceret, ſe illam cruci affixurum. Le-

cta epiſtola ridens Semiramis, non uerbis, ſed uirtute certandum eſſe reſpondit. Ponte uero ſuper Indum conſtructo, & præſidio ab utroque latere impoſito, omnes traduxit copias. Præcedebant elephantorum ſimulachra, quibus hoſti mulier metū inijcere uolebat. At ſimulatio illa haud diutius latuit. Nam admirantibus Indis, unde tāta illi elephantorum copia ſuppeteret, quidā ex Semiramidis

Simulachra elephantorū.

xercitu nocte capti rem prodidere. Quapropter confiſus ſuis uiribus rex, fictionem elephanto
m prædicens, copias ſuas aduerſus Aſſyrios eduxit. Appropinquantibus aūt exercitibus, rex
uites & currus in prima acie ante phalangē deſtinauit. Semiramis ſimulatis elephantis aduer-
s equites p̄miſsis, inito'que certamine, regios equites fudit. Aſſueti enim ueris elephātis, equi
ua forma, olfactu'que inſueto turbati ſunt. Semiramis cum electis militibus uictoriā iſtam ſe-
ta, Indos in fugam uertit. Quibus ad phalangem fugientibus, rex aciem peditum præcedenti
s elephantis promouit. Veri elephanti cōtra ſimulatos ibant, neque pari robore pugnabatur.
periores erant Indi, magnā'que edebant Aſſyriorum cædem. Omnibus uero tandem Aſſy-
s ad fugam intentis, rex Semiramidi caſu obuius, ſauciauit illam iaculo, parum'que abfuit quin
m cepiſſet. Omnes itaque in fugam uerſi, inſequētibus Indis magna cædes facta eſt, quouſq;
men traiecerunt. Tunc permutatis captiuis, Semiramis in Bactrianos redijt.

Semiramis occumbit.

Quæ culpanda in Semiramide.

OMnia iam cōmemorata, nedum in fœmina, ſed in quocunq; uiro ſtrenuo mirabilia atque laudabilia & perpetua memoria celebranda, una obſcœna mulier fœdauit illecebra. Nam alium uirum capere noluit, uerita ne imperio priuaretur. Sed eos ex militib. eligebat appetebat'que, qui in caſtris erant forma & decore præſtantes, quos omnes poſtea priuabat uita. Cum'que quaſi aſsidua libidinis prurigine ureretur infelix, inter
æchos quoque filius Ninus numeratur, iuuenis præſtantiſsimæ formæ, qui uti cum matre mu
ſſet ſexum, in thalamis more delicatæ fœminæ marcebat ocio, ubi mater aduerſus hoſtes ſuda-
t in armis. Qua turpi nota fœdata Semiramis, dum putat aſtutia abolere, quod laſciuia detur-
uerat, legem illam impiam & ſceleſtā condidiſſe aiunt, qua præſtabatur ſubditis, ut circa uene
agerent quod liberet. Alij tamen ſcribunt, ꝙ cum in deſiderium filij incidiſſet, eum'que iam
ate prouectū in ſuos prouocaſſet amplexus, ab eodem cum annis iam 32. regnaſſet occiſam. A
ibus diſſentiunt alij, aſſerentes eam libidini miſcuiſſe ſæuitiam, ſolitam'que quos ad explendū
uredinis uotum aduocaſſet, ut occultaretur facinus, cōtinuo poſt coitum iuſsiſſe necari. Ve-
n cum aliquando concepiſſet, adulteria prodidiſſe partu, ad quæ excuſanda, legem illam ini-
am, cuius iam mentio facta eſt, proditam aiunt. De qua Oroſius ſic ſcribit: Semiramis libidi-
ardens, ſanguinem ſitiens, cum omnes quos concubitu oblectaſſet occiderit, tandem filio fla
ioſe concepto & impie expoſito, inceſtu cognito priuatam ignominiā publico ſcelere obte
. Præcepit enim, ut inter parentes & filios nulla delata reuerentia naturæ de cōiugijs appeten-
, quod cuique libitum eſſet, liberum fieret. De exitu eius Iuſtinus ſic ſcribit: Ad poſtremum

Semiramis libidini addicta

Semiramis filij cōcubitum petit.

quum concubitũ filij petiſſet,ab eodem interfecta eſt 42. annos poſt Ninum regno potita.

De aſphalto Babylonico.

Aſphaltum ſpicis ſpecies.

HAbet textus Biblicus Gen.11.uſos fuiſſe filios Adam in extructione turris Babyloni cæ bitumine pro cemento,hebraice hemar non homer:ubi rabi Dauid Kimhi dicit,h mar eſſe ſpeciẽ picis, quam Græci aſphaltũ uocant,qui in hunc uſque durat diem.D hoc Coſmographi in hunc modum ſcribũt:Cum multa ſint in Babylonia admiratio ne digna, non minus mirabitur quis magnam uim, qui in ea gignitur aſphalti. Tant enim illius ſupereſt copia,ut Semiramis non ſolum ſatis tot tantis'que ædificijs fecerit, ſed & p pulus,licet innumerabilis eo areſacto pro lignis utatur:adeo magna illius copia tanquã ex larg fonte haurientibus adeſt. Eijcit enim odorem ſulphureum ac grauem, qui tranſeuntes animãte interficit.Ita enim anhelitum comprimit,ut ſpiritu interclufo,arrepta reſpirandi facultate, mor ſubito ſequatur. Traianus imperator cum eſſet in oriẽte, motus magno deſiderio uiſendi huiu lacus,acceſsit propius,& omnia diligentius contemplatus eſt.Sunt etiam qui ſcribũt totum fu dum Babyloniæ refertum pice, atque ob id tempore æſtiuo ſæpiſsime fulmine tangitur, atque i eo loco aſphaltus aſcẽdit.Eſt autem duplex bitumen, liquidũ quod naphthã uocant,& quod i Suſiano agro naſcitur,& aridum quod congelaſcere poteſt,in Babylonio, cuius fons eſt prop ipſum naphthã.Hic glebæ maxime concreantur ad ædificia idoneæ,q̃ ex coctilib. laterib.& bitu mine fiunt.

Lacus picis.

Naphtha.

De deſtructione Babyloniæ.

TEmpore eo quo Nabuchodonoſor rerũ in oriente potiebatur, Babyloniæ ciuitas fu adhuc in ſua magnificentia,quum etiam Iudæi illuc iuxta Iſaiæ uaticinium per dictum Nabuch.fuerint tranſlati,& paulo poſt urbs ipſa in ſolitudinem pro magna parte re dacta.Vnde Strabo:Vrbis Babyloniæ partem Perſæ diruerunt, partem tempus con ſumpſit & Macedonum negligentia,præſertim ubi Seleucus Nicator Seleuciã ad T grim condidit ad ſtadia 300.Babyloni proximã.Nam & ille & poſteri omnes circa hanc urben maximopere ſtuduerunt,& regni caput effecerunt,& nunc Babylone maior eſt,quanq̃ magn ex parte deſerta,ut id facile de ea dici poſsit,quod de magnis urbib.quæ in Arcadia erant,a qu dam dictum eſt:Magna ciuitas magna ſolitudo eſt.In ea propter lignorũ inopiam ex palmacei trabibus & columnis ædificia faciunt. Nam regio magna ex parte nuda eſt, nihil habens præte frutices & palmam.Regio hordeum fert quãtum alia nulla:cætera ex palma præbet.Ex ea enim panis & mel & uinum & acetum fit,& textilia uaria. Nucleis pro carbonibus fabri ferrarij utu tur. Qui in aqua macerati, bobus & ouibus in pabulum dantur.Dicunt eſſe carmen quoddam Perſicum,in quo 360.palmæ utilitates numerentur.Babylon ergo aliquandiu Aſſyriæ metrop lis fuit,deinde Seleucia, q̃ ad Tigrim ſita eſt,tranſlato etiam ad eam ex deſtructa Babylone Ba byloniæ nomine,autore Plinio. Noſtro uero æuo appellatur Baltach, aut ſecundum alios Val dach.In deſtructione Babylonis impletum eſt uerbum domini,quod longe antea prædixerat Iſaiam prophetam cap.13.in hæc uerba:Erit Babel,q̃ inclyta fuit in regnis, decor & magnificen tia Chaldæorum, in ſubuerſionem inſtar Sodomæ & Gomorrhæ. Non ſedebit in perpetuũ,ne habitabit uſque in generationem & generationem,ſed neque Arabs figet tabernaculum ibi, & paſtores non facient ibi cubare greges ſuos. Cubabunt uero ibi beſtiæ horrendæ,& implebun domos eorum cercopitheci: habitabũt ibi ſtruthiones, & piloſi ſaltabũt ibi &c.Hic uides quo nullæ diuitiæ,nulla potentia, non robuſti muri, non multitudo turrium, neque faſtus & pompa potuerunt ciuitatem illam ſaluare, ſed oportuit illam interire & ſubire fatum, id'que non ſimpli citer inſtar aliarum ciuitatum,q̃ plerunque fuerunt temporum ſucceſſu reparatæ, ſed iuſſu dei f cta eſt perpetua manſio draconum & ſyluestrium animalium.

Seleucia delet Babyloniam.

Magna ciuitas magna ſolitudo.

De legibus Babyloniorum,& de aſtrologia Chaldæorum.

Filiarum elocatio.

HAbuerunt incolæ huius regionis olim mirabiles leges & conſuetudines. Puellas nub les ſingulis annis in publicũ ducebant,atque uenum exponebant,& qui opus habui uxore,emit ibi unam.Precium uero ſeruabatur in publico ærario, & per ipſum uend bantur puellæ quæ minus ſpectatæ erant formæ, & quas nec gratis quiſquam accipe re dignatus fuiſſet.Aegrotos in uijs exponebant,q præter euntes interrogabant,nun quiſquam

ſquiſquam morbi huius remedium norit. Nam nemo prætereuntium tam malus erat, qui occur-
ens nõ admoneret, ſi quid ſalutare haberet. De his legimus infra copioſiora in deſcriptione Aſ
yriæ. Qui dormiſſet cum muliere, mane ſurgentes, quiſque ſeorſum ſuffiti lauabantur priuſquã
uicquam attingerent, & perinde eis lauacrum à mulieris congreſſu in more erat atque à mor-

tuis. Nutrierũt Babylonij doctos uiros quos Chaldæos uocabãt, & hi ad cultum deorum erant deputati, philoſophabantur quoque per omnem uitam, peritiſsimi aſtrologiæ habiti. Multi diuinatione quadã futura prædicebãt, ac tum augurijs, tum ſacris, tum alijs quibuſdã incãtationib. mala auertere ab hominib. bona afferre, auguria inſup, ſomnia'q; & ꝓdigia interpretari conſueuerunt. Mundum ſempiternum eſſe dixerunt, neque principium habuiſſe, neque ſortiturum finem. Vniuerſorũ ordinem atque ornatũ diuina quadam prouidentia factum. Cœleſtia omnia non caſu aut ſua ſpõte, ſed determinato quodã firmo'que deorum nutu iudicio'que eſſe perfecta. Aſtrorum longa obſeruatione curſum naturam'que diligẽtiſsime ſcrutati, multa futura hominibus prædixerũt. Maximam uero uim ac motum quinque aſtrorũ, qui planetæ appellantur, interpretes illi dixerunt, eius præſertim qui Saturnus dicitur, eſſe affirmantes.

Aſtrologorũ officium.

Arabia triplex, Petrea, deſerta, & felix.

ASia ubi Africam aſpicit, ibi Arabia eſt inter Iudæã & Aegyptum: eſt'que triplex, una Petrea à ſeptẽtrione & occaſu Syriæ inſerta, cui à fronte deſerta prætenditur Arabia: à meridie altera quæ felix nominatur. In Arabiam deſertam uenerunt filij Iſraël, poſtq̃ dominus deus eos ſtupendis miraculis traduxerat per mare rubrũ, habitarunt'que in eo quadraginta annis, cibauit & potauit eos ſine omni humano præſidio in tam uaſta ſolitudi
, quæ nec aquam habet ad bibendum, ſed habitatio eſt ſerpentum & ſcorpionum. In extremi
ibus ægre habitatur. Nam quæ uergunt ad Orientem partes, Arabes Abati inhabitant, deſer
, ina quoſas & in paucis fructus ferentes, ideoque latrocinijs uicinis gentibus infeſti atque bel
nuicti. Qui regionem aquis carentem tenent, puteos effodiunt exteris ignotos, quæ res ho-
um pericula depellit. Nam qui eos perſequuntur, aut errantes ſiti deficiunt fontiũ inſcitia, aut
: redeunt labore defatigati. Ob hanc cauſam Arabes ea loca incolentes, cum bello expugna-
equeant, liberi uiuunt, neque ulli unquam externo regi, non Aſſyrio, non Medo, non Perſo
uerunt. Strabo uocat eos Arabes Scenitas, qui per paruas quaſdam potentias in ſterilibus lo
propter aquarum inopiam poſsident. Agriculturam aut parum aut nihil exercent, paſcua o-
is generis pecorum præſertim camelorum optima habent. Vocantur Scenitæ & Nomadæ,
gens uaga & ſine ædificijs in tentorijs habitet. Prope Eufraten uerſus Chaldæam & Perſiam
ica hæc Arabia habet oppida, in mediterraneis autem nulla, ſed uagantur cum pecoribus &
gurijs ſuis de loco ad locum, latrocinijs uiuentes. Inſignior eorũ ciuitas dicta fuit olim Tapſa-
n, & poſtea Amphipolis. In hac regione ait Diodorus ſtagnum eſſe ingens, aſphaltum pro-
cens, ex quo nõ paruum uectigal percipitur. Eius aqua odoris eſt peſsimi atque amari. Quo
ut neque piſces producat neque aliquod aquatile animal. Et cum plures dulcis aquæ fluuij in
illud decurrant, nequaquam tamen aquæ natura immutatur &c. Hæc cum Siculus
obſcure ſcribat, Strabo multo dilucidiꝰ de mari mortuo in Arabiam
Petream ſeſe extendente explicat, cuius mentionem ſu
prà in Paleſtina ampliorem
fecimus.

Arabia deſerta.

Terra aquarum indiga.

Scenitæ Nomadæ.

Arabia Petrea.

Nabathea.

COnfinis eſt Arabia Petrea Aegypto Iudææ'qꝫ, & uocatur à Strab.& Plin.Nabathea
cuius metropolis eſt Petra, quæ hodie ſecundum Volaterranũ Arach dicitur. Apuc
Iſaiam uero Petra deſerti appellatur.Hac iter Hebræi pro parte fecerunt,quũ ex Aeg
pto proficiſcerentur.Ipſa,ut ait Strabo,in plano eſt ſita,circũſepta rupibus altis,intra
fontes uberrimi ſunt,extra uero circuitum regio ex magna parte deſerta,& ſine aquis
præſertim uerſus Iudæã.In hac parte nihil memorabile,ait Plinius, præter Caſium montem uer
ſus Aegyptum,ubi ſepulchrũ eſt magni Pompeij. Nos tamen memorabilius putamus in hac r
gione Sinam montem noſtris appellatum, Ptolomæo autem Melanem, ubi & ſepulchrũ diu
Catharinæ & lex Moſi diuinitus conceſſa. In hanc Arabiam fugit Moſes à facie Pharaonis a
ſacerdotem Madian:Exodi 2. Hæc regio pro magna parte non differt à deſerta Arabia,quia &
ipſa in multis locis ſterilis eſt,arenoſa,petroſa & tota aſpera,laborat'que penuria aquæ.Aiunt i
ea tantas eſſe ſolitudines ſabuloſas, ut per uentũ una nocte excitetur cumulus arenæ in magni
tudinem montis,& quicquid hac congerie arenæ obruitur ſuffocatur, unde & huiuſmodi deſe
tum uocatur mare arenoſum.Ibi iter nullũ eſt,ſed qui itineris curſum moderatur,pyxide ac pag
na marina utitur,haud ſecus quàm nautæ ſulcandi equoris peritiſsimi:incolæ camelis uehuntu
incluſi caueis ligneis,in quibus uitam trahunt,ducibus tamẽ pilotis,qui non aliter q̃ in undabu
do mari cõpaſſo,hoc eſt,magnete ducuntur.Illic fit momia.Huius Arabiæ reges olim dicti fue
runt Arethæ,qui multa habuerunt diſsidia & bella cum regibus Iſraël,potiſsimum ſub ſecund
templo,tempore Herodis regis & ſuorum prædeceſſorũ. De quo multa apud Ioſephum hiſto
ricum.In hac regione eſt etiam Medina Talnabi, ubi impuriſsimus Mahumetes ſepultus iace
Delubrum eius teſtudinatum eſt longitudine paſſuum 100. latitudine uero paſſuũ 80. patеſci
Gemina porta ingreſſus adeuntibus patet.Fulcitur columnis 400.ex latericio opere albicanti
Lychni penſiles accenſi plures admodum, numero quaſi trium milliũ. Ab una delubri parte tu
ris uiſitur ambitu quinqꝫ paſſuum quaquauerſum teſtudinata, panno'que contecta ſericeo,u
defoſſus eſt locus,in quo adſtruunt conditũ Mahumetem ſocios'que eius.Ad hunc locum ma
gna eſt Saracenorum peregrinatio, uiſitantes corpus Nabi, id eſt,prophetæ : fuit enim ſeducto
ille Arabs, atque Arabica lingua in multis cõſona eſt Hebraicæ,in qua נָבִיא Nabi prophetan
ſignificat.Non autem facile peregrinis oſtenditur corpus huius pſeudoprophetæ, etiã ob quan
cunqꝫ magnam pecuniam,ſicut Vartomannus ſcribit,quum eſſet Medinæ & deliramenta Sar
cenorum exploraret.Adfuit enim tunc dux quidam, qui obtulit quaterna milla ſaraphorum,
uideret corpus pſeudoprophetæ.Cui præfectus delubri:Audes tu his luminib.quibus tot patr
ſti ſcelera,eum uelle conſpicari,cuius intuitu deus maximus cœlum ac terram creauit? Reſpõd

Medina locus ſepulchri Mahumeti.

Mons Sina.

Mare ſabuloſum.

Mahometi religio uana.

dux. Verum dicis,ſed abs te unum liceat impetraſſe, ut
deam prophetam : quo uiſo,in eius gratiam effodiam m
hi mox lumina.Ait præfectus : Cuncta tibi aperiam prin
ceps.Nemo it inficias, quin hic propheta noſter uitã exu
rit:qui ſi uoluiſſet, potuiſſet quidem apud Mecham dec
dere,uerũ ut inopiæ ſpecimen præ ſe ferret, eo'que nos in
ſtrueret exemplo,hic q̃ alibi maluit rebus humanis exu
lico'que in deorũ ſedes relatus eſt ab angelis, adeo'que i
cœlitum ueluti compar receptus eſt conſeſſum. Iterũ du
ait ad templi præfectũ : Ieſus Chriſtus Mariæ filius ubi e
Reſpõdit ille: Ad Mahumetis pedes. Tunc ſubiũxit du
Sufficit,ſufficit:nolo plura ſcire.Hãc hiſtoriam ob id indu
xi,Chriſtiane lector,ut uideas in quãto errore miſeri & c
ci homines ſunt,qui tam magnifice ſentiunt de impoſto
illo,& ipſum diaboli mancipiũ ex profunditate inferni ſu
leuant in cœlũ,collocant'qꝫ ad pedes, imò ſupra caput u
geniti dei.Sed de eius uita & ſectæ origine infrà plura ſc
bam. Ciuitas Medinæ cum in ſterili agro ſit ſita, uictũ p
tit ex Felici Arabia,ex Cairo et Aethiopia,id'qꝫ per mar
Diſtat enim itinere triũ dierũ à mari rubro. Ad Mecha
uer

ro,quæ eſt in felici Arabia,eſt iter 14.dierum:& in hoc itinere peruenitur ad arua patentia quæ
enis ſtrata ſunt albicantibus pollinis inſtar. Si quò ſiniſtro pede uſu euenit,ut ij qui illac iter a
int,auſtro feruntur,ut ſeptentrione aguntur,ſabulo obruti occumbunt omnes,homines & iu
enta. Quod ſi proſperis uehuntur flatib. atro tamē ſabuli turbine adeo inuoluuntur,ut adem-
o è conſpectu interuallo 10.paſſuum,alter alterū non conſpiciat.Exanimantur ibi ſiti complu
s:& contra quando fit fontis poteſtas,multi intereunt ob hauſtos plus iuſto latices.

Arabia felix.

HAec Arabia meridiem uerſus inter duos ſinus Arabicum & Perſicum ueluti peninſu
la excurrit, quæ ut Strabo ſcribit,bis ut India ſeritur ob fœcunditatē. Fluminibus ſca-
tet,quæ in campos abſumuntur, omnium fructuum tum pecoris abundans,præter e-
quos,mulos & porcos. Auium etiam omnium, præter anſerem & gallinam. Oues al- *Feracitas Arabiæ.*
bæ,boues nigri. Aromatū omnis generis feraciſsima, quibus omnia permutāt. Cuius
ulentiæ teſtis Alexander, qui eam,uti fama eſt, regiam facere inſtituerat,poſtquā ex India re-
rtiſſet. Vrbes ſine mœnibus colunt,quo in pace maxime degant. Mira ſcribuntur de morib.an
uorum Arabū. Artes ab uno ad in alium nō transferuntur ſicut apud nos, ſed in patrijs quiſ-
e permanet inſtitutis. Qui maximus eſt natu,is in totam gentem regnum obtinet. Quæ poſsi
ntur, uniuerſæ ſunt cognationi cōmunia:una omnibus uxor, ita omnes omnium ſunt fratres.
ocūnt cum matribus & ſororibus pecudum ritu. Alterius ſanguinis congreſſus pro adulterio
;,domeſtici in uniuerſum legitimi habentur. Camelorum copia adimit equorum deſiderium. *Omnia inter domeſticos cō munia.*
urum,argentum,& plura aromatum genera terræ peculiaria. Defunctorum corpora,ſtercore
iectiora. Nomades Arabiæ qui habitant iuxta fluuiū,colligunt auri ramenta,quod tamē non
flant artium inſcitia. Debæ & ipſi paſtores colunt ijdem agros aliqua ex parte,gens auri abun
ns,inter glebas temere iacentes aureas pilas in glandium magnitudine reperiunt,quibus lapil *Auri glebæ.*
affabre interiectis monilia conficiunt haud iniucūda aſpectui,ea collo & manibus inducunt.
endunt aurum finitimis triplo æris precio, argenti duplo,tum auri cōtemptu, tum deſiderio q̄
mertio parantur. Proximi his Sabæi,thure,myrrha & cinnamomo diuites,& in ora huius ter- *Sabæi.*
balſamum naſci quidam prodiderunt. Habent & palmas odoriferas & calamum. Serpens ibi
lmari lōgitudine,letalis ferè eius morſus,in arborum radicibus cubat. Odor nimius rerumq́
grantia ſtuporē ſenſibus inducit,quem bituminis ſuffitu & hyrci barba leuant. Penes regem
nnis iudicandi ratio. Sabæorum plerique ſunt agricolæ, aromata alij legunt. In Aethiopiā ob
gocia nauigant,nauigijs corio contectis. Cinnamomū & caſiam loco ligneæ materiæ igni ad-
bent. Huius gentis metropolis eſt Saba, ſupra montem ſita,ubi alia auro, alia argēto,quædam *Saba metropolis.*
pidibus ſplendent. Nonnulla tum elephantorū dentibus ſunt exculta, tum multis prætereare
s alijs,quæ plurimi apud homines æſtimantur. Et eam ſanè multis ſeculis perpetuam habuere
icitatem. Abfuit enim ab eis penitus,quæ multos in præceps dedit ambitio, per auaritiam alie
poſsidendi. Nec Garræi his minus opulenti, quorum ferè ſuppellex omnis ex auro eſt & ar-
nto. Ex his enim & ebore domorum limina,tecta,parietes conſtruunt. Nabathæi omniū con *Nabathæi.*
entiſsimi,in quærendis opibus mira gentis induſtria,ſed in tuendis multo maior. Qui rem do
eſticam minuit,publicè mulctatur,contrà honore afficitur qui patrimonium auxit. Gladio,ar
,lancea & funda in bello, plurimum etiam bipennibus Arabes utuntur. Item Panchaia Ara-
e regio tota fructifera eſt,niſi ubi arenoſa eſt. Vini maxime abundans & thuris, q̄d in ea adeo
creſcit,ut per uniuerſum orbem ſatisfaciat deorum ſacris. Fert etiam myrrham & alia uarij ge *Panchai legunt thus.*
ris aromata,odorem præbentia,quæ Panchai legūt,& Arabibus mercatoribus uendunt,quæ
in Phœniciam,Syriam & Aegytum tranſuehunt. Veſtibus induuntur mollibus. Oues enim
ud eos plurimum mollitie ab alijs differunt. Ornamenta aurea nō tantum mulieres ſed etiam
i deferunt, torquibus collum ornātes, armillis manus,aures more Perſarum inauribus,pedes
nouis ac uarij coloris calceis. Sacerdotibus extra locum ſacrum pro-
ficiſci fas non eſt,ultra deprehenſum
interfici licet.

Quæ aromata naſcantur

apud Arabes felices.

PLurimas Arabia nutrit plantas ſuauem odorem tranſeuntibus inſpirantes. Natura id ſ
li accidit, ut dulces in eo odores orta ferãt. Nam quibuſdam in locis effoſſa terra aliqu
reperiuntur ſuaue olentes glebæ, quæ ueluti metalla fuſæ, lapides ingentes fiunt ædifica
Myrrhæ ſarmenta. dis domibus apti. Myrrhæ ſarmentis ignes fouent, quorum fumo ſatis noxio, niſi odor
cremati ſtoracis occurrant, plerunque incurabiles morbos contrahunt. Cinnamum pe
ſacerdotes legitur, hoſtijs prius cæſis, quas cum litauerint obſeruatur ut meſsis, nec ortũ ſolis an
ticipet, nec egrediatur occaſum. Myrrha in ijſdem ſyluis quibus thus, permixtam arborem na
ſci tradiderunt aliqui, gignitur'que multis in locis Arabiæ. Satiua quoque prouenit, multum ſy
ueſtri prælata. Arbori altitudo ad quinq; cubita, nec ſine ſpina, caudice duro & intorto. Foliun
oliuæ, uerum criſpius & aculeatum. Inciduntur bis in anno, ſed à radice uſque ad ramos qui ua
lent. Sudant autem ſponte priuſquam incidantur, ſtacten dictam, cui nulla præfertur. Eſt itaqu
Quid myrrha. myrrha lachryma Aegyptiacæ ſpinæ, qua inciſa effluit lachryma, coagulatur, deinde legitur. Ex
cellit Troglodytica, q̃ lucida eſt, ſubuiridis & mordax. Reperitur & Bœotica, adulteratur gun
Cinnamomũ. mi. Cinnamomũ idem'que Cinnamum, naſcitur apud Troglodytas. Arabes uero uehunt pe
maria uaſta, ut rurſum uendant. Ipſe frutex duorum cubitorum altitudine ampliſsimus, palmi'c
minimus quatuor digitorũ craſsitudinis, ſtatim à terra ſex digitis ſurculoſus, arido ſimilis. Cun
uiret, non odoratur, folio origani, ſiccitate gaudens, ſterilior imbre fit. Radix eius inutilis eſt. G
gnitur in planis, ſed in uepribus rubis'que, difficilis collectu: præcipua bonitas uirgultorũ tenuiſ
ſimis partibus ad longitudinem palmi. Viliſsimum quod radicib. proximum, quoniam ibi min
mum corticis, in quo ſumma gratiæ. Lignum quod xylocinnamomũ uocatur, in faſtidio eſt, pr
Caſia. pter origani acrimoniam. Eſt & caſia frutex, naſcitur'que iuxta cinnami campos, ſed in montib
craſsiore ſarmento, tenui cute uerius q̃ cortice. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Theophr
ſtus dicit caſiam ſarmento craſsiore conſtare ac neruis, idcirco non poſſe decorticari. Dioſcori
des uero de ea ſic ait: Caſia in felici Arabia naſcitur, baculum habet craſſo cortice ſicuti piper.
Thus in ſola Arabia. Thus præter Arabiã nullis eſt terris, ac ne Arabiæ quidem uniuerſæ. Regio thurifera ſpecta
ortum ſolis æſtiui, undique rupibus inuia, & à dextris maris ſcopulis inacceſſa. Syluarum long
tudo eſt ſchœnorũ 20. hoc eſt, ferè 30. milliariorum Germanicorum, latitudo dimidium eius. A
toluntur colles alti decurrunt'que in plana, et naſcuntur arbores ſponte. Terram argilloſam eſſ
conuenit, raris fontibus ac nitroſis. Minæi per quos tramite anguſto thus euehitur, primi cõme

rium thuris fecerũt, maxime'que exercent. Nec præterea Ara
bum alij præter dictos thuris arborem uidẽt, ac ne horum qui
dem omnes. Ferunt'que 300. eſſe familias & non amplius, qua
ius per ſucceſsiones id ſibi uendicant. Sacros uocari ob id, ne
ullo congreſſu fœminarum funerum'que cum incidunt eas a
bores aut metũt, pollui, atque ita religione merces augeri. Ne
arboris ipſius quæ ſit facies conſtat. Quidam terebinthum eſſ
putant. Alij lentiſco ſimilem ſubrutilo folio. Meti ſemel anno
ſolebat: iam quæſtus aliam uindemiam affert. Inciditur ea par
te cortex, qua maxime uidetur eſſe prægnans, tenuiſsimis'que
tendi cortex. Laxatur autem cortex uulnere, non adimitur: in
de proſilit ſpuma pinguis, hæc concreta denſatur. Quod uero
in arbore hæſit, ferro depectitur, ideo corticoſum. Quod ſecũ
da uindemia collligitur, in eodem anno ruſum exit, nec compa
randum priori. Creditur & nouellæ arboris candidius, ſed ue
teris odoratius.

Phœnix auis in Arabia.

PHœnicem auem nobilem ante oẽs aues unam in toto orbe nec magnopere uiſam, Cor
nelius Valer. deuolaſſe in Aegyptũ Q. Plantio, Sex. Papinio conſulib. tradit. Narratu
eſſe aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla, in cæteris partib. purpurea, cærulæã ro
ſeis caudam pennis diſtinguentib. criſtis faciem caput'que plumeo apice honeſtatam

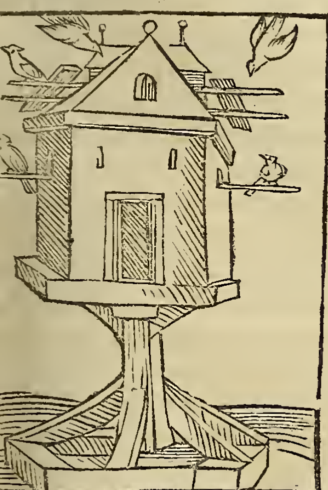
Manilius

Manilius ſenator author eſt, neminem extitiſſe qui uiderit ueſcentē, uiuere annis 660. ſeneſcentem caſsia, thuris que ſurculis conſtruere nidum, replere odorib. & deſuper emori: ex oſsibus de...de ac medullis naſci primo ceu uermiculū, inde fieri pullum. Philoſtratus ponit eam in India, Plinius autem in Arabia. Inueniuntur etiam iuxta Arabiam in ipſo mari margaritæ, ſicut & è re...one eius in littore Perſici maris tā nobiles uniones reperiri dicūtur, ut nullo ferè precio taxa...poſsint. Vnde de Cleopatra legimus, quod emerit margaritam unam pro 250000. aureis, in Per...co mari inuentum. Piſcantur autem eas Sabæi in oſtreolis ſeu cōchilijs in quibus naſcuntur & ...atureſcunt. Vocantur quoque uniones, quod nulli duo indiſcreti reperiantur. Precium eorū æſtimatur ex candore, magnitudine, orbe, leuore ſeu terſitudine & pondere. *Vniones.*

Mecha.

EST urbs iſta tempore noſtro potēs & magnifica, ſita in Arabia felici, aut ſecundum alios, in Arabia petrea, ubi maxime exercentur à mercatoribus Orientis & Occidentis negociationes. Vrbem aiunt eſſe elegātiſsimam, cultamque magnopere, quippe quę ambitu ſenum millium edium cōtinetur. Mœnia nō habet, ſed mōtes quibus quaquauerſum uallatur. Quadruplicem habet aditum, moderatorque eius eſt Sultanus ipſe, ex ſtirpe Mahumetana, paret que Sultano Babylonis. Ager circū ciuitatem cunctarū regionum infœcundiſsimus, nullius ferax fructus, diris que dei maledictionibus ſubiectus. Aret cūprimis aquarum indi...ntia, adeo quod in immēſum aquarū precium creuit, ut duodenis denarijs tantillū aquæ emere ne...eas, quo ſitim unius diei expleas. Plerūque ex Cairo Aegypti cōmeatus illò mari Erythreo ...portatur, portu præſertim inſeruiente, cui Gidæ aut Zidæ nomen eſt: is abeſt à Mecha 40. mil...paſsib. Cōmeatum quoque ſuppeditat Felix Arabia: annonā mittit & Aethiopia. Illuc ſeſe reci...peregrinorū maximus numerus: alij ex Aethiopia, ex utraque India alij, ex Perſide alij, alij ex ...ria aduentātes. Quidā uero cōmertiorum cauſa, alij ut uotum abſoluant, ignoſcentiarū ſeu in...lgentiarum cauſa eò cōtendunt. Eſt in urbe media delubrū inſtar coloſſei Romani, amphi...atrum uocant, ex coctis lateribus factum, amphitheatri inſtar 90. aut 100. portas habens, eſtque ...ncameratū: ingreſſus deſcenſu ſcalarum 12. graduum patet hinc & hinc. Ingreſsis undique au... *Delubrum.*

ro obducti parietes effulgēt ſplendore incōparabili. In inferiore parte templi, id eſt, ſubtus loca cōcamerata, ingens hominū turba, qui uendūt unguēta odoratiora, & cū primis puluiſculū odoriferum, quo humana corpora condiuntur. Delubrum aūt in meditullio patet abſque imbricamento, & in medio eſt turris circūquaque ſenum paſſuum magnitudine, ea ſerico panno obuoluitur, ſupra que uiri unius altitudinē non exurgit. Hanc ſepties ſolent ambire, deoſculando ſingulos angulos, eoſdēque identidem palpantes. Aſtruunt enim eam primam eſſe domū, quam unquā Abraham exædificauerit. In media turri eſt puteus profundiſsimus, unde aquā haurientes, perfundūt ea homines, circūeuntes atque ab omni reatu ut putant eos emaculant. Inumbratur quoque in partib. illis cœlum innumeris palumbib. Nam aiunt auitia illa à uolucre illa traxiſſe genus, quę Mahumeto in aurē loquebatur ſub uelamento ſacri pneumatis. Inerrant ...ti palūbes uicis, edib. tabernis que ipſis frumētarijs, milij & orizæ: uix que licet eos abigere, occi...e uero aut capere ꝓpè capitale cēſetur. Arbitrātur ēm incolæ, ubi illæ aues uapularēt, orbē rui...um, ob id impenſa aluntur in medio tēplo. Ab altera delubri parte uiſuntur ſepta, in quibus ...cornes gemini aſſeruantur, loco que miraculi populo ſpectandos præbent. Aiunt hoc ani...l pullo equino triginta menſes nato haud abſimile eſſe. Prominet in fronte cornu unicum ...nigrum longitudine duorum aut trium cubitorum. Coloris eſt equi muſtelleni, caput cerui inſtar *Columbarum multitudo.* *Vnicornis.*

inſtar,collo nõ oblongo, rariſsimæq́ iubæ,ab altera parte ſolũ dependẽtis. Tibias habet tenue eaſdẽq́ graciles,ungulas anteriorũ pedũ bifidas, caprinos pedes ferme referẽtes. Tibiarũ poſt riorũ pars exterior uilloſa eſt,piliſq́ plurimi. Aduehũtur hæc animalia ab Aethiopũ rege, q̃ m

Monoceros.

nere idẽ rex cũ Su tano Mechæ præf cto neceſsitudine amicitiæ init. Plin monocerotẽ aſpe eſſe feram, reliq̃ co pore equo ſimile, pite ceruo, pedibu elephanto, cauda pro, mugitu grau uno cornu nigro media frõte cubit rum duũ eminent Naſcitur in Aeth pia, ac uiuꝰ minim capitur. Cæterum de mercimonijs q̃ huc cõportantur,ſciendum, ꝙ ex India maiore,baccæ,id eſt,uniones & id g nus monilia aduehũtur, affatimq́ aromatum & præſertim ex ea urbe Indiæ maioris cui nome eſt Bangellæ,panni goſsipini,ſericiq́ ducuntur. Aethiopia etiam ſua mittit aromata.

Aden emporium in felice Arabia

& Aiaz aliud emporium,&c.

Commertia fiunt noctu.

VRbem hanc munitiſs. in gemino latere ſepiunt mœnia,& qđ ſupereſt, montib. occl uditur,in qbus quæ ſunt arces,in ſolo æquali eſt urbs, ambitu ſex mille ædium cõtent Cõmertia in nundinis noctu & hora ſecũda ob nimios q ſæuiunt interdiu æſtus exe cent. Illò ceu ad famigeratũ emporiũ ex utraq; India, Aethiopia ac Perſide exercer tes mercimonia nauali itinere cõfluũt. Itidẽ agunt, q ad Mechã frequẽtes contendũ Verũ ſimul ac liburnicæ portũ appulerint,adſunt pfecti uectigaliũ,pcontãtes unde ſoluerint,q ue cõuehant merciũ,quãtumq́ tẽporis ſulcãdo maria abſumpſerint &c. His exploratis,cõdict malũ,uela & id genus armamẽta aſportãt aliò, ut illinc abeundi haud pſolutis uectigalib. exem pta ſit occaſio appulſis. Leuatur eñ ibi uectigal magnũ,q̃d Sultani eſt ciuitatis iſtius. Quantu ego ex ſitu ciuitatis cõijcere poſſum, hæc ipſa eſt quã Ptolemæus in Arabia felice appellat Ar

Aden uidetur eſſe Ocelis.

biam aut Ocelim. Hinc itinere duorũ dierum peruenitur ad Aiaz urbẽ in colle gemino ſitam,i tercurrente latiſsima cõualle,inq́ ea fons ſignatus: & illò cõmerciorũ cauſa ceu ad celebre em porium plurimi mortaliũ proficiſcũtur, cõportanturq́ illuc aromata minutiora ferme omne g nus. Fert ea regio xylon, uulgo appellãt bombycẽ,ſericũq́, ibiq́ fructus multiplices, guſtu ad modũ ſuaues,ut ſunt perſica mala,punica,cydonea,ficus,iuglãdes nuces & uuas optimas. Vl rius puenitur ad aliã urbẽ Dante noïe,arte & natura munitã,poſitãq́ in ſummo pgrandis mon tis faſtigio. Incolũt eã Arabes inopes admodũ, q ob infœcundũ ſolũ nõ niſi egẽtes eſſe poſſun

Almachara ciuitas montana.

Hinc iter duorũ dierũ eſt ad Almarachan ciuitatẽ,q̃ in monte eminentiſs. eſt ſita,adq́ eã cliuo ac parduo aſcẽſu itur,utpote 7 milliariũ, q̃ faciunt fere duo milliaria Germanica,adeoq́ coarta tur iter,ut bini hoïes iter cõpleant, nõ ſecus q̃ ſi fores in angiportu. Vbi uero in ſummũ euaſer montẽ,ecce incredibilis planicies, inq́ ea ferme rerũ omniũ copia. Nã in ipſa montis planicie gitur quicqd frugis humanis uſib. cõducere queat. Ob eã rem aiunt urbẽ eſſe ppe inexpugnal lem,ubi cõmeatus omnifariã nõ deſint,ſitq́ ſitu quaſi inacceſſa,& cũ primis adiuuat aquarũ n ra ubertas,ſcaturiente ciſterna adeo largiter, ut centenis hominũ millib. ſufficere poſſe uideatu Illic aiunt Sultanum condidiſſe theſauros, ubi & iugem trahit moram propter unam uxorum ſuarum ibi habitantem. Ibi quoque uelut in phylacam quampiam, auri tantum adſeruari iube

Reame ciuitas.

quantum onerandis camelis centenis abunde ſufficeret. Reame alia ciuitas itinere diei unius a Almachara diſtans,in qua eximij ſunt negociatores, agerque omnium ferme rerum,ſi ligna e cipias, eſt ferax. Ibi ſe uidiſſe narrat Vartomannus nonnulla ueruecum genera, quorum caud

pondu

pondus habet 44. librarum: carent cornibus, adeoq́ ſunt obeſi ac pingues, ut uix incedere poſ-ſint. Habent uuas illic ſine granis & omnifariã fructus ibi inueniuntur. Huic copiæ accedit incredibilis cœli temperies, id cõprimis teſtatur perennior hominũ ætas, quæ ibi extenditur ad centeſimum & uigeſimum quintũ annum. Hinc itinere tridui eſt urbs alia Sana nomine, ſita in edi- *Sana ciuitas.*

tiſsimo monte, arte & natura munita. Mœnia eius conſtant ex humo congeſta, altitudine cubitorum decem, lata uero brachia uicena: patet propterea camelis octonis in ordine expoſitis iter, tanta eſt illius latitudo. Habitatur proprio Sultano, eſt'que regio complurium ferax fructuum, & comprimis fontibus eſt irrigua. Sunt & aliæ multæ ciuitates in littore maris rubri poſitæ, in mediterraneis uero rariores ſunt, q̄ illæ frequentari nequeant à mercatoribus. In interioribus mons eſt editiſſimus uaſtiſsimus'que, qui omnifariã abundat animalibus, & comprimis cercopithecis (cattos marinos uulgo uocãt, quales paſsim ad nos magnis caudis afferũtur.) Palãtur quoque ibi complusculi leones, hominibus ſupra modum infenſi, id'que efficit ut illac tutum iter non pateat, niſi 100. ſimul uiatorib. qui frequentiore numero perterreãt feras.

De Mahomete Saracenorum pſeudopropheta, eius origine & peruerſitate.

Omnis impietatis & ſuperſtitiõis princeps fuit Mahometes, unde hũano generi malum & ſeminariũ errorre inextricabili natum eſt. Quidam ſcribũt eum Cyrenaicũ natione fuiſſe, alij Arabẽ, alij Perſam. Fuit aũt natus anno ſalutis 597. aut circiter imperãte Mauritio, & apparuit orbi anno 623. ſub Heraclio imperatore, homo obſcurus genere, nullis præditus opibus, uiribus aut neruis, ſordido natus loco. Dicunt quidam ei fuiſſe patrem, dæmonum cultorem, matrem Iſmaëlitã, & ob id Hebraicæ legis non ignaram. Vnde & puer diſtractus ambiguus'q́ effectus, dum pater ſuã, mater alterã illi legem ingerit ac inculcat, neutram ſanè amplectatur. Vtroq́ itaque imbutus puer cultu, neutrũ adultus recepit. Quin homo poſtea callidus atq́ ingenio uafer, inter Chriſtianæ pietatis uiros diu uerſatꝰ, rem pernicioſam humano generi ex duabus legib. eſt cõmentus. Amiſsis aũt parentib. captus eſt à Saracenis, qui inſignes habebantur inter Arabes latrocinijs, uenditus'q́ mercatori Iſmaëlitici generis. Factus autẽ homo uerſutus, rapax, impurus omni ſceleri obnoxius, ſimulator et diſsimulator *Mahumetes inter Chriſtianos uerſatus.*
[ca]llidus, mercimonijs ac negocijs p̃ficitur. Camelos agebat per Aegyptũ, Syriam, Paleſtinã, & [ali]a peregrina loca, q̃bus itinerib. ſubinde repetitis, uſus ſæpenumero tum Iudæorũ cõſuetudine, [tu]m Chriſtianorũ, non tã diſcere q̃ deprauare ſtuduit & uetus & nouũ inſtrumentũ, cum eſſet à [hæ]rẽtib. diuerſas edoctꝰ ſectas. Tũ adiecit furaci q̃ſtui, ac dñm fallere ſtuduit. Vnde cũ & dño ſu[ſp]ectus & cæteris inuiſus eſſet, ex obſcuro ſeruo ꝓdijt inſignis latro. Continuis em̃ furtis ac ſpo[lij]s inſignior factus, indies ſcelerũ participes ſocios plures breui tẽpore cõparauit. Hæc iuuabãt [præt]erea aſpectus trux, uox terribilis, corpus'q́ gladiatorio robore metuẽdum. Sic itaq́ in admira[ti]one paulatim barbaræ gẽtis ueniens autoritatẽ ſibi haud mediocrẽ cõparauit, adeo ut hero ſuo [si]ne liberis defuncto, uiduam Iſmaëlitici generis quinquagenariam, à qua educatus erat, locuple[te]m admodum uxorem duxerit. Vxoris opibus elatus homo furcifer, ad immaniſsima quéque flagitia animum adiecit ſuo deprauato ingenio, alioqui ad audaciam omnem promptus ac [pa]ratus. Auxit præterea hominis temeritatem, Sergij monachi flagitioſi perfidia, ut breui apud *Mahumetes latro & fur.*

Arabes

Arabes in tantam ueniret exiſtimationē,ut maximus dei nuncius, maximus'que propheta pal
ſim uocaretur & crederetur.Is autē Sergius Neſtorianus hæreſiarcha, qui Acephalorū hæreſin
Sergius monachus. inſtaurauit, è Conſtantinopoli eiectus in Arabiam profugit, & in Mahometis familiaritatē per
ueniens,malus magiſter & moderator, turpiſsimo & nefandiſsimo diſcipulo facile coniungeb
tur. Erat hic dicax,multiloquus,audax,temerarius,inſolens, uerſutus atque in omnib. cum M
homete cōſentiens,qui iam potens erat,& opem ferre poterat, cuiuſque nomē celebre eſſe cœ
perat:ſic'que tandē ſcelerū ſentinā homo trāsfuga reperit. Quē edocuit malus magiſter Neſto
rianam inſaniā,perſuaſit'que Chriſtianos ſacerdotes expellere Damaſco,Syria, Arabia, Iudaic
corrumpens legem,& Chriſtianā inficiens. Dici uix poteſt, quot uafricijs miſerā plebem perfi
diſsimus hic apoſtata ſeduxerit. Itaque Mahometes a præceptore peſsimo flagitia quæque ed
Mahometes epilenticus. ctus,quū ex uictus intemperantia cōtinua'que ebrietate morbum comitialē incideret frequen
tius,& uxor hanc ægritudinē ægerrime ferret, ut homo inueterator ſe ea infamia liberaret,mor
bum eſſe diſsimulat,ſed Gabrielis nuncij dei ſplendorē, à quo ſecretiora in extaſi poſitus perci
piat, ſeſe ferre minime poſſe mentitur. Deſine, inquit, mirari chariſsima uxor, hoc mihi ex De
ipſius ſpiritu me cōcipiente prouenit,q mihi futura ſuggerit,ac cōmentandi gratia crebro ad m
uentitat. Diuulgatur fama ac propheta uulgo acclamatur, quā noua arte nouo'que dolo, duct
p̄ceptoris ſui Sergij auxit. Columbā enim, quam ſpiritū ſanctū callidiſsimus deceptor uocabat
aſſuefecit in aure ſua paſci Hanc ſibi ſecretiſsima dei cōſilia nunciare iactitabat mendaciſs. nebu
lo,q̃ties ad aures ꝓ nutrimēto auis ſimplex uolutabat. Defuncta aūt cōiuge & hæres inſtitutus
opib. auctus,autoritate magna quotidie creſcebat,legē'que nouā condere cū ſuo magiſtro Ser
Alcoranus. gio ac ſocijs qbuſdā Iudæis cœpit,partim ab Hebræis,partim à Chriſtianis quædā mutuādo.V
lumine'que quodam ſectæ illius nouæ leges oēs conſcripſit,cui nomen eſt Alcoranus. Is liber i
cōcilio Conſtātienſi à Io. Segobienſi theologo ex Arabica lingua in latinū eſt uerſus,atque an
te paucos annos typis excuſus. Vt autē gentē ſuam uētri ac ſomno deditā homo ſubdolus ma
gis falleret,taurū quēdā nutriuit,q cōſueuit è manib. ſolius Mahometes pabulū ſuſcipere. Hui
intra cornua librū hūc colligauit,& aſtāte plebe ſimplici,altiore quadā uoce ex abdito loco euo
cauit. Et cū multa de legib. homo loquaciſs. declamaſſet,erupit ſubito taurus, multis'que ab e
in itinere ꝓſtratis,uolumen per mediā plebē in manus Mahometis deponit,ueluti cœlitus miſsi
munus. Quod nebulo ſummo cū honore accepit,q̃dā'que ex eo mox populo interpretatus eſt
Commentum Mahumetis. Hoc cōmento ſe regē,Sergiū prophetā fecit. Columba em̄ literis aureis ſchedā ſic inſcriptā att
lit in collo ſuo:qcūque tauro iugū imponet,rex eſto. Sergius autē iugum afferēs, Mahometi d
tulit,q tauro impoſuit facile,& mox rex à ſtulta plebe uocatus,diuino munere hæc facta indicar
te,ac uolumē illud aſſumente. In hoc p̄cipitur circūciſio ob nullam religionē,ſed ob merā ſuper
ſtitionem,uel ut aliqui dicūt,cū ſe lauant Turci,ne qd maneat ſordis ſub p̄putio. Tum abſtiner
tia carnis et uini q̊ facilius celaret ſuſpitionē illius morbi,q ſe uino obrutū iampridē corripuiſſet
Vinū em̄ intēperantius ſumptū,meatus cerebri ne reſpiratio fiat,obturādo gignit fouet'que ep
lepſiam. Caro em̄ porcina craſſos gignit humores, quib. facile cerebrū oppilatur, & plures hin
morbi naſcūtur. Ieiuniū etiam p̄cipit mēſis unius cōtinui,quo tamē nocte tota ueſci licet,ut diu
Ieiunium Saracenorum. na abſtinētia nocturna crapula cōpenſetur. Statuit inſuper quo ab Hebræis Chriſtianis'que le
ſua diſſentiret, Veneris diem ſacrum celebrandū,quod in illo rex eſſet factus, quod'que quum
nulla alia ſecta ſentiret. Eadem ratione ſibi Turci contra aliarū gentium ritum ad meridiem co
uerſi,deo ſupplicant. Vxores præterea ſingulis quatuor ſtatuit de cognatione propria, concub
nas autem tot & ſeruas empticias,quod pro facultatib. habere licet,repudio atque diuortio ſem
per admiſſo,quo facilius rudem ac imperitū populum ad ſe traheret. Docuit inſuper uoluptate
corporis futuræ felicitati minime officere, cum legē ſuam ſeruātib. promitteret delitiarum hort
paradiſum,quo optatiſsimis fruituri eſſent delitijs & omnis generis uoluptatibus:puellis ueſte
ornatas & angelorū amplexus,cæteris quas qſque expetere poſſet carnis uoluptates. Qua uer
ſutia mollē ſuapte natura populū,q̊ uoluit traduxit,cū omne genus libidinis ac uoluptatis ꝓmi
teret. Iudæos incuſauit ꝙ Chriſtū ex uirgine natū inficiarētur, quādo id ꝓphetæ ſpiritu diuino a
flati p̄cinuiſſent. Chriſtianos uero ſtulticiæ coarguebat, ꝙ Ieſum crederent ex uirgine natū, de
amiciſsimū, opprobria & cruciatū à Iudæis perpeti ſpōte uoluiſſe, cū corpus id diuino cōcepti
flatu prorſus fieret impaſsibile, quū potius Chriſtus cœlos aſcēderit, Iudas aūt loco eius cruci
fixus ſit. Ridendos ergo Chriſtianos Saraceni & Turci cēſent,qconditoriū Chriſti Ieroſolymi
tanū religioſius obſeruāt, ac uenerabundi adorāt. Tres inſuper tantū ꝓphetas admittūt, Mah
meter

meten ſuum legiſlatorē, Moſen uatem Hebræorum & Chriſtū, quem tamē deum negant. Et ne aliqs ſanæ mentis his poſſet ire obuiā, Mahometes legem tulit impiā, ſi qs de ea diſputaturus concertaret, cū myſteriū tractare nefas ſit, capitali pœna plecteretur. Qua lege prodidit, nihil eſſe ſyncerū in toto Alcorano, quē ſolo gladio uult defendere. Sic itaqꝫ cū Sergio librū impietatib. plenum cōcinnauit, & ſcripturas ueras adulterina interpretatione corrupit. Et ut ꝓpheta conſeruator utriuſque teſtamēti haberetur, blanditus eſt Chriſtiāis in hoc ꝙ ſe à Sergio baptiſari curauit, crebras'qꝫ lotiones ſuis indixit ꝓ delictorū expiatione: Iudæis uero obſequutus eſt, ꝙ circūciſionē & abſtinentiā carnis ſuillæ inſtituit, cum tamen ab utroque mani-
e deficeret. Nā circūciſio quæ octaua die fieri præcipitur, in adultā protēditur ætatē. Et bapti
is quum iterari non debeat, ſpirituales que immundicias tollat, quotidie ab eis repetitur.

Diſputare de Alcorano ne fas.

Mahumetes armis ſibi ſubiicit multas orientis regiones.

CVm itaqꝫ ſeductor ille hac ſupſtitione ſuos demētaſſet, eos'qꝫ infinita Arabū multitudine ſibi deuinxiſſet, iam nō latrociniis, ſed aperto marte aduerſus Ro. imperiū arma cepit, & ob tyrannidē qua imperatores Arabib. & Saracenis dominabātur, uectigalia'qꝫ indebita, tributa intolerāda impoſuerāt, populū'qꝫ rebellē fecerāt, Mahometes nactus eſt occaſionē ſeducendi plebē, et ſecta ſua ſuperſtitioſa inficiēdi. Nā cū ex eius ſectato
is nō mediocris numerus in Ro. legionib. militaret, q tēpore Heraclius imp. ſtipēdia partire
Saracenis ſtipendiū petentib. reſpōſum eſt à qſtore, uix eſſe qd Græco & Ro. militi detur, et
canū turba tā impudēter efflagitat ſtipendiū. Habebātur aūt eo tēpore etiā apud Arabes Sa
ni infames, qs Græci Agarenos opprobrij cauſa, tanq ab Agar Abrahæ ancilla oriundos co
minabāt. Saraceni eo reſpōſo, q canes uocati ſunt, irritati, illico in Arabiā ad Mahometē re
nt, factoqꝫ in Syria impetu, nō tā ſuis uirib. q Chriſtianorū freti negligētia, Damaſcū petunt
occupant, diripiunt ac nefariū Mahometis cultū cū legib. accipiunt. Aucti dehinc exercitu
gyptū ingreſſi, facile ea terra potiūtur, uicinorū Arabū cōmeatu & auxiliis adiuti. Exarſit de
eps incendiū latius, redditus'qꝫ eſt tyrānus uictoria elatior, & ſucceſsib. ferocior, uidēs nihil à
imp. in ultionē illatæ iniuriæ aduerſus ſe parari. Dormiētib. ergo Chriſtianis, bellū mouet ad
us finitimos Perſas, à quib. ſibi maxime metuebat, ꝑſertim cū Coſroës eorū princeps ſe ma-
s copiis cōtra Mahometū pararet, aggredereturqꝫ eū magno apparatu. Cōcurritur ergo un-
ingēti pugna, uulnerātur utriuſqꝫ gētis multi, capiuntur & occidūtur. Superatus tandē in
clade Mahometus in fugā uertitur à Turcis illis, à quorū poſteritate nūc maxime colitur &
ratur. Nā hi paulo poſt diſſolutiore uiuēdi licētia pellecti, ſeſe nefariæ eius ſectæ ſocios addi
ūt, quanq exoſos ſemp habuiſſent prius Saracenos. Mahometes itaqꝫ iam plurib. bellis ge-
aliis ſecūdis, aduerſis aliis, poſtq annos in ſuis errorib. ac ſcelerib. uixiſſet 40. ueneno periit à
neſticis dato in Arabia per uxoris ſuæ cognatos. Moriens aūt pdixit ſe iturū in cœlū, qd diu
ectātes, tandē tetro coacti odore, ferrea arca quā ſibi uiuus ꝓ monumēto extrui iuſsit, ſepelie
t, cū hoīes magnete lapide in thoro tēpli extructo fallere cogitaſſet, ut uidelicet eius ſimula-
ū è ferro pēdere in aëre uideretur. Sepulchrū eius in Mecha Perſidis urbe locatū ferrea arca,
iſitur à Turcis, ut à noſtris Ieroſolyma ob Chriſti monumentū. Sic quidē antiq hiſtorici ſcri-
runt. At recentiores, potiſsimū Vartomānus ſcribūt in Medina, cuius ſuprà meminimus, hu
pſeudoprophetæ eſſe ſepulchrū, qd totus oriens colit ac ueneratur. Porro Mahometo Cali-
as ſucceſsit, tādem'qꝫ nomen regiū in Sultani uocabulum mutatū eſt. Sic perfidiſsimū Maho-
tis ſeminarium longe lateqꝫ pullulauit, & ad Othomannorū uſque familiā ſuccedentib. tem-
ribus propagatum eſt, ſubiugatis ſemper finitimis gentibus.

Rō. principū tyrannis.

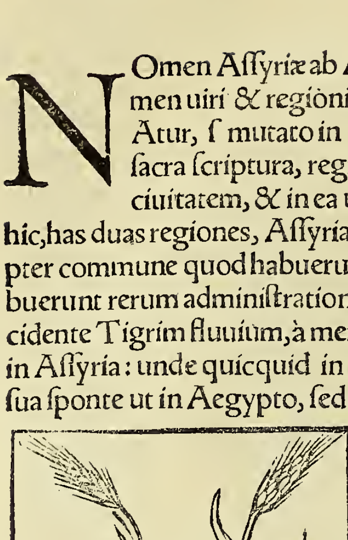
Aegypto à Saracenis occupatur.

Mahumetes in fugā uertitur.

Aſſyria.

Aſſyria.

NOmen Aſſyriæ ab Aſſur formatur, etiãſi apud Hebræos inter Aſſur & Aſſyriam n
men uiri & regionis nullum ſit diſcrimen. Chaldæi uero more ſuo ex Aſſur faciu
Atur, ſ mutato in t, Vnde & hiſtorici uocant regionem illam campum Aturiæ, &
ſacra ſcriptura, regionem Sinear, in quo loco filij Adam poſt diluuium ædificauer
ciuitatem, & in ea uoluerunt erigere turrim uſque ad cacumen cœli. Notabis ue
hic, has duas regiones, Aſſyriam & Babyloniam ſæpe confundi, & unam accipi pro altera, pr
pter commune quod habuerunt dominium. Nam aliquãdo Aſſyrij & aliquando Babylonij h
Situs Aſſyriæ. buerunt rerum adminiſtrationẽ. Aſſyriæ itaque regio ab Aſſur filio Sem appellata, habet ab o
cidente Tigrim fluuium, à meridie Suſianam, et à Septentrione Caucaſum montem. Raro plu
in Aſſyria: unde quicquid in ea frumenti prouenit, fluminis irrigatione paratur, non quide
ſua ſponte ut in Aegypto, ſed accolarum ingenio & labore: tanta alioquin ubertas, ut ducent

na uulgo, et ubi eximie ferax eſt, trecẽtena meſſe redundet tellu
quaternum digitorum latitudine tritici & hordei folia ſint, ſeſar
& milij proceritas inſtar arborum attollatur. Palmis ueſcũtur, e
quibus mel & uinum conficiunt. Alunt comas, mitra'que rec
miunt, unguentis delibuti in publicum exeunt. Ex legibus qu
bus ea gẽs uſa dicitur, ea res memorabilis eſt, quod uirgines ia
Mercatus uirginum. maturæ uiro, in publicũ productæ ſingulis annis ijs uenales pr
ponebantur, qui uxores ducere uellent, dabantur'que primũ u
num formoſiſsimæ quæque. Quibus minus ſpectata erat form
& quas non modo non quiſquam ſibi mercaturus fuiſſet, ſed n
gratis quidem alioqui ducturus, ea pecunia quæ fuerat pulchri
ribus uenditis in publicum redacta, connubio locabantur. Alt
ra Babyloniorum lex quo utilior eo magis memorabilis, quu
Lex de infirmis. nullus ab initio in his eſſet medicorum uſus, lege ferunt comp
ratum, ut qui ægrotare cœpiſſet, eos de morbo conſulerent, qui idem languoris genus paſsi e
ſent, medicumq; ad id leuandum opem aliquam experti. Apud alios ſcriptum reperio, in pub
cum ægrotos deferri ſolitos, lege'que cautum, ut qui aliquãdo ægrotaſſent, male affectos circu
rent, docerent'que ſingulos, qua ipſi ope potiſsimum adiuti aliquando à morbo liberati eſſen
Chaldæi uates. Inter tres magiſtratus fuerunt etiam Magi qui & Chaldæi dicebãtur, tales ſcilicet quales in A
gypto ſacerdotes ad deorum cultum inſtituti, per omnem uitam philoſophari, aſtrorũ peritia
tenere, nunc augurijs, nunc carminibus ſacris mala hominis auertere, bono afficere, auguria i
ſomnia, prodigia'que fida interpretatione explanare. Nec foris inſtituebãtur ut Græci, ſed à p
rentibus diſciplinam uelut hæreditariam ſortiti. Aſtrorum curſum uetuſta obſeruatione perſc
tati ſunt, multa ex illorum inſpectione mortalibus futura uaticinati. Maximam uim planetis t
buerunt, præſertim Saturno. Pari quoque cum Aegyptijs errore duodecim ſibi deos finxeri
quorũ ſingulis menſem & unũ in Zodiaco ſignũ tribuere. Multa quidẽ regib. uentura uatici
bantur, ut Alexãdro uictoriã cũ Dario dimicaturo & alijs Alexandri ſucceſſoribus.

De regno Aſſyriorum.

HIſtorici & maxime Euſebius ſignant 35. aut 36. reges, qui à Nino rege primo ſucceſ
ue per 240. annos regnauerũt in Aſſyria uſque ad Sardanapalũ ultimum regem, qu
ut quidam putant, Bibliorum liber Belſazar uocat, Danielis 5. quem reges Mediæ
Perſiæ priuauerunt regno ſuo. Fuit iſte Sardanapalus omni muliere corruptior. Na
quum Arbactus præfectus eius, Medis præpoſitus, ægre ad ipſum admiſſus eſſet, in
Sardanapalus effœminatus. nit eum inter ſcortorum greges purpuram colo nentem, & muliebri habitu penſa inter uirg
nes partientem. Quibus uiſis indignatus, progreſſus'que ad ſocios ſuos quid uiderit refert, n
gat'que ſe ei parere poſſe, qui ſe fœminã malit eſſe q̃ uirum. Fit igitur coniuratio, bellum'que
infertur. Quod ille audiens non ut uir regnũ defenſurus, ſed ut metu mortis mulieres ſolent, p
mo latebras circumſpicit, mox deinde cum paucis & incompoſitis in bellum progreditur:
ctus in regiam ſe recepit, & extructa pyra ſe & diuitias in incendium mittit. Cui Arbactus ſ
ceſsit, & regnum ad Medos tranſtulit. Oſtendit quartus Regum liber, capite 20. tempo
Ezech

zechiæ regis Iudæorum hæc duo regna Babyloniæ & Aſſyriæ diſcreta fuiſſe. Nam rex Aſſyriæ Sennacherib,obſidione cingens Ieroſolymam,magnaq́; ab angelo domini acce/ ta clade,ciuitatem expugnare nequiuit.Tũc Ezechia rege ad mortem uſq; infirmato & urſum à morbo liberato,rex Babyloniorum miſit ad eum nuncios & munera,congratula us ei tam mirabiliter à deo curato.Quomodo hæc duo regna deinde coaluerint in unum, criptura non exprimit.Euſebius uero ſcribit,reges Mediæ anno ante Chriſtum natũ 818. xpugnaſſe regnum Aſſyriæ, Sardanapalum uiciſſe & regnum ſibi ſubieciſſe,is potiſſi/ ium fuit Cyrus,qui & Cambyſen filium in uita ſua regno præfecit. Primus Aſſyriorum ex nominatus fuit Arbaces,tertius aut quartus poſt ipſum putatur Sennacherib fuiſſe, ui decem tribus Iſrael ex regno Samariæ captiuos abduxit.Et quum regnum Iudæ quoq; nihilum redigere uellet,cladem magnam pertulit,cuius iam meminimus. Suo tempore œperunt reges Babyloniæ & Chaldææ creſcere in potentia & circumiacentia regna ſibi ubijcere,ſicut Daniel propheta capite ſecundo oſtendit, quando dixit ad Nabuchodo/ oſor. Tu es rex regum,cui deus cœlorum dedit regnum forte, potens & glorioſum,&c. Ioc regnum fuit poſtea per Cyrum & Darium reges occupatum,ut idem Daniel oſten/ it. In regione Aſſyriæ non procul à ciuitate Arbela fuit rex Darius ſecundo uictus ab Alexãdro magno,priuatusq́; omni monarchia ſua. De prima eius infelici pugna diximus upra in deſcriptione Ciliciæ.In hac ſecũda pugna,quæ in Aſſyria facta eſt, proſtrati ſunt x Perſis quadraginta millia uirorum,ex Macedonibus uero circiter trecenti uiri.Habuit ex Darius in ſuo exercitu infinitam penè equitum & militum multitudinem.Sunt qui nu ierant decies centena millia equitum & peditum.Habebat ſecum equites ex Bactriana, Maſſagetia,Sogdiana,Babylonia,Perſia,Media,Parthia, Armenia. Parauerat quoq; du/ entos currus falcatos,ſed nihil profuit illi tantus apparatus;deiectus fuit à monarchia, fa iq; ſunt Macedones omnium regnorum eius domini. Hæſerat monarchia apud Medos nnis 230. Alij uero qui iſtud deſcribunt bellum,aiunt Darium habuiſſe 45.millia equitum ducenta millia peditum.Et cum Darius ubiq; aduerſam ſentiret fortunam, fugit in Ar/ elam ciuitatem,in qua theſaurum ſuum habuit,ſed non erat ſibi in ea ſalus:ſuperuenit e/ im Alexander magnus & cepit ciuitatẽ & omnia quæ erant in ea diripuit. Et elapſus rex Darius peruenit in Bactriam,ubi percuſſus interijt,ut infra in deſcriptione Bactrianæ fu/ us ſcribam,

Babyloniorum & Aſſyriorum regna fiunt unum.

Darius in Arbela occũbit.

Perſia.

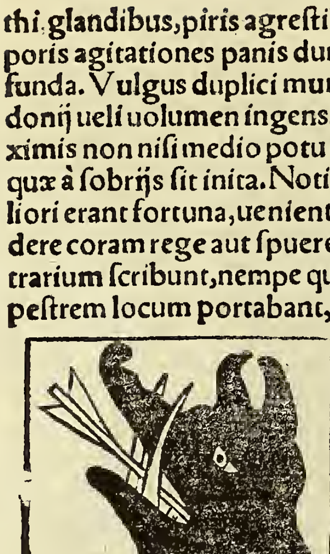
FVit olim Perſidis regio potentiſſima, circumdata altis montibus. Ora maritima æſtuoſa eſt ac uentoſa & fructuum inops,præterquam palmarum. Mediterranea re gio campeſtris eſt & omnium ferax & optima pecorum nutrix,fluminibus & lacu bus plena;maxime autem ſuppeditat Araxes plurimas commoditates, ut quidam iam putent Perſiam excellere in fertilitate omnes totius Aſiæ priuatas prouincias. Me/ opolis totius regionis appellatur Perſepolis,ubi olim reges Perſiæ ſuam habuerunt mã/ onem,atq; inde multo tempore bellum geſſerunt contra Græciam. Alexander uero ma- nus ueniens in Perſiam & obſidens atq; obtinens metropolim eius,inuenit maximũ the urum in ea,quem multi reges ſucceſſiue congeſſerant,exuſſit ciuitatem, quæ tantam in iente acquiſierat poteſtatem,& terror fuit multorum populorũ,maximè Græciæ. Poſſe erant reges Perſici monarchiam poſt Medos,ducentis & quinquaginta annis,ac per A/ xandrum Macedonem,qui Darium uicit,uicti,illi habenas imperij reliquerunt. Mo/ s & ritus Perſarum fuerunt iſti. In flumine non lauabantur,non micturiebant nec cada/ er iniecerunt;non etiam ſpuerunt aut quid calefecerunt,ſed aquam religioſiſſime colue/ unt.Reges creabant ex una familia,& qui regi non parebat, capite & brachijs amputa/ s inſepultus abijciebatur. Vxores ducebant ſinguli multas alebantq; ſobolis propagan/ æ gratia,pellicesq; plurimas. Reges premia proponebãt ijs qui uno anno plures procre/ ſent filios. Qui creati fuerant,ante quinquennium ad patris conſpectum gentili inſtitu/ non producebantur,ſed apud fœminas degebant,ea præcipue gratia,ut ſi inter educa/ onem quis deceſſiſſet,nullam è damno patri afferret moleſtiam. Nuptiæ uerno æquino/ io celebrabantur. A quinto anno uſq; 24. diſcebant equitare,iaculari,ſagittare, & in pri is uera loqui. Ad æſtum & frigus perferendum,torrentium tranſitu exercebantur. In ar/ is & in madidis ueſtibus perdurabant,paſcebantur & ruſticabantur. Fructibus terebin-

Perſepolis metropolis.

Mores Perſarum.

Exercicium puerorum.

thi glandibus,piris agreſtibus ueſcebantur:quotidianus cibus poſt curſum,cæteraſq; c
poris agitationes panis duriſſimus,aqua potus. Venabantur miſſilibus telis,utebantur
funda. Vulgus duplici muniebatur tunica,ad media uſq; crura demiſſa, circum caput ſi
donij ueli uolumen ingens. Lecti & poculorum ornatus ex auro & argento. De rebus m
ximis non niſi medio potu conſultabant,eam demum conſultationem firmiorē rati quà
quæ à ſobrijs ſit inita. Noti inter ſe & æquales oſculo ſe in occurſu excipiebant. Qui hum
liori erant fortuna,uenientem adorabant. Solo ſepeliebant corpora,cera oblinentes. R
Sepultura Perſarum. dere coram rege aut ſpuere,nefas ducebant & flagitioſum. De mortuis ſepeliendis alij c
trarium ſcribunt,nempe quod Perſæ corpora defunctorum extra ciuitates ad certum ca
peſtrem locum portabant,ibiq; nuda expoſuerint deuoranda à canibus & auibus cœli.

Nolebant inſuper ut oſſa mortuorum ſepelirentur aut incl
derentur. Cumq; corpus aliquod non illico abſumeretur ab
uibus aut feris,iudicabāt malum eſſe ſignum, ſuperſtitioſe c
dentes hominem illū malæ & impuræ fuiſſe mentis, atq; ob
dignum inferno:& proximi eius deplangebant eum ceu h
minem qui poſt hanc uitam nullam haberet ſpem felicitatis
Sin citius deuoraretur à beſtijs,beatum eum iudicabant. Te
pore natiuitatis Chriſti fuit imperium Perſicum ſub Rom
nis,ſed poſtea Perſæ deficientes ab eis ſicut & aliæ multæ O
Imperium Perſicum. entis prouinciæ,potiti ſunt rerū aliquandiu,donec anno Ch
ſti 632. Saraceni ademerunt imperium, ſedem imperij faciē
Valdacham urbem,quæ ſucceſſit urbi Babyloniorum. V
cant hodie Perſarum Imperatorem Sophi,atq; is conatur re
rare in Oriente imperium,egregijsq; factis maiorum ſuoru
reuocare gloriam.

De Ormo urbe & unionum pro-
pe eam collectione.

ORmus ciuitas Orientis inclyta,ſitu elegans,ac unionum copia nulli urbiū ſecu
da,ſita in inſula prope mare Perſicum ,omnibus maritimis urbibus præferend
abeſt à continenti ſpacio trium Germanicorum milliarium, ubi aquarum ſuau
potus annonæq; mira caritas,inuehunt'q; ferme omnia quæ uictū cultoribus ſ
Conchæ unionum. peditant. Procul illinc itinere dierum trium leguntur conchæ quæ pariunt margaritas u
nuſtiores grandioresq; cæteris baccis,quarū captura fit hoc modo. Sunt ibi qui uecti cy
bis in mare iactum faciunt prægrandis ſaxi depēdente fune,idq; fit ab gemina cymbæ p
te,ut utrinq; iactis in profundum lapidibus,conſtabiliri nauis non aliter quam ſi in anc
ris foret,poſſit. Firmata ſuo pondere cymba,alius cui id munus obtigit, in æquor iacit f
nem ſaxo dependente. In naui media alius,mantica in pectus tergumq; dependente,allig
to pedibus lapide ſe uibrat in Pelagus,ſubtusq; aquas urinantium more natat, actusq;
profundum ad paſſus quindenos tantiſper mouetur donec legerit conchas,in quibus d
teſcunt uniones ac margaritæ:collectas manticæ indit,lapidemq; protinus quo pedes g
uabant abijcit,& funi innixus in ſuperiora euadit. Ibi aūt quandoq; ad tercētum ferme
uigiorum genera comperiunt,quę undecunq; cōtendunt. Eius urbis Sultanus Mahume
Negociatores plurimi. eſt initiatus fide. Inueniuntur præterea in hac urbe ad quadringentos negociatores,q
ibi cōmorantur commertiorū cauſa,quæ illic plurimū uigent: illo enim cōportantur ſe
cum,uniones,margaritæ & id genus baccæ,aromatumq; affatim. Viuunt plerunq; oriz
Serici copia. quoniā ea regio triticū non mittit. Hinc duodecim dierū iter eſt ad ciuitatem Eri in Per
de ſitam,quæ omnium ferme rerum eſt ferax,uiſiturq; tanta ſerici copia , ut una die eme
queas tantum ſerici,quod ternis camelorum millibus onerandis ſufficiat. Ibi nunquam
graueſcit annona ob rerum ubertatem. Habitatores colunt Mahumetem. Eſt deinde a
ciuitas Schira nomine,quæ unicū habet principem,eundemq; Perſam,alij nemini pare
tem,addictumq; fidei Mahumetanæ. Ibi omnifariam præcioſi lapilli inueniuntur, & co
Turckes lapis primis Eranon lapis,qui abigit lymphationes,pellitq; formidines, Turchicam appella
abunde enim aduehuntur ex Balaſcham urbe,ubi ingens eſt ubertas caſtorei,ibiq; colo
Caſtoreum. complura genera. Caſtoreum apud nos perraro ſyncerum inuenitur, ſed prius adulte
tu

tur à Perſis. Nam id hominũ genus his uaframentis adulterandarum rerum concedit nemini. Siquidem ueſica puri caſtorei tantam habet uim fragrãtiæ, ut admota naribus, olfacientibus eliciat ſanguinem. Aſſeruatur autem uis huius odoris in caſtoreo ad decem annos, ſi modo non adulteretur.

De regibus ſibi inuicem in Perſia ſuccedentibus

EXortum eſt regnum & monarchia Perſarum poſt regna Aſſyriorum & Medorũ,
fuitq; primus rex Cyrus, Aſtyagis Medorum regis nepos, ſecundus Cambyſes, ter
tius Darius Hiſtaſpis, quartus Xerxes, maximus omnium regum Perſarum: qui
decies centena hominum millia in Græciam traduxiſſe fertur, & maria pontibus
iunxiſſe, Athon montem cõtinenti abſcidiſſe. Demum cum ſe ocio ſocordiæq; relicta mi *Xerxis luxuria.*
itia tradidiſſet, præmium, genus luxuriæ nouum inuenientibus propoſuit, ut ſcribit Va-
erius. Quamobrem à ſuis ſpretus, paucis pòſt annis à præfecto ſuo in regia interficitur.
Succeſſerunt ei ſecundum Euſebium, Artabanus, Artaxerxes, Xerxes, Sogdianus, Dari-
us nothus, Artaxerxes qui & Memnon, Artaxerxes qui & Ochus, Arſes, Darius quẽ Ale
xander magnus exuit regno, poſtquam illud apud Perſas ſteterat annis 250.

Suſiana.

SVſiana Perſiæ pars eſt ſecundum Strabonem, inter Perſiam & Babyloniam poſita,
à Suſis clariſſima urbe ſic denominata. Perſæ ac Cyrus ſuperatis Medis, in Suſis im
perij ſedem locauerũt. Cumq; regias apud Suſa maxime exornaſſent, nihilominus
Perſepolim & Paſargadiam magnopere coluerũt. Nam & gaza & theſauri & Per *Theſaurus Perſarũ in Suſis.*
arum monumenta ibi erant, ut in locis progenitorum munitioribus. Docet quoq; ſcrip-
ura ſacra in libro Eſther, regem Aſſuerum in Suſis imperij ſui ſedem habuiſſe. Inter Suſa
c Perſiam montana quædam aſpera & prærupta interiacent, quæ anguſtias habent diffi-
culter peruias & homines prædatores. Eſt Suſiana opulenta, ſed habet torridum & æſtuo
um aerem, præſertim circa urbem, adeo ut lacertæ & ſerpentes per æſtatem, dum ſol eſt
n meridie, urbis uias tranſire non poſſint. Lauacra quoq; frigida ſoli expoſita ſubito ex- *Ingentes æſtus*
alefieri, hordeum in ſole ſparſum ita conteri, ut milium in mortarijs. Quapropter ad duo
ubita terram tectis imponunt, & domus ipſæ propter onus ferendum anguſtę fiunt & lõ
gæ. Cauſam tanti æſtus ſignant montes quoſdam altiſſimos imminentes, qui omnem bo-
ealem flatum excipiunt. Elati enim & ſublimes à montibus ſpirantes, campos non attin
gunt, ſed in auſtraliora Suſianæ perferuntur. Ea ergo à uentis trãquilla eſt, tunc præcipue
um reliquam terram æſtu exuſtam eteſiæ refrigerant. Frumento adeo abundat, ut & hor-
eum & triticum in planicie centuplum ferat, nonnunquam etiam ducentuplum. Cum ui
es in ea non naſcerentur, Macedones ibi & in Babylone eas conſeuerunt. Sunt qui putãt
uſa hodie appellari Baldacham, & alij accipiunt Baldacham pro Babylone, habitatq; in
a Saracenorum princeps, quem illi Caliphum uocant. Parantur ibi ex auro & ſerico pul-
herrimi panni, ijq; ſub uaria habitudine. Anno Chriſti 1250. Allau magnus Tarta
orum rex obſedit hanc ciuitatem & tam acriter oppugnauit, ut tandem eam caperet. Ca
phus autem urbis dominus turrim habebat plenam auro, argento & lapidibus præcio-
s atq; reliquis iocalibus, ſed auariciæ ſtimulis ſauciatus, noluit collectũ theſaurum in mi-
tes ſpargere, illiſq; munera largiri, ideoq; in hoc periculum uenit. Nam rex Allau obten
a ciuitate cepit Caliphum & in turrim illam coniecit, negatoq; omni cibo & potu ait illi.
Si theſaurum hunc non tam auare ſeruaſſes, teipſum & ciuitatem liberaſſes: nunc
igitur fruere theſauro tuo & ex eo comede & bibe, quem tantopere dilexiſti. In hunc itaq; modum miſer ille theſauro ſuo incumbens fame perijt.

Media.

MEdia multum extenditur ob occaſu in oriẽtem, at in latitudine longe contractior eſt longitudine. Strabo tamen aſſerit, latitudinem eius pene parem eſſe longitudini. Eſt magna ex parte alta & frigida, cuiuſmodi ſunt mõtes Ecbatanis imminẽtes, & qui apud Rhagas & Caſpias portas conſurgunt, huiuſmodi etiam ſunt Caucaſi montes à Tauro emiſſi, plurimas faciunt ualles, inter quas & multæ planicies inueniuntur. In Ecbatanis reges Medorum tempore æſtiuo habitare conſueuerunt, tempore uero hyemali curiam ſuam tenuerũt in Seleucia iuxta Tigrim fluuium. Et cum Mediæ regio ſumme opulẽta ſit, ſeptẽtrionalis montana tenuis eſt, quare arborum fructibus nutriuntur. Ex malis ſiccis ac tritis maſſas conficiunt, ex amygdalis toſtis panes, è radicibus quibuſdam uinum exprimunt: ferinis carnibus utuntur, mitia pecora non alunt. Ab initio ciuitates ſingulæ in Media uſæ fuerunt populari imperio, abſq; regibus uiuentes.

Ecbatana.

Tandem poſt multos annos crearunt ducem Ciaxarem nomine, cuius poſteri ſuſceptum imperium propagarũt, ita ut deleto Aſſyriorum regno, Medi Aſiæ imperio potiti fuerint, Arbace regnante, qui cum Sardanapalum bello ſuperaſſet, regnaſſetq; duo de triginta annis, imperium ſucceſſiue ſuſceperunt Mundanes, Soſarmon, Carmis, Arbianes, Arſteus, Arceus, Artines, Artibanus. Sub hoc Parthi defecerunt à Medis. Item Aſtibara, Apanda, qui à Græcis Aſtyages nominatur: & hic à Cyro rege Perſarum deuictus, Medorum regnum Perſis reliquit. Sunt qui de Medorum regibus in hunc modum ſcribunt. Paruere Medi Aſſyriorum regibus uſq; ad Sardanapalum: ſed Arbaces Medis præpoſitus, ignauũ regem aſpernatus, Medis ad defectionem perſuaſis, uicto Sardanapalo, imperiũ ad Medos tranſtulit, quod ſub Aſtyage, in magno culmine fuit cum iam per 350. annos duraſſet. Cyrus ex filia nepos Aſtyagis Medorum extinxit imperium, & ad Perſas detulit uicto Aſtyage, quem regno Mediæ priuatum, maximæ genti Hyrcanorum præpoſuit, nõ tam uictorem quàm nepotem agens. Poſt Perſas Medi Macedonibus paruere, deinde Parthis, quãuis pars eorum Romanam amicitiam ſecuta ſit, & aliquando uictricia Romanorum ſigna Mediam pertranſiuerint. Tamerlanes his imperaſſe dicitur, & hodie ſub magno Cam degere creduntur. Quantum ad mores attinet, ſunt Medi magna ex parte Armenis ſimiles, omnes in uenerem profuſi, regibus multas habere uxores mos fuit, nec pauciores quã ſeptem. Mulieres quoq; pulchrum ſibi exiſtimarunt, ut uiris nuberent compluribus, paucioribus quàm quinq; calamitoſum putauere. Equitandi & ſagittandi magnum his ſtudiũ, à quibus & ſtola reperta eſt, & cultus & ornatus & religioſa à ſubditis in reges ſalutatio, & tiara & citharis, pileus & manicatæ tunicæ, quibus poſtea Perſæ uſi ſunt, qui ſubactis Medis in eorũ mores trãſiuere. Noſtro tẽpore Media eſt inacceſſa, ideo penè incognita.

Medi obtinent imperiũ Aſiæ.

Imperiũ transfertur ad Perſas.

Mores Medorum.

Hyrcania.

HYrcaniæ regio ſecundum Strabonem eſt ualde opulenta, magna ex parte planicies præclaris urbibus adornata, è quibus eſt Talabroca, Samariana, Carta & regia Tape. Opulentiæ ſignum ducunt, quod uitis uini metretam affert, ficus modios ſexaginta. Frumentum ex ſemine culmis decidente ſine cultu naſcitur & adoleſcit. Maxima mellis copia ex arborum folijs defluit, in arboribuſq; mellificatur. Aiunt etiam Hyrcaniam ſyluoſam eſſe, & quercum, pinum atq; abietẽ gignere, piceam uero minime. Quercus folia ante ortũ ſolis multo melle tingunt̃, ſed orto ſole, modico tẽpore ſuccus extinguit̃. Irrigat̃ Ocho & Oxo fluminibus, multæq; merces Indiæ per Ochum in Hyrcanum mare deuehuntur atq; hinc in Albaniam traijciunt̃ ac per Cyrum ad ſequẽtia loca deferuntur. Mare Caſpium uerius lacum quam mare eſſe aiunt, eo quod ſerpentes nutrit & dulce eſt. Adiacent ei maximæ rupes unde flumina decurrunt & tanta ui deſcendunt præcipitãturq;, ut aquam in mare iaculentur & ſubiectum littus aſpergine intactum

Hyrcaniæ fertilitas.

Mare Caſpiũ.

relin-

relinquant,ut etiam exercitui unda tecto peruium ſit. Sępe
indigenæ in eum deſcendunt locum epulandi & ſacrifican/
di gratia,ſub ipſo fluctu apricantes. Quum Alexander ma
gnus in Hyrcania ageret, Thaleſtris Amazonum regina,
quam alij Myrintheam appellant,ei cum trecentis mulieri/
bus protinus occurrit,liberos à rege quæſitura. Tertiodeci
mo pòſt die,utero completo diſceſſit. Cœpit tunc primum
Alexander in delicias & luxum Aſiaticum deſciſcere, ui/ *Alexandri luxus.*
dens Perſarum imperio,quod affectauerat,ſe potitum. Dia
dema Perſicum capiti induxit & alba tunica cum cingulo
Perſarum more utebatur,omnemq́ prorſus habitum pere/
grinum præter fœminalia & uelamen aſſumpſit. Equos in/
ſtructu Perſico ornari fecit, & concubinas ſecũ habere in/
ſtituit. Earum numerus erat,quem habent anni dies. Hæ for
ma excellentiſſima,nocte quacunq́ regio cubili aſtabãt, ut
optionem eius,quæ ſecum cubitura eſſet,faceret. Nutrire
dicitur Hyrcania ſæua quædam animalia & immanes feras

naxime pardos,pantheras & tigres. Panther animal eſt pardo ſimile,eſtq́ uarij colo/
ris & prorſus ferũ,quod quidã lupũ canariũ appellãt. Mite tamẽ eſt ſi ſaturatũ fuerit. Dor/
nit tribus dieb. & pòſt tertiũ diẽ lauat ſe & clamat, emiſſoq́ ſuaui odore cõuocat omnes
eras quæ odore eius ducunt,eſtq́ omnibus feris amicũ præter draconẽ & aſpidẽ. Panthe
a uero quæ & pardalis,diuerſum dicitur eſſe animal à panthero,eſt em̃ prorſus ferũ & ma
ulosſum. De qua Plinius. Panthera & tigris macularũ uarietate propè ſolæ beſtiarum ſpe
tantur: cæteris unus ac ſuus cuiuſq́ generis color eſt. Pantheris in candido breues macu
arum oculi. Ferunt odore earum mire ſollicitari quadrupedes cunctas, ſed capitis torui/
ate terreri. Quamobrem occultato eo,reliquas dulcedine inuitatas corripiunt. Nã caprę
& huiuſmodi feræ odore inuitatæ prope accedunt. Pardus autem ex latebris proſiliens,in
olat. Nunc uarias & pardos, qui mares ſunt,appellãt in eo omni genere. Quidam ab his
antheras ſolo candore diſcernunt. In Caria & Libya prælongi eſſe dicuntur, animo im/

 belles

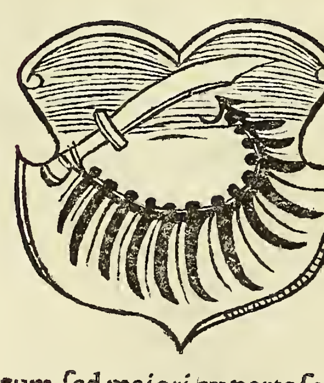

belles, minime ſaltu agiles, pelle adeo dura, ut ferro non cedat. Fœmina crebrior inuentu.

Tigris animal

Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, animal uelocitatis tremendæ. Totus enim fœtus, qui ſemper numeroſus eſt, ab inſidiante rapitur, equo quàm maxime pernici, atcꝫ in recentem ſubinde transfertur. At ubi uacuum cubile reperit fœta, (nam maribus cura non eſt ſobolis) fertur præceps, odore ueſtigans. Raptor appropinquante fremitu abijcit unum ex catulis: illa morſu corripit, & pondere etiam ocyor acta remeat, iterum conſequitur & ſubinde, donec in nauem ingreſſo irrita feritas ſæuit in littore. Diuus Auguſtinus oſtēdit Romæ tigrin in cauea manſuefactam. Strabo autem dicit Megaſthenem ſcribere, tigres in India apud Praſios populos magnitudine duplici quàm leo ſit eſſe, adeócꝫ ualentes, ut unus è manſuefactis à quatuor hominibus ductus, ſi mulum poſteriore pede apprehendat, ad ſe trahat. Sunt etiam qui ſcribunt tigrin orbatam ſobole ſua, deludi ſpeculo in uia à raptore poſito. Nam fera olfactu ſuo & perniciſſimo curſu raptorem inſequens & ſpeculum in itinere inueniens, putansćꝫ ſe fœtum inueniſſe, tracta ibi in contemplatione ſpeculi mora, raptori tempus euadendi concedit.

Parthia.

Parthi obſcuri

Parthi uictores.

PArthia regio eſt nemoroſa, montana & inops frugum. Gens ipſa Aſſyrijs Medisćꝫ imperantibus obſcuriſſima, regnoćꝫ à Medis ad Perſas translato, uelut uulgus ſine nomine, uictoribus prædæ fuit. Poſtremo Macedonibus ſeruiuit. Deinde uero tēporis proceſſu, ea fuit ipſius gentis uirtus, hi rerum ſucceſſus, ut non tantum finitimis imperaret, ſed à Romanis omnium gentium uictoribus bello petita, eos magnis cladibus uictos affecerit. Adminiſtratio gentis poſt defectionem Macedonici imperij ſub regibus fuit, qui Arſaces ab Arſace primo rege dicebantur omnes. Sermo his inter Scythicum Medumćꝫ medius, ex utriſcꝫ mixtus. Exercitum non ut aliæ gentes liberorum, ſed maiori ex parte ſeruorum habent. Quorum uulgus nulli manumittendi poteſtate permiſſa, ac per hoc omnibus ſeruis naſcentibus indies creſcit: hos pari cura ac liberos ſuos habent, & equitare & ſagittare magna induſtria docent. Vt quiſcꝫ locuples eſt, ita magnum regi ab bellum ituro equitatum inſtruit. Auri argentićꝫ nullus olim niſi in armis uſus fuit. Vxores cauſa libidinis uariæ ſinguli plures ducūt, nec ullum grauius flagicium cꝫ adulterium

Mores Parthorum.

adulterium uindicant. Ob id mulieribus non conuiuia ſolum uirorum, uerum etiam conſpectum interdicunt. Carne non alia ueſcuntur quàm uenatu quæſita. Equis omni tempore uehuntur: his petunt bella, his conuiuia adeunt, mercātur, colloquuntur, omniaq́ȝ publica & priuata obeunt munia, equo ſedentes. Sepultura uulgo aut auium aut canum laniatus eſt. Nuda demum oſſa terra obruunt. Deorum cura uenerationis præcipua. Ingenia gēti timida, ſeditioſa, fraudulenta, et procacia. Semper aut in externos aut in domeſticos motus inquieti. Natura taciti, ad faciendum quàm ad docendum promptiores. In libidinem proiecti, in cibum parci, fides dictis promiſſisq́ȝ nulla, niſi quatenus expedit. Cingitur regio ipſa altiſſimis montibus, niue fere ſemper candentibus, in planicie uero terræ magni ſunt calores. Habitatores non colunt terram, nec agunt mercimonia in externis regionibus, neq́ȝ curant rem pecuariam, ſed ſtudent curſui, equitatui, bellis, iaculationibus, potiſſimum autem dant operam ſagittandis uenationibus, unde uiuūt. Regni ipſorum caput, Hecatompylos Plinio. Scribit Lucius Florus in tertio libro de Parthico bello, quod Romani eo tempore quo Iulius Cæſar oppugnauit Gallos, miſerunt ualidum exercitum in Orientem contra Parthos, quibus præerat Marcus Craſſus conſul, uir inſolitæ auariciæ et inexplebilis auri cupiditatis. Infeliciter autem contra Parthos pugnans, amiſſis undecim legionibus, dum ipſe fugam peteret occiſus eſt. Caput autem eius cum dextera manu reſectum, ad regem Parthorum perlatum eſt, atq́ȝ ita ludibrio habitum, ut faucibus eius aurum liquefactum infunderetur, ſcilicet ut qui ardens cupiditate prædandi pacem regis rogatus abnuerat, etiam mortuo eius reliquias auri flamma combureret: uel ut Florus habet, cuius animus arſerat auri cupiditate, eius etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur. Alij addunt, Parthos cum aurum infunderent dixiſſe: bibe nunc aurum, qui ſemper aurum ſitiſti, nec unquam auro exaturari potuiſti. Id quod didiciſſe uidentur à Tomyride Maſſagetarum in Scythia regina, quæ potentiſſimo Perſarum regi Cyro bello congreſſa, ipſum & uita & caſtris ſpoliauit ad ulciſcendā filij mortem, quem ille prius à matre obuiam miſſum cum ſuis per inſidias interfecerat. Nec tamen hoc euentu uictoriæ contenta, aut emollita animi rabies, quin & mortui caput in utrem humano cruore plenum demiſit, his uerbis inſultans: Filij mei ſanguinem hauſiſti & meum ſitiſti Cyre, at ego cruore te ſaturabo. Bibe nunc & exatia te.

Parthia montoſa.

Marcus Craſſus auro impletur.

Caput Cyri ſanguini immerſum.

Carmania & Ichthyophagorum regio.

DVplex eſt Carmania: una quæ ſimpliciter Carmania uocatur, altera autem Carmania deſerta. Incolæ earum utuntur lingua & moribus Perſarum atq́ȝ Medorum. Oneſicritus tradit Hytanin fluuium eſſe in Carmania, qui auri ſtrigilem ferat. Item argenti foſſilis & æris & rubricę minij uenam, & montes duos, alterum arſenici, alterum ſalis. Habet Carmania uitem, quæ ſæpe bicubitalem racemum facit, magnis acinis ac denſis. Habitatores propter equorum inopiam, aſinis in bello plurimum utūtur, & aſinum Marti ſacrificant, quē ſolum Perſę ex omnibus dijs colunt & bellicoſi ſunt. Nemo uxorem ducit, niſi prius hoſtis caput amputatum ad regem pertulerit. Rex caluaria in regia collocata, linguam minutatim ſecans, pane permiſcet, poſtea deguſtatā ei qui attulit & familiaribus edendam præbet, atq́ȝ ille præclarus eſt, cui multa capita ſunt allata. Pertingit ad hāc terrā Ichthyophagorū regio, quæ ſcilicet ad mare extēſa ſita eſt inter Carmaniam & Gedroſiam. Vocantur autem Græco uocabulo Ichthyophagi, quod ſolis piſcibus uictitent. Vnde Strabo: Ichthyophagorum regio ſecus mare eſt, & magna ex parte arboribus caret. Veſcuntur piſcibus tam ipſi quàm pecora eorum, & aquas pluuiatiles ac foſſiles potant. Pecorum carnes piſcibus prębent, domicilia ex oſſibus cetorum & oſtreorum conchis magna ex parte faciunt. Nam trabium & fulcrorum uſum coſtæ præbēt, portas maxillæ, è uertebris fiunt mortaria in quibus piſces ſubiguntur, ad ſolem aſſantur, poſtea ex his panem conficiunt, frumenti pabulum admiſcentes. Rarum eſt frumentū in terra eorum. Noſtris temporibus regio iſta, ut putant, appellatur, Turqueſtan, eſtq́ȝ ſub fide aut potius perfidia Mahumetica. Legitur de hac gēte, quod quidam eorum olim nudi per omnem uitam degentes, uxores filiosq́ȝ communes habebant, beſtijs ſimiles, quippe qui neq́ȝ turpis neq́ȝ honeſti diſcrimen habebant. Captos uarij generis piſces, ſupra petras ad

Carmanorum mores.

Ichthyophagi.

Turqueſtan.

meridiem ſitas nimioꝗ ſolis æſtu incenſas ponunt, pauloꝗ poſt reuoluunt, tum ad ſolem decoctos quatiunt, omniꝗ excuſſa carne ſpinas ad certum proijciunt locum, ſeruantꝗ ad certum uſum. Carnes autem piſcium in concauo ſaxo pinſunt, admixtoꝗ modico frumẽto aut palinuri ſemine cibum conficiunt, ſibi ſuauiſſimum. Capturæ piſcium quatuor diebus continuis intenti, epulantur palam cum lætlcia, & quinto die ad fontes pergunt potus gratia, ubi uentre aqua repleto, potuꝗ graues uix regredi queunt. Ea die nihil edunt, iacet quiſꝗ aqua plenus, diſtentusꝗ ſimilis ebrio. Poſtera autem die denuo ad capiendos piſces redeunt. Ita eorum uita per omne tempus tranſacta, ob ſimplicem uictum raro in morbos incidunt. Breuioris tamen quam nos ſunt uitæ.

Margiana.

CIngitur Margianorum regio undiꝗ montibus, excellitꝗ circumiacentes terras uino quod producit. Difficilis eſt ad eam aditus, eo quod campis deſertis & arenoſis ambiatur. Conſtruxit in ea olim Alexander magnus ciuitatem & à ſe Alexandriam denominauit. Et quum incolæ paulo poſt eam ſubuerterent, Antiochus filius Seleuci rurſus eam inſtaurauit & appellauit Seleuciam. Poſtea tamẽ dicta fuit Antiochia. Tradit Strabo, quod ſuo æuo ſenes in Margiana duram habuerunt conditionem. Nam ſi quis perueniſſet ad ſeptuageſimum annum, propter leuem culpam occidebatur, uenientesꝗ propinquiores eius comedebant corpus eius. Vetulas uero mulieres ſuffocabant atꝗ ſepeliebant. Qui uero citra ſeptuageſimum annum moriebatur aut occidebatur, eum non comedebant ſed ſepeliebant.

Margianorum mores.

Iacet in Margiana mons quidam præruptus undiꝗ & exciſus, triginta ſtadiorum altitudinis, inſtar arcis munitiſſimæ, qui una tantum ſemita eademꝗ anguſtiſſima poterat adiri: amplectebatur circuitum centum & quinquaginta ſtadiorum. Erat etiam in eo fons perhẽnium aquarum, quæ magno cum impetu per ſaxa è ſupernis deuoluebãtur. Veniente autem Alexandro magno cũ exercitu ſuo in has regiones, Arimazæus Sogdianus cũ triginta millibus armatorum confugit ad hoc inſuperabile ſaxũ, ad biennium ſecum habens commeatum, ut hoc modo ſe à Macedonum ſeruitute uindicaret. Adueniensꝗ Alexãder & uidens inexpugnabilem locum, miſſa legatione, monuit incluſos ut ſponte ſeſe dederent, priuſquam admoueret manus. At Sogdiani & Margiani in petra incluſi, reſponderunt. Num Alexander habet alatos milites, qui ad nos uolare queant? Audiens uero Alexander contemptim ſibi reſponderi indignatus, delegit ex ſuo exercitu trecentos robuſtos & animoſos milites, quos & ſubmiſit ut clam per aſperam & præcipitem rupem quomodo poſſent aſcenderent, & ubi inacceſſibile iugum apprehenderent ſignum obtentæ rupis per uexillum lanceæ appenſum erigerent. Delecti iuuenes intrepido animo ſe ſe mortis periculo exponentes, tentauerunt tota nocte mõtis præcipitium ſuperare, applicatisꝗ funibus & infixis ferreis uncinis & alijs inſtrumẽtis ad aſcendendum neceſſarijs, non ſine ingenti labore mane ad faſtigiũ montis peruenerunt, amiſſis tamen triginta uiris, qui per præcipitium deuoluti rupis aſperitate contriti ſunt. Alexander uiſo in ſupercilio montis uexillo, monuit denuo incluſos ut ſeſe dederent. Sogdiani itaꝗ uidentes aſylum ſuum ab hoſte armata manu occupatum, putabãt Macedones ſumptis alis ad tantam ſublimitatem uolaſſe, atꝗ ideo tradiderũt ſe & ſua Alexandro.

Montis ardui confugium.

De Orientis apud Parthos & Perſas imperio.

TRadit Plinius quod Parthi olim quum poſt Macedones monarchiam Orientis obtinuiſſent, omẽs regiones ſibi ſubdiderint, quæ inter mare rubrũ & mare Hyrcanũ cõ-

prehenduntur, decem & octo ſcilicet regna, ex quibus undecim dicta fuerũt ſuperiora, ab Armenia uerſus mare Caſpium ſeptentrionem uerſus ſibi ſuccedentia, uſq; ad Iaxartum fluuium & ad Scythas uſq; protenſa, & alia ſeptem quæ inferiora regna appellabantur, ad auſtrum ſita. Margiana, Bactriana & Sogdiana, annumeratę fuerunt regnis ſuperioribus. Vnde facile deprehendi poteſt, quam latum & amplum tunc Perſicum & Parthicum fuerit imperium. Tantis ergo freti uiribus, non ſine ratione potentiſſimo Romano imperio ſeſe exemerunt. Nec contenti tot prouincijs, ſtuduerunt & Scytharum atq; Sarmatum robur ſibi adiungere. Quin & Albani in neceſſitate uocati à Perſis, non deſeruerunt eos. Erant tunc Scythæ populus liber & nemini ſubiectus, habebant agrum fœcundum, erant robuſti & bellicoſi, omnibusq; pecuniam offerẽtibus auxilium ferebant. Sed quia nõ multum à Parthorum imperio aberant, exercitatiq; eſſent in rebus bellicis, Parthi uerentes ne hoſtibus ſuis aliquando ſuppetias ferrent, conciliabant eos ſibi amicos, continuoq; ſuppeditabant pecuniam, ut hoc pacto eos in officio & amicitia cõtinerent, ne unquam eos deſererent. Sicq; factum eſt, ut Scythæ eſſent ceu murus quidam Parthorum ab aquilone: & quum illis bellum immineret, collocabant Scythas in acie & ubi maius periculum erat: atq; in hunc modum Scytharum robur in dies deficiebat, & contra Parthi leuabãtur hoc metu, quo timebant aliquando obrui à Scythis & priuari ſuo imperio.

Parthi rebelles Romanis.

Bactriana.

EST Bactriana regio mõtuoſa acceſſuq; difficilis, hominum numero ac uiribus ualida, rerum omnium, oleo excepto, fertilis. Creſcit etiam in ea Bdellium nominatiſſimum. Eſt autem arbor nigra, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici, naturaq; gummi. Siquidem emittit lachrymam. Sunt in Bactria plures urbes inſignes, quarum una Bactra nomine, quæ etiam Zariaſpa appellata eſt, regia eſt & cæteris præſtantior, per quam flumen eiuſdem nominis defluens emittit̃ in Oxum. Eſt autẽ hæc urbs tum magnitudine tum arce admodum munita.

Bdellium.

Bactrianorum rex erat quõdam Zoroaſtes philoſophus, qui comparato ualido exercitu, Nino regi Aſſyriorum occurrit. Permiſſaq; ex induſtria parte hoſtium prouinciam ingredi, inita pugna hoſtes in fugam uerſos ſuperat, perquitur, cædendo uſq; ad montes proximos. Deinde ferente Nino auxilium ſuis, ſuperati ſunt Bactriani. Hic Zoroaſtes primus, authore Plinio, artes magicas in Perſide inuenit. Abſumptus autem eſt igne cœleſti. Alij aiunt eum à Nino rege interfectum & libros eius exuſtos, etiamſi authore Suida ferantur eius de natura libri quatuor, de lapidibus præcioſis unus, præterea aſtronomica & alia quædam. Scribitur de eo, quod eodem die riſerit quo erat natus, quum prima uox naſcentium ſit uagitus.

Zoroaſtes.

Victus Darius ſecundo ab Alexandro magno in Aſſyria, fugit in Bactriam. Habuit autem idem Darius duos ſatrapas Beſſum & Nabarzanem: qui in gratiam Alexandri uenire cupientes, peſſimũ facinus perpetrantes Darium ſolitarium inuenientes opprimunt & letaliter uulnerant. Poſt hæc idem Darius in gratiã uictoris Alexandri à cognatis

Darij interitus.

ſuis aureis compedibus catenisq́ apud Parthos uincitur. Alexander quoque citato curſu poſtera die ſuperuenit, & cognouit Darium clauſo uehiculo per noctē exportatū. Iubens ergo ſubſequi exercitum, inſequitur fugientem cum ſeptem millibus equitum. Et cum nullum Darij indicium reperiſſet, reſpirandi equis data facultate, unus ex militibus dum ad fontem proximum pergit, in uehiculo Darium multis uulneribus confoſſum ſed ſpirantem adhuc inuenit. Sunt qui ſcribunt Alexandrum inueniſſe Darium adhuc ſpirantem, dixiſſeq́ morientem: En mihi in tali fortuna conſtituto ô Alexander non inuideas ſepulturam. Rogo etiam ut matrem meam & uxorem commendatas habeas, filiam uero Roxanem ut tuo coniugio dignam accipere non dedigneris: quibus dictis exhalauit ſpiritum. Alexander autem cupiens ſcire qui Darium regem interfeciſſet, in publico ita ait: Gaudeo nunc me hoſtem maximum ſuperaſſe Darium, & licet ipſe executus nō ſim, habeo gratiam condignam his qui eum mei nominis gratia interfecerunt. Quo audito,

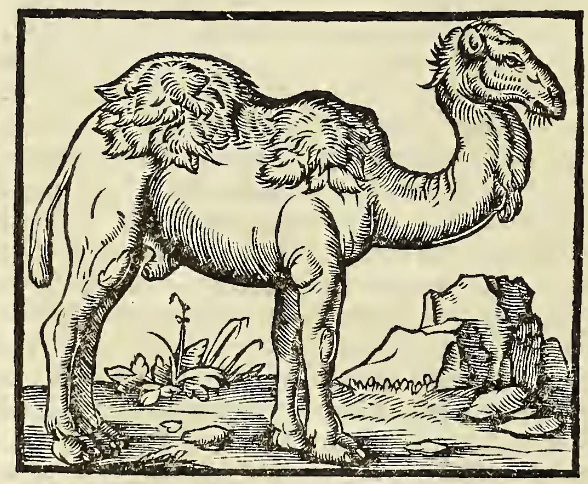
Darij ultima uerba.

Proditoris ſupplicium.

Beſſus & Nabarzanes ſe produnt: quos Alexander aſpiciens interrogauit, cur regem ſuum ſimul & propinquum & benefactorem interfeciſſent: indignatusq́ iuſſit Beſſum inaudito interficici ſupplicio. Nam arboribus inflexis fecit parricidam pedibus alligari, & arbores rurſum in aerem dimiſſæ & locum ſuum repetenres, ſubito hominem diuiſerunt per medium. Alij ſcribunt, Beſſum ſibi poſt Darij interitum uſurpaſſe regni titulum, atque comprehenſum ab Alexandro, quadrifariam per arbores diſſectum. Scribunt quidam de hac regione, eam plerunque carere lignis & arboribus, quare & milites Alexandri quum in ea uerſarentur cogebantur aliquando ob lignorum penuriā ueſci crudis carnibus. Alibi tamen multa arbor, & uitis largos mites qûe alit fructus. Solum pingue crebri rigāt fontes. Loca mitiora frumento conſeruntur. Cætera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem eiuſdē terræ ſteriles tenent arenæ. Cū uero uenti à Pontico mari ſpirant, quicquid ſabuli in campis iacet conuerrunt. Quod ubi cumulatum eſt, magnorum collium procul ſpecies eſt, omniaq́ priſtini itineris ueſtigia intereunt. Itaque qui tranſeunt campos, nauigantium modo noctu ſydera obſeruant, ad quorum curſum iter dirigūt: & propemodum clarior eſt noctis umbra quàm lux. Ergo interdiu inuia eſt regio, quia nec ueſtigium quod ſequantur inueniunt, & nitor ſyderum caligine abſconditur. Cæterum ſi quos ille uentus qui à mari exoritur deprehendit, arena obruit. Sed quà mitior terra eſt, ingens hominum equorumque multitudo gignitur. Scribit Plinius granū frumenti apud eos ferè aſſequi eam magnitudinem quam apud nos habet ſpica. Et Quintus Curtius ſcribit, ex Bactriana regi Dario miſſa contra Alexandrum triginta millia equitum. Et quāquam abundet equis, habet tamen interim optimos camelos, qui præſtantiores ſunt his quos gignit uel Syria uel Arabia. Vtuntur uero camelis, ad ferendum grauia onera. Siquidē hoc animal magna cura ſollicitoq́ greſſu incedit, natū ad magnos labores

Mare ſabuloſum

Cameli natura & forma.

ſabores perferendos,etiamſi plus inſtituto onere non recipiat,nec ultra conſuetum procedat ſpacium. Differunt Bactriani & Arabici cameli,nam illi bina habent tubera in dorſo, hi uero ſingula & in pectore alterum cui incumbant. Odium aduerſus equos gerunt naturale. Sitim quatriduo tolerant. Implentur cum bibendi occaſio eſt & in præteritum & in futurum,obturbata conculcatione prius aqua,aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis,quidam & centenis.

Sogdiana.

De hac regione & cultoribus eius ueteres ſcriptores pauca tradiderũt. Eſt in multis locis propter ſabuloſos campos & ob aquarũ penuriam ſterilis,maxime uerſus ortum ſolis & meridiem. Ab aquilone diuiditur per Iaxartum fluuium à Scythiæ regione. Oritur in ea ex Caucaſo monte Oxus inſignis fluuius, qui labens *Oxus inſignis fluuius.* per Bactrianam,receptis multis alijs amnibus,fit tam magnus ut in multis locis ſex ſeptẽue ſtadijs latitudine pateat,tandemq́ magno impetu exoneretur in Caſpium mare. Sunt aquæ eius impuræ & ad potandum inſalubres. Hoc fluuio adhuc maior eſt Iaxartus, qui in magnitudine excellit omnes amnes qui in Caſpium mare labuntur. Oritur autem apud Sacas,& ſenſim creſcit ob ingredientes alios fluuios,donec tandem mergitur in Hyrcanum ſeu Caſpium mare. Tradit Strabo,ſuo æuo merces ex India allatas ad Oxum fluuium ſeptem dierum ſpacio, ultra uero per Oxum portatas ad mare Caſpium, atq́ inde per Cyrum aduerſo flumine in Armeniam & inde in Ponticum mare tranſuectas. Vtuntur Sogdiani lingua Perſica,ſicut & aliæ circumiacentes regiones,nempe habitatores Ariæ,Margianæ & Bactriæ. Habet autem & Sogdianorũ regio monumenta quædam,puta,aras, columnas & ciuitates,quæ poſt ſe reliquerunt Bachus,Hercules,Cyrus Semiramis & Alexander magnus in memoriam aſſecutæ in ea uictoriæ.

Saca.

IMperauerunt olim Sacæ multis nationibus,habuerũtque reginam Tarinam nomine,bellorum appetentem, audacia quoque & rebus geſtis cæteris fœminis inter Sacas nobiliorem. Habet autem ea regio mulieres robuſtas & belli gloria illuſtres. Fertur Tarina tum pulchritudine tum conſilio prudentiaq́ mirabilis extitiſſe, propinquaſq́ gentes barbaras, ſuperbia elatas ac Sacis imperantes,expugnaſſe,maioremq́ eius regionis partem ad mitiorem traduxiſſe uitam. Multas inſuper condidiſſe ciuitates, quas reddidit præ cæteris uicinis gentibus feliciores. Poſt eius obitum memores beneficiorum eius uirtutisq́ ſubditi,ſepulchrum ei conſtruxere magnificentiſſimum. Pyramis ea fuit triangularis,cuius latus quodlibet tribus ſtadijs protendebatur. Altitudo ſtadij erat unius, uertice in arctũ conſtructo. Addiderunt ſepulchro auream ſtatuam inſtar coloſſi. Cœperunt tunc Sacæ inuaſiones facere quales olim Cimmerij ac Trieres fecerant. Nam & Bactrianam occupauerunt & optimam *Tarina regina.*

Armeniæ

Armenia Sacaſena. Armeniæ regionem adepti ſunt, quæ ab ipſis poſtea Sacaſena fuit appellata, atque uſq; a
Cappadocas proceſſerunt, eos præſertim, qui ad Euxinum uergunt. Sed cum ex ſpolij
feſta celebrarent, Perſarum Imperatores eos noctu adorti, funditus deleuere, id quod po
tiſſimum à Cyro factum Strabo commemorat. Eſt autem Sacarum regio tota nemoroſ
& fertilis in paſcuis atq; frumento, inhabitaturq; à Maſſagetis, Comaris & Eſſedonibu
de quibus infrà. Scribit Euſebius, diuum apoſtolum Thomam his gentibus annunciaſſ
Chriſtum.

Aria.

ARiam regionem parem eſſe dicunt in fertilitate Margianæ & Bactrianæ cui con
termina eſt, uini autem ubertate ſuperare. In ea & uinum ad tres hominis ętates, i
eſt, nonageſimum annum perdurare, idq; in uaſis minime picatis. Vrbes huius r
gionis ſunt Artacana, Alexandria, Achaia, à conditoribus appellatæ.

Paropaniſadæ.

STrabo hanc gentem uocat Paropamiſſades, Ptolemæus autem Paropaniſades
Paropaniſo monte: cuius terræ maior pars plana, habitaturq; multis pagis. Dicu
tur habere multas niues & ingentia frigora, ideo uites & fructiferas arbores obte
gunt terra, ut frigoris hyemalis uim ſuſtineant. Quum demum germinandi tem
pus appetit, amota terra in apertum eas educunt. Facies uero eorum locorum non uiridi
nec amœna, ut alibi fert natura, ſed cana & micans eſt ex niue & ſuper eam congelata gl
cie. Idcirco neq; aues ſuo cantu homines permulcent, neq; feræ ibi è latibulis excitantu
ſed inhoſpita & prorſus inacceſſa regio ea uidetur. Neq; tamen his tantis difficultatibu
impediri potuit Alexander Macedo, quin aſperitatem loci omnem ſuperaret, etiamſi mu
tos amiſerit ex ſuis.

Vites & arbores teguntur terra.

Drangiana, Arachoſia, Gedroſia.

OMnes has terras pertranſijt Alexander magnus, quum in Orientem contende
ret, ideo de ſingulis nonnihil ab authoribus notatum eſt. Drangæ dicuntur Pe
ſicè uiuere, uini copiam non habere. Naſcitur apud eos caſſiteros, hoc eſt, plum
bum album, quod ſtannum uocant. Eſt regio montana & niuoſa, ſed habet fre
quentes uicos & rerum omnium copiam præter oleum. De Arachoſia authores ferè nihi
ſcribunt, niſi quod eſt conformis Drangianæ. Gedroſia autem Indiæ contermina, mi
nus eſt exuſta quàm India; laborat fructuum & aquarum penuria, fert tamen aromata, pr
cipue nardum & myrrham, ut Alexandri exercitus his pro tecto & ſtratis uteretur, odo
ratiorem ſimul ac ſalubriorem aerem habens. Aeſtate Gedroſia imbribus abundat, flum
na & aquæ augentur, hyeme deficiunt.

Caſſiteros.

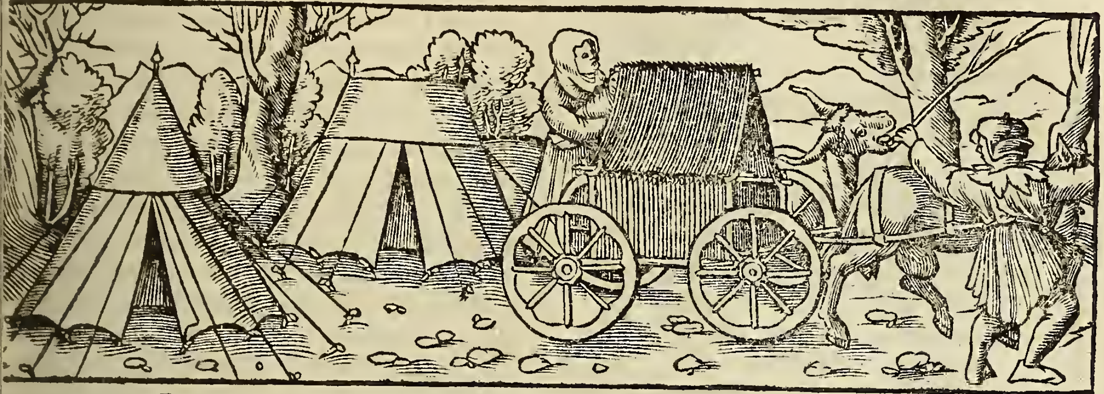
Scythia Aſiatica extra Imaum montem.

SCythia regio ſeptentrionalis, à primordio parua patria, poſtmodum uero habitat
res paulatim per uirtutem et uires aucti, quum regiones multas ſibi ſubdidiſſent, i
magnum imperium gloriamq; peruenere. Ea primum natio iuxta Araxim flume
parua numero, propter ignobilitatem contempta conſedit, nacti regem quendam
bellicoſum & militari uirtute præcipuum, agros ampliarunt, montanos quidem uſque a
Caucaſum, campeſtres uero uſq; ad oceanũ & Mæotida paludem, aliaq; loca ad Tanai
uſq; flumen, à quo Scythia ipſa longo tractu uerſus ortum protenſa Imao monte per me
dium uelut in duas diuiditur Scythias, quarum una Scythia intra Imaum montem dicitur
altera extra. Ab alieno imperio aut intacti aut inuicti Scythæ ſemper manſerunt. Darium
Perſarum regem turpi à Scythia ſubmouerunt fuga: Cyrum cum omni exercitu trucida
runt, Alexandri magni ducem cum copijs uniuerſis deleuerunt, Romanorũ audiuere no
ſenſere arma. Romani Imperatores ſi quas geſſerũt in Dacos & Boſphoranos expeditio
nes, & eas quidem ſæpiſſime calamitoſas, interiorem tamen Scythiã non attigerunt, qu

Scythia libera ab alieno imperio.

tam

tam in Aſia quam in Europa ita ample lateq́ꝫ diffunduntur, ut alterum terrarum orbem dixeris, neqꝫ ſoli ubertate neqꝫ fœcunditate pecorum, neqꝫ auri, argenti & lapillorum copia contemnendum. Eſt autem hæc gens & laboribus & bellis aſpera, habetq́ꝫ uires corporũ immenſas. Ipſa inter ſe olim diſcreta non erat, utpote quæ neqꝫ agrum coleret, neqꝫ ſedes haberet ullas, per ſolitudines & inculta uagabatur loca, armenta pecoraq́ꝫ præ ſe agens. Coniuges & liberi plauſtris uehebantur. Legibus nullis obnoxia, iuſticiam ſponte colebat. Nullum furto grauius in tota gente flagicium fuit, ut quæ non parietibus aut ſeptis armentum circumdat ſed in propatulo habeat. Lac & mel in cibatu frequens, contra frigora & rigores ferinis pellibus murinisq́ꝫ corpora communiebat. Laneus uſus ac ueſtium ig

notus genti. Gaudent Scytharum plures humana cæde. Quem primum uirum in bello uir Scytha ceperit, eius ſanguinem potat: quoſcunqꝫ in prælio interemerit, eorum capita regi offert. Nam capite ablato fit prædæ particeps, alioquin expers. Multi ſunt qui coria humana tanquam brutorum conſuunt, quibus pro amiculis induuntur. Cæſorum hoſtium manus dextras cum unguibus excoriant quidam, atqꝫ cum his pharetrarum opercula obducunt. Capita exciſa exterius crudo bouis corio ſuperducunt, interius inaurant, etiam qui ditiores ſunt, & pro poculis utuntur, hoſpitibus qui ad eos ueniunt uiri alicuius exiſtimationis exhibent, referuntq́ꝫ illos à ſe eſſe ſuperatos, id ſtrennuitatis loco ponentes. Semel quotannis ſinguli regionũ principes uinũ crateri miſcẽt, de quo Scythæ omnes hoſtium homicidæ bibunt, nemo guſtat qui nihil præclari operis ediderit, ſed ſine honore ſeorſum ſedet, quæ res apud eos maximę eſt ignominiæ.

Crudelitas Scytharum.

Qui uero complures cædes fecerunt, hi duobus pariter quos habent calicibus potant. Deos hos ſolum colunt, Veſtam, Iouem, Apollinem, Venerem, Martem & Herculem. Soli autem Marti ex captiuis centeſimum quenqꝫ immolant, cæteris tum alia pecora, tum præcipuè equos. Sues pro nihilo putant, quos nec alere omnino in ſua regione uolunt. Rex in quos morte animaduertit, eorum ne liberos quidem relinquit, ſed uniuerſos mares interficit, fœminis nihil læſis.

Scytharum dij

Fœdera cum quibuſcunque ineunt Scythæ hoc modo. Infuſo in grandem calicem fictilem uino, commiſcent eorum ſanguinem qui fœdus feriunt, percutientes cultello aut incidentes gladio aliquantulum corporis, deinde in calice tingunt gladium, acinacem, ſagittas, ſecurim, iaculum: hæc ubi fecerunt, ſeſe multis uerbis deuouent, poſtea uinum epotant. Regum ſepulchra apud Gerros ſunt, ubi Boryſthenes iam nauigabilis eſt. Ibi cum rex eorum deceſſit, ingentem ſcrobem effodiunt forma quadrata, dehinc mortuum accipiũt corpore incerato, aluo euulſa atqꝫ expurgata, quam quum expleuerint ſpeciebus quibuſdam, reſuunt rurſus, impoſitumq́ue plauſtro

Forma percutiendi fœderis

cadauer

Quomodo Scythæ reges ſepeliunt

cadauer ad aliam gentem ferunt, tandemq; cum ſingulas luſtrauerint gentes, quibus imperitauit, deponunt cadauer ſuper thorum, haſtisq; hinc & illinc defixis, deſuper ligna diſponunt atq; pallio contegunt. Deinde ubi pellicum una omnium chariſſima, miniſter unus, coquus, agaſo, pincerna & equus ſtrãgulati ſunt, cum aureis phialis aliarumq; rerum primitijs conſepeliunt. Circumacto anno hoc iterum agunt, atq; è famulis regis intimos

ſumunt. Horum miniſtrorum ubi quinquaginta ſtrangulauerunt ac totidem præſtantiſſimos equos, eductis inteſtinis, pallijsq; rurſus diſtentis atq; conſutis, per ambitum regij ſepulchri fornicato opere equos et ſuper eos famulos inſidentes erigũt ac ita ſtatuunt, ut procul aſpicienti, equitatus ſpeciem, defunctum regem cuſtodientis præbeant. Habent et priuati morem quendam in ſepeliendo. Nam ubi quis deceſſerit, proximi quiq; in plauſtrum collocatum ad amicos circumferũt, eos ſinguli amicorum excipientes epulum præbent, tam propinquis quàm cæteris cadauer comitantibus. Ad hunc modum 40. diebus circumactum dehinc humatur, capite prius exinanito atque abluto. Iurandi iuſiurãdumq; interponẽdi ipſis per regium ſolium mos eſt, quo ſi quis periuraſſe à diuinatoribus, qui hoc ſalignis uirgis experiunt, conuincitur, ſine mora capitis pœnam ſubit atq; facultates omnes amittit.

Maſſagetæ.

SVnt Maſſagetæ populi Scythiæ ultra mare Caſpium, ueſtitu & uictu Scythis perquã ſimiles. Pugnant ex equis & pedibus, utroq; pugnæ genere pene inuicti. Sagittis, haſta, auro in baltheis & capitis ornatu utuntur. Ex auro frena & phaleras conficiunt: ferri & argenti nullus apud eos uſus. Singuli uxorem ducunt, eaq; communiter utuntur. Terminus uitæ nullus genti præfinitus. Vbi quis admodum conſenuit, eum propinqui & neceſſarij in unum coeuntes cum ouibus aliquot immolant, & carnibus pro epulo ubi decoxerunt indifferenter ueſcuntur. Quod genus obitus apud eos beatiſſimum habetur. Languore extinctos non edunt ſed terra operiunt, loco damni putantes, quod ad immolationem non uenerunt. Nihil omnino ſerunt, pecoribus uictitant & piſcibus, quos Araxes abunde ſuppeditat. Lac plurimum potant. Ex dijs unum ſolem uenerantur, cui equos immolant, ut perniciſſimo ſyderi è pecoribus omnibus perniciſſimum mactent.

Senes mactantur.

Cyri cum Scythis conflictus & interitus.

POtentiſſimus Perſarum rex Cyrus, Imperator plurium regionum oriẽtalium, magnam expeditionem mouens in Scythas, regem & exercitum Scythicum ſternẽs, reliquiasq; ad reginam confugientes perſequens, ſed non apprehendens, ſimulata fuga impedimentisq; in caſtrorum ſeptis relictis, extraxit unà cum regis interfecti filio, ex ciuitatibus in quas ſe receperant. Illi ergo egreſſi & hoſtem inſequentes, ut regem ſuum ulciſcerẽtur, intercepti ſunt omnes à Cyro & ad unum cæſi unà cum regis filio. Quod uidens regina Tomiris, quam Hebræi Talmirã appellant, tam maritum quam filium ſcilicet occubuiſſe, furore commota, expoſuit & ipſa ſe morti. Nam ſumptis militibus

Tomiris regina.

militibus præoccupauit regis Cyri copias, exitus & anguſtias montium, quas Cyri exercitus erat pertranſiturus, clam præcludens atq; excubias ibi agens, expectauit hoſtis reditũ nullas metuentem inſidias, noctuq; illũ obruens inter duos montes quieſcentẽ, percuſſit ducenta milia Perſarum. Deinde ſæuiens in corpus Cyri, amputatum caput eius proiecit in foueam (ut Ioſephus ſcribit) ſanguine interfectorum plenam, dixiſſeq; fertur: Cyre exatia te ſanguine, quem tantopere ſitiſti. Iuſtinus ſcribit, Cyrum quum ſimulaſſet metum & caſtra deſeruiſſet, uinum affatim & ea quæ erant epulis neceſſaria reliquiſſe. Quod cũ nunciatum reginæ eſſet, adoleſcentulum filium ad inſequendum eum cum tertia parte copiarum miſit. Adoleſcens uero rei militaris ignarus, ueluti ad epulas non ad prælium ueniẽs, omiſſis hoſtibus inſuetos barbaros uino onerare atque inebriari ſe patitur. Prius autem Scythæ ebrietate quàm bello uincuntur. Quibus cognitis Cyrus reuerſus per noctem, ſecuros opprimit omnes. Tomiris uero in ultionis ſolatia intendens, hoſtes recenti uictoria exultantes, pari inſidiarum fraude circũdedit. Nam ſimulata diffidentia propter uulnus acceptum refugiẽs, Cyrum

induſq; anguſtias produxit. Ibi compoſitis in montibus inſidijs, ducenta millia Perſarum cum ipſo rege trucidauit. In qua uictoria etiam illud memorabile fuit, quod neq; nuncius tandæ cladis quidem ſuperfuit. Caput Cyri amputatum in utrem humano ſanguine repletum, conijci regina iubet cum hac exprobratione crudelitatis. Satia te ſanguine inquit, quem ſitiſti, cuiuſq; inſatiabilis ſemper fuiſti. Deſideraſti iam triginta annis ſanguinem, en habes ſatis ſanguinis. Hic crudelis animus in hunc uſq; diem ineſt habitatoribus Scythiæ, quæ eſt extra Imaum montem. Nam uacant continuis bellis & uenationibus. Habẽt maximas ſyluas & multo maiores ſolitudines, ut etiam Scythica tellus in prouerbium abierit, quoties loquimur de terra aſpera & horrida. In nulla terra plura & rariora inueniuntur animalia quam in hac Scythia. Gignit & Africa multa monſtra ſæuaq; & uenenata animalia, ſed quæ homini non conducunt, magis enim creata ſunt à domino deo, ut ex illis agnoſceremus eius immenſam ſapientiam & admirandam potentiam, quam ut homini hinc aliqua accederet utilitas. At animalia in Scythia nata, innocua ſunt niſi irritentur, atque incolæ magnam hinc capiunt commoditatem. Nam ut Ruſſi & Moſcouitæ fatentur, quibus cum noſtri mercatores multa habent commercia, nobiliores pelles & quæ apud nos in maxima ſunt æſtimatione, ut ſunt mardurorum, Pirolorum, Zabellorum & ſimilium pelles, pro magna parte ex hac Scythia ad nos deferuntur. Habet tamen regio iſta noſtro tempore aliam appellationẽ: nam uocaẽ magna Tartaria, de qua paulo poſt dicemus.

Cyri caput obtruncatur.

Animalia multa in Scythia.

Mores Scytharum.

SVnt Scythæ homines duri & aſperi, nec tam molliter & laute ut nos educantur. Non curant nec utuntur rebus externis ad ſe allatis, per quas effœminatiores reddi poſſent. Sunt ſtatura corporis procera & bene conſtituta, ſingularique cœli influxu ſuffulta. Superant enim in his Septentrionales eos qui inhabitant terras auſtrales, eo quod tanto ſolis ardore non macerantur, ſicut auſtrales qui terræ planiciem inhabitant. Aſſueſiunt Scythæ à pueritia ad tolerandos labores, famem, frigora & alia aeris incommoda, quin & pecora ſua aſſueſaciunt ad auſteriora pabula, ut plerunq; ſolis folijs arborũ & dumetorum ſurculis enutriantẽ Inde fit ut magna modicis expenſis gerant bella, magno ſuo cõmodo. Nec ullus inueniẽ populus, qui breui temporis ſpacio longiora q̃ ipſi cõficiant itinera. Quãdo lõge abſunt ab hoſte, propè ſunt, idq; propter uelocitatẽ ſuã ideo ſæpe obruũt eos improuiſo. Et cõtrà, quãdo aduertũt hoſtem in apparatu ſuo longe excellen-

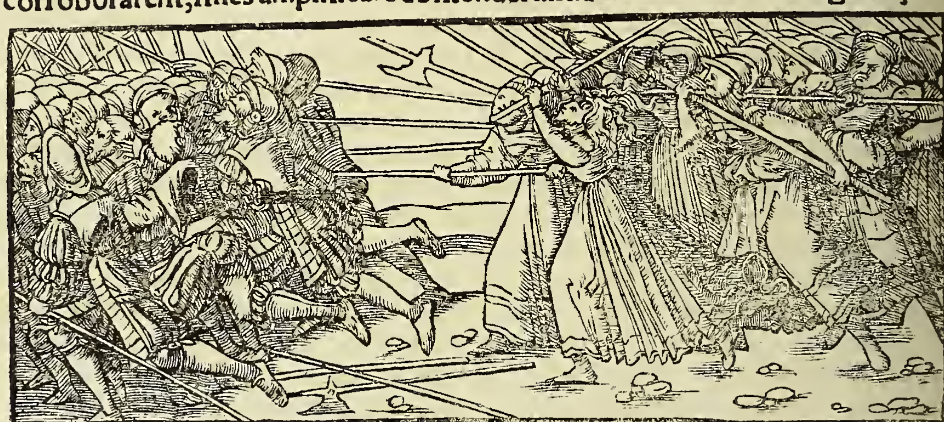
Scytharum tolerantia.

excellentiorem eſſe, facile ſeſe ſubducunt ab eo, elabunturq́ꝫ. Non temere aggrediunt
hoſtem, niſi prius eis conſtet de conſequenda uictoria. Sunt miri & aſtuti artifices ad fa
lendum hoſtem, ut illum grauẽt uel fame uel uigilia aut alia impoſtura, qua eum ab æqui
ribus ad iniquiores trahant conditiones, tandemq́ꝫ uincant. Præſertim quãdo in plano
traq́ꝫ caſtra conſiſtunt, tunc inſidioſe differunt pugnam quouſq́ꝫ hoſtem defatigent & la
guidiorem reddant, tunc illum inuadunt. Nec eſt alia ratio, cur tam modica ſciamus de e
rum terra, oppidis & locis, niſi quod ſumma utuntur contra externos hoſtes cautela, ne
permittunt dominum quenquam alienum in terris ſuis nidulari, ſed extra fines ſuos cu
cta agunt bella. Quæ autem de ipſis habentur & ſciuntur, à uicinis & confinibus popu
lis innotuerunt.

De illuſtribus Scythiæ mulieribus,

quas Amazones uocant.

CVm hic ſermo de fœminis Scythiæ inciderit, animus hæret, utrã uirtus, uirorum
ne an mulierum Scythiæ plus ſibi gloriæ compararit. Promanarunt ex his Ama
zones, inauditæ fortitudinis & audaciæ mulieres, quæ non modo cum cæteris ill
ſtribus fœminis conferri indignantur, ſed uirorum ſe gloriam æquaſſe ne ſuperaſ
Amazones. ſe dixerim, ſane contendunt. Hanc originem Hiſtorici ſic deſcribunt. Quum in Scythi
duo regij iuuenes optimatum factione domo eijcerentur, coacta magna iuuentute in Ca
padociam ueniſſe dicuntur, ubi & hanc hiſtoriam recenſuimus, & Themiſcyros occu
paſſe campos, ibique diu rapinas & latrocinia exercuiſſe: finitimorum tandem conſpira
tione ad unum omnes fuiſſe cæſos. Vxores quæ ſuperfuerant uidentes exilio additam
orbitatem, non ſolum ut propria tuerentur arma ſumpſerũt, ſed quum deſperationem a
dacia corroborarent, fines amplificare contenderunt. Finitimorum coniugia æque ac ſer

uitutem abominatæ ſunt, contemptis uirorum adminiculis, regnum auxerunt, & ut in pa
ri omnes fortuna forent, uiros qui domi ſuperfuerunt interfecerunt, moxq́ꝫ rabiem con
uerterunt in finitimos, quibus pacatis ne ad interitum redigerentur eorum cõcubitus ſta
tuto quotannis tempore inire ſolitæ ſunt, editos continuo mares necabant, fœmellas con
trà tollebant, quas non fœmineis artibus excolebant, ſed equis, uenationibus & arcu exer
cebant. Exurebant mammas dextras, ne ſagittando impedirentur, unde nomen his indi
Lampedo & Martheſia. tum. Harum Lampedo & Martheſia reginæ præſtantiſſimæ fuere, alternis regnum uici
bus gubernabant, altera domi, foris altera rempub. gerebat. Subegerant Europæ partem
ac multas Aſiæ ciuitates in ditionem ſuam plane redegerant. Dum tuendi imperij gratia
in Aſia cum exercitu magno commorantur, Epheſum, Smirnam, Cumam & Magneſiam
Pẽteſilea Troianis ſuccurrit condidere. Martheſiæ filia ſucceſſit Orithya, quæ foris rempub. gerebat, & Antiope ſo
ror eius domi. Poſt hanc Penteſilea cum fortiſſimo quoq́ꝫ uiro comparanda, Troianis o
pem cum ingentibus copijs afferre non timuit. Ad Alexandri uſq́ꝫ tempora per-
durarunt. Nam Thaleſtris regina impetrato Alexandri concubitu,
paucis pòſt temporibus, cum uniuerſis Ama-
zonibus interijt.

Alexandr

Alexandri magni exercitus in Scythia horrendam aeris tempeſtatem eſt perpeſſus.

ALexander magnus poſtquam ſubegerat Bactrianos, uertit ſe cum exercitu ſuo in Scythiam, regiones quæ Naura & Gabaza appellātur aditurus. Primus dies quietum iter præbuit, proximus ei nondum quidem procelloſus & triſtis, obſcurior tamen priſtino, non ſine creſcentis mali damno præterijt. Tertio ab omni parte cœli emicare fulgura, & nunc internitente luce, nunc condita, non oculos modo meantis exercitus, ſed etiam animos terrere cœperunt. Erat propè continuus cœli fragor, & paſſim cadentium fulminum ſpecies uiſebatur: Attonitisq́ auribus ſtupens agmen, nec progredi nec conſidere audebat. Tum repente imber grandinem incutiens torrentis modo effunditur. Ac primo quidem armis ſuis tecti exceperant. Sed iam nec retinere arma lubricæ & rigentes manus poterant, nec ipſi deſtinare in quam regionem obuerterent corpora, cum undiq́ tempeſtatis uiolentia maior quàm uitabatur occurreret. Ergo ordinibus ſolutis per totum ſaltum errabundum agmen ferebatur, multiq́ prius metu quàm labore defatigati, proſtrauerant humi corpora, quanquam imbrem uis frigoris concreto gelu aſtrinxerat. Alij ſe ſtipitibus arborum admouerāt, id quod plurimis adminiculum & ſuffugium erat. Pertinax uis mali adeo inſiſtebat, ut lucem naturale ſolacium præter tempeſtatem, haud diſparem nocti, ſyluarum quoq́ umbra ſupprimeret. Rex unus tanti mali patiens, circuire milites, contrahere diſperſos, alleuare proſtratos, oſtendere procul euolutū ex tugurijs fumum, hortariq́ ut proxima quæq́ ſuffragia occuparent. Efficacior tamen in aduerſis neceſſitas quàm ratio, frigoris remedium inuenit. Nam dolabris ſyluas ſternere aggreſſi, paſſim aceruos ſtrueſq́ accenderunt. Continenti incendio ardere crederes ſaltū, ut uix inter flammas agminibus relictum locum. Hic calor ſtupentia membra commouit, paulatimq́ ſpiritus, quem continuerat rigor, meare libere cœpit. Excepere alios tecta barbarorum, quæ in ultimo ſaltu abdita neceſſitas inueſtigauerat, alios caſtra quæ in humido quidem, ſed etiam cœli miteſcente ſæuicia locauerant. Mille militum atq́ lixarum calonūue peſtis illa conſumpſit. Memoriæ proditum eſt, quoſdam applicatos arborum truncis, non ſolum uiuentibus, ſed & inter ſe colloquentibus ſimiles eſſe conſpectos, durante adhuc habitu, in quos mors quenq́ deprehenderat. Forte Macedo gregarius miles ſeq́ & arma ſuſtentans, tandem in caſtra peruenerat. Quo uiſo rex, quanquam ipſe tunc maxime admoto igne refouebat artus, ex ſella ſua exiliuit, torpentemq́ militem & uix compotem mentis, demptis armis in ſua ſede iuſſit conſidere. Ille diu nec ubi requieſceret, nec à quo eſſet exceptus agnouit. Tādem recepto calore uitali, ut regiam ſedem regemq́ uidit, territus ſurgit. Quem intuens Alexander: Ecquid intelligis miles, inquit, quanto meliore ſorte quàm Perſæ ſub rege uiuatis? Illis enim in ſella regis conſediſſe capitale foret, tibi ſaluti fuit. Hinc rex Sagas petens, totam eam regionem depopulatus eſt. Deinde animum uertit ad Indicum bellum.

Q. Curtius li. 8

Horrenda aeris tempeſtas.

Alexandri humanitas.

Mille perierūt

Serica regio, Scythie ultra Imaum montem annumerata.

SCythis qui habitant ultra Imaum montem annumerantur Seres, homines mites inter ſe & omnium quietiſſimi. Hi mortalium cœtus fugiunt, adeo ut cæterarum gentium commertia abnuant. Mercatores externi eos adeuntes, tranſito fluuio eorum in ripis fluminis nullo inter partes commertio, ſed diſpoſito rerum præcio, oculis æſtimantibus ſua tradunt, ſed non emunt noſtra. Apud illos neq́ meretrix neque adultera neq́ fur ad iudicium deducitur, neq́ occiſus homo fertur ibi aliquando, ſed eſt apud eos legum ſuarum metus uehemens. In initio ferè orbis terræ habitant: & quia caſte uiuunt, nec rugine nec grandine aut peſtilentia cæteriſue malis affliguntur. Fœmina poſtquam conceperit à nemine petitur. Carnibus immundis nemo ueſcitur, ſacrificia nulla nouit, ſecundum iuſticiam omnes ſibipſis iudices fiunt: ideo non caſtigantur huiuſmodi plagis quæ pro peccatis accidere ſolent, ſed plurimum temporis perdurantes abſq́ ægritudine uitam finiunt. Ab iſtis Seribus deducitur nomen Sericum, nobilis illa lana ab arboribus decerpta

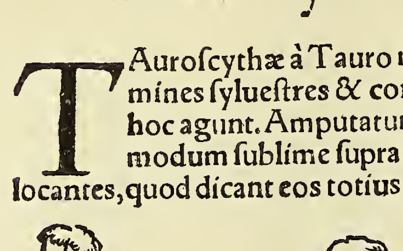
Serum integrauitas.

Sericum apud Seres creſcit.

cerpta & uehitur in omnem orbem,potiſſimum in magna iſta emporia, Calecuth, Tyrũ,
Damaſcum,&c. & inficitur cocco tyrio,purpura uel buccino. Vartomannus ſcribit ſe i
Eri urbe Perſidis uidiſſe tantum ſerici,quod ternis camelorum millibus onerandis ſuffi
ceret. Apud Seres itaq; lenium uentorum commodiſſimus eſt flatus & abunde ſyluæ ſub
lucide,à quibus arborum fœtus aquarum aſperginibus crebris uelut quædam uellera mol
lientes,ex lanugine & liquore miſtam ſubtilitatem tenerrimam pectunt,nentesq; ſubteg
mina conficiunt ſericum ad uſus antehac nobilium,nũc etiam ruſticorum ſine ulla diſcre
tione proficiens. Cæterum quomodo ſerici uſus in Europam uenerit, ſignauimus ſuprà in
Sicilia,ſub titulo Meſſanæ ciuitatis.

Tauroſcythæ, Agathyrſi & alii populi.

TAuroſcythæ à Tauro monte circa quem habitant ſic dicti ſunt. Sunt autem ho
mines ſylueſtres & contentioſi, immolant dæmoni, & in hoſtes quos ceperin
hoc agunt. Amputatum quiſq; hoſtis caput domum portat, & fuſti ſuffixum a
modum ſublime ſupra tecta ſtatuit & plerunq; ſupra fumarium. Ideo in ſublim
locantes,quod dicant eos totius domus eſſe cuſtodes. Viuunt autem è rapto & ex bello.

At Agathyrſi excultiſſimi homines ſunt, & aurum ple
runq; geſtantes,in commune cum mulieribus coeuntes
ut inter ſe germani ſint ac domeſtici omnes, nihil neq; l
uoribus neq; ſimultatibus mutuo exercentes, cæterun
Anthropophagi. ad Thracum ſimilitudinem accedentes. Sunt quoq; in i
lis regionibus anthropophagi,id eſt,humanæ carnis co
meſtores,qui agreſtiſſimos omnium hominum more
habent,non iudicijs non legibus ullis utẽtes,rem pecua
riam exercentes. Habent autem linguam propriam. H
omnes à Tartaris tandem ſubacti,eorum mores & uiu
di inſtituta ſunt cõplexi, Tartari uno nomine omnes uo
Budini. cati. Budini ingens natio atq; numeroſa, cæſijs oculis om
nes atq; rufi. Geloni ab urbe Gelonos,agriculturæ operam dantes, frumento uictitant &
hortos poſſident, & omnis eorum regio arboribus frequens,ex lacu qui ibi ingens eſt,mu
tas feras capiunt,ex quarum pellibus renones faciunt atq; induunt. Lyrcę ex uenatione u
ctitant,idq; hoc modo. Conſcenſis arboribus inſidiantur feris,ſingulis adeſt canis & iten
equus,in uentrem cubare edoctus humilius ſubſidendi gratia. Vbi quis ab arbore ferã ui
Argippæi. derit ſagittaq; percuſſerit,conſcenſo equo illam perſequitur comitante cane. Argippæi a
lius populus ſub excelſorum montium radicibus incolunt,homines qui ab ipſo natali ca
ui ſunt,mares pariter & fœminæ,ſimis quoq; naribus & ingenti mento,proprio quodan
oris ſono,ex arboribus uictitantes. Hi rei pecuariæ haud ſtudent:ſub arbore quiſq; cuba
per hyemem quidem ubi arborem uelo albo contexerit,per æſtatem uero ſine hoc uelo.
Iſſedones. His nemo mortalium iniuriam infert. Iſſedones alius populus,talibus utũtur moribus
Quoties pater alicui deceſſit,omnes eius propinqui pecora adducunt, quæ ubi mactaue
runt conciderunt'q;,concidunt & mortuum patrem illius à quo in conuiuium accipiunt
commixtisq; omnibus carnibus conuiuium exhibent. Caput tum defuncti denudatũ pur
gatumq; inaurant,eoq; pro ſimulachro utuntur,agentes illi quotannis maiores
hoſtias,ceremoniasq;. Hæc filius patri,pater filio facit. Tales
olim fuere Scytharum mores.

DE TARTARIA, QVAE olim Scythia fuit, atque de illius gentis moribus.

TArtaria quæ & Mongal dicitur, à fluuio Tartar qui per eã
fluit hoc nomen habet. Regio eſt plurimum mõtoſa, et ubi
campeſtris eſt, admixta glarea arenoſa eſt & ſterilis niſi a-
quis fluuialibus irrigetur. Et ob hanc etiam cauſam multũ
deſerta & infrequens eſt. Ciuitates in ea nullæ, nullæ uillæ præter u-
nam, quæ Cracuris dicitur. Lignis in pleriſq; locis adeo inops ut ari-
do boum & equorũ ſtercore incolæ ipſi ignes fouere atq; cibaria de-
coquere cogantur. Aer & cœlum intemperatum & mirificum, toni *Horrenda to-*
trua & fulgura in æſtate adeo horrenda, ut præ timore homines ipſi *nitrua.*
intereant: iam calor magnus eſt, mox frigus & denſiſſimæ niues ca-
dunt. Vẽtorum frequenter tam ualidi flatus, ut equitantes detineãt,
& ad terram homines deijciant, arbores radicitus euertant, & mul-
a damna inferant. In hyeme ibi nunquam pluit, in ęſtate frequenter, ſed adeo parce ut uix
erra madefiat. Regio alioquin omnium animaliũ diues, in camelis, bobus, &c. A quatuor
b initio populis habitabatur: unus Iecchamongal, id eſt, magni Mongali, dicebatur. Se-
undus Sumongal, id eſt, aquatici Mongali, habitantes ſcilicet iuxta Tartar fluuium. Ter
ius Merchat uocabatur & quartus Metrit. Omnes unam corporis formam, unam linguã
abebant. Ferus ab initio cultus ſine moribus, ſine lege, ſine ullo uitæ cultu, armenta paſ-
ere, obſcuri nominis inter Scythas, finitimorum uectigales. Sunt autem Tartari omnium *Tartari de-*
ominum deformiſſimi corpore, ut plurimum parui, oculos habentes groſſos & promi- *formes.*
entes, multum coopertos palpebris, latas habentes facies & imberbes, excepto quod in
iperiori labro & mento raros habent pilos & uolatiles. Graciles ſunt in medio commu-
iter omnes, radũt caput per uerticem ab aure una ad aliam in occipitium, capillos in re-
qua parte quemadmodum mulieres noſtræ longos nutriunt, de quibus duas tricas ſiue
iordas faciunt, & utranq; retro aures colligunt: quo more non Tartari ſolum raduntur,
d quæcunq; gentes eis commorantur. Ipſi porro leues ſunt & agiles, boni equites, pedi- *Tartari boni*
s mali: nullus pedes uadit, omnes & minimi etiam aut equis aut bobus inſident, quocun- *equites.*
ue ſit eundum. Campanulas admodum reſonantes ex equi collo pendentes geſtare, glo-
oſum eſt eis. Sermone horrido ſunt & clamoroſo, cantantes luporum more ululant, ca-
ut quatiunt. Quando bibunt, ad ebrietatem bibunt, quod apud eos eſt gloria. Non in uil-

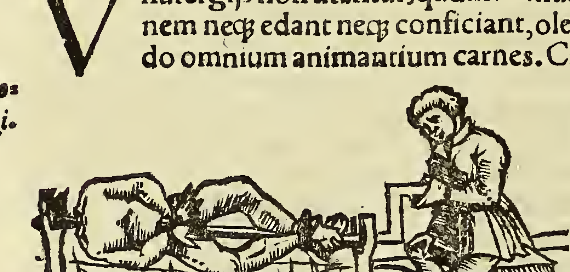

aut urbibus, ſed in campo ſub tabernaculis habitant: paſtores enim ſunt pleriq; omnes.
hyeme manere in planitie ſolent, in æſtate uero paſcuarum ubertatem ſectantes in mon
ous degunt. Panem non habent nec pinſunt, mappis non utuntur, non mantilibus. Vnũ
um credunt, & ipſum omnium eſſe tam uiſibilium quam inuiſibilium factorem, non ta-
en aliqua ceremonia aut ritu colunt, ſed potius idola quædam de filtro aut ſerico ad ho-
inis formam effigiata, ex utraq; tentorij parte conſtituentes, pecorum ſuorum cuſtodes

eſſe præcantur,atq; plurimum reuerentiæ exhibent.His primum lac omnis iumenti ac p
coris offerunt,& antequam quicquam uel bibere uel comedere incipiunt,partem appo
Tartari Ido-lolatræ. nunt.Venerantur etiam & ſacra faciunt ſoli,lunæ & quatuor elementis.Cham præterea r
gem & dominum ſuum,filium dei exiſtimantes,religioſe adorant,ſacrificant,& tantun
illi tribuunt ut digniorem in toto mundo non eſſe credant,neq; aliquem alium nominar
patiuntur.Cæteros homines adeo hæc gens contemnit & ſe prudentia & bonitate exce
lere putat,ut alloqui faſtidiat,& à ſe explodat.Chriſtianos cunctos canes appellāt & ido
lolatras,quod lapides & ligna adorent.Ipſi maleficis artibus intenti ſomnia obſeruāt,m
gos habent,qui ea ipſis interpretentur & ab idolis reſponſa petant & accipiant. Tantæ a
uariciæ & cupiditatis ſunt,ut ubi quiſpiam aliquid uiderit quod habere deſiderat,ſi illo p
tiri cum uoluntate poſſeſſoris non poſſit,dummodo Tartari non ſit,ui rapit, ex præcep
to & inſtituto regum licere arbitrantes.Cum Tartari hominem in uia reperiunt literas au
conductum regium non habentem,eum ſibi uendicant & pro ſeruo perpetuo utūtur.Pe
cunias indigentibus commutant,ſed pro grandi & intolerabili uſura, unum denarium d
Vſura. decem ſingulis menſibus accipientes,& de uſura uſuram ſi dilata fuerit.Cupiunt ſempe
& ut domini omnium extorquent,nihil retribuunt.Mendicantibus eleemoſynam etia
denegant.In hoc laudantur quod prandio aut cœnæ ſuperuenientes, uolentes comede
non excludunt aut repellunt,ſed inuitant,& quibus ueſcūtur miſericorditer cōmunican

De cibo,potu & ueſtimentis Tartarorum.

VIctus autem immundiſſimi ſunt,utpote qui menſas mantilibus non operiāt,ma
nutergijs non utantur,quum manus non lauent,non corpus,non ueſtimenta,p
nem neq; edant neq; conficiant,olera non edant,non legumina,ſed tantummo
do omnium animantium carnes.Canum etiam & cattorum, equorum ac gran
Anthropophagi. diuſculorum murium.Captorum inimicor
corpora ad crudelitatem ſuam oſtentanda
& uindicandi deſiderium, ad ignem quand
que aſſant,& ubi plurimi comeſturi cōuen
re,dentibus luporum adinſtar dilaniant at
abſumunt, eorum ſanguinem etiam ad ho
prius collectum crateris infuſum epotāt. La
iumentinum aliàs ipſis potus eſt. Vinum a
pud eos non naſcitur, aduectum ſicut cæte

homines auidiſſime bibunt.Alter alterius pedunculos comedūt de capite uel aliunde ex
trahentes & dicūt:Sic inimicis noſtris faciam.Scelus magnum habetur, ſi cibi aliquid a
potus perire permittitur,ideoq; oſſa,niſi medulla prius excepta ſit, canibus nequaqua
proijciunt.Nullum animal ex nimia tenacitate comedunt & abſumunt integrum & ſa
num,ſed quando mutilatum fuerit,cœperitq; iam aut ſenectute aut aliqua alia pernicie l
gueſcere.Multum frugales ſunt,& in paucis minimiſq; contenti: bibunt mane unum u
Veſtitus. duos ſcyphos lactis,& interdum tota die aliud nihil bibunt aut comedunt. Veſtitu tam u
ri quam mulieres ferè uno induuntur:uiri mitris caput obtegunt non multum profundi
obtuſis antè,retro caudatis unius palmi longitudine.Quæ ut capiti adhæreant & à uent
non deturbentur,iuxta aures inſutas faſcias habent,quibus ſub mento connectantur.F
minæ coniugatæ caniſtro quodam rotundo teguntur unius pedis & ſemis longitudine,
rico aut pictis pauonum plumis circumornato, gemmis ad hæc & plurimo auro:cæter
corpore ut quæq; diues eſt ita ueſtiuntur,potentiores purpura & ſerico. Tunicas porta
miro modo formatas,fiſſura earum in ſiniſtro latere,à quo induuntur & exuuntur, nod
los quatuor aut quinq; habet quibus clauditur. Veſtimenta quæ in æſtate gerūt, nigra ſu
communiter omnia,quæ in hyeme pluuioſiſq; temporibus alba,infra genua nō
deſcendunt.Pelliceis ueſtibus,quibus maxime utuntur, pilos non oc-
cultant & carni applicant,ut nos,ſed corium, pilos ue-
ro propter decorem uidendos præbent.

Quomod

Quomodo Tartari bella gerant.

BEllū inituri Tartari brachia quidā ferreis laminis circūdant corrigijs quibuſdā cōcatenatis, quidam multiplicato corio, quo etiam caput obmuniunt. Scutis uti neſciunt, pauci quoq; lanceis & longioribus gladijs. Enſes habent brachiali longitudine, ab una parte faſtigiatos, quibus pugnantes à latere percutiunt. Equites ſunt igiles, ſagittandiq; ſcientiſſimi: gens in prælijs & rebus gerendis ſolers. Duces & principes bellum non intrant, ſed procul ſtantes ſuos acclamāt hortanturq;, & quid facto opus ſit diligenter proſpiciunt. Liberos, uxores, & aliquando hominum imagines equis impoſitas exercitui addunt, ut maior ac hoſti terribilior appareat. Nec fuga turpis ſi conducibilis ſit aut neceſſaria. Sagittarij dextrum brachium ab armatura exuunt, & tanta ui poſtmodum ſagittas excutiunt, ut nullum armorum genus ſit illis non penetrabile. *Tartari optimi ſagittarij.* Turmatim pugnam capeſſunt, turmatim fugiunt, uulnifico ſagittarum iactu ſequentem à tergo hoſtem conficientes. Inde pugnantium paucitatem conſpicati, ſubito in pugnam redeunt, homines equoſq; ſagittantes uulnerant, ac tum maxime uincunt, quum uicti creduntur. Quum aliquam regionem inuadere ueniunt, diuiſo exercitu ab omni parte inuadūt, ut eis occurri non poſſit, ac nemo incolarum effugere, ita uictoriam ſemper in manibus habēt. Illa ſuperbiſſime utuntur, capto nulli parcentes, non pueris, non mulieribus, non ſenibus, omnes promiſcue occidunt præter artifices, quos ad opera ſua reſeruant. Occidendos per centuriones diuidunt, aſſignantes ſeruo cuiq; decem interficiendos aut plures, pro ut numerus fert, quibus omnibus bipenni ut ſues mactatis, cæteris in terrorem hoc agunt: quenq; milleſimum accipiunt & capite ſubuerſo, pedibus ad ſtipitem in medio cæſorum erectū ita ſuſpendunt, ut ſuos adhuc monere & audire uideatur. Pleriq; ad iacentium corpora ipſa procedentes, è recentibus uulneribus emanantem ſanguinem ore excipiunt & ingurgitant. Nemini quantumcunq; etiam ſe obligauerint, ſeruant fidem, quin in deditos eo modo & multo grauius ſæuiant. Incontinentiſſimi omnium hominum Tartari ſunt. Nam licet uxores ducant quotquot uoluerint & ſuſtentare poſſunt, nullusq;, excepta ſolummodo matre, filia & ſorore, ipſis aut cōſanguinitatis aut affinitatis gradus ad matrimonium contrahēdum obſtet, ultra modum tamen Sodomitici ſunt. *Inceſtus Tartarorum.* Mulierem quam ſibi coniungūt pro uxore non habent, nec dotem accipiunt donec pepererit: unde ſterilem repudiare poſſunt & aliam ſuperinducere. In adulterio deprehenſi tam uir quam mulier, lege ipſa occiduntur. Vnaquæq; uxorum ſuam habet ſtationem, unaquæq; ſuam familiam, atque aſtiſſime uiuunt.

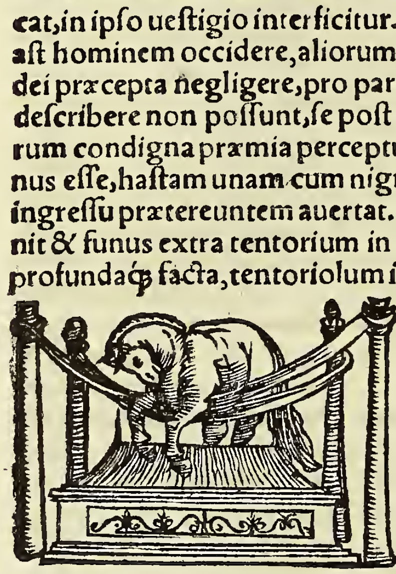
Quomodo Tartari domi uiuant & de ſuperſtitionibus eorum.

ARe bellica feriati uiri, pecora in paſcua ducunt & cuſtodiunt, uenanturq; & ſe luctādo exercent. Aliud nihil agunt, mulieribus omnia committunt. His curæ eſt & quæ

Superſtitiones Tartarorum.

ſunt uictui & quæ amictui neceſſaria procurare. Gēs ipſa multas obſeruat ſuperſtitiones. In ſtationibus nemo mingit: quod ſi quis obſtinate faceret abſq; miſericordia occideretur. Si autem neceſſitas cogat, tentorium in quo factum eſt, & omnia quæ in eo continentur, purgātur tali modo. Duos ignes faciunt, intra quos haſtas duas figunt, chordulaq; ab una ad aliam ducta, per medium illarum ceu per ianuam quæ purificanda ſunt traducūt, & mulieres duæ hinc & hinc ſtantes aquam inſpergunt, ac carmina quædam ſubmurmurant. In conſpectum regis nullus aduena cuiuſcunq; dignitatis exiſtat & quantacunque agere habeat admittitur, niſi purgatus prius. Qui limen tentorij in quo Imperator aut ducū aliquis moratur, pedibus calcat, in ipſo ueſtigio interficitur. Multa alia ſunt, quæ pro inexpiabilibus habent peccatis: aſt hominem occidere, aliorum terram inuadere, res & bona aliorum contra fas diripere, dei præcepta negligere, pro paruo aut nihilo ducunt. In mundo quodam alio, quem tamē deſcribere non poſſunt, ſe poſt hanc uitam ęternaliter uicturos credūt, & meritorum ſuorum condigna præmia percepturos. Quum quiſpiam infirmari cœperit & morti iam uicinus eſſe, haſtam unam cum nigro panno, tabernaculo in quo decumbit præfigunt, ut ab ingreſſu prætereuntem auertat. Poſtquam uero defunctus eſt, omnis illius familia conuenit & funus extra tentorium in locum aliquem antea delectum clam portant, & fouea lata profundaq; facta, tentoriolum in ea erigunt, menſam ferculis inſtruunt atq; defuncti corpus præcioſo habitu ueſtitum ad eam applicātes, unà omnes terra obruunt. Sepelitur etiam cum eo iumentum unum & equus phaleratus unus. Potentiores in uita ſeruum unum eligunt atq; cauterio ſuo inuſtum ſecum tumulari faciunt, & hoc ideo, ut in alio mundo his utantur. De hinc amici alium equum accipiunt & mactant, carnes comedunt, cutem fœno repletam atq; reſutā quatuor palis ſupra ſepulchrum in defuncti ſignum erigūt. Oſſa in animæ expiationem mulieres comburunt.

Quomodo Tartari regem eligunt.

TArtari electuri regem in locum campeſtrem aptum conueniunt, & tum eum cui regnum aut ex ſucceſſione aut electione debetur in thronum aureum collocāt, atq; procidentes unanimi uoce & excelſa omnes in hunc modum acclamāt: Rogamus, uolumus & præcipimus ut domineris nobis. Reſpondet ille: ſi hoc à me uultis, neceſſe eſt, parati ſitis quicquid præcepero facere: quum uocauero uenire, quocunque miſero ire & totum regnum in manus noſtras ſtatuere atq; committere. Vbi reſpōderunt, ſumus, inquit rurſus. Ergo oris mei ſermo de cætero gladius meus erit, fitq; applauſus à populo. Principes interea ipſum è regio ſolió exceptum ſupra filtrum in terra ſtratum humiliter ſedere faciunt, ita alloquentes. Vide ſurſum & agnoſce deum: ac reſpice filtrum in quo ſedes deorſum, ſi bene adminiſtraueris, ad uotum habebis omnia. Si autē male, adeo rurſus humiliaberis ſpoliaberisq;, ut ne exile hoc filtrū in quo ſedes tibi relinquatur. Quo dicto, chariſſimam uxorum adiungunt & ambos cum filtro eleuantes, hunc omnium Tartarorum Imperatorem, illam imperatricem ſalutant. Adſunt tum mox ab omnibus gentibus, quibus imperare habet dona. Adſunt & quæcunq; rex defunctus reliquit, de quibus nouus Imperator unumquenq; principem donat, cætera ſibi ſeruari præcipit. In eius manibus ſeu poteſtate ſunt omnia, & nemo poteſt audetq; dicere, hoc meum eſt uel illius eſt. Nemo commorari in aliqua terrę parte debet, quàm in aſſignata. Sigillum quo utitur ita inſcribitur: Deus in cœlo & Chuithuth Cham in terra, dei fortitudo & omnium hominum

Autoritas regis.

minum Imperator. Quinque maximos & robuſtiſſimos exercitus habet, quinque duces, per quos omnes qui obſtāt, expugnat: aliarum gentium legatis ipſe nō loquitur, nec etiam in conſpectum admittit, niſi tam ipſi quàm munera à mulieribus quibuſdam ad hoc deputatis prius purgati fuerint. Per medias perſonas reſpondet, quibus, quando & quandiu loquit̄, flexis genibus auſcultare debent, & ita attendere, ut ne à uerbo quidē aberrēt. Nemini em̄ licet Imperatoris uerba mutare, nemini latæ ab illo ſententiæ qualicūq; modo cōtraire. Tales Tartarorū genti mores anno abhinc ducētesimo tricesimo erāt. Tanais fluuius occidentalis eſt limes Tartariæ, & extenditur ad extremum orientem ad regnum Cathay, ubi Tartarorum ſummus moratur Imperator, quem magnum Cham appellant. *Magnus Cham.* Mathias tamē Mechouienſis, canonicus Cracouienſis ſcribit, Tartarorum Imperatorem ſedem habere in regionibus Scytharū, ultra mare Hyrcanum. At Haitonus Armenus tradit Imperatorē eorum regiam habere in regno Cathay, in magna quadā urbe, quæ Ions appellatur. Cui conſentit Paulus Venetus qui anno Chriſti 1290. in aula magni Cham Cublai ſe uerſatum ſcribit. Sed ſciendum hic, familiam Imperatorum Tartarorum plurimum auctam, imperiumq; eorum ſucceſſiue extentum ab occidente in orientem & in multa regna ſectum, quæ omnia cœpta ſunt appellari imperia, nempe imperium Cathaycum, imperium Zauolhenſium, imperium Precopenſium &c.

Genealogia Imperatorum Tartarorum.

PRimus Tartarorum Imperator dictus eſt Cingkis, homo humilis fortis, qui creuit in uirum magnū & fortem, fuitq; primus propagator & ſator Imperatorum Zauolhenſium. Huius filius fuit Iocucham, qui genuit Zaincham tertium Imperatorem qui ab alijs Bathi appellatur, & deuaſtauit Ruſſiam, Poloniam, Schleſiam, Morauiam & Vngariā. Hic fuit gentilis primum, tandem ſectam Mahumeti perſuaſus cum Tartaris ſuſcepit, quam & in hanc diem tenent & ſequuntur. Quartus ex Bathi genitus fuit Temir Cutlu, qui eſt Tamerlanes, *Tamerlanes.* in hiſtorijs ob ſummam tyrannidem notus, qui totam Aſiam uaſtauit, & uſque ad Aegyptum pertranſijt. Hic Imperatorē Turcarum Baiazeth uicit & captiuum catenis aureis alligauit, ſecumq; pro ſpectaculo circumduxit. Paulus Venetus hoc ordine recenſet nomina Imperatorum, qui rerum potiti ſunt in Cathay: Primus Cinchis, ſecundus Cui, tertius Barchim, quartus Allau, quintus Mongu, ſextus Cublai, & ſub iſto dictus Paulus in aula eius egit. Haitonus uero his nominibus eos recenſet: primus Changius Can, ſecundus Hoccota Can, Tertius Gino Can, quartus Mango Can, quintus Cobila Can, qui ciuitatem Ions in Cathay extruxit. Sextus Tamor Can, qui tempore Haitoni anno Chriſti milleſimo tretētesimo octauo imperauit in Cathay. Ex iſtis Hoccota Can habuit multos liberos, quorum ſenior Gino Can ſucceſſit patri in imperio Cathay, lochi uero frater eius uenit ad partes occiduas & occupauit Perſiam, Turqueſtan, Scythiam & alias quaſdam regiones: & Baydo alius frater ſubiugauit regiones ſeptentrionales, profectusq; in Europam peruenit uſque ad Vngariam, genuitq; Tamerlanem, qui tam grauiter afflixit regiones Aſiæ occidentales

cidentales & quaſdam Europæ. Cum autẽ Gino Can iuuenis moreretur in oriente, inſtitueretur'ꝗ propinquus eius Mango nomine Can ſeu Imperator, et is aggrederetur inſulam quandam orientalem, cuius habitatores ei rebelles fuerãt, ſubmiſerunt ſe inſulani clã in aquam & perforãtes nauem quam Can cõſcenderat, ſubmerſerunt nauẽ cũ omnibus qui erant in naui. Tunc factus eſt Can frater eius Cobila, quem Marcus Paulus Cublai uocat, qui & Chriſto domino nomẽ dedit: at poſteri eius relicta Chriſti fide, inaugurati ſunt Mahumeti delyramentis. Ex his itaꝗ liquet, quomodo Tartarorum ditio in multa regna ob magnitudinem acquiſitæ terræ & inhabitantis populi fuit diuiſa. Et in hunc modum ſcribit Paulus Venetus in initio ſui libri, cum inſtituiſſet proficiſci in orientem ad magnum Can, ueniſſet'ꝗ Conſtantinopolim ac inde per mare Euxinum ad Armeniam, ab Armenia autem ultra progredi uoluiſſet, incidiſſet'ꝗ in uitę diſcrimen ob duos Tartaricos Imperatores Barka & Allau, qui mutuis prælijs ſeſe laceſcebant, coactus fuit pedẽ retro mouere, & iter uerſus Perſiam arripere, ubi & aliquandiu hærere compulſus fuit, &c.

INDIA EXTRA GANgem, quæ Europeis propinquior eſt.

PRior India & quæ nobis uicinior eſt, includitur duobus magnis fluuijs, Indo à quo Indiæ nomen, & Gange, à ſeptentrione uero ſeparatur à Scythia & alijs ſeptẽtrionalibus regionibus per inſignem montem Taurum, qui in Pamphi-

Taurus mons. lia exurgens extenditur in orientem quouſꝗ tandem pertingat ad Indiam. Reſilit tamen ad ſeptentriones, flexuꝗ immenſum quærit iter, uelut de induſtria, rerum natura ſubinde equora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caſpium, contra'ꝗ Mæoticum lacum. Torquetur itaꝗ colliſus inter hæc clauſtra, & tamen uictor flexuoſus euadit uſꝗ ad cognata Riphæorum montium iuga, numeroſis nominibus & nouis quacunꝗ incedit inſignis: dictus Imaus, Emodus, Paropamiſus atꝗ alijs & alijs nominibus, pro gentium & linguarum uarietate. Vbi uero in excel-

Caucaſus. ſiſſimam ſurgit ſublimitatem dicitur Caucaſus, quanquam ſint qui Taurum à Caucaſo diuidant. Effundit idem mons in India Gangem fluuium, ac alio in loco Indum fluuium, ubi tam altus eſſe perhibetur, ut perpetuo niue candeat. Hoc autem altitudinis culmen perpetuo tenore conſeruat, niſi quod Eufrati & Tigridi, qui in Armenia oriuntur, uix trãſitum

Indus fluuius. per conualles concedit. Indus decem & nouem dicitur recipere amnes clariſſimos, priuſquam mare ingreditur, inter quos numerantur Còphes, Aceſines, Hydaſpis, &c. Maximam uero latitudinem habet ſecundum eos qui moderatius de eo loquuntur, quin-

Gãges fluuius. quaginta ſtadiorum & profunditatem quindecim paſſuum. Ganges quoꝗ ſuſcipit 19. nauigabiles amnes & habet in multis locis latitudinem immenſam, ut magis putetur lacus eſſe quam currens fluuius. Quidam putant in aliquibus locis latitudinem eius implere cẽtum ſtadia. Altitudo uero ubi uadoſiſſimus eſt, menſuram centum pedum implet. Alij

de

de Gangis magnitudine ſic ſcribunt. Vbi in ſumma eſt anguſtia poſt ſuſceptos omnes amnes, habet latitudinem octo milliū paſſuum, & ubi uadoſiſſimus eſt, eſt profundus uiginti paſſuum. Nutrire etiam dicitur, ſicut Nilus, crocodilos, item delphinos & alia monſtra.

Menſura ſtadii.

STadium latine locus eſt in quo equi & homines exercentur ad curſum, ſiue ubi athletæ certant. Habet autem ſtadium paſſus centum & uiginti quinque, hoc eſt, pedes 625. ut Plinius tradit. Sicq; octo ſtadia faciunt mille paſſus, qui faciūt unum miliare Italicum. Germani uero pro ſuis milliaribus communibus quadruplicant milliare Italicum, faciuntq; ex triginta duobus ſtadijs unum milliare. In Heluetia uero nō raro uſurpāt quadraginta aut quinquaginta ſtadia pro uno miliari, nulla certa ratione itinerum diſtantias metientes.

Stratagema Semiramidis.

IVxta Indum fluuium Semiramis regina Aſſyriæ, magnam paſſa eſt cladem, quū Staurobatem regem Indiæ regno pellere & dominium eius uſurpare conaretur. Adductis enim infinitis copijs equitum & peditum atq; terriculamentis facticiorum elephantorum, regem Indiæ prouocauit ad pugnam. At ille interritus corroborauit milites ſuos ut intrepidi pugnarent contra mulierem, quæ aliquando ſcortum fuiſſet paſtorum antequam facta eſſet regina, & quæ rege excluſo regnū uſurpaſſet, ſexum fœmineum negaſſet, ſeq; filium regis ſimulaſſet atq; ſub uirili ſpecie luxuriam cum adoleſcentibus exercuiſſet, eoſdemq; illico interfeciſſet, ne innoteſceret illius inſania. Habes hiſtoriam ſuprà ſub titulo Babyloniæ.

India qualis & quanta regio.

INdia oriētalis regio tam uaſta perhibetur, ut eam tertiam omnium terrarum partem tradant. Pomponius tantum littoris occupare ſcribit quantum per quadraginta dies noctesq; uelificantibus curſus eſt. Habet gentes multas, & oppidis adeo eſt exculta, ut quidam in ea quinq; millia fuiſſe dicant, nec mirum ſit uel de hominum uel de urbium copia, quum ſoli Indi à ſuo natali ſolo nunquam receſſerint. Terra Fauonij ſpiritu ſaluberrima, in anno bis metit fruges, uice hyemis etheſias patitur uentos. Nardum fert auſtralis ora, fert & cinnamomum, piper & calamum aromaticum, ut Arabia & Aethiopia. Ebenū arborem ſola producit. Pſittacum auem & monoceron beſtiam habet. Abundat berillis, Chryſopraſis, adamantibus, carbunculis, margaritis multis & gemmis. Binæ illic æſtates, lenis aura, temperatum cœlum, ubertas ſoli, aquarum abundantia. Cētum ob id & triginta annorum æuum quidam agunt, præſertim Muſitani. Seribus uita aliquanto longior. Maxima in ea regione gignuntur animalia. Arbores etiam tantæ proceritatis traduntur, ut ſagittis ſuperari nequeant. Hæc facit ubertas ſoli, temperies cœli, aquarum abundantia. Arundines tantæ proceritatis, ut ſingula internodia alueo nauigabili ternos interdū homines ferāt. Fert quoq; Indorū terra ut diximus piper, cinnamomū & alia aromata, ſolaq; producit Ebenum arborem, eſtq; lignum nigrū, ſolidum, pulchrum, & aptum ocularibus medicinis. Hæc arbor cæſa dureſcit in lapidem. Piper uero creſcit in Caucaſo monte, maxime eo loco, ubi mons flectitur in meridiem. Tradunt quidam ipſum eo modo creſcere ſicut in terris noſtris iuniperi ſolent creſcere. Foditur etiam in India aurum & argentum ſed nullum ferrum. Scribit Plinius omnia maiora naſci in Indorum regione quam in alijs terris, homines animalia & arbores.

Quinque millia ciuitatum.

Arbores altiſſimæ.

Ebenus.

Indorum mores.

EST Indis omnibus promiſſa cæſaries, cultus præcipuus cum gemmis, habitus diſcrepantiſſimus: alij laneis, alij lineis peplis ueſtiũtur, pars nudi, pars obſcœna tantum amiculati, plurimi etiam flexibilibus libris circumdati. Niger uulgo corporis color, in materno utero tales fiunt ſeminis diſpoſitione, quales ipſi ſunt qui genuere. Genitale ſemen ut Aethiopibus nigrum. Statura procera ac ualida. In uictu frugales ſunt, & à furtis magnopere abſtinent. Literas non norũt, ſed omnia memoriter adminiſtrãt, & propter ſimplicitatem ac uitæ parſimoniã omnia eis proſpere ſuccedunt. Vinum non niſi in ſacrificijs bibunt, potum ex oriza conficiunt & hordeo. Cibus magna ex parte oriza ſorbilis eſt. In cultu corporis nimij: nam & aurum geſtant & lapillis ornantur, & ſindonẽ candidiſſimam induunt, umbellasq; ſecum portant. Nam pulchritudinem excolentes omnia faciunt, quæ ad decorandam faciem pertinent. Aetati ſenum prærogatiuam nullam tribuunt, niſi prudentia excellant. Multas nuptas habent, quas à parentibus accipiunt, pari boum emptas, alias obedientiæ gratia, alias prolis ac uoluptatis, & niſi caſtas eſſe cogant, fornicari licet. Qui falſus teſtis deprehenditur, extremis decurtatur digitorum articulis. Qui membro aliquo quenpiam orbauerit, non modo talionis pœnam ſubit, ſed etiam manu truncatur. Quod ſi quis artifici manum oculumúe ademerit, capitale eſt. Regi interdiu dormire uon licet. Si qua mulier regem ebrium occiderit, munus habet ut cum illius ſucceſſore iungantur.

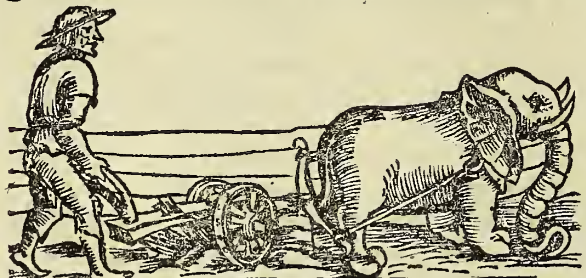
Senes prudentes honorãtur.

Septem ordines Indorum.

Philoſophi in primo gradu.

VNiuerſa gens Indorum olim in ſeptem ordines diuiſa fuit, quorum primus philoſophorum erat, qui ceteris numero pauciores, honore & dignitate apud reges longe anteibant. Hi ab omni opere immunes, neq; ſeruiunt cuiquam neque imperant, recipiuntq; à priuatis ea quibus ſacra dijs faciant & curam habeãt defunctorum tanquã chari dijs, & quæ fiunt apud inferos præcipue norint: propterea dona plurima honoresq; eis impenduntur. Multum enim proſunt Indorum uitæ. Nam anni principio unà conuenientes, ſiccitates, pluuias, uentos, morbos, prædicunt, cæteraq; quorum cognitio poſſit eſſe utilis. Qui autem philoſophus falſa prædixerit, nullam præterquã quod perpetuo ſilet pœnam ſubit.

Agricolæ in ſecundo gradu.

Secundus ordo eſt agricolarũ, qui multitudine ſuperantes cæteros, à bello reliquoq; opere liberi, ſolis agris colẽdis tempus impartiunt. Nullus hoſtis eos laceſſit neq; ſpoliat, exiſtimans illos in communi utilitate uerſari, ideo ab omni iniuria abſtinet. Itaque ſoluti metu agricolæ terramq; libere colentes, rerũ afferũt ubertatẽ. Viuũt aũt in cãpis cũ uxore & liberis, neq; in urbes cõmeant, dant regi tributũ, nulli priuato licet agros poſſidere abſq; tributo. Quintã aũt fructuum partẽ regibus impendũt.

Paſtores.

Tertium ordinẽ cõficiunt omnis generis paſtores, qui neq; in ciuitatibus neq; in uillis morant. Vtuntur tabernaculis, uenatu ac retibus, tutas à feris auibusq; regiones reddunt.

Artifices.

Quartũ locũ artifices tenent, quorũ pars armis, pars ruſticis inſtrumentis, alij alijs utilib. rebus fabricandis uacãt. Hi non ſolũ immunes à tributo ſunt, ſed frumentũ inſuper à regia percipiunt.

Milites.

Quinto ordine milites ſed numero ſecũdi, belli diſciplina exercent: omis ea multitudo armis dedita, tum equi elephantiq; bello apti ex regia uictum habent.

Præfecti.

Sextus eſt ordo

Ephororum

Ephororum ſiue ſuperintendentium, qui quæcunq; in India fiebant inſpicientes regi referebant. Septimo loco exiſtunt qui publicis conſilijs præſunt, numero pauciſſimi, nobilitate prudentiaq; maxime inſignes. Ex his enim ad regum conſilia, tum ad rempublicam gerendam, tum ad res dubias iudicandas aſciſcuntur: duces inſuper ex his deligũtur ac principes. Has in partes Indiæ politia diſtributa, haud quaquam licet unius ordinis uirum, alterius uxorem ducere, neq; exercitium mutare. Neq; enim fas eſt militem agrum colere, aut philoſophari artificem. Sed quia Indorum gentes multæ ſunt, forma & lingua propter latiſſimum regionis tractum diuerſæ, non iſdem moribus omnes uiuunt. Qui enim auroram ſpectant, alij rei pecuariæ dediti ſunt, alij in paluſtribus fluminibus habitantes, crudis ueſcuntur piſcibus, alij crudis carnibus. Et quoties ciuium illorum aliquis aliquaúe ægrotat, hunc familiares occidunt, dicentes illum morbo tabeſcentem, carnes ipſas corrupturum. Et licet ille neget ſe ægrotare, iſti nihilominus necant eum, epulanturq;. Sic qui incolumis ad ſenium peruenit, eo itidem mactato paſcuntur. Ideoq; non multi eorum ad ſenectutem perueniunt. Eſt aliorum Indorum hæc diuerſa conſuetudo, ut nullum animans interimant, nihil ſerant, nec domos parandas exiſtiment, herba tantum uictitent. Quorum quiſq; cũ in morbũ incidit, is in locum deſertum pergit, ibiq; decumbit, eius uel decumbentis uel defuncti curam gerente nemine. Horũ congreſſus in propatulo eſt ſicut pecorum.

Conſiliarij.

Anthropophagi.

Bragmanni.

BRagmana gẽs pura & ſimplici uita uiuit, nullis rerũ illecebris capitur. Nihil appetit amplius quam ratio naturæ flagitat. Facilis huic alimonia, nõ quam luxuriæ ſagacitas per omnia elementa perquirit, ſed quam tellus ferro inuiolata producit. Menſas epulis onerat innocuis. Hinc eſt quod genera morborum nec nomina numerat diuerſa, ſed diuturna ſalute perfruitur. Opem non præcatur alter ab altero, ubi uiuitur communiter. Inter pares locus non præbetur inuidiæ, ubi nullus ſuperior eſt. Omnes diuites facit paupertatis qualitas. Iudicia non habet, quia corrigenda non facit. Vna genti lex eſt, contra ius naturæ non ire, quæ laborem nutrit, auaritiam non exercet, ocium turpe deuitat. Libidini membra ad debilitandum non tradit, omnia poſſidet quæcunq; nõ cupit. Hæc gens ſole caleſcit, rore humectatur, ſitim riuo frangit, thorũ miniſtrat humus. Somnum ſollicitudo non rumpit, mentem cogitatio nõ fatigat. In homines ſibi ſimiles ſuperbia non agit imperium, nec quẽquam uel minima ſeruitute exigit, præter corpus quod ſolum animo famulari debere cenſet. In extruendis domibus igne ſaxa non ſoluit, nec admixtione pulueris cæmenta duriora conficit, quin potius in defoſſis telluris ſpeluncis aut concauis montium latebris habitat, nullos ibi uentorum fremitus, nullius turbinis tempeſtatem formidat. Tutius ſe ab imbre defendere ſpelũcam arbitratur quàm tegulam, cuius geminus eſt uſus, dum uiuat manſionis, ſepulturæ quando moriatur. Nullus ibi præcioſus amictus, ſed membra papyri tegimine uel quod uerius pudore uelantur. Fœminæ non ornantur ut placeant, nec ſciunt in augenda pulchritudine plus affectare quàm nactæ ſunt. Ad concubitum non admonet libido ſed ſobolis amor. Bella non gerit, ſed pacem moribus non uiribus confirmat. Nemo parens filij comitatur exequias, nulla extruit inſtar templorum ſepulchra defunctis, nec in gemmatis urnis funera combuſta recondit. Peſtilentiã aut alios corporis morbos Bragmanni non patiuntur, quod fœdis actibus cœlum non temerant, ſed ſemper apud eos tenet natura cum temporibus concordiam, & uices ſuas elementa inoffenſa cuſtodiunt. Medicinæ remedium parſimonia eſt, quæ non ſolum illi ipſos poteſt curare dolores, ſed etiam procurare ne ueniant. Nulla ludicra ſpectacula affectant, ſed theatrum ſpectare cum uolunt, geſtorum monimenta relegunt, quæ cum ſint maxime ridenda deflent. Non in fabulis anilibus delectantur, ſed in pulcherrima mundialis machinæ & rerum naturalium diſpoſitione. Artem bene loquendi non diſcunt, ſed ſimplex eſt apud illos eloquentia communisq; omnibus, ſolum præcipiens non mentiri; ſorum, ſcholasq; minime frequentant, quorum doctrina diſcors, ſtabile nihil certumq; definit.

Legem naturæ Bragmanni ſeruant.

Habitant in ſpeluncis.

Veſtitus.

Parſimonia remedium.

De

De animalibus quæ gignit India,
& primum de elephanto.

Quomodo elephanti capiuntur.

INter multa & uaria animalia quæ gignit & nutrit India, Elephanti tam frequentes ſunt in ea, ut illis agri colantur atqꝫ neceſſaria quæqꝫ ex rure domũ uehantur. Sunt primum indomiti & feri, ſed facile cicurantur, idqꝫ in hunc modum. Locum aliquem purgatum quatuor aut quinqꝫ ſtadiorum profunda foſſa circumdant, tum ingreſſum ponte anguſtiſſimo iungunt, deinde tres quatuorúe elephantes fœminas ex manſuetis immittunt, ipſi in tugurijs occulti inſidiantur. Per diem ſylueſtres non accedũt, nocte autem ſingillatim introeunt, quibus ingreſſis uenatores clam aditum occludunt. Poſtea nonnullos ex domeſticis certatoribus fortiſſimos inducentes cum illis pugnãt, ſimul etiam fame eos macerant. Cum uero iam defeſſi fuerint, aurigarum audaciſſimi clam deſcendentes, quiſque ſui elephantis uterum ſubeunt, atque hinc ſubito ſylueſtrium uterum ſubeuntes, compedes illis inijciunt, quo facto domeſticos exhortantur ut uinctos uerberẽt, quouſqꝫ in terram cadant. Poſtquam ceciderint, bouillis loris eorum colla cum domeſticis alligant, & ne aſcenſores excutere poſſint, colla circumcidentes in cæſuris uincula imponunt, ut præ dolore uinculis cedant, & quietem agant. Ex captis ſeliguntur quicunque uel ſenio uel iuuenta inutiles ſunt, reliqui in ſtabula ducuntur, & pedibus inuicem uinctis & collo ad columnam bene compactam, fame domant, deinde herba uel arundine uiridi reficiunt: dehinc obtemperare docent, alij oratione, alij cantu aliquo, uel tympani ſonitu deliniti.

Quomodo domentur.

Rari ſunt qui non facile manſueſcant. Sunt enim à natura mites, ut ad rationale animal proxime accedant. Eſt elephas inter animalia maximum, proximumqꝫ humanis ſenſibus. Eſt illis intellectus ut ſcribit Plinius, patrij ſermonis, in primis obedientia & officiorũ quæ didicerunt memoria, amoris & gloriæ uoluptas. Quidam aurigas ſuos qui in certamine ceciderint, ex prælio eximunt. Quidã anterioribus pedibus utero ſubiectos ſeruauerunt. Quod ſi quem ex magiſtris curatoribusúe per iram interfecerint, adeo illum deſiderant, ut præ mœrore à cibo abſtineant, interdum etiam ad mortem obdurent. In alijs uero locis aliter capiuntur. Nã in loco ubi ſolent frequentius incedere atqꝫ cottidianã habere conuerſationem ſeu manſionẽ, paratur fouea: in quã cũ tam ponderoſum animal inciderit, accurrit qui latuit uenator, pungit & uerberat feram, tum alius accurrens uenator, priorem

Alius capiendi modus.

rem uenatorem percutit perinde quaſi opem laturus captæ beſtiæ, ſimulatq; magnum furorem contra percuſſorem, abigit eum & offert beſtiæ hordeum quo maxime delectatur. Quod cum ter aut quater fecerit, agnoſcit eum beſtia ceu benefactorem & liberatorem, manſueſcitq; erga eum. Conſueuit hoc animal quum à paſcuis plenum redit, dormitum proficiſci, plurimum natura à reliquis quadrupedibus diuerſa. Non enim genu corpus flecti poteſt ad terram, ſed arbori hærens dormit. Arborem elephãtis adhæſione tum attritam tum ſorde plenam, aduertentes incolæ, iuxta humum ſecant, ut tamen non niſi impulſa cadat. Deinde ſui acceſſus ueſtigia ad ea loca delent, ſubito abeuntes, priuſquam beſtia ad ſomnum redeat. Elephas ergo ueſperi ad notũ cubile profectus, omniq; mole ſectæ hærens arbori, ſtatim unà cum ea ad terram proſternitur. Reſupinus tota nocte iacet, quum ſe erigere nequeat. Incolæ die ad locũ accedentes, abſq; periculo beſtiam occidunt.

Elephas ad arborẽ dormit.

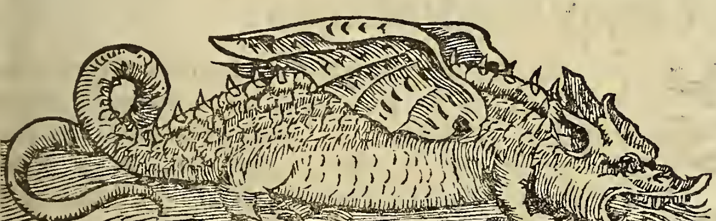

Elephanti pudore nunquam niſi in abdito coeũt, mas quinquennis et fœmina decennis. Pariunt ut equi, plurimum uere. Edunt partum maiore ex parte, ut Strabo tradit, poſt octauum menſem ꝗ conceperint, nonnunquam poſt decimumſextũ. Senis menſibus à matre nutriuntur. Vnicum ueluti equi parturiunt. Habent mammas in pectore, inter anteriores pedes. Viuunt quantum longæui homines. Quidam etiam ad ducenteſimum perueniunt annum. Gaudent amnibus maxime & circa fluuios uagantur, cum alioquin nare propter magnitudinẽ corporis non poſſint. Frigoris ſunt impatientes. Duo prominentes dentes in grandioribus beſtijs tam magni fiunt, ut loco poſtium & ſuſtentaculorum ſepium in India uſurpentur. Vnde Plinius: Magnitudo dentium in extremis Africæ poſtium uicem in domicilijs præbent, ſepesq; in his & pecorum ſtabulis palos elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit. Excedunt enim quidam nouem pedum longitudinem. Anno Chriſti 1546. aduecti ſunt huc Baſileam inter reliqua mercimonia, plurimi dentes elephantini, inter quos qui iam nouem habebant pedes in longitudine, & in craſſitie penè tres palmares menſuras, pondus autem maiorum tantum erat, ut pro totis uiribus meis uix unum potuerim paulum leuare à terra. Vnus præ cæteris maior ponderatus in trutina, habebat 135. libras Baſilienſes, quem ego robore meo leuare non potui à terra. Quidam ſcribunt hos dentes elephantis eſſe loco cornuum, & quemadmodum ceruis per ſingulos annos eluxantur cornua exciduntq; & alia in eorum locum repullulant, ſic elephanti amittunt eburneos dentes, ſuccreſcuntq; alij in eorum locum. Verum de his infra plura ſcribemus.

Elephanti pariũt ut equi.

Dentes elephantorum.

De draconibus Indiæ & Aethiopiæ.

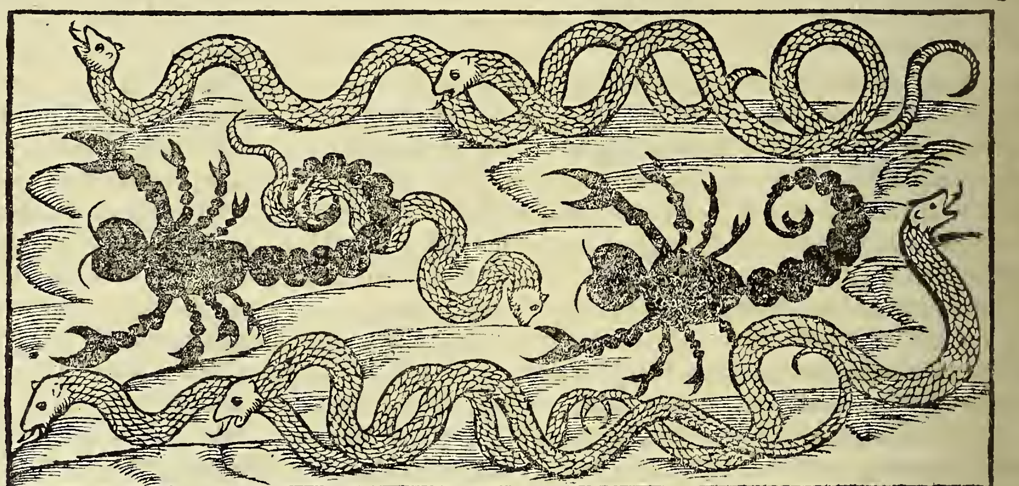
Draco maximus eſt ſerpentum, habetque dentes acutos & ſerratos: uim tamẽ maiorem habet in cauda quam dentibus, nec habet tãtum de ueneno ſicut alij ſerpentes. Si quem cauda ligauerit, occidit, nec elephas tutus eſt corporis ſui magnitudine. Nam circa ſemitas deliteſcens per quas elephanti gradiuntur, crura cauda ſua alligat & innodat, ſuffocatosque perimit. Gignitur in India & Aethiopia. Vnde Plinius. Generat Aethiopia dracones Indicis pares, uicenum cubitorum. Solent autẽ quatuordecim aut quindecim mutuo ſe cõplecti & erectis capitib. uelificare per mare & flumina ad pabula

Dracones uicenũ cubitorum.

pabula meliora. Habet draco ſolum uenenum in lingua & felle, unde æthiopes amputata lingua comedunt carnes draconis. Dicit etiam Plinius, quod ui ueneni ſemper erigitur eius lingua, & quandoq; ex calore ueneni inflammat aerem, ita ut uideatur ſpirare ex ſe ignem. Aliquando etiam dum ſibilat emittit flatum contagioſum & inficitur aer, & morbus peſtilens ſæpe inde generatur. In mari & fluminibus quandoq; habitat, in ſpeluncis & antris latitat, raro dormit, ſemper ferè uigilat, aues & beſtias deuorat: acutum habet uiſum, ut in montibus uidere poſſit à remotis prædam ſuam. Inter elephantes & dracones perpetua eſt dimicatio. Nam draco cauda conſtringit elephantem, elephas uero pede & proboſcide proſternit draconem. Draco nexu caudæ innodat pedes elephantis atq; cadere eum facit. Elephas uidens draconem ſuper arborem, nititur eam frangere, ut percutiat draconem: draco autem inſilit in elephantẽ cupiens eum mordere inter nares atq; excæcare eũ. Aliquando uero inſilit ſuper eum à tergo, mordens eum & ſugens ſanguinem eius: quo fit, ut poſt longum conflictum elephas ſubtractione ſanguinis debilitatus cadat ſuper draconem, & moriens interficiat occiſorem ſuum. Cauſa quare draco ita appetit ſanguinem elephãti, eſt frigiditas ſanguinis eius, quo draco appetit infrigidari. Sunt autem dracones quidam tanti, ut totum capiant ſanguinem. Repugnat elephas contra impetentem draconem magna ſollicitudine, conaturq; hoſtem pedibus conculcare, aut proboſcide nexum reſoluere & draconem leuatum ſternere in terram. Habet enim tantum robur in ipſa proboſcide, ut etiam arborem radicitus euellere queat, præſertim quando uidet hoſtem in arbore ſedentem & ſibi inſidiantem. Habet præterea India multos horrẽdos & longos

Pugna elephãti & draconis.

Robur proboſcidis.

ſerpentes & aſpides, item alatos ſcorpiones, ſed non ſunt homini tam infeſti ſicut quidam parui & ſemicubitales ſerpentes, qui paſſim in tugurijs, in uaſis & in ſepibus inueniuntur atq; hominem letaliter uulnerant. In alijs locis ſunt ſerpentes bicubitales alati in modum ueſpertilionum, qui noctu ſolent circumuolare, & urinæ ſtillas effundere, & quem tetigerint eum reddunt ſcabioſum & tabidum.

De Grypibus Indianis.

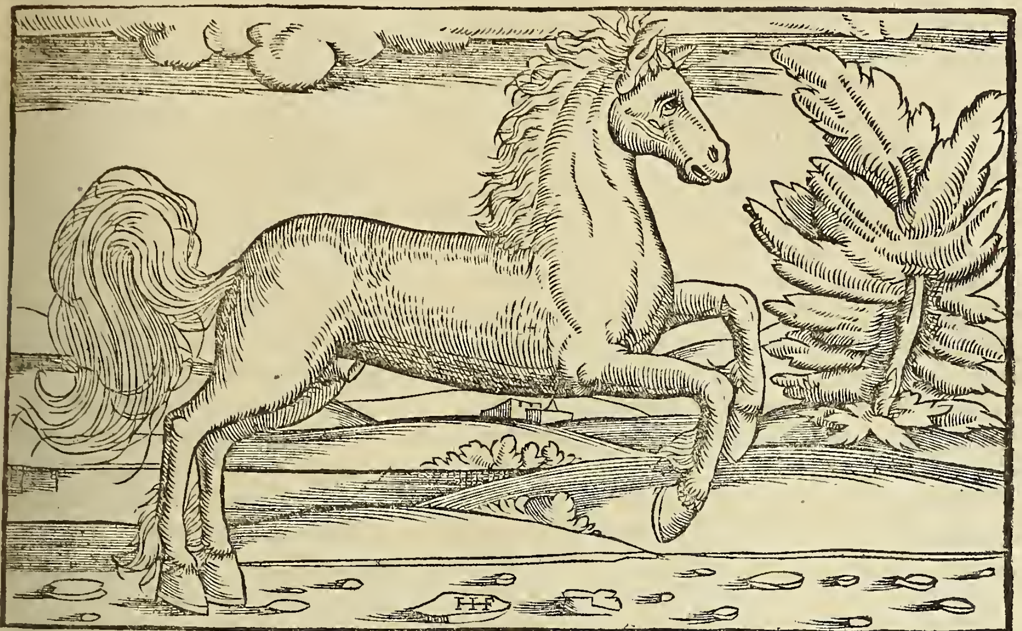

Grypes aurum fodiunt.

GRypem in India quadrupedem eſſe aligerũ tradunt, uiribus potentem leonis modo, recuruis unguibus, dorſo nigrum, priori parte purpureũ, alis albicantibus, ore aquilino, igneis oculis captu haud facilem niſi ſit adhuc pullus: præterea nidificare in altis montibus, ac cuiuis animalium in pugna congredi præterquam leoni & elephanto. Aurum inſuper fodere apud Bactrios populos Indis uicinos, in deſertis locis ferunt, propeq; accedentes arcere, ex eoq; nidos nectere: ad quod ſurripiendum ſæpe uenit mille aut duum millium hominum exercitus, magno cum periculo, tum etiam quæſtu. Tertio deinde aut quarto redeũt anno, idem agentes. Hæc Aelianus.

Bucephalus

Bucephalus.

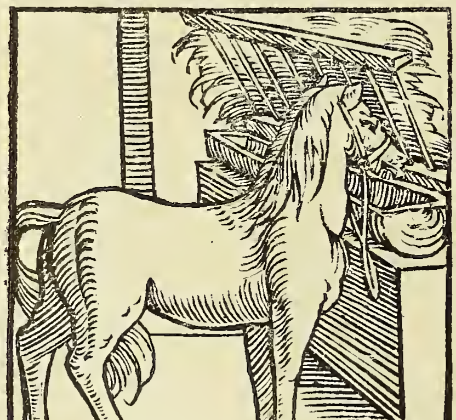
TRadunt ſcriptores Alexandrum magnũ duas in India condidiſſe ciuitates, eaſꝗ collocaſſe ad Hydaſpim fluuium, ad utranꝗ eius ripam. Vnam appellauit Niceam ob uictoriam in eo loco contra Indos obtentam, & alteram Bucephaliam, ex nomine Bucephali equi ſui in eo loco ſepulti. Fuit autem equus ille ſic dictus latitudine frontis, uel ab aſpectu toruo, uel ab inſigni taurini capitis armo impreſſi. Fuit le equus emptus ſedecim talentis, nec aliũ quempiã ꝗ Alexandrũ regio inſtratus ornatu ccepit in ſedem, alios paſſim reijciens. Rex huic equo in bello defuncto, duxit exequias, urbẽ tumulo circumdedit nomine eius. Mira cõmemorant de iſto equo generoſiſſimo. Nã cũ Alexander 12. eſſet annorũ, patri comes fiebat in exercitu, cupiebatꝗ uidere arma. Eodẽ tẽpore Philippus pater eius miſit Delphos, cõſulens de ſucceſſore, reſponſumꝗ accepit. Is demum tuo imperio omniꝗ orbe potietur, quemcunꝗ Bucephalus ſeſſorem admittit. Erat Bucephalus, ut diximus, equus forma ſpectabilis, & quem indomitum Philippus diu ſub clauſtris præferratis aſſeruari iuſſerat, ubi tam ferus fuit ut nemo auſus fuerit eũ tãgere. Vnde factũ eſt, ut Philippus eũ abijcere mãdaret. Alexãder uero cũ forte adeſſet, ut refert Plutarchus, obloquit̃, & imperitiã mollitiẽꝗ mangonũ criminat̃, affirmãs ſe cõmodius quam cæteros eũ pertractaturũ. Ait Philippus, Si id nõ feceris, quã pro hac inſolẽtia pœnã lues? Reſpõdit ille. Ego equi præcium ſoluam. Sublatoꝗ riſu, Alexãder feſtinabũdus correptũ habẽs equũ cõtra ſolẽ cõuerſum ſtatuit. Animaduerterat enim eũ ad umbrã cõturbari.

Quare dictus bucephalus.

Deinde

Alexander domat equum. Deinde ipſo molliter circumducto, blande iuba attrectata, reiecta ſenſim chlamyde, e
quum ſecurus aſcendit, laxat habenas, urget calcibus, fit ingens clamor, pater uero pra
gaudio illachrymaſſe traditur, deſcendentisq; caput exoſculatus, dixiſſe: aliud tibi iam
par regnum quære, non enim te iam Macedonia capiet. Diodorus uero Siculus de hoc e
quo ſic ſcribit. Bucephalum donauerat regi Corinthius Demarathus, eoq; Alexander ir
omnibus Aſiæ prelijs uſus eſt. Is quum eſſet nudus, ſibi etiam equiſonem inſidere patieba
tur. At quum ephippijs & regijs ornamẽtis inſtructus eſſet, ſeſſorem alium nullum quàm
Alexandrum accipiebat, cui & ultro adſtabat, corpusq; inſcendenti reclinabat. Ob huiu
modi dotes equum ſibi uice quadam ab hoſtibus ſublatum, ægerrime ferens Alexander
iuſſit eum reſtitui, niſiq; id fieret, cõminatus eſt ſe eorum agros & urbes uaſtaturum & ho
mines ad internetionem occiſurum. Hac comminatione barbari perterriti, equum cũ ma
Bucephalus iaculo perfoditur. gnis muneribns remiſerunt. Paulo poſt equus in bello Indiano iaculo perfoſſus, ſupra ui
res Alexandrum ſeſſorem ex pugna eduxit liberauitq; ab omni periculo & cadens, ſubi
to mortuus eſt. Noſtro quoq; ſeculo, aiunt quidam, multos generoſos reperiri equos, qu
pugnam præſagiunt & amiſſos lugent dominos. Et ut nonnihil hic obiter de eorum natu
ra perſtringam, ſunt qui ſcribunt equum ante bimatum domari non oportere, fricandum
ſeu palpandum cum uocis adulatione, ſtabulum lapide ſternendum, tum lapidoſa pau
latim aſſueſcendum ingredi uia, ut pedes robore confirmentur. Ab initio non aſper ſit ag
tator, non curſu fatiget, lente utrinq; uertendo experiatur, neq; tam calcaribus quàm uir
Lineamenta generoſi equi. ga caſtiget. Debet eſſe equus unius coloris, iuba denſa ac ea exultans, forti lumbo, breu
capite, erecta ceruice, auribus proportione capitis paruis, pectore lato, uentre modico, li
bis preſſis, cauda ampla & ſubcriſpa, cruribus rectis, æqualibus genibus, ungulis firmis
craſſis, nec magnis, aut humilibus ne atterantur. Sint tibiæ pingues oſſibus non carne, c
xæ anteriores ſub humeris pingues, pectora latiora, crura inter ſe non coniuncta: à pect
re ceruix non more apri prona, neq; galli modo recta. Colli protenſio, laſſitudinis debili

tatisq; ſignum eſt. Annorum notæ in equo cum
corpore mutãtur. Dũ bimus & ſex mẽſium eſt, me
dij dentes ſuperiores & inferiores cadũt. Cum qua
tũ agit his qui canini appellantur deiectis, alios a
fert: intra ſextum deinde annũ molares ſuperiore
decidunt. Sexto anno quos primos mutauerit ex
æquat. Septimo omnes explentur æqualiter, ex e
cauatos gerit, nec poſtea quot annorum ſit, manif
ſto comprehẽdi poteſt. Decimo anno tempora ca
uari incipiunt, ſupercilia nonnũquam caneſcere &
dentes prominere. Fœminæ quinquennio finẽ cre
ſcendi capiũt, mares anno addito. Item ſi lata line
diuidat clunes ad caudam, ueſtigium poſteriorũ p
dum longe anteponet prioribus. Teſticuli quoqu
magni probantur. Docet Xenophon obſeruanda
cautiones in equo emendo, ut ſcilicet quis norit æ
tatem, ſi frenum recipiat, ſi ſeſſorem excipiat, ſi exceptum excutiat, ſi dimiſſus aufugit au
celeriter recipitur, ſi uerbere ictus ſit obtemperans aut excitatior.

Quomodo Alexander magnus ex Macedonia profectus fuerit in Indiam uirtute magna, & quæ ſibi paſſim in uia occurrerint.

TRadunt hiſtorici de Alexandri in Indiam profectione multa mirãda, ſed quibu
abſurda quædam mendaciaq; non pauca acceſſiſſe uidẽtur. Igitur quũ ante Chr
ſtum natum trecentis circiter annis Alexander Caſpias portas cum uniuerſo ex
ercitu attigiſſet, ibiq; per fertiliſſimas regiones duceretur, uenit tandem in aſpe
ram quandam & ſolitariam terram, in qua magnam paſſus fuit iacturam, & in uaria inci
dit pericula. Voluit enim compendioſa & tuta eligere itinera ut aſſequeretur Porum In
diæ regem ex prælio fugientem. Vnde acceptis centum quinquaginta ducibus, qui breui
tate

nates itinerum nouerant, per ardentes harenas & egentia humoris loca eſt profectus, pollicitus premia his qui periti regionum eum ducerent per ignota Indiæ loca ad Bactrianã, & ad penitus abditos Seres. At duces maiorem incolis quam Alexandro fauorem accommodantes, hoc unum curabant, ut Alexandri exercitum in exitialia ſerpentum loca & rabida ferarum genera inducerent, ſitiq́ in arida ſolitudine enecarent. Apparuit tamẽ in deſertis locis flumen, cuius ripas ſexagenorum pedum harundo ueſtiebat, pinorum, abietũq́ue robora uincens groſſitudine, qua Indi materia ad conficienda ædificia utebantur. Poſitis ergo ibi caſtris, ut ſitim leuarent, amariorem hellebero inuenerunt aquam fluminis, quam neq́ homo neq́ iumentum bibere poterat. Conturbatus uero rex propter animalia

Duces itinerũ peruerſi.

quæ ſecum habebat, elephantos, equos trahentes quadrigas falcatas, bigas, & propter pedites & equites quorum magnus fuit numerus, item propter mulos caſtrenſes, qui portabãt arma & ſarcinas militum atq́ frumentum, ac deinde ob iumenta quorum magnus erat numerus & quæ pro tanto exercitu alendo mactabãtur, hi inquã omnes in graui illa ſiti uix ſe cõtinere poterant. Milites nunc ferramenta lambendo, nũc oleum guſtando, diram ſic aliquo modo differre ſitim conabantur. Pleriq́ etiam abiecto pudore ſuam urinam hauriebãt, ultima uexati neceſſitate. Auxit fatigationem, quod in tanta ſiti & in peregrina regione cogebantur incedere armati, præſertim quum per ſerpentina loca illis eſſet faciendum iter, ne imprudentes circumuenirentur & inopinato periculo uerberarentur. Ripam igitur fluminis ſequentes ad oppidum peruenerunt, quod in medio amne in inſula ex harundinibus erat conſtructum. Ibi uiderunt paucos Indos & ſeminudos, qui uiſo exercitu, intra tectorum ſuorum culmina delituerunt. Alexander deſiderans eorum præſentiam, ut dulcem ignaris demonſtrarent aquam, paucas miſit in locum illum ſagittas, imperans ut ſi ſua ſponte nollent procedere, metu bellico coacti ſeſe exhiberent. Sed nemine apparente, rex ducentos milites ex Macedonibus leuibus armis miſit per amnem. Iamq́ quartam partem fluminis enatauerant,

Exercitus grauem patitur ſitum.

cum horrida res ſubito conſpecta eſt. Nã hippopotami (qui ſunt equifluuiales, animalia ſcilicet in Nilo & Gange potiſſimũ uerſantia, binis ungulis, quales ſunt bobus, dorſo equi & iuba atq́ hinnitu, cauda obtorta, dentibus aprorum aduncis) inter profundos aquarum gurgites emerſi apparuerunt, raptosq́ in uertice uidente exercitu abſorpſerũt. Iratus rex in duces, qui exercitum in inſidias deduxerant, iuſſit centum & quinquaginta in flumen mitti: quos propulſos hippopotami iuſta affecerunt pœna. Soluentes ergo illinc inuenerunt homines per mediũ amnem, factis ex arundine nauiculis, prętereuehi. Quos cum dulcis aquæ percunctarentur locum, dixerunt ingens ſtagnum dulcis aquæ ipſos inuenturos, quo & certi duces eos erant deducturi, ſed iniquo animo. Ambulauerunt ergo tota nocte, ſiti & armorũ onere confecti. Quibus neceſſitatibus illa quoq́ adiiciebantur incommoda, quod tota nocte incurſantibus leonibus, urſis & tigridibus, pardis ac lyncibus cogebãtur reſiſtere; quæ genera ferarum promiſcua eis in ſyluis occurrebant. Tandem uero cum iam ferè ſiti deficiſſent, ad ſtagnum peruenerunt, quod erat uetuſta abundantiq́ ſylua coronatũ, mille paſſus patens. Ibi ergo ſeſe reficientes, collocauerunt caſtra, exciderunt nemus, ut facilior aquatoribus eſſet acceſſus ad ſtagnum, quod unicum in illis regionibus erat. Igitur inter ipſa tentoria aggregabantur impedimenta, & elephanti in media caſtrorum parte colloca-

Hippopotamus.

Tigrides, pardi, &c.

 bantur,

bantur,ut aptius contineri poſſent,ſi quis noctu oriretur tumultus aut pauor aliquis n
uus. Erant etiam mille & quinquaginta extrà ignes accenſi,ſuppeditante ſylua lignoru
copiam,ne ſcilicet ſubito obruerentur ab habitatoribus illorum locorum.

Stagnum aquarum undiquaque peti- tur ab animalibus à longe uenientibus.

Ceraſtæ, ſerpẽtes, ſcorpiones

MVnitis caſtris Alexandri magni iuxta ſtagnum,militibusq́ quieti nocturnæ
ditis,ad primos radiantis lunæ ortus,ſubito arrectis caudarum aculeis, ſcorpi
nes conſuetam petentes aquationem,ad caſtra innumeri confluxere. Hæc pr
digia inſecuta eſt immenſa uis ceraſtarum,ſerpentumq́ uarijs diſtinctorum c
loribus. Nam quidam rubentibus ſquamis erant,quidam nigri & candidi coloris,quida
auri fulgore conſimiles inſpiciebantur. Sibilabat tota regio,nõ paruum Macedonibus i
ferens metum. Sed illi frontem caſtrorum dẽſauerant clypeis,& in manibus longas hab
bant haſtas,quarum ſpiculis malas beſtias configebant & ignibus plures necabãtur. Q
res eos prope duas horas ſollicitos tenuit, Pota autem aqua minores abire cœperũt & ſ

pentes maior
cum ingenti e
ercitus gaudi
latebras peti
rũt. Tum ad h
ram noctis te
am, Macedon
bus aliquã ſp
rãtibus requi
binorum,tern
rumq́ capitu

Criſtati ſerpentes.

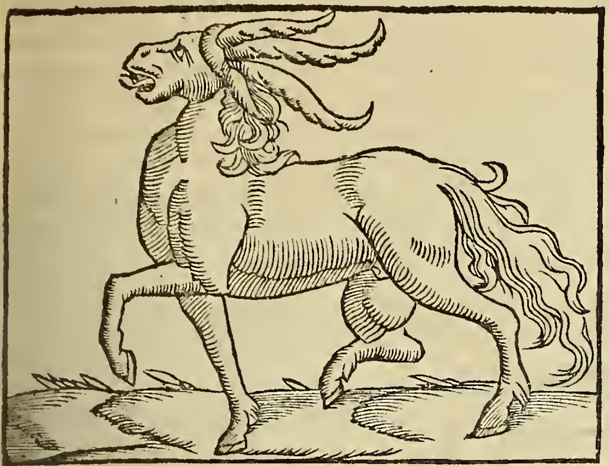
criſtati ſerpentes aduenerunt columnarum groſſitudine aliquanto proceriores, qui ad p
tandam aquam ex uicinis montium ſpeluncis proceſſerant, oribus,ſquamisq́ ſuis humu
atterentes. Quorum pectora cum triſulcis linguis fauces exertabant, ſcintillantibus ue
no oculis,quorum halitus quoq́ peſtifer erat. Cum his hora amplius una Macedones p
gnauerunt,triginta ſeruis & uiginti militibus amiſſis. Poſt diſceſſum ſerpentum,cancri

modicæ multitudinis,crocodilorum pellibus contexti ad caſtra uenerunt. Quę prodigi
duricia thoracis uel loricæ ferrum reſpuebant. Multi ignibus uſti,multi ſe in ſtagnum re
perunt. Cumq́ caſtrenſes putarent adeſſe finem inquietudinis,en ſuperuenerunt albi le
nes,taurorum magnis comparandi corporibus: nec minus ſera nocte apri ingentes,ly
ces,tigrides & horribiles pantheri miſcebant prælia,illisq́ fugatis ueſpertilionum gen
columbinis corporibus æquale infeſtabat exercitũ. Vna prætetea noui generis beſtia m
ior elephante comparuit,tribus armata in fronte cornibus,equo ſimile habens caput, at

Odonta crudele animal.

coloris. Hanc Indi appellant Odonta. Hæc pota aqua intuens caſtra ſubito in milites im
petum dedit,ne ignis quidem oppoſiti tardabatur ardoribus. Ad quam ſupprimendam t
ginta ſex milites fuerunt occiſi,atq́ tres & quinquaginta falcati inutiles facti,uixq́ tand
defixa uenabulis occubuit. Venerũt & mures Indici in caſtra uulturibus ſimiles, quoru
morſibus uulnerata quadrupedia ſtatim expirabant. Hominibus autem idem morſus n
uſq́ ad interitum nocebat. Exercitu igitur tantis malis per totam noctem afflicto, Alexa
der l

der locorum demonſtratores, qui eũ ſemper in inſidias deducebant peſſime meritos crurifragio puniri iuſſit, ut nocte uix ſpirantes à ſerpentibus conſumerentur, ſicut Macedones cõſumi uoluerunt. Manus quoq; eis cõfringi imperauit, ut meritis pro factis ſuis uterentur ſupplicijs. Caſtris inde concentu buccinarum repente amotis, peruenit rex in loca Bactrianorum auro diuitijsq́; opulẽta. Inde expeditionem mouit in Porum regẽ Indiæ, qui ualde potens erat in terris & hominibus, & priuſquam illũ bello peteret, ſubegit multas ciuitates & terras. Noluit Indianus populus ſe illico externo regi ſubijcere, ſed totis uiribus illi reluctatus eſt, donec tandem per multum ſanguinem Macedonibus obedire coactus fuit.

Quas Indiæ ciuitates Alexander ſubiugarit, & quomodo Liberum ſeu Bachum & Herculem ſibi conciliauerit.

INgreſſo Alexandro Indiam, Porus rex miſit ei obuiam legatos cũ literis acerbis, ſed quæ Alexandrum minime terruerunt. Et quum ad urbem Nyſan ueniſſet, oppidanis non repugnantibus, fiducia Liberi patris, à quo urbs condita erat, parci iuſſit. Tunc ad *Liber pater.* ſpectaculum ſacri montis duxit exercitum, qui & repente furere cœpit & in ululatus Liberi cum ſtupore regis ſine mora diſcurrere. Alij ſcribũt quod Nyſanos obſidionis malis fatigatos compulerit ad deditionem. A Libero patre conditos ſe eſſe dicebant. Sita eſt urbs ſub radicibus montis quem Meron incolæ appellant. Rex ſitu montis cognito ex incolis, cũ toto exercitu præmiſſis commeatibus uerticem eius aſcendit. Multa hedera uitisq́; toto gignitẽ monte. Multę perhennes aquæ manant. Pomorum quoq; uarij ſalubresq́; ſucci ſunt, ſua ſponte fortuitorum ſeminum fruges humo nutriente. Lauri, baccæq́; & multa in illis rupibus agreſtis eſt ſylua. Prouecti autem laſciuia, paſſim hederæ ac uitiũ folia decerpſerunt, redimitiq́; fronde, toto nemore ſimiles bacchantibus uagabantur. Voces ergo tot millium præſidem nemoris eius Bacchum adorantium, iuga montis colleſq́; reſonabant. Rex fortuitam licentiam non *Saxum arcis loco.* auerſatus, large ad epulas omnibus præbitis per decem dies Libero patri operatum habuit exercitum. Paulo pòſt uenit rex ad ſaxum miræ magnitudinis & aſperitatis, in quod multi populi confugerant, & cognoſcit Herculem ab expugnatione eius terræmotu prohibitum. Captus itaq; cupidine, Herculis acta ſuperare, cum ſummo labore & periculo potitus ſaxo, eius loci gentes omnes in deditionem accepit. Diuiſis deinde copijs, pluribus ſimul locis arma oſtendit, genteſq́; uarias perdomuit. Superato deinde Choaſpe amne Beiram obſedit, & paulo pòſt ad Mazagas uenit, quorum urbem non ſolum ſitu ſed etiam opere muni *Mazagarum urbs.* tam, triginta octo millia peditum tuebantur. Alexander munimenta ciuitatis contemplãs amnem, rupes præaltas aditum ad urbem impedientes, cauernas, uoragines, foſſas, murũ *Alexander* ſaxeum, conſilijq́; incertus, è muro ſagitta percutitur. Tum forte in ſuram incidit telum, *uulneratur.* cuius ſpiculo euulſo, admoueri equũ iuſſit, quo uectus, ne obligato quidem uulnere, haud

ſegnius deſtinata exequebatur: nec ſe ante recepit in caſtra quàm cuncta proſpexit, & qu
fieri uellet edixit. Vnde quidam extra urbem tecta demoliebantur, ingentemꝗ uim mat
riæ faciendo aggeri detrahebant. Alij magnarum arborum ſtipites cumulis ac moles ſa
Vrbs expugnatur. xorum in cauernas deijciebant, ac demum turres erigebantur, quæ opera ingenti militun
ardore intra nonum diem abſoluta ſunt. Deinde admotæ ſunt machinæ, è quibus ingen
uis telorum in propugnatores effuſa eſt, ut obſeſſi crederent hæc deorum numine agi. D
ſperata ergo urbis tutela, reginam cum magno nobilium fœminarum grege emiſerunt.
Quæ genibus regis prouoluta, non ueniam modo, ſed etiam priſtinæ fortunæ impetraui
decus. Sed credidere quidam, plus formæ quàm miſerationi datum.

Alexander magnus petram ingentem expugnat.

Petra Dorinim.

EXpulſis paſſim per Alexādrum
incolis ex locis ſuis, illi armati p
tram Dorinim nomine occupa
uerūt, cuius & ſuprà ſuccinctam
fecimus mentionem. Hanc ab Hercul
fruſtra obſeſſam eſſe, terræꝗ motu coa
ctum abſiſtere fama uulgauerat. Inop
conſilij Alexandrum, quia undiꝗ præ
ceps & abrupta erat rupes, ſenior quid
peritus locorum cum duobus filijs adij
ſi præcium operi eſſet, aditum ſe mōſtr
turum eſſe promittens. Octoginta talen
ta conſtituit daturum Alexander, & alt
ro ex iuuenibus obſide retēto, ipſum ac
exequenda quæ obtulerat dimiſit. Petr
non ut pleræꝗ modicis ac mollibus cli
uis in ſublime faſtigiū creſcit, ſed in me
tæ maxime modum erecta eſt, cuius ima
ſpacioſiora ſunt, altiora in arctius coe
unt, ſumma in acutū cacumen exurgūt.
Mons iuxta Indum. Radices eius Indus amnis ſubit, præal
tus utrinꝗ aſperis ripis. Ab altera parte
uoragines eluuieſꝗ præruptæ ſunt, nec
alia expugnādi patebat uia, quàm ut re
plerentur. Ad manum ſylua erat, quam
rex ita cædi iuſſit, ut nudi ſtipites iacerentur: quippe rami fronde ueſtiti impediſſent feren
tes. Ipſe primus truncam arborē iecit, clamorꝗ exercitus index alacritatis ſecutus eſt, nul
lo detrectante munus quod rex occupaſſet. Intra ſeptimum diem cauernas expleuerant,
cum rex ſagittarios & agrianos iubet per ardua niti: datoꝗ tubæ ſigno, rex promptæ au
daciæ conuerſus ad corporis cuſtodes, ſequi ſe iubet, primuſꝗ inuadit in rupem. Nec de
Multi præcipites ruunt. inde quiſquam Macedonum ſubſtitit, relictiſꝗ ſtationibus ſua ſponte regem ſequebātur.
Multorum miſerabilis fuit caſus, quos ex prærupta rupe lapſos amnis præterfluens hauſit.
Triſte ſpectaculum etiam non periclitantibus: cum uero alieno exitio quid ipſis timendū
foret, admonerentur. In metum miſericordia uerſa, non extinctos, ſed ſemetipſos defle
bant. Et iam eo peruentum erat, unde ſine pernicie niſi uictores redire non poſſent, ingen
tia ſaxa in ſubeuntes prouoluentibus barbaris, qui perculſi inſtabili & lubrico gradu præ
cipites recidebant. Euaſerant tamen Alexander & Charus duces, quos cum triginta dele
ctis præmiſerat rex, & iam pugnare cominus cœperant. Sed cum ſuperne tela barbari in
gererent, ſæpius ipſi feriebantur quàm uulnerabant. Alexander tamē nominis ſui & pro
Duces interficiuntur. miſſi memor dum acrius quàm cautius dimicat, confoſſus undiꝗ obruitur. Quem ut Cha
rus iacentem conſpexit, ruere in hoſtem omnium præter ultionem immemor cœpit, mul
toſꝗ haſta, quoſdam gladio interemit. Sed cum tot unum inceſſerent manus, ſuper amici
corpus

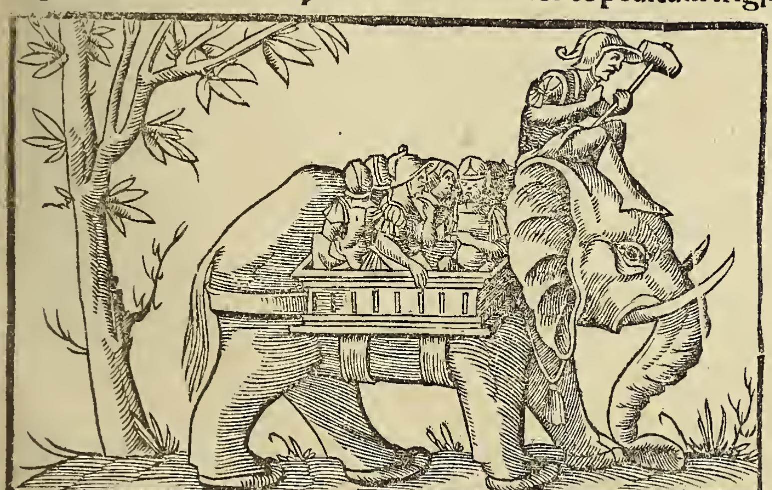
corpus procubuit exanimis. Haud ſecus quàm erat optimorum militum interitu commo-tus rex ſignum receptui dedit. Et barbari hoſtem depuliſſe contenti, non inſtitere ceden-tibus. Cæterum Alexander cum ſtatuiſſet deſiſtere incœpto, cum nulla ſpes potiūdæ petræ offerretur, tamen ſpeciem oſtendit in obſidione perſeuerātis. Nam & itinera obſideri iuſ-ſit & turres admoueri, & fatigatis alios ſuccedere. Cuius pertinacia cognita Indi per bidu um quidem ac duas noctes cum oſtentatione non fiduciæ modo ſed etiam uictoriæ, epula ti ſunt, tympana ſuo more pulſantes. Tertia uero nocte tympanorum quidem ſtrepitus deſierat audiri, cæterum ex tota petra faces refulgebant quas accenderant barbari, ut tuti or eſſet ipſis fuga obſcura nocte per inuia ſaxa curſuris. Rex cognoſcens petram fuga In-dorum eſſe deſertam, dato ſigno ut uniuerſi conclamarent, incompoſitè fugientibus me-tum incuſſit. Multiq; tanquam adeſſet hoſtis per lubrica ſaxa, perq; inuias cotes præcipita ti ceciderunt: plures aliqua membrorum parte mutilati, ab integris deſerti ſunt. Rex loco rum magis quàm hoſtium uictor, tamen magnæ uictoriæ ſacrificijs & cultu deûm ſatisfe-cit. Aræ in petra locatæ ſunt, Mineruæ uictoriæq;.

Alexander lōcum uacuum expugnat.

Rex Alexander multis uictoriis clarus, oppugnat & uincit Porum regem.

ALexander expugnata petrà traijcit cum caſtris Indum fluuium, pluresq; ſibi ſubij-cit reges, ſoli Abiaſares & Porus repugnare conſtituerunt, & uterq; ultra Hyda-ſpen amnem regnabat, & belli fortunam, quiſquis arma inferret, experiri decreue rat. Abiaſares tamen à propoſito ſuo reſiliens, miſit legatos ad Alexandrū & om nia ditioni eius permiſit. Miſit deinde rex ad Porum, monebatq; ut ſtipendium penderet, & in primo finium ſuorum aditu occurreret ſibi. Porus alterum ex his facturū ſeſe reſpon dit, ut intranti regnum ſuum præſto eſſet, ſed armatus. Conſederat ergo in ulteriore ripa Hydaſpis, tranſitu prohibiturus hoſtem. Octogintaquinq; elephantos obiecerat eximio corporum robore, ultraq; eos currus trecentos & peditum triginta ferè millia. Porum ue-

Porus uir proceræ ſtaturæ.

hebat elephātus ſuper cæ teras beluas eminens, ar-maq; auro & argento di-ſtincta, corpus raræ mag-nitudinis honeſtabant. Par animus robori cor-poris, & quanta inter ru-des poterat eſſe ſapiētia. Macedonas non conſpe-ctus hoſtium ſolū, ſed eti am fluminis, quod tranſe undum erat, magnitudo deterrebat. Quatuor em̄ in latitudinem ſtadia diſ-fuſum, profundo alueo et nuſquam uada aperien-te, ſpeciem uaſti maris fecerat. Nec pro ſpacio aquarum late ſtagnantium impetum coer-cebat, ſed quaſi in arctum coeuntibus ripis & torrens & eliſus ferebatur, occultaq; ſaxa in eſſe oſtendebant, pluribus locis undæ repercuſſæ. Terribilior erat ulterior facies ripæ, quā equi uiriq; compleuerant. Stabant ingentes uaſtorum corporum (elephātorum) moles, & de induſtria irritatæ horrendo ſtridore auras fatigabant. Erant in medio amne inſulæ cre-bræ, in quas & Indi & Macedones nantes, leuatis ſuper capita armis tranſibant. Ibi leuia prælia conſerebant, & uterq; rex paruæ rei diſcrimine, ſummæ experiebatur euentum. Cæ terum in Macedonum exercitu temeritate atq; audacia inſignes fuere Symachus & Ni-canor nobiles iuuenes, & perpetua partium felicitate ad ſpernendum omne periculum ac cenſi. Hi cum alijs audacibus tranauere in inſulam, quam frequēs hoſtis tenebat, multosq; Indorum nulla re magis quàm audacia armati interemerunt. Abire cum gloria poterant, ſi unquam temeritas infelix inueniret modū. Sed dum ſuperuenientes contemptim & ſu-

Audacia iuuenum.

Temeritas nō habet modum.

perbe expectant, circumuenti ab his qui occulti enatauerãt, eminus obruti ſunt telis. Qui effugerant hoſtem, aut impetu amnis ablati ſunt aut uorticibus impliciti. Eaq; pugna multum erexit fiduciam Pori, cuncta è ripa cernentis. Alexander inops conſilij tandem ad fallendum hoſtem, talem dolum intendit. Erat inſula in flumine amplior cæteris, ſylueſtris eadem & tegendis inſidijs apta. Foſſa quoq; præalta haud procul à ripa, quam tenebat ipſe, non pedites modo, ſed etiam cum equis uiros poterat abſcondere. Igitur ut à cuſtodia

Dolus Alexandri.

huius oportunitatis oculos hoſtium auerteret, Ptolemæum cum omnibus turmis obequitare iuſſit procul ab inſula, & ſubinde Indos clamore terrere, quaſi flumen tranaturus foret. Per complures dies Ptolemæus id fecit, eoq; conſilio Porum agmenq; ſuum ei parti quam ſe petere ſimulabat, coegit aduertere. Iam extra conſpectum hoſtis inſula erat. Alexander in diuerſa parte ripæ ſtatui ſuum tabernaculum iuſſit, aſſuetamq; comitari ipſum cohortem ante id tabernaculum ſtare, & omnem apparatum regiæ magnificentiæ hoſtiũ oculis de induſtria oſtendi. Interim & Attalum æqualem ſibi & haud diſparem habitu oris & corporis, utiq; cum procul uiſeretur, ueſte regia exornat, præbiturũ ſpeciem ipſum regem illi ripæ præſidere, nec agitare de tranſitu. In ſumma, dum Porus alibi hoſtilem trãſitum impedire conatur Alexander nauigijs & ratibus alio in loco trajcit fluuium, ubi uacua erat ab hoſtibus ripa. Tunc Alexander arma capere milites & ire in ordinem iuſſit:

Alexander cũ exercitu traijcit.

iamq; agmen in cornua diuiſum ipſe ducebat, cum Poro nunciatur armis uiriſq; ripam obtineri & rerum adeſſe diſcrimen. Tum Porus centum quadrigas & quatuor millia equitũ uenienti agmini obiecit, ſed nihil efficere potuit eo die, quod imber uiolentus fuſus campos lubricos & inequitabiles fecerat, grauesq; & propemodum immobiles currus illuuie & uoragine hærebant. Contra Alexander expedito ac leui agmine ſtrenue inuectus eſt. Aggreſſurus ergo Porus hoſtem, primo loco ponit elephantos, poſtq; eos pedites ac ſagittarios, tympana pulſare ſolitos. Id pro cantu tubarum Indis erat, nec ſtrepitu eorum mouebantur, olim ad notum ſonum auribus mitigatis. Herculis ſimulacrum agmini peditũ præferebatur. Id maximum erat bellantibus incitamentum, & deſeruiſſe geſtãtes, militare flagicium habebatur.

Herculis imago incitamentum militum.

Macedonas non beluarum modo, ſed etiam ipſius regis aſpectus parũper inhibuit. Beluæ diſpoſitæ inter armatos ſpeciem turrium procul fecerant, & Porus ipſe humanæ magnitudinis propemodum exceſſerat formam. Magnitudini Pori adijcere uidebatur belua qua uehebatur, tantum inter cæteras eminens, quantum alijs ipſe præſtabat. Itaq; Alexander contemplatus & regem & agmen Indorum, tandem, inquit, par animo meo periculum uideo. Cum beſtijs ſimul & cum egregijs uiris res eſt. Itaq; duces cohortans & in acies diſtribuens, concitat equum primus diſſipatq; hoſtis agmẽ. Porus cum paucis obuius hoſti pergit, elephantosq; ante agmen ſuorum agi iubet.

Manus elephãti, eſt proboſcis

Magnum beluæ iniecere terrorem, inſolitusq; ſtridor non equos modo, ſed uiros quoq; ordinesq; turbauerat. Obtriti ſunt pedibus earum multi, & quidam unà cum armis manu earum correpti & ſuper ſe regentibus traditi. Anceps ergo pugna nunc ſequentium nunc fugientiũ elephantos. In multum diei uarium certamen extraxit, donec ſecuribus pedes amputare cœperunt & gladijs curuatis appeterent beluarum manus. Elephanti itaq; uulneribus fatigati ſuos impetu ſternunt, & qui rexerant eos, præcipitati in terram ab ipſis obterebãtur. Porus uero deſtitutus à ſuis, undiq; petebatur telis.

Porus rex grauiter ſauciatur

Nouem iam uulnera à tergo & pectore exceperat, multoq; ſanguine profuſo, languidis manibus tela emittebat. Nec ſegnius belua inſtincta rabie nondum ſaucia, inuehebatur ordinibus, donec rector beluæ regem conſpexit fluentibus membris, omiſſisq; armis uix compotem mentis. Tum beluam in fugam concitat, ſequente Alexandro. Sed equus eius multis uulneribus confoſſus, deficiensq; procubuit, poſito magis rege quàm effuſo. Itaq; dum equum mutat, tardius inſecutus eſt. Elephãtus quoq; Pori qui multa exceperat tela, deficiebat. Itaq; ſiſtit Porus fugam, peditemq; ſequenti hoſti obiecit. Iam Alexander cõſecutus erat, cognitaq; Pori pertinacia, uetabat reſiſtentibus parci. Ergo undiq; & in pedites & in Porum tela congeſta ſunt, quibus tandem grauatus labi ex belua cœpit. Rex ſpoliari corpus Pori, interemptum eſſe credens, iuſſit, & qui detraherent loricam ueſtemq; concurrere, cum belua dominum tueri & ſpoliantes cœpit appetere, leuatumq; corpus eius rurſus dorſo ſuo imponere. Ergo telis undiq; obruitur, confoſſoq; eo in uehiculum Porus imponitur.

Porus portatur ad Alexandrum.

Quem rex ut uidit alleuantem oculos, non odio ſed miſeratione commotus, quæ malum, inquit, amentia te coegit, rerũ mearum cognita fama, belli fortunam experiri? Ait ille. Neminem me fortiorem eſſe cenſebã.

Meas

Meas enim uires noueram, nondum expertus tuas. Fortiorem eſſe te, belli docuit euētus. Rurſus interrogatus quid ipſe uictorem ſtatuere debere cenſeret. Quod hic, inquit, dies tibi ſuadet, quo expertus es, quā caduca felicitas eſſet. Plus monendo profecit, quàm ſi prærcatus eſſet, quippe magnitudinem animi eius interritam, ac ne fortuna quidem infractam, non miſericordia modo, ſed etiam honore excipere dignatus eſt. Aegrum curauit haud ſecus, quàm ſi pro ipſo pugnaſſet. Confirmatum contra ſpem omnium in amicorum numerum recepit. Mox donauit ampliore regno quàm tenuit. Scribunt alij, Porum regem Alexandro oſtendiſſe theſauros ſuos, dediſſeq́ ei et toti exercitui immenſa munera. *Porus fit amicus Alexandri*

Alexander ſuperato Poro rege, peruenit ad metam Herculis & Bacchi.

ALexander tam memorabili uictoria lætus, qua ſibi totius orientis fines apertos eſſe cenſebat, magno apparatu diſpoſuit ingredi interiora Indiæ, conditis tamen antea duabus urbibus in utraq; fluminis, quod ſuperauerat, ripa. Hinc ad interiora Indiæ proceſſit. Syluæ erant prope in immenſum ſpacium diffuſæ, proceriſq́; & in eximiam altitudinem editis arboribus umbroſæ. Cœli temperies ſalubris, quippe ubi uim ſolis umbræ leuant, & aquæ largæ manant è fontibus. Cæterum hic quoq; ſerpentium magna uis erat, ſquamis fulgorem auri reddētibus. Virus haud ullum magis noxium eſt, quippe morſum præſens mors ſequebatur, donec ab incolis remedium oblatum eſt. Hinc in regnum Sophitis peruentum eſt: quo relicto per multa uiarum diſcrimina tandem peruenit ad ſigna Herculis & Liberi. Erant autem imagines ex auro factæ, nec erat Herculi Liberoq; conceſſum ultrà procedere. His honoratis collaudatiſq;, Alexāder ulterius progreſſus fuiſſet, niſi diſſuaſum fuiſſet, ne tentaret quod etiam dij tentare non fuerant auſi. Diuertit tamen ad ſiniſtram Indiæ partem, hoc eſt, in ſeptentrionem, ne quid illi in ignotis ſubtraheretur locis. Venit ergo in regionem aſperam et montoſam, ubi immenſos reperit ſerpentes & Rhinocerotes. Venit quoq; ad paludem ſiccam canna abundantem, per quam dum tranſire tentaret, belua noui generis proſiluit, quæ ſerrato tergo, alterum caput lunæ, ſimilis hippopotamo pectore crocodili gerens, alterum ſimillimum duris munitum dentibus, duos milites uno ictu occidit repentino. Hanc haſtis non ualebant trāsfigere, ſed uix tandem malleis comminuerunt. Alexander inde profectus peruenit ad ſyluas Indorum altiſſimas, collocatiſq; caſtris iuxta fluuium quendam, pabulatores & lignatores emiſſi retulerunt nunciantes, uenire è ſyluis elephantorum immenſos greges ad expugnanda caſtra. Imperauit ergo rex Theſſalicis militibus ut aſcenderent equos, ſecumq; tollerēt ſues, quorum grunitus timere beſtias nouerat, & occurrere elephantis primum iuſſit. Deinde

Quouſq; Hercules uenit.

Horrenda belua.

alios cū haſtis armatos ſubſequi equites & tubicines omnes in prima adeſſe acie. Equis inſidentes præcedere, & pedites omnes in caſtris remanere iuſſit. Ipſe cum Poro rege & equitatu præcedens, uidit agmina beſtiarum in ſe erectis proboſcidibus tēdentia. At Porus aſſeruit eos facile auerti poſſe, ſi ab equitibus uerberari ſues non deſiſteretur. Nec mora, trepidantes elephāti & cōuerſi priores ſaltus petere cœperunt, buccinis hominum & grunnitibus ſuum attoniti. Primo deinde auroræ diluculo in alias Indiæ profectus Alexander regiones, in campo patenti mulieres uiroſq; piloſos in modum ferarum toto corpore uidit, pedum altos nouēnorum, ſine ueſte & nudos. Hos Indi Ichthyophagos appellant. Hi aſſueti fluminibus nec non ſtagno, crudo piſce & aquarum hauſtu uiuunt. Quos cum peregrini adire uolunt, uicinis ſe maris immergunt gurgitibus. Sunt qui ſcribunt Alexandrum quoq; Cynocephalis ingentibus plena inueniſſe nemora. Hi ad ictus ſagittarum in fugam fuerunt uerſi. Omitto hic alias nugas, quæ in hiſtoria Alexandri recenſentur, quomodo ſcilicet uenerit ad duas arbores ſoli & lunæ conſecratas, è quibus oracula petebantur,

Sues fugant elephantos.

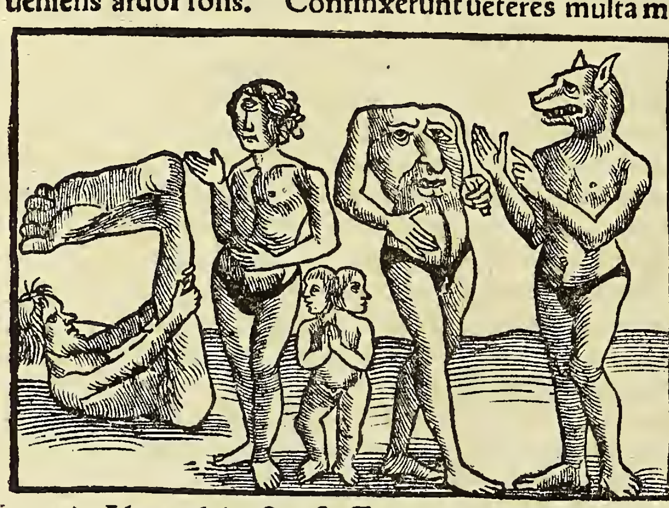

tur, & Alexãder ibi edoctus fuit, ſe unum orbis terrarum dominum futurum, ſed uiuum in patriã nõ rediturum, quod & factum eſt. Nã dũ repetit Macedoniã, Babyloniæ mortuus eſt, ueneno extinctus.

De India ultra Gangem fluuium ſita.

QVamuis iſta India ſit ſupra modum fertilis & bene culta, inueniuntur tamen in ea ſicut & in priori, multæ ſolitudines, multi & uarij ſyluestres homines atq; animalia, idq; ob immẽſum quẽ habet calorẽ. Nã ſubijcit tropico cãcri, declinatq́; ferè ad ęquatorem uſq;. Vnde Plinius ſcribit, incolas huius terræ colorari ſole & contrahere nigredinem inſtar æthiopum, non quod ab extra tantum nigri fiant ex ſolis aduſtione, ſed ex ipſo ſanguine ingenita eſt eis nigredo, quam duplicat ſuperueniens ardor ſolis. Confinxerunt ueteres multa monſtra quæ in hac terra aſſerunt inueniri, præſertim Solinus & Megaſtenes ſcribũt, per diuerſos Indiæ montes eſſe nationes capitibus caninis, armatas unguibus, amictas ueſtitu tergorum, ad ſermonem humanũ nulla uoce ſed latratibus tantum ſonantes aſperis rictibus.

Monſtra humana.

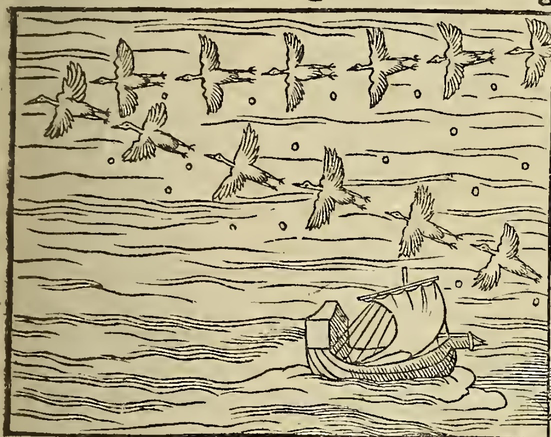
Gangis fontẽ qui accolũt, nullius ad eſcam opis indigent, odore uiuunt pomorum ſyluestrium, longiusq́; pergẽtes, eadem illo in præſidio gerunt, ut olfactu alantur. Quod ſi tetriorẽ fortè ſpiritũ traxerint, exanimari eos certum eſt, & illorum aliquos in Alexandri caſtris fuiſſe memoriæ traditum eſt. Legimus monoculos quoq; in India eſſe. Quoſdam etiam tam inſigniter auritos, ut aures ad pedes defluant, atq; in alterutram earum decubent, quarum duricie arbores conuellant. Quoſdam item ſingulis pedibus & adeo latis quidem, ut ubi ſe defendendi à calore uelut reſupinati, his totaliter inumbrentur. Legitur etiam gentem quandam eſſe, quæ in iuuenta eſt cana, in ſenectute uero nigreſcit. Eſſe etiam perhibent alteram fœminarum gentem, quæ quinquennes concipiunt, ſed ultra octauum annũ uiuendi ſpacia non protrahunt. Sunt qui ceruicibus carent, & in humeris habẽt oculos. Sunt præter eos iam enumeratos, ſyluestres quidã homines caninis capitibus, hirto & aſpero corpore ſtridore terrifico. Sed hæc & alia id genus quæ de India & gente eius memorantur, quoniam magna opus eſt fide ut pro ueris recipiantur, quamúe in ijs quidem quæ ſunt pene oculis admota, niſi grauate adhibent qui aliena legunt ſcripta, parcius ſunt referenda. Memorantur quoq; Pygmæi eſſe in India, qui nunquam in pace ſunt niſi quando grues, quibus cum perpetua lis eſt, ad nos uolant. Sunt autem Pygmæi breues homines, habitantes in extrema parte montium Indiæ, ſalubri cœlo ſemperq́; uernante

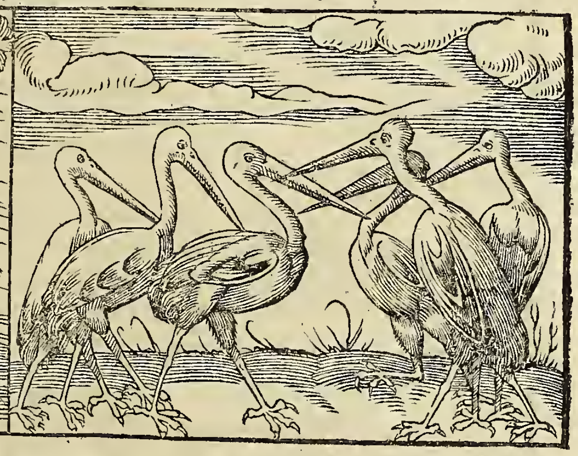

Pygmæi.

uernante, qui ternos dodrantes non excedunt. Pygmę enim cubitus dicitur. Pugnãt Pygmęi cũ gruibus, ſed uincuntur. Fama eſt inſidẽtes arietum caprarumq́ꝫ dorſis, armatos ſagittis, ueris tempore uniuerſo agmine ad mare deſcendere, & oua pulloſq́ꝫ earum alitum conſumere, ternis eam expeditionem menſibus cõfici, aliter futuris gregibus non reſiſti: caſas eorũ luto pennisq́ꝫ & ouorum putaminibus conſtrui. Cæterum de gruibus & eorum abitu autores ſic ſcribũt. Quando grues proficiſcuntur conſentiunt, uolant ad proſpiciendum alte, ducem quem ſequantur eligunt, in extremo agmine per uices qui acclament diſpoſitos habent, & qui gregem uoce contineant. Excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pede ſuſtinentes, qui laſſatis ſomno decidens indiligentiam ſono coarguat. Cęteræ dormiunt capite ſubter alã con *Natura gruũ.*

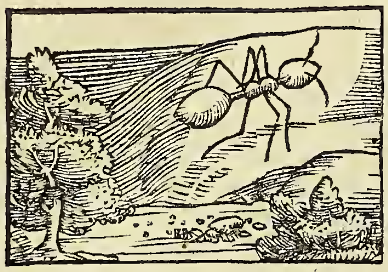

dito, alternis pedibus inſiſtentes. Dux erecto prouidet collo ac prædicit. Eædem manſuefactæ laſciuiunt, gyroſq́ꝫ quoſdam indecoro curſu uel ſingulæ peragunt. Certum eſt Pontum tranſuolaturas, primum omnium anguſtias petere maris inter duo promõtoria Criumetopum & Carambim, mox ſaburra & arena ſe implent atq́ꝫ aggrauant, ne uento in aliam impellantur uiam. Accipiunt quoq́ꝫ lapillos, & cum medium pontum tranſierint abijciunt eos è pedibus, ut homines in mari ſubter eas nauigantes, putent lapillos pluere. Cũ uero attigerint continentem, euomunt harenam è gutture. Volando faciunt aciem triangularem, liburnicarum more, roſtrato impetu feruntur, facilius ita findentes aera, quàm ſi recta fronte impellerent: à tergo ſenſim dilatante ſe cuneo porrigitur agmẽ, largeq́ꝫ impellenti præbetur auræ. Colla imponunt præcedentibus, feſſos duces ad terga recipiunt.

Porro ciconiæ quonam è loco ueniant aut quo ſe referant, incompertum adhuc eſt. E longinquo uenire non dubium, eodem quo grues modo: illas hyemis, has æſtatis aduenas. *Ciconiæ quando ueniant.* Abituræ congregantur in loco certo, comitatæq́ꝫ ſic, ut nulla ſui generis relinquatur niſi captiua & ſerua. Ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmen diſcedentium, cum diſceſſurum appareat, nec uenire, ſed ueniſſe cernimus. Vtrũq́ꝫ nocturnis fit temporibus. Et quamuis ultra citraúe peruolent, nunquam tamen adueniſſe uſquam niſi noctu exiſtimantur. Pythonis comen uocant in Aſia patentibus campis, ubi congregatæ inter ſe cõmurmurant. Eam deniq́ꝫ quæ nouiſſimo aduenit, lacerant atq́ꝫ ita abeunt. Notatum poſt idus auguſtas non temere uiſas ibi. Sunt qui ciconijs non ineſſe linguas confirment. Honos ijs ſerpentium exitio tantus, ut in Theſſalia capitale fuerit occidiſſe, eadẽ legibus pœna, quæ in homicidam. Ciconiæ nidos eoſdẽ repetunt, & genetricũ ſenectã inuicẽ educãt.

De formicis Indianis.

Formicæ aurũ fodiunt.

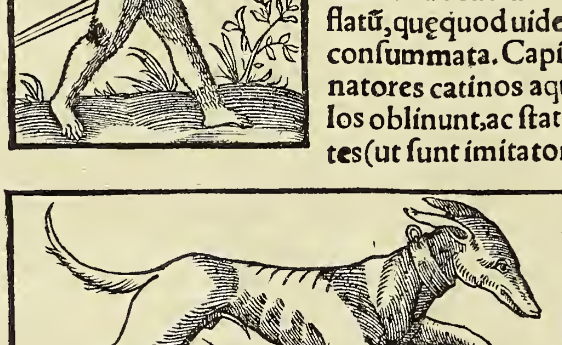
CItat Strabo Megaſthenem qui de Indianis for
micis ſic ſcribit. Apud Dardas, quæ maxima n
tio eſt Indorum montanorum, collis eſt triũ mi
lium ſtadiorum ambitu, & ſub aurifodinę, qua
formicæ cuſtodiunt uulpibus non minores, mira celeri
tate uictum uenatione comparantes. Terram auriferan
fodiunt, unaq; ad oſtium cumulãt, quam mercatores cl
ſurripiunt, diſpoſitis pariter carnibus ad morãdas pabu
lo formicas, ſi forte animaduerterint. Alij putant hæc fa
buloſa eſſe, intelligũtq; per formicas metallicos ex lab
ris ſimilitudine. Vt enim hæ ex multis folijs minutis alijsq; in unum congeſtis conſtruũ
aceruos, ita metallici cumulos ex materia effoſſa conficiũt. Sed hoc in opinione cuiuſq; r
linquo, ut cenſeat uel ueritatẽ ſic fabula tectã eſſe, uel omnino commenticiũ quiddã eſſe.

De ſimiis Indianis & canibus.

Acies ſimearũ

PRope montes Emodios eſt maxima ſylua ingentium
cercopithecorum ſeu ſimiarum, quas cum Macedone
aliquando in collibus quibuſdam apertis uidiſſent i
aciem inſtructas (nam id animal ad humanum accedi
ingenium non minus quàm elephantus) caſtra putaſſent, atq
in eas tanquam hoſtes irruere uoluiſſent, adfuerunt incolæ qu
dam & docuerunt Alexandrum, exercitum illum ex ſimijs c
flatũ, quęquod uident imitari cõtendũt, ſicq; pugna illa riſu fui
conſummata. Capiuntur autem ſimiæ hoc modo. Ponunt ue
natores catinos aqua plenos in earum conſpectu, & ex ea oc
los oblinunt, ac ſtatim pro aqua uiſcum reponunt. Illæ aſpicien
tes (ut ſunt imitatores ad omnia) è ueſtigio ab arboribus deſc
dunt, oculosq; & ora uiſco pariter impe
diunt, atq; exinde præda fiunt, uiuæq; ca
piuntur. Eſt & alius modus capiendi ſim
as. Induunt uenatores in conſpectu earũ
ſubligacula, abeuntq; alijs ibi relictis int
rius uilloſis & uiſco illitis. In quæ ſimia
ingrediẽtes crura ſua ſic illaqueant ut ma
nus uenatoris euadere nequeant. Ha-
bet præterea India tam feroces & gene-
roſos canes, ut duo leonem audeant inua
dere & tam mordicus retinere, ut ille nu
lo pacto ſe eripere poſſit ab eis. Vnde canis quidam Indianus præſente Alexandro cum
leone congreſſus, prius expectauit à circumſtantibus totus paulatim cõcerpi, quàm mor
dicus feram dimittere. Extinctum tandem Alexander honorauit, eius nomini ac tumulo
ciuitate dicata.

Canes Indici.

Aurea Cherſoneſus.

HAec peninſula habet ob nobilitatem ſuam hãc denominationem, eo quod abundet
auro, lapidibus præcioſis & uarijs aromatũ generibus. Arbores quoq; dicũtur ſem-
per florere & fructũ ferræ in ea. Vocat̃ noſtro æuo Malaccha, eſtq; ibi celeberrimũ empori
um. Vnde Luſitani hodie ex ea magnã uim aromatũ ad nos deferũt, nõ quod omnia ibi creſ-
cãt, quũ India illa nihil ferè aromaticũ pręter piper gignat, ſed reliqua, ut cynamomũ, gario
philũ, myriſticam nucẽ, quam muſcatã, & operimẽtum eius, quod florẽ muſcatæ uocamus,
Indi ex longinquis inſulis aduehunt, nauibus nullo ferramento ſed palmarum folijs dun-
taxat

laxat compactis,quarum uela rotunda ſunt,& hæc quoq; ex uimine palmarum ſunt con-
texta. Hoc genus nauium iuncas appellant,unico tantum uento ſecundo aut aduerſo agi
ſolitas. De Malaccha infrà plura.

Sina.

DE Sinarum regione nihil inuenio ſcriptum apud ueteres coſmographos, niſi quod eam cogniti orbis conſtituunt orientalem limitem. Hodie uero quando oriens perfectius quàm olim cognitus & luſtratus eſt,potiſſimum in littore maris Indici,non ad Sinas tantum ſed & ad extrema Indiæ humana peruenit curioſitas,quemadmodum paulo poſt in Noua India oſtendemus.

NOVA INDIA, VT NOſtro tempore eſt explorata & cognita.

DVæ nauigationes ex Europa fiunt in Indiam. Vna ab Hiſpania per littora Africæ & Aethiopiæ uſq; in Arabiam ad ciuitatem Aden,atq; inde ad Ormum inſulam,& ab Ormo ad Cambaiam ciuitatem,& ab hac ciuitate uſq; ad Calikuth. *Cambaia.*

Eſt autem Cambaia ſita ad fluuium Indum,ciuitas potentiſſima,diues, & abundans in omni frumenti genere. Gignit ſolum illud uarias ſpecies unguentarias & goſſipium,bombicem appellant. Subegit rex Luſitaniæ hanc ciuitatem,cōſtruxitq; iuxta eam arcem munitiſſimam. Et quum id Turcam male haberet,iuſſit claſſem magnis ſumptibus inſtrui in ſinu Arabico,ut Luſitanos ex India profligaret. Præfecit autem claſſi quendam Baſſam præfectum Cayri nomine Solimannum,ducem peritum,qui habuit 20.millia militum præter nautas & bombardarios,quorum quatuor fuerunt millia. Fuit hæc claſſis inſtructa in Suezio,portu maris rubi anno Chriſti 1538. uenitq; primum ad Adenam ciuitatem,ubi fixis ancoris miſit literas ad regulum Aden,inſtruens eum ſe Indiam petiturū, ut inde excluderet regem Portugalliæ. Rex Aden qui tributarius erat regis Portugalliç acce- *Turca parat ſe aduerſus Luſitanos.* pit Turcæ literas grato animo,offertq; ſe & ſua tanto Imperatori, rogans præfectum uti egrederetur nauim & uideret ciuitatem ſibi obtemperantiſſimam,in qua pro dignitate & officio tractari poſſet. Sed præfectus uiciſſim illum elicit & euocat ex ſua ciuitate, impoſturaq; circumuenit,cepit & in antenna nauis ſuſpendio tradi iuſſit,adiungens illi eodem ſupplicio quatuor regni Adenſis proceres,atq; id in mandatis à Turca ſe habere dixit,eo quod Adenſes non ſolum fœdera iunxiſſent cum Luſitanis,ſed etiam tributum ſoluerēt, quam gentem prorſus ex India exturbare uolebat. Poſt regis necem ciuitas illa opulēta & pulchra prædæ & cædi nullo reſiſtente patuit. Diſcedens uero præfectus, duo millia armatorum pro præſidio reliquit. Nauigando itaq; peruenit ad Diū ciuitatem,quā Portugallēſes tenebant,auctuſq; eſt exercitus eius copijs terreſtribus & naualibus,undiq; Turcis accurrentibus,& extemplo prouoluunt aggerem terreum, quæ moles inſtar montis paulatim magis ac magis foſſæ arcis admouebatur, & ſine noxa ulla hoſtes poſt aggerē ſtabāt. Deinde erecto latiſſimo uallo arcem undiq; oppugnantes, muros & turres concuſſerunt, ſed magna clade accepta,tandem diſcedere ſunt coacti. Eſt aūt Diū fortiſſima ciuitas Cābaiæ. Cæterum urbs Cambaiæ ſita eſt in ſinu Guzerat,eſtq; maxime culta,ac ferè omnium urbiū Indiæ eſt excellentior. Appellat̄ propterea Cayrū Indiæ:ambit̄ muro & habet edes pulcherrimas. Soldanus eius eſt ſectæ Mahumeticæ. Ibi Lacha naſcit̄ uberius q̄ alibi gentiū. Incolæ plerūq; nudi incedunt, obſcœna tantum uelantes, caput uero uinciunt gauſapi purpurei coloris. Sultano eius ſunt in armis equitum uicena millia. Habet magnificentiſſimam aulam. Mane eo experrecto, crepant cymbala, tympanaque, audiuntur ſonantes tibiæ nec non buccinatores & aliorum inſtrumentorum muſicorū luſores, lçticiā uiuentis regis teſtantes. Idem pranſuro agunt. Confine eſt regno Cambaiæ regnum Iogæ,quod longe lateq; patet. In eo regno ob incendiū candentis ſyderis hominū corpora incipiūt nigreſcere ac torreri,omneſq; inaures geſtāt depēdentib. omnifariā monilibus, lapidibuſq; præcioſis. Ager eorū nō eſt ferax admodū annona ingraueſcēte. Regio mōtibus plurimū *Cambaiæ excellentia.*

aſperatur,

aſperatur,eorum edes ſunt deſpicabiles,peſſimiq́ incolatus. Aliud eſt deinde regnum
Regnum Dechan. quod à Metropoli appellatur Dechan. Ea urbs uiſu eſt pulcherrima, feraxq́ fermè rerun cunctarum. Rex utitur faſtu,pompamq́ ducit incredibilem. Qui regi famulantur,in ſun mis ſotularibus circumferunt pyropos ac adamantes & id genus lapides præcioſos. Qu uero monilia pro inauribus ac condalijs ferant,facile quis cogitate poterit, poſtquam pe dibus tantum exhibent honorem. In hoc regno mons eſt,unde erui dicitur adamas.

De adamante lapide.

Siderites. NAſcitur adamas in metallis Indiæ, Aethiopiæ, Arabiæ, Macedoniæ,Cypri & quidem in aurarijs. Indicus præter cæteros tranſlucet,qui uero ferrei eſt coloris ſiderites appellatur. Nec ſæpe colore differt à cryſtallo. Nam colore eſt perſæp candido,ſed differt à cryſtallo duricia,quæ ei tanta eſt,ut ſi ſuper incudem po tus acerrime percutiatur malleo,antè malleus & incus uulneribus acceptis diſſiliāt, quàn ipſe frangatur comminuaturúe. Nec ferri ſolum ictus reſpuit,ſed reſiſtit etiam igni, cuiu ardore adeo non liqueſcit,ut nunquam incaleſcat,ſi Plinio credimus, adeo non fœdatur
Adamas molleſcit. ut purior fiat. Attamē ſingularis eximiaq́ lapidis illius duricia calido hirci leoniſúe cru re ita molleſcit,ut rumpi poſſit. Liquido plumbo in ardentibus fornacibus ita incaleſcit,u diſſoluatur. Non tamen omni adamāti tanta eſt duricia. Nam Cyprius & ſiderites malleo rum ictibus franguntur & alio adamante perforantur. Adamas uenena depræhendit & i rita facit:quocirca à regibus uehementer expetitus,maximi ſemper præcij fuit. Mons In diæ unde adamātes eruunt,muro quaquauerſum circūdatur,firmiſſimoq́ ſeruat præſidio

Narſinga, Canonor.

REx Narſingæ opibus ac imperio cunctos in illis partibus excellit:urbs uero regia ſitu ac elegantia urbem Mediolanenſem effingit,niſi quod in loco eſt decliui m nusq́ æquo. Huic regi ſemper in armis excubant complura armatorum millia quippe cui bella nunquam deſunt,eo finitimis arma inferente. Idolorum eſt ad dictus fœdiſſimæ latriæ,ipſumq́ cacodæmona colit non aliter quàm rex Calechut. Incolis huiuſmodi eſt habitus. Qui maioris ſunt cenſus tunica utuntur interiore haud oblonga, caput uero faſcia uerſicolore Mahumetanorum ritu uinciunt. Gregarij obſcœna tantum uelant,cætera ſunt nudi. Rex birreto panni attalici caput exornat gemini palmi longitu dine. Profecturus in prælium,goſſipinam induit ueſtem,quam chlamyde tegit bracteis au
Equi margaritis ornantur. reis ornata. Limbum chlamydis honeſtant monilia ferme omne genus. Equus eius tanti

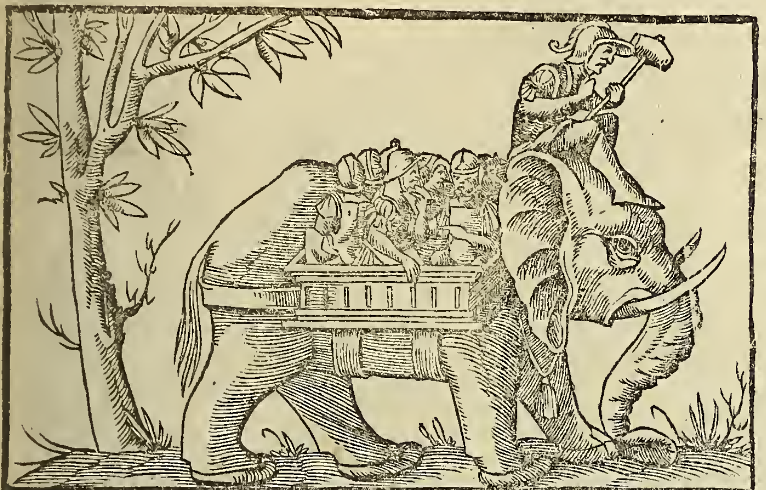
eſſe creditur ſi præcium inſpexeris, quanti eſt quæ piam ex noſtris urbibus. Id efficiunt innumeri lapi des præcioſi,margaritarum ac unionum complura ge nera, quibus phaleræ apparatu incredibili teguntur. Eſt ager Narſingæ tritici,uuarum ac omnium ferè fru ctuum,ſi poma citrea cucurbitaſq́ excipias,expers ad modum. Pane non ueſcuntur incolæ ſed oriza,piſce ac carnibus, nec non iuglandibus quas fert regio. Ibi incipiunt inueniri zinziber piperq́, myrobolanum, cardamomum,caſſia & id genus aromata complura.

Canonor urbs Canonor urbs rerum pulchritudine præſtantiſſi ma,cuius rex idola colit,habetq́ urbs ipſa portū, quò conuehuntur equi Perſæ,ſed immania ſunt horum ue ctigalia. Victitant incolæ oriza, carnibus & piſcibus, ſicut habitatores Narſingæ. In prælijs utuntur enſe,cly peo obrotundo,haſtis ac arcubus, nunc uero tormen tis etiam uti conſueuerunt. Nudi incedunt, obſcœna tantum uelati: ijs apertum eſt caput, niſi ubi ad bella contendunt, tunc caput ſubrutilo galero tegūt,eoq́ bis inuoluunt & uitta uinciūt. Equis, mulis,

mulis, aſinisꝗ non utuntur, minusꝗ camelis quos dromedarios paſſim uocitamus. Elephantis tantum utuntur. Eſt & alia inſignis urbs in regno Narſingæ nomine Biſinagar. Cingitur muro & eſt in decliuo montis ſita, circuitu octo mille paſſuum, ibiꝗ cunctorum mercimoniorum famigeratum emporium. Fœcundus eſt ager: illic quicquid eſt quod ad delitias ac ſuauiores facit uoluptates, inuenitur. Venationibus ac aucupijs alibi nuſquam arua aptiora, ſyluæꝗ: credas uóluptatis paradiſum eſſe quampiam. Magnarum eſt rex uirium, quippe cui multa millia equitum in armis excubant. Sunt etiam ei ad belli uſum quadringenti elephantes.

Biſinagar.

Quomodo elephanti in India parantur ad bellum.

EST elephas animal admodum docile, parūꝗ abeſt ab humanis ſenſibus, et cunctas beluas fortitudine anteire ſolet. Indi bella inituri, clitellas elephāto imponūt. Cingunt aūt clitellas ſubtus aluū geminæ ex ferro catenę, ſupra clitellas hinc & hinc domus, uel ſi mauis turrim aut caueā ligneā appellare. Collo iungunt caueas, aſſamēta neſcio quę craſſitudine medij palmi. Singulas caueas terni homines ingrediuntur, & inter utraſꝗ dorſo beluę inſidet Indus, qui beluam alloquitur. Eſt enim illis patrij ſermonis intellectus officiorumꝗ memoria. Conſtat nullum aliud animal humanis ſenſibus accedere propius, ſi amoris & gloriæ uoluptatē, ſi probitatē conſpicuā, ſi prudentiam & id genus mores, quorū ſunt cætera animalia expertia, ſpectaueris. Itaꝗ ſepteni ſunt homines, qui elephantū unū bella inituri conſcendūt loricati, ferentes arcus, lanceas, enſes ac peltas. Promuſcis elephanti, quā manum uocant loricatur, illi alligatur exertus enſis duorū longitudine cubitorū, craſſitudine uero ac latitudine palmæ humanæ: ſicꝗ inſtructi præliant. Vbi progrediendū aut retrocedendū eſt, monet domitor, cuius uocē callet elephas. Feri, inquit moderator beluæ, illū, ab illo tēpera: ſæui itē in alios, abſtine ab alijs. At animal cuncta ſubit imperata, eaꝗ adamuſſim explet æque ac humanorū capax ſenſuū. Verū ubi uſu euenerit, ut obiecto igne pauore icti fugam arripiant, nulla re adduci poſſunt ut gradum reuocent. Ea gens enim mira arte ubi libuerit ignes terrendis beluis excitat. Hos adeo id animal pauet, ut nulla alia re magis terreatur. Ob id uiſis ignibus effuſiſſime diffugiunt. Sunt qui exiſtimant in cruribus elephantos nō habere internodia, plicareꝗ ob id nequire tibias, quod à uero plurimum abeſſe alij aſſerūt. Habent enim iuncturas ut cætera animalia, ſed in ima propè parte crurum. Fœminis ineſt ferocia maior quam maribus, conuehendisꝗ oneribus illis longe maiores ſunt uires, furore etiam corripiuntur, id curſu lymphatico præ ſe ferētes. Elephantes ternos bubalos magnitudine excedunt, uillo etiam nō abſimiles, oculi ut ſuibus, promuſcidē promiſſam admodū habent: ea ori eſculenta ac poculenta admouent. Subeſt ēm iugulo os, ſui ſane non abſimile, hiſcā referens. Proboſcis exeſa eſt ac caua intus, eaꝗ truncū arboris proſternūt, tantæ quidē uaſtitatis, ut quod efficit belua, uiginti quatuor uiri nequeāt facere. Bini dentes qui prominent, collocantur in ſuperiore maxilla: auriculas quaquauerſum gemini palmi magnitudine habente. Pedes illis ſunt obrotundi inſtar orbium, quibus diſcumbendo carnes excipimus. Pedē ambiunt quinæ ungulæ, oſtrinæ conchæ latitudine. Cauda inſtar bubali, terni palmi longitudine, uillo rariſſimo. Fœminis ſunt proceriores mares: magnitudine ſunt multijuga, alij ad tertiumdecimum palmum, ad quartumdecimum tolluntur alij. Aſſeuerant nonnulli, ad ſextumdecimum palmum quoſdam altitudine exurgere.

Elephas linguam patriam intelligit.

Internodia crurium.

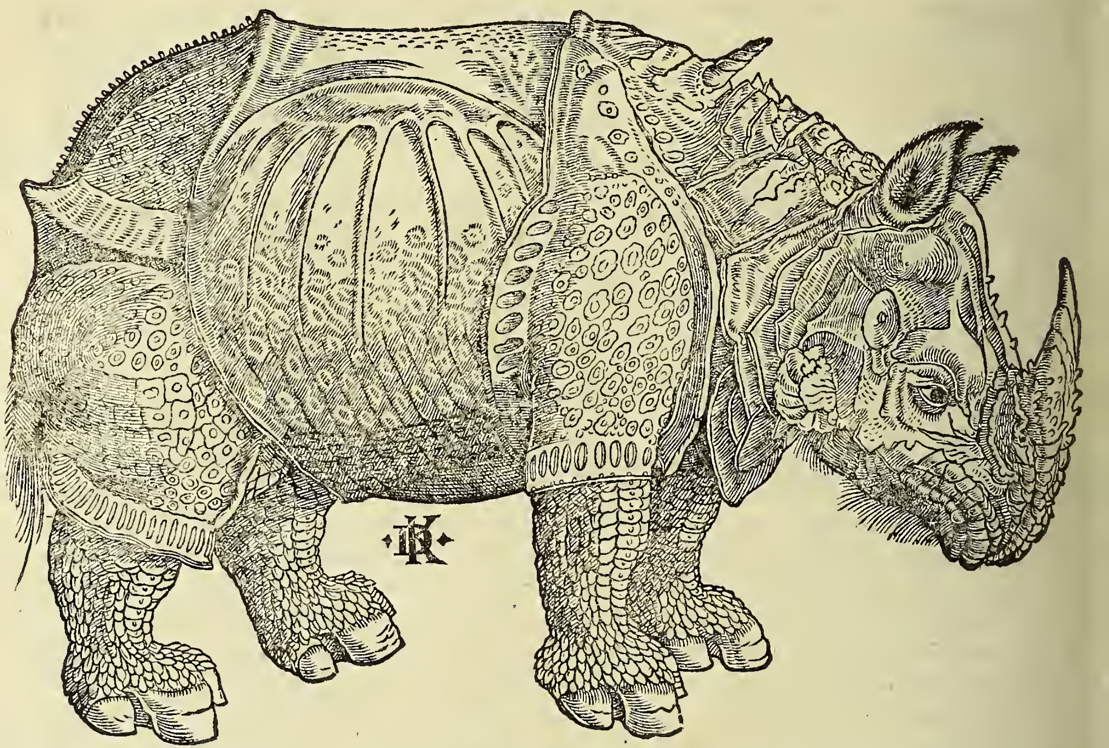
Magnitudo.

Altitudo elephanti.

Lentius

Lentius incedunt:ſit propterea,ut qui non aſſueuerint,nõ aliter quã in undabundo æquo
re nauſeam ſubeãt ac inſidere nequeãt.Iunioribus ubi inſederis ſumma afficieris uolupta
te,molliter inſtar gradariæ mulæ gradientibus. Vbi conſcendendus eſt elephas ſubmitti
genua,& quaſi ſtapedes inſtrueret,præbet ſcandendi facultatẽ:ſubleuante tamen quopi
homine à tergo ſeſſorẽ.Infrenes ſunt omnes,nec ceruicem reſtis uincit:ſoluto prorſus c
pite gradiunt̃.Et quoniã nullũ habet ſetarum tegumentũ,ne in cauda quidẽ præſidiũ abi
gendo tædio muſcarũ(nã & id,inquit Plinius,tanta uaſtitas ſentit)ſed cancellata eſt cutis
& inuitans id genus animaliũ odore. Ergo cũ extenti recepere examina,arctatis in ruga
repente cancellis,comprehenſas enecant,hocq́ꝫ ijs pro cauda,pro iuba & pro uillo eſt.

De Rhinocerote

SOlet Rhinoceros inueniri in illis terris,ubi elephantes gignuntur,eſtq́ꝫ genitus h
ſtis elephanto,inquit Plinius,haud ſecus q̃ꝫ draco illi inſidiãs. Vnde & Romani o
lim commiſſura horum animaliũ natura inimicorũ ſpectacula celebrauerũt. Habe
Rhinoceros duo cornua,alterũ inſigni magnitudine ex naribus procedens ſimun
forma,durumq́ꝫ inſtar ferri:alterũ quod ſuperne erumpit exiguũ quidẽ,ſed ualidiſſimum
Quãdo hoc animal elephantũ inuadere nititur,limat cornu ad ſaxa,aluumq́ꝫ eius maxim
petit,quã ſcit ſuis ictibus peruiã eſſe & grauiter ictã,cornu tãquam gladio proſcindit. Scri
bunt quidã Rhinocerotẽ imparem eſſe magnitudine elephanto. Solinus uero ſcribit, pa
Pugna Rhinocerontis & elephanti. rẽ eſſe longitudine,breuiorẽ uero cruribus. Congreſſi itaq́ꝫ Rhinoceros & elephantus a
pugnam,naturalibus utuntur armis,Rhinoceros cornu narium & elephantus dentibus
quibus cutem Rhinocerontis quantumlibet duram,cornutam,ſeu teſteam & uix iacul
peruiã,tam uioleto ictu uerberat dentibusq́ꝫ laniat,ut inde ſuccumbat. Rhinoceros uer
mucrone naris ſuæ molliorẽ partẽ elephanti,aluum ſcilicet ſic ſauciat,ſi elephas eũ nõ pr
ueniat,ut præ ſanguinis effuſione elephas deficiat. Anno Chriſti 1513. prima die maij,fui
Emanueli regi Portugalliæ allatus ex India Rhinoceros uiuus,colore buxeo ſiue uermic
lato,teſtis clypeatis tectus,magnitudine elephanti,cruribus tamẽ breuioribus, omniq́ꝫ e
parte armatus. Habebat robuſtũ & acutũ cornu in nare,quod limat,ut diximus, ubi ſe p
rat ad pugnã. Omnis hæc inimicitia eſt ob meliora paſcua,ut quidã ſcribunt,quæ conat̃ a
ter alteri præripere. Anno Chriſti 1515. rex Emanuel Vlyſſipone præbuit ludũ & certa
men unius elephantis cum Rhinoceronte,ſpectaculum admiratione dignũ,ſed in quo el
phas ſuccubuit.

Calechu

Calechut Indiæ emporium celeberrimum.

VRbs Calechut eſt in continenti, & ædes eius pelago alluuntur. Mœnibus haud ambitur, uerum continetur circuitu ſex mille ædium, non adhærētibus ut apud nos ædificijs ſed longiore ſpacio diſcretis inter ſe ædibus. Qua uero in longitudinem extenditur, millenis patet paſsibus. Domus ſunt deſpicabiles, quippe quæ ſupra equitis altitudinem ab humo non tolluntur. *Humiles domus.* Frondium plerunq; laceramentis loco imbricum cooperiuntur multis contignationibus. Huius rei cauſam afferunt, quod humo egeſta ad quinos palmos aqua mox ſcaturire dicitur, ob id nequeunt altius fundamenta iacere, quæ contignationibus ferendis ſufficiant. Rex dæmonum latriæ eſt addictus. Nō diffitetur deum architectum cœli & terræ, præcipuum autorem ac primariam cauſam eſſe: ſed negocium iudicādi orbis delegaſſe cacodæmoni, iuri reddendo mortalibus: factam à deo poteſtatem tribuēdi cuiq; quod ſuum eſt, pro benefactis uidelicet ac malefactis mercedem emeritam. Huic Deumo nomen indiderunt. Deum uero maximum Tamerani appellant. *Dæmonis cultura.* Deumi imaginem rex habet in ſacello ſuo ſedentem, diademate redimitū caput eius modo Romanorum pontificum. Sed id plus habet, quod diadema ternis inſignitur cornibus. Fulciunt item dæmonis caput quaterna cornua, oreq; uaſtiſſimo hians, dentes præſe fert quaternos: naſo eſt deformi, toruis trucibusq; oculis, uultu minaci, aduncas manus uncini inſtar habet, pedes uero gallo haud abſimiles. Qui monſtrum horrendum ingens conſpicantur, pauent continuo: res eſt ſane uiſu indigniſſima, eademq; horrifica admodum.

Sacellū ambiunt picti dæmones & in ſingulo angulo ſedens ex ære uiſitur ſatanas, ita fabrefactus, ut undecūq; flammeſcere uideatur, abſumentibus animas miſerandum in modum flammis. Et dæmon dextra animā ori admouet, ſiniſtra autem ex inferiore loco aliam corripit. *Sacerdotes dæmonum.* Singulo mane eorum ſacerdotes, qui Bramini dicuntur, memoratum idolum roſacea & huiuſmodi odorifero latice emaculant, ſuffiuntq; uarijs odoramentis, procumbentesq; adorant. Sanguinem galli per hebdomadam uaſi argenteo carbūculis ignitis oppleto indūt, additis ſuffimentis odorum innumeris, thuribuloq; accepto adolent largiſſime thura, tinniente crebrius interea tintinnabulo argenteo. Nec prius rex ſumit cibum, quàm quaterni ſacerdotes regias dapes dæmoni obtulerint. Porro rex pranſurus humi recubat abſque ſtragulis, & diſcumbentem ſtantes ſacerdotes circumſtāt, nuſquam propius quam ad quaternos paſſus accedentes, regis uerba reuerentiſſime obſeruātes. Vbi uero edere deſierit, ſacerdotes regias reliquias offerunt corniculis auibus depaſcendas, quas aues nefas eſt lædere, & ob eam cauſam tutò uolitant quocunq; libuerit. Ducturus rex uxorem, prius thorum inire non conſueuit, quàm à digniore ſacerdote noua nupta deflorata fuerit. Stupri à rege præcium conſtituitur quingentorum aureorum.

De moribus Indorum in Calechut.

PRimum locum poſt regem tenent ſacerdotes idolorum cultores: his ſuccedūt Naeri, qui non minoris ſunt apud eos, quàm apud nos patricij. Horum intereſt enſem, clypeum, arcum, lanceamq; quum prodeunt ferre. Qui tertiæ claſſis habentur, ij eius loci ſunt apud eos, cuius apud nos ſunt cerdonicam exercētes artem. Qui quarto ſunt in loco, piſcatu uictum quæritant: & qui quinto, ad eos ſpectat piper, uinum, iuglandesq; legere. Poſtremi uero ferūt & colligūt orizā, contēpti à ſacerdotib. & patricijs. Regi ac reginæ incolisq; urbis nullus ferè eſt habitus, quippe qui goſipino, haud ſane ſerico panno obſcœna tantum uelant, cætera ſunt nudi: pedibus incedunt nudis, apertoq; capite prodeunt. *Succeßio regum.* Exempto rebus humanis rege, ſi ſuperſtites ſunt mares, liberi aut germani aut fratrū filij: hi minime regno ſuccedūt: nam filio ſororis ex gentis inſtituto ſceptra debentur:

qui

qui ſi nullus foret,regno ſuccedit is qui arctiore coniunctione regem contingit, non ali
aiunt de cauſa,niſi quod ſacerdotes reginam deflorarunt.Peregre quoqꝫ proficiſcente aut
exeunte in uenationes rege,ſacerdotes reginam domi aſſeruant,illi aſſiſtentes,nihilqꝫ gra
tius regi contingere poſſet,quàm ut reginæ per ſtupri conciliationem aſſueſcant.Propte-
rea exploratum habet rex ob uulgatam reginæ pudicitiam,ex ea ſuſceptam prolem inter
liberos collocandam minime fore.At ſororis natos ueluti ſibi iure ſanguinis coniunctiſ-
ſimos, adſcire ad imperij partem conſueuit. Patricij ac negociatores hunc morem in
Commutatio ter ſe ſeruant.Quibus ſunt uxores amicis,nonnunquam complacet per ſpeciem maioris
uxorum. coniunctionis uxoribus commutandis operam dare. Dicitqꝫ alter ad alterum: cum mih
fueris amicus optimus,commutemus uxores ea lege, ut tu mea, ego uero tua potiri que-
am.Tum alter:ain' tu ſerio?Cui ille:ita per Pollucem.Concedamus,inquit ſocius, domũ
meam.Quò ubi peruentum eſt,alter eorum inclamat uxorem: Accede, inquiens,mulier,
huncqꝫ ſequere,quoniam deinceps coniunx erit tuus.At mulier:loqueris'ne ſerio?At pri-
or coniunx:non iocor quidem.Tum mulier,lubens inquit,ſequor. Protinus his ultro ci-
troqꝫ dictis,abit cum prioris ſocio uiri mulier,inuicemqꝫ coniugem ſuam iure commuta-
tionis ad ſocium mittit,qui prior adduxit mulierem.Hoc inſtitutum permutandis ſeruant

uxoribus.Pignora uero alterum parẽtem ſequuntur.
Aliјs uero idolorum cultoribus longe ſunt alij mores:
nam fœmina ſeptenis nubit uiris, qui in concubitum
noctes alternant.Vbi autem pepererit mulier prolem,
delegat ad quencunqꝫ ex ſeptem coniugibus uoluerit,
à cuius aſſertione nulla eſt prouocatio. Humi pro-
cumbentes edunt in trulla ænea:coclearis uicem ſup-
plet arboris folium.Eſculẽta ſunt oriza, piſces,aroma
ta,fructusqꝫ ignobiliores. Vbi quis quempiam cõ-
fecerit,correptus pœnam luit in hunc modum.Genus
Patibuli genus patibuli habent,palum longũ quaternos paſſus.Huic
non longe à faſtigio ligni ſcipiones gemini in crucis fi
guram affiguntur.Tunc palo per terga ſontis acto, te
rebratum homicidæ corpus cruci miſerandum in mo
dum infigitur,ſicqꝫ affixus infelix pendet donec uitam
exhalauerit.Qui uero conſauciant aut ſcipione quem
piam uerberant,ij culpam ab rege auro redimunt. A-
doraturi ante emerſum ſolẽ ſtagno lotionis gratia im-
merguntur,ſicqꝫ loti nihil prius contrectant, quàm do
mi ſuæ præces ad idola fuderint.Dum humi ſtrati clan
culum orant,edunt geſtus quoſdam dæmoniacos ue-
luti lymphati,inuerſis luminibus,miroqꝫ oris dehone-
ſtamento inſtar portenti. Profecturo ad bellum re
gi in expedito ſunt centena peditum millia:nam equi-
tum ibi nullus eſt uſus præter elephantorum. Qui regem ſequuntur uitta ſerica eademqꝫ
coccinea caput uinciunt.Præliũ inituri,enſe obrotundo,clypeo,lanceis ac arcubus utunt.

De pipere & aliis aromatibus quæ cre-ſcunt in regione Calechutenſi.

PIper mittit ſuburbanus urbis Calechutenſis ager,legunt etiam nonnihil intra urbẽ
cultores.Caulis piperis infirmus eſt admodum,inſtarqꝫ uitis abſqꝫ adminiculo (pe
damenta uocant)conſiſtere nequit.Hederæ nõ eſt abſimile piper, quippe quod ſer
pit,& altiore complexu proximam ſemper arborem uincire cõſueuit. Hæc arbor,
imo frutex,diſpergitur in ramos compluſculos intra geminum ac ternum palmum lon-
gos.Folia eius mali Aſſyrij figuram exprimunt,ſed hæc craſſiora pinguiuſculaqꝫ nonni-
Color piperis. hil,intercurſantibus ex aduerſa parte minutioribus uenis.E ſingulis malleolis ſeni depen
dent cõferti racemi palmo haud ampliores.Color eſt ijs qui & immitioribus uuis. Legũt
menſe

menſe octobris ac nouẽbris,ſn colorem praſinum adhuc incli/
nantes,ad ſolemꝗ apricantem aſſandum imponunt tegetibus,
ubi triduo nigreſcit non aliter quam huc affertur:abſꝗ cultu a/
lio putandi,minusꝗ ligonizandi cura eſt illis,ſimplici ac ſynce
ro telluris prouentu. Plinius arbores piperis ſimiles dicit iuni/ *Piper ut Iu-*
peris noſtris,ſuoꝗ tempore aliqui tradiderunt in fronte Cauca *niperus.*
ſi ſolibus oppoſita eas tãtum gigni. At hodie nauigationes Lu
ſitanorum in Orientem aliud docuerunt. Mittit & regio Ca
lechutenſis zinziber:haud dubie radix eſt, eruiturꝗ nonnun/ *Zinziber.*
quam pondo unciarum duodecim,nec omnibus eſt eadem am/
plitudo, Plus non agitur in profundum radix quàm ad ternos
uel quaternos palmos harundinum modo. Quum eruitur zin/
ziber,relinquunt internodium radicis in ſcrobe,unde erutũ eſt
zinziber,terramꝗ radici aggerunt ceu ſemen eius radicis,pro/
ximo anno eruturi fructum, id eſt, zinziber. Inuenitur in locis
æquis inſtar myrobalani,in tellure tamẽ rubente omnifariam.
;reſcunt etiam ibi nonnulli alij fructus & frutices,quales iaceri(alij graccara)amba,caro/
ıpel,comolanga,& alij plures nobis incogniti fructus,quorum quidam habent ſaporem
otonei Perſici,alij pruni Damaſceni,alij melonis,alij ficuum,&c. Creſcit deniꝗ in re/
ione illa aloe,& eſt gummi quoddam collectum ab arbuſcula,quæ ſolum una radice figi *Aloe.*
ır inſtar baculi in terra. Habet caudicem tenerum & rubicundum,odorem grauẽ & gu/
um amarum. Emittit aliquando non ſauciata lachrymam,eſtꝗ multo præſtantior quę in
ıdia gignitur,quàm quæ in Iudæa producitur.

De auibus & animalibus quæ in terra

Calechutenſi inueniuntur,itemꝗ de uino arboreo.

INueniuntur in Calechut compluſcula quadrupedum ac alitum genera,ut ſunt leones,
apri,cerui,hinnuli,lupi,boues fœminæ,bubali,capreæ,elephantes,uerum ibi non na/
ſcuntur ſed importantur. Sunt item ibi Pſitaci praſini coloris,alij ſcutulati, alij coloris
purpurei. Horum eſt tanta ubertas, ut adhibendi ſint cuſtodes ſeruandæ orizæ in ar-

uis,ne eam depaſcãtur. Sunt uo
cales admodum uiliꝗ precio.
Sunt etiam illic quædã alites Sa
rau nomine,pſitacis nõnihil in/
feriores, concentu tamẽ longe
ſuauiores. Sunt & complura a/
lia auitiorum genera noſtris diſ/
ſimilia,quorum mane & ueſpe/
ri tantus eſt concentus, tantaꝗ
canendi ſuauitas,ut nihil amœ-
nius audiri poſſit: in tam paruis
ucibus tota ferme conſiſtit harmonia. Ob id immenſa eſt incolarum uoluptas non ſecus

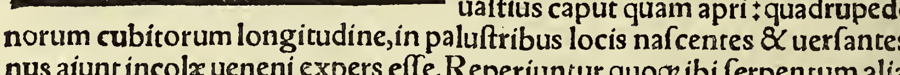

quam ſi in terreſtri paradiſo conſiſterent, uernantibus floribus,
uirentibusꝗ toto anno omnifariam arboribus:mira cœli clemẽ/
tia incredibiliꝗ temperie,hyeme æſtateꝗ nuſquam ſæuientibus.
Vernare enim ſemper uidentur,adeo algoris ac æſtus ſunt exper
tes. Mittit eadem regio cercopithecos,qui cultoribus præſertim
inopibus ſunt magno oneri,quippe qui iuglandium arbores con
ſcendunt & liquorem illum,unde uinum Indi exprimunt, effun/
dunt,euertuntꝗ uaſa,quibus liquor excipitur. Habent enim Indi *Arbor multa-*
arborem totius orbis arboribus lõge præſtantiorem:quæ palmæ *rum commo-*
inſtar cariotas edit. Hinc enim colligunt ligna,igni alendo aptiſ- *ditatum.*
ſima,iuglandesꝗ in cibatu gratiſſimas,item funes & teneros pã
nos,uinum,oleum & ſaccarum. Producit in primis nuces cariotę
inſtar. His demunt priorem corticem,ignibusꝗ delegant. Alius

uero fructus goſipino aut byſſino non eſt abſimilis
ex floribus uero pannum conficiunt ſerico ſimili
mum,& ſequens penſum rurſum nent, indeq; fiun
tenuiores funes. Vltimus autem cortex nucem oc
culit,cuius craſſitudo minimo manus digito nõ e
maior. Porro cum nuce ſimul latices gignuntur, iu
glandeq; adoleſcente creſcunt item aquæ in ea adeo
ut abſoluta nuce ſimul aquæ interiora nucis occu
pent. Eſt ea aqua limpidiſſima, roſaceæ non abſimi
lis,unde fit oleum pinguiſſimum. Incidunt etiã tru
cum mane & ueſperi,unde colligunt liquorem nob
liſſimum, quem igne decoquunt & faciunt potu
tam mirabilem, ut ſi quis modum excedat in furo
ferè incidat. Is liquor ibi temeti uicem ſupplet. Sed r
uertamur ad animalia quæ in Calechut inueniuntu
Adoleſcunt ibi ſerpentes in tantam magnitudinem
ut maximis ſuibus non ſint abſimiles. Habent lõg
uaſtius caput quam apri: quadrupedes ſunt,quate
norum cubitorum longitudine,in paluſtribus locis naſcentes & uerſantes. Id animalis g
nus aiunt incolæ ueneni expers eſſe. Reperiuntur quoq; ibi ſerpentum alia genera. Quo
dam enim habet tam exitioſum uirus,ut ſi uel tantillum eliciat ſanguinis,mortem homi

Vinum ex arbore.

afferat præſe
taneam. Sur
alij ſerpente
aſpidem ma
tudine repra
ſentantes: ru
ſum alij long
proceriores,
quorũ inge
inibi eſt copi
putanturq; a
incolis ſpiritus eſſe de cœlo ſumptos,ideo eos plurimi faciunt. Illud ea cõiectura aſſequ
tur,quod ſolo ictu præſentaneam afferant mortem: id efficit,ut inibi multa ſit ſerpentũ fo
cunditas,quoniam edicto principis impune uagantur. Sunt tamen apud eos huiuſmo
ſerpentes boni ominis: nam ubi aliquò cultores proficiſcuntur, ſi quempiam ſerpentẽ o
uiam habuerint,protinus felix omen interpretantur. Indiani pſitaci plerunq; uiridis ſu
coloris,præter caput quod rubet aut aureo ſplendet colore. Eſt illis magna & lata lingua
atq; ideo uocaliores ſunt,eduntq; uerba perceptibilia. Diſcunt primo & ſecũdo anno qu
docentur,retinentq; diutius. Bibunt uinum & utuntur pedibus manuum loco, cum c
bum capiunt.

Serpentes non interficiuntur.

Pſitaci.

Species aromaticæ unde comportentur in urbem Calechut.

Zinziber creſcit in Calechut,ſed plurimum quoq; ex Canonor illuc affertur.

Cinnamomum mittit inſula Zaylon, quæ eſt 50. milliaribus Germanicis ultra Calech in Oriente.

Piper creſcit in agro Calechut,ſed multo plus illuc portatur ex Corimucol, quæ eſt a d miliaria ultra Calechut.

Gariophila colliguntur in loco qui Meluza appellatur,diſtante aliquot miliaribus à Calechut.

Nuces myriſticæ ſiue muſcatæ & Macis creſcunt in Molucha,loco qui à Calechut diſtat ſquicentum & amplius miliaribus.

Muſchum ſeu Caſtoreum uenit ex regione Pego,quę diſtat à Calechut ferè cẽtum et qui quaginta miliaribus.

Margarit

Margaritæ ſeu uniones maiores leguntur prope inſulam & ciuitatem Ormus dictam, ſitā in ſinu Perſico, trāſmittunturq; ad Calechut, ceu ad generale emporiū totius oriētis.
Spica nardi & myrobalanum ex Cambaia in Calechut portantur.
Caſſia creſcit in agro Calechut.
Thus & myrrham ſuppeditat Arabia.
Aloe & camphora ex Kyui ſeu Chiua loco, quinquaginta miliaribus ab Calechut diſtante adferuntur.
Piper longum ex Samotor uenit.
Cardamomum maius mittit Canonor.
Preſilium uenit ex Darnaſſeri, ducentis fere milliaribus à Calechut.

De inſula Zaylon & de Cinamomo.

EST Zaylon regio latiſſima & fert inprimis elephantos complures. Habet etiā mōtem uaſtiſſimæ longitudinis, ad cuius radices pyropi, uulgo rubini, inueniunt, hyacinthi, ſapphyri, topazij & id genus lapides complures. Creſcit in ea arbor cinami, lauro haud abſimilis, præſertim ſi folia ſpectes. Grana primo gignit lauri inſtar, baccas credas, minutiora tamen, eademq; albicātia. Eſt autem cinamum nihil aliud quàm arboris liber, qui in hunc modum legitur. Singulis ternis annis incidunt ramos, delibrātq; & demptum eo modo corticem cinamomū appellant. Neq; enim caudicem incidunt, ſed ramos tantum. Quum autem colligitur non eſt protinus abſoluta ſuauitate, mēſtruo perfecta abſolutaq; eſt ſuauitas. Eſt inſula iſta ſita ſub æquatore in zona peruſta, uernāte ſemper tempore. Incolæ chlamyde corpora uelant exerto brachio, utunturq; pannis goſſipinis aut ſericis. Harundo apud eos lanceæ ac enſis, gladijq; uicem ſupplet, ob id perraro in prælio occumbunt. *Rubini Hyacinthi Sapphyri.* *Cinamomū arboris cortex.*

De urbe Tarnaſſeri & ciuium moribus.

DIſtat urbs Tarnaſſeri à regno Narſingæ uerſus ortum ſolis, 14. dierum itinere nauali, habetq; proprium regem, magnarum uirium & diuitiarum principem. Mittit ager huius urbis triticum, goſipium, nec non adfatim ſerici; ferunt arua omnifariam fructus, ferūt aſſyria mala, cetrinaq;. Gignit ea regio multifariam animalia, fera alia, exarmata alia: cicurū ſunt boues, pecora, capreæ, apri, cerui hinnuli, ferarum uero generis ſunt lupi, leones: uiſuntur etiam ibi feles eiuſmodi qui zibellum gignunt. Aruis præterea inerrant pauones complures, falcones, pſitaci pulcherrimi albicantes ſepteno colore: eſt etiam illic leporum ac perdicum mira fœcunditas. Honeſtant regionem complura alia auitiorum genera, raptu præſertim uiuentia, longe aquilis proceriora: ex quorum ſuperiore roſtri parte, capuli enſium fabricantur. Naſcuntur ibi multo proceriores quàm apud nos gallinæ, galliq; gallinacei. Incolæ edentes humi procumbunt abſq; gauſape: ligneis tamen uaſis utuntur adfabre factis: potus eſt illis latex ſaccaro conditus, ditioribus præſertim. Stratum ex goſipio habent, ſtragulam autem ex ſerico aut ſane xylo. In uniuerſum pedibus incedunt nudis præter ſacerdotes. Exhibet rex huius urbis coniugem deflorandā nō ſacerdotibus, ut ſolet urbis Calechut princeps, ſed albicātis coloris hominibus Chriſtianis aut Mahumetanis. Cultoribus uero idolorum id munus minime delegatur. Verum poſtquam deflorata eſt nupta priore nocte, ſi mariti de cætero honori defuerit, fidemq; iugalē temerauerit, morte protinus uulgatæ pudiciciæ pœnas luit. Ob id uolunt mulieres huiuſmodi ſalaces, ut nunquam nox qua deflorantur finem accipiat, ſed prorogetur ad menſem. Exempti rebus humanis ardenti rogo ſacerdotes regesq; deflagrant, combuſtorumq; cineres in uaſis Samijs, eiſdemq; infectis nitro condunt & defodiunt domi uaſa cineribus oppleta. Quum comburunt corpora omnifariam *Omnis generis aues.* *Sponſa ab alio defloratur.* *Mos ſepeliēdi*

 riam

riam odores in rogum conijciunt, aloen uidelicet, thus & myrrham, ſtoracem, corallum, ſandalium & id genus innumeras odoratas arbores, tubis clangentibus, tibicineqꝫ concinente, quaſi eorum more qui olim inter diuos referebantur. Tranſactis autem poſt uiri obitum quindenis diebus, mulier uiro ſuperſtes ad ſe conuiuij celebrandi gratia agnatos omnes accerſit, proditqꝫ compta omnium monilium genere ad locum combuſturæ mariti, ubi puteus agitur in profundum, qui capax ſit mulieris, ſeptumqꝫ uelant ſerico panno, & ardet interea idem puteus odoratis refertus arboribus: & mulier poſtquam conuiuæ epulati ſunt mandit plurimam betolam, unde mente uacuatur. Interea circumdant puteum innumeri tibicines amicti dæmonū cultu, & mulier quaſi lymphata ultro citroqꝫ commeat, nec aliter tripudiat quàm ſi choreas duceret, peractiſqꝫ ceremonijs in rogum ſeſe præcipitat, haud ſecus quàm ſi in cœlum recipienda foret. Et niſi mulier ſubiret id munus poſt uiri mortem, incredibilis infamiæ nota illi inureretur, foretqꝫ toti regioni ludibrio, ceu coniugis minus ſtudioſa. Hunc morem non ſeruant niſi ſummates, clarioresue urbis patricij, ideo pompæ huiuſmodi plerunqꝫ intereſſe dicitur rex ciuitatis.

De Pego regno & urbe clariſsima.

Bangella emporium.

PAtet iter nauale undecim dierum à Tarnaſſeri ad Bangellam ciuitatē, ubi rex quoque eſt & fertiliſſima terra, quippe quæ habet frumentum, carnem, ſaccarum, zinziber & goſſipiū. Habet propterea ditiſſimos negociatores. Singulo ēm anno abducuntur inde ad quinquaginta nauigia goſipinis pannis ſericiſqꝫ onuſta, qui ad Turcas Syroſqꝫ, nec non Arabes, Perſas, Aethiopes, Indoſue deferuntur. Inueniunt quoque ibi negociatores Chriſtiani, qui illuc ueniunt ex imperio magni Cham de Cathay, ferentes ſecum aloen, laſerpitium, caſtoreum & id genus fragrantiores odores. In hac urbe pannos non conficiunt mulieres, neqꝫ lanificio nentes imcumbunt, ſed uiris id munus delegatur. Hinc uerſus ortum ſolis uenitur ad urbem Pego nomine, ſitam ad limpidiſſimum amnem. Rex eius idola colit, habetqꝫ innumeros in armis, quū equites tum etiam pedites. Ager re frumentaria plurimum ſcatet, adfatimqꝫ carnium habent quaſi omnifariam animalia. Inibi perpauci ſunt elephantes, reliqua uero auimalia & auitiorum complura genera illic conſpiciuntur modo regionis Calechut, habent præſertim pſitacos uocaliores quàm alibi inueniuntur. Mittit hæc urbs præter monilia præſertim pyropos ſeu rubinos, mercimonia nulla. Hi lapilli præcioſi aliunde aduehuntur, ex urbe ſcilicet Capelan, qui tenebricoſa nocte non aliter lucent, quam ſi phœbus ipſe radios ſuos uibraret. Mittit circumiacens regio lac, ſandalium, preſilium, goſipium & ſericum. Hinc nauigatur in octo diebus ad ciuitatem Malacham, quam alij Melaquam appellant, ubi altrinſecus uiſitur inſula ingens, quam Sumatram appellant, olim autem dicta fuit Taprobana. Habet Malacha portum maris optimum & commodiſſimum, & ob id appellunt ibi plura quàm alibi nauigia, & comprimis aromata & complura alia mercimonia omnifariā illic conuehunt. Regio non eſt generatim ferax, mittit tamen triticū, carnes, perpaucaqꝫ ligna: aruis inerrant alites inſtar regionis Calechut, uerū pſitaci ſunt illis lōge meliores. Mittunt item aromata, ſandaliū, ſtannumqꝫ, elephantes, equos, pecora, bubalos, pauones & id genus cōpluria animalia. Illic mercari non licet, niſi emere aromata ſericumqꝫ uolueris. Ibi noctu per urbem incedere impune haud licet, graſſantibus inuicem incolis: nam mutuis cædibus canū more ſe conficiunt. Ob id appulſi negociatores, non niſi in nauigijs pernoctant. Quomodo Luſitani Malachā expugnauerint, dicetur infra in deſcriptione nouarū inſularum.

Sandalium. *Preſilium.* *Malacha ciuitas.*

Sumatra inſula.

Taprobana inſula.

HAnc putant Taprobanam eſſe inſulā, eſtqꝫ magna & diues. Nam habet quaternos diademate inſignitos reges. Sunt idolorum cultores, fideqꝫ & ritu uiuendi, necnon habitu regi Tarnaſſeri non abſimiles. Excedūt homines corporum magnitudine alios omnes. Sunt cæruleis oculis, atroci uiſu, terrifico ſono uocis, quibus immatura mors eſt. In annos enim centum æuum trahunt. Certis canalibus mare adeo altum adeoqꝫ depreſſum, ut nullæ unquam anchoræ ad profundi illius ima potuerint peruenire. Habitatores maria piſcationibus inquietant, marinaſqꝫ teſtudines capere gaudent, quarum tanta eſt magnitudo, ut ſuperficies earum domum faciat & numeroſam familiam non arcte receptet. Aiunt quaſdam quindecim cubitos habere in longitudine, atqꝫ ob id habitatores facile defendere ab omni iniuria aeris. Maior pars inſulæ

huius

huius calore ambuſta eſt,& in uaſtas deficit ſolitudines. Margaritas legunt plurimas maximasq́. Signato argento auroq́ ac ſtanno pro moneta utuntur. Aurum ſic eſt ſignatum: ab altera parte uiſitur dæmonis cælatum caput, ab altero uero carpentum quod elephanti trahunt. Mittit ea regio numeroſius proceriores quam alibi elephantes, eoſdemq́ meliores. Balenæ maris circumuagantur hanc inſulam & plurima habitatoribus inferunt incommoda. Sunt tam uaſtæ magnitudinis, ut in morem collium appropinquent littori, habentq́ dorſum aſperrimum, ſpinoſis ſetis & aculeis cuſpidatum. Et niſi homines caute ambulent in littore maris, non euadunt huiuſmodi horrendas beluas, quin ſubito abſorbeantur. Habent quædam tam immenſum rictum, ut nonnunquam deglutiant naues cum hominibus. Fert hæc inſula Lac ſeu lactam, unde conficiunt rutilum colorem. Gignitur autem in arbore iuglandibus noſtris haud abſimili. Eſt quoq́ ibi procerioris piperis uberior prouentus, miraq́ copia. Lingua patria piper molaga dicitur, & eſt longe procerius illo quod huc aduehitur. Venditur ibi non pondere ſed menſura, ut apud nos triticum. Tanta eſt huius ubertas, ut inde anno ſingulo uicenę naues onuſtæ Cataium, ubi frigidius eſt cœlum, euehantur. Hinc itinere quindecim dierum peruenitur ad inſulam Bandan nomine plurimum incultam ac infœcundi ſoli, humilis & plani, quam incolit genus hominū agreſte, parum diſtans à beluis: habentes humiles caſas, & qui amiciuntur ſola interula, nudis pedibus apertoq́ capite prodeunt, promittunt capillum, ſtaturæ deſpicabilis, idola colentes, obtuſi ingenij, nullarumq́ uirium: quorum ager præter myriſticam nucem (muſcatam appellant) & nonnullos fructus nihil mittit. Eſt autem myriſticæ nucis caudex Perſico caudici ſimilis, ramos, foliaq́ conſimilia producens, uerum nonnihil anguſtiora. Priusq́ nuces huiuſmodi percoquant, ſepit arborem macis ſeu maſtix florentis roſæ inſtar, & ubi nux percoxerit, maſtix eam complectitur, complexoq́ ſimul ſtato tēporo cultores legunt certatim uberiusq́ quàm poſſunt, quoniam communia ſunt ibi omnia, ceduntq́ præoccupātibus. Arbores abſq́ cultu ſuppeditante tantum natura, fructus mittunt. Leguntur quando apud nos caſtaneæ colliguntur.

Balenæ ingentes.

Molaga piper

Myriſtica nux

Procul illinc itinere ſex dierum eſt inſula Monoch, in qua gariophilum inuenitur, ſicut & in uicinis alijs inſulis. Eſt arbori huic caudex buxo nō abſimilis, folia uero cinnami inſtar habet, ſed obrotunda magis. Cumq́ matureſcere incipiunt, cultores harundinibus flagellant arborem, conſtrato prius circum arborem tegetibus ſolo. Colos telluri eſt qui ſubargilloſæ ac arenoſæ terræ eſſe conſueuit. Regio eſt humilis admodum, adeoq́ demittitur, ut ſeptentriones ibi minime cernantur, polo ſcilicet meridionali eminente ſupra terram.

Gariophilum.

De inſula Bornei.

INſula Bornei quam alij Porne uocant, abeſt à Monoch inſula quinquaginta circiter Germanicis milliaribus, coluntq́ incolæ idola & ſunt acerrimi ingenij ac uitæ haud illaudabilis. His non eſt idem habitus, alij interula goſipina, alij undonibus utuntur, alij apice ſubrutilo uti conſueuere. Ea inſula mittit quotannis adfatim camphoræ. Hanc arboris gummi eſſe adſeuerant. De hac inſula infrà in nauigationibus orientalibus, plura fortaſſis diſſeram.

Gyaua inſula.

QVinq́ dierum itinere uerſus meridiem à Bornei nauigatur ad Gyauam inſulam, quæ tam magna eſſe perhibetur ut complura regna contineat. Incolæ idolorum latriæ addicti ſunt. Hæc inſula ſericum mittit, ſyluis ſponte id gignentibus. Habet & ſmaragdos totius orbis elegantiores: habet affatim auri ac optimi æris: ager re frumentaria ſcatet, omnifariamq́ fructibus. Maria ſulcaturi incolæ ar-

cubus & harundineis ſagittis utūtur. Conſueu etiam gens illitas ueneno ſagittas, eo inſtrume to, quo nos tormenti inſtar figulina glande aue conficere ſolemus, ore in hoſtes uibrare, mortē illico afferunt, modo nonnihil cruoris eliciāt. Sc lent quoq; huius inſulæ cultores, ubi uiderint pa rentes ſenio cōfectos nullius iam uſus eſſe, in em porium adductos anthropophagis uendere, à qu bus continuo mactantur & loco eſculentorum quibuſdam abſumuntur. Idem agitur cum iunio ribus ſi deuenerint in ægritudinem deſperatam

Iaua inſula.

DVæ ſunt Iauæ inſulæ, maior ſcilicet & m nor. Maior plurimum extēditur in auſtrū diciturq; habere multa regna. Colunt incolæ idola & habent propriam linguam. Eſt in e magna copia piperis, nucum muſcatarum, ſpici, galangæ & cæterorum aromatum. Con ueniunt quoq; illuc multi negociatores, lucrāturq; multa ex auectis ſpeciebus. Sunt etiam in ea inſula anthropophagi.

Madagaſcar inſula.

Eboris copia.

HAec inſula inter maiores & di tiores mundi computatur inſu las. Habitatores eius Mahum tani ſunt. Producit hæc inſul plurimos elephantos, & eſt in ea magn eboris nundinatio. Nā in toto orbe no putatur maior eſſe elephantinorum dē tium copia q̃ in hac & Cuzibet inſula Non comeduntur in hac inſula aliæ qu camelorum carnes, quū illæ ſaniores in colis ſint, atq; inſula abundet his anim libus. Sunt præterea in ea multa nemo ra ſandalorum rubeorum, quorum gra tia multæ ibi fiunt mercantię. In mari u ro cete grandia capiūtur, ex quibus am brum colligitur. Sunt ibi leones, leopar di, cerui, damulæ & capreæ multæ, aliarumq; beſtiarum & auium multiplex uenatio.

Ambrum.

Zanzibar inſula.

ZAnzibar inſula proprium habet regem & linguam ſingularem. Incolæ eius ido la colunt, ſuntq; corpore groſſo ſed breui. Quod ſi ſtaturæ longitudo corpulen tiæ reſponderet, gigantes uideri poſſent. Sunt omnes nigri & nudi incedunt, u renda duntaxat tegentes. Capillorum habent miram criſpitudinem, & os mag num, nareſq; ſurſum patentes, aures quoq; habent grandes & oculos truces. Mulieres eo rum deformes ſunt ob oculos prominentes, os magnum & nares groſſas. Viuūt lacte, ca nibus, orizo, & dactylis. Carent uino, ſed conficiunt potum optimum ex oriza & ſacca ro, aliiſq; ſpeciebus. Veniunt illuc multi mercatores propter ebur & ambrum. Nam ſunt ibi plurimi elephanti & cete grandia.

De duabus inſulis, in quibus uiri & mu- lieres ſeparatim habitant.

SVnt in alto mari duæ inſulæ, octo aut nouem miliaribus Germanicis à ſe inuicē diſtan tibus, uerſus meridiem inter emporia Aden & Calechut collocatæ, in quarum una mo rantur

rantur uiri ſine mulieribus,uocaturq́; inſula maſculina,& in alia fœminæ ſine uiris,quæ & fœminina appellatur.Sunt Chriſtiani & habent inter ſe matrimonia. Mulieres nunquam ueniunt ad inſulam uirorum,ſed uiri uiſitant mulieres, moranturq́; cum illis tribus continuis menſibus,quiſq; ſcilicet cum uxore ſua in domo propria. Poſt hæc reuertuntur ad inſulam ſuam,ubi per reſiduum anni tempus manent. Retinēt autem mulieres filios maſculos ſecum uſq; ad decimumquartum annum,poſtea mittunt eos ad patres. Mulieres aliud nihil agunt,niſi quod curam habent filiorum,& fructus quoſdam legunt. Viri uero laborant & curam habent quomodo uxores & filios nutriant. Vacant piſcationibus, & piſces recentes atq; deſiccatos uendunt negociatoribus,unde multum lucri habent.

Imperium Cathay.

SVperior India,quæ nunc Cathay appellatur,eſt ampliſſima, potentiſſimaq́; regio, cui præſidet magnus Imp. Tartarorum Cham,quem alij Can uocant, habetq́; ſub ſe plurimas prouincias,populos & regulos,atq; infinitas inſulas in oceano orientali. Habet in imperio ſuo nominatiſſimas ciuitates,cuiuſmodi ſunt Cambalu, Quenquinaſu,Mien,Cacauſu,Canglu, Tadinſu,Tingui, &c. Apud hos

Cathæos multæ uxores in unius uiri coeunt matrimonium. Et is ubi uita diſceſſerit,apud grauiſſimos iudices ſuam quæq; de meritis agūt cauſam,& quæ officioſior præ cæteris uiro chariorq́; fuiſſe iudicātiū ſententia comprobatur,illa in habitu ornatuq́;,quo cultius ſe exornare poteſt,uictrix & lætabunda rogum aſcendit ac iuxta mariti cadauer accubat,amplexans illud & deoſculans ſuppoſitis ignibus cum coniuge defuncto concrematur:cęteræ cū nota & dedecore uiuunt. Cōnubia nō opibus & nobilitate,ſed formæ præſtantia cōciliant inter ſe,liberorum magis quam uoluptatis cauſa. Eſt & alia conſuetudo apud quoſdā Indos,ut qui filias præ inopia locare nō poſſunt,in ipſo ætatis flore cū tuba & claſſicis,quibus bellica ſignificari ſolent,in forum producunt. Tum multitudine cō uocata,puella coram aſtantibus primum poſteriora humero tenus detegit,poſtea anteriora. Quæ cum placita fuerit et ap probata,quibuſcunq; uidetur illa nubit. *Mores coniugum.*

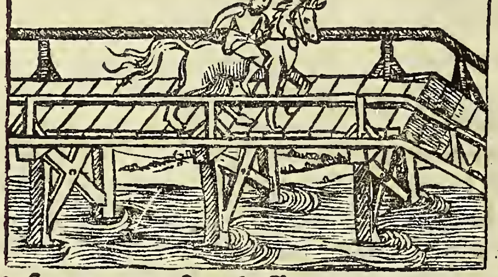

Cathaini Scythicum genus hominum eſt,ſuntq́; ſecundum Haitonum ſagaciſſimi,aſſerentes ſe ſolos hominum duobus luminibus cernere,cęteros mortales aut cęcos eſſe aut altero oculo captos: magnum ingenij acumen ſed iactantia maior. Perſuaſum eſt uniuerſæ genti,ſe cæteris mortalibus artium ſubtilitate & ſcientia longe antecellere. Candidum genus hominum, paruis oculis,natura imberbes,ueræ pietatis expertes. Solem enim quidam adorant,alij lunam,quidam fuſiles ſtatuas, nonnulli bouem,uariaq́; per hæc monſtra ſparſa eſt gentis ſuperſtitio. Non ſcriptas leges,non fidem norunt ullam: & quum in opificijs mirum ſit gentis acumen,nulla tamen his rerum diuinarum noticia. Timidum genus hominū, mortemq́; formidās: gerunt tamen bella magis ingenioſe quàm fortiter. Sagittis in pugna utuntur,telorumq́; generibus quibuſdam hominibus aliarum gentium minime notis. Papyracea moneta in uſu,quadrata forma,& in ea regis imagine expreſſa. Suppellex ex auro & argento,cæteriſq; metallis,olei inopia inſignis. *Cathæi abundant ſuo ſenſu*

Imperator Cathainorum curiam ſuam habet in potentiſſima urbe & metropoli totius imperij Cambalu, quæ tantæ magnitudinis eſt,ut complectatur per circuitum 6. milliaria Germanica. Eſt autem quadrilatera,habetq́; quælibet muri quadratura tres portas principales. In angulis quoq; murorū ſunt egregia palatia,ubi ciuitatis conſeruantur arma. Tranſeunt per hāc ciuitatem uici & plateæ rectiſſimæ,ut ab una porta liber aſpectus pateat per ciuitatem ad portam oppoſitam,domibus elegantiſſimis palatiorum inſtar utrinq; conſtructis. Extra ciuitatem duodecim ſunt magna ſuburbia,ſingulis duodecim portis contigua,in quibus iugiter mercatores inueniuntur & aduenæ homines. Dici non poteſt quanta uis mercimoniorum & o- *Cambalū regia.*

Emporium maximum. pum in hanc urbem conuehatur:putares toti orbi illa ſufficere poſſe. Aduehuntur autem lapides præcioſi,uniones,ſericum & diuerſarum ſpecierum aromata ex India & Mangi alijſq; regionibus. Nec tranſit dies per annum,in qua nõ circiter mille quadrigæ ſerico oneratæ huc ab exteris negociatoribus conuehantur. Quãta pompa,quantuſq; apparatus omnium rerum conſeruetur in Imp. aula,dici nequit. Habet in curia ſua duodecim equitũ millia,qui corpus ſuum cuſtodiunt. Cuſtodias autem ſuas tali diſtribuunt ordine,ut quum per triduum dux unus cum tribus millibus militum intra palatiũ regem ſtipauerit, tribus *Regis magnificentia.* ſequentibus diebus dux alius cum alijs tribus militum millibus obit hoc cuſtodiæ munus, cui iterum dux alius cum militibus ſuis ſuccedit. In conuiuijs Imperatoris, indicibilis obſeruatur pompa. Habet ad ſiniſtram reginã maiorem & principalem,ad dextram filios & qui de regali ſunt proſapia,in demiſſiori tamen loco. Reliqui uero barones & milites, ſedent adhuc in demiſſiori loco. Nemo in hac aula diſcumbens,alio quàm aureo utitur poculo. Principes qui regi diſcumbenti miniſtrant,omnes delicatiſſimo ſerico panno ora ſua cooperiunt,ne ipſorum halitus quoquo modo regium cibum aut potum contingat. Et quum Imp. ſcyphum ad bibendum leuat,omnes circumſtãtes citharœdi & muſicorum inſtrumentorum luſores,chordas inſtrumentorum tangunt,& ſuauiſſimum edunt melodiam,& cæteri aulæ miniſtri interim genu flectunt. Quantus honor exhibeatur huic Imperatori & quàm multa & præcioſa munera ei offerantur à regulis ſuis,principibus,præfectis prouinciarum & ciuitatum rectoribus,nemo ſatis explicare poterit,quam infinita ferè ſub ſe habeat regna,prouincias,nationes & dominia,quæ circum Cathay iacent,& omnia illum agnoſcant,atq; ceu deum & magnum Mahumetum uenerentur & adorent. Quantum faſtum & magnificentiam oſtentet,ſpectaculumq; exhibeat dum ad uenationem uel aucupium egreditur,quotq; in campo erigat tentoria, quæ à longe uiſa putantur magna eſſe ciuitas,qui ſcire cupit legat Paulum Venetum in ſecundo libro ſuæ in Indiam migrationis,& mira inueniet. Cõficiunt in Cathay potum optimum ex oriza & uarijs aromatibus,qui ſuo ſapore etiam uini excellit ſuauitatem. Laborãt in quibuſdam locis magna lignorum penuria,loco quorum ex montibus eruuntur lapides quidam nigri, qui in ignem miſſi ceu carbones ardent,ignemq; conſeruant,ut ſi ueſperi accendantur,per totã noctem uiuum ignem retineant.

De prouinciis quibuſdam magno Cham ſubiectis.

Tranſit fluuius quidam magnus, Puliſachnitz nomine,regnum Cathay, qui ſe ſe exonerat in oceanum,& per quẽ naues multæ cum plurimis mercibus aſcẽdunt. Eſt autem in eo loco pons marmoreus pulcherrimus,trecentos in longitudine habens paſſus & in latitudine octo,arcubus uero ſeu fornicibus uiginti quatuor innitẽs, ſculptis leonibus utrumq; eius ſuperiorem marginem adornantibus. Hinc non magna eſt diſtantia ad regnũ Tainſu,magnum & cultiſſimum,in quo ſunt uineæ multæ. In regno uero Cathay nullum creſcit uinum,ſed ab hac regione illuc defertur. Exercentur in hoc regno mercationes multę, abundatq; artificibus,& omnia arma,quibus utitur magnus Cham pro exercitibus ſuis fabricantur in eo. *Caromora flu.* Verſus regionem Mangi peruenitur ad flumen Caromoram,quod ob nimiam latitudinem & profunditatem nullum habet pontem. Abundat ea regio zinzibere,ſerico & auibus,præſertim phaſianis. Vltrà uero procedendo peruenitur ad ciuitatẽ grandem Quenquinafu,metropolim regni Quenquinafu. In iſtis regionibus inueniũtur animantia quæ muſchum producunt. Eſt autem animal illud in hac terra paruum & pulchrum magnitudine mediocris felis,habens groſſum pilum inſtar cerui,ungulas obtuſas in pedibus,duos oblongos dentes in ſuperiori rictu & duos in inferiori,atq; iuxta umbilicum habet ueſicam ſanguine plenam,qui immenſam redolet fragrantiam,eſtq; uerum muſchum.

De prouincia Mangi.

HAbet prouincia Mangi multas inſignes ciuitates, in quibus exercentur magna & uaria negocia, præſertim in ciuitate Conigangui magna uis ſalis uenundatur. In Panchi ciuitate, magna exercetur mercancia ſerici. In Sianfu ciuitate multi fiunt pãni ex auro & ſerico: & in Singui eſt emporium celebratiſſimum, magnaq; uis mercium per fluuium adducitur. Iuxta Caigui ciuitatem creſcit tanta uis bladi & orizæ, ut inde ad curiam magni Cham deuehatur. Numerantur in ciuitate Singui pontes lapidei circiter ſex millia, tam altos habentes fornices, ut magnæ naues trãſire poſſint ſine mali inclinatione. Ciuitas alia Quinſai nomine, eſt tam magna & inſignis, ut maior in orbe non eſſe putetur. Nam continet circuitus eius circiter centum milliaria Italica, quæ faciũt 25. Germanica. Pontes uero lapideos habet duodecim millia, eoſq; tam altos, ut naues magnę erecto malo pertranſire poſſint. Fundus autem ciuitatis eſt in loco paludinoſo ferè ut Venetiæ: quare ſi careret pontibus de uico ad uicum perueniri non poſſet. Habet artifices innumeros atq; plurimos mercatores. Ciues in magnis uiuunt delicijs, præſertim mulieres, unde & cæteris formoſiores ſunt. Verſus meridiem eſt lacus magnus intra mœnia urbis, qui circiter octo milliari a Germanica in circuitu ſuo continet, habens in littore plurimas domos nobilium, foris & intus ornatas. In medio uero lacus ſunt duæ paruæ inſulæ, & in qualibet eſt elegans palatium, in quibus continentur præparamẽta & uaſa quæq; neceſſaria pro nuptijs & ſolennibus conuiuijs. Nam quicunq; ciues inſignia uolunt celebrare conuiuia, illuc inuitatos ducunt & cum honore ſuſcipiunt. Sunt per uicos ciuitatis plurimæ publicæ turres, in quas tempore conflagrationis uicini quiq; res ſuas portant atq; ab incendio ſaluant. Ciues adorant idola, & comedunt carnes equorum, canum & aliorum immundorum animalium. Collocat magnus Cham in hanc urbem maximam cuſtodiam quo rebellio caueatur atq; furta & homicidia arceantur: in quolibet enim ponte interdiu & noctu decem habentur cuſtodes. Prouincia Mangi quum ſit latiſſima, diuiſit eam magnus Cham in nouem regna, cuilibet proprium aſſignãdo regem. Et hi reges omnes ſunt potentes, ſed magno Cham ſubiecti. Vnus illorum moratur in urbe Quinſai. Aliud regnum appellatur Fugui, in quo comedunt̃ humanæ carnes cum magna uoluptate, dummodo homines illi non morbo aliquo occubuerint. Quos in bello perimunt, eorũ bibunt ſanguinem & comedunt carnes. Inueniuntur in hac regione gallinæ, quæ loco pennarum pilos habent ut catti, nigri ſcilicet coloris, eduntq; oua optima.

Sex millia pontes in una ciuitate.

Nouem regna in regione Mangi.

De regione Tangut.

A Perſia duo ſunt itinera ad regionem Cathay: aut enim meridianum latus eſt obſeruandum petendaq; India, aut proficiſcendum per prouincias Carcham, Cotam, Peim uerſus aquilonem ad ciuitatem Lop, tota regione illa celeberrimam maximamq;, ſitam inter Orientem & aquilonem ad introitum deſerti magni. In hac ciuitate faciunt ſibi mercatores, qui deſertum tranſire cupiunt, parare cu[n]cta neceſſaria. Quieſcunt etiam in ea aliquantiſper, prouidentes ſibi de fortibus aſinis [&] camelis, quos uictualibus onerant. Et quando in deſerto uictualia deficere incipiunt, interficiũt aſinos uel in deſerto relinquũt quia nõ poterũt amplius illis de pabulo prouidere, quouſq; deſertum ſuperauerint. Camelos libentius ſeruant, quod pauco ſuſtentent̃ cibo & grauia ferãt onera. Offert deſertũ illud magnũ uiatoribus aliquãdo aquas amaras, ſed frequẽtius aquas dulces, ut ferè ſingulis diebus per illos 30. dies aquam recentem inueniant, ſed quæ interdum adeo modica eſt, ut non omnibus mercatoribus ſimul euntibus ſufficiat. Eſt deſertum illud multum montuoſum: & ubi ad planiciem peruenitur, illic per ſabulum eundum eſt. Eſt in uniuerſum ſterile & ſqualidum, nullumq; propter pabuli penuriam animalibus præſtat habitaculum. Cernuntur & audiuntur in eo interdiu & ſepius noctu, dæmonum uariæ illuſiones. Vnde uiatoribus ſumme cauendum eſt, ne multum ab inuicem ſeorſos diſſocient, aut aliquis à tergo ſeſe diutius impediat, alioquin quod primũ propter montes & colles quiſpiam comitum ſuorum aſpectum perdiderit, non facile ad eos perueniet. Nã audiuntur ibi uoces dæmonũ, qui ſolitariè incedentes proprijs cõpellant nominibus,

Lop inſignis ciuitas.

Dæmonis illuſio.

uoces fingentes illorum,quos comitari ſe putant,& à recto iti nere abductos in perniciem deducunt. Audiũtur interdum in aere concentus muſicorum inſtrumentorum, ſed frequentius ſonitus tympanorum. Superato deſerto peruenitur ad ciuita tem Sachion,quæ ſita eſt in ingreſſu prouinciæ magnæ Tan gut, ubi inter Mahumeti cultores, pauci inueniuntur Chri ſtiani Neſtoriani. Sũt quoq; ibi plurimi idololatræ, qui ſua ha bent monaſteria,diuerſis idolis cõſecrata,quibus & multa of ferunt ſacrificia,& dęmonibus magnos impendunt honores. Et quando homini filius naſcitur,ſtatim commendat eum ido lo alicui,atq; in honorem eius anno illo nutrit arietem, quem anno à natiuitate filij reuoluto, proximo illius idoli feſto unà cum filio offert cum multis ceremonijs. Officio finito,immo latas carnes ad locum aliquem deferunt,& conſanguinei eius omnes pariter congregati, carnes illas cum magna religione comedunt,oſſa uero decenter in uaſculo quodam conſeruãt.

Parentationes

Cæterum in mortuorum parentatione his utũtur ceremonijs. Curant proximi quiq; ut corpora exanimata comburantur ſicut reliqui populi orientis faciunt. Alij tamen mor tuum corpus aliquot diebus reſeruant,aliquando ſeptem diebus, quandoq; per menſem, nonnunquam per ſex menſes, domi capſam illi parantes & latera ſic compaginantes,ut nullus fœtor ex ea exhalare poſſit. Corpus etiam ipſum aromatibus condiunt,& capſam pulchrè depictam panno præcioſo operiunt, et ſingulis diebus,quibus cadauer domi te netur,hora prandij menſa iuxta capſam præparatur,uino & cibis per integræ horæ ſpaci um deſuper poſitis,putantes animam defuncti de appoſitis manducare. Eſt terra Tangut ampliſſima regio,complectiturq; multas priuatas prouincias,puta prouinciã Camul,pro uinciam Chinchital & Suchur,habetq; multas inſignes ciuitates,quæ omnes parent mag no Cham. Quidam incolæ credunt Mahumeto,quidam adorant idola, & quidam agno ſcunt Chriſtum ritu Neſtoria no. In terra Chinchital eſt mõs, unde eruit̃ minera chalybis & audanici. Inueniuntur quoq; ibi ſerpentes,Salamãdræ dicti, qui in igne ſine ſui læſione uiuere poſſunt. Vſus eorum adhibetur pãnis quibuſdam, qui ignẽ ſine ſui corruptione aut læſione fer

re poſſunt, quin & quando maculam contrahunt aliquam, proijciuntur per horam in ig nem,& extrahuntur mundi haud ſecus quam ſi optimè loti eſſent. Alia multa & innumera mirabilia ſcribit ſe uidiſſe & exploratum habuiſſe Paulus Venetus,qui fuit in partibus illis,à quo iſta habeo, à reliquis uero,quæ quoq; commemo rat, hic ſuperſedeo.

DE NOVIS INSVLIS, quomodo, quando & per quem illæ inuentæ ſint.

CHriſtophorus Columbus natione Genuenſis, quum diu in aula regis Hiſpaniarum diuerſatus fuiſſet, animum induxit, ut hactenus inacceſſas orbis partes peragraret. Petijt propterea à rege, ut uoto ſuo non deeſſet, futurum ſibi & toti Hiſpaniæ decus præclarum aſſeuerabat, ſi ſua opera & impenſa nouas regiones nactus eſſet. Hæc meditantem rex & regina deriſere, utpote cogitantem inania. Tandē per actis annis octo inſiſtente adhuc Columbo, cœpit rex ſermonibus eius aures præbere attentiores, decreuitq́ꝫ poſt multa experiri uiri ingenium. Vnde iuſſit liburnicam unā & celoces duas omni genere annonæ armamentorumq́ꝫ communiri, quibus expeditis, prima Septembris luce anno 1492. ſoluit ab Hiſpanis littoribus & diu optatū iter eſt aggreſſus. Soluens ergo à Gadibus diuertit uerſus inſulas Fortunatas, quas nunc Canarias appellāt, ob id quod canibus abundent. Fortunatæ uero olim dictæ fuerunt ob aeris miram temperiem, cœliq́ꝫ clementiam, & incoluerūt eas ferinæ gentes quibus nulla erat religio, nullaq́ꝫ uerecundia, utpote qui toti nudi incedunt. Hinc autem Columbus ſoluens nauigauit uerſus occidentem, tandemq́ꝫ inuenit aliquot inſulas, quarum duæ erant uaſtiſſimę, eiſq́ꝫ nomina indidit, alteram Hiſpanam, Iohannam alteram nuncupans.

Fortunatæ & Canariæ inſulæ

De duabus inſulis Iohanna & Hiſpana.

VEniens Columbus ad Inſulam quam Iohannam appellauit, audiuit innumeros auiū cōcentus, & in primis luſciniarū, quæ denſiſſimis inerrabāt nemoribus, mēſe nouēbri. Vidit quoq́ꝫ limpidiſſima flumina, eadēq́ꝫ ad potandū ſuauia, portus magnos & celebres. Et cum nauigaret ſecus inſulæ littora ductu Chori uenti & nullum comperiret finem, credidit continentem eſſe, propterea decreuit gradum referre, impellente pelagi ſæuitia. Conuerſa ergo naui ad Orientem, uenit ad inſulam quæ poſtea dicta fuit Hiſpana, appellensq́ue terram, conſpectus eſt ipſe & ſocij eius ab incolis inſulæ,

Hiſpana inſula

inſulæ,qui protinus fugerunt in denſa nemora. Noſtri tamen ueſtigia perſequuntur fugientium & mulierem quandam corripuere. Quam quum ad nauem reduxiſſent, uino & obſonijs prope diſtentam & eleganter ueſtitam, miſſam faciunt. Nam ipſi nudi incedunt & humaniores ignorant delitias. Veniente itaq; muliere ad ſuos, alij moti liberalitate in eam collata cateruatim ad littus currunt ferentes ſecum aurum, quod cum ollis teſtaceis & uaſis uitreis permutabant, pro minima & deſpicabili re aurum dantes. Contracta igitur amicitia, noſtri diligentius uitam eorum & mores cœperunt explorare, deprehenderuntq; eos habere regem. Vnde petentes interiora inſulæ, à rege honorifice ſunt excepti. Luſtrauerunt autem domos eorum, uideruntq; eas miro modo ſine ferro conſtructas. Nam omni ferro carent, loco cuius cote utuntur, eo ligna ſerrantes & excauantes.

Canibali antrhopophagi.

Corpora humana fumãtur

QVod autem inſulani primum à conſpectu noſtrorum fugerũt, id fecerũt quod putarent eos eſſe Canibalos, ferinos ſcilicet populos, qui in cibatu humanam carnem gratiſſimam habẽt. Hos noſtri præterierant, eos ad meridiem relinquentes. Vnde inſulani mœſtiſſime noſtris conquerebantur de efferatis Canibalorũ moribus, quod in eos non aliter ſęuirent quàm tigris uel leo in manſuefacta animalia. Nã impuberes, ſi qui corripiũtur, exectis teſtibus ſaginant uti nos gallos gallinaceos, puberes uero mox contrucidant, quibus exenteratis ilia comedunt recẽtia, membrorumq; partes extremas, cætera ſaliunt adſeruantq; ut nos in ſitia & farcimina om̃is generis. Mulieribus haud ueſcuntur, uerum eas ad prolem, ueluti nos gallinas ad oua ſeruant. Si qua eſt anus, ea mãcipij uicem gerit. Quando ergo Canibali ueniunt, incolæ inſularum dant terga, & licet ſagittis utantur, non ſunt tamen tantarum uirium, ut compeſcere eos queant.

De moribus habitatorum Hyſpanæ.

Panis ex radicibus.

VTuntur huius inſulæ cultores loco panis radicibus quibuſdam, quę ſunt inſtar napi, ſaporem habent, quem molles recentesq; caſtaneæ. Aurum apud eos eſt in precio, id enim auribus appenſum ferunt. Non emigrant finibus ſuis, nec ultro citroq; commeantes exercent commertia. Aurũ legunt in harenis cuiuſdam fluminis, quod ex editiſſimis deriuatur montibus. Id labore eximio colligunt, funduntq; in fruſta & demũ in laminas. Non ſunt apud eos quadrupedia niſi cuniculi, ſerpẽtes uero habent immenſæ uaſtitatis, ſed innoxios: ſylueſtres turtures, anates noſtris proceriores, anſeresq; oloribus candidiores, niſi q; capite rubeo ſunt. Ibi & pſitaci complures, alij coloris praſini, fului alij, alij uero Indis nõ abſimiles, id eſt, torque miniato. Hæc præterea inſula gignit maſticem, aloe & alia his nõ diſſimilia, & in primis grana quædam rubea, quæ pipere ſunt acriora.

Columbus inuentis nouis inſulis redit in Hiſpaniam, ac claſſe parata reuertitur ad Canibalos.

IGitur Columbus de compertis terris lætus, quum uer iam appeteret, decreuit patriam repetere, dimiſſis apud regem inſulæ trigintaocto uiris, qui diligenter ſciſcitarentur & explora-

explorarent locorum ſitus, regionis mores, frugumq́ ac arborum naturam. Ipſe uero ue-la uentis dans uerſus Hiſpaniam, duxit ſecum ex inſulanis uiros decem, non alia magis de cauſa, quam ut eorum linguam aliquando diſcerent, quoniam id conſequi haud difficul-ter poterant, quum characteribus noſtris ipſorum idioma ſcribi probe poſſit. Rex & regi na redeuntem Columbum uultu ſereno excipiunt, condecorantq́ innumeris titulis: uolue runt ut deinceps non Columbus ſed Admirans oceanum appellaretur. Parant etiã illi rur *Columbus appellatur Admirans.* ſus liburnicas decem & ſeptem atq́ celoces duodecim & in eis homines mille ducentos, omni genere armorum communitos, atq́ commeatum multum, ſemina quoq́ frumenti & plantas quæ mandarentur terræ, nam præter pinum & palmas nullas habent in inſulis arbores nobis cognitas. Inſtituit quoq́ Admirans ſecum ferre inſtrumenta omnis gene-ris ferrea, quæ conducerent urbi condendæ, ubi ſui tuta haberent receptacula. Igitur pri-ma Septembris ſoluentes ex Gadibus, uentis proſpere flantibus prima octobris applicue re inſulam Canariam, ac inde ad læuam iter faciens meridiem uerſus adnauigauit, tandemq́ deuenit ad Canibalorum inſulas: & quoniam die dominico illuc uenerunt, nuncupauerũt *Dominica inſula.* eam Dominicam: & ubi cognouerũt incultam eſſe, ultra progreſſi in 20. diebus peruene-runt ad aliam inſulam omni genere arborum refertam, quæ inenarrabilem odorem fragra bat: unde nonnulli allecti amœnitate loci in terram deſcendentes nihil animatum ibi con-ſpexere præter lacertas inauditæ magnitudinis. Eam Crucem appellarũt: & hæc erat quo

que Canibalorum inſula, ut re ipſa demum cognouerũt. Circumuecti autem inſulam caſas humiles compererũt, ex lignis inſtar amphitheatri factas. Erigunt enim com-plures eminentes arbores in orbem, inq́ eis trabes figũt, quibus arbores inhærent, fitq́ ut his fulcimentis minime ruant. Imbrices uero quum domum cooperiunt, ita con-ſtituunt, ut formam tentorij efficiant, ſurgitq́ in modum pyramidis, id eſt, in acutum. Demum has ſic diſpoſitas ar *Domus pyramidales.* bores intexunt palmarum folijs & quarundam aliarũ ar-borum, ut & uentos & imbres tutius arceãt: introrſus ue ro trabes texunt funibus bombicinis & radice quadam. Cubilia habẽt eminentia, quæ fœno & bombice ſternũt. Ingreſſis itaq́ noſtris inſulam, mox uiri & mulieres reli-ctis domibus fugerunt, & noſtri domos eorum ingreſſi inuenerunt impuberes multos uinctos & ad ſaginam ad ſeruatos, & complures anus, mancipiorum obeuntes of-ficia. Inuenerunt etiam illic uaſa fictilia omne genus, in quibus elixabant carnes humanas pſitacis, anſeribus & anatibus ſimul admixtis, alias autem uerubus impoſitas torrebant ſe

lectis oſſibus & brachijs humanis, quibus pro ferro utebantur ut ſagittis ſuis adfige-rẽt: ferro enim prorſus carent. Inuenerunt e-tiam caput impuberis recens abſciſum ſang uine adhuc defluente, trabi infixum. Cæte-rum mulieres quaſdam quæ ad noſtros con-fugerant, Admirans exornari iuſſit ritu no-ſtro & donari muneribus relegariq́ ad ſuos, quo factum eſt ut mox Canibali ad noſtros accurrerint pellecti muneribus, quibus affici ſperabant. Sed ubi coram fuere, illico terga dederunt proxima petentes nemora. Noſtri uero hinc ſoluentes, repetebant Hiſpa-niam inſulam.

Plurimas præteriit Admirans inſulas, & quid ſuis paſſim acciderit.

RElicta Canibalorũ inſula Admirãs cũ ſuis ultra progreſſus multas præterijt inſulas, inter quas una erat Matinina nomine, ut interpretati ſunt uiri inſulani quos Colũbus ſecum abduxerat in Hiſpaniam, & quos uendicauerat à ſæuitia Canibalorum, quam ſolæ mulieres

mulieres more Amazonum inhabitabant. Alias quoq; innumeras præternauigabant inſulas, quas appellauerunt Montem ferratum, S. Mariam rotundam, S. Martinum, S. Mariam antiquam, Sanctam crucem, in quam noſtri aquæ hauriendæ gratia ingreſſi, inuenerunt quatuor Canibalos qui quatuor comprehenderant mulierculas: quæ uiſis noſtris, cõplicatis manibus auxilium petere uidebantur. Liberatis autem eis uiri in nemora dilapſi ſunt. Videntes uero noſtri cymbam in mari uenientem cum octo uiris & totidem mulieribus, inita pugna cum eis, amiſerunt unum, quia barbari excutiebant ſagittas ueneno illitas, preualuerunt tamen noſtri & quibuſdam occiſis alios reluctantes ad Admirantem duxerunt. *Sagittæ ueneno tinctæ.* Hinc digreſſi innumeras inuenerunt alias inſulas, ſed quas accedere non potuerunt ob ſæuitiam maris & ſcopulorum in littore frequentiam. Nonnullæ tamen celoces quæ altiore fundo nõ egebant propius acceſſere & ſupra quadraginta ſeptem inſulas numerarunt, locumq; archipelagus nuncuparunt. *Archipelagus.* Hinc auecti nacti ſunt aliam inſulam nomine Buchema, quam Canibali frequenter adeunt, habentq; cultores eius perpetuam pugnam cum hoſtibus ſuis nempe Canibalis eos adeuntibus. Tandem uero Admirans peruenit cum tota claſſe ad Hiſpanam inſulam, uerum omine inauſpicato: nam hi quos loco præſidij ibi reliquerat, omnes exuerant uitam, ſicut & ex ſuis quos ex inſula abduxerat, ſeptem ob cœli mutationem occubuerant: unus uero eorum qui ſuperfuerat, ubi ſuam patriam claſſis applicuit, ſponte ab Admirante emiſſus eſt: reliqui uero nando clanculum aufugerunt. Dubitans tamen Admirans de ſuorum omnium morte quos in inſula reliquerat iuſſit tormenta quædam exonerari, ut reboatu edito, ſi qui deliteſcerent mox excitarẽtur, at nullus uſquam comparuit, cunctis fato functis. Tandemq; adactus rex inſulæ Admirãti rem per interpretes ut potuit ſic explicuit, eſſe in ea inſula reges ſe potentiores, qui ęgre ferebant Hiſpanos ſubegiſſe inſulas, propterea contenderant ad oppidum ubi Hiſpani degebant, eoq; expugnato contrucidauerint uiros & oppidum combuſſerint, ipſumq; ferentem noſtris ſuppetias ictum ſagitta fuiſſe, inq; eius rei fidem brachium faſcijs circumuolutum oſtentauit. *Infidelitas inſulanorum.* Sed deprehenſus fuit rex hæc omnia confinxiſſe, parumq; abfuit quin Hiſpani cum Admirante illum comprehenderint et pœnis examinauerint. At ille elapſus ad interiora inſulæ, ipſo facto oſtendit ſe noſtros contrucidauiſſe: quem inſecuti noſtri multa miranda inuenerunt, potiſſimum flumina aurifera & montem aurifero ſabulo conſperſum. Quo in loco Admirans ciuitatem condidit muroq; præcinxit, atq; hinc digreſſus cũ multis luſtrauit totam ferè inſulam, & in interioribus extruxit arcem, cui nomen S. Thomæ indidit, quo tutius arcana regionis tam fœcundæ ſcrutari quiret, minasq; auri ubiq; exploraret. Relictis autẽ ubiq; præſidijs, ipſe cum tribus liburnicis profectus eſt, nouas quæſiturus regiones, uenitq; primum ad Cubam, qua præterita peruenit ad inſulam Iamicam, *Cuba, Iamica* Sicilia maiorem, feracem & habitatore frequentem, hac inuiſa & rurſum dimiſſa, percurrens littus maris innumeras uidit minores inſulas, ferebaturq; propè in ſiccum, adeo mare inſulis ibi eſt implicitum compluribus. Vnde coactus fuit redire domum eodem itinere quo uenerat.

Hiſpani abutuntur officio inſulanorum.

INterim quo Hiſpani in Hiſpana inſula egerunt, cœperunt incolæ ob caritatem annonæ fame laborare, cauſaq; huius famis reijciebatur in Chriſtianos, qui eruerant ferè omnes radices, quibus barbari panem conficiebant. Et ubi incolæ compertum habuere, hæ fiſſe cordi Chriſtianis, ut regione diutius potirentur, legatos mittunt, qui præfectum orent ut ſuos frenet, nec ut ab eis ea patiantur, quæ uix ab hoſtibus expectaſſent: nã, ut aiebant, ſub prætextu quærendi auri mala innumera inferebant, & fere totam deuaſtabant regionem: adiecereq; ad hæc legati, ſe malle pendere uectigal, quàm his aſſiduo uexari incurſionibus & quiete frui poſſe nulla. Conuenit itaq; inter eos ut regi Chriſtiano uectigal ſoluerent, quoniam deficientibus radicibus, quæ illis loco ſiligīs ac tritici ſuccedunt, panem conficere nequibant, niſi intolerabili labore fere uemora omnia peragrarẽt. *Auri copia.* Numerabant autem ſingulo trimeſtri auri quædam pondera, qui uero aurũ non habebãt, pendebant aromata & cotonum, lini genus eſt. Interim uiri Hiſpani, qui auro fodiendo operam

operam dare debuerant, ocio & laſciuiæ uacabant, & præfectum ipſum pernicíali perſe-quebantur odio, effeceruntq́ꝫ ſuis moribus, ut barbari infrenes magis efferarentur, proſili-rentq́ꝫ degenerantes ab omni probata uita, & expenſæ quas faciebant pro auro quærẽdo, ſuperarent lucra. Anno tamen 1501. bimeſtri legerunt ſupra duodecim mille libras auri. Cæterum Admirans faciens præfectum inſulæ fratrem ſuum Bartholomæũ, ipſe in Hi-ſpaniam anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo nonageſimo quinto redire cõſtituit, ut regem Hiſpaniæ de ſingulis certiorem redderet. At in itinere ab aliarum inſularum cultoribus, qui contra Hiſpanos conſpirauerant, bello petitus, potenti manu ſe contra eos defendit.

Portugallenſes in oriente quærunt nouas terras.

INterim quo Caſtellani in occidente nouas & incognitas ſtuduerunt quærere terras, Portugallenſes hoc idem tentauerunt facere in Oriente, & ne alter alteri impedimento eſſent, partiti ſunt inter ſe terrarum orbem, autoritate ſummi pontificis Alexandri ſexti, hac ratione, ut ab inſulis Heſperidum, quas nunc Capitis uiridis appellant, recta in occidentem, & altera uerſus auſtralem polum protenderetur, orbemq́ꝫ in duas partes æquales diuiderent. Et quicquid incognitæ terræ in parte orientali degeretur, hoc Portugallenſibus cederet, quicquid in occidẽtali Caſtellanis. Hinc factum eſt, ut Caſtellani per meridiem in occidentem ſemper nauigauerint, & ibi continentem terram ampliſſimam, inſulas uero maximas & innumeras auri & margaritarum aliarumq́ꝫ opum diuitias inuenerint. Portugallenſes uero per meridiem & littora Heſperidum, æquatorem & tropicum Capricorni prætereuntes in orientem nauigauerunt, per Arabicum & Perſicum ſinus in Indiæ littora intra Gangem, ubi nunc maximum emporium & regnum eſt Calechuticum, delati ſunt. Hinc ad Taprobanam, quam nunc Zamaram & Sumatram uocant nauigauerunt, inde ad Auream cherſoneſum, ubi nunc Malaccha celeberrima urbs & maximum Orientis emporium ſitum eſt, peruenerunt. Ex hac ſinum magnum ingreſſi ſunt, ad Sinarum uſq́ꝫ populos. Sunt autem non procul à Malaccha inſulæ quas Moluccas uocant, in quibus omnia aromata gigni dicuntur & inde in Malaccham uehuntur. Excogitata proinde ratio fuit, ut & Caſtellani ad Moluccas inſulas nauigare poſſent, & inde aromata facile & minore impenſa & precio in Caſtellam deportare. Ratio nauigationis fuit, ut ex occidente ſubter inferius hemiſphærium in Orientem uſq́ꝫ nauigarent. Res quidem ardua uiſa eſt, quod incertum eſſet, utrum ingenioſa natura, quæ nihil non ſumma prouidentia conſtituit, ita Orientem ab Occidente partim mari partim terra diſtinxiſſet, ut hoc itinere & nauigationis curſu ad orientem perueniri poſſet. Non enim compertum erat, utrum illa ingens regio, quam Terram firmam uocant, occidentale mare ab orientali diſterminaret. Liquebat continentem illam ab auſtro in meridiem & inde in Occidentem uergere: repertas etiam ad ſeptentrionem regiones duas, quarum alteram Baccalearum, alteram Terram floridam uocant. Quæ ſi terræ huic firmæ cõiungerentur, nequaquam ex Occidente in Orientem poſſe deferri, cum nihil de freto aliquo huius terræ, quod trãſiri poſſet, inuentum eſſet. Interim uero rex Hiſpaniæ electus Imperator parauit claſſem quinque nauium, & huic præfecit Magellanum ducem, mandans ut ad littora terræ firmæ uerſus auſtrum nauigaret, donec illius regionis aut finem aut fretum aliquod inueniret, per quod ad odoriferas illas Moluccas inſulas, tantopere ob aromatum uarias ſpecies celebratas, peruenire poſſet. Paratis itaq́ꝫ nauibus & multo commeatu communitis, Magellanus ſoluit

Hiſpani diuidunt Oceanum

Taprobana Sumatra.

Moluccæ inſulæ.

Magellanus dux claßis.

die decimo auguſti, anno milleſimo quingenteſimo decimonono ex Hiſpali, & primum ad Canarias, deinde ad Heſperidum inſulas uenit, à quibus curſum ſuum inter occidẽtem & orientem uerſus continentem illam cœpit, ac intra certos dies felici nauigatione promontorium S. Mariæ detexit, ubi Canibali & anthropophagi morantur, perpetuoq́; curſu huius continentis littora legit, quæ longiſſimo tractu in auſtrum protenduntur, ita ut tropicum Capricorni ad multos gradus tranſcẽderit, ubi polum antarcticum quadraginta ſex gradibus ſuper horizontem eleuatum inuenit. Longitudinem uero à Fortunatis inſulis in occidentem quinquaginta ſex gradus tradidere. Delati itaq; in orientem, uiderũt aliquot Indos ad littora conchylia legere. Fuerunt proceræ longitudinis, ferinis pellibus tecti, ad quos dum aliquot ex Hiſpanis in terram egrederentur, atq; illis tintinnabula, & chartas papyraceas depictas oſtenderent, cœperunt Hiſpanos ad rude murmur & inconditum carmen circumſaltare. Venerunt tandem tres tanquam legati, qui Hiſpanos ſignis quibuſdam orarunt, ut ſecum longius in terram progrederentur, quaſi eſſent eos omni hoſpitalitate excepturi. Mittit Magellanus cum his uiros ſeptem bene inſtructos, ut regionem & gentem diligenter indagarent. Venerunt autem cum eis in deſertum & inuium locum, ubi erat tugurium humile, ferarum pellibus contectum. Duæ erant in eo manſiones, in altera mulieres cum prole ſua, in altera uiri. Exceperuntq́; hoſpites ſuos ferali apparatu qui tamen illis regius uidebatur. Occiſum eſt animal, quod haud multum ab onagro differre uidebatur, cuius carnes ſemitoſtas noſtris appoſuere, nullo alio cibo neq; potu appoſito. Noſtris noctu præter morem ſub pellibus cubare neceſſe fuit, ob ingentem uim niuium & uentorum. Quumq; illuxiſſet, noſtri imperioſius egerunt cum illis, ut ſecum nauim ingrederentur. At illi quibuſdam horribilibus pellibus à planta pedis ad ſummum uerticẽ tecti, facie uarijs coloribus infecta, arcubus & ſagittis ad prælium accincti longe maioris quam antea ſtaturæ in aciem prodeunt. Hiſpani qui ad manus deueniendum putabant, pixidem emitti iubent. Qui ictus & ſi irritus fuiſſet, egregij tamen gigantes, qui paulo antè Iouem debellaturi uidebãtur, hoc ſonitu adeo ſunt deterriti, ut protinus de pace loqui cœptum ſit. Conabantur noſtri aliquos de gigãtibus illis ſecum ducere in Hiſpaniam pro rei nouitate, ſed omnes elapſi ſunt è manibus eorum. Animaduertens uero Magellanus longiorem manſionem illic inutilem eſſe, ſimul autem mare fluctuoſum eſſet, cœlumq́; turbidum & terra illa continue ad auſtrum uergeret, ut quo magis progrederẽtur, eò regionem frigidiorem inuenturi eſſent, diſceſſus in maium menſem dilatus eſt, à quo illic aſperrima hyems ſæuire, cum in noſtra regione æſtas eſſet. Erat ibi magna copia lignorum, miniſtrabatq́; mare conchylia, pleraq; optimorum piſcium genera, & erant ibi fontes ſalubres, aucupium & uenationes, ſolum panis & uinum in naui defecerant. Erat ibi poli meridionalis eleuatio 40. graduum.

ſordidum. conuiuium.

Magellanus per fretum anguſtum ab occidente uenit in orientem ad uarias inſulas, ubi interijt.

SVperata hyeme, uiceſimaquarta auguſti ſoluit Magellanus, ſecutusq́; eſt terræ tractum in auſtrum uergentem, quouſq; tandem uiceſima ſexta Nouembris in continente illa fauces quædam, quæ ſpeciem freti præ ſe ferebant detectæ ſunt, quas ingreſſus Magellanus cum claſſe, iubet nauibus colluſtrare omnes occurrẽtes ſinus, ſi uſpiam tranſitus pateret in orientem. Inuenerunt uero tandem anguſtias maris profundiſſimas, per quas illis perſuaſum erat tranſitum eſſe in aliud aliquod pelagus, & ob id Magellanus ſtatuit per eum uela uentis dare. Erat fretum hoc latitudinis aliquando trium, aliquando duorum, nonnunquam decem milliariorum Italicorum, uergebatque paululum in occidentem. Altitudo poli Auſtralis quinquaginta duorũ graduũ inuenta eſt. Nullos autem mortales in littore conſpexerunt. Videns proinde Magellanus terram illam fragoſam eſſe & æternis frigoribus rigentem, indignum iudicabat in ea indaganda plures perdere dies, quapropter continuo curſu per fretum delatus eſt in aliud mare amplum & uaſtum. Longitudinem freti putant eſſe ferè centum milliariorum Hiſpanicorum. Terram quam ad dextram habuerunt, continentem eſſe non dubitabant, ad ſiniſtram autem inſulas eſſe exiſtimabant. Vidit quoque Magellanus continentem rurſus recta ad ſeptentriotrionem dirigi, quamobrem iubet, dimiſſa terra illa ingenti, ad dextram nauigationis curſum

Fretum ducẽs ex occidente in orientem.

urſum per uaſtum & ingẽs pelagus inter occidentem & ſeptentrionẽ dirigere, hac quidẽ ſtione, ut tandem per occidentem in orientẽ ac rurſus ſub zonam torridam perueniret, exloratum habens Moluccas in orientem haud multum ab ęquatore poſſe diſtare. Vbi quaraginta dies hoc modo per altum delati fuiſſent, & iam rurſus ſub tropico capricorni na-igarent, uenerunt in conſpectũ duæ inſulæ habitatæ, exiguæ tamen & ſteriles, quas infornatas appellauerunt. Inde rurſus ſoluentes ingens maris ſpaciũ conficiũt, inueneruntq́; nſulam quandam, quam ab indigenis Inuaganã uocatam cognouerũt, ubi poli arctici eleatio erat graduũ undecim, longitudinẽ uero à Gadibus per occidentem arbitrabant̃ graum eſſe 158. Protinus alias & alias uiderunt inſulas, ita ut ſe in archipelagũ quendam de tos uiderent, ubi indicijs & ſignis ſicut muti cum mutis loqui ſolent, ab Indis ſcrutantur omina inſularũ, diſcuntq́; ſeſe eſſe in Acacan, & haud longe diſtare inſulã, cui Selani noen eſſet, eam habitatam & copiam omniũ rerum quæ ad uitę neceſſitatẽ ſpectarent in ea periri. Defecerãt enim noſtris uitæ neceſſaria. Tendentes ergo ad Selani inſulam, aduer tempeſtate ad Maſſanã inſulam deiecti ſunt, inde ad Subuth amplam inſulam uenerunt. bi quidam ex Hiſpanis in tuguriũ à regulo inſulæ deducuntur, apponunturq́; cibaria iu-ta morem illorum. Panis erat ex trunco arboris haud multum à palmis diſſimilis factus. ignum enim illud fruſtatim diſſectum ac in ſartagine oleo frixum hunc panem præbet. otus erat humor, qui ex conſciſſis palmarum ramis defluere ſolet. Aucupia quoq́; con-iuium ornabant. Reliqui fructus illius erant regionis. Erat autem inſula illa diues auri & ingiberis. Inijt ibi Magellanus prælium cum aliarum inſularũ habitatoribus, ſed uicti Hiani amiſerunt Magellanũ cum alijs ſeptem. Amiſſo duce eligunt nouũ claſſis præfectũ, annem Serranum. Habuerat autem Magellanus ſeruum ex inſulis Moluccarũ ortum, uem in Malaccha emerat. Hic Hiſpanicã linguam callebat. Cumq́; Serranus nihil ſine eo gere poſſet, ille uero ex leuibus uulneribus in bello contractis decumberet, corriperetq́; ſum durioribus uerbis & minaretur uerbera, cõcepit ſeruus ingens odium in Hiſpanos, diensq́; regulum Subuth, docet inſatiabilem eſſe Hiſpanorum auariciam, ipſos quoque ndẽ ſæuituros in eum. Credit barbarus omnia, & clam cum reliquis inſulanis facit in Hipanos conſpirationẽ, obruit eos armata manu in conuiuio ad ſe inuitatos. At Hiſpani re-qui qui in nauibus manſerãt, de ſociorum clade edocti, maiores inſidias uerentes, ancho-s ſublatis, uela uentis ocyus committunt. Adducitur paulo pòſt ad littora uinctus Serra-us, obſecrat ut à tam dira hoſtium captiuitate redimatur. Hiſpani etſi ducem turpe relin-uere exiſtimabant, tamen fraudem & inſidias ueriti in altum tendunt, triſtesq́; abeunt, deferuntur ad inſulas Gibeth & Porne. Duæ in hoc archipelago inſulæ erant ingentes, uarum altera Siloli dicta eſt, altera quæ & minor Porne. Pornenſes colunt ſolem & lu-am. Pietatem & iuſticiam colunt, & præcipue pacem & otium amant. Omnibus præci-uum ſtudium eſt, ne finitimos populos aut peregrinos iniuria laceſſant. Aedes habẽt exis ex ligno & terra conſtructas, partim rudere partim palmæ frondibus coopertas. Vxo-es ducunt quot alere poſſunt. Cibo utuntur, quem aut aucupium aut piſcatio præbet. Pa-em ex oriza conficiunt. Potum ex liquore qui de palmis ſciſſis ſtillat. Alij mercaturam in ropinquis inſulis faciunt: alij uenationi alij piſcationi, alij agriculturæ ſtudent. Veſtes haent ex goſſapino. Camphoræ, gingiberis & cinamomi magnus apud eos eſt prouentus.

Panis ex trunco.

Magellanus occumbit in prælio.

Siloli. Porne.

Hiſpani ad Moluccas perueniunt.

VAledicentes Hiſpani regi ſoluunt à Porne, tenduntq́; ad Moluccas, quæ eis ab eo dem rege commonſtratæ fuerunt. Veniunt ante ad littora inſulæ Solo, ubi mar-garitas magnitudine ouorum turturum colligunt, ſed quæ non niſi in altiſſimo mari expiſcantur. Cœperãt tunc incolæ quum Hiſpani ad eos ueniſſent oſtreum, uius caro 47. librarum erat. Hinc facile credi poteſt, margaritas miræ magnitudinis illic eperiri, quum ſatis conſtet, uniones conchyliorum partum eſſe. Hinc ad inſulam Gilo-iam uentum eſt, ubi homines tam longis ſunt auribus atque adeo pendulis, ut humeros ttingant. Quæ cum mirarentur Hiſpani, intelligebant ab indigenis, haud longe diſtare a-iam inſulam, ubi homines eſſent nõ ſolum pendulis, ſed latis amplisq́; auriculis, ut quum

Margarita maxima.

ex uſu eſſet, altera earũ uniuerſum caput cõteger

Hi pani uero qui nõ mõſtra ſed aromata quærebá
omiſſis nugis recta ad Moluccas tendebant, oct
uo menſe illuc uenientes, poſtquam pręfectus e
rum Magellanus occubuerat. Inſulæ ſunt nume
Quinq; inſulæ Moluccæ. quinque, Tharante, Muthil, Thedori, Mare & M
thien, tum citra tum ultra tum etiã ſub ęquinocti
ſitæ. Alia gariophilum, alia myriſticam nucem, al
cinamomum gignit. Vicinæ ſunt omnes ſed part
atq; anguſtæ. Sunt habitatores earum egentes a
modum, utpote apud quos nihil præterqnam ar
mata proueniunt. Viuunt pane & piſcibus, nõn
quam pſitacis. Latent tuguriolis demiſſis admod
& in ſumma, omnia ſunt apud eos humilia & ſor
da pręter pacem, ocium & aromata. In Thedori
magna copia gariophilorum ſicut & in Tarante a
que Matthien. Arbores gariophilum proferente
Gariophilum. non niſi in abruptis rupibus prouenire ſolent, & ita denſantur ut plerunq; lucum faciar
Arbor hęc tum folijs tum craſſitudine, tum ipſa etiam altitudine, lauro ſimilima eſt, naſ
tur autem fructus eius in ſummis ſingulis ramuſculis. Corolla primũ, tum in ea flos ha
alius quàm mali aurei prodit. Rubeſcit primum gariophilum, mox ſole toſtum nigreſc
Huius arboris ſyluas inter ſe quemadmodum nos uineas indigenæ partitas habent. Inſ
Cinamomum. la Muthil cinamomum gignit. Arbor eſt ſurculoſa & alioqui ſterilis, ſiccitate gaudens,
milima arbori quæ malum fert punicum. Huius cortex ad ſolis calorem dehiſcens, à lign
auellitur & paululum ad ſolem detoſtus fit cinamomum. Huic propinqua eſt alia inſul
quę Badam appellatur, Moluccenſibus inſulis maior amplior'q;: in qua myriſtica nux n

ſcitur, cuius arbor procera ampla'q; eſt, arbori qu
Muſcata nux. nucem iuglandem fert admodum ſimilis. Neq; ha
nux aliter quàm iuglans producitur, gemino prot
cta operimento, puluinari primũ calycis, hoceſt, f
liculo, ſub quo tenuis mẽbrana, quę reticulatim n
cẽ amplectit̃. Hęc apud nos muſcatę flos, ab Hiſp
Macis. nis macis uocat̃, nobile & ſalubre aroma. Alterũ
perimentũ ligneum eſt putamẽ ut auellanę, cui nu
ineſt muſcata. Gingiber uero paſſim in ſingulis in
lis huius archipelagi naſcitur, aliud ſeminatũ, ali
ſpõte prouenit. Sed q̃d ſeminat̃ nobilius eſt. Herb
Gingiber. ſimilis eſt illi quę crocum fert, & eo modo eius rad
ferè naſcitur, quę gingiber eſt. Cum itaq; duę adhu
naues Hiſpanis ſupereſſent, una per altum mare r
ctà ad promontorium Africæ, cui Bonę ſpei nome
eſt, delata eſt, altera uero per archipelagũ uaſtum
oceanũ ad littora illius cõtinentis, cuius ſupra men
nimus, curſum accepit. Hęc libuit hic inſerere de n
uigatione, quam tentauerunt Caſtellani per occidentẽ in orientem, id'q; per fretum Mag
lani, ubi iter marinũ patet in orientem per continentẽ orbis noui. Nunc reuertemur ad C
lumbum ſiue Admirantẽ, qui longe antea primus nouas inuenit inſulas, continentem'q; n
ui orbis, at fretum illud quod traſmittit in orientem non inuenit.

Tertia nauigatio Columbi ad nouas inſulas.

ANno Chriſti 149?. ſoluens Admirãs in Hiſpania cum octo liburnicis peruenit a
Mederas inſulas, ubi claſſem bifariã partitus eſt. Nam quinq; naues direxit ad H
ſpanam inſulam, & cum reliquis ipſe pergit uerſus meridiem, traiecturus ęquat
rem ac deinde deflexurus ad occidentẽ, ut ſcrutaretur omnia quę Chriſtianis ha
ctenu

tenus fuerunt incognita. Perueniēs ergo ad Caput uiride, ultra nauigauit uſq; ad zonam orridam, ubi in tantos incidit calores ut non ſine uitæ diſcrimine partes illas adierit. Hinc autem reflectens in occidentē, ſalubriorem inuenit aërem, fauentibusq́; ſuperis uenit tanem ad terram cultam & habitatā: ubi uenit cōtra ipſum & ſuos cymba cum 24. iuuenibus agittis onuſtis, geſtantibusq́; clypeos, pudore tantum cooperto bombicino panno, capillum admodum promiſſum habentibus. Hos Admirans nutu & ſignis quomodocunq; quiat inuitabat ad mutua colloquia, illi uero non fidebāt noſtris, ſemper ueriti, ne fraus ſubeſſet quæpiam. Videns Admirans minime allicere poſſe eos nutibus & inclamationibus, decreuit eorum feritatē lenire melodia aut concentu aliquo. Muſica ergo excitata per tibines, barbari allecti accedunt propius, audientesq́; conſtrepentes tibias, rati ſunt belli ſignum eſſe, atq; ideo expediunt arcus & ſagittas, at Hiſpani appropinquātes eis, iecerunt in eorum cymbam indumenta quædam, hocq́; amicitiæ ſigno uolentes eos ſibi conciliare, etiamſi nihil effecerint. Fugerunt enim omnes. Inde ergo Admirans ſoluens uenit ad regionem, quę Paria uocatur, habitatore plenam, qui toti humani erga exteros erant, oſtendentes uniones, aurum, baccas & alias ſimiles opes, introducētesq́; noſtros in terram et omnē humanitatē exhibentes. Cœperunt autem noſtri eos percunctari, unde tantum auri eruerent. At hi quibus pro ſermone nutus erat, innuebant id è montibus quibuſdā egeſtū eſſe, nec tutò eos eò per id tēpus proficiſci poſſe, quandoquidē aut fera ibi eſſent animalia quęiam, aut anthropophagi Canibali, qui montes obſeruant. Deficiēte autem tritico, coactus fuit Admirans hinc diſcedere, directoq́; greſſu ad aquilonē deuenit ad inſulam Hiſpanā, ubi inuenit omnia ferè confuſa: Nam detrectabant Hiſpani qui in inſulis erant obedire Admiranti & fratri eius quin & grauiſſimas querelas contra eos apud regem Hiſpanię mouerunt & tandem uinctos miſerunt in Hiſpaniam.

Feri homines. *Paria inſula.* *Nutus pro ſermone.*

Petrus Alonſus nouas inſulas quærit.

POſtquā Admirans regum indignationē incurrit, complures è ſuis alumnis, qui ſulcandi maris artem nouerant, decreuerunt orbis partes inacceſſas adire, inter quos erat Petrus Alonſus, qui cōmunita naui peruenit ad Pariam, deinde ad Curtanā ubi cum incolis cœpit exercere cōmercia, pro acub⁹ & ſonalibus uniones accipiens. Ingreſſus quoq; terrā honorifice fuit exceptus. In eorū nemoribus uiſunt pauones innumeri, à noſtris nihil abſimiles, niſi quòd mares uix differūt à fœminis. Faſianis quoq; regio ſcatet. Hinc Alonſus Canchietē regionē applicuit, quæ itinere ſex dierū diſtat à Curtana occidentē uerſus. Ea regio abundat auro, pſitacis, bombice & incredibili tēperie aëris. Hinc delatus eſt in aliam frugiferā regionē, ſed quæ habebat feros homines, qui nullis officijs potuerūt ad amicitiam pertrahi. Relato ergo hinc gradu, deuenit in Cianam regionem, ubi innumeri ſunt uniones. Priuſquàm tamen eò deuenit incidit in Canibalos, contra quos tormenta exonerans facile eos terga dare coēgit. Onuſtus ergo unionibus Alonſus, rediјt in Hiſpaniam, patriam repetens.

Vnionū copia.

Pinzonus ſocius Admirantis quærit nouas inſulas.

VIncētius dictus Pinzonus anno Chriſti 1499. expedit quatuor celoces, aditq́; primum Canarias, deinde Caput uiride, eaq́; nauigatione progredīt in auſtrum longe ultra æquatorē, & inueniens in quadam inſula homines, nulla ratione potuit illos ſibi conciliare. Relictis ergo illis, aliam adeunt terram, in qua innumeri populi, inermes atq; nudi occurrerunt, ſimulantes ſe Hiſpanorū appetere amicitiam. Cumq́; unus in turbam illam ex naui proieciſſet ſonagliū, illi uiciſſim in Hiſpanos iecerunt fruſtū auri, accurrenteq́; audaculo quodam ut tolleret auri maſſam, illi condicto hominem cor-

ripiunt mira pernicitate. Tunc noſtri relicta claſſe ſocio ſuppetias ferunt, & mox inge
conſeritur prælium, eoq́ꝫ diſcriminis noſtri peruenerunt, ut uix eis pedem referre licueri
Sandalium. urgentibus barbaris. Soluentes ergo inde contenderunt ad aquilonem, ueneruntq́ꝫ ad r
gionem Payra & adiacentes inſulas, in quibus ſunt nemora ſandalij, quo negociatores

nerãt liburnicas ſuas, comp
tantq́ꝫ alio. Fert quoque ea r
gio arbores, quæ gignunt c
ſiam electiſſimã. Inuenitur et
ibi animal quadrupes & pro
gioſum, cuiꝰ pars anterior u
pem, poſterior uero ſimiã pr
ſentat, niſi ꝙ pedes effingit h
manos, aures aũt habet noctu
Portentoſum animal. & infra conſuetã aluum alia
habet inſtar crumenæ, in qu
deliteſcũt catuli eius tantiſpe
donec tutò prodire queant, &
abſq; parẽtis tutela cibatũ qu
rere. Nec unquã exeunt crum
nam, niſi quum fugunt. Porte
toſum hoc animal cum catulis tribus Sibiliam delatum eſt, & ex Sibilia Granatam.

De quatuor nauigationibus Americi Veſputij ad nouas inſulas.

AMericus Veſputius à Ferdinãdo rege Caſtiliæ unà cum Columbo circa annũ Chr
ſti 1492. ad quærendũ incognitas terras emiſſus, nauigandiq́ꝫ artem edoctus, ela
ſis aliq̃t annis proprias inſtituit nauigationes, duas ſub dicto rege Ferd. & dua
ſub Emanuẽle rege Portugliæ, atq; de illis ipſe idem ſcribit in hunc modum.

Prima Veſputii nauigatio.

ANno domini 1497. uiceſima menſis Maij cum quatuor nauibus uenimus ad inſula
Fortunatas, ubi polus ſeptentrionalis eleuatur gradibus 27. & minutis 40. atqu
Gens nudo corpore incedens inde in 27. diebus peruenimus ad terram magis occidentalẽ, quàm Fortunatæ ſunt
inſulæ, ubi polus Sep. attollitur gradibus 16. inuenimusq́ꝫ ibi gentem nudam innu
meram, ſed qui conſpectũ noſtrum fugerunt in montem propinquũ. Inde duos dies naui
gauimus donec ſolidum inueniremus portum, & inuenimus plures homines, quos uix po
tuimus allicere ad colloquiũ noſtrum, oblatis nolis, ſpeculis, crateribus cryſtallinis & ſimi
libus iocalibus. Animaduertentes uero animũ noſtrum ſyncerũ ad ipſos turmatim accur
rerunt, atq; omni ſecuritate adiunxerũt ſe nobis. Hi in uniuerſum ut ex materno utero pro
dierunt nudi incedunt. Nullos ſinunt in corpore pilos præter capitis, etiam ſupercilia tol
lunt. Habent omnes peritiam natandi, ut etiam ad duas leucas ſine ſuſtentamine natatio
nem cõtinuare poſſint, maxime autẽ mulieres. Arma eorũ ſunt arcus & ſagittæ. Armant au
tem ſagittas beſtiarũ & piſcium dentibus, quia carent ferro & alijs metallis. Pugnant con
tra confines qui alienæ ſunt linguæ. Pugnant autem non pro regno ampliando, quũ nullũ
habeant magiſtratũ, nec pro diuitijs augendis, quum ſuis ſint contenti, ſed ut ſuorũ mor
tes uindicent anteceſſorũ. Commeſſandi modum barbarũ tenent. Solo accumbunt quum
manducant ſine mantili. In retiaculis quibuſdam magnis bombicinis in aẽre ſuſpenſis dor
mitant. Corpore ualde mundi ſunt, quia ſeipſos frequẽter lauant. In dimittenda urina pla
Nullus pudor inſulanis. ne immundi & inuerecundi ſunt. Nullum legitimũ thori fœdus habent in cõnubijs, habet
quiſq; quot uult mulieres, repudiatq́ꝫ eas quando uult citra iniuriã. Mulieres ualde fœcun
dæ ſunt, & dum uterum geſtant nullum uitant laborem. Pariunt nullo ferè dolore, ita ut in
craſtinum alacres rurſum ambulent. Nec habent ob nimium partum uentrẽ rugatum aut
mamillas laxas. Habitationes ſingulis ipſis cõmunes ſunt, ipſæq́ꝫ illorũ domus campana
rum inſtar conſtructæ, firmiter ex magnis arboribus ſolidatæ, palmarũ folijs deſuper con
tectæ,

Inſulani homines.

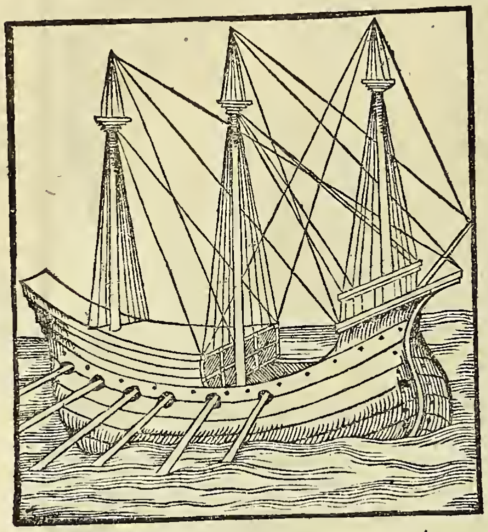
tectæ,& aduerſus uentos & tempeſtates tutiſſimæ. Nonnullis etiam in locis tam magnæ
ſunt,ut in una illarum ſexcentæ perſonę uerſari queant. Septennio quolibet aut octennio
transferunt ſedes ſuas, ob id quòd ex illorum longiore in eodem loco reſidentia aër cor-
rumperetur. Commutationibus aut mercimonijs in uendendo aut emendo nullis utuntur,
quibus ſatis eſt,quod natura ſponte ſua propinat. Aurum,uniones,iocalia,cæteraq́ꝫ ſimi-
lia,quæ in Europa pro diuitijs habemus, ipſi nihilipendunt. Carent omni farris ſemine:cõ-
munis uero eorum uictus, arborea quædã radix eſt,quam in farinã cõminuunt, alijsq́ꝫ car-
nibus preterqꝫ hominũ perraro ueſcuntur. Omnes hoſtes ſuos quos capiunt aut perimunt
magna feritate deglutiunt. His omnibus exploratis,decreuimus producere longius naui
gationem noſtram, ſectantesq́ꝫ aridam ipſam uenimus poſt aliquot dies ad portum quen-
dam, ubi inuenimus circiter uiginti ædes ingentes in modum campanarũ erectas : acceſſit
quoqꝫ ad nos magna hominũ multitudo ſub ſpecie amicitię,quidam natãtes,alij cymbis ue
cti,& ſubito arcus ſuos intenderũt contra nos: quod uidentes, magnanimiter defendimus
nos & circiter uiginti ex eis interemimus,uulneratis uero pluribus, & ex noſtris quinque
duntaxat læſis,qui tamen omnes incolumitati fuerũt reſtituti. Relicto ergo portu illo lon-
gius progreſſi comperimus gentem aliam, lingua & conuerſatione penitus à priore diuer
ſam. Nam egreſſi naues magna amicitia ab eis ſuſcepti ſumus, & pro more ſuo honorifi-
center tractati, cõuerſati inter eos nouem diebus. Eſt regio eorum multum amœna, fructi-
feraq́ꝫ. ſyluis maximis plena, quæ omni tempore uirent. Fructus habent innumerabiles, no
ſtris omnino diſſimiles. Sita eſt enim ea regio directe ſub parallelo, qui Cancri tropicum
deſcribit. Prouincia ipſa Parias ab ipſis eſt nuncupata. Hinc uero longiſſime nauigãtes &
gentes multas prætereuntes & ubiqꝫ aurum inuenientes,ſed non in magna copia,uenimus
ad nationem humaniſſ. ubi perſtitimus 37. diebus, conqueſtiq́ꝫ ſunt nobis incolæ, eſſe gen-
tem quandã ferocẽ & ſibi maxime infeſtã, quæ certo anni tempore ueniẽs, per uim multos
interimeret, abduceret,& manducaret, contra quam ſe uix defendere poſſent. Quam rem
quum nobis magna querimonia narrarẽt & nos illis promitteremus, nos eos de tantis in-
iurijs uindicaturos, illi iunxerũt ſeptem ex ſuis nobis, uenimusq́ꝫ poſt 7. dies ad inſulã Ity,
ubi inhumani illi homines habitabant & armis inſtructi contra nos proceſſerũt, cum qui-
bus cõgreſſi & duobus horis præliati, in fugã eos uertimus, interfectis ex eis uulneratisq́ꝫ
plurimis & 25. captis, ex noſtris autem uno interempto & 21. uulneratis & paulo pòſt ſana
tis. Dedimus autem ſeptem illis uiris qui nos comitati fuerant ex captiuis noſtris tres ui-
ros & 4. mulieres, quos cum magno gaudio ſecum duxerũt in terrã ſuam, & nos Hiſpaniæ
uiam ſequentes, cum multis captiuis uenimus Caliciũ anno 1499. decimaquinta octobris,

Diuitiæ cõtemnuntur.

Parias amœna regio.

ubi captiuos noſtros uendidimus, & lætiſſime ſuſcepti fuimus.

Secunda Veſputii nauigatio.

Venatio hominum ceu ferarum.

MOx ſequenti Maio Veſputius aliam ſuſcepit nauigationẽ, peruenitq́; per Canarias uſq; ad torridã zonam, & inuenit terram extra æquatorẽ ad partẽ auſtri ſitam, ubi polus meridionalis eleuatur quinq; gradibus. Cumq́; terrã non poſſet ingredi ac hinc inde uagaretur in mari comprehendit nauiculam quandam in qua circiter uiginti erant homines: at illi proſilientes in mare omnes euaſerunt præter duos quos ceperũt. In lintre autem eorum quam deſeruerant, bis geminos iuuenes inuenerunt, nõ de eorum gente genitos, ſed quos in tellure aliena rapuerant, quorum ſingulis ex recenti uulnere uirilia abſciderant. Hos Veſputius in ſuas recipiens nauiculas, didicit ex nutibus eorum, ſe à Canibalis captos & prope diem manducandos. Plaga ergo illa relicta & ultra nauibus progreſſi, uenerunt ad portũ tutum, repereruntq́; multos homines, cum quibus inita amicitia, fecerunt cõmercia, unica nola ementes quingentos uniones. In ea terra uinum ex fructibus ſementibusq́; expreſſum, ut ciceram ceruiſiamq́; albam & rubentem bibunt. Hinc ergo ſoluentes & longius abeuntes inuenerũt inſulam quandã, in qua erat populus beſtialiſſimus ac ſimpliciſſimus, benignus tamen. Hi aquam dulcem nõ habent in terra ſua, ſed colligũt rorem nocturnum decidentẽ ſuper certis folijs, auriculis aſini ſimilibus. Viuunt ex piſcibus maris. Nulla habent tuguria aut domos, ſed habent folia quædam grandia, ſub quibus à ſolis feruore ſed non ab imbribus ſe protegunt. Veriſimile tamen eſt quòd parum in terra illa pluiter. Hac ergo inſula relicta, Veſputius cum ſuis in aliam transfretauit inſulam, quam ingreſſus inuenit caſas quaſdã, in quibus inuenit duas uetulas & tres iuuẽculas, quæ tantæ erant ſtaturę ut omnes mirarent̃ earum magnitudinẽ. Cumq́; inter ſe deliberarent ut iuuenculas quaſi rem admirandã abducerẽt in Caſtiliã, ſuperuenerunt 36. uiri adhuc multo maiores mulieribus ferentes arcus & ſagittas nec non ſudes magnas inſtar clauarum, ex quorum conſpectu territi noſtri, repetebant naues ſuas. Inſequentes uero gigantes illi uſq; ad mare, cœperunt ſagittas uibrare in Hiſpanos, quouſq; illi duas machinas in eos dirigentes horrifico ſono illos in fugam uerterunt. Diſcedentes proinde noſtri, appellauerunt inſulam illam Gigantum inſulam, uenerũt ad gentem quandam aliam, quæ eos amice ſuſcepit, pluresq́; uniones obtulit, ita ut decem & nouem unionum marcas leui precio ab eis emerent. Obtulerunt quoq; quaſdam oſtreolas, ubi in quibuſdã centum & triginta uniones, in quibuſdam uero pauciores inueniebant̃. Hinc abeuntes uenerũt ad Antigliæ inſulã, quam Columbus ſuperioribus annis diſcooperuerat. Qua relicta, recta ad Calicium Hiſpaniæ portum nauigarunt, fueruntq́; cum honore ſuſcepti.

Populus beſtialis.

Gigantes.

Tertia Veſputii nauigatio.

VOcatus uero Veſputius ex Caſtilia ad Emanuẽlẽ regem Portugalliæ, anno 1501. decima Maij ſoluit à portu Liſibonæ, nauigauitq́; ſecundũ littus Atlanticũ quouſque peruenit ad ęquatorem. Decimaſeptima Auguſti uenerunt ad terram, in qua erant multi homines beſtijs prauiores. Sita eſt terra illa quinq; gradibus ultra æquatorem ad auſtrum. Inſulani uero magna copia congregati, nutibus inuitarunt norſtos ut ad ſe de nauibus egrederentur, & uiderent inſulam eorum. Erant duo in naui, quibus libuit egredi & uidere, quales gentes forent, aut ſi quas diuitias ſpeciéſue aromaticas haberent. Egreſſi autem ſunt data conditione, ut reuerterentur poſt quinq; dies ad ſummũ. Expectantes autem octo diebus in naui, illi non redierũt, in quibus diebus gens permulta no

uaad

na aduenìebat,ſed colloqui cum extraneis noluerunt,donec tandem fœminas adduxerũt, quæ familiares erga Hiſpanos ſeſe exhibuerunt. Quod uidentes Hiſpani,iuuenem unum ex ſe emiſerunt ualidum et agilem. Quem cum mulieres contingerent palparentq́ & pro pter eum non parum admirarentur,ecce fœmina quædam de monte aduenit & uallo quo dam à tergo percuſſit ut ſubito mortuus in terram concideret,quem confeſtim aliæ mulie res corripientes,pedibus in montem traxerunt,& uiri ad littus currentes noſtros arcubus & ſagittis impetebant. Hiſpani uero quatuor machinarum fulmina emittentes, illos in fu gam uerterunt. Mulieres interim,quæ iuuenem trucidauerant,Hiſpanis uidentibus in fru ſta ſecarunt,nec non fruſta ipſa eis oſtentabant & ad ingentem ignem torrebant & man ducabant. Viri quoq́ ipſi ſigna dabant,ſe alios Chriſticolas ante octo dies emiſſos, ſimili ter peremiſſe & manducaſſe. Tam magnam ergo ac tam grauem iniuriam Hiſpani paſſi, cum maleuolo animo illis impunitis abſceſſerũt. Longius ergo ad auſtrum digreſſi, inue nerunt copioſam gentium multitudinem,quos mitioris conditionis quam priores repere runt,quinq́ diebus apud illos manentes & cum illis negociantes. Hinc ultra progreſſi ue nerunt ultra tropicum capricorni,ubi polus meridionalis eleuatur 32. gradibus. Sed cũ mi neralia nulla ibi reperirent,nauigarunt continuo uerſus auſtrum,donec polus ille attolle retur 52. gradibus. Vbi in tantam uenerunt tempeſtatem,ut cogerentur omnia uela colli gere & cum ſolo nudoq́ malo remigare. Remeãtes ergo,uerſus Aethiopiæ latus arripue runt iter,atq́ inde regreſſi ſunt Liſibonam.

Sæuitia quorũdã inſulanorũ.

Anthropophagi.

Quarta Veſputii nauigatio.

HAec nauigatio facta fuit anno Chriſti 1503. ſed ad ſperatum finem non fuit perdu cta ob infortunium quod accidit in ſinu maris Atlantici. Inſtituerat Veſputius in uiſere inſulam Melcham in oriente poſitam,in qua dicuntur eſſe diuitiæ multę, & ubi ſtatio eſt omnium nauium à Gangetico ſinu & ab Indico mari uenientium. Eſt autem Melcha plus ad occidentem & Calechutia plus ad meridiem reſpicit. Venit au tem Veſputius primum ad uirides inſulas,ac inde nauigans peruenit ad Serralionam au ſtralem Aethiopiæ terram,unde paulo ulterius progreſſus,uidit inſulam in medio mari al tam & admirabilem, ſed ubi præfectus nauium nauem ſuam perdidit: illa enim ad ſcopulũ colliſa fracta eſt & ſubmerſa,euadentibus nautis. Habuerat ea nauis trecenta dolia , eratq́ in ea omnis claſſis potentia. Ingreſſi autem inſulam inuenerunt eam incultam,plenam ta men auibus,ſed nulla erant in ea animalia præter mures & lacertas,bifurcam caudam ha bentes,atq́ ſerpentes. Prouiſione ergo de neceſſarijs facta,coacti ſunt redire in Portugal liam,ſpe ſua fruſtrati.

Melcha inſula

Rex Portugalliæ ſubegit quædam loca in India.

CVm itaq́ ſubſequentibus annis frequentiores ab occidente per auſtrum in orien tem fierent nauigationes & Luſitani iam tutum ſibi per mare iter inueniſſent , fa ctum eſt ut ijdem præſidia quædam ponerent in Oriente, & rex Emanuel ſummũ capitaneum Alphonſum illis præficeret. Qui iacturam, quam antea Luſitani fece rant,iniuriamq́ ulciſci cupiens,Auream Cherſoneſum,Malacham accolæ appellant, con tendit(urbs eſt miræ magnitudinis)quam rex Maurus gubernabat,eouſq́ enim Mahume tica ſecta ſeſe extenderat,eamq́ oppugnare deſtinat. Commiſſo ergo prælio cum Sarace nis,Portugallenſes plurimis ex hoſtibus cæſis,urbem ui intrant, occupant, dataq́ prædæ libertate diripiunt & incendunt. Rex ipſe qui ex elephanto pugnabat, grauiter uulnera tus,cum ſuperſtitibus Mauris fuga ſibi conſuluit. In ea pugna magnus hoſtium numerus exiguo Luſitanorum damno interijt, capti plures, magna etiam ſpolia ablata,in quibus & ſeptem elephantes,ac æneorum omnis generis tormentorũ ad duo millia fuerunt. Ca pta urbe hoſtibusq́ profligatis,quo Chriſtianorum rebus conſuleretur, in fluminis oſtio quod mediam urbem interfluit,munitiſſimam arcem Alphonſus conſtruxit. Erant autem

Malacha in oriente expugnatur.

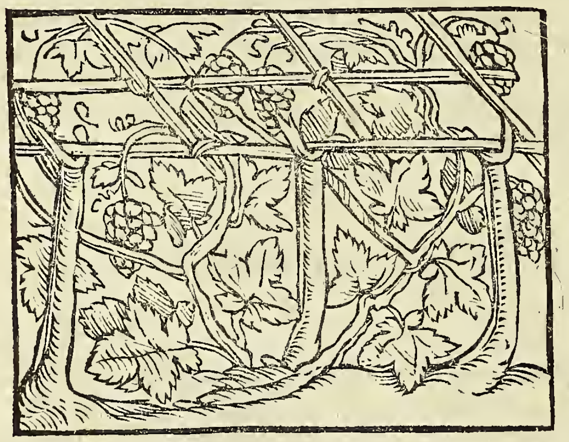
eo tempore, anno ſcilicet Chriſti milleſimo qningenteſimo 12. Malachæ plures extranei ac diuerſarum nationum mercatores, qui urbem cōmertĳ gratia frequentantes, & replebant multis diuitĳs atque multifarĳs aromatibus & odoribus. Hi ab Alphonſo fœdus ultro flagitantes, ab ipſo benignè ſunt ſuſcepti, domusq́ circa arcem, ubi tutius habitarēt, illis permiſſæ, & in hunc modum emporium rurſum multo frequentius & celebrius quàm antea inſtitutum. Rebus ſic apud Malacham compoſitis, relicto in arce munitiſſima ſexcentorum ſtrenuorum uirorum præſidio, Alphonſus in Indiam reuertēs, Goæ urbis præcipuam arcem, quam ipſe ſuperioribus annis magno noſtrorum periculo, ſed maiore hoſtium ſtrage occupauerat, regisq́ Emanuēlis ditioni adiunxerat, à Mauris obſeſſam reperit. Quos cum adoriretur præfectus, coēgit illos ut ſeſe dederent. Ibi quoque legati regis Narſingæ, regis Gambaię, regis Groſapę, aliĳq́ complures regum ſatrapumq́ legati à noſtro pręfecto fœdus pacemq́ ultro exorantes, ſua munera ſinguli afferebant. Non minorem poteſtatem cōſecutus fuit rex Caſtiliæ in occidentalibus inſulis, ita ut ex eorum imperio in Cuba inſula ſex condita fuerint oppida. In inſula Iucatana antea fuerat conſtructa magna urbs cum magnificis ædibus. Inſulam Cozumellam Caſtellani appellauerunt Sanctam crucem, eo quòd primum illam ingreſſi fuerunt in Maio ipſa die ſanctæ crucis. In inſula Hiſpana ſeu Hiſpaniola, uiginti octo torcularia fuerunt erecta, ad exprimendum ſaccarum, quod tam affatim in ea creſcit. Hinc quoque adfertur lignum Guaiacum, quo ualetudinarĳ cum ſumma abſtinentia curantur.

Portugallenſium in oriente potentia.

De Medera atque Canariis inſulis.

INter Hiſpaniam & Canarias inſulas eſt Medera inſula, quam Hiſpani noſtro æuo totam ſylueſtrem & incultam inuenerunt. Videntes autem ſolum eius eſſe fertiliſſimum, exuſſerunt ſyluas & adaptauerunt fundum ad frumenti productionem, extruxerūt denique domos in ea, & ſic coluerunt eam, ut hodie circumquaq́ nulla fertilior inueniatur terra. Alluitur perfluentibus amnibus, abundat ſcaturiginibus fontium, adiectæ ſunt quoque plurimæ molæ ferrariæ ad flumina, quibus nobiles arbores & quæ cedris ſimiles uidentur aut cypreſſis, diſſecantur, unde fiunt menſæ, ſcrinia ueſtium, ſuſtentamenta præcioſorum uaſorum & alia ſimilia. Eſt autem huiuſmodi arborum color rubeus & boni odoris, magnaq́ copia ferramenta eārū in Hiſpaniam deferuntur. Viſum quoque fuit regi Portugalliæ, ut in hac inſula cannæ ſaccarum ferentes plantarentur. Et quidem nō eſt falſus opinione ſua. Nam poſtquā plantatæ ſunt creſcunt uberrimæ, ferunt ſaccarū quod ſua nobilitate excellit ſaccarum quod creſcit in Sicilica atque in Cypro. Sunt & uites ex Candia in hanc inſulam translatæ & plantatæ, quæ tam feliciter in ea creuerunt, ut plerūq́ plures uuas easq́ maximas quàm folia producant. Gignit quoq́ & nutrit hæc inſula perdices, columbas, ſylueſtres pauones, apros feros, & multa alia animalia diuerſi generis, quæ etiam antequam homines inſulam inhabitarent, dominiū eius ſibi uendicarūt. Nec minus fertiles aiunt eſſe Fortunatas inſulas, quæ hodie ob canum copiam qui in eis ſunt Canariæ appellantur. Numerantur autem decem inſulæ, ex quibus ſeptem habitantur, & tres incultæ iacent. Quæ inhabitantur uocantur Fracta lancea, Magna ſors, Grancanaria, Teneriffa, Ginera, Palma, Ferrum. Quum Columbus eas primum ingrederetur, homines nudi ſine uerecundia incedebant, ſine religione

Arbor nobilis.

Vinum Creticum.

religione & timore Dei, ſed ſucceſſu temporum ad Chriſtum ſunt reducti, maxime quatuor inſulæ. Aiunt ſingulas propriam habere linguam. Teneriffa & Gran canaria, id eſt grandis Canaria, ſunt cæteris maiores. Teneriffa uideri poteſt à longe quinquaginta milliariorum Germanicorum interuallo, quando cœlum eſt ſerenum, idq́ ob hanc cauſam. Conſurgit in medio inſulæ petra quedā fortiſſima & maxima, quę quindecim leucis putatur erigi in altum expuitq́ perpetuo ignem haud ſecus quàm Aetna in Sicilia. Viuunt incolæ pane hordeaceo, carnibus & lacte. Abundant autem capris, onagris & ficubus. Carent uino & tritico.

LIBER SEXTVS
Coſmographiæ, per Sebaſtianum Munſterum

ex probatis autoribus & ſcriptoribus, antiquis & recentioribus collectus & in unum conflatus.

Africæ deſcriptio ſecundum uarias eius ter-ras,animalia & horrenda monſtra.

Nilus. MAiores noſtri totius terrę circulum,oceani limbo circumſeptũ,triquetrę eſſe fi-
gurę ſtatuere,eiusq́ tres partes Africã,Aſiam & Europã. Africam ab Aſia di-
ſterminat Nilus fluuius qui à meridie in Aethiopiã diffunditur,& Aegyptũ per
labens ac mirabili fœcunditate irrigans,oſtijs non minus 7.mari infundit̃.Sunt
tamen qui hunc orientalẽ Africæ limitẽ extendunt uſq; ad mare rubrum. Cæterũ Europam
ab Africa diuidit mare mediterraneũ, quod ab occidentali oceano circa Gades inſulam &
colũnas Herculis nõ amplius decem millibus paſſuũ patens,terras aperit atq; intrat.Afri-
ca ab orientis parte Nilo,à cęteris partibus mari terminata,Europa breuior,ubi mare attin
git latior, unde in iuga exurgens , pergit in curua ad occaſum, faſtigiatq́; ſe molliter & fit
Sterilitas Africæ. paulatim adductior,& ubi finitur anguſtiſſ.eſt.Quantũ incolit̃ fertilitate præſtat. Verum
maxima parte inculta eſt, & uel ab arenis ſterilib. obducta,uel ob ſitũ cœli deſerta,uel mul
to ac malefico animaliũ genere infeſta. Mare quo à ſeptentrione cingitur Libycum uocat̃,
à meridie Aethiopicũ,ab occidẽte Athlanticũ. A 4.non amplius nationibus ab initio Afri
cum ſolum incolebat̃, quarũ duæ indigenæ dicuntur & totidẽ alienigenę. Indigenæ quidẽ
Poeni atq; Aethiopes,quorũ alteri ad aquilonẽ Africę, alteri ad auſtrũ incolunt. Aduenæ
uero Phœnices & Græci,uetuſtiores Aethiopes necnon & Aegyptij,ſi uera ſunt quæ ipſi
de ſe prædicant, aſperi & inculti ab initio.Ferinę carnes herbæq́; ueluti pecoribus uulgo ci
bus fuere,neq; moribus neq; lege neq; imperio ullo uſi, uagi temereq́; palantes,nullas cer
tas ſedes habuere:ubi nox oppreſſerat,ibi corpora quieti dabant.Poſtea uero ab Hercule,
qui in eam terrã colonias deportaſſe dicit̃, mitiores cultioresq́; facti,ex ijs nauibus, quibus
in Libyam transfretauerunt,tuguria fecerunt,& conuenire cohabitareq́; cœperũt. Inæqua
liter itaq; Africa colitur,ad meridiem plurimũ ob nimios æſtus deſerta,contrà qua Europã
Vbi Africa fertilis. ſpectat frequentior illi cultus. Eximia & propemodũ portentoſa agrorum feracitas, utpo
te qui locis quibuſdam centeſimo fœnore reddant cultoribus meſſem. Mirum eſt quod de

Mauritanię ubertate dicitur:eſſe in ea uites, quas duorum hominũ complexus capere non
poſſit,uuarum racemos cubitales.Arbores circa Athlantem proceritate inſigni, enodi ni-
tore, folio cupreſſi. Alit & Africa elephantos & dracones, qui ipſis beluis inſidiantur,
ſuoq́; complexu enecant leones,bubulos,pardales, capreas & ſimias, quibuſdam locis ſu
pra modum frequentes, de quibus copioſius infrà dicetur. Olim Africa à pauciſſimis uiris
fuit

fuit circũnauigata & littora eius cognita, ut taceam de interioribus eius terris, atque ob id Ptolemęus ueluti incognitã exteriorem eius uerſus auſtrum partem inexplicatam reliquit. Inter uetuſtiſſimos inducitur à Plinio Hanno quidam, dux bellicus ciuitatis Carthaginẽſis, quem ſcriptores cõmemorant emiſſum ad nauigandũ & ad explorandum magnitudinem Africæ. Hic autẽ nauigationẽ incœpit prope Gades inſulã & circũductus per omnia Africę littora uſq; ad Arabiam, quicquid uidit & expertus eſt annotauit. *Hanno explorator Africæ.* Poſt eum alius fuit Euxinus nomine, qui fugiens regem Alexandrię Ptolemęũ Latyrũ, peruenit ad mare rubrum, atq; inde nauigio circuiſſe dicitur totam Africam, atq; perueniſſe uſq; ad Gades Hiſpaniæ, id quod Pomponius Mela teſtatur in tertio libro ſuę Coſmographię. Hæc omnia comprobant multiplices illę nauigationes, quę hodie fiunt à Portugallenſibus in orientẽ uſq; ad Indiam, unde ſine intermiſſione afferunt uarias ſpecies aromaticas, circumgyrãtes totam Africam à Liſbona uſq; ad Calechut, & rurſum à Calechut Portugalliam uſq; remeantes. Hæc nauigatio ſatis oſtendit, Africam clauſam eſſe terram, & circundatam undique mari. *Africa æquoribus circundata.* Ab occidente enim habet mare Atlanticum, à ſeptentrione mare mediterraneum, à meridie Oceanum, & ab oriente mare rubrum, quod ferè uſque ad mare mediterraneum exporrigitur. Extremitates ergo Africæ & quicquid littora eius per omnia maria habent, ſatis hodie cognita ſunt, interiora autem eius, magna ex parte incognita habentur. Cuius ratio eſt, quòd regio eſt ampliſſima & uaſtiſſima, collocata in torrida zona, atque ideo abundans maximo calore, deſtituta aquis & imbribus cœleſtibus, unde fit ut terra reſoluatur in harenam calidiſſimam, quam nemo pertranſire poteſt, multo minus inhabitare præter dracones, ſerpentes atque alia uenenata animalia, quæ hominem non admittunt. At ſi homines ibi ſunt, illi tam feri & beluini ſunt, ut nulla cum illis haberi queant commercia. Habitant enim more animalium in ſubterraneis ſpecubus, nullam habentes cum aliis hominibus communionem. In toto orbe terrarum nigriores & aduſtiores homines non inueniuntur quàm in Africa. Eſt enim hæc interior Africa omnium Nigritarum, Aethiopum & Trogloditarum patria, inhabitaturq; ab eis, ubi ſaltem cõmoda manſio eſſe poteſt propter harenam, aquas & uenenata animalia. *Troglodita.* Eſt harena in pleriſque locis tam mobilis, ut ubi hodie terra plana eſt, cras aut etiam poſt unam horam, flatu uentorum congeries harenæ inſtar montis coaceruetur, pereatq; & ueluti ſubmergatur quicquid uiuum ab ea cooperiatur. Sic legimus de Cambyſe rege, quũ inſtituiſſet deprædari Hammonis Libyci idoli templum, cooperatione ſatanæ quinquaginta millia hominũ in ipſo harenoſo deſerto fuerunt harena obruti & ſuffocati. *Mare arenoſum.* Fit etiam ut ob penuriam aquæ, terra Africæ in multis locis ægerrimè habitari poſſit, & cultores eorum locorum cogantur ſępe in remota ire loca pro quærenda aqua. Vbi enim perpetuus uiget calor, neceſſe eſt ut omnis humor terræ exiccetur. Ad hæc in uniuerſa terra & in nulla ſub cœlo regione tam multa pernicioſa inueniuntur animalia, ut in ſola Africa. Hæc nonnullas in Africa optimas regiones ſic cõfertim inhabitant, ut homini iuxta ea nõ ſit locus. Alia loca ęgre habitantur propter uenenatos uermes, ut incolę exituri ad campeſtres labores, cogant ſe ocreis munire à pede uſq; ad nates, ne à ſerpentibus lædantur. Et hæc à quibuſdã ſignatur ratio, cur Africa nullum gignat aut nutriat ceruum, qui natura horret uenenatos uermes, quibus Africa ſcatet. *Nullus ceruus in Africa.*

Diuiſio Africæ.

ATlas mons diuidit Africam in duas partes inæquales. Minor & anguſtior pars attingit mare mediterraneum: maior uero ultra Atlantem extenditur uſq; ad oceanum meridionalẽ, inhabitaturq; à diuerſis Nigritis ſeu Aethiopibus. Latus illud quod Europam reſpicit, à Carthagine uſque ad Herculis columnas feliciſſimũ eſt, etiamſi ferarum immanium nutrix ſit, ſed non ſicut mediterranea & interiora Africæ. Fuit hæc pars olim in quędam regna diſtributa, ſed præualentibus Romanis ſupra Carthaginenſes, fuit diuiſa in has prouincias, Mauritaniam, Numidiam, Africam, Cyrenaicam & Aegyptum. Ptolemæus ſeparat Marmaricam ab Aegypto. Noſtro æuo quando Turca & Saraceni totam maritimam occuparunt Africam, antiqua uocabula ferè omnia ſunt mutata, quum hæ partes hodie uulgo uocentur Barbaria, regnum Thunes, regnum Marrochorum

chorum, regnum Feſs, Argieræ &c. Aegyptus adhuc hodie priſtinũ retinet uocabulum.
Atlas mons. Itaque Atlas qui has terras ſeparat uaſtiſſima Aethiopum regione, incipit in oceano occidentali, extenditurq́ꝫ in orientem uſqꝫ ad Nilum fluuium Aegypti, in tantamq́ꝫ ſublimitatẽ aſcendit, ut eius cacumen infra in planicie uideri nequeat. Nam ferè è medio monte nubes incipiunt, hyeme & æſtate niues habet. Columnam cœli indigenę uocant. Emitit quoque hic mons ramenta quædam aut ipſe totus deflectit nunc in Aethiopiam & nunc uerſus mare mediterraneum, inſtar montis Tauri in Aſia, qui ramos eijcit nunc in meridiẽ & nunc in aquilonem. Mauri ſeu Aethiopes qui mox ultra Atlantem habitant, non ſunt tam feri ut illi Aethiopes, qui mediterranea interiora occupant. Nigritæ qui habitant uerſus occidentem uocãtur Heſperij, abundantq́ꝫ ebore, quia in eorum terra eſt copia elephantum. Iidem
Purpura. ſicut & Getuli capiunt in littore maris conchilia purpurarũ atqꝫ muricum, quorum ſanguine tinguntur nobiliores panni, qui purpurei uocantur, de quibus & ſupra iuxta Tyrum nonnihil ſcripſimus.

De leonibus quorum copia eſt in Africa.

MVltæ ſunt regiones in terra, quæ nutriunt leones. Nam inueniũtur in Thracia iuxta oſtia Danubij, in Armenia, in Parthia, in Africa, in arabia etc. Parthici nõ ſunt tam fortes & feroces ut illi qui in Thracia generantur. Habent magnum caput, eminentes palpebras, longum pilum iuxta collum & mentũ. Qui uero in Arabia generantur, habent longum pilum in collo & prioribus pedibus. Hi uero quos Libya & interior Africa producit, habent ferocem & toruum aſpectum, rarumq́ꝫ in membris pilum, ſed cæteris omnibus robuſtiores ſunt. Plinius tamen paulo aliter ſentit, nempe qꝫ leoni pręcipua generoſitas ſit, cum iubæ colla & armos ueſtiunt. Id autem ætate cõtingit, è leone cõceptis. Quos uero pardi generauerũt, ſemper hoc inſigni carent, ſicut & fœminæ. Magna his libido coitus, & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime ſpectat, inopia aquarum ad paucos amnes cõgregantibus ſe feris: ideo multiformes ibi animaliũ partus, uarie
Africa ſemper aliquid noui affert. fœminis cuiuſcunqꝫ generis mares, aut ui aut uoluptate miſcente. Vnde etiã uulgare Græciæ dictum, ſemper aliquid noui habere Africam. Odore, pardi coitũ ſentit in adultera leo, totaq́ꝫ ui conſurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatr̃. Ariſtotel. tradit leenam primo fœtu parere quinqꝫ catulos, ac per annos ſingulos uno minus, ab uno ſterileſcere, quouſqꝫ tandem in unam prolem partus deſinat, ſed quę reliquas omnes in generoſitate excellat: informesq́ꝫ fœtus ac magnitudine muſtelarum eſſe dicit, ut bimeſtres primũ moueantur. Contrà Herodotus apud Macrobium, itemq́ꝫ Gellius ſcribunt, quòd leęna in omni uita unum parit. Cauſa quòd catulus leoninus ubi in utero moueri cœ
Leæna duo ubera habet. perit, cum habeat ungues longe acutiſſimos, uterum matris lacerat, augeſcens magis ac magis imprimendo exulcerat. Habet leęna duntaxat duo ubera in medio uentre ſub pectore,

quæ

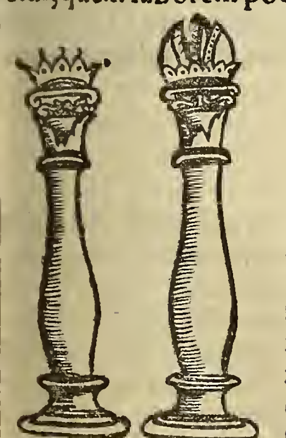
quæ cōparatione corporis admodū parua ſunt, eo quòd exiguū habeat lactis ſtillicidium. Leonum duo genera Ariſtoteles tradit, alterum breuius criſpo pilo atque ignauius, alterum longius atque generoſius. In uniuerſum infirmis eſt lateribus, reliquo corpore robuſto, ceruice præſertim ualidiſſima, quòd oſſe uno rigida conſtet, nec uertebris ullis iungatur. Solum hoc animal apertis oculis naſci autor eſt Democritus, minimum'que ſomno deditum, tradunt ſignum, quod dormienti cauda iugiter mouetur. Vrinam mares crure ſublato reddunt ut canes, grauem odore: rari in potu, ueſcunt alternis diebus, à ſaturitate interim triduo cibis carent. Quę poſſunt in mandendo ſolida deuorāt, ſed non capiente aluo coniectis in faucem unguibus extrahunt. Vitam leoni longam eſſe docet id, quòd plerique dentibus defecti reperiuntur. Leoni tantum ex feris ineſt clemētia in ſupplices. Nam proſtratis parcit, & ubi ſęuit, in uiros prius quàm in fœminas fremit: in infantes non niſi magna fame adactus graſſatur. Leonum animi index eſt cauda, ſicut & equorum aures. Immota enim cauda, placidus, clemens, blandienti'que ſimilis, quod rarū eſt: crebrior autem iracundia eius. Primum cauda uerberat terram, deinde creſcente ira flagellat tergum. Diu retinet uindictam contra hominē aut aliud animal à quo læſus eſt. Vulneratus obſeruatione mira percuſſorē nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Quando fugit, non obuertit tergū quaſi pauidus, ſed pedetentim progrediens & murmurans reſpicit retro. Ingreditur etiam obliquo itinere, ne cubile deprehendi aut fœtus inuadi poſſint. Oſſa ſolida, minime'que uacua habet. Vnde quidam ſcribunt, ex oſſibus eius ceu ex lapide ignem excuti poſſe, tantæ caliditatis eſt eius natura. Vnde fit non raro, ut ad iracundiam commotus, tanta irritetur rabie, tanto'que caleſcat æſtu, ut moriatur. Non autem niſi læſus exagitatur, aut fame incitetur. Illud obſeruatum quòd tale tam ſęuum animal, rotarum orbes circumacti, currus'que inanes, & gallinaceorum criſtæ cantus'que etiam magis terrent, ſed maxime ignes.

Clementia leonis in proſtratis.

Oſſa leonis ignem reddunt.

MAVRITANIAE deſcriptio.

MAuritania & Hiſpania, ut uides in tabula, intromittūt in ipſam terram tenui freto magnum illud mare, quod mare mediterraneū generali nomine uocari ſolet, expaciatur'que uſque in Syriam & Conſtantinopolim, imò aliquātò longius uerſus Scythas. Huius introitus ex oceano occidentali eſt tam anguſtus, ut latitudo eius ſiue traiectus ab Hiſpania in Africā non ſit niſi decem millium paſſuum, quidā numerant duntaxat ſeptem millia, id quod & ſuprà in ſecūdo libro annotaui: & in eo ferè loco ex utroque oppoſito littore conſurgunt duo montes, quidam uocant promontoria, alij dicunt ſaxa eſſe eminentiſſima, quaſi ex induſtria diſſecta, quo mare in terram intromitteretur, quem laborem poëtæ Herculi aſcribunt. ſicut & Herculis columnæ uocantur, & illa quæ obtinet latus Africæ appellatur Abyla, quæ uero oppoſitam in Europa partem tenet, Calpe uocatur, & à modernis Hiſpanis Gibraltar, mare uero interfluens, fretum Herculeum, & ob propinquam Sibiliæ urbem, mare Sibilicum, & à Gadibus adiacente inſula, mare Gaditanum. Accepit autem Mauritaniæ regio nomen à Mauris populis eam inhabitantibus. Hi putātur à quibuſdam Indi fuiſſe, & Hercule duce in hæc loca perueniſſe. Alij uero Mauros & Numidas, reliquos'que qui maritimā Africam cultiorē reddiderunt, Medos, Armenos, Perſas & Phœnices fuiſſe aſſerunt. Alijs placet eos dictos Mauros, à μαῦρον quod eſt nigrum, quod nigri ſint. Noſtro æuo uidentur Mauri appellari Marani, etiamſi nomē illud tribuatur Iudæis olim ad ſusceptionē Chriſtianę fidei compulſis, & male hucuſque eandem obſeruantibus fidem. Diuiſa eſt autem Mauritania ab antiquis tēporibus in duas regiones: orientalior à rege Bocho denominata eſt Mauritania Bochiana, & poſtea ſub Romanis Cæſarienſis, ſicut & Tingitana Mauritania primum dicta fuit Sitiphenſis à Sitiphi ciuitate, & poſtea Tingitana à Tingi ciuitate, iuxta anguſtias Gaditani freti ſita. De fertilitate Mauritaniæ

Mare mediterraneum.

Columnæ Herculis.

Marani.

Mauritaniæ mira ſcribuntur, ut iam ab initio huius libri ſexti indicaui.

De ciuitatibus Mauritaniæ.

PRæcipuæ & celebriores utriusq; Mauritaniæ ciuitates olim fuerunt Iol, Cirta, Arſenaria & Cartenna. Claudius Imperator ſingulari fauore & animo complexus eſt ciuitatem maritimã Iol propter amœnum ſitum eius, quapropter fecit eam inſtaurari atq; innouari colonis & muris, impoſuitq; illi nomen nouũ, ut deinceps *Mauritania Cæſarienſis.* Cæſarea appellaretur, à qua & tota prouincia deinde Cæſarienſis fuit appellata. Strabo tamen id adſcribit Auguſto cæſari, quodq; Cæſarea dicta eſt non ob Claudium, cuius iuſſu colonia facta eſt, ſed in gratiam Auguſti magis, cuius liberalitate cum poſt uictum patrem Iubam filius Romæ in triumpho ductus eſſet, miro in eo elucente ingenio reſtitutus eſt in regnum, fortunatiſſimã, ut Plutarchus ſcribit, conſecutus captiuitatẽ. Hinc enim effectum eſt, ut ex barbaro ac Numidia inter doctiſſimos connumeretur ſcriptores. Fuit autẽ tam pater quàm filius Iuba dictus. Pater à C. cæſare ſuperatus mortem ſibi conſciuit: filius uero Romam puer ductus, poſtea ſcripſit hiſtoriam ſingulari ingenio ac doctrina præditus & Auguſti benignitate ad paternum regnum remiſſus, ſucceſſorem Ptolemæum ex Antonij & Ceopatræ filia natum habuit: quo per Caligulã interfecto, Mauritania in duas *Cirta ciuitas.* eſt diducta prouincias. Cirta ciuitas ferè contingit Africam minorẽ uel ut alij dicunt, ſita eſt in Numidia, fuitq; olim potens & opulenta, in qua duo reges habitarunt, Siphaces et Iuba. Iuba, ut iam dximus, à ueteribus inter doctiſſimos numeratus eſt, quòd magnã partem Africæ luſtrauerit, & in hunc uſque diem quędam in Africa incognita eſſent, ſi rex iſte *Wandali irruerunt in Africam.* penetralia eius non indagaſſet. Multis poſtea tranſactis ſeculis, tempore ſcilicet diui Auguſtini, uenerũt ex Germania Wandali in Hiſpaniã, traiectoq; Sibilio freto uenerunt cum Genſerico rege in Mauritaniam, & occuparunt præſtantiores ciuitates & terras, quin & Carthaginem ciuitatem ſubegerunt, unde nullis armis aut uiribus expelli potuerunt, ſed compulſi fuerunt Romani cum eis facere pacem. Tenuerũt ſub ſua poteſtate Africam annis 74. uel ut alij ſcribunt, anis 96. tunc humiliati ſunt, & fuit Africa Romanis rurſum ſubdita. Item Septenſis ciuitas nõ procul ab Abyla monte ſita, nomen accepit à ſeptem mõtibus, qui fratres à ſimili proceritate appellati ſunt, ſimulq; iuncti huic ciuitati nomen dederunt.

Numidia.

ESt Numidia pars Africæ minoris, inter Tingitanam & Carthaginenſem regionẽ ſita. Plinius ſcribit Numidas Nomades dici, à permutandis pabulis, circumferentes domos plauſtris ductilibus, unde uagi dicunt̃. Hæc regio, ut Põponius ſcribit, ſpacio anguſtior eſt quàm Mauritania, ſed magis culta & durior, ubi Numidicum *Marmor.* marmor effoditur. Sunt in ea claræ urbes Hippon & Rhegium. Ab ortu habet Carhaginẽſem regionem, à ſeptentrione mare quod uerſus Sardiniam tendit, ob occaſu Mauritaniã & à meridie Aethiopiam, nec præter marmoris ferarumq; prouentum, aliud inſigne habet. Alluitur Ampſaca flumine ex Atlante deriuato.

Africa minor.

SVccedit Mauritaniæ & Numidiæ nobilis & toto orbe celebris prouincia, Africa minor, quæ quondam tot annis pugnauit aduerſus Romanos pro imperij dignitate, *Atlas mons.* ſed finaliter ſuccumbens, nolens uenit in poteſtatem Romanorum. Mons Atlas quià meridie hanc prouinciã claudit, multa ramenta in eam extrudit, atq; ſimul plurima immittit ferocia animalia, in magnam incolarum iacturam. Sed quantum attinet ad fontes, arbores & alia terrænaſcentia, feraciſſimus eſt mons ille, ab ea parte qua reſpicit mare. Nam gignit arbores, quę tam tenerã producunt lanã, ut illa cum ſerico conferri poſſit. Huius Africæ caput fuit olim Carthago, ut Roma Italiæ & hodie Conſtantinop. Turciæ, quam Græci à conditore uocarunt Carchedonẽ, Euſebius uero à Didone aſſerit conditam poſt Troianũ bellum. Fuit autẽ hæc celeberrima urbs cõſtructa in colle quodam eminenti, qui à gentilibus appellatus fuit mons Mercurij, poterãtq; Romani ab Oſtia ciuitate,

quæ

quæ ad oſtium Tiberis iacet biduo flante leni uento ad hanc nauigare ciuitatem. Trogus libro decimo explicans originem Carthaginis, ſcribit Elyſſam ſororem Pigmalionis ob metum fratris huc cum ſubſtantia fugiſſe, mercatamq́ de terra quantum corium bubalum circumdaret, ſed quod in tenuiſſimas ſectum partes, maius exiſtimatione ſpacium complexum eſt, locumq́ Byrſam propterea dictum, ubi urbem condidit Carthaginem, annis 72. ante urbem Romam. Quæ, ut refert Polybius, eo potentiæ uenit, ut omnē oram, quæ à mari noſtro abluitur, ab aris Philenorū, haud multū diſtantibus à magna ſyrte uſq; ad columnas Herculis teneret, quæ longitudo eſt 60. millium ſtadiorū. Nec hac ditione contenta, quin coloni eius tranſgreſſi fretum quod inter Africam & Europam interiacet, cum omni Hiſpania uſq; ad Pyrenęum potiti ſunt. Sed poſt tertium bellum Punicū Romani in formā prouincię redegerunt. Cum hoc Carthaginenſe imperium in flore eſſet, uſq; adeo creuit, ut numeraretur inter quatuor præcipua regna mundi. Sed uariante fortuna, adeo defecit, ut Carthagine diruta, circumiacens regio prouincia facta fuerit, & Maſiniſſæ commiſſa à populo Romano. Fuerat autem Maſiniſſa iſte Numidarum regulus & in Africa primùm populi Romani hoſtis, deinde amiciſſimus effectus uſq; ad finem uitæ perſeuerauit. Vt autem obiter Carthaginenſium res attingamus, noueris Carthaginem in peninſula quadam ſitam fuiſſe, quę ambitum habet ſtadiorum trecentorū & ſexaginta muro cinctum, cuius 60. ſtadiorum longitudinem iugum occupat, quod à mari in mare deſcendit, ubi Carthaginenſium elephantes ſtabula habebant, qui locus ampliſſimus eſt. In media ferè urbe arx fuit, quam Byrſam uocarunt, ſupercilium ſatis erectum & circumcirca habitatum, in cuius uertice Aeſculapij templum erat, quod Aſdrubalis uxor capta urbe ſecum concremauit. Arci portus ſubiacebant, & Cothon parua inſula in orbem ducta & euripo comprehenſa. Hæc itaq; Carthago & ea quę in Iberia eſt, uſq; ad columnas Herculis, & optimam Europę partem, tam in continenti quàm in mari loca complura & inſulas habebant. Quin & Libyam omnem adepti ſunt. Quibus opibus Carthaginenſes Rom. imperij æmulam compararūt & tribus maximis bellis inter ſe decertarunt. In initio belli trecentas urbes in Libya habuerunt. In Carthagine uero ſeptingenta hominum millia obſeſſi & in deditionē coacti, armaturarum dederunt ducenta millia, bellicorum inſtrumentorū tria millia, tanquam non amplius bellaturi. Sed cum rurſum bellum gerere decreuiſſent, mox arma fabricare conſtituerunt, unde ſingulis diebus 140. clypei confecti in armamentariū referebantur & gladij trecenti, lanceæ quingentæ & mille tela miſſilia. Sed nihil profuit eis omnis iſte apparatus eorum.

Carthaginis origo.

Vide Iuſtinum lib. 18.

Florentiſſimū imperium Carthaginenſe.

Byrſa arx

Excidium Carthaginenſe.

ANno ab urbe condita 602. tertium bellum Punicum fuit exortum, quod & ſuprà in Italię deſcriptione unà cum ſecundo bello ſignauimus. Cum enim ſenatus Romanus delendam Carthaginē cenſuiſſet, profecti conſules in Africam, caſtra prope Vticam tenuerunt. Ibi Carthaginenſes euocati, iuſſiq; arma & naues tradere, nec morati, tanta copia armorū repente eſt tradita, ut facile ex his tota Africa potuiſſet armari. Sed Carthaginenſes poſtquam arma tradiderunt & derelicta urbe recedere procul à mari decem millibus paſſuum iuſſi ſunt, dolorem ad deſperationem contulerunt, aut defenſuri ciuitatem, aut cum ipſa per ipſam ſepeliendi. Mox Aſdrubales duos duces creauerunt, armáque facere aggreſſi, poſtquam æs ferrumq́ defecit, aurea argenteaq; fecerunt. Conſules itaque cum aliquantam muri partem machinis diruiſſent, tamen à Carthaginenſibus uicti ſunt atque opprēſſi. Sed fugientes Romanos Scipio Scipionis Africani nepos, tribunus militum, repulſo intra muros hoſte, defendit & reuocauit. Occupato deinde eo in regno Numidarum, reuerſusq; contra Carthaginē, pugnauit contra eam ſex continuis diebus & noctibus, traxitq; Carthaginenſes ultima deſperatio ad deditionē, petebantq;, ut quos belli clades reliquos fecit, ſaltem ſeruire liceret. Primum igitur agmen mulierum ſatis miſerabile poſt uirorum magis deforme deſcendit. Nam fuiſſe mulierum triginta quinque millia, uirorum triginta millia, memoriæ traditum eſt. Rex Aſdrubal ſe ultro dedidit, ſuámque tantum ſalutem obtinuit. Transfugæ qui Aeſculapij templum occuparunt, uoluntario præcipitio dati, igne conſumpti ſunt. Vxor Aſdrubalis cum accenſam ardentemq; Carthaginem aſpexiſſet, occurrit uiro ſuo cum duobus liberis, eiq; dixit:

Viue

Incendium Carthagineſe.

Viue tu qui ſuperſtes eſſe Carthaginis potis es. Nam fruſtra pro nobis rogaſti. Et cum uolentibus filijs uirili dolore, furore fœmineo, in medium ſe proiecit incendium. Ipſa autem ciuitas 17. continuis diebus arſit, miſerumꝗ ſpectaculum de uarietate conditionis humanæ uictoribus ſuis præbuit. Diruta eſt autem Carthago, omni murali lapide in puluerem comminuto, cuius fuiſſe ſitus huiuſmodi dicitur. Viginti duo millia paſſuum amplexa muro, tota pene mari cingebatur abſque faucibus, quæ à tribus millibus paſſuum aperiebantur. Is locus murum triginta pedes latum habuit, ſaxo quadrato, in altitudine cubitorum 60. Arx cui Byrſæ nomen erat, paulo amplius quàm duo millia paſſuum tenebat. Ex una parte murus fuerat communis urbis & Byrſæ imminens mari. Spolia ibi inuenta, quæ uariarum ciuitatum excidijs Carthago collegerat, & ornamenta urbium ciuitatibus Siciliæ, Italiæ, Africæ reddidit, quæ ſua recognoſcebant. Ita Carthago 700. annis poſtquam condita erat, deleta eſt. Multitudo omnis captiuorum, exceptis paucis principibus, uenundata eſt. In quarto quàm cœptum fuit anno, bellum Punicum tertium terminatum eſt. Scipio nomen quod auus eius acceperat meruit, ut uocaretur Africanus minor.

Carthago à Romanis reædificata.

CVm diu Carthago deſerta permanſiſſet iacuiſſetꝗ in fauillis 22. annis, ut quidam ſcribunt, à Romanis fuit reſtaurata, ſed non in tanta ut prius magnificentia. Strabo uero ſcribit, quòd eodem ferè tempore quo & Corinthus rurſum à diuo Cæſare per id ferè tempus inſtaurata eſt Carthago, miſſis eò colonis, quicunꝗ uellent, & ex militibus nonnullis, & nunc quoque bene habitatur, ſi qua alia Libyæ urbs. Anno Chriſti 443. Vandali ſub rege Genſerico ſubiugarunt hanc urbem unà cum circumiacente

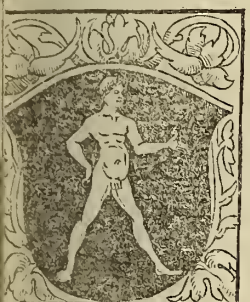
regione,

regione,tenueruntq́ eam ferè annis 96. Nam poſtquam Beliſarius deuicit Perſas ſub Iuſti-
niano Imperatore, idem traiecit in Africam & noctu cum plauſtris ruſticorum Carthagi-
nem introeuntibus ingreſſus urbem cepit, ubi diuitias infinitas reperit, Gilimerem regem
argentea catena uinctum ſecum abduxit, ac de eo Conſtantinopoli glorioſe triumphauit.
Sic tãdem illa Vandalica rabies cum ipſo nomine funditus eſt extincta circa annum domi-
ni 536. Agnoſcebat quidem populus Vandalicus Chriſtum, ſed fouebant ſectam Arianam
perſequebanturq́ orthodoxos & ueros Chriſti cultores. Paulo poſt regnante Heraclio
irruerũt Perſę in Africam illatisq́ Carthagini magnis damnis, eisq́ in Perſiam reuerſis, ue
nerunt anno Chriſti 608. Saraceni, magna potentia egreſſi de Arabia, & occuparũt totam
exteriorem Africam, deuaſtantes Carthaginem, multaq́ alia celebria loca, & in hunc uſq́
diem eandem regionem ſubiectam tenent, niſi quantum noſtro æuo Turca de eadem ſibi
ſubiugauit.

Vvandali exterminantur.

Saraceni occupant Africam.

Tunis ciuitas.

Est hæc una ex uetuſtioribus Africæ ciuitatibus: nam meminit eius Strabo in hæc uerba: In ſinu Carthaginenſi eſt Tunis ciuitas & aquæ calidæ & lapidariæ quædam. Et Polybius de hac urbe ſic ſcribit: Romani Attilio duce ad Mercurij promontorium, quod è regione Siciliæ eſt, applicantes, uictoriam naualem adſecuti ſunt, inde Tunim oppidum ex pugna receperunt: ibiq́ quod contra Carthaginem eſſet, poſitis caſtris prelio terreſtri regionem depopulati ſunt. Hanc Saraceni poſtea ſibi regiam conſtituere, quam diuus Ludouicus Gallię rex cum iam per uim cepiſſet, poſt obitum ſtatim poſteri eius amiſerunt. Sunt autem qui putant, ex ruinis Carthaginenſis urbis Tunim plurimum ampliatam & decoratam. Vbi enim Saracenis placuit ibidem regiam conſtituere ſedem, Tunis plurimum creuit in ędificijs & diuitijs. Eſt in regno Tunetano palus Tritonia, ubi Minerua cantatiſſima mulier olim apparuiſſe dicitur, quæ & alio nomine Pallas appellatur. Hæc Iouis primogenita fuit, quæ apud rudes Afros ex Iouis cerebro genita credita eſt, cum eius origo non innotuerit, mortalibus autem plurima exhibuerit beneficia. Ipſa enim primo lanificium adinuenit. Nam oſtenſo quo ordine purgata lana & dentibus ferreis pectinata atque colo filata, etiam textrinum dicitur excogitaſſe officiũ. Vſum inſuper olei eo uſq́ mortalibus incognitum hęc ipſa inuenit & docuit. Ipſa etiam ſapientiæ dea & artium inuentrix dicitur. Cum itaque apud gentiles eius fama & numinis reuerentia late diffuſa eſſet, in eius honorẽ templa conſtruxerunt, præcipue Romę iuxta templum Iouis.

Saraceni faciunt regiam.

Tritonia palus.

Barbaroſſa rex Argieræ expugnat Tunetanum regem, ſed qui per Carolum Cęſarem reſtituitur.

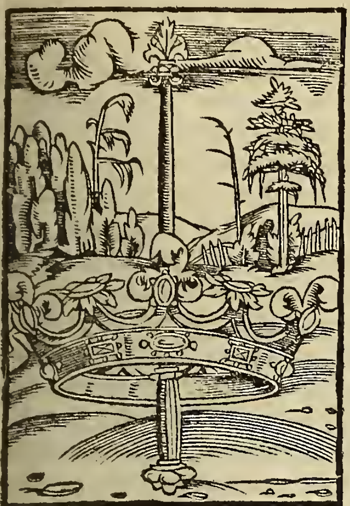
Rex Tunetanus qui noſtro æuo in Africa minori rebus potitus eſt, propter regni ſui anguſtiam fœdus inijt cum rege Hiſpaniæ cõtra Barbaroſſam regem Argieræ, à quo regno fuit priuatus, ſed anno Chriſti milleſimo quingenteſimo triceſimo ſeptimo per Carolum regem Hiſpaniæ atq́ Imperatorẽ rurſum reſtitutus. Hic perſuaſus à Carolo cæſare, permiſit Chriſtum in Tuni prædicari, ſed oleum & opera perditur apud illos Saracenos ſeu Mahumetanos. Non eſt admodum potens regnum Tunetanum, atq́ ideo ſæpe infeſtatur à Barbaroſſa Argierenſi. Eſt autem Barbaroſſa iſte natus matre Chriſtiana, fuitq́ à puero pauper, ut cogeretur etiam in Hiſpania circũferre & uendere caſeos, ut accepi à uiris fide dignis. Deinde cœpit in mari piraticam exerce

re,unde non parum ditatus multisq́ perditiſſimis uiris ſtipatus, inſidijs & tyrannide reg/
num Argierę inuaſit,quod in Mauritania ſicut & regnum Fes,locum habet .Quo occupa
to,adiunxit ſe Turcæ, feliciterq́ illius bella in mari gerens, regnis Hiſpaniæ infeſtiſſimus
fuit,abduxit homines captiuos,deuaſtauit ciuitates & regiones, aliaq́ multa & innumera
damna Chriſtianis intulit: quare motus memoratus Carolus cæſar, unà cum rege Tuneta
Carolus cæſar aggreditur Argieram. no qui iam à regno ſuo exulabat, bellum mouit in Barbaroſſam , primumq́ eum è Tunet
do regno exegit, ac deinde anno Chriſti 1541. conatus eſt pellere è regno Argierẽſi.Vnd
cum maximo apparatu nauium,tormentorum æneorum,militum,aliarumq́ rerum ad bel

lum neceſſariarum, quę omnia in terris ſuis,puta Neapoli,Genua,Corſica,Sardinia,Sici/
lia & Hiſpania ordinauerat, uenit ad Maioricam & Minoricam , atq́ inde biduo maximis
uiribus traiecit mare uerſus Argieram. Habuit ſecum in hac expeditione ſeptem millia Hi
ſpanorum peditum,ſex millia Germanorũ, ſex millia Italorum, & tria millia ingenuorum
uirorum,qui propria ſponte honoris gratia Imperatorẽ ſunt ſecuti. Equites uero habuit,
Tempeſtas horrenda. quadringentos Neapolitanos,& ſeptingentos Hiſpanos. Cumq́ tantus exercitus felici/
ter traieciſſet mare & iam obſidione cingeret Argieram ciuitatẽ,exorta eſt ſubito tam hor
renda & inaudita tempeſtas, imber grauis & diutinus & uentus tam uehemẽs, ut mare in/
ciperet ſupra modum inſanire , naues cum omni commeatu partim mergere & partim ad
ſaxa collidere atque in nihilum redigere, ut nulla ope humana poſſent ab interitu liberari.
Interim uero quo tempeſtas ſic ſæuiebat & omnia apud Cæſareanos confunderet, egreſſi
Argierenſes & irruentes in eos,multos interfecerunt, quouſq́ noſtri adunati hoſtem inſe
cuti ſunt

cuti ſunt uſq; ad mœnia. Tum obſeſſi omnes æneas machinas ſuccendētes atq; arcus in noſtros intendentes, rurſum non paucos peremerunt. Submerſæ fuerunt centum & triginta naues, & ex alijs nauibus adhuc illæſis, nihil cōmeatuum afferri potuit propter nimium æſtum & ſæuitiam maris, etiamſi parum adhuc ſupereſſet de uiatico. Nam pelagus ferè abſumpſerat omnem panem, farinam, oleum, uinum, legumina, ſalſamenta carnium & ſimilia, ut cogerentur mactare & triduo edere equos, ex nauibus ad littus eductos.

Maiores quęque æneę machinæ merſæ fuerūt in mare, ſed quas poſtea Argierenſes extraxerūt & in oppidum introduxerunt. Fruſtra ergo cęſare moliente ciuitatis expugnationem, compulſus fuit reſiduas reficere naues, atque re infecta diſcedere. Per integrum triduum paſſus fuerat miles eius magnam famem atque aëris iniuriam, deſtituti ob continuā pluuiam uiribus: amiſerāt cum bombardis nō paucos uiros: & quid igitur agerent? Ingreſſi naues rectà Bugiam contenderunt, quæ ſita eſt in littore maris & eſt de dominio regum Hiſpanię: habetq; in monte arcem munitam, conterminā regno Feſs, quod ultimum in *Regnum Feſs.* Africa occidentem uerſus tenet locum. Non tamen eſt magnum regnum illud, ſed confœderatum eſt regibus Hiſpaniæ ob Barbaroſſæ metum. Non quòd Barbaroſſa tam potens ſit in regno ſuo, quum præter Argieram nō multas habeat munitas ciuitates, nec bellicoſum aut etiam diuitē populum, ſed quia Turcam habet à parte ſua. Accidit autē memorata tempeſtas circa feſtum diui Michaëlis aut in ipſo octobris initio.

De duabus Syrtibus.

SVnt circa finem Africæ uerſus Aegyptum in mari duo periculoſiſſima loca, Syrtes propter aquas reciprocas dicta. Significat enim σύρειν trahere. Eſt autem in his locis, maris & terræ magna inæqualitas, nam in uno loco eſt magna maris profunditas, & in alio loco mare eſt uadoſum. Spiranteq; uento, cumulus arenę qui ſupra mare fuerat, in profundiſſimas reſidet ualles, & qui deprimebatur, mox ſuper aquas egeritur. Aiunt autem arenam in hunc modum maris motu ſeu affluxu & refluxu ad decem, aliquando ad uiginti milliaria transferri, unde fit, ut ubi hodie mare fuit uadoſum, cras eſt profundiſſimum, & contrà, moueturq; arena, quæ in fundo maris iacet, de loco in locum, iuxta q̄d uentorum flatus & æquoris fluctus in hanc uel iſtam mundi impelluntur plagam. Hinc etiam fit, ut cum naues in huiuſmodi latentes maris arenoſos cumulos & cœnoſum fundū impelluntur inhereſcant, & naufragiū euadere nequeant. Nam præuidere nautæ nequeūt, ubi arenarum moles cōſederit, quum nullibi fixum teneat locum: Quapropter eminus nauigant, cauentes ne incaute à uentis deprehenſi in ſinus arenoſos illidātur. *Arenæ in mari iactatio.* Hoc autem periculum nedum in mari illo inuenitur, uerum & in terra ipſa, prȩſertim è regione Syrtis magnæ: ibi enim conglobatꝰ ſabulum in montem, & rurſum flatu uentorū diſpergitꝰ atq; in alio loco cumulatur, & quicquid obtexerit ſuffocat. Sunt autē duæ ſyrtes maris, pares natura, ſed impares magnitudine, quæ dicuntur maiores & minores, ſpacioq; paſſuum ducentorum quinquaginta millium ſeparantur. Minor à Carthagine trecentis millibus paſſuum diſtat, & totidem ambitus. Maior, quadringentis uigintiquinq; millibus paſſuum. Seruius *Quid Syrtis.* aſſerit ſyrtes uocari, ubicunq; ſunt arenoſa loca in mari. Iuxta minorem ſyrtim aiunt ſitam ciuitatem Tacapam. Quę cum agrum habeat per totum arenoſum, tamen non ſine miraculo idem ager eſt tam fœcundus, ut uites bis in anno fructū reddant. Aiunt etiam, raro pluere in Africa minori, at Deus qui omnibus prouidet, loco pluuiæ miniſtrat tam copioſum rorem matutinum, ut ille ſatis ſuperq; uigorem præſtet terræ naſcentibus, affatimq; irriget ſuperficiem terræ.

De Cyrene ſeu Cyrenaica.

CYrenaica regio denominationē accepit à metropoli Cyrene urbe maxima, quę in cāpo quodā iacet adeo edito, ut Strabo ex mari ſe eam uidiſſe teſtetur. Hęc urbs olim

 à Batto

à Batto quodam Laconico, in monte Cyra condita, ob regionis bonitatē plurimū creuit: Nam equorū nutrix eſt & fructus optimos fert. Facit Iuſtinus lib. 13. mentionē huius Batti, quem & Ariſtæum aſſerit uocatū. Fuit autem Cyrene olim aliquandiu ſub regibus Aegypti, ſed tandem deuenit in Romanorū poteſtatem, factaq́ eſt prouincia, cum Creta coniuncta. *Pentapolis.* Ab hac Cyrene tota Libya Cyrenæa dicta eſt. Plinius hanc regionē appellat Pentapolitanam, à numero quinq́ urbium, quibus maxime inclyta eſt, quarum hæc ſunt nomina, Beronice, Arſinoe, Ptolemais, Apollonia, ipſaq́ Cyrene. Eſt & Cyrene nomen urbis in Cypro inſula, quam Cyrus condidit, ex qua natum putant Simonē patrem Alexādri & Rufi, ut eſt apud euangeliſtā. Auguſtinus tamen putat eum Afrum fuiſſe. Eſt Cyrenaica regio multo altior quàm ſit Aegyptus. Nam cum petit̃ ex Cyrenaica Catabathmos, id eſt, uallis deuexa quæ eſt in Aegypto, cōtinuo deſcenditur, atq́ ob eam cauſam Aegyptus cæteris terris præſtat in agris & pratis, quum in omnes ferè eius partes riuuli aquarum deduci poſſint. Sunt qui ſcribunt mira amœnitate ornari ſuburbanū agrum Cyrenaicū, pręſertim ſcaturiginibus fontium, hortis, arboribus &c. Scribit Strabo ſua tempeſtate urbem hanc complexā in circuitu ſuo octoginta ſtadia, habuiſſeq́ aliquot doctos uiros, præſertim Callimachum poëtam & Syneſium oratorē. Iudęi quoq́ habuerunt ibi longe ante Chriſtum *Synagoga in Cyrenaica.* natum ſynagogā, tranſlati illuc per regem Aſſyriorū Thiglath Peleſer unà cum reliquis Syris, manſeruntq́ ibi ad paſſionem Chriſti, ſicut dicit euangeliū Simeonē Cyrenæum angariatum ad portandum crucem Chriſti, cuius rei & iam mentionē fecimus. Cæterū mira illa fertilitas quam habet Cyrenaica & Africa minor, non extenditur ultra tria aut quatuor milliaria à mari uerſus Atlantem, ſed deſinit tandem in ſterilem arenam, in qua penitus nihil creſcit, ut longe lateq́ nec arborem ullam uideas, niſi quòd interdum uiridem ceſpitem inuenire licet, in quo homines manere poſſunt. Nutrit hęc regio uerſus mōtana multos leones & onagros. Habet quoque multos uenenatos uermes, præſertim ſerpentes & aſpides, & adhuc nocentiores peſtes, nempe Baſiliſcos.

Baſiliſcus. Eſt autem Baſiliſcus genus ſerpētis, habetq́ in capite candidā maculā, qua ceu diademate quodā ornatur: habet acutiſſimum caput, os rubeum, oculos & colorem ad nigredinem uergentes, & ut Plinius ſcribit ſibilo omnes fugat ſerpentes, frutices afflatu etiam necat, exurit herbas, rumpit ſaxa: inficit aërem ubi manet, ut auis ſine exitio præteruolare nequeat: homines præterea ſolo aſpectu necat. Muſtelarum tamen uirus, huic exitio eſſe perhibetur. Aelianus ſic de eo ſcribit: Baſiliſcus tanta fertur acuitate ueneni, ut quamuis breuiſſimus ſit (palmum enim non excedere dicitur) ſerpentem tamen quamlibet magnum ſolo halitu extinguit. In ſumma nul- *Nullum nocentius animal.* lum nocentius animal ſuper terram creatum eſt, quod etiam totam ciuitatē interimit, etiam in latibulo iacens. Alia uenenoſa animalia perimunt hominē morſu aut attactu, iſtud uero ſola præſentia mortem infert. Inuenitur quoq́ in his exuſtis locis ſerpens Dipſas, qui & ipſe breuis eſt, colore albus, cauda interſecta duabus nigris lineis. Ictum à ſe, necat inexplebili ſiti. Hunc alij preſterem appellant.

Marmaricæ deſcriptio.

EST Marmarica regio Africæ, quę iuxta Ptolemæū ab occaſu terminatur Cyrenaica, à ſeptētrione mari mediterraneo, ab oriente Aegypto, à meridie parte Libyes. Sunt in ea Naſamones & Libyarchæ populi. Hodie Barcha dicitur. Habet autem terram *Marmarica hodie Barcha.* aſperam & ſqualidam, qualiſq́ eſt terra, talis eſt populus inhabitans, qui incultus & beſtialis eſt. Segregant̃ hę tres regiones Cyrene, Marmarica ſiue Libya exterior & Aegyptus, ab Africa minori, per interpoſitam incultam, arenoſam & ueneno ſqualentem terram, quæ ſyrtim maiorem attingit. Vnde non niſi cum magna difficultate & uix citra periculum quis ex minori Africa pedes uenire poteſt in Cyrenaicā, tanta copia profundæ arenæ intercedit, in qua & plurima uenenoſa latent animantia. Et hæc ratio fuit, cur Chriſtiani ſubiecerint eccleſiæ Alexādrinæ in Aegypto Libyam & Cyrenaicam. Numidiā uero, Africam minorem & Mauritaniā ſubdiderunt eccleſiæ Carthaginenſi. Eccleſia Alexandrina

uſa eſt

uſa eſt lingua Græca, Carthaginenſis uero, Latina. Eſt autem Marmarica exterior & maritima ſupra modum fertilis, ut etiam incolæ duas colligant meſſes, conſurguntq́ frumenti culmi quinque cubitis in altum, in craſſitie uero æquiparantur minori hominis digito. Vnum ſemen multiplicatur in ducenta & aliquando in quadringẽta ſemina. Sed quia agri pleni ſunt ſerpentibus & alijs uenenatis reptilibus, cogũtur ruſtici terram culturi nuda membra, & potiſſimũ pedes & crura, contegere ocreis & alijs tegumentis ex pellibus factis, ne morſibus eorum lædantur. Dormituri lecti pedes allio illinunt, & ſcorpionũ gratia paliuris circumligãt. Eſt apud eos arbor nomine melilotus, ex qua uinum conficiunt. Porro Marmaridę interiores, nullis dicuntur ſubeſſe regibus, nullum norunt iuſticiam, latrocinijs ſemper intenti. Rapiẽtes enim quæ prima ex deſerto occurrunt, confeſtim ad ſua loca redeunt. Hi omnes Libyci uita ſylueſtri ſub diuo habitant. Victu ferarum more contenti, nil domeſticum edunt. Nullis ueſtibus præterq̃ caprarũ pellibus tegũt corpora. Huic regioni deſertum ingens ſterileq́ adiacet, tranſitu perdifficile. Loca mediterranea arenarum cumulis referta, & quo plus uitę neceſſarijs carent, eò uarijs magniſq́ ſerpentibus, his præſertim ...os ceraſtes uocant, quorum morſus letales habentur, ſunt fertiliora. Hi colorem arenæ ...imilem habent. Qua ex re à paucis internoſcuntur, ita coloris errore ſeducti.

Ammonis templum in Marmarica ſeu in Libya exteriori.

Olim in Marmarica interiori ſitum fuit Ammonis (alij dicunt Hammonis) templum, quod & Iouis arenarij appellatur templũ. Eſt enim Græcis ἄμμος arena. De huius Iouis tẽplo, ſcribunt fabulę quędã huiuſcemodi. Cum Bachus ſeu Liber pater Indiã expugnaſſet, & exercitum duceret per deſertum Libyę atque in feruentibus arenis mana laboraret ſiti, anxie implorauit ſubſidium Iouis, ne ſe in tãta deſereret neceſſitate. Quo facto, apparuiſſe ei aiunt extemplo arietem, quem dum fu...gientem perſequit, perueniſſe illo duce ad fontem amœniſſimũ. Alij terra arietis pede con...uſſa fontẽ exilijſſe tradunt. Quapropter deſiderio potitũ, exiſtimaſſe arietem illum fuiſ...e Iouem, eiq́ templum miræ magnitudinis in arena conſtituiſſe, & deum uocaſſe Ammo...nem, hoc eſt, Iouẽ arenariũ. Fecit quoq́ fabricari in eius honorẽ imaginẽ arietis, iubens ut ...omnes illum ceu deum adorarent. Ita habet fabula. Certum tamen eſt, in ea arena conditũ ...uiſſe Iouis templum, quicunq́ tandem autor illius fuerit ędificij. Nam legimus apud fide...dignos hiſtoricos, Alexandrũ magnum & ante eum Cambyſem regem, ab Alexandria ci...uitate illuc cum magna difficultate & labore conceſſiſſe. Siquidem inſumendi ſunt quinq́ ...ut ſex dies in calidiſſima arena, atq́ in tota illa duriſſima profectione nullus unquam oc...currit fons, ubi uiaior poſſet refocillare fatigatum corpus. Cum uero Satan olim plurimos ...lluc traxiſſet, & templum plus quàm credi poteſt locupletatũ fuiſſet magnificis donis & ...oblationibus peregrinorũ, uenit & Cambyſes rex Perſarũ in Aegyptũ, & miſit exercitum ...ad expugnandũ nobiliſſimũ illud templum, ſed qui tempeſtatibus & arenarũ motibus op...preſſus interijt. Sunt qui numerãt quinquaginta millia hominũ, tunc operatione Satanæ in ...arena ſuffocata. Aliquot deinde annis ſubſecutis, Alexander magnus ueniẽs in Aegyptũ,

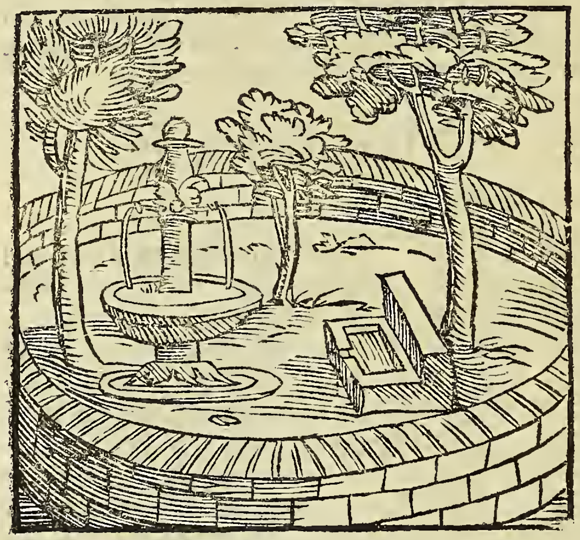
Iupiter arenarius.

Cambyſes in arena interijt.

ſtatuit quoq; adire Ammonis oraculum. Erat autem iter expeditis & paucis uix tolerabile ingrediendum, ubi terra cœloq; aquarum penuria eſt, & ubi ſteriles arenæ iacent, quas ubi uapor ſolis accendit, feruido ſole exurente ueſtigia incedentiũ intolerabilis æſtus exiſtit, luctandumq; eſt non tantũ cum ardore & ſiccitate regionis, ſed etiã cum tenaciſſimo ſabulo, quod præaltum & ueſtigio cedens ægre moliuntur pedes. Sed his non obſtantibus, ingens cupido animum ſtimulabat adeundi Iouem. Ergo cum ijs quos ſecum ducere ſtatuerat, ſecundo amne deſcendit ad Mareotim paludem. Ptolemæus uocat eum lacum Mariam, adiacetq; Alexandriæ, in auſtrum extenſus. Eo legati Cyrenenſium dona attulere, pacem, & ut adiret urbes ſuas petentes. Ille dotis acceptis, amicitiaq; cõiuncta, deſtinata exequi pergit. Ac primo quidem & ſequenti die tolerabilis labor uiſus, ſed ut aperuere ſe campi alto

Defectus aquæ. obruti ſabulo, haud ſecus quàm profundum æquor ingreſſi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti ſoli occurrebat ueſtigium. Aqua etiam defecerat, quam utribus cameli deuexerant, & in arido ſolo ac feruido ſabulo nulla erat. Ad hæc ſol omnia incenderat, ſiccaq; & aduſta erant omnia. Quatriduum per uaſtas ſolitudines abſumptũ eſt, tandemq; ad ſedem ſatanæ conſecratam uentum eſt. Incredibile dictu, inter uaſtas ſolitudines locum illum ambientibus, ramis ita contectum, ut uix ſol in denſam cadat umbram. Multi ibi fontes dulcibus aquis paſſim manantibus alunt ſyluas. Cœli quoque mira temperies, uerno tempori maxime ſimilis, omnes anni partes pari & firma ſalubritate percurrit. Ha-

Naſamones.

bet hic locus à ſeptẽtrione Naſamones, gens Syrtica, nauigiorũ ſpolijs quæſtuoſa. Incolæ nemoris Hammonij uocãtur habitantq; tugurijs diſperſis. Habet Ammonis nemus in medio fontẽ, aquam ſolis uocãt, quæ ſub lucis ortum tepida manat: medio die cum uehemens eſt calor, frigida eadem fluit, inclinato ad ueſperam caleſcit, & media nocte feruida exæſtuat. Alexander itaq; ad idolum perueniens, conſuluit an totius orbis imperiũ fatis ſibi deſtinaret. Vates in adulationẽ compoſitus, terrarum omniũ rectorẽ fore oſtendit. Adiecit quoq; ſacerdos, eum inuictum fore, donec excederet ad deos. Sacrificio deinde facto, dona & ſacerdotibus & idolo facta ſunt. Hinc ergo Alexander rediens, condidit Alexandriam inter Mareotim paludem & mare mediterraneum, uel ut alij dicunt, ueterem urbem Nore parauit, & ex ſuo nomine Alexandriam appellauit.

AEGYPTI FLORENtiſſimæ regionis deſcriptio.

TOta Africa, quæ in tot & tam uarias diuidit̃ prouincias & terras, non habet nobiliorem, celebriorem, uetuſtiorem atq; fertiliorem regionẽ & quæ pluribus decorata & culta ſit ciuitatibus, quàm ſit Aegyptus. Ea habetur pro uetuſtiſſimo regno, quod poſt regnum Aſſyriæ in mũdo emerſit. Nam temporibus Abrahæ, qui plus minuſue 942. annis poſt diluuium generale fuit, Aegypti regio habuit reges, id quod

Pharaones Aegypti. Geneſis liber capite 12. teſtatur, dictiq; fuerunt Pharaones, ſicut Romani ſuos monarchas cęſares appellarũt. Quòd autem Aegyptus præ alijs mundi terris tam cito emerſit creuitq; in potentia, multitudine hominum, ciuitatibus & diuitijs, alia non fuit cauſa tanti eius ſucceſſus, quàm incredibilis eius fœcunditas, quam affert Nilus celeberrimus fluuius per medium eius labens, & ſingulis annis totam terræ ſuperficiem inundans, humectans & addu

ctō limo impinguans,uti infra oſtendam.Nam raro pluit in Aegypto, imò ut Plato tradit
nunquam uiſum eſt pluere in Aegypto, ſed aër perpetuā habet ſerenitatem, atq; ob id for
taſſis olim dicta fuit Aëria. Nilus pluuiæ ſerotinæ & matutinæ ſupplet officium, unde tan
ta frumenti prouenit abundantia, ut ſæpenumero Aegyptus habuerit copiam frumenti,
quando omnes circumiacentes regiones graui laborabant fame, id quod nedum ſacræ ue-
rum & prophanę indicant hiſtoriæ. Hinc natum eſt prouerbium, Aegyptum horreum eſſe *Aegyptus hor*
totius mundi. Quàm diu fuit ſub Romanorū poteſtate, non habuerunt Romani ditiorem *reum.*
ea prouinciam, potiſſimū ſi ſpectes frumentum, etiamſi non minus fertilis fuerit in paſcuis
uino, odoribus & præcioſis floribus. Eadem fertilitas notatur in Aegyptiarum mulierum
mira fœcunditate. Nam cum alibi nō frequens ſit, ut mulieres gemellos edant, apud Aegy *Fœcunditas*
ptios id nedum frequēs eſt, uerum multoties fit, ut una mulier tres aut quatuor edat fœtus. *mulierum.*
Et menſis partus octauus qui apud nos periculo uitæ non uacat apud illos ſalubritatis eſt
ſignum. Ob hanc itaque inſignem fœcunditatem, Aegyptij ſibi arrogant prærogatiuam

primæ creationis hominum & animalium. Contendunt quoque apud ſe repertum uſum ſeminandi frumentum, deamq́ frumenti quam Romani Cererem ipſi uocant Iſidem, & fratrem eius, qui & maritus eius fuit, appellant Oſirim. Iſis inquiunt à Ioue compreſſa, patris metu acceptis quibuſdam amicis nauem conſcendit, & proſpero uento ex Achaia in Aegyptum uenit. Ibiq́ cum reperiſſet rudes populos, illos terram colere docuit, cultæq́ ſemina committere & tandem fruges collectas in panem conficere. Eadem dicitur ibi inueniſſe literas & docuiſſe leges. Aſſerunt quoque Chameſen genuiſſe Oſirim & Iſidem. Cumq́ Iſis in campo inueniſſet frumentum ſua ſponte natum, excogitauit modum, quomodo homo eo ad ſui ſuſtentationē frueretur, quomodo idipſum conſeruaret atque per agriculturam augmētaret. Oſiris quoque ab ea diſcedens peruenit in Paleſtinā et multas alias terras in quibus homines habitabant, docuitq́ eos agriculturā. Cæterū Chameſes qui hic inducitur, fuit tertius filius Noē, quem ſcriptura Cham uocat, cui in ſortem cecidit Aegyptus. Quidam uocant eum Iouem, & filium eius Dionyſium, à quo natum perhibent Herculem.

De Hercule gigante.

Herculis heroica facta.

AB Oſiri, cuius iam fecimus mentionē, quidam perhibent prognatum Herculem, fortiſſimum illum athletam, de quo ſcriptores paſſim tam multa nugantur. Fuiſſe tamen multos Hercules, omnes fatentur: quin & omnes qui inſigni robore præſtiterunt, appellati ſunt Hercules, uarijs florentes temporibus, omnes heroica uirtute, rerumq́ geſtarum magnitudine inſignes. Præcipuus uero inter eos fuiſſe dicitur filius Iouis ex Alcmena, cui reliquorū omnium labores tribuuntur, quorum aliquos breuiter ſubijciam. Cum adhuc in cunabulis iaceret, geminos angues à Iunone immiſſos eliſit. Adultus hydram colubris & capitibus pullulantem, face & ferro in Lerna palude oppreſſit. Ceruam æripedem aureaq́ habentem cornua, in mōte quodam curſu deprehendit atq́ interfecit. In Nemea ſylua iuxta Cleonas inuſitatę magnitudinis leonem iugulauit, & detractam pellem pro inſigni geſtauit. Diomedem Thraciæ regem, qui equos ſuos hoſpitum carnibus paſcebat, deuicit, & uictum ipſius equis in pabulum dedit. Anteum gigantē in Libya uictum ſuffocauit. Calpen & Abylam montes antea cōiunctos diuiſit, atq́ mare mediterraneum intromiſit. Aurea mala in Heſperidum hortis, interempto prius dracone peruigili qui ea cuſtodiebat, ſuſtulit. Cœlum iam feſſo & ſuccumbente Atlante humeris tulit. Geryonem Hiſpaniæ regem tricorporem bello ſuperauit, eiq́ armenta abduxit. Ad inferos deſcendit & Cerberum iter prohibentē triplici catena uinctum ad ſuperos traxit. Primus Hercules circumtuliſſe dicitur clauam ligneam, qua rudem & incultum mundum paulo politiorem & cultiorem reddidit. Tunc enim armis ferreis non utebantur, ſed

ligneis

ligneis tantum. At ſecundus Hercules, Græcus fuiſſe perhibetur, peragrans orbem, uſus dicitur ferrea claua, cum qua & cōſtruxiſſe & deſtruxiſſe dicitur, quod alias nemo potuit. Hæc fabulatores. At fideles Dei uerum nouerunt Herculem, qui ſpiritu fortitudinis Dei ſuffultus, leonem interfecit, portas ciuitatis ex cardinibus ſublatas in præcipitium montis portauit, aliquot millia hoſtium mandibula aſini occidit, domum plenam Philiſtęis, apprehenſis columnis labefactauit &c. Samſon huius Herculis nomē eſt, de quo in Iudicū lib.

De ſitu Aegypti & mirabilibus eius.

AEgyptus regio inſignis, ab oriēte mari rubro Paleſtinæq́ꝫ coniungitur, ab occaſu Cyrenem habet, à meridie protenditur uſque in Aethiopiam, & à ſeptentrione clauditur mari Aegyptio. Hæc regio à pleriſqꝫ inter inſulas relata eſt, ita ſe Nilo ſcindente, ut triquetram terræ deliniet figuram, quo contingit, ut à Græcæ literę ſimilitudine ſit à multis Delta cognominata. Eius incolæ omniū primi duodecim deorum nomina commenti ſunt, aras & ſimulachra delubraq́ꝫ ſtatuiſſe creduntur, animalia in ſaxis figuraſſe, quæ omnia arguunt eos ab Aethiopibus eſſe oriundos, qui horum omnium fuerunt autores, ut tradit Diodorus Sic. Sunt etiam qui putant totam Aegyptum poſt diluuiū mare quoddam fuiſſe, quum tota planicies eius profundior ſit circumiacentibus regionibus, ut in Cyrenaica quoqꝫ indicauimus. Sed Nilus ex Aethiopia allatus, hanc profunditatē temporū ſucceſſu, pingui terra & arena nonnihil oppleuit, hominibusq́ꝫ habitabilem reddidit. Circumdatur etiam undiqꝫ mari ſabuloſo & montibus, ut citra laborem ad eam deueniri non poſſit. Inter mare rubrum & mare mediterraneum exiguum eſt interuallum, ſed mediat inter ea maria mons quidam aſper, quem tranſcendere oportet eum, qui ex Aegypto pedes cupit ire ad Arabiam Petream uel etiam ad Paleſtinam. Ab occidente uero clauditur montibus & mari ſabuloſo, deficiētéq́ꝫ arena in Marmarica ſuccedit ei magnus campus paluſtris iuxta Mareotim paludem. Ab auſtro autem deſinit in eminentes, aſperos & ſaxoſos montes, ubi Nilus ex Aethiopia per cataractas & ſcopulos cum magno fragore & ſpuma deuoluitur. Sunt autem cataractę plures, ſed maxima in Aethiopia atqꝫ Aegypti finibus ſita. Hęc itaqꝫ ſaxa, montes, maria, paludes & arenæ quibus circumuallatur Aegyptus ſunt ceu propugnacula quædam & naturales foſſæ atque muri regni Aegyptiaci, ſed quæ non ſemper tutari potuerunt Aegyptum, cōtra hoſtes ſuos, quum nullum unquam in terris regnum tam firmum & munitum arte & natura fuerit, quod non ſua aliquando ſenſerit fata. Si enim homo dominus & poſſeſſor terræ, & popter quem omnia ſunt creata, corruptioni & interitui obnoxius eſt, quid mirum ſi & reliqua omnia quæ ſunt infra hominem, perpetuam integritatem ſeruare nequeant? Concidit regnum Aſſyriæ unà cum potentiſſima urbe Niniue. In nihilum redactum eſt florentiſſimū Babyloniorū regnum unà cum magnificentiſſima urbe Babylone. Interijt ferè & Roma cum potentia ſua. Ieruſalem quoque cum inclyto regno humiliata ſedet in terris. Faſtus Tyri abolitus eſt. Superbia Alexandri magni atque Græcorum ſuorum iam dudum finem accepit. Aliud iudicium non habuit Carthago, neqꝫ rex Darius aut etiam rex Cyrus cum regnis ſuis. Quin & Sultani Aegyptij potentia extincta eſt. Nam Turca omnem eius ſibi ſubiugauit ditionem: ſed quæ nec ipſa in æternum durabit, quia non eſt potentia, non conſilium neque ſapientia contra Dei conſilium. Sic itaqꝫ Aegyptū defendere nequiuerunt naturalia eius munimenta, potentiſſimi eius reges & Sultani, atqꝫ multitudo ciuitatum, quin non raro externo ſubacta fuerit dominio. Nam tempore quo Ezechias rerum apud Iudæos potiebatur, Aethiopes Aegyptum ſibi ſubiecerunt. Et poſtea quum Cyrus Perſa Mediam & Aſſyriam atque bonam partem exterioris Aſiæ ſuperaret, uicit quoqꝫ ſuperbum regem Seſoſtrem & obtinuit Aegyptū, licet poſtea quum Darius Nothus monarchiam Aſiæ amitteret, Aegyptij rurſum proprios conſtituerint reges, eisq́ꝫ paruerint uſque ad tempora Alexandri magni.

Aegyptus olim mare.

Cataractæ Nili.

Nihil perpetuum ſub ſole.

Sultanus Aegypti extinctus.

De regibus Aegyptiorum.

HIc ſcriptores non per omnia ſibi conſentiunt in regum Aegyptiorum ſucceſſionibus, uſq; dum ad Ptolemęos perueniunt. Sunt qui ſcribunt Thebæos primùm imperaſſe Aegyptijs, poſtea Pharaones, ut Pharao Amaſis, Pharao Mephres, Chencres, cuius anno ultimo Moſes eduxit populū Iſraël, & poſt illum ſubmerſum regnaueruut Acherres, Cherres, Armeus, Remeſſes, Menopes &c. Tempore regni Salomonis imperauit Smerdes & multi alij poſt eum uſq; ad Amaſim, quem Cambyſes Cyri regis filius rex Perſarum ſubiugauit & Aegyptū in monarchiā Perſarum tranſtulit, & tunc regnum defecit. Fuit autē hic Amaſis rex omnium feliciſſimus, quippe qui rem in pace & honore tenuit, mores reſtituit, magiſtratibus per ſuam ditionem mandauit, ut quotannis à quocunque rationem uiuendi exquirerēt, ut ſi malis artibus degeret, eum puniret, ſi bonis muneraret. Quam legem poſtea Solon ab eis mutuatus Athenienſibus tulit. Negocio ab aurora uſq; in finem tempus tradebat, deinde cibo atque iocis inter conuiuas ſcurram agens atque morionem: mirantibusq; amicis, arcus exemplum propoſuit, qui ſi uiolentius ducitur, facile rumpitur.

Studijs ocium intermiſcendum.

Interim uero dum rex iſte multa in regno molitur, Cambyſes aduerſus eum mouit, quo tempore Amaſis decedens, metu ne inimicus cadauere potiretur, mandauit in ore ſepulchri apud Memphim ſeruum condi, qui pro domino ab inſcijs caperetur, quod tamen euitare non ualuit. Nam iuſſu Cambyſis reuulſus & ſtilis ob contumeliam confoſſus eſt. Nam cum ducem belli ageret Apriei regis, & rex Cyrenenſibus bellum inferret, ipſe cum inimicis conſpirans, eorum auxilio rex eſt factus expulſo Aprieo. Anno ab urbe condita trecenteſimo quadrageſimo rurſum reges in Aegypto cōſurgunt, uſq; ad tempora Alexandri magni: quo mortuo Ptolemæus Lagi filius primus ex Alexandri ducibus, Aegyptum, Cyprum & Phœniciam obtinuit. Hic Iudæos Ieroſolymis die ſabbati uacantes cepit, captiuosq; ad multa millia abduxit: ex quo ille Ieroſolymis poſtea conuentus Iudæorum ex omni natione, quum apoſtoli in die Pentecoſtes acciperent ſpiritum ſanctum.

Ptolemæus rex.

Huic ſucceſſit Philadelphus filius, per antiphraſin ſic dictus, quòd fratrem Argeum interfecerit, ſororem Arſinoem matrimonio ſibi iunxerit, & alteri fratri bellum intulerit. Sed prętat horum regum ſucceſſionē hic in genealogię formulam redigere. Sic enim omnia dilucidiora erunt. Dicti autem ſunt omnes Ptolemæi, ut Ptolemæus Philadelphus, Ptolemæus Euergetes, Ptolemæus Philopator &c.

Philadelphus.

1 Ptolemęus Lagi filius { Arſinoe, Lyſādra, 2 Philadelphus, Argeus, Maga }
3 Euergetes primus { Berenice }
4 Philopator
5 Epiphanes { Philometor, 7 Euergetes ſecundus, Cleopatra }
8 Phiſco
9 Auletes { Dionyſius, 10 Cleopatra }

2 Phila-

2 Philadelphus iſte pharum apud Alexandriam excitauit, Iudæos liberos eſſe iuſſit, Eleazaro ſacerdoti mandauit, ut ſacros libros in Græcum ſermonē uerſos traderet, quos bibliothecæ dedicaret, quam nobiliſſimam aliquot millium uoluminū Alexandriæ conſtituerat, quæ poſtea perijt dum Alexandria à cęſare diripitur, non ſponte, ſed forte ab auxiliarijs incenſa. Poſtremo podagra uexatus ac ualetudinarius, ocio ſe tradidit, artes fouendo liberales, accerſitis undecunq; ingenijs. 3 Euergetes rex recuperata Aegypto, deos omnes quos olim Cambyſes rapuit, referre curauit, pro quibus meritis ab Aegyptijs Euergetes eſt dictus. Berenicen ſororem adamatam duxit uxorem. 4 Philopator id cognomentum eſt conſecutus, quòd patrem, fratrem & amicos facinoroſe fecerit occidi, quo totius iniret regnum. Cumq; omnia flagitioſe ageret, regnaſſetq; annis 16. Epiphanes filius eius in regno ſucceſſit, ſub quo & ſucceſſore eius Machabęorum contigerunt geſta. 6 Philometor regnauit cum matre Cleopatra filia Antiochi illuſtris, ſed quam poſtea interficiendo cognomentū & ipſe per antiphraſim accepit, flagitioſeq; præter omnium ſpem uixit. 7 Euergetes ſecundus filius aut ſecundū alios frater Philometoris, ob crudelitatem pulſus, Romam uenit à ſenatu auxiliū petiturus. Idem ſiue ſucceſſor eius Phiſco fuit cognominatus. Hic populum Rom. regni Cyrenaici hæredem reliquit: cui ſucceſſit Ptolemæus Auletes, nonnullis Alexander cognominatus. 9 Auletem Alexandrini non diu paſſi eiecerunt, & è tribus liberis Cleopatram natu maiorem, reliquis eiectis maribus, regno præpoſuerunt. Auletes uero Romam fugiens, obtinuit ut Ptolemæus, cognominatus Dionyſius, admodum puer, cum Cleopatra in tutelam populi Romani reciperētur. Dionyſius uero poſtea Pompeium ad eum confugientem per proditionem interfici iuſſit. Cleopatram etiam ſororem eiecit, ſed quam cæſar interfecto Ptolemęo in Aegyptum ueniens reſtituit. Hanc etiam poſt Cęſaris mortem Antonius Aſiam petens, repudiata Octauia, ſibi matrimonio iunxit. 10 Cleopatra ubi nupſerat Antonio, illum autem Auguſtus perſequeretur, Antonius ferro ſeſe uerberans, ſemianimis ad Cleopatram in monumentū in quod illa ſe condiderat, perlatus eſt. Sed Cleopatra exornata diuerſis ornamentis ad Auguſtum uenit, ſperans eum, ut cæteros, ſua ſpecie ad libidinem illicere. At ille ſe intra ſe coartans, ad eius concupiſcentiam minime inflexus, eam mox cuſtodiri iuſſit. Tunc illa ſe ad triumphum ſeruari intelligens, è cuſtodia elapſa, in præcioſo ſuo ſepulchro iuxta Antonium ſe collocans, ſibi aſpidem in ſiniſtro brachio admiſit, & eius ueneno quaſi ſomno ſoluta eſt, fruſtra etiam Auguſto admouente Pſyllos, qui uenena ſerpentum è uulneribus hominum hauſtu reuocare atque exugere ſolent. Alij ſic hanc recenſent hiſtoriam. Cleopatra incautiorem nacta cuſtodiam, in mariti ſe recepit mauſoleū, ubi maximo induta cultu, meretricioq; ueſtita ornatu, in differto odoribus ſolio, iuxta ſuum ſe collocauit Antonium, admotiſq; ad uenas ſerpentibus & hauſto ſanguine ueneno eorum, quaſi ſomno morte ſoluta eſt. Sicq; in morte eius tota progenitorum eius linea finem accepit. Sunt autem Pſylli populi Libyæ Naſamonibus confines, qui à quibuſuis feris aut ſerpentibus morſi non læduntur. Eorum inquit Plinius corporibus ingenitū fuit uirus ſerpentibus exitiale. Vnde Plutarchus ſcribit Catonem iter per deſerta Libyes facientem, ſecum Pſyllos duxiſſe, qui morſibus ſerpentum mederentur, partim ore trahentes uenenum, partim ſerpentes cantibus medicantes.

Alexandrina bibliotheca.

Cleopatra impudēs mulier.

Pſylli.

Aegyptus Sultanos habuit nouiſſime pro regibus.

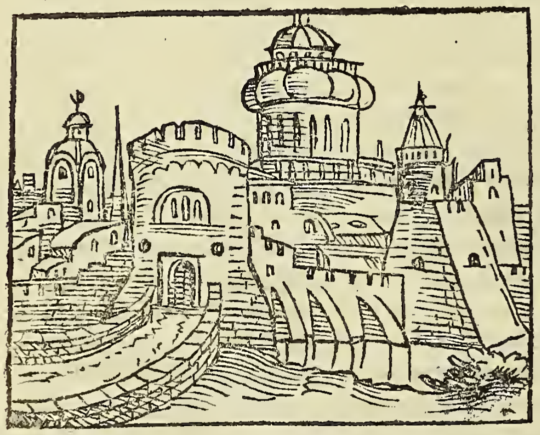
DVcentis & nonaginta annis Aegyptus Ptolemæos reges habuit moderatores uſque ad Cleopatrã ultimam de illa familia reginã. Quę cum ſibiipſi mortem conſciuiſſet, ſubacta fuit Aegyptus & in prouinciam redacta, habuitq́ꝫ pręfectos uſq́ꝫ ad annum Chriſti 619. Tunc ſub Heraclio Imp. irruentes Saraceni ex Arabia in Africã, Chriſtianos qui paſſim Africæ regiones tenebãt expulerunt & interfecerunt, conſtitueruntq́ꝫ in Aegypto dominatorẽ, quem lingua ſua, Arabica ſcilicet, quæ in multis Hebraicæ & Chaldaicæ linguæ conformis eſt, שִׁילְטָן Sultanum (non Soldanum) appellauerunt. Is itaque Sultanus Aegypti, tam potens factus eſt temporum ſucceſſu, ut & Syriam ſibi ſubiiceret cum omnibus prouinciis, Paleſtina, Phœnicia, Damaſco, Iudæa &c. ut ſupra in deſcriptione terræ ſanctæ multis oſtendi hiſtoriis. Durauitq́ꝫ eius poteſtas uſque ad annum Chriſti 1517. tunc expugnata fuit à Selymo Turcarum Imperatore Aegyptus & Syria, atque extinctus Sultanus, & loco eius præfectus à Turca in Aegyptum collocatus. Hiſtoriam habes ſuprà in deſcriptione geſtorum Zelymi Imperatoris Turcarum.

De ciuitatibus Aegypti.

DIcta fuit ab initio Aegyptus Heptapolis, à ſeptem primis urbibus, quatuor uidelicet Thebaidos, quæ ſunt, Panopolis, Antinous, Lycopolis, Hermopolis, & tribus quæ ſunt Arcadiæ, Heraclea ſcilicet, Oxyrinchus & Mẽphis. Sed poſtea ob ſoli eximiam fertilitatem, atque hominum multitudinem, adeo exculta fuit hæc regio, ut decem & octo millia inſigniorum ciuitatum & oppidorũ in ea conſtructa numerarentur. Inter quæ primum habuerũt gradum, Eliopolis, Memphis, Peluſium, Tanis, Alexandria, Paretonium, Heraclium, Buſiris, Thebæ, Bubaſtus &c.

Decem & octo millia ciuitatum.

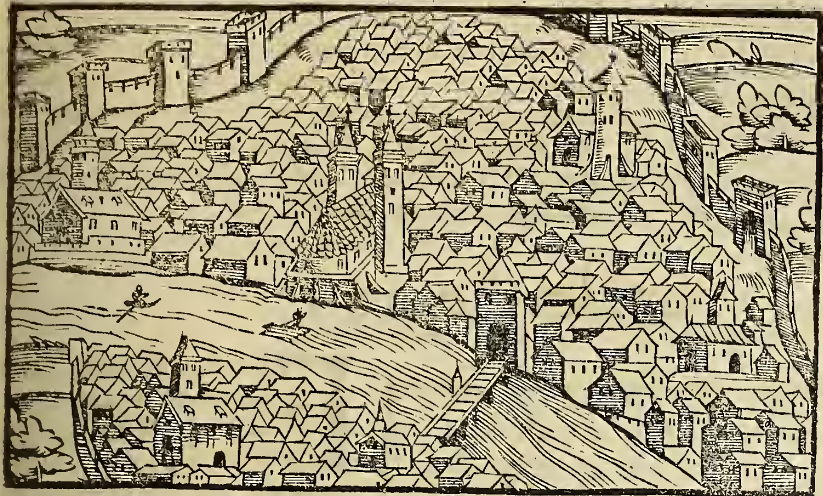
Heliopolis.

INterpretatur Heliopolis Solis ciuitas, eſtq́ꝫ poſita in aggere & habet Solis templum, cõſtructa olim à Buſire rege: fuitq́ꝫ tanta, ut murus per circuitũ complecteretur 140. ſtadia, habens centum portas. Primi Aegypti reges in ea habitauerunt. Græci, ut Diod. Siculꝰ ait, uocauerũt eã Thebas & Hebręi On, id quod ex Ezechiele notatur propheta. Ptolemęus tamẽ Coſmographus, qui poſt Chriſtũ natũ habitauit in Aegypto, facit ex On & Heliopoli duas ciuitates. Secundum Strabonẽ fuit hæc ciuitas olim, ſacerdotum habitatio, hominũ philoſophiæ & aſtronomiæ deditorũ, qui multa habuerunt priuilegia & libertates, id quod & Geneſeos docet liber. In hac urbe dicitur fuiſſe Dionyſius Areopagita, pręſul Athenieñ. diſcipulus diui Pauli, quo ſe diſciplinę cauſa cõtulerat, cum Chriſtus ſaluator mundi pateretur in cruce. Vnde uidens ſolis eclipſim, quæ nulla ratione tunc fieri debuit, dixit ad Apollophanẽ ſophiſtã præceptorẽ ſuum: Aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina diſſoluetur. Fuit enim contra mũdi ordinẽ, ut ſol tempore oppoſitionis eclipſaretur.

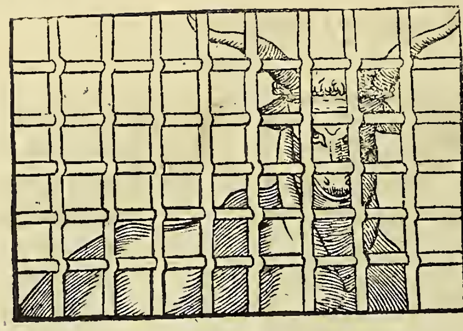
Dionyſius Areopagita.

Memphis, Babylon, Cayrum.

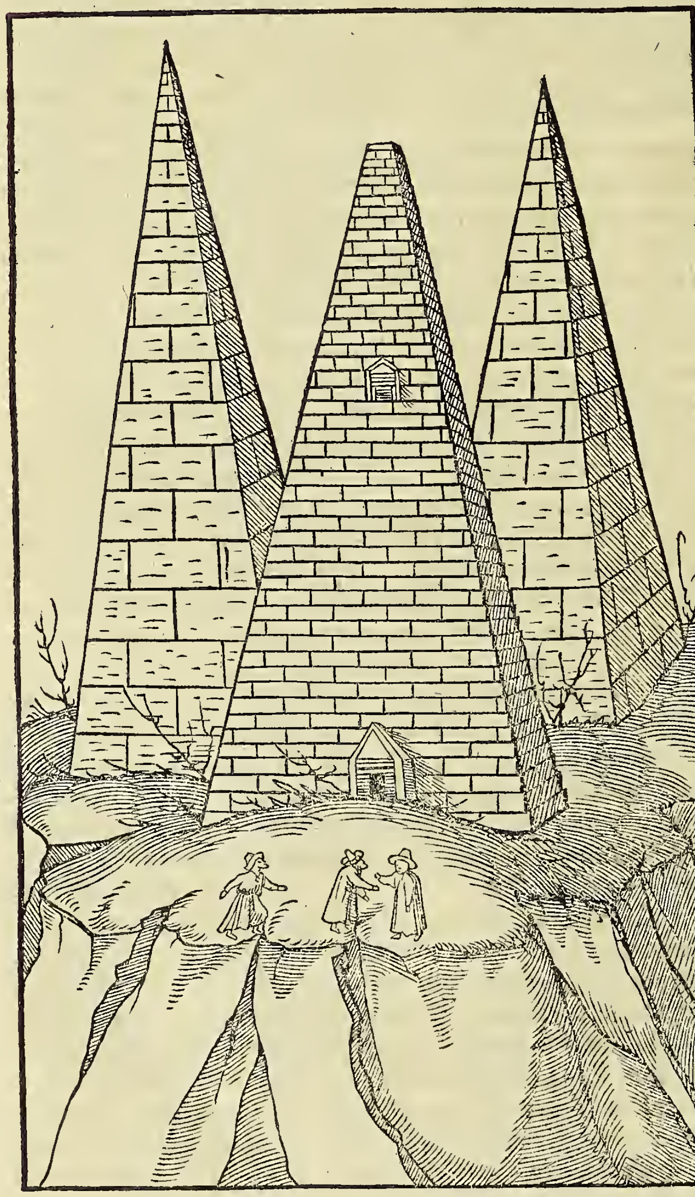
Memphis urbs Aegypti regia uulgo Meſſer dicta, olim magna & populoſa, ſecũda poſt Alexan-
driã, ubi fuerunt pyramides, regũ ſepulturæ ab Ogdeo uel Ogeloo rege ędificata, ambitus ſtadiorũ
150. cuius filia Memphis ei nomen dedit. Hæc ſitum habet in opportuniori totius
Aegypti loco, ubi ſcilicet Nilus primã accipit diuiſionẽ, & deltæ Δ formam facit: quo fit, ut
urbs tanq̃ in Nili clauſtro poſita, aditum præbeat, prohibeatq́; ad ſuperiora loca nauigãti-
bus. Quin & ad cohibendã aquarũ inundationẽ uerſus Notum, aggeres ingẽtes oppoſuit.
A cęteris uero partibus undique lacus fuit ęffoſſus ingens ac profundus, qui urbem reddi-
dit munitiſſimã. Vnde & poſteri reges fere omnes relictis Thebis, regiam habitationẽ in
Memphi ædificarũt, poſtea uero ultra Nilum nidificantes, eam urbem inhabitarunt, quam
Babyloniam Aegypti atq; Cayrum appellauerunt. Habet hæc ciuitas Memphis Nilum ad *Cairum.*
latus orientale, ubi tamen inter Nilum & urbem ipſam agger magnus factus fuit, qui tem-
pore inundationis Nili coërcuit aquas ne ingrederent̃ ciuitatẽ. E regione eius ultra Nilum
ſita eſt magna illa & potentiſſima ciuitas Babylon, quæ noſtro æuo Cayrum & Alcair &
à Turcis קֵירוּם Keirum appellatur, & fuit hucuſq; ſedes Sultanorũ Aegyptiorũ. De huius
ciuitatis exordio ſcribit Strabo in hunc modum: Babylon caſtellum natura munitum à Ba- *Babylon Aegypti.*
byloniis quibuſdam conditum, qui huc ſecedentes, hoc in loco habitationẽ à regibus im-
petrarũt. Nunc in ea collocata eſt una ex tribus legionibus, quæ Aegyptũ cuſtodiunt. Ab
hoc loco uſq; ad Nilum iugum quoddã deſcẽdit &c. Talis fuit tẽpore Strabonis facies Ba-
bylonis, caſtellum ſcilicet, at hodie eſt maxima ciuitas, habens arcem intra mœnia in edito
loco ſitam haud minorẽ ut quidam aiunt, ciuitate Vlmenſi. Subdit autem Strabo: Hinc py-
ramides quæ apud Memphim ſunt, in ulteriore regione manifeſte apparent. Ergo Baby-
lon ultra Nilum uerſus Arabiam eſt & Memphis citra Nilum ad occidentem, capiunturq́;
pro una ciuitate, licet nullo ponte cõiungant̃. Excellit tamen hodie Babylon longe Mem-
phim fere in uicum redactam, ut quidam etiam ſcribant circuitum eius complecti 12. aut 14.
milliaria Germanica. Et quamuis innumeram habeat populi multitudinem, abundat tamẽ
omnibus rebus, præter ligna, quę ibi in pondere uenduntur. Figura urbis allata & à me de-
formata, oſtendet olim hæc omnia ad oculũ. Anno Chriſti 1476. graſſante peſte in Cai-
ro ad tres menſes, mortui fuerunt aliquoties una die uiginti millia hominũ, unde magnitu-
do urbis & multitudo populi æſtimari poſſunt. Sunt circiter octo mllia hominum in ea,
qui ſolum in camelis aquam ex Nilo in urbem deferunt, ut illam uendant in uſum hominũ
& ad ſpargendum in plateis ad ſopiendũ puluerem pauimenti. Varromannus tamen ſcri-
bit, ſe hanc ciuitatem fama longe inferiorem inueniſſe, neque Roma maiorem eſſe ambitu
licet ſit multo frequentior: ſed fefelllit plures ſuburbanus ager, qui uicis prope innumeris
diſpergitur. Memphis apidis templum olim habebat, qui idem eſt quod Oſiris. Erat au-
tem bos qui & Serapis dictus, corpore niger, candida frõte, in tergore alba nota inſignis,
duplicibus pilis in cauda, & lingua canthiaro notatus, quẽ certos uitę annos excedere non
licebat. Reſponſa dare non ut reliqua oracula ſolitus erat, ſed ſi manu oblatum papu-
lum ſumpſiſſet à conſulentibus, ſecundos euentus atque omnia proſpera decernebat. *Apis Aegypti.*
Si uero abnueret recipere cibum, indubio malo & memorandis cladibus caſura diuinabat.

Vnde

Vnde cum à Germanico cęſare pabulum oblatum renuiſſet, funeſtum omen & indubiam necem, quę paulo pòſt ſecuta eſt, prænunciauit. Alebatur au/tem in ſepto quodam, & ante id ſeptum aula quædam iacebat, in qua erat aliud ſeptum matris eius. In eam aulam nõnũquam emittebatur, præſertim ut peregrinis oſtenderetur. Videbatur autem per feneſtram quandam in ſepto, & extra etiam ſi uel/lent. Vbi uero paululũ laſciuiebat, rurſum in pro/priam manſionem recipiebatur.

Pyramides Aegypti.

EST pyramis moles q̃dra ta in multam altitudinẽ aſſurgẽs, à fundamẽtis ſenſim ad ſublimitatẽ gracileſcens. Quę uero in Aegypto fuerunt erectæ, turres, inquit Solinus, fuerũt faſtigiatæ ultra excelſitatem omnem, quæ manu fieri poſſit. Hæ ſta/bant in montano quodã & ſaxeo ſupercilio ad ſeptentrio/nalem urbis Memphiticæ pla/gam, procul ſtadijs quadraginta, ſitæ inter Memphim & Delta. Plures quidem in Aegipto paſſim extiterunt, nullæ tamẽ clariores tribus illis, quæ orbẽ impleuere fama, conſpicuæ undiq; à nauigantibus, quarum duæ ſunt numeratæ inter ſep/tem memorabilia opera orbis. Plinius de his ita ſcribit. Pyramides in Aegypto, regum pe/cuniæ ocioſa ac ſtulta oſtentatio. Quippe cum faciendi eas cauſa à pleriſq; tradatur, ne pecuniã ſucceſſoribus aut æmu/lis inſidiantibus præberẽt, aut ne plebs eſſet ocioſa. Multa circa hoc uanitas illorum hominũ fuit, ueſtigiaq; complu/rium inchoatarũ extunc. Vna eſt in Arſinoite nomo, duæ in Memphi non procul à laby/rintho: totidem ubi fuit Mœ/ridis lacus, hoc eſt, foſſa grandis. Trecenta ſexaginta hominum millia annis uiginti am/pliſſimam pyramidem cõſtruxiſſe produnt. Tres uero factæ annis 78. & menſibus 4. Inter omnes uero eos nõ conſtat à quibus factæ ſint, iuſtiſſimo caſu obliteratis tãtę uanitatis autorib. Ampliſſ. 8. iugera obti/net,

Stulta diuitia/rum oſtẽtatio.

net ſoli, quatuor angulorum paribus interuallis, per octingentos & octogintatres pedes. Alij numerant latera pedum geometricorũ 775. Strabo ſcribit ſingulam habuiſſe altitudinem ſtadij, paulo ſcilicet maiorem quolibet latere, id eſt, 25. pedes. Alterius interualla ſingula per quatuor angulos pares, comprehendebant pedes 737. Prior erat incruſtata ſecto marmore, incruſtationisq; huiuſmodi tabulæ erant late pedũ ſeptenũ, quas Sultani depoſuerunt & tranſtulere ad ſtructurã pontis apud Cairum. Sub tantæ ſtructuræ mole oſtium eſt in latere quod ad ortum ſpectat, quod modico deſcenſu fert in ſpecum, intusq; ſunt duę cameræ, quibus inſunt tumbæ, una grandis, duæ paruæ, ubi reges ſepeliebantur. Tertia minor prædictis ſed multo ſpectatior Aethiopicis lapidibus conſurgebat 363. pedibus inter angulos. Ne quis autem regum miretur opes, hæc tertia pyramis laudatiſſima facta fuit à Rhodope meretricula, quæ maiore miraculo tantas opes meretricio conquiſiuit quæſtu. *Altitudo pyramidum.*

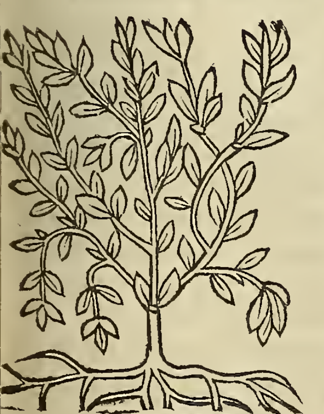
Labyrinthus Aegypti.

LAbyrinthi fabrica, opus haud impar pyramidibus & adiacens regis ſepultura eius qui labyrinthũ conſtruxit. Hinc Dædalus ſumpſit exemplar eius labyrinthi quem fecit in Creta, ſed centeſimam tantum portionem eius imitatus, quę itinerum ambages occurſusq; ac recurſus inexplicabiles cõtinet, crebris foribus inditis ad fallendos occurſus, redeundumq; in errores eoſdem. Poſitionem operis, ſingulasq; partes enarrare non eſt, quum fuerit in regiones diuiſum atq; in præfecturas ſedecim, nominibus earum totidem uaſtis domibus attributis. Continuit præterea templa omnium Aegypti deorum. Habuit pyramides complures quadragenarũ ulnarum, ſenos radice muros obtinentes. Feſſi eundo perueniebant ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelſa porticusq; aſcendebantur nonagenis gradibus omnes, intus columnæ de porphyrite lapide, deorum ſimulachra, regum ſtatuę, monſtrificæ effigies. Quarundam autem domorum talis erat ſitus, ut adaperientibus fores, tonitruum intus terribile exiſteret. Maiore autem in parte tranſitus erat per tenebras, aliæq; rurſus extra murum labyrinthi ædificiorum moles. Inde aliæ perfoſſis cuniculis ſubterraneæ domus. Strabo tot uarias manſiones uocat præfecturarum aulas, & uias quæ ad eas tendunt, cryptas multas & longas, quæ inter ſe uias flexuoſas habebant, ut nemo peregrinus ingredi aulam ullam poſſet nec egredi ſine pręeunte duce. Et quod magis mirandum, cuiusq; domus tabulata, ac etiam cryptarum latitudines, ex lapideis pluteis integris & magnitudine excellentibus confectæ erant, nulla uſquam uel ligni uel alterius materię admixtione. Plinius uerè ueſanam illam fuiſſe dementiã ſcribit, quæſiſſe gloriam impendio nulli profuturo, præterea fatigaſſe regni uires, cum tamen laus maior artificis eſſet, id quod & ſuprà in Creta indicauimus. Lemnius quoque labyrinthus ſimilis fuit illis, columnis tantum 140. mirabilior fuit. Extantq; adhuc, inquit Plinius reliquiæ eius, cum Cretici Italiciq; nulla extent ueſtigia. Italicum uocant, quem fecit ſibi Porſenna rex Hetruriæ ſepulchri cauſa.

Labyrinthus in præfecturas diuiſus.

Omnia ex lapide cõſtructa

De odorifera balſami herba.

IN ſola Aegypto & nullo alio totius mundi loco aiunt naſci herbam quę pręcioſum balſamum ſudat. Creuit olim in ſola Hierichunte, ſicut & ſuprà in deſcriptione Iudeæ indicaui. Forma eius haud multum abſimilis eſt Maioranæ. Habet ſurculos oblongos cubitum tamen unum aut alterum non excedentes, atque in illis folia maioranæ ſimilia. Dioſcorides ſcribit arbuſculã eius tantum in Iudæa & Aegypto produci, folio rutæ ſimili, candido tamen & perpetuo uirente: lachrymam colligi tam in caudice quàm in parte ſuperna. Vulnerat̃ modicum cultello, & manat nobilis ſuccus è plaga, quem opobalſamum uocant, longeq; ſuperat in ſuauitate balſamum illud, quod ex ramis exprimitur. Semen eius rubicundum eſt, ſicut & cortex ramorũ, redoletq; odorem ſucci. Hortus uero in quo herba *Opobalſamũ.*

Mattered hortus balſami.

herba ipſa creſcit, diſtat itinere trium horarum à Cairo uerſus Syriam, appellaturq́; Matterea, cinctus muro & cuſtode munitus, nec quiſquam intromittitur niſi data pecunia. Qui ante ducentos annos in hoc horto fuerũt. peregrini ſcilicet Ieroſolymitani, ſcribunt quinque in eo eſſe fontes quibus irrigatur. In Martio oleum potiſſimum colligitur ex uulnere caudici inflicto. Ex ramuſculis uero ſuperne truncatis & in aqua decoctis colligitur quoque oleum, ſed quod priori in colore & uirtute non reſpondet. Primum balſamum tantæ eſt efficatiæ, ut quamlibet carnem eo perunctam longo tempore à fœtore præſeruet. Noſtro tempore hęc herba Cairi in hortis diuitum ciuium quoque plantari dicitur.

Corallium creſcit in mari rubro.

Corallium, ſiue ut Theophraſtus appellat, Curallium, alij Lithodendrõ, partim ex eo quòd in lapidem conuertat̃. partim quòd arbuſcula ſit, quamobrem & dendrite uocatũ: nam ut res ipſa demonſtrat, frutex eſt ſub aqua marina uiridis & mollis, baccas habens ſimiles cornis natiuis ſpecie & magnitudine, item molles ſed candidas: aut refectus ſtatim in aëre duratur: quare ſcite Ouidius:

> Sic & Coralium in quo primum contigit auras
> Tempore, dureſcit, mollis fuit herba ſub undis.

Gorgonia.

Et quia mox ut in aërem profertur ſolet lapideſcere, gorgonia nominat̃. Etenim Gorgonas in lapides uerſas, fingunt poëtæ. Sic Plinius de gemmis ſcribit. Gorgonia nihil aliud eſt quàm Corallium nominis cauſa, quòd in duritiam lapidis mutat̃. Non eſt autem Corallio unus color, ſicuti nec alijs lapidibus, qui ex id genus ſucco intra terram cõcreſcunt. Etenim ſi ſuccus fuerit ruber, corallium rubrum naſcitur, ſi candidus candidum, ſi niger nigrum. Omne tamen corallium priuſquam retibus fuerit euulſum aut ferro pręciſum, uiride uidetur eſſe. Vt autem unus lapis ex diuerſorum colorum ſuccis ortus uarios habet colores, ita interdum unius corallij ſtirpes ramiq́; partim ſunt rubri, partim candidi, partim nigri. Quantum ad ſaporem attinet, corallium modice aſtringit: quod ad odorem, ferè algæ inſtar olet. Quoddam eſt durum, ut Gallicum, quoddam molle ut Campanum & Erythreum: aliud ſolidum, aliud fiſtuloſum, aliud ſcabrum, quoddam plures habet ramos, quoddam paucos. Naſcitur multis in locis, circa Orcadas inſulas, in Hetruſco ſinu, in Campano ante Neapolim, in Siculo mari circa Drepanum, in Africano circa Erythra, in mari Perſico, in mari rubro circa Trogloditarum inſulas, quod nigrum eſt. In medicina exiccat & refrigerat atque aſtringit. Cum aqua potum, ſanguinem excreantibus medetur, & torminum malis. Medici eligunt rubrum, quod algæ inſtar olet, quod facile teritur, quod ęquabiliter concreuit, quodq́; ramoſum eſt.

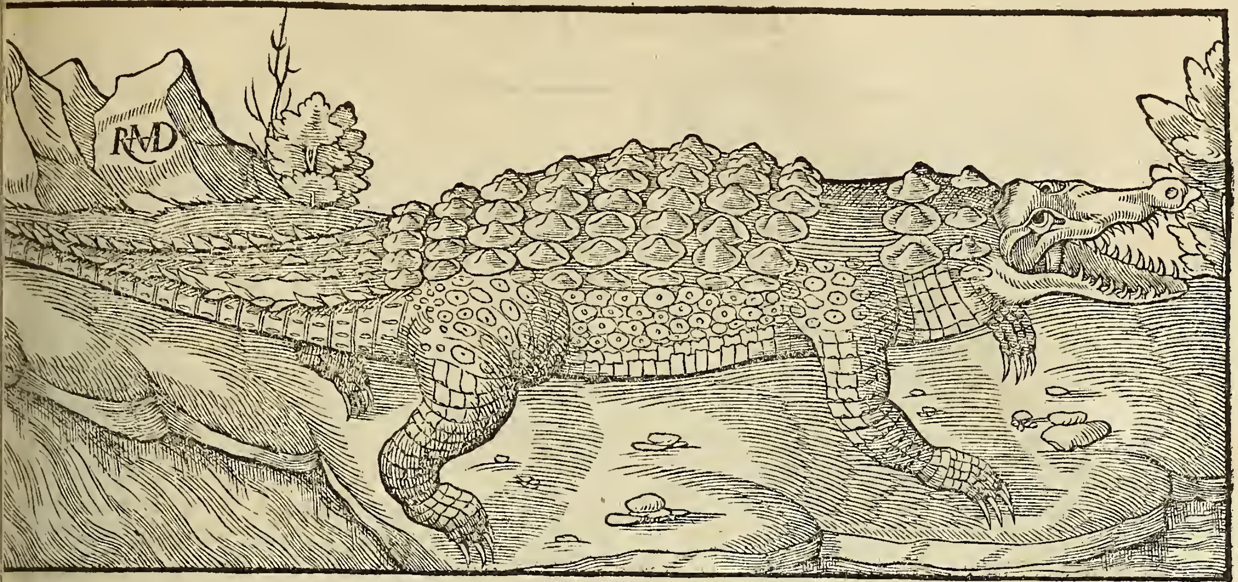
Corallium naſcitur in multis locis.

Peluſium, quæ & Damiata, & Eliopolis.

Nilus fluuius multis oſtijs à prima ſui ſciſſione labitur in mare, ſuntq́; ſingulis ſuis ſua nomina. Oſtium illud quod propinquius eſt terræ ſanctæ, uocatur Peluſiacum, à Peluſio ciuitate adiacente, quæ noſtro tempore Damiata uocatur: ob quam ante trecentos annos Chriſtiani grauiſſima bella geſſerunt contra Sultanum, ſicut & propter urbem Ieroſolymitanã. Nam anno Chriſti 1219, quum Chriſtiani amiſiſſent Ieroſolymã, Templarij & Hoſpitalarij cum magno exercitu Chriſtianorũ nauigantes contra hanc ciuitatem & oppugnantes, tandem ceperunt, inhabitaruntq́; biennio. Habes hiſtoriã ſuprà in deſcriptione Terræ ſanctæ, ſub titulo Noua expeditio in terrã ſanctã.

Arſinoe & Crocodili ciuitas.

Secundum Strabonem Arſinoe ciuitas, prius Crocodilorũ dicta fuit ciuitas. Quia Aegyptij in ea præfectura mirum in modum colebant Crocodilũ, qui ſacer apud eos in lacu quodam

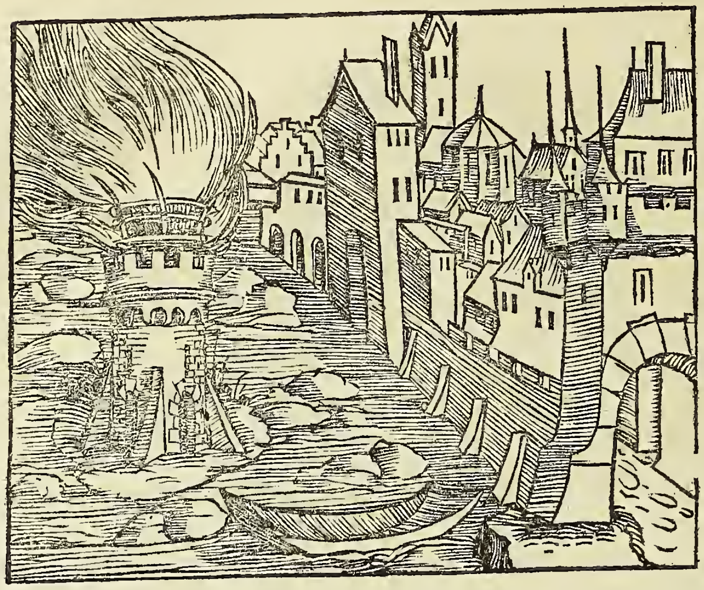
cu quodam ſeorſum nutriebatur, & ſacerdotibus manſuetus uocabatur. Nutriebatur autẽ pane, carne & uino, quæ à peregrinis afferebantur, ad eiuſmodi ſpectaculum uenientibus. Subiungit autẽ Strabo, qui ſuo tempore beluam iſtam uidit. Hoſpes uir inter alios honoratiſſimus, qui nobis ſacra cõmonſtrabat, ad lacum ueniens, placentulam & carnem aſſam, & quoddam mulſi uaſculum ex cœna attulit. Beluam in ripa lacus inuenimus, & ex ſacerdotibus alij eius os aperuerunt, alius bellaria impoſuit, poſtea carnem, deinde mulſum iniecit. Ille in lacum exiliens, in ulteriorem partem traiecit. Solet hoc animal in Nilo potiſſimum & Gange fluuio Indiæ inueniri, euaditq́ꝫ ex minimo in immenſum animal. Nam quum oua eius anſerinis ſimilia exiſtant, ex his genitus pullus, ad ſedecim aut octodecim cubitorum magnitudinem excreſcit, longitudine uitæ hominis fermè eſt, lingua caret, licet quidam dicant infrà paruam habere linguam. Corpus mirabile natura munitum. Nam dorſum eius uniuerſum ſquamoſum eſt, duricie præcipua, cauda prælonga: ex utroqꝫ oris latere dẽtes habens perplures, in quibus duo maxime eminẽt. Non ſolum homines comedit ſed & cætera terreſtria animãtia flumini appropinquãtia, unguibus grauiter diſcerpit, quos habet omni mucrone acutiores. Morſu eſt aſpero tetroq́ꝫ, ut quod dentibus lacerat, nunquam ſanetur. Eorum ingens eſt multitudo in Nilo & ſtagnis propinquis, tum quia fœcunditate excedit, ſingulis enim annis parit, tum quia perraro capitur. Timidus eſt, ut qui perſequentes fugiat, fugientes perſequatur. Narratur numerus ſexagenarius ei proprius, ut qui ſexagenis diebus oua ſexagena pariat, totidemq́ꝫ diebus foueat. Annos præterea uiuere & dentes eorum fermè numero habere. Nautis ualde cauendum eſt in Nilo ab iſto animali, ſicut & in littore ambulantibus, præſertim æſtiuo tempore. Hyemali tempore ſexaginta diebus, aliqui dicunt quatuor menſibus, in ſeceſſu ſine cibo quieſcit. Deuoraturus hominem lachrymari dicitur, unde prouerbium natum, Crocodili lachrymæ, quando quis ſcilicet ſolis oculis, ſine corde & abſque compaſſione lachrymatur. Vnum hoc animal, inquit Plinius, ſuperiore mobili maxilla imprimit morſum. Dies in terra agit, noctes aqua. Gens hominũ huic beluæ eſt aduerſa in ipſo Nilo, Tentiryte, ab inſula, quam inhabitant ſic appellati. Terribilis eſt belua contra iſtos fugaces, & contrà fugax belua contra inſequentes, illiq́ꝫ ſoli audent aduerſum ire. Quin etiam flumini innatant, dorſoq́ꝫ equitantium modo impoſiti, hiantibus reſupino capite ad morſum, addita in os claua, dextra ac læua tenentes extrema eius utrinqꝫ, ut frenis in terram agunt captiuos, ac uoce etiam ſola territos cogunt euomere recentiora corpora ad ſepulturam. Itaque ei uni inſulæ crocodili non adnatant, olfactuq́ꝫ eius generis fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua, extra acerrimi uiſus. Quidam hoc unum quandiu uiuit creſcere arbitrantur. Nec aliud animal ex minore origine in maiorem creſcit magnnitudinem. Vnguibus eſt armatum, & contra omnes ictus cute inuicta.

Crocodilus ad uiuũ expreſſus

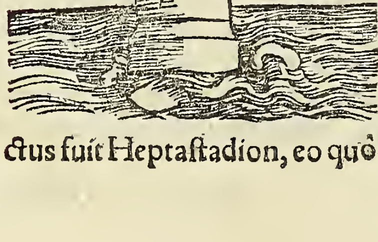
Crocodilus ex ouo gignitur.

Crocodili lachrymæ.

Alexandria Aegypti.

Alexandria Aegypti magna ciuitas, ante Chriſti aduentum annis 320. ab Alexandro magno, Iuſtino atteſtante, condita fuit. Alexãder enim magnus ad Iouem Ammonem pergens, conſultaturus de euentu futurorum & de origine ſua, reuerſus ab Ammone Alexandriam condidit & Nooppidum antè conſtructum ampliauit, Macedonumq́ coloniã caput Aegypti eſſe iubet. Condidit autem tres Alexandrias, unam in Aegypto haud longe ab oſtio Nili, aliam in Aſia, & tertiã in Scythia ſuper Tanaim In prima fuit ſepultus. Mortuus enim in Babylonia, corpus eius per Ptolemæum curiæ ſuæ magiſtrum ductum fuit Memphim, & poſt paucos annos Alexandriam translatum. Vnde Auguſtus cæſar poſt deuictum Antonium Alexandriam ueniens, Alexandri corpus reuerenter aſpexit. Habuit Alexandriæ ſitus chlamydis formam, muniebaturq́ undique aut incõmeabili ſolitudine, aut importuoſo mari, aut fluminibus, aut ſyluoſis paludibus. Pulcherrima olim fuit, & nunc quoque bene munita eſt firmis & altis muris & turribus, ſed intus plena eſt ruinis & deſolationibus. Celeberrima idolorum phana habuit, necnon & Chriſtianorum templa adhuc extantia. Multas quoque habuit regias ædes, quæ & multam urbis partem occupabant. Nam quilibet regum illam pro libito uoluntatis aliquo ornamento decorabat. Et ubi aula Alexandri olim ſtetit, hodie columna ex uno lapide præciſa miræ altitudinis, capitellum habens acutum quaſi turris apparens poſita eſt. Aiunt autem hanc urbem in circuitu habere octoginta ſtadia, & duplo fere maiorem eſſe Nurnberga. Quòd autem Alexander ſingulari affectus fuit ad ad hunc locum fauore, id fecit, ſitus eius delectatus & motus amœnitate. Ab uno enim latere habet mare mediterraneũ, & ex oppoſita parte Mareotim lacum, quem alij Mariã uocant, & eſt ualde magnus. Sunt quoque in eum riui quidã ex Nilo deducti, per quos ab Alexandria licet nauigio uenire uſque Cairum. A Cairo uero patet iter terreſtre uſque ad mare Rubrum, & ex eo mari nauigatur in Arabiam, Perſiam atque Indiam. A ſeptentrione huius urbis pulcherrimum aiunt eſſe maris portum, in ſemicirculi figuram arcuatum, in cuius proſpectu inſula eſt Pharos nomine, quæ ceu propugnaculum eſt ciuitatis. Claudit enim ferè hunc portum, niſi quòd utrinque anguſti euripi ſeu canales ex mari ad ciuitatem tranſeunt, ſed qui obſcopulos in fundo latẽtes ualde procelloſi & periculoſi ſunt ad nauigandum. Quapropter Ptolemæus Philadelphus rex Aegypti ab ea inſulæ parte qua nauigatᵗ in Syriam maximis ſumptibus fecit erigi turrim ex candidis lapidibus, quam 800. talentis tradunt conſtitiſſe, cuius uſus fuit, nocturno nautarũ curſui ignes oſtendere, ad nuncianda uada portusq́ introitũ, ſicut poſtea tales compluribus locis flagrare cœperunt, ut Puteolis ac Rauennæ ad uitandum periculum etiam in corriuatione. Poſt aliquot annos quum Cleopatra regina rerum potiretur in Aegypto, coniunxit Pharum inſulam ciuitati per firmiſſimum aggerem, qui dictus fuit Heptaſtadion, eo quòd ſeptem ſtadijs, id eſt, octingentis & ſeptuaginta quinque paſſibus

Tres Alexandriæ.

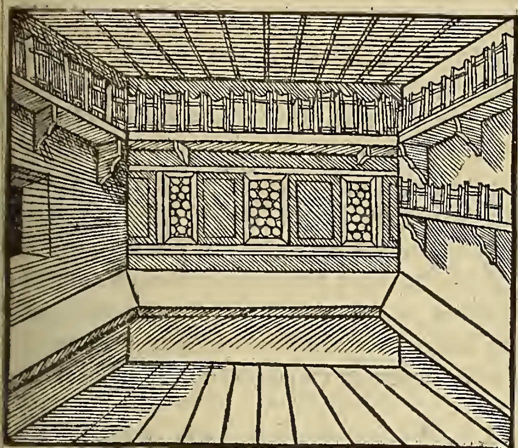
Multæ regiæ in Alexandria

Nauigatur ab Alexand. ad Cairum.

Pharos.

paſſibus productus fuerit, quòd etiam ſicco pede ex urbe licuerit uenire ad Pharũ turrim.

Bibliotheca Alexandrina.

PAulo ante Chriſtum natum, biblio-theca toto orbe terrarum nominatiſſi-ma, Alexandriæ multis millibus libro-rum inſtructa comburitur, cuius ſu-pra quoque ſub Philadelpho rege mentionẽ fecimus. Fuit Ariſtoteles primus, ut Strabo arbitratur, qui libros congregauit, & Aegyp-ti reges bibliothecæ ordinẽ docuit. Ariſtote-les bibliothecã & ſcholam Theophraſto re-liquit. Deinde Theophraſtus Neleo tradidit. Ptolemæus quoque Philadelphus maximum numerum librorum, ut diximus, collegit, & hic tantus theſaurus & tam pulchrum regiæ opulentiæ monimentum ſubita ui ignis con-flagrauit. Habuit hęc urbs ad Chriſtum con-

cria magnos & egregios uiros & doctores eccleſiaſticos, nempe Marcum euangeliſtam, \manum epiſcopum, Clementẽ & Origenem præsbyteros, Athanaſium epiſcopum, Di-ymum, Theophilũ &c. quorum omniũ diuus Hieron. in lib. de Illuſtribus uiris meminit.

Alexandria inſigne emporium.

DIci nequit quàm hæc urbs poſt ſui exordium propter mercimonia quæ in ea exer-ceri cœperunt creuerit in diuitijs & potentia. Nam eſt inter Indiam & Europam intermedium quoddam emporium. Quicquid præcioſum creſcit in India, aroma-ta & odores, imo & quę contexuntur ibi ex ſerico, afferuntur ex Indico mari per nare rubrum in Aegyptum, & ex mari rubro modico itineris interuallo uehunt̃ in Nilum, (ex Nilo per riuum hominũ labore factum deducunt̃ in Mareotim lacum, atq; inde Ale-:andriam. Ab Alexandria uero ultra transferuntur in Syriam, Gręciam, Italiam, Africam. Galliam & Hiſpaniam. Hæ regiones omnes, imo tota Europa expoſuit annuatim maxi- *Vectigal Alexandrinum.* num uectigal in ciuitate Alexandrina, unde Sultani maximum habuerunt emolumentum tque ciuitas mirum in modum fuit ornata magnificis ædibus & ędificijs: ſed temporũ ſuc-eſſu hæc Alexandrinorum magnificentia non parum fuit imminuta per bella, ſeditiones (alias incidentes calamitates, quin & noſtro æuo nedum Alexandria uerum & Sicilia at-ue Venetiæ queruntnr ſibi non parum detractum in uectigali, quando hæc mercimonia uæ ante tempora noſtra per Alexandriam in Europam translata fuerunt, hodie pro ma-ori parte ex India immediate in Hiſpaniam per mare tranſportantur, atque inde in Euro-æ occidentales partes. Portugallenſes igitur & Antwerpiani hodie hoc cõmmodum per ipiunt ex mercibus, quod ante tempora noſtra Alexandrini leuauerunt, id quod Sultani n Aegypto cito olfacere cœperunt, præripi ſcilicet ſibi magnam prædam per regem Por-ugalliæ, qui neglecta Alexandria nauigationem alia uia in Indiam inſtituit. Vnde Sulta- *Minæ Sultani.* us ſuperioribus annis Iulio Romano pontifici ualde minaciter ſcripſit & querimoniam ecit, per Portugallenſes ſe non parum incommodari. Et ſi illi hanc iacturam non ſarci-ent, ſciret pontifex, ſe peregrinis Ieroſolymitanis negaturum omnem itineris in ſua ditio-e ſecuritatem. At nihil effecit his minis ſuis, quin & poſtea cum uectigali amiſit quoque mne regnum ſuum, ſicut ſupra abunde expoſui.

De fertilitate agri Alexandrini.

ORnatur Alexandria extra mœnia amœniſſimis hortis & pulcherrimis domibus, ubi uaria arborum & plantarum genera nutriuntur, quę uirorem ſuum nunquã abij-

 ciunt,

ut ſunt mala punica, limones, citrea poma, ficus, poma Adamica & ſimilia. Habet Adamica pomus folia longitudine quindecim aut ſedecim pedum, & latitudine ſeſqui aut duorum pedum. Inueniũtur ibi multi ſtruthiones, & Arabes propinqui adferũt multa ſtruthionum oua atq; in foro uendunt, quia ſunt bona ad comedendum. Scribunt in itinerarijs ſuis Felix Vlmenſis, & Breitenbachius Moguntinus decanus, Alexandriæ & alibi in Aegypto parari furnos plenos foraminibus, in quos reponũtur tria aut quatuor millia ouorum anſerinorum, gallinaceorum, columbinorum & anatinorum, & fimo cooperto furno, prunæ à longe ponuntur circum fimum, quarũ lento calore oua ipſa ſenſim per fimum calefiunt ceu ſub gallina, atq; tandem ſimul excluduntur & pulli ex fimo gregatim procedunt, atq; inde ad paſcua ducuntur, & ex paſcuis ad forum.

Ingenium ad excludendum pullos.

Ptolemæus aſtronomorum princeps.

FVit Ptolemæus iſte natione Alexandrinus, licet alij dicant eum eſſe Pheleudenſem & quòd profecerit Alexandriæ, cuius meridiani in ſuis calculationibus perpetuam habuit rationem. Fuit autem liberalium artium ac Græcarum literarum ſtudijs clarus, uixitq; temporibus Antonini & prædeceſſoris ſui Adriani. In aſtronomiæ ſcientia priorum nulli ceſſit. Primus enim apud Græcos cœli rationem omnem diligentius explicuit, inuentàque ab Hipparcho inſtrumenta clarius monſtrauit. Edidit magnam illam compoſitionẽ quam Almageſtum uocant, in quo tot & tam diuerſorum motuum cœleſtium rationem reddit per ecentricitates, epicyclos & contrarios diuerſorum orbium motus. Oſtendit unde luminarium eueniant eclipſes, cõiunctiones, oppoſitiones &c. Abſoluto autem opere illo cœleſti, uertit acumen ingenij ſui ad orbem terrenũ & cooperante Aegypti præfecto, quem Romani illuc ceu regem deputauerãt, deſcripſit geographiam uniuerſalem, diſtinxitq; in uiginti ſex tabulas particulares, quibus omnem habitabilis & cognitę terræ explicuit habitudinẽ, oſtendens ſingularum regionum populos, montes, flumina, maria, ſyluas & alia id genus quæ in geographia conſiderantur, ſine quorum cognitione, nemo uir doctus cenſeri poteſt, niſi uel ſummis labijs Ptolemęi guſtauerit geographiam, generalemq; orbis & habitudinis eius conceperit imaginationem.

Almageſtum.

Geographia.

Nili maximi Aegypti fluminis deſcriptio.

NIlus unus eſt ex maioribus totius orbis fluuijs, collectus ferè ex omnibus Africæ amnibus,

nibus, qui omnes in hunc confluunt riuum, concreti ex montium niuibus atque magnorum lacuum & paludum occultis ſcaturiginibus, etiamſi apud ueteres magnum fuerit dubium de Nili prima origine. Nam ſunt qui illum rectà ex Aethiopia aiunt in Aegyptum labi, ſumpta origine ex reſolutione niuium montis Lunæ. Alij aliter ſentiunt. Diodorus Siculus ſic ſcribit. Nilus à meridie ad ſeptentrionem fertur, ortus ex fontibus in extremis Aethiopiæ finibus, ad quos propter æſtus intemperiem nullus aditus fuit. Maximum omnium flumen, quum per uarias pluresq́ue feratur regiones, magnos flexus facit, quandoque ad orientem & Arabiam, quandoque ad occidentem & Libyam fluens. Plinius ſcribit, Iubam regem ortum eius primum deprehendiſſe ex paludibus montium inferioris Mauritaniæ non procul ab oceano, ita ut primo ab occidente in orientem labatur, ac deinde in ſeptentrionem conuerſus ſeptem oſtijs in mare mediterraneum exeat. Incolæ uocant lacum Nidilem. Arguit autem ex certis indicijs, nempe quòd in eo lacu ijdem inueniantur piſces, qui in Nilo ubi pertranſit Aegyptum, quodq́ue crocodilos nutriat æque ut Nilus in Aegypto. Alij uerò qui aſſerunt Nilum ex Aethiopia rectà deſcendere in Aegyptum nituntur hoc argumento. Aeſtiuo tempore quando ſol eſt prope ſolſtitium æſtiuale & longiſſime recedit ab Auſtralibus terris, Nilus habet conſuetū ſuum alueum & curſum: quando uero poſt feſtum Ioannis baptiſtæ ſol reflectitur in meridiem, & æſtas incipit apud interiores auſtrales, reſoluitur nix in montibus, quæ interim quo ſol abfuit è cœlo deſcendit, incipitq́ue tunc Nilus creſcere & ſenſim inundare, affertq́ue ſecum ex tam longinquis terris immenſam molem aquarum, miramq́ue pinguedinis copiam, ut totius Aegypti terra inde ſupra modum fœcundetur & impinguetur, ut paulo poſt fuſius dicam. Huic autem opinioni ſubſcribit Claudius Ptolemæus. Fieri tamen poteſt ut utrique rectè ſentiant, nempe quòd Nilus ex interioribus Auſtri & Aethiopiæ rectà uerſus Aegyptum tendat & nihilominus ab occaſu ex Getulia & Libya orientem uerſus alius magnus fluuius cum accurrentibus riuis Nilum priorem petat, illi piſces, crocodilos & alia animalia ſibi peculiaria communicet atque ſuppeditet, ſeq́ue æque ut prior fluuius pro Nilo uenditet. In originibus fluuiorum multa pendent ab opinionibus hominum. Habet Rhenus tres celebres amnes, qui omnes ex alpibus ſcaturiunt & quinque milliaribus ſupra Baſileam in unum alueum conueniunt, & tamen uni ſoli datum eſt Rheni nomen, quum reliqui duo, ſinguli tam magni ſint ut eſt amnis ille qui Rheni nomen accepit. Idem iudicium eſt de Danubij origine. Nam in Nigra ſylua ubi initiū ſumit, multi confluunt torrentes, unumq́ue iuſtum efficiunt amnem: & quem quæſo illorum ſignabo Danubij originem? Neceſſe eſt ut quem ueteres calculo ſuo uoluerunt eſſe primam ſcaturiginem, illius primordium & ego Danubij fontem deſignem.

Prima Nili origo.

Lacus Nidilis.

In originibus fluuiorum multa dubia.

De Nili incremento & decremento.

SOlus Nilus creſcit tunc quando cætera flumina decreſcunt. Incrementum eius à ſolſticio incipiens ęſtiuo, uſq́ue ad equinoctium, ſemperq́ue nouū limum ſecum ferens. Rigat tum cultas regiones tum incultas, quanto tēpore uelint agricolæ. Aqua enim leniter fluente, facile eam paruis aggeribus arcent, inducuntq́ue pro cōmodo terrę. Tantam uero fertilitatem infert & agri colendi facilitatem, ut cum ſeuerint aut oues introduxerint in campos ad conculcanda iacta ſemina aut aratro leui terram ſubduxerint, neque niſi quatuor aut quinq́ue exactis menſibus ad meſſem redeuntes, breui tempore uberrimos fructus abſque ulla impenſa aut damno reportent. Alibi agricultura magno labore exercetur ac ſumptu: ſoli Aegyptij minima impenſa, labore tenui, fruges fertiles afferunt. Vineæ quoque eodem rigatæ modo, multo uino abundant. Terra inculta pecori ad paſtum relicta, adeo exuberat herbis, ut oues bis pariant in anno, bisq́ue præbeant lanam. Eſt Aegyptus plana & campeſtris. Quum urbes, uici, agricolarum mapalia in aggeribus ſita, aquę inundationem deuitent, quippe quę in altiori loco ſita ſunt, tanquā Cyclades inſulæ in archipelago aſpicientibus apparent. Terreſtres beluæ omnes quæ in campis remanent, ſuffocantur aqua, quæ euadunt ad altiora loca confugiunt. Pecora inundationis tempore in ſtabulis recluſa domi nutriuntur à colonis, ad id antea pręparato paſtu. Vulgus remiſſis operibus ruſticis ocioſum epulis indulget ac uoluptati. Et quoniam plurima cura mole-

Habitationes Aegypti in editis locis.

moleſtiaq; olim urgebat accolas Nili inundatio, excogitata eſt in Memphi quædam incrementi & menſurandi à regibus obſeruatio, atque per epiſtolas urbibus & uicis ſignificata. Incipit Nilus creſcere in nouilunio quod proxime ſequitur introitum ſolis in cancrum nec deſinit creſcere quouſque ſol perueniat ad medium aut finem leonis: tunc ſenſim aqua rurſum decreſcit, quoad ſol egreſſus fuerit libram. Tunc enim Nilus concluditur ripis ſuis & terra exiccatur. Strabo ſcribit aquam in æſtate ultra quadrageſimum diem permanere & poſtea paulatim decreſcere quemadmodum prius creuit. In diebus ſexaginta omnino campus denudatur atque exiccatur, & quo citius exiccatur eo citius & aratur atq; ſeritur.

Signa fertilitatis.

Signa fertilitatis ex Nili inundatione ſic ſunt deprehenſa. Quando in profundioribus Aegypti locis Nilus ſedecim cubitis in altum aſcendit atque inundat, iuſtum dicitur habere augmentum, unde illo anno magna ſperatur fertilitas. Sin minor fuerit inundatio, tota terra irrigari nequit, quod cultoribus cedit in detrimentum. Quòd ſi inundatio altior fuerit ſedecim cubitis, id rurſum eſt terræ nocumento, quòd aqua ſcilicet tardius in profundioribus exiccetur agris. Quando inundatio minor eſt quàm terra requirat, egrediuntur ruſtici & faciunt foſſas aut ponunt canales per quas aquas deriuant in eos agros qui ſtagnari nequeunt ex Nili inundatione. Inundante itaque Nilo duodecim aut tredecim cubitis tantum, Aegyptij eo anno famem expectant. Sin quatuordecim cubitis excreuerit, exhilarantur non parum terræ cultores,

Laudatur inundatio 16. cubitorum.

Sed multo maiori afficiuntur gaudio, ſi inuenerint altitudinē eius quindecim cubitorum, certi opimam futuram meſſem. Et his ſi adhuc unus adiectus fuerit cubitus, omnino felices ſe putant. Deficiēte autem aqua & exiccata terra circa duodecimum octobris diem, ſeminãt agros uſque ad Calendas Nouembres, & tunc in ſequenti Maio colligunt meſſem. Habet ergo Nilus contrariam in ſua inundatione naturam ab alijs fluminibus. Siquidem Rhenus aut Danubius inundans corrumpit agros bonos atque ſua alluuione bonum fundum aufert, ſubſtituitq; inertem, & prata non fœcundat, ſed limum inducit peſtiferũ, cuius contrarium facit Nilus. Nam infuſus terrę arenoſæ, impinguat illam, miramq; præſtat illi fœcunditatem.

De oſtiis Nili & inſulis eius.

700. inſulæ in Nilo.

Nilus præter eum locum quem à loci forma Delta appellant, ubi in plures ſcinditur riuos, infinitas ferè facit inſulas. Quidam tamen numerauerũt ſeptingentas: & harum quaſdam inhabitare dicuntur Aethiopes, inter quas præcipua eſt Meroe, quæ magnitudine ſua cæteras ſuperat. Ingreſſus uero Nilus in Aegyptum, ualde leniter fluit, multamq; & uariam ſecum fert terram, & in locis humilibus paululum ſtagnans, regionem omnino efficit fertilem: in qua radices multifariam naſcuntur, guſtu uariæ fructuum & olerum natura, quæ multum tum egenis conferunt, tum infirmis ad ualetudinem.

Saccarì productio.

Inter multa autem magnam affert uim ſaccari. Nam quum iuxta ripas eius multæ inueniantur paludes, cannę ſaccari in illis creſcentes, ſuppeditant magnam liquoris ſeu ſucci copiam, melle dulciorem. Is ſuccus in modum ſalis decoctus, uertitur in ſpumam, ac deinde quod melius eſt reſidet in fundum & ſpuma ſuperne innatans tollitur à condenſatione ſaccari.

Delta.

Delatus ergo Nilus in Aegyptum, in loco qui Delta appellatur, tanquam à uertice ſcinditur in duo fluenta, quæ deſcendunt in mare, alterum ad dexteram Peluſium uerſus, alterum ad ſiniſtram, quod Canopicum appellatur ſeu Heracleoticum, & uulgo Roxetum & Roſetto, inter quæ alia quinq; oſtia ſunt mentione digna, alia uero tenuiora permulta. Duo extremi riui inſulam faciunt, quæ trium ferè millium ſtadiorum ambitum comprehendit. Primum itaque oſtium uocatur Peluſiacum, ſecundum Taniticum, tertium Mendeſium, quartum Phæniticum, quintum Sebenniticum, ſextum Bolbitinũ, ſeptimum Heracleoticum ſiue Canopicum. Alij alijs utuntur uocabulis. In eorum autem quodlibet urbs eſt ſita, diuiſa flumine, & pontibus iuncta. Et quoniam Peluſiacum oſtium ſeu riuus ille orientalis nõ magno interuallo diſtat à mari rubro, rex Nechao, quem alij uocant Pammitichũ, alij Seſtrotem,

Foſſa ex Peluſiaco oſtio ad mare rubrum:

ſumptuoſo opere conatus eſt foſſam ducere ab uno in aliud, Aſiam Africæ iuncturus, ſed quũ perficere nequiret, Darius rex Perſarum cœptam perficere conatus, imperfectam reliquit, admonitus à quibuſdam, ſi locus interiacens perfoderetur, futurum ut Aegyptus quum mari rubro depreſſior ſit, ab aquis mergeretũ, & mare Nilo immiſſum

miſſum aquam fluminis corrumperet, quæ ſola potum præbet Aegypto. Deinde Ptolemæus illam perfecit foſſam, ſed opportuniori loco, ſummaq́ arte. Et cum nauigare illuc cuperet, aperiebat foſſam, rurſusq́ cum uſus eſſet, clauſit flumen quod in foſſam defluxit. Habet foſſa latitudinem cubitorum centum, profundum quantum nauigio ſatis ſit decem millia ferenti. Diſtat Canopicum oſtium à Peluſiaco, ſpacio centum & ſeptuaginta millium paſſum, Plinio.

De moribus & ritibus Aegyptiorum.

FVerunt Aegyptij ferè primi, unde reliquæ gentes didicerunt & acceperunt leges, ſapientiam, mores atque uiuendi normam. Nam legimus ad eos migraſſe diſcendi gratia Homerum, Dædalum, Solonem, Platonem & multos alios. Quamuis enim gentiles & athei fuerint, ſtuduerunt tamen probitati & honeſtati, atque hac ſua honeſta conuerſatione alliciebant paſſim extraneos & bonos quoſque uiros ut certatim ad eos confluerent, diſcerentq́ ab eis quod alibi inuenire nequiuerunt. Eorum fœminæ olim negociari, cauponari, inſtitoriaque obire munera conſueuerunt. Viri intra murorum parietes texere & onera capitibus geſtare, mulieres uero humeris. Illæ ſtantes micturire, hi ſedentes: domi uulgo uentrem exonerare, in uijs commeſſari. Mulierum nulla neque Dei cuiuſquam neque deę ſacerdotium habuit. Plerique mortalium in funere deglabrant capita & barbam promittunt, Aegyptij contra promittebant capillum & barbam tondebant. Panem pedibus, lutum manibus ſubigebant. Horum fuit, uirilia circumcidere. A dextera in ſiniſtram Hebręorum more literas digerebant. Sacerdotes tertio quoque die corpora raſitare, ne quid ſordis quum ſacra faciebant intercurreret. Linea ferre ueſtimenta, ſemper recens abluta, faſſi munditiæ gratia ſe circũciſos eſſe, quia ſatius ſit mundos eſſe quàm decoros. Veſtem ſacerdotes lineam tantum geſtare & calceos papyraceos. Fabam neque ab eis ſeri neque alibi natam ueſci. Sacerdotibus etiam illa uidere prohibitum, eo quòd immundum hoc legumen ſit. Lauabantur quotidie aqua frigida, interdiu ter, nocte bis. Boues mares eoſdemq́ mundos ac uitulos, uniuerſi Aegyptij imolabant: fœminas imolare non licebat, utpote Iſidi conſecratas. Cibo è farre, quod quidam ſiliginem uocant, confecto uictitabant. Vino utebantur ex hordeo facto, deerant enim eis uites. Victitabant quoque tum piſcibus partim crudis ad ſolem arefactis, partim ſalſugine conditis, tum auibus prius ſale conditis, item coturnicibus, anatibùsque. Eorum quum multi in unum conuenirent & priuſquam à cœna diſcederent, circumferebat aliquis in baculo mortuum è ligno factum, aut pictura & opere maxime imitantem longitudine cubitali aut bicubitali, oſtendensq́ ſingulis conuiuarum dicebat. In hunc intuens pota & oblectare, talis poſt mortem futurus. Veſtibus lineis amiciebãtur circa crura fimbriatis. Mos erat ſacerdotum principi, iuxta aram hoſtijs deductis aſtante rege magna uoce audiente populo ualetudinem proſperã omniaq́ bona precari, regi iuſticiam in ſubdito colenti: narrare inſuper paulatim regis uirtutes, in deos pietatem ac religionem, in homines humanitatem ſeruantis, tum illum cõtinentẽ dicere, iuſtum magniq́ animi, ueracem, liberalem, pœnas inſuper mitiores quàm poſtularent errantis crimina exigentem, reddentem uero gratiam meritis ampliorem, plura his ſimilia orans: tãdem his execrationem in malos exequebatur. Tum regem culpa purgans, omne crimen in miniſtros, cui regi iniqua ſuaderent conijciebat. Quibus actis ſacerdos & regem ad felicem dijsq́ gratã uitam hortabat̃ & ſimul ad bonos mores, agendũq́ nõ quæ ſuaderent mali, ſed quę ad uirtutem maxime pertinerent. Demũ quum rex dijs ſacra feciſſet, ſacerdos quędam ex ſacris libris clariſſ. uirorũ cõſilia actaq́ proferebat, quibus rex monitus, imperio pie ac iuſte aliorũ exemplo uteret̃. Cibo ueſcebantur ſimplici, ut quorum menſæ nihil præter uitulum & anſerem inferretur: uini potandi certa ſtatuta menſura erat, qua neque farciri uentrem neque inebriari poſſent. Mirabile uidetur reges Aegypti non ex uoluntate ſed ex lege uitam priuatam egiſſe, ſed

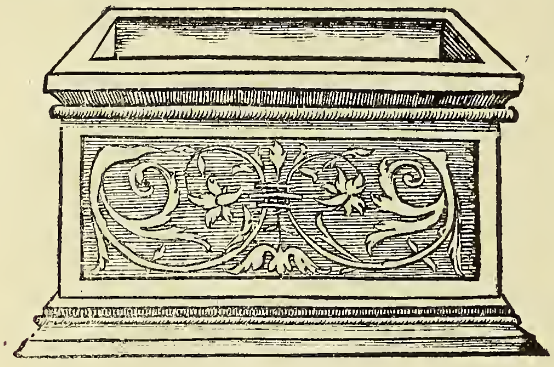
Mores naturæ contrarij.

Fabarum execratio.

Sacerdotum officium.

Regum licentia reſtricta.

multo mirabilius fuit, neque iudicandi neque pecuniam congregandi neq; puniendi quen-
quam per ſuperbiam aut iram aut aliam iniuſtam ob cauſam licentiam permiſſam, ſed ue-
luti priuatos teneri legibus. Neque id ægreferebant, exiſtimantes parendo legibus ſe bea
tos fore. Nam ab his qui ſuis indulgerent cupiditatibus multa cenſebant fieri, quibus dam
na periculaq́; ſubirent. Hac uſi erga ſubditos iuſticia reges, omnium beneuolentiam adeo
aſſecuti ſunt, ut non ſolum ſacerdotibus ſed ſingulis Aegyptijs maior regis quàm uxorum
Luctus ob regem defunctũ. filiorumq́; aut aliorum principum ſalutis ineſſet cura. Vita uero his moribus defunctum,
omnes communi mœſticia lugebant, ueſtes lacerabant, templis clauſis forum nõ frequen-
tabant, feſta ſolennia non agebant, dies ſeptuaginta duos luto deturpantes capita, ac ſin-
done ſubtus mammas cincti, unà uiri mulieresq́; ducenti fermè aut trecenti circumambula
bant bis in die, nouantes luctum, atque ad numerum cum cantu uirtutes regis commemo-
rabant. Cibis animantium coctisq́; ac uino, omniq́; menſæ apparatu interim abſtinebant.
Non lauacris non unguentis, non ſtratis lectis non uenereis utebantur, ſed tanquam de-
functo filio per eos dies mœrentes luge-
bant. Hoc tempore quæ ad pompam fu-
neris ſpectabant præparatis, poſtremo die
corpus in arca conditũ ante ſepulchri adi-
tum ponebant. Ibi breuiarium in uita à re-
ge geſtorum de more recitabant, uolen-
tiq́; facultas dabatur defunctum accuſan-
di. Aſtabant ſacerdotes, mortui recta fa-
cta laudantes: populus qui exequias cir-
cumſtabat, applaudebat ueris laudibus, in
reliquis magno reclamans tumultu. Quo
accidit ut plures reges repugnante multi-
dine ſolito caruerint ſepulchri honore ac

magnificẽtia. Is timor coëgit Aegypti reges iuſtè uiuere, ueritos futuram poſt mortem ple
bis iram atque odium ſempiternum.

Iudicia & leges Aegyptiorum.

AEgypti uectigalibus trifariam partitis, priorem portionem percepit collegium ſa-
cerdotum, magna apud incolas autoritate, tum propter deorum curam, tum pro-
pter doctrinam qua plures erudiebantur. Hanc partem tum ad ſacrificiorum mi-
Vectigalium distributio. niſteria, tum ad priuatæ uitæ commoda impartiebant. Altera portio ad reges per-
uenit, quam & ad bella & ad uitæ cultum, tum ad liberalitatem erga ſtrenuos uiros pro me
ritis impendebant. Tertiam percipiebant milites & qui belli erant inſtituti miniſterio, ut
hoc ſtipendio accepto paratiorem haberent animum ad bellorum pericula obeunda. Erat
inſuper eorum politia in tria hominum genera inſtitura, agricolarum, paſtorum & opifi-
cum. Iudicia eorum non caſu fiebant ſed ratione. Exiſtimabant enim rite facta, plurimum
uitæ mortalium prodeſſe. Nam punire nocentes, auxilium ferre oppreſſis, optimam ad
prohibenda mala facinora uiam putant. Pœnam uero delicti aut pecunia aut gratia tolli,
Leges. exiſtimabant confuſionem uitę communis fore. Aegyptiorum leges antiquæ hæ fuere.
Periuri capite mulctabant, tanquam qui duplici tenerẽtur ſcelere, ut qui & pietatẽ in deos
uiolarent, & fidem inter homines tollerent, maximum ſocietatis uinculum humanæ. Si
quis iter faciens aut hominem à latronibus cædi comperiret aut quamlibet iniuriam per-
peti, neque ſubueniret auxilio ſi poſſet, mortis reus erat. Si auxilium ferre non poſſet, de-
nunciare latrones tenebatur & iniuriam accuſatione proſequi, qui ea negligebat, plagis
Filiorum occisores. ad certum numerũ plectebatur, triduoq́; carebat cibo. Pa tribus qui filios occiderẽt nõ erat
pœna mortis indicta, ſed tribus diebus noctibusq́; continuis edictum, ut circa defuncti cor
pus aſſiſteret. Non eñ iuſtum putabant, eum uita priuari, qui uitæ filijs autor fuiſſet, ſed po
Parricidæ. tius cõtinuo dolore factiq́; pœnitentia affligi, quo cæteri à ſimili facto auerterent. Parrici-
dis exquiſitã impoſuerunt pœnã. Nam articulatim præacutis calamis cæſos iubebãt uiuos
ſupra ſpinarũ aceruum comburi, maximum inter mortales iudicãtes ſcelus, ei mortem per
uim

uim inferre, à quo uitã accepiſſet. His qui ſecreta hoſtibus reuelaſſent, linguam lex iubebat abſcindi. Et qui monetam circumcideret aut pondus uel ſigna immutaret, ambæ amputabantur manus, ut quæ corporis pars peccaſſet, per uniuerſam uitam lueret pœnam. Aſperæ etiam pœnæ circa mulierum delicta ſtatutæ erant. Nam ei qui mulierem liberam uiolaſſet, uirilia execabantur, quoniam uno crimine tria haud parua ſcelera complexus eſſet, iniuriam, corruptelam & liberorum confuſionem. In adulterio ſpontaneo deprehenſus, uirgis cædebatur ad mille plagas, mulier naſo mutilabatur. Sacerdotibus unam tantum uxorem ducere licebat, reliqui pro uoluntate & facultatibus plures habebãt. Nullus ex eis nec ex ſerua quidem empta genitus, ſpurius habebat. Natos adeo parua educabant faciliq; impenſa, ut uix credi poſſit. Omnis enim ſumptus in pueros quouſq; ad ætatem perueniebant à parentibus impenſus, nõ excedebat dragmas uiginti. Hæc lex nõ fuit difficilis propter calidam Aegypti regionem, ubi ob patriæ temperiẽ uitam ducunt maiori ex parte nudi diſcalceatiq;, ac deinde liberos nutriunt radicibus quas ſub cineribus coquunt & caulibus paluſtribus, quas partim coctas partim aſſas igni, partim crudas pro cibo præbent.

Violatio mulierum.

Tenuis uictus puerorum.

Erudiebant ſacerdotes filios & literas quas appellabant ſacras, & alia quæ ad cõmunem ſpectabant doctrinam, ut plurimũ Geometriæ, Arithmeticęq; intenti. Morbos uel ieiunio curabant uel uomitu, idq; aut quotidie aut tribus diebus aut quatuor interiectis. Aſſerebãt enim ex ciborum ſuperfluitate omnes creari morbos: eam ergo ad ualetudinem curam eſſe optimã, quæ morborũ principia auferat. Habuerunt & alias multas leges præter cõmemoratas, nempe de militia, de uendendo & emendo, de uſura atq; furto, ſed quas hic conſultò omittimus. Quomodo uero coluerint uarij generis animalia, præſertim quæ terræ aliquã attulerunt cõmoditatẽ, ut ſunt feles, icneumonæ, canes, accipitres, ibides, lupi, crocodili & eiuſmodi plura, hic omittendũ cenſuimus, niſi quòd de ibide aue in hunc modum ſcribunt. Si quis ibidem auem ſponte uel ſecus occiderit, is accurrente turba ſine ulla miſeratione interficit̃. Ob id autem auis illa tantæ apud Aegptios eſt exiſtimationis, quòd illis magnã adferat utilitatem. Nam uento Africo inuehitur ex uaſtitate Libyæ magna uis ſerpentum alatorum, qui ſingulis annis magnum nocumentum hominibus & agris inferũt, & maius inferrent, niſi ibides potenter illis occurrerent atq; occiderent. Eſt autẽ ibis ciconiæ non abſimilis, diuerſa tamẽ à ciconia. Eſt auis excelſa, rigidis cruribus, corneo proceroq; roſtro, auertens peſtem ab Aegypto, cum angues uolucres interficiunt, id quod & ciconiæ apud nos faciunt, ſerpentes & alia quædam inſecta pullis ſuis afferentes.

Cultus animalibus exhibitus.

DE AETHIOPIA ET interiori Libya.

AEthiopia duplex eſt, una in Aſia & altera in Africa. Quæ in Africa eſt, hodie India dicitur, & ad orientem ſolem Rubro & Barbarico mari alluitur, ad ſeptentrionem Libyæ & Aegypto contigua: ad occaſum interiorem habet Libyam, ac reliqua parte qua auſtro iacet obuerſa, alteri iũgitur Aethiopię, quę maior eſt & auſtralior, ſic appellata ab Aethiope Vulcani filio, qui illi præfuit, ut Plin. ait. Quicquid eius regionis eſt, ſub meridiano cardine eſt. Montuoſa eſt circa occiduum, arenoſa in mediterraneis, ad orientem deſerta. Plurimas habet gentes, diuerſo uultu & monſtruoſo, ſpecie horribiles. Primi omnium mortalium creduntur, ueriſſimiq; indigenæ, & ſeruitutẽ nunquam experti. Semper genti libertas incolumis fuit. Primò deorum cultum apud eos inſtitutum memorant, primaſq; ſacrorum ceremonias. Tantus regibus honor, tantumq; ſtudium ab his tribuebatur, ut ſi quando

aliqua

aliqua corporis parte ex quauis cauſa debilitaretur rex, domeſtici homines ſponte ſua eandem partem debilitarent, turpe exiſtimantes, rege claudo ac monoculo, & nõ amicos omnes claudos aut unoculos eſſe.

Nudi incedunt

Plures ſyderis propinquitate nudi agunt, ouillis caudis pudenda obtegunt, pauci omnino pecorũ ueſtiuntur pellibus. Alij ſubligacula capillis contexta ad medium corpus inducunt. Pecuariam rem uulgo exercent, pecora puſilla admodũ duri hirtiq́ꝫ uelleris. Canes & ipſi nihilo maiores, cæterum aſperi & pugnaces. Milij hordeiq́ꝫ frequens uſus, unde potum etiam conficiunt. Cæteris carent frugibus præter palmulas, easq́ꝫ perraras. Quidam herbis uictitant, tenuioribusq́ꝫ harundinum radicibus, carnibus, lacte, caſeo ueſcuntur.

Meroe inſula.

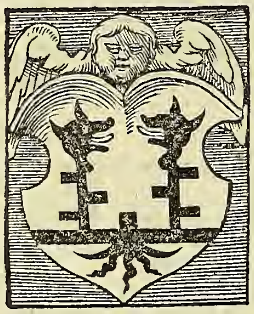
Meroe fuit olim regni caput. Clypei figuram ea inſula imitatur ad tria millia ſtadiorum cum Nilo protenſa. Hebeno abundant, elephantes uenantur & comedunt. Leones habent, rhinocerota, baſiliſcos, pardales, draconesq́ꝫ, qui multiplici nexu implicitos elephantes hauſtu ſanguinis conficiunt. Hyacinthus & Chryſopraſus ibi reperiuntur, colligitur & cinnamomum. Arcubus utuntur quadricubitalibus ligneis & peruſtis: inſtruuntur bello & mulieres, quarũ pleræq́ꝫ oris labium æneo traiectum habent circulo. Venerantur quidam eorum orientem ſolem, occidentem diris ſupplicationibus inſectantur. Mortuos nonnulli in profluentem deijciunt, alij fictilibus condunt dolijs, quidam etiam uitreis conditos domi in annum aſſeruant, religioſeq́ꝫ interim colunt.

Indi in Aethiopiam conceſſerunt.

Sunt qui tradunt regem ab his potiſſimum declarari, qui forma & alendorũ pecorum peritia roboreq́ꝫ & opibus cęteros antecellit. India quæ eſt in Aethiopia, eſt circa Nilum flumen, iuxta Virgilij carmen, qui teſtatur Nilum ab Indis fluere. Et Herodotus ait ingentem Indorum multitudinem ex magna illa India, omnium prouinciarũ maxima, in Aethiopia conſediſſe. Horum res procedente tempore adeo creuit, ut mores & nomen utriuſque gentis confuderit, abolitaq́ꝫ ueteri uoce, pro Aethiopia ſit India nuncupata.

Saba regia.

Ciuitas Meroe ab antiquis temporibus fuit Saba uocata, & poſtea à rege Cambyſe Meroe denominata. Scribit quoq́ꝫ Plinius eam regiam fuiſſe atque metropolim Aethiopiæ. Hodie uero ampliſſimum eſt imperium, & ſi uera ſunt quæ locorum indigenæ prædicant, duobus & ſexaginta regibus eorum Imperator imperitat. In Saba ciuitate manſit tempore Salomonis regina Auſtri, quæ tanta magnificentia & pompa uenit in Iudæã, ubi audierat de regis Salomonis fama & potentia, quam hiſtoriã habes in tertio regum capite decimo.

Candaces reginæ.

Poſterioribus temporibus mulieres, regiam uſurpantes adminiſtrationem, appellatæ fuerunt Candaces, ſicut & nonnihil in Actis apoſtolorum capite octauo habet. Et quoniam hæc regio cœpta fuit uocari India, factum inde putamus, ut quidam Prætoianũ, quem alij uulgo Preſbyterum Ioannem appellant, locauerint in Indiã Aſię, alij in Indiã Africæ ſeu Aethiopię, ubi etiam noſtro tempore imperare dicitur, ut infrà dicturi ſumus. Vltra regnum Meroe, in interioribus Africæ inueniunt horrendæ & uaſtæ ſolitudines, in quibus propter nimios calores & fontium penuriam pauciſſimi homines habitant, quin magni ibi reperiuntur ſerpentes, qui dracones appellãtur, occupantq́ꝫ amplam Africæ regionem, quam nemo hominum inhabitare poteſt.

De uariis Aethiopiæ gentibus.

Rizophagi.

IVxta Aſam fluuium habitant Rizophagi, à radicibus arundinũ ſic dicti, quas ex propinquis locis effodientes & magna cura lauantes lapidibus terunt, quoad molles factæ cohæreant. Deinde placentas ad modum lateris quantum manus capit factas, atq́ꝫ ad ſolem decoctas mandunt. Quem ſolum cibum ipſi per omnem uitam ſuauem atq́ꝫ affatim habent, eo quòd pacem continuam ſeruent. Bellantur tamen cum leonibus, qui è deſerto umbræ cauſa, & ut minores uenentur feras egreſſi, Aethiopum multos ex paludibus exeuntes dilaniant. Et iam dudum ea deleta eſſet à leonibus natio, niſi natura eis ſponte præſidium tuliſſet. Nam ſub ortum canis innumera, nullo agitante uento, culicum multitudo ad ea loca aduolat, quæ homines ad paludes fugientes minimè lædunt, leones uero abire ex his regionibus compellunt, tum morſu aculeato tum uocis ſono territos.

His

His propinqui ſunt Ilophagi & Spermatophagi, quorum hi quidem fructus, qui æſtate ex arboribus decidunt colligentes abſq; labore edunt: reliquo tempore herbam in umbroſis naſcentem locis decerpunt, quæ uitæ ſubuenit in egeſtate. Ilophagi uero cum filijs uxoribusq; ad loca campeſtria accedentes aſcendunt, ac teneras ramorũ ſummitates auferunt, tantam ex continuo uſu ramos aſcendendi peritiam habentes, ut (quod incredibile uidetur) de arbore in arborem uelut aues proſiliant, aſcendantq; tenues abſq; periculo ramos, macilentia leuitateq; corporis nixi: quòd ſi quando pedes labantur, manibus ramis comprehenſis, ſeſe à caſu peropportunè uindicãt. Quòd ſi forte deciderint, nulla in re propter corporis leuitatem læduntur, ita ramis tenerioribus dente exeſis uentrem farciunt. Hi ſemper incedunt nudo corpore, communesq; uxores & liberos habent, pugnant inuicem pro locis armati baculis aduerſus alios ac dominantũ uictis. Moriuntur ut plurimũ fame, quum deficiente uiſu corpus priuetur eo ſenſu quo cibum quærebat.

Ilophagi. Spermatophagi.

Reliquam circa regionem Aethiopes tenent qui Cyneci dicuntur, numero haud multi, uita ab reliquis diuerſa. Syluestres enim incolentes patriam & penitus aſperam, rarisq; aquarum fontibus, ſuper arbores ferarum timore dormiũt. Sub auroram ad aquarum decurſus armati prodeuntes ſe abſcondunt inter arborum frondes. Sub æſtu uero ſolis agreſtes boues pardalesq; ac uaria ferarũ genera, quum caloris tum ſitis impatientia ad aquas potus cauſa confluunt, Repletas grauesq; aqua beſtias, Aethiopes ex arboribus deſcendentes adoriuntur, ac lignis aduſtis ſaxisq; & ſagittis occiſas perq; cœtus diuiſas edunt. Impuberes pueros exercent ad certum ſignum iacere, ſolis cibum præbentes his qui ſignum tetigere, ideo iaculatores optimi euadunt urgente fame.

Cyneci ſuper arbores dormiunt.

Sunt Alij Aethiopes Achęi dicti, habitantes ad ſolis occaſum, qui coutinuum cum elephantibus habent bellum, uictosq; & ad lapſum impulſos, trucidant eos, & ex poſterioribus corporis reſectas carnes coquunt & edunt.

Achęi.

Impellunt autem ad caſum hac induſtria. Habitant in locis ſylueſtribus atque arboribus refertis, & obſeruãt ingreſſus & exitus elephantorum ex altis arboribus. Multos unà incedentes non aggrediuntur, omni uincendi ſpe remota. Inijciunt ſingulis manus, mirabili freti audacia. Nam quum incedens beſtia arbori propinquat, ſpeculator in arbore latens & ex ea deſiliens, manibus apprehenſa cauda, pedibusq; ad dextrum fœmur oppoſitis, ſecuri quæ ex humero pendet leui, dextera manu apprehenſa, neruos dextri poblitis crebris ictib. amputat, ſiniſtra uero manu regens agile corpus, beluę conatus magna uelocitate effugit. Elephas neruis abſciſis, quandoq;, quia haud facile ſe uertere poteſt, inclinatus in latus ſaucium, in terram cadit, Aethiopemq; ſecum trahens interficit. Quandoque ad arborem aut ſaxum hominem allidens, ipſo pondere quoad animam exhalat comprimit. Quidam elephantes dolore moti, quum inſidianti obeſſe nequeant, diffugiunt per campos, quoad continuis ſecuris ictibus ab inſidente cęſi, decidant. Tum concurrunt Aethiopum cœtus, & adhuc uiuentis beſtiæ poſterioris partis carnes abſciſas edunt. Nonnulli ex propinquis incolis abſque ullo diſcrimine elephantos arte ſuperant.

Aethiopes elephantos ſternunt.

Conſueuit hoc animal quum à paſcuis plenum redit dormitum proficiſci, plurimum natura ab reliquis quadrupedibus diuerſa. Non enim genu corpus flecti poteſt ad terram, ſed arbori hærens dormit. Arborem elephantis adhæſione tum attritam tum ſorde plenam aduertentes incolæ, iuxta humum ſecant, ut tamen non niſi impulſa cadat. Deinde ſui acceſſus ueſtigia ad ea loca delent, ſubito abeuntes, priuſquam beſtia ad ſomnum redeat. Elephas ueſperi cibo plenus, ad notum cubile profectus, omniq; mole lectę hęrens arbori, ſtatim unà cum ea ad terram proſternitur, & reſupinus tota nocte iacet, quum ſe erigere nequeat. Aethiopes die ad locum accedentes abſque periculo beſtiam occidunt, tabernaculisq; ibidem erectis moram trahunt quoad animal ſit abſumptum.

Elephanti ad arborem dormiunt.

Acrido-

Acridophagi, id eſt, locuſtarum deuoratores.

SVnt Acridophagi deſerto contermini, homines paulo cæteris breuiores, macilenti ac ſupra modum nigri. Veris tempore Zephyrus ac Libycus uenti, infinitum penè locuſtarum ex deſerto ad eos deferunt numerum. Hæ permagnæ ſunt, ſed colore alarum turpi ac ſqualido. Aethiopes ad id aſſueti, in quandam latam longamq́ multis ſtadijs conuallem plurimum materiei ex propinquis locis ingerunt, quum ſuo tempore tanquam locuſtarũ nubes à uentis ſupra uallem defertur, materiem cõgeſtam omnemq́ loci herbam antea ſucciſam incendunt. Locuſtę uero deſuper uolantes ingenti fumo enectæ, paululum ultra uallem ad terram tanta decidunt copia, ut uictum omni genti abunde præbeant. Has enim ſale ſuperinfuſo diutius ſeruant, cibum guſtu eis ſuauem. Hic eſt ſolus eorum per omne tempus locuſtarum uictus. Neq; enim pecora nutriunt neq; piſces edunt, procul à mari poſiti, neq; ullũ aliud uitæ adminiculũ habent. Corpore leues ſunt, ueloces curſu & uitæ breuis, ut qui longiſſimè uiuunt, quadrageſimũ nõ excedunt annũ. Finis eorũ non ſolũ miſerabilis eſt, ſed & incredibilis. Nam propinquante ſenecta, pediculi alati non ſolum uiſu uarij ſed ſpecie horridi ac turpes, in corporibus nati, uẽtrem primo, tum pectus, deinde totum corpus paruo tempore exedunt. Qui morbum patitur, primũ ueluti ſcabiei cuiuſdã pruritu allectus, corpus ſcalpit, uoluptate ſimul & dolore perceptis, deinde exorientibus pediculis, ſimulq́ effluente ſanie, morbi acerbitate ac dolore percitus, unguibus corpus cum magno gemitu lacerat. Tanta uero uermium copia effluit, alijs ſuper alios tanquam ex perforato uaſe ſcaturientibus, ut deleri nequeant. Hoc pacto ſiue cibi ſiue aëris cauſa, miſerum ſortiuntur uitæ finem.

Homines locuſtis paſcuntur.

Extremas ad meridiem Africæ partes habitant Cynamimi, qui à uicinis barbaris appellantur Syluestres. Habent barbas admodum prolixas, greges ſylueſtrium canum nutrientes, præſidia uitę. Nam ab æſtiuo tropico uſque ad medium hyemis, Indici boues innumera multitudine eorum patriam ingrediuntur. Cauſa incerta eſt, utrumne alias inſectantes ſe feras fugiant, an paſtus penuria, an alio naturę (quæ omnia mirãda gignit) impulſu homnibus ignoto acti. His homines cum obſiſtere nequeãt ſuis freti uiribus, ſe canibus tuent̃, quibus in uenatione uſi boues permultos capiũt. Et hos quidem recentes edunt, hos ſaliunt ad futurum uſum. Multa inſuper & alia animantia à canibus capta comedunt. Poſtremi qui ad meridiẽ habitant, in hominis forma dicuntur ferarum uitam ducere.

Cynamimi populi.

Ichthyophagi, ſub Troglodyticã oram in Arabico ſinu habitant, barbaræ gentes. Nudi per omnem uitam degunt, uxores filiosq́ communes habent, beſtijs ſimiles, ut qui neque uoluptatis neq; doloris ullum niſi naturalem ſenſum percipiant, neque turpis neque honeſti diſcrimen norint. Habitacula habent non longe à mari iuxta promontoria, ubi non ſolum profundæ cauernæ ſed conualles immenſæ & anguſtæ ſpeluncę exiſtunt, egreſſu ipſa natura difficili ac tortuoſo. Harum tanquam ad eorum uſum natura factarum aditus incolæ, magnorum congerie lapidum obſepiunt, qua ueluti retibus capiantur piſces.

Ichthyophagi.

Troglodytæ, id eſt, cauernarum incolæ.

TRoglodytæ Aethiopiæ populi qui ſub terris in cauernis ob nimios calores agũt, uxores & filios habent communes, excepto tyranno qui unicam tenet & eorum princeps eſt. Huic appropinquanti mulctam tyrannus irrogat, certo pecudum numero. Aeſtu ſolis deficientibus paſcuis ad loca declinãt paluſtria, pro quibus ſolis inuicem certant. Pecora uetuſta aut in morbos cadentia occidunt, exq́ his per omne uiuunt tempus. Parentum nomina minime indiderunt filijs, ſed tauri, arietis, ouis, quos & patres ac matres appellant, quòd ab illis non à parentibus quotidianus præbeatur cibus. Vtunt̃ uulgares potu, ſucco arboris paliuri, potentiores ex quodam flore expreſſo. Corpora præter uirilia, quæ pellibus teguntur, nudi. Pudenda Troglodytæ omnes uelut Aegyptij circumcidũt. Arma ferunt, ſcutum ex corio crudo bouis rotundum & ferratã clauam, alij arcus, lanceasq́. Bellantur inuicem pabuli gratia, concertantq́ primum iactis lapidibus quoad aliqui uulnerantur, tum arcu, quo admodum exercitati ſunt. Ea certamina dirimunt, quæ ætate præcedunt fœminæ, quibus nullo periculo in medium prodeuntibus, illico à

Tenuis uictus Trogloditarũ.

o à certamine ceſſant. Inualidi ob ſenium armenta ſequi, gutture bouis cauda adſtricto, ui am finiunt. Febricitantes aut morbo incurabili correptos, uita priuant, habeturq́; id bene ici] loco. Maximum arbitrantur malorum, ab eo uitam diligi, qui nequeat aliquid agere ui a dignum. Habent tantos calores, ut meridie nemo nudis pedibus ſine aduſtione ſuper ter am incedere poſſit. Quando ſiti affliguntur illico bibunt, alioquin extinguerẽtur ab æſtu. Coquunt cibos ſuos in ſole ſine igne. Hæc tanta uitæ incommoda plerique cum poſſent ffugere, ita patriæ amor quidam ingens, natura ſingulis innatus eſt, & aëris maliciam con uetudo à teneris annis cepta ſuperat. *Amor patriæ tolerat multa.*

Libyæ populi & animalia.

EST duplex Libya, exterior & interior, accepiſſeq́; putatur hoc nomen à Libe Mauritaniæ rege, qui in hanc irrumpens regionem, eam ſibi ſubditam fecit. Eſt autem latiſſima & exuſta regio, habens multum arenæ & multos populos ſuis diſcriminina tos nominibus. Nam inhabitatur à Naſamonibus, Anochitis, Getulis, Garamantibus & alijs multis. Hodie Naſamones uocantur Mauri, & interiores Libyi Nigritæ. Naſamones ſunt grandis & dira natio, nauium ſyrtibus inuolutarum ſpoliatores. Sub æſtatem relictis ad mare pecoribus deſcenduut ad locum augilem decerpturi palmulas; quas ad ſolem ſiccantes immaturas maturefaciunt, ac deinde lacte maceratas ſorbillant. Vxores plures ſinguli è cõſuetudine habent, & cum his in propatulo coëunt, eodem penè quo & Maſſagetæ modo. Garamantes habitãt in locis ſylueſtribus, & omniũ hominum commertia aſpectumq́; refugiunt, nihil bellicæ armaturę habentes, nec defendere quidem ſeſe audentes. Atlantes iuxta montem Atlantem habitantes, ſolem tranſcendentẽ execrantur, eiq́; omnia conuicia ingerunt, quòd torridus & ipſos & regionem perdat. Nullo animante ueſcuntur, nec ſomnia ulla cernunt. Naſamones ſepeliunt mortuos ſedentes, obſeruantes, ut dum quis cœpit agere animam, eum ſedentem conſtituant, ne ſupinus expiret. Aſbeſtę etiam Libyę populi, habitantes ubi Ammonis eſt oraculũ. Apud eos Cambyſes cum toto exercitu extinctus eſt. Apud eos quoque dicitur eſſe fons Solis, qui frigoris & caloris momenta ſingulis noctibus & diebus capit: cuius & ſuprà fecimus mentionem. Omnes Libyci uita ſylueſtri ſub diuo ut plurimum habitant, uictu more ferarũ contenti, nil domeſticum edunt, nullis ueſtibus niſi caprarum pellibus tegunt corpora. Potentiores inter eos nullas habent ciuitates, ſed turres aquis proximas, condentes in eis quæ uſui ſuperſunt. Eorum arma ſunt & regioni & moribus congrua. Nam quum ſint corporibus leues, patria uero ut plurimum plana, neque enſe ne gladijs neq́; armis utuntur in bello. Tres tantum ferunt haſtas, lapidesq́; in uaſis ex corio factis delectos, cum his certantes tum in congreſſu tum etiam receſſu, primo ferire hoſtem conantur ad curſum, lapides rectè iaciendos longo uſu edocti. Erga externos nullum ius nullamq́; ſeruant fidem.

Naſamones.

Garamantes.

Fons Solis.

Habet Libya quoq́; & Mauritania panthero qui & pardales, eſtq́; animal ſæuum, uelocis curſus, glauci uel cæſij coloris, intermixtis multis maculis, ſimijs & ceruis inſidias ſtruens. Quando capit ſimias tali utit̃ aſtutia. Veniente eo inter ſimias, fugiunt omnes ſimię ad arbores. Tunc

Naturæ in pardali ingenium.

Duplices pardales.

pardalis iacens in terra,ſimulat ſe mortuum, claudit oculos atq; retinet anhelitum. Quod uidentes ſimiæ in arboribus, gaudio perfundunt,ſed non audent deſcendere, quouſq; tandem una cõcepto animo, non tamen ſine metu,deſcendens, clam adit pardalem & rurſum reſilit,ac deinde iterum accedens aduertit oculos & halitum,uitæ ſignum:quo non deprehenſo,annuit & alijs ſimijs ut tutò accurrãt.Quod cum fecerint & cum gaudio circumſilierint,hoſtemq; ſuum humi mortuum iacentẽ exiſtimauerint & aliquãdiu ſic tripudiauerint, pardalis ſubito exurgens diſcerpit quaſdam unguibus,& alias dilaniat dentibus, editq; ex eis quod magis gratũ eſt. Porro quando homines pardales uenari uolunt, aduertunt ubi ſoleant potare, atq; ad eum locum ponunt optimũ uinum,ex quo adeo pardales inebria tur & ſomno opprimuntur,ut ſine labore capiantur.Scripſi & paucula quædã de hoc animali ſuprà in Hyrcania. Habet perniciſſimum curſum eumq; ſine ambagibus rectum. Inu niuntur autem pardales in duplici genere,parui & magni:parui uocantur lynces,inſidianturq; leporibus. Maiores uero inuadunt ceruos & oryges. Non differunt hæc duo genera in forma corporis,habent ſimiles oculos atq; parua capita. In colore tamen differunt. Nam minores habent pellem rubeam,& maiores pellem cæſij coloris oculis uariegatum. De quibus uide ſupra in Hyrcania.

De Struthione.

Stoliditas ſtruthionis.

STruthio & Struthiocamelus,qui ex ſtruthione & camelo cõſtat, auis eſt immẽſa, & inuenitur potiſſimũ in Africa. Habet caput pilis minutis tectum,oculis groſſioribus & nigris,non diſſimilis forma & colore camelis, collo oblongo, roſtro breui atque acuto, mollibus pennis, duobus cruribus, pedib' ungula fiſſa, ut terreſtre ſimul uolatileq; animal uideatur. Prop gratuitatem neque altius extolli, neque uolare poteſt, ſed ueloc ter graditur. Plinius dicit Aethiopicum ſtruthionemcamelum excedere altitudinẽ equitis inſidentis,nec etiam curſu inferiorem iuuantibus pennis, minimè tamen à terra attolli. Cæterum unguibus ita biſculcis,ut his lapides cõprehendat,quos fugiens in perſequẽtes iaciat. Concoquit quæcunque deuorat, etiã quæuis dura ſine aliquo delectu. Mira in eo ſtoliditas. Etenim in tanta corporis altitudine,ſi colla frutice occultauerit,latere ſe putat. Oua eius in precio ſunt propter magnitudinem: parit aũt multa, ſed non omnia ſunt accommoda ad pullorum generationem, id quod auis dictante ſagaci natura nouit, atque propterea ſeparat meliora à ſterilibus, & ſeruat cubatui. Cum uenatores illum inſectantur & uidet ſe non poſſe euadere, arreptos unguibus lapillos proijcit in hoſtes,

ſtes,ſæpeq; illos lædit. Quando occiditur & mactatur,dicuntur inueniri in ſtomacho eius lapides & interdũ ferrum,quæ & per digeſtionẽ longam abſumit.Parat nidum ſuum in fouea arenę, atque circumædificat propugnaculũ in modum muri,quo aquas pluuiales abarceat ne ingrediantur nidum & lædant pullos. Sunt qui ſcribunt illum aut fœmellam oua ſua non excludere, ſed committunt ea calidæ arenæ, quouſque pulli egrediuntur,tunc parentes nutriunt pullos ſuos. Dicitur eſſe ſimplex & obliuioſum animal:nam quàmprimũ oua edit,obliuiſcitur eorum quouſq; pulli prodeunt.

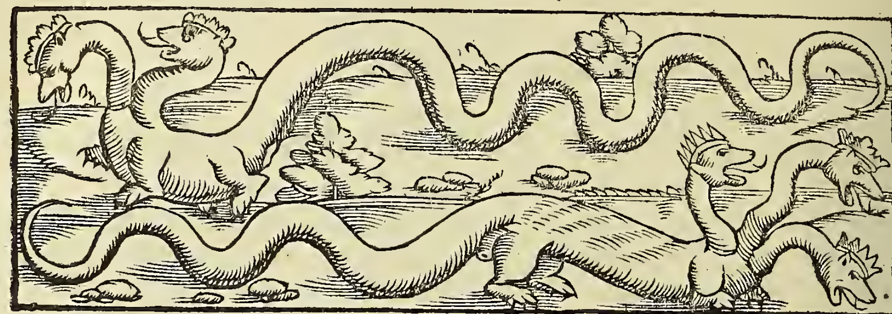
De mirabilibus & monſtroſis creaturis quæ in interioribus Africæ inueniuntur.

Recenſent ueteres,præſertim Pomponius Mela,Plinius & Solinus, multa mirabilia quæ in interiori Africa ſiue in Aethiopia inueniunt̃, ex quibus aliqua hic breuiter cõmemorabo.Iuxta inſulam Meroe eſt lacus quidam,cuius aquæ ſunt inſtar olei lubricę & ſubtiles,& quicquid in ipſum cadit,quantumlibet leue ſit,cadit ad fundum. Nullum lignum ſed nec arboris folium enatat. Apud Sambales populos,quadrupedia carent auibus. Monſtroſorum multa hominum genera poſt linguarũ uarietatem à Deo factam uarijs in locis producta fuiſſe,etiam diuus Auguſtinus 16.de ciuitate Dei cap.8.commemorat dicens. Deus ipſe cum ſciret,quarum partium ſimilitudine uel diuerſitate cõtexeret pulchritudinem uniuerſi, etiam monſtroſos homines in mundum producere uoluit.

Dicuntur reperiri Cynomolgi ſiue cynocephali, quorum canina ſunt capita, caninaq; ora, qui ipſo latratu magis beſtias quàm homines ſe eſſe profitentur. *Cynocephali.* Alij deinde eſſe dicunt̃, Artapathitæ dicti, qui inſtar qadrupedum incedunt per manus & pedes,nec habent propriam manſionem. Et alij qui in media fronte unum tantum habent oculum,monoculi appellati. *Monoculi.* Alijs aiunt ora non eſſe,ſed per nares ſolo halitu uiuere. Alios ſtatura eſſe cubitales,quos Pygmęos Græci uocant,qui annum octauum uiuendo nõ excedunt. *Pygmæi.* Pugnare dicuntur cum gruibus ſed uincunt̃. Horum mulieres quinto anno pariunt & ſeneſcunt octauo, reponitq; eos Plinius in Indiæ mõtibus. At Strabo reponit eos in extremitate Africæ,ſi modo Pygmęi ſunt in rerũ natura. Nam nemo fide dignus, inquit Strabo,id ex uiſu narrat. Item aliæ cõmemorantur gentes, in quibus ſinguli ſingula crura in pedibus maximis habent, non flectentes poplitem & tamen mirabilis ſunt celeritatis, quos Sciopodas uocant.Hi Plinio teſte per æſtiuũ tempus in terra ſupini iacentes,pedum ſe umbra protegunt. *Sciopodæ.* Quoſdam alios ſine ceruice eſſe aiunt,habentes oculos in humeris. Item Plinius ſcribit in Arabia naſci Camelopardalim, collo ſimilem equo,pedibus & cruribus boui,camelo capite,albis maculis rutilum colorem diſtinguentibus. Inueniri aiunt & parandrum animal,magnitudine bouis,habens caput ceruinum cum ramoſis cornibus. Naſcitur quoq; in Africa Hyſtrix, animal ex herinaceorum genere fœtidum, paulo minus lupo. Longi aculei dorſum & latera eius exaſperant. Vulgo uocant ipſum porcum ſpinoſum & marinum,quum tamen animal ſit terreſtre. Quum irritatur intendit cutem & miſſiles aculeos iaculatur in canes ſequentes,lęditq; eos in facie. Nugantur quoq; aliqui in Africa eſſe Pegaſum auem,quæ dicitur habere corpus equinum atque aures equi & alas uolucris:& Trogopam aliam auem, in capite inſtar arietis cornutam. Horum tam mirabilium animalium cauſam,ſignat Plinius aquæ penuriam. *Quare in Africa tot portentoſa animalia.* Nam quum tot diuerſæ animalium ſpecies iuxta aquam cõueniunt,quædam ex aliorum pruritu & ſalacitate: quæ non ſunt ex ſua ſpecie,compreſſa, concipiunt & generant monſtrum, prolem ex diuerſa natura conſtitu-

tam. Vnde & prouerbium apud Græcos eſt natum, Africam ſemper aliquid noui afferre. Et quidem hæc tam mirabilis animaliũ diuerſitas ſine uoluptate uideri non poſſet, nec uulgare Africæ eſſet decus, ſiue ſecundum naturã ſiue contra eam generatio eorum fieret, niſi inter ea tot nociua inuenirent̃ animalia, potiſſimũ baſiliſci & catoblepæ, quę parua ſunt

animalia, & tamen ſolo uiſu interficiunt hominem. Eſt & ſcorpius minutum animal, at nihil nocentius habet Libya: ut taceam hic quanta pericula & exitia uiatores incurrant propter uenenatos ſerpentes, ſæuos leones, pardos & alia nocentia animalia. Saluſtius ſcribit animalia in Africa plures interficere homines, quàm morbis intereãt. Abundat etiam Africa interior genere ſimiarum, quæ & quàmplurimæ & pręgrandes ſunt. His uenationi capiendis ars ex beluæ ipſius natura excogitata eſt. Sunt enim rerũ quaſcũq; fieri uiderint, imitandi plurimum ſtudioſæ. Quumq́; ualido corpore & animi ſagacitate pręſtent, haud facile uiribus comprehendi poſſunt. Igitur è uenatorum turba quiſpiam melle ſibi oculos perungere, alius (beluis hęc omnia uidentibus) calciamenta ſibi induere, nonnulli alij ſpecula capitibus ſolent applicare. Calciamentis innectũtur laquei, atq; ita ea diſcedentes relinquunt. Pro melle uiſcum ſupponunt, & ſpeculis adijciunt funes, quibus attrahi poſſint. Simiæ uero poſt uenatorum abitum conantur ea quæ uiderunt facere & ipſæ ſed fruſtra. Cilia enim quibus oculi teguntur uiſco adglutinantur, pedesq́; laqueis impediti & corpora uincta remanent, & ſic capiuntur.

NOVA AFRICA, hoc eſt, recens eius inueſtigatio.

CIrcumnauigatur quidem hodie tota Africa, ab Hiſpania ſcilicet ad Aegyptum, & ab Hiſpania ad Calechut, at mediterranea eius loca non non ſunt uſquequaq; cognita, niſi quantũ conſtat de Preto Ioanne atq; eius regno, quod in interioribus Africę partibus eſſe aiunt. De alijs uero regnis mediterraneis, quę nõ extenduntur ad Oceanũ nihil aut parum inuenimus ſcriptũ. Vt autẽ ordine quodã nouę Africæ terram deſcribã, incipiã propè Aegptũ & à mari rubro, atq; ſecundũ maris mediterranei littora Africana pergã rectà ad Mauritaniã, quæ eſt è regione Hiſpanię, potiſſimũ Granatæ, atq; hinc gyrabo in meridiem per oceanum, quouſq; rurſus ex auſtri penetralibus rediero ad ſinum Arabicum, qui eſt mare rubrũ. Vltimo uero nonnihil ſcribam de regno Preto Ioannis, qui in interioribus Africę ſuam dicitur habere manſionem. Primum itaq; adijciemus animum ad Aegyptum, ut illam luſtremus ſecundum eius ſitum, ciuitates, fertilitatem, adminiſtrationem reipublicæ &c. Sed quia ſuprà hæc ſatis diligenter & abunde cõmemorauimus, relicta Aegypto & prætерita Barbaria quæ Aegypto ſuccedit, tranſitis quoque regnis Tuneti, Argieræ, Feſs, Marochiorum, quorum omniũ iam mentionem fecimus, migrabimus ad Herculis columnas, ubi ſuperatis Sibilliæ anguſtijs ingrediemur latiſſimũ oceani campum, reflexoq́; in auſtrum greſſu, occurrunt plurimæ inſulæ, inter quas prima eſt, quæ uocatur Sacer portus, eſtq́; parua ſed ſupra modum fertilis. Nam profert triticum & alia fru- *Sacer portus.*

menti

menti genera: nutrit quoque boues, uaccas & porcos, & tota terra plena eſt cuniculis. Inuenitur quoque in hac inſula ſanguis draconis, qui eſt gummi quoddam, ſtillans à uulnerata arbore: quod coctum in caldario & repurgatum, fit ſanguis draconis. Arbor illa dicitur gignere fructum ceraſo haud abſimilem, qui ſuauis eſt. Abundat deniꝗ hic ſacer portus optimo melle & cera. Hinc una die nauigatur ad Mederam inſulam, quæ noſtro æuo habitari cœpta eſt, & antea opaca ſylua obducta fuit. Dicta autem fuit Medera ſecundum linguam colonorum, quaſi multa ligna. Habuit quidem antea paucos cultores quouſꝗ cognita fuit per Portugallenſes: tunc enim multus populus ex Portugallia in eam fuit miſſus: qui exuſtis ſyluis fœcundiſſimum in ea fundum atque agrum inuenerunt. Quicquid in ea plantatur copioſum profert fructum: unde & ſaccari arundines in ea plantatæ, fructum proferunt abundantē. Quin & maluaticæ in ea plantatæ uites, non minus generoſum producunt uinum quàm Candia ipſa. Omitto hic ea quę ſcribuntur de nobili ligno creſcentē in ea, & de innumeris columbis qui in ſyluis ubiꝗ inueniuntur, & tamen aſpectum humanum non refugiunt.

Sanguis draconis.

Medera.

De inſulis Canariis.

A Medera eſt nauigatio 70. aut 80. milliarium Germanicorū uerſus meridiem ad inſulas Canarias, quæ olim Fortunatæ fuerunt dictæ ob nimiam earum fertilitatem. Numerantur autem decem, ex quibus tres incultæ iacent, reliquæ uero inhabitantur, habentꝗ ſingulæ ſua propria nomina, nempe, Teneriffa, Gienera, Palma, Ferro, Fracta lancea &c. In quibuſdam notus eſt Chriſtus & in quibuſdam incolæ colunt idola. Abundant autem inſulæ onagris & cicuratis iumentis. At uini non ſunt feraces, neque ullam habent ciuitatē muro cinctam: ſed homines habitant in oppidis non clauſis, & tempore belli fugiunt ad montes, ubi tutiſſimi ſunt niſi fame cogantur ad deditionē. Sunt qui ſcribunt, ſingulas inſulas ſuas proprias habere linguas. Teneriffa cœlo ſereno eminus conſpicitur, adeo ut qui abſunt ab ea ad milliaria Germ. 50. non difficulter eam intueantur. Quòd autem tam longe cernitur, id efficit acuminatus lapis adamantinus, inſtar pyramidis in medio. Qui metiti ſunt lapidem aiunt altitudine octo aut nouem miliariorum Germanicorum menſuram excedere ab imo ad ſummum uerticem. Is lapis iugiter flagrat inſtar Aetnæ montis. Incolæ præliaturi ſæuiunt ut beluæ, carent armis, quia ferrū non habent, uerum lapidibus & ſcipionibus res geritur inter eos. Nam lignis acuminata cornua adfigunt, ut uicem ferri gerāt. Nudi ferè omnes incedunt: tamen nonnulli auerſe & aduerſè pellibus caprinis teguntur. Carnem inungunt ſeuo hircino condito herbarū quarundā ſucco, ut cutis effecta denſior, facilius algorem toleret: licet ibi uix algeant, quoniam ad auſtrum ſunt poſiti. Domus non habent nec caſas, uerum ſpecus & cauernas montium incolunt, hordeo, carnibus & caprino lacte uictitantes. Abundant nonnullis fructibus & in primis ficis: metūt fruges menſe Martij & Aprilis. Virgines coniuges prius non accipiunt, quàm à principe deflorentur, & id apud eos ingens decus & honos ducitur.

Teneriffa.

Vnguentum contra frigus.

De Capite albo & inſulis proximioribus.

CIrciter centum milliarijs Germanicis à Canarijs inſulis abeſt Caput album, ubi eſt ſinus maris, cui ab inſula quadam eiuſdem ſinus dicta Dargin nomen inditum eſt. Habet inſula Dargin aquam potu dulcem, & terra per circuitum habet arenam albam, ubi nulla herbarum aut arborum ueſtigia. Sita eſt hæc regio ultra

Dargin inſula.

Sarra montes, citra uero eſt Barbaria Argierana: & meridiem uerſus ſunt Nigritæ Aethiopiæ inferioris. Vaſta eſt hæc regio, adeo ut ſi ex tranſuerſo metiaris, itinere dierum ſexaginta haud conſequaris magnitudinem. Non ſeruat tamen uaſtitatem hanc undequaque. Alluitur autem ab una parte oceano, quę tota eſt alba & arida atque plena arenis. Poſt Caput album in mediterraneis eſt locus quem Hodenum appellant, introrſus ſitus ad dietas ſex, nullo muro clauſus, eſtq́ diuerſorium Arabum & ſtatio camelorum, quo appellunt Arabes, qui de Sambut ueniunt. Illac quoque tranſeunt qui ab Nigritis proficiſcuntur & exteriores Babarias inuiſunt. Eius regionis incolę uiuunt hordeo & cariotis, quibus ubertim abundant: potus illis, camelorum & aliorum animalium lac, uino prorſus carent.

Hodenum ciuitas.

Boues fœminas habent & capras, uerum paucas, id efficit ſterile ſolum & minime herbidum. Mahumetem colunt & odere Chriſtianos plurimum. Nunquam quieſcunt, ſed uagantur ſemper per deſerta. Camelorum copiam ingentiſſimã habent, quibus comportant æs atque argentum & alia quàmpluriſma. His eſt colos niger, ueſtis alba, lacinijs rubricantibus: abſq; tunica interiori ueſtiuntur, eodem habitu & mulieres utuntur abſq; camiſijs. In capite more Maurico peplum gerunt, quo circuoluunt caput. In his arenoſis locis uiſuntur leones & pardi, ſtruthiones quoque, quorum oua ſuauiter comeduntur. Exercentur magna commercia in inſula Dargin, conueniuntq́; ibi mercium gratia Luſitani & Arabes aliæq; nationes: & important pannos, telas, argentum, tapetes & id genus alia & in primis triticum, commutantes mancipia cum noſtris mercibus, dant etiam aurum. Eò etiam plura ex ſerico elaborata contextaq; Maurico more, argentum & alia pleraque comportant ex Illiberi, id eſt ex Granata. Afferunt etiam plura ex Tuneto, quod Barbariæ regiam appellant, & pro his omnibus rurſus mancipia & auri copiam maximam conſequuntur.

Emporium in Dargin.

De Azanegis & Tagaza ſalis minera.

VLtra Caput album ſunt Azanegi homines, qui inter nigrum & ſubcineritium colorem ſunt dubij, ſuntq́; pro magna parte contermini Arabibus occidentalibus, & uiuunt hordeo & cariotis atque camelino lacte: & quia proximiores ſunt regno Nigritarum, leguminibus aluntur. Pauco utuntur cibo, eo quòd annonæ caritas eos efficiat inedię patientes. Luſitani hodie cum eis exercent mercimonia. Azanegi faſcia linea caput inuoluunt, demiſſo ſindonis capite per frontem, ita ut os totum cooperiant, pudet enim eos oris ęque ac inguinis uel cunni, ideo os tectum ut rem pudendam circumferunt, argumento quòd ueluti ſentina quæpiam halitum tetrum ſemper emittat, nec detegunt niſi ſumendi cibi gratia. Magnificant præpingues & obeſas mulieres & in primis eas, quæ proceriores habent mammas & à pectore penſiles hærent. Introrſus ſex dierum itinere locus uiſitur qui denominatur Tagaza, unde aduehitur ſalis petrei ingens copia, quod aſportatur camelis Arabum & Azanegorum ad diuerſa loca, pręſertim ad regnum Melli. Ferunt Tagazam à Tambuto abeſſe itinere dierum quadraginta, & inter Tambutum & regnum Melli iter eſſe triginta dierum. Sunt autem Mellitæ nonnihil ultra æquinoctialem, & habent feruentiſſimos æſtus. Fitq́; propterea ut ſtatis anni temporibus, eorum ſanguis inficiatur, adeo ut niſi ſibi ſale mederentur, protinus exuerent uitam. Sal uero in glebas diminuitur tantillas, ut uiri unius humeris ſingulæ ferri poſſint, arte quadam ad id non inepta. Et quum ad regnum Melli uenerint, ſingulis camelis duas ſalis glebas imponunt, alij uero, nempe pauperiores & quibus cameli nõ ſunt humeris aut capite hinc aſportãt, primi priuas glebas ferentes, idq́; in tanto numero, ut prope ferentiũ

Os ut cunnus tegitur.

Tagaza.

Salis glebæ.

uideatur

uideatur iuſtus exercitus hominum peditum, qui per uaſtum iter ſalem conuectant. Et hi pro leuamine laboris & feſſorũ ſolatio, tridentibus quibuſdã utuntur humi infixis, quibus ſalem feſſi imponunt tantiſper, donec uires reuocauerint. Hoc modo ſal prædictum aduehunt uſq; ad quoddam flumen, ubi ſinguli ſingulos ex ſuo ſale monticulos erigunt, inſigniuntq; quodam ſigno. Et ubi receſſerint aduentant alij Nigritæ qui cognoſci nolunt, neque aliorum colloquia admittunt, & accedunt cum ſuis nauibus, uiſoq; ſale pondus quoddam auri prope aceruum ſalis ponunt, prout ſibi congruere commertio uidetur, nec ab æquitate abſonum, & mox recedunt, ſalem & aurum relinquentes. Nigritæ uero qui tantiſper receſſerant redeuntes: unuſquiſq; aceruum ſuum inuiſit, & ubi aurum dimiſſum placuerit, auferunt illud, ſalemq; relinquunt & abeunt non reuerſuri. Si uero conditio auri relicti non placuit, utrumq; dimittunt, aurum & ſalem & iterum abeunt, paulo poſt reuerſuri. At Nigritæ qui cognoſci nolunt, rurſus accedunt, & eos aceruos à quibus ſublatum aurum uident, auferunt, aut eis quibus adhuc relictum eſt aurum, addunt nonnihil auri, uel ſuum aurum (ſi ultra addere non libet) aſportant ſale relicto. Et hoc modo ſua commercia exercent, ut alter alterum non uideat ueteri inſtituto. *Commercia abſque uiſu & colloquio.*

Eſt autem his Nigritis operepræciũ ſalem ſic conducere & humeris ferre, quoniam quadrupedibus ferè omnibus carent, id quod ſoli efficit inquitas, quòd aut parum fert herbæ, aut ſi fert, id totum eſt peſtilens, atque ideo ſalis modicum aqua liquefactum ſingulo die hauriunt, & hoc eſt eis pro medicina & remedio præſentaneo. Nunquam pluit apud eos niſi in Auguſto, Septembri & Octobri. Cęterum uiri qui ſic ueniunt & commutant aurum pro ſale ſine loquela, dicuntur eſſe nigerrimi & proceræ ſtaturæ, habentes labrũ inferius promiſſum ad pectus uſque, rubrum & introrſus exulceratum perinde ut ſanguis exeat, ſuperius uero paruum inſtar noſtri, fitq; propterea ut dentes omnes appareãt, quos habent noſtris grandiores, duos etiam habent hinc & hinc reliquis eminentiores. Putanturque eis ſic labra putrefieri ob ardorem torridæ plagę, & ideo ſale ſibi medentur.

De ſinu Senegæ fluminis, & adiacente regione.

INter Azanegos & Nigritas longe ultra Caput album miliarijs ſcilicet Germ. 90. aut 100. peruenitur ad Senegam flumen, quod diſterminat Nigritas ab Azanegis. Separat enim aridam & ſterilem tellurem, hoc eſt, deſertum ab irrigua & feraci terra Nigritarum, influitq; duobus oſtijs in mare. Id autem miratu dignum eſt, quòd trans flumen illud homines ſunt nigerrimi, proceræ ſtaturæ ac habiliſſimi corporis, & omnis illic regio uiret ac uernat pomiferis arboribus referta. At citra fluuium contrarias uices cernas, uidelicet homines ſubcinericij coloris, & ſtaturæ contractioris. Hoc flumen ferunt à Nilo deriuari, eaſdem enim uices habet cum Nilo. Nam ſicut ille Aegyptum, ita hic Aethiopiam reddit irriguam. Regio horum Nigritarum qui primo loco regnum Senegę obtinent, hi ſunt in introitu regni Aethiopiæ. Inopes ſunt ferè omnes incolæ, nullas habent urbes, ruſcula uero & mapalia citius quàm domos, quandoquidẽ calcem non habent, qua parietes ferruminẽtur. Carent lapidibus & anguſta eſt regio. Regi licet tot ducere uxores quot uoluerit. Itidem regulis licet & indigenis omnibus, modo alere queant. Mancipia agros colunt & alia nauant quæ ad rem familiarem ſpectant. Habent boues tam mares quàm fœminas, quibus arant tellurẽ. Non Chriſtum ſed Mahumetem colunt. Nudi propè incedunt, niſi quod pro ſubligaculis corio caprino utuntur, hoc pudenda cooperiũt. At principes & locupletiores omnes camiſijs cotoneis utuntur, quoniã regio pannis huiuſmodi abundat, & ex filis mulierum penſa fiunt. Mulieres partem corporis ſuperiorem, id eſt, à capite uſq; ad cincturam nudam circumferunt: inferiorem uero ſindone uſque ad crura media cooperiunt. *Flumen à Nilo deriuatum.*

riunt. Pedibus ambulant nudis & aperto capite incedunt: quia ſunt ibi calores eximij, nec
unquam magis algent uel bruma, quàm Hiſpani Aprili menſe. Regnum itaque Senegæ
Tuchmora regio. Nigritarum introrſus orientem uerſus conterminum eſt regioni dictæ Tuchmoræ, at uer-
ſus meridiem regnum Gambræ contingit, ad occidentem uero reſpicit oceanum: uerſus
ſeptentrionem autem Nigro fluuio clauditur, qui ſubcinericios populos diſterminat à pri
mis Nigritis. Tenent incolæ Mahumeti legem, comedunt more Saracenorum & Turca-
rum in terra. Non creſcit apud eos uinum aut triticum aut hordeum aut auena, ſed milium,
faba & piſa, quæ ſeminant in Iulio & paulo pòſt metunt in Septembri, quia menſibus no-
uem ibi non pluit à menſe Octobris uſque in menſem Iulij. Id efficit ut iacta ſemina nō ger-
minent ob terræ calorem nimium. Quum autem tellus perfunditur uberiori pluuia, tum
terram mirum in modum colunt, non amplius quàm trimeſtri ſpacio ſeminant & legunt ſa
ta. Eorum potus eſt ſuccus palmæ, lac & latices. Non autem eſt ea palma quæ fert cario-
Succus ex arbore extractus inebriatiuus. tas, ſed alia eſt arbor, quæ anno continuo ſuccum inſtar lachrymarum emittit. Vt autem
uberiorem habeant ſucci prouentum, arbores ſauciant, & ſtatim proſilit ſuccus qui exci-
pitur uaſe aliquo & ſerum lactis præſentat, eſtq́ eius incredibilis ſuauitas, & ut uinum ine-
briat ni aqua immixta fuerit. Qui prima die prouenit ex ſauciata arbore, is eſt dulcior, &
omni uino uel perquam dulci præſtat, ſed indies ſuauitatem amittit, fitq́ acidum & acre.
Mignolum eum ſuccum appellant. Habent præterea fructus multiplices, ſuaues, licet ſint
ſylueſtres. Regio eſt patens & aprica, ad omnia producenda propè apta, paſcua ibi plu-
Oleum triplicis uirtutis. rima & uberrima, atque arbores eminentiſſimæ. Lacus ibi quàm plurimi qui aquam po-
tu non inſuauem propinant, in quibus piſces inueniuntur innumeri. Fert etiam hęc regio
miræ naturę oleum, quod pollet triplici uirtute, odorem ſcilicet uiolaceum habens, ſapo-
rem uero oliuæ, & ſi adhibitus fuerit dapibus, eas ut crocus inficit, quamuis ipſum crocum
ſuperet uberiori colore. Inueniuntur ibi multiplices animalium ſpecies, præſertim ſerpen-
tum ferè omnium generum, uenenoſi alij, alij innoxij ſunt: duorum pedum menſuram exce
dunt alas, nec pedes habent ut ſerpentes, alioquin immenſi, & tantæ quidem uaſtitatis, ut
integras capras hauriant. Sunt propterea hi Nigritę faſcinatores & incantatores eximij,
prę[ſ]ertim ſerpentes faſcinantes. Quando enim ſentiunt ſerpentes uenire ante ouium ſta-
bula, & audiunt eos ſibilo ſuo ſtrepitum magnum facere, accurrunt & faſcino compeſcunt
eos, occurruntq́ illi malo incantatione.

De animalibus quæ in regno Senegæ apud Nigritas inueniuntur.

HAbet hęc regio quidem boues, ſed noſtris multo minores. Ex rapacibus uero leo-
nes & pardi ſunt ibi frequētiores, nec non lupi, capreoli ac lepores propè innume
ri. Sunt etiam in ea regione elephantes ſylueſtres quàmplurimi, qui non doman-
Elephantes tur ut alibi, & ferè gentium ubique efferant, propterea & gregatim incedunt, ut in
noſtris nemoribus apri: cicures uix reperiuntur ibi. Hi igitur duos eminentiores dentes
habent hinc & hinc inſtar aprorum, uerum ritu contrario, quandoquidem alteri ſcilicet a-
pro in ſuperiora retorti ſunt dentes, at alteri, elephanto ſcilicet demittuntur in terram, nec
(uel ſenecta) huic ſunt decidui, uitam concomitantur. Alij tamen aliter ſentiunt ut ſupra
diximus. Hominem elephantus niſi læſus non lędit, & ubi lædit, manu, id eſt, promuſci-
de hominem comprehenſum iacit in ſublime ultra arcus iactum Emittit & retrahit promu
ſcidem pro ſuo arbitratu, nullusq́ inuenit̃ tantę pernicitatis, quem ſuo inceſſu non cōpre-
hendat, licet gradatim ſolum ambulet effœtus: magis ſęuiunt dum pauent ne catulis uis
inferatur: & quatuor ad ſummum pariunt uno partu. Maribus uix eſt cura ſobolis. Arbo-
rum folijs uiuunt & fructibus, promuſcideq́ arborem deuaſtant, adeo ut ſi ſtipitem pro-
muſcide complexi fuerint, quantumcunque magnum ab arbore diſpartiant. Habent au-
tem promuſcidem in inferiore maxilla, quam exerunt & retrahunt pro libitu. Hac cibum
capiunt & hauriunt potum omnem & ori adminiſtrant ſuo. Os habent in pectore: frequen
tia incolunt nemora, ac luto plurimum ut apri oblectantur. Sunt & alia ingentia anima-
lia in hac regione, uerum ſylueſtria. Scatet præterea regio pſitacis, quos Nigritæ plu-
rimum oderunt, quoniam totam plagam ferè circumuolitantes, fruges & præſertim legu-
mina deuaſtant. Diſtinguuntur colore triplici, ſubcinericio, uiridi ac ueneto. His mirum
eſt inge-

eſt ingenium & ſolertia nidificandi. Nam excelſiſſimam quęrunt arborem, quæ ſurculos habeat ſubtiles ac tenues, cuiuſuis pōderis ferè impatientes. Horum cacumini alligant dependentem ſurculum, cui nidum mira induſtria fabricatum ſuſpendunt, inſtar pilæ rotundum, relicto ſolum foramine admodum anguſto, quod oſtij uicem ſuppleat. Aiunt autem id efficere alitem, ut ſerpentum fallat aſtutias. Nam nidum penſilem petere nequeūt, quippe qui ſurculo tam tenui nuſquam ſeipſos crederent, mole grauati corporea. Igitur his artibus tuta eſt à ſerpente auis, licet parua, ſagaxq; natura ſpecierum rebus conſeruandis nunquam deeſſe deprehenditur.

De emporio Nigritarum Senegenſium.

CONueniunt Senegenſes Nigritæ die Lunæ & Veneris in pratis quibuſdam, à duobus uel tribus milliaribus circumſtantis regionis, atque nundinis ſuis atque uilibus mercibus oſtendunt quàm indigi ſint multarum rerum & quàm profunda laborent egeſtate. Sunt autem merces eorum cotoni, id eſt, panni bombicini elaborati mulierum penſis, nec eorum ingens eſt copia. Inſuper legumina, oleum, milium, & pelues ligneæ, ſtoriæ palmarum folijs complicatæ & alia complura uſui illorum non inepta. Hęc mulieres uendunt: at uiri arma & auri nonnihil. Permutant omnia, pro re altera rem alteram conſequuntur. Pecuniam ſignatam non norunt. Equos ibi magni pendunt, quandoquidem difficulter eò ducuntur, nec niſi è Barbarijs exterioribus per Azanegos & Arabas illuc ducūtur. Nec facile ibi aluntur ob aridam tellurem. Nam torrida eſt plaga, quę pabula non producit, facitq; æſtus nimius ut equorum inguina intumeſcant, et uix meiere poſſint. Pro fœno utuntur faxiolorum laceramentis ſole ſiccatis, id uicem fœni ſupplet, & loco auenæ ſuccedit milium, quo mirum in modum pingueſcunt.

Merces Senegenſium.

Arundines cōciſæ loco fœni.

De Capite uiridi & regno Gambræ

NOn longe à regno Senegę eſt regnum Gambrę, auri feraciſſimum. In eo aut non procul ab eo eſt Caput uiride, promontorium ſcilicet conſitum arboribus denſiſſimis, eiſdemq; uiridibus ac uirentibus anno ferè continuo. Eſt hoc Caput eminens admodum & uiſu pulcherrimum, exitq; inter duos montes, & tandem in mare prominens uaſte uarijſq; ruſculis Nigritarum & mapalijs ſeptum undequaq;, ab ea parte præſertim quæ reſpicit oceanum. Degunt paulo ulterius bini populi, Barbazini & Serreti. Sunt Nigritæ, uerum regi Senegę non parent nec habent principem. Colunt idola, legem nullam habent, & ſunt uiri truculentiſſimi: arcu utuntur ac uenenatis ſagittis. Regio frequens eſt nemoribus, irrigua fluminibus, ideo ferè inacceſſa. Hinc uerſus meridiem occurrit oſtiū Gambrę fluminis, quod patet latitudine unius milliarij Germanici, cuius littora cōſerta ſunt arboribus pulcherrimis hinc & hinc, fluuius uero ipſe ut Meandrus aliquis implicatur orbibus & receſſibus. Ab hoc fluuio regnum Gambræ habet denominationem, & ſubeſt regi Melli, qui magnus Imperator Nebeorum dicitur. Incolę idola colunt, & quidam etiam Mahumetem uenerantur. Veſcuntur oriza & carnibus, ueſtiunturq; bombicinis. Inueniuntur ibi arbores tantæ magnitudinis, ut earum ambitus ſit pedum decem & ſeptem, ſed eminentia altitudinis non quadrat magnitudini. Fert quoque hæc regio elephantos ſylueſtres, qui cicures ibi non fiunt: ſed habitatores uenantur eos in nemoribus, ubi cœni plurimum cernit. Nam id genus animaliū, ut iam diximus ſuapte natura

Gambra alter Meandrus.

ut ſues in cœno uolutantur creberrime. Hi itaque Nigritę pone arbores deliteſcunt, ac prętereuntibus elephantis ſagittas & uenabula infigunt, ſaliuntq́; miro modo de loco ad locum, ab una arbore ad aliam, donec feriant elephantum: qui quum maxima mole prægrauetur, nequit inſidiantes ictus uelociſſimos deuitare. Si tamen id tentarent in locis apricis & patentibus Nigritæ, ubi ſcilicet nullæ ſunt arbores non euaderent uires elephantorũ, quandoquidem nullus homo tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox elephas non comprehendat etiam non currens, ſed gradatim incedens, id efficit animalis uaſta magnitudo. Vbi uero uſu euenit, ut irato omine elephas hominem conſequatur, promuſcide circumamplexu corripit, & adeo iacit ceu funda quadam in ſublime, ut ſæpenumero correptus hoc modo, prius efflet animam quàm terram contigerit. Hæc elephantis promuſcis non multum eſt abſimilis labro ſuillo, niſi quòd ei eſt ad nutum uolubilis, ut modo uibret, modo pro libito retrahat. Non efferantur niſi prouocati, nec hominem lædunt niſi prius iniuriam intulerit ipſe. Maiores natu habent tantæ magnitudinis dentes, ut uicem poſtium ſuppleant, & pro palis ſepes muniant, teſte Plinio, & nonnullis eò amplitudinis creſcunt dentes, ut duodecim palmorum menſuram excedant, habetq́; unus elephantus plus carnium quàm quinq́; aut ſex tauri noſtri. Habent Nigritæ in cibatu elephantos gratiſſimos. Non aſſuetis uero inſuauis eſt guſtu & aſperrima illa caro, duraq́; nimium.

Elephantorũ uenatio.

Promuſcis.

De Capite bonæ ſpei & adiacente regione.

LOnge ultra Caput uiride & regnum Gambræ, peruenitur ad Caput bonæ ſpei: & eſt promontorium, quod Pomponius frontem Africæ appellat, ubi ſcilicet Africa ſe cuneat & faſtigiatur admodum, reflectiturq́; ſenſim in ſeptentrionem & orientem. Hic enim continentis Africæ finis eſt, ad quem tamen Ptolemæus non peruenit. Eſt in ea regione incultum hominũ genus, nigricantis enim ſunt coloris, libris arborũ obſcœna uelati, cætera ſunt nudi. Mulieres uero frondibus auerſè & aduerſè pudenda uelant: capillũ non promittunt, ſed calamiſtro criſpant: labra uero gemini digiti craſſitudine habent, latiſſima ſunt fronte, prægrãdibusq́; dentibus, eiſdemq́; inſtar niuis albicantibus. Sunt ibi perplura elephantorum armenta, quibus flagrantibus facibus eſt occurrendum. Nam pauent ſuapte natura ignes elephanti. Inter Caput bonæ ſpei & regnum Melli multi & uarij ſunt populi, ſed qui non omnes cogniti ſunt. Nam quidam ſunt tam feroces, ut externi neque beneficijs neque maleficijs cum ipſis paciſci queant. At qui in Pſitacorum regione habitant, humani ſunt: ubi inueniũtur pſitaci incredibilis proceritatis, utpote qui brachium & dimidium longitudine excedant, multijugi coloris. Incolæ nudi incedunt ſine uerecundia, & conficiunt panem ex radice quam igname uocant. Sunt coloris qui eſt inter nigrum & album, capillum promittunt, barbam uero & oculorum palpebras uellunt, & inibi depingunt uaria colore multiplici, ut albo, nigro & cœleſti, nec non rubeo, & ferunt labrum oris inferius perforatum, & in foramine huiuſmodi ponunt lapillos, ut uideatur labrum gemmatum. Domos habent ligneas, quas folijs & ramis arborum cooperiunt, ſuffulciuntq́; eas innumeris columnis, & in medio earum ad parietem collocant rete bombicinũ appenſum, in quo homo inuoluitur, & rurſus rete aliud, quoad continenter plura in ordine diſponant interq́; ea rogos accendunt, efficiuntq́; ut in cœnaculo uaria cubicula & retia parietem ſuppleant. Nam retibus diſcreta ſunt eorum habitacula. Abundat regio omni genere auitiorum. E pennis auium pileos & birreta conficiunt. Cœli eſt ſaluberrimi, & incolæ retia habent ferè innumera, quoniam omne uitæ ſuæ tempus terunt piſcando. Inter cæteros piſces qui ibi eminent, quidam dolium non mediocri craſſitudine excedunt, atque longitudine duo dolia ſuperant, ſuntq́; formę obrotundæ, caput habent inſtar ſuis, oculos paruos, carentq́; dentibus: ſed aures longitudine & latitudine brachij menſuram excedunt. In inferiori

Finis Africæ.

Pſitacorum regio.

riori parte corporis duo habent foramina: cauda eſt illis oblonga, eademq́ lata ſupra brachij menſuram. Hæc omnia ſunt citra Caput bonæ ſpei. At ultra caput illud eſt regnũ Melindæ & Zaphala auri mina. Eſt autem Zaphala inſula quæ aurũ fert & paret regi Mauro, qui in alia inſula habitat nomine Choloa. Sunt in inſula Zaphala montes, ubi aurifodinæ ſunt quamplurimæ, eſtq́ in eis auri uis ingentiſſima, unde tota India & Perſis aurum ſuum haurit & nauibus auehit. Habitatores Melindę utunt̃ ſcriptura et lingua Arabica, à quibus non ualde abſunt. At interiores Nigritæ, qui ſubſunt Preto Ioanni confines ferè Melindæ regno, proprios habent characteres, & eſt lingua eorum nonnihil affinis Arabicæ linguę, ut paulo poſt oſtendemus. *Aurifodinæ.*

De regno Preto Ioannis, quem uulgo preſbyterum Ioannem uocant.

NOn procul à regno Melindæ incipit regnum potentiſſimi regis Preto Ioannis, quem alij uocant Preſto Ioannem, alij præcioſum Ioannẽ, & uulgares Preſbyterum Ioannem, non quòd ſit preſbyter aut ſacerdos cum ſit rex, ſed quia error eſt in nomine. Haud abſimilis error eſt, quando quidã in tabulis ſedem eius collocant in Aſia, ignorantes duplicem eſſe Indiam, Aſianam & Aethiopicam. Regnum itaque Preto Ioannis confine eſt regno Soldani Aegyptij ab una plaga, & ab alia regno Melindæ: ab occaſu uero pertingit ad Nigritas ſiue Aethiopes interiores. Porro ab oriente regnum eius coniungitur mari rubro, ut ſcribit Emanuel rex Portugalliæ in epiſtola ad Leonem decimum papam. Colit hic rex Chriſtum & habet euangelium, ſed in ceremonijs diſſidet à Romana eccleſia. Miſit anno Chriſti milleſimo quingẽteſimo triceſimo quarto aliquot doctos uiros in Portugalliam, qui diſcerent linguam Hiſpanorum atque religionem eorum ſtudioſius obſeruarent. Et poſtquam linguam utcunq́ didicerunt, explicarunt Hiſpanis tenorem religionis ſuæ, ceremonias, uſum ſacramentorum, conſuetudines regni &c. *Vbi regnum Preto Ioannis.* Aſſerunt in primis, Philippum apoſtolum apud eos prædicaſſe euangelium. Deinde dicunt conſtitutum à ſanctis apoſtolis in ſynodorum libris, quos ſe habere dicunt, clericos uxores poſſe ducere, id quidem poſtquam cognitionem aliquam habuerint rerum diuinarum. Deinde inito matrimonio in ordinem pręſbyterorũ recipiunt̃, in quem niſi poſt 30. ætatis annum nemo recipitur, ſed nec ſpurij ad eundem ordinem recipiuntur. Ordines autem non dantur niſi à patriarcha ſuo. Mortuo tamẽ prima uxore, epiſcopi aut clerici aliam nõ ducere poſſunt, niſi patriarcha diſpenſauerit, nec habere concubinam, niſi ſe uoluerint à ſacris abdicare. Quòd ſi deprehenderint epiſcopum aut clericum filium habere nothum, is ab omnibus beneficijs ac ſacris ordinibus abdicatur, quorum bona, ſi ſine legitima prole diſceſſerint, ad Preto Ioannem & non ad patriarcham ueniunt. Monachi uero uxores nõ ducunt. *De ſacerdotibus.*

De baptiſmo eorum & aliis ſacramentis.

IN memoriam baptiſmi Chriſti, baptiſantur iſti Chriſtiani ſingulis annis in epiphania domini, non quòd credant ad ſalutem neceſſarium, ſed propter ſaluatoris laudem ac gloriam. Habent etiam, ut aiunt, à temporibus reginę Saba circumſionẽ, quam in hunc uſq́ diem ſeruant. Eadem quoq́ regina, quæ Maqueda fuit proprio nomine uocata, uoluit quòd & mulieres circumciderentur, deducta ad id ea ratione, ut quemadmodũ uiri pręputium habent, eodem modo mulieres etiam quandam glanduloſam carnem, quam nympham uocant, in genitalibus habent, non ineptam characteri circũciſionis accipiendo: id quod fit tam in maſculis quàm in fœminis ad octauum diem. Cęterum poſt circumciſionẽ maſculi baptiſantur ad quadrageſimum diem, mulieres uero ad octogeſimum, niſi aliqua interuenerit ęgritudo, ut opus ſit feſtinatione. Ea etiam die qua baptiſantur, accipiunt corpus domini ſub exigua ſpecie panis. Hæc omnia dicunt ſe habere ex libris ſynodorum apoſtolorum. Credunt quoque quòd infantes Chriſtianarum mulierum electi & conſecrati *Mulieres circumciduntur.*

ſecrati

ſecrati ex corporis & ſanguinis Chriſti communicatione. Nam fœminæ grauidæ cum aſſumunt corpus Chriſti, infans capiens inde nutrimentum fit ſacratus. Quoniam ſicut infans exiſtens in utero, ex eius matris affectibus contriſtatur ac lætatur, ſic etiam ex matris nutrimento nutritur. Hęc illi, niſi interpres errauerit. Confirmationem & extremam olei unctionem non habent pro ſacramento, neque comedunt ex lege ac apoſtolorum inſtituto cibos immundos. Confeſſionem habent & à confeſſore pœnitentiam accipiunt. Statim autem ut peccauerint, currunt ad pedes confeſſoris, & illic accipiũt corpus Chriſti & ſanguinem eius ſub utraq; ſpecie. *Sacramentum euchariſtiæ.* Non conſeruant ſacramentum euchariſtiæ in templis, nec ægroti corpus dominicum accipiunt niſi dum conualuerint, quia nemini datur niſi in templo.

Preſbyteri & monachi & omnes eccleſiæ miniſtri apud eos ſuo labore uiuunt, quia eccleſia nullas habet decimas, habet tamen prouentus & agros, quos clerici & monachi fodiunt, nec alias habent eleemoſynas, prętér eas quę gratis in templis offeruntur pro exequijs mortuorum & alijs pijs rebus. In templis eorum ſingulis diebus una tantum celebratur miſſa, nec plures celebrare licet, & non oſtenditur ſacramentum ut Romæ fit (ſic loquuntur illi,) nec pro remiſſione animarum fit miſſa, ſed mortui cum crucibus & orationibus ſepeliuntur. *Sabbatum obſeruant.* Sanctificant etiam ſabbatum ſicut Iudæi. Patriarcham eligunt monachum ordinis diui Antonij hæremitæ, cuius præcipuũ eſt officium ſacros ordines dare, quos nemo prętér illum dare aut auferre poteſt. Is nullum epiſcopatum aut eccleſiæ beneficium in ullos confert, ſed id ſolum ad Preto Ioannē ſpectat, qui omnia pro ſuo arbitrio diſpenſat. Ipſi uocant patriarcham Abunnam & imperatorē ſuum Ioannem Belul, id eſt, præcioſum ſeu altum Ioannem, ſi interpres nos hic non fallit. Regnorum & imperij ſucceſſio non in filium maximum natu tranſmittitur, ſed ad eum in quem pater id uult conferre. Non habent monetam prętér peregrinam aliunde inuectam, ſed aurum & argentum pro pondere datur atq; accipitur. Imperator ipſe dicitur ſemper in caſtris & tentorijs uerſari, ſicut & nobilitas eius continuo ſe in rebus militaribus exercet. Sunt & in hac re ſuperſtitioſi, quòd non datur poteſtas adeundi templum niſi nudis pedibus. Dicuntur undiq; habere hoſtes fidei cum quibus pugnant.

QVID HEBRAEI MOderni in ſua lingua ſcribant de Preſto Ioan. Ex-

cerpſi autem ea ex libello quodam Conſtantinopoli imprȩſſo, & ad me Munſterum huc Baſileam ex Cairo Aegypti allato.

טופס

טופס הכתב ששלח פרישטי

יואן לפיפיור ברומאה ;

אני פרישטי יואן מודיע לכם באהבתינו שיש לנו עמכם כי פעמים
רבות אמרו לנו שאתם אוהבים מאד לדעת ממני ומארצנו ו
וממאומתינו ומחיותינו וטבע ארצנו ; תחלת דברינו אנו מודיעים לכם
כי לבעבור ששמעני שאתם אומרים שאין אנו כל כך נוצרים טובים כ
במותיכם ראוי לנו להודיע לכם שתדעו שאנו מאמינים באמיתות ;
והנה אנו מודיעים לכם את עניינינו ועניין ארצנו מן הבהמות והחיות
והעופות כמו שנזכיר עתה ואו תבינו כל דבר באריכות ; ואם יש את
נפשכם לבא בארצנו תבואו בשלום ותקבלו כבוד ממני ואעשה אתכם
אדונים ושרים במלכותי אחרי כי רבה היא ותראו דברי גדולים ועצומים
ועוד אנו מודיעים לכם שארצנו היא מעולה מכל הארצות ועשירת
מכסף וזהב ואבנים טובות יותר מכל העולם ומדינות ועיירים גדולות ת
תחת ידי ; כמו כן דעו שיש לי ארבעים נסכים מלכי תחת ידי ומשועבדים
למאמרי ומהם מלכים שאינם משרים והם עובדים לי בכסף וזהב שנה
בשנה ; וגם כן אני מודיעכם שכל העניים שבאים לארצי אני עושה
צדקה עמהם בין גר בין תושב באהבת האל ; וכן אני מודיע לכם שאתן
לכם אמונה שלמה להלחם עם ארץ הקדושה במקום קבורת ישו הנוצרי
וכן דעו כי בארצי נקבר גוף טומאש אפושטולו ; גם יש בארצנו גמלים
לבנים וחיות אחרות שיש להם שבעה קרנים במצחם ודובים לבנים ויש
לנו אריות מארבע מינים ירוקים וצהובים לבנים ושחורים . וגם יש ע
עמנו סוסים שיש להם שתי קרנים קטנים במצחם והם רצים יותר מס
מסוסים אחרים ; גם יש בארצנו עופות שמוליכין ברגליהם שור אחד או
סוס אחד לתת לאכול לבניהם ; ועוד אנו מודיעים לכם כי בקצת המדבר
יש אנשים שיש להם שתי קרנים קטנות במצחם ויש להם עין אחד בפנים
ושתים לאחור והם אוכלים בשר בלתי מבושל ואוכלים בשר ודם ובשר
בהמות וחיות ולפעמים יש לנו מלחמה עמהם כי אינם נוצרים ואין להם
פחד המיתה וכשאבותיהם קרובים למות שוחטין אותם ואוכלין ארת ב
בשרם בלתי מבושל ואומרין שהוא דבר חשוב ובשר טוב שהוא משמחת
את הלב ואומרין שהוא כפרת עונותיהם ; . וגם יש בארצי מאומה אחת
שיש להם רגליהם עגולות כמו רגלי הסוסים ויש להם ארבע עצמורת
בעניין קוסטיס ובות העניין נלחמים ואיש לא יעמוד בפניהם בכל כלי זין
והם נוצרים חשובים ; וגם יש לי ארץ אחת ויש בה נשים לבדן יותר יפות
שבכל העולם ויש ג' מלכיות דוקיס וקונטיס נשים ויש להן מריגורת ו
ועיירים בצורות ואין רשות לשום איש לשבת שם יותר מט' ימים ;
וכשאלו הג' מלכיות הולכות למלחמה מוליכות עמהן שלש מאות אלפי
נשים רוכבות על סוסים מזוינות בכל כלי זין מלבד הנשים המשרתות
והארץ הזאת היא מסובבת מנהר שיוצא מגן עדן שקורין אותו פישון
והוא כל כך גדול שאינם יכולים לעבור עליו אלא באניות וסמוך לארץ
הזאת יש ארץ אחת שקורין אותה פקמיאה ואנשי הארץ הזאת הם קטנים
כמו נערים משבעה שנים או שמונה והם נוצרים חשובים והם עוברים
האדמה בשלוה שלא יש מי שיזיק להם אבל בא עליהם בכל שנה קללת
בשהם קוצרים ובוצרי' באים עליהם עניין אחד מעופות ואוכלים את פריים

ובשרואת

Copia literarum quas miſit Preſti Ioan ad Rom. pontificem, in quibus tamē multa uana ſcribuntur, atq; ob id noluī iſta omnia de uerbo ad uerbum interpretari.

Scribunt Aethiopes ſub Preſti Ioan uiuentes, ſe bonos eſſe Chriſtianos.

Regnū Preſti Ioan ampliſs.

Excellit terra eius in diuitijs auro, argento & lapidibus præcioſis alias terrás.

Quadraginta reges obediūt imperatori Preſti Ioan: ex quibus tamen quidā ſunt tributarij.

Magnus eleemoſynarius Preſti Ioan.

Promittit ſe pugnaturū pro terra ſancta.

Thomas apoſtolus ſepultus in regno Aethiop.

Animalia habentia ſeptē cornua in fronte.

Cameli & urſi albi.

Equi cum duobus cornibus.

Aues ungulis abducunt bouē uel equum ad paſcendū pullos.

Homines cornuti & monoculi à facie, à tergo uero duos habentes oculos.

Antrhopophagi parricidæ et occiſores ſenio laborantium.

Homines habent pedes equinos & rotundos.

Mulieres ſeorſum habitant, & habent tria regna, ducatus & potentia.

Tres reginæ Amazonū procedunt ad bellum cum trecētis millibus mulierum.

Item Piſon qui eſt Nilus fluit per imperium Preſto Ioan.

Pygmæi in Africa ſunt boni Chriſtani & ſunt ubiq; tuti.

Rex Pygmeorum procedit in bellum cōtra aues perdentes fructus, abiguntq; eas uocibus ſuis.

ובשרואת מלך הארץ זה תולך עם אנשיו מזויינים להלחם עם אלו העפות
ונותנים קולות ומבריחים אותם במקומם ; ושני חיי אלו האנשים
מאתים שנה ושער וזקניהם הוא לבן כל ימי חייהם וזקנם ארוכה עד ב
ברכיהם ושער נשיהם מוליכות על רגליהם ; גם בארצי אנשים שהם
ממראת מתניו ולמעלה במראת אדם וממראה מתניו ולמטה במראת
סוס ומביאים קשתות וחצים בידיהם והם רצים מכל החיות ובעור שהם
רצים הם מורים בקשת ואינם נחים מלרוץ כל הזמן ואין אדם שישמע
לשונם ואוכלים בשר בלתי מבושל ושוכבים בלילה על האילנות מפחד
הנחשים והעקרבים ; גם יש בארצנו האוניקורניס שיש לו קרן גדול ב
במצחו ובשאוניקורניס רואת האריה מקרב אתו סמוך לאילן ואונקורנס
רוצה להכות לאריה והאריה מנענע ממקומו והאונקורניס נותן בקרנו
על האילן ונכנס קרנו כל כך באילן שאינו יכול להוציא אותו ובא האריה
וממית אותו ולפעמים להפך ; גם יש בארצנו הענקים והם בקצה
המדבר ובזמן קדמון היתה קומתם שבעים אמה ועתה אין להם כי אם
שלשים או לה' אמה ואינן יכולין לצאת שאין רצון השם שיצאו שאם
היו יוצאים אין דבר שיעמד בפניהם ; גם יש בארצי עוף אחד יותר יפה
שבעולם ולא יש אלא אחד בכל העולם וחיי שניו הם שלש מאות ולסוף
ש" שנה עולה לצד השמים כל כך גבה שהשמש שורפת אותו ואחר כך
יורד ומכניס עצמו בקן שלו ולשם נשרף כולו ובאפר שנעשה ממנו
מתילד תולע אחד ונעשה עוף וצורתו כצורת העוף שנשרף ; גם הפלפל
נעשה בארצנו אבל העיקר הוא מעבר לים האבנים וזה הפלפל אינו נ
נזרע לעולם אבל נעשה ברצון האל יתעלה והוא ביער אחד שהוא מלא
נחשים ועקרבים ובשבא זמן האסית משימו אש ביער ונשרפין הנחשים
והעקרבים. אבל העצים עומדים ואחר שכבה האש מאספים אותו וזורין
אתו לרוח כמו החטה ומביאין אתו לבתיהם ואחר כך רוחצין אותו ומ
ומיבשין אתו לשמש ובזה עולה הפלפל שחור ; גם בקצה המדבר יש
ענין מאומה אחת שיש להם גות אדם אלא הראש שהיא כמו ראש כלב
והם דייגים חשובים שיושבין יום אחד בקרקע המים ויוצאים בדגים רב
הרבה ; גם כן יש בארצנו אומה אחת שהם גדולים הרבה ולהם הראש ל
לתוך החזה ויש להם הכתפים גבהים הרבה ורגליהם ברגלי הסוסים והם
חזקים מאד ואינם אוכלים אלא שערה ושותין מים ומאלו אנחנו עושין
שליחינו שמוליכו כתבינו ואינן לובשין אלא עורות של גמלים והאנשים
האלו הם חכמים גדולים לבקש הזהב והכסף בארץ ; והם מכירים ס
סגולת האבנים היקרות ובעבור אלו הדברים אנו מניחים אתם בארצנו ;

Monſtra quæ ſupra lumbos ſunt homines, & infra equi.

Quomodo unicornes apud Aethiopes à leonibus capiantur & interficiantur.

Gigantes olim 70. cubitorũ, hodie uero triginta aut 35. cubitorum inueniuntur.

Fœnix 300 annorũ comburitur à ſole & generat aliam ſobolem.

Piper colligitur in ſylua ſcatente ſerpentibus & ſcorpionibus.

Cynocephali inſignes piſcatores.

Homines habentes faciem in pectore, fortes, boni curſores & inueſtigatores auri & argenti.

MVltas alias id genus nugas Iudęi in memorata epiſtola de Preſto Ioannis regno ponunt, quas nolui hic omnes recenſere, ſciens qualem cenſorem in Damiano & ſuę farinę hominibus habiturus eſſem, etiamſi hæc ſcribendo magis luſerim & facetiarum loco eaipſa adſcripſerim. Nolui propterea uerbotim ea latine reddere, quo iniquorum calumnias declinarem. Capita tamen rerum indicaui per marginales annotationes, ut hi qui Hebraicæ linguæ phraſim guſtarunt, uiderent formam quam Iudæorum genus in Coſmographia obſeruant.

Totius operis huius Coſmographici concluſio.

DEſcripſimus tibi hactenus, amice lector, totius orbis gentes & nationes, earum ſtudia, ſectas, mores, conſuetudines, leges, religiones, ritus, regna, principatus, mercimonia, antiquitates, terras, terrænaſcentia, animalia, montes, fluuios, maria, ſtagna, lacus & alia huiuſmodi, quæ ab Hiſtoriographis & Coſmographis paſſim ſunt celebrata, & potiſſimū quæ potuerunt aliqua ſui excellentia & dignitate ad cognitionem noſtram peruenire. Non enim ſumus ignari, terrarum comprehenſionē eſſe latiſſimam, & ipſam frequentia impeditam, ut non liceat eam ubique luſtrari, adeoq; ſupra hominis unius eſſe ætatē & uires, omnia totius terræ latibula ſcrutari & quæ in ea ſunt ſcitu digna inueſtigare, quæ dñs mira ſua ſapientia & potentia in inferioribus elementis formauit. At ſi ſecundus tantundem addiderit & tertius, ſicq; per plures procedat inueſtigatio, perficietur tandem opus par nobilitati rerum, expectationiq; fiet ſatis. Quapropter ſi non omnibus aſſumptus probatur labor, argumentum ſaltem poſteris pro patria laborandum probet. Fateor permultas adhuc eſſe in latiſſimo orbe res, quæ à me aut prætergreſſę ſunt aut parcius attrectatæ, quum de illis ſcribere plura nō potuerim quàm quę ſcriptores in manum tradiderunt. Damiano tamen Luſitano prohibente, neque iſta fuerant promulganda, quantumlibet à magnis uiris prodita, niſi ipſe inuiſiſſem prouincias & terras. At cum ipſe deſcripſerit Indorum mores, ceremonias & conſuetudines ut à Legatis Preto Ioannis, qui ex Aethiopia in Luſitaniam miſſi fuerāt ad illius regni Sereniſſ. Regem, accepit, easq; in mundum ſparſit, permittat & mihi cum Strabone, Pomponio, Plinio, Curtio, Iuſtino &c. & cum multis recentioribus ſcriptoribus referre, quæ ego non uidi, ſed à uiris illis fidedignis deſumpſi. Sed relinquantur iſta. Non mirandum ſi homines uariam inter ſe non ſolum fortunā ſed etiam naturam, mores & uiuendi ritus ſunt conſequuti, quum uideamus regiones & loca eam quoq; uarietatem adepta, poſtquam una natio lacteos quidem pariat homines, alia ſubalbidos, alia fuſcos, alia prorſus aduſtos. Sic ſtatuit Deus, ut homines quoq; uarij ingenij & multiformis animi ac induſtriæ, quemadmodum & cætera, naſcerentur, atque ut unuſquiſq; ſua contentaretur ſorte, ut alteri ſuam exprobraret conditionem, formam aut fortunam.

Errata inſigniora inter legendum deprehenſa.

PAg. 10. linea 34. quingentos paſſus pro 50. orgyas. Pag. 52. lin. 48. patrē non fratrem. Pag. 78. lin. 32. quod ſub ſe. Pag. 58. lin. 14. Iulia regia. Pag. 114. lin. 23. ubi ſcribitur, Nicolaus epiſc. Metenſis, hic Nicolaus primū deſignatus fuit epiſc. ſed uidens deficere ſtemma ſuæ familiæ, relicto epiſcopatu factus eſt comes Vademontanus, genuitq; Ioannē, Antonium, Eliſabeth &c. id quod interim me monnit uir quidam doctus Lotharingus. Pag. 126. lin. 29. nouem liberos. Pag. 217. lin. 25. milites non fore. Pag. 324. lin. 2. Liuoniam. Pag. 384. lin. penult. Oſtendit uterq;. Pag. 406. lin. 2. lege, & cyptas. Pag. 444. lin. 16. ſupererāt erigeretur. Pag. 500. lin. 23. ea loca. & lin. 40. de quo uide. Pag. 582. li. 41. Angliæ. Pag. 666. lin. 20. Hæc Friſæus. Pag. 752. lin. 7. Ad Aamaſum uſq; fl. Quod attinet ad ducatus Geldrenſem & Cleuenſem, Iuliacenſem & Montenſem, monui in tempore proceres illarū terrarum, ut ſi quid eſſet in ſcriptis meis (ipſis oblatis) quæ ex uarijs libris, maximè Gerardi Nouiomagi inſignis hiſtorici, & quem olim ſingulariter ob dictorū ducatuum inſtructionem conueni, & non ex uaga relatione in unum congeſſi, mutandum aut corrigendū, aut ſi quid ueritate non eſſet ſubnixū, citius de hoc me certiorem redderent. Expectato autem trimeſtri tēpore & amplius, nulloq; dato reſponſo, opere uero noſtro properāte ad finem, ſubiecimus quoq; & ea prelo, quæ tam diu ſepoſueramus. Quibus abſolutis, tandem illi denunciant ſibi non uacaſſe ad cribrandū mea, quæ de dominijs eorū iam inſeruerā libro. Differendū negociū in aliud tempus, ſed q̃d iam neglectū erat, non mea ſed illorū culpa.

BASILEAE APVD HENRICHVM PETRI,
MENSE MARTIO ANNO SALVTIS
M. D. L.

-32349-
Harper =
Dec 1958